

বাঁহী

প্রথম খণ্ড

(প্রথম বছৰ আৰু দ্বিতীয় বছৰ)

সংকলয়িতা : শ্ৰীযতীন্দ্রনাথ গোস্বামী

সহযোগী : ড° বসন্তকুমাৰ গোস্বামী

অসম সাহিত্য সভা

২০০১

BANHI : A Collection of the Assamese monthly (Vol. 1 and 2), edited by Lakshminath Bezbaroa, and compiled by Jatindranath Goswami, Ex-President of Asam Sahitya Sabha, and published by Dr. Basanta Kumar Goswami, General Secretary, Asam Sahitya Sabha. Price Rupees five hundred.

প্ৰকাশক : ডক্টৰ বসন্ত কুমাৰ গোস্বামী
প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট- ৭৮৫ ০০১

প্ৰথম প্ৰকাশ : জানুৱাৰী, ২০০১

মূল্য : ৫০০.০০ টকা

বেটুপাতৰ পৰিকল্পনা : শ্ৰীবেণু শিৰ্ষ

মুদ্ৰক : চানালিথো গ্ৰাফিক্চ
কলেজ হোষ্টেল ৰোড
পাণবজাৰ
গুৱাহাটী- ৭৮১ ০০১

সভাপতিৰ একাষাৰ

‘বাঁহী’ কেৱল এখন আলোচনীয়েই নহয়, ‘বাঁহী’ অসমৰ একালৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক এক ইতিহাসো। বিংশ শতাব্দীৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অসমীয়া লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ নিৰৱচ্ছিন্ন সাধনা আৰু ত্যাগ এই আলোচনীৰ লগত জড়িত। বেজবৰুৱাই নিজে কোৱা মতেই, এখন এখন ‘বাঁহী’ তেওঁৰ বুকুৰ এডোখৰ এডোখৰ। ‘বাঁহী’ৰ প্ৰথমটো সংখ্যাৰ পৰাই বেজবৰুৱা সম্পাদক। প্ৰথম বছৰ প্ৰথম সংখ্যা ‘বাঁহী’ৰ আটাইবোৰ ৰচনা বেজবৰুৱাৰে। পাছলৈ চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা আৰু যতীন্দ্ৰ নাথ দুৱৰাৰ উদ্যোগ আৰু সক্ৰিয় সহযোগত আলোচনীখন প্ৰকাশ হৈ আছিল।

আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতিষ্ঠাপনৰ বেলিকা এই আলোচনীৰে ভূমিকা অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ। শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱক নামঘৰৰ মণিকূটৰ বাহিৰতো অসমীয়াৰ হৃদয়ত স্থাপন কৰিলে ‘বাঁহী’ৰ যোগেদিয়েই। অসমীয়া সমাজৰ দোষ-দুৰ্বলতা, ভণ্ডামি-কপটতা আদি নিৰ্মূল কৰাৰ অভিযানো চলালে ‘বাঁহী’য়েই।

অসমৰ জাতীয় জীৱনৰ পৰম সম্পদ সেইখন ঐশ্বৰ্যমণ্ডিত ‘বাঁহী’ক অসম সাহিত্য সভাৰ ফালৰ পৰা পুনৰুদ্ধাৰ কৰি আমি অনুগৃহীত আৰু ধন্য হৈছোঁ। অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি, সাহিত্যাচাৰ্য্য শ্ৰীযতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীয়ে গ্ৰন্থখনৰ সংকলন আৰু সম্পাদনাৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰি আৰু লগতে এটি সুদীৰ্ঘ ভূমিকা লিখি আমাক অনুগৃহীত কৰিছে। অসমৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগে ‘বাঁহী’ৰ মূল কপিখিনি ছপাৰ বাবে দি আমাক কৃতজ্ঞ কৰিছে। সেই বিভাগৰ সঞ্চালক ডঃ জিতেন দাসক আমাৰ ঐকান্তিক শুভেচ্ছা জনালো। অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে পৰম নিষ্ঠা আৰু আগ্ৰহেৰে গ্ৰন্থখন ছপা কৰা বাবে শ্ৰীৰমেশ্ৱৰনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাক আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলো।

গুৱাহাটী
জানুৱাৰী, ২০০১

শ্ৰীচন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া
সভাপতি, অসম সাহিত্য সভা

প্ৰধান সম্পাদকৰ একাষাৰ

বিংশ শতাব্দীৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অসমীয়া সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই ১৯০৯ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ডিচেম্বৰ মাহত বাঁহীত 'ফুঁ' দিলে “একেটি মাথোন মাত ... একেটি আনন্দ তাত” ... গীতেৰে। মাত আৰু গীতেৰে অসমীয়া আলোচনী সাহিত্যৰ বাঁহী ইতিহাস হৈ নাথাকি আধুনিক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সমাজ-সংস্কৃতিৰ পূৰ্ণতা প্ৰাপ্তিৰো ইতিহাস হৈ পৰিল। নিমাত অসমীয়াৰ মাত উলিয়াবলৈ, পতানৰপৰা ধান বাচিবলৈ বীত চকু দান কৰি বাঁহীয়ে প্ৰতিজন অসমীয়াৰ মনক আধুনিকতাৰ ফালে আগবাঢ়িবলৈ প্ৰেৰণা দিছিল। সভ্যতাৰ দুটি মূৰ্তিৰ অন্যতম মৈত্ৰেয়ী মূৰ্তিৰ যোগেদি বাঁহীয়ে এটি বৌদ্ধিক পৰিমণ্ডল সৃষ্টি কৰি কেনেকৈ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যক পূৰ্ণতা দান কৰিছিল তাৰ বিস্তৃত ইতিহাস বাঁহীৰ প্ৰতিখিলা পাতৰ মাজত উপলব্ধি কৰিব পাৰি। আধুনিক অসমীয়া মনৰ লগতে সাহিত্যৰ বিভিন্ন শাখা-প্ৰশাখাই কেনেকৈ বাট কাটি লৈছিল, আসাম বন্ধু, জোনাকীয়ে হাবি-কাটি উলিয়াই থৈ যোৱা পটিয়েদি বাঁহীয়ে কেনেকৈ ভাষা-সাহিত্যৰ লগত জাতীয় সত্তাক সম্পৃক্ত কৰিছিল, চৌ দিশৰ পৰা অহা আক্ৰমণ, তীব্ৰ আঘাত, অৰ্থনৈতিক, দুৰৱস্থা অনাটনৰ মাজেদি বেজবৰুৱাই স্থিতপ্ৰজ্ঞৰ দৰে কেনেকৈ ঐকান্তিক নিষ্ঠা আৰু মনোবলেৰে বাঁহীত ফুঁ দি অসমীয়াৰ আত্মমৰ্যাদা জাগৃত কৰিছিল বাঁহী তাৰো ইতিহাস হৈ ৰ'ল।

আধুনিক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ দলিল স্বৰূপ বাঁহীৰ সকলো সংখ্যাৰ কঠো একত্ৰ সংৰক্ষণ নহ'ল। ব্যক্তিগত আৰু চৰকাৰী, বেচৰকাৰী, সংৰক্ষণত থকা সংখ্যাসমূহ ঠাইতে পোৱাটোও সম্ভৱ নহয়। অসম সাহিত্য সভাৰ দৰে জাতীয় অনুষ্ঠানে এই ইতিহাস একত্ৰ সংকলনৰ যোগেদি সংৰক্ষণৰ দায়িত্ব লোৱাটো নৈতিক দায়িত্ব বুলি বিবেচনা কৰি বিষয়টি কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিত উত্থাপন কৰা হ'ল। সমিতিয়ে অনুমোদন জনালে আৰু লগে লগে সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি, সাহিত্যাচাৰ্য শ্ৰীযতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীক বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাৰ কালছোৱাৰ বাঁহীৰ একত্ৰ সংকলকৰ দায়িত্ব দিয়া হ'ল। লগতে সমিতিয়ে সহযোগী স্বৰূপে আমাকো মনোনীত কৰিলে। প্ৰথম বছৰৰ বাঁহীৰ আকাৰ সৰু। বছৰত প্ৰায় ৫০০ পৃষ্ঠাকৈ ন বছৰত ৪৫০০ পৃষ্ঠা হয়। সেয়ে প্ৰতি দুবছৰৰ বাঁহী লগলগাই একোটা খণ্ড প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে আঁচনি কৰা হ'ল। এই খণ্ডটি প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় বছৰৰ একত্ৰ সংকলন। খণ্ডটিৰ

ঐতিহাসিক মূল্য অক্ষুণ্ণ ৰাখিবৰ বাবে' আধুনিক অক্ষৰ বিন্যাস নকৰি ফিল্ম যুগত কৰি প্ৰকাশ কৰিবলৈ লোৱা হ'ল। বিভিন্ন ঠাইত সিঁচৰতি হৈ থকা বাঁহী সংগ্ৰহ কাৰ্যত ডিব্ৰুগড়ৰ শ্ৰীকল্যাণ বৰুৱা, শিৱসাগৰৰ শ্ৰীপ্ৰফুল্ল বেজবৰুৱা, বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ ড° জিতেন দাস, গুৱাহাটীৰ শ্ৰীসূৰ্য হাজৰিকা - এইসকলে সহায় কৰিছে, সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি ডঃ নগেন শইকীয়াই বাঁহীৰ সংগ্ৰহ কাৰ্যৰ লগতে বিভিন্ন উৎসৰ সন্ধান দিয়াৰ উপৰিও দিহা-পৰামৰ্শ দিছে। এই সকলোলৈকে সভাৰ হৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

বাঁহীত সেই সময়ত ব্যৱহৃত ডোম, হাড়ী, মিৰি, মিকিৰ আদি শব্দ আজিকালি অ-চলিত, সংকলনটিৰ ঐতিহাসিক মূল্য ৰক্ষা কৰিবৰ কাৰণেহে শব্দসমূহ হবহু ৰখা হ'ল, কোনো ব্যক্তি বা গোষ্ঠী বিশেষক আঘাত কৰিবৰ কাৰণে নহয়।

অসম সাহিত্য সভাৰ মাননীয় সভাপতি শ্ৰীচন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া ডাঙৰীয়াৰ ঐকান্তিক আগ্ৰহ, সদিচ্ছা আৰু প্ৰচেষ্টাৰ বলতহে বাঁহীৰ প্ৰকাশ সম্ভৱ হ'ল। ইয়াৰ বাবে শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীশইকীয়া ডাঙৰীয়া শলাগৰ পাত্ৰ হৈ ৰ'ব। তৎসত্ত্বেও বাঁহীৰ প্ৰকাশ সম্ভৱ হৈ নুঠিলহেঁতেন যদি অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰকল্প আত্মায়ক শ্ৰীসুৰেশ গাডোদিয়াই অৰ্থ সংগ্ৰহ কাৰ্যত সহায় কৰি নিদিলেহেঁতেন। এই ছেগতে শ্ৰীগাডোদিয়াৰ শলাগ ললোঁ। ছপাশালৰ আগগুৰি ধৰি সভাৰ সহকাৰী সম্পাদক ডঃ এন. গোবিন্দ সিংহ, শ্ৰীজয়ন্ত তালুকদাৰে সহায় কৰি সভাক কৃতজ্ঞতাৰ পাশত আৱদ্ধ কৰিলে। বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ কৰ্মচাৰী শ্ৰীফুকন চন্দ্ৰ কলিতাই মূল বাঁহী ছপাশাললৈ অনা-নিয়াৰ দায়িত্ব লৈ সহযোগ আগবঢ়াই ধন্যবাদৰ পাত্ৰ হ'ল। চানলিঠু গ্ৰাফিকচৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীৰমেন্দ্ৰনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাই নিষ্ঠাৰে গ্ৰন্থখন ছপা কৰি দি আমাক অনুগৃহীত কৰিলে। বেজবৰুৱাই বাঁহীত ব্যৱহাৰ কৰা বেটুপাতৰ আৰ্হিৰেই শিল্পী শ্ৰীবেণু মিশ্ৰই বাকলি পৃষ্ঠা সজাই দিছে। শ্ৰীমিশ্ৰৰো শলাগ ললোঁ।

দুৰ্লভ হৈ পৰা বাঁহী কোনো ব্যক্তি বা অনুষ্ঠানৰ হাতত যদি আছে সভাৰ প্ৰধান সম্পাদকৰ লগত যোগাযোগ কৰিবৰ বাবে বিনীতভাৱে অনুৰোধ জনালোঁ যাতে পৰৱৰ্তী খণ্ডসমূহ পোনপটীয়াকৈ ফিল্ম কৰি ছপাব পৰা হয়।

আশাকৰো সংকলনখনি ৰাইজে আদৰি ল'ব।

জানুৱাৰী, ২০০১
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট- ৭৮৫ ০০১

বসন্তকুমাৰ গোস্বামী
প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

ভূমিকা

ডঃ মহেশ্বৰ নেওগে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বিষয়ে মন্তব্য কৰিছে, “বেজবৰুৱা অসমীয়া সাহিত্যৰ এক সাহিত্যিক ব্যক্তি মাথোন এনে নহয়। তেওঁ এটি আন্দোলন। বেজবৰুৱাৰ বিকাশ সেই আন্দোলনত আৰু সেই আন্দোলনেই তেওঁৰ সাহিত্য-প্ৰচেষ্টাক দিশ দিলে, মহত্ব দিলে।” (লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা : অসম প্ৰকাশন পৰিষদ)। তেওঁ যি সময়ত কলিকতাত পঢ়িবলৈ গৈছিল সেই সময়ত পাশ্চাত্য শিক্ষাৰ প্ৰভাৱত এটা নৱ-জাগৰণৰ টো উঠিছিল। সেই কালত কলিকতা ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজধানী আছিল। এই প্ৰভাৱে বেজবৰুৱা আৰু তেওঁৰ সতীৰ্থসকলক স্পৰ্শ কৰিছিল। এইসকল ছাত্ৰই অসমীয়াৰ পৰিৱৰ্তে বাংলা ভাষাৰেহে স্কুলীয়া শিক্ষা লাভ কৰিছিল।

সেই সময়ত কলিকতাত পঢ়ি থকা অসমীয়া ছাত্ৰসকলৰ মাজত অসমীয়া ছাত্ৰৰ সাহিত্য সভা (এ.এছ.এল. ক্লাব) নামৰ এটা সামাজিক অনুষ্ঠান আছিল। ছাত্ৰসকলৰ ৬৭ নং মীৰ্জাপুৰ ষ্ট্ৰীটৰ বহাত ১৮৮৮ চনৰ ২৫ আগষ্ট তাৰিখে হোৱা টি-পাৰ্টিত অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি সাধিবৰ অৰ্থে গ্ৰহণ কৰা এটা প্ৰস্তাৱ কাৰ্যত পৰিণত হোৱাৰ ফলস্বৰূপে অসমীয়া ভাষা-উন্নতি সাধিনী সভাৰ জন্ম হয়।

অ.ভা.উ.সা. সভাৰ উদ্দেশ্য হৈছে অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি সাধন কৰা। এই সভাৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে কাৰ্য বিৱৰণীত আছে, “কেঁচুৱা মাতৃভাষা কেনেকৈ ডাঙৰ-দীঘল হ’ব, কেনেকৈ সি পৃথিৱীৰ আন আন ধনী আৰু উন্নতিশীল ভাষাৰ সমান হৈ আপোন গৌৰৱ বেলিৰ পোহৰ চাৰিওফালে পেলাই দুখীয়া আৰু এন্ধাৰ আসামৰ মুখ পোহৰাব পাৰিব, কেনেকৈ সি দুৰ্বল, ৰুগীয়া আৰু জীৰ্ণ অৱস্থাৰপৰা সবল সুস্থ আৰু শকত অৱস্থা পাব, তাৰ উপায় সাধনেই এই সভাৰ উদ্দেশ্য।” (মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ : লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা)।

“এই উদ্দেশ্য সাধন কৰিবলৈ সভাই অসমীয়া পৃথিবিলাক একে ঠাইতে গোটািবলৈ যত্ন কৰিছে। পুৰণি পৃথিবিলাক যাতে নষ্ট নেপায় আৰু ক্ৰমে ছপা হৈ প্ৰকাশিত হয় সভা তাৰো চেষ্টাত আছে। আসামৰ সকলো বিধৰ পঢ়াশালিত যাতে অসমীয়া ভাষা প্ৰচলিত কৰা হয় আৰু অসমীয়া ল’ৰা-ছোৱালীয়ে যাতে নিজ নিজ ভাষা সুকলমে পঢ়িবলৈ পায়, তাৰ নিমিত্তে অসমৰ শিক্ষা বিভাগৰ অধিকাৰসকলৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰা, লেখা-পঢ়া কাৰ্যত অশুদ্ধ ব্যাকৰণ,

অশুদ্ধ বর্ণবিন্যাস ক্ৰমে লোপ কৰি তাৰ স্থলত পৰিশুদ্ধ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ, পঢ়াশালী আদিত দূষিত ভাষাৰ পুথিৰ সলনি শুদ্ধ ভাষাৰ পুথি চলাবৰ নিমিত্তে আন্দোলন কৰিবলৈ, শ্ৰীধৰ কন্দলি শঙ্কৰদেৱ আদি পুৰণি গ্ৰন্থকাৰ আৰু কবিসকলে লিখা পুথিবিলাকৰ টান টান ভাগৰ টীকা-টিপ্পনী লেখিবলৈ আৰু দোষ-গুণ আলচ কৰিবলৈ, আমাৰ ভাষাত নোহোৱা লাগতিয়াল পুথিবিলাকৰ সংস্কৃত বা আন ভাষাৰ পৰা অনুবাদ কৰি বা সংক্ষিপ্ত সাৰ সংগ্ৰহ কৰি আমাৰ ভাষালৈ আনিবলৈ, আসামৰ আগৰ দিনৰ বা এতিয়াৰ যিবিলাক ধৰ্ম্মনীতি, সমাজনীতি, ৰাজনীতি আৰু খেল, মেল, গাওঁ-ভূঁইৰ আনুপূৰ্বক বৃত্তান্ত আছে, তাক সংগ্ৰহ কৰি এখন বিস্তৃত বুৰঞ্জী লেখিবলৈ, দেশৰ ইতৰ সাধাৰণ সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহৰ ভিতৰত যাতে লেখা-পঢ়াৰ চৰ্চা হয়, তাৰ নিমিত্তে উজু উপায় উলিয়াবলৈ, বাতৰি কাকতৰ প্ৰতি লোকৰ আগ্ৰহ বঢ়াবলৈ আৰু অসমৰ সকলো অঞ্চলতে এটা মাত্ৰ লিখিত ভাষাৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ সভাৰ যত্ন থাকিব।” (মোৰ জীৱন সোঁৱৰণ : লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা)। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে অ.ভা.উ.সা. সভাৰ ‘পৰিশুদ্ধ ভাষাৰ’ ব্যৱহাৰ ফৰাচী একাডেমীৰ আদৰ্শৰ প্ৰায় অনুৰূপ আছিল।

ছাত্ৰসকলৰ কি সুগভীৰ চিন্তা! তেওঁলোকে সভাৰ বিভিন্ন অধিবেশনত পাঠ কৰা প্ৰবন্ধসমূহো ওখ খাপৰ আছিল। এই প্ৰসঙ্গত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ‘অসমীয়া ভাষা’ আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ‘অসমীয়া ভাষা’ প্ৰবন্ধৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। বেজবৰুৱাৰ প্ৰবন্ধটো প্ৰায় বাৰটা অধিবেশনত (১৮৯৫) পাঠ কৰা হৈছিল।

এই ছাত্ৰসকলেও কলিকতাত আধুনিক অসমীয়া নাটকৰ অভিনয় কৰি পাশ্চাত্য নাট্য-শৈলীক আদৰ্শগি জনোৱাৰ উপৰি অসমীয়া ভাষাৰ নিচান উৰুৱাইছিল। তেওঁলোকে সঙ্কলন কৰা “অসমীয়া পুৰণি পুথিৰ তালিকা” (১৮৯৬ খ্ৰীঃ) প্ৰকাশ হোৱাৰ পিছৰ পৰাই “দেশৰ গতিৰ এটা আচৰিত পৰিৱৰ্ত্তন দেখা গ’ল। আমাৰ মনলৈ এটা জাতীয় গৌৰৱৰ ভাব আহিল যি আত্ম-গৌৰৱৰ ভাব নহলে কোনো জাতিৰ উন্নতি নহয়। ইয়াৰ পিছৰপৰা শিক্ষা বিষয়ত আমাৰ উন্নতি হ’বলৈ ধৰিলে।” (ৰাধানাথ ফুকন, সাহিত্য সভা বাৰ্ষিকী, প্ৰথম ভাগ)।

কলিকতীয়া ছাত্ৰসকলৰ আন এটি মহৎ প্ৰচেষ্টা হ’ল ‘জোনাকী’ (১৮৮৯) কাকতৰ প্ৰকাশ। অ.ভা.উ.সা. সভাৰ শনিবৰীয়া অধিবেশনত পঠিত ৰচনা, কবিতা আদি ছপাই উলিয়াবলৈ সিদ্ধান্ত কৰা হ’ল। কিন্তু তাৰ কাৰণে পূজি ক’ত? এই সমস্যা সমাধানৰ অৰ্থে হৰিবিলাস আগৰৱালাৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা (১৮৬৭-১৯৩৮) আগবাঢ়ি আহিল। তেওঁ তেতিয়া প্ৰেচিডেন্সি

কলেজৰ দ্বিতীয় বাৰ্ষিকৰ (এম.এ.) শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ আছিল। তেওঁ দুটা চৰ্তত আলোচনী এখন সম্পাদনা আৰু প্ৰকাশ কৰিব বুলিলে— (১) অ.ভা.উ.সা. সভাৰ সভা মাত্ৰেই ‘জোনাকী’ৰ আলোচনা ধৰিব লাগিব, আৰু (২) প্ৰত্যেকেই ‘জোনাকী’লৈ একোটা প্ৰবন্ধ লিখিব লাগিব,— কোনো সভাই সেই নিয়ম ভঙ্গ কৰিলে পোন্ধৰ টকা জৰিমনা ভৰিব লাগিব। সভাসকলে সেই বন্দৰক্ৰমতে কাম কৰিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলে। চন্দ্ৰকুমাৰ একাধাৰে সম্পাদক, কাৰ্যাধ্যক্ষ আৰু স্বত্বাধিকাৰ হ’ল। ১৮১০ শকৰ মাঘ বিহুৰ আগে আগে (১৮৯৯ খ্ৰীঃৰ ৯ জানুৱাৰী, খেনোৰ মতে ১৩ জানুৱাৰী) সমাজ, সাহিত্য, বিজ্ঞান, দাৰ্শনিক বিষয়ক মাহেকীয়া আলোচনী ‘জোনাকী’ ১০ নং আমেনিয়ান ষ্টীটৰ (কলিকতা) পৰা ওলায়। এই কাকতৰ মূলতে ঘাই তিনি— চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আৰু হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী। “চন্দ্ৰকুমাৰ হৰিবিলাস আগৰৱালাৰ মাজু পুতেক। সেইদেখি তেওঁলোকৰ ঘৰৰ সকলোৱে তেওঁক ‘মাজিউ’ বুলি মাতে। ময়ো সেই মাতকে ললোঁ।.. মই আহৰি পালেই ১০ নম্বৰ আমেনিয়ান ষ্টীটলৈ তিক্ তিক্ কৰে লৰ ধৰোঁ, আৰু তেওঁ আহৰি পালেই মই থকা ঠাইত ওলায়হি। ... মাজিউৰ ঘৰত সাহিত্য-চৰ্চা, পেটত নানা বিষ সাহিত্য-চৰ্চা আৰু মই থকা ঠাইত অকল শুকান সাহিত্য-চৰ্চা চলিছিল, এই মাথোন প্ৰভেদ। কিছুদিনৰ পিছত বন্ধুবৰ পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীও আমাৰ ভিতৰত সোমাল, আৰু আমি নিৰহ-নিপানীকৈ ‘ত্ৰিনিটি’ হলোঁহক। অৰ্থাৎ একেই তিনি, তিনিয়েই এক।” (ল. বে.-মো. জী. সোঁ)।

‘জোনাকী’ৰ প্ৰথম ভাগ প্ৰথম সংখ্যাত সম্পাদকে কয়, “সাহিত্য, বিজ্ঞান, সমাজ ইত্যাদি আমাৰ আলোচনাৰ বিষয়। এইবিলাক সাধ্যমতে বুজিবলৈ ও প্ৰকাশ কৰিবৰ যত্ন কৰিম।.. নকৈ উঠি অহা অসমৰ নিমিত্তে আমাৰ আটাই শক্তি ব্যয় কৰিম। এই পাছ পৰি থকা আন্ধাৰ দেশলৈ অলপ ‘জোনাক’ সুমুৱাব নোৱাৰিলেও, যদি নিজে নিজেও যত্নৰ ফিৰিস্তিৰ পোহৰত বাট পাওঁ, তেন্তে আমাৰ শক্তি মিছা ব্যয় হোৱা নাই বুলি ভাবিম। .. আমি যুঁজিবলৈ ওলাইছো ‘আন্ধাৰ’ৰ বিপক্ষে— উদ্দেশ্য দেশৰ উন্নতি, ‘জোনাক’। .. তুঁহৰ জুইৰ দৰে অসমীয়াৰ ‘তেজ’ আৰু উৎসাহ এতিয়া ভাগ্যৰ জাপৰ তলত লুকাই আছে— এবাৰ ভমকাই উঠিবই উঠিব।” (পৃঃ ২-৩)। সম্পাদকৰ ‘দেশৰ উন্নতি’, ‘জোনাক’ আৰু “ভমকাই উঠিবই উঠিব” এনে উক্তিৰে কলিকতাৰ শৰাইঘটীয়া দলৰ ভাষাপ্ৰেম তথা দেশপ্ৰেম নিদৰ্শন। তেওঁলোকে ‘জোনাকী’ক আৱৰি ধৰিলে। সেইসকলৰ ভিতৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা আছিল উজ্জ্বল নক্ষত্ৰ। তেওঁ খেমেলীয়া নাটক, কৃপাবৰী প্ৰবন্ধ, উপন্যাস, গল্প আদিৰে ‘জোনাকী’ক সমৃদ্ধ কৰিছিল। ‘জোনাকী’ৰ দ্বিতীয় ভাগ তৃতীয় সংখ্যাতই টেটকুটীয়া কৃপাবৰ

বৰুৱাৰ আবিৰ্ভাৱ।

‘জোনাকী’য়ে অসমীয়া সাহিত্যত নৱন্যাস বা ৰমাণ্টিচিজিমৰ ধল বোবালে। অসমীয়া সাহিত্যত যুগোপযোগী নতুন আংগিকৰ উদ্ভৱ হ’ল। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনাসমূহেই তাৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই চতুৰ্থ ভাগ ‘জোনাকী’ সম্পাদনা কৰিছিল।

কালক্ৰমে কলিকতাত পঢ়া ছাত্ৰসকল অসমলৈ ঘূৰি আহিল ভাষা-সাহিত্য প্ৰীতিৰ অনিৰ্বেয় আৰিয়া লৈ। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা বিদেশতে থাকিল সজাগ প্ৰহৰীৰূপে।

এই প্ৰসঙ্গত ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে মন্তব্য কৰিছে, “কলিকতাৰপৰা যোৱা শতিকাৰ শেষ ভাগত ‘জোনাকী’ কাকত উলিয়াই যিসকলে অসমীয়া জাতীয় চৈতন্য উদ্বোধনৰ চেষ্টা কৰিছিল, সেইসকলৰ ভিতৰত বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াও এজন। তেওঁৰ সহকৰ্মীসকলেও ‘জোনাকী’ৰ আৰম্ভণি- প্ৰভাৱৰ উদ্দীপনা লৈ নিজ দেশলৈ উভতি আহি নিজ নিজ শক্তি আৰু অৱসৰ অনুসাৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ পুষ্টিসাধন কৰিবৰ চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু ‘জোনাকী’ৰ অন্তৰ্নিহিত আদৰ্শ বেজবৰুৱা সাহিত্যত বাজে আন কাৰো সাহিত্যত ফটফটীয়াকৈ ফুটি ওলাব পৰা নাই। সেই আদৰ্শৰ পোহৰে তেওঁৰ জীৱনকো প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল আৰু তেওঁৰ সকলো ৰচনাতেই সেই প্ৰভাৱেই প্ৰতিবিম্ব পৰিছে আৰু এতিয়ালৈকে সেই মাৰ নোযোৱা প্ৰভাৱে বিকাশ দেখি আছে।” (ড° বাণীকান্ত কাকতি : বেজবৰুৱা)।

বেজবৰুৱাই কলিকতাৰ ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ জীয়ৰী প্ৰজ্ঞাসুন্দৰী দেৱীক বিয়া (১৮৯১) কৰিছিল। তেওঁক অসম চৰকাৰে দুবাৰকৈ মুন্সিফৰ পদ যাচিছিল। কিন্তু তেওঁ তাক গ্ৰহণ নকৰি সাউদ ভোলানাথ বেজবৰুৱাৰ সৈতে কলিকতাত কাঠৰ কাৰবাৰ কৰিছিল। কিছু বছৰৰ মূৰত (১৯০৪চন) উভয়েৰে ভিতৰতে মনোমালিন্যৰ সৃষ্টি হয়। বেজবৰুৱাই উপায়ান্তৰ হৈ নিজাববীয়াকৈ কাঠৰ কাৰবাৰ আৰম্ভ কৰে। প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ত (১৯১৪-১৮) তেওঁৰ ব্যৱসায়ৰ পৰালি পৰে। তেওঁক বাৰ্ড কোম্পানীয়ে টিফাৰ আৰু চিভিল চেনিটেৰী বিভাগৰ কামৰ দায়িত্ব দিয়ে। তেওঁ কাৰ্যোপলক্ষে কেইবছৰমান সশ্বলপুৰত থাকিব লগা হয়। তেওঁ ১৯২৮ চনত সেই চাকৰি এৰি সশ্বলপুৰত কাঠৰ কাৰবাৰ কৰে। লক্ষ্মীনাথ বিদেশত কাঠৰ ব্যৱসায়ত জড়িত হৈ নানান সংঘাতৰ মাজেদি মাতৃভাষাৰ উৎকৰ্ষ সাধনত জড়িত হৈ আছিল। তেওঁ অ.ভা.উ.সা. সভাত কৈছিল, “আপোনাসকলে সাৰোগতকৈ জানিব অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি অসমীয়া সাহিত্যক উন্নতি অসমৰ উন্নতিৰ প্ৰথম ঢাপ। আমি একান্তমনে পৰিশ্ৰম কৰি তাৰ উন্নতিৰ অৰ্থে লাগি গ’লে নিশ্চয় আমাৰ যত্নই ফল ফলিয়াবই।” (অসমীয়া

ভাৰৱ সম্পৰ্কে আৰাৰচেবেক কথা— বাঁহী, প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা, ১৮৩১)। লক্ষ্মীনাথৰ বন্ধু চন্দ্ৰকুমাৰ অসমলৈ আহি চাহনিত (তামোলবাৰী চাহ বাগিচা) সোমালত চাহপাতৰ গোন্ধে তেওঁক উন্মনা কৰিলে; তেওঁ আওপকীয়াকৈ সাহিত্যত প্ৰোৎসাহ যোগালে। ত্ৰিমূৰ্তিৰ অন্যতম হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী সাৰস্বত সাধনাত ব্ৰতী হ'ল।

স্বদেশানুৰাগ বেজবৰুৱাৰ সাহিত্যৰ মূলমন্ত্ৰ। তেওঁ কঠোৰ জীৱন-সংগ্ৰামত ব্ৰতী হৈয়ো অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ উন্নতিৰ অৰ্থে অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল, যেন শ্বাস-প্ৰশ্বাসৰ নিচিনা কথা। তেওঁ বিদেশত অসমৰ অতন্দ্ৰ-প্ৰহৰীৰূপে থাকি অসমীয়া জাতি আৰু ভাষাক আক্ৰমণ কৰোঁতাসকলক শ্ৰেণীবদ্ধক বাক্য-বাণেৰে নিৰস্ত কৰিছিল। সেইজন বেজবৰুৱাই বাঁহীৰ মধুৰ স্বৰেৰে কৰ্ণ-কুহৰত যি জাতীয় উন্নতিৰ তথা জাতীয় চৈতন্যৰ অমোঘ বাণী শুনাই গ'ল সেই প্ৰসঙ্গত কিছু কথা আলোচনা কৰা আমাৰ উদ্দেশ্য।

উনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকতে অনাৰেবল পদ্মনাথ বৰুৱা সম্পাদিত 'উষা' (১৯০৭) নামৰ মাহেকীয়া আলোচনী ওলায়। সেই কাকতখন ওলোৱা দিন অৱধি লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই কৃপাবৰ বৰুৱা ছদ্মনামত প্ৰবন্ধ লিখি পোষকতা কৰি আহিছিল। কিন্তু ১৮৩০ শকৰ ভাদ মাহৰ তৃতীয় ভাগ, তৃতীয় সংখ্যা 'উষা'ত 'কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন' নামৰ ঘাই প্ৰবন্ধৰ তলে 'এংলো-ইণ্ডিয়ান' নামৰ এটা পালী প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হৈছিল। সেই প্ৰবন্ধটোৰ কোনো কথাত বৃত্ত ধৰি চৰকাৰে 'উষা'ৰ সম্পাদকৰ কৈফিয়ৎ তলব কৰিলে। ৰাজ-ৰোষত পৰি 'উষা'ৰ সম্পাদকে উক্ত প্ৰবন্ধটো 'তওঁৰ কাকতৰ পৰা তুলি লয়। কৃপাবৰ বৰুৱাৰ অমত প্ৰকাশ কৰি 'উষা'ত লিখে, "সেই প্ৰবন্ধ সেই নামৰ আগৰ ৰহস্যমূলক প্ৰবন্ধৰ অংশ বুলি ভাবিহে তাক ভ্ৰমবশতঃ 'উষা'ত ঠাই দিয়া হৈছিল। গতিকে ছপা হোৱাৰ আগেয়ে তাৰ ভিতৰুৱা কথা লৈ দকৈ মন কৰিবলৈ নহ'ল। কিন্তু পিচত দেখা গ'ল যে সেই প্ৰবন্ধৰ মত আৰু কথাৰ লগত আমাৰ মত আৰু কথা একেবাৰেই নিমিলে, আৰু আমাৰ দৃঢ়াৱস্থান হৈছে যে, সেই প্ৰবন্ধই ৰাজভক্ত অসমীয়া প্ৰজাৰ মনত নিশ্চয় অত্যন্ত বিৰক্তি জন্মাইছে। ভ্ৰমবশতঃ প্ৰবন্ধটো ছপোৱাৰ আগেয়ে তাক ভালকৈ পৰীক্ষা কৰি চাবলৈ নহ'ল কাৰণে, এতিয়া আমাৰ মনত ঘোৰ অনুতাপ হৈছে। আশাকৰোঁ, যেন আমাৰ ৰজা আৰু ৰাইজে অনুগ্ৰহকৈ আমাৰ সেই ত্ৰুটী মাৰ্জ্জনা কৰিব। লগতে আমি ইয়াকো জনাওঁ যে, ইয়াৰ দ্বাৰাই আমি 'কৃপাবৰ বৰুৱাৰ প্ৰত্যাগমন' প্ৰবন্ধ 'উষা'ৰপৰা উঠাই ললোঁ; আমাৰ গ্ৰাহক-পাঠকসকলেও যেন সেই প্ৰবন্ধ বাদ দি 'উষা' পঢ়িব। আৰু সেই প্ৰবন্ধৰ লগত 'উষা'ৰ সম্বন্ধ নাই বুলি জানিব।" সম্ভৱ 'উষা'ৰ সম্পাদকৰ এনে কাৰ্যই লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাক বিক্ষুব্ধ

কৰিলে। তেওঁৰ উবাৰ সৈতে সৰ্ব্ব নহিকিয়া হ'ল।

১৯০৯ চনৰ আগষ্ট মাহৰ কোনো এটা দিনত কলিকতা মহানগৰীত অধ্যয়নৰত কেইজনমান ছাত্ৰ আৰু দুজনমান প্ৰবাসী অসমীয়া ভদ্ৰলোকে মীৰ্জাপুৰ ষ্টাটৰ জুবিলী ইনষ্টিটিউচনৰ এটা কোঠাত গোট খায়, উদ্দেশ্য কেইবাবছৰো নিসাৰ হৈ পৰি থকা এ.এছ.এল. ক্লাবক পুনৰুদ্ধাৰিত কৰা। সভাপতি আছিল যোৰহাটৰ বি.এছ.ফুকন। সভাপতিয়ে সভাত ক'লে যে আগৰ কলিকতীয়া ছাত্ৰসকলে 'জোনাকী' কাকতখন চলাইছিল আৰু এতিয়াও সেই সভাৰ যোগেদি যদি সেই কাকতখন উলিয়াবলৈ গাত লয়, তেন্তে তেখেতে যথাসাধ্য সহায় কৰিবলৈ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল। "পাঁচ-ছদিন মানৰ পিছতে আমি পাঁচজন শ্ৰীযুত ভোলানাথ কাকতি, শ্ৰীযুত নীলমণি ফুকন; শ্ৰীযুত ৰোহিনী কুমাৰ চৌধুৰী আৰু শ্ৰীযুত পূৰ্ণানন্দ পাঠক আৰু ময়ো হেয়াৰ ষ্টাটৰ অফিচত বেজবৰুৱাদেৱক দেখা কৰি সকলো কথা বিৱৰি কলোঁহক। তেখেতে সকলো কথা শুনি হাঁহি মাৰি ক'লে, "তোমালোকে প্ৰবন্ধ গোটাবা; সম্পাদনা কৰিবা, তাৰ পিছত যোৰহাটলৈ পঠাবা, তাত ছপা হৈ আকৌ কলিকতা পাবহি; তাৰ পিছত আকৌ তোমালোকে ইয়াৰ পৰা বিলাবা। থোৱাহে তোমালোকৰ এইবিলাক তিনি ফেৰেঙনীয়া কথা। কাকত উলিয়াব খুজিছা, বাৰু দিয়া মোক তিনিমাহৰ কাৰণে ছটা-ছটাকৈ ওঠৰটা প্ৰবন্ধ; মই উলিয়াই দিম কাকত।" আমিও গাত লৈ তেখেতে দিয়া চাহ-মিঠাইৰ সদ্ব্যৱহাৰ কৰি ঘৰমুৱা হ'লো। আহিবৰ সময়ত তেখেতে হাঁহি-হাঁহি 'ফ্ৰাইট্ ফ্ৰোট্ ফ্লেৰেইট' মাতেৰে আমাক বিদায় দিলে।"

"তাৰ এমাহমানৰ পিছত যেতিয়া আমি গৈ ওঠৰটাৰ ঠাইত বাইশটামান প্ৰবন্ধ তেখেতৰ হাতত দিলোঁ, তেতিয়া তেখেতে ক'লে, 'তোমালোক বৰ দুষ্ট ল'ৰা। মই তেতিয়া ফোৰোহানি মাৰি তোমালোকক উৰুৱাই দিছিলোঁ, পাছে তোমালোকে মোক ভাল ফাল্পত পেলালা।' মই তেতিয়া ক'লো, 'আমাৰ ফালে হ'লে হাতীৰ দাঁত এবাৰ ওলালে আৰু নোসোমায়। আপোনালোকৰ কলিকতীয়া হাতীৰ দাঁত কেনে বিধৰ ক'ব নোৱাৰো।' তেখেতে ক'লে, 'তোমালোকৰ বিধৰ দৰেই; আৰু প্ৰবন্ধবোৰ থৈ যোৱা। মই আৰু পৰহিলৈ ঝাড়াচাগোড়ালৈ যাব লাগিব। দেখা যক কি কৰিব পৰা যায়।' আমিও হাঁহি হাঁহি বিদায় লৈ আহিলোঁ। পিছত শুনিবলৈ পালোঁ আমি দিয়া প্ৰবন্ধবোৰ বাছেতেই হেনো ৰাতি দুই বাজি গৈছিল।" (উদ্বোধনী ভাষণ, যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা, বাঁহী, ৩০শ বছৰ, একাদশ-দ্বাদশ সংখ্যা)।

প্ৰসঙ্গত্ৰমে উল্লেখ কৰিব পাৰি বালক লক্ষ্মীনাথৰ পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱাই একালত উত্তৰ লক্ষ্মীমপুৰত কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰিছিল। বালক

লক্ষ্মীনাথহঁতৰ ঘৰৰ ওচৰত প্ৰতিমা-খনিকৰ দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা আছিল। তেওঁ খনিকৰী কাম চাই চাই সুতুলি সাঁজিবলৈ শিকিছিল। তাৰ সুৰে লক্ষ্মীনাথৰ প্ৰাণত আনন্দৰ সঞ্চার কৰিছিল। এদিন বেজবৰুৱাই প্ৰস্তাৱিত আলোচনীখনৰ নাম 'বাঁহী' ৰাখিলে কেনে হয় বোলাত যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰাই বৰ ভাল হ'ব বুলি শলাগিলে।

লক্ষ্মীনাথৰ হাওড়া ঘৰৰ ওচৰতে 'সলকিয়া প্ৰিণ্টিং ৱৰ্কচ' নামৰ এটা ছপাখানা আছিল। এই ছপাখানাৰ পৰা ১৮৩১ শকৰ আঘোণ মাহত 'নহি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্ৰমিহ বিদ্যতে" গীতাৰ বাণী শিৰত লৈ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ৩২পিঠীয়া 'বাঁহী' মাহেকীয়া কাকতৰ প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা ওলায়। প্ৰকাশক আছিল হৰিনাথ বেজবৰুৱা, আসাম বেঙ্গল ষ্টোৰ্চ, ২ নং লালবাজাৰ ষ্ট্ৰীট, কলিকতা। বেচ বছৰি এটকা আঠ অনা। নৱম বছৰলৈকে 'বাঁহী' ডিমাই আকাৰৰ (১৪ চে: মি: X ২২ চে: মি:) আছিল।

প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা 'বাঁহী'ৰ প্ৰথম পিঠিত এগৰাকী মহিলাই গছৰ তলত বাঁহী বজোৱা এখন ছবিৰ তলতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ 'বাঁহী' নামৰ কবিতাটো আৰম্ভ হৈছে—

ত্ৰিভুবন মাজে যত বস্তু মধুময়
সিসৱৰ সাৰভাগ কৰি একে ঠাই
পূৰালি উদৰ তোৰ হে বাঁহী অমিয়া।
ধৰা মধুময় হক, ক্ষৰোক অমৃত
উটি যাওক সি সোঁতত মোৰ কাঠ চিত।

এই সংখ্যাৰ অন্যান্য সম্ভাৰ হ'ল— জগৰা মণ্ডলৰ প্ৰেমাভিনয়, বেডিয়ম, আনন্দৰাম বৰুৱাৰ জীৱন চৰিত (কৃপাবৰ), অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আশাৰচেৰেক কথা আৰু কৃপাবৰৰ কবিতা— দিনৰ সপোন, চন্দ্ৰ, কুলি, ধোঁৱা-খোৱা, ক'লা-বগা, আমাৰ জন্মভূমি আৰু ছয় ঋতুৰ ডাক। 'বাঁহী'ৰ সময়ত বেডিয়ম আৱিষ্কাৰৰ চাৰি কি পাঁচ বছৰ হৈছিল মাত্ৰ। তেনে বিষয়ৰ এটা প্ৰবন্ধৰ অন্তৰ্ভুক্তিয়ে বেজবৰুৱাৰ আধুনিক মনৰ পৰিচায়ক। প্ৰসঙ্গক্রমে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে বেজবৰুৱাই ১৮৯৫ চনত অসমীয়া ভাষা উন্নতি-সাহিত্য সভাৰ বাৰটা অধিবেশনত অসমীয়া ভাষা শীৰ্ষক এটা সুদীৰ্ঘ বক্তৃতা দিছিল। বাৰটা অধিবেশনতো বক্তৃতা শেষ নহ'ল। যি অৱশিষ্ট থাকিল তাৰ দুটা বক্তৃতা মথুৰামোহন বৰুৱা সম্পাদিত 'আসাম-বস্তু' আৰু তেওঁৰে সম্পাদিত 'এডভকেট অৱ আসাম'ত প্ৰকাশিত হয়। এইকেইটা বক্তৃতাত যিখিনি এৰাই পৰি গৈছিল তাকে আকৌ পিছত সময়োপযোগী কৰি 'বাঁহী'ৰ প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা আৰু দ্বিতীয় সংখ্যাত 'থাপি সাক্ষি' খোৱা হয়। নাম দিয়ে 'অসমীয়া

ভাষাৰ সম্পৰ্কে আমাৰচেৰেক কথা'।

'বাঁহী'ৰ প্ৰথম বছৰ প্ৰথম সংখ্যাত 'জ্ঞানাকী'ৰ নিচিনাকৈ 'আত্মকথা' তথা সম্পাদকীয় নথকাৰ কাৰণে এজন বন্ধুৱে প্ৰশ্ন কৰাত বেজবৰুৱাই দ্বিতীয় সংখ্যাৰ পৰা 'সম্পাদকৰ চৰা' আৰম্ভ কৰে। তেওঁ উক্ত সংখ্যাত লিখে, "প্ৰথম সংখ্যা 'বাঁহী'ত 'আত্মকথা' নথকাৰ বাব এজন বন্ধুৱে আমাক শুধিছে, 'প্ৰচলিত 'আত্মকথা' আপোনাৰ 'বাঁহী'ত নথকাৰ কাৰণ কি?' আমাৰ 'কৈফিয়ৎ' বিচৰাজনক কওঁ যে 'বাঁহী'ৰ আত্মকথা নাছিল দেখিহে নোলাইছিল, থকাহেঁতেন ওলালহেঁতেন। আমি এইবাবে ওলাইছোঁহি, সেইবাবে ওলাইছোঁহি, এনে কৰিম, তেনে কৰিম, এনেবিলাক কথাৰ ঢোল বজাই সৰ্বসাধাৰণৰ আগত ওলোৱাটো 'বাঁহী'ৰ মনত অভিলাস নাছিল। কাৰ্যক্ষেত্ৰত সোমাই নিজৰ ক্ষুদ্ৰ শক্তি অনুসৰি লাহে লাহে কাম কৰি যোৱাটো 'বাঁহী'ৰ ইচ্ছা। কাৰ্য্যহে যোগ্যতা অযোগ্যতাৰ চিনাকি, ডাঙৰ দীঘল জাননী নহয়। ক্ষুদ্ৰ 'বাঁহী' টিকিবৰ অযোগ্য হ'লে বসাতললৈ যাব আৰু যোগ্য হ'লে ওপৰলৈ উঠিব, এইটো নিশ্চয়।"

এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা সম্পাদিত 'জ্ঞানাকী'ৰ প্ৰথম ভাগ, প্ৰথম সংখ্যাত 'আত্মকথা' আছিল। সেইটোত কোৱা হৈছে, "সকলো কথাৰে আৰম্ভণ আছে— আমাৰো আত্মকথা আছে। আমাৰ ক'বলগীয়া বহুত আছে, লাহে লাহে কৈ থাকিম। এই নিমিত্তেই ওলাইছোঁহি। যেই কামতে কি হওঁক হাত দিবলৈ গ'লেই আমাৰ নিজৰ পৰিচয় দিব লাগে এয়ে সংসাৰৰ নিয়ম।" 'আত্মকথা'ও যেন ইয়াৰে প্ৰতিধ্বনি।

প্ৰথম বছৰৰ 'সম্পাদকৰ চৰা'ৰ বেছি ভাগ কথাই স্বাস্থ্য বিষয়ক। যেনে— পানী লগা (৩য় সংখ্যা), ফটিকা (৫ম সংখ্যা), মেলৰিয়া (৭ম সংখ্যা), দীৰ্ঘ জীৱন (৮ম সংখ্যা), প্লেগ (৯ম সংখ্যা) বাকীবোৰ বেলেগ বেলেগ। তাৰে এটা কোন কাৰ বিকৃতি? (১০ম সংখ্যা) সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধহে, কিছুমান 'সম্পাদকৰ চৰা'ও আধ্যাত্মিক বিধৰ (যেনে বিশ্বেশ্বৰৰ বিশ্বৰূপ) ইত্যাদি। 'বাঁহী'ত (১ম বছৰ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা) পুৰণি অসমৰ জিলাঙনি এটি নামৰ (ল.বে.) প্ৰবন্ধ ওলাইছিল। সেই প্ৰবন্ধটোৰ বঙলাত লেখি বেজবৰুৱাই মুন্সয়ী নামৰ বঙলা কাকতলৈ পঠাইছিল। এই বঙ্গলা মাহেকীয়া কাকতখনৰ সম্পাদক আছিল ক্ষীৰোদ চন্দ্ৰ ৰায়চৌধুৰী, এম.এ., অধ্যক্ষ ৰেভেনছ খলেজ (হাৰ্মিটেজ, কটক)। এওঁ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জোঁৱায়েক।

যোগেশ চন্দ্ৰ ৰায় বিদ্যানিধিয়ে সেই প্ৰবন্ধটোৰ কিছু কথা প্ৰতিবাদ কৰি মুন্সয়ীত 'আসামেৰ ও উৎকলেৰ বঙ্গভাষা' নামেৰে এটা প্ৰবন্ধ লিখে। সেইটোকে বেজবৰুৱাই 'বাঁহী'ৰ সম্পাদকৰ চৰাত কঠোৰভাৱে সমালোচনা কৰি লিখে, "এতিয়া যদি হেট-কোট বা ইজাৰ পাইজামা পিন্ধা বিবি-বিবাহিত বিলাত-

ফেৰে বৰ্তমান বঙ্গলা ভাষাই পুৰণি চুৰিয়া আৰু উত্তৰীয় বঙ্গ পৰিহিত অসমীয়া ভাষাৰ বিৰুদ্ধে প্ৰাচীন বঙ্গভাষাৰ (অৰ্থাৎ আচলতে অসমীয়া ভাষাৰ) পিতৃৰ অধিকাৰী হ'বলৈ দাবি কৰি গোচৰ কৰে, তেন্তে তেওঁ হিন্দু স্মৃতি শাস্ত্ৰৰ “ল-অৱ-পিতৃ” অৰ্থাৎ পিতৃ-আইনৰ বিধান মতে এই গোচৰ কৰি চাওক।” (পৃঃ ২৯৭) ইত্যাদি। লেখকৰে এনে উক্তিৰ পৰা বুজিব পাৰি যে, অসমীয়া ভাষাৰ ওপৰত কোনোবাই আক্ৰমণ কৰিলে বেজবৰুৱা বা তেওঁৰ মানস পুত্ৰ কৃপাবৰ বৰুৱাই কোঁহ-কোঁহই উঠে। বাক্যবাণ নিক্ষেপ কৰে। স্বদেশহিতৈষণাৰ উজ্জ্বল দৃষ্টান্ত।

বেজবৰুৱাৰ সময়ত ৰাজ্যখনৰ নাম আসাম আৰু অসম দুয়োটাই ব্যৱহৃত হৈছিল। ‘বাঁহী’ত স’টলনিকৈ ‘আসাম’ ব্যৱহাৰ হৈছিল। বেজবৰুৱাৰ ‘বাঁহী’ত কেইবাটাও উচ্চ ঋপৰ প্ৰবন্ধ ওলাইছিল। সেইবোৰ হ’ল কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্যৰ গুটিদিয়েক চিন্তাৰ টো, বেজবৰুৱাৰ আসাম, অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা, ৰজনী কুমাৰ দাসৰ পুৰণি আসামত ভূমুকি, দুৰ্গাকিন্ধৰ গোস্বামীৰ বেদান্ত ব্যাখ্যা, জ্ঞানানন্দ জগতীৰ মণিপুৰ যাত্ৰা প্ৰভৃতি। জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱাৰ বিলাতৰ চিঠি ‘বাঁহী’ৰ কেইবাটাও সংখ্যাত প্ৰকাশিত হৈছিল। খটৰা সত্ৰৰ তুৱাৰাম মহন্তই বৰদোৱাৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা ‘গুৰু চৰিত’খনো দ্বিতীয় বছৰৰপৰা ধাৰাবাহিকভাৱে ‘বাঁহী’ত ওলাইছিল।

বিংশ শতিকাতো অসমক বহুত সমস্যাই আৱৰি ধৰিছিল। যেনে গোৱালপাৰা লৈ টনা-আঁজোৰ, অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীনতা, প্ৰভৃতি।

দ্বিতীয় বছৰ, ৩০৮ পৃষ্ঠাত এখন ব্যঙ্গ চিত্ৰৰ (কাৰ্টুন) তলত ‘অসমীয়া বঙ্গজ-গুৱালপাৰ’ এইদৰে লিখি কৈছে,

“গুৱালপাৰ— নিলে, নিলে, নিলে, মোক বঙ্গালী চিলাই থাপ মাৰি নিলে ঐ। কোন আছ ৰাখ ঐ।

“অসমীয়া— মই আহিছোঁ, ভয় নাখাবা, নোৱাৰে নিব। মোৰ ধেনুখন বাতলু গুটিটোৱে আনোতে যি ফেৰা পলম হৈছে মাথোন। একেটা বাতলু গুটিতে টলব। নোচোৱা কেলৈ, তোমাক ‘তেজ-মঙহ আৰু ভাষা’ এই দুডাল জৰীৰে আসামেৰে সৈতে কেনেকৈ বান্ধি থৈছে? কাৰ শক্তি আছে সেই জৰী দুডাল ছিঙি তোমাক নিয়ে। কামৰ ভিতৰত টনা-আঁজোৰা আৰু আমনি কৰা, আউৰ কুচ নাহি হয়।”

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীনতা সম্পৰ্কে বেজবৰুৱাই অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য সভা, পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদ আৰু দীনেশচন্দ্ৰ সেনক যুক্তিৰে থকা-সৰকা কৰি কৈছে, “আমাৰতো দৃঢ় বিশ্বাস যে আসামত অসমীয়া আৰু বঙ্গালীৰ

ভিতৰত প্ৰচলিত অসম্ভাৱৰ এটা প্ৰধান কাৰণ বঙ্গলীসকলৰ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি চিৰপোষিত বিদ্বেষ ভাব।” (১ম বছৰ, ১০ম সংখ্যা)।

‘বাঁহী’ৰ প্ৰথম বছৰৰ বাঁহী সংখ্যাৰ সকলো বাকলি পাত আমি চাবলৈ পোৱা নাই। প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যাত ভিতৰৰ প্ৰথম পৃষ্ঠাৰ আৰম্ভণিতে এগৰাকী মহিলাই বাঁহী বজোৱাৰ ছবি থকা বুলি ওপৰত কোৱা হৈছে। দ্বিতীয় সংখ্যাৰ ভিতৰৰ প্ৰথম পিঠিত ছবি নাই। তৃতীয় সংখ্যাৰ ভিতৰৰ প্ৰথম পিঠিত মেঠনি মৰা এগৰাকী গাভৰুৱে বাঁহী বজোৱা আৰু ম’ৰাই চালি ধৰা ছবি (‘বাঁহী’ কবিতাৰ ওপৰত) প্ৰকাশ হৈছিল। উক্ত সংখ্যাৰ বাকলি পাতৰ একেখন ছবিয়েই আছিল। বাকলি পাতৰ সেই ছবি একাদশ সংখ্যাতো আমি দেখা পাইছোঁ। প্ৰথম আৰু তৃতীয় সংখ্যাৰ প্ৰথম আৰু পইষষ্ঠি পিঠিৰ ছবিৰ বাহিৰে বাকী সংখ্যাবোৰৰ ভিতৰত ছবি নাই। আকৌ মেঠনি মৰা ছবিৰ প্ৰসঙ্গত আউনীআটী গোস্বামীয়ে (কমলদেৱ গোস্বামী) ‘বাঁহী’ত নিশ্ৰ্মালি নামৰ এটা কবিতাত লিখে :

“আজি ৰাতি দহ বজাত স্নান কৰি আহি।

পঢ়িবলৈ ধৰোঁতে পৰিল হাতত ‘বাঁহী’ ॥

ময়ূৰ পক্ষীয়ে পাখি কৰি পাহি পাহি।

বাঁহীত নাচিছে ম’ৰা দেখি উঠিল হাঁহি ॥

নন্দৰ নন্দনে বাঁহীত ম’ৰা নচুৱায়।

ব্ৰজবাসী গোপীগণে বেৰি বেৰি চায় ॥

আজিকালি কলিকতাত ৰাধাই বজায়।

বুকত মেথনি মাৰি ম’ৰা নচুৱায় ॥

ৰাধাই বজাই বাঁহী কতো শুনা নাই।

উত্তৰ পঠাব মোলৈ বেজবৰুৱাই ॥”- বাঁহী, ৮ম সংখ্যা

কিন্তু এই ছবিৰ বিষয়ে সম্পাদকৰ উত্তৰ বা মন্তব্য বাঁহীত প্ৰকাশ নহ’ল।

বাঁহী আৰু অসম প্ৰদীপিকাৰ থৈয়া-নথৈয়া

অসম প্ৰদীপিকাৰ সম্পাদক ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ উক্তিতে (১ম বছৰ, ১ম সংখ্যা, ১৮৪২ শক) এই বিতৰ্কৰ কাৰণ নিহিত আছে। অসম প্ৰদীপিকাৰ সম্পাদকে লিখে, “আজি ন দহ বছৰে দামোদৰপত্নীৰ ওপৰত যে কিমান কিমান অযথা আক্ৰমণ হৈছে সেইবিলাক ক’বলৈ গ’লে এক মহাভাৰত হ’ব। দামোদৰপত্নীসকলে এই কেইবছৰ কোনো মাতকে মতা নাই। (বিবিধ বাতৰি আৰু সমালোচনা)। দামোদৰপত্নী আৰু শঙ্কৰদেৱ তথা মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ বিষয়ে অসম প্ৰদীপিকা আৰু বাঁহীৰ ভিতৰত ঘোৰ বাদানুবাদ হয়! একাদশ-দ্বাদশ বছৰৰ বাঁহীয়েই সেই কথাৰ প্ৰমাণ। বাঁহীৰ পক্ষত আছিল ভৱানন্দ পাঠক তথা

প্ৰসিদ্ধ বিদ্বান ডঃ বাণীকান্ত কাকতি। অসম প্ৰদীপিকাৰ আঁৰত থকা যশস্পতি শৰ্মাই নিজৰ পৰিচয় দিছে এইদৰে— ‘আমাৰ পৰিচয়। আমি যিদিনাই প্ৰদীপিকা কাকতিত প্ৰবন্ধ লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰিলোঁ, সেইদিনাই কামৰূপী পৰিচয় দিয়া হৈছিল। .. যশস্পতি বেনামী নহয়— কামৰূপ জিলাৰ বড়িগোগ মৌজাত আমাৰ ঘৰ। নলবাৰীৰ পৰা অগ্নিকোণ ফালে ১১।১২ মাইলমান আহিলে আমাৰ ঘৰ পৰে। সংস্কৃত অধ্যাপনা আমাৰ ব্যৱসায়। আমাৰ বয়স ৩৮ বছৰৰ ওপৰ হৈছে।’ যশস্পতি.দেৱ আৰু বাঁহী (অসম প্ৰদীপিকা, ১ম বছৰ, ১২শ সংখ্যা)।

ভৱানন্দ পাঠকে ‘বাঁহী’ত বিজুলী শিতানত কেইবাটাও প্ৰবন্ধ লিখে। সেইবোৰ ওখখাপৰ প্ৰবন্ধ। প্ৰতি পক্ষই বিপৰীত পক্ষৰ যুক্তি খণ্ডন কৰিবলৈ যাওঁতে অনেক তত্ত্বমূলক কথা প্ৰকাশ হৈছিল।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা কিয় এই তৰ্কযুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হ’ল সেই বিষয়ে তেওঁ কৈছে, “শিক্ষিত বৰদলৈয়ে সেইসকলৰে কৰ্ণধাৰ হৈ, আমাক স্বদেশদ্ৰোহী, ভাই-ভাই বিৰোধ বুলি সন্তোষ লভিছে। দুখৰ বিষয় তেওঁ নাজানে নে ভবাই নাই যে আজি আমি অতকালৰ পৰা যেনে অৱস্থাত, যেনেদৰে দূৰ-দেশত আৰু বাহিৰে-ভিতৰে যেনে বিদেশী atmosphere অত আছে, আমাৰ পৱিত্ৰ জনমভূমিৰ, জননী অসমৰ “আই মোৰ অসমৰ” পুণ্য স্মৃতিৰ বাহিৰে প্ৰায় সকলো সম্পৰ্কই আমাৰ পৰা ওচিছে, অসমৰ এক ধনিষ্ঠামানো অনিষ্ট হ’লেও, অসম আইৰ গাত এতিলমানো দাগ পৰিলেও আসামৰ গৌৰৱ, আসামৰ শ্ৰেষ্ঠ ৰত্নসকলৰ বিন্দুমাত্ৰ অসম্মান লাঘৱ বা প্ৰকৃত মূল্যৰ কোনোৱে ইচ্ছাপূৰ্বক কম প্ৰদান কৰা দেখিলেও প্ৰাণত ভয়ানক আঘাত লাগে, এনে আমি হ’লো বৰদলৈৰ মতে স্বদেশদ্ৰোহী, ভাই ভাই বিৰোধী আৰু অসমৰ চুকতে থাকি বুকুতে কামোৰা শঙ্কৰ-মাধৱক লঘু কৰা বাঙ্গালী বিদেশীৰ চৰণত দিবলৈ হাতত প্ৰদীপিকা অস্ত্ৰ লৈ মিছাৰ জাল পতাসকল হ’ল ধাৰ্মিক আৰু স্বদেশমিত্ৰ। বিধিৰ কি বিড়ম্বন!” (বাঁহী, দশম বছৰ, অষ্টম সংখ্যা)। গাভত লগা কথা।

কামৰূপীয়া ভাষা সম্পৰ্কে বিতণ্ডা

লক্ষ্মীনাথে ‘বাঁহী’ত ‘কামৰূপীয়া ভাষা’ত ৰচনা কৰা গল্প বিচাৰি জাননী দিছিল। সিফালে বাঁহী দ্বিতীয় বছৰ, প্ৰথম সংখ্যাত নামনি অসমৰ ভাষাৰে লেখা ‘হা মোৰ কাপাল’ (তোহনাই-কিনো কৰাহা, এই গ্ৰান কিনো বকাহা? ...) নামৰ এটা কবিতা ওলায়। সেই প্ৰসঙ্গত ‘বাঁহী’ত (২য় বছৰ, ২য় সংখ্যা) ‘এজন অসমীয়া ডাঙৰীয়াই লিখে, “আপোনাৰ গত সংখ্যা বাহীত ‘কামৰূপীয়া ভাষাৰে’ লিখা গল্প খোজাৰ বিজ্ঞাপন দেখি বঁটাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰি দুই ফাঁকিমান লিখিবলৈ আশা কৰিলো। ... কামৰূপীয়া ভাষাৰ কেৱল এটি বা দুটি গল্প পঢ়ি

আপোনাৰ অভিলাস পূৰণ নহ'ব যেন পাওঁ। সেই নিমিত্তে 'কামৰূপীয়া ভাষাৰ' ভড়ালৰ সঞ্চাৰ পেটিকে দিব ইচ্ছা কৰিছোঁ। সেই সঞ্চাৰ পেটি এই বৰ্তমানৰ আমাৰ অসমীয়া ভাষাই যি আকৃতি ধাৰণ কৰিছে তাৰেই কিছুমান শব্দ অলপ পৰিবৰ্তন কৰিলে 'কামৰূপীয়া ভাষা' এই ফটফটীয়াকৈ ওলাব।" লেখকৰ নাম উত্তম চন্দ্ৰ বৰুৱা কামৰূপীয়া নিভাঁজ ধেকেৰী।

ওপৰৰ পত্ৰৰ চূৰ্ণকাত 'বাঁহী'ৰ সম্পাদকে তলত দিয়া দৰে পোহ দিলে—

"আমাৰ নামনি অসমৰ বন্ধুসকললৈ প্ৰতি, আমি শুনি দুখিত হৈছোঁ যে গত সংখ্যা বাঁহীত ওলোৱা "হা মোৰ কাপাল" পদ্যটো পঢ়ি আমাৰ নামনি আসামৰ বন্ধুসকলে বেজাৰ পাইছে। আৰু তেওঁলোকক বা আন কাকো বেজাৰ দিবৰ মনেৰে বা নামনি অসমৰ কথাক ইতিকিং কৰিবৰ মনেৰে তাক চলোৱা নাছিলোঁ অথবা অসমীয়া আৰু কামৰূপীয়া য়ে দুটা ভাষা সেইটো দেখুৱাবলৈ একো চেষ্টা কৰা নাছিলো, আৰু কৰিমই বা কিয়? অসমীয়া ভাষা মানে কামৰূপীয়া ভাষা, কামৰূপীয়া ভাষা মানে অসমীয়া ভাষা। গত সংখ্যা বাঁহীত শ্ৰদ্ধাস্পদ শ্ৰীযুত ভোলানাথ কাকতিৰ প্ৰবন্ধটো (অসমীয়া হজুগ-সংকলয়িত বাঁহী) মন দি পঢ়িছে তেৱেই আমাৰ অভিপ্ৰায় বুজিছে। ভাটীৰ অসমীয়া কথাৰে কেনে একোটি সুন্দৰ কবিতা ৰচনা কৰিব পাৰি এইবাৰৰ "হা মোৰ হৰি" পদ্যটো পঢ়িলেই বুজা যাব (বাঁহী, ২য় বছৰ, ২য় সংখ্যা)। এই প্ৰসঙ্গত টেটকুটীয়া আৰু মলিমিয়ান কৃপাবৰেও কয়— "কামৰূপীয়া ভাষা কথাষাৰ লৈ তোলপাৰ লগোৱাসকলক বৰবৰুৱাই সোধে, যে কামৰূপীয়া কথাটোৰ ওপৰত তেওঁলোকৰ অকলশৰীয়া 'দাবি' কেতিয়াৰ পৰা হ'ল? আমি বুজোঁ কামৰূপীয়া ভাষা মানেই অসমীয়া ভাষা, অসমীয়া ভাষামানেই কামৰূপীয়া ভাষা। তেওঁলোকৰ ঘৰুৱা মাতক লোকে কি নাম দি মাতে সেই নামতহে তেওঁলোকৰ একাধিপত্য আছে, এইটো তেওঁলোকে পাহৰে কিয়?" (বাঁহী, কৃপাবৰ বৰুৱা সামৰণি, ৩য় বছৰ-২০ সংখ্যা)।

অৱশ্যে শব্দ বিভ্ৰাট সম্বন্ধে বেজবৰুৱাই স্পষ্টভাৱে কৈছিল, "লোকৰ ওপৰত খং কৰি "চকুৰ" ঠাইত "চক্ষু", "শিকিব" ঠাইত "শিখি" লেখি থাকিলে সিমান হানি-বিঘিনি নাই, কাৰণ দুৰন্ত ল'ৰাই জেদ কৰি ভাত নেখাও ভাত নেখাও বুলি থাকিলেও মাকৰ মৰম নেযায়, মাকে আতৌ-পুতৌ মাতি আনি বা বলেৰে ধৰি আনি ভাত খুৱাই দিব, কিন্তু সেই ল'ৰাই বাঢ়ি গৈ জেদৰ কোব টান কৰি দি "সোমোৱা"ক 'সুমুৱা', 'ওলোৱাক' 'উলুৱা', 'তোলাক' 'তুলা' আদি কৰি ব্যাকৰণ বিভ্ৰাট ঘটায় তেন্তে তাৰ বিপদ সন্নিহিত।" (বাঁহী, ৫ম বছৰ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা)। যেন তপত তেলত পানীৰ ছিটিকনি।

বাঁহী আৰু আসাম বান্ধৱ

তাৰানাথ চক্ৰৱৰ্তীয়ে ১৯১০ চনত ডিব্ৰুগড়ৰ পৰা 'আসাম বান্ধৱ' নামৰ মাহেকীয়া কাকত এখন উলিয়ায়। ডিব্ৰুগড়ৰ গদাৰাম চৌধুৰী প্ৰমুখ্যে কেইজনমান ব্যক্তি এই কাকতৰ সৈতে জড়িত আছিল। উজনি আৰু নামনিৰ ভাষা লৈ 'বাঁহী' আৰু 'আসাম বান্ধৱ'ৰ মাজত বিতৰ্ক হৈছিল। তাৰ নিদৰ্শন তলত দাঙি ধৰা হ'ল—

(১) “নিৰুপায়ক উপায় স্বৰূপে তেওঁ এটা কৰিব পাৰে। যথা— বাঁহীখন গামোছা, পোহৰী কাকতখন চুৰিয়া, অশুধ ডিব্ৰুগৰীয়া কাকতখন চলেং; আৰু একেবাৰেই “শুধ, নিৰ্ভুল, নিৰ্মল” ব্যাকৰণৰ বহি দ্বাৰাই পৰিশোধিত, পৰিশোধিত, পতিত সাধু তৰ্ক চঞ্চুসকলৰ ঠোটৰ দ্বাৰাই “পৰিষ্কাৰিত” চতুৰঙ্গ দল বলেৰে দকচি সম্পাদিত বহিস্কৃত আৰু প্ৰকাশিত সেই লাৰণ্যময়ী সৰস্বতী বাগ্‌দেবীৰ “হাথী” অৱতাৰৰ শুৰৰ দ্বাৰাই তলিছা-তলত পৰা আদি কৰি বিহিত সাজি-পাৰি ওলাই ডেকালি কৰা।” বিহুৱা ডাঙৰীয়া শ্ৰীকৃপাবৰ স্বয়ং (বেৰবৰুৱাৰ গাত চতৰ বিহু, চতুৰ্থ বছৰ, ষষ্ঠ সংখ্যা, বহাগ, ১৮৩৫)।

'আসাম বান্ধৱ' কাকতত লক্ষ্মীকান্ত মিশ্ৰ ভাগৱতীয়ে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনা ব্যঙ্গ কৰি এটা প্ৰবন্ধ লিখিছিল। লেখক ভাগৱতীয়ে বেজবৰুৱা ৰচনাৰ পৰা মাছমৰীয়াসকলৰ উপমাৰ উদ্ধৃতি দি সেইবোৰ 'ধীবৰস্যা উপমা' বুলিছিল।

কন্মবীৰ চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই উজনি-নামনিৰ ভাষা লৈ যি অশুভ বিতৰ্কৰ সৃষ্টি হৈছিল, তাত তেওঁ সুখী নহৈছিল। তেওঁ সমস্বয়ৰ সেতু নিৰ্মাণৰ প্ৰয়াস কৰিছিল।

পিট চন্দ্ৰনাথ শৰ্মা

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই 'বাঁহী'ত পদ্মনাথ বৰুৱাৰ 'টেটোন তামুলী' নাটকখন কঠোৰভাৱে সমালোচনা কৰাত চন্দ্ৰনাথে ফেৰপাতি ধৰি “হেমকোষ আৰু বাঁহী” (উষা, চতুৰ্থ ভাগ, ১৮৩৩ শক) প্ৰবন্ধত “উলুৱাকো নেপাতি” বোলা দৰেই বাঁহীৰ ভুল ধৰি পাৰেমনে খেতালি পেলালে।” তেওঁ যেন কিতাপৰ (টেটোন তামুলীৰ) ভুল দুটামান ধৰি, ধৰিছো ধৰিছো বুলি দীঘলকৈ জপিয়াই নিজৰ তপা মূৰটো চাটত লগাই ফালি দোষ ধৰি দণ্ড পোৱা লোক পৰিষ্কাৰিত হৈ এই পৰামৰ্শ দিছে। তেওঁ আৰু লেখে বাঁহীৰ সম্পাদকে এবছৰ সৰ্বাঙ্গ সুন্দৰকৈ চলালো বুলি যদ্যপি হেঁকাই টিলিকি মাৰি মাগুৰ মাছৰ খোলা খাইছে, তথাপি বাঁহীত যিমান অলেখ অগণন ভুল দোষ আমাৰ চকুৱে দেখো, সিমান সৰহীয়া ভুল আন কোনো বাঁহীৰ বাই-ভনী কাকতত আমি দেখা পোৱা

নাই।”

বেজবৰুৱাই তেওঁক “ডাঢ়ি-গোফ ঠুটিওৱা কুমলীয়া মনৰ ছাতৰ” বোলাৰ উপৰি তেওঁক ‘পিট’ আখ্যা দিছিল। তেওঁ তাৰ প্ৰত্যুত্তৰত ক’লে, “কিন্তু পিট চাহাবৰ বঁৰ ভাগ্য যে, তেওঁৰ আগেয়ে বা তেওঁৰ জীৱদ্দশাতে এই দৰৰ পাণ্ডুলিপি এখন (আনন্দৰাম বৰুৱাৰ অসমীয়া অভিধান— সংকলয়িতা বাহী) এখন প্ৰচাৰ হোৱা নাছিল, হোৱা হ’লে ২৫ বছৰীয়া গোঁফ ঠুটিওৱা পমীয়া বুদ্ধিৰ পিট চাহাবে ইংলণ্ড হেন দেশৰ (Prime Minister) প্ৰধানমন্ত্ৰী হৈ যাব নোৱাৰিলেহেঁতেন।...” (বাঁহীৰ সম্পাদকৰ চিঠিৰ উত্তৰ— উষা)। কেনে যুক্তিপূৰ্ণ আৰু তেজস্বী উত্তৰ।

বেজবৰুৱা অসমীয়া লোক-সাহিত্যৰ পথ প্ৰদৰ্শক। তেওঁৰ বৃত্তি আইৰ সাধু আৰু ককাদেউতা আৰু নাতিল’ৰা পুথিয়েই তাৰ প্ৰমাণ। লোক সাধু সংগ্ৰহ সম্পৰ্কে বাঁহীত তলত দিয়া দৰে এখন জাননী ওলায়ঃ “আমালৈ সাধু পঠিয়াসকলক কওঁ যে তেওঁলোকে ব্যস্ত নহ’ব। আমি আৰু এমাহৰ মূৰত হে সাধুবোৰৰ’ ভাল বেয়া বিচাৰ কৰিম। এতিয়া আমালৈ তেওঁলোকে আৰু ন ন সাধু পঠিয়াই থাওক। বহুতে আমালৈ বিদেশী সাধুৰ অসমীয়া ভাঙনি কৰি পঠিয়াইছে। তেওঁলোকক কওঁ, যে সেইটো তেওঁলোকৰ বৃথা পৰিশ্ৰম। আমাৰ “বৃত্তি আইৰ সাধু” আৰু “ককাদেউতা আৰু নাতি ল’ৰা” কিতাপত থকা সাধুকে অলপ নকৈ তাত বহণ সানি পঠিয়াইছে, এইটোও তেওঁলোকৰ বৃথা চেষ্টা।” (লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, ‘বাঁহী’ ৪ৰ্থ বছৰ-১ম সংখ্যা)।

সেইদৰে লোকগীত সংগ্ৰহৰ বিষয়েও ‘বাঁহী’ত তলৰ জাননীখন ওলায়— “আসামত ল’ৰা নিচুকুৱা, ওমলোৱা, শুউৱা, ল’ৰা-ছোৱালীয়ে ধেমালিতে গোৱা নামবোৰ লেখি যি আমালৈ পঠিয়াব, তেওঁ জুনুকা কিতাপকে পাব, আৰু পিছত এইখন কিতাপ ছপা হ’লে এনেই পাব। সকলোৱে এই সুবিধা অলপ পৰিশ্ৰম কৰি ল’ব পাৰে।” (বাঁহী, ৫ম বছৰ, ১ম সংখ্যা)। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে বেজবৰুৱাৰ মাজু জীয়ৰী ৰত্না বৰুৱাৰ ঘৰত বেজবৰুৱাৰ কাগজ-পত্ৰ আদি চালি-জাৰি চাওঁতে পঢ়িয়াৰি সত্ৰৰ কোনো এগৰাকী মহিলাই সংগ্ৰহ কৰা গীতৰ কেইটামান পাত পাইছিলোঁ।

বাঁহীৰ ভাষানীতি

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই আখৰ-যোঁটনি সম্পৰ্কত ‘বাঁহী’ত লিখে, “ভাষা ৰঙা ঘোৰা, ব্যাকৰণ আৰু অভিধান ঘোৰা-শাল। ঘোৰা-শালটো বাতি-বুতি নাথাকিলে তেজী ৰঙা ঘোৰাই পুৰণি পৰা শাল লথিয়াই ভাঙি ওলাই চেকুৰি বাটৰ্ত খুন্দা-খুন্দলি খাই “দেউতাৰ ঘোৰা চাই ঠেং খোৰা” হৈ পৰিব।...”

হেমকোষৰ আখৰ-যোঁটনিৰ পৰা যে চুলি এডাল আঁতৰিব নেপায়, তেহেইলৈ “বামুনেই মৰক বা লগুনেই ছিগক” এনে কথা কতো নাই। অৱশ্যে যুক্তিশূন্য হৈ মইমতভাৱে আঁতৰা অযুগুত। হেমকোষৰ আখৰ যোঁটনিৰ কোনো কোনো ঠাইত যে অলপ অসঙ্গত নহয় এনে নহয়। অসঙ্গতক সঙ্গত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাতো মানে যে হেমকোষৰ ওপৰত পোৰাসুধান ওলোৱা, এনে সিদ্ধান্ত ভুল। হেমকোষক মান্য কৰিও তাৰ দুই-চাইটা আখৰ যোঁটনি ল’ৰাই চলিলেও পাপে নপৰশাকৈ অসমীয়া ৰচনা লেখিব পাৰি।...” (বাঁহী, ২য় বছৰ, ১ম সংখ্যা)।

ছদ্মনাম

বাঁহীত মাজে মাজে ছদ্মনামত লেখা কবিতা, প্ৰবন্ধ আদি আছে। সেইবোৰ হ’ল— আকৰা, আবৰ, কথাচহকী সাজতোলা, চিৰ প্ৰবাসী, জ্ঞানানন্দ জগতী (তুলসী প্ৰসাদ দত্ত), দেশ (দেবেশ্বৰ শৰ্ম্মা), বম (প্ৰেমধৰ চলিহা), বুঢ়া ল’ৰা (শিৱৰাম শৰ্ম্মা বৰদলৈ), ভুবনচন্দ্ৰ বৰুৱা (বিশ্বনাথ বৰুৱা), মৰাশ (মহাদেৱ শৰ্ম্মা), শ্ৰীজিলি (শ্ৰীজিলিনাথ শৰ্ম্মা), সিঙ্কুৰা, মিৰি, যদু (যতীন্দ্ৰনাথ দুৱৰা) ইত্যাদি।

বাঁহী প্ৰকাশন

‘বাঁহী’ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই পোনতে কলিকতাৰ পৰা উলিয়াইছিল। তেওঁ ব্যৱসায় এৰি বাৰ্ড কোম্পানীৰ চাকৰি গ্ৰহণ কৰাত তেওঁক উক্ত কোম্পানীয়ে ঝাৰচোগোড়ালৈ (উৰিষ্যা) বদলি কৰে। কলিকতাত থকা অৱস্থাতো নানা অসুবিধাৰ মাজেদি ‘বাঁহী’খন উলিয়াইছিল। ৰাতিপুৱাৰ পৰা গধূলিলৈ আহৰি নেপাইছিল। ‘বাঁহী’ প্ৰথম বছৰৰ পৰা নিয়মীয়াকৈ ওলাই আছিল। নৱম বছৰৰ পৰা অসুবিধা হ’ল। আয়োগৰ ‘বাঁহী’ পিছৰ বহাগত ওলাইছিল। ইয়াৰ মূল কাৰণ হ’ল তেওঁৰ ব্যৱসায় বন্ধ। নতুন চাকৰিত যোগদান। তেওঁ লেখে, “এই কালডোখৰৰ শেহছোৱাত বাঁহী ওলোৱা নিয়মৰ ব্যতিক্ৰম ঘটিছে। তাৰ কাৰণ, আমাৰ কাৰ্য্যোপলক্ষে হাওড়া পৰিত্যাগ আৰু প্ৰবাসত নিবাস। গ্ৰাহকসকলে অৱশ্যে বাঁহীৰ এনে গঢ় দেখি আমনি পাইছে।” (সম্পাদকৰ চৰা- বাঁহী, ৯ম বছৰ, ১ম সংখ্যা)। ‘বাঁহী’ৰ এই দুৰ্যোগ কালত চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালাই ‘বাঁহী’খন ডিব্ৰুগড়ৰ অসমীয়া প্ৰেছত মুদ্ৰণ আৰু প্ৰকাশনৰ দায়িত্ব লয়। গতিকে দশম বছৰৰ পৰা বেজবৰুৱা ‘বাঁহী’ৰ কেৱল সম্পাদক হৈ থাকিল। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ সম্পাদনাত ‘বাঁহী’ চতুৰ্বিংশ বছৰলৈকে ওলাই আছিল।

গ্ৰাহকৰ প্ৰতিক্ৰিয়া

‘বাঁহী’ৰ গ্ৰাহকৰ প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰসঙ্গত সম্পাদকে লিখিছে—

(১) “বাঁহীৰ ডিঙিত প্ৰশংসাৰ জয়মালা আৰু পিঠিৰ ওপৰত ৰাম-টাঙোন সমান। সিদিনা এজনে বাঁহী এখন পুৰি তাৰ ছাইসোপা লেফেপা এটাৰ ভিতৰত সুমাই ইংৰাজী নিয়মেৰে লেফেপাটোৰ ওপৰত ক’লা দাগ দি আমালৈ পঠিয়াইছিল।” (বাঁহী, সম্পাদক চৰা, ৩য় বছৰ, ১ম সংখ্যা, ১৮৩৩ শক)।

(২) “সিদিনা আমাক এজনে কৈছিল যে, ‘আজিকালি বাঁহীখন ধৰ্মৰ কাকত হ’ল, গতিকে সি অপাঠ্য হৈ পৰিছে।’ আমি ক’লোঁ, ধৰ্মৰ কাকত অৰ্থাৎ ধৰ্মপ্ৰাণ কাকত বাঁহী হ’ব পৰা নাই। হৈছে যদি সেইবাবেহে সি অপাঠ্য হৈছে। বাঁহীক ধৰ্মপ্ৰাণ কৰিব পৰাহেঁতেন নিশ্চয় সি পাঠ্য হ’লহেঁতেন।” (বাঁহী, ৫ম বছৰ, ১ম সংখ্যা, ১৮৩৫ শক)।

বাঁহীৰ বিভিন্ন সংখ্যাত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ পুথিসমূহৰ যি বিস্তাৰণ ওলাইছিল তাৰ উদ্ধৃতি দিয়া হ’ল—

১) কৃপাবৰ বৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলা— আপুনি এখন কিনি থওক। আপুনি স্বৰ্গলৈ বাটকুৰি বাই যাওঁতে বাটত ৰূপৰ পাত আৰু সোণৰ গুটিৰে বৰগছবোৰৰ তলত বহি জিৰাওঁতে এই কিতাপৰ একো আখ্যা পঢ়ি গ’লে অচিনাকি স্বপ্ন চিনাকী হ’ব— থিৰাং কথা।

১) (ক) কৃপাবৰ বৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলা। বেচ ১।০ অনা। সদায় ন। সদায় ন। এই কিতাপ কেতিয়াও পুৰণি নহয়। ইংৰাজীত “Laugh & Grow” বুলি কয়। কাকতৰ টোপোলা তাৰ উপায়। চিঠি লেখি নিয়াওক।

২) কৃপাবৰ বৰুৱাৰ ওভতনি। বেচ ১ টকা।

আনন্দৰ আকৰ, হাঁহিৰ পুং, সন্তোষৰ সুখ। হাঁহি, হাঁহি, হাঁহি, মাথোন হাঁহি। দুখ বেজাৰ মনত ৰং লগাবলৈ আৰু এনে লগৰীয়া নাই।

৩) বুঢ়ী আইৰ সাধু। বেচ ১।

অসমীয়া বুঢ়ী আইৰ মুখে অসমীয়া সাধু শুনা, কেনে সুখ লাগে চোৱা। শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ এইখন কিতাপ তোমাৰ সৰ্বতে ঢুকুৱা বুঢ়ী আইক আগতে আনি দিবা।

৪) ককাদেউতা আৰু নাতিলা’ৰা ১।

তোমাৰ মৰমৰ ককা-দেউতাৰাক ওচৰত লাগে যদি শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই পৰা এই কিতাপখন কিনি পঢ়া।

৫) লিভিকাই— । অনা।

পঢ়া, হাঁহিত পেটু-নাড়ী ছিগিব। শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ এইখন ধেমেলীয়া নাটৰ ভাৱনা তুমি দেখা নাই নে? এবাৰ চাই লোৱা, সৰহ একো

নকণ্ড। ইত্যাদি।

অসম সাহিত্য সভাই লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা সম্পাদিত 'বাঁহী' (১ম বছৰৰ পৰা চতুৰ্বিংশ বছৰ পৰ্য্যন্ত) প্ৰকাশৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰি আমাক তাৰ সঙ্কলনৰ দায়িত্ব দিয়ে। ইয়াৰ বাবে সভাৰ কাৰ্য্যনিৰ্ব্বাহক সমিতিৰ শলাগ লৈছে। বৰ্তমান সময়ত 'বাঁহী'ৰ সকলো সংখ্যা একে ঠাইতে পোৱা টান। তাৰ ভিতৰত কিছুমানৰ আগৰ বা পিছৰ পাত নাই। এনে অৱস্থাত সংকলনৰ কাম দুৰূহ।

'বাঁহী' বাৰটা খণ্ডত সংকলন কৰিবৰ কাৰণে সিদ্ধান্ত কৰি, সম্প্ৰতি প্ৰথম খণ্ড (প্ৰথম বছৰ আৰু দ্বিতীয় বছৰ) আৰু দ্বিতীয় খণ্ড (তৃতীয় বছৰ আৰু চতুৰ্থ বছৰ) ছপাখনাৰ কাৰণে যুগুত কৰা হৈছে। মই এতিয়া অশীতিপৰ আৰু কিছুদূৰ অথৰ্ব। তথাপি কাচিয়ে কাটেমানে আৰু বেলিয়ে আতে মানে কাম কৰিবলৈ সাজু।

আমাক এই কাৰ্য্যত সহায় কৰাৰ বাবে অসম সাহিত্য সভাৰ সহকাৰী সম্পাদক ড° এন. গোবিন্দ সিংহ, বালিগাঁও মিলনমন্দিৰ কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ লাইব্ৰেৰীৰ পুথি ভঁৰালী শ্ৰীকুশল চন্দ্ৰ গোস্বামী, অসম সাহিত্য সভাৰ পুথি ভঁৰালৰ কৰ্মচাৰী শ্ৰীগোবিন্দ দত্ত, অসম বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ সঞ্চালক ডঃ জিতেন দাস, ডাঃ মহানন্দ বৰুৱা পুথিভঁৰালৰ গৰাকী প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ শ্ৰীকল্যাণ কুমাৰ বৰুৱা, ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰাধ্যাপক ড° নগেন শইকীয়া, গুৱাহাটীৰ শ্ৰীসূৰ্য্য হাজৰিকা প্ৰভৃতিৰ শলাগ ললোঁ। অসম সাহিত্য সভাই আমাৰ ওপৰত এই দায়িত্ব ন্যস্ত কৰাৰ নিমিত্তে সভাপতি শ্ৰীচন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া প্ৰমুখ্যে কৰ্ম-কৰ্ত্তাসকলক ধন্যবাদ জনালোঁ।

'ৰ'দালি'

নতুনপাৰা

যোৰহাট-৭৮৫ ০০১

১.১.২০০১

যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী

প্রথম খণ্ড

প্রথম বছর

প্রথম সংখ্যা	১
দ্বিতীয় সংখ্যা	৩৩
তৃতীয় সংখ্যা	৬৫
চতুর্থ সংখ্যা	৯৭
পঞ্চম সংখ্যা	১৩৩
ষষ্ঠ সংখ্যা	১৬৫
সপ্তম সংখ্যা	১৯৭
অষ্টম সংখ্যা	২২৯
নবম সংখ্যা	২৬১
দশম সংখ্যা	২৯৩
একাদশ সংখ্যা	৩২৯
দ্বাদশ সংখ্যা	৩৬১

দ্বিতীয় বছর

প্রথম সংখ্যা	১
দ্বিতীয় সংখ্যা	৪৫
তৃতীয় সংখ্যা	৮৪
চতুর্থ সংখ্যা	১২৫
পঞ্চম সংখ্যা	১৭৩
ষষ্ঠ সংখ্যা	২২১
সপ্তম সংখ্যা	২৬৯
অষ্টম সংখ্যা	৩১৭
নবম সংখ্যা	৩৬৫
দশম সংখ্যা	৪১৩
একাদশ সংখ্যা	৪৬১
দ্বাদশ সংখ্যা	৫১৩

প্ৰথম বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
বাঁহী (কবিতা)	১
জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়	২
ৰেডিয়ম	৭
অসমীয়া	৯
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	১৩
দিনৰ সপোন (কবিতা)	১৯
চন্দ্ৰ (গীত)	২০
কুলি (গীত)	২১
ধোৱাঁথোৱা (গীত)	২২
কলা বগা (গীত)	২২
আমাৰ জন্মভূমি (গীত)	২৩
ছয় ঋতুৰ ডাক (গীত)	২৪
অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে 'আখাৰচেৰেক কথা	২৪

ত্ৰিভুবন মাজে বত বস্ত্ৰ মণ্ডল,
 সিসবৰ সাৰ ভাগ কৰি একে ঠাই,
 পূৰ্বালি উদৰ তোম হে বাহী অমিলা।
 প্ৰেমিকে মাগিছে কণা পূৰ্ণ কৰ'হিলা।

সুখামৃত স্নানাগৰ, আদৰ আত্মলি
 বুলাই মানিছোঁ, ভিক্ষা দে প্ৰাণ খুলি !
 স্বৰ্গৰ অমৃত বাণী পশোক কাণত,
 প্ৰকৃতি যুগ্ম হক, দেৱ বিমানত ।
 মৰ্ত্তৰ সন্তাপ আঁতৰক এখন্তক,
 দিব্যালোক প্ৰকাশক, আতমা জাগক ।
 ধৰা মধুময় হক, কবোক অমৃত,
 উঠি যাওক সি সোঁতত মোৰ কাঠ চিত ।

শ্ৰীলক্ষীনাথ বেজবৰুৱা ।

জগৰা মণ্ডলৰ প্ৰেমাভিনয় ।

মাজতে চাওখাট মোজাৰ মণ্ডল জগৰাৰ এটা বৰ বিপদ গল। কুগ্ৰহ,
 কুগ্ৰহ। ভাগ্যে হুপতীয়াতে ডাইল দৰবৰ গুণত তাৰ জইন মৰিল নতুবা
 বপুৰাক সি জোলোকা-জোলোকে পানী খুৱালেহেঁতেন ।

মণ্ডলে এদিন জোৰহাটৰপৰা গুপ্তি উত্তি আহি ঘৰ পাই, হাত ৰুবি
 ধুই, ভাত খাই উঠি চোভালতে পাটী-চৰা এখনত বহি, বৈণীয়েকে ওচৰতে
 বহি আগত বঁটাটো লৈ কাটি দিয়া তামোল খনচেবেক একেবেলিয়েই এমো-
 কোবাকৈ মুখত স্নমাই, জোনাক আকাশলৈ একেথৰে অলপমান পৰ চাই
 থাকি মাত লগালে,—“গুনিছনে বোলোঁ নিচলীৰ মাক গুনিছনে, আমাৰ
 জীৱন সমূলি মিছাতে গল ! আমাৰ একোটা নহল !”

জগৰাণী । “কিয় নো মিছাতে গল ?”

জগৰা । “কি কম নিচলীৰ মাক কি কম, আক কবলৈ বেজাৰ লাগে !”

জগৰাণী । “কোঁৱাচোন কোঁৱা কি হল ?”

জগৰা । “আজি আমাৰ জোৰহাটৰ ন উকিল সৰুৰাম শৰ্ম্মা ডেকা
 ডাঙৰীয়াই তেওঁৰ লগৰীয়া ডেকালৰা জনচেবেকৰ সৈতে গোটখাই বহি,
 কলিকতাত ‘ছেপাত মাৰি অহা’ এখন অসমীয়া কিতাপ বৰকৈ মাতি পঢ়ি

‘আকৌভেই বই তাতে ওলালোঁ গৈ । উকিল ডাঙবীয়াই বোক নৰীতিকা’
 “টেহ” ববন কবে, বই গলেই মোৰে সৈতে ভালকৈ হাত-কথা কৈ বোক
 বাতি-বুলি বহুৱায় । তেওঁলোকে খুপুখুপীয়াইক বহি বেল পাতি ইমানকৈ
 মন দি নো কি পঢ়িছে তনৈয়েইচোন বুলি বয়ো তেওঁলোকৰ কাষতে বহিলেঁ ।
 তাৰ পিছত অলপমান বেলি টলকা বাবি থাকি লাহেঁকৈ অধিলেঁ, ‘ডাঙবীয়াই
 নো কি পঢ়িছে, বই বহা সুকথকো অলপ তাৰ ভাপ দি গিৱান বিবনে ?’
 উকিল ডাঙবীয়াই সন্নিধান দিলে, ‘এইখন আনি নেভেল পঢ়িছোঁইক ।’ বই
 শুধিলেঁ, ‘ডাঙবীয়া, নেভেল নো আকৌ কাক বোলে ? তাত নো কি
 লেখিছে বন্দীয়ে জানিব খুজিছোঁ ।’ উত্তৰ পালেঁ, ‘নেভেল এবিধ কিতাপ ।
 এইবিধ কিতাপত পেমৰ কথা লেখা থাকে ।’ বই শুধিলেঁ, ‘ঈশ্বৰ কৃষ্ণ
 ভকতি পেম নেকি ডাঙবীয়া ?’ উকিল ডাঙবীয়াই কলে, ‘নহয়, এক ডেকা
 আৰু এক ডেকেবীৰ পেম ।’ বই শুধিলেঁ ‘ঈশ্বৰ কৃষ্ণৰ সৈতে গোপিনী
 সকলৰ পেমৰ কথা শুনিলে পুইন হয় । ডেকাৰ সৈতে ডেকেবীৰ পেমৰ
 কথা শুনিলে কি পুইন হয় ডাঙবীয়া ? বৰং সেই কথা লৈ গোচৰ লাগিলে
 আমাক সাকী দিবলৈহে টনা-আজোবা কৰিব পাৰে । মোৰ কথা শুনি
 উকিল ডাঙবীয়াই হাত লগালে, ‘কিবা বোলেনে মণ্ডল, ছুৰি কোৱা কথা
 সঁচা, কিন্তু তেনেকুৱা পুইন নহলেও নেভেলত লেখা পেম স্বৰ্গৰ পেম; তব
 পেম ; ছুৰি আছুলিয়াৰ খোজা ছোৱালী-চুৰি বকৰুৱাৰ পেম নহয় ।’ বই
 কলে । ‘ডাঙবীয়া দয়ী কবি বোক ভালকৈ বুজাই দিয়কচোন এই পেম কেনে ?’
 মোৰ কথা শুনি তেখেত এককলা বকুতা দি পেম কাক কয় বোক বুজাই
 দিলে । অন্ত্যে বই সেই এটাইবোৰ ভালকৈ বুজিব নোৱাৰিলেঁ ; ভথাপি
 তেখেতৰ বাইখা মোৰ শুনি থাকিবলৈ স্তাল লাগিছিল ; আৰু সচাকৈ
 কবলৈ গৈ বই তাৰপৰা অনেক গিৱান পালেঁ । অন্তত বই শুধিলেঁ,
 ‘ডাঙবীয়া গিৱিয়ক বৈশীয়েকৰ ভিতৰত পেম হয় নোৱাৰেনে ?’ তেওঁ
 কলে, ‘কিয় হয় নোৱাকিব, কবিলেই হয় পাৰিব ; বস্ত বিমানেই সোৱাদ
 হওক, ছুৰালটুকৈ একেধাৰেই গিলি পেলালে তাৰ সোৱাদৰ উমান ভালকৈ
 পোৱা নাযায় ; ছোঁবাই বা চুৰি লাহে লাহে সোৱাদ লৈ থাকিলে তাৰ
 ভালকৈ সোৱাদ পোৱা যায় ।’ তেওঁৰ কথাৰ মোৰ মনত বৰকৈ সোমাল ।

আমি বিয়া কৰিলোঁ, লৰা ছোৱালীৰ বাপেক মাক হলোঁহঁক, ঘোৰাত উঠি
ছুটি মেলাদি মেলিলোঁ, কিন্তু পেম কি বস্ত্ৰ তাৰ ছু-তা লবলৈ কতো এখোজ
ববলৈ নহল! সেইদেখি আমি স্বৰ্গৰ পেমৰপৰা বঞ্চিত হলোঁ! গন্দ
মহেও পোৱালি ফুকাইছে, আমিও লৰা ছোৱালী ওপজাইছোঁ। কিন্তু সবগৰ
পেমৰ'ছু গৰ মহেও নাপালে আমিও নাপালোঁ! দেখ নিচলীৰ মাক! মই
মনতে ভাবি ধিব কৰিছোঁ। যে আমাৰ জীৱনৰ যি ছোৱা এইদৰে গল গল,
কিন্তু বাকী ছোৱা আৰু এইদৰে যাবলৈ নিদিওঁ; পেম কৰি পেমৰ সোৱাদ
লৈহে তাক পঠিয়াম।”

জগৰাণী। “কিবা বোলেনে উডৰ সাত পুৰুষ মৰি গল কেঁচা মাছ খাওঁ-
তেই, এতিয়া তাৰ মাছ পুৰি ধাবৰ বতৰ আহিল! তিনি কাল গল একাল
আছে, এতিয়া বৰুৱা ফুকন উকিল য়নচুপৰ লৰাবে সৈতে জোৰ মাৰি কিবা
পেম কৰিব লগীয়া হল! নকৰা সেইবোৰ দেওহে, সেইবোৰ আমাক নালাগে,
‘আমি এতিয়া পেম-ভেম কৰিব নোৱাৰোঁ।”

জগৰা। “নহয় নহয় নিচলীৰ মাক, তই বুজিব পৰা নাই, সেইবোৰ
আমাক এতিয়া লগা হৈছে। আমি আগেয়ে আছিলোঁ। এক, এতিয়া হৈছে।
এক। চৰ্কাৰৰ ঘৰৰ মণ্ডলৰ বিময়খন পাবৰেপৰা আমি ডাঙৰৰ শাবীলৈ
উঠিলোঁ। বজাঘৰে প্ৰজাঘৰে এতিয়া আমি লেখৰ মাহুহ হলোঁ। এতিয়া
আমি আগৰ গঢ়-গতি নসলালে নহয়। বধ লাগে নিচলীৰ মাক, তই বিধি-
পথালি নকৰিব; মই তোৰে সৈতে আজিৰপৰা পেম কৰিম।”

জগৰাণী। “শপত দিব লাগিছে কেলৈ, কি পেম কৰিব খুজিছা কৰা।
মই কিন্তু সেইবোৰ একো বুজ নাপাওঁ; কি কৰিব লাগে কৈ দিবা, দেখুৱাই
দিবা, সেইদৰেই কৰিম। তুমি সন্তোষ পালেই মোৰো সন্তোষ।”

জগৰা। “বেছ কথা, ভাল কথা, সুন্দৰ কথা, চন্দৰ-বন্দনী বধু-মুখী,
সুৱলা কথা। আমি এতিয়াই আৰম্ভ কৰি দিওঁহঁক আহ; কিয়নো, তন্ত
কাৰ্য্যত বিলম্ব নকৰাই ভাল।”

এই বুলি জগৰা মণ্ডলে জগৰাণীৰ খুটবিটোত লাহেকৈ ধৰি জোনৰ কালে
জগৰাণীক ঘূৰাই দি মাত লগালে,—“এ হে! কোনটি জোন? এইটি নে
পেইটি?”

জগবাণী। “বোৱী দেও হে, চুৱা-চকৰ তলি বেন যোব মুখৰ বৰণ, তাক পাতিছা জোন ! ইমানকৈ ঠেটা কৰিব লাগিছে নো কলৈ ? গোৱাংৱে বাক বেনেকৈ চৰ্জিছে সি তেনেহে হব।”

জগবা। “কি ঠেটা কৰিছোঁ; নাই কৰা; কাইব হে কৰিছোঁ। পেম কৰিবলৈ গলে পোনতে কাইব কৰি লব লাগে।”

জগবাণী। “কি কৰি লব লাগে সোনকালে কৰি লোৱা দেওহে; যোব আঞ্চল মছিবলৈ আছে, চুৱা কাঁহী বাটি ধুবলৈ আছে।”

জগবা। “কেনে ফুৰুৱকৈ জুব বতাহ বলিছে, যেন ইল্লই সবগত বহি ৰূপ-খটোৱা ধোৱা-ধোৱাত মচলা-দিয়া মলা-মপাতৰ হোপাটোহে মাৰি সেই ধোৱাবোৰ নাকৰ বিছাইদি লাহে লাহে ফুৰুৱকৈ আমাৰ কাললৈ এৰি দিছে! সঁচাকৈ কৈছোঁ, নিচলীৰ মাক চন্দৰ-বন্দনী, এই বতাহ যোব গাত লাগি গাটো শাঁত কৰি গৈছে। সধি! তোমাৰ নাকৰ নিশাহটোও তেনে জুব; আৰু সি যোব গাত লাগিলে যোব পাটো জুৰাই যায়।”

জগবাণী। “অভদিনৰ মূৰত বই সখী হলেঁ!। বড়িয়া হৈছে! দিনো কথায় কথায় অমুকৰ জীয়েক তমুকৰ জীয়েক, অমুক ঝাঁতী তমুক ঝাঁতী, হত চিৰী হতী মাত পাই আছিলোঁ, আজি আমুকা উকিলৰ বহত পেমত পৰি সখী হলেঁ!। যোব নাকৰ নিশাহ কোনোবাকটিং যাব মুখত পৰিলে গালি খাই তৎ এৰিছিলোঁ, এতিয়া সি ক্ষত্বেকতে ফুৰুৱীয়া বতাহ হল। এই বাবে-তচহ কথায়নকে তোমাৰ উকিল ডাঙৰীয়াই কাইব পেম বোলেনে? বলিয়া গছত নালাগে দেওহে, এইদেবেইহে ওলায়।”

জগবা। “পিয়া! পিয়ন্তমা! জুৰি এতিয়াও একোকে বুজ মাগালা; লাহে লাহে পাবা; বই পাব লাগিছোঁ। আহা! পেম কি লোৱাল, কি বউ।”

জগবাণী। “মাৰি-মো। আৰু কি কব লাগে সোনকালে কৈ লোৱা, যোব পলম হৈ গৈছে। তালেমান কাম আছে। জুৰি তো এতিয়াই গোণা বহে কোচ-কোচোৱা দি কোচ-কোচাই শুই থাকিবা, বই বাতি ছুপবলৈকে থাকি বন কৰি ৰবিব লাগিব।”

জগবা। “বই কি তব? মোশোওঁ। বই শোৱাপাটীত পৰি তোমাৰ বউ বেন ৰূপ সনাতিকত চুহিব হে।”

জগবাণী। “এইখন পেম নহয় বেগুহে, কিবা ঠেটা-মহুশাহে । পেম নকবিলে যদি ভাঙব মাহুহ হব নোরাবি, আক বকরা ফুকনব লবঃ শাবীত চলিব মোরাবি, তেত্তে তুমি কাইলৈ গৈ কেনেকৈ পেম কবে, উকিল ডাঙ-বীয়াক ভালকৈ সুধি শিকি আই। ; এইখন অলিয়া-বলিয়া গাই নাধাকিবা।”

জগবা। “পিয়া কি কৈছা ? মই কি বলকিছোঁ ? পেমিক কবিয়ে কাইব কবি পেমব ভাবত বুবি থাকিলেহে সঁচা পেম হয় বুলি মোক উকিল ভাঙবীয়াই ভালকৈ বুজাই কৈছে। পিয়া, তোমাৰ মউ বেন মাতে মোৰ কাণৰ দুইটা বিদ্ধা ভবি গৈছে। মই পেমব গুণ্ডমনিব বাহিবে আন একো ভনিবলৈ পোৱা নাই আক সুত্তনো ।’

জগবাণী। “মই এইখন তোমাৰ ফাকতি বুজিলোঁ এতিয়া। মোক ঠেটা-মহুশাহ কবি বং চাবলৈ তুমি আজি বুধি কবি আহিছা ? মই একেবাব ভাঙবকৈ মাত মাতিলেই বাওমুজ্জ গকরাগালী বুলি মোক গালি নপৰাকৈ নথকা মাহুহটোৱে আজি মোৰ মাতত মৌ পালে। এনেখন ঠেটা কবি থাকিব নালাগে, ছোবহাটত গৈ কবিবা গৈ, ইয়াত নহয়। মই উঠিলোঁ।”

জগবা। “নাথাবা পিয়া নাথাবা। বিবহ-অগণিয়ে মোক পুৰি মাৰিব. মই সহিব নোৱাৰিম, মোৰ শ্রাণ যাব। নিচলীৰ মাক চন্দৰ-বন্দনী ! মই তোমাৰ শ্রীচৰণৰ নিকিনা গোলাম ! মোক তোমাৰ বড়া চৰণত ঠাই দিয়ঁ।”

এই বুলি জগবাই জগবাণীৰ ভৰিত ধৰিব খোজোঁতেই জগবাণী একে-চাবেই উঠি আঁতৰিল ; আক গিবিয়েকৰ গতি দেখি তাই ভাবিলে যে নিশ্চয় গিবিয়েকে আজি কববাত ভাং খুতুবা খাই আহি এইখন বলিয়ালি কৰিছে। ইয়াকে মনত সিদ্ধান্ত কৰি জগবাণীয়ে লবালবিকৈ গৈ একলহ পানী আনি, সোধ-পোচ নাই জগবাব মূৰত হৰ-হৰ-কবে ঢালি দিলে ! জগবা নিৰ্ৰীক ! শেহত জগবাই ভিত্তি-বুবি শিকি একোকে নামাতি পা নহি তিতা চুৰিয়া সলাই পাটাত পবিলগৈ ; আক বৈণীয়েকে লবালবিকৈ এখুৰি তেল-পানী আনি জগবাব মূৰত ধপিয়াই দি বিছনিবে বিছিবলৈ ধৰিলে ।

জগবাই কিছুমান পৰ শোৱাপাটাত টলকা মাৰি পৰি থাকি মাত লগালে —“ওনিচনে নিচলীৰ মাক, মই বলিয়া হোৱা নাই, তই ভয় নাধাবি। যি বল হল, এই কথা তই আক কাকো নকবি। মই তোৰে মূৰখোৱা শপত খাই কৈছোঁ, আজিবপৰা এনে কাৰ নকৰোঁ।

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

বেডিয়ম।

এই প্ৰবন্ধৰ শিতানত লোৱা বস্তুটো আবিষ্কৃত হ'বৰ চাৰি' কি পাঁচ বছৰ মানহে হৈছে। কিন্তু এই অলপ কালৰ ভিতৰতে তাৰ প্ৰভাৱত বিজ্ঞানৰাজ্য কঁপিব লাগিছে। এই কেচুৰাৰ জনম বাতৰিত বিজ্ঞান-ৰাজ্যৰ ৰাজ মুকুট লৰিছে, বহু কালৰপূৰ্বা বিধিবদ্ধ হৈ তাত চলি অহা নিয়মবোৰৰ গুনি লোকাৰ খাইছে আৰু স্তম্ভ আৰু ব্যৱহাৰবোৰৰ আসন টলিছে। বাস্তৱতে কবলৈ গলে, এই বেডিয়ম নামৰ পদাৰ্থ আবিষ্কৃত হোৱাৰ পিছত, তালেমান কালৰপূৰ্বা বৈজ্ঞানিক পণ্ডিতসকলে যিবোৰ সিদ্ধান্ত কৰি আহিছিল, সেইবোৰৰ মাজত যেনে খেলিমেলি লাগিছে, ইয়াৰ আগেয়ে হোৱা কোনো আবিষ্কাৰৰ দ্বাৰাই তেনে হোৱা নাছিল। বিজ্ঞান শাস্ত্ৰত পাৰ্গত পণ্ডিতসকলে ক'ত কাল আগচ আৰু পূৰ্বীক কৰি উত্তাপ পোহৰ আৰু শক্তিৰ বিষয়ে যিবোৰ সিদ্ধান্ত কৰিছিল, বেডিয়মে সেইবোৰৰ ভেটি খান্দি ভুলি দাঙিয়াই পেলাব লগীয়া কৰিছে।

১৮২৪ খৃষ্টাব্দত প্ৰফেচৰ কুবী আৰু শ্বীড্টে একে সময়তে হুবেণিয়ম আৰু থৰিয়মকে আদি কৰি, আলো আৰু শক্তি বিকীৰণকাৰী পদাৰ্থ গোটোচৰেৰে আবিষ্কাৰ কৰে। সেইবোৰৰ ভিতৰত হুবেণিয়ম নামৰ বস্তুটো যদিও অনেক কালৰ আগৰেপূৰ্বা বাসায়নিক পণ্ডিতসকলৰ জনা আছিল তথাপি তাক বিশেষ লাগতিয়াল বস্তু-ভাৱলোকে লেখত লোৱা নাছিল। হুবেণিয়ম আৰু থৰিয়ম আদি বস্তুবোৰ পিছলৈও নামৰ এৰিধ কলা ধনিজ পদাৰ্থৰপৰা উলিৱা হৈছিল। পিছলৈও এটা অতি আশ্চৰ্যজনক পদাৰ্থ। যতৰোৰ জাত ধনিজ পদাৰ্থ আছে, প্ৰায় সেই এটাইবোৰৰ Sulphate অৰ্থাৎ গন্ধক জ্ৰাবকদ্বিত্ব পদাৰ্থ তাত আছে। থৰিয়ম আৰু হুবেণিয়ম নামৰ পদাৰ্থ দুটাক, সিহঁতৰ লগত মিহলি হৈ থকা আন আন পদাৰ্থবোৰৰপৰা অৱজ্ৰাবক আৰু পানী আদিৰে বাসায়নিক প্ৰক্ৰিয়া বহুত বিৱেৰণ কৰি সুকীয়া কৰাৰ পিছতো দেখা গ'ল যে সিহঁতৰ ভিতৰত আক্ৰমণে এটা পদাৰ্থ আছে যাবপৰা

এনেকুৱাষ্টক উভাপ আৰু পোহৰ থকা পক্তি বিকীৰণ হব লাগিছে যে সেই পক্তি অকল হুৰেশিয়ম আৰু ৰবিয়মৰ গাৰপৰা ওলাব নোৱাৰে। সেইটো কি পদাৰ্থ তাক উলিয়াবলৈ অনেক দিন ৰবি বাসায়নিক পৰীক্ষা আৰু পৰ্যবেক্ষণ চলিল। সেই পৰীক্ষা আৰু পৰ্যবেক্ষণৰ ফল—বেডিয়ম আবিষ্কাৰ। বৈজ্ঞানিক পণ্ডিতসকলে এতিয়াও বেডিয়মক ব্ৰহ্মাইড আদি আন আন পদাৰ্থৰপৰা একেবাৰেই নিখুঁত আৰু বিশুদ্ধৰূপে আঁতৰ কৰি উলিয়াব পৰা নাই। কিন্তু অচিৰতে তেওঁলোকৰ সেই চেষ্টা সফল হব বুলি আশা কৰা যায়।

বেডিয়ম আক্সিজেনকে বেহাৰ বস্তৰ শাৰীলৈ নিব পৰা হোৱা নাই; কাৰণ এতিয়ালৈকে বিমান বেডিয়ম পোৱা গৈছে সি ইমান ডাৰু আৰু তাৰ বেচ ইমান সৰু যে তেনে হোৱাটো এতিয়াও সম্ভৱ হৈ উঠা নাই। ক্ৰান্তৰ মাথোন বেডিয়ম প্ৰস্তুত কৰিবৰ নিমিত্তে এটা কাৰখানা আছে। ৰব কঠেৰে অভিসিক্ত খৰচেৰে আৰু ভালমান দিন অশেষ পৰিশ্ৰমেৰেহে এখুৱমান বেডিয়ম পোৱা যায়। আবেৰ বেডিয়মৰ বেচ ১২০০০০০০ টকাতকৈও সৰু। কিন্তু আবেৰ বেডিয়ম হুবৰ কথা, আক্সিজেনকে বৈজ্ঞানিক পণ্ডিত সকলে হুখুদ-চাৰিখুদৰ বাহিৰে বেডিয়ম পৰীক্ষা কৰিবলৈ পোৱা নাই। এটা আল্মিনিয়ম নুৰটোৰ দহভাগৰ এভাগৰপৰা, টানিয়ানি, আদভাগৰ সমানলৈকে একেখুদ বেডিয়ম প্ৰাপ্ত হ'ব চুঙা এটাৰ ভৰাই চুঙাটোৰ দুখৰন ভালকৈ বান্ধি ৰোৱা হয়। তেনেকুৱা অলপ-অচৰণ বেডিয়ম লৈহে তেওঁলোকে পৰীক্ষা কৰিছে। হুৰহৰ মানৰ আগেয়ে অধ্যাপক ৰেগ (Professor Wragg) চাহাৰুৰ এখুদ কি হুখুদ বেডিয়ম আনি, তাৰ উৎপত্তিৰ ইতিহাস আৰু গুণাগুণৰ বিষয়ে কলিকতাত বক্তৃতা দিছিল। এই প্ৰবন্ধ লেখকে তিনি-চাৰিবাৰ অধ্যাপক ৰেগৰ কেনে বক্তৃতা শুনিছিল আৰু সেই অতি আচৰিত বেডিয়ম দেখিছিল।*

উৰিষ্যাতে বেডিয়া বেডিয়ম সৰহকৈ উলিয়াব পৰা যাব, আৰু সি সত্তা হব, তাৰ বাৰাই ভগতত মহা আশ্চৰ্যজনক কাৰ্য সাধিত হব বুলি বৈজ্ঞানিক

* কাৰুলৰ আৰীৰ হৰিবুৱা কলিকতালৈ আহোঁতে, অধ্যাপক ৰেগে আৰী-ৰক বেডিয়ম এখুদ উপচৌকন ৰূপে দিছিল; কিন্তু কি ভাবি কব নোহোৱাকৈ, আৰীৰে সেই উপচৌকন প্ৰহৰ কৰিলে।

পণ্ডিতসকলৰ বিশ্বাস। বেডিয়মৰ অতি আচৰিত গুণবোৰৰ তিত্তবত এইটো বৰ মন কৰিব লগীয়া। যে সকলো অৱস্থাতে সি সমান আৰু নিৰবচ্ছিন্নভাৱে উত্তাপ আৰু পোহৰ দিয়ে, অথচ তাৰ ওজন নকমে, গাৰ গঢ়ৰ পৰিবৰ্ত্তন নহয়, বা আন কোনো প্ৰকাৰে তাৰ অৱনতি নঘটে। এই জগতত উত্তাপ কেনেকৈ উৎপন্ন হয় সকলোৰে জানে, কিন্তু বেডিয়মে নিজৰ উত্তাপ নিজে সৃজন কৰে; আৰু সম্প্ৰতি তাৰ বিষয়ে যি জানিব পৰা গৈছে, সেই উত্তাপ সৃষ্টিকাৰ্য্য সি অনন্তকাল অশেষভাৱে সমানে কৰি আছে আৰু কৰি থাকিব বুলি বৈজ্ঞানিক পণ্ডিতসকলৰ ধাৰণা। উত্তাপ সৃষ্টি নকৰে আৰু তিত্তবত প্ৰচলিত যি জ্ঞান আছে বেডিয়মে তাৰ গুৰুট-পালট-কৰি দিছে। বেডিয়ম দেখিবলৈ সাধাৰণ লোণৰ সৰু “দানা” এটাৰ নিচিনা।

শ্ৰীলক্ষীনাথ বেজবৰুৱা ।

অসমীয়া ।

—১—

আমি যাক অসমীয়া বোলেঁ তেওঁলোক কোন? তেওঁলোক সদায় আলস্যতে আছিল নে? অসমীয়া জাতি কেনেকৈ সংগঠিত হল? ইত্যাদি প্ৰশ্নৰ উত্তৰ এই প্ৰবন্ধত আমি অলপ-অচৰপ দিবলৈ চেষ্টা কৰিম।

আৰ্য্যবিলাক ভাৰতবৰ্ষৰ আদিম অধিবাসী নহয়। তেওঁলোক মধ্য-এচিয়াৰ হিন্দুকুশ পৰ্ব্বতৰ কাষৰপৰা, কোনো কোনোৰ মতে আৰু ওপৰৰ কালৰ উত্তৰপৰা অহা মাহুহ। আৰ্য্যবিলাক ভাৰতলৈ অহাৰ আগেয়ে ভাৰতত অনেক জাতৰ আৰু অনেক কৈদৰ মাহুহ আছিল। সেই মাহুহ-বোৰো সদায় ভাৰততে আছিল নে, নাইবা কোনবা-কজিৰ-বুগতে বাহিবৰপৰা আহি ভাৰতত সোমাই ভাৰতবাসী হৈছিল, সেইটো নিৰ্ণয় কৰা টান। আৰ্য্য-সোঁত ভাৰতলৈ বলাৰ আগৰেপৰা, যাইকৈ ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ মাহুহ প্ৰায় পোটেই ভাৰত জুৰি আছিল বুলি পুৰণি কালৰ বৃত্তান্ত জনা পণ্ডিতসকলে সিদ্ধান্ত কৰিছে। কিন্তু ড্ৰাবিড়ীবিলাকো যে ভাৰতৰ আদিম অধিবাসী নহয়, বাহিবৰপৰা আহি ভাৰতত বাস কৰিছিল, এনে অস্থান পণ্ডিতসকলে কৰে।

সত্ত্ৰতঃ জ্ৰাবিড়ীবোৰ আফ্ৰিকা মহাদেশৰ মানুহ আছিল, আৰু বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি পোৱা কালৰ অনেক আগেয়ে তেওঁলোক আৰব দেশেদি আহি ভাৰতৰ উত্তৰ-পশ্চিম ফালৰ পৰ্ব্বতৰ মাজৰ ঠেক বাটেদি ভাৰতত সোমাইছিলহি । কোনো কোনো পণ্ডিতে ভাবে, যে এনেকুৱা হোৱাটোও সম্ভৱ যে সেইকালত আফ্ৰিকাৰ মাজাগাস্কাৰৰ সৈতে ভাৰতবৰ্ষক লগ লগোৱা লিম্বুৰিয়া বুলি যি এডোখৰ ঠাই আছিল আৰু যাক এতিয়া সমুদ্ৰই বুৰাই থৈছে, সেই ঠাই ডোখৰেদি আহি জ্ৰাবিড়ীবোৰ ভাৰত সোমাইছিল । জ্ৰাবিড়ীবোৰৰ শাৰীৰিক গঢ়-পিত্তবোৰ আফ্ৰিকাৰ নিগ্ৰোৰ গঢ়-পিত্তেৰে ভালেখিনি মিলে দেখি "এথনলজিষ্ট" সকলে অৰ্থাৎ মনুষ্য জাতিৰ মূল বিভাগ আৰু পৰস্পৰ সম্বন্ধ বিচাৰ বিষয়ক বিজ্ঞানশাস্ত্ৰ জনাসকলে জ্ৰাবিড়ীবোৰক আফ্ৰিকাৰপৰা অহা মানুহ বোলে । জ্ৰাবিড়ীজাতিৰ মানুহৰ মূৰ দীঘলীয়া, চকু ডাঙৰ আৰু কলা, মুখত ঘন দাঁড়ি, বৰণ কলা, ভৰিৰ কলা-ফুল সক, বহল নাক, ইত্যাদি গঢ় আফ্ৰিকাবাসী নিগ্ৰোৰ সৈতে মিলে । কোনো কোনো পণ্ডিতে কয়, জ্ৰাবিড়ী-বোৰ ভাৰতৰে আদিবাসী মানুহ, বাহিৰৰপৰা অহা নহয় ; তপত দেশ ভাৰতত বুগ-বুগাস্তৰৰপৰা থাকি থাকি তেওঁলোকৰ বৰণ কলা হৈছে । এইবোৰ যি হওক, এইটো ঠিক যে জ্ৰাবিড়ীবোৰক প্ৰবল আৰ্য্য-সোঁতে ঠেলি নি দক্ষিণত পেলালেগৈ । এইবাবেই ভাৰতৰ উত্তৰ-পশ্চিম ফালে জ্ৰাবিড়ী জাতিৰ মানুহ এতিয়া পাবলৈ নাই । কিন্তু ভাৰতৰ উত্তৰ-পূবত জ্ৰাবিড়ীৰ চিন এতিয়াও চুকে-কোণে লাগি থকা পোৱা যায় । আসামৰ ডোম জাতিটো আগৰ আসাম বাসী জ্ৰাবিড়ীৰ অৱশিষ্ট বুলি অনেক পণ্ডিতে সিদ্ধান্ত কৰে ; কাৰণ ডোমৰ মূৰ মুখ নাক ভৰি গাৰ গঢ় আৰু বৰণত অনাৰ্য্য জ্ৰাবিড়ীৰ ভালেমান চিন আছে ।

বাহিৰৰপৰা মানুহ আহি বানেদি ভাৰতবৰ্ষ সোমাবলৈ ছটা মাথোন বাট । —এটা, ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ পশ্চিমৰ খাইবৰ নামে পৰ্ব্বতীয়া ঠেক বাট ; আনটো উত্তৰ-পূবৰ অসামেদি । এইটো ঠিক যে জ্ৰাবিড়ীবোৰ উত্তৰ-পূবৰ বাটেদি অহা নাই, সিহঁত আহিছিল যদি উত্তৰ-পশ্চিমৰ বাটেদি হে আহিছিল । উত্তৰ-পশ্চিমৰ বাটেদি জ্ৰাবিড়ী আৰ্য্য আৰু চেমিটিক আদি জাতিৰ সোঁত ভাৰতলৈ এটাৰ পিছত এটাকৈ বহি আছিল । উত্তৰ-পূবৰ বাটেদি মঙ্গল

জাতিৰ মানুহহে ভাৰতত সোমাইছিল। আৰ্য্যবোৰ ভাৰতলৈ অহাৰ আগৰে পৰা ইণ্ডো-চাইনিজ ভাষা কণ্ঠতাসকলৰ ভিতৰত পৰা মন-ধেমৰ, তিৰ্কুত-বৰ্খান, আৰু চায়েম-চাইনিজ ভাষাত কথা কোৱা জাতিৰ মানুহ আসামত আৰু আসামেদি বঙ্গদেশত সোমাইছিলহি অসুমান হয়। প্ৰথমতে মন-ধেমৰ, তাৰ পিছত তিৰ্কুত-বৰ্খান, আৰু তাৰ পিছতহে চায়েম-চাইনিজ ভাষা কণ্ঠতা সকলৰ কৈদবোৰ আহিছিল। তিৰ্কুত-বৰ্খান ভাষা কণ্ঠতা জাতিবোৰে মন-ধেমৰ ভাষা কণ্ঠতাবোৰক গিলি পেলাইছিল মনে ধৰে। নগা, কুকি আৰু বড়ো তিৰ্কুত-বৰ্খান শ্ৰেণীৰ লোক। ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত আজিও জীয়াই থকা অনাৰ্য্য ভাষাবোৰ বড়োৰ ভিতৰত। কছাৰী বা মেচ, গাবো, ডিম্চা, ত্ৰিপুৰা, লাঙ্গুং, বাভা, আৰু ছুটীয়া, বড়োপৰিয়ালৰ ভিতৰত। চান ভাষাবোৰ—যাৰ ভিতৰত আহোম ভাষা পৰিছে—চায়েম-চাইনিজ ভাষাৰ পৰিয়ালৰ ভিতৰত। বড়ো পৰিয়ালৰ জাতিবোৰে অসমত অনেক আগৰ! কালৰপৰা অনেক কাল প্ৰাধান্য কৰি আহিছিল যে এইটো নিশ্চয়; কাৰণ সেই পৰিয়ালৰ ভিতৰত জাতিৰ চিন-মোকাম আসামত সবহ। বড়ো-পৰিয়ালৰ ভিতৰত কছাৰী, ছুটীয়া, বৰাহী আদি ৰাজ্যবোৰৰ পৰাক্ৰম আৰু আয়ুস আসামত বৰ প্ৰবল আৰু দীঘল আছিল। খৃষ্টাব্দৰ ১৩ শতিকাত আসামত সোমোৱা চায়েম-চাইনিজ পৰিয়ালৰ ভিতৰত আহোমবোৰে যদিও বড়ো-পৰিয়ালৰ ভিতৰত সকলক প্ৰভাৱত হৰুৱাইছিল; তথাপি তেওঁলোকৰ ৰাজত্ব আসামত ১০০ বছৰৰ বেছি নিটিকিল দেখি আসামত তেওঁলোকৰ খোজৰ চিন বড়োৰ বোৱা দৰে নবল।

আসামলৈ ডাবিড়ীবিলাক, প্ৰথমবোৰ মঙ্গল জাতিৰ মানুহ অহাৰ আগেয়ে আহিছিল নে পিছত আহিছিল; এই কথাৰ মীমাংসা কৰা এক প্ৰকাৰ অস-স্তৰ। কিন্তু এইটো ঠিক যে আৰ্য্যবিলাক আসামত সোমোৱাৰ আগেয়ে সেই দুই জাতিৰ মানুহ আসামত আছিল। কালক্ৰমত আৰ্য্যবিলাকে তেওঁলোকৰ ওখ ধাপৰ সভ্যতা আৰু ধৰ্ম্মৰ সোঁতেৰে বেতিয়া আসাম চৌদাই পেলালে; সেই চৌত খাচীয়া আৰু জয়ন্তীয়া ভাষাৰ বাহিৰে, মন-ধেমৰ পৰিয়ালৰ ভাষা-বোৰ উটি গল। কিন্তু আৰ্য্য ভাষাই বড়ো ভাষাক একেবাবেই আসামৰ পৰা ধেদাৰ নোৱাৰি তাৰ লগে লগে আছিল। ইয়াৰ পিছত কাল-

ক্রমত আসামত আৰ্য্য ভাষাই যদিও বড়োক পিছ পেলালে, তথাপি বড়োৰ নানান প্ৰভাৱৰ চিন আসামবপৰা যিহি গুচাব নোৱাৰিলে, বৰং আৰ্য্য-ভাষাৰ নিজৰ গাভ বড়োৰ প্ৰভাৱৰ ছাব অনেক পৰিহে বল ।

আসামৰ মাটি সাকহা ; অলপ আয়াসতে তাত শস্য উৎপাদিত হয় ; সেই দেখি ভাৰতবৰ্ষৰ আন ঠাইবপৰা আৰু ভাৰতৰ বাহিবৰপৰাও আসামলৈ মানুহ আহি সুলল পাই তাত বসতি কৰি থাকিছিল । বাইটকৈ আসামত কামাখ্যা, পৰশুৰাম কুণ্ড আদি অনেক তীৰ্থস্থান থকাৰ নিমিত্তে আসামলৈ তীৰ্থ কৰিবলৈ অহা বিদেশী মানুহেও উৰুৰা আসাম এৰি নিজৰ কটুব দেশলৈ উভতি নগৈছিল । তাৰ উপৰিও আৰু এটা মন্দিৰ এই আছিল যে সেই কালত আসামলৈ অহা যোৱা কৰা বাট বৰ দুৰ্গম আছিল , সেই বাবেও কোনো বিদেশী মানুহ এবাৰ আসামলৈ আহিলে পৰাপক্ষত তেওঁ আসাম এৰি উভতি নিজৰ দেশলৈ বাৰুইল মন নেমেলাছিল । আগৰ কালত আসাম বঙ্গসকলেও বিদেশী গুণাকৰ মানুহ পালে তেওঁলোকক মাটি-বাৰী বিক্ৰম-বাসনা দি আসামতে পাতি আসাম দেশ চহকী কৰিছিল । পশ্চিমীয়া মানুহ প্ৰভাৱতে কষ্টসহিষ্ণু আৰু তীৰ্থবত । সেই দেখি গুৰিতে পশ্চিমীয়া হিন্দুস্থানী মানুহ আসামলৈ যোৱাৰ লেখ সবহ । কালক্রমত সেইসকলে আসামত বসতি কৰি অসমীয়া মানুহৰ সৈতে বিয়া-বাকৰ সম্বন্ধ কৰি আসামতে থাকি অসমীয়া হৈ গৈছিল । তেওঁলোকৰ পো-নাতিসকলে যে আসামৰ অসমীয়াৰ লেখত ভালেমান পোহ দি তাক সবহ কৰিলে এইটো পুৰুপ । উড়িয়াৰ সৈতে আগৰ কালত আসামৰ সম্পৰ্ক প্ৰবল আছিল ; পূৰ্বৰ তীৰ্থ জগন্নাথ কেন্দ্ৰই তাৰ প্ৰধান কাৰণ । ইত্যাদি কাৰণত অসমীয়া মানুহ আৰু অসমীয়া ভাষাত হিন্দী আৰু উড়িয়া মানুহ আৰু ভাষাৰ বৰজনৰ ভাগ সবহ দেখিবলৈ পোৱা যায় । সেইদেখি আমি কব পাৰোঁ যে যাক আমি আজি অসমীয়া মানুহ বোলোঁ, আৰু যি ভাষাক অসমীয়া ভাষা বোলোঁ, সেই দুয়ো অনেক জাতিৰ অনেক দেশৰ মানুহ আৰু ভাষাৰ সানমিহলি হৈ যোৱা বস্তু । ভাৰতৰ আন আন দেশতকৈ আসামত সমাজ-বান্ধোন ঢিলাসোলোকা হোৱাৰ কাৰণে সেয়েই । কিন্তু আমি অলপ দূৰৈকৈ ভাবি চালেই বুজিম যে যদিও বাৰ ঠাইৰ বাৰটা লৈ অসমীয়া ভাষা আৰু অসমীয়া জাতিৰ সবহ ভাগ গঠিত,

তথাপি সেইবোৰ লগলগাই বান্ধি একেটা কবিতাৰ নিমিত্তে আসামত এনে এটা বাই বান্ধোন আছে যে আন দেশত তেনে বান্ধোনৰ অনেক গুণে অভাৱ । সেই বান্ধোন—আসামত, বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা সত্ৰবিলাক । সেই সত্ৰ-বিলাকৰ ধৰ্মৰ হুতাই অসমীয়া মানুহক একেডাল হুতাতে গুঠিছে, আৰু আসামত ওখ, মাজ আৰু তল খাপৰ মানুহক ধৰ্ম নীতি সদাচাৰৰ অৰু নিয়মবিলাকৰ তলতীয়া কৰি ৰাখিছে । পৃথিবীৰ আন দেশত এনে দৃশ্য আটকীয়া । সেই কাৰণৰ নিমিত্তেই হিন্দুধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ভাষা সংস্কৃত ভাষাত অসমীয়া ভাষাৰ সৰ্ব্বাঙ্গ মজি আছে, আৰু সেইবাবেই সংস্কৃত ভাষাই অসমীয়া ভাষাৰ মাতৃৰ আসন অধিকাৰ কৰি ৰল, আৰু সেইবাবেই কি বডো ভাষা, কি আহোম ভাষা, কোনো অনাৰ্য্য ভাষাই অসমীয়া ভাষাক সংস্কৃতৰ বুকুৰপৰা কাঢ়ি নিব নোৱাৰিলে ।

শ্ৰীমন্তীনাথ বেজবৰুৱা ।

ৰূপাৱৰ বৰুৱাৰ সামৰণি ।

আনন্দবাম বৰুৱাৰ চমু জীৱনচৰিত ।

১৮৩১ শকৰ নিশ্চয় ভালেমান বছৰৰ আগেয়ে, আসাম দেশৰ অন্তৰ্গত গুৱাহাটীৰ উত্তৰ পাৰত পিছত বিখ্যাত হব লগীয়া কপালেৰে আনন্দবাম বৰুৱাই পানী-কেচুৱাতে জন্মগ্ৰহণ কৰে । তেওঁ জন্ম হোৱাৰ আগেয়ে সিপুৰীত এই কেইটা কথা খিৰাং কৰি লৈছিল যেন অহুমান হয় ।

(১) ডাঙৰীয়া পৰ্গবাম বৰুৱা সদস্যনিনক তেওঁ বাপেক আৰু সদৰামিনৰ সহধৰ্মিণী ছন্দ ভৈৰৱী বৰুৱানীক মাক মনোনীত কৰিব ।

(২) উল্লিখিত বৰুৱা বৰুৱানীক বৰবোপা জনকীৰাম আৰু মাজুবোপা পৰভৰামৰ পিছতহে তেওঁ পৃথিবীত প্ৰবেশ কৰি সক বোপাৰ পদ লব ; আৰু সক ভায়েক মণিৰামৰ মূৰত ভৰি দি তেওঁ উপজিব আৰু তাৰ পিছতহে মণিৰাম উপজিব পাৰিব ।

(৩) তেওঁক অসমীয়াৰ ভিতৰত প্ৰথম বি, এ, প্ৰথম বেবিটৰ আৰু প্ৰথম চিভিলিয়ান পাতিব লাগিব ।

(৪) তেওঁ হুজিৰা জাতৰ মাহুৰৰ হাতে তাত ধাবলৈ তেওঁক কহতা দি, লাগিব; আৰু সেই অন্ন ধাই উঠি গাবোহাৰে মুখ বহি সেই মুখেৰেই বেদ বেদালাদি শাস্ত্ৰৰ শ্লোক মাতিবলৈ দিব লাগিব।

(৫) ইংৰাজ পতৰ্ণমেটে তেওঁক হাকিমৰ বিবরণন ধাবলৈ দিব লাগিব; আৰু সেই বিবরণ তেওঁ ঝাই.ধাকোতেই তেওঁৰ ৩৯ বছৰ বয়সত, অসমীয়া মাহুৰৰ মুখ নেদেখাকৈ কলিকতাত বঙালীৰ মাজত পক্ষাঘাত বোগত তেওঁক মৰিবলৈ এৰি দিব লাগিব। আচৰিত কথা যে বৰুৱাদেৱে এই বন্ধুবন্ধৰ স্বৰ্ভবোৰ অলপো লৰচৰ হবলৈ নিদিয়াকৈ “উচল” কৰি ললে। অন্নন্দৰাম বৰুৱাই পূৰ্বজন্মৰ প্ৰাক্তনৰ ফলত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মহলাধিলাকৃত “টপাটপ” উঠি গৈছিল। তেওঁৰ বুদ্ধিটো সকলোপৰা ভোটা আছিল দেখি সৰ্কসাধাৰণ লৰাধিলাকে যিবোৰ কাৰ্য্য কৰি যহ আৰ্হে, তেওঁ সেইবোৰ কাৰ্য্য কৰিব নোৱাৰিছিল। যেনে;—তেওঁ সিহঁতৰ দৰে মিছা মাতিব নাজানিছিল; মন্দ ৰুবিব নাজানিছিল; কিলাকিলি কৰিব নোৱাৰিছিল, নপটি হৈ-ওছ বেগি সুবি সময় কটাৰ নোৱাৰিছিল; মাৰ মহীয়া মেজিলৈ লোকৰ বাৰীৰ কাঠ বাহ মনে মনে কাটি আনিব আৰু লোকৰ ঢেকিশালৰপৰা ঢেকি চুবকৈ আনিব নাজানিছিল।, সকলো যেনেকৈ তেওঁ মিছা কথাৰ ফলা মুখস্থ কৰিব নোৱাৰিছিল, ডাঙৰ হলতো সেইদৰে কোনোমতে সেই ফলা মুখস্থ কৰিব নোৱাৰিছিল, নতুবা তেওঁ বিলাতৰপৰা চিভিলিয়ান হৈ উভতি আহিলত, মিছাকৈ পৰাচিত হব নোৱাৰি বাপেকক মনকষ্ট নিদিলেহেঁতেন; আৰু তেওঁৰ পিছৰ কালৰ ছোকা বুধীয়া “বিলাত কেৰ্তা” সকলৰ দৰে, “আমি বিলাতত চৌ-খুটি মাৰিহে তাত ধাই আহিছোঁ;” বুলি ডাঠকৈ কৈ, পকা তেলত ভজা সবীয়হ শাকৰ খবলিৰ দৰে লগুন হুঁহে সিদ্ধি অসমীয়া মাহুৰৰ জাতৰ পেটত সোমাই গলেহেঁতেন। সবহ নকৰ্ত, তেওঁ তেওঁৰ ভোটা আৰু ঠৰঙা বুধিৰ নিমিত্তেই আসাম এৰি “দেশান্তৰী” হব লগীয়াত পৰিছিল, আৰু শেহত মৰিবৰ সময়ত বঙালৰ দৰত বঙালে মুখত দিয়া পানী এখোকা খিঞ্জিহে প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিব লগীয়াত পৰিছিল। আনন্দ বৰুৱাই সংস্কৃত ভাষাটো ভালকৈ ধৰচি শ্ৰাবি শিকি লৈছিল, আৰু সংস্কৃত অভিধান ব্যাকৰণ আৰু টীকা পুথি বচনা কৰিছিল। সেই পুথি বা কিঅপবোৰ আজিকালি অনাদৰত ভেৰুবা লাগি

পৰি আছে বুলি মাহুহে কোৱা-কুই কুৰা তথা বায়। লক্ষ্য-বৰা ভাৰা ; মৃতকৰ সৈতে কথা পতা বেনে, বৰা ভাৰা শিকি ভাবে কিতাপ-পত্ৰ লেখাও তেনে ; গতিকে আনন্দ বকরাই সেই ভাৰাটো খাটি-খুটি সময় নষ্ট কৰি অনাহকতে জীৱনটো কটাব নালাগিছিল। মাহুহৰ বুধিটোত যদি চোক নাথাকিল তেন্তে ভাৰপৰা একো আশা কৰিব নোৱাৰি। "উৰা" কাকতত চমুকৈ তেওঁৰ জীৱন-চৰিত বৰ্তোভাৱে লেখিছে, যে "বিলাতত থাকোঁতেই তেওঁ ফ্ৰান্চ দেশৰ ভাৰা এনে ভাৱকৈ শিকিছিল যে 'তেওঁৰ কথাবাৰ্তা শুনি সেই দেশৰ মাহুহেও তবধ মানিছিল।" 'জীৱন-চৰিত' লেখোঁতাই এই কাৰিক কথাৰ দ্বাৰাই আনন্দ বকরাৰ সুখ্যাতি কৰিবলৈ গৈছে নে অধ্যাতি কৰিবলৈ গৈছে কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু মই হলে কওঁ যে বকরাতেওঁৰ ভোটা বুদ্ধিৰ ইও এটা জলন্ত প্ৰমাণ। তেওঁ মাহুহ আছিল অসমীয়া, থাকিছিল ভাৰতবৰ্ষত, আৰু বিয়য়-বাসনা ধাই আছিল ইংৰাজ গবৰ্ণমেণ্টৰ, অথচ ভাৰা শিকি "শৰীল পাৰ" কৰিছিল ফ্ৰান্সলৈ। তেওঁ দিনো ফ্ৰেন্স ভাৰাবে মাত নামাভিলে তেওঁৰ কোনটো কাম নষ্টোৱা পৰিছিল কোনবাই কৰিব পাৰেনে ? ইয়াৰ পিছত, অকাৰ্য্যত সময় নষ্টৰ উদাহৰণ বিচাৰি আৰু দুবলৈ যাব লাগিবনে ? এই হিচাপে চাবলৈ গলে, তোমালোকে বৰবকরাটো হনলু আৰু হংকং দেশৰ ভাৰা শিকিবলৈ পঠিয়াব পাৰা, কাৰণ তাৰ দ্বাৰাই তোমালোকৰ কিমানি কিবা উপকাৰ হয়ই।

আনন্দবাম বকরা ধৰচীয়া লোক নাছিল। তেওঁৰ দেউতাক চহকী ; তথাপি তেওঁ দেউতাকৰ হাতনি-পেৰাত হাত নিদি নিজে পোৱা জলপানিব-পৰা ৰূপ গোটাই বিজ্ঞত পঢ়ি-শুনি ফুৰিচাকি আছিল। প্ৰবাদ আছে যে তেওঁ বিলাতৰপৰা ভাৰতলৈ উভতি আহোঁতে, জলপানিবপৰা সচা এমোনা ৰূপ-লগত লৈ আহিছিল। ইয়াৰপৰাই ভাৱকৈ বুদ্ধি লোৱা, বকরা ডাঙৰী-য়াৰ হাতৰ আঙ্গুলিৰ মাজৰ বিছাবোৰ কেনে পানী-নসৰকা আছিল। কিন্তু ইয়াৰ পিছৰ ভোখৰ কালত তেওঁৰ আঙ্গুলিবোৰ সেবেঙা হৈছিল; নতুবা তেওঁ অকলসৰীয়া মাহুহ, তেওঁৰ পো নাই পোৱালি নাই, বৈশী নাই শাহ নাই, এনে স্থলত তেওঁ এঠেলা ধন ভাঙ্গি মুৰ্চিদাবাদৰ বহৰমপুৰত ইমানটো ভব্য ঘৰ কিনি ভাত ৰুঁস কৰি থাকিবৰ দিহা কৰিছিল কিয় ? আনৰ কথাকে নকওঁ,

সেইটো ঘৰৰ ঠোঁটালি কেইটাত বাহিৰে তিতৰে চাকি লগাবলৈকে বাতি-টোৱেপতি এখন ভেলী-শালে ভেলৰ বোগান ধৰিছে কোনোমতে তবনি পাব।

বকৱাদেওৰ গাত বন্ধ আছিল; সেইদেখি তেওঁ আসামলৈ উভতি আহোঁতে আহাৰত যিটো খোঁটালিত আছিল তাত এখন বগা চাহাব বলেৰে সোমাবলৈ যোৱাত বকৱাদেৱে সেইজনক ভালকৈ কিলাই দিলে। একিল খাই এবুৰি চাপিলত চাহাবে বকৱাদেওৰ ওচৰলৈ আহি ইংৰাজী, ভাবাত বিং-বিং-বাং-বাং কৰি কিবা “এপলজি” কৰি অৰ্থাৎ হেনো কমা মাগি “হেওচেক?” কৰি শুচি গল।

কিৰুদাণ্ডি আছে যে আনন্দৰাম বকৱাই তেওঁৰ বয়সৰ আবেলি বেলিকা বেইজু যুঁবিবৰ মন কৰিছিল আৰু সেই অভিপ্ৰায়ে এঠাই কি ছুঠাইত হোৱালী চাবলৈকো গৈছিল। অহুমান হয়, তেওঁ কালিদাসৰ শকুন্তলাৰ টীকা কৰি থাকোঁতে হঠাৎ মনত কিবা ভাবোদয় হৈছে তেনে কৰিছিল। নাইবা, তেওঁৰ “ধানচামাই” বজাৰ খৰচৰ পয়চা চুবকৈ থাকোঁতে থাকোঁতে কোনৱা এদিন তেওঁৰ হাতত ধৰা পৰিলত, ববলা ভাতগলাৰ ওপৰৰ তেওঁৰ দেহ লাগিছে তেওঁ সেই শকুন্তলাৰ খোজ চলাইছিল। অৱশ্যে মই বোব এই অহুমানৰ প্ৰমাণ দিব নোৱাৰোঁ। হব পাবে সি গোটেই সঁচা, হব পাবে সি গোটেই মিছা, অথবা হব পাবে সি আদৰ্শিনি সঁচা আদৰ্শিনি মিছা। এটা কথা কিন্তু এইখিনিতে মন কৰিবলৈ পাহৰিব নালাগে যে সকলোকে সকলো কথাই মুম্বুছে। বকৱাদেৱেও এই ন কথাৰ “হাৰা-পানী বৰ্দান্ত” কৰিব নোৱাৰিলে; নতুবা তেওঁ ইয়াৰ অলপ পিছতে ইহলোকৰপৰা পব-লোকলৈ পুতুকা মাৰিলে নিয় ?

আনন্দৰাম বকৱা শিৱসাগৰত হাকিম হৈ থাকোঁতে কোনো অসমীয়া মাহুহৰ ঘৰলৈ তেওঁ নগৈছিল; আৰু পৰাপকৃত কোনো অসমীয়া মাহুহও তেওঁৰ ঘৰলৈ নগৈছিল। বকৱাদেও হাকিম মাহুহ, বাবে তাৰে ঘৰলৈ তেওঁ গলে সেইসকলে তেওঁৰ ওপৰত কোনো সুবিধা লবলৈ বিচাৰিব পাবে; সেইদেখি তেওঁ কাৰো ঘৰলৈ নগৈছিল। অসমীয়া ভাল মাহুহ তেওঁৰ ঘৰলৈ নোবোৱাৰ কাৰণ—বকৱাদেৱে তেওঁলোকক তেওঁৰ ঘৰত পাই

অশ্ৰুত কৰি বিপদত পলাবৰ দিহা কৰা সহজটো তেওঁৰ গাঠ আছিল। আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ “উবাৰ্ত্ত” ওলোৱা জীৱন-চৰিত্ৰৰ পৰাই দিওঁ।—তেওঁ শিৱসাগৰত থকাত, এদিন তেওঁৰ বন্ধুসকলে এজন দিহিহৰ বৰসাজতোলা দেখা কৰিবলৈ গৈছিল। ছয়ো ছখন চকিত বহি কথাবাৰ্ত্তা গুটি আছিল, এনেতে ডেপুটী কমিচনৰ কৰ্ণেল কেৰেলকে আদি কৰি কেইজনমান চাহাব তেওঁৰ বন্ধুসকলক ওলোৱাই গৈ। চাহাব যোৱা দেখিয়েই সাজতোলাজনক উঠিব খোজা দেখি, বন্ধুসকলে তেওঁক কলে যে “সাপুনি স্বামী মানুহ, কেলৈ উঠিব; বহি থাকক।” ইপিনে তেওঁৰ তাত সবহ চকি নথকাত নিজৰখন চকি ডেপুটী কমিচনৰক এৰি দি নিজে থিয় হৈ বল; কেইজনমান চাহাবক চকি অনাই দিয়ালে। কিন্তু আৰু চকি নোহোৱাত কেইজনমান চাহাব স্নেহত তব দি থিয় দি থাকিল, আৰু বহি থকা সাজতোলাজনৰ কালে কেৰাহি কেৰাহি হৈ চাবলৈ ধৰিলে। সাজতোলাজন তাৰপৰা উঠি লব মাৰিব পাৰিবে; এতিয়া বন্ধু পৰে; কিন্তু বন্ধুসকলে চকুৰ ঠাৰেব সাক্ষ্য দিয়াত যদিও তেওঁ বহি থাকিল, ভয়ত বাহি-বাহি নগুৰণাশক্তি হল। চাহাবসকল গুটি যোৱাৰ পিছত সাজতোলাই বন্ধুসকলক ‘ভাঙবীয়া, আপোনাৰ ইয়াটল অহা বৰ বিপদৰ কথা; আমাৰ আৰু ইয়াটল অহা নহব বুলি কৈ বিদায় ললে।” বাহৰ বাৰ দেখি তিলে বেত মেলাৰ দৰে, বৰ সাজতোলাৰ সেই হৃদয় দেখি, বন্ধুসকলে সৈতে শাস্তা কৰিবলৈ কুকংকাবাং কৰা আন অসমীয়া ভ্ৰমলোকসকলেও বেত, মেলিয়েই বল।

ওপৰত কোৱা জীৱন চৰিত্ৰৰপৰা আফোঁ অলপ ভুলি দিওঁ।—শিৱ সাগৰত এচিষ্টেণ্ট কমিচনৰ হৈ থকা সময়ত, কৰ্ণেল কেৰেল তাত ডেপুটী কমিচনৰ আছিল আৰু লেফ্টেনেণ্ট গ্ৰে এচিষ্টেণ্ট কমিচনৰ আছিল। পদত বন্ধুসকলেও লেফ্টেনেণ্ট গ্ৰেৰ ওপৰত আছিল, সেইবাবে ডেপুটী কমিচনৰ বাহিৰত থকাত বন্ধুসকলে গ্ৰে চাহাবৰ ওপৰত কিবা এটা দ্বন্দ্ব ধৰি তেওঁৰ কৈকিয়ৎ খোজাত, তেওঁ সেই কথাত অপমান বোধ কৰি, ডেপুটী কমিচনৰক জনোৱাত, পিচৰ বাৰ ডেপুটী কমিচনৰ চকুৰলৈ যাওঁতে তেওঁ জিলাৰ ভাৰ বন্ধুসকলেৰ গাৰ নিচি গ্ৰে চাহাবৰ গাৰ ধৈ পল। বন্ধুসকলে এই কথাত অপমান পুই গৰ্ভমেষ্টলৈ আবেদন কৰি বৰদৈলৈ বদলি হৈ

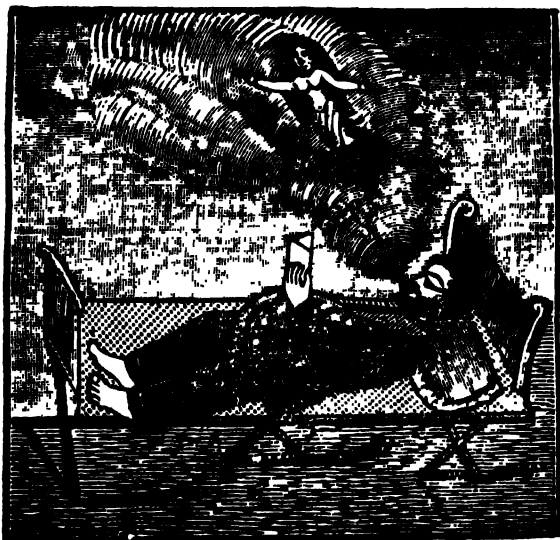
তুটি পল্ল; ত্ৰেতিয়াবেপবা আৰু অসম দেশলৈ উভৰ্ণ নাছিল।” জীৱন-চৰিত লেখকে ওপৰত লেখা কথা কৈ এইটো সিদ্ধান্ত কৰিছে যে তেওঁৰ প্ৰতি কথাতে তেওঁৰ মনত তেজ আৰু স্বাধীনতাৰ চিনাকি পোৱা যায়। তেওঁ অসম এৰি বঙ্গদেশলৈ যোৱাৰ কাৰণে এয়ে।” মই জীৱনচৰিত লেখকৰ সিদ্ধান্তৰ পোষকতা কৰিব নোৱাৰি মনত বিষম পালোঁ। মোৰ সিদ্ধান্ত,— কৰ্ণেল কেঞ্চেল বক্সাদেৱে দুখ পাব বুলি মৰম কৰি জিলাৰ ভাৰব বোকা কুমলীয়া বক্সাদেৱৰ গাত নিদি পৈণত গ্ৰে চাহাবৰ গাত দিছিল, বক্সাদেৱে দয়ালু কেঞ্চেল চাহাবৰ দয়াৰ ভাব হুবুজি কেঞ্চলে তেওঁক অপমান কৰাটো ঘেনহে বুলিলে; আৰু সেইবাবে বোহ পাতি আসামকে পৰিত্যাগ কৰিলে। ভাঙৰ লোক পণ্ডিত লোক আমি সকলো মাহুৰৰ দৰে পোন বাটেদি নাযায়, আৰু আমাৰ দৰে পোন পটিৰ কথা হুবুজি যে ওলোটা বুজি এইটোৱেই তাৰ প্ৰমাণ। সেই দেখিহে বোধকৰোঁ গীতাত লেখিছে, “যা নিশা সৰ্কুতানঃ তন্ত্ৰাং জাগৰ্ণি সংঘনী। যস্য্যং জাগ্ৰতি তুতানি সা নিশা পশ্ৰন্তে মূনেঃ।” অৰ্থাৎ সৰ্কুসাধাৰণ লোকৰ পক্ষে যিটো বাতি, শ্ৰেষ্ঠসকলৰ পক্ষে সেইটো দিন; সকলো যেতিয়া সাৰে থাকে, তেওঁলোক তেতিয়া কস্তি মাৰি শোৱে।

আৰু এৰাৰ কথা জীৱন-চৰিত লেখকৰ লেখাৰপৰা তুলি দি সামৰণি মাৰিব।—“তেওঁ অনেক ছখীয়া লবাক পঢ়াৰ খবৰ দি সহায় কৰিছিল, আৰু মগণীয়াবিলাকক ভিক্ষা দি তেওঁ বৰ সুখ লাভ কৰিছিল।” ছখৰ বিষয় যে সেই ছখীয়া লবা আৰু মগণীয়াৰবোৰ অসমীয়া মাহুৰ নাছিল। বক্সাদেও বঙ্গদেশত থকা বাবে অসমীয়া ছখীয়া লবা আৰু মগণীয়াবিলাকে ছুটি হাতেৰে তেওঁক চুকি নাপাইছিল। গতিকে অসমীয়াই তেওঁৰ সেই দানৰ পাত্ৰ হৈ তেওঁ পুণ্য উপাৰ্জন কৰা কাৰ্য্যত তেওঁক সহায় কৰিব নোৱাৰিছিল।

এইবোৰ বিহণক, বক্সাদেও আগলি আইব হুপুৰ, আৰু সেইবাবে তেওঁ অসমীয়াৰ কুলৰ ভূষণ। তেওঁ পৃথিবীৰ সকলো সভ্য দেশত অসমীয়াৰ সুখ পোহৰাইছিল, আৰু সেই পোহৰ সুখ তেওঁ হুকাবৰপৰা আকৌ এছাৰ হল। আসামৰ গৰা আৰু তেওঁ চাকি আছিল। চাকিৰ পোহৰ ছবলৈহে পৰে, গছাত নগৰে; ঋতিকে, গছাই সেইবাবে সুখ নকৰি পোহৰ চাকি-

টোক যে সি তাৰ মূৰত ছুদি লৈ আছিল তাৰ বাবেই নিজক ৭ত মানিছে।
 আনন্দবান বৰুৱাৰ জীৱন অসমীয়াৰ আৰ্হি জীৱন। বৰবৰুৱাৰ অসৃষ্টৰ ওপে
 চিৰাজ-গৰ্জাৰ গৰুৰ বিউত “দানা” পৰামি তেওঁৰ মূৰৰ বিউত আনন্দ
 বৰুৱাৰ বুদ্ধিৰ নিচিনা বুদ্ধিৰ “দানা” নপৰিল। তেওঁ বৰ পুৰুষ কবিও
 আনন্দ বৰুৱাৰ নিচিনা বুদ্ধিমান হব নোৱাৰিলে; কিন্তু উঠি অহা অসমীয়া
 ডেকা ল’ৰাৰ ভিতৰত যাৰ মগজুত তেনেকুৱা বুদ্ধিৰ “দানা” পৰিছে, বা
 পৰিবৰ আগতক আছে, সি নিৰাশ হবৰ কোনো কাৰণ বৰবৰুৱাই দেখা
 পোৱা নাই।

শ্ৰীকৃপাবৰ।

দিনৰ সপোন।

বিমান পৈণত হৈ গকিছে বৰুৱা,
 সিমান কৰিব বস হৈছে সাজতীয়া।

সিদিনা বজ্জা “শিশুশিক্ষা” হাতে লই,
 পড়িছিলোঁ হেলানি-চকিত গাটো ধই ।
 মুখত ঢেলেউ এটা শুভি এক চিত্তে,
 ধোঁরাঁকোবা কবিছিলোঁ হোপোঁতে হোপোঁতে ।
 “বমণী আসিছে ভবণী ভাসিছে”
 যেতিয়া পালোঁ পঢ়োঁতে ।
 ভাবে গদ গদ, টানি হোপা দিলোঁ,
 মূন্দরী ওলাল ধোঁরাঁতে ।
 দেখি শুক হলোঁ, চক্কাই গলোঁ,
 “শিশুশিক্ষা” গল পকি ।
 হুচকু মোহাবি, দেখোঁ কত্তা মাই,
 ধোঁরাঁ সৈতে গল উবি ।

শ্ৰীকৃপাবব ।

চন্দ্র

(গীত)

(ঝিঝিট—কাৱালি)

হাতে চুকি পোৱা আছিল জোনাই সযুজ্জ মথা কালত হে,
 দেৱানুবে মন্দ কবি থাকোঁতেই, উঠে ওখ আকাশত হে ।
 ফটিকা-টেকেলি লৈ পলাই গল,
 ভেবা লাগি জেব দৈত্য চাই বল,
 তেতিয়াবেপবা বুঢ়াভুলি দেখাই জোনায়ৈ ফটিকা পিয়ে হে ।
 সোমবস এক পক্ষ পান কবি,
 পূৰ্ণিমাত পকি-জকি চলি পবি,
 এক পক্ষ শুই গা'টঙাই লৈ আকোঁ তাত ল্যুগি দিয়ে হে ।
 চকোব বিবহী ভেট ৰুবি ঝালি
 পূৰ্ণচন্দ্র চাই বৰিছে টপালি,
 হুটুকুৰ ফেণ কেঁচা-কলা মাৰোঁ তেওঁলোকৰ আছে ভাগ্যত হে ।

সাতাম পুকবৰ আভোককাতকৈ
 বুঢ়া চন্দ্ৰমাৰ টোটেোবা মুখেই
 বলিলাই বিলাই বুঝি চন্দ্ৰাননী শ্ৰিমাৰ মুখেবে সোতে হে ।
 চন্দ্ৰকান্ত চন্দ্ৰধৰ নাম বৈ,
 হোজা বাপে পোক মাতে আদৰ কৈ,
 নাহানে সি নাম কাঠফুলা গজা ভেকুৰা মামৰেঁ খোৱা হে ।
 জ্যোতিৰ্বিন্দে কয় চন্দ্ৰগ্রহ মৰা,
 জন প্ৰাণীহীন গোটেই চন পৰা,
 কুপাববে কয় অতি ফটিকাৰ কৰ্মফল ধৰি লোৱা হে ॥
 ত্ৰীকুপাবব ।

কুলি ।

(গীত)

কামপ্ৰসাদী পুৰ ।
 আয়ে মুকাই পাৰিলে কণী ।
 কাউৰীৰ বাহত মনেমনে মোৰ আয়ে পাৰিলে, কণী ॥
 ফুটিল কণী জগিলোঁ মই,
 কাউৰী মাহী তুলি লয়,
 আপোনাৰ পোৱালি ভাবি মুখত দিয়ে চৌপ্ কণি ॥
 চকু যদি ধাই থাকি,
 উৰণীয়া পাই পাৰি,
 চেগ বুজি ভুং কৰে উৰি গলোঁ হুৰ বননি ॥
 পিছে পিছে খেদে মোৰ,
 কাউৰী বুলি ছুৰাচোৰ,
 খেদাৰ তাপৰ্ত্ত প্ৰাণ যায় গাত মোৰ নাই তৰণি ॥
 কালিদাস ভৱভূতি,
 শ্যোনি কীট্ চ্ লবামতি,
 জাকে জালে কবিৰ খেদাত থাকে মই প্ৰমাদ গণি ॥

গোটেই বছৰ ভয়ত টেপা,
 লাগি থাকোঁ খাই ছেপা,
 কাণ্ড চতত আয়ৰ ডালত বহি মাঠোঁ একধনানি ॥
 "সৰ্কনাশ কৰিলে কুলি,
 বুকুৰ বান্ধ কটলৈ গলি ?"
 দায় দিয়ে মোৰ গাত ততালিকে বিবহিণী ॥
 শ্ৰীকৃপাবৰ ।

ধোৱাঁখোৱা ।

(গীত)

বাগেশী—আড়াঠেকা।
 অনন্ত আকাশ মাজে দে ধোৱাঁ উকৰাই ।
 গল ভোক গল শোক দে ভাগৰ পলুৱাই ॥
 নলি লগা ধোৱাঁখোৱা,
 কৰি দে ঐ ধোৱাঁকোৱা,
 'তোবোক ভৈবৰ নামে বিশ্ব জগৎ কপোৱাই ॥
 সৰ্ব্বক বলাহক,
 মেঘবন্দ স্তব্ব হক,
 বায়ু-ভেকোলাবোৰে যেন আৰ নোতোৰ্তোবায় ॥
 ধূপ ধুনা আঁতৰ হ,
 ধোৱাঁখোৱা চাপি ব
 মলা-ধগাতৰ পোন্ধে বক বিশ্ব মলনলাই ॥
 শ্ৰীকৃপাবৰ

কলা বগা ।

(ভৈবৰী কাগডাল,

কলাই বগাই-বিল'নাই

কোন নজনাই কয় ।

গহ্মব পাহীব বুকুত
 ভোঃসাবা কিমবা শুপুত ?
 ভোনব কোলাত মহা কিয় বয় ?
 কুকব কোলাত কিয় বাধা ?
 সৌদামিনী যেথত বহা ?
 হিমালয়ব টিং কিয় ববকেবে চকা হব ?
 ক্ৰিকুপাবব ।

আমাব জন্মভূমি ।

(গীত)

হেবা আমাব জন্মভূমি !
 হেবা আমাব জন্মভূমি !
 এনে দেশ কছো নোপোৱা হেবা ভূমি !
 হেবা আমাব জন্মভূমি !
 কত আছে এনে চাউল পানীত দিলে তাত ?
 কত এনে কঁচী-ধেকেৰা টেঙাই যায় গীত ?
 কত পাবা পকা-খৰিচা, কত ঢেকীয়া শাক ?
 এঠা দৈ কত এনে নেৰায় গুলে বাক ?
 হেবা আমাব জন্মভূমি ইত্যাদি ।
 কত এনে ধানব পথাৰ তামোল পাণব বাবী ?
 তলুকা বকাল জাতি আছে বাহব চাৰি ?
 সুইতব নবে বব নৈ কত আছে কোৱা ?
 সুবি আই! বহুভনী ভৰাগি নোপোৱা !
 হেবা আমাব জন্মভূমি ইত্যাদি ।
 কত এনে বিবি-নাচ কত এনে বিহ ?
 কত পাবা জপা গাইব এনেকুৱা কেহ ?
 স্ৰুট পুট হাঁহি-মুগ মুকলি-স্বীয়া
 শবা ছোৱালী কত এনে দেখুৱাই দিৱা ?

এনেখনি দেশ কতো নোগোহা বিচাৰি ,
 নিশ্চয় নিশ্চয় মই কওঁ এটাহ মাৰি
 হেবা আমাৰ জন্মভূমি ... ইত্যাদি ।
 শ্ৰীকৃপাবৰ ।

ছয় ঋতুৰ ডাক ।

(গীত)

ঘোষা । জহ জাৰ বাৰিধাৰে মিলি জুলি লবা ।
 নহলে তোমাৰ নাও বুবিব জানিবা ॥

পদ । বসন্তই কুউয়ায় স্নহবি ফুফুৰ ।
 জাৰে সেহায় কাহ মাৰে কুহৰ কুহৰ ॥
 জহৰ ভপত মাত যেনে চেঙা পানী ।
 বাৰিধাই বৰ্বৰায় বিং মাৰে টানি ॥
 জহ জাৰ বাৰিধাৰে ইত্যাদি ।

পানী-লগা হেমন্তই হাঁচি-ওঁ মাতে ।
 আজোবত চুৰিয়াৰ খোচোনাটো ফাটে ॥
 চন্দ্রারলী শবতৰ নুপুৰৰ ধনি ।
 মন কাণ পাতি দিলে ভালকৈয়ে শুনি ।
 জহ জাৰ বাৰিধাৰে ইত্যাদি ॥
 শ্ৰীকৃপাবৰ ।

অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আঘাৰচেৰেক কথা ।

আজিব বক্তব্য অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আঘাৰচেৰেক কথা নতুনো নহয়
 পুৰণিও নহয়—অপোনাসকলক উপদেশৰ দৰে কব খুজিছোঁ। আগেয়ে
 যে এনে উপদেশ আপোনাসকলে শুনা নাই বা জনা নাই এনে নহয়। জনা
 বা শুনা পুৰণি উপদেশকো মাজেসময়ে ন-কৈ পুচৰি উজাৰি দিলে এইফেৰা

উপকাৰ হয়, যে পাহৰণিত বন্ধ ৰাই অচল হৈ থকা মনে আকৌ তাৰ ফালে চাল লয়। সঁচা কথা কেতিয়াও পূৰণি নহয়, মাত্ৰ কালক্ৰমত তাৰ গাৰ ওপৰত শেলায়ে ধৰে। সেই শেলাই ঘঁহি গুচাই দিলেই সি আকৌ আগৰ নিচিনা চিকুণ হৈ ওলায়। সকলো কামতকৈ উপদেশ দিয়াটো উজু। সেই দেখি উজু কাম হাতত লৈ শলাগ-মগণিয়াৰ হবৰ আকাঙ্ক্ষা মোৰ নাই। কিন্তু বয়সৰ লগে লগে লোকক উপদেশ দিয়ানো এটা অভ্যাসত পৰেটৈ; আৰু লাহে লাহে সেই অভ্যাসটো গোট মাৰি মানুহৰ পৰ্কিত অৰ্থাৎ স্বভাৱৰ দ্বিতীয় শাৰীলৈ উঠে। সেইদেখি প্ৰায় দেখা যায় যে বয়সিয়াল মানুহে তেওঁ-তকৈ কম বয়সীয়া কাকো কাষত পালেই, বয়সীয়াজনৰ সেই পৰ্কিত উক দিয়ে, আৰু মুখখন মেল ৰাই তাৰ পৰা, তাপ-কলৰ চূড়া অৰ্থাৎ চিম্বিৰ মুখৰ-পৰা ধোৱা ওলোৱাদি হো-হো-কৰে উপদেশৰ ধোৱা ওলাই নিকপায় কম বয়সীয়াজনক ছাতি পেলায়। সেই উপদেশৰ দ্বাৰাই শ্ৰোতাৰ কোনো উপকাৰ হওক বা নহওক, বক্তাৰ কিন্তু নটাই নাথাকে। কাৰণ, সি ইংৰাজীত কবৰ নিচিনা “চেফ্ৰট-ভাল্ড” অৰ্থাৎ “ইঞ্জিনৰ বটলৰ” টো নফটাকৈ ৰাখিবৰ নিমিত্তে এৰি দিয়া ওপৰঞ্চি ধোৱা! বক্তাৰ মনত গোটখাই থকা কিছুমান ধোৱা ওলাই গলে বক্তাই যে সকাহ পায় সেইটো মুই কৰিব নোৱাৰি।

সি যিহওক, উপদেশ মুখেৰে সৰ্বসৰ্বকৰে কৈ যোৱাতকৈ, পাৰিলে আৰু সুবিধা হলে, লেখি পঢ়াটো ভাল যেন মোৰ মনে ধৰে। কিয়নো, তেতিয়া-হলে সি ভ্ৰতৰূপে অপৰিমিত হৈ ওলাব নোৱাৰি জোখৰ নিয়ম-মানিহে ওলাব পাৰিব। শ্ৰোতাৰ ফালৰপৰাও অনেক সুবিধাৰ ভিতৰত তাত এই-ফেৰা সুবিধা আছে যে, বক্তাই হৰতৰূপে কি কৈ গল তাৰ আগ গুৰি ভাল বেয়া ইত্যাদি ধৰীে সুস্থিৰে সেই লেখা পঢ়ি পিছতো বুজিব পাৰি; আৰু বক্তাৰ কথাবোৰে কৰবাৰপৰা পঢ়োৱা বতাহৰ আগৰ বৰষণৰ দৰে আহি ছাটি মাৰি শ্ৰোতাৰ গা তিয়াই গুচি যাব নোৱাৰে।

কুৰি বছৰৰ আগেয়ে কলিকতাৰ কলেজত পঢ়িবলৈ অহা অসমীয়া ছাত্ৰ-সকলৰ ভিতৰত এটা আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত হয়। সেই আন্দোলন আজি-কালিৰ নিচিনা গোলমালীয়া স্বদেশী, ভয়-লগা “বইকট,” ককৃফকনি মৰা “এক-ষ্ট্ৰিমিট,” নাইবা কোচ-পাঠোতা “মডৰেট” ৰ আন্দোলন নহয়। সেই আন্দোলন

অতি'নবল, অতি বৃহ, অতি নদ্র, অথচ বৰ ওখ, বৰ মহৎ; অৰ্থাৎ সি আমাৰ কৰ্তব্য পূণ্যকাম মাতৃভাষাৰ উন্নতিসাধন ত্ৰত। সেই মহাত্মতত্ত্ব দীক্ষিত হৈ নিঃসংহাৰ নিঃসংঘল প্ৰবাসী ছাত্ৰবনকলে আমাৰ ইমূৰবপৰা সিন্ধুৰৈলৈকে আন্দোলনৰ এনে এটা ডাঙৰ চৌ ছুনি দিলে যে তাৰ কলত আমাৰ জুৰুবা বিবস বিবৰ্ণ মাতৃভাষা সন্নিহিত প্ৰেছাল হৈ পাত ফুল ফলেবে সুশোভিত হৈ উঠিল অৱশ্যে সেই চমৰ পিছত যে লাগিটক ধৰ হৈয়েই আছিল আৰু আছে, এনে সুনিব মোৱৰোঁ; কিন্তু এইফেৰা হুখ নকৰি নোৱাৰি যে, সেই মুঠি ডেকা ছাত্ৰবৰ পিছত তেওঁলোকতকৈও বেছি নাইবা তেনেকুৱাও উৎসাহ লৈ মাতৃভাষাৰ হকে ধাটোঁতা ছাত্ৰব নোলাল আৰু ওলোৱা নাই। অৱশ্যে তেতিয়াৰ পৰা এই ডোখৰ কাল যে একেবাৰেই উদং আৰু টুকুলা হৈ আহিছে এনেও দহয়; বৰং মোৰ কথাৰ ব্যতিক্ৰম স্বৰূপে কেইবাজনো যোগ্য আৰু উৎসাহী ডেকাই এইডোখৰ কালত নিজৰ সময় আৰু বহু মাতৃভাষাৰ অৰ্থে ব্যয় কৰি নিজৰ জীৱন সাৰ্থক কৰিছে। কিন্তু আগৰ সেই অদম্য উৎসাহ আৰু একাগ্ৰতা পিছৰ ছাত্ৰদলকলৰ ভিতৰত যে দেখা পোৱা নগল এইটো কথা ছুই কৰিলে মচলে। নতুবা আজি আমি আমাৰ মাতৃভাষাৰ অৱস্থা আৰু ওখ দেখিলোঁহেঁতেন, আৰু সি নিশ্চয় ভাৰতৰ আন আন ওখ ভাষাবোৰৰ শাবীত নিজৰ প্ৰাপ্য ঠাই অধিকাৰ কৰি বহিব পাৰিলেহেঁতেন। কৃষি বছৰ নিচেই কম সময় নহয়। ৩০।৪০ বছৰৰ ভিতৰত আদ মধ্য আপানে অদম্য উৎসাহ আৰু বহু কলত পৃথিৱীৰ সুসভ্যজাতিৰ শাবী পালেগৈ।

এনেহুৱা মাহুহে সদায় নিজৰ গাৰ এলাহ চাকিবব বনেবে, স্কিউল নকৰা বা কৰিব নোৱাৰা কামবোৰৰ বিষয়ে এঙাই কয়। আমাৰ মাতৃভাষাৰ ভালৰ হকে পুৰুষাৰ্থ নকৰা বা কৰিব নোৱাৰাসকলেও এঙাই কবলৈ আপাহবে যে "অসবীয়া ভাষাত কি আছে। সি যেনে হুৰীয়া সিবে এক পৃথিবীত আশ্বৰকা কৰি টিকিব পাৰিব এনে আশা নাই।" কিন্তু স্বৰূপাৰ্থ অসবীয়া ভাৱা হুৰীয়ানে আৰিছে সেই ভাৱাস্থানৰ হুৰীয়া তামণ্ডৰ আৰি নলও। তিনি ৭ বছৰৰ আগেয়েই বি অসবীয়া ভাষাই ব্যাসৰ মহাত্মকৰ, শ্ৰীমহাপুৰত শিৱতা, বাহীকিব স্বৰূপাৰ, আৰু স্বৰূপা পুৰুষ উপপুৰুষৰ ভাৱ শিৱতা আৰু ততমোক স্কিউল কৰায় কৰি স্বৰূপীয়া মাৰ্বেবে বৰক-কৰককৈ পিছাই-উঠাই

আবোধ, ১৮৩১ অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আঁহাৰচেৰেক কথা ২৭

বজাৰ চৰা, প্ৰেছাৰ সতা, বিধানৰ মেল. ধৰ্ম সত্ৰ আৰু সমাজ-স্বৰীৰ অৰু প্ৰত্যক্ষাৰিৰ ব্যৱহাৰৰ উপযোগী কবি উলিয়াব পাৰিছিল, আৰু বি ভাৰাই বুবলী, উপাধাণ, কাব্য আৰ্হি প্ৰকাশ কৰিবলৈ আৰ্হিছিল, বি ভাৰাই স্বাৰীণ আৰু আপুনি-শকত আসাম ৰাজ্যৰ অসমীয়া প্ৰজাক তেওঁলোকৰ দুখ দুখ ৰু আনন্দ শোক পৰিভাগ আৰু জ্ঞান বিভা চৰ্কা বিয়ৰত আৰ্হিকত নেপেলাইছিল, সেই ভাৰা ভিকহ ! সেইভাৰা হুখীয়া ? ৰাত্ৰিক পকত সেইভাৰা হুখীয়া নহয়, আৰ্হি কালিৰ আৰ্হি অসমীয়াবোৰহে মাভুভাৰা-সম্মীণ পৰা বৰ্হিত হৈ ভিকহ হৈছেপইক । আমাৰ ভাৰা-ভ'ৰালত লোণ তেল ৰাণ চাউল আছে, ভাৰা-শাকনিভ শাক, পাৰ্হি আছে, ভাৰা-বিলত মাছ আছে, কিন্তু আমি সেইবোৰ গোটাৰ্হি আৰ্হি ৰাৰ্হি ৰাৰ নাৰ্হানি ভোকত আৰ্হি শুকাই মৰি কান্ধি কৈছে। "আৰ্হি হুখিত প্ৰাণী, আমাৰ একো নাই !" আৰ্হি চকু নেয়ৰ্হি পাৰ্হিতে পৰি টোপনিৰ জালত বি-বিৰ্হাইছে, "পোহৰ নাই. এছাৰ !" ইয়াতকৈ বেৰ্হাইৰ কথা কি আছে ! আমি নিজৰ ভাৰা নিজে ব্যৱহাৰ কৰিব নাৰ্হানো, আৰু কৰ্ত্ত আমাৰ মাভুভাৰা হুখীয়া ! মোৰ কথাৰ প্ৰমাণ বিচাৰি সৰহ দুৰ্হলৈ নটৈ অসমীয়া ভাৰাৰ অৰ্হিধান হেৰ্হাকোৰ'পাত এটা মেলি চালেই দেখা'যাৰ যে ভাৰ এপাতত ৰুকা চাৰি ভাগৰ এভাগ শক'ব মানে আৰ্হি বুজ নৰ্হাপৰ্হি, আৰু সেইবোৰ ব্যৱহাৰ কৰিব নাৰ্হানো । এনেকুৰা কিয় হৈছে ? সৰহ নালাগে ২০১৩০ বছৰৰ ভিতৰতে আৰ্হি আমাৰ. ভাৰাত আপায়ে প্ৰচলিত ৰুকা ইমানবিলাক শক হেকৰ্হালোঁ যে ভাবিলে দুখ লাগে । সহস্ৰলোচন ভাৰাৰ এটা এটা শক একোটা একোটা চকুৰ নিচিনা । ইয়াম বেগাৰ্হিগিকৈ যদি এটা এটাৰ্হি অসমীয়া ভাৰাই নিজৰ চকুবোৰ হেকৰ্হাই আছে, তেন্তে অলপ কালৰ ভিতৰতে সি অন্ধলা হৈ ৰালত পৰি প্ৰাণত্যাগ কৰিবৰ সম্ভব ; আৰু তেতিয়া আমি স্মৃগুত্ৰসকলে গোটাৰ্হি তেওঁৰ দহা-কাজ আৰ্হিৰেবে সমাপন কৰি ৰুজলা ভাৰাৰ ব্ৰাহ্মণসকলক ব্ৰাহ্মভোজন ৰে কৰাৰ পাৰ্হিম এইটো ধুৰ্হা । আমি অসমীয়া ভাৰা নিৰ্হিকোঁ অলচ নকৰোঁ চৰ্কা নকৰোঁ আৰু কৰ্ত্ত ভাত একো নাই ! নাই মানে আমাৰ দুৰ্হত নাই, মনত নাই, বুদ্ধিত নাই, অসমীয়া ভাৰাত নহয় । আৰ্হি নাই বুলি সাপত বিৰ নৰ্হকাটো ভাবি লব পাৰোঁ, কিন্তু কেটী-সাপৰ স্কেটে আৰ্হাৰ তুল

ভাবনাৰ ছালখন কুটাই তাত কালকূট ঢালি দি যে আমাক কালৰ হাতত সমৰ্পণ নকৰি নেবে এইটো ধিৰাং জানিবা ।

হিন্দুৰ পুৰাণত বকদল ঋষি নামে এজন ঋষিৰ উপাখ্যান আছে । বকদল ঋষিয়ে তেওঁৰ জীৱদ্দশাত কতবাব এই পৃথিবী আৰু ব্ৰহ্মাণ্ডৰ ধ্বংস দেখিছিল, কত প্ৰলয় মহাপ্ৰলয় দেখিছিল, কেইজন সৃষ্টীকৰ্তা ব্ৰহ্মাৰ মৰণ দেখিছিল তাৰ লেখলোখ নাই । সেইবোৰ দেখি ঋষিৰ মনত ইমান ভয় আৰু আতঙ্ক সোমাইছিল যে তেওঁ বিয়া-বাৰু কবাই গৃহস্থ হৈ থকা দুৰতৈ ধাওক, বহি সন্ধ্যা পূজা কৰি থাকিবলৈ বৰতাৰ বেৰ দিয়া আৰু উলুখেৰেবে ছোৱা ঘৰ বা পজা এটা সাজি লবলৈ সাহ নকৰি “ইকনমি” কৰি, অৰ্থাৎ ঘৰ সজা পৰিশ্ৰম আৰু খৰচ ফেৰা যাতে মিছাতে ভগণ নহয় সেই বিষয়ে সতৰ্ক হৈ বৰ-গ্ৰন্থৰ সৰিপৰা পকা পাত একোটা মূৰত লৈ সমুদ্ৰৰ পাৰত যুগ-যুগান্তৰ কাল বহি সন্ধ্যা পূজা কৰি কটাইছিল । আমাৰ দেশতো কিছুমান মাগুহ আছে, যাৰ বুকুত অসমীয়া ভাষাৰ ভবিষ্যত সম্পৰ্কে বকদল ঋষিৰ নিচিনা ভয় সোমাই তেওঁলোকক এনে কাৰু কৰিছে যে, কালক্ৰমত অসমীয়া ভাষা নিটিকে আৰু লোপ পাব, এই দুৰ্ভাবনা তেওঁলোকে ভাবি, তাৰ চৰ্কা আৰু উন্নতিৰ অৰ্থে চেষ্টা কৰা বিষয়ত নিজৰ হাত সামৰি ধৈ ধ্যান কৰি বহি থাকি বিতীৰিকা দেখিব লাগিছে ; আৰু আনকো তেওঁলোকৰ ভয়ৰ কাৰণটো অতি সাৱধানে জনাই, এই মিছা প্ৰয়াস আৰু নাহক চেষ্টাবপৰা বিবত থাকিবলৈ পৰামৰ্শ দি সাৱধান কৰি দিব খোজে । অসমীয়া ভাষাৰ এই ভয়াতুৰ বকদলসকলৰ পৰামৰ্শ-তাচৰ পাতৰ ওপৰতে মোৰ পৰামৰ্শৰ তাচ এপাত বহু-তুকপ কৰি তেওঁলোকক কওঁ যে “আপোনাসকলে মনটো ডাঠ কৰি থিব হওক ; বৈবৰ্ত্ত মনুৰ বাহু-দ্বৰ পিছত এক মনুৰ গলে অসমীয়া ভাষাৰ মহাপ্ৰলয় হয় হওক ; সেই চিন্তাত ব্যাপ্ত থাকি আপোনালোকে এতিয়াৰপৰা অস্থখ অশান্তিত কাল নকটাই বৰ্ত্তমান মাতৃভাষাৰ ভালৰ হকে চেষ্টা কৰক ; তেনে কৰিলে আপোনালোকে নুখেৰে তাত এযুটি থাই শুব পাৰিব ।

-আজিকালি যাক বঙ্গলা ভাষা বোলে, সেই ভাষাৰ যেতিয়া অস্তিত্বই নাছিল, তেতিয়া অসমীয়া ভাষা উন্নতিৰ জখলাৰ ওখ ধাপত । আজিৰ উন্নত

আবেগ, ১৮০১ অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আধাৰচেৰেক কথা ২৯

বহুলাভাৰা তো সিদিনাৰ ভাৰা। কিন্তু ইংৰাজী শিক্ষিত বঙ্গালী লেখক সকলৰ বহুত সি হাকোলা-হাকোলে কেনেকৈ আগ বাঢ়িব লাগিছে চাওক চোন। স্বৰূপ দিনৰ কথাকে মকুঙ, বক্তব্যচক্ৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ আগেয়ে বঙ্গলা ভাষা বিদ্যাসাগৰী বঙ্গলা আৰু “আলালেৰ ঘৰেৰ ছালাসী,” বঙ্গলাৰ মাজৰ এটা অপৰূপ অৱস্থাতহে ওলমি আছিল। কিন্তু মাতৃভাষা হিঁতৈবী নতুন সম্প্ৰদায়ৰ বঙ্গালী লেখকসকলৰ বহুত এই অলপ কালৰ ভিতৰতে ভাব কি আচৰিত উন্নতি হৈছে সকলোৱে দেখিছে। আমাৰো যদি শিক্ষিত ডেকা সকলে লোকৰ হাঁহি ঠাট্টা বিৰূপ আদিলৈ কাণ নকৰি আৰু দাইকৈ নিজৰ পৰম শক্তি এলাহ মলিয়াই পেলাই মন পুতি প্ৰাণ টাকি আৰু ওখ আৰ্হি আগত ধৰি মাতৃভাষাৰ ঔন্নতি কামনা কৰি কাৰ্য্য কৰি যায়, তেন্তে যোৰ ডাঠ বিশ্বাস যে অলপ কালৰ ভিতৰতে আমাৰ অসমীয়া ভাষাই তাৰতৰ্বীয়া ওখ ভাষা-বিলাকৰ শাৰী সগৰ্কে সগৌৰবে পূৰ্বাৰ পাবিব; কাৰণ অসমীয়া ভাষাৰ ভিতৰত অৱস্থা বৰ চহকী।

ভাষাৰ আলোচনা কৰা মানে কিছুমান শব্দ বা কথা যেনেতেনেকৈ গুঁঠি একে লগ কৰি এটা বাক্য বা বচন সাজি উলিয়া নহয়। মনৰ ম আৰু পূৰণি ভাব সুললীকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ শব্দ যোঁটাই বাক্য বচনা কৰি তাত প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰাটোহে। ভাবৰ সৈতে ভাষাই সমানে ভাল ধৰি যাব নোৱাৰিলে সি বিফল।

ইংৰাজী ভাষাৰ ছুৱাৰ আমালৈ মুকলি হৈ পৰিলত আমি বাস্তৱতে পৃথিবীৰ জ্ঞান-ভঁৰালৰ নানান ভাব, অসংখ্য চিন্তা, অলেখ নতুন গবেষণা চুকি পোৱা হলোঁ। আমি সেইবোৰ আমাৰ ভাষাত নিজৰ কৰি লৈ প্ৰকাশ কৰি অসমীয়া সৰ্বসাধাৰণেও হাতে চুকি পোৱা কৰি দিব লাগিব, নতুবা আমাৰ কৰ্তব্যৰ ক্ৰমী হব। জ্ঞান, জ্ঞান, আমাক জ্ঞান লাগে, আৰু সেই জ্ঞান আমি পৰক বিলাৰ পাবিব লাগে। জ্ঞান চৰ্চ্চা আৰু জ্ঞান ক্ৰান্তিৰ অতি পবিত্ৰ কাৰ্য্য। “নহি জ্ঞানেন সুদুশং পবিত্ৰমিহ বিজ্ঞতে।”

কোনোটো ভাব কোনোটো চিন্তা আমাৰ ভাষাৰ শব্দেৰে প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিলে, সহজে বুজা বিদেশী-ভাষাৰ শব্দ ধাৰ কৈ আমি সেই কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে তাৰ সহায় ললে ভাষাৰ মৰুভূমি বাহিৰে অৱশ্যল নহয়, আৰু

ভাষাৰ আভ্যন্তৰীণ আৰু বাহ্যিক প্ৰাণীকৃত প্ৰকৃতিৰ ভিতৰত সকলো ভাষাতকৈ উন্নত ভাষা ইংৰাজী ভাষাত কত দেশৰ শক্তি সোমাই থাকি চহকী কৰিছে তাৰ অস্ত নাই। কিন্তু সেইবোৰ অনাবশ্যকত আৰু অস্বাভাৱিত ধাৰে লোৱা হোৱা নাই, নাইবা ইংৰাজী ভাষাৰ অনিষ্ট সাধন কৰিবৰ মনেৰে গাৰ বলেৰে সেইবোৰ স্তম্ভ প্ৰবেশ কৰা নাই দেখি অনধিকাৰ প্ৰবেশ দোষত সিহঁত অগৰীৱা নহয়। সেইসকলোৰ "মিচাইল" অৰ্থাৎ স্বকৰ্ম হৈছে ইংৰাজী ভাষাত সোমাইছে। সিহঁতে থাকিবলৈ ইংৰাজী ভাষাৰ দেশত "গ্ৰামাৰ" অৰ্থাৎ ব্যাকৰণৰ বস্তী মাটি একোচৰকা পাইছে, "স্পেলিং" অৰ্থাৎ ২৬-বিত্তাসৰ কাপোৰ একোডোখৰ পিন্ধিবলৈ পাইছে, স্মৃতি সকলো বিষয়তে সেইবোৰে ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰকাশৰ ভোগ দখল কৰিবলৈ পাইছে। ফলত সিহঁতৰ দ্বাৰাই ইংৰাজী ভাষাৰ সম্পদ বাঢ়িছে, টুটা নাই।

অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ উন্নতি নহয় বুলি মাথোন আমি বহি থাকিলে আমাৰ বেজাৰতহে কাল যাব। দিনো নোবাৰোঁ যদি কম পক্ষেও সপ্তাহৰ ভিতৰত দুদিন ছুটীকৈও অসমীয়া ভাষাত বচনা লেখোঁ, অসমীয়া ভাষাৰ চৰ্কা কৰোঁ, তেন্তে এবছৰত আমি নিজৰ আৰু আমাৰ ভাষাৰ সম্পদ বঢ়া কিমান কাম কৰিব পাৰোঁ এবাৰ তাৰি চাওক। যদি বিদেশী ইংৰাজী ভাষা পঢ়ি শিকি চৰ্কা কৰি আমি শুধৰ্কে তাক লেখিব পঢ়িব পাৰোঁ, তাৰপৰা আমাৰ মনৰ নৈতিক বলৰ উপকৰণ, চৰিত্ৰ বলৰ সজুলি সংগ্ৰহ কৰিব পাৰোঁ, আৰু তাৰ দ্বাৰাই আমাৰ উপাৰ্জিত ওপ চিন্তাবোৰ পুৰণাকৈ প্ৰকাশ কৰিব পাৰোঁ; তেন্তে নো আমাৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ সময় আৰু বহু মাতৃভাষাত লগালে কিয় মাতৃভাষাৰ ভাল আৰু লগতে আমাৰ ভাল কৰিব নোৱাৰিম? আমি পাইপতি আমাৰ গাত মাতৃভাষাৰ উন্নতি কৰিবৰ তাৰ পৰিছে বুলি ভবা আৱশ্যক। আমে কবক, বই নোৱাৰোঁ, এনেটো ভাব এনেহাৰ হে নিজ সম্পত্তি, উদ্যোগী পুৰুষক এনেহাৰাই তাৰ ভাগ বাঢ়িলে উদ্যোগী পুৰুষে সেই ভাগ ভৰিবে তেঁদে দি বিপৰ্কেহে এৰিব।

মাতৃভাষাত বচনা বক্তৃতা কিতাপ লেখা আদিৰে নিজৰ ইচ্ছাৰ সতি মানি চলা উচিত। এজনৰ বুৰঞ্জী লেখি বহু আৰ্জিছে, আন এজন কবিতা লেখি পুৰাতন ভাৱিছে, তৃতীয়জনে মাটী লেখি শক্তি পাইছে বুলিয়েই বে

আমোহ, ১৮০.] অসমীয়া; ভাষাৰ সম্পৰ্কে আঘাটবোৰে কথাম্ব ৩১

মোৰ ক্ষমতা আৰু মনৰ গতিলৈ আওকাণ কৰি মই বুজী কবিতাৰ নাট লেখিবলৈ যাব লাগিব তাৰ কোনো মানে নাই; বৰং ভেনে কবিতালৈ গৈ মই যে মোৰ ক্ষমতা আৰু সময়ৰ অপব্যৱহাৰ কৰিম তাত কোনো সন্দেহ নাই।

আজিকালি দেখা যায় যে অসমীয়া লেখকৰ সবহুঁতাৰে অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ বৰ্ণবিত্তাস আৰু বাক্যবচনাৰ ভৱীলৈ বিশেষ চকু মাৰাৰি লেখে। চুটী কি এটা উদাহৰণ স্বৰূপে আত্মনিয়মিত দিওঁ :—অসমীয়াত “মই” শব্দ এক বচন; তাৰ বহুবচন “আমি”, “আমালোক” হয়। “আমালোক” অশুদ্ধ, তাক “তোমালোক” শব্দৰ আৰ্হি লৈ কৰা হৈছে। কিন্তু আমাৰ মাজত অনেক লেখক আছে যি ভুল “আমালোক” শব্দ ব্যৱহাৰ কৰে। অনেকে সৰ্বস্বৰ্গ আৰু অৰ্ধস্বৰ্গ ক্ৰিয়াৰ কৰ্ত্তাত “এ” কাৰ আৰু “অ” ব্যৱহাৰ কৰাত ভুল কৰে; আৰু সমাপিকা আৰু অসমাপিকা ক্ৰিয়াত “ৰ” আৰু “ই” ব্যৱহাৰ কৰোঁতে গুণগোল লগায়। কোনো কোনোৱে “নিহঁতৰ” ঠাইত “তাহঁত,” “পুতেকৰ” ঠাইত “পিতেক”ৰ নিচিনা চহা শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি নিজৰ বচনাত মলি মানে। আমাৰ উষ্টি অহা ডেকা লেখকসকলে এইবোৰ মোৰলৈ চকু বাৰি চলিলে উপকাৰ হব।

আমাৰ আজিৰ কব লগীয়া কথাৰ ওৰ পেমোৰাৰ আগেয়ে আমাৰ অসমীয়া বহুসকলক এইটো ডাঠকৈ কওঁ যে, আপোনাৰকলে সাবোপভকৈ জানিব, অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি অসমীয়া সাহিত্যৰ উন্নতি অসমৰ উন্নতিৰ প্ৰথম চাপ। আমি একান্তমনে পৰিচয় কৰি তাৰ উন্নতিৰ অৰ্থে লাগি গলে নিশ্চয় আমাৰ বহুই ফল কলিয়াবই। বঙ্গদেশৰ বাহুব লেখক সৰ্ব্ব, আমাৰ দেশৰ লেখক আৰু, সেইবাবে আমি ভেঙলোকৰ সৈতে মনানে আপৰাচিত্ব পৰা নাই,” এনেবিধৰ কথা কৈ মনক প্ৰবোধ দিয়াসকলে জানিব যে সেই প্ৰবোধ মিছা, তাৰে আমাৰ গা নবয়। লেখক তাকৰীয়া বাহুহেও লেখক নবহীয়াতকৈ ডাঙৰ আৰু স্বহ কাম কৰিছে আৰু কবিত্ব পাবে। জাপান আৰু চীন, ইংলণ্ড আৰু তাৰতবৰ্ষ, আমাৰ কথাৰ অনুজলীয়া প্ৰমাণ। আমি বাহুহ-মুৱা মলেই আমাৰ উন্নতিৰ প্ৰথম গতি কোনেও বোধ কৰিব নোৱাৰে। আমি হেৰুৱা বহুতৰ আকৌ লভিব পাবিলে আমাৰ উন্নতিৰ প্ৰথম প্ৰত্যাপে

আকৌ দিশু-বিদিশ তোসপাৰ লগাব। আমাৰ গাৰপবা বিহা তেৰ গৈ তাৰ ঠাইলৈ প্ৰকৃত আত্মসমান আহিলে আমি এইদৰে সুখৰা লাগি থাকিব নোৱাৰোঁ নিশ্চয় জানিব। এইবোৰ পাবৰ প্ৰধান উপায় জ্ঞান উপাৰ্জন, বিজ্ঞা উপাৰ্জন আৰু মাতৃভাষাৰ উন্নতি সাধন। স্বদেশৰ আৰু স্বজাতিৰ উন্নতি আৰু মঙ্গল-মন্দিৰৰ সিংহদুৱাৰ হৈছে মাতৃভাষা একে মাতৃভাষা সেৱক হৈ প্ৰগাঢ় ভক্তিয়ে তাৰ কুশলৰ অৰ্থে নিতৰ এই নথৰ দেহৰ সকলো ক্ষমতা সমৰ্পণ কৰি আমি এহাতধীয়া ভাৱে আমাৰ কৰ্তব্য কাম কৰি গলে নিশ্চয় অচিৰতে মঙ্গলকল্পী উন্নতিৰ কিৰীটৰে আসাম আঁৰ পবিত্ৰ মূৰ শোভা কৰিব, আসাম দেশৰ ইয়ুৱৰপৰা সিমূৰলৈকে আকৌ সুখৰ সূনীতল সূন্দৰ মলয়া পৰন বৰ, আকৌ শান্তিৰ সূৰিমল জেটিকৈ আসাম আকাশ পোহৰ কৰিব, আকৌ জ্ঞানৰ ওখ পতাকা আসাম-আইৰ পবিত্ৰ মন্দিৰৰ চূড়াত উৰিব, আকৌ আসামৰ সম্পন্নৰ বাতৰি মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰই দেশ বিদেশত আনন্দ মনেৰে বিলাই ফুৰিব, আকৌ আসামৰ লুপ্ত পুৰণি গৌৱৰ নীলাচলৰ পবিত্ৰ শিখৰে অগ্নান বদনে পূব পশ্চিম উত্তৰ দক্ষিণত প্ৰচাৰ কৰিব, স্বৰ্গৰ পৰা দেৱানন্দাসকলে অসমীয়াৰ মূৰত আলীৰ্জাদৰ পাৰিজাত-পুষ্প বৃষ্টি কৰিব আৰু আমিও আমাৰ ইহজন্ম সফল কৰি নিজক ধন্ত মানিমহঁক ।*

*শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

•কলিকতাৰ অসমীয়া ছাত্ৰবৰ সভাত পঢ়া হৈছিল।

প্ৰথম বছৰ, দ্বিতীয় সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
মিলন (কবিতা)	৩৩
লোভ	৩৫
শিল্প শিক্ষা	৩৭
অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আৰু দুমাৰমান কথা	৪২
বিলাতৰ চিঠি	৫২
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	৬০
বৃন্দা চন্দ্ৰাৱলী সংবাদ (কবিতা)	৬০
কলা আৰু বগা (কবিতা)	৬১
সম্পাদকৰ চৰা	৬২

মিলন ।*

বাজিছে হুনাই আজি পুৰণি বীণত
 স্নমধুব মিলনৰ তান ।
 আশাৰ কিৰণ পুষ্প জ্বলিকি পৰিছে
 শুনি সেই অতীতৰ গান ॥
 টোপনি কোলাবপৰা এটি হুটি কবি
 সাৰ পাই সকলো উঠিছে ।
 উৎসাহী শেৱকদলে বাতৃ বন্দিবন্ত
 উলাহেবে আসন পাতিছে ॥
 জননীৰ কাষ চাপি ভকতি ভাবেৰে
 কোচ শ্বৰি কুল ভুলি গই ।
 শ্ৰীতি উপহাৰ আজি বাতৃ চৰণত
 হেপাহেৰে সমৰ্পিছে গই ॥
 লয়লাসে হালিজালি ভাই ভাই বুলি
 সামবেবে কৰে আলিঙ্গন,
 বিয়লাখিয়লি আজি পাহৰি ভেনেট
 সকলোটি আনন্দে মগন ॥
 বছদিন আগে বোৱা আশাৰ পুলিটি
 আছিল সবুলি পৰি জয়

* এই কবিতাটি এই বছৰত হোৱা A. S. L. Clubৰ ১৮
 অধিবেশনৰ দিনা পঢ়া হৈছিল ।

ই মিলন গুণে আজি সতেজ হইছে,
ধুসুহাৰ নাই একো ভয় ।

বলোক ধীবেবে আহি মগন সমীৰ,
আকৌ চব্বায়ে গক গান ।

কপহী ভোনায়ে আহি জগত মোহক
নবভক্ত কৰি সুখা দান ।

হেঙুলি বহণ লৈ পুৱাৰ নুকবে
পাতে পাতে ধেমালি কবক,
আগা ফুলা চোপা কলি ফুলি ফুলি পৰি
ফুলেবেই ফুলনি ভবক ।

সঞ্জীবনী বীণ দেবী বজোৱা এৰাব,
যি বীণৰ অমিয়া সুবত
ধৰিছিল একেলগে স্বৰণ নবতে
মিলনৰ গান উলাহত ।

যি বীণৰ সুবতেই পৰ্ব্বতীয়া ছবি
মিলিছেহি তটিনী বুকত;
আউলী-বাউলী হই কুলু কুলু সুবে
তটিনী মিলিছে সাগৰত ।

যি বীণৰ সুবতেই পৃথিবী মাজত
অকলসবীয়া কোনো নাই;
নতুন ভাৱেৰে দিয়ে ইটোৱে সিটোক
নব ধেন দিয়া টুকুৰাই ।

ভেনে মিলনৰ সুফ বজোৱা এৰাব,
উঠে যদি ছুটি এটি প্ৰাণ ।
বিশ্বস্তি পতিকা এই কাষৰ সৰস,
কোনো থাকে হুই অচেতন ।

আই গবে বিল বনে একে লগ হই
আগুৱাওঁ সগোব ক্ষেত্ৰত,
বাধা বিয়ি দূৰ কৰি কৰ্তব্য সাধিন,
সুকল সতিম লগতত ।

“বহু”

লোভ ।

গছত উঠি চবাইৰ বাহৰপৰা চবাই-পোৱালি পৰা, আম কঠালৰ গছত উঠি আম কঠাল পৰা আদি কাৰ্য্যৰ লগতে বৰবি বাই মাছ ধৰাটোও একালত মোৰ উৎসাহৰ কাম আছিল। আমাৰ পুখুৰীটোৱে মোৰ মনত জীৱহিংস; প্ৰকৃতিৰ উদ্বেক কাৰ্য্যত যে নথৈ সহায়তা কৰিছিল এই কথা কোৱা বাহন্য মাথোন। কাৰণ, মাগুৰ কাঠে শল কান্ধলি শিঙৰা পুঠি আদি মাছক সি নিলৰ গৰ্ভত সাদৰেবে এনেকৈ ঠাই দিছিল যে, সেইবোৰ দেখিলে মোৰ নিচিনা ভাৱসিক প্ৰকৃতিৰ মানুহৰ তো কথায়েই নাই সাধিক প্ৰকৃতিৰ মানুহৰ স্বভাৱো প্ৰলোভনৰ দোলেৰে টান নাথাই নাগাকিছিল।

এদিন মই আমাৰ পুখুৰীত বৰবি বাই ধাকোঁতে এবাহ পোনাৰে এটা শল মাছ দেখিলোঁ। বঙচুৱা পোনাবাহ একে ঠাইতে থুপখাই এনেকৈ পানীৰ ওপৰলৈ উঠিছে আৰু তললৈ নামিছে যে, ঠিক যেন একটা বঙা সৰি-ৱহ কিবা এক প্ৰকাৰে দীঘলীয়া হৈ পানীত সেইদৰে উঠা নম্বা কৰি সাতুৰিব লাগিছে। হঠাৎ সিহঁতক দেখিলে কোনোৰ মনত খেলাব যেন এটা ফুলা পছম ফুলৰ ভিতৰৰ চকাৰ চাৰিউ ফালৰ পাপৰিবোৰে চলিবৰ ক্ষমতা-লভি সেইদৰে চলা-ফুৰা কৰিব লাগিছে। ক্ষন্তেকমান এক দৃষ্টিৰে চাই থাকি দেখিলোঁ যে পোনাবাহৰ তলতে সন্তানবৎসল মাক শল মাছটোৱে, সতৰ্ক-ভাৱে থাকি সিহঁতক বধি চলাই চবাই লৈ কুৰিতে আৰু পোনাবোৰে মাভু-মেহ-বসত আপ্ত হৈ আনন্দত নাচি নাচি ওপৰবপৰা তললৈ গৈ মাকৰ ওচৰ পাইছে আৰু চকুগ স্বভাৱৰ গুণে ততালিকে তলবপৰা নাচি নাচি ওপৰলৈ উঠিছে। সেই স্বৰ্গীয় দৃশ্য দেৱতাৰহে উপভোগ্য, লুভীয়া মানুহৰ নহয়।

নিমিষতে মোৰ হিংসাকুকীয়া মৃতীয়া স্বভাৱ উন্মোচিত হৈ উঠিল; আৰু পিছ হুণ্ডি নিৰুৎসাহভাৱে, বৰলৰ টোপেৰে গধুৰ বৰষিটো পোনাবাহৰ মাজত পেলাই দিলে। নিমিষতে পোনাবাহৰ মাকে মোৰদৰেই পিছ হুণ্ডি লোভত, সম্ভৱতঃ খঙত, টোপেসৈতে সেই বৰষিতো গিলি পেলালে। মই চিপ মাৰি দিলোঁ আৰু তাৰ পিছতে সেই শল মাছটো আজল আৰু আত্মবক্ষাৰ নিমিত্তে অসমৰ্থ পোনাবাহক অনাথ কৰি মোৰ বৰষিত লাগি বামত পাবিল। মাছটোৱে কষ্টত আৰু মৃত্যুকাল উপস্থিত তাকি চটফটাবলৈ ধৰিলে, আৰু মোৰ মনেও সেইদিনৰ পৰিশ্ৰম অৰু চেষ্টা সফল হোৱা দেখি উন্মোচিত হৈ উলাহত নাচিবলৈ ধৰিলে। দৌলীয়া কাম চমু কৰি ধৰৰ নিমিত্তে মই মাছটো ধৰি মাটিত ঠেকেচা মাৰি দিলোঁ! তাৰ পিছত—তাৰ পিছত—ক্লে-কীয়া নিষ্ঠুৰ উন্মোক্তনাৰ পিছত পানীত থকা অনাথ শিশু পোনাবাহকলৈ মোৰ চকু গল। ভাল নালাগিল। পানীৰপৰা মোৰ চকু ডুলি আনি বামৰ মাছটোত দিলোঁ। দেখিলোঁ, মাছটোৱে মুখেৰে কাপ-কাপ কৰিব লাগিছে। ধিমিক-ধিমিক মাত্ৰ তাৰ ধাতু লৰিব লাগিছে। এই দুই দুশাই মোৰ অন্তৰৰ নিভৃত খোটাৰ নিভৃত চুক এটাত থকা কিবা এটা সচেতন বস্তুত অলপ খোচা-বিচা কৰা যেন পালোঁ। কিন্তু মই তালৈ বৰঠেক মন নিদি উলাহক সাৰণী কৰি লৈ মাছটো ঘৰলৈ লৈ আহিলোঁ। সংসাৰৰ অলেখ কামৰ চিন্তাৰ চকোৱাই অলপৰ পিছতে সেই মাছধৰা বিষয়টো সেই দিনালৈ ঢাকি পেলালে। কিন্তু গধূলি আয়ে যেতিয়া পূৰাৰ সেই শল মাছত মূগা দি আঞ্জা বান্ধি মোক খাবলৈ দিছিল, মোৰ অন্তৰৰ সেই ঠাইত বেজিৰ ফুটনি বৃদ্ধনকৈয়ে অহুভৱ কৰিছিলোঁ; গতিকে কচিৰে সৈতে সেই আঞ্জা মই খাব নোৱাৰিলোঁ।

বাতি শুবলৈ বুলি শোৱাপাটাত পৰিলন্ত অনাহত অসংলগ্ন নানাভাবে খেলিমেলি লগাই মোৰ মনটো অশুদ্ধীয়া কৰি পেলালে। তেনে অৱস্থাত মোৰ কেতিয়া টোপনি আহিল কব নোৱাৰোঁ। টোপনিত এইটো সমাজিক দেখিলোঁ:—মোৰ শোৱাপাটীৰ চাৰিউ ফালে অসংখ্য কেচুৱা লৰাই মোক বেঢ়ি কান্দিব লাগিছে। ইমানবোৰ কেচুৱা লৰা কৰণৰা কিয় আহি মোক বেঢ়ি ধৰি কান্দিছে মই বুজিব নোৱাৰি মাত লগালোঁ। “বোপাই হৈন্ত! মোক

চিকুণিহঁত! তইত কবপবা আহিছ? তইতব কি হৈছে? কিয় কান্দিছ মোক কচোন?” মোৰ প্ৰশ্ন শুনি সিহঁতে সিহঁতব কণ কণ মুখবোৰেৰে মাত লগাই উত্তৰ দিলে,—“আমাক তই এতিয়া চিনিকে নোপোৱা হলি। আমি কিয় কান্দিছো নজনাই হলি! নিষ্ঠুৰ! তই আমাব আইক কিয় বধ কৰিলি? তেওঁ তোৰ কি জগব কৰিছিল? তুই আমাক মাউবা কৰিলি কিয়? পপীয়া! লুভীয়া! তই আমাকো মাৰি পেলা! আমাকো মাৰি খাই পেলা! হায়! তই আমাক মাৰি দেখোন আমাব দুখীয়া আইক এৰি দিব পাৰিলিহেঁতেন। আমাকো তই আজি মাৰিব লাগিব, নহলে আমি তোক নেৰোঁ। তোৰ হাতত মৰিবলৈ বুলি ধিব কৰিহে আমি আজি তোৰ গুৰিলৈ আহিছোঁ। আমাক এতিয়াই মাৰ, মাৰ, মাৰ, নামাৰিলে তোক আমি নেৰোঁ!”

হঠাৎ চাট্ কৰে মোৰ টোপনি ভাগিন; মই ধপ্ কৰে উঠি শোৱাপাটীতে বহিলোঁ। দুখ শোক আৰু অহুতাপত মোৰ হৃদয় দগধ হল। সেই অবস্থাতে মই ভালোধিনি পৰ থাকি, পূবেকণ দি আহিলন্তে পাটীৰপৰা নামি গৈ, ঘৰৰ পানীপাছত আৰি ধোৱা দাড়িৰে সৈতে বৰষিটো ডোখৰ-ডোখৰকৈ ভাঙি দলিয়াই পেলালোঁ; আৰু তেতিয়াই শপত ধালোঁ যে মোৰ জীৱদ্দশাত মই আৰু বৰষিত হাত নিদিওঁ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

শিল্প শিক্ষা।

আগৰ দৰে গছৰ ছালেৰে গা ঢকা আৰু কেঁচা মঙহ ধোৱাৰ দিন সত্য জগতত এতিয়া নাই। মাহুহে জীয়াই থকাৰ লগে লগে নিজৰ ধৰ্ম কৰ্ম সকলোতে উন্নতি, আৰু অতাব অনুসৰি জাৱনৰ উৎকৰ্ষ বিধানৰ অৰ্থে নানা কৌশল নানা শিল্প বিদ্যা ইত্যাদিৰ আৱিষ্কাৰ কৰি আজিৰ দিন আৰু আগৰ দিনৰ লগত বিষম প্ৰভেদ ঘটাইছে। কালেকাজেই শিল্প বিদ্যাক আমি সত্যতা জ্ঞাপনৰ এটি প্ৰধান খোপ বুলি ধৰি লব পাৰোঁ। বিশেষ কি, এই জখ-

লাব ধোপত ভৰি নিপিছলিলেহে জাতীয় উন্নতি আৰু জীৱনৰ সুখ সম্পূৰ্ণভাৱে লাভ কৰা যায় ।

কোনো এটা ব্যৱসায়ত হাত দিয়াৰ আগতে আমি সেই ব্যৱসায়ৰ উপযোগী যন্ত্ৰাদি আৰু সজুলিৰ ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে বি শিক্ষা কৰোঁ। সেয়ে হৈছে শিল্প শিক্ষা! এই সজুলি স্ত্ৰাক শিক্ষাৰ কাম হৈছে আমাক হাত দিয়া কাৰ্য্যত সিদ্ধিলাভ কৰিবলৈ সহায় কৰি নিৰ্ৰিধিনিয়ে আৰু সুকলমে কাৰ্য্যফল লাভ কৰোৱা। যেনেকৈ পণ্ডিত উকীল দাবোগা আদি ঙিন ভিন কামত ভিন ভিন শিক্ষাৰ দৰকাৰ তেনেকৈ শিল্প শিক্ষাও ব্যৱসায়ৰ বিভিন্ন অঙ্গসবি বেলেগ বেলেগ। ইয়াকো লগতে কোৱা যাওক যে কেতিয়াবা-কাচিৎ শিক্ষাৰ অলপ সামঞ্জস্য থাকিলেও সজুলিৰ লগত নাই বুলি আমি ডাঠি কব পাৰোঁ।

হাতৰ সজা-পৰা কৌশল আৰু যন্ত্ৰাদিৰ ব্যৱহাৰ শিকাটোৱেই পুৰণি আৰু অতি সাধাৰণ শিল্প শিক্ষাৰ আৰ্হি আছিল। অলপ পৈণত আৰু চোকা বুদ্ধিৰ লবাই হলে এনে শিক্ষা পঢ়াশালিলৈ অহা যোৱা নকৰাকৈ প্ৰকৃত কাৰ্য্যত হাত দিয়েই অতি সোনকালে লভিব পাৰে। কিন্তু আচল শিল্প শিক্ষা সি নহয়। আচল শিক্ষাই লবাক প্ৰথমতে চকু আৰু হাতৰ কাৰ্য্যত মিল ৰাখি সিহঁতৰ ওপৰত প্ৰভুত্ব চলাবলৈ সমৰ্থ কৰে; দ্বিতীয়ত, কাৰ্য্যৰ গতি আৰু প্ৰকৰণ বুজি পুৰ্ণাঙ্গপুৰ্ণৰূপে নিপুণতাবে সৈতে তাৰ তত্ত্ব লবলৈ বুদ্ধিৰ যোগান দিয়ে। কেৱল কাৰ্ঘ্যৰে এইবোৰ বিষয়ৰ সকলো সময়তে আঁতিপুৰি ভাঙি তত লোৱা অতি টান কথা। লবাক কিছু দিন কাৰখানা (workshop) আদি ঠাইত শিক্ষা দিয়ালে বহুত প্ৰকাৰে সি শিক্ষা পায় হয় কিন্তু সেই শিক্ষা বৰ ডাঙৰ আৰু কৌশলযুক্ত ব্যৱসায়ৰ উপযোগী নহয়; ডাঙৰত হাত দিবলৈ গলে সেই শিক্ষাক বৈজ্ঞানিক উপায়েৰে আৰু প্ৰবল আৰু কামিলা কৰিব লাগে। জন্মাগিত বৈজ্ঞানিক প্ৰক্ৰিয়াৰে কৰ্ম্ম-জীবিবোৰক শিল্প শিক্ষা দিয়াত সেই প্ৰদেশৰ বেহা বেপাৰাদিয়ে দিনে দিনে চালি ধৰি উঠিছে।

কেৱল অতি উচ্চ শিক্ষাবেহে যে মানুহে শিল্পাদিত উন্নতি লাভ কৰে এই কথাও অস্বলক। অলপ শিক্ষা পোৱা মানুহেও বহুত বিধৰ শিল্পাদি কাম অতি অনায়াসে আৰু চকুত লগাটকৈ কৰা দেখা যায়। অৱশ্যে এই কথা নিশ্চয় স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে উচ্চ শিক্ষা পালে শিল্পী বুদ্ধি আৰু দক্ষতাত বেছি

উন্নত হয়। চহা শ্ৰেণীৰ বা শ্ৰমজীবিবিলাকৰ ভিতৰত যে ক্ষমতাবান বা কাৰ্য্যদক্ষ মানুহ নোপাঞ্জে এনে নহয়; মাধোন শিক্ষাৰ অভাৱত বহু কাৰ্য্য কৰা শক্তিয়ে তলৰ পোনে টাল খায় নাইবা সি বিকাশ হ'বলৈ নোপাই পুলিতে কেবোপে খোৱা হয়।

অকল আসামতে নহয়, গোটেই ভাৰততে চহা শ্ৰেণীৰ ভিতৰত বাপেকৰ বৃত্তিকে পুতেকে অৱলম্বন কৰা দেখা যায়। বাপেকে নিজ বৃত্তিৰ কোণল আদি পুতেকক নিজে শিক্ষা দিয়ে বা কোনো ওচৰচুবুৰীয়া বা সম্পৰ্কীয় মিতিৰ-কুটুমৰ দ্বাৰাই দিয়ায়। লৰাই কাম কৰাৰ সময়ত চাই থাকি বা নিজে কামত লাগি সেই বৃত্তিৰ উপযোগী সকলোবোৰ সজুলিৰ ব্যৱহাৰ নিকি লয়। তাৰ পাছত কিছুদিন শিকাওঁতাৰ লগতে পেটে-ভাতে পোহ গৈ থাকি অৱশেষত লৰাই স্বাধীনভাৱে সেই বৃত্তিত ধৰে নহুবা কাৰো লগত লগধাই বুটীয়াকৈ ধৰে। আসামৰ কহাঁৰ, মৰিয়া, এৰি মুগাৰ কাৰবাবী, সোণাবী ইত্যাদি মানুহেই তাৰ অলস্ত উদাহৰণ। এইবোৰ মানুহে শিক্ষাৰ অংশৰতে আগৰ যাঁতিমুগীয়া একে সাৰ্চৰ একে গঢ়ৰ বস্ত্ৰৰ বাহিৰে আৱিকালিৰ শিক্ষিত শিল্পীৰ লগত গঢ়-পিটত ফেৰ মাৰি উঠিব নোৱাৰে। তাৰ বহিৰেও সহজ আৰু চমু উপায়েৰে প্ৰস্তুত হৈ অহা সস্তা বিদেশী বস্ত্ৰৰ সমানে, নিজৰ বস্ত্ৰ মূলৰ হানি কৰি সিহঁতে দিব নোৱাৰাতো ক্ৰমাগত তল পৰি পৰি কি কৰিব কেনেকৈ ভৱিমকৈ উৱাদিহ হেৰুৱাইছে, নাইবা সিহঁতৰ বোপা-ককাৰ বৃত্তিত জলাঞ্জলি দি চোৰ ডকাইতৰ লেখত পৰিছেগৈ। নিজৰ ব্যবসায় এৰা পৰিলে এই বিধৰ মানুহে শিক্ষা কৰি বা বেয়া উপায়েৰে জীৱিকা উলিয়াই খাপেও তেও আন ব্যবসায়ত হাত নিদিয়ে, আৰু সৰ্টাকৈয়ে সিহঁত দিয়াৰ উপযুক্তও নহয়। আসামৰ বজাৰ দিনত মৰিয়াই ধানৰ খেতি কৰাৰ কথা সকলোৱে জানে। দৰত এই হোৱাত বিদেশী বস্ত্ৰে চাৰিও ফালৰপৰা ঠাও ঠাও বৃত্তিৰে বেচি ধৰি লাগিছে।

আমাৰ মানুহৰ গাত যে দোষৰ ভাগ পূৰ্বা ই দুৰূপ। প্ৰথমত, কুল বিভাবৰপৰা ওপজা বিধ। ই আমাৰ অতি বৃণনীয় দোষ আৰু উন্নতিৰ বাটত এডাল আচল কাঁইট। হাজাৰ দুগত পৰিলেও আমি ১৬খ কুলীয়া মানুহে নাম কুলীয়াক নেহৰ চকুৰে নেচাওঁ বা সহায় নকৰোঁ আৰু অধিও দুখত

পৰিণে সিহঁতৰপৰা কেতিয়াও সহায় নিবিচাৰোঁ। কাচিং তেনে অবিচাৰ হলে গুৰুৰ দণ্ড আৰু সমাজৰ দণ্ড সকলোৱে আগভেটা দি অমাক বহুৎ বৰমে লাঞ্ছনা ভোগ নকৰাই নেবে। দ্বিতীয়ত, স্কুলত পঢ়া আৰু সদাই ব্যৱহাৰ কৰি থকা যন্ত্ৰৰ ঠাইত নতুন বিধৰ যন্ত্ৰাদিৰ ব্যৱহাৰ কৰা, এই ছুই বিষয়তো আমাৰ চহা শ্ৰেণীৰ মানুহৰ বহুতৰ বিপৰীত আৰু আচৰিত ভাবৰ সমাগম হোৱা দেখা যায়। স্কুলত বাৰ ঠাইৰ বাৰটাৰ লগত ছুই মেলি বহা আৰু একহি-পুৰুষত নোহোৱা কাম কৰা লৰাক আমাৰ চহা সমাজৰ বৰমুৰীয়াসকলে মনে মনে শাও দিয়ে আৰু স্কুলৰপৰা ওলোৱাৰ পাছতো তাক অলপ ঘিণ আৰু বিদ্ৰূপৰ চকুৰে নোচোৱাতকৈ নেথাকে। তৃতীয়ত, লাপেকতকৈ পুতেক চোকা, মাকতকৈ জায়েক কাজী হোৱাটো আমাক শাস্ত্ৰনিষিদ্ধ; কোনোবা হলে সি পাপৰি ভাগী।

এই সামাজিকদোষবোৰৰ বাহিৰেও আমাৰ জাতিগত আৰু শাৰী-ৰিক বহুতো দোষ আছে। শাৰীৰিকৰ ভিতৰত প্ৰথমতে আমাৰ অঙ্গাদিৰ কাৰ্য্যৰ লগত মূৰৰ বিয়োগ অৰ্থাৎ হাতেৰে বা ভৰিৰে কোনো এটা কাম কৰি থাকোঁতে আমি তাত আমাৰ মূৰৰ কাৰ্য্য অৰ্থাৎ বুদ্ধি খটাই বা একে-বাৰে বাহিৰৰ কথাটো বা বিষয়টো মন নিদি একাগ্ৰপতীয়া হৈ কেতিয়াও নেলাগোঁ। কোনো এটা কামত ধৰি তাত অলপ আমি পালেই এধা-ডোখৰীয়াতকৈ এৰোঁ আৰু হাতেৰে কাম কৰি থাকোঁতে মনটো পাটত-দিয়া নাহৰ পানী টুকি দিয়াত থাকে। দ্বিতীয়ত, অলপ পঢ়াৰ গোন্ধ পালেই আমি শৰীৰক কট দি কৰিব লগীয়া কামটো আতকাণ কৰি বাগিছাত বা কছাৰিত মহৰী সোমাই মান বন্ধা কৰোঁগৈ। কোৱা বাহুল্য যে আমাৰ দেশৰ বহুৎ মানুহৰ লেখা-পঢ়াৰ উদ্দেশ্য “মহৰা কাম”। তৃতীয়ত, আনিকালি শিল্প পঢ়াশালি ছুই এঠাইত হলেও-ভাতো লৰাই বেছিকৈ সাহিত্য শিক্ষা হে গোৱা যেন দেখা যায়, আৰু পৰীক্ষাত উৰ্ত্তীৰ্ণ হৈ অহাৰ পাছত হাতুৰি খটালি কাতিকৈ থৈ মঙল আমিন ইত্যাদিৰ ঠাই অধিকাৰ কৰা দেখা যায়। কাজেই তেওঁবিলাকে শিকা নিশিকাত আমাৰ দেশৰ শিল্পোন্নতিৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক নাই। সাহিত্য শিক্ষাৰ ভৰকত কম বুদ্ধিৰ প্ৰকৃত কামটো খাটতি থকা বহুৎ লৰাই তেনে পঢ়াশালিৰপৰা বহু-

বেক বা ছবাহব নুবতে বিদ্যায় লব লগাত পবে। সেইবোব নামত হে শিল্প পঢ়াশালি কামত বিপবীত। চতুৰ্ভুত, আৰিকালিৰ কাৰ্টেকত আৰু চৰিত্ৰ সংশোধক ছুলতো বহতে শিল্প শিক্ষা পায়। ছবৰ বিবয় ওলাই আহি সেইবিলাক মানুহে আৰু সুবিবাব সেই শিক্ষাব কতো প্ৰয়োগ নকবে।

এতিয়া উপায় কি চোৱা যাওক। যদি বান্ধবিক দেশৰ উন্নতি হব লাগে তেন্তে আমাৰ শিল্প পঢ়াশালিত ছুটা বিভাগ থকা উচিত। সাহিত্যকে শিল্পকে একে লগ নকৰি সাহিত্যলৈ প্ৰবৃত্তি থকা লবাক এটা শ্ৰেণীত আৰু শিল্পলৈ প্ৰবৃত্তি থকা লবাক আন এটা শ্ৰেণীত বিভক্ত কৰা উচিত। তাৰ পাছত প্ৰথমটোত সাহিত্য আৰু শিল্প দুইবো শিক্ষা দিয়া উচিত, আৰু বিতীৰ-টোত কেৱল শিল্পৰ বিবয়ে শিক্ষা দিয়া উচিত। তেনেহলে ওপৰবৰোবে সাহিত্যিক বুদ্ধিৰে সহজ আৰু চমু উপায় উদ্ভাবনা কৰি কাৰ্য্যত সহায় কৰিব পাৰিব আৰু তলবৰোবে অতি সাধাৰণ নক্চা, অঙ্কগণনা আৰু নাম-ধাম পঢ়িব পৰা বিদ্যাৰে শাৰীৰিক হাত চকুৰ আৰু বস্ত্ৰাদিৰ কামত নিযুক্ত হব পাৰিব। ওপৰৰ শ্ৰেণীয়ে পঢ়ি-শুনি আনক শিক্ষাব আৰু তলৰ শ্ৰেণীয়ে প্ৰকৃত কামেৰে দেশৰ উন্নতি কৰিব। তলৰ শ্ৰেণীয়ে যে, সুবিধা লগাই দিলে কামত উন্নতি কৰিব পাৰিব তাৰ প্ৰমাণ আমাৰ বেইলওৱে কাৰখানাত কাম কৰা লেখা পঢ়াৰ জু-তা নোপোৱা শ্ৰেণীৰ মানুহলৈ চালেই যথেষ্ট প্ৰমাণ পোৱা যায়। আমামত এতিয়াও শিল্প পঢ়াশালি দুই এঠাইত বান্ধে কতো সংস্থাপিত হোৱা নাই, কাজেই এইবোৰ নিয়ম তাত থটোৱাটো অতি সহজ হব।

অৱশেষত, শিল্প পঢ়াশালিৰ শিক্ষাৰ্ঠতাজন বৰ্তমান প্ৰণালীৰ শিল্পৰ বোল বুজা মানুহ হলে ভাল; নহলে বিশেষ লাভ নাই। লবাক আৰিকালিৰ শিল্প জগতৰ বস্ত্ৰাদিৰে আৰু কালিৰ নক্চাৰে আৰিকালিৰ ঠগেৰে কাম কৰিবলৈ শিক্ষাব নোৱাৰিলে সকলো মিছা। পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱাৰ পাছতে লবাবোৰক একেবাৰে এৰি নিদি সিহঁতক ঠায়ে ঠায়ে সমাজৰপৰা বা পঢ়াশালিৰপৰা বস্ত্ৰাদিৰে আৰু পাৰিলে মূলধনেৰে সহায় কৰি ধান-ধিত লগাই দিব লাগে। ডাঙৰ ব্যবসায়াদিত হাত দিবলৈ বিখাসী আৰু উৎসাহী মানুহেৰে সমাজৰপৰা নৈধ সহায় পাব লাগে আৰু আৰম্ভতে কৃত-কাৰ্য্য হব নোৱাৰিলেও উৎসাহহীন হৈ একেবাৰে হতাশ নহবৰ কাৰণে

সক্ৰতিপন্ন আৰু যুৰীয়াস মাতুহৰ উদগনি পাব লাগে। এওঁবিলাকৰ দ্বাৰাই আমাৰ দেশৰ লুপ্ত হোৱা শিল্প আৰু কৃষি বিষয়ক বহুত ব্যৱসায়ৰ ক্ৰমান্বয়ে উন্নতি বিধান কৰাই সেইবোৰ নতুন সাজেৰে সজাই তোলাব লাগে। আন আন দেশৰ শিল্পৰ অবস্থাবে আমাৰ দেশৰ শিল্পৰ অৱস্থা বিজাই চাই হীন ভাগ পূৰাবলৈ এওঁবিলাকৰ হুৱাই বথেঠ বহু কৰোৱা উচিত। শিক্ষিত শ্ৰেণীয়ে তেওঁবিলাকৰ কাৰ্য্য মাজেসময়ে পৰিদৰ্শন কৰি আৰু তৈয়াৰি হোৱা বস্তৰ গঢ়-পিট চাই তেওঁবিলাকক সন্তাষ আৰু বুদ্ধি দিয়া উচিত। ওপৰত কোৱা দোষবোৰ সংশোধন কৰি কৈ অহা নিয়ম মতে কাৰ্য্য কৰিব পাৰিলেই আমাৰ শিল্পৰ উন্নতি অতি সোনকালে সাধিত হব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

ত্ৰীবোধনাথ পটঙ্গিয়া।

অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আৰু দুআধাৰমান কথা।

আজিৰ বহুতাৰ কথাবোৰ মোৰ ইয়াৰ আগৰ বহুতাটোৰপৰা মেলা ঠেঙুলি। তাৰপৰা এই ঠেঙুলি মেলা উচিত নাছিল; কিন্তু মেলিলে যেতিয়া তাৰ এটা দিশা কবা কৰ্তব্য হল। আগৰ সেই বহুতাৰ ওপৰত নিজৰ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰাৰ সময়ত আমাৰ কোনো কোনো বন্ধুৱে দুটা চাইটা নতুন অৰ্থ পুৰণি কথা উলিয়াইছিল যিবোৰৰ সৈতে সেই দিনাৰ ঘাই বহুতাৰ সাক্ষাৎভাৱে সম্বন্ধ কম। কিন্তু যদিও সেইবোৰৰ সৈতে মোৰ বহুতাৰ লগা-ভগা নিচেই পাতল আছিল, তথাপি সেই দিনা সময়ৰ নাটনি নোহোৱাহেঁতেন সেইবোৰৰ বিষয়ে যেতিয়াই মোৰ কবলগীয়া কথা কলোঁ-হেঁতেন। সি যি হওক, সেই দিনাৰ সত্যৰ প্ৰযোগ্য সত্যপতি প্ৰজ্ঞাপন বহু বৰকাকতী ভাঙবীয়াই সেইবোৰৰ চমুকৈ উত্তৰ দিছিল। মই আজি সেই উত্তৰৰ সমৰ্থন স্বৰূপেহে দুআধাৰমান কথা কব খুজিছোঁ।

সেই দিনাৰ সত্যত কোনো কোনো সত্যৰ মুখৰপৰা ওলোৱা এটা দুটা কথা শুনি মোৰ মনত খেলাইছিল যে, অসমীয়া ভাষা কাক কয়, শুনিব সেই

কথাত্তে তেওঁলোকৰ মনত আচৰিত মানিব লগীয়া খুবুৰি আছে। আজিকালি প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাটো উজনিৰ আহোম ভাষাৰ শব্দেৰে বৰকৈ উৰুৱাই প্ৰস্তুত কৰা হৈছে নে ভাটীৰ কামৰূপীয়া শব্দৰ সত্ৰাৰ চাৰি দি বান্ধি তাক অসমীয়াৰ পাতত বাঢ়ি দিয়া হৈছে? অসমীয়া ভাষাটো বাস্তবিক পক্ষত আহোম ভাষাৰ বিজয়-স্থিতি বজাবলৈকে সাজি উলিয়া হৈছে নে কামৰূপীয়া ভাষাৰ মৃত্যুশয্যাৰ কাষত শব্দধৰি কৰিবলৈকে কৰা হৈছে? এই প্ৰশ্নৰ মীমাংসা তেওঁলোকে আজিলৈকে কৰি উঠিব নোৱাৰি বিমুখি হৈ যেন এক প্ৰকাৰ হাত-সামৰি বহি আছে। অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে এতকাল ধৰি হোৱা ইমানবিন্যাস আলোচনা আন্দোলনৰ পিছত এই প্ৰশ্ন নিশ্চয় আৰ্চাৰত। যি ভাষাই ভালেমান দিন ভালেমান বুদ্ধ কৰি ভালেমান অপায়-অমঙ্গলৰ হাত সাৰি অগপ সুখিৰ হৈ বিশ্ববিদ্যালয়ত ঠাই পাইছে, গৰখমেটৰ ঘৰত আদৰ পাইছে, নতুনকৈ বচিত বিস্তৰ কিতাপ পুথিৰ অগ্ৰাৰ গাও পিন্ধিবলৈ পাইছে, আৰু অসমৰ ইয়ুৱবৰণা সিমূবলৈকে সকলো অসমীয়াৰ মাতৃভাষা বুলি সন্মান সকলবৰণা ভক্তি-দুলৰ আঁজলি পাইছে, সেই অসমীয়া ভাষাৰ গুৰিত ধৰি আজি তাক আছোৱ-পিছোৱ কৰিবলৈ যোৱাটো অৱশ্যে আচৰিত। অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কে নিজে মন দি আলচ নকৰা, আৰু লোকে আলচ কৰি কৰা মীমাংসা আৰু সিদ্ধান্তবিলাকলৈ চকু নিদিয়াটোৱেই নে তেওঁলোকৰ মনত ওপজা সংশয়ৰ কাৰণ সেইটো আশি বুলিছে।

অসমীয়া ভাষা উজনিৰো অকলসৰীয়া ভাষা নহয় ভাটীৰো অকলসৰীয়া ভাষা নহয়, সি গোটেই অসমৰ ভাষা। শব্দৰ মাধৱ আৰু কন্দলিসৰুণৰ দিনবেপৰা আজিলৈকে বি ভাষাত কিতাপ পুথি বচিত হৈ আহিছে, বি ভাষাত অসমৰ মাতৃহে, ঘাইকৈ ওপৰ ঠাপৰ মাতৃহে ইজন সিজনৰ ভিতৰত দিনো মনৰ ভাণ সলনাসলনি কৰি আহিছে আৰু কৰে, সেইটোৱেই অসমীয়া ভাষা। সেই ভাষাটোত উজনিৰ প্ৰাধিক্ত থাকিব পাৰে, উজনিৰ মাত-কথা প্ৰকাশ কৰিবৰ ভঙ্গী সবহাৱাকৈ থাকিব পাৰে, আৰু ভাটীৰ তাকৰীয়াটকৈ থাকিব পাৰে, কিন্তু সি যে অসমৰ আচল অসমীয়া ভাষা তাত সন্দেহ নাই। হব পাৰে ভাটীৰ ভাষাও এমখয়ত অসমত উজনিৰ ভাষাৰ নিচিনা বগী আছিল, হব পাৰে সেই ভাষাই বজাৰ আশ্ৰয় আৰু প্ৰকাৰ

সহায় শ্ৰীচূৰ পৰিমাণে পোৱাহেঁতেন নিজৰ আসনৰ সবহতাগ উজনিৰ ভাষাক এৰি দিব নালাগিলহেঁতেন ; কিন্তু জীৱন-যুদ্ধত যে সি টিকিব নোৱাৰি যোগ্য-তমক দিব লগীয়া নহ এৰি দি হুকি পবিল এইটো হুই কৰিলে নচলে । ভাটীৰ ভাষা আৰু উজনিৰ ভাষা বোলোঁতে যাক শ্ৰেষ্ঠতগকে ভাষাৰ শাবীলৈ ছুলি ভাষা .বোলা যায় বই তাক বুজুৱা নাই ; অসমৰ উজনি আৰু ভাটীত ব্যৱহাৰ কৰা স্থানীয় মাত অৰ্থাৎ dialect হে বুজাইছে । ভাল অৱস্থাৰ সুবিধা পাই কোনো এডোখৰ ঠাইৰ স্থানীয় মাতে নিজৰ গাত শক্তি সঞ্চয় কৰি শেহত আপৰ সন্মীয়া আন আন dialect বোৰৰ ওপৰত যে নিজৰ প্ৰাধান্য সংস্থাপন কৰে এইটো স্বাভাবিক নিয়ম । যেনেকৈ অৱস্থাৰ সূচনত স্বাভাবিক নিয়ম মতে কোনো এটা কৈদে ওচৰচুবুৰীয়া আন কৈদবিলাকৰ ওপৰত লাহে-লাহে প্ৰাধান্যতা লাভ কৰি শেহত এটা জাতিত পৰিণত হয় গৈ, কোনো এটা dialectএও অৱস্থাৰ তাৰতম্য অনুসাবে কালক্ৰমত সেইদৰে এটা ভাষাত পৰিণত হয় গৈ । সবহ দুবলৈ বাবৰ সকাম নাই, আজিকালিৰ বঙ্গলা ভাষাত আৰু ইংৰাজী ভাষাতে এই কথাৰ প্ৰমাণ ফট্‌ফটীয়াতক দেখিবলৈ পোৱা যায় । নদীয়াৰ ভাষা বঙ্গদেশৰ ভাষা হোৱা আৰু আজিকালিৰ কলিকতীয়া ভাষাই সেই ভাষাৰ ওপৰত বহু সানি তাৰ জেউতি চৰোৱা, কেলাটিক্‌ ফচ ৱেল্‌চ নব-মাণ জুট্‌ পিক্‌টচ্‌ ভাষাৰ ওপৰত এংলোচেচ্‌কন্‌ ভাষাই প্ৰাধান্যতা লাভ কৰাই এই কথাৰ উদাহৰণ । আমাৰ অসমীয়া ভাষাইও এই স্বাভাবিক নিয়ম অনুসৰি বড়ো ববাহী ছুটীয়া আহোম ভাষাৰ ওপৰত প্ৰাধান্যতা স্থাপন কৰিলে । বাইকৈ বাঙালীৰ ভাষাই যে কালক্ৰমত গোটেই বাজ্যৰ ভাষা হয় সেইটো এক প্ৰকাৰ স্বতঃসিদ্ধ বুলিব পাৰি । আজিকালিৰ বঙ্গলাভাষা কলিকতীয়া সাঁচত চলা হোৱাৰ কাৰণে সেয়েই । বহি আমাৰ বঙ্গাৰ ভাষা কলিকতাৰ ভাষা হলাহেঁতেন তেন্তে আজি গোটেই ভাৰত বঙ্গলা ভাষাৰ চৌৱে যে চৌৱাই পেলালেহেঁতেন এইটো ঠিক অনুমান কৰিব পাৰি । আকবৰৰ “কেম্পৰ” উৰ্দু ভাষাই উঃব ভাৰত এইদৰেই চৌৱাই পেলাইছিল । কোনো এটা প্ৰথম ধৰ্মবাজ্যৰ ভাষাইও কম-বেছি এনে প্ৰত্যয় দেখুৱায় । পঞ্জাবৰ শিখ গুৰুসকলৰ ভাষা গুৰুখী ভাষাৰো প্ৰাধান্য এইদৰেই, আৰু হিন্দুৰ পানীভাষাৰ প্ৰাধান্যও এইদৰেই হৈছিল ।

যি ভাষা শক্তিশালী হয় তাতে সকলোৱে যোগ দি তাক সাক্ষা আৰু উন্নত কৰে। সেই ভাষাত স্থানীয় মাত-কথাৰ লেখ স্বভাৱতে সবহ হয়। অসমীয়া ভাষাত শিল্পসাগৰ ডিক্টৰ শব্দৰ প্ৰাধান্যৰ গুৰিও সেৱেই। দিৱালোৱাৰ ৰীতি সকলো বিষয়তে আছে আৰু থাকিবই। সদায় গাইগোটা-পেটে-ভ'বাল হৈ কোনো ভাষা থাকিব নোৱাৰে, আন কি, ভাষাৰ মেনপলিয়নেও নোৱাৰে। উজনিৰ প্ৰাধান্যতা থকা ভাষাইও ভাটীৰপৰা শব্দ-সম্পদ লবই লাগিব; সেইদেখি লৈছে আৰু আগলৈকো লব। আদান-প্ৰদান ব্যতিৰেকে কোনো জীৱিত ভাষা, জীৱিত জাতি আৰু সৃষ্ট জীৱিত বস্তুৰ সংসাৰব্যত্না নচলে। সেই আদান প্ৰদানত বসী নিৰ্কলী হুইবো। স্বভাৱ আৰু পঢ়ৰ পৰিবৰ্ত্তন সাধিত হোৱাটো চিবকলীয়া নিয়ম। বৰ্দ্ধিফু ভাষাই চাৰিউ ফালৰপৰা ভাব আৰু ভাবব্যঞ্জক শব্দ নিজৰ ভিত্তকল্পা কৰি লয়, সৃষ্ট বা ৰৰিবলৈ ওলোৱা ভাষাইহে লব নোৱাৰে। মোৰ ঘৰৰ ভিতৰত এঘৰ আচহুৱা বিদেশী মাহুহে বসতি কৰিলে, প্ৰথমতে মই সেই বিদেশীৰ সৈতে নিমিলোঁ। আৰু কোনো সম্পৰ্ক নাৰাখোঁ বুলি গপ মাৰি থাকিব পাৰোঁ, কিন্তু যেতিয়া সেট ঘৰ মাহুহ তাত চিবহাৱী হব, তেতিয়া অৱস্থাৰ প্ৰবল নিয়মে মোক বলবে তেওঁলোকৰ সৈতে মিলাই দিবই, মোৰ কোনো ওজৰ আপত্তি হুওনে।

উজনি ভাটী একেটা হৈ অসমীয়া জাতি আৰু অসমীয়া ভাষা। যাক লৈ অসমীয়া ভাষাৰ গৌৰৱ, যাৰ অন্তৰ্ভৱী লেখনীয়ে অসমীয়া ভাষাক অমৰ কৰিলে, সেই শব্দৰদেৱ মাধৱদেৱৰ প্ৰধান কৰ্মস্থান ভাটীহে আছিল। উজনি শব্দদোৱাৰ শব্দৰদেৱৰ প্ৰধান প্ৰিয় শিষ্য মাধৱদেৱে ভাটীৰ বৰপেটাতেহে অসমীয়া ভাষাৰ অমিতীয় পুৰি যোবা বহাৱলী বচি ভক্তি প্ৰেমৰ অনৃত নৈব পাব ভাঙি দি অসৰ বুৰাই দিছিল। সেইদেখিহে কওঁ যে এতিয়া এনে দিনত অসমৰ উজনি ভাটী বিচাৰি তিন্ন ভাব খুচৰিবলৈ যোৱাটো বৰ অপোতন কাৰ্য্য; আৰু খোচৰাসকল কেতিয়াও কৃতকাৰ্য্য নহয়।

আমাৰ আগৰ জকাই-চুক নহয় যে আমি অসমীয়া নিজকে লৈ এতিয়া সন্তুষ্ট থাকিব পাৰিম। এতিয়া পৃথিবীৰ সকলো জাতিৰ ভিতৰত চলি থকা যুদ্ধৰ ঢাকনৈয়াত আমি পৰিছোঁ। সেইদেখি এতিয়া নিজক আৰু নিজৰ

ভাষাক সন্মানৰে সৈতে ধিয়কৈ ধৰ লাগিলে আমাৰ ভিতৰত অসার্থক বক্সা দন্দ আৰু বাকবিত্তগাবোৰ আমি পৰিত্যাগ কৰি আমি সামান্য বিভিন্নতা আৰু অমিল বোৰলৈ চকু নিৰ্দি একতাৰ দোলেৰে নিজক বান্ধি শকত হৈ আশুৱাৰ দাগিব নতুবা আমাৰ ধ্বংশ অনিবাৰ্য্য।

এজন বজাৰ শাসনৰ অধীন থাকি সেই বজাৰ হকে যুক্তিবলৈ হলে, আমি সকলোৱে একে মনৰ হৈ লগলাগি এজন প্ৰধান সেনাপতিৰ আদেশ মানি যুক্তিব লাগিব, তেহে আমাৰ জয় হব। কাৰো শাসন আৰু আদেশ নামানি আমি গাইপতি মহিমত ভাবে যুগযুগান্তৰ ব্যাপি যুক্তি শৰীৰ পাত কৰিলেও যুক্ত জয় লাভ কৰিব নোৱাৰোঁ। গোটেইখন বঙ্গদেশৰ মাত-কথা একে নহয়। কিন্তু আজিকালি পূৰ্ববঙ্গ পশ্চিমবঙ্গ উত্তৰবঙ্গৰ সকলোৱে কলিকতাৰ বঙ্গলাভাৰ শাসন মানি তাৰ সুযোগ্য সেনাপতিসকলৰ আদেশ শুনি উন্নতিৰ বাটত যুক্ত কৰি যাব লাগিছে দেখি তেওঁলোক অলপ কাণৰ ভিতৰতে কৃতকাৰ্য্য হৈছে। ঢাকাৰ কালীপ্ৰসন্ন ঘোষে কলিকতাৰ দ্বিজেন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰৰ নেতৃত্ব মানি আশুৱাৰ লাগিছে; তেওঁৰ নিজৰ ঠাই অৰ্থাৎ ঢাকাৰ বঙ্গাল মাত-কথা. প্ৰচলিত উন্নত কলিকতাৰ বঙ্গলা ভাষাৰ বিপক্ষে ধিয় কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি নিজৰ শক্তি সামৰ্থ্যৰ অপব্যৱহাৰ কৰা নাই। মাতৃ-ভাষাৰ স্থান পূৰ্বৰ জগন্নাথৰ মন্দিৰ বা মজাৰ কাৰাৰ নিচিনা। সকলো সুসন্তানে নিজৰ ক্ষুদ্ৰতা আৰু মনৰ বৈষম্য গৰুঁ অতিমান পৰিত্যাগ কৰি নিশ্চল অন্তঃকৰণেৰে তাত প্ৰবেশ কৰা উচিত। পূৰ্বত উড়িয়াৰ প্ৰাৰাণ্ড, মজাৰ আঁৰীয়াৰ প্ৰাৰাণ্ড আছে বুলি আপত্তি কৰি মন বিবেচনা-বিবেচনা পূৰ্বাই লৈ তীৰ্থযাত্ৰী আৰু হজ কৰিবলৈ যোৱাসকলে তাত প্ৰবেশ নকৰি শুচি আহিবনে? ধৰ্ম্মমন্দিৰ আৰু তীৰ্থস্থানত যেনেকৈ বিভিন্ন ভাবৰ ঠাই নাই, মাতৃভাষাৰ পবিত্ৰ মন্দিৰ আৰু তীৰ্থস্থানতো তেনেকৈ উজনি ভাটী আহোম কামৰূপীয়াৰ ভিন্ন ভাব থাকিব নাপায়। মাতৃভাষাৰ প্ৰকৃত স্নেহ-সকলে হৃদয়ৰ অভ্যন্তৰবৰণা শুক্তি আৰু কৃতজ্ঞতা সুসৰ্ব্বাঙ্গলিৰে সৈতে মাতৃভাষাৰ মন্দিৰত স্নেহশোপচাবে পূৰ্ণ দিবলৈ কেতিয়াও নোবোৱাকৈ থাকিব নোৱাৰে জানিবা।

ভাটীৰ অসমীয়াসকলে তেওঁলোকৰ নিজৰ বক্সা মাত-কথাত নিজৰ

পুং, ১৮৩] অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে আৰু ছুআৰাবমান কথা ৪৭

দেশৰ প্ৰগতি বিধান মন যায় বাধক তাত আমাৰ আপত্তি কৰিবলৈ বিশেষ কাৰণ নাই; বৰং তাৰ দ্বাৰাই তেওঁলোকৰ নিজৰ ঠাইলৈ মমতাৰে প্ৰকাশ পাব। কিন্তু গোটেই অসমীয়াৰ বাস্তৱ্য সম্পত্তি অসমীয়া ভাষাৰ বেগিকা সেইবোৰ তেওঁলোকে দূৰত থৈ দিয়া উচিত, আৰু তাৰ বিৰুদ্ধে সেইবোৰ থিয় কৈ দি বিবোধ ভাবৰ অৰ্জন নকৰিবলৈ মাথোন মই তেওঁলোকৰ ওচৰত মিনতি কৰোঁ। স্বটলগৰ মাহুহে ইংৰাজী কওঁতে নিজৰ প্ৰাদেশিক স্বচ্ছ উচ্চাৰণ ছটা চাইটো বাধি চলে। ইংৰাজী এ (A) উচ্চাৰণৰ বেগিকা তেওঁলোকে নিজৰ দেশৰ মাতৰ নিয়মে তাক আ (ʌ) উচ্চাৰণ কৰে। তাৰ দ্বাৰাই তেওঁলোকে নিজৰ ঠাইৰ প্ৰতি মমতাৰে চিনাকি দিয়ে, ইংলণ্ডৰ ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰতি বিবেচ্য ভাব নহয়; বৰং তেওঁলোকে ইংৰাজী ভাষাক নিজৰ মাতৃভাষাৰ আসন দি তাৰ সৰ্বতোভাবে মঙ্গল কামনা কৰিহে চলে। ইয়ৰ্কচায়াৰৰ মাহুহে ইংৰাজী কওঁতে নিজৰ ঠাইৰ মাতৰ বৈষম্য অনেক সময়ত বাধি চলিও প্ৰচলিত ইংৰাজী ভাষাক হে মাতৃভাষাৰ সিংহাসনত বহুৱায়। নগৰীয়া মাহুহে আইতক আশথ, টেঙা-আজাক শাক বুলি চলিলেও অসমীয়া ভাষাৰ ক্ষতি নহয়। দৈনিক জীৱনত মাহুহে যেনেকৈ নিজৰ বিভিন্নতা বাধি চলিও জাতীয় জীৱন সফল কৰে, স্থানীয় মাত-কথাত বিভিন্নতা বাধি চলিলেও জাতীয় ভাষাত সেই বিভিন্নতা বিসৰ্জন দি জাতীয় ভাষাক বলৱন্ত কৰাটো উচিত। বিৰাট স্বাধীনতা লাভ কৰিবলৈ হলে যেনেকৈ ক্ষুদ্ৰ স্বাধীনতাক বিলোপ কৰিব লাগে, জাতীয় ভাষা লভিবৰ বেগিকাও সেইদৰে ক্ষুদ্ৰ ভাষাৰ ক্ষুদ্ৰ বিভিন্নতাবোৰত জলাঞ্জলি দিয়া আৱশ্যক। জাতীয় ভাষা এখন মহা সমুদ্ৰৰ নিচিনা। নানা ঠাইৰ নদ নদীয়ে সমুদ্ৰত নপৰাবলৈকে যেনেকৈ নিজৰ পানীৰ বৰণ আৰু আদি স্কুকায়া লক্ষণবোৰ বাধি চলে, কিন্তু সমুদ্ৰত পৰিলেই সেইবোৰৰ অস্তিত্বৰ বিলোপ সাধিত হয়, নানা ঠাইৰ মাত-কথাইও কিছু দূৰ নিজৰ স্কুকায়া লক্ষণবোৰ বাধি চলিলেও জাতীয় মহা ভাষা-সমুদ্ৰত পৰি আত্মবিলোপ নকৰি নাথাকে। উন্নতিৰ মূল মন্ত্ৰই এই। এই কথাটো কোনোৱে কব পাৰে যে আমি তেনেহলে আকৌ আগৰ পুৰণি এটা লিখিত আৰু আন এটা কথিত ভাষাৰ লেঠাত পৰিষ গৈ। মই কওঁ, নপৰোঁ; কাৰণ, যিবিলাক বিভিন্নতা বাধি চলিলে হানি নাই বুলি কৈছে।

সেইবিলাক বিভিন্নতা এটা সুকীয়া ভাষা প্ৰস্তুত কৰিবৰ নিমিত্তে বৰ্ধেই নহয় ; সেইবোৰ কেৱল মাত্ৰ হেনা-হটা কথাৰ কেবা-বেঁকা মাথোন, যিবোৰ বাধি আৰি নিজৰ কালৰ বা ঠাইৰ প্ৰতি থকা মমতাৰ মায়াজবিভাল নাকাটি সুখ পাঠনক মাত্ৰ।

এটা কথা এইখিনিতে হই আমাৰ অসমীয়া বহুসকলক সোধোঁ। - অসমীয়া ভাষাটো যে আন ভাষাৰ অপভ্ৰংশ নহয়, আৰু সি যে সুকীয়া ভাষা আৰু পোটেই আসামৰ নিজা ভাষা এইবোৰ কথা প্ৰমাণ কৰি থাকিবলৈ এতিয়াও আৰি মাজেমাঝে ধনে ধনে খুন্দাখুন্দে হুজু কৰিয়েই থাকিব লাগিব নে কি ? আমাৰ আগৰ জ্ঞানী বিদ্বান বুদ্ধিমান ভাষাজ্ঞ পণ্ডিতসকলে এই বিলাক বিষয়ৰ আলচ কৰি মীমাংসা কৰি যোৱা কথাবোৰে আমাক শিকনি দিবলে নটা হৈছেনে ? মহাত্মা আনন্দৰাম ঢেকিয়াল কুকন, অধিতীয় পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, বুৰঞ্জীবিজ্ঞ উদাৰহৃদয় ৰায় গুণাভিৰাম বৰুৱা বাহাচৰ আদি মহাজ্ঞানী অসমীয়াসকলে, ৰবিন্দ্রন, ব্ৰাউণ, গেইট্, গ্ৰিয়েৰ্চন আদি বিদেশী প্ৰগাঢ় পণ্ডিতসকলে অসমীয়া ভাষাৰ বিষয়ে যিবোৰ সিদ্ধান্ত কৰি থৈ গৈছে সেইবোৰে আমাৰ একাৰ বাটত আবিয়াৰ পোহৰ দিব পৰা নাই নে যে আৰি কণামুনা দেখি আকৌ “লঠন” বিচাৰিছোঁ ? আৰি অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ মাজবাট পাই আকৌ উভতি গৈ, আগেয়ে যি ছোৱা বাটকুৰি বাই আহিছিলোঁ। সেই ছোৱা অহা শুখ হৈছিল নে নাই তাৰ বিচাৰ কৰিবলৈ বহিব লাগিব নেকি ? আৰি “প্ৰমোত্তন” আৰু “ভবল প্ৰমোত্তন” নলৈ “ডিগ্ৰেড্” হৈ ক’থ প্ৰেৰণ কৰি গৈ, আমাৰ কোনো কোনো লেখকে লেখা দৰে “অধোন্নতি” কৰিব লাগিব নে কি ? আনৰ কথাকে নকৰি, পৰ্বৰ্ম্মেটে অসমীয়া ভাষাক বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ৩ৰ্থ মহলালৈকে প্ৰবেশৰ অহুমতি দিলে, অথচ আৰি আৰ্জিও আমাৰ ভাষা ভালকৈ শিকিবলৈ আৰু তাৰ ভাল কৰিবলৈ কাৰবাৰ নকৰি, আমাৰ অন্নহেলা আৰু অক্ষমতাৰ ওপৰত ঢাকোন দিবৰ মনেৰে বিজ্ঞ বোলাই আকৌ গুৰিতে ধামোচ মাৰি ধৰি সুধিছোঁ—অসমীয়া ভাষা কাক কয় ?

ভাৰতবৰ্ষত একেটা ভাষা হোৱাটো ভাল কথা। কিন্তু ভাৰত এশ-এটা সুকীয়া ভাষাৰ বাহ। এশ-এটা ভাষাই নিজৰ অস্তিত্ব বিলোপ কৰি একেটা

হবলৈ এতিয়াও অনেক কাল আছে। কিন্তু সেই একতাখনক কাৰ্য্যৰ সহায় কাৰক হবৰ আশা কৰি এটাইবে আগৈয়ে মহাহুস্তৰ অসমীয়া কেইটাই নিজৰ মাতৃভাষাটো নিধন কৰি বহি থাকি নিজৰ উদ্যমতা দেখুৱাব লাগিব নে কি ? অসমীয়া ভাষাকৃপী হৰীচি ৰুঘিয়ে নিজৰ বুঢ়াহাড় কেইডাল দান কৰি তাৰে বস্ত্ৰ শ্ৰেষ্ঠত কৰাই, ভাৰতৰ এশ-এটা ভাষা-অনুবক বধ কৰি বঙ্গলা বা হিন্দী ভাষাৰ ইন্দ্ৰজ হুগুন কৰিবৰ নিমিত্তে চেষ্টা কৰাটো সি-পুৰীত পুণ্যৰ কাম হব পাৰে কিন্তু সম্প্ৰতি এই পুৰীত সেই পুণ্যকাৰ হুগিত বখাটোকেই উচিত বিবেচনা কৰোঁ। ভাৰতবৰ্ষৰ একেটা জাতীয় ভাষা গঢ়া কাৰ্য্যত আগবঢ়ুৱা হোৱাৰ লোভ সম্প্ৰতি অসমীয়াসকলে সন্দেহ কৰক তেওঁলোকৰ ওচৰত যোৰ এই বিনীত প্ৰাৰ্থনা। সক সক জন্তুবোৰে এটা অজগৰৰ পেটত প্ৰবেশ কৰি সেই অজগৰটোক ওফোন্দাই ফুলাই ডাঙৰ কৰি বখাতকৈ, যোৰ মনেৰে সেই ক্ষুদ্ৰ জন্তুবিলাক সুকীয়া হৈ থাকি এই জ্বন্দ্বৰ পৃথিবীত ভগবন্তৰ বৈচিত্ৰ্যকল্পক মঙ্গল অভিপ্ৰায় সাধন কৰি থকাটোৱেই হৈ শ্ৰেয়ঃ ; নতুবা, ভগবন্তই শুৰিতে আন ক্ষুদ্ৰ জন্তুবিলাক শ্ৰম নকৰি মাখোন এটা অজগৰ শ্ৰম কৰিয়েই তেওঁৰ প্ৰাণী সৃষ্টি কাৰ্য্যৰ আখ্যা পেলালেহেঁতেন। ভাৰতত ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ ভাষা-ৰাজ্যবোৰে আত্মবক্ষা কৰি এখন বিশাল বৃহৎ-ভাষাসাম্ৰাজ্যত পৰিণত হৈ নিজৰ সুকীয়া ৰাজস্ব আৰু সেই সাম্ৰাজ্যৰ প্ৰজাণ্ডক ভোগ কৰি জীৱনযাত্ৰা নিৰ্বাহ কৰাটোহে কৰ্তব্য আৰু সেইটোৱেইহে সম্ভৱো। সাম্ৰাজ্যৰ মঙ্গল কাৰ্য্যত সকলোবোৰ মিলিজুলি এক হোৱা, অথচ বৰদা কাৰ্য্যত বেলেগ থকাটো লক্ষ্যও নিচেই ছুৰীয়া নহয়। ভাৰত সাম্ৰাজ্যৰ Lingua Franca অৰ্থাৎ সকলোৰে সাধাৰণ এটা ভাষা হোৱা যদিও বৰ আৱশ্যকীয় কিন্তু তাৰ নিমিত্তে ভাৰতৰ ক্ষুদ্ৰ ভাষাবোৰে নিজৰ প্ৰাণ বিসৰ্জন দিবৰ সক্ষম নেদেখোঁ। এটা Lingua Franca হলেও তাৰ ছাঁতে এশ-এটা ভাষা থাকি পৰস্পৰ বিবাদ বিসংবাদ নোহোৱাকৈ জীৱনযাত্ৰা নিৰ্বাহ কৰি থাকিব পাৰিব বুলি যোৰ বিশ্বাস। আজিকালি ভাৰতৰ Lingua Franca ইংৰাজীৰ তলতে ভাৰতৰ আন ভাষাবোৰো বাঢ়িব লাগিছে। ভাৰতৰ একতা সম্পাদনৰ অৰ্থে অসমীয়া ভাষাটো বৰি বঙ্গলা ভাষাৰ কলেবৰ বৃদ্ধি কৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিওঁতাসকলে যদি সঁচাকৈয়ে একতাৰ ওখ ভাৰত পৰিচালিত হৈছে, তেন্তে নই তেওঁ-

লোকক ওলোটা পৰামৰ্শ দি কওঁ যে তেওঁলোকে প্ৰথমতে বঙ্গলা ভাষাটোক মাৰি, তাৰপৰা ইংৰাজী ভাষাৰ পিছতে Lingua Franca হিন্দী ভাষাৰ কলেবৰ বৃদ্ধি কৰক, আৰাৰ লেবেলা অসমীয়া ভাষাটোক লাগে যদি পাছপৰেও বলিৰ শাললৈ তেওঁলোকে পঠিয়াবলৈ আজ্ঞা কৰিব। ছাৰীয়া নিশকতীয়াঁক দহে দশ আৰাৰ কৈ বোৱাটো আৰু সততে তাক আমনি কৰি ধকাটো নতুন কথা নহয়। অসমীয়া ভাষাটোকো আজিকালি ছাৰীয়া আৰু নিশকতীয়া দেখি সকলোৱে তাক নৰি যমৰ বৰলৈ বাবলৈ সত্ৰা উপদেশ দিবলৈ নেবে। কিন্তু অসমীয়া ভাষাই সেই উপদেশ প্ৰতিপালন কৰিবলৈ অমান্তি হৈ তেওঁলোকৰ ওচৰত বিনীতভাৱে এই মাথোন জনায় যে, এই পৃথিবীত মুছলমান ওপৰত সকলোৰে সাধাৰণ অধিকাৰ; কিন্তু পুণ্য ওপজোৱা মুছলমানে বিনিষ্ট, আৰু অসমীয়া ভাষাই তেনে মুছলমানে হাবিলাৰ কৰে। তাৰপৰা বহু ভাষা কেৱলীভূত কৰি এটা মহাভাষা বচনা কৰা মহাকাৰ্য্যৰ হকে যদি প্ৰথমতে ডাঙৰ বঙ্গলা ভাষাই নিজৰ পঞ্চভূতানুক কণ্ঠভূব দেহ পঞ্চভূতত বিলীন কৰি দিয়ে, তেন্তে তেওঁৰ সেই পবিত্ৰ আত্মবিলোপ কাৰ্য্যৰ পিছতে অসমীয়া ভাষাইও সেই উদ্দেশ্য আৰু অক্ষয়বৰ্ণ প্ৰাপ্তিৰ কামনা কৰি বঙ্গলা ভাষাৰ চিত্তান্তে উঠি সতী বাবলৈ গাত লৈছে; নতুবা দিনে তেওঁৰ নিচিনা “ক্ষুদ্ৰ জন্তুৰ জীৱন্তি চ মূৰতে চ,” তেনে মুছলমান ভাষাই লাভ লোকচান কি? নিশকতীয়াৰ ওপৰত বৰমতা ওলাই সকলোৱে মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিবলৈ দাঙু হয়। আগেয়ে উড়িয়া ভাষাকো বঙ্গলাভাষাৰ অন্তৰ্গত হবলৈ এনে পৰামৰ্শ দিয়া হৈছিল; কিন্তু আজিকালি আৰু সেই বিষয়ে কোনেও উচ্চবাচ্য নকৰে; কাৰণ এতিয়া উড়িয়াৰ গাত বল হৈছে; গতিকে এতিয়া অনাহকত পৰামৰ্শ দি থাকোঁতাই কিম্বা থাকিব সৰু। সেইদেখিহে কওঁ যে আৰি অসমীয়াই, যেনে বি কয় তালৈ কাপ নিদি, মাতৃভাষাক শকত কৰিবলৈহে প্ৰাণপণে পুৰুষাৰ্থ কৰিব লাগে; অসমীয়া ভাষাৰ গাত বল দেখিলে হাটকড়া-বাটকড়া পৰামৰ্শ দিওঁতালকলে কিম্বা বোৱাৰ ভয়ত আৰু মুখ নেবেলা হব।

যোৱা ৭ আগষ্ট তাৰিখৰ “টাইবচ্ অব্ আশাৰ” কাকতত নগাঁৱৰ বাতৰি দিওঁতা এজনে, অগপতে নগাঁৱত, আৰাৰ প্ৰজ্ঞানন্দ মুৰোণ্য উঠি-অহা বেৰিষ্টৰ এই সভাৰ সহকাৰী সভাপতি ক্ৰীষ্ণ ভকৰাৰ হুকম তাওনীয়াই

শিলা বক্তৃতা এটাৰ বাতৰি লেখিছে। তাৰ ভিতৰত এই কেইবাৰ কথা দেখি আচৰিত হলে। :—“He deprecated the creation of a separate language” অৰ্থাৎ ঐহুক্ত হুকনে এটা সুকীয়া ভাষা চৰ্জন কৰাটো বেয়া বুলিছে। আশা কৰোঁ এই বাতৰি ভুল; আৰু বাতৰি দিওঁতাৰনে হুকন ভাঙবীয়াৰ আচল মানে বুজাত ব্যতিক্ৰম দিছে। আমি দিন হপবত লোকৰ চকুত বালি মাৰি অসমীয়া ভাষা বুলি এটা ভাষা চৰ্জন কৰা মাই, আৰু কবি-বণ নোহোৱোঁ।। প্ৰাকৃতিক আৰু সামাজিক অৱস্থাহে অসমীয়া ভাষাৰ সৃষ্টি-কৰ্তা। যিবোৰ কাৰণৰ নিমিত্তে পৃথিবীৰ আন আন দেশতো ভাষা সৃষ্টি হৈ আহিছে সেইবোৰ কাৰণতে আসামতো অসমীয়া ভাষা সৃষ্টি হল। বিবিলাক কাৰণত এক সংস্কৃত বা প্ৰাকৃত ভাষা দেশ কাল পাৰ্শ্ব ভেদত বিভিন্ন হৈ একোটা সুকীয়া ভাষাৰূপে পৰিণত হল, যিবোৰ কাৰণত অতীজৰ আৰ্য্য-বোৰৰ ভাষা কাটি বাঢ়ি নানা স্থানীয় ভাষাৰ সৈতে মিহলি হৈ গ্ৰীক লেটীন জপ্তাণ, পাৰস্যীয় আদি হল, তেনে বিধৰ কাৰণতে সংস্কৃতৰ সত্ত্বি অসমীয়া ভাষাও সুকীয়া হৈ পৰিল। আসাম এখন সুকীয়া স্বাধীন ৰাজ্য আছিল। আসামলৈ যোৱা আৰ্য্যবোৰ আৰু ভাৰতৰ আন আন ঠাইত থকা আৰ্য্যবোৰৰ ভিতৰত মূৰতাৰ ব্যৱধান আৰু গমনাগমনৰ অনুবিধা ঘটিল। কালক্ৰমত আসামবাসী আৰ্য্যৰ ভাষাই দেশী ভাষাৰ সৈতে সানমিহলি হৈ এটা নতুন আকৃতি ধাৰণ কৰিলে। সেই নতুন পচৰ আৰ্য্যভাষাই অসমীয়া ভাষা। অসমীয়া ভাষাটো আজিৰ অসমীয়া ডেকাসকলে বা আগৰ অসমীয়া বুঢ়াসকলে নিম্নক সুকীয়া জাতি বোলাবলৈ সাজি উলিয়া বস্ত নহয়। ভাষা কোনোৱে ইচ্ছা কৰি গঢ়িব নোহোৱে; কিন্তু ইচ্ছা কৰি তাক হলে বধিব পাৰে। যেনেকৈ প্ৰাণী বধ কৰিব পাৰি কিন্তু স্ৰজন কৰিব নোহোৱাৰি, ভাষাকো সেই মৰে মাৰিব পাৰি স্ৰজন কৰিব নোহোৱাৰি। প্ৰাণী সৃষ্টি যেনেকৈ নৈসৰ্গিক নিয়মৰ কাৰ্য্য, ভাষা সৃষ্টিও সেইমৰে প্ৰাকৃতিক অৱস্থাৰ কাৰ্য্য। প্ৰকৃতিৰ দ্বাৰাই সৃষ্টি প্ৰাণীক আহাৰ নিষি যেনেকৈ আমি বধ কৰিব পাৰোঁ, ভাষাকো সেইমৰে আঁটিওকাই বাধি বাধি শেহত নিপাত কৰিবৰ ক্ষমতা আমাৰ আছে। কিন্তু সেই ক্ষমতাৰ ব্যৱহাৰও আমাৰ বশ্য্য মাই। পৃথিবীত

অনেক ভাষা ৰবিছে, অনেক ভাষা উঠিছে, কিন্তু সেই জনবৃত্তা প্ৰাকৃতিক অৱস্থাৰ কাৰ্য্য, হুজুৰ চাৰিজন বা মহাজন লোকৰ কাৰ্য্য নহয় ।

ভাষাৰ বিভিন্নতা হুটা চাইটা বা একুবি হুকুবি শব্দৰ মিল অমিলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে । ব্যাকৰণে দেখুৱা নিয়মবিলাকৰপৰা হে তাৰ লক্ষণ নিৰ্ণয় কৰা হয় । এতেকে কোনো ভাষাৰ সৈতে আমাৰ ভাষাৰ কৰ-বেছি শব্দৰ মিল নাইবা হুটা চাইটা আন বিবৰ্ত্ত মিল দেখিয়েই আমাৰ অসমীয়া বহুসকলে ভয় ৰাই কঁপিজপি তেওঁলোকৰ আসন টলানে তেওঁলোকেহে বাগৰি পৰিব অসমীয়া ভাষাৰ হৰণ-ভগণ একো নহয় । যি আমাৰ ভাষাটো আৰু বঙ্গলা ভাষাটো অলপ দঠক আলোচনা কৰি চাইছে, সিয়েই ফট ফটীয়াটক দেখি-বলৈ পাইছে যে ঢাক। মৈয়নসিঙৰ স্থানীয় মাতৰ সৈতে প্ৰচলিত বঙ্গলা ভাষাৰ যি সম্পৰ্ক, অসমীয়া ভাষাৰ সৈতে তাৰ তেনে সম্পৰ্ক নহয় । অসমীয়া ভাষাৰ বাক্যৰচনা প্ৰণালী, বিভক্তি প্ৰত্যয়ৰ গঢ়, একবচন বহু বচনৰ নিয়ম, কাৰক আদিৰ আকৃতি প্ৰকৃতি, শব্দবোটাৰ, বাক্যবিন্যাস আৰু বৰ্ণবিন্যাস একৰণ, উচ্চাৰণ ইত্যাদিৰ সৈতে বঙ্গলা ভাষাৰ সেইবোৰ বিবৰ্ত্ত এনে বেছি প্ৰভেদ যে তেনে প্ৰভেদ যত বিদ্যমান তাত ত্ৰৈক্য নাৰ্থক্য পাৰ্থক্য হে থাকে ; আৰু তেনেকুৱা হুলত তাৰ পৃথকৰ স্বীকাৰ নকৰাটো নিজৰ পাব বল প্ৰকাশ কৰিবলৈ যোৱা নাইবা ভালকৈ সেই বিষয়ে গনি নোচোৱাটোহে মাথোন ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

বিলাতৰ চিঠি ।

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

আপোনাক এই নতুন ভাৱে সোধোন কৰি যেনত যে কিমান আনন্দ অনুভৱ কৰিছোঁ । তাক এই চিঠিৰ দ্বাৰাই কেনেকৈ জনাব ? আপুনি সাহিত্যা-লুপী । • • • • • গুৱাহাটী আপোনাক পুছ শব্দে সানন্দে মনৰ সান্ত্বিবে এই কাম কৰি থাকিবলৈ অৱশ্যে দিয়ে তেওঁৰ ওচৰত আমাৰ এই প্ৰাৰ্থনা ।

আপুনি মোক বিলাতী বাতৰি দি এখন চিঠি লেখিবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিছে ।

সেই নিবন্ধৰ সানন্দেৰে গ্ৰহণ কৰিছোঁ—কিন্তু সেই নিবন্ধৰ বোধ্য মই নহওঁ—তেও আপোনাৰ নিবন্ধৰ বন্ধা নকৰি নোৱাৰিছোঁ ।

আমাৰ দেশ ছখীয়া । ভাৰত ছখীয়া । ছখীয়া ভাৰতৰ ভিতৰত আমাৰ নিজৰ আসাৰ সকলোতকৈ ছখীয়া । ছখীয়া হলেও আমাৰ দেশত যে ধনী মানুহ মাই এনে নহয়—আসামত ছখীৰ ছখী অৱস্থাবে ধনী মানুহ আছে । কিন্তু টকা থাকিলে কি হয় ? টকাৰ সন্ধানৰ বাবে কেইকনে কৰে ? আমি শুনিছোঁ যে ১৮২৭ খৃষ্টাব্দত যে আসামত ছুকিম্প হৈ গৈছিল সেই সময়ত মাটিৰ তলত পুতি থোৱা টকা এজনৰ ঘৰত পৰা ১০,০০০ টকাইছিল । আৰু কোনো এজন ডাঙৰ মানুহৰ বোকৰ্দিয়া হোৱাত উকীল ছুক্ৰিমাৰ সকলে এনে টকা কীৰ্ পাইছিল যে সেইবোৰ টকা তপত পানীত দুই তেতেলিৰে ধাঁহি মাৰি লোৱাৰ পাছত হে তনা গৈছিল টকা বুলি । এইবোৰ টকাৰে দেশৰ কত উপকাৰ হয় পাবিলেহেঁতেন । এইবোৰ টকা ব্যৱসায়ত লগোৱা হলে কিমান মানুহৰ ভাৰণ-পোষণ হলেহেঁতেন, দেশৰ শ্ৰী কিমান বাঢ়িলেহেঁতেন, আমাৰ ছখীয়া দেশৰ কত উন্নতি হলেহেঁতেন । ইয়াৰ নিমিত্তে কোম দায়ী ?

উত্তৰত কওঁ যে আমি নিজে দায়ী । আমি নিজে নিজৰ উন্নতি নকৰিলে আমাক সাহায্য কৰোঁতা কোনো নাই । কোনো কোনোৱে গৱৰ্ণমেণ্টৰ দোষ ধৰে । গৱৰ্ণমেণ্টে কিমান কৰিব ? বিধান ভেঙলোকে পাবে কৰে । গৱৰ্ণমেণ্টৰ ওপৰত ভৰসা কৰি থাকি আমি হাত ভৰি বাঢ়ি বহি থাকিম নে ? সেইটো পুৰুষ-কাম নহয় । গৱৰ্ণমেণ্টে যেনেকৈ আমাক সাহায্য কৰে আমিও গৱৰ্ণমেণ্টক সাহায্য কৰা উচিত । আপুনি কিমানি ছুবিব, এই সাহায্য কেনেকৈ কৰিব কোৱা ? মই উত্তৰ দিছ—শিক্ষাৰে ।

পৰীক্ষা পাছ কৰি শিক্ষা মহয় । মনৰ শিক্ষা । মনৰ শিক্ষা বিশ্ববিদ্যালয় কি ছুলা কলেজৰ পৰীক্ষা পাছ কৰি যে নহয় আমি এই কথা কোৱা নাই । ছুলা কলেজ বিশ্ববিদ্যালয় মনৰ উন্নতিৰ প্ৰধান সহায় ; কিন্তু এই প্ৰধান সহায়ৰ বিনা সাহায্যতো মনৰ উন্নতি হয় পাবে ; যদিও সি টান কথা । মনত বহিও মনৰ উন্নতি কথা যায় । তাতকৈও, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰীক্ষা পাছ কৰি কৰাতকৈও, মনৰ উন্নতি হয় ভৱনৰপৰা ।

বুটিচ জাতিৰপৰা আমাৰ বছৰো শিকিবৰ আছে। এওঁলোকে বহি ইংলণ্ড, ডচলণ্ড, আয়ৰলণ্ডত থাকি মাটিত তেওঁলোকৰ ধন সম্পত্তি সৃষ্টি বৈ যবতে বহি থাকিলহেঁতেন, আজি বুটিচ জাতিৰ নাম অগতত ইমান ডাঙৰ ইমান শক্তিশালী হবহেঁতেন নে? আপোনাৰ সৰুতকৈও সৰু পঢ়োঁতা বাপাটি আইটাইহঁতে কব “কেতিয়াও নহয়—তেনে হোৱাহেঁতেন ত্ৰিটিচহঁত কেতিয়াও ভাবতবৰ্ণলৈ আহিব নোৱাৰিলেহেঁতেন, আমি সিহঁতৰ নামকে শুনিবলৈ নেপালোঁহেঁতেন।” দেশত বহি, ঘৰৰ বুলনি কি বৰ-ঘৰত কি চৰা-ঘৰত বহি গপ কৰি কোনো জাতিয়েই পৃথিবীত কোনো সৰুতত প্ৰধান স্থান কি শিক্ষাত কি বলত কি বীৰ্য্যত অধিকাৰ কৰিব পৰা নাই।

আমাৰ দেশৰ বাৰ টকা আছে তেওঁলোকে দেশ ভ্ৰমণ কৰি আন দেশত যি শিকিব লগীয়া আছে সেইবোৰ শিকি দেশৰ বাণিজ্যৰ দেশৰ শিল্পৰ উন্নতি নকৰে কিয়? “আমাৰ নো আৰু কি আছে, সেই এডবা মাটিত ধান কই কোনোমত প্ৰকাৰে পেটত চাউল-সিজোৱা কেটামান পৰিলেই হয়” এনেবোৰ কথা কোৱা মানুহ যি দেশত সৰহ সেই দেশৰ উন্নতি এতিয়াও বহু দূৰৈত। আৰু এজননে হয়তো কব “কত সেতেবাইহঁতে বান্ধি দিয়া ভাত বিদেশত ধাৰ পৈ, আমাৰ যি আছে সেয়েই ভাল।” আশা কৰোঁ এনেবোৰ কথা কোৱা মানুহ আমাৰ অসামন্ত এতিয়া থাকব।

দেশ ভ্ৰমণ শিক্ষাৰ প্ৰধান উপায়। ভাবতবৰ্ণলৈ কত দিনৰপৰা বিদেশী পৰিত্ৰাজক আহিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। মেগাহনীচ, হাওয়েন্‌চাং, যোগল সকলৰ সময়ত বাৰ্গিয়েৰ, ঠেভাৰ্ণিয়েৰ, আৰু কত নাম কম? সেই দুৰ সময়ত, ভ্ৰমণৰ কত অসুবিধা আছিল। তথাপি অসুবিধা বাধা বিধিনি অতিক্ৰম কৰি স্কুৱৰ যুৰোপৰ আৰু চীন দেশৰপৰা এইবোৰ পৰিত্ৰাজক ভাবতলৈ গৈছিল। আমি এই বিশেষত শতাব্দীৰ অসুবিধা পাইও বহি আমাৰ গাৱঁত, আমাৰ মহকুমাৰ, আমাৰ জিলাত পৰি থাকোঁ তেনেহলে ই বহি পাপ নহয় পাপনো আৰু কাক বোলে?

ভাবতৰ নানান ঠাইৰপৰা অহা মানুহ আমি ইংলণ্ডত দেখিছোঁ; কিন্তু আমাৰ মানুহেই আটাইতকৈ থাকব! ইউৰোপৰ আন আন জাতিতকৈ ইংলণ্ডৰ সৈতেই আমাৰ বেছি সৰু। ভাবতৰ সন্মতি এওঁলোক

ইংলণ্ডত থাকে। ভাৰতৰ বাৰ মন্ত্ৰীৰ কছাবীঘৰ (India office) ইংলণ্ডত। পৃথিবীৰ প্ৰধান জাতিব ভিতৰত ব্ৰিটেনে এটি প্ৰধান ঠাই অধিকাৰ কৰে। ব্ৰিটেনত আমাৰ বহুতো শিকিব লগীয়া জানিব লগীয়া কথা আছে। এইবোৰ নানান কাৰণত আমাৰ ব্ৰিটেনলৈ অহা উচিত। ব্ৰিটেনৰ অবাৰিত হাৰ। বেয়েসেয়ে ইয়ালৈ আহিব পাৰে। আমি ভাৰতীয়, বাৰ দেশৰ সৈতে ইংলণ্ডৰ ইমানৰ সম্পৰ্ক, আমি নাহিব কিয় ?

ইংলণ্ডৰ ৰাজধানী লণ্ডন পৃথিবীৰ ভিতৰত এখন প্ৰধান ঠাই। লণ্ডনক কোনোৱে প্ৰধান স্থান দিৱে কোনোৱে নিদিৱে। আমাৰ কামৰ অৰ্থে আমি এই ঠাইক প্ৰধান স্থান দিছোঁ। লণ্ডনত আন কোনো কাম কাল নিশিকি যদি কোনোৱে দিনোঁ তাৰ হুণন এখন বাতৰি কাকত এবছৰ মান পঢ়ে আৰু লণ্ডনৰ বাটে গলিৱে চকু মেৰি কাপ ঠিয় কৰি হুবে তেনেহলে তেওঁ সেই এবছৰত বিমান কথা শিকিব, কলিকতা কি ভাৰতৰ আন কোনো ঠাইত সিমান কথা শিকিবলৈ সিমান বস্ত্ৰ দেখিবলৈ পাঁচ বছৰ থাকিলেও সুবিধা নহব। লণ্ডনলৈ আমি কেৱল এই কামৰ নিমিত্তে আমাৰ দেশৰ মানুহক আহিবলৈ নকওঁ, ইয়াত শিকা নেবাৰ এনে কাম খুব তাকব। আপুনি যদি ভাৰতীয় চিভিল চাৰ্ভিচ কাম লব খোজে ইয়ালৈ আহিব লাগে, যদি ব্যাবিষ্টাৰ হব খোজে ইয়ালৈ আহিব লাগে, যদি এঞ্জিনিয়ৰ হব খোজে ইয়ালৈ আহিব লাগে, ইয়াত আপুনি এঞ্জিনিয়ৰৰ সকলো বকম শাখা প্ৰশাখা শিকা কৰিব পাৰে; যদি ইঞ্জিনিয়ৰ মেডিকেল চাৰ্ভিচত লোৱাৰ খোজে ইয়ালৈ আহিব লাগে; যদি ডাক্তৰ হব খোজে ইয়ালৈ আহিব লাগে। ইয়াত কি আছে তাক বিচাৰিবলৈ বামাৰণ বহাভাৰত লেখিব লাগিব; ইয়াত কি নাই তাক হে মানুহৰ লোখা উচিত।

লণ্ডনৰ প্ৰধান বাট এটাৰ আমি যদি ঠিয় হৈ কেইবিনিটমান থাকোঁ আৰু আমি যদি মানুহবোৰ লেখিবলৈ ধৰোঁ তেনেহলে আমি লেখ-লেখ হেৰুৱাব। অক্ৰকোড চাৰ্কাচ কি পিকাভেলি-চাৰ্কাচ (এইয়া কলিকতালৈ আবকলি যি চাৰ্কাচ আছে সেই চাৰ্কাচ নহয়, বাটৰ নাম; সেই ঠাইবোৰ প্ৰায় পোলাকাৰ; বহুতো ঠাই পোচুৱাৰ আহি; সেইবোৰেই বোধকৰোঁ চাৰ্কাচ বোলে) হুপৰীয়া; ভাল বিখ্যত

চাবৰ ঠাই। প্ৰত্যেক দিন (দেওবাৰ বাবে) এনে পেছাপেছি তাত
 যেন বেলাহে। আৰু এক বকৰ চাবলৈ গলে সি সঁচাঁচিকৈয়ে বেলা।
 লণ্ডনৰ প্ৰত্যেক প্ৰধান প্ৰধান ঠাইত দোকান—সি কেনে দোকান ?
 কালিকতাৰ চৌবন্ধীৰ গ্ৰাণ্ড হোটেলৰ ভলত দোকানবোৰ দেখিলে অলপ
 ইয়াৰ আভাস পোৱা যায়—টেইট্‌চ ডায়মণ্ডৰ দোকান দেখিলে অলপ আভাস
 পোৱা যায়। ইয়াত কামকাজ নোহোৱা, ৰূপবান ধকা কি নথকা, তিকতা
 মাহুহে দোকানবোৰৰ আগত ঠিয় বি চাই ফুৰাই তেওঁলোকৰ জীৱনৰ এটা
 প্ৰধান কাম। “Looking at the shops” তিকতা-জীৱনৰ এটা প্ৰধান কাম,
 উচ্চ আশা। ছবীয়া তিকতা ছোৱালী, অধচ ভাল কাপোৰ পিন্ধাৰ হেপাহ,
 সেইবোৰে West endৰ দোকানলৈ আহি ক্যাচন চাই গৈ নিজেই কিম্বা আন
 দৰ্জিনীৰ হতুৱাই তোলা কাপোৰ কবায় লয়। ইয়াত গৃহস্থৰ দৰৰ ছোৱালীয়ে
 নিজৰ কাপোৰ নিজেই প্ৰায় কৰে—অতি কদাচিত হে দৰ্জিন হতুৱাই
 কবায়। অৱশ্যে বাৰ টকাৰুড়ি সবহ তাৰ বেলেগ কথা; আমি গৃহস্থ
 কথা ঠিক আমাৰ দেশত বি ভাবত গৃহস্থ ব্যৱহাৰ হয় সেই ভাবেই ব্যৱহাৰ
 কৰিছোঁ। ষ্ট্ৰীটমাচৰ সময়ত দোকানবোৰ সঁচাঁচিকৈয়ে চাব লগীয়া। দোকান
 সন্মোৱাৰ কি নিয়ম। বস্ত্ৰবোৰে কাঁচৰ দুৱাৰৰ ভিতৰৰপৰা “মোক কিনহি
 মোক কিনহি” বুলি মাতি থাকে। এইধিনি সময়তে গাৰ্ভৰ ছোৱালী আৰু
 বয়সীয়াল তিকতাৰ উলাহ চাব লগীয়া; আৰু সৰু সৰু লৰা ছোৱালীৰ
 তো কথায় নাই। বাৰ বত তাই বহু বিতিৰ কুটুম আই বোপাই আছে
 আটাইবোৰ একে লগ হয়হি। আৰু লগ হব নোৱাৰিলে চিঠি দি শুভইচ্ছা
 পঠোৱা, “প্ৰেছেণ্ট” পঠোৱা, মৰম পঠোৱা ষ্ট্ৰীটমাচৰ সময়ত নিত্যনৈমিত্তিক
 কাৰ্য্য। ডাকোৱালৰ ইমান কাম খাঢ়ে যে বহুতো বাহিৰা মাহুহ ডাকোৱাল
 নিৰুচ্ছ হয়।

আমাৰ দেশৰ মাহুহে প্ৰথমে এই কথা সূৰিব—“বিলাতত কিমান ধৰচত
 এজন মাহুহ থাকিব পাৰে ?” তাৰ উত্তৰত ইংলণ্ডীয় ভাষাত এটি
 কথা আছে—It all depends, সেই উত্তৰ আমি দিওঁ। যদি দৰবাৰী
 ফাই দৰৰ শক্তি আছে তেনেহলে ধোৱা ধকাৰ ধৰচ প্ৰতি সপ্তাহে
 এটা ষোঁটালিত এক পাউণ্ড, এক পিনিত বিচাৰি লব পাৰি। কিন্তু ই টান।

প্ৰথমে আহিলে অলপ বেছি দি থাকিব লাগিবই লাগিব—তাৰ পাছত চালাক চতুৰ মাহুহে নিজেই বিচাৰি লব। সপ্তাহত ২৫১০ চিলিং সচৰাচৰ খৰচ। ৩৫ চিলিং, দু পাউণ্ড দিলে সুবিধামতে থাকিব পাৰি; অৱশ্যে ধোবাব খৰচ বেলেগ। কলিকতাতে হওক কি আসামতে হওক বিয়াহুহৰ ধোবাই নিয়মমতে কাপোৰ দিয়ে তেওঁ বৰং সোভাগ্যশালী—আপুনি তো জানেই। ইয়াত ধোবাব কষ্ট তেনে নাই। সোমবাৰে কাপোৰ লৈ যাব, শুকুৰ কি শনি-বাৰে নিশ্চয় দিবই দিব, কিয়নো, দেওবাৰে গিৰ্জালৈ ধোৱা কাৰিক কলাৰ পিন্ধি যাব লাগিব। ধোবাব খৰচ অৱশ্যে হাড় ভঙা—এটা কাৰিক ধোৱাব খৰচ চাৰি অনা, এটা ডবল কলাৰ চাৰি পয়চা, এটা চিংগিল কলাৰ দুই পয়চা, মোছা চাৰি পয়চা, বগা ওবেঠকোট ছয়অনা, কমাল দুই পয়চা, ইত্যাদি ইত্যাদি। প্ৰতি সপ্তাহে অতি সাৱধানে চলিলে ধোবাব খৰচ প্ৰায় এটকামান লাগে। বিছানাপাতি, গামোছা ইত্যাদি খৰচ মালিকৰ। সেইবোৰ বস্ত্ৰৰ ধোৱা খৰচে মালিকৰ। জাবকালি কয়লা এক খৰচৰ বস্ত্ৰ। প্ৰত্যেক scuttle (ফাটল; কয়লা বখা এটা সৰু পাত্ৰ) ছ অনা। অতি সাৱধানে পুৰিলে এক ফটল কয়লা দিনো যায়। কোনো ঠাইত কয়লাৰ আকৌ দাম বেছি—এক ফটলৰ দাম আঠ অনা, বাৰ অনা, বৰ হিসাবে। ছয় অনাই সচৰাচৰ নিয়ম। আকৌ কোনো ঠাইত চাকিবো দাম লয়—প্ৰত্যেক গ্যাচৰ নিমিত্তে সপ্তাহত ছয় অনা। ভালকৈ চাই চিন্তা লব পাৰিলে এইবোৰ দিব নলগা ঠাই বিচাৰি লব পাৰি।

আপোনাৰ নিয়ন্ত্ৰণ ডাঙৰ নিয়ন্ত্ৰণ। কি লেখিম; কি এৰিম; যি বনত আহিছে লেখিছোঁ। বিলাতৰ বিষয় জানিবৰ হলে, আমাৰ দেশৰ মাহুহে ডিকেন্‌চ, থ্যাকাৰে, মিচেজ হেন্‌দী-উড, মিচ ব্ৰাউন ইত্যাদি উপন্যাস লেখকৰ উপন্যাস পঢ়া ভাল। যি উপন্যাস হাতৰ ওচৰত পায় পঢ়িব; পঢ়োঁতে বিলাতৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ চলিব কুৰিবৰ বীতি নীতি কঠম্ব হৈ যাব। উপন্যাস পঢ়ি সামাজিক বীতি নীতি, মাহুহৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ যিমান দূৰ জানিব পাৰি তেনে বোধকৰোঁ ইতিহাসতো নোৱাৰি। তাৰ মানে ইতিহাস আমি প্ৰায় স্থূলীয়া কিতাপ হেন ভাবি পঢ়োঁ—উপন্যাস তাৰ ঠিক ওলোটা। সাময়িক সামাজিক উপন্যাস পঢ়ি ভিন ভিন দেশৰ বীতি নীতি আচাৰ ব্যৱহাৰ

সহজে জনা যায়। ইংলেণ্ডীয় ভাষাত ভাল ভাল উপভাস বহুতো আছে—
সময় থাকিলে সেইবোৰ পঢ়া ভাল।

লণ্ডনত ব্যাবিষ্টাবী শিক্ষাৰ কলেজবোৰ।—আমি আন কথাৰ অভাৱত
“কলেজ” বুলিছোঁ। এইবোৰ inn of court কয়। এই inn of court
চাৰিটা—Inner Temple, Middle Temple, Lincoln's Inn, Gray's
Inn। চাৰিউটা Innৰ পৰীক্ষা একে, পঢ়া একে, শিক্ষক একে,
কেৱল মাত্ৰ ঘৰ বেলেগ। ব্যাবিষ্টাব হলে চাৰিটা টাৰ্ম বাধিব লাগে আৰু
পাঁচোটা পৰীক্ষা পাচ হব লাগে। শুধা ১২টা টাৰ্ম কিম্বা শুধা পৰীক্ষা পাচ
হলে ব্যাবিষ্টাব হব নোৱাৰে। আমাৰ দেশৰ কোনো কোনো মাহুহৰ
ভুল বিশ্বাস আছে যে কেৱল “ডিনাৰ” অৰ্থাৎ তোল খাণেই ব্যাবিষ্টাব হব
পাৰে। পৰ্ধবীত আটাইবোৰ ভুল বিশ্বাসৰ ভিতৰত এই ভুল বিশ্বাস প্ৰধান
শাবীৰ। প্ৰত্যেক টাৰ্ম ছটা ডিনাৰ খাই বাধিব লাগে; ই পুৰণা নিয়ম
অৱশিষ্ট মাত্ৰ। ডিনাৰৰ সময়ত কোনো আইন সম্বন্ধীয় তৰ্ক বিতৰ্ক
নহয়। কিন্তু এইবোৰ ডিনাৰ খাবই লাগে, নেথালে ব্যাবিষ্টাব হোৱাৰ সুৰ
ওপৰত টাঙোন। আমাৰ দেশীয় হাইকোর্টৰ উকীলবোৰে নতুন নিয়ম-
মুসাৰে এবছৰ ছুটি পায়। কিন্তু এই ছুটি পোৱা হবলৈ হলে উকীলজন
এজন ব্যাবিষ্টাবৰ আকিচত এবছৰ নিমিত্তে সোমাব লাগিব—সেই ব্যাবি-
ষ্টাবে চাৰ্টিকিকেট দিলেহে তেওঁ এবছৰৰ ছুটি পায়। উকীলে inn ত ভৰ্তি
হোৱাৰ সময়তে এজন ব্যাবিষ্টাবৰ আকিচত সোমালে একেলগে এবছৰ কাটি
যায়। আৰু এটি নিয়ম আছে; কাইনেল অৰ্থাৎ শেহ পৰীক্ষাটো যদি প্ৰথম
বিভাগত পাছ হোৱা যায় তেনেহলে ছটা টাৰ্ম এৰি দিয়ে। তেনেহলে
উকীল জনাই চাৰিটা টাৰ্ম অৰ্থাৎ এবছৰ ব্যাবিষ্টাবৰ আকিচত সোমাব
নিমিত্তে এৰা পায় আৰু তাৰ লগত প্ৰথম বিভাগত কাইনেল পাচ হলে
আৰু ছটা টাৰ্ম এৰা পায়—তেনেহলে তেওঁ দেড় বছৰৰ ভিতৰতে ব্যাবিষ্টাব
হৈ ববলৈ উত্ততি যাব পাৰে। আৰু এটি আনিব লগীয়া কথা, উকীল জন
যদি পচিশ বছৰ বয়সৰ ভিতৰত প্ৰথম বিভাগত প্ৰথম হয়, তিনিশ গিনি
পুৰস্বাৰ্ভ পায় আৰু আন আন প্ৰথম বিভাগত পাচ হোৱা ছাত্ৰই ৫০ গিনি
পায়। প্ৰথম বিভাগত থাকিব ছাত্ৰ পাচ হয়। আমাৰ আমাৰ উকীল যদি

কোনো হাঠকৈটৰ উকীল আছে তেনেহলে তেওঁ ব্যাবিষ্টাবী পৰীক্ষাৰ বিষয় চিন্তা কৰা উচিত জানিহে ইমানখিনি লেখিলোঁ।

মই জানো বহুতৰ বিলাতলৈ আহিবলৈ ইচ্ছা। বিলাত যেতিয়া দেখা নেযায় তেতিয়া কিমান বিলাতৰ ছবি মনত হয় ; বিলাত তেতিয়া স্বপ্নৰাজ্য। বিলাত কেবল বোগ শোক তাপ নোহোৱা ঠাই হেন লাগে। কিন্তু বিলাতলৈ আহিলে স্বপ্নৰাজ্যৰপৰা বাস্তবিক ৰাজ্যলৈ অহা যায়। তেতিয়া জনা যায় যে বিলাততো ভোক লাগে, বিলাততো নৰীয়াপাতি আছে। মানুহৰ যিবোৰ কাৰ্য্য বিলাতৰ মানুহেও সেইবোৰ কাৰ্য্য কৰে। আমি বহু মানুহক এই স্বপ্নৰাজ্যলৈ টকাৰুড়ি নোহোৱাকৈ অহা দেখিছোঁ। ভেনে মানুহক আমি আহিবলৈ উৎসাহ কেতিয়াও দিদিওঁ। বিলাতলৈ টকাৰুড়ি লৈ অহা উচিত। বিদেশত কত কষ্ট কত বিপদ ; বন্ধু বান্ধৱ নাই। সেইদেখি টকাৰুড়ি কৰি লৈ অহা উচিত। টকাৰ সমান বন্ধু আমাৰ দেশতো নাই ; আৰু বিলাতত ভো অধ্যয় নাই। যদি কোনো লৰা লেখা পঢ়াত বন চোকা, অথচ টকাৰুড়ি নাই, তেনেহলে টকা পুত্ৰি ধোৱা মানুহসকলে টকা পুত্ৰি ধোৱা এৰি ভেনে লৰাক ব্ৰিটেনলৈকে হওক বা আমেৰিকালৈকে হওক, কি জাপানলৈকে হওক, কি য়ুবোপৰ আন ঠাইলৈকে হওক পঠিৱা উচিত। দেশৰ উপকাৰ কৰাৰ ই এটা প্ৰধান বাট।

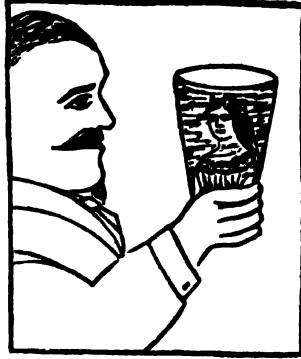
আজি আৰু ইমানতে এৰিলোঁ। যদি আপুনি ভাল পায় আৰু আপোনাৰ পঢ়োঁতা ডাঙৰীয়া ডাঙৰীয়ানীসকলৰ আজ্ঞা হয় ক্ৰমে ব্ৰিটেনৰ বিষয় লেখিবলৈ চেষ্টা কৰিম।

শ্ৰীজ্ঞানদাভিৰাৰ বকৱা।

৭ মিণ্টন এভেনিউ। হাইপেট। লণ্ডন।

১৮-১১-০৯

ৰূপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি । সন্মোহন “কাব্য” ।

যোৰ ঘৰত, নহয় পৰত, সিদিনা বহি, যেন আলহী পিবালিত । বদ পুৱাই,
আলিলৈ চাই, আছিলোঁ, মন বিবাদিত । দেখিলোঁ কইনা, সুন্দৰী মইনা, নাই
গহনা, পিন্ধিছে “গাউন” । কাপোৰ কোঁচাই, “জেকেট” মেবাই, হৈছিল
যেন “কলেজিত নাউন” । পিন্ধি ধুৰা দিয়া জোতা, ককালটো সৰু আৰু গোটা,
খট্ খট্ গুচি গল ! বাটত জোতাৰ সাঁচ পৰি বল । ধুন্দা লাগি যোৰ বুকু
মেব্-মেব্-কবে ভাগি গল ! বগা মুখ, মুগা চুলি, চকু ডঁহা. “পাউডৰ” ঘঁহা,
মন মোহা, বিলাতী “মিচ” । তেতিয়াবেপৰা, মই যেন মৰা, চৰণ পৰা, কি
কম ইচ্ ! যি কাম কৰোঁ, যি বস্ত্ৰত ধৰোঁ, একোতে নাপাওঁ সুখ । চকে
ধৰি যায়, ডিঙিটো শুকায়, হমুনিয়াহ কাঢ়োঁ, পানী সোহা মাৰোঁ, গিলাচতো
দেখোঁ সেই মুখ ।

মন-নৰিয়া ছৰ্কপলীয়া কবিবৰ ৰূপাবৰ ।

বৃন্দা চন্দ্ৰাবলী সংবাদ ।

সিদিনা সমাজিকত বৰবৰুৱাই বৃন্দাবন পাই ঘূৰি ফুৰি চন্দ্ৰাবলীৰ কুঞ্জত
ওলাইছিল গৈ । ঠিক সেই সময়তে তলত লেখা বৃন্দা চন্দ্ৰাবলীৰ কথা বাৰ্তা

ভেৰ্ভৰ কাণত পৰিছিল। নকলেও হব বে চত্ৰাংলীৰ কুঞ্জৰ ওচৰতে শ্ৰীকৃষ্ণই
বলোৱা বাহীৰ ধনিও ভেৰ্ভৰ কাণত নগৰাকৈ নাছিল।—

চত্ৰা। Now look here Brinda Bai ! go tell him, go.

বই বাধা নহওঁ, বাহী বাই নচুৱাব বোক so.

Let him go to Radha's Bower, here no *chalaki*.

ইমান পাতল নহয় চত্ৰা, ভালৰ জীয়াৰী নহয় কি ?

বৃন্দা ! হব পাৰা ভালৰ জীয়াৰী, হব পাৰা গধুৰ।

But why abuse our Radha, what is her কচুৰ ?

হাক দিলেও কলাই বাহী বজাবলৈ নেবে।

Awful naughty that boy বাধাক বলিয়া কৰে।

চত্ৰা। Steal the flute, pay him back in his own coin.

কুটা কেইটাও মাটি সুমাই মাৰি দিয়া তাৰ জইন।

That's the best way to put an end to that nuisance.

বোৱা বৃন্দা, বোৱা লক্ষীটি, Pray have no nonsense.

শ্ৰীকৃষ্ণাবৰ ।

কলা আৰু বগা ।

কলীয়া কুলিয়ে মুখৰ মাতেৰে

জগত বলিয়া কৰে ;

বগা বগলিয়ে পধাৰত বহি

তপস্বীৰ বেশ ধৰে।

কুলিয়ে বঞ্চনা কৰে কাউৰিক,

বগলিয়ে ধৰে মাহ ;

কলা বগা ভেম নোৱাৰি বুজিব

হুয়োবো একেটি সাঁচ।

শ্ৰীশ্ৰেয়ধৰ গোহাঁই।

সম্পাদকৰ চৰা ।

প্ৰথম সংখ্যা বাহীত “আত্মকথা” নথকা বাবে এজন বন্ধুৱে আমাক শুধিছে, “প্ৰচলিত আত্মকথা আপোনাৰ বাহীত নথকাৰ কাৰণ কি ?” আমাৰ “কৈফিয়ৎ” বিচৰাজনক কণ্ঠেৰে বাহীৰ আত্মকথা নাছিল দেখিহে নোলাইছিল, বকাহেঁতেন ওলাহেঁতেন। আমি এইবাবে ওলাইছোঁহি, সেইবাবে ওলাইছোঁহি, এনে কবিতা, তেনে কবিতা, এনেবিলাক কথাৰ ঢোল বজাই সৰ্বসাধাৰণৰ আগত ওলোৱাটো বাহীৰ মনত অভিলাস নাছিল।

কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত সোমাই নিজৰ ক্ষুদ্ৰ শক্তি অহুসৰি লাহে লাহে কাম কৰি যোৱাটোহে বাহীৰ ইচ্ছা। কাৰ্য্যহে যোগ্যতা অযোগ্যতাৰ চিনাকি, ভাঙৰ দীঘল জাননী নহয়। ক্ষুদ্ৰ বাহী টিকিবৰ আযোগ্য হলে বসন্তলৈ যাব আৰু যোগ্য হলে ওপৰলৈ উঠাব, এইটো নিশ্চয়। আমাৰ বন্ধুজনক এই কেবা কৈ ধওঁ যে যদি আমাৰ এই ক্ষুদ্ৰ মগণ্য বাহীৰ বিনাশ ঘটে, তেন্তে তাৰ নিমিত্তে আমিহে জগবীয়া, গ্ৰাহকসকল নহয়। আমি নিজৰ ক্ৰটি আৰু যোগ্যতাৰ অভাৱত টিকিব নোৱাৰিম, অথচ গ্ৰাহকৰ গাত সোপাকে দায় দি নিজৰ গাটোত এপোছ ধল সানি তাক বগাকৈ দেখুৱাম এনে অভিশ্ৰম আমাৰ নাই। আমাৰ কাকতক গ্ৰাহকৰ লাগতিয়াল কৰি তুলিব পাৰিলে, আমি গ্ৰাহকসকলৰ অহুগ্ৰহণৰ বা বঞ্চিত নহওঁ বুলি আমাৰ বিশ্বাস। আৰু এটা কথা,— আমি যদি বস্তবত ওলাব নোৱাৰি, কেনাই খোৱা মুছবা আৰু আবন্তবীয়া হৈ ওলাই “মোক ভোল, মোক ভোল” কৰি তেওঁলোকক আৰুনি কৰি থাকোঁ তেন্তে তেওঁলোকে যদি আমাক তুলি লবলৈ অস্বাস্তি হয় তেনেহলে আমাৰ নিজৰ গাত জগবৰ ভাগ তেওঁলোকৰ গাত কৈ যে সবহ হব সেইটো আমি ছুবুজি নাথাকোঁ।

আসামত কাকত নচলাৰ বিবোধ কাৰণ আজিলৈকে আমি শুনি আহিছোঁ, সঁচাকৈ কবলৈ গলে সেইবোধৰ ওপৰত আমাৰ আস্থা নাই। আমি যদি লোকক পাৰীৰৰ নামে পানী খুৱাবলৈ বাৰ্ত্ত, আৰু দোলাৰ নামে শিকিৱাত-তুলি নিবলৈ বাৰ্ত্ত, তেন্তে সেই পনীয়া পদাৰ্থ পান কৰিবলৈ আৰু দোলা-বান বাহনত গতি কৰিবলৈ অস্বাস্তি হোৱাসকলৰ গাত দায় দিয়াটো মুক্তি-

সম্ভৱ হব নে? আৰাৰ কথাৰ এটি মাথোন প্ৰমাণ দিওঁ।—“টাইনট্ অৱ আসাৰ” কাকতখন আৰ্জি ইমান বহুৰ লোকলৈ চলি আহিছে কিয়? গ্ৰাহক পাঠক সকলৰ অনুপ্ৰেৰণাৰ দোখান টাইনট বৰ্তিত হোৱা নাই? কাৰণ কি?

কাকতৰ অনেক কৰ্তব্যৰ ভিতৰত গ্ৰাহক পাঠক (যাক ইংৰাজীত “বিভিন্ন প্ৰকৃতি” বোলে) চৰ্চনা কৰাটোও এটা বুলি ধৰা উচিত। কাকতে সেই কামত অক্ষমতা দেখুৱাই, দোষৰ সাতালি-পৰ্কতৰ ভাৱটো অকল নিকপায় গ্ৰাহকসকলৰ ওপৰত হ: বুলি পেলাই দিয়াটো বগলুৰ সহায় বিবৰ্দ্ধিত বীৰ্য হব পাৰে, কিন্তু ধৰম-বুধিৰ যে কাম নহয় এইটো আমি নিৰ্ভয়ে কব পাৰোঁ। তেনে কাকতে জনা উচিত, যে তেওঁৰ গ্ৰাহকসকলৰ ভিতৰত এনে বাৰচন্দ্ৰ কোনো নাই যে তেওঁ নিজৰ বুলি আত্মলিটো পাতি দি সেই সাতালি-পৰ্কত ধৰে।

আশা কৰোঁ, ওপৰৰ কথাৰ দ্বাৰাই কোনেও যেন এনেটো লুপ্তে, যে আমি বাহীক স্পৰ্দ্ধাবে সৈতেউলিয়াই বাইজৰ আগলৈ গৈলি পঠিয়াইছোঁ। তেনে কবিবলৈ যোৱাটো টিপটী বাহীক গৰুওৰ উৰাও মাৰিবলৈ পঠিয়া হব, আৰু বঙ্গলা মাতেৰে কবলৈ গলে সেইটো “জ্যাঠামি” কৰাহে হব। মাহেকীয়াই হওক বা সাদিনীয়াই হওক, কাকত এখন ভালকৈ ধিয় কবিবলৈ আৰাৰ বিদ্যা বুদ্ধি ক্ষমতা নাই বুলি আমি জানো। কলিকতাত থকা অসমীয়া ছাত্ৰসকলৰ অনুৰোধত আমি বাহী হাতত ললোঁ; তাত ফুৱাই লুৰ উলিয়াব পাৰিব নে নোৱাৰিম সেই কথা ভাবিবলৈকে নহল। বিশেষ, ইয়াৰ আগেয়ে ওলোৱা মাহেকীয়া কাকত দুখন ওলাব বুলিও আমি ভেতিয়া জনা নাছিলোঁ। তেজপুৰীয়া উৰা কেইবাবাহো নোলোৱা দেখি তাৰ জীৱনৰ আশা আমি পৰিত্যাগ কৰিছিলোঁ। এতিয়া আকৌ উৰা ওলাব বুলি শুনি আশ্চৰ্য হৈছোঁ; আৰু কেউখন কাকতৰে মনল কামনা কৰিছোঁ। আমি এইটো পাহৰা নাই যে আৰাৰ কামৰ ঠাই বহল, কাম কৰোঁতাৰে তাকৰীয়া। বিশেষকৈ, “অধিকন্তু ন দোষায়” বুলি শাস্ত্ৰত কৈছে।

অকল ভাল লেখা হলেই যে কাকত টিকিবৰ যোগ্য হ'ল এনে নহয়; নছা “আসাৰ নিউট” নমবিলহেঁতেন। অকল ধনেৰে ওৰি শক্ত হলেই

হোৱাহেঁতেন “আমাৰ বিলাসিনীয়ে” এতিয়াও আমাৰত বিলাস কবি থাকিলহেঁতেন। ওপৰত কোৱা হুইটাৰ অভাৱত নগৰিও নাহেকীয়া বোঁ নাইকিয়া হল। ওপৰত কৈ অহা হুটা লাগতিয়াল বস্তু কাকতৰ থাকিলেই নহয়, তাৰ লগতে আৰু এটা ঘাই বস্তুৰ আৱশ্যক।

সেইটো ব্যৱসায়-বুদ্ধি। এই সংসাৰখন এনে ভাৱে গঠিত যে তাত আত্মিকাল কোনোৱে কোনো বিষয়ত কৃতকাৰ্য্য হব খুজিলে তেওঁ ব্যৱসায়-বুদ্ধিৰ ওচৰত হাত পাতিব লাগিব। বাতৰি কাকত চলোৱাতো ব্যৱসায়-বুদ্ধিৰ সহায় লাগে; নহলে, এই হুৰোৰ অবিয়াঅবিৰ দিনত তাত সিদ্ধি লাভ কৰাটো টান। বাতৰি কাকত বোন্দোঁতে আমি এদিনীয়া, সাদিনীয়া, পথেকীয়া, নাহেকীয়া আদি সকলোবিধৰ কাকতকে তাৰ ভিতৰত পেলাইতেন। আগেয়ে আমাৰ দেশৰ নিচিনা বঙ্গদেশতো বঙ্গলা বাতৰি কাকত ভালকৈ নচলিছিল। তাৰ কাৰণ, আমাৰ দেশৰ কাৰণৰ নিচিনাই। কিন্তু ব্যৱসায়-বুদ্ধিৰ সহায় লৈ প্ৰথমতে জনচেবেক শিক্ষিত ডেকাই সেই কাৰ্য্যত বেতিয়া হাত দিলে তেতিয়া তেওঁলোকে আশাতীত ফল লাভ কৰিলে। বোগেন্দ্ৰনাথ বন্দুৰ “বঙ্গবাসী” কাকত তেওঁৰ ব্যৱসায়-বুদ্ধিৰ ফল। তাৰ পিছত বঙ্গবাসীৰ অতিৰিক্ত “হিন্দুয়ানীৰ” অতিৰিক্ত সোতত ডেটা দিবৰ মনেৰে গণ্ডিত ক্লককমল ভট্টাচাৰ্য্যকে আদি কৰি জনচেবেকে “হিতবাদী” উলিয়ালে। কিন্তু হিতবাদীৰ গুৰিত ধন বিভা আৰু সৰ্বসাধাৰণৰ সহায়ত্ব আদি বৰ্ণেই সফল থাকিও, ব্যৱসায়-বুদ্ধিৰ অভাৱত সি লাহে লাহে জঁয় পৰি যাবলৈ ধৰিডল হিতবাদী হাত সলাব লগীয়াত পৰিল। কাব্যবিশাৰদৰ হাতলৈ হিতবাদী আহি তেওঁৰ ব্যৱসায়-বুদ্ধিৰ সহায়ত হিতবাদীয়ে ঠন ধৰি একে দোপেই বঙ্গবাসীৰ ভয়ঙ্কৰ প্ৰতিদ্বন্দী হল। আত্মিকালি বঙ্গলা কাকত-বিলাকৰ প্ৰভাৱ আৰু সফলতাৰ গুৰিত ঘাইকৈ সেই লাগতিয়াল ব্যৱসায়-বুদ্ধি।

আমাৰ এইবোৰ কথাৰপৰা কোনোৱে যেন এনে নাভাবে যে আমি ওপৰত কৈ অহা এটাই কেইটা আবশ্যকীয় সমলেৰে সৈতে বাহী হাতত লৈ সজ্ঞাত নাযিছোঁ। সম্ভৱতঃ আমাৰ লগত সেইবোৰৰ ভিতৰৰ এটা সমলো নাই। নিশ্চয় নগণ্য বাহীক চকুৰ আগত ৰাখি আমি সেইবোৰ কথা কোৱা নাই।

প্ৰথম বছৰ, তৃতীয় সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
বাঁহী (কবিতা)	৬৫
সম্পাদকৰ চৰা	৬৬
প্ৰতিমা (কবিতা)	৭০
মৈদাম	৭১
বৰ্ত্তমান ভাষাৰ অৱস্থা	৭৭
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	৮৩
ডাকৰ টোপোলা (গীত)	৮৫
সন্তানৰ শিক্ষা	৮৬
কুলি (কবিতা)	৮৮
ফুলৰ মালা	৯০
ব্ৰহ্মপুত্ৰ (কবিতা)	৯০
বাঁহী (কবিতা)	৯১
জগৎ সৃষ্টিৰ বিষয়ে আহোম শাস্ত্ৰৰ মত	৯২
সংগ্ৰহ	৯৫

বাহী

কোনে নো বজাইছে বাহী সন্ধিয়া বেলিকা ?
 কোনে নো সুবেবে মাতে বাধিকা বাধিকা ?
 গধূলি বতাহ ধীবে বিব বিব বদন,
 কোনে বাধা বুলি মাতে হই তন্নয় ?

নোগারোঁ শবত বব টানে বাহী মোক !
 লাজ ভয় সকলোতে নেওচা পবোক ।
 কেনি যাম বাট সখি দেখুয়াই দিয়্য ?
 উঙল-থুঙল মন থিব নাই হিয়া ।

মুখখনি চাই আহোঁ,
 মলাধাৰি পিৰুই আহোঁ,
 হাঁহিব মাথুৱী পিওঁ আনন্দত তাহোঁ।

ত্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

সম্পাদকৰ চৰা।

পানী-লগা। পানী লাগি কষ্ট নোপোৱা মাহুহ নাই; বিশেষকৈ জাবকালি। এই কাকতৰ সম্পাদককো পানী-লগাই এই জাবকালিতে চাৰি বাৰ ছুখ দিবলৈ পাহৰা নাই। সেইবাবে আজি পানী-লগাৰ জনম-জাতি বিচাৰিব খুজিছোঁ।

ডাক্তৰসকলৰ ভিতৰত এনে অনেক আছে যি পানী-লগাৰ গুৰিত এবিধ জীৱাণু আছে বুলি ভাবে। বাহিৰবপৰা ভাৰতলৈ “আমদানি” হোৱা নৰিমাৰোৰৰ ভিতৰত ইনফ্লুয়েঞ্জাৰ গুৰিতেও জীৱাণু বুলি ডাক্তৰসকলে ধৰি কৰিছে। ইনফ্লুয়েঞ্জা পানী-লগাবে বৰটোৰ বাহিৰে আন একো নহয়। পানী-লগাৰ বাবে জগৰীয়া জীৱাণু অৰ্থাৎ স্ক্ৰিপ্টিস্ক্ৰিপ্টি পোকৰ কথা সম্প্ৰতি এৰি, পানী-লগাৰ সাধাৰণ দুটা চাইটা কাৰণৰ কথা আমি আলচ কৰিব।

পানী-লগাৰ এটা বাই কাৰণ হৈছে, মাহুহৰ গাটো নুবটোতকৈ সবহ ওপত হোৱা। গা, হাত, ভৰি; কাপোৰেৰে ভালকৈ ঢাকি নুবটো নাঢ়াকি তাক জাবৰ হাতত পেলাই দিলেই জাবে তাৰ ওপৰত বৰ-মতা ওলায়। সেইদেৰি গাৰ চাকোনোৰে সৈতে নুবৰ চাকোনৰ সান্ধৰ বাধিব লাগে, অন্তত: বাতি শোওঁতে। কোনোৱে জাবকালি বৰ-কাপোৰেৰে বা কঁঠাবে নুব নাক নুব ঢাকি নুব-মাৰি শোৱে। সেইটো বেয়া কাম। নুবটো ঢাকিব লাগেই; অক মুখখন ঢাকিলেও একো হানি নাই; কিন্তু নাক চকোটো বৰ অহায়। তেনেকৈ শু:ন, নিশাহত ওলোৱা গুৰিত বায়ুৰোৰ আকৌ উপাহত শৰীৰৰ ভিতৰলৈ সোৱাই স্বাস্থ্যতৰ নিষ্কৰ কৰিব। নাক

মুখ আপৰ তলত স্নানাই শোৱাটো অভ্যাস বিসকলৰ আছে, তেওঁলোকে যেন সেই কু অভ্যাস এৰি দিয়ে, এই কাকতৰ সম্পাদকে তেওঁলোকৰ ওচৰত এই বিনীত নিবেদন কৰিলে।

আন কোনো কাৰণৰ বাবেও মূৰলোভকৈ গাটো সবহ তপত হলে পানী লাগে। দুৰ্ভিত বাহু উশাহত শৰীৰৰ ভিতৰলৈ নিলেও পানী লাগে। সেই-দেখি বাতি শোৱা খোটাগিৰ খিলিক-ছুৱাববোৰ এনে ভাৱে যেলি ধৰ লাগে, যেন খোটাগিটোৰ ভিতৰত বাহিবৰ বিগুৰু বতাহ চলাচল কৰি থাকিব পাৰে। অৱশ্যে শোওঁতাখনৰ গাৰ ওপৰেদি বা গাত লগাকৈ বাহিবৰ সেই চেঁচা বতাহৰ সোঁত ঘাতে নবলে সেইটোলৈ চকু বাধিব লাগিব। বাতি তেনে বতাহ গাত লাগিলে পানী যে লাগিবই তাৰ উপৰিও পিছত পানী-লগা জ্বৰ হবৰ সম্ভৱ।

হঠাৎ “গৰম-ঠাণ্ডা” কৰিলেও পানী মালাগি নাথাকে। বাতি তপত ঘৰৰ ভিতৰত থাকি হঠাৎ বাহিবলৈ ওলালে পানীলাগে। আমাৰ মাহুহে ঘৰৰ ভিতৰত কঞ্চল কঁঠা লৈ উম লগাই বহি থাকি, বা জুহালৰ গুৰিত জুই পুৱাই পকি থাকি হঠাৎ জুহালৰ কাষ এৰি বা কানি-কঁঠা সোলোকাই পেলাই বাহিবত গা ধুবলৈ বা হাত মুখ ধুবলৈ যায়। তেনে কৰাটো মানে মাথোন পানী-লগাক আদৰি অনা। এই বাবেহে কৈছোঁ, ঘাতে শৰীৰক হঠাৎ তপত-চেঁচা কৰা নহয় তালৈ সকলোৱে চকু বধা উচিত। কাঁচৰ গিলাচ এটা তপতাই লৈ তাত হঠাৎ চেঁচা পানী ঢালি দিলে সি ফুঁহুৱাই তপাটো:সকলোৱে দেখিছে। তাৰ কাৰণ?

শৰীৰটো বেছি তপত হলে তাৰ ছালখন টিলা হয়; আৰু তাৰ ওপৰত বাহিবৰ বায়ুমণ্ডলৰ কাৰ্য্যৰ প্ৰতিৰোধ কৰিবৰ ক্ষমতা তাৰ কমি যায়। সেই বাবে বাহিবৰ চেঁচা বতাহেইহে অকল পানী-লগাৰ কাৰণ এনে নহয়; পানী-লগাৰ ঘাই কাৰণ—বাহিবৰ চেঁচাক গাত সোমাবলৈ নিদিয়াতকৈ বাধিব পৰা গাৰ ছালৰ ক্ষমতাৰ ন্যূনতা। এটা বন্ধ তপত খোটাগিৰ ভিতৰত মাহুহ থাকিলে তেওঁৰ গাত থকা প্ৰতিৰোধ শক্তি অনেক গুণে কমি থাকে; সেই-দেখি সেই তপত বায়ুমণ্ডলৰপৰা লোকজন হঠাৎ চেঁচা বায়ুমণ্ডললৈ সলনি হলে, (ঘাইকৈ জেকা আৰু চেঁচা বতাহলৈ), তেওঁৰ পানী-মাগিবৰ ধুম

সত্তৰ । অনেক সময়ত প্ৰথমতে অলপ পানী-লগাই, বোগী সাৱধান নহলে, পিছত ব্ৰকাইটিছ আৰু নিউমনিয়া আদি বোগত পৰেগৈ ।

পানী-লগাৰ প্ৰথম অৱস্থাতে মূৰ আৰু ভৰিৰ সৈতে গোটেইটো গাৰ তাপ আৰু বক্ত-প্ৰবাহৰ সামঞ্জস্য সাধন কৰিবলৈ যতন কৰিব লাগে । পানী-লগাৰ প্ৰথমৱস্থাৰ চিকিৎসা,—গা হাত ভৰি আৰু মূৰ তপত কৰি ৰখা ; “ফুট-বাধ” অৰ্থাৎ সহিব পৰা তপত পানীত আঠুলৈকে ভৰি ছটা কিছুমান পৰ বুৰাই ৰখা, বা গা ধোৱা ঘৰৰ ছুৱাৰ মাৰি লৈ তপত পানীত ভালকৈ গোটেইটো গা ধুই তাৰ পিছত শুকান গামোছাবে ভালকৈ গা মূৰ মছি গাত ফেলেগুনৰ চোলা পিন্ধা ; নোমৰ কাপোৰ গাত লোৱা, মূৰত টুপি আৰু ভৰিত নোমৰ মোজা পিন্ধা ; ভৰিৰ তলুৱাত সৰিয়হৰ তপত তেল বঁহা ; ধপাতৰ ওৰি উজাই হাঁচিৱা ; “য়েলিংচল্ট” শুঙা ; “ইউকেলিপ টচ” ভেল টোপা-চেৰেক উৰ্মাৰত পেলাই লৈ সেই উৰ্মাৰখন ঘনে ঘনে শুঙা ; ভজা পনক ধোৱা ; এদা চক-লিয়াই লোণেৰে ধোৱা ; “জিঞ্জবেড” পানী ধোৱা ; লোণ দি তপত চাহ ধোৱা ; তপত কফি ধোৱা ; এটা বতলত তপত পানী ভৰাই সেই বতলটো ভৰিৰ তলুৱাত দি তলুৱা সেকা ; গোট-কৰাই ভাজি সেই তপত গোটকৰাই গামোছত বান্ধি তাৰে কপাল মূৰ গলখন আৰু ভৰিৰ তলুৱা সেকা ; এটেকেলি বৰ তপত পানীত চাহ ধোৱা চনৰ আদচন ইউ-কেলিপ টচ ভেল পেলাই দি সেই টেকেলিটোৰ ওপৰত নিজৰ মুখখন মেলি দি পানীৰ তাপ লোৱা ; ইত্যাদি ।

এৱা হলে, দোবোণ গছৰ পাতৰ অলপ বসত এটা সৰিয়হৰ সমান লোণ দি, এডাল খৰিকাত তুলা পকাই লৈ সেই তুলা-লগোৱা খৰিকাডাল সেই বসত জুবুৰিয়াই লৈ, দিনটোত তিনি চাৰি বাৰকৈ তাক নাকত সুমাই উজাব লাগে । নাকৰ সেঙুন গুচাবলৈ বৰকৈ নাক বজাই বল দিব নালাগে ; তেনে কৰিলে নাকৰ ভিতৰৰ ক্ষুদ্ৰ স্নায়ুবিলাকৰ বিধিনি হব পাৰে আৰু কাণৰ ভিতৰতো তেনে অৱস্থা ঘটি বোগীজন কলা হবও পাৰে ।

পানী-লগা নৰিয়াত পৰাজনৰ প্ৰায়েই কোষ্ঠবদ্ধ হোৱা দেখা যায় । সেই-দেখি তেহুঁৰ পেটটো পৰিষ্কাৰ কৰি ৰাখিব লাগে । অলপটক বিবেচন হোৱা নী-জুপ” লব লাগে ।—যেনে, আজিকালি ওলোৱা “এপেক্টা” “হনিয়াৰ্দি”

“কহ্ননৌ-পাউডৰ” “চিড্‌লিঞ্জ পাউডৰ” “কুট্‌চন্ট” ইত্যাদি। তেল জ্বলাপো ভাল, কিন্তু সৰহ পৰিমাণে নহয়। বাতি শুবৰ সময়ত শিলিখা এটা চোবাই খাই শুই থাকিলেও পিছদিনা পেট খোলোচা হয়। শুধা কুহ্মীয়া পানীবে বা চাবোন-পানীবে এনিমা (Enema) লৈ পেট নিকা কৰাটোও সহজ উপায়।

পানী-লগা ব্যাধিত পৰাজনে দুই চাৰি দিন তেওঁৰ কামৰপৰা হাত একৰাই জিবোৱা আৱশ্যক। তাকে নকৰি সেই অৱস্থাতে কাম কৰি থাকিলে পানী-লগা ব্যাধিটো অবাধ্য হৈ উঠে; আৰু সহজে তাক গাবপৰা একৱাব নোৱাৰি। পানী-লগাৰ আঁহিতে কগীয়াই এৰাতি লঘোন দিলে ভাল। সমূলী লঘোন দিব নোৱাৰাসকলে লঘু আহাৰ কৰিব, গধূলি ভাত নাখাব; এখন বা দুখন কটী, চাহ, বা ফলাহাৰ. বা আঁঠে, অট্‌মিল, বাৰ্লি, ইত্যাদি বিধৰ আহাৰ কৰিব।

মানুহৰ বিশ্বাস আছে যে পানী-লগাটো খোচোবা ব্যাধি নহয়। কিন্তু জীৱাণু বা পোকৰ theory বা মত যদি সঁচা হয়, তেন্তে সি খোচবা ব্যাধিৰ শাৰীলৈ নাযাবৰ কোনো কাৰণ নাই। সি যি হওক, পানী-লগা নৰিয়াত পৰাজন নৰিয়াৰ কেইদিন তেওঁৰ ঘৰৰ আন দুহু মানুহবিলাকৰ কাৰপৰা আঁতৰি থকাই ভাল; আৰু তেওঁ বেলেগ খোটাৰি এটাত বেলেগে শুলেই সকলোৰে মঙ্গল।

শুৰিতে পানী-লগাক অগ্ৰাহ কৰি অসাৱধান হৈ তাক শুচাবলৈ চেষ্টা নকৰিলে শেহত তাৰপৰা বিশেষ অনিষ্ট হবৰ সম্ভাৱনা। তাৰপৰা নাকত ঘা, কাণত পুন্ধ, ডিঙিত বিষ, ইত্যাদি নৰিয়া টাই পুৰণি হৈ নাকেৰে একে-বাবেই গোক নোপোৱা, কাণেৰে হুণুনা, আৰু ক্ৰম-কাহ আদি হোৱা সম্ভৱ।

পানী-লগা অৱস্থাত সৰহকৈ চেনি আৰু সোৱাদ বন্ত খালে আৰু অতিবিক্ত আহাৰৰ বোজা পেটৰ ওপৰত দিলে, পানী-লগা সহজে একৱাব নোৱাৰা অৱস্থাত পৰেগৈ। ধকুৱাৰ বিপদ সদায়।

নাকত ঘা হলে “চুৱা-তেল” উজাব লাগে। সেই তেল নাপালে সৰিয়-হৰ পকা তেলৰ নগ্যইও গুণ দিয়ে। তপত পানীত অলপ লোণ দি লৈ

সেই পানী উজাই নাকৰ ভিতৰখন দিনটোত ছুৰাৰ তিনিবাবটক ধুলেও উপকাৰ পোৱা যায় ।

দাঁতোনোৰে আৰু দাঁত নিকা কৰা ভাল গুৰিৰে দাঁতৰ গুৰিবোৰ নিকা কৰি ৰাখিব লাগে ; আৰু জিভাখনৰ মলিবোৰ চুচি তাকো নিকা কৰি ৰাখিব লাগে ; নতুবা, পানী-লগা নৰিয়াটোক দাঁতৰ গুৰিত থকা মলিত জনম হোৱা কীটাণুবোৰে সহায় কৰি বঢ়াই দিবলৈ নেৰে ।

প্ৰতিমা ।

হৃদয়ৰ মন্দিৰত লুকুৱা প্ৰতিমা,
 ভাষা নাই কিল্পেণে বুজাওঁ ।
 আগন্তুক সহস্ৰ চকুৰ অশ্ৰুবোধ,
 শক্তি নাই কিল্পেণে এৰাওঁ ।
 “প্ৰতিমা” “প্ৰতিমা” বয়ে ব্যাকুল কৰিলে,
 চাব খোজে হিয়াৰ বিকাশ ।
 কুচিমুচি আঙুৱায় দুৰ্বল হৃদয়
 দিবলই এফেৰি আভাষ ।
 নিমাতী হিয়াৰ কিন্তু মাত পোৱা টান,
 হৃদয় যে ইমান লাজুক !
 সখী চিত্ৰলেখা যোৰ কল্পনা সূন্দৰী,
 সমিধান দিওঁ আহি মোক ।
 আধা কুটা আবেগৰ ইমান জুহুৰি,
 দিওঁ মেজি হৃদয় দুৱাৰ ।
 যত ইচ্ছা দৰ্শকৰ চ’ক জুনি জুনি,
 ভুলে যদি সন্তাপ মনৰ ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা ।

মৈদাম ।

প্ৰথম আখ্যা ।

ভ্ৰাম্যমান পৃথিবীত পৰিব্ৰমণ লেখকৰ ভাগ্যত বিধিৰ লিখন । ফুৰোঁতে ফুৰোঁতে এদিন শিৱসাগৰ জিলাৰ অন্তৰণুৰ মৌজাত এডোখৰ মুকলি পথাৰৰ মাজত এটা টিলা দেখা পালোঁ । টিলাটোৰ ওপৰত গৰখীয়া লৰা গোটাচেৰেকে এজাক গৰু চৰাব লাগিছে । টিলাটো কিহৰ মোৰ জানিবৰ মন গল । লাহে লাহে গৈ মইও টিলাটোৰ ওপৰত উঠি গৰখীয়া লৰাইতক স্মিলিলোঁ, “এইটো কি ?” এটা লৰাই উত্তৰ দিলে “উঁই-হাফলু ।” মই কলোঁ ইমানটো ডাঙৰ উঁই-হাফলু কৰবাত হব পাবেনে ?” আন এটাই মাত লগালে “হব নোৱাৰে যদি নহয় ; হব পাবে যদি হয় ।” তাৰ কথাৰাৰ যে স্মৰীয়া হৈ ওলোৱা নাই, তাক কোৱাৰ গঢ়তে মই বুজিলোঁ । আৰু বুজিলোঁ যে সিহঁত বৰ চেঙা ; পোন পটিয়ে সিহঁত মোৰে সৈতে আলাপ কৰিবলৈ অনিচ্ছুক । ইয়াকে ভাবি ধাৰ্কাতেই দেখিলোঁ, সিহঁতৰ ভিতৰৰ এটাই চেঙা দমৰা এটাৰ পিছে পিছে লৰি গৈ তাক আগছিন নোৱাৰি, অলপ ঘূৰি গৈ হে ঠাক আগছিলে । সেই আৰ্হি ততালিকে লৈ মইও সিহঁতক আগছিবৰ প্ৰণালী সলালোঁ । মোৰ চোলাৰ মোনাত “চিগবেট” অৰ্থাৎ ভূলাপাতেৰে মেবোৱা চেলেউ আছিল । তাৰে গোটাচেৰেক উলিয়াই ললোঁ । চিগবেটৰ মোহিনী শক্তি আৰু অৰ্থও প্ৰভাৱৰ কথা মোৰ জনা আছিল ; গতিকে, সি যে আসামৰ এচুকৰ অন্তৰণুৰ মৌজাৰ আবৰ গৰখীয়া লৰাক বৰাব পাবিব সেই কথাত মোৰ সন্দেহ নাছিল । এটা চেলেউত জুই লগাই লৈ মই ঘোহোপামান মাৰি সিহঁতৰ ভিতৰৰ বৰস্মীয়াটোক চেলেউ এটা বাচিলোঁ । ববলৰ চৌপৰ বৰবিত্ত চেঙেলিৰাহ লগাদি টপকৰে সি মোৰ চেলেউ-চৌপৰ বৰবিত্ত লাগিল, আৰু তাক মোৰ আৱতৰ ভিতৰলৈ কৰোঁতে-নোকৰোঁতেই বাকী কেউটাই মোৰ ওচৰত চেলেউ-বগ-

নিৰ্গম হৈ হাত পাতিলে। মই তেতিয়াই চেলেউ-কল্পতৰু হৈ পৰি 'সবাত্তে সমান ভাব' প্ৰকাশ কৰি মাগন্তাসকলক চেলেউ-কল দান কৰিলোঁ।

চেলেউ পাই প্ৰসন্ন হৈ ডাঙৰ গৰখীয়া লৰাটোৰে আকৌ মই নোসোধাকৈয়ে মাত লগালে,—“দেউতা, এইটো কিহৰ টিলা সঁচাকৈয়ে আমি কব নোৱাৰোঁ; আমাৰ গাৱঁৰ আন কোনোৱেও কব নোৱাৰে। কিন্তু তাহানি এদিন মোৰ বুঢ়া ককাই মোক কোৱা মোৰ মনত আছে, যে এইটো হেনো কোনোবা বুদ্ধিস্বৰ্গনাৰায়ণ বজাৰ দিনৰ মৈদাম। ককা খুকাবৰ আজি ছ বছৰ হল। ভেঙে জীয়াই থকাহেঁতেন ইয়াৰ বিষয়ে আক কিবা কব পাৰিলেহেঁতেন কিজানি।” লৰাটোৰ কথা শুনি মোৰ মনত ক্ষন্তেকতে নানা ভাব খেলালে। কিন্তু এটাইবোৰ কিবা খেলিমেনি লাগি থকা ভাব, সত্ৰকাই সেইবোৰ জুকিয়াই লব পৰা নহয়। সি যিহওক, এইটো ভালকৈ বুজিলোঁ যে সেই মৈদামটোৰ বিষয়ে সিহঁতৰপৰা নাইবা সেই ঠাইৰ আন কোনো লোকৰপৰা কোনো কথা জানিবৰ উপায় নাই। গতিকে অলপমান পৰ মৈদামটোৰ ওপৰত বহি থাকি, লাহে লাহে তাৰপৰা নামি গুচি আহিলোঁ।

দ্বিতীয় আধ্য।

মই অভয়পুৰত যি গৃহস্থৰ ঘৰত “গধূলিৰ অতিথি সাক্ষাৎ দামোদৰ” ৰূপে থিত্তি কৰিছিলোঁ সেই ঘৰৰ ঘৈণীৰ সেইদিনা নেঃ-নেঃ-ঠেঃ-ঠেঃ বিধৰ গা বেয়া হোৱা গতিকে আলহী সূধিবৰ ভাৰ চাউল-সিজোৱাৰ ওপৰত নপৰি লোণৱা পিঠাগুৰিৰ ওপৰত পৰিল। পিঠাগুৰিয়ে সেই বাব পাই গধূলি মোৰ খাবৰ সময়ত এটা বাটৰ ভিতৰত বহি গপতে ওফন্দি এবাটি হৈ লগত এটা আঠীয়া-কল এখাঃমাচ গুড় আৰু আদপোৱামান এৰা গাখীৰ লৈ মোৰ আগত বপহ-কৰে ওলালহি। পিঠাগুৰিৰ সৈতে ভালেশান দিনৰপৰা মোৰ অসভাৱ চলি আহিছিল; সবহ নকওঁ, সেই অসভাৱ ইমান দূৰ পৰি উঠিছিল যে পিঠাগুৰিৰ সৈতে মোৰ মাত-বোল দূৰৰ কথা ৰেখা-সাক্ষাতো একপ্ৰকাৰ বন্ধ হৈছিল গৈ। আজি অবাচিতভাৱে অমানবদনে সি আহি মোৰ আগত প্ৰকাশ-হোৱা দেখি পোনতে যদিও মই

ভাব সেই “বিয়াদপিত্ত” বিবৰু হৈ উঠিলে, কিন্তু পিছত ভোকৰ পৰামৰ্শ বন্তে সপবিবাবে ভাক মোৰ পেটত ঠাই দিবলৈ বাধ্য হলোঁ! ভোকৰ পৰামৰ্শ মূবুলি—ভোকৰ খচ্‌খচনি বোলাই উচিত, কিয়নো, প্ৰথমে যদিও ভোকে নিজৰ গুৰুৰ বাৰি সেই পিঠাগুড়িৰ ওপৰত ঞং নকৰিবলৈ মোক গহীনভাৱে উপদেশ দিছিল, কিন্তু মই সেই উপদেশ ভালকৈ কাণ পাতি মূগুনা যেন দেখি পিছত সি প্ৰথমে পিন্ধি কথা কোৱা মুখাটো ধৰাই ধৈ বৰং ভয়বিহ্বলতা প্ৰকাশ কৰি খচ্‌খচনি লগাই হিলে, আৰু অন্তত মোৰ ওপৰত খবৰকৈ ডাবি আৰু টানকৈ হুকুম জাৰি কৰিবলৈ ধৰিলে। সঁচা কথা কবলৈ গলে, ভালেমান দিন বিচ্ছেদৰ মূৰত মিলনৰ বাবেই নে কি কব নোৱাৰোঁ, মোৰ জিতাই সেই পিঠাগুড়িৰ সঙ্গজনিত প্ৰীতি অমৃতৰ নকৰি নাশাকিছিল।

প্ৰথম ঘূমটিৰ অন্তত সাৰ পালোঁ। মোৰ টেঙা-পানী উঠা আৰু বুকুত অলপ খোচা-বিছা কৰা যেন পালোঁ। হুজিলোঁ, যদিও বন্ধুভাৱে পিঠাগুড়ি মোৰ অন্তঃপুৰত প্ৰবেশ কৰিছিল, তথাপি সি “পূৰ্ণ শক্তি মনে জানি” মোৰ বুকুত “শৰ হানি” শক্তিচাৰণ কৰিবলৈ পাহৰা নাই। “বভাৰো যাদৃশো যস্য ন জহাতি কদাচন” এই পুৰণি শ্লোক স্মৃতি মনৰ কোষ মিটাই, পাটীতে আকোঁ নুটি-বাগৰ দি টলকা মাৰি বুলোঁ। সেই ভাৱে গৰি থাকোঁ-তেই মোৰ টোপনি আহিল। কিমান পৰব মূৰত কব নোৱাৰোঁ, তলত লেগা সমাজিকটো দেখিলোঁ:—

মই গৈ ৰাতিপুৱা দেখা সেই মৈদামটো পালোঁ। তাৰ ওপৰত আগৰ দৰেই বহি থকাৰ পিছত দেখিলোঁ, মৈদামটো শামুক এটা মেল ধোৱাদি মেল খালে। তাৰ ভিতৰত কি ভয়ঙ্কৰ দৃশ্য!

ছটা হাতীৰ জকা। পাঁচোটা ঘোৰাৰ জকা। এমখা মাহুহৰ জকা (লৰা আৰু ডাঙৰৰ)। ছটা মাহুহৰ জকাই হাতেৰে ছটা আৰিয়া ধৰি আছে; আৰু জগি থকা সেই আৰিয়া ছটাই মৈদামটোৰ ভিতৰখন পোহৰাই ধৈছে। দেখিলোঁ তাৰ ভিতৰখন ছাগপিৰা, বৰপিৰা, মেৰচৰা, বঁটা, শৰাই, পিকদানি, লোটা, বাটি, কাঁহী, কলহ, ধাৰৰ বস্ত্ৰ, পিন্ধিবৰ কাপোৰকানি ইত্যাদিৰে ভৰপূৰ। সেই-

বোৰ মই চাই থাকোঁতে থাকোঁতে হঠাৎ দেখিলোঁ। জকাবোৰে, হচৰি গোৰা মানুহৰ দৰে খুঁৰি খুঁৰি নাচিবলৈ ধৰিলে, অথচ সিহঁতৰ মুখত মাত নাই। সেই অদ্ভুত নাচ দেখি ভয়ত মোৰ মুখখন শুকাই গল, বুকখন টপ্ টপাবলৈ ধৰিলে, গাৰ নোমবোৰ শিয়ৰি উঠিল আৰু হাত ভৰিবিলাক অৱশ হল। ভাওনাখ বৰধেমালিৰ ওৰ পৰাদি অলপমান বেলিৰ পিছত সেই উৎকট নাচৰ ওৰ পৰিল আৰু দেখিলোঁ জকাবোৰে ইমান খেলিমেলি লগাই নচাৰ আগয়ে যত বি যেনে ভালে আছিল, আকৌ ততে সি ঠিক তেনে ভালেই বল। কস্তেকৰ পিছতে সেই দৃশ্য পৰিবাৰ্জিত হল, দেখিলোঁ জকাবোৰে মানুহ হাতী ঘোৰাৰ স্বাভাবিক অবস্থা পালে; এটাইবোৰ তেজ মঙৰ আৰু অঙ্গপ্রত্যঙ্গাদিৰে সজীৱ হল। ভোজবাজীৰ নিচিনা কস্তেকতে পৰিবৰ্ত্তনশীল সেই দৃশ্যবোৰ মই অৰাক হৈ চাই আছোঁ, এনেতে এজন বয়সীয়াল মানুহে মোক হাত-বাঁউলি দি মৈদামৰ ভিতৰলৈ মাতিলে। মোৰ ভো লৰিব-চৰিবৰ শক্তি নাছিল, আৰু থাকিলেও, পৰাপক্ষত যে মৈদামৰ ভিতৰত নোসোমোওঁ সেইটোও নিশ্চয় কৰিছিলোঁ। মই নামি মৈদামৰ ভিতৰলৈ যাবলৈ অনিচ্ছল প্ৰকাশ কৰি মূৰ জোকৰা দেখি সেই মানুহজনেই মৈদামৰ ভিতৰৰপৰা ওপৰলৈ উঠি আহি মোৰ ওচৰতে বহিল। ভয়ত মই ঠক্-ঠক্-কৰে কঁপিবলৈ ধৰিলোঁ। মোৰ শোচনীয় অৱস্থা দেখি দয়াপৰবশ হৈ মৈদামবাসীয়ে মাত লগালে,—“বোপাদেও! তুমি ইমান ভয় কৰিছা কিয়? স্তম্ভৰ কোনো কাৰণ নাই। তুমি ভয় কৰি মৈদামৰ ভিতৰলৈ নগলা বুলি বুজি ময়ে তোমাৰ ওচৰলৈ আহিলোঁ। আঃ! বাহিৰত কি নিৰ্ম্মল বতাহ! উশাহ লৈ জীৱোঁ যেন লাগিছে! কি বিমল আকাশ! কি সুন্দৰ পৃথিৱী! কত কালৰ সুবত মই আজি তোমালোকক পালোঁ! হে পৰমেশ্বৰ, তোমাৰ ধন সৃষ্টি, যত্ন জগৎ বচনা! একালত মইও এইবোৰ ভোগ-সুখৰ অধিকাৰী আছিলোঁ। হায়! স্বৰ্ঘ্যৰ উত্তাপ, চন্দ্ৰৰ পোহৰ, বায়ুৰ নিৰ্ম্মল হিলোল একালত মইও অবাধে ভোগ কৰিবলৈ পাইছিলোঁ! এতিয়া মই সেই অধিকাৰৰ পৰা চিৰবঞ্চিত !!!—যাওক সেইবোৰ কথা। বোপাদেও, আমি কোৱা তুমি জানিবলৈ নিশ্চয় উৎসুক হৈছা, নতুবা এই নিজনান বাতিতুমি ইয়ালৈ নাহিলাইতেন। আমি কোন, সেই কথা তোমাক কওঁ বুলিহে মই তোমাক

মৈদামৰ ভিতৰলৈ মাতিছিলোঁ; তুমি ভৱ কৰি নাৰাবৰ দেখি ময়েই উঠি তোমাৰ ওচৰলৈ আহিলোঁ ।

সি আজি অনেক কালৰ আগৰ কথা।—বুঢ়া বজা প্ৰতাপসিংহৰ দিনৰ। প্ৰতাপসিংহক বুদ্ধিবৰ্গনাৰাণ্যে বুলিছিল। তেওঁৰ তিনিজন কোৱঁৰ আছিল। বৰজন কোৱঁৰৰ নাম চুৰাফা, মাজজনৰ নাম চুটিয়ান্ফা, আৰু সৰুজনৰ নাম চাই আছিল। বুঢ়া বজা বৰ্গনাৰাণ্যৰ ঘৰ নৰিয়া হলত, তেওঁৰ সৰুজনকোৱঁৰ চাইয়ে কিছুমান বগুৱা মাহুহ গোটাই লৈ, বাপেক মৰাৰ পিছত সিংহাসন অধিকাৰ কৰিবৰ নিমিত্তে শাস্ত্ৰ হৰ। বৰকোৱঁৰ চুৰাফাই মাজ ভায়েক চুটিয়ান্ফাক কলে যে তেওঁ নিজে নিঃসন্তান; গতিকে, তেওঁৰ পিছত চুটিয়ান্ফাই যে বাক্য পাব এইটো ধুকপ। এই বুলি তেওঁ চুটিয়ান্ফাক বজাই প্ৰবোধ দি নিজৰ ফলীয়া কৰি লৈ, ছয়ো মিলি ষড়যন্ত্ৰকাৰী সকলৰ সৈতে চাইক নগৰবপৰা বাজ কৰি খেদাই দিছে। প্ৰতাপসিংহ চুকালত ডাঙৰীয়াসকলে চুৰাফাক বজা পাতি সেৱা কৰিলে। তাৰ পিছত চাইয়ে যদিও আকোঁ ষড়যন্ত্ৰ কৰিছিল, কিন্তু অকৃতকাৰ্য্য হৈ ধৰা পৰি চুৰাফাৰ হাতত প্ৰাণ হেৰুৱালে। চুৰাফা অতি জয়ন্ত স্বভাৱৰ লোক আছিল। বজা হৈয়েই তেওঁ বাপেকৰ কুৱঁৰী মাহীয়েক এজনাক নিজৰ কুৱঁৰী কৰি ললে! তাৰ পিছত চেটিয়া জাতৰ তিক্ততা এজনীক, তাইৰ গিৰিয়েকক বিহু খুৱাই মাৰি, নিজৰ কুৱঁৰী কৰিলে। চেটিয়া কুৱঁৰী বজাৰ বৰ ঈশী হৈ পৰিল। তেওঁ আগৰ গিৰিয়েকৰ ভতিজা লৰা এটি তোপনৌয়া পো কৰি ললে, আৰু বজাৰ হতুৱাই সেই লৰাক যুবৰাজ মনোনীত কৰাই বজাৰ পিছত বাজপাটত বহুৱাবলৈ ধৰি কৰিলে। চুৰাফাই বজা হবৰ আগেয়ে মাজ ভায়েক চুটিয়ান্ফাৰ আগত কৰা অস্বীকাৰ এইদৰে শুদ্ধ কৰিলে। ইয়াৰ কিছু দিনৰ পিছতে জীৱৰ ইচ্ছাত সেই তোপনৌয়া লৰাটো মৰি থাকিল। তোপনৌয়াক বিহু খুৱাই মাৰিলে বুলি চুটিয়ান্ফাৰ পুতেক এজনৰ গাত বদনাম পৰিলত, সেই কোৱঁৰক প্ৰাণদণ্ডৰ নিমিত্তে চাওলাঙৰ হাতত দিবলৈ বজাই চুটিয়ান্ফাক আদেশ কৰিলে। পুতেকৰ জগৰত (যদিও সেই জগৰৰ কোনো প্ৰমাণ নাছিল) চুটিয়ান্ফাৰ ধন সম্পত্তি কাঢ়ি লৈ বাজ ত ৰাজলৈ পঠিয়া হৰ। ইয়াৰ লগে লগে চেটিয়ানৰ ইচ্ছামতে আৰু এটা বাজ আজ্ঞা প্ৰচাৰিত হৰ খে

প্ৰত্যেকজন ডাঙৰীয়াৰ একোটকৈ লৰা সেই ভোলনীয়া লৰাৰ শৰেৰে সৈতে মৈদামত দিব লাগে, বাতে সেই লৰাবোৰে সৈতে ভোলনীয়া কোৱঁবে মৈদামত উমলি থাকিব পাৰে। যেন আদেশ তেনে কাম হল। চাই পট্টনচোন সেই আঠোটি লৰা। তেওঁলোকক ভোলনীয়াক বেঢ়ি বহি, আছে। সেই আঠোটিয়েই আঠজন ডাঙৰীয়াৰ লৰা। পূব ফালৰ তিনটি—বৰগোহাঁই, বুঢ়াগোহাঁই, আৰু বৰপাত্ৰগোহাঁইৰ লৰা। পশ্চিম ফালৰ তিনটিৰ এটি বৰ-বৰুৱাৰ, এটি বৰফুকনৰ, আৰু এটি নাওবৈচা ফুকনৰ। দুকাষৰে দুটিৰ এটি ডিহিডীয়া ফুকনৰ, আনটি ভিতৰফাল ফুকনৰ লৰা। খোৱা বস্ত্ৰৰ কাষত বহি থকা সেইটো চাংমাই ভোলনীয়াক ভাতপানী বান্ধি খুৱাবলৈ দিয়া হৈছিল। হাতত জোৰ লৈ থকা সেই দুটা আৰিয়া-ধৰা, বন কৰি দিবলৈ সেই দুটা লিক্‌সে, ভোলনীয়া উঠি ফুৰিবলৈ সেই দুটা হাতী, সেইকেইটা ঘোৰা, সেইখন কেকোৰা-দোলা। সেইবোৰ বাটি, কাঁহী, শৰাই, মেচৰা, বৰপিৰা, ছালপিৰা আদি নানান বস্তু দেখিছাই ; সেই এটাইবোৰ ভোলনীয়া কোৱঁ-বৰ ব্যৱহাৰৰ নিমিত্তে দিয়া হৈছিল। মই কোন, যোকো কিয় ইয়াত দিয়া হৈছিল, সেইটোও তোমাক ভাঙি কৈ ধওঁ। মই ভোলনীয়া কোৱঁ-বৰ লেখাপঢ়া শিকোৱা অধ্যাপক আছিলোঁ। লৰাটিয়ে মোক বৰ ভাল পাইছিল, সেইদেখি লৰাটিক লেখাপঢ়া শিকাবলৈ চেটিয়ানীৰ বৃদ্ধি শুনি বজাই যোকো মৈদামত দিলে। আহোম বজাৰ স্তায়, বিচাৰ, বিবেচনা, স্বৰম, বীতি আৰু নীতিৰ এই চিনাকি, বোপাদেও, তোমাক দিলোঁ। এওঁ-লোকৰ কাৰ্য্য দেখিলে, এই পৃথিবীত ঈশ্বৰৰ কিবা হাত আছে যেন মনে নধৰে। এওঁলোকে নিত্ৰক স্বৰ্গদেও অৰ্থাৎ স্বৰ্গৰ দেৱতা বোলে। এনে-বোৰ ব্যৱস্থা যদি স্বৰ্গৰ পৰাহে এওঁলোকে নমাই লগত লৈ আহিছিল, তেনেহলে তেনেখন স্বৰ্গলৈ জন্মজন্মান্তৰেও যেন কোনো নাযায়। তেনে স্বৰ্গলৈ যোৱাতকৈ এই ভয়ঙ্কৰ মৈদামৰ দুৰ্ঘোৰ যন্ত্ৰণা সহিও যেন চিৰকাল আমি থাকোঁ। বোপাদেও, এই স্বৰ্গদেওসকলৰ সঁচ এতিয়াও আসামত আছেনে ?” মই নুব জ্ঞেকাৰি নাই বুলি উত্তৰ দিলোঁ। মোৰ উত্তৰটো শুনি তেওঁ আকাশৰ ফালে চাই কলে “তেনেহলে হে ঈশ্বৰ তুমি আহাঁ ! আৰু এই পৃথিবীত ধৰ্ম্মও আছে !”

এনেতে বহুং দুবৰপৰা প্ৰথম কুকুৰাৰ ডাক শুনিবোঁ। কুকুৰাৰ ডাক শুনি তেওঁ জিকাৰ মাৰি উঠি যোক কলে “বোপাদেও, অদৃষ্টৰ লিখন কোনে ধৰাৰ মই আৰু বাহিৰত থাকিব নোৱাৰোঁ।” এই বুলি বৰ শোকৰ চকুৰে মোৰ ফালে তেওঁ চাই লাহেকৈ নামি মৈদামৰ ভিতৰলৈ গল। তেওঁ নামি ভিতৰ পালতে, মানুহ হাতী ঘোৰাবোৰ আকৌ আগৰ নিচিনা জকাবোৰ হল; আৰু সেই জকাবোৰৰ চকুৰে আলি তাৰপৰা জুইৰ ফিৰিঙাতিৰ নিচিনা ওলাবলৈ ধৰিলে। ক্ষন্তেকতে সেই জকাবোৰে আগৰদৰে পৈশা-চিক তাম্বুৰ নৃত্য কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ ক্ষন্তেকৰ পিছতে মৈদামটোৰ মুখখন জাপ গৈ আগৰ নিচিনা হল। মই সাৰ পাই দেখিলোঁ, মই মোৰ শোৱাপাটীতে পৰি আছোঁ, আৰু বুকুৰ খোচা-বিদ্ধা অলপো কৰা নাই।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

বৰ্ত্তমান ভাষাৰ অৱস্থা ।

ডক্টৰ গ্ৰীৱৰ্চন চাহাবে ভাৰতীয় ভাষাবিলাকৰ আলোচনা কৰাৰ লগে লগে আৰু অসম গৱৰ্ণমেণ্টে ৬ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ “হেমকোষ” ছপাই উলিয়াব লগে লগেই কলিকতা ইউনিভাৰ্চিটিত অসমীয়া ভাষা ত্ৰিগ্ৰ পৰীক্ষা-লৈকে পাঠ্য হল। আৰু তল ওখ সকলো খাপৰ পঢ়াশালিবিলাকত অসমীয়া ভাষা চলাব পৰা আজি অলপ দিনৰ ভিতৰতে ভাষাই বৰ বহলকৈ উন্নতিৰ বাটত বেগ দিবলৈ ধোপনিপিটি লৈছে যেন দেখিবলৈ পোৱা গৈছে। চাৰিখন কৈ সমালোচনী কাকতৰ প্ৰায় একে সময়তে আবিৰ্ভাব, অসমীয়া ভাষাৰ আধুনিক বুৰঞ্জীত বোধ কৰোঁ আগেয়ে ঘটা নাছিল। অকল যে আলোচনী ওলালেই ভাষাৰ উন্নতি হৈছে বুলি কব খুঁজিছোঁ। এনে নহয়, কাকত কেইখন উলিওৱা গবাকীসকলৰ মনৰ আৰ্শ্বিক ভাষাৰ লগে লগে, সেই কাকতবিলাকে সৰ্বসামান্যৰ ওচৰ চাপোতে যেনে সংকাৰ পাইছে তাৰপৰা দেশৰ মানুহৰ ভাষালৈ আগহটো ধুজিব পাৰি। সেয়ে উন্নতিৰ

বহল লক্ষণ বুলি ধৰিছোঁ। আজি বহুত দিনৰ মূৰত অনাদৰত পেলাই থোৱা ভাষাটো আমাৰ মানুহে সামৰি-মুতৰি চপাই লবলৈ কাণ-মন কৰা দেখি বাস্তবিকতে মনত বৰ সন্তোষ লাগিছে। যুটিছ গৱৰ্ণমেণ্টে অসম দেশ অধিকাৰ কৰিবৰ দিনবেপৰা বোধ কৰোঁ অসমীয়া ভাষা অশ্ৰদ্ধাৰ বস্ত হৈ পৰে। ইমান দিন বিদেশী ভাষা এটাই যে অসমীয়া ভাষাৰ বস চুহি তাক লেবেলা কৰিলে তাক মুই কৰিব- নোৱাৰি। অসমীয়া কথাৰ বহুত খাছ শব্দৰ ব্যৱহাৰ নাইকিয়া হোৱাত অসমীয়া লিখকে বহুত ঠাইত অসমীয়া ভাষাত শব্দ নাই বুলি খেদ কৰোঁতেই যায়। গাৱলীয়া চহা শব্দ ব্যৱহাৰ কাৰবলৈ লাজকে লগা হল। সদাই বঙ্গলা কিতাপ পঢ়ি থকা লেখকে অসমীয়া লিখিব খোজোঁতে সংস্কৃত শব্দহে তেওঁৰ মনৰপৰা আগবাঢ়ি ওলায়। আৰু সেইওপে আমাৰ ভাষা আজি বছৰেচেকেকমানৰপৰা কোৱা ভাষাৰ পৰা অলপ অলপটক আঁঠৰি আহিছে যেন লাগে। এইটো কিন্তু ভাল লক্ষণ নহয়। দেশৰ উন্নতি কৰিবলৈ হলে, পঢ়াশুনা জনা গাৱলীয়া মানুহ-বিলাকক কুৰি শতিকাব নতুন কথা নতুন তথ্যৰ গম পোৱাবলৈ হলে, সহজ ভাষাত লেখকসকলে লিখি তেওঁবিলাকৰ আগত ধৰিব লাগিব, অনাহকত লংকুতৰ গোট শব্দ গোট গোট আনিলে অসমীয়াৰ পেটত অজীৰ্ণ বোগে শেহত দেখা দিয়াৰ আশঙ্কা খুব বেচি। কম এটা অথচ লিখিম আন এটা, এনেকৈ কোৱা ভাষা লিখা ভাষা হুটা বেলেগ ভাষা হৈ পৰিবগৈ পাৰে। তেনেহলে ভাষাটো লিখা-পঢ়া কৰোঁতাসকলৰ হাততহে থাকিব, দেশৰ ধৰনী অসমীয়া ৰায়বিলাকে, লিখিপঢ়ি উলিওৱা জ্ঞানৰ গোন্ধ নেপাই গোট্টেই জীৱন কলা আন্ধাৰত নিয়াব লাগিব। বঙ্গভাষাই যি ভুল কৰিলে আমাকো আকৌ সেই ভুলেই পাব। এতিয়ালৈকে জগদীশ্বৰৰ কৃপাত আমাৰ দেশত তেনে ভুলে বৰকৈ আমাক আঁকোৱালি লব পৰা নাই। ডাক্তৰ গ্ৰীৱৰ্চনে সেই সৰ্ব্বদে লিখিছে—If the printing press had not been so fruitful in Sibsagar as in Calcutta during the past hundred years, we must not forget, that the press as it has been used has not been an altogether unmixed blessing, and that it had done much to reduce the Bengali literature form being national to

becoming the mental pibulum of specially educated class Bengali as it has progressed since the introduction of the printing press has become more and more Sanskritized while Assamese under the wise conduct of the local missionarie has escaped the fate of its sister language—Assamese literature is essentially a national product and it is so still.—

এতেকে অৰাবত আমাৰ ভাষা সংস্কৃতীয়া কৰা অনায়াস । যত পোন-পটীয়া কথাবে, সবল দৰুৱা শব্দেৰে কোনো কথা কব বা লিখিব পাৰি, তাত সংস্কৃত শব্দ স্নুমাই স্তন্যবলৈ ললিত কৰিবলৈ যোৱাটো ভুল, আৰু তেনেকৈ লিখাই ভাষাৰ উন্নতি নকৰি বৰঞ্চ অৱনতিহে কৰে । “কল্পেৰুৰ ভিতৰতে বহুদিনাদে যেনে যেনে ভোপক্ষনি হল । বাতিপুৱাবলৈ এতিয়া অলপ সময় আছে ; মনোৱাসত সকলোৰে ব্যস্ত । ২২ অক্টোবৰৰ পুৱা লতাৰুল পৰিপূৰ্ণ স্তম্ভ জ্যোতিৰ্দ্ৰ অৰুণ কিৰণে আলোকিত ভূমিখণ্ড দেখা গল । সঙ্গীত সহিত উপাসনা সমাপন হল ।” এনে লিখা বেয়া । সংস্কৃতৰ বিদ্যা অসমীয়া ভাষাত এনেকৈ দেখুৱাবলৈ যোৱাটোত অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি কৰা নহয় ।

অসমীয়া ভাষাৰ আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে নতুন আখৰ-বোঁটনি, নতুন শব্দ উদ্ভাৱন, নতুন গঠনেৰে লিখা উলিয়াবলৈ যোৱাটো বৰ বেয়া । কিন্তু এই কথাও সচাঁ যে যদিও হেমকোষ অভিধানে আমাৰ শব্দবিলাকৰ আখৰ-বোঁটনিৰ বাট উলিয়াই দিলে, তথাপি এনে বহুত শব্দ আছে যাৰ বিষয়ে আমি এতিয়াও বিবাং হব পৰা নাই । হেমকোষত থকা শব্দবিলাকৰ আখৰ-বোঁটনিৰ সম্বন্ধে সকলো এক হব লাগে । হেমকোষত যি আখৰ-বোঁটনি বান্ধি দিছে, তাত আমি আপত্তি কৰিব নেলাগে, আৰু হেমকোষৰ বাহিৰে যিবিলাক শব্দ আছে সেইবিলাকৰো এটা ভাল মীমাংসা কৰি সকলোৰে একে আখৰ-বোঁটনি গ্ৰহণ কৰিব লাগে । বিদেশী শব্দ আমাৰ ভাষাত সোমালে তাৰ উচ্চাৰণ অহুসৰি আখৰ-বোঁটনি হয়, আৰু হব লাগে । চাহাৰ যেনেকৈ লিখোঁহক, চোলোমান, চবলবিন, বাচুল, চাবে (আধা), চমন, চানি, পোছাক, চিৱালদহ, চুকীয়া ষ্টীট ইত্যাদিও লিখা উচিত । ইংৰাজীৰ s ক চবে, sh ক ছ, ch ক জৰে লিখিলেই বোধকৰোঁ বিদেশী শব্দৰ উচ্চাৰণৰ বহুত ওচৰ চাপিব পাৰিমহঁক । এতেকে

shillong—ছিলং, senate—চিনেট, church—চৰ্ছ লিখা উচিত। এইবিলাক শব্দত আৰি একে হব নোৱাৰিবলৈ আগলৈ আমাৰ আধৰ-বোঁটনি বব খেলিবেলি হোৱাৰ আগত্বক। নতুন গঢ়েৰে লিখা আৰি দিনদিনে কৰ পৰাহে ওলাইছে। ইংৰাজীৰপৰা তৰ্কমা কৰোঁতে, বা সদাই ইংৰাজী ভাষা আলচ কৰি ইংৰাজীৰে কথাটো মনত জুকিয়াই লৈ অসমীয়াৰে বহুবাৰ পৰা আৰু বঙ্গলা ধৰণৰ লিখা বহুত দিন আলচ কৰোঁতে অসমীয়াত কাবো কাবো হাতত নতুন গঢ়ৰ লিখা আবিৰ্ভাৱ হৈছে। “যদি বদত এটা বঙ্গ ধৰা, তেন্তে দেখিবা ইয়াৰ যিডোখৰ হৰ্গ্যৰ ফালে মুখ কৰি আছে, সেই ডোখৰত হৰ্গ্যৰ কিবণ পোন হৈ পৰে। সেই ঠাই সোনকালে তপত হয়।” ইত্যাদি ইংৰাজী ধৰণৰ লিখা। “আজি কালি যদি তেনে পাখি এখিলা পোৱা সম্ভব হল হেতেন, তেন্তে দেখিবলৈ পোৱা গল হেতেন আমাৰ ভিত্তৰত নো কিমান প্ৰকৃত মানুহ আছে দেখা পোৱা গল হেতেন।” “মানুহ-ত্ব”, “দামী খোৱা” ইত্যাদি ধেনেকৈ নতুন শব্দ গঠন কৰিবলৈ কোনোক কোনোক কাৰবাৰ কৰা দেখা গৈছে, ইও এক প্ৰকাৰ নতুন কথাৰ গঠন যেন লাগে। জয়জয়তে নতুন কথা, নতুন গাঠনি আবিষ্কাৰ কৰি ভাষাত চহকী কৰিবলৈ যোৱাতকৈ, ভাষাত যিখিনি আগবেপৰা আছে তাকে শিকি বুদ্ধি ললেই ভাষাই তৰণি পাব যেন পাওঁ। “সকলোকে অৰাক কৰি তুলিলে,”—বঙ্গলা আৰ্হিৰ কথা নহয়নে? যোৰ মনেৰে পৰি-লৰ ঠাইত “পৰি গল” দেখিলেৰ ঠাইত “দেখা পালে” সোমালৰ ঠাইত “সোমাই পৰি গল” ইত্যাদিও বহুদিন বঙ্গলা ভাষাৰ প্ৰাধৰ্ভাৱত সোমোৱা বঙ্গলা ধৰণৰ অসমীয়া কথা। শেবত ব্যাকৰণ। যদিও অসমীয়া ব্যাকৰণ বিস্তৃত আৰু বঙ্গলা ব্যাকৰণৰ সৈতে গোটাই অমিল, তথাপি আমাৰ বহুত লিখকৰ ব্যাকৰণৰ দোষ আছে।

“লিখক পৰৰ বন্ধু শুনা শিতগণ।

বিজ্ঞা বিত্তৰণে তেওঁ কবন্ত যতন ॥

নানা কথা কয় যদি আৰু শান্তি দিয়ে।

বেয়া কৰা বুলি তুমি নাতাৰিবা হিয়ে ॥”

পঢ়াশালিৰ নিমিত্তে লিখা, আৰু বহুদিন পঢ়াশালিত চলা এখন কিতা-পৰ প্ৰথম পাঠৰপৰা ভোলা ওপৰত লিখা কাকি কেইটাত “বিজ্ঞা বিত্তৰণে”

কথাটো অসমীয়া ব্যাকৰণ বহুতে লিখা হোৱা নাই যেন পাওঁ। “হিৱাৰ” অধিকৰণ কাৰকত “হিয়ে” লিখা নিতান্ত ভ্ৰম। এনেকুৱা অশুদ্ধ ব্যাকৰণ সেই কিতাপত অতি বেচি। কিতাপটোৰ শেষৰ পাঠক পৰা আকৌ ছুলিলোঁ—

“এই বে কমলকুল ফুটে সবোধবে।

কেনে মনোলোভা শোভা, মনচিত হবে ।

কিন্তু সবোধৰ জল বাহু সন্মিলনে।

কৰিছে আকুল তাক অতি যেন যনে ।

“সবোধবে” “সন্মিলনে”ত ব্যাকৰণ অশুদ্ধ। পছমৰ ঠাইত “কমল,” কুলেৰ বাবে “ফুটে,” পানীৰ বাবে “জল” ব্যৱহাৰ কৰাত গ্ৰহকাৰৰ ইচ্ছা বোধ কৰোঁ তেওঁৰ লিখা পহীন আৰু সাক্ষ্য কৰিবৰ। অসমত মজলীয়া কুলৰ পাঠ্য কিতাপ অসমীয়া ভাষাৰ আদৰ্শ হব লাগে। পত্ৰৰ পাঠ্যৰ কথাত কবলৈ একো নাই, পত্ৰৰ “চিন্তা ভবঙ্গিনী” কিতাপখনি গ্ৰহকাৰে এবাৰ এতিয়া চকু-সুৰাই চোৱা উচিত যেন পাওঁ। লিখা ভাবত গধুৰ হয় উৰাই-মুৰাই সংস্কৃত শব্দ ব্যৱহাৰত নহয়। শব্দ বিয়েই হওক ব্যাকৰণ শুদ্ধ নহলে সি গোটাই অশুদ্ধ।

“অন্তবে ভৰাপি; জানি, পাই ছুনয়ন

কলুধিবে এক যেন অমল কমল

কিয় হল ইচ্ছা হায় নাজানোঁ কাৰণ

দৰিদ্ৰ পুত্ৰৰ

সামান্ত কুসুম মালা—সামান্ত ভূষণ

যাত্ কঠে দিলা কিবা আছয় জগৰ ?

নকবে কি যাত্ তাক শৰীবে বহন ?

নহৰোঁ নিবাস ; জল আশালতা মূলে

কৰিৰোঁ সিঞ্চন ; মালা “চিন্তা ভবঙ্গিনী”

—নহলেও প্ৰিয় সিটো সত্য বিজ্ঞ কুলে—

অৱশ্য ধৰিব বন্ধে আধবে জননী !”

এই সংস্কৃতীয়া অধিক বহুলা ব্যাকৰণ আৰু তাকৰ অসমীয়া ব্যাকৰণেৰে

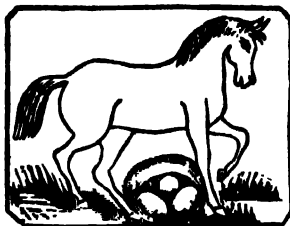
লিখাই তলত ছুলি দিয়া পদ কেইকাকিব সৈতে কেনে সায়লস্য বাধিছে
পাঠকে পড়ি চাব :—

“কোন সিটি বসি চেয়াব আসনে,
সমুখ টেবিলে ফুল-স্বেপোপবে,
যথা বুদ্ধ আক ভর্জনী অঙ্গুলে,
দাবদা লেখনী চলাই যায় ?”
“দিল্লন তেবাণী—বাবু নামে খ্যাত
কবে বাজ কাজ বাজাব আগিচে ;
আজি মাস শেষ হল উপস্থিত
বহুত কার্যাব পবিছে তিব ।”
“সবা লবি কবি কবিয়া ভোজন
(ধুম পায়ী বাবু ধুম পান কবা
হল কি নহল), ভয় ভয় মন
পাছে জানো হয় অনুপস্থিত,
ছইলে সিরূপ আছে জবিমানা,
আছে চকুবান্দা ওপব-আলাব
ই-ব বনুয়াত আছে জানা,
আগিচে সিহেতু শীঘ্ৰে উপনীত ॥”

ইত্যাদি হাস্যাস্পদ, অশ্লীল, গর্হিত বর্ণনাস্বক লেখা পঢ়াশলীয়া কিতাপত থকা
নিত্যস্ব শ্রম । ইয়াক গুচুয়াব দিন আহিল ।

“লসবীয়া ভাবা ।”

কুপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি । ঘুৰীৰ বাহ ।

ছুৱৰি । “হজুৰ তিনঠুঁ বাবু হজুৰকা স্যাতে মূলাকাত কবনে আৱা ; বাহ-
বমে খাবা ছায় ।”

বববকৱা । চালাম দেও ।”

(ক, ঙ, আৰু দ ব প্ৰবেশ)

“আহক, আহক, বহক, বহক, কেনে আছে ? কেতিয়া আহিল ?”

ক । “ভালে আছেঁ। অলপতে আহিলেঁ। ডাঙৰীয়া বা কেনে
আছে ?”

বববকৱা । “বহৎ ভালে আছেঁ। সকাম ?”

ঙ । “ডাঙৰীয়াক আজি আমি অলপ আমনি কৰিব খুজিছোঁ ; অহুযতি
দিলে কৰিব পাবেঁ।”

বববকৱা । “কবক, কবক, একো আমনি নহয়, পৰম সন্তোষ পাম ।”

দ । “ডাঙৰীয়াই এখন মাহেকীয়া কাকত উলিয়াওক ।”

বববকৱা । “মাহেকীয়া কাকত কেইবাখনো ওলাইছে ; আৰু ওলালে অজীণ
হব।”

প । “নহয় ডাঙৰীয়া । এখন কাতত ডাঙৰীয়াৰ হাতবপৰা ওলাবই
লাপে । ডাঙৰীয়াৰ কাকত লবলৈ আমাৰ দেশক মাছৰ উৰুবাৰ
হৈ আছে ।”

বববকৱা । “উহ ! উলিয়াটো ভাল নহব ।”

- ৬। আমি বুজিছোঁ ভাল হব; উলিয়াবই লাগিব; নতুবা আমি আশাত নিবান হমইক।”
- বৰষকল্প। “বাক। উলিয়াব লাগে যদি উলিয়ায়। কিন্তু তাত লেখিবলৈ একো বিষয় নাই।”
- ক। “অনেক বিষয় আছে। সকলো বিষয় আছে। বাজনীতি, সমাজনীতি, সাহিত্য, বিজ্ঞান, দৰ্শন, কবিতা, শিল্প, ধৰ্ম, কৰ্ম, বেহা বেপাৰ, ইত্যাদি। ডাঙৰীয়াই লেখিলেই হল।”
- বৰষকল্প। “বাজনীতি লেখিবলৈ গলে কত কাৰ জগৰ লগাওঁ চিন নাই। ধৰ্মৰ কথা লেখিবলৈ গলে আমাৰ চাৰি-সত্ৰীয়া গোসাঁইসকলকে প্ৰমুখ্য কৰি ভকত বৈষ্ণৱস্বৰ্গই শাও দিব পাৰে; আৰু তাৰ উপৰিও যোদ্ধা মৌলবি সকলেও যে মোৰ মূৰৰ ওপৰলৈ “খোদাৰ গজপ” পঠিয়াবলৈ নিবিচাৰিব এনে কথাও নাই। সমাজনীতি চৰ্কা কবি-বলৈ গলে উজনীৰ সমাজৰ মন্ত ধৰণী সকলে যোক যে এঘৰীয়া নকৰিব তাৰে বা আটক কি? কবিতা লেখিবলৈ কল্প ধৰিলে মোৰ আদৰৰ উঠি-অহা আৰু পৰি-যোৱা অসমীয়া কবি বহু সকলে অনধিকাৰ চৰ্কা অপৰাধত যোক জগৰীয়া কৰিব। সাহিত্য আৰু বিজ্ঞানত মই একেবাৰেই অজ্ঞান। সেই ছটা বিষয়ৰ হিলৈ খাৰ বিচাৰি উলিয়াবলৈ মোৰ পেটটোত আপোনালোকে “খানাতলাচ” কৰিলে কিজানি মোৰ গাত দায়ৰ চাট পৰা একো নাপাব। দৰ্শন—মই বিদ্যালয়, যাক আপোনালোকে পঢ়াশালি বা কঠিয়াতলি বোলে, এবিবেপৰা অদৰ্শন হৈ পৰি আছে। বেহা-বেপাৰৰ বিষয়ে লেখিবলৈ গলে, বেহা-বেপাৰত পকা বাবু জিলুমিল কেয়াৰ সৈতে মোৰ মনান্তৰ নঘটিলেও কথাস্তৰ ঘটিব। কলত তেওঁৰ গোলাৰপৰা উঠনাকৈ লোণ তেল খোৱা আৰু ঠেকত পৰিলে শতকৰা ৭৫ টকা বাঢ়িত ধন ধাৰে লোৱাৰ ডিকচন লাগিব। গতিকে, মই লেখোঁ কি?”
- ক। “নহয় আপুনি লেখোঁ বুলিলেই হব; কাকত উলিয়াওঁ বুলিলেই

ওলাব ; সেইদেখি কাকত উলিয়াবই লাগিব, নতুবা আৰি
মৰণান্তিক বেজাৰ পাম ।”

বববকৱা । বুজিছেনে দেওহে, আপোনাসকল বৰ অবুজন মানুহ ; আপোনা
সকলে নিজৰ সুবিধাটোহে বুজে, লোকৰ “ডিফিকাল্টিটো”
নুহুজে । উলিয়াব লাগে যদি উলিয়াম, যি জানো যি পাবোঁ তাকে
ভাত লেখিম । অৱশ্যে ভাল বেয়া ধৰম অধৰমৰ তাৰ আপোনা
সকলৰ গাত ।”

এই বুলি শ্ৰীযুত ক, ও আৰু দ ক “গুড্‌বাই” কৰি উল্লিখিত “মেয়াচ’নেট”
অৰ্থাৎ ঘূৰীৰ বাহ নামে মাহিলি কাকত উলিয়ালোঁ । সেই ৰে ডিছ কেইটা
দেখিছা, সেই কেইটা ফুটি ঘোৰা-পোৱালি অগিলেই ঘোৰ খবচ বাঢ়িব ।
সেইদেখি মোক সোনকালে অগ্ৰিম গ্ৰাহক আৰু পয়চা লাগে । Come come
hurry up.

শ্ৰীকৃপাধৰ ।

ডাকৰ টোপোলা ।

(গীত)

(আসা ভৈৰবী—ঠুংৰি ।)

কই যোৱা ডাকোৱাল, খোজ কিয় কোবাল,
জুহুক জুহুক কিনো বাজে ?
ভোমাৰ সি টোপোলাত চিঠি নামে অসংখ্যাত
কিনো অদভুত বস্তু বাজে ?
বিদেশত আছে পতি, ধৰত বইছে সতী,
মৰম বাতৰি কিবা যায় ?
বিবহত গোৰা নাবী মাগি প্ৰেম-শাস্তিবাৰি
প্ৰণয়ীক প্ৰণয় জানায় ?
শিঙুৰ সন্দেশ-বাৰ্তা, মাজুৰ তাবনা চিন্তা,
বহুব সাদৰ সন্তাবণ,

চেষ্টা কবিৰ লাগে। শিশুৰ ছন্দ অতি কোমল, সেইনিমিত্তে সি কোমল ভাবটো অতি সহজে বোধগম্য কবিব পাৰে। অনেক সময়ত মাক বাপেকে ভাবে যে সন্তানে 'হুঁঠালি কৰি তেওঁবিলাকৰ কথাৰ অবাধা হৈছে; কিন্তু বাস্তবিক পক্ষত সকলো সময়ত সেইটো ঠিক নহয়। কিয়নো, শিশুৰ স্বৰ্গ-শক্তি অতি অলপমান; সি সহজেই ভাল কথা বা উপদেশ পাহৰি যায়। তেনে স্থলত সন্তানক নেমাৰি বৰং প্ৰতি দিন তাক নানা বকমৰ গল্প আৰু কথাৰ ছলেৰে উপদেশ দিব লাগে। দিনো এই দৰে সিহঁতে ভাল উপদেশ কথা শুনি সিহঁতৰ মনত সেইবোৰ শিলৰ বেৰৰ নিচিনাকৈ বহি যাব।

সন্তানক মাক বাপেকৰপৰা-দূৰে হুবে বাধিলে মাক বাপেকৰ ওপৰত তাৰ মৰম আৰু ভক্তি কমি যায়; আৰু সি বাপেক মাকক বৰ ওচৰৰ আৰু নিজৰ বস্তু বুলি নাভাবে, মাক শেহত সন্তান আৰু মাক বাপেকৰ ভিতৰত স্নেহ মমতাৰ ভাব কমি পৈ কি যেন এটা দুৰণি দুৰণি ভাব আহি পৰে। মাকে লবাবিলাকৰ প্ৰত্যেক কথাতে দোষ ধৰা উচিত নহয়।

বাপেক মাক ছুইবো ভিতৰত মাক অধিক সময়ত সন্তানবিলাকৰ তত্ত্ব-বধান কবিব লগীয়া হয়। মাকে খালি মাক হৈ বহি থাকিলে নহয়। মাক কেতিয়াবা সিহঁতৰ ধেমালিৰ লগবীয়া হব লাগিব, কেতিয়াবা মাকৰ মৰম দেখুৱাব লাগিব, কেতিয়াবা সিহঁতৰ শিক্ষক হব লাগিব, আৰু কেতিয়াবা হয়তো সিহঁততকৈও সৰুটী হব লাগিব।

মাকৰ হাতত দিনেবাতিয়েই কাম। এটাইবোৰ মাকৰে বোধকৰোঁ কামৰ ওৰ নপৰে। ওবেদিনটোৰ পিছত হয়তো বাতি দহ-এঘাৰ বজাৰ সময়ত কামৰ ওৰ পৰিল। কিন্তু বাস্তবিক পক্ষত তেতিয়াও মাকৰ কামৰ শেষ নহল। কেচুৱা লৰাক হয়তো গাখীৰ খুৱাব লাগিব, নাইবা কাবো নৰীয়া হৈছে তাৰ সেৱা কবিব লাগিব। ঈশ্বৰে মাকক এইদৰেই পঢ়িছে। সেইবাবে এটাইবোৰ মাকে এইবিলাক কাম তেওঁবিলাকৰ কৰ্তব্য বুলি ভাবে। কিন্তু এইবিলাক গৃহকাৰ্য্যৰ ভিতৰতে মাকে লৰা ছোৱালী, বিলাকৰ-নিৰ্দিষ্ট সময়ত নিয়মিতৰূপে ভাল শিক্ষা দিয়া উচিত। মাকে কলে নচলিব যে তেওঁৰ আহৰি নাই। তেওঁ বকৱা নানা কামৰ ভিতৰতে এই বিশেষ কামৰ নিমিত্তে সময় উলিয়াই লব লাগিব।

সন্তানবিলাকৰ স্বভাৱ, যে বেতিয়াই সিহঁতে কোনো এটা কষ্ট পায়, লবি মাকৰ আগত কয়গৈ। কিম্বা কোনো এটা নিয়ন্ত ৰং পালেও সেইটো সিহঁতে সেইদৰে লবি আহি মাকক কয়। সেইদেখি সেই মুখ হৃৎক সমস্ত সিহঁতৰ প্ৰতি মাকে সহানুভূতি দেখুৱাব লাগিব। তেনেহলে মাকৰ প্ৰতি সন্তানৰ ডাঠ বিশ্বাস হব; তেনেহলেহে সিহঁতে বুজিব যে সিহঁতৰ প্ৰতিও সহানুভূতি প্ৰকাশ কৰিবৰ মানুহ আছে। আৰু এটা কথা,— মাকে এইবিলাক কাম কৰিছে বুলি বাপেকে যে একোলােকে চকু নিদি থাকিব এনে নহয়। বৈশীয়েকে কেনেকৈ লবাইতক শিক্ষা দিছে, ভুলিছে-ভালিছে সেইবোৰ তেওঁ দেখিব লাগিব।

ঘৰৰ গৰাকিনে প্ৰায়েই অৰ্থ:চিন্তাত বাহিৰত ঘূৰি ফুৰে; তেওঁৰ ঘৰুৱা কীৰ্ত্তা ভাবিবৰ আহৰি নাথাকে। কিন্তু সেইবুলি তেওঁ হাত-সাবটি বাঁহ ধকা উচিত নহয়। তাৰ ভিতৰতে তেওঁ তেওঁৰ সময় উলিয়াই লৈ যাতে লবা ছোৱালীৰ ভাল শিক্ষা আৰু স্বভাৱ চৰিত্ৰৰ ভাল গঠন হয় সেই-বোৰলৈ মন দিব লাগিব। পুৱা বা গধূলি বেতিয়াই তেওঁ আহৰি পায়, তেতিয়াই তেওঁৰ লবা ছোৱালী আৰু সহধৰ্ম্মিণীৰে সৈতে গোটখাই ঈশ্বৰৰ উপাসনা কৰা উচিত; তাৰ পিছত তেওঁলোকৰ মাজত সৰু কথাৰ আলচ কৰা উচিত। মাকতক বাপেকে এই কামৰ তাৰ ললে লবা ছোৱালীবিলাকৰ মনত সেইবোৰ দ কৈ বহিব। সকলোৱে ঈশ্বৰৰ উপাসনা নিজৰ জীৱনৰ ভেটি কৰি ৰখা উচিত। তেনেহলে তেওঁলোকৰ লবা ছোৱালীবিলাকৰ মনতো সৰবেপৰা সেইটো স্বাভাৱিক হৈ পৰে। এই প্ৰণালীত চলিলে গৃহস্থৰ ঘৰত লক্ষী শ্ৰীয়ে বাস লয়।

শ্ৰীপ্ৰজ্ঞানুশৰ্বৰী দেৱী।

—
কুলি।

কুলি, নকৈ আহিলি আজি !

ম এটি ভাব হিয়াত কুলিলি,

বিগটি উঠিল আজি।

পাহরি আছিলো বীণটির ছব,
 সোহঁবাই মিলি তই,
 তইও নাহিলি, ফুলকো ফুলানি,
 ষঙতে উধলো মই ।
 লগতে আনিলি মধুর মলয়া
 কবিলে ছদয় ছব,
 নাচি নাচি গালি কুউ কুউ বুলি,
 মনকে কবিলি চুব ।
 যা ধেমেলীয়া. যা হে কলীয়া,
 নেলাগে মাতিব তই,
 তোব ই চাতুৰী জানো ভাল কবি,
 নেলাগে হুস্তনো মই ।
 এতিয়াই মাতিবি, বিতাতে লুকাবি
 আধকরা কবি গাই,
 নেলাগে হুস্তনো আধকরা গান,
 নেথাকো ভোগই চাই ।
 সকলোকে এবি তোবেই পানত
 নহওঁ বলিয়া আক,
 আকোঁ ছনাই তই যদি মাত
 নেবাছো প্রেমব লাক ।
 নেলাগে ঐ তোব মধুর মলয়া
 ওলোটাই নে তই,
 নেলাগে ফুলিব লাহবি মালতী,
 নেচাওঁ ফুলনি মই ।
 মাতিবি যেতিয়া আমনিত পবি,
 নিসিয়ারোঁ আক ভোক,
 কুউ কুউ কবি গীত গাই আক
 নিদিবি জাননী মোক ।

শ্রীঅধিকানাথ ববা ।

ফুলৰ মালা ।

মই—গোটেই পুৱাটো বহি বহি এই চেনেহৰ মালা গাধিছোঁ ।
মই—পিন্ধাই দিম বুলি তোমাৰ ডিঙিত মালাধাৰি মোৰ গাধিছোঁ ।।
মই—সমস্ত পুৱাটো একো কৰা নাই একে মনে চিতে আছোঁ ।
কেৱল - বকুল তলত বহি অকলই মালাধাৰি মোৰ গাধিছোঁ ।
তেতিয়া—গাইছিল সেই গছৰ ডাগত ফুলনিত সুৰে কুলি ।
তেতিয়া—কঁপিছিল সেই গছৰ ডাগটো পুৱা-বতাহত হালি ।
তেতিয়া—পুৱাৰ হাঁহিটো পৰিছিল আহি হাঁহিতৰা ফুলনিত ।
মই—বহি অকলই চেনেহ-হতাৰে গাথোঁ মালা সুবনিত ।
সখি—খালি বকুলেৰে গথা নাই মই মালাধাৰি মৰমৰ ।
আছে—মিলনৰ তাত পৰিত্ৰে চানেকি, তপ্ত অশ্রু বিচ্ছেদৰ ।
আছে—সিসবৰ সৈতে মোৰ বত প্ৰেম অন্তৰত মই সাচিছোঁ ।
লোৱাঁ—ডিঙিত তোমাৰ ফুল মালাধাৰ তোমাৰ কাৰণে গাধিছোঁ ।।

“বাজেন”

ব্ৰহ্মপুত্ৰ ।

কেনে বিতোপন জগত মোহন

শোভা নদবৰে ধৰে ।

ইপাৰ সিপাৰ কুৰি জল ধাৰ

বিপৰীত বেগে লৰে ॥

ডকা চাকনৈয়া নখনে পৰিয়া

চমক লগাই মন ।

চাকি পানী কেণ উটিছে বেহেন

জল পক্ষী সুশোভন ।

বাঁহনী-বেলিব বাঙলি জ্যোতির

তাতে অপকুপ শোভা ।

নেওচি ইন্দ্রধনু, সাজে নিজ তনু,

জগজন মনমোভা ॥

চন্দ্রব কিরণ পবি বিতোপন

জল জলে যেন হীবা ।

চন্দ্র তবা বত পানীর ভলত

নাচে মুখ হাঁহি-ভবা ॥

শিহু ঘবিন্নাল কবিছে আক্ষাল,

লবে ভবী যেন হাঁহ ।

উধলিছে টেউ, পক্ষী কাঢ়ে বাও,

নীতল বয় বতাহ ॥

মহা মনোহর ধবে নদবব

শোভা জিনি মন্দাকিনী ।

অপকুপ গতি, বিচিত্র প্রকৃতি,

ভাবুক মনমোহিনী ।

শ্রীশ্রীনাথ বেঙ্গবকয়া ।

বাঁহী

আগিছিল বৃন্দাবন তোমার লুভত,

গোপালে বজালে বাঁহী সন্ধিয়া কালত,—

যব এবি বাঁধিকাই বাঁহীৰ মাতত,

অর্পিছিল প্রাণ মন ককর পারত ।

সেই বাঁহী পৃথিবীত আজিও বাজিছে,

বসন্তত বৃন্দাধনে আজিও শোভিছে,

ভক্তির চকুবে চালে কুকরো নাচিছে,—

বাঁধিকাও বাঁহী গুনি প্রেমত যজিছে ।

প্রকৃতি বিচেল হয় বাহীৰ মাতত ;
 ছুৰণিব বাহী মাত তৰু আকাশত
 শুনো যদি কেতিয়াবা নিশাব কালত
 আৰু এটি বাহী বাজে মোৰ হৃদয়ত ।

কিবা এটি হৃদয়ৰ হেপাহ শুচায়,
 চিন্তাই ধবোৱা প্ৰাণ বাহীৰ মঁতায়,
 সংসাৰৰ ভাববোৰ দিয়ে আঁতৰাই,
 তাহানিৰ কিবা কথা মনত পেলায় ।

এতিয়াও কেতিয়াবা লভিলে আনবি,
 শুনিম আমিবা বাহী সকলো পাহৰি,
 শুনাবা শুনাবা বাহী পূৰ্ণ সুৰ ধৰি,
 বাজিবা বাজিবা তুমি কৃষ্ণ নাম শৰি ।

শ্ৰীহৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা ।

জগৎ সৃষ্টিৰ বিষয়ে আহোম শাস্ত্ৰৰ মত ।

আদিতে দেৱতা মাহুহ জন্তু বা আন কোনো প্ৰাণী নাছিল, পৃথিৱী নাছিল, বায়ু নাছিল, সূৰ্য্য নাছিল, চন্দ্ৰ নাছিল, তৰা নাছিল ; মাথোম আছিল পানী । এজন সৰ্বশক্তিমান প্ৰধান নিৰাকৰ পুৰুষ আছিল তেওঁৰ নাম ফা, বাবপৰা মহান জ্যোতি প্ৰকাশিত হল । অশৰীৰী ফা মৌ-বিছনিত এবাহ মৌ ওলমি ধকাদি আকাশত ওলমি আছিল । ফাই প্ৰথমতে আৰুতি গ্ৰহণ কৰি, নিজৰ শৰীৰৰপৰা খুন-আই-ধাম নামেৰে এটা জীৱ সৃষ্টি কৰিলে । সেই জীৱটো এটা ডাঙৰ কেকোৰাৰ নিচিনা আছিল । সেই কেকোৰাটো ওপৰৰ ফালে সুৰ কৈ পানীত ওপঙি বল । তাৰ গিছত এটা কাছ, আঠোটা ফণাৰে সৈতে এটা ডাঙৰ সাপ, আৰু দীঘল দাঁতেৰে সৈতে এটা ডাঙৰ শুকুলা হাতী মজন কৰা হল । উত্তৰ ফালে এটা পৰ্ব্বত, আৰু সেই পৰ্ব্বতটোৰ ওপৰত এটা

খুটা কৰা হ'ল, সেই খুটাটোত এডাল কই বান্ধি বধা হ'ল । তাৰ পিছত হুটা সোণ-বৰশীয়া ডাঙৰ মকৰা চৰ্জন কৰা হ'ল য'ব পূৰ্বৰ পানীত পৰি পৰি গোটবাই লাহে লাহে এই পৃথিবীখন হ'ল । তিকতা মাহুৰে মাকোৰে কাপৰ বোৰাদৰে সেই মকৰা হুটাই জাল বই বই আকাশখন সাজিলে ।

কালক্রমত কই এজনী তিকতা প্ৰজন কৰিলে, যি চাৰিটা কনী পাবিলে । সেই চাৰিটা কনী কেইবাবছৰো উমনি দিয়াৰ পিছত ভাবপৰা চাৰিটা ল'ৰা ওলাল । তিনটা ল'ৰাৰ এটাক পৃথিবীৰ ওপৰত এটাক সাপটোৰ ওপৰত আৰু এটাক বজ্জৰ ওপৰত শাসনকৰ্তা পতা হ'ল । মূলীয়া চতুৰ্ভুটোক বাপেকে সৃষ্টি কাৰ্য্যত তেওঁক সহায় কৰিবলৈ লগতে ৰাখিলে । পৃথিবীৰ অধিপতি বৰটো পুতেকে বাপেকৰ আজ্ঞা অমান্য কৰা বাবে প্ৰাণ হেৰুৱালে, আৰু মৃত্যুৰ পিছত দেও (spirit) হ'ল, আৰু তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী পুতেকৰো সেই গতি-য়েই হ'ল । আৰু এজন বৰি দেও হৈ অঁহত গছত বাহ ললে । পৃথিবীৰ কাৰ্য্যপ্ৰণালী সৃষ্টিৰ ভাৱে নচলা দেখি ঈশ্বৰে এজন কবি সৃষ্টি কৰিলে । এসময়ত সূৰ্য্যৰপৰা ইমান তাপ ওলাইছিল যে পানী শুকাই পৃথিবী ধৰাং হ'ল, আৰু পিয়াহত অলেখ মানুহ আৰু জীৱজন্তু মৰিল । শেষত বদৰ প্ৰকোপ ইমান বাঢ়িল যে পৃথিবী ফাটি চিৰাচিৰ হৈ সেই ফাটবোৰেদি উতলা তপত পানী ওলাবলৈ ধৰিলে, আৰু বাকী থকা জীৱজন্তুবোৰ সেই পানীয়ে মাৰি পেলালে । নৰবি বল কেৱল ষাণ্ডলিপ্লিঙে নামে এজন বুঢ়া মানুহ, আৰু তেওঁৰ এজনী গাই । ষাণ্ডলিপ্লিঙে গাইজনী লগত লৈ এখন শিলৰ মাৰত উঠিল । পানী বাঢ়ি আহিলত ষাণ্ডলিপ্লিঙে বহুত দুৰৈৰ উত্তৰ-পূবত থকা, ইপা নামেৰে পৰ্ব্বতৰ টিঙত নাওখন লগালেগৈ । বুঢ়াই গাইজনীৰে সৈতে সেই পৰ্ব্বতৰ ওপৰতে উঠি বল । পিছত যেতিয়া পানী শুকাই আহিল, য'ৰা মানুহ আৰু জীৱজন্তুৰ শৱবোৰৰপৰা এনে গেলা গোক ওলাবলৈ ধৰিলে যে দেহতা সকলো সেই ছুগন্ধত টিকিব মোৱাৰা হ'ল । দেৱতাসকলে সেই শৱবোৰ পুৰি ছাই কৰিবলৈ স্বৰ্গৰপৰা জুই পঢ়িয়াই দিলে । জুই জ্বলি এনে হ'ল যে তাৰ তাপত ষাণ্ডলিপ্লিঙে তত্, নাপাই গাইজনী মাৰি তাইৰ পেটত সোৱাল । গাইজনীৰ পেটত থাকোঁত তাত বুঢ়াই বঙালাওৰ গুটি পালে । জুই মূমাই লগত বুঢ়াই গাইৰ পেটৰপৰা ওলাই সেই লাওৰ গুটি মাটিত পচালত

ভাৰপৰা এছোপা গছ হল। সেই গছছোপাৰ চাৰিটা প্ৰকাণ্ড ডাল হৈ পূব পশ্চিম উত্তৰ দক্ষিণ চাৰিউ দিশে চাৰিটা গল। উত্তৰ ফালে বাঢ়ি যোৱা ডালটো জাবত মৰিল, দক্ষিণ ফালৰটো জুয়ে পুৰিলে, পশ্চিমৰটো ওপৰত ফোৱা ঢলৰ যি বাকী পানী আছিল সেই পানীত মৰিল; মাথোন পূবৰ ডাল টোহে জীয়াই বল। সেই ডালটো পাত পোখা মেলি তেজাল হৈ উঠিল, আৰু কালক্ৰমত তাত এটা জাতিলাও লাগিল। সেই লাওটোৰ ভিতৰত মানুহ পহ পক্ষী কীট পতং মাছ মগৰ গছ লতা আদি উৎপন্ন হল। সেই জীৱজন্তু বোৰে ভাৰপৰা ওলাবলৈ বৰ চেষ্টা কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু সিহঁতে সেইটো ফালি কোনোমতে ওলাই আহিব নোৱাৰিলে; গতিকে সিহঁতে চিয়ঁৰি কান্দি কোঢ়াল লগাবলৈ ধৰিলে। সেই কান্দোন স্বৰ্গৰ লেংডন অৰ্থাৎ ইন্দ্ৰৰ কাণত পৰিলত ইন্দ্ৰই কি হৈছে বাতৰি লৈ যাবলৈ পাইছ নামেৰে এজনক পৃথিবীলৈ পঠিয়াই দিলে। পাইছেয়ে তাৰ ভূ লৈ সকলো স্বত্বান্ত লেংডনক কলত লেংডনে সেই লাওটো ফালি দিবলৈ বৰপুত্ৰক আইফালানক পঠিয়াই দিলে। আইফালানে পৃথিবীলৈ নামি আহি লাওটোৰ যিডোখৰত মানুহবোৰ আছিল সেই ডোখৰতে কাঁড় মাৰি ফালি দিব খোজোঁতেই মানুহবোৰে তেওঁক সেইখিনিত নামাৰিবলৈ কাকূতি কৰি কলে যে তেনেহলে সিহঁত এটাইবোৰ কাঁড়ৰ খোচত মৰিব। যদি সিহঁতক তেওঁ নামাৰি বাধি ভাৰপৰা উলিয়াই দিছে তেন্তে সিহঁতে পৃথিবীত বসতি কৰি খেতি-বাতি কৰি থাকিব। সেই কথা শুনি আইফালানে বত গৰু মহবোৰ আছিল তাত কাঁড় মাৰিব খোজোঁতেই গৰু মহেও তেওঁক কাকূতি কৰি কলে যে “আমাক নামাৰিব, আমি মহলে মানুহে খেতি কৰিব কিহেৰে ?” এইদৰে লাওটো যি ফালেই তেওঁ ফালি দিব খোজে সেই ফালৰপৰাই তেওঁ প্ৰতিবন্ধক পাবলৈ ধৰিলে। ষাওলিপ্লিঙে নামে সেই বুঢ়া মানুহজন লাওটোৰ মূৰৰ ফুলটো বিঠাইত থাকে সেই ডোখৰত আছিল। তেওঁ দেখিলে যে মহা বিপদ, লাওটোৰ ভিতৰত থকা প্ৰাণীবোৰ বধ নকৰাকৈ কোনো ফালৰপৰা লাওটো ফালিবৰে উপায় নাই। সেইদেখি তেওঁ পৰব উপকাৰৰ নিমিত্তে নিজৰ প্ৰাণ দান কৰিবলৈ আগ বাঢ়ি তেওঁ থকা ফালে লাওটো ফালিবলৈ লেংডনৰ পুত্ৰকক কলে। অৱশ্যে ষাওলিপ্লিঙে তাৰ আগুৱে লাওৰ ভিতৰত থকা মানুহক সৈ কঢ়াই লৈছিল

যে ভেটক ভেটলোকে পিছত দেহতাক দিয়া দবে পূজা দি থাকিব লাগিব, আৰু ভালকৈ এটা ভোজ খাবলৈ দিব লাগিব। লাওবানীসকল ভাত মাতি হুলত, বুঢ়াৰ সন্মতিক্ৰমে লেংডনৰ পুতেকে সেই ফালেই অৰ্বাৎ বুঢ়া বহি ধকা ফালেই কাঁড় মাৰি লাওটো কুটাই দি তাৰ তিতবৰ জীৱজন্তু বোৰ মুকলি কৰি দিলে। ইয়াৰ পিছত আইকালনে মাহুহবোৰক নিজৰ নিজৰ কাম কাম শিকালে, চবাইবোৰক বাহ সাজিবলৈ শিকালে আৰু আন জীৱজন্তুবোৰকো কেদেটক আহাৰ সংগ্ৰহ কৰি খাই সংসাৰযাত্ৰা নিৰ্বাহ কৰি থাকিব লাগিব শিকাই দিলে। ষাওলিপুলিঙে আজিলৈকে দেওধাই বইলুং সকলৰপৰা পূজা পাই আহিছে। *

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

সংগ্ৰহ ।

অসমীয়া বাৰিষ্টৰ ।—বৰ আনন্দৰ কথা যে আসামৰ পোৱৰ ৮বায় গুণাভিৰাম বৰুৱা বাহাহৰৰ পুতেক প্ৰচাম্পদ শ্ৰীযুত জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱাই বিলাতত বাৰিষ্টৰি পৰীক্ষাত ভালৰূপে উত্তীৰ্ণ হৈ কলিকতালৈ উভতি আহিছে। আজিকালি বাৰিষ্টৰি পৰীক্ষা “পাচ” কৰাটো আগৰ কালৰ নিচিনা উচ্চ নহয়। বৰুৱা ডাঙৰীয়াই “হিন্দু আৰু মহম্মদী” আই-নৰ পৰীক্ষাত দ্বিতীয় বিভাগৰ প্ৰথম ঠাই অধিকাৰ কৰিছিল। আজিলৈকে পাঁচজন অসমীয়া বাৰিষ্টৰি মহলাত উঠিছে। (১) ৮ আনন্দৰাম বৰুৱা, (২) মিষ্টৰ মজিদ, (৩) মিষ্টৰ তৰুণৰাম ফুকন, (৪) মিষ্টৰ বাহেজনাথ চৌধাৰী (৫) মিষ্টৰ জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা। আমাক আৰু বাৰিষ্টৰ লাগে।

সন্তোষৰ কথা যে কলিকতাৰ অসমীয়া ছাত্ৰবৰ সভাৰপৰা ১৬ আহুৱাবিত মিষ্টৰ বৰুৱাক আদৰ্শ-কাকত (address) দি আদৰিলে।

* সেই বৃহাই আত্মত্যাগ আত্মবিসৰ্জন মৰণাঙ্কুশেই সেই ভয়ানক লাভে তিতবত আৰ্জি-লৈকে আমি সকলোবোৰ থাকিব লাগিলহেঁতেন। একেৰে ষাওলিপুলিঙে মিন্ধৰ সকলোৰে শলাঘৰ পাঁচ অৰু ভেটক দিয়া ভোজ আৰু পূজাবোৰত আমি কৃপণতা কৰা অনুচিত।

নাকে ভেজ ওলোৱা—বন্ধ কৰিবলৈ হলে, দাঁত দুপাৰি বৰঠেক বুৰাই পকাই কোনো বন্ধ চোৰাওঁতে বেনে কৰা হয় তেনে কৰিব লাগে। সক লৰা ছোৱালীৰ নাকেদি ভেজ ওলালে তাক লৰালবিতক এভোখৰ কাপড়ৰ দ্বাৰা, বা এডাল ধৰিকা, বা এটা সক কাঠৰ-ছলি চোৰাওঁতে দিব লাগে। এই উপায়টো নিচেই সাধাৰণ বুলি তাক উপলুঙা কৰি উৰাই নিদি অৱলম্বন কৰোঁতাসকলে অসাধাৰণ গুণ পাব।

আচৰিত ঘটনা।—ওৱাৰ্মিনষ্টৰ (Warminster) নামৰ ঠাইৰ ডাক্তৰ জন হৰ, এম, আৰ, চি, এচ, (Dr John Hoar M. R. C. S.) নামে ডাক্তৰ এজনে বিলাতৰ “লেণ্‌চেট” (Lancet) কাকতত এই ঘটনাটো লেখিছে :—

চমচেট্‌চিয়েবৰ বাল্টন্বৰো নামে ঠাইত হিগিন্‌চ্ (Mr. Higgins) নামে খেতিয়ক এজনৰ একাদিক্ৰমে তিনিজনী ছোৱালী ছোৱা দেখি তৃতীয় বাৰত হিগিন্‌চে ঞ্গ উঠি শপত খাই তেওঁৰ বৈদ্যিকক কলে যে আকৌ যদি তেওঁৰ লৰা নহৈ ছোৱালীহে ওপজে তেন্তে তেওঁ সেই ছোৱালীক কেতিয়াও মুখেৰে নামাতে। বৈদ্যিকক চতুৰ্থবাৰ অশৌচ লাগিবৰ সময়ত তেওঁ বৈদ্যিককৰ আপত্তি সেই কথা সেইমতে আকৌ দঢ়াই কৈছিল। ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত এইবাৰ তেওঁৰ বৈদ্যিকক লৰা এটি পালে আৰু গিৰিয়েক বৈদ্যিককৰ আনন্দৰ পাব নাইকিয়া হল। ইয়াৰ পিছত সেই লৰাৰ যেতিয়া মাত কুটিল, সকলোৱে দেখি আচৰিত হল যে সেই লৰাই তাৰ মাক বায়েক বা আন ভিকতা মানুহৰ সৈতে কথা কয়, কিন্তু বাপেকক সন্মুখী একেধাৰে নামাতে। লৰা ডাঙৰ দীঘল হল কিন্তু বাপেকে অনেক চেষ্টা কৰিও সেই লৰাক তেওঁৰে সৈতে বা আন কোনো মতা মানুহৰ সৈতে একেধাৰে কথা পতাৰ নোৱাৰিলে; অথচ সি তাৰ মাক বায়েক আৰু আন ভিকতামানুহৰ সৈতে খুব কথা কয়। লৰা ত্ৰিশ বছৰীয়া হল, ত্ৰিশ বছৰ বাপেকে বুলিও লৰাৰ মুখৰপৰা একেধাৰ মাত উলিয়াব নোৱাৰিলে। বেজাৰত বাপেক ভ্ৰিয়মান। আৰ্জি চুমাৰমান হৈছে বাপেকৰ মৃত্যু হল। কিন্তু আশ্চৰ্য্যৰ বিষয় সেই দিনাৰপৰা সেই ডেকালৰাৰ মুখৰপৰা মতা ভিকতা ছুইবিধ মানুহৰ নিমিত্তে সমানে সৰ-সৰ-কৰে মাত ওলাবলৈ ধৰিছে। ডাক্তৰে লেখিছে, যে সেই ডেকালৰাৰ মাক আৰু বায়েকহঁতে তেওঁৰ এই কথাৰ শাস্তী দিবলৈ সাজু আছে।

প্ৰথম বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
তৰা (কবিতা)	৯৭
সম্পাদকৰ চৰা	৯৮
ঘটনাচক্ৰ	১০৩
বাঁহী (কবিতা)	১১৮
কবিতা	১১৯
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	১২৬
চিৰ-লগৰীয়া (কবিতা)	১২৬
আই মোৰ আসাম (গীত)	১২৭
সম্পাদকৰ চৰাৰ বুলনী	১২৮
অসমীয়া ভাষা	১৩১
সাক্ষী (কবিতা)	১৩২

তৰা ।

অনন্ত আকাশে বহি কোন তোমালোক ?
 কি কাৰণে ধ্যানমগ্ন, কিবা দুখ শোক ?
 কি কামে নিবিষ্টচিত্ত, কিবা ভাবে ভোৰ ?
 সামান্য মনুষ্য মই নাই গোৱা ওৰ ।
 পাপ তাপ দুখ-ক্লেশ দেখি পৃথিবীৰ,
 হৃদয় ব্যথিত জানো, পৰে আধি নীৰ ?
 শঠতা বিদ্বেষ হিংসা-বিষে অৰ্জ্জবিত
 আমাৰ অন্তৰ দেখি বিদৰিছে চিত ?
 টিপ্ টিপ্ চকু-লো নিয়বৰ কণা
 পেলোৱা শোকত কিবা ? একো নাই জনা ।
 অথবা আকাশী ফুল স্বৰ্গ উপবনে
 ফুলি আছা হুলুকাই সদানন্দ মনে,
 স্নহিমল শুভ্ৰ জ্যোৎস্না সৌৰভ বিলাই,
 স্বৰগৰ প্ৰেম-হাঁহি শোক তাপ নাই ?
 নতুবা, অপূৰ্ণ মণি মুকুতা উজ্জল,
 বিশ্বপতি বিশ্ব-গৃহে কৰে জলমল ?
 অথবা, অযুত কোটা চকু বিধাতাৰ
 চতুৰ্দ্দিশ অধঃ উৰ্দ্ধ ব্যাপ্ত চৰাচৰ ;
 পাপ পুণ্য স্কন্ধতি ছন্ধতি নিবস্তৰ
 দেখি বিধানিছে ষ্টা, দণ্ড ঘোৰতৰ ?
 নাজানো একোকে মই নিঃকিন মানৱ ।
 জ্ঞান দিহঁ অধমক দেৱ আদিদেৱ ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

সমালোচনা—এই পৃথিবীত যতবিলাক মঙ্গিলৰ কাম আছে তাৰ ভিতৰত সমালোচনা কৰাটোও এটা । কিন্তু আশ্চৰ্য্যৰ বিষয় এইহে যে সেইটো কাম সবহ ভাগ মানুহে ইমান টিলা বুলি ভাবে যে, খেবগিয়ে-বননিয়ে সমালোচক ।

*
**

সম্পাদক হৈ সমালোচক হোৱাটো আৰু টান । কিতাপ বচোঁড়াসকলে সম্পাদকলৈ তেওঁলোকে ৰচনা কৰা কিতাপ সমালোচনা কৰিবলৈ পঠিয়াটো ভালমান কালৰপৰা চলি অহা নিয়ম । সম্পাদকজন যেনে খাপৰে আৰু যেনে স্বভাৱে মানুহ হওক, লেখকসকলে তেওঁলোকৰ কিতাপ ভাল বেয়াৰ সমন্ধে তেওঁৰ মতামত ছেপি উলিয়াবলৈ চেষ্টা নকৰি নাথাকে । গতিকে, বেচেৰা সম্পাদক বাধ্য হৈ এজন সৰ্ব্বজ্ঞ সৰ্ব্বদৰ্শী আৰু ভব্য লোক হৈ পৰেগৈ ; আৰু তেওঁ যি কিতাপ সমালোচনা কৰিবলৈ কাপ হাতত লয়, সেই কিতাপ তেওঁৰ বিদ্যা বুদ্ধিয়ে ঢুকি-পোৱা নহলেও আৰু তাত লেখা কথাবোৰত তেওঁৰ চৰিয়ে খাউনি-পোৱা নহলেও, তেওঁ গহীনভাৱে সেইবোৰৰ ওপৰত মতামত প্ৰকাশ কৰি নিজৰ মান ৰাখিব লগীয়াত পৰে ।

*
**

দৈবদৃষ্টিপাকত কোনো দুখীয়াৰ গাত সম্পাদকৰ বাবটো পৰিলে সেই সম্পাদকক গ্ৰহকাৰসকলে ঠেঁলি হেচুকি সমালোচকৰ মাচিয়াত তুলি দি তেওঁৰপৰা তেওঁলোকৰ কিতাপৰ বিষয়ে সমালোচনা পাওনাৰ দাবি নকৰি নেৰে । লাভৰ ভিতৰত হয় গৈ কি,—এইদৰে নিজৰ বিনাদোবত “দেন্দুদাৰ” হৈ পৰা সমালোচকৰূপী সম্পাদকসকলে ঠেকত পৰি গা সাৰিবৰ উজু বুদ্ধি উলিয়াই লয় ; কাৰণ, জগতৰ নিয়মেই হৈছে,—নৰিয়াৰ লগে লগে দৰব ওলায়, বিপদৰ লগে লগে তাৰ প্ৰতিবিধানৰ বুদ্ধি ওলায় । সম্পাদকসকলে সেইবাবে ৰাশি ৰাশি কিতাপৰ পাতনি সূচী আৰু “টাইটোল পেজ” মনযোগ দি পঢ়িয়েই অৰ্থাৎ কিতাপৰ শৰীৰৰ ভিতৰত প্ৰবেশ নকৰিয়েই, আৰু অনেক সময়ত লেখকজনৰ

নামৰ নাইবা মুখৰ ফালে চাই ওপৰে ওপৰে ভাল বেয়া ইত্যাদি সমালোচনা মাৰি পঠিয়াই দি গা সাৰে।

*
**

কোনো কোনো সম্পাদকে বা অচিনাকি কিতাপটো পঢ়ি সমালোচনা কৰা আহুকালৰ কামটো বাদ দি টিলা কাম চিনাকি গ্ৰন্থকাৰজনকে ধৰি সমালোচনা কৰি থয়। কোনো কোনো সম্পাদকে আকৌ সমালোচনা মানে গালি বুলি বুজি লৈছে। সেইদেখি তেওঁলোকে কোনো গ্ৰন্থকাৰৰ কিতাপ সমালোচনা কৰিবলৈ বহি গালিৰে তাৰ সপিণ্ডীকৰণ কৰি থৈ দিয়ে। কোনোৱে আকৌ সমালোচনা মানে নিপনীয়া প্ৰশংসা কোনোবা অভিধানত কেতিয়াবা পাই পঢ়ি মুগ্ধ কৰি থৈছে; সেইদেখি তেওঁৰ কাপৰ আগৰপৰা পানী-নিদিয়া প্ৰশংসাহে ধাৰ নিছিগাকৈ বয়। ইত্যাদি বিধৰ নানা “ৰং-বেৰঙৰ” সমালোচনা সম্পাদক-সকলৰ সত্ৰত প্ৰচলিত থকাটো আমি লক্ষ্য কৰিছোঁ।

*
**

এইবিলাক যি হওক, এইটো নিশ্চয় যে সমালোচনা বৰ টান কাম। সমালোচকজন ধৰনী শ্ৰায়বস্ত বিচক্ষণ আৰু সুবিচাৰক হব লাগে, নতুবা তেওঁ প্ৰকৃত সমালোচকৰ আসনত বহিব নোৱাৰে। কাকতৰ সম্পাদক হবৰ উপযুক্ত লোক বিচাৰ-খোচাৰ কৰিলে এবুৰি-আদবুৰি মিলে, কিন্তু আচল সমালোচক বৰ পুৰুষাৰ্থ কৰি বিচাৰিলেও এজন-আদজন মিলা টান। সমালোচক নাম লৈ চলা লোক কুৰিয়ে কুৰিয়ে পোৱা যায়, কিন্তু তেওঁলোকক বজাই চালে সঠা সমালোচক বজাদি তেওঁলোক নাৰাজে।

*
**

কোনো লোক সম্পাদক হলেই যে তেওঁ সমালোচকৰ উপযুক্ত হল এনে নহয়। ভাল গৱৰ্ণীয়া হলেই যে ভাল হাতী-মাউত হব পাৰি, অথবা ভাল গায়ন হলেই যে ভাল বায়ন হব পাৰি এনে নহয়। সমালোচক হবলৈ বোৱাজনৰ গাত অক্ষ-পাতিতা, গুণগ্ৰাহীতা, আৰু ধৰ্মজ্ঞান থাকিব লাগে, আৰু প্ৰচলিত হিংসাকুৰীয়া স্বভাৱটো থাকিব নালাগে; নতুবা তেওঁৰ কাপৰ আগৰপৰা সমালোচনা-অনুভৱ ঠাইত ভ্ৰুতি প্ৰশংসা-নিদ্দা আৰু গালিৰ হলহল যে নোলাই নাথাকে এইটো নিশ্চয়।

শ্ৰুত সমালোচকৰ গুণেৰে বিবৰ্জিত হোৱাৰ বাবে অনেক সম্পাদকে তেওঁ-লোকৰ কাপৰ অপব্যৱহাৰ কৰি নিন্দাৰ ভাজন যে হয়েই, তাৰ উপৰি কেতিয়াও “কেণ্টেইন এন্দ্ৰ’ব” হাতত পাইওনিয়ৰ কাকতৰ সম্পাদক চেচ্‌নি চাহাবৰ দুৰ্গতি হোৱাদি তেওঁলোকৰ দুৰ্গতি হবৰো আশঙ্কা থাকে । যি সম্পাদকে নিজৰ কৰ্তব্য বুদ্ধি ভদ্ৰতা আৰু ক্ষমতাৰ সীমা ডেই নাবাৰ তেওঁৰ বিপদ কেতিয়াও নাই ।

*
**

ওপৰত লেখা পাতনিৰ ওৰ পেলাই কওঁ যে আমি বাঁহীত সমালোচনা কৰিবলৈ অনেক কিতাপ পাইছোঁ । কিন্তু আমি খোলাখুলিকৈ কোৱা ভাল যে সেই কাম কৰিবলৈ আমাৰ গাত যোগ্যতা আছে বুলি আমাৰ বিশ্বাস নাই । সেইদেখি আমি সেই বিষয়ত সংকুচিত হৈ পৰিছোঁ । লেখকসকলে যদি তেওঁ-লোকৰ কিতাপৰ সমালোচনা উপযুক্ত মানুহৰ হতুৱাই নিৰপেক্ষভাৱে কৰোৱাই আমাৰ কাকতত ছাপিবলৈ পঠিয়ায় তেন্তে সেই সমালোচনা আমি বংমানে বাঁহীত ছাপিবলৈ সাজু আছোঁ ; তাকে নকৰি তেওঁলোকে আমাক সমালোচকৰ বাব দিলেহে আমি বিপদত পৰোঁ ।

*
**

সঙ্গীত-কোষ । শ্ৰীযুত লক্ষীৰাম বৰুৱাৰ দ্বাৰাই সংগৃহীত আৰু সম্পাদিত ।
বেচ ১১০ । আমাৰ দেশত গানৰ কিতাপৰ অভাৱ কেনে তাক সবলোৱে জানে । আজিকালি প্ৰচলিত নতুন বিধৰ গান আৰু সেই গান গাব জনা মানুহ আমাৰ দেশত ইমান তাকৰ যে নাই বুলিলেই হয় । বৰুৱাদেওৰ যতনত সেই অভাৱ অনেক পৰিমাণে শুচিছে । বৰুৱাদেও সঙ্গীত বিদ্যাত স্ননিপুণ লোক । তেওঁৰ মুখৰ গান বাঁহীৰ সম্পাদকে অনেক কালৰ আগেয়ে শুনিবলৈ পাইছিল । সেই গানৰ স্নমধুৰ ধ্বনি সম্পাদকৰ কাণত এতিয়াও লাগি আছে । তেনেজন গায়নৰ দ্বাৰাই সংগৃহীত আৰু সম্পাদিত গান যে অসমীয়াৰ আদৰৰ হব তাত সন্দেহ কি ? সঙ্গীত-কোষৰ গানবোৰ যাতে আসামত ভালকৈ প্ৰচলিত হয়, তাৰ নিমিত্তে বৰুৱাদেওৰে চেষ্টা কৰা উচিত, আৰু অসমীয়া মানুহেও সঙ্গীত-কোষ প্ৰকোষণ কিনি বৰুৱাদেওক সেই কামত সহায়তা কৰা উচিত । বৰুৱাদেওৰে সঙ্গীত-কোষ

গানবোৰ লোকক গাবলৈ শিকাবলৈ আমি কওঁ। কিতাপখনৰ ছপা ভাল, ভুলপাত ভাল, বেচ নিয়মীয়া। মুঠতে কিতাপখন ধুনীয়া হৈছে।

**

সঙ্গীত-কোষৰ গানবিলাকৰ ভিতৰত সৰহখিনি গান ভাল। অৱশ্যে তাত কিছুমান গান দিয়া হৈছে যিবোৰ বঙ্গলা গানৰ “কানি-মুনি-মোৰ-গাত-দোষ নাই” বিধৰ অন্তৰ্ভুক্ত। সেই গানবোৰ পঢ়িলেই বুজিব পাৰি, কি কি বঙ্গলা গানৰ আৰ্হি আগত ৰাখি সেইবোৰ ৰচনা কৰা হৈছে। বঙ্গলা গানৰ আহিত আমাৰ গান ৰচনা কৰাটো বেয়া বুলি আমি এইবাৰ কথা কোৱা নাই; বৰং বঙ্গলা, হিন্দী, ইংৰাজী ইত্যাদি গানৰ আৰ্হিত যে আমাৰ গান ৰচিত হব লাগে সেইটো আমি উচাই কওঁ। কিন্তু একেবাৰেই শাৰীয়ে শাৰীয়ে কথায় কথায় ভাবটোৱেপৰি চকু-মুদা অন্তৰ্ভুক্ত হোৱাটোহে বেয়া বুলি আমি কৈছোঁ। সঙ্গীত-কোষৰ দ্বিতীয় তালিকাৰত গ্ৰন্থকৰ্তাই সেই গানবোৰ বাছি উভালি পেলাই দিয়াটো ভাল হব যেন আমাৰ মনে ধৰে। সি যি হওক, বৰুৱাদেৱে সঙ্গীত-কোষ উলিয়াই অসমীয়া মানুহক যে ধৰা কৰিলে আৰু তেওঁৰ পুৰণি বন্ধু বিদেশত পৰি থকা বাহীৰ সম্পাদককো যে সেই ধাৰৰ জালত নেপেলাই নেবিলে সেইটো ভালকৈয়ে দেখা পোৱা গৈছে।

**

সাধু কথাৰ জ্বলোঙা।—প্ৰথম খণ্ড। শ্ৰীযুত জ্ঞানানন্দ জগতী দ্বাৰা ৰচিত। চাৰিটা সাধু-কথাৰে এই সৰু কিতাপখন কৰা হৈছে। সাধুকেইটাত “ধেমালি আৰু উপদেশ দুইবোৰ সমাবেশ আছে।” সাধু-কথা কেইটা পঢ়ি আমি যেনেকৈ সন্তোষ পাইছোঁ, লেখকৰ লেখাত অলেখ বৰ্ণাশুদ্ধি দোষ দেখি তেনেকৈ অসন্তোষ পাইছোঁ। আজিকালি আমি দেখি বিশ্বাস মানিছোঁ যে ন লেখকসকলে অসমীয়া লেখিবলৈ কাপ ধৰি বানানলৈ একেবাৰেই চকু মুদে। আগেয়ে অসমীয়া লেখকসকলে লেখিবলৈ বহি লেখাৰে সৈতে খটবান্ধ কৰি কৈছিল যে “নানা মূনিৰ নানা মন্ত। অসমীয়া ভাষাত ভাল অভিধান নাই যে সেই অভিধানত লেখা শব্দবোৰৰ আধৰ-যোঁটনিৰ আৰ্হি লৈ আমি গুৰুতকৈ লেখিম।” কিন্তু এতিয়া তেওঁলোকৰ সেই আপত্তি খাটে কেনেকৈ?

*
**

“হেমকোষ” ওলাবৰ আঞ্জি কত বছৰ হল। তাৰ বাহিৰে অসমীয়া ভাল লেখকসকলে অনেক পৰিশ্ৰম কৰি বৰ্ণবিজ্ঞাসৰ এটা প্ৰণালী থিয় কৰিছে। এনে স্থলত তালৈ চকু নিদি মইমত-ভাৱে লেখাৰ মানে কি আমি বুজিব নোৱাৰোঁ। লেখক হবলৈ গলে পৰিশ্ৰম কৰিব লাগিব; তাকে নকৰি সস্তাত কাম চলাবলৈ গলে চলিব কেনেকৈ? লেখকৰ মনৰ ভাববোৰ মূল্যবান হলেও সেইবোৰ বৰ্ণবিজ্ঞাস আৰু ব্যাকৰণৰ আন নিয়মবোৰৰ শাসনৰ তলতীয়া হৈ নোলালে সেইবোৰ ভাৰা-আইনৰ চাৰি চাপৰপৰা বহিষ্কৃত “আউট-সৰ” শাৰীতহে পৰিবটৈ।

*
**

ধৰ্ম্ম সমাজ আচাৰ ব্যৱহাৰ আদি সকলোৰে এটা প্ৰচলিত বান্ধোন থকা দৰে সাহিত্য-ৰচনাৰো এটা প্ৰচলিত বান্ধোন আছে। সেই বান্ধোন সাহিত্য মহা-বৰ্ণীসকলৰ গতি-বিধি চলন-ক্ৰমণ আচাৰ-ব্যৱহাৰৰ আৰ্হিত গঠিত হয়। সেই আৰ্হি যে একেবাৰেই নিৰ্দোষ বা নিৰ্ভুল এনে নহয়; কিন্তু তাৰ শাসন মানি তাৰ ভিতকল্লা হৈ লাহেলাহে সেই দোষ আৰু ভুলবিলাক শুধৰাই লবলৈ যতন কৰাটোহে বুদ্ধিমানৰ কৰ্ত্তব্য। “মই কাৰো শাসন বা বিধান নামানো, কাৰো আৰ্হিত নচলোঁ, নিজৰ ইচ্ছামতে চলিম” এনেকৈ কোৱাজনে সেই ভাৱে নিজৰ ঘৰৰ চাৰি বেৰৰ ভিতৰতহে নিৰ্কিঁধিনিয়ে চলিব পাৰিব, বাইজৰ আগত নহয়।

*
**

এলাঙ্গু-কলীয়া তেগ-চিকটীয়া ফটা আৰু অলেখ তাপলি মৰা চুৰিয়া পিঙ্কি যেনেকৈ ভাল মানুহ বোলাই সমাজত ওলোৱাটো হাঁহিয়াতৰ কথা, বৰ্ণাশুদ্ধি দোষেৰে ভমকাকুলীয়া বচনা লেখি বাহিৰলৈ উলিয়াটোও সেইদৰে দোষৰ কথা। কোনো ইংৰাজে ইংৰাজী “স্পেলিং আৰু গ্ৰামাৰৰ” নিয়ম নামানি ইংৰাজী লেখিবলৈ গলে যেনেকৈ সি অশুদ্ধ হয়, অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু বৰ্ণাশুদ্ধি নামানি বা নাজানি কোনো অসমীয়াই অসমীয়া লেখিলেও সেইদৰে সেই লেখা অশুদ্ধ হয়। ইংৰাজ হলেই ইংৰাজী লেখিব নোৱাৰি, অসমীয়া হলেই অসমীয়া লেখিব নোৱাৰি।

আশা করোঁ। আমার এইবোৰ কথাত জোলোঙা লেখকে বিবৰ নাপাব। যে ঠেক উপলক্ষ্য মাথোন কৰি, আজিকালি গা টিলাই দি লেখা ন লেখাকসকলক এইবোৰ কথা আমি বাধ্য হৈ কৈছোঁ। ভাষাৰ উন্নতি সাহিত্যৰ উন্নতি কৰিবলৈ হলে বৰ্ণাণ্ডী আৰু কাকৰণৰ ফালে চকু দিবই লাগিব। টিলা সোলোকা কৈ লেখিবলৈ যোম্বাটো দোষ আমাৰ ন লেখাকসকলে এবিবই লাগিব; এই কথা আমি বাবে বাবে কম; সেইবাবে তেওঁলোকে আমাৰ প্ৰতি কষ্ট হলে আমি নিকপায়।

*
**

আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ স্বৰূপে “জোলোঙা” কিতাপৰ বৰেভবেপৰা ছুলি দেখুৱাওঁ,—কইছিল, হইছিল, হইছে, উপৰত, কাকুতি, গাঠৈ সৈতে, কি ৰূপে, তোপনি, কপেই, কোনোকপে, বঙে কুলা পাছি নথবা হল, বখিয়া, যিদাল, আৰু তাক সোধি, আশা কৰি খাপ লই থাকিলে, লক্ষ ৰাম্প, পতিপাল দিছে, বলিয়ামি, পূণ্য, তোহোতেও, উলোটাই, তিনোটা, চঃ দিবলৈ নেপাই পিতাই চাকৈ আজি, কেহানিও, মুখাল, গৰম তাত, ইতশিবিলৈ, আশুচি, গৰয়ে, চাবো ফালে, সি জীৱাই থাকে, ইত্যাদি।

এইবোৰ শুধ নে? শুধকৈ লিখাটো এটা দায়িত্বৰ ভিতৰৰ কাম নহয় নে?

ঘটনাচক্ৰ ।

শবৎচক্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায় কলিকতাৰ লৰা। কলিকতাৰ লৰাৰ কাপোৰ-কানিৰ এক বকম গঢ় আছে যি গঢ় আন ঠাইৰ লৰাৰ নাই। শবৎচক্ৰৰ মুৰত স্নগন্ধি তেল; চুলি বেছ ঘন; সেওঁতা মাজত ফলা; চুলি সিমান দীঘলো নহয় ছুটাও নহয়; কিন্তু সেওঁতা একেবাৰেই মাজ দুৰতে ফাটি মুৰৰ পাচ ফাললৈকে গৈছে; কপালত কেইডালমান কেঁকোৰা চুলি পৰিছেহি। তেওঁৰ গাত কিৰ্কিৰীয়া কাপোৰৰ পঞ্জাবী চোলা; তাৰ তলত বঙা বেনিয়ান। শবৎচক্ৰৰ এটা বেছ বাবুছানি স্বভাৱ আছিল। তেওঁ যি বৰগীয়া বেনিয়ান পিন্ধিছিল গাব

কাপোৰৰ বৰণো ঠিক তেনে, আৰু যিমান দূৰ পাৰিছিল উৰ্মাল আৰু মোজাও সেই বৰণেৰে পিন্ধিছিল। তেওঁৰ ভাৰিত পম্পজোতা। পম্প-জোতাৰ ওপৰত কেতিয়াবা কেতিয়াবা তেওঁ ৰূপৰ বকলচও পিন্ধিছিল। চুবুৰীয়া দেশী; তাৰ বেচ কম পক্ষেও পোন্ধৰ-কুৰি টকা জোৰাত। হাতত অৱশ্যে লাঠি আৰু মুখত তামোল। কলেজ ষ্টাৰ্টৰ এটা 'পাণৱালাৰ' লগত তেওঁৰ বন্ধৱস্ত আছিল,—এখন তামোল এক পয়চাকৈ। সেই দোকানতে তেওঁৰ দিনে তিনি চাৰি অনাৰ কাৰবাৰ। দিনটোত তেওঁ যে কত তামোল খাইছিল তাৰ ঠিক নাই। কলিকতাত তামোল নোখোৱা ল'ৰা বোধকৰো আঙ্গুলিৰ মূৰত লেখিব পাৰি। শৰৎচন্দ্ৰৰ আঙ্গুলিত এটা আচল হীৰাৰ আঙঠি; উৰ্মালত "চেণ্ট"। আমি যিখিনি সময়ৰ কথা লেখিছোঁ সেই খিনি সময়ত কলিকতাত স্বদেশী আন্দোলন প্ৰবল নাছিল। কিন্তু শৰৎচন্দ্ৰৰ উৰ্মালত বিলাতী "চেণ্টেই" বেনী ভাগ পৰিছিল। তেওঁ কেতিয়াবা চিংপুৰ বোডে দি যাওঁতে উৰ্মালৰ ভাগ্যত দেশী আতৰো যে নপৰিছিল এনে নহয়। দেশী আতৰবালাৰ লগত তেওঁ বন্ধৱস্ত কৰি ৰাখিছিল, (সেই বন্ধৱস্ত পয়চা দিয়া নহয়,) সেই ফালেদি গলেই অলপ আতৰ শৰৎচন্দ্ৰক "আতৰবালাই" দিছিল। শৰৎচন্দ্ৰই ভাল কাপোৰ-কানি পিন্ধা দেখি আতৰ বেচা মানুহ-টোৱে শৰতৰ বন্ধুসকলক "খৰিন্দাৰ" কৰিবলৈকে এনে কৰিছিল।

শৰৎচন্দ্ৰৰ ঘৰ কলিকতাত; বাপেক লৰ্ডইট্‌অল (Lorditall) কোম্পানীৰ অফিচৰ কেচিয়ৰ। তেওঁ এক লাখ টকা জমা দি সেই কামত সোমাইছিল। স্ন গৌতলচন্দ্ৰ বাম্বুজীয়ে এই লাখ টকাৰে স্বাধীন কাৰবাৰ কৰি জোৰপতি হ'ব পাৰিলে হেঁতন; কিন্তু আমাৰ দেশৰ মানুহে স্বাধীন কাৰবাৰ তিমান লুভ্বে; ইংৰাজী অফিচৰ পোন্ধৰ টকাৰ কেৰাণী হ'বৰ নিমিত্তেও কুৰিখন দৰখাস্ত লেখিব অথচ নিজৰ পাঁচ শ হওক ছ শ হওক হাজাৰ হওক টকাৰে এটা স্বাধীন ব্যৱসায় আৰম্ভ নকৰে। স্ন গৌতল বাবু পুৰণি কলীয়া বন্ধালী। তেওঁ হেটু পিন্ধা মানুহ দেখিলেই "স্তাৰ" বোলে; লাখটকাৰে মাছে মাছে দুশ টকা বাঢ়ি ঘৰলৈ আনি স্নখে আনন্দে দিন কটায়। তেওঁ সন্ধ্যা বেলিকা ঘৰলৈ আহি ভিতৰত বৈপীয়েকৰ আগতে হওক কি বাহিৰত বৈঠকখানাতে হওক, এবাৰ নে এবাৰ অফিচৰ কথা ক'বই ক'ব। নহলে সেই বাতি বোধ কৰোঁ! তেওঁৰ টোপনি নাছিল।

তেওঁ এনেটক প্ৰায়ে কথা কয় “বুঝলে গো ! (কি বুঝলেন যুথুথো মশায় !)
সাহেব বন্ধে বাবু জাটিতৰা অত পান খায় কেন ? ওদেব কি অত খাবাব জোটে
না ? ” ইত্যাদি ইত্যাদি । আৰু এদিন হয়তো “গুনছ হৰেণ বাবু ! সাহেবকে
জুটো চেতল মাছ দিতে হবে, কি কবে দি বঙ্গ দেখিন ? ” অথবা “আজ সাহেবের
বড় বাগ ; বতন সবকাৰেব পো বসময় বোজ্ঞ খাপিলে দেবী কবে আসে,
আজ সাহেব বেগে লাগ । ” এনে কত কথা শুনিব ;—তেওঁৰ বৈঠকখানত
বহিলেই হয় ।

স্বশীতল বাবু মান্নুহ ভাল । সবল মান্নুহ । লৰ্ড ইট্ অল বেতিয়া চতুৰ্থ বাব
বিলাতলৈ যায় তাৰপৰা লগত তেওঁৰ জাওবটো লৰা আৰ্থৰ চাৰ্লচ্ লৰ্ডইট-
অলক লৈ আহে । বঢ়া লৰ্ডইট্ অলৰ ইচ্ছা, পুতেকক ছবছৰ মান কাম-কাজ
শিকাই নিজে কামবপৰা অৱসৰ লৈ ইংলণ্ডৰ চেণ্টেৰ্নহান কি বাথলৈ গৈ
জীৱনৰ শেষ কেইটা দিন তাত কটায় । যিটন আৰ্থৰ চাৰ্লচ্ লৰ্ডইট্ অলৰ বয়স
একৈশ পাৰ হৈ বাৎশত সোমাইছেহি । আমাৰ বন্ধু শবৎচন্দ্ৰ বাপেকৰ
লগত লৰ্ডইট্ অল কোম্পানীৰ অফিচলৈ আহিছিল । সেইখিনি সময়ত
আৰ্থৰ চাৰ্লচ্ ও অফিচতে আছিল । স্বশীতল বাবুৱে পুতেকক আৰ্থৰ চাৰ্ল-
চক দেখুৱাই কলে “শৰতা, বড় সাহেবের ছেলে, সেলাম কৰ্ ; ” আৰু আৰ্থৰ
চাৰ্লচক কলে “মাই চান স্যাব, আন্লি চান, টুৱেটিওয়ান্ ইয়েচ্ এইজ । ”
শবৎচন্দ্ৰই বাপেকৰ কথা শুনি, চাঁদনি বজাৰত মোজা কিনিবলৈ গলে যেনে-
কুৱা হাত কৰিবলৈ কৈ দোকানদাৰে মোজাৰ জোখ লয় তেনেকুৱা হাত কৰি
অলপ মূৰ তমলৈ কৰি ছেলাম কৰিলে । আৰ্থৰ চাৰ্লচ নতুন বিলাতৰ
পৰা অহা লৰা, গতিকে, তেওঁ নিজৰ সোঁ হাতখন বঢ়াই দিলে ; শবৎচন্দ্ৰইও
হাত বঢ়াই দি “হাও ছেক্ ” কৰিলে । স্বশীতলওজৰ মহা আনন্দ । সেই দিনা
তেওঁ ঘৰলৈ আহি “গুনছেন বোগজা মশায়, আজ আমাদেব বড় সাহেবের
ছেলে শবতাব সঙ্গে হাওছেক্ কব্লে—তাৰ পৰ—ইত্যাদি ইত্যাদি । ”

আৰ্থৰ চাৰ্লচে শবতক নিজৰ খোটাগিলৈ মাতি দি বহুৱালে । তেওঁৰ
বেছি কাম নাই ;—অফিচলৈ আহি বিলাতী কাগজ পঢ়া, হামি তোলা,
চেলেক্ট হোপ্পা, টিকিন ধোৱা, আৰু হুই বজাৰপৰা পাঁচ বজালৈকে সেই ষ্টিক
তাতে কৰি চান্ন বিকুট খাই ইডেনৰ পাৰ্ডেনৰ ওচৰত টম্‌টম্ বাধি বেণ্ড শুনি

ঘবলৈ যোৱা। এয়েই তেওঁৰ দৈনিক কামৰ “প্ৰোগ্ৰেছু।” আজি “real native young man”ক পাই তেওঁৰ বহা আনন্দ। আৰ্থৰ চাৰ্লচে শবৎ-চন্দ্ৰক ভালকৈ মাতি আনি আদৰ কৰি বতৰাইছিল। ইয়াৰ মানে আমি দুটাৰ এটা বুলি ভাবিছোঁ,—প্ৰথম, আৰ্থৰ চাৰ্লচ নিজে ভদ্ৰ বংশৰ ইংৰাজ, সেইদেখি ভদ্ৰলোক দেখিলেই তেওঁ “এজন ভদ্ৰলোক আন এজন ভদ্ৰলোকৰ সমান” অৰ্থাৎ ইংৰাজীত কবলৈ গলে “a gentleman is a gentleman, whoever or whatever he is” এই বচন মতে চলিছিল। লণ্ডনত থকাৰে পৰা চাৰ্লচৰ real native life অৰ্থাৎ আচল দেশী মানুহৰ গঢ় গতি ইত্যাদি চাবৰ বৰ ইচ্ছা। তেওঁ শবৎচন্দ্ৰক দেখি ভাবিলে যে একে বয়সীয়া লৰা, হয়তো তেওঁৰ অনেক কালৰপৰা সাঁচতীয়া সেই ইচ্ছা পূৰ্ণ হব পাৰে।

আৰ্থৰে শবৎচন্দ্ৰক চেলেউ দি ভালকৈ বহুৱাই নানা কথাবাৰ্তা পাতিলে। দুইবোৰে বেছ মিল হল। দুয়ো পৰস্পৰ আলাপ কৰি সুখী হল।

আৰ্থৰ চাৰ্লচ লৰ্ডইটঅলৰ জন্ম কলিকতাত। আৰ্থৰ মাকে লৰাক পৃথিবীলৈ আনিয়াই ইহলোক পৰিত্যাগ কৰিলে। মাউৰা আৰ্থৰক এজনী মাত্ৰাজী আয়াই বিলাতলৈ লৈ গৈ থৈ আহে। বুঢ়া লৰ্ডইটঅলো অৱশ্যে লগত আছিল। কিন্তু জাহাজত লৰাৰ সৈতে বাপেকৰ দেখা-সান্না-তেই নাছিল। আয়াৰ ওপৰত লৰাৰ ভাব দি লৰ্ডইটঅল বুঢ়াই আন বুঢ়া ডেকা গাভৰু ইংৰাজে সৈতে গণ পাতি ফটিকা খাই চেলেউ হুপি পাঁচ বাৰ পাঁচ বাৰকৈ দিনে খাই, খেলি নাচি গাই বিলাত পালেগৈ। বিলাতত তেওঁৰ দূৰ সম্পৰ্কীয়া এজনী ভনীয়েকৰ লগত তেওঁ আৰ্থৰক থৈ আকৌ ভাৰতবৰ্ষলৈ উভতি আহিল। মাত্ৰাজী আয়াই বিলাতৰপৰা আকৌ তেনেকুৱা আন সৰু লৰা লৈ ভাৰতলৈ আহিল। এনে মাত্ৰাজী আয়া বহুতো আছে যাৰ কাম কেৱল এয়েই। যি ভাৰতবৰ্ষৰপৰা ইংলণ্ডলৈ আৰু ভাৰতবৰ্ষৰপৰা আমেৰিকা ইত্যাদি দেশলৈ সৰু সৰু লৰা ছোৱালীৰ ভ্ৰমাবধান কৰা কামত অহা যোৱা কৰে। বিলাতলৈ ২০:২৫ বাৰ অগাধোৱা কৰা আয়াবোৰ আমি ছুজনী এজনী দেখিছোঁ।

আৰ্থৰ চাৰ্লচৰ পেহীয়েক মিচ্ মেৰাৰা লৰ্ডইটঅলে আৰ্থৰক দুবছৰত পায়। তেওঁ পাঁচ বছৰমান আৰ্থৰক নিজৰ লগত ৰাখি সাড় বছৰ বয়সত লণ্ডনৰ ওচৰতে এটা সৰু ছুলত দিয়ে। আৰ্থৰে তাত দুই বছৰমান গঢ়ি

ভাবপৰা কেব্ৰু জটিল যায় । কিন্তু তেওঁৰ উদ্দেশ্য বহুবৰ পাছতে অৰ্থাৎ তেওঁ
ভাৰতবৰ্ষলৈ অহাৰ ছবছৰমান আগতে কোনো কাৰণত কেব্ৰুজৰ ওপৰ-
ওয়ালাসকলে আৰি চাৰ্লচ লৰ্ডইটঅলৰ ওপৰত অসন্তুষ্ট হৈ তেওঁক কেব্ৰুজ
এৰি বাবলৈ কলে । আৰ্ৱৰ আৰু ডিগ্ৰী লোৱা নহল । অক্ৰকৰ্ড বিশ্ব-
বিদ্যালয়ৰ বহুতো বীতি নীতি নিয়ম আছে । সেইবোৰ শুদ্ধা দোষৰ
কথা । সেইবোৰৰ অনেক খাপ আছে । কোনো খাপত অবিমণা দিয়েই
সৰা যায় ; কেতিয়াবা জগবীয়া ছাত্ৰজনক দুমাহ তিনি মাহ বিশ্ববিদ্যালয়লৈ
আহিব নিদিয়াকৈ বখা হয় । কোনো দুৰ্ভাগীয়া ছাত্ৰ দুই তিনি বাৰ
ভেনে জগৰত পৰিলেই বিশ্ববিদ্যালয়পৰা তেওঁ পূৰ্ণ বিদায় পায় । ভেনে-
কুমা দোষ দুই তিনিবাৰ কৰি আৰ্ৱৰ চাৰ্লচে কেব্ৰুজৰপৰা পূৰ্ণ বিদায়
পালে । তেওঁ যি দোষত বিদায় পালে সেই দোষৰে ভাগী, একে কলেজৰে
ডেকা এজনবোৰে তেনে অৱস্থা হল । সেইদেখি দুয়ো লগুনলৈ গৈ বেকাৰ ষ্ট্ৰীটৰ
ওচৰত কেটামান খোটাৰি কেৰেয়া কৰি মহা সুখেৰে দিন কটাবলৈ ধৰিলে ।
লৰ্ডইটঅল বৃঢ়াই অৱশ্যে ইয়াৰ একোকে কিছুমান দিনলৈকে ভুপোৱা নাছিল ।
বৃঢ়াৰ বেঙ্কত অজস্ৰ টকা । বৃঢ়াৰ হকুম, পাচ শ পাউণ্ডতকৈ সৰহ যেন লৰাক
বছেৰেকত দিয়া নহয় । এই হকুমৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি লগুনৰ বেঙ্কে
টকা দি আছিল । আৰ্ৱৰ চাৰ্লচ আৰু তেওঁৰ বন্ধুৱে মনৰ সুখত বেকাৰ
ষ্ট্ৰীটৰ ওচৰৰ ঘৰত থাকি দিন কটাবলৈ ধৰিলে ।

পৃথিবীৰ ভিতৰত চাবলৈ গলে লগনেই প্ৰধান চহৰ । পাৰিচ, ভিয়েনা,
বাৰ্লিন, নিউইয়ৰ্ক, এইবোৰ ডাঙৰ চহৰ সঁচা ; কিন্তু অনেক কাৰণত লগুনক
প্ৰধান ঠাই দিয়া হয় । লগুনত ভাল মানুহ, বেয়া মানুহ, বিদ্বান, জ্ঞানী,
মুৰ্খ, সৎ, অসৎ, ধনী, নিধনী, সকলো বকমৰ মানুহ প্ৰচুৰ । লগুনত ভাল হবৰ
বাট যেনে প্ৰশস্ত বেয়া হবৰ বাটো তেনে প্ৰশস্ত । আৰ্ৱৰ চাৰ্লচ আৰু তেওঁৰ
বন্ধু কেব্ৰুজত থাকোঁতে তেওঁলোকে পৃথিবীৰ সোৱাদ বস্তবোৰ লুকাই চাকি-
ছিল, কিন্তু লগুনত সেই লুকপুকৰ দৰকাৰ নাছিল । এম্পায়াৰ, এলহাষ্টা,
কি প্যাভিলিয়নত প্ৰত্যেক বাতি তেওঁলোক সোমাবই লাগিব ; তাৰ পাছত
জিমিত, কেতিয়াবা কেতিয়াবা চেভয়ত । আৰু প্ৰায়ে লেঠাৰ কোৱায়াৰৰ
ওচৰৰ হোটেলবোৰত তেওঁলোকে বাতিৰ শেহ খোৱা নাথানেই নহয় ।

মিচ্ লৰ্ডইট্ অল বনী ; সংসাবত তেওঁৰ কোনো নাই ; বুবোপৰ প্ৰধান প্ৰধান ঠাইত যুৰি ফুৰাই তেওঁৰ কাম । ভতিজাক কেছ্ৰি জত থাকি পঢ়িছে, তেওঁ এই ভাবি নিশ্চিত হৈ আজি যাবিয়ণবাদ কালি মিলান এনেকৈ ফুৰি ফুৰিছিল । হঠাৎ বুঢ়া লৰ্ডইট্ অলৰ ইংলণ্ডলৈ যাবৰ দৰকাৰ হোৱাত লৰ্ডইট্ অলে লগুন পাই কেছ্ৰি জলৈ পুতেকলৈ সংবাদ দি চিঠি লেখিলে । কিন্তু কেছ্ৰি জৰ কলেজৰ ছুৰাবিয়ে চিঠিখনৰ ওপৰত “Gone away, address not known” বুলি ডাকোৱালক চিঠিখন ওভোতাই দিলে । তিনি চাৰি দিনৰ পাছত ডাকঘৰবপৰা চিঠিখন উভতি অহা পাই বুঢ়া চিন্তিত হৈ তৎক্ষণাৎ কিংক্ৰেচ্ ষ্টেশনবপৰা কেছ্ৰি জলৈ গল । তাত সকলো কথা বুঢ়াই শুনি বুঢ়াৰ কষ্টৰ সোমা নাথাকিল । লগুনলৈ গৈ মনৰ চিন্তা দূৰ কৰিবৰ নিমিত্তে তেওঁ হে-মাৰ্কেট থিয়েটৰত বীয়েববোৰ ট্ৰীৰ ভাও চাবলৈ গল । তেতিয়াও ট্ৰীৰ নতুন থিয়েটৰ “হিজ্ ম্যাজেষ্টিজ” হোৱা নাই ; ট্ৰী হে-মাৰ্কেটত আছিল । থিয়েটৰলৈ গৈ বুঢ়াই “ষ্টলত” বহি আছে, তেতিয়াও ভাৱনা আবত হোৱা নাছিল । তেওঁ চাৰিউফালে চাই ফুৰোঁতে বাওঁ-ফালৰ এটা বন্ধত তেওঁৰ চকু পৰিল । বন্ধত দুজন ডেকা ইংৰাজ লৰা আৰু দুজনী গাভৰু ছোৱালী । বিলাতী সভ্যতা অল্পসাবে সন্ধ্যা বেলিকা ভাৱনা-ঘৰত যেনে কাপোৰ পিন্ধা উচিত চাৰিউটীৰে তেনে কাপোৰ । পাঠকে এজনক চিনি পায়,—তেওঁ আৰ্থৰ চাৰ্জচ্, বুঢ়াৰ হেবোৱা পুতেক ; আৰু সিজম তেওঁৰ বন্ধু টমাচ্ এডল্ফাচ্ চুইটীংহাম । লগৰ গাভৰু দুজনী লগুনৰ কোনো বিখ্যাত দোকানত বস্ত্ৰ বেচা ছোৱালী । বুঢ়াই লৰাক দেখিয়েই সকলো কথা বুজ পাই মনে মনে ভাৱনা চাবলৈ চেষ্টা কৰিলে । চেষ্টাহে কৰিলে কিন্তু চেভে-জালিয়েই বা কি কৰিলে, লিটল বিলি, ট্ৰীলবোয়েই বা কোন, বুঢ়াৰ মনত নাই । ভাৱনা শেহ হোৱাৰ আগেয়েই বুঢ়াই ছুৰাবিমুখত ঠিয় দিলেগৈ । তাৰ পাছত আটাইৰে দেখাদেখি হল । বুঢ়াৰ লগত গাভৰু ছোৱালী দুজনীক মিচ্ ডলী চুইটীংহাম, মিচ্ নেলী চুইটীংহাম্ বুলি চিনাকি কৰি দিয়া হল । বুঢ়াও এসময়ত ডেকা আছিল । সেইদেখি তেওঁ একো নামাতি আটাইকে ওচৰৰ এটা হোটেলত বুঢ়াই পুতেকক নিজৰ হোটেললৈ লৈ গল ।

বাপেকে পুতেকে কি কথা হল সেইবোৰ জানি আমাৰ একো গাত

নাই। অৰ্ধৰ চাৰ্লচে বেকাৰ ষ্ট্ৰীটৰ ঘৰ এৰি দিলে আৰু টমাচ এডল্ফ্‌কাচ চুইট্‌জিংহামৰ সৈতেও সন্মান দেখা শুনা নকৰা হল। বাপেক ছবাহয়ান ইংলণ্ডত থাকি নিজৰ কাম-কাজ সম্পূৰ্ণ কৰি বিলাত এৰি পুতেকৰে সৈতে তাবতবৰ্ষলৈ আহিল।

আৰ্ধৰ চাৰ্লচ কলিকতালৈ আহি "real native life" চাবৰ ভেওঁৰ ঘৰ ইচ্ছা হৈ আহিল; সেইদেখি শবৎচন্দ্ৰক পাই ভেওঁৰ আনন্দৰ সীমা মোহোছা হল।

(৩)

ইংলণ্ডীয় আৰ্ধৰ আৰু বঙ্গালী শবৎচন্দ্ৰৰ কেনেকৈ চিনাকি হল আৰু সেই চিনাকি কেনেকৈ বন্ধুত্বত পৰিণত হল সেই কথা কবৰ নিমিত্তেই পাঠকক দহ হাজাৰ মাইল দূৰৰ বাট লগুন চহৰলৈ আনি লৈ গৈছিল। শবৎচন্দ্ৰৰ কামকাজ একো নাছিল। বঙ্গালী ডাঙৰ মাসুছৰ লবাব ঘি কাম (অৰ্থাৎ ধোৱা-লোৱা, ভাল কাপোৰ পিন্ধি চুলি আঁচোৱা, গান গোৱা ইত্যাদি) তাকে ভেওঁ কৰিছিল। আৰ্ধৰ চাৰ্লচৰো তদনুকূপ। সেইদেখি দুইও মিলি গল। "Birds of a feather flock together" অৰ্থাৎ একেবিধ পাখিৰ চৰাইবোৰে একে জাকতে ফুৰে।

আৰ্ধৰ আৰু শবতৰ খুব মিল হল। শবতে কেতিয়াবা ইংৰাজী কাপোৰ পিন্ধি আৰ্ধৰৰ লগত চৌবন্ধী, এচপ্লেনেডত ফুৰিছিল। প্ৰথমে দুদিন এদিন এনে হৈ পাছত প্ৰত্যেক দিন গন্ধা বেলিকা শবৎ আৰু আৰ্ধৰৰ দেখা হোৱা হল। প্ৰায়ে ভেওঁলোকে কলিকতাৰ নন্দন কানন ইডেন গাৰ্ডেনত ফুৰিবলৈ গৈছিল। আৰ্ধৰ চাৰ্লচৰপৰা শবতে বিলিয়াৰ্ড খেলিবলৈ শিকিলে। বিলিয়াৰ্ডত প্ৰথমে শবতে বহুতো টকা হাবিছিল। তাৰ পাছত এনে এদিন আহিল যেতিয়া আৰ্ধৰ চাৰ্লচে শবতক আৰু একো "পইণ্ট" দিব নোৱাৰিছিল। চমুকৈ কবলৈ গলে আৰ্ধৰৰ লগ পাই শবৎ একেবাৰে ইংৰাজী ধৰণৰ বশ হল। মাজেমাজে আৰ্ধৰেও শবতৰ ঘৰলৈ আহি পুত চাদৰ পিন্ধি মাটিত বহি দেশী ধৰণেৰে খোৱা হল। শবতৰ একনাচুৰ সম্পৰ্কীয়া ভনীয়েক সৰতে বাৰী হৈ স্ত্ৰীতল বাবুৰ ঘৰত আছিল। ভেওঁ কেতিয়াবা কেতিয়াবা ভেওঁলোকৰ আয়াৰৰ পৰিবেশন কৰিবলৈ আহিছিল। লাহে লাহে আৰ্ধৰৰ

বঙ্গালা ভাষা শিকা হল। আৰ্থবৰ এইবোৰ সুতন লাগিল। তেওঁৰ চুশি সচৰাচৰ ইংলণ্ডীয়ৰ যেনে বঙা তেনে নাছিল, অলপ কলা আছিল। ইংৰাজীত তেওঁক “ডাক” বুলি তেওঁৰ দেশী ভায়াসকলে কৈছিল। শৰতে ইংলণ্ডীয় কাপোৰকানি পিন্ধি ইংলণ্ডীয় কথা বাৰ্তা টেক বিমান আনন্দ পাইছিল। আৰ্থৰে ‘বঙ্গালী কাপোৰকানি পিন্ধি বঙ্গালীৰ ঘৰ হুৱাব. ধৰণ-ধাৰণ দেখি ভাতকৈ বিশুণ আনন্দ পাইছিল। সুশীতল বাবুৱে কৃষ্ণবিলাসিনীক বৰ মৰম কৰিছিল। তেওঁৰ নিজৰ ছোৱালী নাছিল দেখি কৃষ্ণবিলাসিনীকে তেওঁ নিজৰ হেন দেখিছিল। সেইদেখি কৃষ্ণবিলাসিনী যদিও বিধবা তথাপি সুশীতল বাবুৱে তেওঁক মৰম কৰি সধৱাৰ কাপোৰ পিন্ধাইছিল। কৃষ্ণবিলাসিনীয়ে মুক্ত ওবনী টুলে পৰিবেশন কৰোঁতে আৰ্থৰে কেৱল তেওঁৰ আলতা পিন্ধা ভৰি ছখন দেখিবলৈ পাইছিল অক দেখি আশ্চৰ্য্য হৈছিল। ছদিনমানৰ পাছত এদিন কৃষ্ণবিলাসিনীয়ে তেওঁলোকক তামোল দিবলৈ আহোঁতে—আৰ্থৰে তামোল খাবলৈ শিকিছিল—শৰতে ধেমালি কৰি কৃষ্ণবিলাসিনীৰ ওবণীখন টানি পেলালে। সুন্দৰ মুখ! আৰ্থৰে বিলাসত বহুতো সুন্দৰী দেখিছিল কিন্তু কৃষ্ণবিলাসিনীক দেখি তেওঁৰ যেনে মনৰ ভাব হল তেনেকুৱা আগেয়ে হোৱা নাছিল। সেই দিনাৰপৰা শৰতৰ ইংৰাজী কাপোৰ পিন্ধা বাঢ়িল আৰু আৰ্থৰৰ বঙ্গালী কাপোৰ পিন্ধা বাঢ়িল। চাৰেপাঁচ বাজিলেই সুশীতল বাবুৰ ঘৰৰ আগত আৰ্থৰৰ গাড়ী। আগেয়ে শৰৎ সুশীতল বাবুক পাঁচ বজাৰ সময়ত আনিবলৈ যোৱা গাড়ীত ইংৰাজী কাপোৰকানি পিন্ধি আৰ্থৰৰ ওচৰলৈ গৈছিল। পাছত এদিন আৰ্থৰে কলে “আজিকালি বৰ ঘাম শৰৎ, তোমালোকৰ ঘৰৰ ঠালত পঞ্জাবী চোলা আৰু ধুতি পিন্ধি তোমাৰে সৈতে কথা কোৱা ভাল নে এইখিনি সময়ত টম্‌টমত ঘূৰি ফুৰা ভাল?” শৰতে অৱশ্যে ভদ্ৰতা জানিছিল। কোন ভাৰতবৰ্ষীয়ই ভদ্ৰতা নাজানে? শৰত অৱশ্যে আগৰ প্ৰস্তাবত সন্মত হল। ঘামকালি কলিকতাৰ ওখ ঘৰৰ ছালত পাটী পাতি নিজৰ বন্ধু বান্ধৱৰ লগত কথাবাৰ্তা টেক বৰফ পানী (কিন্ধা যি নিয়মিতৰূপে কলা কিন্ধা বগা চিচাৰ বঙা বগা পানী খায় তাৰে এটুপি এটুপি) ওচৰত লৈ, ঘুৰুৱীৰ মলিচাডাল মুখত দি, ডাঙৰ গাক এটাত মূৰ দি, তামোলৰ

পাঁচ কাষত লৈ, আৰু ইয়াৰ ওপৰকি যদি ল'গুৱা এটাই ভৰিত হাত ব্লাই ভৰিব ভাগব পেদায় দিয়ে আৰু যদি তোমাৰ মৰমৰ সৰু ভায়েই হওক, ভগীয়েই হওক, ভাগিণেই হওক, বা ভতিজাই হওক, নাইবা তুমি যদি বিবাহিত তোমাৰ গৃহিণীয়েই হওক মূৰত হাত ব্লাই দিয়ে আৰু পকা চুলি যদি আছে তুলি দিয়ে, আৰু সেই বাতি যদি জোনাক হয়, আকাশত তৰা-বিলাকে যদি জ্বলিক-জ্বলিক কৰি ভুমকি মাৰে, আৰু বতাহে যদি কিঁকিৰকৈ তোমাৰ গাৰ কাপোৰ নচূৱায়, ইয়াতকৈ আৰু তোমাৰ কি সুখ লাগে ? সি যি হওক, স্ত্রীতল বাবুৰ ঘৰ বৰ ডাঙৰ। তাৰ ছাললৈ বাবলৈ হলে খবৰ ভিতৰেদি যাব লাগে। বাগিবেদি জগলা তেতিয়া স্ত্রীতল বাবুৰ ঘৰত নাছিল। প্ৰথম দিন যেতিয়া শৰতে আৰ্ধৰক ছালৰ ওপৰলৈ লৈ যায় সেই দিনা স্ত্রীতল বাবুৰ অন্দৰ-মহলত ধূম্ধাম বুলিলেই হয়। “মা গো সাহেবকে বুঝি বাড়াই ভেতৰ আনে—ছা”। কোনোৱে কৈছিল “দেখি বড় সাহেবেৰ ছেলের মুখ” কোনোৱে “কি গ্যাংকাসে বং গো! তাৰ চাইতে আমাদেৰ কালোই ভাল।” আৰ্ধৰ আৰু শৰত ওপৰলৈ যাওঁতে দুৱাৰৰ খিলিকিব জলঙাইদি কেৱল সূচ ফাচ শুনিছিল, হাতৰ বালাৰ টুংটাং শব্দ শুনিছিল। আৰ্ধৰে যি নিমিত্তে ছালত বহা প্ৰস্তাব কৰিছিল সেই দিনা তাৰ একো ফল নফলিল। কেৱল শৰতৰ মাকে দুই হাতত দুখন সন্দেশৰ খাল আৰু আন মিষ্টায়ও তাই ভবাই আনি কলে “খাও বাছাৰা।” তেওঁৰ পাছত এজনী বান্দীয়ে দুটা ডাঙৰ ডাঙৰ ৰূপৰ গিলাচত সুমুখিবাটেঙাৰ চৰ্পত আনি দিলে। চৰ্পত খায় আৰ্ধৰে ভাবিলে “জিহ্বাৰ” এম্বেৰিকান নেমুৰ চৰ্পততকৈ এই চৰ্পত ক'ত গুণে ভাল আৰু তৃপ্তিকৰ! শৰতৰ মাকে শৰতক কলে “সাহেবকে জিজ্ঞেস কৰ বাবা সৰত যদি ভাল না লাগে খান্সামাকে বলে চা আনিয়ে দি।” আৰ্ধৰে সেই কথাৰ অলপ বুজ পাই আধা বঙ্গলা আধা ইংৰাজীবে কলে বে তেওঁ বিলাতত যি চৰ্পত খাইছিল তাতকৈ এই-চৰ্পত শতগুণে ভাল। কথাটো শুনি শৰতৰ মাকৰ বৰ আনন্দ হল, ছালৰ জগলা আৰু খবৰ খিলিকিব সূচাইদি চোৱা, তিকতাবোৰৰ ভিতৰৰ এজনৰ আনন্দৰ সীমা নোহোৱা হল। ৯ সন্ধ্যাৰ দেখী ছোৱালীৰ বিলাতী “কম্প্লিমেন্ট” পোৱাৰ সিমান অতিজ্ঞতা নাই। আৰ্ধৰৰ চৰ্পত ঠাণ্ডা লগা শুনি কুকবিলাসিনীৰ আনন্দৰ সীমা নাইকিয়া হল।

আৰ্বেও কি এই নিমিত্তেই তেওঁৰ মাতটো ডাঙৰ কৰি চৰ্পত ভাল পোৱাৰ কথা কৈছিল ?

স্বশীতল বাবুৰ মহা আনন্দ। অফিচৰ বৰ চাহাবৰ প্ৰাৰ্থনা; বুঢ়া মৰিলে কি বিলাতলৈ গলে তেওঁৱেই বৰ চাহাব হব; এনে হেন মানুহ তেওঁৰ ওচৰলৈ দিলে। আহা কি আনন্দৰ কথা! বৈঠকখানাত মানুহ বহিব নোৱাৰা হল। একেই আগেয়েই মানুহ বহা টান আছিল এতিয়া কোনো মানুহ আহিবলৈকে এৰি দিলে। পুৱাৰপৰা গধূলিলৈকে সেই একে কথা,—আচ্চি চাহাব, আৰ্বেৰ চালচ্ চাহাব; ইত্যাদি।

শৰতৰ এনেয়ে “বাবুৱানি কৰা” স্বভাৱ; আৰ্বেৰ চালচ্ৰ লগত পৰি সেই স্বভাৱ তেওঁৰ আঁক বাঢ়িল। তেওঁ কাৰ্মিক, কাপোৰকাৰি, জোতা, মোজা এটাইবোৰ ইংৰাজী দোকানৰপৰা অমা হল; তাৰ লগত দুটা এটা হোটেলত “ফ্ৰেডিট্ একাণ্টত” উঠনাকৈ বস্ত্ৰ অনা হল। আৰ্বেৰ চালচ্ৰ টম্-টম্ আছে, শৰতকো টম্-টম্ লাগত পৰিল। বাপেকৰ আনন্দৰ সীমা নাই। ‘সাহেবেৰ লগে সন্মান চালে চলতে হবে ত. আমি না পাৰি আমাৰ শৰতা কেন পাৰবে না?’ এই বুলি তেওঁ শৰতকটকা দিয়াত হেলা নকৰিছিল। কলিকতাৰ ইংৰাজী দোকানত শৰতৰ খুব প্ৰতিপত্তি হল। তেওঁ দোকানলৈ সোমালেই ২০।৩০ টকাৰ বস্ত্ৰ অন্ততঃ কিনিবই লাগিব। হোটেলবোৰত দেশী মানুহক সোমাব নিদিয়ৈ: কিন্তু শৰতে পুতি চাদৰ পিন্ধি গৈও সেইবোৰত সোমাব পাৰিছিল। এনেকুৱা দুৰ্ভাগীয়া দেশী মানুহ কলিকতাত মাজে মাজে ওলায় যি দুই তিনি বছৰ খুব ধুমধাম কৰে, তাৰপাছত তেওঁৰ অৱনতি ঘটে। জোঁ-জোঁ কৰে অলা জুই যেনে বেছি পৰ নাথাকে; বৰষণ বেগাই বনাই পৰিলে যেনেকৈ সৰহ সময় নেথাকে, তেনেকৈ তেনেকুৱা মানুহ সৰহ দিন সুকলমে টিকিব নোৱাৰে। ঈৰ্ষণৰ ইচ্ছাত শৰতৰ স্বাস্থ্য ভাল আছিল; সেইদেখি কলিকতাৰ ইংৰাজী হোটেলৰ ডক্টৰ হাইকীয়ে অথবা ফ্ৰেঞ্চ ব্ৰাণ্ডীয়ে কিম্বা হুবোপীৰ লাওপানীয়ে তেওঁৰ শৰীৰক সন্মান আক্ৰমণ কৰিব পৰা নাছিল; কিন্তু স্বশীতল বাবুৰ পৈতৃক সম্পত্তিক সেইবোৰে সুন্দৰৰূপে আক্ৰমণ কৰি কৃতকাৰ্য্য হৈছিল। হোটেলত ধাৰব, কোম্পানীত ধাৰব, অমুক আৰু তমুকৰপৰা ধাৰব বিল আহিবলৈ ধৰিলে; বচিও মুলাকজে দিনে পটলডালাৰ ঘৰলৈ আহি বিবৰ্ত্ত

ধৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে । সুনীতল বাবু তেতিয়াও বৰ্ত্তমান । পূৰ্ণ বীৰলাভ
তেওঁৰ জমিদাৰী আছে ; গতিকে এটাইবোৰ স্তম্ভ হ'ল ।

বাৰে যদি এবাৰ মাহুহৰ তেজৰ সোৱাদ পায়, তাৰ পিছত যি
মাহুহ বাঘৰ আগত পৰে তাৰ আৰু নিস্তাৰ নাই । যি মাহুহে পয়চা
এবাৰ খৰচ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে তেওঁৰ পয়চাৰ আৰু নিস্তাৰ নাই ; যিমান
দিনলৈকে তেওঁৰ হাতত এটা পয়চা থাকিব সিমান দিনলৈকে তেওঁ খৰচ
কৰিবলৈ নেৰে । দোকানবোৰত আকৌ শৰতৰ খাতিৰ বাঢ়িল । শৰতক
দেখিলে মচিও মূল্যাকৰৰ জীয়েক মাৰীৰ আকৌ আনন্দৰ সীমা নোহোৱা হ'ল ।
আৰ্থৰ চাল'চ আৰু শৰত যেতিয়া মচিও মূল্যাকৰৰ তালৈ একেলগে গৈছিল
তাৰ শৰতৰ খাতিৰ বেছি । আৰ্থৰ চাল'চ পটলডালালৈ যেতিয়া ঘনাই
যাবলৈ ধৰিলে তেতিয়া আৰু সন্ধ্যা বেলিকা মচিও মূল্যাকৰৰ হোটেললৈ
শৰত আৰু আৰ্থৰ যোৱা নহৈছিল । কিন্তু বাতি দহ বজাত আৰ্থৰ যেতিয়া
ঘৰলৈ উভতি আহিছিল তেতিয়া হুয়ো অন্ততঃ এক ঘটামান মূল্যাকৰ
হোটেলত জ্বাইছিলগেই জ্বাইছিল ।

আৰ্থৰ চাল'চৰ পয়চা অগাধ ; তেওঁৰ লগত শৰতে কেনেকৈ জোৰ
মাৰিব ? কিন্তু শৰতও ভৱলোক, আৰ্থৰ চাল'চও ভৱলোক । অৰ্থাৎ শৰতে
যদি প্ৰথমে স্পাৰ্কলিং মোজেল এবতল (দাম দহ টকা) অৰ্ডৰ দিয়ে,
আৰ্থৰে তাৰ পাছত এবতল দিবই দিব । তাৰ পাছত আৰ্থৰ বতল শেহ হৈ
গলে ভৱতাৰ খাতিৰত শৰতে আৰু এবতলৰ হুকুম দিবই । তাৰ পাছত আৰ্থৰ
আৰু এবতল । এইবোৰ মদ কেৱল যে আৰ্থৰ আৰু শৰতে খাইছিল
এনে নহয়, মাৰীও তেওঁলোকৰ লগত বহিছিল । কেতিয়াবা মাৰে মাৰে মচিও
আৰু বেডাম মূল্যাকৰও আহি তেওঁলোকৰ লগত যোগ দিছিল । যি দেশতে
হওক, হোটেল, বেটেল, বাৰ আৰু গ'ৰাখানাত পৰৰ ওপৰত খোৱামাহুহৰ সংখ্যা
কম নহয় । এইবোৰ মাহুহ আহি হয়তো এপিলাচ কম দাবৰ মদ নিজৰ
পয়চাতে কিনি, সেই পিলাচ অতি লাহে লাহে পলৰ কৰি কৰি খাই,
এচুকত বহি থাকে ; তাৰ পাছত সিহঁতে চিনাকি মাহুহ দেখিলেই এথাথোৱা
পিলাচ একালে ধৈ চিনাকি মাহুহজনৰে সৈতে মানান কথা পাতিবলৈ ধৰে ।
এইবোৰ মাহুহপ্ৰায়ে গল্পী হয় ; আৰু তাৰ লগতে যদি সিহঁত বিলিয়াৰ্ড খেলিব

জনা হয় তেনেহলে কথাই নাই। এইবোৰ মানুহৰ হাতত পয়চা অলপ-অচৰণ থাকে আৰু সিহঁতে চিনাকি মানুহজনক মাতি আনি এগিলাচ খুৱায়; তা পাছত চিনাকি মানুহজনে আকৌ সিহঁতক খুৱায়। তেতিয়া সিহঁতে তেওঁৰে কৈতে বিলিয়ার্ড খেলিবলৈ যায়। বিলিয়ার্ডত প্ৰায়ে চিনাকি মানুহজন হাবে। ইত্যাদি ইত্যাদি। লগুনত এনে মানুহৰ অন্ত নাই; কলিকতাতো তাৰ লেখ কম নহয়। দুখৰ বিষয় এনে মানুহ এটাৰ হাতত আমাৰ হুই বন্ধ আৰ্ধৰ আৰু শৰত পৰিছিল। এই মানুহটো এঘাৰ বজামান বাতি দিনো মূল্যাকজৰ হোটেললৈ আহিছিল। সেইখিনি সময়ত প্ৰায়ে আৰ্ধৰ ঘৰলৈ গৈছিল। শৰতক এই মানুহটোৱে অকলৈ পাই (এই মানুহটোৰ নাম চিনিয়ৰ মুন্ডাটো পুমাটি। সি পৃথিবীৰ সকলো দেশৰ কথা অলপ অলপ জানে, সকলো দেশৰ মাত অলপ অলপ জানে) য়ুৰোপ, আমেৰিকাৰ, মিডায় হওক সঁচায় হওক; বহুতো কথা কবলৈ ধৰিলে। চিনিয়ৰ মুন্ডাটো পুমাটি শৰতৰ বন্ধু হল। “বন্ধু” এই কথাটোৰ সকলো ভাষাতে অপব্যৱহাৰ হয়। আচল সঁচা হৃদয়ৰ বন্ধু কেইজন? এই মানুহটোৰ সৈতে আৰু মাৰীৰ সৈতে কথা কৈ শৰতে ফৰাচী ভাষা ভালকৈ শিকিবলৈ ধৰিলে। ইমানবোৰ টকা মূল্যাকজৰ হোটেলত শৰতে ধৰচ কৰি এই যি এটা তেওঁৰ লাভ হল। শৰতে ফৰাচীভাষা অতি সুন্দৰৰূপে কব পৰা হল। আৰ্ধৰ এঘাৰ বজাত প্ৰায়ে ঘৰলৈ গৈছিল। কেতিয়াবা এঘাৰৰ বেছি হলে তেওঁ শৰতৰ লগত পটলডাঙ্গালৈ গৈ শৰতৰ লগতে শুই থাকিছিল।

আৰু এটা কথা কৈ ধওঁ। মাৰীৰ বয়স কুৰি। আমাৰ দেশত কুৰি হলেই বুঢ়ী হয় বুলি লোকে কয়। কিন্তু য়ুৰোপীয় সমাজত কুৰি বছৰ পূৰ্ণবয়সনেই নহয়, পূৰ্ণবয়সত সোমোৱা যেন হে কোনো কোনো সময়ত মনত হয়। মাৰী ফৰাচী। ফৰাচী দেখিবলৈ সুন্দৰ নহলেও সুন্দৰ হব পাৰে। মাৰী সুন্দৰী আৰু গাভৰু। শৰত বঙ্গালী আৰু ডেকা। শৰত এঘাৰ নোৱাৰাকৈ মাৰীৰ প্ৰেম-চক্ৰত পৰিল। বগা মুখৰ হাঁহি, বগা মুখৰ মীত, বগা মুখৰ চুমা শৰতৰ প্ৰিয় বস্তু হৈ উঠিল। এনে কি, দেশী বহু মূল্য গহনাও শৰতৰ বহুত মাৰীৰ পাত উঠিল পৈ। মাৰীয়ে শৰতক ভাল পাইছিল নে?—মাৰীয়ে ভাল পাইছিল; অৰ্থাৎ “নেটিভ” য়ুৰোপীয়ই ইমান ভাল পোৱা উচিত সিমান ভাল পাইছিল।

(৫)

আমি ক্লকবিলাসিনীৰ কথা অলপ কওঁ । তেওঁৰ বয়স অতি কম । সকতে তেওঁৰ বিয়া হৈছিল । স্বামী কি ক্লকবিলাসিনীয়ে জনা নাছিল । কিন্তু সমান বয়সীয়া আন ছোৱালীৰ বিয়া হলে ক্লকবিলাসিনীৰ বৰ আনন্দ । বতে বিয়া ভতে ক্লকবিলাসিনী । ক্লকবিলাসিনীৰ মাক নাই বাপেকো নাই । কিন্তু ক্লকবিলাসিনীৰ স্তম্ভৰ এনে নত্ৰ এনে মিঠা, যি তেওঁক দেখে সিয়েই তেওঁক ভাল পায়, পুতৌ কৰে । তেওঁ হিন্দু বিশ্বাসৰ দৰে মাছ বগহ নাখাইছিল, কিন্তু দুবেলা ভাত খাইছিল । ক্লকবিলাসিনী সুন্দৰী । বকালীৰ ভিতৰত এনে সুন্দৰী অতি বিৰল । কিন্তু কি হব ? এই সুন্দৰীৰ সৌন্দৰ্য্যৰ অধিপতি কোনো নাছিল । ভামোল সজাত, বন্ধাত, বাকি মাহুহক খুঁয়াত কোনেও ক্লকবিলাসিনীৰ দোষ ধৰিব নোৱাৰিছিল ।

আৰ্থৰ চালচৈ বেছ বজাব পাৰিছিল । লাহে লাহে সুলীতল বাবুৰ ঘৰৰ তিকতাসকল তেওঁৰ আগত ওলোৱা হল । ওলোৱাৰ প্ৰথম কাৰণ, শ্বৰত আৰু আৰ্থৰৰ একে বয়স, তাতে আকৌ দুয়ো এনে বন্ধু; দ্বিতীয় কাৰণ, আৰ্থৰৰ বেহালা; তৃতীয়া কাৰণ, আৰ্থৰ ইংলণ্ডীয়, আৰু ইংলণ্ডীয়সকলৰ তিকতা মূনিহৰ আগত ওলায় । এই শেহ কাৰণটো আৰ্থৰ চালচৈই দেখুৱাই দিছিল । কেৰিঞ্জৰ লৰাবিলাকে কেৱল যে লেখা-পঢ়া কৰিয়েই সময় কটায় এনে নহয় । তেওঁলোক এটা নে এটা বাহিৰা আমোদ প্ৰমোদত লাগি আছেই । কোনোৱে হয় তো নাও বোৱা লৈয়েই আছে, কোনোৱে হয়তো ক্ৰীকেট, কোনোৱে ফুটবল, কোনোৱে বিলিয়াৰ্ড, কোনোৱে কুস্তি আৰু ব্যায়াম লৈ আছে, কোনোৱে হয়তো মদ খাই তাচ খেলি সময় কটায়, কোনোৱে হয়তো শিক্ৰক ওচৰত নেদেখিলে চুবটৰ দোকান কিম্বা মদৰ, দোকানৰ অধিষ্ঠাত্ৰী গাভৰু ছোৱালীৰে সৈতে আলাপ কৰিয়েই আছে, কোনোৱে হয়তো গান বাজনা লৈয়েই আছে । এইবোৰ কৰিও বেছি ভাগ লৰাই ভাল ভাল ডিগ্ৰী লৈ কেৰিঞ্জ এৰে । ব্যায়াম, খেলা, কুস্তি, লৰা-চপৰা এইবোৰ কেৰিঞ্জ অক্ষয়ৰ্ভূত বৰ আদৰ বস্ত । যি লৰাই ভালকৈ নাও বাব পাৰে সেই লৰাৰ ভাত বৰ খাতিব । এইবোৰ নানান কাৰণৰ নিমিত্তেই ইংৰাজ আজিকালি পৃথিবীৰ ভিতৰত ডাঙৰ জাতি হৈছে । আৰ্থৰ কেৰিঞ্জত থাকোঁতে কোনো অণুৰগ্ৰেজ-

লেটন খবত যেতিয়া সন্ধ্যা-সন্মিলন হৈছিল তেতিয়া আৰ্থ বে বেহেলা বজোৱা নিমিত্তে মহা খাতিৰ পাইছিল। আৰ্থবে ভালকৈয়ে যদি পৰিশ্ৰম কৰি যেহেলা বজোৱা অন্ত্যাস কৰিলেহেঁতেন তেওঁ এজন বিখ্যাত বেহালা বজাব পৰা মানুহ হলেহেঁতেন। সেইদেখি এইটো আশ্চৰ্য্য নহয় যে আৰ্থৰ বেহালা শুনি স্মৃতিতল বাবুৰ খবৰ মানুহ মোহিত হৈছিল। আৰ্থবে অলপ চেষ্টা কৰি বজাৰ গানো বজাব পৰা হল। ষ্টাৰ থিয়েটৰলৈ ছবাব এবাৰ আৰ্থৰ গৈছিল, আৰু তেওঁ তাৰপৰা ঘৰলৈ আহিয়েই সেই থিয়েটৰত শুনা গানবোৰ ভাল কৈ বজাব পাৰিছিল।

কুকুৰিলাসিনী বেহেলাৰ মাত শুনি দিনে দিনে আৰ্থৰ ওচৰ চাপি অহা হল। কুকুৰিলাসিনী, সুন্দৰ নৰমিয়াল আৰু মৰম-লগা কুকুৰিলাসিনী শেহত আৰ্থৰ বশ হল।

* * * * *

যেতিয়া এই শোকপূৰ্ণ বাতৰি স্মৃতিতল বাবুৱে শুনিলে তেঁও তেতিয়াই মুছাঁ গল। মৰমিয়াল মানুহ সবল মানুহ স্মৃতিতল বাবুৰ এনে এটা কথা যে ঘটিব কেতিয়াও তেওঁৰ মনত হোৱা নাছিল। সমাজে কি কব এই ভাবি তেওঁ আৰু তেওঁৰ গৃহিণীয়ে পৰামৰ্শ কৰি তেওঁৰ আপোন খুবীয়েকৰ ওচৰলৈ কুকুৰিলাসিনীক কাশীলৈ পঠিয়াই দিলে। বেচাৰী কুকুৰিলাসিনীয়ে নিজৰ লাজৰ ভাৱ বান্ধি লৈ কাশীলৈ গুচি গল।

স্মৃতিতল বাবুৱে বুঢ়া লৰ্ডইট্ অলক এই আটাইবোৰ কথা আদ্যোগপাত্ত কলে। আৰ্থৰ চাল'চে বাপেকক এখন চিঠি আৰু স্মৃতিতল বাবুক আৰু শব-তক এখন এখন চিঠি লিখি বেলেবে বোম্বাইলৈ গৈ যুৰোপলৈ যাত্ৰা কৰিলে। সেই চিঠি তিনিখনত কি আছিল আমাৰ জানিবৰ দৰকাৰ নাই। স্মৃতিতল বাবুৰ চিঠিত এই আছিল, যে কুকুৰিলাসিনীক আৰ্থৰ চাল'চে বিয়া কৰাবলৈ প্ৰস্তত আছে, যদি সেই বিবৰত স্মৃতিতল বাবুৰ একো আপত্তি নেথাকে। কিন্তু আপত্তি থাকিব যেন তাবিয়ই তেওঁ নিজৰ দোষত লজ্জিত হৈ ভাবভৰ-এৰি যুৰোপলৈ যাবলৈ ওলাইছে। কুকুৰিলাসিনী নিৰ্দোষী—ইত্যাদি ইত্যাদি”।

এনাথমানৰ পাছত কলিকতাৰ বাতৰি কাকতত এই বাতৰি আদি

৭। টায়ে পড়িবলৈ পালোঁ যে “পি এণ্ড ও জাহাজৰ বেইলিঙত বহি থাকোঁতে মিষ্টৰ এ, চি, লৰ্ডইটঅল নামে এজন যাত্ৰী হঠাৎ জাহাজ দোলোঁতে পানীত পৰি ডুবি যবিল; জাহাজ বাধি নাৱেদি যদিও তেওঁক বিচৰা গল কিন্তু আক দেখা পোৱা নগল। বাতি এন্ধাৰ থকাৰ গুণেই তেওঁক পোৱা নগল; তাতে আকোঁ অপাৰ সমুদ্ৰ।” তাৰ পাছত বাতৰি কাকতে লেখিছিল যে “তেওঁলোকৰ মনেৰে এই মিষ্টৰ এ, চি, লৰ্ডইটঅল কলিকতাৰ বিখ্যাত সাউদ মিষ্টৰ অৰ্থাৎ হেন্ৰী লৰ্ডইটঅলৰ পুতেক; সেইদেখি তেওঁলোকে শোকাভূৰ বৃদ্ধ লৰ্ডইটঅলক আন্তৰিক সহায়ভূতি জনায়।” ইত্যাদি।

বুঢ়া লৰ্ডইটঅলে শোকৰ ওপৰত শোক পাই আক সবহ দিন ভাৰতবৰ্ষত নাধাকিল। ইয়াৰ পাছত তেওঁৰ কাৰবাৰটো এটা কোম্পানীৰ হাতত ধৈ এং-লো ইণ্ডিয়ানৰ মৰমৰ ঠাই বোৰ্ণমাথলে গুচি গ'ল।

স্বামীতল বাবুৱে আৰ্থৰ চাৰ্লচৰ বিশ্বাসঘাতকতাৰ বাতৰি যি দিনাই পালে সেই দিনাই কাম ইস্তফা দি বুঢ়া লৰ্ডইটঅললৈ চিঠি লেখিলে। বুঢ়াই অতি দুখ প্ৰকাশ কৰি স্বামীতল বাবুৰ ইস্তফা গ্ৰহণ কৰিলে। যি লাখটকা জৰা দি আদিতে তেওঁ কামত সোমাইছিল সেই টকাৰে তেওঁ নিজে স্বাধীন ব্যৱসায় কৰি মনৰ ছুখেৰে দিন কটাবলৈ ধৰিল।

তাৰ পাছত শবতৰ কি হল? শবতে এইবোৰ কাণ্ড দোখ নিজেই আটাইবোৰ দোষৰ কাৰণ হেন ভাবি পিতৃগৃহ এৰি ভৱানীপুৰত এটা ঘৰ কেৰেয়া কৰি আছিল। তাৰ পাছত সেইখিনি সময়তে মচিও মূল্যকৰ ভাৰত-বৰ্ষ এৰি ফ্ৰান্সলৈ যাবলৈ ওলাল। তাৰ পাছৰ জাহাজতে শবতো ফ্ৰান্স যুৱা হল। চুথকে টনিলে লো কেনেকৈ থাকে ?

আমি মাৰ্চেলত জাহাজৰপৰা নামোঁতে এজন মানুহ আহি আমাক চহৰ দেখুৱাম নে বুলি সোধাত, মানুহজনৰ মুখ দেখি ভাল মানুহ যেন ভাবি তেওঁকেই আমাৰ “গাইড” কৰি লালোঁ। চহৰ চাই ভাগৰ খেদাংন নিানন্তে এটি “ক্যাফেত” বহি জলপান খাওঁতেই আমি তেওঁৰপৰা ওপৰত লেখা বিৱৰণটো শুনিছিলোঁ। তেওঁ আমাক তেওঁৰ কাৰ্ড দিছিল। কাৰ্ডখনত এই দৰে নাম লেখা আছিল।

M. S. C. Bonairge.

459, Rue de Monton Marseille.

Monsieur Bonairge.ক দেখি আমি বৰ সন্তোষ পালোঁ। ইমান দূৰ দেশত ভাবতবাসী দেখিলে, আৰু দেশী ভাষাৰে কথা কবলৈ পালে কাৰ নো আনন্দ নহয় ? আমি তেওঁক যিমান পাৰিলোঁ। রূপ-বান দি আমাৰ নিজৰ ঠাইলৈ উভতি গলোঁ।

পাঠকক বোধকৰোঁ। কব নেলাগে যে এই মচিও বনেৰ্জী আৰু আমাৰ শবৎ একেজনাই। আৰু এটি কথা; মাৰীয়ে তেওঁক পতিক্ৰমে গ্ৰহণ নকৰিলে।

শ্ৰীজ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা।

বাঁহী

দেৱৰ গীয়াৰী বাঁহী আলাসৰ লাক,

জনমিছা ভিকছ ঘৰত।

কি আছে কি দিম মই কিহেৰে সুখিম,

নাই একো দুখীয়া হাতত ॥

গছৰ তলত আই বহিছা ধীবেবে,

মুখত তুলিছা দিবা বাগী।

ধুমুহা মাজত তুমি দিবা হুৰ ধৰি,

আনিছা মুখত মোৰ হাঁহি ॥

সোঁতৰ চাকত পৰি ধৰফৰ কৰি,

যুৰি যুৰি চাকৰ বুকত।

আগত এন্ধাৰ নিশা, ওপৰে ধুমুহা,

হেবাইছোঁ কেনোৰা দিশত ॥

জ্ঞানব পোহব সুব ধৰ্ম্মা হে বেগতে,
 উটি যক পানীৰ সোঁতত ।
 পুরাব মাধুৰী সুব কাণত পেলাই
 শাস্তি দিয়ঁ। ধুমুহা মাৰুত ॥
 পুনৰ খাটিছে। বাহী সদায় বজোৰা,
 দিব্য চকু বিভৰ। কণাক ।
 সুরঁবি সুরঁবি মহি তোমাৰ সুবক
 শাস্তি দিওঁ আকুল হিয়াক ॥
 অমিয়া সুবক শুনি নাচিছে ম'বাই,
 তলত ফুলিছে টোপা কলি ।
 সারটা সারটি কবি গছ লতাবোবে
 মৰ্ত্তব সস্তাপ নিছে তুলি ॥
 বজোৰা ই ক্ষুদ্র বাহী, গোৰা উলাহেবে,
 পবে যেন সদায় কাণত ।
 শুনিলে বাহীৰ সুব গুচিব সস্তাপ,
 এনে যেন ধৰিছে মনত ॥
 চিবজীবি হোৱা মোৰ মূলনী জীয়াবী,
 ধিবিঙোৱা কোমল জেউতি ।
 পূৰ্ণমা জ্ঞানব দবে নিৰ্মল সোঁতত
 বই যোৱা সোঁতক সারটি ॥
 শ্ৰীদেবেন্দ্রনাথ বেজবৰুৱা ।

কবিতা ।

বিধাতাৰ এই সুন্দৰৰূপে সজোৱা সংসাৰৰ ভিতৰত প্ৰত্যেক বস্ত্ৰে
 প্ৰত্যেক ঘটনাই একো একোখনি বিভিন্ন বকমৰ সৌন্দৰ্য্যৰ পট চকুৰ
 আগত তুলি ধৰি মনৰ মাজত নৱ তাৰেবে পৰিপূৰ্ণ একোখনি নৱ বাণ্য
 সৃষ্টি কৰে। সেই বাণ্য বে কেৱল বহিৰ্ভগতৰ ছাঁবেই আৱৃত এনে নহয়,

ভাব লগে লগে আমাৰ মূৰ্খ, দুখ, ভয়, বিশ্বয়, ভাল লগা, বেয়া লগা ইত্যাদি নানা বকম মনৰ ভাব তাত বিৰাজ কৰিছে। সেই বাজ্য আমাৰ মনৰ ভাবৰ বসত পৰি অশেষ বকম বঙেৰে বস্তিত হৈ জিলিকি থাকে। আমাৰ মনে সেই বাজ্য নিজ ইচ্ছামতে সম্পূৰ্ণৰূপে নিজৰ তলতীয়া কৰি পাতি লৈছে।

আমি এই জগতত জানিব লগীয়া আৰু শিকিব লগীয়া বহুত কথা আছে। আমাৰ ক্ষুদ্ৰ সীমাবদ্ধ জ্ঞানক যেতিয়া এই অসীম পৃথিবীৰ অশেষ জটিল বহস্যপূৰ্ণ ঘটনাৰ গুত বিলাই চাওঁ তেতিয়াই আমি আমাৰ হৃদয়ত অজ্ঞানৰ কলা ঢাকনিৰ ছাঁ দেখিবলৈ পাওঁ, আৰু সেৱোঁ দিনে দিনে সংসাবত কত ঘটনা ঘটিছে যে তাৰ লক্ষ যোজনৰ দূৰৈতে। থিয় হবলৈ আমাৰ জ্ঞানে সাহ নকৰে, আমি ঘটনাৰ বৈচিত্ৰ্য দেখি একো বুজিব নোৱাৰি তথা লাগি একেধৰে চাই থাকোঁ; আৰু নিজেই নিজৰ অক্ষমতা বুজিব পাৰি স্বভাৱতে আমাৰ মনত সেইবোৰৰ প্ৰকৃত তথা জানিবলৈ এটা ঔৎসুক্য জন্মে; সেই ঔৎসুক্য নিবাবণৰ লগে লগে আমাৰ সংকীৰ্ণ হৃদয় ক্ৰমশঃ বহল হৈ যায়, আমাৰ মনে তেতিয়া হৃদয়ৰ অজ্ঞানতাৰ দুবাৰ মুকলি কৰি জ্ঞানৰ পোহৰক সোমাবলৈ বাট দেখুৱাই দিয়ে আৰু তেতিয়া সংসাবৰ প্ৰত্যেক ঘটনাই আমাৰ মনত একোটি সঁচ বহুৱাই পৈ যায়। এই সঁচবিলাককে লৈ মনে আমাৰ ভাবৰ বাজ্য গঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰে।

কিছুমান মানুহ আছে তেওঁবিলাকে এইবিলাক কথালৈ কাণ নকৰি শিকিবলৈ বা জানিবলৈ আওকাণ কৰে; তেওঁবিলাকৰ মনে একো আগ্ৰহ নদেখুৱায়; সৰ্ব্বাৰ্ণ হৃদয় বহল কৰিবলৈ তেওঁবিলাকে মন নকৰে; জ্ঞানৰ পোহৰক দূৰৈত থৈ এই বিশাল পৃথিবীৰ এচুকত পৰি থাকি নিজৰ চিনাকি ঠাইতে নিজেই আলহী হবলৈ ভাল পায়। ইফালে এনেকুৱা মানুহো আছে যাৰ মন সদায় ভাব আৰু কল্পনাৰে পৰিপূৰ্ণ, যি সকলো কথাতেই একোটি একোটি নতুন ভাব দেখিবলৈ পায়, সাংসাবিক ঘটনাই যাৰ হৃদয়-বোণৰ তাৰ জোকাৰি নানাৰকম বাগ বাগিনীত সুব দিয়ে; এনেবিলাক মানুহৰ মনেই ওপৰত কৈ অহা এংফাখনি অভিমত বাজ্য সৃষ্টি কৰে। তাৰূকো এই বাজ্য বৰ আপোনাৰ বুলি ভাবে আৰু ইয়াৰ ভিত্তবেদি অহা যোৱা কৰিবলৈ বৰ

উঁহু পায়। আগেয়ে এবাব উলুকিয়াই অহা হৈছে যে এই বাজ্য বহির্জগতৰ ঘটনাৰ ছাঁৰ লগে লগে আমাৰ মনৰ ভাবেবেও পূৰ্ণ। অৰ্থাৎ সংসাবত আমি কেৱল ঘটনাবিসাক দেখোঁ; ইয়াত তাৰ লগে লগে কোনটো ভাল, কোনটো বেয়া, কোনটো ধুনীয়া, কোনটো ভয় লগা, ইত্যাদি ভাববিলাক জানিব পাৰোঁ। মাহুহৰ মনত এই ভাবৰ সোঁত সদায় বৈ আহিছে, অথচ সি সদায় নতুন। মনৰ ভিতৰৰ এই বাজ্যখনি বাহিৰত উলিয়াবলৈ মাহুহ সদায় যত্ন-বান, কাৰণ ইয়াক কোনেও নষ্ট হবলৈ এৰি দিব নোৱাৰে; আৰু নষ্ট নোহোৱাৰ একমাত্ৰ উপায় প্ৰকাশ কৰা; কাজেকাজেই মাহুহে সাহিত্যক আশ্ৰয় কৰিব লগীয়া হয়। কিন্তু যিখনি বাজ্য কেৱল হৃদয়ৰ ভাব লৈ গঠিত হৈছে তাক এনেভাৱে বাহিৰত উলিয়াব লাগিব যাতে সেই বাজ্যই অইনৰ হৃদয়ৰ ভাব তালৈ টানি নিব পাৰে। অকল সাহিত্যই সেই কামৰ উপযুক্ত নহয়, সাহিত্যৰ লগত আৰু নানাৰকমৰ ছন্দ, অলঙ্কাৰ, ইত্যাদিৰ আৱশ্যক। নিবলঙ্কাৰ নীৰস সাহিত্যই সেই কাম কৰিব নোৱাৰে। যেতিয়া আমাৰ এই মনৰ বাজ্যই সাহিত্যক অবলম্বন কৰি নানাৰকম ছন্দ অলঙ্কাৰেৰে বিহুৰিত হৈ মাহুহৰ মন হৰিব পৰা শক্তি লৈ অগতঃ আবিৰ্ভাব হয় সেয়েই হৈছে কবিতা।

কবিতাৰ প্ৰধান উপাদান হৈছে ভাব। ভাবৰ ওপৰতেই কবিতাৰ ভাল বেয়া নিৰ্ভৰ কৰে, তাৰ লগে লগে বচনা কৌশলো আৱশ্যক; কাৰণ সকলো মাহুহৰ মন একে নহয়, এজনৰ বিটো কথাত মনত ভয় লাগে বা বিস্ময় ওপজে আনজনৰ হয়তো সেই কথাত মন বিচলিত নহয়। তেনেহলে যদি আগবঢ়নে তেওঁৰ মনৰ ভাবটি যথাযথৰূপে সাধাৰণ ভাষাত প্ৰকাশ কৰে তেন্তে সেই কথাই আনজনৰ মনৰ ভাবক অলপো বিচলিত নকৰে। সেইকাৰণে বচনাৰ কৌশলেৰে, নানাৰকমৰ ছন্দ অলঙ্কাৰেৰে সজাই তাৰটিক এনে বকমে প্ৰকাশ কৰিব লাগে যে যাতে সি অইনৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব পৰা শক্তি পায়। যি কবিতাটিয়ে মাহুহৰ মন বিমান সোনকালে আকৰ্ষণ কৰিব পাবিব সেই কবিতাটি সিমান ভাল। বচনাৰ কৌশলৰ কাৰণেই কবিতাই অইন সাধাৰণ ভাষাতকৈ মাহুহৰ মন সোনকালে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰে।

এইখিনিতে বহুতে কব পাৰে যে কবিতা মাহুহৰ আত্মগৰ্ভ অৰ্থাৎ আপোনাপুনি ওলোৱা মনৰ ভাব ; যদি সেই ভাবেকে মাহুহলৈ লক্ষ্য কৰি সেই ভাৱে সজোৱা যায় তেন্তে তাত কৃত্ৰিমতাৰ ছাঁ আহি পৰে। এই কথা সঁচা। নিজৰ মনত ভাব নহলে ছুটামান শেহৰ আখৰ যিলাই পদ লেখি- সেই কবিতা নহয়। ইফালে এইটো কথা জানিব লাগে যে মনৰ ভাববিলাক পৃথিবীত অক্ষুন্ন বাখিবলৈ সকলো মাহুহৰে ইচ্ছা। অতি আদি সময়ৰে পৰা যে মাহুহৰ মনত এই ইচ্ছাটি আছে ইয়াক কোনেও ছুই কবিব নোৱাৰে। শিলত কাটিয়েই বা ভাষাৰ কলিতেই হওক, সাঁচিপাতৰ পুথি-তেই বা পৰ্কতৰ গাতেই হওক, মাহুহে তেওঁবিলাকৰ মনৰ ভাববিলাক সন্তোজ বাখি জগতক দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰি আহিছে। বুৰঞ্জীৰপৰা আমি এইবিলাক জানিব পাৰোঁ। সেইবোৰ বি হওক, বুৰঞ্জীৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা আৰু এই প্ৰবন্ধৰ উদ্দেশ্য নহয়, সেইকাৰণে সেই বিষয়ে একো নকৈ কেৱল ইয়াকে মনত ৰখা উচিত যে মাহুহৰ মনে অইন বহুতৰ মনক ভলভীয়া কৰি বাখিবলৈ চায় ; সেইকাৰণেই মাহুহে ভাব প্ৰকাশ কৰিবৰ সময়ত নানা কৌশল আশ্ৰয় কৰে। কবিৰ অসাধাৰণ কল্পনাৰ আগত বচনাকৌশল একোৱেই নহয়। সি আপোনাপুনি নৈব সোঁতৰ দৰে মনৰপৰা ওলাই থাকে। কবিৰ এই এটি স্বাভাৱিক গুণ। সেইকাৰণে বহুতে চেষ্টা কৰিও কবি হব নোৱাৰে। যি চেষ্টা কৰি মূৰ ঘনাই এটা বা দুটা কবিতা লেখে তাত যদি স্বাভাৱিক মনৰ সোঁত বধাৰণৰূপে প্ৰকাশ নেপায় তেন্তে সেই কবিতা লেখাৰপৰা একো উপকাৰ নাই। সি স্বাভাৱিক কবিতাৰ দৰে বসাল নহয়। কবিৰ কল্পনাই নিজৰ মনৰ ভাবক বা নিজৰ সুখ দুখক কোনো নিৰূপিত বা বৰ্তমান সময়ৰ কাৰণে আবদ্ধ বাখিব নোখোজে, তাক চিৰকালব্যাপী কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰে। সেইকাৰণে কবিৰ প্ৰধান লক্ষ্য বৰ্তমান মানৱ সমাজ নহয়, চিৰকাল স্থায়ী মানৱ সমাজ, অৰ্থাৎ তেওঁ এনে একোটি কল্পনাপ্ৰসূত ভাব থৈ যায় যি চিৰকালৰ কাৰণে মাহুহৰ মনত অননন্দ দিবলৈ পিছ নোহোঁহকে + মনৰ বস্ত বাৰ্হিবৰ, ভাবৰ বস্ত ভাষাৰ, আৰু নিজৰ বস্ত সকলোৰ ফৰাই কবিতাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য। সংসাৰৰ ঘটনাবিলাক বিশেষবকনে মনৰ মাজত নিজৰ

কবি লৈ কল্পনাৰ বলেৰে সেই নিজৰ বস্তুধৰ্মিকে সৰ্বসাধাৰণৰ কাৰণে উভয়াৰ কবাই কবিৰ প্ৰধান কাৰ। মনে সংসাৰবণৰা বস্তু বাহিঁ বাহিঁ নিজৰ কবি লৈছে, কল্পনাই তাকে সকলোৰে সন্মান ভাৱে ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা কবি সাজিছে। কবিয়ে এই কল্পনাৰ বলেৰেই মনৰ ভাববিলাক সকলোৰ কাৰণে সমান কৰি চিৰকালস্থায়ী কৰি যায়। সেইকাৰণে কত সুন্দৰ ভাবপূৰ্ণ কবিতাই বহুকালৰেপৰা মানৱ সমাজৰ শিক্ষাৰ, অৱস্থাৰ পৰিবৰ্ত্তনলৈ আওকাণ কৰি নিজৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু মহত্ব অক্ষুৰ্ণ ৰাখিছে। প্ৰকৃতিত কত সুন্দৰ বস্তু আছে যাক আমি এখন্তক বৈ নেগোৱাকৈ যাব নোৱাৰোঁ। যাক আমি ভাব আৰু কল্পনাৰে আৰু সুন্দৰ কৰি তুলি ভাব সৌন্দৰ্য্য চাই হেঁপাহ নপলায়; যিমান বাৰ চাওঁ, সিমান বাৰ নতুনকৈ চাবলৈ মন যায়; যি সদায় আমাৰ মনত নতুন সুখ দিয়ে। এৱে কবিতা। কবিতাই সুন্দৰৰ সৌন্দৰ্য্যক এখনি পটবদৰে আনি আমাৰ আগত ধৰেহি। পটত আমি কেৱল ভাবৰ আকাৰ দেখোঁ, কবিতাই তাক সজীৱ কৰি তোলে। কবিতাৰ সৌন্দৰ্য্য চিৰকালস্থায়ী, যিমান বাৰ চোৱা যায় সিমান বাৰ মন আনন্দেৰে পৰিপূৰ্ণ হয়। এইকাৰণে কোনোবাই যদি নিজৰ মনৰ বস্তু এটিক চিৰকাললৈ মানৱ সমাজত থৈ যাব খোজে তেন্তে তেওঁ ভাবৰ আশ্ৰয় লব লাগিব, কাৰণ ভাবেই কবিতাৰ প্ৰধান অঙ্গ। সূৰ্য্য পূব কালে উঠে এই কথাটি সকলোৰে জানে আৰু এই কথাই মাহুহৰ মন আকৰ্ষণ কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু যেতিয়া জগতে পুৱা সূৰ্য্যৰ সোণালী কিৰণত গা ধুই জকমক কৰে, সেই সময়ৰ সৌন্দৰ্য্য সেই সময়ৰ যে আনন্দ সেয়েহে মাহুহৰ মন আকৰ্ষণ কৰে। জোনৰ গোহৰ সকলোৰে দেখিছে, তটিনীৰ কুলু কুলু মাত সকলোৱে শুনিছে, হুপৰ বাতি জগতত কাৰো সাব-হুৰ নাই সেইটো সকলোৱে জানে, এইবিলাক কথাই মাহুহৰ মন টানি আনিব নোৱাৰে; কিন্তু কোনোবাই যদি এনে হুপৰ বাতিত আৰু তটিনীৰ পাবত বহি তটিনীৰ কুলু কুলু শব্দৰ হুপৰ কান্দোনৰ লগত নিজৰ হৃদয়ৰ সমবেদনা জনাই সেই সময়ৰ মনৰ সেই ভাববিলাক জগতত প্ৰকাশ কৰি থৈ গৈছে, সেয়েহে মাহুহৰ মন টানি আনি কবিৰ ভাবৰ লগৰীয়া কৰিব। কবিয়ে সংসাৰৰ প্ৰত্যেক ঘটনাত একোটি ভাবৰ স্থল পায়। পুৱা ভৱনা নৈত

ধাত্মিক মূৰ্তি পা ধুবলৈ গৈছে। নীল আকাশৰপৰা পুৱা সূৰ্য্যৰ সোণালী কিৰণ নাৰি নৈৰ বতাহত নাচি থকা পানীৰ মাজত পৰি জন্মকাৰ লাগিছে, দুবৈত এহালি শবালিয়ে বং মনে পানীত ওপঙি ওপঙি ধেমালি কাৰ ফুৰিছে, কি যেন এক নতুন আনন্দৰ ভাবে জগতক মেবাই আছে। প্ৰকৃতিৰ এনে বিশ্ববিমোহন ৰূপ দেখি কবি ভাবত বিভোল। অকস্মাতে কবাবৰ পৰা ব্যাধৰ কাঁৰ এডাল আহি শবালি হালিৰ এটিক মাৰি পেলালে। ইটিয়ে লগবীয়াটিক ব্যাধৰ কাঁৰত চটকটাই বৰি যোৱা দেখি কান্দোমত বম ধলুক লগালে। মুহূৰ্ত্ততে সূৰ্য্যৰ দৃশ্যক বিষাদে আহি ঢাকি পেলালে। এনে সময়ত কবি কি আক হিব থাকিব পাবে? আচৰিতে তেওঁৰ মুখৰপৰা শোক হন্দেৰে ওলাই গল,—

“মা নিবাদ প্ৰতিষ্ঠাং স্বমগমঃ শাৰতীঃ সন্ধ্যাঃ ।

বং ক্ৰৌঞ্চ মিথুনাদেকমৰধৌঃ কামমোহিতং ।”

কত শ বছৰৰ আগেয়ে এই ঘটনা ঘটিছিল, তাৰ পাছত জগতত কত পৰিবৰ্ত্তন হল, কত দেশ ধ্বংস হল, কত দেশ নতুনকৈ উঠিল, কত জাতিৰ নাম জগতৰপৰা লোপ পালে, কত জাতি কমতালগী হল, কিন্তু জগতৰ সকলো পৰিবৰ্ত্তনলৈকে পিঠি দি এই স্নোকে আজিলৈকে তাৰ ভাবৰ সৌন্দৰ্য্য সজীৱ কৰি ৰাখিছে। চাৰিও কালে পৰ্ব্বত, মাজত উপত্যকা ভূমি, সন্ধিয়া বেলিকা সূৰ্য্য যাওঁ যাওঁ হৈছে, সেই পশ্চিম সূৰ্য্যীয়া সূৰ্য্যৰ কিৰণ পূব ফালৰ পৰ্ব্বতৰ শিখৰত পৰি পৰ্ব্বতৰ শিখৰ জিলিকি পৰিছে, ভলৰ উপত্যকা লাহে লাহে আন্ধাৰ হৈ আহিছে; এনেকুৱা দৃশ্য বহুতে দেখিছে, কিন্তু কেই জনৰ মনে এই দৃশ্য দেখি নিৰৱ জন্মভূমিলৈ মনত পৰি কবি বৰ্ভট্ৰৰ্বৰ হৰে কৈ গৈছে ?

“A lingering look he fondly throws

On the dear hills where first he rose.”

তাৰ লগত জনমভূমিৰ উদ্দেশে কৈছে

“My soul will cast the backward view

The longing look alone on you.”

কেনে মনোহৰ ভাব! কেনে হৃদয় কথা! বতাবৰ মনত পৰে তৰ্ত্তাবৰ

মন মন্থন আনন্দ-বসেবে আশ্রিত হয় । কবিতার এই চিবমধুবতাব কাবণেই জগতত ই আজি ইমান আদবণীয় । বহুত দিনব আপেয়ে লিখা কালিদাসব শকুন্তলা, মেঘদূত, আঞ্জিলৈকে পুৰণি হোৱা নাই ; সকলোৱে তাক হেঁপা-হবে পঢ়ে, সকলোৱে তাত সমান আনন্দ পায়, তাবপবা মধুবতা, সৌন্দৰ্য লব পবা যায় ; সেই কাবণে আজি সেই কবিতাই জগতত ওখ আসন অধিকাৰ কৰিছে ; চিবকাললৈকে জগতত তাব সৌন্দৰ্য জিলিকি থাকিব ।

অৱশেষত ইয়াকে দেখা গল যে জগতব ঘটনাই মনব বাজত বি তাব উন্নয় কৰে, আইনব মন বোহিব পবা শক্তিব সৈতে সেই তাবব বিকাশেই কবিতা ; মন আৰু কল্পনাই কবিতাব সৃষ্টিকৰ্তা ; তাব তাব অঙ্গ ; মানৱ সমাজেই বিকাশব স্থল । কবিতা সদায় মধুব, সদায় মন্থন, তাব বস কোনেও একেবাবে অন্ত কবিব নোৱাৰে বা অকলৈয়ো ভোগ কবিব নোৱাৰে । বজা প্ৰজা চহকী ছুখীয়া কোনো এই স্মৰণপবা বঞ্চিত হোৱা নাই । ধনবন্ত পূৰ্ণ স্মৰণ পকীষবৰ ভিতবত থকা চহকীকো যেনে সি স্মৰণ দিয়ে, ধাবলৈ নেপোৱা নিঃকিন গহব তলত থকা ছুখীয়াকো তেনে স্মৰণ দিয়ে । পালি প্ৰহৰীয়ে বেচি থকা, অপেব বকমব স্মৰণ স্মৰণ মণিযুকুতাই জক্মকোৱা প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড প্ৰাসাদত থকা সুবত যুকুট পিছা বজাকো যেনে সি স্মৰণ দিব, অকলসবীয়া, ছবেলা ছুখুটি খোৱা, ছুপুৰী খবত থকা সামান্ত ভিকহ প্ৰজাকো তেনে স্মৰণ দিবণ কবিতাত কবিব হৃদয়ব তলিত থকা তাব জিলিকি উঠে, কবিব স্মৰণ, ছুখ, আশা, নিবাশা, তাবব উচ্ছাস, মনব আবেগ, কেতিয়াবা উলাহত ইহিছে, কেতিয়াবা বেজাবত কান্দিছে, কেতিয়াবা পেপুৰা লাগি একেধিবে চাই আছে । কবিব সকলোখিনি মনব তাব কবিতাত জলন্তৰূপে জলি থাকে । কবিতাই আমাক সেই বাজ্যলৈ লৈ যায় যি বাজ্যত বহি কবিয়ে কল্পনাৰ বলেবে ছবি আকিছিল । আমি সেই বাজ্যব অসীম সৌন্দৰ্য দেখি সংসাৰব জালা বহুণা পাহৰি কবিব তাবতে ভোল পৈ আপোন হেৰুৱা হওঁ । আৰু কবিতাই কি কৰে ? কবিতাই কল্পনাৰ বাজ্যত ছুৰাই, পাৰিজাত ফুল ফুলি থকা নন্দন কাননব দাতিয়েদি বৈ বোৱা মন্দাকিনীৰ তাবব অঙ্গবাসকলব স্মৰণব সঙ্গীতপৰিপূৰ্ণ স্বৰণব অপূৰ্ণ শোভা দেখুৱাই, মন আনন্দেবে প্ৰহুলিত কবি, পুনৰ মনতলৈ নমাই যেনে গাভনিবে সৈতে

ভীষণ পুৰুষাৰ্পণ প্ৰকৃতিৰ ভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তি আগত তুলি ধৰি ভয় লগুৱাই, স্ব-বিদ্যাবক মৃত্যুৰ ছবিৰ কাষেদি লৈ গৈ, প্ৰাণত শোকৰ বেগ উঠাই, শৰতৰ নিৰ্ম্মল জোনাক সবগৰ তলেদি আনি, বসন্তৰ কুঁহি কুঁহি মতুন ফুল গাতেৰে জক্‌মকোৱা, গছলতাবে সুসজ্জিত প্ৰকৃতিৰ বিতোপন মন বোহা ক্ৰমেৰে, হৃদয়ক বিশ্বয় বশেৰে বুকুৱাই, নিৰ্জীৱ মনৰ ভাব সজীৱ কৰি, মৰমৰ প্ৰাণত শান্তিৰ পানী ছতিয়াই দিয়ে ।

শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ হুৱৰা ।

ৰূপাবৰ বকুৱাৰ সামৰণি ;

ববকুৱাই বাঁহী বাদ্য কৰে ।

ব, ব, হতচিৰী হোৱা । নবজাবি ! টানি আহুবি মাছহক মাৰিব
খুঁজিছনে কি ? হামুটিধাই পৰি যাওঁ যদি ?

চিৰ-লগৰীয়া ।

বিচাৰি ইমান দিনে জীৱনৰ সঙ্গী
পালোঁ মই চোৱা এহি বাধিছোঁ হিয়াত ।
মৰমেৰে স্নান কেনে পবিত্ৰ মুখ'নি,
পবিত্ৰ হিয়াৰ কান্তি প্ৰকাশে আভাত ।

তিব্বিব্ চকু দুটি কঁপিছে হিল্লোলে,
 উঠলি পবিছে সৈয়। প্রেমব আবেগ ।
 কি মধুর হৃদয়ব দিছে পবিচয়,
 সংসারত শাস্তি ঢালি আঁতবাব মেঘ ।
 জীরনক মধুবের পূব কবিবনৈল
 কবগবা পাগৌ এই মোহিনী প্রতিমা ।
 সংসারত হুখে মুখে লগবীয়া মোব
 পবম বাক্কর এই আখাস আতমা ।
 সুলন্দববো সুলন্দব সংসার হুদিনীয়া ।
 প্রাণে প্রাণে বন্ধা মোব চিব-লগবীয়া ।

শ্রীচন্দ্রকুমার আগবরালা ।

আই মোব আসাম ।

(স্তব মিত্র)

আই মোব আসাম নিচোলা আসাম হুধিনী আসাম
 আমাব দেশ !
 কিয়নো আই তোব এহুবা বিলায় কিয়নো আই তোব
 এহুবা বেশ ?
 কিয়নো আই তই চকু-লো টুকিছ নেবাঙ্ক আই তই
 নুবব কেশ ?
 লাখে লাখে তোব লবা ছোবালীয়ে সাদবি মতিছে
 আমাব দেশ !

কিহব হুখ তোব কিহব শোক তোব কিহব লাজ তোব কিহব ক্লেশ
 সকলোটি মিলি ভায়ে ভণীয়ে সাদবি মতিলে আই মোব দেশ ।

উপজি বি ঠাইত শব্দব মাধরে বৈকল্প ধর্মব সাধিলে জয় ।
 আর্জিও বি ধর্ম ভাবতববিবে চকতি প্রণত চবণে নয় ।

অনন্ত কন্দলী বাম স্ববন্দী যাব কীৰ্ত্তি দিলে বিয়াপি দেশ ।
 সেয়ে নো নহ নে আই তাই আসাম সেয়ে নো নহ নে আমাৰ দেশ ?
 কিহৰ ছুখ তোৰ ইত্যাদি ।

তোমাৰে সুপুত্ৰ বজা ভগদত্তে ভাবত যুদ্ধত কবিলে বশ ।
 তোমাৰে জীৱনী কল্পিতী সুন্দৰী ৰূপত কুকৰো মোহিলে মন ।
 সতীৰ আদৰ্শ ফুৰ্ণবী জয়মতী পতিৰ হস্তে ত্যজিলে প্ৰাণ ।
 সেয়ে নো নহ নে আই আমাৰ সেয়েই নিশ্চয় নোহোৱাৰ আন ।
 কিহৰ ছুখ তোৰ ইত্যাদি ।

যদিও আই তোৰ এমুৱা বিলাই অনাধিনী নাই ভোতপৰে ।
 নাই প্ৰীতি নাই লৰা ছোৱালীৰ হাহাকাৰ আজি যবে যবে ।
 শুচাম শুচাম ই ছুখ তোমাৰ নকৰা বিষন আই মোৰ দেশ ।
 ধিলিলে সকলো লৰা ছোৱালীয়ে নেথাকে তোমাৰ ছুখন লেশ ।
 কিহৰ ছুখ তোৰ ইত্যাদি ।

ঐতৰুণবাম কুকন ।

সম্পাদকৰ চৰাৰ বুলনী ।

বস্তি ।—“বস্তিয়ে” “বাঁহীৰ” কিছুমান ছুল ধৰি ৭ ফেজ্জৰাবিৰ
 াকতত উলিয়াই দিছে । বস্তিয়ে “বাঁহীৰ শ্ৰীযুজি আৰু, দীৰ্ঘজীৱন কামনা”
 কৰে, সেইদেখি যাতে বাঁহী “অপায় অমঙ্গলৰ আশকা এৰাই” নিৰ্দোষ
 হয় তাৰ নিমিত্তে তেওঁৰ নথৈ বহু । বাঁহীক ভাল কৰিবলৈ যে বস্তিয়ে
 ইমান পুৰুষাৰ্থ কৰিব লাগিছে ; আৰু বাঁহী গৰ্ভাৱস্থাত থকাৰ দিনবেগৰা
 আকিলৈকে যে তেওঁ প্ৰথমত সেই সুখবৰ শুনি, দ্বিতীয়ত সুখবৰতকৈও
 সুখবৰ বাঁহীৰ জন্ম দেখি, তৃতীয়ত বাঁহীৰ “গা চাই হুহুবা আৰু মাটি চাই
 ভৰি-নেপেলোৱা” শিশুসীলা দেখি, মনত হৰিব পাই একাদিক্ৰমে সন্তোষ
 লভি আহিছে, আৰু আগলৈ “বাঁহীয়ে সকলোপিনে উন্নতি লাভ কৰিব এই
 বাহা” কৰি আছে, তাৰ নিমিত্তে বাঁহীয়ে তেওঁৰ শলাগ নলৈ থাকিবৰ কোনো

উপায় দেখা পোৱা নাই। কিছুমান সদাশয় বাহুহ, আছে, তেওঁলোকৰ নিজৰ গাত যত দোষ থাকে, তেওঁলোকে স্বাৰ্থপৰ হৈ সেইবোৰ শুচাবলৈ পৈ সময় নষ্ট নকৰি স্বাৰ্থভ্যাগ কৰি লোকৰ পাৰপৰা হৈ দোষৰ চেকা শুচাবলৈ ব্যস্ত হয়, আৰু লোকৰ গাত সেই দোষৰ চেকা তেওঁলোকে দেখিলে তেওঁলোকৰ অন্তৰ বাস্তবিকপক্ষে ব্যথিত হৈ পৰে। বস্ত্ৰিয়ে ধৰা বাহীৰ ভুলবিলাকৰ ভিতৰৰ দুটা এটাৰ বাহিৰে বাকীবোৰ যদিও ভুল বুলি বাহীয়ে স্বীকাৰ কৰিবলৈ গলে বস্ত্ৰিয়ৰ মান বাধিবৰ অৰ্থে তেনেকুৱা কৰাৰ বাহিৰে আন একো কৰা নহয়, তথাপি বাহী “সবাতকৈ ছয়লীয়া কেচুৱা” হোৱা বাবে সেই কথা পকা তেলৰ বস্ত্ৰিক বাহীয়ে মাত ফুটাই কৰই নোৱাৰে। তাৰ বাহিৰেও এইটোও মন কৰিব লগীয়া কথা যে বস্ত্ৰিয়ে বাহীৰ বয়সলৈ চাই এইবাৰ “আটাইতকৈ কোমল সমালোচনা” কৰি বাহীক “সাবধান” কৰিয়েই এৰিছে, কিন্তু আকৌ বাহীৰ গাত ভুলৰ ছুটালি দেখিলে তেওঁ যে বাহীক শুমাই এৰিব এনে আশা কৰিব নোৱাৰি। গতিকে, বস্ত্ৰিয়ৰ অলেখ ভুল (শুধ) আৰু “ব্যাকবণ-বিভ্ৰাট” (শুণ) বাহীৰ চকুত পৰিলেও বাহীয়ে সেইবোৰ কেতিয়াও ভুল বুলি কব নোৱাৰে। সেইবোৰ বস্ত্ৰিয়ৰ জিলিঙনি বুলিহে বাহীয়ে ধৰি লব। সেইদেখি বাহীয়ে বস্ত্ৰিয়ৰ “১০ম বছৰ; সোমবাৰৰ”পৰা আৰম্ভ কৰি “শ্ৰীভদৰাম দাসৰ ঘৰা মুদ্ৰিত আৰু প্ৰকাশিত” লৈকে গোটেইখন আৰ্গুয়েণ্ট বুলিহে ধৰি লৈছে। বাহীয়ে বস্ত্ৰিয়ৰ বিষয়ে সবহ আৰু একো নকয়।

••

চৰিতাৱলী।—শ্ৰীমুহু উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা ঘৰা বচিত। গ্ৰহকৰ্ত্তাই পাতনিত লেখিছে—“এই পুথিত কেবাজনো লক্ষপ্ৰতিষ্ঠ পুৰুষৰ জীৱনচৰিত্ৰ বিয়া হৈছে। গ্ৰীচৰ দাৰ্শনিক পণ্ডিত চৰ্চটীচৰ জীৱনচৰিত্ৰ যেনেকৈ সন্-লোৱে জানিব লাগে, সেইদৰে আসামৰ আনন্দৰাম বৰুৱাৰ বিষয়েও জনা উচিত।” আমিও সেই কথাত হয় নিৰ্ভ। এই কিতাপখন পঢ়ি আমি বৰ সন্তোষ পাইছোঁ। লেখক ইংৰাজী আৰু অসমীয়া দুই কলমতে পৈণত; তেওঁৰ কাণৰপৰা এনেকুৱা কিতাপ আমি সত্ততে আশা কৰোঁ। চৰ্চটীচ, যেনা-খিন্দ্ৰে কলিন, গ্লেভটোন, যোৰাই তামুলী বৰবৰুৱা, আৰু বৰ, প্যাৰীচৰণ

চৰকাৰ, জগন্মোহন বসু আৰু আনন্দৰাম বৰুৱাৰ জীৱন চৰিত্ৰ উক্ত অসমীয়াত সুস্বল্লাকৈ চমুকৈ লেখি ইয়াত দিয়া হৈছে। দুটা চাইটো ছাপাখানাৰ ভুলৰ বাহিৰে আন ভুল কিতাপখনত অনেক কম। কিতাপখন সুলভ চলা দোঁৰাৰে আমি বং পাম।

জ্ঞান-মালা।—শ্ৰীমতী হেমপ্ৰভা দাসৰ দ্বাৰাই ৰচিত। বেচ চাৰি অনা। লেখিকাই কৈছে “সাধুৰ আকাৰে উপদেশ দিয়া সবল ভাষাৰ কিতাপে লৰাক যিদৰে উপদেশ দিয়ে সেইদৰে মনত আনন্দও দিয়ে; আৰু যি কামটো, আমি ভাল পাওঁ তাক সহজে শিকিব পাৰোঁ আৰু বহুকাল মনত থাকে, ইয়াকে মনত ৰাখি সবল ভাষাত উপদেশ দিবৰ অৰ্থে এই পুথি লিখা হল। কিমান দূৰ সফল-কাম হব পাৰিছোঁ তাক কব নোৱাৰোঁ।” আমি কওঁ যে তেওঁ সম্পূৰ্ণৰূপে সফলকাম হৈছে। তেওঁ সুবলা ভাষাৰে যীতিপূৰ্ণ উপদেশেৰ লৰাছোৱালীৰ মনোৰঞ্জন কৰি সাধুৰে লেখিব পাৰিছে। এই কিতাপখনি পাই আমি বৰ আনন্দিত হৈছোঁ। লেখিকা আসামত শ্ৰীশিক্ষাৰ স্কুল। তেওঁৰ হাতৰপৰা আমি নতুন নতুনকৈ আৰু কিতাপ পাবৰ আশা কৰি বুলোঁ। তেওঁৰ কিতাপখনি পঢ়াশালিত চলিবৰ যোগ্য। কিতাপখনিৰ যি অগপ-অচৰপ বৰ্ণাশুদ্ধি আৰু ব্যাকৰণ দোষ আছে, দ্বিতীয় ভাৱৰূপত সেইবোৰ শুকাই দিলে সি নিৰ্দোষ হব। আমি দুটা চাইটো মাথোন উলুকাই দিওঁ। “লবৰি” পত্ৰতহে ব্যৱহৃত হয় গছত লৰি হব লাগে। “সিংহটোয়ে নঠৈ সিংহটোৱে হব লাগে “বৰষুণ পৰিব ধৰিলে” নেলেপি বৰষুণ পৰিবলৈ ধৰিলে লেখা উচিত। উক্তিৰ ২.৪৪ত লেখা হৈছে “আমাৰ চাৰিওফালে যিবলাক বস্ত্ৰ দখিবলৈ পাওঁ সকলোবিলাক তিন ভাগে বিভক্ত; চেতন, অচেতন আৰু উক্তি।” বস্ত্ৰবিলাক ছভাগত হে বিভক্ত হোৱাটো শুধ্ৰু—সজীৱ আৰু নিসজীৱ। উক্তিৰ সজীৱ পদাৰ্থৰ ভিতৰত। বিভাগাগৰে তেওঁৰ “বোধোদয়”ত পদ ৰ্থবোৰ চেতন অচেতন আৰু উক্তি এই তিনি ভাগত যদিও বিভক্ত বুলি লেখিছিল, সেইটো ঠিক শুধ্ৰু নহয়। বোধকৰোঁ আজি কালিৰ বোধোদয়ত সেই ভুল শুধৰোৱা হৈছে। “পকয়া” অশুধ্ৰু, পকয়া হে শুধ্ৰু। “ভাগ্যে গাতটো দ নাছিলে” আৰু “সহপাঠী আভৰত আহিলে”

নেলেৰি "ভাপো...নাছিল," আৰু "গছজোপা...আছিল" লেখাটোহে শুধৰ ।
 "মহটোৱে হকৰিব ধৰিলে । তাৰ হকৰণি শুনি" । মহৰ মাতক টে'টনিহে
 বোলে হকৰণি নোবোলে । মহে টে'টাইহে । "জিয়েক" নেলেৰি জীয়েক
 লেখিলে শুধ হব । এনে বি ছুইচাইটা দোষ কিতাপখনত আছে, সেইবোৰ
 লেখিকাই শুধৰাই দি তেওঁৰ স্মৰ কিতাপখন আৰু স্মৰ কবিৰ যেন,
 এই আশা কৰিলোঁ ।

অসমীয়া ভাষা ।

Damn অসমীয়া, নোৱাৰি লেখিব, go to devil হ'ক !
 ইংৰাজী idea express নগ্ন, নাই wordৰ stock ।
 Quarter hour brainক ষট'লোঁ, মিছাতে কৰিলোঁ try ।
 কটা-কুটা কৰি এপিঠি কাগজ spoil কৰিলোঁ হয় ।
 লেভেৰা grammar, pronunciation কিবাকিবি বাং বিং ।
 Figure নায়েই, phrase idiom awfully wanting ॥
 বানানৰ আউল নেভাগে নিছিগে, ভাব'মানে বাঢ়ি যায় ।
 High thought বোৰ লেখি দিবলৈ এটি কথাও নাই ।
 Nice picture কঠুৱা কথাৰে লেখিলে কঠুৱা হব ।
 Fine fine ভাব নোৱাৰি মিছাতে পানীত পৰিব দিব ।
 কোনে কব পাৰে লেখা বেয়া হয় লেখিব নেজানো শুণে ?
 মোৰ দোষ নাই ভাষাটোহে বেয়া জনা লোকে তাক জানে ॥
 A. B. C. পঢ়িলোঁ, কলেজ বেগালোঁ, পৰীক্ষা কৰিলোঁ piss ।
 টোপোলা-টোপোলে বেতন ভুগিছোঁ, দিনো খেলিছোঁ তাচ ॥
 কোনে ছুটি লব, promotion পাম, ইয়াৰো বাধিছোঁ বৃদ্ধ ।
 তেও যদি মোক নজনা বুলিবাঁ, তুমি এটা great goose ॥
 বয়স বাঢ়িলে pension লৈ তেওঁতে ওফন্দ ৰাম ।
 মিটিভত চকি আগত নেপালে শাও দি উত্ততি ৰাম ॥
 Nasty ভাষাৰ কথাও নেহালোঁ, waste নকৰোঁ কাল ।
 লোকৰ জগৰ খুঁচি খুঁচি society কৰিব ভাল ॥
 Damn অসমীয়া স্মৃনো, নপঢ়োঁ । নেলেৰো, নধৰোঁ কাপ ।
 নাম তনিলেও Damn Damn বুলি দূৰতে ধৰিব জাঁপ ॥

শ্ৰীচন্দ্ৰধৰ বৰুৱা ।

বাঁহী ।

পশিছে কাপত এটি স্নমধুব তান,—

আতমা বিতোল ।

বাঁজিছে হিয়াত আক এটি স্নমিমল

আনন্দৰ বোণ ।

স্নকোমল প্রাণা আই অসম মাতুৱে

হৰিষত অতি ।

মধুব সঙ্গীত গায় মন উলাহত

আনন্দৰ গীতি ।

‘বাঁহীৰ’ স্নবত পমি অসম জননী

উজ্জ্বল প্রাণ ।

ধৰোঁ আই। সবে মিলি মাতৃ লগে লগে

আনন্দৰ গান ।

আমিয়া বাঁহীৰ স্নব পশোক জপত

হক বিমোহিত ।

উৎসাহী স্নকদল আই। আ গুৱাই

ধৰি একেচিত ।

‘বাঁহীৰ’ স্নবতে স্নব-ললিত লহৰী

দিয়াঁহি বজাই ;

শুনি সেই স্নব বেন অসম মাতৃৰ

আনন্দ উধায় ।

যি বাঁহী-স্নবত পমি গোকুলৰ নাৰী,

উজ্জ্বলিনী আয়

আনন্দে মগণ হৈ কৃষ্ণক হিয়াত

ধৰিছিল হায় !

নোৱাৰোঁ কবিত যদি সি বাঁহীৰ সম

ই বাঁহীৰ তান,

নোৱাৰোঁ। মজাব যদি সবে মিলি-ফুলি,

সংসাৰৰ প্রাণ ।

কিন্তু সন্তানৰ এই বাঁহীৰ স্নবত

অসম-জননী ।

আনন্দে উৎফুল্লা হই থাকিব নিচয়

মানি সৌভাগিনী ।

শ্ৰীমহীচন্দ্ৰ বৰ্মা ।

প্ৰথম বছৰ, পঞ্চম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
মাধুৰী (কবিতা)	১৩৩
সম্পাদকৰ চৰা	১৩৪
আহোম	১৪০
অসমীয়া ডাঙৰ মানুহৰ অৱস্থা	১৪৩
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	১৪৭
বিলাতৰ চিঠি	১৫৩
গোলাপৰ পত্নীত্ৰত	১৫৬
জীৱন (কবিতা)	১৬০
মৰণ (কবিতা)	১৬১
কিতাপৰ চমু সমালোচনা	১৬২

মাধুরী ।

ফুটে' নে ফুটে'টেক
 কুমলীয়া কলিটি ।
 ঔঠত লাজেবে বৈ
 মিচিকীয়া হাঁহিটি ।
 সামবি, পাহবি গৈ
 মেলি আধা প্রাণটি ।
 উদঙাই ঢাকি ধৈ
 উঠি অহা বুকুটি ।
 শোলোকাই মোকোলাই
 এধা বন্ধা ধোপাটি ।
 হয় নে নহয়টেক
 আধা ফুটা মাতটি ।
 শুনো কি শুনো ঐ
 উঠি অহা গীতটি ।
 বিনিকি বিনিকিটেক
 কববাব বাহীটি ।
 উচুপি নিচুকি গৈ
 শস্তুকীয়া ঠেহটি ।
 গুরুরা ফুফুকটেক
 ছয়ানরা পেঁচটি ।
 হাঁহোরেই নে কাশ্যেটেক
 চললীয়া চকুটি ।
 খেমালি খঙব লৈ
 বিঠা গাঠি ধোপাটি ।

ওলাওঁ নোলাওঁ কৈ
 মনমোহা ঠগটি ।
 “ন বৰো ন তহোঁ”
 অগা-পিছা ভবিটি ।
 সানমিহলিৰ নৈ
 ওভতনি সোঁতটি ।
 সাধৰ ভাঙনি হৈ
 পান্না-মিঠৈ গোটিটি ।
 চাওঁ নে নেচাওঁ কৈ
 মৰমৰ ‘দেহিটি’ ।
 দেবী নে মানবী ঐ
 মাধুবীৰ ছবিটি ।
 ঐচন্দ্রকুমার আগবয়লা ।

— —

সম্পাদকৰ চৰা ।

ফটিকা । কটিকা দেবতাই অন্ন কৰিছিল নে অনুবে অন্ন কৰিছিল কব নোৱাৰোঁ ; কিন্তু একালত বে সি দেৱ দেৱতা ছুইবো কাকত সমানে উঠিছিল, আৰু আন্ধিকালি কলিৰূপত তেওঁলোকক কাকো নাপাই মাহুৰ কাকতে তাৰ পোটেইটো পাব ভব দি উঠিছে তাত সংশয় নাই । মনুষ্য জাতিৰ অপকাৰজনক বতৰোঁৰ বস্ত এই পৃথিবীত আছে তাৰ তিতবত কটিকা বাই । এই পৃথিবীত হুৰ শোক সন্তাপ বঢ়োৱা কাৰ্যত কটিকাক এনেদৰে চেব পেলাব নোৱাৰে । কিন্তু আশ্চৰ্য্যৰ বিবৰ এইটোহে বে তাৰ এনে মোহিনী মায়ী, অলপবহুৱা মাহুৰে নিজৰ হুৰ শোক সন্তাপ কমাবৰ মনেৰে তাৰ শবণগত হয় । কত মাহুৰে বহু ভাবি এই পুতুকৰ সুকৃত লবি সোমায় গৈ ; কত মাহুৰে এই অলা ছুইবাবৰ ৰূপত নোহ গৈ চণাবদৰে জঁপিয়াই তাত পৰে ।

স্বন্দৰীৰ ৰূপ ধৰি যাহুহক ছলনা কৰা কটিকা-বাকসীক সংহিতা বটোতা আৰ্য্য ঋষি মুনিসকলে ভালটকয়ে চিনি পেলাইছিল; সেইদেখি তেওঁলোকে “মদ্যমপেরমগ্রাহ্যং” ইত্যাদি অন্ত্বে তাইব নাক কাণ কাটি ধবান্ধা কৰি দিছিল; সেইদেখি বদাহী যাহুহ আৰু বদৰ ব্যক্তসায় কবি জীবিকা উপাৰ্জন কৰোঁতাসকলে হিন্দু সমাজত অতি নীচ শাবীত ঠাই পাইছিল; সেইদেখি শৌভিক চণ্ডালে হিন্দু বজাৰ নগৰৰ বাহিৰত হে বাস কৰিবলৈ পাইছিল। কিন্তু নাক-কাটা কাণ-কাটা কটিকা সূৰ্ণদধাই নিশ্চয় ককায়েক কোনো ব্যৱণৰ আগত হিন্দুশাস্ত্ৰকপী বায়-লক্ষণৰ ওপৰত কান্দি গোচৰ দিছিল গৈ, নতুবা এই যুগত-ভাৰতত কটিকা-অনুবেবে সৈতে ভাৰতবাসীৰ এই দোৰ্ধৰ বণ নালাগিলহেঁতেন, আৰু সেই বণত ইমানবিলাক ভাৰত-বাসীও নপৰিলহেঁতেন।

পূৰ্বণ কালত ভাৰতবৰ্ষত হিন্দু ৰাজ্যবিলাকত কটিকাৰ প্ৰভাৱ এক প্ৰকাৰ লোপ পাইছিল বুলিলেই হয়। সেইবোৰত কটিকাই ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৈশ্য শূদ্ৰৰ ছাঁত ভৰি দিব নোৱাৰিছিল। বৌদ্ধ ৰজাৰ ৰাজ্যবিলাকতো যে তেনেকুৱাই আছিল, ভাৰতবাসী গ্ৰীক কটকী মেগেছেনিচে দেখি থৈ যোৱা বিৱৰণ পঢ়িলেই বুজিব পাৰি।

কটিকাই ভাৰতবৰ্ষত আকৌ তাৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিলে কেনেকৈ ? এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰত আমি কবলৈ বাধ্য যে ভাৰতত য়ুৰোপীয়সকলৰ আবিৰ্ভাবৰ লগে লগে শুকান কটিকা-গছৰ ওবিৰপবা আকৌ পুলি গোথা ওলাল। বিদ্যান বুদ্ধিমান বলী য়ুৰোপীয়সকল কটিকাৰ সেরক। তেওঁলোকক তাত বত দেখি তেওঁলোকৰ আৰ্হি লৈ চলিবলৈ হাবিলাস কৰা ভাৰতবৰ্ষীয় সকলেও কটিকাক বিদ্যা বুদ্ধি আৰু বলৰ অঙ্গ বুলি ছুল বুদ্ধি পোৱাটো আচৰিত কথা নহয়। বিশেষকৈ পশ্চিমীয়া সভ্যতাৰ মহানদী ইংৰাজা শিক্ষাৰ সোঁত যেতিয়া ভাৰতত বেগেৰে বৰলৈ ধৰিলে, সেই শিক্ষাত শিক্ষিত অনেক ভাৰতবাসী, আৰু শিক্ষিতসকলক দেখি অনেক অশিক্ষিত ভাৰতবাসীও পূৰ্বণ হিন্দুধৰ্ম আৰু হিন্দুধৰ্মবিহিত নিয়ম-কাৰোণ আৰু

জাতি-বীৰ্য্যবানৰ প্ৰতি অনাস্থাবান হৈ পৰিল ; গতিকে কটিকা পান নকৰিবলৈ কোৱা হিন্দুশাস্ত্ৰৰ নিবেধ বাণীৰ প্ৰতি তেওঁলোকে শ্ৰদ্ধা হেৰুৱালে। মন খালে যে জাত যায় সেই কথা তেওঁলোকে নমনা হল ; কাৰণ, তেওঁলোক শিকলি কাটি উৰা মৰা অৱস্থাত। বুঢ়া-তৰপৰ মানুহ বেতিয়ালৈকে জীয়াই আছিল, সেইসকলৰ প্ৰতি ভয় কৰি ডেকা-তৰপে প্ৰথমতে লুকাই চুবকৈ কটিকা খাইছিল ; কিন্তু কালক্ৰমত যেতিয়া সেই বুঢ়াসকল জীতবিল আৰু ডকা-তৰপে সেই ঠাই পালে, তেতিয়া আৰু তেওঁলোকক পায় কোনে ? তেওঁলোকেই সমাজৰ গৰাকী, তেওঁলোকেই লেখা-পঢ়া ধন-বিভৱ অধিকাৰী, তেওঁলোকেই সমাজ-পঁচিখেলত মহ বুলিলেই মহ, পঁচি বুলিলেই পঁচি।

আসামত আমি সৰুতে, মদখোৱা মানুহৰ আৰু মদপীৰ সংসৰ্গকৰা লোকৰ জাত বোৱা দোঁখছিলোঁ। আজিকালি মদপী মানুহকপী পকা চুলি অসমীয়া সমাজৰ মূৰৰ কেচা চুলিৰ ভিতৰত জঁবাই জঁবাই ওলাব ; আৰু সেই চুলিত "কলপ" দি এনেদৰে কলা কৰি ধোৱা হৈছে যে সেইবোৰ বাছি উলিয়াব কাৰ সাধ্য ? তেওঁলোক যে মদাহী সেইটো দেখা-ভনা লুকুচুক ; কিন্তু কাৰ শক্তি আছে যে তেওঁলোকক ধৰে ছোৱে ?

আমাৰ এইটো ডাঠ ধাৰণা যে মদ খালে জাত বোৱা বিশ্বাস আৰু বিধান ঢিলা-শোলোকা হোৱাত অসমীয়া হিন্দু আৰু মুছলমান সমাজৰ অশেষ হানি হৈছে। কিন্তু এইটোও ধুকপ যে যি যায় সি আৰু উভতি নাহে। ছেবোৱা সেই ৫টুকীয়া নিয়ম আৰু বিশ্বাস অসমীয়া সমাজৰ ভিতৰলৈ উভতি নাহে !

আমাৰ শিক্ষিত অসমীয়াসকলে দকৈ ভাবি চাইছে নে যে কি বৰ-বিহত তেওঁলোকে মুখ দিছে ? অৱশ্যে আমি শিক্ষিত অসমীয়া বোলোঁতে এটাই-বোৰ শিক্ষিত অসমীয়াকে জাব ভিতৰত পেলোৱা নাই ; যিসকলে সেই বৰ-বিহত মুখ দিছে তেওঁলোকৰ কালে চাই হে আমি কথাবাৰ কৈছোঁ। আমি ভালকৈ জানো, শিক্ষিত অসমীয়াৰ ভিতৰত এনেকুৱা অনেক আছে যি মৰম ছাঁতো ভৰি নিদিয়, আৰু যাব চৰিত্ৰ নিকলন।

আমি কটিকাক বৰ-বিহ ইচ্ছা কৰিয়েই বুলিছোঁ। তালকৈ কবলৈ গলে গি; বৰ-বিহতকৈও বৰ। বৰ-বিহ মুখত দিয়াজনৰ ততালিকে প্ৰাণ যায়; কিন্তু কটিকাত মুখ দিয়াজনৰ প্ৰাণ লাহে লাহে এচিকটা এচিকটাকৈহে নৰি সি তেওঁক লেলাত ডুগাই যায়। তাৰ উপৰি, বৰ-বিহে "মই বৰ-বিহ; তোৰ মহাশক্ত; তোক বধিবলৈ হে আহিছোঁ" এই বুলি কৈ জাননী দি আহে; কিন্তু কটিকাই "মই তোৰ বুকুৰ বান্ধ, পৰৰ মিত্ৰ; মোক তই সাবটী ল" এই বুলি ছলকৈ মিছা জাননী দি আশ্বপোপন কৰি লাগেহি।

.

কটিকাই যে যাহুহৰ হিতাহিত বিবেচনা শক্তি বহিত কৰে, শৰীৰ দুৰ্ৰোগ কৰে, এই পুৰণি কথা কোনে নাজানে? দেহতত্ত্ববিদ পণ্ডিতসকলে আৰু ডাক্তৰসকলে আজিকালি স্পষ্টকৈ কয় যে শৰীৰ বন্ধাৰ নিমিত্তে, স্বাস্থ্য বন্ধাৰ নিমিত্তে, আন কি কোনো বোগৰ দৰবদ্বয়ৰূপেও কটিকাই আৱশ্যকতা নাই। আজিকালিৰ বিচক্ষণ ডাক্তৰসকলে ত্ৰাণ্ডি আদি কটিকা কোনো বোগতে ব্যৱহাৰ নকৰে। যিবোৰ বোগত আগৰ ভৰণৰ ডাক্তৰে ত্ৰাণ্ডি ব্যৱহাৰ কৰিছিল, আজিকালিৰ ভাল ডাক্তৰসকলে সেইবোৰ বোগত ত্ৰাণ্ডিৰ ব্যৱহাৰ তুঙ্গি দিছে।

.

যুবোপায়সকলৰ ভিতৰত ভোজ্য বা আন প্ৰকাৰ মিলন বা আতিথ্যত যদেবে ইজনে সিজনৰ স্বাস্থ্যপান কৰাৰ নিয়ম প্ৰচলিত আছে। সেই প্ৰাচীন নিয়ম যে অদকাৰী আৰু স্বাস্থ্যপালনৰ নিয়মৰ বহিৰ্ভূত তাক তেওঁ-লোকৰ ভিতৰৰ অনেকে জানে। আৰু এইটোও সকলোৱে জানে যে তেনেকৈ যদ খাওঁতাৰ্জনে যদ খাই বন্ধুৰ স্বাস্থ্যৰ উন্নতি কোনো প্ৰকাৰে কৰিব নোৱাৰে, আৰু বন্ধুজনেও উত্তৰত সেইদৰে যদ খাই নিজৰ আৰু তেওঁৰ স্বাস্থ্যপান কৰোঁতাৰ্জনেৰ স্বাস্থ্যৰ উন্নতি এক ধনিষ্টামানো কৰিব নোৱাৰে, বৰং তাৰ দ্বাবাই দুয়ো দুইবো স্বাস্থ্যভঙ্গৰ দিহা হে কৰে। স্বৰূপাৰ্থত কবলৈ গলে সেইটো দুই পক্ষৰ ভিতৰত এক প্ৰকাৰ চূচুৰীয়া বিধৰ আশ্বহত্যা হে বুলিব পাৰি। আমাৰ ভিতৰত বিলাতী প্ৰথাৰ আৰ্হি লৈ যদেবে স্বাস্থ্যপান কৰোঁতাসকলে যেন এই কথা মনত ৰাখে।

বহুতৰ এনে এটা বিশ্বাস আছে যে পৰিমিত্ৰৰূপে মদ খালে তাৰপৰা কোনো অগ্ৰকাৰ নহয়, বৰং উপকাৰ হে পোৱা যায়। তেওঁলোকে ভাবে যে সেইদৰে মদ ব্যৱহাৰ কৰিলে জঠৰাশি বৃদ্ধি হয়, আহাৰত কচি হয়, যি বস্তু খোৱা যায় সি জীৰণ হয়, কাৰণ সি "গেষ্ট্ৰিক জুচ" Gastric Juice অৰ্থাৎ আহাৰ পৰিপাক কৰিবৰ নিমিত্তে উদ্ভবত থকা তলৰ পদাৰ্থটো বঢ়ায়।

এইটো সঁচা যে ফটিকাই পেটৰ ভিতৰৰ গেছীকজুচৰ নিবাসস্থান কোমল কোষবোৰ উত্তেজিত কৰি আহাৰ পৰিপাক কৰিবৰ নিমিত্তে আৱশ্যক সেই জুলীয়া পদাৰ্থৰ সোঁত সৰহকৈ বোৱায়। কিন্তু এইটোও সঁচা যে অস্বাভাবিক ৰূপে বলেবে সেই বস্তু উলিয়াই তাক আহাৰ পৰিপাক কৰিবলৈ লগালে, লাহে লাহে সি দুৰ্বল হৈ তাৰ পৰিপাক কৰিব পৰা শক্তি কমি আহিব, আৰু সি দুৰ্বল হলে অজীৰণ অল্পপিত্ত আদি নানাবোৰে শৰীৰত বাহ লব। এইনিমিত্তে প্ৰায়ে দেখিবলৈ পোৱা যায় যে মদপী মানুহে ওপৰত কোৱা বোগবোৰত ভুগি কষ্ট পায়। মদপীৰ যকৃততে অস্বাভাবিকৰূপে সৰহকৈ কাম কৰিব লগা হয় দেখি তাৰ কাৰ্য্যৰ বিশৃঙ্খলা ঘটে। যকৃত বেয়া হলেই শৰীৰত বস্তু পৰিচালনৰ কাৰ্য্য দৃষ্টিত হয়, আৰু লাহে লাহে নানা বোগে শৰীৰত ঠাই লৈ স্বাস্থ্যভঙ্গ কৰে। আহাৰ পৰিপাক নহলে মানুহজন খিটখিটীয়া হয়, ভালকৈ তেওঁৰ টোপনি নাহে, বেয়া আৰু ভয়ঙ্কৰ স্নায়ুজিক তেওঁৰ টোপনিৰ লগবীয়া হয়।

আৰু এটা ভুল বিশ্বাস অনেকৰ ভিতৰত প্ৰচলিত হৈছে যে পৰিমিত্ৰ-ৰূপে ফটিকা খালে ঋগুভাজনৰ বৃদ্ধিৰ বেগ প্ৰথমে হয়, আৰু তেওঁৰ কথা-বোৰ বসাল হৈ ওলায়। আচলতে হয় কি,—বস্তু পৰিচালনা কাৰ্য্যৰ ব্যৱস্থাপক স্নায়ু-কেন্দ্ৰবোৰ মদে অৱশ্য কৰি জীৱন-শক্তিৰ তৰল প্ৰবাহ অতিবিস্তৃতভাৱে প্ৰবল বেগেৰে গতিত স্নায়ুই দিয়ে; সেইবাবে ক্ৰমবেগে এটাৰ পিছত এটাকৈ ভাববোৰ মনত উৎপন্ন হয়। মদ পোৱাজনে সেই

অৱস্থাত ভাবে যে তেওঁৰ মনে বৰ খবকৈ নানা ডাঙৰ ভাব মনবপুৰা উলিয়াব লাগিছে। সেইদেখি প্ৰায়ে দেখা যায় যে তেওঁৰ মনৰ অৱস্থা গুণপ-মৰা শাবীত পৰে গৈ। কিন্তু এইদৰে মনৰ সাহায্যত মনৰ ভাবৰ সোঁত যদিও লাগি কৈ বোওৱা যায়, সি কালে মনৰ নিয়ন্ত্ৰা মায়ু-কেন্দ্ৰবোৰৰ আংশিক অৱশতা ঘটাৰ নিমিত্তে সেইবোৰে ভাববিলাকক শাসন কৰি ব্যৱ-স্থিত কৰিব নোৱাৰে। সেইদেখি মনস্বীয়ে যদিও সবস্বৰূপে নানা কথা কৈ যায়, কিন্তু সেই কথাবোৰৰ লাগ-বাধ নাথাকে, আৰু অনেক সময়ত সেইবোৰ অসংখ্য হৈ ওলায়। আৰু এটা কথা পাহৰিব নালাগে, যে মন-পৰা জনমা ক্ৰমিক উত্তেজনাটো নাইকিয়া হলে, তাৰ পিছত মানসিক শক্তিৰ অৱনতি ঘটেই। 'ঘাতৰ পিছত প্ৰতিঘাত আছেই। অন্দ্ৰ আৰু অশান্ত-বিকৰূপে উত্তেজনা কৰোঁতা প্ৰত্যেকটোপা মদে শবীৰ আৰু মনৰ ওপৰত বিশান্তি বিধান কৰি যায়, তাৰ তুলনাত সেই ক্ৰমিকীয়া মূৰ (৭) অতি অকিঞ্চিৎকৰ।

বাগী লগাবলৈ বা মনৰ আনন্দ বঢ়াবলৈ বা কোনো কষ্টৰ লাঘৱ কৰিবলৈ, প্ৰথমতে বিমান কটিকা খোৱা যায়, পিছলৈ লাহে লাহে সেইবোৰ পাবৰ নিমিত্তে কটিকাৰ জোখ নৰুঢ়ালে নচলে। পোনতে এগিলাচ মদ খাই বাগী লগা বা আনন্দ পোৱা বা কষ্টৰ লাঘৱ পোৱাজনে কিছুদিনৰ পিছত পাঁচ ছয় গিলাচ নাথালে আগৰ সেই বাগী বা আনন্দ নেপায়। কটিকা-বিহব যাত্ৰা বিমান বাঢ়ি আহিব, সি সিমানকৈ তোমাৰ শবীৰত সোমাই তাক পীড়ি লৈ তোমাৰ বিনাশ সাধন কৰি আহিব, আৰু তালৈ তোমাৰ হেগাহ সিমান উদ্ৰেক কৰিব।

ভাস্কৰসকলে পৰীক্ষা কৰি প্ৰমাণ কৰিছে যে মূৰ মাহুৰৰ হৃৎপিণ্ডৰ (heart) চপ্‌চপনি মিনিটত ৭০ বাৰপৰা ৮০ বাৰ; কিন্তু মদ তেওঁৰ পেটলৈ গলে তাৰ চপ্‌চপনি ১০০ বাৰলৈ উঠি হঠাৎ ৬০ বাৰ বা তাতকৈও তললৈ নাৰে। বোৰা-ধেলত কোবাই-চৰিয়াই বোৰাক বৰকৈ লকৰাই লৈ গলে বেনেৰকৈ সেই বোৰা ভাগবি পৰে, আৰু কোনো কোনো সময়ত পৰি যবেও,

সেইদৰে মদেৰে হুংপিঙক কোৱাই-চৰিয়াই বৰকৈ লকুৱাই লৈ গলে সি তেনেকৈ ভাগনি হীনবল হয়, আৰু কেতিয়াবা একেবেলিয়েই পৰি প্ৰাণত্যাগ কৰে। একেটা ঘোৰাকে দিনৌ ঘোৰা-খেলত লকুৱালে সেই ঘোৰা সোনকালে ঘোৰা হব, কীণাব, দুৰীয়া হব আৰু কামৰ অযোগ্য হব। একেটা হুংপিঙকো সেইদৰে দিনৌ ফটিকাৰ “দৌৰব চকবত” দিয়াসকলে ভাবি চাওক তেওঁলোকে কি কৰিব লাগিছে।

— —

আহোম ।

আহোমবিলাক চান/জাতিৰ ভিত্তকৰা এটা কৈদৰ ৰাঙ্গুহ। তেওঁবিলাক কৰ মুখৰ গঢ়, ভাষা আৰু লিখা আখৰ নিৰ্ভাৰ চান। তেওঁলোকে নিজক টাই বোলে। টাই শব্দৰ অৰ্ণ স্বৰ্গৰপৰা অহা, বা স্বৰ্গীয়, বা গৌৰৱান্বিত, সেইদেখি আহোম বজাসকলক অসমত সদায় স্বৰ্গদেও বা সৰ্গদেও বোলা হৈছিল। চানবিলাকে আজিও নিজক টাই বোলে। আহোমবিলাকে আসামলৈ অহাৰ ভালেমান কালৰ পিছলৈকে আন কি শিৱসিংহ লক্ষীসিংহ বজাৰ দিনলৈকে নিজৰ পুৰণি দেশৰ সৈতে সম্পৰ্ক ৰাখিছিল। আহোম বিলাক আসামলৈ অহাৰ পিছত যে চান জাতিৰ আন কৈদৰ ৰাঙ্গুহ আহি আসাম সোমোৱা বন্ধ হৈছিল এনে নহয়; চান জাতিৰ ভিত্তকৰা আৰু আন আন কৈদৰ ৰাঙ্গুহৰ সোঁত আহোমৰ পিছতো আসামৰ কাললৈ বলি আছিল। চান জাতীয় ধামজাং, ফাকিয়াল, আইটনীয়া, ধামতি, তুৰুং আদি অনেক কৈদৰ আহোমৰ পিছত আসামলৈ আহে। তুৰুংবিলাক উন্নত শক্তিকাৰ আৰম্ভনৰ ওচৰাওচৰি কালত হে আসাম পাইছিলহি। আসামত আহোমৰ বাহিৰে চান জাতিৰ ভিত্তকৰা আন কৈদৰ এটাইবোৰ বৌদ্ধ-ধৰ্ম্মৱলম্বী। ইয়াৰ দ্বাৰাই স্পষ্টকৈ বুজিব পাৰি যে বৌদ্ধধৰ্ম তেওঁলোকৰ দেশত প্ৰচাৰিত হোৱাৰ আগেয়েই আহোমবিলাক আসামলৈ আহিল; আৰু ধামতি আদি আন আন চান কৈদৰবোৰ বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰচাৰিত হোৱাৰ পিছত হে আসামলৈ আহিছে।

আসামত আহোমবিলাকে কেনেকৈ আহোম নাম পালে সেইদৰে উদাহৰি উলিয়া চান । অনুমান কৰাৰ বাহিৰে সেই বিষয়ে সঠিক একে কব নোৱাৰি । আমাৰ মনেৰে চান শব্দৰপৰা কেইবাটাও পাৰ্বৰ্জনৰ ঠাটী আহোম শব্দ ওলাইছে । সেই কালত চান জাতিটো নিশ্চয় নাম-জলা আছিল । আহোমবিলাকে যেতিয়া প্ৰথমতে অসম সোৱাই নগা মৰাণ বৰাহী আদি জাতিবোৰক বণত হৰুৱাই নিজৰ মহা পৰাক্ৰম দেখুৱাইছিল তেতিয়া তেওঁলোকে আসামত নিজৰ ফৈদৰ সকলো নামটো প্ৰচাৰ নকৰি বৰং বেছিকৈ জনাজাত জাতীয় নাম চানটো হে প্ৰচাৰ কৰা সম্ভৱ । যেনেকৈ নানাভাষাৰ আৰু ধৰ্মৰ ভাৰতীয় মানুহ আজিকালিও আমেৰিকা আফ্ৰিকা আদি ঠাইলৈ গলে তেওঁলোকক সেইবোৰ দেশৰ মানুহে হিন্দু বোলে, আৰু অনেক সময়ত তেওঁলোকে নিজেই বিদেশীয়ে সহজে বুজিব পৰা হিন্দু নামেৰে লোকৰ আগত চিনাকি দিয়ে, চান জাতিৰ এই ফৈদটোৱেও বিদেশ আসামত নিজক চান বুলি চিনাকি দিয়াটো অসম্ভৱ নহয় । চান শব্দটো সেইকালৰ পৰ্ব্বতীয়া অসমবাসীৰ মুখত পৰি প্ৰথমতে আচান হোৱাটো সম্ভৱ । মানুহে অনেক অচিনাকি শব্দ উচ্চাৰণ কৰোঁতে সেই শব্দৰ আগত এটা স্ববৰ্ণ লগাই উচ্চাৰণ কৰাৰ উদাহৰণ অনেক আছে । “চা”ৰ আগত “আ” যোগ দিয়াটোৱেই সম্ভৱ । কোৱা বাহুল্য যে “চা”ৰ উচ্চাৰণ অসমীয়াৰ মুখত “স” । “ন” আৰু “ম”ই প্ৰায়ে ঠাই সলনাসলনি কৰে । সেইদৰি “আচান”ৰ উচ্চাৰণ আসাম হোৱাটো অসম্ভৱ নহয় । লোকে দিয়া নাম লাহে লাহে নিজে গ্ৰহণ কৰাৰ উদাহৰণ দুৰ্বলীত অনেক আছে । যেনে, হাইগ টৰি, বাউণ্ডহেড, কোৱেকব: একষ্ট্ৰিমিষ্ট, মডৰেট ইত্যাদি । লোকে দিয়া নাম “আসাম” কালক্ৰমত আহোমসকলে গ্ৰহণ কৰি নিজক সেই নামেৰে চিনাকি দিবলৈ ধৰিলে যেন মনে ধৰে । “স” আহোমৰ মুখত “হ” হোৱাটো সকলোৱে জানে । এনে গতিৰে চান, আচান, আচাম, আসাম, আহাম ভাবপৰা আহোম অহম হোৱাটো অনুমান কৰিব পাৰি । আহোম আসামলৈ অহাৰ আগেয়ে যে আসামবাসী অনাৰ্য আৰু আৰ্য জাতিৰ ভিতৰত হিন্দু ধৰ্মৰ ভাষা সংস্কৃত আৰু প্ৰাকৃতৰ প্ৰভাৱ নাছিল এনে নহয় । সেইদৰি আহোমক বাহু পণ্ডিতসকলে আৰ্য্য সাজেৰে সৰ্ব্বাই সংস্কৃত অসম (বাৰ সমান নাই)

শব্দলৈ ঠেলি অনাটো স্বাভাৱিক । পৰাক্ৰমী আহোমৰ—আহামৰ—আসামৰ অধিকৃত দেশৰ নামটো যে আসাম হল সেইটোও বুজিব পাৰি । আহোম সকলৰ নিজৰ ভিতৰত প্ৰচলিত মতও এইটো যে, আহোম অসম (অৰ্থাৎ যাৰ সমান কোনো নাই) শব্দৰপৰা ওলাইছে । এইটো মানে তেওঁলোকে বাসুণ সকলৰ ব্যাখ্যাপৰা । যে শিকিছে তাত ভুল নাই, কাৰণ এই ব্যাখ্যাত গোবৰ আছে । তাৰ বাহিৰে, তেওঁলোকে নিজেই নাজানিছিল, আহোম শব্দ কেনেকৈ কিয় তেওঁলোকৰ গাত প্ৰয়োগ কৰা হল । আহোমসকলে কয় যে চুকাফাই বৰ বীৰত্ব প্ৰকাশ কৰি আসামৰ আন জাতিবোৰক বৰণত হৰুৱা বাবে সেই সেই জাতীয় মানুহবোৰে কবলৈ ধৰিলে যে ইইও অসম, ইই-তৰ সমান কোনো নাই ; তাৰপৰাই অহম বা আহোম হৈছে । কিন্তু কথা হৈছে, যে মঙ্গল জাতীয় অসভ্য জাতৰ মানুহবোৰে “অসম” এই সংস্কৃত শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰিব জানিছিল নে ? এইটো কথাও অৱশ্যে ভাবিবৰ বিষয় ।

আহোমবিলাক আসামলৈ অহাৰ আগেয়ে আসাম দেশৰ নাম আসাম বা অসম বোলাটোৰ কতো উল্লেখ নাই ; গতিকে, আহোমৰ অৰ্থাৎ চান-আচান-আসান-আসামৰ দৰে যে আসাম নাম পাইছে এইটো সিদ্ধান্ত নপৰি নোৱাৰি । মুছলমান বুৰঞ্জীলেখকসকলে আসাম দেশৰ নাম “আসাম” (স sh) লেখি গৈছে । কোচ বজাসকলৰ বংশাৱলী পুথিত আসাম শব্দ আহোমক বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে । যোৰাত “বাম বুলি তৰে মিৰি অসম কছাৰী” বুলি “অসম” আহোমক বুজাইছে । মহা পুৰুষ শব্দৰ নাধৰ দেৱে উজনি এৰি ভাটীলৈ যোৱাৰ কাৰণ, “অসমৰ বিষয় মত, ইয়াত থকাটো উচিত নহয়” এইটো বুলিছিল । ইয়াতো “অসম” বুলি আহোমক বুজাইছিল । মানবিলাকে আসাম দেশক আচাম, অথাম, অথবা উইথালি বুলিছিল ; চীনবিলাকে উইচালি, আঁক মণিপুৰীয়াবিলাকে টেকৌ বুলিছিল । পুৰণি কালত য়ুবোপীয় ভূগোল পুথি লিখোঁতাসকলে বৰ-নৈৰ পশ্চিম ফালৰ ঠাই ভোখৰক কোচ হাজো, আঁক পূব ফালৰ ভোখৰক কোচ-আচাম বুলি লৈছিল । কিন্তু আহোমবিলাকে আসাম দেশক মুংহুংনুখাম বুলিছিল ; আসাম নাম তেওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰচলিত নাছিল । মুংহুংনুখাম মানে সোনাৱালি বাগিছাৰ দেশ ।

আহোমবিলাক চান জাতিৰ ভিতৰুৱা এটা উগ্ৰ স্বভাৱৰ বৃদ্ধাক কৈদ
 বুলি আমি ওপৰত উল্লেখ কৰি আহিছোঁ। আদিতে আহোমবিলাকৰ বাস-
 স্থান পূৰ্বণি পং ৰাজ্যৰ ভিতৰৰ মৌলং নামে দেশ। খুনলুং আৰু খুনচু
 বংশৰ ৰাজ্যখনেই দুভাগ হৈ এখনৰ নাম মুংবিমুংগ্ৰাম আৰু আনখনৰ নাম
 মৌলং হৈছিল। মুংবিমুংগ্ৰাম, মৌলং আৰু মুংকঙত চান জাতীয় কৈদ-
 যোৰৰ ৰাজ্যবিলাক আছিল। চুকাফাই ১২১৫ খৃষ্টাব্দত নিজৰ ফলীয়া
 ৮ জন ডাঙৰীয়া, ২০০০ মতা ভিতৰতা লৰা ছোৱালী, দুটা হাতী আৰু ৩০০ ঘোৰা
 লৈ আৰু মুংকঙৰ বজাৰ ঘৰপৰা চোমদেও মূৰ্ত্তি চুবকৈ লগত লৈ, তেও
 বছৰ পাটকাই পৰ্ব্বতৰ কাষৰে-পাজৰে অনাই-বনাই সুৰি ১২২৮ খৃষ্টাব্দত
 অসাম সোমায়। তেওঁ প্ৰথমতে নগা কৈদ এটাক বণত হৰুয়াই তলতীয়া
 কৰিছিল; তাৰ পিছত ববাহী আৰু মৰাণ জাতি দুটাক হৰুয়াই অধীন
 কৰি সিহঁতৰ প্ৰতি ভাল ব্যৱহাৰ কৰি বিয়া-বাকৰে সিহঁতৰ সৈতে সন্ধ
 কৰি সিহঁতক নিজৰ জাতিৰ ভিতৰত সুমাই লৈ আহোমৰ লেখ বঢ়াইছিল।
 তাৰ পিছত লাহে লাহে ছুটীয়াৰূপে আদি কৰি অনেক অনাৰ্য জাতিও
 আহোমৰ ভিতৰত সোমাই আহোমৰ লেখ সবহ কৰিছিল। সংক্ষেপতে,
 আসামত আহোমৰ গুৰিডোখৰ এয়ে।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

অসমীয়া ডাঙৰ মানুহৰ অৱস্থা ।

আসামৰ ডাঙৰ আৰু ভদ্ৰপ্ৰেৰীৰ মানুহৰ হীনাৱস্থাৰ বিষয় আলোচনা
 কৰা কিমান আবশ্যকীয় সকলোৰে জানে; কিন্তু সেই বিষয়ে কোনো কথা
 এই পৰিমাণত কোনোৱে লিখা আৰাৰ মনত নপৰে। পূৰ্বে আসাম ৰজাৰ
 দিনত বিষয়াখিলাকক দৰ্শনা দিয়া নিয়ম নাছিল আৰু ইতৰ প্ৰজাৰপৰাও
 কোনো বকৰৰ ধাৰনা বা টেন লোৱা নহৈছিল। বিষয়াবিলাকে প্ৰবৰ্ত্তনত
 নিমিত্তে ঝাটি পাইছিল আৰু সেই ঝাটি বোৱাই-বোৱাই-চপাই পাব

নিৰ্মিত্তে তেওঁলোকৰ ঘৰত বন্দী-বেটী আছিল; তদুপৰি আৱশ্যকীয় ষাঢ়া সাৰগ্ৰী যোগনীয়াৰে নিয়মিতৰূপে তেওঁলোকৰ যোগান দিছিল। এই হেতুকে তেতিয়াৰ দিনত টকাৰ বৰ ব্যৱহাৰ নাছিল আৰু দ্ৰব্য বন্ধও অতি সুলভ আছিল। উদ্ভলোকৰ ঘৰলৈ কোনো গলে সেই কালত তেওঁ বিশেষ সমাদৰ আৰু খোৱা লোৱাৰ পিনেও বহু পাইছিল। পাছে ইংৰাজৰ আমো-লত বন্দী-বেটী মুকলি হৈ আৰু মাটি-বাৰীত নগদ টকাৰ ষাজনা লাগি উদ্ভ-শ্ৰেণীৰ মানুহ একেবাৰে বিপাণ্ডত পৰিল, আৰু তেওঁলোকৰ দিনে দিনে শোচনীয় অৱস্থা হৰলৈ ধৰিলে। সেই সময়ত আসামৰণবা ভাৰতবৰ্ষৰ অনাগ্ৰ প্ৰদেশলৈ অহা-যোৱাৰ সুবিধা নাছিল আৰু কোনো বৰকমৰ শুল্ককাৰ সুবন্ধবস্তও নাছিল। তেনে স্থলত উদ্ভশ্ৰেণীৰ মানুহবিলাকে পেট প্ৰবৰ্ত্তনৰ হহা চিন্তাত পৰি গবৰ্ণমেণ্টৰ হাতলোতলৈ চাবলৈ ধৰিলে; কিন্তু গবৰ্ণমেণ্টে কিছুমানক পেঙ্গন দি আৰু কিছুমানক গুণামুসাৰে চাকৰী দি পোনতে বিশেষ অনুগ্ৰহ দেখুৱাইছিল বুলিও স্থল কাছাৰিত বহুলাভাৰা চলাবলৈ আৰু বঙ্গালী শিক্ষিত লোকক কাম দি আনিবলৈ ধৰাত অসমীয়াৰ পক্ষে টান হৈ পৰিছিল। তেওঁলোকৰ সেইবোৰ বেজাৰৰ কথা সদৰৰ মিল চাহাব আহোঁতে তেওঁলোকে তেওঁক জনোৱাত চাহাব মহোদয়ে তেওঁৰ বেপটত সেই বিষয়ে সুন্দৰৰূপে লিখি গৈছে। "I can not find that the circumstances of the slave holders were made known to government when Act V of 1843 was passed, or that its effects upon the Assamese were considered. A census of the slaves should have been taken and the quantity of land tilled by slave labour should have been ascertained, and some compensation in the shape of a remission of rent for a stated period should have been made to the owners of slaves. There is no doubt that this measure reduced the only men 'of substance in Assam to absolute poverty."

অৰ্থাৎ ১৮৪৩ চনৰ ৫ আইন জাৰি কৰোঁতে বন্দী-বেটী ধৰ্মা লোকসকলক অৱস্থা গবৰ্ণমেণ্টক জনোৱা হৈছিল যেন নাপাঠ, অথবা সেই আইনক কল

অসমীয়াৰ ওপৰত কেনে হব বিবেচনা কৰা নহৈছিল। বন্দী-বেটী কাৰ কিমান আছিল গণ্ডি কৰি আৰু সিহঁতৰ দ্বাৰাই কিমান মাটি বোৱা হৈছিল এই কথা ঠিক কৰি গিৰিহীতক ক্ষতিপূৰণ স্বৰূপে কিছু 'বছৰ'ৰ খাজনা মাফ দিব লাগিছিল। এইটো নিশ্চয় যে এইটি কাৰ্য্যই আসামৰ ধনী-মানীসকলক একেবাৰে দীন দৰিত্ৰ কৰিলে।

আসামে এজন কামিচনৰ চাপৰ আৰু গবৰ্ণৰজেনেবেল বাহাদুৰৰ একেটোৰ অধীন থাকোঁতেই পোনতে বৰকৈ সৃষ্টি নাপালে; পাৰ্ছে বঙ্গাল দেশৰ লেফ্টেনেণ্ট গবৰ্ণৰ চাহাব বাহাদুৰৰ শাসনাধীনগৈ অহাতে অসমীয়াৰ বিশেষ একো সুবিধা নহৈছিল। তথাপি সুধীৰ শাসনকৰ্তা চাৰ জৰ্জ কেঞ্চেল চাহাবে আসামৰ গাঁৱলীয়া পঢ়াশালিত আৰু কাছাৰীঘৰত অসমীয়া চলাবলৈ হুকুম দি অসমীয়াৰ কিছু উপকাৰ সাধিছিল। ১৮৭৩ চনত আসামক বঙ্গালদেশৰপৰা পৃথক কৰি এজন চীফ কামিচনৰ অধীন কৰি দিয়াত তাৰাই অনেক পিনে উন্নতি লাভ কৰিব পাৰিছিল। এই আমোলতে গুৱাহাটীৰ কলেজ বিভাগ এৱালিচ্ হয় আৰু এই আমোলতে কটন কলেজ স্থাপনা হয়; এই আমোলতে অসমীয়া লৰাই ইংৰাজী উচ্চ শিক্ষা পোৱাৰ সুবিধাৰ্থে জুনীয়ৰ-চিনীষৰ বৃত্তি পোৱা নিয়ম কৰে আৰু বৃত্তি বিষয়ে সময়ে সময়ে অনেক পৰিৱৰ্তন হয়; এই আমোলতে আসামত কেডেট্ৰেল পিয়ল হয় আৰু এই আমোলতে আসাম লেণ্ড বেগুলেশ্বন বিধিবদ্ধ হয়; এই আমোলতে লৰ্ড বীপন বাহাদুৰৰ মোকেল চেফ্ৰগবৰ্ণমেণ্ট সম্পৰ্কে লোকল বোৰ্ডৰ সৃষ্টি হয় আৰু এই আমোলতে দৈনিক জাহাজ গোৱালগুৰপৰা ডিব্ৰুগড়লৈ চলায় আৰু আসামত প্ৰথম বেইল পতা হয়; এই আমোলতে আসামৰ মাটিৰ খাজনা বৃদ্ধি হয় আৰু দহ চনয়া কুৰি চনয়া পটা দিয়া হয়; এই আমোলতে মৌজাদাৰী গুচাই তহচিলদাৰী উলিয়াইছিল আৰু এই আমোলতে তহচিলদাৰী উঠি আকৌ মৌজাদাৰী চলে; এই আমোলতে আবকাৰী বিভাগৰ প্ৰাৰ্ছৰ্ভাৰ হৈছে; এই আমোলতে স্থানিত আৰু লাহিত অসমীয়া ভাষাই বিশ্ববিজালয়ত স্থান পাইছে আৰু অনেক প্ৰকাৰে উৎকৰ্ষ লাভ কৰিছে; এই আমোলতে ৰাজকাৰ্য্য আলোচনা বিষয়ে আসামত ঠায়ে ঠায়ে একোখনি ডাঙৰ সভা স্থাপনা হয়; এই আমোলতে আসামত কেবাখনিও

ইংৰাজী আৰু অসমীয়া বাতৰি কাকত ওলায়; এই আবেলতে মণিপুৰ
 বাধ্যত বিদ্ৰাট ধৰি অনেক লগুভগু হয় আৰু এই আবেলতে আসাম বেঙ্গল
 বেল চলাই ভাটীৰপৰা অহা যোৱাৰ বিশেষ সুচল কৰা হয়। অসমীয়া
 ভদ্ৰবংশৰ বে পোনতে কঁকাল ভাগিল তাৰপৰা তেওঁলোকে গা কৰা ছফৰ
 হৈছে। আজি চাৰি বছৰ কিছু ওপৰ হৈছে আসামৰ লগত পূৰ্ণ-বন্ধ জাপি
 এজন্য লেক্টেনেণ্ট গৱৰ্ণৰ পাতি দিয়া হৈছে। আমাৰ আসামত লেখা
 পঢ়াৰ বিশেষ সুবিধা নোহওঁতেই শিক্ষা বিভাগত যেনে কটকটীয়া নিয়ম
 লগোৱা হৈছে তাৰপৰা দুখীয়া অসমীয়াৰ উচ্চ শিক্ষাৰ বাট দুৰ্গম হব বুলি ভয়
 হয়। অসমীয়াৰ চহকী বুলিবলৈ নাই বুলিলেও জ্ঞান্যজ্ঞি নহয়; আৰু
 যি দুই এজন আছে তেওঁলোকেও ধনৰ ব্যৱহাৰ নাজানি মাথোন বখীয়া
 স্বৰূপেহে আছে। যেতিয়ালৈকে অসমীয়াই লেখা পঢ়াৰ ফল চাকৰী কৰাই
 বুলি ঠাৱৰ কৰিব তেতিয়ালৈকে তেওঁলোকে বিদ্যাশিক্ষাৰ প্ৰকৃত ফলৰপৰা
 বঞ্চিত হব। প্ৰকৃত বিদ্যা, জ্ঞান, বিবেচনা, লাভ কৰিলেই অসমীয়াই স্বাধীন
 চিন্তা কৰিবলৈ শিকিব, স্বাধীন চিন্তাৰপৰা স্বাবলম্বন শিকিব, স্বাবলম্বন
 পৰা মানসিক বল আহিব আৰু তাৰপৰাই মনুষ্যৰ কৰ্তব্য কৰ্ম বুলিব পাৰিব।
 কোনো কাম অকলৈ নোবাৰিলে দহজনে মিলি কৰিবলৈ চাব; তেহে নিজৰ
 আৰু দেশৰ মঙ্গল সাধিব পাৰিব। অসমীয়াৰ জাতীয় ভাৱ যেতিয়া জন্মিব
 তেতিয়াই বেব হিংসা গুচি পৰম্পৰৰ নিমিত্তে সহানুভূতি হব আৰু তেতিয়া
 উন্নতিৰ বাটও প্ৰশস্ত হব। ভাই অসমীয়া! হাত সাৰটি বহি থাকি ভাবি-
 বৰ দিন গল; কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ কৰা, তেহে যদি ঘোৰ জীৱন-বুদ্ধত তিষ্ঠিব
 পাৰা। কৰ্তব্য কাম কৰিবলৈ কাৰো মুখাপেক্ষা নকৰিবা। কামৰ নিমিত্তে
 সাজু হৈ নিজে সু দৃষ্টান্ত দেখুৱাই শিক্ষাৰ সুফল বিকাৰ্ণ কৰা।

ত্ৰিউপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা ।

কুপাৰৰ বৰুৱাৰ দায়বৰ্গি ।

বৰবৰুৱাৰে সৈতে মনাইব দন্দ ।

কালি গধূলি ভাত-পানী খাই পাইপটো হুপি মোৰ ঘৰলৈ অকলৈ বহি আছিলোঁ, এনেতে ভদ্ৰলোক এজন বপহ-কৰে মোৰ আগত ওলালহি। মানুহজন ইমান দীঘল যে এই কলিকালত আমাৰ দেশত এনে দীঘল মানুহ আছিল বুলি মই আগেয়ে নাজানিছিলোঁ। মই নিজেই ইমান ডাঙৰ দীঘল মানুহটো, কিন্তু সেইজনৰ আগত দেখিবলৈ মই যেন এটা বাউনা হলেঁ। কৰপৰা লেংপেংকৰে-ইমান দীঘল কটাৰী-নালায়া মানুহজন খামাখা মোৰ ওচৰত ওলালহি তাৰ একো উৱাদিহ নাপাই যদিও মই ধংমং খাই গৈছিলোঁ, তথাপি অতিথিক সংকাৰ কৰাটো গৃহস্থৰ কৰ্তব্য বুলি ভাবি, মোৰ সমুখত খালি হৈ পৰি থকা চকিখনত তেওঁক বহিবলৈ চিয়াঁব দিলোঁ। তেওঁ মুখখন টিপা মাৰি হাঁহি লাহেকৈ সেই চকিখনত তিনি পাক খাই বহি মোৰ মুখলৈ চাই এনেকৈ মিচিকীয়া হাঁহি মাৰিলে যেন তেওঁ মোৰ কোনোবা কালৰ চিনাকি মানুহজন হে। তেওঁ বাহিয়েই মোক সুধিলে, “ডাঙৰীয়া আপুনি কেনে আছে ?” মই “ভালে আছোঁ” বুলি সসিধান দি উভতি তেওঁক সুধিলোঁ, “আপোনাক মই চিনি পোৱা নাই দেখোন ?” মোৰ প্ৰশ্নটো শুনি আনহীজনে ডাঙৰকৈ হাঁহি উত্তৰ দিলে, “কি, আপুনি মোক চিনি নোপোৱাই হ'ল নে কি ? আপুনি তো বঢ়িয়া মানুহ !” তেওঁৰ হাঁহি আৰু কথাত মই অপ্ৰতিভ হৈ ভাবিলোঁ যে নিশ্চয় তেওঁ মোৰ কেতিয়াবাৰ চিনাকি মানুহ, মইহে তেওঁক চিনিব পৰা নাই, এই ভাবি মই মাত লগালোঁ, “মোৰ দায় বৰিগণ কৰিব, মই সঁচাকৈয়ে আপুনি কোন পাহৰিলোঁ।” আলহীয়ে মোৰ কথাৰ আন একো উত্তৰ দিদি আকৌ এবাৰ হোঁ-হোঁ-কৰে হাঁহিলে ! তেওঁৰ এই বাৰৰ হাঁহিয়ে মোৰ মুখৰ বৰণ এনেকৈ শুকিলে যে মই শেতা পাব গলোঁ। মই দেখিলোঁ, মোৰ মহা মৰ্কল উপস্থিত। যি হওক, মোৰ মনৰ ভাব ততালিকে মই ঢাকি মাত লগালোঁ, “মোৰ ওচৰলৈ অহাৰ সকল বা কি ?”

আলহী। “সকাম আছে; নহলে। কয় আহি আপোনাক আমনি কৰিম? কম লাহে লাহে। তাৰ আগেয়ে কওঁ আপুনি যে অকলৈ ফচ-ফচ কৰে পাইপৰ ধোৱা উৰাব লাগিছে, আলহীকো তাৰ অলপ-অচৰণ ভাগ নিদিয়ে নে?”

“নিশ্চয় নিশ্চয় দিম” এই বুলি মই উঠি হাত মৌল আলমানটো মেপি চেলৈ উ ছটা উলিয়াই জিয়াচলি এটাৰে সৈতে তেওঁৰ ফালে আগবঢ়াই দিলোঁ। তেওঁ বিশেষ আড়ম্বৰ নকৰি জিয়াচনিৰ কাঠী এটা ভট্‌কৰে মাৰি চেলৈউটোও জুই লগাই টল নিশ্চক্ৰি হুপিবলৈ ধৰিলে। ক্ষুন্তেকৰ পিছতে দুইবো মুখৰ ধোৱা গোটখাই আমি বহি থকা খোটানিটোৰ এখোটালি হৰ; আৰু বুলি-কুৰ্ণীও চেলৈ উ ছটাৰ জগা মুখ দোডোখৰৰ বাহিৰে আন একো নেদেখা হল।

তিনি মিনিটমান এইদৰে চেলৈ উ আৰু পাইপৰ ধোৱাই যোগ দি ধোৱাৰ পিছত কলা পকা দি ছয়ো পকি উঠিলোঁ। মোতকৈ ক্ষুন্তেকমানৰ আগেয়ে তেওঁ পৰিচ্ছল হবলা; সেইদৰে তেওঁ আগেয়ে মাত লগালে। “বন্ধৱা ডাঙৰীয়া! আপোনাক এটা কথাৰ খাটনি ধৰোঁ, অমুগ্ৰহ কৰি খাটনিটো ৰাখিব নে?”

মই। “সাধ্য হলে ৰাখিম, অসাধ্য হলে কেনেকৈ ৰাখিম?”

আলহী। “সেইদৰে কলে নৰ্চালব; আপুনি মোৰ খাটনিটো ৰাখিবই লাগিব, নিশ্চয় নিশ্চয় ”

মই। “কিনো খাটনিটো আগেয়ে শুনোৱেইচোন?”

আলহী। “শুনিব তো। শুনাম বুলিয়েই আহিছোঁ। অৱশ্যে আপুনি জানেই যে আলহী সোধাটো গৃহস্থৰ কৰ্তব্য কাম। সেইটো কথা আৰু আপোনাৰ নিচনা বিজ্ঞ লোকক কোৱাটো সবধৰ ভাগ। অতিথিক বিমুখ কৰাটো পাপ, সেইটোও আপোনাক সোৱাৰাই দিবলৈ গলে অসন্মান কৰা হব। অতিথি বিফলমনোৰ্থ হৈ উভতি গলে যে সেই পাপে গৃহস্থক বোবো নবক পৰ্যাস্ত “পহুচাই” দিয়ে সেইটোও মই বিশেষকৈ আপোনাক সঁকিয়াব নোখোজোঁ। সেইদৰেই কৈছোঁ, আপুনি মোক বিমুখ কৰিব নোৱাৰে।”

মই। “নোৱাৰিলে নকৰোঁ, পাবিলেও কৰিবৰ মোৰ ইচ্ছা নাই। সেইদেখি আপুনি কি কৰ খুজিছে সোনকালে কওক, ইমান পাতনি কৰিবৰ সকাম বিশেষ মই দেখা পোৱা নাই। মই পোন পট্টৰ ভোটা মাছহ। আপোনাক কি লাগে ?”

আলহী। “ময়ো বেকা পট্টৰ মাছহ নহওঁ ; পতিকে, পাতনি-কাৰ্চনি একো নকৰাকৈয়ে কওঁ যে, মোক বৰকৈ লবালবিকৈ এগাল ৰূপ লগা হৈছে। কমপক্ষেও চাৰি পাচ লাখ। নহলেই নচলে। মই থাকিবলৈ ডাঙৰ টোলেবে সৈতে ভাল পকি-ঘৰ এটা মোক লাগে। ঘৰটোৰ সমুখত কুলেবে গুলনি বাগিছা এখন থাকিব লাগিব। বাগিছাখনৰ ভিতৰত বগা শিলৰ খটখটিবে, ডাঙৰ সৰু মাছেবে ভৰি থকা পুখুৰী এটা লাগিব। পিছ ফালে অলপ দূৰত নানাবিধ ফলৰ বাগিছা এখন লাগিব, যাব গছবোৰত পকা সোৱাদ ফল দমাই ওলমি লাগি থাকিব লাগিব। দেখিবলৈ স্পন্দৰ গাড়ীখনচেবেক, ঘোৰা-শালত একুবিমান তেজী ঘোৰা, গোহালিত এগো-হালি খীৰতী গাই—”

এইখিনিতে তেওঁৰ চেলেউটোৰ জুই হুমাই ঘোৰা দেখি তেওঁ অলপ বৈ আকৌ জিয়াচলিৰ কাঠী এটা মাৰি চেলেউটোত জুই লগাই ললে। তাৰ ভিতৰতে লাহেকৈ মই মাত লগালোঁ,—“কৈ যাওক, কৈ যাওক, নৰব, গুলিয়লৈ ভাল লাগিছে। এইবোৰৰ লগতে দিপ্লিপ ৰাজকন্যা এটাৰ “দাবিটো” নাপাহৰিব।”

মোৰ কথাৰাৰ শুনি আলহীয়ে টানকৈ চেলেউটোত হোপা মাৰি ধোঁৱা টানি লৈ সেই ধোঁৱা নাকেদি দীঘলীয়াকৈ উলিয়াই কলে, “কিয় পাহৰিম ? দিপ্লিপ ককা তো লাগিবই। সেই কথালৈ যাব লাগিছে।”

মই। “যাওক ; বাটতে ধমকি নৰব ; সেইটোও কৈ পেলাওক, বাকী নৰব।”

আলহী। “কলে কিবা নৰজিব বুলি ভাবিছে নে কি ? কম ; কৈছেঁ ; কলোঁ ; এশবাৰ কম ; হাজাৰবাৰ কম ; পবত কম ; ঘৰত কম ; লাগে যদি বৰ-ঘৰৰ চালৰ মুখত উঠি কম, বে যোক বজাৰ জীয়াবীৰ নিচিনা বড়িয়া আৰু অপেচবাৰ নিচিনা ধুনীয়া ছোৱালী এজনী এইবোৰৰ সৈতে লাগিবই

লাগিব। নহলে, এমে খব বাবী বাগিছা টকা পয়চা কাৰো সৈতে মই ভোগ কৰিম? এই কথাটো কবলৈ যদিও মই পিছলৈ ধৈছিলোঁ; এইটো কিন্তু মাই কথা।”

মই। “জকব, জকব, অলবৎ, অলবৎ!”

আনহী। “পেংলাই নকৰিব। ই পেংলাইৰ কথা নহয়। গধূৰ কথা ঠাট্টা কৰি উৰাই দিবলৈ যোৱাটো অভদ্ৰতা। আৰু সি কেতিয়াও হুবেও। মাহুহত টুটুৱাই ধাক্কি সূৰ উশভোগ কৰাটো কোনো কোনোৰ পক্ষে বঙৰ কথা হব পাৰে কিন্তু যাক টুটুৱাই থকা যায় তাৰ প্ৰতি সেইটো স্নেহৰ নিষ্ঠ বশত। আপুনি পাহৰিলে নে কি, কত ঠাইত কত বাব কত দিন তেমে ছোৱাণীৰ ফালে আকুল প্ৰাণেৰে হেঁপাহৰ চকুৰে সোণ টুকি টুকি চাবলৈ আপুনি মোক উচটাই দিছিল? সেইবোৰ কথা আজি পাহৰিলে বৰ দুখৰ কথা হব। আন নহলে আপোনাৰ নিজৰ সন্মান বঁকাৰ নিমিত্তেও সেই কথা আপুনি পাহৰাটো উচিত নহয়। আপুনি ভুল্ললোক, ধাৰ্মিক, সত্যবাদী বুলি আপোনাৰ সুখ্যাতি আছে; এনে স্থলত বহু পৰিশ্ৰমেৰে উপাৰ্জিত সেইবোৰ বিতৰণে আপুনি দলিয়াই পেলাৱাটো উচিত নে? আপুনি মোক গছত তুলি তাৰ ওবিডাল কাটিবলৈ যোৱাটো যে অধৰমৰ কথা হব, সেইটো আপোনাৰ মনত খোজোৱা নাই নে?”

মই। “আপুনি কি বলকিছে? কিবা বাগী-টাগি লগাই আহিছে নে কি? মই আপোনাক তেনে কামলৈ কেতিয়া উচটাইছিলোঁ? কি সন্মানক মিছা কথা!”

আনহী। “শলপো মিছা নহয়। এধানমানা মিছা নহয়। উচটাইছিল। উচটাই মোক পাচি দিছিল। কত দিন, কত বাব, তাৰ লেখ-জোখ নাই। আপুনি এটাইবোৰ পাহৰিছে; পাহৰা উচিত নহয়। মই কেতিয়াও মিছা কথা নকওঁ, আৰু কোৱা নাই। মই মিছা কথাৰ মাহুহ নহওঁ। আপুনিও মিছা কৈছে বুলি মই নকওঁ; আপুনি মাথোন পাহৰিছে। অকল সেইটোতলৈ মোক উচটোৱা হে নালাগে, কত কামলৈ, তেনেকুৱা আৰু আন কত বিধৰ কামলৈ আপুনি মোক সততে উচটাই পঠিয়াই আনাইছে। সি আঁতৰত থিয় দি বগচাইছিল তাৰ সীমালংখ্যা মাই। সেই-

বোব'এতিয়া কৈ কি লাভ? এই সানাত্ত কবাটোকে আপুনি সৈকাচিবলৈ কেকোজেকো কবিছে যেতিয়া সেইবোব এটা এটাকৈ মই উলিয়াবলৈ গলে কিআপি আপুনি মোক কিলিয়েই মাৰিম।”

মই। “চাওক, আপুনি মোৰ ঘৰলৈ আহি ব'ব বেয়া-বেয়াটৈ বোব গাত বদনাম দি কিবা কথাবিলাক কবলৈ ববিছে। এইবোব ভাল কথা নহয়। লোকে শুনিলে কি বুলিব?”

আলহী। “লোকে কি বুলিব সেইটো মোক কৈলে লাগছে? বোব কাম মই কবিম, লোকৰ কাম লোকে কৰিব। সঁচা কথাত আপুনি অসন্তুষ্ট হবৰ কোনো কাৰণ নাই। কিবাবোলেনে, ‘দেৱতাৰ উৎপত্তি কলে ৮ং, মানুহৰ উৎপত্তি কলে ৯ং”

আলহীৰ এই গঢ়ৰ কথা আৰু মোৰ অসহ্য হৈ উঠিল। মোৰ ভয় সঙ্কোচ আদি ভাবৰ ঠাই খণ্ডে অধিকাৰ কৰিলে। মই কৰুণভাৱে তেওঁক শূধিলোঁ—
“তুমি কোন হে? মোৰ ঘৰলৈ আহি তুমি এইবোব মিছা কথা কবৰ কোন?”

আলহী। “মই ময়েই। এইবোৰৰ এতিলমানো মিছা নহয়, তেহেঁলৈ আপুনি মানকেই বা নামানক। আপুনি ববকৈ গপ নামাৰিব; আপোনাৰ বিষয়ে মোৰ একো অবিদ্ভিত নাই। মই আপোনাৰ পেটৰ কথা গোপাকে জানো। মোৰ আগত লুকুচুক কবাটো গোটেই মিছা; আৰু কাইদাং মৰাটোও ভৰ্ণেবচ।”

মই। “কি মই তোৰ আগত লুকুচুক কৰিছোঁ? তই কি মোৰ পেটৰ কথা জান হেৰ? তোক মই কোনো কালে দেখা নাই, নিচিনো, নাজানো। তই হে মিছা কথা কৈছ, মই মিছলীয়া নহওঁ।”

আলহী। “মই মিছলীয়া নহওঁ; যদি কোনোবা, সেইজন আপুনি হে হবৰ সম্ভৱ।”

মই। “চুপ বও! আকৌ তই সেইবাৰ কথা মুখত উলিয়ালে মোৰ ঘৰবপৰা তোক গতিয়াই উলিয়াই দিম। তই আলহী হালি বুলি বোৰা ঘৰলৈ আহি মোক গালি পাৰি যাবলৈ তোক নিদিওঁ।”

আলহী। “মই আপোনাক গালি পাৰিবলৈ অহা নাই। আপুনি একেবানেই সোপাকে অস্বীকাৰ কৰি টুপুংকৰে বুৰ মাৰিছে দেখি হে সেইধাৰ কথা মোৰ মুগত ওলাইছিল। আপোনাৰ পেটৰ কথা সোপাকে মই জানো; মোৰ আগত আপুনি সৈ নকড়াটো আপোনাৰ পক্ষে সুবিধাৰ কাম হোৱা নাই।”

মই। “তই ইমান গপ-গপকৈ কথা কৈছ কি সাহেবে ?”

আলহী। “নিজৰ সাহেবে। গপ-গপ কি ? মই যি জানো তাকে কৈছোঁ। সঁচা কথা কবলৈ ভয় কি ?”

মোৰ আৰু অসহ্য হল। মই ঘপহকৰে উঠিলোঁ। এহাতেৰে মই আলহীৰ টেটুটোত চেপামাৰি ধৰি, আনটো হাতেৰে, বিধন চকিত মই বহি “আছিলোঁ সেইখন চকিৰ খুৰা এটাত ধৰি চকিখন তুলি লৈ আলহীৰ মুখৰ ওপৰত দি তাৰে তাক হেচা মাৰি ধৰিলোঁ। কিন্তু মই দেখি আচৰিত মানিলোঁ, যে সি চিয়ৰ-বাখৰ বা সেই অৱস্থাৰপৰা মুকলি হবলৈ বিশেষ একো চেষ্টা নকৰি মাথোন গো গো শব্দ কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই অতুল আলহীক সেইদৰে মই মোৰ আয়তৰ ভিতৰলৈ আনি ডব্বিয়াই “সুখিলোঁ, “ক. তই কোন ? কিয় তই আহি মোক এইদৰে অপমান কৰিছিলি ? নকলে তোক মই নেবোঁ, মাৰি পেলাম।”

আলহীয়ে চকিৰ ছেপাৰ তলৰপৰা লাহেকৈ উত্তৰ দিলে, “আপুনি মোক মাৰিব নোৱাৰে; যিমান মন যায় সিমান ছেপিব হে পাৰিব। আপুনি মোক যিমান ছেপিব সিমান মই ছেপাধাই সক হৈ ছেপেটা হৈ যাম, ছেপিবলৈ এৰি দিলেই আকোঁ বৰৰ এঠাৰ নিচিনাকৈ আগবঢ়বে হয়। আপুনি মোক মাৰিবলৈ চেষ্টা কৰা বুধা। মই আপোনাৰে সৈতে একে লগে হে মৰিম। আপোনাৰ মৃত্যুৰ এক মূহূৰ্ত্তৰ আগেয়েও নহয়। মই কোন যদি আপুনি জানিব খুজিছে, তেন্তে কওঁ শুনক,—মই আপোনাৰ মানস-পুত্ৰ। মোকে বোলে মন।

শ্ৰীকৃপাবৰ।

বিলাতৰ চিঠি ।

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

গল বাৰত আমাৰ দেশৰ মানুহ বিলাতলৈ অহা উচিত বুলি আপোনালৈ লেখিছিলোঁ। “বিলাত” বুলি কোৱাত আপুনি নাভাবিব যে মই ইংলেণ্ডকেহে মাথোন বুজাইছোঁ; য়ুবোপৰ আন আন ঠাই আৰু আমেৰিকাকো বিলাত বুলি ভাবক। আন কি, জাপানলৈকো আমাৰ লবাবোৰ 'যোৱা উচিত। যি দেশত শিক্ষা পোৱা যায় সেই দেশলৈকে যোৱা উচিত। ছুখৰ বিষয়, আমেৰিকা আৰু জাপানৰ বাতৰি মই সমূলি দিব নোৱাৰোঁ। য়ুবোপৰ ভিতৰত ইংলেণ্ড আৰু ব্ৰিটেনৰ বাতৰি হে মই ভালকৈ দিব পাৰিম। ফ্ৰান্সৰ বাতৰিও অলপ-অচৰপ দিব পাৰিম। যদি সময় পাওঁ সেইবোৰ লাহে লাহে লেখি থাকিম। আপোনাৰ কাকতৰ নিমিত্তে লেখাটো তো মুখৰ কথা।

গল বাৰত কৈছোঁ যে ৰূপ-বান নোহোৱাকৈ বিলাতলৈ আহিবলৈ মই কাকো উৎসাহ নিদিওঁ। ইয়ালৈ টকা-কড়ি নোহোৱা ভাৰতবৰ্ষীয় মানুহ আহিব বিপন্নায়ত পৰা আমি দেখিছোঁ। ভাল মানুহৰ বহুতো লৰাই ইয়ালৈ আহি কিমান যে সৰু কামত হাত দিয়া দেখিছোঁ কি কম! যেনে; বাটে বাটে “হেণ্ডবিল” বিলোৱা, হোটেলত চাকৰ হোৱা; ইত্যাদি। আমাৰ দেশৰ ভাল মানুহৰ লৰা ইয়ালৈ আহি টকা-কড়িৰ অভাৱত পৰি সৰু কামত হাত দিবলৈ বাধ্য হোৱাটো দেখা পালে ভাল নালাগে। আপোনাৰ পাঠক সকলৰ ভিতৰত যদি কোনোৱে য়ুবোপলৈ আহিবলৈ মনত ধিৰ কৰে, তেওঁ যেন বিপন্নৰ বন্ধু, পৃথিবীত শক্তিশালী বন্ধু টকাক ভালকৈ সঞ্চল কৰি লগত লৈ আহে। “বিলাতলৈ গৈ ভাল কাম কৰি টকা উপাৰ্জন কৰি পঢ়িম” বুলি যেন কোনো নাহে।

আপুনি হয় তো সুধিব, “তুমি কিমান বয়সত আমাৰ লবাবিলাকক বিদেশলৈ যাবলৈ কোৱা?” উত্তৰত কওঁ যে, ওঠৰ বছৰৰ আগেয়ে কেতিয়াও নহয়। তাৰ মানে এক, এ, যান “পাছ” কৰি অহাটো ভাল। এক

এ পাছ নকৰি যে কাকো আহিবলৈ মই কোৱা নাই এনে নহয়। সেইমতে
 কবৰ মানে এইটো হে যে যিমান সবহকৈ লেখী পঢ়া শিকি আমাৰ
 লক্ষণপৰা ইয়ালৈ অগা ব্যয়, সিমান ভাল। ই পল লৰাৰ কথা। বয়সিয়াল
 মানুহ যেতিয়াই পাবে তেতিয়াই অহা উচিত। দেশত মৰ্চৰ-গাড়ী নিকিনি;
 কলিকতাৰ ডাঙৰ ডাঙৰ দোকানত থাকে বস্ত-বেহানি নিকিনি, পাৰ্টৰ
 "পঞ্জাবী" চোলা, ফিফিবীয়া পাতল চুবিয়া, নানা বঙৰ "চাদৰ" নিপিন্দি,
 অমুক জ্ঞান বিবৌৰ নাচ, অমুকী বাইজীৰ নাচ চাই পৈতৃক জমিদাৰীৰ কিছা
 আন পৈতৃক সম্পত্তিৰ শ্ৰদ্ধ নকৰি যদি আমাৰ আমাৰ মানে মই কেৱল
 আসামৰে কোৱা নাই, ভাৰত গোটেইখনৰ কথা কৈছোঁ। দেশৰ ধনী
 মানুহে "দেশ ভ্ৰমণ কৰে, তেনেহলে সেই টকাৰ কিঞ্চিৎ ব্যৱহাৰ হয়। সি
 যি হওক, ভাৰতৰ ভালেমান ঠাইৰপৰা ইংলণ্ডত এনে মানুহ মাজে মাজে
 দেখি আমাৰ চকু জুয়ায়।

আমাৰ দেশৰ মানুহ এই দেশলৈ যে আহমানত অহা উচিত। ইংলণ্ডত
 বতৰৰ ঠিক নাই। আমাৰ দেশত ছয় ঋতু। ইয়াত চাৰিটা। এজন বসিক
 মানুহে কৈছে, বিলাতত কেৱল এটা ঋতু, অৰ্থাৎ জাৰ। জহকালিক তেওঁ
 "Leafy winter" অৰ্থাৎ পতীয়া জাৰকালি বুলি কৈছে। কেতিয়াবা
 ইয়াত জহকালিও বেছ জাৰ; আৰু কেতিয়াবা জহকালি ইহান জহ হয় যে
 বাটে-ঘাটে দুৰ্কল সবল মানুহ মুৰ্ছা যায়, আৰু কোনো কোনো মানুহৰ
 মৃত্যু হয়। বুটেনৰ জহ-কালি বৰ সুন্দৰ। যিবোৰ গছ-গছনিৰ গাৰপৰা
 জাৰ-কালিয়ে নিৰ্দ্য় ভাৱে আবৰণ কাঢ়ি লয়, বসন্ত-কালে দয়াপৰবশ হৈ
 গিহঁতৰ গাত সেই আবৰণ নতুনকৈ দিয়ে। জহ-কালিৰ সদ্যৱহাৰত গছ-
 গছনিবোৰে অতি সুন্দৰ ৰূপ ধাৰণ কৰে। বদৰ প্ৰকোপ সিমান নাই।
 সাপ কিছা আন তেনে ভ্ৰমৰ প্ৰাচুৰ্য্য নাই। সেইদেখি মনৰ সুখেৰে
 আপুনি কোনো বাগিচা বা মুকলি ঠাইলৈ গৈ, পাইপ মুখত লৈ আপোনাৰ
 প্ৰিয় কবি নাইবা গ্ৰন্থকাৰৰ গ্ৰন্থ লগত লৈ ঘাহৰ ওপৰত বহি বা দীঘল হৈ
 পৰি নিৰ্ভয়ে নিৰ্কিৰ্দ্দিনিয়ে পৰন সুখ অহুৎ কৰিব পাৰে; ইচ্ছা হলে ওচ-
 বতে উমলি ফুৰা সৰু সৰু লৰা ছোৱালীৰ বং খেলালি চাব পাৰে; গাভৰু
 ছোৱালীৰ ৰূপৰ প্ৰশংসা কৰিব পাৰে; নাইবা বুঢ়া বুঢ়ীসকলে তেওঁলোকৰ

অন্তিম কথা ভাবি ভাবি লাহে লাহে খোন্ধ কঢ়া দেখি সংসাৰৰ গতি-বিধিৰ কথা ভাবিবৈ ভাবি আপুনি সুন্দৰৰূপে নিদ্ৰাও দিব পাৰে। সঁচাকৈয়ে ইংলণ্ডৰ 'জহ-কালি' সুন্দৰ বস্তু। আপুনিও যদি তীব্রৰ বস্তু কিছা জহ-কালিত, তেনেহলে এই জহ-কালি আপোনাৰ আৰু সুন্দৰ লাগিব। যোৰ কবিতা লেখিবৰ শক্তি নাই, থকাহলে কবিতা এটি লেখি ইংলণ্ডৰ 'জহ-কালিক বন্দনা কৰি আপোনালৈ পঠিয়া'লোহেঁতেন।

'জহ-কালি' ইয়াত সূৰ্য্য ৮।০ বজা ৯ বজাত অশ্রু বাস। লাহে লাহে শব্দ কালৰ-অগমনত সময় কমি আহে। জাহ-কালি বহুদিন সূৰ্য্যদেহৰ দেখাকে পোৱা নেযায়। পাৰ্চী এজনে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম সম্বন্ধন কৰি এজন ইংলণ্ডীয়ক কি কৈছিল আপুনি অৱশ্যে জানে। ইংলণ্ডীয়জনে পাৰ্চীজনক সুধিলে "তোমালোকে সূৰ্য্যক কিয় পূজা কৰা? ছিঃ, ই বৰ বেয়া কথা! তোমালোকৰ — —।" পাৰ্চীজনে ইংলণ্ডীয়জনৰ মথৰ কথা শেষ হবলৈ নিদিয়াতকৈয়ে কলে, "মনে মনে থাক। দেও হে, আমাৰ সূৰ্য্য তোমালোকৰ ইয়াত থকাহলে তোমালোকেও তেওঁক পূজা কৰিলাহেঁতেন।" জাহ-কালি কেতিয়াবা ইয়াত এনে একাৰ হয় যে দিনবে-দিনটো চাকি লগাই হে কাম-বন কৰিব পাৰি। আন্ধি জাহকালিৰ কথা কৈ আপোনাক নকপাওঁ; জহ-কালিৰ কথাকে শুনক।

এই দেশত কোনো মাহুহ যিমান ছুৰীয়াই হওক, কৰ পক্ষেও জহ-কালি তেওঁ এসপ্তাহমান কাম-বনৰপৰা আঁতৰি লৈ সপৰিয়ালে চহৰৰ গেজাগেজিৰ পৰা উদ্ধাৰ হৈ, হয় সমুদ্ৰৰ তীৰত, নহয় গাৱঁৰ সুবিভীৰ্ণ পথাৰৰ ওচৰত আশ্রয় লৈ তেওঁৰ শৰীৰৰ ভাগৰ আৰু আমনি খেদাই আকৌ কামৰ নিমিত্তে প্রস্তুত হয়। এইটো বৰ ভাল নিয়ম। আমাৰ দেশৰ মাহুহে এনে বিপ্ৰাসব মূল্য বুজা হলে আমাৰ দেশত নবীয়া-পাতিৰ লেখ ভালেমান কৰিলাহেঁতেন সি যি হওক, এই "taking a holiday" নিয়মটো ইয়াত বৰ প্রচলিত।

জহকালি "Where are you going for your holiday?" এই প্ৰশ্নটো বৰ সাধাৰণ। লণ্ডনৰ ওচৰত বহুতো সমুদ্ৰতীৰ ঠাই আছে। যুটেনধনেই বা কিমান ভাঙৰ? তিনি চাৰি ঘণ্টা বেলেত কুৰি এঠাইবপৰা এঠাইলৈ গলেই বহুতে ইয়াত গু'তাবে যে তেওঁ ব কুৰি আহিল। "You-

must be feeling very tired after your long journey—do have another cup of tea,” এইদৰে এজনে এজনক কোৱা প্ৰায়ে শুনা যায়।

ইংলণ্ডীয় মানুহ অতি ভদ্ৰ। যি মানুহৰ বিখাস ইংলণ্ডীয় মানুহ বেয়া বুলি, তেওঁৰ সেই বিখাস ভুল। আমাৰ দেশত থকা কোনো কোনো ইংলণ্ডীয় কটলণ্ডীয় আয়লণ্ডীয় মানুহৰ ব্যৱহাৰত যদি এনে বিখাস হৈ থাকে তেনেহলে সি অশ্ৰয়। আমাৰ দেশৰ যি মানুহে এনে ভাবে, ব্ৰুটেনলৈ তেওঁৰ তো অহা নিতান্ত উচিত; তেনেহলে তেওঁৰ ভুল গুচিব। ব্ৰুটিচ জাতি ইংলণ্ডত কেনে, চাই গলেহি, তেওঁলোকৰ প্ৰতি সৰম শ্ৰদ্ধা আমাৰ দেশৰ মানুহৰ নিশ্চয় বাঢ়িব।

শ্ৰীজ্ঞানদাভবাম বৰুৱা।

গোলাপৰ পত্নীব্ৰত।

(১)

একইশ বছৰীয়া ডেকা গোলাপে ঘৰৰ বৰ ছবৰস্থাৰ বাবে পঢ়া শুনা এৰি দিকলিকতাৰপৰা গুচি আহিব লগীয়াত পৰিল। তেওঁৰ মাক আৰু বাৰী বায়েকৰ বাহিৰে কেওঁ নাই। তেওঁ ঘৰলৈ আহি মাইনৰ স্কুলৰ হেড মাষ্টৰৰ কামত সোমাল।

কিছুদিন কাম কৰাৰ পাছতে গোলাপে বিয়া কৰালে। গিৰিয়েকৰ ঘৰলৈ আহিবৰ সময়ত পদ্মাৱতীৰ বয়স বাৰ বছৰ। তেতিয়ালৈকে স্বামী কি বস্ত্ৰ পদুমে নেজানিছিল। কলিকতীয়া ডেকা গোলাপ কম বয়সত বিয়া কৰাৰ বৰ বিবোধী আছিল। তথাপি তেওঁ মাক আৰু বয়েকৰ নেবানেপেৰা আগ্ৰহ এবাৰ নোৱাৰি বিয়া কৰিবলৈ মান্তি হল। বোধকৰোঁ! সেই কাৰণেই ন-শৈথলী ঘৰলৈ অনাৰ পাছত দুমাহমানলৈ বিয়ান পাৰিলে শৈথলীয়ে-কৰপৰা আঁতৰে আঁতৰে তেওঁ সুবিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু তেনেকৈ আৰু কিমান দিন তেওঁ থাকিব। লাহে লাহে গোলাপৰ, সেই বাৰ বছৰীয়া গুৰণিৰে ঢকা অকণমান ছোৱালীটিৰ কালে মন ঢাল খালে আৰু তেতিয়াহে তেওঁ বুজিলে

যে সেই গাঁৱলীয়া অৰ্দ্ধশিক্ষিতা ছোৱালীজনীবো আকৰ্ষণ কৰিব পৰা শক্তি আছে। গোলাপৰ ধং আৰু গান্ধীৰ্য্যৰ ঢাকোন ৰহি পৰিল আৰু লাহে লাহে তেওঁ পঢ়মৰ ওচৰ চাপিবলৈ ধৰিলে।

মাহীমাকৰ গালি-শপনিৰ তলত সৰুবেপৰা ডাঙৰ হৈ অহা পঢ়মে বাপেকৰ ঘৰৰ মৰম বৰকৈ চিনি নেপাইছিল। তেওঁৰ স্বাধায়ক, নটক বিয়া কৰোৱা বিজুলীৰ মুখে স্বামীৰ গুণ-কীৰ্ত্তন আৰু মৰমৰ কথা যদিও তেওঁ শুনিছিল, তথাপি সেইবোৰ কথা তেজীমলাৰ সাধুতনৈ সঁচা বুলি পঢ়মৰ বিশ্বাস নহৈছিল। বিয়াৰ পাচত শাহৰেকৰ কঠোৰ শাসনত আৰু গোলাপৰ অৱহেলাত সেই ভাব তেওঁৰ মনত আৰু ডাঠ হৈছিল।

প্ৰথমবাৰ পিাৰয়েকৰ বুকুত পঢ়মে মূৰ ধৰলৈ পাই আৰু পমি যোৱা মৰমৰ কথা কাণত পৰা মাত্ৰকে তেওঁৰ চাঁৎকৰে আংগৰ তুল বিশ্বাস ভাগিল। ভালপোৱা কি বস্তু তেওঁ শিকিলে, স্বামীক চিনি পালে, মৰম ভালকৈ বুজিলে। পঢ়ম-গোলাপ দুটি গুচি একেটি হৈ পৰিল।

(২)

চাৰি বছৰৰ পাছত পঢ়মে এটি ছোৱালী পালে। বাপেকৰ ঘৰত পঢ়মে লেখা পঢ়া শিকিবলৈ সুবিধা নেপাইছিল; কোনোমতে পঢ়িব পাৰিছিল আৰু টেঁৰা-বেকাটক নিজৰ নামটো ডাঙৰ আংগৰ লেখিবলৈ শিকিছিল মাথোন। ঘৰুৱা কামত আৰু তাঁত বোৱা, বেজিৰ কাম আদিত তেওঁ পাৰ্গত আছিল। বাপেকৰ ঘৰত তেৱেঁই হে মাহীয়েকৰ বাবে ঘৰ চলাইছিল।

গিৰিয়েকৰ যত্নত এই চাৰি বছৰত পঢ়মে অসমীয়া লেখা পঢ়া শিকিলে, ইংৰাজীতো অলপ হাত দিছিল, ইয়াৰ বাহিৰেও সকলো লাগতিয়াল আৰু গোলাপে-শিকাৰ পৰা বিষয়তে তেওঁৰ অলপ অলপ জ্ঞান হল।

গোলাপে এতিয়া হাই স্কুলত মাষ্টৰি কাম কৰে। শিক্ষাবিভাগত ভাল শিক্ষক বুলি তেওঁৰ বৰ সুখ্যাতি। স্বাধীন মতৰ বাবে ওপৰৰ শিক্ষকসকলে আৰু তলতীয়া ছাত্ৰবিলাকে তেওঁক সমানে ভাল পায়, আৰু তেওঁৰ কথা শুনে। মাক আৰু বায়েকৰ কথা গোলাপে কেতিয়াও নোপেলায়। আগেয়ে একেলগে পঢ়া আৰু নপঢ়া বন্ধুবিলাকে "গোলাপ মাষ্টৰক" উেওবিলাকৰ মাজত নেপালে এজন প্ৰকৃত ভালবাহুহ

আৰু সবল বন্ধু নাই বুলি ভাবে। এইবোৰ সুখৰ উপৰিও নিজে লেখা পঢ়া শিকাই মনৰ মতেৰে গঢ়ি লোৱা গুণৱন্তী ভাৰ্যা পোৱাৰ পাছত যেতিয়া তেওঁ সন্তানৰ মুখ দেখিলে (সেই সন্তান যদিও ছোৱালী) তেতিয়া তেওঁ নিজক সঁচাকৈয়ে প্ৰথম সুখী বুলি ভাবিলে। সেই সৰু সংসাৰধনি বৰ প্ৰসন্ন হৈ উঠিল।

(৩)

মাছহৰ সন্ধাই সুখ নেথাকে ; গোলাপৰো নেথাকিল। লৰা-পোৱাৰ পাছৰে-পৰা প্ৰথমৰ গা ভাল নোহোৱা হ'ল। তেওঁ দিনে দিনে দুৰ্বল হৈ যাবলৈ ধৰিলে। শেহত বুকুৰ বেমাৰ হৈ তেওঁৰ নৰীয়া বৰ টান হ'ল। নানা বৰুৱা-জাতিয়েও একো ভালৰ চিন নেদেখুৱালে। নিশ্চল সংসাৰ-ভাৱৰ ছাঁ পৰি ঢকা-চমকু লগালে। গোলাপৰ মনতো কিবা এটা ভয় সোমাল।

* * * * *

এদিন আবেলি প্ৰথমে গিৰিয়েকক শোৱাপাটীৰ ওচৰলৈ মতাই নি ওচৰত বহুৱাই লাহে লাহে কবলৈ ধৰিলে—“আপোনা সকলে জানিছেই মোৰ আৰু সৰহ দিন আঁতুৰ নাই। আপোনাৰ কোলাত মূৰ থৈ মৰিব পাৰিম ইয়াকে ভাবি মই সকলো দেহৰ বন্ধন পাহৰিছোঁ। মোতকৈ ভাগ্যৱন্তী আৰু নাই বুলি ভাবিছোঁ। কিন্তু মোৰ এটা খাটনি আছে ; সেইটো দলিয়াই নেপেলাই বুলি ভানিব পাৰিলে মই বৰ সুখেৰে মৰিব পাৰোঁ। মই মৰাত আপুনি মিছাকৈয়ে শোক কৰি নেথাকিব। সোনকালে আৰু এজনী ভাগ্যৱন্তীক নিদৰ ঘৈণী কৰি লৈ এই ধান-বান হব খোজা ঘৰখন ৰাখিব। মই মাথোন ইয়াকে ধাটেঁ। যেন মোৰ মাউৰা ছোৱালীটিক এজনী মৰিয়াল মাহীমাৰক হাতত দিয়ে। তাইক আপোনাৰ হাতত গভাই দিলোঁ।”

প্ৰথমে আৰু একো কব নোৱাৰিলে। দুৰ্বল হাতখনিৰে তেওঁ কেচুৱা ছোৱালীজনীৰ মূৰটো টানি নি গোলাপৰ হাতৰ ওপৰত থৈ দিলে গৈ, আৰু ব'লগি গিৰিয়েকৰ ফালে চাই ব'ল। গোলাপে মনে মনে জানিছিল যে প্ৰথমৰ শেষ সময় ওচৰ চাপিছে। মিছা আশ্বাস দিবলৈ তেওঁৰ সাহ নহ'ল। তেওঁ অলপশৰ নিভাল মাৰি থাকি সৰু লৰাবদৰে চমুকৈ কৈ ধৰে “পদ্মা, মই হোমাক মনত ৰাখিম।” ছটোপা ভপত চকুৰ পানী তেতিয়াই ছোৱালীটিৰ কপালত পৰিল।

(৪ .)

পছম মৰাৰ পাছত গোলাপৰ আকৌ নটক বিয়া কৰাবৰ মন নগল । তেওঁৰ মাক জীয়াই ধকাঙ মাকে তেওঁক আকৌ বিয়া কৰাবলৈ সদাই লাগি আছিল । বহুত ঠাইবপৰা কপবতী গুপবতী ছোৱালীও তেওঁলৈ যাচিছিল । দুই এবাৰ বাহি-ভোৰা পৰ্য্যন্ত ঠিক হৈছিল গৈ । তাতে, গোলাপৰদৰে লেখা পঢ়া জনা ভাল স্বভাৱৰ ডেকাক ছোৱালী দিবলৈ কোনে নিবিচাৰিব ? গোলাপে সদাই এটা নহয় এটা আসোৱাঁহ উলিয়াই দেখুৱাই বিয়াৰ কথা তল পেলাই ধৈ দিৱে । মাক মৰাৰ পাছতো বায়েকে কেইবা ঠাইতো ছোৱালী ঠিক কৰি চায়ো আহিছিল গৈ । কিন্তু গোলাপৰ আপত্তিৰ বাবেই এইবোৰ বিয়া ভাঙিল ।

তেওঁৰ স্বদেশত কাম কৰি থাকিবৰ মন আক নাইকিয়া হল ; সংসাৰলৈ যোহ নাইকিয়া নিচিনা হল । দুলাৰ ইন্সপেক্টৰ চাহাবলৈ তেওঁ দৰ্খাস্ত কৰি মৈমনসিংহ জিলালৈ চবইন্সপেক্টৰৰ কামত বদলি হল । তেওঁ ছোৱালীটি তেওঁৰ বায়েকৰ হাতত পতাই দিলে । বায়েক আৰু আন বিভিন্ন কুটুম সকলোৱে বহুত কৈ-মেলিও তেওঁৰ মন ফিৰাব নোৱাৰিলে । সকলোকে তেওঁ এই বুলি কলে যে “মই জানো সদাই ভাটীতে থাকিম গৈ ? আকৌ আহিম নহয় । চৰকাৰ কামত এনেকৈ দেশ বিদেশত ফুৰিব লাগেই ।”

বাবৰ সময়ত বায়েকে কলে “ছোৱালীটি লাহে লাহে ডাঙৰ হৈছেহি । ৫১৬ বছৰতে তাইক বিয়া দিবৰ হব । তুমি এজনী বিয়া কৰাই আনি যবধন আকৌ পাতিলে হে তাইক উলিয়াই দিব পৰা হব । মাক নাইকিয়া ছোৱালীক কোনে বিয়া দিব । বিদেশৰপৰা তুমি সোনকালে আহিবৰ উপায় কৰিবা । শুভ কামত পাছ হ'হকি ধকা ভাল নহয় ।”

গোলাপে গভীৰভাৱে উত্তৰ দিলে “বাইদেউ, তুমি ধাৰী হোৱাবেপৰা পত্তিৰ বাবে ব্ৰত কৰিছা; যোকো পত্নীব্ৰত কৰিবলৈ দিওঁ । মই বিয়া নকৰাওঁ ।”

শ্ৰীবলীক্ৰমান ঠাউৰ ।

জীবন ।

সংসাব-সাগৰ মাজে জীৱনৰ স্কন্ধ ভৰী,
যাব নে হে যাব হেবা লক্ষ্য স্থান নেপাহৰি ?
উজ্জ্বল ভবনমালা চোৱা কেনে গৰজিছে,
ওপৰত মেঘমালা স্তবে স্তবে সাজি আছে ।
ভীষণ ধুমুহা আহি বুৰাব ভৰীক মোৰ,
কোনোবা কেনিবা যাব সকলো পৰিব ওৰ ।
কালৰ সোঁতত পৰি উটি বুৰি ঘূৰি ঘূৰি,
খেলিম বিচিত্ৰ খেলা গোটেই জীৱন ধৰি ।
জোনাক বাতিত কেনে চন্দ্ৰৰ কিৰণ আহি,
ফুলনিৰ ফুলকলি ফুলাবহি হাঁহি হাঁহি ॥
বোহিণীৰ কেনে সেই ধুনীয়া জেউতি ফেৰি,
শোভিব যেতিয়া আহি চন্দ্ৰৰ মুখত পৰি ॥
উষাদেবী দেখা দিলে নিশাৰ এন্ধাৰ ঠেলি,
সোণালী কিৰণ লই ওলায় পূবৰ বেলি ।
চুপবীয়া সূৰ্য্যৰ প্ৰচণ্ড কিৰণে হাঁয়,
অগত ব্ৰহ্মাণ্ডক নিয়ে যেন উটুৱাই ॥
হেঙুলি বহণ সানি আবেলি যেতিয়া হয়,
সূৰ্য্যে পশ্চিম ফালে হেপাহেৰে চায় গই ॥
পুনৰ গধূলি হলে আকাশত তৰাবোৰে
পৃথিবীৰ ফালে চাই মিচিকীয়া হাঁহি বাবে ।
পৃথিবীৰ লীলা খেলা থাকিব সি একদৰে,
হেজাবো বিপদে যদি মানুহক বেৰি ধৰে ॥
সেই জোন, সেই বেলি, সেই তৰা, আকাশত
থাকিব অনন্ত কাল একেদৰে অগতস্ত ।
ৰূপহাৰী মানুহৰ জীৱন-কমল হাঁয় !
সংসাব-সাগৰে পৰি লেবেলি শুকায় যায় ।
এবাৰ শুকায় গলে নাহে আক মৰতত;

গোকৰ সফুঁৰা মেলি নেহাঁহেহি আনন্দত ।
 একেবাবে অন্ত হল চিবকাললই গল ;
 অনন্ত সাগবে পৰি অনন্তত লীন হল ॥

“বহু”

— — —
 মৰণ ।

মৰিলে নেবাওঁ আমি সংসাবৰপৰা ;
 থাকোঁ আমি ইয়াতে লুকাই ;
 আছি কোৱা কথাবাৰি বায়ুৰ লগত
 ধনি ছুলি থাকিব সদাই ।
 মই জোৰা ঠাইখনি বায়ু-সাগৰত
 মৰিলেও পূৰণ ! থাকিব ;
 বিহকে কৰক যোক কৃপান্তৰ কৰি
 একোকে কৰিব নোৱাৰিব ।
 অজব অমৰ মই আছোঁ । চিবকাল,
 আছিলোঁও আগবপৰাই ;
 নহওঁ নতুন একো, নেবাওঁ ক'লকো,
 ইয়াতেই থাকিম সদাই ।
 কেতিয়াবা ভাব যোৰ লুকাব মনত,
 মাতবাৰি হেৰাব মুখৰ ;
 নেথাকিব একো ভেদ আপোন পৰৰ,
 নেহ ভাব নবৰ মনৰ !
 কিন্তু যোৰ দেহ হলে সদাই থাকিব,
 আন পিনে ক'লকো নেৰায় ;
 হব পাৰে কৃপান্তৰ চকুৰে নেদেখা,
 তথাপিও কতো নেহেৰায় ।
 শ্ৰীহৰ্গেশ্বৰ শৰ্ম্মা ।

কিতাপৰ চমু সমালোচনা ।

A Manual of Assamese Grammar—by D. Bharali B. A
এইখন-ইংৰাজী অসমীয়া ব্যাকৰণ। বিদেশী মাহুহে অসমীয়া শিকিবলৈ সুবিধা কৰিবৰ নিৰ্গুণে এই সৰু কিতাপখন বচনা কৰা হৈছে। গতিকে ইয়াৰ সম্পৰ্কে আমাৰ কবলৈ বিশেষ একো নাই; মাথোন ইয়াকে কওঁ যে গ্ৰন্থকৰ্তাৰ যতন সাক্ষল হৈছে। দুই চাৰি ঠাইত তেওঁ প্ৰচলিত অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মতৰ বিৰুদ্ধে মত প্ৰকাশ কৰি যুক্তিৰে নিজৰ মত সমৰ্থন কৰিছে দেখি আমি সন্তোষ পাইছোঁ। তেওঁ অসমীয়া ভাষাত বহুদূৰৈ অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ এখন লেখিবলৈ পুৰুষাৰ্থ কৰা দেখিলে আমি আৰু সন্তোষ পাম।

উচ্চাৰণ ভাষা-সাম্ৰাজ্যৰ সন্মত। ব্যাকৰণৰ মহাসভাত যিবোৰ আইন-কাহ্নন বিধিবদ্ধ হয়, সেইবোৰৰ ওপৰতো সন্মত উচ্চাৰণৰ প্ৰভুত্ব আছে; গতিকে, তেখেতৰ “মজুবী” নামে সেইবোৰৰ চলাত ব্যতিক্ৰম ঘটে। উচ্চাৰণ বোলোঁতে আমি এই চুবুৰীৰ উচ্চাৰণ, এইজনৰ সেইজনৰ উচ্চাৰণৰ কথা কোৱা নাই; ভাষা-সাম্ৰাজ্যৰ সাৰ্বজনিক সভাত চলা উচ্চাৰণৰ কথা হে কৈছোঁ। সেই শুধ উচ্চাৰণৰ প্ৰতিধ্বনি শিক্ষিত গ্ৰন্থকাৰ আৰু শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ মুখত থাকে। সেইদেখি ব্যাকৰণৰ নিয়ম মতে “গাওঁত” অশুধ বুলি “গাওঁত” শুধ বুলিলে পাক লাগিব। ব্যাকৰণ Paper weight সঁচ, কিন্তু তুলাপাত আৰু তুলাপাতত ছেপা দিৱা দলিটো বহি থকা মেন্থখন হৈছে উচ্চাৰণ।

“মই” অশুধ, “ময়” হে শুধ; এই কথাৰ বিৰুদ্ধে কবলৈ আমাৰ ভালেমানে কথা আছে; কিন্তু বাঁহীত ঠাইৰ নাটনি। মুঠতে কওঁ যে “মহাজনো যেন গতঃ স পহাঃ” কৰি “মই” লেখাই ভাল। “মই” আৰু “ময়”ৰ উচ্চাৰণৰ ভিতৰত বিভিন্নতা নথকাটোও আমি মানিব নোখোজোঁ। “বিলাক” “বোৰ” “ইত” আৰু “সকল” বহুবচন বুজোৱা প্ৰত্যয় হয়; কিন্তু “তেওঁলোক”ৰ “লোক”টো বাদ পৰিল কিয়? “লোক” “তেওঁ”ত লগাই দিলে সি বহুবচন নহয় নে? গ্ৰন্থকৰ্তাই লেখিছে, “বিলাক is applied to human beings, বোৰ is applied to inanimate things, lower animals and to human be-

ings in low positions.” আমাৰ মনেৰে “বিলাক” আৰু “বোৰ” এই দুটাৰ ব্যৱহাৰৰ ভিতৰত বিভিন্নতা নাই বুলিলেই হয়, থাকিলেও সি নাৰ মাত্ৰ । দুইটা indiscriminately inanimate আৰু animate things ত ব্যৱহৃত হয় । লেখকে যাবে ভাবে অসমীয়া কিতাপ এখন মেলি চালেই তাৰ প্ৰমাণ পাব ।

“পিতৃক” কথাটো আমাৰ চহা যেন লাগে । তাৰ সলনি “পুত্ৰক” ব্যৱহাৰ কৰাটো ভাল ।

ডেকা”ৰ স্ত্ৰীলিঙ্গ “গাতক” । কিন্তু ডেকেৰী বুলি আৰু এটা যে আছে ?

কৰ্ত্তাকাবকত বিশেষত এ প্ৰয়োগ হয় সঁচা ; কিন্তু অকাবাক্ত বিশেষত “ই” হয় ; যেনে,—পাৰই, বান্ধই ।

লেখকে তেওঁৰ ব্যাকৰণত বৰ্ণাঙ্কিতলৈ বৰকৈ মন দিয়া নাই যেন লাগে । নতুবা তেওঁ “হাতী”ক “হাতি” আৰু গাধীক “গাধিৰ” নেলিধিলেহেঁতেন । যিবোৰ শব্দ সংস্কৃতৰপৰা অসমীয়া ভাষালৈ আহিছে, উচ্চাৰণৰ ব্যাঘাত নহলে সেইবোৰৰ লবচৰ কৰাটো উচিত নহয় । “তেওঁ কাঠডোখৰৰ দৰে পৰি আছিলে !” ইয়াত “আছিলে” নেলিধি “আছিল” লেখাটোহে যুক্ত । “আছিলে” কথাটো চহা আৰু অশুদ্ধ । Hurricaneক “বা-মুৰলি” স্ত্ৰীলি “বা-মাবলি” বোলাটোহে শুধ । স্মৃতে ব্যাকৰণখন ভাল হৈছে । লেখকে দ্বিতীয় ভাগৰণত তাক বহলাই আৰু ভাগকৈ লিখিলে আমি আৰু সন্তোষ পাম ।

বচনা-শিক্ষা । শ্ৰীযুত আঞ্জিঙ্গৰ বহমানৰ দ্বাৰাই সংগৃহীত আৰু প্ৰকাশিত । এই সৰু কিতাপখন পাই আমি পৰম সন্তোষ পাইছোঁ । কাৰণ কিতাপখনৰ ভাষা উজু আৰু সুললিত, আৰু লেখক এজন মুছলমান । আমাৰ মুছলমান ভাইসকলে হিন্দু ভাইসকলে সৈতে একে মনেৰে মাতৃভাষাৰ উন্নতি কৰিবলৈ যতন কৰিলে আমাৰ উন্নতি কাৰ চাপিল জানিবা । কিতাপ খনৰ আৰম্ভণতে লেখা আছে “অতি পূৰ্বণ কালত প্ৰায় গোটেই ভাৰত-বৰ্ষতে সংস্কৃত মাথোন প্ৰচলিত আছিল । পাচত কালৰ সোঁতত উচ্চাৰণৰ লবচৰ হৈ তাৰ পৰা প্ৰাকৃত ভাষা ওলায় ।” এই কথা ধিবাং নে ? আমাৰ

মনেৰে নহয়। তেওঁ লেখিছে “বচনা লিখোঁতে, বৰ্ণাশুদ্ধি, ভাষাশুদ্ধি, শব্দ স্থাপন, - - তালৈ বিশেষ চকু ৰাখিব লাগে।” কিন্তু আমি দেখি হুখ পাইছোঁ, যে লেখকে নিজৰ বচনাত এই কথালৈ বিশেষ চকু ৰখা নাই।

“অভিপ্রায় ফলকৰ্তী হয়” “বাক্য খায় থাকিলে”, “উচ্চাৰণ,” “ব্যৱহাৰ কৰিব পাহৰিব নেলোঁগে,” “আধা ইঞ্চিৰ জোখা ঠাই এৰি,” “জন্মৰ ভিতৰত হাতীয়ে এটাইতকৈ ডাঙ্গৰ,” “উত্থাৰ-নিখাস,” “দাঁতাল,” “দেড় বচৰত,” এনেবোৰ অশুদ্ধ এই পুথিত ভালমান আছে। “যদিও পামীক জীৱন বুলি উক্ত হৈছে” এইটো ব্যাকৰণ মতে অশুদ্ধ বাক্য। “অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ কাৰণে পাবেমানে চেপ্টা কৰিছিল।” “অতি মিতব্যয়ী আছিল।” “কপটতা বৰকৈ ঘিণাইছিল।” এই সম্পূৰ্ণ বাক্যবোৰৰ কৰ্ত্তাকাবক নাই। “এগনিউ চাহাবে তেখেতক ইংৰাজী বিদ্যাত পাৰ্গতালি দেখি।” ইয়াত হয় তেখেতৰ পাৰ্গতালি, নহয় তেখেতক পাৰ্গত, হোৱা উচিত। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ খুৰাকৰ নাম লক্ষ্মীনাথ গঙ্গপুৰীয়া বৰুৱা, ‘লক্ষ্মীনাথায়ণ’ নহয়। “তেওঁ অসমীয়াক ভূসাগৰত পেলাই,” “ভূসাগৰ” মানে কি? লোকক বচনা শিক্ষা দিবলৈ কিতাপখন লেখা হৈছে যেতিয়া সেই কিতাপত থকা বচনাত নিৰ্দেশ হোৱা উচিত। আশাকৰোঁ কিতাপখন আকৌ ছপাওঁতে লেখকে এনেকুৱা অশুদ্ধবোৰ শুধাব।

অসমীয়া কৃষিতত্ত্ব । প্ৰথম ভাগ। শ্ৰীযুত নাৰায়ণ বৰুৱা দ্বাৰা প্ৰণীত। খেতিৰ বিষয়ে এই ডাঙৰ কিতাপখন পাই আমি নিজক গৌৰবাঘিত অহুভৱ কৰিছোঁ। অসমীয়া এজনৰ দ্বাৰাই এনে এখন পুথি ৰচিত হৈছে, ইয়ে কি সুখৰ কথা তাক কৈ অঁতাব নোৱাৰোঁ। এইখন বৰ লাগতিয়াল পুথি, আৰু অসমীয়া ভাষাৰ ভঁড়ালত বহুমূলীয়া বস্তু। এছকৰ্ত্তাৰ ওচৰত আমাৰ এইফেৰা মাথোন খাটনি যে তেওঁ যেন ইয়াৰ দ্বিতীয় তালুৰণত বৰ্ণাশুদ্ধি আৰু ব্যাকৰণ দোষবোৰ শুচাবৰ নিমিত্তে বিশেষ যতন কৰে।

বঙ্গপুৰ-সাহিত্য-পৰিষৎ-পত্ৰিকা (ত্ৰৈমাসিক) । চতুৰ্থ ভাগ। দ্বিতীয় সংখ্যা। শ্ৰীগঙ্গানন্দ সৰকাৰ এম, এ, বি এল সম্পাদক। বঙ্গীয় সাহিত্য-পৰিষৎ, বঙ্গপুৰ-শাখা কাৰ্য্যালয়ৰপৰা প্ৰকাশিত। এই ত্ৰৈমাসিক কাকতখন আমি বাঁহীৰ সন্নিহিত আৰু সমালোচনা কৰিবলৈ পাইছোঁ। মুঠতে কওঁ যে কাকতখন গবেষণাপূৰ্ণ প্ৰবন্ধেৰে পৰিপূৰ্ণ। ইয়াৰ আমি দাৰ্ঘজ্ঞান কামনা কৰোঁ।

প্ৰথম বছৰ, ষষ্ঠ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
কবিতা (১)	১৬৫
সম্পাদকৰ চৰা	১৬৬
পুৰণি আসামৰ জিলাঙনি এটি	১৬৮
সীতা সৰমা	১৭৯
ৰমেশচন্দ্ৰ দত্ত	১৮০
দেবী	১৮৭
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি : বাঁহী	১৮৮
বিহুৰ ওলগ	১৮৯
কিতাপৰ চমু সমালোচনা	১৮৯
বিলাতৰ চিঠি	১৯২
গাঁৱলীয়া মানুহৰ প্ৰতি উপদেশ	১৯৫
কবিতা (২)	১৯৬

কবিতা।

শোকৰ সঙ্গীত সিটি, বেজাবৰ শুব।
 আতুৰৰ হৃদয়নিয়া, লোতক চকুৰ।
 বিধাদৰ কলা বেথ, ভুকা ভূষিতৰ।
 বিধৱান বুকু-ফটা যত্নণা কাতৰ।
 ছয়ামৱা শূৰৰ সি ক্ষন্তেকীয়া হাঁহি।
 স্তম্ভি বিলাই যোৱা গোলাপৰ পাহি।
 গিঞ্জলীৰ চকামকা নিষিষ পোহৰ।
 জোনৰ কোমল কান্তি, পানীৰ লহৰ।
 বীণৰ আতমা সিটি উৰি "গুণ" গায়।
 বাহীৰ জীবন সি যে ভালত "কুউয়ায়।"
 বমনীৰ কমনীয়া মাগুৰী মধুৰ।
 আধা-কুটা আধা-মাত সৰগ শিশুৰ।
 লাজেবে তিওৱা মুখ শূৰীৰূপহী।
 নিয়ৰত না ধোৱা সেউতী সি বাহী।
 অনাস্ৰাত কেতকীৰ সোণোৱালি বেণু।
 বৃন্দাবন মন্তলীয়া কলীয়াৰ বেণু।
 প্ৰকৃতিৰ কামনাৰ সৌন্দৰ্য্য বঞ্জিত।
 কবিতা কল্পনাময়ী কবিৰ বাঞ্ছিত।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

সম্পাদকৰ চৰা ।

মাউৰ । আমাৰ দেশত মাউৰত পৰি যে কত মানুহে অকালত
প্ৰাণ হেৰুৱায় তাৰ লেখ-জোখ নাই । কিছ যি কাৰণৰ নিমিত্তে মাউৰ
ব্যাদি জনমে সেই কাৰণ সৰ্বসাধাৰণ লোকে জানিলে তাৰ প্ৰতিবিধান
হব পাৰে ; আৰু তেনে হলে মা ৰত পৰি মৰা লোকৰ লেখও যে
অনেক কমিব তাত সন্দেহ নাই ।

•••

দূষিত পানীয়েই যে মাউৰৰ মূল কাৰণ, সেইটো আজিকালি ডাক্তৰ
সকলে পিৰ সিদ্ধান্ত কৰিছে । মাউৰত পৰা বোগীৰ মূল যি পানীত পৰে,
বা যি পানীত সেই বোগীৰ মসীয়া কানি-কাপোৰ ধোৱা হয়, সেই পানীয়েই
দূষিত হৈ মাউৰ ব্যাধিৰ বীজ বৃদ্ধি কৰি সেই ব্যাধি ব্যাপ্ত কৰি দিয়ে ।
সেই দূষিত পানী ধোৱাসকল মাউৰত পৰাটো একেবাৰেই সঠিক
কৰা ।

•••

এই নিমিত্তে পানীৰ বিষয়ে মানুহ বৰ সাৱধান হব লাগে । যি গাঁৱত
বা যি চহৰত মাউৰে দেখা দিয়ে সেই গাঁৱৰ সেই চহৰৰ পানী নিৰ্দোষ
কৰি ৰাখিবলৈ যত্ন কৰিলে সেই ব্যাধি বাঢ়িব নোৱাৰে । পানীৰ ফালে
যেনেকৈ চকু ৰাখিব লাগে, গাখীৰৰ ফালেও তেনেকৈ চকু ৰখা উচিত ।
গাখীৰত সকলো বোগৰ বীজ কাটাণু বাঢ়িবলৈ সুচল পায় । গাখীৰ
মাউৰ আন্দোৱা কীটাণুবোৰৰ বসতি আৰু বংশ বৃদ্ধিৰ পক্ষে বৰ সুবিধা
ঠাই । যি পানীত মাউৰৰ বীজ কীটাণু আছে তেনে পানী শুৱালে
গাখীৰত দিৱাত সেই গাখীৰ মাউৰৰ বাসস্থান হৈ গাখীৰ খাওঁতা
সকলৰ মাজত সি মাউৰ চলাই দিয়াটো অনেক সময়ত ঘটে ।

•••

যি নাদৰ বা বিনত বা পুখুৰীৰ পানী খোৱা যান, সেই পানীত গা খোৱা
কাপোৰ ধোৱা বা আন কোনো প্ৰকাৰ দোষজনক কাৰ্য্য কৰা উচিত নহয় ।

পানী মানুহৰ প্ৰাণস্বৰূপ। হিন্দুশাস্ত্ৰত পানীক জলকপী নাৰায়ণ বোলা হৈছে। এতেকে এনে বহনুলীয়া বস্তুক নিৰ্মূল কৰি বগাটো মানুহৰ এটা ঘাই কৰ্তব্য কাম।

••

যি ঠাইত মাউৰ আদি ব্যাধি হয়, তাত পানী আজিকালিৰ নতুন উপায়েৰে চেকি খোৱা উচিত। সেইদৰে চেকিবৰ উপায় কৰিব নোহাবিলে অন্ততঃ সেই পানী বৰকৈ উত্তলাই তপতাই তাক চেচা কৰি লৈ দি খোৱা উচিত। তেমে কৰিলে তাত থকা ৰোগৰ বীজাণুবোৰ মৰি যায়। আসামৰ গাৱলীয়া মানুহক পানী নিৰ্দোষ কৰি ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ভালকৈ বুজাই দিয়াটো সকলো শিক্ষিত লোকৰ কৰ্তব্য।

*•

ছিলঠৰ ডাক্তৰ আৰ ডব্লিউ বৰ্কিটে হাইজা ৰোগৰ নতুন এক প্ৰকাৰ চিকিৎসা উলিয়াইছে। তেওঁ ½ গ্ৰেইণ মফাইনৰ (কানিৰপৰা প্ৰস্তুত এটি জুলীয়া দৰব) ½ ভাগ লৈ তাক ফিচ্কাৰীৰে ৰোগীৰ গাত সূমাই দিয়ে, আৰু ৰোগীক সবহকৈ পানী আৰু তপত চাহ খাবলৈ দিয়ে। তেওঁ কয় যে তেনে কৰিলে কানিৰ গুণত ৰোগীৰ শৰীৰটোৱে জুৰণি পায়, আৰু সেই জুৰণিৰ কাৰণত শৰীৰৰ ভিতৰত মাউৰৰ প্ৰতিৰোধক "এন্টি-টক্সিন" (Antitoxin) নামে এবিধ পদাৰ্থ জনমে। সবহকৈ খাবলৈ দিয়া পানী আৰু চাহে ৰোগীৰ গাৰপৰা ভেদ আৰু বাতিত ওলাই যোৱা পানীৰ ক্ষতি পূৰণ কৰে। চাহে শৰীৰত উত্তেজনা শক্তি উদ্ভেক কৰি তাক তপত কৰি ৰাখে। পিছত ৰোগীক, কেচুৰ' লৰাক দিয়াৰ নিচিনা আহাৰ দিব লাগে। ডাক্তৰজনে কৈছে যে মাউৰত পৰা অনেক ৰোগীক তেওঁ এই নিয়মমতে চিকিৎসা কৰি জীয়াইছে, আৰু ৰোগৰ আদিতে এই চিকিৎসা কৰিলে ৰোগী বন্ধা পৰাটো নিশ্চয়।

পুৰণি আসামৰ জ্বিলিঙনি এটি ।

আজিকালি যাক আমি আসাম বোলেইক পুৰণি কালত সি কি আৰু কেনে আছিল. জানিবৰ হেঁপাহ অসমীয়া মাত্ৰকৰে হয়। সেই কালৰ আসামো আজিকালিৰ আসামৰ নিচিনা লেলোৱা-ধেম্বোৱা আছিল নে, বৰী তেজী আৰু সুসভ্য আছিল, সেই কথাৰ অলপমান আলচ আজি কৰিব খোজে। পুৰণি আখ্যান, উপাখ্যান, ধৰ্মশাস্ত্ৰ, লোকৰ মুখে মুখে চলি অহা কথা, তামৰ কলি, শিলৰ ওপৰত বা পৰ্ৰতৰ গাত থকা শিলৰ ওপৰত লেখা কথা, পুৰণি নগৰ আৰু দেৱমন্দিৰ আদিৰ ভগ্নাৱশেষবৰণবা প্ৰাচীন কালৰ বিষয়ে অলপ-অচৰপ সন্বেদ পোৱা যাব পাৰে, কিন্তু সেইবোৰ ঘাটি-বুটি সেই কাম সম্পাদন কৰা কাৰ্য্য আসামত এতিয়াও পানী-কেচুৱা অৱস্থাত। বুৰঞ্জী লেখি ধোৱা অভ্যাস হিন্দুৰ নাছিল; গতিকে, প্ৰাচীন কলীয়া অসমীয়া হিন্দুৰেও সেই কাৰ্য্যৰ লেঠা নিজৰ গাত লগাই লোৱা নাছিল! আসাম বুৰঞ্জী আহোমবিলাকৰ সম্পত্তি আৰু তেওঁলোকেই বুৰঞ্জী লেখা নিয়ম আসামত উলিয়ায়; তেওঁলোকক দেখাদেখি অসমীয়া হিন্দুৱেও বুৰঞ্জী লেখিবলৈ শিকে। সেইদেখি আহোমৰ আগৰ আসামৰ বুৰঞ্জী নাই। খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰ আগ-ছোৱাত বিখ্যাত চীন পৰিব্ৰাজক হিউয়েনচাং আসামলৈ আহিছিল। তেওঁ তেওঁতয়া আসাম বেনে দেখিছিল তাৰ বিৱৰণ লেখি পৈ গৈছে। তাৰ বাহিৰে আসামত আৰু বাৰাণসীত যি কেইখন তামৰ কলি পোৱা গৈছে, সেই কলিবোৰবৰণাও পুৰণি আসামৰ বিষয়ে কিছু কিছু জনা যায়। হিউয়েনচাং ৬২৯ খৃষ্টাব্দত ভাৰতবৰ্ষলৈ আহে, আৰু ৬৪৫ খৃষ্টাব্দত নিজৰ দেশলৈ উভতি যায়। হিউয়েনচাঙৰ বৃত্তান্ত "Records of the Western world" বহুমূলীয়া গ্ৰন্থ। তেওঁ ৰে সেই গ্ৰন্থত অকল ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক কথা লিখিছিল এনে নহয়, দেশৰ বিৱৰণ, লোকসংখ্যা, আৰু অনেক জনশ্ৰুতিৰ কথাও লেখি পৈ গৈছে। হিউয়েনচাঙৰ বন্ধু উইলিয়ে (Hwui-li) হিউয়েনচাঙৰ জীৱনী লেখিছে; সেই পুথি পঢ়িও সেইকালৰ ভাৰতৰ সম্পৰ্কে ভালমান কথা জানিব পাৰি।

তেওঁ তেতিয়া বগবত অৰ্থাৎ দক্ষিণ-বেহাৰৰ নলন্দা নামৰ বৌদ্ধবিহাৰত থাকি বৌদ্ধ গ্ৰন্থবিলাক পঢ়িছিল, তেতিয়া কামৰূপত ভাস্কৰ বৰ্মা নামে এজন মহাপ্ৰতাপী বজাই বাজৰ কৰিছিল। হিউয়েনচাঙৰ পণ্ডিত্য আৰু লুখ্যাতিৰ কথা ভাস্কৰ বৰ্মাই শুনিবলৈ পাই তেওঁক কামৰূপলৈ আহিবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি পঠিয়ায়। হিউয়েনচাঙে প্ৰথমতে সেই নিমন্ত্ৰণ বকা কৰিবলৈ অসম্মত হৈছিল; কিন্তু পিছত তেওঁ পণ্ডিত ঈশতদ্বৰ পৰা বৰ্ণ শুনি নিমন্ত্ৰণ গ্ৰহণ কৰিলে।

হিউয়েনচাঙে পৌণ্ড বৰ্দ্ধনৰপৰা পূবলৈ হৈ প্ৰায় ১৫০ মাইল বাট আহি এখন ডাঙৰ নৈ পাৰ হৈ কামৰূপ বাজ্যত সোমাইছিলহি। সেই নৈখনৰ নাম কৰতোয়া। তেতিয়া আসামৰ সীমা যে “কৰতোয়াত সমাবৃত্ত্য বাবন্দীকৰ বাসিনী” অৰ্থাৎ পশ্চিমে কৰতোয়া নৈৰপৰা আৰম্ভ কৰি পূবে দীক্ষৰবাসিনী অৰ্থাৎ দীক্ষবাইলৈকে আছিল সেইটো ইয়াৰপৰা সহজে বুজিব পাৰি। সেই কালত আসামৰ পূব সীমা আজিকালিৰ আগামৰ পূব সীমাবে সৈতে একে আছিল; মাধোন পশ্চিম সীমাৰ হে লবচৰ হৈছে। হিউয়েনচাঙে আসাম দেশখন বেবে ১৭০০ মাইল বুলি তেওঁৰ ভ্ৰমণ বৃত্তান্তত লেখিছে। তেতিয়া অৱশ্যে এই দেশৰ আসাম নাম নাছিল; তেতিয়া ইয়াক কামৰূপ বোলা হৈছিল। সেই কামৰূপৰ ভিতৰত আজিকালিৰ গোটেই আগাম, ছুটান, পশ্চিম সীমাৰ কৰতোয়া নৈলৈকে উত্তৰ-বঙ্গ, আৰু মেঘনসিঙৰ এডোখৰ পৰিছিল। এইটো নিশ্চয় যে সেই কালৰ পূৰ্ব-বঙ্গ (যাৰ নাম সম্ভৱত আছিল) আৰু পৌণ্ড বৰ্দ্ধনতকৈ আসাম অৰ্থাৎ কামৰূপ ভালেমান ক্ষুণ্ণে ডাঙৰ আছিল; কাৰণ তেতিয়াৰ পূৰ্ব-বঙ্গ বেবে ৭০০ মাইল আৰু পৌণ্ড-বৰ্দ্ধন ৫০০ মাইল মাধোন আছিল। প্ৰহ্লতব্ৰজ কনিংহামে (Cunningham) পাবনাকে পৌণ্ড বৰ্দ্ধন বুলি ধৰি কৰি তাৰ পূব ফালে থকা কমতাপুবকে তেতিয়াৰ কামৰূপৰ বাজধানী বুলি কৈছে। কোনো কোনো পণ্ডিতে এই কথাত সন্দেহ প্ৰকাশ কৰি কয় যে পাবনা পৌণ্ড বৰ্দ্ধন নহয়, আৰু কামৰূপৰ বাজধানী পৌণ্ড বৰ্দ্ধনৰ উত্তৰ ফালে হে আছিল। তেওঁলোকে মালদহৰ ওচৰৰ পাণ্ডুৱাক হে পৌণ্ড বৰ্দ্ধন বুলি কয়। সি যি হওক, এইটো এক প্ৰকাৰ ধিবাং যে পৌণ্ড বৰ্দ্ধনৰপৰা কামৰূপৰ বাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষ-

পূৰ্বে ১৫০ মাইলতকৈ ভালৈখিনি দূৰত । সেইদেখি পণ্ডিতসকলে এনে অনুমান কৰে যে সেই কালত কামৰূপৰ ৰাজধানী, হয় গুৱালপাৰ জিলাৰ কোনো এখন ঠাইত, নহয় কোচবিহাৰত, নহয় বা আজিকালিৰ বঙ্গদেশৰ ভিতৰত। বংগুৰ উত্তৰ-পূবত আছিল । গুৰুচৰিত্ৰত বাৰভূঞাসকলৰ আঁঠি-স্তম্বৰ বিষয়ে কওঁতে, গোবিন্দৰ আৰু কাণেশ্বৰ অৰ্থাৎ কমলেশ্বৰ এই দুজন ভাই-বজাৰ ভিতৰত বণ লগাব কথাৰ উল্লেখ আছে ।

হিউয়েনচাঙে কামৰূপৰ ৰজাক বৰ প্ৰতাপী ৰজা বুলি লেখি গৈছে । বৌদ্ধৰজা শিলাদিত্যই ৰাজগৃহত (ভাগলপুৰৰ ওচৰৰ ঠাই) যি দান-সাগৰ উৎসৱ পাতিছিল সেই উৎসৱলৈ ভাৰতবৰ্গৰ যি কুৰিজন ৰজা নিমন্ত্ৰিত হৈ গৈছিল সেইসকলৰ ভিতৰত কামৰূপৰ ৰজা ভাস্কৰ বৰ্ম্মাই প্ৰথম ঠাই অধিকাৰ কৰিছিল । ভাস্কৰ বৰ্ম্মাই সেই উৎসৱত শোভা-যাত্ৰাৰ (Procession) নায়ক হৈ একে শাৰীতে শিলাদিত্যৰ সৈঁ হাতে গৈছিল । ৫০০ হাতীয়ে তেওঁলোক দুইকো ৰক্ষা কৰি গৈছিল । হিউয়েনচাঙে ভাস্কৰ বৰ্ম্মাক ৰামুণ ৰজা বুলি তেওঁৰ ভ্ৰমণবৃত্তান্তত লেখিছে ; কিন্তু বাস্তবিকতে সেইটো তেওঁ ভুল কৰিছে । কাৰণ বৰ্ম্ম ক্ষত্ৰিয়ৰ হৈ উপাধি ৰামুণৰ নহয় ।

মুছলমান বুৰঞ্জীলেখক কিৰিষ্টাই তেওঁৰ বুৰঞ্জীৰ পাতনিত, তলত লিখা ঘটনাটো লেখিছে,—উত্তৰ-ভাৰতত কেদাৰ ব্ৰাহ্মণ নামে এজন বৰ পৰাক্ৰমী ৰজা আছিল । কৰতোয়া নদীৰ পূব ফালৰপৰা অৰ্থাৎ কামৰূপ প্ৰদেশৰ পৰা শঙ্কৰ বা শঙ্কলাদিব নামে ৰজা এজনে কেদাৰৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি কেদাৰক যুদ্ধত হৰুৱায় । শঙ্কলে প্ৰথমতে ভাগীৰথীৰ পূব ফালৰ দেশ অৰ্থাৎ বঙ্গ আৰু বিহাৰ জয় কৰে ; তাৰ পিছত অসংখ্য সৈন্য গোটাই লৈ কেদাৰ ৰজাৰে সৈতে ভূমূল ৰণ কৰি কেইবাখনো যুদ্ধত কেদাৰক ঘটুৱায় । প্ৰবাদ আছে, কামৰূপৰ ৰজা শঙ্কলেই গোঁৰ নগৰ অথবা লক্ষণাৱতী স্থাপন কৰে যি লক্ষণাৱতী ২০০০ বছৰলৈকে বঙ্গদেশৰ ৰজাসকলৰ ৰাজধানী হৈ আছিল । শঙ্কল বৰ দস্তী আৰু প্ৰতাপী ৰজা আছিল । তেওঁৰ ৪০০০ হাতী, ১০০০০ ঘোঁৰা আৰু ৫০০০০০ পদাতিক সৈন্ত আছিল ।

স্বাইখিয় অথবা টুৰাণ ৰজা আক্ৰিচিয়াৰে শঙ্কলৰপৰা কৰ বিচাৰিছিল । শঙ্কলে কৰ দিবলৈ মান্তি নোহোৱা বাবে তেওঁৰে সৈতে আক্ৰিচিয়াৰ ৰুদ্ধ হয় ।

৫০০০০ মঙ্গল বা যোগল সেনা আফ্ৰিচিয়াৰে শঙ্কলৰ বিৰুদ্ধে পঠিয়াই দিয়ে ।
 যোৰাঘাট পৰগণাৰ ওচৰৰ কোচ পৰ্ৱতৰ কাষতে সেই সেনাৰে সৈতে শঙ্কলৰ
 ভুয়ল সংগ্ৰাম হয়, আৰু সেই সংগ্ৰামত মঙ্গলবিলাক হাবি সমূলি ধংস হবব
 উপক্ৰম হৈছিল, এনেতে আফ্ৰিচিয়াৰে নতুনকৈ সৈন্ত লগত লৈ তাত ওলালহি ।
 তেতিয়াহে শঙ্কল সেই বুদ্ধত হাবি আফ্ৰিচিয়াৰ হাতত বন্দী হয় আৰু আফ্ৰি-
 চিয়াৰে তেওঁক ধৰি লৈ গুচি যায় ।

মৌলবি আব্দুল হুচ চালামে ফিৰ্দৌচিৰ মহাকাব্যৰ যি ভাঙান কৰিছে তাত
 পাবস্যৰ সত্ৰাট বাহবাম গৌৰৰ বিষয়ে লিখা ঘটনাৰোৰত শঙ্কল নামে এজন
 ভাৰতবৰ্ষীয় বজাৰ কথা উল্লেখ আছে । সেই শঙ্কলক কামৰূপৰ শঙ্কল *
 বজা বুলি বুজাওনা পণ্ডিতসকলে অস্বীকৃত কৰে । বাহবাম গৌৰৰ বাঙৰ
 কাল দ্বিতীয় চতুৰ্থ শতিকা ।

পুৰণি কালত যে আসাম এখন সুসভ্য উন্নত দেশ আছিল, ধৰ্মশাস্ত্ৰ,
 উপাখ্যান আৰু কাহিনী আদিৰপৰা সেইটো ভালকৈ বুজিব পাৰি । সেই
 বিবৰণবিলাকৰ সত্যতা নিৰ্ণয়তকৈ প্ৰমাণ কৰিবৰ উপায় যদিও নাই,
 তথাপি এইটো বুজিব পাৰি যে অতীতত আসাম এখন ওখ শাৰীৰ দেশ
 আছিল । আনবিলাক বাদ দিলেও হিউয়েনচাঙৰ বিবৰণৰপৰাই এই কথা
 প্ৰমাণিত হয় । আগৰ ডোখৰৰ কথা এৰি দিলেও, সপ্তম শতিকাৰ প্ৰথম
 ভাগত আসাম যে এখন পৰাক্ৰমশালী ডাঙৰ আৰু সত্য দেশ আছিল সেই-
 টোৰ প্ৰমাণৰ অভাৱ নুহে । তেতিয়া আসামৰ পশ্চিম সীমা কবত্য়োৱা নদী
 আছিল দেখি, আসামৰ ভিতৰত আজিকালিৰ উত্তৰ-বঙ্গ বংপুৰ দিনাজপুৰ
 বগুৰা জলপাইগুৰি আৰু মৈমনচিঙৰ এডোখৰো যে পৰিছিল এই কথা আৰ্মি
 ওপৰত কৈ আহিছে ।

কবত্য়োৱা এখন বিখ্যাত নদী । মহাভাৰতত আৰু আন আন পুৰাণত
 তাৰ উল্লেখ পোৱা যায় । চিকিমৰ নামনিৰ পৰ্ৱতবিলাকৰ মাজৰ ব্ৰহ্মকুণ্ড-
 পৰা কবত্য়োৱা নদী ওলাই দাজিলিং, জলপাইগুৰি, দিনাজপুৰ, বংপুৰ আৰু
 বগুৰাৰ মাজেদি বৈ গৈছে । মহাভাৰতৰ ভীষ্মপৰ্ৱত কবত্য়োৱাৰ বিষয়ে

* বোধকৰোঁ শঙ্কল শব্দটো বিদেশীয় বুদ্ধত পৰি শঙ্কল বা মঙ্গল হৈছে ।

এইদৰে লেখা আছে ;—“লৌহিত্যাং কবতোয়াং চ তৰ্ধৈব বৃথকাল্লয়াম ॥”
ব্রহ্মাণ্ড পুৰাণত আছে,—কবতোয়া মহাগৌৰী চূৰ্ণা চান্তঃ শিবা তথা ॥”

হিউয়েনচাঙে তেওঁৰ ভ্ৰমণ-বিৱৰণত সেই কালৰ অসমীয়া ভাষাটো যথা-
ভাৰতৰ ভাষাবে সৈতে প্ৰায় মিলে বুলি লেখিছে। এইখিনিতে এইটো কথা
কব লগীয়া বে তেওঁ তাক বঙ্গলা ভাষাৰ অপভ্ৰংশ বা আন আন লেখৰ
ভাষাৰ শাবীলৈ হুঠা *Patois* অৰ্থাৎ গাৱলীয়া মাত বা আন কোনো
ভাষাৰপৰা ভাঙ্গি-ছিপি ওলোৱা মাত বোলা নাছিল। তেওঁ তাক এটা
সুকীয়া অৱস্থাত পাইছিল আৰু সেই হিচাপেই তাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি
গৈছে। আৰু এটা কথা, তেওঁ এই সম্পৰ্কে বঙ্গলা ভাষাৰ নামকে কৰা
নাছিল। আজিকালিৰ বঙ্গলা ভাষা যেনে ৰূপ ৰবি বাঢ়িব লাগিছে, সেই
কালত এই ভাষাৰ অস্তিত্বতে সন্দেহ ওপজে ; বৰং পুৰণি অসমীয়া ভাষা
আৰু মৈথিলী ভাষাৰ সান-বিহলিয়েই হে বঙ্গলা ভাষাৰ ভেটি এনে সিদ্ধান্তৰ
কালে ঢাল নলৈ নোৱাৰি। পুৰণি কালত কামৰূপ বা আসাম যেনে প্ৰভাপী
মুসত্য আৰু উন্নত আছিল, আসামৰ ভাষাও তেনে নাধাকিবৰ কাৰণ নাই ;
বৰং নথকাটো হে অসম্ভৱ। সেই কালৰ আৰু তাৰ অনেক আগৰ কালৰপৰা
প্ৰচলিত অসমীয়া জাতীয় প্ৰবাহ আসামত যেনেকৈ আজিলৈকে চলি আহিছে,
সেই কালৰপৰা আৰু তাৰ আগৰ কালৰপৰা অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰবাহো আসা-
মত আজিলৈকে চলি আহিব লাগিছে। অৱশ্যে কালৰ পণ্ডিত সেই
ভবসোঁতত, বাহিবৰপৰা বৈ অহা অনেক সৰু সূতী বিহলি হৈ
সেই ভব-সোঁতৰ পানীৰ বৰণ আৰু পৰিমাণত যদিও পৰিবৰ্ত্তন ঘটাইছে,
তথাপি সি যে আসামৰ অসমীয়া ভাষাৰ সেই একেখন লুইতেই তাক লুই
কৰিব নোৱাৰি। কালৰ কবাল আক্ৰমণত প্ৰাচীন কালৰ অসমীয়া ভাষাত
বচিত সাহিত্য লোপ পাইছে দেখি আমি তাৰ বিষয়ে এন্ধাৰত ; কিন্তু প্ৰাচীন
পৰাক্ৰমী আসামৰ বাহ্যৰ চিত্ৰা জ্ঞান বিদ্যা আবেগ হুৎ শোক আনন্দৰ ধ্বনি
যে সেই কালত অসমীয়া লেখকৰ দ্বাৰাই লিপিবদ্ধ হৈ প্ৰকাশিত নহৈছিল
এনে কথা হব নোৱাৰে। অৱশ্যে এইটোও সত্ত্বে যে ভাৰতৰ আন আন
প্ৰদেশৰ পণ্ডিত লেখকসকলৰ দৰে অসমীয়া পণ্ডিত লেখকসকলেও প্ৰচলিত
আৰু সৰ্বসাধাৰণৰ ব্যৱহৃত দেশীয় ভাষা অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি অৱজ্ঞা

প্ৰকাশ কৰি এক মাত্ৰ দেৱতাৰ সংস্কৃত হে গ্ৰন্থ বচনা কৰিছিল, সেইবাবে সেই কালৰ প্ৰাকৃত পুৰণি অসমীয়া ভাষাত লেখা পুথি আমি নাপাওঁ। কিন্তু এইটো ঠিক যে শব্দৰ মাধৱ আৰু কন্দলীসকলে পুৰণি অসমীয়া ভাষা-ত্ৰুপুত্ৰৰ সমৃদ্ধিশালী আৰু নিশ্চল পুত্ৰ সলিলত অৱগাহন কৰি আৰু তাৰ আনন্দময় জলত বুৰ মাৰি তাৰ তলিবপৰা হে তেওঁলোকৰ শাস্ত্ৰৰূপী উজ্জ্বল মালাবিলাক গাঁথিবলৈ যুকুতা গোটাই আনিছিল। তেওঁলোকৰ শাস্ত্ৰবিলাক পঢ়িলেই স্পষ্টকৈ দেখিবলৈ পোৱা যায় যে তেওঁলোকে নতৈ ভাষা বচনা কৰি বা কথিত ভাষাৰে মাথোন শব্দ আৰু বাক্য বচনা বা সংগ্ৰহ কৰি তেওঁলোকৰ পুথিবিলাক বচনা কৰা নাছিল; তেওঁলোকে যে এটা প্ৰবাহিত জীয়া চহকী সাহিত্য আৰু ভাষাবপৰা বহু সংগ্ৰহ কৰি সেই বোৰেৰে নিজৰ বচনা গাঁথিছিল তাৰ কোনো ভুল নাই। শব্দবদেৱ আৰু কন্দলীসকলে অনেক ঠাইত তেওঁলোকৰ পুথিৰ ভণিতাত “আগৰ কবি সকলৰ গ্ৰন্থ চাই পুথি লেখিলোঁ” বুলি স্পষ্টকৈ স্বীকাৰ কৰি গৈছে। আসামৰ ওপৰেদি অনেক দুৰ্দ্দিন দুৰ্দ্দেবৰ ঢল গৈছে, সেই ঢলে যে আগৰ প্ৰাচীন সাহিত্য গ্ৰন্থবোৰ কৰবাতলৈ লৈ গৈ তাৰ চিন-মোকাম নাইকিয়া কৰিছে সেইটো অসমীয়া অনায়াসে কৰিব পাৰি। আজিও বংপুৰ, দিনাজপুৰ, কোচবিহাৰ প্ৰভৃতি ঠাইৰ ভাষা, যাক আজিকালিৰ বঙ্গলা ভাষাই নিজৰ বুলি আপোন সীমাৰ ভিতৰত কৰিছে পৰীক্ষা কৰি চালে ফট ফটীয়াটক দেখি যে সেই ভাষা অসমীয়া ভাষাৰ হে নিজৰ, আগৰ অসমীয়া ভাষাৰ হে নিজৰ বঙ্গ আৰু আজিকালিৰ বনী বঙ্গলা-ভাষাৰ অধিকাৰ ভাত নাই, থাকিলেও নামমাত্ৰ। কালৰ কুটিল গতিত অসমীয়া ভাষাৰ দাতী-কাষৰীয়া পাৰি ঠাটবোৰ বঙ্গলা ভাষাৰ গবাহৰ ভিতৰত পৰিল। বঙ্গলা ভাষাই পাৰিটো জীৱ নিয়াই নিজৰ গাত বল বাঢ়ি লৈ অসমীয়া ভাষাৰ পাৰিৰ ওপৰতো যে “দাওবা” কবিতলৈ নাৰাৰ তাতে বা আচৰিত কি? গবৰমেষ্ঠৰ ভুলত এবাৰ বঙ্গলা ভাষাই অসমীয়া ভাষাৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ অধিকাৰ পাইছিলেই, তাপ্যে সেই ভুল সংশোধিত হ'ল, নতুবা এতিয়া অসমীয়া ভাষাই “ওঁবৎ জাহ্নবী তোয়ৎ বৈদ্যো নাৰায়ণো হবি”ৰ শৰণাপন্ন হ'ব লাগিলেইভেন। উত্তৰ বঙ্গ আৰু কোচবিহাৰ আদি ঠাইত প্ৰচলিত আগৰ দিনৰ কবিতা গীত আৰু

সাঁধৰ গোটাচেৰেক বংপুৰ-সাহিত্য-পৰিষ্কাৰ-পত্ৰিকাৰপৰা আৰি তুলি দেখুৱাই দিওঁ যে অসমীয়াৰ ভবিৰ খোজৰ চিন সেইবোৰত কিমান ফট কটীয়া হৈ বহি বৈছে।—

“লাকে লাকে যায় বীৰ কবে মাৰ মাৰ,
আপনে সে মৰা বীৰ জীয়াস্তক ধৰে বলে,
কয় কবিকঙ্কন চালাইলে চলে ॥” উত্তৰ—পল।

বান্ধালী লেখকে লেখিছে দেখি ইয়াত “আপুনি”ৰ ঠাইত “আপনে” আৰু “সি”ৰ ঠাইত “সে” আৰু “চলাইলে” বা “চলালে” ঠাইত “চালাইলে” হৈছে। ডাকৰ নাম দি যেনেকৈ বাহিৰা মাত্ৰেহে নিজৰ বচন চলাই গৈছে, ইয়াতো কবিত্তিকঙ্কনৰ সেইদৰে নাম দি এনেকুৱা বাহিৰা বচনা চলোৱা হৈছে :

“বাজৰ বেটী ধোন্দলা পেটা
বিন কোদালে খোড়ে মাটি ॥” উত্তৰ—গাৰ্হাৰ।

ইয়াৰ আচল অসমীয়াটো—

বাজৰ বেটী ধোন্দলা পেটা,
বিন কোবেৰে খোন্দে মাটি ॥

“কান্দাৰ উপৰ কান্দা,
এ শ্লোক যে ভাঙি না দিবে

তাৰ চৌধ পুকৰ থাকে বান্দা ॥” উত্তৰ—কলাৰ আৰি :

অসমীয়া।—কাঙ্কিৰ ওপৰত কান্দা,

এই শ্লোক যি ভাঙি নিদিব
তাৰ চৌধ পুকৰ থাকিব বান্দা ॥

“স্বৰ্গে থাকি পইল ভ্যাট।

ভ্যাট বলে মোৰ প্যাট কাট ॥” উত্তৰ—তামোল।

অসমীয়া।—স্বৰ্গৰপৰা পবিল ভেট।

ভেটে বোলে মোৰ পেটটো কাট ॥

“আৰা বাড়ী হাতে বিবাইল সাপ।

লেজৰ ধৰি মাৰহু পাক ॥” উত্তৰ—সেঙুন।

অসমীয়া । এৰা বাৰীৰপৰা বিয়ালে সাপ ।

নেগুৰ গৰি মাৰিলেঁ পাক ॥

“হেৰ দেখ সখী হে বিপৰীত ধান্দা ।

উড়ি গেল পখিটি লেঙুৰ বইল বান্ধা ॥” উত্তৰ—আগ ।

অসমীয়া ।—হেৰ দেখ সখী হে বিপৰীত ধান্দা ।

উৰি গল পাখীটি নেগুৰ বল বন্ধা ॥

“স্বৰ্গ হাতে পটল ধুম ।

ধূম বোলে মোৰ—চুম ॥” উত্তৰ—আম ।

অসমীয়া ।—স্বৰ্গৰপৰা পৰিল ধূম ।

ধূমে বোলে মোৰ—শুং ॥

উন্নত উচ্চ কথা শব্দটো অসমীয়াৰ বন্ধৰা শব্দ । বন্ধলা তামাত সেই শব্দ নাই ।

“হাত নাই পাও নাই গড়গড়িয়া যায় ।

পিঠিত চামড়া নাই সৰ্কলোকে ধায় ॥” উত্তৰ—পানী ।

অসমীয়া ।—হাত নাই পাও নাই গৰ্গৰাই যায় ।

পিঠিত ছাল নাই সৰ্কলোকে ধায় ॥

“বুকুং ; বসি আছে তিন বাপ পুত ॥” উত্তৰ—উধান ।

অসমীয়া ।—বুকুং ।

বহি আছে তিনি বাপ পুত ॥

“ভাটী হাতে আইল ছুতাব

কান্ধে লয়া বাইশ ।

গছ মৰা ফল ধৰা,

কোন গছ কাটিবাব বাস ॥” উত্তৰ—কোমোৰা গছ ।

অসমীয়া ।—ভাটীৰপৰা আহিল—ইত্যাদি ।

“বেভবাড়ীত ফেলাহু ছুবা ।

বেত কাটা পাইল আঠাব বৃদ্ধি ॥” উত্তৰ—সুব ।

অসমীয়া।—বেত বাৰীত পেলালে। ছুৰী

বেত কটা গল ওঠৰ বুৰি ।

“ভূই ধল ধল বিছন কালা

মুখ নাই তাৰ বোলে ভালা ।

পাও নাই তাৰ যায় দুৰ ।

পৰিয়া আইসে টাপা ফুল ।

মুই না জান দাদাৰ জানে ।

বড় বড়টোক বাধিয়া আনে ॥” উত্তৰ—চিঠি ।

অসমীয়া।—ভূই ধল ধল বীজ কলা ।

মুখ নাই তাৰ বোলে ভালা ।

পাও নাই তাৰ যায় দুৰ ।

পিকি আহে টপা ফুল ।

মই না জানো দাদাৰ জানে ।

বৰ বৰটোক বান্ধি আনে ॥

“এক বান্ধনী বান্ধে বাড়ে সৰ্বলোকে খায় ।

সেই বান্ধনী ঘৰ সোন্দালে হাঁড়ি ছুয় হয় ॥”

উত্তৰ—চূণ পোৰা ভূমুণী ।

অসমীয়া।—এক বান্ধনী বান্ধে বাড়ে সৰ্বলোকে খায় ।

সেই বান্ধনী ঘৰ সোন্দালে চক ছুয়া যায় ।

এই সাঁধবোৰ বকলা হেঁয়ালিবোৰৰ ভৰ্জমা কবি আনি ইয়াত দিয়া নাই ।

আসামত এইবোৰ যেনে আকৃতিৰে প্রচলিত তাকে হেঁ দিয়া হৈছে ।

বংপুংৰ পুৰণি গাৰ্গলীয়া গীত কাকিচেবেক ভলভ মিলে।।—

“মোগলেৰ বেটা পেইচে জল ভৰিবাৰ ।

বাৰক ধেকিয়া নদী সাঁতাৰিয়া যায় তাৰ ।

মংস্য বলিয়া তাৰে বড়িয়াসে যায় ।

আজি কেন বা ঠাকুৰ বোক এতেক তাপ দেয় ।

বান হতে মৰিয়া বোখলক যাবে এক পাক ।

আটিত পড়িয়া যোগল কৰে বাপ বাপ ।
 আজি ক্যানে বা ঠাকুৰ যোক ছায় এতেক তাপ ।
 ধনেৰ কিছৰ নোৱাঁও মুই মানেৰ কিছৰ ।
 চড়ণেৰ ঘোড়া বেচিয়া লেবা কৰিম তোৰ ॥”

“উগ্ৰসেন মহাবাজা তিবি জনতে জানি ।
 তাৰ শবত উপজিল কজা নাম দৈবকিনী ॥
 কাৰ শবত দিম দিয়া কজা যোগ্য নাই বৰ ।
 ৰূপ আছে বতন আছে পৰম সুন্দৰ ।
 হেনকালে চলিয়া আইল নাৰদ মুনিবৰ ।
 মুনিক দেখিয়া ৰাজা কবিল সম্ভাষণ ॥
 বসিবাৰ দিল মুনিক উত্তম আসন ।
 পাঁও ধোয়াৰ আনিয়া দিল কাৰিতে কৰি জন ।

• * * *

ৰাজা কইল ভাল হল মুনি ঠাকুৰ ইতি আগমন ।
 মোৰ ঘৰে বাড়ে কজা নামে দৈবকিনী ।

• * * *

কোন স্থানে দিম দিয়া যোগ্য নাপাই বৰ ॥

• * * *

দৈবকিনী বান্ধুদেব মুই সম সব ।

তাক শুনিয়া দৈবক ৰাজা হৰষিত হয় ।

নাৰদক পাটোৱা দিয়া বান্ধুদেবক আনিয়া ধৰিয়া ॥

• * * *

পাইক পলায় বনকো পেলায় কৰিয়া নোড়া ছুড়ি

(লৰালৰি) ।

• * * *

এক পাইক পলেয়া পেল হালুয়াদেব কাছে ।

• * * *

আঁধাৰ শবোত উপজিল কুক হইল জোনাকময় ।

* * * * *
 পড়ুয়া পণ্ডিত জাগে তোমাৰ কাৰণ ।

* * * * *
 ডাকমাত্ৰ নিস্ত্ৰায়ালি দিলেক দৰিষন ।
 নিস্ত্ৰায়ালি কৰে কৃষ্ণেৰ চৰণ পৰিষন ॥

* * * * *
 তোক বোলো নিস্ত্ৰায়ালি বচন মোৰ ধৰ ।
 কংস বাজাৰ পুৰী সহিত অচৈতন্য কৰ ।
 এ বোল শুনি নিস্ত্ৰায়ালি চলিল হাঁসিয়া
 উৰ্হিল কুহিলি নিস্ত্ৰা দিলেন ছাড়িয়া ॥

মাত্ৰেৰ স্বৰ্গেতে আগোত যায় মহেশ্বৰ ।
 দেব গন্ধৰ্ব সাতে, যমুনায় দিল বালুচৰ ।
 দেপিয়া যমুনাৰ চেউ প্ৰাণে লাগে ডৰ ।
 কৃষ্ণ বলে আগে বাপু শূগালী হয় পাব ॥

* * * * *
 হাঁটু পানি হবৰ নয় হামাক যমুনা কৰ পাব ॥
 মনোত নাকৰিও ডৰ বাপু পাব হও মোক ধৰে ।
 অনেক পুণ্যেৰ ফলে আসিচো তোৰ ঘৰে ॥

* * * * *
 দশ মাস দশ দিন মায়ের ওদৰত আচিহু ।
 তন নাৰাওঁ ছদ নাৰাওঁ তেঁও তো মুই বাঁচিহু ॥

* * * * *
 মাৰিন না তোমাকে মুঁই মোকেও মাৰতে পাৰবু না
তুঁই ।

ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ বুজবু তুঁই পৰে ॥

* * * * *
 কতা শুনি কংস বাজা আচম্বিত মন ।
 চৰ চৰ বলিয়া বাজা ডাকে ঘন ঘন ॥

এইবিলাক যে অসমীয়া কবিৰ বচিত পদ তাত কিবা সন্দেহ আছে নে ? বঙ্গালীৰ মুখত পৰি আৰু আজিকালিৰ বঙ্গলা ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ ভিতৰলৈ আহি তাৰ অলপ-অচৰপ হেনাছচা আৰু লবচৰ হৈছে মাথোন । এইবোৰৰ বিস্তৃতি প্ৰত্যয়বোৰে অসমীয়া ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

সীতা সৰমা ।

হৃথ বেজাবত আউজি বহিলোঁ
 এজুপি অশোক তণে ।
 মনত পৰিল বাক্সী-পূৰাত
 সীতা সৰমাৰ কোলে ।
 ধাপি নত শিৰ আউলী চুলিকে
 শুনে বীণ তাপহৰা ।
 দাকৰ লুগীয়া অকুল পানীত
 কৰণ স্বৰ্গৰ ধাৰা ।
 বীণৰ প্ৰাণটি সৰমা-প্ৰাণেৰে
 উঠিল সকলো ব্যাপি ।
 সৰমা বাক্সী ? সৰমা মানবী ?
 নহয়, সৰমা দেবী !

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগবৰুৱা ।

বমেশচন্দ্র দত্ত ।

উনৈশ শতিকাৰ মাজ ছোৱাত ভাবতত কেইবাজনো মহাপুৰুষে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। কুৰ শতিকাৰ আদিতে এইসকলৰ কেইজনমান অকালত কালৰ কল্পত পৰাত ভাবতৰ ভাগ্য-বিধি ক্লেমকলৈ কলা ডাৱবে ঢাকি পেলাইছে। যি কেইজন মাব গল বমেশচন্দ্র দত্ত তেওঁলোকৰ ভিতৰত এজন। এওঁৰ জীৱন অবিশ্রান্ত পৰিশ্ৰমৰ, অদম্য উৎসাহৰ আৰু নেবা-নেপেৰা যুক্তৰ সমষ্টি।

এওঁ কলিকতা মহানগৰীৰ প্ৰসিদ্ধ দত্ত পৰিবাৰত ১৮৪৮ চনৰ আগষ্ট মাহৰ ১৩ তাৰিখে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। এওঁৰ স্বৰ্গীয় প্ৰপিতামহ নীলমণি দত্ত ক্লাইব, ওয়াৰেণ হেষ্টিংচ প্ৰেভ্ৰতি ভাৰতত বৃটিচ ৰাজ্য স্থাপন কৰোঁতাসকলৰ দিনত এজন লেখৰ মাহুহ আছিল। এই বংশতেই স্বৰ্গীয় বসময় দত্তয়ো জন্ম গ্ৰহণ কৰে; তেওঁৱেই সংস্কৃত কলেজৰ প্ৰথম প্ৰধান অধ্যাপক। বমেশচন্দ্রৰ বাপেক স্বৰ্গীয় ঈশানচন্দ্র দত্তই বঙ্গদেশৰ বহু জিলাত ডিপুটী কলেজৰ ৰূপে কাম কৰিছিল। সেই সময়ত বেল জাহাজৰ কোনো সুবন্ধ-বস্ত নথকাত বমেশচন্দ্রই বাপেকৰ লগে লগে ঘূৰি ফুৰোঁতে বঙ্গদেশৰ নানা ঠাইৰ জ্ঞান সৰু কালতেই আৰ্জিবলৈ সুযোগ পাইছিল। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ভাৰত শাসন, ১৮৫৮ চনৰ মহাৰাণী ভিক্টোৰিয়াৰ ঘোষণা পত্ৰ, লৰ্ড ডেলহৌচীৰ প্ৰত্যাগমন লৰ্ড ক্যানিঙৰ আগমন প্ৰভৃতি প্ৰসিদ্ধ ঘটনা-বোৰৰ বিৱৰণ তেওঁ মাহুহৰ আগত কৈ সুখ পাইছিল। বমেশৰ অতি কম বয়সতে বাপেক মাক ঢুকায়। এই সময়ত তেওঁৰ দদায়ক শশীচন্দ্র তেওঁৰ অভিভাৱকৰূপে নিযুক্ত হয়। তেওঁৰ তত্ত্বাৱধানত থাকি বমেশচন্দ্রই ১৮৬৪ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰবেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ ১৮৬৬ চনৰ এফ. এ পৰীক্ষাত দ্বিতীয় স্থান অধিকাৰ কৰে।

ইয়াৰ পিছত বমেশচন্দ্রই আন দুজন বঙ্গীয় ডেকাবে লগলাগি ১৮৬৬ চনৰ ৩ মাৰ্চ তাৰিখে বিলাতলৈ যাত্ৰা কৰে। এই দুইজনৰ এজন দেশপুত্ৰ্য

বাগ্মীবৰ শ্ৰীযুত সুবেশ্বনাথ বন্দ্যোপাধ্যায় আৰু আনজন শ্ৰীযুত বিহাৰীলাল গুপ্ত । সেই সময়ত সাগৰ পাৰ হৈ বিলাতলৈ যোৱাটো হিন্দুবিলাকৰ ভিতৰত বৰ দোষৰ কান আছিল ; সমাজ আৰু জাতিগত ধৰ্ম্মৰ উন্নয়ন কোনেও আগ বাঢ়িবলৈ সাহ নকৰিছিল । এই তিনিজনৰ ভিতৰত কেবল সুবেশ্বনাথে হে বাপেকৰ অনুমতি পাইছিল, আন দুইজন তেওঁৰ লগত মনে মনে গৈছিল । কিন্তু তথাপি তিনিওজনে সকলো বিপদ—আৰ্থিক, সামাজিক আৰু দৈহিক— সাহসেৰে সহিবলৈ মন বান্ধিছিল । তাৰতৰ সেই অন্ধকাৰ দিনত—যেতিয়া মুছলমান শাসন লাহে লাহে অন্তৰ্হিত হৈছিল, তাৰ লগে লগে ভাৰতক অবাঞ্ছকভাৱে অন্ধকাৰে গিলি পেলানলৈ ধৰিছিল আৰু ইংৰাজ শাসন দৃঢ়ৰূপে স্থাপনৰ চেষ্টা হৈছিল—কোনে জানিছিল যে ভবিষ্যতত এওঁলোকৰ ওপৰত ভাৰতৰ বহু কান নিৰ্ভৰ কৰি বৈ আছে । কোনে জানিছিল যে সেই নজনা-সুপ্তনা বমেশ আছিল দেশপূজা বমেশ চৰ ? বোধ হয় ভাগ্য-লক্ষী সুপ্ৰেয়স হৈ এই তিনিজন বঙ্গীয় যুবকক একে বাটে লৈ গৈছিল ।

১৮৬১ চনৰ ইণ্ডিয়ান চিভিল চাৰ্ভিচ পৰীক্ষাত তিনিজনেই উত্তীৰ্ণ হল । বমেশচন্দ্ৰই সেই পৰীক্ষাত গুণানুসাৰে তৃতীয় স্থান অধিকাৰ কৰি ইংৰাজী সাহিত্যত দ্বিতীয় আৰু সংস্কৃতত প্ৰথম হল । সেই সময়ৰ উদাৰ ইংৰাজ পুৰুষসকলৰ অনুগ্ৰহত এওঁলোকে বহু সুবিধা ভোগ কৰিছিল ; ডাঙৰ ডাঙৰ পৰিভাৰত নিমন্ত্ৰণ পাইছিল ; পাৰ্লামেণ্ট মহাসভাত প্ৰবেশ কৰিবলৈ অনুমতি পাইছিল । বমেশচন্দ্ৰই এই সুবিধাতে মহামতি বাগ্মীবৰ গ্ৰ্যাড্-ষ্টোনৰ ওচৰস্থিনী বন্ধুতা গুনিছিল । তেওঁ সদায় ডাঙৰ ডাঙৰ সভা সমিতিত উপস্থিত থাকি জন ষ্টুৱাৰ্ট মিলৰ বচনা, ডিকেন্‌চৰ উপন্যাস পাঠ গুনিছিল । অধ্যাপক থিয়েড'ৰ গল্ড ষ্টুৰ্ভৰ আৰু মৰ্লিৰ এওঁ বৰ আদৰৰ পাত্ৰ আছিল ।

এই সুযোগতে বমেশচন্দ্ৰই স্কটলণ্ড আয়ৰলণ্ড প্ৰভৃতি প্ৰদেশবোৰ ঘূৰি ঘূৰি চাই বহু অভিজ্ঞতা লাভ কৰে আৰু ভিন্ ভিন্ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বিতাপ লয় । ইয়াৰ পিচত এওঁ আন দুজন বন্ধুৰে সৈতে নিজ দেশলৈ যাত্ৰা কৰিলে । এওঁলোকে আহোমতে জাৰ্মাণি, মুইলাৰ ল্যাণ্ড, ইটালি, ফ্ৰান্স প্ৰভৃতি দেশৰ যাজেদি বাট ললে । এই সময়ত ফ্ৰান্সৰ “কমিউনিষ্ট”বিলাকে

পাৰিচ নগৰী ধ্বংস কৰিবলৈ উপক্রম কৰে ; শাসনকৰ্ত্তাবোৰ প্ৰতিহিংসা কুইত জলি উঠে আৰু সেনাবিলাকে কেৱল সন্দেহৰ ওপৰত থাকে পাই তাকে চৌপৰ মুখত উৰাই দিবলৈ ধৰে । এদিনাখন এওঁলোকে ভাৰ্চেইল নগৰত উপস্থিত হ'ল তৰ শাসনকৰ্ত্তাই এওঁলোকক বিদেশী "কমিউনিষ্ট" বুলি সন্দেহ কৰিলে । আইনামুসাৰে সেই বাতি তেওঁলোকক হাজোতত খোৱা হ'ল । পিছ দিনা বিচাৰ কৰাত এওঁলোকে নিৰ্ভয়ে নিজৰ "পাছ পোৰ্ট" (বিদেশ পৰ্গাটনৰ অস্থায়ী পত্ৰ) দেখুৱালে আৰু বৃটিচ ৰাজ্যৰ প্ৰজা বুলি নিজ স্বত্ত দাখিল কৰিলে । শাসনকৰ্ত্তা সন্তুষ্ট হ'ল আৰু এওঁলোকক এৰি দিলে । যদি এওঁলোক অলপ দিনৰ আগেয়ে এই অৱস্থাত পৰিলেহেঁতেন তেনেহেণে ভাৰতে তিনিজন উপযুক্ত পুত্ৰ হেৰুৱালেহেঁতেন ।

বমেশচন্দ্ৰ ১৮৭১ চনত নিজ দেশলৈ উভতি আহি ১৮৭১ চনৰপৰা ১৮৮২ চনলৈকে বঙ্গদেশৰ বহু জিলাত ডিপুটী কালেক্টৰ আৰু আন আন কামত নিযুক্ত হয় । এই সময়ৰ ভিতৰত তেওঁ যে বঙ্গীয় প্ৰজাৰ কিমান উপকাৰ কৰিলে তাক কৈ আঁতৰ নোৱাৰি । ১৮৭৩ চনত বঙ্গদেশ দুৰ্ভিক্ষৰ বিকট মুখত পৰে ; এই সময়ত বমেশচন্দ্ৰই নদীয়া জিলাৰ বহুতক দুৰ্ভিক্ষৰ হাত সৰুৱাই । ১৮৭৬ চনত পূৰ্ব-দক্ষিণ বঙ্গত সামুদ্ৰিক ধুমুতা (Cyclone) হৈ হাজাৰ হাজাৰ মানুহৰ প্ৰাণ আৰু সম্পত্তি নষ্ট কৰে । দক্ষিণ-শোভজপুৰ দ্বীপটি সাগৰত প্ৰায় বুৰি যায়, নৰ নাৰীয়ে ধুমুহাৰ কোবত নাৱত পুখুৰীত আৰু ধিয় দিনলৈ ঠাইৰ অভাৱত গছৰ ডালত প্ৰাণ এৰে । এই ছুটি ভীষণ প্ৰলয়ৰ পিছত বঙ্গৰ এই অংশত জহনী আৰম্ভ হ'ল । বঙ্গৰ বহু ঠাই শিয়াল কুকুৰৰ আৱাস ভূমিত পৰিণত হ'ল ; নিৰানন্দে বঙ্গদেশ ঢাকি পেলালে । আকৌ নতুন বিপদ উপস্থিত হ'ল, বানত খেতি নষ্ট হোৱা পঠিকে দুৰ্ভিক্ষই আকৌ ভুয়ুকি মাৰিলে । বঙ্গদেশৰ বহু জিলা অশানত পৰিণত হ'ল । নিজ দেশৰ এই মহা দুৰ্দ্দিন দেখি বমেশচন্দ্ৰৰ কৰণ হৃদয় ব্যথিত হ'ল, ঈৰ্ষৰ ওপৰত অটল ভক্তি হৃদয়ত বিশ্বাস আৰু সাহস আৰু বাহুত অটল শক্তি লৈ তেওঁ বিপদ ওচাই সম্পদ আনিবলৈ দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হ'ল । অদম্য সাহসেৰে বমেশ কৰ্ম কেন্দ্ৰত নামিল আৰু তেওঁৰ হাড়-ভঙা পৰিশ্ৰমৰ ওপৰত পূৰ্ব-বঙ্গত আকৌ শান্তি স্থাপিত হ'ল ; নগৰ আৰু পাৰ্শ্ববোৰ আকৌ নিৰ্মিত হ'ল ; সুশাসন

আবস্ত হল; প্রজ্ঞাব নীবস মুখে জীপ পালে; সূখব হাঁহি সকলোবে মুখত দেখা দিলে ।

বমেশ দত্তই ইয়াকে কবিয়েই কান্ত নাথকিছিল। তেওঁ বিনবে প্রজ্ঞাক বিপদবপবা উদ্ধাব কবিছিল, স্মশাসনত সূখে বাৰ্দ্ধিছিল, সেইদবে বন-ভাষাব উন্নতিব অৰ্ধেও মন প্রাণ সমর্পি দিছিল। তেওঁ ইমানবোব কাব কবিও বঙলা ভাষাব আদবব ধন মাধবীকরণ, জীবন-প্রভাত প্রকৃতি ৩৪ ধন উপ-ক্রাস লিখে। তাব পিছত তেওঁ বাধবগঞ্জ জিলাব গবাকীপদত নিযুক্ত হয়। এই পদত তেওঁ নিৰ্কিয়ে জিলাব সকলো কাম সম্পন্ন কবি গবর্ণমেণ্টব শলাগব পাত্রে হয়। তাবতব চিবকল্যাণাকাঙ্ক্ষী লৰ্ড বিপণ যেতিয়া বিলাতলৈ যাবলৈ ওলায় তেতিয়া তেওঁ বমেশচন্দ্রক মাতি পঠিয়াই কৈছিল “মই আপোনাৰ লগত জনা হবলৈ আপোনাৰ মাতি পঠিয়াইছোঁ। এতিয়াবপবা তাবতীয় প্রজ্ঞাব শাসন-দক্ষতা সঙ্কে বিলাতত আৰু কোনো সন্দেহ থাকিব নোৱাৰে।

ইয়াব পিছত তেওঁ কিছুদিনব নিমিত্তে চবকাৰী কামবপবা বিদায় লয় আৰু ঋক্বেদব আনুবাদ আবস্ত কৰে। ইয়াত তেওঁ বঙ্গীয় সমাজব নানাকৰুণ ঠাট্টা বিজুপ সব লগীয়াত পৰিছিল। তেওঁ শূদ্র হৈ বেদত হাত দিয়া দেখি ব্রাহ্মণসকলব গা কঁপি উঠিছিল। বমেশচন্দ্রই নিজব কৰ্তব্যজ্ঞানব দ্বাৰা অনুপ্রাণিত হৈ সকলো বাধা বিধিনি অভিক্রম কবি অনুবাদ সম্পন্ন কৰিলে। যি বেদব তৰ সাধবণব কথা মুঠেৰে ধাওক বিশেষবো দুৰ্ভাৰ সেই তৰ এতিয়া সকলোবে হাতব তললৈ আহিল। যদিও সমালোচকসকলে ইয়াব গুণ বৰ বেচি নেদেখে তথাপি এই মহৎ কামত বঙালীৰ ভিত্তবত প্রথমে তেওঁয়েই হাত দিয়ে। বিদায় শেষ হলত তেওঁ পাবনা জিলাব ভাব গ্রহণ কৰিলে আৰু তাবতব পুৰণি সভ্যতাৰ ইতি-হাস (Civilisation in ancient India) নামেবে এখন বুৰঞ্জী লেখিবলৈ আবস্ত কৰিলে। এই বুৰঞ্জী লিখি থাকোঁতে তেওঁব মেলেবিয়া জব হয় আৰু দিনে দিনে শৰীৰ দুৰ্দ্ধল হৈ যাবলৈ ধৰে। কিন্তু তেওঁ সেইবাবে এদিনো তেওঁব কৰ্মক্ষেত্ৰত উপস্থিত নোহোৱাকৈ নেথাকিছিল। তেওঁ মফছলত ফুৰোঁতে নাৱেৰে যোৱাৰ লগে লগে শৰীৰব অনুহতা বৰেও হাতে লিখা আৰু আন আন গ্ৰন্থবিলাক পঢ়ি তাব বদ্য তেওঁব ইতিহাসত লিপিবদ্ধ

কৰিছিল। এই সময়ত তেওঁ আকৌ বিদ্যায় লৈ য়ুৰোপলৈ যায় আৰু ফ্ৰেন্স ভাষা শিকিবলৈ সূচল পায়।

যেতিয়া তেওঁৰ শৰীৰ আগৰ নিচিনা হ'ল তেতিয়া ভাৰতলৈ তেওঁ উভতি আহিল আৰু ১৮৯৩ চনত "বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিষৎ" স্থাপন কৰিলে। আজিকালি এই পৰিষৎ বঙ্গীয় ভাষাৰ ভেটি বুলিলেও চলে। এইবাৰ তেওঁ বৰ্দ্ধমান বিভাগৰ কমিছনৰ নিযুক্ত হ'ল আৰু তেতিয়াৰেপৰা ১৮৯৭ চনলৈকে উৰিষ্যা প্ৰভৃতি বিভাগত সূচ্যাতিৰে সৈতে কাম কৰি তেওঁ চৰকাৰী চাকৰিৰপৰা চিৰদিনৰ নিমিত্তে অৱসৰ ললে আৰু সাহিত্য সেৱাত আৰু ভাৰতৰ শাসন প্ৰণালীৰ উন্নতি বিধানত নিজক সঁপি দিলে।

ইয়াৰ পিছত তেওঁ ইংলণ্ডলৈ পুনৰ যাত্ৰা কৰে আৰু ১৯০৪ চনলৈকে তাতে থাকে। এই সময়ৰ ভিতৰত তেওঁ কেৱল ১৮৯৯ চনত লক্ষ্মীৰ জাতীয় মহাসভাৰ (Congress) সভাপতিৰ আসন গ্ৰহণ কৰিবলৈ আহে। এই সময়তে তেওঁ লণ্ডন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ইতিহাসৰ অধ্যাপক নিযুক্ত হয়। এতিয়া ভাৰতৰ শাসন প্ৰণালী কিৰূপে ভাল হ'ব তালৈ তেওঁৰ ধাউতি হ'ল। এই বাবে তেওঁ পাৰ্লামেণ্টৰ মেম্বৰ শ্ৰীযুত দাদাভাই নৌৰজি, আৰু শ্ৰীযুত ডব্লিউ, চি, বোনাৰ্জিৰ লগত গোটখাই ভাৰতৰ ভবিষ্যৎ অৰূকাৰ দূৰ কৰিবলৈ প্ৰাণপণে লাগিল।

আমি আগেয়ে কৈ আহিছোঁ, বমেশচন্দ্ৰৰ সাহিত্যাহুৰাগ বৰ প্ৰবল আছিল। তেওঁ এইবিলাক কামত নিযুক্ত থাকিও মহাভাৰত আৰু বামাৰ্ণ ইংৰাজীত অনুবাদ কৰে। ভাষাবিদ মোক্ষমুলাৰে তেওঁৰ এই কাম দেখি যথেষ্ট সন্তোষ প্ৰকাশ কৰিছিল। এই সময়ত তেওঁ ভাৰতত থাকি লৰ্ড কৰ্জনেৰ লগত ভাৰতৰ বন্ধাক আৰু ভাৰতীয় প্ৰজাক শাসন কাৰ্য্যত আংশিক অধিকাৰ দিয়া সন্ধে বহু আলোচনা কৰে। যদিও লৰ্ড কৰ্জনে তেওঁৰ এইবিলাক উপদেশৰ প্ৰতি আওকাণ কৰিছিল তথাপি কৰ্ত্তব্যবীৰ বমেশে তাতে স্তম্ভ নহৈ এই বিষয়ে বিলাতত আন্দোলন কৰে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে ১৯০২ চনৰ ভাৰতীয় বাৰ্জবিধান লৰ্ড কৰ্জনে অনুমোদন কৰে।

কৃষিকৰী ভাৰতীয় প্ৰজা দিনে দিনে কেনেকৈ দুৰ্ভিক্ষ মহামাৰি প্ৰভৃতি কালৰ কবাল বৃদ্ধত পৰিব লাগিছে তাৰ আলচ কৰি তেওঁ বৃটিচ ভাৰতৰ

অৰ্থনীতি (Economic History of British India) নামেৰে এখন কিতাপ লিখে। ইয়াত পলাশী যুদ্ধৰপৰা আৰম্ভ কৰি আজিলৈকে ভাৰতীয় প্ৰজাৰ অৱস্থা আৰু ভাৰতত ইংৰাজ শাসনৰ ফল দেখুৱা হৈছে।

তেওঁ জীৱনৰ অধিকাংশ ভাগ ইংৰাজ শাসনৰ তলত কটাই ববোদা ৰাজ্যত সোমাল। ববোদাৰ বৰ্তমান গুইকুৱাৰৰ চকু তেওঁৰ কাৰ্য্যকলাপত বহু দিনৰেপৰা পৰিছিল। গুইকুৱাৰে বমেশচন্দ্ৰক নিজ ৰাজ্যৰ উন্নতি বিধানৰ নিমিত্তে নিমন্ত্ৰণ কৰিলে আৰু তেওঁ বজাৰ মন্ত্ৰী-পদত নিযুক্ত হল। তেওঁ তাত ৰাজস্ব সম্বন্ধীয় সকলো বিষয়তে উন্নতি কৰিবলৈ লাগিল। বমেশচন্দ্ৰৰ বিশেষ পৰিশ্ৰমৰ ফলস্বৰূপ ববোদাৰ শ্ৰমজীবি প্ৰজাবিলাকৰ উন্নতিয়ে দেখা দিলে। শিক্ষা, বাণিজ্য, কৃষি সকলো বিষয়তে বমেশৰ পাবৰ্দ্ধিতা ফুটি উঠিল। তেওঁ ববোদাৰ শাসন আৰু বিচাৰ বিভাগ বেলেগ কৰি দিলে। ইয়াৰপৰা ববোদা ৰাজ্যৰ স্বাধীনতা দিনে দিনে বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। ববোদা ৰাজ্যৰ উন্নতিকল্পে তেওঁ স্বায়ত্ত-শাসন প্ৰণালী (Self-Government) স্থাপন কৰে। প্ৰত্যেক গাঁওকে তাৰ নিজ শাসনৰ ক্ষমতা দিলে। প্ৰত্যেক গাঁৱলীয়া সমাজৰপৰা সমজুৱা নিৰ্বাচন কৰি প্ৰত্যেক তালুক বোৰ্ডলৈ পঠিয়াবৰ নিয়ম কৰিলে আৰু প্ৰত্যেক তালুক বোৰ্ডক মেম্বৰ নিৰ্বাচন কৰি জিলা বোৰ্ডলৈ পঠিয়াবৰ ভাৱ দিলে। স্থানীয় কৰৰ বাৰা নিজ নিজ গাঁও, তালুক আৰু জিলাৰ সদমুহূৰ্ত্তনৰ ভাৱ মেম্বৰবিলাকৰ হাতত দিলে। ববোদা ৰাজ্যত ভাৰতৰ এই পুৰণি নিযুক্ত শাসননীতি তেওঁ পুনঃ স্থাপন কৰিলে। যেতিয়া ১৯০৭ চনত বমেশচন্দ্ৰই কিছু দিনৰ নিমিত্তে বিদায় লয়, তেতিয়া ববোদাৰ প্ৰজাকুলে হলমুল লগাই দিছিল আৰু তেওঁক "দৰিদ্ৰকাদোষ্ট" বুলি সম্বোধন কৰিছিল।

ইয়াৰ পিছত তেওঁ কিছুদিন কলিকতাত থাকোঁতে "ডিচেণ্টে লাইভেছন কৰিচনত" সভা নিযুক্ত হয়। এই কমিচনতো তেওঁ সুখ্যাতিৰ সৈতে কাম কৰি ইংৰাজ পৰ্বৰ্দ্ধনৰ শলাগৰ পাত্ৰ হল।

ইয়াৰ পিছত তেওঁ ভাৰত চেক্ৰেটৰী লৰ্ড মৰ্ণী আৰু অন্যান্য মেম্বৰে সৈতে লগ লাগি বৰ্তমান ভাৰত-শাসন সংকাৰত (Reform Scheme) নিযুক্ত হল। ইয়াতো তেওঁৰ ৰাজনীতিপূৰ্ণ বিবেচনা, ভাৰতৰ ভবিষ্যৎ বহুলাকাঙ্ক্ষা

আৰু নিজৰ অন্তঃস্পৰ্শী জ্ঞান আৰু দুৰদৰ্শিতা দেখি ভাৰতৰ বিধাতাসকল আচৰিত হৈছিল ।

ৰমেশ দত্ত কৰ্মবীৰ ; তেওঁ যি কালে যায় সেই কালেই কৰ্মৰ মহান ক্ষেত্ৰ তেওঁলৈ বৈ থাকে । ১৯০২ চনত বিলাতৰপৰা উভতি আহি তেওঁ আকৌ ববোদা ৰাজ্যত সোমাল, ববোদাৰ প্ৰজাকুলে তেওঁৰ আগমনত আনন্দৰ ধ্বনি কৰি নাচি উঠিল । এইবাৰ তেওঁ ববোদাৰ প্ৰধান মন্ত্ৰীপদত নিযুক্ত হ'ল । ববোদাৰ শাসন-যন্ত্ৰৰ সকলো অঙ্গৰ কাম তেওঁ নিজে পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি থাকোঁতে, সেইবিলাক অঙ্গৰ মলিবোৰ নিজে পৰিষ্কাৰ কৰিবলৈ হাতত লওঁতেই কবাল কালৰ দৃষ্টি তেওঁৰ ওপৰত পৰিল । ববোদাৰ ৰাজলক্ষ্মীয়ে মলিন বেশ ধাৰণ কৰিলে, ভাৰতৰ হিতাকাঙ্ক্ষী দত্তৰ উৎকট বোগ ত্তনি ববোদাক প্ৰজাকুল আৰু ভাৰতৰ জনসাধাৰণ উৎকণ্ঠিত হৈ পৰিল । অৱশেষত চাই থাকোঁতে থাকোঁতে ১৯০২ চনৰ ৩০ নবেম্বৰ তাৰিখৰ ২ বজাত অগ্নিনা পেক্টোৰিচ (Angina Pectoris) বোগত তেওঁ ইহলীলা সম্বৰণ কৰিলে । তেওঁৰ মৃত্যুসংবাদ বতাহৰ লগে লগে বৈ ভাৰত বিয়পি পৰিল ।

ৰমেশ আৰু ইহ সংসাবত নাই । কিন্তু যেনে এবাৰ তেওঁৰ সেই প্ৰশান্ত মূৰ্ত্তি হৃদয়ত আঁকি লবলৈ সুবিধা পাইছিল, যেনে এবাৰ তেওঁৰ সবল মিঠা কথা শুনিবলৈ পাইছিল, যেনে এবাৰ তেওঁৰ নত্ন ভদ্ৰোচিত ব্যৱহাৰত মুগ্ধ হৈছিল তেওঁ কেতিয়াও এই মহাত্মাক স্মৃতিপটৰপৰা মছি পেলাব নোৱাৰে । মহাত্মা ৰমেশচন্দ্ৰ দত্তৰ সৈতে হৃদয়ীয়া আসামৰ বিশেষ সম্বন্ধ আছে । আসামৰ উজ্জল তৰা শ্ৰীযুত বলিনাৰায়ণ বৰা তেওঁৰ মাজু জোৱায়ক ।

শ্ৰীকালীৰাম দাস ।

দেবী ।

চোৰা দেবি এটিবাৰ আমাৰ পিনে ;
কোনে নো পুতৌ কৰে কোনে নো চিনে ;

ধন সোণ উপহাৰ
পূজা মন্ত্ৰ উপচাৰ,
একোৱোই নাই যাৰ

তোমাত যিনে ;

কোনে নো পুতৌ কৰে কোনে নো চিনে ।

তোমাৰে বীণাৰ সুৰ জগৎ জুৰি
বিয়পি অসীম বিশ্ব জুৰিছে য়ুৰি,
জান ভাৱে ভবপুৰ,
সেই বীণা সেই সুৰ,
বাজে কিনো সুমধুৰ

সলমে চৰি ;

তোমাৰে বীণাৰ সুৰ জগৎ জুৰি ।

নিতাল পুৰ্ণতি নিশা থাকে মোহ গৈ,
নিঠৰ নুকষে শুনে একেঠৰে বৈ ;

জোন জেউতিৰে ভবা
লাখে লাখে হাঁহে ভবা,
উলাহেৰে সাজি ধবা

আছে ভোল গৈ

তোমাৰ গানতে দেবি বিমোহিত হৈ ।

মৌ-সনা বইনাই বলিয়া কৰে ;
ফুলিয়ে সুললা গায় পঞ্চম সুৰে ;

ভাবে এটি সুৰ পাই

গুণ গুণ গাই গাই
 ফুলে ফুলে মৌ খাই
 ভোমোবা ফুৰে ;
 তোমাৰে বীণাৰ সূৰে বলিয়া কৰে ।
 শ্ৰীতৰুণৰাম ফুকন ।

কুপাবৰ বকৱাৰ সামৰণি ।

বাঁহী ।

গীত ।

(তৈৰবী—মধ্যমান ।)

শুনিলে সেইটোৰ মাত মূৰ আচন্দ্ৰাই কৰে ।
 আজিও সেই সূৰত মোৰ ধৰ-যুগুতি হৰে ।
 ফটা দিয়া বাঁহৰ চুঙা,
 কৰোঁ মাৰ্ধেঁ উপলুঙা,
 তথাপি আমনি কৰি সেইডালে মাৰে !
 ধপাত ভৰাব পাৰি,
 পিঠা পুৰি খাব পাৰি,
 কুকুৰ মৰা মাৰি সেইডাল ঠিক হব পাৰে ।
 গা বেয়া মন বেয়া
 কৰে, তাত কিহৰ সারা ?
 নাজানো কিয়বা লোকে তাত ফুৰাই যবে !
 কুৰুই কৈলে আবিভাব,
 গোপীক দিলে সমাচাৰ,
 টেলিফোনে সেই কাম সহজতে কৰে ।

শ্ৰীকুপাবৰ ।

বিহব গুলগ।

কিতাপৰ চমু সমালোচনা।

টেটোন তামুলি। এখন নাট। আদিছোৱা। বেচ পাচ অন্য। "সাহিত্য-পেঞ্চনভোগী শ্ৰীযুত পদ্মনাথ বৰুৱা ৰচিত।" "টেটোন তামুলিৰ বিষয়ে অসমীয়া বাইছে আগবেপৰা ভালটক জানে"ও, আৰু লেখকৰ নাটৰ পৰা আৰু ভালটক জানিব। এই নাটৰ ভাবনা আৰি দেখা নাই যদিও, কিতাপখন পঢ়ি ভাবনাৰ সোৱাদ ভালোৰ্ধনি অহুতৰ কবিৰ পাবিছেঁ। বৰ সন্তোষৰ কথা যে অসমীয়াৰ বহুসমীয়া বং-সপোৱা সাধুটোবে লেখকে এখন ধেবেলীয়া নাট ৰচিলে। নাটখনিৰ ভাষা ভাল, বস ভাল, আৰু ভাক লেখিবৰ গঢ়টো ভাল। বৃঠতে, আৰি টেটোন তামুলি পাই সন্তোষ পাইছেঁ।

সন্তোষ পাইছোঁ। বাবেই যে তাত ধকা যি দুটা চাইটা আসোঁৱাহ আমাৰ চকুত পৰিছে, তাৰ বিষয়ে এইখিনিতে নকম এনে মহয়। লেখক অসমীয়া ভাষাত পাঠকত। তেওঁৰ আৰ্হি লৈ বোধকৰোঁ অনেক অসমীয়া নলেখকৰে লেখে। গতিকে, তেওঁৰ বচনা যতদূৰ সম্ভৱ নিৰ্দোষ হোৱাটো উচিত। এনে স্থলত কিতাপখনত তলত দিয়াৰ নিচিনা অশুদ্ধবোৰ ধকা উচিত নাছিল। আমি গোটাচেৰেক মাথোন দেখুৱাওঁ। যেনে,—“ভাৱনীয়া বিলাক”। “বিলাক” বহুবচন ব্ৰজোৱা প্ৰত্যয়, সি অকলৈ নাথাকি “ভাৱনীয়া”ৰে সৈতে লগলাগি থাকিলে তাৰ গাত বল বাঢ়িব। “অকলে”ক পদাঠৈ আৰু দ্বিতীয় তৃতীয় শ্ৰেণীৰ লেখকলৈ এৰি থৈ “তামুলিব” লেখকে তাৰ ঠাইত “অকলে” লেখিলে সুখৰ বিষয় হব। “পতুলি” পদতুলিবপৰা ওলোৱা শব্দ, সেইদেখি তাৰ ধোবা-দটোৰ ভৰিৰ তলুৱাত দিলে সি নেখোবোৱাকৈ চলিব পাৰে। লেখকে যেন সেইবিষয়ে অলপ মনযোগ দিয়ে। ২ পিঠিত—“(আপোনাক আপুনি)” লিখা হৈছে অগত ব্ৰজাবলৈ। ‘আপোনাআপুনি’ হে শুধ। ৩ আৰু ৭ পিঠিত ‘কানমাৰি’ৰ ঠাইত “কাণ-মাৰি” লিখা হৈছে। কানমাৰিৰ কানটো কাৰু-মাৰিবপৰা ওলোৱা বাবে ‘ন’ হলেহে সৰু। “অমুকাই” নেলৈখি “আমুকাই” লেখিলে সুখৰ বিষয় হয়; কাৰণ ভাল অসমীয়া কণ্ঠতাই এনেকৈ কয়,—“আমুকাই লগ নেপাম’ অমুকে’ কলে। ৪ৰ্থ পিঠিত—“এইপাতক” নেলৈখি “এইপাট” লেখাহেঁতেন ভাল আছিল, কাৰণ সি শুৱ হৈৱে থাকিলহেঁতেন। ৭ম পিঠিত “বহোঁৱাওঁ”ক অশুদ্ধকৈ নবহুৱাই শুধকৈ “বতৰাওঁ” বোলোহেঁতেন টেটোনৰ ভিনিহিয়েক কিজানি শুচি নঠৈ বহিলহেঁতেনেই। ৮ম পিঠিত,—“খুকি পায়নে?” নঠৈ “চুকি পায় নে?” হোৱাহেঁতেন অসমীয়া ব্যাকৰণৰ বৰ্ণবিজ্ঞাস প্ৰকৰণে হুকি পোৱা হলহেঁতেন। “জুগুনি”ৰ বিষয়েও সেই কথাই। ১০ম আৰু ১১ পিঠিত “টাও ফৰিব পাৰোঁ” আৰু “গছকি গৈ কাৰিব”ৰ কথাত, লেখকে যদি “তাও”ক “টাও”ৰে তাও-নকবিলেহেঁতেন, আৰু গুচকি ‘কাঢ়িব’ পেটু কাঢ়ি ‘ঢ’ৰ ঠাইত “ব”ক জুখ্মালেহেঁতেন তেওে ধনাইব উপস্থিত বিগন্ধত আমাৰ দুখ বেজাৰ একো নেলোপিলহেঁতেন। ১৫ পিঠি—“সোঁ ধাপ ৰবা বাৰীখনেই।” এই “ধাপ” চাপেৰে ৰবাহেঁতেন তাত “ধ” অশুদ্ধ

ভিতা-মূলৰ গছ নগজিলহেঁতেন । ১৬ পিঠিত, “ক্ষুৰ্ভিবে সৈতে বোকোচাত উঠে” । মাথোন এটা দীৰ্ঘ উকাবৰ বাবে আৰিও ক্ষুৰ্ভিবে উঠিব নোৱাৰিলে । টেটোনে “হাতৰ সাৰে ভবিব সাৰে” আৰাৰ বিবেচনাত ‘হাতত সাৰে ভবিত সাৰে’ হে idiomatic. ১৩ পিঠিত মোৰ চালত চলি-বিচোন ।” “চালত চলা” মাতৰাৰ অসমীয়া নহয় । “সাগুহ” নে সান্দহ ? “সাগুহ” সান্দহ নহৈ গুৰি-কবাইৰ নিচিনা হোৱা বাবে “ভোজনং বিৎ” হবৰ সম্ভৱ । সান্দহ সন্দেহৰ পৰা ওলাইছে । সন্দেহ মানে বাৰ্তা, বাতৰি । আগৰ কালত কোনো লোকে বন্ধু বান্ধৱৰ বাতৰি লবলৈ বাওঁতে তেওঁলোকলৈ কোনো ভাল খোৱা বস্তু লগত লৈ যোৱাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত আছিল । বঙ্গদেশত ছেনা-চেনিৰ মিঠৈ লৈ গৈছিল ; আসামত খুন্সা চাউলৰ সেই খাদ্যটো লৈ যোৱা হৈছিল ; সেইদেখি লাহে লাহে সেই দুই খাদ্যৰে নাম সন্দেহ আৰু সান্দহ হল । ১৭ পিঠি—“মুহুহু আহি টেটোনক গবা মাৰি ধৰে ।” ব্যাকৰণ মতে এই ফাকি অশুধ । “গৃহস্থই” হব লাগে । কাৰণ, অ কাৰাস্ত শব্দৰ কৰ্তা কাৰকত ই হয়, নেহয় । ২৮ পিঠিত, “গভাইদ্” । গভাইত হে শুধ, “গভাইদ্” নহয় । ৩১ পিঠি,—“অপৰাধি” । ‘অপৰাধী’ হে শুধ ৬৪ পিঠি,—“কপ হলেও,” “কলিয়া ভোমোবাটিলৈ ।” ‘কপ’ আৰু ‘কলীয়া’ হে শুধ । এনেবিলাক দোষ কিতাপ-খনিত অনেক আছে ; সেইবোৰ গুচিলে আমি সন্তোষ পাম । “পটক্ষেপণ” “ঘবনিকা পতন” এনেবোৰ কথা অসমীয়া কিতাপত কিয় ব্যৱহাৰ কৰা হয় কব নোৱাৰা । আৰ-কাপোৰ, আৰ-কাপোৰ দিয়া বা পেলোৱা কথা ব্যৱহাৰ কৰি “অবৰ্জং” ঘবনিকা-কবনিকাক নিচিনা কথাবোৰ অসমীয়া ভাষাৰ ভিতৰত নোসোমাবলৈ তাৰ ছৰাব-মুখত “প্ৰবেশ নিষেধ” লেখি “চাইন বৰ্ড” আৰি দিয়া উচিত ।

নাটক হলেও তাত ভাৱবীয়া ভাৱবীয়াৰীৰ মুখত অশ্ৰাব্য অঙ্গীল কথা দিয়াটো উচিত নহয় । মাছৰ হাটৰ ভিকতাৰ দন্দৰ বিবৰণ নাটকত দিব লাগিলেও সেই দন্দত ব্যৱহৃত হোৱা ভাষাবোৰ সাল-বদল নকৰাকৈ যেনে শুনা যায় তেনেকৈ দিয়াটো উচিত নহয় ; কাৰণ অসমীয়া ভাষা শ্ৰোতা । কোনো ভাল মানুহে ব্ৰীড়া অহুতৰ নকৰাকৈ অশ্ৰাব্য গালিৰ মাতবোৰ শুদ্ধি থাকিব নোৱাৰে । “টোটোন-তাহুলি” কিতাপৰ ১০৪ পিঠিত খনাইব

ন্যাকাৰজনক বাক্য, ২৬ পিঠিত পোহাৰীৰ অন্নীল হাতেই, আৰু ১৭ পিঠিত টেটোনৰ তেনে বিধৰ “বাপেকে” কথাৰ ব্যৱহাৰেই আমাৰ কথাৰ শাকী। পঞ্চম অঙ্কৰ প্ৰথম গৰ্ভাঙ্কেৰে নাটকৰ বি সামৰণি মৰা হৈছে, সেই সামৰণি কলিকতাৰ ঠাৰ থিয়েটৰত বা কলিকতাৰ থিয়েটৰত গিবীশ ঘোষ বা অমৰ দত্তৰ নাটকৰ সামৰণি যদি বাবেওটিকাল হৈয়েই থাকিলহেঁতেন, আৰু সি সুবসুৰ্বকৈ আশামৰ টেটোনৰ বোকোচাত উঠিবলৈ নগলহেঁতেন তেনেহলে আমি পৰম সন্তোষ পালোহেঁতেন।

সাদৰী । শ্ৰীমুত বসুনাথ চৌধুৰী বচিত। এই কিপাপখনিৰ ভিতৰত ২১ টি কবিতা আছে। কবিতাবিলাকত ভাবৰ মাধুৰ্য্য-আৰু ভাবৰ লালিত্য আছে। সাদৰী পঢ়ি আমি সন্তোষ পাইছোঁ। সাদৰীৰ লেখকৰপৰা আমি ন-ন-টক আৰু কবিতা পুথি পাবৰ আশা কৰিলোঁ।

বিলাতৰ চিঠি ।

ব্ৰাইটন লণ্ডনৰপৰা ৫০ মাইলমান দূৰ। ইয়াক Queen of seaside resorts বুলি কয়। লণ্ডনৰ ওচৰত এই ঠায়েই সমুদ্ৰতীৰৰ ঠাইৰ ভিতৰত প্ৰধান। ব্ৰাইটন দ্বীপ দেখি সমুদ্ৰতীৰৰ ঠাইৰ অস্ত নাই। তাৰ ভিতৰত নাম-জলা ঠাইও বহুত। এই নাম-জলা ঠাইৰ ভিতৰত ব্ৰাইটনক কোনোৱে সৰ্বপ্ৰধান ঠাই বোলে। কোনোৱে এই ঠাইৰ আকাৰ দেখি ইয়াক London by the sea বুলিও অলপ বিক্ৰম কৰি কয়। মাহুহে সমুদ্ৰ তীৰলৈ যেতিয়া যায় তেতিয়া “ক্যাছন”ৰ দ্বাৰা সিমান নাধাৰ অৰ্ধাৎ কাপোৰৰ পিনে তেওঁ সিমান চকু নেবাখে; কিন্তু ব্ৰাইটনত এনে নহয়। লণ্ডনত যেনে পৰিপাটীৰূপে কাপোৰ-কানি গন্ধিৰ লাগে ব্ৰাইটনতো তেনেটক মাহুহে পিকে। লণ্ডনলৈ যি মাহুহ আছে ব্ৰাইটনলৈ অস্ততঃ এদিনৰ নিমিত্তে প্ৰতৰ্ণৰ বোৱা উচিত।

ইয়াত বেলপাড়ীত অহাৰোৱাৰ বৰ সুবিধা। এনে সুবিধা যে মাহুহে

ব্রাইটনৰপৰাও লণ্ডনলৈ আহি আশিচ কৰি দিনো উত্তৰি যাব পাৰে। কোনো কোনোৱে এনে কৰেও। বৰ ক্ৰম ট্ৰেন হলে এৰুটাতো ব্রাইটনৰ পৰা লণ্ডন কি লণ্ডনৰপৰা ব্রাইটনলৈ আহিব পাৰি। ইয়াত ভাল মানুহেও তৃতীয় শ্ৰেণীৰ গাড়ীত উঠে। তৃতীয় শ্ৰেণীত ফুৰাটোৱেই হে বিবল। অৱশ্যে বৰ ডাঙৰ মানুহ, বৰ ধনী মানুহসকলে প্ৰথম শ্ৰেণীত উঠে, আৰু ফোঁপ-বহী মানুহেও উঠে। সাধাৰণতঃ কিন্তু তৃতীয় শ্ৰেণীত হে মানুহ উঠে। অৱশ্যে আমাৰ দেশৰ তৃতীয় শ্ৰেণী আৰু ইয়াৰ তৃতীয় শ্ৰেণীৰ অৱস্থা বহুতো বেলেগ। এই কাৰণেই ইয়াৰ তৃতীয় শ্ৰেণীত বিনাকষ্টে ভ্ৰমণ কৰা যায়। আৰু এটি কথা, দেশখনেই বা কিমান ডাঙৰ! বেঙ্গত বিছনা পাতি শোৱাৰ তো সিমান দৰকাৰ নাই। আমাৰ দেশত কলিকতাৰপৰা বৰষে কি কলিকতাৰ পৰা পিণ্ডি কি টুটিকোৰিণ কিমান দূৰৰ বাট! পানী ল, বিছনা ল, পেৰা ল, হেৰ অমুকাৰাম, ধোৱাখোৱাটো লবলৈ নাপাহৰিবি, ইত্যাদি। ইয়াত সেই বোৰৰ সিমান আঁসোঁৱাহ নাই। বটলকে আপনি যাব, বিছনাপাতি গামোছা ইত্যাদি পাব। সেইদেখিয়েই ইয়াৰপৰা মানুহ গলে বৰষেত “ভোৱালিয়া” কিনা গাক কিনাৰ ধুম পৰি যায়। জাবকালি হলে এখন বেল গাড়ীত বগ (rug) লৈ ফুৰা ভাল। দীঘলীয়া বাট হলে—যেনে ভাবক এডিনবৰাৰপৰা লণ্ডনলৈ—বগ গাক কেৰেয়াটক লবলৈকো পায়। তৃতীয় শ্ৰেণীত ভালকৈ আৰামেৰে শুই টোপনিয়াৰ নোৱাৰি; চলি বহিয়েই সেই কাম সম্পন্ন কৰিব লাগে। প্ৰথম শ্ৰেণী দ্বিতীয় শ্ৰেণীতো তৰ্ধবচ বুলিলেই হয়।

সি বাক যি হওক, আমি ব্রাইটনৰ কথাৰূপে অলপ আৰু কৈ এইবাৰৰ লেখা সামৰে। ব্রাইটনক চতুৰ্থ জৰ্জে “ফেশ্যনেবোল” কৰে। চতুৰ্থ জৰ্জ যেতিয়া প্ৰিন্স অৰ্ব'ওৱেলচ্ আছিল তেতিয়া তেওঁ সেইখিনি সময়ৰ “ফেশ্যনৰ” বজা আছিল। তেওঁ সেই ঠাইত পূৰ্বদেশীয় ধৰণৰ এটা বাজপ্ৰাসাদ নিৰ্মাণ কৰাইছিল। তেতিয়াৰপৰা ব্রাইটন “ফেশ্যনেবোল” হল। আজিকালি এই প্ৰাসাদ ছপেনী দি সোমাই চাব পাৰি; আৰু ইয়াত সপ্তাহত কোনো কোনো দিন ব্যাণ্ড বাজে। এই প্ৰাসাদৰ নাম Pavilion. ইয়াৰ Architecture একেবাৰে আমাৰ দেশী। অৰ্থাৎ তাৰ ওপৰৰ ডোমবোৰ ঠিক মছজিদৰ ডোমৰ dome দৰে। আৰু এই প্ৰাসাদ ৰে Oriental ধৰণৰ তাৰ আন চিমণ্ড

আছে। ব্ৰাইটনলৈ গলে এবাৰ অন্ততঃ এই Pavilionৰ ভিতৰৰ চাৰিউকালে ভূমুকি মাৰি অহা উচিত।

আৰু এটি কথা। ইংলণ্ডৰ ডাঙৰ ডাঙৰ মানুহৰ (আমাৰ দেশৰো আজি কালি তথৈবচ) প্ৰায়ে বাতৰ বেমাৰ আছে। তেতিয়াও আছিল। ব্ৰাইটনত সেইখিনি সময়ত এজন ভাৰতবৰ্ষীয় মুছলমান আছিল। তেওঁ ৰোগীৰ গা পিটিকি নৰিয়া ভাল কৰিছিল। তেওঁ ব্ৰাইটনক “ফেশ্যনেবোল” কৰাৰ এটি কাৰণ। আমি ভাৰতবৰ্ষীয়; সেইদেখি যেতিয়া আমি এই বিষয় জানিব পৰিলোঁ তেতিয়া আমাৰ বৰ আনন্দ হৈছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ পৰা মানুহ তেতিয়াও ইংলণ্ডলৈ আহিছিল, আজিকালি তো আৰু অহা উচিত।

যি মানুহ ইংলণ্ডলৈ আহে তেওঁৰ কেৱল লগনতে বহি থকা অমুচিত, আন ঠাইও চোৱা ভাল। ব্ৰাইটন ওচৰতে, সেইদেখি ব্ৰাইটনৰ কথা কেয়াৰমান কৈছোঁ। ইয়াৰ জল বায়ু ভাল, সেইদেখি এই ঠাইক Dr. Brighton বুলিও মাতে।

সমুদ্ৰৰ তীব্ৰ ডোৰৰ বন্ধোৱা। তাত মানুহে অনবৰত খোজ কাঢ়িবই লাগিছে। ইয়াত দুখন Pier আছে, এখনৰ নাম West Pier আৰু আন এখনৰ নাম Palace Pier। গল্পাৰ গোপালপুৰত এমাহমান আমি আছিলোঁ আপুনি জান। তাতো আমি ভগা হওক চিপা হওক এখন পিয়েৰ দেখিছিলোঁ। আমাৰ আসামৰ মানুহে পিয়েৰ (Pier) কি বুজা অলপ টান হেন পাওঁ। সমুদ্ৰতীৰৰপৰা দলঙৰ দৰে কাঠ আৰু লোৰে তৈয়াৰ কৰা এটি বন্ধ,—এই ধৰক হাওড়াৰ পুলৰ সমান দীঘল। অৱশ্যে সকলো পিয়েৰৰ দীঘল একে নহয়, কোনোখন ডাঙৰ কোনোখন সৰু। এই Pie: বোবৰ মূৰত, সমুদ্ৰৰ পানীৰ ওপৰত প্ৰায়ে এটা ঘৰ থাকে, সেই ঘৰটোকে Pavilion বোলা হয়। এই প্যাভিলিয়নত গান বাজনা, খিয়েটৰ কি আন বকম আমোদ প্ৰমোদ হয়। Pier সোমার্গতেও পয়চা দি সোমাব লাগে আৰু পিয়েৰৰ মূৰত থকা প্যাভিলিয়নবোৰতো সোমার্গতে আকৌ পয়চা দি সোমাব লাগে,—অৰ্থাৎ ইংলণ্ডত সঁচাকৈয়ে ঊঠোঁতে পয়চা বহোঁতে পয়চা। সমুদ্ৰৰ তীব্ৰ বন্ধোৱা বাটত ডেক মাচিয়া কি আন মাচিয়া সলোৱা আছে,

বহাগ ১৮৩২] গাৰ্বলিয়া মানুহৰ প্ৰতি এটি উপদেশ । ১২৫

ভাত বহোঁতেও পয়চা দি বহিব লাগিব ; বেকত পয়চা দিব নেলাগে ।

ব্ৰাইটনৰ লগালগি এখন ঠাই Hove, সিও ব্ৰাইটন ; তাক West Brighton বোলে । এই যেনে কলিকতা গ্ৰাম বজাৰ, কি কলিকতা ভবানী-পুৰ । ব্ৰাইটনৰপৰা চাৰি মাইল দূৰত Rotting dene বুলি এখন ঠাই আছে । ইয়াত বিখ্যাত চিত্ৰকৰ বৰ্ণ জোনচ আৰু লেগক হাড্‌য়ৰ্ড কিপলিঙৰ ঘৰ আছে । আচল ব্ৰাইটনত কৈ পশ্চিম ব্ৰাইটনত নিজান দেখি হোত অথবা পশ্চিম ব্ৰাইটনত সবহ মানুহ থাকিবলৈ চেষ্টা কৰে ।

যেনে দেখা গৈছে এনে মনত হব পাৰে যে ছ শ তিনি শ বছৰৰ পাছে ব্ৰিটেনৰ চাৰিউফালে সমুদ্ৰতীৰবোৰ ঘৰেৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ যাব । ইমান সোনকালে ইয়াত চাৰিউফালে ঘৰ তৈয়াৰী হবলৈ ধৰিছে, যে সমুদ্ৰতীৰৰ প্ৰাকৃতি-শোভা মানুহৰ ঘৰে নথকা কৰিব । ই অল্পশ্ৰে আমাৰ নিজৰ কল্পনা । আমি পোন্ধৰ বছৰৰ আঠগমে ইংলণ্ডলৈ যেতিয়া আহোঁ তাতকৈ ইংলণ্ডত ঘৰবোৰ সবহ যেন এতিয়া লাগে ।

শ্ৰীজ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা ।

গাৰ্বলীয়া মানুহৰ প্ৰতি এটি উপদেশ ।

মাক বাপেক লৰা চোৱালী আদি আপোন মানুহ লৈ এক পৰিয়াল হয় । সেইবিলাক বাচি গৈ বেলেগ ঘৰ বাৰী কৰি থাকিলে এচুবুৰি হয় । এইদৰে বহুত ঘৰ মানুহ গোট খাই সম্পদে বিপদে বৃদ্ধবাজ কৰি থাকিলে গাঁও পতা হয় । গাৱৰ মানুহৰ যিমান মিলা শ্ৰীতি থাকে সিমান সেই গাঁৱৰ মঙ্গল আৰু বুকু ডাঠ ; কোনো শত্ৰুৱে আঙ্গুলি টোঁৱাবলৈ সাহ নকৰে । কিন্তু ছুখৰ কথা এই হে মই ঘৰ বোলাবলৈ বিচাৰি আৰু পৰহিছে খুচৰি গাৰ্বলীয়া লগালগি দিনক দিনে বাঢ়িব লাগিছে । কোনো সবাহ বিয়া ভোজ আদি উৎসৱ হলে সকলোৱে দেখাওনাটক খাইবেলি নেহানেহি বাঢ়ক ছাৰি তেনে আনন্দৰ দিনত বাদ কুৰাৰ উজাৰি অনেকৰ মনত বেজাৰ লগাই হাই-উকৰি হে কৰে । গাৰ্বলীয়া জ্ঞানী সঘিবেচক লোক, তেওঁক বৰমূৰীয়া পাতি সকলোৱে তেওঁৰ পৰামৰ্শমতে কাৰ্য্য কৰিলে গাঁও একমুঠীয়া আৰু

সবল হয়। গাঁৱৰ জগৰ পঞাইতে ভাঙিবলৈ চেষ্টা কৰিলে সঁচা কথাটো বেগতে ওলাই পৰিব আৰু সুবিচাৰ হব; কচাবি ঘৰলৈ আহিবলৈ দিলে, যেনে গাত হুৰ পয়চা খবচ নানা লটিবটি, তেনে ধৰ্মচিয়াই মিছা কবলৈও আকল বঢ়োৱা হয়। মাহুহ কচাবি ঘৰ উঠিলেই কিছুমান বদচলাহি মাহুহৰ হাতত পৰে আৰু তেনে বিধৰ মাহুহে ছুই বুদ্ধি দি অনেকক নানা ছুৰ্গতি কৰায় আৰু নিজেও পোহ যায়। গোচৰ কৰাবপৰা বনাত্তৰ আৰু বিবাদ বাঢ়িবৰ বাট মুকলি হয় মাথোন। এতেকে আমি কওঁ হেৰা গাওঁ-বন্ধীয়া লোকসকল! তোমালোকে ধৰ্ম্মত থাকি গা সুখেৰে বাধি পইচা বাধিবলৈ আৰু পৰস্পৰ মিতা-প্ৰীতিৰে থাকিবলৈ মন কৰি পাৰ্থ্যমানে গাঁৱৰ জগৰ গাঁৱতে ভাঙিবলৈ চেষ্টা কৰা; অতি গুৰুতৰ জগৰ হে কচাবিলৈ আনিবলৈ দিবা। তেনেহলেই গাঁৱৰ সৰ্ব্বপ্ৰকাৰ মঙ্গল হব।

শ্ৰীউপেক্ষনাথ বৰুৱা ।

কবিতা ।

ভনিছিলোঁ আই তুমি জগত মোহিনী,
তোমাৰ অনন্ত গুণ জগজনে গায়,
ভাবুকৰ চিন্তা তুমি, নয়নৰ মণি,
সুগন্ধি পুষ্পেৰে মাৰ্গে পূজা দিলে পায় ।
ফুলৰ আৰ্জলি আমি কত দিন আই,
পুজিলোঁ বতন কৰি যুগল চৰণ ;
তোমাৰ লাষণ্য স্বৰ্থ যনে যনে চাই
আনন্দৰ চকু-লোৰে ভিৰালোঁ নয়ন ।
“নেলাগে তোমাৰ ফুল, নিয়া ওলোটা হৈ,”
দিগা মোক এই বুলি কাঠ-সমিধান ;
হৃদয়ৰ উচ্চ আশা গল সিদিনাই,
সিদিনাৰেপৰা মোৰ বিবাগী পৰাণ ।
সুৱেলা “বাহীৰ” যাতে পুৰণি কাৰনা
জগালে, হিয়াত ছুলি মজুন চেতনা ।

শ্ৰীহৰ্যাকুমাৰ ছুঞা ।

প্ৰথম বছৰ, সপ্তম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
অতৃপ্তি (কবিতা)	১৯৭
সম্পাদকৰ চৰা	১৯৭
পুৱা (কবিতা)	২০৩
মহামহোপাধ্যায় চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰ	২০৪
নগৰীয়া আৰু গাঁৱলীয়া জীৱন	২০৮
বসন্ত (কবিতা)	২০৯
কুপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি— চন্দ্ৰা ৰাধাৰ দন্দ (গীত)	২১১
মোৰ দেশ (গীত)	২১২
বিলাতৰ চিঠি	২১৩
পুৰণি কথাত নতুন ৰং	২১৯
গীত (১)	২২৭
গীত (২)	২২৭

অতৃপ্তি ।

প্ৰাণৰ প্ৰাণত কিয় হেঁপাত ইমান ?
 সংসাৰ তো অতৃপ্তিৰ ঘৰ ।
 বিচাৰি গোটাই আনি অনন্যো বতন
 বাঁহলোঁহি দ'ল সম্পদৰ ।
 সকলোৰে সোঁ-মাজতে জনগামনত
 ধাপি ধলোঁ লখিমী গোসানী ।
 বাহিৰ জগত পৰা মনক আকলি
 ধ্যানত বহালোঁ টানি আনি ।
 ধ্যানৰ মাজতে প্ৰাণ উচুপি উঠিল,
 কিহৰ চিন্তাত গয় ভোল !
 ইমানতো কিনো আক অসম্পূৰ্ণ বল ?
 লখিমীৰ নেজানিলে যোল ।
 অতৃপ্তিৰ নই বই তৃপ্তিৰ সাগৰ
 বিচাৰি কেতিয়া পাব—অন্ত ভাগবৰ ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগববাণা ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

মেলেৰিয়া । আজিকালি কথায় কথায় মেলেৰিয়াৰ নাম শুনা যায় ।
 কিন্তু মেলেৰিয়া কাক বোলে সেইটো নগৰৰ মাহুৰে অলপ-অচৰপ বুদ্ধ
 পালেও 'পাৰ্ৱলীয়া চৰা মাহুৰে বুদ্ধ নাপায়' সেইদেখি ডাক্তৰসকলে নে;

দি কি ব্যাধিবোৰক মেলিবিয়া জাতৰ ভিতৰলৈ তোলে, আজিৰ প্ৰশংসিত
ওৰ অংশ হু লব পুঞ্জিচোঁ ।

*
**

আমাৰ পুৰণি চিনাকি কঁপনি-জ্বৰ, এটেকিয়া-জ্বৰ, ডোগ-জ্বৰ, জঙ্গলী-জ্বৰ,
কলা-জ্বৰ বা কালী-আজ্বৰ, পৰ্ব্বতীয়া-জ্বৰ বোবেই মেলিবিয়া কুলীয়া জ্বৰ ।
মেলিবিয়া (Malaria) শব্দটো ইটালীয় ভাষাৰপৰা অহা । Mal মানে
নেয়া, aria মানে বায়ু । মেক্কুলক (Macculloch) নামে ইংৰাজ ডাক্তৰ
এজনে ১৮৭৭ পৃষ্ঠাকত এই শব্দটো ইংৰাজী ডাক্তৰী শাস্ত্ৰত সুমায় । গুৰুত
দ্বিভ বায়ু বুজোৱা মেলিবিয়া শব্দটো লাহে লাহে সেই বায়ুৰ দোষত উৎপন্ন
গোৱা নুৰ্ভায়াটোকে বুজোৱা হ'ল । মেলিবিয়া মানে, ওপৰত লেখ দিয়া
জ্বৰবোৰৰ একোট ।

*
**

পৃথিবীৰ প্ৰায় সকলো দেশতে মেলিবিয়া ব্যাধি বৰ্ত্তমান । কিন্তু স্বাস্থ্য
পিপ্ৰানৰ উন্নতিৰ লগে লগে ঠাইৰ আৰু মানুহৰ স্বাস্থ্যৰ উন্নতি হোৱাত
মেলিবিয়াৰ প্ৰভাৱ আৰু বিস্তাৰ আগতকৈ ভালমান কমি আহিছে ।
মেলিবিয়াত ভোগা মানুহৰ জ্বৰ-খাপৰি বাঢ়ে, বকুত বিকুত হয়, গাৰ তেজ-
কুৰ কমি বৰণ শেতা পৰে বা কলা হয় বা হালধীয়া হয়, চকু হালধীয়া হয় ;
ইত্যাদি । তিৰাইৰ নিচিনা ঠাই মেলিবিয়াৰ বাহ । তিৰাই অঞ্চলৰ
মানুহবোৰ দেখিবলৈ তেজ-কুৰ নাইকিয়া, কদাকাৰ, মুখ উৰুহা, পেট ডাঙৰ,
মূৰ ডাঙৰ, হাত ভৰি চুচিয়া মৰা, চেপেটা নকা আৰু বৰ-কণা হয় । যিবোৰ
নৰীয়াই এই পৃথিবীত মানুহ মাৰি নিয়ে, সেইবোৰৰ ভিতৰত মেলিবিয়া
অকটৈ আদৰ্শনিৰ বাবে জনবীয়া ।

*
**

মেলিবিয়াৰ ঠাই,—গঙ্গা, ইউফ্ৰেটচ, পো, মিছিছিপি, অৰিণক আদি
নৈৰ মুখৰ ঠাইবোৰ ; যিবোৰ ঠাই দ জেকা আৰু পানীত তল যায়, আৰু
তিৰাই অঞ্চলৰ নিচিনা হাবিয়নি ঠাইবোৰ যাৰ বায়ু সেমেকা । জেকা জঙ্গলী
ঠাইত মেলিবিয়া হয় । কিন্তু কোনো কোনো পৰ্ব্বতীয়া শুকান ঠাইতো
মেলিবিয়া হোৱা দেখা গৈছে । যেনে,—হংকঙত, বেৰ্লুচিয়ানত, দাক্ষিণাত্যৰ

মহীশ্বৰত, পাবন্যৰ কোনো কোনো ঠাইত । উত্তৰ - আমেৰিকাৰ "প্ৰেৰি" (Prairies) আৰু ভেনিজুৱাৰ "চেভেনা" (Navanna) অৰ্থাৎ দীঘল বাঁহেৰে ঢাক খাই থকা বৰ বহল পথাৰবোৰ । ৰাজপুতনাৰ আৰু সিন্ধুপ্ৰদেশৰ কোনো কোনো ঠাইতো মেলিবিয়া হোৱা দেখা গৈছে । দেৱ বছৰ মানৰ আগেয়ে দিল্লী লাহোৰ আৰু আদি ঠাইবোৰত মেলিবিয়াৰ ইমান প্ৰকোপ হৈছিল যে সেই বোগত ভালেমান মানুহ মৰিল ।

কেতিয়াবা সমুদ্ৰৰ ওপৰত কোনো জাহাজতো মেলিবিয়া "এপিডেমিক" (বহুজন-ব্যাপী বোগ) হোৱা দেখা গৈছে । জাহাজৰ ভলিত থকা পানী গেলি তেনে হোৱাটো বুলি ডাক্তৰসকলে কয় । আচৰিত কথা যে শিৱা-পুৰৰ নিচিনা কোনো কোনো ঠাইত মেলিবিয়া হবৰ সকলো কাৰণ বৰ্তমান থাকিও আন কোনো বিশেষ কাৰণৰ নিৰ্মিতে মেলিবিয়া নহয় ।

সচৰাচৰ শৰৎকাল মেলিবিয়াৰ বতৰ । ধান আৰু আন শহবোৰ সেই সময়ত দাই নিয়া হয় ; তাৰ নবা খেৰ আৰু পাতবোৰ পথাৰত পৰি থাকি সেইবোৰৰ ওপৰত প্ৰথমতে বৰষণ, আৰু তাৰ পিছত বদ পৰি সেইবোৰে গেলি পচি মেলিবিয়াৰ বীজ উৎপাদন কৰে । বাৰিষা কালতো তেনে কাৰণতে মেলিবিয়া হয় । বেলি মাৰ যোৱা সময়ত সকলো ঠাইতে আৰু সকলো ঋতুতে মেলিবিয়া জন্মোৱা কাৰণৰ প্ৰাচুৰ্য্যৰ বেছি হয় । বৰ ষাণ আৰু বদৰ দিনৰ পিছত চেচা ৰাতি হলে মেলিবিয়াই বাঢ়িবলৈ সুবিধা পায় । বেলেগ বেলেগ দেশত বেলেগ বেলেগ ঋতুত মেলিবিয়া হয় । দক্ষিণত আৰু মহীশ্বৰত বৰ ষাণকালি যেতিয়া বদৰ প্ৰকোপ বেছি হয় তেতিয়া মেলিবিয়া জনমে ।

গধূলি আৰু ৰাতি নিয়ৰ পৰা কালত স্নেকা ঠাই, জম্বলী ঠাই, হোলা, গেলা বিল আৰু পানীত তল বোৱা দ য়াটি ইত্যাদিবৰপৰা ক্ৰমাগত দূষিত ভাপ ওপৰলৈ উঠি সি বায়ু দূষিত কৰি মেলিবিয়া বোগৰ বীজ চাৰিউ ফাপে সিচৰতি কৰি দিয়ে । শুকান ঠাইত বা পৰ্ব্বতীয়া ঠাইত মেলিবিয়া হোৱাৰ

কাৰণ, আন অনেক কাৰণৰ ভিতৰত এইটোও যে সেইবোৰ ঠাই বেগতে তপত আৰু চেচা হয়। মহীশূৰৰ পৰ্ব্বতীয়া জৰ সেইদেখি মাৰ্চ এপ্ৰিল মেই আৰু জুন মাহত হয়।

••

যি লোকৰ স্বাস্থ্য ভাল নহয়, আৰু শৰীৰৰ ওপৰত হঠাৎ পৰিবৰ্ত্তনশীল জল বায়ুৰ প্ৰভাৱ বোধ কৰিবৰ ক্ষমতা কম, তেনে লোকেই মেলেৰিয়াত পৰে। যি বৰ বদ আৰু ঘামৰ প্ৰভাৱত নিজক পেলায়, আৰু সেইদৰেই বৰ জ্বাৰ আৰু জেকা বায়ুতো, তেওঁৰ মেলেৰিয়া, এটেক্সা, বা ডোম-জ্বৰ বা নেবা-নেপেৰা জ্বৰ হবৰ সম্ভৱ। যি গাত কাপোৰৰ, পেটত আধাৰৰ, আৰু থাকিবলৈ ঘৰৰ দুখত পৰে সি মেলেৰিয়া ৰোগৰ গবাহত নপৰাকৈ থাকোঁটো টান। মেলেৰিয়াত পৰা লোকজনে সতকাই তাৰ হাত সাৰিব নোৱাৰে। আগেয়ে এবাৰ যাব এটেক্সা বা ডোম-জ্বৰ বা কঁপনি-জ্বৰ হৈছিল। তেওঁ সাৱধানে নাথাকিলে আকৌ তেনেকুৱা জ্বৰ হাতত পৰিবৰ খুব সম্ভৱ।

••

ৰাতি ঘৰৰ ভিতৰত জুই ধৰি ৰাখিলে মেলেৰিয়াৰ বীজ নষ্ট হয় বুলি কয়। ঘৰৰ ওচৰত (অৱশ্যে সবহকৈ নহয়) গছ-গছনি থাকিলে হেনো সেইবোৰে সূৰ্য্যৰ উত্তাপ লবালবিকৈ বিকীৰণ হবলৈ নিদি মেলেৰিয়াৰ বিপদভাৰণ কৰে। মেলেৰিয়াক এটা বিৰাক্ত বস্তু বুলি ধৰিলে, সি যে চাৰিউকালে বিয়াপি পৰে সেইটো অনাৱাসে বুজিব পাৰি। সাধাৰণতঃ মাটিৰপৰা কেইহাতমান ওখলৈকে হে সেই বিৰাক্ত পদাৰ্থটো উঠি যায়, বৰ ওখ ঠাইলৈ নাযায়। সেইদেখি দু-মহলা তিনি-মহলা ঘৰৰ ওপৰত থকা লোকক মেলেৰিয়াই ধৰাটো কৰ।

••

জেকা মাটিৰ ভাপৰপৰা আৰু গেলা পচা গছ-পাত জাবৰ-জোখৰপৰা ওপোৱা বিৰাক্ত ভাপেই মেলেৰিয়াৰ কাৰণ বুলি অনেক কালৰপৰা চলি অহা বিশ্বাস। কোনো কোনোৱে আৰু এটা কাৰণ নিৰ্দেশ কৰে, যে বেছি চেচা আৰু জেকা অৱস্থাত পৰি কোনো সাজুহৰ শৰীৰৰপৰা বেগাই সবহকৈ উত্তাপ ওলাই গলে তেওঁৰ কঁপনি জ্বৰ বা এটেক্সা-জ্বৰ বা নেবা-

নেপেৰা অৰ হৰৰ সত্তৰ। অৰ্থাৎ হঠাৎ গাত সবহকৈ ওপত বা চেচা লগোৱাজনক মেলেবিয়াই ধৰিবলৈ সূচল পায়।

••

এইটোৱেই মেলেবিয়াৰ সৰ্ব্বকৈ বহুকালৰপৰা প্ৰচলিত মত। কিন্তু আজিকালি নতুন মত আৰু বিশ্বাসে এই পুৰণি মত আৰু বিশ্বাসক খেদি দি সেই ঠাই লৈছে। আজিকালিৰ মত হৈছে যে মেলেবিয়াৰ গুৰিত কীটাণু। মাউৰ আৰু আই-ওলোৱাৰ গুৰিত যেনে কীটাণু ধকাটো প্ৰমাণিত হৈছে, মেলেবিয়াৰ গুৰিতো সেইদৰে কীটাণু ধকাটো ডাক্তৰসকলে প্ৰমাণ কৰি সিদ্ধান্ত কৰিছে। সেই কীটাণুবোৰে মানুহৰ তেজৰে সৈতে মিহলি হৈ শৰাৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই মেলেবিয়া জন্মায় বুলি তেওঁলোকে কয়। কীটাণুবোৰে মানুহৰ শৰীৰত সোমাই ইমান সোনকালে নিজৰ বংশবৃদ্ধি কৰে যে অলপ কালৰ ভিতৰতে সিহঁতে মানুহৰ পোটেইটো গাৰ বস্তু দূষিত কৰি পেলায়।

••

প্ৰথমতে মানুহৰ গাত মেলেবিয়াৰ জীবাণুবিলাক মহে সূমায়। এনফিলিচ (anopheles) নামে এবিধ মহৰ এই কাম। এনফিলিচ কোন্-কোনোৱা বিধৰ মহ নহয়, নিমাতী মহ। সিহঁতে মনে মনে মানুহৰ গাত পৰি তেজ খায়, আৰু সিহঁতে কামোবাবোৰ যৰ গম পোৱা নাযায়। এনফিলিচৰ গুং আৰু মুখত মেলেবিয়াৰ জীবাণুবোৰ থাকে, আৰু সি মানুহৰ গাত গুং বহুৱাই তেজ শুহি খাওঁতে সেই জীবাণুবোৰ মানুহৰ গাৰ তেজত সোমায়। প্ৰথমতে এনফিলিচ মহে মেলেবিয়াই ধৰা বোগীৰ গাত পৰি তাৰ তেজ খাওঁতে সেই তেজৰপৰা মেলেবিয়াৰ জীবাণু সেই মহৰ পালৈ যায়, আৰু সিহঁতে মহৰ গাত বাহ লৈ লেখত বাঢ়ি আকৌ সেই মহে যেতিয়া আন কোনো স্তন্থ মানুহৰ তেজ খায়, তেতিয়া সেই স্তন্থ মানুহৰ গাত সোমাই তেওঁক মেলেবিয়া বোগ দিয়ৈ। এইদৰেই মেলেবিয়া বোগ এজনৰপৰা আন এজনৰ পালৈ খুচৰি যায়।

••

মেলেবিয়াৰ ঘাবাই দূষিত জলবায়ুৰপৰা মেলেবিয়া হোৱা বুলি আপৰ

বি পুৰণি বিশ্বাস আছিল সেই বিশ্বাসটো। নতুন মতামতসমূহকলে একেবাৰেই ভুল বুলি কৈছে। মেলেবিয়া হোৱা ঠাইৰ মাটি জল আৰু বতাহ পৰীক্ষা কৰি দেখা গৈছে যে তাত মেলেবিয়াৰ জীবাণু সমূহি নাই; সেই জীবাণু সেই ঠাইৰ মহ আৰু মালুহৰ গাত হে পোৱা যায়। এজনৰ গাৰপৰা আন এজনৰ গাঁটে মেলেবিয়া পঠিয়াব নিমিত্তে মেলেবিয়া হোৱা ঠাইৰ দূষিত জল বায়ু আদিৰ দ্বাৰাই ভালেমান পৰীক্ষা কৰিও দেখা গৈছে, যে তাৰ দ্বাৰাই মেলেবিয়া উৎপন্ন নহয়; সেই কাৰ্য্য অকল এনফিলিচ মহৰ দ্বাৰাই হে হয়। বিলাতত এই কথা পৰীক্ষা কৰিব নিমিত্তে জনচেৰেকে স্নুছ ডেকাক ইটালীৰ মেলেবিয়া ৰোগ থকা ঠাইৰপৰা কিছুমান মহ আনি কামোবোৱা হৈছিল। দেখা গল যে সেই মহৰ কামোৰ খাই সেই ডেকা কেইজনৰ মেলেবিয়া জ্বৰ হল।

* * *

এতিয়া এইটো স্থিৰ সিদ্ধান্ত হৈছে যে এনফিলিচ মহেই মেলেবিয়াৰ কাৰণ। সেইদেখি এই মহাশত্ৰুক সংহাৰ কৰিব নিমিত্তে আধিকালি সকলোৱে যত্ন কৰিছে, আৰু গৰ্ভগৰ্ভেও মহৰ বংশ নিৰ্ব্বংশ কৰিবলৈ মানুহ নিযুক্ত কৰি বৰ পুৰুষাৰ্থ কৰিব লাগিছে। বন্ধ খাই থকা পানীত, গেলা পচা পানীত মহে কণী পাবে, সেইদেখি সেই পানীৰ ওপৰত কেৰচিন তেল এনেকৈ ঢালি দিব লাগে যেন পানীৰ ওপৰত সেই তেলৰ চামনি পৰে। সেইদৰে চামনি পৰিলে বতাহৰ অভাৱত মহৰ কণীবোৰ বোলা হৈ যায় আৰু পোৱালিবোৰ উশাহ লব নোৱাৰি মৰে। যত মহে কণী পাৰিবৰ সম্ভৱ দৰৰ ওচৰৰ তেনে খাল-দোংবোৰ পুতি পেলোৱাটো উচিত। বাতি শোওঁতে বাতে মহে কামুৰিব নোৱাৰে, তাৰ নিমিত্তে আঁঠুৱা তৰি তাৰ তলত শোৱাটো উচিত। মহ উভচৰ জন্তু; সি কণী আৰু পোৱালি অৱস্থাত পানীত থাকে। বামত উৰণীয়া মহক মাৰিবলৈ সিমান উজু নহয়; ছুটা মহোটা মাৰিলেও অসংখ্য তাৰ ওৰ নপৰে। কিন্তু পানীত পোক অৱস্থাত তাক জাকে জাকে বধিবলৈ উজু।

মেলেবিয়াৰ দৰব কুইনিন্। বোগীয়ে কুইনিন্ খালে তেওঁৰ গাৰ ভিতৰত থকা মেলেবিয়াৰ জীবাণুবোৰক বাঢ়িব নোৱাৰে আৰু মৰি যায়। কুইনিন্

আজিকালি গতে ততে পোরা যায়। গার্লীয়া মানুহেও সহজে মলপ বেচচে
কুইনিন্ পাব পৰাটেক গবৰ্ণমেণ্টে ডাক-ঘৰবোৰত এপইচাত "এপেকেট" অৰ্থাৎ
সক কাগজৰ একো টুপলিকৈ বেচিবলৈ ধৈ দিছে।

পুরা ।

আজি এই শৰতৰ পুরা সময়ত,
দিলা যি বাণৰি প্ৰভু সমীৰণ যুগে,
স্থিবনেত্ৰে মুগ্ধচিত্তে তুলিলে যেতিয়া,
উঠিল চমকি বিশ্ব ; হুমধ্বৰ তান
বাজিল বীণত, প্ৰতিধ্বনি স্নানলিত
দশোদিশে তাৰ পদন কোলাত উঠি
বিয়পি পৰিল বিশাল পৃথিবী মাজে,
লভিলে চেতনা পুন্ নিদ্রিত জগতে
মোহনিয়া পৰিত্যজি, সূৰ্য কিবণে
আলোকিত কৰি ধৰাতল দিলে পাত্ৰি
আনন্দ উঃসৰ কেনে মৰত ভূমিত ।
উলাহতে প্ৰকৃতি বিভোল, উলাহতে
অধমৰ স্কন্ধ কঠে গালে আচৰিতে,
নোৱাৰেঁ বুজিব, এড়ু, ধন্ত তব লীলা !

"বহু,"

মহা মহোপাধ্যায় চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰ ।

১৮৩৫ খৃষ্টাব্দৰ আৰম্ভণি বাহত বয়সমানসিং মিল্লাৰ সেবপুৰ নামে গাৱঁত চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰে জন্মগ্ৰহণ কৰে। তেওঁৰ বাপেক বাধাকান্ত তৰ্কবাগীশ এজন ধাৰ্মিক আৰু নৈতিক বামুণ আৰু নিজন্ত্ৰণে বিখ্যাত অধ্যাপক পণ্ডিত আছিল। তেওঁ সমাজৰ ওপৰত নিজৰ প্ৰতিপত্তি বাধি সদায় সমাজৰ গুঁৰিয়াল হৈ চলিছিল, আৰু গুৰিবেপৰা সংস্কৃত শিক্ষাৰ বৰ পক্ষপাতী আছিল। সেইদেখি তেওঁ তেওঁৰ পুতেক চন্দ্ৰকান্তক সৰুতে গাৱঁলীয়া পঢ়াশালিত পঢ়ুৱাই অন্তাই তেওঁৰ নিজৰ টোলত সংস্কৃত পঢ়িবলৈ লগায়। চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰ সৰুবেপৰা বৰ বুদ্ধিমান, বিনয়ী, শাস্ত আৰু শিক্ষালুৰাগী লৰা আছিল। ১০ বছৰ বয়সতে তেওঁ বাপেকৰ আদেশত বাপেকৰ টোলত সংস্কৃত পঢ়িবলৈ ধৰে। তেওঁ প্ৰথম বুদ্ধি আৰু ধৈৰ্য্যৰ বলত অতি অলপ দিনৰ ভিতৰতে বাপেকৰ টোলত ব্যাকৰণ আৰু অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰ পঢ়ি উঠে, কাব্য আৰু স্মৃতিৰো বহুত পঢ়ি আশাতীত শিক্ষা লাভ কৰে। বাপেকৰ টোলত পঢ়ি উঠি বিক্ৰমপুৰত অগাধ বিদ্যান আৰু জগৎবিখ্যাত স্মৃতিশাস্ত্ৰৰ পণ্ডিত দীননাথ পঞ্চাননৰ তলত তেওঁ স্মৃতিশাস্ত্ৰ পঢ়েগৈ। তাত তেওঁৰ লগৰীয়া ছাত্ৰববোৰে তেওঁতকৈ বহুত দিনৰ আগৰপৰা লাগিও যি পুথিবোৰ এবাবো লুটিয়াৰ পৰা নাছিল, সেইবোৰ পুথি চন্দ্ৰকান্তই অলপ দিনৰ ভিতৰতে খৰচি মাৰি পঢ়ি তেওঁৰ চোকা বুদ্ধিৰ চিনাকি দিছিল। টোলৰ অধ্যাপক সকলে তেওঁৰ এনে চোকা বুদ্ধিৰ চিনাকি পাই তেওঁৰ বাপেক বাধাকান্ত তৰ্কবাগীশক কৈছিল “আপোনাৰ পুতেক চন্দ্ৰকান্তৰ প্ৰগাঢ় অধ্যয়নায়, একাগ্ৰতা আৰু বুদ্ধিৰ চিনাকি পাই আমি তবধ মানিছোঁ। আপুনি চন্দ্ৰকান্তক নবদ্বীপত ভালকৈ সংস্কৃত পঢ়িবলৈ পঠিয়াই দিয়ক। ভাল শিক্ষা পালে আগলৈ চন্দ্ৰকান্ত এজন জগৎবিখ্যাত ডাঙৰ পণ্ডিত হৈ উঠিব।” টোলৰ অধ্যাপকৰ মুখে পুতেকৰ এনে গুণ কীৰ্ত্তন শুনি বাধাকান্ত তৰ্কবাগীশ বৰ সুখী হ'ল, আৰু চন্দ্ৰকান্তক নবদ্বীপলৈ পঠিয়াই দিলে।

সেই সময়ত বাৎসৰিক তৰ্কসিদ্ধান্ত, ব্ৰহ্মনাথ বিদ্যাবহু, হৰিদাস শিবোমণি, শ্ৰীনন্দ তৰ্কবাগীশ আদি ডাঙৰ আৰু অগাধ পণ্ডিতসকলে তেওঁবিলাকৰ

জেঠ, ১৮৩২] মহা মহোপাধ্যায় চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰ । ২০৫

জ্ঞান আৰু বিদ্যাৰ জেটুতিবে নবদ্বীপ উজ্জ্বল কৰি থৈছিল। দেশ বিদেশৰ পৰা বহুত পণ্ডিত আৰু ছাত্ৰ আহি এই মহা জ্ঞানী পণ্ডিতসকলৰ পদসেৱা কৰি সংস্কৃত শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰিছিল। চন্দ্ৰকান্তই নবদ্বীপলৈ গৈ পোনতে প্ৰসিদ্ধ নৈয়ায়িক পণ্ডিত মাধৱচন্দ্ৰ তৰ্কসিদ্ধান্তৰ শিষ্য হৈ জ্ঞানশাস্ত্ৰ পঢ়ে। অষ্টম একাগ্ৰতা আৰু সুন্দৰ বুদ্ধিৰ বলত চন্দ্ৰকান্তই অলপ দিনৰ ভিতৰতে তেওঁৰ অধ্যাপক মাধৱচন্দ্ৰ তৰ্কসিদ্ধান্তৰ মনত সোমাই পৰিল। তৰ্কসিদ্ধান্তই তেওঁৰ নতুন লৰা-ছাত্ৰৰ চন্দ্ৰকান্তৰ অসাধাৰণ বুদ্ধি আৰু প্ৰণব প্ৰেতুৎপন্নমতি দেখি মোহিত হৈছিল। মাধৱচন্দ্ৰ তৰ্কসিদ্ধান্তৰ তনাত চন্দ্ৰকান্তই এইদৰে জ্ঞানশাস্ত্ৰ ভালকৈ পঢ়ি উঠি ব্ৰহ্মনাথ বিদ্যাবল্লভৰ ভগত স্মৃতি শাস্ত্ৰ পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰে। তেওঁ সেই শাস্ত্ৰ খৰচি মাৰি পঢ়ি অঁতাই কাশীনাথ শাস্ত্ৰীৰ ভগত বেদান্তও নিখুঁতকৈ পঢ়ি সকলো শাস্ত্ৰ নিজৰ আয়ত্ত কৰি নবদ্বীপৰ পণ্ডিতসকলৰপৰা তৰ্কালঙ্কাৰ উপাধিৰে ভূষিত হৈ জন্মভূমি সেৱপুৰ গাঁৱলৈ উভতি আহে।

জ্ঞান, বিদ্যা আৰু উপাধিৰে অলঙ্কৃত হৈ চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰে নিজ দেশত এখন "চতুষ্পাঠী" (চাৰি বেদ শিকোৱা টোল) খুলিলেহি। তেওঁ নিজ দেশলৈ বিদ্যান হৈ উভতি আহি সংস্কৃত টোল ৰঙালা বাতৰি চাৰিওফালে বিয়পি পৰিল। দেশদেশান্তৰৰপৰা বহুত পণ্ডিত আৰু ছাত্ৰ আহি তেওঁৰ টোলত চাৰি বেদ অধ্যয়ন কৰিবৰ মনেৰে চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰৰ দিঘাত স্বীকাৰ কৰিলে। সেই পণ্ডিত আৰু ছাত্ৰসকলক তেওঁ বিদ্যা আৰু জ্ঞান শিক্ষা দিয়াৰ লগে লগে সদাই অকাতৰে নিজে ভাষণ-পোষণ কৰি আশ্ৰয় দি পঢ়াই আছিল। তেওঁৰ ঘৰত সদাই প্ৰায় আঢ়ৈহুৰিমান ছাত্ৰৰ স্তম্ভচিছিল। তেওঁৰ টোলৰ ন্যায়, সংখ্যা, বেদান্ত, স্মৃতি আৰু কাব্য পঢ়া ছাত্ৰৰে-গবৰ্ণমেন্টৰ "টাইটোল" পৰীক্ষাত সদাই অইন ছাত্ৰৰক চেৰ পেলাই সন্মানেৰে উত্তীৰ্ণ হৈ আহিছিল। শেহত এই টোল ভালৰূপে চলিবৰ কাৰণে গবৰ্ণমেন্টে উপযাচি তেওঁক অৰ্থেৰে সহায় কৰিছিল।

এই সময়ত চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰে সংস্কৃত ভাষাত উৎকৃষ্ট আৰু বহুশ্লীয়া কাব্য "চন্দ্ৰবংশ" ৰচনা কৰে। তেওঁৰ সুবলা আৰু মধুৰ লেখনীৰ এয়েই প্ৰথম চানেকি। ইয়াৰ পিছত তেওঁ "প্ৰবোধ বটক," "কৌমুদী সুধাকৰ"।

আর "সতীপৰিণয়" নামে আর ছখন সংস্কৃত নাটক আর "শিক্ষা" নামে বঙ্গলা নাটক এখন লিখে। তেওঁৰ এই গ্ৰন্থবোৰবপৰা তেওঁৰ সংস্কৃত বিদ্যাত অগাধ পাণ্ডিত্য থকা বৃত্তিৰ পাৰি সেই সময়তে "এচিয়াটিক চচাইটিয়ে" তেওঁক প্ৰথমতে "বিব্লিঅথিকা ইণ্ডিকা" (Bibliothica Indica), পিছত "গোৰ্ভালগংছত্ৰচাৰ্য্য" পুৰি সম্পাদিত কৰিবলৈ দিয়ে। তেওঁ সেইপুৰি বিচক্ষণ পাণ্ডিত্যেৰে নিয়মিত সময়ৰ ভিতৰত সম্পাদিত কৰি উলিয়াই দিয়ে। ১৮২৪ চনৰ ৭ মাৰ্চ তাৰিখে এই "চচাইটিয়ে" তেওঁক সেই সত্ৰৰ "অনবে-বোল মেম্বৰ" পাতি যোগে সম্মানিত কৰে। তেওঁৰ বচিত আর সম্পাদিত গ্ৰন্থবোৰ গবৰ্ণমেণ্টৰ চক্ৰ পৰাত তেওঁৰ বিদ্যা গবৰ্ণমেণ্টে বৃদ্ধিৰ পাৰি ১৮৮৩ চনত ৪২ বছৰ বয়সত তেওঁক সংস্কৃত কলেজেৰ অলকাৰ, দৰ্শন আর সাহিত্যৰ অধ্যাপক নিযুক্ত কৰে। ইয়াৰ পিছত মধুসূদন স্মৃতিবত্ৰই পেন্-চন্ লৈ আৰি গোল্লাত চন্দ্ৰকান্ত ভৰ্কগঢ়াৰে তেওঁৰ পদ পায়।

সংস্কৃত চাকৰি কৰিও সদায় তেওঁ গ্ৰন্থ বচনা কৰিবলৈ এৰা নাছিল। এই সময়তে তেওঁ "পৰাশৰ মাধব," "শ্ৰী কৃষ্ণমাগ্গলি," "বৈশেষিক দৰ্শনৰ ভাষ্য," "অলকাৰ স্ত্ৰ," "ঔৰ্দ্ধদেহিক চন্দ্ৰালোক," "উষাহ চন্দ্ৰালোক," "সতীক তদ্বারী," "শুভ চন্দ্ৰালোক," আদি সংস্কৃত ভাষাৰ অমূল্য বহু গ্ৰন্থ বোৰ বচি উলিয়ায়। সংস্কৃত ছাত্ৰৰ পঢ়াৰ সুবিধাৰ নিমিত্তে এইবোৰৰ বাহিৰেও "কাত্ত্বছকঃপ্ৰক্ৰিয়া" নামে এখন ব্যাকৰণ উলিয়ায়।

গবৰ্ণমেণ্টে তেওঁৰ বিদ্যা আর গুণৰ মোল বৃদ্ধি তাৰ পুৰস্কাৰ স্বৰূপে ১৮৮৭ চনত মহাৰাণীৰ "ডায়েমণ্ড জুবিলী" উপলক্ষে তেওঁক মহামহোপাধ্যায় উপাধি দি ভূষিত কৰে। সেই চনতে তেওঁ সংস্কৃত কলেজৰপৰা পেনচন লৈ আভি পায়। এই সময়তে কলিকতাৰ প্ৰসিদ্ধ চহকী জীযুত গোপালচন্দ্ৰ বন্দ্ৰ মলিকে বেদান্ত শাস্ত্ৰৰ আলোচনাৰ অৰ্থে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গুৰিয়ারৰ হাতত পঞ্চাণ হেজাৰ টকা দান কৰে। বেদান্ত শাস্ত্ৰ সংক্ষে বচনা আদি লিখি চৰ্চ্চা কৰিবৰ নিমিত্তে গুৰিয়ারসকলে বহু ডাঙৰ ডাঙৰ পণ্ডিত সকলত সেই কামৰ বাবে আহ্বান কৰাত মহামহোপাধ্যায় চন্দ্ৰকান্ত ভৰ্ক-লকাৰো সেই পদৰ প্ৰাৰ্থী হয়। গুৰিয়ারসকলে এটাই পণ্ডিতসকলৰ স্মৃতিবত তেওঁক সেই কামৰ উপৰ্ক্তি পাত্ৰ বিবেচনা কৰি সেই কামৰ ভাৰ

জ্যেষ্ঠ, ১৮৩২] মহা মহোপাধ্যায় চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰ । ২০৭

তেওঁৰ হাতত দিলে। তেঁও সেই কাম দক্ষতাৰে সমাধা কৰি প্ৰায় ২৫ হেজাৰমান টকা বঁটা পায়।

চন্দ্ৰকান্ত তৰ্কালঙ্কাৰে বিদ্যা চৰ্চ্ছাত ইমান এতদুৎসাহীভাৱে মন দিছিল যে তেওঁৰ জীৱনৰ শেহ সময়লৈকে সদায় তেওঁৰ লেখনী চলিবই লাগিছিল। ১৯০১ চনৰপৰা তেওঁৰ শৰীৰ অলপ অলপকৈ কাহিল হ'বলৈ ধৰিলে। এনে কাহিল শৰীৰ লৈয়ো তেওঁ বৰ পৰিশ্ৰম আৰু পুৰুষাৰ্থ কৰি তেওঁৰ তেতিয়া লৈকে ছপা নোহোৱা বাকী এছপোৰ ছপাই উলিয়াবলৈ যত্ন কৰিছিল। লালীকৈ তিনি বছৰমান তেওঁ নৰিয়াত দুৰ্গাও এদিনলৈকে লেখা-পঢ়া খতি কৰা নাছিল। সেই নৰিয়া গাৰেই তেওঁ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ “এম. এ” আৰু “বাইচান্স প্ৰেমচান্দ” পদীক্ষাৰ কাৰ্য্য আৰু তেওঁৰ স্থাপিত নিজা টোলৰ কাম লৈ সদায় বৰ ব্যস্ত আছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁ আৰু তিনিখন পুথি ৰচি থৈ গৈছে। “শ্ৰীচন্দ্ৰ চন্দ্ৰালোক,” “দুৰ্গানন্দ” আৰু “অনুভূতি প্ৰকাশ.” বৰ শোকৰ বিষয় তেওঁ শেহৰ পুথিখনৰ মোটে সাত অধ্যায়ৰ টীকা হৈ লিখিব পাৰিলে! বাকীকেই অধ্যায় এতিয়াও অসম্পূৰ্ণ হৈয়েই আছে। এই তিনিখন পুথি তেওঁ ছপাবলৈকো সময় নেপালে। প্ৰায় তিনি বছৰমান তেওঁ ৰাজস্বকা নৰিয়াত কষ্ট পোৱা দেখি তেওঁৰ ভক্ত-শিষ্য আৰু কলিকতাৰ বৰবজাৰৰ প্ৰসিদ্ধ চহকী মাৰোৱাৰী সৰ্গাৰ শ্ৰীশুভ কচমল গোৱেন্দকা গুপ্তই তৰ্কালঙ্কাৰক স্বাস্থ্য পৰিবৰ্তন কৰিবৰ নিমিত্তে বহুত যত্ন কৰি কাশীলৈ পঠিয়াই দিয়ে। কিছুকাল ৮কাণীধাৰত বাস কৰি সেই প্ৰান্তঃস্বৰ্গীয় মহাপুৰুষে ৭৪ বছৰ বয়সত, ১৯১০ চনৰ ২ ফেব্ৰুৱাৰী বুধবাৰৰ দিনা মনুষ্য দেহা এৰি স্বৰ্গী হল। তেওঁৰ সহধৰ্মিণী তেওঁতকৈ আগেয়ে স্বৰ্গী হৈছিল। তেওঁৰিকৈ দুটি পুতেক আৰু দুজনী জীয়েক থৈ গৈছে। তেওঁ বিলাকৰ দ্বিতীয় পুতেক ভাবানন্দৰ এজন ভাল পুত্ৰ।

ঈহিনাথ বেজবৰুৱা।

নগৰীয়া আৰু গাৱলীয়া জীৱন ।

প্ৰথমতে চাব লাগে “নগৰ” কাক বোলা যায় আৰু “গাওঁ” কাক বোলা যায় । যি ঠাইত বহু লোক সন্মিলনৰূপে থাকে, যি ঠাইত হাট বজাৰ বেহা বেপাৰ আদিৰ সূচল আছে, যি ঠাইত বাজকীয় কাৰ্য্য চলাবলৈ বাজকৰ্ণচাৰী থাকে আৰু বাস্তা বাট বাট আদি অনেক প্ৰকাৰ কাৰ্য্য অধিবাসীবোৰৰ সুবিধাৰ্থে কৰা হয় সেই ঠাইকে নগৰ বোলা যায় । যি ঠাইত লোক সংখ্যা কম আৰু ওপৰত কোৱা সুবিধাবোৰৰ অভাৱ, সেই ঠাইকে গাওঁ বোলা যায় । নগৰত থাকিলে শিক্ষা স্বাস্থ্য আদি সম্পৰ্কে যেনে সুবিধা পোৱা যায় সেইদৰে টেক্স আদি ভৰিবও লাগে আৰু জীৱিকাৰ খৰচাদিও অনেক পৰিমাণে সৰহ হয় । তদুপৰি গাৱঁত যেনে কটকটীয়া বান্ধৰ নিয়মমতে চলিব লগীয়া হয় নগৰত অনেক প্ৰকাৰ স্বাধীনতা ভোগ কৰিব পাৰি । এই হেতুকে নগৰলৈ নানা ঠাইৰ নানা বৰকমৰ মানুহৰ সমাগম হৈ সি মাথোন লোক-সংখ্যাকে যে বৃদ্ধি কৰে এনে নহয়, তাত বাজেও জীৱিকা আৰ্জ্জিবৰ অনেক অনেক সংসং উপায় উদ্ভাবন কৰিবলৈকো মানুহক বাধ্য কৰে । গাৱঁত প্ৰত্যেক গৃহস্থই আপোন আপোন অৱশ্যকীয় বস্তু নিজে আৰ্জ্জি লৈ ভোগ কৰে আৰু নোহোৱা বস্তুটি ওচৰচুবুৰীয়াৰপৰা খুজি আনে ; কিন্তু নগৰত হলে বজাৰ হাটৰপৰা আনিব পৰা যায় বাবে পৰস্পৰ স্বাধীনভাৱে থাকিবলৈ প্ৰবৃত্তি জনমে । গাওঁ নগৰৰ নিচিনা পৰিষ্কাৰ নহয় ; খোৱা-বোৱা সৰ্বদেও নগৰ গাৱঁতকৈ অনেক ঙ্গে শ্ৰেষ্ঠ আৰু সকলো প্ৰকাৰৰ শিক্ষা লাভিবৰ বিশেষ সুবিধাৰ স্তল । নগৰত কোনো মানুহ বহি শুই এলেহুৱা হৈ থাকিব নোৱাৰে, কাৰণ, সকলোৱে এটা নহয় এটা কামত লাগি আছে ; অৰ্থাৎ কোনোৱে কাচাৰিলৈ কাম কৰিবলৈ গৈছে ; কোনোৱে গোচৰ কৰিবলৈ গৈছে ; কোনোৱে পঢ়িবলৈকে গৈছে ; কোনোৱে কোনো আপীচত কাম বিচাৰিয়েই হুবিছে ; কোনোৱে কুলি, মিল্লী আদি কামকে কৰিছে ; কোনোৱে বেহা-বেপাৰ কৰিছে ; কোনোৱে জুৱা খেলি সৰ্ব্বস্বান্ত হৈছে ; কোনোৱে বদচলাহত হুবিছে, ইত্যাদি বৰকমে সকলোৱে জীৱিকাৰ কাৰবাৰ কৰিব লাগিছে, বা বন্ধুতাৰি দ্বাৰা সাহিত্য বিজ্ঞান ধৰ্ম্মালোচনা

কবি শিক্ষা বিস্তাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে । কিন্তু গাঁৱত এই সকলোবোৰৰ
অভাৱ । এই হেতুকে গঞাইতৰ খোৱা লোৱা সামান্য গৃহস্থাসী চিন্তাৰ
ৰাহিৰে ঔখ আকাঙ্ক্ষা, মাৰ্জিত বুদ্ধি হোৱা স্মৃষ্টি, আৰু এই হেতুকে
সিহঁতৰ ভিতৰত কুচিন্তা কদাৰ্ভ্যাস আদি সহজে ঠাই পাই সিহঁতৰ নৈতিক
কি মানসিক বৃত্তিবোৰ কলুষিত কৰে । গাৰ্ৱত দেশাচাৰ আৰু প্ৰৱলৰূপে
চলিব লাগিছে ; কোনোবোৰে তাৰ অঙ্গণ লৰচৰ কৰিলে বা কৰা গম পালে
গঞাইতে তাৰ ওপৰত বিৰম অত্যাচাৰ আৰম্ভ কৰে ; এতেকে সমাজ সংস্কাৰ
কি কোনো উদাৰনীতি চলাবলৈ হলে নগৰেই পথ প্ৰদৰ্শক হব লাগিব,
কাৰণ নগৰত থকা মানুহবিলাকে অনেকৰ লগত সুবি-চাকি দেখি শুনি
দটকৈ গমি চাব পৰা হয় আৰু সমাজৰ দোষবিলাক শুধৰাবলৈ যৎপৰোনাস্তি
যত্ন কৰিব পাৰে । গঞাইতৰ নিজে স্বাধীনভাৱে সকলো বিষয় বিচাৰ
কৰিবৰ ক্ষমতা আশ্ৰিত্যলৈ আৰু অনেক দিন আছে ; বিদ্যা শিক্ষা অতিক্ৰমাই এই
কাৰ্য্য সাধিব পাৰিব । নগৰত দেশাচাৰৰ কোমোৰাবাদৰূপে ক্ৰমে মোকল
থাইছে আৰু কালত সমাজ উচ্চতাত পৰিণত হব যেন অনুভৱ হয় ।
বিহু শিক্ষিত ডেকাসকলে মন কাৰ দিন নিজৰ দায়িত্ব বুদ্ধি আৰু কৰ্ত্তব্য
স্থিৰ কৰি চলিলেই স্বদেশৰ অধঃপতন উন্নতি সাধন যে কৰিব পাৰিব আৰু এই
বিষয়ে অলপো সংশয় নকৰোঁ ।

শ্ৰী উপেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা ।

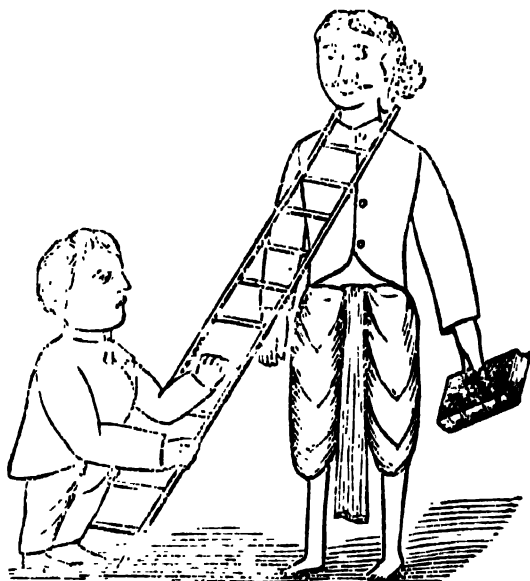
বসন্ত ।

বসন্ত ! তোমাক মই বৰ ভাল পাওঁ,
জগত তুলোৱা ৰূপ দেখি ভাল যাওঁ ।
নতুন পাতেবে বৰা খোপা মনোমোহা,
সুগন্ধি ফুলৰ চাকি তাতে ধৰে শোভা !
মলমল পৰশত নচা হালি জুলি,
জোনালি বসনে ধৰে হিয়াখনি তুলি ।
ময়ূৰী সৰ্পপ্ৰায় একেবাৰে চাওঁ,

বসন্ত ! তোমাক মই বৰ ভাল পাওঁ ।
 শীতৰ চেপাত মোৰ লেবেগা শৰীৰ,
 নেদেখি তোমাৰ জ্যোতি চিন্তাত অধীৰ ।
 বছৰেক বাট চাই আছিলোঁ। ভাগৰি,
 চিন্তা-নিহালীৰে ঢকা পাটাত বাগৰি ।
 ঐতিয়া তোমাৰ ৰূপ—সৌন্দৰ্য্যৰ বনি,
 চাই আনন্দেৰে মোৰ ভবে হিয়াবনি ।
 অল্পম শোভাবাশি দিন-বাতি চাওঁ,
 বসন্ত ! তোমাক মই বৰ ভাল পাওঁ ।
 কুলিয়ে তোমাৰ মন তোৰে গাঁত গাই,
 কবিয়ে নাৱৰে বহি সৌন্দৰ্য্য বৰ্ণায় ।
 সংৰমী ঞ্চিয়ে ভুলি তোমাৰ শোভাত,
 তাৰদৰে সাম-গান গায় উলাহন্ত ।
 বাগন্তী বায়ুৰ মূহু ভবৎ হিয়োগে,
 নচুৱাই পুখুৰীৰ প্ৰকল্প কমল ।
 চাই স্তম্ভ-ভবসেৰে হিয়া ওপচাওঁ,
 বসন্ত ! তোমাক মই বৰ ভাল পাওঁ ।
 শীত বৰষাত হই আতিকে জুকলা,
 তৰু আগমন ভাবি হওঁ জলা-কলা ।
 ভাৰে মনে মনে, “শীত বৰ্ষা দ্ব হোক,
 বাসন্তী শোভাবে মোৰ অন্তৰ ভবোক ।”
 কৰিবা নে কুপা ভূমি দানি স্বৰ্গ নুৰ ?
 থাকিবা নে চিবকাল বিতৰি আলোক ?
 থাকি ভূমি ; চাই চাই স্তম্ভ-নীত পাওঁ,
 নবান্ধ ভাবেৰে মোৰ হিয়া ওপচাওঁ ।

শ্ৰীমদীনানন্দ কলিতা ।

ৰুপাবৰ বৰুৱাৰ গামৰুনি ।

দীঘলা। “মইমত! এইখন কি জুল লোথছ? তোৰ বিদ্যা বুদ্ধ
থাকিলে হে লেখিবৰ নিয়ম চুঁকি পাৰি?”

গাখলু।—“বোনো সেইদোধি হে জখলা লগাইছোঁ; উঠি গৈ তোমান
সেই ওলমি থকা বিদ্যাৰ বিচনীখন ধৰি ল'বাই দিলে বিজানি অলপ বিদ্যাৰ
বা পাৰেই!”

চন্দ্ৰা বাধাৰ দন্দ ।

গীত ।

(বেহাগ—ধেমটা)

ভাই কিয় গালি পাবি যায় ?

বোৰ পদূলিত চন্দ্ৰাই কিয় দুখ বজায় ?

দন্দুবী নহওঁ বাধা,
 পাই যোক গোটেই “চিধা,”
 যি আছে মুখত কৈ ঈশ্ব ফক্কফায় ?
 পাৰে নিয়ক কুক্কফায় মাতি,
 বাধাৰ গাত কি হব দাটি ?
 খোচোনাত কাছুক বাধাই লুকাই ধোৱা নাই ।
 যাৰ বস্ত তাৰ বসে,
 তাইব কিয় চকু পোৰে ?
 সেইজনীৰ মুখত আনো লাজ-কাজ নাই !

শ্ৰীকৃপাবৰ ।

মোৰ দেশ ।

(গীত)

(ইংৰাজী সুর)

অ মোৰ আপোনাৰ দেশ !
 অ মোৰ চিকুণি দেশ !
 এনেখন সুরমা,
 এনেখন সুরমা,
 এনেখন মৰমৰ দেশ ॥

অ মোৰ সুবীয়া মাত !
 অসমৰ সুবদি মাত !
 পৃথিবীৰ কভো
 বিচাৰি জনমটো
 মোপোৱা কবিলেও পাত ॥

অ যোৰ ওপজা ঠাট !

অ যোৰ অসমী আই !

চাট লওঁ তোমাৰ

স্বৰ্ধনি এলাৰ,

হেঁপাহ যোৰ পলোৱা নাট !

অ যোৰ আপোনাৰ দেশ !

অ যোৰ সুকীয়া দেশ !

বা তা তা, বা তা তা,

তা তা তা, বা তা তা.

বা তা তা, মৰমৰ দেশ ॥

শ্ৰীকৃপাবৰ ।

বিলাতৰ চিঠি ।

এই চিঠিবোৰ লেখি থাকোঁতেই Inns of Courtৰ নিয়ম অলপ বদলিছে। আটগৈয়ে Inns of Courtৰ কথা লেখিছিলোঁ। সেইদেখি আমি এই নতুন নিয়মৰ কথা অলপ কৈ ৰখিছোঁ। এই নতুন নিয়ম অলপতে আৰম্ভ হব। পুৰণি নিয়ম অহুসাৰে এটো চ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈয়েই Innত ভৰ্তি হব পৰা গৈছিল। এই নতুন নিয়ম অহুসাৰে ভাৰতীয় বিশ্ববিদ্যালয় এটিৰ "গ্ৰেজুৱেট" নহলে Innত ভৰ্তি হব নোৱাৰিব, নহলে লণ্ডনৰ "যো ট্ৰিকিউ-লেচন" অথবা আন কোনো এনে এটা পৰীক্ষা দি হে ভৰ্তি হব পৰা যাব। সেইদেখি ইয়াৰপৰা "বি এ" পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ হে এতিয়া আমাৰ লবাবোৰ ইংলণ্ডলৈ যোৱা উচিত। ইয়াৰপৰা বিমান দূৰ পৰা যাব শিকি পঢ়ি হে হুবোপলৈ যোৱা উচিত,—লবা বোৰটোৰ হবলৈকে বাওক কি আন কোনো ব্যৱসায়কে শিকিবলৈ বাওক। যদি এনে কোনো ৰূপবান থকা মানুহ আছে বি অৰ্হি সকতে লবাক পঠাব পাৰে, তেনেহলে শুভক আমি লবাক এলাৰ বাৰ বছৰমান বয়সত পঠাবলৈ কওঁ। তেতিয়া হলে লবাক

শ্যত ইংৰাজী স্কুলৰপৰা পঢ়ুৱাব পাৰি। তাৰ ইংৰাজী স্কুলত পঢ়া এটা বৰ শিক্ষা।

আমি ভেতিয়া প্ৰথমে বিলাতলৈ যাওঁ ভেতিয়া আমাৰ বয়স পোন্ধৰ বছৰ আছিল। দুবছৰমান লণ্ডনৰপৰা ত্ৰিশ মাইল দূৰৰ চেলেমচফৰ্ড (Chelmsford) বুলি এখন ঠাইৰ স্কুলত আছিলোঁ। দহ এঘাবমান বছৰত আমি সেই স্কুললৈ যোৱাহলে আমাৰ শিক্ষাৰ আৰু উন্নতি হ'লহেঁতেন। যিখিনি কাল সেই স্কুলত আছিলোঁ সেইখিনি কালত বহুতো শিক্ষা আমাৰ হৈছিল। দহ এঘাব বছৰত যেনেকৈ নতুন এটা বস্ত্ৰ শিকা যায় বয়স বেছি হলে তেনেকৈ নেযায়। তাত গৈ দেখিলোঁ যে ষাৰ্ড ফৰ্ম ফৰ্মৰ (অৰ্থাৎ আমাৰ ষষ্ঠ শৰ্ম্ম শ্ৰেণী) লবাই Chemistry, Physics, পঢ়ে। ইংৰাজী কিতাপ প্ৰায় একে, অৰু আমাৰ ইয়াৰ দৰেই। সেইদেখি যেতিয়া সেই ইন্সুলৰ ছিক্‌ছথ ফৰ্মত (আটাইতকৈ ওখ শ্ৰেণীত, এই শৰ্ম্ম আমাৰ প্ৰথম শ্ৰেণী,) ভৰ্তি হ'লোঁ, (কিয়নো, তলৰ ক্লাচত ভৰ্তি বয়সৰ নিমিত্তে হ'ব সুখুজিছিলোঁ।) হেড মাষ্টৰে আমাক ভাৰতবৰ্ষীয় ল'ৰা দেখি সেই শ্ৰেণীত ভৰ্তি কৰাই দিলে। ভেতিয়া আমি ডবল পৰিশ্ৰম কৰি নতুন নতুন বিষয় শিকিব লগীয়াত পৰিলোঁ,— যেনে লেটিন্, ফ্ৰেঞ্চ, মিকেনিক্স, ইত্যাদি। সকতে যোৱা হলে এইবোৰ বিষয় আমাৰ টান নেলাগিলহেঁতেন। সেইদেখি আমি কওঁ স্কুলত দিব লাগিলে ল'ৰাক দহ এঘাব বাৰ বছৰমানত পঠাব লাগে; ভেতিয়াহলে ল'ৰাই তাৰ নিয়মেৰে সন্দৰূপে শিক্ষা পাব পাৰে।

ইংলণ্ডীয় বতৰৰ কথা আমি আগেয়ে অলপ উল্লেখ কৰিছোঁ। ইংলণ্ডীয় বতৰ এটি অত্যশ্চৰ্য্য পদাৰ্থ। এদিনতে নানান বৰষুণ বতৰৰ নমুনা পোৱা যায়। সেই দেশৰ মাহুহে দেখা হলেই বতৰৰ কথা ক'বই ক'ব; যেনে, "Fine day," "wretched day," "rather cold for the year." "glorious weather," "Quite -seasonable," "rather warm" ইত্যাদি। এই বতৰৰ বিষয়ে মনে যে কিমান আলোচনা আৰু কথা বতৰা হয় তাৰ লেখ কোঁ নাই। আগুনি এখন দোকানলৈ সোমাই হয় তেন্তে আধা পেনীৰ কাগজ ফিনিব, কিন্তু দোকানদাৰ কি দোকানদাৰনীয়ে তত্ৰ হলেই, আপোনাবে সৈতে, বাজি বাধিব পাৰে, বতৰৰ কথা ক'বই ক'ব। তাৰ পাছত হয়তো তাৰ

শুভবে এখন দোকানত আপোনাৰ হেঁপাহৰ (favourite) ৰপাত কিম্ব-
বলৈ যাব, আকৌ weatherৰ কথা। হয়তো afternoon tea partyলৈ
আপোনাৰ নিয়ন্ত্ৰণ, বহুতো তিকতাৰ সমাগম; "aren't we having
wretched weather miss?—উত্তৰ "Oh wretched isn't the
word," অথবা "Isn't it wretched?" আৰাৰ সব্যাক্ষিকিত মাহুহেও
আমাৰ দেশত ইংৰাজী নিয়ম অনুকৰণ কৰি "weather"ৰ কথা কয়।
আমাৰ weather তেনে পৰিবৰ্ত্তনশীল নহয়, সেইদেখি সেই নিয়ম ইয়াত
নেখাটে। কিছুদিনৰ আগৈয়ে বিলাতৰপৰা আমি এৰাৰ উত্ততি আহোঁতে
কলিকতাত এজন শিক্ষিত গাভৰু ছোৱালীৰ সৈতে চিনাকি হোৱাৰ পাছতেই
তেওঁ আমাক সুধিলে "What do you think of the weather?"
তাৰ ভঙ্গোচিত যি উত্তৰ দিব লগীয়া দিলে। আন এজন "বিলাত ফেৰতৰ"
পৰা শুনিলে। সেই ভদ্ৰমহিলাজনে তেওঁৰে সৈতে চিনাকি হোৱাৰ পাছতেই
আমাক সোধাৰ দৰেই তেওঁকো সেই একে প্ৰশ্ন সুধিছিল। আমি ইয়াত
অলপ হাঁহিলে। আন এদিন এটি সাক্ষ্যসাম্মলনত আকৌ সেই মহিলাজনৰে
সৈতে দেখা হোৱাত আকৌ সেই প্ৰশ্ন "What do you think of the
weather?" সেইখিনি সময়ত এই বিবয় লৈ আমাৰ ভিতৰত এটা হাঁহিব
কথা হৈ পৰিছিল।

ইংলণ্ডলৈ গলে এটি কথা বৰ কাণত লাগে,—সেই কথাটি "থেক ইউ"
(Thank you); যেতিয়াই তেতিয়াই "থেক ইউ"; বাপেক মাকে পুতেক
জীয়েকক, পুতেক জীয়েকে বাপেক মাকক, গিৰীয়েকে বৈশীয়েকক,
বৈশীয়েকে গিৰীয়েকক, বন্ধুৱে বন্ধুক, এনে কি চাকৰ চাকৰনাকো, "থেক ইউ"
দিব লাগে। এটা বস্ত আপুনি এজনক দিলে তেওঁ কব "Thank you";
আকৌ আপোনাৰ বস্তকে আপোনাক তেওঁ ওভতাই দিলে আপুনি কব
"Thank you"। "Thank you" নোকোৱাটো বৰ অভঙ্গ কাম। বাটত বৰ
ভিৰ, আপুনি ভিৰ ঠেলি যাব খোজে; সেইখিনি সময়ত "Will you let me
pass, please" কোৱাটো কথা বহুতে কেবল "Thank you"
কৈয়েই সাৰে। এই "থেক ইউ" কোৱা অভ্যাস তাত সাত আঠ দিন
মানতে হৈ যায়। বেগত টিকিট কিনোতে "Thank you", আপুনিও "থেক

ইউ" স্ৰজনও "খেঞ্চ ইউ"। কোনো এটা কাম কৰিলেই "খেঞ্চ ইউ"। প্ৰথমে ইয়াৰপৰা যোৱা মানুহৰ কাণত এই কথা বৰ বাজে। তাৰ কোনো মানুহে "খেঞ্চ ইউ"ৰ "খেঞ্চ ডোখৰ মুখৰপৰা জুলিয়ায়েই, "কিঙ" কৈয়েই সাৰে।

তাৰ "ছোটলোকৰ" মাত বুজা টান। এই মাত বুজাটো কালত সহজ হৈ যায়। সিহঁতৰ ভিতৰত এজনে এজনক লগত কথা কোৱা শুনিবলৈ বৰ "মজা"। আন কথা মুখৰ ভিতৰতে থাকে, তেও সিহঁতৰ বুজাত কোনো ব্যাখ্যাত নহয়। নতুন প্ৰথমতে আপুনি বিলাতলৈ গলে ভাবিব ইহঁতে কি বেবেবিবাং বকিছে। আমাৰ ইয়াতলৈ Soldier, Sailor যি শ্ৰেণীৰপৰা আহে সেই শ্ৰেণীৰ মানুহৰ এনেকুৱা কথা। ভদ্ৰ মানুহৰ কথা বুজা তেনে টান নহয়। কোনোৱে ইমান লাহে লাহে আৰু স্পষ্টকৈ কয় যে বুজিবলৈ অলপো কষ্ট নহয়। তিকতা মানুহৰ কথা মুনিহ সাহুহতকৈ স্পষ্ট। ইংৰাজী শিকিবলৈ হলে তিকতা মানুহেৰে সৈতে কথা কোৱা উচিত;—সেইবুলি অশিক্ষিত তিকাৰ লগত আমি কথা কবলৈ নকওঁ। আৰু এটি কথা এইখিনিতে কৈ ধওঁ,—Stage, Pulpit আৰু Bar এই তিনিটাৰ style ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰধান আদৰ্শ। সেইদেখি থিয়েটৰলৈ, গিৰ্জালৈ, প্ৰধান বিচাৰালয়বোৰলৈ আমি আমাৰ দেশৰ লোক যাবলৈ উপদেশ দিওঁ। এইবোৰ ঠাইলৈ গলে এজন মানুহ লগলগ হলেও কিছু নিশিকি নোহোৱে। থিয়েটৰৰ বিষয়ে পাছত সময় পালে লেখিম। ইয়াকে এতিয়া কৈ ধওঁ, আমাৰ ইয়াৰ থিয়েটৰ আৰু তাৰ থিয়েটৰৰ ভিতৰত বহুতো প্ৰভেদ।

গল বাৰৰ (অৰ্থাৎ বহাগ সাহৰ) "বাঁহীত" ডাটটনৰ বিষয়ে ওলাইছিল। ডাটটনত চাবলগীয়া বস্তু বহুতো আছে। পীয়েবলৈ পুৱা গধূলি যাব লাগে, তাত বেণু থাকে। কাপোৰ-কানিৰ আড়ম্বৰ তাত বহুত,—অৱশ্যে যাৰ যাৰ গয়চা আছে তাৰ তাৰ। যাৰ কপবান নাই তাৰ বেলেগ কথা। সমুদ্ৰতীৰৰ খাটৰ ওপৰত এডোখৰ ঘাঁহ থকা ঠাই (Lawn) আছে, সেই ঠাইডোখৰৰ নাম Brunswick Lawn! এই Lawnত বেণুৰে পুৱা গিৰ্জাৰ পাছত ১২ টামান বজাত, গেছটাই পুৱাটোৱেই একবকম চাবলৈ গলে, কাপোৰ-কানিৰ ধুম চাব লগীয়া। সূৰ্য্যৰ তাপ চকা ছাতিৰ (Sunshade) বৰণৰ কি ধুন! সেই

সুন্দৰ কাপোৰ-কানি পিন্ধা সুন্দৰ মাহুহৰ ওচৰত মাজত খোজকাঢ়ি সমুদ্ৰতীৰৰ ওজন (Ozone) ৰাই শৰীৰ আৰু মনক সুস্থ কৰা বৰ ভূপ্তিকৰ । সমুদ্ৰতীৰৰ ঠাইটলৈ যোৱা মানে ফুৰা, কেৱল বাহিৰত থাকি শৰীৰক সবল কৰা আৰু মনক ভূপ্তি কৰা, কেৱল এই কাম । বহুটলৈ কেৱল খাবলৈ হে যোৱা হয় । আপোনাৰ যদি ইচ্ছা হল আপুনি ল্যাণ্ডো গাড়ী কেবেয়া কৰি ফুৰিব পাৰে ; আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ গাড়ীতো বহুতো মাহুহ বাব পৰা কৰি যাব পাৰি । এই মনত কৰক ৮৯ মাইল এক ছিলিং গাই পতি দি ফুৰি আহিল । ওচৰত হয়তো এটা পুৰণা দুৰ্গৰ ভগ্নাৱশেষ আছে, গাইপতি, দৰক, অহা যোৱাৰ খবচ হু ছিলিং । আপুনি হু ছিলিং দি হয় তো ২০১৫ মাইল ফুৰি আহিল । এই হু ছিলিং আপোনাৰ নিজৰ কেৱল কেবেয়া গোটেই গাড়ীখনৰ কেবেয়া নহয় । এনেকৈ আপুনি Devils Dyke বুলি ব্ৰাইটনৰ ওচৰত এটি ঠাইটলৈ যাব পাৰে । তাত সুবিস্তীৰ্ণ মুকলি ঠাই.—ছয়োগিনে ওখ ঠাই এডোখৰ আছে ;—পৰ্ব্বতেই একৰকম ; তাৰ মাজৰ valley ডোখৰত ফুৰিবলৈ ভাল । ইয়াত চাহ খাবৰ ঠাই আছে আৰু আমোদ প্ৰমোদৰ নানান উপায় আছে ; যেনে বন্দুক মৰা ঠাই (সকলুৰা shooting range) ; নাৰিকলেদি দ্ৰুবেৰ আৰু এটা নাৰিকলক মাৰিবলৈ চেষ্টা কৰা, ইত্যাদি । এই Devils Dyকেতে নানাজলা বুঢ়ী এজনী (Gipsy Lee) আছিল । এই জিপচী জনীয়ে হাত চাব পাৰিছিল । মিছা নে সঁচা কব নোৱাৰোঁ, বোলে ডিউক অৰ ক্ল্যাবেন্টক মৃত্যুৰ কথা ভেওঁৰ মৃত্যুৰ আগৈয়ে তাই কৈ দিছিল । আজি ইয়াটলৈ কাইটলৈ তালৈ, আপুনি যদি এসপ্তাহৰ নিমিত্তে যায়, এসপ্তাহ যে কোনদিনে কেনেকৈ উৰি গল আপুনি কবক নোৱাৰিব ।

এই ব্ৰাইটনতে (আচলতে Hoveত) Sussex County Cricket Ground । ইয়াৰ উল্লেখ কৰিছোঁ কিয়নো ইয়াতে প্ৰথমে আমি ভাৰতৰ গোঁৱৰ “বৰ্ণজি”ক ক্ৰীকেট খেলা দেখিছিলোঁ । বৰ্ণজি Sussex Cricket Clubৰ কাপ্তেন আছিল । ই এটি গোঁৱৰৰ বিষয় । তেওঁ কাপ্তেন কেবা বাবো হৈছিল । বৰ্ণজি পিৎহ, আজি কালি এওঁ জামনগৰৰ বজা, ক্ৰীকেট খেলৰ বজা । তেওঁৰ দৰে Batsman বিবল । বৰ্ণজিয়ে হাতত বেট লৈ “কীল্ড’টলৈ ওলালেই আটাইৰে মুখত “Oh, Look, look, theres Ranji”

“Doesn't he bat gracefully ?” “What touch” “What fine twist” ইত্যাদি ইত্যাদি । এবার বেটেবে বলটো চুব হে লাগে—“বাউণ্ডেৰী” । তেওঁ সঁচাসঁচিকৈয়ে আমাৰ গৌৰৱ । আপোনা সকলৰ কোনোৱে তেওঁ কলিকতালৈ আহোঁতে বোধ কৰোঁ দেখিছে । তেওঁ প্ৰিন্চ, ব্যাটচমেনৰ ভিতৰতো তেওঁ প্ৰিন্চ । আৰু এটি কথা এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য । বিলাতত জহকালি ক্ৰীকেট খেলে, জাহকালি ফুটবল ; ইয়াত ঠিক তাৰ ওলোটো । আমাৰ লবাই বিলাতলৈ গলে ক্ৰীকেট ফুটবলৰ বিষয়ে ইংৰাজীত যাক interest লোৱা কৰা তাক লোৱা উচিত ; পাবিলে খেলাও উচিত । ব্ৰিটিচ জাতিবপৰা এইবোৰ খেলাৰ বিষয়ে আমাৰ বহুতো শিকিব লগীয়া আছে । শিকিব লগীয়া বুলি মনে মনে থাকিলে নহয়, আচলতে সঁচাসঁচিকৈ শিকিব লাগে । ব্ৰিটিচ জাতিয়ে আমাৰ ভাৰতবৰ্ষবেপৰা (Polo) পলো শিকিছে,—সেই Polo আমি দেশীয়ই কিমান খেলাইহক আৰু সিহঁতে কিমান খেলে ! আমাৰ দেশত নাইকিয়া বস্ত নাই—আটাইবোৰ আছে—আমি সেইবোৰৰ ব্যৱহাৰ হে নেজানো । যি বস্ত আমাৰ আছে নিজৰ আছে, তাৰ সন্মত ব্যৱহাৰ শিকা ভাল আৰু আন জাতিৰ সাল বস্তবোৰো আনি এই দেশত সুবিধা কৰি ব্যৱহাৰ কৰা উচিত । ভাৰতবৰ্ষই পৃথিৱীৰ আন সত্যজাতিৰ ভিতৰত ঠিক জাহা স্থান অধিকাৰ যাতে কৰে সেই বিষয়ে আমাৰ চকু বন্ধা উচিত । বৰ কাপোৰ লৈ জুইব ওচৰত বহি গপ মাৰিলে নচলে । কাম, কৰিব লাগে । বহি থাকিলে কাম নচলে । এই বিষয়ে আমাৰ ডেকা বৃঢ়া আটাইবে চোৱা উচিত । আমাৰ আসামত “বৰ্ণজিব” দৰে দেশৰ মুখ উজলাবলৈ যাহুহ লাগে ।

ইংৰাজী শুলত “Sports”ৰ (ক্ৰীকেট, ফুটবল, “দৌড়াদৌড়ি” ইত্যাদি) বৰ প্ৰাচুৰ্য্যৰ । এদিন হয়তো বতৰ ভাল হল, হেডমাট্টেৰে সেই দিনা ছুটী দিয়ে ;—খেলিবৰ নিমিত্তে ছুটী । আমাৰ শুলত Summer Term ত এনে ছুটী আমি বহুতো পাইছিলোঁ । এইবোৰ কাৰণৰ নিমিত্তে ইংলণ্ডীয় লৰা প্ৰায় সবুল সুস্থৰীৰে হয় । এই খেলৰ সময়ত শাঠৰ ছাত্ৰবৰ বন্ধুভাব, আৰু শুল-বৰত আকৌ যেনে শিক্ষক ছাত্ৰবৰ সন্ধৰ হোৱা উচিত তেনে ভাব । হৃদয় বিবৰ আমাৰ দেশৰ শিক্ষকে লবাবে সৈতে খেলক ছাৰি ভালকৈ

কথাকে নুকন্ন, গম্ভীৰ মুষ্টি ধারণ কৰে । শিক্ষক আৰু ছাত্ৰৰ এই সুলভতাৰ আয়াৰ দেশত লাগে । এই সুলভতাৰ থাকিলে শিক্ষকে আয়াৰ শব্দৰ লগত গেল শেদিব পাৰে আৰু সেইকৰূপে শিক্ষকৰ শৰীৰো সৰল স্নহ হব ছাত্ৰৰ শৰীৰ তো হবই । আয়াৰ শিক্ষকে যেন বাঁহৰ চেকমি এৰি তেওঁৰ ছাত্ৰক বন্ধুভাৱে দেখি শিক্ষা দিয়ে তেওঁৰ ওচৰত আয়াৰ এই খাটনি ।

আৰু এটি কথা, এই সংসাৰ-ক্ষেত্ৰত সৰল স্নহ শৰীৰ নহলে কি পুৰুষ কি তিকতা তেওঁৰ জীৱাই থাকাই বিড়ম্বনা । নিগ্ৰহ শৰীৰ হাতে স্নহ থাকে সেইপিনে আয়াৰ লগাবোৰে আৰু অতিভাবকসকলে চকু বধা উচিত । লেটিনত কবলৈ গলে আমাক "Mens sana in corpore sano" লাগে— অৰ্থাৎ Healthy mind in a healthy body লাগে । সৰল স্নহ মনৰ লগত সৰল স্নহ শৰীৰো লাগে । আয়াৰ দেশৰ বিদ্বান বাহুহসকলক অজীৰ্ণ আদি পেটৰ বেমাৰবৰণবা কষ্ট পোৱা দেখা যায় ; তাৰ কাৰণ তেওঁলোকে মনৰ শক্তিক যেনেকৰূপে সঞ্চালন কৰে শৰীৰক সেইকৰূপে সঞ্চালন নকৰে ।

শ্ৰীজ্ঞানদ্বাৰাৰ বকবা !

পুৰণি কথাত নতুন বং ।

আজি মাহচেষ্টেৰকৰপৰা "বাহী"ত আহোমৰ বিষয়ে গোটাচেষ্টেৰক আঁহকলা প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হৈছে । প্ৰবন্ধ কেইটাত, ধৰিবলৈ গলে, আনিব লগীয়া নতুন কথা একো নাই ; আগেয়ে আলোচনা কৰা পুৰণি কথাৰে পুনৰুক্তি হৈছে যাতোন, আৰু তাত আঁহকলা ভাবৰ নতুন বং লগাই তাক আসামৰ এটা শক্ত সৰালৰ অন্তৰত আঘাত লগা কৰা হৈছে । ইয়াৰ কল আন বি নহওক, পছিমৰ কালে আৰু বন্ধৰেণত বাহুণ, অশ্বিন, বৈশ্য,

কায়স্থৰ বেলেগ বেলেগ সমাজ হৈ, আৰু হিন্দু মহলমানৰ মাজত মনান্তৰ ঘটি ভাৰতীয় সমাজ দুৰ্ৱল হোৱাৰ দৰে, আসামৰ বায়ুণীয়া আৰু আহোমীয়া সকলৰ (যি বৰ্তমান অকলে গোটেই অসমীয়া জাতিৰ অৰ্দ্ধেকৰো অধিক) মাজত মনান্তৰ ঘটি উঠি অহা অসমীয়া জাতিটো অকালত দুৰ্ৱল হয় বুলিহে আশঙ্কা। এই বিষয়ে আমাৰ মতামত সম্প্ৰতি বহলাই কবৰ মন নাই, লিখোঁতাই নিজে আৰু চিন্তানীল পাঠকসকলে “বাহী”ত প্ৰকাশ হোৱা “মৈদাম”, “জগত সৃষ্টিৰ বিষয়ে আহোম শাস্ত্ৰৰ মত”ৰ তলত সম্পাদকৰ টিপনি, “আহোম” লীৰ্বক প্ৰবন্ধ এইবিলাক মনশাৰি পঢ়িলেই ওপুৰত কোৱা আশঙ্কাৰ বিষয়ে ভালকৈ বুজিব। লিখাৰ দাব বৃদ্ধা পাঠক মাতেই বুজিছে যে, “মৈদাম” সপোনৰ আবেশে লিখোঁতাৰ আন্তৰিক ভাবৰ বিকাশ সাধোন। এই সপোনৰ সামৰণিত প্ৰবন্ধ লিখোঁতাই আহোম ৰাজপৰিয়াল সমূল্যে ধ্বংস হোৱাত যি অমুপম সুখ অমুভৱ কৰিছে, আহোম শাস্ত্ৰৰ মতৰ ওপৰত যি ইতিকিং কৰা হৈছে, “আসামত আহোমৰ গুৰি ডোখৰ” সম্পৰ্কে যি মন্তব্য খটোৱা হৈছে তাক অলপ গমি পঢ়িলেই ওপৰত কোৱা কথাৰ ভাব ভালকৈ বুজিব পাৰিব।

যি আহোমৰ শাসনাধীনত প্ৰায় ৩০০ বছৰ কটাই সিদিনা মাগোন (এটা শতাব্দীও পূৰ্ণ নৌ হয়) আন এজাতিৰ শাসনৰ তললৈ যোৱা হৈছে, যি আহোম ৰাজদস্ত খিতাপেৰে আজিও অসমীয়া ডাঙৰীয়াসকলে ৰাজকীয় মৰ্যাদাৰ চিনাকি দি গৌৰৱান্বিত হয়, আহোম ৰাজপ্ৰদত্ত ব্ৰহ্মোত্তৰ দেবোত্তৰ মাটিৰে আজিও আসামৰ অনেক বায়ুণ, গৌসাঁই, মহন্ত প্ৰৱৰ্ত্তিৰ লাগিছে সেই আহোমৰ ৰাজপৰিয়াল ধ্বংস বা নিৰ্কংশ হোৱাত আজি ইমানটো আনন্দ ! যি আহোমক সন্মানৰ বাহানি শব্দেৰে হে সাধোন কৰা হৈছিল, আজি সেই আহোমক “ইহঁত” “সিহঁত” কৰিবলৈ ইমানটো আগ্ৰহ !

ধৰ্ম বিষয়ক কথা মাতেই সকলো জাতিৰ শাস্ত্ৰতে কম-বেচি কিছুমান অলৌকিক বৰ্ণনা থাকেই,—বায়ুণীয়া শাস্ত্ৰও এই নিয়মৰ বাজ নহয় ; পিচে আহোম শাস্ত্ৰৰ তেনে বৰ্ণনাত টমান বিবক্তি কিয় ?

ভাঁহানি চিলাবাংৰ বিৰুদ্ধে আহোম ৰজাৰ ফলীয়া কিছুমান কছাৰি, ববাহী ছুটীয়া ইত্যাদি মাহুহে লগত পিন্ধি কপিলাৰ ওপৰত উঠি বৃদ্ধশ্ৰীয়া

কবি বিনামুখে জয়লাভ কবি পিচত সেই লগুণৰ মারা এৰিব লোলাৰি
অসমৰ বায়ুণৰ "আল" বঢ়োৱাৰ দৰে বিজিত জাতিৰ অসমীয়া বাহুহে
আহোমৰ ঠাল-ঠেঙুলি বঢ়োৱাটো মিছা নহয়;—কিন্তু আচলতে আহোমৰ
লেখ বঢ়াইছে আজিকালি শিব্যৰ কবপ্ৰত্যাশী কিছুমান পোসাঁই মহত্বই হে ।
তথ বায়ুণ কায়স্থ অসমলৈ অহাৰ লেখ বেনে তাকৰ; তথ আহোমৰ পেশো
সেই দৰেই তাকৰ আছিল সঁচা, আৰু দুয়ো নিধৰে অসমক একে নিয়মেই
বংশবৃদ্ধি হোৱাটোও সঁচা,—আজিকালিৰ সকলোটি শুধ নহয় ।

অজুমানত থবা বুৰঞ্জীৰ তথ্য গ্ৰাহ্য নহয়; তেনে তথ্য অন্ধকাৰ যুগত এৰি
ধোৱা হে আজিকালিৰ প্ৰচলিত বীতি । খৃষ্টাব্দৰ প্ৰায় ৬০০ বছৰৰ পূৰ্বে
(খৃঃ পূঃ) বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰচাৰ হয় । আহোমৰ আদি পুৰুষসকল খৃষ্টাব্দৰ
বৰ্ষ শতিকামানত (বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ১২০০ বছৰৰ পিচে) ব্ৰহ্মদেশৰ শ্যান
প্ৰদেশ এৰি আহি, দ্বাদশ খৃষ্টাব্দত* (বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰচাৰৰ ১৮০০ বছৰৰ পিচে)
সৌমাৰত সোমায়হি । এনেস্থলত আহোমৰ পিচত হে ব্ৰহ্মদেশত বৌদ্ধধৰ্ম
প্ৰচাৰ হোৱা অজুমান টানি লওঁতে লিখোঁতাই বিশেষ গাৰ বল ধৰাৰ লগত
পৰিছে । আহোম বুৰঞ্জী আহোম ভাষাত হে পৰিপাটিকৈ লিখা আছে ;
সেই ভাষা নজনাকৈ অৰ-তৰ বুটলা কধাৰে আহোম বুৰঞ্জীত অজুমানৰ বং
লগোৱাতকৈ তাক আন্ধাৰত এৰি ধোৱাই যুক্ত ।

সামৰণিত আশা কৰোঁ, ওপৰত কোৱা কথা কেই-জাৰাৰ বাবে "বাহা"ৰ
"আহোম" প্ৰবন্ধ লিখোঁতা যেন এই প্ৰবন্ধ লিখোঁতাৰ ওপৰত কষ্ট নহয় ;
এই নিচিনা প্ৰবন্ধই আসামৰ বায়ুণ আৰু আহোমৰ ৰাজত বহল জান
বোৱাই উঠি অহা অসমীয়া জাতিক চুৰ্ছিল কৰাৰ আশঙ্কাত হে ইমানকৈ
কোৱা হল ।

শ্ৰীপদ্মনাথ বৰুৱা ।

উত্তৰ,—

"টেম্পেট ইন্ এ টি পট্ট" বুলি ইংৰাজীত এটা কথা আছে ; তাৰ অৰ্থন,
চাহ তপতাই ধোৱা টেকেলিৰ ভিতৰত পুসুহা বতাহ কথা । বৰুৱাদেউ
লেখা পঢ়ি, তাত সেয়ে হৈছে বেন আধাৰ মনত খেলাইছে । আৰাৰ

* ৰাজতে এই ৬শ বছৰ তেওঁলোক কত আছিল? সম্পাদক ।

শ্ৰেয়স্বত্ববোধত যদি জানিব লগীয়া নতুন কথা একো নাট ভেস্তে বকরাদেবে সেইবোৰ নপঢ়ি এলাগতীয়াকৈ পেলাই ধোৱাহেঁতেনেই তেওঁৰ গাৰপৰা লেঠাটো ছিগিলহেঁতেন; পঢ়ি পাহবিলেও “হেঙ্গাম” মিটিলহেঁতেন। সেইবোৰ কথা যি নাজানে বা ভালকৈ নাজানে তেনে লোকলৈ হে অৰ্থাৎ বকরাদেওতকৈ কম পণ্ডিত লোকলৈ হে (যাৰ লেখ অনেক) লেখা হৈছিল। এতেকে আমাৰ শ্ৰেয়স্বত্ববোধত বকরাদেওলৈ নতুন কথা নথকাত আমাৰ যি ক্ৰটি তেওঁ ধৰিছে, আশা কৰোঁ এৰি দিব।

আমি কোনো শ্ৰেয়স্বত্ব অঁহ-কলা কথা লেখা নাই; সঁচা কথা আৰু বুৰঞ্জীয়ে প্ৰমাণ কৰা কথা হে লেখিছোঁ। বকরাদেওৰে অনাহকত sensitive অৰ্থাৎ মোক ছুলে-ছুলে ধৰিলে-ধৰিলে জোকালে-জোকালে হৈ বিছা বিজীবিকা দেখিছে কিয়? “মৈদাম” যদিও গল্প, কিন্তু গল্পৰ ভাগ বাদ দিলে তাত নিখুঁত সত্য আছে। আগৰ কালত আহোম বজা সকলৰ মৈদামৰ ভিতৰত কি কি দিয়া হৈছিল সেই কথা সকলোৱে জানে; বকরাদেবে নানা ভাও জুৰিলে চলিব কেনেকৈ? * মৈদামত দিয়া মানুহজনে তেওঁক জীয়াই জীয়াই মৈদামত সুমাই দি পোতা বাবে সৰ্গদেও সকলৰ ওপৰত ধং আৰু ঘৃণা প্ৰকাশ নকৰি যে তেওঁলোকৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা

* “They (Ahoms) bury their dead with the head towards the east, and the feet towards the west. The chiefs erect vaults for their dead, kill the women and servants of the deceased, and put into the vaults necessaries of various kinds, such as elephants, gold and silver vessels, carpets clothes and food. They fix the head of the corpse rigidly with poles, and put a lamp with plenty of oil, and a torch-bearer alive into the vault to look after the lamp. Ten such vaults were opened by order of the Nawab, and property worth about 90000 rupees was recovered”

Fathiyah l' Ibriyah

প্ৰকাশ কৰিব লাগিছিল সেইটো আঁহৰ জনা নাছিল । গল্প আৰু নাটক নায়ক নায়িকা ভাৱবীয়া ভাৱবীয়ানীবিলাকৰ মুখত মাথোম প্ৰসংশাৰ বৰ-গীত দিয়াটোহে বৃশ্চত সেইটোও নাজানছিলোঁ । “অগং সৃষ্টিৰ বিবয়ে আহোম শাস্ত্ৰৰ মত” প্ৰবন্ধৰ টিপনোৱে যে বৰুৱা দেওক সুব্ৰহ্মবাই তেওঁৰ ধং হে তুলিলে সেইটোত অবশ্যে আমি ছুৰিত হৈছোঁ । আগলৈ আঁহৰ প্ৰবন্ধৰপৰা লোকৰ গাত দৈবাৎ সুব্ৰহ্মৰণি লাগিব পৰা ভেনে শুং শুটাই দিবলৈ যতদূৰ সাধ্য গাত লৈছোঁ । পৰবেশৰে যদি Sense of humour পৰা কাকো বঞ্চিত কৰে তেন্তে আমি নো কি কবিতা বাক ? “আহোম” প্ৰবন্ধই কেনেকৈ কাৰ অগৰ লগলৈ আমি বৃদ্ধিৰ নোৱাৰিলোঁ । “আহোমৰ শাসনাধীনত” আমি বুপা-ককাৰ দিনৰেপৰা ধকা মাহুহ, সেইদেখি বৰুৱা দেৱে ভাব শুণ আৰু গৌৰৱ বখানি বক্তৃতা ফেৰা নিদিয়াইহেতেনো কোনো হানি নাছিল ; কাবণ আমি সেইকথা মানো আৰু জানো ; দিলে যেতিয়া সি কপালত আছিল বুলি আমি ধৰি লৈছোঁ । কিন্তু আহোম বৰুৱাকলে ৬০০ বছৰ আঁহৰ ওপৰত বাজহ আৰু অহুগ্ৰহৰ পুশ্ৰুটি আৰু কেতিয়াবা

“About twenty years ago, several mounds, known to be the graves of Ahom kings, were opened and were found to contain, not only the remains of the kings, but of slaves, male and female, and of animals that had been immolated to serve their masters in Hades ; also gold and silver vessels food, raiment, arms, etc, were not wanting”—Colonel Dalton.

“The practice of burying persons in the graves of deceased notabilities was common amongst the Ahoms ; and the dissatisfaction which led to Suramphas downfall was due, not to his following the old practice, but to the status of the proposed victims. When Pratap Singh’s mother died, he entombed with her four elephants, ten horses and seven men.”

নিগ্রহৰ শিলাস্তুৰী কৰাবাবে শুভলোকৰ-বিষয়ে আমি আজিও ভাল মন্ত একো আলচ কৰিব নাপায়, এইটো কথা মানিব নোৱাৰোঁ।

বকৱাদেওৰ কথাৰ পতি দেখি আমাৰ মনত খেলাইছে যে প্ৰসংশা কৰিবলৈ নহলে আন কোনো প্ৰকাৰে কোনো বিষয়ত আহোমৰ বিষয়ে আলচ কৰাটো জগবৰ কথা। আমি এতিয়াও “লাঙ্গি গদাপাণিব” ৰাজ্যতে আছে। হবলা? আগৰ সৰ্গদেওসকলৰ বিচাৰ বিবেচনা আৰু দণ্ড এনে বিষয় ধকাটো আমি জানো, কিন্তু আজিকালিও বে আমি তাৰ হাত সাৰিব পৰা নাই সেইটো নাজানো।

“অহুমানত ধৰা বুৰঞ্জীৰ তথ্য” বকৱাদেৱে অগ্ৰাহ কৰিছে কৰক, তাত আমাৰ কবলৈ একো নাই। কিন্তু “অহুমানত ধৰা বুৰঞ্জীৰ তথ্য” কথাৰাৰৰ আমি মানে চুৰ্চি এতিয়াও পোৱা নাই। সি যি হওক, সেই কথাত আমি যি “বিশেষ গাৰ বল ধৰাইছে।” বুলি তেওঁ কৈছে, অধৰ বিষয় যে সেই বলত বল দিবলৈ আমি আসাম বুৰঞ্জীবিজ্ঞ ই, এ, গেইট চাহাবক পাইছোঁ। * আমি ধৰ্মতঃ কৈছোঁ যে “আসামৰ বায়ুণ আৰু আহোমৰ মাজত বহল জান যোৱাই উঠি অহা অসমীয়া জাতিক দুৰ্জল কৰাৰ” অভিপ্ৰায় আমাৰ এতিলো নাই; আমি বুৰঞ্জীমূলক সঁচা কথা, আৰু যুক্তিৰে সমৰ্থন কৰা অহুমানৰ কথাহে আমাৰ প্ৰথমবিলাকত লেখিছোঁ। আহোমৰ আৰু বায়ুণৰ জাঁহ-কলা কাৰ্য্যত হাত যদি কোনোবাই দিছে সেইজন বকৱাদেৱে হে, আমি নহওঁ; কাৰণ, তেওঁ হে ৰাতিটোকে হাতীটো যেন দেখি আমাৰ নিৰ্দোষ আৰু পোন প্ৰবন্ধ কেইটাৰপৰা বেকা মানে উলিয়াবলৈ নথৈ চেষ্টা কৰিছে। আজিকালি বায়ুণীয়া শাস্ত্ৰ আৰু আঁচাৰ ব্যৱহাৰ নমনা যি এটা আন্দোলন

*“The Khamtis, Phakials, Aitonias, Turungs and khamj-angs are all Shan tribes who have, at different times, moved along the same route from the cradle of their race; but the Ahoms were the only ones who did so before the conversion of the inhabitants to Buddhism. The other Shan tribes of Assam are all Buddhists, which shows that they migrated at a later date.”—GAITS History of Assam.

আশায়ৰ আহোমসকলৰ ভিতৰত উঠিছে সেইটো শকত কবিবলৈকে যদি বকনাদেৱে এইবোৰ হতলাহি পকাইছে তেন্তে তেওঁ নিশ্চয় কৃতকাৰ্য্য মহয় ; কাৰণ “হাতে পাঁজী, মঙ্গলবাৰ” আমাৰ প্ৰবন্ধ কেইটা বেয়ে পঢ়িছে সেয়ে বুজিব পাৰিছে যে তাত বকনাদেৱে বিচাৰি উলিয়াব খোজা বোগৰ পোক নাই ; কাৰণ তেওঁলোকে তো বকনাদেওৰ দৰে বোলোৱা বিত-চকু পিন্ধি সেইবোৰ পঢ়িবলৈ নাযায় ।

আমাৰ কোনটো প্ৰবন্ধত নো আহোমক “ইহঁত” “সিহঁত” কৰিলোঁ কব নোহাবোঁ । অ মনত পৰিছে,—বাঁহীৰ প্ৰবন্ধত মহয়, বাঁহীৰ সম্পাদকৰ দ্বাৰাই বচিত সেই আপনৰ গুৰি “ভাৰত বুৰঞ্জী” কিতাপত ! যদিও আমি সেই কিতাপৰ বত “ইহঁত” “সিহঁত” লেখিছিলোঁ । সেই ঠাইত সেই শব্দৰ ভেনে ব্যৱহাৰ অসুচিত বুলি নামানো, তথাপি তাৰ দ্বিতীয় তাৰুণত (প্ৰায় এবছৰ হল) সেইবোৰ সলাই দিছোঁ ; কাৰণ আমাৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ বন্ধু আহোমসকলক অসন্তোষ দিয়াটো তো আমাৰ অভিপ্ৰায় মহয় । বকনাদেৱে আমাৰ বত বি পাইছে এটাইবোৰ লাখুটি পোটাই আমি “বাঁহীৰ” বিপকে ছোকাবিবলৈ যত্নৰ ত্ৰুটি কৰা নাই দেখিছোঁ । সঙ্গ কাম ।

আহোমৰ গুৰিভোধৰৰ বিষয়ে বি কথা আমি লিখিছিলোঁ, সেই বিষয়ে বুৰঞ্জী লেখকসকলে বি লেখি গৈছে আমি তাকে হে লেখিছোঁ । নতুনকৈ তাত এক ধনিটোমানো বং দিয়া নাই । অথচ বকনাদেৱে তাত বং দিয়া বেন দেখিছে ; এইবাবে নিশ্চয় তেওঁৰ বিত-চকুজোৰ তগবীয়া । আমাৰ কথা প্ৰমাণ কৰিবলৈ আমি সাক্ষু আছোঁ, যদিও বৰ্ত্তমান প্ৰবন্ধত সেইবোৰ তুলি দি তাক দীঘলীয়া কৰিবৰ আমাৰ মন নাই । আমি আচৰিত মানিছোঁ । যে এনে পোন পঢ়িব সঁচা কথাইও বকনাবপৰা, লগুণ পিন্ধি বায়ুণ হোৱা কছাৰী বৰাৰীৰ কথাৰ নিচিনা অসংলগ্ন কথা উলিয়ালে । আসায়ৰ বায়ুণৰ বুৰঞ্জীৰ আলচ কৰোঁতে সেই কথাৰ উল্লেখ কৰি বকনাদেৱে প্ৰবন্ধ লিখি লুখ পাওক, তাত আমাৰ আপত্তি কৰিবৰ কি আছে ? কিন্তু আজিৰ প্ৰবন্ধত তেওঁ সেই কথা উলিয়াই বাঁহীৰ ফাললৈ মাৰি পঠিয়াটো যে কি অশোভন কাৰ্য্য হৈছে তেওঁ গুণিবই পৰা নাই হবলা । নাজানো বাঁহী কিয় তেওঁৰ চকুৰ কুটা পাঁতৰ খাল হৈছে । নাই হোৱা যদি বং মনেবে আমাৰ ভুল কথাবাবৰ বাবে তেওঁৰ ওচৰত আমি কমা যগনিয়াব হৈছোঁ ।

বন্ধুৱাদেওৰ স্ৰষ্টিবিস্কৃত imagination অৰ্থাৎ কল্পনা দেখি আমাৰ এটা সাধু মনত পাবল, সি এইখিনিতে বেণু খালেও ধাব পাৰে। কলিকতীয়া বাবু এজনৰ এটা বন্ধাল বাহুনি-বামুণ আছিল। এদিন আঞ্জাত লোণ কম হোৱাত বাবুজনে বামুণক মাতি কলে যে আঞ্জাত লোণ কম হৈছে। বামুণে সেইকথা শুান মনতে কিছুমান পৰ এইদৰে কথাবাৰ একালৰপৰা গপি ভাবি নিলে,— “মোক আঞ্জাত লোণ তাকবটৈ দিয়া বুলিলে;—তাৰ মানে মোৰ আন্দাজ নাই; আন্দাজ নাই মানে বুদ্ধি নাই;—বুদ্ধি নাই কাৰ ? বুদ্ধি নাই গৰু হে; সেইদেখি বাবুৱে মোক গৰু বুলি গালি পাৰিলে।” এই সিদ্ধান্ত কৰি সি সোধপোছ নাই বাবুৰ মূৰত এটাঙোন লগাই দিলে।

বন্ধুৱাদেওৰ প্ৰবন্ধটোৰ প্ৰত্যেকটো “পেৰেগ্ৰাফ” জাৰি চালি বাছি নিলে দেখা যায় যে তাৰ এটাও নিটিকৈ; টিকাৰ ভিতৰত মাত্ৰ আমি দেখিছোঁ, তেওঁৰ “স্বনাম প্ৰসিদ্ধ” “শ্ৰীপদ্মনাথ বন্ধুৱা” চহিটো হে!

এঠাবোৰ যি প্ৰেক, আমি “আসামৰ বামুণীয়া আৰু আহোমীয়াসকলৰ মানস মনোভাৱ” খটাবলৈ কাৰবাৰ কৰিছোঁ। বুলি বন্ধুৱাদেৱে যি মতলব আমাৰ ওপৰত আৰোপ কৰিছে, তাৰ আমি দোৰোৰ প্ৰতিবাদ কৰোঁ। এইবাৰ শকত কথা। অসংযত ভাৱে কলম চলোৱাটো যে বৰ অন্যায় কথা শ্ৰীযুত পদ্মনাথ বন্ধুৱা মহাশয়ে সেইটো জনা উচিত।

শেষত ইয়াকৈ কওঁ যে আমাৰ বাঁহীত এনেবিলাক তৰ্ক-বিতৰ্ক ঠাই নিস্তৰ মন সমূলি নাহ, আৰু অগৰ্হনৈকো নিদিওঁ: এয়ে প্ৰেহ; কাৰণ, বাঁহীৰ পাত কেইটা সাধিতা চাচা কৰিবলৈ হে কথা হৈছে, মালগ্ৰম কৰিবলৈ নহয়। বন্ধুৱাদেৱে একেই কন্যাস্টক আমাৰ উদ্দেশ্য ভুল বুজিছে, তাতে যদি তেওঁৰ এই প্ৰবন্ধটো দহুপাওঁ, তেন্তে সেই ভুলৰ জোখ এইবাৰ লোক ব্যাচিব এই ভাৱি হে ইয়াক ছপালে।

সম্পাদক।

গীত । *

‘তুপালী—চিবাতেতাল।

আজি বাঙলি, বিহ বিহ বুলি, পঞ্চমত তুলি, কুলিয়ে গায় ।
উঠি তাব ধ্বনি. লাগি বলকনি, মোহিনী আখনি, চৌরাই ব্যয় ।
ই শুভ কালত, সমজুবা বত, আই। জনে জনে. কবোঁ শুভচিত,
অমঙ্গলহাবী, হবিব পারত, উছবপি দিওঁ, আতমা কার ।

ঐবেণুধব বাওখোলা, বি এ :

গীত ।

(“শুর্গান কুলনি আজি”—সুব ।)

ওব বহাগ বিহ আহিল আজি বঙে ভবা ।
উলাহত নিমগন অসমীয়া লবা বুঢ়া ।
বহিছে মলয়া বাও, কুলিয়ে কাঢ়িছে বাও,
হোমোবা কুলত পবি গাই উলাহিছে ধবা ।
যত বন তক লতা, কুল ফলে সুশোভিতা,
বঙত বিভোল হই আজি যেন হিয়া ভবা ।
বোরাঁ শোক দুখ এবি, ইজ্জাল পবিহবি,
ইজনে সিজনে মিলি পীৰিত চেনেহ কৰা ।

ঐশীনাথ বেজবকবা ।

* এই গীত বহাগব বিহব উৎসব উপলক্ষে পোলাখাট আলোচনী সভায় লিখিবেনত
পোলা বৈষ্ণব ।

আমাৰ বজা ভাৰতেশ্বৰ সত্ৰাট

সপ্তম এড্বাৰ্ড

আৰু ইহজগতত নাই !

মে মাহৰ ৬ তাৰিখ শুকুৰবাৰে ৰাতি
১১-৪৫ মিনিটত তেখেত চুকাল। বজাৰো
বজা সাত্ৰাটৰো সাত্ৰাটৰ ইচ্ছা। সপ্তম
এড্বাৰ্ডক হেৰুৱাই আজি সমাগৰা পৃথিবীৰ
লোক শোকত মগন।

আমাৰ নতুন বজা সত্ৰাট

পঞ্চম জৰ্জ !

আমি অতি আনন্দেৰে তেওঁৰ প্ৰতি আমাৰ বাৰ্ত্তিকিত দেখুৱাওঁ।
বিভূত্ৰনাথৰ সত্ৰাট পৰমেশ্বৰে, তেওঁক দীৰ্ঘায়ু কৰক, আমাৰ এই প্ৰৰ্থনা।

জন্ম—১৮৫৫, ৩ জুন। প্ৰিন্স অব্‌ ওয়েলচ হল,—১৯০১, ৯ নবেম্বৰ।
বিয়ল,—১৮৯৩, ৪ জুলাই। ৰাজ্যত্যাগ পালে,—১৯১০, ৯ মে।

প্ৰথম বছৰ, অষ্টম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
সপ্তম এডোৱাৰ্ডৰ স্বৰ্গাৰোহণ (কবিতা)	২২৯
সম্পাদকৰ চৰা	২৩১
নিৰ্ম্মালি (কবিতা)	২৩৫
বাঁহী	২৩৬
বিলাতৰ চিঠি	২৩৭
নহয় সপোন (কবিতা)	২৪২
টিকনি	২৪৩
ঘাই কীৰ্ত্তন	২৪৬
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি : খোলৰ বোল	২৪৮
কিতাপৰ চমু সমালোচনা	২৪৯
ফাগুণা লগুৱাৰ বেমেজালি	২৫০
বাটৰুৱা (কবিতা)	২৫৩
মিলন (কবিতা)	২৫৪
কাশীবাসী	২৫৬
কেতেকী চৰাইলৈ (কবিতা)	২৬০

সপ্তম এড্‌ৱাৰ্ডৰ স্বৰ্গাৰোহণ ।

হিয়া ভগা শোকৰ বাতৰি
বিজুলী কাকত উঠি ঢেবেকনি মাৰি
বিষময় কৰিলে প্ৰচাৰ,—
“মহাৰাজ স্বৰ্গগামী হল !”

ৰাজপুত্ৰী শোকত মগন !
নিতাল মাৰিলে বিষ বিচূৰ্ত্তি মানিছে !
ইযে বিনামেষে বজ্ৰপাত !
সঁচাকৈয়ে মহাৰাজ নাই ?

পৃথিৱী বিয়াপি ৰাজ্য যাব ;
যি ৰাজ্যত স্বৰ্ঘ্যদেৱ কস্তেকে হুড়ুবে ;
সি ৰাজ্যৰ ৰাজৰাজেশ্বৰ
সঁচাকৈয়ে ইহলোকে নাই ?

যি ৰাজ্যই চাকি তুলি ধৰি
সভ্যতা বিজ্ঞান বাট দিছে পোহৰায় ;
যি ৰাজ্যক আৰ্হি মানি লই
আন সবে পাছে পাছে যায় ;
ম্যায়বান নিষ্ঠাবান সকলো কাৰ্য্যৰ
যি ৰাজ্যই সদাই গুৰিত ;
'হুৰুলীৰ চিবমিত্ৰ হুৰ্দান্তৰ কাল'
যি ৰাজ্যৰ মূলমন্ত্ৰ বাই ;
সেই মহা পুণ্যলোক ইংলণ্ডৰ জলধিধৰে
সঁচাকৈয়ে ভিন্নাগিলে নখৰ জীৱন ?

ভাবতব ভাগ্যলক্ষ্মী বি বাজ্যব হস্তে
 ভগবানে দিছে ন্যস্ত কবি,
 অজ্ঞান এক্কাৰ ঠেলি জ্ঞানব পোহব—
 অশৃঙ্খল শৃঙ্খলতাত অনিশ্চয় স্থিবতাত,
 অত্যাচাৰ পৰিধত কবি সৌভাগ্যত,
 বি বাজ্যই নিৰ্মাণিলে আজিব ভাবত,
 সেই ব্ৰিটন ঈশ্বৰ—সেই ভাবত সত্ৰাট
 ল'চাটকয়ে দেৱধামে গল ?

বাজপুৰী শোকত বুকাই,

কন্দুৱাই নিজগণে কন্দুৱাই মিত্ৰগণে কন্দুৱাই প্ৰজাবন্দে—
 শান্তিপ্ৰিয় শান্তিবান মহা-আত্মা এড্‌ওয়ার্ড সপ্তম—
 অপ্ৰেব যশস্যা লভি অতুল কীৰ্ত্তি বাধি—
 আজি স'চাটকয়ে শান্তিধামে গল ।

সেয়ে কান্দে আজি সকলোৱে

বুপোত্তম বজা হেৰুৱাই ।

সেয়ে কান্দে আজি সকলোৱে

মৰমব পিতৃ হেৰুৱাই ।

সেয়ে কান্দে আজি সকলোৱে

প্ৰিয়তম মিত্ৰ হেৰুৱাই ।

সেয়ে সকলোৱে কান্দে আজি হৈ উজ্জ্বল—

সেয়ে হে বিধ বিয়োগি আজি নিমাত নিতাল ।

“মহাবাজ স্বৰ্গগামী হল !”

“দীৰ্ঘজীৱী হক মহাবাজ ।”

উঠিল কোচাল । সুববাজ মহাবাজ হল ।

সুপ্ৰসন্ন হোৱা ভগবান । দীৰ্ঘজীৱী হক মহাবাজ ।

ঐউবেশচক্ৰ বকরা ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

দীৰ্ঘজীৱন । মেট্ৰ'নিকক্ নামেৰে জীৱতত্ত্ববিৎ পণ্ডিত এজন
নানা পৰীক্ষা কৰি, দীৰ্ঘজীৱন লভিবৰ যি উপায় উলিয়াইছে, সেই বিষয়ে
আমি আৰ্জি অলপ আলচ কৰিম ।

১৮৪৫ খৃষ্টাব্দৰ মে মাহৰ ১৫ তাৰিখে কচিয়াৰ ছাৰকভো (Charkovo)
নামে ঠাইত মেট্ৰ'নিককৰ জন্ম হয় । তেওঁৰ বাপেক এজন ধেমতীয়ক মাহুছ
আছিল । সৰুৰেপৰা মেট্ৰ'নিককৰ পঢ়া শুনাৰ বৰ মন আছিল । ১৭ বছৰ
বয়সত তেওঁ ছাৰকভোৰ বিশ্ববিদ্যালয়ত বিজ্ঞানশাস্ত্ৰ পঢ়িবলৈ আবৃত্ত কৰে
আৰু ১৮৬২ চনৰপৰা ১৮৬৭ চনলৈকে তাতে থাকে । তেওঁ তাত থাকোঁ-
তেই প্ৰাণিতত্ত্ব-বিদ্যা ইমান মন দি শিকিছিল যে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গৰাকী
সকলে ১৮৭০ চনত তেওঁক অডেছাত (Odessa) প্ৰাণিতত্ত্ব-বিদ্যাৰ অধ্যাপক
পাতিলে । ১৮৮৬ চনলৈকে তেওঁ সেই কামতে আছিল । সেই সময়ত
কচিয়াত বৰ মাউৰ হোৱা বাবে গবৰ্ণমেণ্টে তাৰ কাৰণ নিৰ্দ্ধাৰিত কৰাৰ
মনেৰে Bactriological Institute অৰ্থাৎ বোগ জন্মোৱা জীবাণুৰ বিষয়ে
আলোচনা আৰু পৰীক্ষাৰ নিমিত্তে বিদ্যালয় স্থাপন কৰি মেট্ৰ'নিককক
তাৰ অধ্যক্ষ পাতিলে ।

জীবাণু তত্ত্ববিদ্-বিখ্যাত পণ্ডিত পাস্তৰে (Pasteur) কৰা আবিষ্কাৰবোৰ
কথা শুনি মেট্ৰ'নিককে ফ্ৰান্সলৈ আহি পাস্তৰে সৈতে দেখা কৰিলে ।
সেইজন বিখ্যাত বৈজ্ঞানিক পণ্ডিতেৰে সৈতে আলোচনা কৰি তেওঁৰ ফালে
মেট্ৰ'নিককে ইমানকৈ ভাল ললে, যে অডেছাৰ কাম ইন্তফা দি তেওঁ
“পাস্তৰ ইন্সটিটিউট” সোমাই পাস্তৰে সৈতে লগ লাগিল । তেতিয়াৰে-
পৰা আৰ্জিলৈকে তেওঁ তাতে আছে । ১৯০৯ চনত ফ্ৰেন্স গবৰ্ণমেণ্টে তেওঁক
“পাস্তৰ ইন্সটিটিউট”ৰ সহকাৰী অধ্যক্ষ পাতিলে ।

ইয়াত থাকোঁতেই মেট্‌ছ্‌নিক্‌ফে নবিয়াৰ গুৰিতে যে জীবাণু এই মতৰ সত্যতাৰ বিষয়ে ভালুকৈ বুজিব পাবিলে ; আৰু শৰীৰৰ ভেজৰ ভিতৰত “ফেগচাইট” (Phagocyte) নামে এবিধ বগা ঘূৰণীয়া জীবাণু থাকোঁটো আবিষ্কাৰ কৰিলে । ফেগচাইটবোৰ আমাৰ বৰ উপকাৰী জীবাণু । সিহঁতক আমাৰ শৰীৰৰক্ষক “পুলিচ্‌মেন” অৰ্থাৎ পহৰীয়া বুলিব পাৰি । দিনে বাতিয়ে সিহঁতে আমাৰ শৰীৰৰ ভিতৰত পহৰা দি থাকে, আৰু আমাৰ শৰীৰ আক্ৰমণ কৰোঁতা শত্ৰু জীবাণুবোৰক বিনাশ কৰে । আমাৰ গাৰ ভিতৰত কোনো ঠাইত শত্ৰু জীবাণুবোৰ বহা দেখিলেই আমাৰ পৰম মিত্ৰ ফেগচাইটবোৰে লৰি আহি সিহঁতক উন্নানকৰূপে আক্ৰমণ কৰি ধ্বংস কৰি পেলায় । ফেগচাইটবোৰৰ প্ৰাণশক্তি, দ্ৰুতগমনশক্তি, বহুভোজনশক্তি আৰু সুবিধাৰ অৱস্থাত লেখত বাঢ়িবৰ শক্তি বৰ প্ৰবল ।

আমাৰ সুস্থ অৱস্থাত ফেগচাইটবোৰে শত্ৰু জীবাণুবোৰৰ ওপৰত সোনকালে জয় লাভ কৰিব পাৰে ; কিন্তু আমাৰ গা বেয়া হলে আৰু শত্ৰু জীবাণুবোৰ লেখত বৰ সৰহ হলে আমাৰ বন্ধু ফেগচাইটবোৰে যদিও প্ৰাণ-টংকি সেই শত্ৰুবোৰেৰে সৈতে তুমুল সংগ্ৰাম কৰে, তথাপি শেহত সিহঁতক বঞ্চে নোহোৱাৰ নিজৰ প্ৰাণ হেৰুৱায় আৰু আমাৰো সৰ্বনাশ সাধিত হয় ।

প্ৰথমতে মেট্‌ছ্‌নিক্‌ফে যেতিয়া ফেগচাইটৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে বৈজ্ঞানিক পণ্ডিতসকলৰ ভিতৰত প্ৰচাৰ কৰিলে, তেতিয়া তেওঁলোকে সেই কথা মিছা বুলি হাঁহি উবাই দিছিল । কিন্তু মেট্‌ছ্‌নিক্‌ফে হাবিবৰ পাত্ৰ নহয় ; তেওঁ পঁচিশ বছৰ নেৰা-নেপেৰাটক তৰ্ক আৰু পৰীক্ষাৰ দ্বাৰাই তেওঁৰ মত যে সঁচা সেইটো প্ৰমাণ কৰিছে এৰিলে । আজিকালি লেখৰ প্ৰাণিতন্দ্ৰ বিদ্ বৈজ্ঞানিক পণ্ডিত এনে কোনো নাই যি মেট্‌ছ্‌নিক্‌ফে ফেগচাইটত অবিশ্বাস কৰে ।

এতিয়া যদি এইটো প্ৰমাণিত হ'ল যে ফেগচাইট নামৰ জীবাণুবোৰ
আমাৰ শৰীৰবন্ধক পৰম মিত্ৰ, আৰু সিহঁত আমাৰ শৰীৰৰ স্তম্ভ তেনে
আদিৰ ধ্বংস সাধন কৰোঁতা শত্ৰু জীবাণুবোৰৰ বিনাশক, তেন্তে এইটো
সিদ্ধান্তলৈকো আমি অনায়াসে যাব পাৰোঁ। যে আমাৰ শৰীৰ সুস্থ নবল
বাধি আমি দীৰ্ঘায়ু লভিবৰ হলে ফেগচাইটবোৰক বন্দী আৰু পৰাক্ৰমী
কৰি সিহঁতৰ লেখ বঢ়াই বাধিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে। মেট্ৰ'নিকফে
এই সিদ্ধান্তলৈ আহি তাৰ উপায় চিন্তনলৈ ধৰিলে।

অনেক কাল পৰীক্ষা কৰি কৰি মেট্ৰ'নিকফে এইটো ভালকৈ বুজিব
পাবিলে যে মানুহে পুৰা আহুস ভোগ কৰিবলৈ নাপায় ; তাৰ কাৰণ হৈছে
আমাৰ পৰম শত্ৰু বৃন্দ বৃন্দ জীবাণুবোৰ, যিবোৰে আমাৰ শৰীৰত বাহ লৈ
তত্ৰু গেলাই পচাই নষ্ট কৰি অকালত আমাক জুকলা কৰি মাৰে। তেওঁ
পৰীক্ষা কৰি দেখিছে যে আমাৰ পাকস্থলীত সেই জীবাণুবোৰ সৰহকৈ
ধাকে। মেট্ৰ'নিকফে ভাবিলে যে এতিয়া এনেকুৱা এবিধ জীবাণু বিচাৰি
উলিয়াব লগা হ'ল যি ফেগচাইটবোৰেৰে (যিবোৰ তেনেৰে ভিতৰত মাথোন
ধাকে) সৈতে লগ লাগি আমাৰ শৰীৰ ধ্বংসকাৰী জীবাণুবোৰৰ কাৰ্য্যৰ
প্ৰতিৰোধ কৰিব পাৰে।

বুঢ়া জীৰ্ণ মানুহৰ শৰীৰৰপৰা ওলোৱা মল আদিৰপৰা মেট্ৰ'নিকফে
জীবাণু উলিয়াই সেইবোৰ ডেকা আৰু কম বয়সীয়া বান্দৰ, হলো, বন-মানুহ,
বাহুলি, এন্দুৰ, গিনিপিগ ইত্যাদি জন্তুৰ গাত সুমাই দি দেখিলে যে অলপ
দিনৰ ভিতৰতে সেই জন্তুবোৰ বুঢ়া অধৰ্ক হৈ পৰি যাব গ'ল। ইয়াৰ
দ্বাৰাই তেওঁ ভালকৈ বুজিলে যে মানুহক লুৰ্ণীয়া বুঢ়া আৰু জুকলা কৰিবৰ
আৰু তাৰ পিছৰ মৃত্যুৰ দুখত পেলাবৰ দ্যই কাৰণ এই জীবাণুবোৰ ;
এতেকে সিহঁতৰ বিপক্ষে যদি এনে কিছুমান জীবাণু ধ্বংস কৰি দিব পৰা
যায় যে যিবোৰে সিহঁতেৰে সৈতে যুক্তি সিহঁতক হৰুৱাই ধ্বংস কৰি সিহঁতৰ
বন কৰাই বাধিব পাৰিব, তেনেহলে মানুহে বুঢ়া আৰু জুকলা হোৱাৰ স্তম্ভ
সাৰিব পাৰিব, আৰু দীৰ্ঘজীৱন লাভ কৰিব পাৰিব।

মেট্‌ছনিকফে অনেক দিনৰ আগৰপৰা এইটো মন কৰি আহিছিল যে মঙহ আদি বস্তু টেঙা দৈ-গাখীৰত বা ঘোলত বা ছেনাৰ পানীত জুবুৰিয়াই খলে সি সতকাই নেগলে। তেওঁ এই কথাটো বিম্বিৰ কৰোঁতে তেওঁৰ মনত খেলালে যে যদি দৈ-গাখীৰ, ঘোল, আৰু ছেনাৰ পানী এনেকুৱা বস্তু হয় যাৰ ভিতৰত মঙহ জুবুৰিয়াই খলে সেই মঙহ সোনকালে গেলি-পচি নেযায়, তেন্তে সেই দৈ-গাখীৰে বা ঘোলে বা ছেনাৰ পানীয়ে আমাৰ পেটৰ ভিতৰত পাক-স্থলী আদি ঠাইবোৰকো কিয় গেলি পচি নোযোৱাকৈ ৰাখিব নোৱাৰিব? তেওঁ আৰু এটা কথা দেখিলে যে পৃথিবীত এনেকুৱা কিছুমান জাতি আছে যিবোৰৰ আহাৰৰ সবহ ভাগ দৈ-গাখীৰ, ঘোল ইত্যাদি; আৰু যি মঙহ কোনো-কাৰ্চিং হে খায়; সেই মানুহবোৰ সবল আৰু সুস্থকায়; আৰু সিহঁতৰ ভিতৰত দীৰ্ঘজীৱী সুস্থ আৰু গাত বল থকা বুঢ়াৰ লেখও সবহ। দৈ-গাখীৰ আহাৰী সেই মানুহবোৰৰ মল আদি তেওঁ পৰীক্ষা কৰি দেখিছে যে তাত শৰীৰ ধ্বংসকাৰী শক্ৰ জীবাণুৰ লেখ সাধাৰণত দৈ-গাখীৰ নোখোৱা আন মানুহৰ শৰীৰত থকা শক্ৰ জীবাণুৰ লেখতকৈ ভালমান গুণে থাকিব।

ইয়াৰ পিছত মেট্‌ছনিকফে অনেক পৰীক্ষা কৰি কৰি এইটো স্থিৰ সিদ্ধান্তলৈ আহিল যে টেঙা দৈ-গাখীৰত আৰু ঘোলত "লেক্‌টিক্‌ মাইক্ৰব" (lactic microbe) বুলি এবিধ জীবাণু থাকে, যি আমাক বুঢ়া আৰু জুৰলা কৰা সেই শক্ৰ জীবাণুবোৰ মাৰি ধ্বংস কৰিব পাৰে। সেইদেখি আমাৰ তেজত থকা ফেগচাইট জীবাণুবোৰক সহায় কৰিবলৈ আমাৰ শৰীৰৰ ভিতৰত এই লেক্‌টিক জীবাণুৰ লেখ বঢ়াব লাগে, বাবে দুই জাক জীবাণুৰে গোট খাই আমাৰ শক্ৰ জীবাণুবোৰৰ কাৰ্য্যৰ প্ৰতিবোধ কৰিব পাৰিব।

বুঢ়া মানুহৰ গাৰ জীবাণুবোৰ ডেকা বান্দৰ এন্দুৰ গিনিপিপ আদিৰ স্তত সুমাই সিহঁতক বুঢ়া কৰাৰ পিছত দৈ-গাখীৰৰপৰা উলিয়া সেক্‌টিক্‌ জীবাণুবোৰ সিহঁতৰ গাত সুমাই দি মেট্‌ছনিকফে দেখিলে যে সিহঁত বুঢ়া গুটি

আকৌ লাহে লাহে ডেকা আৰু সবল হৈ উঠিল । মেট্ৰ'নিককে নিজেও
আজি আঠ বছৰৰ ওপৰ কাল লেক্টিক জীবাণু ৰাই খুব ভালে আছে ।
তেওঁ কয় যে তেওঁৰ উদ্ভাবিত প্ৰণালীমতে মানুহ চলিলে ১৫০ বছৰ পৰিমিত
সুস্থ সবল হৈ জীয়াই নাথাকিবৰ কোনো কাৰণ নাই, আৰু ৮০ বছৰীয়া
মানুহ ৪০ বছৰীয়া মানুহৰ নিচিনা বলী ভেজী আৰু মস্তিষ্ক পৰিচালন
বিষয়ত সমান থাকিব; অৰ্থাৎ ৮০ বছৰত মানুহ আদ-বয়সীয়া হৈ হ'ব ।

*.

কিন্তু গাখীৰত মাউৰ আদি নানা বোগৰ জীবাণুৱে অনায়াসে বাহ লয় ;
সেইদেখি লেক্টিক জীবাণুৰ লোভত অসাৱধান হৈ যবে-তবে দৈ-গাখীৰ
খোৱাটো ভাল নহয় ; তেনে কৰিলে এটা কৰিবলৈ গৈ আন এটা হৈ ক'বা
হ'ব পাৰে । প্ৰথমতে পাখীৰ ভাগটক পগাই ৰৈ তাক সজু ঠাইত থৈ দৈ
কৰি তাৰ পিছত হৈ খোৱা উচিত । আমাৰ আসামত দৈ-গাখীৰ খোৱা
নিয়ম বৰ প্ৰচলিত আছে ;—বিয়ৰ্ণই সবাৰে জলপানত দৈ-গাখীৰ নহলে
নচলে । সেইদেখি অসমীয়ক দৈ-গাখীৰ খাবলৈ শিকাৰ নেলাগে ; মাধোন
সাৱধানে ক'বা নিৰ্দ্দেশ দৈ খাবলৈ হৈ ক'ব লাগে । “এ টেঙা দৈ-
গাখীৰৰ পানী এটোপাবে জলপান এটা” বুলি আমাৰ মানুহে এড়াই কয় ;
কিন্তু কটাঁকটাঁত সোণ ধকাৰ হ'বে সেই টেঙা দৈ-গাখীৰৰ পানীটোপাত
আমাৰ স্বাস্থ্য আৰু দীৰ্ঘায়ুৰ অমূল্য বতন যে হুকাই আছে সেইটো ক'বা
আমাৰ সকলোৰে জনা উচিত ।

নিৰ্ম্মালি ।

আজি স্বাস্থি হ'ব বজাত মান কৰি আহি ।
পঢ়িবলৈ ধৰোঁতে পৰিল হাতত “ বাহী ” ॥
নহ'ব পক্ষীয়ে পাখি কৰি পাহি পাহি ।
বাহীও নাচিছে ন'ব। দেখি উঠিল হাঁহি ।
নন্দব নন্দনে বাহীত নবা নচুৱায় ।

ব্রহ্মবাণী গোপীগণে বেবি বেবি চায় ॥
 আজিকালি ফলিকতাত বাধাই বজায় ।
 বুকত মেঠনি মাৰি মৰা নচুমায় ॥
 বাধাব বুকলী ধ্বনি শুনিবলৈ কেনে ।
 সম্পাদক মহাশয় বকরাই হে জানে ॥
 আমিও নেজানো গুণ হুশুনিলে কাণে ।
 ইমান দুবৰপৰা বুজাব নো কোনে ॥
 বাধাই এদিন বাঁহী বজাইছিল হেনো ।
 শিকাইছিগ কৃষ্ণই ইয়াকে হে জানো ॥
 নাহিল শৰীৰৰ তাঁজ, নেভাগিল জামু ।
 হাঁহি উঠি গুচি গল বৃন্দাবনৰ কামু ॥
 বাধাই বজায় বাঁহী কতো শুনা নাই ।
 উত্তৰ পঠাব মোলৈ বেজবকরাই ॥

বাঁহী ।

বিয়াহুল প্ৰাণে বাঁহী কিমাত কুটায় ॥
 সুলভ মোহন মস্ত্ৰে আবেগ জনায় ।
 বাঁহীৰ কোমল প্ৰাণ মধুবতাময়,
 সুলভব বন্ধে বন্ধে, বিয়াপিত হয় ।
 ভয়ঃ ভাবব সুবে নাচে চালি ধৰি,
 হৃগুধ জীৱৰ আত্মা আপোনা পাহৰি ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগবৰালা ।

বিলাতৰ চিঠি । *

গল বাৰ Mens sana in corpore sano যে আমাৰ দৰকাৰ সেই বিষয়ে দেখিছিলোঁ। সঁচাকৈয়ে ভাৰতবৰ্ষীয় বিদ্বান মানুহৰ শৰীৰৰ অৱস্থা দেখিলে মনত বৰ কষ্ট হয়। কেৱল যে লেখা-পঢ়া কৰিলেই আমাৰ কৰ্তব্য কৰা হল—এনে নহয়। লেখা-পঢ়া কৰি বি,এ,এম,এ,প্ৰজ্ঞতি ডাঙৰ ডাঙৰ পৰীক্ষা পাচ কৰা আমাৰ কৰ্তব্যৰ এফাল হৈ যাপোন। কৰণাময় পৰশেখনে আমাৰ এই শৰীৰ দিছে; এই শৰীৰক যদি অৱহেলা কৰোঁ, শৰীৰক নানান অত্যাচাৰ কৰি যদি কষ্ট দিওঁ, তেন্তেহলে তেওঁক অপমান কৰা হয়। শৰীৰক আমি কিমান অৱহ কৰোঁ! পাঠকসকলে যদি এবাৰ এই বিষয়ে ভাবে তেন্তেহলে তেওঁলোকে দেখিব যে আমি যি কৈছোঁ। মিথিহা নহয়। মনৰ উন্নতিৰ লগে-লগে আমাৰ লৰাছোৱালীবিলাকৰ শৰীৰৰ উন্নতিৰ পিনেও চোৱা উচিত। অভিত্যক আৰু শিক্ষকসকলে লৰাক পাঁচ ঘণ্টা স্কুলত পঢ়াই আৰু পুৱা গধূলি বতাহ ভালকৈ সোমাব নোৱাৰা খোটাঙ্গীত কিতাপ আগত পোৱাই ৰাখিলেই তেওঁলোকে নিজক ধন্য ধন্য মানিলে। আমাক ঈশ্বৰে মানুহৰূপে সৃষ্টি কৰিছে সেইদেখি আমি ভাবি চিন্তি কাম কৰা উচিত। আমাৰ থকা ঠাইত, বিশেষতঃ আমাৰ সৰু সৰু লৰাছোৱালীহঁত যি খোটাঙ্গীত থাকে কিম্বা লেখা-পঢ়া কৰে, বতাহ আৰু পোহৰ ভালকৈ যাতে অহাসোৱা কৰিব পাৰে, সেই বিষয়ে আমাৰ প্ৰাণপণে যত্ন কৰা উচিত। আমাৰ বিমানদূৰ মনত পৰে আসামত আমি অসমীয়াৰ ঘৰত ভালকৈ বতাহ খেলোৱা আৰু পোহৰ অহা ঘৰৰ খোটাঙ্গী দেখা নাই বুলিলেই হয়। আৰু এটা কথা নটক নোৱাৰিলোঁ, কিয়নো এই বিষয়ত আমাৰ মানুহ বৰ উদাসীন,—অসমীয়াৰ ঘৰৰ ওচৰত কচুশাক ঢেকীয়াশাক আৰু আন আন অপ্ৰয়োজনীয় সবুজৰ গছ গছনিৰে জংঘল হৈ

* জ্যেষ্ঠ মাহৰ ২১৫ পিঠিৰ ৪ শাৰীত “aren't we having wretched weather miss” ব ঠাইত “aren't we having wretched weather, Miss—হঁব।

ধাকে। কচুশাক, ঢেকীয়াশাক যে অসুন্দৰ আৰু অদৰ্কাৰী বুলিছে। তাক আপুনি নেভাবিব, ভালকৈ বন্ধা কচুশাক ঢেকীয়াশাকৰ আত্মা কোন অসমীয়াৰ ভাল নেলাগে? কিন্তু কচুশাক ঢেকীয়াশাকৰ ঠাই আন অশ্ৰয়োজনীয় শাকৰ লগত নহয়। আৰু সেইবোৰ শাকে অৰ্থাৎ কচুশাক ঢেকীয়াশাক আৰু আন শাকে জংঘল কৰাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই; ঘৰৰ চাৰিউপিনে পৰিষ্কাৰ হৈ থকা উচিত। এই বিষয়ত আমাৰ মানুহৰ ঘৰ আৰু এই দেশৰে ইউৰোপীয় কি ফিৰিঙ্গীহঁতৰ ঘৰ চালেই হাতে হাতে প্ৰমাণ পোৱা যায়। আমাৰ মানুহে কব “আমাৰ আজৰিয়েই নহয়, আকণ্টকৰ বাধিবলৈকো পয়চা নাই কত আমাৰ হাউলি চিকুণাম, আমি দুখীয়া অসমীয়, মানুহ আমাৰ এয়ে ভাল।” কিন্তু ইউৰোপীয় কি ফিৰিঙ্গীয়ে সেই কথা নকয়;—তেওঁলোকৰ চাকৰ বাধিবলৈ পয়চা নহলে তেওঁলোকে নিজেই হাউলি চাক-চিকুণ কৰিব, আৰু চাক যে কৰিবই তাক মন আৰু চকুৰ ভূষ্টিকৰ কৰিও তুলিব। ই কেৱল শিক্ষাৰ গুণত। আমি প্ৰায়ে এলেহুৱা হওঁ—সিহঁতৰ বেছিভাগ মানুহে এলাহ কি বস্তু তাক নেজানে আৰু জানিবোও এলাহ ত্যাগ কৰিবলৈ নানান উপায় অবলম্বন কৰে। লওনৰ ঘৰবোৰত প্ৰায়ে, আমি যাক “কম্পাউণ্ড” কওঁ সি নাই। অলপঅচৰপ মাটি ঘৰৰ আগতে হওক কি পিছতে হওক কোনো কোনো ঘৰত আছে। সেই অলপ-অচৰপ মাটিতে তেওঁলোকে কেনে সুন্দৰ ফুলৰ বাগিছা কৰি তোলে! ঠাত মালী বধা, বেছি চাকৰবাকৰ বধা, বেছি ভাগ মানুহৰ জাগ্যত হৈ মুঠে, ঘৰৰ গিৰীহঁত নহলে ঘৰৰ বৈশী কি লৰা ছোৱালীহঁতেই এই কাৰ কৰে। সিহঁতে তাত একো লাভ নেপায়। আমাৰ দেশৰ মানুহে কব “মই অনুকৰ ঘৰৰ লৰা মই বাগিছা চাক কৰিম!—ইস্, নকবা আৰু তেনে কথা!” ঘৰৰ হাউলি, খোটালাবোৰ, পাছফাল, আগফাল যিহতে মন আৰু চকুৰ ভূষ্টিকৰ হব পাৰে সেই বিষয়ে আমাৰ ইউৰোপীয়হঁতৰপৰা বহুত শিকিব লগীয়া আছে। গুৱাহাটী কি মগাওঁৰ, কি আন কোনো ঠাইৰ ইংলণ্ডীয়সকলৰ ঘৰ-বোৰ আমাৰ দেশী মানুহৰ ঘৰবোৰেৰে তুলনা কৰক। আৰু এটি কথা চাব, কোনো বেমাৰ-টেমাৰ হলে ইংৰাজসকলৰ সৰহ হয় নে আমাৰ হয়? কাছাৰীৰপৰা আহি গিৰীহঁতে, তেওঁৰ যদি লৰা আছে, লৰাক লৈ নিজৰ

বাগিছাখন চাফ কৰিব নোৱাৰে নে? তেতিয়া হলে তেহঁবো এটা স্বাস্থ্য-
কৰ কাম হয় আৰু লবাবো শিক্ষা হয়। পেন্‌চন্ পোৱা বুঢ়া মানুহৰ পক্ষে
বাগিছা সুন্দৰ কৰা কামতকৈ পুৱা গধূলি আৰু আন ভাল কাম নাই।
তেওঁলোকে সৰহ দিন পেন্‌চন্ ভোগ কৰিব পাৰিব, নিজৰ বাগিছাখনি
সুন্দৰ কৰিব পাৰিব আৰু ডেকা লৰাক তেওঁলোকৰ উজ্জ্বল দৃষ্টান্ত দেখুৱাই
শিক্ষা দিব পাৰিব। আমি বিলাতৰ গাৱঁৰ বাটেদি ফুৰোঁতে কিমান বুঢ়াক
যে এই স্বাস্থ্যকৰ কামত লাগি থকা দেখিছোঁ। তাৰ সংখ্যা নাই;—কেৱল
যে গাৱঁনীয়া বুঢ়াক হে দেখিছোঁ। এনে নহয়, লগুনীয়া বুঢ়াকো দেখিছোঁ।
ইমানবোৰ আমাৰ লেখিবৰ উদ্দেশ্য এইটো। যে পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নতা, স্বাস্থ্য
পিনে চকু ৰাখিবলৈ যত্নকৰা, নিজৰ ঘৰ সুন্দৰ কৰা, খোটাণীবোৰত বতাহ আৰু
পোহৰ যাতে আহি আমাৰ সৰুসৰু লৰা ছোৱালীবোৰক সবল সুস্থ কৰে এই
বিলাক বিষয়ৰ পিনে আমি দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হৈ লগা উচিত। এই বিষয় লৈ আপো-
নাৰ পাঠক পাঠিকাসকলক আৰু এতিয়া আমনি নকৰোঁ। অভিতাবক আৰু
শিক্ষকসকলক এই কথা কেৱল মাত্ৰ কওঁ যে সবল সুস্থ মানুহৰ সবল লৰা
হয় আৰু দুৰ্বল মানুহৰ দুৰ্বল লৰা হয়। যাতে লৰা ছোৱালীবোৰ সবল
সুস্থ হয় সেই বিষয়ে যদি তেওঁলোক যত্নবান নহয় তেনেহলে তেওঁ-
লোক ভগবানৰ ওচৰত দায়ী। ঘৰহুৱাৰ ঘৰৰ হাউলি ইত্যাদি চাফ-চিকুণ
কৰি ৰাখিলে স্বাস্থ্যৰ পক্ষে ভাল দেখিবলৈকো ভাল। আবহুজনাৰ্ণ শাক
আৰু বননিয়ে এটা সুন্দৰ ঘৰকো দেখিবলৈ কুৎসিৎ কৰে।

আপোনাৰ কোনো কোনো পাঠক পাঠিকাসকলে ভাবিব হয়তো যে
“বিলাতৰ চিঠিত” আমি ওপৰত কোৱা বিষয়বোৰক ঠাই দিয়া উচিত
নাছিল। কিন্তু আমি কওঁ যে “স্বাস্থ্য” সম্পৰ্কে যি কথাই হওক “বিলাতৰ
চিঠি” কি আন কোনো চিঠিতে কি প্ৰবন্ধতে ঠাই পাবই লাগে। স্বাস্থ্যাবনা
পৃথিবীত একো স্মৃথ নাই। ভাৰতবৰ্ষৰ কোনো দেশত ধনী জমিদাৰ
এজন আছিল, তেওঁৰ লাখে লাখে টকা কিন্তু স্বাস্থ্যহীন। তেওঁ মাথোন মানুহ
ৰাছৰ আঞ্জাৰে হে ভাত খাপ পাৰিছিল আৰু আমৰ সময়ত, আন পেটত
নসয় দেখি আগত আম চেপাই থৈ তাৰ গোন্ধ শুভিছিল। এওঁ স্মৃথ
আছিল নে? টকাৰ তো সীমা নাছিল,—স্মৃথ কত? আৰু মানুহ

দেশৰ “মিলিওনিয়াৰ” অৰ্থাৎ ক্ৰোৰপতিসকলো তথৈধৰচ। কেৱল টকাই সুখ দিব নোৱাৰে।

আমাৰ ওচৰলৈ যদি কোনো অসমীয়া কি ভাৰতৰ আন দেশৰ ল'ৰা বিলাতলৈ যোৱাৰ সঙ্কে আলচ কৰিবলৈ আহে, আমি তেওঁক এখমেই তেওঁৰ স্বাস্থ্য সঙ্কে সুধিম। তেওঁৰ স্বাস্থ্য কেনে? তেওঁ সৰল সুস্থ নে? তেওঁ ব্যায়ামাদি কৰে নে? মানুহৰ স্বাস্থ্যই এখান। ঘৰ ভৈয়াৰ কৰিবলৈ যেনেকৈ তেতিটো শকত কৰিব লাগে তেনেকৈ আমাৰ স্বাস্থ্যটোকে আমাৰ উন্নতিৰ তেতি কৰিব লাগে। স্বাস্থ্যগীন মানুহৰ বে উন্নতি নহয় তাক আমি নকওঁ,—উন্নতি হয়, কিন্তু স্বাস্থ্যৰ ক্ষতি কৰি। তেনে উন্নতি সিমান লাভ নহয়। স্বাস্থ্য বেয়া হলে তাৰ উন্নতিৰ নিমিত্তে আমাৰ যত্নবান হোৱা উচিত।

বিলাতলৈ কোন বাটেদি যোৱা ভাল, কোন কোম্পানীৰ জাহাজেৰে, কি কাপোৰকানি লৈ যোৱা উচিত, কিমান টকাকড়ি লগত লৈ যোৱা দৰকাৰ ইত্যাদি বাতৰি আমি পাছত দিম। তেনেবোৰ বাতৰি হে আমাক বহুতে সোধে। আমি আকৌ কওঁ টকাকড়িৰ ভাল বন্ধবস্ত কৰিহে বিলাতলৈ যোৱা উচিত। টকা পৰমবন্ধ। যাৰ টকা আছে তাৰ অনেক বন্ধু; টকা ঢুকাই গলে বন্ধু পোৱা টান। টকা বিলাতত সাৱধানে অতি সাৱধানে খৰচ কৰা উচিত। বিদেশত টকাহীন অৱস্থা বৰ শোচনীয়। ল'ৰাৰ বাপেক মাক অভিভাবকসকলে ইয়াৰপৰা ল'ৰালৈ নিয়মমতে টকা পঠোৱা উচিত। বহুত ল'ৰা অভিভাবকসকলে টকা পঠোৱাত “গাফিলি” কৰে, সেইদেখি ল'ৰাই ধাৰ কৰাৰ অভ্যাস কৰিবলৈ বাধ্য হয়। ডেকা বয়সৰপৰা ধাৰ কৰা অভ্যাস ভাল নহয়। এই বিষয়ে আমি আটায়ে জানোঁ। সেক্ষিপিয়েৰে কৈছে “Neither a borrower nor a lender be” সেই কথা তেওঁৰ সময়ত যে সঁচা আছিল এনে নহয় সকলো সময়ত সঁচা। পৃথিবীত বন্ধুতা, হৃদয়ৰ মৰমৰ বন্ধুতা টকাৰ নিমিত্তে শত্ৰুতা হ'ব পাৰে। টকা নিয়মমতে পঠোৱাত অভিভাবকসকলৰ “গাফিলি” নিমিত্তে বহুত ল'ৰাই ধাৰৰ সহজ বাটেদি যাবলৈ ইচ্ছা কৰি বহুতো ঠাইত ভৰি পিছলি হামখুৰি যোৱা দেখিছোঁ।

ইংলণ্ডৰ দুটি প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয়—অক্সফৰ্ড আৰু কেম্ব্ৰিজ জগৎ বিখ্যাত । আমাৰ ভাৰতবৰ্ষীয় ল'ৰাৰ, যি বিলাতলৈ যায়, টকাৰ অৱস্থা ভাল থাকিলে এই দুটি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভিতৰৰ এটিলৈ তেওঁৰ যোৱা উচিত । এই বিশ্ববিদ্যালয় দুটি পুৰণি । ত্ৰিটনৰ আন আন ঠাইটো বিশ্ববিদ্যালয় আছে,—ডৰহাম (Durham) এডিনবৰা (Edinburgh) গ্লাচগো (Glasgow) লণ্ডন (London) ইত্যাদি—আঞ্জিকালি মেন্‌চেষ্টাৰ (Manchester) বাৰমিংহামতো (Birmingham) হৈছে । ওৱেল্‌সতো (Wales) এবাৰিষ্টউইথ (Aberystwith) বুলি ঠাইত বিশ্ববিদ্যালয় আছে । আয়াৰলণ্ডৰ ডবলিন, বেলফাষ্টতো (Belfast) বিশ্ববিদ্যালয় আছে । আমি যিবোৰ উল্লেখ কৰিছোঁ সেইবোৰৰ বাহিৰেও আন ঠাইত বিশ্ববিদ্যালয় আছে । এইবোৰৰ ভিতৰৰ অক্সফৰ্ড আৰু কেম্ব্ৰিজ এই প্ৰধান । এডিনবৰাত আমাৰ দেশী ল'ৰা প্ৰায়ে ডাক্তৰী পঢ়িবলৈ যায়,—তাৰ (Arts Science) শিল্প আৰু বিজ্ঞান বিষয়েও খুব সুন্দৰৰূপে পঢ়িব পাৰি । গ্লাচগোও পুৰণা, ইয়াতো ডাক্তৰী কলেজ আছে । আঞ্জিকালি গ্লাচগোত বহুতো ল'ৰাই এঞ্জিনিয়িং পঢ়ে । স্বৰ্গীয় ডাক্তৰ গোলাপ বেজবৰুৱা গ্লাচগোতে থাকি ডাক্তৰ হৈছিল । আৰু এজন অসমীয়াই গ্লাচগোত ডাক্তৰী পঢ়িছিল—তেওঁৰ নাম ডাক্তৰ আন্তৰংচা । স্কটলেণ্ড ইংলণ্ডতকৈ অলপ সস্তা । থাকিব জানিলে ইংলণ্ডো সস্তা আৰু থাকিব নোজানিলে স্কটলেণ্ডো মৰণ । স্কটলেণ্ড ইংলণ্ডতকৈ সস্তা বুলি নাম আছে সেইদেখি আমি সেই বিষয়ে ইয়াতো উল্লেখ কৰিলোঁ ।

আৰু এটি কথা এইখিনিতে উল্লেখ কৰোঁ । আমাৰ অসমীয়া ল'ৰা ডাক্তৰ নহয় কিয় ? বিলাতলৈ নগৈ কলিকতাতে ভো ডাক্তৰ হোৱা যায় । আমাক অসমীয়া ডাক্তৰ লাগে । বিলাতৰপৰা উভতি অহা আমাৰ তিনজন ডাক্তৰ আছিল ;—ডাক্তৰ বৰা নাই ; ডাক্তৰ বেজবৰুৱা নাই ; এতিয়া কেৱল ডাক্তৰ কৰ্ণেল জালহুৱা আলি আছে । আমাক অসমীয়া ডাক্তৰ আৰু লাগে । কলিকতাৰপৰা পাচ হোৱা এজন অসমীয়া L. M. S, আৰু বম্বেৰপৰা দুজন অসমীয়া মাধোন । আসামত কিমান ল'ৰা আছে, তেওঁলোকৰ অভিভাবক সকলে কেৱল একেটা বাটেদি তেওঁলোকক নপঠিয়াই শিক্ষাৰ তিন্তিৰ বাটেদি নপঠাই কিয় ? এটা সুখৰ কথা—জাপানৰপৰা উভতি অহা

শ্ৰীমত লক্ষ্মণৰ বৰঠাকুৰে এটা নতুন বাট আমাক দেখুৱাই দিছে। আশা কৰোঁ। আমাৰ দেশৰ মাহুহে মিষ্টৰ বৰঠাকুৰক দেশৰ উন্নতি কৰিবলৈ সাহায্য কৰিব। আৰু এটি সুখৰ কথা, ফ্ৰান্সৰপৰা শিল্পবিদ্যা শিকি উত্ততি অহা শ্ৰীমত ললিতমোহন দাসেও আমাক এটা নতুন বাট দেখুৱাই দিছে। এই ভদ্ৰলোক হুজুৰক আমাৰ দেশৰ মাহুহে সাহায্য কৰি আন আন অসমীয়া ডেকাসকলক উৎসাহিত কৰা উচিত। আৰু এটি বৰ সুখৰ কথা, শুনিছোঁ। কটকৰ ডাক্তৰী ইন্সুলত আমাৰ অসমীয়া ভদ্ৰমহিলা এজনাই শিক্ষা কৰিব লাগিছে। ই বৰ আনন্দৰ কথা। অচিনাকী ঠাইত অকঠৈ পঢ়িবলৈ যোৱা বিশেষতঃ এজন তিক্ততা মাদুহৰ পক্ষে বৰ প্ৰশংসাৰ কথা। এই দৃষ্টান্ত আন অসমীয়াৰ অনুকৰণীয়।

শ্ৰীজ্ঞানদাতিৰাম বৰুৱা ।

নহয় সপোন ।

আছিলোঁ সপোন বুলি, সি নহয়,
 দিন ছপৰৰ কথা ।
 বোলেও বোলক সংসাৰে, নহয়
 মনৰো যে ভঙা-পতা ।
 ছুধ ভাগবত আউজি বহিলোঁ
 এজুপি বকুল তলে ।
 ঘৰৰ লখিমী আগবাঢ়ি মোক
 সাবটি বুকুলৈ ললে ।
 চকু-লো টুকিলোঁ, কেওঁ নেদেখিলে,
 কি নো বুজিব লোকে ?
 নিচিনি চিনিলোঁ, নেমানি মানিলোঁ,
 নেবিধি আই হে মোকে ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা ।

টিকনি ।

মনত নপবাবেপবা মোৰ মূবত টিকনি আছে । লগুণ দিনাৰ পাছত যেতিয়া সন্ধ্যা-পূৰ্ণা শিকিলোঁ তেতিয়া লবাকালৰ সেই বাধিব-লাগে-বাবে-বধা টিকনিৰ বোল বুজিলোঁ যেন লাগিল ; আৰু বৰ বহু কৰি সদাই গা দুই উঠি ভক্তিব, সৈতে মন মাতি শিখা বান্ধো । চৌলত পঢ়া কালত মোৰ টিকনি-কোচা সকলোতকৈ ডাঙৰ আৰু মই ভালকৈ শিখা বান্ধিব পাৰোঁ দেখি আমাৰ অধ্যাপকদেৱে মোক বৰ ভাল পাইছিল ।

সময়ৰ গতিত মই আমাৰ জিলাৰ ছুলবপবা "এণ্ট্ৰেণ্ড" পাছ কৰিলোঁ আৰু গবৰ্ণমেণ্টৰপবা এটা বৃত্তি পাম বুলি বৃত্ত পাই মই কলিকতালৈ পঢ়িবলৈ যাবলৈ ওলালোঁ । ছুলত পঢ়োঁতে মোৰ টিকনিৰ বাবে সহপাঠী বন্ধুবোৰে যে মোক কিমান উপভ্ৰম কৰিলে তাক বাইজৰ আগত পোচৰ কৰি মই মোৰ বাল্যবন্ধুসকলৰ শত্ৰুৰ শালিব নোখোজোঁ । কিন্তু ছুলৰ পঢ়া শেষ কৰি কলিকতালৈ যাবলৈ ওলালতো মোৰ পুৰণি আৰু ন বন্ধুসকলে টিকনি কাটিবলৈ মোক বহুত উপদেশ দি তেওঁবিলাকৰ মাজবপবা যাবৰ সময়তো মোৰ "feeling wound" মনত কষ্ট নিদিয়াকৈ নেকিলে । মই সেই উপদেশ কাতি কৰি থৈ ঘৰবপবা যাত্ৰা কৰিলোঁ । বাটত আঠোঁতে আহোঁতেই ধবৰ পালে । যে গুৱাহাটী নগৰত এই বছৰতে কলেজ খোলা একেবাৰে ধিৰাং হল আৰু এফেচবসকল আহি পালেহি । এই বাতৰি পাই মই আৰু কলিকতালৈ যোৱা কথা এৰি দি গুৱাহাটীৰ কলেজতে পঢ়িবলৈ ঠিক কৰিলোঁ । মোৰ সহপাঠী আৰু একেলগে পাছ কৰা আৰু এতিয়াৰ সহযাত্ৰী চিত্ৰকো মোৰ মতলৈ আনিলোঁ । আৰি দুয়ো গুৱাহাটীৰ ন কলেজত পঢ়াৰ ঠিক কৰিলোঁ ।

এয়েই মোৰ প্ৰথমবাৰ ঘৰবপবা ওলোৱা । কলিকতালৈ গৈ বঙালৰ লগত টলটেপটিকৈ খাই লাভ যোৱাৰ ভয় মোৰ আছিল ; আৰু আসামতে কলেজটো হোৱা শুনি এই যাত্ৰাগৈ বন্ধা পৰিলোঁ । আন থকা ঠাইব

অভাৱত বৰ্ভিঙতে ধকাৰ ঠিক কৰি আমি ছয়ো এটা ভাল খোটাগি চাই ললোঁ ।

বৰ্ভিঙৰ খোৱা-বোৱাৰ নিয়ম দেখি মোৰ গাই চিৰিংকৰে গল । ইয়াত কি উপায়েৰে নিজৰ নিয়ম বাধি চলা যাব এই ভাবনাত মোৰ মূৰত চৰণ ভাগি পৰিল । মই বিবুদ্ধ হৈ শ্ৰীচন্দ্ৰক উপায় সোধাত সি মোৰ ইমান ডাঙৰ কথাটোৰ ইয়াকে মাথোন উত্তৰ দিলে যে “ইয়াত থাকিলে আৰু আন উপায় নাই ; লেটি-পেটিকৈ খাবই লাগিব । ঘৰৰ আচাৰ-নৈতি অলপ টিলা কৰিব লাগিব ।” এনে উত্তৰ শুনি চন্দ্ৰলৈ মোৰ বৰ খং উঠিল । “খং মাৰ” গলত তাৰ কথা কেইফাকিৰ যুক্তি ফেৰা মোৰ মনত সোমাল আৰু মই তেতিয়াই মনে মনে ধিব কৰিলোঁ যে এই দুবছৰ যিমান শুচি হৈ থাকিব পাৰে । থাকোঁ ; ঘৰলৈ গলে পৰাচিত্ত হলেই সকলো লেঠা মৰিব । এনে বিপাকত পৰি মোৰ অলপ বেজাবো লাগিল ।

ইয়াতে মোৰ অসুবিধাৰ অন্ত নপৰিল । আমাৰ কলেজৰ লৰাৰ কাটো টিকনি নাই, অকল মোৰেহে আছে । সেইবাবে মই সিহঁতৰ চকুৰ মেল হোৱাৰ দৰে হলোঁ । ছুজনমান উগ্ৰস্বভাৱৰ লগৰীয়াই টিকনি কাটিবলৈ মোক নেবানেপেৰাটক লাগিল । ভবিষ্যতৰ দেশৰ আশা, সমাজৰ ধৰণী আৰু বঙামান “সমাধ-সংস্কাৰক আৰু কুসংস্কাৰ-নিবাৰক” মোৰ নতুন বন্ধু-সকলৰ এজাকে মোৰ টিকনি ধকাৰ বাবে অপমান পোৱা যেন পালে, আৰু মূৰৰ টিঙত বহি ইমানদিন নিৰ্ভীৰ্বাদে বাজত কৰি অহা টিকনিৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিলে । মই কিন্তু তথাপি অচল হৈ এই মহাবিপন্নত আত্মৰক্ষা আৰু টিকনি বন্ধা কৰিলোঁ ।

নতুন কলেজৰ হিন্দু মহলমান সকলোবোৰ লৰাহ গোটখাই “ইটোৱে সিটোৱে মিলাপ্ৰীতিৰ ভাব বাঢ়িবলৈ” এখন চাহ খোৱা মেল পাতিলে । এই সন্মিলন মই অহাৰ ১৫ দিনমানৰ পাছতে হল । মই চাহ খাই থাকোঁতেই এটা ছুট লৰাই মহলমান লৰা এটা আনি মই বহি ধকা বেঞ্চখনৰ ওপৰতে বহুৱাই দিলে । খঙত মোৰ হাতৰপৰা খাবলৈ দাঙিধৰা চাহৰ ব্যুটিভো পৰি গল । মোৰ কলীয়া কেওঁ নাই দেখি খং উঠিয়ো মই মনে মনে থাকিলোঁ । সেই দিনা বাতি লগোন দি পাছদিনা দেওবাৰে বাতিপুৱা ফুৰিবলৈ

ঘোৰাৰ চলেবে কাষাৰ্য্য। পৰ্শতলৈ গৈ দুমহা কপ দি পৰাচিত হৈ আছিলোঁ।
এইদৰে মাৰ্গে-সময়ে সিহঁতে দিগদাৰি কৰিবলৈ নেবিলে। মই কিন্তু সিহঁতৰ
কথাটলৈ অগ্ৰাণ কৰিবলৈ ধৰিলোঁ ।

মই টিকনিডাল অলপেক কৰি পেলাই ধোৱা নাছিলোঁ। সি ঘোৰ
এটা বৰ কামত আহিছিল। সেই কথা অকল শ্ৰীচন্দ্ৰই হে ভু পাইছিল।
নিশাতে উঠি পঢ়িব লগা হলে সময়ত সাৰ নেপাওঁ বুলি টিকনি কোচাত
কৰি এডাল লগাই চাপপিৰাৰ বা মূৰশিতানত থকা মেজৰ খুটাত মই বান্ধ
ধৈ দিওঁ। আৰু টোপনিত ইকান্তি-সিকান্তি কৰোঁতে মূৰটো টান খাই
সাৰ পাওঁ ।

আহাৰ বহেবেকোৱা পৰীক্ষাৰ দুদিন হৈ গল। সংস্কৃতৰ পৰীক্ষাৰ আগ
দিনা ৰাতি বাৰ বজালৈকে চাকি জনাগো পঢ়া খন্তৰ মোহোৱাত পুৰণীয়া নিশা
উঠি পঢ়িবৰ মনেৰে টিকনিত জৰি লগাই মূৰশিতানত থকা মেজৰ খুটাত
বন্ধি ধৈ দিলোঁ। শৰীৰ আৰু মনৰ ভাগৰ আৰু বেলিতৈ শোৱাৰ বাবে
ভাতে পেটত ভালটৈ জীণ বাব নোৱাৰি মোক কিবা বিং-বিং-বাং-বাং
সমাজিকবোৰ দেখুৱাবলৈ ধৰিলে। সোঁকালৰ খোটাৰিত থকা লৰাটোৱে
ৰাতিপুৱা উঠি চিঞৰি পঢ়া,

ইহুজা মৈথিলীঃ শুৰ্ভবন্ধে নিৰ্বিশতীঃ ভৱাং ।

কপং শূৰ্ণনখানায়ঃ সঙ্গং প্ৰতাপদ্যত ॥

এই বসুন্ধৰৰ পোকটো টোপনিত ঘোৰ কামত সোমোৱাত বান্ধসীৰ ভয়লগা
ছবিত ভয় খাই একেচিহ্নে পাটীতে উঠি ৰহি দেখিলোঁ। বে ট-ট কৰে বেলি
ওলাইছে। কস্তেকৰ পাছতে কিবা এটা হল বেন পম পাই মূৰটো খেপিয়াই
চাওঁ যে মূৰ টিঙবপৰা অলপ ভেজ বিৰিঙি ওলাইছে। বিবত ভত নাইকিয়া
হল। মেজৰ ফাললৈ চাই দেখিলোঁ। বেলোলৰ মৰী-চুঙাটোৱে আদিনি
চিয়াহি মেজৰ ওপৰৰ 'কিতাপে কাগজে পাটী গোটেইখনতে আৰু ঘোৰ
লাকে মুখে চিটাই দি চাল খাই পৰি বাকিখিনি বেলিধোৱা বসুন্ধৰটোৰ
ওপৰত হক-হক কৰে বতিয়াৰ লাগিছে। আৰু জৰিডালে, চিঙিনিয়া
আদিনি টিকনিৰে গৈতে, মেজৰ খুটাৰপৰা ওলোৱাবাহুলি দি মোক উপহাস
কৰিব লাগিছে।

“উস্ ! শত্ৰুৰ হাতৰপৰা ইয়াক ইমান দিন কত পুৰুষাৰ্থ কৰি ৰাখিলে। শেহত ই মোক আজি ইমান কষ্ট আৰু অপমান দিলে” এনে ভাবে মোৰ মূৰত সোমাই খঙক চুলিৰ আগ পোৱালেগৈ। কোনেও দেখিবলৈ নো-পাওঁতেই মুখ হাত আৰু মূৰ মুই আহিলোঁগৈ। কিন্তু মূৰৰ বিষত মোৰ তৰপি হেঁকললে। বৰ্ভিঙৰ হিন্দুস্থানী চকিদাৰটোৱে দেখি এটা বন-দৰব দিয়াত হে তিন দিনৰ মূৰত মোৰ বিষ ভাল পালে।।

ততালিকে কেঁচি এখন লৈ অৱশিষ্ট টিকনি কেডালিৰ বহুলে শৰাধ কৰিলে।।
ক্ৰীৱাৰ্থাণ্ড।

পুঃ—মোৰ এই বিপদটোৰ কৃথা চকিদাৰে হে জানে। তাক তেতিয়াই শপত খুৱাই আনৰ আগত কবলৈ হাক দি থৈছোঁ।
ব, থা।

মাইকীত্ন ।

লুগোধ্যায় ।

ত্ৰীত্ৰীময়াবতাৰ ।

ত্ৰীময়ায়ো নমঃ ।

পদ ।

কলি যুগৰ শেহাশেহিত, কলিযুগৰ আৰাআগিত,
মহানই অৱতাৰ তৈলা ।

প্ৰাণ দেৱৰ ঔবসতে 'সকলো শবতে' গৰ্ভে
'ব'তে ত'তে' আৰ্ণিত্বত হৈলা ।

নবনাবীগণে হাঁই নকৰিবে মনে মনে থাকি কাণপাতি দিবে

মৎস্য-কথা-সুধা শুনিবাক তবে ॥

ঘোৰা—মই-হে-মই মহামই মই বোক হে চোৰা ।

মোৰে নাম লোৰা আক মোৰে গুণ গোৰা ॥

(ক্ৰমশঃ)

—•—

শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ৮

ৰূপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি ।

খোলৰ বোল ।

ধুমূলি কুটা, ধুমূলি কুটা, শুদা ধুমূলি কুটা ।

লোপ নাইকিয়া, তেল নাইকিয়া, শুদা ধুমূলি কুটা ॥

অসমীয়া মাহুহ, অসমীয়া মাহুহ, গোটেই অসমীয়া ।

ভেম আছে, ধন নাই, ডাঙৰ অসমীয়া ॥

পকা খৰিচা, পকা খৰিচা, শুদা খৰিচা পকা ।

বিজ্ঞা নাই, পপ আছে, অসমীয়া ভীমটোকা ॥

মালভোগ কল, মালভোগ কল, মালভোগ মবহা ।

অসমীয়াই চাই আছে, গুণ চকু-চৰহা ॥

বগৰি-গুড়ি, বগৰি-গুড়ি, পোৰা গৰৈ মাহ ।

আন মাহুহ জাত যোৱা. নিজে হিঞ্জু “ খাচ ” ॥

খাৰণ দিয়া খাৰণ দিয়া মাটিমাহ পছলা ।

সালোপ মাৰি ভাটীৰ ভায়ে মাতৈ মাত বজলা ॥

চুঙা-বাহুলি, চুঙা-বাহুলি, চবাই কিবা পহ ।

গুৱালপাৰ কোচবেহাবে খজুৱাই বজালী খহ ॥

সোপা-ঢিলা চুঙাৰ ধিলা, গাখীৰ চিটিকি পৰে ।

“০ বৰবৰুৱাই বৃতা কালত খোল বজাবলৈ শিকিব মন কৰি মণি
বাহুল্যৰ ওচৰলৈ গৈছিল। বায়নে তেওঁক খোলৰ এই বোলটো প্ৰথমতে
বুখু কবিলৈ দিছে।

ধুবুৰি কোচ গুৱালপাৰে শাড়ীৰ আঁচল ধৰে ॥
 ছখীয়া হওক, দৰিদ্ৰ হওক, তেও মাতৃভাষা ।
 পৰ ভাষা, পৰ ধন, কিয় কৰা আশা ॥
 ধুলুৰি কুটা, ধুলুৰি কুটা, শুদা ধুলুৰি কুটা ।
 লোণ নাইকিয়া, তেল নাইকিয়া, শুদা ধুলুৰি কুটা ॥

কিতাপৰ চমু সমালোচনা ।

লখিমী তিবোতা। শ্ৰীযুত বেহুধৰ বাৰুখোৱা বি, এ, এণ্ডীত । লখিমী
 তিবোতা অসমীয়া সাহিত্য-তৰ্ভালত সংগঠকয়ে লখিমী । আমি কিতাপখন পঢ়ি
 আনন্দিত হৈছোঁ । আসামৰ ছোৱালী পঢ়োৱা কুলবোৰত এই কিতাপখন পাঠ্য
 ৰূপে বৰ ভাল হয় । গিৰিয়েক-বৈশীয়েকে কথা পতা ছলেৰে এই কিতাপত
 সাকৰী উপদেশবোৰ দিয়া হৈছে । গ্ৰন্থকৰ্ত্তাই লখিমী তিবোতাৰ দ্বিতীয়
 ছোৱা ৰচিবলৈ সোনকালে মন দিয়ক, তেওঁৰ ওচৰত আমাৰ এই খাটনি ।

গ্ৰন্থকৰ্ত্তা আসামত আৰু কিতাপখন ছপা হ'ল কলিকতাত । নিশ্চয় অস্থি-
 ধাৰ বাবে তাৰ “প্ৰফ” চোৱাত কিছুমান ভুল হৈ গ'ল; যেনে,—“বুদ্ধিব,”
 “নদলাগে,” “নিষ্কল,” “নোছোৱা-নেমেলাটিক,” কাণাৰ,” “বোড়ৰশ
 পকাযুচেৰে,” “বাতলি গুটিৰে,” “ধাই নাইকিয়া,” “লেখা-পড়া,” “গুকে,”
 “মনৰ থুকুটীটো,” ইত্যাদি । “মহুবা” শব্দটো অসমীয়া নহয় । যদিও সি
 আক্ষিকালি লাংলাহে অসমীয়াৰ বৰত সোমাইছে, তথাপি ক্ৰীমতী পখিলাৰ
 নিচিনা ভাল মানুহৰ বৰৰ ওপৰ ৰূপৰ তিকতাৰ মুখত তাক যিমান কম শুনা
 যায় সিমান ভাল । “বেনিবা” শব্দটোৱে “জানিবা”ৰ ঠাই নললে ভাল ।
 “তেওঁক সংপথে জানিব পাৰে” নেলেখি “তেওক, সংপথে জানিব পাৰে”
 লেখাটো উচিত । “এয়ে সংঘৰ লক্ষণ” “সংঘ” কথাটো আমি কোনেও
 ব্যৱহাৰ কৰা দেখা নাই । “চিৰ-লগৰী” লগৰী শব্দটো প্ৰকৃত ব্যৱহৃত হোৱা
 দেখিছোঁ, প্ৰকৃত লগৰীয়া আৰু লগৰীয়ানী ব্যৱহাৰ কৰা হয় । “নন্দক” নট
 নন্দক হলে শুভ হ'ব । মৰ্গাৰা শব্দটো সংস্কৃত মৰ্গাৰা শব্দৰ বিকৃতি, সেইবাবে

ভাক সেইদৰে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি; কিন্তু নিখুঁত সংস্কৃত “আত্ম”ৰে সৈতে যেতিয়া ভাক লগলগাই লেখা যায় তেতিয়া “আত্ম-বৰ্ণ্যানা” লেখাটো হে ভাল।

“ভাত বন্ধা” আখ্যাত মুবলীয়ে পখিলাক যি যুক্তি দেখুৱাই ভাত বন্ধা কাৰ্য্যৰপৰা তেওঁক বিবত বাধিবলৈ চেষ্টা কৰিছে, সেই কাহিল যুক্তিলৈ আন্তৰ্গত কৰি পখিলাই তেওঁৰ নিত্যকৰ্ম ভাত বান্ধি থকাহেঁতেন আমি সুখী হোৱাহেঁতেন। সঁচা কথা কবলৈ গলে মুবলীৰ যুক্তিতকৈ পখিলাৰ যুক্তি হে আমাৰ মনত সাকৰা যম লাগিল। মুবলীয়ে পখিলাক কৈছে,—“দেৱবেক নিজৰ ভায়েকৰ নিচিনা ভাবিষ লাগে।” কিন্তু “সক বোপাৰ আগত গুলাবলৈ লাজ লাগে” বুলি যেতিয়া পখিলাই কলে, তেতিয়া মুবলীয়ে উত্তৰ দিলে “ওলাৰি নেলাগে। * * আৰু দেৱবেকৰ আগত ওলোৱাটোও মই বৰ ভাল নেদেখোঁ।” আমি সোধো কিয় ? দেওবেক যদি মৰমৰ সক ভায়েকেই হল, তেন্তে বোৱেক অৰ্থাৎ জানিবা বায়েক তেওঁৰ আগত নোলোৱাৰ মনে কি ? মুবলীৰ এইটো শিকনি পখিলাই নললেই আমি তেওঁক শলাগিম। যাকে তাকে শিক্ষা দিয়া বিষয়তো আমি মুবলীৰ মতত নচলি পখিলাৰ মতত চলিবলৈ সাজু আছোঁ। এইবোৰ যি হওক, “লখিমী তিবোতা” লেখি গ্ৰন্থকৰ্ত্তাই অসমীয়া “ভিকতাৰ বাহত কৰম, বুকুত মৰম, আৰু চকুত ধৰম” দিয়া কাৰ্য্যত ভালমান সহায়তা কৰিলে দেখি আমি তেওঁৰ শলাগ লৈছোঁ।

ফাগুণা লগুৱাৰ বেমেজালি।

মাথোন একাকি হিন্দুস্থানী বাহবা।

হাতৰ কাপটো মেজত থৈ, চকি খনৰপৰা গিবিস্ কৰি উঠি, শ্ৰীশূলপাদি বকৰা, ডাঙৰীয়াই চৰা পৰৰ খিলিকি ছুৱাবেদি মুখখন উলিয়াই মাত লগালে—

“হেঁহু ফাগুণা ! অ ফাগুণা ! ফাগুণা অ !” কিন্তু ফাগুণাৰ অস্তিত্বৰ হলে কোনো সাৰ-সুবেই নাই।

ডাঙৰীয়াই আকৌ অলপ বেচিকৈ ডিঙিটো বহলাই বাজ কৰিলে—

“ফাগুণা ! অ ফাগুণা ! হেব ফাগুণা অ !”.

এইবাৰ ভিত্তবৰণবা যেখে গজাৰ দৰে গাজনি মাৰি “জবাব” আহিল—

“কি হাঁ ? মৰ্চ্চিঞাৰ মাৰা সিঁটোঁনো কোন হাঁ ?” কথা কেফাকিব লগে লগে কথকজনো সোঁ-শৰীবে আহি ডাঙৰীয়াৰ আগত থিয় হৈ, হাত-হুটা ওপৰলৈ মাৰি পঠিয়াই, মুখখন যিমান দূৰ মেল খায় মেলি, ডাঙৰ দীঘল হামি এটা, আৰু হুহাতে এটা এটাকৈ লেখত হুকুৰি চুটা টিলিকি, লগেভাগে মাৰিলে। ফাগুণাৰ সেই অৱস্থাত সেই ৰূপ আৰু ভঙ্গী ঠিক কেনে আছিল জানিছা নে ? মনত কৰি লোৱা—এটা ভবা জীয়া (৭) টোপনিত, তাক জোকাকৈ নোপনি ভঙাই ৫ং তোলাই দিয়া; তেনেহলেই পাবা ফাগুণাৰ সেই অৱস্থাৰ হুবহু পটখন।

ডাঙৰীয়াই সেই ভঙ্গীমাটোৰ পুৰুপ অৰ্থ বুজি সুধিলে—

“কটা গৰু। তই আকৌ শুইছিলি নে কি ?

ফাগুণাই খোৱাটোতকৈও খোৱাটোক বেচিকৈ ভাল পাইছিল। যতে পাই ততে আৰু যেতিয়াই তেতিয়াই, যি অৱস্থাতেই থাকক বা নেথাকক, অলপ সুযোগ পালেই শুই লৈছিল। এইটো সদৃশ্যেই বোলা বা বদ্ অভ্যাসেই বোলা বা একেবাৰেই বেয়াই বোলা—ফাগুণাই হলে শুইছিল। গালি-পপনিৱেই পাবা বা মাৰধৰকেই কৰা—ফাগুণাই হলে শুব। ডাঙৰীয়াই বিড়িয়াবৰ সম্বন্ধতো সি শুইৱেই আছিল, তাত্ৰাচ মৰণত শব্দ দি সি ডাঙৰীয়াক মিছাকৈয়ে কলে—

“দেউতাই শুৱা শ’ৱাহে দেখাহ, বনৰ প্ৰয়া আৰু বি পালৈ হা শোবি ? এক লিমিট জীবা বা নবাহ, আৰু বোলে শোলি !”

ফাগুণাই এটা হুটা চহকৰা শব্দ খুটিয়াই মাজে-মাজে তুলি লৈছিল। লিমিট বা লিমিট সেই ভাবে ভিত্তবৰে এটা।

ডাঙৰীয়াই অকলী কামত পঠিয়াবলৈ ফাগুণাক মাতি আনিছে, সেইটো তেওঁৰ মনত আছিল। সেই বাবে, বাইক-মুখখন নেপাতি কলে—

“ধ, ধ ভোৰ বন্ধকনিখন এতিয়া ধ। হৌ। এই চিঠিখন চাবিছালিৰ বৃত্ত আইত পহুত ওলমি থকা ডাক-বাকচটোত পেলাই দি আহ গৈ। আৰু, তন। এই কাগজৰ বাহুটো (এই এটা ফাগুণাই তুলি লোৱা শব্দ) লাউ-

মান মেধিক দি আহিবি আৰু মেধিক কবি যোৰ লগত আজি কেছাৰিত দেখা কৰিব। আৰু বহু। উভতি আহোঁতে ঢেকাইপটীত সোমাই লুটপুট বৰশীঞাৰ দোকানবপৰা এবাকচ চুবথ আনিবি। কি চুবথ, যোক লাগে বুলি কলেই, বুলি পাব। তিনি আৰলি দামৰ। ববি। কপ লৈ যা।

ডাঙৰীয়াই হাতনিপেবাবপৰা কপ উলিয়াই কাণ্ডাৰ হাতত দি কি কুৰুণতে আপোন-পাহৰা হৈ হিন্দুস্থানী ভাষাতে ধৰণ কৰি তাক সুধিলে—

“সমগ্ৰে ম আয়া ?”

কাণ্ডাই উলটি ডাঙৰীয়াকে সুধিলে—

“সেঁটে’ নো কি ?

প্ৰশ্নটো শুনি ডাঙৰীয়াৰ মনত পৰিল সেট মহাভাবতৰ দৃশ্যটোৱে,— পুথু-বীৰ পাৰত যৈতিয়া বকৰুপী ধৰ্মৰাজে নিজৰ পুতেক যুধিষ্ঠিৰ বজাক ছলনা কৰি সুধিছিল “কিমাংচৰ্য্যং ?”

ডাঙৰীয়া এজন বৰ বড়ীয়াল মানুহ। তেওঁ হাঁহিবলৈ বৰ ভাল পায়; লগেভাগেতো হাঁহেই, কিন্তু বেচিতাগ অকলৈ অকলৈও হাঁহে। ডাঙৰীয়াৰ বেয়াটোবো ভালটো দেখিবলৈ শক্তি এটা আছিল। আৰু তেওঁ সদাই বেয়াটোৱে চাওঁতেও হাঁহিটি বিত-চকুৰে চাইছিল।

ডাঙৰীয়া এজন কলিকতাত “পাচ” কৰি অহা উকীল। তেওঁ জিলাত ওকালতী কৰিব তি নি বছৰ হল। বাই বৰ গাৱঁত,—জিলাবপৰা গৰুগড়ীৰে এদিনৰ বাট। ডাঙৰীয়াৰ সম্প্ৰতি বিয়া হৈ গৈছে। উকিলনী মাহচেবেক হল গাৱঁৰ বৰত আছে পৈ। জিলাত বৰত ডাঙৰীয়া, বাছনি বামুণটো, আৰু কাণ্ডাৰ লৈ লেখত মাথোন তিনটা প্ৰাণী এই সময়ত আছিল।

ডাঙৰীয়াই কাণ্ডাৰ “সেঁটে’ নো কি” প্ৰশ্ন্যন্তৰত নেহাঁহি থাকিব নোৱাৰিলে—

“বোলে’—মই বিবিলাক কথা কলে’। সেইবিলাক (নিজৰ তালুখনত আহুনিৰে টুকৰিয়াই দেখুৱাই) এ’ত সুব’কিল’না ?”

কাণ্ডাৰ গৰুগড়ীটোৱে কেনেকাকি অহুমান কৰিলে সে দেখুভাব এই বাব, বৰলাত থাক কৰ, “একটু বসিকতা কৰা হলে।” কাণ্ডাই বিচিকীয়া হাঁহি এটি মাৰি চকুৰ ঠাবেবে ডাঙৰীয়াৰ-জন্মালে যে সেই বিধৱক সিও পৈণত আৰু বণ দিবলৈকো সাহু।

উত্তৰত ফাগুণাই মাথোন নিজৰ কাণৰ-পাটটো আকুলিয়াই দেখুৱালে।

অস্বার্থঃ—যে ডাঙৰীয়াৰ ভুল। “কথা হুৰ্কা” বাটটো ভালুত মহত্ৰ কাণত হে।

ফাগুণাৰ মিচিকীয়া হাঁহিটো বহলি ইকাণৰপৰা সিকাণ পালে গৈ। এইটো থিবাং যে ডাঙৰীয়া হাবিল, সি দিকিল। কিত্ত ফাগুণা প্ৰভুভক্ত লগুৱা। ডাঙৰীয়াৰ পৰাজয়জনিত লাজৰ বোজাটো তাক দেখি আক বেচিটক যাতে নেবাঢ়ে সেই অৰ্থে, ডাঙৰীয়াই দিয়া হকুমবিলাক ভামিল কৰোঁটপ বুলি তেওঁৰ ওচৰপৰা সি বাৰকুক সূৰ্ৰ বি ততালিকে আঁতৰি গল।

শ্ৰীউবেশচন্দ্ৰ বৰুৱা।

বাটকুৱা।

কিয় ভূমি আছা চাই মোৰ পিনলই,
 যাওঁ মই পথিক পথৰ,
 নেজানা কোন নো মই, কোন পিনে যাওঁ,
 কি বিচাৰি যাওঁ জীৱনৰ।

নঙলাত ধৰি আছা একে ধিবে চাই,
 কাঢ়িছা দীঘল হযুনিয়া,
 পাহৰিছা সংসাৰৰ সকলো বাধনি,
 বই আছা অকলশৰীয়া।

দেখিছোঁ তোমাক মই সবল ভাষৰ,—
 উপজিছা গাৰ্বৰ মাজত,
 নাই একো বেয়া তাৰ তোমাৰ মনত,
 লাৱণ্যতা দেখিছোঁ সুশ্ৰুত।

মই হলে এতিয়াই আঁতৰি আহিলোঁ
 নেধাকিব তোমাক মনত,
 তোমাৰ সূক্ষ্মৰ ছবি পবিত্ৰ ভাষৰ
 মাৰ দাব স্বভিৰ পটত।

পূৰ্বৰ বাঙলি বেলি উলটি আকউ
 ছুফুকি মাৰিলে পচিমত,
 ভেহে যোৰ কেতিয়াবা আকউ এদিন
 হব দেখা : স্তামাৰ লগত ।

শ্ৰীগুৰ্ণেশ্বৰ শৰ্মা ।

মিলন ।

কিয় বাক আজি মনটিৰ যোৰ
 এনে উত্ৰাৱল গতি ?
 শোকৰ ধুম্ভা নে সুখৰ ছাঁয়াই
 কৰিছে অধীৰ অতি ?
 কিয় আজি মোৰ অতবোৰ ভাবে
 ধৰিছে চৌদিশে বেৰি ?
 কান্দোন-হাঁহোন একেলগে কিয়
 নোযোৱা হল নো এৰি ?
 মিলন-সোঁতত অতদিন বাক
 কিহৰ ভেঁটা নো ধিয় ?
 কাৰ কৰণাই ওচালে নো ভেঁটা
 —ইমান কৰণে কিয় ?
 বিলৰ পদব ববিৰ লগত
 আছে মেৰো মিল। শ্ৰীতি,
 নমনা দুবত ধকাতো ছইয়ো
 চাই থাকে ইটি-সিটি ।
 দুবতে ছইয়ো নিচিকি হাঁহিবে
 ধেয়ালি-ধুমুলা কবে,
 মেঘৰ আঁবত লুকাই বেলিয়ে
 সুক্-তা খেলিব ধবে।

মাগোতে মেলানি ২:১১লি ববিবে
 কণা ছুটিমান চালে,
 তাকে পাই নাচে বিবরহী পছমে
 চাই চাই বেলি-ফালে ।
 উখান পতন বিভেদ মিলন,
 ইটিব পাছত সিটি,—
 আজিব দুখীয়া কাগি লাখপতি
 এমুরা সংসার বৌতি ।
 মিলন অতাব তাই বন্ধু মাজে
 নহয় কদাপি ভাল ;
 সেই হে সিঁচিলে আমাব হিয়াত
 মিলনৰ গুটি মাল ;
 মিলন-জবিবে সেই হে বাকিলে
 ভগা ভগা ছুটি হিয়া ;—
 নেদেখোঁ বিশ্বব সৃষ্টিত একোকে
 মিল ভাব নাইকিয়া ।
 নই বিল জুবি গই থাকি থাকি
 মিলে সাংগবত সবে ;
 জাকে জাকে ধাখী উবি উবি কুবি
 গাই সুললিত বহে ।
 এখানি পকরা একেলগ লাগি
 খাবটেল বিচাৰি য়ার,
 মধুসেহীবোবে সঙ্গ পাতি পাতি
 মনমোহা গীত গায় ।
 গছ লতা বনে ইটিয়ে সিটিক
 সাবটা-সাবটি কবে,
 পানী হাঁহ জাকে শাবী পাতি পাতি
 বঙেবে পানীত চবে ।

মুখামুখিকই ফুলকলি ফুলে
 যোহিনী জেউতি ধৰি ;
 লগালগি হই বড়া স্মৃতিবা
 থাকে তল মূৰ কৰি ।
 ওপৰে তবাই ওচৰে ওচৰে
 বধি থাকে জোনবাই,
 বেলি দেখা পালে লাজতেহে যেন
 ধূলপাতি গুচি যায় ।
 আছেই যদিহে মিলন বন্ধন
 বিশ্ব ব্রহ্মাণ্ডৰ মাজে,
 হওঁ তেনে যাতে আমাৰো হিয়াত
 মিলন-কিৰণ বাজে ।

ত্ৰীপ—

কাশীবাসী ।

সি আজি ভালেমান বছৰৰ আগৰ কথা । জাৰ কালি । পুৱা । পূব
 আকাশত বদ বিবিঙাইছে । চবাই-চিৰিকতিবোৰে কলকলাই চেক্‌চেকাই
 চাৰিওফালে উৰি বিয়াদান দিছে । গঙ্গাৰ সোঁত ধীৰ গম্ভীৰভাৱে এনেকৈ
 বলিছে যে সোঁত বলিছে বুলি দূৰবপৰা: উমানকে ধৰিব নোৱাৰি । নৈৰ
 পানীৰ ওপৰত অলপ ধোৱাৰ নিচিনা ভাপ উঠিছে, দেখিলে মনত খেলায়
 যেন ভাত প্ৰাণ্ডঃনান কৰিবলৈ যোৱা লোকসকলৰ জানত অন্নকম্পা প্ৰদৰ্শন
 কৰি প্ৰকৃতি দেবীয়ে গঙ্গাৰ তলত উমা-জাল দি পানীবোৰ কুহুমোৱাকৈ
 তপতাই দিছে । স্নান কৰিবলৈ বোৱাসকলৰ কোনোৱে পানীত নামি মজ
 মাতি জোবোৰা মাৰিছে ; কোনোৱে জোবোৰা মাৰি বামলৈ উঠিছে ;
 কোনোৱে জোবোৰাৰ অন্তত পানীতে থিয় হৈ, ওলাই-অহা ন বেলিৰ ফালে
 মুখ কৰি সন্ধ্যা আহুক কৰিছে ; কোনোৱে বামলৈ উঠি শিলৰ খট খটত
 বহি কোথা অৰ্ধা ফুল তুলসী বেল-পাত লৈ শিৱপূজা কৰিছে , কোনোৱে
 ভিত্তা কাপোৰ সলাই বড়া বগা কলপতীয়া ববণৰ পাটৰ শুকান চুৰিমা

গিন্ধিছে ; কোনোবে বা গাব কাপোৰ ধহাই ষট্খটিৰ ওপৰত থৈ পানীত নামিবৰ উদ্যোগ কৰিছে। কাৰতে পাৰত হুজন চাবিজন সন্ন্যাসী কৰিবে বহি জুই জালি তাং ধপাত হুপিছে। পুহ মহীয়া কাশীৰ দশাখমেধ ষাটত এই দৃশ্য। মোৰ এজন অসমীয়া বন্ধুবে সৈতে য়য়ো গঙ্গাঙ্গান-কৰিবৰ মনেবে এদিন পুৱাই তালৈ গৈছিল। কিন্তু গাবপৰা নোমৰ চোলা কাপোৰ শোলোকাই মোৰ উদং গাটোৰ কোমল ছালখন জাবৰ চোকা দাঁতৰ আগলৈ সতকাই আগ বঢ়াই দিবলৈ সজোচ কৰি, দেখাক দেখি একাজুল ছ আজুলটৈক সাহ গোটাৰ মনেবে আলম-বিলম কৰি বন্ধুবে সৈতে সাত-পাঁচ উৰণীয়া বধা পাতিব লাগিছে। এনেতে দেখিলোঁ, এড়ীয়া কাপোৰৰ শাবা পিন্ধা আশী বছৰমান বয়সীয়া ধপ্ধপীয়া বুঢ়ী এজনীয়ে আমাৰ কাৰ ছাপি আহি আমাৰ মুখলৈ চাই সুধিছে,—“বাবা, তোমৰা কি অসমীয়া মাহুহ ?” মই উত্তৰ দিলোঁ, “হা, আমৰা আসাম দেশেৰ লোক।”

বুঢ়ী।—“কত বাড়ী ?”

মই।—“বংপুৰ শিৱসাগৰে বাড়ী। আপনি কে ? কেন জিজ্ঞেস কৰে ছেন বলুম দেখি ? আপনাৰ বাড়ী কোথায় ?”

বুঢ়ী।—“বাবা, আমাৰ বাড়ীও বংপুৰে। আমিও অসমীয়া মাহুহ। হা বিশ্বনাথ ! হায় মোৰ গোসাঁই। আজি কত কালৰ হুবে আমাৰ দেশৰ মাহুহ দেখিতে পাইলুঁ !” এই বুলি বুঢ়ীয়ে ভালেমান কথা কৈ হা-হতাহ কৰি আমাৰ ওচৰতে বহিল। দেখিলোঁ বুঢ়ীৰ চকু পানীৰে চলচলীয়া হৈছে। আমি হুয়ো ভালকৈ কথা কৈ হুঢ়ীক তেওঁৰ আঁতি-গুৰি সুধিলত বুঢ়ীয়ে অসমীয়া অক বঙ্গলাৰে সান-মিহলি ভাষাৰে নিজৰ যি কাহিনী বৰ্ণনা কৰিলে তাৰ সাৰভাগ চমুকৈ ভলত দিলোঁ।—

“বোপাহঁত, ভোয়ালোকক নো আক মোৰ আঁতি-গুৰিৰ কথা কি কম ! সেইবোৰ ছুধ-বেজাইৰ কথা সুৰ্ববিলে এভিয়াও মোৰ হিয়া ভাগি যায়। মই আগেয়ে কি আছিলোঁ সেই কথা মনত পৰিলে সেইবোৰ আক এজনমৰ কথা যেন লাগে।

“আমাৰ ঘৰ-বংপুৰ চহৰত আছিল। মই ভঁৰালীবকরাৰ ঘৰৰ জীয়াৰী, হুসীয়া বকরাৰ ঘৰলৈ পৰিছিলোঁ। মোৰ বোপাই ডাঙৰ মাহুহ, আক

স্বামীও ডাঙৰ মানুহ আছিল। মোৰ ধন-বিত্ত ঐৰখ্যা-বিভূতি সুখ-সম্পদৰ অস্ত নাছিল। কাল মানে মোৰ ইহজীৱন নষ্ট কৰিলে। অকল মোৰে নহয় বোপাইহঁত, হেজাৰ হেজাৰ দুৰ্ভাগীয়া অসমীয়া মানুহক সিহঁতে ধাৰে। মনেন সেই কালৰ সেই ভয়ানক উপদ্ৰৱৰ কথা স্মৰণ কৰিলে এতিয়াও ভয়ত অশ্ৰু-কঠে শুকায়। পলৰীয়া চন্দ্ৰকান্ত বজাক মানে নানা ছলনা কৰা কৈ জোৰহাটলৈ মাতি আনি তাতে বন্দী কৰি বংপুত ধলে। মানদেশৰ বজাই বৰ সেনাপতি মিণ্ডিমাৰা বান্দুলালৈ হুকুম দি পঠিয়ালে যে বান্দুলা আপামৰপৰা উভতি যাব লাগে। বজাৰ হুকুম পাই বান্দুলাই সবহ ভাগ মান সেনা লগত লৈ উভতি নিজৰ দেশলৈ যাবলৈ ওলাল। কিন্তু বোপাই-ইত, যাওঁতে পাৰ্শ্বতঃ দেশৰপৰা ধন বস্তু যি পালে চুচি নিলেই, সেইবোৰৰ উপৰিও হাল্লাবে হাল্লাবে অসমীয়া মানুহ ধৰি লগত লৈ গুচি গল। সেই মানুহবোৰ কেনেকৈ নিছিল তোমালোকক কব লাগে নে? শুনিবো নে? শুনা কঠ। সিহঁতে বুঢ়া-য়েঠা আৰু লৰা ছোৱালীবোৰক নিনি জীয়াতু দি মাৰি থৈ গৈছিল, ডোকাবোৰক সিহঁতৰ ভাৰী আৰু ডেকেবীবোৰক জিকভা কৰি লৈ গৈছিল। গৰু ছাগলী সাঙুৰি নিয়াদি সেই মানুহবোৰ সিহঁতে সাঙুৰি নিছিল মোৰ বোপাইহঁত! সিহঁতৰ মাৰ-ধৰ অত্যাচাৰ সহিব নোৱাৰি কত মানুহ যে বাটতে আপোন-বাতা হৈ আৰু এনেই মৰিল তাৰ লেখ-জোখ নাই। আমি বৰ-কাছৰ হাতোৰা ফুটাই বেত-সুতেবে বন্ধাদি দহোটা কুৰিটাকৈ একো একো জাক মানুহৰ হাতৰ তপ্তা ফুটাই সিহঁতে বান্ধি লৈ গৈছিল। বয়ো মানৰ হাতৰ বন্দী হৈ যোৱা মানুহ। তেতিয়া মই উঠি-অহা ছোৱালী, মোৰ বয়স ১৫ বছৰ মাথোন। হঠাৎ মানে আমাক ঘৰ-বেৰা দি ধৰিলে। মোৰ স্বামী কেনি পলাল মই নেদেখিলোঁ। মোক সিহঁতে বন্দী কৰি ললে। আমাৰ বই-বস্তু যি আছিল সোপাক সিহঁতে লুট পুটি লগে। উস! সেই অত্যাচাৰৰ কথা স্মৰণ কৰিলে বুঢ়া কাটি যায়। বোপাই-ইত, সেই অনুবহঁতৰ দৌৰাশ্ব্যৰ কথা আৰু তোমালোকক বহলকৈ কৈ কি কৰিম, মুঠতে কঠ যে পাপীৰ্হঁতৰ হাতত মোৰ সকলো গল।”

দেখিলোঁ, বেলাৰত যুটীৰ মুখৰপৰা কথা ভালকৈ নোলোৱা হৈ ঠোকা-ঠুকি হৈ ওলাইছে। মই লাহেকৈ মাত লগালোঁ,—“আপোনাৰ কষ্ট হৈছে।

ধাৰ্গক সেইবোৰ বধা আক কব নেলাগে।” মোৰ কথা শুনি বুঢ়ীয়ে বিতাতে নিজক চক্ৰালি লৈ আকৌ আনক কবিলে— “কই তো হৈছেই ; কিন্তু মোৰ বুকুৰ ঘাবোৰৰ ওপৰত যদিও এতিয়া কাঠ বান্ধি আছে, তথাপি তাত আত্মলি দিলে আগৰ নিচিনাকৈয়ে টান পাৰ্ঠ ; অৱশ্যে এতিয়া তাবপবা আক তেজ নোলায়।

“বাওক সেইবোৰ কথা। আমি দহ হেজাৰমান মানুহক মানহঁতে চিংফোইতৰে সৈতে গোটখাই পাটকাইৰ কাৰ পোৱাইছিলগৈ। আমাৰ ভিতৰৰ ভালেমানক চিংফোইতে সিহঁতৰ গোলায় কৰি নিজৰ দেশত বাধিলে। ভালেমানক মানে নিজৰ দেশলৈ লৈ গুচি গল। এনেতে কুম্পানীৰ ফোঁজে ইকালৰপবা মান আক চিংফোইতক খেদি গল। মান আক চিংফোৰে সৈতে ন-দিহিং নৈৰ কাষতে কুম্পানীৰ কোঁজৰ বণ লাগিল। সেই বণত মান আক চিংফোইত কুম্পানীৰ কোঁজৰ হাতল হাবিল, আক মানক কুম্পানীৰ ফোঁজে একেবাৰেই আসামৰ সীমাৰপবা উলিয়াই খেদিলে। মান গলতে চিংফোবোৰ শান্ত হল। কুম্পানীৰ সেনাপতি নিউভাইয়ে (captain Neufville) প্ৰায় ছয় সাত হাজাৰমান অগমীয়া মানুহক মানৰ হাতৰপবা একবাই আমাৰ ঘৰৰ ফালে পঠিয়াই দিলে। সেই মানুহবোৰৰ ভিতৰৰ ময়ো এজনী।

কিন্তু বোপাইহঁত, মোক চাহাবে সকলাই অনাতকৈ মই তাতে মৰি যোৱাহেঁতেন বা মানে লৈ যোৱাহেঁতেন হেজাৰ গুণে ভাল আছিল। কিয় কওঁ শুনা। মই হতভাগিণী উভতি আহি বেতিয়া আমাৰ বংগুৰ ঘৰ ওলালোঁহি মোৰ স্বামী আক শহৰ শাহৰে মোক সাৰি লওক ছাবি মোক ভটা বুলি পঢ়ুলিৰ মূৰলৈকে ধুকিব নিদিলে। মই ছুই হাতে নিজৰ কপালখন খুন্দি কত কাকুতি মিনতি কৰি মোক আমাৰ টৌলৰ ভিতৰতে, লাগে যদি আঁতৰতে ঠাই এচমকা দি বাধিবলৈ তেওঁলোকক কলোঁ, কিন্তু তেওঁলোকৰ শিলেৰে বন্ধোৱা হিয়াত মোৰ কান্ধোন-কাটোন নোসোৱাল। মোৰ কান্ধোন দেখি স্বামীৰ চকুৰ পানী যে মই ওলোৱা নেদেখিছিলোঁ। এনে নহয়, কিন্তু তেওঁ মহাদৈত্য ঙাভৰ ভয়ত ববেষবোৱাহ আক আন ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ বিপক্ষে বিয় হৈ বহুব্যয় প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিলে। মই নিকপায় হৈ নোঁবে নিচিনা দুৰ্ভগীয়া এজনীৰে সৈতে লগলাপি লাহেলাহে খোজকাছি খুন্দি

মানি খাই আহি আহি, ছমাহমানৰ সুবত কাশী পাই অনাথৰ নাথ বিধ-নাথৰ চৰণত শৰণ লগোঁ। তেতিয়াবেপৰা মই এই কাশীতে বাস কৰি আছোঁ, মোৰ দুখৰ দীঘলীয়া জীৱনৰ ওৰ এতিয়াও পৰা নাই। কিন্তু পৰিব অলপতে। আজি তোমালোকৰ সুখৰ অসমীয়া মাত শুনি মই যে কি অমিয়-মধু পিবলৈ পালোঁ, কত পুৰণি দুখ বেজাইব কথা মোৰ মনত পৰিল তাক কি কম! হে বাবা বিবেক! হে বাবা ভোলানাথ! তোমাৰ অপাৰ মহিমা! তুমি এই দুখনোক তোমাৰ চৰণত ঠাই দিছাঁ, পৰকালতো যেন দুখনোক নেবা তোমাৰ অন্তৰ চৰণত দুখনৌৰ এই প্ৰাৰ্থনা।”

বুঢ়ীৰ জীৱনৰ শোকপূৰ্ণ ইতিহাসে মোৰ মনত এনে এটা বেজাৰৰ ছাঁ; পেলালে যে, সেই পুৱা আৰু মোৰ গদ্যমানৰ স্ত্ৰীণোৱা অভিসাৰ আৰু স্ত্ৰীণাই অদৃশ্য হল। আমাৰ ওচৰবপৰা বুঢ়ী গুচি যোৱাৰ পিছত মই জান নকৰোঁ। বুলি মোৰ লগবীয়াজনক কলত, তেৱেঁ। যেন বন্ধা পৰি, মোৰ মততে মত দিলে; আৰু ছয়ো নিজৰ বহাটল উভতি আহিলে।

শ্ৰীমদ্বীনাথ বেজবৰুৱা

কেতেকী চৰাইলৈ ।

“অ কেতেকী” “অ কেতেকী” কাঢ়ি আৰ্জবাব,
কাক মো বিচাৰাঁ ধৰি বিয়াকুল ভাৱ ?
উৰি উৰি, ফুৰি ফুৰি, একে কথা কোৱা ।
বাতি দিনে একেবিও জিৰণি নোলোৱা ।
একেবাৰে একে সুবে একে গান গোৱা
একাগ্ৰ ভাবৰ কিবা চানেকি দেখুৱা ?
নাইবা হেৰাল সঙ্গী বাটত আহোঁতে,
গইছে জীৱন মাত্ৰ তেওঁকে বিনাওঁতে ?

বুঢ়ী-লৰা

প্ৰথম বছৰ, নৱম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
কিশোৰী	২৬১
সম্পাদকৰ চৰা	২৬২
ভিকহ	২৬৩
আত্মা	২৬৬
অসমীয়া ভাষাৰ অভিধান	২৬৭
বাঁহী	২৬৮
গৃহস্থালী	২৬৯
যোৱা হে গুচি যোৱা	২৭৩
বিলাতৰ কথা	২৭৪
জনচেৰেক অসমীয়া ডেকা	২৭৬
অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা	২৭৭
কিতাপৰ চমু সমালোচনা	২৮৯
কবিলৈ	২৮৯
ফুল-বাণী	২৯০
সংগ্ৰহ	২৯১
বাঁহী	২৯২

কিশোৰী ।

কুটে। কুটে। কবি কেনে মুমলী কলিট,
 সান্ধৰি আধেক, মেলি আধেক প্ৰাণটি,
 খন্তেক লুকাই, পুহু ভুমুকনি মাৰি ।
 লাজ-ধেমালিব মাৰে ছোৱালী কিশোৰী !
 মিচিকি হাঁহিৰে দুটি নিকক্ষেণ তাও,
 প্ৰেমৰ আহ্বান ময়ে ওলাওঁ ওলাওঁ ;
 ওলাই আছিন গোপেজ নাচি উলাহেৰে,
 জনয়ত ৰাজখাই বাহুলতা মেৰে ।
 নিলাই সবল প্ৰাণ সমনীয়া মাজে,
 খলকনি মাৰি হাঁহি ছঁসামত্ৰা মাজে ।
 চৰাব-মুখেতে কিস্ত কৈনো উতপাত ?
 নগল লাজত-কুঁচি ওলাবৰ সত ।
 সবল হাঁহিত পৰি লাজ-চিটিকনি,
 মলয়াৰ ছাটি পাই বুবিল পহুমা ।
 প্ৰেমৰ বাঁহীৰ মাতে, লাজৰ কঁপনি
 বিয়াপি নীৰৱ শুনো হিয়া খলকনি ।
 লাজ শাস্ত উজ্জৱল নবীন হৃদয়,
 কি মধুৰ প্ৰভাৱৰ দিছে পৰিচয় ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগবঢ়ালা ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

প্লেগ । হস্ততাগ্য ভাৰতবৰ্ষক প্লেগ (মহামাৰী) ব্যাধিয়ে যে কি লটিবটি কৰিব লাগিছে সেইটো কাৰো অবিদিত নাই । ছুই চাৰি বছৰৰ আগলৈকে, আন কি প্ৰবীণ ডাক্তৰসকলৰ ভিতৰতো এনে এটা ডাঠ বিশ্বাস প্ৰচলিত আছিল যে প্লেগ এটা এনে বিধৰ সোঁচৰা ব্যাধি যে স্তম্ভ মানুহ এটাই প্লেগ ৰোগী এটাক ছোৱা-মেলা কৰিলেই সেই ব্যাধিয়ে স্তম্ভটোৰ গাত নোসোঁচৰাকৈ কোনোবা-কঢ়িৎ হৈ এৰে । কিন্তু আজিকাপি এই বিশ্বাস নাইকিয়া হৈছে ।

.

আজিকালি ডাক্তৰসকলৰ মত,—যে এটা প্লেগ ৰোগীৰপৰা আন এটা স্তম্ভ মানুহৰ গাতলৈ প্লেগ ৰোগী পোন বাটে ছোৱা-মেলাত নাযায় । প্লেগ ৰোগত পৰা এন্দুৰ আৰু সেই এন্দুৰৰ গাত পৰি উৰি আহি মানুহৰ গাত বা মানুহে ব্যৱহাৰ কৰা বা খোৱা বস্তুবোৰত পৰা মাখিবোৰ হৈ আচলতে প্লেগ সংক্ৰামক । প্লেগ ৰোগৰ আঁতি-শুৰি বিচাৰিবলৈ বোঝাইত যি প্লেগ-কনিষ্টম বহিছিল, তাৰ "বিপোৰ্টৰ"পৰা গোটাচেবেক সিদ্ধান্ত আমি ভালত ভুলি দিলোঁ ।—

.

(১) মানুহৰ ভিতৰত হোৱা বিউবনিক প্লেগ এন্দুৰৰ ভিতৰত হোৱা প্লেগৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে ।

(২) ব্যাধিটো প্ৰথমতে এটা এন্দুৰৰ গাৰপৰা আন এটা এন্দুৰৰ গাতলৈ স্তম্ভটোৰ এন্দুৰৰ মাজত বিয়ানান দি পৰে ; তাৰ পিছত প্লেগ কণীয়া এন্দুৰৰ গাত পৰা সৰু মাখিবোৰ উৰি আহি মানুহৰ গাত পৰি এন্দুৰৰ গাৰ প্লেগ ব্যাধি মানুহৰ গাতলৈ আনে ।

(৩) কোনো এটা মানুহৰ গাত হোৱা বিউবনিক প্লেগ নিজে-নিজে সংক্ৰামক নহয় ; অৰ্থাৎ সেই ৰোগীক আন কোনো স্তম্ভ মানুহে ছোৱা-মেলা কৰিলে ছোৱাভাজনৰ গাতলৈ সেই ব্যাধি পোন বাটেদি নাযায় ।

(৪) অস্বাস্থ্যকর ঠাই বা জল-বায়ুবে সৈতে বিউবনিক প্লেগৰ বিশেষ সম্বন্ধ নাই; মাধোন পৰোক্ষভাৱে এই কেবা হে আছে, যে তেনেকুৱা ঠাইত এন্দুব সবহটক থাকিবব পক্ষে সূচল ।

(৫) সাধাৰণতঃ প্লেগ বোগ এঠাইবপৰা আন এঠাইলৈ ব্যাপ্ত হয় মানুহৰ গাত বা মানুহৰ বই-বস্তুত লাগি অহা ওপৰত কোৱা সেই এন্দুবৰ গাব মাধিবোৰবপৰা । অনেক সময়ত সেই মানুহজন (যাৰ সম্বন্ধ বা গাত তেনে মাধি আছে) প্লেগৰ হাতবপৰা সৰা দেখা যায় ।

* * *

ওপৰত কোৱা কথাবপৰা ফট্ফটীয়াকৈ দেখা যায় যে এন্দুব আৰু এন্দুবৰ গাব মাধিয়েই মানুহৰ ভিতৰত হোৱা প্লেগৰ গুৰি । যত এন্দুব নাই তত প্লেগ নাই । এতেকে মানুহৰ মহাশত্ৰু এন্দুবৰ নিধন সাধন কৰা সকলোবে কৰ্ত্তব্য; সেই কাৰ্য্যৰ বাবে যুধিকবাহন গণেশ ঠাকুৰে তেহেঁলৈ আমাৰ ওপৰত খঙকে কবক বা বাগকে কবক ।

ভিকহু ।

“তোমালোকে আজি মোক ভিকহু বুলি ঘিণাইছা । এযুটি চাউল দিয়া দূৰত খাওক দূৰ-দূৰ ছেই-ছেই কৰি খেদি দিছা । তাতো হেঁপাহ নপলাই লগ্নাক লগাই দি মাজেসময়ে ঢকাটো গতাটোও মৰাইছা । যিমান দূৰ লটিবাটি কৰিব পাৰা কৰিছা । অপমান লাহনাৰ একশেহ,—তেও ভিকহু জীয়াই আছে ।”

“এবা জীয়াই আছেঁ । জীয়াই নেথাকি কৰিম কি ? খং কৰিম ?—কাৰ ওপৰত ? ঠেঁহ'পাতি থাকিম ?—কোনে গুনিব ? শোক-বেজাৰ কৰি চকুলো টুকিম ?—লাভ কি ? আশ্বহত্যা ?—ভিকহুৰ সেইটোৱেই মাধোন যুক্তিব পথ । কিন্তু পোৰা কপালৰ নিৰ্মিত্তে সি বন্ধ । বই নিজে নিজে সেই বাটত ভেটা দি ধৈছেঁ যো ।”

“এবা, জীয়াই আছেঁ । নেথাকি কৰিম কি ? ভিকহুৰ কপালৰ ঘেনে এযুটি দুযুটি ধান চাউলো আছে তেনেটক গালিটো শপনিটো আৰু

চকটো গতাটোও আছে। সেইটোৱেই হৈছে তোমালোকৰ দেশাচাৰ। এই দেশাচাৰৰ শিলৰ বেৰখনত মোৰ দৰে ভিকহ এটাই মূৰ খুন্দিয়াণে কি হব ? হব আৰু কি—ভিকহৰ মূৰটো ভাগি গুড়ি হব আৰু তোমালোকে কোৱাকুই কবিবা বোলে—‘চোৰাঁচোন চোৱাঁ সেই বগিয়াটোলৈ চোৱাঁ।’”

“অথচ কলে নপত্তিয়াবা, মোক আজি তোমালোকে যেনেকৈ পেংলাই কবিছা, লটিবটি কবিছা, অপমান লাঞ্ছনা কবিছা; ময়ো এসময়ত আনৰ প্ৰতি ঠিক সেইদৰে ব্যৱহাৰ কবিবৰ সামৰ্থ্য পাইছিলোঁ আৰু কবিছিলোঁও।”

“মই চিব-ভিকহ নহওঁ। হোৱাহেঁতেন তো বৰ ভালেই আছিল। তেতিয়া হলে এই শোকৰ বকলাখন মেলিবলৈ নেপালোঁহেঁতেন।”

“এসময়ত ময়ো মোৰ নিজ সমাজতে এজন লেখৰ মানুহ আছিলোঁ। তেতিয়া মোৰ ধন আছিল, মান আছিল, মৰ্যাদা আছিল। ময়ো তেতিয়া তোক লাগিলে ষাইছিলোঁ, ভাগৰ লাগিলে জিৰাইছিলোঁ, টোপনি আহিলে শুইছিলোঁ। তেতিয়া ময়ো ধংউঠিলে ধং কবিছিলোঁ, কোনোবাই মোৰ জগৰ লগালে গুজৰি-গুমৰি উঠিছিলোঁ, অপমান কৰিলে তাক ওলোটাই দিছিলোঁ, অন্যান্য অথবা ব্যৱগাৰৰ প্ৰতিশোধ লৈছিলোঁ। মোৰো তেতিয়া ভেম আছিল, অহঙ্কাৰ আছিল। তেতিয়া মোৰো এই পৃথিবীখন তোমালোকৰ দৰে চকুত অলপ সৰু সৰু যেন লাগিছিল। ময়ো তোমালোকৰ দৰে ওপৰত-ধৰু-জনৰ কোনো কু-ভাকেই নেবাধিছিলোঁ।”

“আৰু মোৰ আছিল কি? মৰম-চেনেহ কবিবৰ অধিকাৰ আছিল আৰু ওলোটাই পাবৰ প্ৰত্যাশা কবিবৰ স্বত্ব আছিল।”

মুঠতে, তোমালোকৰ গাত ধকা সঙ্গত বদগুণবিলাক মোৰ গাতো আছিল। সেই একেই ক্ষমতা আৰু সেই একেই বাধ্যবাধকতা।”

“মোৰো এখন ঘৰ আছিল। সকলোতকৈ ডাঙৰ মোৰ হাউলি আছিল। ছপিনে ছটা পদূলি আছিল। সেই হাউলিত মোৰো চৰাঘৰ মাৰল-ঘৰ বৰঘৰ সৰুঘৰ বান্ধনি-ঘৰ নামঘৰ প্ৰভৃতি বিধে বিধে আছিল। ফল-ফুলৰ উষতে ওলমি পৰা গছগছনিৰে সৈতে এখন উৰা বাঁহী আছিল। তিনি কাঁইটা পুখুৰীত মাছ আছিল। দহোটা ভঁৰালত ধান আছিল। হালে হালে মহ আছিল। এগোহালি গৰু আছিল। এমখা বন্ধা আছিল;

বান্দী আছিল। মাটি-বাৰী গহনা-পাতি ৰূপবান লোটা-বাটি-কাহী-কলহ
কাপোৰ-কানি আৰু আন আন বই-বস্ত সকলো আছিল। “মুঠতে, উঠি-অহা
স্বৰ্গধনৰ সমুচাই মোৰ ঘৰতো আছিল।”

“আৰু মোৰ সেই সুখৰ ঘৰত আছিল সান্দাং লক্ষ্মীস্বৰূপিনী পতিব্ৰত।
বৈণী এজনী। আৰু আছিল সেই সুখৰ ঘৰত মোৰ জীৱনৰ সুখৰ-তৰা
চকুৰ-মণি হিয়াৰ-হেঁপাহ সেই স্বৰ্গৰ অক্ষৰী মোৰ সেই সাদৰী লক্ষ্মী লাহৰী
আইদেউ প্ৰভাৱতী।”

ভিকহুৰ কঠুৱা মাত অকস্মাৎ কোমল হল কিয়? ভিকহুৰ শোটাৰ।
সুখধন সেইটো কৰপৰা অপকৰুপ কান্তি আহি জ্বলিকাই তুলিলে? ভিক-
হুৰ চকুত সেইটো কি অপকৰুপ জেউতি পৰি তাক ছলছলীয়া কৰিলে?

দুগালে ভিকহুৰ দুধাৰি চকু-লো বৈ গল। ভিকহুৱে কান্দিছে।

ভিকহুৱে কান্দে? কথাটো অলপ আচৰিত নহয় নে? ভোক-গিয়াহৰ
দাকৰ যাতনা, অভাৱৰ অত্যাচাৰ, দেশাচাৰৰ নিষ্ঠুৰতা, বাইজৰ দুৰ-দুৰ-ছেই-
ছেই আৰু বিধাতাৰ অবিচাৰ যি ভিকহুৱে আওকাণ কৰি নেমাতি-সুবুলি
হব-লগীয়া-যি হব বুলি সহি আহিছে সেই ভিকহুৰ বহু-দিন-হল-মৰি-যোৱা
ছোৱালী এটীৰ স্মৃতিয়েই বৈৰ্য্যচ্যুত কৰালে! শিল যেন শকত হিয়াখনৰ
কোমল ঠাইডোখৰ আঙ্গুলিয়াই দেখুৱালে! বনৌৰ দুৰ্ভাগতা কোনখিনিতে
সেই বহুগুটোৰ ভেদ ভাঙি দিলে!

ভিকহুৰ শুকান হিয়াৰ মাজত এজুপি ফুল অতি যত্নেৰে বৰ হেপাগেৰে
পৰম ভক্তিৰে ভিকহুৱে লুকাই ৰাখিছে। সেই ফুলজুপিৰ নাম—প্ৰভাৰ
স্মৃতি। মাজে-সময়ে ভিকহুৱে মনৰ চকুৰে তাকে চাই নয়ন মন চৰিত্ৰাৰ্ণ
কৰি স্বৰ্গস্থ লভে। ভিকহুৱে সেই ফুলজুপিৰ গুৰিত অলপ চকুৰ-পানী
মাখোন ঢালিছে। ফুলজুপিৰ যে সেইটো পান লগীয়া খাঙ্গানা; দিন
লগীয়া ভিকহুৱে তাকে আগবঢ়াই দিছে। ভিকহুৰ ভাত জপৰ কি? লাজ
কত? আচৰিত কেনেকৈ?

ভিকহুৱে মুহুৰ্ত্তকীয়া দুৰ্ভাগতাটিক লাহেটক ঠেলি একাবৰীয়াটক ধলে।
ভিকহুৰ মনটোৱে যেন তাত অলপ বেজাৰ পোৱা দি পালে। তাৰ হেঁপাহ
আছিল যে আৰু কিছু শৰ সেই ফুলজুপি সি চাই থাকে! অনিচ্ছা যতেও

ভিকহৰে “নিদিষ্ঠ” বুলিলে। বাধ্য ঠৈহ। কিয়নো আনি আগত থিয় হৈ আছোঁ
আক ভিকহৰ আশ্ৰকামিনীটো এখাডুখুবীয়াটেক কোৱা হৈ বৈছে।

ভিকহৰ কোমল মাত আকোঁ কঠুৱা হল। শোটাৰা মুখ উভতি
আছিল। চহুৰ চাকি আকোঁ স্ময়াল।

“এবা, আছিল। এই সকলোবিলাক মোৰ আছিল। আক মোৰ কি
আছিল জানিছা? আছিল ভগবন্তৰ সেই বিচিত্ৰ সৃষ্টি—সেই সময়ৰ গোলাম—
তোমাৰ সেই সুদিনীয়া বন্ধুবোৰ। আত্মলিৰ-মুৰত-গণিৰ-নোৱাৰা সংখ্যাৰে
সেইবোৰ আছিল।”

“এবা আছিল। সপোনত নহল। সঁচাসঁচিকৈয়ে আছিল। অৰুচ এই
বিলাক সপোনৰ দৰে থিতাতে নাইকিয়া হল। মায়াৰাজ্যৰ মায়াপুৰী বতাহৰ
লগত মিহলি হৈ উৰি গল। মায়াদেবীৰ মোহ-শেলপাট মাথোন মোৰ
বুকুত বিন্ধ খাই বল।”

শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা।

আত্মা ।

অভগণ অবিদ্যা অমৰ অভেদ,

কতো নাই ইয়াৰ তুলনা ।

মৃত্যুশক্তি হাব মানে সদা,মৃত্যুঙ্গম,

বৰ্জমান সদাই চেতনা ॥

ইদেহ সিদেহ কৰি ভ্ৰমে চিবকাল,

লীন কৰি দেহ অনন্তত ।

পুণ্য মাথোঁ হেতু তাৰ স্বৈৰ্ঘ্য নিৰ্ৰামৰ,

লীন হয় একেটি (পৰম) আত্মাত ।

শ্ৰীজ্ঞাননাথ বৰা ।

অসমীয়া ভাষাৰ অভিধান ।

আমাৰ পুৰাই নাম লব লগীয়া, অসমীয়াৰ আদৰ্শ আৰু শিক্ষক, নিস্বার্থ দেশহিতৈষী, অসমৰ মৰমৰ সুপুত্ৰ, অসমীয়া ভাষাক অসীম বল দি মুক্তা পৰাৰপৰা তোলোঁতা আৰু অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰধান ওজা, স্বৰ্গীয় মহাত্মা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা ডাঙৰীয়াই তেওঁৰ মাতৃভাষাৰ মঙ্গলৰ অৰ্থে, মাতৃভাষা আৰু নিজ 'জাতিলৈ' অশেষ চেনেহ দেখুৱাই অসমীয়া হোমকোষ অভিধানখনি লিখি জগতৰ এটা মহৎ কাম সাধি যুগমীয়া কীৰ্ত্তি ধৈ গৈছে। হোমকোষ লিখিবৰ সময়ত ৮ বৰুৱা ডাঙৰীয়াই কাৰো সহায় পোৱা নাছিল, তেওঁ এট মতং কামটো অকলৈ শেষ কৰিছিল। কিন্তু এটা ভাষাৰ নতৈ অকটৈ এখন অভিধান লিখা কেনে টান কাম তাক সকলোৱে বুজি। তাতে আমাৰ 'অসমীয়া ভাষাৰ অভিধান লিখা আৰু টান, কিয়নো ই অসমীয়াৰ আত্মত্যাগ সম্পত্তি। বঙলা ভাষাৰ দৰে ই সংস্কৃতৰ ভৰাল নহয় যে, এখন সংস্কৃত অভিধানৰ অনুসৰি, বিসৰ্গ আৰু হ্ৰস্ববিলাক আঁতৰাই লিখিলেই এখন অভিধান হব। বঙলা ভাষাৰে সৈতে বঙালী জাতিৰ সধৰ্ম নিচেই কম। আমি বোধ কৰোঁ বঙ্গদেশ নেদেখাকৈ বা বঙালীৰে সৈতে কথা নপতাকিয়েই খনচোৰেক ভাল ভাল বঙলা কিতাপ পঢ়ি, এখন সংস্কৃত অভিধান হাতত লৈ এখন বঙলা অভিধান লিখিব পাৰি। কিন্তু অসমীয়াৰ ভাষা তেনে নহয়, ই অসমীয়া জাতিতে উৎপন্ন আৰু অসমীয়া জাতিতেই লেও-খাই আছে। ইয়াৰ অভিধান লিখিবলৈ হলে অসমীয়া মানুহৰ মুখ হৈ সহায়, আন একো নহয়; এতেকে ৮ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই যি হোমকোষ গোটাইছে সি তেওঁৰ অসীম বুদ্ধি আৰু অধ্যয়নসাধ্যৰ চিন। তেওঁ অকলৈ আৰু মানুহৰ মুখৰপৰা গোটাই লিখাৰ বাবে হোমকোষত কিছুমান শব্দ পৰিল।

এতিয়া আমাৰ বিমানেই উন্নতি হৈছে আৰু আমাৰ ভাষা লিখাৰ লেখ বাঢ়ি গৈছে। বিমানেই সেই শব্দবোৰৰ অস্তিত্ব পৰিছে, গতিকে হোমকোষত নথকা শব্দবিলাক গোটাৰলগীয়া হৈছে; আৰু আমি বোধকৰোঁ আমাৰ ভাষাৰ বিমান শব্দ আছে গৰ এটাইখিনি গোটাৰ পাৰিগে আৰু,

এখন হেমকোষৰ সমান অভিধান হব। কিন্তু এই ডাঙৰ কামটো কৰিবলৈ এতিয়াও কোনো আগবঢ়া নাই, আৰু আগবঢ়াও টান। কিন্তু বহুতে মিলি এটা কামত ধৰিলে কামটো সোনকালে সিলে আৰু কৰিবলৈকো উজু হয়। এতেকে এতিয়াবপৰা যদি আমাৰ কিছুমানে হেমকোষত নথকা শব্দবিলাক গোটাই ধৈ ৰায়, তেনেহলে কেতিয়াবা যদি কোনো অসমৰ সুপুত্ৰই অসমীয়া ভাষাৰ এই ডাঙৰ অভাৱ পূৰাবলৈ আগবাঢ়ে তেনেহলে এই শব্দবিলাকে তেওঁৰ বহুত উপকাৰ কৰিব আৰু পৰিশ্ৰমো লাভ হব! এতেকে যদি সকলোৱে আমাৰ এই কথাটলৈ অলপ মন দি, মাতৃভাষাৰ হিতৰ অৰ্থে শব্দ কিছুমান গোটাৱ। তেনেহলে সেই অভাৱটি সোনকালে পূৰ হবৰ সম্ভৱ। গোটাৱা শব্দবিলাকৰ পদ বা অৰ্থাদি বহুলকৈ বুজাই নিদিলেও হব; কিয়নো সি অভিধান লিখাৰ হে কাম, আমি কেৱল তেওঁৰ সহায় হে। শব্দবোৰ গোটাই নিজৰ ঘৰতে ধৈ দিলে কোনেও নেদেখে আৰু হেৰাবোৰো ভয় থাকে, এতেকে গোটাৱা শব্দবিলাক আমাৰ বৰ্ত্তমান মাহেকীয়া কাকতবিলাকত প্ৰকাশ কৰিলে ভাল হয়।

আমি আমাৰ বন্ধু এজনৰে সৈতে লগলাগি আজি এবছৰ চেষ্টা কৰি প্ৰায় ১০০শ মান শব্দ গোটাইছোঁ। সুবিধা পালে সেইবোৰ প্ৰকাশ কৰিবৰ আমাৰ মন আছে।

শ্ৰীঅধিকানাত্থ বৰা।

বাঁহী।

বিণিকি বিণিকি আহি পৰিছে কাণত
 আধা-ফুটা স্নমধুব স্নব ;
 সোৱঁবনী সোঁতে যেন নিয়ে ওপঙাই
 আশা-ভবা হিয়াখনি যোৰ।
 কল্পনা-লগৰী হই চাই আহোঁ গই
 সেই শোভা বহুনা-পাৰত,
 ব্ৰজবালাসকলক কই আহোঁ গই,-
 'বাজে বাঁহী কদম-ভলত।

“বাজিছে ছনাই বাহী নিফুজ বনত,
 জ্ঞানাকত রূপালি বাগিত,
 নাচিছে আকউ আহি জ্ঞানাম সুধাব
 বেণু বাই বসুনা-দাঁতিত।
 “উ লিছে কিবণ-মালা নিশ উজলাই
 শবতর পূর্ণিমা জোনাই,
 যোরঁ যোরঁ ব্রজবালা চাই আহী গই
 সেই শোভা নয়ন জুবাই।
 “সখিসৈতে যোরঁ বাধা ফুল পাত লই
 পূজা দিয়ঁ। ইষ্ট দেবতাক,
 পূজা গই মহামায়া-মুগল চরণ.
 পতিকপে পাৰা কলীয়াক।
 “যোরঁ বাধা কাচি আনা মোহন বাঁগীটি
 গোপালক কথাবে ভুলাই ;
 মুছি যোরঁ কলীয়াক মোহিনী সুরবেবে,
 নিজে ভুমি বাঁহীটি বজাই।”
 হুগুনিলে ব্রজবালা ককণ মিনতি,
 নটলিল বাধিকান মন ;
 নিবাসবে আঁতবিল কলনা-সুন্দরা
 ভাতি মোব সুখী সপোন।
 জ্ঞানেশ্বর বাকবোরা।

গৃহস্থালী ।

সবহীয়া মাহুহর সমাগমত দিহা-পোহা বব লাগতিয়াল। ভুমি অকলৈ
 থাকিলে বি ইচ্ছা কবিব পাৰা; কিন্তু মাহুহর সৈতে থাকিবব হলে দিহা
 বতে চদিব লাগিব; বাজ-আইন আক সমাজব নিয়মব তলতীয়া হব লাগিব।

যব গৃহস্থালী পাতি সংসাৰ চলাব খুজিলে “দিহা” পূৰ্ণমাত্ৰাই আৱশ্যক । দিহা মহলে যব ভাগিব । সকলোৰে প্ৰকৃতি চাই, শক্তি বুজি, সকলোৰে মঙ্গল সাধনেই হৈছে গৃহস্থালীৰ উদ্দেশ্য । গৰবপতা বৰলৈকে সকলোৰে সামঞ্জস্য বিধান হলেই যব প্ৰকৃতিৰ নিয়ম মতে চলিব । সকলোৰে স্বাধীনতাৰ বিকাশৰ নিমিত্তেই তো নিয়মৰ বাক পিকিব লাগিব । স্বাধীনতা; নেধাকিলেও ক্ষুৰ্ত্তিৰ আধিষ্ঠাব মহৰ । জীৱন-যুজব “আধৰ;-”-বৰত এটি সৰু বাজ্য চলিছে ।

যবৰ অধিকাৰজন আমাৰ দেশত দেৱতা বুলি ধ্যাত । তেওঁ প্ৰকৃততে দেৱতা হবৰ চেষ্টা কৰিব লাগে । এইটো অসম্ভৱ কথা নহয়, সকলোৱে চেষ্টা কৰিলে দেৱতা হব পাৰে । সৰু গৃহস্থালী এখনৰ দেৱতাস্বৰূপ হব-লৈকো চেষ্টাৰ প্ৰয়োজন । কিন্তু আমাৰ কেইজনৰ সেই চেষ্টা আছে ? সেইদেখিয়েই আমাৰ গৃহস্থালী বেমেজালিত পৰিছেহি ।

ভগতীয়াৰ কথাত গৰাকী “জন” বিৰক্ত হয় দেখি নিহঁত প্ৰায়ে পিন্ধত উচিত কথাতো নিমাত হয় গৈ ; তেওঁৰ আগত কোনো কথা ভাঙি কবলৈ নিহঁতৰ সাহ নাইকিয়া হয়, আৰু লাহে-লাহে সেয়ে অভয়াস হৈ পৰে গৈ । ভয়ৰ সময় পাপ নাই । ভয়ে মন ভাঙে, গা জুকলা কৰে, বেহিতাপ হুথৰ কাৰণ হয় ।

প্ৰশ্নৰ দিহা হব বুলিয়েই নে প্ৰয়োজন নাই বুলিয়েই, ভাঙি কোনো কথা ভগতীয়াৰ আগত বা বৰৰ কাকো মকলে মনৰ অনেক কথা বিফল হয় । যবৰ সকলোকে অযোগ্য বুলি ভাবি নিবস্ত ধাৰ্কিলেও সংসাৰ নচলে । অযোগ্যক যোগ্য কৰাও গৃহস্থালীৰ প্ৰয়োজন । সংসাৰত প্ৰতিভাশালী মানুহৰ সংখ্যা নিচেহঁতাকৰ । নিজকে genius উৎকৃষ্ট-বুদ্ধি-সম্পন্ন মানুহ বুলি ভবা যোগ এটাই আজিকালি দেখা দিছেহি । কিন্তু সাধাৰণ বুদ্ধিৰ (average intellect) মানুহেৰেই সমাজ গঠিত আৰু সেইবিলাকক সৈয়েই চলিব লাগিব । যি মানুহৰ ভিতৰত ঈশ্বৰে পেলাই দিছেহি তাৰ ভিতৰতে কৰ্তব্য আছে বুলিও তেওঁ দেখুৱাই দিছে । আটাইকে অযোগ্য বুলি ভাবিলে যব নচলে । অতি ওচৰ সম্পৰ্কৰ মানুহক অযোগ্য বুলি উপেক্ষা কৰা যেনে, এই পৃথিবীখন বুলি মাটিৰ হল বুলি বৃথা বৃথা কৰাও তেনে । এই পৃথিবীৰ

ওপৰতে থিয় হৈ সকলো কাৰ্য্য কৰিব লাগিব আৰু এই মানুহৰ লগতে যিগিফুল জীৱনৰ দিন কেইটা নিয়াব লাগিব। ঈশ্বৰ বাৰ্ণ্যত শুবি-পঢ়াৰা এটাও অব্যত সৃষ্টি হোৱা নাই। তেওঁৰ ওচৰত সিও সৰু নহয়, তাৰো কাম আছে, তাক বাধা নিদিবা। সংসাৰত আপুৰ কাৰ্য্যবিভাগ আছে; এটা কাৰ্য্যত এজন অনুপযুক্ত হলে আন কামত তেওঁৰ ওপ খাটিব পাৰে। পাপীৰো পৰিত্ৰাণৰ উপায় আছে। নেপোলিয়ান বোনাপাৰ্টে চোৰ ডকাইত-বেই অগণবিজয়ী সেনা প্ৰস্তুত কৰি লৈছিল। অযোগ্যকো যোগ্য কৰি সোৱাই শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য। দি শিক্ষাই এই কথা কাৰ্য্যত পৰিণত কৰিব নোৱাৰে সেই শিক্ষা প্ৰস্তুত নহয়। মানুহক মানুহ বুলি ব্যৱহাৰ কৰিলে হে মনুষ্যত্বৰ উচিত স্কুৰ্টি প্ৰকাশ পায়; সদাই ভুল বুলি অৱহেলা কৰিলে মনুষ্যত্ব জ'ৰ পৰি যায়, যোগ্যও লাহে-লাহে অযোগ্য হয় গৈ, তেওঁৰ আত্মসম্মানৰ অস্তাৱ ময় আৰু কাৰ্য্যত বিবাগ জন্মে। ভুলকো ভুল অনুশীল থাকিলে জানো কিধা হানি আছে? কণাক কণা বুলি বিক্ৰম কৰিলে ভো কাৰো উপকাৰ নাই। কণাৰ ঘৰাই বি কাম হব পাৰে তাক আদাৰ কৰি লোৱা হে প্ৰকৃত নীতি। সহানুভূতি পালে হে মানুহ বাঢ়িব পাৰে। মানুহ দুৰ্বল অসম্পূৰ্ণ, তেওঁ পদে-পদে ফুল কৰে। দুৰ্বলতাৰ নিমিত্তে গালি পৰাতকৈ সৰল হোৱাৰ উপায় দিয়াটো উপকাৰজনক। এবাৰ ফুল হলে আগলৈ যেন তেনে নহয় তাৰ দিহা হে দিব লাগে। কেৱল দোষকে ধৰি থাকিলে মানুহৰ কাৰ্য্যশক্তিৰ বিকাশ হব নোৱাৰে। উৎসাহ দিয়া হে পৰম উপকাৰীৰ কাৰ্য্য। ঘাৰ ঘৰাই বি কাম হব নোৱাৰে তাৰ উল্লেখ -কমতৈ কৰি বি কাম সেটলমৰ ঘৰাই হয় পাৰে তাইল বিশেষ চেষ্টা কৰিলে হে ভাল। সকলোৰ কাৰ্য্য প্ৰণালীৰ স্কুৰ্টি হবলৈ দিব লাগে। বেয়া ভাল সকলো কাৰ্য্যপ্ৰণালী চাই লৈ নিজে এটা প্ৰণালী অস্থিগত কৰি লোৱাই কাৰ্য্যশিক্ষা। লৰাই পৰি ধৰি হে থিয় হবলৈ শিকে। ফুল বিপন্নত পৰি উঠি বি বাট দেখে তাৰ শিক্ষা সম্পূৰ্ণ হয়। সকলো মানুহৰ বেনেটৈ সুখৰ গঢ় নিমিলে, মনৰ গঢ়ো সকলোৰে একে নহয়। সেইববেই মানুহৰ কাৰ্য্যপ্ৰণালীও বেলেগ বেলেগ। পৰম প্ৰণালীৰে কাম কৰিবলৈ গলে সেই কামটোৱেই পৰম বুলি তাত interest অনুৰাগ নজন্মে। এজনৰ প্ৰণালীৰে আন এজনে কেতিয়াও উন্নতি কৰিব

নোৱাৰে; কাৰণ, তেনে স্থলত পৰব মন বুলিবৰ চেষ্টাই হে বাঁহী উদ্দেশ্য হৈ
 পাৰিব, প্ৰকৃত কাৰ্য্য শিক্ষাৰ অৱসৰ নোলাব। সেই হে কাৰ্য্য শিক্ষাত কেৱল
 (discipline) শাসন-বিধান বন্ধাই বাঁহী উপায়। temper চিত্ত ব্যবস্থিত কৰি
 ঠিক বাধিলে হে discipline শাসন-বিধান বাধিব পাৰি। মনৰ প্ৰকৃতি সদাই
 নৈবিকি প্ৰকাশক হলে সি বিকৃত প্ৰকৃতিৰ লক্ষণ বুলি উপেক্ষিত হয়। শাসনত
 কোন প্ৰকাশ হলে তলতীয়াৰ শিক্ষাদোষ ঘটিবই। আনন্দসংঘৰ দুটো দৈখিলে
 হে শিক্ষা সম্পূৰ্ণ হয়। যেনে ৬টি সিঁচা হয় তেনে কল হে প্ৰত্যক্ষা কৰিব লাগে;
 এয়ে স্বাভাবিক নিয়ম। বাবে সৈতে যেনে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, সেই মানুহ নীচ
 হলেও তাৰপৰা ঠিক তেনে ব্যৱহাৰ হে পোৱা যায়। সংসাৰখন দৰ্পণৰ দৰে;
 যি যেনেকৈ ভাবে, যেনেকৈ কাৰ্য্য কৰে, সংসাৰেও ঠিক তেনে ভাব আৰু
 তেনে কাৰ্য্যকে প্ৰতিফলিত কৰি তেওঁক দেখুৱায়। বিশ্বাস বিশ্বাসৰ হে
 ওচৰ চাপে। দুৰ দুৰ কৰি থাকিলে আঁতৰা-আঁতৰি বাঢ়ি যায়। প্ৰত্যেকে
 পানৰ সূৰু কামনা কৰিলে হে সকলোৰে সূৰু হব পাৰে। অসন্তোষত কেৱল
 অসন্তোষ বাঢ়ে। ব্যক্তিগত উদ্দেশ্যত বাজেও এক পৰিৱালৰ এটা সাধাৰণ
 উদ্দেশ্য থাকে। যিবিলাক কথাত ঘৰৰ মানুহেৰে সৈতে অমিল হবৰ সম্ভাৱনা
 সেইবিলাকৰ বাহিৰেও যি কাৰ্য্যত প্ৰীতি বাঢ়ে তাকে অৱলম্বন কৰিও
 থাকিব পাৰি। একে policy নীতিতে সকলো চলিব পাৰিলে হে এঘৰৰ
 মঙ্গল হয়। পৰস্পৰৰ ভিতৰত মন সুস্থ হোৱাই প্ৰধান আপদ। (misund-
 erstanding) অন্তায় বুজা বা ওলোটো বুজাটো বিবাদ বিদ্ৰোহৰ প্ৰসূপাত।
 এয়াৰত ভূতে লাই পায়। (sympathy) সহানুভূতি নহলেই এনে হয়। মানুহৰ
 প্ৰধান আশ্ৰয় ঘৰ। ঘৰত সহানুভূতি থাকোঁ উচিত। ঘৰ পৰস্পৰ সাহায্যৰ
 ঠাই। বাহিৰ সংসাৰত দুখ বেজাৰ পাই আহি ঘৰত জ্বাৰলৈ পাব লাগে,
 মন খুলি কথা কৈ মন লঘু কৰিবলৈ পালে হে ক্ষুৰ্ণ হয়; তেহে সূৰু দুখৰ
 তুল্যচনী (balance) সমান হৈ মানুহৰ ঘিৰ থাকিব পাৰে। বাহিৰত (bitter
 criticism) তিতা সখালোচনা বহুত আছে, ঘৰত (sweet encourage-
 men) মিঠা মাত উছাহ পাবলৈ মানুহৰ হেঁপাহ। ই স্বাভাবিক। ঘৰৰ
 মানুহৰপৰা দৰা মানুহৰ শিক্ষাক্ৰম বাহিৰলৈ ওলাব নালাগে।
 বাহিৰা মানুহৰ আগত ঘৰৰ মানুহৰ বদনাম গালে একো উপকাৰ নাই—
 ক্ষপকাৰ হবলৈ হে আছে।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা।

যোৰা হেঁ গুচি যোৰা ।

যোৰা হেঁ তুমি যোৰা। গুচি যোৰা।

সদাই সদাই একে কথা।

—বাৰ্খ-সুভাত সদাই কথা—

লাগে বাক কাব নো মিঠা ?

কোৱাচোন তুমি কোৱা ? যোৰা হেঁ গুচি যোৰা ।

তোমাৰ “মই-ময়ীয়া” গানৰ সুবত

বিহ হেঁ উঠে আমাৰ বৰত,

ঠহ্ ঠহ্ ঠক যে বিহে কাণত,

কিনো কৰিম কোৱা ? যোৰা হেঁ গুচি যোৰা—

তেও তুমি সেই বৰগীতটি বাবে বাবে গোৱা ।

‘মই হেঁ জাঙৰ অমুক গক’

‘মই হেঁ বিহু অমুক গক’

এটা কথা নো সদায় বাক

ভালনো লাগে কাব ? কোৱাচোন তুমি কোৱা ?

হুঙনিলে যে খঙত তুমি অগ্নিশৰ্মা যোৱা ?

‘মোৰ হেঁ মাটি মোৰ হেঁ বাৰী’

‘মোৰ হেঁ ঘোৰা মোৰ হেঁ গাড়ী’

গুনিব কি নিভৌ পাৰি ?

কোৱাচোন তুমি কোৱা ? যোৰা হেঁ গুচি যোৰা ।

দোহাই তোমাৰ ঢেৰ হৈছে এইবাৰ কাস্ত হোৱা ।

‘মোৰ হেঁ মতি মোৰ হেঁ বুজি’

‘মোৰ হেঁ ধৰ্ম মোৰ হেঁ সিদ্ধি’

‘মোৰ হেঁ চিৰী মোৰ হেঁ কল্পি’

কিমান গুনিম কোৱা ? যোৰা হেঁ গুচি যোৰা ।

আমনি লাগিল গুনি গুনি সামৰ মাৰি যোৱা ।

ঐউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

বিলাতৰ কথা ।

স্বাস্থ্যই প্ৰধানমূল-ধন,—বিলাততো আমাৰ দেশতো । স্বাস্থ্য বেয়া হলে স্বাস্থ্য হাতে বেয়াবপৰা ভাল হয় সেই সধকে চেপ্টা কৰা উচিত । স্বাস্থ্য বেয়া হলে স্বাস্থ্য-উন্নতি কবিবৰ উপায় বহুতো আছে । বিলাতত কাবো কাবো স্বাস্থ্য বেয়াৰ পৰা ভাল হয়, আকৌ কাবো কাবো স্বাস্থ্য বেয়া থাকিলে বেয়াই হয় : কিন্তু আমাৰ মনেৰে ভাল হোৱাৰ ভাগ বেছি । অৱশ্যে নিয়মতে থাকিব লাগে ।

এজন বঙ্গালী ভ্ৰমলোকক লণ্ডনৰ বয়েল এলবচ ডক্চৰ পৰা এবাৰ তুলি আনিবলৈ গৈছিলোঁ । তেওঁক বৰ স্নীগোৱা আৰু দুৰ্বল দেখিছিলোঁ । তাৰ সাত আঠ দিন পাছত আমি দেশলৈ উভতি আহিলোঁ । আকৌ বিলাতলৈ উভতি গৈ কিছুদিনৰ পাছত অক্‌ফৰ্ডলৈ গৈছিলোঁ । এজন মানুহক আমাৰ পিনে চাই ইহা দেখি চিনি পোৱা যেন মনত হল । তাৰ পাছত তানকৈ চাই দেখাত জানিলোঁ । এওঁ সেই ডক্চৰ পৰা তুলি আনিবলৈ যাক গৈছিলোঁ তেওঁৱেই । তেওঁক চিকুণ হোৱা দেখিলোঁ, বগা হোৱা দেখিলোঁ, আৰু যেন তেওঁৰ পালবপৰা তেজ কাটি ওলাওঁ কাটি ওলাওঁ কৰিছে । কি পৰিবৰ্ত্তন ! আমি সেই পৰিবৰ্ত্তন দেখি আনন্দ প্ৰকাশ কৰি তেওঁৰ কৰ্মৰ্জন কৰিলোঁ । আমি কবলৈ পাহৰিছোঁ, তেওঁৰ ষাণ্ড নিৰামহীয়া, তেওঁ মাছ মঙহ নেখাইছিল । বিলাতত নিয়মমতে থাকিলে দুৰ্বল শৰীৰ সবল হয় ; তাৰ “হাৱাপানী” ভাল । আৰু এটি কথা, বিলাতত মাছ মঙহ নাখাইও থাকিব পাৰি ; বিনাকটে থাকিব পাৰি । তাত আমি বহুতো ভাৰতবৰ্ষীয় মানুহক নিৰামহীয়া খাই সবল নুহু শৰীৰে সানন্দে জীয়াই থকা দেখিছোঁ । আজিকালি বিলাতী মানুহৰ বহুতক নিৰামহীয়া খোৱা দেখিছোঁ ; এই বিষয়ে পাছত উল্লেখ কৰিম । মাছ মঙহ নাখাই বেতিয়া থাকিব পাৰি বেতিয়া বোধকৰোঁ । কব নেলাগে যে ধপাত কি কটিকা নেখাইও তাত মানুহ থাকিব পাৰি । কোনো কোনো মানুহৰ বিশ্বাস, বিলাতলৈ গলেই কটিকা আৰু ধপাত খাব লাগে : এই বিশ্বাস ভুল আৰু ভুল । এই

বিষয়ে পাছত লেখিবৰ মন কৰিছোঁ—এতিয়া কেৱল মাত্ৰ ইয়াকে কৈ ধৰঁ বে মদ চেলেউ খাবৰ সকাম তাত একো নাই। আজিকালি বহুতো বিলাতী মানুহে নিবাসিৰ খাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। লণ্ডনত ভেজিটেৰিয়ান বেট-ৰ্ন আছে, তাত নানান্ বকম নিবাসহীয়া বস্তু পোৱা যায়। কোনো-কোনোৱে আকৌ তাত কণীকো (eggs) নিবাসহীয়া খাদ্যৰ ভিত্তবত ৰবে। কোনো কোনোৱে অৱশ্যে আমাৰ দৰে নিবাসহীয়াকে খায়। খাদ্য বাজিবৰ প্ৰণালী অৱশ্যে বেলেগ। লাহে-লাহে বিলাতী মানুহে যাহু ৰাংল এৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। এই বিষয়ত মাৰ্কিন দেশীয় মানুহ ইংলণ্ডীয় মানুহতকৈ বেছি আপ বঢ়া আমি দেখিছোঁ। ইউৰোপৰ ঠায়ে ঠায়ে নিবাসহীয়া খোৱা মানুহ আজি কালি দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেইদেখি ভাৰতবৰ্ষীয় হিন্দু! বিলাতলৈ যাবলৈ খোৱা-বোৱাৰ নিমিত্তে ভয় নকৰিবা। ইয়াত যি খাবলৈ পোৱা ভাতো তাক পাবা, অৱশ্যে ভোমাৰ নিজৰ দৰৰ মানুহে যেনেকৈ বাজিব তেনেকৈ বন্ধা বোধকৰোঁ নোপোৱা; কিন্তু ভয় মেখাবা। আমি বিলাতত যাহৰ-আজা, ভাত, আন আন আমাৰ দেশী আজা, খিচিৰি, মোহনভোগ, বসগোৱা ইত্যাদি খাইছোঁ, এনেকি টেঙাৰ আজাও খাইছোঁ। পোলাও কালিয়া তো খাইছোঁৱেই। জলকীয়াও খাইছোঁ। ভালকৈ চলিব জানিলে নিজৰ খোৱা-বোৱাৰ বন্ধবস্তু নিজকীহাৰ্তত থাকিলে ঠিক দেশৰ দৰে থকা যায়। আমি হলে আমাৰ মানুহক, যি হুই তিনি বছৰ তাত থাকিব লাগে, ঠিক ইংলণ্ডীয় নেটিভৰ দৰে থাকিবলৈ উপদেশ দিম। “In Rome, do as the Romans do” অৰ্থাৎ যোম দেশত যোমৰ মানুহৰ দৰে চলিবা। এই নিয়ম বৰ ভাল। যি দেশৰ যি বীতি সেই দেশৰ সেই বীতিৰে চলা উচিত।

ইয়াৰপৰা বিলাতলৈ যাবলৈ বহুতো বাট। আমি বেতিয়া ১৮২৫ চনৰ ৩ চেপ্টেম্বৰ তাৰিখে কালকতা এৰোঁ, তেতিয়া আমি হাৰ্ভেকোটৰ ওচৰৰ ভিন নম্বৰ ছেটিৰপৰা জাহাজত উঠোঁ। সেই জাহাজেই আমাক একেবাৰেই লণ্ডনৰ বয়েল এণ্ডবট ডকত ডুগি দিলে। এই বাট অতিক্ৰম কৰিবলৈ আমাৰ পাঁচ সপ্তাহ লাগিছিল। ৭ অক্টোবৰৰ দিনা আমি লণ্ডন পালেটোঁ। আমি পাঁচোটি ভাৰতবৰ্ষীয় লৰা একেলগে গৈছিলোঁ। এই জাহাজ যাত্ৰা আমাৰ মনত চিৰকাল থাকিব। এই জাহাজ ব্ৰিটিচ ইণ্ডিয়া নেভিগেচন্

কোম্পানীৰ “ডুনেৰা” (S. S. Dunera) । এই ‘পাঁচজনৰ এজন, শ্ৰীযুত যোগেন্দ্ৰনাথ পাল ; এওঁ এতিয়া যুক্ত-প্ৰদেশৰ ভাৰতীয় চিভিলচৰ্ভিচত কাৰ কৰে। শ্ৰীযুত সত্যেন্দ্ৰনাথ সেন, কেৰিছৰ ডিগ্ৰী লৈ স্বদেশলৈ উভতি আহিছে। শ্ৰীযুত স্কুমাৰ সেন, এতিয়া এই কলিকতাতে স্বাধীন ব্যৱসায় কৰিব লাগিছে। চতুৰ্থজন শ্ৰীযুত আবুল ফজল মহম্মদ ফজল হক, এওঁ নিজৰ জমিদাৰী তত্ত্বাবধান কৰি নিজৰ দেশতে আছে। আৰু আনজন ভো স্বয়ং মই। মোৰ সেই নতুন মনৰ ভাব, সকলোৰ উদ্যম উৎসাহ, জাহাজত আগৰ নিজৰ ভিতৰতে আয়োদ প্ৰয়োদ ইত্যাদি নানান কথা কৈছিলোও মোৰ মনৰপৰা আঁতৰ নহয়।

শ্ৰীজ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা ।

জনচেৰেক অসমীয়া ডেকা ।

আমি জনচেৰেক অসমীয়া ডেকা ।

আমি নহওঁ মগুহ নহওঁ বাছ ;

আমি নাজানো কৰিব বিচাৰ-বাছ ;

আমি কাটোহে মাথোন ঘোৰাৰ “ঘাস”;

আমি জামিৰা তোমাৰ হোতৰ পাঁচ’ ;

আমি মাটো সদাই পতলাৰ নাচ ;

কণ্ড, মেলোঁ, বুজোঁ, ওবো, সদাই একা-বেকা—

হেৰা, আমি জনচেৰেক অসমীয়া ডেকা ।

আমি জনচেৰেক অসমীয়া ডেকা ;

আমি ভালৰ বেয়াৰ দাৰ মেধাৰোঁ ;

আমি বুজিব শুনিব বেছি নোৱাৰোঁ ;

আমি কৰ্কাওঁ চকৰি হৈ জিনো হাৰোঁ ; ,

আমি সাপ হৈ হংশি বেজ হৈ জাৰোঁ ;

পা ৩৭, .৮ ৩২ । অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-৭ চা । ২৭৭

আমি ভালটো বিচাৰি নেপাওঁ কাৰো ।

শিকোঁ, বুজোঁ, জানো। মানো, পালে হে খৰ সেকা—

হেৰা, আমি জনচেবেক অসমীয়া ডেকা ।

শ্ৰীউৎসেৰু বৰুৱা ।

অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা ।

অসমীয়াৰ গোবৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ শ্ৰীযুত বাৰু প্ৰভাতচন্দ্ৰ বৰুৱা বাহাদুৰে
কিছু দিনৰ আগেয়ে তেওঁৰ ৰাজধানী গোবীপুৰলৈ উত্তৰবঙ্গ সাহিত্য সন্মিলনৰ
সমজ্ঞাসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰি নি যি সভা পাতিছিল সেই সভাৰ সভাপতিৰ
বাবৰ্ণী কটন কলেজৰ অধ্যাপক শ্ৰীযুত পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদ এম, এ,ৰ গাত
পৰাত তেওঁ সভাত অনেক বিনয় কৰি বঙ্গ বাহাদুৰৰ শলাগ লৈ আসাম আৰু
অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে তেওঁৰ গোটাচেবেক মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছিল ।
অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে তেওঁৰ মন্তব্য কেইটা আমাৰ মতেৰে সৈতে অধিক
হোৱাত আজি সেই বিষয়ে আমি আনবাৰচেবেক কথা কব খুজিছোঁ ।

“একপে অসমীয়া ভাষা বঙ্গভাষাৰ উপভাষা কিনা, এই বিষয়ে কিঞ্চিৎ
আলোচনা কৰা যাইতেছে” এই বুলি বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে ডাক্তৰ গ্ৰিয়েচনৰ
“Linguistic survey of India” কিতাপৰপৰা এই ভাষণৰ তুলি দিছে,—

Whether Assamese is a dialect or a language is really a mere
question of words which is capable of being argued *ad infi-*
nitum, for the two terms are incapable of mutually exclu-
sive definition. Like ‘hill’ and ‘mountain’ they are
convenient methods of expressions, but no one can say
at what exact point a hill ceases to be a hill and becomes
a mountain. It must be confessed that if we take grammar

alone as the basis of comparison it would be extremely difficult to oppose any statement to the effect that Assamese was nothing but a dialect of Bengali. The dialect spoken in Chittagong, which is universally classed as a form of the latter language differs far more widely from the grammar of the standard dialect of Calcutta than does the Assamese. If grammar is to be taken as test and if on applying that test we find that Assamese "is a language distinct from Bengali, then we should be compelled with much greater reason to say the same of the Chittagong *patois*" Vol V part I 393-94. আক দি কৈছে যে "এইরূপ বলাব পৰেও দ্বিখাসন সাহেব অসমীয়া ভাষা বতৰ ভাষাকৰূপে পৰিগণিত হইবাব যোগ্য বলিয়া; যে যে কাৰণ নিৰ্দ্ধেণ কৰিয়াছেন, আসামেৰ ইতিহাসে গেইট সাহেব তাহাই কিঞ্চিৎ জোৰেৰ সহিত বলিয়াছেন।"

ডাক্তৰ ব্ৰিয়েৰ্টন অবিবেচক নহয়, মিষ্টৰ গেইটও অবিবেচক নহয়। বিনায়া বিনোদ মহাপয়ে হে কথা টং কনি চোলা নাই। অসমীয়া ভাষাৰ যেনেকৈ সুকীয়া সাহিত্য আছে, অনেক পুথি যেনেকৈ সেই ভাষাত বচিত হৈ থাক স্থায়িত্ব দিয়া হৈছে, ছট্টিগ্ৰামৰ ভাষাত তাৰ অভাৱ। শব্দবৰ এটা বা দুটা অঙ্গ অথবা বাই অঙ্গ অকল সুবটো থাকিলেই যেনেকৈ সম্পূৰ্ণ মাহুহটো হ'ব নোৱাৰে ভাষাৰো এটা বা দুটা অঙ্গ বা অকল বাই অঙ্গ ব্যাকৰণৰ বিভিন্নতা থাকিলেই সি সুকীয়া হৈ থিয় হ'ব নোৱাৰে। ছিটাগাৰৰ ভাষাই যদি থাকী অঙ্গবোৰ পাগেহেঁতেন, যেনে,— চহকী লিখিত সাহিত্য, সেই ভাষাতাৰী সবহ লোকগণ্যো, বজাখবীয়া আদৰ আৰু সহায়, ইত্যাদি, তেন্তে ছিটাগাৰৰ ভাষাইও বজলাবপৰা সুকীয়া হৈ পা-টঙাই পাখি-কটালি উঠিলেহেঁতেন। এডোখৰ পৰি থকা বাচিত যেনেকৈ বহুৎ গছ-পুলি গছে, কিন্তু তাৰ ভিতৰত যি কেইটা পুলিয়ে বাহিষবপৰা বলপায়, সাৰ পায় আৰু বাঢ়িবৰ সুচল অবস্থাৰ সহায়তা লাভ কৰে, সেই কেইটা হে বাঢ়ি ডাঙৰ গছ হ'ব পাৰে। গোটেইখন বঙ্গদেশৰ ভিতৰত নদীয়া আৰু কলি-

কতাৰ ভাষাইও তেনে সূচন অৱস্থা লভি আক্ষিকালিৰ প্ৰবল বঙ্গলা ভাষাৰ আকৃতি পাই চাৰিউকালৰ গঁড়ীয়া পয়া-লগা dialect বোৰ সামৰি লৈছে। ছিটাগাৰ্ৰ ভাষাও সেইদেখি এই বিবাট বঙ্গলা ভাষাৰ ভিতৰ পোৱাল। অসমীয়া ভাষাও সমানে কম গাশালী হোৱাহেঁতেন, আৰু আক্ষিকালিৰ দৰে আগৰেপৰা ছিটাগাওঁ আসামৰ সোমৰ ভিতৰত থকাহেঁতেন, সিও ছিটা গঞা ভাষাক একেখন নিহালিৰ তলতে নেপাই নাথাকিলহেঁতেন; যদিও তেনেকুৱা stange bedfellow অৰ্থাৎ অচিনাকি লগবায়। নিজৰ শোৱাপাটীত পাবলৈ অসমীয়াৰ সম্বলী আগ্ৰহ নাই।

“For years the Assamese language has been officially recognized and now it can be proved that it is in its grammar much more nearly connected with the Behari than with standard Bengali which can scarcely be said to have existed as a written language until the beginning of the present century when the missionaries of Seerampur first moulded it into a form. On the other hand, the Maha-bharta and Ramayan were translated into the Assamese language nearly four centuries ago Not only that, but many other works on history were then written, poetry, medicine and religion were also translated into the Assam Vernacular, which could besides boast of a very pretty indigenous literature of its own” Dr. Grierson in the INDIAN ANTIQUITY. ভাঙৰ গ্ৰিয়েচনে এইবাবে অসমীয়া ভাষাক সুকীয়া বুলি স্বীকাৰ কৰিলে আৰু ছিটাগঞা ভাষাক নকৰিলে।

এই দেখিয়েই নিষ্ঠৰ গেইটে তেওঁৰ আসাম বুৰঞ্জীত লেখিছে—“It may be pointed out that the possession or otherwise of a separate literature is generally regarded as one of the best tests to apply, and that if this be taken as a criterion, Assamese is certainly entitled to rank as a separate lan.

guage. Assamese is believed to have attained its present state of development independently of and earlier than Bengali; and it is the speech of a distinct nationality which has always strenuously resisted the efforts which have been made to foist Bengali on it."

গেইট চাহাবব এই কথাৰ সমালোচনা কৰি বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে ইংৰাজীতে লেখিছে—“But the argument of Mr. Gait is open to criticism. The first Assamese books were written by Sankar Deva, Madhab Deva, Ananta Kandali and others, who flourished during Narnarayan's time, i e., by the middle of the 16th Century. But the poems of Chandidas were composed about a century and a half earlier (circ 1400 A. D.) and Kritibas also wrote his Ramayan about a century earlier (Circ 1450 A D.) * So, the Assamese literature cannot claim precedence in time. Wether its development was 'independently of Bengal' or not is a point which it is very difficult to discuss. But when we consider even on Mr. Gait's authority, that the wave of the religious movements of Sri Ohaitanya reached Assam and led to the foundation of the Mahapurushya sect, the wave of the renaissance of the vernacular literature to propagate that religion of love and devotion in Bengal must have also done much to stir up the literary activity among the inhabitants of Kamrupa. The unification of these two dialects Assamese and Bengali, would not in my humble opinion, lead to any other results than beneficial to the people

* ঙ্ৰাহ্য হ'লিআব বংসৰেৰ পাটীৰ শূনা পুৰাণেৰ কথা স্মৰত: এফলে উদ্ভিখিত হ'ব নাই ।

of Assam who seem to have done very little since Narnarayan's time for the development of their language. The opportunity was a fair one, which has now gone away: there was a special facility, too, for this as the script was the same for both the languages; and as to the existing books in the dialect they would form part of the great body of the Bengali literature, as will be evident from the fact that Babu Dinesohandra Sen, author of a history of the Bengali literature has actually included the Ramayana written by Ananta Kandali in his subject-matter as he was kept in the dark as to locality to which the author belonged. It is fortunate for our Assamese brethren that their desire to have the recognition of their mother-tongue as a court language, has been so easily fulfilled: the Irishmen and the Welsh people whose mother-tongue are of Celtic origin—and so, quite distinct from the Teutonic English—have not got the same privilege as yet."

অসমীয়া ভাষাত প্ৰথম পুৰি শঙ্কৰদেৱ. বাধৱদেৱ আৰু অনন্ত কন্দলিয়ে লেখা বুলি কোৱা কথাটো ভ্ৰমাত্মক। বাধৱ কন্দলিয়ে শঙ্কৰদেৱৰ আগৈয়েই আদিকাণ্ড বাৰায়ণৰ সূৰলা স্তাঙনি কৰিছিল। সেই পুৰিৰ কথা শঙ্কৰদেৱে তেওঁৰ নিজৰ পুথিত উল্লেখ কৰি গৈছে। " And it is with the translation of the Ramayan in the 15th century that Assames first reached the highest level and finally established a claim as a literary language. There had been an earlier translation by Madhab Kandali, as Sankar Deb himself states in his own translation „ * বাধৱ কন্দলিৰ আদিকাণ্ড বাৰায়ণ বি পঢ়িছে সিয়েই

* Note on the Assamese Language and literature by F. W. Sudmersen Esq., Principal of the Cotton college, Gauhati.

বুজিছে যে তাৰ ভাষা কেনে সুন্দৰা, কেনে ললিত। সেইখনেই যদি অসমীয়া ভাষাত প্ৰথম পুথি হলেহেঁতেন তেনেহলে তাৰ ভাষা এনে নিম্নলিখিত এনে সুন্দৰ হব নোৱাৰিলেহেঁতেন। সৰহ নালাগে অনন্ত কন্দলিৰ বামাৰণৰ ভাষাতকৈ ঋষি কন্দলিৰ বামাৰণৰ ভাষা শ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধি পণ্ডিতসকলে স্বীকাৰ কৰে। “ nanta Kandali, a contemporary of Sankar Deb, also translated the Ramayan, and his translation had such a vogue in Bengal that he has actually been claimed as a Bengali writer. But the Ananta Ramayan is an Assamese work. Its inferiority to Madhab Kandali's translation caused it to be comparatively neglected by the learned ” শঙ্কৰদেৱৰ শিক্ষক প্ৰগাঢ় পণ্ডিত মহেন্দ্ৰ কন্দলিয়েও কেইবাখনো পুথি অসমীয়া ভাষাত লেখিছিল, যি পুথিয়ে শঙ্কৰদেৱত ভবিষ্যতত গ্ৰহ বচিবৰ গুট কই দিছিল মহেন্দ্ৰ কন্দলিৰ বচিত পুথিবোৰ পোৱা এতিয়া হুৱৰ। আগামৰ ওপৰেদি যোৱা নানা বিপন্ন বিপদৰ সোঁতত সেইবোৰ, আৰু তাৰ আগেয়ে আন আন অসমীয়া কবি সকলৰ ছাৰাই বচিত পুথিবোৰ উটি গল। কবিৰ মাথৰ কন্দলিৰ ছাৰাই ভনিত বামাৰণ আদিকাণ্ড শ্ৰীযুত গণেশৰাম আগৰৱালাই ১৮১৮ শকত ছপা কৰাই প্ৰকাশ কৰিছিল। তাৰ পাতনিত আমাৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ বন্ধু শ্ৰীযুত বেণুশৰ বাৰুখোৱাই লেখিছে “এওঁৰ (মাধৱ কন্দলিৰ) জন্মৰ শক অৱশ্যে ঠাৱৰকৈ কোৱা টান। ... এইটো ঠিক, যে এওঁ পঞ্চদশ শতিকাত জন্ম গ্ৰহণ কৰে ”। শঙ্কৰ দেৱৰ জন্ম ১৪৪২ খৃষ্টাব্দত আৰু মৃত্যু ১৫৫২ খৃষ্টাব্দত। শঙ্কৰদেৱে বামাৰণ আদি পুথিৰ ভাঙনি নিশ্চয় তেওঁৰ ওপজাৰ ৫০ বছৰৰ ভিতৰত, অৰ্থাৎ যেতিয়া তেওঁৰ গাত ডেকা ডেক আৰু অপৰিমিত উৎসাহ আছিল তেতিয়া কৰিছিল। অৰ্থাৎ ১৫ শতিকাৰ শেষ ছোৱাত হে, বিদ্যাপিনোদ সংগ্ৰহে অসমীয়া কবিৰ নিচিনাকৈ ১৬ শতিকাৰ মাজ ছোৱাত নহয়। শঙ্কৰদেৱৰ মৃত্যু ১৫৫২ খৃষ্টাব্দত; সেইদেখি যোল শতিকাত হে তেওঁ পুথি লেখা নাছিল এনে নহয়; বৰং সেই ছোৱা কালত তেওঁ শ্ৰীমদ্ভাগবতৰ ভাঙনি, দশম, কীৰ্ত্তন, ভটিমা, গীত, নাট আদি পুথি অশেষ পৰিশ্ৰম কৰি বচি ভাগৱতী বৈষ্ণৱৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। কঠিনৰূপে কাৰ্য্যকৰণ

শাওণ, ১৮৩১] অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা । ২৮৩

শ্ৰীমদ্ভাগবত শাস্ত্ৰ আনি তেওঁক দিলত, তেওঁ আন আন পুৰাণৰ ভাঙনি আক
সেইবোৰবপৰ। শাস্ত্ৰ বচনা পৰিত্যাগ কৰি কৃষ্ণ-প্ৰেমত মজি ভাগৱত
শাস্ত্ৰ-সিদ্ধ বৰি ভাবপৰা জ্ঞান ভক্তিৰ অন্ত নিষ্কাৰ। অসমীয়া ভাষাত যোৱা-
বলৈ ধৰিলে।—“বৈকুণ্ঠ প্ৰকাশে, হৰিনাম বসে, প্ৰেম অন্তৰ নন্দা। শ্ৰীমদ্ভ
শকৰে, পাব ভক্তি দিলে, বহে ব্ৰহ্মাণ্ডক ভেদি ॥” যোৰা। মাধৱদেৱ বচিত ।

“নকৰিবা নিন্দা মোক মহন্তে ।

আসিল শাস্ত্ৰ বাবানসী হন্তে ॥

ভাঙাক চাট নিবন্ধিলোঁ পদ ।

হৰি হৰি বুলি তথা আপদ ॥”

শকৰদেৱ বচিত কীৰ্তন পুথি ।

নবনাৰায়ণ বজাবে সৈতে শকৰ দেৱৰ জীৱনৰ শেহ ছোৱাত হে চিনাকি ।
শ্ৰীমদ্ভাগৱত লগীয়া কথা শুনি আহোম সজাই তেওঁক আক তেওঁৰ শিষ্য-
পকলৰ ওপৰত অগ্ৰাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলত, আক শেহত তেওঁৰ জোৱায়েক
হৰিক ধৰাই কটালত হে তেওঁ “অসমৰ বিবম মত, এনে বাজ্যত থকা উচিত
নহয়” বুলি ভাট্টালৈ গুচি আহিল। ভাট্টালৈ আহি হে তেওঁ নবনাৰায়ণ
বজাৰ শ্ৰদ্ধা ভক্তি আকৰ্ষণ কৰে; আক শেহত ১৫৫৯ খৃষ্টাব্দৰ ভাদৰ শুক্লা
দ্বিতীয়াৰ দিনা কোচ বজাক ধৰ্ম দিয়া অৰ্থাৎ শৰণ দি শিষ্য কৰান হাত
পাৰিধৰ মনেৰে যোগাসনত বহি প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰে। এতিয়া যদি আস
বুলিলোঁ যে শকৰদেৱে ১৫ শতিকাৰ শেহ ভোখৰত বামাৰণ বচনা কৰি-
ছিল, তেন্তে তেওঁৰ আগৰ মাধৱ কন্দলিয়ে নিশ্চয় ১৫ শতিকাৰ আগ ভোখ-
ৰত নাইবা ১৪ শতিকাৰ শেহ ভোখৰত আটকাত্ত বামাৰণ পুথি বচিছিল।
সেইদেখি বঙ্গালী কবি চণ্ডীদাসৰ কবিতা যদি ১৪০০ খৃষ্টাব্দত বগাটো ঠিক হয়,
তেন্তে সি মাধৱ কন্দলিৰ বচনাৰ সমসাময়িক বা পিছৰ বুলি হে ধৰা যায়।
কুন্তিবাসৰ তো কথাই নাই; কিয়নো, তেওঁৰ বামাৰণ বচনাৰ চন ১৪৫০
খৃষ্টাব্দ বুলি বিদ্যাবিনোদ মহাপুৰুষ কৈছে। অৱশ্যে যদিও এই চন ঠিক হোৱা
শিৱসুত আশাৰ বৰ সন্দেহ আছে; আক বি সন্দেহৰ কাৰণ আমি কটাল
বাধ্য।

যাৰ দীনেশচক্ৰে সেনে “বঙ্গভাষা ও সাহিত্য” নামৰ কিতাপত লেখিছে “কৃত্তিবাসেৰ পূৰ্বপুৰুষ উল্লিখিত বুলিঃহ ওকাৰ পিতামহ উধো দনৌজমাথৰ বাৰাৰ সভাসদ ছিলেন, তাহা কুলজীয়েহে পাওয়া যায়, দনৌজমাথৰ ১২৮০—১৩৮০ খৃঃ অক্ষ পর্য্যন্ত বৰ্তমান ছিলেন, কৃত্তিবাস উধো হইতে অধস্তন সপ্তম পুৰুষ, সূতৰাং ১২৮০ হইতে ২০০ শত বৎসৰ পৰে কৃত্তিবাসেৰ ভৌটাবস্থা ধৰা বাইতে পাবে।”

কৃত্তিবাস তেওঁৰ পূৰ্বপুৰুষ উধোৰপৰা তমলৈ সপ্তম পুৰুষ। উধো দনৌজমাথৰৰ সভাসদ আছিল। দনৌজমাথৰ ১৩৮০ খৃষ্টাব্দলৈকে আছিল। সেইদেখি আশ্বাজ ১৩৪০ খৃষ্টাব্দত উধোৰ জন্ম বুলি ধৰিব পাৰি। মানুহৰ জীৱনৰ কাল গবে যদি ৪০ বছৰ ধৰা যায়, তেন্তে উধোৰপৰা কৃত্তিবাসতলৈকে কমপক্ষেও ২৪০ বছৰ বুলি ধৰিব পাৰি। সেইবাবে কৃত্তিবাসৰ কাল ১৫৮০ খৃষ্টাব্দ হয় গৈ; অৰ্থাৎ ষোল শতিকাৰ শেষত। শঙ্কৰদেৱ ১১০ বছৰ জীৱাই আছিল। তেওঁৰ মৃত্যু ১৫৫২ খৃষ্টাব্দত। সেইদেখি কৃত্তিবাসৰ বামাৰণ শঙ্কৰ দেৱৰ পুথিৰ এশ শতিকা আগেয়ে ৰচিত হৈছে বুলি পয়নাথ বাবুৱে যি কৈছে সি নিটিকে। শংকটো টানি-টুনি লৈ গলেও কৃত্তিবাসক শঙ্কৰদেৱৰ সমসাময়িক কৰিবগৈ পাৰি, তাৰ সাহিবলৈ বাঢ় নোৱাৰি। কৃত্তিবাসে মাথৰ কন্দলিক চুৰই নোৱাৰে বুলি আমাৰ বিশ্বাস। দীনেশ বাবুৱে আক লেখিছে “সম্প্ৰতি জ্যোতিষিক গণনা দ্বাৰা নিশ্চিতৰূপে সিদ্ধান্ত হইতেছে যে কৃত্তিবাস ১৪৩২ খৃষ্টাব্দে জন্মগ্ৰহণ কৰেন।” ১৪৫০ খৃষ্টাব্দত কৃত্তিবাসে বামাৰণ ৰচনা কৰা কথা যদি সঁচা হয়, তেন্তে তেওঁ ১৮ বছৰ বয়সত বামাৰণ ৰচনা কৰাটো হয়; সেইটো অসম্ভৱ। আচল কথা, “The period of literary activity in Assam was synchronous with a similar period in Bengal. In both countries the influence at work was the same. The religious reforming wave which swept over India at the same time that Luther was convulsing the courts of Europe, was led in Bengal by Chaitanya and in Assam by Sankar Deb. In both countries, too, the religious effects were identical—a worship

of Krishna, of spirit instead of power, a freedom from forms and ceremonies, and substitution of hymns of praise and of prayer for animal sacrifice. Sankar Deb, however had of necessity to compromise with the more instincts of his followers, and so arose the Mahapurushiya sect of the Vaisnavites, whose sacred seat is Barpeta. In both Vaishnavite countries we also find that the literature takes the same form—translation of sacred books, and the writing of hymns. In Assam, however, dramatic influence was at work, resulting in a large number of dramas, resembling somewhat the old passion plays of Europe." F. W. Sudmersen Eqr.

বায় বাহাছৰ মাধৱচন্দ্ৰ বৰদলৈয়ে তেওঁ প্ৰকাশ কৰা বামাৱলম্ব পাতনিত লেখিছে যে দশম শতিকাত অসমীয়া ভাষা এনে টনকিয়াল আছিল, যে দীপিকাছন্দ নামে পুথি বচিত হৈছিল। তেওঁ দশম শতিকাকে বৰ্তমান অসমীয়া ভাষাৰ আৰম্ভনৰ কাল, আৰু দীপিকাছন্দকে আদি জানিবলৈ পোৱা প্ৰথম পুথি পুথি বুলি কৈছে। দীপিকাছন্দৰ প্ৰমুখৰ্ভাৱ নাম পুৰাণোক্ত গজপতি। গজপতিয়ে তেওঁৰ পুথিত বৌদ্ধধৰ্মৰ ওপৰত বৰ আক্ৰমণ কৰিছে। সেইদেখি দীপিকাছন্দ বচনাৰ সময়ত নিশ্চয় আসামত বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰাচুৰ্ভাৱ অলপ-অচৰপ আছিল। সপ্তম শতিকাৰ আদিতে যেতিয়া হিউয়েনচাং আসামলৈ আহে, তেতিয়া তেওঁ আসামত বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰাচুৰ্ভাৱ বৰ কম দেখিছিল বুলি লেখি থৈ গৈছে। তেতিয়া আসামৰ অৰ্থাৎ কামৰূপৰ খজা ভাৱবৰ্মা আছিল। ভাৱবৰ্মা যদিও হিন্দু বজা আছিল তথাপি বৌদ্ধধৰ্মত তেওঁৰ বৰ্ণেট আস্থা আছিল, নতুবা তেওঁ হিউয়েনচাঙক আসামলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি নানিলেহেঁতেন আৰু বৌদ্ধ-বজা শিলাদিত্যৰ উৎসৱলৈ গৈ ইমান সন্মান নলভিলেহেঁতেন। আসামৰ পালংশীয় বজাসকলৰো বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰতি ভাল ধকাৰ অনেক প্ৰমাণ পোৱা যায়। ষষ্ঠীৰ নৱৰ কি দশম শতিকাত যেতিয়া বৌদ্ধধৰ্ম আসামত একবাৰেই শৰাণত তেতিয়া দীপিকাছন্দৰ লেখকে ব্যাধিৰ শব্দ নাৰাখিবৰ বনেৰেই বোধকৰে বৌদ্ধধৰ্মৰ ওপৰত দোৰোৰ আক্ৰমণ কৰিছিল। সি বি হওক, এইটো নিশ্চিত যে ষষ্ঠীৰ দশম শতিকাতো অসমীয়া

ভাষাত পুঁথি বচিত হৈছিল। কোনো-কোনোৱে ডাকব বচনৰ পুঁথি ইয়াৰে আগেয়ে অসমীয়া ভাষাত বচিত হোৱা বুলি কয়। দ্বিতীয় তেৰ আৰু চৈধ্য শতিকাত আহোমে আহোম ভাষাত বুৰঞ্জী লেখা দেখি অনেক অসমীয়াই অসমীয়া ভাষাতো বুৰঞ্জী লেখিছিল। নানা বিপন্নত পৰি, যাইকৈ কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাৰ কোপান্নলত পৰি সেই জাতীয় কীৰ্ত্তিৰাব ভন্ম হল। “ There are also many old puthis heirlooms in families.treasured with care, but decaying and rapidly becoming illegible awaiting deciphering and publication Many of these old bark-written puthis are historical in subject-matter, many deal with Astronomy and Astrology religious rites and ceremonies, and folklore.” *

ক্রমশঃ

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বৰবৰুৱা।

প্ৰণয়ৰ প্ৰতিদান ।

প্ৰেমিক বি হোৱে কিয় প্ৰতিদান খোজে ?

প্ৰণয়ৰ প্ৰতিদান নাই ;

প্ৰতিদান পাবল্যই যদি প্ৰেম কৰে,

তেনে প্ৰেম প্ৰেমত নবয় ।

পছমী কুমুদী চোৰা প্ৰেমত মগন,

কোমল হৃদয় উদৰ্ভাই ;

তথাপি নেপায় তাৰ একো প্ৰতিদান,

জীৱনত জীৱন জ্বাই ।

অথচ ছুইবো কেনে নিত্যাঙ্গ প্ৰণয়,

প্ৰতিদান ক্ৰক্ষেপ নকৰে ;

উবা সন্ধ্যা সৰ্কল্যই একেদৰে সেই

প্ৰেম-তৰা হাঁহি ছুটি মাৰে ।

শ্ৰীবহুকান্ত বৰকাকতী ।

কুপাবৰ বৰুৱাৰ সাগৰণি ।

মুঘল-পৰু বা চেঁকি-খোকা পৰু ।

কনিষ্টবল ! কনিষ্টবল ! পুলিচ-মেন ! পুলিচ-মেন ! এই ছুটাই চৰাইব্দু
হুব-উকাব দীৰ্ঘ-উকাব আদি সাজ্বাতিক অস্ত্ৰ (dangerous weapon) লৈ
বুৰু কৰিছে ! এতিয়াই খুনাখুনি হব ! ইহঁতক ধৰি লৈ যা ! পাকোব !
পাকোব ! পাকোব !

শ্ৰীকুপাবৰ :

সমালোচনা ।

কুপাবৰ বৰুৱাৰ ওভতনি । বেচ এটকা । আসাৰ বেঙ্গল টোৰ্চ—
২নং লালবাজাৰ, কলিকাতা । এই ঠিকনাত গোৱা যায় । এই কিতাপখন
মোৰ লেখা-পঢ়া কৰা মেজৰ ওপৰত কোনে বৈ গলহি কব নোৱাৰে ! ; কিন্তু
সি মেজৰ কণ-কটীয়া মাৰিলে । ছুখৰ কথা কি কম, কিতাপখনৰপৰা বস
ওলাই বৈ মোৰ মেজৰ ওপৰত ডোঙা বান্ধিছিল ; তাগো এনেতে মই আহি
দেখি, কাঁহী এখনৰ ওপৰত তাক তুলি ধৰে ! । এতিয়াও মোৰ ঘৰ পোটে-
ইটো পকুৱাঘৰ হৈ আছে ।

এইজন কোন কুপাবৰ বুজিব পৰা নগল । আজিৰ এই সমালোচকৰ
মাৰ্মো দেখোন কুপাবৰ । এৱেঁই নে তেওঁ ? বা তেৱেঁই নে এওঁ ? পণ্ডিত-
সকলে বিচাৰ কৰি ইয়াৰ এটা তথ্য-কথ্য উলিয়াই নীমাংসা কৰক, নহলে

নচলে। সম্প্রতি ইয়াকে মাধোন ফোরা ষাওক যে ওভতনি কিতাপখন লেখিবলৈকে যদি ঐরুত কপাবব বকরা বর্গবপবা উভতি আহিছিল তেত্তে তেওঁ তেওঁৰ ওভতনিখন কাবলতিত জঁলি লৈ আকৌ বর্গাবোহণ কবিলেই নহল। কিয়নো, কিতাপখনত বাবেপাটী ভুল,—বর্গবিন্যাসত ভুল, ব্যাকবণত ভুল, কথাত ভুল, মাতত ভুল, পূবে ভুল, পচিমে ভুল, উত্তবে ভুল, বন্ধিণে ভুল। ওভতনিব ববে-তবে পাত এটা মেলিলেই পাঠকসকলে আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ পাব। প্ৰথমতে দেখিব যে লেখকে হুং ইকাববোৰ ছুটিক আক দীৰ্ঘ ঐকাববোৰ দীঘলকৈ লেখিছে! দ্বিতীয়ত, মাহৰ পোহাৰীয়ে মাহৰ পাটী বৃথত লৈ “মাহ লবি নে!” বুলি কুবাদি আখববোৰে চন্দ্ৰ-বিন্দুৰ পাটী একোটা বৃথত লৈ কুবিছে! তৃতীয়ত, এই সমাজ সেই সমাজ এট মেল সেই মেলক তাত আক্রমণ কৰা হৈছে। চতুৰ্থত, কথাৰ আঁহ-বুন্দাসকলে দেখিব যে তাত তেওঁলোকক ওভতনি লেখকে পালি পাৰিছে। ইত্যাদি কাবণত, ধুঠতে ওভতনি কিতাপখন হতচিৰী হওঁক, ষ্ট্ৰীম হওক বুলি শাও দি আমাৰ এই চমু আক দ সমালোচনা আজিলৈ ২। ২ সাময়িকলৈ বাধ্য হলো; আশাকৰে। সদাশয় ওভতনি লেখক সেইবাবে আশাৰ ওপবত অসন্তুষ্ট নহব; আক এই সমালোচনাৰ বাবে উভতি ধবি তেওঁ আমাকে “সমালোচনা কৰি” অৰ্থাৎ পালি পাৰি নহব।

নোট।—মই এই সমালোচনা লেখি বাঁহীৰ সম্পাদকলৈ পঠিয়াই দিলত সম্পাদকে মোলৈ লেখি পঠিয়ালে—“বববকরা ডাঙৰীয়া! এইখন আপোনাৰে কিতাপ; আপুনিয়েই ইয়াৰ লেখক; আপুনি পাহৰি নিজৰ কিতাপৰ নিজেই সমালোচনা কৰিছে; লোকে দেখি আপোনাক কি বুলিব! ই বব কচিবিকছ কাম।”

মই কিন্তু আচৰিত্ত মানিছোঁ,—বোৰ ইমানটো লোকোহা ভুল কেনেকৈ হব পাৰে? ওঁ হঁ! তেওঁবে হে ভুল।

ঐকপাবব।

কিতাপৰ চমু সমালোচনা ।

অঞ্জলি ।—খণ্ড কবিতাৰ কিতাপ। পাৰ্থ পৰাজয় ।—নাট। এই দুইখন শ্ৰীযুত হৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা বি-এ, বি-এলৰ দ্বাৰাই প্ৰণীত। কিতাপ পোস্তাৰ ষ্টিকনা,—বৰকাকতি এজেকি, নিবসাপৰ। পাতনিত আছে “লেখক” নহুন আৰু অভিজ্ঞতাও কম। ইয়াত কে বহুত দোষ বৈ গৈছে, তাক লেখকে স্বীকাৰ কৰে আৰু পাঠক সকলৰ ওচৰত সেইবাবে ক্ষমা বিচাৰিছে।” কিতাপ দুখন পঢ়ি, বাইটক অঞ্জলিখন পঢ়ি আমি সন্তোষ পাইছোঁ। অঞ্জলিৰ কবিতাবোৰ সুবলা আৰু ওখ-ভাবৰ। লেখকে হাতৰ কাপ মেৰি লেখি থাকিলে আগলৈ আমি তেওঁৰপৰা আৰু ভাল কিতাপ পাব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

কবিলৈ ।

কিয় হেবা কবি, সময় কটোৱা ভাবি ?
কিয় নো বলিয়া ছুখি কোনলৈ চাই ?
পুৱালে মধুৰ নিশা তাৰ হাঁহি যায় ।
খবপৰ সক তৰা বিম্বিক-ধাৰাক কথা
দেখি ছুখি মিছাতেই কিয় ভোল যোৱা ?
কেতিয়াও ছুখি তাৰ ওৰকে নোগোৱা ।
মধুৰ বলিয়া বয়, সিও নাহে তোমালৈ,
চতুৰ বলয়ে মাৰ্খোঁ কুল ছুখি যায়,
তোমাৰ চিকুণ গাল উলটি মেচায় ।
কোনৰ প্ৰেমত ভাৰি, কুলি থাকে তেওঁ পাহি,
কোনলৈ চাই হাঁহে কত ঠেও ধৰি,
তোমাক মেচায় কিন্তু চকু কেবা কবি ।
উমাৰ মিটিকি হাঁহি দেখিলে পহুৰ পাৰ্খি

নিজন বিলত ফুলে কত উলাহেবে,
 আমোদিত কবে বন মধুর গোন্ধবে ;
 কিন্তু তুমি দুর্ভাগীনা ওচবলৈ চাপি বোৰা
 বোকা আৰু পানী মাৰোঁ পাবা উপহাব,
 নোপোৱা কৰিব ভোগ কথাত্তে হে সাব ।
 ফুলনিত ফুলে বুতী, লাহৰী মালতী, জাতী,
 ভাইহঁতো ভোমোৰাব প্ৰেমত বলিয়া,
 বন্ধিত কৰিলে ভাত্তো ভোমোৰা কলীয়া ।
 আমনিত পৰি কুলি কুউ কুউ কুউ বুলি
 পঞ্চমত তুলি গায় নাচে ডালে ডালে,
 শুচি যায় সিও হায় বসন্তটি গলে ।
 মিছা এটি ভাব লৈ গাই ফুৰা তাকে কৈ,
 উলিওৱা বস চেপি হলেও নিবস ;
 ইয়াতে নে লব খোজা তুমি অত বশ ?
 মৰতৰ নৰ তুমি মৰততে থাকি,
 লব খোজা স্বৰ্গস্থ কল্পনাতে আঁকি ;
 ভাঙিলে সপোন হায় দেখা পোৱা পাছে,
 তোমাৰ সংসাৰী ভাব ভেতিয়াও আছে ।

শ্ৰীঅধিকানাধৰবা ৫

ফুল-বাণী ।

চোৱাঁচোন সখী, বোক কেনে দেখি, কপহী হৈহঁো নে মই ?
 ফুলেবেই সাক্ষিছোঁ, কি কপ ধৰিছোঁ, দেখিলে খাবা নে ভয় ?
 সুসন্ধি ফুলৰ গাঁথি চম্ৰহাব, হিয়াত পিদ্ধিছোঁ সখী ।
 ভৱবহু-বালা গাঁথি বতনেবে, থৈছোঁ হাতত বাধি ।
 দহো আত্মলিত ফুলৰ আঙঠি পিদ্ধিছোঁ হেঁগাহত মই ।
 ধোপাৰ ওপবত মালতীৰ ধোপা, পৰিছে ভোমোৰাচয় ।

শুণ শুণ কবি মধু খায় তুলি, পাইছে ললিত ভানে ।
 ভোমোবাব গীতত হিয়া মুক্তবার, তাক নো শুনিব কোনে ।
 চিত্তিপাতি দেখি আহি নৌ-মাৰি পৰিছেহি উৰি উৰি ।
 'জানোবা কাষোবে, ভয় লাগে মনে, কটল বাম বুৰি বুৰি ?
 চন্দ্রমাৰি কোছনা মুখত পৰিছে, লুকাবৰ নাই ঠাই ।
 ঘৰলৈ বাওঁতে বাট হেৰুৱায়, জানো দেৱতাই পায় ।
 আওঁ দেখি সৰি ! বৰ ভাল দেখি, বাসন্তী দেবী ঘেন হলা ।
 আৰ্হী চুমা খাওঁ, কোলাত বহুবাওঁ, ষোৰো মন মুহি ললা ।
 তোমাৰ সৃষ্টিপাৰ দেখি চন্দ্রমাও বৈ চায় ধিয় হৈ ।
 মুগ্ধৰ ভোমোবা কিয় নো নাহিব মধুলোভে মজ হৈ ।
 নকৰিবা ভয় নাহিক সংশয় দেবেও নিনিয়ৈ হৰি ।
 সখাৰ হাতত শোধাই দিবলৈ বাওঁ বঁলা ধৰ কৰি ।
 যুগল মিলনে দুইকো মিলাই চকু জ্বাই মই চাম ।
 অ প্ৰাণৰ সৰি ! তেতিয়া হে মই স্বৰ্গৰ স্মৃৎক পাম ।

শ্ৰীপদ্মারতী দেবী কুকননী ।

সংগ্ৰহ ।

লবালকিৰ বেলিকা দিবৰ দৰৰ । সকলোবে সক লখা শোৱাপটীৰ-
 পৰা বাগৰি পৰে আক কেতিয়াবা সেইদৰে পৰি, বা লৰি-চাপৰি কপালত
 বা মুৰত খুন্দা ধৰ । তেনেকুৱা হলে বুন্দা খেঁৱা ঠাইৰ ওপৰত লখালকিৰ
 এডোখৰ চেপেটা ধাতুৰে (যেনে পয়চা বা টকা ; কিন্তু টকা পয়চাতকৈ মিহ
 কোনো ধাতু হলে ভাল) চেপা দি বান্ধি দিব লাগে । তেনে কৰিলে সেই
 ঠাইডোখৰ আক লুপেহে । যদি সেইদৰে কৰাৰ আগেয়ে সি উৰছিল হে, তেন্তে
 বৰ ভগত বা বৰ চেচা পানী তাঁত দিব লাগে । ঘোৰা বা গৰুৱে কাৰো
 ভৰিত গচকিলে সেই গচকা ডোখৰৰ ওপৰত তৎক্ষণাত ভগত পানী ঢালি
 দি তিয়াই আধা-ঘণ্টামান বাধিব । বৰকৈ উৰছিলে কপাহী কাপোৰ
 এডোখৰ বেবাই তাক ভালকৈ বান্ধিব । তৰি-মোচোকা বাই টান পালে তৎ-
 ক্ষণাত সেই ভৰিখন এৰম চকি বা তেনে ওৰ ঠাই এডোখৰত তুলি ধৰ লাগে;
 সেই ভৰিৰে তেতিয়াই খোজকাঢ়িবলৈ যাব নালাগে । ভাতৰ আহি ভুলকৈ
 তাক পৰীক্ষা নকৰাবলৈকে দেইদৰে থাকিব । কটা বাত বা উকুটি বাই ওজ
 ওলোৱা আকুলিত বিতাতে আম দৰৰ নাপালে কেবচিন তেল বা এৰা-ওটিৰ
 ভেৰ ঢালি দিলে সেই বা মগকে । চেচা পানী ধাব মিছিগাকৈ ঢালি দিলেও
 তেজ বঁৰ ।

বাঁহী ।

তোমাৰ অধিয়া বাঁহা জনম স্বৰ্গত,
নোহা ভূমি পৃথিবীৰ ধন ।
নাহে নাহে আহি নাৰোঁ মাৰাহি ভুয়ুকি
কবিবলৈ উদ্দেশ্য সাধন ॥
আছিলো এদিন বাঁহী ক্লঞ্চ কৰত
শোভিছিলো অতি বিতোপন ।
ভুলনা নোহোৱা এটি ললিত বঁহাৰ
তুলিছিলো ভুবনমোহন ॥
বলিয়া গোগৰ বালা আপোন-পাহৰা,
গালে আহি তোমাৰ সুৰত ।
স্বপ্নাবন-বন-লতা নাচে ভালে ভালে,
মৰা সবে চালি ধৰে তাত ॥
বেছি বা কি কম বাঁহী ! বিঘাল সাপকো
মচুৱালি ধমকি ধমকি ।
বহুনা কালিন্দী জন বোৱালি উজাই,
দেখুৱালি মহত্ৰ চানেকি ॥
কেচুৰা তোমাৰ গুনি জনম বাতৰি
ভাগ্য গুণে ইবাৰ ইয়াত ।
উলাহে উতলা আজি অসম সমাজ
ভৰা বুকু নতুন আশাত ॥
দৰ সুখ পাওঁ বাঁহী তোমাৰ অতীত
গুণি গুণি গুণৰ গৰিমা ।
কৰিছোঁ কবোটি বাঁহী ইবাবো তেনেকৈ
টানা টানা স্নান মধুৰিমা ॥
সুৰ গুনি মুখ হক অসম সমাজ
এবোঁ সবে ধিয়লা-ধিয়লি ।
মহান্ উদ্দেশ্য আঁকি অস্তবে অস্তবে,
দিওঁ সবে নীচ বাৰ্ব বলি ॥
উইঁ উইঁ আই যোৰ অসম জননী !
উইঁ দেবী বীৰ-প্ৰসবিনী !
ললিত পঞ্চম তান উলিৱাঁ উলিৱাঁ ।
এবাঁ আক ছুখৰ বিননি ॥
শ্ৰীজলভিবাম লহকৰ ।

প্ৰথম বছৰ, দশম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
প্ৰকৃতি (কবিতা)	২৯৩
আশা (কবিতা)	২৯৩
সুধামুখ (কবিতা)	২৯৩
সম্পাদকৰ চৰা	২৯৪
এক্ৰমমাণি ছোৱালীকণতই	৩০২
অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা	৩০৫
কুপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	৩১৯
কবিতাৰ জন্মোৎসৱ (কবিতা)	৩২০
সুভা	৩২১
গিৰিডি	৩২৬
নিয়তি (কবিতা)	৩২৮

বাঁহীৰ সাহিত্য-সম্বন্ধীয়া অৰিয়াঅৰি।

আজিৰপৰা এমাহৰ ভিতৰত যিসকলে আমালৈ কামৰূপীয়া ভাষাত লেখি গল্প পঠিয়াব, তেওঁলোকৰ ভিতৰত যাৰ গল্পটো এটাইতকৈ ভাল হ'ব, তেওঁক আমি সংস্কৃত “শব্দকল্পদ্বয়” নাইবা “হেমকোষ” অভিধান এখন বঁটা দিম। বিচাৰৰ ভাৰ আমাৰ হাতত থাকিল।

আমাক অসমীয়া (nursery rhymes) অৰ্থাৎ লৰাক শুৱাওঁতে মাকে গোৱা, আৰু লৰাই সমনীয়াৰে সৈতে ধেমালি কৰোঁতে নিজে গোৱা পদ বা ফকৰা কিছুমান লাগে। যিসকলে আজিৰপৰা দুমাহৰ ভিতৰত সেইবোৰ গোটাই আমালৈ পঠিয়াব তেওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰথম হোৱাজনক আমি তিনি বছৰলৈ বাঁহী বেচ নোলোৱাকৈ দিম।

সম্পাদক।

Published by H. BEZBAROA,

From Assam-Bengal Stores, 2 Lall Bazar Street, Calcutta

প্ৰকৃতি ।

ফুল-কলি ফুলি গোন্ধ বোবাই প্ৰীতিৰ সোঁত,
 সৰি পাছে নাইকিয়া হল ।
 সি ফুলৰে মউ-শিয়া এটা ভোমোৰা বলিয়া
 যুৰি যুৰি ফুৰিছে অকল ।
 উৰি ফুৰি বেজাৰৰ হৃদয় বাগিনী তাৰ
 বৰষুণে সিও গুচি গল ।
 কেই কোন কিবা হল, চিন স্মৃতি পমি গল,
 প্ৰকৃতি তেনেকৈয়ে বল ।

আশা ।

কিয় মোৰ আশা হয় আশাতে নবয় ?
 ইমান বিধিনি দেখি পৰি যায় জঁয় ?
 জগতৰ গতি দেখি পৰিছে। তাগৰি ।
 নেলাগে নেপাওঁ যিটো কিয় মৰে। পুৰি ?

সুখা মুখ ।

সুখৰ সোৱাদে মোৰ পমান হৃদয়,
 অমৃতৰ নিম্বৰণি বঙা গুঠ দুই ।
 মাতে মোঁ বৰষুণ, সুখৰ নিখাদে
 হৃদয়ৰ দুখ ব্যথা লই যাব দুই ।
 পাতলি গধুৰ ভাব উদাৰ জীৱন,
 পাহৰি ই পৃথিবীৰ সস্তাপ-সুখল ।
 হয় যদি এয়ে হক, মৰণৰ পাৰে
 সুখেতে দি মুখ দুটি তৰা মাৰ গল ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

কোন কাব বিকৃতি ? বৰ্ষ সংখ্যা বাঁহীত “পুৰণি আসামৰ জিৰ্নি-
 গ্নি এটি” নামেৰে যে এটা প্ৰবন্ধ ছপা হৈছিল সেই প্ৰবন্ধটো বঙ্গলা ভাষাত
 অনুবাদিত হৈ “মৃগয়ী” নামে বঙ্গলা সাহেবীয়া কাকত এখনত ছপা হৈ
 শুলাইছিল। শ্ৰীযুত যোগেশচন্দ্ৰ ৰায় বিদ্যানিধি নামে এজনে সেই
 প্ৰবন্ধৰ প্ৰতিবাদ কৰি “আসামেৰ ও উৎকলেৰ বঙ্গভাষা” নাম দি এটা
 প্ৰবন্ধ বঙ্গ ভেটৰ মৃগয়ীত ছপাইছে। তেওঁ প্ৰবন্ধটোৰ আৰম্ভণিতে
 লেখিছে “আমি আসামেৰ ইতিহাস, আসামেৰ ভাষা কিছুমাত্ৰ জানিনা।”
 ভাষাপি তেওঁ মৃগয়ী কাকতৰ দহ পিঠি জোৰাকৈ তেওঁৰ প্ৰতিবাদ লেখি
 অসমীয়া ভাষাটো যে বঙ্গভাষাৰে সৈতে স্নকীয়া নহয়, সেই কথা প্ৰমাণ
 কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। আজিকালিৰ বঙ্গালী ন সাহিত্যিকসকলৰ বায়ুটো
 যে বৰ কম নহয় ইয়েই তাৰ এটা প্ৰমাণ। আসামৰ ইতিহাস আৰু
 অসমীয়া ভাষাৰ কিছুমাত্ৰ মাজানিয়েই তেওঁ পকা দহ পিঠি লেখিলে;
 জনাহেঁতেন কিজানি কি কৰিলেহেঁতেন সেইকথা ভাবিবলৈকো আমাৰ
 ভয় লাগে।

শ্ৰীযুত যোগেশচন্দ্ৰ ৰায় বিদ্যানিধিৰ প্ৰতিবাদৰ উত্তৰ লিখি আমি
 মৃগয়ীলৈ পঠিয়াইছোঁ; মৃগয়ীৰ পাঠকসকলৰ চকুত আৰাব সেই নগণ্য
 প্ৰবন্ধ অৱশ্যে পৰিব। সেইদেখি তাৰ বিষয়ে ইয়াত লবহকৈ কোৱাৰ
 সন্ধান নাই। সম্প্ৰতি আমি বিদ্যানিধি আৰু তেওঁৰ শাৰীৰ নতুন সাহিত্যিক
 সকলৰ এটা সিদ্ধান্তৰ বিষয়ে আৰাবদেক কথা কব খুজিছোঁ।

“আসামেৰ ও উৎকলেৰ বঙ্গভাষা”ৰ লেখক বিদ্যানিধি মহাশয়ে কৈছে,—
 “নিৰপেক্ষ লোকে বলিব, আসামী ও বাঙ্গলা এক কি হুই, বধন এই
 সন্দেহ হইতেছে তখন বুঝিতেছি হুই নহ এক। বঙ্গপুৰেৰ ঠান্ডা ভাষা
 বাঙ্গলা বুলিয়া জানিতাম। এখন শুনিতেছি তাহা আসামী। যদি তাই

হয়, তবে আসামী ও বঙ্গলা এক। দিল্লীর ভাষা আসামী কি বঙ্গলা ;
কই একথাও কেহ ভোলেনা।” “হিউয়েনসাং আসামী ভাষাকে বঙ্গলা
ভাষাক অপভ্রংশ বলেন নাই। কেন বলিবেন? ভাষা ত ছুইটা ছিলনা,
ছিল একটা।” “বঙ্গভাষা ও সাহিত্য” কিতাপে বৰ্ত্তোত্তা শ্রীযুত দীনেশচন্দ্র
সেনে কয়—“কিন্তু আসামের ভাষাকে আসমা বঙ্গভাষার প্রাদেশিকভেদ
ভিন্ন স্বতন্ত্র ভাষা বলিয়া স্বীকার কৰিমা।” শ্রীযুত পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদ
বহাশয়ৰো এনেকুরাই মত।

বংপুৰ আদি ঠাইৰ পুৰণি সাঁধৰ আৰু পুৰিৰ ভাষা এওঁলোকে পুৰণি
বঙ্গভাষা বোলে; অনন্ত কন্দলি আৰু শঙ্কৰদেৱৰ পুৰিৰ ভাষা পুৰণি
বঙ্গভাষাৰ চানেকি বুলি দেখুৱায়। যদি এই কথা ঠিক হয়, তেন্তে আমি
দেখিবলৈ পাইছোঁ যে পুৰণি বঙ্গভাষা (অৰ্থাৎ অনন্ত কন্দলি, শঙ্কৰদেৱক
ভাষা) অৰ্থাৎ যাক আমি অসমীয়া ভাষা বোলো, সেই ভাষা আসামত
এতিয়াও সম্পূৰ্ণৰূপে বিৰাজিত; সেই ভাষাৰ এতিয়াও আসামত ভব-সোঁতা
কিন্তু বঙ্গদেশত সেই ভাষাৰ সোঁতা শুকান শব্দতী নৈ; আজিকালি তাৰ
ঠাইত নতুন বঙ্গভাষাৰ বালি-চাপৰি। আজিকালিৰ বঙ্গলা ভাষা সেই ভাষাৰপৰা
ইমান আঁতৰ যে আজিকালিৰ শিক্ষিত অশিক্ষিত সাধাৰণ অসাধাৰণ পণ্ডিত
অপণ্ডিত কোনো বঙ্গালীয়ে তেওঁলোকৰ সেই পুৰণি বঙ্গভাষা—অৰ্থাৎ
আমাৰ অসমীয়া ভাষা—আৰু বিশেষ চেষ্টা নকৰিলে মহজে বুজিব নোৱাৰে;
লেখিব বা কব নোৱাৰে। ইয়াৰ দাবাই এইটো প্ৰমাণিত নহল নে যে,
বিদ্যানিধি বিদ্যাবিনোদ সকলৰ কথা ঠিক বুলি বৰিলে, অসমীয়া ভাষা
ঘাই, আদি, গা-গছ আচল সোঁতা; আৰু বৰ্ত্তমান প্ৰচলিত বঙ্গলা ভাষা
পালি, ঠাল-ঠেঙুলি, বাজে সুঁতী? আৰু অনন্ত কন্দলি আৰু অন্ততঃ
তাৰ ছন্দ সাত শ বছৰৰ আগৰপৰা ধান-নিছাপটকৈ বৈ থকা অসমীয়া
ভাষাৰ এই বঙ্গলাভাষাটো (দি যিমানেই শকত হওক) বিকৃতিৰ
অপভ্রংশ?

অনন্ত কন্দলিৰ ভাষা, ডাকৰ পুৰিৰ ভাষা, শূন্ত পুৰাণৰ ভাষাক আজি
অসমীয়া ভাষা বোলো: কাৰণ সেই ভাষা তেতিয়া যেনে আছিল এতিয়াও

আসামত প্ৰায় তেনেকুৱা গঢ়েবেই চলি আছে। আমাৰ বঙ্গলা সাহিত্যিক সকলে সেই ভাষাক পুৰণি বঙ্গলা ভাষা বোলে বোলক; কিন্তু সেই ভাষা হলে বঙ্গলা দেশত এতিয়া অপ্ৰচলিত; এতিয়া বঙ্গদেশত চলা বঙ্গভাষাবণবা সেই ভাষা “শতক বোজন” আঁতৰ। ইয়াৰ কাবাই কটকটীয়াকৈ কি দেখা যায়? ইয়াকে দেখা নেযায় নে যে আসামত অসমীয়াই তেওঁলোকৰ চিৰপ্ৰচলিত ‘বুনিয়াদী’ ভাষা বাখিছে, কিন্তু বঙ্গদেশত বঙ্গালীয়ে তেওঁলোকৰ সেই “বুনিয়াদী” ভাষা নাবাখি বা বাখিব নোৱাৰি তাৰ বিকৃত অপভ্ৰংশ আজিকালিৰ বঙ্গলা ভাষা কয় আৰু দেখে? সেইদেখি এই সিদ্ধান্তলৈ নাহি কেনেকৈ পাবি, যে আজিকালি বঙ্গদেশত চলিত বঙ্গভাষাটো পুৰণি “বুনিয়াদী” অসমীয়াভাষাৰ অজাতবীয়া সন্তান? অৱশ্যে তেহেলৈ তেওঁলোকে লাগে যদি, বৰ্তমান বঙ্গভাষাক পুৰণি বঙ্গভাষাৰ উন্নত নুসৃত্য অৱস্থাকে বোলক বা যি বোলে বোলক তাত আমাৰ কবলৈ একো নাই; কাৰণ সেইটো ঠিক এনেটো;—ধৰা জানিবা, পুৰণি বঙ্গভাষাভাষী নৈষ্টিক আচল হিন্দু ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত বিখ্যাত চন্দ্ৰনাথ তৰ্কপঞ্চাননৰ পৰি-নাতি বঙ্গভাষা নজনা বা এখা-ডুখবীয়াক জনা ইংৰাজী ভাষাভাষী বিলাতী বিবী বিবাহিত ধনী বাৰিষ্টৰ মিষ্টৰ ডবলিউ, এন, ভটাচাৰিয়; আৰু বৰ্তমান অসমীয়া ভাষাটো তৰ্কপঞ্চাননৰ আন এজন পৰি-নাতি মহামহোপাধ্যায় পণ্ডিত নবনাথ ভটাচাৰ্য্য বিদ্যালয়কাৰ ।

মহুত আছে—“শনকৈস্ত ক্ৰিয়ালোপাদিমাঃ ক্ষত্ৰিয়জাতয়ঃ ।

বৃষলত্বং গতা লোকে ব্ৰাহ্মণাদৰ্শনেম চ ॥

পৌণ্ড্ৰ কাশ্চোদ্ৰু জ্জাবিড়াঃ কাছোজা যবনাঃ শকাঃ ।

পাবদাঃ পল্লাবান্চীনাঃ কিবাতা দ্ববদা ধশাঃ ॥

(মহু ১০।৪০-৪৪)

ইয়াৰ অৰ্থ:—পৌণ্ড্ৰ, ওদ্ৰ, কাছোজ, যবন, শক, পাবদ, পল্লাব, চীন, কিবাত, দ্ববদ আৰু ধশ অৰ্থাৎ খাচীয়া বা খেহ জাতৰ ক্ষত্ৰিয়বিলাক ক্ৰিয়ালোপ হোৱা বাবে আৰু ব্ৰাহ্মণ অদৰ্শনৰ নিমিত্তে ক্ৰমে বৃষলত্ব প্ৰাপ্ত হল। এই ক্ষত্ৰিয়বোৰ মহাপৰাক্ৰমশালী আৰু তেওঁলোকৰ ৰাজ্য বৰ বৰ

একোখন আছিল; কিন্তু তথাপি ভেওঁলোকে পুৰণি কল্পিতৰ চিন হেৰুৱাই
ধৰি বুলিব পাৰে।

এতিয়া যদি “হেট-কোট বা ইজাৰ-পাইজাৰা” পিন্ধা বিবী-বিবাহিত
“বিলাত-কেবৎ” বৰ্তমান বঙ্গলা ভাষাই পুৰণি চুবুৰী আৰু উত্তৰীয় বঙ্গ
পৰিহিত অসমীয়া ভাষাৰ বিৰুদ্ধে প্ৰাচীন বক্তৃতাৰ (অৰ্থাৎ আচলতে
অসমীয়া ভাষাৰ) পিণ্ডৰ অধিকাৰী হবলৈ দাবি কৰি পোচৰ কৰে, তেন্তে
তেওঁ হিন্দু স্মৃতিশাস্ত্ৰৰ “ল-অব্-পিণ্ডৰ” অৰ্থাৎ পিণ্ড-আইনৰ বিধান
মতে এই পোচৰ জিকা উচিত নে অসুচিত বাইজৰ আদালতে বিচাৰ কৰি
চাওক। নবাবী আমোলত তেওঁৰ এবাৰ জাত গল, ইংৰাজী আমোলত
ছনাই গল, তথাপি তেওঁ বিপুল সম্পত্তিৰ লোভত, নৈষ্ঠিক হিন্দু সাতপুকৰীয়া
বীতি-নীতি আচাৰ ব্যৱহাৰ বতনেৰে পালি আহি থকা অসমীয়া ভাষাক
নিশকতীয়া দেখি গাৰ বলেৰে ঠেলি অপভ্ৰংশ বা জাভ-বোৱা গ্ৰাম্য ভাষা
বুলিছে! পুৰীৰ মেমৰা অৰ্ধচ আচল অক্ষয়-বটক কলিকতাৰ বটানিকেল
গাৰ্ডেনৰ বৰ-গছে গ্ৰাম্য প্ৰাদেশিক বুলি ইতিকিং কৰিছে! সঁচাকৈয়ে
টেমি-কটাৰী নাৰাজি হাচটি হে বাজিছে। “সাধাৰণে” “আদিক” “প্ৰটেইটে”
“কাথলিকক” “পুৰাণে” “বেদক” “পাটৰ টঙালিক” “কপাহী চুবুৰীয়াই”
“ভূম্বাৰ পোৱালিক” “থকলা-বেঙনা দাসে” চল পাই ছই চাবি কথা
গুনাই দিছে। দিহা, নেজক গা পাঠা, আৰু গাক নেজ পাঠা! তোমালোকক
যি মন যায় তাকে কৰা।

বঙ্গালী সাহিত্যিকসকলে অনন্ত কন্দলিৰ ভাষা আৰু বংগুৰ প্ৰভৃতি
অঞ্চলত প্ৰচলিত পুৰণি পুথি আৰু সাঁধৰ ভাষাক পুৰণি বঙ্গভাষা বুলিছে।
বেছ কথা। আৰি অনন্ত কন্দলিৰ বাসায়ণআদিবপৰা তলত শাবীচেবেক ছলি
দিলোঁ, আৰু বংগুৰীয়া সাঁধৰ আৰু পদো ফাকিচেবেক দিলোঁ।

“ছইবো ছয়ো কুটুৰ আউৰ আন নাই।

দন্দবাদ নকৰিবি ছই গুটি ভাই ॥”

অনন্ত কন্দলি।

“বাজাৰ বেচী ধোন্দলা পেটী ।

বিন কোদালে খোড়ে বাচী ।” বংপুবীয়া শ্ৰীখৰ ॥

“স্বগে থাকি গইল ভ্যাট ।

ভ্যাট বলে মোৰ প্যাট কাট ॥”

“বেতবাড়ীত ফেলাহু ছুৰি ।

বেত কাটা গেইল আঠাৰ বুড়ি ॥”

“উগ্ৰসেন মহাবাজ তিৰি জগতে জানি ।

তাৰ স্বৰত উপজিল কন্যা দৈবকিনী ॥

কাৰ স্বৰত দিম বিয়া কন্যা যোগ্য নাই বৰ ।

ৰূপ আছে বতন আছে পৰম সুন্দৰ ।

হেন কালে চলিয়া আইল নাৰদ মুনিবৰ ।”

বংপুবীয়া গাৰ্ভালীয়া ॥ পদ ॥

“প্ৰচণ্ড ধনুক বাৰ হাতে লই ভুলি ।

ধাইলন্ত মৃগক যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥

নাইল বুলি ব্যৱ তেজিলন্ত বীৰবৰ ।

সাগৰৰ চউ যেন লাগিল কাষৰ ॥

সিংহ যেন শশাৰ আগত তৈল ধিয় ।

জমন্ত বজ্জাৰ দেখি উৰি গৈল জীৱ ॥

মংধৰ কন্দলি প্ৰণীত বামায়াণ ॥

“কোনোজনী বোলে কিনো অসুখ ।

কিয়নো নোচোৱা বামৰ সুখ ॥

পুৰাণ পুৰুষ এহেস্তে হৰি ।

সুখন্ত যাত নানা কৌড়া কৰি ॥

কীৰ্ত্তন । শঙ্কৰদেৱ প্ৰণীত ।

“আপনাৰ জন্মকথা কহিব যে গাছ ।

সুখী বংশেৰ কথা আৰো কৈতে আছে ॥”

“গুৰু প্ৰসংসিলা যোগে অশেষ বিশেষ।
 বাজপণ্ডিত হব মনে আশা কৰে।
 পৰুগোক ভেটিলাম বাজ। গৌৰেবৰে।
 স্বামীহস্তে শ্লোক দিয়া বাজাকে জানালাম।
 বাজাজ্ঞা অপেক্ষা কৰি বাবেতে বহিলাম।
 লগ্ন্যবটি বেলা যখন দেয়ালে পড়ে কাটি।
 শীঘ্ৰ ধাই আইল স্বামী হাতে সুবৰ্ণ লাঠি।

বসুবংশেৰ কীৰ্ত্তি কেবা বৰ্ণিবাৰে পাৰে।
 কৃত্তিবাস বচৈ শ্ৰীত শব্দশ্ৰী বৰে।”

কৃত্তিবাস বচিত্ত বামাৱণ।

কৃত্তিবাসৰ এইডোখৰ বটতলাবপৰা ওলোৱা কৃত্তিবাসী বামাৱণৰপৰা
 তোলা নহয়, এখন অতি প্ৰাচীন হাতে-লেখা কৃত্তিবাস বচিত্ত বামাৱণৰপৰা
 তুলি দীনেশ বাবুৱে তেওঁৰ “বঙ্গভাষা ও সাহিত্যত” দিছে। সেইদেখি ইয়াৰ
 ভাষা অচল কৃত্তিবাসী ভাষা বুলি ধৰি আমিও ইয়াক ইয়াত তুলি দিলোঁ।
 অনন্ত কন্দলি শঙ্কৰদেৱৰ সমসাময়িক। কৃত্তিবাসো তেওঁলোকৰ সময়ৰে।
 কৃত্তিবাসৰ জন্ম ১৪৩২ খৃষ্টাব্দত। শঙ্কৰদেৱৰ জন্ম ১৪৪৯ খৃষ্টাব্দত। মাধৱ কন্দলি
 এওঁলোকৰ আগ। এতেকে প্ৰায় একেদময়তে লেখা অসমীয়া কবি মাধৱ
 কন্দলি অনন্ত কন্দলি আৰু শঙ্কৰদেৱৰ ভাষাৰে অচল বঙ্গালী কবি কৃত্তিবাসৰ
 ভাষা পাঠকসকলে মিলাই চাওক, কি ফট্‌ফটীয়া প্ৰভেদ। কৃত্তি-
 বাসৰ ভাষাক কোনোবা অসমীয়াই পুৰণি অসমীয়া ভাষা বুলি সামৰি
 লব পাৰেনে? কেতিয়াও নোৱাৰে। তেন্তে নো অনন্ত কন্দলি আদি
 আমাৰ কবিসকলৰ পুৰিবোৰ বঙ্গালী সাহিত্যিকসকলে সামৰি বঙ্গালী
 ভাষাৰ টোটোলতা সুমাৰলৈ যায় কিয়? শঙ্কৰদেৱৰ কীৰ্ত্তিন পুথিত আছে—

“বকাপুৰে কুঞ্চক গাললে ঠোটে ধৰি।

দেখি গোপ-শিশুগণে যেন পেল মৰি।

পাছে তাৰ তালুত লাগিল যেন জুই।

ছাড়িলন্ত প্ৰাণ বকে বিমুক্তিত হই।

আমি কৰ্ত্ত আপোনালোকে আৰাৰ পুথিবোৰ তাত হুহুমান : আৰু বি
হুহুমায়ে, তাক উলিয়াই দিয়ক। কি দৰ্কাৰ ? উলিয়াই দিয়ক ! উলিয়াই
দিয়ক !

আচল কথা,— পুৰণি কালত অৰ্থাৎ খৃষ্টীয় পঞ্চম, ষষ্ঠ, সপ্তম শতিকাত আৰু
তাৰ আগেয়েও আমাৰ অৰ্থাৎ কামৰূপ ৰাজ্য প্ৰবল পৰাক্ৰমী সুলভা দেশ
আছিল। খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰ আগছোৱাত যে আমাৰ তেনেকুৱা আছিল
হিউৱেনচাঙৰ ভ্ৰমণত্ৰস্তৰপৰা তেওঁ তাৰ নিভুল প্ৰমাণ পোৱা যায়। বৌদ্ধ
ৰজা শিলাদিত্য হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ ৰাজসভাত ভাষ্যতৰ নানা ঠাইবপৰা যোৱা
২০ জন ৰজাৰ ভিতৰত ভাষ্যতৰ বৰ্ণনাই প্ৰথম ঠাই পোৱা কথা আমি
আগৰ এটা প্ৰবন্ধত কৈ আহিছোঁ। গৌড়ৰ ৰাজধানী লক্ষণাৱতী নগৰ
কামৰূপৰ ৰজা শঙ্কৰাদিবে স্থাপন কৰা বুলি প্ৰবাদ থকা কথাও কৈছোঁ।
শঙ্কৰাদিবে উত্তৰ-ভাৰতৰ ৰজা কেদাৰৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি কেদাৰক
বণত বটুৱাইছিল এই কথাবোৰ আমি উল্লেখ কৰি আহিছোঁ। এনে
প্ৰবল ৰাজ্যৰ ভাষা অসমীয়া ভাষা অৰ্থাৎ কামৰূপীয়া ভাষা যে প্ৰবল প্ৰতাপী
আছিল, আৰু উত্তৰবঙ্গ মৈমনচিঙৰ এডোখৰেৰে সৈতে গোটেই কাম-
ৰূপ সেই ভাষাৰ আৰু সেই ভাষাত ৰচিত সাহিত্যৰ সীমাত্মি আছিল
সাত সন্দেহ নাই। সেই কালত সেই অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰভাৱ অকল
যে কামৰূপ ৰাজ্যৰ ভিতৰতে আৰু আছিল এনে নহয়, তাৰ
চাৰি সীমাৰ বাহিৰেও সেই প্ৰভাৱ বিয়াপি পৰিছিল, এই কথাও সহজে
অনুমান কৰিব পাৰি। সেইদেখিয়েই সেইকালৰ আচল বঙ্গদেশৰ
লেখকসকলেও অসমীয়া কবিসকলৰ অনুকৰণ কৰিছিল আৰু অসমীয়া
গ্ৰন্থকৰ্ত্তাসকলৰ প্ৰভাৱৰ দ্বাৰাই অনুপ্ৰাণিত হৈ তেনে গঢ়ৰে প্ৰায় তেনে
ভাষাতেই নিজ নিজ গ্ৰন্থবোৰ ৰচিছিল। সেই বাবেহে আমি শূন্য-
পুৰাণৰ ভাষাত, পৰাগানী মহাভাৰতৰ ভাষাত, কবীত্ৰয়ৰ ভাষাত, সপ্তম
ভাষাত অসমীয়া কবিৰ অসমীয়া ভাষাৰ ছাঁ পাওঁ।

কোনো এটা প্ৰবল ভাষাৰ আৰু সাহিত্যৰ ছাঁ নিশকতীয়া ভাষা
আৰু সাহিত্যৰ ওপৰত পৰাটো চিবকতীয়া নিয়ম। আজিকালিৰ ইংৰাজী

ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ছাঁ কেনেকৈ বঙ্গলা ভাষাকে আদি কৰি ভাৰতৰ আম আন ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ওপৰত পৰিছে সেইটো কোনে নাই দেখা ? ইংৰাজীৰ কথাকে নকওঁ, table turn হৈ অৰ্থাৎ কথা উলটি গৈ আজিকালি কেনেকৈ প্ৰবল বঙ্গলা ভাষা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ওপৰত পদে পদে পৰিছে সেইটো বন কৰিলেই দেখিবলৈ পোৱা যায়। সেইদেখিয়েই প্ৰাচীন কালত প্ৰবল আসামৰ প্ৰবল ভাষাৰ প্ৰভাৱ দুৰ বঙ্গদেশৰ ভাষাৰ ওপৰত যে ভালটকৈয়ে বিস্তাৰিত হৈছিল সেইটো বুজিবলৈ টান কথা নহয়। যি কামৰূপৰ ৰাজধানী প্ৰাগ্জ্যোতিষপুৰে হুকুহ জ্যোতিষ-বিদ্যা চৰ্চ্চাত প্ৰতিপত্তি লভি ভাৰতত প্ৰখ্যাত হৈছিল, যি কামাখ্যা তীৰ্থৰ অশেষ মহিমা হিমালয়ৰপৰা কন্যা-কুমাৰীলৈকে জনাজাত আছিল, যি কামৰূপ বশিষ্ঠ গালৱ গোবৰ্ধন আদি আৰ্য্য মহাঋষিসকলৰ তপস্ৰাৰ স্থান আছিল, সেই পুৰণি কামৰূপৰ ভাষাৰ প্ৰবল প্ৰভাৱৰ কথা অসমীয়াৰ “কোন মাইকীৰ পোৱে” কবিব ? অতি প্ৰাচীন কালৰ কথাকে নালাগে, যি অসমীয়া কোচবেহাৰৰ নৰণাবায়ণ ৰজাৰ সত্তা বঙ্গদেশৰ নানা ঠাইৰপৰা অহা অগাঢ় পণ্ডিত সকলে উজ্জল কৰিছিল, আৰু যিসকলক নিজৰ গুণেৰে হকুৱাই অসমীয়া মহাকবি ৰামস্বৰূপীয়ে মহাভাৰতৰ অসমীয়া ভাঙনি কৰিবলৈ ৰজাৰপৰা অহুজ্জা লভিছিল, সেই কামৰূপৰ ভাষাৰ ক্ষমতা কোন মুৰ্খই অসমীয়াৰ কবিব ? অনেক নাথানে যে কলিকতাৰ ঠাকুৰ বংশৰ উপৰি পুৰুষ বিখ্যাত পুৰুষোত্তম বিদ্যাবাগীশে কোচবেহাৰৰ ৰাজসভাত থাকি ৰজাৰ অনুজ্ঞামতে অসমত প্ৰচলিত “বহুমালা ব্যাকৰণ” ৰচনা কৰিছিল। আসাম কামৰূপ আগৈয়ে এনে আছিল; এতিয়াহে সি “ৰণত পৰি কলীয়া হৈছে, আৰু তেল নাপাই ফপৰীয়া হৈছে।”

“একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তই” ।

“Bonnie wee thing, cannie wee thing,
Lovely wee thing, wert thou mine

• • • •
Wishfully I look and langish
In that bonnie face of thine”

—Burns.

(‘কৰ্মাচাৰী’ কবিতা)

একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ
ইমান ৰূপৰ জমক ।

—বিজুলীৰ যেনে চমক—

চাওঁ-নৌচাওঁতেই হিয়াৰ জুই মোৰ
উঠিল ভমক ভমক ।

অ’ একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তোৰ ৰূপৰ ইমান জমক ।

একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ
মুখৰ এনে মিঠা হাঁহি ।

—যেনে চেনিচম্পাৰ পাহি—

বাকি উঠে তই মিচিকি মাৰিলে মোৰ
পৰাণৰ বলিয়া বাহী !

অ’ একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তোৰ মুখৰ এনে মিঠা হাঁহি !

একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ
এনে মনমোহনী মাত !

—মলয়াৰ হে যেন ছাট—

একেষাৰতেই উঙল-খুঙল মোৰ
তত্ নাইকিয়া গাত !

অ’ একগ্ৰমানি ছোৱালীকণ তোৰ এনে মনমোহনী মাত !

একগুমানি ছোৱালীকণ তই—তোৰ

চকুৰ বিষম চাব্ !

—কি-বেন--কেনে হেন ভাব—

এক চেঙতে পবাণ ডোখৰ ডোখৰ,

ধক নেধাকক বাব্ !

অ' একগুমানি ছোৱালীকণ তোৰ চকুৰ বিষম চাব্ !

একগুমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ

ইমানটো ডাঙৰ লাজ !

—ইটো বে মহা মোৰ লাজ—

নৌমিলোঁতেই চকু চকু পলাৱ মোৰ

তই নুবত মাৰি বাজ !

অ' একগুমানি ছোৱালীকণ তোৰ ইমানটো ডাঙৰ লাজ !

একগুমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ

এনেটো বিপৰীত ধং !

—বিপৰ্য্যয় “জব্বৰ জং”—

কিয় উঠ জলি কৰিলে ধেমালি তই

মুবুজ বোলে কাক বং ?

অ' একগুমানি ছোৱালীকণ তোৰ এনেটো বিপৰীত ধং !

একগুমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ

এনেটো ভব্য অভিমান !

—ভগাটোৱেই যেনেহে টান—

ঠেঁহ পাতি তই অলপতে মোৰ কাঢ়ি নি হে এৰ

সোপাকে অপমান মান !

অ' একগুমানি ছোৱালীকণ তোৰ এনেটো ভব্য অভিমান !

একগুমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ

ইমানটো ডাঙৰ ভেন !

(যেনে)—লাট চাহাবৰ হে যেন—
 বাট চাই চাই দিনটো কটাওঁ ভেঙে তোৰ
 নেতাগে দেখোনেই লেহেম !
 অ' একগমানি ছোৱালীকণ তোৰ ইমানটো ডাঙৰ ভেম !

একগমানি ছোৱালীকণ তই,—তোৰ
 এনেখন শকত হিয়া !
 —দি কাঢ়িও আকৌ নিয়া—
 পালে কলিআটো মোৰ কুটি কুটি যেন
 তেজ টুপিকো তুমি পিয়া !
 অ' একগমানি ছোৱালীকণ তোৰ এনেখন কঠিন হিয়া !

একগমানি ছোৱালীকণ মোৰ,—তই
 জাননো কিমান ছল !
 —বিচাৰি-নোপোৱা-ভল—
 জোলোকাই জোলোকাই পানী খাওঁ মই
 পৰি সি ছলৰ চল !
 অ' একগমানি ছোৱালীকণ তই জাননো কিমান ছল !

একগমানি ছোৱালীকণ মোৰ,—তই
 কছোন সঁচাকৈ কোন ?
 —পূৰ্ণিমাৰ যেনে জোন—
 শুকান সুখীয়া বা মোৰ মুকলি কৰি
 ছিটাব লাগিছ লোণ !
 অ' একগমানি ছোৱালীকণ তই কছোন সঁচাকৈ কোন ?

ঐউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-মভা ।

(২)

শুভ পুৰাণখন হেনো প্ৰায় হাজাৰ বছৰৰ আগেয়ে ৰচিত। আমি শূভ পুৰাণ পুৰিখন দেখা নাই, সেইদেখি তাৰ বিষয়ে বিশেষ একো কব নোহোৱাৰোঁ। বাবু দীনেশচন্দ্ৰ সেনে তেওঁৰ “বঙ্গভাষা ও সাহিত্য” কিতাপত শূভ পুৰাণৰ বিষয়ে এইদৰে লেখিছে।—“ইহা ৰামাই পণ্ডিত ৰিৰচিত। ... বাঁকুড়া জেলাৰ অন্তৰ্গত ময়নাপুৰ গ্ৰামে ৰাজাসিদ্ধি ৰায় নামক ৰে ধৰ্মঠাকুৰ প্ৰতিষ্ঠিত আছেন ৰামাই পণ্ডিতেৰ বংশধৰগণ এখনও সেই দেব-মন্দিৰে পৌৰোহিত্য কৰিয়া থাকেন। ... ৰামাই পণ্ডিত মহাৰাজ দ্বিতীয় ধৰ্মপালেৰ ৰাজত্বকালে ষ্ট্ৰীয় একাদশ শতাব্দীৰ প্ৰথম ভাগে বিদ্যমান ছিলেন। তিনি বৌদ্ধধৰ্মেৰ বিকৃতৰূপ ধৰ্মপূজাৰ একজন প্ৰধান পাণ্ডা ছিলেন। ... সত্য, ত্ৰেতা, ষাণৰ ও কলি—এই চাৰিযুগে ধৰ্মপূজাৰ চাৰিটা সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ পাণ্ডা ছিলেন বলিয়া উদ্ৰিখিত আছে। সত্যযুগে শেতাই পণ্ডিত, গতি সংখ্যা ৪০০; ষাণৰে কংসাই পণ্ডিত, গতি সংখ্যা ১২০০; এবং কলিযুগে ৰামাই পণ্ডিত, গতি সংখ্যা ১৬০০। ... ৰামাই পণ্ডিত ৮০ বৎসৰ বয়ঃক্ৰমকালে বিবাহ কৰেন। তাঁহাৰ পুত্ৰ ধৰ্মদাসেৰ চাৰি পুত্ৰ—মাধব, সনাতন, শ্ৰীধৰ ও সুলোচন।”

ৰামাই পণ্ডিত হেনো “ডোম পণ্ডিত” অৰ্থাৎ ডোমৰ বামুণ আছিল। শূভ পুৰাণৰপৰা যি কেইডোখৰ দীনেশ বাবুৱে তেওঁৰ কিতাপত তুলি দিছে, সেই লেখা পঢ়ি আমাৰ মনত নানা ভাবে খেলাইছে, যাৰ বিষয়ে আমি এতিয়া এই প্ৰবন্ধত ষাভাংকৈ কোনো কথা কবলৈ সাহু নহওঁ; কাৰণ, আমি আগেয়ে আচল পুৰিখন দেখা আৱশ্যক। সম্প্ৰতি ইয়াকে কওঁ যে, আসামৰ ডোম আৰু বঙ্গদেশৰ ডোম একে নহয়। আসামৰ ডোমৰ ব্যৱসায় ঘাইকৈ মাছ-ধৰা নাও-বোতা, বঙ্গদেশৰ ডোমৰ খাবসায় ঘাইকৈ ডলা পাচী ধৰাটী আদি বোতা, আৰু চোল বজোতা। আসামৰ ডোম এটা প্ৰবল বৰ্দ্ধিষ্ণু আৰু গুৰু গোসাঁইত ভক্তিমান

সদাচাৰী জাতি, বঙ্গদেশৰ ডোম ভাবে ৬লোটা। আসামত ডোমৰ বায়ুণ
 থকা সকলোৱে দেখিছে; বঙ্গদেশত ডোম পণ্ডিত বা ডোমৰ বায়ুণ
 চুল্লভ। আসামত বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰিত হোৱাৰ আগেয়ে বিকৃত বৌদ্ধ
 ধৰ্মৰ নিচিনা ধৰ্ম ডোমৰ ভিতৰত প্ৰচলিত আছিল। আসামৰ ডোম জাতিৰ
 মুখৰ গঢ় আৰু অঙ্গপ্ৰত্যঙ্গাদি দেখি সিহঁতক ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ ভিতৰুৱা মানুহ
 বুলি জাতিতত্ত্বপণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে। বঙ্গদেশৰ ডোমবোৰ যে
 অতি নীচ কুলীয়া আৰু আচাৰ ব্যৱহাৰ আদি বিষয়ত সিহঁতে আসামৰ
 ডোমৰ ছাঁটো ভৰি দিব নোৱাৰে, তাক নকলেও হব। বাস্তবিকপক্ষে
 আসামৰ ডোম আৰু বঙ্গদেশৰ ডোম একে জাতিৰেই নহয় বুলি আমাৰ
 সূচবিশ্বাস। সেইদেখি বামাই পণ্ডিতৰ ধৰ্মঠাকুৰৰ ওখ পূজাৰ পদ্ধতি
 বঙ্গদেশৰ ডোম কুলীয়া মানুহৰ নিমিত্তে যে প্ৰচাৰিত হৈছিল, সেই
 কথাতে আমাৰ বৰ ধুকুৱী আছে।

শুভ পুৰাণৰপৰা দীনেশ বাবুৱে তেওঁৰ কিতাপত যি তুলি দিছে, তাৰে
 এডোখৰ আমি আমাৰ এই প্ৰবন্ধত তুলিলোঁ।

“ধৰ্ম হৈলা জবনকপি মাথা এত (এক ?) কাল টুপি

হাতে সোভে তিক্ৰত কামান।

চাপিআ উত্তম হয় ত্ৰিভুবনে লাগে ভয়

খোদায় বলিয়া এক নাম ॥ ৬

নিবঞ্জন নিৰাকাৰ হৈলা ভেস্ত (ভেস্ত ?) অবতাৰ

মুখেত বলত দম্ভদাৰ।

যতেক দেবতাগণ সতে হয়্যা একমন

আনন্দেত পবিল ইজাৰ ॥ ৭

ব্ৰহ্মা হৈল মহামুদ বিষ্ণু হৈলা পেকম্বৰ

আদম্ভ হৈল সুলপানি।

গনেশ হইআ গাজী কাঠিক হৈল কাঞ্চি

ফকিৰ হইল্যা জত মুনি ॥ ৮

ভেজিয়া আপন ভেক নাৰদ হইলা সেক

পুবন্দৰ হইল মলনা।

কেনেকৈ লেখিবলৈ পালে ? ইয়াৰ দ্বাৰাই প্ৰমাণ নহয় নে যে বামাই পণ্ডিতে বচা শূদ্ধপুৰাণ ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ আগৰ নহয়। অথচ অসমীয়া দ্বীপিকাছন্দ পুথি খৃষ্টীয় দশম শতিকাত বচিত হৈছিল।

অসমীয়া সাহিত্য বঙ্গসাহিত্যৰ প্ৰভাৱ নোপোৱাকৈ স্কীয়া ভাৱে উপন্ন হোৱাৰ কথাত বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰি বং-পাকে-প্ৰকাৰে কৈছে যে চৈতন্তদেৱৰ ধৰ্মৰ ঢল আহি আসাম পোৱাৰ লগে লগে বঙ্গসাহিত্যৰ ঢলো আসামলৈ আহি অসমীয়া সাহিত্য চৰ্জন কৰিলে। আমি একেআবাবেই কওঁ যে এই কথা ভুল, মহাভুল। বঙ্গদেশৰ বৈষ্ণৱধৰ্মৰ ঢল আসাম পোৱাৰ আগেয়ে আসামত মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্ম ভাগলৈকে প্ৰচাৰিত হৈছিল। মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্ম স্থাপন কৰাত শঙ্কৰদেৱে চৈতন্তদেৱৰপৰা যে কোনো সহায় বা উপদেশ পোৱা নাই সেই কথা আমি ডাঠকৈ কব পাৰোঁ। অৱশ্যে আমাৰ কথাৰ কাৰণ আছে। আসামত বামায়াণ আদি পুথিৰ ভাঙনি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম প্ৰচাৰিত হোৱাৰ আগৰেপৰা হৈছিল। মহাপুৰুষীয়া দ্বাই পুথি দশম কীৰ্তন শঙ্কৰদেৱে তেওঁৰ বয়সৰ ভাটীকালত পুৰীত চৈতন্তদেৱক লগ পোৱাৰ ভালেমান আগেয়ে ৰচনা কৰিছিল। চৈতন্তদেৱ শঙ্কৰদেৱতকৈ বহুত সৰু আছিল। শঙ্কৰদেৱ যেতিয়া ভৰ-ডেকা, চৈতন্তদেৱ তেতিয়া পানী-কেচুৱা। শঙ্কৰদেৱ প্ৰচাৰিত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আসামত যেতিয়া গজ্জঞ্জীয়া, চৈতন্তদেৱে তেতিয়া নবদ্বীপত ক, খ, পঢ়িছিল। চৈতন্তদেৱতকৈ শঙ্কৰদেৱ বয়সত ৩৬ বছৰৰ ডাঙৰ। চৈতন্তদেৱে নিজে কোনো প্ৰহ ৰচনা কৰা নাছিল ; তেওঁৰ পিছত তেওঁৰ শিষ্য সকলে হে তেওঁৰ মত আৰু উপদেশ আদিৰে সৈতে প্ৰচাৰিত বৈষ্ণৱধৰ্মৰ পুথিবিলাক লেখিছিল। এনে স্থলত বঙ্গভাষাৰ বৈষ্ণৱ কবিসকলৰ বৈষ্ণৱ সাহিত্যই কেনেকৈ যে শঙ্কৰদেৱ আৰু বাধবদেৱৰ অসমীয়া পুথিৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিলে বুজিব নোৱাৰিলোঁ।

আজিকালি কোনো-কোনোৱে শঙ্কৰদেৱক চৈতন্তৰ শিষ্য বুলি এটা অদ্ভুত কথা কেতিয়াবা কেতিয়াবা কব খোজে। এই কথা যে অমূলক “আসাম বাহুৱ”ৰ সম্পাদকে ১ম বছৰ, ২য় সংখ্যা “আসাম বাহুৱত”

ভাদ, ১০৩২ । অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা । ৩০৯

সেই কথা নিখুঁতকৈ প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাইছে । বান্ধৱ সম্পাদকক কথা লগতে আমি আনামো । এয়াৰ কথা লগ লগাই দি কওঁ যে,—শঙ্কৰদেৱ উদাৰহৃদয় আৰু গুৰু মনৰ ধাৰ্মিক মহাপুৰুষ আছিল । “মই অসমীয়া, তেওঁ বঙ্গালী” এনে এটা জাতীয় সৰ্ব্বীণ স্বতন্ত্ৰতায়ী ভাবে তেওঁৰ অন্তৰত কেতিয়াও ঠাই নেপাইছিল । কৃষ্ণৰ অৱতাৰ আখ্যা পোৱা দেৱভূঙ্গা শঙ্কৰদেৱ যদি চৈতন্তদেৱৰ শিষ্য হলেহেঁতেন, তেন্তে কৃষ্ণভক্তি ইমান দৰৈ প্ৰচাৰ কৰোঁতা তেওঁ সেই কথা কেতিয়াও গোপন নকৰিলেহেঁতেন । আৰু গোপন কৰিবই বা কিয় ? গুৰু তো বঙ্গালী বা অসমীয়া বা হিন্দী বা মহাভাট্টী নহয়; গুৰু সাক্ষাৎ ঈশ্বৰৰ অংশ বুলি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ মত । “জয় গুৰু শঙ্কৰ, সৰ্ব্বগুণাকৰ, তাকেবি নাহি উপাস । গ্ৰোণধি চৰণ-বেণু শতকোটি বাবেক কৰোঁহেঁ প্ৰণাম ॥.....ঐজুবন বন্দন, দৈবকী নন্দন, যো হৰি মাৰল কংস । জগজন তাৰণ, দেৱ নাৰায়ণ, শঙ্কৰ তাকেবি অংশ ॥” যি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ মত, এনে ধৰ্মপ্ৰচাৰক শঙ্কৰদেৱে পৰম বৈষ্ণৱ চৈতন্তক গুৰু লভি আৰু ভৱ-সিদ্ধ তৰণীৰ কাণ্ডাৰা পাই যে সেই কথা গোপন কৰি মহাপাতক আৰ্জি ধৰ্মৰ বাটৰপৰা পিছলি পৰিবৰ দিহা কৰিব এনে কথা কোনো সংলোকে মনত ধাৰণা কৰিব নোৱাৰে । গুৰুৰ জাতিবিচাৰ কি ? সাধাৰণতঃ বঙ্গালীৰ প্ৰতি বীতৰাগ অসমীয়া শিচে নিজগুৰু পৰ্বতীয়া পোৰ্দাইসকলক কি ভক্তিৰ চকুৰে চায়, কেনেকৈ তেওঁলোকক ঈশ্বৰৰ অংশ বুলি মানে, এই কথা কোনে নাজানে ? কতা বঙ্গালী বুলি দেখোন অসমীয়াই তেওঁলোকক অস্বীকাৰ কৰা নাই? অগাঢ় পণ্ডিত উদাৰ-হৃদয় পৰম বৈষ্ণৱ “জগজন তাৰণ দেৱনাৰায়ণ, তাকেবি অংশ” শঙ্কৰদেৱ আৰ্জিকাগিৰ অসমীয়াবিলাকতকৈও ঠেক মনৰ নে তে নিজেৰ “গুৰু মৰা বিদ্যাত” তেওঁ বিদ্যাত হৈ উঠিছিল ? শঙ্কৰদেৱ বচিত, মাধৱ দেৱ বচিত, আৰু তেওঁলোকৰ পিছৰ কোনো মহাপুৰুষীয়াৰ ঘাৰাই বচিত পুণ্ডিত চৈতন্তদেৱৰ উল্লেখ নাই কিয় ? শঙ্কৰদেৱ মাধৱদেৱৰ পুণ্ডিত চৈতন্তৰ নাম নথকাৰপৰা এইটো বুলিব নোৱাৰি নে যে চৈতন্তদেৱৰ ঘাৰাই প্ৰচাৰিত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ এওঁলোকৰ ঘাৰাই প্ৰচাৰিত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ওপৰত সন্মূলি পৰা নাছিল, আৰু চৈতন্তদেৱৰ প্ৰচাৰিত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰাণেয়ে এওঁলোকৰ মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম প্ৰচাৰিত হৈছিল ?

আৰু এটা কথা মন কৰিব লগীয়া যে আজিলৈকে আমি যিবোৰ বৈষ্ণৱধৰ্মৰ পুথি চৈতন্তপন্থী লোকৰ দ্বাৰাই বঙ্গদেশত প্ৰকাশিত হোৱা দেখিছোঁ তাত শঙ্কৰদেৱৰ নাম পৰ্য্যন্ত উল্লেখ নাই। চৈতন্তৰ কত গণ্য আৰু নগণ্য শিষ্যৰ উল্লেখ চৈতন্তসংস্কৃত পুথিবোৰত পোৱা যায়; দুবংশ আশাসৰণৰা যোৱা শঙ্কৰদেৱ এনে নিতান্ত নগণ্য অশিক্ষিত মুৰ্খ আছিল নে যে তেওঁৰ নিচিনা শিষ্যৰ কোনো ভুলোবাটো বা উল্লেখ কৰাটো চৈতন্য আৰু চৈতন্যৰ প্ৰধান অপ্ৰধান শিষ্যসকলে অনাবশ্যক বুলি ভাবিছিল? যি “দৰশিতে সুন্দৰ, গোঁৰ কলেৱৰ, যৈচন সুৰ পৰকাশ; পাখণ্ড-মৰ্দন কলিক কালে যাক সম নাই আৰ” শঙ্কৰদেৱক একদণ্ড কাল হুকানোৱে লগ পালে তেওঁৰ মনত শঙ্কৰৰ প্ৰতি এক আচৰিত প্ৰভা উদ্ভিৰ ভাব সুপজি নাথাকিছিল, যি শঙ্কৰদেৱে কোচ আৰু আহোম বজাৰ বাজসভাত বিপক্ষ ব্ৰাহ্মণসকলক বাদত জিকি বজাসকলৰ প্ৰভা উদ্ভি আকৰ্ষণ কৰিছিল, সেই শঙ্কৰদেৱ চৈতন্যদেৱৰ শিষ্য হল, অথচ সেই কথা অতি সামান্য সাধাৰণ বুলি চৈতন্তদেৱ আৰু তেওঁৰ ভক্তসকলকৰ মাজত বিবেচিত হৈ তেওঁলোকে তাৰ খবৰকে নকৰিলে! এইটো সম্ভৱ নে?

বিদ্যাভিনোদ মহাশয়ে কৈছে যে নবনাৰায়ণ বজাৰ দিনবেপৰা আজিলৈকে অসমীয়াবিলাকে অসমীয়া ভাষাৰ অৰ্থে একোকে কৰা নাই। এইটো নিশ্চয় আচৰিত মানিব লগীয়া কথা। কপিকতাৰ “অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভাই” ছাপা কৰা কিতাপৰ ভাষিকা এখন মেলি চোৱা হৈঁতেনেই তেওঁ দেখিবলৈ পালেহেঁতেন যে তেওঁৰ ধাৰণা ভুল। নবনাৰায়ণ বজাৰ সময়ৰ পিছত অসমীয়া ভাষাত কত ধৰ্মপুথি, সংস্কৃত শাস্ত্ৰৰ ভাঙনি, সংস্কৃত নাটৰ আৰ্হিত নাট, জ্যোতিষ আৰু বেজালি পুথি আদি ৰচিত হৈছে তাৰ লেখ-লেখ নাই। বৰ্তমান যুগলৈ আহিলেই দেখা যায় যে তাৰ আদিতে, বঙ্গদেশত বঙ্গলা ভাষা চৰ্চ্চা কৰাটো বঙ্গলা ভাষাত কিতাপ পুথি লেখাটো বেতিয়া সবহুতাৰ বঙ্গালীয়ে হেয় জ্ঞান কৰিছিল, তেতিয়া অসমীয়া ভাষাত অসমীয়া অভিধান (বাহুবাহ ডেকা বৰুৱা প্ৰণীত, ১৮৩২ খৃষ্টাব্দ), “Vocabulary and Phrase Book”

ভাৱ. ১৮০২) অসমীয়া গোঁবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা । ৩১১

(by Mrs. Cutter, 1848) "Vocabulary in English & Assamese" (by Mrs. Wood, 1864.), "অসমীয়া ইংৰাজী অভিধান" (by Dr. Brown, 1867), বাইবোলৰ ভাঙনি, "পিল্‌গ্রিম্‌চ্‌ এণ্‌চেচ" ইত্যাদি প্রকাশিত হৈছিল। যদিও আমেৰিকাৰ মিচনবিসকুলৰ যত্নত এইবোৰ হৈছিল, তথাপি সেই কাৰ্য্যত অসমীয়াৰ লেখা পঢ়াৰ ঘাই সহায় তেওঁলোকে নোপোৱাহেঁতেন সি অসম্ভৱ হলেহেঁতেন। অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম অভিধান (বাহুবাম বৰুৱা প্ৰণীত) সেই কালতে ৰচিত হয়। তেতিয়াবেপৰা আঞ্জিলৈকে, ব্ৰহ্মনৰ অভিধান, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ "হেমকোষ", কাশীনাথ তামূলী ফুকনৰ "বুবঞ্জী" গুণাভিবাম বৰুৱাৰ "বুবঞ্জী", হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ "অসমীয়া ব্যাকৰণ", আনন্দ-বাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ "অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ", "আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন-চৰিত", "বাহিবে বং চং তিতবে ভোৱাত্তাফুৰি" "কানীয়াৰ কীৰ্ত্তণ", লক্ষোদৰ বৰাৰ "প্ৰকৃষ্ণা", সত্যানাথ বৰাৰ "সাহিত্য বিচাৰ," চেকুচ'পিয়েৰৰ কমেডি-অব-এবচ'ৰ সুৱণা ভাঙনি "ভ্ৰমবন্ধ" ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ "মিৰি-জিয়ৰী," হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ "ফুলৰ চাকি," বেগুধৰ বাজ-ধোৱাৰ "ল'খিমী তিবোতা," "অঞ্জলি," "সাদৰা" ইত্যাদি অনেক কিতাপ; সচিত্ৰ "অক্ষণোদয়" (১৮৩৬ খৃষ্টাব্দ), "আসাম বিলাসিনী," "আসাম নিউচ", "আসাম তৰা," "জোনাকী" "বিজুলী," ইত্যাদি ওখ খাপৰ কাকত, কত ছাপা হ'ব লাগিছে, তথাপি পঢ়াৰাবুল্লৈ কয় বোলে নবনাবায়ণ বঙ্গাৰ আমোলপৰা অসমীয়াই হাত-সাবটি বহি আছে! অৱশ্যে নানা কাৰণত, বিবোৰৰ ওপৰত আমাৰ হাত নাই, আৰু বিবোৰৰ বিষয়ে এই প্ৰবন্ধত উল্লেখ কৰাৰ সন্ধান নাই, অসমীয়া সাহিত্যই ওচৰচুবুৰীয়া বঙ্গলা সাহিত্যৰ সমান উন্নতি কৰিব পৰা নাই; কিন্তু সেইবুলি যে অসমীয়া সাহিত্যই নিজৰ সাধ্যমতে আঙঠাবলৈ পুৰ্ব-বাৰ্ধ কৰা নাই এনে নহয়। অসমীয়া সাহিত্যসেবীসকলৰ এহাঙৰীয়া যত্নৰ স্মৃষ্ণ নিশ্চয় কলিয়াইছে আৰু আগলৈ আৰু ভালকৈ কলিয়াব। সন্ধান ইংৰাজ মিষ্টৰ চড্‌মৰ্চনে কয়,—"Bengali has thus had the advantage of being for nearly half a century the only officially recognized language in the Valley, and for nearly three-quarters of a century the only medium of

instruction in all but village Schools. That this state of things must have had a disastrous effect upon the language and its literature is evident. Assamese had to fight for its very existence. It would have been lamentable had the fight ended otherwise. A people who had developed themselves on lines of their own, whose literature had characteristics distinct as their own individuality, would have been generally crushed down into hewers of wood and drawers of water. There was therefore much more at stake than the mere recognition or non-recognition in official circles of a particular language” অথচ বিদ্যাবিনোদ ভাৰাই হৰুনিয়াহ কাঢ়ি কৈছে যে “It is fortunate for our Assamese brethren that their desire to have the recognition of their mother-tongue as a court language has been so easily fulfilled” “বটে!” “So easily fulfilled” † “Assamese had to fight for its very existence”. “অকণোদয়ব” কালবেপবা, অনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ “অসমীয়া ভাষাৰ মিত্ৰ” আৰু “Remarks on the Assamese Language” ১৮৫৫ খৃষ্টাব্দৰ সময়বেপবা, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ব্যাকৰণ অভিধান আদিৰ সময়লৈকে অসমীয়া ভাষাৰ হকে, usurper বঙ্গলা ভাষাৰ বিৰুদ্ধে যুজুঁতে যুজুঁতে দেশহিঁতবী অসমীয়াসকল হায়বাণ; শেহত যুজু জিকি ভাগৰ লাগি তেওঁলোক অলপ জিবাৰলৈ কাতি হৈছে মাথোন, আকৌ বঙ্গালী যুজুকসকলে “হুকুৰ ছাডি” তেওঁলোকক যুজলৈ আহ্বান কৰিছে! যুজুকুন্দ বঙ্গাই যুজৰ অন্তত ভাগৰ পলুৱাবলৈ ইঞ্জৰপবা বৰ লৈ পৰ্বতৰ গহ্বৰত কিছুমান দিন নিশ্চিন্ত মনে শুই লোৱাৰ পিছত হে কাল-ধৱনৰ গোৰ ষাই তেওঁৰ টোপনিৰ ব্যাঘাত ৰাটিছিল; কিন্তু দুৰ্ভাগীয়া অসমীয়াসকলৰ কপালত নিজা-স্বৰ্বৰ এনিষ্টামানো নাই! নতুবা তেওঁলোকৰ কপাল ভাল হোৱাহেঁতেন আজিও বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে তেওঁৰ লগবীয়াসকলেৰে সৈতে “ভাল সাৰিলি! ভাল সাৰিলি”! বুলি তেওঁলোকৰ কাণৰ কাষত টকালি

ভাৱ, ১৮৩২] অসমীয়া গোঁবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা । ৩১৩

পাৰি আহকাল কবি অলপ চিলমিলকৈ অহা টোপনিকেৰাৰ ব্যাৰাভ নকৰিলেহেঁতেন । আমি অসমীয়াই সঁচাকৈয়ে বুজিব নোৱাৰোঁ যে আমাক আমাৰ মাতৃভাষাৰ ভালৰ হকে, পুৰুষাৰ্থ কৰা দেখিলে, আৰু সেই পুৰুষাৰ্থৰ সুফল কলিলে, আমাৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ বঙ্গালী বন্ধুসকলৰ গা ইমানকৈ বেজাই যায় কিয় ? অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কে তেওঁলোকক আমি বহুৎ কথা কৈছোঁ, ভালমান বক্তব্য শুনাইছোঁ; আমাৰ গবৰ্ণমেণ্টকো কৈছোঁ; আমাৰ কথাত সাৰ ধকাটো বুজি নিব্বাৰ্থ গবৰ্ণমেণ্টে আমাৰ কথাত কাণ দি আমাৰ প্ৰাৰ্থনা গ্ৰহণ কৰি আমাক সহায় কৰিছে; কিন্তু বেজাবৰ কথা যে বঙ্গালী নতুন সাহিত্যিকসকলে আজিলৈকে আমাৰ কথাত সাৰকে বিচাৰি নেপালে ! তেওঁলোকে আমাৰ ভাষাৰ পিছ এতিয়াও এৰা নাই, লাগিয়েই আছে, লাগিয়েই আছে ! অবশ্যে আজিকালি তাৰে সৈতে ককালে-ককালে লাগিবলৈ তেওঁলোকে সাহ নকৰি তাক লুকাই চিকুটিবলৈ ধৰিছে । আমি অবশ্যে তাত নেলাপোঁ, কাৰণ আমাৰ ভাষা তেনে চিকুট সহিব পৰা হৈছে ; মাত্ৰ তেওঁলোকক এই ফাকি হে ইংৰাজীতে কওঁ যে "mind your own business please, and leave us alone"

বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে অসমীয়াৰ ফাললৈ টোপ এটা পেলাই জোকানি টকলিয়াই কৈছে— "যদি বঙ্গলা ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষা দুইকো লগ লগাই একেটা কৰা যায়, তেন্তে সি অসমীয়াৰ পক্ষে উপকাৰজনক হে হব; কাৰণ, তেনেহলে অসমীয়া ভাষাত ৰচিত যিবোৰ কিতাপ পুপি আছে সেইবোৰ আমি বঙ্গলা ভাষাৰ ভিতৰত 'সুৰুকাই' অৰ্থাৎ সুমাই লব পাৰিম, যেনেকৈ "বঙ্গলা ভাষা ও সাহিত্য" কিতাপৰ লেখকে "অনন্ত ৰামায়ণ" ৰ গ্ৰন্থকৰ্ত্তা অনন্তকন্দলি কোন দেশৰ মানুহ আছিল সেইটো ভূ নেপাই "অনন্ত ৰামায়ণ" পুথিখন স্বহস্তে বঙ্গলা ভাষাৰ ত্ৰিভংগুৱা কৰি লৈছিল ।"

ভাহানি "মিলাৰামৰ অস্বজীৱন-চৰিতত পঢ়িছিলোঁ যে চুৱাবাম নামে তেওঁৰ এজন "উপৰি পুৰুষে" "লোকৰ বই-বস্ত্ৰ ওদাৰক নোহোৱাকৈ আটল-আধানি হৈ পৰি ধকাটো সমূলি সহিব নোৱাৰিছিল । তেনে দেখিলে সেই বস্ত্ৰ তেখেত স্বহস্তে তুলি লৈ আৰ্হি নিজৰ ঘৰত সাৱধানে ধৈ দিছিল ।

মূৰ্খ লোকে নিজৰ ইষ্টানিষ্ট মূৰ্খজে। মূৰ্খই নিজৰ বস্তু নিজেও ভালকৈ
 বাখিব নেজানে, পবকো বাখিব নিদিয়ে। সেইদেখি পবোপকাৰী চুৱা-
 বামে মূৰ্খ গৰাকীৰ বস্তু মনে মনে নি নিজৰ তত্বাৱধানত সান্নাধ্যমে বাখিবলৈ
 বাধ্য হৈছিল”। মূৰ্খ অসমীয়াইও নিজৰ কবিৰ কীৰ্ত্তিবোৰ ভালকৈ
 বাখিব নেজানে, অথচ বঙ্গালী সাহিত্যিকসকলে সেইবোৰ নিজৰ তত্বাৱ-
 ধানত সান্নাধ্যমে বাখিলেও বেজাৰ পায়! এই অসমীয়াবোৰক আক
 বলে পৰা নগল! ইহঁতৰ লক্ষণ ভাল নহয়!—“যাক্ পে”!

বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে দীনেশ বাবুৰ চিঠি লেখি জনাইছিল যে “অনন্ত
 বামায়ণ” পুথিখন অসমীয়া, আৰু সেই পুথি বচোঁতা জন অসমীয়া, সেই
 দেখি তেওঁৰ কিতাপৰপৰা তেওঁ সেইখন উলিয়াই দিয়ক। দীনেশবাবুৱে
 তাৰ উত্তৰত “বঙ্গভাষা ও সাহিত্যৰ” তৃতীয় সংস্কৰণত লেখিছে - “সম্প্ৰতি
 শ্ৰীযুক্ত পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্য্য মহাশয় আমাদিগকে জনাইয়াছেন যে এই অনন্ত
 আসাম-বাসী। ইনি অনন্ত কন্দলী নামে আসামবাসিগণেৰ নিকট পৰি-
 চিত। ইঁহাৰ বচিত্ত বামায়ণেৰ অংশ বিশ্ববিদ্যালয়েৰ এণ্ট্ৰাস পৰীক্ষাৰ
 জন্ত পাঠ্যপুস্তকে উদ্ধৃত আছে। সুতবাং “বঙ্গভাষা ও সাহিত্য” হইতে
 ইঁহাকে বাদ দেওৱাৰ জন্ত আমাদিগেৰ নিকট অন্তৰোধ আসিয়াছে।
 কিন্তু যে যুগেৰ ভাষা ও সাহিত্যেৰ ইতিহাস আমি লিখিতেছি, তখন
 আসামীভাষা বাল্লাভাষা হইতে পৃথক ছিলনা। আজ যদি ত্ৰিপুরাৰ
 কিংবা শ্ৰীহটে তদদেশীয় প্ৰাদেশিক ভাষাৰ আধিপত্য হয়, তবে সঙ্গ্ৰহ,
 শ্ৰীকবনন্দী প্ৰভৃতি লেখকগণকে আমবা কখনই কি বঙ্গসাহিত্য হইতে
 বাদ দিতে পাৰি? অথচ, প্ৰাদেশিকত্ব ধৰিলে ঔহাদেৰ বচনাও অনন্ত
 বামায়ণ হইতে কম চুকহ নহে। আসামেৰ প্ৰাচীন কবিগণেৰ বিষয় আমবা
 সম্পূৰ্ণ জ্ঞাত নহি। ঔহাদেৰ বিবৰণ পাইলে আমবা এ পুস্তকে লিপিবদ্ধ
 কৰিতে প্ৰস্তুত আছি। আসামে অতি অল্পদিন হইল বঙ্গাকৰ . এবং বঙ্গ-
 ভাষাৰ গৌৰৱ নষ্ট হইয়াছে। কিন্তু আসামেৰ ভাষাকে আমবা বঙ্গভাষাৰ
 প্ৰাদেশিকভেদ ভিন্ন স্বতন্ত্ৰ ভাষা বলিয়া স্বীকাৰ কৰিনা”।

ইয়াৰ পিছত শ্ৰীযুক্ত পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্য্য বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে শঙ্কৰদেৱৰ মাধৱ
 দেৱৰ পুথিকে আদিকবি অসমীয়া পুথিবোৰ দীনেশ বাবুৰ কিতাপৰ “গৌড়ীয়

যুগত" সন্মাবলৈ, আৰু আনন্দবাহু কুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ কিতাপবোৰ বৰ্ত্তমান যুগত সন্মাবলৈ দীনেশ বাবুলৈ পঠিয়াইছে নে নাই কব নোৱাৰোঁ ; নাই পঠিৱা যদি ধৰতৈক পঠিয়াওক ; নহলে দীনেশ বাবুলে যেনেকৈ হামিয়াইছে—“আসামেৰ প্ৰাচীন কবিগণেৰ বিষয় আমবা সম্পূৰ্ণ জ্ঞাত নহি ; তাঁহাদেৰ বিবৰণ পাইলে আমবা এপুস্তকে লিপিবদ্ধ কৰিতে প্ৰস্তুত আছি”, তেওঁৰ আগেয়ে যদি আন কোনো সাহিত্যিক আচাৰ্য্য মহাশয় বা ভট্টাচাৰ্য্য মহাশয়ে সেই কাম কৰে, তেন্তে সেইজনে বিদ্যা-বিনোদ মহাশয়ৰ আগেয়েই “প্ৰত্নতত্ত্ববিদ্” নাম লাভ কৰিব। সেই দেখি ইংৰাজীত কবৰ নিচিনা “Take time by the fore lock.” ইহা ধৰিব খুজিলে শুই থাকিলে নচলিব, সোনকালে গাত্ৰোখান কৰাই কৰ্ত্তব্য। ঘটনাৰ গঢ় যেনে দেখিছোঁ, আমি হলে সকলো আশাৰ যুৱত পানী এচপু দিলোঁৱেই ;— আমাৰ অনন্ত বামায়াণেৰে সৈতে অনন্ত কন্দলিক বঙ্গলা সাহিত্য মহাৰথী দীনেশ বাবুৰ বক্ত্ৰলেপ গাঁঠিবপৰা আমি একটাই আনিব নোৱাৰিমই হবলা ! অসমীয়াই বঙ্গালী “স্যাব নাইট” (Sir Knight) সকলৰ হাতবপৰা সেই চকুৰ-লো-টোকা কন্দনা-যুৱা কন্যাক (weeping damsel) কিজানি এইবাৰ উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰিবই। হে হৰি ! হে কেশৱ ! নতুন-বঙ্গালী-সাহিত্যিক-সম্বৰ্ত্তক-ব্ৰাহ্মসকলে চৰ্জন কৰা মহাপ্ৰলয়-পয়োধি জলবপৰা অসমীয়া-সাহিত্য-বেদ অনন্ত বামায়াণ পুথি উদ্ধাৰ কৰিবলৈ আৰু এবাৰ মংস্য-অৱ তাৰ ধৰোঁ ! নতুবা অনন্ত বামায়াণ গল !

ই যি হওক, কলা ডাৱৰৰ কাষতে এটি ক্ৰোণোৱাগি বেথ আছে। বিদ্যানিনোদ মহাশয়ে কৈতে—“আমাদেৰ আসাম-বাৰ্গী বহুগণ অৱশ্য দেশবৎসলতা দ্বাৰা পৰিচালিত এবং মতৃভাৱাৰ প্ৰতি স্নেহপৰায়ণ হই-য়াই আপনাদেৰ স্বাতন্ত্ৰ্য বজায় ৰাখিতে চেষ্টা কৰিয়াছেন। তন্ত্ৰন্য তাঁহাদিগকে দোষ দেওৱা যায়না। অতি দুৰদৰ্শী হইয়া আপাতস্বাৰ্থ কেহ বিসৰ্জন দিতে পাবেনা ; এবং সকলেই নিজেৰ বিষয়ে পক্ষপাতী হয়, ইহা অত্যন্ত স্বাভাৱিক। তাঁহাৰা এখন অসমীয়া ভাষা ছাফিয়া বঙ্গভাষা গ্ৰহণ কৰণ, সে কথাত বনিতেনিহিনা।”

বন্ধা পৰিলোঁহঁক ! পদ্মবাবুৰ অসমীয়া বন্ধুসকলে যে দেশ-
 বৎসলতা ঘাৰা পৰিচালিত আৰু মাতৃভাষাৰ প্ৰতি স্নেহপৰায়ণ হৈছে
 তাক স্কুৱাৰ্টকৈ বাধিবলৈ চেষ্টা কৰিছে সেইটো তেওঁ বুজিছে, আৰু
 সেইবাবে তেওঁলোকৰ গাত তেওঁ দায় নিদিয়ৈ ; কিয়নো, অতি দুৰ-
 দৰ্শী হৈও হাতৰ স্বাৰ্থ যে কোনেও বিসৰ্জন দিব নোৱাৰে সেইটো
 তেওঁ জানে। আৰু এটা তেওঁৰ গাত উমান আছে যে নিজৰ বিষয়ে
 পক্ষপাতী হোৱাটো স্বাভাৱিক ; সেইবাবে তেওঁ “এখন” অৰ্থাৎ ২০ শত-
 কাৰ ১৯১০ চনত অসমীয়া ভাষা এৰি বঙ্গভাষা লবলৈকো অসমীয়াক
 নকয়। আমি কিন্তু তেওঁৰ এই কথা শুনি তেওঁক “সোনাৰ টাদ ছেলে”
 অৰ্থাৎ সোণামুৱা লৰা স্তবুলি থাকিব নোৱাৰিলোঁ। আমি তেওঁক
 সোধোঁ : “বোপা হেৰা, যদি তুমি আমাক তোমাৰ দন্দৰ গুৰি সম্বন্ধ—
 সোপাকে এৰিয়েই দিলোঁ, তেন্তে মিছাতে মাকে মাকে এইদৰে আমাৰ
 “পৃষ্ঠদেশে চিম্টি আৰু বাম-চিম্টি কৰ্ত্তন কৰিয়া” অৰ্থাৎ আমাৰ পিঠিত
 সৰু-চিকুট আৰু ভীম-চিকুট মাৰি থাকাকৈলৈ ? তোমালোকে যিমান
 পাৰা নিজৰ ভাষাটোকে উন্নতি কৰি নাথাকাকৈলৈ ? তোমাৰ অস-
 মীয়া বন্ধুসকলৰ মাতৃভাষাটো “লোষ্ট্ৰবৎ পৰত্ৰব্যোয়ু” বুলি এৰি থলেই
 দেখোন ভাল হয় ? আৰু দিনে বাতিয়ে লোকক,—অৰ্থাৎ তোমাৰ
 নিজৰ বন্ধুসকলক সঁচাই-মিছাই চিকুটি-বাকুহি থকাটো জানো কিবা
 ভাল কাম ?

আমি অসমীয়া ভাষাটো স্কুৱা কৰি লোৱাত দুৰদৰ্শী পদ্মবাবুৰ
 বেজাইব খাই কাৰণ এটা তেওঁ দিছে,—“কিন্তু এই ভাষা স্বাতন্ত্ৰ্য
 নিৰন্ধন বন্ধ ও আসামবাসীৰ পৰস্পৰ বিবাহাদি সূত্ৰে সম্বন্ধ হইয়া এক
 হইয়া যাওৱাৰ পক্ষেও যে বিঘ্ন হইল ইহাই প্ৰধানতঃ আক্ষেপেৰ কথা।”
 পদ্মবাবুৰে সৈতে আমিও এই কথাত বেজাৰ কৰিবলৈ বহি গলোঁহেঁতেন
 যদি এই কথা সঁচা হলেহেঁতেন। সূৰ্যৰ বিষয় যে সঁচা নহয়। অস-
 মীয়া আৰু বঙ্গালীৰ ভিতৰত, বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি পোৱা কাল ডোখৰত কেতি-
 য়াও “বিবাহাদি সূত্ৰে সম্বন্ধ” হোৱা নাছিল। আসাম ইংৰাজ গবৰ্ণমেণ্টৰ
 হাতলৈ অহাৰ কিছু কালৰ পিছত যেতিয়া আসামত বঙ্গলাভাষাক

দুৰাই দি অসমীয়া ভাষাৰ কাণ মলি দি তাক rusticate কৰা অৰ্থাৎ আশান্বয়কৰা। ওলাই বাবলৈ হুকুম দিয়া হৈছিল ; কতা, তেতিয়াও দেখোন অসমীয়াৰে সৈতে বঙ্গালীয়ে বিবাহাদি সূত্ৰেৰে আৰম্ভ হোৱাটো কোনেও নোদেখিলে ? বঙ্গালীয়ে সৈতে অসমীয়াৰ সন্মত তাৰ আগেয়ে যেনে আছিল তেতিয়াও দেখোন ভেনেকুৱাই থাকিল। যৎ এতিয়া অসমীয়া আৰু বঙ্গালীৰ ভিতৰত শিক্ষিত লোকৰ লেখ সবহ হোৱা গতিকে দুই পক্ষৰ ভিতৰত মিলাপ্ৰীতি বাঢ়িছে। আমি আশা কৰোঁ আগলৈ শিক্ষাৰ লগে লগে আৰু মিলাপ্ৰীতি বাঢ়ি উবিষ্যতত ভাৰতৰ আন আন জাতিৰে সৈতে অসমীয়া আৰু বঙ্গালী দুয়ো মিলি একেটা হৈ এটা ডাঙৰ ভাৰতীয় জাতিত পৰিণত হোৱা শিক্ষিত ভাৰতবাসীৰ সমাজিকটো ফলিয়াবৰ সম্ভৱ হব। কিন্তু পদ্মবাবুৱে এইটো ষাৰাতকৈ জানিব যে তেওঁলোকে সদাই যেনেকৈ অসমীয়াক এই অসমীয়া ভাষা লৈ অনা-হকত আমনি কৰি থাকে, আমাৰ এই আশা আৰু সপোনৰ দিনটো তেওঁলোকে তাৰ বাবাই আৰু দুৰলৈ ঠেলি হৈ নিব লাগিছে। সহানুভূতি আৰু বিশ্বাসে সহানুভূতি আৰু বিশ্বাস ওপজায়। সৰু ব্যৱ-হাৰে সৰু ব্যৱহাৰ আনে ; মিছা বাক-বিতণ্ডা, অস্বার্থক সমালোচনা আৰু মন্তব্যই, আৰু ঘাইকৈ “মই এনে, তই তেনে, মই ডাঙৰ, তই সৰু, মোৰ ভাষা ঘাই, তোৰ ভাষা পালি আৰু সৰি পৰা ছিগা চুলি” এনেবোৰ কথাই পৰস্পৰৰ ভিতৰত অপ্ৰীতি আৰু অসন্তোষ হৈ বঢ়ায়, তেহেলৈ ভূমি সেই কথাবোৰত যিমানকৈ বহুগ সানি গুনীয়াটক কোৱা। আমাৰ তো মূঢ়বিশ্বাস যে আসামত অসমীয়া আৰু বঙ্গালীৰ ভিতৰত প্ৰচলিত অসন্তোষৰ এটা প্ৰধান কাৰণ বঙ্গালীসকলৰ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি চিৰপোষিত বিদ্বেষভাৱ। আচৰিত কথা যে আসামবাসী ওখ মনৰ বঙ্গালীসকলে এইটো কথা আজিলৈকে ভাগকৈ টং কৰি চোৱা নাই। অসমীয়াতকৈ তেওঁলোকে নিজক বেছি শিক্ষিত আৰু জানী বুলি অভি-মান কৰে, কিন্তু এইটো তেওঁলোকে কিয় পাহৰে যে বেছি শিক্ষিত আৰু জানীৰ দায়িত্ব, কম শিক্ষিত আৰু কম জানীতকৈ অনেক গুণে বেছি ? সেইদেখি হে আমি নটক নোৱাৰোঁ। যে আসামত বঙ্গালী আৰু

অসমীয়াৰ ভিত্তবত মনান্তৰৰ বাবে আমাৰ বঙ্গালী বন্ধুসকলৰ গাত জগ
বৰ ভাগ সবহ। অনেক বিষয়ত দেখিছে। অসমত থকা বঙ্গালীসকলে
অসমীয়াৰ মনত মিছাতে কষ্ট দি থাকে। তাহানি অসমীয়াই নিজৰ নামৰ
আগত বাবু নেপেখি খ্ৰীযুত লেখাত তেওঁলোকৰ বিৰূপৰ তাপত অসমীয়া
অস্থিৰ হৈ পৰিছিল; অগচ আজিকালি বঙ্গালীয়ে সেই খ্ৰীযুত লভিবলৈ
হামৰাও কাঢ়ি কুৰিব লাগিছে। এনে উদাহৰণ আমি আৰু ভালমান
দিব পাৰোঁ। সেইদেখি আমি আমাৰ বঙ্গালী বন্ধুসকলক বিনয় কৰি
কওঁ যে তেওঁলোকে ভাবি চিন্তি কাম কৰিব যেন। ভাৰতীয় জাতিৰ ভিত-
বত যি unity একতাৰ নিমিত্তে তেওঁলোকৰ নায়কসকলে (নিশ্চয়
আমাৰো নায়ক) ইমান পুৰুষাৰ্থ কৰিব লাগিছে, তেওঁলোকে অবিবেচনাতক
চলি সেই মহাব্ৰত পণ্ড কৰে কিয় ? *।

ক্রমশঃ

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেধবৰুৱা।

৩ শাৰণৰ “বাঁহীত” ওলোৱা “অসমীয়া প্ৰবীণবত বঙ্গালী সাহিত্য-সভা” নামৰ
প্ৰবন্ধত দুটা ভুল বৈ গল—(১) শব্দদেৱৰ মৃত্যু ১৮৩৯ খ্ৰীঃাব্দত হৈ, ১৮৪৯ খ্ৰীঃাব্দত
নহয়। (২) কঙকুৰণবৰুৱা শব্দদেৱে “বজাৰলী” শাস্ত্ৰ হৈ পাইছিল, ভাগৱত নহয়।
পুৰীৰ ৮ গগৰাধৰ আদেশ পাই পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ হৈ আঁসামলৈ আহি শব্দদেৱক
ভাগৱত শাস্ত্ৰ পঢ়ি শুনাইছিল। ভাগৱত পাঠ সমাপ্ত হওঁতে ব্ৰাহ্মণজন শব্দদেৱৰ
আজ্ঞাৱতে যবে। প্ৰথমতে সেই ভাগৱত পুথি শব্দদেৱে পায়। দাম্পাদক।

ৰূপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি ।

পোহৰী কাকত।—টে°-টে°-টে° ! টে°-টে°-টে° ! টে°ট° !

১ম, কবি—পোৱালি।—মলখাত উটি, আহিব লাগিছে। এতিয়াই
হব ভে°ট° ॥

পোহৰী।—টে°-টে°-টে° ! টে°-টে°-টে° ! টে°ট° !

২য় কবি—পোৱালি।—কুউৱাই কুলিয়ে, আগটি ধৰিছিল, বলেৰে
আহিছোঁহঁত ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৩য়। জ্ঞানৰ পোহৰত, জলক্-টবক্ চকু, বোকাত ধাইছে। লেট্ ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৪ৰ্থ। ফুলা ভেট পাহি, বিলত থাকি হাঁহি, মূৰটো কৰিছে হেট্ ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৫ম। ভোমোৰাই গোঁজবে, বৰ ভয়ে ধবে, হেৰ মোক লৈ যাইত ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৬ষ্ঠ। বিণিকি বিণিকি, শুনি বাহী ধ্বনি, কি ধেন কবে মোৰ পেট ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৭ম। হেঙুলি, সোণালি, কপালি, গোছালি, ধবলি, ঘিচিবি, that ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৮ম। ঠাই দি বাধিবা, মোৰ এই কবিতা, পোহৰী কাকতখনত ॥

পোহৰী। টে°-টে°-টে° ! টে°ট° ।

৯ম। বঢ়া টুটাবোৰ, টুটাই বঢ়াই লৰা, যোবে মূৰৰ শপত ॥

ঐকুপাবৰ ।

কবিতাৰ জন্মোৎসৱ ।

“There is a pleasure in poetic pains
Which only poets know.” Cowper.

কাব্যবসে লেটিপেটি কবিতা স্মরণা,
আছিলি যে ক’ত নো লুকাই ?
আনিলোঁ নহয় টানি চিঞাহি কাপেৰে ;
কাকতত ধলোঁ স্ময়ুৱাই ।
মনে মনে থাক তই পেটৰ মাজত
নিমাতী কৃষিৰ নিচিনাই,
বস-জ্ঞান চৰি গ’লে মৰ-কামোবত
দিয় মোৰ তত হেৰুৱাই ।
তই যে আছিলি মোৰ পেটৰ মাজত,
বহু আগে গম পাইছিলোঁ ।
নানান জুলাপী-পদ্য সেবি সঘতনে
আজি তোক উলিয়াই পেলালোঁ ।
পেটৰ মাজত মোৰ জিলিকি আছিলি
গোববত যুকুতাৰ দৰে ;
কি বুজিব মোল তোৰ কুকুৰা চৰায়ে ?
শোভে যদি পিছে হে বান্দৰে।
সাৰ্থক নয়ন মোৰ সাৰ্থক জনম !
দেখিবলৈ পালোঁ আজি তোক ;
নমামি জুলাপী-কাব্য বচোঁতাসকল :—
উলিয়ালা কবিতাৰ পোক !

শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

স্মৃতি ।

(১)

আদিকৰা নামৰ একো অৰ্থ নাই। ডাক্তৰৰ ছোৱালী সূপ্ৰভা আৰু কাছাবীৰ বৰমহৰীৰ লৰা হৰমোহনক ডেৰ্ভবিলাকৰ মাক-বাপেকে স্মৃতি আৰু হেমো বুলি মাতিছিল। কিয় মাতিছিল, তাৰ একো কাৰণ নাই; মাক-বাপেকৰ আদৰে মাথোন সেই কাৰণ জানিলে জানিব পাৰে।

ডাক্তৰ আৰু বৰমহৰীৰ ভিতৰত মিল আছিল। সেইদেখি ডেৰ্ভ-লোকৰ বৈশীয়েক ছুজনাৰ ভিতৰত, লৰা-ছোৱালীৰ ভিতৰত, চাকৰ-নাকৰ ভিতৰত, এনেকি ঘৰ দুটাৰ ভিতৰতো, মিল আছিল। দুয়োবো আগফালে বাবাঙা ধকা দুটা বঙলা ঘৰ নিচেই ওচৰ-ওচৰি।

হেমো আৰু স্মৃতাই একেলগে বং-ধেমালি কৰিছিল; আৰু দুইকো একেজন মাটৰে (অৰ্থাৎ প্ৰাইভেট টিউটৰে) একেলগে একেঠাইতে একে পঢ়াকে পঢ়াইছিল.—কেতিয়াবা বৰমহৰীৰ ঘৰত, কেতিয়াবা ডাক্তৰৰ ঘৰত।

(২)

বাল্যকাল গল। আৰু তেতিয়াৰ সেই বং-ধেমালি, সেই গলা-গলি, লৰা-চাপৰা তাৰ লগে লগে গল। স্মৃতাই স্কুলৰ পঢ়া আৰু “প্ৰাইভেট টিউটৰ” এৰি কাপোৰ-বোৱা ভাত-বন্ধা আদি বনবিলাক মাকৰ কাৰৰত বহি বহি শিকিবলৈ ধৰিলে। হেমোৱেও সৰুকালিৰ লৰা-চাপৰা, হাঁহি-খিকিন্দালি আৰু খুলা-লোৱা-মুৱি এৰি, ক্ৰীকেট্-ফুটবল্, লগবীয়াৰ লগত ভাল সাজ-পাৰ পিন্ধি আলিবাটেদি সুৰা আৰু চুবট-হোপাত মন দিলে। তেতিয়া হেমো ওঠৰ বছৰীয়া, হাইস্কুলৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ; আৰু স্মৃতা চৈধ্য বছৰীয়া, গৃহস্থালীৰ স্কুলত সোমাইছে মাথোন।

বৰমহৰীৰ লৰা, অলপ ডাঙৰ হৰষেপৰা হেমোৱে জোতা-মোজা চোলা বকমে বকমে সলাবলৈ ধৰিলে; তাৰ পাছতে চিপাবেট্ চিপাব

তৰ্পবলৈ ধৰিলে; তাৰ পাছতে হাতত লাখুটি লৈ লগবীয়ৰ লগত বাটে বাটে ফুৰিবলৈ ধৰিলে; আৰু তাৰ পাছতে পঢ়া বা খেলাৰ ছলতে আগ্ৰসাগ্ৰক ছটালিবোৰত যোগ দিবলৈ ধৰিলে।

কিছুমান দিনৰ পাছত স্কুলত “টেণ্ট্” পৰীক্ষা হল। হেড্ মাষ্টৰে বৰমহৰীৰ খাটিবৰ্তে হ’ক বা কাৰ্গ্যাভুবোধতে হ’ক, বা পৰীক্ষাৰ ফল চায়ে হ’ক হেমোক এণ্ট্ৰেক্ পৰীক্ষা দিবলৈ “এলাও” কৰিলে। হেমোৱে ‘এণ্ট্ৰেক্’ পৰীক্ষা দি ঘৰলৈ আহিল, নিয়মমতে. এতিয়া হেমোৰ বিয়া হোৱা উচিত!

(৩)

ডাক্তৰণী আৰু বৰমহৰীয়াণী দুয়োৰো বৰ ইচ্ছা যে এই বিয়াখন হেমো আৰু সুভাৰ ভিতৰতে হয়। ইফালে ডাক্তৰৰ ইচ্ছা, তেওঁ এজন “গ্ৰ্যাছুৱেট” জোঁৱাই পালে ভাল। বৰমহৰীয়াণী আকৌ চকু যুগুণৰ জীয়েকত হে। তেওঁ হেনো মনে মনে প্ৰতিজ্ঞাকে কৰিছিল যে যুগুণৰ জায়েক নহলে তেওঁ লৰাটলৈ বিয়াকে নকৰায়। সেই অৰ্থে তেওঁ ঢেৰ “যোগাৰ-ঘৰ্জ” ও কৰিছিল।

বিয়াৰ কথা উলিয়ালে, বিয়া হবখোজা আমাৰ দৰা-কস্তাৰ কথা নোকোৱা হে ভাল; কাৰণ, তেওঁবিলাক বিয়া কৰাবৰ বা সোমাবৰ হে পাত্ৰ। বাদ-বিচাৰ বা ইচ্ছা অনিচ্ছাৰ বিষয়ে বিবাহ আহন অগ্ৰসৰি তেওঁ-লোকৰ একো স্বৰূপ নাই। তথাপি যদি নগণ্য সেই পুতলাছটিৰ কিবা কথা কোনোবাই শুনিব খোজে, তাত নো আমাৰ নিচিনা গভ্য-ভব্যৰ আপত্তি কি?

হেমোৱে হলে কেতিয়াবাৰেপৰা ভাবিছিল সুভাৰ লগতে তেওঁৰ বিয়া হব। সুভাৰো যে এই কথা নেভাবিছিল, তেনে কথা ডাঠি কব নোবাৰি। ছয়ো ডাঙৰ হোৱাত, হেমোক দেখি সুভা কেতিয়াবা ৰঙা পৰি উঠা আৰু বাটেদি যাওঁতে হেমোৰ ফালে নেদেখাটক বেবৰ স্কৰুঙাইদি চাই থকা প্ৰকৃতি ক্ৰমতবোৰ কথা লৈ সমনীয়া ছোৱালীবিলাকে প্ৰায়ে আলাপ কৰিছিল বুলি কয়। আগৰ কথা যি হ’ক, যেতিয়া ডাক্তৰণী আৰু বৰমহৰীয়াণী দুয়ো ঠিক একে ভালে একে চেনে একে কথাকে লৈ তোলাৰ লগাবলৈ

ধবিলে, তেতিয়া অকল হেনো সুভায়েই নহয়, ওচৰ চুবুৰীয়া জাতি কটুম সকলোৱে মনতে ভাবিলে যে এই বিয়াখন হলেই; যুঁতে মন্ত কেই-আধাৰি মাতিব আৰু হোমব আম খৰি কেইডালি পুৰিবলৈ হে বাকী।

ডাক্তৰণী আৰু বৰমহবীয়ণীৰ কথাত তেওঁলোকৰ স্বামী দুজনো ঘূৰিলেই বুলিব লাগে। মাখে মাখে তেওঁলোক দুয়ো এই বিষয়ে আন্দোলন কৰিবলৈ ধৰিলে। হওঁতে হওঁতে বিয়াৰ দিন আদি ঠিক কৰিবলৈ এদিন এজন পাণ্ডিতক মাতিলেই।

(৪)

কালৰ কি লীলা! ইয়াৰ ভিতৰতে আকৌ কেণাটাও কথাই বৰ মেৰ-পাক লগাই দিলে। এদিনাখন পুৱা, দুটামান ডেকা লবাই লবা-চপৰা কৰি একোবাৰ টেলিগ্ৰাফৰ অফিছলৈ গৈছে আৰু আহিতে। সেই দিনা হেনো একেটা পৰীক্ষাৰ খবৰ আহিব; কোনোবা এজনে পালেই। লাহে লাহে এটা এটাকৈ Reply prepaid টেলিগ্ৰাম দি সকলোবলকে খবৰ আনিলে। হেমোৰ ইমান সময় সাহ হোৱা নাছিল; ভাবিছিল আইন কাৰবাৰ খবৰতে আহে যদি আহক। শেহত কাবো খবৰত একো নিশ্চিন্তি নোহোৱা দেখি, পয়চা বাৰ অনা খৰচ কৰি নিজেই তেওঁ এখন টেলিগ্ৰাফ দিলে। উত্তৰত আৰু যি হবগৰ্গীয়া সেয়ে হল।

হৰমোহন “ফেইল” হোৱা কথাতো নগৰ গোটেইখনতে ওলাই গল। ডাক্তৰে শুনি নাক কোঁচালে; ডাক্তৰণী তেতিয়াই বৰমহবীয়ণীৰ গবলৈ আহিল; আৰু সুখৰ চকুত, কোনে জানে কিয়, এটোপা চকুপো বিৰিঙিলে।

তাবে তিন দিনৰ মূৰত ডাক্তৰৰ নামে এখন টেলিগ্ৰাফ আহিল;—তেওঁ যেনে আছে তেনে তেতিয়াই আন এখন জিলালৈ বদলি হল। নগৰ গোটেইখনত সেই খবৰটি বিয়পি পৰিল আৰু ডাক্তৰৰ ঘৰত বই-বস্ত্ৰ বন্ধা-ছটাৰ গোলমাল লাগি পৰিল।

এইবিলাক ঘটনাৰ ফল হল, ডাক্তৰ আৰু বৰমহবীৰ লগত এখন মেল। তাৰ ফল হল এয়েই যে সম্প্ৰতি সুভা আৰু হেমোৰ হবখোজা বিয়াখন হব নোৱাৰে; সি কিছুদিনলৈ পিছহোঁহকক ডাক্তৰণী আৰু বৰমহবীয়ণীয়ে

কিবা গুণ-গুণালে; কিন্তু বাতি তামোলৰ-বঁটা আগত-লোৱা সেই গুণ-
গুণনি ডাক্তৰ আৰু বৰমহবীৰ কিবা কথাতে নোহোৱা-হল।

(৫)

ইয়াৰ তিন দিনৰ পিছত ডাক্তৰ যাবলৈ ওলাল। জাহাজৰ ঘাটলৈকে
তিনি মাইলমান বাট। তাত গৈ মাইকী মাহুহ দুজনীক তুলি বইবলৈ
তোলা বহতো আহকাল হব বুলি ভাবি জাহাজত উঠোঁতে সহায় কৰিবলৈ
ডাক্তৰে এজন মাহুহ বিচাৰিছিল। ওচৰতে হোমোৱেই “ফেল” হৈ এই
কেইদিন মিছাতে হে বহি আছে দেখি বৰমহবীয়ে হেমোকে যাবলৈ কলে।

বং মনেবে হ'ক, খং মনেবে হ'ক, বাইছিকোলখনত উঠি হেমো জাহাজ
ঘাটলৈ গৈ ডাক্তৰক সপৰিবাৰে জাহাজত তুলি দিলে। অলপ পাছতে
জাহাজ এৰি দিলে।

হেমোৱে ঘাটত থিৰ হৈ জাহাজখনৰ কালে অলপ পৰ চাইছিল। সক-
লোৱে চাৱ। দুটি চকু তেওঁৰ চকুত পৰিল, আৰু ছয়ো অলপমান পৰ
চকুৱে চকুৱে চাই বল। সুভাই যেন এবাৰ চকু মোহাবিলে। এনেতে
জাহাজেও পাক ঘূৰিলে। ছয়ো নেদেখা-নেদেখি হল।

উভয় আৰ্হোতে হেমোক বাটত বুঢ়া বকুৱা ডাঙৰীয়াই লগ পাই বৰ
বিমন দেখি কলে, “ফেল হলে, বোপা ইমান দুখ কৰিব পায় নে? এইবাৰ
ভালকৈ পঢ় পাছ হবি।”

(৬)

ইয়াৰ পাছত বহুদিন গল। হেমো সেইবাৰ “ফেইল” হলেও, তাৰ পাছত
ভালেমান বছৰ তেওঁ ঘঁহি পিহি বি, এ লৈকে পাছ কৰি জীৱনৰ মহৎ
উদ্দেশ্য সাধিলে। বৰ মহবীৰো বহুদিনৰ আশা পূৰ্ব হল; তেওঁ বংশীধৰ মুকু-
পৰ জীয়েকক হেমোলৈ বিয়া কৰাই আনিলে; আৰু বৰ চাহাৰৰ অমুগ্ৰহত
হেমোক পোনতে চৰডিপুটিৰ কাষটোতে সুমাই দিলে। কপালীৰ কপাল!

ডাক্তৰৰ হলে আমি আৰু খবৰ নেপালোঁ। তেওঁ বদলি হৈ তাৰপৰা
আৰু কটলৈ গল আমি তাৰ ভূ বাধিব নোৱাৰিলোঁ।

(৭)

হৰমোহনক সকলোৱে হাকিম বুলি মাতে। “আদৰ কাৱৰাও” তেওঁৰ
হাকিমী। তেওঁ তেওঁতকৈ নীহ পদৰ কোনো মাহুহৰ যাবলৈ নগৈছিল; কাৰো

ধবত চাহ এটোপাকে মুছাইছিল ; এনেকি, পদত তেওঁতকৈ নীহ এধন কোনো মানুহৰ লগত ভাগকৈ কথা-বার্তাকে নেপাতিছিল ; কথা কলেও কেতিয়াবা অটাইত জোৰ দি অলপ “হাকিমী কাৰনা” খটাই ধৌবে-সুহে কৈছিল । এইবিলাক স্বৰ্বেও কিবা এধন চাহ বাগিছাৰ ২০ টকা কি ২১ টকা রূপ দৰমহা পোৱা কোনোবা এজন কেবাণীৰ লগত কিবা কাৰণত তেওঁৰ ঘৰ মিল হৈছিল । সেই কেবাণীজনৰ ঘৰলৈ তেওঁ গায়ো, তাত থাকো । কোনে জানে, “হাকিমী মিজাজৰ” কথা ? শান্ত্ৰয়ো কৈছে—

“লোকোত্তৰাণং চেতাংসি কো নু বিজ্ঞাতুমৰ্হতি ।”

(৭)

আক আচৰিত কথা ;—এদিনাখন এই কেবাণীজনৰ ঘৰলৈ গৈ ধবমোহনে তেওঁৰ ঘৰতে খালেও, আক খাতিটোও কটালে । পাছ দিনা পুৱা তেওঁ আহিলত, কেবাণী আক তেওঁৰ বৈণীয়েকজনৰ ভিতৰত এনে কথাবার্তা হৈছিল বুলি শুনা যায় :—

বৈণীয়েক :—আমাৰ ইয়ালৈ হাকিম ইমান ঘনাই বা কেলেই আহে ?

কেবাণী :—কি নো বেয়া পাগা ? তেওঁ আন কাৰো নঙলাৰ সুৰতে তৰি নিদিয়ে । আমাৰ ইয়ালৈ আহিল কি হল ?

বৈ :—আমি দুখীয়া মানুহ । ধৰচ-পত্ৰ বহতো হয় । নহায়ে হে ভাল ।

কে :—এঃ কি ধৰচৰ কথা কোৱা ! আমাৰ ইমান খাটিৰ দেখা নাই নে ?

বৈ :—এৰক খাটিৰ দেও হে ! হাকিম আক আহিব নেলাগে । আপুনি যি প্ৰকাৰেই হ’ক হাকিমক বুজাই দিব যে তেওঁ আহিলে আমি ভাল নেপাওঁ ।

কে :—এইবোৰ কি মায়া হে জোৰাৰ ? তেনে কথা কিয় কোৱা ?

বৈ :—বোৰ কথামতে নো আপুনি এটা কাৰো নকৰে নে ? মই কেহোঁ বুলিয়েই কব ।

কে :—তোমাক হলে ভেতিয়া বৰ ভাল বুলিব নহয় ?

বৈ :—তেওঁ বেয়া বেলাটো বাক বৈ দিয়ক । কস্তকচোন আপুনি কব নে নকৰ ? নেমাতি থাকিল দেখোন ? বোৰে লগত কব ।

শেহৰ কথা আৰাৰ কান্দোনৰ সুৰত যেন বাজি আহিল । আক তেওঁ একে চাবে উঠি গৈ ধবৰ পিৰালিত কেৰুবিবলৈ ধৰিলে : কেবাণীয়ে, “ও আই এইটোও কিবা দায় লগা কথা হল নে ? আই! সুভা! আই! ক’ম বাক ছনি নেকান্দিবা ।” এই বুলি বৈণীয়েকক হাতত ধৰি ভিতৰলৈ লৈ আহিল ।

শিববৎস গোস্বামী

গিৰিডি ।

এই ঠাইখন কলিকতাৰপৰা ২০৬ মাইল দূৰৈত; বেলত চাওঁবা ষ্টেচনৰপৰা উঠিব লাগে। চাৰি পাঁচখন মান ট্ৰেণ আছে। ডাঙৰ-গাড়ী আহিলে সাত ঘটা মানত আহিব পাৰি। মধুপুৰত গাড়ী সলনি কৰিব লাগে। মধুপুৰত আক এখন বেলগাড়ী প্ৰস্তুত থাকে। সেইখনত উঠিলেই দুটা ষ্টেচন—জগদীশপুৰ, মহেশমুণ্ডা—পাছত গিৰিডি পোৱা যায়।

গিৰিডি হাজাৰবিধাৰ চৰ্ভূভিত্তিক। হাজাৰবিধাৰ-বোড ষ্টেচন হোৱাৰ আগেয়ে এই গিৰিডিতে নাম পুচ্ পুচ্ গাড়ীৰে (মাত্ৰ টনা গাড়ীৰে) সস্তৰ মাইল বাট অতিক্ৰম কৰি হাজাৰবিধাগলৈ যোৱা হৈছিল। আক জৈনসকলৰ পুণ্যভূমি পৰেশনাথ পৰ্বতলৈ যাবলৈ হলেও গ্ৰেণ্ডকৰ্ড লাইন খোলাৰ আগেয়ে এই গিৰিডিৰেপৰা যাব লাগিছিল। এই পৰেশনাথ পৰ্বত ঠুৱাৰপৰা স্পষ্টৰূপে দেখা যায়। ভাল দিনত মন্দিৰৰ ওপৰৰ টিং ইয়াৰেপৰা দেখা যায়।

গিৰিডি পৰ্বতীয়া ঠাই। সমুদ্ৰতকৈ এক হাজাৰ ফিট ওখ। কিন্তু পৰ্বতীয়া ঠাই বুলি আটাইবোৰ ঠাই পৰ্বতৰ দৰে ওখ-চাপৰ নহয়। সমতল ভূমিও আছে। ইয়াৰ মাটি এনে শুকান যে বৰষুণ পৰিলেও আন ঠাইৰ দৰে বোকা নহয় আক পৰা মাত্ৰকতে শুকাই যায়। ইয়াৰ মাটি বালিৰ্জহীয়া আক বালিৰ-মাজে মাজে শিল। বগা কি আন বৰণৰ শিল বাটে-পথে পৰি থাকে। এইবোৰ শিলেৰে “পেপাৰওৱেইট” সন্দৰ্ভকৈ হয়।

গিৰিডিত কয়লাৰ খনি আছে। এই ঠাই এই নিমন্তেই বিখ্যাত। ইয়াৰ ওচৰাওচৰি ঠাইত অৱৰ খনিও আছে। বজাৰত কয়লা কিনিবলৈ হলে এগোন চাৰি অনামানত পোৱা যায়; আক টন হিচাপে কিনিলে আক সস্তাত পোৱা যায়। ইষ্ট-ইণ্ডিয়া বেলৰ কয়লা বহুত ভাগ ইয়াৰপৰাই যায়। আমাৰ মনেৰে মধুপুৰৰপৰা এই কুৰি মাইলমান বাট ইয়াত কয়লাৰ খনি নথকা হলে বেল স্তুখুলিলেও এনে। এই কয়লাৰ খনিয়ে আমাৰ কিমান উপকাৰ কৰিছে, কিমান দখায়া কাম কৰিব পৰা মাত্ৰহক কাম দিছে! আমাৰ ভাৰতবৰ্ষত সকলো সস্ত আছে। সকলো বকমৰ জলবায়ু আছে। ইচ্ছা কৰিলে এই ভাৰততে থাকি আমি নৰ্থ-পোলৰ জাৰ অনুভৱ কৰিব পাৰোঁ আক ইচ্ছা কৰিলে মধ্য-আফ্ৰিকাৰ অসহ্য বহু অতি সহজে অনুভৱ কৰিব পাৰোঁ। এই কয়লাৰ খনি চাৰলগীয়া ঠাই। আমাৰ মাৰগেৰিটাত এই বকম খনি আছে বুলি শুনিছোঁ। সেই কালৰ মাত্ৰহৰ আগত কয়লাৰ খনি একো নতুন নহয়, কিন্তু আমাৰ হলে বৰ নতুন লাগে।

আমি যি যবত আছোঁ তাৰ পাছ কালেদি ইয়াৰ নৈ উল্লী বৈ গৈছে। উল্লী একাই-বেকাই যায়। পৰ্কীয়া নৈ দেখি সোতৰ নিমিত্তে ইয়াত নাও নচলে। এই নৈ এতিয়াই শুকান হয় আৰু এতিয়াই পানীৰে ভৰি যায়। বৰষুণ দিলেই শুকান নৈ ক্ষণেকতে ভৰি যায়, তাৰ পিছত বৰষুণ এৰিলেই যি শুকান সেই শুকানেই থাকে। গিৰিভিডি চহৰ নৈৰ এপাৰে। সি পাৰৰ গাওঁবোৰৰ মাজুহে ইয়াতলৈ আহিব লাগিলে নৈ খোজ কাঢ়ি পাব হয়। নৈ যেতিয়াই তেতিয়াই ভৰি যায় দেখি খোজ কাঢ়ি পাব হোৱা টান। ইয়াৰ মাজুহে তিমান সাতুৰিবও নোৱাৰে। গোৰ্ঠ কুণ্ড বুলি এখন মাজুহে পাব হোৱা মাজুহৰ সুবিধাৰ নিমিত্তে এখন ওলমা সাঁকে (Suspension Bridge) তৈয়াৰ কৰি দিছে। সেই সাঁকোৱেদি পাব হোৱা মাজুহ এপয়চাকৈ।

আমাৰ ধাৰণা আছিল যে, এই কালৰ আটাউনোৰ মাজুহ চাওঁতাল, কিন্তু ই ভুল। ভাৰতৰ আন ঠাইৰ দৰে ইয়াতো ভিন ভিন জাতৰ মাজুহ আছে। শুনিছোঁ বোলে আসামতো যিকিৰ লালুং কছাৰিবোৰ তেনেকৈ আন মাজুহৰ ওচৰাওচৰি গাওঁবোৰত থাকে।

ইয়াত দেওবাৰে হাট বহে। তাত যে কিমান দূৰৈৰপৰা মাজুহ আছে। ভাতি নাই, জাপি নাট, কিমান মাজুহে হয় তো বৰষুণত তিতি-বুৰি দহ বাৰ মাইল দূৰৰ বাটত আৰু হয়তো তাতকৈও দূৰ চহৰত বেচিকিনি নিজৰ গাঁৱলৈ যায়। ইহঁতৰ আশ্চৰ্য্য সহিবৰ শক্তি।

ইয়াৰ চাকৰ-বাকৰক সপ্তাহে সপ্তাহে দৰমহা দিব লাগে। ইয়াৰ কাৰণ এই যে ইয়াৰ মাজুহবোৰ বৰ ছুঁৱীয়া, দৰমহা পাবলৈ এমাহ বাট চাব নোৱাৰে।

ইয়াৰ আকাশ আৰু কলিকতাৰ আকাশ আমাৰ চকুত বেলেগ লাগে। ইয়াৰ আকাশ নানান বৰণৰ, সুন্দৰ বৰণৰ। চাই চাই আমান নেলাগে। মেঘে কিমান যে বৰণ ধৰে। আমি যি যবত আছোঁ তাৰ পচিম চোতালৰ পৰা এই নানান বৰণায়া মেঘৰ খেলা সূৰ্য্য অস্ত বাৰৰ সময়ত চাবলৈ বৰ তৃপ্তকৰ ওচৰত উল্লী নৈৰ কলকল ধ্বনি, সিপাৰে সুবিস্তাৰ্ণ পথাৰ, পথাৰৰ ঠায়ে ঠায়ে শাল গছ আৰু দূৰৈত পৰ্কীতৰ বেধা!— সুন্দৰ ঠাই।

পূজাৰ সময়ৰপৰা বাৰিষা আৰম্ভ হোৱালৈকে ইয়াত শস্য বিচৰা মাজুহে ভৰি থাকে। সবহ ভাগ মাজুহেই বঙ্গদেশৰ। উয়াত বহুতো বঙ্গালী ভক্ত লোকে ঘৰ সাজিছে। ইয়াতলৈ ভেওঁলোকে কাৰমপৰা বংৰে গীয়া আৰু-বিৰ সময়ত অথবা বেতিয়াত সুবিধ পায় আৰু বিদ্রাম লয়তি। ইয়াৰ শস্য ভাল। অৰ-নৰিয়াৰ পক্ষে এই ঠাই ভাল বুলি ইয়াৰ মুনাশ আছে।

ঐনতিকা দেৱী।

নিয়তি ।

ভূমি কলৈ লৈ বোৱা। আকাৰে ইজিতে,
চকুৰ ঠাৰে আঙ্গুলি দেখাই ?
মই সুবুজিও একো উদ্দেশ্য তোমাৰ,
সিপিনলৈ মাৰ্খোঁ আছে। আগুৱাই ॥
মই নাজানো কেলেই আওৱাই বাওঁ,
নিজৰ লক্ষ্য কববাত্তে এৰি।
মই সুবুজোঁ। কেলেই আগুৱাই দিছোঁ।
বাখিব নোৱাৰি আপোন-ভৰি ॥
মই সুবুজিও কেলেই পাহৰি পাহৰি
আগবাঢ়ি আছে। তোমাৰ পাছে ?
মই বেচাওঁ কেলেই গুণি ভাৰি তাক,
মোৰ নো কলৈকে যাবলৈ আছে ?
মই পাহৰোঁ। কেলেই, চাওঁ চাওঁ বুলি
বাবকলৈ ? মই কলৈ নো বাওঁ ?
মই আকউ কেলেই সুগুণি নাতাৰি
খোজক খোজেৰে আগবঢ়াওঁ ?
তুমি আনিলে কেলেই ছল কৰি কৰি ?
কলৈকে নো মোক লৈ যাব খোজা ?
ভূমি নকলা কেলেই, কলৈ নো মি মোক
কত পেলাই কি কৰিব খোজা ?
মোক আনিলে কেলেই নামাতি সুবুলি,
ভুলাই আপোন চকুৰ ঠাৰে !
মই সুবুজিলোঁ। তাৰ ছল চকবাস্ত
কলৈ নো মি মোক কি কৰি মাৰে !
মই আহিছোঁ। বেগাই খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি,
পানী বোকা আক বৰনি ভাঙ্গি।
মোৰ হাত ভৰিবোৰ ভাপি ছিপি যায়,
লৰিবৰ আক শৰ্কাভ নাই !

শ্ৰীমদ্ভগবৎ গীতা ।

প্ৰথম বছৰ, একাদশ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
মই (কবিতা)	৩২৯
সুখ (কবিতা)	৩২৯
আওহেলা (কবিতা)	৩২৯
সম্পাদকৰ চৰা	৩৩০
নিৰ্ম্মালি	৩৩৩
মহাপাপৰ মহাপৰাচিত	৩৩৫
এয়ে হে শ্যামৰ কুঞ্জ	৩৪০
চেন্‌চচ্ পিয়ল	৩৪০
প্ৰাণৰ দৰাটি	৩৪৪
বিলাতৰ কথা	৩৪৫
অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা	৩৪৮
মঠৈ : (কবিতা)	৩৫৫
কবিতা বিদায় (কবিতা)	৩৫৭
আসামৰ কলিতা জাতি	৩৬০
প্ৰাৰ্থনা (কবিতা)	৩৬০

এষাৰ কেহেটা কথা।

অৰ্থাৎ পয়চা খোজা। ভালেমান গ্ৰাহকৰপৰা আমি আজিলৈকে বাঁহীৰ বেচ পোৱা নাই। এইখন একাদশ সংখ্যা বাঁহী। দ্বাদশ সংখ্যাইও নিয়মমতে ওলাই বাঁহীৰ এবছৰ বয়স পূৰ কৰি দিয়াত সন্দেহ নাই। এতেকে এতিয়াও বাঁহীৰ বেচ নিদিয়াসকলে দয়া কৰি বেচফেৰা পঠিয়াই দিয়ক। নতুন বছৰত বাঁহীৰ বেচ নবঢ়াই কলেৱৰ বঢ়াবৰ আমাৰ মন আছে, গতিকে গ্ৰাহকৰ পক্ষে সেইটোও সুবিধাৰ কথাই।

প্ৰকাশক।

মই ।

সংসাৰ মোৰেই পূৰ্ণ দেওঁ,
 আছে। মাথোঁ নিৰঞ্জন মই ।
 নাই তুমি কেওঁ আক নাই,
 পাৰা যদি হোৱা মোতে লয় ।
 মই মই মই মাত্ৰ বিপুল সংসাৰে,
 মই মই মই সুৰে শুনা
 বাজিছে প্ৰাণৰ বীণা তান,
 মই বিনা আছে নো কি গুণা ?

সুখ ।

সুখ সুখ বুলি বিয়াকুল নৰ,
 নাপায় সুখৰ বুদ্ধ ।
 বিচাৰি নাপায় আছে হাততেই,
 হায় কৰি যবে যুদ্ধ !
 সুখ নোহে ইটো জগতৰ বস্তু
 সুখ যে মৰাৰ বিত্ত ।
 মনৰ তলিৰ পৰা বহি আহে
 লুকায় বাজ বালিত ।

আওহেলা ।

দিনৰ দিনটো খপি মিছা ভাবমাত,
 নক্ষিয়া উচুপি উঠি বহিলে। শযাত ।
 সকলো ওলটে দেখে। বিশ্ৰাম বিচাৰি,
 সামৰি দিনৰ কাম লয়ৰি ভাগৰি ।
 একাৰ নিৰাশে আহি আধা আবিলে,
 জীৱনত পোহৰৰ বাকী যি আছিলে ।
 এতিয়াও দিব পাৰে। গোটেই জীৱন,
 যদি ঘূৰি পাওঁ হায় কোনাক একণ ।

শ্ৰীচন্দ্ৰকুমাৰ আগবঢ়ায় ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

বিশ্বেশ্বৰৰ বিশ্বৰূপ । আমি সকলোৱে প্ৰত্যেক বাতি আকাশত অসংখ্যাত তৰা দেখি আহিছোঁ ; কিন্তু আমাৰ ভিতৰত কেইজনে ভাবে আৰু কেইজনে জানে, আচলতে সেই তৰাবোৰ কি পদাৰ্থ? সেইবোৰৰ বিষয়ে পুৰণি কালৰেপৰা চলি অহা উপাখ্যান আৰু পুৰাণ আদি শাস্ত্ৰই দিয়া ব্যাখ্যান আৰু বিশ্ববশেষেই আমাৰ সবহ ভাগৰ মনত এক প্ৰকাৰ উত্তৰৰ খাতি-পানী গাটয়াই দি তাক চেঁচা কৰি ৰাখিছে ; কিন্তু প্ৰকৃত জ্যোতিৰ্কিৎ নতিভসকলে দিয়া প্ৰকৃত উত্তৰ আমি নাজানোঁইক। সেইদেখি আজি আমি জ্যোতিৰশাস্ত্ৰজসকলৰ ঘৰাই পৰীক্ষিত আৰু গৃহীত মন্তৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ ভৱ দি তাৰ বিষয়ে ছটা-চাইটা কথা কয় ।

• •

তৰা শব্দটো সাধাৰণ শব্দ ; তাৰ ভিতৰত গ্ৰহ উপগ্ৰহ নক্ষত্ৰ প্ৰভৃতি সকলো সোমায়। আকাশত আমি যিবোৰ তৰা দেখোঁ, সেইবোৰৰ ভিতৰত সকলো বিধৰে জ্যোতিষ্ক আছে। আমি উকা চকুৰে যিবোৰ তৰা দেখিবলৈ পাওঁ সেইবোৰৰ ভিতৰত ধকা, আমাৰ পৃথিবীৰে সৈতে সমক্কায়া গ্ৰহ উপগ্ৰহ আদিৰ বাহিৰে, বাকী এটাইবোৰেই একোটা সূৰ্য্য। হাতীপটি অৰ্থাৎ আমি আকাশত বাটৰ নিচিনা দেখা সকলক তৰাৰ শাৰীবোৰ লক্ষ্যলক্ষ সূৰ্য্যৰ খুণি মাথোন ।

• •

এই সূৰ্য্যবোৰৰ কিছুমান আমাৰ এই চিনাকি সূৰ্য্যতকৈ ইমান ওপে ডাঙৰ, যে ভুলনাত ই বিত্তীয় তৃতীয় শ্ৰেণীত পৰেগৈ। আমাৰ পৃথিবীৰপৰা সেই সূৰ্য্যবোৰ ইমান দূৰৈত আছে যে সিহঁত আমাৰ চকুত এধানমান পোহৰৰ একোটি তৰা যেন লাগে। আমাৰ পৃথিবীৰপৰা আমাৰ এই সূৰ্য্যলৈ ১৩,৫০০০০০ মাইল দূৰ। ইমান দূৰৰপৰা আমি এই সূৰ্য্যক মাথোন এখন কাঁহীৰ সমান ডাঙৰ দেখোঁ। কিন্তু আন সূৰ্য্যবোৰ আমাৰ পৃথিবীৰপৰা

ইমান সৰু দেখোঁ যে তাৰ কোনোবোৰ ভালকৈ মণিবই নোৱাৰোঁ। ইয়াৰ
 ঠাৰাই সহজে অনুমান কৰি লব পাৰি যে সেই সূৰ্য্যবোৰ আমাৰ পৃথিবীৰপৰা
 কি ভয়ঙ্কৰ আঁতৰত আছে। বিজুলী-ডাকৰ বাতৰি এটা পোটেই পৃথিবী
 ধন এক চেকেণ্ডত ৭½ বাৰ ঘূৰি আহিব পাৰে। সেইদেখি ধৰা, ত্ৰেতা
 যুগত বারণে সীতাক হৰি নিয়া বাতৰিটো যদি বামচন্দ্ৰই “অৰ্জেণ্ট
 টেলিগ্ৰাফ কৰি” সেইবোৰে কোনোএক সূৰ্য্য-লোকত থকা পিতাভয়েক
 দশবৎসৈ পঠিয়ালেহেঁতেন, তেন্তে সেই বাতৰিটো গৈ গৈ আহিও
 আদৰ্শনিমান বাট হৈ পালেগৈহেঁতেন !

•••

জ্যোতিৰ্বিদ্যাসকলে কয় যে সূৰ্য্যবোৰ নেবুলা (Nebula) অৰ্থাৎ
 নীহাৰিকাৰ পৰা উৎপন্ন হৈছে। তেওঁলোকৰ মতে, আদিতে বিশ্ব-সংসাৰ
 বাস্পময় স্তম্ভ ভূতত বিলীন আছিল ; তাপ বিকিৰণৰ দ্বাৰাই ক্ৰমাৎ তাৰপৰা
 সূৰ্য্যবোৰ উপজিল। Spectrum analysis অৰ্থাৎ বস্তু বিশ্লেষণৰ
 দ্বাৰাই জনা গৈছে যে হাইড্ৰোজেন, হিলিয়াম, অক্সিজেন আদি বাস্পৰ দ্বাৰাই
 এই নেবুলা অৰ্থাৎ নীহাৰিকাবোৰ গঠিত। প্ৰথমতে সূৰ্য্যৰ জন্ম নীহাৰিকাৰ-
 পৰা। বেডিয়মৰপৰা যেনেকৈ অনববত বস্তু বিকিৰণ হব লাগিছে, নীহা-
 ঠিকাবোৰৰপৰাও সেইদৰে জগৎ-স্থিৰ পদাৰ্থ বিকিৰণ হব লাগিছে।
 প্ৰকৃতিৰ নিয়ম অনুসাৰে জগতত পজিটিভ (Positive) আৰু নেগেটিভ
 (Negative) নামে দুটা শক্তি আছে। ইলেক্‌ট্ৰিটি (Electricity)
 অৰ্থাৎ বিজুলীৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰা সকলে পজিটিভ আৰু নেগেটিভ ইলেক্‌ট্ৰি
 টিটিৰ কথা জানে। এই দুটা বিপৰীত গুণাৱক পদাৰ্থই পৰস্পৰ আকৰ্ষণ
 কৰা কথাও তেওঁলোকে জানে। নীহাৰিকা নামৰ নতন্তু পূৰ্বোৰেও ইটোষে
 সিটোক আকৰ্ষণ কৰে। সেই আকৰ্ষণৰ বাবে সেইবোৰৰ ভিতৰত ভয়ানক
 ধুম্মালাগে। সেই ধুম্মাত প্ৰচণ্ড উত্তাপৰ জনম হয়, আৰু সেই নতন্তু পৰ
 একোডোখৰ এবাই চিটিকি পৰি প্ৰবল বেগেৰে ঘূৰিবলৈ ধৰে। সেইদৰে
 এবাই পৰি ঘূৰি থকা সেই ডুখৰীয়া পদাৰ্থবোৰ কালক্ৰমত অলপ অলপকৈ
 চেঁচা হৈ কৃষ্ণ আহি একো একোটা সূৰ্য্যত পৰিণত হয়।

* * *

এইদৰে ওপৰা সূৰ্য্যই ভীষণ বেগেৰে ঘূৰি থাকোঁতে থাকোঁতে নিজৰ গাৰ উত্তাপশক্তি বিকিৰণ কৰি কৰি অলপ অলপকৈ চেঁচা হৈ কুঁচি আহোঁতে তাৰ গাৰ একোডোখৰ এবাই পৰে, আৰু তেনেকৈ এবোৱা ডোখৰবোৰ একোটা গ্ৰহত পৰিণত হয়। আমাৰ সূৰ্য্যৰ গাৰপৰা এইদৰেই আমাৰ পৃথিবী আৰু গ্ৰহবোৰ উপজিল। আমাৰ পৃথিবীৰ লগৰীয়া মাৰ্কুৰি (Mercury) অৰ্থাৎ বুধ গ্ৰহ, ভিনচ (Venus) অৰ্থাৎ শুক্ৰগ্ৰহ, মাৰ্চ (Mars) অৰ্থাৎ মঙ্গল, জুপিটৰ (Jupiter) অৰ্থাৎ বৃহস্পতি, চেটৰ্ণ (Saturn) অৰ্থাৎ শনি, নেপচুন (Neptune) অৰ্থাৎ বৰুণ, উৰেণচ (Uranus), ইৰচ Eros, এচটেৰইডচ (Asteroids) নামৰ গ্ৰহবোৰ এইদৰেই উপজিল। আমাৰ সূৰ্য্যই এইদৰেই ৯,০০০,০০০,০০০ বছৰৰ আগেয়ে আমি থকা এই পৃথিবীক জনম দিছিল। বোকা থকা বাটত বৰ বেগাই ঘূৰি যোৱা গাড়ীৰ চকৰিয়ে যেনেকৈ তাৰ গাত লগা বোকাবোৰ দলিয়াই পেলাই যায়, সূৰ্য্যৰ সম্ভৱিত পৃথিবী আৰু গ্ৰহবোৰেও সেইদৰে আকাশত তীব্ৰ বেগে ঘূৰি থাকোঁতে অলপ অলপকৈ চেঁচা হৈ হৈ কুঁচি গৈ নিজৰ শৰীৰপৰা একো ডোখৰ দলিয়াই পেলাই যায়। সেইদৰে দলিয়াই পেলোৱা একোডোখৰেই পৃথিবী আদি গ্ৰহবোৰৰ চাৰিউফালে ঘূৰি কুৰা একোটা চন্দ্ৰ। ৮,০০০,০০০,০০০ বছৰৰ আগেয়ে এইদৰেই আমাৰ পৃথিবীয়ে আমাৰ এই চন্দ্ৰক জনম দিলে। এইদৰেই মঙ্গলে দুটা, বৃহস্পতিয়ে চাৰিটা, শনিয়ে আঠোটা চন্দ্ৰ স্ৰজন কৰি ললে।

* * *

আমি আগেয়ে কৈ আহিছোঁ যে এই বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডত আমাৰ সূৰ্য্যটো এটা দ্বিতীয় কি তৃতীয় শ্ৰেণীৰ ভবা মাথোন; কাৰণ, আকাশৰ সেই যে হাতীপটি দেখিছা তাৰ ভিতৰত এনেকুৱা অনেক সূৰ্য্য আছে যিবোৰ আমাৰ এই সূৰ্য্যতকৈ অনেক গুণে ডাঙৰ আৰু পোহৰ, আৰু যিখ তুলনাত আমাৰ এই সূৰ্য্য পৃথিবীখন এটা সৰিয়হৰ সমান হৈ ডাঙৰ। এইটো মন কৰিব লগীয়া যে, আমাৰ এই পৃথিবীখন ইমান সৰু যে তেনেকুৱা ৩০০,০০০ খনৰো বেছি গোটাই একেখন কৰিলে হৈ সি আমাৰ এই সূৰ্য্যটোৰ সমান হয়।

এই স্বৰ্ঘ্যৰ ব্যাস Diameter ৮৩৫০০০ মাইলৰ ওপৰ। এনে স্বৰ্ঘ্যটোক
 তাৰ এই পৃথিবী আৰু আন গ্ৰহ উপগ্ৰহ মণ্ডলীৰে সৈতে গোটাই একেটা কৰি
 ধৰি লৈ হাতীপটিত থকা আন ডাঙৰ স্বৰ্ঘ্য এটাবে সৈতে তুলনা কৰিলে তাৰ
 পৰিমাণত ই এটা পোহৰ ধূলিকণাৰ সমান মাথোন হয়। এতেকে, হেবা
 পাঠক! তোমাৰ কল্পনাৰ মুখৰ লেকাৰ টিলাই দি যিমান দূৰ পাবা তাক
 চেকুৰাই লৈ সোঁধাচোন, বিশ্বেশ্বৰৰ বিশ্বসংসাৰ কি মহান! কি বিশাল!
 কি বিৰাট! মদ-মাৎসৰ্য্য অহঙ্কাৰ হিংসা বিবেচনাবোৰে পৰিপূৰ্ণ এই এগুদমান
 পৃথিবীৰ অধিবাসী ভূমি নো কি খুদৰো খুদ, কি ধূলিবো ধূলি, কি নগণ্যবো
 নগণ্য, সেইটো এবাৰ ভাবি চাইছানে? নাই চোৱা যদি চোৱা, মহোত্মৰি চোৱা,
 চালে, বিশ্বেশ্বৰৰ বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডত তোমাৰ আচল ঠাই, মূল্য, মহত্ব আৰু গুৰুত্ব
 বুজিব পাৰিবা; আৰু বুজিব পাৰিলে তোমাৰ নিশ্চয় নিশ্চয় অশেষ উপকাৰ
 হব।

নিৰ্ম্মালি ।

কলিকাল যিযম কাল, তদন্তবে মহাকাল
 চিবকালে বিচবে ভুবন ।
 ভাবত ভূমি কক্ষভূমি, কৰ্ম্মে উঠে যায় নামি,
 কৰ্ম্ম মৰ্ম্মে বিচাবে জীবন ॥
 সংসাৰ কাচাৰি মাজে, যম মাজিষ্ট্ৰেট বাজে,
 চিবষ্টাদাৰ চিত্ৰগুপ্ত যাব ।
 তেওঁৰ অতি সুবিচাৰ, ধৰ্ম্ম ভাৰ সদাচাৰ,
 নলয় কাৰো কোনো ভেটি ভাব ॥
 কৰ্ম্ম বুজি যেনে যাব, কল মাজ দিয়ে তাৰ,
 নকৰে অন্যাৰ অত্যাচাৰ ।
 কৰ্ম্ম গুণে দণ্ড পায়, যেনে কৰ্ম্ম ভেনে ঠাই,
 নাথ্য পথে চলাইছে সংসাৰ ॥

গোহাৰী ।
 গীতিকাৰী হাটীয়া

যায় মোহ খালি পাতি, কাঠ খণ্ড দিনে বাতি,
কবে পাক আহিত্য-অনলে ।

যাস ঋতু ঘূবি ঘূবি, লবণীৰ কাৰ্য্য কবি,
সুখ দুখ ভোগায় কৰ্ম্মফলে ।

দিনে দিনে ক্ষণে ক্ষণে, জীৱনে ভুবন বনে,
অল্পক্ষণে দেহৰ পতন ।

অকালে কবাল কালে, বান্ধি ধৰি হাতে গলে,
নিয়ে টানি অসীম জীৱন ॥

কৰ্ম্মভূমি ভূমণ্ডল, ভোগে জীৱ কৰ্ম্মফল,
বিফল নহয় কদাচন ।

কৰ্ম্মফলে আহে ব্যয়, নানা জাতি জন্ম পায়,
যাই ঘূবি সমন সদন ॥

ধৰ্ম্মসূত্ৰ সূক্ষ্মতৰ, তথাপি নাই লব-চৰ,
পবিত্ৰ নয়নে দেখা পায় ।

দেখোঁতে অধৰ্ম্ম-ডোল, দৃঢ়তৰ অতি সূল,
পৰিণামে থাকে মাত্ৰ চায় ॥

ধৰণীৰ তৰণি নাই, পাপে প্ৰকম্পিত প্ৰায়,
ঠায়ে ঠায়ে ব্যয় বসাতল ।

পাপ তাপে কঁপে কায়, পৃথিবীবো বন্ধা নাই,
স্থলে জল অচল অটল ।

অকুল জলধিপাব, কোনে কবে জীৱ পাব,
নলয় তাৰ কোনোৱে বিচাৰ ।

আশী লক্ষ জন্ম ঘূবি, মানৱ জন্ম ঘূবি,
সিপাবৰ নলয় সমাচাৰ ॥

কোন ঘাটে ভাল তৰি, কোন ঘাটে দিৱে পাবি,
সুজন কাণ্ডাবী কোন ঘাটে ।

নেদেখালে চিনা টান, অহত্কাৰে নলয় জান
আছে বুলি কয় ঘটে ঘটে ॥

মহাপাপৰ মহাপৰাচিত ।

মোৰ হাঁহি থাকোঁ হাঁহি থাকোঁ কৰি থকা সুখৰ ঘৰখনত অকস্মাৎ কৰবাৰপৰা আজি এটা নিদাৰুণ শোকৰ ছাঁ পৰি তাক দুৰ্ঘোৰ একাৰে ঢাকি পেলাইছে । বং ধেমালি মাত-বোল আজি মোৰ ঘৰবপৰা বিদায় । বিদায় হেঁপাহ উৎসাহ; বিদায় আশা ভবসা; বিদায় উদ্যম উদ্যোগ । এইবিলাকৰ মোৰ ঘৰত আজি ঠাই নাই । কব নোৱাৰা, বৰ্ণাব নোৱাৰা, বৃজাব নোৱাৰা, সীমা নোগোৱা, শেহ নোহোৱা এটা ভীষণ মৰ্মভেদী শোকৰ মুৰ্ত্তিয়ে কিচ-কিচ-কৰে কলা কাচোন পিন্ধি গোটেইখন ঘৰ মোৰ আঙি আগচি বহিছেহি! আজি মোৰ শোকৰ ভোগ । শোকৰ মোৰ আঙি একা-দশত বহুস্পত্তি । ইমান দিন হাঁহি মাতি কটাইছিলোঁ । আজি মোৰ সুখৰ দিন উকলিল । নিয়তিৰ কাল-চক্ৰৰ গতিত আজি মোৰ কান্দোনৰ দিন পৰিছে । মোক কান্দিবলৈ দিয়' । কান্দোনেই আজি মাথোন মোৰ সঞ্চল, কান্দোনেই শাস্তনা । মোৰ সকলো সুখ শাস্তি সকলো আশা ভবসা আজি কান্দোনতেই । সেই হে মোক হেপাহ পগুৱাই আজি কান্দিবলৈ দিয়' ।

ভোমালোকে হুগুনো বুলিলে মই এৰিম কিয় ? কলিঙ্গা ফাটি-ছিটি-যোৱা মোৰ মহাশোকৰ কাহিনী আজি কবলৈ নেপালে যে মই চাটি-ফুটি কৰি পুৰি ৰবিম । মোৰ যে আজি হিয়াৰ মাজতে বাহনৰ চিতা জলিব লাগিছে । নেদেখিছা নে, এই ষাণ্ডৱ দাহন কাণ্ডত মোৰ সুখ শাস্তিৰ একমাত্ৰ সঞ্চল চকুৰ লো টুপিবো পৰিত্ৰাপ নাই ? মোৰ অন্তৰাত্মাৰ মৰ্মধলবপৰা ওলাই অনন্তৰ বুকুত লীন হবলৈ যাওঁতেই মাজ বাটতে শোকানলে পাই সেই টুপিকো শুকুৱাই ধিতাতে নাইকিয়া কৰি থৈছে ।

উঃ এইকুৰা কি কুই ! কেনে পোবণি ! এই কোপানলত যে কন্দাটোও অসম্ভৱ !

মোৰ আজি মহাপাপৰ মহাপৰাচিত । সেই হে আজি মোৰ এই বিলাই, এনে অৱস্থা !

বাই বিচাৰালয়ত বাই বিচাৰকৰ বিতোপন বিচাৰত মোৰ মহা দোষৰ আজি বিচিত্ৰ দণ্ডৰ বিধান হল। সেই হে আজি এইতুবা বিষম শোকাগ্নি মোৰ বুকুৰ মাজত হ-হ কৰি জ্বলিব লাগিছে !

মোৰ অস্তবাস্থাই জ্বলনি পোৱণিত তত নেপাই অনন্ত মহাপুৰুষৰ ওচৰত কৃপা ভিক্ষা কৰিবৰ অৰ্থে পৰম হেপাহৰে দেৱদত্ত চকুৰ লো টুপিক মুক্ত স্বৰূপ কৰি পঠিয়ায়, আৰু মোৰ মহাশোকৰ সেই কালমূৰ্ত্তিয়ে মাজ বাটতে থাকো আটকি ৰাখে !

উঃ ! মোৰ শোকৰ কি খুন্দা ! কি বিষম সাহ ! কি ছুজ্জয় পৰাক্ৰম ! দেৱ দুতো তাৰ হাতত আজি বন্দী !

* * * * *

মোৰ যুক্তিকা আজি বিধৱা। যুক্তিকা কোন জানিছা ? যুক্তিকাই তোমা-লোকৰ এই পোৰাকপলীয়া নবাধৰম পৰম মৰমৰ একমাত্ৰ কল্লা। বাপে-কৰ বুকুৰ কলিজা, হিয়াৰ আগ-মঙহ, বৰ আদৰৰ, অতি চেনেহৰ, স্বৰগৰ কুসুম, মোৰ যুক্তিকাই বাট হেৰুৱাই কেনেবাকৈ মৰ্ত্যালোকলৈ আহি এই অত্যাগৰ ঘৰ গুৱনি কৰি আছিল। মোৰ স্বজ্ঞানকৃত পাপৰ প্ৰতিফলত আজি সেই স্বৰগৰ সুল পাহি অকালত জ্বল পৰিল। মোক ইমান যতনেৰে, ইমান হেপাহৰে সজোৱা সুলনি বাগিছাখনি লেবেলি গল। মোৰ সুখৰ বেলেয়ে ভাটা দিলে ! মোৰ দুখৰ সজিয়া লাগিল !

কেতিয়া, ভগবান, কেতিয়া মোৰ এই শোকৰ নিশা পুৱাল ?

মই নিজকে নিজে এজন শিক্ষিত জনা বুজা মানুহ বুলি পৰিচয় দিও। দেশৰ ভিতৰত ময়ো এজন মুৰিয়াল মানুহ। সমাজসংস্কাৰক আৰু দেশো-দ্ধাৰকৰ দলৰ আগ শাবীতে ময়ো। দেশৰপৰা কুসংস্কাৰ কুআচাৰ উলিয়াই দি তাৰ ধলত সুনীতি সুবিধি ধাপন কৰাটো সুশুভ প্ৰমাণ কৰি দীঘল দীঘল বক্তৃতা কৰা আৰু প্ৰবন্ধ লিখোঁতাসকলৰ মাজত মোৰ নামো প্ৰসিদ্ধ। মোৰ ওচৰত অল্পমহ প্ৰত্যক্ষী পাৰিষদসকলে মোৰ এইবিলাক দেশৰ হিতাৰ্থে কৰা কাম-কাজৰ উল্লেখ কৰি যেতিয়া মোক বঙ্গদেশৰ প্ৰান্তঃ স্বৰণীয় স্বৰ্গীয় ৰাজা বামৰোহন বায় আৰু পুত্ৰলোক ঈশ্বৰচক্ৰ বিদ্যাগাগবৰ লগত তুলনা কৰে, মই তেতিয়া আনন্দতে মগন হৈ নিজকে নিজে বৰ ডাঙৰ

হেন ভাবি গপতে ওফন্দি পদাটোপটো হওঁ। দৰ্শহাবীয়ে আজি ভাং-
কোপ মৰাজনৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰিলে। আজি সমাজসংস্কাৰকৰ নিজৰ ঘৰতে
চুৰ্ণোৰ বিপ্লৱ মহা প্ৰলয়কাণ্ড উপস্থিত ! যেনে কুকুৰ তেনে টাঙোন ! যেনে
পাপ তেনে শাস্তি !

এই আহিন পৰিলে সুতিকাৰ ৮ বছৰ পূব হব। সিদিনাখন বহাগত
মাধোন মোৰ বাছাৰ বিয়া হৈ গল, আৰু আজি তাই বিধৱা !

মোৰ নিজৰ বিশেষ ইচ্ছা নথকা সত্বেও, বৈয়গীৰ পুত্ৰৰ পুত্ৰ
অনুবোধ এবাৰ নোৱাৰি মোৰ আইক এই কেচুৱা অৱস্থাতে
বিয়া দিছিলোঁ। মোৰ সকলো লেখা-পঢ়া জ্ঞান বুদ্ধি মতি-পতি
সুসংস্কাৰ ন বিধি-বিধানৰ সুৰত নেওচা-কেওচা দি মোৰ বাছাক বলি-শালত
উছৰ্গা কৰিছিলোঁ ! দেৱী গোসাঁনীয়ে বলি গ্ৰহণ কৰিলে। কেচুৱা ছমলী
কুমাৰী কন্যাৰ পবিত্ৰ তেজ টুপি পিবলৈ পাই আই উগ্ৰভাবৰ আজি পৰম
আনন্দ। সেইহে তেওঁ ভীষণ ৰূপেৰে ভীষণ বেশেৰে আহি আজি মোৰ ঘৰ
খন ছাতি ধৰি আছেহি।

বোলে ! বিধৱাজনী কলৈ গল ? বিচাৰ !, বিচাৰ !। কি ? তাইৰ কপালৰ
সেন্দূৰৰ ফোৰ্ট এতিয়াও মছা নাই ! কি কৰিছা ? মছা !, মছা !, সোনকালে
মছা !, মহাপাপে ছুব যে ! তাইৰ হাতৰ থাক থহোৱা !, ডিঙিৰ মণি থহোৱা !,
কাণৰ কেৰু থহোৱা !, হাতৰ আঙঠি থহোৱা !। তাইৰ পাত বতে যি গহনা-পাতি
আছে সকলোবিলাক থহাই নিয়া !। তাই যে বিধৱা ! সেইবিলাকে কি
আৰু তাইক শুৱায় ? থহোৱা !, থহোৱা !, তাইক পাতৰ বিহা মেখেলাৰ সলনি
এভোখৰ পেকৱা কাপোৰ পিন্ধিবলৈ দিয়া !। সকা-কচাৰ আৰু তাইৰ সকাৰ
কি ? তাই যে বিধৱা ! এসাজ তাইক মাধোন ভাত খাবলৈ দিয়া !; মাছ মঙহ
ছুবলৈ নিদিয়া !। সি যে মহাপাপ। তাইৰ খোৱা-লোৱা পিন্ধা-উবাৰ যে
দিন উকলিল ! তাই যে বিধৱা। তাইক গোসাঁইৰ নাম লবলৈ দিয়া !। পূজা
কৰিবলৈ লগাই দিয়া !। তাই একাদশী কৰক, ব্ৰহ্ম কৰক, কীৰ্ত্তন-খোৰা
পঢ়ক, বায়াৰণ পঢ়ক, মহাভাৰত পঢ়ক ; ঘৰৰ বন-বাৰি কৰক ; শাক
পাচলি কুটক ; বন্ধা-বঢ়া কৰক ; বোৱা-কটা কৰক। এইবিলাক হে

তাইৰ কাম। বিধৱাৰ বং ধেমালি ? বিধৱাৰ হাঁহা মতা ? বিধৱাৰ ভোগ সুখ ? ছিঃ ! মাথুহে শুনিলে কি বুলিব ? তাত যে মহাপাপ !

যুক্তিকা বিধৱা । বাছাই মোৰ কিন্তু একোকে বুজিবকে পৰা নাই । বিয়া নো কাক বোলে আৰু বিধৱা নো কেনেকৈ হয়, বাছাৰ এতিয়াও জ্ঞান হোৱাই নাই । বিয়াৰ বাতি টোপনি অৱস্থাতেই মোৰ আইক সম্প্ৰদান কৰিছিলোঁ । মোৰ আইৰ কোনো কথাই মনত নাই ।

বাছাৰ মোৰ গাৰ গহনা-পাতি খহাই নিছে । এডোখৰ কাপোৰ পিন্ধাই লখোনেন-ভোকে আইক মোৰ খবৰ এচুকত সুমাৱাই থৈছে; বাছাই ওধা মানিছে; ভাবিছে, এই দেখোন সংসাৰখন এতিয়াই এনে ধুনীয়া আছিল, চাৰিও পিনে বং ধেমালি, চাৰিও পিনে হাঁহা মতা, আৰু এতিয়াই নো এইখন কি হল ? তাইক নো আৰু হাঁহিব নিদিয়ে কিয় ? বং ধেমালি কৰিব নিদিয়ে কিয় ? তাই নো কি বিধৱা হল ? এইটো নো কি জগৰ কেনেকৈ লাগিল ? এই বাবে তাইৰ গাত কিবা দোষ আছে নে কি ? ক'তা তাই তো কোনো জগৰ লগোৱা কাম কৰা তাইৰ মনত নপৰে ? তেনেহলে এই লেঠাটো নো কেনেকৈ লাগিল ? কেতিয়া নো ইয়াৰ জেঙা মৰিব ? এইবোৰ আৰু কত নো কি আকাশ পাতাল ভাবি মোৰ বাছাই এচুকত পৰি আছে । মোৰ হলে তাইৰ আগত ওলাবৰ আৰু সত নহল ।

মোৰ মূৰত স্বৰগ ভাগি পৰিছে । নিজুম মাৰি এটা কোণত বহি কান্দি আছে । কেতিয়াবা কৰবাৰপৰা আহি বাছা মোৰ ওচৰতে থিয় দিলেহি । মোক কান্দি থকা দেখি উভতি যাব খোজাত সুধিলে—

“কি হ'ল আই ? কি লাগে ?”

“একো নাই হোৱা দেউতা । কথা এটা কবলৈ আহিছিলোঁ । পিছে ক'ম । তই যেতিয়া হাঁহি-মাতি থাকিবি তেতিয়া ক'ম আহি” ।

হে ভগবান ! মই নো বাক এই শোকৰ প্ৰতিমাখন চকুৰ আগত লৈ কেনেকৈ হাঁহি-মাতি থাকিম ?

২৩ভাগিনীয়ে নো কি কথা কবলৈ আহিছে জানিবৰ ইচ্ছা হোৱাত মই সুধিলোঁ,—“নেলাগে বাক পিছত কব, এতিয়াই কচোন বাছা কিনো কব বুজিছ ?”

বাছাই মোৰ বুকুৰ ভিতৰত সোমাই ছুইখন হাতেৰে ডিঙিটো সাবটি ধৰি কলে—“দেউতা, কাইলে আমাৰ দৰা কন্যাৰ বিয়া। মালতী সখীৰ কন্যা আৰু মোৰ দৰা। মই দৰাৰ মাক। মই পানী ভুলিবলৈ যাব লাগিব নহয়? ভাটৈ বাইয়ে কৈছে মই হেনো যাব নোৱাৰোঁ। দেউতা মই যাম দেই? মোক যাবলৈ দিবি দেই? আৰু আইক কৈ মোক নটৈ গঢ়া থাকোৱাৰ আৰু হাবডাল উলিয়াই দিয়াবি দেই? আইক কোৱাত আয়ে একো নেমাতি মূৰুলি শোৱা-ঘৰত ছুৱাৰ দি সোমাল গৈ। দেউতা, আয়ে নো কিয় খং কৰিছে? মোক দেখোন আজি নেমাতেই। দেউতা মোক কাইলৈ যাবলৈ দিবি দেই। মই যে দৰাৰ মাক। মই নগলে কেনেকৈ হব?”

হৰি হৰি! মোৰ কপালত ইও আছিল! হয়াময়, মোক শোকৰ বাটিৰ গেদনিৰিনিও খুৱাই হে এৰিলা! উঃ কি জুই! কি পোৰণি!

গোটেইখন সভ্য জগৎ বিচাৰাঁ, পাতিপাতিকৈ বিচাৰি আই, এনে-কুৱা আচৰিত অভিনৱ কোমল নিৰ্মল পবিত্ৰ আজলী নিচলী সাক্ষাৎ পুণ্য মুকতি বিধৱাৰ প্ৰতিমাধনি, এই “সৰ্ব্ব অৱতাৰৰ কাৰণ নাৰায়ণৰ” চেনেহৰ লীলাক্ষেত্ৰ এই প্ৰসিদ্ধ আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ বাহিৰে আৰু আন ঠাইত কতো নোপোৱা! নাই। প্ৰাচীন ভাৰতৰ চৰমোৎকৰ্ষ প্ৰাচীন সভ্যতাৰ অভুলনীয় গৌৰৱৰ ভাৰতীয় বাল বিধবাই আচৰিত কীৰ্ত্তি-মণ্ডিৰ স্বৰূপ।

ভগবান আই, লগত দেৱতাসকলক লৈ আহিবা, আহি চোৱাঁহি, মৰ্ত্ত্যালোকত বাপেক মাকৰ স্বজ্ঞানকৃত পাপৰ বোকা নজনা মূৰ্খা নিৰীহ নিৰ্দোষী কেচুৱা সন্তান সন্ততিয়ে কেনেকৈ নমতা-নোবোলাকৈ মনে মনে ববলৈ শিকিছে। আই ভগবান, চোৱাঁহি এই দৃষ্ট, দেখিলে, অকল দেৱতাসকলে কিয়, তুমিয়ে প্ৰভু, চকুৰ লো টুকিব লাগিব!

শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

এয়ে হে শ্যামৰ কুঞ্জ ।

সখি! এয়ে হে শ্যামৰ কুঞ্জ।
একি গল শ্ৰামে, পবি বল বাহী,
বিবহ যাতনা ভুঞ্জ।
নাহবি খোপাত সাদৰি পিছালে
সুগন্ধী মালতিপুঞ্জ।
সৌৰভৰ আশে বেঢ়ি বেঢ়ি বৃত্ত
ভ্রমবে কৰিছে গুঞ্জ।
বাধকি বাহী দি, নাহবি বুজাই,
এবিলে শ্ৰামে নিকুঞ্জ।
সখি! বাঁহীৰ লহবি, নাৰায় পাহবি,
আজিও প্রকৃতিপুঞ্জ।
ঐবিকুবাৰ বড়া।

চেন্‌চচ্ পিয়ল।

তোলাই শৰ্ম্মাৰ বিগতি।

চেন্‌চচ্ পিয়ল কৰা কাষটো বৰ টান। মই ১৮৯১ চনত এবাৰ চেন্‌চচ্ পিয়লৰ মহৰি নিগূক্ত হৈছিলোঁ। চুপাবভাইজৰ ডাঙৰীয়াই বোক কেঞাইতৰ খাতাৰ মিচিমা দীঘল বহি এখন দি বুজাই দিলে, বহিটোৰ পাত বিলাকত মোৰ “লুকব” প্রত্যেক মানুহৰে নাম, ধাম, বৰ্ম্ম, কৰ্ম্ম হেনো লেখিব লাগে। বহিটোৰ ঘৰ অৰ্থাৎ “হেভিং” দেখিয়েই মই বিচুৰ্জিত হলেঁ। “কলৈ বাওঁ গোপাল, কলৈ বাওঁ কুপাল” লগালেঁ। চুপাবভাইজৰ ডাঙৰীয়াৰ

মই চিৰাঁহি এদোৱাত আৰু কাপ এটাৰ কথা কলত মোক তেওঁ উত্তৰ দিছিল, “চৰ্কাৰৰ বৰবৰপৰা দোৱাত কলৰ নিদিয়ৈ। তোমাক ছপা কৰা লাখৰ-বাখৰ পৰণা দি গাৱঁত ভাল মানুহ পাতিছে। এই ভাল মানুহ হৰলৈকে কত জনে ভেটী-সুটী সোপা-গোজা দিয়ে; ভূমি আকৌ কাকো একো নিদিয়া কৈয়ে নাম-জলা মানুহ হল। বজাৰ কামৰ বাবে চাইটা পয়চা খৰচ কৰি দোৱাত কলম কাগজ কি নি লোৱাঁগৈ।” মই কলোঁ, “ভাঙবীয়া! মোৰ হাতত পয়চা এটাকে নাই; কৰপৰা নো দোৱাত কলৰ কাগজ কিমো? মোৰ এই কথাত চুপাৰভাইজৰ ডাঙবীয়াই কলে, “যদি তোমাৰ কি নি লবলৈ পয়চা নাই তেন্তে বাঁহৰ চুঙা এটা কাটি লাওপাত আৰু চকৰ ছাইৰে চিৰাঁহি কৰি লোৱাঁগৈ, আৰু খাপৰি এডোখৰ কাটি কলম এটা কৰাঁগৈ।” হৰি হৰি কপাল! চেন্চ পিয়ল কৰা বাবে দৰমহা যে নায়েই তাৰ উপৰিও এতিয়া মই ভোলাই শৰ্ম্মাক কপালত চুৰাচকৰ ছাই ছুৰ লগাৰে লিখন আছিল! কোনো বকমে ক ক ম চাইটা হৰক লেখিবলৈ শিকিছিলোঁ, এতিয়া তাবো ভিকাচন ভাগিৰ খুজিল দেখোন! চেন্চ পিয়ল নকৰিলেও হেনো চুপাৰভাইজৰে কিবা বোলে বিপট কৰিব। আৰু সেই বিপট কৰিলে হেনো বৰচাৰাৰে ধৰি নি ভোলাই শৰ্ম্মাক বৰবৰত সূয়াই ধৰ। বিপদত মানুহৰ হেনো বুদ্ধি বাঢ়ে। মই বুৰটো আৰু মোৰ টিকনিকোছা খেপিয়াই ভাল উপায় এটা পালোঁ। মই চুৱা-চকৰ ছাইৰ সলনি বেবৰ পূৰৈ-শাকৰ গুটিকে গুলি বাঁহৰ চুঙা এটাত ভৰাই খাপৰিৰ ভোটা কলম এটা কাটি লৈ কাৰলতিৰ তলত বহি-খন লৈ মোৰ গাৱঁলৈ, শ্ৰীবিষ্ণু! কিবা হেনো ব্লকলৈ ওলালোঁ। ছৰীয়াৰ ছৰ আপদীয়াৰ আপদ কতো কোনোকালেই নখণ্ডে। যলৈকে যাওঁ তন্তে গাৰঁৰ লৰা বুঢ়া ডেকা জীৱনী বোৱাবী গাভৰু এটাইবিলাকে বেঢ়ি বেঢ়ি সোধে “চৰকাৰৰ ঘৰে নো এইটুপিয়লখন কেলেই কৰাইছে হৌ।” মই বাকে বিহকে পালোঁ। তাকে কৈ গা সাৰিছিলোঁ। লৰাবিলাকক কৈছিলোঁ, বিবিলাক লৰাই ভালকৈ নপঢ়ে বা গৰু নাচাবে বা হাল কোৰ নাৰায় দিহঁতক মহাবাপীৰ ঘৰে ধৰি নি টপিনাত বেও মাৰিব। ডেকাবিলাকক কৈছিলোঁ, কিজানি ডেকা কানীয়াবিলাকৰ ওপৰত চৰ্কাৰৰ ঘৰে টেক্‌ছকে বহুৱাব। বুঢ়াবিলাকক কৈছিলোঁ, চৰ্কাৰৰ ঘৰে চাব খুজিছে

কানি নেখালে নো মানুহ কিমান দিন জীয়ে আৰু খালে নো কিমান দিন জীয়ে। ছোৱালীহঁতক কৈছিলোঁ, যিবোৰ ছোৱালীয়ে ভালকৈ বন্ধাবী নিশিকৈ, খোদৰ-পছলা হৈ বহি খাবলৈ বিচাৰে, ভালকৈ বোৱা-কটা বন্ধা-বঢ়া নকৰে, সেইবোৰক আমাৰ পূজ্যপাদ মহাৰাণীয়ে হেনো ধৰাই নিব। যবতে উঠি-থকা বিয়া নিদিয়া গাভৰুবিলাকক আৰু সিহঁতৰ মাক বাপেকক কৈছিলোঁ যে, যিবিলাক গাভৰুৱে শীঘ্ৰে বিয়া নোদোমায় সেইবিলাকক চৰ্কাৰৰ ঘৰে ধৰি ধৰি নি চিপাহীবিলাকক বিয়া দিব। মোৰ এইবিলাক কথাত কোনে কি কৈছিল, কোনে কি উত্তৰ দিছিল, মোৰ ভালকৈ মনত নাই। কিন্তু এটা মহৎ উপকাৰ হলে হৈছিল আৰু সেই উপকাৰত মই ভোলাই শৰ্ম্মীৰ এফেৰা লাভো হৈছিল। মই গাৱঁত, শ্ৰীবিষ্ণু! ব্লকত সোমাই মানুহ গণিবলৈ বা বহিত লেখিবলৈ ধৰা দিনবেপৰা ভালেমান গাভৰু, চিপাহীয়ে ধৰি নিয়া ভয়তে, বিয়া হবলৈ ধৰিলে আৰু মইও সেই এত্যেকখন বিয়ালৈকে নিমন্ত্ৰণ পাই পেট ভৰাই ভৰাই জলপান আৰু দক্ষিণা এগাল ভালকৈয়ে পাইছিলোঁ। আন বায়ুগৰু ভাকৰীয়া দক্ষিণা দিলেও মোক হলে এফেৰি বেছি বেছিকৈ দিছিল; আৰু ছোৱালীৰ মাকহঁতে মোক সিহঁতৰ ছোৱালীবিলাকক বহিত বিবাহিতা লেখিবলৈ তলে তলে খাটিছিল। মই এইদৰে নানানু খেচালত সহিও অৱশেষত চেনচচ পিয়লৰ কাম আৰম্ভ কৰিলোঁ। ইঘৰ-সিঘৰকৈ কুৰিবলৈ ধৰিলোঁ। এই কামটোতো এই আপদীয়াক আপদে নেৰিলে। প্ৰথমতে মানুহটো আৰু মানুহজনীয়ে প্ৰতি নাম লিখিব লগাত পাবিলোঁ। কেৱে আচল নাম নকয়। কোনোৱে বা সোঁৱৰণীৰ নামটোকেহে কয়। কোনোৱে উপলুঙা নাম এটাকে কয়। গিৰিয়েকৰ নামটো ঘৈণীয়েকে নকয়, ঘৈণীয়েকৰ নামটো গিৰিয়েকে কব নোখোজে; কিয়নো, আমাৰ দেশত দস্তৰ আছে, গিৰিয়েকে ঘৈণীয়েকৰ, ঘৈণীয়েকে গিৰিয়েকৰ নাম কাঢ়িব নেপায়। কোনো বকমে দণ্ড খৰিয়াল কৰি আৰু-ভাক সুধি-পুছি নামবিলাক লোখিলোঁ। তাৰ পাছত এঘৰলৈ গলোঁ, তাত এটা তিনি মহীয়া কেচুৱা লৰা আছিল। আনবিলাকৰ দৰে তাৰো নাম ধাৰ সকলোবিলাক লেখিলোঁ। যেতিয়া তাৰ ব্যৱসায় অৰ্থাৎ সি কি কৰি ধাৰ সুধিব লগাত পৰিলোঁ, তেতিয়া

তাৰ বাপেকে কলে “হেৰ বলিয়া ! সি নো কি কৰি খায় তাকো নেজান নে ? তাকো আকৌ কব লাগে নে ? সি মাকৰ পিয়াহ খায় ।” মই এতিয়া এই কেচুৱা লৰাটোৰ ব্যৱসায় লেখিব লগায়। হোৱাত বিবুধিত পৰিলোঁ । কিনো লেখিম ? সি লৰা মানুহ, হাল কোৰ মাৰিবও নোৱাৰে । নিয়মাবলী খনো ভালকৈ পঢ়ি চাই বুজি লবলৈকে আমাৰ বাপুৰ বিদ্যা ভৰ্ণেবচ । তাৰি চিন্তি লেখি থলোঁ,— “মাকৰ পিয়াহ খায় ।” কোনোমতে এইবাৰ এই বিপদৰপৰা সাৰিলোঁ । আন এঘৰলৈ গলোঁ ; তাত দেখোঁ যে এজনী আটৈগয়ে অমুক বাগিছাৰ অমুক চাহাবে বখা অসমীয়া মেম আছে । তাই চাহাবে দি থৈ যোৱা টকা-সিকা ভাঙি মাটি বৃত্তি চলাই খায় । তাইৰ নাম ধাম এইসোপা ঠিক-ঠাককৈ লেখিলোঁ ; কিন্তু যেতিয়া তাইৰ জাতি আৰু ধৰ্মৰ কথা শুধিলোঁ, তাই কলে তাইৰ জাত ছুটিয়া, ধৰ্ম হিন্দু ! সৰ্কনাশ ! চাহাবে বখা তিকতা যদি হিন্দু হৈয়ে থাকিব লাগিল তেন্তে আৰু এই সনাতন হিন্দুধৰ্মৰ থাকিল কিটো ? মই ভাবিচিন্তি তাইৰ ধৰ্ম আৰু জাতিৰ ঘৰত তাই নজনাকৈ লেখি থলোঁ “অমুক বাগিছাৰ অমুক চাহাবে বখা মেম, জাতিভ্ৰষ্ট ষ্টিয়ান” । ইয়াৰ পাছৰ ঘৰত হে মোৰ আৰু বিলাই-বিপাক্তিৰ ঠাই নোহোৱা হল । সেই ঘৰত এজনী বুঢ়ী মাকৰ লগত তিনিজনী দশ হৈ থকা অথচ আৰ্বৈয়ে ছোৱালী পালোঁ । সিহঁতক এজনী এজনীক এইবিলাক প্ৰশ্ন কৰিছিলোঁ ।

(১) তোৰ নাম কি ? (২) বাপেৰ নাম কি ? (৩) মাবৰ নাম কি ? (৪) তোৰ ধৰ্ম কি ? (৫) জাত কি ? (৬) কত উপজিছিলি ? (৭) ক্ৰি কৰি খায় ? (৮) বিয়া হৈছে নে ? (৯) তোৰ হাহ কেইটা ? (১০) পাব কেইটা ? (১১) ছাগলী কেইজনী ? (১২) কেইজনী খীবাৱ ? (১৩) গৰু কেইটা ? (১৪) সেই গৰুৰ ভিতৰত গাই কেইজনী ? (১৫) হালোৱা কেইটা ? (১৬) দমৰা কেইটা ? (১৭) চেউৰী কেইজনী ? (১৮) পোৱালি কেইটা ? (১৯) তই তাত বৰ নে ? (২০) সৰু হতাৰ কাপোৰ বৰ পাব নে ? (২১) ভালকৈ ফুল বাছিব জান নে ? (২২) তোক টকা দিছিল নে ? (২৩) তোৰ আই ওলাইছিল নে ? (২৪) তোৰ অৰ হৈছিল নে ? (২৫) বুৰব বিব হৈছিল নে ? (২৬) দাঁতৰ বিব হৈছিল নে ? (২৭) দাঁত সৰিছে নে ?

সিহঁতে এইবিলাক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কোনো বকমে ধৈৰ্য্য ধৰি দিলে । শেহত আহিল সিহঁতৰ বয়স কি সুধিবৰ পাল । সিহঁত তিনিউজনীয়ে সিহঁতৰ বয়স লুকাই তাকৰ তাকৰ কৰি কলে । সিহঁতে কোৱামতে মোৰ বিশ্বাস নহল । ইফালে চুপাৰভাইজৰ ডাঙবীয়াদেৱে কৈ পাঠাইছে, সকলো বিলাক কথা শুদ্ধকৈ লেখিবলৈ ? কি কৰিম ? ভাবি চিন্তি উপায় এটা পালে । মোৰ বোবা কিনা বেচা আৰু ঘোৰাত উঠা একেবাৰ অভ্যাস আছিল । মোৰ মনত পৰিল, বোৰাৰ বয়স দাঁত চাই স্থিৰ কৰে । তেন্তে মামুহৰ বয়স নো কেলেই দাঁত চাই থিৰ কৰিব নোৱাৰিম । এই ভাবি মই সিহঁতক সিহঁতৰ বয়স বুজিবলৈ মুখ-মেগি দাঁত কেইটা দেখুৱাবলৈ কলে । কোৱা মাত্ৰকে সিহঁতৰ আগবেপৰা উঠি থকা ষণ্ডে মূৰৰ চুলি পালেগৈ । বুঢ়ীজনীয়ে ধপহ কৰে কলে “হেৰ আইটাইঁত এই অহোবলিয়াটোক ভালকৈ এশিকনি দিও, সোতাটো লৈ আহইক ।” সোতাৰ নাম শুনিয়েই “ভয়ত ভগৱন্ত পলায়, কিললৈ বাসুদেৱ ডৰাই” কৰি কিবা বোলে ঝৈধৰক চিন্তি ভিৰাই ধৰি লব মাৰি হে বন্ধা পৰিলে । সেইদেখিহে কওঁ ডাঙবীয়াসকল ! চেনচৰ মহৰি হোৱা কামটো বৰ টান ।

ত্ৰিভোলাই শৰ্মা ।

১৮৯১ চনৰ চেনচৰ ইনিউমবেটৰ ।

প্ৰাণৰ দৰাটি ।

হাঁহি চায় কোনে ! অই লাহৰী তৰাটি !

বুকুত খেলিছে আজি আনন্দৰ ঢৌ ।

আহিব লাগিছে জোন, পালেহি নে নৌ ?

ভুকি মাৰিছে হাঁহি প্ৰাণৰ দৰাটি ।

ত্ৰিচন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা ।

বিলাতৰ কথা ।

ডনেৰা (Dunera) জাহাজেদি বিলাতলৈ যোৱাৰ কথা কেতিয়াও নেপাহৰোঁ। ৩ চেপ্টেম্বৰ ১৮৯৫ চন মঙ্গলবাৰ আছিল। সোমবাৰে ৰাতি দুজন বজুৰ লগত ঘৰৰ নিজৰ মানুহৰপৰা বিদায় লৈ জাহাজত উঠিবলৈ গলোঁ। নিশা, জাহাজত ৫ইলৰ চুট পিন্ধা এজন আদহীয়া বয়সৰ “দাবিৱালা” শকত বৃটিচ খালাচীয়ে আমাক ফিবিকা দিমা পুৱা আহিবলৈ কলে, জাহাজ পলাব জোৱাৰ ভাটাৰ খোলমালত নিশা যাব নোৱাৰিব দেখি। এনেবোৰ বৃটিচ খালাচী প্ৰায়ে—মোটা আদহীয়া “দাবিৱালা” হয়—ইহঁতক quarter master (কোয়াৰ্টাৰ মাষ্টাৰ) কয়। ইহঁত সাধাৰণ খালাচীতকৈ ওখ খাপৰ। সি বাক যি হওক—আমি আমাৰ বহা ভবানীপুৰৰ ১নং জেলিয়া পাড়া বোৰ্ডলৈ আকৌ উভতি আহিলোঁ। সেই ৰাতি শুই থাকি পুৱা দহমান বজাত আকৌ জাহাজলৈ গলোঁ। এইবাৰ জাহাজ মানুহেৰে ভৰা, জাহাজৰ বিষয়াসকল আৰু চাকৰ-নাকৰ ইত্যাদি বৰ ব্যস্ত, ৰাজীসকলে বন্ধ বান্ধুৰপৰা বিদায় লোৱা, কোনোৱে কন্দা কোনোৱে চকু মোহৰা ইত্যাদি বিদায়ৰ লগৰীয়াবোৰ দেখিলোঁ। আমাৰ লগত যি দুজন বন্ধু গৈছিল তেওঁলোকৰপৰা আমি বিদায় ললোঁ। আন চাৰিজন ভাৰতবৰ্ষীয় লৰাৰ বন্ধু বান্ধুৱেও তেওঁলোকৰ বন্ধুৰপৰা বিদায় ললে। জাহাজ একমান বজাত এৰিলে। নিজৰ মাতৃভূমি এৰি অচিনাকী ঠাইলৈ যাবলৈ আৰম্ভ কৰিলোঁ। সেই দিনা ৪ মান বজাত গৈ বোটানিকেল গাৰ্ডেনৰ কিছু দক্ষিণে জাহাজ লঙ্গৰ পেগালে। ৰাতি তাতে থাকিলোঁ। ঘৰৰ ইমান ওচৰত লঙ্গৰ পোলোৱাত আমাৰ বেয়া লাগিল। দুৰ দেশলৈ যেতিয়া যাবলৈ ওলাইছোঁৱেই অলপ দুৰৈত গৈ লঙ্গৰ পেলা,—ইমান ওচৰত অথচ কিমান দুৰৈত! সেইখিনি সময়ত আন চাৰিজন ভাৰতবৰ্ষীয় সহযাত্ৰীৰে সৈতে চিনাকী হৈ ললোঁ—তাৰে ভিতৰত এজনক এই বিলাত যাত্ৰা সম্বন্ধেই দুদিন এদিন দেখা কৰিছিলোঁও। খ্ৰীযুত যোগেন পালৰ ককায়েক এজন যাত্ৰাজলৈকে তেওঁৰ লগত গৈছিল। আমি ছয়োজনে অলপ অলপ কথা পাতিবলৈ আৰম্ভ কৰিলোঁ;—

আমি ইয়াৰ পূৰ্বে এয়াৰ সমুদ্ৰ-যাত্ৰা কৰিছিলোঁ। কলিকতাৰপৰা বোম্বাইলৈ এই যাত্ৰাত এমাহ লাগিছিল ; কিয়নো, তাৰতবৰ্ষীয় পূৰ্ব আৰু পশ্চিম সমুদ্ৰতীৰৰ প্ৰায় প্ৰত্যেক ঠাইতে আৰু লক্ষ্যৰ তিনিখন ঠাইত জাহাজ বৈছিল, সেইগুণে এমাহ লাগিছিল ; সেইদেখি এইবাৰ আন আন সহ-যাত্ৰীক অলপ যেন অহঙ্কাৰেৰে গৈতে এই বিষয় জনালোঁ। তাৰ পাছ দিনা আমি পুৱা উঠি দেখিলোঁ জাহাজ সশব্দে গভীৰভাৱে পানী ঠেলি নিজৰ বাট কৰি সমুদ্ৰৰ পিনে ছুটিব লাগিছে। গঙ্গা লাহে লাহে বহল হৈ আহিবলৈ ধৰিছে, পাৰ দেখা নেযায় নেযায় হৈছে। অলপ পৰৰ পাছত যিখিনি পাৰ দেখা গৈছিল তাকে নেদেখা হ'ল। অপাৰ সমুদ্ৰ। আমাৰ নিজৰ ডেক-মাচিয়াত বহি থাকোঁতে দেখিলোঁ যে জাহাজখন ঢুলিছে, ওপৰ তল কৰিছে, অলপ see-sawৰ (চি চ) দৰে ঢুলিছে। গাটো কিবা একৰকম কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ অলপ আগেয়েই সুন্দৰৰূপে পেটপূজা কৰি আহিছিলোঁ। গাটো কেনেবা-কেনেবা কৰিবলৈ ধৰিলে। সেইদেখি তললৈ গৈ মুখ-হাত ধোৱা ঠাইত (Lavatory লেভেটবি) অলপ বত্ৰিয়ালোঁ। তাৰ পাছত ভালকৈয়ে বাতি আহিবলৈ ধৰিলে। শেহত ওপৰৰ ডেকলৈ আহি সগৰ্কে আকৌ ডেক-মাচিয়াত বহিলোঁ গৈ। কিন্তু পূৰ্ব বেচি পৰ নেথাকিল। আন আন সহযাত্ৰীবো মুখত প্ৰায় আমাৰ দৰেই কেনেবা-কেনেবি ভাব দেখিলোঁ। জাহাজ বৰকৈ দোলা হেন লগাত পাটীত গৈ শুলোঁ ;—আকৌ কেবাবমান বত্ৰিয়াইছিলোঁ অৱশ্যে। এইয়া গল sea-sicknessৰ অৰ্থাৎ সামুদ্ৰিক নৰীয়াৰ গাল। মাত্ৰাজলৈকে আমাৰ শৰীৰ ভাল নাছিল,—জ্বৰ আৰু গাত খহ হৈ কষ্ট পাইছিলোঁ। জাহাজত ভাত্তৰখানা আছে, সেইদেখি নৰীয়া হোৱাৰ অনুবিধা এৰি আন একো অনুবিধা আমাৰ হোৱা নাছিল। আপোনাৰ পাঠক পাঠিকা সকলক কওঁ যে সামুদ্ৰিক নৰীয়া হলে জ্বৰ খহ নহয়—আমাৰ শৰীৰৰ দোষৰ গুণেই এই জ্বৰ খহ হৈছিল, সমুদ্ৰৰ দোষ নহয়। সমুদ্ৰৰ দোষ বাতি হোৱা, মূৰ ঘূৰুৱা, মন কেনেবা-কেনেবি কৰা, বন্ধ বাস্তবৰ লগত কথা কবলৈ মন নোযোৱা, ইত্যাদি। এই সামুদ্ৰিক নৰীয়া দু দিন তিন দিনৰ বেছি নেথাকে।

মাত্ৰাচত প্ৰথম জাহাজ বন। এই মাত্ৰাচ বন্দৰত জাহাজ বত লাগে সেই
 জোখৰ সমুদ্ৰ বৰ উদ্ভাৱন ("rough"), নাৱবিয়াবোৰে ভয় (dangerous)
 ঠাই বুলি কয়। সেইদেখি "পাইলট" আহি জাহাজত উঠি জাহাজক
 সমুদ্ৰবপৰা বন্দৰলৈ লৈ যায়। "পাইলট" বোলাত আমাৰ জাহাজৰ আবি-
 কাটিকে বুজক, বিভিন্ন মাধোন এই, পাইলটগোৰ শিক্ষিত আৰু ইউৰোপীয় ;
 সেইদেখি সিহঁতৰ দৰমহাও বেছি। কলিকতাৰপৰাও জাহাজ পাইলটে লৈ
 যায়—গলা এৰি সমুদ্ৰৰ দুখৰ ওচৰত জাহাজক নিৰাপদে লৈ নৈ নাৰি
 যায়। এই পাইলটৰ হাতত বহুতে চিঠি দিয়ে, সি কলিকতালৈ আহি ডাকত
 দিয়েহি। এতিয়া আমাক মাত্ৰাচ বন্দৰলৈ পাইলটে লৈ গল। মাত্ৰাচ
 চাবলগীয়া ঠাই। তালৈ আজিকালি অৱশ্যে বেলেবে বাব পাবি, ভেতিয়া বেল
 নাছিল। জাহাজবপৰা মাত্ৰাচৰ হাইকোর্ট বৰ সুন্দৰ দেখি। ওপৰৰ "ডোম"
 ঘোৰ (dome) সোণ বৰণীয়া ; এই হাইকোর্টেই জাহাজবপৰা আটাইবে
 চকুত পৰে। ইয়াৰ পূৰ্বে মাত্ৰাচত জাহাজবপৰা নাৰি এৰাতি আছিলেঁ।
 এইবাৰ আন আন বন্ধুসকলৰ লগত, গা বোৱা ধকাৰ নিমিত্তে, চহৰ চাবলৈ
 নামিব নোৱাৰাত অলপ দুখিত হৈছিলেঁ,। মাত্ৰাচৰ বৰ্ণনা দি এই চিঠি
 নবঢ়াওঁ। যিবাৰ মাত্ৰাচত নামিছিলেঁ। সি বহুত দিনৰ আগৰ কথা। ১৮২৫
 চনৰ জানুৱাৰী মাহ। সেই কথা এতিয়া ভালকৈ মনত নাই। সেইবাৰ গৈ
 মাত্ৰাচৰ ব্ৰান্স-সমাজৰ মানুহৰ লগতেই বেছি ভাগ দেখা কৰিছিলেঁ;—তেওঁ-
 লোক বৰ ভয়, আৰু তেওঁলোকে ইংৰাজী কোৱাত মনত হয় যেন সংকৃত হে
 কৈছে। ইংৰাজী কোৱাত তেওঁলোক বৰ পাৰ্গত, বৰ খবকৈ ইংৰাজী কয়। তাৰ
 গাৰোৱান, চাকৰ-বাকৰবোৰেও ইংৰাজী কয়—অৱশ্যে (broken English)
 শুদ্ধ ব্যাকৰণ নিৰ্দোষ ইংৰাজী নহয়। তথাপি আমি বড় আৰু আসাম
 দেখৰপৰা গৈ তেনেঘোৰ মানুহে ইংৰাজী কোৱা দেখি অলপ আচৰিত
 হেন পাওঁ। ই এটা শিক্ষাও। এ,গোৰ শ্ৰেণীৰ মানুহে ইংৰাজী কোৱাৰ মানে
 বোধকৰেঁ। ব্ৰিটিচসকলে হিন্দুস্থানী কৰলৈ যিমান সহজ পায় আৰু যিমান
 শিকিব পাৰে বা লাগে, তেলেও কি তামিল তেনে নেপায় ; সেইদেখি মহ-
 ন্দৰ ওচৰলৈ পৰুত মাহে দেখি মহান্দ পৰুতৰ ওচৰলৈ যাবৰ উদাহৰণৰ
 বৰণৰ্তী হৈ সিহঁতেই বাধ্য হৈ ছুখীয়াৰ ছুখী অৱহাৰে ইংৰাজী শিকে আৰু

কয়। অথবা আৰু এটি কাৰণে মনত হ'ব যে খৃষ্টীয় মিচনেৰীসকলে মাদ্ৰাচত যিমান শিচ পাইছে আন ঠাইত সিমান শিচ পোৱা নাই; বহুত দিনবেগবা খৃষ্টধৰ্মৰ বস আৱাহন কৰাও সিহঁতৰ ইংৰাজী শিকাৰ আৰু কোৱাৰ কাৰণ হ'ব পাৰে। আৰু মাদ্ৰাজত ইংৰাজৰ বসতি বহু কালৰ আগৰপৰা। সি বাক যি হওক; মাদ্ৰাজী গাবোৱান, চাকৰ-বাকৰ আৰু সেই শ্ৰেণীৰ মানুহে কলিকতা কি বোম্বাইৰ সেই শ্ৰেণীৰ মানুহতকৈ ইংৰাজী বেছি কয়। মাদ্ৰাজ চহৰৰ এডোখৰ ঠাইক যি ডোখৰত দেশী মানুহ সবহ ভাগ থাকে Black Town (কলা চহৰ) কয় তেন্তে আমি ব'ব দুখিত হ'লোঁ। Black আৰু White কথা দুটা বহুতো গোলমালৰ মূল।

আমাৰ ভাষাজে মাদ্ৰাজ ছাব পিছ দিনা এৰিলে। ইয়াত বহুত নতুন মানুহ জাহাজত উঠিল আৰু কিছু নাছিল। যোগেন পালৰ ককায়েকো ইয়াতে নাছিল। আমি এতিয়া পাঁচজন হ'লোঁ। আমি বেলেগ বেলেগ কেবিনত আছিলোঁ; Steward ষ্টুৱাৰ্ডক কৈ আমি পাৰ্টোজন একেটা কেবিনলৈ আহিলোঁ। সৌভাগ্যবশতঃ সাতখন বিছানা থকা এটা কেবিন সেই জাহাজত আছিল, প্ৰায়ে জাহাজত ইমান ডাঙৰ কেবিন নাথাকে। আমি পাঁচজন একেলগ হ'ব পৰাত ব'ব বং পালোঁ।

শ্ৰীজ্ঞানদাতিৰাম বৰুৱা।

অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা।

(৩)

গৌৰীপুৰীয়া সভাৰ সভাপতি পদ্মবাবুৱে কয়,—“আসামবাসী অনেকৰ ইচ্ছা গোৱালপাড়া জেলায় অসমীয় ভাষা প্ৰবৰ্ত্তিত হয়। তাহাদেৰ প্ৰধানতঃ এই মত যে, (১) গোৱালপাড়াৰ অধিকাংশ লোক অসমীয় ভাষাই ব্যৱহাৰ কৰে; (২) এই জেলাৰ লোক প্ৰায়শঃ মহাপুৰুষীয়া, জতএব অসমীয় ভাষা না শিখিলে ধৰ্মপ্ৰবৰ্ত্তক শত্ৰুদেৱ প্ৰভৃতিৰ গ্ৰহ

পাঠেৰ অনুবিলা হইবে। ঊহাদেৰ এই হেতুঘৰেৰ প্ৰথমটি সেন্সাস্ টেবেল্ ঘৰা সমৰ্থিত হয় না। ১৯০১ সালেৰ সেন্সাসে গোৱালপাড়াৰ ১০,০০০ জন মধ্যে ৬,৯২৬ জন বঙ্গভাষা, ২,০৪৬ জন মাত্ৰ অসমীয়া ভাষা, ২৭৯ জন হিন্দীভাষা এবং অবশিষ্ট কাছাড়ী গাৰো বাতা ইত্যাদিৰ ভাষা বলে। দ্বিতীয় হেতুবাদ সম্বন্ধে এই বলিতে পাৰি যে, শঙ্কৰদেবাদি বচিত ঘোষা প্ৰত্ৰুতি পড়িয়া বুঝিবাৰ নিমিত্ত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰবৰ্ত্তন অনাবশ্যক।.....বঙ্গলা লেখাপড়া জানিলেই উল্ল অনায়াসে বোধগম্য হইয়া থাকে। অপিচ যখন প্ৰথম অসমীয়াভাষা কামৰূপ জেলাৰ প্ৰবৰ্ত্তিত হয়, তখন ঐ জেলাৰ বহুসংখ্যক লোক উহাতে আপত্তি কৰিয়াছিল।.....কামৰূপেৰ সাধাৰণ লোক অনেকে আজিও কাশীৰাম দাসেৰ মহাভাৰত ও কুন্তিবাসেৰ বামাংশ পড়িয়া থাকে !”

বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ৰ এই কথাৰ সম্পৰ্কে প্ৰথমতে আমি কওঁ যে গুৱালপাৰৰ লোকসংখ্যা ১০,০০০ জনৰ ভিতৰত ৬৯২৬ জনে বঙ্গভাষা কোৱা সম্পৰ্কে আমাৰ সন্দেহ আছে। কেনেকৈ কওঁ,—গুৱালপাৰৰ অসমীয়া ভাষাটো বঙ্গলাভাষাৰে কিছুদূৰ মিহলি। দাতি-কাৰবীয়া ঠাইত যেনে হয় ঠিক তেনেকুৱাই তাত হৈছে। গুৱালপাৰ জিলা ভালেমান দিন বঙ্গদেশৰ নবাবৰ তলতীয়া হৈ থাকাত, আৰু বঙ্গদেশীয়সকলে তাত চাকৰি ব্যৱসায় আদি কৰিবলৈ আহি থকা বাবে তাৰ ভাষাত বঙ্গলাভাষাৰ সবহকৈ পোহ পৰিছে ; কিন্তু আচলতে সি অসমীয়া ভাষা,—অৱশ্যে অলপমান বিকৃত। গুৱালপাৰত বঙ্গালী মানুহৰ প্ৰভাৱ অলপ বেছি দেখি তাৰ অধিবাসী অসমীয়াবিলাকে “ফেস্যান”ৰ বশবৰ্ত্তী হৈ নিজৰ অসমীয়া মাতৃভাষাটো সংকোচ কৰি ঢাকি থৈ বঙ্গলাভাষাভাষী বুলি নিজক চিনাকি দিয়াটো অনেক সময়ত দেখা যায়। আৰু ভাল মানুহক দেখা-দেখি তলৰ শ্ৰেণীৰ অনেকেও সেই “ফেস্যানতে” চলিছে। গুৱালপাৰৰ তলৰ শ্ৰেণীৰ অনেক মানুহে বাস্তবিক পক্ষত ভালকৈ নাজানেই যে তেওঁলোকৰ মাতৃভাষাটো অসমীয়া নে বঙ্গালী। সেই ঠাই নিবাসী বঙ্গালী বাবুসকলে সেই ভাষাক বঙ্গলা বুলি কৈছে, আৰু বঙ্গালীৰ “ফেস্যানত” চলা অসমীয়া কোনো

কোনো ভালমানুষহেও সেই কথাকে সমর্থন কৰা দেখি তেওঁলোকৰ এটা অন্ধবিশ্বাস আৰু (self-deception) আত্মপ্রত্যাৰণা হৈ গৈছে যে তেওঁলোকৰ ভাষাটো বঙ্গলা। এনেকুৱা কাৰণৰ নিমিত্তে হে সবহভাগ গুৱালপৰীয়াই নিজৰ মাতৃভাষা বঙ্গলা বুলি চেন্‌চত লেখাই দিছে বুলি আমাৰ ধাৰণা। যি যি কাৰণৰ বাবে বংপুৰ দিনাজপুৰৰ বিকৃত অসমীয়া ভাষা বঙ্গলা-ভাষাৰ পেটত সোমাল, তেনেকুৱা কোনো কোনো কাৰণৰ নিমিত্তেই গুৱালপৰীয়া মাত্ৰ বঙ্গলাভাষাৰ গবাহৰ ফালে ঢালি লোৱা বিপদত পৰিছে। শিক্ষাৰ লগে লগে গুৱালপৰীয়া অসমীয়াসকলৰ যেতিয়া আত্মসম্মান বাঢ়ি আহিব, (অনেক শিক্ষিত গুৱালপৰীয়াৰ বাঢ়িছেও) তেতিয়া তেওঁলোক নিজৰ মাতৃৰ কোলালৈ নিশ্চয় লবি আহিব, আৰু তেতিয়া তেওঁলোকে মাতৃভাষা কৈ মাতৃভাষা আলচ কৰি নিজক গোঁবলান্ধিত বিবেচনা কৰিব। আমি ভবিষ্যৎবাণী কৰিব পাৰোঁ,—আমাৰ বঙ্গালী বন্ধু-সকল কিছুদিনৰ মূৰত গুৱালপাৰৰ বিষয়তো নিৰাশ হব। “দ্বিতীয় হেতুবাদ সংস্কৰ্ণে” যদি বিদ্যাবিনোদে ইয়াকে কব পাৰে “যে শঙ্কৰদেবাদি ৰচিত ধোষা প্ৰভৃতি পড়িয়া বুকিবাৰ নিমিত্ত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰবৰ্ত্তন অনাবশ্যক ; বাঙ্গলা লেখাপড়া জানিলেই উহা অনায়াসে বোধগম্য হইয়া থাকে ;” আৰু “কামৰূপেৰ সাধাৰণ লোকে অনেকে আজিও কালীৰাম দাসেৰ মহাভাৰত ও কৃষ্ণবাসেৰ বামাঙ্গণ পড়িয়া থাকে ;” তেনেহলে গুৱালপাৰত বঙ্গলাভাষা চলোৱাটোও উচিত নহয় ; কাৰণ অসমীয়া ভাষা চলা কামৰূপত যেনেকৈ বঙ্গলা নপঢ়িও বুজিব পাৰি, বঙ্গলা চলা গুৱালপাৰত তেনেকৈ অসমীয়া নপঢ়িও বুজিব পাৰি। এইটো ক্ষেত্ৰতথৰ সাধাৰণ নিয়ম। কিন্তু ইয়াৰ ভিতৰতে এটা কথা আছে ; যদি সংস্কৃতমূলক কোনো ভাষাৰ ধৰ্ম্মসম্বন্ধীয় পুৰণি পুৰি সংস্কৃতমূলক আন ভাষা-ভাষীসকলে বুজিব পাৰে, তেন্তে যে সেই দুই ভাষা একে হল এনেটো সিদ্ধান্তলৈ যাবলৈ আমি টান পাওঁ। তুলসীদাসৰ হিন্দী কোল বঙ্গালীয়ে বুজিব নোৱাৰে ? তেনেহলে হিন্দী আৰু বঙ্গলাভাষা একে বোলা ; আৰু হিন্দী-ভাষাৰ ঠাইত হিন্দী নচলি বঙ্গলা চলিলেই হল বোলা।

“মুখমে বাজ পড়ু,

হুঃখমে বলিহাৰী বাই ।

আয়স্যা হুঃখ আওয়ে

যো ষড়ি ষড়ি হৰি নাম সোঁৱাই ।”

উদাহৰণ স্বৰূপে ভুলসীদাসৰপৰা দিয়া এই কেইকাকি বঙ্গদেশৰ কোন বঙ্গালীয়ে মুৰ্জিব কোৱাচোন ? যদি বুলে, তেন্তে বঙ্গদেশত বঙ্গলা নচলি হিন্দী চলিলেই দেখোন হয় ? বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে কি বোলে ?

“অপিচ যখন প্ৰথম আসামীভাষা কামৰূপ জেলায় প্ৰবৰ্ত্তিত হয়, তখন ঐ জেলাৰ বহুসংখ্যক লোক উহাতে আপত্তি কৰিয়াছিল।” বেনেটক ভাৰতবৰ্ষত “লকেল্ চেল্ফ্ গৰ্ণমেন্ট” চলাবলৈ প্ৰস্তাৱ হওঁতে, আৰু বৰলাট আৰু সকলাটৰ সভাত প্ৰজাৰ ঘাৰাই নিৰ্ৰীচিৎ প্ৰতিনিধিব ক্ষমতা দিবৰ সময়ত কোনো কোনো সম্প্ৰদায়ৰ বৰমূৰীয়া মুখ্য মানুহে কোনো প্ৰেণীৰ অতিচাৰ মন্তাৱলম্বীসকলৰ উচটনিত তাৰ বিৰুদ্ধে কৈছিল, লেখিছিল, আৰু লাটচাহাবৰ ওচৰত দৰখাস্ত দিছিল, কিন্তু সেই আপত্তি অগ্ৰাহ হৈ যেতিয়া সেই অধিকাৰ প্ৰজাক দিয়া হল তেতিয়া আগেয়ে আপত্তি কৰোঁতাসকলে আনৰ আগেয়ে লবি নিৰ্ৰীচিৎ হবলৈ ওলাল, আৰু সেই অধিকাৰৰ অৰ্থে খোৱা-কামোৰা লগাই দি “ধকুৱা পাত কাটিবলৈ গল, নিধকুৱাই মাটিতে কামুৰিলে” কৰিলে। কামৰূপতো সেইদৰে অসমীয়াভাষা বিৰোধী বঙ্গালীৰ উচটনিত “বহু-সংখ্যক লোকে” অসমীয়া ভাষা কামৰূপত চলাবলৈ কৰা প্ৰস্তাৱত আপত্তি কৰাটোত আশ্চৰ্য্য কি ? গুৱালপাৰতো এতিয়া সেয়েই হৈছে। কামৰূপত বেনেটক এতিয়া ভেনে ভাবৰ মানুহ নাইকিয়া হল, আত্মসন্মান বুলি আৰু ধকা মানুহে বেনেটক সেই প্ৰেণীৰ মাগহৰ ঠাই ললে। গুৱালপাৰতো কিছুদিনৰ পিছত সেয়ে হব। কলিকতাৰ বটতলাৰ ছাপাখানাৰ ক্ৰপাত কানীদাস কুজিবাস সভা হোৱা বাবে হে আসামত সেই পুথিৰ ইমান প্ৰচাৰ বাঢ়িছিল, বঙ্গলা আৰু অসমীয়া ভাষা একে হোৱাৰ সি প্ৰমাণ নহয়। অসমীয়া বাবায়ন মহাভাৰত ছাপা হৈ নোলোৱা বাবে আৰু সাতীপতীয়া পুথি হুত্ৰাপ্য আৰু নবন হোৱা বাবে হে কানীদাসৰ মহাভাৰত আৰু

কৃত্তিবাসৰ বামাৱশে আসামত টিবিগছিলাবটল পাইছিল। সস্তা ছাপা-খানাৰ সহায়ত কেনেকৈ অতি অলপ কালৰ ভিতৰতে পুথি কিতাপ প্ৰচাৰিত হৈ পৰে, সেইটোও কাৰবাক বুজাই দিব লাগিব নে ? বট-ভলাৰ বামাৱশৰ দৰে যদি তুলসীদাসৰ বামাৱশ সেই সময়ত বঙ্গলা আধৰেবে ছাপা হৈ খনে আছিল, তিনিসিকি বেচত বিক্ৰি হলেহেঁতেন আৰু সেই কিতাপৰ “চালান” যদি আসামলৈ গলেহেঁতেন, তেন্তে সিও আসামৰ ঘৰে ঘৰে সোমাই কৃত্তিবাসলৈ যে বাট মাৰি থৈ দিলেহেঁতেন সেইটো নিশ্চয়। শব্দবদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ সময়ত তেওঁলোকৰ বচনাইদি আসামত হিন্দীভাষা আৰু ব্ৰজবুলি ভাষাৰ শব্দ বিস্তৰ সোমাই-ছিল ; সেইদেৱি তুলসীদাসৰ বামাৱশ, কৃত্তিবাসৰ বামাৱশ আৰু কাশী-দাসৰ মহাভাৰতৰ দৰে আসামত চলিব বাটত বেছি জেঙা নাভিলেই।

“বঙ্গভাষা পূৰ্বে আসামেৰ পাৰ্কৃত্য জাতি সমূহেৰ মধ্যেও প্ৰচলিত ছিল ; কাছাড়েৰ পাৰ্কৃত্য প্ৰদেশে, গাবোপাহাড়ে, মণিপুৰে, ও লুসাই পাহাড়ে বঙ্গভাষাই চলিত।” “পূৰ্বে” শব্দটোৰ মানে কি ? কেতিয়া ? আসামত বঙ্গলা ভাষা বলেৰে চলোৱাদি সেইবোৰ ঠাইত চলোৱা বাবেই ধৰ্ম্মতঃ তাত বঙ্গলা ভাষা চলিবৰ অধিকাৰ “বাহাল” হল নে কি ? মণি-পুৰীয়াৰ, গাবোৰ, লুচাইৰ মাজুভাষা বঙ্গভাষা নে কি ? সঁচাসঁচিকৈ আমি বঙ্গভাষাৰ এই নতুন “স্যাৰ নাইট” সকলৰ গঢ়-গতি দেখি আচৰিত মানিছোঁ। এনে বিধৰ কথাৰ উত্তৰ নাই।

সভাপতি বিদ্যাৰিনোদৰ অভিভাষণৰপৰা আৰু এডোখৰ তুলি দিওঁ ;—
“আসামে বঙ্গভাষা প্ৰচলিত না হওৱাতে আসামে আৰু একটা গুৰুতৰ কৃতিৰ কাৰণ ঘটিলে। বঙ্গভাষাৰ সহিত অসমীয়া ভাষা মিশ্ৰিত হইয়া গেলে আসামেৰ প্ৰাচীন সাহিত্য গুলি বঙ্গভাষাৰ সম্পত্তি ৰূপে পৰিগণিত হইত এবং আসামেৰ যে সকল হস্তলিখিত বুৰঞ্জী কি অজ্ঞাত পুথি আছে, তাহাও নিজেৰ সম্পত্তি ভাৱিয়া বঙ্গীয় সাহিত্যিকগণ কৰ্ত্ত্বক অৰেখিত, আবিষ্কৃত, আলোচিত ও প্ৰকাশিত হইত—যেমন বঙ্গীয় সাহিত্য-পৰিষৎ কৰ্ত্ত্বক নানা স্থানেৰ পুথি গুলিৰ উদ্ধাৰ হইতেছে। এখন অসমীয়া ভাষাকে বতৰ ননে কৰিয়া তাহাৰ ইহাৰ দিকে আৰু দৃষ্টিপাতও কৰিবেন না। আসাম প্ৰদেশে

আহিন, ১৮০২] অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা। ৩৫৩

অসমীয়াগণৰ মध्ये অন্য পৰ্য্যন্তও এই সকল বিষয়ে স্বাধীনভাবে অনুসন্ধানাদি কৰিবাব কোনও আয়োজন হইতেছে না—সহৰ হইবাব কোনও চিত্ৰ দেখা যায় না।

এইটো আকৌ ওপৰত কৈ অহা সেই মিলাবামৰ "উপৰি পুৰন মহাঘা চুৰাবামৰ" যুক্তি। লোকৰ বহু আলৈআখানি হৈ নষ্ট হৈ যোৱাৰ ভয়ত তাক নিজৰ কৰি নিজৰ তহাৰধানলৈ অনা যুক্তি! তুমি তোমাৰ বই-বঙ্গ ভালকৈ বতন কৰি সামৰি খোৱা নাই বা ধন নাৰানা, এতেকে তুমি আঁতৰা, আমি সেই বস্তবোৰ আমাৰ নিজা সম্পত্তি কৰি আমাৰ ভঁৰালত থৈ তাৰ তহাৰধান কৰি থাকিম। তুমি দেখা নাই নে, এই কাৰ্য্যৰ স্বাৰাই তোমাৰ কিমান উপকাৰ হব?" যুৰোপীয়সকলে যে ভাৰতৰ সাহিত্য বুৰঞ্জী বিজ্ঞান দৰ্শন আদিৰ চৰ্চ্চা কৰি সেই বিষয়ৰ পুৰণি পুথিবোৰৰ টীকা কৰি পাঠোদ্ধাৰ কৰি ছপাই বন্ধা কৰিব লাগিছে, তাৰ বাবে তেওঁলোকে সেই সেই পুথি বচিত হোৱা ভাৰতীয় ভাষাবোৰ নিজৰ যুৰোপীয় ভাষাৰ ভিতৰত সুমাবলৈ দাবি কৰা নাই কিয় কব নোৱাৰোঁ। তেওঁলোকে সেইমতে কাৰ্য্য কৰিব কিজানি! পৰৰ পুথি পৰৰ ভাষা নিজৰ কৰিবলৈ উলিৱা এই নতুন "বঙ্গীয়-সাহিত্যিক" যুক্তি দেখি আমি সঁচাকৈয়ে আচৰিত মানিছোঁ। এটা কথা এই খিনিতে কওঁ,—যে বঙ্গীয় সাহিত্যিকসকলৰ স্বাৰাই আমাৰ বুৰঞ্জী আৰু আন আন হাতে লেখা পুথিবোৰ সম্পত্তি "অপ্ৰে-মিত আবিষ্কৃত আলোচিত আৰু প্ৰকাশিত" নহলেই মঙ্গল, কাৰণ তেওঁ লোকৰ frame of mind অৰ্থাৎ মনৰ গঢ় গতি আৰু কল্পনাৰ কোৰ সম্পত্তি যেনে দেখা গৈছে, কিছুকাল আমাৰ পুথিবোৰ তেওঁলোকে অপ্ৰে-বণ আক্ৰমণ আবিষ্কাৰ পৰিষ্কাৰ গবেষণা আৰু আলোচনা নকৰি ফাল্গু থাকিলেই হুই পক্ষৰ উপকাৰ। অনন্ত কৰলিব বাধাৰণ, তাকৰ বচন (যাৰ বিষয়ে আমি পিছত কম) পুথিৰ অবেষণ আবিষ্কাৰ কৰি তেওঁলোকে আমাক যি নমুনা দেখুৱাইছে, তাক দেখি অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যই ইংৰাজীতে এই কাকি বিভিগ্নাই কোৱা আমাৰ কাণত পৰিছে "Save me oh! save me from these candid friends!"

পদ্মনাথ বাবুৱে কৈছে,—“অসমীয়া ভাষা বঙ্গভাষা হইতে বিচ্ছিন্ন কবি-
বাৰ একটা ফল এই হইয়াছে যে, অসমীয়া গ্ৰন্থকাৰ মহাশয়েবা তাহাদেব
ভাষাকে বঙ্গভাষা হইতে স্বতন্ত্ৰ দেখাইবাৰ নিমিত্তই বোধ হয় যতদূৰ পাবেন
সাহিত্যে দেশজ কথাৰ অবতারণা কৰিয়াছেন এবং কৰিতেছেন। অসমীয়া
প্রাচীন ভাষা একুপ ছিলনা। সাহিত্যেব ভাষা লৌকিক ভাষানুযায়ী হইলে
অনববত এবং অতি শীঘ্ৰ শীঘ্ৰ উহা পৰিবৰ্ত্তনশীল হইয়া পড়ে তন্নিমিত্ত স্থায়
সাহিত্যেব সৃষ্টি হওয়াৰ পক্ষে অসম্ভৱ ঘটে। গভীৰ জ্ঞানগৰ্ভ প্ৰবন্ধাদি
এইৰূপ ভাষায় লিখিত হওয়া অনেক সময় প্ৰায় অসম্ভৱ হইয়া পড়ে।”

কোবা বাহুল্য যে বিদ্যাবিনোদৰ এই মতেবে সৈতে আমাৰ মত সঙ্গুলি
নিমিলে। ত্ৰেওঁ যি যুক্তি দেখুৱাই লেখা ভাষাৰপৰা কোৱা ভাষা স্কুলীয়া
কৰিবলৈ কৈছে, সেই যুক্তি অতি পুৰণি, অতি জুৰলা। অনেকে এই যুক্তি
খণ্ডন কৰিছে, আৰু আজিকালিৰ পৃথিবীৰ সকলো ভাষাৰ সাহিত্যৰ ঢাল
লিখিত আৰু কথিত ভাষাক যতদূৰ পাৰি একে কৰাৰ ফালে। আন কি, অনেক
ডাঙৰ বঙ্গালী লেখকৰো সেই মত। “ৰাম ৰাজপদে প্ৰতিষ্ঠিত হইয়া অপতঃ-
নিৰ্ৰিক্ষেবে প্ৰজ্ঞাপালন”ৰ নিচিনা তিনি পোৱা সংস্কৃত পানী আৰু এপোৱা
কথিত ভাষাৰ পাখীৰ বঙ্গলা-সাহিত্য বঙ্গাৰপৰা আজিকালি প্ৰায় নাইকিয়া
হৈছে। এই বিষয়ে আগেয়ে আমি অনেকবাৰ অনেক কথা কৈছোঁ, বিশেষ
দৰকাৰ হলে পিছত আৰু অনেক কবলৈ আছে; এই প্ৰবন্ধত সেইবোৰ
কবলৈ গলে প্ৰবন্ধ বৰকৈ বাঢ়ি যাব। মুঠতে ইয়াকে কওঁ, যে বঙ্গালী
লেখকসকলৰ ভুল বাট অসমীয়া লেখকসকলে নধৰে। জীয়া ভাষাটো
জীয়া পদাৰ্থ, মৰা শ বা জকা নহয়। জীয়া বস্ত্ৰেই পৰিবৰ্ত্তনশীল হয়।
ভাষাক অপৰিবৰ্ত্তনশীল কৰিলে সি মৰি জকা হব। পৃথিবীত যিবোৰ জীয়া
ভাষা আছে, সেইবোৰৰ সৰহ মেলাগে দেব-কুৰি বছৰ কালৰ তিতবতে
হোৱা পৰিবৰ্ত্তন দেখিলে আচৰিত মানিব লাগে। ভাষা পৰিবৰ্ত্তনশীল
বুলিয়েই তাৰ ব্যাকৰণ আৰু অভিধানৰ fixity স্থায়িত্ব নাই। ইংৰাজী ভাষাত
ক্ৰমক্ৰম-অভিধান আৰু সেই সময়ৰ ব্যাকৰণ সেইদেৰে ভালৈখনি “তামাদি”
হৈছে। অভিধান ব্যাকৰণে অৱশ্যে কিছু দিনলৈ ভাষাক নিয়মিত কৰি স্থায়িত্ব
দিয়ে। বৰ ধৰ পৰিবৰ্ত্তন একোটলৈকে ভাল নহয়, ভাষালৈকো নহয়;

সেইদেখি বন্ধনশীল অভিধান ব্যাকরণর চাপ আবৃত্তক ; কিন্তু সেই বুলি
 “ধর্মন্ত তৎ নিহিতং গুহারাং”র নিচিনাকৈ “জীবন্ত জাগ্রত পবিতর্জনশীল”
 ভাবার তব সেই ছুইবো গুহাত সদায় নিহিত থাকিব নোহাবে । যদি থাকিল
 হেঁতেন তেত্তে বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে আজি বন্ধিমর “বিববৃক্ষ” মেপাই বামাই
 পণ্ডিতর “শুক্ৰ পুবাণ”তে থাকিব লাগিলহেঁতেন । জানগর্ভ প্রবন্ধ লেখিবলৈ
 অসমীয়া ভাষাই নিশ্চয় আটিব ; যেতিয়া নাটনি পবিব, তেতিয়া আমি
 আমার এটাইবে “ঠাকুর.মার বুলি” অর্থাৎ বুঢ়ী আইব কোলোঙা সংস্কৃতত হাত
 ভবামঠক । সেই কোলোঙাত তাক নাপালে ইংবাজী বঙ্গলা লেটিন যি
 কোলোঙাত পাত্ত. তালৈকে হাত মেলি তাত আমার “বেকচ” অর্থাৎ
 শলাপটি থৈ দি শব্দটি লৈ গুচি আহিমইক ; সংক্ষেপতে এয়ে আমার “প্লেন”
 (plan) অর্থাৎ মতলব ।

ক্রমশঃ

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেঙ্গলকরা ।

মাতৈঃ !

Pol. — What do you read there, my lord ?

Ham. — Words, words, words.

Shakespeare.

শব্দ নকবা সমূলি,

ভাষাটি মেবাই মেবোল !

আছেঁ। “আমিইক” আছেঁ। “আমিইক”—

শব্দ নকবা সমূলি—

ভাষাটি মেবাই মেবেলি !

বঁহাকে-বঁহি, মজাকে-মাজি, খহাকে-খহি, মচাকে-মচি, কচাকে-কচি,
 চেপাকে-চেপি, টিপাকে-টিপি, কটাকে-কটি, ছটাকে-ছটি, পড়াকে-পড়ি,
 পিটাকে-পিটি, বটাকে-বাটি, পিহাকে-পিহি, টনাকে-টানি, মলাকে-মলি.

চোচাকে-চুচি, চোহাকে-চুহি, ঘোটাকে-ঘুটি, বধাকে-বধি, ধুনাকে-ধুনি,
চকাকে-চাকি, ভগাকে-ভাগি, জোবাকে-জুবি, পতাকে-পাতি, পোবাকে-পুবি,
গুণাকে-গুণি, গিলাকে-গিলি, সজাকে-সাজি, বকাকে-বকি, পঢ়াকে-পঢ়ি,

লিখাকে লিখি—

লিখাকে লিখি—

বস উলিয়াই হোলোকা-হোলোকে

দিব সকলোকে জোলোকা-জোলোকে,

শকা নকবা সমূলি—

ভাষাটি নেবাই লেবেলি ।

অ, মোব সুরলা ভাষাটি দেহিঐ নেবাবা তুমি দেই লেবেলি !

সেবিম তোমাক পরম বতনে,

সজাম তোমাক বিবিধ ভূষণে,

লিখাকে লিখি চেবেলি লগাই কবিম তোমাক গেবেলী ।

কোনে নে' বুলিব লেবেলী ?

শকা নকবা সমূলি ।

কবিম তোমাক ধোলোক-ধোপোক সোপাই সোপাই শব্দ খুরাই ;

আধব-বৌটনি-খনীরা-কাপোবে বাখিম তোমাক আববি ।

পরম লাহুরা “ভাবব” ভাবনা নেলাগে ভাবিব গেবেলী ।

ভাবোতে ভাবোতে শুকানী হবি শুই বাইজে বুলিব লেবেলী ।

আছে “আমিহক”আছে। “আমিহক”

শকা নকবা সমূলি ।

নিলাজ ‘ভাবব’ লাজ নাই সমূলি, ছুয়ুকি-জুয়ুকি চাইহি তোক ।

শপা যত গালি, কবা টকচালি, তেও যে নেমানে ছুতনে মোক ।

এনে যে দগধা গভাইত বপুবা জলা-কলা কবি মাঝিলে মোক ।

ম্বত লখিরালোঁ, বুকুত গুঝিরালোঁ, তেও নকবে অলপো “কৌক” ।

মনব ছুয়ুর মোব মুকলি কবি যেরে মাতোঁ তাক কাকুতি কবি—

চকুব আগত নিশান এখনি জোকাবি গুচি বাই কবাইল লবি ।

লিখি থইছে তাত ‘প্রবেশ নিবেশ’ বুলি তেওঁব আশাব ম্বত ।

নধবে নোছোৱে নেপায়ো মোক, নেথাকে আঁতৰি অখচ দূৰত ।

মাথোন চুচুকি-চামাকি চোৱৰ দৰে জোকাব আহে মোৰ গেবেলীক ।

অ' মোৰ ভাষাটি দেহিঞে ! লগ পালে এইবাৰ তাক কৰি দিয় ঠিক ।

আছেঁ। “আমিহঁক” আছেঁ। “আমিহঁক”

শক্কা নকৰা সমূলি ।

ভাবৰ ভাবনা বৰ বিতোপন নেথাৰি ভাবুকি গেবেলী ।

শব্দ হলেই ওফন্দি থাকিৰি নেলাগে ভাবনা সমূলি ।

শব্দেই সাৰ শব্দেই মাৰ শব্দেই আমাৰ পৰম ধৰ্ম ।

শব্দেই আমাৰ লুধৰি-পিঠা শব্দেই আমাৰ কন্দ ।

শব্দ শব্দ লেখেৰি পাতি, শব্দ শব্দ চেবেলি লগাই, শব্দেই আমাৰ কীৰ্তি

শব্দ শব্দ কেকাই-গেঠাই, শব্দ শব্দ ওলাই-নোলাই, শব্দেই আমাৰ মুক্তি

শেয়েহে গেবেলী কৈছেঁ। তোক 'ভাব-বিসৰ্জন' তোৰ যে পৰম মুক্তি ।

আছেঁ। “আমিহঁক” আছেঁ। “আমিহঁক”

শক্কা নকৰা সমূলি—

ভাষাটি নেযাই লেবেলি ।

ত্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

কবিতা বিদায় ।

— : —

লাহে লাহে আতঁৰিল আশাৰ পোহৰ,

নিৰাশাই ঢাকিলে হৃদয় ।

সুখ শান্তি সকলোটি কেনিবা লুফাল,

দশোদিশ দেখোঁ শূন্যময় ॥

ইপাৰত বহি যেষে বেজাৰ মনেৰে—

সিপাৰৰ জেউতি বিচাৰোঁ ;

দেখা পাওঁ সন্মুখত ছয়ায়না ছবি—
 দেখি যায়, বুজিব নেহাবোঁ ।
 ধন্তেক ললেহি আহি চকুৰ আগত—
 বিজুলীৰ চকামক। দৰে,—
 হেঁপাহেৰে কাষ চাপি আগবাঢ়ি যাওঁ,
 ছবি মোৰ কেনিবা আঁতৰে ॥ —
 আমন-জিমন মনে উভতি আহিলে -
 শুনো যেন মধুৰ যাতেৰে,
 ছুখীয়াৰ ছুখতেই সমছুখী হই
 কোনোবাই মাতিছে সাদৰে ।
 পুত্ৰ যদি আঙুৰাই দুৰ্জল হৃদয়,
 সুৰটিও স্নীপ হই যায় ।
 বহুত দুৰত শুনো বিণিকি বিণিকি
 লাহে লাহে তাতে মাৰ যায় ॥
 নিতে নিতে এনেদৰে আশাৰ ছলনা
 সহি সহি লাগিছে আমনি,
 বক উটি যেনি যায় কাল-সাগৰত,
 আজি মোৰ জীৱন-শবণী ॥
 কোমে নো শুনিব হয়, কোমে নো বুজিব
 হৃদয়ৰ গভীৰ বেদনা ?
 কাকনো চকুলো টুকি বেজাৰেবে কম,
 জীৱনৰ অশেষ বাতনা ॥
 নেলাগে বন্ধুৰ নেহ, নকৰেঁ। কামনা,
 বত দিন আছেঁ। সংসাৰত,
 নিজৰ মৰম মই নিজকে বিলাস,
 লম সুখ প্ৰকৃতি কোলাত ।
 জোনাক বাতিত বহি শুটিনী ভীৰত
 সুবধুৰ শবত কালত ।

স্বৰ্গ জেউতি চাই আপোন মনেবে
 উটি যাম নিজৰ ভাবত ॥
 নতুন সাজেবে সাজি বসন্ত কালত
 উলাহত নাচিব ধবণী ।
 কুইঁ কুইঁ ফুল পাত নতুন গছৰ
 চাই চাই লভিম জিবণি ॥
 সকলো সমান আছা ! প্রকৃতি বুকুত,
 কিন্তু হায় নব সমাজত,
 ধিয়লা-ধিয়লি কৰি ইটিয়ে সিটিয়ে
 অনৰ্থক পৰে বিপদত ॥
 শাস্তিময় মৰমৰ বিমল কিৰণ
 যত মই নেপাঁও বিচাৰি,
 অশেষ স্নেহেৰে পূৰ্ণ যদিও সি ঠাই
 কেতিয়াও নধৰেঁ । আৰবি ॥
 মিছামিছি মৰমৰ মোহিনী মুখাত,
 আক মোৰ নাই পতিয়ন ।
 সঁচা বুলি ভাবি সেই ধুনীয়া ছবিটি,
 নকৰোঁও ছুখৰ জীৱন ॥
 নিৰাশ পৰাণ লই নিবলে থাকিম,
 নবজাগুঁ স্ক্ৰুজ বীণখনি,
 ভাবৰ উদৰ নাই মনৰ মাজত
 শূন্য যত অতীত কাহিনী ॥
 উলাহৰ উপবন বিদায় বিদায় !
 আহাঁ, আহাঁ, বিষাদ-বিমানি,
 কুহকী কল্পনা পুহু নিদিবাৰি দেখা !
 আজি মই মাগিলোঁ মেলানি ॥
 সংসাৰৰ স্নেহ শাস্তি সকলো এৰিলোঁ,
 আক মোৰ একোৱেই নাই ।
 শেষ বিটি ফলৰ আদৰৰ ধন
 কবিতাও বিদায় বিদায় ॥

আসামৰ কলিতা জাতি ।

অতিপূৰ্ণ কালবেপৰা আসামত কলিতা নামে এক জাতিৰ মানুহ আছে । কিন্তু আন কোনোদেশত কলিতা নামে কোনো এটি জাতিৰ নাম শুনা নাযায় । আসামত তেওঁবিলাকৰ সমাদৰ আছে আৰু তেওঁবিলাকক বায়ুণৰ ভলতে বুলি বহুতে স্বীকাৰও কৰে । কায়স্থ নামে আন এটি জাতিৰ মানুহ ইয়াত আছে । এওঁ বিলাকো বায়ুণৰ ভলতে আৰু কলিতাৰ ওপৰত বুলি কয় । কিন্তু বাস্তৱতে এই দুই জাতিৰ ভিতৰত কোন শ্ৰেণীৰ মানুহ শ্ৰেষ্ঠ সেই বিষয় বহুদিনৰপৰা আলোচনা কৰিও একো শেষ সিদ্ধান্ত কৰিব পৰা নাই । অলপতে মাননীয় ত্ৰিযুক্ত অনন্ত নাৰায়ণ দেব পোৰামী স্মৃতিৰত্ন ভাণ্ডাৰীয়ে তেখেতৰ “জাতি চন্দ্ৰিকা” কিতাপত কলিতা জাতিকে শ্ৰেষ্ঠ বুলি স্বীকাৰ কৰিছে আৰু তেওঁবিলাকক পুৰণি কৃত্ত্বিয় জাতি বুলি কৈছে । কায়স্থ জাতিক তেখেতে বৰ্ণশঙ্কৰ আৰু সকলো বিষয়ে কলিতা জাতিতকৈ হীন বুলি লিখিছে । এনেস্থলত আমি আশাকৰোঁ আমাৰ পণ্ডিত সমাজে এই দুই জাতিৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব বিষয়ে এতি যুক্তি পূৰ্ণ সঠিক উত্তৰ-দি মনৰ সংশয় দূৰ কৰিব । কলিতা জাতি সম্বন্ধে উক্ত গৌঁসাই দেৱে বিবিলাক যুক্তি দিছে সেইবিলাক সৰ্বসাধাৰণৰ ওচৰত প্ৰকাশ কৰিবলৈ আশা কৰিলোঁ ।

ত্ৰিকালীনাথ তালুকদাৰ ।

প্ৰাৰ্থনা ।

প্ৰভু ভোমাৰ ওচৰ চাপি যাঁৰ যে নোৱাৰোঁ পাপী
ইন্দ্ৰিয় বিলাকে আগত বাট ভেটি ধৰে ।
কোনো মতে ঠেলি হেঁচি আগতহে যাওঁ গুচি
কত যে লাঞ্ছনা মোক বাটে বাটে কৰে ॥
সিহঁতক কিহে পায় আনে কিয় ওভোতায়ে
ছৰ্কল মনক নিয়ে কাঁইটনিৰ ফালে ।
হায় হায় কোনে নিব, সুপথ দেখুৱাই দিব,
নলবাও ভৰি যেন আৰু কোনো ফালে ॥
কৃপা কৰা দীন বহু তুমিহে কৰণা সিদ্ধ
আছাৰৰ জ্যোৎস্না তুমি কণাৰ লাথুটি ।
ভোমাৰ প্ৰসাদ পালে অজ্ঞানীৰ জ্ঞান মিলে ।
হৃদয়ত ফুলৰ দৰে ওলোৱাহে ফুটি ॥
ভোমাৰ গুৰুত্বটি হলে যাঁৰ পাৰেঁ আপোন বলে ।
দুৰ্গম পথক এৰাই সুপথলৈ চাই ।
উজল চকুৰে চাব হৃদয়ত বল পাম
ভোমাৰ কৃপাই নিব বাট দেখুৱাই ॥
ত্ৰিপদ্মাৱতী দেবী কুকননী ।

প্ৰথম বছৰ, দ্বাদশ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
নিবেদন	৩৬১
অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা	৩৬২
‘বাইদেও’	৩৭০
প্ৰভাতৰ পদ্য	৩৭৫
অসমীয়া বিয়া	৩৭৮
অসমীয়াৰ গাঁৱলীয়া জীৱন	৩৮৩
বিলাতৰ কথা	৩৮৯
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	৩৯২

নিবেদন ।

কমিবা দোষ কমিবা হে,
নেবিবা মোক নেবিবা হে,

উষা-বিমানত, বশি-বাহনত,
আহি তুমি মোব হিগা-আসনত
কুপা দৃষ্টি কবি এই অধমত

নিভৌ চরণ ধূলি পেলাবা হে,
প্রভু নেবিবা মোক নেবিবা হে ।
মাগিছোঁ তোমাক মাগিছোঁ হে,
নেবিবা মোক নেবিবা হে,

জীরন-ক্ষেত্রব চিবসংগ্রামত,
বিজয়জনিত বঙ্গ উলাহত,
পরাভূত হোরা শোক বেজাবত,
সদাই তোমাক একেটা ভাবত

যেন দেখোঁ সদাই তোমাকে হে,
মই মাগিছোঁ তোমাক মাগিছোঁ হে,
প্রভু নেবিবা মোক নেবিবা হে ।
অবুজি তোমাক বুজিলোঁ হে,
নেবিবা মোক নেবিবা হে,

সোভাগ্য স্মৃতত, দারিদ্র্য হৃৎত,
যশ গৌরবত, গ্রহ-বৈশ্ণ্যত,
বোগ যন্ত্রণাত, স্বাস্থ্য সৌন্দর্য্যত,
আপোন পরত, শক্রত মিত্রত.

কাভি, ১৮৩২। অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা। ৩৬৩

প্ৰেৰিত হইয়াছিল তাহা বঙ্গভাষাৰ লিখিত। ১৯০১ সালেৰ ১লা আপষ্ট
ভাৰিখে আসাম বন্তি নামক তেজপুৰ হইতে প্ৰকাশিত পত্ৰিকায় “ঐতি-
হাসিক চিঠি” শীৰ্ষক প্ৰবন্ধে ঐ পত্ৰখানি সূত্ৰিত হইয়াছিল, তাহা এখুলে
উদ্ধৃত কৰা হইল। সভা মহোদয়গণ দেবিবেদ প্ৰায় ৩০০ বৎসৰ পূৰ্বে
আসাম-প্ৰদেশে বঙ্গভাষা কিৰূপ ভাবে লিখিত হইত।”—

“বন্তি বিবিধ গুণগাত্ৰ্য্য পৰমোদাৰ শ্ৰীযুক্ত নবাব আলোয়াৰ খাঁ
সদাশয়েম্।

“স্নেহ লিখনং কাৰ্য্যক-আপে এখা কুশল; তোমাৰ কুশল সন্তোষে চাহি।
পৰং সমাচাৰ পত্ৰ এহি। এখন তোমাৰ উকীল পত্ৰ সহিত আসিয়া আমাৰ
স্থান পহুছিল। আমিও প্ৰীতি প্ৰণয়পূৰ্ণক জ্ঞাত হইলাম। আৰ তুমি যে
লিখিয়াছ, তোমাৰ উত্তম পত্ৰ আসিতে আমাৰ কিঞ্চিৎ মনস্থিতা না বহে এ
তোমাৰ ভাগাই দৌলত। অতএব আমিও পৰম আশ্লাদৰূপে জানিতে
আছো তোমাৰ আমাৰ অদয়তাব প্ৰীতি বটিলে মনমাকিক সন্তোষ কি
কাৰণ না হইবেক। আৰ তোমাৰ আমাৰ অন্ত্যন্তৰূপ আনন্দযুক্ত হইলে
উত্তমপক্ষ লোকৰ নাৰিবেশৰূপ অবিযুতা অন্তৰ্ণেত কিসক না বহবেক।
একাৰণ তুমি লেখিবাক পোবা।

“আৰ তুমি যে লেখিয়াছ, পূৰ্বে সত্ৰাজিতেৰ স্নেহ সিদ্ধি বাসিগাড়া
বৰগাও এইসকলত আমাৰ লোকজনে হাট খৰিদ কৰিস্ত আপন মাকিক
নিৰ্মিত কৰিয়াছিল। এমত ধান বুলিতে তোমাৰ উচিত নোহে। সেই
ওক্তেত পংসাই লোকক ভোট পাহাড়ী ডফলা অনেক বাইল কবিলেক।
আমাবো কুকন ডাঙ্গৰিয়া সকলে অনেক প্ৰকাৰ কবি বাবদাৰ পাহাড়ী
লোককে কাটিলেক। তত্ৰাপি তাহাৰ বদনাম আমাত হইল। এখনো
যে ভাৰক কৰিবাক চাহ এমন গোট তোমাৰ উচিত না হয়। আৰ অপৰ
তুমি যে বুলিয়াছ ২৩ জন মহুয্য তোমাৰ যে বাইল কবিত্তে আছ,
আৰি তো ভাবেক নিৰ্মীত কবিত্তে নাহি পাবে। সম্প্ৰতি প্ৰীতিপক্ষত
তোমাৰ এমন প্ৰকাৰ অপবিত্তোৰ কৰিবাব চিত্তেত উৎকৰ্ষ না বিশেষ।
একটা হেঙ্গালৰ কাৰণ তুমি যে তিনি জন মহুয্য লোহাবে বাসিয়া তোমাৰ
দিনেক নিয়া আছ, এমন ধৰ্ম কৰিবাব তোমাৰ উচিত বেবদাৰ নোহে।

কিন্তু ববলোকৰ জবানি হস্তিদন্তৰ সদৃশ যে লিখিছ ই গোট তোমাৰ প্ৰীতি ব্যবহাৰ হয়। কিন্তু বব লোকৰ বচন সামৰ্থতা কাৰ্ণাকামৰ দ্বাৰা জানি। আৰু অধিক কি কহিম। আমাৰ উকিল সনাতন ও শ্ৰীকাম শৰ্মা প্ৰমুখে সমস্তে জানিবেক। ইতি শক ১৫৫৩" (১৬০১ খৃষ্টাব্দ)।

এই চিঠিখন তুলি দি বিস্তাৰিনাদে সিদ্ধান্ত কৰিছে—“এই চিঠি তইতে ইহাও সূচিত হইতেছে যে, তদানীং কামৰূপ পৰ্য্যন্ত মুসলমানৰ অধীনে ছিল এবং তখন বাজভাষা এখানে বাঙ্গালা ছিল।”

ইংৰাজ গবৰ্ণমেণ্ট আসামলৈ অহাৰ লগে লগে যে সবহকৈ বঙ্গালী আসামত সোমাল, আৰু তাৰ আগেয়ে আসামত বঙ্গালী ঘাইকৈ কেবাগী শ্ৰেণীৰ বঙ্গালী নাছিল, আৰু তীৰ্থযাত্ৰী বা আন শ্ৰেণীৰ বঙ্গালী হে অসম-অচৰপ আছিল এই কথা গিসকলে বিশ্বাস কৰে তেওঁলোকৰ ভিতৰত আমিও আছোঁ। এই কথা সকলোৰে জানে, আৰু আজি যে প্ৰমাণৰ দ্বাৰাই তাক ধিয় কৰিব লগীয়া হল এইটো হে আচৰিত। আহোম বঙ্গাসকলৰ সময়ত যে আসামত বঙ্গলা ভাষা নাছিল এই বিশ্বাসো আমাৰ অলব। বিজ্ঞাবিনোদ মহাশয়ে অসম বঙ্গাৰ যিখন চিঠি তুলি দি ৩০০ বছৰৰ আগেয়ে আসামত বঙ্গভাষা প্ৰচলিত থকাৰ প্ৰমাণ দেখুৱাবলৈ গৈছে, সেই চিঠিয়ে তেওঁৰ সিদ্ধান্তটো যে অপ্ৰমাণ কৰি হেঁ দেখুৱাইছে সেইটো তেওঁ দেখা নাই।

বুঢ়া-বঙ্গা প্ৰতাপসিংহৰ বাজত্বৰ কাল ১৬০৩-১৬৪১ খৃষ্টাব্দ। তেওঁৰ দিনত বঙ্গদেশৰ মুছলমান নবাবৰ সৈন্তৰে সৈতে অনেকবাৰ তেওঁৰ যুদ্ধ হৈছিল। কোনো যুদ্ধত নবাবৰ জয় আৰু কোনো যুদ্ধত আহোম বঙ্গাৰ জয় হৈছিল। এসময়ত গুৱাহাটীলৈকে এছোৱা আসাম নবাবৰ অধীন হোৱাত নবাবৰ প্ৰতিনিধি ফৌজদাৰে সেইডোখৰ কিছুদিন শাসন কৰিছিল। ফৌজদাৰ বঙ্গদেশীয় বঙ্গালী মানুহ; তেওঁৰ ওখ ঠাণৰ বিষয়াবিলাকো বঙ্গালী মুছলমান হোৱাটো স্বাভাৱিক। বঙ্গালী মুছলমান নবাবৰ বঙ্গালী ফৌজদাৰৰ ভাষা বঙ্গলা হোৱাটোও স্বাভাৱিক। সেই বাবে হে অসমীয়া কামৰূপৰ প্ৰজাইও বঙ্গলা-ভাষা-ভাষী দিনদেৱীয়া বঙ্গাৰ

কালি, ১৮৩২] অসমীয়া গোবীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা । ৩৬৫

ভাষা গ্ৰহণ কৰিছিল অথবা কামৰূপৰে তেনে বঙ্গলাভাষা মাতৃভাষা আছিল, এনে সিদ্ধান্ত ভুল। অসমীয়া বঙ্গাই বঙ্গালী নবাবলৈ চিঠি যতদূৰ সম্ভৱ সাধামতে বঙ্গলুৱা কৰি হে লেখাটো সম্ভৱ, কাৰণ বঙ্গাই সেই চিঠি নবাবে বুজিবলৈ হে লেখিছিল। অসমীয়া ভাষা বঙ্গালী নবাবে সুবুজ, সেইদেখি চিঠিখন অসমীয়া বঙ্গাৰ মন্ত্ৰী, কাকতী আৰু সভাসদসকলে গোটেখাই নিজৰ বিদ্যাৰ ভ্ৰোধ মতে চেষ্টা কৰি বঙ্গলুৱা ভাষাত লেখিবলৈ গৈছিল শুনে তাৰ ভাষাৰ অকৃতি তেনে। জয়পুৰৰ বা পাতিয়ালাৰ মহাৰাজলৈ অসম বঙ্গা প্ৰতাপসিংগই চিঠি লেখোৱাহেঁতেন নিশ্চয় ভঙা ভঙা হিন্দীৰে সান্নিহলি ভাষাত সেই চিঠি লেখা হলেহেঁতেন, এনেকুৱা বঙ্গলুৱা ভাষাত কেতিয়াও লেখা নহলেহেঁতেন। সেইবাবে, তেনেকুৱা চিঠি এখন কেতিয়াবা ওলালে তাক পঢ়ি আমি প্ৰতাপসিংহৰ দিনত আসামত তেনেকুৱা হিন্দী ভাষা প্ৰচলিত থকাটো সিদ্ধান্ত কৰিলে সি কেনে হব ? যেতিয়া অসমীয়া ভাষাক বনবাস দি বঙ্গলাক আসামত ৰাজ্যভাৰ দিয়া হৈছিল, তেতিয়া অসমীয়াইও নিজৰ চিঠিক বঙ্গলা ভাষাৰ মৰ্গ্যাদা দিবৰ মনেৰে প্ৰায় এনেবিধৰে অদ্ভুত ভাষাত তাক লেখিছিল। সৰুতে আমি অসমীয়া বাহুহে লেখা তেনে চিঠি বহুং দেখিছিলোঁ। সেই ভূক্ত-ৰোগ আৰু এতিয়া অসমীয়াৰ পাত নাই।

“বাহৌৰ” অসমীয়া পাঠকসকলে ফটকটোৱাকৈ দেখিছে, যে এই বাবে-বঙলুৱা চিঠিখন অসমীয়াভাষাভাষী অসমীয়াৰ দ্বাৰাই হে লিখিত, বঙ্গভাষাভাষী অসমীয়াৰ দ্বাৰাই লিখা নহয়। “নাব হে” “না হইবেক”, “না বহবেক”, “নোহে,” “নাহয়,” “নাহি পাবে,” আদি শব্দত অসমীয়া negative “ন” বা “না”টো ক্ৰিয়াৰ আগত দিয়া হৈছে*। লৈখকে বঙ্গলা “হইলাম” এবাৰ কি দুবাৰ ব্যৱহাৰ কৰিয়েই, ঠিক তাল বাধিব নোৱাৰি নিজৰ অসমীয়া “আছো” “কি কহিম” উলিয়াই দিছে। চিঠিখনত construction of the sentences অৰ্থাৎ বাক্যৰচনা প্ৰণালীও পূৰ্বা অসমীয়া ; যেনে,—“অতএব আৰ্হিও পৰম আছাদৰূপে জানিতে আছোঁ তোমাৰ আমাৰ অধয়তাৰ-

*কিছু অসমীয়া “ন”ই পিছৰ শব্দৰ দ্বৰ অণুসৰি ন-না-নি-নু-নে-শো এনে নানা আকৃতি ধৰে বঙ্গলাৰ ন এনে বহুশব্দী নহয়।” শ্ৰীপদ্মৰাধ তট্টাচাৰ্য্য বিদ্যাধিনোদ “আসান-বাৰুৰ” ১ম বহু, ১ম বট সংখ্যা।

শ্ৰীতি বটিলে মনমাস্কিক নস্তোৰ কি কাৰণ নাইহেবেক। আৰ তোমাৰ আমাৰ অত্যন্তৰূপ আমন্দযুক্ত হইলে উভয়পক্ষে লোকৰ নাবিদেবৰূপ অধি-
 যুক্তা অন্তশেষ কিসক নাৰহিবেক। একাৰণ তুমি লেখিবাক পোৰ।
 (পাৰা।) ...“এমন ধান বুলিতে তোমাৰ উচিত নোহে”। “আমাবো
 ফুকম ডাঙৰিয়াসকলে অনেক প্ৰকাৰ কবি বাৰম্বাৰ পাহাড়ী লোককে
 কাটিলেক।” “তথাপি তাহাৰ বদনাম আমাত হইল।” “একটা হেঙ্গালৰ
 (হেঙ্গামৰ) কাৰণ তুমি যে তিনিজন মনুষ্য লোহাবে বান্ধিয়া তোমাৰ দিনেক
 (দিশক, দেশক) নিয়া আছ, এমন ধৰ্ম্ম কবিবাব তোমাৰ উচিত নোহে।”
 “কিন্তু বৰলোকেৰ জবানি হস্তিদন্তৰ সত্বৰ যে লিখিছ ইগোট তোমাৰ
 শ্ৰীতি ব্যৱহাৰ হয়। কিন্তু বৰলোকেৰ বচন সামৰ্থতা কাৰ্য্যকামৰ দ্বাৰাএ
 জানি। আৰ আধিক কি কহিম। আমাৰ উকিল সনাতন ও শ্ৰীগামু
 শৰ্মা প্ৰমুখে সমস্তে জানিবেক।” কোন বঙ্গালী সাহিত্যিকে বুকু-ফিন্দাই
 কবলৈ সাধু আছে যে এই বাক্যবোৰ বচনাৰ ভঙ্গী আলে বঙ্গলা ? অৱশ্যে
 ভেওঁলোকে বংপুৰ আদি ঠাইৰ পুৰণি অসমীয়াভাষা জপাই-বনমাণী কবি
 সামৰি-সুভবি লৈ সোপায়ং-নমঃ কবি বঙ্গলা-ভাষা-শালগ্ৰামৰ মূৰত দি যে
 ভাবে সৈতে ইয়াৰ সাধুশ্ৰ উলিয়াব শোৱাবিব এনে কথা আমি কব নোৱাৰোঁ ;
 কিন্তু that is a different story অৰ্থাৎ সেইটো এটা সুকীয়া সাধু। চিঠি-
 থনৰ অসমীয়া লেখকে বঙ্গালী মুছলমান নবাবক ভাৰাবে meet কবিবৰ অৰ্থাৎ
 লগ ধৰিবৰ নিমিত্তে ইমান পুৰুষাৰ্ব কৰিছিল যে “মনমাস্কিক” “আপন
 মাস্কিক” “জবানি” ইত্যাদি উৰ্দু কথা পৰ্য্যন্ত ব্যৱহাৰ কৰিছিল। চিঠিখনত
 অসমীয়া সঙ্গমার্থক বহুবচন “সকল” (ফুকম ডাঙৰিয়াসকল) ব্যৱহাৰ
 কৰা হৈছে ; কৰণ কাৰকৰ বিভক্তি “বে” (লোহাবে বান্ধিয়া) ব্যৱহাৰ
 কৰা হৈছে ; “কাৰ্য্যকামৰ দ্বাৰাএ জানি”,—ইয়াত দ্বাৰাএ কথা বঙ্গলা
 ব্যাকৰণৰ নহয়, অসমীয়া ব্যাকৰণৰ হে। “কাৰ্য্যকাম” কথাটোও অসমীয়া,
 বঙ্গলাত সেই দুটা শব্দ গোটাই তেনে গঢ়েৰে ব্যৱহাৰ কৰা নহয়। ইত্যাদি।
 আমি আধুকেও কওঁ, আঁচৰিত কথা যে, পদ্মনাথ বাবুৱে এই চিঠিখনৰপৰা
 ৩০০ বছৰৰ আগেয়ে আসামত চলা বঙ্গভাষাৰ মনুনা উলিয়ালে।

কাতি, ১৮৩২] অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা। ৩৬৭

ইয়াৰ পিছত তেওঁ আৰু এখন চিঠি আমাৰ সন্নিবেশৰ বাবে লিখি দি তেওঁৰ কথা এই বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ গৈছে,—“ইয়াৰ প্ৰায় পঁচাত্তৰী পূৰ্বে বৰদ কামৰূপ বালা মনোবায়ণেৰ অধীন ছিল, তখনও এই স্থানে বাৰতাৰা বাৰতা ছিল। ভগ্নদৰ্শন স্বৰূপ ১২০১ সালেৰে ২৭ জুন তাৰিখে আমাৰ বস্তুতে প্ৰকাশিত অপৰ একখানি চিঠি এহলে উদ্ধৃত হইতেছে। ইয়াৰ বাৰা মনোবায়ণ কৰ্তৃক ১৪৭৭ শকাবে অহোম নৃপতি চুকাৰ্ক্ষা স্বৰ্গদেবেৰ (৩৮কে খোড়া বাৰাৰ) নিকটে লিখিত :—“বস্তু সকল দিগ্ৰহণী কৰ্ণভালাভাণ-সমীৰণপ্ৰচলিত হিমকবহাবসকামকৈলাস-পাত্তব বশোবাশি-বিবাজিত-জিগিষ্টপ-জিহ্বতবদিনীসলিল-নিৰ্মলপাৰিত্ৰ-কলেবৰ বীৰণ প্ৰচণ্ড বীৰবৈৰ্য্য বৰ্য্যদাপাবাবাৰ সকল দিক্কাৰিনী গীৰমান গুণসন্তান শ্ৰীশ্ৰীস্বৰ্ণনাবায়ণ মহাবাজ প্ৰভাপেয়ু।

“সেখনং কাৰ্য্যক। এথা আমাৰ কুশল। তোমাৰ কুশল নিবন্তবে বাৰা কৰি। অখন তোমাৰ আমাৰ সন্তোষ সম্পাদক পত্ৰাপত্ৰ প্ৰভাৱত হইলে উত্তৰাঙ্গুল শ্ৰীতিব বীৰ অক্লান্ত হইতে বহে। তোমাৰ আমাৰ কৰ্তব্যে সে বৰ্দ্ধতাক পাই পুষ্টিত কলিত হইবেক। আমাৰ সেই উদ্যোগত আছি। তোমাবো এগোট কৰ্তব্য উচিত হয় নাকৰ তাক আপনে জান। অধিক কি লেখিম। সত্যানন্দ কৰ্মী বামেশ্বৰ শৰ্মা কালকেতু ও ধুমা সৰ্দাৰ উত্তম চাউনিয়া শ্যামবাই ইমবাক পাঠাইতেছি। তোমাৰ বুলে সকল সবাচাৰ বুকিয়া চিতাপ বিদায় দিবা।

“অপৰ উকীল সন্নে ঘুড়ি ২ ধনু ১ চেম্বৰ বৎস ১ জোৰ বালিচ ১ জকাই ১ সাৰি ৫ খান এইসকল দিয়া গৈছে। আৰ সবাচাৰ বুলি কহি পাঠাইবেক। তোমাৰ অৰ্থে সন্দেশ সোবচেং ১ ছিট ৫ ষাগৰি ১০ কুকাচাব ২০ শুকচামব ১০। ইতি শক ১৪৭৭ মাস আষাঢ়।”

এই চিঠিখন ছলি দি বিদ্যাৰিনোদ মহাশয়ে কৈছে,—“ইয়া হইতে শ্ৰোতৃবৰ্গ কিকিদ্ৰিক সাড়ে তিনশত বৎসৰ পূৰ্বে কোচাবহাৰ বাৰাধানীতে কিকৰূপ বালালা ভাৰা লিখা হইত তাহাৰও পৰিচয় পাইলেন। এবং এই ছই খানি চিঠি ছাৰা হুচিত হইন বে আহোম বাৰাসভাতেও বাৰালা লেখা পঢ়াৰ চৰ্কা হইত—নচেং এই চিঠি পত্ৰ লেখাৰেদি চলিত কিকৰূপে ?”

আমি কিন্তু, কিঞ্চিদধিক চাবে-তিনি-শ বছৰৰ পূৰ্বে কোচবিহাৰ ৰাজধানীত কেনে ধিচিবি অসমীয়া ভাষাত চিঠি লিখা হৈছিল, এই চিঠিৰ পৰা ভাব হে চিনাকি পালোঁ। আৰু এই দুইখন চিঠিৰ দ্বাৰাই এইটো স্মৃতিত হোৱা প্ৰম পালোঁ। যে আহোম ৰাজসভাত বাবে-বঙলুৱা অসমীয়া ভাষাবে চিঠি লেখিব পৰা আৰু লোকে লেখিলে তাৰ মানে বুজিব পাৰি বজ্জাক আৰু সভাসদসকলক বুজাই দিব পৰা সতাপণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ বা কাকতী বা কটকি আছিল। আহোম ৰাজসভাত বঙ্গলা লেখা-পঢ়াৰ যে চৰ্কা হৈছিল এই চিঠি দুখনৰপৰা আমি সেইটো নেপালোঁ। চা-জাহান বাদস্যাহে যদি আসামৰ আহোম ৰজালৈ চিঠি লেখিছিল, সেই চিঠি নিশ্চয় ফাৰ্চী ভাষাত বা উৰ্দু ভাষাত লেখা হৈছিল। তেনে চিঠি এখন কেতিয়াবা আসামৰ কৰবাত পালে আশা কৰোঁ। পদ্মনাথ বাবুৱে এনেটো সিদ্ধান্তত নোলায় গৈ যে পুৰণি কালত আসামৰ ৰাজসভাত উৰ্দু বা ফাৰ্চী লেখা-পঢ়াৰ চৰ্কা হোৱাৰ সেইখন সাক্ষী। আৰু তেনে সিদ্ধান্তত তেওঁ পিচলি পৰিলে গৈ আশাকৰোঁ। আৰু এথোজ তেওঁ পিছল খাই আগবাঢ়ি এনে সিদ্ধান্তত নপৰেগৈ যে তেনে ফাৰ্চী বা উৰ্দু ভাষা আসামতো প্ৰচলিত আছিল; অৰ্থাৎ সেই কালত অসমীয়া মাহুহৰ মাতৃভাষা ফাৰ্চী বা উৰ্দু আছিল।

আমি আগৰ এক প্ৰবন্ধত কৈছোঁ যে পুৰণি কালত অসমীয়া ভাষা গোটেই কামৰূপ ৰাজ্যত অৰ্থাৎ আজিকালিৰ আসাম, কোচবেহাৰ, বংপুৰ বঙবা, আদিৰে উত্তৰবঙ্গ, মৈমনসিংহৰ এডোখৰেৰে এডোখৰ পূৰ্ববঙ্গৰ ভাষা আছিল। কোচবেহাৰ ভাটীৰ দেশ; সি বঙ্গ-দেশৰ ওচৰৰ ঠাই দেখি বঙ্গভাষাৰ হেন্দোলনি তাত সততে লাগি আছিল। উৰিষ্যা দেশৰ ওচৰৰ মেদিনীপুৰীয়া বঙ্গভাষাৰ ওপৰত উৰিয়া ভাষাৰ কম-বেছি ছাঁ পৰাৰ দৰে কোচবেহাৰৰ অসমীয়া ভাষাতো বঙ্গভাষাৰ অলপ-অচৰপ যে ছাঁ নপৰিছিল এনে বুলি কব নোৱাৰি। সেইদেখি কোচবেহাৰৰ এই চিঠিত অলপঅচৰপ বঙ্গলাৰ চিন দেখিবলৈ পোৱা যায়। কিন্তু বসুই বুলি সি বঙ্গলা নহয়, অসমীয়া হে। পাঠকসকলে চিঠিখনৰ ভাষাৰ ফালে ভাষাকৈ মন কৰিলেই সেইটো বুজিব পাৰিব। আৰু এটা কথা,—চিঠি লেখিবৰ সময়ত তাৰ ভাষাক বিদেশী বঙ্গলাৰ ফালে ঢাঙোৱা কৰাটো আগেয়ে অনেকৰ বোগ আছিল। তেতিয়াৰ মাহুহৰ বিবাস

কাতি, ১৮৩২] অসমীয়া গৌৰীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্য-সভা । ৩৬৯

আছিল যে তেনেকৈ লিখিলে চিঠিখন ওপৰৰ হ'ব, সাধুভাষাযুক্ত হ'ব, vulgar অৰ্থাৎ ইতৰ নহ'ব । সেইদেখি চিঠিৰ পাঠ, আৰম্ভন, সাধৰণি ইত্যাদি কিছুত-কিমানক হৈ পৰিছিল কিন্তু চিঠিৰ ভাষা সৰ্বসাধাৰণৰ ভাষা নহ'ব । সৰ্বসাধাৰণৰ জীয়া কথিত ভাষাৰ প্ৰাণ artificial কৃত্ৰিম চিঠিত অহুপস্থিত । সেই দেখি তেনে formal চিঠিৰ ভাষাৰপৰা তেনে সিদ্ধান্ত কৰিবলৈ যোৱাটো ভ্ৰমাত্মক হুবুৰি নোহোৱাৰি । সৰ্বসাধাৰণ লোকে নিতৌ ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাক vulgar বিবেচনা কৰাটো আগৰ কালত পৃথিৱীৰ গোটেই পণ্ডিতাভিমতী লোকৰ ভিতৰত থকাটো দেখা যায় । য়ুৰোপৰ ধৰ্ম্মযাজকসকলে আৰু গ্ৰন্থকাৰসকলে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম্মোপদেশত আৰু ধৰ্ম্মৰ কিতাপ আদিত নিজৰ প্ৰচলিত মাতৃভাষা ব্যৱহাৰ নকৰি লেটিন ব্যৱহাৰ কৰাটোৰ মানেও সেইয়ে আছিল । ভাৰতবৰ্ষৰ পণ্ডিতসকলে সাধাৰণ লোকৰ ভাষা প্ৰাকৃত এৰি সংস্কৃতত পুথি ৰচনা কৰাৰ মানেও সেইয়েই । অসমীয়া নাট আৰু ভাৱনা অসমীয়াৰ সম্পত্তি ; তাক সংস্কৃত নাটক আৰু ভাৱনাৰ আৰ্হিত কৰা হৈছিল । কিন্তু কিছুকালৰপৰা তেনে নাটও আসামৰ কোনো কোনো ঘাই সজ্ঞত অকৃত বঙ্গলী ভাষাত ৰচিত হৈ সি অসমীয়া নাটৰ ওপৰত প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে, আৰু সেই বঙ্গলী নাট ৰচোঁতাসকলে নিজক গৌৰৱাৰিত বিবেচনা কৰিছে । ইয়াৰ কাৰণ এইটো হৈ যে, অসমীয়া নাট দেশী ভাষাৰে ৰচিত, সি সাধাৰণৰ মুখৰ ভাষা, সেইদেখি বিদেশী বঙ্গলী ভাষাত যদি নাট লেখি তাৰে ভাৱনা কৰা যায়, তেন্তে ৰচোঁতাৰ admirers অৰ্থাৎ শ্ৰদ্ধা-সম্বৰ্ণিতাসকলৰ মতে সি ওপৰৰ হ'ব এনে এটা ভাৰ । ইও সেই একে শ্ৰেণীৰ মনৰ ভাৰ । বিদ্যাবিনোদ মহাশয়ে যদি আমাৰ সেই সজ্ঞবোৰত বঙ্গলী-নাটৰ ভাৱনা দেখে আৰু সেই অকৃত বঙ্গলা ভাষাত ৰচিত সেই নাটবোৰ পঢ়ে আৰু 'বঙ্গভাষা ও সাহিত্য' কিতাপৰ গ্ৰন্থকাৰৰ দৰে যদি তেওঁ kept in the dark হয়, অৰ্থাৎ তাৰ প্ৰকৃত আগুৰি জানিবলৈ তেওঁক দিয়া নাযায়, তেন্তে তেওঁ নিশ্চয় সেইবোৰকো তিনি শ বা চাৰি শ বছৰৰ আগৈয়ে অসমত প্ৰচলিত বঙ্গলা ভাষাৰ সাক্ষী বুলি ধৰি সেই কথা "সাহিত্য পৰিষৎ" সভাত প্ৰকাশ কৰিবৰ সজ্ঞ ।

ইলক্ষীনাথ বেজবৰুৱা ।

“বাইদেও”

জহ কালি এদিন হুপবীয়া বতাহ লবৰ অভিপ্ৰায় কৰি আমাৰ বাটৰ বৰগছজোপাৰ তলত উপস্থিত হলোঁ গৈ। এনেতে মোৰ বাহু নবও আহি মোৰ লগ লাগিলহি। দুয়ো কিচুপৰ হাঁহি মাতি গছৰ তলত বহি বতাহ লৈ থাকোঁতেই, সিফালৰপৰা বোকোচাত এটি কেচুৱাৰে সৈতে সুবি বছৰীয়া এজনী মাইকী মানুহ আমাৰ ফাললৈ অহা দেখিলোঁ। মানুহ জনীয়ে আমাৰ ওচৰ পাই বোকোচাবপৰা কেচুৱাটি-নমাই কোলাত লৈ “হে হৰি, তোমাৰ মনত এয়ে হে আছিল” বুলি আমাৰপৰা পাঁচ হাত মান দূৰৈত থপব-কুবে বহি কঁপিবলৈ ধৰিলে। আমি মানুহজনীৰ এনে ভাব গতি দেখি “কিয় কঁপিছাঁ” বুলি সোধাত মানুহজনীয়ে উত্তৰ দিলে “বোপাই-ইত, মোৰ ছুখৰ কথা তোমালোকক আক কি কম! বহুত বাট খোজ কাঢ়ি অহাত আক লখোনত মোৰ এনে হৈছে”।

মানুহজনীৰ এই কেফাকি কথা শুনি মোৰ মনটো বেজাৰত জঁৱ পৰি গল আৰু ভেতিয়াই তেওঁক মোৰ পিছে পিছে আমাৰ ঘৰলৈ আহিবলৈ কৈ ঘৰ পালোঁ গৈ। তেৱেঁ মোৰ পিছে পিছে গৈ আমাৰ ঘৰ ওলাল গৈ। ভেতিয়া মই তেওঁক তেওঁৰ জাতৰ কথা সুধি, আমাৰে সৈতে তেওঁ একে জাতৰে বুলি জানিব পাৰি তেওঁক আমাৰ মাৰল-ঘৰটোলৈ লৈ গলোঁ গৈ, আৰু আইতাক এটা জগপান সজাবলৈ কলোঁ। আইতাই লবালবিতকৈ এটা জলপান সজাই তেওঁক খাবলৈ দিলে। মানুহজনীয়ে হা-হুনিয়াহ ছাবি খাই-বৈ উঠি অলপ সুস্থিৰ হৈ বহিল। ভেতিয়া আয়ে বটাত তামোল-পাণ-লৈ মানুহ-জনীৰ ওচৰত বহিল, ময়ো সেই ছেগতে গৈ পীবা এখন পাৰি আইতাব ওচৰত বহিলোঁ গৈ।

মানুহজনী আৰু তেওঁৰ সেই আনন্দৰ প্ৰতিমা কেচুৱা লবাটি দেখিলে কোনোবা উচ্চ ঘৰৰ জীৱাবী বোৱাবী আৰু ডাঙৰৰ সম্ভান বুলি বোধ হয়। তেওঁৰ মুখত সবলতা আৰু পবিত্ৰতাৰ কান্তি বিৰাজমান, অথচ সি জান! যেন দিনে বাতিয়ে তেওঁ কিবা এটি মৰ্মান্তিক বেদনাৰ সংশন তেওঁৰ সেই কোমল হৃদয়ত সহ কৰিব লাগিছে।

সি বি হওক, তামোল-ছালি খাই উট্টি আয়ে তেওঁক সুধিবলৈ ধৰিলে,—
“আই! আমাৰ আগত তই একো নাভাবিবি, কচোন আই তই কবপৰা
আছিছ আৰু মোৰ ঘৰ কত ?”

তেওঁ এটি দীঘল হুমুনিয়াহ পেলাই ধীবে ধীবে উত্তৰ দিলে,— “আই,
মোৰ ঘৰ লখীমপুৰৰ সদিয়াত ।”

আইতা আৰু মই দুয়ো বিচুৰ্জিত হলেঁ। আইতাই পুনৰ সুধিলে—
“আই, তোক দেখিলে দেখোন ডাঙৰ মাহুহৰ ঘৰৰ বুলি বোধ হয়, আই
কচোন, তই কিয় এনে দিগম্বৰ বেধেৰে এইখিনি ওলালিহি ?”

তেওঁ এই কথা শুনা মাত্ৰকে তেওঁৰ চকুৰপৰা বিবাদৰ ছধাৰি পানী গালেদি
বৈ গল। ক্ৰমে তেওঁৰ শোক বেছি হোৱাত আৰু সেই অমুসৰি চকুৰ পানীয়ো
ওলাবলৈ ধৰাত আইতাই নানা বকমৰ প্ৰবোধ দি নানান্দিবলৈ কলে।
দুখনমাৰ তামোল ধোৱাৰ পিছত তেওঁ শোক সম্বৰণ কৰি কবলৈ ধৰিলে,—
“আই! মই মোৰ দুখ আৰু ভাগ্যৰ কথা কৈ আপোনালোকক ব্যাধিত
কৰিব নোখোজেঁ; তথাপি আপোনালোকে যে শুনিবলৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ
কৰিছে, কওঁ শুনক। মোৰ দেউতাৰ নাম লম্বোদৰ শইকীয়া। ধনে মানে
মোৰ দেউতা গৱাঁৰ ভিতৰত এজন বৰ মুখিয়াল আৰু সম্ভ্ৰান্ত মাহুহ আছিল
আৰু সকলো তেওঁৰ গুণত বশ আছিল। মোৰ আইতাও এজন ধনী
মাহুহৰ কন্তা। তেওঁলোকৰ তিনিটি সন্তান আছিল, ময়ে সকলোতকৈ সৰু,
আৰু মোৰ দুজন ককাই আছিল। আই চুকাণৰ দুবছৰ মানৰ পিছত জহনী
বেমাবে মোৰ দুয়োটা ককাইক সিকণীয়া কৰিলে। আই, এই অভাগিনীকো
তেতিয়াই মাৰি নিয়াহেঁতেন আজি মোৰ সুখপৰা আপোনালোকে এই
দুৰ্গতিৰ কথা শুনিবলৈ নেপালেহেঁতেন। মই সৰুতেই পবিত্ৰ মাতৃস্নেহৰ
পৰা বঞ্চিত হৈছিলোঁ। বুলিও পিতৃস্নেহৰপৰা বঞ্চিত হোৱা নাছিলোঁ; আনকি,
মাহুী-মাকে মোক কষ্ট দিয়ে বুলি, অনেকৰ অমুবোধতো তেওঁ পুনৰ
বিয়া নকৰিলে। সি বিহওঁক লাহে লাহে মোৰ যৌৱনায়ুষ্ণ উপস্থিত হ'ল,
আৰু দেউতাই ধনে-মানে সম্ভ্ৰান্ত এজন মাহুহঁত মোক বিবাহ দিলে। কিন্তু
আই! কি কুৰুপত এই অভাগিনীয়ে জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিলোঁ। কৰ নোৱাৰোঁ,
মোৰ বিয়া নহ'ল জানিবা বিহ হ'ল। মোৰ বিয়াৰ দুমাহমানৰ পিছতে

দেউতাৰ মৃত্যু হল, আৰু কিছুমান দিনৰ পাছত শাহৰ শাহ ছুয়োবো মৃত্যু হল । আমাৰ ঘৰত মাত্ৰ চাৰিটি প্ৰাণী অৱশিষ্ট বল । মই, মোৰ গিৰিহঁত, এজনী দাসী আৰু এটা চাকৰ । মোৰ গিৰিহঁত এজন শিক্ষিত ডেকা । তেওঁ প্ৰথমতে মোক ভাল পাইছিল, মৰম কৰিছিল আৰু সকলো কথাতে মোৰ মত লৈ চলিছিল । তেতিয়া মই ভাবিছিলোঁ যে আমাৰ পিছৰ জীৱনৰ দিনকেইটাও এইদৰে সুখময় হ'ব । কিন্তু হায়, কালত বিপবীত হল । শহৰ শাহ মৰাৰ পিছত মোৰ গিৰিহঁত ঘৰৰো গিৰিহঁত হৈ পৰিল । আৰু কিছুমান চুইট মানুহৰ লগত পৰি তেওঁৰ মতাৰ ক্ৰমে ক্ৰমে বেয়াৰ ফাললৈ ঢাল ললে আৰু নানা কুকাৰ্য্যত তেওঁ প্ৰবৃত্ত হল । তেওঁৰ ইচ্ছানুযায়ী কামত বাধা দিবলৈ কোনো নাছিল ; আৰু কোনোজনে আপোন ভাবি দিলেও তেওঁ তাক ওফৰাই পেলাইছিল । মোক আৰু তেওঁ দেখিব নোৱাৰা হল ; মই যেন তেওঁৰ চকুৰ কুটা, দাঁতৰ শাল হৈ হলোঁ । মই তেওঁক হু কৰ্ণ্যাত প্ৰবৃত্ত নহবলৈ নানা হুকু-বচন দিয়ো তেওঁৰ মন ঘূৰাব নোৱাৰিলোঁ । পিছলৈ আৰু তেওঁক তেনে কথা কলে তেওঁ খঙতে একো-নাই হৈছিল । ক্ৰমে ক্ৰমে তেওঁ কানি, ভাং, মদ এই সকলোতে মূগ্ধ দিলে, আনকি, বেস্তা-সক্ত হৈ পৰিল । নতুনকৈ ষটক ছাৰি, আগৰ মান-সত্ৰম, টকা বড়ি বস্ত্ৰ-বেহানি, আছিল সেই সকলোকে পাপ কাৰ্য্যত তেওঁ ভগণ কৰিলে । কালক্ৰমত মোৰ এই লবাটো হল । মই তেতিয়া তেওঁক সকলো কথা দেখুৱাই সংসাবত ভালৰূপে চলিবলৈ মোৰ ক্ষুদ্ৰ বুদ্ধিৰে সকলো কথা বুজাই কলোঁ । কিন্তু তেওঁ শুনক ছাৰি মোক তেনে কথা কোৱা বাবে কাটিবলৈ তৰোৱাল হৈ উলিয়াই ললে ; মই পতিয়েই তিবোতাৰ গুৰু ভাবি তেওঁৰ প্ৰতি অকৃত্ৰিম স্নেহ আৰু শ্ৰদ্ধা তথাপিভো ক'ম ক'বা নাছিলোঁ । আমাৰ আৰু ছবৰছাৰ সীমা নাথাকিল ; আনকি, খাবলৈ ভাত আৰু পিন্ধিবলৈ কাপোৰবো আনাটনত পৰিলোঁইক । তথাপিভো, ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ মৰমবপৰা মোৰ গিৰি-হঁত বঞ্চিত হলেও মই বঞ্চিত হোৱা নাছিলোঁ । তেওঁলোকে খাব-বন্ধ নিষিদ্ধে আমাক সহায় কৰি আছিল ।

এদিন গিৰিহঁত কৰবাতলৈ এমাহৰ নিষিদ্ধে যাব বুলি কোৱা গুনি, তেওঁক নাথাবলৈ ভাৰত ধৰি কত অহুন্নয় বিময় কৰিলোঁ । তাৰ সীমা নাথাকিল, কিন্তু

তেওঁ একোকে দুগুনি বৰং বিজ্ঞপৰ হাঁহি মাৰি, মোৰ অৱশিষ্ট গহনা-পাতি মোৰ মোৰপৰা হাত কৰি লৈ বেচি এশমান ৰূপ লৈ তেওঁৰ লগবীয়া চাৰিজন মানেৰে সৈতে হাঁহি-মাতি ঘৰপৰা বাজ হল ! এমাহমানৰ মূৰত তেওঁ এজনী বেশ্যাৰে সৈতে মাজ-নিশা আমাৰ ঘৰত ওলালহি আৰু সোধ-পোচ নোহোৱাকৈ, মোক মোৰ এই লৰাটিৰে সৈতে তেতিয়াই ঘৰপৰা ওলাই যাবলৈ আদেশ কৰিলে । মই এনে “বিনামেৰে ব্ৰহ্মপাত” হোৱাৰ কাৰণ বুজিব নোৱাৰি তেওঁৰ ওচৰত কাকূতি কৰিলোঁ, কিন্তু মোৰ আশা পূৰ্ণ নহল । আৰু তেওঁ ইয়াকো কলে যে মই তেতিয়াই সেই ঘৰপৰা বাজ নহলে তেওঁ তবোৱালেৰে মা-পো ছইকো কাটি নদীত উটাই দিব । আই, পুৰুষৰ হৃদয় ইমান কঠিন বুলি মই আগেয়ে জনা নাছিলোঁ ।”

এই বুলি টেক আৰু তেওঁ কব নোৱাৰিলে । দেখিলোঁ শোক আৰু মগ্নাস্তিক বেদনাত তেওঁৰ বাক্য বোধ হল । তেওঁৰ সেই দুখময় কাহিনীয়ে আমাৰ মনতো এনেকৈ আঘাত দিছিল যে আমাৰো চকু-লো বৈ গল । কিন্তু তেওঁক আমি কান্দি শোকতে শোক দিয়া হব যেন ভাবি আমাৰ চকুৰ পানীৰ বাট বন্ধ কৰিলোঁ । আৰু তেওঁক সাধুনা দিবলৈ ধৰিলোঁ । কিছুপৰৰ পিছত তেওঁ শোক সঘৰণ কৰি পুনৰ কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে । “মই প্ৰাণৰ ভয় আৰু বেজাৰত কেচুৱাটি লৈ, তেওঁৰ চৰণত ধৰি কান্দি-কাতি বিদায় লৈ তেতিয়াই বাহিৰ ওলালোঁ । কিন্তু আই, বিদায়ত তেওঁ শোক প্ৰকাশ কৰক ছাৰি সম্পূৰ্ণৰূপে আনন্দ হৈ প্ৰকাশ কৰিলে । তেওঁ এই বিবাহিতা পত্নী আৰু এই কেচুৱাটিলৈ এবাৰো মৰমৰ চকুৰে নাচালে । মই নিজৰ ভাগ্যকে নিজে ছুৰি উদ্দেশ্যবিগীন হৈ যাবলৈ ওলালোঁ । কিন্তু মাজনিশা এই কেচুৱাটি লৈ কলৈ যাব, অগত্যা ওচৰৰ মাহুহ এঘৰতে কোনোমতে নিশা থাকিলোঁ । লাজ আৰু দুখত মোৰ টোপনি নাছিল । বাতিপুৱা যেনে মোৰ এই দুৰৱস্থাৰ কথা শুনিলে সেয়ে চকুৰ-পানী টুকি তেওঁক গৰিহণা দিবলৈ ধৰিলে । গাঁৱৰ মাহুহে মোক সেই গাঁৱতে এটা ঘৰ সজাই দি ৰাখিবৰ আতিপ্ৰায় কৰিলে । কিন্তু মই বেজাৰত সেই গাঁৱত আৰু নাথাকে বুলি টেক তেতিয়াই এই কেচুৱাটিক বুকুত বান্ধি লৈ লাজ আৰু ভয় সৰ্ব্বৈ গাঁৱপৰা যাবলৈ ওলালোঁ ।

মোৰ যোৱাত কতই বাধা দিলে, কিন্তু বেজাৰত মোৰ হৃদয় দৃঢ় হোৱাত কাতবোক্তি আৰু চকুৰ পানীৰে তেওঁলোকক ওভতাই পঠালে। আই, তেতিয়াৰপৰা অক্লিষ্টকৈ প্ৰায় এমাহতকৈ বেছি হৈছে, শোকে হুখে, ভোকে লঘোনে, খুজি মাগি খাই আৰু আপোনালোকৰ ঘৰ ওলাইছোঁহি। আই, কেতিয়াবা মৰিবলৈ চাওঁ, কিন্তু এই এবছৰীয়া লৰাটিক কাৰ আশ্ৰয়ত এৰি থৈ যাওঁ আৰু মোৰ বাহিৰে এই লৰাটিক গতি কি হ'ব, ইয়াকে ভাবি মৰিব নোৱাৰোঁ। আই, এয়ে মোৰ জীৱনৰ শোক লগা কাহিনী। হে প্ৰভু —” দেখিলোঁ তেওঁ আৰু কব নেবাৰিলে, তেওঁ সেই অজান কেচুৰাটিলৈ চাই সৰু লৰা-ছোৱালীৰ দৰে ফেঁকুৰি ফেঁকুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। মাকক কন্দা দেখিয়েই তেওঁৰ সেই কেচুৰা-টিৱেও কান্দি উঠিল। আমি মা-পো দুয়ো তেওঁৰ ফালে কিছু পৰ চাই, নিজকে চম্ভালি নানা বকমে তেওঁক প্ৰবোধ আৰু সাধনা দিলোঁ। আৰু তেওঁৰ অনিচ্ছা সত্ত্বেও আমি নেবানেপেৰাকৈ ধৰি আমাৰ ঘৰত তেওঁৰ জীৱন কটাবলৈ তেওঁক মান্তি কৰিলোঁ।

তেতিয়াৰপৰা আয়ে তেওঁক নিজৰ জীৱ দৰে আৰু মই তেওঁক নিজৰ “বাইদেও” ৰ দৰে চেনেহ কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। তেৱেঁ আমাৰ প্ৰতি বধেই মৰম প্ৰকাশ কৰিলে। তেওঁৰ লৰাটিৰ নাম মৰমতে আমি “মইনা” দি ললে। লাহে লাহে মইনাৰ বয়স দুবছৰ হল আৰু সি লৰি ফুৰিব পৰাটি হল। বাইদেওৰ কেতিয়াবা বেজাৰ লাগিলে মইনাৰ হাঁহি মুখে সেই বেজাৰ আৰু অশান্তিৰ জুইত হৰিষ আৰু শাস্তি-বাৰি ঢালি দিছিল। এইদৰে “বাইদেও” আৰু মইনা আমাৰ ঘৰত থকা দুবছৰ হল। এদিন কাল শত্ৰু-কলে আমাৰ ঘৰ উদং আৰু মইনাক মাউৰা কৰি মৰমৰ বাইদেওক হৰি নিলে। সেই শোক আমি আৰু ইহ-জীৱনত কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰোঁ। তেও মৰিবৰ সময়ত মইনাক আমি আপোন যেন দেখিবলৈ কৈ আমাৰ হাতত গতাই দি গল। আভুৱা মইনাই ইয়াৰ একো বৃদ্ধিৰ নোৱাৰি মোৰ আইতাকে “আইতা” বুলিবলৈ ধৰিলে। মইনাৰ মুখখন অবিচল বাইদেওৰ মুখ খনিৰ নিচিনা দেখি; গতিকে, আমি মইনাকে চাই বাইদেওৰ সম্বন্ধে নানা কথা-বতৰা পাতি শোক কৰোঁ। এতিয়া মইনাৰ বয়স ৬ বছৰ। মইনা আমাৰ ঘৰতে আছে।

শ্ৰীমহীচন্দ্ৰ বৰা।

প্ৰভাতৰ পদ্য ।

জিলিকি উষাৰ বেথা উদিল তৰুণ ববি
পূব আকাশত ।

মাৰিলে সূৰ্যৰ হাঁহি কোমল কমল-বালা
তটিনী বুকত ॥

গল নিশা ওবেবাতি বিবহ অগণি লাগি
বুকু জলিছিল ।

এতিয়াই সেই জুই পানীৰ পবশে যেন
চেঁচা পৰি গল ॥

পৰশি অকণ কব অস্তবব অককাব
বেগে আঁতৰিল ॥

কুমুদক ইৰ্ষা কৰি হবষে পছম-বালা
উলাহে উঠিল ॥

হৃদয়ৰ ভিতৰত প্ৰণয়ৰ মকবন্দ
বতাহে খুলিলে ।

সুপ্ৰীতি নয়নে দোৰি । নাথৰ মুখৰ কালে
চায়েই থাকিলে ॥

নতুন নাগক প্ৰেম অমৃত পানৰ আশে
সুবেশ ধৰিলে ।

সুচিকণ কেশটাৰ বতনে মেলাই বালা
ধোপাটি বান্ধিলে ॥

নাথে দিয়া উপহাৰ সুন্দৰ কনক আছা
গলত পিছিলে ।

নিৰ্মল পানীত চাই বসুধৰ প্ৰতিবিম্ব
নিজকে মুহিলে ॥

নীল আকাশক এবি অনিল লরবি আহি
 মুখনি চুঁছিলে ।
 ভোমোবা বলিয়া যেনে ফুলব সোবাদধিনি
 লই পলাইলে ॥
 কিয়নো পহুদী তোব প্রথব ববিব প্রতি
 অত অহুবাগ ?
 কপে যাব চকু ধায়, কিবণো প্রচণ্ড হায়,
 পুবি দেই বড়ায় বিবাগ ॥
 তোমাব জীবনকপ জীরন শোষণ কবে,
 এহুয়া নির্দয় ।
 পবহুখ দেখি হায় জলদে আববি ধবে
 সময় সময় ॥
 সুহুব আকাশে থাকি সদা ঘুবি ঘুবি সুবে,
 নাই সহবাস ।
 আকলী অবলা দেহি কোমল হৃদয়া ভুমি,
 জলতে নিবাস ॥
 তেহুয়া প্রথব কবে কিয় ভুবি হোরী। সুখী
 বুজিব নোরাবি ।
 মাহুহে ববিব কব সহিব নোরাবি চলে
 শীবে ছাতি ধবি ॥
 মই কণ্ঠ হেবা বাল। এবি সুকষব প্রেম,
 চপ্রভ মজিবা ।
 নিজান নিশাত ভেবে শান্তিব নিয়ব পাই
 প্রাপক জুবাবা ॥
 সবল স্বভাব বাল। পহুদী বুলিলা, “নাথে
 নিন্দা অকাষণ ।
 বিদিত কলঙ্ক শশী বোব প্রাণেশবগবা
 পায় সুবষণ ।

মহন উত্তপ্ত বৰি মোৰে হে প্ৰীতিৰ হেতু
 অগণি অগায় ।
 ককণ দাহন কৰি বহি সৌ মন্তোপৰি
 হাব নিবমায় ॥
 বেতিয়া পিঙ্গাৱ হাব পবাণ পিতল কৰে
 বিদগ্ধ ভাস্কৰ ।
 যত ভাল পায় যোক কেনেকৈ কম আক,
 বৰ্ণনা ছুকৰ ॥
 কি হব থাকিলে দূৰে ? সিজনৰ প্ৰাণেটোতে
 প্ৰাণ যোৱ গঁথা ।
 বইছে অদৃশ্যভাৱে ছুটি প্ৰাণ একে স্থানে
 একে প্ৰেম-সূতা ॥
 ছুপৰ হলেহি নাথ প্ৰতিবিম্ব চলে নাথি
 সৰোবৰ জলে ।
 মোৰে হে চৰণে বৰি কতনো মিনতি কৰে
 মছি নয়ন আঁচলে ॥
 ভূমি জানা ববিদেৱে সলিল স্তকায়, কিন্তু
 যথার্থ নহয় ।
 পানী নীল বস্ত্ৰ ভ্ৰমে পৰিহাস কৰে বস্ত্ৰ
 বৰি মহাশয় ॥
 কৰে পানী আকৰ্ষণ মেঘ বুলি জানা যিটো
 স্বৰূপ নহয় ।
 পানী-বস্ত্ৰ যোৱ সিটো ধেমালি কৰিহে নাথ
 আকৰ্ষি লয় ॥
 আকৌ হেবোৱা বস্ত্ৰ সুবাই দিয়েহি বোক
 বাৰিষা কালত ।
 গোপী বস্ত্ৰ হৰি বেনে, কলীয়া কদম্ব মূলে,
 যমুনা ভীষত ॥

শ্ৰীচাকচয় শৰ্মা ঠাকুৰ ।

অসমীয়া বিয়া ।

বৰ্ত্তমান যুগত বিয়া লৈ বঙ্গদেশৰ তো কথাই নাই আসামতো যব গোলমাল হৈছে। গোলমালৰ ভিতৰত এইটোই যে, ব্ৰাহ্মণ, উচ্চবংশীয় কলিতা আৰু কায়স্থবিলাকৰ ছোৱালী ১১:১২ বছৰৰ আগেয়ে বিয়া দিব লাগে অৰ্থাৎ বঙ্গশুলা হোৱাৰ আগেয়ে বিয়া নিদিলে সেই ছোৱালীৰ আজী-বন বিয়া হবই নোৱাৰে, তদুপৰি ঘৰবপৰা সেই ছোৱালী বাজ কৰি দিব লাগে আৰু কুলত কলঙ্ক অনা হয়। সেইদেখি ১১:১০ বছৰৰ আগেয়ে ছোৱালী নিশ্চয় বিয়া দিবই লাগে। সেই কাৰণেই বোধকৰোঁ আজিকালি দৰাৰ দৰ ইমান মৰগ। সকলোৱে ভাল লেখা-পঢ়া জনা লৰা বিচাবে। কাৰণ অসমীয়া ভদ্ৰলোকৰ সাধাৰণতঃ চাকৰিগত প্ৰাণ। চাকৰি এটি নাপালে তিকতা পুহিবৰ আন একো উপায় নাই। আৰু যদিও চাকৰি নকৰি কাচিং দুই এজনৰে বেহা-বেপাবত মন দিছে তথাপি তেওঁলোকৰ প্ৰতিপত্তি নিচেই কম। এনেকি আমাৰ ভদ্ৰ সমাজে তেওঁলোকক বেপাৰী বুলি ইতিকিং কৰে। আসামৰ নিচিনা পিছ পৰা ঠাইত ভাল লেখা-পঢ়া শিকেই বা কেইজনে? তাৰ উপৰি দুই এজনৰ খৰিদ্দৈলৈ গৈ লেখা-পঢ়া শিকি আহিলেও তেওঁলোকে এই স্বৰগৰ ফুল ধৰ্ম্মিষ্ঠ বায়ু কেমৰ চক্ষুশূল হয় আৰু তেওঁবিলাক বিদেশলৈ যোৱা বাবে স্বদেশৰ লগত বিবাহ-বন্ধনৰ পৰা বাদ পৰে। এনে হলত ভাল লৰাই বা হব কৰ পৰা আৰু বিয়া দিয়া যে কিমান টান কাম তাক সহজেই অসমীয়া কৰিব পাৰি। এনে হলত কি উপায় অৱগমন কৰিলে বিয়া অনায়াসসাধ্য হব তালৈ চিন্তা কৰা সকলো কৰ্ত্তব্যপৰায়ণ মানুহৰ কাম।

বঙ্গদেশত এই বিয়া লৈ মধ্যবিৎ ভদ্ৰমণ্ডলীৰ যে কিমান দুৰ্গতি হবলৈ ধৰিছে তাক আমি নিজ চকুৰে দেখিবলৈ পাইছোঁ। তথাপি ইমানতে সতৰ্ক নহওঁ আৰু এট কুপ্ৰথা সমাজৰপৰা উচ্ছেদ নকৰোঁ। বঙ্গদেশত বৰং সমস্ত ছোৱালী বিয়া দিয়া খৰচলৈ জ্বাৰি লৰা পঢ়োৱা পৰ্য্যন্ত তুচ্ছ কৰা দেখা গৈছে। আৰু ছোৱালী হববেপৰা সেইঘৰ মানুহৰ ঘৰত শান্তি নাইকিয়া হৈ পৰে, আৰু কেনেকৈ টকা পাব পাৰি এই ভাবনাত সেইঘৰ ব্যস্ত হয়; এনেকি সমস্ত ভাল বেয়া বিবেচনা নকৰিও যি কোনো

উপায়ে টকা উপাৰ্জন কৰিবলৈ মাত্ৰ বাট বিচাৰে। এইবিলাক কাৰণত বজাৰলৈ হোৱাৰ আগেয়ে বিয়া দিয়া প্ৰথাটো উঠাই দিয়া একান্ত বাঞ্ছনীয়; আৰু তাৰ লগে লগে বালবিশৱাৰ পুনৰ্বিবাহ প্ৰথাটো চলালে বৰ সুখৰ কথা হয়। লবাই সোনকালে বিয়া কৰালে যেনেকৈ শৰীৰলৈ অনিষ্টকৰ সেইদৰে ছোৱালীয়ে সোনকালে বিয়া কৰালেও স্বাস্থ্য নষ্ট হৈ কগীয়া হৈ চিৰকাল নৰিয়া ভুগি থাকে। সেইদৰে আমাৰ মতে ছোৱালী বয়সত বিয়া দিয়াটো হে ভাল। আৰু ইয়াৰ ভাল ফলস্বৰূপ অল্পত উদাহৰণ আমি চকুৰ আগতে দেখিবলৈ পাওঁইক। আমি লৰাক যেনেকৈ ভালকৈ লেণা-পঢ়া শিকাব লাগে আৰু যাতে জীৱন-মুক্ত সি তথ পাই পিছ নোঠোহকৈ তাৰ কাৰণ সাজু কৰিব লাগে, সেইদৰে আমাৰ ছোৱালীকো উপযুক্ত শিক্ষা দিব লাগে যাতে তাই স্বামীক শুশ্ৰূষা আৰু শান্ত শহৰক ভক্তি কৰি সেৱা গ্ৰহণ কৰিবলৈ তেওঁবিলাকৰ মৰমৰ পত্ৰে হব পাৰে; আৰু এই কাৰণেও বোধাৰোঁ আজিকালিৰ দিনত বেছিভাগ বোৱাৰীয়ে শান্তৰ মন যোগাব নোৱাৰে। সেই কাৰণে যাতে ছোৱালীৰ উপযুক্ত শিক্ষা হয় আৰু যাতে ছোৱালীয়ে স্বামী আৰু শাহ শহৰৰ মৌল বুজি আৰু যাতে তেওঁলোকৰ মৰমৰ আৰু উদাহৰণৰ স্থল হয় তাৰ উপায় কৰা শিক্ষিত সমাজৰ একান্ত কৰ্তব্য কাম।

সকলোৱে বুজে যে ছোৱালী বজাৰলৈ হোৱাৰ আগেয়ে বিয়া দিয়া বৰ মঙ্গল। সকলোৱে বুজে যে কম বয়সত বিয়া দিলে ছোৱালীয়ে বাপেক মাকৰ ঘৰত শিক্ষা পাবলৈ যথেষ্ট সময় নাপায় আৰু ছোৱালীৰ উপযুক্ত শাৰীৰিক আৰু মানসিক শক্তি পৰিপুষ্ট নহয়। আৰু সেই বাবেই ছোৱালীয়ে শাহ শহৰৰ ঘৰলৈ গৈ কাৰো মনত সুখ আৰু মৰম লগাব নাজানে, আৰু হঠাৎ শহৰৰ ঘৰত কাম-কাজত বিশেষভাৱে মনোযোগ দিবলৈ বাধ্য হোৱাত কগীয়া হৈ চিৰজীৱন কটাব লাগে। তথাপি আমাৰ সভ্য সমাজে এই বিষয়ে অকণো চকু কাণ দিয়া দেখা নাযায়। বহুত সময়ত শিক্ষা আৰু বয়সৰ অন্তৰ্গত ছোৱালীয়ে গিৰিয়েকৰ মন যোগাব নোৱাৰা আমি দেখিবলৈ পাওঁইক আৰু এই বাবেই বহুত স্বামী স্ত্ৰীৰ ভিতৰত প্ৰথম অগ্ৰহাৰ কাৰো প্ৰতি কোনেও আকৰ্ষণ কৰিব নোৱাৰে; এনেকি

সময় বিশেষে হুইবো ডাঙৰ দন্দ হয় আৰু উভয়ৰে ধাৰণা বেলেগ হোৱা দেখা গৈছে । ইয়াৰ বাহিৰে ত্ৰীয়ে স্বামীক সকলো কামত সহায় কৰিব পাবিব লাগে আৰু সকলো কামত ইটোক সিটোৱে আৰু সিটোক ইটোৱে সোধা-পোছা কৰি কাম-কাজ কৰা উচিত । কিন্তু আমাৰ তিবোতা এনেকুৱাই যে তেওঁজো গিৰিয়েকৰ কামত নিজৰ মতামত দি সহায় কৰা দুৰ্বৰ কথা গিৰিয়েক নো সংসাবত কি ভাৱে চলিছে অৰ্থাৎ গিৰিয়েকৰ নো সাংসাবিক অৱস্থা কেনে তাক পৰ্য্যন্ত জানিবলৈ ইচ্ছা নকৰে । এয়ে হৈছে তিকতাৰ বৰ্ত্তমান অৱস্থা । তিকতা বাস্তৱতে যদি নিবোগী, পৰিশ্ৰমী, মৰমিয়াল আৰু গিৰিয়েকৰ সকলো কামতে সহায় কৰিব পৰা হয় তেতিয়া দুখীয়া হলেও সংসাবত মাহুহে অমিয়া সুখ অহুস্তৱ কৰিব পাৰে ।

কিন্তু তিকতাক এইবিলাক গুণৰ আধাৰ কৰিব খুজিলে সময়ৰ দৰ-কাৰ । দহ এঘাৰ বছৰ বয়সত লৰা ছোৱালীৰ উমলিবৰ সময়; আৰু বিশেষতঃ ছোৱালীবিলাক সাধাৰণতঃ যোতিয়ালৈকে বজৰলা নহয় তেতিয়ালৈকে সিহঁতৰ সংসাবৰ দায়িত্বজ্ঞান একেবাৰেই নহয় । সেইদৰে বজ-শ্বলা হোৱাৰ দুই তিনি বছৰৰ পিছত সিহঁতৰ বিয়া হলে সিহঁতে এইবিলাক গুণ শিকিবলৈ সময় পায় আৰু বাস্তৱতে শিকেও । সাধাৰণতঃ ১৬।১৭ বছৰ বয়স নহলে ছোৱালীৰ শৰীৰ সম্পূৰ্ণভাৱে পুষ্ট নহয় । কিন্তু আজি কালি দেখিবলৈ পাওঁ যে আমাৰ ছোৱালী ১৩।১৪ বছৰ বয়সত মাক হয় । এনেদৰে তেনেকুৱা ছোৱালীৰ যে লৰা ছোৱালী কেনেকুৱা নিস্তেজ আৰু দুৰ্বল হব তাক সহজেই বুজিব পাৰি । কুমলীয়া গছৰ খুটাক কিমান সহজে মাটিয়ে ধাব পাৰে আৰু পুৰঠ গছৰ খুটা কিমান দিন টিকে তাক সকলোৱে জানে । এইদৰে কুমলীয়া বয়সত বিয়াৰ প্ৰথা যে কিমান দিন চলি আহিছে আৰু তাৰপৰা আমি ক্ৰমাৎয়ে কি ভাৱে দুৰ্বল, নিস্তেজ আৰু স্ত্ৰিয়মাণ হৈ আহিছে । তালৈ চালে বাস্তৱতে আমাৰ শৰীৰ শিথলি উঠে । তহুপৰি ছোৱালীৰ বিয়াৰ বয়স-বজৰলাৰ পিছলৈ নিলে যে আমাৰ বিধৱাৰ সংখ্যা কমি যাব ইয়াত তিলমাত্ৰ সন্দেহ নাই ।

এনে স্থলত পিতা মাতা বাতে নিবোগী আৰু বলহান হয় তালৈ চকু কাণ বখা সকলো কৰ্ত্তব্যপ্ৰিয় উজ্জলোকৰ কাম । সত্যতা বচাব লগে লগে দেখিবলৈ পাওঁ যে আমাৰ লবা ভীক আৰু নিস্তেজ হয় । ইয়াৰো যে গুৰিত পিতা মাতাই তাক কোনেও সুই কৰিব নোৱাৰে । একেই আৰ্ম পৰাধীন চাকৰিগত প্ৰাণী, তাৰ উপৰি আমাৰ লবা ছোৱালীৰ মাক যদি কৰ্ণীয়া হৈ নিস্তেজ আৰু দুৰ্ভগ হয় তেনেহলে লবা ছোৱালায়ে কাৰ মুখবপৰা উৎসাহ-বাক্য শুনি সাহসিক আৰু তেজস্বী হব ? পিতা চাকৰীয়া, বাতি পুৱাবপৰা গধূলিলৈকে কেঞ্চল চাকৰি ভৈয়ে ব্যস্ত, সেইদেখি লবা ছোৱালীৰ একমাত্ৰ ভবসাৰ স্থল মাতা, আৰু সেই মাতাৰ ওচৰত যদি সিহঁতে উৎসাহ বাণী শুনিবলৈ নাপায় তেনেহলে আমাৰ লবা ছোৱালীৰ ওচৰত ভবিষ্যৎ আশা দুবাশামাত্ৰ । জাপানত এই বিষয়ে অতি সুন্দৰ নিয়ম আছে । তাত যে কেৱল বন্ধুলাৰ পিছত ছোৱালীৰ বিয়া হয় এনে নহয় ; এনেকি তাত তিকতাই ব্যায়াম শিক্ষা কৰিব লাগে ; সেই বিষয়ৰ কিতাপ পৰ্য্যন্ত আছে ; আৰু জাপানী তিকতাই সেই কিতাপ অমুসাৰে সদাসৰ্ব্বদাই ব্যায়াম শিক্ষা কৰে । তাৰ দ্বাৰাই তিকতাৰ শৰীৰ বিশেষভাৱে আটিল আৰু পাবমাৰ্জিত হয় । জাপানী তিকতা মতাতকৈ কোনো গুণে দুৰ্ভল নহয় । আৰু সেইকাৰণেই বোধকৰোঁ জাপানীবিলাক আজি ক্ষুদ্ৰ ষাপবাসী হৈও অসীম পৰাক্ৰম শালী ইউৰোপিয়ান স্বাধীন জাতিৰ লগত সমানভাৱে গণ্য আৰু মাননীয় বুলি বিচ্যাত । ব্যায়াম কৰিলে তিকতাৰ সৌন্দৰ্য আৰু লাভ্য নষ্ট হয় বুলি বহুতৰ ধাৰণা । কিন্তু সেইটো একেবাৰেই ভ্ৰম আৰু মিছা ; বৰং ব্যায়াম নকৰিলে হে এটা কিলুত-কমাকাৰ মহুস্তাক্ৰান্ত প্ৰাণী হয় । ব্যায়াম কৰিলে স্বাভাৱিকভাৱে শৰীৰৰ অলপ্ৰত্যক্ষ পুট হৈ শৰীৰৰ ঐশ্বৰ্য্য হয় ।

ভাৰতে যেতিয়ালৈকে হটপুট, নীৰোগী, পৰিশ্ৰমী আৰু শিক্ষিত তিকতা জন্মাব নোৱাৰিব তেতিয়ালৈকে ভাৰতৰ উন্নতিৰ বাট বন্ধ । আমাৰ দেশত বহুতৰ বিশ্বাস যে তিকতা শিক্ষিত হলে গৃহস্থালী চলোৱাত বৰ ধনী হয় আৰু গৃহস্থ কাম-কাজ নকৰি গোটেহ মেম চাহাব হৈ পৰে । এই কথা একেবাৰেই ভেটিশূন্য । এৰেবিলাক তিকতাবিলাকৰ পিনে চকু সুবাই

চালে সেই ভৱ তৎক্ষণাত্ৰ দূৰ হয়। তাৰ কাৰণ আমেৰিকাৰ প্ৰায় ত্ৰিকণ্ডাৰে ভাল লেখা-পঢ়া জানে, অথচ ইপিনে পানী খনা, লোটা-বাটি ধোৱা, লৰা ছোৱালী নিচুকুৱা আৰু ভাত বন্ধা আদি সকলো নিজ হাতে কৰে। তাৰ বাহিৰে নিয়ম মতে গিৰ্জালৈ যায়, সভা-সমিতিত যোগ দিয়ে, অথচ ঠিক সময়ত লৰা ছোৱালী আৰু গিৰিয়েকক ভাত দিয়ে; এনেকি ফটা কাপোৰত টাপনি মাৰিবলৈ ইয়াৰ দ্ৰিতৰতে সময় কৰি লয় আৰু লৰা ছোৱালীক জুলীয়া কিতাপৰ পঢ়া শিকায়। এইদিনাকৈই হৈছে শিক্ষিতা ত্ৰিকণ্ডাৰ সৌন্দৰ্য্য।

আমি সময়ে সময়ে ইচ্ছাৰ বিকল্পেও ৫০ বছৰীয়া বুঢ়াৰে সৈতে ১১ বছৰীয়া ছোৱালীৰ বিয়া দিওঁ; কিয়নো, ১১ বছৰত ছোৱালী বিয়া নিদি ৰাখিলে আৰু ইতিমধ্যে বজমলা হলে আমাৰ কুলত কলঙ্ক পৰিব। এই কুসংস্কাৰৰ বশৱৰ্তী হৈ আমি যে বছৰত ভবিষ্যৎ সুখ নষ্ট কৰোঁ, তাত বিন্দুমাত্ৰ সংশয় নাই। বুঢ়াৰ গভীৰ ভাবৰ সংসাৰৰ লগত কুমলীয়া ছোৱালীৰ চঞ্চল প্ৰকৃতিৰ সংসাৰ কেতিয়াও মিলিব নোৱাৰে, বৰং ইয়াৰ পৰিবৰ্ত্তে বিধৱা ছোৱালীৰ লগত এনেকুৱা দৰাৰ বিয়া হোৱা হৈ বাঞ্ছনীয়; আৰু এইবাবেই আমাৰ শিক্ষিত ভদ্ৰলোকৰ ওচৰত অস্বৰ্ণবোধ কৰোঁ। যেন তেওঁলোকে বিধৱা বিয়া চলাবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰে। ইয়াৰ বাহিৰেও আমি নিজে ত্ৰিকণ্ডা লৰা ছোৱালী লৈ পৰম সুখে মাছ মাংসাদি খাই লৈ থাকিম অথচ আমাৰ বিধৱা ভনী নাইবা ছোৱালীয়ে অলঙ্কাৰবিহীন হৈ শুভ্ৰ বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি দুই বেলা নিৰামিষ ভোজন কৰা দেখিম, ই বাস্তৱতে বৰ অসহনীয়। হিন্দুধৰ্ম্ম মাত্ৰ ত্ৰিকণ্ডা বিধৱা হলে ব্ৰহ্মচাৰিণী হৈ জীৱন যাপন কৰিব লাগে, কিন্তু মতাৰিলাকৰ ত্ৰিকণ্ডা হৰিলে অতি শীঘ্ৰে তেওঁলোকে আকৌ ছোৱালী বিয়া কৰাব লাগে; এইটো কেৱল স্বাৰ্থপৰতাৰ চিন মাথোন। কিন্তু ত্ৰিকণ্ডাবিলাকক এনেকুৱা কটকটীয়া নিয়মৰ ভিত্তৰত ৰাখিও কোনো-বাই ডাঠকৈ কৰ পাৰে নে যে হিন্দু বিধৱা ত্ৰিকণ্ডাবিলাক সতীৰ উদাহৰণ স্বৰূপ? কেতিয়াও নহয়। বেছি ভাগ বিধৱাৰে আমি কুংসা বদনাম প্ৰায়ে শুনিবলৈ পাইহক। এইদেখি এইবিলাক কুংসা বদনাম যাতে লোপ পায় তালৈ মন কৰি বিধৱা বিয়া চলোৱা একান্ত বাঞ্ছনীয়।

শ্ৰীকাশীনাথ ভালুকদাৰ।

অসমীয়াৰ গাঁৱলীয়া জীৱন ।

এই বিষয়টো বহলাই আলোচনা কৰিলে এটা ডাঙৰ কিতাপ হ'ব । আমি বেছি দিন গাঁৱত বাস কৰা নাই ; মাত্ৰ গাঁৱলীয়া মানুহৰ সংসৰ্গৰ পৰা যি অলপ অভিজ্ঞতা লাভ কৰিছোঁ তাৰপৰাই অসমীয়া গাঁৱলীয়া জীৱনৰ এটি চমু বিৱৰণ দিবলৈ আগ বাঢ়িলোঁ । পোন-প্ৰথমতে কোৱা যাওক নগৰীয়া আৰু গাঁৱলীয়া জীৱনৰ তিতবত পাৰ্থক্য কি ?

গাঁৱৰ মানুহে নিজে খেতি-বাতি কৰি পেট প্ৰেৰণাই থাকে আৰু নিজৰ ভাগৰ ৰান দাই অঁটালে আৰু মাটিৰ খাজনা দিয়া হলে সুখে-সুৰুখে বাস কৰে । গঞাহঁতে আগৰ দিনৰপৰা চলি অহা ৰীতি-নীতি আচাৰ ব্যৱহাৰৰ অলপো লবচৰ নকৰে আৰু কোনোৱে কৰিলে সমাজৰপৰা সি বিৰম অভ্যাচাৰ উপভোগ কৰে । নগৰৰ মানুহে কাচাবীত আমোলা হৈ বা “কেবাণী গিৰি” কৰি বা বেহা-বেপাৰ কৰি জীৱিকা উপাৰ্জন কৰে । নানান ঠাইৰ নানান লোকেৰে সংসৰ্গ হোৱাত নগৰীয়া মানুহৰ মন উন্নত হৈ উঠে আৰু পুৰণি কলীয়া দেশাচাৰবোৰৰ যুক্তিসঙ্গত উন্নতি কৰিবলৈকো তেওঁবিলাক পাছ নোহোঁহকে । নগৰ সভা সমিতিৰ স্থল, এই সভা সমিতিয়ে ইজন সিজনৰ ভিতৰত মনৰ ভাব সঞ্চালন কৰিবৰ সুযোগ দিয়ে । কিন্তু গাঁৱত যে একেবাৰে সভা সমিতি নাই এনে নহয় ; মাজে মাজে গঞাহঁতে ডাঙৰ ডাঙৰ মেল বা বৰসবাহ বা বৰতোজ পাতি সকলো গোট ধায় । বিভিন্নতা এই যে, নগৰৰ সভা-সমিতি সাহিত্য বিজ্ঞান আৰু বাঞ্ছনীয় সঞ্চয়ী, আৰু গাঁৱৰ সভা-সমিতি বাইটকৈ ভোজন সঞ্চয়ী । ছয়োটিয়ে দুই বিধে মনৰ ভাব সঞ্চালন কৰিবলৈ বাট মুকলি কৰি দিয়ে । নগৰ শিক্ষাৰ ঘাই ঠাই । আমাৰ ওচৰচুবুৰীয়া বঙ্গদেশত নগৰৰ কথা দূৰত থাকে এখন ডাঙৰ গাঁৱতে ৭৮টা ইংৰাজী স্কুল থাকে ; আমাৰ দেশত গাঁৱত ৭৮টা থাকে ছাৰি এটাও ইংৰাজী স্কুল নাই ; মাত্ৰ নিম্নপ্ৰাইমেৰী স্কুল আৰু কিছুমানত মজলীয়া ইংৰাজী স্কুল আছে । নগৰ হাই-উৰ্দ্ধমৰ বাহ ; গাড়ীৰ ঘৰ্ষণি, বেদ জাহাজৰ উকি আদি নগৰত অনবৰত আছেই ; কিন্তু গাঁৱত বেনি

শ্ৰেণী মুখময় শাস্তিয়ে বিকাশ পায়। তাত চবাই-চিৰিকতিৰ মাতৰ বাহিৰে আন শব্দ শক্তি বিৰল; প্ৰকৃতিৰ মন মোহা সৌন্দৰ্য্য চাৰিউ দিশে শিৰাজি থাকে।

এতিয়া আমি বাই বিষয়টিৰ ওচৰ চাপোঁ। বিষয়টি হৈছে “অসমীয়া গাৱঁলীয়া জীৱন।” বেভবেঙ লালবিহাৰী দেৱ “Bengal peasants life” নামৰ কিতাপটো পঢ়ি আমাৰ এনে ধাৰণা হৈছে যে অসমীয়াৰ গাৱঁলীয়া জীৱন বঙালীৰ গাৱঁলীয়া জীৱনেৰে সৈতে চুটামান কথাত মিলে। যাদ্ৰ অসমীয়াৰ গাৱঁলীয়া জীৱন বঙালীতকৈ বেছি শাস্তিময় বেন লাগে।

কেবাজাতৰ আৰু কেবাকুলৰ মানুহ এখন গাৱঁত একেলগে থাকে; কিন্তু একেলগে থাকে বুলি এজাতৰ মানুহে আন জাতৰ মানুহৰ লগত খোৱা-বোৱা নকৰে। কোনো বায়ু এজনৰ ঘৰত কাৱহু এজনক খাবলৈ দিবলৈ হলে পানীপোতাৰ কলপতুৱা এখনত তাত আক্ৰ খোল এটাত আক্ৰা দিয়ে। কাৱহু বা বায়ুণে তেওঁবিলাকতকৈ নীহ মানুহৰ হাতৰ পানী এটোপাত নেখায়। গাৱঁত ১০ বছৰ মানলৈকে ধুতি বিধুতি এইবোৰৰ বেছি বাহু বিচাৰ নহলেও হয়; কিন্তু কোনো লৰা বা ছোৱালীৰ মেইৰিনি বয়স পাব হলে সি সকলো নিয়ম পালিবলৈ বাধ্য। বাতিপুৱা সি গা নোদোৰে মানে একো খাব, আন কি কোনো খোৱা বস্তু ছুব নোৱাৰে, দিনটোত বতবাক শৌচাচাৰ কৰে ততবাব গা ধুব লাগিব। এইৰিনিতে কৈ খোৱা বাওক, নিয়মিতৰূপে ভালকৈ গা-পা ধুলে ওপৰত কোৱা নিয়ম বা আচাৰটো অতি উপকাৰী হৈ উঠিব; কিন্তু গা খোৱা মানে পুখুৰী এটাত কঁকাললৈকে নাৰি পাত ছুটোপামান পানী ছতিয়া মাখোন। গাৱঁৰ শায় সকলো ঘৰতে এটা গোসাঁই-ঘৰ থাকে; বাতিপুৱা গা ধুই উঠি মানুহবোৰে গোসাঁইঘৰত সেৱা কৰে আৰু সন্ধ্যা লাগিলে এজনে তাত মিঠাতেলৰ চাকি এটা লগাই ধয়।

গাঁৱৰ সাধাৰণ অৱস্থাৰ মানুহ এজনৰ এটা বৰঘৰ, এটা মাৰল-ঘৰ, এটা পোহালি, এটা ভঁৰাল আৰু এটা গোসাঁই-ঘৰ, আৰু চহকী মানুহৰ এটা চবাঘৰ থাকে। পোহালি আৰু ভঁৰাল নোহোৱাকৈ নহয়, কাৰণ গাৱঁলীয়া মানুহৰ সম্পত্তি ধান আৰু গৰু বহু সংখ্যায় দাবাই নিৰ্মিত হয়।

ধাৰ ভঁৰাল আৰু গোহালি বিধান ডাঙৰ সি সিমান চহকী বুলি জনা-জাত হয়। মাৰল-বৰত ঢেকিলাল আৰু তাঁতলাল থাকে, আৰু তাঁতলালত মাইকী মানুহবোৰে বহি কথা-বতৰা পাতে আৰু বলহি আছিলে আনহি সোধে। বৰ-বৰত তাঁত বান্ধে আৰু শোৱে।

প্ৰত্যেক সাধাৰণ অৱস্থাৰ মানুহৰে নিজা এডোখৰ মাটি থাকে। চুখীয়া মানুহবোৰে নিজে শালি আহু আদি ধান আৰু মাহ-শাক আদিৰ খেতি কৰে, কৰি নিজৰ জোখাবে বাম্বি থাকীখিনি বেচি লোণ তেল কিমে। চহকী মানুহে আন মানুহক খেতি কৰিবলৈ লগাই যিখিনি ধান পায় তাৰ এক নিৰ্দিষ্ট অংশ খেতি কৰা মানুহক দিয়ে। খেতিৰ সময়ত মতা-মাইকী লবা-বুঢ়া কোনো বহি নেথাকে; মতামানুহবোৰে হাল বাৰ আৰু ধান কঢ়িয়ায়, মাইকীবোৰে ধান দায় আৰু ধান বানে; লবা-ছোৱালীবোৰেও বাপেক মাকক পাৰ্ধ্যমানে সহায় কৰে। ধান দোৱা শেষ হলে মতামানুহ-বোৰে মুগা, পলু পোক বাধিবলৈ হাবিলৈ বাৰ আৰু মাইকীমানুহবোৰে তাঁত ববলৈ আৰম্ভ কৰে। বিহৰ ওচৰ চাপিলে বিহলৈ ধনিয়া, গামোছা আদি ববলৈ আৰম্ভ কৰে। বিহ অসমীয়াৰ এটি বৰ আনন্দজনক আৰু আৱশ্যকীয় পৰ্ব। বিহ তিনি সময়ত তিনটা হয়,—কালি বিহ, মাৰ বিহ আৰু চতৰ বিহ। মাটিৰ খাজনা দিয়া হলে এইদৰে পঞাঠতে আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। ইয়াৰ বাহিৰেও মাজে সময়ে ববসবাহ আৰু ভাৱনা পাতি ধেমালি কৰে।

এখন গাৱঁৰ জিমাৰ এজন মৌজাদাৰ থাকে; কিন্তু সচৰাচৰ এখন গাৱঁলৈ ই যে এখন মৌজা হয় এনে নহয়, কেবাখন গাওঁ মিলিও এখন মৌজা হয়। মৌজাদাৰে গাৱঁৰ খাজনা আদায় কৰে, কৰি চৰকাৰক শোধায়। তেওঁ খাজনাৰ এক অংশ কমিশ্যন স্বৰূপে পায়। তেওঁৰ তলত কাছুনগো, মঙল আৰু টেকেলা থাকে।

গাৱঁৰ মানুহৰ ভিতৰৰ এটাইতকৈ চহাবোৰে আঠুলৈকে পৰা চুবিয়া এখন পিছে আৰু কানত গামোছা এখন আৰু কঁকালত হাটটি এখন লয়। সাধাৰণ অৱস্থাৰ মানুহৰ সাজ সবজাৰ টেছে চুবিয়া এখন, কোট এটা, ধনিয়া কপোৰ এখন, জাপি এটা আৰু লাথুটি এডাল; চহকীবোৰে মুগাব

এবিব, আৰু পাতৰ কাপোৰৰ চোলা চুৰিয়াও পিন্ধে। মাইকী মামুহৰ পোচাক নগৰববোৰৰ একে, যেনে বিহা, মেখেলা, খনিয়া, কাণত কেৰু, ডিঙিত মণি, কপালত সেন্দূৰ। মজলীয়া আৰু তলৰ শ্ৰেণীৰ তিবোতাই হাতত সৰু জাপি লৈ গাওঁ ফুৰে। অসমীয়নীৰ সাজ-পাৰ বঙালী ভিকতাৰ সাজপাৰতকৈ বহুত ভাল। বঙালীৰ ছখীয়া মাইকী মামুহৰ পোচাক মাত্ৰ এখনশাৰী : কিন্তু অসমীয়া যিমান ছখীয়া হওক এখন বিহা, এখন মেখেলা আৰু এখন কাপোৰ আছেই।

আমাৰ দেশৰ গাঁৱলীয়া মামুহে পঢ়া-শুনাতলৈ বেছি কাণসাৰ নিদিয়ৈ ; বঙলা দেশতো আগেয়ে এনে আছিল, কিন্তু বৰ্ত্তমান সময়ত তাত বহুত উন্নতি হৈছে। আজিকালি বঙ্গদেশত কেবাজনো নাম-জলা মামুহ সাধাৰণ গাঁৱলীয়া মামুহ। আমাৰ মামুহে আতৰ কেটা চিনিব পাৰিলে আৰু চিঠি এখন লেখিব পাৰিলেই যথেষ্ট শিক্ষা হল বুলি ধৰে। বাপেক-মাকে লৰাক নিম্ন-প্ৰাইমেৰী পঢ়িবলৈ পঠালেও অলপ কষ্ট পাইছে বুলি শুনিলেই তাৰ নাম কটাই তাক আনি গৰু বধিবলৈ বা আন ঘৰৰ কাম কৰিবলৈ লগাই দিয়ে। এইবোৰ কৰা যে বেয়া এনে নহয়, কিন্তু সাংসাৰিক কাৰ্য্যত সোমোৱাৰ আগেয়ে অলপ শিক্ষা আৰু অভিজ্ঞতাৰ প্ৰয়োজন। বহুত গাঁৱলীয়া মামুহে বুঢ়া বয়সলৈকে নিজৰ গাওঁখনকে দেশ বুলি ধৰি লয়।

অনেক গাঁৱলীয়া মামুহ অতি দুষ্টপুষ্ট আৰু কষ্টসহিষ্ণু। গছত উঠা, নাও বোৱা, ঘৰ সজা, কোৰ মৰা, সাতোবা আদি সকলোতে তেওঁলোক পাটকত। অসমীয়া মামুহে নিজৰ ছখেৰে মুখ ভৰাব পাৰিব বুলি নিশ্চিত থাকে, গতিকে খুজি খোৱা, মাগি খোৱা আদি নিকট কামৰপৰা যিমান দূৰ পাবে তেওঁলোক আঁতৰত থাকে। কিন্তু যদিও অসমীয়া ডেকা কালত দুষ্টপুষ্ট আৰু কামিলা হৈ থাকে, কিন্তু আদহীয়া আৰু বুঢ়া বয়সত তেওঁ মহামাৰী কানি আৰু ভাঙৰ সেৱক হৈ জুকলা এলেছৱা আৰু অকামিলা হৈ পৰে। তাৰ উপৰি গাঁৱলীয়া মামুহ অপৰিষ্কাৰ অপৰিচ্ছন্ন ভাৱে ধৰা বাবে গ্ৰহণী। হাইজা আদি বেয়াবত পাৰ তেওঁলোক মৃত্যুৰ মুখত পৰে। গাৰ ঘৰবোৰত বতাহ সোমাবৰ বখেট বাট নেথাকে ; বৰঘৰ-বোৰ দিনতে একাৰ ; একেটা পুখুৰীতে গা ধোৱা, কাপোৰ ধোৱা আৰু কাঁহী

বাটি ধোৱা সকলো কাম কৰা হয় । খাল আৰু খাটৈৰেৰত পানী জমা হৈ থাকি তাৰপৰা দেয়ল গোক ওলায় । ইত্যাদি দোষেও গাঁৱৰ বতাহ অস্বাস্থ্যকৰ বাপেৰে পৰিপূৰ্ণ কৰি বোগ-ব্যাদিৰ বাট মুকলি কৰি দিয়ে ।

নগৰতকৈ গাঁৱত অলপ একতা বেছি, আৰু ভাই-ককাই, ভাই-ভনী আৰু বাপেক-পুতেকৰ ভিতৰত বেছি দন্দ-হৈ নেথাকে । পিছে ইমানতো গাৱঁলীয়া মানুহে ইমানকৈ নগৰৰ আদালতত গোচৰ কৰিবলৈ যোৱাটো শোচনীয় কথা । কিছুমান মানুহ এনেয়ে দুখীয়া, তাতে তেওঁলোকে মোকদ্দমা কৰি ধন ভৰি বৰ অত্যাৱ কৰে । এই মোকদ্দমাবোৰত পৰাস্ত গঞাওঁতৰ ভিতৰত মনোমালিঞ্জ খটে । অৱশ্যে মাজে-সৰয়ে মেল পাতি দন্দ-কাৰ্জিয়াবোৰ খে তেওঁলোকে মিট-মাট কৰাই নলয় এনে ; নহয় তথাপি মোকদ্দমাৰ সংখ্যা ভয়ঙ্কৰ বেছি ।

গাৱঁলীয়া মানুহৰ ঘাই চিন্তা হৈছে কোনোমতে পেট প্ৰবৰ্ত্তাই থকা । নিজৰ ভাগৰ ধান দোৱা হলে আৰু খাজনা আদায় হলে তেওঁলোকে অতিশয় সুখ অনুভৱ কৰে । কিন্তু এই সুখ নিৰুপ্ত বিধৰ । কবিৰৰ গল্ড্‌স্মিথে কৈছে যে চুইচৰোৰে (swiss) সিওঁতৰ নিৰুপ্ত অৱস্থাতে থাকি চাউলকঠা মোকোলাব পাৰিয়ে যি সুখ মন্তোৰ অনুভৱ কৰে সিও সেই বিধৰ । যদি তেওঁলোকৰ আকাঙ্ক্ষা আৰু অলপ বেছি হয় তেওঁলোকে বহুত কাম সাধিব পাৰে । আগেয়ে কোৱা হৈছে যে তেওঁলোক কষ্টসহিষ্ণু আৰু হুটপুট । যথা মানুহবোৰে নানা কষ্ট সহ কৰি হাবিত বাঘ-ভালুকৰ মাজত যুগা, পলু আদি পোক বাখে আৰু মাইকী মানুহবোৰে তাৰপৰা সুন্দৰ সুন্দৰ কাপোৰ তৈয়াৰ কৰে । গাৱঁৰ মানুহে সৰিয়হ, মৰাপাট আদিৰো খেতি কৰে । তেওঁলোকে যদি এইগোৰ বস্ত্ৰৰে ভালকৈ বেহা বেপাৰ কৰে তেন্তে সহজে নিজৰ আৰু তাৰ লগে লগে দেশৰো উন্নতি কৰিব পাৰে । কিন্তু তাক নকৰি সকলো গঞাওঁতেটেওৰ কেঞাওঁতেৰে কাৰবাৰ কৰি সকলো শ্ৰম আৰু যত্ন অপব্যৱহাৰ কৰে । এইবোৰৰ ঘাই কাৰণ হৈছে শিক্ষাৰ অত্যাৱ । অজ্ঞান-এন্ধাৰত নকৰকাই থকা এই অশক্ত জনসমাজক জ্ঞানৰ জন্মকীয়া পোহৰ দেখুৱা নগৰীয়া শিক্ষিত সম্প্ৰদায়ৰ কৰ্ত্তব্য । নগৰৰ মানুহে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাধি লৈছে, ডাঙৰ ডাঙৰ স্ত

সামিতি পাতিছে, কিন্তু ওচৰত গঞাইতে সেইবোৰৰ একো আওতাও নেপাই অলপ লাগি আছে। দেশৰ এক অংশই শিক্ষা পালে আন অংশই নেপালে একো উপকাৰ নাই ; গতিকে উন্নত জাতিবোৰৰ আৰ্হি লৈ গান্ধীজী অলপ নহয় অলপ শিক্ষা বিস্তাৰৰ চেষ্টা কৰা নিতান্ত বাঞ্ছনীয়। যদি প্ৰাইমেৰী শিক্ষা (primary education) বাধ্য (compulsory) কৰা হয় আৰু বিনামাচুলে (free) দিয়া হয় তেন্তে এই বিষয়ে বহুত উন্নতি হব। আমাৰ দেশত, আনকি গাৰ্ভাণ্ডো, ভালেমান ধনী মানুহ আছে, যদি তেওঁবিলাকে অলপ ধন ত্যাগি ওপৰত কোৱা বিধৰ শিক্ষা অৰ্থাৎ free and compulsory education দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰে তেনেহলে দেশৰ কিমান উন্নতি হয়, আৰু তেওঁবিলাকৰ ধনৰ কেনে সঞ্চাৰ হব। আৰু এটি উপায় হৈছে গধূলি হোৱা পঢ়াশালি (যাক ইংৰাজীত night school বোলে) স্থাপন কৰা। বহুত গাৰ্ভাণ্ডীয়া লৰা আছে যিবোৰে গেটাই দিনটো ঘৰৰ কাম কৰিব লগা বাবে পঢ়াশালিলৈ যাব নোৱাৰে। তেওঁলোকে দিনটো কাম কৰি যদি গধূলি বেলিকা পঢ়াশালিত অলপ বেছি পঢ়া-শুনা কৰে তেনেহলেও কৃত হয়। কিন্তু অকল প্ৰাইমেৰী শিক্ষাতে শিক্ষাৰ ওৰ পোহোৱা হব কুফলজনক, কাৰণ “অল্প বিদ্যা স্তম্ভবী”। এনেস্থলত এই ওৰতৰ বিষয়বোৰ বিবেচনা কৰা নিতান্ত আৱশ্যক। যদি আমাৰ জাতিৰ আৰু আমাৰ দেশৰ প্ৰকৃত উন্নতি হব লগা হয় তেনেহলে নগৰীয়া আৰু গাৰ্ভাণ্ডীয়া সকলোৱে যাতে নিতান্ত পায় তাৰ উপায় অবিলম্বে অৱলম্বনীয়।

শ্ৰীপদ্মধৰ চলিহা ।

বিলাতৰ কথা ।

ইমান দিনৰ কথা এতিয়া ভালকৈ মনত নপৰে। তেতিয়া আপোনাৰ “বাহী” ধকা হলে ন ন বাতৰি দি চিঠি দি:লাইহেঁতেন; এতিয়া সেই পুৰণি ভাব মনত নাহে; তেতিয়াৰ আৰু এতিয়াৰ ভাব বেলেগ। সেইদৰিণি এতিয়াৰ কথা ঠিক সেইভাবে লেখা টান। মাহাত্ৰ এৰি জাহাজ কলম্বোত বলহি।

কলম্বো বাৰণৰ দেশত। কলম্বো চহৰ আপুৰুক। জাহাজ বন্দৰত লাগিলেই বাত্ৰীৰ দেশ চাবলৈ যোৱাৰ হুঁচুৰ লাগে। এখন যাত্ৰীয়ে আন এজনক সোধে “Are you going ashore at?”—(নামৰ ঠাই দি ?) কলম্বো চাবলৈ আমি ওলালোঁ। জাহাজ পাৰত ঠিক নালাগেহি। জাহাজৰপৰা সৰু নাও কেবেয়া কৰি পাৰলৈ যাব লাগে। ইয়াত এক বকম আচৰিত নাও আছে—তাক “কেটামাৰাণ” বোলে। আমাৰ মনত এই “কেটামাৰাণ” আমাৰ খেল নাৱৰ দৰে কি তাতকৈও বেছি দীঘল যেন লাগিল। এনে নাও আমি আন কতো দেখা মনত নপৰে। পাৰ হৈ এখন গাড়ী কেবেয়া কৰিলোঁ। ইয়াত মাহুহে টা গাড়ীও চলতি—তাক বিক্চ (ricksbaw) কয়। ইমান যহৰ দেশত সিহঁতে গাড়ীখন লৈ কেনে লৰে! মাহুহে পয়চাৰ নিমিত্তে কি নো নকৰিব। এইবোৰ বন্দৰত “গাৰ্ড” থাকে। আমি এজনৰ সাহায্য লৈছিলোঁ। নে নাই কৰ নোৱাৰোঁ, বোধকৰোঁ লোৱা নাই। চহৰত ডাঙৰ ডাঙৰ ইউৰোপীয় হোটেল আছে। সঁচাকৈয়ে ইউৰোপীয়হঁত বসৈকে যয় ততে সিহঁতে সন্দৰূপে থাকে। সিহঁতৰপৰা আমাৰ এইবোৰ বিবৰত বহুতো শিকিব লগীয়া আছে। গোটেইবোৰ হোটেলৰ ভিতৰত আমাৰ Galle Face Hotel “গেল ফেচ্ হোটেলৰ” position অৰ্থাৎ ঠাই ভাল লাগিল। সন্মুখৰ পানীয়ে পুৱা গুলি দিনে বাতিয়ে অনন্দৰত হোটেলৰ ভৰি ধুৱাই থাকে। বৰ ভাল ঠাই। আটাইবোৰ চহৰ চোৱা যাত্ৰীয়ে “মিউজিয়াম” অৰ্থাৎ বাহুৰ

চাবলৈ যায়। এই মিউজিয়াম আন দেশৰ আন মিউজিয়ামৰ দৰে। ইয়াত নতুন তেনে বস্তু দেখা মনত লপৰে; যদিও বা মন্থন বস্তু দেখিছিলোঁ। সি মনত নাই। তাৰ পাছত (চিনেমন্ গাডেন্ৰ) অৰ্থাৎ দালচেনিৰ বাগিছা। এই বাগিছাৰ ভিতৰত মানুহ নোসোমায়; বাহিৰৰপৰাই বাগিছাৰ চাৰিউ ফালে ঘূৰে। বাগিছাখন ডাঙৰ, সেইদেখি বাগিছাৰ চাৰিউফাল পুৰিলেই হয়। বাগিছাখন দালচেনিৰ গছবোৰেৰে ভৰা, সেটোৰে সুরগাকৈ শাৰী পাতি সজোৱা বুলি মনত নহল। “দালচেনিৰ লাঠি” (Cinnamon stick, sir,) বুলি এই লাঠি বেচা মানুহ গাড়ী কি বিক্ৰম লগত লৰে। প্ৰায় যাত্ৰীয়ে এডাল লাঠি কিনে। কেতিয়াবা “চিনেমন্ ষ্টিক” বুলি দিহঁতে আন লাঠি বেচে, সেইদেখি কিনি বলৈ হলে ভালকৈ চাই চিন্তি কিনা ভাল। কলম্বো গাড়ী কৰি তিনি চাৰি ঘণ্টামান ফুৰিলেই চোৱা হয়। ইয়াত জাহাজ যদি সবহ পৰ থাকে তেনেহলে কেন্‌ডি (Candy) অথবা আন কোনো তিতকৰা ঠাইলৈ বেলেৰে যোৱা উচিত। বিয়ান দেশ দেখা যায় সিমান ভাল।

এটা কথা আপোনাৰ আচৰিত লাগিব, মোৰো লাগিছিল, আনবো লাগিব। ইয়াত জাহাজ বলে ধোবা জাহাজলৈকে আছে। সিহঁতে সিহঁতৰ কাৰ্ড যাত্ৰীক দিয়ে, আৰু কাপোৰখনেপতি চাৰি পইচাকৈ দিলে ছ ঘণ্টাৰ ভিতৰতে কাপোৰ দুই আনি দিয়ে। বৰ আচৰিত কথা। দীঘল বাট সমুদ্ৰেৰে ভ্ৰমণ কৰিলে কাপোৰ দুউৱা দৰকাৰ হৈ পৰে। এই ধোবা-বোৰে নিশ্চয় বেছ পয়চা উপাৰ্জন কৰে। কাৰণৰত যি ব্যৱসায়ীৰ বস্তু—Honesty, small profits, quick return অৰ্থাৎ সততা, কম লাভ আৰু বেগাবেগিকৈ বেচা-কিনা, সেই ব্যৱসায়ীৰ নিশ্চয় উন্নতি হয় সন্দেহ নাই। শেহবাৰ কলম্বোত ১৮২৮ চনত আকৌ নামিছিলোঁ। ভেতিয়াও ধোবা আছিল আৰু এতিয়াও নিশ্চয় আছে।

আৰু এটি কথা আগৈয়ে মোৰ কোৱা উচিত আছিল। লেংটি পিছা কিলেকোবাবেহ নাঙঠা লৰাবোৰে নাৱেৰে জাহাজৰ ওচৰলৈ আহি ইংৰাজী আধা-ভঙা মাতেৰে প্ৰচলিত গানবোৰ গায় হি, আৰু সিকি কি আদমহীয়া পানীত পেলাই দিলে সিহঁতে নাৱৰপৰা অপিয়াই পৰি সেইবোৰ আনেগৈ।

এডেনত এইটো দৰ বেছি আছিল। আজিকালি এডেনত নাই; কিয়নো ঘৰিয়ালে কোনো কোনো লৰাক নিজৰ ভোক নিবাবগৰ সাহায্য কৰিবলৈ পানীৰ তললৈ একেধাৰেই লৈ যায়। সেইদেখি গৰ্ভণ্যমেন্টে মানা কৰিছে। কলম্বোত এতিয়াও আছে নে নাই কব নোৱাৰোঁ।

কলম্বো চাব লগীয়া ঠাই। ইয়াৰ ভাষা প্ৰধানতঃ তামিল। ইয়াৰ মানুহবোৰে চুলি দীঘলকৈ বাধে। সেই চুলিত আকৌ ফণী এখন লগাই থয়। তাৰ ওপৰত আকৌ ইংৰাজী টুপি, বিশেষকৈ “বোলাৰ” Bowler হেট্। গাত ইংৰাজী কাপোৰ কিন্তু ভৰি ডোখৰ অৰ্থাৎ ককালৰপৰা ভৰিলৈকে লুঙ্গী পিন্ধে। শুনিছোঁ বোলে এই লুঙ্গীৰ তলত ইংৰাজী ট্ৰাউজৰ্চ। ইহঁত বেছ ভদ্ৰ-মানুহ। জাহাজলৈ প্ৰত্যেক বন্দ-বতে দোকানীয়ে বস্ত্ৰ বেচিবলৈ আহে। কলম্বোতো আহে।

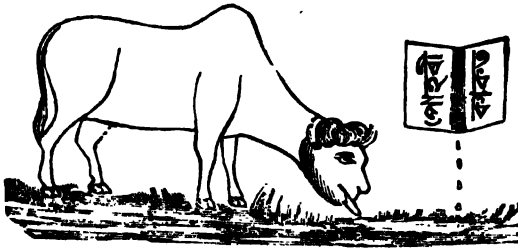
এইখিনিতে আমাৰ এই “ডেনবা” জাহাজত খোৱাৰ তালিকা দিলে বেয়া নহয়। বাতিপুৱাতে বিছনাত চাহ বিস্কুট। ৮।০, ২ মান বজাত ব্ৰেক্‌ফাষ্ট। এক মান বজাত ডিনাৰ। চাৰি বজাত আকৌ চাহ। তাৰ পছাত ছয় বজাত এবাৰ খাবলৈ দিছিল। তেতিয়া খোৱাৰ এই নিয়ম আছিল, আজিকালি বদলিব পাৰে। পি, এণ্ড, ও কোম্পানীৰ জাহাজত আজিকালি সময় বদলাইছে, আমি সিদিনা আহোঁতে গম পালোঁ। ত্ৰিটচ্ ইণ্ডিয়া জাহাজবোৰৰ খানচামা “বয়”বোৰ বেছি ভাগেই খিদিৰ-পুৰৰ কি কলিকতাৰ আন ঠাইৰ মুছলমান। সিহঁতৰে সৈতে আমি স্ত্ৰীকীৰ্ত্তা বন্ধুস্বৰূপ কৰি লৈছিলোঁ, আমাক বাতি ৮।০ মান বজাত তাত আৰু দেশীয়তে বন্ধা কুকুৰা কি আন মঙহৰ আজ্ঞা দিছিল। এই খোৱাও বেচ খাট ছিলোঁ। ইয়াৰ নিমিত্তে জাহাজৰ বাবুচিক অলপ বেলেগ বৰ্চ্চিচ দিব-লগীয়াত পৰিাছিলোঁ। বৰ্চ্চিচ যতে ততে। টকাৰে বহুতো কাম কৰিব পাৰি। বৰ্চ্চিচ্, বৰ্চ্চিচ্, টকা, টকা, এই হে কেৱল শুনো, হোটেলোই হওক কি জাহাজেই হওক, দেশেই হওক কি বিদেশেই হওক।

কলম্বো এৰি আমি এডেন পালোঁ। এডেনত এইবাৰ পাবলৈ যোৱা নাছিলোঁ। তাত চাব লগীয়া ঠাই বেছি নাই। এটা মিঠা পানীৰ পাটনাদ আছে সেইটো চাব লগীয়া। আৰব দেশত পানীৰ কষ্ট। এই এডেনৰ

ওচবত পৰ্কত । পৰ্কতব ওচবত চহব । ইয়াটলৈকে আমাৰ ভাৰতবৰ্ষীয় পয়চা টকা চলে, তাৰ সিকালে ইংৰাজী টকা । এই এডেনত পয়চাৰ নিমিত্তে পানীত জপিতা লবা তেতিয়া বহতো । সিহঁতে আহি সেই কলছোৰ দৰে ইংৰাজী গান গাই কাৰলতি-তল বজাই “হেবেডাই” “হেবেডাই” কৰে । হেবেডাই ইংৰাজী Have a dive (হেত এ ডাটত) ব অপভ্রংশ হে মাথোন, আৰবী ভাষা নহয় । আপুনি এটা আদ-মহীয়া সাগৰত পেলাওক, বহতো লবাই একে লগে বুৰ মাৰিব, এটাই হাঁহি হাঁহি কৃতকাৰ্য্য হৈ দীতেবে কাযুৰি আদ-মহীয়াটো আপোনাক দেখুৱাব । আকৌ “হেবেডাই” । এইটো, সঁচাকৈয়ে চাব লগীয়া বস্তু । কোনো কোনো লবাই আকৌ জাহাজৰ ডেকৰ ওপৰবপবা জপিয়ায়, আমি এইটো নিজে দেখিছোঁ । শুনিছোঁ কোনোৱে আকৌ জাহাজৰ ওপৰবপবা জপিয়াই জাহাজৰ তলেদি বুৰ মাৰি সিকালে গৈ ওলায় ।

ঐজ্ঞানদাতিবাম বকরা ।

ৰূপাবৰ বকুৱাৰ সাগৰণি ।

পূজাৰ চৰ্পত ।

বৰবকরা ।— ছুঃ ! ছুঃ ! ছুঃ !

পোতনি পান কৰোঁতা ।—বেলোঁ মনে মনে থাকী, ছুঃ ছুঃ কৰি নাপাকিবা দেও হে । সাহিত্যৰ সোৱাদ লৈ গড়ৰ পোতনি এটোপা পিছোঁ, তাকো তুমি দেখিব নোৱাৰা হল । দেখোন ! দেখিছাই আজিকালি এনে আপুকগীয়া পোতনিকেবা আন কতো পাবলৈকে নাইকিয়া হল ; এই । পোহৰী কাকতখনৰে পৰা যি টোপাচেবেক ওলাই যৈ ডোঙা বান্ধিছে, নহলে পোতনি পানৰ সুখ গলেই বুলিব লগে ।

দ্বিতীয় বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
সখি কোনেনো বজায় (গীত)	১
সম্পাদকৰ চৰা	২
ডাকৰ পুথি	১১
গুৰুচৰিত্ৰ	২২
অসমীয়া “হজুগ”	২৮
আসামৰ কলিতা জাতি	৩৬
ওপৰৰ প্ৰবন্ধৰ উদ্ভব	৩৮
তেওঁলৈ	৪০
মাতৃশ্ৰাদ্ধ	৪১
হাঁ মোৰ কাপাল	৪১
কুপাপৰ বৰুৱাৰ সামৰণি (গীত)	৪৪

বাঁহী ।

সখি কোনে নো বজায় ?

গীত

(বেহাগ—আড়াধেমটা)

সখি কোনে নো বজায় ?

সন্ধিয়াৰ বায়ুত শুনা

সেই স্মৰ উটি যায় ।

যমুনাৰ কুলু গান

আকুল কৰিছে প্ৰাণ ।

হপুবৰ কণু-জুহু

শুনা ভাতে মিলি যায় ॥

ভোমোবাব গৌৰৱ জানো •

বাঁহীৰ মাজে ওলাইছে ।

কুলিৰ পঞ্চম কু-উ

কিবা ভাতে মিলিছে ।

বন-মালাৰ গোকুল মধু ;

আকাশত হাঁহে বিধু ,

আদৰি বহুক আনা

মিছাতে সৰৱ বায় ।

সখি কোনে নো বজায় ?

শ্ৰীমঙ্গলনাথ বেজবৰুৱা ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

আত্মকথা। আজি বাহীয়ে দ্বিতীয় বছৰৰ পঢ়নি-মুৰত ভৰি দি যি বং পাইছে সেই বঙত বাহীৰ গ্ৰাহক পাঠক আৰু ভাল চিন্তোভাসক-লবো নিশ্চয় ভাগ আছে। অকলৈ পোৱা বং যোল-কলাৰে পৰিপূৰ্ণ বং নহয়; বন্ধু বান্ধৱেৰে সৈতে লগেভাগে সন্তোগ কৰিবলৈ পোৱা বং হে সম্পূৰ্ণ বং। এনে বং আজি বাহীৰ ভাগ্যত। সেইদেখি বাহীয়ে আজি তেওঁলোকৰ আশীৰ্বাদৰ আঁজলি মুৰত লৈ আৰু ভ্ৰমৰৰ ছুখানি চৰণৰ ওচৰত আঠু লৈ, বুকুত ন বলৰ সৰল বান্ধি, ন উছাহেৰে হুগম কৰ্তব্যৰ বাটত খোঁজ লবলৈ সাজু হল।

কোনো জানে যোৱা বছৰত আমাৰ কিমান ক্ৰটি হৈছে, কিমান দোষ আমি কৰিছোঁ? কৰ্তব্য পালিবলৈ গৈ নাজানি মুগুনি কিজানি আমি কত লোকৰ মনত কত কষ্ট দিছোঁ! আশা কৰোঁ যেন তেওঁলোকে আমাৰ সেই ক্ৰটি মাৰ্জনা কৰিব, দোষ মৰণিব, আৰু সেইবাবে নিজৰ মনত কুৰ্ছত-কপট নাৰাধি আগলৈ আমি যাতে আমাৰ জন্মভূমিৰ সেৱা সুকলমে কৰিব পাৰোঁ তাত যেন আমাক সহায়তা কৰিব।

আমি এবছৰ বাহী চলাই অনেক অভিজ্ঞতা লাভ কৰিলোঁ। সেই সময়ে এটাইবোৰ কথা কোৱা নচলে। মাথোন এই ধিনিতে লাহেটক চুটা কি এটা কথা কওঁ। প্ৰথমতে কওঁ যে, নিয়মমতে চলালে আজকালি আগামত অসমীয়া বাহেকীয়া কাকত চলে। ২২ বছৰৰ আগেয়ে (১৮১০ শক, বাৰ) যেতিয়া আমাৰ পৰম প্ৰিয় বন্ধু শ্ৰীযুক্ত চন্দ্ৰকুমাৰ আগবঢ়ালাই আমাৰে সৈতে গোট খাই প্ৰথমতে “জোনাকী” বাহেকীয়া কাকত উলিয়ায় তেতিয়া তেওঁ “আত্মকথা” লেখিছিল,—“কোনোএ বা আমাৰ নিবুদ্ধিতাৰ সাহ দেখি হাঁহিব—সন্দেহ নাই। আমি যে এই বিপদসাগৰত ছুৰ বান্ধি ল'বাব দৰে পাব হ'বলৈ ওলাইছোঁ তাক আমি জানো। অস-মত কাকতৰ গতি কহুপাত্ত পানি-টুপিৰ দৰে।”—সেই কালত বাস্তবিকতে

আমাৰ সাহ দেৰি অনেকে হাঁহছিল ; আৰু আমি বিপদ-সাগৰত ভুব বান্ধি ল'বাব দৰে সঁচাকৈ পাব হবলৈ ওলাইছিলোঁ ; আৰু অসমত কাকতৰ গতি নিশ্চয় কচুপাতত পানী টুপিৰ দৰে আছিল। অশিক্ষিত অসমীয়াৰ কথাকে নকওঁ, আমাৰ মনত আছে, অনেক শিক্ষিত অসমীয়াই তেতিয়া আমাক অসমীয়া ভাষাত বচনা লেখা দেখি, আৰু আমাৰ জোনাকী কাকত পঢ়ি পেঙলাই কৰিছিল। বহুতে আমাৰ জোনাকীক ল'বাব ধেমালি, আৰু অসমীয়া ভাষাত প্ৰবন্ধ বচনা কৰি তাক ধিয় কৰিবলৈ যোৱাটো বলিয়ালি বুলি যে নাভাবিছিল এনে নহয়। সবহ নকওঁ, বিশ্ববিদ্যালয়ত উচ্চশিক্ষা পোৱা কোনো ডাঙৰীয়াই আমাক জোনাকী-ধেমালিত সময় অপব্যয় নকৰিবলৈ উপদেশ দি কৈছিল যে “বাক তোমালোকে যদি সঁচাকৈয়ে অসমীয়া ভাষাক ভাষা কৰিব খুজিছা তেন্তে বাক তোমালোকে মোক আগেয়ে ইংৰাজী “গলিভৰ্চ ট্ৰেভেল” কিতাপখন অসমীয়াতলৈ ভাঙি দেখুৱাঁ। তোমালোকে কলেজৰ কিতাপ পঢ়াঁইক, “জোনাকী” পোহৰী উলিয়াই মিছাতে সময় নষ্ট নকৰিবা।” আমাৰ সেই তপত ন উৎসাহত এনে বিধৰ বাহী চেঁচা পানী ভালমান পৰিছিল। কিন্তু জোনাকীয়ে তালৈ কাণ নিদি কৈছিল—“নকৈ উঠি অহা অসমৰ নিমিত্তে আমাৰ আটাই শক্তি ব্যয় কৰিম। এই পাছপৰি ধৰা আছাব দেশলৈ অলপ ‘জোনাক’ স্মৃষ্টিৰ নোৱাৰিলেও, যদি নিজে নিজেও বহুৰ কিৰিকতিৰ পোহৰত বাট পাওঁ তেনে আমাৰ শক্তিৰ মিছা ব্যয় হোৱা নাই বুলি ভাবিম। আমি জানো আমাৰ দেশ শিক্ষাত পাছ, জ্ঞানত তিখাবী, ধনত ছুৰীয়া, সংখ্যাবলত শক্তিহীন, স্বাভাৱত কগীয়া, কামত এলেহুৱা ও পৰাধীন—কিন্তু আমি নিজ শক্তি অসুব্যৱহাৰী হইহে কামত হাত দিব পাৰোঁ। আমি যুক্তিবলৈ ওলাইছোঁ। “আছাবৰ” বিপদে ; উদ্বেগ—দেশৰ উন্নতি, “জোনাক”। কিমানলৈ আপ বাঢ়িব পাৰিমহঁক সেইটো নিজৰ শক্তি চালনা ও সুযোগৰ ওপৰতহে বই আছে। আটোৱে উঠি পৰি লাসৌইক, সুযোগও আপুনি ওলাবহি ; পাটত পৰি দিন গণিবৰ সময় নাই। চাৰিও ফালে ছবছবাই “কাম” চলিছে—অসমীয়া বহি থাকিব নে? এই ভাপ-৩ আও, ভাপ-বধ, বিজুলি-ডাকৰ দিনতো যদি হাততবি কোঁচাই বহি থাকোঁ

হাঁক, তেনে আক আগ-বাড়িষোর সকলব লগ ধৰিবলৈ আশা কৰিব নোৱাৰি । আমি নিজকে নিজে “যোগ্য” নকৰিলে অন্যে কবি নিদিয়হি । এই সংসাবেই হইছে যোগ্যব ঘৰ, অযোগ্য অধঃপাতলৈ যাব ।... তুঁহব ডুইব দৰে অসমীয়াব “ভেজ” আক উৎসাহ এতিয়া ভাগ্যব জাপব তলত লুকাই আছে—এবাব ভমকাই উঠিবই উঠিব ।”

“জোনাকীৰ” এই বন্ধ আক আশা এই ২২ বছৰব ভিতৰত কিমান দূৰ সফল হৈছে, আক “ভাগ্যব জাপব তলত লুকাই থকা” অসমীয়াব ভেজ আক উৎসাহ এতিয়া কিমান “ভমকাই উঠিছে” তাক পাঠকসকলে অৱশ্যে দেখিছে । আমি কিন্তু নিবাস হোৱা নাই ; বৰং অসমীয়া ভাষাব উন্নতি বিঘ্নত আশাতীত ফল পাইছোঁ । বুলি হে আমাব বিশ্বাস । তেতিয়া জোনাকীয়ে হাঁহি পেংলাইব খোচ খাইছিল, লেকাত লাগি পৰি আছিল ; কিন্তু আজি বাহীৰ তেনে দুৰ্দশা হোৱা নাই, তেনে ছবৱস্থা হোৱা নাই । বাহীয়ে আজি সন্নিৱাৰণবা বাঁহালৈকে অসমীয়াব আদৰ পাইছে, বজাব পৰা প্ৰজালৈকে সকলোৰে সন্মান লভিছে, বৰবগৰা সকলৈকে অসমীয়াব শ্ৰদ্ধা যত আকৰ্ষণ কৰিছে । ই শুভ লক্ষণ নহয় নে ? আসামব ভবিষ্যৎ পোহৰব জিগিঙনি নহয় নে ? ১৮১০ শকব জোনাকীৰ ভবিষ্যৎ বাণী কলিয়াব চিন নহয় নে ? এইদেখি আমি আজি ন দি কব পৰা হৈছোঁ । যে আসামত অসমীয়া বাহেকীয়া কাকতৰ দুৰ্দ্ধিন গল । বুলত এছাব হাবিল আক জোনাক জিকিল ।

অৱশ্যে বাহীয়ে ব্ৰাহ্মাৰণবা বৰ লৈ অৰ্থাৎ হুমন্তবে সৈতে অজব অমৰ হৈ অহা নাই । বাহীয়ে নাচিব নাজানি বহি চোতালখন হাবামগুৰীয়া বুৰি কৈ ধোপোবা লাগি বহি থাকে, অথবা নাচিব নাজানিও লোকক দেখুৱাই পাক চেবেক নাচিবলৈ গৈ হামবুৰি খাই পৰি আগ-দাঁত কেইটা ভাঙে, ওঠখন কাটি ভেজেবে টুংবলি হৈ কয়—“মোৰ গাত মোব নাই, চোতালখন হে ওধোবামোধোবা অৰ্থাৎ অসমীয়া বাহুহবোৰ হে বেয়া, কাবণ সিহঁতে আমাক নলয়, নগঢ়ে, পইচা নিদিয়, এইদেখি আমি তলুত্যাগ কৰিব খুজিছোঁ” তেন্তে সেইবাবে বাহীয়ে নিজকে হে শলাগিব লাগিব, লোকব গাত দায় দিব নোৱাৰে : আমি ওপৰত কৈছোঁ ।

বাহীয়ে সকলো অসমীয়াবৰবা আদৰ পাইছে, সকলোৱে বাহীক শ্ৰদ্ধা আৰু চেনেহ কৰিছে। ইয়াৰ দ্বাৰাই আমি বাহীক যে একেবাৰেই অজ্ঞাত-শক্তি যুধিষ্টিৰ বুলিছোঁ এনে নহয়; কাৰণ যুধিষ্টিৰো সম্পূৰ্ণ শত্ৰুবিবৰ্জিত নহয়; আৰু চাউল মগনিয়াববো কুকুৰ শত্ৰু আছে বুলি কয়। কিন্তু সি ধৰিব লগীয়া নহয়। বাহীয়ে সৈতে একে শাৰীৰ ব্যৱসায় কৰোঁতা কেনো-কোনোৰ যে বাহী চকুৰ-কুটা-দাঁতৰ-শাল হৈছে সেইটো অনেকে লক্ষ কৰিছে; কিন্তু সেইটো অস্বাভাবিক নহয়, কাৰণ তেনে প্ৰাণী সকলো দেশতে সকলো সময়তে সকলো সজ লোকৰ সজ কামৰ বিপক্ষে থাকে আৰু আছে, সেই-বোৰৰ দ্বাৰাই কাৰো কোনো ক্ষতি নহয়, বৰং অনেক সময়ত দায় খোচৰা কাৰ্য্যৰ দ্বাৰাই বেকা বাটেদি সিহঁতৰপৰা উপকাৰ হৈ পোৱা যায়। আমাক যদি সকলোৰে ভাল বুলি দিনে বাতিয়ে প্ৰশংসাকে কৰি থাকিল তেনেহলে আমাৰ দোষ দেখুৱাব কোনে? আমাৰ দোষ দেখুৱাওঁ তাৰ অভাৱত আমি যদি নিৰ্দোষ হব নোৱাৰোঁ। তেনেহলে আমাৰ উন্নতিত পয়া-লাগিব আৰু ফলত আমি নিজক নিৰ্দোষ, গুৱলা, নিম্পাপ, নিষ্কলঙ্ক-কমাধাৰ বুলি ভাবি আত্মবিশ্বস্ত হৈ অধোগতিৰ ফালে ঢাল লয়। মাহুহ তদ্ৰ ওধ আৰু চাফ-চিকুণ হৈ সমাজত থাকিবলৈ যেনেকৈ তেওঁৰ মলি-ধোৱা ধোবা আৰু দাঢ়ি-মূৰ ধুৱোৱা নাপিতৰ দৰকাৰ, আমাক সততে সজ আৰু নিকা কৰি ৰাখিবলৈ, আমাৰ কামবোৰ নিৰ্দোষ জলজলীয়া নিৰ্ম্মল আৰু শুচি কৰি ৰাখিবলৈ তেনেকৈ আমাৰ critic অৰ্থাৎ দায় উজাৰি উলিয়াই দেখু-ৱাওঁতাৰ দৰকাৰ। সেইবাবে আমি কওঁ যে তেওঁলোক জীয়াই থাকুক; তেহেলে তেওঁলোকে আমাৰ ওচৰত আঁঠু লওকেই বা নলওক, তেওঁলোকক আমি ৰখিবলৈ এৰি নিদি তেওঁলোক জীয়াই থাকি তেওঁলোকৰ ব্যৱসায় চলাই থাকিবলৈ আমি মন বেলি এজোলোকা আশীৰ্ব্বাদ দিমেই দিম। কোনো “সমালোচকে” বাহীৰ আখৰ-বোঁটনিভ দায় খুচৰি উলিয়াবলৈ গৈ বাহী পঢ়িবৰ সময়ত হেৰকোৰখন আগতে বেলি লয় আৰু ভাবে সৈতে বাহীৰ কোন কোন শব্দৰ বৰ্ণাবিভাসৰ অৰিল ওলায় সেইটো চাই থাকে, আৰু অৰিল পালেই “ধবিলোঁ” “ধবিলোঁ” বুলি দীঘল জাঁপ লয়। কিন্তু আমাৰ পৰামৰ্শ তেওঁলোকে শুনে যদি কওঁ যে সেইকাম তেওঁলোকে

মুকলি চোতালত বহি কৰিলে ভাল নভুবা ঘৰৰ ভিতৰত কেতি-
 য়াবা তেওঁলোকৰ জাঁপ জোখতকৈ ওখ হলে মাৰলি বা চতিত তেওঁ-
 লোকৰ টপানুৰ কেইটি ঠকৰ কৰে লাগি ফাটি পৈভুক শ্রাণ-বাহু কেইটি
 ওলায় যাবৰ সম্ভৱ। অসমীয়া ভাষাৰ স্বৰ্ণবিন্যাসত হেমকোষৰ শাগন
 তেওঁলোকে যেনেকৈ মানে আৰিও তেনেকৈ মানো; মাত্ৰ প্ৰভেদ এই ফেৰা
 হে যে, তেওঁলোকে যেনেকৈ “অটবাৰ গুৰিবপৰা কটবাৰ গুৰিলৈকে”
 পৈ সমুলি নেবেঙোৱাকৈ হেমকোষেৰে সৈতে মিলি যাব ধোজে আৰি
 নোখোজে। বেদ বেদান্ত মনা নৈষ্ঠিক হিন্দুৰেও বেদবিহিত কোনো
 কোনো ক্ৰিয়া-কাণ্ডে সৈতে অমিল হৈ চলিও. বেদবিহিত
 হিন্দুধৰ্ম্মাৱলম্বী বুলি চিনাকি দিয়াত বিধিনি নহয়। সময়ৰ সোঁতত সকলো
 লবচৰ হয়, অলব-অচৰ একো নাই। অৱস্থা অল্পসৰি নিয়ম-কাৰোণৰ
 আৰু গঢ়-গতিৰ অলপ-অচৰণ সাল-সলনি কৰি সময়ৰ উপযোগী
 কৰি মোৱাটো হৈ বুদ্ধিমানৰ কাৰ্য্য। সকলোৰে তেনে কৰেও আৰু
 কৰিও মাই শাসনৰ অধীনৰ বাহিৰ নহয়। ভাষা পৰিবৰ্ত্তনশীল। তাৰ ব্যাকৰণ
 আৰু অভিধানো তাৰ অল্পগামী নহলে ভাষাৰে সৈতে সেই ছুইবো বিচ্ছেদ
 ঘটিব। ভাষা বঙা ঘোৰা, ব্যাকৰণ আৰু অভিধান ঘোৰা-শাল। ঘোৰা
 শালেটো বাতি-বুতি নাধাকিলে তেজী বঙা ঘোৰাই পুৰণি পচা শাল
 লধিৱাই ভাঙি ওলাই চেকুৰি বাটত ধুমা-ধুমলি-ধাই “দেউভাৰ ঘোৰা
 চাই ঠেং ঘোৰা” হৈ পৰিব. আৰু আৰি তাৰ তেনে হৃদশা দেখি চৈধ্য
 ফকীয়া “চনেট” কবিতা একোটি লেখি শোকাবেগ সংবৰণ কৰিব লাগিব
 মাখোন। ব্যাকৰণ আৰু অভিধান বচোঁতাগকলে নিজেই সেই কথা
 ভানকৈ জানে। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ১৭৯৫ শকত তেওঁৰ ব্যাকৰণৰ পাতনিত
 লেখিছে:—

“শেহান্তৰত কব লাগে, যে অসমীয়া ভাষাৰ এতিয়া যেনে অৱস্থা আছে তাৰ
 উপযোগী কৰি এই ব্যাকৰণ ৰচনা কৰা গৈছে। এতেকে সেই ভাষাৰ
 উন্নতি হলে, ইয়াকো অৱশ্যে লবাব লাগিব।”

এইবাৰ ৩৭ বছৰৰ আগৰ কথা। ৩৭ বছৰ বৰ তাকৰ কাল নহয়।
 ৩৭ বছৰৰ ভিতৰত আপানে অৰ্জুসত্য অধ্ৰুৱাবপৰা পূৰ্ণনৃত্যৱস্থা পালে য়ে।

৩৭ বছৰৰ আগেয়ে অসমীয়া ভাস্কৰীয়া জৰীভাল এতিয়া অলপ চিলাই দি আঁটিবৰ হৈছে।

হেমকোষৰ আখৰ-বোঁটনিৰপৰা যে চুলি এডালৰ সৰানো আঁতৰি য় নেগায়, তেহেঁলৈ “বামুণেই মৰক বা লগুণেই ছিপক” এনে কথা কতো নাই। অৱশ্যে বুদ্ধিশূন্য হৈ বইমত ভাবে আঁতৰা অসুস্থত। হেমকোষৰ আখৰ-বোঁটনিও কোনো কোনো ঠাইত যে অলপ অসঙ্গত নহয় এনে নহয়। অসঙ্গতক সঙ্গত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাটো যানে যে হেমকোষৰ ওপৰত পোৰানুষ্ঠান ওলোৱা, এনে সিদ্ধান্ত ভুল। হেমকোষক মান্য কৰিও ভাব হুই-চাইট। আখৰ-বোঁটনি লবাই চলিলেও পাৰে নপৰশাটক অসমীয়া বচন। লেখিব পাৰি। আজিকালি বঙ্গদেশৰ বঙ্গলা মাহেকীয়া কাকতবোৰ মন দি যি পঢ়িছে তেৱেঁই দেখিবলৈ পাইছে যে লেখকসকলে তাত বিভ্রাসাগবৰ আৰু “প্ৰকৃতিবাদ” অভিধানৰ দিনৰ বৰ্ণবিন্যাসৰ অনেক লৰ-চৰ কৰি বৰ্ণ বিভ্রাস কৰি নিজৰ লেখা লেখিছে। তাৰ দ্বাৰাই তেওঁলোকে বিভ্রাসাগবক আৰু প্ৰকৃতিবাদ অভিধানক একেবাৰেই ওফৰাই পেলাইছে বুলি কোনোও নকয়। সেই বুলি কলিকতাৰ হাটখোলাৰ চাউলৰ মহাজনৰ গোমোস্তাই তাৰ নিজৰ চিঠি শুধক লেখিবৰ নিমিত্তে তাক যদি এই বঙ্গলা মাহেকীয়া কাকতৰ কোনো সম্পাদকে “প্ৰকৃতিবাদৰ” বৰ্ণবিন্যাস চাই শুধক লেখিবলৈ কয় তেন্তে পুৰণি বৰ্ণবিন্যাসৰ সময়োপযোগী ছুটা চাইট। লগাই লোৱা সেই সম্পাদকে ক্ষুদ্ৰ-পাতকৰপৰা মুক্ত হবৰ বাট পাব’বেন লাগে। উদাহৰণ স্বৰূপে গেটাচেবেক শব্দ আমি উলত দিলোঁ। আখৰ-বোঁটনি শব্দটো হেমকোষত “আখৰ-বোঁটনি” আছে; সেইবাবেই যে ‘আখৰ-বোঁটনি’ অশুধ হল এনে নহয়। তাহানি লছোদৰ বৰাই জোনাকীত “আখৰ-বোঁটনি” হে লেখিছিল। * আমি কওঁ “আখৰ-বোঁটনি” আৰু “আখৰ-বোঁটনি”, জোৰ, বোৰ, জোৰা, বোৰা, কোনোটো ভুল নহয়। হেমকোষত “সুধিলো” আছে বুলিয়েই যে “ভুধিলো” লিখাটো বহা ভুল এই কথাও মানিবলৈ টান। বঙ্গালী লেখকসকলে “ভুধাই” “সুধাই” হুইটো লেখে। আমাবো হুইটো থাকিলে অসঙ্গত নাই। হেমকোষত “পাট” আছে, সেইবাবে

* “জোনাকী” দ্বিতীয় ভাগ, ২২৪ পিঠি।

“পাছ” লেখাটো অশুদ্ধ এনে নহয়। আমার মনেবে পশ্চাৎ শব্দরপবা
 ৬লোৱা বাবে তাক “পাছ” “পাছত” “পিছত” লেখাহে উচিত। *আক এটা
 স্মৃতিধা যে সেইদবে বেধি পাচ (five) শব্দটোবপবা তাক বেলেগ কবি বাধিব
 পবা যায়। “বেছি”কো (সবহ) আমি সেইবাবে “বেচি” (to sell) ব
 পবা বেলেগাই সেইদবে লেখা উচিত বুলি ভাবৌ। “ববষণ” “ববধুন”
 এটাও অশুদ্ধ নহয়; যাব যিটো মন যায় ব্যৱহাৰ কবিব পাৰে; কাৰণ সেই
 দুইটা সেইদবে ভাল মাহুহে কয়। হেমকোষত “খোঁটালী” আছে দেখি
 “খোঁটালি” লেখাটো ভুল এইটো মানিব নোৱাৰাঁ। “কোষ্ঠ”ৰ পবা
 “খোটা” ওলাই দেশজ “লি”বে সি সাঙোৰ খাই তেনে হৈছে, যি
 বে “লী”হে হব, “লি” হব নোৱাৰে এনে নহয়। ববং “লি”
 লেখাটো হে আমি উচিত বুলি ভাবৌ। আগৰ কালৰ
 লেখকসকলে লেখিবৰ স্মৃতিধা দেখি শব্দৰ শেহৰ আধৰটোত দীৰ্ঘ
 ঙ্গকাৰ ববকৈ ব্যৱহাৰ কৰিছিল; আজিকালি দীৰ্ঘ ঙ্গকাৰৰ কালে লেখকসকলৰ
 তেনেকুৱা পক্ষপাত গুচিছে। এনেকুৱা কিছুমান শব্দ আছে, যে সেইবোৰ
 দীৰ্ঘ হুব হুই প্ৰকাৰে লেখিব পাৰি, এটাও ভুল নহয়; ববং হুব কৈ
 লিখা হে আজিকালিৰ ঢাল। * “এটাইবে” “আটাইবে” দুইটা ব্যৱহাৰ
 হয়। “আৰ্য্যবোৰ” “আৰ্য্যবিলাক” ঠাই বুজ ব্যৱহাৰ কৰা যায়। “লেখা”
 “লিখা” “লেখা-পঢ়া” “লিখা-পঢ়া” এটাইকেইটা শুধ। “কেউটাই” আক
 “কেইওটাই” দুইটা ব্যৱহৃত হয় থল বুজি। যেতিয়া তাৰ ওপৰত Emphasis
 অৰ্থাৎ বল দিব লগীয়া হয় তেতিয়া “কেইওটাই” লেখা হয়। “কোনোক-
 কোনোক” হে শুধ “কোনো-কোনোক” নহয়, তেহেলৈ সি হেমকোষতে
 ধাওক বা যতে ধা ৬ ক। “গোটাই” “গোটাই” দুইটা ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
 “বই নই” পদ্যত ছন্দ মিলাবলৈ লেখা হয়, গদ্যত নহয়; পদ্যত “টৈ টৈ”
 হয়। “অকলশৰীয়া” “অকলশৰীয়া” যিটো যাব মন যায় লেখিলে “সহা-
 ভাবত অশুদ্ধ নহয়”। “সোলোকাই” নেলৈখি “শোলোকাই” লিখাটো

* ডাহানি “আসাম নিউচ”ত হেৰ বকৰা ডাঙৰীয়াই “পাচ” “পাছ” দুইটা লেখিছিল।
 কৰিবাব হাতত “আসাম নিউচ”ৰ কাইল আছে যি আশায় কথা মিলাই চাব পাৰে।

* হেমকোষত আখল শব্দৰ মানে দিত্তে হেৰ বকৰায়ে “খোঁটালী” “খোঁটালিত্ত”
 “খোঁটালিক” লেখিছে। হেমকোষৰ ১৮ পিঠি।

উচিত, কিয়নো, সম্ভবতঃ সি সংস্কৃত শ্লথ, শিথিল, শব্দবপবা ওলাইছে। “এটাইবোৰ” “আটাইবোৰ” দুইটাৰ ব্যৱহাৰ আছে। “কেতকী” “কেতেকী” দুইটা শুধ। কেতকী সংস্কৃত সাধুভাষা। যেনে, “সম্ভাদ্যাসৌ ছুবন বিদিতা কেতকী স্বৰ্ণবর্ণা।” “কেতেকী” তাৰ অপভ্রংশ। “দুবত” “দুইবত” হয়ো নিভুল। “এধাবত” “আধাবত” এই দুইটাও যেনে। কথাৰ কথাৰ চম্ভবিন্দুৰ চকটো আশৰবৰ মূৰত তুলি দিয়াটো আশিত্যন নেদেখোঁ দেখি তাক আমি কমকৈ ব্যৱহাৰ কৰোঁ; যত নিদিলে নহয় তাত হে দিওঁ। “সৈতে” ব্যৱহাৰত কৰণ কাবকৰ “বে” হয় সঁচা, কিন্তু বঙ্গীৰ “ব”ও যে অসমীয়াত ব্যৱহাৰ হয় সেইটো কোনোৱে নাআনে। “বামেবে সৈতে” “বামৰ সৈতে” দুইটা অসমীয়াত শুধ। বঙ্গলাতো তেনেকুৱা আছে।

এনেকুৱা গোটাচেৰেক বৰ্ণবিজ্ঞাসত বাহী হেমকোষবপবা অলপ আঁতৰিছে; কিন্তু এই ফেৰাতে কোনো কোনো ফালবপবা এনে চেক্‌চেকনি ওলাইতে যে, কথাৰ আঁক্তি-প্ৰতি নজনা দৰ্শকসকলে কিজানি ভাবিছে যে বাহীয়ে সেই চেক্‌চেৰেকোৱা আলিকাৰ বাহবপবা কণী কেইটা হে পাৰি আনিলে হবলা। অলপ-অচৰপ জনাসকলে কিজানি ভাবিছে যে আমেৰিকাৰ আগৰ প্ৰেচিডেণ্ট কৰ্ণেল থিওডৰ কঙ্ভেণ্টে ইংৰাজী ভাষাৰ “Spelling reform” অৰ্থাৎ বৰ্ণবিজ্ঞাসৰ সংস্কাৰ কৰিবলৈ বোৱাৰ নিচিনা বাহীয়ে অসমীয়া ভাষাৰ কিবা এটা মহা সংস্কাৰ হে আৰম্ভ কৰিছে, নতুবা —

“বাজনাৰী নিবন্তৰে বজাইলা কান্দন্তে ।

হা বাহী (এই খিনিত হা আখৰ-জোঁটনি !)

- বুলি আতি বিয়া ঢাকুন্তে ॥”

হৈতে কিয় ?

ছুটা বাহীৰ পক্ষে প্ৰবন্ধ দীঘল হৈ আহিল, সেইদেখি আক এটি কথাৰ উল্লেখ কৰি আমি আজিলৈ তাক সামৰি ধৰ ।

আমি দেখিছোঁ, বাৰিষা-কালি ভেকুন্দীৰ উজান উঠাদি আজিকালি আসামত কবিৰ উজান উঠিছে। আসামত কিয়, বঙ্গদেশতো সেই অৱস্থা হৈ। গিহিনা আৰাৰ বহু বঙ্গলা বাহেকীয়া কাকত এখনৰ বঙ্গাণা

সম্পাদক একত্ৰেও তেওঁৰ কাকতৰ ওপৰত বঙ্গাঙ্গী ন কবিৰ কবিতাৰ
 বৰণ বৰণ কৰা আখ্যাক কৈছিল। আমি লেখ কৰি দেখিছোঁ, সাহেবক
 ৩০ ধন কৈ “কবিতা” পাঠ; তাৰ সৰহ ভাগ ডাফ্‌গোফ হুঁট্টিয়া আৰু
 হুঁট্টিয়া স্কীয়া লৰাবপৰা। দেখিছোঁ কোনোৱে “আদিপাঠ” সামৰিয়েই
 কবিতা লেখিবলৈ কাপ ধৰিছে। কোনোজন কোনো ডেকেবক বা-
 ত্ৰৰ পুখুৰীত গানী আনিবলৈ যোৱা দেখিয়েই নিজৰ মনত ভাবোদয় হৈ প্ৰথম
 কবিতা লেখি বীহাত ছপাবলৈ পঠিয়াই দিছে; কোনোৱে বা সন্ধ্যাদেৱিকা
 হুঁট্টিয়া পৰাবপৰা নিগনি-পোৱালি এটা ধৰি নিয়া দেখিয়েই ভাৰত
 বিত্তোৰ হৈ লেছবী ছন্দত তিনি পাত কবিতা লেখি পঠিয়াইছে;
 কোনোৱে আকৌ তেওঁৰ স্কলৰ ধৰ্ম শ্ৰেণীৰপৰা পঞ্চম শ্ৰেণীলৈ উঠিব
 নোৱাৰি “নিবাশা” নাম দি “দাৰ্শনিক তথ্যৰে পৰিপূৰ্ণ” কবিতা লেখি
 ডাকত দিছে; কোনো চেঙেলীয়াই বা তেওঁৰ ঘৰৰ চোঙালৰ আগৰ
 নঙালৰ ওচৰত খোজ চলাই ফুৰোঁতে হঠাৎ তেওঁৰ গাত এচাতি বতাহ
 লাগি তেওঁ পিন্ধা চুৰিয়াৰ খোৰটো অগপ উৰি লবফৰ হলতে লৰি আহি
 মলয়া বতাহৰ গুণ বখানি উস-আসতৈক এটা দুলাৰী ছন্দত কবিতা ৰচনা
 কৰি বীহাত ছপা কৰিবলৈ পঠিয়াই দিছে; ইত্যাদি। এইবিলাক দেখি
 শুনি আমাৰ মনত কেতিয়াবা কেতিয়াবা খেলায়, যে যদি “আমৰা মৰে,
 নিজৰা জবে, আৰু নিৰ্ধনীৰ ধনত্ৰয় নাম হয়” অৰ্থাৎ বীহাৰ সম্পাদকক
 কেতিয়াবা কোনবাই ঠেং-হেচুকি টাকাৰ লাট চাহাবৰ সভালৈ মেঘৰ
 কবি পঠিয়ায়, তেওঁৰ প্ৰথম কাম হ'ব, ডাফ্‌গোফ হুঁট্টিয়া লৰাই কবিতা
 লেখিলে বগু পাবৰ আইন এখনৰ “পাণ্ডুলিপি” কৰি সেই সভাত “পেচ”
 কৰাটো। অৱশ্যে তাত অসমীয়া পোপ (Pope) কবিলৈ exception
 clause অৰ্থাৎ ব্যতিক্ৰম “দফা” থাকিব।

ডাকৰ পুথি ।

বঙ্গালী সাহিত্যিকসকল ইমান দিন নিজালু হৈ আছিল, কোনো আহকালও নাছিল; এতিয়া তেওঁলোকে নিজা পৰিহাৰ কৰি সাহিত্য, পুৰণিতত্ত্ব আদি ইমান বেগেৰে চৰ্চা কৰি যাবলৈ ধৰিছে, যে বৰ্ত্তমান তেওঁ লোকৰ “স্পীড্” (speed) অৰ্থাৎ গতি ১০১০ মাইলতকৈও সবহ হৈছে যেন লাগিছে। সেইদেখি আমি বাটৰ বাটকরাই নিজৰ জীৱনটো হাতৰ মুঠিত লৈ চলিব লগীয়াত পৰিছোঁহঁক। সঁচা কথা কবলৈ গলে, আমি তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য-কলাপ কিহেৰে তুলনা কৰিম তাৰ একো ধিৰাং কৰিব পৰা নাই; কাবণ বেগী, বসী, উগ্ৰ, প্ৰেচণ্ড বিহবে সৈতে তুলনা কৰিবলৈ যাওঁ তাৰে সৈতেই সি ধাপ ধোৱা যেন লাগে। তেওঁলোকক হতাশ-নেৰে বিজালে বিজাৰ; কাবণ, তেওঁলোকে কেচা-পকা একো নাবাছে। তেওঁলোকক প্ৰচণ্ড পঢ়নেৰে সৈতে মিলাব খুজিলে মিলাব পাৰা; কিয়নো, তেওঁলোকে এদেশৰ পুথি এদেশত, এদেশৰ সাহিত্য আন দেশত, পূব হাটীৰ সৰ্ব্বহ পঢ়িব হাটীৰ সুবত উৰাই পেলাইছে; আক তাতে পাঁত নহৈ পালে আক উৰাম বুলি হামুৱাইছে হে। কিন্তু “সৰ্গমত্যন্তং গৰ্হিতং” বুলি বাটত এটা নীতি-বাক্য ওপ হৈ পৰি আছে, সেইটোৱে চকু নিদি তেওঁলোক লবিলে উজুটি খাই পৰিবৰ সঙ্কল্প। বৰং বঙ্গৰ বসন্ত সবহটক বিট খাই হতাশনেৰে অগ্নিমল্ল বোগ হৈছিল; পিছত অক্ষুণ্ণৰ অক্ষুণ্ণত খাণ্ডন-ধন বোগা বৰি একোবা বিধিমতে সেৱন নকৰাইহেঁতেন তেওঁ সেই আহুৰ্গীয়া বোগৰ হাত সাৰিবই নোৱাৰিলেহেঁতেন কিমানি। বেছি উৎপাত কৰি পঢ়নো পৰ্কতৰ শুভাত বন্দী হৈ পৰিছিল। এতেকে “শনৈঃ পছা শনৈঃ কছা শনৈঃ পৰ্কত লজ্জনং” হে তাল।

আসামত কোনে অসমীয়া ডাকৰ আৰু অসমীয়া পুথি ডাকৰ-বচনৰ কথা নংদানে? এনে অসমীয়াৰো-আও-অসমীয়া পুথিকো বঙ্গালী সাহিত্যিক সকলে টানি-আজুৰি লৈ গৈ নিজৰ টোলৰ ভিতৰত সুমাইছে! বাবু.

দীনেশচন্দ্র সেনে ডাকৰ পুথি লিখি আপ্যায়িত হৈ নিজৰ কিতাপত তাৰ বিষয়ে এবকলা লেখি বঙ্গলা ভাষা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰাচীনত্ব প্ৰতিপাদন কৰিছে। হঠাতে এক প্ৰকাৰে ই আনন্দৰ হে কথা; কিয়নো, অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ইয়াৰ দ্বাৰাই গৌৰৱ হে বাঢ়িছে বুলি ধৰিব লাগে। মোৰ পোৰ গুণ দেখি যদি পোকে মোহিত হৈ তাক নিজৰ বেন ভাবে তেন্তে তাৰ যহ মাটিত ধবলৈ নটা হয়। আৰু নিজে তো নিজৰ পোৰ গুণ দেখেই, লোকে দেখলে হে দেখা। অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ভেনে-কুৱাই যহৰ অৱস্থা হৈছে।

দীনেশ বাবুৱে ভেওঁৰ কিতাপত “ডাক ও খনাৰ বচন” অধ্যায়ত লেখিছে,—“এই সকল বচন বচনাৰ সময় বুদ্ধেৰ প্ৰভাব বঙ্গদেশ হইতে উৎপাটিত হইয়াছিল বলিয়া বোধ হয় না। ইহাতে পুৰণিৰূপৰ, বৰ্ণনা-স্থাপন, বুদ্ধবোধন ইত্যাদি সাধাৰণৰ উপকাৰজনক ধৰ্ম্ম যে অবশ্যপালনীয়, তাহা অনেকৰ নিৰ্দ্ধাৰিত হইয়াছে; কিন্তু একটিবাবও হৰি কি অল্প দেবতাৰ নাম লইবাৰ স্ত্ৰ গৃহস্থকে পালন কৰিতে আহ্বান কৰা হয় নাই। ...খনাৰ বচনেৰ প্ৰচলন অত্যন্ত অধিক, এইজন্য কালক্ৰমে তাহাদেৰ ভাষা ক্ৰমশঃ সহজ হইয়া গিয়াছে, কিন্তু ডাকেৰ বচন ততদূৰ প্ৰচাৰিত হয় নাই, এইজন্য সে ভাষাৰ প্ৰাচীনতা অনেকাংশে বক্ষা কৰিয়াছে।.....ডাক নামক জনৈক গোপ “ডাকেৰ বচন” প্ৰণয়ন কৰিয়াছেন বলিয়া কথিত আছে। যে বংশে স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণেৰ লীলাবতাৰ হইয়াছিল, সেই বংশে বঙ্গেশ্বৰ সন্তোষিত্—ডাকেৰ জন্ম কৰনা কৰা কিছু অনুচিত হয় নাই, তবে মিহিবেৰ পত্নী উজ্জয়িনীৰ ভাৰ; ছাড়াই বাঙ্গালায় নীতি ও জ্যোতিষত্ব সঙ্কলন কৰিতে-ছেন, এ কল্পনাৰ দৌড় আৰু একটু বেশী।.....বোধহয় বঙ্গভাষা স্ক্ৰ-ণেৰ এই গুলি প্ৰাক্-চেট্টা। ভাষা ও ভাব দুটো বোধ হয় ৮০০-১২০০ খৃঃ অব্দেৰ মধ্যে এই সকল বচন বিচিত হইয়াছিল।.....কালিদাস ও গোপাল ভাঁড় যেমন বঙ্গীয় বসিকতা একচেটিয়া কৰিয়া বাখিয়াছেন, বঙ্গদেশেৰ জ্ঞানেও সেইকণ লোকে ডাক ও খনা নামেৰে প্ৰকৃত কথা কল্পিত ব্যক্তি-য় একাধিকাৰ স্থাপন কৰিয়াছিল।.....খনা ও ডাকেৰ বচন দুইকণ সামগ্ৰী। খনা কৃষক ও প্ৰহাচাৰ্যেৰ নজিৰ। ডাকেৰ বচনে জ্যোতিষ ও

ক্ৰেতৃত্বব্ধেৰ কথা আছে সত্য, কিন্তু তাহাতে মানব-চৰিত্ৰেৰ ব্যাখ্যা বেণী” । ইত্যাদি ।

“ধনাৰ বচনেৰ প্ৰচলন” বেনেটক বঙ্গ দেশত “অভ্যন্ত অধিক” ডাকৰ বচনেৰ প্ৰচলনো তেনেটক আসামত অভ্যন্ত অধিক । তাৰ কাৰণ, ডাক আসামৰ অসমীয়া আৰু তেওঁৰ বচনেৰ পুথিও অসমীয়া পুথি । আৰু উদ্ধৃষ্ণিনীৰ ধনাৰ নামে ধনাৰ বচন বচোঁতাঙ্গন বা বচোঁতাঙ্গল বঙ্গালী আৰু সেই পুথি বঙ্গালী । ডাক বঙ্গালী নহয় আৰু তেওঁৰ পুথিও বঙ্গালী নহয় । বঙ্গদেশত এশৰ ভিতৰত এজনে ডাকৰ নাম শুনিছে কি নাই শুনা, আৰু হাজাৰৰ ভিতৰত এজনে মনবগণা ডাকৰ বচন একাকি মাতিব পাৰে নে নোৱাৰে সন্দেহৰ বিষয় ; কিন্তু ধনাৰ বচন বঙ্গালীৰ মুখে মুখে । আসামত ডাকৰ বচন প্ৰত্যেক অসমীয়াৰ মুখে মুখে, কিন্তু ধনাৰ বচন হাজাৰৰ ভিতৰত এজনেও জানে নাভানে সন্দেহ । কলিকতাৰ বটতলাৰ প্ৰকাশক শ্ৰীবেণীমাধব দে এণ্ড কোম্পানীয়ে “ডাক পুৰুষেৰ বচন” কিতাপৰ পতানিত লেখিছে, “বহু দিবস হইল এই প্ৰাচীন পুস্তক ঋনি সংগ্ৰহ কৰিবাব মানসে মফঃস্বলেৰ নানা স্থানে অহুসঙ্কান কৰিয়া বৰ্দ্ধমান জিলাৰ অন্তৰ্গত গণপুৰ নিবাসী ৬ বক্ৰেখৰ শ্ৰায়বহু মহাশয়েৰ বাটীতে এই অসম্পূৰ্ণ পুস্তক ঋনি প্ৰাপ্ত হইলাম কিন্তু ইহাৰ সম্পূৰ্ণ সংগ্ৰহ কোন স্থানেই পাইলাম না, কি কবি পাঠকগণেৰ বিদিতাৰ্থ অসম্পূৰ্ণ পুস্তক ঋনিই প্ৰকাশ কৰিতে বাধ্য হইলাম কিন্তু যত্নপি কোন সুক্ৰমৰ পাঠকগণ এই পুস্তকেৰ অবশিষ্ট অংশ বাহা যখন প্ৰাপ্ত হইবেন তহা ‘লিখিয়া আনাদিগেৰ নিকট পাইয়া দিলে ড়ই বাধিত হইব, ইহাই সাক্ষ্য পূৰ্ণক পাঠক গণেৰ নিকট প্ৰাৰ্থনা, কাৰণ এতদ্বিষয়ে এই প্ৰাচীন কবিৰ কীৰ্ত্তি স্থাপনা কৰা হয় ।”

বটতলাৰ ‘শ্ৰীবেণীমাধব দে এণ্ড কোং’ এ ডাকৰ বচন পুথি বিচাৰি এটমৰে হাবাখুৰি খাই পৰ্ব্বতে-পাৰণ্ডে গহনে-বিপিনে ফুৰা দেখি আমাৰ এটা গান গাই দিবৰ মন গৈছে ; কিন্তু আমাৰ “গলা নথকা” বাবে পাঠকসকলক ভয় হুখুৰাবৰ মনেৰে মাত্ৰ তাৰ চুফাকি গায়েই দ্ৰাস্ত দিব—

‘কাহে বোগীবৰ ভৱ এ বিজয় কামনে ?

নাথানি কোন অভাগিনী কান্দে তব বিহনে।’

খোলোঁ, তোমাক যদি পাব-কণায় মুকুতা লাগে, তেন্তে পাবত-উপসাগৰ
নাইবা লক্ষ্যৰ ওচৰৰ ভাবত-মহাসাগৰৰ পাবলৈ যোৱা, নতুবা বৰ্দ্ধমানৰ
পুনি-পুখুৰীত খেয়ালি-ভাল মাৰিলে “যোবেদেৰ বাড়ৌৰ সইয়েৰ বকুল-ফুলে”
তাঁত গা থোঙতে অকস্মাৎ তেওঁৰ নাকবপৰা লৰি পৰা ভগা হুটা মুকুতাৰ
“নোলক” এটা—এডোখৰ পাব পাবা, তাৰ বাহিৰে আক কি পাবা ? বৰ্দ্ধমান
মুৱা হৈ “নানা স্থানে অহুসন্ধান” নকৰি যদি উক্ত কোম্পানী বৰপেটা-
মুৱা চলহেঁতেন তেন্তে খিতাতে তেওঁলোকে সৰ্ব্বাঙ্গসুন্দৰ “ডাকৰ-ৱচন পুৰি”
পালোহেঁতেন। *

বন্দনেশত ডাকৰ পুৰি নাই। কৰপৰা থাকিব ? সেই বুলি যে দুখন
চাৰিখন অত-তত বিচাৰিলে নোলাব এনে নহয়; আক সেইটো সম্ভৱও
ছাপা হোৱা বস্তু। কিতাপ যেনেকৈ আনিকালি আসামত সিচৰতি
হৈ পৰিছে, আগৰ কালত অৰ্থাৎ আসামৰ গৌৰৱৰ কালত, আক পুৰিখীত
ছাপা-বস্তু ওলোৱাৰ আগৰ ডোখৰ কালত দুখন-দহখন ভাল অসমীয়া হাতে-
লেখা পুৰিও বন্দনেশত চিটিকি পৰিছিল। এইবাবেই অসমীয়া পুৰি
কবিসকলৰ দ্বাৰাই বচিত ভালেমান পুৰি পূৰ্ব, পশ্চিম, উত্তৰ বঙ্গ শ্ৰীহট,
আদি ঠাই পাইছিল গৈ, আক সেইবাবেই মাজে-সময়ে দুখন-এখন
পুৰি হাতে-লেখা অসমীয়া পুৰি সেইবোৰ ঠাইত ওলায়। বিশেষ, উত্তৰ
বঙ্গ আক মৈমথচিঙৰ এডোখৰ তো পুৰি আসামৰ ভিতৰতে আছি-
লেই।

ধৰ্মী, যদি এনেকুৱা এটা অদৃষ্ট ঘটনা ঘটে,—আসামত সোণৰ ভাল ধৰ্ম
গোটাচোৰেক ওলাল, আক আসামৰ ব্যৱসায়-বাণিজ্য ইত্যাদিৰ বৰ্দ্ধ
উন্নতি হল, চীন পৰ্য্যন্ত যাবলৈ আনাবেদি বেল হল, ইত্যাদি কাৰণত
আসামৰ বৰ উন্নতি হৈ আসাম জয়-জয়-মই-মই হল; আক আসামলৈ উঃখিত
ভৰ-সোঁতা আহিলত বন্দনেশ জয় পাব গল, আক তাৰ উন্নতি সোঁতাৰ
অবনতি হৈ সি মৰি-দীখৌ বা মৰি-কলং হল গৈ, বঙ্গ সাহিত্যক তুলসীৰ তলত

* বৰপেটাৰ লেহোৱিয়া গাৰ্ভত ডাকৰ মগ্ন হয়।

ধৈ নাম সোৱণ বাবৰ সময় পালেহি, এনে অৱস্থাত সেই উবিঘ্যত কালৰ কোনো অসমীয়া সাহিত্যিক ডেকাই যদি অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী লেখোঁতে তাৰ ভিতৰত ঈশ্বৰচক্ৰ আৰু বহুবিধক্ৰে কিতাপবোৰ স্মৃমাই নানা গবেষণাপূৰ্ণ ম্যব্য প্ৰকাশ কৰি নিজৰ ভাষা আৰু সাহিত্যৰ গৌৰৱ সূচাবলৈ চেষ্টা কৰে, তেন্তে সেই বৃত্ত কেনে ধূনীয়া হব ?

নানা কাৰণত এক দেশৰ কিতাপ পুথি আন দেশ পায় গৈ। পুৰণি কালত ভাৰতবৰ্ষৰ সংস্কৃত ভাষাৰ বেজালি পুথি আৰব, ইজিপ্ট, গ্ৰীচ, আৰু স্পেইন পাইছিলগৈ; বহুশতাব্দীৰ চীন জাপান আদি দেশ পাইছিলগৈ; নাটক আদি পুথি মধ্য আচিয়া পাইছিলগৈ; সবহ নালাগে দক্ষিণ-আমেৰিকাৰ মেক্সিকো পেক আদি দেশো পোৱা প্ৰমাণ আজি কালি ওলাইছে। কালক্রমত সেইবোৰ দেশৰে সৈতে সম্পৰ্ক ৰহিত হ'লত আৰু সেই পুথিৰ ভাষাই পৰিবৰ্তিত আৰু অমুদাৰিত হৈ অল্প আকাৰ ধাৰণ কৰিলত সেই পুথিবোৰৰ গুৰি ডোখৰৰ কথা গাহৰণৰ গৰ্ভত সোমালত, পিছৰ কালৰ সেই দেশীয়সকলে সেইবোৰ নিজৰ পূৰ্বপুৰুষসকলৰ দ্বাৰাই উপাৰ্জিত বস্তু বুলি ধৰি লোৱা অনেক দেখা গৈছে। পৰুতন্ত্ৰৰ সাধু ইচপৰ সাধু ইউজিল্ডৰ ভ্যাগিতি, বীজগণিত ইত্যাদিৰ উদাহৰণ এই ষিণ্ডিতে দিৱে এই কথাৰ খেঙ বুধাই দিব পাৰি।

আগৰ দিনত আপামৰে সৈতে যে বঙ্গদেশ একেবাৰেই সম্পৰ্কবিহীন হৈ আছিল এনে নহয়। কামাখ্যাভীৰ্ণ দৰ্শন কবিতালৈ শাস্ত্ৰ বঙ্গালী ভোক্তাৰ কামৰূপলৈ আহিছিল। বৰ্দ্ধমানৰ ৮ বক্ৰেৰৰ স্মায়বহ মহাশয়ৰ কোনো এজনে কামাখ্যাৰপৰা উভতি যাওঁতে অমূল্য জ্ঞানাগৰ্ভ ডাকৰ বচনৰ এখা-ডুখৰীয়া পুথি এখনো লগত গৈ যাব পাৰে। মান, যোগৰ বিপ্লৱত অনেক অসমীয়া মানুহ আসামৰপৰা ভাগি গৈ বঙ্গদেশত বসতি কৰিছিল। সেই-বিলাকেও তেওঁলোকৰ আদৰৰ নিজা পুথিবোৰৰ ভিতৰৰপৰা অনেক পুথি লগত লৈ যোৱাটো অসম্ভৱ কৰিব পাৰি, আৰু তাৰ ভিতৰত ডাকৰ বচনৰ সৰু পুথিখন থকাও অসম্ভৱ নহয়। এইদৰেই অনন্ত ককদিব বামাশয় গৈ বঙ্গদেশ ৰে পাইছিলগৈ সেইটোও সহজে বুজিব পাৰি।

“শ্ৰীমুখ বেণীমাধব দে কোং দ্বাৰা সংগৃহীত এবং প্রকাশিত” “ডাকের
বচন” কিতাপৰপৰা ফাকিচেৰেক তলত তুলি দিলে। পাঠকসকলে সেই
বঙ্গলাৰ সোৱাদ লওক ।

“কেহো ছাওয়াল না দেখিব । কোনেৰ ভিতৰ শোইয়া ধোব ॥
লোক শোয়াইব চাৰি পালে । বাত্ৰি হৈলে ছাওয়াল শোয়াব কোলে ॥”
“সে সি ভাল কুশলানি । যে পোয়াতিকে পিতে নাদেয় পানি ॥”
“ভাল জ্বাৰা যখন পাব । কালিকাৰে তুলিয়া নাধোব ॥
কালিকাৰ বাট না চাহিয়ে । মাথাৰ উপৰ যম দাঁড়ায় ॥”
“স্বথতাপাত কান্ধুন্দিৰ ঝোল । তেল উপবে দিয়া তোল ॥”
“মাগুৰ মাছ দায়ে কুটিয়া । হিঙ্গু মৰিচ আদা দিয়া ॥
ভেঙ্গী হলদি দিয়া বেসাৰ । বলে ডাক ব্যঞ্জন সাজ ॥
পেংহনা মাছ জ্বীবেৰ বসে । কান্ধুন্দী দিয়া যে পৰশে ॥”
“পাক ভেঁতুগী বৃদ্ধ বোয়াল । বড় কৰিয়া দিহ আল ॥
কাচে দিয়া কৰিহ ঝোল । খাইবাৰ বেলা যুগ না তোল ॥”
“অজা জালি বুড় য়েব । দৈয়েৰ আগা ঘোলেৰ শেব ॥”
“মিঠ বান্ধে সক অকাটে । সে গৃহিণীতে ঘৰ নাটুটে ॥
“কাখে কলসি পানিকে যায় । হেঠ যুগে কাকেহো নাচায় ।
“যে নাৰী দিনে নিজা যায় । গালি দিলে বোৰ কৰিয়া যায় ॥
চিড়ি পো কাহাকে না পুছে । ডাক বলে বিতা কৈলে মিছে ॥
নিয়ড় পোখৰী চুবে যায় । পখিচ দেখিয়া আড়চক্ষে চায় ॥”
“বাৰিবাতে বিনি ছাতাতে যায় । পানি দেখিয়া তবাসে ধায় ॥
সিয়াপাতে ধায় ছুধ । বলে ডাক সে বড় আবুধ ॥
“নিতি নিতি অপবাধ কৰে । বলে ডাক যো কি সবিনু তাৰে ॥
“নৌকা থাকিতে যে সান্তবে । বলে ডাক যবে যো কি কৰিবু তাৰে ॥
“চোৰ গাই বাঁৰি ছাগলী । যবে আছে ছুটা মেহলি ॥”
“বিনি চুনে গুয়া ধায় । ভাত হইলে বোৰ কৰিয়া যায় ॥”
“ঈশবেৰ ত্ৰীসনে কৰে পৰিহাস । গাভুৰ বয়সে বাতে কাস ॥
“বুড়া গক বস্ত্ৰ পুৰাণ । চোৰ গাই গান্ধি চুলা ধান ॥

যে বিচে সেই সিয়ান । ইহা বিচিতে না পুছিব আন ॥”

“সবে প্ৰদীপ বাহিৰে ভুঁজে তবে জানিব পৰ ।

বাট এড়িয়া উবাটে যায় তবে জানিব চোৰ ॥”

“পৰিহৰ বাটে ক্ৰিতিৰ আশ । পৰিহৰ গাভূৰ বয়সেৰ কাস ।

পৰিহৰ যত্নে পোখৰী পিছলীবাট । পৰিহৰ বন্ধে ভান্ধা বাট ॥”

“হাঁচি ক্ৰিঠি বেজন বাবে । বিয়েৰ সময় সেজন তবে ॥”

সোণা ৰূপা কিবা কৰি । ভাত না খাইলে ভোখে হৰি ॥”

পাঠকে এই “ডাকৰ বচনেৰ” বঙ্গলা ভাষাৰ নমুনা চাই লওক,
আনি সবহ একো নকওঁ ।

“ধৰ্ম কৰিতে যবে জানি । পোখৰি দিয়া বাধিব পানি ।

গাছ কইলে বড় কশ্ম । মণ্ডপ দিলে বড় ধশ্ম ॥”

“যে দেয় ভাত শালা পানী শালী । সে না যায় যথেষ বাড়ী ।

শ্বৰ্ণ ভূমি কন্যা দান । বলে ডাক শ্বৰ্ণে স্থান ॥”

ডাকৰ বচনৰপৰা দীনেশ বাবুৱে এই কেইফাকি ভুলি দি লেখিছে,—
“এই সকল বচন বচনাৰ সময় বুজিব প্ৰভাব বঙ্গদেশ হইতে উৎপাটিত
হইয়াছিল বলিয়া বোধ হয় না। ইহাতে পুত্ৰবিণী ধনন, বন্ধুনিৰ্মাণ, বৃদ্ধ-
বোপণ ইত্যাদি সাধাৰণেৰ উপকাৰজনক ধৰ্ম যে অবশ্য পালনীয়, তাহা
অনেকবাৰ নিৰ্দ্ধাৰিত হইয়াছে। কিন্তু একটি বাবও হৰি কি অস্ত্ৰ দেবতাৰ
নাম লইবাৰ স্ত্ৰ গৃহস্থকে পালন কৰিতে আহ্বান কৰা হয় নাই।”

বেণীমাধব দেব দ্বাৰা প্ৰকাশিত ডাকৰ বচনতে আছে—

“গঙ্গাধিক তীৰ্থ নাহিক আৰ । ত্ৰিভুবনে গঙ্গা সাৰ ॥

ব্ৰহ্মা বিষ্ণু ক্ৰম দেবা । সবেই কৰে গঙ্গাৰ সেবা ॥

গয়া বাৰানসী বাই । গঙ্গানানে সকল পাই ॥

সোণা ৰূপা হীৰাৰ মূল । গঙ্গাজলেৰ নহে সমতুল ॥

“গঙ্গাজলে ছাড়ে পৰাণ । মুক্তি ছাড়িয়া নহে আন ॥”

হৰি কি অস্ত্ৰ দেবতাৰ নাম লবলৈ আহ্বান নকৰা ডাকে গঙ্গাৰ ইমান
মাহাত্ম্য ঘোষণা কৰে কিয় ? বৌদ্ধধৰ্মই গঙ্গাক ইমানকৈ বঢ়াই দিয়ে নে ?
অসৰীয়া সম্পূৰ্ণ ডাকৰ পুথিত তো হৰিনামৰ আটকেই নাই—

“অশৌচ বান্ধে মঙ্গল কবি । হৃথাক দেখাইব নয়ন ভবি ॥
 তেবেসে পুত্ৰৰ হৈব কুশল । জয় হৰি বুলি কৰা মঙ্গল ॥”
 ‘শুনা সৰ্ব্বজন ডাক চবিত্ৰ । ষাম ষাম বুলি তৰা কলিত ॥
 “অনিত্য দেহত নকৰা আশ । হৰিব নামত কৰা বিখাস ॥
 আক জানি সবে আলাস এৰি । সঘনে ডাকিয়া ঘোষিয়া হৰি ॥”

দীনেশ বাবুৱে আক কয়—“বৌদ্ধধৰ্ম্মেৰ সম্পূৰ্ণ অবনতিৰ সময় উহা
 নাস্তিকতাৰ পৰিণত হইয়াছিল ।……ডাকেৰ বচনে তৰুপ হুজুও প্ৰচাৰিত
 দেখা যায়,—

ভাল ত্ৰব্য যখন পাব । কালিকাৰে ভুলিয়া নাখোব ।
 দদি ছুঙ্ক কৰিয়া ভোগ । ঔষধ দিয়া ষণ্ডাব বোগ ॥
 বলে ডাক এই সংসাৰে । আপনা মইলে কিসেব আৰ ॥”

ডাকে গৃহস্থৰ দৈনিক জীৱন-বাত্ৰা নিৰ্ব্বাহ কৰিবৰ নিমিত্তে আৱশ্যকীয়
 “প্ৰো ষ্টেকেল” উপদেশ দিছিল, পৰকালৰ হিতাৰ্থে ধৰ্ম্মপুথি লিখা নাছিল ।
 এনে স্থলত, দীনেশ বাবুৰ মন্তব্য অসামৰ্থক নহয় নে ? পুথুবা খনা, আলি
 বন্ধোৱা, দেৱালয় কৰা পুণ্যকাৰ্য্যবোৰ হিন্দুধৰ্ম্মৰ ভিতকৰা নহয় জানো ?
 তেহেলে সেইবোৰ বৌদ্ধধৰ্ম্মৰে পৰাই হিন্দুৱে পাওক ।

দীনেশ বাবুৱে তেওঁৰ কিতাপত লেখিছে,— “এই পুস্তকেৰ প্ৰথম
 সংস্কৰণ প্ৰকাশিত হওয়াৰ পৰে জানা গিয়াছে, নেপালে বৌদ্ধ পণ্ডিতগণ
 দ্বাৰা স্বৰ্গীত, সংস্কৃত টিপ্পনী সংযুক্ত ‘ডাকার্ণব’ পুস্তকে বঙ্গীয় ডাকেৰ
 বচনসমূহ উদ্ধৃত আছে । বঙ্গদেশে প্ৰচলিত ডাকেৰ বচনেৰ ভাষাপেক্ষা-
 সেগুলিৰ ভাষা অটল । এই পুস্তক মহামহোপাধ্যায় শ্ৰীমুক্ত হৰপ্ৰসাদ
 শাস্ত্ৰী মহাশয় দেখিয়া আসিয়াছেন । ঠাহাৰ মতে ‘ডাক’ শব্দ ডাকিনী শব্দেৰ
 পুংলিঙ্গ ও একাৰ্ধবাচক, যেকুপ ডাকিনী মন্ত্ৰাদি দৃষ্ট হয়, ডাকেৰ বচনও
 সেই শ্ৰেণীৰ । বৌদ্ধদিগেৰ দ্বাৰা এই পুস্তক সৰ্ব্বত্ৰে বৰ্ণিত হইতেছে,
 স্তবত্ৰ ঐ সৰ্বস্ত্ৰ বচন বে বৌদ্ধগীৰ এখন নিঃসন্দেহে বলা হাইতে
 পাবে ।”

বঙ্গালী পণ্ডিতসকলৰ হাতত পৰি কামৰূপৰ জ্ঞানী “ডাক গুৱালৰ”^{*} কি দুৰ্গতি হৈছে পাঠকসকলে চাওক ।

এইখন দেখি শুনি ডাকৰ আহিতে আমাবো একাকি বচন বচি গাবৰ মন গৈছে.—

বঙ্গ পণ্ডিতৰ মহা গুণ ।

ডাকক স্মৃতি কৈলে ধুন ॥

মহাজ্ঞানী অসমীয়া ডাক ।

ডাকিনীৰ পৈয়েক পাতিলে ডাক ॥

ডাক যে অতি প্ৰাচীন কলীয়া জ্ঞানী পুৰুষ আছিল, আৰু তেওঁৰ বচনৰ পুথিও যে অতি প্ৰাচীন কলীয়া তাত আমাৰ সন্দেহ নাই। কমপক্ষেও ধৃতীয় পঞ্চম কি বৰ্ষ শতিকাত আসামত ডাকৰ পুথি বচিত হৈছিল বুলি আমাৰ বিশ্বাস। নেপালত “ডাকার্ণব” পুথি অৰ্থাৎ ডাকৰ বচনৰ পুথি ওলোৱাত এইটো আৰু প্ৰমাণ হ'ল যে পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্যৰ ভাষা, বিদ্যা, জ্ঞান আৰু গোবৰ্দ্ধৰ প্ৰভাব দূৰ হিমালয়ৰ কাষৰ দেশ নেপাল পৰ্য্যন্ত বিয়াপি পৰিছিল। ধন্থ আসাম! ধন্থ দেশ! তুমি ডাক হেন মহাপুৰুষক অৰ্থাৎ ভুলকৈ পতা “বঙ্গৰ স্ক্ৰেটিসক,” অৰ্থাৎ আচলতে আসামৰ চক্ৰেটিচক গৰ্ভত ধাৰণ কৰিছিল।

শাস্ত্ৰী মহাশয়ে কোৱা দৰে ডাকৰ বচন যদি ডাকিনী মন্ত্ৰাদিৰ শাৰীৰ হয় তেন্তে সেইটো আৰু এটা ডাকৰ প্ৰমাণ যে ডাক আসাম কামৰূপ হৈ মানুহ; কাৰণ ডাকিনী যোগিনী মন্ত্ৰ-তন্ত্ৰৰ আচল আদি ঠাই যে কামৰূপ কামাখ্যা সেইটো শাস্ত্ৰী মহাশয় আৰু দীনেশ বাবুৱেও অস্বীকাৰ কৰিবৰ উপায় নাই।

আসামত আৰু বঙ্গদেশত বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰিত হোৱাৰ আগেয়ে অনেক হীনাচাৰী হিন্দু আছিল। আন কি, সদাচাৰৰ আৰু নিৰ্মল শাস্ত্ৰজ্ঞানৰ

* “ওলাই সৈ নামে সোনকালে।

হুটা ব্ৰী বোলে ডাক গুৱালে ॥”

অসমীয়া ডাকচৰিতৰ পুথি।

‘স্মৃতিৰ হইয়া ৰূপে বুলে।

স্মৃতিৰ পিড়ি পায়ৈ টালে ॥

যৱ নামে অলকালে।

কুটম্বাৰে ডাক গুৱালে ॥”

বেণীনাথৰ দেৱ “ডাক পুৰণৰ বচন”

অভ্যন্তরত অনেক ভ্রান্তৰূপে বৌদ্ধাচাৰী নাম পাইছিল। শঙ্কৰদেৱৰ বাবাই প্ৰকাশিত বৈকুণ্ঠধৰ্ম আশাস্ত ভাৱকৈ প্ৰচাৰিত হোৱাৰ আগেয়ে অনেক বাবুৰূপে হাল বোৱা আৰু হাল বাই থাকোঁতেই বাঁহী গাই পিঠা ছোবাই থকা, আৰু সন্ধ্যা আদি ব্ৰহ্মণ্য কাম নজনা বুলি গুৰুচৰিত্ৰত উল্লেখ আছে। আৰ্হিকালি বৌদ্ধ বুলিলে আমি বি বুজোঁ, সেই কালত বৌদ্ধ শব্দৰ মানে তেনে নাছিল। অমাচাৰী, বীবাচাৰী, ব্ৰহ্মণ্য কৰ্মজ্ঞানহীন লোককে সেই কালত বৌদ্ধ বোলা হৈছিল। বৌদ্ধ শব্দটো তেতিয়া এক প্ৰকাৰ গালিবাচক আছিল। সেইদেখি প্ৰকৃত বৌদ্ধধৰ্মৰ অন্তকাল আৰু হিন্দুধৰ্মৰ পুনৰ অভ্যুত্থানৰ আগ ডোখৰ কালত ডাক চৰিত্ৰ বিৰচিত হৈছিল বুলি আমাৰ বিশ্বাস। ভাৰতত কোনোকালে একেবাৰেই হিন্দুধৰ্মও মৰা নাছিল, আৰু বৌদ্ধধৰ্মও বিলোপ হোৱা নাছিল। বৌদ্ধধৰ্মৰ অধঃপত আৰু হিন্দুধৰ্মৰ পুনৰ উত্থেবে অভ্যুত্থানৰ মাজডোখৰত অকল আশাস্ত আৰু বদদেশত কিয়, ভাৰতবৰ্ষৰ আন আন দেশতো মানা কিছুত-কিমানকৰ মিহলি ধিচিৰি ধৰ্মমত আৰু বিশ্বাসবোৰ প্ৰচলিত হৈছিল। তেনে কালতে কামৰূপত বামাচাৰী তান্ত্ৰিক ধৰ্মৰ বিকাশ হৈছিল।

দীপিকাছন্দত বৌদ্ধক আক্ৰমণ কৰা পদৰ ফাকিচৈবেক তলত দিলোঁ :—

“তান্ন কাংস শিলায়ে কি গতিক দিবেক ।
 কলিত পামৰ লোক একে মানিবেক ॥
 কাম ক্ৰোধ মোহ মোহ সবাকৈ ত্যজিয়া ।
 নিবিড় আসন মনে সমাধি ধৰিয়া ॥
 সনক সনন্দ মহা যোগীগণ বত ।
 ভাবা সবো হৰিক নেদেখে হৃদয়ত ॥
 তান্ন কাংস মূৰ্ত্তিকাৰ সাজি প্ৰতিমাক ।
 হৰি মূৰ্ত্তি বুলি ডাক পূজা কৰিবেক ॥
 এহিমতে বৌদ্ধসৰে লোকক ভাণ্ডিব ।
 নহৈবেক পত্তি ঘোৰ সংসাৰে পৰিষ ॥”
 “ধনৰ নিমিত্তে কাটিবেক মন্থ্যক ।

পেটুৱা ব্ৰাহ্মণে নাশিবেক অগতক ॥
 কলি চণ্ডালৰ সখা হৈবেক ব্ৰাহ্মণ ।
 এহিমতে অধোগতি হৈবে প্ৰজাপণ ॥”
 “বলে বই ব্ৰহ্ম তহু বুলি দৰ্প কৰে ।
 বৰুপ কহিলে। দেবি কলিৰ বিপ্ৰবে ।
 সন্ধ্যা য়ে আত্মিক নিত্য সেবা যে বৰ্জিত ।
 শূদ্ৰৰ আচাৰ সিটো চণ্ডালতো ধিক ॥”
 “কতো বলি হংস ছাগ দিবে নানাবত ।
 আকৈ দিলে মুক্তি পাইবি থাকিবি স্বৰ্গত ॥
 যোহোৰ সমান পূজা কোনে বা জানই ।
 ছুই পূজা দিলে তুই হৈবে কালী আই ॥
 মাংসলোভী বিপ্ৰসবে পেট প্ৰবৰ্ত্তাই ।
 আবো বেদ শাস্ত্ৰ তাৰ কিছু নজানই ।
 হেন বৌদ্ধসবক দেখিবে কলি মন্দ ।
 যোৰ কাৰ্য্য সিদ্ধি বুলি কৰিবে আনন্দ ॥”

পৌতম বুদ্ধই প্ৰবৰ্ত্তোৱা বৌদ্ধধৰ্ম্ম আৰু এই ধৰ্ম্ম বা অধৰ্ম্ম স্বৰ্গ-পাতাল-
 জাঁতৰ : এই ধৰ্ম্ম অতি বিকৃত বৌদ্ধ হিন্দু আৰু অনাৰ্য্য ধৰ্ম্মৰ বীভূত
 ব্যাপাব ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা

শ্ৰীকৃষ্ণ শৰণং ।

গুৰু চৰিত্ৰ ।*

প্ৰথম আধ্য।

শঙ্কৰায় নমস্তভ্যং মাধৱেন সমন্বিতং ।

ভক্তানপি তথা বন্দে মাধৱং শীল শিক্ষিতং ॥

শ্ৰয়তাং শ্ৰয়তাং নিত্যং গীয়তাং গীয়তাং মুদা ।

চিন্ত্যতাং চিন্ত্যতাং ভক্তা গুৰুণাং চৰিতং তথা ॥

অনাদি ভগৱন্ত একেধৰে থাকি সংসাৰ হৃজনৰ মন হোৱাত কটাক্ষে
চালে, তাতে বাৰ অঙ্গবপৰা প্ৰকৃতি সোঁ অঙ্গবপৰা পুৰুষ অৱতাৰ হয়,
সেই অৱতাৰ ঘৰক বাধা মাধৱ বোলে। ভকতৰ পদে গোলোক বৈকুণ্ঠ
থাপি চাৰিঘাৰে চাৰিজন ঘাৰি দিছে। এদিন পূৰ্ণ ভগৱন্ত বিবজাৰ ওচ-
বলৈ অহাত শ্ৰীদামে দুৱৰিক ঘাব বন্ধা কৰিবলৈ আজ্ঞা দিয়ে। ভগৱানে
বিবজাৰ লগত অনেকক্ষণ ক্ৰোড়া কৰিলৈত লক্ষ্মীয়ে প্ৰভুক নেদেখি বিচাৰি
আহি বিবজাৰ দুৱাৰত ধৰাত শ্ৰীদামে বাধা দিয়াত বাৰুসৰ স্তম্ভাৰ বুলি
লক্ষ্মীয়ে শাপ দিয়ে, তাতে সেৱকে দুখিত হৈ বিনাদোষে শাপ দিয়াত
লক্ষ্মীকো মহুঘ্য হব লাগিব বুলি অভিখাপ দিলে। বিবজাদেবী লক্ষ্মীৰ
আগমনত ভয় পাই ত্ৰিবিধ হৈ নদী হল; পৰমেধৰে বাক্য কৰিগ তোমাত
মানব সকলে মোক পাব।

বাধা মাধৱ উভয়কে হংস ৰূপ ধৰিবলৈ আদেশ হোৱাত দুজনে মানস
সৰোবৰত হংস হংসী হৈ ক্ৰোড়া কৰি কতকাল আছিল। এদিন পৰমেধৰে
আহি দেখি কোপন্তৰে কলে যে তোমালোকে ক্ৰোড়াত ভোল হৈ সময় নষ্ট

* এই হাতে-লেখা পুথিখন আমি জাৰাৰ বন্ধু ব্ৰহ্মান্দৰ শ্ৰীযুত বেগুধৰ বাৰুগোৱা
ভাণ্ডাৰীয়াৰ পৰা পাইছোঁ। বাৰুগোৱা ভাণ্ডাৰীয়াই এই পুথিখন পটৰা সত্ৰৰ শ্ৰীযুত পুৱাৰাম
ঘৰুই ৰবদোৱা সত্ৰৰ পুথি এখনৰপৰা নকল কৰি আনি দিছিল। আমি এই পুথি
লঘচৰ নকৰাকৈ ৰাখীত প্ৰকাশ কৰিবৰ মন কৰিছোঁ।

সম্পাদক।

কৰিলা। পিছত শ্ৰীৰামত এক খণ্ড মাংসপিণ্ড জন্ম পালে। অনাক্ৰান্তি মাংস দেখি লজ্জিত হৈ জনত পেলাই দিলে। ভগৱানে অকাৰ্য্য হোৱা দেখি শুধিলে কি কৰিলা, বৰ অশ্ৰায় হল, সৃষ্টিৰ কামত অৱহেলা কৰিলা। পানীত বুৰ দি সেই মাংসপিণ্ড এটি ডিম্বাকাৰে পালে। সেই ডিম্বৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মা, শিৱ, প্ৰকৃতি তিনিজন জন্ম হৈছে। এই তিনিজনেই সৃষ্টিৰ প্ৰথম কাৰণ।

যি সময় ধৰিত্ৰীয়ে দুই বাত্ৰাসকলৰ ভাব সহিব নোৱাৰি অশঙ্ক ; দেৱতা সকলে সৈতে ক্ষীৰসমুদ্ৰৰ ভীৰত ভগৱানক আৰাধনা কৰাত দৈববাণীৰে ব্ৰহ্মই কলে, যে তোমালোকো আৱশ্যক মতে গোকুলত জন্মা গৈ, মইও বসুদেৱৰ ঔনসে দৈবকীৰ গৰ্ভত মানবাকাৰে জন্ম লভিম। এই বাক্য সত্য কৰিবৰ নিমিত্তে স্বয়ং পূৰ্ণব্ৰহ্ম মধুৰাত আবিৰ্ভাৱ হৈছিলহি। ঋষি সকল গৌ, অপ্সৱাসকল গোপী ৰূপে জন্ম লভিলে।

বসুদেৱ পূৰ্ণজন্মত সূতপা নামে প্ৰজাপতি, দৈবকী—পৃথিও নামে সতী আছিল ; ব্ৰহ্মাদেৱে দুইকো সৃষ্টি কৰিবলৈ পঠালত উভয়ে বাৰ বছৰ ব্যাপি ঘোৰ তপ আচৰিলে, বায়ু ভূঞ্জি পকা পাত ভক্ষণ ভিন্ন আন আহাৰ নাছিল। তপত ভগৱান তুষ্ট হৈ সাক্ষাৎ হোৱাত মায়াত মুহিত হৈ পুত্ৰ নাহা কৰিলে। পৰমব্ৰহ্ম ভগৱানে মনোভিলাষ পূৰ্ণ হব বুলি বৰ দি অন্তৰ্দ্ধান হল। মধু বাত কংস, বসুদেৱ, দৈবকী জন্ম লভি পৰস্পৰ বৈবাহিক সম্বন্ধ ঘটালে। বিবাহৰ পিছত বধত ভুলি সাৰথি হৈ যোৱাত দৈববাণী হল—এওঁৰ উদৰৰ অষ্টম পুত্ৰে তোমাৰ প্ৰাণ লব। কংসবাজে ভয় পাই ৰেহৰ ভগ্নীক কাটিবলৈ উদ্যোগ কৰাত জাত পুত্ৰ অৰ্পণ কৰা হব বুলি অস্বীকাৰ কৰাত প্ৰাণে নামাৰি এৰি দিলে। তদন্তৰ ছয়জন পুত্ৰ ওপজা মাত্ৰে বাক্য ৰাধি অৰ্পণ কৰিলত নিৰ্দিয় মাতুলৰ হাতত একে একে ক্ৰমে মৃত্যু হল। সপ্তম গৰ্ভ স্থিতি হোৱাত নাৰায়ণে মহামায়াক পঠায়, দৈবকীৰ গৰ্ভ বোহিণীৰ উদৰত ৰাধি ভূমি স্বয়ং যশোদাৰ গৰ্ভত বাস কৰা গৈ, আৰিও দৈবকীৰ উদৰত উপজিম গৈ, বসুদেৱে আশাক ধৈ তোমাক লৈ আহিব, তোমাৰ চাৰি মাত্ৰ হব। বেতিয়া ভগৱন্ত দৈবকীৰ গৰ্ভত স্থিতি হল, কংসবাজেই ভয় পাই ছুওপে বৰীয়া দিছিল। দশ বাস পূৰ্ণ হোৱাত সূতিকা গৃহ অভিষৰ

আলোকিত হৈছিল। ভাদ্ৰ মাহৰ কৃষ্ণাষ্টমী তিথিত মাদ্ৰ নিশা বোহিণী নক্ষত্ৰত জন্ম গভিলে। বনুদেবে দেখি সপতে স্বান কৰি আহি স্তুতি কৰাত পিছত হে দৈবকীয়ে পুত্ৰ মুখ দেখিছে! ভগবানৰ উপদেশ মতে কৃষ্ণক মথুৰাবৰণা গোকুলত নন্দবোৰৰ ঘৰত বাধি মহামায়াক দৈবকীৰ সন্ন্যাসিত বাধিলেহি; পিছত কংসৱাজে হুঁ পাই বেদি আহি শিলাত অফলাই মাৰিবলৈ ধৰাত মহামায়া মায়ী প্ৰকাশি আকাশগামী হল। দৈববাণী হল, যে তোমাৰ প্ৰাণবৈবী কৃষ্ণদেৱ গোকুলত শিশুভাৱে বাস কৰিছে, অচিবাত তোমাৰ লক্ষ্মী বিনষ্ট হব, আৰু সাক্ষ্য মুক্তি এতিয়া। ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণদেৱ গোকুলত বাস কালত পুতনা, চক্ৰবাত, শকতভঞ্জন, অৰ্জুনভঞ্জন, বৎস, বকাসুঁৰ, অঘ, ধেমুক প্ৰভৃতি অসুৰসকলে গতি পালে। মথুৰালৈ আহি ধোবাক বোক সুদামা বেশাকাৰ কুঞ্জীক প্ৰসাদ দি যজ্ঞশালা প্ৰবেশ কৰি ধেমু ভাগ্নি কুৰলয়, অঘৰ্ষ্ট, চাহুব মুক্তিক প্ৰমুখ্যে মাল আৰু কংসক সপ্ত ভাই সহিতে বধ কৰি, বনুদেৱ দৈবকীৰ নিহল ভাগ্নি, উপেগ্ৰনক বাজা পাতি গুৰুক মৃতক পুত্ৰ অৰুৰুবক প্ৰসাদ দি সোতৰ বাৰ জবাসন্ধৰ লগত মুক্তি সাগৰৰ মাজত দ্বাৰিকা নিৰ্মাণ কৰি যোগবলে মথুৰাৰ প্ৰজাসকলক আনি নগৰ স্থাপন কৰিলে। কালধৱনক মূচকুণ্ডৰ দৰ্শনত বিনাশ কৰাই যোগশীল বাজাক মুক্তি দিলে। তাৰ পিছত কল্পিণী প্ৰমুখ্যে অষ্ট মহিষী বিবাহ কৰাই মূৰ দানৱক বধ কৰে। তদন্তৰ নবকাসুৰক বধ কৰি বোল হাজাৰ কৰ্মা লাভ কৰি স্বৰ্গবৰণা পাবিলাত পুশ সত্যতামাৰ ছুৱাৰত বোপণ কৰে। বাণ, জবাসন্ধ, শাল, পৌণ্ডৰ্বক, শিশুপাল, কল্পবীৰ প্ৰভৃতি ছবাচাৰ বীৰসকলক বধ কৰে আৰু অষ্টব অকৌহিণী সৈন্ত পঞ্চৱৰ হতুৱাই বধ কৰালে।

বিপ্ৰ দাহোদৰক প্ৰসাদ দি ব্ৰাহ্মণৰ বৃত পুত্ৰ অনাই নিজ মাতাৰ বৃত পুত্ৰ সহোদৰ ছয়জন পুনৰ মাতৃ কোলে স্থাপন কৰে। নন্দ বশোনা গোপী সকলক বোক দি তুঙ মুনিক ভূতি কৰি বৃগ বাজাক মুক্তি দিয়ে। চাৰি বেদ প্ৰচাৰ কৰি কানীৰ পঞ্চজন অসুৰ মাৰি প্ৰকাশৱাজে গুৰিসকলৰ হতুৱাই ব্ৰহ্মশাপপ্ৰহৰ কৰাই নিজ বংশ ধ্বংস কাৰণ হয়। উল্লেখক ভক্তি পথ দেখুৱাই বদৰিকোণ্ঠৰলৈ পঠাই দিয়ে; বলভদ্ৰ পোৰ্ণাইয়ে মানৱলীলা

সম্বৰণ কৰে, বহুবংশক বাকীলী হুৰা সেৱন কৰাই সমূলি নিমূল কৰিলে । অয়ং প্ৰভু কলিৰ সন্ধ্যাকালে মানৱলীলা সম্বৰণ কৰি বহুক্ষণ পৰিত্যাগ কৰিলে ; কিন্তু কৃষ্ণদেৱত পূৰ্বভগৱানে জিহ্বাসা কৰিলে, সম্পূৰ্ণ লোক অন হল নে ? উত্তৰত নহল বুলি কোৱাত মৰত আক্ষেপ কৰি এটি দৃষ্টান্ত দিছে ।

এজন বৃদ্ধ লোকৰ দশজন পুত্ৰ আছিল। বেপাৰ কৰিবৰ কাৰণ প্ৰথমে ক্ৰমে ন জনক পঠালে । আটাই ফ্লেট হনে মূলনাশী নগৰত সোমাই বন্দী হৈ থাকিল । সৰ্ব্ব কনিষ্ঠজনক চাৰ লাখ টকা দি বেপাৰৰ ক্ৰাৰণ পঠাই কলে যে ভূমি কেতিয়াও মূলনাশী নগৰত প্ৰবেশ নহবা । যদি অকস্মাৎ সোমাব লগা হয় তেন্তে তিনি-মুৰীয়া বুঢ়াৰ কথামতে বেপাৰ কৰিবা । ডেকা সাউদ বেপাৰৰ সময় মূলনাশী নগৰত প্ৰবেশ কৰি প্ৰথমে ধোবাক পালে ; ধোবাৰ এটি বগলি আছিল, ডেকা সাউদে সেই পখীটী মাৰিলত ধোবাই কলে, যই বাজাৰ বজক ; বগলিটী আগত বাধি সেই চৰাইৰ পাখিৰ আঁহিৰে কাপোৰ ধোৱা হয় ; ভূমি তাকে মাৰিলা হয়, বগলিটী দিয়, নতুবা এক লাখ টকা দিয়া । তেতিয়া সাউদৰ পুত্ৰই উপায়াস্তৰ হৈ ফিৰি আহি দিম বুলি বন্দীকাৰ কৰিলে । দ্বিতীয়তঃ এজন কপাই লগ পাই কলে যে তোমাৰ পিতায়েৰে এক লাখ টকা দিম বুলি মোৰ চকু এটা নিছে, হয় চকু দিয়া নাইবা এক লাখ টকা দিয়া ; ডেকা সাউদে উপায় নাপাই ফিৰি আহি দিম বুলি বন্দীকাৰ ললে । তৃতীয়তঃ এজনী মাতৃহে লগ পায় ধৰিলে, তোমাৰ পিতায়েৰে মোক বিবাহ কৰিছে, এক লক্ষ টকা খৰচ কৰি ধোৱা হৈছে, মোক নিব লাগে আৰু এক লাখ টকা দিব লাগে ; সাউদে কলে উত্ততি আহি দিয়া হব । চতুৰ্থতঃ এজন লোকে কলে তোমাৰ পিতায়েৰে এক লাখ টকাৰ এগছি ছাইৰ গেজু নিছে সেই গেজুগাছি দিয়া অভাবে এক লাখ টকা দিয়া । তাকে উত্ততি আহি দিব বুলি উত্তৰ দিলে । এই প্ৰকাৰে ডেকা সাউদে চাৰি লক্ষ টকাৰ দেনাত পৰি ভাবিব লাগিল, হঠাৎ পিতৃবাক্য মনোমধ্যে উদয় হোৱাত তিনিমুৰীয়া বৃদ্ধলোক বিচাৰ কৰি এজনক ভেট পালে । বুঢ়াত সাৱশেষ কথা ভাবি কলত এইদৰে উপদেশ দিলে ; প্ৰথমে পোৱা ধোবাক কবা মোৰ এক লাখ টকাৰ এটা দৰিকণা মাছ আছিল, নাৱৰ আগে আগে

আছে. তোমার বগলিয়ে ধোবাত বগলি মবা হৈছে, মোব মাছ নাইবা টকা এক লাখ দিয়া দিয়া। এই কথা কোন্না মাত্রকে ধোবা ভাগিব। কণাক পালে কবা মোব নারত বহত চকু আছে তোব চকু দেখুৱাই দে মই সেই জোখাবে দিম। মানুহজনীক কবা পিতুয়ে বিবাহ কবিছে এতিয়া বৃদ্ধ হল চলিব সময় পবিছে, সতী যাব লাগে আমি নিবলৈ আহিছো। ছাইব লেজুব গবাকিক কবা মোব নারত বহত লেজু আছে, তোমাব লেজুব জোখবে দেখুৱাই দিয়া মই লেজু দিম। বুঢ়া আপব কথাবে কথাৰ উত্তৰ দিয়াত চাৰিয়োজন আক কোনো কথা নোকোৱাকৈ পলাই পতঙ্গ দিলে। এই দবে বেপাৰ কৰি আহি এটা আমগুটা পচাই কইছিল, গছ ক্ৰমে ডাঙ্গৰ হৈ মলিয়াই গোট ধৰিলে কিন্তু পকিব লগা আম নপকিলত বাজা বন্দী কৰি ধলে। এনেকুবা এটা সাধব দি পূৰ্ণব্ৰহ্ম ভগৱন্তে একোপা মাটিআমৰ গুটা এটা আমি পচাইছে। সেই আমজোপা ডাঙ্গৰ হৈ মলিলত গুটা ধৰি পকিছে। পকা আমটাব অকণো—নাই ইডাল সিডালে বগাই—যুঠে ভূমিত পৰিলহি। এই দৃষ্টান্ত দি পৰমেধেব বুঢ়াব লবা দহোটা মোকোলাই আনিলে।

পৃথিবীৰ আদি ঠাই বেকৰ মূলত সকলো পাবিবৰ অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ সহিতে আলচ পাতি পুনৰ পৃথিবীলৈ আহিহে, কিন্তু অৱতাৰৰ পৰিচয় কোনে দিব বুলি মনত খেদ কৰাত নিজ শৰীৰৰ পৰা একন বাজ হৈ কৈছে আমিৱে সকলোকে পৰিচয় কৰাম। তেতিয়া ভগৱন্তে আহ্লাদিত হৈ জনাইছে যে তোমাব নাম বঢ়াব-পো হব। বঢ়াব পো, জয় বিজয়ত শোধাছো কৃষ্ণ অৱতাৰৰ আঠ কোটা প্ৰণীৰ ভিতৰৰ কিমান আহিল কিমান বাকী আছে। ঋষ্মুৰ্ত্তিবন্তৱে কৃতাঞ্জলিপুতে শুকৰ বাক্য শিবে ধৰি পাবিবৰ হৃদয়ক শোধাত উত্তৰ দিলে হয় কোটা আহিছে হুই কোটা বাকী থাকিছে। তেনেহলে আমি পুনৰ ভূ লোকলৈ যাব লগা হল; কি বস্ত লৈ যোৱা হব তাৰেহে সুবন্ধৱন্ত কৰিব লগাত পৰিল। এই কথা প্ৰকাশ কৰি শুকদেৱে কলে আমি শৰণ ভজন প্ৰৱণ কীৰ্ত্তন চাৰিটা বস্ত মিয়া হব। তুমি কি লবা তাৰ পৰিচয় দিবানে? ঋষ্মুৰ্ত্তিবন্তবে উত্তৰ দিলে আমি মেহ ব্ৰহ্মা মৰম শ্ৰীতি সদৃশ ইয়াকে লোৱা হৈছে।

বঢ়াব পো, আমাবটীত আশ্রয় কৰি ভোমাবটী আহিব, সেই কাৰণে ভূমি বৰ। ভূমি গোবিন্দৰ ঘৰত জন্ম লবা, আমি কুসুমৰ ঘৰত জন্ম হয়। এই প্ৰকাৰে আলাপন কৰি স্বয়ং ভগৱান চাৰি অংগে ঠাৰিধামে অৱতাৰ কাৰণ হল।

পুৰে শকৰ, পশ্চিমে কৃষ্ণ চৈতন্য, দক্ষিণে বামানন্দস্বামী, উত্তৰে হৰি-
বাস। বঢ়াব পো, আগৰ অৱতাৰত শঙ্খ, চক্ৰ, গদা, পদ্ম লৈ যোৱা বাবে
জীৱ তাৰিব পৰা নহল, এইবাৰৰ অৱতাৰত গছৰ ছাল, গছৰ গুটা, বাহ
জেন্ননি, গোমুদ্ৰ লোৱা হৈছে। এই সৰ্বলে যদি জীৱ তাৰণ হয় তেন্তে বৰ
আহ্লাদৰ কথা। শকৰদেৱে কলে বঢ়াব পো, আন বাৰ গুরু আগ হয়, এই
বাৰ দেৱ আগ হব। মাধৱদেৱে কলে বাপ, গুরু আগ হব, দেৱ আগ
হব নোৱাৰে। এইদৰে গুরু আৰু দেৱৰ আগ পিছৰ আলাপন কৰি এটা
সাধু-কথাৰে মীমাংসা হৈছে। এজন বুঢ়া এজনী বুঢ়ী লোকশুভ্ৰ অবগাত
বাস কৰিছিল, এটা লৰা জন্ম পালে, বুঢ়াই বুঢ়ীক "বুঢ়ী" বুলি সন্মোদন কৰে,
বুঢ়ীয়ে বুঢ়াক "বুঢ়া" বুলি সন্মোদন কৰে। লৰাটীয়েও সেইদৰে পিতা মাতাক
বুঢ়া বুঢ়ী বুলি মাতিবলৈ মাত ললে, পিতা মাতা বুলি মাতিব লাগে এই
কথা নাজানে, গতিকে বুঢ়া বুঢ়ী নিৰূপায় হৈ ইটোৱে সিটোক পিতা মাতা
সন্মোদন কৰিব লগা হল। সেইদৰে আমি হুই জনেও, মই তোমাক
ভূমি মোক দেখুৱাবা। এই আলাপন কৰি শিষ্য গুরু সৰ্বক লৈ ভূ-লোকে
অৱতাৰ হলহি।

অসমীয়া “হুজুগ !”

O shame to men ! devil with devil damn'd
 Firm concord holds ; men only disagree
 Of creatures rational, though under hope
 Of heavenly grace ; and God proclaiming peace,
 Yet live in hatred, enmity and strife,
 Among themselves, * * * * *
 * * * * *
 As if (which might induce us to accord)
 Mai. had not hellish foes enough besides,
 That, day and night, for his destruction wait

—Milton

“আদাক দেখি উঠিল পা, কেহুৰীয়ে বোলে মোকো ধা।” কলমুটিয়াই ধকা ভাবতবাসীক লৰ্ছ কৰ্জননে কাণত পানী ঢালি জগাবৰ দিনাবেপৰা ভাবতব নানান প্ৰদেশৰ মানুহে আগৰ দস্তৰ এৰি নিজৰ নিজৰ কামত লাগি হাফেংলাহাফেলে কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত আগবাঢ়িছে। যেতিয়া কোনোৱে কোনো কাম অকলৈ কৰিব পৰা নাই, কোনো মত অকলৈ প্ৰচাৰ কৰিব পৰা নাই, কোনো সামাজিক বিকাৰৰ প্ৰতিকাৰ অকলৈ কৰিব পৰা নাই, তেতিয়া দহ জনে লগ লাগি মিলি-জুলি, সকলোৰে মত একেটা পাচিতে লৈ দহোটা চকুৰে ধেনা, কেৰণীয়া, গেলা, ঠিহিবা, পুকীয়া বাছি দলিয়াই পেলাই ঘূণ নথকা কিটাক সম্বল কৰি লৈ জাতীয় উন্নতিৰ বাটত আগবাঢ়িছে। এই কথাৰ প্ৰমাণ “ঘৰত জুই লাগিল-তাকে নো কোনে চকু মেলি চায়” খোচনামথাৰী বীৰপুৰুষসকলক হে দিব লাগিব। দুবলৈ যাব নেলাগে ওচৰচুবুৰীয়া বঙ্গদেশলৈকে চাওক। এগময়ত এই বিশাল প্ৰদেশখনৰ এখনে বঙ্গালীয়ে আন এখনে বঙ্গালীক “বঙ্গাল” বুলি ইতিকিং কৰিছিল। এতিয়া মুখত “মা,” “বাবা” মাত ওলোৱা প্ৰত্যেকজনকে প্ৰত্যেক বঙ্গালী-ৱেই-কৰ মানুহ ঋতিশুৰি নিবিচাৰি কি দেশত কি বিদেশত কি জলত কি স্থলত তাই বুলি আকোঁৱালি ধৰিছে।

এই বঙ্গালী আন্দোলনৰ চৌৰ “নকলী” চৌ এটা অসমতো উঠা দেখা যায়। সজাগৰে সচকিতে উদ্দেশ্যটো স্থিৰ কৰি লৈ আন্দোলন কৰা এটা কথা আৰু “বৰশী টুণিয়াই” নামে নামে উচপ্ খাই আন্দোলন কৰাটো আন এটা কথা। অৱশেষত, বঙ্গালীয়ে বুলিলে যে আত্মসহায় আত্মনিৰ্ভৰ অকল প্ৰত্যেক মানুহত হে থাকে এনে নহয়, এটা জাতিৰ উন্নতিও তাৰ ওপৰতে হে আচল নিৰ্ভৰ কৰে। বঙ্গালীয়ে দেখিলে ইমান দিন তেওঁবিলাকে পৰবৰপৰা সকলো নিমগ্নত আশা কৰি থাকি আৰু সেইদৰে খাই লৈ থাকি নিদ্রক মাথোন চুৰ্ৰনী অকৰ্মণ্য কৰিছিল। গতিকে তেওঁলোকে ‘লোকত আশ’ এৰি দি নিজৰ উন্নতিৰ ব্যংগবোনাশ্ৰি চেষ্টা কৰিছে। আৰু তেওঁলোক ক্ৰমাৎ বন্দী হৈ অহা আমি চকুৰ আগতে দেখি আহিছোঁ। তেওঁবিলাকে ৰাজনৈতিক আন্দোলনৰ লগে লগে সমাজ সংস্কাৰৰ আন্দোলনত লাগি গৈছে। কি লৰা কি ছোৱালীৰ বালাবিবাহ প্ৰথা যে তেওঁবিলাকৰ উন্নতিৰ বাটৰ জেটুলি-পকা কাঁইট তাক ভালকৈ বুলি তাক শিপাই সৈতে উৰাদি পেলাবলৈ আহোপুৰ্বাৰ্থ কৰিছে। মানুহ বুলিলে স্ত্ৰী-পুৰুষ উভয়কে বুজায়। মানুহৰ উন্নতি বুলিলে পুৰুষৰ উন্নতিকে হে বুজায় নে কি ? স্ত্ৰী-জাতিক কি সদায় আপোনাৰ ইচ্ছামতে মদাহীৰ “ফুটবল,” বুঢ়ালাপুওৰ বেটা, সিহঁতৰ আজান অৱস্থাত বিয়া দি ডিঙিৰ মণি, হাতৰ থাক, কাণৰ কেক সোলোকাই বিধৱা উপাধিৰে স্মশোভিত কৰি সিহঁতক সংসাৰৰ নিকাৰ ভূৱাবলৈকে সৃষ্টি কৰিছিল নে ? মানুহৰ সমানে এভাগ যদি সদাই অনন্তৰ্ণ আশঙ্কিত তেন্তে নো মানুহৰ উন্নতি বেগতে কেনেকৈ হয় ? এনে বিলাক প্ৰশ্নৰ আন্দোলন কৰি আজিকালি বঙ্গসমাজৰ শিবোমণি জট্টিচ্ স্ত্ৰীমুত আন্তোৰে বৃথোপাধ্যায় মহোদয়ে তেওঁৰ নিজৰ বিধৱা জীয়েকক হিন্দু মতে পুনৰ্ বিয়া দিয়ে। এই উদাহৰণ লৈ এতিয়া বঙ্গালী ডেকাসকলে বিধৱাবিবাহ কৰিবলৈ ইচ্ছুক হোৱা দৈনিক কান্ধত দেখা যায়। তাৰ পাছত ওপৰবৰপৰা হেচা মাৰি ধৰা হীন শ্ৰেণীৰ মানুহবিলাকৰ পুনৰ্দ্ধাৰণ নিমিত্তে আৰু সিহঁতৰ মাজত শিক্ষাৰিত্তাৰ নিমিত্তে নথৈ বহু হৈছে। এইবিলাকৰ লগে লগে বেহা বেপাৰৰ, কল কৌশলৰ, শিল্প ব্যৱসায়ৰ উন্নতিৰ অৰ্থে মানুহে বৃষ্ট বান্ধি কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ কৰিছে। বৃষ্টে বঙ্গালীয়ে জাতীয় জীৱন গঢ়িবলৈ আন্দোলন কৰিছে।

অসমীয়াই জাতিটো ভাঙিবলৈ হে আন্দোলন বা "গণগোল" কৰা দেখা যায়। জাতীয় উন্নতিৰ নিমিত্তে আমাৰ সামাজিক অৱস্থা বঙ্গদেশতকৈ ভাল আছিল আৰু আছেও। কিন্তু বেনেটক ইউৰোপত ফ্ৰান্স দেশৰ পুৰণা 'কেচন' টো 'ইংলিচ্ চেনেলত' গা ধুই মূৰ অঁতাই ওচৰচুবুৰীয়া ইংলণ্ডত গৈ ন হয় গৈ তেনেটকৈ বঙ্গদেশৰ বাল্যবিবাহ প্ৰথা আমাৰ আসামত অৱতাৰ দিছেহি। লেখা-পঢ়া নজননা গাৰ্জলীয়া চহা মানুহে বা বহুকলীয়া প্ৰথাৰ কটকটীয়া বান্ধনিত মেৰ খাই অহা উচ্চশ্ৰেণীৰ মানুহে যদি তেনে কাম কৰে তাত আমাৰ বিশেষ মতামত প্ৰকাশ কৰাৰ উদ্দেশ্য নহয়। কিন্তু যেতিয়া যাক আমি শিক্ষিত বোলেঁ তেওঁবিলাকেও কোনো বাধ্য বাধ্যকতাত নপৰাকৈ বাল্যবিবাহ প্ৰথা চলাবলৈ ধৰে তেতিয়া আপুনি কব খোজে নে যে অসমীয়াই টোপনিবপৰা সাৰ পাইছে বা অসমীয়াৰ জ্ঞান-চকু মেৰ খাইছে। সেইদৰে বঙ্গদেশৰ দৰা কিনা প্ৰথা চুবুৰীয়াটক অসমতো সোমাইছে, তলে তলে বুজ ললে গম পোৱা যায়। কিন্তু ইপিনে বঙ্গালীৰ বৰ্ত্তমান উৎসাহ, উদ্যম, এক ভাবৰ গোন্ধকে অসমীয়াই পাব পৰা নাই।

আঁউনী পাটী সজৰ দুখটনাটোৰ আচল মূখ্য কাৰণলৈ চালে আমি কোৱা কথাৰ জাজল্য প্ৰমাণ পোৱা যায়। আৰু আপুনি যদি এই বিষয়ে ভালকৈ ছু লয় আপুনি জানিব পাৰিব যে এই কথাত দুই বছৰ, দুই পৰিয়ালৰ আন কি পিতা পুত্ৰৰ মাজতো মনোমালিন্য হৈছে। যেতিয়া ছুদল মানুহৰ দুটা মত হয় আৰু দুই দলৰে যদি মিলিবৰ প্ৰকৃত ইচ্ছা থাকে তেন্তে মতৰ লৰচৰ হবই লাগিব। মিলন বুলিলেই উভয়ে উভয়ৰ ভুল স্বীকাৰ কৰি, লাগে যদি এদলৰ বাবৰ ভাগ আন দললৈ এৰি দি, এদলে সৈমান হৈ আন দলক সন্তুষ্ট কৰা। কিন্তু অসমীয়া বাইজৰ কিছুৱে ঠবদা হৈ ছুদল হৈছে আৰু কিছুৱে দূৰবপৰা বং চাইছে। অৱশেষত আদালতৰ বিচাৰেও এই কন্দল নিবাবণ কৰিব পৰা নাই। শুনা যায় ওপৰ-আদালতত বিচাৰ লগাবলৈ উভয়ে হমিয়াই আছে। কিন্তু এই অসমীয়া বাইজসকলে বুপা-ভকাৰ কালৰ 'বাইজেই বজা' কথাবাবৰ অৰ্থ পাহৰি নিজৰ ক্ষমতালৈ আওকাণ কৰি বা নিজকে তুচ্ছ আৰু দুৰ্বল জ্ঞান কৰি এই বহুকলীয়া

পবিত্ৰ সত্ৰখনৰ মঙ্গল কামনা নকৰি নিজৰ ভৰিতে নিজে হুঠাৰ মাৰিছে গমিব পৰা নাই। নহলে আজিকালিৰ দিনত এনে অমিলৰ গুটি সিচি বং চাবলৈ বাইজে ভাল নেপালেহেঁতেন। এই সত্ৰবিলাকে যে অসমীয়া জাতিটোক ভাৰতৰ অইন মানুহৰপৰা কিমান পৃথককৈ ৰাখিছে অসমীয়াই ছু লোৱা নাই যেন লাগে। এই সত্ৰবিলাকে যে অসমৰ বৰ্ত্তমান যুগক অতীতৰ সৈতে লগ লগাই ৰৈছে তাৰো গম লোৱা নাই যেন লাগে। এই সত্ৰবিলাকেই যে শত্ৰুৰ মাথৰুদেৱৰ নিকাৰ নৈকগুৰুৰ মন্দিৰ তাকো পাহঁবিলে যেন লাগে। এই সত্ৰবিলাক হুৰীয়া অসমীয়া বাইজৰ আকালৰ ভঁৰালো নহয় নে ? তেন্তে নো এনে বিপদৰ আশ্ৰয় এনে শাস্তিৰ নিকেতন সত্ৰখনক লাং-লাং-ঠাং-ঠাং কৰিবলৈ এৰি দিয়াটো অসমীয়া বাইজৰ আগৰ কৌন্তৰ চিন নে বাইজে এবেলি ভাবি চাব।

এবেলি অসমীয়াই চকু ৰাই তাহানি পত্তৰায়ে কল্পিয়ক নিকল্পিয় কৰি বটলৈ ২১ বাৰ বহু কৰাৰ দৰে অলপতে আশামত "শাড়ী"ক নিশাড়ী কৰিবৰ নিমিত্তে কাপৰ মুখেৰে কালকূট বিঘ ৰীতিয়াই দিছিল। কিন্তু সেই অসমীয়াৰ তিব্বাতাসকলক বিহা মেখেলা পিন্ধাই অসমীয়া জাতিটো নিৰ্বুত ৰাখিবলৈ ইমান হেঁপাহ যে আপুনি যদি যোৱা বহুৰতকৈ এই বহুৰত আশামত শাড়ীৰ আমদানি কম নে বেছি হিচাপ লয় দেখিব যে শাড়ীৰ সংখ্যা বেছি হে হৈ গৈছে। আকৌ আপুনি অসমীয়া মূলধনৰ দোকানত বা অসমীয়া দোকানীৰ দোকানত, অকল নগৰতে নহয় তিতবৰ ছুৰ দোকানতো, অকল বঙ্গালী কুলীয়ে নহয়, অসমীয়া গাভৰুও শাড়ী কিনা পাব। শাড়ী কিয় কিনি তাৰ আচল কাৰণলৈ গৈ সেই কাৰণ গুচাই শাড়ীক নিন্দা কৰি বৰ্জিত কৰিব পাৰিলে, শাড়ীক আশামৰ চাৰি গৰৰ বাজ কৰিব পাৰিলে অসমীয়াৰ শৰাইঘাটৰ মুক্ত কীৰ্ত্তি অটুট থাকিব বুলি আমি মানো। কিন্তু সেই দিন নাই। ধকা হলে অসমীয়া বাইজে মুখেৰে মেখেলা পিন্ধ পিন্ধ কৰি নৰবি কাষেৰে মুগা, পাট, বেজা-কৰি আদি খেতি আগতকৈও বহলাই ঘৰে ঘৰে কাপোৰ বোপালে হেঁতেন। মুগা এড়ি গোহাসকলে আজিকালি তেনে কাৰ কৰিবলৈ লাজ পায়। আক কোনোৱে যদি কুৰি শতিকাৰ বৈজ্ঞানিক প্ৰথাৰে

সেইবিলাক খেতি শিকি আহি বহলাই খেতি কবিবলৈ অসমীয়াৰ ওচৰলৈ আহে তেতিয়া তেওঁবিলাকৰ শাড়ী খেদোৱা প্ৰকৃত হেপাহৰ চিন পোৱা যায়। শাড়ীক খেদাব নোৱাৰে; শাড়ীয়ে আপোনাক পিছে পিছে খেদিছে আৰু আপুনি আগে আগে চিয়ঁৰি-বাখৰি লৰিছে মাথোন। কাৰণ, শাড়ী পিন্ধিব জানিলে তো তাত বাঁহী অহা গুণ একো নাই। সি উন্নতিৰ বাটবোৰে নহয়। বৰং ভাবতৰ এটাইতকৈ উন্নত সম্প্ৰদায়ৰ মাইকী মানুহৰ পাব আবৰণ শাড়ী। পাৰ্চী মহিলাই শাড়ী হে পিন্ধে। এই পাৰ্চী জাতিৰ সঘন্ধে এদিন স্ত্ৰীৰ হেৰুবি কটন চাৰাব বাহাৰুবে কৈছিল যে যদিও তেওঁ বিলাক লেখত ২০ হেজাৰ মাথোন, গুণত ভাবতৰ আইন মানুহৰ ২০০ হেজাৰৰ (২ কোটিৰ) সমান হব। আপোনাৰ সেই ধৰ্ম্মমীয়া অদম্য যুগাৰ আৰু লেউসেউ কোমল পাটৰ চুবীয়া কলৈ গল? এতিয়া দেশখন অতি শিক্ষিতবৰণা অতি চহা অজ-মুৰ্খলৈকে দ্বিঞাৰ পাখি যেন পাতল মানুচৈটাবৰ বা ফৰাচুডাঙাৰ বা শ্ৰীৰামপুৰৰ ধুতি পিন্ধিলে হে বিয়া সবাৰ খাবলৈ যাব পৰা হয়। মতা মানুহৰ সাজ-পাৰৰ বি দৰে লব-চৰ হৈছে, মাইকী মানুহৰ সাজ-পাৰবো সেইদৰে লব হব। আমাৰ দেশত এটা পোছাক চলতি নাই বুলি সেই পোছাক গৰিহণাৰ যোগ্য বুলি কোৱাটো কি জানগৰ্ড কথা তাক বিবেচকসকলে এবেলি ভাবি চাব। শাৰী-নিবাবিণী সজাতকৈ “মেথলা উদ্ধাবিণী” সজা পাতি যুগা আদি স্ত্ৰীৰ নাটনি পৰাত কি উপায়েৰে পূৰ্ণৰূপে অসমীয়া তিবোতাৰ গাত বিহা মেথলা দেখি থাকিবলৈ আশা কৰিব পাৰি তাৰ আলচ কৰাটো কেনে?

তাৰ পাছত “হজুগ” উঠিছে অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কে, যেন আকো এটা অসমীয়া ভাষা সৃষ্টি কৰিব। এই কলিকতাতে অসমীয়া কিজনৰ ভিতৰত দুই এগছৰ ভিতৰতে এবেলিকৈ নহয় দুই তিনি বাৰ ভাষা সঘন্ধে ভৰ্কবিভৰ্ক হয়। তৰ্কটো এনেদৰে হয় যে অসমীয়া ভাষাটো যেন কিবা বৃদ্ধি কৰি উজনিৰ আৰু মাজ-আসামৰ মানুহবিলাকে নিতৰ মাজেৰে গঢ়ি এতিয়া অস্ত্ৰ মাত কথা কোৱা নামনি আসামৰ বাইজ সকলৰ ভাষা বুলি কব খোজে। গতিকে তাৰ কিছু লব হব লাগে বাতে নামনিৰ মানুহৰ মাত-কথাৰ লগত কিছু সামঞ্জস্য থাকে। কিন্তু দঠক ভাবি চালে দেখিব ভাষা কোনেও সৃষ্টি কৰা নাই আৰু নটকৈ এটা অস-

মীয়া ভাষাৰ সৃষ্টি নহয়ো । প্ৰথম লিখকসকলে সাহিত্যাদিৰ চৰ্কা কৰি লেখাৰ সময়বেপৰা অসমীয়া ভাষাই উজনিৰ, নামনিৰ, বিদেশীৰ মন পক্ষ লৈ সাহিত্য, বিজ্ঞান, দৰ্শনাদিৰ আলোচনাৰ বাট পোন কৰি আহিছে আৰু আনিবও, ই প্ৰব সত্য । মাত্ৰ গোটেই অসমীয়াই এক উদ্দেশ্যেৰে মিলেৰে মাতৃভাষাৰ চৰ্কা কৰিব লাগে । যাক আমি এতিয়া অসমীয়া ভাষা বোলে । আদিবেপৰা যদি সি নামনিৰ মাতৃ-কথাৰে পুষ্ট হৈ আহিল হেঁতেন বোধকৰোঁ আদি কোনো উজনিৰ মাতৃহে আৰাৰ মাতৃ কথা নাই যেতিয়া ই আমাৰ ভাষা নহয় বুলি কলে নবজ্বিলহেঁতেন । এই দৰে বঙ্গদেশৰ ভাষাটোও কোনো এখণ্ডৰ মাতৃ-কথাৰে লিখা ভাষা হে । সেই বুলি অল্প কিখণ্ডৰ মাতৃহে সি আমাৰ ভাষা হব নোৱাৰে বুলি আপত্তি কৰা নাই আৰু কৰিবও নোৱাৰে । এই বিষয়ে শ্ৰদ্ধাপন্ন শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ সাক্ষৰা যুক্তিপূৰ্ণ ১ম বছৰৰ ২য় সংখ্যা বাহীত প্ৰকাশ কৰা “অসমীয়া ভাষা সম্পৰ্কে আৰু হুজুগৰ মান কথা” প্ৰৱন্ধ পঢ়িলেই হব ।

কিন্তু অসমীয়া ভাষাত বাইটকৈ উজনিৰ মাতৃ-কথা প্ৰকাশ নামনিৰ মাতৃ-কথাৰ বহুত পক্ষ, অইন কি, সুন্দৰ গুৱলা বচন, যোজোনা, ফকৰা, সাঁথৰ, বিয়াহ, আইনাম, ধাইনাম, বিয়াৰ/নাম, সাধুকথা, ধেমেলীয়া কথা আদি লোপ পোৱাৰ খুব সম্ভৱ । কিয়নো ঘিহিলাক কথা ব্যবহাৰ বা চৰ্কা কৰা নয়ায় তাক সময়ত পাহৰা যায় । আসামত মাজতে বঙ্গালী ভাষা চলোৱাত আমাৰ বহুতে নিজৰ বহুত কথা পাহৰা বা নজনাৰ প্ৰমাণ এতিয়াই পোৱা গৈছে । গতিকে সেই গুৱলা নামনিৰ মাতৃ-কথাৰ বচন বিলাক পুথিৰ আকাৰে প্ৰকাশ কৰিলে যে আমাৰ সাহিত্য-ভঁৰাল চহকী হব তাৰ কোনো ভুল নাই । সৰ্বদাসুন্দৰ ইংৰাজী ভাষাতো ওয়েলচ স্বচ ভাষাৰে (মাতৃ-কথাৰে) লিখা পুথি আমি পঢ়িছোঁ । আৰু স্বচ কৰি বৰাট বৰ্ণচৰ সাক্ষৰা মধুৰ কবিতা পঢ়ি ইংৰাজী কবিতা পঢ়ি পোৱাৰ দৰে পৰম প্ৰীতি লাভি আহিছোঁ । আমাৰ বোধেৰে ১০ম সংখ্যা “বাহী”ত ওগোৱা বাহীৰ সাহিত্য সম্বন্ধীয়া অবিয়াঅবি জাননীখন হুবদৰ্শী সম্পাদকে মহৎ উদ্দেশ্যেৰে হে দিছে । আৰু এনে মহৎ ভাৰ স্বদেশ দ্ৰব্যপ্ৰেমিকৰ

মনত হে ঠাই পায়। যদি সম্পাদক ডাঙৰীয়া উজনিয়া নহৈ নামনিৰ মানুহ হলেহঁতেন তেওঁ আমাৰ আৰু শলাগৰ পাত্ৰ হলেহঁতেন।

কিন্তু ছুধৰ বিষয় কোনো কাকতৰ সম্পাদকে এই সৰু উদ্দেশ্যত মাথোন ঠাট্টা বিজ্ঞপৰ গোক পাৰিছে। বোধকৰোঁ সেই কাপৰ বলতে কোনো কোনো লোকে প্ৰথমতে মন নকৰা নতবা অৰ্থ এটো। “কামৰূপীয়া ভাষা” কথাষাৰত উলিয়াবলৈ যত্নবান হৈছে। কিন্তু দম্প লগোৱা বৰ সহজ। প্ৰত্যেক কথাৰ ছটা ভাব থাকে, বেয়া আৰু ভাল। বেয়াটোকে হে যে মানুহে পোনেই বিচাৰি পায়, ভালটোক নো নেপায় নে ?

কামৰূপৰ অৰ্থ আগেয়ে যিহকে ধাওক বৰ্তমান “কামৰূপ জিলা”কে বুজায়। আৰু “ভাষা” কথাটো যদিও অকলৈ ব্যৱহাৰ কৰিলে “মাত-কথা” (spoken dialect) বুজাব পাৰে কিন্তু “কামৰূপীয়া ভাষা” কথাষাৰত কামৰূপ জিলাৰ মানুহৰ মাত-কথাকে হে বুজাইছে। জাননীৰ সৰু উদ্দেশ্যৰ কথা আনি ওপৰত উলুকিয়াই আহিছোঁ।

যদিও অসমৰ প্ৰত্যেক জিলাৰ মাত কথাত হেনা-হচা আছে তথাচ অসমৰ মাত-কথা সমানে চুজাগ কৰিব পাৰি। এই সত্যটি মুকালেও অসমীয়া ভাষাই গা টঙাব পাৰিব। আৰু একো অপ্ৰিয় সত্যও নহয়। আসামৰ মাত-কথাৰ ছতাগে ভাগ হোৱাত আমাৰ বেহা-বেপাৰৰ, খোৱা-লোৱাৰ, অইন কি বিয়া-বাকবো ব্যাঘাত হোৱা নাই। সাহিত্যৰ বাটত তো কাঁইট অতী-ততো হোৱা নাই, এতিয়াও হোৱা নাই, আৰু আগলৈও নহয়।

আমি নিচেই সৰুৰেপৰা কামৰূপীয়া মানুহৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ ভাব বাধি আহিছোঁ। উজনিৰ লৈ যোৱা কামৰূপীয়া বেপাৰী আদি মানুহৰ মাত-কথা শ্ৰবেণে গোৱা সুললিত কীৰ্ত্তন আমি বৰ হেৰুওঁহেৰে ঘৰে ঘৰে মানুহক নিমন্ত্ৰণ কৰি শুনো।

এনে স্থলত যদিও উজনিৰ মানুহে এই জাননী দিছে তাত ঠাট্টা-বিজ্ঞপৰ গোক পোৱাটো এবিধ মানুহৰ দস্তৰ ; সকলোৰে নহয়। গতিকে “বাঁহীৰ” ওপৰত তেহ পাতি “বাঁহী”ক মাৰ, “বাঁহী”ক ভাং কৰাটো নিতান্ত অযুক্ত। বাঁহীয়ে যদি বাঁহীৰ ঘৰত জগৰ লগাইছে বিচাৰ কৰি দায় পালে দণ্ড কৰক, “বাঁহী”ক এবিধ কিয় ? কিন্তু কোনো অসমীয়াৰ তেনে কৰা একো আচৰিত কথা নহয়। আমাৰ ভঙাই সহজ।

এইদৰে “আলোচনী” কাকতৰ ওপৰতো বোহ-পতা এশ্ৰেণীৰ ডেকা লগ পাইছিলোঁ। তেওঁলোকেও “আলোচনী”ৰ দোষকে হে দেখে। কিন্তু ইং ১৮৪৬ চনৰ প্ৰথম অসমীয়া কাকত “অকণোদয়”ৰ দিনবেপৰা আৰ্জি লৈকে যি ঠাইত ১৪ খন কাকত অল্লায়ু হৈ মৰি গৈছে সেই মাৰাত্মক ঠাইত টকীয়াটক এখন মাহেকীয়া আলোচনী উলিয়া কিমান টিলা কথা তালৈ নগমে। আমি হলে “আলোচনী” চলোৱাসকলক বছেবেক নানান ধাধা-বিধি নিষ্ক্ৰম কৰি নিয়ম মতে প্ৰত্যেক মাহৰ ৯ লা তাৰিখে কাকত প্ৰকাশ কৰা দেখি নথৈ শলাগিছোঁ; আৰু ৬০ টকা ধৰ লগাইয়ো যে দেশৰ হিতাৰ্থে মহৎ কাৰ্য্যটিত ছনাই লাগি বলৈ যত্নবান হৈছে তাৰ বাবে তেওঁবিলাক আৰু প্ৰশংসাৰ পাত্ৰ।

অৱশ্যেই মুঠতে আমি ইয়াকে কব খোজোঁ যে এতিয়া আমাৰ মিছা, অমূলক, সৰু কথা একোটা কব বৰটো কৰি, বোটোকে চোটো পাত্ত পৰস্পৰৰ মাজত বাদ বিসম্বাদ কৰিবৰ দিন নহয়। যদি আমি লৰ্ড কৰ্কনে তুলি দিয়া চৌৰ হেন্দোলনিত নাচিব খোজোঁ আৰু কনমটিয়াই থাকিবলৈ ভাল নেপাওঁ তেন্তে সময়ৰ আগ-টিকনিত ধৰি আমি এগোট হৈ আমাৰ পৃথক পৃথক ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ মহবোৰক শেষবাৰ টিকিবা পুৰি, এক মত হৈ, ছাই, এঙাৰ, বাঁহৰ চূড়া, ধোৱা-খোৱাই সৈতে দলিয়াই পেলাই নিজৰ ঘৰ জঁতাৰলৈ যতন কৰা কৰ্ত্তব্য। লগৰ কাটৈ লগতে উজুৱা উচিত।

There is a tide in the affairs of men
Which, taken at the flood, leads on to fortune ;
Omitted, all the voyage of their life
Is bound in shallows and in miseries.

—Shakespeare.

ঐচ্ছানাৰ কাকতি।

আসামৰ কলিতা জাতি ।

(১ম বছৰ , ১১ সংখ্যা বাহীৰ ৩৬০ পৃষ্ঠাৰ পিছত)

কোনো ছুটা বিষয় সৰ্বসাধাৰণে বিচাৰ কৰিব লাগিলে তাৰ আঁতি-গুৰি আৰু দোষ গুণ জনা দৰকাৰ । পিছত ন্যায্য বিচাৰ কৰি তেওঁবিলাকে প্ৰমাণস্থলত ঘটোকে শ্ৰেষ্ঠ বা নিকৃষ্ট বিবেচনা কৰে সেইটোৱেই আমাৰ মত । সেইদেখি কলিতা আৰু কায়স্থ জাতিৰ ভিতৰৰ এই বাৰত কায়স্থ জাতিৰ আঁতিগুৰি সম্বন্ধে লেখিলোঁ । অহা বাৰটলৈ কলিতা জাতি সম্বন্ধে আলোচনা কৰা হ'ব ।

পুৰণি কালত মহাভাগ ধ্ৰুৱৰ বংশত বেণ নামে এজন বজাই বাজৰ কৰে । এওঁ ধৰ্ম্মপথ এৰি অৰ্ধ উপাৰ্জনত মনযোগ দিছিল আৰু এওঁৰ দিনতেই সৰুৰ জাতিৰ উৎপত্তি হয় (১) । এওঁ প্ৰথমে অসবৰ্ণ জাতিৰ মানুহৰ সংযোগত কুৰি বিধ বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতি ওপজায় আৰু ইয়াৰ পিছত এই বৰ্ণসঙ্ঘৰ আৰু আন আন চাৰেক জাতিৰ মানুহৰ লগত অসংখ্য বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতিৰ সৃষ্টি হয় । ইয়াৰ আগেয়ে ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৈশ্য আৰু শূদ্ৰ এই চাৰি জাতি হে আছিল । পূৰ্বোক্ত কুৰি বিধ বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতিৰ ভিতৰৰে কৰণ এবিধ । এই কৰণেই (২) কালক্ৰমত কায়স্থ নাম ধাৰণ কৰে আৰু আজিকালি সকলো ঠাইতে সেই নামেই পৰিচিত । কায়স্থ জাতি যে বৰ্ণসঙ্ঘৰ এই বিষয়ে ব্ৰহ্ম-বৈবৰ্ত্ত পুৰাণ (৩) দেখিলে তাৰ সত্যতা বিষয়ে বিশেষ প্ৰমাণ পোৱা যায় । এতিয়া আমাৰ দৰকাৰ বৰ্ণসঙ্ঘৰ কৰণ জাতি মূল কোন কোন জাতিৰ সংযোগত হল আৰু তেওঁবিলাকে জাতি বিভাগত কোন স্থান অধিকাৰ কৰিলে । এই বিষয়ে বিচাৰ কৰি চালে

(১) পুৰা বেণো ধৰ্ম্মপথ যুৎসটীয়া বৰ্ণা মকাৰয়েত ।

তত্ৰাধিকাৰ কালেতু জাতানাং সৰুৰোভবেৎ ।

বৃহচ্ছৰ্ম্ম পুৰাণ বৰ্ণ সঙ্ঘৰ জাতি নিকৰণ—বাস উবাচ

(২) পদ্ম কল্পস্মৃত্ত কায়স্থ সঙ্ঘৰ অৰ্ধ ।

(৩) ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত্ত পুৰাণ,—কালীনাথ বিষ্ণু কৃত ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত্ত ছবিবৰ্ণ ৩ কুৰেৰ গম্ব নিৰ্ণয় অষ্টমত পৃষ্ঠা ৫৩ ।

(৪) বৃহচ্ছৰ্ম্ম পুৰাণৰ বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতি নিকৰণৎ ।

৫ ৫) বৃহচ্ছৰ্ম্ম পুৰাণৰ বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতি নিকৰণৎ ।

দেখিবলৈ পোৱা যায় যে কৰণ জাতি (৪) বৈষ্ণৱ ঔবসত শূদ্ৰানীৰ গৰ্ভত উৎপত্তি হয়। পিছত এওঁবিলাকে ভবিষ্যতে কি ব্যৱসা আশ্ৰয় কৰি জীৱন যাপন কৰিব আৰু জাতি বিভাগত কোন স্থান অধিকাৰ কৰিব এই বিষয়ে ব্ৰাহ্মণসকলক কাকূতি মিনতি কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰাত ব্ৰাহ্মণসকলে কলে (৫) যে তেওঁবিলাক কৰণ (কায়স্থ) নামে প্ৰসিদ্ধ হৈ ত্ৰীযুক্ত হব আৰু বিনয়াচাৰী মিষ্টভাষী হব আৰু দেৱতাত ভক্তি ৰাখি চলিব। এওঁবিলাক সচ্ছদ্ৰ নামে খ্যাত হব। বোধকৰো এইবাবেই এওঁবিলাক পুৰণাদিত সচ্ছদ্ৰ নামে পৰিচিত। কিন্তু এওঁবিলাক সচ্ছদ্ৰ হলেও মূল ব্ৰাহ্মণ ক্ৰিয়, আৰু বৈষ্ণৱ জাতিৰ সমকক্ষ নহয়।

অনেকে বিশ্বাস কৰে যে এওঁবিলাক ব্ৰাহ্মণাদি চাৰি জাতিৰ ভিতৰৰ শূদ্ৰ জাতি। পিছত লেখা পঢ়া শিকে আৰু ব্ৰাহ্মণসকলে এওঁবিলাকৰ মাত গতি ভাল দেখি কাইথ অৰ্থাৎ কাকতী নাম দি শূদ্ৰাদিৰ লগে শিকাবলৈ নিযুক্ত কৰে। এওঁবিলাকে যি লেখাপঢ়া শিকা হৈছিল সি আজিলৈক “কাই থেলি” নামে প্ৰসিদ্ধ। তাৰপৰাও কাইথৰ ভাল শব্দ কায়স্থ নামে পৰিণত হয়। তাৰ প্ৰমাণ স্বৰূপ আজিকালিও আমি বহুত দেৱালয়ত এজন ভঁৰাল কাইথ বা ভাণ্ডাৰ কায়স্থ (accountant) দেখোঁ। কিন্তু তেওঁ যে কায়স্থ জাতিৰ মানুহ হব লাগে তাৰ একো নিয়ম নাই। গতিকে প্ৰায় দেৱালয়ত যি ঠাইৰ যি জাতিৰ মানুহ সুবিধামতে পোৱা যায় সেই ঠাইত সেই জাতিৰ মানুহেই ভঁৰাল কাইথ হয়; যেনে কলিতা, কায়স্থ, কোচ ইত্যাদি। প্ৰবন্ধৰ কলে- যব বেছি হোৱা দেখি কায়স্থ জাতি যে সচ্ছদ্ৰ বা শূদ্ৰ সেই বিষয়ে বৰ্ত্তমান ইয়াতকৈ বিশেষ প্ৰমাণ দিয়া নগল। ভবিষ্যতে সেই বিষয়ে কোনোৱে প্ৰমাণ খুজিলে আমি তাৰ তাৰ পাত ললোঁ।

শ্ৰীকানীনাথ ভাস্কৰদাস ।

গুণবৰ প্ৰবন্ধৰ উত্তৰ ।

শ্ৰীযুত বাহী সম্পাদক মহোদয়েনু,

আপোনাৰ একাদশ সংখ্যা বাহীত শ্ৰীযুত অনন্তনাৰায়ণ গোস্বামী স্মৃতিবদ্ৰ মহোদয়ে তৎপৰচিত্ত “জাতি চন্দ্ৰিকা” পুথিত আসাম দেশৰ কলিতা জাতিক পুৰণি ক্ষত্ৰিয় জাতি বুলি কায়স্থ জাতিতকৈ উত্তম বুলিছে, কায়স্থ জাতিক বৰ্ণসঙ্কৰ বুলি অলপ খৰ্ক কৰিছে। এই জাননী দেখি সেই বিষয়ে এটি প্ৰশ্ন লেখা হল, ইচ্ছা হলে আপোনাৰ বাহীত প্ৰকাশ কৰিলে সকলোৰে দেখিবলৈ পাব।

কায়স্থ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি নহয়। শাস্ত্ৰমতে দেখিবলৈ গলে কায়স্থ জাতি ভগবানৰ স্মৃতিত চতুৰ্থ জাতি। শুক্ল যজুৰ্বেদৰ বাজসনেয়ী সংহিতাত দেখিবলৈ পোৱা যায় যে সাকাৰ ব্ৰহ্মৰ মুখৰপৰা ব্ৰাহ্মণ, বাহৰপৰা ক্ষত্ৰিয়, উৰুৰপৰা বৈশ্য, চৰণৰপৰা শূদ্ৰ জাতি উৎপন্ন হয়। স্মৃতিকৰ্ত্তা মহুৰ মতেও—

লোকানাংস্ত বিবৃদ্ধাৰ্থং মুগ বাহুক পাদতঃ ।

ব্ৰাহ্মণং ক্ষত্ৰিয়ং বৈশ্যং শূদ্ৰঞ্চ নিববৰ্ত্তয়ৎ ॥

জনসংখ্যা বৃদ্ধি কৰিবৰ কাৰণে জগদীশ্বৰে মুখ বাহু উক আৰ চৰণৰপৰা ক্ৰমে ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু শূদ্ৰক স্ৰজন কৰিলে। ইয়াৰ বাৰা বুজিব পাৰি যে ষাটি জাতি চাৰিটি মাথোন। পাছত চাৰি জাতিৰ অল্পগোম বিলোম অল্পদাবে মিশ্ৰ হৈ যিবিলাক লোক হল সেইবিলাক সঙ্কীৰ্ণ জাতি হল। সঙ্কীৰ্ণ জাতিৰ ভিতৰটো উত্তম নবম ভেদে অনেক জাতি থাকিলেও কায়স্থ সঙ্কীৰ্ণ জাতি হ'ব নোবোৰে। অগ্নি পুৰাণত দেখা যায় যে জগদীশ্বৰৰ পাদসঙ্কৃত যিজন ব্যক্তি তেওঁৰ নাম শূদ্ৰমণি, তেওঁৰ পুত্ৰ প্ৰদীপ, প্ৰদীপৰ পুত্ৰ কায়স্থ।

আদৌ প্ৰজাপতে জাভাঃ সুখাধিপ্ৰাঃ সদাবকাঃ ।

বাহোশ্চ ক্ষত্ৰিয়া জাতা উৰ্কে বৈশ্যা বিজাজ্জিবে ।

শূদ্ৰাঃ পানাস্ত সঙ্কৃতা স্ত্ৰিবৰ্ণস্তচ সেবকাঃ ।

হীমনামা স্ততস্তস্য প্ৰদীপ স্তস্য পুত্ৰকঃ ।

কায়স্থস্য পুত্ৰোহিভূৎ বভূব লিপিকাৰকঃ ।

কায়স্থস্য ত্ৰয়ঃ পুত্ৰা বিখ্যাতা জগতীতলে ।

চিত্ৰগুপ্ত শ্চিত্ৰসেনো বিচিত্ৰশ্চ তনৈবচ ।

চিত্ৰগুপ্তো গতঃ স্বৰ্গে বিচিত্ৰো নাগ সয়িধৈ ।

চিত্ৰসেনঃ পৃথিবাঠৈ ইতি শাস্ত্ৰং প্ৰচক্ষতে ॥

এই অধিপুৰাণৰ শ্লোক মতে “কায়স্থ” শূদ্ৰমণিৰ প্ৰেৰোক্ত আৰু কায়স্থ লিপিকাৰক অৰ্থাৎ কাকতী। আসাম বজাৰ দিনত যিসকল কাকতী আছিল বৰ্ত্তমান কালত সেইসকলকে কায়স্থ বুলি সকলোৱে জানে। কায়স্থ সকলু সংশূদ্ৰ বাবেই অতীজৰপৰাই কায়স্থসকলৰ যাজনাদি কৰ্ম সদ্ ব্ৰাহ্মণে নিঃশঙ্কোচৰূপে কৰায়। প্ৰাচীন কায়স্থসকলৰ বীতি নীতিও শাস্ত্ৰাহুসাবিণী।

অনেক কায়স্থ মহন্তই সাধাৰণ শূদ্ৰক শিষ্ট কৰাবই লাগিছে। প্ৰাচীন নিয়ম মতে কায়স্থসকলে জাতকৰ্ম্মাদি চূড়াকৰণ পৰ্য্যন্ত সংস্কাৰঘাৰা সংস্কৃত হৈ উত্তৰী গ্ৰহণ কৰে। অতি ছুৰল্লহা হলেও কায়স্থসকলে হল বাহন আৰু ভাৰ বহন কৰ্ম্ম নকৰিছিল। পূৰ্ণ কালত কায়স্থ শাস্ত্ৰ মতে সংশূদ্ৰৰ লগত গণ্য আছিল, সিবিলাককেই মান্য শূদ্ৰ বুলিছিল। কোন সাহসে স্মৃতিবন্ধ মহোদয়ে এনেকুৱা শ্ৰেষ্ঠ জাতিক সাধাৰণ শূদ্ৰৰ তলত বহৰাইছে আমাৰ হলে বুদ্ধিৰ অগম্য। ইয়াৰপৰা কায়স্থ জাতি বিন্মিত হলেও বোধ হয় দুখিত নহয়।

কলিতাবিলাক যে সিকৃষ্ট জাতি এনে বুলি আমি কবলৈ ইচ্ছা নকৰিলেও ত্ৰলত লেখা কাৰণৰ ঘাৰা তেওঁলোকে কায়স্থৰ সমানে আসন পোৱা দুকৰ।

প্ৰবাদ আছে যেতিয়া ভগবান পৰশুৰামে ক্ষত্ৰিয়কুল নিৰ্ম্ম ল কৰিবলৈ উত্তত হয় তেতিয়া কিছুমান ভীক ক্ষত্ৰিয়ই প্ৰাণৰ ভয়ত স্বহান পৰিত্যাগ কৰি আছ-
তীয়া ঠাইত সোমাবলৈ ধৰিলে। আসামৰ ফাললৈ যিবিলাক আহিল সেই বিলাকে ক্ষত্ৰিয়ৰ কৰ্ম্ম পৰিত্যাগ কৰি শূদ্ৰৰ কৰ্ম্ম আচৰণ কৰি ক্ষত্ৰিয় কুল লোপ কৰিলে। কুল লোপ কৰা বাবেই কুল-দুখী হল। কুল দুখীৰ অগভ্ৰং কলিতা বুলি অনেকৰ ধাৰণা। যদি এই কথাই সত্য, তেনেহলে কলিতা কায়স্থতকৈ উত্তম কেনেকৈ হয়? ক্ষত্ৰিয় যুদ্ধৰপৰা ভয়ত ভঙ্গ হলে শাস্ত্ৰ মতে মহাপাতকী হব, তদুপৰি ক্ষত্ৰিয়োচিত কাৰ্য্য পৰিত্যাগ কৰি নিম্ন জাতিৰ সমুদয় ত্ৰিয়া-

কলাপ গ্ৰহণ কৰি আত্মত্বৰ হল । এতেকে খাটি শূদ্র কাৰুত্বৰ লগত কলিতাৰ সমতা কবাই সম্ভৱ নহয় ।

অতি প্ৰাচীন কালৰপৰাই আসন্নত কৰা হু সৎশূদ্র, কলিতা সাধাৰণ শূদ্র বুলি চলি আহিছে, এনেস্থলত বিবাদ লগোৱাৰ কোনো আৱশ্যক নকৰে । কলিতা অতীতত ক্ষত্ৰিয় হলেও বৰ্তমান সময়ত সিবিলাকত ক্ষত্ৰিয়ৰ গন্ধ যাত্ৰও নাই । এনেই কলিযুগত মনুৰ মতে ক্ষত্ৰিয় শূদ্রৰ লগত গণ্য —

শনকৈস্ত ক্ৰিয়া লোপাদিমাঃ ক্ষত্ৰিয় জাতয়ঃ ।

বৃষলসংগতা লোকে ব্ৰাহ্মণাদৰ্শনেন চ ॥

অনেক পুৰুষৰ পূৰ্বেই ক্ষত্ৰিয়োচিত কাৰ্য্য আৰু বীতি নীতি পৰিহাৰ কৰা কলিতাত ক্ষত্ৰিয়ত্ব থাকিব নোৱাৰে । . সি সকল সৰ্ব্ব প্ৰকাৰেই শূদ্রত্বত পৰিণত হৈছে । অলমতি বিস্তৰেণেতি ।

যোৰহাট । শক ১৮৩২।১৯আহিন ।

শ্ৰী কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বিষ্ণাকৃত্যৰণ গোবামী ।

তেওঁলৈ ।*

চুমাটি খাবলৈ পালে সি দুটি ওঁঠত,
লাখতো হেঁপাহ যোৰ থাকিব মনত ;
তথাপিভো সি মুখেতে ওঁঠ দুটি ধই,
প্ৰতি চুমাটিতে বম যুগ যুগ কই,
তাতো মুগুচিব যোৰ প্ৰাণৰ ধাউতি ;
চুমাকেহে খাই বম ভোমাকে সাবটি ।
নিছিঙে ভোমাবে যোৰে বান্ধনি চুমাৰ ;
সদাই চুমাকে খাম, খাম আকবৰ ;
পথাৰৰ ধান মাহ অশেৰ অলেখ,
তাতোকই বেছি হলে নপৰিব শেষ ।
আঁতৰিব যিছাকৈয়ে যতন নকৰোঁ,
এবিধ পাৰিব নে ঐ ? নোৱাৰোঁ নোৱাৰোঁ ।

শ্ৰীত — ।

* Catullers ৰ আৰ্হি লৈ Byron এ Ellenলৈ লেখা কবিতাৰ ভাঙনি

শিক্লোৱেই বাক নাউমান লিখা পঢ়া পালোঁৱো নহয় পদ মান ।
 সেই বোলিয়েই নেদোঁ দ্যা আমি এনে গ্যান কথাত কাণ ॥
 আবু আতাঈ হাংবাই আমাৰ মাত্ৰেই যিটো মাত ।
 সকলো মাতৰ ভিতৰত হৈছি জান্বা সেঁটোবেই ভাল জাত ॥
 যি মাত মাতি বুকুৰ মাজত গোসাঁইক সৰাঁ কৰোঁ ।
 মৰ্বাৰ সময়তো যি মাত মাতি মনৰ সুখত মৰোঁ ॥
 মান্বে হাঁইহবো বোলিয়েই এৰি দিন্না মাত্বা সেঁটো মাত ?
 নক্বা এনাই কথা আৰু খং উঠি আহেই আমাৰ গাত ॥
 জাতি কুটুম্বৰ লগত আমি যি মাত্ৰেইদি কণ্ড কথাত ।
 সেঁটো মাত্ৰেইহা কাণত আমাৰ লাগেই দিয়া বৰ মিঠা ॥
 ছুখৰ সুখৰ কথাগিলান যি মাত্ৰেই ফুটি উঠেই ।
 আচল মাত্ৰা সেঁটো তাত সন্দেহ নাই দিয়া মুঠেই ॥

হবা পাৰেই “গুছ” তোহ্নাৰ মাত আৰু চহকী তোহ্নাৰ ভাষা ।
 দিনক্ দিনে আৰু চহকী হক কৰোঁ আমিও আশা ॥
 শক্তি আমাৰ যিমান আছেই তোহ্নাক সহায় কৰিম তাত ।
 সেই বোলিয়েই আমি নেদোঁ দিয়া এৰি আবু আতাঈৰ মাত ॥
 লিখ্বা লাগেই কিতাপ পুথি লিখিম দিয়া তোহ্নাৰ ভাষাত ।
 ভয় নাথ বা নবকো দিয়া আমি তোহ্নাৰ এনাটো ডাঙাৰ আশাত ॥
 যিমান লাগেই তিমান লিখিম দিয়া সেঁটো কিনো টান কাম ।
 মুঠেই ভাব্বা ধৰেই ছাপ্বাৰ ধৰ্চা ক'ত নো কেন্কেই পাম- ॥
 তোহ্নাৰ ভাষাত যোনি যিহ্কে লিখেই বোলেই সকলোবে ভাল ।
 এনাহা গুণাবতী ভাষা তোহ্নাৰ আৰু শুকেই হৈছি হাড় ছাল ॥
 ম্যাকৰ মাত্ৰো পঢ়বাক লেগি এথান ভেটী লাগেই দিবা ।
 তত্ লৰাই ছলিগিলান তোহ্নাৰ ডাক্বো চাবা জিতা ॥
 এইগ্যান দেখি শুনি আমাবো মৰ বেজাৰ লাগেই দিয়া ।
 লিখ্বা লাগেই লিখিম দিয়া আমিও ভয় নো ধাওৱা কিয়া ?
 লিখিম পঢ়িম সকলো কৰিম মুঠেই নাম্বো তোহ্নাৰ মাত ।
 বোলা নোৱা ঢেক্বা আমাক আৰু বয়া পাওৱা তাত ॥

মূৰ জৰ্জ্বাছে! কিনিও কৰাহী? নামতা সেঁটো মাত ?
 নামতলা নাই তোহ্‌নাগিলাই আমাৰ হল নো কিনিও তাত ?
 লিখাপঢ়া শিক্‌ছা তোহ্‌নাই কছাঁও পাছ-ফাছ কিবা ।
 জানা তোহ্‌নাই কেন্‌কেই পাৰি উন্টেই ফেল'বা জিভা ॥
 গুণি ভাবি তত লৈ গাত তোহ্‌নাই মাতা "শুক" মাত ।
 কবা নোধ'লৈ আকোই আমি তোহ্‌নাই মূৰ যদি পাওৱা তাত ॥
 কিন্তু আবু আতাই আক আনগিলানে নবে তো লববা জিভা ।
 কৰাছে। বাক তাহ্‌নাৰ নো পাছেই হবো দশা কিবা ?
 দেখাক দেখি তাহ্‌নাইও যদিহা "শুক" মাত মাত'বা ধৰেই ।
 হাঁইহ'ছি এধান জীয়া মান্‌হে হাঁইহ'বো তেধান মৰাশৱেই ॥
 নিজৰ বাই পিভেইকো তেধান তোহ্‌নাই বাখ'বা লাগ'বো লুকেই ।
 তোহ্‌নাৰ মতিবুদ্ধি দেখি তাহ্‌নাই মৰ'বো বুকুত ভুকেই ॥
 কবো বোলেই পঢ়ি গুনি ছলিগিলান ডাঙাৰ মানুহ হলক ।
 আক নিজোৰ আবু আতাইকো চিন্‌বাক লেগি লাগ পাতাত পল্ল্যাক ॥
 ভাব'ছিল তাহ্‌নাই পঢ়িগুনি তোহ্‌নাই জানা বুজা হ'বা ।
 হাওঅ! উষ্টি দেখোঁ কিচোঁ হল আক কিনিও বাক কবা ॥
 চহ'কী ভাষাত কথা কলেই যদিহা ডাঙাৰ মানুহ হ'ই ।
 কান্‌য়া ডাঙ'বীয়াগিলান তেধান নাথকিলহেঁতেন শুই ॥
 চোৰ ডকাইতেও তেনা মাতত কথা পাবেই কবা ।
 সেইবোলি কি ব'জ'ঘৰত তেহ'তোৰ আলাগ বিচাৰ পাবেই হ'বা ?
 গৰুৰ বেব'নি ভাল লাগেই'না গাধাৰ মাতটো মিঠা ?
 পঢ়ি গুনি চৰ্কা কবা তোহ্‌নাই এধান এনাগিলান কথা !
 ভাব হোলিহা মাত'টি ফুটেই চাওৱাছে। ভাবি চাওৱা ।
 ভাব লৈ হা ভাৰা হ'ই তোহ্‌নাই কিনিও উন্টেই পাওৱা ॥
 মনটো ডাঙাৰ হোলিহি তোহ্‌নাই ডাঙৰ মানুহ হ'বা ।
 কল্যা নকল্যা পাছ-ফাছ তেও যণ মান তোহ্‌নাই পাৰা ॥
 ডাঙাৰ মৰ'বেৰ বৰোত উপ'জি কুনিও ডাঙৰ হ'বা নবেই ।
 সমান যদি নেদ'খেই সল্লোকো আক মনটো সৰু থাকেই ॥
 অ্যাক ধগদ'পবাই আইহ'ছে। আমি অ্যাকেই ধলক বাম ।
 ছুদিন ফুটেই সংসাৰোত থাকিম লৈ সৰু ডাঙাৰ নাম ॥
 কিয়ানো তেন্তেই তোহ্‌নাই মিছাই চিৰ'াব-বাধাৰ কৰাহ ?
 লাজ-কাজ তোহ্‌নাই কান্তি কৰি থৈ ধপেই-জপেই মৰাহ ?
 এই গ্যান দেখি গুনি কবিয়ে বোলেই "হাঁ মোৰ কাপাল আৰ
 দেশৰ কিনিও বিলেই !
 "ধাক'বা লাগ'ছিল নিগ'পি ভাটবীয়া তোহ্‌নাৰ আকি মৰা দিবা'ক
 হয় উলেই ॥"

শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

কুপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি ।

(সুৰ—মই-হে-মই । তাল - অহং)

ঘোষা । বাজে মিঠা টোকাৰি বাজে ।

নাচে ভক্তবৃন্দ নাচে ॥

"মই-হে-মই, মই-হে-মই, মই মোক হে চোৱাঁ :

মোৰে নাম লোৱাঁ আৰু মোৰে গুণ গোৱাঁ ॥ "

পদ ।—পোহৰ হাঁহিটি বজিল পূবত ।

"বাহী" ধৈ ললোঁ টোকাৰি হাতত ॥

টোকৰে টোকৰে স্বনাম ওলায় ।

মোকে বোলে ধেমেলীয়া ওলা কাই ॥

ঘোষা ।—বাজে মিঠা টোকাৰি বাজে । ইত্যাদি ।

পদ ।—"নবজাওঁ বাহী মোক উনমাদ কৰিছে ।"

পয়চা নাই বাহী বাই মুখ বিবাই গইছে ॥

টোকাৰিৰ টোকৰে পতি তিনি সিকি আছে ।

বজাম টোকাৰি লোকে হাঁহেই বা কাহে ॥

"বাহীৰ কোমল স্বৰ,

বীণাৰ মধুৰ সুৰ,

কঠুৱা কাউৰী মাত যেন মোৰ লাগিছে,

সত্তাপী হৃদয় মোৰ সত্তাপেৰে-ভৰিছে ॥"

কুপাবৰ ।

দ্বিতীয় বছৰ, দ্বিতীয় সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
দেউতা খৃষ্টমাচ	৪৫
বাঁহী	৪৬
আসাম	৪৭
গুৰুচৰিত্ৰ	৫৬
বিলাতৰ কথা	৬২
আত্ম-বিভ্ৰম	৬৭
তোমালৈ	৭৪
স্পেনিচ্ প্ৰাচীন ইতিহাসৰ এপিঠি	৭৫
ভালুক, বান্দৰ আৰু গাহৰি	৭৭
হা মোৰ হৰি	৭৮
এজন অসমীয়া ডাঙৰীয়াৰ চিঠি	৮০
আমাৰ নামনি আসামৰ বন্ধুসকলৰ প্ৰতি	৮২
বাঁহীলৈ প্ৰবন্ধ পঠিৱাসকলৰ প্ৰতি	৮৩
অতীত জগায়	৮৪

বাঁহী ।

নববাঁ নববাঁ দেবি আকৌ বজোৱা,
বাঁহীৰ শুৱলা মাত আকৌ শুনোৱা ;
মধুৰ বাগিনী ধৰি
বাঁহীত যতন কৰি
“ সা ঙ্গ পা মা পা ধা নি সা ” আকৌ বজোৱা ।

হিমাজিৰ শিখৰত, মানস হ্রদত,
ভাহানি বজোৱা সেই সুৰ সুললিত;
আক যে সিদিনা সৌ পশ্চিম দেশত
বজালাঁ মধুৰ সুৰ সাগৰ দাঁতিত;
ছুইকৌ মিহলি কৰি
বিভোপন সুৰ গঢ়ি,
মানস-পাবত বহি বজোৱা বাঁহীত ।

ফুলনি ভবাই ফুল ফুলক লাহেবে,
সাজক প্রকৃতি দেবী লাহৰ সাজেবে,
বিমল পোহৰ হ'ক,
লাহেবে মলয়া ব'ক,
বজোৱা বজোৱা দেবি বাঁহী উলাহেবে ।

বববাঁ অনন্ত কাল মধুৰ সঙ্গীত,
পোহবেবে কৰাঁ দেবি জগত বঞ্চিত,
বৰ্গীয় অমিয়া সানি,
বৰ্গীয় সুবেবে তানি,
বজোৱা অনন্ত কাল বাঁহী সুললিত ।

ত্ৰিচন্দ্রধৰ বৰুৱা ।

আসাম ।

আজিৰ বক্তৃতাৰ নিষিদ্ধে আমি আসামৰ বুৰঞ্জীক সাত ভাগ কৰি ভগাই লৈ তাৰ বিষয়ে চমুকৈ অলপ ক'ম ।

- (১) অতীজৰপৰা কুক্কেত্ৰৰ যুগৰ সময়লৈকে ।
- (২) কুক্কেত্ৰৰ যুগৰ সময়ৰপৰা দ্বীপীৰ চতুৰ্থ শতিকাৰ শেহলৈকে ।
- (৩) চতুৰ্থ শতিকাৰ শেহৰপৰা সপ্তম শতিকাৰ মাজলৈকে ।
- (৪) সপ্তম শতিকাৰ মাজৰপৰা ষাৰ্দ্দশ শতিকাৰ মাজলৈকে ।
- (৫) ষাৰ্দ্দশ শতিকাৰ মাজৰপৰা পঞ্চদশ শতিকাৰ মাজলৈকে ।
- (৬) পঞ্চদশ শতিকাৰ মাজৰ পৰা ষোড়শ শতিকাৰ মাজলৈকে ।
- (৭) ষোড়শ শতিকাৰ মাজৰপৰা বিংশ শতিকালৈকে ।

অতীজৰ কথা অমুমানৰ ওপৰত ভিত্তি দি নকলে আন উপায় নাই । অৱশ্যে সেই অমুমান বিমান দূৰ পৰা হাৰ যুক্তিসঙ্গত কৰিবলৈ পাণ্ডুবিৰ নালাগে, নতুবা তাৰ মূল্য নথাকে । প্ৰকৃতত্বজ্ঞ পণ্ডিত আৰু বুৰঞ্জীবিজ্ঞ সকলে সিদ্ধান্ত কৰিছে যে অতীজত অৰ্ধাং ভাৰতলৈ আৰ্গ্যবংশীৰ মামুহ বিলাক অহাৰ আগেয়ে ভাৰতত জ্ৰাবিড়ী বংশৰ মামুহৰ বসতি আছিল । জ্ৰাবিড়ীবিলাকো ভাৰতৰ আদিবাসী মামুহ নহয় । জ্ৰাবিড়ীবিলাকৰ দৌল মূৰ, ডাঙৰ কলা চকু, শকত দাঁড়ি গোক, কলা বা কলাৰ ওচৰাওচৰি বৰণ, চুঁচি-মৰা ভৰি, বহল নাক অৰ্ধচ মঙ্গলীয়বোৰৰ নাকৰ নিচিনা সি চেপেটা নহয়, ইত্যাদি গঢ়ৰ পৰীক্ষা কৰি পণ্ডিতসকলে ধিব কৰিছে যে তেওঁলোক আফ্ৰিকাৰপৰা অহা মামুহ; কাৰণ আফ্ৰিকা মহাদেশৰ আদিবাসী নিগ্ৰোবিলাকৰ সৈতে সেইবোৰ বিষয়ত তেওঁলোকৰ অনেক মিল আছে । যদি জ্ৰাবিড়ীবিলাক আফ্ৰিকাৰপৰা হে অহা মামুহ হয়, তেন্তে এতিয়া চাব লাগে, তেওঁলোক কোনটো বাটেদি আহি ভাৰতবৰ্ষত সোমালহি । ভাৰতলৈ আহিবলৈ বাট দুটা;—এটা উত্তৰ-পশ্চিমেদি, আনটো উত্তৰ-পূবেদি । জ্ৰাবিড়ীবিলাকৰ পক্ষে ভাৰতলৈ উত্তৰ-পূবেদি অহা একেবাৰেই অসম্ভৱ, কাৰণ সেইটো বাট বৰ দুৰণ আৰু মঙ্গলীয় জাতিৰ

মানুহৰ দেশৰ মাজেদি। উত্তৰ-পশ্চিম বাৰ্টেদিয়েই আৰ্য্য আৰু চেমিটিক বংশৰ মানুহবিলাক ভাৰতলৈ আহিছিল; সম্ভৱতঃ সেই বাৰ্টেদিয়েই আফ্ৰিকাৰ নিগ্ৰো জাতিৰে সম্বন্ধ-লগা এই ড্ৰাবিড়ীবোৰ আহিছিল। অৱশ্যে তেনেহলে তেওঁলোক আৰৱ দেশৰ মাজেদি আহিব লগীয়াত পৰিছিল। আৰৱত ড্ৰাবিড়ীৰ চিন-মোকাম পিছৰ কালৰ চেমিটিক জাতিৰ দ্বাৰাই বহু-খাই নাইকিয়া হল। কোনো কোনো পণ্ডিতে আৰু এটা অনুমান কৰে যে অতি পুৰণি কালত লেম্বুিয়া নামৰ এডোখৰ ঠায়ে আফ্ৰিকাৰ মাডাগাস্কাৰেৰে সৈতে ভাৰতক লগ লগাই থৈছিল; সেই ঠাই ডোখৰ কালক্ৰমত সাগৰে বুৰাই ভাৰতেৰে সৈতে আফ্ৰিকাৰ সম্বন্ধ ছিঙিলে। সেই লিম্বুবিয়াইদিয়েই আফ্ৰিকাৰ ড্ৰাবিড়ীবোৰ ভাৰতলৈ আহিছিল।

এইটো এক বৰ কম ধৰ হৈছে যে ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ মানুহে একালত গোটেই ভাৰত জুৰি বসতি কৰিছিল আৰু আৰ্য্যবিলাক ভাৰতলৈ অহাৰ বহুকালৰ আগৰেপৰা তেওঁলোক ভাৰতত আছিল। আৰ্য্যবিলাকৰ হেচা-ঠেলাত ড্ৰাবিড়ীবিলাক উত্তৰ-ভাৰতৰপৰা হুকি গৈ গৈ দক্ষিণ-ভাৰতত ধূপ খালেগৈ, আৰু যিবোৰ কাষৰে-পাঁজৰে বৈ গল সেইবোৰে আৰ্য্যৰ ভিতৰত সোমাই আৰ্য্য জাতি-বিভাগৰ অতি তলৰ শ্ৰেণী অধিকাৰ কৰিলে। আসামতো ড্ৰাবিড়ী মানুহৰ বসতি আছিল। আসামৰ ড্ৰাবিড়ীয়ে দুফালৰ হেচা খাইছিল,— পশ্চিমৰপৰা আৰ্য্যৰ আৰু পূবৰপৰা অনাৰ্য্য মঙ্গলীয় জাতিৰ। এই দুই প্ৰকাৰ জাতিৰ হেঁচাত তেওঁলোকৰ আত্মবিলোপ ঘটিল; সবহ ভাগ অনাৰ্য্য জাতিৰে আৰু অলপ ভাগ আৰ্য্য জাতিৰে মিলি গৈ আপোনাৰ সুকীয়া অস্তিত্ব তেওঁলোকে নাইকিয়া কৰিলে। পণ্ডিত সকলে কয় যে আসামত ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ অৱশিষ্ট ডোম অৰ্থাৎ নদায়াল জাতিৰ ভিতৰত দেখিবলৈ পোৱা যায় ;

উত্তৰ-পশ্চিমৰ বাৰ্টেদি আৰ্য্যবিলাক ভাৰতত সোমোৱাৰ আগৰেপৰা মঙ্গলীয় জাতিৰ কোনো কোনো ফৈদ উত্তৰ-পূবৰ বাৰ্টেদি আসামত সোমাইছিল নে নাই, এই কথাৰ মীমাংসা কৰা টান; সম্ভৱতঃ সোমাইছিল। অনন্ত কালৰ সোঁতেৰে সৈতে জনশ্ৰোত নিশ্চয় ভাৰতলৈ বৈ আছে, অতীত কালত কত মঙ্গলীয় জাতিৰ ফৈদৰ মানুহ ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ মানুহেৰে

সৈতে লাহে লাহে মিহলি হৈ একে হৈ গৈছিল কোমে জানে ? আৰ্য্যবিলাকে যেতিয়া বিজয়-দৃশ্বুতি বজাই আৰ্য্যসভ্যতাৰ বিজয়-নিশান হাতত লৈ ভাৰতত দক্ষিণ পশ্চিম আৰু পূব মুৱা হৈ আগুৱাই আহিছিল তেতিয়া তেওঁলোকে কত দৈত্য দানব অসুৰ বান্ধসেবে সৈতে সন্মুখ হৈ সংগ্ৰাম কৰি নিজৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিব লগীয়া হৈছিল তাৰ সীমা নাই। ভাৰতৰ পূব প্ৰদেশ আসামতো তেওঁলোকে অসুৰবোৰে সৈতে নিজৰ বলৰ পৰীক্ষা কৰি সিহঁতক জয় কৰি হৈ নিজৰ প্ৰাধান্য স্থাপন কৰিব পাৰিছিল। সেই অসুৰবোৰ কোন আছিল ? সেইবোৰ নিশ্চয় পূব ভাৰতৰ আদিম অধিবাসী,—জাবিড়ী আৰু মঙ্গল জাতিৰ অনাৰ্য্য মানুহ। বাণ, ষটক, নবকাসুৰ, হিড়িম্ব আদিয়েই প্ৰতাপশালী অনাৰ্য্য জাতিৰ বজাৰাক আৰ্য্যসকলে অসুৰ আখ্যা দিছিল।

ইণ্ডো-চাইনিজ ভাষা কণ্ঠতাসকলক পণ্ডিতসকলে যি কেইটা শ্ৰেণীত বিভাগ কৰিছে তাৰে-তিনটা যাই শ্ৰেণীত আসামলৈ অহা সেই বংশৰ মানুহবোৰ পাবে। (১) মন-খেমৰ (Mon-khmer) (২) তিব্বত-ব্ৰহ্ম (Tibeto-Burman-) (৩) শ্ৰাম-চীন (Siamese-Chinese)। চান ভাষা শ্ৰাম-চীন ভাষাৰ বংশৰ ভিত্তকৰা। আহোম ভাষা চান ভাষাৰপৰা ওলোৱা। মন-খেমৰ ভাষা কণ্ঠতাবিলাক আসামলৈ প্ৰথমতে আহে। তেওঁলোকৰ পিছত তিব্বত-ব্ৰহ্ম ভাষাৰ ভিত্তকৰা ভাষা কণ্ঠতাবিলাক এটা কৈদৰ পিছত আন এটাকৈ আসামলৈ আহে। পিছত অহাবোৰে আগেয়ে অহাবোৰক বণত আৰু জীৱন-বুদ্ধত হকৰাট, হয় গ্ৰাস কৰি নিজৰ ভিত্তকৰা কৰি লৈছিল, নহয় খেদি ঠেলি পৰ্ৱতবাসী কৰিছিল। এই তিব্বত-ব্ৰহ্ম ভাষাৰ পৰিয়ালৰ ভিত্তকৰা তিনি শ্ৰেণীৰ ভাষা আসামবাসী অনাৰ্য্যবিলাকৰ ভিত্তবত আজিকালি প্ৰচলিত আছে—(১) নগা ভাষা, (২) কুকি-চীন ভাষা, (৩) বড়ো ভাষা। নগা-পৰ্ৱতবোৰত নগা ভাষা কোৱা হয়। কুকি-চীন ভাষা মণিপুৰ, কাছাৰ আৰু লুচাই পৰ্ৱতবোৰত কোৱা হয়। বড়োভাষাৰ ভিত্তবত ব্ৰহ্মপুত্ৰ-উপত্যকাৰ প্ৰায় সকলো অনাৰ্য্য জাতিৰ ভাষা পৰে। উত্তৰ-কাছাৰৰ ভাষাবোৰ, গাৰো-পৰ্ৱতবোৰত প্ৰচলিত ভাষাবোৰ, কছাৰী বা বেছ ভাষা,

বাতা, ছুটিয়া, লাগুং, ত্ৰিপুৰা, ডিম্‌চা আদি ভাষা বড়ো পৰিয়ালৰ ভিতৰুৱা । খৃষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাত আৰু তাৰ পিছতো টাই বা চান ভাষাৰ ভিতৰুৱাল ভাষা কওঁভাবিলাকো আসামত সোমালহি ।

এইদৰে নানা দেশৰ নানা জাতৰ নানা পৰিয়ালৰ আৰ্য্য অনাৰ্য্য মানুহ আসামলৈ আহি আসামত দীৰ্ঘকাল বাস কৰি অসমীয়া হৈছিল, আৰু এইদৰেই পিছৰ কাল ডোখৰতো, আন কি আক্ৰমণকে অসমীয়া জাতি গঠিত হব লাগিছে । গোটেই পৃথিবীৰ ইতিহাসতে এইদৰে সকলো জাতি গঠিত হোৱাৰ প্ৰমাণ আছে । এংগোল, চেন্নন, জুট, ফেল্ট, ডেনিচ ইত্যাদি জাতিৰ মানুহেৰে অগ্ৰদ্বিখ্যাত ঠংৰাজ জাতি গঠিত হোৱাটো কোনে নাজানে? ফ্ৰান্স, ডচ, জৰ্মান, আইৰিচ, ইটালিয়ান, ইংলিচ, নিগ্ৰো, চীনা ইত্যাদি জাতিৰ মানুহেৰে চকুৰ আগতে প্ৰবল আমেৰিকান জাতি গঠিত হোৱাটো আমি দেখিয়েই আছে। ইংক । পুৰণি কালৰ কথা এৰি দিলেও তাৰ পিছৰ ডোখৰত সিদিনালৈকে আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে কনোকীয়া, হিন্দুস্থানী, পঞ্জাবী, বঙ্গালী, উড়িয়া, নেপালী, গুজৰাটী, আদিৰে অসমীয়া জাতি গঠিত হব লাগিছে । কত চিংফো, মৰাপ, (আহোমৰ কথাই নাই) নগা, মিৰি, ডফলা, গাৰো লাহে লাহে হিন্দুধৰ্মৰ আৰু হিন্দুৰ প্ৰভাৱৰ ভিতৰলৈ আহি কোচ, কেঙট আদি জাতৰ ভিতৰুৱা হৈ অসমীয়া জাতিৰ কলেৱৰ বঢ়াব লাগিছে ।

এইদেৰি বাণ, নৰক, ভগদত্তৰ বীৰত্বত আমি নিজক যেনে গৌৰৱান্বিত বিবেচনা কৰোঁ, আৰিমন্ত, জোঙাল-বলছ, ভান্ধৰবৰ্মা, গদাধৰ সিংহৰ বীৰত্বতো তেনে গৌৰৱান্বিত বিবেচনা কৰোঁ; কাৰণ এই সকলোবিলাক অসমীয়া । অসমীয়া মানে আমি একেখন আসাম দেশৰে মানুহ । অসমীয়া মানে কামৰূপীয়া, কামৰূপীয়া মানে অসমীয়া । আগৰ কালত কামৰূপীয়া মানে যি বুজাইছিল, এই কালত অসমীয়া মানে তাকে বুজায় । অসমীয়া বুলিলে উজনিৰ "ভিক্ৰীট" কেইখনৰ হে মাধোন মানুহ এনেটো নহয়; অসমীয়া মানে উজনি ভাটীৰে সৈতে গোটেই আসাম দেশখনৰ মানুহ । পুৰণি কালত কামৰূপীয়া মানে যেনেকৈ ভাটী অৰু উজনিৰে সৈতে গোটেই কামৰূপ ৰাজ্যৰ মানুহক বুজাইছিল, অসমীয়া মানে আজিকালি সেইদৰে

গোটেই দেশখনৰ মাহুহকে বুজায়। মাহুহৰ নিচিনাকৈ, আৰু আন আন জীৱ জন্তু আদি প্ৰাণীৰ নিচিনাকৈ ভাষাৰ আৰু তাৰ অন্তৰ্গত শব্দৰ জন্ম, উন্নতি, অৱনতি আৰু মৃত্যু আছে। একালত কোনো এটা শব্দে যি এটা মানে বুজাইছিল কালক্ৰমত সি অধোগতি পাই আন এটা মানে বুজাৱা হয় গৈ। একালত কোনো এটা শব্দ ক্ৰমভাষাণী হৈ উঠি তাৰ উদৰত বহল অৰ্থৰ বিপুল সম্পত্তিক সি ঠাই দিও কালৰ কুটিল পতিত ছখীয়া লুৰ্হুং লুৰ্হুং হৈ পৰা দেখা যায়। এনে শব্দৰ অলেখ উদাহৰণ দিব পৰা যায়। পুৰনি কালত বিশল অৰ্থৰ অধিকাৰী “কামৰূপীয়া” এই শব্দটোবো আজি সেইদৰে নিঃকিন অৱস্থা। কিন্তু সেইবাবে আমাৰ কোনো সম্প্ৰদায়ে মনত ব্যথা অনুভৱ কৰাৰ সন্ধ্যা নাই, অথবা কোনো সম্প্ৰদায় উৎফুল্ল হোৱাবে সন্ধ্যা নাই। জন্ম মৃত্যু উত্থান পতন নিয়তিৰ অধীনত, আমাৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত নহয়। সঁচাকৈ কবলৈ গলে আমি “আসাম” শব্দটোতকৈ “কামৰূপ” শব্দটোক, “অসমীয়া” শব্দটোতকৈ “কামৰূপীয়া” শব্দটোক হে ভাল পাওঁ। কাৰণ, কামৰূপ শব্দটো শুনিলেই আমাৰ গুৱাহাটী পলাশবাৰী নলবাৰী স্মৃৱালকুচিলৈ মনতনগৰি প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ বড়পুৰ শোণিতপুৰ প্ৰভৃতিলৈ মনত পৰে। কাৰণ, কামৰূপ কথাটো শুনিলেই কালিকা-পুৰাণ আৰু বিষ্ণুপুৰাণত উল্লেখ কৰা, কামাখ্যা মন্দিৰকে সোঁ-মাজ কৰি চাৰিট ফালে এশ যোজন অৰ্থাৎ প্ৰায় ৪০০ মাইল বিয়াপি জুৰি থকা কামৰূপলৈ হে মনত পৰে, যি কামৰূপে নিজৰ প্ৰকাণ্ড শৰীৰৰ তিতবত, আজিকালি ভাগ হোৱা গোটেইখন পূৰ্ববঙ্গ আৰু আসামক ভুটানেৰে সৈতে সাহৰি সুমাই ধৈছিল। কাৰণ, যি কামৰূপ শব্দ আমাৰ মনত পৰিলে, কালিকা-পুৰাণ আৰু বিষ্ণুপুৰাণৰ পিছৰ কালৰ পুথি যোগিনীতন্ত্ৰত উল্লেখ কৰা “কবতোয়াং সমাৰভ্য বাবদৌকব বাসিনী” অৰ্থাৎ পশ্চিমে চিকিমব নামনিৰ পৰ্বত-বাৰেৰ মাজৰ ব্ৰহ্মকুণ্ডৰপৰা ওলাই দাৰ্জিলিং জলপাইগুৰি বংগুৰ দিনাজপুৰ আৰু বঙাবাৰ মাজেদি দক্ষিণমুৱা হৈ বৈ চাৰা-বাটেদি গৈ পাবনাৰ ওচৰৰ পদ্মাত যি নৈ পৰিছেৱৈ আৰু হাক মহাভাৰতৰ ভীষ্মপৰ্বত “কৌৰ্ভিত্যাং কবতোয়াং তথৈব ব্ৰহ্মকান্ধয়াং” আৰু ব্ৰহ্মাণ্ডপুৰাণত “কব-ভোয়াং মহাগৌৰী দুৰ্গা চাণ্ডেশ্বৰা তথা” বুলি উল্লেখ কৰিছে সেই পুণ্যভোৱা

নবতোরা নৈ যি বাজ্যৰ পশ্চিম সীমা, দীক্বাই বা দীক্বাং যাব পূব সীমা, কাকন আৰু গিবিকান্তক নামৰ পৰ্ব্বতবোৰ যাব উত্তৰসীমা আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু লক্ষ্মানদীৰ সন্ময় যাব দক্ষিণ সীমা আছিল, অৰ্থাৎ আজিকালিৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উপত্যক, ভূটান, বংপুৰ আৰু কোচবিহাৰ যিগি যি কামৰূপ বাজ্য হৈছিল সেই কামৰূপলৈ মনত পৰে। কাৰণ, কামৰূপ নাম শুনিলেই প্ৰাগ্-জ্যোতিষপুৰ স্থাপন কৰোঁতা, কামাখ্যাৰ অনেক ব্ৰাহ্মণৰ বসতি কৰাই দিওঁতা, বিদৰ্ভ বজাৰ জীয়েক মায়াৰু বিয়া কৰাওঁতা। প্ৰথমতে হিন্দুধৰ্ম্মত আস্থাবান হৈ বিষ্ণুৰ মৰমৰ পাত্ৰ হৈ পিছত বাণৰ সংসৰ্গ-দোষত সেই ধৰ্ম্মত অনস্থাবান হৈ অত্যাচাৰী অনাচাৰী হোৱাত ক্ৰুৰ হাতত প্ৰাণ হেৰুৱাওঁতা নবকান্দুৰলৈ মনত পৰে। কাৰণ, সেই শব্দটো শুনিলে নবকান্দুৰৰ পুতেক ভগদত্তলৈ মনত পৰে যি ভগদত্তৰ প্ৰাগ্-জ্যোতিষপুৰ মধ্যম পাণ্ডৱ অৰ্জুনে আক্ৰমণ কৰিলত, নিজৰ কিৰাত আৰু চীনা সেনা লৈ যি ভগদত্তই অৰ্জুনেৰে সৈতে আঠ দিন তুহুল সংগ্ৰাম কৰি শেহত ঘাটি যুধিষ্ঠিৰক কৰ দিবলৈ মান্তি হৈছিল; আৰু যি ভগদত্তই মহাভাবতৰ যুজত ছৰ্যোধানৰ কলীয়া হৈ যুজ কৰি অসীম বীৰত দেখুৱাইছিল, যি বীৰতৰ বিষয় বখানিবলৈ মহাভাবতৰ জ্যোপৰ্ব্বৰ চাৰি অধ্যায় লাগিছিল;—অৰ্থাৎ ভগদত্ত নামৰ বিজ্ঞ কামৰূপীয়া বজাই কুক্লেত্ৰৰ যুজত মহা পৰাক্ৰম দেখুৱাই ভীমৰ হাতৰপৰা ছৰ্যোধানক সৰল্লাই অনাবপৰা অৰ্জুনৰ হাতত তেওঁৰ মৃত্যু ঘটালৈকে যি বৃত্তান্ত সেই চাৰি অধ্যায়ত বৰ্ণোৱা হৈছে। সেই ভগদত্ত বজা। কাৰণ, কামৰূপ বুলিলে পৃথীৱ চতুৰ্ধ' শতিকাৰ শঙ্কল বা শঙ্কলাদিব নামৰ মহা পৰাক্ৰমী কামৰূপীয়া বজালৈ মনত পৰে, যি উত্তৰ-ভাবতৰ কেদাৰ ব্ৰাহ্মণ নামে ডাঙৰ বজা এজনৰ বাজ্য আক্ৰমণ কৰি যুজত কেদাৰ বজাক হৰুৱাইছিল; যি ভাগীৰথীৰ পূব ফালৰ দেশ বন আৰু বিহাৰ জয় কৰিছিল; যি গোঁৰ নগৰ অথবা লক্ষণাৱতী সংস্থাপন কৰিছিল; যাব ৪০০০ হাতী, ১০০০০ ঘোঁৰা আৰু ৪০০০০ পদাতিক সৈন্ত আছিল; ২৪৭৭৭৭ হাইথিৰ টুংগ বজা আফ্ৰিচিয়াৰে কৰ বিচৰা বাবে যি সেই আফ্ৰিচিয়াৰ ৫০০০০ মঙ্গল বা মোগল সেনাবে সৈতে ঘোঁৰা-ঘাট পৰগণাৰ ৩৬৪৪৪ কোচ পৰ্ব্বতৰ কাষত যুজ কৰি সেই সেনাবোৰ

মহিম্ব কবিছিল। কাবণ, যি কামৰূপৰ নাম শুনিলে মহা গৌৰবাৰিত মহাবাজা ভাস্কৰ বৰ্ম্মালৈ মনত পৰে, যাক বাজচক্ৰবৰ্ত্তী বোদ্ধ বজা শিলামিত্য চৰ্ম্মবৰ্দ্ধনে মহোৎসৱলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি লৈ গৈ, ভাবতবৰ্ষৰ আন আন ঠাইবপৰা নিমন্ত্ৰিত হৈ যোৱা কৃবজন বজাব আগ শাৰীত ঠাই দিছিল, আৰু যাক শিলামিত্যই সেই উৎসৱৰ শ্যেতা-যাত্ৰাৰ (procession) নামক পাতি নিজৰ সোঁ হাতে একে শাৰীতে লৈ গৈছিল, আৰু ৫০০ হাতীয়ে যাক শিলামিত্যৰে সৈতে বন্ধা কৰি গৈছিল। কাবণ, যি কামৰূপৰ নাম শুনিলে দীপিকাছন্দ পুথিত বৰ্ণনা কৰা বামচন্দ্ৰ বজাব কথা মনত পৰে যাৰ বড়পুৰ নামে বাজধানী মাজুলীত আছিল, যি বঃপুৰ হববিন্দ বজাব পুতেক কুশাবণাকে আদি কৰি অনেক বজাব বাজধানী আছিল, আৰু যি কুশাবণ্য গৌৰ, কামৰূপ, আৰু জয়ন্তাব অধিপতি আছিল। কাবণ, যি কামৰূপৰ নাম শুনিলে ভেজপুৰত পোৱা তামৰ-ফলিৰ গৰাকী বানমালা বজাব কথা মনত পৰে, যাৰ বাজ্য সমুদ্ৰ পৰ্য্যন্ত বিস্তাৰিত আছিল, আৰু বঙ্গদেশৰ বজা দেবপালৰ তামৰ ফলিত যাৰ কথা এই বুলি লেখা আছে যে 'দেবপালে কামৰূপৰ বজাক উৰিয্যাব বজাব বিপক্ষে যুদ্ধত সহায় কৰিছিল।' কাবণ, যি কামৰূপৰ নাম শুনিলে নগাৱত পোৱা তামৰ ফলিৰ গৰাকী বলবৰ্ম্ম (প্ৰায় ২১০ খৃষ্টাব্দ), আৰু পুৱালকুচিৰ আৰু বৰগাৱত পোৱা তামৰ ফলি ছখনৰ দাতা বড়পাল বজাব (একাদশ শতিকাৰ প্ৰথম ভাগত) কথা মনত পৰে যি বড়পালে গুৰু, গৌৰ, কেবেলা আৰু দক্ষিণ-ভাৰতৰ বজাবে সৈতে যুদ্ধ-বিগ্ৰহ কৰিছিল বুলি তেওঁৰ নাতিয়েক টম্ৰপাল বজাব তামৰ ফলিত লেখা আছে, আৰু যি বড়পাল অনেক তামৰ খনিৰ গৰাকী আছিল (ডুটানত সেই খনিবোৰ আছিল, আৰু ডুটান কামৰূপ বজাব তলতীয়া আছিল)। সঁচা কথা কবলৈ গলে কামৰূপ বুলিলে যেনেকৈ আমাৰ মনটো মুকলি হৈ বাঢ়ি উঠিব হয়, আসাম বুলিলে সেইদৰে সি বৃষ্টি গৈ, পোনতে ভবলীবপৰা দীক্ৰং নৈৰ ভিত্তবত থকা সৌৰাবপীঠ নামৰ জকাই-চুক ডোংৰ পাই তাৰ পিছত হে ভবলীবপৰা কুপহী আৰু কুপহীবপৰা আদি সংকুচিতভাৱে চুচুক-চামাককৈ সোণকোহ নৈ পায় গৈ। চুচুক-চামাককৈ এইবাৰে বুলিছোঁ যে আদি গুৱালপাৰ

ডিব্ৰুগড়ৰ পশ্চিম সীমান্ত অসমীয়া ভাষাৰ টাৰ্চলিঙি পুস্তকটো গৈ তাৰ আগেয়ে তাতে এমুঠি চাউল-সিজোৱা লবলৈ বহিলেই আমাৰ বঙালী ভাইসকলে হাতত টাঙোন গৈ সেইখিনিতে ওলাই "ভৰ্চৌলিয়া তেৰা না য়েবা" লগাই দিয়া সত্ততে দেখা গৈছে। আসাম বুলিলে বিশাল পুথি কামৰূপ ৰাজ্যৰ পূব ফালৰ এছোৱাত ৭০০ বছৰীয়া আৰ্য্যম ৰাজত্বৰ কথাৰ সোৱৰ্ণৰণি হৈ আমাৰ মনত ওলায়, যি সোৱৰ্ণৰণি পাছৰ ডোখৰ কালৰ কৱ্ৰসিংহ শিৱসিংহৰ ভালেমান স্মৃশাসন আৰু দান-ধান আদি ধৰমৰ কাৰ্য্যৰে সৈতে, আগৰ, খাইটৈ ১৬৭০ খৃষ্টাব্দৰ পিছৰ ১১ বছৰৰ ভীষণ সোৱৰ্ণৰণিৰে সৈতে সান-মিচলি; যি সোৱৰ্ণৰণিৰে সৈতে কৱ্ৰসিংহৰ চাৰি পুতেকৰ অৰ্থাৎ শিৱসিংহ আৰু তেওঁৰ বৈপ্লৱিক কুলেশ্বৰী বা প্ৰমথেশ্বৰী বা বৰ-ৰজা, প্ৰমত্তসিংহ, ৰাজেশ্বৰসিংহ, লক্ষ্মীসিংহৰ কুশাসন মিহল-খোৱা; যি সোৱৰ্ণৰণিৰে সৈতে গৌৰীনাথসিংহ আৰু চন্দ্ৰকান্ত সিংহৰ অধইচ শাসন, আসামৰ কুলায়-পাচ'য়ে-নথৰা হুখ-হুৰ্গাত আৰু অধঃপতনৰ কলঙ্কেৰে ছৰ্খোৰ কলীয়া !

কিন্তু সেই বুলি আমি আমাৰ জন্মভূমিৰ যি নাম পাইছোঁ। সেই নামকে সাদৰে গ্ৰহণ কৰি সৰ্ব্বষ্ট থাকি নিজক গৌৰৱান্বিত বিবেচনা কৰা উচিত; আৰু সেই নামক ভবিষ্যতত যেন আৰু গৌৰৱান্বিত কৰিব পাৰোঁ। তালৈ এগাঙা-গাঙাৰে বহু কৰা উচিত। ইংৰাজ কবিৱে কবৰ নিচিনা, "মাত্ৰ নামত কি আহে যায় ? গোলাপক আন নামেৰে মাতিলেও তাৰ গোন্ধ নকৰে বা সলনি নহয়।" বিশেষ এটা কথা চাব লাগে যে নাম সাধাৰনতঃ কোনেও নিজে নলয়: নাম লোকে হৈ দিয়ে। লোকে দিয়া ভাল নামৰ তো কথাই নাই, যুগান্তক নামও কালক্ৰমত পাঠভাঙ্গনৰ মৰমৰ সমল হয়। বাউণ্ড, হেড্, হুইগ, টবি, ইগ্যাৰি নাম এইদৰে দিওঁতাই দিছিল আৰু পাঠতাই কালক্ৰমত আদৰ কৰি গৈছিল। তাৰ ওচৰাসীৰ আদৰৰ নাম হিন্দু এই নামবো ইতিহাসৰে প্ৰায় এনেকুৱাই থাক নকলেও হয়। আসামত বাপেকে দিয়া ফেদেলা, ঘিণাবাম, ঘিণলগা নাম এইদৰেই পুতেক ফেদেলা ঘিণাবাম আৰু ঘিণলগাৰ মৰমৰ হৈছিল হৈছে আৰু হব, আৰু ফেদেলাৰ ঘিণাবামৰ ঘিণলগাৰ সন্তানসকলৰ মৰমৰ আৰু ভক্তিৰ সেৱাইং-বহু হৈছিল হৈছে আৰু হব।

আমি বাক আদি যুগ বুলি ধবিছোঁ। (অর্থাৎ অতি অতি পুৰণি কালৰপৰা মহাভাৰতৰ যুদ্ধ সময়লৈকে) সেই কালৰ আসামৰ ইতিহাস আমি অলপ-অলপ ওপৰত কৈ আহিছোঁ, চমুকৈ সেট কথা আমি আকৌ ইয়াত কওঁ। সেই কালত ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ-পশ্চিম বাটেদি অহা ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ মাতৃহ আৰু উত্তৰ-পূব বাটেদি অহা মঙ্গলীয় জাতিৰ মাতৃহ আসামত আছিল। তাৰ পিছত ভাৰতৰ উত্তৰ-পশ্চিম বাটেদি ভাৰতবৰ্ষত সোমোৱা আৰ্য্যজাতিৰ মাতৃহ লাহে লাহে আৰ্য্য সভ্যতাৰ পৰাক্ৰমৰ আৰু সোঁতৰ লগে লগে পশ্চিম ফালৰ-পৰা আহি আসাম পাইছিলহি। এফালৰপৰা মঙ্গলীয়, আন ফালৰপৰা আৰ্য্য জাতিৰ মাতৃহৰ খুন্দাত, তেওঁগোকৰ আগবেপৰা আসামত থকা, তুলনাত দুৰ্গল ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ মাতৃহবোৰৰ সবহ ভাগে আৰ্য্য আৰু মঙ্গলীয় জাতিৰ ভিতৰত সোমাই নিজৰ সুকীয়া অস্তিত্ব বিলোপ কৰিলে, কিছুমান পৰ্ব্বত-পাৰগুৱাসী হ'ল আৰু কিছুমান দক্ষিণলৈ হুকি গ'ল।

ইয়াৰ পিছত এখ বিন্দ্য বৃদ্ধ আৰু সভ্যতাৰ মাতৃহ আৰ্য্যসকলৰ হেঁচা আসামবাসী মঙ্গলীয় জাতিৰ ওপৰত পৰিল; তেওঁলোকৰ সবহ ভাগে আৰ্য্য সকলৰ ওচৰত সকলো প্ৰকাৰে হাবি আৰ্য্যৰ সভ্যতা আৰু আৰ্য্যৰ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিলে। এই যুগতে কামাখ্যাৰ মন্দিৰ, বশিষ্ঠ গাৱৰ গোৰ্ণ আদি জ্বিৰ আশ্ৰম আসামত স্থাপিত হয় আৰু অনেক হিন্দু মূৰ্তি আৰু মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠিত হয়। ষোড়শ-চাইনিজ ভাষাৰ পৰিয়ালৰ ভিতৰুৱা মন-ধেমৰ আৰু তিব্বত-ব্ৰহ্ম ভাষাৰে সৈতে ড্ৰাবিড়ী ভাষা মিহল-খোৱা ভাষা ভাষী অনাৰ্য্য মহীৰঙ্গ দানৱ, হটক অসুৰ, সগৰ অসুৰ, বহু অসুৰ, কিবাতৰ বজা বটক, বিখ্যাত প্ৰাগ-জ্যোতিষপুৰ অৰ্থাৎ আজিকালিৰ গুৱাহাটী স্থাপন কৰোঁতা নবক অসুৰ, নবকৰ পুতেক কুক্কেত্ৰত মহাপৰাক্ৰম দেখুৱাওঁতা শগদন্ত, দিৱ্যৰ ফালৰ প্ৰতাপী বজা কল্লিণী আৰু কল্লবীৰৰ বাপেক ভীষ্মক, ষোণিতপুৰৰ, অৰ্ণাৎ আজিকালিৰ তেজপুৰৰ, পৰাক্ৰমী বজা উৰাৰ বাপেক বাণ এই যুগৰে। এই যুগৰে আগৰ এসময়ত (যি হোৱাক হিন্দুসকলে ত্ৰেতা যুগ বোলে) দশবধৰ বাপেক বযুৰে (বযুৰংগ ষৰ্ধ সৰ্গ) লৌহিত্য অৰ্থাৎ লুইত অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈ পাৰ হৈ আহি প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ বজাক বণত হৰবাই কবন্ধকপে তেওঁৰপৰা কিছুমান ছাত্ৰী লৈ গৈছিল। এই যুগতে আসামত আৰ্য্য সভ্যতা উন্নতিৰ ওখ টিঙত।

ত্ৰয়োদশঃ ।

শ্ৰীমদ্বিষ্ণুৰ বেদবাক্য ।

শুকচবিত্ৰ ।

দ্বিতীয় আখ্যা ।

শুকদেবৰ বংশাবলী ।

আদি পুৰুষ অত্ৰি গোত্ৰে সন্তৃত । নাম প্ৰেমপূৰ্ণানন্দ গিৰি । সন্ধান নাছিল । কৃষ্ণক উপাসনা কৰি পুত্ৰ লাভ হল, নাম দিলে কৃষ্ণগিৰি । পূৰ্ণানন্দ গিৰি মৃত্যুৰ সময় উপদেশ দিলে যে এজনক উপাসনা কৰিলে হে পুত্ৰ লাভ হব । সেই বাক্য শিৰোধায়্য কৰি সুবৰ্ণ দি ভগবানক আৰাধনা কৰাত পুত্ৰ সন্তান লাভ হয় । জাতকৰ্ম্ম কৰি সুবৰ্ণগিৰি নাম দিলে । সুবৰ্ণ গিৰিয়ে গন্ধৰ্ব্বলকলক আৰাধনা কৰি পুত্ৰ কামনা কৰাত এজন পুত্ৰ জাত হয় । জাত কৰ্ম্ম কৰি নাম গন্ধৰ্ব্ব গিৰি দিলে । বাম নামে ভগৱন্তক আৰাধনা কৰাত পুত্ৰ লাভ হয়, তেওঁৰ নাম বাম গিৰি দিলে । বাম গিৰিৰ পুত্ৰ হেম গিবী । তেওঁৰ পুত্ৰৰ নাম হৰিবৰ গিৰি । বহু যত্ন কৰি পৰম পুৰুষ ভগবান কৃষ্ণদেৱক আৰাধনা কৰিছিল, চৰ্ভাগ্যবশতঃ পুত্ৰ সন্তান জাত নাই, কন্যা এটা বৈহাগৰ শুক্লা দশমীৰ দিন জন্ম হয় । নামকৰণ কৰি কৃষ্ণকান্তি নাম দিলে । ডাঙৰ হৈ ঘৰতে আছে । ভূঞাপালে বিবাহৰ নিমিত্তে প্ৰস্তাব কৰাত কন্যা-টিয়ে অসম্মত প্ৰকাশ কৰি কাবো সহিত বিবাহ নহল । স্বপ্নত সন্দেশ আহি বৰণ কৰাত ক্ৰমে গৰ্ভৱতী হৈ লোকত প্ৰকাশ পালে । সকলো লোকে কুৰুণা বৰ্তনা কৰাত মহেশে প্ৰতি ঘৰে স্বপ্নাদেশ কৰাত অসৈয়া বিবাহ হল । পুৰ্ণ মাসে সূৰ্যে এজন পুত্ৰ জন্ম হয়, জাতকৰ্ম্ম কৰি পিতৃ নাই বাবে লগাদেব নাম দিলে । লগাবৰে এদিন গৰু বৰিছিল, সঙ্গী বালকসকলে পিতৃ নাই বুলি হাঁহিলত বৰ হুৰ মনে মৌনাৱলম্বন হৈ বৈ আছিল, মহেশ্বৰ সাক্ষাৎ হৈ লগাবৰৰ হাতত ধৰি পৰাশীয়াসকলৰ মাজলৈ গৈ সকলোৰে আগত প্ৰকাশ কৰিলে বোলে মইয়ে লগাবৰৰ পিতৃ, তোমালোকে আজিবপৰা কেতিয়াও

এওঁক উপহাস নকৰিবা, কবিলে তোমালোকৰ ভাণী ফল বেয়া হ'ব । এই বাণ্য কৰিয়েই সদাশিৱ অন্তৰ্দ্ধান হল ।

এই কথা বালকসকলে ভূঞাপকলৰ আগত কোৱাত লগাবৰৰ নাম লগোৱে দিলে । জাতকৰ্ম কৰি উপযুক্ত সংযত শুভত্ৰা নামে কন্যা একনী নিবাহ কবালে । তদন্তৰ হৰিবৰ ভাৰ্গ্যাসহ আৰু কৃষ্ণাকাণ্ঠি আই তিনিওজন মৃত্যু হল । বৈদিক মতে প্ৰেতাৰ্হি সমাপন কৰিলে ।

লগোৱেৰ চণ্ডীৰ ভক্ত আছিল, আবাধনা কৰি পুল লাভ হলত নাম চণ্ডী-বৰ দিলে । যেতিয়া গৌৰেশ্বৰৰ সহিত কামেশ্বৰৰ কাজিয়া হৈছিল উভয়ে বলবীৰ্য্যে সমকক্ষ হোৱাত কোনোৱে কাকো বলে নোৱাৰাত মিল হয় । তেতিয়া কামেশ্বৰ ৰাজাই কলে যে মোৰ দেশত উচ্চজাতীয় লোক নাই, কেইজনমান ব্ৰাহ্মণ আৰু উত্তম কায়স্থ লোক দিলে ভাল হয় । গৌৰেশ্বৰে সন্মত প্ৰকাশ কৰি কনোজপুৰবপৰা কৃষ্ণ পণ্ডিত প্ৰযোপো সাত ঘৰ ব্ৰাহ্মণ আৰু চণ্ডীৰ প্ৰযথো সাত ঘৰ কায়স্থ দিয়ে । ব্ৰাহ্মণ পিজনৰ নাম—কৃষ্ণ পণ্ডিত, বসুপণ্ডিত, বাসুৰ, লোহাৰ, বৰণ, ধৰম আৰু মথুৰা । কায়স্থ—চণ্ডীৰ, শ্ৰীধৰ, হৰি শ্ৰীহৰি, শ্ৰীপতি, চিদানন্দ, সদানন্দ । এই চৌক ঘৰ ব্ৰাহ্মণ কায়স্থ আনি প্ৰথমে লেন্দামাণ্ডৰিত ঠাট্টি দি বসতি কৰাইছিল । চণ্ডীৰ কিছুদিন থাকি লগোৱেৰক আনিলে, গৌৰেশ্বৰ জাৰিব পাৰি ধৰ্ম কৰি কামেশ্বৰক জনাই চণ্ডীৰক ধৰাই নি পোতাশালত বন্দী কৰি ৰাখিলে । এই প্ৰকাৰে কিছুদিন মনকটে বন্দী ভাবে আছে, এদিন নদীয়া শান্তিপুৰৰ পৰা ——— নামে সন্ন্যাসী এজন অনেক শিষ্য সন্তিতে বাদ কৰিবৰ নিমিত্তে গৌৰেশ্বৰৰ নগৰত উপস্থিত হলহি । পণ্ডিত প্ৰববে কলে বাদ কৰিবৰ কাৰণ পণ্ডিত দিবলৈ অসুমতি হক, তৰ্কত যদি আমি জিনিব পৰা হয় তেন্তে অৰ্দ্ধ ৰাজ্য দিব লাগিব । ৰাজাই বৰ হুখৰ সহিত কলে যে আমাৰ ৰাজ্যত ভাল পণ্ডিত নাই, কাৰ সহিত বাদ কৰিব । পণ্ডিতে শুনি ৰাজ্যক বুৰ্খ বুলি গালি দিলে । চণ্ডীৰ কায়স্থে পোতাশালবপৰা পণ্ডিতৰ কৰ্কশ বাক্য শুনি অসহনীয় হৈ—দিয়াত পণ্ডিত উত্তৰিত আহি ৰাজ্যক কলে যে আপোনাৰ ৰাজ্যত পণ্ডিত থকাতো আমাক বাদ কৰিবলৈ নিত্ৰিয়াৰ কাৰণ কি ? বহাৰাণ্ড আচৰিত হৈ কোন বুলি অসুসন্ধান কৰাত পোতাশালৰ চণ্ডীৰ

ভূঞা বৰ অগাধ বিধান, বুলি জানিব পাৰি বন্দীশালবপৰা য়োকেলাই আনি - লগাই নথ চুলি পৰিষ্কাৰ কৰাই ধৌতবস্ত্ৰ পৰিধান ; কৰোৱাই পণ্ডিতৰ সহিত বাদৰ কাৰণ পঠাবলৈ প্ৰস্তাৱ কৰিলে। চণ্ডীবৰে বাজ বান্ধা শিবোৰ্ধাৰ্য্য কৰি মহামায়া চণ্ডী দেবীক উপাস্তেৰ সামগ্ৰী লৈ পূজা কৰিলত বৰদাত্ৰী মাতা সাক্ষাৎ হৈ চণ্ডীবৰক বৰ দিলে। আজিৰ তুৰ্কুত ভোমাক কোনোৱে পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰিব, যি হেতু মই আজি তোমাৰ মুখত অৱস্থিতি হম।

চণ্ডীবৰে মাতাৰ আশীৰ্ব্বাদত বলোৱান হৈ খুটাত কাপোৰ মেৰাই আগত সবাই বটা লৈ বহিছে। পণ্ডিতে শুধিছে চণ্ডীবৰ তোমাৰ বসতি গ্ৰামৰ নাম কি ? চণ্ডীবৰে কলে আমি গোগবীয়া গ্ৰামত থকা হয়। তাতে পণ্ডিতে বাধ্যা তুলি কলে যে একে গক তাতে গবীয়া, এই কথা কৈ ঈৰ্ষৎ হাঁহিছে। পিছত চণ্ডীবৰে কৈছে আপোনাৰ বাসস্থান কত ? কোন গ্ৰামত থাকে ? পণ্ডিতে উত্তৰ দিছে, উত্তম, পোতনিপুৰত থকা হয়। এই কথাৰ উত্তৰে পণ্ডিতালি গুণ দেখুৱাই চণ্ডীবৰে বাধ্যা কৰিছে যে চাউল সিজালে তাত হয়, তাতে পানী দিলে পোতনি বোলে, সেই পোতনিৰ পানী পৰা ঠাই গৰব লাগে গুচি নকৰিলে আন স্বেচ্য গুৰু কৰিব নোৱাৰে। এই কথা কোৱা মাজকে সকলো সমাজে হাঁহিলে, পণ্ডিতে লাজ পাই উঠি গুচি গল। বন্ধা অতিথয় সন্তোষ লাভ কৰি দেবী-দাস নাম দিলে। (১) দুৱ'ভনাৰায়ণ বাজাই সেই দিনাৰপৰা বৰ মৰম দেখু-ৱাব ধৰিলে। চণ্ডীবৰে এটা ঘৰ বন্ধাই দুইফালে দুই শাৰী গছ বোৱাই-ছিল। এই কাৰ্য্যটীত প্ৰজাই বৰ সন্তোষ পাই আশীৰ্ব্বাদ দি পুত্ৰ এজন হব বুলি বৰ দিলে। লেঙ্গামাণ্ডিত কিছুদিন থাকি তাৰপৰা উজাই আহি টেঘুৱানি বৰস্ৰবাত ঘৰ বান্ধি কিছুদিন আছে। লঙাদেৱ পৰলোক গমন কৰিলে, চণ্ডীবৰে নিয়মিত বৈদিক কাৰ্য্য সমাধা কৰি লুখে আছে। কিছু দিনৰ পিছত চণ্ডীবৰৰ এটি পুত্ৰ জন্ম হয়, জাতকৰ্ম্ম কৰি বাজধৰ নাম দিলে। দেৱহতী নামে কন্যা বিবাহ কৰালে। পৰাৰত ধানৰ খেতি কৰি তাতে থকাত ভোটে ধৰি নিলে। চণ্ডীবৰে বুক পাই খেদি গৈ দেখিলে যে বাজধৰক মাজত লৈ গুই আছে। ভোটক কাটি বাজধৰক লৈ আহিল।

তদন্তব তেহঁব পবলোক গমনব সময় পবিলহি । বাক্ধবক উপদেশ দিলে
তুমি ধর্মপরাগণ হবা, তেহে তোমাৰ পুত্র লাভ হব । ইধাকে আদেশ কাৰ
চণ্ডীববে মানবলীলা সম্বরণ কবিলে । •

বাক্ধব দয়াশীল সবল অধিতিসৎকাৰক ভৃগু আছিল । অনেক
দ্রব্যাদি দি স্থ্যাদেশক আবাধনা কৰাত চাৰিজন পুত্র জন্ম হয় । প্রথম
স্বর্গ্যবব, দ্বিতীয় জয়ন্তা, তৃতীয় মাধব, চতুর্থ হলানুধ । সকলোটিবে নিয়মমত
জাতকর্ম কৰা হল । স্বর্গ্যববক খেবলুতীৰ সহিত বিবাহ দিলে । খেব-
লুতীৰ কনিষ্ঠা ভাগিনী তিনিজনাক ক্ৰমে জয়ন্তা, মাধব, হলানুধলৈ বিবাহ

(১) গোবেধবৰ নাম ধর্মপরাগণ, কামেধবৰ নাম চুলভনাবারণ । এই পুথিত গোবেধবৰ
নাম যেন চুলভনাবারণ এনে ভাবে লেখা হৈছে, কিন্তু সেইটো ভুল । আৰু পণ্ডিতবে সৈতে
চণ্ডীববৰ বাদ গোবেধবৰ সত্যত হৈছিল নে কামেধবৰ সত্যত হৈছিল ? আমি কামেধব
চুলভনাবারণৰ সত্যত হৈছিল বুলি হে জানো । আৰু এটা প্রশ্ন—চণ্ডীববক গোবেধবে বন্দা
কৰিছিল নে কামেধবে । আৰু "চবিত্ত" গুনি আহিছোঁ, চণ্ডীবব পলাঠ গৈ তেওঁৰ আগব
ঘৰ গোবেধবৰ রাজ্য পাইছিল দেখি গোবেধবক কৈ কামেধবে তেওঁক ধৰাই আনি সেই
জীবব বাবে বন্দীশালাত থৈছিল ।

সম্পাদক ।

* দৈত্যানি ঠাকুব এণীত শকবদেহবৰ জীৱনচবিত্ত পুথিত আছে,—

লভাদেহ নামে এক জন আছিলন্ত । চণ্ডীব নামে তান তনয় তৈলন্ত ।
চণ্ডীববে বাক্ধেহা বিস্তব কবিল । চুলভ নাবারণে দেবীদাস নাম দিল ।
দেবীদাস বসাইলন্ত চেখুরানি বস্তে । ববদেহা নামে এনি পবন এবস্তে ।
* * * * *
বাক্ধেহা আসিল পণ্ডিত একজন । পণ্ডিতব পবা বাদ কবিতাক মন ॥
লাগি গৈল কথা মাত দেবীদাস সবে । দেবীদাসে কহহান পুছিল এধমে ॥
পোতনিয়া এনি বুলি পণ্ডিতে কহিল । শুক্ৰকথান কৈহো পণ্ডিতে পুছিল ।
গোপবিত্তা এনি দেবীদাসে কহিলন্ত । গুনিয়া পণ্ডিতে উপহাস কবিলন্ত ॥
একে গো ভাতে আৰো গবীয়া অধম । এই বুলি হাসে তেহো আনন্দে পবম ॥
দেবীদাসে বোলে বৈত পবয় পোতনি । তাক শুদ্ধ কবন্ত গক্ৰব লাদ আনি ।
এহি বুলি দেবীদাসে হবিব হাসন্ত । উত্তব নাপাণা মাজ পণ্ডিত তৈলন্ত ।

সম্পাদক

কবালে। জ'স্তাব পুত্র সতানন্দ, তেওঁৰ পুত্র জগতানন্দ, এওঁৰে মাতাব নাম নাবায়ণ প্ৰিয়া! মাতৃৰ পুত্র মাধবদলৈ, তেওঁৰ পুত্র বতিকান্ত, তেওঁৰ পুত্র অধিগ্ন, আছিল, হলামুখৰ সন্তান নাই। বতিকান্ত ব্ৰহ্মজানী আছিল। বাক্ষৰ যুত্থাব সময় সূৰ্য্যাবক কলে একনাক উপাসনা কৰিবা তেনেহলে হে পুত্র লাভ হব। বাক্ষৰ পৰলোক গমন কৰিলে। বিধিমতে প্ৰেতাৰি কাৰ্য্য সমাপ্ত কাৰ সূৰ্য্যাবে বিষয়কাৰ্য্যত লিপ্ত আ ছ। কৃষ্ণ দেৱক কুশুম দি পূজা কৰাত বৰ সন্তোষ হৈ পুত্র বৰ দান কৰিলে। আহিনৰ এদিন যোৱাত শুক্লাদশমী শুক্ৰ-বাৰে কুশুমৰ জন্ম হয়। জাতকম্ভাদি কৰি নিয়মমত বিদ্যা শিকাই গণিত সকলৰ শ্ৰেণীত গণ্য কৰায়।

শ্ৰীহৰি ভূঞাৰ মাল্যকামিনী নামে পত্নীত দ্ৰুদয়ানন্দ জাত হয়। এওঁলৈ বান্ধপ্ৰিয়াক বিবাহ কৰে। তেওঁৰ গৰ্ভত অনিনকল্প জন্ম লয়। স্বৰ্গপত্নীক অনিনকল্পলৈ বিবাহ কৰায়, তাৰাৰ দুৰ্ভিতা সত্যসৱা আইক কুশুম্বৰলৈ বিবাহ কৰায় বিবাহ অতি সমাবোহে কবোৱা হৈছিল। বহুকাল সুখ ভোগ কৰা-তো সন্তান নহল। তদন্তৰ সন্তানৰ আশায় শ্ৰীপতি ভূঞাৰ কন্যা অনুষুৰ্ভিক কুশুম্বৰে বিয়া কৰায়। তেওঁৰ গৰ্ভত বনগয়গিৰি জন্ম লভে। কুশুম্বৰ ভূঞাৰ একনী কপিলী গাভী আছিল, প্ৰাত্ৰ দিন নিশা গোহালিবপৰা মুকলি হৈ গৈ ব্ৰহ্মপুত্র পাৰ হৈ শিৱবিব গোপেশ্বৰক হৃদ্ধ যোগায়, পুনৰ ফৰি আহি গোহালিত থাকেহি। কিন্তু সদাই গৰুজনী তিতা দেখি মনত সন্দেহ হোৱাত ষাণ দি ধৰা পেলায়। ভূঞাই সকলো কথা জানিব পাৰি মনত আতশয় সন্তোষ লাভ কৰে; পূজাৰ সামগ্ৰী লৈ গোপেশ্বৰক পূজা কৰাত সন্মুখে হৈ পুত্র হব বুলি বৰ দিয়ে। শিৱৰ বৰ লাভ কৰি পতি পত্নী উভয়ে মনৰ আফ্লাদে সুখে ষকাত এদিন সত্যসন্ধা আইয়ে বাহিৰোগে শয়ন কালে বপ্ন দেখিলে যে মৎশে দিব্যরূপ ধারণ কৰা থাকিবৰ ঠাই খুজিছে। পিছ দিনা নিজ স্বামীৰ আগত বপ্নৰ বাতৰি কোৱাত পুত্র সন্তান লাভ হব বুলি বঙ্গ কৰি আছে। শুভক্ষণে সতীয়ে স্নান লভিলত মাঘ মাহৰ দশ দিন যোৱাত শুক-

ক অধিগ্না নটৈ হাথিয়া দলৈ হে চোৱা উচিত। আম চৰি :ত হাথিয়া দলৈ হে তনিহে। বেধকৰে। পুথি নকল কৰে। তাই ভুগৈ হাথিয়া ঠাইত অধিগ্না লেখিছে

ধাবে দ্বিতীয়া তিথিত মাতৃগর্ভত শ্রীশুকবে স্থিতি লাভ কবিলে। ১৩৭১ শকব
 কার্তিক সংক্রান্তির অমাবস্যা তিথিত বৃহস্পতিধাব মাজ নিশা জন্মলাভ কবে।
 এই সময় অসমব বঙ্গা চুচেন্কা বাজ সিংহাসনত আছিল। হিন্দু নাম হোৱা
 নাছিল। আহোম নামেই প্রচলিত আছিল। শ্রীশুকব জন্ম হোৱা মায়েই
 ভূঞাসকলৰ ধৰব এক শ পুৰাবে ভবি ধৰা সবিয়হৰ ডুলি বাগবি পবিছে,
 এক শ গাছি বস্তি মুমাই দেবীমূর্তিসকল কাটি হৈ পবিছে। হাতী
 ঘোৰাই ডিয়ৰিছে, দবা, ভেৰী, কালি দেৱবাদ্য বাজিছে। জন্মান্তে তিনটা হাঁচি
 মাৰিছে, তিনটা হামি তুলিছে, তিনটা কাহ মাৰিছে। এই তিনটা কাৰ্য্যৰ ঘোৰাই
 ইয়াকে বুজাইছিল যে প্রথম তিনটা স্বৰ্গ মৰ্ত্ত পাতাল তিনি লোকৰ জীৱ
 আনিছে। দ্বিতীয়টোয়ে আপাম কামৰূপ বেহাৰ তিন ৰাজ্যত ভকতি প্রচাৰ
 কৰে। তৃতীয়টোয়ে বুজাইছে নিগুণা কেশৱা অন্তবঙ্গা ভাগৱতী ধৰ্ম্ম প্রচাৰ
 কৰিব। ভূঞাসকলে এইবোৰ আচৰিত কথা দেখি মনত বৰ ভয় হৈছিল।
 জন্মকালে তিনিগাছি নাড়ী ঘোৰাই আহিছিল। স্বৰ্গৰ অপবাসকলে প্ৰসব
 কালৰ মাসলিক কাৰ্য্য কৰিছিলগিহি। ব্ৰহ্মজলে স্নান কৰাইছিল। জন্মৰ সময়
 কুহুধবে চতুৰ্ভুজ ৰূপ দৰ্শন পাইছিল। ষষ্ঠী বাগবান্তে, সন্তোয় বৈবজ্য
 মতাই আনি শাস্ত্ৰানুসাৰে গণনা কৰাত দেখু বাশি, দেৱগণ, মাহেন্দ্ৰ যোগ,
 বেহিণী নক্ষত্ৰ নিৰ্ণয় কৰে। প্ৰকাশ নাম শকব, গোপনীয় নাম গঙ্গাধৰ ১
 ২ মহাপুৰুষ, ৩ শকব, ৪ ডেকাগিৰী, ৫ অধিকাৰী, ৬ সন্ত, ৭ মহন্ত, ৮ আতা,
 ৯ গোমোহা, ১০ জগন্নাথ। এইসকল নামকৰণ হয়। আৰু ভবিষ্যত
 বাণী কিছুমান সমাজত জনাইছিল। মৱপ্ৰস্তুত শিশু হস্তে অসংখ্য প্ৰাণী
 মুক্ত হব আৰু প্ৰচুৰ দোকান খুলিব। দেবী উপাসনা নিবাবণ হব, স্তুতি,
 ভাগৱত, পুৰাণ সবল ভাৰাবে বচিত হৈ অল্প বিদ্যাৰে বহুত জ্ঞান লাভ কৰিব
 পৰা অতি কোমালীয়া শাস্ত্ৰ প্ৰচাৰ হব। নামধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰি উজান ভাটীৰ
 লোকসকলক ভবণৰ উপায় (পথ) দেখুৱাব। এই অৱতাৰটোকে শুক
 অৱতাৰ বুলি প্ৰচলিত হব; শুক ধৰ্ম্ম আশ্ৰয় কৰি বহু প্ৰাণীয়ে মুক্ত পাব;
 শকবদেৱৰ স্তুতি উজান ভাটী বহল প্ৰচাৰ হৈ কলিৰ অন্তলৈকে বৈ
 থাকিব।

বিলাতৰ কথা ।

বেড চিত (Red sea)সোমালেই মাহুহে পাতল জহ কলীয়া কাপোৰ পিন্ধিবলৈ আবস্ত কৰে। বেড চি বছৰৰ প্ৰায় সবহ সময়তেই গৰম— আমাৰ ভাবতবৰ্ষতকৈও গৰম; কিয়নো আৰব আৰু আফ্ৰিকা দেশৰ মকভূমিৰ মাজত এইখন সমুদ্ৰ। এডেনলৈকে আমাৰ দেশীয় মুদ্ৰা চলে আৰু এপইচীয়া পোষ্ট কাৰ্ড, ছপইচীয়া টিকিটেৰে চিটি আমাৰ দেশৰ পৰা তালৈ আৰু তাৰপৰা আমাৰ দেশলৈ দিব পাৰি। চিলোনত আমাৰ টকাই চলে; কিন্তু আমাৰ দেশৰ দৰে পইচা নকয়, তাত চেণ্ট (cent) কয়। এশ চেণ্টে হে এক ডলাৰ (dollar) হয়। এক ডলাৰ ৪ ছিলিং ২ পেন্‌চ, অৰ্থাৎ প্ৰায় ৩, টকা।

আমাৰ এডেন এৰাও বি কলম্বো এৰাও সি; বিলাত বুলি ওলাইছে। যেতিয়া আমি বিলাতৰ কথা হে সবহকৈ পাতিছিলোঁ। সন্ধ্যা বেলিকা প্ৰায়ে আমাৰ গানৰ “মজলিচ” বহিছিল, অৱশ্য ডেকৰ এচুকত, আন মাহুহে শুনিব নোৱাৰাকৈ। কব নেলাগে যে আটাইবোৰ গানেই বঙ্গলাত গোৱা হৈছিল। এই গানৰ বসব ভালকৈ সোৱাদ পাবৰ নিমিত্তে আমি আমাৰ দেশৰ কথা আৰু আমাৰ আটাইৰে ভবিষ্যতৰ কথা কৈ সময় কটাইছিলোঁ। কি উদ্ভয়, কি উৎসাহ, কি প্ৰফুল্লতা। এতিয়া তাৰ আধা থকা হলেও আমি নিজক স্মৃণী বুলি ভাবিলোঁহেঁতেন।

আমি দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ কেবিনত গৈছিলোঁ। তেতিয়া এই কোম্পানিৰ জাহাজৰ, কলিতাৰপৰা লণ্ডনলৈ যাবৰ দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ কেবেয়া ২৭৫, আছিল, আজিকালি বাঢ়িছে। আটাইবোৰ কোম্পানীৰ “বেট্” এতিয়া বাঢ়িছে।

আমাৰ শ্ৰেণীত কেটামান ভাবতবৰ্ষতওপজা ত্ৰিটিচ লৰা ছোৱালী আছিল। সিহঁতৰ বাপেক মাকো কাবো কাবো লগত আছিল। সিহঁতৰ আত্মিক কি সামাজিক অৱস্থা কেনে আছিল কব নোৱাৰোঁ। লৰা ছোৱালী কেটাৰ আমাৰে সৈতে ব্যৱহাৰ দেখি ভাল বুলি মনত

নহৈছিল। সিহঁতে মিছাবিছিকৈয়ে আঁৰাবে সৈতে কৰ্কশ আৰু অভয় ব্যৱহাৰ কৰিছিল। সৰু লৰা ছোৱালী দেখি আমি সেই ব্যৱহাৰলৈ আঙ-কাণ কৰিছিলোঁ। আশ্চৰ্য্যৰ কথা এই যে এনে ব্যৱহাৰ সিহঁতে মাক বাপেকৰ আগতে কৰিছিল আৰু মাক কি বাপকে এইবাবে সিহঁতক কোনো শাস্তি দিয়া কি শাসন কৰা আমাৰ দেখা মনত নপৰে। কিছু দিনৰ পাছত এই ব্যৱহাৰ এনেয়ে স্বাভাৱিকৰূপে কম পৰি আহিল।

আমাৰ আন সহযাত্ৰীসকলৰ সৰহ ভাগ সিমান উচ্চশ্ৰেণীৰ মানুহ নাছিল বুলি মনত হয়। যাত্ৰাচ কি কলছোৰপৰা এজন “মজা”ৰ যাত্ৰী উঠিল। তেওঁৰ মুখ বৰ বঙা আৰু তেওঁ বজ্জিয়াল (কেতিয়াবা কেতিয়াবা) স্বভাৱৰ মানুহ, কথা মুখৰপৰা “উনৈশটাকৈ ডজনত” (এই কথাফাকি ইংৰাজী ভাষাৰপৰা অনুবাদ, nineteen to the dozen,) অৰ্থাৎ তেওঁ ইমান কথা কৈছিল যে আন মানুহৰ যেনে ডজন মানে বাৰটা তেওঁৰ কথাৰ ডজনত উনৈশটাকৈ আছিল। তেওঁ বোধকৰোঁ অলপ সৰহ যাত্ৰাত ফটিকা সেৱন কৰিছিল; সেইদেখি ইঞ্জীচ নামধাৰী খিদিবপুৰীয়া মহলমান খানচামাই আমাক পাঁচোটাকৈ সেই মানুহজনে ফটিকা খুজিলে নিদিবলৈ কৈছিল;—আমাৰ অৱশ্যে ফটিকাৰে সৈতে সম্পৰ্ক নাছিল। এই মানুহজনে আমাৰে সৈতে খুব কথা পাতিছিল। আমাক তেওঁ নিজে নামকৰণ কৰিছিল, যেনে Doctor, professor, colonel, ইত্যাদি। ছুৰাৰ এবাৰ ফটিকা ৰাই অলপ অসহ্যৱহাৰও কৰিছিল, কিন্তু সি ক্ষণস্থায়ী। তেওঁ স্বটল্যাণ্ডৰ ডণ্ডী দেশৰ মানুহ আছিল; কাহাজৰ কাপ্তানী কৰিছিল বোধকৰোঁ, অৱশ্যে “ডনেৰা” কাহাজৰ নহয়।

আৰু এজন যাত্ৰী মাৰ্কিন দেশীয় পাহুৰী। মুৰৰ বেমাৰৰ নিমিত্তে বদেশলৈ উভতি যাব লাগিছিল। এওঁ বৰকৈ চেলেউ, নহলে পাইপ হ'পিছিল। এওঁকো ইঞ্জীচ কি আন এজন খানচামাই আমাক ফটিকা দিবলৈ মানা কৰিছিল। আমাৰ ফটিকাৰে সৈতে কোনো সন্দেহ নাছিল সঁচা কিন্তু মাৰ্কে-সময়ে লুকাই চুৰকৈ কোনেও মেদেখাত স্ত্ৰীৰূপ পালে আমি চেণেউ হ'পিছিলোঁ। ভাবিছিলোঁ চেলেউ হোপা পুৰুষ যাত্ৰীৰে কাম। আমি পাটোয়ে ডেৰৰ ওচৰত বচি আছোঁ। এনেতে এদিন সন্ধিয়া বেলিকা

এই পাদুবাঁজনে আহি আমাক স্মৃধিলে “Do any of you gentlemen smoke ?” আমি ইটোরে সিটোব পিনে চোরাচুই কৰিবলৈ ধৰিলোঁ ! কোনেও কথা নকয়। দোবীৰ ভিতৰত আমাৰ মহম্মদীয় সহবাটী আৰু আমি এই দুজন হে । দুবাৰ এনাৰ আমি বি ছ’পিছিলোঁ তাকে বোধকৰোঁ দেখি হে আমাক আহি এওঁ এই প্ৰশ্নটো কৰিছে । আমাৰ ভয় হল, পাদুবাঁজী কানুহ, হয়তো বা আমাক সেই বাবে তেওঁ শাসনকে কৰে ; আমি কলোঁ “No” । তেতিয়াই তেওঁ কলে মোৰ কিছুমান চোকা ধপাতৰ চেলেউ আছে, মই নিজে সিমান চোকা খাব নোখোজেঁ, আপোনাসকলে তাৰে কেটামান ছ’পিৰ ভাবিছিলোঁ । তেওঁ কত খং কৰিব নে আমাক চুবঠ দিয়ে ! আমি এই কথা লৈ তেতিয়া যে কিমান হাঁহিছিলোঁ । এতিয়াও আমাৰ সেই কথা মনত পৰিলেই হাঁহি উঠে ।

আৰু এক পৰিয়াল মৰিচিয়চৰপৰা কলছোঁলৈ আন জাহাজেৰে আহি আমাৰ জাহাজত উঠিল । ইহঁতৰ পৰিয়াল,—মাক বাপেক দুটি ছোৱাণী আৰু এটি লৰা । ইহঁতে নিজৰ ভিতৰত মিঠা কবাচী ভাষা কৈছিল ।

আৰু বহুতো আছিল । তাৰে ভিতৰৰ কিছুমানক আমি নামকৰণ কৰিছিলোঁ । আমাৰ এটা নাম হে মনত আছে, “একবস্ত্ৰ” । এই মাহুহ জনক এই নাম দিছিলোঁ, কিয়নো, তেওঁ জাহাজত উঠাৰপৰা নমাতলৈকে একেটা চুটেকে পিন্ধিছিল । আৰু এটা নাম মনত পৰিছে “মেডেকা” । এওঁ বেছ ভাল কাপোৰ পিন্ধা sociable ইংৰাজ ; ইংলণ্ডত কোনো ভাৰত বৰ্ষীয়ক চিনি পাইছিল, তেওঁৰ নাম বোধকৰোঁ মিৰ্জ্জা খাঁ আছিল ; তেওঁ মিৰ্জ্জা খাঁ উচ্চাৰণ কৰিব নোৱাৰাত “মেডেকা” কৈছিল । তেওঁক তৎক্ষণাত আমি সেই নামকৰণ কৰিলোঁ ।

এডেন এবিয়েই ভালকৈ বেড্‌চিত সোঁমালোঁ । বেড্‌চি আন সমুদ্ৰতকৈ ঠেক, সেইদেখি এই সমুদ্ৰত বিমান জাহাজ চকুত পৰে আন সমুদ্ৰত নপৰে । দীঘল সমুদ্ৰ ভ্ৰমণৰ ই এটা বৰ ডাঙৰ কথা । অনন্ত-সমুদ্ৰ দেখি চকুৰ আৰু লাপি যায়, সেইদেখি আন এটা বস্ত্ৰ দেখিলে বৰ বং লাগে ! তৎক্ষণাত যাৰ যাৰ দূববীণ আছে সি সি চকুত লগায় । কোন লাইনৰ জাহাজ তাক প্ৰায়ে জাহাজৰ চূড়া (funnel)

দেখিয়েই জানিব পাৰি। ওচৰ হলে জাহাজৰ কি নাম, কটল যয় ইত্যাদি জানিবৰ নিমিত্তে যাত্ৰীসকলৰ ভিতৰত বৰ কোঁচাল লাগি যায়।

জাহাজখন সকলোবা পৃথিবীৰ দৰে। তাত নানান বকমৰ যাত্ৰী যায়। তেওঁলোকে যাব যেনে স্বভাৱ কি পদ মৰ্যাদা, আৰ্থিক সামাজিক মন্থতা, ঠিক তেনে মানুহৰ লগত সঙ্গ লয়। ইয়াত নানান শ্ৰেণীৰ মানুহ। মিলিটেৰি শ্ৰেণীয়ে আন শ্ৰেণীৰ সঙ্গ নলয়, তেওঁলোকে নিজকে বৰ উচ্চ ভাবি নিজৰে ভিতৰত তাত খেলে, মদ খায় আৰু আয়োদ প্ৰয়োদ কৰে। সাউদৰ শ্ৰেণীৰ মানুহে সাউদৰ শ্ৰেণীৰ লগত। ইত্যাদি। ইয়াত ইংৰাজীত বাক clique "দল" কয় তাক সুন্দৰকৰূপে দেখা যায়।

ত্ৰিটিচ জাতি আয়োদপ্ৰিয়। যিখিনি সময় তেওঁলোক জাহাজত থাকে সেই খিনি সময় কেনেকৈ আয়োদ প্ৰয়োদে বং ধেমালি কৰি কটাব সেই নিমিত্তেই তেওঁলোক চিন্তাকুল। যাত্ৰীবোৰৰ ভিতৰতে তেওঁলোকে নানান আয়োদ প্ৰয়োদৰ নানান কমিটি গঠন কৰে; যেনে Sports committee (খেল খেদাৰ কমিটি)। তেওঁলোকে সেই সকল ঠাই কণতে খুল গম্ভীৰ ভাৱে ক্ৰীকেট খেলে। কোনো কোনো মানুহৰ যুগত এনেহে ভাব যেন এই ক্ৰীকেট খেলতে ত্ৰিটিচ সাল্লাজ্যৰ ভবিষ্যত অবলম্বন কৰিছে। জাহাজত ক্ৰীকেট খেলা মানুহৰ এজনৰ মুখ আমাৰ এতিয়া এই লেখি থাকোঁতেই মনত পৰিছে। ইয়াৰ মানে আন একো নহয়; ত্ৰিটিচ হৈতে যি কাম হাতত লয় তাক ঠিকমতে কৰিব খোজে। কনচৰ্ট কমিটি অৰ্থাৎ নাচ গানৰ কামটিও হয়, ইত্যাদি। এই আটাইবোৰ কথাত চৰ্চক্ৰিপ্চন দিব লাগে। আমি তিনি বাৰ অহা যোৱা কৰি যিমান দূৰ দেখিছোঁ, তাৰ তবৰ্ষীয় যাত্ৰীসকলৰ সৈতে ইউৰোপীয় যাত্ৰীসকলে এইবোৰ আয়োদত যোগ নিদিয়; সবহ ভাগ ভাৰতবৰ্ষীয়ই চৰ্চক্ৰিপ্চন হে দিয়ে যাবোন। এই জাহাজৰ আয়োদ প্ৰয়োদৰ বিষয়ে পাছত কবলৈ আশা বাধিলোঁ।

আমি এতিয়া ভনেবা জাহাজেৰে যাব লাগিছোঁ। এডেনৰ পাছত চুৱেজ (suez) পালোঁ। চুৱেজ, এতিয়া যিমান দূৰ মনত পৰে, আমি নিশা পালোঁটৈ। আমাক আটাইবোৰ যাত্ৰীকে চুৱেজ পালতে ওপৰৰ ডেকত আহি শাবী শাবী টৈ থাকিবলৈ আমাৰ দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ ষ্ট্ৰাৰ্ডে আহি

টেক গল। ডাক্তৰৰ পৰীক্ষাৰ নিমিত্তে বাতি বহুত পৰলৈকে ধিয় হৈ আছিলোঁ। ডাক্তৰে আহি পৰীক্ষা কৰিছিল নে নাই মনত নাই। আজিকালি হলে চুৱেজত ডাক্তৰ আহি যাত্ৰীৰ নাম ডাকি ব্যৱ আৰু সেই নাম ডাকত এটাইবোৰ বাত্ৰী হাজিৰ থাকিব লাগে। আজিকালি মানে এবছৰ মানৰ আগলৈকে আছিল। ১৯০৯ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত আমি দেশলৈ উভতি আহোঁতে চুৱেজত জাহাজ নবল। শুনিওঁ যে জাহাজ চুৱেজত বধ বন্ধ হল।

এই চুৱেজৰ পৰাই চুৱেজ খাল আৰম্ভ। এই চুৱেজ খাল ফাৰ্ডিভেণ্ড ডি লেচেপ বুলি এখন বিখ্যাত এঞ্জিনিয়ৰৰ তত্ত্বাবধানত হৈছিল। খাল দীঘলে প্ৰায় ৮০।১০ মাইল। পোৰ্ট চেডত (Port Said) এই বিখ্যাত মানুহজনৰ শিলৰ প্ৰতিষ্ঠি আছে। তেওঁ ধিয় হৈ চুৱেজ খালৰ পিনে আকুলি দেখুৱাই আছে। বাওঁ কালে মেডিটেৰেণিয়ান সমুদ্ৰ, সোঁ কালে খাল। এই খাল বহুপে আমাৰ নগৰৰ তলং নৈতকৈ ঠেক। এই খালৰ বিষয়ে বিস্তাৰিতৰূপে পাছত কম। জাহাজ লাহে লাহে ইয়াত ব্যৱ প্ৰায় এদিনমান লাগে।

আমাৰ বেছ মনত আছে। জাহাজৰ লগে লগে সেই খালৰ ওচৰত থকা মানুহৰ ছুটা এটাই আমাৰ জাহাজৰ লগে লগে লবা। জাহাজৰপৰা আনু সুমধিবা টেঙা পইচা ইত্যাদি দলিয়াই পেলাই জাহাজৰ বিষয়াসকলে কি যাত্ৰীসকলে বং চোৱাও মনত আছে। আৰু মনত আছে সেইবাৰ সিহঁতে কেচাই কেচাই আনু ধোৱাৰ কথা। প্ৰত্যেক জাহাজৰ লগে লগে এনেটক সিহঁতে লবে।

এই চুৱেজ খালৰ দ্বাৰাই পৃথিবীৰ বাণিজ্যৰ যে কিমান উপকাৰ হৈছে অলপ গমি চালেই চিন্তাবীল-পাঠকে জানিব পাৰিব। এই খালে বাণিজ্যৰ চলাচল সুচল কৰিছে। এই বিষয়ে লাহে লাহে কবলৈ আশা বাখিলোঁ।

শ্ৰীজ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা।

আত্ম-বিভ্রম ।

কবিয়ে গাই গৈছে,—

“O, wad some power the giftie give us,
To see ourselves as others see us.”

অৰ্গ—“হায়! লোকে আমাক যেনেটো দেখে, আমি নিজে নিজক ঠিক তেনেটো দেখা পাবৰ শক্তি যদি কোনো দেৱতাই আমাক দিলে-হেঁতেন!”

কেঞা-আঁঠীয়া টিকিবা লবাক যেতিয়া পজাবী চোলাৰ ‘আন্তিন’ কোঁচাই, হটঙা শিখ-চিপাহীৰ গাত খুন্দা মাৰি তাৰ আগ দেই দেই মেৰেক্ মেৰেক্ খোজেৰে বুকু ফুন্দাই ফুৰি, লগবীয়াবোৰৰ আগত সাহয়্যাল বোলাবৰ ভুল চেষ্টা, কৰা দেখোঁ; পাছ ফালে বৰ ধোপা পিছা চহা মালুহক ভেঁতয়া আগ ফালে “এল্‌বট্ ফেছনৰ” চুলি বাধ খাছ নগৰীয়া বাবু ভাৱেৰে ফুৰা দেখোঁ; দাড়ি-চলি পকা সোটেবাবা-ছলীয়া বুঢ়াক যেতিয়া ভৰিত কলা মোজাব ওপৰত বগা “ফেনতাছৰ” বুট আৰু গাত বঙ্‌চঙীয়া চোলা পিছি, বঢ়িয়া পাৰি দিয়া পাতল শান্তিপুৰীয়া চুবুৰিয়াৰ ফেৰ মাৰি, উঠি-অহা ন-ডেকাৰ খোজেৰে গা-ঘেলেৱা দেখোঁ; যোগাক পাছ পেলাই অযোগ্যই আগ-আসন অধিকাৰ কৰি ডাঙৰ বোম্বাবলৈ-চেষ্টা কৰা যেতিয়া দেখোঁ;—যেতিয়া চালনীয়ে বেজীক ইহা দেখোঁ,—ভেঁতয়া মোৰ ঘনে ঘনে ওপৰত কোৱা কবিতা কঁকিলৈ মনত পৰে,—

Oh would some power the giver give us,

To see ourselves as others see us”.

এটা গল্প আছে :—

এসময়ত কোনোবা এগৰাকী সৰ্ব্বমূলক্ষণবৃত্তা ৰাজকন্যাৰ ৰূপ আৰু গুণৰ আকৰ্ষণত পৰি মহামুনি নাবদৰ হেনো সংসাৰবৰ্ণ অৱলম্বন কবিবৰ মন গল। কিন্তু মুনিয়ে হেঁপাছ কবিলে কি হব ?—বজাই জীয়েকক; বোলে,

স্বয়ম্বব! হে কবিন! স্বয়ম্বব সত্যাব দিহা-পোহাও চলিবলৈ ধৰিলে! মহা
 মন্ডিল! মুনিয়ে একে লবে ভগবান বিষ্ণুৰ ওচৰ পালেগৈ। ভগবান
 বিষ্ণুৰ সমান গুৱনি, প্ৰতাপী আৰু ঐশ্বৰ্য্যশালী আন কোন আছে? মুনিয়ে
 বিষ্ণুক তেওঁৰ ৰূপ আৰু সাজটোৰ নিমিত্তে নেবা-নেগেৰাকৈ
 ধৰিলে,—সেইকিটা বস্ত্ৰ এদিনলৈ মুনিক ধাবলৈ দিবই লাগে।
 বিষ্ণুৱেও মুনিৰ কথা এবাৰ নোৱাৰি বস্ত্ৰকিটা ধাবলৈ দি, নিজে মুনিক
 সজাই দিলে। মুনিয়ে নিজৰ ৰূপ দেখি নিজে মোহ গগ। মহা আন-
 ন্দিত হৈ তেওঁ স্বয়ম্বব সত্যত উপস্থিত হলহি। স্বয়ম্বব সত্যত ইন্দ্ৰ,
 চন্দ্ৰ, বৰুণ, কুব্জৰ প্ৰভৃতি দেবতাকে আদি কৰি নবমানব ৰাজকোঁৱৰলৈকে
 অতি গুৱনি গুৱনি আৰু প্ৰবল প্ৰতাপী পুৰুষসকল উপস্থিত আছিল। কিন্তু
 মুনিৰ অলম বিশ্বাস, তেওঁতকৈ মন-মোহা ৰূপহ আৰু শ্ৰেষ্ঠপুৰুষ সেই
 সত্যত (সেই সত্যত কিয়, জগতৰ কতো) কোনো নাই। অতএব ৰাজ
 কন্যাই তেওঁৰ ডিঙিত বৰমালা দিয়াটো অতি ধবাং। এই বিশ্বাসৰ বলত
 তেওঁ সত্যত উপস্থিত মহাবথীসকললৈ অতি তাজ্জলাব্যঞ্জক ভাবেৰে
 চাবলৈ ধৰিলে আৰু তেওঁবিলাকে নো তেওঁৰ ৰূপলৈ চাই লাজ পৰি
 কন্যাৰ আশা এৰি দি সত্যপৰা এতিয়াও গুচি যোৱা নাই কিয় তাকে
 ভাবি আচৰিত মানিলে। তেওঁৰ গুণন্দা ভাব দেখি, সত্যৰ কোনো
 কোনোৱে বঙ্ চাবব মনেৰে তেওঁক সত্য নাই কবলৈ ধৰিলে, “হায়!
 আমি অহা মিছা হল! এনেজন সুন্দৰ পুৰুষ এই সত্যত উপস্থিত
 থাকিব বুলি জনাহেঁতেন আমি কেতিয়াও নাহিলোঁহেঁতেন। এইজন
 সুন্দৰ পুৰুষৰ ওপৰত এবাৰ কস্তাব চকু পৰিব লাগিলে তেওঁ এওঁক নবৰি
 আৰু আইন কাববাক বৰিব খুইছে নে? ইত্যাদি। মুনিয়ে এইবোৰ
 উচটনি-কথা সঁচা বুলি পতিয়াই ওফলি পৰিল, আৰু সত্যৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ
 আসন অধিকাৰ কৰি কন্যালাভ বিষয়ে নিঃসন্দেহ মনেৰে কন্যাৰ আগমনলৈ
 বাট চাই থাকিল। নিৰ্দিষ্ট সময়ত সখীপৰিবেষ্টিত হৈ ৰাজকন্যা সত্যৰ
 ভিতৰলৈ আহিল। কিন্তু তেওঁ পাহৰিও নাবদৰ কাললৈ চকু নিদিলে।
 মুনিয়ে কন্যাৰ চকুত ভালকৈ পৰিবব মনেৰে, কন্যা যি কাললৈ যুবে
 সেই কালে বহে গৈ। কিন্তু নাবদৰ দেখিলেই কন্যাই আইন কাললৈ

মু কবে । নাবদব আত্মবিভ্রম ইমান বেছি হৈছিল যে কজাক তেওঁৰ ফাললৈ পিঠি দিয়া দেখিলে প্ৰতিবাবেই তেওঁ ভাবে যে কন্যাই তেওঁক মেদেদি হে তেনে সৰিলে । সেইবাবে তেওঁ ঘূৰি ঘূৰি সনে সনে কজাব আগত দেখা দিবলৈ ধৰিলে । তেওঁৰ এই কাণ্ড দেখি সত্ৰাৰ সকলোৱে মুখত সোপা লৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলে । কিন্তু এইবোৰৰ একোৱেই তেওঁৰ মোহ ভাঙিব নোৱাৰিলে । অৱশেষত ভগবান বিষ্ণুক ভেপচনটক এঠাইত বহি থকা দেখি কজাই তেওঁকেই বৰমাগ্য দিলে আৰু বিষ্ণুৱেও কজাক গকড়ৰ ওপৰত তুলি লৈ গুচি গল । নাবদে স্ত্ৰাণ-হাঁহি হাঁহি নানা প্ৰকাৰে কজাব কচিক সত্ৰাৰ ভিতৰতে থকাৰ দিবলৈ ধৰিলে । তেওঁৰ নিন্দাবোৰ অসহ্য হোৱাত, কোনোবাই তেওঁক তেওঁৰ নিজৰ মুখখন আঁচিঁত এবাৰ চাবলৈ কলে । নাবদে আঁচিঁত নিজৰ মুখৰ আকৃতি দেখি লাজত মৰা যেন হল । কি আচৰিত, তেওঁৰ নিজৰ মুখখন তেওঁ যেনে বুলি ভাবিছিল তেনে নহয় - গান্ধৰমুৱা যুথ হে । আচল কথা, ভগৱান বিষ্ণুৱে তেওঁক সজাই দিবৰ সময়ত তেওঁৰ গোটেইটো গা অতি সুন্দৰ কৈ সজাই দিছিল হয় । কিন্তু মুখখন বান্ধৰ-মুৱা কৰি থৈছিল ! নাবদে তেতিয়া হে বাজকজাই তেওঁৰ ফাললৈ নোচোৱাৰ কাৰণ বুজিব পাবিলে । কি লাজ-লগা আত্ম-ভ্রম !

সংসাৰখনে যেই ভাবক কিন্তু কোনেও নিজে নিজক অন্তৰনি, বুৰ্খ বা অযোগ্য বুলি বিবেচনা কৰিবলৈ ভাল নেপায় । আশাৰ দোষবোৰও নিজৰ চকুৰ আগত একোটা মহৎ গুণ যেন হে লাগে । পাইগোটা নব নাৰীৰ যেনে আত্ম-ভ্রম জন্মব পানে, একোটা গোটেই জাতি বা সমাজৰো তেনে আত্ম-বিভ্রম জন্মিব পাৰে । চীনাবিলাকে নিজক “নবদেৱতা” (Celestial People) আৰু নিজৰ দেশক “স্বৰ্গ-ৰাজ্য” (Celestial Empire) বুলি কয় আৰু বিশ্বাস কৰে ; আৰু সেইবাবে পৃথিবীৰ আন আন দেশৰ মানুহবিলাকক নিজতকৈ সক যেন দেখে আৰু ষিণ কৰে । অলপ দিন হৈছে, আপানে কিন্তু চীনৰ এই ভ্রম ভাঙি দিছে ।

একুত যোগ্যতা নাই অথচ নিজে নিজক স্তম্ভৰ ভাৰি আনক বিপাই দেখুৱাইছা বুলিয়েই তুমিকাৰ্য্যক্ষেত্ৰত চম্পী হৰব আশা নকৰিবা ।

আত্মবিভ্রম তিনি প্ৰকাৰে ঘটনা পাবে ; —

(১) নিজৰ বিমান যোগ্যতা আছে তাতকৈ নিজক ভাল বুলি বিবেচনা কৰাত ।

(২) নিজৰ বিমান যোগ্যতা আছে তাতকৈ নিজক বেয়া বুলি বিবেচনা কৰাত ।

(৩) নিজে সমূলি যিটো নোহোৱা সেটো বুলি নিজক ভবাত ।

ইয়াৰ ভিতৰত তৃতীয় বিধৰ ভ্ৰম বলিয়া মানুহৰ হে ঘটে । বলিয়াই কেতিয়াবা নিজক চৰাই বুলি ভাবি, হাঁহকণী কিছুমান কিনি আনি উমনিত বহি-বাপ্পাবে ; কিম্বা নিজক গদাধৰ বজা বুলি ভাবি তেওঁৰ দৰে আচৰণ কৰিব পাৰে । আশা কৰে কোনো ‘অ-বলিৰাই’ তেনে নকৰিব । সেইবাবে ৩ নং বিভ্ৰমৰ বিষয়ে আমি ইয়াত বিশেষ আলোচনা কৰিবৰ দৰ্কাৰ নাই ।

কিন্তু প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় বিধৰ ভ্ৰম আমাৰ সকলোৰে অলপ নহয় অলপ ঘটে বুলি মোৰ বিশ্বাস । সেইবাবে এনে ভ্ৰমৰ হাত সাৰিবলৈ সদাই সাৱধান হব লাগে ।

আমাৰ নিজৰ সম্বন্ধে নিজৰ ভ্ৰম যি কি নঘটক সংসাৰখনে কিন্তু আমাৰ মোৰ গুণ দুইকো দেখে । তুমি মানুহটো আচলতে যেনে, সংসাৰখনে তোমাক ঠিক তেনেটো হে দেখিব—তেহেঁলৈ তুমি যেনেটো নোহোৱা তেনেটো বুলি অনাজাত হবলৈ কৃত্ৰিম উপায়েৰে হেজাৰ চেষ্টা কৰা । তুমি অজ্ঞ হৈও নিজক বিজ্ঞ বুলি ভ্ৰম কৰি বিজ্ঞ বোলাবলৈ মুখ মেলিব পাৰা । আৰু বিজ্ঞৰ অনুকৰণ কৰি দেখুৱাব পাৰা । কিন্তু মানুহে তোমাক অজ্ঞ বুলি হে জানিব । কিন্তু তুমি যেতিয়া সঁচাকৈয়ে বিজ্ঞতা উপাৰ্জ্জ কৰি বিজ্ঞ হবা তেতিয়া তোমাক মানুহে এনেয়ে বিজ্ঞ বুলিব । তুমি মহাপাপী, কিন্তু তোমাৰ ইচ্ছা, মানুহে তোমাক ধাৰ্মিক বোলক আৰু ধাৰ্মিকক ভক্তি কৰাৰ দৰে ভক্তি কৰক । মানুহে কিন্তু তোমাক পেটে-পেটে মহাপাপী বুলি হে জানিব । অৱশ্যে অজ্ঞ-বিজ্ঞ, পাপী-ধাৰ্মিক চিনিব নজন । মানুহৰ আপত্ত কেতিয়াবা তুমি অজ্ঞ হৈও বিজ্ঞ, পাপী হৈও ধাৰ্মিক বোলাই আহিব পাৰা । কিন্তু চিনাই তোমাক চিনিবই চিনিব । বাৰৰ ছাল পিন্ধা

পাথ কেইদিন ধৰা নপবাকৈ থাকিব পাৰে ? যি আচলতে বিটো নহয় সি সেটো বুলি জনাজাত হবলৈ কৃত্ৰিম চেষ্টা কৰিলে হাস্যাস্পদ হবই হব । কিন্তু তুমি নো আচলতে কি সেইটো ঠিক কৰাত অনেক সময়ত তোমাৰ নিজৰেই ভুল হব পাৰে । সেইবাবে সদাই আত্মপৰীক্ষা কৰি থাকিব লাগে, সংসার-দাপোণত মুখ চাই থাকিব লাগে । তুমি জানা লাট চাহাব কোনো এখন সভালৈ গলে সভাৰ সকলোৱে ধিয় হৈ তেওঁক সম্বৰ্দ্ধনা কৰে । তুমি কোনো এখন সভালৈ- গলে সকলোৱে ধিয় হৈ যদি তোমাক সম্বৰ্দ্ধনা নকৰে তেনেহলে তুমি মুখ নোকোন্দাৰা । তুমি পেটেপেটে বুদ্ধি খৰী তুমি সিমানৰ লায়ক এতিয়াও হোৱা নাই ।

তুমি আচিনাকী ঠাইত ফুৰিছাঁ । তোমাক দেখি যদি আচিনাকী মানুহে “দেউতা—স্বৰ্গদেও” বুলি নেযায় তেনেহলে তুমি জানিবী তোমাৰ “চেহেৰা” আৰু ভাবভঙ্গিবোৰ “দেউতা স্বৰ্গদেও” বোলাবৰ লায়ক নহয়; ঠত্যাদি । এইবোৰেই সংসার-দাপোণ । নিজে নিজৰ চেহেৰা চাব খুজিলে দাপোণৰ সহায়তা লোৱাত বান্ধে আৰু আন উপায় নাই । কিন্তু পৰৰ দোষ দেখিও জ্ঞানীয়ে নিজৰ দোষ বুদ্ধি পাব পাৰে ।

সংসারত বহুত সময়ত দেখা যায় যে তোমাৰ বা তোমাৰ ঘৰৰ সম্বন্ধীয় এটা সঁচা বা মিছা বেয়া কথা হয়তো সকলো মানুহৰে ভিতৰত জনাজাত হৈছে, কিন্তু তুমি তাৰ দূ নোপাৰাঁ । তোমাৰ বা তোমাৰ ঘৰৰ সম্বন্ধীয় বিটো কথা বিশেষকৈ তোমাৰ কাণত পৰা উচিত ঠিক সেইটো কথাই হয়তো তোমাৰ কাণত নপবাকৈ থাকিব । সেওঁতা-ফলা, ফিট্‌ফাট বাবু এজনে জানি শুনি, চকুৰে দেখি, মুখত চকৰ ছাট খঁহি বা চূণিত মকৰা-জাল লগাই লৈ সৰ্বসাধাৰণৰ আগলৈ নোলায় । তেওঁ নিজক বৰাবৰ অকণিও খুঁট-নথকা চাফ-চিকণ বুলিহে ভাবে । তেওঁৰ মুখত বা পিঠিত যদি ধূলি-মাকটি লাগি থাকে সেইটো তেওঁ নজনাকৈ হে ।

যি মানুহে বা যি জাতিয়ে নিজৰ যোগ্যতাৰ সঠিক পৰিমাণ কৰি চাই সেইমতে চলিব জানে আৰু নিজৰ দোষবোৰ (defects) নিজে বুজিব পাৰে, সেই মানুহ বা সেই জাতিয়েই সংসার-যুদ্ধত জয়ী । আপানৰ উন্নতিৰ মূলত নিজৰ যোগ্যতা নিতুঁলৰূপে পৰিমাণ কৰিব পৰা এই শক্তিটো আছে ।

কিয়নো, জাপানে বৃদ্ধি চাই নিজৰ বেয়াটো এৰি পৰবৰ ভাগটো আগ্ৰহেৰে লৈছে; সদাই পৰবৰ দোষ লগলৈ চাই আত্ম-পৰীক্ষা কৰি আছে। “মোৰ সমান কোন আছে?” এই ভাবি চকু মুদি গেল। গপত আত্ম-বিভ্রান্ত হৈ থকা নাই।

নিজৰ যোগ্যতাতকৈ নিজক শ্ৰেষ্ঠ বুলি ভাবিলে মাহুহে ভোমালৈ চাই ইতিহাস কৰিব। কিন্তু নিজৰ যোগ্যতাতকৈ নিজক অস্তৰে সৈতে সঁচাকৈয়ে (আকাঙ্ক্ষাৰ উচ্চতাৰ লগত নিজৰ যোগ্যতাৰ তুলনাই যি নত্ৰতা আনে তাৰপৰা নহয়) নীহ বুলি বিশ্বাস কৰিলে, বা নিজৰ যোগ্যতা উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰিলে, তুমি পশুতলৈ নাযি যাব লাগিব। নিজৰ যোগ্যতাতকৈ নিজক শ্ৰেষ্ঠ বুলি ভবাত বৰঞ্চ অলপ তেজস্বীতাৰ চিন পোৱা যায়, কিন্তু যোগ্যই নিজক অযোগ্য বুলি বিশ্বাস কৰি পশুজীৱন বাপন কৰিবলৈ ধৰিলে তাক ক্ষমা কৰিব নোৱাৰি।

আত্মশক্তি উপলব্ধি কৰিব পৰা আৰু আত্মশক্তিৰ ওপৰত বিশ্বাস থকা এটা বৰ ডাঙৰ গুণ। বেলেগ বেলেগ প্ৰাণীৰ গাত বেলেগ বেলেগ পৰিমাণে এই শক্তিৰ বিকাশ দেখা যায়। যুক্তিশক্তিৰ সহায় পোৱা বাবে মাহুহৰ গাত এই গুণৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বিকাশ। তলৰ খাপৰ প্ৰাণীবিলাকৰ যুক্তিশক্তি তেনে প্ৰাণৰ নোহোৱা বাবে হে মাহুহ আজি পৃথিৱীৰ বজা। অসংখ্য খৰল, ফেটি সাপ, বাঘ, শেন ইত্যাদিয়ে যুক্তিপূৰ্ণ উপায় বটাই শক্ততা মাথিৰ জনাহেঁতেন সিহঁতে মো মাহুহৰ কি লটিবটি কৰিব নোৱাৰিলে হেঁতেন? এজন বৈজ্ঞানিকে কৈছে, বোলে, পক্ষী জাতিৰ যুক্তিশক্তি হেনো ক্ৰমে বাঢ়িবলৈ ধৰিছে। এই শক্তিটো জিহঁতৰ মস্তিষ্কত বেতিয়া সম্পূৰ্ণৰূপে পৈগত হব, তেতিয়া সিহঁতে মাহুহ জাতিটোক নিজৰ অধীনলৈ আনি মাহুহৰ শ্ৰেষ্ঠ আসন অধিকাৰ কৰিব আৰু পৃথিৱীৰ শাসক জাতি হব। মাহুহকে আদি কৰি সকলো জন্তু তেতিয়া সিহঁতৰ আজাবহ হব। গৰু, ঘোৰা, হাতী, মহ, কুকুৰ, ছাগলী প্ৰভৃতি জন্তুক মাহুহে বশ কৰিছে হয়, কিন্তু পক্ষী জাতি, জলচৰ জাতি আৰু আন ভালেমান জাতিক মাহুহে এতিয়াও বাব-পৰ্বাটক ভাগটক বশ কৰিব পৰা নাই। এইবোৰ প্ৰাণীৰ লগত মাহুহৰ এতিয়ালৈকে পৰস্পৰ শক্ততা হৈ চলিছে। ভালেমান

ইত্ব জন্ত শাবীৰিক শক্তিত .মানুহতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হলেও সিহঁতে সেই শক্তিৰ ভাল প্ৰয়োগ নকৰা বাবে মানুহৰ বশত। স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হয়।

সি যি কি নহক আত্মশক্তি উপলব্ধি কৰিবৰ শক্তিৰ অভাৱ ঘটিলে মানুহ যে কিমান ভাললৈ নামি যায় তাৰ উদাহৰণ ভাবভবৰ্বৰ নিঃশ্ৰেণীৰ চিন্ম্বিলাকৰ অৱস্থালৈ চালেই। পোৱা যায়। "তইও নীচ অস্পৃশ্য, ঠেহজনমত আৰু তইতৰ পাকে শ্ৰেষ্ঠতা লাভ কৰা অসম্ভৱ কৰিলে অহা জনমত কৰিব পাৰ" ইত্যাদি ভাব সিহঁতৰ মমত দ্বাৰ্ণপৰ সমাজে স্মৃতি দি সিহঁতক আত্ম-বিভ্ৰান্ত কৰি থৈছে। এই আত্মবিভ্ৰমৰ ফলত নিবাশ হৈ সিহঁতেও ক্ৰমে নামি গৈ পশুৰ শাবীত পৰিছে গৈ। সিহঁতৰ শক্তি আছে কিন্তু সেই শক্তিৰ প্ৰয়োগ নাই। কিন্তু এবাৰ যদি কিবা মোহিনী-মন্ত্ৰৰ বলত সিহঁতৰ এই মোহ-জাল কাটি পেলাব পৰা গল-হেঁতেন তেনেহলে সিহঁতৰ অদ্ভুত শক্তি দেখি সংসাৰ গোটেইখনে ভবধ মানিলেহেঁতেন।

বামায়ণত আছে, সূৰ্য্যক গিলিব খোজা বাবে হনুমানক ব্ৰহ্মাই "অইনে সোৱঁ বাই নিদিলে নিজ শক্তি সম্পূৰ্ণৰূপে পাহৰি থাকিব" বুলি শাপ দিয়ে ব্ৰহ্মাৰ শাপত হনুमानে নিজ শক্তি সম্পূৰ্ণৰূপে পাহৰি গৈ নিচেই কাপুকৰ ভাৱে জীৱন কটাইছিল। বাৰিৰ ভয়ত সূগ্ৰীৱৰ লগত অনাই-বনাই ফুৰিছিল। সাগৰ লজ্বন, সীতাৰ অমুসন্ধান, গন্ধমাদন আনয়ন ইত্যাদি ডাঙৰ কাম হনুমানে কৰিছে। কিন্তু এই এটাইবোৰ বীৰত্ব তেওঁ বামৰ ভূতাকৰূপে হে দেখুৱাব পাৰিছে অৰ্থাৎ কৰিব পাৰিবি বুলি উচটাই দিয়াত হে কৰিব পাৰিছে। সীতাৰ উদ্ধাৰৰ পাছত বিভীষণ, সূগ্ৰীৱ প্ৰভৃতি বামৰ সকলো ভক্তই একোখন ৰাজ্য লাভ কৰিলে, কিন্তু হনুমানে বামৰ দাস হৈয়েই থাকিল। মোৰ সন্দেহ হয় যে আত্মশক্তি উপলব্ধি কৰিবৰ ক্ষমতা তেওঁৰ নথকা বাবে তেওঁৰ স্বাধীনভাবে কাৰ্যা কৰিবৰ ক্ষমতা নাছিল, সেইবাবে হে তেওঁ ৰজা নোহোৱাকৈ থাকিল।

হিন্দুসমাজৰ তল ছোৱা কোনো পাপৰ ফলত হনুমানৰ দৰে আত্ম-বিভ্ৰান্ত হৈ আছে। পাছ ছোৱা লৰাব-চৰাব নোযবা বিপাল অজগৰৰ

আপ-ছোৱা বৰ বলী আৰু ফোঁচফোঁচোৱা হলেও যেনেকৈ সি খেদি চিকাৰ ধৰিব নোৱাৰে, হিন্দু সমাজৰো আজি ঠিক তেনে অৱস্থা হৈছে ।

ভাস্কি কোনো বিধৰেই ভাল নহয় । নিজৰ যোগ্যতাতকৈ নিজক শ্ৰেষ্ঠ বুলি ভাবিলে, কাউৰোয়ে ঈগলৰ অক্ষুবণ কৰি ভেড়া চিকাৰ কৰিব খুঁজি যেনে অৱস্থাত পৰিতলি তেনে অৱস্থাত পৰিবৰ ভয় । আৰু নিজৰ শক্তি উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰি আশা আৰু উৎসাহহীন হৈ জীৱন কঢ়াপে তুমি মাহুহ নামৰে অযোগ্য ।

হায় ! কোতয়া আমি নিজক নিজে নিতুলকৈ দেখিবৰ আৰু বুজিবৰ শক্তি লাভ কৰিম ?

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ ভগতী ।

তোমালৈ ।*

তেজ্জে-ফাটি-যাৱা সি দুটি ধুনীয়া
 ওঁঠলৈ যেতিয়া চাওঁ,
 বৰ মন যায় হিয়া ওপচাই
 লয়বি চুমাটি ষাওঁ ;
 দেৱৰ ছল্লত সি স্মৃতিতো মোক
 কিয় নো বঞ্চিত কৰোঁ,
 অপবিত্ৰ বুলি জানো বেয়া পোৱা
 ভাঁবেই ভয়তে মৰোঁ ।
 তোমাৰ পবিত্ৰ হিয়ালৈ ভাবিলে
 কত সুখ পাব পাৰোঁ !
 প্ৰাণৰ ধাউতি প্ৰাণে যাৰ যায়

* Byron ৰ কবিতাৰ ভাঙনি ।

জানো বা অনাগি কৰোঁ ।
 হিয়া ভেদি যোৱা তোমাৰ দেখন,
 সকলো সস্তৰ হৰ,
 আশাক উপচি উধাৰত হিয়া
 ভয়তে পৰেহি জঁয় ;
 তথাপি লুকাওঁ মোৰ ভাল-পাৱা
 কিয় নো জানা নে হয় !
 জানোবা তোমাৰ এটুপি চকুলো
 মোৰ হস্তে বই যায় ॥

শ্ৰীত --।

গুৱাহাটী

স্পেনিচ্ প্ৰাচীন সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ এপিঠি ।

“There is a point where toleration sinks into sheer baseness and poltroonery. The toleration of the worst leads us to look on what is barely better as good enough and to worship what is only moderately good. Woe to that man, or that nation, to whom mediocrity has become an ideal —

James Russel Lowell

ওঠৰ শতিকাৰ আগ ছোৱাতে স্পেইন দেশৰ সাহিত্যৰ ওপৰত পনিদেৱৰ কিবা কাৰণত কুদৃষ্টি পৰিছিল। যিমান দূৰ অৱনতি হবৰ সস্তৰ সিমান দূৰ অৱনতি হৈ স্পেনিচ সাহিত্যৰ শেহত এনেদুৱৰ অৱস্থা হ'লগৈ যে গক ছাগলী আৰু আন আন জন্তুবিলাকেও তাৰ মোল বুজাত পৰিল। সেই সময়ত যেনে অলপমান লিখিব পঢ়ি পাবিছিল তেওঁৱেই কবি, তেওঁৱেই গ্ৰন্থকাৰ। গ্ৰন্থকাৰেই সমালোচক আৰু আকৌ সমালোচকেই গ্ৰন্থকাৰ। ইজনে সিজনৰ লিখা গ্ৰন্থসো কৰে, সিজনে ইজনৰ লিখা ভাল বোলে। এনেদুৱা কবি গ্ৰন্থকাৰ আৰু সমালোচকৰ ভিতৰত ইজনে সিজনৰ আৰু সিজনে ইজনৰ

মলাপ নোৱা সমিতি Mutual Admiration Society) গঠিত হৈ স্পেনিচ সাহিত্যৰ চৰ্মসোৎকৰ্ষ সাধন কৰি তালৈ একেবাৰেই নিৰ্ৰক্ষণ প্ৰাপ্তিব বাট মুকলি কৰিছিল।

পোন্ধৰ শতিকাত স্পেনিচ Chivalry আৰু স্পেনিচ Knight Errantry ৰ যেনেকুৱা বিপ-লগা অৱস্থা হৈছিল, ষষ্ঠ শতিকাত স্পেনিচ সাহিত্যৰো প্ৰায় তেনেকুৱাই দশ।

মগকবি চেক্সপিয়েৰে এঠাইত কৈছে:—“There is some soul of goodness in things evil” অৰ্থাৎ বেয়াবপৰাও ভালটো ওলায়। যদি স্পেনিচ Knight Errantryৰ তেনে দুৰৱস্থা নহলহেঁতেন, আজি বিশ্বসাহিত্যই Cervantesৰ Adventures of Don Quixoteৰ নিচিনা অতুণীয় গ্ৰন্থ লিখি গৌৰৱান্বিত হব নোৱাৰিলেহেঁতেন।

ষ্টিক তেনেকুৱাকৈ ষষ্ঠ শতিকাত স্পেনিচ সাহিত্যৰ দুৰৱস্থাৰ বাবেই, আৰ্টিও Don Kenan Yriarteৰ “Fabulas Literarias”এ (সাহিত্য সংস্কীয় উপকথা) সেই সময়ৰ স্পেনিচ সাহিত্যক জ্বলি দাঙি ৰাখিছে।

Yriarte ১৭৫০ খৃষ্টাব্দত টেনেৰিফ দ্বীপত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। মেড্ৰিদ বিশ্ববিদ্যালয়ত অধ্যয়ন কৰি তেঁও সাহিত্যাত্মন্বীলন কাৰ্য্যত নিযুক্ত হয়। তেঁওৰ “সাহিত্য সংস্কীয় উপকথা”বিলাকৰ নিমিত্তেই স্পেনিচ-সাহিত্য-জগতত তেঁওৰ নাম প্ৰখ্যাত। এজন ইংৰাজ সমালোচকে তেঁওৰ এইবিলাক Fables সন্দৰ্ভে এইদৰে লিখিছে:—The influence of Yriartes fables was much needed in the age of bad writing in which they appeared and in which he shewed originality by adapting the attributes of animals to only one class of men, namely authors and not mankind at large, as had always been done before. ১৭৯৬ খৃষ্টাব্দত Yriarte ৰ মৃত্যু হয়।

১৮৫৪ খৃষ্টাব্দত ইংলণ্ডত Rockliff এ Yriarte ৰ এইবিলাক উপকথা ইংৰাজীত অনূদিত কৰি এখন গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰে। তলত দিয়া কবিতাটি সেই কিতাপৰ এটা উপকথাৰ মুকলি ভাঙনি।

শ্ৰীউৎপলেশ্বৰ বৰুৱা।

ভালুক, বান্দৰ আৰু গাহৰি ।

ভালুক নাচ নাচি নাচি ভালুক বেচেবাই ।
ভাবে ভাব সমান নাচনিয়াৰ পৃথিবীতে নাই ॥
এটা নতুন নাচৰ ভাব ভাব এদিন মনত ধেলাগে ।
আৰু মাজ বাটতে ধিয় দি সি নাচি পেলাগে ॥
বান্দৰ এটা ঠিক সেই সময়ত যাওক আগেদি ।
তাক দেখি ভালুক-নাচ চৰিল যে কিমান কৰা আৰু কি ॥
নাচ অস্ত্ৰে সোধে ভালুকে মলুৱা ডাঙৰীয়াক :—
“বোলোঁ কোৱাঁচোন বাক নাচ দেখি মোৰ হল্য নে অৱাক ?”
“নহয়নে বাক মোৰ নাচন হেৰা বৰ বিতোপন ?”
“সঁচা কথা ভাল পাওঁ মই কোৱাঁ তুমি স্বৰূপ বচন” ?
বান্দৰ বোপাই মিচিকি মাৰি কয় উত্তৰতঃ—
“বেয়া, বেয়া, সমূলি বেয়া ; যদি সোধা হে মোৰ মত ॥”
ভালুকে বোলে “কৰা যে সিটে। জানিতিলোঁ মই।”
“ভালুকৰ যশ গৌৱৰ কি বান্দৰৰ প্ৰাণত সয় ?”
গাটত আছিল গাহৰি এটা ইসৰ বেহ-ৰূপ চাই ।
“দুনীয়া বঢ়িয়া” বুলি ওলাই আহে চাপৰি বজাই ॥
কয় হুহু তেনে নাচ কতো দেখা তাৰ নপৰে মনত ।
গোটেই পশু পক্ষী কীট পতঙ্গ আৰু মনুষ্য লোকত ॥
গাহৰিৰ কথাত ভালুক মণিৰ মুখখন শুকাই গল ।
আৰু নাচন-কাচন তাৰ বং ধেমালি ধিতাতে নোহোৱা হল ॥
বিমৰিষ হৈ চকু-লো টুকি সি ভাবে নিজৰ মনত :—
“হব পাৰে বাক বান্দৰ বোপাৰ ঈৰ্ষ্যান্বিত মত ;
কিন্তু গাহৰিয়েও যেতিয়া মোৰ নঈধ শলাগ লয়,
নাচন মোৰ বে কিমান প্ৰয়া বুলিলোঁ এতিয়াহে মই ॥”

কবি গছকাৰ সকলোৱে কথাটো ভালকৈ শুনি ভাবি চাবা ।

আৰু এই বচনটি সদাই নিজৰ মনত ৰাখি থকা :—

“আত্মকেও যেতিয়া তোমাৰ নথৈ শলাগ লয় আৰু ধৰে বখানিব
শুণ ।”

“ভাবি লবা সেইবাবেই মূৰত তোমাৰ গাধৰ টুপি. মুখত চিঞাহি
চুণ ॥”

শ্ৰীউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

— —

হা মোৰ হৰি !

ভাল নহায় হা ভাইলুদাৰ তোমাৰ এনাই কথা গিলা,
ক্যানো তুমি কাইথ্-কইলুতাৰ দৰুখান লগেই দিলা ?
বহি আইছলোঁ চহাঁ পীড়াত কাইথ্ জাতিটো আমি,
সেখান পীড়া কইলুতাক দিয়া কোন পণ্ডিত হা তুমি ?
ভলত লেখা কথাখেনি একুথ পঢ়ি চাবা,
কাইথ্ কইলুতা কোন্ ডাঙাৰ জাতি নাউমান বুজি পাবা ।
ভাইলুদাৰ কইলুতাই কয়লোছো, তুমি বহু কথা জানা—
তোহ্‌নাৰ জাতিত বাঁহী তিৰী ধেম্‌নি আনা না নানা ?
মাহুৎ হওৱা আপী তোহ্‌নাই নকবৱা না বিয়া ? .
কেজি তোহ্‌না, ছলি ধানোক কেইডাল লগণ দিয়া ?
কাইথোৰ ববোত বায়ুগহাতে চিৰা থাই না নাথাই ?
কেইটা কাইথে ভাৰ কৈবানে. কেইটাই হাল বাই ?
বাঁহী তিৰী কেইটা কাইথে ধেম্‌নী আনে বাক ?
দধ্ হওৱা আপী কুনি বিয়া কবানে আৰু ?
হবা পাবে কাইথোত কবি কইলুতা ডাঙাৰ জাত,
তেওঁবুলি কাইথে নাথাই কইলুতাৰ বান্ধা তাত ।

ভাব নক্ৰ্যায়ে. হাল নাধায়ে, নানে ধেমনী তিৰী,
 ভূঁই নোবোৰে, বাছ নাহবে আচল কাইথোৰ তিৰী ।
 হবা পাবে কইলুতাগিলা তাঃগাৰ ক্ষেত্ৰি জাতি,
 আচাৰ বেওয়াৰ এৰি কিত্ত জাতিক কছিঁ মাটি ।
 যদি কাইথোত কবি কইলুতা ডাঙাৰ জাতি হবে,
 নিচনা জাগাত কইলুতাই কিয়' কাইথ বুলি হি কৰে ?
 কাইথোৰ দবে কেই ধৰ কইলুতাই জাতকৰ্ম কৰে ?
 কাম্প গোত্ৰত পৰ কেইটা গোত্ৰ কবা পাবে ?
 কইলুতাই যদি কাইথোক 'বৰ্ণশঙ্কৰ' বুলি ধৰে,
 জাতি যারা বইবা বন্দাম তেহ্‌নাৰ গাতহি পাবে ।
 শূদ্র জাতিৰ জাতি গেলি তলোৰ জাতিত বৰে,
 দ্বিজ জাতিৰ জাতি গেলি বইবা জাতি হৰে ।
 গোপেশ্বৰ ভৰালকাইথে বহ টকা পাবে,
 তেওঁ দেখে 'মায়াবামক' কাইথ বোলা নাই কাৰে ?
 দেহা অৰ্থে 'কায়' আক থাকি অৰ্থে 'হু' ।
 জীৱৰ দেহাত হওৱা শূদ্র কায়হু !
 সেকোন্তেহে কাইথ ডাঙাৰ সকাল শূদ্রত কৰি,
 নাজনি হুশ্‌নি সৰু বোলে হা মোৰ হৰি !

শ্ৰীধনিধামদত্ত ।

(কায়হু)

এজন অসমীয়া ডাঙৰীয়াৰ চিঠি ।

মান্যৰ ত্ৰীগুস্ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, বাহী সম্পাদক ডাঙৰীয়াৰ সমীপেষু ।

আপোনাৰ গত সংখ্যা “বাহীত” “কামৰূপীয়া ভাষাৰে” লিখা গল্প খোজাৰ বিজ্ঞাপন দেখি বঁটাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰি দুই ফাঁকি মান লিখিবলৈ আগ বাঢ়িলোঁ । আশাকৰোঁ মোৰ এই কথাখিনি আপোনাৰ সুবিখ্যাত ‘বাহীত’ লবচৰ নকৰাতকৈ ঠাই দিব ।

“কামৰূপীয়া ভাষাৰ” কেবল এটি বা দুটি গল্প পঢ়ি আপোনাৰ অভিলাষ পূৰণ নহব হেন পঁও । সেই নিমিত্তে “কামৰূপীয়া ভাষাৰ” ভড়ালৰ সঞ্চাৰ পেটিকে দিব ইচ্ছা কৰিছোঁ । সিহে সঞ্চাৰপেটি এইঃ— বৰ্ত্তমানত আমাৰ অসমীয়া ভাষাই যি আকৃতি ধাৰণ কৰিছে তাৰেই কিছুমান শব্দ অলপ পৰিবৰ্ত্তন কৰিলেই “কামৰূপীয়া ভাষা” ফটফটিয়াতকৈ ওলাব । যথাঃ—

১। অধিকাংশ একবাস্ত শব্দক অকাবাস্ত কিংবা আকাবাস্ত কৰিলেই “কামৰূপীয়া ভাষা” স্পষ্ট হব ; যেনে— “নেগাগেৰ” ঠাইত “ন’লাগে,” “নেবাগৰ” ঠাইত “নাৰাংগ,” “বেগা ব’কাৰ” ঠাইত “বাধাকুকা,” “কেছাৰিব” ঠাইত “কছাৰি,” “কেবকেটুয়াৰ” ঠাইত “কবকটুয়া,” “খেজানাৰ” ঠাইত “খাজানা,” “এহাৰ মাহৰ” ঠাইত “আহাৰ মাহ,” “চেহেবৰ” ঠাইত “চাহাব,” “এহাভাধিয়াৰ” ঠাইত “আশা শুধিয়া,” “এদাব” ঠাইত “আদা,” ইত্যাদি ।

২। সংস্কৃতমূলক কিছুমান যুক্তাকৰ-শব্দ স্বাভাবিক অবস্থাত বাধিলেই “কামৰূপীয়া ভাষা” হব ; যেনে— “পছম” নকৰি “পদ্ম,” লখিমৌ” নকৰি “লক্ষ্মী,” “সইত” নকৰি “সত্য,” “কাইছপ” নকৰি “কাশ্যপ,” “কৰম” নকৰি “কৰ্ম,” “আইগা কৰা” নকৰি “আজ্ঞা কৰা,” সৰবজান” নকৰি “সৰ্বজান,” “পৰব” নকৰি “পৰ্ব,” “শইচ” নকৰি “শসা,” “শব্দ” নকৰি “শব্দ,” “কিৰিপা” নকৰি “কুপা,” “ধৰম” নকৰি “ধৰ্ম,”

“শৰাধ” নকৰি “শ্ৰাদ্ধ,” “আইধা” নকৰি “আধা,” “বইগ” নকৰি “বজ্জ,” “মিতিব” নকৰি “মিদ্ৰ,” “ছাতব” নকৰি “ছাএ,” ইত্যাদি ।

৩। সংস্কৃতমূলক শব্দৰ পৰিবৰ্ত্তে নিবৰ্ণক শব্দৰ ব্যৱহাৰ নকৰিলেই “কামৰূপীয়া ভাষা” হয়; যেনে : “সংস্কৰণব” ঠাইত “ভাঙৰণ,” “খণ্ডব” ঠাইত “গজালি,” “মাইব” ঠাইত “বৌ,” “কৰিবাঙ্গৰ” ঠাইত “বেজ,” “পুতেকব” ঠাইত “পিতেক,” “মামীব” ঠাইত “মাই,” ইত্যাদি ।

৪। অৰ্থবাচক শব্দ থাকোঁতে অৰ্থহীন শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰিলেই নিত্যাঙ্গ “কামৰূপীয়া ভাষা” হয়; যেনে :—“মহবিব” পৰিবৰ্ত্তে “আৰুঁৱা,” “আগুৰাণব” পৰিবৰ্ত্তে “বিহা,” “ধনীব” পৰিবৰ্ত্তে “চহকী,” “মেঘব” পৰিবৰ্ত্তে “ডাৱব,” “দোমাহিব” পৰিবৰ্ত্তে “বিহু,” “ঘৰব” পৰিবৰ্ত্তে “দৰা,” “পেঁকব” পৰিবৰ্ত্তে “বোকা,” “সাতদিনাব” পৰিবৰ্ত্তে “সাদিনা,” “ডিমাৰ” পৰিবৰ্ত্তে “কপি,” “ভালব” পৰিবৰ্ত্তে “বাক,” “গলব” পৰিবৰ্ত্তে “ভিঙি,” “ধাবলৈব” পৰিবৰ্ত্তে “সাবেলে,” “চাবিটাৰ” পৰিবৰ্ত্তে “চাইটা,” “বান্ধনীব” পৰিবৰ্ত্তে “চাংমাই,” ইত্যাদি ।

এই সৰুৰ পেটি হাতত লই আমাৰ অসমীয়া ভাষাৰ পেড়া মেলিলেই “কামৰূপীয়া ভাষা” উজ্জলৰূপে দেখা পাব। আপোনাক কোৱা বাহুল্য যে বৰ্ত্তমানৰ “আসাম” নামটি আগৰ “কামৰূপব” ঠাইত ব্যৱহাৰ হৈছে, সেই কাৰণে “কামৰূপীয়া ভাষা” এতিয়া “অসমীয়া ভাষা” নামে অভিহিত হৈছে। মহাপুৰুষ ৮শতাব্দেৰ কিংবা তৎপূৰ্বকালৰ কবি সকলৰ ৰচিত প্ৰাচীন গদ্যপদ্যময় গ্ৰন্থসকলৰ ভাষা “কামৰূপীয়া” বুলিয়েই প্ৰখ্যাত আছিল। আৰু এতিয়াও আছে। বৰ্ত্তমানৰ অসমীয়া ভাষাৰ ওজা সকলোও সেই সকল গ্ৰন্থকেই অসমীয়া ভাষাৰ মূল ভিত্তি বুলি ঘোষণা কৰিছে। বৰ্ত্তমান আকাৰৰ অসমীয়া ভাষা কামৰূপী ভাষাৰ ২য় তঃবণ মাত্ৰ। “মসুফ” ডাঙৰীয়াই নহুন সাজ পিন্ধি “মিষ্টাৰ মূলক গুঁইণ গুঁইণ” বুলি পৰিচয় দিলেও তেঁও “মসুক” ককাই তিৱ আন নোনে নহয়।

যোৰ বিবেচনাত আপোনাৰ নিচিনা উচ্চশিক্ষাপ্ৰাপ্ত ভাষাজ্ঞ পণ্ডিত এজনে এইবাবে আমাৰ ভাষাক “অসমীয়া ভাষা” আৰু “কামৰূপীয়া

ভাৰা” নামে বেলেগটক নাম দিয়া উচিত যেন নালাগে । আসামৰ প্ৰত্যেক জিলাত আৰু অইন কি প্ৰত্যেক মৌজাতেই কথিত ভাৰাৰ বহুতো লবচৰ আছে । এনে কি একে গাঁওতেই শ্ৰেণী আৰু জাতি বিশেষে ভিন্নকণ কথৰ প্ৰচলন আছে । কিন্তু সেই বুলিয়েই লিখিত ভাৰা কাহো ভিন্ন নহয় । পৃথিবীৰ সকলো ভাৰা এই নিয়মৰ অন্তৰ্গত ।

মোৰ কথা কেইফাঁকি আপোনাৰ অভিলষিত “কামৰূপীয়া ভাৰাৰ” গল্প নোহোৱাৰ বাবে আপোনাৰ স্বীকৃত পুৰস্কাৰ পোৱাৰ অধিকাৰী নহব পাৰোঁ, সেই বাবে মোৰ কবলগিয়া একো নাই, কাৰণ গল্পৰ ভাল বেয়া বিচাৰৰ ভাৰ আপোনাৰ উপৰত । কিন্তু “কামৰূপীয়া ভাৰাৰ” পেড়াৰ সকাৰ পাটৰ সন্ধান টক দিয়া বাবে বোধকৰোঁ আমাক বঁটাৰ পৰা একেবাৰে কালেক্চিয়া নকৰিব পায় । আপোনাৰ “বাহীত” মোৰ কথা কেই আৰাৰ প্ৰকাশ কৰিলেই বঁটা পোৱাৰ তুল্য জ্ঞান কৰিম । ইতি*

গুৱাহাটী

২০২০

}

লিখক

শ্ৰী উত্তমচন্দ্ৰ বৰুৱা

কামৰূপীয়া নিৰ্ভাজ “থেকেবী”

আমাৰ নামনি-আসামৰ বহুসকলৰ প্ৰতি ।

আমি জনি হুৰিত হৈছোঁ যে গত সংখ্যা বাহীত ওলোৱা “ই মোৰ কাপাল” পদ্যটো পঢ়ি আমাৰ নামনি-আসামৰ বহুসকলে বেজাৰ পাইছে । আ তেওঁলোকৰ বা আন কাকো বেজাৰ দিবৰ মনেৰে বা নামনি-আসামৰ কথা-ক ইতিকিং কৰিবৰ মনেৰে তাক ছপোৱা নাছিলোঁ, অথবা অসমীয়া আৰু কামৰূপীয়া যে দুটা ভাৰা, সেইটো দেখুৱাবলৈকো চেষ্টা কৰা নাছিলোঁ । আৰু

* এই প্ৰবন্ধটো আমি অগো লবচৰ নকৰাটক ছপাইছোঁ । কোৱা বাহুল্য যে আমাৰ বিজ্ঞাপনৰ উদ্দেশ্যকে তুল বুজি হে ।

কৰিমই বা কিয় ? ভাষা তো ছটা নহয় ; অসমীয়া ভাষা মানেই কামৰূপীয়া ভাষা কামৰূপীয়া ভাষা মানেই অসমীয়া ভাষা । আমি আগৰ জাননীত ভুলকৈ কামৰূপীয়া ভাষা নেলিখি নামনি-আসামৰ মাত্ৰ বা কথা লেখাইহেঁতেনেই বোধ কৰো ইমানবোৰ জেঙা নালাগিগাইহেঁতেন । গত সংখা বাণীত প্ৰত্নাস্পদ শ্ৰীমুত ভোলানাথ কাকতিৰ প্ৰবন্ধটো মন দি যি পঢ়িছে তেৱেঁই আমাৰ অভিপ্ৰায় বুজিছে । ভাটীৰ অসমীয়া কথাৰে কেনে একোটি সুন্দৰ কবিতা বচনা কৰিব পাৰি এই বাবৰ “হা মোৰ হৰি” পদ্যটো পঢ়িলেই বুজা যায় । Dialectical Peculiarities বাধি একোটি বচনা লেখিলেই যে সেই dialectক ইতিকিং কৰা হয় অথবা বাই ভাষাৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী কৰি তাক ধিয় কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হয় এইটো আমি সমূহি মানিব নোৱাৰোঁ । বৰ্ণচন্দ্ৰ Burns) কবিতাৰ উদ্দেশ্য ইংৰাজী ভাষাৰ বিপক্ষচাৰণ বুলি কোনেও বুজা কথা আমি নাজনো । আশা কৰোঁ আমাৰ বন্ধুসকলে কথা দ কৈ ভাবিব আৰু আমাৰ উদ্দেশ্য ভুলকৈ জুজিব । নামনিৰ অসমীয়া কথাত সুন্দৰ বচনা, নহুনেই হওক বা পুৰণিয়েই হওক, আমাৰ সকলোৰে আদৰৰ হোৱা উচিত । উদাবহুদয় ৬ কালাবাম বকৱা দ্বাৰাই প্ৰকাশিত “বাধিকাৰ কলঙ্ক ভগ্নন” কিতাপখন পঢ়ি আমি মুগ্ধ হওঁ । তেনেকুৱা বচনা মোহাৰি মাৰিবলৈ যোৱাটো ভাল নে ? অসমীয়া-ভাষা ৰূপী পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ চাৰিউফালে তেনেকুৱা সৰু সৰু একোটি তৰা থাকিলে আসাম-আকাশ উজ্জ্বল হব বুলিহে আমাৰ বিশ্বাস । আমাৰ ভাটীৰ অসমীয়া বন্ধুসকলে নো কি বুজিছে, আমি কব নোৱাৰোঁ । তেওঁলোকে যি বুজক, এইটো নিশ্চয় যে আমাৰ উদ্দেশ্য সজ । আমাক ভুল বুজি তেওঁলোকে বেজাব পোৱাত আমিও বেজাব পাইছোঁ ।

সম্পাদক ।

বাহীলৈ প্ৰবন্ধ পঠিবাসকলৰ প্ৰতি ।

প, চ, ১—পিছে ।

চা, ঠা, ১—আপোনাৰ কবিতাটো বৰ দীৰ্ঘ আগলৈ চুটকৈ লিখিব ।

শ্ৰীভোগলাই শৰ্মা — আপোনাৰ প্ৰবন্ধটো আমাৰ হাতলৈ অহাৰ আগেয়েই এইবাৰৰ বাহী ছাপাখানালৈ গৈছিল। অহাৰপৰা স্ত্ৰি নিশ্চয় ওলাব। আপোনাৰ প্ৰবন্ধ বাহীৰ আদৰৰ বস্ত্ৰ।

শ্ৰীভিষ্ণুধৰ তামূলি।—কোনো এখন মাহেকীয়া কাকতত হেনো ভুক্ ভুক্ কৰি হাইড্ৰফবিয়াৰ (Hydrophobia) লক্ষণ দেখুৱাইছে। এই কথা লিখি যি দীৰ্ঘ চিঠিখন আপুনি বাহীলৈ পঠি়াইছে আমি সেই বিষয়ৰ কথা বাহীত প্ৰকাশ কৰিবাহীক কল্পিত কৰিব নোৱাৰোঁ। যি কাকতে তেনে সুসভ্য বাও কঢ়া আপুনি দেখিছে বা শুনিছে, সেই কাকতলৈকে আপোনাৰ চিঠিখন পঠি়াটোৱেই যুক্তিসঙ্গত; কাৰণ, “কাজুলিৰ পান্দৰ ইন্ট্ৰিটুট মেনেজ” কৰিবৰ ভাৱ বাহীৰ হাতত নাই। কিন্তু বাস্তবিকতে আপুনি যদি নিজক নিৰাপদে বাধিব খোজে তেন্তে সেই কাকতৰ ওচৰৰপৰা নিজক আঁতৰাই বাপিৰলৈকে বৃদ্ধি দিব পাৰোঁ। কাৰণ বৃদ্ধ লোকে কয়, “বোপাট! প্ৰাণ বৰ ধন” ইয়াৰ বাহবে আক আপুনি আমাৰপৰা একো সহায় পাবৰ আগতক নাই।

অতীত জগায় ।

সখি অতীত জগায় !

সন্ধিয়াৰ সমীৰণে, পুৱাৰ বস্তা কিবণে,
অভিজ্ঞ ভাবনাই ।
অতীতৰ সেই স্মৃতি, অতীতৰ সেই গীতি,
শুনি হিয়া পমি যায় ।
নিকুঞ্জৰ সেই লীলা, পবিত্ৰ স্থলত খেলা,
বাহীৰ কাহ্নুৱে যায় ।
শ্ৰীতিৰ মঞ্জীৰ বাজে, আনন্দ মুখত বাজে,
ভাবে হিয়া ভৰি যায় ।
সখি অতীত জগায় ।

শ্ৰীবিষ্ণুধৰ বড়া

দ্বিতীয় বছৰ, তৃতীয় সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পৃষ্ঠা
গুৰু - গীতিমালা	৮৫
আসাম	৮৬
গুৰু চৰিত্ৰ	১০৭
মণিপুৰ যাত্ৰা	১১০
আত্মবিনোদক “থিয়েটাৰৰ দল”	১১৩

. ৩য় বছৰ] বাৰ। বাহী। ১৮৩২ শক। [তৃতীয় সংখ্যা।

গুৰু-গীতিমালা।

বৰাগীৰ সোনোঙা

(১)

নিশা, দিন, গধূলি, পুৰা,
নিয়ৰ, বসন্তকালি,
কাণৰ গতিত আহিছে গইচে,
আহু-লতা গৈছে ভালি।
আশা-বায়ু কিন্তু এতিয়াও তোকাৰ
আছে যে গাতে লাগি।
যবণ আহিলে মৰিব লাগিম,
নোচোৱা কিয় নো ভাবি।
দিছা দুহি ভোমাৰ তৰু নৈপুণ্যই
তোতয়া নিদিখ কাৰ।
(সেই চে) ভজা গোবিন্দক, ভূপা গোবিন্দক,
গোৱা গোবিন্দৰ নাম।

(২)

কাপোৰ বিহীনে বৰ জুই পুৰাই
কটাইছা জাবকালি ;
শব্দ্য বিহীনে আত্মত মূৰ খই
পুৰাইছা বহি ৰাতি ;
কাহী বাটি ভোমাৰ একোকে নাই
ভিখ গোৱা হাত পাতি ;

তোমার ঘব বাবী নাই, সদাই তোমার
 গছৰ তলত থিত্তি ;
 আশা-বায়ু কিঙ্ক এতিয়াও তোমার
 আছে যে গাভে লাগি ?
 অজ্ঞান হেবা তুমি নো বাক
 নোচোৱা কিয় নো ভাবি ?
 মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব,
 এৰাঁ হে সকলো কাম ।
 (সেই হে তুমি) ভজাঁ গোবিন্দক, জপাঁ গোবিন্দক,
 লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

(৩)

ধন বিত্ত তোমার আছে যত দিন,
 আছে আপোনাৰ জন ;
 আৰ্জিব নোৱাৰা হলে কি দেহা,
 পলাব গোটেইখন ।
 বাতৰি ভেতিয়া নলয় তোমার,
 ঘবলৈ নাহেও আক ;
 তোমার শক্তি থাকোঁতে শক্তি তুমি
 নকৰা কিয় নো বাক ?
 মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব,
 (সেই হে) এৰাঁ হে সকলো কাম ।
 তুমি ভজাঁ গোবিন্দক, জপাঁ গোবিন্দক,
 লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

শ্ৰীউদেশচন্দ্ৰ বৰুৱা।

আসাম ।

(২)

দ্বিতীয় যুগ, — মহাভাবতৰ গৃহৰ সময়ৰপৰা খৃষ্টীয় চতুৰ্থ শতিকালৈকে গোলা যায় । এই যুগত নৰকাসুৰৰ বংশধৰসকলে আসামত বাজত্ব কৰে । নৰকৰ পিছত সুবাহ আৰু সুপৰ্ণলৈকে ১৯ জন বজাই প্ৰাগ্-জ্যোতিষপুৰত বাজত্ব কৰে । এই যুগতে খৃষ্টীয় চতুৰ্থ শতিকাত কামৰূপৰ বজা শঙ্কলাদিব বা শঙ্কলে বঙ্গ বিহাৰ জয় কৰে, গৌৰ নগৰ অধৰা লক্ষণাৱতী স্থাপন কৰে, (যি লক্ষণাৱতী প্ৰায় ২০০০ বছৰলৈকে বঙ্গদেশৰ বজাসকলৰ বাজধানী হৈছিল) ; এই শঙ্কল বজাই উত্তৰ ভাৰতৰ পৰাক্ৰমী বজা কেদাৰ ব্ৰাহ্মণৰ বাজ্য আক্ৰমণ কৰি জয় কৰে ; স্বাইথিয় টুবাণ বজা আফ্ৰিচিয়াবৰ ৫০০০ মোগল সেনা বণত হৰায় ; এই শঙ্কলৰ কথাকে ফিৰ্দৌচিয়ে তেওঁৰ মহাকাব্যত পাৰস্যৰ সম্ৰাট বাহৰাম গৌৰৰ বিষয়ে লেখা ঘটনাবোৰৰ সম্পৰ্কীয় কথাত উল্লেখ কৰিছিল । এট কালত কামৰূপ দিধিজয়ী আছিল আৰু কামৰূপৰ মহাঘৰৰ বিজয়-দুন্দুভি বঙ্গ বিহাৰ আৰু উত্তৰ-ভাৰতত নিনাদিত হৈছিল ।

তৃতীয় যুগ, — খৃষ্টীয় চতুৰ্থ শতিকাৰ শেষৰপৰা সপ্তম শতিকাৰ মাজ ছোৱালৈকে । এই ছোৱাত আসাম অৰ্থাৎ কামৰূপ সমৃদ্ধিশালী, উন্নত । এই কালত কামৰূপৰ অধিপতিৰ পৰবাক্য-আক্ৰমণপূৰ্ণ গৈ নিজৰাজ্য উন্নত আৰু সমৃদ্ধিশালী কৰিবৰ যত্ন হৈছিল । এই কালত আসাম সুখ শান্তিৰ ওখ সীমাত । জ্ঞান বিদ্যা ধৰ্ম নীতি চৰ্চাত এট কাল শ্ৰেষ্ঠ । এই কালৰ আসামৰ প্ৰমাণিত বুৰঞ্জীৰ অলপ পোহৰ দেখিবলৈ পাওঁইক । এই কালত আমি কামৰূপৰ উজ্জ্বল বজা ভাস্কৰ বৰ্মাক পাওঁ, যাক মহাপ্ৰতাপী বাজ চক্ৰবৰ্তী বোদ্ধৰজা শিলাদিত্যই নিজৰ মহাঘৰলৈ সাদৰেবে নিমন্ত্ৰণ কৰি লৈ গৈ নিমন্ত্ৰিত আন সকলোবোৰ নৃপতিৰ আগত শ্ৰেষ্ঠ আসন দি সম্মানিত কৰিছিল । এই যুগত অৰ্থাৎ খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰ আগ ভাগত বিখ্যাত চীন পৰিত্ৰাণক হিউয়েনচাঙক আমাৰ এই ধাৰ্মিক আৰু সাধু বজা

ভাস্কৰ বৰ্মাই কামৰূপলৈ নিয়ন্ত্ৰণ কৰি আনে যি পৰিত্ৰাজকে সেই সময়ৰ কামৰূপৰ বিবৰণ তেওঁৰ ভ্ৰমণ-বৃত্তান্তত লেখি থৈ গৈছে। হিণ্ডয়েনচাঙে লেখিছে,—“কামৰূপ দেশ বেবে ১০০০০ লাই (অৰ্থাৎ প্ৰায় ১৭০০ মাইল)। কামৰূপৰ ৰাজধানী প্ৰায় ৩০ লাই; মাটিবোৰ দ, কিন্তু বৰ সাকৰা আৰু ভাত নিয়মিতৰূপে খেতি কৰা হয়। কামৰূপৰ মাহুহে কঠাল আৰু নাৰিকলবো খেতি কৰে। নাৰিকলৰ আৰু কঠালৰ গছ খুব হয়, আৰু কামৰূপৰ মাহুহে সেইবোৰ বৰ মূল্যমান বুলি ভাবে। নৈৰ, আৰু পাব বান্ধি থৈকৰা পুখুৰীৰ পানী নগৰবোৰৰ চাৰিউফালে বোৱাই দিয়া হয়। জল-বায়ুৰ অবস্থা মৃদু,—বৰ জহো নহয়, বৰ জাৰো নহয়। মাহুহবিলাকৰ ব্যৱহাৰ আৰু আচৰণ সজ আৰু ছল চাতুৰী নথকা পোন পটিব। মাহুহ-বিলাক চুটি-চাপৰ আৰু তেওঁলোকৰ বৰণ গোমোঠা-হালধীয়া। তেওঁলোকৰ ভাষা মধ্য-ভাৰতৰ ভাষাৰে সৈতে জলপ হে বেলেগ। তেওঁলোকৰ স্বভাৱ বৰ উগ্ৰ আৰু গোৱাঁৰ, স্মৃতিশক্তি প্ৰবল, আৰু পঢ়াত বৰ মন।

“তেওঁলোকে দেৱতাসকলৰ পূজা কৰে; বুদ্ধত বিশ্বাস নকৰে; সেট দেখি এই পৃথিৱীত বুদ্ধৰ আবিৰ্ভাবৰপৰা আজিলৈকে কামৰূপত এটা “সংঘৰম” নিশ্চিত হোৱা নাই যত আচাৰ্য্য পুৰোহিতসকল গোটখাৰ পাৰে। যিসকল নৈষ্ঠিক বৌদ্ধ শিষ্য আছে তেওঁলোকে নিজৰ উপাসনা আদি লুকাই মনেমনে কৰিয়েই নিশ্চিত। নানা পন্থীয়া অসংখ্য দেৱ-মন্দিৰ কামৰূপত আছে। বৰ্ত্তমান ৰজা পুৰণি নাৰায়ণদেৱৰ বংশৰ। তেওঁ ব্ৰাহ্মণ। তেওঁৰ নাম ভাস্কৰ বৰ্মা আৰু তেওঁৰ উপাধি কুমাৰ। এই বংশৰ ৰজাই কামৰূপৰ ৰাজপাট অধিকাৰ কৰিবৰপৰা আজিলৈকে এহেজাৰ পুৰুষ হৈছে। ৰজাই বিদ্যা চৰ্চা কৰিবলৈ ভাল পায়, আৰু ৰজাক দেখাদেখি প্ৰজাবিলাকৰো বিদ্যাচৰ্চাত মন। বৰ পণ্ডিত জ্ঞানী আৰু দক্ষ মাহুহ দুৰ দেশৰপৰা বিষয়-বাসনা বিচাৰি এই ৰাজ্যলৈ আহে। বৌদ্ধধৰ্মত ৰজাৰ যদিও বিশ্বাস নাই, তথাপি তেওঁ পণ্ডিত আৰু জ্ঞানী শ্ৰমণ সকলক দ্ৰৱ সমাদৰ কৰে।

“এই দেশৰ পূব ফাল পৰ্ব্বতৰ শাৰীৰে সীমাবদ্ধ, সেইদেখি এই ৰাজ্যৰ এই কালে ডাঙৰ নগৰ নাই। দাণ্ডি-কাৰবীয়া ঠাইবোৰ চীনদেশৰ স্বক্ষিপ-

পশ্চিমৰ বৰ্ধনবোৰৰ ঠাইৰে সৈতে লগালগি। বাস্তৱতে সেই বৰ্ধনৰ জাতি বোৰৰ বীতি-নীতি আচাৰ-ব্যৱহাৰ দক্ষিণ-পশ্চিমৰ বৰ্ধন মানবিলাকৰ বীতি-নীতি আচাৰ-ব্যৱহাৰৰ নিচিনা। দুমাহ আহি আহি আমি ক্ষেচুয়েন (Szechuen) প্ৰদেশৰ দক্ষিণ-পশ্চিম সীমা পালেহি। কিন্তু পৰ্ব্বত আৰু নৈবোৰ আমাৰ বাটত প্ৰতিবন্ধক হৈ পৰিছে; আৰু অস্বাস্থ্যকৰ বায়ু, বিষাক্ত ভাপ, বিষাল সাপ, মাৰাত্মক হাবি-বননি, ইত্যাদি নৃত্যজনক কাৰণ ইয়াত বিদ্যমান।

“এই দেশৰ দক্ষিণ-পূব ফালত জাকে জাকে বনবীয়া হাতী চৰি দূবে, সেইদেখি এই ডোখৰত বুদ্ধৰ নিমিত্তে ঘাইকৈ হাতী ব্যৱহাৰ কৰা হয়। দক্ষিণ-মুঠা হৈ ১২০০ কি ১৩০০ লাই (প্ৰায় ২০০ মাইল) আহি আমি সম-তত (পূৰ্ববঙ্গ) পালেহি।”

ওপৰত দিয়া হিউয়েনচাঙৰ এই বিবৰণৰপৰা আমি কি পাওঁ? প্ৰথমতে পাওঁ, যে সপ্তম শতিকাৰ আগছোৱাত হিউয়েনচাঙে কামৰূপত সোমোৱাৰ আগেয়ে এখন ডাঙৰ নৈ পাৰ হৈছিল; সেই নৈ কামৰূপ ৰাজ্যৰ পশ্চিম সীমা। আৰু পূব সীমা এশাবী পৰ্ব্বত, যিবোৰ চীনৰ দক্ষিণ-পশ্চিম সীমাৰ অসভ্য জাতিবিলাকৰ ঠাইৰে সৈতে লগালগি। পশ্চিম সীমাৰ সেই ডাঙৰ নৈখন যে বিখ্যাত কৰতোয়া নৈ তাক নকলেও হব। পূব সীমা আজিকালিৰ আসাম-ৰ পূব সীমাৰে একে। আৰু পাওঁ, কামৰূপ ৰাজ্য বেবে প্ৰায় ১৭০০ মাইল; সেইদেখি কামৰূপৰ ভিতৰত আজিকালিৰ গোটেই আসাম, ভূটান, কৰতো-য়ালৈকে উত্তৰ-বঙ্গ আৰু মৈমনচিঙৰ এডোখৰ পৰিছিল। এই কামৰূপ ওচৰচুবুৰীয়া পোণ্ডু বৰ্দ্ধন আৰু সমস্ত অৰ্থাৎ পূৰ্ববঙ্গ এই দুখন ৰাজ্যতকৈ ভালেশান গুণে ডাঙৰ আছিল; কাৰণ সেই দুখন বেবে ৭০০ আৰু ৫০০ মাইল মাথোন আছিল। আৰু কামৰূপৰ বঙ্গা ভাঙৰ বৰ্ণা বৰ ভাঙৰ বঙ্গা আছিল, যাৰ সন্ধান আৰু প্ৰভাৱৰ কথা ওপৰত কোৱা হৈছে। আৰু পাওঁ, যে কামৰূপৰ ৰাজধানী পোণ্ডু বৰ্দ্ধনৰপৰা পূব ফালে ১৫০ মাইল দূৰত আছিল। কনিংহামে পোণ্ডু বৰ্দ্ধনক আজিকালিৰ পাথনা বুলি ধিব কৰি কৰতাপুৰক কামৰূপৰ সেই ৰাজধানী বুলি সিদ্ধান্ত কৰিছে। কিন্তু কৰতাপুৰ পাথনাৰ উত্তৰত হৈ, দক্ষিণত নহয়; সেইদেখি পোণ্ডু বৰ্দ্ধনক পাথনা বুলি

ধিব কবাত সন্দেহ হয়। সি যি হওক, পৌণ্ড বর্দ্ধনবপৰা প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰ অৰ্পাৎ গুৱাহাটী ১৫০ মাইলবো বেছি দূৰ; সেইদেখি সেই কালৰ কামৰূপৰ ৰাজধানী গুৱাহাটীৰ আৰু পশ্চিমে হোৱাটো সস্তৰ, — হয় গুৱালপাৰ ডিষ্টি ক্ৰীত, নাইবা কোচবেহাৰত, নাইবা বংপুৰৰ উত্তৰ-পূবত। কামৰূপ ৰাজ্যৰ মাহুহবিলাকক হিউয়েনচাঙে চুটি-চাপৰ আৰু হালধীয়া বৰণৰ বোলাৰ পৰা তেওঁলোক মঙ্গলীয় জাতিৰে সান-মিহলি হৈ উৎপত্তি হোৱাটো মনে ধৰে; আৰু কামৰূপৰ পূৱ সীমাৰে সৈতে মঙ্গলীয় জাতিৰ মাহুহৰ লগা-লগিৰ কথা তেওঁ কৈছেই। আৰু পাওঁ, যে হিন্দুধৰ্ম ৰজাৰ ধৰ্ম আছিল; অসংখ্য হিন্দু দেৱালয় কামৰূপত আছিল; আৰু হিন্দুবিলাক শৌৰ, শাক্ত, শৈব, বৈষ্ণৱ আদি নানা শাখাত বিভক্ত আছিল। ভাস্কৰ বৰ্মাক তেওঁ ব্ৰাহ্মণ বুলিছে; সেইটো অৱশ্যে ভুল; কাৰণ, বৰ্ম কলিত্ৰয়ৰ হে উপাধি। সেই কালত অৰ্থাৎ সপ্তম শতিকাৰ আগ ছোৱাত আসামত বৌদ্ধধৰ্ম নথকাৰ বিষয়ে হিউয়েনচাঙে ভালকৈয়ে কৈছে। তেওঁৰ কথাৰপৰা জানিব পাৰি যে বৌদ্ধধৰ্ম্মাৱলম্বী যিবিলাক লোক আসামত আছিল তাৰ লেখ অতি সামান্য, ধৰিব লগীয়াই নহয়। বৌদ্ধধৰ্ম্মত ৰজাৰ যদিও বিশ্বাস নাছিল, তথাপি তেওঁ ইমান উদাৰ আৰু শিক্ত আছিল যে বৌদ্ধ আৰু হিন্দুক তেওঁ সমান চকুৰে দেখিছিল। সেই কালৰ এজন হিন্দু ৰজাৰ পক্ষে ই কম গৌৰৱৰ কথা নহয়। বহুতৰ ধাৰণা আছে যে আসামত এসময়ত বৌদ্ধ ধৰ্ম্মই ষামি পুতি লৈছিল, আৰু তাৰ বৰ প্ৰচাৰ হৈছিল। কিন্তু হিউয়েনচাঙৰ বৃত্তান্ত পঢ়িলে সেইটো ভুল বিশ্বাস বুলি মনত হয়। আসামৰ কোনো পুৰণি কলি বা পুণ্ডিত বা শিলৰ ওপৰত লেখাৰপৰা আসামত বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ বেছি প্ৰচাৰৰ কথা পোৱা নাযায়; তাৰ দ্বাৰাই হিউয়েনচাঙৰ কথা যে খুব সঁচা সেইটো হে প্ৰমাণিত হয়। তিব্বতীয়াবিলাকৰ ভিতৰত এটা প্ৰবাদ প্ৰচলিত আছে যে বুদ্ধৰ মৃত্যু আসামত হৈছিল। এইটো যে ভুল কথা সেইটো প্ৰমাণ হৈ গৈছে। গুৱাহাটীৰ জনাৰ্দন-বুদ্ধৰ শিলৰ মূৰ্ত্তি আচলতে বিষ্ণুৰ মূৰ্ত্তি বুলি স্থিৰাসিদ্ধান্ত হৈ গৈছে। হাজোত্ৰ মূৰ্ত্তিক একালত বুদ্ধৰ মূৰ্ত্তি বুলি ভবা হৈছিল, কিন্তু সেই মূৰ্ত্তিও যে বিষ্ণুৰ অৱতাৰ হয়গ্ৰীৱ সাধৱৰ মূৰ্ত্তি তাত সন্দেহ নাই। সিকালে পৌণ্ড বৰ্দ্ধন আৰু সমন্তটত বৌদ্ধধৰ্ম্ম ভালকৈ প্ৰচাৰিত হোৱাৰ বিস্তৰ প্ৰমাণ আছে। সেই

দুই ঠাইত অনেক বৌদ্ধ বিহাৰ আৰু অশোকৰ স্তম্ভ স্থাপিত হৈছিল : নবম কি দশম শতিকাত বচিত হোৱা বুলি ধিৰাং কৰা দীপিকাছন্দ পুথিত (বাৰ বিষয়ে আমি পিছত কম) বৌদ্ধৰ প্ৰতি আক্ৰমণ দেখি কোনোৱে ভাবপৰা সেই কালত আসামত বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰচলিত কথাটো অসম্ভৱ কৰে, কিন্তু সেইটো অসম্ভৱ ঠিক নহয়। "ডাকৰ পুথি" নামে আমাৰ আগৰ এক প্ৰবন্ধত আমি দেখুৱাইছোঁ যে সেই পুথিত যি বৌদ্ধক আক্ৰমণ আছে সেই বৌদ্ধ বৌদ্ধধৰ্ম্মাৱলম্বী বৌদ্ধ নহয়, হীনাচাৰী শুণ্ড ব্ৰাহ্মণ-বিলাকক হে বৌদ্ধ বোলা হৈছে। বাস্তৱিকপক্ষে সেই কালত বৌদ্ধ কথাটো গালি আৰু নিন্দাবাদক হে হৈ পৰিছিল। ডাকৰ পুথি আসামৰ অসমীয়া পুথি। তাত "বঙ্গভাষা ও সাহিত্য" গ্ৰন্থকাৰে বৌদ্ধধৰ্মৰ বিৰোধ চিন বিচাৰি উলিয়াই তেওঁৰ সিদ্ধান্ত ধিৰ কৰিছে সেই সিদ্ধান্তও ধিৰ হব নোৱাৰে, কাৰণ আসামত বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰচাৰ নাছিল বুলিলেই হয়। আসামত ওপৰাউপৰিকৈ নানা পন্থীয়া হিন্দুধৰ্ম প্ৰচাৰৰ হে অলেখ প্ৰমাণ পোৱা যায়। শঙ্কৰদেৱেও আসামত বৌদ্ধেৰে সৈতে যুক্তিৰ লগীয়া হোৱা নাছিল, হীনাচাৰী শোভী আৰু শাস্ত্ৰৰ অপ্ৰকৃত অৰ্থকৰী ব্ৰাহ্মণসকলেৰে সৈতে হে তেওঁৰ তৰ্ক চলিছিল। শঙ্কৰদেৱে আসামত দুজন হে বৌদ্ধ "টাটকীয়া" লগ পাইছিল বুলি চৰিত্ৰ পুথিত আছে। এইবিলাক যি হওক, হিউয়েনচাঙৰ বিবৰণৰ পৰা আমি আৰু এটা কথা পাওঁ। তেওঁ যেনে—তেনে পৰিত্ৰাজক নহয়; তেওঁ প্ৰগাঢ় পণ্ডিত আৰু পৰম জ্ঞানী বৌদ্ধ পণ্ডিত আছিল। ৬০৩ খৃষ্টাব্দত চীনৰ অন্তৰ্গত হোনান প্ৰদেশৰ চিন লিউ নগৰত হিউয়েনচাঙৰ জন্ম হয়। হিউয়েনচাঙৰ তিনিজন ককায়েক আছিল। তেওঁৰ মাজুজন ককায়েক চাংচিয়ে তেওঁক সৰুতে বিদ্যাশিক্ষাৰ নিমিত্তে লোইয়াং চহৰলৈ লৈ যায়। ১৩ বছৰ বয়সত হিউয়েনচাঙে বৌদ্ধ শ্ৰমণ ব্ৰত গ্ৰহণ কৰে; আৰু ২০ বছৰ বয়সত ভিক্ষু হৈ, তেওঁক পঢ়াবলৈ উপযুক্ত অধ্যাপক বিচাৰি চাংগানলৈ আহে। ইয়াত থাকোঁতেই তেওঁ ভাৰতবৰ্ষলৈ আহি লেখা-পঢ়া কৰিবৰ সঙ্কল্প কৰি, চাৰ্ব্বাশ বছৰ বয়সত চাংগান এৰি ৬২৯ খৃষ্টাব্দত ভাৰতবৰ্ষ পায়হি। ৬২৯ খৃষ্টাব্দৰ পৰা ৬৪৫ খৃষ্টাব্দলৈকে তেওঁ ভাৰতবৰ্ষত থাকে। ইয়াৰ পিছত তেওঁ নিজৰ দেশলৈ উভতি গৈ ভাৰতবৰ্ষৰপৰা লৈ যোৱা পুৰিবিলাকৰ চীন ভাষাত

ভাঙনি কৰে। ৬৬৪ খৃষ্টাব্দত হিউয়েনচাঙৰ মৃত্যু হয়। ভাৰতবৰ্ষৰপৰা উত্ততি বাওঁতে তেওঁ তলত লিখা পুথি আৰু বস্তুবোৰ লগত লৈ যায়।

(১) বুদ্ধদেৱৰ শৰীৰৰ পাঁচ শ বিধ অৰণ-চিহ্ন (relics)।

(২) বুদ্ধদেৱৰ চুখন সোণৰ মূৰ্ত্তি; তিনিখন চন্দন-কাঠৰ মূৰ্ত্তি, আৰু এখন ৰূপৰ মূৰ্ত্তি।

(৩) ১২৪ খন মহায়ান বৌদ্ধ সূত্ৰ পুথি।

(৪) ৬২০ খন আন আন পুথি।

এই বস্তুবোৰ বৈ লৈ যাবলৈ ২২টা ঘোৰা লাগিছিল।

চীন সম্ৰাটৰ আজ্ঞাত হিউয়েনচাঙে ৬৫৭ খন সংস্কৃত পুথি চীনা ভাষালৈ ভাঙে। তেওঁ টাটাং চিট্‌উকি নামে বাৰখন কিতাপ লেখিছিল। সেই অমৰ কিতাপবোৰত নানা দেশৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৰীতি-নীতি, উৎপন্ন দ্ৰব্য, জাতি-বিভাগ, বৌদ্ধধৰ্ম্ম সংক্রান্ত গূঢ় বিষয়বোৰ, ইত্যাদি কথা তেওঁ লেখি থৈ গৈছে।

টাংহুৱানচাং ৰজাৰ মন্ত্ৰী চাং ইয়ে হিউয়েনচাঙৰ চিইউকি কিতাপৰ পাত-নিত লেখিছে;—ত্ৰিপিটক পাবদৰ্শী হিউয়েনচাং নামে এজন পণ্ডিত আছিল। তেওঁ সাধাৰণতঃ চিন্‌চি নামে খ্যাত আছিল। স্বভাৱৰ সৌন্দৰ্য্য আৰু পুণ্য তেওঁৰ গাত বিদ্যমান আছিল। * * তেওঁৰ জ্ঞান সুগভীৰ আছিল।... তেওঁৰ সুখ দিগ দিগন্ত ব্যাপ্ত হৈছিল। ... সকলো বিষয় বিবেচনা কৰি তেওঁ ইন্দ্রি় সুখত বিবত আছিল। ... হাতী বা অশ্ব যেনেকৈ জীৱবিলাকৰ ভিতৰত ডাঙৰ, তেৱেঁ সেইদৰে মানুহবোৰৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ। যেনেকৈ সাবস আৰু শেন চবাই আন চবাইবোৰতকৈ আকাশত ওখত উৰিব পাৰে, তেৱেঁ সেইদৰে বিষ্ণাৰ আকাশত সকলোৰে ওপৰত বিচৰণ কৰিছিল। কি ৰাজদৰবাৰত কি গহন বনত সকলো ঠাইতে তেওঁ বিদ্যাৰ গোবৰেৰে পানচিত আছিল। ... তেওঁ ছাত্ৰ-অৱস্থাত পঢ়াত বৰ মনোযোগী আছিল। এক মূৰ্ত্তিও তেওঁ অপব্যয় নকৰিছিল। ... তেওঁ সকলো বিদ্যাত পাবদৰ্শী হৈ শেহত বৈ অধ্যয়নত মন দিছিল। ... শুভক্ষণত তেওঁ হাতত লাখুটি লৈ দূৰদেশলৈ যাত্ৰা কৰিলে। ...তেওঁৰ তুলনাত পোওৱা (১) আৰু কাহিয়ানে (২)

(১) এওঁ অৰ্থম চানপবাটক। আচল নাম চাংকিয়েন।

(২) এইজন চীন পৰ্য্যটক ৩২০ খৃষ্টাব্দৰ বা ৪১০ খৃষ্টাব্দলৈকে ২০ বছৰ ভাৰতত আছিল।

অলপ দেশ হে দেখিছিল। হিউয়েন্‌চাঙে বিবিলাক দেশ ফুৰিছিল সেই এটাইবোৰ দেশৰ ভাষাকে তেওঁ আয়ত্ত কৰিছিল। ... এইদৰে তেওঁ ভাৰতীয় পুৰিবোৰ তত্ত্ব কৰিবলৈ আৰু ভাৰতীয় লেখকসকলক অভিক্ৰম কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এটাইবোৰ পুৰি তেওঁ ভাল-পাত্তত লেখি নকল কৰি নিজৰ দেশলৈ লৈ আহিছিল।” ইত্যাদি,

হিউয়েন্‌চাঙে তেওঁৰ কিতাপত ভাৰতবৰ্ষীয় ভাষাৰ আৰু বৰ্ণমালাৰ কথা এইদৰে লেখিছে।—“ভাৰতবৰ্ষীয় বৰ্ণমালা ব্ৰহ্মদেশৰ ছাৰাই বচিত হৈছিল, আৰু সেই সময়ৰপৰাই প্ৰচলিত হৈ আছে। এই বৰ্ণমালা লেখত ৪৭, আৰু দেশ কালপাত্ৰ অক্ষুয়ানী শব্দ বচনাৰ উপযোগীভাবে সংযুক্ত। এই বৰ্ণমালা নানা দেশৰ নানা ভাষাত প্ৰচলিত হৈছে, আৰু সেইবাবেই দেশভেদে উচ্চাৰণৰ ব্যতিক্ৰম দেখা যায়, কিন্তু সাধাৰণতঃ বিশেষ একো প্ৰভেদ নাই। মধ্য-ভাৰতত ই আদি কালৰপৰা একেভাৱেই আছে। এই ঠাইৰ (অৰ্থাৎ মধ্য-ভাৰতৰ) উচ্চাৰণ শুনিবলৈ মধুৰ আৰু দেৱতাসকলৰ ভাষাৰ নিচিনা। দাঁতি-কাষৰীয়া প্ৰদেশবোৰৰ মধুৰ উচ্চাৰণত ভুল দেখা যায়, কিয়নো, তেওঁলোকৰ চৰিত্ৰগত দোষৰ বাবে ভাষাও দূষিত হৈ পৰে। ... লৰাবিলাকৰ শিক্ষা আৰু উৎসাহৰ নিমিত্তে সিহঁতক প্ৰথমতে বাৰ অধ্যায় থকা সিদ্ধান্ত নামৰ পুৰি পঢ়োৱা হয়। সিহঁত সাত বছৰ বয়সীয়া হলে সিহঁতক পঞ্চবিদ্যা নামৰ শাস্ত্ৰ পঢ়োৱা হয়। প্ৰথমতে সিহঁতে শব্দবিদ্যা পঢ়ে। এই পুৰিয়ে শব্দৰ অৰ্থ আৰু পদৰ ব্যুৎপত্তি বিৱৰণ তত্ত্ব শিক্ষা দিয়ে। তাৰ পিছত সিহঁতে শিল্পস্থানবিদ্যা অৰ্থাৎ শিল্পশক্তি নিৰ্ণয়ক বিদ্যা আৰু জ্যোতিৰ পঢ়ে। তাৰ পিছত চিকিৎসাবিদ্যা অৰ্থাৎ যি শাস্ত্ৰই স্বাস্থ্য বন্ধা আৰু গুণমন্ত্ৰবিদ্যা শিক্ষা দিয়ে তাকে পঢ়ে। তাৰ পিছত হেতুবিদ্যা আৰু আত্মবিদ্যা সিহঁতক শিক্ষা দিয়া হয়। ... ব্ৰাহ্মণে চতুৰ্বেদ অধ্যয়ন কৰে। প্ৰথম বেদক স্মৃষ্ণবেদ বোলে, কিয়নো, ই জীৱনবন্ধাৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰে। দ্বিতীয় বহুৰ্বেদ, তৃতীয় সামবেদ আৰু চতুৰ্বেদ অথৰ্বেদ।” ইত্যাদি।

আমি ওপৰত কৈ আহিছোঁ যে হিউয়েন্‌চাঙে বৃহীৰ সপ্তৰ শতিকাৰ আসানৰ অৰ্থাৎ পুৰণি কামৰূপৰ ভাষাক মধ্য-ভাৰতৰ ভাষাৰ সৈতে অলপ মাত্ৰান বোলগ বুলিছে। তেওঁ মধ্য-ভাৰতৰ ভাষাৰ কথা কৈছে

বে, সি আদি কালৰপৰা একে ভাৱেই আছে, আৰু সেই ভাষাৰ উচ্চাৰণ
 ভিনবলৈ মধুৰ, শুদ্ধ আৰু দেৱ শাসকলৰ ভাষাৰ নিচিনা। অসমীয়া ভাষাও
 বেতিয়া প্ৰায় সেই ভাষাৰ নিচিনা বুলি তেওঁ কৈছে, সেইটো যে অসমীয়া
 ভাষাৰ পক্ষে কি সৌৰৱৰ আৰু কি অহঙ্কাৰ কৰিবৰ কথা আপোনাসকলে ভাবি
 চাৰ্হক। আৰু এইখাৰ কথা কোনে কৈছে? বেদ বেদান্ত আৰু দৰ্শনাদি
 ৬৩৭খন সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ অনুবাদক মহা পণ্ডিত মহা ধাৰ্মিক গুৰিহুল্য হিউয়েন-
 চাঙে কৈছে। যি জীৱনত মিছা কথা নকৈছিল আৰু সকলো বিষয় বিবেচনা কৰি
 চলিছিল; যি হিউয়েনচাঙে বিবচিত চিউইকি গ্ৰন্থৰ কথা মিষ্টৰ তিন্চেট স্মীথে
 (Mr Vincent Smith) আগৰ কালৰ ভাৰতবৰ্ষৰ বুৰঞ্জী (Early History
 of India) কিতাপত এইদৰে লিখিছে,—“His book is a treasure-house
 of accurate information indispensable to every student of In-
 dian antiquity and has done more than any archaeological dis-
 covery to render possible the remarkable resuscitation of lost In-
 dian history which has recently been effected.” আমি ওপৰত কৈ
 আহিছোঁ যে চিউইকি কিতাপৰ পাতনিত টাংহুয়েনচাঙৰ জাৰ মন্ত্ৰী চ্যাং ইউয়ে
 লেখিছে যে হিউয়েনচাঙে যি যি দেশলৈকে গৈছিল সেই সেই দেশৰে ভাষা
 আৱত্ত কৰিছিল। ইয়াৰ দ্বাৰাই এইটো বেছ প্ৰমাণ হয় যে তেওঁ মধ্যভাৰতৰ
 ভাষাও শিকি জানিছিল আৰু কামৰূপৰ ভাষাও শিকি জানিছিল। এইদেখি
 সংস্কৃতত অগাধ পণ্ডিত, মধ্য-ভাৰতৰ আৰু কামৰূপৰ ভাষাত অভিজ্ঞ হিউয়েন-
 চাঙে সেই দুই ভাষাৰ সাদৃশ্যৰ বিষয়ে যি কৈছে সি অকাটা বুলি ধৰিব
 পাৰি। অসমীয়া ডাকৰ বচনৰ পুৰি খৃষ্টীয় ৮ম শতিকাত বিবচিত হৈছিল
 বুলি বঙ্গালী পণ্ডিত দৌনেশচন্দ্ৰ সেনে কৈছে; আমি আৰাৰ আগৰ এক
 প্ৰবন্ধত সেই পুৰি খৃষ্টীয় ৫ম কি বৰ্ষ শতিকাত বিবচিত হৈছিল বুলি আহিছোঁ।
 এতিয়া এই দুই-বুৰীয়া দুই মত এৰি দিও যদি আপোনাসকলে গ্ৰীক
 দাৰ্শনিক পণ্ডিত এৰিষ্টটোল আৰু প্লেটোৱে বিহা Golden mean অৰ্থাৎ
 মাঝবটো ধৰে তেন্তে দেখিব যে আপোনাসকলে সপ্তম শতিকা পালে—
 অৰ্থাৎ খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাত ডাকৰ পুৰি বিবচিত হোৱাটো উলিয়ালে। খৃষ্টীয়
 সপ্তম শতিকাতে হিউয়েনচাঙে আসামলৈ অৰ্থাৎ কামৰূপলৈ আহিছিল; সেইদেখি

তেওঁ সেই সময়ত আসাম কামৰূপত প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাৰ কথা কৈছিল, বাবে সৈতে শুদ্ধ, বহুব, দেৱভাসকলৰ ভাষাৰ নিচিনা মধ্য-ভাষতৰ ভাষাৰ প্ৰভেদ অতি অলপ। সেই ভাষাৰ চানেকি আমি কত পাওঁ ? ডাকৰ ঘটনৰ পুথিত পাওঁ। কাৰণ সি সেই কালত প্ৰচলিত আসাম-কামৰূপীয়া ভাষাত অৰ্ধাংশ অসমীয়া ভাষাত ৰচিত। ডাকৰ পুথিৰ ভাষাৰে সৈতে আজিকালিৰ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰভেদ নাৱেই বুলিব লাগে, থাকিলেও সি মণিব নোৱাৰা। ভাষতৰ আন আন প্ৰদেশৰ ভাষাৰ কত সালসলনি হৈছে, পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে, আৰু সেই পৰিবৰ্ত্তন ইমান দূৰ হৈছে, যে আগৰ যুগৰ ভাষাই পিছৰ যুগৰ ভাষাক চিনিব নোৱাৰা হৈছে ; কিন্তু আজিৰ অসমীয়া ভাষাৰ গঢ় সপ্তম শতিকাৰ অসমীয়া ভাষাৰ নিচিনা হৈয়েই আছে, যি ভাষা হিউয়েনচাঙৰ যতে মধ্য-ভাষতৰ ভাষাৰে সৈতে অলপ হে বেলেগ আছিল, যি মধ্যভাষতৰ ভাষা শুদ্ধ সুমধুব দেৱভাষাৰ নিচিনা আৰু আদি কালৰপৰা একে দৰেই আছে। অসমীয়া ভাই সকল ! আপোনাসকলৰ মাতৃভাষা এনে অসমীয়াভাষাৰ সুখ্যাতি আৰু গৌৰৱত আপোনাসকলে নিজক গৌৰৱাধিত অনুভৱ নকৰে নে ?

আৰু এটা আমি এই বৃহত্তৰ ভিতৰত পাইছোঁ, আপোনাসকলে মন কৰিছে নে নাই কব নোৱাৰোঁ। সেই কালত ভাষতবৰ্ষত লৰাক শিক্ষা দিয়া প্ৰণালী যেনে আছিল আজিলৈকে আসামত তেনেকুৱাই আছে। অৱশ্যে আজিকালি আসামৰ স্থলত অসমীয়া লৰাক ইংৰাজী কি অসমীয়া পঢ়োৱা প্ৰণালীৰ কথা আমি নাই কোৱা। আসামত ইংৰাজী শিক্ষাৰ বেছি প্ৰচাৰ হোৱাৰ আগৰে নগৰত আৰু গাঁৱত, আৰু আজিকালি গাঁৱত যেনেকৈ অসমীয়া লৰাক বিজ্ঞানসন্মত কৰাই লেখা-পঢ়া শিকায় তাৰ কথা হে আমি কৈছোঁ। হিউয়েনচাঙে লেখিছে যে ভাষতত লৰাবিলাকক প্ৰথমতে বাৰ অধ্যায় ধৰা সিদ্ধান্ত নামৰ কিতাপ পঢ়ায়। এই সিদ্ধান্ত আমাৰ আমাৰ “সিদ্ধিবস্তু” পঢ়োৱাৰ বাহিৰে আন একো নহয়। সিদ্ধিবস্তুক নিশ্চয় হিউয়েনচাঙৰ কিতাপৰ অনুবাদকসকলে তুলকৈ সিদ্ধবস্তু কৰিছে। শব্দবিজ্ঞা শিকাৰ কথা তেওঁ বি কৈছে, সেইটো যে আমাৰ শব্দ-সধা তাক নকলেও হব। শব্দ-সধা কাক কয় আজিকালি ইংৰাজী পঢ়া নতুন ছাত্ৰে নাথানিব পাৰে। “দেৱ শব্দৰ প্ৰথমৰ সি ; শোভন্ত বিগৰ্গ ন বিবানয়ো” এইধৰে হুজুৰ মাতি “দেবঃ

ঘেৰোঁ দেবাঃ” ইত্যাদি শব্দ শিকাকে শব্দ-সধা কৰ। আগৰ আসামৰ সংস্কৃত পড়াশালিত ব্যাকৰণ পঢ়াৰ পিছত জ্যোতিষ পঢ়া আৰু চিকিৎসাশাস্ত্ৰ পঢ়া হোৱাৰ কথাও অনেকে জানে। ইয়াৰ পিছত হেতুবিজ্ঞা অৰ্থাৎ জায়শাস্ত্ৰ আৰু দৰ্শনশাস্ত্ৰ শিক্ষা দিয়াও হৈছিল।

চতুৰ্থ যুগ—সপ্তম শতিকাৰপৰা দ্বাদশ শতিকাৰ মাজলৈকে। হিউয়েনচাঙে আসাম এৰি যোৱাৰ পিছৰপৰা একাৰে আকৌ আসাম ঢাকিলে; অৰ্থাৎ এনে কোনো বিবৰণ নাই যাবপৰা আমি তাৰ পিছৰ যুগৰ আসামৰ বিষয়ে জানিব পাৰোঁ। কিন্তু ডাৱুৰীয়া আউহী-বাতিত বিজ্ঞানীৰ পোহৰৰ দৰে খনচেবেক তামৰ-ফলি আৰু পৰ্কতৰ গাৰ শিলৰ ওপৰত লেখা ওলাইছে যিবোৰৰ চকা-চমকা পোহৰৰ দ্বাৰাই সেই একাৰতো অলপ-অচৰণ বাট পাৰি। ছখন তামৰ-ফলি পোৱা গৈছে,—প্ৰথমখন তেজপুৰত পোৱা গৈছে, বানমালা বজাৰ। দ্বিতীয়খন নগাৱঁত পোৱা গৈছে, বলবৰ্মণ বজাৰ। তৃতীয় আৰু চতুৰ্থখন সুরালকুচি আৰু বৰগাৱঁত পোৱা গৈছে, বহুগাল বজাৰ। পঞ্চমখন গুৱাহাটীত, বহুগাল বজাৰ। আৰু ষষ্ঠখন কাশীত পোৱা গৈছে, বৈষ্ণৱ বজাৰ।

এইবোৰৰ উপৰি তেজপুৰৰ ওচৰৰ পৰ্কতৰ শিলৰ গাত কটা আধৰেৰে লিখা পোৱা গৈছে, তাত হৰ্জৰ বৰ্মণ বজাৰ নাম আৰু ৫১০ গুপ্ত-শক (৬২১ খৃষ্টাব্দ) আছে। এওঁ তেজপুৰ আৰু নগাৱঁৰ তামৰ-ফলিত লেখা বানমালা আৰু বলবৰ্মণ বজাৰ কৈদৰ দ্বিতীয়জন বজাৰ। এটাইবোৰ তামৰ-ফলিতে সকলো নগৰৰ প্ৰেৰ্ত্ত প্ৰাগজ্যোতিষৰ কথা, কামৰূপ বিজয়ী নবকান্ধৱৰ, তেওঁৰ পুত্ৰক ভগদত্তৰ আৰু সেই বংশৰ কেইবা পুৰুষলৈকে পিছৰ বজাসকলৰ কথা আছে। আসাম বুৰঞ্জী লেখক মিষ্টৰ গেইটে এই তামৰ-ফলিবোৰ আৰু শিলৰ ওপৰত ওলোৱা লেখা মিলাই সামঞ্জস্য কৰি সিদ্ধান্ত কৰিছে যে প্ৰায় ৬৬৪ খৃষ্টাব্দত শালস্তম্ভ নামে স্নেহ বজাৰ এজনে তামৰবৰ্মণৰ বংশৰ বজাক জয় কৰি কামৰূপৰ ৰাজপাট অধিকাৰ কৰে। ইয়াৰ দ্বাৰাই কটকটীয়াটক দেখিবলৈ পোৱা যায় যে হিউয়েনচাঙে আসাম এৰি যোৱাৰ কিছুমান বছৰৰ পিছতে এই কাৰ্য্য সাধিত হয়। শালস্তম্ভৰ পিছত সেই বংশী কুব্জিন ৰজাই কাম

ৰূপত বাজত্ব কৰে। এই বজাসকল গুৰিতে যদিও স্নেচ আছিল, পিছত তেওঁলোকে হিন্দু ধৰ্ম আৰু হিন্দু আচাৰ গ্ৰহণ কৰি হিন্দু হৈছিল। প্ৰায় ৮০০ খৃষ্টাব্দত প্ৰলম্ব নামে এজনে এই শলসন্ত বংশী বজাক হৰুৱাই বধ কৰি কাম-কৰণ বজা হয়। প্ৰলম্ব বংশী বজাৰ তিনিটি চিন পোৱা গৈছে,—তেজপুৰৰ শিলৰ ওপৰত ধকা লেখা; তেজপুৰত পোৱা তামৰ-কলি আৰু নগাৰ্ভত পোৱা তামৰ-কলি। তেজপুৰৰ তামৰ-কলিবৰণা তিনিজন বজাৰ নাম পোৱা যায়,—প্ৰলম্ব, হৰ্জৰ, আৰু বানমালা। নগাৰ্ভৰ কলিত প্ৰলম্বৰ নাম নাই, কিন্তু জয়মালা, বীৰবাহু, আৰু বলবৰ্ষণ এই কেইটা নাম বেছি পোৱা যায়। হৰ্জৰৰ পুতেক বানমালাই অনেক বছৰ বাজত্ব কৰে। তেওঁ শৈব আছিল। তেওঁৰ বাজ্য সমুদ্ৰ পৰ্য্যন্ত বিস্তাৰিত হৈছিল। বঙ্গদেশৰ বজা দেবপালৰ তামৰ-কলি এখনত লেখা আছে যে তেওঁ কামৰূপৰ বজা এজনে উৰিষ্যাৰ বজাৰ বিপক্ষে কৰা যুদ্ধত সহায় কৰিছিল। এজন বজাকে বানমালা বুলি দিব কৰা হৈছে। বলবৰ্ষণ এই বংশৰ বৰ্ত্ত বজা। গেইট চাহাবে ত্যাগসিংহ বজাক প্ৰলম্ব বংশী শেহ বজা বুলি ধৰিছে। প্ৰায় ২০০ বছৰ এই বংশী বজা সকলে বাজত্ব কৰে। এই বংশী বজাৰ বাজধানী গুৱাহাটীৰ উত্তৰে তেজপুৰৰ ওচৰত আছিল। ইয়াৰ পিছত প্ৰায় ১০০০ খৃষ্টাব্দত পাল বংশৰ প্ৰথম বজাই কামৰূপৰ বাজপাটত উঠে। ব্ৰহ্মপাল এই বংশ স্থাপন কৰোঁতা প্ৰথম বজা। এই পাল বংশী বজাসকল বঙ্গদেশৰ পাল বংশী বজা নহয়। এওঁলোকৰো উপৰিপুৰুষ সেই বিখ্যাত নৰকাসুৰেই বুলি কয়। কিন্তু পাল বংশী বজাৰ তামৰ-কলিবিলাকত এওঁলোকক স্নেচ বা অহিন্দু বজা বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে। এওঁলোকে শেহ ভোগৰত হিন্দুধৰ্মৰ আচাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰি নৈষ্ঠিক হিন্দু হৈছিল। ব্ৰহ্মপালৰ পিছত তেওঁৰ পুতেক ব্ৰহ্মপাল বজা হয়। এই ব্ৰহ্মপালৰ ছখন তামৰ-কলি (স্মৃগালকুচি আৰু বৰগাওঁ) পোৱা হৈছে। তেওঁ বধ বনী আৰু যুজাক বজা আছিল। ব্ৰহ্মপালৰে সৈতে গুৰ্জৰ, পৌৰ, কেবেলা আৰু দক্ষিণৰ বজাবোৰৰ যুদ্ধ হৈছিল বুলি উল্লেখ আছে। তেওঁৰ বাজধানী ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত আছিল, আৰু তাৰ নাম হৰ্জয় আছিল। পণ্ডিত, ধাৰ্মিক আৰু কবিসকলক তেওঁ উৎসাহ দি তেওঁৰ বাজধানীত বাখিছিল। তেওঁৰ কেইবাটাও ভাৰ্য্য ধনি আছিল। সন্তৰতঃ ছুটানত। ছুটান তেতিয়া

কামৰূপৰ বজাৰ অধীনত আছিল। বহুপালৰ পিছত তেওঁৰ পুতেক পুৰন্দৰ পাল আৰু পুৰন্দৰপালৰ নাতিয়েক ইন্দ্ৰপাল বজা হয়। এই ইন্দ্ৰপালকে, বোধহয় বঙ্গদেশৰ বজা বিজয়সেনে কবতলীয়া কৰে। এই কথা বাজসাহীত ভামৰ-ফলি এখনত উল্লেখ আছে। ইয়াৰ এশ কি পঞ্চাশ বছৰৰ পিছত লেখা ভামৰ-ফলিৰ (কালীত পোৱাখন) সময়ত কামৰূপৰ বজা উত্তৰ-বঙ্গ পাল-বজাৰ কবতলীয়া হোৱাটো পোৱা যায়। প্ৰায় ১১৩৩ খৃষ্টাব্দত কাম-ৰূপৰ বজা তিস্যদেবে বঙ্গদেশৰ বজা কুমাৰপালৰ অধীনতা-শুশ্ৰূষাপৰা যুকলি হৰ ষোড়শত, কুমাৰপালে সৈন্ত-সামন্তেৰে তেওঁৰ মন্ত্ৰী বৈদ্যদেবক তিস্যদেবৰ বিৰুদ্ধে পঠিয়াই দিয়ে। সেই যুক্ত তিস্যদেবে বৈদ্যদেৱৰ হাতত হাবি প্ৰাধ হেৰুৱায়; বৈদ্যদেৱে তেওঁক মাৰি কামৰূপৰ বাজপাটত উঠি বজা হয়। কিন্তু যদিও বৈদ্যদেৱে নিজক বঙ্গদেশৰ বজাৰ অধীন বজা যেন দেখুৱাইছিল, কিন্তু কাৰ্য্যত তেওঁ বাজাধিৰাজ উপাধি লৈ স্বাধীন হৈ পৰিছিল। বহুপালৰ নাতিয়েক ইন্দ্ৰপালৰ দিনতে কামৰূপ হাতৰ ডিঙি-পৰা স্বাধীনতা-সোণৰ সাতসৰি হাব কাটি নি পৰাধীনতা-লোৰ শিকলি তেওঁৰ ডিঙিত পিকোৱা হয়। তিস্যদেবৰ দিনত ১১৩৩ খৃষ্টাব্দত কামৰূপৰ গৌৰৱ-ৰবি অন্ত যায়।

এই যুগৰ পুথি দীপিকাছন্দ। বায় মাধৱচন্দ্ৰ বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই দীপিকা-ছন্দ পুথি খৃষ্টীয় একাদশ শতিকাত ৰচিত হৈছিল বুলি তেওঁ ছপা কৰোঁৱা দীপিকাছন্দ কিতাপৰ পাতনিত লেখিছে।

আমি ওপৰত কৈ আহিছোঁ যে শালস্তম্ভ বংশী বজাৰ পিছত প্ৰথম কাম-ৰূপৰ বজা হয়। প্ৰথমই প্ৰায় ৮০০ খৃষ্টাব্দত বাজপাট অধিকাৰ কৰে। তেজ-পুৰৰ ভামৰ-ফলিত উল্লেখ কৰা বানমালা এই বংশৰ তৃতীয় বজা। একোজন বজাৰ ৰাজত্বকাল যদি পৰে ১৬ বছৰকৈ ধৰা যায় তেন্তে প্ৰায় ৮৫০ খৃষ্টাব্দত অৰ্ঘ্যৎ নবম শতিকাৰ বাজ ডোখৰত বানমালাই ৰাজত্ব কৰে। প্ৰথম বংশী বজাসকলৰ দিনত শৈবধৰ্ম কামৰূপত প্ৰবল আছিল। বানমালা নৈষ্ঠিক শৈব বুলি প্ৰখ্যাত। বানমালাৰ ৰাজধানী সম্ভৱতঃ গুৱাহাটীৰ পূবে তেজপুৰৰ ওচৰত আছিল। ধৰ্মপাল নামে হৰ্য্যবংশী ক্ষত্ৰিয় বজা এজনে পশ্চিমৰপৰা আহি কামৰূপত এখন ৰাজ্য স্থাপন কৰে। তেওঁৰ ৰাজধানী গুৱাহাটীৰ পশ্চিমে

আছিল। এই ধৰ্মপালৰ সৈতে পিছৰ পালবংশী বজাসকলৰ কোনো সম্বন্ধ নাই। তেওঁ তেওঁৰ বাজ্যত উক্তৰ ভাৰতবৰণা অনেক পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ সম্ভৱ আনি বহুৱায়। বিখ্যাত কেন্দুকলাই বাপু তেওঁৰ দিনৰে বান্ধুহ। তেওঁৰ পিছত পদ্মনাৰায়ণ আৰু চন্দ্ৰনাৰায়ণ বজাকে আদি কবি জনচেবেক বজা হয়। বামচন্দ্ৰ সেই বংশৰ শেষ বজা বুলি গেইটচাহাৰে তেওঁৰ বুৰঞ্জীত লেখিছে। বামচন্দ্ৰৰ বাজধানীৰ নাম বতনপুৰ। বতনপুৰ মাল্লনীত আছিল। বতনপুৰ কেইবাজন বজাৰ বাজধানী আছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰই এই বতনপুৰ নগৰ খহাই নি তাৰ চিন নাইকিয়া ক'বলে। দীপিকাছন্দত লেখা আছে যে বতনপুৰ হৰবিন্দৰ পুতেক কুশাবণ্যৰে বাজধানী আছিল। কুশাবণ্য পৌৰ, কামৰূপ আৰু জয়ন্তীয়াৰ বজা আছিল।

দীপিকা ছন্দত আছে :—

“হৈবেক লোহিত কূলে বাজ্য নগৰ ।

সান্তম্ব নন্দন আতি ভীৰ্ষ মনোহৰ ।

তাহাতে হৈবেক পুৰী সুবৎসল ।

হয় হস্তী বধ গজে ছত্ৰে সুনিৰ্মল ।

হৰবিন্দ নাম তাৰ হৈবে নৰপাল ।

চন্দ্ৰপ্ৰভা নাম হৈব নগৰী বিশাল ।

সিটো নৃপতিৰ হৈব দেৱ ধৰ্মে বতি ।

বিপ্ৰ বাক্য মকৰিব বুজিয়া প্ৰযুক্তি ।

পঞ্চদিক বাটী বৰ্ষ পালিবেক বহী ।

• • • • •

তাহাৰ ভৱয় বাজা হৈবেক প্ৰধান ।

কুশাবণ্য নাম তাৰ হৈবেক প্ৰখ্যাত ।

কুশৰ বৃত্ত জাত হৈবেক ভণাত ।

অসংখ্যাত হৰ্ষ্যবিপ্ৰ সনে কবি নিব ।

পিন্ধাবন ভীৰ্ষে বাই আদিত্য পুঞ্জিব ।

• • • • •

গৌৰে কামৰূপে আৰু জয়ন্তা বাগৰে ।

তৈবে একছত্ৰ বাজা অতি বিদগ্ধে ॥

তাহাব নগৰ হৈব নাম বত্ৰপুৰ ।

শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন ভক্তি হৈবেক প্ৰচৰ ॥

বিংশতি অধিক শত বৰিব প্ৰখ্যাত ।

পালিবে ধৰণী তাৰ নাহিকৰ পাত ॥

* * * *

হৈবে সাত পুত্ৰ তাৰ লোকে নসহিব ।

সাত খণ্ড কৰি বাজ্য বিভাগিয়া লৈব ॥”

গেইট চুাহাবে তেওঁৰ আসামবুৰঞ্জাত বামচন্দ্ৰকে সেই বংশৰ শেষ বৰা
বুলি কোৱা কথা দীপিকাছন্দ পঢ়িলে ঠিক নহয় যেন লাগে। দীপিকাছন্দ
পুৰি বটোতাজনৰ নাম পুকৰোত্তম গজপতি। গজপতিয়ে দীপিকাছন্দত
নিজৰ চিনাকি এইদৰে দিছে :—

“চাৰি ৰূপ ধৰি, শ্ৰীৰাম, লক্ষ্মণ,

ভৰতাই শত্ৰুঘন ।

হেনয় বামৰ পদে মজি বৌক

আমাৰ বালক মন ॥

তাহান বংশত জন্ম তৈলোঁ, হেন

কৰোঁ মনে অহংময় ।

কাতৰ কৰিয়। শ্ৰবণ পশিলোঁ

পামৰ পুকৰোত্তম ॥”

“মই মহা আহুশ্ৰী পৰম দুৰ্দ্ধাৰ ।

শ্ৰীৰাম বংশে তৈলোঁ মহাবাজা সাৰ ॥

এক খণ্ড পৃথিৱীৰ তৈলোঁ অধিপতি ‘

বোহোৰ সযান কোন আছয় নৃপতি ॥

গজবাজি পদাতি বধব-সীমা নাই ।

এহিমত পৰ্কে মোৰ দিন বহি যায় ॥”

“হে প্ৰভু ভগৱন্ত দেৱতা শ্ৰীৰাম ।

তোমাৰ দুখনি পাৱে কৰে মোহো প্ৰণাম ॥”

তমু নিজ অমুজব নাতি পুকবোত্তৰ ।

বোব মুখে সদা হুঙচোক কুৰুনাৰ ॥”

বাৰ বাধৱচন্দ্ৰ ববদলৈ বাহাহুবে দ্বিতীয় বাব ছপা দীপিকাছন্দৰ পাণ্ডিত কৈছে;—

“এই অতি প্ৰাচীন পুৰিখনি প্ৰথমবাৰ ছপোৱাত ইয়াৰ লিখক পুকবোত্তৰ গজপতি কোন সময়ত কোন দেশৰ বজা জনা নাছিলে। এতিয়া অনেক অমুসন্ধান কৰি জানিব পাৰিছোঁ, যে এওঁ কামৰূপৰ ক্ষত্ৰিয় জীতাৰি বংশৰ বজা আছিল। অমুমান একাদশ শতিকাত এওঁ এই পুৰিখনি লেখিছিল। আৰু জীতাৰি বংশৰ শেষ বজা বামচন্দ্ৰৰ অমুজব এওঁ নাতি আছিল, দাশৰথি বামৰ অমুজব নাতি নহয়, কাৰণ সেইটি অসম্ভৱ। যি সময়ত এই পুৰিখনি লিখা হৈছিল সি সময়ত বৌদ্ধধৰ্ম এই দেশত কি ভাৱভৱ অন্যান্য দেশতো হ্রাস পাইছিল, এনে কি বৌদ্ধ শব্দটিয়েই যুগনীয় হৈছিল। এই পুৰিত বৌদ্ধধৰ্মৰ যেনে নিন্দাবাদ দেখা গৈছে তদ্বাৰা আহি এই কথাটি ঠিৰাং কৰিছোঁ।”

গেইট চাহাবেও বামচন্দ্ৰকে এই বংশৰ শেষ বজা বুলিছে। কিন্তু গজপতিয়ে নিজক বামচন্দ্ৰৰ অমুজব নাতি বুলি চিনাকি দিছে। আৰু নিদ্বক “নৃপতি” “মহাবাজা” আৰু একেৰু পুৰিখনিৰ আধিপতি বুলি চিনাকি দিছে। বাধৱচন্দ্ৰ ববদলৈ ভাঙবীয়াৰ মতে এওঁ জীতাৰিবংশৰ শেষ বজা বামচন্দ্ৰৰ অমুজব নাতি, দাশৰথি বামচন্দ্ৰৰ অমুজব নাতি নহয়। জীতাৰি বংশ বুলি কোনো বজাৰ বংশৰ নাম গেইট চাহাবৰ বুৰঞ্জীত নাই। কিন্তু পশ্চিমবপৰা অহা ক্ষত্ৰিয় ধৰ্মপালে হাপন কৰা আৰু বামচন্দ্ৰ বজাত শেষ হোৱা বংশই জিতাৰি বংশ হব পাৰ। বাৰ বাহাহুৰ গুণাভিবান বৰুৱাই তেওঁৰ বুৰঞ্জীত এই বজাসকলকে জিতাৰি বংশীৰ বুলি উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ কয় “জিতাৰি নামে এজন্য ক্ষত্ৰিয় সন্ন্যাসী ভাটীৰপৰা আহি কামৰূপৰ নামনি ষড়ত বজা হৈছিল। তেওঁ আৰু তেওঁৰ পাহত অৱেশ্বৰ নামে এজন্য বজা হয়। তেওঁৰ বাজধানী এতিয়াৰ জলুগাইওৰি বত অৱেশ্বৰ নামে দেৱালয় আছে তত আছিল। এইজন্য বজাই অৱেশ্বৰ দেৱালয় হাপন কৰে।... কোনো বুৰঞ্জী মতে জিতাৰিয়ে ৬২ বছৰ আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ বুৰলিকে ১০৫

বহুৰ বাজত কৰে। এওঁৰ পাছত পদ্মনাৰায়ণ, চন্দ্ৰনাৰায়ণ, মহেন্দ্ৰনাৰায়ণ, গজেন্দ্ৰনাৰায়ণ, বামনাৰায়ণ, জয়নাৰায়ণ, ধোৰনাৰায়ণ আৰু বামচন্দ্ৰ প্ৰত্যেকে ১০৫ বছৰ বাজত কৰে। বামচন্দ্ৰৰ দিনতে এই বংশ লোপ পায়।” ওপৰৰ এই কথাবগৰা বুজা যায় যে গেইট চাহাবে লেখা ক্ষত্ৰিয় ধৰ্মপালে আৰম্ভ কৰা আৰু বামচন্দ্ৰই শেষ কৰা এই বংশই জিতাৰি বংশ। এতিয়া টাব লাগে, যদি দীপিকাচন্দ্ৰৰ গ্ৰন্থকৰ্তা পুৰুষোত্তম গঙ্গপতি এই জিতাৰি বংশৰ শেষ বজা বামচন্দ্ৰৰ অহুজৰ নাতি হে, তেনেহলে বামচন্দ্ৰতে সেই বংশ শেষ হোৱা নাই; কাৰণ গঙ্গপতিয়ে নিজক নুপতি আৰু একশত পৃথিবীৰ অধিপতি বুলি চিনাকি দিছে। আৰু তেওঁ যে আচল দাশৰথি বামচন্দ্ৰৰ হে অহুজৰ নাতি সেইটোও ওপৰত তুলি দিয়া তেওঁৰ বচনা পঢ়িলেই জানি। তেওঁ স্পষ্টকৈ লক্ষণ, ভবত, শত্ৰুৰ ককায়েক বামচন্দ্ৰৰ কথা কৈছে। আমাৰ মনেৰে তেওঁ দাশৰথি বামচন্দ্ৰৰ ভায়েক ভবতেই হওক বা শত্ৰুধনেই হওক বা লক্ষণেই হওক, কোনো এজনৰ বংশৰ বজাৰ লৰা বুলি নিজক পৰিচয় দিছে। অহুজৰ নাতি বুলিলেই অহুজৰ পৌত্ৰ হব লাগে এনে নহয়। সেই বংশৰ অনেক নামনি পুৰুষৰ লোককো নাতি বোলাটো অপ্ৰচলিত নহয়। অহুকৰ ঘৰৰ নাতি বুলিলেই যে পুৰুষানুক্রমতে সেই ঘৰৰ পৌত্ৰ হব লাগে এনে নহয়। কমলাবাৰীৰ সত্ৰৰ (ঘাইখনৰ) অধিকাৰক “আতাৰ নাতি” অৰ্থাৎ কমলাবাৰী সত্ৰ সংস্থাপক পদ্ম আতা বা বহুলা আতাৰ নাতি বোলে। সেই নাতি বানে বহুলা আতাৰ পৌত্ৰ নহয়। পৰ্বতীয়া গোসাঁই এঘৰকো নাতি-গোসাঁই বোলে। সেইদেখি গঙ্গপতিয়ে নিজক দাশৰথি বামচন্দ্ৰৰ অহুজৰ নাতি বুলি কোৱাত আমি একো লেঠা নেদেখোঁ। যদি তেওঁ জিতাৰি বংশী বজা হয়, তেন্তে তেওঁ সেই বংশৰ শেষ বজা বামচন্দ্ৰৰ আগেয়ে বাধ্যভোগ কৰিছিল সেইটোও অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি, কাৰণ বামচন্দ্ৰকে সেই বংশৰ শেষ বজা বুলি বায় বাহাজুৰ গুণাভিৰাম বৰুৱা, ১] নাথৰচন্দ্ৰ বৰদলৈ আৰু মিষ্টৰ গেইটে টকছে। জিতাৰি বংশৰ বজাই কামৰূপত কেতিয়া বাজত কৰিছিল সেইটো ভালকৈ টুক কৰিব নোৱাৰি। সত্ৰৰ শতিকাৰ ভাৱৰ বশাব পিছত দ্বাদশ শতিকাৰ মাজলৈকে বি কেইবংশৰ বজাই বাজত কৰিছিল, সেই কেইবংশৰ কথা আমি ওপৰত

কৈ আহিছে।। ইয়াৰ তিতবত জিতাৰি বংশলৈ ঠাই কতা? যদি নাই, তেন্তে সপ্তম শতিকাৰ আগেয়ে সেই বংশী বাজাই বাজাব কৰে। আৰাৰ বিবেচনাত গজপতি বৰ্ত্ত শতিকাৰ বজা, আৰু দীপিকাছন্দ বৰ্ত্ত শতিকাত বচিত পুথি। দীপিকাছন্দৰ পাবণকলা বৰ্ণনাত আছে,—

“হৈবেক অধৰ্ম্মকাৰী লোক ভাৰতব ।

তিনি দিশে তিনি বাজা হৈবে অনন্তৰ ॥

এক গোট অশ্বপতি আৰ গজপতি ।

অপৰ গোটৰ নাম জানা নবপতি ॥”

হিউয়েনচাঙেও তেওঁৰ চিইউকি কিতাপত জম্বুদীপৰ চাৰিফালৰ চাৰিজন বাজচক্ৰবৰ্ত্তীৰ কথা লেখিছে—“দক্ষিণত গজপতি,—এই দেশ বহু, আৰু সেমেকা; হাতীবোৰৰ পক্ষে উপযোগী। পশ্চিমত ছত্ৰপতি,—ইয়াত যথেষ্ট বহু পোৱা যায়। উত্তৰত অশ্বপতি,—বোৰৰ পক্ষে এই দেশ উপযোগী। পূবত নবপতি,—এই দেশৰ স্বাস্থ্য সুন্দৰ আৰু দেশখনত বহু মাছুহ।”

নবকাস্তৰৰ দিনৰপৰা প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰ কামৰূপৰ বাজধানী আছিল। কিন্তু জিতাৰি বংশৰ কালত সি বাজধানী নাছিল। দীপিকাছন্দত উল্লেখ কৰা হৰবিন্দ বজাৰ বাজধানী যদিও লুপ্তৰ পাৰত আছিল, কিন্তু সি প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰ নহয়, তাৰ নাম সুবৎসল আছিল। হৰবিন্দৰ পুত্ৰ কুশাৰণ্যৰ বাজধানী মাতুলীত আছিল, তাৰ নাম বহুপুৰ। জিতাৰি বংশৰ শেষ বজা বামচন্দ্ৰৰো বাজধানী বহুপুৰ আছিল বুলি গেহট চাহাবে কয়। সেইদেখি আমি সহজে অনুমান কৰিব পাৰোঁ যে পুৰণোত্তম গজপতিৰো বাজধানী বহুপুৰ আছিল। তেওঁ দীপিকাছন্দত বাজকলাত ভাৰতব যিবোৰ ডাঙৰ ডাঙৰ নগৰৰ নাম উল্লেখ কৰিছে, সেইবোৰৰ তিতবত প্ৰাগ্‌জ্যোতিষৰ নাম নাই, বহুপুৰৰ হে নাম আছে।

“সিদ্ধপুৰ, নাগপুৰ আৰু চন্দ্ৰপুৰ ।

মণিপুৰ, ধৰ্ম্মপুৰ, বঙ্গ ব্ৰহ্মপুৰ ॥

কুৰ্ম্ম চন্দ্ৰাৱতী বাৎসপুৰ মহাপুৰ ।

কান্দিপুৰ জয়পুৰ ত্ৰিপুৰ অপৰ ॥

কনক চন্দ্ৰক বৎস্যপুৰ বম্যপুৰ ।

হেমশ্ৰবা হেমকূট বিবাহ বিপাহ ॥
 অসিচন্দ্ৰা অবোধ্যা অপৰ হৰ্ষমালা ।
 সোণ কাকী কিঙ্কিদ্ধা কুম্ব তয়কলা ॥
 কায়াপুৰ কন্যাপুৰ কৰ্ণাট নবপুৰ ।
 চন্দ্ৰমালা ধৰ্মমালা বহুমালাপুৰ ॥
 জয়ন্তা মধুবা লক্ষা মিথিলা মিহিবা ।
 মণিবন্ধা ইন্ধাকু সাধিক গজপুৰা ॥
 ত্ৰিপূৰ্ণা ধন মধুমুকতা শোণিত ।
 কণৌজ ককিল পুস্পমালা ভ্ৰাজ্জিত ॥
 অপাৰ কৰ্ণাটকুণ্ড বাষ্ট্ৰ সৌৰাষ্ট্ৰিক ।
 -হিমালয় হিমকূট অসিত নন্দক ॥
 মণিবন্ধা মণিচন্দ্ৰা হস্তীনা পাকাল ॥
 ত্ৰিকূট অপৰ চম্পাবতী বিজ্ৰপাল ॥
 ধৰ্মচন্দ্ৰা পুস্পচন্দ্ৰা হৰ্ষাশ্ৰভা শশী ।
 গয়া পদ্মাবি গোবিমুগা কঙ্কালী ॥
 সিদ্ধ ইন্দ্ৰশ্ৰৱা উচ্চশ্ৰৱা বহুপুৰ ।
 কোশল কোঙ্কল নন্দশ্ৰুতি কামপুৰ ॥
 নবেশ্ৰ চোন্ডব মক মহীশ্ৰ জমালা ।
 হংসধৰ শুদ্ধাকৰ সিংহিলা মহিলা ॥
 গোদাবৰী গোপপুৰ হৰিপুৰ বিজ্যা ।
 অসিতীৰ্ধ বমশ্ৰৱা শ্ৰবণা সবৰিন্দা ॥
 মৃগশ্ৰৱা অসিবন্ধা মকবা কুম্বা ।
 বাবাহি অম্বিবা কোল শ্ৰবভবাপুৰা ॥
 অজ কলিঙ্গ শ্ৰতদেশ বদ বদ ।
 পতিশ্ৰুত সুমিত্ৰা বসাগ বনু বদ ॥
 মকৰ মিহিলা অতীত মক মালা ।
 ব্ৰুতি কুন্ডা নামমালা বনল বীশলা ॥
 এহিসৰ মুখ্যকবি নগৰ শ্ৰেণ্যাড ।

মুখ্য মুখ্য বাছি কিছু কহিলে। তোমাত হ’

এই বিলাক মুখ্য নগবৰ তিতবত পুৰণি শ্ৰেষ্ঠ প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ নাম নাই। ইয়াৰ দ্বাৰাই বুজা যায় যে পৰম্পৰাৰ সময়ত নবক ভগদত্তৰ প্ৰাগ-জ্যোতিষপুৰ লেখৰ নগবৰ শাৰীৰপৰা নানি পৈ সামান্য নগবত পৰিছিল; আৰু কামৰূপৰ বজাসকলৰ বাজধানী মাজুলীৰ বহুপুৰ হৈছিল; যদিও কাম-ৰূপৰ বজাসকলে পুৰণি গৌৰৱৰ প্ৰাগজ্যোতিষপুৰাধিপতি উপাধি লবলৈ নাপাহৰিছিল। ইয়াৰ পিছৰ ভাস্কৰবৰ্মাৰ বাজধানীও প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ নাছিল যে সেই কথা হিউয়েনচাঙৰ ভ্ৰমণ বৃত্তান্ত পুথিবৰণা জনা যায়। হিউয়েনচাঙে পৌণ্ড বৰ্দ্ধনবৰণা পূৰ্ব মূৰ্ত্তা হৈ ১৫০ মাইল বাট আহি এখন ডাঙৰ নৈ পাৰ হৈ কামৰূপৰ বাজ্যত সোমাইছিলহি। পৌণ্ড বৰ্দ্ধনবৰণা কামৰূপৰ বাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ ১৫০ মাইলতকৈ ভালখিনি দূৰত আছিল; সেইদেখি সেই কালত কামৰূপৰ বাজধানী হয় গুৱালপাৰ জিলাৰ কোনো এঠাইত, নহয় কোচাবিহাৰত, নহয় আজিকালিৰ বঙ্গদেশৰ তিতকৰা বংপুৰৰ উত্তৰ-পূবত আছিল।

কামৰূপত বৌদ্ধধৰ্ম কেতিয়াও ভালকৈ প্ৰচাৰিত হোৱা নাছিল, যদিও দুজন চাৰিজন বৌদ্ধ অত-তত পোৱা গৈছিল আৰু এটা কি দুটা বৌদ্ধ মন্দিৰ ধকাটো অসমত নহয়, আৰু কামৰূপৰ বজা ভাস্কৰবৰ্মাকে আদি কৰি কোনো কোনোৱে বৌদ্ধ ভিক্ষু সন্ন্যাসীক আদৰ কৰিছিল। এই কথা হিউয়েনচাঙৰ বিবৰণ পাঢ়িলেই বুজা যায়। আমি আগৰ এক প্ৰবন্ধত কৈ আহিছোঁ যে বৌদ্ধ শব্দটো কামৰূপৰ অনাচাৰী তান্ত্ৰিক বায়ু; তও বায়ু আৰু আন আন অৰ্ধেকৰ তও হিন্দুসকলৰ প্ৰতি গালিখৰূপে প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল। পাবণকলাত মহাদেৱে পাৰ্ৱতীক কৈছে;—

“বিপ্ৰ বাক্যে মেহে হই,
হংস ছাগ বলি কৰি,
তুমি গতি দিবা বুলি,
পৰম ঈশ্বৰ দেৱ,
তোমাকেসে ধ্যান কৰে,
হুবাচাৰ বিপ্ৰগণ,

কাৰো একো গতি নাই।
তোমাৰ নামক শ্ৰবি।
লোকত কহবৈ তুলি।
তাহাক নকৰে সেৱ।
তোমাক পূজয় নৰে।
আশা দিয়া লোভাই নন।

ইহ লোকে ধন জন,
এহি আশা দৰশাই,
মোৰ নিজ ইষ্টদেৱ
ভাহান কিঙ্কৰ আমি,
তোমাৰ স্বতন্ত্র মানি
বৌদ্ধ বিপ্ৰ বাক্যে থাকি
ভবু দীক্ষা দিবে টানি,
“তোমাৰ পুজাত বত,

পৰলোকে স্বৰ্গস্থান ।
তোমাৰ পূজাক চাই ।
হৰি পাৱে কাৰোঁ সেৱ ।
নিশ্চয়ে কিঙ্কৰী তুমি ।
পূজে ছৰাশয় প্ৰাণী ।
তোমাৰ নামক ডাকি ।
বোলে অলৌকিক বাণী ।”
পাৰশুৰ অতিবত ।”

“বৈষ্ণৱক হিংসিবেক ভকতি বিনাশি ।

নানা শাস্ত্ৰ সব দেখাই কুতৰ্ক কুযুক্তি ।

কলিৰ লোকক কৰিবেক পাগমতি ॥

শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন ভক্তিমাৰ্গ নিবোধিব ।

মহুয্য লোকক অধোগতি কৰাইব ॥”

“কটাইবেক হংস ছাগ দিবে দীক্ষা যত্ন ।

ভকতি বুলিয়া কতো কৰাইবেক যত্ন ॥”

“লৈবেক মুক্তিক ফোট পিঙ্কিবে অঞ্জন ।

লৈবেক তৰ্জ্জনী ধোত কৰিব দশন ॥

তমাল তুলসী চোপ মাধাত ধৰিব ।

যেন পাগলৰ নয় বাঁকিয়া ফুৰিব ॥

সাজাইবেক তাম্ৰ কাংস শিলা দাক্ষয় ।

এই ভালে হৰিকপ লৈবাক লাগয় ॥”

“মই শূলপাণি ব্ৰহ্মা আদি দেবগণে ।

মোকক দিবাক নপাবোঁহো একজনে ॥

তাম্ৰ কাংস শিলায়ে কি গতিক দিবেক ।

কালত পামৰ লোক একে মানিবেক ॥

• • •

তাম্ৰ কাংস মুক্তিকাৰ সাজি প্ৰতিমাক ।

হৰি মুক্তি বুলি তাক পূজা কৰিবেক ॥

এহিমতে বৌদ্ধ সবে লোকক ভাণ্ডিব ।
 নহৈবেক গতি ঘোৰ সংসাৰে পৰিব ॥”
 “অহুৰ্দ্দিনে কলিৰ বাণ্ডিব মহাবল ।
 তাতে বহুতৰ বিপ্ৰে কৈবে অকুণল ॥
 সুৰাপায়ী স্লেচ্ছবো লৈবেক দান ধন :
 নকাৰবে সিটো জাতি ধৰ্মক বক্ষণ ॥
 কতো বাজুত হয় পৰ্য্যটি ফুৰিব ।
 ধনৰ নিমিত্তে লোকে মাংস ছিণ্ডি খাইব ।

• • •
 মিছা বিনে সত্যবাণী নাহিকে মুখত ।
 হৈয়ে মহা বলুৱা ব্ৰাহ্মণগণ বত ॥
 বৈকুণ্ঠৰ বেশ ধৰি পিঙ্ক ধূতি ফোট ।
 লৈবেক ভূষণ কৰি অনেক আফোট ॥
 পিঙ্কবে হাতত থাক কজ্জিৱৰ ধনে ।
 মন্ত্ৰণা কৰিয়া কতো লৈবে বহু দানে ॥
 ষাটিব বাজাৰ পাশে হিংসি মহন্তক ।
 ভকতক হিংসি দোষ কাৰিব অনেক ॥”

• • •
 “নোহোৰ সমান পূজা কোনেবা জানই ।
 মহি পূজা দিলে তুই হৈব কাংগী আই ॥
 বাংস লোভা বিপ্ৰে সবে পেট প্ৰবৰ্ত্তাই ।
 আৰো বেদ শাস্ত্ৰ তাৰ কিছু নজানই ॥
 হেন বৌদ্ধ সঁবক দেখিবে কলি মন্দ ॥”

এই গদ্যবোৰৰপৰা স্পষ্টকৈ বুজা যায় যে দৌপিকাছন্দ বৰ্চোতা পুৰুষোত্তম বৈকুণ্ঠ
 ধৰ্ম্মাৱলম্বী নৈতিক বন্ধু আছিল । আৰ্মি ওপৰত উল্লেখ কৰা অহাৰ কথাবে এই
 সিদ্ধান্তলৈ যাবলৈ বাধ্য হৈছোঁ যে দৌপিকাছন্দ পুৰি ষষ্ঠীয় বৰ্ষ শতিকাভ বৰ্চিত
 হৈছিল আৰু সি ডাকৰ বচনৰ পুৰিৰ সময়তে বা পিছতে । সেইদোৰ
 বাদত আৰ্মি বৰষলৈ ডাঙৰীয়াৰ সিদ্ধান্ত ওপৰত তিব দি তাক এই মুগ্ধ

সুৱাইছোঁ, কিন্তু আচলতে সি ইয়াৰ আগৰ দুগ বৰ্দ্ধ-শক্তিকাৰ ভিতৰত হে পৰিব লাগে ।

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীমন্তীনাথ বেজবৰুৱা ।

গুৰু চৰিত্ৰ ।

তৃতীয় আখ্যা ।

শঙ্কৰদেৱৰ শিশুলালা ।

কুসুমুৰ্বে গণনাতে আটাই দৈবজ্ঞক বসন ভূষণে গন্তোৰ কৰাই বিদায় দিলে । এদিন কুসুমুৰবৰ ভগিনী নব শ্ৰম্ভত বালকক দেখিবৰ কাৰণে বাটত জলশৌচ কৰি পানী স্পৰ্শ নকৰাকৈ আহি গুৰুদেৱক কোলাত লোৱাত পুতনাৰ চেষ্টাক দেখুৱাই চক্ষু স্থিৰ কৰি ঢলি পৰিছিল । অনেক চেষ্টা কৰি তেল পানী দিহে স্নান কৰোৱা হৈছিল । আৰু এদিন শয্যাত শুৱাই ধোৱাত দৰটি পৰিছিল । কিন্তু ভগা ঘৰ গাত নপৰি শকতৰ নিচিনাকৈ আলাস হৈ আছিল ; তাতো বহলোক আচৰিত হল । ক্ৰম পণ্ডিতৰ পুত্ৰ যজ্ঞেশ্বৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ নবোত্তম, তাৰাৰ পুত্ৰ মৃত্যুঞ্জয়, তেওঁৰ পুত্ৰ চতুৰ্ভুজ, তাৰাৰ পুত্ৰ বামবামগুৰু বাৰ লগত গুৰুদেৱৰ মুখ্য ভক্তি আছিল ; তেওঁ গুৰুদেৱ অপেক্ষা ৫ বছৰ ডাঙ্গৰ । এদিন গুৰুদেৱে বামবাম গুৰুক বখীয়া দি পানী আনিবলৈ পৈছিল : বালকৰূপী ভগৱানে নিজ ৰূপ ধাৰণ কৰি বামবামক কলে যে তুমি মোক চিনিব পাৰিছা নে ? বই তোমাক চিনিছোঁ ; যেতিয়া তুমি গৰু চুৰি কৰি লুকাই বাধিছিলি বই আচৰিত ক্ষমতা দেখুৱাইছিলেঁ । এতিয়া স্বৰণ হব পাৰ । বাক সিৰোৰ এৰা বাওক কিবা ধাৰৰ মন পৈছে নে ? এই বুলি নিজৰ নিমিত্তে ধৰ্মা পাৰীৰ কল দিহে ; বামবাম গুৰুৱে ধাৰলৈ বৰিহে এনে সময়ত সত্যসন্ধা আই দেখি ধৰ কৰি স্মৰিহে ; তোমাক কল পাৰীৰ কোনে দিলে ? গুৰুৱে কলে ধাৰ বস্ত সেইজনে দিহে । তনি আচৰিত হল । আৰু এদিন দৰৰ ভিতৰত শয্যাত শুৱাই থৈছে, এটি চকৰি-কেটী

সাপ আহি কণা ভুলি ছত্ৰ ধৰিছে; চন্দৰিয়ে দেখি ভয় পায় হৌব মাৰি সাপৰ
 ভয় বুলি আচৰিত হৈ চিয়ঁব মাৰি গুৰু-মাতাত কোৱাত আবেবেৰে পৈ দেখি
 সাবটি ধবাত সৰ্প অদৃশ হ'ল। এই দৰে মায়ী দেখুৱাই গুৰুদেৱ আঠুকাটি
 ফুৰিব পৰা হৈছে। পিতৃদেৱৰ ইষ্টদেৱতা শূৰ্ত্তিৰ ওপৰত বহি আছে, পৰিচাৰি-
 কাই দেখি শূৰ্ত্তাৰ ভয় পাইছিল; কিন্তু ভগৱানৰ কাৰ্য্যত মনুষ্য বৃদ্ধিৰে
 আকলিব নোৱাৰে; বাস্তৱিকো একো অমঙ্গল নহ'ল। ক্ৰমে লৰি ফুৰিব
 পৰা হ'ল, দিবা নিশি ধেমালি ভিন্ন আন একো কাৰ্য্য নাই। লগৰীয়া
 লৰাবোৰ লৈ আমোদ প্ৰমোদ কৰি সুৰে; কেতিয়াবা দিলা খেদে; সময়ত
 কোটোবা খেলে, অহকালি ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীত নাচুবি সুৰে। এদিন সঙ্গৰ বালক
 সৈতে হাবিটল যোৱাত এটি হৰিণ ধৰি আনে; কিছু সময় আমোদ কৰি
 এৰি দিয়ে; আক এদিন বটা চৰাই ধৰি আনি ধেমালি কৰিছে; বালক
 সকলে চৰাই পোৱালি কষ্ট দিব ধোজাত বাধা দি মেলানি দিছে। আক
 এদিন বামবামগুৰুৰ সহিত আমোদৰ চলে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী ভাদ মাতত পাৰাপাৰ
 হৈছিল। এদিন পানীত বুৰ মাৰি তিনি প্ৰহৰ বেগি জলৰ তলত আছিল।
 আটাইবোৰ লৰা এদিন ব্ৰহ্মপুত্ৰত নাও লৈ আমোদ কৰিবলৈ গৈছিল;
 শঙ্কৰদেৱে নাৱত ফুটি ছুইবাৰ সাঙুৰি পাৰাপাৰ হ'ল; সকলো বালকে দেখি
 আচৰিত মানি সমুদায় কথা ভুঞাসকলত কলত তেওঁলোকৰ মনত ক্ৰমে
 উত্থৰ বোধ হ'বলৈ ধৰিলে আক এদিন ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত সকলো লগৰীয়া
 লৰা সৈতে আমোদ কৰি ফুৰিছে এনেতে এটি শুহ পানীত বুৰ মাৰি মাৰি
 ধেমালি কৰি উজাইছে; প্ৰভুৱে দেখা পাই সঙ্গৰ বালকসকলক কলে
 যে কোনে এই শুহটি বুৰ মাৰি ধৰি আনিব পাৰাইক। আটাইবোৰ লৰা
 আচৰিত হৈ কলে যে কোনে এনে ভয়াবহ কাৰ্য্যত হাত দিব পাৰে। পিছত
 নিজে পানীত বুৰ মাৰি কতোবেলি থাকি শুহসৈতে ওলাই আহি সঙ্গী বালক
 সকলক দেখুৱাই এৰি দিছে। এদিন গুৰুৱাতা বন কৰি ধকাত গুৰুদেৱে ফুৰা
 পাইছে বুলি মাতাক জনোৱাত আইয়ে কলে, চকত তাত আছে উলিয়াই
 ধোৱা বাওক। পিছত মাতৃৰ আজ্ঞা পালন কৰি চতুৰুৰূপ ৰূপ ধাৰণ কৰি
 এক হাতে চক, এক হাতে তলিয়া, এক হাতে বাটি, আক হাতত অন্ন ভুলি
 লৈছে। আইয়ে দেখিলে যে প্ৰভুৱে নিজ ৰূপ ধাৰণ কৰি সমুদায় আত্মাৰ বনচী

গোহর কবি পূৰ্ব্য যেন অলিৰ লাগিছে । সত্যসদ্ধা আই আচৰিত হৈ স্মৃতিলে
 ছুৰি কোন ? গুৰুজনে কলে আমি আদিকৃষ্ণ । কিয় অহা হৈছে ? জীৱ
 সকলক নিস্তাৰ কৰিবৰ নিমিত্তে অৱতাৰৰ আৱশ্যক হোৱাত তোমাৰ
 উদৰত ভয় লোৱা হৈছে । কি প্ৰকাৰে জীৱক ভাবি নিবা ? লগত কি কি
 অনা হৈছে ? গুৰুজনে কলে তিনিটা বস্তু অনা হৈছে । মাতুৱে প্ৰাৰ্থনা কৰিলে,
 আমাকে দিবলৈ অনুমতি হক । গুৰুদেৱ মাতুৰ বাক্যত সন্তোষ লাভ কৰি
 প্ৰাৰ্থিত তিনিটা বস্তু প্ৰকাশ কৰিলে । সেই দিনাৰ পৰা বালকৰূপী প্ৰভুক
 আইয়ে পুত্ৰ ভাব এৰি ঈশ্বৰ বোধে পালিছে । ১২ বছৰলৈকে বালক
 কেলিতে সময় নিয়ালে ।

ক্ৰমশঃ ।

মণিপুৰ যাত্ৰা ।

দাদা কাৰণত মনৰ অৱস্থা বৰ ভাল নাছিল । একালবপৰা কুৰি
 অহাটোৱেই ভাল যেন বোধ হল । ভালমান দিমবেপৰা একোএকোবাৰ
 মণিপুৰৰ কাললৈ কুৰিবলৈ যাবৰ কথা পেটত খেলাই আছিল, কিন্তু
 কথাটোত ধৰে বুলি ধৰা নাছিলোঁ । ঘটনাক্ৰমে এদিন এজন বন্ধুৰ আগত
 কথায় কথায় খেলাতে মণিপুৰলৈ কুৰিবলৈ যোৱাৰ প্ৰস্তাৱ কৰিছিলোঁ । তেওঁ
 বাবলৈ সন্মত হল । মই জানিছিলোঁ বন্ধুজনেও একালবপৰা কুৰি আহিবলৈ
 পাণ্ডি আছিল । কিন্তু তেওঁ যে মোৰ প্ৰস্তাৱমতে বেল-জাহাজ-নথকা মণি-
 পুৰৰ লেখিয়া ছুৰি ঠাইলৈ বাবলৈ সন্মত হ'ব তেনে আশা মই বশতো কৰা
 নাছিলোঁ । সেইবাবে বন্ধুজনে য' কবে মোৰ প্ৰস্তাৱত সন্মত হৈ বোক
 লাহু হ'বলৈ কোৱাত মই অলপ আচৰিত হ'লোঁ । মই পেটে পেটে ইমান
 ছুৰি দেশলৈ (বাতাসাতৰ অনুবিধাৰ কাৰণে হে ছুৰি) বাবলৈ হিবসভা
 হোৱা নাছিলোঁ । তথাপি এতিয়া মণিপুৰলৈ বুলি যাত্ৰা কৰাটোকেই
 টিক কৰিলোঁ । আৰু ৯ মে তাৰিখে যোৱাৰ দিন টিক কৰি বন্ধুজনক
 লাহু হৈ থাকিবলৈ কৈ মই লাহু হ'বলৈ ধৰিলোঁ । ইয়াতে কোৱা উচিত যে
 যাত্ৰাৰ প্ৰস্তাৱটো ৭ তাৰিখে আবেলি বেলিকা হে উপাধিত হৈছিল ।

৯ মে তাৰিখে ম-বাতিপুত্ৰা লগত লৈ ম-বেলিয়ে পূবত বেঙা দিলে

উগল-খুগল মনেবে মইও বিছনাবপৰা উঠি বুৰ হাত দুই বাত্ৰাব বিহাপোৰা কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। কাম বিশেষ একো নাছিল—আগ বাতিয়েই সকলো ঠিক-ঠাক কৰি ধৈছিলোঁ। কিন্তু কি এটা কথা, ডিব্ৰুগড় এৰি অইন ঠাইলৈ যাবৰ বেলিকা সদাই মোৰ কিবা নেৰাম-নেৰাম-বেন লাগে। ইয়াৰ প্ৰতি খুলিকণাটোবে কিবা এটা অদ্ভুত আকৰ্ষণী শক্তি আছে। সেইবাবে যবৰ পৰা ওলাবৰ আগ মুহূৰ্ত্ত পৰ্য্যন্ত যাম-নে-নেৰাম ঠিক কৰিব নোৱাৰি হোচোঁকা-পিছলা কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। তথাপি লাহে লাহে সক কাপোৰৰ বেগটোত এড়ীয়া কাপোৰ এখনে, ছুবিয়া এখনে, বেনিয়ান এটাৰ, গামোছা এখনে, বটী এটাৰ, আৰু পাতল বহ-অনীয়া সতৰকি কাপোৰ এখনে ভবাই ঠিককৈ ধলোঁ। নিজেও ছুটামান কিবাকিবি খাই বৈ লৈ ঠিকঠাক হৈ ললোঁ। ক্ৰমে বেগৰ সময় হলত ছাতিটোৱে বেগটোৱে হাতত লৈ যবক বাক ওলালোঁ আৰু জুপুৰি যবটোত তলা-ছাৰি মাৰি ওচৰ-চুবুৰীয়া মানুহ এঘৰক তালৈ চকু বাধিবলৈ কৈ বিহাবাৰী টেছনৰ কাললৈ ধোক ললোঁ। অৱশ্যে মই যে মণিপুরলৈ যাবলৈ ওলাইছোঁ এই কথা পূৰ্বে কোৱা বন্ধুজনক বাজে ডিব্ৰুগড়ৰ আন কোনেও ছু নেপালে।

বেলে কেইমিনিট মানৰ পাছত জাহাজ-খাটত নমাই দিলে। যোব এতিয়াও বাওঁ-নেৰাঁওঁ তাৰ গুচা নাই। সেইবাবে মই নিচেই ওচৰৰ টেছন ডিহিং-মুখৰ এখন ৰাওঁ ৰাছৰ টিকিট কিনিলোঁ। বন্ধুৱে কিন্তু একেবাবে ককিলামুখ টিকিট ললে। জাহাজত উঠি বৃজ পালোঁ বন্ধুৰ লগত আৰু এজন লগবীয়া আহিছে তেওঁৰ কিন্তু মণিপুরলৈ যোৱাৰ একো ঠিক নাই। তেওঁ জোৰহাট মানতে নাযিব পাৰে। হওঁতে, আমাৰো মণিপুরলৈ যোৱা একো ঠিক নাই। মনে ধৰিলে, আশিও অইন কাললৈ যাব পাৰোঁ। সেই হ'ক তিনিজন সংস্ৰাজী গোটখোৱাত মনত ভালৰ বাহিৰে বেয়া নেলাগিল।

জাহাজ এৰি দিলে। ডিব্ৰুগড়ৰ চিবসুন্দৰ আইধান হাবিৰ দৃশ্য ক্ৰমে চকুৰ আঁৰ হল। যোব প্ৰথম সূদীয়ে তাচ বেলা সঘজে কেইটামান কৌশল বেগু ৱাই বৰ আচৰিত কৰিলে। মই কোনো বৰমৰ তাচ বেলা সখুলি নেজানি লেও, তাৰি-তাৰি, পাটীগণিতৰ সাহায্যত তেওঁৰ কৌশলৰ স্তম্ভ এটা পাছত

বুজিব পাবি মনস্ত বব বং পালোঁ। জাহাজব ওপবস্ত এই মবে সন্নর বাবলৈ ধবিলে।

ক্রঃমু ডিহিংমুখ পালোঁহি। যোব কিন্তু ইয়াস্ত নমা মহল। ষ্টেছক এবি অলপ পবব পাছতে মই জাহাজব টিকট-বাবুজনক জনাগোঁ বে যোব ডিহিংমুখলৈকে হে টিকিট আছিল কিন্তু যোব তাত নমা মহল। মই ককিলামুখলৈকে বান বুলি তেওঁক কলোঁ আক ককিলামুখলৈকে যোব টিকিটব extension খুজিলোঁ। জাহাজব টিকিট সঙ্কে এনে কবা বাব পাবে বুলি যোব আগবেপবা জনা আছিল। বাবুজনে কিন্তু যোব কথা শুনি জিক-জিকাই উঠি কলে “কেন মশায়, আপনি ডিহিংমুখে এক খানা টিকিট কবে নিলেন না? সেখানে ত অনেককরণ পর্য্যন্ত জাহাজ ছিল। আপনি জানেন না extension ticket issue করতে আমাদের কতখানি কাজ বেড়ে যায়। এই টিকিট খানা এখন তিন খানা বইতে entry কবতে হবে।” মট,— বি হবলগীয়া হল আক আটপয়ে এনে বুলি জনাহেঁতেন, ডিহিংমুখতে টিকিট লৈ ধলোঁহেঁতেন—ইত্যাদি কথা কৈ তেওঁক শাঁত কবিবলৈ চেষ্টা কবিলোঁ। তেওঁ টিকিটটো লৈ গুচি গল।

বেলে জাহাজে ফুবাৰ কিছুমান কাকতি-কুকুতা আছে। তাক বি জানে সেইয়ে হে জানে। সেইবিলাকব ভলানলা মই ভালকৈ পোয়া নাছিলোঁ, অর্থাৎ ছুটবুদ্ধিত মই পাইকত নাছিলোঁ। সেই বাবে extension টিকিটখন বেগেতাই পাবব নিমিত্তে যোব বব চিন্তা হল। সেইদেখি এক বক্টা বানব পাছত মই তললৈ গে বাবুজনক টিকিটখনব কথা স্মুধিলোঁ। তেওঁ কলে “আব একটু পবে আসবেন।” মই ছুট তিন বক্টা বানব পাছত আকোঁ এবাব তেওঁব গুৰিলৈ গলোঁ। তেওঁ আকোঁ পূর্কব মবে উত্তব কবিলে। ক্রমে বাতি ৮১২ বাজি গল। কাইটল বাতিপুয়াই ককিলামুখত নামিব লাগিব। সেইদেখি মই আকোঁ এবাব তেওঁব গুৰিলৈ গলোঁ। বাবুজনে এইধাব জিক্জিকাই উঠি, যোব পূর্কব ডিহিংমুখব টিকিটখনকে যোব হাতলৈ ধলি মাৰি দি কলে—“এই নিন্. মশায়, আপনাব টিকিট। আপনি ককি-লামুখে এগ্নিই নেবে যাবেন। আৰি বলাছ আপনাকে কেউই কিছ্ বলুবে না।”

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ ভগতী ।

আত্মবিনোদক “থিয়েটৰ দল ।”

বুৰোপীয়ানসকলৰ মহাজনে যিদি আৰোহণ প্ৰয়োজন কৰিবলৈ হলে তেওঁ-
বিলাকে বৰ-ভোজ খায় ; “বল” নাচ কৰে, “লনটেনিছ”, “পল” ইত্যাদি
খেলে। আমাৰ বঙালী ভায়াসকলে পাঠা যাবি মাটিত পাত পাৰি পেট
ওলমাই উগাবি উগাবি ভোজ খোৱাৰ লগতে নিশা এটা “সখৰ থিয়েটৰ”
পাতে। কুল কলেজ এৰি সংসাবত সোমোৱা অসমীয়া ডেকা সক-
লৰো মহাজন লগ লাগিলে থিয়েটৰ পতাটোৱেই আজিকালিৰ আৰোহণ।
দৌড়াদৌড়ি কৰি “ক্রিকেট কুটবল টেনিছ” ইত্যাদি খেলা লৰা-ধেমালি ; তাক
ডাঙৰীয়াসকলে কৰাটো অসুগত আৰু লাজৰ কথা। বঙ্গালীৰ দৰে পেট
ওলমাই বতে ভতে আসনৰ অভাৱত ভূলা পাতত বহি, কাঁহী-বাটিৰ অভাৱত
কলাপাতত ভাত খাবলৈ আমি অসমীয়া ইয়ান ধকুৱা আৰু মান-
মৰ্যাদাবিহীন মহুওঁ। বতে-ভতে বাবে-ভাবে হাতে ধাই কুৰি মেলেছ
হবলৈকো ইচ্ছা নকৰোঁ। সেইদেখি আমি অসমীয়াই কেৱল (নোখোৱা
-নোবোৱাকৈ) থিয়েটৰ পতাটোকে ভাল ভঙ্গলোকৰ কাম যেন
বিবেচনা কৰোঁ। এই বীতি অল্পসমি তাহানিখন আমিও এবাৰ এখন
আত্মবিনোদক (Amateur) থিয়েটৰ পাতিছিলোঁ ; কিন্তু কলে কিহব,
থিয়েটৰ পাতি আমাৰ বিলাই-বিপত্তিৰ সীমা নোহোৱা হৈছিল। থিয়েটৰ
পতা ষাউত্তি গোটেইটো যোৰ। যই অহোপুৰুষাৰ্ব কৰি যবে যবে পৈ
মাটি-বুলি পোন্ধৰ জনমান কল কলেজ এৰি সংসাবত সোমোৱা বা সোমাবলৈ
ছোৱা-সুগত থিয় দিয়া লগবীয়া ডেকা গোটাই এদিন গধূলি যোৰ যবতে
এখন চুৰু বীয়া মেল পাতি প্ৰস্তাব কৰিলে। — “তাইহঁত ! এইবাৰ আমি
পূৰ্ণাত এখন ভাল থিয়েটৰ পাতোইক দিয়া।” যোৰ কথাৰ উত্তৰত
পোনেই হলিকান্ত বৰুৱাই কলে— “থিয়েটৰ পাতিবলৈ আমাৰ প্ৰথমতে
মাট নো কত ?” যই “কিয় ? সীতাহৰণ, ব্ৰহ্মৰাজ আছে মহয়। মাটৰ মাট-
নিত থিয়েটৰ মহব নে ? যদিওবা ধৰি লোৱা ভাল মাট মাই, কিয় আমি
হুই তিনিজনে লগ-লাগি দুই-তিনি দিনৰ ভিতৰতে ভাল মাট এখন লেখি

উলিয়াব নোৱাৰিব নে ? ভোমালোকে কোৱাঁচোন সীতাহৰণ নে ভ্ৰমবন্ধ কৰিবা ? ভাবিবাৰ বৰা—“তাইহঁত ! মোৰ মনেৰে হলে সীতাহৰণ বা ভ্ৰমবন্ধ এই দুখনৰ এখনো ভাল নহয় । সীতাহৰণ হৈছে বৰ Dull অৰ্থাৎ ভাত্ৰ বিনেৰ বং খেমাণি বা বৌবন্ধৰ কথা নাই । ভ্ৰমবন্ধ হৈছে তেনেই ফুচুৰি ; আমাৰ অসমীয়া মাজুহে তাৰ সোৱাদ বুজিব নোৱাৰে মোৰ মনেৰে হলে এখন পৌৰাণিক নাট লেখিব লাগে, বত্ৰ নগুটা বস, ‘মথৈবটৈ বীৰ-বসটো বেছটৈ ধাকে ।’ তেওঁৰ এই কথাত নীলকান্ত দাশী কলে—“তাই-হঁত ! ভাবিবাৰ বৰাৰ কথা মই নামানে। ভ্ৰমবন্ধ বৰ ভাল নাট। চেৰুচ পিয়েৰৰ নিচিনা মহাকাব্য লেখনিবপৰা ওলোৱা এই নাট নো কেনেটৈ ধেয়া হব ? ভোমালোকে যদি ভ্ৰমবন্ধ নকৰা তেন্তে মই এই থিয়েটাৰ পাৰ্টীতে নাথাকে।” তেওঁৰ এই কথাতে আমাৰ ডেকাসকল হুকালে হুতাগ হল । কোনোৱে কয়, ভ্ৰমবন্ধ কবিৰ নালাগে ; কোনোৱে কয় ভ্ৰমবন্ধ নকৰিলে থিয়েটাৰকে নকৰে।” হৰিহৰি কপাল ! নো পাৰ্টোতেই দেখোন আমাৰ থিয়েটাৰ ব্যৱ ! কি কবিম ! কি উপায় হব ! মই ভাবি চিন্তি লোকনাথ ফুকনক মোৰ ফলীয়া কৰি লৈ কলোঁ “তাইহঁত ! এই একেবাৰ কথাতে লাগিব নালাগে । আৰি হুদিন দুখন থিয়েটাৰ কবিম । এদিন ভ্ৰমবন্ধ এদিন এখন পৌৰাণিক নাট ।” আমাৰ এই কথাত হলফুলখন, দপদপটৈ উঠা ফুইত পানী ঢালি দিলে বেনেটৈ মুম্বাই সেই দৰে মুম্বাল । কিন্তু এতিয়া পৌৰাণিক নাট নো কি কবিম এই বিষয়ে আকৌ আৰু এটা হলফুল লাগিল । মই লোকনাথ ফুকন আৰু ভৈৰৱ দাস এট তিনিউজনে যিদি নগুটা বস থকা কীচক বৰ আখ্যানটো তিনিদিনৰ ভিতৰত লেখি উলিয়াই দিবলৈ গাত লৈ ইওখন হলফুলৰ বুৰ মাৰিলোঁ ! এনেতে নবকান্ত কটকীয়ে কবপৰা কি বতলবত কব নোৱাৰে। পোনেই মাত লগালে “তাইহঁত ! মই নিজে অকলৈ নাট এখন লেখি আনিম । মোৰখন তেওঁবিলাক তিনিউজনে যিদি লেখা নাটখনেৰে সৈতে বিলাৰা । যদি মোৰ খন হে ভাল হয় তেন্তে মোৰ খনকে কৰিবা । লগৰীয়াবিলাকে তেওঁৰ এই কথাত “বাক” “বাক” বুলি সেইদিনালৈ আমাৰ মেল ভাঙিলে ।

ইয়াৰ চাৰি দিনৰ মূৰত পূৰ্বৰ কথা অহুসৰি শনিবাৰে চাৰি বজাবেপৰা

আকৌ যোৰ যবত য়েল বহিল । আমি তিনিউজনে এই তিন দিনব
 ভিতৰতে নাটৰ অৰ্দ্ধ গৰ্ভাক কোনে কোনটো লেখিব, অৰ্দ্ধ গৰ্ভাকবিলাকত
 কি কি ভাব থাকিব এইবিলাক মিলি জুৰিয়াই লৈ এটা অৰ্দ্ধ
 আৰু ২০টা গৰ্ভাকৰ কৌচকবধ নাটখন লেখি আনিছিলোঁ । দুয় সাতটা
 পীত্ৰো লগাই দিছিলোঁ । আমাৰ নাটখন আছিল অসমীয়া পদ্যত লিখা ।
 নবকান্ত কটকীয়ে অমিত্ৰাকৰ ছন্দত এখনি কৰ্ণবধ নাট লিখি আনিছিল ।
 সমজুৱাসল্লব আগত দুটোখনি নাট পেলোৱা হল । ভাবিবাম বৰাৰ
 গাত নাট লিখা বাছি দিবৰ ভাব পৰিল । তেওঁ আদ বটী মান হাতে লিখা
 নাট দুখন লুটিয়াই লগাবাট কলে :—“ভাইহঁত ! মোৰ মনেৰে হলে কৌচক
 বধখনেই ভাল হৈছে, কাৰণ ই শুধ অসমীয়াত লিখা আৰু মূল মহাভাৰতৰ
 পৰা অধ্যায়টো লোৱাত বাজে নাটত কোনো বঙলা কিতাপৰ ভাব-ভাষা
 চুব কৰি অনা হোৱা নাই । বাজে বাজে ভাষা অলপ চালি জাবি ললে এই
 ধনেই ভাল হব ।” তেওঁৰ এই কথাত আমাৰ নবকান্ত কটকী য়েও
 অগ্নিপৰ্কা হৈ উঠিল । তেওঁ কলে :—“আমাৰ ভাবিবাম বৰাদেও
 নিজেই কিমান পণ্ডিত তাক সকলোৰে জনা আছে । তেওঁ নিজে
 কোনোদিন একলম অসমীয়া কতো লেখা নাট, এতিয়া তেওঁ ওলাল
 মোৰ নাটৰ মোৰ গুণ বিচাৰ কৰিবলৈ ।” ভাবিবাম :—“এবা ভাই
 নবকান্ত ! তুমি মহা পণ্ডিত । নহলে নো বঙালী কৰ্ণবধ নাটৰ ফ্ৰিয়া এটা
 দুটা অত-তত লবচৰ কৰি দি অমিত্ৰাকৰ ছন্দত নাট এখন লেখিব পাবিলা
 হেঁতেন নে ?” নবকান্ত—“কোনে কব পাৰে বই বঙলা নাটৰপৰা চুব
 কৰিছোঁ ? কোনে দেখিছে ? ভাবিবাম বৰাই বঙালী কৰ্ণবধ নাট
 দেখিছে বুলি খপত খাব পাৰে নে ? মোৰ নাটখন যদি বঙালীৰপৰা হৈ
 লোৱা হল তেন্তে ডেওঁবিলাক তিনিজনে লেখা নাটখনো জানো বঙালী
 কৌচকবধ নাটৰপৰা চুব কৰি লেখা নহয় ?” লোকমাথ কুকন :—“এবা
 ভাই নবকান্ত ! আনিতো চুব কৰিছোঁয়েই নহলে নো অসমীয়া পদ্যত
 লিখোঁ নে ? এটা কথা । তাহানিখন হাতী এটাই গছৰ ভাল ভাঙি
 অলপ উৎপাত কৰিছিল । হাতীটোক এই উৎপাত কৰা দেখি বাউতে
 খাঁতবপৰা কলে :—“চা চা এই নিলাজ হাতীটোক । বই ইয়াক বাছি

ছাতি ধৈ আঁহিছিলে। ই এতিয়া বাক্ ছাত্ চিঙি কেনে উৎপাতখন লগা-ইছে।” হাতীয়ে উত্তৰ দিবলৈ নৌ পাওঁতেই হাতীৰ ওচৰত পাতত থকা বেঙ এটাই ওলাই যাত দিলে :—“হে চুঠেঙীয়া নৰ ! তুমি কেলেই এনেকৈ বকিছা ? আমাৰ চাৰিঠেঙীয়া জন্তৰ স্বভাবে এই।” এই সাধুটো ভাই নৰ ! তোমাৰ গাতেই মিলিল দেখোন। কলিকতাত গিবীশ ঘোৰেও অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দত নাট লিখে, আসামত তুমিও অমিত্ৰাক্ষৰ ছন্দত নাট লিখা, সেইদেখি তুমি আমাৰ গিবীশ ঘোৰ হল।” ভাবিবাম বৰাৰ কথাত তেওঁ অৰ্ণপ জহ-তহ আছিল কিন্তু লোকনাথ ফুকনৰ সাধুটোবে আৰু কথা কেউৰাবে জানিবা জুটত ঘিঁউ হে দালিলে আমাৰ নৰকান্ত কটকৌণ্ডেৰে একেৰাবে ধিয় হৈ হাত্ত জোকাৰি জোকাৰি কলে :—“মই তইতৰ এনেখন ফুচুৰি বেল আৰু ধিয়েটবত নাখাকোঁ। বাক মই দেখিম মই মোৰ নাটখনেৰে সৈতে স্কীয়া ধিয়েটব এখন পাতিব পাবোঁ নে নোৱাৰোঁ। এই বুলি কৈয়েই উঠি গুচি গল। আমাৰ ইবিলাকে তেওঁক “গিবীশ ঘোৰ, বিদ্যাঙ্গিগঙ্গ” ইত্যাদি উপধিৰে বিস্তৃতিত কৰি তেওঁ উঠি যোৱাৰ লগে লগে হাত চাপৰি বজাও দিলে।

তেওঁ যোৱাৰ পাছতে ধিবাং হল যে ৫ দিনৰ ভিতৰত কৌচকবধ নাট-খনৰ ভাববীয়াবিলাকৰ বচন আমি তিনিজন আৰু লগতে আন চাৰিজন মিলি লেখিজুখি উলিয়াব আৰু অহা শনিবাৰলৈ লোকনাথ ফুকনৰ স্বভত বহি “পাট” ভগাই দিয়া হব। আৰু আমি এটায়ে মিলি কৰি পাত কি বাব থাকিব সেইটো ধিবাং কৰিলোঁ। লোকনাথ ফুকনক কৰা হল “ধেনে-বেল বেনেজৰ।” ভাবিবাম বৰাক “এচিচটেষ্ট খেনেজাৰ,” হালিকান্ত বৰুৱাক “ৱেচৰ,” মৌলকান্ত বৰুৱাক “ট্ৰেজৰ,” শৈবৰ দাসক “চেফ্ৰেটৰি,” হলধৰক “প্ৰব্ৰটৰ,” আৰু মোৰ পাত বাখিলোঁ। “ষ্টেজ বেনেজৰি” আৰু “মচল মাটৰি”। এই বিষয়াবিলাকৰ কোনে কি কাম কৰিব এই বিষয়ে সকলোও চলে। “চিন” “ভূপচিন,” “ষ্টেজ,” “উইঙ,” পোছাক নো কৰ পৰা হব এইটো আমি নৌ ভাবোঁ ; সকলোৱে নিজ নিজ মনতে বুজি ধৰোঁ যে মই বেনেজেনেৰে ষ্টেজটো বেনেজ কৰিব। হালিকান্তই বেনে জেনেটো বুজি আৰু কিনিবুটি ৱেচ ষ্টিক কৰিব আৰু ভাববীয়াবিলাকক পিত্তাৰ। বেনেবেল বেনেজৰে স্বতে যি দাপে বোপাব কৰি দিব। আমি

গাইপতি আমাৰ “পাৰ্টি’ৰ” ভিতৰতে অৱস্থা অনুসৰি এটকাবলৰা দহ টকা-
লৈকে পঢ়া পেলালে। কপ ৭০ টকাৰ চহি হল।

“পাৰ্টি” লিখোঁতে পঢ়োঁতে সপ্তাহটি গল। আমি আকৌ শনিবাৰে
লোকনাথ স্কুলৰ বৰত গোটখালে। এইবাৰ “পাৰ্টি” ভগাই দিবৰ পাল
আছিল। লোকনাথ স্কুলৰ আৰু মোৰ ওপৰত পাৰ্টি ভগাই দিবৰ ভাব
পহিল। এই পাৰ্টি ভগাই দিয়াতো বৰ গোলমাল লাগিছিল। কীচকৰদল
ভীমৰ পাৰ্টি লবলৈ এটাইবে ধোবা-কামোবা ; কিন্তু পৰায়, দুয়নী, উপকীচক,
বিবাট বাণীৰ দাসী ইত্যাদিৰ পাৰ্টি লবলৈ কেৱে আগ নাৰাঢ়ে। মাটী
মানুহৰ পাৰ্টি লবলৈ সকলোৰে আপত্তি। এনেতে হৰনাথ আৰু গুৰুচৰণ
শৰ্ম্মাই কলে “ভাইহঁত ! আমাৰ বিবেচনাৰে হলে তোলাই শৰ্ম্মাক দুয়নী,
উপকীচক আৰু বিবাটৰ বাণীৰ দাসীৰ পাৰ্টি দিব লাগে।” তেওঁবিলাক
দুজনৰ এই কথাত মোৰ বৰ ধং উঠিল। কি যয়েই এই থিয়েটৰ পতাৰ
মূল, মই “ষ্টেজ মেনেজৰ” আৰু “মচন মাষ্টৰ” -মোক লগুৱা, দুয়নী, বান্দী
ইত্যাদিৰ পাৰ্টি হে যাচে ! মই খোলাখুলি কৰি কৈ পেলালে “ভাইহঁত !
মোক ভীমৰ পাৰ্টিটো নিদিলে মই থিয়েটৰ নকৰোঁ। মোৰ মুখত দাড়িয়ে
গোফে জাতিকাৰ, মই এই সোপাকে খুৰাই বেটী-বান্দাৰ ভাও লবলৈ সম্পূৰ্ণ
নাৰাজ। তহঁতে চাচোন মই সবাতকৈ গায়ে-গোটে ডাঙৰ দীঘল।
মোৰ নামনাচত হে ভাবিবাম ববান্দেও। মোক ভীম তেওঁক কীচক
দিলে হে গুৱাব।” মোৰ এই কথাত ভাবিবামে কলে:—“ভাল কথা, মই
ভীম হম, তোলাই শৰ্ম্মা কীচক হওক।” মই—“তোমাৰ এইটো ভুল।
বাক ছটকো ছুইও বুদ্ধি চাওঁ আই।” ছুইও থিয় দিলোঁ, ভাবিবাম ববা
মোতকৈ ঠেং ওখ হে হল। ভাবিবামে কলে—“এতিয়া ! তোমাৰ কথামতে
মই হে ভীম হবৰ যোগ্য।” মই—“নহয় ববা দেও ! কথা এটা মন কৰক।
কীচক দবাচলতে ভীমতকৈও বনী আছিল ; শৈবস্থীক চুলিত ধৰি আয়ুকীণ
হোৱা বাবে হে ভীমৰ হাতত কীচক ববিল। নহলে এটা ভীম নাৰ্গাণে
দহোটা ভীমেও হোৱেনা কীচকক মাৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। আৰু এটা
কথা ; মই জাতত বামুণ, তুমি কলিতা। মোক কীচক পাতি তুমি ভীম হৈ
মোক মাৰিলে তোমাৰ পাত ব্ৰহ্মবধ পাতক নালাগিব নে ? মোৰ প্ৰথম বাব

যুক্তিরে বলে নোয়াবিলেও শেহব বাব যুক্তিরে এটাইকে জঁয় পেলালে । কীচক-বধত যই ভীম হৈ বলে ।। ভাবিবাম ববাদেও কীচক হল আক নাট লিখোতা ঠৈবরদদাপ চেক্রটবি হাঁহি ষিকিন্দালিব কথা কোরাত পৈণত মেধি তেওঁক "কমিক" নামুণব পাটটো দিলে । সেইদবেই যোগ্যতা অনুসবি আন আন বিলাককো পাট দিয়া হল । তিকতাৰ পাটবিলাক, আমাব যিসকল লগবায়ী অলপ দেখনিয়াব, বয়সত কম, মুখত দাবি গোক কম, সেইসকলক তেওঁ-বিলাকব মহা অনিচ্ছান্বেও জোব-জববদন্তি কবি কবি জাপি দিয়া হল । শ্রমবদন্তে। সেইদবে দস্তালি মাৰি ময়ে আক লোকনাথ ফুকনে নিবজনব পাট ছটা ললে ।। ঠৈবরদদাস আক ভাবিবামক কলিমন পতা হল ; গীত গাব জনা আহোমব লবা ছজনক মালতী আক ভবাব পাট দিয়া হল । ইয়াব পাছত আহিল আখবা বা Rehearsal দিয়াব পাল । পূত্ৰাটল আছে আক ২০ দিন । লোকনাথ ফুকনব ঘবতে আখবা দিব ঠাই স্থিব কবা গল । প্ৰথম এটা নে ছটা আখবাতৈল সকলোবিলাক ভাৱবীয়া আহিছিল কিন্তু তাব পিছবপবা আক সমজুৱাসকল অহাব সময় আক দিনব স্থিব নোহোৱাত পবিল । এদিন যদি ভাবিবামব সুবিধা সেইদিন যোব অসুবিধা । যি দিন জোঁপদী হোৱাজনব সুবিধা সেই দিন হয়তো ভীম আক কীচক উন্নয়বে অসু-বিধা, আখবাতৈল আহিব নোৱাবে । কি হব উপায় নাই । ভাবি চিন্তি ফুকনে সৈতে গোটপিট খাই বি বি দিনা যোব ফুকনব আক ঠৈববদদাসব সুবিধা হয় সেই সেই দিনাই rehearsal দিবতৈল সকলোবিলাক আহিব লাগে বুলি মটিচ জাবি কবা হবতৈল ধবিলে, তথাপি আখবা regular আক punctual মহল । ২০ দিনব ভিতবত মুঠেই ৪টা নে ৫টা হৈ আখবা দিয়া হল । অনেক সময়ত যই ঘবব খুটা এটাকে কীচক সোধোন কবি প্ৰম্পটবজনকে বা আন এজনকে মনব হেপাহত "প্ৰিয়ে জোঁপদি" ! সোধোন কবি আখবা দিলে, আন আনবিলাকেও বোধকবে। সেইদবে বেব ছালকে সোধোন কবি আখবা দিলে । বজীৰ আগদিনতৈলকে বস্তাদিবে সৈতে বিলাই গীত কেইটা গোৱা মহল ।

এই ২০ দিনব ভিতবতে আমাব এটাইবে প্ৰস্তাৱ অনুসবি পূজাব ০ দিনব উপবি ঠৈববদদানে ঘেবকৰ্ত্ত বকবা ভাঙবীয়াব ঘবতৈল পৈছিল । তেওঁব ঘবত

পূৰ্ণা পাতে আৰু তেওঁৰ চৰাঘৰটোত বহুবি ছুন্দীয়াৰ ভাও আৰু ভালে-
বেয়াই যাত্ৰা এপালা কৰায়। আমি তৈববদাসক এই কথা কৈ পাঠিছিলোঁ।
“এইবাৰ আমি ডাঙৰীয়াৰ চৰাঘৰতে ৮ মী আৰু ২মীৰ দিন তেওঁ অনুগ্রহ
কৰি ষ্টেজ, চিন, ড্ৰপচিন, পোছাক যোগাব কৰি দিলে থিয়েটৰ পাতিব।
তেওঁ বাস্তি হয় নে নহয়।” তৈববদাসক পঠাই আমি লোকনাথ কুকনৰ ঘৰতে
বাট চাই আছোঁ। তৈবব দাস নাহে হে নাহে। কি হব। গধূলি পৰন্ত
তৈবব দাস আহি উপস্থিত। আমি এটোয়ে বৰ হেপাহ বনেবে তেওঁৰ মুখলৈ
চাই আছোঁ। তেওঁৰ মুখত নিবানন্দৰ ভাব। জানোবা তেওঁ কি কয়।
তেওঁৰ কথাৰ ওপৰতে থিয়েটৰ হব বা নহব। লাহেটক মই মাত লগালোঁ।
“কি তৈবব দাস, হেমকণ্ঠ বকবাক লগ পাঠিছিলো নে।” তৈবব দাস—
“পাইছিলোঁ।” মই—“তেওঁ থিয়েটৰ কৰাব নে?” তৈববদাস—“তেওঁ
কৈছে যদি তোমালোকৰ বৰ ইচ্ছা হৈছে মোৰ এই চৰাঘৰতে কবিব
পাৰিবাহিক।” মই—“ষ্টেজ কেনেকৈ হয়?” তৈববদাস—“আমি বেনেকৈ
যি উপায়ৰে কৰোঁ?” মই—“চিন ড্ৰপচিন?” তৈবব—“তেওঁৰ দিবলৈ মাই,
আমিয়েই বেনেকৈ হওক যোগাব কৰি দিলে হব পাৰিব।” মই “পোছাক?”
তৈববদাস—“তাকো তেওঁ নিদিবে। আমি হে নিব লাগিব।” মই—“তেজ
নো তেওঁ কি কৰিব?” তৈববদাস—“আমি যদি ষ্টেজ পাতি থিয়েটৰ কবিব
পাৰোঁ তেন্তে তেওঁ নিমজ্জিত ভঙ্গলোকসকলক মাতি-বুলি-আদৰ কৰি বহুৱাই
মেলাই থিয়েটৰ দেখুৱাব।” তৈবব দাসৰ এইবিলাক কথা শুনি মই কলোঁ।
“ভাইহঁত! গিছে এতিয়া থিয়েটৰ কেনেকৈ কৰিবা?” মুক্তানাথ কলে
“মোক ৰূপ ২০ টকা দিয়া, মই এতিয়াই তিনি ধান মাৰ্কিন কাপোৰ,
অলপ চকু আৰু বং কিনি আনো। মই দুদিনতে চিন আকিম।” লোকনাথ
কুকন আৰু মই কলোঁ। “আমি দুয়ো ঘৰে ঘৰে আৰু ষাট বিচাৰি আনি
চৰাঘৰত পঠাম।” হলিকান্তই কলে “মই আমাৰ অসমীয়া মাত্ৰহৰ ঘৰে ঘৰে
সুৰি বিহা মেখেলা, খনৌয়া-কাপোৰ, পাগুৰি গোটাম। বাব বাব ভাল ভাল
কলা কোট আছে ভাইহঁত আনিবি। মই সোনোৱালি পটি কিনি আনি
লগাই লগাই দিম। দহোটা টকা মুঠতে মোক দে মই কেইতাব
মান দাবি আৰু চুলি কিনি আনো গৈ। আমাৰ এইবিলাক কথাও এটাইবে

যহা উৎসাহ হৈ পবিল। শৈববদাস চেক্রেটবিয়ৈ আক ভাবিবাম যবা এঃ যেনেজবে এনেতে হুথিলে “আমি নো কি ক বিমইক, আমাব নো Duty কি ?” লোকনাথ ফুকনে মাত দিলে “ববাই আমাব লগতে ফুবক।” যই শৈবব হাসক কলে। “ভাই যি হয় এটা কব। যদি একোকে কবিবলৈ নাপাব তেন্তে বাঁহ ঠা পৈ।” কোৱা বাহল্য আমি তিনিউ যবে যবে খাট খুজি ফুবিছিলে। হলিকান্তই যবে যবে বিহা য়েখেলা গোটাই ফুবিছিল। মুক্তানাথে কাপোব কিনি আনি দৰ্জিব হডুৱাই সিয়াই ছখন চিন, এখনত ছুৱাব ছখন আঁকি, এখনত গছ এডাল আকি, শৈয়াব কবিলে। ডুপচিনখনত এটা নদী আক পৰ্ব্বতব দৃশ্য অঁকা হল। ৪ খন উইং আঁকিলে। আমাক লবি-ধাপবি এইদৰে ফুবা দেখি নগবব ভাল তজ্জ বুঢ়ান্তগীয়া ছই চাৰিজনমান ডাঙৰীয়াই নানা প্ৰকাৰ ইতিকিঙো কবিছিল। কৈছিল “এই লবা কেইটাক কিহে পালে ? ইহঁত বলিয়া হল নে কি ?” আমাব হলে এই শিন দিনে বদ নাই, ববয়ুগ নাই, সময় নাই, অসময় নাই, ভাতখাবব আজবিও নাই। আমি এটায়ৈ থিয়েটবৰ যোগাব কবাত্তে বলিয়া। আকি থিয়েটবৰ দিন। বাতিপুৱাবেপবা আমাব গাত তত নাই। নগবব ভাল মাহুহ অমাহুহ সকলোৱে আমাব কাণ্ড-কাৰখানা দেখি আমাক বলিয়াত বাজে আন একো বিশেষণ দিবলৈ নেপাইছিল। ছই এজন বুঢ়ান্তগীয়া ডাঙৰীয়াই ইয়াকো কৈছিল “এই বান্দব কেইটাই কি থিয়েটব কবিব।” ওবেদিনটো ৩ঃ জন মাত্ৰ বন-কবা কুলি হাতত লৈ আমি লবি-ধাপবি হায়বাণ ; তথাপি ষ্টেজব নিমিত্তে খাট ১০ খনব ৪ খন কোনো বকমেই গোট নাখালে। গধূল হলত কুলি-ইও পুলুকা ৰাৰি মাৰি পলাল। আমি ছখন আক লগবীয়া চাৰিজন মান লৈ শেহত নিজে নিজে কুলিব দৰে খাটো কঢ়িয়ালে। নিজে নিজে ওপবত বাঁহ বাঁধি ওৰী লগাই চিন ছখন আৰিালো, উইং ৪ খন আক ডুপচিনো আঁকিলে। এইবিগাক কৰোঁতেই বাতি ৮ মান বাজিল। ২ বজাবেপবা থিয়েটব হবুং লাগিব। ৮মী পূজাব দিন থিয়েটব চোৱা মাহুহ যবে নববা হৈহেগে। আমাব কিন্তু তেতিয়াটলকে খোবাবোৱাও হোৱা নাই, কানি-কাপোব সাৰুপাব ইত্যাদিও অনা হোৱা নাই। আমি থিয়েটব কবা কেইজন ছখে-ভাগবে তোকে-লযোনে লবেজান। থিয়েটব কবা

দুবত ষাওক আমাৰ অৱস্থাৰ খিয়েটবৰ চাই কোনে! আমাৰ অনেকৰ খোৱা-বোৱাও নহল। ১ বাজিল; অভিয়েকে হাত-চাপৰি বজাবলৈ ধৰিলে। আমাবো ইফালে ষং উঠিল। তাৰিলো আৰি কিবা কাৰবাৰ চাকৰ নে তাতে অভিয়েকৰ হাত-চাপৰি বাজাৱা স্তমি শুকশাং কৰিব? ইফালে তিবোতাৰ পাৰ্ট লোৱাসকলৰ দাড়ি খুৰাবলৈ নাগিত নাই। ছটা নাগিতক দিনতে ঠিক কৰি বোৱা গৈছিল কিন্তু এতিয়া চেগ বুজি খুঙুটতে নাহে হে নাহে। সিহঁতৰ ভেম চাবা কি! হাততে গাইপতি ছটকা নাপালে হেনো সিহঁত নাহে। কোনো বকমে এটকা এটকা বয়না দি ছটা নাগিত অনা হল। তিবোতাৰ ভাও লোৱা ডেকা গাং জনৰ দাড়ি খুকউৱা হল। দাড়ি খুৰাবলৈ অত্যন্ত নাৰাজ হৈ এজন আমাৰ ডেকা-শ্ৰেয়কৰ ওপৰ ডোখৰত লেই অলপ বঁহি পাউডৰ লগাই ধলে। কোনো বকমে ১০ মান বজাত দাড়ি খুকবা হল। সিকালে অভিয়েকৰ গাত ততেই নাই। এহবাৰ সকলোৰে সাজপাৰ কৰিবৰ পাল আছিল। মতা মাহুহ হোৱাসকলৰ সাজপাৰ সকলোৱে নিজে নিজে কৰিলে। দাড়ি কেইটাৰ খপিয়াই খপিয়াই য়েৰে বলে পাবিলে সেয়ে পিঙাত বাজে বিশেষকৈ উল্লেখ কৰিব লগীয়া একো হোৱা নাছিল। কিন্তু ঠিকতাৰ পাৰ্ট লোৱাবিলাকৰ সাজ-পাৰ পিঙাতে পিঙাতে এক মহা হলদুল ব্যাপাৰ হৈছিল। খুজি মাগি অনা কিংখাপ আৰু পাৰ্ট যুগাৰ বিহা মেখেলা কেইখন পিঙাত মহা গোলমাল হল। ছুই এজন ডেকাই সেইবিলাক বিহা মেখেলা পিন্ধিবলৈকে নাৰাজ হৈছিল। কেৱেঁ কেৱেঁ মেখেলা কেইখন মূবৰ ফালৰপৰা নে ভৰিব ফালৰ পৰাই মূৰাৰ লাগে তাকে লৈয়েই মহা হলদুল লগাইছিল। কাবো কাবো গাত খুজি মাগি অনা কটা-চিটা পুৰণি মেখেলাবিলাক ভালটক নোঙ্গো-মাইছিলেই, অৰুচ এইবিলাক কাপোৰ বৰে বৰে আনিবৰ সময়ত বন্ধবন্ধ আছিল, হেৰালে আৰি ভৰিব লাগিব; কালিলে চিঙিলে আৰি ভালটক সি-পুটকি দিব লাগিব। কোনো বকমে ভাল-বেয়াই চাবে—দহোটাৰ সময়ত সাজ-পাৰ হল। তাৰ পিছত ভাল-বেয়াই হাবমনিয়মত আমাৰ এজনে জনাই-নজনাই “কতকাল পৰে বস তাৰত বে” এই গানটোৰ গতটো বজালে; লগতে বাতিটোৰ নিৰ্মিতে ৫ টকটল বন্ধবন্ধ কৰি অনা বাজাদলৰ

ওষ্টাদ এটাটো চোলোকটো বজালে। ১১ বজাত কোনো বকৰে ফুট-লাইট লগাই ডুপচিন কুলিবলৈ ধৰোঁতে ডুপচিনখন ফুঠে হে ফুঠে। অভিযেকব আকৌ হাতচাপৰি বজোৱা আৰু হাঁহি-খিকিন্দালি হল। হাতেবে কোনো বকৰে টানি-টুনি ডুপচিন তোলা হল। থিয়েটৰ আৰম্ভ হল। আথবা ফুঠেই ৪।৫ দিন হে দিৱা হৈছিল। পাৰ্ট মুখহ কাৰো নাই। প্ৰম্পটবৰ গান্ধে সম্পূৰ্ণ নিৰ্ভৰ। এবাৰ প্ৰম্পটবে সক সক কৈ প্ৰম্পট কৰোঁতে আমাৰ কীচক ভায়াই ফুণ্ডনে হে ফুণ্ডনে। বেজাব লাগ প্ৰম্পটবক অলপ ডাঙবকৈ কৈ দিলে “তাই তই অলপ চাপি মাহ অ। অলপ ডাঙবকৈ ক অ।” কীচকব এই কথা অভিযেকব সমুখত বহা সকলোটিয়েই শুনিলে। সকলোটিয়ে খিলখিল কৰি শেহত গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি হাত-চাপৰি বজাই দিলে। প্ৰম্পটবে বেজাবতে ডাঙব ডাঙবকৈ সকলোৰে প্ৰায় শুনাটকৈয়ে প্ৰম্পট আবধ কৰিলে। অভিযেকব আকৌ গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি আৰু হাত-চাপৰি পৰিল। এইদৰেই মাকে মাকে হাঁহি খিকিন্দালিৰে সৈতে সেই দিনালৈ ভালে বেয়াই কীচকবধ পালা হৈ গল। কীচকক বৰোঁতে মোৰ ভীমৰ দফালি চাই কোনে। অভিযেকে হাত-চাপৰি বজাই ব্ৰোভো ব্ৰোভো কৰিছিল। অজুৰ্ন হোৱাজনেও নিজে ভাইনা বাঞা বজাব জনা শুণে “প্ৰাণ কেমন কেমন কৰে সজনি” এই সুবৰ ছাঁয়ানট বাগিনীৰ খেমটা তালটো বজাই বাজাব দলব পৰা ওষ্টাদৰ লগত অহা চোকোৰা ছুটাক পোৱাই নচুৱাই কিছু হাত-চাপৰি আৰু বাহাৰ্ছাৰ ললে। আনবিলাকৰ পাৰ্টৰ ভিতৰত তৈবব দাসে বায়ুণ হৈ আৰু দৈবকোৱে বায়ুণী হৈ অভিযেকক পাবেমানে ইহুৱালে। মাজতে সুধিষ্ঠিৰ হোৱাজনে এটা চিনত দাড়িতাব খহাই থৈ শিদ্ধিবলৈ পাহৰি শুদামুখে অহাত অভিযেকে বেছকৈ তত ধৰিব পাৰি তেওঁলোকৰ এজন কৈ পেলালে “আমাৰ সুধিষ্ঠিৰ মহাবাজাই এইবাব দাড়ি খুৰাই আহিল নে কি ?” তেওঁৰ এই কথাত অভিযেকব আকৌ হাঁহি খিকিন্দালি হল আৰু হাত-চাপৰি পৰিল। সিকালে ষ্টেজৰ ভিতৰতো ষ্টেজ যেনেজৰ আমাক লগবীয়া এজনক খঙতে ছুহ নিকিলাবলৈ হে বাকি এৰিলে।

ব্ৰহ্মবৰৰ দিনা কাপোৰ-কানিব অশ্লীলভাৱত বাজে বিশেষ গোলমাল হোৱা নাছিল; কিন্তু একটিকৈত এবাৰ কলিনন এজনক মই নিৰ্ভয়ম হৈ

“মতলীয়া গোলাৰ” এই কথাৰ অলপ জোৰে কৈ চকোটো মৰাত চিন হৈ যোৱাৰ পাছত কলিমনে মই নিবন্ধনক প্ৰায় কিশাৰলৈকে উঠিছিল। লগবীয়াবিলাকে ধৰি মেলি ববাই-বুজাই হে আমাক উক্তকে কিলাকিলিৰ পৰা ক্ষান্ত কৰিলে। তবাই “শুৱনি ফুগনি” এই গীতটো গাওঁতে সূৰ একালে গল হাবৰ্ণিয়ম একালে গল। অডিবেঞ্চ হাতচাপৰি বজালে। চক্ৰন মাৰে ষ্টপ ষ্টপ গ গ কৰিব পৰিলে। কেৱেঁ কেৱেঁ Bravo miss বুলিলে, কেৱেঁ কেৱেঁ “আকৌ আকৌ” কৰিলে। এজন মাজতে গীত গোৱা চলত Encore বোলাত অডিবেঞ্চৰ তাকৌ থিকিআলি হাতচাপৰি পৰিল। এক-টিঙৰ ভিতৰত কোটোৱালটোৱে মাগাপুৰীয়া নিবন্ধনক ধৰিবলৈ পাহাৰি কামপুৰীয়া কে ধৰি পেলাইছিল। তাদে বোৱাই এইনৰে আমি থিয়েটাৰ কৰিলোঁ। বাইদে বোৱা বুলিলেও কুৰুচ থিয়েটাৰ বুলিলেও আমি থিয়েটাৰ হৈ থাকোঁতে দুই এজন অডিবেঞ্চৰ ভিতৰত বহি Excellent Excellent কৰিছিলোঁ। আৰু থিয়েটাৰ হৈ যোৱাৰ পাছত নিজক নিজে যতদূৰ পাৰোঁ শলাপিছিলোঁ।

ইয়াৰ পাছতে আমাৰ থিয়েটাৰবো পতনৰ কাল আহিল। মই বিজয়া দশমীৰ দিনা লোকনাথ ফুকনৰ ঘৰত বেলি এটা মান বজাত এটাইবিলাক গোট খোৱাত প্ৰস্তাব কৰিলোঁ যে আকৌ লক্ষী আৰু কালী পূজাত ভালকৈ আগবা দি থিয়েটাৰ কৰিম : পোনেই লোকনাথ ফুকনে কলে :— “তাই নিজে নিজে এইদৰে কুলিৰ নিচিনাকৈ খাটি মই আৰু থিয়েটাৰ নকৰোঁ।” তাবিবাম বৰাদেৱে কলে :— “এবা থিয়েটাৰ পাতি আমি এটাৱে পৰিশ্ৰম কৰিম আৰু আমাৰ ভোলাই শৰ্ম্মাই ভাল পাৰ্ট টি নিজে লৈ বাহবা লব।” নীলকান্তই কলে “থিয়েটাৰৰ ৰূপ মোৰ হাতত এক পইচাও নাই। দোকানত ৰূপ একুৰিমান ধাৰ লাগিছে। আমি এটাৱে পঁচা ভুলি সেই ৰূপ মিলিলে দোকানীয়ে তেওঁৰ পৰা লব। ট্ৰেজৰৰ হৈ তেওঁৰ লাভ ইবানেই হৈছে।” তৈবব দাসে কলে :— “তাই! মোক নো কিয় চেক্ৰেটৰি পাতিছিল, মই নো কি কাম কৰিব লাগিছিল মই এতিয়ালৈকে তাৰ গমকে নাপালে। সকলোৰে সুখত এইবিলাক কথা শুনি মই আৰু ছনাই কোনো কথা কবলৈ সাহ কৰিব

নোৱাৰিলে। বৃজা গল আমাৰ থিয়েটৰৰ ওৰ এটখিনিতে পৰিল। থিয়েটৰৰ ওৰ পৰিল হয় কিন্তু তাৰ হোন্দোলান ৭৮ দিনলৈকে বল। লোকৰ খাটবিলাক ওলটাই দিয়াৰ ভাৰ গোটেই মোৰ ওপৰতে পৰিল। মোৰ নিজৰ হে খৰচ হল। চিন, ড্ৰপচিন কেইখন সৌলকান্তই তেওঁৰ গাত দোকালৰ বাকী টকাৰ বাবে লৈ গল, আৰু সিয়নি মোকোলাও হেনো সিয়নি চুৰিয়া কৰিলে। লাড়ি চুলি কেইতাৰ হেনো হেৰাল; হালিকান্ত বৰুৱাৰ বিগাটৰ হোনো ঠাই নোগোৱা হৈছিল। মেখেলাবিলাক থিয়েটৰ কৰোঁতে যি কেইডোখৰ ফাটিছিল তাক ভো ভো তেওঁ নিজেই সি-পুওকি দিছিলেই তত্পৰিও আগৰ ফটাচিটাবিলাকে হেনো সি দিব লগাত পৰিছিল সবাতোতকৈ কামপুৰীয়া কলিমন গোৱাজনৰ বিগাই বিপত্তিৰ হোনো ঠাই নোহোৱা হৈছিল। তেওঁক বাটত দেখিলেই স্থলীয়া লবাবিলাকে হেনো "সোটে কলিমন! সোটে কলিমন" বুলি আঙুলিয়াইছিল, আৰু দুই এজন দুই লৰাট হেনো "মতলীয়া গোলাম" এই বুলি ইতিকিং কৰাত তেওঁ হেনো এদিন লৰা এটাক খেদি গৈ ঘৰতে দুটা চৰ মাৰি থৈ অহাত লৰাটোৰ বাপেকে হেনো পিছদিনা তেওঁৰ ওপৰত ফোজলাৰি দৰ্শান্ত এখনো আদালতত দাখিল কৰিছিল। আমি লগৰীয়া ১০।১২ জনে ধৰি-মোল হে কোনো বৰষে বৰুৱাটো আপোছ কৰি দিছিলোঁ। জৌপদীৰ পাট লোৱাজনৰ হেনো তেওঁৰ ঘৰৰ ভিতৰতে অলপ লেঠা হৈছিল। থিয়েটৰ হৈ যোৱাৰ তিন দিনৰ পাছত হেনো বৈশ্বীয়েকে কিবা কথাত মুখে মুখে উত্তৰ কৰোঁতে দাবি দি খেদি বাওঁতে বৈশ্বীয়েকে তেওঁক কৈ পেলাইছিল—"নেদেখিছা কেনে মতাটো! ঘৰত হে মতা। থিয়েটৰত কাংৰাব ফটা নেখেলা পিছি ভিকতা হে হব পাৰিছিল!" এইদৰে আমাৰ গাইপতি হৰ্ণতিৰ সীমা নোহোৱা হৈছিল।

শ্ৰীজ্বলাই শৰ্মা।

তাহনিখনৰ টেক বেনেজৰ আৰু কলম মাটাৰ।

দ্বিতীয় বছৰ, চতুৰ্থ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
গুৰু-গীতিমালা	১২৫
আসাম	১২৭
গুৰু চৰিত্ৰ	১৩৪
মণিপুৰ যাত্ৰা	১৩৬
কিতাপৰ বিষয়ে চমু মন্তব্য	১৪২
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	১৪৪
চিঠিৰ উত্তৰ	১৫৩
পুৰণি আসামত ভূমুকি	১৬৫

দ্বিতীয় বঁহুৰ] ফাগুন । বাঁহী । ১৮৩২ শক । [চতুৰ্থ সংখ্যা ।

গুৰু-গীতিমালা ।

বৰাগীৰ জোনোঙা । *

(৪)

ইন্দ্ৰিয়বিনাকে	একেবাবে ধৰি বৈছে তোমাক মোহি ;
সংসাৰ-ভাঙনা	তথা লাগি চাই আছ; তুমি যে মজি !
সময়ত তোমাৰ	পেটৰ চিন্তাত মূৰত অটাৰ বেজা ;
খুৰায়ো তাকে	অকৌ বাখি চলি সেঁওতা কালিছা শোভা ।
বিবিধ বসনে	মানান বেশেবে সজা-কচা তুমি কৰা ;
নাভাবে কেতিয়াও	ইসবে তোমাক মৃত্যুৰ হাতবপৰা !
মৰণ আহিলে (সেই হে)	মৰিব লাগিব, এৰা হে সকলো কাম ।
তুনি ভঁজা গোবিন্দৰ,	জপা গোবিন্দৰ, লোৱা গোবিন্দৰ নাম ॥

(৫)

ভগবদগীতাৰ	অলপ মানো যদি পৰিছে তোমাৰ কাণত ;
যদি গঙ্গাজলৰ	কণা এটাও পৰিছে তোমাৰ মুখত ;
মুৰাবিৰ পূজা	এবাবো যদি কৰিছা তোমাৰ বুকত ;
তোমাক কোনোৱে	একোকে কৰিব নোৱাৰে, মৰিবা মনৰ সুখত ।
মৰণ আহিলে (সেই হে)	মৰিব লাগিব, এবাঁ হে সকলো কাম !
তুমি ভজা গোবিন্দৰ,	অপাঁ গোবিন্দৰ, লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

(৬)

বুঢ়া কালত তোমাৰ	লুব্‌লুব্‌ দেহা টুলিও গৈছে পৰ্ক ।
দাঁতে নোহোৱা	হৈছে এটিও, গৈছা লাখুটি ধৰি ।
আশা-দ্বন্দ	কিন্তু এতিয়ালৈকে মেৰ খাই আছা যে তুমি ;
মুক্ত নহলে	নতৰা যে হেৰা ! নোচোৱা কিয় নো পৰি ?
মৰণ আহিলে (সেই হে)	মৰিব লাগিব, এবাঁ হে সকলো কাম
তুমি ভজাঁ গোবিন্দৰ,	অপাঁ গোবিন্দৰ, লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

শ্ৰীকৃষ্ণচন্দ্র বৰুৱা ।

আসাম।

(৩)

ষাটশ শতিকাৰ মাজৰপৰা পঞ্চদশ শতিকাৰ মাজলৈকে পঞ্চম যুগ। এই যুগত বিশাল কামৰূপ ৰাজ্য ভাঙি-ছিন্নি ডোখৰ ডোখৰ হৈ কেইবাখনো সৰু সৰু ৰাজ্যত পৰিণত হল; আৰু পুৰণি প্ৰবল কামৰূপৰ গৌৰৱ-স্বৰ্গ্য চিৰ-কাললৈ অন্ত গল। বৈভৱদেৱ ৰজাৰ তামৰ-ফলিৰ পিছৰপৰা ৬০ বছৰ কাল একাৰ; সেই কালৰ বিষয়ে আমি একো জানিবলৈ নাপাওঁ। প্ৰায় ১১৯৮ খৃষ্টাব্দত মহম্মদ বকুতিয়াৰ খিলজিয়ে বঙ্গদেশৰ শেষ হিন্দু ৰজা লক্ষ্মণসেনক পৰাস্ত কৰি বঙ্গ জয় কৰাৰ কিছু বছৰৰ পিছত তেওঁ কামৰূপৰ ফালে যুদ্ধ যাত্ৰা কৰি আহি কামৰূপৰ ৰজাৰ হাতত সপ্তৰ্গণগতি হৈ কৰ্মমণি প্ৰাণ লৈ সাৰি গৈছিল। সেই সময়ত কামৰূপৰ ৰজাক কামেশ্বৰ বোলা হৈছিল আৰু তেওঁৰ ৰাজ্যৰ পশ্চিম সীমা কৰতোয়া নৈয়েই আছিল। ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ আগভোখৰত বঙ্গদেশৰ শাসনকৰ্তা বিয়াচুদিনে আসাম আক্ৰমণ কৰিবলৈ আহি ব্ৰহ্মপুত্ৰইদি সদিয়া পাইছিল গৈ; কিন্তু তেৱেঁ; কামৰূপৰ ৰজাৰ হাতত হাৰি খেদাখাই উভতি যাব লগীয়াত পৰিছিল। ইয়াৰ পিছত প্ৰায় ১২৭৮ খৃষ্টাব্দত, টুগ্ৰিল খাঁই আসাম আক্ৰমণ কৰি কামৰূপৰ ৰজাৰ হাতত সৰৈসেহে হাৰি প্ৰাণ হেৰুৱালে। ১৩৩৭ খৃষ্টাব্দত মহম্মদ চাই ১০০০০০ অখাবোহী সেনা আসাম আক্ৰমণ কৰিবলৈ পঠিয়াইছিল; কিন্তু ইমান ডাঙৰ সেই ফৌজ আসামত মৰি ধ্বংস হল, তাৰ কোনো চিন-মোকাম নাথাকিল। মহলমানসকলৰ দ্বাৰাই লিখিত বুৰঞ্জীৰপৰা পোৱা এনেকুৱা হুটা-চাইটো ঘটনাৰপৰা এইটো স্পষ্টকৈ দেখা যায় যে ত্ৰয়োদশ আৰু চতুৰ্দশ শতিকাতো কামৰূপ ৰাজ্য প্ৰবল পৰাক্ৰমশালী আছিল, আৰু তাৰ পশ্চিম সীমা সেই পুৰণি কৰতোয়া নৈয়েই আছিল; কিন্তু পূব সীমা কত আছিল সেইটো জানিব পৰা নাযায়। এইটো ঠিক যে সেই কামৰূপ ৰাজ্যৰ কলেৱৰ আগৰ কালৰ কলেৱৰতকৈ ভালেমান গুণে ঠেক হৈছিল। ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ আগছোৱাত চান বংশী আহোমবিলাক পুবেদি আসামত সোমায়। ছুটিয়া ৰজাসকলে

তেতিয়া সোবণশিৰী আৰু দিচাং নৈৰ পূব ফালৰ ঠাই ডোখৰত ৰাজত্ব কৰিছিল; আৰু তাৰ দক্ষিণ-পশ্চিম ফালৰ ঠাইত বডো জাতৰ সৰু সৰু ৰজা জনচেবেকৰ ৰাজ্য আছিল। তাৰ আৰু পশ্চিমে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ কুলত কছাৰী ৰাজ্য আছিল। তাৰ পশ্চিম ফালে দক্ষিণ কুলতে আৰু ছুটিয়া ৰাজ্যৰ দক্ষিণে বাৰভূঞাসকলৰ সৰু সৰু ৰাজ্য আছিল। আসামত বাৰভূঞা সকলৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে কেইবাটাও মত আছে। আহোমবিলাক আসামত সোমোৱা কালত ভূঞাসকলে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈৰ উত্তৰ ফালে আৰু ছুটিয়া ৰাজ্যৰ পূবত ৰাজত্ব কৰিছিল। এটা মত এই যে, আৰিমত্ত ৰজাৰ পিছত তেওঁৰ মন্ত্ৰী সমুদ্ৰই আৰিমত্তৰ পুতেক ৰত্নসিংহক ৰাজ্যবপৰা খেদি দি নিজে ৰাজপাটত উঠিছিল। আৰিমত্ত আসি ওপৰত কৈ অহা সূৰ্য্যবংশী ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম্মপালে সংস্থাপন কৰা ৰাজ্যৰ শেহ ৰজা বামচন্দ্ৰৰ বাণীৰ গৰ্ভত হোৱা পুতেক। এই আৰিমত্তই বাপেক বামচন্দ্ৰক নাজানি বধ কৰিছিল। আৰিমত্তৰ ৰাজধানী কামৰূপৰ বেঙনাৰ ওচৰৰ বৈষ্ণৱগৰত আছিল। কমতাপূৰৰ ৰজাৰ বংশৰ ক্ষেত্ৰুৱা নামে ৰজা এজনে আৰিমত্তক আক্ৰমণ কৰি প্ৰথমতে হাবি তাৰ পিছত আৰিমত্তৰ ছুটা বাণী বহুমালাৰ সাহায্যত আৰিমত্তক বধ কৰে। কিন্তু পিছত আৰিমত্তৰ পুতেক ৰত্নসিংহৰ হাতত ক্ষেত্ৰুৱাই হাবি প্ৰাণ হেৰুৱায়। এই ৰত্নসিংহকে তেওঁৰ বাপেকৰ কালৰ মন্ত্ৰী সমুদ্ৰই খেদাই নিজে ৰজা হয়। সমুদ্ৰৰ পিছত পুতেক মনোহৰ ৰজা হয়। এনে প্ৰবাদ আছে যে মনোহৰৰ জীয়েক লক্ষ্মীৰ গৰ্ভত সূৰ্য্যদেৱৰ ওঁৰমত ছুটি লৰাৰ জন্ম হয়, এটিৰ নাম সান্তনু আনটিৰ নাম সামন্ত। সান্তনু বৈষ্ণৱ আৰু সামন্ত শাক্ত হল। সান্তনুৱে বেলেগ হৈ সপৰিবাৰে গৈ নগাৱৰ ৰামপূৰ বোলা ঠাইত বসতি কৰিলে, আৰু সামন্ত লক্ষ্মীপুৰতে (আজিকালি ৰাক লখীমপুৰ বোলে) থাকিল। সামন্তৰ পিছত তেওঁৰ পুত্ৰসকলে তাতে ৰাজত্ব কৰি আছিল, আৰু মধ্য-আসামত ৰাজত্ব কৰি থকা কছাৰী ৰজাই আৰু সদিয়াৰ ছুটিয়া ৰজাই তেওঁলোকৰ স্বাধীনতাত হাত দিব নোৱাৰিছিল। কিন্তু পিছত আহোম ৰজাৰ হাতত তেওঁলোকে হাবি ৰাজ্য হেৰুৱায়। ৰাজধৰ নামে সান্তনুৰ সন্তান এজনে নগাৱৰ বৰদোৱাত বসতি কৰে। এই ৰাজধৰেই আমাৰ শৰুৱদেৱৰ পিতৃ কুহুমৰৰ বাপেক।

কিন্তু গুৰুচৰিত্ৰ পুথিত বাবতুয়াসকলৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে আন প্ৰকাৰ আছে। হুৰ্ভনাৰায়ণ নামে কমতাপুৰৰ বজাবে সৈতে ধৰ্মনাৰায়ণ নামে গোঁবৰ বজা এজনৰ বণ লাগে। সেই বণৰ অন্তত বেতিয়া শাস্তি স্থাপিত হল, তেতিয়া ধৰ্মনাৰায়ণে সাতঘৰ ব্ৰাহ্মণ আৰু সাতঘৰ কায়স্থ কমতেৰৰক দিলে। কমতেৰৰ হুৰ্ভনাৰায়ণে তেওঁলোকক মাটি-বাৰী ধন-বস্তু দি দাতি-কাষৰীয়া ঠাইত দেশ-বখীয়া কৰি পাতিলে। তেওঁলোকৰ ভিতৰত কায়স্থ চণ্ডীৰ গুণী আৰু কামিলা আছিল দেখি তেৱেঁই তেওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰধান হৈছিল। পইমাণ্ডৰিত তেওঁলোকৰ ঘাই ঠাই আছিল, আৰু তাত তেওঁলোকে এটা বান্ধ বা মথাউৰি কৰি দিয়াত তাৰ প্ৰজা তেওঁলোকৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ হৈছিল। তাৰ পিছত ভূটীয়াবোৰে সেই ঠাইত উপদ্ৰৱ কৰি কিছুমান মানুহ ধৰি নিছিল; সেই মানুহবোৰৰ ভিতৰত চণ্ডীৰৰ পুতেক এজনো আছিল। চণ্ডীৰে আন ভূয়াসকলেৰে সৈতে ভোটক খেদি গৈ সিঠতে ধৰি নিয়া সেই মানুহবোৰ মোকোলাই আনে। ইয়াৰ পিছত চণ্ডীৰে সেই ঠাই এৰি নগাৰঁৰ বৰদোৱাত বসতি কৰে। এই চণ্ডীৰৰে আজো-আজো-নাতি শঙ্কৰদেৱ।

দৈত্যাবি ঠাকুৰে কৰা শঙ্কৰদেৱৰ জীৱনচৰিত্ৰ পুথিত আছে,—

“লগুদেৱ নামে একজন আছিলন্ত। চণ্ডীৰ নামে তান তনয় ভৈলন্ত।
চণ্ডীৰে ৰাজ সেৱা বিস্তৰ কৰিল। হুৰ্ভনাৰায়ণে দেৱীদাস নাম দিল।
দেৱীদাসে বন্ধাইলন্ত টেশ্বানি বন্ধে। বৰদোৱা নামে প্ৰথম প্ৰবন্ধে।
কৰা সেৱা হুৰ্ভনাৰায়ণ নৃপতিৰ। দাতা ভোক্তা জ্ঞাতা বীৰ গহীন গন্তীৰ।

* * * *

হেনয় পণ্ডিত দেৱীদাস আছিলন্ত। ৰাজধৰ নামে তান তনয় ভৈলন্ত।
দানী মানী গুণৱন্ত শাস্ত্ৰ শুভনয়। ভৈল তিনিজন জানা তাহান তনয়।
স্বৰ্ঘ্যৰ জয়ন্ত মাধৱদলৈ নাম। তিনিয়ো পণ্ডিত গুণৱন্ত অপুণাম।

* * * *

স্বৰ্ঘ্যৰ পুত্ৰ ভৈল কুহুম নামত * * * *
* * * *
সেহি বেলা কুহুমৰ পুত্ৰ উপজিল। * * * *

* * * *

শকবৰ বঁহুত পুত্ৰক লভিলন্ত । এতেক শকবৰ নামক খেলন্ত ॥”

কমতেখন হুন্নৰ্ভনাবায়ণেৰে সৈতে যুদ্ধ কৰোঁতা ধৰ্ম্মনাবায়ণকে গৌৰেখন বুলি কৈছে। পুৰণি প্ৰকাণ্ড কামৰূপ ৰাজ্য ভাগি গৈ একোখন সৰু সৰু ৰাজ্যত পৰিণত হ'লতো বেনেটক সেই সৰু ৰাজ্যবোৰৰ ৰজাবিলাকে প্ৰাগ্-জ্যোতিষ-পুৰাণিগতি বা কামৰূপেখন উপাধিৰে নিজক বিভূষিত কৰি ৰাখিছিল, পুৰণি গৌৰ ৰাজ্য ভাগি গ'লতো তাৰ সৰু সৰু ৰজাবিলাকে নিজক গৌৰেখন উপাধিৰে বিভূষিত কৰি ৰাখিছিল। স্থায়ী অষ্টম আৰু নৱম শতিকাত উত্তৰ-বঙ্গত ছন্দন তেনেকুৱা সৰু ৰজাই নিজক গৌৰেখন উপাধিৰে বিভূষিত কৰা পোৱা যায়। বৰ্তমান ছিলঠ ডিষ্ট্ৰিক্টৰ এডোখৰবোৰ আগৰ কালত গৌৰ নাম আছিল। সেইদেখি ধৰ্ম্মনাবায়ণ যে তেনেকুৱাই এজন উত্তৰ-বঙ্গৰ সৰু ৰজা আছিল সেইটো সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰি।

কোচ ৰজাসকল যেতিয়া প্ৰবল হৈ উঠিল, তেওঁলোকে সোণকোহ আৰু বৰটেনৰ ভিতৰত থকা অনেক সৰু সৰু ৰজাক পৰাজয় কৰি সেই ক্ষুদ্ৰ ৰাজ্য বোৰ নিজৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰত কৰিছিল। সেই ৰজাবোৰক যদিও ভূয়ী বোলা গৈছিল, কিন্তু আমি ওপৰত কৈ অহা কায়স্থ ভূয়ীসকলৰ সৈতে তেওঁলোকৰ সম্পৰ্ক নাই।

কালক্ৰমত যি প্ৰাচীন কামৰূপ ৰাজ্য ঠেক হৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ পশ্চিম ডোখৰত মাথোন পৰিছিল গৈ, সেই কামৰূপে লাহে লাহে নাম পৰ্যায় সলাই কমতাপুৰ নাম লব পৰিৱৰ্ত্তিত পৰিল গৈ। যদিও কিছু কাললৈকে কমতাপুৰ আৰু কামৰূপ দুইটা অদল-বদলকৈ ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা হৈ আছিল কিন্তু পিছত তেনে নাথাকিল গৈ। সোণকোহৰ পূব আৰু পশ্চিম ডোখৰ বেলেগ বেলেগ সময়ত বেলেগ বেলেগ ৰজাৰ অধীনলৈ আহিবলৈ ধৰিলে ক্ৰমে কমতাপুৰ আৰু কামৰূপ এই দুই নামৰ ভিতৰত কটা-ছিঙা হল। শুক-চৰিত্ৰত লেখা কমতাপুৰ ৰজা হুন্নৰ্ভনাবায়ণে সম্ভৱতঃ ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ শেহ ভাগত ৰাজত্ব কৰিছিল। তেওঁৰ ৰাজ্য নিশ্চয় পিছৰ কৰণত ৰজাসকলৰ ৰাজ্যতকৈ ডাঙৰ আছিল, কাৰণ তেওঁ গৌৰেখন ধৰ্ম্মনাবায়ণৰপৰা পোৱা চণ্ডীৰ আদি কায়স্থসকলক তেওঁৰ ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিবলৈ দাতি-কাৰুত নগাওঁ অঞ্চলত

বহুৱাইছিল। সেইদেখি ছন্দনাৰায়ণৰ দিনত কমতা ৰাজ্যৰ সীমা পশ্চিমে কবতৌয়া আৰু পূবে বৰ-নৈলৈকে আছিল বুলি বুজিব পাৰি। আহোম বুৰঞ্জীতো কমতা বজাৰে সৈতে আহোম বজাৰ বণ লগাৰ কথা উল্লেখ আছে, আৰু সেই বণত কমতাৰ বজা হাবি নিজৰ এজনী জীয়েকক আহোম বজালৈ দিয়া কথা আছে। কমতা বংশী বজাৰ প্ৰথমজনৰ নাম নীলধ্বজ আছিল। নীলধ্বজ এজন বামুণৰ গৰখীয়া আছিল। বামুণে সেই গৰখীয়া লৰাৰ পাত ৰাজ-চিহ্ন দেখি সি বজা হৰ বুলি ভৱিষ্যত বাণী কৈছিল দেখি নীলধ্বজে বজা হৈয়েই তেওঁৰ পুৰণি প্ৰভু বামুণক আনি মন্ত্ৰী পাতিলে। তেওঁৰ ৰাজধানী কমতাপুৰত আছিল, আৰু মিথিলাৰপৰা বহুত ভাল বামুণ আনি তেওঁ তেওঁৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰত বহুৱাইছিল। ধ্বলা নৈৰ বাওঁ পাৰত তেওঁৰ এই ৰাজধানী আছিল। তেওঁ পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্যৰ অলপমান ঠাইৰ ওপৰত হে যে বজা আছিল এইটো বুজিব পাৰি। তেওঁৰ পিছত পুতেক চক্ৰধ্বজ বজা হল। চক্ৰধ্বজৰ পিছত চক্ৰধ্বজৰ পুতেক নীলাশ্বৰ বজা হল। নীলাশ্বৰ ৰব ক্ষমতাশালী বজা আছিল। তেওঁ পূবে বৰনদী আৰু পশ্চিমে কবতৌয়ালৈকে তেওঁৰ ৰাজ্য বহুৱাইছিল। আগৰ বঙ্গদেশৰ মহলমান নবাবৰ অধীন উত্তৰ-পূবৰ ঠাই ভোখৰো তেওঁ তেওঁৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰত কৰি লৈছিল। তেওঁ তেওঁৰ ৰাজ্যৰ অনেক উন্নতি কৰে; আৰু কমতাপুৰৰপৰা ষোৰাঘাটলৈকে এটা ডাঙৰ আলি কৰাই দিয়ে; এই আলিয়েই আজিকালিৰ কোচবিহাৰ, বগুৰা আৰু বংপুৰৰ ভিতৰৰ ঘাই বাট। নীলাশ্বৰৰ সৈতে তেওঁৰ বামুণ মন্ত্ৰীৰ বিবাদ হোৱাত সেই মন্ত্ৰী পলাই গৈ গৌৰৰ শাসনকৰ্তা হচেন চাহৰ ওচৰ পাই বড়বন্ধ কৰি হচেন চাহৰ ঘৰাই কমতাপুৰ আক্ৰমণ কৰায়। হচেন চাহে যুদ্ধত নীলাশ্বৰক বলে নোৱাৰি পিছত বন্ধুতাৰ দেখুৱাই বিৰাম স্বাক্ষৰ কৰি নীলাশ্বৰক ৰখ কৰি তেওঁৰ ৰাজ্য লয়। ১৪২৮ খৃষ্টাব্দত এই ঘটনা ঘটে। বৰ-নদীলৈকে হচেন চাহে নিজৰ গুলভীয়া কৰি পুতেক হাজোক তাৰ শাসনকৰ্তা পাতি গুচি যায়। কিন্তু ইয়াৰ বছৰচেবেকৰ পিছত হাজোৰে আহোমৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি আহোমৰ হাতত হাবে, তেওঁৰ এটাইয়েৰ সৈন্ত ধ্বংস হয় আৰু সেই নতুন ৰাজ্য পোটেইখন মহলমানৰ হাতৰপৰা যায়। মহলমান বোৱাৰ পিছত কিছুমান বছৰলৈকে এই ভোখৰ

ঠাই কোনো এজন ডাঙৰ বজাৰ অধীনত নাছিল; মাত্ৰ অতৃতত, সৰু-সুৰা মানুহে সুবিধা পাই প্ৰবল হৈ উঠি একো ডোখৰ সৰু-সুৰা বাজ্য কৰি বজা হৈ আছিল। কোচ বজা বিখসিংহৰ দিনলৈকে এনেকুৱা ভাবেই চলিছিল। বিখসিংহই হে শেহত প্ৰবল হৈ উঠি বৰ-নদীলৈকে এই ছোৱা দেশ নিজৰ অধীনভালৈ আনে। কোচ বা মেচ বাজবংশ স্থাপন কৰোঁতোজনৰ নাম হৰিয়া মণ্ডল। গুৱালপাৰা ডিষ্ট্ৰিক্টৰ খুটাৰাট পৰগণাৰ চিকণগাঁও হৰিয়া মণ্ডলৰ জন্ম হয়। হৰিয়াই হীৰা আৰু জীৰা নামে দুজনী তিকতা বিয়া কৰায়। হুইজনীয়েই বায়েক ভনীয়েক আছিল। তেওঁলোকৰ বাপেকৰ নাম হাজো। হীৰা আৰু জীৰাৰ গৰ্ভত মণ্ডলৰ দুটা লৰা হয়। হীৰাৰ পুতেকৰ নাম বিত্ত আৰু জীৰাৰ পুতেকৰ নাম শিশু। হচেন চাহে নীলান্ধৰ হাতৰ পৰা কমতা বাজ্য কাঢ়ি লোৱাৰ কিছু দিনৰ আগেয়ে বিত্ত আৰু শিশুৰ জন্ম হয়। হচেন চাহৰ হাতৰপৰা কমতা বাজ্য যোৱাৰ পিছত অনেক সৰু সৰু মানুহ একো একো ডোখৰ ঠাইত বজা হৈ উঠাৰ কথা আগেয়ে কৈছে। হৰিয়া মণ্ডলৰ পুতেক বিত্তবো সেইদৰেই হোৱা বজা। বিত্ত বৰ বুদ্ধি-মন্ত আৰু সাহিয়াল আছিল দেখি অচিৰতে ক্ষমতাশালী বজা হৈ উঠিল। ১৫১৫ স্বষ্টাকৃত বিত্ত পৰাক্ৰমী হৈ উঠি লাহে লাহে কৰতোয়াৰপৰা বৰনদী-লৈকে তেওঁৰ বাজ্য বিস্তাৰ কৰে। বজা হৈয়েই বিত্তৰে বিখসিংহ নাম ললে আৰু ভায়েক শিশুক সুবাজ পাতি শিৱসিংহ নাম দিলে। বিত্তৰে বজা হৈয়েই অকল বিখসিংহ নাম লৈয়েই নেবিলে;—কল্পতক-ব্ৰাহ্মণসকলৰ অসুগ্ৰহত তেওঁ কল্পিত্ৰ বংশী বুলি পৰিগণিত হল; আৰু গেকোলা নগণ্য হৰিয়া মণ্ডলক তেওঁ বোপাই বুলি স্বীকাৰ নকৰি মহাদেৱ শিবৰ ঔৰস জাত সন্তান বুলি নিজক চিনাকী দিলে। অৰ্থাৎ কলে যে শিৱই হৰিয়া মণ্ডলৰ ৰূপ ধৰি আৰু পাৰ্ৱতীয়ে হীৰাৰ ৰূপ ধৰি তেওঁক জন্ম দিলে। আৰু তেওঁৰ অঙহী-বঙহীয়েও বাজবংশী বুলি চিনাকী দিলে। বিখসিংহই চিকণগ্ৰামৰ পৰা কোচবিহাৰলৈ তেওঁৰ বাজয়ানী তুলি আনিলে। তেওঁ তেওঁৰ বাজ্যৰ জালেমান উন্নতি কৰিলে ৯ তেওঁৰ ১৮ জন কোৰ'ৰা হৈছিল। বৰ কোৰ'ৰাৰ নাম মলদেৱ, মাজু কোৰ'ৰাৰ নাম শুক্লধ্বজ। বিখসিংহৰ পিছত মলদেৱে নবনাৰায়ণ নাম লৈ বাজ-পাটত উঠে, আৰু ভায়েক শুক্লধ্বজক তেওঁ প্ৰধান

সেনাপতি পাতে। শুক্লধ্বজ বব বীৰশূৰ্য আৰু ওখ-মনব আছিল। তেওঁক চিলাবায় বুলিও লে.কে মাতিছিল।

আমি ওপৰত কৈ আহিছোঁ। যে পূবে সদিয়া লক্ষ্মীশূৰ্য কালে ছুটিয়া ৰাজ্য আছিল, আৰু ছুটিয়াবিলাকক যুদ্ধত হৰুৱাই আহোম বজাই ছুটিয়া ৰাজ্য নিজৰ অধীন কৰি বিয়াবাক আদি সমকেবে তেওঁলোকক লগ লগাই মৰহ ভাগক নিজৰ জাতিৰ ভিতৰুৱা কৰে। ছুটিয়া ৰাজ বংশৰ সংস্থাপকজনৰ নাম বীৰপাল। পুৰাণত উল্লেখ কৰা ভীষ্মকৰ বংশৰ বুলি তেওঁ নিজক পৰিচয় দিছিল। ছুটিয়া ৰজাসকলো একালত পৰাক্ৰমী ৰজা আছিল। আমি এইটো ভালকৈ জানিবলৈ পাওঁ যে তেৰ শতিকাৰ আদিতে সদিয়াত ছুটিয়া ৰজাসকলে ৰাজত্ব কৰিছিল, আৰু তেওঁলোকেৰে সৈতে আহোমসকলৰ সততে ৰণ লাগি আছিল। মৌল শতিকাৰ আগ ডোখৰত হে আহোমে ছুটিয়া ৰাজ্য সমূলি গ্ৰাস কৰিব পাবিছিল।

এই যুগত ৰচিত কোনো অসমীয়া পুথিৰ সম্ভেদ আমি আজিলৈকে পোৱা নাই। এই যুগত পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্য লণ্ডতগু হৈ ভাগি-ছিগি ডোখৰ ডোখৰ হৈছিল। এনে স্থলত এই ডোখৰ কালত ৰে সাহিত্যৰ কিবা বিশেষ উন্নতি হৈছিল যেন মনে নধৰে; আৰু কোনো গ্ৰন্থ ৰচিত হৈছিল যদিও নানা বিপ্লবত পৰি সেইবোৰ ধ্বংস হল। কিন্তু সেইবুলি এই যুগ অসমীয়া সাহিত্য বিষয়ত এক প্ৰকাৰ শূন্য হলেও অসমীয়া বুৰঞ্জী বিষয়ত তেনে নহয়। আহোমসকল বুৰঞ্জী ৰচনা বিষয়ত অধিতীয় আছিল। তেওঁলোকে নিজৰ কাৰ্যকলাপৰ বুৰঞ্জী পুৰাত্নপুৰাত্নৰূপে লেখিছিল। তেওঁলোকৰ আহি লৈ অসমীয়াই অসমীয়া ভাষাত বুৰঞ্জী লেখিছিল। সেই বুৰঞ্জীবোৰ বিপ্লবৰ উপৰি বিপ্লবত পৰি কৰবাতলৈ গল, যাইটো কীৰ্তিচন্দ্ৰ বৰুৱাকৰাই আন আহোম বুৰঞ্জীৰে সৈতে সেইবোৰৰ মূৰ চোৱালে। তথাপি আমাৰ বিয়াস, এতিয়াও ভালকৈ বিচাৰিলে দুখন এখন অসমীয়াৰ খোৱা-চাঙত ওলাব কিজানি।

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

গুৰুচৰিত্ৰ ।

(৪)

এদিন ব্ৰজাবাম আঠৈ স্বপ্ন দেখিলে যে তুমি গুৰু আশ্ৰয় কৰি শৰণ
নোলোৱা কিয় ? আঠৈয়ে কলে কাত কি বুলি শৰণ লোৱা হব ? কুহুম্বৰ
ঘৰত গুৰুজন জন্ম হৈছে, তাঁৰাত গুৰু আগ কৰি চাৰি বস্ত্ৰ প্ৰকাশ কৰি আগত
ধৈ শৰণ লবা। বস্ত্ৰ চাৰিটা তোমাক মই শুনােলোঁ, সেইদৰে গুৰুব আগত
বাৰ্ধিবা। প্ৰাণ্তে দ্বান কৰি ব্ৰজাবাম আঠৈ এখনি ভাব লৈ বহিবৰ কঠ এখনি
সহিতে গুৰুগৃহলৈ গমন কৰিছে; বাটতে গুৰুদেৱক লগ পাই কঠ পাবি
বহাই আগত ভাবখানি ধৈ গুৰু আগ কৰি চাৰি বস্ত্ৰ শুনালে। গুৰুজনে কলে
আমি দেৱ আগ কৰিলোঁ, তথাপি গুৰু আগ হল। আঠৈ এই প্ৰণালীৰে
সেৱা কৰি বৰলৈ আহিল। এদিন ভোজনৰ সময় বুদ্ধা মাতাই কলে; বোপা
তুমি পঢ়িব লাগে; আমাৰ বংশত উপৰি পুৰুষ সকলো পণ্ডিত; তোমাৰ
এতিয়া চৌদ্ধ বছৰ হল; নপঢ়িলে মুৰ্খতা দোষে বংশৰ গ্লানি হব; আক
তোমাৰ ভাৰি কস দৰিদ্ৰতা হৈ মহা কষ্টে দিন কটাব লাগিব। ধন সম্পত্তিৰ
ভ্ৰাতৃয়ে ভাগ পায়; বিদ্ৰাঘন কেনোৰে ভাগ কৰিব নোৱাৰে; চোৰেও
চুৰি কৰি নিব নোৱাৰে। গুৰুজনে এই হিতোপদেশ বাক্য শুনি উত্তৰ দিলে;
কোন পণ্ডিতৰ ওচৰত পঢ়িব লাগে দ্বিয়ক; মই অতি অল্প দিনৰ ভিতৰতে
পঢ়ি আপোলাসকলৰ মনত সন্তোষ দিম। শুভদিন শুভক্ৰমে মহেন্দ্ৰ কন্দলিৰ
পাঠশালাত অৰ্গণ কৰিলে। ভাদ্ৰ মাহৰ বৃহস্পতিবাৰে শুভক্ৰমে দৈধি পাঠাৰম্ভ
কৰালে; ক, ধ আদি ব্যঞ্জনবৰ্ণ শিকিছে। এদিনা অকল ব্যঞ্জনবৰ্ণ জোটাই
এটা পৰাৰ কৰি কন্দলিক দিয়াত মনত বৰ সন্তোষ লাভ কৰি অতি আচৰিত হল।
আক এদিন একাদশী তিথিত সকলো ছাত্ৰ পাঠ শেষ কৰি ঘৰাঘৰি গৈছে,
গুৰুজন অকলৈ গঢ়াশালতি শয়ন কৰি থাকিল; কোমল শৰীৰত বৰ পৰিছে
দৈধি স্বয়ং অনন্ত আহি কৰাৰে হাঁহা দিছে; কন্দলিয়ে দেখা পায় দণ্ডহতে
পৰি শৰণ ললে; অনন্ত অস্তৰ্হান হল। সেই দিনাৰ পৰা শকৰক শকৰদেৱ

বুলি সম্বোধন কবিব লাগে এই কথা ছাত্রসকলক শুনাই দিছে। আক আজিবগবা ভূঞাঁব পোবে পঢ়াশালি মছিব নেলাগে।

বাঘবাচার্য্য পণ্ডিত এদিন পাঠশালালৈ আহিছে; সকলো ছাত্ৰে গোচৰ দিছে, শূদ্রৰ লবাক আমালোকে শঙ্কৰদেৱ বুলি মাতিব লাগে, পঢ়াশালিৰ ঘৰ মছিব নিদিয়ৈ। এই কথা শুনি আচার্য্যে খং কৰি কন্দলিক কৈছে, বৰ বেয়া কথা কৰিছা। কন্দলিয়ে বোলে আজি তাৰ প্ৰমাণ পাবা। বাত্ৰি শুই আছে; আচার্য্যৰ গলত কোনো এজন পুৰুষে টেপা মাৰি ধৰিছে, মাতিব নোৱাৰি বক বকাইছে আক স্বপ্ন দেখিছে শঙ্কৰদেৱক এনে কথা কিয় বুলিছা? পিছত শঙ্কৰ শঙ্কৰ নাম স্মৰণ কৰিছে; মহেন্দ্ৰ কন্দলি শুনি হাঁহিছে আক বাঘবাচার্য্যক মাত লগাইছে; তথাপি চেতন হোৱা নাই। বহুপৰ এইদৰে থাকি চেতনা পাই কন্দলিক জনাইছে, মোক শঙ্কৰৰ সহিত তেঁওট কৰাই দিয়'। পণ্ডিত শুকৰে আচার্য্যক আনি শুকজনক দেখুৱাই দিলত আচার্য্যে প্ৰাৰ্থনা কৰি জনাইছে, মোক বক্ষা কৰক। শুকৰে কৈছে মই কি বাধিম, মোৰ ওচৰত আপুনি একো দোষ কৰা নাই। পিছত আচার্য্যে সান্ত্বনা প্ৰদান কৰি শৰণ লৈছে আক সকলো ছাত্ৰক অনুয়া কৰিবলৈ বাধা দিছে। শঙ্কৰদেৱ পঢ়া সময়ত দুই পাশে দুই গাছি বস্ত্ৰ, দুইখানি শৰাইত পুস্তক বাধে; আক দুইটা সফুৰাত তামোল পাণ লৈ ভোজন কৰি শ্লোক অধ্যয়ন কৰে। কোনো এদিন শিকাশুকৰ ওচৰত টকা দুইটা কাপোৰ এখন দক্ষিণা স্বৰূপ দি জনালে, শুকদেৱ আহি আজি ধেমালি কৰিবৰ মন হৈছে আদেশ হলে যাব পৰা হয়। কন্দলি সন্তোষ মনেৰে বিদায় দিলত শঙ্কৰদেৱ উমলিবলৈ গল। সেই সময়ত বৃদ্ধা মাতা খেবশুতী আই আহি শুকজনক পঢ়াশালিত নেদেখি পণ্ডিত শুকত সুধিলে শঙ্কৰ কলৈ গল? কন্দলিয়ে কলে ধেমালি কৰিবলৈ গৈছে। শুকজনৰ দত্ত টকা আক কাপোৰ আইক ফিৰাই দিলে, তেঁওটক। কাপোৰ লৈ খং কৰি ঘৰলৈ ফিৰি আহিল। তদন্তৰ খেতিয়া শঙ্কৰ ঘৰলৈ আহিছে আইয়ে সুধিছে আজি কলৈ যোৱা হৈছিল, উত্তৰে কলে ধেমালি কৰিবলৈ বিদায় লৈ গৈছিলে'। পণ্ডিতক কিবা দিছিল নে কি? টকা আক কাপোৰ দিয়া হৈছিল। ধন কৰি বহুত বাক্য প্ৰয়োগ কৰাত একো নামাতি মৌন হৈ থাকিল। ব্যাকৰণ, পুৰাণ, কাব্যাদি নানা শাস্ত্ৰ চৌষষ্ঠি দিনৰ ভিত্তৰত অধ্যয়ন কৰি জানোংপণ্ডি হোৱাত হে পঢ়াশালি এৰি

আহিছে; কাৰ্য্য ঘাৰায় প্ৰমাণ দেখুৱাত কুহুহৰে সন্তোষ লাভ কৰি কন্দলি মহাশয়ক মতাই আনি ভোজনান্তে বসন তুষণ দক্ষিণা দি প্ৰণাম কৰিলত কন্দলি মহাশয়ে পুত্ৰে বিজয় পণ্ডিত হব বুলি আশীৰ্বাদ কৰিলে। পুত্ৰৰ স্তম্ভ দেখি পিতাৰাত্মাৰ মনস্ত বৰ আৰ্হাদ হল। পঢ়াশালিত শিক্ষাৰ সময় বামবাম শুকৰো আহিছিল, দুইজনে একেৰে পঢ়ি আহিছে। পাঠশালাত পঢ়োঁতে শুকৰ মুখে যোগবিজ্ঞাও অভ্যাস কৰিছিল। একদিন যোগাসনত বহি কুস্তক যোগ অভ্যাস কৰাত দেহাৰ গহনাদি ছিগি গৈছে, বামহাতৰ বৃদ্ধ আঙ্গুলি মাটাত দি তৰ দি ধিয় হোৱাত পা ওপৰলৈ উঠা দেখি পৰিদৰ্শক লোকসকল আচৰিত হৈছিল। শুকসৈবৰৰ প্ৰকৃত নাম ধৰি ডাকিবলৈ মনত খোকোজা লগা গতিকে সকলোৱে ডেকাদিবী বুলি সম্বোধন কৰে।

ক্ৰমশঃ

মণিপুৰ যাত্ৰা ।

(২)

বাবুজনৰ ধং উঠিবৰ কাৰণ মই একেৰে বিচাৰি নেপাই অলপ আচৰিত হলেঁ। আৰু “Every jackal is the master of its own bush” এই কথা কাকিলৈ মোৰ মনত পৰিল। সেই ধঙৰ কাৰণ ভেতিয়া বুজিব পৰা নাছিলেঁ। হয়, কিন্তু অলপ দিনৰ পাছত কোনো এজন অভিজ্ঞ মানুহৰ লগত এই বিষয়ে আলাপ হোৱাত কাৰণ বুজিব পৰিছিলেঁ। সি বিহক বাবু জনৰ লগত মিছাতে তৰ্ক কৰা অনাবশ্যক বিবেচনা কৰি মই টিকিটখন লৈ ওপৰলৈ গুচি আহিলেঁ। আৰু তেওঁৰ উপদেশমতে ককিলামুখত বিনাটিকিটে নামি যাবলৈ ঠিক কৰি ধলেঁ। আৰু ইয়াৰ বাবে যদি কোনো গোলমাল লাগে তেন্তে তাৰ ফলাফল গুৰিলৈকে চাবলৈকে পেটে পেটে পাণ্ডি ধলেঁ।

পাছ দিনা বাতিপুৰা জাহাজ গৈ ককিলামুখ পালত দেখা গল যে সেই বাটত কোনো “বাবু” টিকিট কলেষ্টৰ উপস্থিত নাই। কেইটামান খালাচিয়ে বাট ভেটি আছে আৰু তাৰে এটাই নামি-বোৱা মানুহবিলাকৰপৰা টিকিট-

বোৰ লৈছে। আমি অলপ পৰ পাছ পৰি নাৰি গলোঁ আৰু খালাচিয়ে মোক টিকিট খোজাত মই "মোৰ টিকিট জাহাজত আছে" বুলি উত্তৰ দিলোঁ। সৌভাগ্যক্ৰমে খালাচিয়েও এই কথাতে মোক আটক নকৰি বাট এৰি দিলে। মই পাবলৈ উঠিলোঁ। মই চিৰাচিৰি "টিকিট নাই" বুলি কোৱাহেঁতেন অৱশ্যে এটা গোলমাল লাগিলহেঁতেন। প্ৰথমতে মই এনে কৰিম বুলিয়েই ভাবিছিলোঁ; কিন্তু শেহত সাক্ষাৎ মিছা নোেকোৱাকৈ গোলমালৰ হাত সাৰিব পাবিলে সৰা ভাল বুলি বিবেচনা হৈছিল। সেইবাবে, আৰু বাবুৰ ওপৰত ধং উঠি থকা বাবে হে "মোৰ টিকিট জাহাজত আছে" বুলি মই উত্তৰ দিছিলোঁ। কিন্তু মই যি ভাবত কথাৰা বৈছিলোঁ, খালাচিয়ে হয়তো সেইটো সুবুজি অইন বৰমে বুজিছিল আৰু সেইবাবে বাট এৰি দিছিল। যেই হক এই ঘটনাটোত মই নিজৰ চকুত নিজে বহুত হীন যেন হলোঁ; আৰু সেইবাবে ভ্ৰমণৰ আনন্দ কিছু পৰলৈ বহুত কমি গল। কিন্তু জাহাজৰ বাবুজনৰ অভদ্ৰতাৰ এক বৰমে প্ৰতিশোধ লব পৰা বাবে যে অলপ ভাল নেলাগিল সেইটোও নহয়।

আমি পাবত উঠি শুকান ইকৰা, ধাপৰি গোটাই গৰাৰ কাণত চাহ বহাবল দিহাপোহা কৰিবলৈ ধৰিছোঁ। এনেতে জাহাজৰ সেই বাবুজনে কেণ্টৰ মুখলৈ আহি মোৰ ফাললৈ চাই মাত লগালে "কিমশায়, কোম্পানীৰ বাৰ গণ্ডা পয়সা ত মেৰে নিলেন! আমি বলছিলাম না কেউই কিছু বলবে না?" তেওঁ এই কথা কৈয়েই দাঁত নিকটাবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ কথাৰা মোৰ বৰ অপমানজনক বুলি বোধ হল। মই একো উত্তৰ নিদিিলোঁ। ইয়াৰ অলপ পৰৰ পাছতে জাহাজ এৰি দিলে। তাৰ লগে লগে বাবুজনও চকুৰ আব হল।

এইটো আজি ভালেমান দিনৰ কথা। এই সময়ৰ ভিতৰত সংসাৰৰ অৱস্থাত পৰি নানা হেঁচা-ঠেলা খাই নথৈ য়ে কেটোখোৱা হলোঁ। আৰু মোৰ মনও ভালেমান পৰিবৰ্তন ঘটিছে। কিন্তু বাবুজনে শেহত কোৱা সেই "কিমশায়, কোম্পানীৰ বাৰ গণ্ডা পয়সা ত মেৰে নিলেন" কথাৰা এতিয়াও কেতিয়াবা কেতিয়াবা মনত পৰিলে বাবুজনৰ কালে অলপ অশ্ৰদ্ধাৰ তাৰ নজমাকৈ নেথাকে। ইয়াতে কোৱা উচিত যে এই টিভিৰি নোঁ মাৰোঁতেই জুই-উঠা বাবুজন নিচেই চেঙেলীয়া ডেকা নাছিল। তেওঁৰ দাড়ি-চুলি পকি বগা ছাগলীৰ

সোন বেন হৈছিল। পাটো অৱশ্যে লেবেলা নাছিল। এই “বাব গুণা পয়সা” কোম্পানীলৈ নগল, নগল; বাব পকেটলৈকো যে নগল, সেইটোৱেই বাবুৰ ধং উঠাৰ কাৰণ বুলি মোৰ বিশ্বাস।

আহাৰ গুচি যোৱাৰ পাছত লগবীয়া কিজনে এই “বাবগুণা পয়সা” লাভৰ কথা লৈ অলপ বং খেমাৰি কৰিবলৈ ধৰিলে। লগে লগে চাহো তৈয়াৰ হবলৈ ধৰিলে। বেলাপাড়ীলৈ এতিয়াও বহুত সময় আছে বুজ পাই, ব্ৰহ্মপুত্ৰত স্নান কৰা গল। স্নানটো নিচেই বামতে সমাধা কৰা হল। কিয়নো দ-লৈ নামিবলৈ আজিকালি আৰু বৰ ভয় লাগে। আগেয়ে সকতে ডিবুক নৈত খুব সাঁতুৰিছিলোঁ। এনেকি সাঁতুৰি ইপাৰ সিপাৰ হৈছিলোঁ। অৱশ্যে ভেটিয়া ডিবুক লৈ আজিকালিতকৈ বহুতৰ ঠেক আছিল। কিন্তু নানা হান্দা, কুস্তীৰ, “alligator” ইত্যাদিৰ গৰু পড়িব পাছত আজিকালি আৰু দ পানীলৈ নামিবলৈ সাহ নহয়, বিশেষতঃ অচিনাকী পানীত।

সি যি হক, চাহৰ লগত খাবলৈ বাটত কি কি জলপান পোৱা বাব পাৰে তাৰ অনুসন্ধান কৰা হল। বাটত দুখন কি এখন অসমীয়া মহলমান মানুহৰ “বাগি-দোকান” আছিল। মহখুটিও আছিল। গাৰীৰ আৰু কল পোৱা গল। চিৰা আমাৰ নিজবেই অলপ আছিল। এইকিটা বস্তাবে আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ এনেই পোৱা নিৰ্মল পানীৰে “পেটপূজা” কৰি জঁতাই আমি ট্ৰেইনলৈ বাট চাই ইফালে সিফালে গা বেলাই দৃশ্য চাই কুৰিবলৈ ধৰিলোঁ। অলপ পৰ মহগমান দোকানীজনৰ দোকানতে বহি দোকানৰ সন্দেহে নানা কথা পাতিলোঁ। দোকানীজন বেছ ‘সদালাপী, কথা পাতি বেছ বং পালে। অনিচ্ছিত আৰু গৰলীয়া অসমীয়া মানুহ বতে ভতে ভাল।

নিৰ্দিষ্ট সময়ত “মৰিয়নী”লৈ টিকিট কিনি পাড়াত উঠিলোঁ। জোৰহাট টেট বেগবেৰ পাড়ী খিণৰ পূৰ্বৰপৰা কলিকতালৈ চলোৱা ষ্ট্ৰিম ট্ৰামওবেডকৈ অলপৰ হে ভাল। আমি যে “ভিতাবলৈ” টিকিট নিকিনি “মৰিয়নীলৈ” কিয় টিকিট ললে। তাৰ কাৰণ এতিয়া মনত নগৰে। জোৰহাট আৰু চেনি-মৰুৰ ভিতৰ ডোখৰত মানুহবিলাকে যি দৰে উঠা-নমা কৰিবলৈ ধৰিলে, তালৈ চাই ট্ৰেইনখনক ঠিক ট্ৰাম পাড়ী বুলি মোৰ ভয় হল আৰু “লাইন”টোক অসমীয়াৰ দৰে লাইন বুলি বোধ হল। জোৰহাটৰ হিন্দুসমিটোও অলপ

বেছি যেন লাগিল। কিয়নো, কেবাজানো জোবহটীয়া বামুণ পেচেক্কেবে বেকত বহি থকা মাহুহৰ জাত হুধি হুধি নিজলৈ বেক বাছি লোৱা দেখিলে। ডেওঁ বিলাকে হেঁচা-ঠেলাকৈ এখন বেকতে বহিব, তেও, এজন কি হুজন মহলমান মাহুহে অধিকাৰ কৰি থোৱা মুকলি বেকখনত নবহে। অবশ্যে ইমান দিনে এনেবোৰ ভাব ভালেমান কমিব পায়।

“চেনিমবা” জংছনত মোৰ এজন পুৰনি শিক্ষকক দেখি আগহেৰে “গুড্‌মৰ্ণিং” কৰিলে। এখেত অসমীয়া মাহুহ। কিন্তু মই যেতিয়া এখেতৰ ছাত্ৰৰ আছিলোঁ। তেতিয়া নানা কাৰণত এখেতে মোক ভাল নেপাইছিল, সেইবাবেই হৰণা, নিম্বৰ ছাত্ৰক ভালেমান দিনৰ মূৰত ইঠাং দেখা পালে শিক্ষকে যেনে আগহেৰে হুশলাদি সোধে, তেখেত তেনে একোকে নকৰিলে। ভালেমান দিনৰ আগেয়ে এবাৰ খুবুৰীতো এখেতৰ লগত মোৰ হঠাৎ বাটত দেখা হৈছিল। তেতিয়াও এখেতে মোৰ লগত আগহেৰে আলাপ কৰা নাছিল। সেই হক, এতিয়া এখেতে মোক “কলৈ যোৱা” বুলি হুধিলত মইও “মণিপুরলৈ যাওঁ” বুলি কলোঁ। আৰু হুইয়েও তংকপাং হুকালৰ গাড়ীত উঠিলোঁ গৈ। শিক্ষক ছাত্ৰৰ ভিতৰত যে ইয়াতকৈ অলপ বেছি মৰম চেনেহ থকা উচিত, সেইটো বোধ কৰে। কোনোও অস্বীকাৰ নকৰিব।

যথা সময়ত “মৰিয়নী” ষ্টেচন পালেগৈ। কিন্তু আসাম-বেঙ্গল লাইনৰ ডাউন-ট্ৰেইন্‌ তেতিয়া আৰু নোলোৱাত, যা তেনে কিবা এটা ঘটনা হোৱাত আমি “মৰিয়নীত” নিশা থকা ঠিক কৰি, ষ্টেচনৰ বাৰাণ্ডাতে বিছনা পাবি ললোঁ।

কোনো কোনো ঠাইত ষ্টেচনৰ বাৰাণ্ডাত থাকিব নিদিয়ৈ; “মোছাকিব থানা” লৈ পঠিয়াই দিয়ে। “মৰিয়নীত” আকৌ “মোছাকিবথানও” এটা আছিল। কিন্তু আমাক বাৰাণ্ডাত বিছনা পৰা দেখিও কোনোও একো হুতুলিলে। শেহত প্ৰকাশ পালে যে ষ্টেচনবাটৰ জনে মোৰ লগৰীয়া বন্ধুজনক চিন্সি পায়। ক্ৰমে আলাপ পৰিচয় হ'লত, তেওঁ আমাক থাকিবৰ ভাল দিহাপোহা কৰি দিব খুজিলে। কিন্তু আমি বাৰাণ্ডাত থাকিবলৈ ভাল পাই তাতেই থাকিলোঁ। ষ্টেচন বাটৰজন অসমীয়া আছিল। পহুনি হ'লত দোকানৰ পৰা লুচি কৰাই টৈ ৰাই-বৈ বাতিটো বাৰাণ্ডাতে পৰি থাকিলে।

পাছ দিনা বাতিপুৰা প্ৰাতঃকৃত্য সমাপন কৰি আমি “ডিমাপুৰ” টিকিট লৈ আসাম-বেঙ্গল লাইনৰ গাড়ীত উঠিলোঁ। এতিয়া হে বেলত উঠা যেন লাগিল। আসাম-বেঙ্গল লাইনৰ হুই কামেই হাবি থকাত সেই দৃশ্য দেখি মনত নানা কল্পনাৰ উদয় হবলৈ ধৰিলে। মোৰ প্ৰথম সঙ্গীয়ে কেইটামান বঙলা গান অতি সুন্দৰ সুবেবে চলতা বেল গাড়ীত গাইছিল। মই গান নেজানো। সেইবাবে গোৱা গানকিটা পুৰণি হলেও মোৰ আগত নতুন। গান কিটা মোৰ এনে ভাল লাগিল যে বন্ধক একাধিকবাৰ গাবলৈ অনুৰোধ কৰি মই বহিত লেখি ললোঁ। তেওঁ গান গাব জানে বুলি মই আগৈয়ে নেজানিছিলোঁ।

আবেলি বেংলিকা ডিমাপুৰ পালে। ডিমাপুৰত আমাৰ চিনাকী মানুহ লগ পোৱাৰ সম্ভাৱনা আছিল। কিন্তু কোনো চিনাকী মানুহক লগ পাবৰ ইচ্ছা আমাৰ সমূলি নাছিল।

আবেলি হোৱা দেখি প্ৰথমতে আমি পূৰ্বৰ দৰে ডিমাপুৰ ষ্টেচনৰ বাৰাণ্ডাতে বাতিটো কটাৰ মনেৰে বিছনা পাৰি ললোঁ। ষ্টেচনৰ মাষ্টৰ জনে কেৰাবাবো আমাক চাই গল কিন্তু মুখেৰে একো নকলে। ষ্টেচনৰ ওচৰতে হাবি। পোলোডপোলোড বৰ দীঘল দীঘল গছ। আচল ডিমাপুৰ বন্তি ডিমাপুৰ ষ্টেচনৰপৰা দেব-মাইল কি হু মাইল ভিতৰ সোমাই। অলপ পৰ ষ্টেচনত থাকিবৰ পাছত আমাৰ আকৌ কিবা এটা মন গল, বেলি মাৰ বাবৰ আটগৈয়ে বিমান পৰা বায় মণিপুৰৰ ফাললৈ আগবাঢ়ি থকাটোৱেই ভাল যেন বিবেচনা হল। তৎক্ষণাৎ বিছনাপত্ৰ বেগত ভৰাই লৈ ডিমাপুৰ বন্তিৰ ফাললৈ যাত্ৰা কৰিলোঁ। ইয়াতে কৈ বোৱা উচিত যে আমাৰ দ্বিতীয় সঙ্গীজনৰও মণিপুৰলৈ বোৱাটোৱেই ঠিক হৈছিল।

ডিমাপুৰ ষ্টেচনৰপৰা ডিমাপুৰ বন্তিলৈ যি দেব মাইল কি হু মাইল বাট, তাৰ বেঙ্গলী দেখি, সেইটোৱেই যদি মণিপুৰৰ বাটৰ নমুনা হয় তেন্তে, মণিপুৰৰ বাট বৰ হুৰ্গন হব বুলি আমাৰ ধাৰণা হল। কিন্তু এই ডোখৰ বাটৰ প্ৰথম ছোৱা আমাৰ হুইকালে নৰ্দমা দিয়া চৰ্কাৰী আলিবাটৰ লেখিয়া নহয়, হাবি চিকপাই বাট মোকোলহে থৈছে মাথোন। তাৰ উপৰি ঠাইতে ওখ ঠাইতে লাপৰ, কিবা কোবোকাকোবোকি। হুইকালে হাবি। বেংল আহাছে,

হাবিয়ে নগবে ফুৰা মোৰ অলপ অভিজ্ঞতা আছিল, কিন্তু পৰ্ৱতীয়া ঠাইত ফুৰাৰ অভিজ্ঞতা সমূলি নাছিল।

বিহক আমি আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলোঁ। ক্ৰমে ডিমাপুৰ বন্ধি পালোঁ, ধন-ত্ৰীনৈৰ পাৰত ভালমান ঘৰ দেখিলোঁ। কোনোবা চিনাকী মানুহ লগ পাবৰ ভৱত, আমি বেগাবেগীটক বাটেক পইচা দি নৈ পাৰ হলোঁ। সিপাৰে ধান আৰু ভালমান মানুহৰ ঘৰ আছিল (এইটো কথা কিন্তু মণিপুৰৰপৰা ঘূৰি আহোঁতে হে বুজ পালোঁ। আমি কাকো কোনো কথা সুস্থিৰি বাই বাট এৰি সোঁ হাতৰ এটা সৰু পৰ্ৱতৰ ওপৰে মানুহৰ গচকত হোৱা বাটো দি যাবলৈ ধৰিলোঁ। সেইটো বাটেদি যে মণিপুৰৰ আলিত উঠিব পাৰি এই কথা মাত্ৰ বাটেটোৰ পৰা জানি লৈছিলোঁ।

মণিপুৰৰ বাটৰ বিষয়ে আমাৰ একোটা জনা নাছিল। অৰুণ পৰ্ৱতীয়া বাট বুলি হে জনা আছিল। আমাৰ ধাৰণা আছিল যে আসামৰ হাবিব মাজে-দি যোৱা বাটত যেনে দুমাইলে চাৰি মাইলে মানুহৰ গাঁও পোৱা যায়, মণিপুৰৰ বাটতো সেইদৰে দুমাইলে চাৰি মাইলে গাঁও পাই গৈ থাকিম। এই ভুল ধাৰণাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি আমি বাটৰ বিষয়ে কোনো সংবাদ সংগ্ৰহ নকৰি ভোঁ-ভোঁৱাই যাবলৈ ধৰিলোঁ। চিন্তা কি? যতে বাতি হৰ ততে আশ্ৰয় লম। বাট নেপাহৰিলেই হল। বাট পাহৰিববো কোনো সম্ভাৱনা নাই। কিয়নো, মণিপুৰলৈ যোৱা চৰ্কাৰী আলি সেই এটি মাত্ৰ।

অলপ দূৰ আগ বাঢ়িয়েই বাই বাট পালোঁ। এই বাই বাজ আলিৰ কাষতে এটি বঙলাঘৰ দেখিলোঁ। তাৰ আগতে চাইন বোৰ্ডত লেখা আছে "Duk Bunglow"। এই ষিনিৰ বাজ-আলি ষ্টেচনৰ ওচৰৰ আলিৰ লেখিয়া নহয়, বহুতৰ ভাল। আৰু অলপ আগ বাঢ়িয়েই আলিটো সাধাৰণ বাজ-আলিৰ দৰে হুই কালে ধাৰে থকা স্তম্ব আৰু সমতল। হুই কালে ঘৰ বহল মুকলি পথাৰ। এই ষিনিৰ পথাৰ ঠিক গাঁৱৰ ওচৰৰ পথাৰ যেন লাগিল। পৰ-বীয়াই গৰু জনা লগ পালোঁ। সেইটো বাটেই মণিপুৰলৈ যোৱা বাট হয় নে নহয় সঠিককৈ জানি লোঁ।

অলপ দূৰ গোৱাৰ পাছতে মুকলি পথাৰ নোহোৱা হল। আলিৰ হুকাবে ঘৰ ডাঠ হাবি দেখা পাবলৈ ধৰিলোঁ। ক্ৰমে যেনি মাৰ গল। একাৰ হৈ

আহিবলৈ ধৰিলে। আগত গাঁও পাৰৰ আশাত আমি খুব বেগ দিবলৈ ধৰিলোঁ। এনেতে আলিবাটৰ জেকা মাটিৰ ওপৰত সৰু ডাঙৰ অসংখ্য বাঘৰ ন খোজ আমাৰ চকুত পৰিল। এই হাবিখন আৰু এই বাটেটো পৰ্কৃতৰ নামনিৰ সমতুল্যৰ ওপৰত। ইয়াত বাঘ ভালুক হাতী গাহৰি ইত্যাদি সকলো বিধ বহুজন্তুৰ বৰ উপদ্রৱ। জানি শুনি কোমো মাহুহে বেগি পৰাৰ পাছত এইটো বাটেদি খোজ নলয়। আমি নেজানি ছুতনি আহিলোঁ। ক্ৰমে ঘোৰ এফাৰ হল। কি কৰা য়াৰ ? উত্ততি অহাতো সমান বিপদ। আগবঢ়াটোয়েই ঠিক কৰিলোঁ। কোনো মাহুহৰ আশ্ৰয় পাৰৰ আশাত প্ৰাণপনে বেগাই খোজ দিবলৈ ধৰিলোঁ। এনেতে বাঁও হাতৰ ফালৰ মাজ হাবিবপৰা বনবজাৰ ভীষণ গৌৰবণি আহি গোটেই হাবি কঁপাই দিলে।

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ ভগতী।

কিতাপৰ বিষয়ে চমু মন্তব্য।

সঙ্গীত-সাধনা। সঙ্গীত বিদ্যাত সুনিপুণ বহুবৰ শ্ৰীযুত লক্ষ্মীবোন বৰুৱাৰ হাতত আকৌ এইখনি ন বেহেলা। বেচ ছ-মহা। সঙ্গীত-সাধনা দেখি আমাৰ মনত আনন্দ মিলিছে। “গীত বাধ্য শিক্ষাৰ আদিপাঠ” এই সঙ্গীত-সাধনাখনি আমাৰ হাতত কিন্তু শেহ-পাঠ “বহুবলী” পুৰি; কাৰণ, আমি স্বৰলিপিৰ (notation) ‘ক-লিপি’কে মজলাৰ নিচিনা। বৰুৱানেওৰ বেণত তেওঁৰ সঙ্গীত-সাধনাই বেৰমজাৰ উলিয়াব, “সঙ্গীত-কুল দেশ জুৰি আসাৰত কলাৰ”—

“সঙ্গীতৰ মধু-মাত

বীৰে উঠি আকাশত

ইন্দ্রপুৰী জুৰি গই-হৰ প্ৰতিধ্বনি ভাব।

সুমধুৰ গীতধ্বনি

গন্ধৰ্ব কল্পবে ভনি

উলাহে ধৰিব তাম লগে লগে মবতব ;” কিন্তু আমি অভাজনৰ হাতত তাৰ তাঁৰ
“ছিনি ভাপি একাকাৰ”

হব আৰু লগে যদি আমাৰ বেপত তাৰণবা মাত ওলাব:— কেব, কেব, কেব,—
সজাও সজাও।

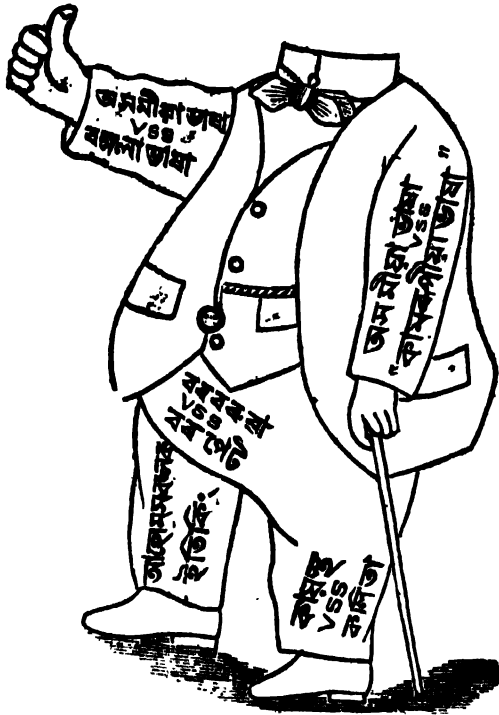
ভাগতী বাসুণৰ কল ধোৱা বতাব !

আশা আছে, বৰবাদেওক কেতিয়াবা কাষত পালে, হেঁপাহ পসুৱাই তেওঁৰ
বেহেলাত তেওঁৰ সুমধুৰ বেপ কেইটা শুনি কাণ জুৰাই লবলৈ। বৰবা
দেওৰ সঙ্গীত-সাধনাৰ তাঁৰ আমি ছিড়ি-ভাঙি একাকাৰ কৰিছোঁ যদিও, দোষ
“সঙ্গীত-সাধনাৰ” নহয়, দোষ সঙ্গীত বিদ্যাত “বিদ্যা ট্ৰিগ্গ’জ” আমাৰ হে।
আমাৰ ডাঠ বিশ্বাস, সঙ্গীত বিদ্যাত পৈণতসকলে বৰবাদেওৰ “সঙ্গীত
সাধনা” হাতত লৈ বৰবাদেওৰ দৰে মো বৰবাৰ পাৰিব !

চন্দ্ৰাবলী। নাটক। শ্ৰীযুত দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা বি, এ, বি-এল, শ্ৰীশীত।
বেচ দহ খন। এই নাটখনি মহাকবি চেন্নপীয়েবৰ “এজ্-ইউ-লাইক-
ইট” নাটৰ ছাঁ লৈ লেখা হৈছে। নাটখন পঢ়ি আমি সন্তোষ পাইছোঁ।
এই নাটৰ ভাৱনা যদিও আমি দেখা নাই, কিন্তু কৰা হৈছে বুলি শুনিছোঁ।
ভাৱনা ভাল হববে কথা।

পৰীক্ষা। আমিত্ৰাকৰ ছন্দত বচিত এই সৰু পুথিখন শ্ৰীযুত ৰূপচন্দ্ৰ
ভাগৱতী শ্ৰীশীত। পুথিখন পঢ়ি আমি বাস্তৱতে বৰ সন্তোষ পাইছোঁ।
অসমীয়া ভাষাত যে এনে শুৱলাটক আমিত্ৰাকৰ ছন্দত বচনা হব পাৰে,
আগেয়ে আমি নাজানিছিলোঁ। লেখকৰ ভাব ওখ, উপমা সুন্দৰ, শিৰ্কা
নীতিপূৰ্ণ। আসানত এই পুথিৰ যে কিয় আদৰ হোৱা নাই কব নোৱাৰোঁ।
লেখকে আৰু ডাঙৰ কাব্য কিতাপ মেধিবলৈ ধৰিলে আমি সন্তোষ পাম;
ভেনে কাৰ্য্যত তেওঁ সিদ্ধি লাভ কৰিব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

ৰূপাবৰ বৰুৱাৰ সাংঘৰ্ণিক ।

কঙ্ক ।

আজিৰ প্ৰবন্ধৰ “হেডিং” বিচাৰি পোৱা নগল, গতিকে সি কঙ্ক হৈ
 ওলাবলৈ বাধ্য হল। চাৰিটা অক্ষৰ প্ৰত্যেকটোৱেই একেবেলিয়েই জাউৰি
 মাৰি উঠি মূৰ হব খোজে দেখি কাৰো ঠাটৰ বাধিব পৰা নগল।

“বাহীৰ” সোৱঁৰণীখন এৰাব কোনোবা পণ্ডিতৰ হতুৱাই চোৱাবলৈ
 বাহীৰ সম্পাদকক বৰবৰুৱাই কব লাগিছে, কিন্তু সম্পাদকে সেই কথাটো
 কাণ দিয়া নাই। সেইদেখি এতিয়া তেওঁ সেকাপালি পাইছে। আকৌ
 এৰাব সম্পাদকক কওঁ, বাহীৰ জন্ম-স্মৃতি বাহু কেতু শনি, এই তিনিটাৰ

কোনটো গ্ৰহ বহিছিল, সেইটো ডেওঁ সোনকালে চোবাই প্ৰতিকাৰ কৰাওক, নতুবা কথা বিসন্নতি। আমুকা ফটা-কানি কাকতে কবৰ নিচিনা, ওপৰ-চকুৱা সম্পাদকে জানো দেখা নাই যে ওপজাৰ দিনবেপৰা বাঁহীয়ে লোকৰ জগবকে হে লগাই ফুৰিছে ? আজি কোনবাই যদি সাঁথৰৰ পঢ়েবে এই বুলি সোধে,—“সদিয়াটল নাৰাৰি, সংফুল নাৰাৰি, কেচা পাতত নাৰাৰিৰি লোণ ; উপজিয়েই জগৰ লগায় কোন ?” উত্তৰ,—“বাঁহী”।

প্ৰথম জগৰ,—বাঁহীয়ে ভুলটক আৰু জোঁটাই, বাইটক, দীৰ্ঘ-ঈকাৰবোৰ দীৰ্ঘনটক আৰু দুৰ্ব-ইকাৰবোৰ ছুটিটক লেখি বিত্তৰ বৰ্ণাভক্তি কৰি এখন শুধ কাকতক মনকট দিলে ; সেই মহাপাতকৰ বাবে বাঁহীয়ে “জোলোকা-জোলোকে হোলোকা-হোলোকে” পালে, তথাপি বাঁহীৰ “আত্মল” নহে “মৈদাম” সাধু আৰু পুৰণি কথাত নতুন বং দি সি বুৰঞ্জীৰ ভুল তথ্যবোৰ উলিয়াই দিলে। অৱশ্যে বাঁহীয়ে দিয়া কৈকিয়ৎ বববকৰাই দেখিছিল, আৰু বাঁহীৰ ওপৰত যে অস্তায়টক দোষ দিয়া হৈছিল সেইটোও বুজিছিল ; অধিকন্তু বববকৰাৰ লগেভাগে বিচক্ষণ আহোম ভদ্ৰলোকসকলেও যে সেইটো ভালকৈ সুবুজিছিল এনে নহয় ; কিন্তু বুজিলে কি হব ? বাঁহীৰ গুৰিতে যে গ্ৰহদোষ ! সেইদেখি সেই কৈকিয়ৎ সেই প্ৰসিদ্ধ কাকতৰ সম্পাদকৰ সন্তোষজনক নহল, গতিকে ডেওঁ বাঁহীক বাহী হুল বুলি “চচপণ্ড” কবিলে, Doncherknow ? চবাই-চিৰিকতি-পহ-পতঙৰ মাতেবে “উইট্ হিউমৰ” (wit humour) অৰ্থাৎ বঙ্গালীয়ে কবৰ নিচিনা “বসিকতা” Made-in-Germany চলিবলৈ ধৰিলে। বববকৰাই কয়, শাস্তি-বস্ত্ৰয়ন নকবিলে এই ব্যাধিৰ শেষ নহয়ও। সেইদেখি হে কেছোঁ, সম্পাদক দেও, সোৱঁ বৰ্ণা-ধন চোওৱাঁ।

দুই নম্বৰ জগৰটো বাঁহীয়ে লগাইছে, অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালী ভাষা দুকটি-পাকটি। অসমীয়া ভাষা মুকীয়া বুলি বজাৰবে প্ৰজাৰবে স্বীকাৰ কৰাটো কাৰ্য যদিও আজি ইমান দিন হল, তথাপি বঙ্গালী লেখকসকলে ডেওঁলোকৰ পুৰণি নুবৰ “পৌ ধৰিবলৈ” এৰা নাছিল। আনি বঙ্গদেশত দেখিছোঁ, কোনো কোনো বঙ্গালী ভিকতামাহুহে ছপৰীয়া ভাতপানী খাই উঠি চোভালত বদ-কাচলিত বহি তামোল-ছালি খাই জঁতাই, দহ বছৰ

আগেয়ে নবি যোৱা ডেওঁৰ গো বা নাতিব শোক দুৰ্ব্বি ইনাই-বিনাই এনেটক কান্দে যেন সেই দিনা বডিপুৱা হে সেই দুৰ্ব্বটনা ঘটছিল । আসামত বঙ্গলা ভাষাৰ এনেহুৱা পুৰণি মৃত্যুৰ শোক দুৰ্ব্বি কান্দোতাৰ ওৰ সিদিনা-লৈকে পৰা নাছিল । কিন্তু বাঁহীয়ে ডেওঁলোকৰ “কিন্নাৰ” ভিতৰতে সোমাই বজাই দি “ফটে” কৰিলে যে বঙ্গলা ভাষা হে অসমীয়া ভাষাৰ অপভ্রংশ, অসমীয়া ভাষা বঙ্গলা ভাষাৰ নহয় । “ব্যাপাৰ থানা দেখে শুনে” ভয়াইতে বোলে “হলো কি ? দেখছি, বাবেৰ যবে ঘোঙেৰ বাসা !” এইদেখি ভয়াইতে tactics অৰ্থাৎ কৌশল সলাই বোল ধৰিতে যে মাধৱদেৱ, অনন্ত-কন্দলি, গোবিন্দ মিত্ৰ আদি পুৰণি অসমীয়া গ্ৰন্থকাৰসকল বঙ্গদেশৰ বঙ্গালী মানুহ আছিল ; ডেওঁলোকে দয়াপৰবশ হৈ অসমীয়া পাঠকীক ভাবিবৰ নিমিত্তে আসামলৈ গৈ অসমীয়া ভাষাত পুঁথি লেখি দি আহিছিল ; নতুবা, খাব-খোৱা অসমীয়াৰ সুবৰণবা এনেবোৰ পুঁথি ওলোৱাটো সম্ভৱ নহয় । সেইদেখি মাধৱদেৱ কবিত্বপুৰবৰণবা, আৰু অসমীয়া পদ্যপুৰাণৰ লেখক নাৰায়ণদেৱ ছিলটবৰণবা আসামলৈ গৈ অসমীয়া পুঁথি লেখি থৈ আহিছিল । কাৰণ, সেই কালত অসমীয়া লেখা একো টান কথা নাছিল ; মাথোন বঙ্গলাৰ পৰা অলপ লবক-ফৰক হোহোকা-পিছলা কৰিলেই সি দ্বিপ্লিপ্ অসমীয়া হৈ পৰিছিল ; অৰ্থাৎ জানিবা যেনে “শ্ৰাম বামকে তাহাৰ বাটতে পহুচাইয়া দিল” এইবাৰক “শ্ৰামে বামক তাৰ বাটত পক (পহুৰ মঃহ) চাই (রাছি ২) দিলে” এনে অসমীয়া কৰিলেই হৈছিল । গুৱাহাটীয়া সন্মিলনী সভাত উপস্থিত থকা আমাৰ অসমীয়া বহুসকলে বঙ্গালী বক্তাসকলক এইদৰে সুধিছিল নে মাই কব নোৱাৰে’৷, যে “হে সত্যমহোদয় সকল ! তাৰাৰ কথা লৈ আজিৰণবা আপোনা-লোকেবে সৈতে আমাৰ ধৰিয়ালখন ভাগিলেই । আমি এতিয়া ভালকৈ বুজিলে’৷, যে আপোলাসকলৰ ছিলগীয়া আৰু কবিত্বপুৰীয়া মানুহে literary অসমীয়া ভাষা চৰ্চ্চা কৰি অসমীয়া ভাষাত পুঁথি লেখিছিল ; তাৰ কাৰণ, ডেউগাৰ (ডেউগাৰ কিয় ? এতিয়াবো) কবিত্বপুৰ আৰু ছিলটব patois মাত-কথা যোৱা বঙ্গাবলী আৰু পদ্যপুৰাণ ৰচনা কৰিবৰ পক্ষে উপযুক্ত নাছিল, বেহেতু’ সি অসমীয়া ভাষাৰ বিকৃত হোমাহুচা dialect অৰ্থাৎ মাত মাথোন । সেইদেখি হে যেনেটক আঙ্গিকালিৰ কবিত্বপুৰীয়া আৰু ছিলগীয়া লেখকসকলে

ডেওঁলোকৰ হেনাহচা মাতেবে বজলা কিতাপ বচনা নকৰি কলিকতীয়া আৰু নবদ্বীপীয়া “ষ্টেণ্ডাৰ্ড’ লিটবেৰি” বজলাত কৰে, সেই কালত সেই সেই দেশী লেখকসকলেও ডেওঁলোকৰ নিজৰ বিৰুদ্ধে মাতেবে এঘৰচনা নকৰি “ষ্টেণ্ডাৰ্ড’ লিটবেৰি” অসমীয়াত কৰিছিল। অৰ্থাৎ কবিদপুৰ আৰু ছিলট ডেতিয়া আসামৰ অল্প প্ৰত্যঙ্গ আছিল, কিন্তু এতিয়া নিজৰ অসমীয়া মাৰা চুৰীয়া হলত পৰব নুৰীয়া বঙ্গালী মাকক আপোনোলোকে আই বুলি ‘মা আমাকে একধাৰা আঙা কাপল দাও’ বুলি লেনিৱাই বঙা কাপোৰ খুজিছে।” বববকৰাই কয়, ডেওঁলোকে ডেওঁলোকৰ এই “সুপুত্ৰগিবীৰ” আৰ্হিটো হোজা অসমীয়াৰ আগত নথবিলেই অসমীয়া পৰম আপ্যাৱিত হব। কবিদপুৰীয়া বঙ্গালী মাথবদেৱৰ বাপেক গোবিন্দ বা বৰকণাগিবিয়ে কিন্তু ববদোৱাৰ টেন্সুৱানিলৈ আহি অসমীয়া বৰকাৱনৰ ঘৰত বিয়া বাক কৰাই সমাজভুক্ত হৈ অসমীয়া বীতি-নীতি নিয়মমতে পালি চলিছিল, অথচ ডেওঁক বঙ্গালী বুলি কোনো অসমীয়াই নাৰাছিছিল। বববকৰাই কিন্তু আশ্চৰ্যক হলে প্ৰমাণ কৰিবলৈ সাজু আছে যে সেই কালত বঙ্গালীৰে সৈতে অসমীয়াৰ বিয়া-বাক আদি প্ৰচলিত নাছিল। কবিদপুৰত ষাণ্ডুক নামৰ ঠাই থাকিব পাৰে। গোলাঘাট, নগাওঁ নামৰ ঠাই ভাৰতবৰ্ষত অনেক অংশত আছে। বববকৰাই কিন্তু কবিদপুৰীয়া আৰু ছিলটীয়া বন্ধুসকলক কয়,—“ভাৱা হে, আৰ কেন ? কিবে এসো। পৰ্বৰ্মেষ্ঠ বক্ৰবিভাগ কোবে ভালই কৰেছেন ; বেধানকাৰ মুটি সেইখানেই চালিয়ে দিয়েছেন।” “পৰব আঁচল এবি দিহ্নী মোৰ কুহ্মহঁত ! নিজৰ মাতৃভাৰা অসমীয়া ভোমালোকে চৰ্কা কৰ্বাঁহঁক ! সবহ নালাগে, মাথবদেৱৰ নিচিনা অসমীয়া লেখিব পৰা হলেই আমি ভোমালোকক জাতত তুলি লবহঁক।”

বাঁহীয়ে লগোৱা তৃতীয়টো জন্ম বৰ জন্ম। আঁকোৱালে নোপোৱা। বাঁহীয়ে “কামৰূপীয়া ভাৰাত” লিখা সাধু-কথা লাগে বুলি আসনী এখন ছপালে। আসনীখন নামনি-আসামৰ এজনেই বাঁহীত ছাপিবলৈ দিছিল। সেই আসনীখনৰ ভাৱা বাঁহীয়ে যেনেকৈ পাইছিল তেনেকৈয়ে তাক ছাপা কৰিছিল ; কাৰণ আসনীৰ ভাৰা শুধৰাই দিবলৈ বা সলাই দিবলৈ কাকতৰ সম্পাদকৰ বা আঁকাৰকৰ অধিকাৰ নাই বুলি বাঁহীয়ে জানে। আমি আসনীখনৰ মানে ভালকৈ বুজিছিলোঁ ; আৰু বুজিছিলোঁ যে আসনী দিওঁতাই “কামৰূপীয়া

ভাষা" মুন্সুলি নামনি-আসামৰ মাতৃ-কথা বোলাটো উচিত আছিল। জাননীখন ওলাগত চাৰিউফালে তল-ওপৰ লাগিল। "কটা বাঁহী! তোৰ ইমানটো সাহ! তই কামৰূপীয়া ভাষা আৰু অসমীয়া ভাষা দুটা কবি দেখুৱাই একেতাৰ গোফকে ছুতাবকৈ ফালিছ? তই আঁহ ফলিছ? ধৰ বাঁহীক! মাৰ বাঁহীক! পিঙত দে বাঁহীক! শূলত দে বাঁহীক!" ভুতৰ ওপৰতে দানহ; বাঁহীয়ে নামনি-আসামৰ মাতেৰে পঢ়া এটা বাঁহীত ছপালে! আঁক পায় কোনে! হলমূল লাগি পৰিল। সত্তা হল, কমিটি হল, গাঙ্গি হল, গালাজ হল, বাঁহীৰ ওপৰত বাম-টাঙোন জোকৰা হল, আৰু বাঁহীৰ সম্পাদকৰ মুখলৈ বাঁহী কাকত ওভোতাই মাৰি পঠিবা হল। সম্পাদকে কৈফিয়ৎ দিলে, গুণগোল কৰোঁতাসকলে ভাষা কথাটো নহয় বুলি বুজাই দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু বুজি কোনে? "নোখোওঁ গা খুৱালি, নেখোওঁ ভাত খুৱালি, নিগিলোঁ কি কৰ কৰ!" বুজিলে যে পেঠা,—হলমূল লগাওঁতা জনদিয়ে-কৰ মতলব সিদ্ধ নহয়। এই ভায়বীয়া কেইজনৰ মতলব বাঁহীৰ কথা বান্ধনা। সেইদেখি বাঁহীয়ে আপ বাঢ়িলেও "নিৰ্কৰ্মশৰ বেটা" পিছহহঁকিলেও "নিৰ্কৰ্মশৰ বেটা"। তেওঁলোকে আমাৰ হোজা সবল নামনি-অসমীয়া গাৰ্বলীয়া বন্ধুগকলক কৈ দিলে যে "বাঁহীয়ে ধাপ মাৰি তেওঁলোকৰ কাণ কেইখন নিলে!" এনে আকস্মিক বিপদৰ কথা শুনি তেওঁলোকে নিজৰ কাণত হাত দি নোচোৱাকৈয়ে বাঁহীৰ পিছে পিছে লৰ দিলে। গুণগোল কৰোঁতা কেইজনে ইফালৰপৰা বিঙিয়ালে—"দে দৌৰ! দে দৌৰ!" তেওঁলোকে ভবা-নবা-চিটি লবিল। তেওঁলোকে সদায় আনি আহিছিল, বাঁহী তেওঁলোকৰ পৰম মিত্ৰ, এতিয়া তেওঁলোকৰ নিজৰ ভিতৰৰে জন-দিয়েকে কৈ দিলে যে বাঁহী তেওঁলোকৰ পৰম শত্ৰু। আৰু বাঁহী ৱাৰ কলৈ?

গুণগোলকৰোঁতাসকলক বৰবকৰাই চেলাম দি সোধে,—জাননীখনৰ আৰু পত্ৰটোৰ কোন ঠাইত নামনিৰ অসমীয়া বাহুক আৰু মাতৃক বিদ্রূপ কৰা হৈছিল তেওঁলোকে দেখুৱাই দিব পাৰে নে? পাৰে যদি বাঁহীৰ গাত ঘাটি, আৰু লোৱাৰে যদি এনে সিদ্ধা গুণগোল কৰা বাবে তেওঁলোকে নিজৰ দোষ সৈ কাঢ়ি বাঁহীৰ সম্পাদকৰ ওচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰিব নে? কৰাটোৱেই honourable course.

এনে প্ৰণালীৰ সুযোগ বঁহীৰ আন এৰাকী বন্ধুৰে নটল থাকিব বুলি কোনবাই ভাবিছিল নে? বববকবাই হলে ভবা নাছিল। তেওঁ জানে, সেইজন বন্ধুৰ কথাৰ উত্তৰ দিবলৈ যোৱাটো বঁহীয়ে অপমানজনক বিবেচনা কৰে। বববকবাই ইয়াকে মাথোন সোধে যে, সেইজনে পইচাৰ লোভত যিবোৰ “সুসভ্য” বিজ্ঞাপন ছপায় সেইবোৰৰ ভাষাৰ নিমিত্তে তেওঁ অপৰীয়া নে?

সিদিনা কলিকতাৰ কলুটোলা ষ্ট্ৰীটত এটা সুৰোপীয় চিপাহীৰে সৈতে গোটাচেৰেক “গুণ্ডা”ৰ অলপ কথাতো দন্দ লপাত গুণ্ডাকেইটাই পোটখাই অকলসবীয়াকৈ সুৰোপীয় চিপাহীটোক পাই টঙনিয়াই লবেজান কৰি পেলাই পলাই ফাট মাৰিলে। চিপাহীটো লবেজান হৈ আলিবাটত পৰি থকাত, ওচৰৰে এঘৰ ভালমানুহৰ ‘কি’ (চাকৰনী) এজনী ওলাই আহি, নিজেৰ হাতত পুৰা গধূলি শোভা কৰা অন্ত্ৰটিৰে, পৰি-থকা সেই চিপাহীটোক এৰাব প্ৰহাৰ কৰি গুচি গল। দৃশ্যটো দেখি বাটকৰা মানুহে বাপৰি বাপৰি হাঁহিছিল।

“কামৰূপীয়া ভাষা” কথাৰ লৈ ভোলপাৰ লগোৱামকলক বববকবাই সোধে, যে কামৰূপীয়া কথাটোৰ ওপৰত তেওঁলোকৰ অকলসবীয়া “দাবি” কেতিয়াবপৰা হল? আমি বুজোঁ কামৰূপীয়া ভাষা মানেই অসমীয়া ভাষা, অসমীয়া ভাষা মানেই কামৰূপীয়া ভাষা। তেওঁলোকৰ বকৰা মাতক লোকে যি নাম দি মাতে সেই নামত হে তেওঁলোকৰ একাধিপত্য আছে, এইটো তেওঁলোকে পাহৰে কিয়? বববকবাই কয়, তেওঁলোক যদি leader অৰ্থাৎ ববমূৰীয়া হব বুজিছে, আৰু সোনকালে নহলে নচলে, তেন্তে তেওঁলোকে আন্দোলন কৰিবলৈ তিনিটা বিষয় উলত দিয়া গল;—(১) পৰৈ মাছবপৰা চোৱাসাপ হৈছে নে, চোৱাসাপবপৰা পৰৈমাছ হৈছে? (২) স’বীৰপৰা চুবীয়া হৈছে নে, চুবীয়াবপৰা সাৰী হৈছে, (৩) মতমানুহতকৈ ডিক্তামানুহ দেখিবলৈ তবনী নে, ডিক্তামানুহতকৈ মতামানুহ? এই তিনিটা, অপাবন পক্ষত অন্ততঃ এটাও লৈ আন্দোলন কৰিলে সোনকালে বিখ্যাত হৈ “লিডৰ” হব পৰা যাব।

ইকালে কোনো কোনো বিদেশী মাৰিয়ে দেখিলে যে বেছ হুন্দি, তেওঁ অসমীয়াৰ পৰা মাৰিছালত অলপ আঁচোৰ লাগিছে। মোথপোছ নাই লাগহকৈ উৰি আহি মাৰি এটা ওত পৰিল। :—

**“The Editor is not responsible for the opinion
of Correspondents.”**

“*Han Mor Kopal*” or Alas ! my lock :—Under this heading Mr. ————— writes from Tezpur thus :—
“In reference to “A sorry pass” of the *Advocate of Assam*, of 27th Novr. 1910, on *Han mor Kopal*” we are at a loss to understand the rhyme and reason of the poet except that he comes out from his brooding den to laugh at কাম-
ৰূপী “ভোহু নাই” Really ভে: হি নো দিবসা পতা: when words of old writers of Kamrup would not have been ridiculed and still they take pride in establishing historical basis of the present day Assamese when they come forward to argue with their opponents. But this poet laureate’s attempt is not laudable but abominable, more so the *Banhi*, a paper edited by an editor who has long ago cut off connection with the Assamese and now making the Assamese fools by making money at the cost of joke by realizing the value of his paper from the poor Assamese, which will never be expected to be spent within the boundaries of Assam.”

আচৰিত কথা যে যি বাতৰিকাকতখনত এই চাৰ্টনিকোৰা ওলাইছে, সেই বাতৰি কাকতৰ সম্পাদকে এনে ব্যক্তিগত আক্ৰমণ ছপোৱাটো হুক্তিবুক্ত বুলি ভাবিলে। কাকতলৈ “চিঠি লেখোঁজাসকলৰ মতৰ বাবে আমি জনবোৱা মৰ্গ” বুলি কলেও ব্যক্তিগত নীচ আক্ৰমণ কাকতত ঠাই দিয়াটো উচিত বুলি ভবাটে। নিশ্চয় আচৰিত কথা। কোনো বিয়েটবত ক’বা ভাৱনাব সমালোচনা যদি সেই কাকতে কৰে, আৰু সেই সমালোচনাবে সৈতে যদি যোৰ মত নিমিলে, তেন্তে সেই কথা কবলৈ গৈ যদি মই কাকতৰ সম্পাদকে নিজৰ মত বটকৈ জনকীয়া ধোৱা আৰু বাহিৰত চুবুৰীয়া-কেৰ মাৰি ইংবাঙ্গী

নাইট-কেপ পিৰি ফুৰাৰ কথা কৈ তেওঁক সিদ্ধা কৰিবলৈ যাওঁ, তেন্তে মোক সেই সম্পাদক মহাশয়ে কি বুলিব? শেহত ইয়াকে অনুমান হয় যে এই চিঠি লেৰেঁতা বিদেশীজনে আসামত থাকি বটা পইচা কেইটা নিশ্চয় তেওঁক দেশ বঙ্গলা মলুকলৈ নপঠিয়াই আসামতে ধৰচ কৰিব লাগিছে। বাহীৰ সম্পাদকৰ নিচিনা নিশ্চয় তেওঁ কৰা নাই। এইবাব প্ৰবন্ধ বাহীৰ সম্পাদক ঠেকত পৰিল।

দুখীয়া অসমীয়াৰ বাৰু এই চিঠি লেৰেঁতাজনক ওপৰত কোৱা কাকতে antiquarian অৰ্থাৎ প্ৰত্নতত্ত্ববিদ বুলি চাৰ্টফিকেট দি বাইজৰ আগলৈ আগবঢ়াই দিছে। আমিও প্ৰমাণ পাইছোঁ যে তেওঁ “এণ্টিকোবেৰিয়াণ” অৰ্থাৎ প্ৰত্নতত্ত্ব; কাৰণ, “তোহ্নাই” শব্দটোৰ কেনে প্ৰত্নতত্ত্বটো তেওঁ উলিয়াইছে একা! তিনি গৰাকী মানুহে তিনটা কাম কৰিব পাৰে। যথা,—(১) কোনো লোকে প্ৰত্নতত্ত্ব ডাক্তৰ সিংহটো মাৰিও লাভতে কাকো নটক মনে মনে থাকিব পাৰে। (২) কোনোলোকে তিন দিন খাপ দি “তোহ্নাই” নামৰ নিগনি-পোৱালি এটা মাৰিয়েই কোনো বাতৰি কাকতৰ পিঠিত জয়টোল কোবাই দি প্ৰত্নতত্ত্ব হব পাৰে। (৩) হাঁহিবাম বববকবাই এই অপূৰণ ধেমালিটো দেখি ইহং হাত্ত কৰিবও পাৰে। তাহানি বামপ্ৰসাদ বুলি আমাৰ লগত এখন “এণ্টিকোবেৰিয়াণ” আছিল; তেওঁ প্ৰত্নতত্ত্বানুসন্ধান কাৰোতে কাৰোতে ইমান দ—ত পৰিছিল গৈ যে সকলো বস্তুৰে তত্ত্বানুসন্ধান নকৰি নেবিছিল। আমি এদিন তেওঁৰে সৈতে একেলগে বহি তাত ধাওঁতে তেওঁক সুধিলোঁ, “বামপ্ৰসাদ কাই, ভুজুলুক কথাটোৰ প্ৰত্নতত্ত্বটো কি?” তেওঁ একেআৰাবেই কলে—“ভীষণ ভাল লুকাই আছে বত, এই কথাবাবৰ গৰা ভুজুলুক হৈছে।” সেই দিনাই আমি বামপ্ৰসাদ কাইক প্ৰত্নতত্ত্ব পণ্ডিত ডাক্তৰ বাজেন্দ্ৰ লাল মিত্ৰৰ হাতত গভাই দিবলৈ লৈ গৈছিলোঁ; কিন্তু ডাক্তৰ মিত্ৰৰ ঘৰৰ দুৱাৰ মুখ পাই শুনিিলোঁ যে ডাক্তৰ মিত্ৰ তাৰ ছ বহুৰৰ আগেয়ে পৰলোকলৈ গল।

কালি এখন অসমীয়া মাহেকীয়া কাকতৰ প্ৰকাশকৰ জাননী বববকবাব চকুত পৰিল। তাত লেখিছে,—“ইয়াত জাতীয় বিদ্যেবহুচক প্ৰবন্ধে ঠাই নেপাৰ।” কথাফাকি পঢ়িলে মনত খেলায় যেন আনবোৰ কাকতত হোৱা-হোৱে জাতীয় বিদ্যেবহুচক প্ৰবন্ধই ঠাই পাব হে লাগিছে। আমাৰ জন-

দিয়েক অসমীয়া বান্ধব লবালবিকৈ “পেট্ৰিষ্ট” হব বব দৰকাৰ পৰিছে ; সেইদেখি তেওঁলোকে লবাধাপবা লগাই দি বাট বুলিবলৈ গৈছে। বববক-বাই কয়, “চলক, চলক, আপোনালোক “পেট্ৰিষ্ট” হৈ আহিল আক, বেছি গলম নাই। “গতা বছতবা কাহা বজা ভিটতি শৰ্কৰী।”

বাঁহীৰ চতুৰ্থটো অগব,—বাঁহীয়ে হেনো কাৰুহ আক কলিতাৰ মাজত দন্দ লগাই দিছে। কোনো কথাৰ আলচ কৰিলেই যদি দায়, তেওঁ বাঁহীৰ গাতো দায়। আমাৰ দেশৰ কোনো কোনো লোক ইমান sensitive বে তেওঁলোকে নিজৰ হাঁটো দেখিৱেই উচাপ ধায় ; আক মোকচুলে-চুলে শিৰাৰিলে শিৰাৰিলে জোকালে-জোকালে বুলি চপলিয়াই ফুৰে। তেওঁলোকে অনাহকতে মনত কষ্ট পায় মাখোন।

বববকবাই বাঁহীৰ হকে এই কেইআবাৰ কথা কোৱা বাবে কিজানি অগব লাগিব পাৰে, আক তাৰ ফলত কিজানি তেওঁৰ মূৰটো যাব পাৰে, সেই আশঙ্কা কৰি আজি বববকবাই স্বহস্তে নিজৰ মূৰটো সোলোকাই ১৫ দি ওলাল। কেতিয়াবা দায় অগবৰ ওৰ পৰিলে আক বদ-বাদ দিলে, আকোঁ তেওঁ স্বহস্তে নিজৰ মূৰটো পিঞ্জি বাইজব আগত ওলাব পাৰে। *

তুপাৰ বববকবা।

* আমি মূৰ-নাইকিয়া বববকবাক কষ্ট বে, আমাৰ কৰ্তব্য কৰোঁতে যদি লোকে আমাক গালি-শাপনি পাৰে তালৈ কাপ কবাটো আমাৰপক্ষে অপমানজনক বুলি ভাবোঁ। এইবাৰ এবাৰ নোৱাৰি যদিও আমি এই শ্ৰবফটো ছপালোঁ, কিন্তু আৰম্ভে আক তেওঁ লেখা চাৰিটা বিষয়ৰ সম্পৰ্কে কোনো কথা আমি বাঁহীত নছপাওঁ।

সম্পাদক।

চিঠিৰ উত্তৰ । *

মাননীয় শ্ৰীযুক্ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা,
বাঁহী সম্পাদক সন্মানেত্বে।

সম্পাদক ডাঙৰীয়া,

আপোনাৰ বাঁহীত ৰোৱা ২য় বছৰ ২য়) সংখ্যাত প্ৰকাশ হোৱা জনৈক
অসমীয়া ডাঙৰীয়াৰ চিঠিখন পঢ়ি মনে মনে ধাক্কিৰ নোৱাৰিলোঁ। মুঠতে
কওঁ, সেই চিঠি বাঁহীত প্ৰকাশ কৰি আপোনাৰ বিখ্যাত কাকতৰ অধ্যাত্তি হে
কৰিলে। অধিকন্তু, আপোনাৰ নিচিনা * * *

* * * এনে এনে অমূলক অসাব ভ্ৰমাত্মক
প্ৰবন্ধ ছপোৱাত সদৌ অসমীয়া বাঁহীতে বিশেষকৈ শিকিত সমাজে মন্তান্তিক
বেজাৰ পাইছে। তেখেতৰ এনেকুৱা অৰ্থাৎ প্ৰথমতঃ তেটি নাইকিয়া, দ্বিতীয়তঃ
যুক্তিৰ মূৰ ৰোৱা আৰু কাজেই অকল ভুল মহৰ ওপৰকি হাঁহ তোলা আচৰিত
সিদ্ধান্তপূৰ্ণ নামনি-আসামৰ মাতৰ বিষয় প্ৰবন্ধই বে বটা পাব অৰ্থাৎ তেখে-
তৰ মতে, আপোনাৰ কাকতত প্ৰকাশ পাব, ই আমাৰ নিতান্ত অসহনীয়।
আশা কৰোঁ। তলত লিখা কথাখিনি প্ৰকাশ কৰি তেখেতৰ নামে উছৰ্গি ৰোৱা
বটাটি আমাক দিব। উপযুক্ত প্ৰবন্ধই পুৰস্কাৰ পালে আমি আনন্দ পাওঁ।
কিন্তু সম্পূৰ্ণ উপযুক্ত যে মহয়েই অথচ তেনেই অসুপযুক্ত প্ৰবন্ধৰ কাৰণে
বটা পালে, মিছা কথা কলে কি হব, আমাৰ চকু পোবে।

সেই চিঠিখন আমি তিনি কি চাৰিবাৰো পঢ়ি বুজিলোঁ। বে ডাঙৰীয়াৰ
চিঠিডুখনি নিতান্ত সবল ভাবব নহয়। তেখেতে কামৰূপীয়া আৰু অসমীয়া
ভাষা মানে কি বুজিছে তাৰ এটা ছিৰ সিদ্ধান্ত কৰিব নোৱাৰিলোঁ। প্ৰবন্ধৰ
কোনো ঠাইত কামৰূপীয়া ভাষাৰ মানে অসমীয়া ভাষা, অইন ঠাইত আকৌ
সেই কথাৰ অৰ্থ নামনি-আসামৰ মাত-কথা বুলি হে ওলাইছে। কোনো ঠাইত

*বিশেষ অসু-বোধত পৰি আমি এই চিঠিখন ছপালোঁ। এই বিষয়ে আৰু কোনো চিঠি বা
প্ৰবন্ধ বাঁহীত নহ'ল।

সম্পাদক।

অসমীয়া ভাষাৰ অৰ্থ উন্নতি-আসামৰ মাতৃ-কথা বুলি হে ওলাইছে। কিন্তু, ই নিশ্চয় যে তেখেতে নিজৰ সুবিধা অসুবিধা অনুসৰি এনে গোলমাল ইচ্ছা কৰি কৰিছে। আমি পাতনিতে কও যে 'নিষ্ঠাৰ্থ যেকোবী' ডাঙৰীয়াৰ দৰে আমি আসামৰ কোনো এক খণ্ডৰ মাতৃ-কথাটকৈ অহঁস কোনো খণ্ডৰ মাতৃ-কথা ভাল বা বেয়া এনে প্ৰমাণ কৰিবলৈ কলম ধৰা নাই। আমাৰ আসামৰ সকলো ঠাইতে বহু বাক্য নাইকিয়া ও নহয়। কাবো মনত বেজাৰ দিয়া এই ক্ষুদ্ৰ প্ৰবন্ধৰ উদ্দেশ্য নহয়। আৰু আশা কৰোঁ উদাৰ বন্ধুসকলে তেওঁলোকৰ মাতৃ-কথা বেয়া বা অসমীয়া নহয় এনে কোনো কথাৰ সমৰ্থক বুলি এই প্ৰবন্ধক যিগ নকৰিব আৰু ভেলে ভাবে আমাৰ মনত অলপো ঠাই পাইছে বুলি সন্দেহ নকৰিব। কৰবাত যদি কোনো কথা কাবো বিকছে যোৱা যেন দেখে, আনিব সি আমাৰ ভাৱৰ দোষ নহয়, ভাষাৰ হে দোষ। উক্ত চিঠিত সঁচা কথা প্ৰকাশ হোৱা হলে আমাৰ কবলপীয়া একোৱেই নাথাকিল-হেঁতেন, বৰঞ্চ লিখক শলাগৰ হে পাত্ৰ হলেহেঁতেন। বাঁহীৰ ১ম বছৰৰ ১০ম (ভাদ) সংখ্যাত ওলোৱা 'বাঁহীৰ সাহিত্য সম্বন্ধীয়া অবিয়া-অবি' নামক বিজ্ঞাপনখনি যে বিবেচনুলক বা উপহাসসূচক নহয় এই বিষয়ে ধৰব কাগজা-দিভো (যথা, টাইমচ্ অৰ্ আসাম,) সম্পাদক আৰু সম্পাদকৰ সজ উদ্দেশ্য বুজা নামনি-আসামৰ এজন শিক্ষিত ডেকাই অসমীয়া সমাজক সৰল মনেৰে জনাইছিল। তথাপি যদি ডাঙৰীয়াৰ সন্দেহ হুণ্ডিল, এনে ভ্ৰমাত্মক প্ৰবন্ধ লিখাৰ আগতে বাঁহী সম্পাদকক কুহুবা কাটি শপত ধাবলৈ কোৱা হলে বোধ কৰোঁ। আপুনি তেখেতৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ হে হলেহেঁতেন। "আমাৰ বোধেৰে এই জাননীখনি দূৰদৰ্শী সম্পাদকে মহৎ উদ্দেশ্যেৰে হে দিছে" (অসমীয়া ছফুপ প্ৰবন্ধ)। সম্পাদক ডাঙৰীয়া, সঁচা কথা কলে বেয়া নোপাব যে অত গোলমালৰ দোষ আপোনাৰ গাতো অলপ পৰে। আৰু আপোনাৰ স্বাভাৱিক উদাৰতাৰ পৰিচয় দি আপুনি নিজেও স্বীকাৰ কৰিছে যে আপুনি আমনীত "কামৰূপী ভাষাৰ" পৰিবৰ্ত্তে 'নামনি আসামৰ মাতৃ-কথা' ব্যৱহাৰ কৰিব লগিছিল (২য় বছৰ ২য় সংখ্যা।) কিন্তু, এই দোষ আপোনাৰ সজ উদ্দেশ্য বুজোৱা কাগজে পত্ৰত লিখা প্ৰবন্ধখিলাকে কেতিয়াবাই খণ্ডালে। আচলত নামনিৰ মাতৃ-কথাকে "কামৰূপীয়া ভাষা" বুলিলে অসমীয়া ভাষাৰ (আমৰ

কামৰূপীয়া ভাষা) গোঁবৰ নষ্ট হে হব। কিয়নো আপৰ কামৰূপীয়া ভাষাই আজিকালিৰ অসমীয়া ভাষা। মাত-কথাৰ বি প্ৰভেদ আছে তাক উজনিৰ বা নামনিৰ মাত-কথা বা এই হুই শব্দৰ বিশেষণপূৰ্বক ভাষা বুলিলেও দায় নাই। এই খিনিতে কৈ থওঁ যে ডাঙৰীয়াৰ তত্ত্ববিলাকৰ প্ৰতিবাদ কৰাই আমাৰ প্ৰবন্ধৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য।

প্ৰতিয়া তেখেতৰ সিদ্ধান্তবিলাকৰ ওচৰলৈ যাওঁ—

(১) সিদ্ধান্তঃ—‘অধিকাংশ একবাক্য শব্দক অকাবাক্য কিংবা আকাবাক্য কবিলেই কামৰূপীয়া ভাষা নষ্ট হব’। প্ৰতিবাদঃ—হয়, দুকল। ‘নেলাগে’ একবাক্য ইয়াক তেখেত কামৰূপত নেলাপ বা নেলাপা বোলে? ‘নেবাৰণ’ ‘বেধা কুক,’ কেছাবি, ‘কেবকেচুৱা,’ ‘খেজানা,’ ‘এহাব,’ ‘চেহেব,’ ‘এহাতখীয়া,’ ‘এদ’ এইবিলাক একবাক্য নে একবাক্য, ভাষাতত্ত্ব ডাঙৰীয়াই বুজাই দিয়ক। এই সিদ্ধান্তত যদি কিবা একেবি সত্য আছে তেখেত এই যে উজনীয়াবিলাকে কোনো কোনো শব্দ উচ্চাৰণ কৰোঁতে অ কাবৰ ঠাইত আ, আৰ ঠাইত এ ইত্যাদি স্বৰৰ ঠাই লভায়। কিয় এনে কথা কয়, ডাঙৰীয়া? নামনীয়াবিলাকে ‘কপাল’ৰ সলনি ‘কাপাল,’ ‘পিতাৰ’ৰ সলনি ‘পিতেইৰ,’ ‘নিদিত্ত’ৰ পৰিবৰ্তে ‘নেদোঁ’ আৰু ‘বিলাইৰ ঠাইত ‘বিলেই’ নোবোলে নে? মাহুহে, মাহুহৰ, মৰিনৰ, ছাপিবৰ, নাআনি হুতনি, ডাঙৰ, নালাগে, শুকাই, ধপ্-অপাই ইত্যাদিৰ ঠাইত ক্ৰমাৎয়ে মান্হে, মান্হৰ, মব্-বাব, ছাপ্-বাব, নাঅ্-নি হুত্-নি, ডাঙৰ, নালাগে, শুকেই, খপেই-অপেই, বুলিলে উচ্চাৰণ দোষ নহয় নে?

সমালোচনাঃ—নেলাগে সম্পূৰ্ণ শুদ্ধ কথা। ‘নালাগে’ যেনে শুদ্ধ, ‘নেলাগে’ ও ভেনে শুদ্ধ। লিখাতো এনে বহুত ভ্ৰষ্টান্ত পোৱা যায়। যেনেঃ—

অসমীয়া ভাষাৰ বিজ্ঞাসাগৰ (বা ঙ্গৰবচন) হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই হেমকোষৰ ৮২৮ পৃঃ ‘লগা-ভগা’ৰ অৰ্থ-লিখোঁতে এইদৰে লিখিছে,—‘কিছু সময়ক লাগে কিছু ভাগে বা নেলাগে’। ২৬০ পৃঃ ‘পায়ত্ৰী’ চাওক,—‘আমৰ আগত তাক পাঠ কৰিব নেপায়’। ‘গাল-মবা’ চাওক,—‘বাপুৰে তাত গাল মাৰিবলৈ নেপালে’। পাতনিত চাওক,—‘অসমীয়া ভাষাই বাঅসতা ও পঢ়াশালিত সোমাবৰ অধিকাৰ নেপালে’ (পৃঃ ১০); ‘তেও সি সেই বিষয়ত মুঠেই উপকাৰ কৰা নাই বুলিব পৰা নেবায়’ (পৃঃ ১০); ‘বি শব্দত কোনো আপৰ লুকাই বেথাকে’ (পৃঃ ১০); ও

‘সেইদৰেই, এই চিনৰ পাছত দিয়া অৰ্থৰ উদাহৰণো তাৰ আগৰ অৰ্থত নেখাটে’ (পৃঃ ৪০)। আজিকালিও উবা সম্পাদকে ‘নেখাকে’ (৩য় ভাগ ১ম সংখ্যা), ‘নালাগে’ (৩য় ১২), ‘নেজানিছিল’ (৩য় ৩) ও ‘নেবাটিলে’ (৩য় ৭) আৰু আপুনি (বাঁহী-সম্পাদকে) ‘নালাগি নেখাকে’ (১ম ৩), ‘নাখালে’ ও ‘নেপায়’ (১ম ৫), ও ‘নেলাগে’ (২৩৫ পৃঃ বাঁহী, ১ম ৮) ব্যৱহাৰ কৰিছে। ‘নেলাগে’ ‘নেপালে হেঁতেন’ (বাঁহী, ২য় ১), ‘অসমীয়া হজুগত’ পাঠ; ‘নেলাগে, বাক পিছত ক’ব (বাঁহী ১ম ১১) ‘মহাপাপৰ পৰাচিত্ত’ বোধ হয় নামনি আসামৰ এজন শিক্ষিত ডেকাই লিখিছে। এইবিলাক দেখি কি বোধ হয়? যদিও অসমীয়াত ‘ন’ই ক্ৰিয়াকৰণৰ আশ্ৰয়ৰ গ্ৰহণ কৰে তথাপি অধিকাংশ আকাৰাদ্য ক্ৰিয়াৰ আগত ই বিকলে একাৰ গ্ৰহণ কৰে বুলিলে বোধ কৰোঁ। একো মিছা কোৱা নহ’ব। সচৰাচৰ নেলাগে, নালাগে, নেখাকে নাখাকে, নেখাটে, নাখাটে, নেপালে, নাপালে এই দুইবকমে লিখা কাকত-বিলাকত দেখিবলৈ পোৱা যায়। ক’ব নোৱাৰোঁ, কেনেকৈ ডাঙৰীয়াই ‘নেলাগে’ত ভুল পালে।

নেবাৰণ, কৰকটুৱা, বেধা-কৃষ্ণ উজনিত কোনেও নোবোলে। লিখকে নাই নগা-পৰ্কত, নতু কহিয়া বা মণিপুৰত হে এনে উচ্চাৰণ শুনা সম্ভৱ। খেজানা কোনেও নোবোলে, বৰঞ্চ ‘খাজনা’ বোলে ও এই ‘খাজনা’ শব্দই হেমকোষত ঠাই পাইছে। ‘খাজনা’ বঙ্গালী বুলি হে অনুমান হয়।

‘এহাৰ মাহ’ গ্ৰাম্য দোষ, অশিক্ষিত মানুহৰ বাহিৰে কোনেও নোবোলে। ‘এদা’ উজনিৰ চলতি মাত; কিন্তু লিখোঁতে কোনেও ব্যৱহাৰ নকৰে।

‘চেহেব’ অইন কি ক-কবিৰ নজনা মানুহেও নোবোলে, কিন্তু ‘চেহাব’ হলে বোলে গাৰ্ভণীয়া মানুহে, কাৰেই ই গ্ৰাম্য দোষ। শিক্ষিত মানুহে ‘চাহাব’ হে বোলে। ‘এহাণ্ডিয়া’ ‘আশা শুধিয়া’ জুইটিয়েই শুদ্ধ বুলি হে আমি জানো। হেমকোষত চাওক। (২) সিদ্ধান্তঃ—“সংস্কৃতমূলক কিছুমান যুক্তাকৰ শব্দ স্বাভাৱিক অৱস্থাত বাধিলেই ‘কামৰূপীয়া ভাষা’ হ’ব”। তেনেহলে অলপ অস্বাভাৱিক অৱস্থাত বাধিলেই বা স্বাভাৱিক অৱস্থাত নেবাধিলেই উজনীয়া কথা হ’ব। ধন্ত ভাষাতত্ত্ব!

প্ৰতিশব্দঃ—নামনি আসামত ‘পৰ্ক’ক পেক বোলে কিয়। ‘কাৱহ’ ‘শূত্ৰ’, ‘ব্যৱহাৰ’ আদিক স্বাভাৱিক অৱস্থাত নাবাধি ‘কাইথ’ ‘শূত্ৰ বা শূদ্ৰ’ ও

‘वेणव’ कवा नई जानो ? ‘डवी’ बोलैते नो ‘नी’ शकब आताविक अवहात बधा हय ने ? समालोचनाः—पहुम, लथिनी, सईत, कबम, सबबजान, पबब, शईच, शवद, धबम, शबाध, मिडिब ओ छातब, এইबिलाक शक बदिओ अवाताविक (डाडवीयाब मते) उथापि ईहँत वे संस्कृतमूलक ईयाक कोने मेजाने ? तेनेहले डाडवीयाब ओ सिद्धांत मते এইबिलाक ‘कामकपीया तावा’ शक । एने कवात तावा चहकी हल ने हुवीया हल ? डाडवीयाई, बोध हय पाहबिछिल वे ‘मानुहब निचिनाकै, आक आन आन औरजस्त आदि प्रेणीब निचिनाकै तावाब आक ताब अस्तगत शकब अय, उग्रति, अयनति आक मृत्यु आछे’—नहसे अतथिनि कथा कोराब एकैो दर्काब नाछिल । यदि आदिपुककसकले व्यवहार कवा कथाके अतथिनले सकलोवे बाधिले हेँतेन, पृथिवीत वे आजि अतबिलाक तावाब सृष्टि हलहेँतेन, शकबिलाकब मूल विचबा ईमास डाडब अतिधान वे हलहेँतेन, ब्याकबणब वे पार्थकः षटिलहेँतेन এইबिलाक कथात आमाब सम्वेह आछे । अस्ततः ई सिचय वे डाडवीयाई एने आचरित तावातस आविस्कार कबिबैल नेपालेहेँतेन ।

‘काईछप,’ ‘आईगा कब’ी’ ओ ‘किबिपा’ कवा बोला ग्राम्यबोध मजना मानुहे ड्रम्ब’ वुलिया नोराबि ड्रम्पब बोले ताको नो धबिब लागे ने ? थईगँ बोला आनि सुना नाई आक यदि बोलेओ अशिक्षित मानुहे हे । आईधा उजसिब चलित मात, लिखात व्यवहार नहय । ‘कबम’ शकई ‘शबाध’क हे वुजय देन बोध हय । यदिओ ‘कबनी’ विशेषण अकणे पोवा थार, उथापि कर्षब साधारण अर्थत ‘काम’ शक हे व्यवहार हय ।

(७) सिद्धांतः—‘संस्कृतमूलक शकब पबिबते दिवर्थक शकब-व्यवहार नकबिलेई ‘कामकपीया तावा’ हय । २य सिद्धांत मते यदि संस्कृतमूलक शक अस्तक हय, तेतेते तेने शक व्यवहार कवाब प्रयोजन कि ? संस्कृतमूलक नकबि ‘आल संस्कृत’ कबिले आक डाल आछिल, नामनीया मात-कथाई आक गेाबब कबिब पाबिलेहेँतेन । द्वितीय सिद्धांत बुजोरा हैछे वे शक संस्कृत कबि बाधिलेई नामनीया कथा हय ओ संस्कृतमूलक कबिलेई उजनीया मात हय । किन्तु तृतीय सिद्धांत यदि थुयई कय वे शक संस्कृत

মূলক হলেও নামনিব মাত্ৰ হব তেস্তে তাহানি স্কুলত কটাকটি খেলাব দবে ২য় সিদ্ধান্তই তৃতীয় সিদ্ধান্তক কাটি হে পেলালে দেখোঁ ।

প্ৰতিবাদঃ—

নমানি আসামত 'অঃপমান'ক 'নাউমান' 'সেই হেতুকেহে'ব ঠাইত 'সেকোস্তেহে' 'চুবিয়াব' ঠাইত 'গাম্‌চা', 'চাকিব' সলনি 'চাতি', 'ছাতি'ব হৈ ছাতি নোবোলে নে? 'গাঢ়নী'ব পৰিবৰ্ত্তে যে 'শিয়েনী' বোলে, ই কোন সংস্কৃতমূলক? 'পনীয়াল'ক 'পইলান' আৰু 'বি'ক যদি 'বোনে' কৰিব পাৰি, ও ইহঁত যদি তথাপি সংস্কৃতমূলক হয় ও নিবৰ্ণক নহয়, তেস্তে বৈজ্ঞক বেজ কৰিলেও সেয়ে হে হব, তাতকৈ একো বেয়া নহয় ।

সমালোচনাঃ—

'ডাঙৰণ' সংস্কৃতমূলক নহয় সঁচা । পিছে যদি অসমীয়াত সকলো শব্দ সংস্কৃত কৰিয়েই বাধিব লগা হয় বা সংস্কৃতমূলক কৰিব লাগে, তেস্তে নো বাক্যবিজ্ঞাস, ক্ৰিয়াবিজ্ঞাস ও শব্দবিজ্ঞাসব বাধিবে অসমীয়া আৰু বঙ্গলাব বা উড়িয়াব বা হিন্দীবে সৈতে প্ৰভেদ কিমান? নতুন ভাষা হলে পোটাচেবেক নতুন শব্দ হোৱাটো নিতান্ত স্বাভাৱিক । 'ধণ্ড'ব ঠাইত 'পজালি' ব্যৱহাৰ কৰাত আমাৰ চকুবে একো দোষ দেখা নাই, বৰঞ্চ 'পজালি' শব্দৰ এনে অৰ্থত আলকাৰিক সংজ্ঞা হেতুকে প্ৰীতিকৰ হে । 'মাই'ব ঠাইত 'বোঁ' বে কিয় ব্যৱহাৰ হয়, 'বোঁ' শব্দ হেমকোষত উলিয়াই চালেই কাৰণ বিচাৰি পাৰ । ইয়াতে কোৱা উচিত যে, সন্দেহ নাই 'মাই' শব্দেৰে ডাঙৰীয়াই 'মাতৃ' বুজাইছে । কিন্তু হেমকোষ চাব সি ভয়, 'মা' হৈছে মাক, 'মাই' হৈছে মোমায়েকৰ বৈশীয়েক । এতেকে উজনীয়াই যদি 'বোঁ' বোলে, নামনীয়াই 'মাই' হে বোলে (তেখেতৰ মতেই), শুদ্ধ মা তো নোবোলে । আজিকালি উজনীৰ উদ্ভ্ৰমসমাজত মাকক আই বুলি মতা হে শুভা ব্যয় । "মামা ও মামী" অৱশ্যে উজনীত নোবোলে কাৰণ, এই দুই শব্দ অসমীয়া বুলি আমাৰ বোধ নহয় । 'পিতেক' ঐশ্বৰ্য্যদোষ বুলি স্বীকাৰ কৰোঁ, কিন্তু শিক্তিত সমাজে যে এইদৰে-উচ্চাৰণ কৰে এই কথাত আমাৰ সন্দেহ আছে । 'কবিবিজ্ঞ' শব্দই (আমাৰ বিৰাস) মূলমতে বেজক হুবুজায় । 'বৈজ্ঞ' শব্দ হে আদিতে সংস্কৃতত বেজ-বাচক আছিল । আমৰ আয়ুৰ্বেদ-আলোচকসকল সংস্কৃতত অতি পাবদৰ্শী

হোৱাত, ও বিশেষকৈ মানা কাব্য, অলকাৰ পাশ্চাত্তি ভেৰ্ত্তিলাকৰ কলমকলকা ওলোৱাত বৈভৱিলাকক সাহিত্য-বিয়ৰে কবিৰাজ যোগা হৈছিল ও কালক্ৰমত এই শব্দক যোগক্ৰমণত হুমুৱাই মাত্ৰ বেজবাচক কৰা হ'ল যেন অনুভাস হয়। গতিকে সংস্কৃত বৈদ্য শব্দৰ আকৃত আকৃতি 'বেজবপৰা-বেজ' শব্দ ওলোৱাত একো দায় নেদেৱেঁ। 'বেজ' শব্দই নামনি-আসামত সাপিতক বুকুৱাত শব্দ-বিলাকৰ অৰ্থৰ কেনে অৱনতি হ'ব পাৰে, তাৰ মামোন বিশিষ্ট প্ৰমাণ পোৱা যায়। (৪) সিদ্ধান্তঃ—“অৰ্থবাচক শব্দ থাকোঁতে অৰ্থহীন শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰিলেই নিত্যাঁজ 'কামৰূপীয়া ভাষা' হয়”।

প্ৰতিবাদঃ—যদি নিজে কোনো শব্দৰ ব্যংগতি ঠিক কবিব নোৱাৰি তাক অৰ্থহীন বুলি কলেই ভাষাতত্ত্বজ্ঞ পণ্ডিত হ'ব পাৰি তেন্তে হে পণ্ডিতালি কৰা উজু কাম। নামনিও 'ঢেকেবীৰ' ঠাইত 'থেকেবী' (ডাঙৰীয়াৰ মতে) ও পিকালিৰ সলনি 'কাঠি'। 'বেয়া'ৰ ঠাইত 'বয়া', 'কলিতা'ৰ ঠাইত 'কইলতা', 'কিয়নো'ৰ ঠাইত 'ক্যানো', এছাৰি বা আছাৰিৰ ঠাইত 'লক', 'হুৱাল'ৰ পৰিবৰ্ত্তে 'ছলি', 'যেন পাঠ'ৰ পৰিবৰ্ত্তে 'হেন পাঠ', গামোছা বা গামোচাৰ হৈ 'মুখ্‌চা', 'খালৈ'ৰ হৈ 'কোক', আৰু 'জকাই বা জাকৈ'ৰ সলনি 'আখা' বা 'আখে' নামনিও ব্যৱহাৰ নহয় নে? সমালোচনাঃ—ঈৰ্ষ্টু বা নিত্যাঁজ অসমীয়া শব্দ; ক'ব নোৱাৰেঁ। এনে অসমীয়াশুলক শব্দ থাকোঁতে বঙ্গালীক অনুকৰণ কৰি কিয় নামনিও বঙ্গলা 'মশাৰি'ক 'মহৰি' কৰা হৈছে। আমি 'মহৰি' মানে শিথক বা কেবাণীৰ নিচিনা ডলতীয়া বিবৰা এক শ্ৰেণীক হৈ বুজেঁ। বঙ্গালীবিলাকে 'চান্দৰক 'উড়ানী' বোলে। বোধ কৰেঁ। তাৰ পৰাই মাইকীৰ বিহাক নামনিও আঙৰাণ (গাৰ আপ বা ওপৰ ভাগত লোৱা চান্দৰ) বোলে। ইয়াক যদিও হেমকোষত পোৱা মেঘাৰ, তথাপি এনে শব্দ ভাষাত হুমুৱাই লোৱা নিত্যাঁজ আৱশ্যক। কিন্তু সেই বুলি বিহাক জানো পেকম দিয়া উচিত? একেটা বস্ত্ৰবাচক চুটী বা ততোধিক শব্দ থাকিলে ভাষা চহকী হৈ হয় বুলি আমাক বিশ্বাস। আৰু বিহা শব্দ অৰ্থহীন নহয়; বিশ্বাস নহলে আভিমান চাওক। 'চহকী' নিত্যাঁজ অসমীয়া ৰাফুৰপৰা ওলোৱা শব্দ। আশা কৰেঁ, ডাঙৰীয়াই নিজেও বুজে যে এনে শব্দ আমাৰ ভাষাত বিদ্যমান থাকিব লাগিছিল সিমান নোহোৱাত হৈ (অথবা যদিও আছে, লিখাত সিমানক ব্যৱহাৰ

ক্লাহোছাত হে) বিধিশ্রেণিক উল্লব কলনী ভাইসকলে অসমীয়া ভাষা
 বঙ্গলাৰ কণাস্তব মাধোন বুলি বাবে বাবে গুৰুটোল বজাই শাস্তিত্ত্ব কবিব
 লক্ষিত্বে। ডাববো অসমীয়ামূলক শব্দ। এনে স্বাধীন শব্দ সৰ্ব্ব হোৱা হলে
 অসমীয়া ভাষাৰ পাৰ্থক্যৰ বিষয়ে কোনেও প্ৰশ্ন বা সন্দেহ কৰিব নোৱাৰিলে-
 হেঁতেন। স্বীকাৰ কৰোঁ, দোমাহী নিভাঁজ অসমীয়া কথা। কিন্তু দোমাহী-
 কাচক অইন এটা শব্দ ধকাত যে ডাঙৰীয়াৰ কেনেকৈ হানি হল, তাক
 আমাৰ ক্ষুদ্ৰ বুদ্ধিৰে চুৰি নেপাৰোঁ। আৰু 'বিহ' শব্দ যে নিবৰ্থক নহয়,
 ভাষাতত্ত্ব পণ্ডিতসকলে এনে সাধাৰণ কথা জনা উচিত, নাজানিলে তত্ত্ব-
 বিজ্ঞানকাৰ বশপ্ৰাৰ্থী হয় নলাগে। যেই সেই পঞ্জিকা এখন মেজি চালেই
 জানিব পাৰি যে সংক্ৰান্তিবিলাকৰ গোটোচেৰেক নাম আছে। সূৰ্য এক
 বাশিৰপকা অইন বাশিল যোৱাৰ নাম সংক্ৰান্তি। আহিন ও কাতি মাহৰ
 (অৰ্থাত্ আহিনৰ শেষ ও কাতিৰ আৰম্ভত যি সংক্ৰান্তি সেই) সংক্ৰান্তিক
 জলবিষুব বোলে। চত-বহাগ: সংক্ৰান্তিক মহাবিষুব সংক্ৰান্তি বোলে। এই
 চত বহাগৰ সংক্ৰান্তি অসমীয়াৰ জাতীয় উৎসৱৰ দিন। 'বিষু' শব্দক
 অসমীয়াই কেনেকৈ উচ্চাৰণ কৰে তাক চালে 'বিষু'ৰ পৰা 'বিহ' ওলোৱা
 একো আচৰিত যেন নেলাগে। অনেক বিহক বিহ-সংক্ৰান্তি বুলি উল্লেখ
 কৰা আজিও শুনা যায়; যেনে: "লামাটল নো কাৰ পুৰিব, আই! অইন ছাবি
 ককাই ভাইয়েও বিহৰে-সংক্ৰান্তিয়ে মাত লগাবট্টে পাহৰা হল"। এই
 'বিহৰে-সংক্ৰান্তিয়ে' শব্দটো যে বিষু সংক্ৰান্তিৰ অপভ্ৰংশ মাত্ৰ ইয়াত কিবা
 সন্দেহ আছে নে? 'দবা' সংস্কৃতমূলক নহয় নে? সন্দেহ হলে অভিধান চাই
 লব। 'বোকা' অসমীয়া শব্দ। এনেকুৱা শব্দ নিতান্ত লাগতিয়াল। অথচ
 'পোক'ৰ যাক 'পক'ৰ উজনিত বহুল ব্যবহাৰ হয়; যেনে, (১) চোতালখন
 পকাহুল হল; ই: কটা, এনে পকময় ঠাইখনত বিয়াখন পাতিবলৈ পালেহি!
 ইত্যাদি। সাতদিনা মানে দিখকে কি বুজাব খে:জে কব নোৱাৰোঁ; বেং
 কৰোঁ সাহদিনীয়া হোৱা উচিত। উজনিত 'সাদিনা' নোবোলে 'সাদিনীয়া'
 হে বুলে। দিন সংস্কৃত শব্দ, তাত সংস্কৃত ঙ্গ প্ৰত্যয় হয় (দিবসীয়া'ৰ দৰে)।
 কিন্তু অসমীয়াত ঙ্গৰ পৰিবৰ্ত্তে ঙ্গা হয়। এতিয়া কথা টেছে 'সাতদিনীয়া'
 'সাদিনীয়া' হল কেনেকৈ? আশা কৰোঁ। নামনিতো এক+টা = একটা হুবুলি,

হুই + জন - হুইজন সুবুলি, ক্ৰমাৎয়ে এটা ও হুজন বোলে। যদি একব 'ক' আক হুইক 'ই' এনে ঠাইত বাব পাৰে। আমি সুবুলে' সাভব 'ত' ও চাৰিব 'ব' বে কিয় বাব নোৱাৰিব ও কিয় সাদিনীয়া ও চাইটী নহব। 'কণী' অথবা ভেবেতে ভুলকৈ লিখাৰতে 'কণি' সম্পূৰ্ণ শুদ্ধ শব্দ। তাৰ মূল আছে, নিবৰ্ধক বা অসংস্কৃতমূলক নহয়। ডিম্বক বে কিয় কণী বোলে তাৰ কাৰণ আক ই বে সংস্কৃতমূলক এইবিলাক কথা জানিবলৈ শব্দকল্পক্ৰম বা বাচস্পত্য নাচাই, হেম-কোষত 'কণাদ', 'কণ' ও 'কণী' শব্দ চাওক। অৱশ্যে 'ডিম্ব'ও উজ্জিত অপৰিচিত নহয়। গল-সংস্কৃতমূলক, ডিঙি অসমীয়ামূলক, অৰ্থচ হুইটী অসমীয়া শব্দ। একাৰ্থক দুটা শব্দৰ প্ৰয়োজন নাইকিয়া নহয়। 'বান্দনী' 'বান্ধনি' শব্দৰ ত্ৰীলিঙ্গৰূপ। 'চাংমাই' শব্দ আহোমসকলৰ বা আহম ভাষাৰপৰা অসমীয়াত অনা স্বাভাৱিক। আহোমবিলাকে অসমত বহুত দিন বজা হৈ থাকিও তেওঁ বিলাকৰ দুটা চাইটী শব্দকে মাথোন দি, গোটেই অসমীয়া ভাষাৰ পৰিবৰ্ত্তে আহম ভাষা কুসুমুৱাই আমাৰ ভাগ্য। ইং স্কুলৰ পৰা অং স্কুল হোৱা নাই নে? ডাঙৰীয়াই সচৰাচৰ পুতেকহঁতক ডাবি দিওঁতে 'ইস্কুললৈ নেযাৱ নে' বোলে নে 'পঢ়াশালিলৈ' বোলে? 'কোৰ্ট' 'পেঞ্চিল' 'বল' 'হায়োনিয়ম' ইত্যাদি বহুত ইং শব্দ অসমীয়া হোৱাত যদি দায় নাই, চাংমাই * (আহম) শব্দ অসমীয়াত হোৱাতো দায় নোহোৱাই তাল। 'সাবেলৈ'ক 'সাবেলে' বুলি উচ্চাৰণ কৰা আমাৰ কোন ষড়ত পাটছিল, আমি সেই বিষয়ে অজ্ঞ। কল্পনাৰে সৈতে বা অনুমানৰে যদি কিবা ঢুকি পাওঁ, তেন্তে সি এই যে আমাৰ ডোম বা নদীয়াবিলাকৰ মাত ডাঙৰীয়াই লুখি চাই ইয়াত গুটাইছে। নদীয়াবিলাকে 'সাবেলৈ' 'গেণাইছে' ইত্যাদি বিকৃতোচ্চাৰণ কৰাৰ কাৰণে আছে। এওঁবিলাক আৰ্য নহয়, ভাৰতৰ অনাৰ্য অধিবাসী বিলাকৰ ভিতৰৰ ডাৰিডী জাতীয় মানুহৰ হে সতিসত্তি। কছাৰি, নগা, মূৰি, ডফলা, আৰব, মিছিমি আদি অনাৰ্য পৰ্ব্বতীয়া জাতিবোৰে যেনে অসমীয়া কয়, নদীয়াল জাতিয়েও আগয়ে তেনেকৈয়েও কৈছিল। কিন্তু আৰ্যবিলাকৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক হোৱাত ও হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰাৰপৰা এই দোষ বহুত পাতলিল। সামৰণিৰ সমালোচনাঃ—'বৰ্তমান আকাৰৰ অসমীয়া জ্ঞা কামৰূপী ভাষাৰ বিত্তীয় ডাঙৰণ মাত্ৰ'। শিষ্ণয়। কিন্তু ইয়াত কামৰূপী

ভাবাব অৰ্ব নামনিব মাত কথা কবিলে ভুল হব। ‘—কামৰূপীয়া ভাবা এতিয়া অসমীয়া ভাবা নামে অভিহিত হৈছে। মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেব, কিংবা তৎপূৰ্বকালৰ কবি সকলৰ বচিত প্ৰাচীন গল্প পদ্যকল্প গ্ৰন্থসকলৰ ভাবা কামৰূপীয়া বুলিয়েই প্ৰখ্যাত আছিল। আৰু এতিয়াও আছে। বৰ্তমানৰ অসমীয়া ভাবাব ওআসকলেও সেইসকল গ্ৰন্থকেই অসমীয়া ভাবাব মূল ভিত্তি বুলি ঘোষণা কৰিছে’। অকল তেতি কিত্তি, খুটা চ’তি পৰ্যন্ত বুলিলেও অভুক্তি নহয়, বদি কথাবাবৰ সবলার্থ বুজোঁ। কিন্তু লিখকৰ আচল মৰ্ম কা মনৰ ভাব বেলেগ। তেখেতে প্ৰমাণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে যে বি নামনি আসামৰ মাত-কথাক বাঁহী সম্পাদকে উপহাস কৰিছে (অবশ্তে তেখেতৰ মতে) সেই নামনি-আসামৰ মাত কথাই বৰ্তমান অসমীয়া ভাবাব বা আগৰ কামৰূপী ভাবাব মূলভিত্তি। ইয়াতকৈ যে কিবা ভ্ৰমনিবাস হব পাৰে ভাবাব অহুমানে চুকি নেপায়। আগেয়ে গোটেই আসামক কামৰূপ বুলিছিল, গতিকে ভাবাকে কামৰূপীয়া আখ্যাকে দিছিল। কিন্তু পূৰ্বণি গ্ৰন্থ পঢ়িলে বুলি পাৰ যে বৰ্তমান উজনিব মাত কথাৰে সৈতে সেই পৃথিবীলাকৰ বেছি সামগ্ৰ্য আছে। আগৰ গ্ৰন্থকাবসকলেও আজিকালিক লিখকসকলৰ দৰেই উজনিব মাত কথা পোন পাই লিখাত তাকে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। উজনিব মাততকৈ নামনিব কথা বেছি হেনাহা, ই ক্ৰম সত্য। তেতিয়াব কালতো এইয়ে আছিল। আজিকালি, গোটেই ‘যেঙ্গল’ক বঙ্গলা দেশ বুলিও লিখাত যেনেকৈ নদীয়া শ্ৰীৰামপুৰৰ কথা বেছি ব্যৱহাৰ হয়, অথচ ভাষাটোক বঙ্গলা ভাষাকে বোলে, তেতিয়াব কালতো গোটেই আসামক কামৰূপ বুলিও কাম-ৰূপীয়া ভাষাত উজনিব গঢ়ে সবহকৈ ঠাই পাইছিল। ‘আসামৰ প্ৰত্যেক জিলাত আৰু অইন কি প্ৰত্যেক মৌজাতেই কথিত ভাষাব বহুতো লবচৰ আছে’। ‘কিন্তু সেই বুলিয়েই লিখিত ভাষা কাকে তিত্ত নহয়। পৃথিবীৰ সকলো ভাষা এই নিয়মৰ অন্তৰ্গত।’ এনেকুৱা সঁচা ও অমূল্য কথাৰে বদি চিঠিখনি ভবি থাকিলহেঁতেন, ডাক্তৰীয়াক কোনে মশলাগিলেহেঁতেন ?

উপসংহাৰ:—হান তেদে মাত কথাৰ পৰ্বক্য থাকিবই। বদি উজনিত ‘সেলাসে’ বোলে নামনিত ‘নালসে’ হে বোলে; বদি উজনিত খাজলা বোলে, নামনিত খাজলা হে বোলে; বদি উজনিত পছক পছন বোলে, নামনিত পছক

পেঁক বোলে; যদি শিৱাসাগৰত সংক্ৰমণক ডাঙৰণ বোলে, তেন্তে গুৱাহাটীত 'বি' শব্দক 'বোনে' বোলে; যদি গোলাঘাটত গলৰ সলনি ভিডি বোলে, তেন্তে নলবাৰীত হালোৱা এছাবি বা আছাবিৰ সলনি লক হে বোলে। মধ্য আসামতো এই দৰে অলপ কথা-বাৰ্তাৰ পাৰ্থক্য আছে। দৰং খণ্ডৰ মাহুৰে অক্ষৰ বা আধৰক 'আকৰ' বোলা আমি বহুৰূপ শুনিছোঁ। 'ভাল আক ৰাক' এই দুই শব্দৰ বিষয়ে হেমকোষ চালে বাধিত হয়। ভাল বিশেষণ ও ক্ৰিয়াবিশেষণ দুইৰকম হয়, ৰাক কেৱল ক্ৰিয়াবিশেষণ হে হয়। অক্ষয়ংশ শব্দবিলাকৰ (কাৰেই প্ৰায়বিলাক সংস্কৃতমূলক) বিষয়ে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই কৈছে:—“বিশ্বৰ অপভ্ৰংশ সংস্কৃত শব্দ বহুকাল আমাৰ ভাষাত চলি থাকি তাৰ অলপৰূপ হৈছে। এতিয়া সিহঁতক অশুদ্ধ বুলি এবিধ সোৱাৰি এবিলেও অসমীয়া ভাষাৰ ছাল-মদহ গৈ জঁকাটো মাথোন থাকিব”।

সম্পাদক ডাঙৰীয়া আপুনি উজনীয়া নহৈ নামনীয়া হোৱা হলে বোধ কৰোঁ ডাঙৰীয়াই সম্পাদকীয় সজ উদ্দেশ্য শীঘ্ৰে আগুত কৰিলেহেঁতেন। কিন্তু সেয়ে নহল, আমাৰ দুৰ্ভাগ্য। এতিয়া গৃহ-কন্দলৰ সমস্যা নহয়। দেখিছে নহয়, “মাধৱদেৱ কবিৰূপবীৰা” “অসমীয়া ৰামায়ণ মহাভাৰত ছিলটৰ মাহুৰে আসামৰ ৰাজ সভালৈ আহোঁতে লিখি দি গল” এনেহুৱা কথা প্ৰমাণ কৰিবলৈ অসমীয়াৰ ভাঙ-চকতে বিৰূপ্ৰেমিকসকল লাগিছেনৈ। হায়! অসমীয়া ছুঁমি এতিয়াও অজ্ঞান এছাবত, এনেহুৱা সভাসমিতিতে ছুঁমি সৰাকৰে উপহিত হৈ কথা গবুৰ কৰি দিয়া! অথচ অসমীয়া ভাষা উন্নতি-সাধিনী সভালৈ সাধিনৰ আগবশৰা কাৰো কৰিলেও কাকো পাবলৈ নাই!!

সম্পাদক ডাঙৰীয়া, শুনি বং পালে। যে আপুনি-গৃহ-কন্দল শুচাবৰ অৰ্থে নিজৰ সজ উদ্দেশ্যলৈয়ো পিঠি দিবলৈ দ্বিৰ কৰিছে। কিছুমান মাহুৰে আইনক সদাই সন্দেহ কৰিবলৈ সাজু আছে; তেওঁবিলাকক বুজালেও ছুঁমিৰূপলৈ হে হেনো অন্তৰাছাই কয়। তাৱেক 'নেৰীও তাত খুৱালি, নোখোৰ্ত-পা খুৱালি, নিগিলে। কি কৰ কৰ' বুলি ঠেং পাতি বহিলে বোহ ভাঙি তাত খুণ্ডৰাব বাহিৰে চেনেহী ব্যৱকৰ উপায় কি? অৱশ্য, “সেই তৰুলা নামনিৰ মাত-কথাৰ বচনবিলাক পৃথিব আকাৰে প্ৰকাশ কৰিলে যে আমাৰসাহিত্য-ভৰ্মাল চহকী হয় তাৰ কোনো ভুল নাই”। কিন্তু, এই বচনবিলাকত (মাহুৰ কথাডো)

মাতৃ কথাৰ স্থানীয় বিশেষত্বতকৈ যে সাৰভাগব প্ৰভেদ আছে (অইল ঠাইত বা উজনিত কোৱা শুনা বিলাকতকৈ) ইয়াত আমাৰ সন্দেহ আছে। 'নিগ্ৰনি ডাউবীয়া'ৰ নিচিনা কবিৰ কবিতাবিলাক গোৱা হলে অলপ লোকৰ মনত বেজাৰ দিও যুদ্ধ কৰিবলৈ ভাল আছিল; সি নিশ্চয় গুৰু দিলেহেঁতেন। দুখৰ বিষয় উক্ত কবিৰে মুখে মুখে বচি (extempore) গোৱা বোজোনাবিলাক লিখি ৰাখিবলৈ তেওঁৰ লগত সাক্ষেতিক লিখক (short-hand-writer) লৈ ফুৰাবলৈ নেপালে, তেওঁৰ লগত ফুৰা কোনো মানুহে যে সেইবিলাক লিখি ধৈ গৈছে, ইও আমাৰ ধোৰ নহয়। কাৰেই, অসমীয়া বৰুৱা (Burns) কবিতা পাবৰ আশা নাই। সেইগুণে ডাঙৰীয়াসকলে ভাল পোৱাটোকে কৰাই আমি ভাল দেখোঁ।

আপোনাৰ বাণ্য

শ্ৰীপূৰ্ণানন্দ শৰ্মা—“উজনিয়া” ॥

১ * সত্ৰা আদি যকাৰান্ত শব্দবিলাক আজিকালি অসমীয়াই বা বঙ্গালীয়ে উচ্চাৰণ কৰা দৰে সংস্কৃতত উচ্চাৰিত নহয়। বৰিও উচ্চাৰণ লিখাত দেখুৱাবলৈ টানতথাপি 'সংগ্ৰ, সংইয় এইদৰে লিখিলে আচল উচ্চাৰণৰ অলপ আভাৱ পাব পাৰি। এই 'সংইঅ'ৰ পৰা 'ই'টো আগলৈ গৈ সহিত হৈছে। সেইদৰেই অইনবিলাকতো ধাটিব। নামনি 'বামান্ধ'ক 'বাইমাণ' এই নিচিনা কাৰণেই বোলে যেন অস্থান হয়। লিখক।

২ * চাংমাই শব্দটো বৰিও উজনিত বহুত 'চাংমাইগাঁও' ধৰণৰ বাবে প্ৰায় মানুহে জানে, তথাপি ইয়াক গচৰাচৰ বান্ধনি অৰ্থত ব্যৱহাৰ নকৰে। আৰু এটি কথা চাংমাই নীহাৰ্ধক বা ফুছাৰ্ধক (ব্যাকবণৰ ভাৱে), কিন্তু বান্ধনি সন্ন্যৰ্ধক। আজিকালি কলিকতাত (বা গোটেই ভাৰতত) 'ধনী মানুহে যেনেকৈ বান্ধনি বাৰে ও সেই বান্ধনিক 'ঠাকুৰ' বোলে, তেনেকৈ আগৰ আছাম ডাঙৰীয়াসকলে (বিশেষকৈ বজাই) যি বান্ধনি ৰাখিছিল তাকে চাংমাই বুলিছিল। ধন দি (চাকৰ স্বৰূপে বাধি) কাৰণৰ হতুৱাই ভাত খন্দালে তাক যেনেকৈ অৱস্থাতেনে ঠাকুৰ বা বাবুৰ্জি বুলিব পাৰি, তেনেকৈ চাংমাইয়ে বুলিব পাৰি। কিন্তু, আসামত গৃহিনীসকলেই বান্ধনী। এওঁবিলাকৰ প্ৰতি 'ঠাকুৰ' 'বাবুৰ্জি' বা 'চাংমাই' ইত্যাদি নীহাৰ্ধক প্ৰথম প্ৰয়োগ হব নোৱাৰে। বান্ধনী সন্ন্যৰ্ধক। ইয়াকে প্ৰয়োগ কৰে ও কৰা কৰ্তব্য। লিখক।

পুৰণি আসামত ভূমুকি ।

আসাম বা অসম প্ৰদেশখনৰ নাম সন্থকে নানা মত । স্বৰ্গীয় ৰায় গুণা-
ভিৰাম বৰুৱা বাহাদুৰে তেওঁৰ আসাম বুৰঞ্জীত আসাম নামৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে
দুটি ব্যাখ্যা দিছে ; এটা এই যে, এই অসম প্ৰদেশখনত বহুত পৰ্ব্বত
খকাৰ নিমিত্তে ইয়াৰ মাটি অসমান, সেইদেখি ইয়াৰ নাম অসম হৈছে ।
২য়টি, যেতিয়া ইয়াত অহমসকলে বাহুত কৰে তেওঁলোক বৰ প্ৰতাপাৰিত্ত
আছিল, তেওঁলোকৰ সমান কোনো নাছিল, সেইদেখি তেওঁলোকৰ নাম
অসম বা অহম হল আৰু তেওঁলোকৰ ৰাজ্যখনৰ নাম অসম হল । ইংৰাজ
পণ্ডিতসকল কিন্তু এই ব্যাখ্যাত মান্তি নহয় । দৰাচলতে বাটত এনে কেটা-
মান দুৰ্ভেদ্য গড় আছে যে সেইবিলাক পাৰ হৈ অসম নামৰ উৎপত্তি ঠাই
পোৱা বৰ টান ; কিন্তু আশেপাশে ইমানবিলাক সুকলীয়া বাট আছে যে, ইমান
দিনেও সেই ঠাই নোপোৱাটো কামৰূপী মাগাকে হে বুলিব লাগে ।

আমাৰ সুসত্য ইংৰাজ ৰজাই পুৰণিতৰিলাক উলিয়াবৰ চেষ্টা কৰাও
তেওঁলোকৰ এটি গুণ আৰু ইয়াৰ নিমিত্তে তেওঁলোকে বহুত পৰিশ্ৰম আৰু
ধনও ব্যয় কৰিছে । আমাৰ ওচৰৰ বঙ্গদেশত আজিকালি বহুত মংগ্লাই জন্ম
গ্ৰহণ কৰি ঋগ্বেদ, ভাৰত, পুৰাণ আদি হিন্দুৰ বঙ্গবিলাকৰ বঙ্গলা ভাষাত
ভাঙনি উলিয়াই পুৰণিতৰি উলিয়াবলৈ অকল বাটকেই যে খুৱা কৰিছে
এনে নহয়, আজিকালি ঠায়ে ২ সাহিত্য পৰিষদ নামেৰে সত্তা একোখনি
পাতি সেই বিষয়ে চেষ্টাও কৰিছে । আমি এই সকলৰ ওচৰত লোৱা
সহায়ৰ বাবে কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ কৰি সেই ঠাই পাঠ মৈ বুলি ধোজ ধৰিলোঁ ।

অসম নামটি আনিবৰ হলে ইয়াৰ অলপ-অচৰপ বুৰঞ্জী জনাবও আৱশ্যক ।
অহম ৰজাসকলৰ দিনৰপৰা ইয়াৰ বুৰঞ্জীও আছে ; কিন্তু ইয়াৰ আগৰ
ডোখৰখোৰ একাৰ, কেৱল হুই এৰনি তামৰ কলি আৰু হুই এজন বিদেশী
পৰিত্ৰাজকৰ লেখাই মাজে মাজে ষিঙুলীৰ চক্ৰমকলিৰ নিচিনা পোহৰ দিয়ে ।
চীন দেশৰ পৰিত্ৰাজক হিউয়েনচাঙৰপৰা জনা যায় যে ৬৪৪ ৭ম শতাব্দীত

ইয়াৰ নাম কামৰূপ আছিল। এই কামৰূপ নামটি অসমৰ লগে লগে এতিয়া-লৈকে চলিবও লাগিছে আৰু এই নামটি কোনো কোনো পুৰাণ আৰু তন্ত্ৰতও পোৱা যায়। তেনেহলেই আমি পুনৰ পোহৰ পালোঁ গৈ। পুৰাণ, মহাভাৰত-আদিৰ কথা বহুতে বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰে; কিন্তু তেওঁলোকে এৰাৰ ভাবি চোৱা উচিত যে এই প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড গ্ৰন্থবিলাক যিসকলে লেখি থৈ গৈছে তেওঁলোকৰ বিজ্ঞা বুদ্ধি কিমান; তেওঁলোকে নো একেবাৰে শূন্যৰ ওপৰতে এইবিলাক গ্ৰন্থৰ নাম ইতিহাস বা পুৰাণ ৰৈছে নে? অৱশ্যে তেওঁলোকৰ বচনাৰ ৰূপক, অলঙ্কাৰ আদিৰ পাৰ হোৱা আৰু কোন গ্ৰন্থৰ কি উদ্দেশ্য সেইটি বুজা উপযুক্ত গুৰু বিনা বৰ টান। যিয়েই হওক, আমাৰ উদ্দেশ্যৰ নিমিত্তে সেইবিলাক পাক চক্ৰে পাব হ'বলৈ বৰ ভাবনা নাই। আমাৰ উদ্দেশ্য হৈছে মাথোন পৌৰণিক ভূ-বিবৰণ মতে ঠাই নিৰূপণ কৰা। যি ঠাই প্ৰায় সেই ঠায়েই আছে। যিবিলাক নাম একেদৰেই আছে সেইবিলাক নামেই আমাৰ খাই সহায়; ইয়াৰ লগতে আন ২ ঘটনাৰ, বাসিন্দাৰ বা ঠাইৰ বিবৰণেৰে সামঞ্জস্য ৰাখি লুপ্ত নামৰ ঠাইবিলাক নিৰূপিত ৰ'বিলে ভ্ৰমত পৰাৰ ভয় নিচেই কম।

কামৰূপ নামটি কেইবাখনিও পুৰাণ আৰু তন্ত্ৰত পোৱা যায়; তাৰ ভিতৰত কালিকাপুৰাণ আৰু যোগিনীতন্ত্ৰয়েই হৈছে প্ৰধান।

ইয়াৰ সীমাৰ ভিতৰত উত্তৰ আৰু পূব দিশে ভোট, অকা, ডফলা, মিৰি, মিচিমি আদি পৰ্ব্বতীয়া আভিবিলাক থকা পৰ্ব্বত কেইটিও পৰে। পশ্চিম সীমা কৰতোৱা নৈ, দক্ষিণ সীমা যোগিনীতন্ত্ৰ মতে ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু লাক্ষা নৈৰ সঙ্গম ঠাই।

যোগিনীতন্ত্ৰখনিৰ ৰঙ্গম নিচেই কম; সি কোচবিহাৰৰ প্ৰসিদ্ধ নৰ-নাৰায়ণ বজাৰ জুবুয়া হে হব পায় আৰু কালিকাপুৰাণেৰে হে গজালি। কালিকা পুৰাণতেই কামৰূপৰ 'বিশ্ৱাবিত বিবৰণ পোৱা যায়। এই কালিকাপুৰাণ খনি যোলে বৰ পবিত্ৰ আৰু ইয়াৰ কথাবিলাকো বৰ গোপনীয়; শূদ্রিবে ইয়াক পঢ়া হে লালাগে শুনিবও নাপায়। আমি দৃশ্য-কাজেই এইখনি পুৰি পঢ়া আমাৰ ভাগ্যত নৰাটলেইহেঁতেন; কিন্তু কল্যানী কাৰ্য্যালয়ৰ অধ্যক্ষ মহাহুত্বৰতাৰ শুণে এখনি আমাৰ হাতত পৰে; ইয়াতে যোলে

মানে ২ বৰ গুড় মন্ত্ৰবিলাক দিয়া নাই। বি হওক, বি পাইহোঁ ইয়াতেই
আমাৰ কাম চলিব। দেখা যায় অকল কামৰূপৰ মিস্ত্ৰেই এইখনি পুৰাণ
বচিত। কামৰূপৰ ভৈরৱ ভাগব এনে এখন সৈ নাই, এনে এটা পৰ্কৃত নাই,
এনে এখন জাবনি নাই, বি কালিকাপুৰাণত ঠাই পোৱা নাই, আৰু এই
সকলোবিলাকেই মহাতীৰ্থ। সেইবিলাক তীৰ্থৰ মহিমা আৰু ঐতিহাসিক
বিবৰণ শুনিলে মনত হয় যে ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ, ভগৱতী দুৰ্গা, কালী,
দেৱবাজ পুৰন্দৰ, বায়ু, বৰুণ, কৃষক আদি সকলো দেৱ দেৱীবেই বাসস্থান এই
কামৰূপেই। অৱশ্যে হোৱাবেই কথা, নহলে গোটেই ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰত
কামৰূপ ইমান নামজলা হব কিয়? কিন্তু দেখা যায় ইয়াৰ বজাসকল এটাই
বিলাকেই অনাৰ্য্য বংশীয়; মহীৰথ দানৱ, হটক অহুৰ, সখৰ অহুৰ, বহু
অহুৰ, ঘটক কিৰাড, নৰকাহুৰ আৰু বাপাহুৰ আৰু নৰকাহুৰৰ পুত্ৰ ভগৱন্ত
এইসকল বজাৰ নামেই কালিকাপুৰাণত পোৱা যায়। এটাই কেইজনেই
অনাৰ্য্য বংশীয়। এই অনাৰ্য্য দেশত ইমান ডাঙৰ ডাঙৰ মহাতীৰ্থ
বিলাক হল কেনেকৈ? ইয়াৰ ব্যাখ্যা এক বকম এই যে ঘটকলৈকে আগৰ
বজাসকল অনাৰ্য্য বংশীয়; নৰক অনাৰ্য্য বংশীয় নহয়, ভগৱান বিষ্ণু আৰু
ভগৱতী পৃথিৱীৰ পুত্ৰ, মিথিলাৰ জনকৰ দ্বাৰা প্ৰতিপালিত। তেওঁৰ দিনৰে
পৰা কামৰূপত তীৰ্থস্থানবিলাকৰ উৎপত্তি; পিছত তেওঁৰ স্বভাৱ চৰিত্ৰ অহুৰৰ
নিচিনা হোৱাত যে তেওঁ অহুৰ উপাধি পাইছে। কিন্তু এই ব্যাখ্যা সন্তোষ-
জনক নহয়, কিয়নো, এই কালিকা পুৰাণতেই পোৱা যায় যে নৰকৰ আগৰেই
কামৰূপত কামাখ্যা তীৰ্থ আছিল। আৰু পোৱা যায় যে নৰকৰ বাজধানী
প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ অলপ উজানতেই বাপাহুৰৰ বাজধানী শোণিতপুৰ। এই
বাপাহুৰ নৰকাহুৰৰ সমসাময়িক। তেনেহলে নৰকৰ তীৰ্থবিলাক শোণিত-
পুৰৰ পশ্চিমেই হোৱা উচিত; কিন্তু আমি কামৰূপৰ পূৰ্বসীমা সদিয়াৰ
ভাৱৰ মন্দিৰলৈকে নালাগে মিচিমি পৰ্কৃতবশৰাও বহুত দূৰৈত হিত পৰত-
কুণ্ডলৈকে তীৰ্থ ঠাইৰে ভবা দেখিবলৈ পাওঁ। ইয়াৰ বাধ্যও কালিকা পুৰাণ
মতে এই যে নৰকে কিৰাডবিলাকক খেদি দি পুৰণিনে লগিতকাত্তা অৰ্থাৎ
সদীয়াৰ ভাৱৰ মন্দিৰলৈকে তেওঁৰ বাজ্যৰ ভিতৰ কৰি লয়। এবাৰ বোলে
গোটেই কামৰূপৰে বজা নৰক, এবাৰ বোলে কামৰূপৰ অন্তৰ্গত শোণিতপুৰৰ

ৰজা বাণ ; কোনটি সঁচা ? কালিকাপুৰাণৰ কথাও অলপ সংশয় হয় । আৰু দেখা যায়, কালিকাপুৰাণে কামৰূপৰ ভৈয়াম ভাগব হে নৈ আৰু পৰ্ব্বত আদিৰ বিৱৰণ দিছে, পৰ্ব্বত ভাগব ফালে প্ৰায় নিমাত । তৃতীয়া পৰ্ব্বতটি সদায় কামৰূপ ৰাজ্যৰে ভিতৰত হৈ আহিছে ; কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্ণাৰ দিনতো কামৰূপৰ ভিতৰত । ধৰিবলৈ গলে ভূটান স্বাধীন হোৱা ৩৫০ বছৰমান হৈছে, কিয়নো নবনাবায়ণ ৰজাৰ ভায়েক নবসিংহ কোচবিহাৰবপৰা দেখা ধাই গৈ ভূটানৰ ৰজা হোৱা পোৱা যায় (History of Assam by Mr. Gait. page 48) । কিন্তু কালিকাপুৰাণত ভূটানৰ নাম-গন্ধই নাই ; আৰু অনুস্তৱ হয় সেই নিমিত্তেই এওঁ কামৰূপৰ সীমাটি খোলোছাকৈ নিদি কামৰূপৰ সোঁ মাজতে কামাখ্যা মন্দিৰ বুলি ভুৱা দি থৈ দিছে । কথা বৰ শুকতৰ ; কালিকাপুৰাণৰ কথাও যোৰ সন্দেহ হয় । ৰজাসকল যে অনাৰ্য্য বংশৰ এইটি নিচেই অসম্ভৱ । যি কামৰূপৰ নাম শুনিলেই গোটেই ভাৰতবৰ্ষ তয়ত ধৰহৰি-যি কামৰূপৰ নাম শুনিলেই গোটেই ভাৰতবৰ্ষ ভক্তিগদগদ, যি কামৰূপৰ পদত এই ২০ শতিকাতো গোটেই ভাৰতবৰ্ষ অৱনত, মাহুহে শুৰৰ সময়তো কামৰূপ থকা পূব দিশে মূৰ দি হৈ শোৱে, যি কামৰূপত দেৱী গৃহে গৃহে, সেই কামৰূপ অথবা ৰাজ্য ? সেই কামৰূপ পাণ্ডুবৰ্জিত দেশ ? ই একেধাৰে অসম্ভৱ ।

কালিকাপুৰাণে নিজকে নিজে যিমানেই পবিত্ৰ বোলে, যিমানেই শুণ্ড কথা কোৱাৰ ভাও ধৰে, এই সকলো অতি ভক্তি চোৱৰ লক্ষণ বুলি হৈ মনত হয় । সেইদেখি এওঁৰ কথাতো সঞ্জাত নগৈ আমি হিন্দুৰ চাৰিও বেদৰ সাৰ সংগ্ৰহ পঞ্চম বেদ মহাভাৰত, আদি বেদ ঋকবেদ আদি আন ২ শাস্ত্ৰৰ আশ্ৰয় লোৱা যুগত । মহাভাৰতত যি নাই আন কোনো ঐশ্বৰতেই নাই । সেই মহাভাৰতে নো এই সকলো অসমৰ বিষয়ে একো নকব নে ? অৱশ্যে নহয় । এই সময়তে এইটি কোৱাও আৱশ্যক যে মহাভাৰতৰ কথাও অলপ সাৱধান হৈ হৈ গ্ৰহণ কৰা উচিত ; কিয়নো, কালিকাপুৰাণ বচোঁতাৰ নিচিনা বহুত বচোঁতাই তেওঁলোকৰ নিজৰ নিজৰ বচনা মহাত্মা বেদব্যাসৰ নাম লৈ মহাভাৰতত সুমাই দিছে । সেইবিলাক বচনা বহু ষিৰাংকৈয়েই আমাৰ সাধ্যা-তীত ; কিন্তু যিবিলাক কথাৰ ভাৰতৰ আৰম্ভবেপৰা শেষলৈকে সামঞ্জস্য দেখা

যায়, সেইবিলাক যে ভগ্নবান কৃষ্ণপায়ন বচিত মূল ভাবতবে কথা, সেইটি নিশ্চয়। আক বিবিলাক এই নিয়ম বাহিব, অৰ্থাৎ ভাবতব আগবপবা শুবিলেকে একবকম ভাব কিন্তু মাজে মাজে সেই ভাবব বিপৰীতে বিবিলাক বিষয় পোৱা যায় সেইবিলাক যে সূমুৱা এইটি নিঃসংশয়ে কব পাৰি।

মহাভাবতত কামৰূপৰ নাম পোৱা নাযায়; শুনিবলৈ পোৱা যায়, মহাভাবতব সময়ত অসমৰ (অসম বুলিলে পূব, উত্তৰ আৰু পশ্চিমে পুৰণি কামৰূপৰ সীমা আৰু দক্ষিণে আধুনিক আসামৰ সীমাৰ ভিতৰৰ ঠাইকেই বুজিব লাগিব) নাম প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ আছিল। ক'ত? প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ যে ক'ত এই সম্বন্ধে দেখা যায় বৰ বেমেজালি। কালিকাপুৰাণ মতে বৰ্তমান গুৱাহাটীয়েই নবকানুৰ আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ ভগদত্তৰ ৰাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ। ৰামায়ণৰ মতে নবকানুৰৰ ৰাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ, কালিকাপুৰাণৰ কামৰূপৰ লোহিত সাগৰবপবা জাঁপ মাৰি গৈ পশ্চিম পিনে আৰব আৰু আফ্ৰিকাৰ মাজৰ লোহিত সাগৰেই নে আন কোনো লোহিত সাগৰত আছেগৈ (কিঞ্চিক্যা কাণ্ড-৪১শ সৰ্গ)। কালিকাপুৰাণৰ কথা নথিবিলেও, ৰামায়ণ যদি মহাভাবতৰ আগেয়েই বচিত তেন্তে ৰামায়ণৰ কথা উপলুঙা কৰি উকৰাই দিব নোৱাৰি; কিন্তু ৰামায়ণ, মহাভাবত আৰু পুৰাণবিলাকৰ যে মাজৰে এম্ব এই বিষয় ভাল প্ৰমাণ পোৱা যায়, আৰু ৰামায়ণ যে মহাভাবতৰ পিছত বচিত এইটি স্বৰ্গীয় ৰমেশ্চন্দ্ৰ দত্ত মহোদয়ৰ মত (Civilization in Ancient India Vol II Ch. 3 p. 139)। সেইদেখি ৰামায়ণৰ কথাতও পতিয়ন নগৈ প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ সম্বন্ধে অকল মহাভাবতকেই ধৰা প্ৰেৰণ।

* মহাভাবতৰ শাস্তিপৰ্কৰ ৩৪০ ম অধ্যায় মতে জানিব পাৰি যে নবকানুৰৰ ৰাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ; আৰু শ্ৰীকৃষ্ণই আন আন অহুৰৰ লগত নবকানুৰ আৰু বলিপুত্ৰ বাণাসুৰকো বধ কৰিছিল; কিন্তু মহাভাবতখনি আগবপবা শুবিলেকে এবাব পঢ়িলে অনায়াসে বুজিব পাৰি যে এই অধ্যায়টি হে নালাগে ৩৩৫ অধ্যায়বপবা ৩৫৩ অধ্যায়লৈকে এই ১৯ অধ্যায়েই প্ৰক্ৰিপ্ত অৰ্থাৎ সূমুৱা। এই কেইঅধ্যায়ক হৰিবংশ, বিষ্ণুপুৰাণ আৰু ভাগবতত

* স্বৰ্গীয় কালীপ্ৰসন্ন সিংহ মহোদয়ৰ বঙ্গালী ভাষনি মহাভাবত। বিশেষকৈ উল্লেখ নকৰি অকল মহাভাবত বুলিলে পিছলৈও এইখনি এন্থকেই বুজিব লাগিব।

সাব সংগ্রহ বুলিলেই হয় । অমৃতকামিকা পর্কায়ার মতে শাস্ত্রিপর্কত ৩৩১
 অধ্যায় থাকিব লাগে, কিন্তু এতিয়া ৩৩৬ অধ্যায় পোরা যায় ; কাজেই দেখা যায় যে
 অমৃতকামিকা পর্কায়ার বচিত্ত হোয়ার পিছতে ২৭টি অধ্যায় শাস্ত্রিপর্কত হুমুৱা
 হৈছে । ভীষ্ম শব্দশব্যাত থাকোতে যুধিষ্টিবাদি পৰুপাণ্ডব হুতবাঈ, গাৰ্ভাবী, হুন্তী
 আদি সকলো ভীষ্মৰ ওচৰত বহি ভীষ্মবপৰা নানান বকম বন্দ কৰা আৰু
 নীতি কথা শুনিছে । শাস্ত্রিপর্ক আৰু ইয়াৰ পিছৰ অমুশাসনপর্ক এই
 দুইটি পর্কৱেই কেবল ভীষ্মৰ উপদেশৰ নিমিত্তেই । তেওঁলোকৰ লগতে
 ঐক্ককও বহি আছে । ঐক্কক পূৰ্বব্রহ্মৰ অৱতাৰ এইটি ভীষ্মৰ মুখে
 উলিৱাৱেই হুমুৱা গবাকীৰ উদ্দেশ্য । ৩৩৫ অধ্যায়বপৰা ৩৪০ অধ্যায়লৈকে
 এই ৬ অধ্যায়ত নাৰদৰ আগত ঐক্ককৰ পূৰ্ব অৱতাৰ নাৰায়ণে গল্প কোৱাৰ
 দৰে ভীষ্মৰ মুখেই কোৱাইছে । নাৰায়ণে নানান বকম নিজৰ কৰ্মতা আৰু
 গুণ বৰ্ণোৱাৰ মাজত এইটিও উলিৱাত কৰা কৰ বে ঘাপৰ আৰু কলিৰ মাজত
 তেওঁ দৈবকীৰ গৰ্ভত ঐক্ককৰূপে অৱতাৰ হৈ কেশী, কংশ, নবক, বাণ ইত্যাদি
 অমুবলিলাক সংহাৰ কৰি কুৰুপাণ্ডবৰ হুত্বত অৰ্জুনৰ সহায় হৈ সকলোকে
 বিনাশ কৰি যুধিষ্টিৰক বজা কৰিব । নাৰায়ণৰ এইবিলাক মহিমা শুনি
 নাৰদ ডো ভৱত আৰু ভক্তিভ পৰি যোৱাৰ নিচিনা হলেই, যুধিষ্টিবাদি ভীষ্মৰ
 শ্ৰোতা সকলও বিকুপবাৱণ হৈ “নাৰায়ণৰ জয় হওক” বুলি চিঞৰিবলৈ
 ধৰিলে । কিন্তু ভীষ্মই কোৱাৰ সময়ত ঐক্কক নিজেই যদিও এজন শ্ৰোতা,
 তথাপি এই ঐক্ককই যে তেওঁ এই কথাটি ভীষ্মৰ মুখেও নোলাল আৰু যুধিষ্টিৰ
 অৰ্জুন আদি কোনেও শুলিয়ালে ; তেওঁলোকৰ লগত বহি থকা ঐক্ককই
 যে তেওঁ এই কথাটি যেন তেওঁলোকৰ কাৰো মগজুৰে চুকি নাপালে । ব্যাস-
 দেৱৰ বচনাত এনেবিধৰ অসঙ্গত কথা আৰু কতো পোৱা নাযায় । হুমুৱা
 গবাকীয়ে এই ৬ আখ্যা ভীষ্মই কোৱাৰ দৰেই হুমুৱালে ; কিন্তু ঐক্ককই
 নিজ মুখেৰে কলে বিবৰটি আৰু ডাঠ হবৰ আশাবে পিছৰ ১৩ আখ্যাত
 জনৈজয়ক শ্ৰোতা বৈশম্পায়নক বজা আৰু শৌনক আদি কৰি ষড়সকলক
 শ্ৰোতা সৌতিক বজা কৰি আন আন কথাৰ লগত অৰ্জুনৰ আগত ঐক্ককই
 নিজৰ মহিমা কেদাৰ সাধু এটি হুমাই দিছে । ভীষ্মৰ শব্দশব্যাত ভীষ্মই
 কৈছে আৰু যুধিষ্টিৰ আদিৱে শুনিছে, ইয়াত জনৈজয় আৰু সৌতিৰ আৱশ্যক

কি ? শান্তিপৰ্ক আৰু অশুশাসনপৰ্কৰ ভিতৰত এই ১৩টি আখ্যা বান দিলে ৫২১ আখ্যা থাকে। গোটেই এই ৫২১ আখ্যায়তেই ভীষ্ম বক্তা আৰু যুধিষ্ঠিৰাদি শ্ৰোতা। হুই এঠাইত ভীষ্মৰ ভাৱৰ লাগিলে, ভীষ্মৰ আদেশ মতে কৃষ্ণও বক্তা হৈছে। কাজেই দেখা যায় গোটেই শান্তিপৰ্ক আৰু অশুশাসন পৰ্কত যুধিষ্ঠিৰাদিকেই শ্ৰোতা কৰাটো হে মহাত্ম্যৰ উদ্দেশ্য। অন্তঃকৰণ আৰু শৌনকক শ্ৰোতা সজা এই অখ্যায় ১৩টা কাবোৰৰ হে। হুমুৱা পৰাকীয়ে কথা বেছি ডাঠ হবলৈ কৃষ্ণৰ হতুৱাই যে তেওঁৰ নিজৰ মহিমা বৰ্ণোৱাইছে এইটিও ব্যাসদেৱৰ বাটৰপৰা বহুত আঁতৰ। বি কৃষ্ণক ভগবানৰ অৱতাৰ প্ৰমাণ কৰোৱাও মহাত্ম্যৰ উদ্দেশ্য সেই কৃষ্ণৰ হতুৱাই যে ব্যাসদেৱে আশ্বপৰিমা প্ৰকাশ কৰাৰ ই অসম্ভৱ। মূল ভাৱতৰ আৰু আন কোনো ঠাইতেই এনে কথা দেখা নাযায়। অৱশ্যে ভগৱতীয়া পৰ্ব্বাখ্যায় ধৰিব নালাগে; এই আখ্যা যে হুমুৱা এইটি বহুত পিণ্ডেই স্বীকাৰ কৰে। মহাত্ম্যৰতে কৃষ্ণ যে ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ এইটো স্বাভাৱিক মতেই দেখুৱাইছে, অৰ্থাৎ আজিকালিও বৰ গুণবান বুদ্ধিমান আৰু কৰ্মত্যাগী মানুহ থাকিলে তেওঁৰ গুণাদিৰ বুদ্ধিৰ লগে লগে যশস্যা বাঢ়ি গৈ গৈ যেনেকৈ পিছত তেওঁ দেৱতাৰ ভিতৰত পৰ্ব্বগৈ সেই দৰেই দেখুৱাইছে। কৃষ্ণৰ সক কালৰ পুত্ৰনা-বধ, বশোদ্ধাক বিধকপ দেখুৱা, কালীয়দমন আদি অদ্ভুত অদ্ভুত কাৰ্য্যবিলাকৰ নাম-গন্ধৱেই নাই। মহাত্ম্যৰত প্ৰথমে দ্ৰৌপদীৰ স্বৰ্গস্থৰতেই কৃষ্ণক পোৱা যায়। তেতিয়া তেওঁ এজন বিজ্ঞ কৰ্মত্যাগী পুৰুষ মাথোন; পিছত লাহে লাহে তেওঁৰ বিদ্যা বুদ্ধি কৰ্মতা আদি গুণসকলৰ প্ৰকাশৰ লগে লগে আন আন মানুহৰ মুখত তেওঁ ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ বুলি শুনা যায়; কেৱল একেৰাৰে শেষত কৃষ্ণৰ নিজ মুখৰপৰা হুদিন হুআৰাৰি কথা শুনা যায় বাৰপৰা জনা যায় যে মনুষ্য-শক্তিভটকৈ ওপৰ ধাপৰ শক্তি তেওঁৰ শৰীৰত আছে। হুক পাণ্ডৱৰ বুদ্ধৰ শেষত এদিন অৰ্জুনৰ আগত তেওঁ কয় যে পাণ্ডৱসকল বুদ্ধত জিত হোৱাৰ মূল তেওঁৰেই আৰু এদিন গান্ধাৰীয়ে বহুবংশ সমূলে ধ্বংস হবৰ নিমিত্তে যেতিয়া শাপ দিলে তেতিয়া কয় যে এইটো তেওঁৰেই ইচ্ছা। কিন্তু ইয়াৰ পিছতো দেখা যায় যেনে স্বাভাৱিক হব লাগে সেইদৰেই কৃষ্ণই শিব পূজাও কৰিবই লাগিছে আৰু যুধিষ্ঠিৰাদি মাত্ৰজনক সেৱা কৰিবই লাগিছে।

তুমি পূর্ণভগবন্ত আমাক সেবা কবিব নাপায় বুলি কোনেও হাকো দিয়া নাই । এই কৃষ্ণৰ মুখে যে ব্যাসদেবে এই কেইঅধ্যায়ৰ মতে আত্মগৰিমা প্রকাশ কৰোৱাৰ ই অসম্ভৱ । আৰু দেখা যায় মহাত্ম্যৰতৰ সময়ত উপাস্যদেৱ দেৱীৰ ভিতৰত শিৱ আৰু হুণীয়েই আছিল । লগে লগে সূৰ্য আৰু অগ্নিকে পূজা কৰা পোৱা যায় । যি কৃষ্ণক অৱতাৰ প্ৰমাণ কৰোৱা মহাত্ম্যৰতৰ উদ্দেশ্য সেই কৃষ্ণৰ হতুৱায়েই আগবপৰা শেষলৈকে শিৱপূজা কৰোৱাই আহিছে এই কেইঅধ্যাত লেখা মতে বিষ্ণুৰ মহিমা সেই সময়ত প্ৰচাৰ থকাহেঁতেন অৱশ্যে কাকো বিষ্ণু পূজা কৰা দেখা গলহেঁতেন ; কিন্তু মহাত্ম্যৰতৰ কোনো ঠাইতে কাকো বিষ্ণু পূজা কৰা দেখা নাযায় । এই এটাইবিলাক বিচাৰ কৰি চালে এই কেইঅধ্যা য়ে স্তুমুৱা ইয়াত একো সংশয় নাথাকে । কথা হৈছে ভাবতৰ যি হুই পৰ্ক সাংসাৰিক আৰু পাৰমাৰ্থিক তন্ত্ৰেৰে ভৰা আৰু সকলোবকৰ জ্ঞানমূলক আৰু আন আন নীতি কথাৰে পূৰ্ণ সেই শান্তিপৰ্ক আৰু অনুশাসনপৰ্কত বিষ্ণু সম্পৰ্কে কোনো উল্লেখ নেদেখি এই বৈষ্ণৱ প্ৰক্ৰিপ্ত-কাৰজনে তেওঁৰ বচিত এই আৰ্থা ১১টা ইয়াত স্তুমাই দিছে, দি কিজানি কো-নোৱে অধিবাস কৰে এই ভয়ত “এই নাৱায়নক যি নামানে সি নবকলৈ যাব বুলি” দোহাইও দিছে ; আৰু ভাবতৰ যতে ততে শিৱকে দেখি তেওঁৰ আক্ৰোশ ইমান দূৰলৈ গ’ল গৈ যে মহাদেৱৰ নীলকণ্ঠ নামৰ এটি নতুন ষাধ্যা উলিয়াই দিলে । ব্যাখ্যাটি এই যে, এদিন মহাদেৱ আৰু বিষ্ণুৰ অলপ কাছিয়া লগাত বিষ্ণুৱে মহাদেৱৰ কণ্ঠ হাত দিলে, তেতিয়াবেগবা মহাদেৱৰ কণ্ঠটি নীল বৰণীয়া হল । হাতৰ টিপাটি আৰু ঝোকাৱণি কেইটি অৱশ্যে ভাল কৰিয়েই হৈছিল চাপে নহলে ইমান দিনেও কলা সঁচি নাথাকিলহেঁতেন । যি ব্যাসদেৱৰ ঈশ্বৰাৱতাৰ ক্ৰীকৃষ্ণৰ যি মহাদেৱ আৰাধ্য দেৱতা-সেই ব্যাসদেৱৰ কাপৰ এনে হুণতি ! ই একেবাৰে অসম্ভৱ । এইবিলাক কথা এৰি দিলেও আৰু হুটি প্ৰমাণ পোৱা যায় যাবপৰা এই অধ্যায় ১১টা যে মহাত্ম্যৰত বচনাৰ কেইবা শতিকাৰো পিছত স্তুমুৱা হৈছে তাত একো সংশয় নাথাকে ।

ত্ৰুপশ:

শ্ৰীৰজনীকুমাৰ দাস ।

দ্বিতীয় বছৰ, পঞ্চম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
অৱশেষ	১৭৩
আসাম	১৭৪
আসামৰ কলিতা জাতি	১৮২
সুখ গীত	১৮৮
মণিপুৰ যাত্ৰা	১৯০
বাঁহীৰ সম্পাদকলৈ এখনি চিঠি	১৯৩
কবিতা-কুসুম	১৯৫
আমাৰ খেতি	১৯৫
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	২০১
গুৰু - গীতিমালা (১)	২০৩
গুৰু - গীতিমালা (২)	২০৩
পুৰণি আসামত ভূমুকি	২০৫
গুৰু- চৰিত্ৰ	২১৩
অজধৰ বৰুৱা	২১৬

দ্বিতীয় বছৰ] চত। বাঁহী। ১৮৩২ শক। [পঞ্চম সংখ্যা।

অবশেষ।

ফুলিল মালতী, ফুলি সবি পৰি গল।
বিলোয়া সৌভত মাত্ৰ জপতত বল ॥
ভাপি গল বীণধনি, ছিগি গল তাঁৰ।
বহি গল অবশেষ অমিয়া জোঁকাৰ ॥
পঞ্চতত লীন হল ডকনী স্তম্ভবী।
মধুব হাঁহিটি মাৰ্ধে। থাকি গল পৰি ॥
সাব গল দ্বিতীয়াব জোনব জীৱন।
থাকি গল মধুবতা কিবিশ কিবণ ॥
সন্ধিয়াব ধীৰ বায়ু ধীৰে গল চলি।
মৃহল হিমোল বল হৃদয় আকুলি ॥
আকাজকাব অধীৰতা, উৰেগ হিয়াব,
বাসনাৰ অহৃষ্টতা, আশাৰ বিকাৰ,
লাহে লাহে আঁতৰিল, বল শ্ৰেতিধ্বনি।
সুৰাগ সমল গল, থাকিল বিননি ॥
ধম গল, জন গল, গল কায়েশ্বৰ ॥
সুখ্যাতি অখ্যাতি বল, আত্মা অবশেষ ॥

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

আসাম ।

(৪)

এতিয়া আমি ভাগ কৰা বষ্ট যুগলৈ যাওঁ । এই যুগ পঞ্চদশ শতিকাৰ মাজৰণবা বোড়শ শতিকাৰ মাজলৈকে । এই যুগক আসামত “বেণাচেঞ্চ” (Renaissance) আৰু “বিভাইভেল অব্ লার্নিং” (Revival of learning) বোলা যায় । য়ুবোপভো এইডোখৰ কালক অৰ্থাৎ পঞ্চদশ আৰু বোড়শ শতিকাৰ বেণাচেঞ্চ বোলে । বেণাচেঞ্চ মানে পুনৰ্জীৱন । য়ুবোপে “মিডিয়া-ভেল এইজু” অৰ্থাৎ মধ্যযুগৰণবা আহি “মডৰণ” অৰ্থাৎ নতুন যুগত সোমাবলৈ যি ডোখৰ কাল লাগিছিল তাকে “বেণাচেঞ্চ পিৰিয়ড” বোলে । এই যুগত য়ুবোপে মধ্যযুগৰ কঠোৰ আৰু সাংঘাতিক বান্ধ-ছাটবোৰ কাটি উন্নতিৰ নতুন যুগত নতুন উৎসাহেৰে সোমাইছিলহি । বিজ্ঞা, জ্ঞান, স্বাধীন চিন্তা আৰু নতুন ভাবৰ উন্মেষনাই য়ুবোপক প্ৰদীপ্ত কৰি তুলিছিল । দৰ্শন শাস্ত্ৰৰ নতুন চিন্তা, ধৰ্ম্মৰ নতুন ধাৰণা, সাহিত্য বিজ্ঞানৰ উদাৰ ভাব, মনুষ্যত্ব আৰু মনুষ্যৰ কৰ্ত্তব্যৰ ওখ আৰ্হিৰে য়ুবোপীয়সকলৰ মনত এটা অভিনৱ ভাব সৃষ্টি কৰি দিছিল । মনুষ্য জাতি, মনুষ্য সমাজ, আৰু এই পৃথিবীৰ বিশালতাৰ নতুন জ্ঞানে য়ুবোপীয়সকলৰ মনত এটা বিৰাজনীৰ মহান উদাৰ ভাব ওপজাই দি ভোলপাৰ লগাই দিছিল । তেওঁলোকৰ মনত এনে ভাব জন্মোৱাৰ বাই কাৰণ—মধ্যযুগৰ পুৰণি সাম্ৰাজ্যৰ ধ্বংসাবস্থা ; শ্বষ্টধৰ্ম্মৰ অৱনতিৰণবা প্ৰস্তুত হোৱা শিকলিৰ কঠোৰ বান্ধ টিলা-শোলোকা হৈ পৰা ; নতুন জাতীয় ভাব আৰু ভাষাৰ অভ্যুত্থান ; গোটেই য়ুবোপত “ফিউডেল চিষ্টেম”ৰ অস্তিমাবস্থা ; লেখা-কাকত আৰু ছাপা-বস্ত্ৰৰ উদ্ভাৱন আৰু ব্যৱহাৰ ; সমুদ্ৰ-বাত্ৰাত ব্যৱহাৰ কৰিবৰ নিমিত্তে কম্পাচ অৰ্থাৎ দিক্ নিৰ্ণয় কৰা যন্ত্ৰ প্ৰস্তুত ; হিলৈত ব্যৱহাৰ কৰা কলাই-খাৰ উলিৱা ; এম্বেৰিক তেম্পু চি, কলম্বচ, ডাঙ্কদিগামা প্ৰভৃতিৰ নতুন মহাদেশ আবিষ্কাৰ ; পুৰণি টলেমিৰ (Ptolemy) জ্যোতিৰ্কিষ্ণ্ৰাৰ ঠাই কপৰিকান (Copernicus) জ্যোতিৰ্কিষ্ণ্ৰাই অধিকাৰ কৰা ; ইত্যাদি । এই বেণাচেঞ্চৰ জনম ইটালিত হয় ; তাৰণবা সি জৰ্ম্মাণি, ফ্ৰান্স, স্পেইন আৰু ইংলণ্ডলৈ আহি গোটেই

যুবোপক নতুন জঘীন প্রদান কবে । বি লেখা-পড়া আৰু বিদ্বাচৰ্চা আগেয়ে
 পাহুৰি পুৰোহিত আদি এপ্ৰেণীৰ ভিতৰত সীমাবদ্ধ আছিল, সেই লেখা-পড়া
 বিদ্বাচৰ্চা বজা প্ৰজা ডাঙৰীয়া সদাপৰ আদি সৰ্কসাধাৰণৰ সম্পত্তি হন।
 ইটালিত পেট্ৰাৰ্কৰ (Petrarch) “লিৰিক্‌চ্” (lyrics) অৰ্থাৎ গীতি-কবিতা,
 বকাচিয়ৰ (Boccacio) সাধুকথা, ডাণ্টেৰ (Dante) “ডিভাইন কমেডি;”
 বুৰঞ্জী লেখাত প্ৰথম ইটালিয়েন ভাষা বাৰহাৰ কৰোঁতা গিয়ভেমি ভিলেনিৰ
 (Giovanni vellani) বুৰঞ্জী; এবিয়ষ্টেৰ (Ariosto) “অৰ্লোণ্ডো কিউবিয়চো”
 (Orlando furioso) নামৰ কবিতা গ্ৰন্থ; বাফেল (Raphel), টিচিয়ান
 (Titian), কৰিজিওৰ (Correggio) চিত্ৰপট; ডনেটিলো (Donatello)
 আৰু মাইকেল্ এঞ্জেলোৰ (Michael Angelo) তাস্তৰ বিন্যাস (Sculpture);
 এলবৰ্টি (Alberti), ডাভিনিচি (Davinici), টস্কেনেলি (Toscanelli) আৰু
 ডা পৰ্টাৰ (Da porta) বৈজ্ঞানিক আবিষ্কাৰ; টেলিচিও (Telesio), ব্ৰণো
 (Bruno) আৰু কেম্পেনিলাৰ (Campanella) দাৰ্শনিক চিন্তা; মেকিয়াভেলি
 (Machiavelli) আৰু গুইচিয়াৰ্ডিনিৰ (Guiciardini) সমাজৰ দোষ বিশ্লেষণ
 আৰু সমালোচনা। জৰ্জানিত,—ৰিউক্লিন (Ruclin), মেলঞ্চথন (Melanch-
 thon) আৰু ইবাচ্‌ম্‌চ (Erasmuns) আদিৰ কিতাপ; সৰ্কসাধাৰণৰ ভিতৰত
 বাইবোল পড়া প্ৰচাৰণৰ বা “ৰিফৰ্মেচনৰ” (Reformation) আবিৰ্ভাব। স্পেই-
 নত,—স্পেনিয়াৰ্ডবিলাকৰ দ্বাৰাই গ্ৰেনেডা (Granada) জয় আৰু কেচ্‌টাইল
 (Castile) আৰু এবেগনৰ (Aragon) ৰাজ মুকুটৰ সন্মিলন; সাহিত্যত চৰ্ভেটি-
 চৰ (Cervantes) ডনকুইক্কট (Don Quixote) কিতাপ; লপে-ডি-ভেগা
 (Lop de vega) আৰু কল্ডিৰণৰ (Calderon) নাট; কেম্ব্ৰনচ্‌ৰ (Cam-
 oens) মহাকাব্য; ভেচ্‌পুচি (Vespucci) আৰু কলম্বচৰ আমেৰিকা দেশ
 আবিষ্কাৰ (অবশ্যে আমি ইয়াত স্পেইন আৰু পৰ্তুগাল দুইকো একে কবি
 ধৰিছোঁ)। ফ্ৰান্সত,—ডিঅবিনেৰ (D'Aubigne) আৰু বেগিয়েৰৰ (.Reg-
 nier) বিদ্ৰূপাত্মক লেখা (Satire); মন্টেইনৰ (Montaign) বচনা;
 ইটালিৰ এবিয়েষ্টে, স্পেইনৰ চৰ্ভেটিচ, হলগুৰ ইবাচ্‌ম্‌চ, অৰ্ভেণিৰ
 লুধাৰ আৰু ইংলণ্ডৰ চেম্পিয়েৰৰে মৈতে তুলনা কৰিব পৰা বেবেলে (Re-
 belais); টুৰনেৰ (Turnebe), ইটিএনি (Eteisnuè), দুই ফেলিপৰ

(Scaligers), দলেট (Dulet), মূবেট (Muret), কুজা (Cujas), কেল্ভিন (Calvin), বেমচ্ (Ramus), কাচাবন (Casaubon), চাণমিছ (Saumaise) আদিৰ কিতাপ। হলেণ্ডত,—পৰ্ব্বচ (Porbus), কবেনচ্ (Rubens) আৰু ভেন্ডাইকৰ (Vandyke) চিত্ৰপট ; ইবেচ্ মচ (Erasmus) গ্ৰটয়চ (Grotius), হিনচিয়চ (Heinsius) আৰু লিপ্ চিয়চৰ (Lipsius) বচনা। ইংলণ্ডত চেম্পিয়েৰ, মালোঁ আৰু বেন্ জন্চন (Ben johnson) আদিৰ নাট ; বেৰনৰ বচনা ; মিচ্টনৰ কাব্য ; বলে (Raleigh), ড্ৰেক, (Drake) আৰু হক্‌লিৰ (Hawkins) সমুদ্ৰ-ভ্ৰমণ ; ইত্যাদি এই বেণেচেচ্ যুগত সাধিত হয়।

কিন্তু ধৰ্মপ্ৰাণ ভাবভবৰ্বত “বেণেচেচ্” দেশ আধিকাৰ কৰাত, দেশ জয় কৰাত, বা পৃথিবী শ্ৰদ্ধাঞ্জন কৰাত, অথবা সাহিত্য বিজ্ঞান সঙ্গ্ৰহান চৰ্চা কৰাত নহয়। ভাবভবৰ্বৰ “বেণেচেচ্” “বিক্ৰমেচনত” অৰ্থাৎ জ্ঞান বিদ্যা সাহিত্য চৰ্চা ধৰ্মসংস্কাৰ আৰু ধৰ্মপ্ৰচাৰত হে। সেই ধৰ্ম সংস্কাৰ আৰু প্ৰচাৰৰ নিমিত্তে যি সাহিত্য আৰু জ্ঞান চৰ্চাৰ আৱশ্যক হৈছিল, সেই সাহিত্য আৰু জ্ঞান চৰ্চা হে ভাবভত প্ৰচলিত হৈছিল। সেইদেখি ভাবভব বেণেচেচ্ জৰ্ণাণিৰ বিক্ৰমেচনেৰে সৈতে হে সবহ ভাগ মিলে। হিন্দুৰ সকলো বিষয় ধৰ্মৰে সৈতে সান্নিহলি। হিন্দুৰ উঠা, বহা, খোৱা, পোৱা, চলা, আচাৰ, বীতি, নীতি, সকলোবোৰ ধৰ্মৰ সূত্ৰেৰে গঁথা ; এনে হলত হিন্দুৰ বেণেচেচ্ আৰু বিক্ৰমেচন বে ধৰ্মপ্ৰাণ হব তাত আশ্চৰ্য্য কি ? একে পৃথিবীৰ অধিবাসী, গুৰিতে একেটা ডালৰে ঠাল-ঠেঙুলি য়ুবোপীয় আৰ্য্য ইটালিয়েন, স্পেনিচ, ডচ্, জৰ্ণাণ, ফ্ৰেন্স আৰু ইংৰাজৰ ভিতৰত নবজীৱনৰ যি চৌ উঠিল, তেনেকুৱা চৌ হিন্দু আৰ্য্য ভাবভবাসীৰ ভিতৰতো একে সময়তে উঠিল। য়ুবোপীয়সকলৰ দৰে ভাবভবাসীও নতুন প্ৰাণেৰে অনুপ্ৰাণিত, নতুন ৰূপেৰে বলীয়ান, নতুন উৎসাহেৰে উৎসাহিত হৈ উঠিল। কিন্তু প্ৰত্যেক এই য়ে, য়ুবোপৰ বেণেচেচ্ সবহ ভাগ সাংসাৰিক ঐহিক আৰু বৈজ্ঞানিক ; ভাবভব বেণেচেচ্ গোটেইটো পান্সৌকিক পান্সৌকিক আৰু আধ্যাত্মিক। য়ুবোপৰ সেই নতুন উদীপনা, ধৰ্ম, কৰ্ম, বিষয়, বৈজ্ঞান, বীৰত্ব কৃতিত্ব আদিৰে সৰ্বভোগ্যুৰী ; ভাবভব উদীপনা, সাধোন ধৰ্ম, পন্থালোক, মুক্তি আৰু ধৰ্ম

সম্বন্ধীয় বি হয় তাৰে একাগ্ৰ। বৌদ্ধধৰ্মৰ জীৰ্ণায়ন আৰু জড়তাৰ পিছত ভাবতৰ্থই বি পুনৰ্জীৱন লাভ কৰিছিল সেই পুনৰ্জীৱনৰ অংগ-বগুৱা মহান্দ্ৰা শঙ্কৰাচাৰ্য। দক্ষিণ-ভাৰতৰ পশ্চিম পাৰে মাগাৰাত শঙ্কৰাচাৰ্যৰ জন্ম হয়। বিহাৰৰপৰা দক্ষিণ-ভাৰতলৈ আহি বৌদ্ধধৰ্মৰ বিপক্ষে মানুহক উৎসাহিত আৰু পিছত গোটেই ভাৰতত হিন্দুধৰ্মৰ উপদেশ দি ফুৰা ফুৰাৰিলা ভট্ট শঙ্কৰাচাৰ্যৰ গুৰু আছিল। ৩২ বছৰ বয়সত হিমালয় পৰ্বতৰ কেদাৰনাথত শঙ্কৰাচাৰ্যৰ মৃত্যু হয়। তেওঁ শিৱৰ উপাসনা আৰু পূজা প্ৰচাৰ কৰিছিল। তুলসীদেৱ নৈৰ মুখত, মহীশূৰৰ পশ্চিমঘাটৰ শ্ৰীবিপৰ্বতত শঙ্কৰাচাৰ্যই প্ৰধান মঠ স্থাপন কৰে। আৰু উত্তৰে হিমালয়ৰ বৈদ্যনাথত, পশ্চিমে কাঞ্চীয়াৰত আৰু পূবে উৰিষ্যাৰ পূৰ্বীড়ো তেওঁ মঠ স্থাপন কৰিছিল।

শঙ্কৰাচাৰ্যৰ পিছত বামামুজে দক্ষিণ-ভাৰতত বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰে। আজিকালিৰ মাদ্ৰাজৰ ওচৰৰ গাওঁ এখনত প্ৰায় ১১৫০ খৃষ্টাব্দত বামামুজৰ জন্ম হয়। তাৰপৰা তেওঁ ত্ৰিচিনপলীৰ ওচৰৰ শ্ৰীবঙ্গপট্টনলৈ গৈ তাত বৈষ্ণৱধৰ্ম স্থাপন কৰে আৰু সংস্কৃত ভাষাত বৈষ্ণৱধৰ্মৰ অনেক পুথি ৰচনা কৰে। ইয়াৰ পিছত তেওঁ নিজৰ জন্মভূমি পৰিত্যাগ কৰি ভাৰতৰ নানা ঠাই ফুৰি মানুহক শিৱপূজা এৰি বিষ্ণুপূজা কৰিবলৈ উপদেশ দি ফুৰিছিল। শৈব চোলা বজাই তেওঁক বধ কৰিব ধোঁআত তেওঁ তাৰপৰা পলাই গৈ মহীশূৰ পালে, আৰু তাত বিষ্ণুপূজা প্ৰচাৰ কৰি জৈনধৰ্মী বজাক বৈষ্ণৱ কৰিলে। বামামুজে বাইকে বামুণ আৰু ওখ জাতৰ মানুহৰ মাজত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। বামামুজ পৰীয়া মানুহক শ্ৰীবৈষ্ণৱ বোলে; আৰু তেওঁবিলাকৰ গুৰু কাঞ্চী-ভবান্দ্ৰ থাকে।

বামামুজৰ প্ৰায় এশ বছৰৰ পিছত তেওঁৰ শিষ্য বামানন্দই উত্তৰ-ভাৰতত এক অৰিষ্ঠীয় ঈশ্বৰ বিষ্ণুৰ পূজা প্ৰচাৰ কৰে। তেওঁ যদিও অনেক দেশত ফুৰিছিল, তথাপি বাইকৈ তেওঁ পুণ্যহাস কাশীত বাস কৰিছিল। বামানন্দই তেওঁৰ গুৰু বামামুজৰ দৰে বামুণ আৰু আন ওখ শ্ৰেণীৰ মানুহৰ মাজত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিয়েই ক্ষান্ত নাছিল, সৰু জাতৰ মানুহৰ মাজতো তেওঁ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁ সেইদেখি সকলোৱে বুজিব পৰাকৈ হিন্দীভাষাত ধৰ্মপুথি ৰচনা কৰিছিল। তেওঁৰ বাৰজন শিষ্য আছিল, তেওঁলোক মীৰ কুণীয়া।

তেওঁৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰু শত্ৰুৰদেহৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ নিচিনা উদ্যোগ আছিল। আসামৰ বৈষ্ণৱসকলে বামানন্দক সেইদেখি ভাৰতৰ চাৰিদিনে চাৰিজন ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ ধৰ্ম-প্ৰচাৰকৰ ভিতৰত ধৰিছিল। গুৰু-চৰিত্ৰ পুথিত লেখা আছে, “পূবে শঙ্কৰ, পশ্চিমে চৈতন্য, দক্ষিণে বামানন্দ স্বামী, উত্তৰে হৰি-ব্ৰাহ্মণ,” এই চাৰি অৱতাৰ। বামানন্দৰ বাৰজন শিষ্যৰ ভিতৰত কবিৰ এজন (১৩৮০—১৪২০ খৃষ্টাব্দ)। গোটেই বঙ্গদেশত একমাত্ৰ ঈশ্বৰ বিষ্ণুৰ পূজা কৰিব প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ সময়ত উত্তৰ-ভাৰতত মহলমানৰ আধিপত্য বিস্তাৰ হৈ পৰিছিল। কবিৰে হিন্দু আৰু মহলমানক ধৰ্মৰ একেডাল ডোলেৰে বান্ধি একে কবিৰ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁ জাতিভেদ আৰু মূৰ্তি পূজাৰ বিৰুদ্ধে মানুহক উপদেশ দি কৈছিল যে মূৰ্তি পূজা পাপ কাম। তেওঁ কৈছিল, “ঈশ্বৰ কেৱল একেজন; সেই এক ঈশ্বৰক হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়ো দলে পূজা কৰিব লাগে। ঈশ্বৰ মানুহৰ জন্মত হৈ থাকে, হাতেৰে সজা মন্দিৰত নহয়।” এনে প্ৰবাদ আছে যে, কবিৰ মৰিগত তেওঁৰ শৰটো হিন্দুৰে হিন্দুৰ বুলি পুথিৰ খুঁজিছিল, আৰু মুছলমানে মুছলমানৰ বুলি কবৰ দিব খুঁজিছিল। দুই দলে এইদৰে বাক-বিতণ্ডা কৰি থকাৰ পিছত যেতিয়া শৰটো ঢকা কাপোৰখন দাঙি চোৱা গল, তেতিয়া তেওঁলোকে দেখিলে যে শৰটোৰ ঠাইত মাথোন পোটাচেৰেক মূদ্ৰৰ কুল হৈ পৰি আছে। সেই কুলৰ আদৰ্শনি হিন্দুৰে পবিত্ৰ ধান বাৰানসীত পুতিলে, আৰু বাকী আধা মুছলমান সকলে ধুমুধাম কৰি কবৰ দিলে।

শত্ৰুৰদেহে মাধৱদেহকে আদি কৰি ভক্তসকলেৰে সৈতে দ্বিতীয়বাৰ তীৰ্থ কৰিবলৈ বাওঁতে কবিৰ মঠ পাই কবিৰে সৈতে সাক্ষাৎ কৰা কথা গল্প “গুৰু চৰিত্ৰ” পুথিত এইদৰে লেখিছে। :-

“কবিৰ মঠ পাইছে। তেওঁ বৰত নাছিল। নাভিনীয়েকত বাতৰি সোধাত নাই বুলি জনাই মনত বৰ হুখ কৰিছে; ভাগ্যহীন কবিবাই শ্ৰীচৰণৰ পদবজ লবলৈ নাগালে। তেওঁৰ ভাগ্য বৰ মন্দ। এই প্ৰকাৰে আৰুপ কবি মাথুৰ পাণ্ডুবিটি হাতত লৈ চৰণৰ বুলি পাবলৈ আশা কৰি আঠ, সৈছেহি। গুৰুৰে জনাইছে, সখি! পদবজ দিয়ক। গুৰুৰূপে কৈছে, আপুনি দিয়ক। তকতৰ বাহা পূৰ্ণ কৰি পদবুলি দি ওলাই আহিছে। বাটত

যি মতে পাগৰ ধুলা নগৰ
লাস কবি চপাই নিল ।
ভাৰা সৰো ভাস্ক মধুৰ বচনে
আবাস কবি চলিল ॥”

আগোনীসকলে দেখিব যে এই দুই পুথিৰ কথাত অলপ অমিল আছে । মিলৰ ভিতৰত এইটো যে, শঙ্কৰদেৱে কবিৰ ঠাই পাইছিল গৈ আৰু কবিৰ নাতিশীয়েকৰে সৈতে তেওঁলোকৰ দেখা হৈছিল, কিন্তু কবিৰ সৈতে দেখা হোৱা নাছিল । গদ্য পুথিত আছে, যে কবিৰ সেই সময়ত স্বৰত নথকা বাবে হে তেওঁৰে সৈতে শঙ্কৰদেৱৰ দেখা হোৱা নাছিল, আৰু শঙ্কৰদেৱ সশিষ্যে কবিৰ স্বৰৰপৰা ওলাই আহিলত বাটত কবিৰ সৈতে দেখা হৈছিল, কিন্তু আগৰ পৰিচয় নথকা বাবে কোনো কথাবাৰ্তা নহল । দৈত্যাবি ঠাকুৰৰ পুথিত কিন্তু এই কথা নাই । কবিৰ নাতিশীয়েকৰ খচম অৰ্থাৎ গিৰিয়েক স্বৰত নথকা বাবে হে তেওঁৰে সৈতে শঙ্কৰদেৱৰ দেখা মোহোৱা কথা আছে । সেই সময়ত কবি স্বৰত নথকাৰ উল্লেখ নাই । আমি কিন্তু ইয়াৰ দ্বাৰাই সেই কালত কবি জীয়াই নথকাটোৰ হে আভাস পাইছোঁ । শঙ্কৰদেৱেও যে সেই কথা নাভানিছিল এনে অনুমান নহয় ; কাৰণ তেওঁ মহা বৈষ্ণৱ কবিৰ খান দৰ্শন কৰি তেতিয়া কবিৰ কোন আছে এই কথা হে জানিব খুজিছিল ।

“ত্ৰী এক দেখিলা তাহান্ত পুছিল
কবিৰ কোন আছে ।”

দৈত্যাবি ঠাকুৰৰ কথাৰ সপক্ষে আৰু এটা প্ৰমাণ আছে,—কবিৰ জন্ম ১৩৮০ আৰু মৃত্যু ১৪২০ হ'টাকৃত । শঙ্কৰদেৱৰ জন্ম ১৩৩১, আৰু মৃত্যু ১৫৬৮ হ'টাকৃত । ইয়াৰ দ্বাৰাই জনা যায় যে শঙ্কৰদেৱৰ জন্মৰ ২১ বছৰৰ আগেয়েই কবিৰ মৃত্যু হৈছিল । যদি কবিৰ মৃত্যুৰ এই চন ঠিক হয়, তেন্তে কবিৰে সৈতে শঙ্কৰদেৱৰ দেখা হোৱাটো অসম্ভৱ । এইদেখি গঢ় চৰিত্ৰপুথিৰ কথা ঠিক নহ'ব বুলি আমাৰ মনে ধৰিছে ।

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

আসামৰ কলিতা জাতি ।

শ্ৰীযুত মনমুনাৰাষণ দেৱ গোস্বামী স্মৃতিৰ্থে ডাঙৰীগকে আদি কৰি
কেজনমান কামৰূপবাসী পোৰ্ণাইৰ মতামুসাৰে লিখিত ।

অশীত ভগৱান পৰশুৰামে পিতৃহত্যাৰাৰী ক্ষত্ৰিয় ৰাজপ্ৰেষ্ঠ কাৰ্ত্তবীৰ্য্যক
নিধন কৰে আৰু যি ক্ষত্ৰিয় বংশজাত বজাৰ দ্বাৰা তেখেতৰ পিতৃহত্যা হৈছিল
সেই ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ নাম পৃথিবীত নাবাধিম বুলি দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হৈ শতাধিক
বছৰৰ ভিতৰত এটেকশ বাৰ ক্ষত্ৰিয়বিলাকেৰে সৈতে দুৰ্ঘোৰ যুদ্ধ কৰে। এই
অবিৰাম যুদ্ধত ক্ষত্ৰিয়বিলাকে নিজ নিজ শক্তিৰ অসীম পৰাক্ৰম দেখুৱাই
সমুখ সমৰণ প্ৰাণত্যাগ কৰে আৰু অৱশিষ্ট যি থাকিল তেওঁবিলাক যুদ্ধবিদ্যাৰ
এই শ্ৰেষ্ঠৰ বিসময় ফল দেখি ধনুৰ্দ্ধান শিক্ষা আদি যুদ্ধবিদ্যাৰ আয়োজন
ত্যাগ কৰি বৃষি বাণিজ্য আৰু লেখাপঢ়াত মনোযোগ দিয়ে আৰু এইভাবে
জীৱিকা নিৰ্দ্ধাৰ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। সেই সময়ৰ পৰাই ক্ষত্ৰিয়বিলাক
কুললুপ্তা নাইবা কলিতা নামে অভিহিত হয়; অৰ্থাৎ ক্ষত্ৰিয়ৰ ব্যবসায় যুদ্ধ
বিদ্যাৰ ত্যাগ কৰি বৈশ্যৰ বৃত্ত অৱলম্বনৰ নিমিত্তেই তেওঁলোকক আন জাতিয়ে
কলিতা নাম দি মাতিছিল। সেই সময়ৰপৰাই ক্ষত্ৰিয় নামৰ পৰিবৰ্ত্তন এই
দৰে ঘটিছে।

অনুমান হয় কালৰ সোঁতত আৰু হিংস্ৰজাতিৰ উন্নতিৰ লগে লগে ক্ষত্ৰিয়
জাতিৰ এই কলিকৃত কলিতা নাম লোপ হৈছে আৰু ক্ষত্ৰিয়োচিত নামৰ
শেষত পদবী বৰ্দ্ধা ধাৰণ কৰা হৈছে। বহুতে আকৌ কলিতা নাম লোপ কৰি
জাতিমালাৰ অগ্ৰভূক্ত জাতি কায়স্থ বুলি প্ৰকাশ কৰিছে আৰু কোনোৱে বা
এতিয়ালৈকে কলিতা নামে সকলোৰ ওচৰত পৰিচয় দি আহিছে। এই
নামৰ অগাপিছা পৰিবৰ্ত্তনৰ কাৰণ হৈছে দেশৰ উন্নতি। যি দেশে যিমান
আগেয়ে উন্নতি কৰিছে সেই দেশৰ সিমানে আগেয়ে কলিতা নাম লোপ পাইছে।
ৰাজপুত্ৰনা, বোম্বে, মাদ্ৰাজ আৰু পল্লাব শ্ৰেষ্ঠীৰ ক্ষত্ৰিয়বিলাকৰ এই নাম
লোপ পাবৰ বহুদিন হল; কিয়নো, পৰশুৰাম অৱতাৰৰ বহুত দিনৰ পিছতও
ক্ষত্ৰিয় ৰজাবিলাকে সেইবিলাক ঠাইত ৰাজত্ব কৰিছে; গতিকে ৰজা

হলত পূৰ্বকনকিত নাম কলিতা হেওঁলোকে বখা নাই। কিন্তু স্বদেশ আৰু আসাম দেশত হে এই নাম এতিয়ালৈকে আছে। স্বদেশত যে কলিতা নামে এক শ্ৰেণীৰ মানুহ আছিল তাক গেইট চাহাবৰ নুনগ্ৰী (Gait's Bengal Report) গঢ়িলে জানিব পাৰি। কিন্তু আজিকালি তেওঁবিলাক বাবেল শ্ৰেণীৰ কায়হ নামে সকলোৰে ওচৰত পৰিচিত। আসাম এতিয়াও ভাৰতবৰ্ষৰ আন সকলো দেশতকৈ বিদ্যা দুৰ্দ্ধি ধন সম্পত্তি আৰু বেহা বেপাৰ সকলো বিষয়ে উন্নতৰূপত; গতিকে ইয়াত কলিতা নাম আজিলৈকে চলিত আছে।

এই বিষয়ে আসামৰ বহু আৰু সৰ্ব্বপ্রধান ঐতিহাসিক গণিত স্বৰ্গীয় বাৰ্ণ গুণাভিৰাম সৰু বাহাহুবে তেখেতৰ বহুবিপ্লৱৰ ফলস্বৰূপ আসাম বুৰঞ্জীৰ ১৮ পৃষ্ঠাত লেখি গৈছে “অনেকে অনুমান কৰে যে পৰণ্যমানৰ ভৱত কলিতাসকলে পলাই আহি ইয়াত বাস কৰে। এই কথা খেনেদৰে লেখিছে তেনে নহলেও ইয়াৰপৰা কোনো কালত আধ্যাত্মিক এইফালে বৈ অহাৰ কথা যে ইয়াৰে কৈছে ইয়াত সন্দেহ কৰিবৰ কোনো কাৰণ নাই। কলিতাবিলাক ইয়াত পবিত্ৰ সং শূদ্ৰ বুলি পৰিচিত। অনেকৰ শিষ্যাদিও আছে। ইয়াৰপৰা যে তেওঁলোক কোনো সংকুলোত্তৰ লোক তাক সহজে পতিয়ান পাৰি।” উক্ত ডাঙৰীয়াই আকৌ ওপৰোক্ত বুৰঞ্জীৰ ২৩৭ পৃষ্ঠাত লেখিছে “কলিতাজাতি বহুকাল পূৰ্বৰ পৰা আসাম দেশত আছে। কুৰিই ইসকলোৰ প্রধান ব্যবসায়। শৰুৰ দেহৰ সমকালতে দেহপোপালৰ লগত পশ্চিম-প্ৰদেশৰ পৰা অহা কলিতাও ইজাতিৰ অন্তৰ্গত হৈছে। কলিতা বিলাকৰ ভিত্তৰত অনেক মহাজনও আছে। প্ৰকৃতৰ্থে জাতিমালাৰ এতি দৃষ্টি কৰিলেই জাতি কান্ধুতকৈ শ্ৰেষ্ঠ। কিন্তু হালবোৰা আৰু কুৰি ব্যবসায় কৰা বাবে অনেকে হীন বিবেচনা কৰে।” বাস্তৱতে প্ৰাক্ৰমিক বিচাৰ কৰি চালে দেখা যায় যে কলিতাবিলাক কলিতা জাতিৰ আন একে জাতিৰ মানুহ নহয়। তেওঁবিলাক বৈশ্য আৰু শূদ্ৰ জাতিৰ মানুহ নহয়। কাৰণ বৈশ্য আৰু শূদ্ৰ জাতিৰ মানুহ আসামত আছে। আসামত এটি বিশেষঃ এই দেখা যায় যে ইয়াত বৰ্ধন উপাধিৰ কলিতা জাতিৰ মানুহ নাই অথচ তৎপৰিবেৰ্ত্তে কলিতা নামে এটি বৰ্ত্তমান ভাৰতবৰ্ষৰ আন ঠাইত নথকা জাতিৰ মানুহ আছে। ইয়াৰ বাবেলো জানিব পাৰা যায় যে কলিতাবিলাক কলিতা। এই বিষয় বোধ

কবে। বিশেষকৈ বহলাই কবব সকাৰ নাই। কিয়নো, মাননীয় শ্ৰীযুত কীৰ্ত্তিচন্দ্র গোস্বামী বিদ্যাভূষণ আৰু শ্ৰীযুত ধনিৰাম দত্ত শ্ৰেষ্ঠতঃ প্ৰতিবাদকাৰী ডাঙৰীয়াসকলে কলিতা আৰু ক্ষত্ৰিয় বুলি স্বীকাৰ কৰিছে। কেৱল ডেওঁবিলাকে সামাজিক আচাৰ ব্যৱহাৰ আৰু বেহা ব্যৱসায় লৈ হে ক্ষত্ৰিয়ত্ব লোপ পোৱা বুলি কৈছে। বাক এতিয়া দেখা যাওক কলিতা আৰু নো ক্ষত্ৰিয়ত্ব লোপ পালে নে নাই।

প্ৰথমতে, বহুত কলিতাই হাল ৰায় এইবাবে বহুতে ডেওঁবিলাকক হীন বিবেচনা কৰে। এতিয়া দেখা যাওক যদি কলিতাবিলাক ক্ষত্ৰিয় হয় তেনেহলে ক্ষত্ৰিয়বিলাকে হাল ৰায় পায় নে নাপায়! যদি নাপাই ডেওঁবিলাকে হাল বোৱা বাবে অৱশ্যে শূদ্ৰত্ব প্ৰাপ্ত হৈছে। ক্ষত্ৰিয়ই হাল বোৱা সম্বন্ধে মনুসংহিতাত কৈছে “জীবেদেতেন ৰাজস্ব সৰ্কেনাপ্যনয়ং পতঃ। ন ত্বেৎ অ্যায়সীং বৃদ্ধিমন্তিমন্তেতু কৰ্হিচিং ॥” মনুসংহিতা। অৰ্থাৎ ক্ষত্ৰিয়ই স্বব্যৱসায়ত পৰিবাৰ পালন কৰিব নোৱাৰিলে আপদকালত ত্ৰাস্ত্ৰণে যি ব্যৱসায় আশ্ৰয় কৰি চলিব সেই ব্যৱসায় গ্ৰহণ কৰিব। এতিয়া দেখা যাওক আপদকালত ত্ৰাস্ত্ৰণে কি বৃত্তি অৱলম্বন কৰিব পাৰে। এই বিষয় মনুসংহিতাত কৈছে “উত্তাত্যামপ্য জীৱন্ত কথং ম্যাদিতি চেত্ববেৎ। কৃষি গোৱক্ষমাহ্মায় জীবে- বৈশ্ৰস্ত জীৱিকায় ॥” মনুসংহিতা। অৰ্থাৎ আন উপায়ে ত্ৰাস্ত্ৰণে জীৱিকা নিৰ্কাহ কৰিব নোৱাৰিলে কৃষি আৰু গৰু আদি পুহিও জীৱিকা নিৰ্কাহ কৰিব পাৰে। গতিকে বিপদৰ সময়ত ক্ষত্ৰিয়ই কৃষিকাৰ্য্য কৰি জীৱিকা নিৰ্কাহ কৰি অহা বাবে ডেওঁবিলাক পতিত হোৱা নাই, ক্ষত্ৰিয় হৈয়ে আছে।

দ্বিতীয়তে, বহুত কলিতাই বিধৱা বিয়া কৰায়। এই বিয়া লৈ কলিতা ক্ষত্ৰিয়বিলাক জাতিভ্ৰষ্ট হ'ল নে নাই? হিন্দুধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰকণ্ঠী মহামুনি পৰাশৰে নিধি গৈছে—

“নষ্টে যুতে প্ৰত্নজিতে ক্ৰীবেচ পতিতে পতৌ।

পকান্নাপংস্থ নাবীণাং পতিবণ্যে বিবীৱতে ॥”

অৰ্থাৎ ৰাসী অন্নুদেহ হলে, নবিলে, ক্ৰীৰ হলে, সংসাৰ ধৰ্ম্ম ত্যাগ কৰিলে অথবা পতিত হলে তিৰুজাৰিলাকৰ পুনৰায় বিয়া হোৱা উচিত। কলিকালৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ আৰু ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম কি ধৰণৰ হোৱা উচিত এই বিষয়ে কেইজন

মান ঋষিয়ে ব্যাসদেৱক সোধাত তেখেতে কয় যে তেওঁ সেই বিষয়ে সিমান উৎস্ক নহয়, আৰু মহামুনি পৰাশৰক হুধিবলৈ কয়। তেতিয়া ব্যাসদেৱেৰ সৈতে আন কেজন ঋষিয়েও পৰাশৰক ওচৰলৈ গৈ সোধাত বিয়াৰ বিষয়ে ওপবোক্ত শ্লোকটি পৰাশৰে আহুতি কৰে। গতিকে বিধৱা বিয়াৰ দ্বাৰাই আমি কলিতা জাতিৰ ক্ষত্ৰিয়ত্ব লোপ পোৱা বুলি কব নোৱাৰোঁ। কিয়নো, বি কাম শাস্ত্ৰানুমোদিত তাক আমি হাজাৰ মুখে কলেও সি অগ্রাহ নহয়। অনেক পণ্ডিতে অনুমান কৰে যে এই শ্লোকৰ অৰ্থ অনুসাবে বিধৱাৰ বিয়া সুভূজায়, বাহুগদ্যতা বজ্জাব বিয়াৰ বিষয় হে বুজায়। কিন্তু বাস্তৱিকপক্ষে তেওঁলোকে যদি এই বিষয় লৈ আন আন শাস্ত্ৰ পুথীগু পুথুকপে আলোচনা কৰে তেতিয়া দেখিবলৈ পাব যে এই শ্লোকটিৰ দ্বাৰা বিধৱা স্ত্ৰীৰ পুনৰ বিবাহ বিষয় হে অৰ্থ কৰিছে। তৃতীয়তে সংস্কাৰহীন হোৱা কিছুমান কলিতাই উপনয়নাদি জাতকৰ্মাদি নকৰে। এই এই বিষয়েও শাস্ত্ৰালোচনা কৰিলে দেখা যায় যে—

“অশ্ৰেয়ান শ্ৰেয়সীং জাতিং গচ্ছত্যাসপ্তমাদ্ যুগাং ।

শূদ্ৰো ব্ৰাহ্মণতামেতি ব্ৰাহ্মণশ্চেতি শূদ্ৰতাম্ ॥” মহু সংহিতা,

অৰ্থাৎ সাত যুগ অতীত হলে হে শূদ্ৰ ব্ৰাহ্মণ আৰু ব্ৰাহ্মণ শূদ্ৰ হব পাৰে। গতিকে এই অল্প দিন সংস্কাৰ নোহোৱা ৰবে কলিতাবিলাকৰ ক্ষত্ৰিয়ত্ব লোপ হোৱা নাই। এই বিষয় লৈ আকৌ মাননীয় শ্ৰীযুত কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ গোস্বামী বিখ্যাত্বৰণ ডাঙৰীয়াই কৈছে—

শনকৈস্ত ক্ৰিয়া লোপাদিমাঃ ক্ষত্ৰিয় জাতয়ঃ ।

দুৰলভং গতা লোকে ব্ৰাহ্মণাদৰ্শনেন চ ॥

অৰ্থাৎ অনেক পুৰুষৰ পূৰ্বেই ক্ষত্ৰিয়োচিত কাৰ্য্য আৰু বীৰ্য্য নীতি লোপ হোৱা বাবে ক্ষত্ৰিয়ত্ব থাকিব নোৱাৰে। কিন্তু ওপবোক্ত দুই শাৰীৰ লগত আৰু দুই শাৰী যোগ দি দেখা যাক—

গৌণ কাশ্চোদ্ভ ভ্ৰাষিড়াঃ কাশ্বোজা ৰবনাঃ শকাঃ

পাৰদাঃ পঙ্কৰাশ্চীনাঃ কিবাতা দৰদাঃ ৰশাঃ ॥

অৰ্থাৎ যি সকল ক্ষত্ৰিয় ওপবোক্ত দোষত দুৰলভ প্ৰাপ্ত হৈছিল সেইসকলৰ নাম ৰখা গৌণক, ওদ্ভ, ভ্ৰাষিড়, ৰবন, শক, পাৰদ্য, পঙ্কৰ, চীন, কিবাত, দৰদ আৰু ৰশ। গতিকে আসামৰ ক্ষত্ৰিয়জাতি কলিতা দেখোন তাৰ

ভিতরত সোমোরা দেখা নাযায় । গতিকে তেওঁবিলাক এতিয়ালৈকে কল্পিত হৈ আছে । গতিকে তলত লিখা প্রোক মতে তেওঁবিলাকে বেতিয়ালৈকে নাইবা যিবিলাকে উপবীত গ্রহণ নকৰে তেতিয়ালৈকে বাৰ দিন অশৌচ পালন নকৰি এমাহ পালন কৰিব লাগিব—

উপবীতি ক্ৰত্ৰিয়শ্চ দ্বাদশাহেন শুদ্ধতি ।

মাসেনানুপবীতশ্চ ক্ৰত্ৰিয়ঃ শুদ্ধ্যতে তথা ॥ বৃহস্পতিয় পূৰ্বণ ।

কিছু যেতিয়াবপবা তেওঁবিলাকে দাত্য প্রায়শ্চিত্ত হৈ উপবীত গ্রহণ কৰিব তেতিয়াবপবা বাৰ দিন অশৌচ পালন কৰিব লাগিব । যেনে—

শুধ্যৈষিপ্রো দশাহেন দ্বাদশাহেন ভূমিপঃ ।

বৈশ্য পঞ্চদশাহেন শূদ্রো মাসেন শুদ্ধতি ॥ মনু ।

দাত্য এটা উপপাতক মাত্র । তাৰ কাৰণ কেৱল চান্দ্রান্ন ত্ৰত ও গাই এখনী দান কাবলেই হয় । “যেনে দাত্যশ্চান্দ্রায়ণকৰেৎ গোপ্রদানককুৰ্ধ্যাৎ ।”—সংসার ঠিক । আকৌ বৈশম্পায়ন সংহিতাত লেখিছে —

“সৰ্গধৰ্ম্ম বাহুভূতঃ সৰ্ব পাপবত্ততথা ।

নুচ্যতে নাত্র মন্বৈশো বিকোণামান্ভাচহনাং ॥”

অর্থাৎ সকলো ধৰ্ম্মৰ বহিভূত কাম আৰু সকলো প্ৰকাৰ পাপত আসক্ত থাকিলেও বিমূৰ নাম স্মৰণ কৰিলে নিশ্চয় সকলো প্ৰকাৰ পাপৰ পৰা মুক্ত হয় ।

এইবিলাক কাৰণে যিবিলাক কলিতাই উপবীত গ্রহণ কৰিব খোজে তেওঁবিলাকে ওপৰোক্ত প্ৰায়শ্চিত্ত হলেই হয় । আজিকালি আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে বেছিভাগ কলিতাই তেওঁবিলাকৰ নামৰ শেষত দাস লেখে, কিন্তু বাস্তৱতে তেওঁবিলাকে বন্ধা লিখা হৈ উচিত । কিয়নো দাস উপবিবপবা তেওঁবিলাক যে শূদ্ৰজাত হুক্ত তাকে হৈ বুজায় । শাস্ত্ৰত কৈছে—

শব্দেধ্ৰু স্ৰাণস্য স্যাঃস্ৰাজ্জো বক্ষা সমৰিতং ।

বৈশ্যস্য পুষ্টি সংযুক্তং শূদ্ৰস্য পৈৰ্য সংযুতং ॥ মনুসংহিতা ।

সেইদেখি কলিতাবিলাকে বন্ধা উপাধি লিখিলে হৈ শাস্ত্ৰানুমোদিত হয় । যদি কোনোৱে কয় যে কলিতাবিলাকে এতিয়াবপবা বন্ধা উপাধি লৈ শ্ৰাদ্ধাদি কৰিলেই থাক, কিন্তু ইমান দিন যে দাস বুলি তেওঁবিলাকে যিবিলাক শ্ৰাদ্ধাদি কৰিছিল সেইবিলাক তো তেনেই পও হৈছে । তাৰ উত্তৰত আমি কওঁ যে দাস

বুলি প্ৰাচ্যাদি কবিলেও বাৰ উদ্দেশ্যে কৰা হৈছিল তেওঁবিলাকে পাইছে । কিয়নো ঐকুফুই তেতিয়া ত্ৰৈমন্তক যদি বিচাৰি পাতাললৈ গৈছিল সেই সময়তে তেওঁ মৃত্যু হোৱা বুলি প্ৰেতকন্দাৰি কৰা হৈছিল । কিন্তু সেইবিলাক কৰ্ম্ম বুধা হোৱা নাছিল বৰং তাৰপৰা তেওঁৰ ক্ষমতা হে ঘটিছিল । সেইদেখি দাস বুলি প্ৰাচ্য কবিলেও সি বুধা হোৱা নাই ।

বহুতে কব পাৰে, আজিকালিৰ দিনত জাতি লৈ ইমান গোলমাল কৰাৰ সকাম নাই । সেই কথা আমিও খীকাৰ কৰোঁ ; কিন্তু আমি যদি ঐীচ, বোম, ইংলণ্ড প্ৰভৃতি দেশৰ হেজাৰ বছৰৰ আগত বোন বজা হৈছিল আৰু তেওঁৰ বাপেকৰ পুতেকৰ নাম জনা উচিত তেনেহলে আমি আমাৰ বংশ পৰিচাল ক'ব পৰা আহিল তাকে জনা উচিত নহয় নে ? ইমানতে কলিতা জাতি সন্দেহে আমাৰ বক্তব্য শেষ কৰি কওঁ যে উপবীত নোলোৱা সত্ত্বেও যদি বৰ্ত্তমান অৱস্থাত কলিতাবিলাকৰ ক্ষত্ৰিয়ত্ব লোপ পোৱা নাই তেতিয়া হলে কাৱৰ্ছ জাতি শ্ৰেষ্ঠ নে কলিতা শ্ৰেষ্ঠ সেই বিষয় পাঠকসকলে নিজৰ ভিতৰত বিচাৰ কৰি চাব । অৱশেষত আমি আমাৰ বিদ্যাভূষণ ডাঙৰীয়াৰ একাধাৰ কথা স্মৃতি প্ৰবন্ধ শেষ কৰিব নোৱাৰিলোঁ । তেওঁ যে কৈছে যে কাৱৰ্ছবিলাকে সংস্কৃত হৈ উত্তৰী গ্ৰহণ কৰে আৰু সেই বাবে তেওঁবিলাক কলিতাতকৈ শ্ৰেষ্ঠ । ইয়াৰ উত্তৰত আমি বিদ্যাভূষণ ডাঙৰীয়াৰ সোধেঁ যে তেখেতৰ মতে যদি কাৱৰ্ছ বিলাক প্ৰকৃত শূদ্ৰই হয় তেনেহলে শূদ্ৰই উত্তৰী গ্ৰহণ কোন শাস্ত্ৰমু মোদিত ? *

শ্ৰীকাশীনাথ তালুকদাৰ ।

সুখগীত ।

সুখ শোক যত পাহৰি এৰাব

সুখগীত হববত

নতুন পুৱাত নতুন সুবেবে

গাওঁ সবে উলাহত,

দিওঁ দূৰ কৰি মনৰ কুঁৱলী,

ভিন্ ভাব যেন সেবাৰ্থী সমূহি,

প্ৰীতি—পুষ্পাঞ্জলি, তাই বহু মিলি,

জননীৰ চৰণত

দিওঁ হেঁপাহেবে, গাওঁ উলাহেবে

সুখগীত হববত ॥

মিছামিছি কিয় ভাবেঁ। বহি বহি

যত অতীতৰ কাহিনী,

পুৱা স্কন্ধৰ সুখ কিবণত

কিয় বিবাদৰ বাগিনী ?

সকলোটি আহি হাঁহি মাতি যায়,

কোনোৱে কেনিও উভতি নেচায়,

নাচি নাচি আহি, যায় হাঁহি হাঁহি,

নলয় অলপো জিবনি ।

সেইদেবে আমি হাঁহি মাতি যাম,

কিয় বিবাদৰ বাগিনী ?

মুকলি আকাশ, মুকলি ধৰণী,

এনে সুখ সময়ত,

বিহকে পাইছোঁ তাকে তুলি লই

থাকোঁ সুখে জনতত,

আকাশ-কুহল অশাও নকৰোঁ,
 মিছাকৈয়ে তাৰ পিছতো নলৰোঁ,
 হাৰাথুৰিখাই ঘিচাৰি মেপাই
 পৰোঁ কিয় ভাগবত ?
 শাস্তিৰে যদি থাকিবলৈ পাওঁ
 অপভব এচুকত ॥
 ফুলটি শুকালে পুতু ঠল ধৰি
 নেহাঁহে মধুৰ হাঁহিটি ;
 সুখৰ অন্তত দেবোঁ চাৰি পিনে
 কিয় বিদায়ৰ ছবিটি ?
 সুখ দুখ বত এই সংসারত
 হব সৰ লয় কালৰ হাতত,
 বাঢ়িলে বাঢ়ক, টুটিলে টুটক,
 কিয় নো শোকৰ পীতটি ?
 এদিন সকলো ঢুকাব বেতিয়া
 কিয় কেঁজাবৰ সুৰটি ?
 কৰ্তব্য পথত ধীবে আশ্ৰয়াম
 স্কন্দ স্বৰ্গ পৰিহৰি ।
 কবিৰ লগীয়া বত কাম আছে
 বান সকলোটি কৰি ।
 নিজা কবি লম আইলৰ দুখ,
 পাবোঁমানে দিন সকলোকে দুখ,
 সকলোটি মোৰ বেন আপোনাৰ,
 কেতিয়াও মেপাহৰি
 এটি এটি কবি বত কাম আছে
 বান হাঁহি দুখে কৰি ॥
 কৰ্তব্য অন্তত মানিৰ মেলাদি,
 বজান বিদায় বীণ,

চাওঁতে চাওঁতে সুন্দৰ ই ধৰা
 কেনিবা হব বিগীন,
 সংসাৰ মাজত ঢুটি এটি সুব,
 পাৰোঁ যদি কৰি যাম সুমধুব,
 সি সুব বাজিব, সদায় থাকিব,
 বাজে যেন চিৰদিন,
 সংসাৰৰ খেলা সামৰি তেতিয়া
 হম অনন্তত লীন ॥

“বহু”

মণিপুৰ যাত্ৰা ।

(৩)

আমাৰ এই সময়ৰ মানসিক অৱস্থা ইমান দিনৰ পাছত এতিয়া সঠিককৈ বৰ্ণনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা মিছা। অকল কল্পনাৰ বলেৰে অহত জাবৰ ভাব আৰু জাবত অহৰ ভাবটো সঠিককৈ উপলব্ধি কৰিবৰ শক্তি কেই জনৰ আছে ? বেই হক, বাঘৰ গৌজৰণি শুনি আমি ধোজেপতি বিপদৰ আশঙ্কা কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। এটা হুটা গৌজৰ মাৰি যদি বাঘটোৱে মনে মনে থাকিলহেঁতেন তেও এটা কথা। কিন্তু ই কি ? গৌজৰৰ লানি নিছগাই হল ! আমি নিশ্কে ধোজ কাঢ়ি খুব বেগাই আগ বাঢ়িবলৈ ধৰিলোঁ। এবাৰ ফুচুচুচাই প্ৰথম সলীজনক লানি-নিছগা গৌজৰৰ বিষয়ে কিবা কথা এবাৰ কলোঁ। তেওঁ পেটত (৭) বাম নাম জপ কৰি নিশ্কে আগ বাঢ়িবলৈ উপদেশ দিলে। সেই দিনাখন আমাৰ স্যা আছিল নে নাই কৰ নোৱাৰোঁ ; কিন্তু “শ্ৰীচৈতন্য অঙ্ককাৰ” আদি ঘোৰ এন্ধাৰৰ বতৰোৰ কবিয়ে কৰা বৰ্ণনা কিতাপত পঢ়িছিলোঁ। তাৰ এটাইবোৰৰে সত্যতা সেই দিনাখনৰপৰা পাহৰিব নোৱাৰাকৈ উপলব্ধি কৰিলোঁ। ধোজেপতি গছৰ জোপাটোকে হাতী বুলি ভ্ৰম হবলৈ ধৰিলে। আৰু ধোজেপতি বৈ বৈ আত সাৰথানে আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলোঁ—আমাৰ কামনিক হাতীও বৈ থাকে আদিও বৈ থাকোঁ, পাছত

ভ্রম ভাগিলে থাকে আগবাড়ি। এইমতে ঘোৰ বিপদাশকাৰ ভিতৰতো মাজে মাজে হাঁহিব জিলিকনিয়ে পোহৰ দি বাবলৈ ধৰিলে।

গুলি বাধৰ খোজ দেখিয়েই মোৰ বিপদৰ আশঙ্কা হৈছিল। কিন্তু এনে দুৰ্ভাগ্যৰ কথা, বাধৰ চকুত ঘূকি দিবলৈ (!!) মোৰ “কলমুত্ৰাচ” কটাৰীখনো মই পাহৰি ঘৰতে এৰি থৈ আহিছিলোঁ। অকল বেছেৰে মোৰ দাণ্ডিব ছাতিটোৱে নো অকলৈ বাধৰ আগত কি কবিন? সেইবাবে মই গধূলিতেই, আগিবাটত পৰি থকা টোকোন-মুৱা পছৰ ঠাল এটাকে মহাঅসুৱকপে হাতত ওলমাই লৈছিলোঁ। বহু কিজনেও দেখাক দেখি তাকে কৰিছিল। ধৰিব লগৰ হলেও এই টোকোন কিডালে যে আমাক ভালমান সাহ দিছিল তাত কোনো সন্দেহ নাই! বাধে তো আক লাঠি খেলিব নেজানো? যেনিয়ে তেনিয়ে এটাঙোন মাৰিলে তাৰ গাত লাগিবই লাগিব। গাত নেলাগিলেও নোমত যে লাগিব তাৰ কোনো সন্দেহ নাই।

বেই হক, আমি আগবাড়িবলৈ ধৰিলোঁ। কিন্তু আগবাড়তো এটা বিশেষত্ব আছিল। আমি কোনেও কাবো পাছ নপৰিবলৈ দৃঢ়প্রতিজ্ঞ হৈ আগ বাড়িছিলোঁ। কিয়নো, পাছ পৰা জনক বাধে পাছ ফালপৰা লাহেকৈ ধৰি পেলালে, তেওঁ টোকোনৰ সঘৰহাৰ কৰিব নোৱৰাকৈয়ে ধৰিব লাগিব। আগত গলে, পাছ ফালপৰা হঠাৎ বাধে আক্ৰমণ কৰিব খুজিলে অসুতঃ তাৰ এটা আগ-জাননী পোৱা যাব। “আগত যাব, বাধে ধাৰ” ইত্যাদি শ্ৰেয়াক বাধ্যত কিবা সত্য আছে নে নাই কব নোৱাৰোঁ। কিন্তু আমি আমাৰ ওপৰত দিয়া যুক্তিযাৰকে হে সাবোগত কৰিছিলোঁ। মানুহে কয় “বাধত ঠব”। প্যাৰিচনৰ সবকাৰৰ “চেকেও বুকত” ভালুকৰ হাতত পৰি, উশাহ বককৈ মৰা ভাও জুৰি বন্ধা পোৱাৰ সাধু আছে। “বাধত ঠব” কথাষাৰত অলপ যুক্তি আছে। কিন্তু “ভালুকত মৰ” উপদেশটো কিমান কাৰ্যকৰী কব নোৱাৰোঁ। কিন্তু এই সময়ত আমি যে এইবোৰ উপদেশৰ একোকে পালন কৰিব নোৱাৰিলোঁ- হেঁড়েন সেইটো এক বকম নিশ্চয়।

“টেমি-মূৰ নেদেখা” এন্ধাৰ। ততপৰি কেনিও ওচৰত বিতে শুনাৰ ভিতৰত মানুহ থকাৰ উমান নাই। বাধৰ আক্ৰমণত সহায় পাবৰ নিমিত্তে চিঞৰ মাৰি দিলেও আক কেইটামান বনৰ বাধ হে ওলাই আহিবৰ সত্ত্বৰ।

মৰম লাগি যদি দুটা চাইটা হাতী, গাহৰী বা ভালুক ওচৰ চাপে তাতো বৰ লাভ নাই। আঞ্জি বাজিটোৰ ভিতৰত যে বাটটো ওৰ পৰিব তামো কোনো নিশ্চয় নাই। প্ৰতি মুহূৰ্ত্ততে প্ৰতি খোজতে কোনো বন্য জন্তুৰ হাতত পৰি মৰিবৰ ভয়। সশস্ত্ৰ অৱস্থাত মৰিলেও দোষ নাই। কিন্তু নিবস্ত্ৰ অৱস্থাত এইদৰে মৰা আত্মহত্যাৰ নামান্তৰ মাখোন। সেইবাবে মই বন্ধু কিলনৰ কাণে কাণে প্ৰস্তাব কৰিলোঁ যে আমি তিমোবো তিনটা টেলিগ্ৰাফৰ খুটাত উঠি কোনোমতে হাৰিতে বাতিটো নিয়াওঁহঁক; বাতি পুৱালে আকৌ আগৰঢ়া যাব। এলেহুৱা এটয়ো এইদৰে এবাৰ কেলেবাকৈ নামত পৰিলত কৈছিল “আঞ্জি আক ইয়াতে থাকিব লাগিল” আৰু ওপৰলৈ উঠিবলৈ চেষ্টা নকৰি নামৰ ভিতৰতে থাকিবৰ দিহাশোহা কৰিছিল। গছ নিবিচাৰি যে টেলিগ্ৰাফৰ খুটা বিচাৰিলোঁ তামো এটা কাৰণ আছে। আলিবাটটোৰ দুই কাষে নিচেই ওচৰত ডাঙৰ গছ থকা বুলি বোধ নহল। টেলিগ্ৰাফৰ খুটা হলে নিচেই ওচৰতে আছিল। কিন্তু টেলিগ্ৰাফৰ খুটাবোৰ ভালেশ্বিনি জাঁতৰে জাঁতৰে থকা বাবে আৰু তাত উঠা আৰু তাৰ ওপৰত বাজিটো নিওৱা টান হ'ব বুলি বিবেচনা কৰি কোনোমতে স্পৰক চিন্তি গৈ থকাটোৱেই ভাল বিবেচনা হোৱাত তাকে কৰা গল।

আমি আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলোঁ। পৰস্পৰে পৰস্পৰতকৈ আগ হৈ থকাৰ চেষ্টা চলি থকা বাবে আমাৰ এক বকম লৰি বোৱা হৈ হৈছিল। ডাৰবীয়া নিশা সন্বেও আমি আমিবলৈ ধৰিলোঁ আৰু পিৱাহত আমাৰ ভিত্তি শুকাই যাবলৈ ধৰিলে। আমি বৰ ভাগৰিলোঁ। যেই হক, ভালেশ্বান পৰ খোজ কাঢ়িবৰ পাছত বাঘৰ মাত ক্ৰমে দূৰণীয়া হৈ পৰিল। কিন্তু বাঘৰ মাত দূৰণীয়া হলে কি হ'ব? হাতীয়ে ডাল শুভাৰ শল পুৰা মাত্ৰাত চলি আছে। ভাগৰ যেতিয়া বৰ বেছি হল ডেতিয়া ভয় বহুত পৰিমাণে কমি গল। কিবা হুঃসাংৰ (desperate) ভাব এটাই আহি ভয়ৰ ঠাই অধিকাৰ কৰি ললেহি। কিন্তু আমি খোজৰঢ়া বন্ধ নকৰিলোঁ। ভালেশ্বান পৰ যাবৰ পাছত ঠাই ডোখৰ অলপ মুকলিমূৰা মুকলিমূৰা যেন লাগিল। দুবৈত মাসুহৰ মাতও শুনা যেন লাগিল। - দুবৈত দুৰ্গৰ দেৱালৰ লেখিয়া কিবা এটা বগা ওষ বস্ত দেখা গল। আমাৰ গাও জীৱ আছিল। এইয়ে “নীচুগাৰদ” নেকি? আমি জানিছিলোঁ। ডিমাপুৰৰপৰা গৈয়েই “নীচুগাৰদ” পায়। আৰু অলপ আগ বাঢ়িলত মাসু-

হৰ স্পষ্ট মাত শুনা গল। ক্ৰমে আমি গৈ দেৱালয় আকৃতিৰ বগা বস্ত্ৰটোৰ ওচৰ চাপি দেখিলোঁ, সেইটো দুৰ্গ নহয়। পৰ্কত হে। এছাৰ কমি যোৱাত সকলো বস্ত্ৰ ভালেমান পৰিষ্কাৰ দেখা যাবলৈ ধৰিলে। ওচৰতে এখন কেঞাৰ গোলা আৰু মাহুহ। আলিবাটৰ কাষতে কিছুমান শিল ভাঙি দ'মাই থৈছিল। আমি সেই শিলৰ ওপৰতে টোপোলাই সৈতে শুই ললেঁ। কেনিবা ওচৰেদি "হৰ হৰ কল্ কল্" কৈ পানীৰ সোঁত এটা বাগৰি যোৱাৰ শব্দ শুনা যাবলৈ ধৰিলে। আমি বহুত পৰ সেই শিলৰ দ'মৰ ওপৰতে পৰি থাকিলোঁ। এই ভগা শিলগুটীৰ বিছনাৰ আগত তুলিব বিছনা নিচেই তুচ্ছ যেন বোধ হল। নিশা কিমান হৈছিল কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু আমাৰ বাব এক বাজি যোৱা যেন বোধ হল। ওচৰৰ গছ গছনিৰ মাজৰপৰা নানা বিধৰ পতঙ্গৰ সঙ্গীত আহি আমাৰ কাণত ধ্বনিত হবলৈ ধৰিলে। তাৰ ভিতৰৰ "টুকো" শব্দ-টোৱে আমাৰ বিশেষ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিলে। ই নিজান ঠাইৰ নিজান নিশাৰ উপগুরু বাজনা। অভিজ্ঞ সঙ্গীজনে কলে, সেইটো হেনো কিবা সাপৰ মাত। ভালেখিনি পৰ জিৰাবৰ পাছত আমি বাতি থাকিবৰ ঠাই বিচাৰি কেঞা-গোলাৰ ফাললৈ খোজ ললেঁ।

ক্ৰমশ:

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ জগতী।

বাঁহীৰ সম্পাদকলৈ এখনি চিঠি।

সবিনয় নিবেদনমিতি—

মোৰ বহু কষ্ট পৰিভ্ৰম পৰেবৰণাৰ ফল, আৰু বহুবৰ্গ প্ৰশংসিত এই উচ্চ ভাবপূৰ্ণ সাধুভাষাত লিখিত 'কবিতাটি' আপোনাৰ কাকতত প্ৰকাশকৰণৰ্থে প্ৰেৰণ কৰিলোঁ। আজিকালি আমাৰ দেশত এবন্ধিধ 'কবিতা' অতি বিবল আৰু তাৰ ঠাই সাধাৰণ কথাবে "লিখিত" কবিতাই অধিকাৰ কৰিছে। ইয়াৰ কাৰণ এই যে আজিকালি সকলোৱে আইন কি সৰু সৰু লবায়ো আদিপাঠ সমাপন কৰিয়েই কবিতাত ধৰে। ই যে কেৱল আজিৰ লবাই পৰচিৰ গীত গোৱা ও অনধিকাৰ প্ৰদেশ মাত্ৰ তাক বুজাই মোৰ বহুসুখীয়া মগজু নষ্ট কৰা নিপ্ৰয়োজন নুলি হে মোৰ মন্থ বিবেচনাই ধৰে।

পিছে সিসব কথা এৰি মই ইয়াকে হে কব খোজে। নে আপুনি অনুগ্রহ কৰি মোৰ এই কবিতাটি ছপাব, নহলে মই মন্থান্তিক শোক পাম। ইদানীং অজ্ঞাত সাহিত্য-পত্ৰিকাৰিলাকত যে পঞ্চম ষষ্ঠ শ্ৰেণীপাঠী বালক বৃন্দৰো কবিতা কুলাই পাঠিয়ে নথবাকৈ পোহাব মেলিবলৈ ধৰিছে এই কথা কাৰো বিশেষতঃ মোৰ অবিদিত নহয়। এনে স্থলত আপুনি বিজ্ঞা বুদ্ধিৰ গ্ৰকৃষ্ট পৰিচয় লাভ কৰিও যদি মোৰ এই কবিতা-বাণীক আপোনাৰ পত্ৰিকা-সিংহাসনত উপবেশন নকৰায় তেনেহলে যে নিশ্চয় মই অত্যন্ত লজ্জিত হম আৰু মোৰ যে বন্ধুসকলে মোক বিদ্ৰূপবাণেৰে জৰ্জৰিত কৰিব এই কথা দুআৰাৰ বোধ কৰে। আপোনাৰ সুকলমে বোধগম্য হব। এইখিনিতে মই আপোনাক আৰু এটি কথা শুপুততে কৈ ধওঁ অবধান কৰক। আপুনি যদি মোৰ এই কবিতাটি ছপা কৰে তেনেহলে মই আপোনাক বহুত উপকাৰ কৰি দিম।

যথা—প্ৰথমতঃ, মোৰ এই বছৰৰ আৰু গতবৰ্ষৰ বাঁহীৰ বৰঙনি ফেৰি এই কবিতা আপোনাৰ কাকতত ওলোৱা মাত্ৰকে ডাকযোগে পঠাই দিম। দ্বিতীয়তঃ, মোৰ চিনা-জনা আমোলা-মহৰি, টেকেলা-বেঙেনা, গাওঁবুঢ়া যাকে য'তে পাওঁ মই ফাচ্-ফুচ কৰি ও আপোনাৰ অজ্ঞাত নানা উপায় অবলম্বন কৰি কুচুলাই বাঁহীৰ গ্ৰাহক কৰি দিম যদি মই এইখিনিতে কাণত ধৰি অঙ্গীকাৰ কৰিছোঁ। ইয়াতো আপোনাৰ মন নটলিব নে? বাঁহী নো. ইমান নে—মানুশ সৰ্বজন পুঞ্জিত ও প্ৰশংসিত ব্যক্তিৰ বচনাও ই মোৰ মূলি গ্ৰহণ কৰি নিজক সৌভাগ্য-বৃদ্ধ নকৰিব নে? যদি নকৰে অৰ্থাৎ যদি প্ৰকাশ নকৰে তেন্তে আশ্চৰ্য্যবিমাত ওকলি ধকা আপোনাক আৰু এটি কথা ঠাইতে কাশে কাশে কৈ ধওঁ।

তদু-যথা—যদি হে মোৰ এই কবিতা-কুহুমটি বাঁহী-গোলাপ পুলিয়ে ধাৰণ নকৰে, তেনেহলে মই তো নিজৰ বৰঙনি নিদিওঁৱেই, আন কি, মই বুকু ফিন্দাই কওঁ, দিবলৈ আগবঢ়া কেইজনকো বাটে বাটে ধৰি বাধা দি স্বয়ং আমুক প্ৰতিদন্ধক হম আৰু নিশ্চয় কৈছোঁ দীঘল ডাঙৰ প্ৰবন্ধ লিখি অইন কাকতত জাহিৰ কৰি দিম। মুঠতে কবলৈ গলে নানা বকস মুচল বিচাৰি আপোনাৰ অনিষ্ট কৰিবলৈ কোনো চেষ্টাৰ ক্ৰটি নকৰে। তদন্তৰে বাঁহী নো. আমাৰ দেশত কেনেকৈ চলে দেখিব। অতএব ডাঙৰীয়া, আপুনি অনুগ্রহ কৰি গা চাই চলিব। কবিতাটি তলত দিয়া হল। অলমতি বিস্তবেশতি। তবনীৰ ঐবোহিনীকুমাৰ চৌধুৰী।

কবিতা-কুসুম ।

(১)

ফুল বাগিছাব মध्ये যেনে গোলাপ শোভয়,
সাহিত্য-উদ্যান মাজে কবিতা-কুসুম সৌৰভ বিলায় ;
নানা বৰ্ণৰ ভ্ৰমৰ যেনে গোলাপ মগু খায়,
চুলীয়া কবিগণে তেনে প্ৰকৃতিৰ কপণ্ডণ পায় ।

(২)

(ক্ৰমশঃ)

শ্ৰীমহীষৰ বৰুৱা ।

পুঃ—নানাকৰূপ বৈময়িক কাৰ্য্যত ব্যক্ত ধৰ্ম্মৰ গভীৰে কবিতাটি বহলাই লিখি-
বলৈ অৱসৰ নাপালে।। বাইজৰ গুচবত যথোচিত সন্মান ও সমাদৰ পালে
মোৰ কবিতাকুসুমে নতুন পাহি মেলিঠন ধৰি সবচকৈ ফুলি উঠি এই বসন্ত
কালত যে পুপাঞ্জলি হৈ পৰি সৌৰভ বিলাই অগজনক মুগ্ধ কবিৰ তাকো আশা
কবিৰ পাবি ।

ব, ক, চ।

পুঃ পুঃ—আজিকালি সকলো লিখকে নিজ নিজ কবিতা বা অন্ত বচনাৰ
ভুলত সৰ্ব্বোত্তম নাম নিদি কিবাকিবি বাৰ-ভচহ নামবোৰ দিয়া দেখি মোৰো
বুঢ়া-পা উঠিলত, 'মহীষৰ বৰুৱা' ইতি নবাধ্য। নুশোভিত হৈ অৱতাৰ তৈলোঁ।,
ও ভবিষ্যতলৈ যে এই নামেৰেই অসম-সাহিত্য-আকাশত তেঁটাটোৰা
জ্বলিকা দি জ্বলিকি অথবা অসম-সাহিত্য-ফুলনিত চেপাইতিতা ফুল ফুলাৰি
ফুলিম ফুলি এই জাননী দি অসমীয়া ভ্ৰাতৃবৃন্দক আনন্দপূৰ্ণকিত কৰি পত্ৰি-
কাৰ সমাপ্তি সম্পাদন কৰিলোঁ।।

শ্ৰীবোধিনীকুমাৰ চৌধুৰী ।

আমাৰ খেতি ।

ভাঃ পক মহ নহলে খেতিয়কে নুফলনে, সবহীয়াকৈ, আৰু কম হুণতে
খেতি কবিৰ নোৱাৰে। পকৰেই বাই উন্নতিৰ মূল। "মাব নাই পক, সি

সবাত কৈ সক"। কিন্তু এতিয়া দেখিবলৈ পোৱা যায় যে গক মহ আমাৰ দেশবন্দৰা লোপ পাব। সকলোৱে জানিবই পাবে যে পশ্চিমীয়া গক আমাৰ ইয়াতলৈ বহুবে বহুবে কিমান আমদানী হয়। সেইবোৰ অকল পাড়ীত লগাবলৈকে নহয়; পাৰ্বত্য পশ্চিমীয়া গক নহলে বিভাতে মৰণ; অৰ্থাৎ অসমীয়া গকৰে সিমান কাম নিদিয়। সিগিলে পশ্চিমীয়া গক প্ৰায় মানুহৰ ঘৰত এবছৰতকৈ বেছি দিন নিটিকে; কাৰণ পশ্চিমীয়া গক সদাই শুকান বাঁহ খাই ধকা, তাৰ ঠাই বেলেগ, তাৰ প্ৰতিপাল বেলেগ, তাৰ ধৰণ বেলেগ, আৰু তাৰ লক্ষণ বেলেগ। কিন্তু ইয়াত সি তেনেকৈ থাকিবলৈ নাপায়। আমাৰ অসমীয়া খেতিয়কে গক প্ৰতিপাল কৰা কামটি কৰিবলৈ টান পায়, অৰ্থাৎ তেওঁলোকৰ সময় নাই। শুভ্ৰাচ সেই সময় কোনো বকমে কটাবই লাগিব। ডেস্তে সেই সময়ত কানি খাই, লোকৰ বহনাম কুশল্যা! বটি, লোকৰ স্ত্ৰী দেখিলে কেনেকৈ তাৰ অধঃপতন হ'ব কেনেকৈ তাৰ এটা বেয়া হ'ব—এইবিলাক ভাবোঁতেই তেওঁলোকৰ সময় যায়। আমাৰ মানুহৰ মিল নাই, একতা নাই, হুজনে মিলিও এটা কাৰবাৰ কৰিব নোৱাৰে, ইজনৰ সিজনৰ ওপৰত অধিকাৰ, আৰু তেওঁ লোক পৰস্ৰীকাতৰ। আৰু যি দেশৰ নাম "অসম" আছিল, আজিকালি সেই দেশৰ অৱস্থা এনে হল। আসাম সকলো বিষয়তে সকলো দেশতকৈ ডল, সকলোতে হীন। গক মহবিলাকৰ অৱনতিৰ মূল হৈছে আমাৰ দেশত প্ৰতিপাল নাই। আজিকালি কলিকাতাৰ মানুহ ধৰমলৈ আঙকাণ, পাগলৈ ভয় নকৰা, আৰু গুৰু পোৰ্ণাই নমনা হৈ আহিছে। সকলো বাৰ্ষণ্য, সকলোৱে নিজ নিজ কাম কৰা কৰিলেই সকলো হল বুলি ভাবে, নিজৰ চক ডৰিলেই অইনলৈ বিহত চকু পৰাদি পৰে। এক হিন্দুবিলাকৰ ঘৰ পথিত বন্ধ। আগৰ দিনৰ খৰি মুনিবিলাকে শাস্ত্ৰ কৰোঁতে গকক সৰ্ব্বতীৰ্থ আৰু সৰ্ব্ব দেৱতাৰ তুল্য বুলি দেখিছে, আৰু গো-বধ মহাপাপ বুলি কৈছে।

শূদ্ৰাণ্যে সৰ্ব্বতীৰ্থানি স্থাবৰানি চৰাণিচ ।

সৰ্বদেব ছিত্তা য়েহে সৰ্বদেবমন্নীহি মৌঃ ॥

কিন্তু হিন্দুবিলাকৰ ভিতৰতেই গকৰ বেছি হুখ দেখিবলৈ পোৱা যায়। এতিয়া চাওক আমাৰ মানুহে কোন আপদালত গক বাবে।

আজিকালি সকলো ঠাইতে সকলো গাৰ্বতেই, বা সকলো চহৰতে বেছি বিয়
 হুপবীয়া নহয় মানে গক নেমেলে, হুপবীয়া হে এলিব। আক গাৰ্বৰ অবস্থা
 জানেই, আলি পদূলি কেনে বিধৰ; গাৰ্বৰ ভিত্তবলৈ গলেই গম ধৰিব
 পাৰিব সেদুৰী আলিগেই পায় নে বা অইন কোনো সবগৰ অমবাবতীকে পায়।
 গাৰ্বত ঝকা বাটবিলাক একোটা হোণা মাখোন; ভেনে অবস্থাত গববীয়াই
 বোকাই বোকাই গক খেদি নি গক চবোতা-তলি পাৰ গৈ আক তাতে এপৰ
 হলেই। গকবেও 'সেই টিকা-ফটা বদত সাঁহ মাখায়, হুঁ বিচাৰি হুঁলে
 ওচি যায়। আবেলি হলেই, হুই একামোৰ সাঁহ বাওঁতেই আকো গক
 বীৰাই গক নিবৰ হলেই। গববীয়াবো ধবৰ নাই, গকবে সাঁহকে ধালে সে
 নাই পানীকে ধালে, কেবল বেছি পৰিবলৈ চাব, আক কেতিয়া গক নিগলৈ
 পাৰ তাৰ হে চিন্তাত থাকিব। ভেনে সন্দায় ভেনেকৈ ২৫ ২টাৰ ভিতৰত হুই
 তিনি বটা সাঁহ খাই অৰ্থাৎ আধাপেটে থাকিলে গক কিমান চিবণ হব,
 অৰ্থাৎ গক আমাব কিমান কামত আহিব, গাৰ্ব গকবে নো কিমান গাৰ্বীৰ দিব
 পাৰিব? গাইজনীক পেটত গোৰ মাৰি চকুত জলকীয়া দিলেই তাই গাৰ্বীৰ
 নিদিবে, তাইক ভাল আহাৰ-পানী দিব লাগিব। বলদ গকটোক সাবোপ
 সাবোপ মাৰি ফোবাই পিঠি চিঙিলে, আক টিকাত কাটি দি ভেজ উলিয়ালেই
 সি হাল নবয়, তাক ভাল বদত বাখি, মানুহে যেনেকৈ ভোকত ভাত গিয়াহত
 পানী বিচাৰি খায় তাকে ভেনেকৈ দিব লাগিব। আপৰ দিনৰ এই
 নিয়ম,—বাতিপুৰাই দোকুমোকালিতে গক বীৰাই গক লৈ যায় আক সন্ধিয়া
 লগাত ঘৰ পোৱায়হি; আক হিন্দুৰ নিয়ম আছিল গক নেমেলিলে গোবৰ মৃত
 নেপেলায়। গোহালি চিবুগকৈ মৰাছ পৰিহীতে তাতকে খাব নাপায়। আজি
 কালি সেই ধৰন-কৰম নাই; আজিকালি মানুহ অলপতে সন্তুষ্ট হয়; মানুহে
 আজিকালি বিয় হবলৈ পালে বহিবলৈ বিচাবে, আক বহিবলৈ পালে শুবলৈ
 বিচাবে। আজিকালি মানুহ বোধ সোবোপা, আক টিকিবায়েই মানুহক
 টিকিবা কবিলে, তেও গাব নিহালি ওচাবলৈ গম ধৰিব পৰাই নাই; আক
 সেই কাৰণেই আমাব অসমীয়াৰ এই হুবহু আক হুগতি। বোধকৰোঁ
 অলপতে আমাব বদত হু পৰিব, বাবীত ভিত্তা-লাও গজিব আক ফেঁচাই
 মাতিব। বি হওক, তলত কেইটামান কৰিব পৰা কাৰ দিয়া গল

১। গোহালি,—গোহালি সময় যব সে গৰুৰ ঘৰ তাক বুজা টান। গোহালিৰ মজিয়া বাঢ়িবে ভিতৰে সমান, তাত মুত ডোঙা বান্ধি থাকে, বাহিৰত যবমুগ দিলে যবমুগৰ পানী ভিতৰলৈ বৈ যায়, পিছত ধিচনি হয় গৈ। তেনে অৱস্থাত সেই মুতনি ধিচনিত বেলি দুপৰলৈকে থাকি গৰুৰ নোম সৰি যায়, বা লাগে, আৰু নানা ওৰহৰ ধোচবা বেমাৰ আহি দেখা দিয়েহি। কোনো মানুহৰ ঘৰৰ গোহালি এনে গেৰেকানি যে তাৰ ভিতৰলৈ মানুহে বাবলৈ দিগ্ পায়। গৰুৰ কোবাই কোবাই আনি অপনা মাৰি তাত সুমাই ধোৱা হয়। মানুহে তিতা ডিয়নিৰে কিমান বেলি থাকিব পাৰে আৰু থাকিলে নো কি কি অপকাৰ হয় তাক বেছকৈ জানে। গৰুৰ বাতি মছে ডাঁহে কামোৰে, সেইদেখি গোহালিৰ এপিনে আগ দিব লাগে। ধানখেৰ মানুহে মিছাকৈ মাখৰ বিহুত মেজি সাজি তেলাখৰ সাজি পূৰি থোমালি কৰে, তাক যদি আনি ৪ দিন হুখ কৰি গোটাই লয়, তেন্তে গোটেই বছৰটোলৈকে মানুহে আটকত গৰুৰ হুডাল খেৰ পেলাই দিব পাৰে; কিন্তু তাকে নকৰে। তহুপৰি গোহালিৰ পোৰৰ। বেবৰ জো-লোঙাবে হে তাত বাট দেখিব। চাৰিও পিনে পোৰৰৰ তেৰ পৰ্ক্ষতাকাৰ হয়। তাৰপৰা বেয়া তাপ উঠে আৰু তাৰপৰাই ধোচবা বেমাৰ মাতি অনা হয়। কিন্তু এইবিলাক বুজা আৰু বুজাওঁতা মানুহ খুব কম আছে। আমি গৰু বাৰোঁ, আমাৰ এগোহালি গৰু কিন্তু তাৰ একো উপকাৰ নাই। “আছে গৰু নৰয় হাল। তাতকৈ নোহোৱাই ভাল”। গোহালি সাজিবলৈ হলে প্ৰথমে বদ-খাই ওখ মাটি চাৰ লাগিব; ঘৰটো হুৰাপিঠীয়া আৰু উত্তৰে দক্ষিণে মুখামুখি কৰিব; বেৰ কেইখন আধালৈকে দি আধা উলং কৰি ধৰ; জাবকানি বা ডাৱৰীয়া টকোঁ বা তাল পাতৰ বা আইস কোনো উপায়েৰে আগ পেলাই দিব লাগে, যাতে গৰুৱে জাব সেপায়। পাৰিলে বেলেগ বেলেগ খোটাণিত বেলেগে মুকনি মুবেবে গৰু বাধিলে বৰ ভাল। নহলে হুকালে হুশাৰী গৰু মুখামুখিকৈ বান্ধিব; হুই শাৰীৰ মাজতে মুখামুখিকৈ এখন এহাতমান ওখ’চাং, খেৰৰ বা আইন-বাঁহৰ নিমিত্তে কৰি ধৰ, যাতে গৰুৱে সহজে খাব পাৰে। গৰুৰ ওপৰত চাং সাজি খেৰ আদি ধোৱা বেয়া বুদ্ধি, কাৰণ হুঙলা বা কুটা আদি পৰি বহুত গৰুৰ চহু অকালতে বেয়া হোৱা দেখা গৈছে, আৰু পাৰ নোম সৰি বেয়া বেমাৰ হবৰ খুব সম্ভৱ। মজিয়াখন শিলেৰে বা ইটাৰে বান্ধি গৰু

কবিলে বেগা অৰ্থাৎ গৰু সিহলি পৰিব পাৰে; কিন্তু তাৰ ওপৰিবে সমানকৈ পিটিলে ভাল;—আৰু মাটিৰ কবিলে আটাইতকৈ ভাল, যদি শুকানে বাধিব পাৰে, আৰু যদি বাতি খেৰ পাৰি দিয়ে,—সেই খেৰ বাতিপুৱা তুকাৰ লাগিব। গোহালিৰ এচুকত শুকান ঘূলি থৈ নিব লাগে, ডাৰবাঁয়া খেৰালি মুখকালে লেকা ঠাইত তাক ছটিয়াই দিব পৰে। দোকমোকালিতে গৰু মেলি নিয়া নিয়মটি কৰা বৰ ভাল। জাৰত হাব গুচাবলৈ গোহালিৰ মাজত একুবা জুই থকা ভাল, আৰু জহকালি ডাঁহ মহ গুচাবলৈ ধোঁৱা দিব লাগে। পচতিয়াৰ পাত দিলে ভাল। মাজেসময়ে ধুনা, গন্ধক স্নানোৱা; ফিনাইল, কাৰ্বলিক আদৰে মলিয়া খেৰামেলা কবিলে খোচৰা বেমাৰৰ জইন হাঁতৰে আকৰে। গোবৰ দুইবত পেগাব লাগে আৰু তাক ভালকৈ ধলে বহুত উঁকাৰ হয়।

২। ভতৰা—আজিকালি আমাৰ দেশত সঁচলৈ ভতৰা বা বাঁড় বধা নিয়ম নাই। দুবছৰ আটু বহুৱা হলেই তাক বন্ধোৱা যায়; আৰু বন্ধোৱাৰ আগেয়ে যি ভতৰাই জাক ফুৰে তাৰপৰাই পোৱালি হয়। সেই দগৰা সৰু, তাৰ অঙ্গ প্ৰত্যঙ্গ পূৰ হোৱা নাই, কোমল থাকে। সেইদেখি তাৰপৰা আমি ভাল গৰু পাবলৈ কেতিয়াও আশা কৰিব নোৱাৰোঁ। এই বৰমে আমাৰ গৰুৰেৰে লাহে লাহে বিলুপ্তবীয়া, টিলোটিপোঁ হৈ অকাখিলা হৈ প্ৰত্যেক কামতে অনাগতিয়াল হৈ পৰিছে। আগেয়ে মানুহৰ বিবাস আছিল, যে মানুহ মৰাৰ পাছত পুণ্যকেন্দ্ৰ পাবৰ কাৰণ এটা নবন্ধোৱা বলদ আৰু এজনী গাই বাঁৰ মেলিব লাগে। বলদটোৰ ওপিনাত ত্ৰিশূলৰ চিল দিয়ে; তাকে “বৃষোৎসৰ্গ” কৰা বোলে। গিৰিহৰ্ত্তৰ ধৰ্ম হ'ল, মৃতকৰ আত্মা স্বৰ্গ পাবলৈ, আৰু ব্যৱতৰ উপকাৰ হ'ল অৰ্থাৎ তাৰ দ্বাৰাই ভাল পোৱালি হয়। কিন্তু কালৰ সোঁভত মানুহে সেইবিলাক হয় জ্ঞান কৰাত পৰিছেহি। দুই এজন কোনো উদাৰ পুৰুষে নিজৰ আৰু দেশৰ হিত চিন্তা কৰিবলৈ সাজিপাৰি ওলাই গাৰ্বৰ মহজন বৃঢ়া মাতি আলচ পাতি গাৰ্বত এটা বলদ থব পাৰে, বা পচা ঘূলি এটা কিনিবও পাৰে; আৰু ভেতিয়া আমাৰ ভবিষ্যতৰ বাট এটি ওলাইছে ঘূলি আশা কৰা যায়। গাৰ্ব পাৰে দগৰা থৈ তিনি বছৰলৈকে আৰু দুবিবলৈ দিব নালাগে। ডাঙৰ বলদ, ডাঙৰ গাই, মহলীয়াৰ মহলীয়া গাই, সৰুৰ সৰু গাই, দুকোৱাকৈ আৰু দুবিবলৈ দিব লাগে। বাঁড় গৰু বধামেলা টান ভৰে ভাল গাভ-গৰা

পৰখীয়া দিব লাগে ; আৰু সেই শুভবাহী কোনো খেতিত শয্যা দি ৰালে নামাৰোঁ, ধানাত নিদিওঁ, বাৰ খবত গধূলি থাকে সেয়ে তাক বান্ধিব, মৰম কৰিব বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে, গৰ্বত হুলস্থপন গুটি সিচাৰ চিন ধৰিব পৰা যায়। ভেনেহলে সকলো কামতে, আৰু গাখীৰত গাৰ্ভনীয়া মানুহৰ কোনো বকমে অভাৱ নহব আৰু লোকৰ ওচৰত হাত পাতিব নালাগিব। ভেনেহলে বিদেশী গৰু লব নালাগিব আৰু বিদেশী "Swiss milk," "Horlicks milk," "Condensed milk," আদি নানা ভৰহৰ গাখীৰত পইচা নাভাঙি খবৰ পয়চা খবতে ধব পাৰিব।

৩। গা ধোৱা,—জহকালি সদায় আৰু জাৰকালি সপ্তাহত এবাৰকৈও হলেও গৰুক গা ধুৱা নিয়মটি কৰা বৰ ভাল। কিন্তু গাত মৃত খিচ লগি থাকিলে তেতিয়াই ধুওৱা ভাল, আৰু খেৰেৰে মলি গাৰপৰা শুকান পোষৰ চিকৰা আদি গুচাই দিব লাগে। আমাৰ ইয়াত চতুৰ বিহৰ দিনাত ৰাজে গৰুৰ গাত পানী নপৰে, আৰু সিও "নাম্‌কাৱান্তে"। হালত গৰুৰ গাত বোকা লাগি থাকে আৰু গৰু পোহালিত খিচনিত পৰি থাকি ওলাই আহে, সেই খিচনি তাৰ গাতে শুকাই যায়, তালৈ মানুহে কাণসাৰকে নকৰে। "গৰু" মানে "গৰু," তাক জীৱ নথকা বস্তুৰ দৰে ভেৰ্তলোকে ভাবে। গা ধুৱালে গা চাফ চিকুন হয়, গাত মাখি, ডাঁহ নপৰে আৰু বেয়া বেমাৰও নহয় ; গতিকে গৰুৰ দিনে দিনে স্ত্ৰী বাঢ়ে, সি শক্ত নিপুণ হয়। হাঁহ বেয়াৰ পাছত বা গাড়ী টনাৰ পাছত গৰুৰ ভূৰি গা মলি দিব লাগে, তেতিয়া সোনকালে তাৰ ভাগৰ পলায়। তহুপৰি পুৱা গধূলি ছুৱাৰ গা মলিলে সোনকালে গম ধৰিব পাৰিব যে তাৰপৰা কি কি উপকাৰ পায়।

৪। গৰু চৰোৱা ওলি।—বৰ্তমান সময়ত বিদেশৰপৰা অহা মানুহৰ সংখ্যা বেছি হোৱাত আগৰ দৰে গৰু-চৰোৱা-ওলি সুবিধা মতে পাবলৈ নাইকিন্তু। হৈ আহিছে। সেইবাবেই গাৰে গাৰে একোডোখৰ মাটি হুকীয়াকৈ ঘাৰে কাৰণে ৰেৰি ধব লাগে বাবে আটকত গৰু চৰাব পাৰি। ভেনে মাটি খবে খবে থাকিলে যে আৰু ভাল ; কাৰণ গৰুৰ মৰম বুলি ভাল ভাল ঘাঁহ বুলি-ৰাজি তাত গজাৰ পাবে, আৰু গৰু হুখত পৰিবৰ কোনো আশঙ্কা নাথাকে। বাৰিষাৰ পাছতেই আমাৰ ঠাইত বহুত গৰু মৰা দেখিবলৈ পোৱা যায় ; কাৰণ ঘাঁহৰ

দুখত। আজিকালি নয়ালু বজাক ধাটিলেও একোভোখৰ মাটি বজাই বিনা ধাটানাত মধুৰ কৰি দিয়া দেখা গৈছে। সবহীয়াটক হলে ওখ চাপৰি মাটি লব লাগে, নহলে বাৰিষা গৰব গচকাত বাঁহ বেয়া হয় আৰু পানীত তল বোৱাৰ কাৰণ সি বেয়া হয়। ওখ চাপৰি কৰিলেই নহয়, তাৰ লগে লগে ভাত ভাল বাঁহ গজাব লগিব। তাৰ ওচৰতে এখনি বিল থাকিলে ভাল, বা পুখুৰী বা ডাঙৰ হোলা থাকিব লাগে; আৰু গহকালি ছাঁ লবৰ কাৰণে হুই-এজোপা ডাঙৰ গছৰ সুবিধা বখা ভাল। গৰক চৰোৱাৰ বাজেও পুৱা-গধূলি গৰক ডুঁহ-গুৰি আদি দানা, মাটি-মাহ সিজাই খুওৱা, কপাহৰ গুটি, তিচি বলিটৈ, জাতৰ নিসনি আদি খুওৱা ভাল। কাম কৰাৰ পাছত গৰক পানী বা দানা দিয়া অহুচিও; সি অলপ জিবোৱাৰ পাছত দিব লাগে; আৰু দানা দিয়াৰ আধা বণ্টাৰমান আগেশ্বৰ বা পাছে পানী দিব লাগে। পুৱা গধূলি ডাক অলপ লোণ চেলেকালে ভাল, কাৰণ গৰ বাবাই গৰক পেট চাফ থাকে আৰু পেলু আদি হৰ নোৱাৰে। বাতিপুৱাই গৰ চৰোৱা ভাল। গৰক নিমিত্তে বাতিপুৱাৰ বতাহ, আৰু নিয়বৰ বাঁহ ভাল।

বৰ্তমান অৱস্থাত চমুকৈ কবলৈ গলে,—‘পেট ভৰাই ধাটিলে দিয়া; গোহালি ভাল কৰা, আৰু ভতৰা বখা’ এই তিনিটি কথাত কাৰণ্যৰ দিলে এতিয়াও আমাৰ গৰক মই ভাল হব বুলি আশা কৰা যায়।

কে, চি, শৰ্মণ।

কৃপাবৰ বকুৱাৰ সামৰণি।

(গীত) (সুব-মিহলি)

ধোষা।— চালনীয়ে বোলে বেজী ভাই তুমি কিয় ছুটা ?

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

হাঁহি হাঁহি আঁহি হুঠা।

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

পদ।— তিনি-কুৰীয়াই আনে বিয়াই বাব-বছৰীয়া ;

পকা দাড়ি চুলি কাঢ়ি কৰে নাইকিয়া ;

সেলোঙ লগাই ডেকালি কৰে ওঠ বঙা কৰি :

মাভিনী-সুবীয়া বৈশীক মাতে বুলি প্ৰাণেশ্বৰী ।

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ! ইত্যাদি ।

গোক-ঠুটিয়া ডেকা-লবাই শ্ৰেয়-কবিতা লেখি,

“ভব্য-গব্য কবি হলোঁ” ভাৰি থকা দেখি,

কাব নো বাক হাঁহি মুঠে ? কাব নো মুঠে থং ?

“পদ্মপাঠ” পঢ়োঁতাৰ দেখি এনে চং ।

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ? ইত্যাদি ।

“ইন্ডাছানড ফেল মাৰি” মাৰা-মুণ্ড লেখি,

“কুটিকু” হৈ বৰক গানি ছপাই উলিয়া দেখি,

কাব নো মুঠে মূৰব বিষ, কাব নো নাহে হাঁহি ।

থজুৱতিথন-তোলা এনে দেখি বালি-চাহী ?

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ? ইত্যাদি ।

মোৰ নামটো সোটাওবা, মোৰ যহটো বৌ ;

মোৰ গুণব কীৰ্তন কৰ, স্নিহ্ন নে শু !

নহলে দিম পালি পাবি, পিছত মাৰিম খোচ,

উভতি ধৰিলে যদিও ভয়ত খাম কোচ-মোচ ।

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ? ইত্যাদি ।

আগৰ ভৰণ ডাঙৰীয়াক স্তম্ববুঁৰাবে হাঁহেঁ ;

কিন্তু মই ডাঙৰ হৈ তাবো গুণবত বহেঁ ;

এল-এ ফেল, “বিয়ে” পাছ বিজ্ঞাব টোপোলা ।

নৈতিক বলত বাঁহৰ চুঙা পোটেই ফোপোলা ।

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ? ইত্যাদি ।

এচিকটা কৰভাতে ঢোল-গুফন্দা দিওঁ ;

দেউতা ঈশ্বৰ সুবুলিলে হওঁ উতলা খিউ ;

আগৰ বৰব চুবীয়া পালে পোটক ভোলেঁ .মই ;

অসমীয়া মজুম হাকিম মোকে বুলি কয় ।

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ? ইত্যাদি ।

দেশোদ্ধাবক এক নন্দব, "পেট্টিয়ট" পকা ;
 ভাষা-নাথব গুবি-বঠা পত্ন পত্নত ছোকা ;
 কলিকতাত "বিফর্দব," আসামত বেকা,
 না মুখুই চাহ নাথার, নাথার বৈধাইব হোকা ।
 নহর নে বাক হাঁহি উঠা ! ইত্যাদি ।

সাজ লাগিলে ডকান গুঠ কটিকাৰে তিতে,
 পূৰ্বা হলে সন্ধ্যা-পূজাব তেট তেটনি নিতে ;
 বাজহরা পূজাত ওজা, বৈধীৰ ওপবত বজা,
 হিংসাত সিজা মনটো বেন তেলত বেধেনা ডজা ।
 নহর নে বাক হাঁহি উঠা ?
 হাঁহি হাঁহি আঁহি হঠা,
 নহর নে বাক হাঁহি উঠা ?

কৃপাবব ।

গুরু-গীতিমালা ।

(৭)

বং ধেমালিত বিত্তোল হৈ
 কটীলা লবাকালি ;
 ডেকা বয়সত মোহাচ্ছর হৈ
 থাকিলা পাতকত মজি ;
 বুঢ়া বয়সত নামান চিন্তাই
 ববিছে আঁহি বে বেড়ি ;
 পবব্রন্দব চিন্তাব সময়
 নহল এতেকো বেলি ।
 মবণ আহিলে মবিব লাগিব,
 এৰাঁ হৈ সকলো কাম ।
 ডৰাঁ গোবিন্দব, অগাঁ গোবিন্দব,
 সোৰাঁ গোবিন্দব নাম ॥

(সেই হে)

(তুমি)

(৮)

ই সংসাৰত তুমি জনম লৈ
 কালভৰি বোৰা ;
 দুৰি আহি তুমি জননীৰ জঠৰত
 আকট জনম লোৱা ।
 দুজৰ সংসাৰ পাব হবলৈ
 কাৰো শক্তি নাই ;
 মুকুন্দ মুৰাৰিৰ কৃপা হলে মানে
 মুকুতি পোৱাহে যায় ।
 মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব
 এৰ' হেঁ সকলো কাম ।
 ভজ' গোবিন্দৰ, জপ' গোবিন্দৰ,
 লোৱ' গোবিন্দৰ নাম ॥

(সেই হে)
 (তুমি)

(৯)

দিনৰ পিছত বাতি আকট
 তাৰ পিছত দিন ;
 পথৰ পিছত মাহ গৈ
 বছৰত হৈছে লীন ।
 বছৰৰ পিছত বছৰ গৈ
 আৰু গৈছে টুটি ;
 আশা কিন্তু এতিয়াও তোমাতে
 আছে যে খুটি-পুতি ।
 মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব ;
 এৰ' হেঁ সকলো কাম ।
 ভজ' গোবিন্দৰ, জপ' গোবিন্দৰ,
 লোৱ' গোবিন্দৰ নাম ॥

(সেই হে)
 (তুমি)

ঐউদেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

পুৰণি আশামত ভূমুকি ।

(২)

প্ৰথমটো এই যে এই কেই অধ্যায়তে ছাগলি বলি দিয়াও মহাপাপৰ ভিতৰত গণ্য হৈছে। বি যুধিষ্ঠিৰৰ সময়ত গোসেধ পৰ্য্যন্ত চলিত আছিল (স: ভা: বল পৰ্ক ৩০শ আধ্যা) সেই যুধিষ্ঠিৰৰ সময়তে ছাগলি মহাপাপ ৭ বিতীয়াট কাৰণ এই যে ইয়াতে কপিলদেৱ আৰু ভেট্টৰ সাংখ্য শাস্ত্ৰবো উল্লেখ আছে। মহাভাৰত বচনৰ সময় হৈছে স্ব: পু: ১২৫০ শতিকা, আৰু কপিলদেৱৰ জন্ম স্ব: পু: ৭ম শতিকাত (Civilization in Ancient India, by Mr. Dutta, Introduction chapter, page 23)। কাজেই পোৱা হল যে মূল ভাৰত বচিত হোৱাৰ প্ৰায় ৬০০ কি ৭০০ মান বছৰৰ পিছত হে এই আধ্যা ১১ টাই ভাৰতত ঠাই লৈছে। তেনেহলে শাস্তিপৰ্কৰ ৩৪০ আধ্যাত নবকাহ্নৰ বাজধানী প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ বোলা কথা আঘাৰি মূল ভাৰতৰ বুলি আৰু ধৰিব নোৱাৰি। এই আঘাৰ কথা বাদ দিলে, অসম বা গৌহাটীয়েই যে প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ এইটি ভাৰতে নকয়। অসম হস্তিনাপুৰৰ পূব বিশেষ; কিন্তু মহাবাজ যুধিষ্ঠিৰৰ বাজহ্নয় যজ্ঞৰ সময়ত ভীম পূব ফালে দিগ্বিজয় কৰিবলৈ আহি প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ পোৱা নাই, অৰ্জুনে হে উত্তৰ ফালে দিগ্বিজয় কৰিবলৈ গৈ প্ৰাগজ্যোতিষৰ ৰজা মহাপৰাক্ৰমী ভগদত্তক আঠ দিন যুদ্ধ কৰি পৰাজয় কৰে (ভা: সভাপৰ্ক ২৪—২৬ আধ্যা)। মহাবাজ তুৰ্য্যোধনেও কৰ্ণক এবাৰ দিগ্বিজয় কৰিবলৈ পঠিয়ায়। কৰ্ণইও উত্তৰ ফালে দিগ্বিজয় কৰিবলৈ বাওঁতে হে ভগদত্তক পায় (ভা:, বল পৰ্ক, ২৫২ অ,)। কিন্তু উত্তৰ বুলিগেই যে ৩৬০ ডিগ্ৰি ব্যাৰিংগৰ আঁকটিকে ধৰিব লাগে আমি সেইটি নকওঁ; সেই আঁকৰ পূব আৰু পশ্চিমৰ সকলো ঠাইকেই উত্তৰৰ বুলিব পাৰি। এইদৰে চালে অসমকো হস্তিনাপুৰৰ উত্তৰ বুলিব পৰা যাব পাৰে হয়, কিন্তু বিশেষ প্ৰমাণ নোপোৱাকৈ অসম বা গৌহাটীক প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ বোনাট পাব বলবে হে বোলা হয়। এতিয়াৰ শুৰাঘাটী নামৰ ঠায়েই যে নবকৰ বাজধানী আছিল এইটি মহাভাৰতত পোৱা যায়; কিন্তু সেই ঠাইৰ নাম যে প্ৰাগজ্যোতিষ আছিল এইটি পোৱা নাযায়। ভগদত্তৰ দেশ যে প্ৰাগজ্যোতিষ আছিল এইটিও ভাৰতত আছে; কিন্তু ভগদত্ত যে নবকৰ পুত্ৰ

আর পৈত্রিক রাজ্যতে তেওঁ রাজ্য কবিছিল এইটি পোরা নাথায়। কালিকা বা আস ২ পূৰ্বাণব মতে নবকব পুত্র ভগদত্ত পৈত্রিক রাজ্য প্রাগজ্যোতিষপূৰবে বজা বুলিবলৈকো ভাবতে সেইটি হাক দিয়ে। পূৰ্বাণব মতে নবকব পিতাক ববাহ বা জনক ; ভাবতব মতে ভগদত্তব পিতামহ বজা শৈললেয় (ভাঃ, আশ্রম-বাস পৰ্ব, ২০, অঃ) ; পূৰ্বাণব মতে নবক ববাহব পুত্র, তেওঁক কুম্বই বধ কবিছিল ; মহাত্মাবতব মতে নবকব জন্ম ববাহব পূৰ্কেই ; নবকব বধব নিমিত্তে হে ববাহব অহতাৰ (ভাঃ শান্তিপৰ্ব, ২০১ আঃ)। ভাবতব আৰু এঠাতত পোরা যায় যে বিষ্ণু কৰ্ত্তৃক নবকব মৃত্যু হৈছিল, আৰু ববাহ অহতাৰ নবকব পিছত হে হয়। আৰু বামায়ণতো পোরা যায় যে নবকব মৃত্যু বাস-বায়ণব যুদ্ধব আগেয়েই- হৈছিল (বামায়ণ লঙ্কাকাণ্ড, ৬১ সৰ্গ)। কানেই পূৰ্বাণব মতে নবকব পুত্র ভগদত্তব রাজ্য বা বাজধানী কামৰূপ বা এতিয়াব গোঁহাটীয়েই যে আছিল এইটি আৰু স্বীকাৰ কবিব নোৱাৰি। তলত লেখা কথা কেইটি মিলাই চালে, ভাবতব মতে প্রাগজ্যোতিষপূৰ, দিনাজপূৰ আৰু পূৰ্ণিয়াব উত্তৰব ভাগ হিমালয়ব কিছু ভাগে সৈতে পূবে কবতোয়া পশ্চিমে কোশিকী বা কুশি নদীব মাজব এই ঠাই দুখবিকেই বুজা যায়।

১৮। ভাবতব সভাপৰ্বব ১৩শ আধ্যাত পোরা যায় যে ভগদত্তই মুক আৰু নবক দেশ নাসন কবে আৰু তেওঁ অবাসস্থব বন্ধ।

২২। ত্ৰীপৰ্বব ২৩শ আধ্যাত ভগদত্তক পৰ্বতবাসী বোলা পোৱা যায়।

৩২। উত্তোগ পৰ্বব ৩২ আধ্যাত ভগদত্তক পূৰ্বসাগববাসীও বোলা দেখা যায়।

৪৪। সেই সময়ত অসমব বিজন বজা আছিল তেওঁবেই ভগদত্তব বন্ধুতা থকা দেখা যায়।

এই এটাই কেইটি কথা মিলাবব হলে ওপৰত কোৱা ঠাইকেই প্রাগ-জ্যোতিষপূৰ বুলিব লাগিব। পিছত দেখুৱা যাব, অসমত সেই সময়ত ভগ-দত্তকও বেছি পৰাক্ৰমী আৰ্যবংশব বজা এজনে ৰাজ্য কবিছিল ; সেই বেটী-নবক আৰু মুক দেশ নবকব ৰাজ্য অসমক নথি অসমব পশ্চিম সীমাৰ এই ঠাই দুখবিও ভগদত্তব আগেয়ে নবকব ৰাজ্যব অন্তৰ্গত আছিল বুলি থকিলে আৰু একো আন্দোঁৱাহ নাথাকে সকলো মিলা যায় আৰু নবকক প্রাগ-

জ্যোতিষপুৰৰ অধিপতিও বোলা যায়। তেনেহলে প্ৰাগ্জ্যোতিষৰ পূবে হল অসম, পশ্চিমে হল মগধ; এই দুইজন সীমা-মুৱিয়লি বজাবে ভগদত্তৰ বন্ধুত্ব ধকাৰেই কথা, আৰু নৰকৰ বাজ্যৰ এভাগৰ অধিপতি দেখি মুক আৰু নৰক দেশ শাসন কৰাও বোলা যায়। উত্তৰে হিমালয়ত এক অংশ ধকাৰ নিমিত্তে ভগদত্তক পৰ্ৱতবাসী বোলা যায়। আৰু সেই সময়ত এতিয়াৰ দিনাজ-পুৰ আৰু পুৰ্ণিয়াৰ দক্ষিণ কালে আধা-আৰ্ধিলৈকে সাগৰ বিস্তৃত আছিল (শ্ৰীমত পবেশচন্দ্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায় কৃত বাঙ্গালাৰ পুৰাতত্ত্ব, প্ৰথম ভাগ, ১২—১৫ পৃষ্ঠা)। সেইদেখি ভগদত্ত পুৰ্ৱ-সাগৰবাসী। ইয়াত এটা আগতি এই যে এই ঠাইক মহাত্মাৰতৰ মংস্যদেশ বুলি বহুতে অনুমান কৰে, কিন্তু এইটি ধাৰণা ভুল। মহাত্মাৰতৰ মতে মংস্যদেশ হস্তিনাপুৰৰ অধিকোণে হে (ভাঃ বিৰাট পঃ ৩০শ আধ্যায়)। বিশেষতঃ আগেরে এই ঠাই ডোণবৰ নাম যে জ্যোতিষ আছিল এইটি পোৱায়েই যায় (শ্ৰীমত পবেশচন্দ্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায় কৃত বাঙ্গালাৰ পুৰাতত্ত্ব, ১ম ভাগ ১০১ পৃষ্ঠা)। আৰু নহলে দ্বিঘিঞ্জয়লৈ যাওঁতে পশ্চিম কালেও উত্তৰ-জ্যোতিষ বুলিব দেশ এখনি পাইছিল (ভাঃ সত্য পঃ ৩১শ অঃ)। এই দুই জ্যোতিষৰ পাৰ্থক্যৰ নিমিত্তেই যে পশ্চিম বা পশ্চিম-উত্তৰবৰ্ধনক উত্তৰ-জ্যোতিষৰ আৰু পূবফালবৰ্ধনক প্ৰাগ্জ্যোতিষ বুলিছিল এইটিয়েই খুব সম্ভব।

পুৰাণে যে এতিয়াৰ তেজপুৰকেই বাণ বজাব বাজধানী শোণিতপুৰ বুলি কয়, মহাত্মাৰতে ইয়াকো মিছা বুলি কয়। পুৰাণমতে শ্ৰীকৃষ্ণ শোণিতপুৰলৈ আহি মহাদেৱ আৰু কাৰ্ত্তিককক যুদ্ধত হৰদ্বাই বাণ বজাব হাজাৰ বাহ কাটে। ক'ত ? মহাত্মাৰতত পোৱা যায় দেৱী বলিৰ পুত্ৰ বাণক কাৰ্ত্তিকে যুদ্ধত বধ হে কৰিছিল আৰু শোণিতপুৰত নহয় ক্ৰৌঞ্চ পৰ্বতত হে (শৈল্য পঃ ৪৭শ আঃ)। শোণিতপুৰ নামে কোনো নগৰ বা দেশ মহাত্মাৰতত পোৱা নাযায়। তেজ-পুৰৰ উত্তৰে হিমালয়বাসী ঝাঁকাসকলে বাণৰ বংশৰ বুলি পৰিচয় দিয়ে। তেওঁলোকৰ আৰ্হুতি প্ৰকৃতি আৰু এই মহাপ্ৰভাপাৰিত ইংৰাজৰ বাজহৰ সময়তো তেওঁলোকৰ বেনে আচাৰ ব্যৱহাৰ এইবিলাক বিবেচনা কৰি চালে তেওঁলোক হিবৰ্ণাকশিপুৰ বংশৰ হোৱায়েই সম্ভৱ বুলি মনে ধৰে। তেওঁলোকৰ বাসস্থানৰ দক্ষিণ কালে অগণ দুবৈতে দক্ষিণ কালৰ আক্ৰমণকাৰীক বাধা দিয়াৰ

ভাবে নিৰ্বৃত্ত তালুক-পুঙ নামে গড় এটিৰ ধ্বংসাবশেষৰ এতিয়াও আছে । (Dar-rang Gazetteer, p, 67, and Dalton's Ethnology, p, 80,) । কিম্বদন্তি য়ে বাণৰ নাতি তালুকৰ নামানুসাবে এই পুঙৰ নাম তালুক-পুঙ হৈছে । তালুক পুঙৰ দৰ্শনে ইংৰাজ ৰাজ্যৰ তিত্তবত ৰালিপাৰা নামেৰে মৌজা এটি আছে । অনুস্তৰ হয় এই ঠাইতে কোনো বণ্ড বাণৰ পিতৃ বলি পৰিষ্কল দেখি ইয়াৰ নাম ৰালিপাৰা হৈ ৰালিপাৰাত পৰিণত হৈছে । এইমিলাক কাৰণৰ নিমিত্তে এইটিয়েই সম্ভৱ যে অঁকাবোৰ এতিয়া হিমালয়ৰ যি অংশত আছে বাণৰ কিনৰেপৰা সেই ঠাইতেই আছে আৰু হিমালয়ৰ এই অংশকেই ক্ৰৌঞ্চ পৰ্বত বোলে । বাণৰ ৰাজধানী য়ে শোণিতপুৰ বা তেজপুৰ এইটি পুৰানৰ হে কল্পিত নাম । মহাত্মাৰতৰ উত্তোগপৰ্বৰ ৪৭শ আধ্যাতো শ্ৰীকৃষ্ণক নৰক হুব আৰু বাণাহুবৰ নিহত্যা বোলা দেখা যায় ; কিন্তু বেদব্যাস ভগবান কৃষ্ণ যৈপায়নে একে অক্ষতে এঠাইত এক বকম আন ঠাইত আন বকমে লেখিব এইটি একেবাবে অসম্ভৱ । শ্ৰীকৃষ্ণ নৰকানুব আৰু বাণাহুবৰ নিহত্যা কথাটি এঠাইত স্মৃতা বুলি ভাল প্ৰমাণ পোৱা গৈছে ; কাজেই ইয়াতো য়ে এইটি স্মৃতা ইয়াৰ একো সংশয় নাই ।

তেন্তে মহাত্মাৰতৰ সময়ত অসমৰ নাম ? আচৰিত ! ধন্ত কালিকাপুৰাণ ! এইয়েই তোমাৰ কামৰূপীয়া । এই মায়ীৰ প্ৰভাৱতেই তুমি আজি এই কোটা ২-মাতৃহৰ চকুত বুলি মাৰি থৈছা ! এইখিনিতে মহাত্মাৰতৰ পল এটি মনত পৰে ; পলটি অৱশ্যে স্মৃতা । এদিন শ্ৰীকৃষ্ণই কববটল যোৱাৰ আৱশ্যক হোৱাত গৰুড়ক স্বৰণ কৰিলে ; গৰুড় হাজিৰ ; তেতিয়া শ্ৰীকৃষ্ণই গৰুড়ক তোমাৰ ঠোটাট এনে ধুনীয়া, তোমাৰ ডোঁকা দুখনি ভেনে ধুনীয়া, তুমি ইমান পৰাক্ৰমী, ইত্যাদি নানা বকম প্ৰশংসা কৰি সেৱা এটিও কৰিলে, কৰি লাহেকৈ, তৰি এটি ডাঙি চিপ্ এটি দি তেওঁৰ কাছৰ ওপৰত উঠিল । কালিকাপুৰাণেও কালিকাক তুমিয়েই হতা, তুমিয়েই কৰ্ণা, তুমিয়েই চৰাচৰ এই অগত, তুমি সূৰ্য, তুমিয়েই বায়ু, তুমিয়েই সকলো, তুমি বিশ্বৰ মায়া ; দেশখনিকো— তোমাৰ এইখন নৈ ইমান পবিত্ৰ, সেইখন সিমান পবিত্ৰ, এইটি পৰ্বত ইমান ধুনীয়া, তেওঁমাৰ বাহুটি সূৰ্য্যল, তৰিটি পৰুজ, কুৰি নখৰ কুৰি চক্ৰ জোৎস্নাত সমুদ্ৰৰ অগত অগোপিত, তোমাৰ মুখখনি কেঁচাব মুখতকৈ ধুনীয়া ।

এইয়েই কালিকাপুৰাণৰ কাম । “বৰ গুপ্ত কথা, বৰ গুপ্ত কথা, আন কহকো নকৰ্ত, তোমাকে হে কৰ্ত,” এই বুলিয়েই এওঁ কোচী ২ মাহুহৰ চক্ৰত বে বালি স্ত্ৰি মেহৰ চুমাত নাকটি ছিড়িছে এইটি অবশ্যে এওঁৰ কম মহিমাৰ কথা কয় । বিষ্ণুপুৰাণ আদি আন আন পুৰাণবো * এইয়েই উদ্দেশ্য আছিল, কিন্তু ডেওঁ-লোক কৃতকাৰ্য্য নোহোৱাত পিছত কালিকাপুৰাণৰ জন্ম হয় ; জন্ম লৈ এওঁৰ কাম এওঁ কৰিলে ।

ভেঙে মহাভাৰতত নো কি গোৱা যায় ? গোৱা যায়, এই অসম অঞ্চল ভাৰতবৰ্ষৰেই শিবোভূষণ এনে নহয় গোটেই পৃথিবীৰেই শীৰ্ষহাসীৰ আছিল । মহাভাৰতত এই নগ্ন অসমৰ নাম স্ব ; (পাঠক সকলে- যেন উচাপ মাথায় ;) মহাভাৰতৰ মতে এই জুকনী জুপুবী হুখুনী কহানী অসমৰ নাম স্বৰ্গ ইয়াতেই ইন্দ্ৰৰ অমৰাৱতী, বমৰ সংঘমনী, কুৰেবৰ অলকাপুৰী আৰু বৰণালয়ো ; ইয়াতেই মহেশ্বৰ কৈলাসও, মন্দাকিনীও ইয়াতেই, মনবিকাজয়ও ইয়াতে, সপ্ত পাতালো ইয়াতে, ভোগৱতী পুৰীও, উত্তৰকুকুও ইয়াতে । এই কথাৰেবি লুপ্ত কৰিবৰ নিমিত্তেই কালিকাপুৰাণৰ উৎপত্তি । কিন্তু মিছা কথাই পানীৰ ফোঁটে সমান, এইটি ভয় হলে ডেওঁৰ তালকৈ আছিল, সেই দেখি কলিত ৩০০ বছৰৰ নিমিত্তে হে কামৰূপৰ ভীৰ্ণবিলাক লুপ্ত থাকিব, পিছত আকৌ প্ৰকাশ হব বুলি এটি ভবিষ্যদ্বানীও ডেওঁ কৈ গৈছে ।

কালিকাপুৰাণে যি কৰিছে ইয়াৰ নিমিত্তে একেবাৰে বে কালিকাপুৰাণৰে দোষ এইটি হলে বুলিব নোৱাৰি । সঘায় একে দিন মাথাকে, সৰ্বভিকাল কাৰো সমানেও নাযায় । সত্য ত্ৰেতা যাপৰ কলিৰও কত কাল অসম স্বৰ্গ নামৰ উপযুক্ত আছিল । কিন্তু পিছত সমুদ্ৰইও মণিপুৰ আৰু দিলাজপুৰ এৰি কত ৭ মাইল দূৰলৈ গল, কবতোগাও ডেও মাৰি পাব হব পৰা হল ; সেই লগে লগে স্বৰ্গৰ নাভিশীড়োফ চিববসন্তবো শেষ হল । ইকালে স্বৰ্গ-বাসী দেৱতাসকলবো আৰু সেই দৈৱশক্তি নোহোৱা হল আৰু সোণ-ৰূপৰ ধনিবিলাকবো তলি উৎস হল । এইনিচিনা কাৰণৰ নিমিত্তে দৰাচলতে অসম স্বৰ্গ নামৰ অযোগ্য হল । এই নিমিত্তেই কালিকাপুৰাণে নতুন নামকৰণ

মহাত্মাবত্তো এইদৰে দিয়া আছে; সেই নিমিত্তে ওপৰৰ দুই পৰ্ব্বাধ্যায় সুমুৱা নহলেও আৰু বুজিব নোৱাৰিলেও একো হানি নাই; কিয়নো শেৰোক্ত বিবৰণ মতে ঠাই নিকপন কৰাটো হে শ্ৰেয়ঃ। এইমতে অ'ৰ এটি ভ'ৰ এটি এইদৰে প্ৰায় পোটেই গ্ৰন্থধৰ্ম্মিবে কথা আনি জোৰা দিলে হে ভূগোলধৰ্ম্ম শ্ৰেষ্ঠত হয়; সেইদেখি একে ঠাইৰেপৰা লগে সুমুৱা কথা বুজি বি সংপন্ন ধকাৰ সস্তৰ সেই ভয় আৰু নাধাকে।

মহাত্মাবত্তৰ সত্তাপৰ্ৱৰ ৭ম, ৮ম, ৯ম আৰু ১০ম আধ্যাত মহাবাজ বুধিষ্ঠিবৰ আগত নাৰদে লোকপালসকলৰ অৰ্থাৎ ইন্দ্ৰ, বম, বৰুণ আৰু কুব্ৰেবৰ সত্তা বিলাকৰ বৰ্ণনাত কৈছে আৰু ১১শ আধ্যাত ব্ৰহ্মাৰ সত্তা বৰ্ণনাৰ সময়ত কৈছে যে সত্যযুগত ভগবান আদিত্যই মৰ্ত্তলোক চাবলৈ ভুলোকলৈ গানি আহি নবকলেবৰ ধাৰণ কৰি কুৰি ২ ব্ৰহ্মাৰ সত্তাও চায়। আদিত্যৰ মুখেত ব্ৰহ্মাৰ সত্তাৰ বৰ্ণনা শুনি নাৰদৰো চাবৰ মন হোৱাত, ভেৰ্ত্ত আদিত্যৰ উপদেশ মতে বহুসহস্ৰবৰ্ষব্যাপী ব্ৰত এটি সাধন কৰি আদিত্যৰ লগত ব্ৰহ্মাৰ সত্তালৈ যায়। ইয়াৰপৰা আনিব পাৰি যে স্বৰ্গলোক আৰু ব্ৰহ্মলোক এই দুলোকতেই অৰ্থাৎ পৃথিবীতেই আৰু ব্ৰহ্মলোক স্বৰ্গলোকতকৈ বহুত দূৰৈত।

ভাবতৰ উত্তোগ পৰ্ৱৰ ৯ম আৰু ১০ম আধ্যাত পোৱা যায়, ইন্দ্ৰ, ব্ৰহ্মাৰ বধৰ পিতৃ, ব্ৰহ্মহত্যাপাতকত লিপ্ত হৈ বাজ্য এৰি নিকৰ্শেণ হৈ ধকাত গুৰি সকলে মৰ্গনা কৰি ঈক্ষুকু বংশৰ মহৰ বজাক ইন্দ্ৰৰ ভাৰ দিয়ে অৰ্থাৎ স্বৰ্গ'ৰ বজা কৰে। বনপৰ্ৱৰ ১৬৭ আধ্যাত পোৱা যায় কুক-পাণ্ডৱৰ যুদ্ধৰ নিমিত্তে সাজু হবলৈ অৰ্জ্জুনে স্বৰ্গলৈ গৈ বহুত দিন ইন্দ্ৰৰ লগত থাকি অস্ত্ৰ শিকা কৰে। বাসৱগৰ্ভো পোৱা যায় এবাৰ দশবধ স্বৰ্গলৈ ইন্দ্ৰক সহায় কৰিবলৈ গৈ সম্ভৱানুবেবে যুদ্ধ কৰিছিল। আৰু কবিসকল সহায় স্বৰ্গলৈ বাতায়াত কৰা বেইসেই গ্ৰন্থতেই দেখা যায়। ইয়াৰপৰা বুজিব পাৰি যে মাহুহেও সম্ভৱীবে স্বৰ্গলৈ যাব পাৰে; কিন্তু স্বৰ্গাতিৰ পতন আৰু কালিকাপূৰ্বাণমতে উখতাবা দেখীয়ে হাতত এছাৰি লৈ বহুত বাসিন্দাক কামৰূপৰপৰা উলিয়াই দিয়া, লবকানুবে বশিষ্ঠ বেন কামিকো কামৰূপলৈ সোমাবলৈ হাক দিয়া কথা বিলাকৰপৰা জনা যায় যে স্বৰ্গলৈ যোৱা বাবেভাবে কাম নহয়, স্বৰ্গলৈ যোৱা বাটত বহুত বাধা-বিধিৰি।

মহাদেৱৰ কৈলাস হিমালয়ৰে এক অংশ। অৰ্জুন অশ্ব শিক্কা কৰিবলৈ মহাদেৱ আৰু ইশ্ৰৰ তালৈ বাওঁতে হিমালয়লৈকে গৈছিল। পঞ্চপাণ্ডৱ দ্ৰৌপদীৰে সৈতে বাজৰূৰ শেষত বৰ্গলৈ যোৱাৰ মন কৰি হিমালয়তেই উঠিছিল। বাসৱৰপতো গোৱা বায় হৰমানে মৃত্যুসঞ্জীৱনী আৰু বিশল্যকৰণী ঔষধ নিবলৈ অহাত হিমালয়তেই ইশ্ৰ আদি সকলো লোকপালৰ পুৰী দেখিছিল (লঙ্কা কাণ্ড ৩৪ সৰ্গ)। ইয়াৰপৰা জনা যায় যে হিমালয়ৰে কোনো অংশৰ নাম স্বৰ্গ। এইখিনিতেই এইটিও কোৱা উচিত যে অসম প্ৰদেশখনও হিমালয়ৰে অংশ; ইয়াৰ তিতবৰ ভৈৰৱৰ চূড়া, টুৰ্কেণবী, কামাখ্যা, হাজো, শিৱসি, ঔৰুৱি, বিৰনাথ, কামাৰু, মিকিৰ, মগা, খাচিয়া, পাবো আদি পৰ্ব্বতবিলাক হিমালয়ৰ হে ঠাল ঠেঙুলি; উত্তৰ আৰু পূব ফালৰ ভোট, ডফলা আৰু মিচিমি পৰ্ব্বতৰ ভোকাৰেই নাই। পিঙ্গপুৰাণত গুৱাহাটীৰ * কেদাৰ তীৰ্থ হিমালয়তে বুলি কয়। এই কেদাৰতে শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ মৃত্যু হয় আৰু শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ মৃত্যুস্থান কেদাৰ হিমালয়ত যোলা দেখা যায় (Religious thoughts and life in India by Monier Williams, page 56)। তেওঁ বৃজা য় আগৰ কালত হিন্দু সকলেও অসমক হিমালয় বুলিয়েই ধৰিছিল।

সত্তাপৰ্ব্বত যুধিষ্ঠিৰৰ আগত নাৰদে লোকপালসকলৰ সত্ৰাবিলাকৰ বৰ্ণনা কোৱাত সেই সত্ৰাবিলাক নাতিশীতোষ্ণ বুলিও স্তম এটা বৰ্ণাইছে। ইয়াৰপৰা জনা যায় দেৱতাসকলে নাতিশীতোষ্ণ ঠাইতে হে থাকিবলৈ ভাল পায়; তেওঁলোকৰ বাসস্থান স্বৰ্গ হিমালয়ৰ বৰফাচ্ছাদিত টিঙৰ ওপৰত নহয়, হিমালয়ৰ টিঙৰ ইপাৰেই কি সিপাৰেই মানুহ থাকিব পৰা কোনো নামনি ঠাইতেহে।

শ্ৰেয়শ:

শ্ৰীবল্লভীকুমাৰ দাস।

* হিমালয়ৰ ভাটীপিনেও কেদাৰ নামৰ তীৰ্থ এখন আছে হবলা। যদি সেই কেদাৰকে পিঙ্গপুৰাণৰ আৰু শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ মৃত্যুস্থান কেদাৰ বুলি ধৰা হয় তেন্তে কেদাৰ সম্পৰ্কীয় প্ৰবন্ধ এই অংশ বাদ দিলেও প্ৰবন্ধৰ একো হানি নহয়।

গুৰু-চৰিত্ৰ ।

(৫)

আৰু এদিন কমলি-ধৰা পৰমানন্দ আঠে সহিতে বাঁড় ধকা বাটেদি বোৱাত দুই-মুনি বাট পাইছেহি এনেতে বাঁড়ে গম পাই গুৰুজনক খেদি আহিছে ; গুৰুঈশ্বৰৰ মাধাত মালতী কুলৰ মালা গাত পাটৰ পছৰা আছিল । পছৰা কমবত বান্ধি চতুৰ্ভুজৰূপ ধারণ কৰি কুলৰ মালা বাঁড়ৰ গাওঁলৈ মাৰি দি দুই হাতে দুই শিগত দুই হাতে দুই কাণত ধৰি ধাব-মুচৰি পাছ-হেচোক মাৰি দিলত ভতৰা বপুৰা চকু টেলাকাই মৃত্যুৰ তুল্য হল । আঠেৱে কাৰ্য্য দেখি আচৰিত হৈ ভয়ত কঁপনি উঠিল । তেতিয়া ডেকাগিৰীয়ে হুথিছে আঠে কহিল বৰকৈ ভয় কৰিছা দেখোঁ ? কমলি-ধৰাই কলে, গো-বধ লাগিল ! ভাল হল ! কি উপায় হব ? এইদৰে বাঁড় অলপ বেলি পৰি থাকি উঠি লব মাৰি হাবিঠৈ গল । গুৰুঈশ্বৰে ধৰ ধৰ বুলি ভয় দেখুৱাত আৰু ভয় লাগি অতি বেগে দৌৰিব ধৰিলে । সেই দিনাৰপৰা সেই বাটেদি মাসুহ গলে বাঁড় ওলালে ডেকাগিৰীৰ শৰকৈ বিজি দিলে ভয়ত দৌৰি পলায় । গুৰুদেৱ আঠেৰ সহিত পথত আহি বামবামগুৰুক দেখা পাই প্ৰণাম কৰিছে । কমলি-ধৰাই সকলো লোকত কোৱাত শুনি আচৰিত হৈছে, গুৰুৰ ভৰিত ধলা লাগি অহাত চন্দৰিৱে ধুবাই বাধিছে ; সেই দিনৰ ধলা হালধীয়া আছিল ; অগ্ৰাশিও বালি সত্ৰত আছে । কোনোৱে কয় গুৰুজন জন্মৰ তিন দিনান্তে কোনোৱে কয় ছোৱালী খোজাৰ পিছত গুৰুমাতা সত্যসন্ধা আই পৰলোক গমন কৰিছে । এদিন সত্যসন্ধা আইয়ে কলে, লৰা ডাঙ্গৰ হল, বিবাহৰ ছোৱালী বিচাৰিব লগা হল । কুহুমে কলে আমি খুজি থৈছোঁ । হৰিবৰ গিৰী নামে এজন ভূঞা জনমাথ মহাপ্ৰভুৰ ওচৰত পুত্ৰ কামনা কৰাত স্বপ্নত কক্কা এজনী লাভ হব বুলি আশীৰ্বাদ পালে আৰু সেই কক্কাজনী, কুহুম ভূঞাৰ স্বৰত শৰুৰ নামে ঈশ্বৰ অৱতাৰ হৈছে, সূৰ্য্যৱতী নামী ছোৱালীক তাৰাত বিবাহ দিবা । এই প্ৰকাৰে আদেশ পাই হৰিবৰ ক্ষেত্ৰ স্থানৰপৰা ঘৰ পালেহি ; কিছুদিন স্বৰত ধকাত কক্কা এজনী জন্ম হল, জাতকৰ্ম্ম কৰি সূৰ্য্যৱতী নাম দিলে । এই কক্কাখনিকে মহা সমাৰোহেৰে শৰুৰদেৱলৈ বিবাহ কৰাইছিল । বিবাহৰ কিছুদিন পিছত কুহুমৰ মৃত্যু হল ; বিধিৱতে শ্ৰাদ্ধাদি কৰি হুখে আছে, কিছু দিনৰ পিছত সত্যসন্ধা আই পৰলোক গমন কৰিলে ; মহন বহন কৰি

অন্তেষ্টিক্রিয়া সপন করে। সূর্য্যাবতী আইব উদবত মনু নামে এখনি কস্তা জন্ম গ্রহণ করে। কাশ্মীর বংশীয় হবি নামে এজন নোকত মনুক বিবাহ দিলে। শুকদেবী পরলোক গমন করিলে; শুকদেব তীর্থ স্থানে যাব মন হল, আনাই জীয়াবীক বনগর্গাপিবীক চম্ভাই দিলে; অরুণাশ্রবণ শবত সকলো বগ জাত বাধি সতবজন সন্নী সহিতে যাত্রা করিব ইচ্ছা হল। জন্মঠাই আলিপুরখুঁত ২০ বছর আছিল। তার পরা পিছত হে ববদোবা নির্ধারণ করে। কেত্রল বোরাব সময় লগত বাসবাম গুক, মহেন্দ্র কন্দলি, সর্কজয়, বলোবাম, পরমানন্দ, দামোদর আতা, শ্রীবাম, হবিদাস প্রভৃতি ১৭ সতবজন লোক গৈছিল। এই সময় শুকদেবের বয়স ২৩ বছর মাধোন হৈছিল। বাটত যাওঁতে প্রসারী বৃঢ়ীক মুক্ত দিলে; এওঁ পূর্কজয়ত কল্পিণী আইব ধাত্রী জ্মালিনী নাম আছিল; মৃত্যুছলে গতি পালে। পদতলে গৈ গঙ্গাস্নান কবি পিতা মাতা পরীব অর্ধি যোগালে, তাব পিছত গয়াটল গৈ উর্কগসকলব পিত্ত দিলে। পরাত কস্ত গলা আছে, তাব প্রণালী কোরাত অর্ধবনলা-চকি পাইছে। পরাত ১ দিন পরাত ৩ তিন বাত্রি তাব পিছত ১০ দিনে আকৌ গঙ্গালৈ আহি ২১ একৈশ দিনে কেত্রস্থান পাইছে। শুকদেবের মহাপ্রভুব ওচবলৈ বোরাব পূর্কই পাণ্ডাসকলে সপন দেখিছে যে আসামবপবা আতা অগয়াধ আহিছে কামিলৈ আনাক ভোগ দিব নেদাপে, সেইজনক আগ বাঢ়ি গৈ আনি আদব সস্তাষণ করিলেই আনাক পূজাব ফল পাব। পাণ্ডাসকলে কলে অনেক যাত্রী আহে কেনেকৈ পবিচর পোবা হব, এই কথা শুনি কৈছে তেওঁব বর্ণ পৌব, মাধা চত্রাচিতি, বাহ আঝাগুলম্বিত, সিংহাকৃতি উঠু পুকব, ডোমালোকক দেখা মাত্রেই মাত লগাব। পাণ্ডাসকলে পিছদিন বপাদেশ মতে ভোগ প্রস্তুত কবি লৈ আগ বাঢ়ি গৈ পক ক্রোশিব ভিতবত সাক্ষাৎ কবি সপনত দেখা মতে মহাপুকষক দেখি ওচবলৈ বোরা মাত্রকে শুকদেবে আদব কবি প্রসাদ গ্রহণ কবি ভোজন করিলে। পাণ্ডাসকলে অতি সাগবেবে সমাদর কবি লৈ মহাপ্রভুব দর্শন কুদানে। শুক দেববে প্রদক্ষিণ কবাত মহাপ্রভুব মাধা ঘূবিছিল। ব্রহ্ম-পূরণব আখ্যান মতে কেত্রস্থানব সাহায্য বাধ্য কবাত পাণ্ডাসকলে শুনি অতিশয় আঙ্কাদিত হৈ শঙ্কবদেবব সঙ্গ দেবাত পবিল। কেত্রত কিছু দিন

খাৰ্জি ভাৰশৰা বৃন্দাবনলৈ গমন কৰিলে। তাত ব্ৰাহ্মণসকলৰ সহিত বাদ হৈছিল, বাদত পৰাস্ত হৈ সকলো ব্ৰাহ্মণে বিশেষ আদৰ কৰিলে; আৰু তিনি বস্ত সকলোৰে নিকট প্ৰকাশ কৰিছে। বৃন্দাবনতে কৃপ, সনাতনক লগ পাইছিল, এওঁলোকে হৰিব্যাসৰ ওচৰত বস্ত লাভ কৰিছিল। বৃন্দাবনলৈ যোৱাত ১৭ জন সঙ্গীৰ ভিতৰত ২ জন সাধোন গৈছিল। কৃপ, সনাতন পূৰ্বে বিধৱা ব্ৰাহ্মণীৰ পুত্ৰ আছিল; যদন বজাৰ পুত্ৰ মোহোতা গৃহিকে এওঁলোক দুইজনক নি কৃপক বাজা পাতে। কিছুদিন বাজ কাৰ্য্য কৰি বিৰক্তি হোৱাত শ্ৰুৎ ভোগ পৰিত্যাগ কৰি পৰ্ব্বতৰ গছৰত মোমাই খাৰ্জি জ্ঞান লাভ কৰে। বৃন্দাবনলৈ যোৱা ষাত্ৰীৰ আগত সনাতনলৈ বাতৰি পঠালে যে আৰু বাজভোগ কৰাৰ আৱশ্যক নকৰে। সোনকালে বিষয়-বিষ পৰিত্যাগ কৰি আহক। সনাতনে ধৰব পোৱা মাত্ৰকে দুই টোপোলা সোণ কৃপ লৈ কৃপক বিচাৰি পালেহি। আন দিন খোৱা বস্ত মিলে সেই দিন। একো বস্ত নোপোৱাত কৃপে সনাতনক সুধিলে, কিবা মায়া বস্ত আন হৈছে নে কি? সনাতনে কলে আন হৈছে, কৃপে কলে পৰিত্যাগ কৰা। পিছত আটাইবোৰ সোণ কৃপ পেলাই দিছে।

শুকদেৱৰ ভাৰশৰা মথুৰালৈ গৈছে। তাৰ সকলো লোকে সপনত শব্দৰ আহিছে বুলি জানি আগ বঢ়াই আনিছে। মথুৰা আৰু বৃন্দাবনত শ্ৰীকৃষ্ণ প্ৰভুৰ ক্ৰিয়ান স্থানবোৰ পৰিদৰ্শন কৰি অৰ্জুন তথা ঠাই পালেত নগৰীয়া লোকসকলে কৃষ্ণৰ ধ্বজ, বস্ত্ৰ, পৰুৱাৰ চিহ্ন দেখিবলৈ ইচ্ছা কৰাত শুকদেৱে দেখুৱা লত সকলো লোকে আচৰিত হৈ পায়ত পৰি প্ৰণাম কৰিছে। ভাৰশৰা বাৰাণসী প্ৰয়াগ, সীতাকুণ্ড, ববাহকুণ্ড, উত্তৰবাহিনী গঙ্গা পৰিদৰ্শন কৰি কল্লিণী আইৰ মন্দিৰ দেখিবৰ কাৰণ দাবিকালৈ গমন কৰে। লগত সৰ্ব্বজয় আৰু পৰমানন্দ আছিল। সাগৰত পাব হৰব কোনো উপায় নথকাত আঁঠে দুইজনক কলে ভোমালোকে চকু মুজি আমাৰ চুই বাহত ধাৰণ কৰিবা; কেতিয়াও চকু মেলি নাচাবা; এই বুলি সাগৰত নামি সাঁতৰ মেলিছে, আঁঠে দুইজনে চুই বাহত ধৰিছে, সমুদ্ৰৰ কিছু ওচৰ পাইছে শ্ৰে এনেতে উত্তৰে চকু মেলি দেখাত দেখে যে শুকদেৱ নাই, পানীত গুলং ততং কৰি তাৰি হুৰিছে, অলপমান আঁতৰত এখন নৌকা লৈ এজন লোক নিৰ্ভয় দি কৈছে, ভোমালোকে তয় নকৰিবা আকৌ চকু মুজা, শুকদেৱক স্থিৰ কৰি পূৰ্ব্বৰতে আশ্ৰয় পাবা। এই কথা শুনি চকু মুজাত পুনৰ শুকদেৱক পাইছে; অনায়াসে সমুদ্ৰ উত্তীৰ্ণ হৈ কল্লিণীৰ মন্দিৰৰ

চূড়া দেখিছে ; ক্ৰমে বাৰিকাৰ পৰিদৰ্শন কাম শেষ কৰি পুনৰ পূৰ্ণতে পাব হৈ
অবোধ্যানগৰ পাই শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি পৰিদৰ্শন কৰে। তাৰপৰা কিবি
আহি বৃন্দাবন পাইছেহি। তাতে এদিন গুৰুজনৰ সোঁকালে এটি মেকণ হয়,
এবাতি থাকি নিৰাৰণ হল। লগৰ তৰুতসকলে আচৰিত হৈ হৃদিলে যেমাব
হল বা কিয় ? গুচিল বা কিয় ? তাতে মহাপুৰুষে উত্তৰ দিছে যে আমাৰ অৰ্ধ
শৰীৰ এজন্য জন্ম হৈছে, সেইদিনাই লেটুপুখুৰিত হৰিশ্চন্দ্ৰা বৰাৰ স্বৰত
শ্ৰীমাধৱদেৱে ধৰ্ম্মমূৰ্ত্তি অৱতাৰ হৈছে।

বদৰিকাশ্ৰমত উদ্ধৱ আছে তালৈ গুৰুদেৱে যোৱাত এই গীতটীৰে স্ততি
কৰিছে “মনমেৰি বাম চৰণ হি লাগু” উদ্ধৱ বাক্যৰ সহিত আলপন কৰি ১২
বছৰান্তে দুগৰ পুৰুষৰ স্বগৃহাতিমুখে গমনৰ ইচ্ছা হয়। আলিপুখুৰীত উপনিত
হলত স্তাতিকুটুম্ব ভূঞা সকলে আহি আদৰ সস্তাৰণ কৰিলে, জয়ন্তামাধৱক
প্ৰণাম কৰিবলৈ ধোঁজাত সেৱা কৰিব নিদি আলিঙ্গন কৰি চুমা দিলে। মহা-
শ্ৰেষ্ঠৰ স্থানৰ নিৰ্ম্মালি প্ৰসাদ দি সমুদায় তীৰ্থ ক্ষেত্ৰৰ বিবৰণ শুনাই বাক্য
সকলক বিদায় দিলে।

এদিন বনগৰ্গী শিৰীয়ে গোৱালসকলক মাৰি গৰু কাঢ়ি আনিছিল, এই কথা
শুনি গুৰুদেৱে তেওঁক বৰ খঙ্গ কৰিলে। কনিষ্ঠ ভাতাই উত্তৰ দিলে আটাই
বোৰ বস্ত ভোমাৰ সেই বাবে জনা হৈছে। খুৰাৰেৰ জয়ন্তামাধৱে কলে,
বোপা তুমি পুৰুষ সংসাৰ কৰিব লাগে, পিতৃব্যৰ কথা শিবোধাৰ্থ কৰি গুৰুদেৱে
শ্ৰীমতী কালিন্দী আইক বিবাহ কৰাইছে।

ক্ৰমশঃ

৩ অজ্ঞধৰ বৰুৱা ।

—:::—

“Some village Hampden, that with dauntless breast
The little tyrant of his fields withstood,
Some much inglorious Milton here may rest ;
Some Cromwell guiltless of his country's blood,

—Gray.

সৰ্বসামান্যৰে চিনি-জানি মোপোৱা, অসমৰ ডাঙৰ মানুহৰ 'লিটত' নাম নপৰা এজন মানুহৰ জীৱনী বাহী হেন আলোচনীৰ পাঠকৰ ওচৰত ধৰিবলৈ যোৱাটো যোৱা ধুটতা হ'ব পাৰে, কিন্তু অজ্ঞধৰ বকৰাই তেওঁৰ সামান্ত অৱস্থাত আৰু কতকীয়া জীৱনত কি কি কৰিছিল আৰু কেনেকৈ কৰিব পৰিছিল, তাৰ পৰা বহুতৰ উত্তম শিক্ষা হ'ব পাৰে, আৰু আমাৰ দেশৰ মানুহে "ডাঙৰ মানুহ" নহৈও অৱস্থানুসাৰে দেশৰ কত উপকাৰ কৰিব পাৰে তাক এবেলি বুজিব পাৰে। অজ্ঞধৰ বকৰাৰ জীৱনী পঢ়িলে আশা কৰোঁ। পাঠকসংলগৰ একো আশনি নেলাগিব, আৰু তেওঁৰ আশি বিস্তৃত জীৱনী লেখিবৰো উত্তোগ কৰা নাই, মুঠতে তেওঁ তেওঁৰ জীৱনত লেখত ধৰিব পৰা কাম কি কি কৰিছিল তাকে হে চমুকৈ লেখিম।

অজ্ঞধৰ বকৰা আমগুৰী মাইনৰ স্কুলৰ হেড্‌মাষ্টাৰ আছিল, আজি ছমাহমান হল তেওঁ এইদৰে বৈশাখত পৰি ইহলোক এৰিলে। তেওঁৰ বয়স তুৰিবি চবছৰ মাত্ৰ আছিল। তেওঁৰ বৰ শিৱসাগৰত। তেওঁ সজ বংশৰ ব্ৰাহ্মণ। তেওঁৰ দেউতাকে কছাৰীত চিৰস্বৰ্গাবী কৰিছিল। অজ্ঞধৰে ১৮৮৮ চনত শিৱসাগৰত ইংৰাজী স্কুলত দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰপৰা প্ৰথম শ্ৰেণীলৈ প্ৰমোচন পাই মাহদিনেক পঢ়াৰ পাছত স্কুলৰ হেডমাষ্টাৰ বদলি হল, আৰু নতুন হেডমাষ্টাৰ আহি অজ্ঞধৰক আৰু তেওঁৰ লগৰ চাৰিটা ল'ৰাক তলৰ শ্ৰেণীলৈ নামাই দিলে। পাঁচোজন ল'ৰা লগ লাগি স্কুললৈ নোযোৱা হল। ইপিনে দেউতাকে তেওঁ নপঢ়িলে নেবে। সেই সময়ত মাননীয়া ৮ দীননাথ বেজবকৰা ডাঙৰীয়া মুৰ্ফী কামৰপৰা পেন্সন লৈ শিৱসাগৰত ঘৰত আছিলহি। অজ্ঞধৰে ককাদেউতাকক অৰ্থাৎ বেজবকৰা ডাঙৰীয়াক নতুনকৈ হাইস্কুল এটা খুলিবলৈ বাতিয়ে দিনে ধৰিবলৈ লাগিল। বেজবকৰা ডাঙৰীয়ায়ে অজ্ঞধৰক কথাত তৰ দি, পেন্সন প্ৰাপ্ত প্ৰফাণ্ডাম ৮ পৰমানন্দ তঁৰালী ডাঙৰীয়াৰ সৈতে পৰামৰ্শ কৰি ছাত্ৰ সংগ্ৰহ কৰা তাৰ অজ্ঞধৰক পাত দি হাইস্কুল খোলা হিব কৰিলে। অজ্ঞধৰে নামা কৌশলেৰে স্কুল খোলা দিলা এফুৰি-পোন্ধৰটা ল'ৰা খিয় কৰিলে।

ইয়াৰ অলপ পাছতে কলদেশৰ পণ্ডিত লক্ষ্মণৰ গুৰুচূড়ামণি শিৱসাগৰলৈ গৈছিল, আৰু তেওঁ হিন্দুধৰ্মৰ বিষয়ে কেবাটাও বক্তৃতা দি ল'ৰা বুঢ়াক সাকৰা উপদেশ দিছিল। তেওঁৰ উপদেশৰ ফলৰূপে শিৱসাগৰত "বাণ্যাপ্ৰম আৰু ছাত্ৰসভা" নামেৰে এখন ধৰ্ম সঙ্ঘীয়া সভা স্থাপিত হয়, এই সভাত

অজ্ঞধৰৰ উদ্ভৱত প্ৰতিভ হোৱা। এই সত্য আজিলৈকে শিৱসাগৰত আছে। ইয়াৰো পৃষ্ঠপোষক বেজবৰুৱা আৰু ভঁৰালী ডাঙৰীয়া আছিল।

অজ্ঞধৰে এশ্ৰেণীক পৰীক্ষাত উঠিব নোৱাৰি শিৱসাগৰৰ সৰ্বেষ্ট অক্ষিত হুৰি টকা পৰ্শ্বহাত কেবাশি কাম কৰি মাহ দিয়োক নো হওঁতেই চাহাবেবে সৈতে ডেওৰ শ্ৰেণীটোমোজা লাগিল, আৰু একে দিনাই ডেও কাম কাজ ইজফা দি শুচি আহিল। কামকাজ নাইকিয়া হৈ যবত বহি থাকোঁতে এদিন ওপৰত উল্লেখ কৰা ভঁৰালী ডাঙৰীয়াই শিৱসাগৰ আৰু বোৰহাটৰ মাজ-ঠাই, ভাল মানুহেৰে ঠাই ৰাই ধকা আজীত এটা ইংৰাজী স্কুল খুলিবলৈ অজ্ঞধৰক বৰাইবুজাই কলে; আৰু অজ্ঞধৰেও তেখেতৰ কথা শিবোৰাৰ্থ্য কৰি ঠাই-ঠাই চাই-চিতি আহিবলৈ সৈ এমাহৰ ভিতৰতে আজীত ডাঙৰ যব এটা সাজাই হুকুৰি মান লৰা পোটাই পঢ়াবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। ডেও হেডমাষ্টৰ, আৰু এজন এশ্ৰেণীক ক্লাছত পঢ়া চেকেণ্ড মাষ্টৰ। স্কুল ভাল বকমে চলিবলৈ ধৰিলে, আৰু অজ্ঞধৰে স্কুলৰ উন্নতিৰ লগে লগে আজী ঠাই জোখবলৈ উন্নতি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। তাত যদিও ভাল মানুহ বহুত আছিল, কিন্তু স্থানীয় কোনেও নিজৰ ঠাই জোখবৰ অত্যাৰ গুচাই নুচল আৰু সুবিধা কৰিবলৈ মন মেলা নাছিল। প্ৰথমে অজ্ঞধৰে আজীত এটা ডাকঘৰ লাগে বুলি বহুত মানুহৰ চহি লৈ ডাক-ঘৰৰ পৰাকীলৈ লেখে, আৰু সেই অৰ্থে জিলাৰ ডিপুটী কমিছনৰক জনাই বুজাই, লেখা-লেখি কৰি এম্পেৰিয়েন্টেল ডাক-ঘৰ এটা সজ্ব কৰায়। কালী পোষ্টমাষ্টৰে ডাকঘৰ খুলি বহি থাকি চিঠি বিলি কৰিবলৈ আৰু জান ঠাইলৈ পঠাবলৈ নেপাই পৰ্শ্বমেষ্টৰ অৰাৰত ধৰচ হোৱা বেপট কৰিলত, চাহাবসকলক নানা কথা কৈ অজ্ঞধৰে চিঠিৰ সংখ্যা বঢ়াবলৈ নিজে পোষ্ট-কাৰ্ড কিনি ডাক-লেখাকা কিনি বিশেষ কাৰণ নোহোৱাকৈয়ে বাটলৈকে তালৈকে চিঠি লেখিছিল। এই উপায়েৰেই এম্পেৰিয়েন্টেল অৱস্থাৰ দিন গল, আৰু স্থানীয় পৰাকীলকলক ধৰি-মেলা ডাকঘৰটোকোনো সতে নিগাজীকৈ কৰিলে। লাহে লাহে চিঠি পত্ৰও বেচি হৈ আহিবলৈ ধৰিলে আৰু এতিয়া আজীৰ ডাকঘৰ এটা সৈগত ডাঙৰ ডাকঘৰ বুলি সকলোৱে স্বীকাৰ কৰে।

তাৰ পিছত অজ্ঞধৰে ডাকঘৰখানা এখন কেনেকৈ খুলিব পাৰি তাৰ উপায় বিচাৰিলে। গাৱঁৰ মানুহক বিলাতী দৰৰ মেলাগে, আৰু ডাকঘৰ আহিলে বেমাৰ হ'ব তাৰি ওচৰৰ সকলো মানুহে অজ্ঞধৰৰ প্ৰস্তাৱত অমতি

হল, আক বিব কবিলে, যদি যে কিবা স্বরূপ ডাক্তর থানা চর্কাবে দিব
 খোলে তাব সকলোবে প্রতিবাদ কবিব। অজ্ঞপ্তবে এনে অবস্থাত কি
 কবিলে? অন্য বুঝা হুজুর চহকী মানুহ লগত লৈ সকলোবে সুবগাত স্বরূপে
 হানীর চিভিল চৰ্জ'নটল, জাজীত আশ্পাতাল লগে বুলি বৰ্খাত দিলে। জাজীত
 ইঙ্গপেকছন বকলা এটা আছে, শিবসাগর জিলাৰ চাহাব-চুহব সেই কালে চহব
 হুবিবটল গলে সদাই হুদিন তিন-দিনটক সেই বকলাত থাকে; আক অজ্ঞপ্তবে সকলো
 চাহাবেবে সৈতে দেখা-সাক্ষাৎ কবি সকলো কথা ভালকৈ তেওঁলোকক বুজাবলৈ
 চল পালে। ডাক্তর চাহাবে এইবাৰ তালৈ হুবিবটল বাওঁতে অজ্ঞপ্তবে পোটাদিয়েক
 বেয়াবী মানুহ চাহাবৰ আগত বিয় কবি আশ্পাতালৰ প্রজাব লুকুটক
 কবিলে; আক ডাক্তর চাহাবেও "হানীর মানুহে" বব এটা আক সামান্ত
 পঁচা দিব পাবিলেই আশ্পাতাল "দিব" বুদি খীকাব কবি আহিল।
 ইয়াৰ পিছত হুজুরমানবে সৈতে অজ্ঞপ্তবে বখেট ববচ কবি বব-চুহাব
 কবি দিনত আশ্পাতাল হল। কিন্তু ডাক্তর বাবু কম্পাউণ্ডবেবে সৈতে
 দিন-দিনটে। বহি থাকে দবব নিবটল কোনো নাহে, ডাক্তর বাবুকো
 ভিজিট দি কোনেও "কল" নকবে। বেয়াবী নোহোৱাত আক দবব নিনিয়াত
 বাবুৰ যদিও সিমান মনতাপ নাছিল, তেওঁ আন ঠাইত থকা হলে ইমানখিনি
 ভিজিট পালোহেঁতেন, এই ভাবে তেওঁক অহিব কবি পেগালে। অবশেষত
 বেভিৱা চাহাবেও ডাক্তর বাবুৰ বেষ্ট অহুসাৰে আশ্পাতাল মচলে দেখি
 ডাক্তরথানা উঠাই দিবটলকে মনহ কবিলে, অজ্ঞপ্তবে উপায় নেপাই তেওঁৰ
 স্থলীয়া লবা প্রত্যকটিবে হাতত এটা এটা বাহৰ চুড়া দি লানা প্রকাব দবব
 ডাক্তরথানাবপবা অনাবলৈ ধবিলে। তেওঁ বাহৰ চুড়া হুলতে থৈ দিয়ে। এই
 কাম নিভৌ চলিবলৈ ধবিলে আক ডাক্তবে দবব দি তঃ নোপোৱা হলটপ।
 কিন্তু আটাইবোৰ বেয়াবী লবা-মানুহ হোৱাত ডাক্তরৰ মনত সন্দেহ উপস্থিত
 হৈ ভালকৈ পৰীক্ষা কবিলত কথা ওলাই পবিল। এই আটাইবিলাক
 কবি-মেলি থাকোঁতে অজ্ঞপ্তবে পাহঁটলৈ গৈ মানুহক দবব পাতি ডাক্তরথানাব
 পবা আনিবলৈ সদাই বুজাবই লাগিছে। কিন্তু অজ্ঞপ্তবৰ কাকিটৌ ডাক্তর বাবুৰ
 বেষ্টত ডাক্তর চাহাবে পৰ পাই চাবলৈ যোৱাত, তেওঁ শেহত লৈ সেকাটি
 চাহাবক কাৰো-কোকানি কবি মানুহক দবব চাই বুজাই কৈ দবব দিবলৈ
 ডাক্তরক হুকুৰ দিয়ালে। তাৰেপবা নাহে নাহে ডাক্তরথানাব দবব মানুহৰ

মাজত চলিবলৈ ধৰিলে। এনেকৈয়ে আজীত এজন মানুহৰ উত্তমত এটা ডাক্তৰখানা স্থাপিত হল, আৰু সেই ডাক্তৰখানাই আজি সেই ঠাইৰ মানুহক অশেষ উপকাৰ কৰিছে। তাৰ পাছত অল্পৰূপে আজীত এখন হাট বহুৱালে। প্ৰথমতে হুই-চাৰিটা মানুহক এঠাইত গোটখাই জলকীয়া বেডেনা বেচিবলৈ কৈ লাহে লাহে ধান, মাছ আদি আৰু কেৱলি কাপোৰ-কানি বেচি শেহত সেয়ে চৰকাৰী হাট হয়। এতিয়া তাত পাঁচ ছয় মাইলৰ অন্তৰৰপৰা বন্ধ-বাহানি আনি মানুহে কিনি বেচি লাভালভ কৰি সুবিধা কৰিছে। আজীত প্ৰজা হিত-সাধিনী সভা নামেৰে সভা এখন পাতি অল্পৰূপে নিজে সম্পাদক হৈ লোকল বৰ্ডলৈ চৰকাৰৰ খবলৈ স্থানীয় অস্তায় আদি সদাই জনাবলৈ উপায় কৰি লৈছিল। আৰু মানুহে ধাবে নি পৰস্পৰ সহায় কৰিব পৰা সভা (Co-operative credit society) স্থাপন কৰি নিজে তাৰ সম্পাদক হৈ দক্ষ-ভাবে সেউ মৃত্যুৰ দিনলৈকে চলাই আছিল।

অল্পৰূপে বৰুৱা এণ্টেৰু "পাচ" কৰা নাছিল তেওঁ গতিকে মাইনৰ স্কুলৰ চেড মাষ্টৰী যদিও সুখ্যাতিৰে কৰি কেবাজনো ছাত্ৰক পাচ কৰাই বৃত্তি দিয়াইছিল ত্তাচ লোকল বোৰ্ডে সেই স্কুলত সহায় কৰিবৰ সময়ত তেওঁক অনুপযুক্ত বুলি ধৰে। সেই কাৰণে লোকল বৰ্ডৰ সহায় লৈ কেবাজনে কেবাৰাৰে তাত মাইনৰ স্কুল খোলে, কিন্তু কোনোমতে অল্পৰূপে আগত স্কুল তিষ্ঠিব নোৱাৰি সদাই মুকটি ধায়। বহুত বাবৰ মূৰত যেতিয়া গৱৰ্ণমেণ্টে বেছকৈ বুজিলে যে অল্পৰূপে সহায়ৰ বাহিৰে তাত স্কুল পতা বা বখা অসম্ভৱ, তেতিয়া তেওঁকে বিশেষৰূপে উপযুক্ত বুলি গৱৰ্ণমেণ্টে সহায় দি স্কুল নিৰ্মাণ কৰি দিলে আৰু তেওঁ মৰাৰ দিনলৈকে সেই স্কুল দক্ষভাবে সৈতে চলাইছিল।

এজন মানুহে কৰে। বুলিলে কিমান কৰিব পাৰে তাক আমি ৮ অল্পৰূপে বৰুৱাৰ জীৱনীৰপৰা বেছ বুজিব পাৰোঁক। তেওঁ ইমান দিন তেওঁৰ সামাজ্য অৱস্থাত কাম কৰি যেনেকৈ পাৰে দেশৰ উপকাৰ কৰি যিবৰ সময়ত হুহাজাৰ টকা নগদ তেওঁৰ শোকসন্তপ্তা বিধৱা আৰু অকণি অকণি তিনিটা ছোৱালীৰ নিৰ্মিত্তে বাৰি ধাৰ পাৰিছিল। অসমৰ ডাঙৰ ডাঙৰ ঠাইত যদি অল্পৰূপে বৰুৱাৰ দৰে সকলোৰে নিজৰ দেশ বুলি অস্তায় লুচাবলৈ চেপ্টা কৰে তেন্তে আমাৰ দেশ কিমান উন্নত হব তাক সকলোৰে এৰাৰ চিন্তা কৰিবলৈ অল্পৰূপেৰ জীৱনীয়ে আমাক জলন্ত দৃষ্টান্ত স্বৰূপে দেখুৱাই দিছে।

শ্ৰীমেধেৰৰ চলিহা।

দ্বিতীয় বছৰ, ষষ্ঠ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
বিহু (গীত)	২২১
আসাম	২২৩
ৰাধা আৰু সখীসকল (গীত)	২৩৬
ভোকেন্দ্র বৰুৱা	২৩৮
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি	২৪৪
মণিপুৰ যাত্ৰা	২৪৫
বৰবৰুৱাৰ আত্ম-সন্তোষণ	২৫০
সম্পাদকৰ চৰা	২৫২
চিঠি	২৫৭
চমু মন্তব্য	২৫৮
পুৰণি আসামত ভূমুকি	২৬১

বিহু ।

(গীত ।)

(সুব—মেউতাৰ পদমিত, গোড়াইছে বহুবি, কেতেকী মনেবলাই, ঐ গোবিন্দাই বাহ ।)

টকা পেপা চোল,

নীতব উঠে বোল,

নাচে ভাঙবীয়া বিহু (ঐ বিহুয়া কাই ।) ।

তান মৰি গৈলা স্বামী। মনত হৰিষে তেহৌ গৈলা অচুগামী ॥ কুহুমৰ মাতৃ
শকুৰৰ বুঢ়ীআই। তেহৌ তুলিলহু বৰ ভৈল চয়ো আই ॥”

বাৰ বছৰ বয়সলৈকে শকুৰে লেখা-পঢ়া নিশিকি উমলি কাল কটাইছিল। এদিন তেওঁ জাত খাবলৈ বহোঁতে খেবহুতী বুঢ়ীআয়ে তেওঁক কলে “বোণা, তুমি পঢ়িব লাগে। আমাৰ বংশত উপৰি-পুৰুষ সকলো পণ্ডিত। তোমাৰ এতিয়া ইমান বছৰ হল, তুমি নপঢ়িলে মুৰ্খ হৈ থাকি বংশৰ গ্লানি আনিবা, আৰু তুমি ভবিষ্যতত দৰিদ্ৰ হৈ হুণত কাল কটাব লাগিব। ভাতুচে ধন-সম্পত্তিৰ জাগ পায়, বিদ্যাধন কোনোৱে জাগ কৰিব নোৱাৰে, চোৰেও চুৰ কৰিব নোৱাৰে।” শকুৰে বুঢ়ীমাকৰ এই কথা শুনি উত্তৰ দিলে, “কোন পণ্ডিতৰ ওচৰত পঢ়িব লাগে, মোক পঠিয়াই দিয়ক, মই অতি অলপ দিনৰ ভিতৰতে পঢ়ি আপোনা সকলৰ মনত সন্তোষ দিম।” এই কথা শুনি বুঢ়ীমাকে ভাল দিন ক্ৰম চাই মহেন্দ্ৰ কন্দলিৰ পঢ়াশালিত পঢ়িবলৈ ঠিক কৰি দিলে। তদুপৰি মাহৰ বৃহস্পতিবাৰে শুভলগ্ন চাই শকুৰৰ বিদ্যাৰম্ভ কৰা হল, আৰু সেই দিনাই তেওঁ ক, খ, আদি ব্যঞ্জনবৰ্ণ শিকিলে।* এদিন শকুৰে অকল ব্যঞ্জনবৰ্ণ জোটাটাই এটি পদাৰ কৰি কন্দলিক দিয়াত কন্দলিয়ে মনত বৰ সন্তোষ পাই আচৰিত হল।

চৰিত্ৰ পৰিচালনা আছে যে এদিন একাদশী তিথিত সকলো ছাত্ৰেৰে প’ঠ শেষ কৰি ঘৰাঘৰি গণ, কিন্তু শকুৰ পঢ়াশালিতে শুই থাকিল। তেওঁৰ শৰীৰত বদ পৰাত এটি সৰ্পই কণাৰে ছাঁ দি আছিল, এনেতে মহেন্দ্ৰকন্দলি আহি

* “গৃহক আসিয়া পাছে ভোজন কৰন্ত। সেহি সমস্ত ভাৰ দোসানী মাতন্ত। তনবে
টানত তই উমলি কুস। এতমান ভৈলি আলি এতৌ নপঢ়ল। হেন শুনি শকুৰে পঢ়িবে
নিত্তে যন্ত। ক কালি পৰ্যন্তে কলা সবে পঢ়িমন্ত। পঢ়িলন্ত আনো- বত পঢ়িবে লাগল।
কহি সংজ্ঞা মাৰিবে লাগিলা মহাশয় ॥” * * * * * ‘সেহি দিন
খৰি উমলিবেক নবাত। পদৰ বতলে শুক গৃহত পঢ়ন্ত। বাবেক সেখাই দিলে এতোক
পাবন্ত। অতি অনায়াসে শুক ভাৰাক পঢ়ন্ত। পঢ়িমন্ত নিবন্তবে শান্ত সমস্তল। একাদশী
পণ্ডিত ভৈলন্ত মহাশয়। অবিহাৰ সমস্ত শাস্তক বিচ বন্ত। শাস্তাশাপ বিনে আন কৰ্ম নাচ-
বন্ত। শাস্তৰ কৰ্মক জানি মনত হৰিষে। পৰলোক বিহ মন্ত চিন্তা অহাৰিষে। বৰ্ষত সনায়
পতি কৃপায় মন। নিত হতে বৰ্ম শাস্ত কবন্ত সখন ॥”

দেখা পালত সাপটো ওচি গল। সেই দিনাবপৰা কন্দলিয়ে শঙ্কৰক শঙ্কৰদেৱ
 বুলিবলৈ ছাত্ৰসকলক আজ্ঞা জনাই দিলে আৰু কলে যে আজিবপৰা শব্দে
 পঢ়াশালি মছিব নালাগে। এদিন বাঘবাচাৰ্য পণ্ডিত পঢ়াশালিলৈ আহোঁতে
 ছাত্ৰবলীকে তেওঁক এই বুলি গোচন দিলে যে সিহঁতৰ অধ্যাপক কন্দলিয়ে
 শূদিবৰ লবা শঙ্কৰক শঙ্কৰদেৱ বুলি মাতিবলৈ সিহঁতক আজ্ঞা দিছে, আৰু
 পঢ়াশালি মছিব নালাগে বুলি কৈছে। আচাৰ্য্যই এই কথা শুনি কন্দলিৰ
 ওপৰত ধং কৰিছিল। কিন্তু বাতি আচাৰ্য্যই শুই থাকোঁতে সমাজিকত দণ্ড
 পাই পিছদিনা শঙ্কৰদেৱৰ ওচৰত কৃপা প্ৰাৰ্থনা কৰিছিল বুলি চৰিত্ৰ পুথিত
 আছে। শঙ্কৰদেৱে চৌবৰ্ত্তি দিনৰ ভিতৰতে ব্যাকৰণ পুৰাণ কাব্যাদি নামা
 শাস্ত্ৰ পঢ়ি শেষ কৰাৰ কথা চৰিত্ৰ পুথিত লেখিছে। সি বিহতক, এইটো
 নিশ্চয় যে তেওঁ অতি অল্প কালৰ ভিতৰতে অধ্যাপকৰ ওচৰত সেইবোৰ শাস্ত্ৰ
 পঢ়ি শেষ কৰিছিল। শঙ্কৰদেৱে পঢ়া শেষ কৰি পঢ়াশালি এৰি অহাৰ পিছত
 পিতৃ কুসুম্ভবে কন্দলিক মতাই আনি খুৱাই-নুৱাই দক্ষিণা দি বিদায় দিছিল।
 পঢ়াশালিত পঢ়া কালতে শঙ্কৰদেৱে যোগশাস্ত্ৰ পাই পঢ়ি যোগ অধ্যাস কৰি তাত
 পাবদৰ্শিঃ লাভ কৰিছিল। এদিন তেওঁ যোগাসনত বহি কুস্তক যোগ অধ্যাস
 কৰাত তেওঁৰ দেহৰ গহনাদি ছিপি গৈছিল আৰু বাওঁহাতৰ বুঢ়া আঙ্গুলি মাটিত
 দি তৰ দি থিয় হোৱাত পাব ওপৰলৈ উঠা দেখি দৰ্শক লোকসকল আচৰিত
 হৈছিল। দৈত্যবি ঠাকুৰ বিবচিত পুথিত আছে —

“প্ৰাণ অপান সমান উদান আদি কৰি বায়ুচয়। বস্ত্ৰ কৰিলহ, চলাইবে
 পাবন্ত বি বায়ু বৈত লাগয়। বায়ুক কেপিয়া, উপাস ধৰিয়া, আসন ভিৰি হৰিবি।
 থাকন্ত সদায়, সুনিশ্চল কাৰ, দিন হুই চাৰি বসি। জলে নুব দিয়া থাকন্ত বসিয়া
 জলৰ ভিতৰে ৰাই। জল দূৰ কৰি, পৰ হুই চাৰি, জলে নিভিজয় কাৰ। বস্ত্ৰে
 নিভিজয়, শুকানে থাকয়। উঠন্ত পুহু জলৰ। বাহ প্ৰদেশত, সবসে বাস্তন্ত নবীন
 ডোবে পাটৰ। বায়ু কেপি নিয়া, বাহ ওকন্দায়, বায়ুৰ লন্ত প্ৰমাণ। নয় পাট
 ডোব ছিণ্ডি কটবাই পৰে কতোদূৰমান। আনো আনো মত কবন্ত সন্তত,
 বায়ু সনে ক্ৰীড়া আতি। যোগ শাস্ত্ৰ মত ধৰি যোগ বত আচবন্ত দিনে বাতি।
 ধ্যান ধাবণা, সমাধি আসন, প্ৰাণায়াম আদি বত। বিষয়ত বতি ত্যজিয়া সশ্ৰুতি
 আচবা মাত্ৰ সন্তত। শবীৰৰ ছয় চক্ৰক ছিণ্ডন্ত, মনত কৰি নিয়ম। পাছে

ভাগবত শাস্ত্রক পাইলন্ত সবাণ্ডে কবি উত্তম । ভাগবত তবু জানিয়া পাছত
এবিলা যোগ অত্যাঙ্গ ।”

শঙ্করদেব দেখিবলৈ সুপুত্র আছিল আৰু তেওঁৰ গাৰ বৰণ কেচা-সোণৰ
বৰণ যেন আছিল । *

ইয়াৰ পিছত শঙ্করদেবে সূৰ্য্যৱতী নামৰ এটা কাৱৰ কন্যা বিবাহ কৰি
গৃহস্থী হল । গৃহস্থাপ্ৰসৰ্গৰ তেওঁ অতি সুন্দৰকৈ আচৰণ কৰি এজন আৰ্হি
গৃহস্থ হৈছিল । †

শঙ্করদেব যেনে শুৱনি পুত্ৰ আছিল, তেওঁৰ গাত তেনে বৰ বলও আছিল ।
চৰিত্ৰ পুৰ্ণিত আছে—“এদিন তেওঁ কমল-ধৰা পৰমানন্দ আঁতৰে সৈতে
বাটেদি গৈ থাকোঁতে এটা ছুটু বাঁড়ে তেওঁক খুচিবলৈ খেদি আহিছিল । তেওঁ
কঁকালত কাপোৰ বান্ধি লৈ হুই হাতে বাঁড়টোৰ হুই শিঙত ধৰি যাব মুচৰি
ডাক পিছ হোহকাই পেলাই দিলত বাঁড় মৃত্যুতুল্য হৈ অনপমান পৰি থাকি
পলাই লব মাৰিলে ।”

* দেখিতে সুন্দৰ সৌৰবৰ্ণ কলেৱৰ । কবন্ত প্ৰকাশ আতি সূৰ্য্য সম সৰ । ৰূপ দেখি
কমলপৰ্বো বৰ্ণ হোৱে হয় । সৰ্বজন বঞ্ছ থাকে মধুৰ বচন । পদম পতীৰ নেত্ৰ কমলৰ পাসি ।
চক্ৰ সম বদন প্ৰকাশে অন্ন হাসি । সুবোধ সুখিব গীৰ পতীৰ সাগৰ । প্ৰীতি ব্যাচি বাৰ
ভাত্ত সমস্তে লোকৰ ।”

দৈত্যাবি ঠাকুৰ ।

• “দৰ্শিতে সুন্দৰ গৌৰ কলেৱে, বৈচন সুৰ পৰকাশ । সকলো সত্যসদবজ্ঞ সবাৰেবি
দৰ্শনে পাগ বিলাস । বিদ্যা অগ্ৰ ভূষণ, দেখিতে সুশোভন, পৰীন পতীৰ গীৰ মতি । অন্নত
কমল ময়ন বৰ সুন্দৰ, বদন চান্দকহোঁ জ্যোতি । সীলা পজগতি পদম বিলোকন, বাণী মেঘ-
পত্নীৰ । পান্ডৱৰ্ধন কলিক কালে ব্যাক সম নাহি গীৰ ।”

দাশৱদেৱ ।

+ “ইটনগ সনে, এক কাল বন্দে, দনত মহা উংলাহ । ৰূপে বিতোপনী কন্যা একধানি
কৰিলা তেহোঁ বিবাহ । গৃহাঙ্গনে থাকি বৰ্ণ আচৰন্ত, শাস্ত্ৰক বেন বিহিত । স্নান তৰ্পণ
সন্ধ্যা বন্দন আচৰন্ত কণ নিভা । চুঃখী দৰিৱক প্ৰাৰ্থকজনক অন্ন বস্ত্ৰ বেস্ত মাতি । ইট
বাছৰক জাতি মিলক পোবন্ত পালন্ত আতি । বাণী হাস বত সবাৰে সন্তত মাতন্ত মধু
বাণী । বৈন নাৰিকৰ ভাহান বাক্যত মুগ্ধ পাইৰ কাম প্ৰাণী । আনো লোক ক্ৰত সবাৰে
বস্ত্ৰ, থাক বখোচিত ভাৱে । সদয় ছন্দৰ বেন জনয়, কৃপালু ভূষণ বজাৱে ।

দৈত্যাবি ঠাকুৰ ।

স্বর্ঘ্যবতীৰ গৰ্ভত মনু নামে শকবদেৱৰ এক কন্ত্যা জন্ম হয়; সেই কন্ত্যাক হৰি নামৰ এজন কাৰুহৰে সৈতে শকবদেৱে বিয়া দিয়ে। ইয়াৰ পিছত তেওঁৰ পত্নী স্বর্ঘ্যবতীৰ মৃত্যু হয়। পত্নীৰ মৃত্যুৰ পিছত শকবদেৱে বামবান শুক, মহেন্দ্ৰ কন্দলি আৰু সৰ্বজয় আদি ১৭ জন সঙ্গীৰে সৈতে তীৰ্থভ্ৰমণ কৰিবলৈ যায়। বৰদোৱাৰ চৰিত্ৰ পুথিত আছে যে এই সময়ত শকবদেৱৰ বয়স ২৩ বছৰ মাথোন আছিল। তেওঁ লগৰীয়া যাত্ৰীসকলেৰে সৈতে ধোজকাঢ়ি প্ৰথমতে গঙ্গানান কৰি তাত পিণ্ডা মাতা আৰু পত্নীৰ অস্থি লগাই তাৰ পিছত গয়ালৈ গৈ তাত পিণ্ড দিলে। গঙ্গাত ৯ দিন, গয়াত ৩ ৰাতি, তাৰ পিছত ১০ দিনে আকৌ গঙ্গালৈ আহি ২১ দিনে জগন্নাথ ক্ষেত্ৰ পালেগৈ। পুৰীত শকবদেৱে ত্ৰুৰু পুৰাণৰ আখ্যান মতে ক্ষেত্ৰ স্থানৰ মাহাত্ম্য ব্যাখ্যা কৰাত পাণ্ডাসকলে তনি অতিশয় আক্লান্বিত হৈ তেওঁৰ সঙ্গ নেৰাত পৰিছিল। ক্ষেত্ৰত কিছুদিন থাকি ভবণৰা তেওঁ বৃন্দাবনলৈ গল। বৃন্দাবনত অনেক পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণেৰে সৈতে তেওঁৰ বাদ (তৰ্ক) হৈছিল। বাদত ব্ৰাহ্মণসকল পৰাজ হৈ শকবদেৱৰ অনুৰাগী হৈছিল। বৃন্দাবনলৈ যাওঁতে শকবদেৱে ১৭জন সঙ্গীৰ ভিতৰৰ দুজন মাথোন লৈ গৈছিল। বৃন্দাবনত ৰূপ আৰু সনাতনৰে সৈতে তেওঁৰ দেখা হৈছিল বুলি বৰদোৱাৰ চৰিত্ৰ পুথিত আছে,—“ৰূপ সনাতনে হৰিবিষায়ৰ চৈবত বস্তু লাভ কৰিছিল। ৰূপ সনাতন পূৰ্বে বিধৱা ব্ৰাহ্মণীৰ পুত্ৰ আছিল; যখন বাৰাৰ পুত্ৰ নোহোৱা গতিকে এওঁলোক দুইজনক নি ৰূপক বজা পাতে। ৰূপে কিছুদিন বাজকাৰ্য্য কৰি বিবৰ্দ্ধ হোৱাত সুখভোগ পৰিত্যাগ কৰি পৰীতৰ গৃহ্যবত সোমাই থাকি ঈশ্বৰ চিন্তা কৰি জ্ঞান লাভ কৰে। বৃন্দাবনলৈ যোৱা যাত্ৰীৰ আগত ৰূপে সনাতনলৈ বাতৰি কৈ পঠিয়ালে যে আৰু বাজভোগ কৰাৰ আৱশ্যক নকৰে; সোনকালে বিষয়-বিষ পৰিত্যাগ কৰি সনাতন জুটি আহক। সনাতনে খবৰ পোৱা মাত্ৰকৈ হুটোপোলা সোণ ৰূপ লৈ ৰূপক বিচাৰি পালেচি। আন দিন ধোৱা বস্তু মিলে, সেই দিনা একো বস্তু নোপোৱাত ৰূপে সনাতনক সুধিলে, কিবা মাত্ৰাজনক বস্তু অন্য হৈছে নে কি? সনাতনে কলে অন্য হৈছে। ৰূপে কলে পৰিত্যাগ কৰা। ৰূপৰ কথা শুনি সনাতনে এটাইবোৰ সোণৰূপ পেলাই দিছে।”

চৈতন্য চৰিতামৃত গ্ৰন্থত আছে যে চৈতন্যই হৈ ৰূপ সনাতনক বৰ্ম দিছিল।

তেওঁলোকৰ বৰ বাৰকলি গ্ৰামত আছিল। ৰূপে বাজকাৰ্য্য পৰিত্যাগ কৰি মনে মনে গুচি গৈ প্ৰায়গত চৈতন্তৰ সৈতে দেখা কৰাত চৈতন্তই তেওঁক অসুস্থ কৰি বৈষ্ণৱধৰ্মৰ তত্ত্ব ব্যাখ্যান কৰি তাৰপৰা বৃন্দাবনলৈ পঠিয়াই দিলে। ৰূপে ককামেৰুক বাজকাৰ্য্য পৰিত্যাগ কৰি বৃন্দাবনলৈ গুচি আহিবলৈ চিঠি লেখি মাতি পঠিয়াইছিল। সনাতনো বঙ্গাধিপতিৰ সত্যৰ চূষণ স্বৰূপ আছিল তেওঁৰ। ধন সম্পত্তি বিষয় পৰিত্যাগ কৰি বৈবাগ্য-লক্ষ্মীক আশ্ৰয় কৰিছিল। ৰূপে যোৱাৰ পিছত তেওঁ বাজকাৰ্য্য নকৰি ভাগৱত শাস্ত্ৰাদি পাঠ কৰি স্বৰতে বহি থকা বাবে বজাই ধংকৰি তেওঁক বন্দী কৰি থৈছিল; দহ হাজাৰ টকা নিহে তেওঁ মুকলি হৈ বৃন্দাবনলৈ গুচি গৈ ৰূপৰ লগ ধৰিছিলগৈ।

শৰুৰ চৰিত্ৰত সংক্ষেপকৈ লেখা ৰূপ সনাতনৰ কথাৰে সৈতে চৈতন্ত চৰিত্ৰত বাহুল্যকৈ লেখা ৰূপ সনাতনৰ কথাৰ মিল বাই বিষয় কেইটাত আছে। (১) ৰূপ সনাতন গোঁড়ৰ ঘৰন বজাব বাজ সত্যৰ বৰ ডাঙৰ বিষয়া আছিল। (২) তেওঁলোক বৰ চহকী আছিল। (৩) তেওঁলোক হীন জাতৰ মানুহ আছিল। (৪) তেওঁলোকে বৃন্দাবনত বাস কৰি কৃষ্ণভক্তি কৃষ্ণলীলা প্ৰচাৰ কৰিছিল। চৈতন্তদেৱক লগ পোৱাক আবেশপৰা তেওঁলোক মহা বৈষ্ণৱ, ভাগৱত শাস্ত্ৰত মুনিপুণ, কৃষ্ণভক্তি আৰু বৃন্দাবনৰ কৃষ্ণলীলা বসামুত্তত তেওঁলোকৰ মন মগন আছিল। কিন্তু আমি এইটো কথাৰ সামঞ্জস্য কৰিব পৰা নাই যে শৰুৰদেৱে প্ৰথমবাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ যাওঁতে যদি ৰূপ সনাতনৰে সৈতে তেওঁৰ দেখা হৈছিল, তেন্তে ৰূপ সনাতনে কেনেকৈ চৈতন্তৰ পৰা বৈষ্ণৱ ধৰ্ম পালে, আৰু কেনেকৈ চৈতন্তৰ আছাত তেওঁলোকে তেতিয়া বৃন্দাবনত বাস কৰিলে। শৰুৰদেৱ চৰিত্ৰ পুথিত আছে যে তেওঁ ২০ বছৰ বয়সত প্ৰথমবাৰ তীৰ্থলৈ যায়। ২০ বছৰত তেওঁ তীৰ্থলৈ যোৱাটো বৰ আপ বুলি যদি কোনোৱে ভাবে তেন্তে এইটো ঠিক বুলি ধৰিব পাৰি যে অন্ততঃ তেওঁৰ ২৮-২৯ বছৰ বয়সৰ ভিতৰত শৰুৰদেৱ এইবাৰ তীৰ্থ কৰিবলৈ ওলাই-ছিল। এইবাৰ তেওঁ বাৰ বছৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰি হৈ যবলৈ উত্ততি আছে। চৰিত্ৰ পুথিত আছে যে শৰুৰদেৱ অযোগ্যৰপৰা পৰা উত্ততি আহি বৃন্দাবন পালত তাকে এদিন সোঁফালে তেওঁৰ পাও এটা মেৰণ হৈছিল। সেই মেৰণটো এঘাতি থাকি নাইকিয়া হ'লত লগৰ ভ্ৰাতৃসকলে তেওঁক ৬-ৰ কৰণ সোধাত

তেওঁ কলে যে “আমাৰ অৰ্দ্ধশতাব্দীৰ এজন্য জন্ম হৈছে।” সেই দিনই গেতেহু পুখুৰীত হৰশিলা বৰাবৰ বৰত গোবিন্দ বা বৰকণা গিৰিৰ ঔবৰত মনোবৰাব পৰ্ণত মাধৱদেৱৰ জন্ম হয়। মাধৱদেৱৰ জন্ম ১৪১১ শক, জ্যৈষ্ঠ মাহ, পুৰ্ণিমা তিথি, বৰিবাৰ। ইয়াৰ দ্বাৰাই এইটো জনা গল যে ১৪১১ শকত শঙ্কৰদেৱ বৃন্দাবনত আছিল। শঙ্কৰদেৱৰ জন্মৰ শক ১৩৭১। সেইদেখি তেওঁৰ ৪০ বছৰ বয়সত শঙ্কৰ বৃন্দাবনত থাকোঁতে পোৱা গল। তেতিয়া চৈতন্য ৪৫ বছৰীয়া লৰা। সনাতনৰ জন্ম ১৪৮৮ আৰু মৃত্যু ১৫৫৮ খৃষ্টাব্দ, ৰূপৰ ১৪৮৯ আৰু মৃত্যু ১৫৬০ খৃষ্টাব্দ বুলি উল্লেখ আছে। এই তাৰিখ যদি সঁচা হয় তেন্তে এইবাৰ শঙ্কৰদেৱ বৃন্দাবনত থাকোঁতে সনাতন এবছৰীয়া লৰা, আৰু ৰূপ উপজিছিল হে মাথোন। শঙ্কৰদেৱে দ্বিতীয় বাৰ মাধৱদেৱ আদিবে সৈতে তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ বাওঁতে ৰূপ সনাতনৰে সৈতে তেওঁৰ দেখা হোৱা। যে নাছিল সেইটো বিৰাং; কাৰণ এইবাৰ শঙ্কৰদেৱৰ স্ত্ৰীৰ বিশেষ অনুবোধত মাধৱদেৱে শঙ্কৰদেৱক বৃন্দাবনলৈ যাবলৈ নিদিয়াকৈ বাধিলে; আৰু বাটত ৰূপ সনাতনৰ জাগিনৰে সৈতে হে তেওঁলোকৰ দেখা হৈছিল। চৈতন্যৰে সৈতে ৰূপসনাতনৰ প্ৰথম দেখা হোৱাৰ আগবেপৰা যে তেওঁলোক পৰম বৈষ্ণৱ আৰু কৃষ্ণপ্ৰেমিক, সেইটো চৈতন্যৰে সৈতে তেওঁলোকৰ প্ৰথম সন্তাষণ হোৱাৰ বিবৰণ চৈতন্য চৰিত্ৰামৃতত যি আছে তাক পঢ়িলেই বুজিব পাৰি। সেইদেখি তেওঁলোকে হৰিব্যাসৰপৰা তাৰ আগেয়েই ধৰ্ম পোৱা অৰ্থাৎ হৰিব্যাসৰ ওচৰত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মত দীক্ষিত হোৱা বুলি যে অসমীয়া শঙ্কৰ চৰিত্ৰ পুথিত আছে তাত বিৰাস স্থাপন নকৰিবৰ বিশেষ কাৰণ নাই। অৱশ্যে পিছত চৈতন্যৰে সৈতে তেওঁলোকৰ বৃন্দাবনত, অয়াগত আৰু নীলাচলত দেখা হোৱাত যে মহাপ্ৰেমিক মহাবৈষ্ণৱ চৈতন্যদেৱৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ প্ৰগাঢ় ভক্তি জনিছিল, সেইটো অন্যায়সে অস্বীকাৰ কৰিব পাৰি। বিশেষ তেওঁলোক নীহ জাতৰ হোৱাতও পৰম বৈষ্ণৱ আনি চৈতন্যদেৱে তেওঁলোকক অনেকবাৰ আঁকোৱালি ধৰাত ব্ৰাহ্মণ চৈতন্যৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা-বিমিশ্ৰিত ভক্তিৰ ভাৱ তেওঁলোকৰ মনত উপজি তেওঁক তেওঁলোকে লক সন্বেধন কৰাটোও খুব সম্ভৱ।

চৈতন্য চৰিত্ৰামৃতত আছে, চৈতন্যই বেতিয়া ৰূপক আৰু তেওঁৰ ভায়েকক আটনী গ্ৰামৰ বনত তট্টবে সৈতে দেখা কৰাই দিলে তেতিয়া “হুই তাই হুবে

হৈতে ভূমিতে পড়িয়া। তট্টে দণ্ডবৎ কৈল অতি হীন হৈয়া ॥ তট্ট মিলিবারে যায়
গেগে পলার দূবে। অস্পৃশ্য পাম্ব মুঞি না ছুইহ মোবে ॥ তট্ট বিন্দর হৈল
শ্রু হৃৎমন। তট্টেবে কহিলা শ্রু তাব বিবরণ ॥ ইহো না স্পর্শিহ ইহো
জাতি অতিহীন। বৈদিক যান্ত্রিক তুমি কুলীন শ্রবীন ॥ ইহাব মুখে নিবস্তব
কুকলাম শুনি। তট্ট কহে শ্রুত্ব কিছু ইতিত ভগ্নী জানি ॥ ইহাব মুখে কৃষ্ণ
নাম কবিছে নর্তন। এই দুই অধম নহে হয়ে সর্বোত্তম ॥ শুনি মহাপ্রভু
ভাবে বহু প্রশংসিলা। প্রেমাবেশ হঞা শ্লোক পড়িতে লাগিলা ॥”

কৃপ সনাতনে অনেক বৈষ্ণব পুঁথি কবিছিল, কিন্তু সেইবোর সংস্কৃত আক
কৃষ্ণলীলা। প্রেমবস প্রচাবর অর্থে হে, চৈতন্যলীলা। প্রচাবর বা ব্যাখ্যার অর্থে
নহয়। তেওঁলোকে “নানাশাস্ত্র আনি লুপ্ততীর্থ উদ্ধারিলা। বৃন্দাবনে কৃষ্ণসেবা
প্রকাশ কবিলা ॥ সনাতন গ্রন্থ কৈল ভাগবতামৃত। কৃষ্ণভক্তি কৃষ্ণতত্ত্ব জানি
যাহা হৈতে ॥ সিদ্ধান্তসার গ্রন্থ কৈল দশম টিপনী। কৃষ্ণলীলা প্রেমবস
যাহা হৈতে জানি ॥ হবিভক্তিবিলাস গ্রন্থ কৈল বৈষ্ণব আচার। বৈষ্ণবের
কর্তব্য যাহা পাইয়ে পাব ॥ আৰ বত গ্রন্থ কৈল তাহা কে কবে গণন। মদন-
গোপাল গোবিন্দের সেবা প্রকাশন ॥ কৃপ গোসাই কৈল বসায়ত সিদ্ধ সাব।
কৃষ্ণভক্তি বসেব যাহা পাইয়ে নিস্তার ॥ উজ্জ্বল নীলমণি নাম গ্রন্থ আৰ। কৃষ্ণাখা
লীলা বস তাহা পাইয়ে পাব ॥ দানকেলি-কৌমুদী আদি লক্ষ গ্রন্থ কৈল।
সেই সব গ্রন্থে ব্রজের বস বিস্তারিল ॥”

চৈতন্যচরিতামৃত।

এইবিলাক বি হওক, শব্দবে প্রথমবার তীর্থ ভ্রমণ কবিবলৈ যাওঁতে বৃন্দাব-
নত কৃপ সনাতনের সৈতে তেওঁর দেখা হোৱা কথা আমাৰ সন্দেহ আছে।
সন্দেহ নালাগে, আমাৰ মনেবে বৰদোহাৰ পুঁথিৰ এই কথা টিকেই নহয়।
শব্দবে কৃপ সনাতনক কেতিয়াও লগ পোৱা নাই। শব্দবে তেওঁর শেহ
ছোৱা আদ্যনত, বৃন্দাবনত কৃপ সনাতনে কৃষ্ণভক্তি আৰু কৃষ্ণপ্রেম প্রচাবৰ কথা
কথা শুনি তেওঁলোকক তেওঁর লগ পাবৰ আগ্ৰহ হোৱাটো নিশ্চয়। সেই-
দেখি হে তেওঁ দ্বিতীয়বার তীর্থ ভ্রমণলৈ যাওঁতে তেওঁলোকক বৃন্দাবনত দেখা
কবিবলৈ আগ্ৰহ প্রকাশ কবিছিল; কিন্তু মাধবদেৱৰ আনিছাৰ নিমিত্তে সেই
কাৰ্য্য হৈ মুঠিল।

শঙ্কৰদেৱ বৃন্দাবনৰপৰা মথুৰালৈ আৰু মথুৰাৰপৰা বাৰানসী, প্ৰয়াগ, সীতা-
কুণ্ড, ববাহকুণ্ড আদিলৈ 'পে উত্তৰ-বাহিনী গঙ্গা পৰিদৰ্শন কৰি ঘাবকালৈ
গৈছিল; ঘাবকাৰপৰা অযোধ্যালৈ যায়, অযোধ্যাৰপৰা আকৌ বৃন্দাবন পায়
গৈ। শঙ্কৰদেৱ বৃন্দাবনত থাকোঁতেই আসামত নেতেকু পুখুৰীত হৰিশ্চন্দ্ৰা দ্বাৰা
ধৰত মাথৱদেৱৰ জন্ম হৈছে। তাৰপৰা শঙ্কৰদেৱ বনৰিকাজ্ৰমলৈ গৈছিল।
“মন মেৰি বামচৰণহি লাভ” এই গীতটি শঙ্কৰদেৱে বনৰিকাজ্ৰমতে ৰচনা
কৰে।

এইদৰে শঙ্কৰদেৱে নানা তীৰ্থভ্ৰমণ কৰি বাৰ বছৰৰ মূৰত নিজৰ ঘৰ
আলিপুখুৰীলৈ উভতি আহে। ইমান বছৰৰ মূৰত শঙ্কৰদেৱক পাই জ্ঞাতি
কুটুম্ব সকলোৱে আনন্দিত হৈ তেওঁক তেওঁৰ আগৰ আপোন কাৰ্য্য ভূৱাৰ বিষয়
গ্ৰহণ কৰিবলৈ কলত তেওঁ উত্তৰ দিলে “মোক বিষয় নালাগে; বহু কষ্ট কৰি
শাস্ত্ৰ পঢ়ি সাৰ পাইছোঁ; ঈশ্বৰ নাম লৈ বহি থাকিবৰ হে মোৰ ইচ্ছা।”
ইয়াৰ পিছত পিতৃদেৱ কুমুমদেৱৰ সৰিয়হ-তলিত শঙ্কৰদেৱে নামঘৰ মণিকুট
সজাই তিনি প্ৰসঙ্গ কৰি হৰিনাম ভ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰি মুখে কাল কটাবলৈ ধৰিলে।
তীৰ্থৰপৰা উভতি অহাৰ পিছত জ্ঞাতি কুটুম্বসকলৰ অনুৰোধত শঙ্কৰদেৱে পুনৰ
বিবাহ কৰালে।

ত্ৰিছতৰ জগদীশ মিশ্ৰ নামে এজন ব্ৰাহ্মণে জগন্নাথৰ আগত শ্ৰীমদ্ভাগৱত
শাস্ত্ৰ পঢ়ি শুনাৰ মনেৰে পুৰীলৈ গৈছিল। ব্ৰাহ্মণে তাতে জগন্নাথৰপৰা স্বপ্না-
দেশ পালে যে তেওঁ কামৰূপলৈ গৈ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক ভাগৱত শুনাওক। এই
আদেশ মতে ব্ৰাহ্মণ দুমাহে আহি টেশ্বুৱানি বৰদোৱা পাগেহি। শঙ্কৰদেৱ
সেই সময়ত তেওঁৰ পেহাক কেতাই ঝাঁক চাবলৈ কেতাইৰাঁৰ নগৰ পাংমৌলৈ
গৈ তাতে তিন দিন আছিল। ব্ৰাহ্মণে শঙ্কৰক বিচাৰি হুৰি হুৰি পাংমৌ
পাই তাতে শঙ্কৰদেৱেৰে সৈতে দেখা কৰি ভাগৱত শাস্ত্ৰ পাঠ কৰি শঙ্কৰদেৱক
শুনাবলৈ ধৰিলে। বি দিনাই ভাগৱত শুনাৱা শেষ হল সেই দিনাই ব্ৰাহ্মণৰ

তাতে মুহূ হল। সেই ভাগবত শাস্ত্ৰ শব্দদেবে পাই ভক্তিপন্থৰ বৈকুণ্ঠৰ পৰ্য্য
প্ৰচাৰ কৰিলে। প্ৰথমতে তেওঁ ভাগবতৰ পৰা সাৰ উদ্ধাৰ কৰি কীৰ্ত্তন পুথি
ৰচনা কৰিলে। তাৰ পিছত গীত পদ ভটিমা চপয় আদি কৰিল।*

বামবায়কে আদি কৰি জ্ঞানিসকলে শব্দদেবক কলে যে “আপুনি অনেক
তীৰ্থত ভ্ৰমণ কৰি নামাৰকম উংসৱ দেখি আহিছে, আমাক এটি আমোদজনক
উংসৱ দেখুৱাওক।” এই কথা শুনি ফাগুণ মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত শব্দদেবে
বৃন্দাবনীয় গোপালৰ দোলোংসৱ কৰি দেখুৱালে। তেতিয়াৰেপৰা আসামত
নক্সংসৱ বা ফাগুৱা প্ৰচলিত হল। কীৰ্ত্তন পুথিত ঠাই পোৱা “বজ্জ ফাকু
খেলে চৈতন্য বনমালী। চুই হাতে ফাকুৰ গুণ্ডা সিকজ মুৰাৰি।” ঘোষা
আৰু পদ এই উপলক্ষে ৰচিত হৈছিল।

জ্ঞানি বন্ধুসকলৰ অনুবোধত শব্দদেবে চিহ্নযাত্ৰা ভাবনা কৰিছিল। সেই
ভাবনালৈ গোলোক-ধামকে আদিকৰি সপ্ত বৈকুণ্ঠৰ নক্সাবে সৈতে শব্দে নিজ
হাতে সুন্দৰ চিত্ৰপট (Scene) আঁকি দিছিল; যাত্ৰাত বজ্জৰলৈ খেল নামৰ
বাদ্য কুমাৰৰ হতুৱাই গঢ়াই আৰু মুচিয়াৰৰ হতুৱাই ছিয়াই উলিয়াই দিছিল।
আগেৰে আসামত মৃদঙ্গ হে প্ৰচলিত আছিল, শব্দদেবে কপিলী-মুখৰ কুমাৰক
মতাই আনি খোল গঢ়াবলৈ নতুন দি কিছুমান মাটিৰ খোল প্ৰস্তুত কৰালে, আৰু
শালমৰা গাৱঁৰ মুচিয়াৰক মতাই খোলবোৰ ছিয়াই দি তাত লোৰ গুৰি আৰু
কৰ্কৰ। তাতৰ কৰাল দি কেনেকৈ ঘূন দিব লাগে সেই পৰ্য্যন্ত তেওঁ উলিয়াই
দিগে। কঁহাৰৰ হতুৱাই মন্দিৰ, খুটিভাল, বৰভালকে আদি কৰি অনেক বিধৰ
ভাল প্ৰস্তুত কৰালে। ভায়েক বনপ্ৰোগিৰীক গায়ন আৰু নিজে বায়েন হৈ,
সৰ্কজয় আৰু কমলি-ধৰা পৰমানন্দক নতুৱা পাতি, আৰু আন আন সকলোকে
ভাও ভগাই দি সেই ভাবনা কৰালে। এয়েই আসামত প্ৰথম ভাবনা, আৰু
খোল তাল আদি বাজৰ প্ৰচলন।

* “বিচাৰ কৰিয়া পাছে ভাগবত প্ৰহ। কবিলন্ত শব্দে একান্ত ভক্তি পহ। হবিত
ভকতি আঁত কৰিবে প্ৰবন্ধ। প্ৰথমতে কবিলন্ত কীৰ্ত্তনৰ ছন্দ। তনৰবে কিছু লোকে
ভকতি ধৰিল। চেবে আনো নামাৰিৰ ছন্দ নিৰূপিল। কতো গীত পদ কতো ভটিমা চপয়।
কথা শ্লোক আদি কবিলন্ত মহাপয়।—— বৈকুণ্ঠ ঠাহৰ ৰচিত গুৰু-চবিত।

কছাৰীখিলাকৰে সৈতে ভূঞাসকলৰ বিৰোধ চনি ধকাত অশান্তি হোৱা বাবে শঙ্কৰদেৱে প্ৰমুখ্যে ভূঞাসকল বৰদোৱা এৰি পাংমৌত বসতি কৰে। ৩৭ বছৰ বয়সত শঙ্কৰদেৱে বৰদোৱা এৰি পাংমৌলৈ যায়। বৰদোৱাত থাকোঁতেই শঙ্কৰদেৱে কীৰ্ত্তন পুথি ৰচনা কৰে আৰু অনেক গীত ভাটমা নাট আদি ৰচনা কৰি সত্ৰ পাতি শিষ্য জৰাই ভাগৱতী বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰে। পাংমৌত শঙ্কৰদেৱে নামঘৰ মণিকুট আদি সজাই সত্ৰ পাতি ধৰ্মপ্ৰচাৰ কৰি পাঁচ বছৰ ধকাৰ পিছত তাত ডফনাই দৌৱান্ধ কৰাত তাৰপৰ, উঠি গৈ চাফনি নামে ঠাইত ছ মাহ আছিল; তাতো সত্ৰৰ বিশেষ সুবিধা নোহোৱা বাবে ভাল ঠাই বিচাৰি ধুৱাঁহাট বা বেলগুৰিলৈ গৈ তাত সত্ৰ পাতি থাকে। হাৰিণা নৈলৈকে আদি কৰি জনদ্বৈয়ক বড়হৰ মনুহৰ ব্যৱহাৰত বিৰক্ত হৈ শঙ্কৰদেৱ কোমোৰাকটা নামে ঠাইত ছ মাহ অহিলাগৈ, পিছত স্মৃতিসকলে কাৰ্বো-কোকালি কৰি সত্ৰত ছ মাহৰ মূৰত ডেওঁ আৰ্কে বেলগুৰিলৈ আহে।

শঙ্কৰদেৱে ধুৱাঁহাটত থাকোঁতে মাধৱদেৱেৰে সৈতে ডেওঁৰ মিলন হয়, আৰু মাধৱদেৱে শঙ্কৰক গুৰু মানি ডেওঁৰ শিষ্য হয়। শঙ্কৰদেৱে যদিও মাধৱদেৱেৰে সৈতে মিলন হোৱাৰ আগেয়ে ভাগৱতী বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি অনেকক শিষ্য কৰি নামধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল, তথাপি মাধৱদেৱেৰে সৈতে লগ লাগিবৰপৰা সেই ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বল অনেক গুণে বাঢ়িল। মাধৱদেৱ, মাধৱদেৱৰ বৈনাই বামদাস, বাম বাম গুৰু, বত্ৰাকৰ কন্দলি, ব্যাসকলাই বাপু আদি ভক্তসকলেৰে সৈতে শঙ্কৰদেৱে হৰিসংকীৰ্ত্তনৰ চলেৰে উজনি-আসাম বুৰাই পেলাইছিল। (১) “শঙ্কৰদেৱে বত্ৰাকৰ কন্দলিক (২) প্ৰত্যহ গীতা পাঠ কৰিবলৈ দিয়ে, ব্যাসকলায়ে হৰিধ্বনি

(১) “বাম বাম গুৰু বামদাস ওজা হুই। মাংৱে কীৰ্ত্তন কৰা ডাইণা পালী হুই। পদম মল্লছোৱে কীৰ্ত্তনৰ ধ্বনি। অনন্য সাগৰে লোকে মজে তাক শুনি। সত্ৰেৰে কীৰ্ত্তন বোদা পৰম সুন্দৰ। এৰনো মিলন শুনি আনন্দ লোকৰ। তাতো অৰ্বো ইথৰে আপুনি ভাল পৰি। পাৱন্ত মহিমা তাৰ কোনে কৈবে পাবি। আপত্তে শঙ্কৰদেৱেৰে প্ৰাপন্ত লাকাত। মিলে জানা আনন্দ অপৰিসিত তত।”

দৈত্যাবি ঠাকৰ।

(২) “বত্ৰাকৰ কন্দলি পঢ়ন্ত নীতাভৱ। বিৱসকলাই নামে মনেক আহৱ। তাক সব শুনী নাই জাতিত ব্ৰাহ্মণ। শঙ্কৰদেৱত ডেহেই লৈয়াছে পৰণ। হুই চাৰি লোক পৈলে নীতঃৰ মিত্ৰ। ধৰি ছৱা সিটো সব সত্যত কহৱ।

কবি সকলোকে বামনাম বোলাই তাৰ অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰি দিয়ে। এইদৰে শঙ্কৰে প্ৰচাৰ কৰা হৰিতক্তি মালুহৰ মাজত চলাত পূজা অৰ্চা আদি বামুনীয়া কামৰ ব্যাঘাত হবলৈ ধৰিলে, সেইদেখি ব্ৰাহ্মণসকলে অহুত কৰি শঙ্কৰৰ নামে আহোম জা চুহুং স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰত পোচৰ দিলে। বজ্জাৰ ওচৰত শঙ্কৰদেৱৰ জয় আৰু ব্ৰাহ্মণসকলৰ পৰাজয় ঘটিল।

একালত অসম বজ্জাৰ হাতী ধৰিবৰ মন হল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰলৈ হাতী ধৰিবৰ নিমিত্তে লোকজন পঠিয়ালে। ভূঞাসকলক হাতী বেদা পাল দিলে। শঙ্কৰৰ বংশীয় ভূঞাসকলে যি ফালে পাল পাইছিল, চূৰ্ভাগ্যবশতঃ সেই ফালেই হাতী ভাগি গল। এই দোষত শঙ্কৰদেৱকে শ্ৰমুখ্য কৰি ভূঞাসকলক ধৰি নিবলৈ বজ্জাৰ আদেশ হল। শঙ্কৰদেৱকে আদি কৰি ভূঞাসকল পলাই সাবিল, কিন্তু শঙ্কৰদেৱৰ জোৰ্বায়েক হৰি আৰু মাধৱদেৱ ধৰা পৰিল। বজ্জাই মাধৱদেৱক লৰা ভিকতা নথকা উদাসীন দেখি এৰছৰ বন্দী কৰি ধৈ এৰি দিলে, আৰু হৰি জোৰ্বাইক কটালে। (৩) অসম বজ্জাৰ এই দৌৰাভ্যন্ত হুণা প্ৰকাশ কৰি শঙ্কৰদেৱে উজনি আসাম পৰিভ্ৰমণ কৰি জ্ঞাতি কুটুম সকলেৰে সৈতে তটিয়াই গুচি গল। তেওঁ তটিয়াই গৈ ক্ষেত্ৰি মৌজাৰ কাপালা নামে ঠাইত সত্ৰ পাতি ছমাহ আছিল; কিন্তু সেই ঠাইত লগবীয়া অনেক তকতৰ জৰ লবীয়া হৈ মৃত্যু হোৱাত চুপ পোৱাত সত্ৰ পাতি বল লৈগ। শঙ্কৰদেৱে চুপপোৱাত ছমাহ থাকি আচল পাই তাৰপৰা মৰকুচিত সত্ৰ পাতি তাত এৰছৰ থাকি, অহুৰিধা পাই তাৰপৰা পট বাউসিলৈ গৈ তাত সত্ৰ পাতি আছিল।

হে সত্যসন লোক বিব কবি মন।
 তুমি সৱধানে ইটো কুৰব বচন।
 এহি বুলি সিটো নবে লোকক শুনাই।
 নীতাৰ অৰ্থক কহে সত্যত বুজাই।
 ওপৰক হুয়ো হাত ছুলি উক কৰি।
 বোলে মনে মনে নবে বোলা হৰি হৰি।
 সব লোকে ষোটে ষোটে কবে হৰি বাৰ।
 লৰাবো মনত মহাআনন্দ উৎসৱ।
 কতোক্ষণ ভৈলে কবি নীতা লম্বৰণ।
 হৰিবে কবন্ত নবে গৃহক গমন।”
 দেউগাৰি ঠাকুৰ।

(৩) হৰি জোৰ্বাইক কাটিব লম্বৰত মাধৱদেৱে এই নীতটো গাই তেওঁক নাম কোৱা-
 ৰাইছিল “হুয়ো ভাই সৱধান।
 বাবে নহু ছুটে প্ৰাণঃ
 গোস্বিন্দৰ পনমাণ।
 নিকট মিলাবে
 জান।” ইত্যাদি।

ইয়াৰ পিছত শঙ্কৰদেৱে দ্বিতীয় বাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ গৈছিল। লগত মাধৱদেৱক আদি কৰি ১০০।১৫০ ভকত গৈছিল। এইবাৰ তেওঁ বাওঁতে কবীৰৰ মঠ দৰ্শন কৰিছিল। জনসমাখত চৈতন্ত্ৰক্ৰেমেৰে সৈতে ডেওঁৰ দেখা হৈ অনেক শাস্ত্ৰালাপ হৈছিল। পূৰ্বৰ পৰা ব্ৰহ্মাৰনলৈ শঙ্কৰদেৱে যাৰ ধোআত মাধৱদেৱে নাযাওঁ বুলি কোৱাত যোৱা নহল। তীৰ্থৰপৰা উভতি আহি শঙ্কৰদেৱে পাটবাউসীতে নিগাজী সত্ৰ ৰূপন কৰি শ্ৰীমন্তাগৰত শাস্ত্ৰৰ স্কুল মৰ্ম্মাসুসাৰে বৈষ্ণৱধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰি আছিল। হিড়িম্বৰ বজাই শঙ্কৰৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিবৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰাত, মাধৱদেৱৰ হতুৱাই শঙ্কৰদেৱে সেই বজাক ধৰ্ম্ম দিয়াইছিল। চিলাবাৰ দেৱানে বামবাৰ আডাৰ কৰ্ত্তা জুবনেৰণী পত্নীৰপৰা শঙ্কৰৰ গুণশীল শুনি শঙ্কৰক মগ্ৰাই নি বৈষ্ণৱধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰি শঙ্কৰদেৱৰ শিষ্য হল। শঙ্কৰৰ প্ৰচাৰিত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মৰ প্ৰভাৱ বেছি হৈ ব্ৰাহ্মণসকলৰ অন্তৰ্গমিত তন্ত্ৰোক্ত ক্ৰিয়াকলাপৰ ব্যাঘাত হোৱাত ব্ৰাহ্মণসকলে শঙ্কৰদেৱক ঘেৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। কোচবেহাৰৰ বজা নবনাবাৰণক ব্ৰাহ্মণসকলে শঙ্কৰৰ বিপক্ষে নানা কথা লগাবলৈ ধৰাত পাটবাউসীৰ পৰা বজাই শঙ্কৰদেৱক ধৰাই নিবলৈ মানুহ পঠিয়াছিল। এই বাতাবি পাই তাৰ আগেয়েই চিলাবাৰ দেৱানে শঙ্কৰদেৱক লৈ গৈ নিজৰ ঘৰত থৈছিল। তাৰ পিছত দেৱানৰ ঘৰৰপৰা আহি শঙ্কৰদেৱে বজাক সাক্ষাৎ কৰাত শঙ্কৰদেৱৰ পাণ্ডিত্য আৰু ধৰ্ম্মজ্ঞান দেখি বজাই তেওঁৰ প্ৰতি ভক্তিযুক্ত হৈ ব্ৰাহ্মণসকলৰ ওপৰত বিৰক্তি প্ৰকাশ কৰিছিল। ইয়াৰ পিছত বজা শঙ্কৰদেৱৰ পৰম অনুৰাগী হৈ পৰিছিল। বজাৰ দৰবাৰত ব্ৰাহ্মণসকলৰ ওপৰত অৱলাভ কৰি শঙ্কৰদেৱ পাটবাউসীলৈ উভতি আহিল। ইয়াৰ পিছত নবনাবাৰণ বজাই শঙ্কৰদেৱক আকৌ এবাৰ কোচবেহাৰলৈ মগ্ৰাই নিছিল। এইবাবে শঙ্কৰদেৱে বজাৰ ওচৰত ছমাহ ধাৰিক পাটবাউসীলৈ উভতি আহিল। কিছুদিনৰ পিছত বজাই আকৌ শঙ্কৰদেৱক নিবলৈ মানুহ পঠিয়াই নিজৰ ওচৰলৈ লৈ গল। এইবাৰ বজাই শঙ্কৰদেৱৰ ওচৰত শৰণ লৈ শিষ্য হবৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰাত প্ৰথমতে শঙ্কৰদেৱে অনিচ্ছা প্ৰকাশ কৰাতো বজাই নেৰাভসম্বন্ধ হৈ ‘আজি ত্ৰুতে উপবাসে থাকক, কাইলৈ যি হয় কৰা যাব’ বুলি কৈ বহালৈ উভতি আহিল। পিছদিনা শঙ্কৰদেৱৰ বোৱাত পলম হোৱাত বজাই দোলা পঠিয়াই তেওঁক লৈ যাবলৈ মানুহ পঠিয়াই দিলে। বজাৰ মানুহে দোলা

লৈ অহা দেখি শঙ্কৰদেৱে কলে যে “বাক বাব লাগে যদি ভালকৈয়ে বাম ।” এই বুলি তেওঁ হাত মুখ ধুই নতুন কাপোৰ পিন্ধি অশ্বৰ গছৰ তলত বোণাসনত বহি (১) “পাবে পৰি হৰি, কৰোঁহো কাতৰি, প্ৰাণ বাখৰি মোৰে । বিষয় বিষয়, বিবে জবজব, জীৱন নাৰহে ধিৰে ॥” (২) “মন মেৰি বাম চৰণ হি লাগু, উই দেখনা অস্তক আঁগু ॥” (৩) “পামৰ মন বাম চিন্তক দেহ । অধিব জীৱন, বাম মাথৰকেৰি নাম মৰণক সঙ্গল লেহ” এই তিনিটা গীত গাই নাম উচ্চাৰণ কৰি ১৫৮২ শকৰ ভাদ্ৰ মাহৰ শুক্লা দ্বিতীয়া তিথিত প্ৰাণ ত্যাগ কৰিলে । শঙ্কৰদেৱৰ এনে মৃত্যুৰ বাতৰি শুনি নবনাবায়ণ বজাই অনেক শোক কৰি কৈছিল—“মই অধমৰ নিমিত্তেই গুৰুজন চলিল ; নতুবা তেখেত আক বা কতদিন ধাঙ্গলহেঁতেন ।” কিছু বেলাৰ মূৰত বজাই শোক সংবৰণ কৰি বাজ ভঁৰালপৰা চন্দন কাঠ ঘুতাদি বস্তু দিয়াই মহা সমাৰোহেৰে শঙ্কৰদেৱৰ দহ-নাৰি কাৰ্য্য কৰালে ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

বাধা আৰু সখীসকল ।

গীত ।—অসমীয়া নামৰ স্তব ।

বৃন্দা ।—“বু দাবনতে কোনে বাঁহী বায়, এ—হে—

আমি শুনি গলোঁ ধনি হে— ।

নাকে বাঁহী বায়, আঙ্গুলি বুলাই, এ—হে—

বাধা বাধা বেলে ধাপী হে—” ॥

নিশাধা ।—বৃন্দাবনতে, কৰমৰ তলতে, এ—হে—

বমুনাব পাবতে হয় নি হে— ?

গধূলি পবতে, মলয়া বৰ্ততে, এ—হে—

বাধাই আনোতে পানী হে—

ময়ো শুনিছিলোঁ, কোন মুনুজিলোঁ, এ—হে—

নুকাই কোনে এনে কৰে হে— ।

ধৰিব পাবিলে, বাঞ্ছিত এই বিহাবে, এ—হে—

দিন বাধিকাৰ কৰে হে— ॥

লগিতা।—কালিন্দী ভীৰভে, বনবে মাজভে, এ—হে—

সুপুৰে ধৰিছে ভাল, এ—হে— ।

স্বৰীনা বজাণ, সন উচটায়, এ—হে—

বাধাব ওলাল কৰ কাল, এ—হে ॥

ময়ো দিনো শুনো, দিনো মনে শুখো, এ—হে—

কেনেকৈ পেলাওঁ তাক ফান্ধত, হে— ।

দীঘলকৈ বাধিছোঁ, সেই হে এই চুলিটাব, এ—হে—

ককালত মেবাম তাব পাকত, হে— ॥

টানি আনি চোব, দিঘাম শান্তি যোব, এ—হে—

আমাৰ বাধাবানীক দিয়ে, হে— ।

সুপুৰ ভৰি কৰি, দাঁতী নিমে কাঢ়ি, এ—হে—

যদি হওঁ শুৱালৰ জীয়ে হে ॥

(বাধাব প্ৰবেশ)

বাধা।—তনিছোঁ সখীহঁত, তনিছোঁ বাটহঁত, এ—হে—

নকবা সিদ্ধাক্ষণ কথা হে— ।

নেলাপে ধৰিব, নেলাপে বাঞ্ছিব, এ—হে—

মোৰ জীৱই পাব যে ব্যথা হে ॥

বৃন্দাবনতে, কদমৰ ওলভে, এ—হে—

বিজনে বজাইছে বাঁহী হে— ।

দেহলাও সিজন মোৰ, সিজন মোৰ মনচোব, এ—হে—

কাৰোঁটক মাতি আনা পই হে— ॥

শ্ৰীমন্তীমাধ বেজবকৰা ।

ভোকেন্দ্ৰ বকরা।

গোন্ধাই গুৱাল।—“ভোকোন্দাইব মাক ঠা ভোকোন্দাইব মাক! বোলোঁ কঠৈ গল ঠা এইজনী! শুনিছ নে ঐ শুনিছ! বাঘেৰাটীক বিচাৰিলেও পাবলৈ নাই! বোলোঁ শুনিছ নে!”

শৈথীয়েক জেতুকীয়ে লাওৰ হেদালিব ডলত সোমাই লাও পাৰিবলৈ বিচাৰিছিল; গিবিয়েকৰ মাত শুনি হেদালিব ডলৰপৰা ওলাই আহি উত্তৰ দিলে, “কি হল নো? চিয়ৰ-বাখৰখন বা লগাইছে কৈলে? মোক নেদেখি কিবা এৰা চৰিল নে কি?”

গোন্ধাই।—“এৰা চৰা নাই; শুনিছ! তোৰ কলিকতীয়া পুতেৰে এইখন কলিকতাবপৰা কি লেখি টিকচ মাৰি ডাকত দি পঠিয়াইছে, চাহিচোন চাহি।”

কলিকতীয়া পুতেকৰ নাম শুনিয়েই জেতুকী উছাহত উভলি লবালবিকৈ গিবিয়েকৰ ওচৰ পালেহি। জেতুকী—“মোৰ ভোকোন্দায়ে নো কি লেখিছে? মোৰ বোপাই ভাল আছে নে? মোৰ বোপাই ভাল আছে বুলি শুনিলেই মোৰ বুকখন শীতল পৰি যায়। মোৰ দেহিডুখৰিক কিবা ধন-বিত লাগে নে? ধন-বিত লাগে যদি একুবি মান কপ পঠিয়াই দিয়। মোৰ দেহিডুখৰিয়ে পঢ়ি থাকুক, পঢ়ি থাকুক, বৰ মাসুহ হওক, মোক আন একো নেলাগে।”

গোন্ধাই।—“বাঘেৰাটী! তোৰ দেহিডুখৰিক ধন-বিত নালাগে, বকৰা কুকন হবলৈ হে লাগে। তাৰ এইখন চিঠি আজি ডাকত পাই, তাত নো কি লেখিছে পঢ়াই আনিবলৈ আমাৰ বেথাৰাম ভাগতীৰ ওচৰলৈ গৈছিলোঁ। চিঠিখনত ইংৰাজী দেশী হুই কলম আছে। ভাগতী বাপুৰে ইংৰাজী সোপা এৰিও আমাৰ মাতত লেখা সোপা বি পঢ়িলে তাক শুনি মোৰ গা গোটেইটোত অৰ উঠে। তাৰ হেনো ভোকোন্দা নামটো কিবা অসহিত হৈছিল, সেইদেখি সি সেইটো নাম খঁহি-মাজি সহিত কৰিলে। হেনো এতিয়াবধৰা মই তালৈ চিঠি লেখিলে, কিবা ভোকইন্ত বুলি লেখিব লাগিব; আক বকৰা কথাবাবো হেনো তাৰ পিছতে যোবাই দিব লাগিব। অৰ্থাৎ আমাৰ ভোকোন্দাই ভোকোন্দাি ভটি ভোকইন্ত বকৰা হৈছে হেনো।”

জেতুকী।—“বুজিছো, মোব বোপায়ে হাড়-মব ডাতি হুখকৈ পঢ়িছে দেখি মহাবাণীয়ে ডাক বকরা পাতিছে। বোলোঁ, মোব এই গোকেলা মুখখনেবেই তোমাক কওঁ দেখি থাকিবা, মোব ভোকোন্দ্রাইক মহাবাণীয়ে মনুচুপু নাপাতিও নেবে। হওক, হওক, মোব বোপায়ে সাত শতকব মুখত ছাই দি মনুচুপ ও সদবামিন এটাইবোব হওক। মই দিনোঁ গোসাঁইক খাটি আছোঁ, সেই দেখি ডাব ভাল হৈছে। ডাব হকে আমাব আডাব, ধানত মই পাল-বাম এতাপি গোদাবলৈকো আগ কবি থৈছোঁ।”

গোন্ধাই।—“তই নো এইখন কি বলকিছ! মহাবাণীয়ে ডাক বকরা পাতিছে বুলি ডোক কোনে কলে? ভোব পুতব হে আপোনাআপুনি বকরা হৈছে, আক মোকো সি বকরা পাতিছে। ডাব আগৰ নামটো হেনো থেয়া, সেইদেখি সি সেইটো সলাই কিবা ভোকইন্দ্র হৈছে। মোবও হেনো সি কিবা চৰিত্র লেখাইছে, সেইদেখি মোব নামটোও সলাই মোক গোন্ধেপথ বকরা পাতিছে। তই নো কথামথাৰ আঁহমথা মনুজাটক কি কব লাগিছ?” এনেতে গোন্ধাইব খবৰ আগেদি বগীবাম ডাকবানু যাওক। বগীবামক দেখি গোন্ধায়ে মাত লগালে,—“ডাকবানু ডাঙবীয়া! ডাকবানু ডাঙবীয়া! ভেঁ-ভেঁকবে নো কটল বাব লাগিছে? এইপিনে এখন্তক আহকটোন, তামোলছাপি এখনকে খাই যাওকহি”। এই কথা শুনি বগীবাম আহি ডেওঁলোকৰ ওচৰতে বহিলত, জেতুকীয়ে লবালবিকৈ তামোলৰ বটাটো উলিয়াই আনি তামোল কাটিবলৈ লাগিল।

গোন্ধাই।—“বোলো ডাক-বানু ডাঙবীয়া, আমাব কলিকতীয়া লবাতোবপবা এই চিঠিখন আহিছে, আমাব ডাইক এখাব কিৰ্পা কবি চিঠিখন পঢ়ি তনাই দিয়কটোন।” এই বুলি চিঠিখন গোন্ধায়ে বগীবামৰ হাতত দিলত বগীবামে ডাঙবকৈ মতি পঢ়িবলৈ ধৰিলে :—

“মাই ডিয়েব কাদব,

“আজি তোমালৈ বি কথা লেখিছোঁ, মই হপু (hope) কৰোঁ। তুমি ডাব মনবোপ কৰবা। আজি এবছৰ হবলপীয়া হল মই কলিকতলৈ আহিলোঁ। কিন্তু আহিববেপবা মোব মনত এটা কথাই ববকৈ উতল-ত্ৰাণল লগাই আছিল। সম্প্রতি ডাব এটা মীমাংসা কৰিছোঁ। খব লাগব কথা যে মোব নামটো

ভোকোন্দি হৈছিল। really really বাস্তবিকতে এইটো বৰ shameful লাজৰ কথা। ইয়াৰ কলেজৰ লবাই এই নামটো লৈ মোক বৰ ঠাট্টা কৰে। ময়ো দেখিছোঁ যে ভোকোন্দি বৰ অসভ্য নাম। Monstrous! তাক সত্য কৰি লোৱাটো মোৰ duty অৰ্থাৎ কৰ্তব্য। সেইদেখি মই আমাৰ কলেজৰ হাজিৰা বহিত আজি মাৰ্চ মাহৰ ২০ তাৰিখে তাক কটাই ভোকেন্স কৰিলোঁ। আৰু মোৰ নামৰ পিছত এটা উপাধি নোহোৱা বাবেও বৰ হাঁহিয়াতৰ কথা হৈছে; সেইদেখি তাত বকৱা লগাই দিবালোঁ। তুমিও আজিৰপৰা তোমাৰ নামটোৰ উন্নতিবিধান কৰি তাক গোন্ধেৰ কৰিবা আৰু তাত বকৱা কথাৰ লগাই দিবা; আৰু লোককো সেইদৰে তোমাক address কৰিবলৈ অৰ্থাৎ মাতিবলৈ কৈ দিবা। মই remember কৰোঁ অৰ্থাৎ মোৰ মনত আছে। তুমি এদিন কৈছিলি, মোৰ গেহী এজনী চলীয়া বকৱাৰ ঘৰৰ সত্ৰদাম বকৱাৰ এবিভকত কান্ধুৰামলৈ গৰিবৰ কথা হৈছিল। যদি সেইটো সঁচা, তেন্তে সেই সূত্ৰতে আমিও বকৱা লেখাত কোনো ব্যাখ্যাত নেদেখোঁ। বিশেষ Ram gone, Ajodhya gone, অৰ্থাৎ ৰাম গল, অযোধ্যাও গল; আহোমো গল, আহোমৰ ৰাজহও গল। সেইদেখি আহোমে পতা বকৱা ফুকনদকলৰ সেই সেই উপাধিৰ ওপৰত Copy-right also gone, অৰ্থাৎ স্বত্বও গল। এতিয়া যি যোগ্য সিয়েই ইচ্ছামতে সেই উপাধি ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। This is according to Law of Equity অৰ্থাৎ ইকুইটি আইন মতে সত্য। আৰু “যোগ্য ভোগ্য বস্তুকৰা” বুলি পাত্ৰত আছে; এই সংস্কৃত কথাকাৰিকৰ মানে তুমি আমাৰ ভাগতী বাপুক শুধি লবা। এই বিষয়ে in detail অৰ্থাৎ বাহুল্যকৈ তোমালৈ লেখাৰ সন্ধান নাই; কাৰণ তুমি ignorant, সেইবোৰ বুলিব নোৱাৰিবা। মুঠতে কওঁ, যে আজিৰপৰা তুমি মোৰ instruction follow কৰি মই কোৱা মতে কাৰ্য কৰিবা। আৰু এটা কথা মই তোমাক কওঁ। তুমি লাহে লাহে তোমাৰ Shameful গুৱালৰ ব্যৱসায় এৰিবলৈ চেষ্টা কৰিবা; কাৰণ সেইটো লাজ-লগা বুলি মই think অৰ্থাৎ বিবেচনা কৰিছোঁ। তুমি আগৰে যি আছিলি আছিলি, এতিয়া you are my father, তুমি মোৰ পিতাই; therefore you must behave like a gentleman, অৰ্থাৎ উত্তমলোকৰ দৰে তুমি চলিব লাগিব। আইক কথা, ডেওঁ বেন যবে যবে চেং চেং কৰে আৰু

হুফবে । She must keep her respect অর্থাৎ এতিয়া তেওঁ নিজৰ মান
সম্ভ্রম বাধি হুঁবৰ লাগিব । I hope অর্থাৎ আশা কৰোঁ, তোমালোকে মোৰ
কথাৰ অশ্রুধা নকৰিবা । ইতি—

Yours affectionately

ঐভৌকেন্দ্র বকরা ।

পুঃ—মোটল লেখা চিঠিৰ ওপৰত মোৰ বিকুপ এইদৰে লেখাৰা ।—

Mr. B. K. Borowah

First year Class, Metropolitan Institution,
Calcutta.

পুঃ পুঃ—মোৰ সক জ্ঞানীজনীৰ ভুতুৰী নামটো সলাই ভ্রমবিণী কৰিবা ।
কাৰণ, সময় থাকোঁতেই সেই কাম কৰা উচিত ; নাইবা, পিছত too late
হৈ পৰিলে তাক শুধৰাবলৈ মোৰ নিচিনাকৈ বৰ কষ্ট পাব লাগিব । ভ্রমবিণীক
মোন kiss অর্থাৎ চুমা দি কৰা, যে এই নামটো; তাইব কলিকতীয়া ককা-
য়েকে তাইক Birthday present অর্থাৎ জন্মদিনৰ উপহাৰ দিছে । আৰু
এটা কথা,—মই দ-কৈ ভাবি দেখিছোঁ, যে আইব নামটোও নসলালে নচলিব ।
তোমাৰ জীৱন-চৰিত্তত আইব জেতুকী নামটো নিশ্চয় হস্তাস্পদ হব ; সেই
দেখি আইব জেতুকী নামটো শুচাই বতিকেবনী দিলোঁ । আমাৰ গাৰ্বৰ
নামটোও বদলাব পাবিলে ভাল । অৱশ্যে সেইটো কাম তুমি অকলৈ কৰি
উঠিব নোৱাৰিবা । অনেক লোকক influence কৰি অর্থাৎ বাৰুহুয়া মত
সংগঠন কৰি পৰণমেন্টক “মেম্বিয়েল” অর্থাৎ বৰ্খাস্ত দি হে সেই কাম কৰিব
পৰা হব । সেইদেখি সেইটো কাম মই উত্ততি যোৱালৈকে স্থগিত থাকক ; মই
গৈ agitation অর্থাৎ এটা আন্দোলন কৰি তাক হাতত লম । ভবিষ্যতৰ
ইতিহাসলৈ এইদৰে বাট পোনাই বখাটো অত্যাবশ্যক হৈছে । মই শ্ৰেণি,
ফীটচ, বৰি কৰিব নিচিনাকৈ এখন বহুমূলীয়া কবিতা গ্ৰন্থ লেখিছোঁ, সি
আয় শেষ হবলগীয়া হৈছে । তাৰ পাৰ্জনিত মোৰ ছবিৰে সৈতে মোৰ
সংক্ষিপ্ত জীৱনীও ওলাব । সেইবাবে মই দীঘলকৈ চুলি বাঢ়িছোঁ, জাত
কাৰণ লেখিলোঁ । তোমাৰ বিদ্যুত জীৱন-চৰিত্ত এখন লেখা নিত্যত প্ৰয়োজন
হৈ উঠিছে । মই তাৰ বো-বা কৰিছোঁ । তোমাৰ জীৱন-চৰিত্তৰ নিমিত্তে

কিছুমান material অর্থাৎ সজুলি অর্থাৎ ঘটনা মই সংগ্রহ কৰি ডাঙৰ মানুহ এজনৰ হাতত দিছো, তেওঁ তোমাৰ জীৱন-চৰিত্ত লেখিবলৈ গাত লৈছে, আৰু তাৰ পাতচেৰেক লেখিছেও। কিন্তু সেই কিতাপৰ front page অত অর্থাৎ সমুখৰ পাতত তোমাৰ ছবি এটা দিবৰ বৰ দৰ্কাৰ, সেই দেখি তুমি এই চিঠি পোৱা মাত্ৰকতে তোমাৰ ছবি এটা তোলাই মোটল পঠিয়াই দিবা। প্লোবহাটত photographer অর্থাৎ ছবি তোলাতী মানুহ নাই যদি ডিবুকটল গৈ পোহাঁই ব্ৰাচৰ তাত তোমাৰ ফটোগ্ৰাফ এটা তোলাবা; ইয়াত মই “হাক্টোন ব্ৰক কৰাই এন্লাজ” কৰিব লাগিব। ফটোখন সোন কালে মোক লাগে। ডিবুকটল যাবলৈ সম্প্ৰতি তোমাৰ হাতত cash অর্থাৎ নগদ ধন নাই যদি আমাৰ সেই পাৰ্বীক্ষী বণী মহজনী বেচি দিবা; অলপ cheap অর্থাৎ সস্তাকৈ দিলে খিতাতে বহুঃ কিনোতা ওলাব। আৰু তোমাৰ travelling expenses অৰ অর্থাৎ ডিবুকটল যোৱাৰ খৰচৰ পিছত ছাবৰ লিমিটে বোৰাকৈ হাতত ৰূপ নথাকটো বেন দেখিলে, আৰু এজনী মহ বেচিবা। মুঠতে এই কাম বৰ অকৰী জানিবা।

বি, কে, বি।”

গোকাই।—“দেখিলি, দেখিলি, বাবেবাঁতী, দেখিলি এতিয়া তোৰ পুতেৰ কেনেকৈ ভোকহিলে হল, কেনেকৈ বকৰা হল? সি বাদবে মোকো হেনো বকৰা পাতে, তোকো বকবানী পাতে। শুকজনৰ অহুগ্ৰহত মহ পক হুটা মান বাধি এগাল তাত খাই আছোঁ, সি বকৰা হৈছে দেখি তোকো হেনো এবিৰ লাগে, তাকো বেচি দিব লাগে!”

জে হুকী। “মই দেখোন তোমাক কৈছো, যে মোৰ বোপায়ে হাড়-মূৰ স্কাতি তেজ পানী কৰি কলিকতাত পঢ়িছে দেখি বঁকৰা হৈছে। মহাবাধীৰ পেটৰ কথাটো সি পাইছে: মাপালে তেনে কেতিয়াও নকৰে। সি কত হেপ (Hope) কৰিছে, ধিং (think) কৰিছে, চেন (shame) কৰিছে, বেচ্পেচ (respect) কৰিছে, কৰিছে জে.এ কৰিছে। মই এতিয়াও তওঁ যে মোৰ বোপাইক মহাবাধীয়ে বকৰা শতানি বনচুপ সদবানিলো পাতিব, তুমি চাই থাকিবা, মই আশুকী হওঁ যদি মোৰ কথা কলিয়বই কলিয়াব। মোৰ মোপাইব হকে মই এই একাদশীতে খামত পাল-মাদ পোৱাম। মোৰ বেচপ্পয়ে

ডনীরক কি হাব (উপহাস) দিছে চাওঁ ? কোম হাব ? অ, ভুভু'বী ! অ ভুভু'বী ! ভোব কলিকতীয়া ককায়েবে ভোটল কিবা কলিকতীয়া হাব পঠিয়াইছে, চাহি ! কলৈ গল নো এইজনী ?”

গোন্ধাই।—“বাম্বোঁতী ! ভোব পুডেবৰ লগতে ডয়ো বলিয়া হৈছ ! বোলে, সাত পুকুত নহলু গাই, কু'বীয়া লৈ খীবা'লৈ যায় । সি হুটা ইংবাজী পঢ়ি ক-ক-ম-ম- কবিলে বুলি গোন্ধাই গুৱালে তাৰ সাত পুকু'বীয়া বৃত্তি এৰি বকরা হব লাগিল । সি বকরা হয়, ফুকন হয়, বান্দব হয়, শিয়াল হয়, ঘি হয় হৈ খাওক, তাৰ লগতে মই বুঢ়াইও নাচিবলৈ বাব লাগিল নে কি ? উই নাচিব খুজিছ নাচ । কিন্তু বাইজে ভোব মুখত চুণ সানি মূ'ত খোল ঢালিব চা'ব” । জেতুকী । —“মোৰ লবাব মুখ সম্পদ দেখি বাইজৰ হিংসা লাগিছেই, সেই বুলি মোৰ লবাই নপঢ়িব নে কি ? বাইজে হিংসা কবিলে বুলি মোৰ লবা মনচুপ সদবামিন নহব নে কি ? মোৰ একেটা লবা, তাক এই দৰে সকলোৱে হিংসা কৰে ! উ—উ—উ— !”

এই বুলি জেতুকীয়ে বাও জুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে । গিবিয়েক বৈশীয়ে-কৰ চুপতাচুপতি লাহে লাহে এইদৰে বাঢ়ি গৈ, শেহত গোন্ধায়ে জেতুকীক এখুন্দা দিবলৈ ঢেকি-ধোবা বিচৰা দেখি বগীবাম ডাক-বাবু তাৰপৰা লাহেটক উঠি প্ৰস্থান কৰিলে ।

এইখিনিতে আমি এই আখ্যানটোৰ অলপ আগবেপৰা ধৰি তাক মুকনি কৰি দিওঁ । গোন্ধাই গুৱালৰ স্বৰ মাজুলিত । মহ গক বাৰ্ণি, পাখীৰৰ ব্যৱসায় কৰি সি লাহে লাহে চহকী হৈ পৰিছিল । তাৰ এটা লবা, নাম ভোকোন্দ্রি ; আৰু এজনী ছোৱালী, নাম ভুভু'বী । ভোকোন্দ্রিৰ মুখটো সকৰেপৰা চোকা আছিল দেখি তাক গোন্ধায়ে পঢ়াশালিত পঢ়িবলৈ লগাই দিলে । জোঙাল বুধীয়া ভোকোন্দ্রিয়ে সোনকালে পঢ়াশালিৰ শিক্ষা শেষ কৰিলে দেখি বাপেকে উৎ-সাহিত হৈ লহ-চাৰিব পৰামৰ্শ মতে তাক জোৰহাটত থৈ গৰ্বমেষ্ট হাইস্কুলত ইংবাজী পঢ়িবলৈ নাম লগাই দিলে । ভোকোন্দ্রিৰ অদৃষ্ট সুপ্ৰসন্ন ; গতিকে, বুদ্ধিৰ সুবতাহ তেওঁৰ বিদ্যাব পালত লাগি, পাল হুলি উঠি, দোপত-দোপে স্কুলীয়া জীৱন-নাও আগবাঢ়ি এষ্টেট পৰীক্ষাপাৰ হৈ গল । গৰ্বমেষ্টৰ কুৰিটকীয়া বৃত্তি এটা ভোকোন্দ্রিৰ কপালত উঠিলত বাপেক মাকৰ আৰু উৎসাহ-বাঢ়িল ; সেই

দেখি ভৌকোনিক কলিকতাত “কাট আৰ্চট” পঢ়িবলৈ তেওঁলোকে পঢ়িয়াই দিলে । কলত, ভৌকোনিক আদি আজি বেটপনিটান ইন্সটিটিউচনৰ এখন বাৰ্ষিক প্ৰেৰিত পাই, তেওঁ বৰুৱা হোৱা এই ইতিহাস স্মৃতিবলৈ পাইছোঁ ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

কুপাবৰ বৰুৱাৰ সামৰণি ।

(কৃষ্ণৰ নিদ্ৰাভঙ্গ ।)

যশোদা ।—উঠ উঠ	গোপাল হেৰ	বাতি পুৱাই গল ।
বঙা বেলি	বগা পৰি	চূপৰ হবৰ হল ॥
মাতি মাতি	দাম হুদামে	হাবাশাস্তি হৈ ।
থং কৰি	শুচি গল	পাই মেলি লৈ ॥
ক্ষীৰ লতুপু	বগীয়া পৰি	চেবেপাৰ বাহ হল ।
সুচি পুৰি	মোহনভোগ	চেচা পৰি গল ॥
গোহালি অঁতাই	নন্দ পিতাবে	ধৰি ফালে শুন ।
তজৰ বোৱাবী	দধি মধে	পাই হৰিগুণ ॥
ধাকিব নোৱাবেঁ।	লোহোৰাব	পাৰীৰ উতলি পৰি যায় ।
কিমান নো পাতিত	পৰি থাক ?	উঠ মোব সোণাই ॥
কৃষ্ণ ।—হুঠেঁ। হুঠেঁ,	হুঠেঁ। বোলোঁ.	বা শুচি আই ।
তিন দিন	হুঠেঁ। মই	একোকে নাথাই
কৰুবা বা	পইতা এগাল	পুৱাই উঠি ধাওঁ ।
পেটে-ককালে	লাগি দিনটে।	গৰু মই চৰাওঁ ॥
নাকে মুখে	খুলি কৰি	গধূলি উভতি আছেঁ ।
হাতৰ এচাৰি	নৌ ধওঁতেই	পুথি লৈ বহেঁ ।
বাবে-মতৰা	নোৱাবিলে	দেউৰ লাগে ধোপ ।
ভাগবত টোপনি	আছে দেখি	দিনো ধাওঁ কোব ॥

কেকোৰা চুলিত	অট বাঞ্চে,	ভেল এটোপাও নাই ।
মৰাব পাৰি	এটা গুলি	পা সাৰ আই ॥
হালধীয়া	চুৰিয়া ডোখৰ	ভেল-চিকটিবে ভবা ।
বদ বতাহত,	চা, মোৰ না	মোটেই টটিবি পবা ॥
কেক এটাও	কাণত নাই,	লাজুব-মদি পিন্ধে ।
ডিঙি হাতত	একে নাই,	ঘনব ফুল বাঞ্চে ॥
বগৰি-জেঙে	ভলুয়া বিকি	থকাসবকা কৰে ।
ওধাপি এজোৰ	জোতা খুলিলে	পিতাইৰ মাত হবে ॥
মুঠেঁ, মুঠেঁ,	কেতিয়াও মুঠেঁ,	খাকিম চেপেটা মানি ।
টনা আজোৰা	কবিলে তোৰ	মোপাল যাব ভাপি ॥
বশোদা ।—বশোদাই বোলে	কুম্ব তোৰ	এনেখন হে কথা ।
টান মাত	মাতি কিয়	মাৰক দিয় ব্যথা ॥
নাথাই-নবই	জপি ভোক	কবিলেঁ ডাঙৰ ।
মুগুচিলেঁ ।	ভেও দেৰেঁ	মই তোৰ পৰ !
অ মোপাল !	অ কুম্ব !	কিয় দিয় শোক ?
উঠ মইনা,	উঠ সোণাই !	তোৰ লাগিছে ভোক ॥
নাপাতিবি বোধ	বাহু নকৰিবি ক্ৰোধ ।	
নন্দ বশোদাক	কবিবি যোপাই পিহ মাহ্ বোধ ॥	

কৃপাৰব ।

মণিপুৰ যাত্ৰা ।

(৪)

কেঞামোলাৰ মাহুহে ভেতিয়াও হুয়াৰ মাৰি শোৰা নাই । আমি তাত থধব লৈ জালিলেঁ, ওচৰতে হুটা আলহী-থকা চৰ্কাৰী “বঙলা” আছে—“ডাক বঙলা”। আমি বিচাৰি-খোচাৰি “চকিদাবব” যব উলিয়াই “চকিদাবক” সুধি জামিৰ পাবিলেঁ, হুটা “বঙলা” আছে হয়, কিন্তু হুইটাতে “আলহী” আছে । এটাও

কোনোবা পল্টনীয়া চাহাব হুজনে আচি বাতিটোলৈ ঠাই লৈছে। আক সঁচাকৈয়ে তেওঁবিলাকে পোবা ইংৰাজী গানও আমাব কাণত পৰিলহি। কাজেই সেইটো, “বঙলাত” আশ্রয় লোৱাৰ কথাৰ সেই ধিনিতেই আখ্যা পৰিল।

দ্বিতীয় “বঙলাত” আশ্রয় লোৱা আলহীজনৰ কথা সোণাত ‘চকিদাবে’ তেওঁক “কলা চাহব” বুলি বৰ্ণনা কৰিলে। আমি তাক আলহীজনৰ বিষয়ে নানা কথা পুত্ৰাপুত্ৰকৈ হুধি যি জানিলোঁ তাৰপৰা বুজিব পাৰিলোঁ যে আলহী নিশ্চয় কোনোবা “কলা মানুহ” আক হিলু। দ্বিতীয় সঙ্গীজনে আকোঁ বেলতে কোনোবা এজন গাৰ্ডৰ মুখে আমাব এজন চিনাকী উদ্রলোক আমাব আগে আগে বাতিপুৱাৰ বেলত ডিমাপুৰত নামি এই কামলৈ আহাৰ কথা শুনি আহিছিল। চকিদাবৰ বৰ্ণনা শুনি আমাব বাৰ অনা বিবাস হল যে এই “কলা চাহাব” জন আমাব চিনাকী উদ্রলোক গৰাকীৰ বাহিৰে আন কোনো নহয়। কিন্তু স্বপ্ন কৰে আগ বাঢ়িবলৈ আমাব অলপ সংশয় হল। কি জানি অইন কোনোবা অচিনাকী মানুহ। যি হক আমি লাহে লাহে নিমাতে বঙলাৰ ওচৰলৈ আগ বাঢ়িলোঁ। আমাব এই কামটো অৱশ্যে উদ্রজনোচিত হোৱা নাছিল। কিন্তু সঁচা ঘটনাটো বৰ্ণনা কৰা হে আমাব উদ্দেশ্য। এখন ডাঙৰ আঁঠিৰ ষিলিকিয়েদি দেখা গল ভিতৰত চাকি জ্বলিছে। আমি লাহে লাহে নিশব্দে ষিলিকিখনৰ ওচৰলৈ গৈ দেখিলোঁ, ষিলিকিৰ গাতে লাগি থকা বিছনা এখনত এজন উদ্রলোকে ইকতি-সিকতি কৰি আছে। তেওঁৰ টোপনি অহা নাই। এই দৰে অতদ্র ভাবেৰে স্বৰটোৰ ওচৰ চাপোঁতে অৱশ্যে আমাব দৰ সন্কোচ বোধ হৈছিল। যিহক, দ্বিতীয় সঙ্গীজনে নিচেই ওচৰ চাপি, আঁঠিৰ গাতে চহু লগাই দি চাই, ঘূৰি আহি আমাক জনালে যে আমাব অহুমান মিছা নহয়। বেলৰ গাৰ্ডৰ মুখে, আমাব যিজন চিনাকী উদ্রলোক এই কামলৈ অহা থবৰ পোৱা গৈছিল, আমাব চকুৰ আগত থকা নীচুগাবদৰ ডাক বঙলাৰ বৰ্তমান আলহী তেওঁৰেই। স্বৰটো-হুধবৰ। কিন্তু তেওঁ আমাক বা কি ভাবে গ্রহণ কৰে? তেওঁৰ “মেজাজ” বা আজিকালি কেনে? সেই বিষয়ে আমি স্মৃষ্টকৈ একোটা নজনাৰ কৰ্তব্য নিৰ্ণয় কৰিবলৈ, তাতে লাহে লাহে আলচ কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। ষিলিকিৰ ওচৰতে মানুহৰ মাত শুনি উদ্রলোকজনে “কোন?” বুলি একেচাবে বিছনাবপৰা মাটিলৈ নামিল! আমিও “আমি!” বুলি উত্তৰ দি ছাৰ-মুখৰ কামলৈ গলোঁ।

প্রথমতে ময়েই স্বৰ সোমালোঁ। নিচেই অলপটক হলেও, উদ্বলোক গৰাকীৰ লগত চিনাকী হবৰ সৌভাগ্য কেইবছৰমানৰ আগেয়ে কলিকতাতে মোৰ এৰাব ঘটছিল! তেখেতে মোক দেখি প্ৰথমতে চিনিব নোৱাৰিষে। কিন্তু নই মোৰ নাম কলত ধপ্‌কৰে চিনি পালে আৰু “চেহেৰাব বহুত পৰিবৰ্ত্তন ঘটছে” বুলি মন্তব্য প্ৰকাশ কৰি, বৰ আন্তৰিকতাৰে সৈতে “হেণ্ডচেক” কৰিলে। মোৰ দ্বিতীয় সঙ্গীজনৰ লগত তেখেতৰ আগবেপৰা অলপ বনিত পৰিচয় আছিল; অতএব তেওঁক দেখা মাত্ৰকতে চিনি পালে আৰু আনক প্ৰকাশক ভাবেৰে “অমুক দেবোঁ” বুলি তেওঁৰ নামোচ্চাৰণ কৰিলে। মোৰ প্ৰথম সঙ্গীজনৰ লগত তেওঁৰ আগৰ তেনে বিশেষ পৰিচয় নেথাকিলেও, চিনাকী দিয়াত, তেওঁক তৎক্ষণাত চিনি পালে। আমাৰ তিনিওকো তেওঁ এনে অকপট আন্তৰিকতাৰে আৰু অমায়িক ভাবেৰে receive কৰিলে যে আমি আমাৰ বাটৰ সকলো দুখ ভাগৰ একেৰাৰে পাহৰি গলোঁ। তেওঁ নিজেই ডাক বঙলাৰ আলহী; কিন্তু আমাৰ লেখিৱা আৰু স্মিক উপআলহী কিজনক তেওঁ এনে ভাবেৰে সোধ পোছ কৰিবলৈ ধৰিলে যে নিচুগাবদৰ ডাক বঙলাটো তেওঁৰ বাই স্বৰ বুলি আমাৰ ভ্ৰম হল। ক্ৰমে দেখা গল যে ডাক বঙলাৰ এদিনীয়া আলহী হলেও, তেওঁ প্ৰায় বাই স্বৰৰ সুবিধাতেই তাত আছে। তেওঁ অৱশ্যে আমাৰ লেখিৱা মাত্ৰ হাউ-বেগ-সকুল ভ্ৰমণকাৰী নাছিল। আমাৰ আপত্তি নুগুনি, তেওঁ তৎক্ষণাত চাহ কৰাই অনাই আমাক খুৱালে। তেওঁ আমাৰ লগত এনে স্বকৰা আৰু আপোন ভাবে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে যে তেওঁৰ আতিথ্য গ্ৰহণ কৰিবলৈ আমাৰ একেৰিকৈ সন্দেহ নোহোৱা হল। আমি উদ্বলোক গৰাকীৰপৰা যেনে ব্যৱহাৰ পাবলৈ ধৰিলোঁ, তাৰ সম্বন্ধে অকল ইয়াকে কলে যথেষ্ট হব যে মনটো বৰ শিকিত, উদাৰ আৰু মহাত্মত্ব নহলে, ব্যৱহাৰত তাৰ তেনে প্ৰকাশ হোৱাটো একেৰাৰে অসম্ভৱ।

চাহৰ পাছতে আমি বৃগিলোঁ, আমাৰ নিমিত্তে সিকালে তাতৰো দিহা-পোহা চলিছে। আৰু চাহ খোৱাৰ সময়তে ইয়াকো আমি আনিলোঁ যে আমাৰ “আলহী গৃহস্থৰ” ৰাছনি চাকৰটো জাতত বামুণ নহয়, কলিতা হে (স্বৰ কলিতা); কিন্তু সেইবুলি তাৰ হাতে ধোৱাত কোনো দোষ নাই, কিয়নো, আমাৰ আলহী গৃহস্থই তাৰ হাতেই তাত খায়, ইত্যাদি। আমি নোসোপাটেকৈয়ে

কোন ভুলকৰ্ত্ত, কেতিয়া, কোনে আমাক এইবোৰ কথা জনালে, আমি গম নোপালোঁ; কিন্তু এইবোৰ ধৰণ আমাৰ গোচৰ হোৱাটো হলে সঁচা। প্ৰকৃত ডাঙৰ মনৰ শিকিত মানুহৰ ব্যৱহাৰ ইমান কৌশলপূৰ্ণ আৰু “সেমানুহ”। মোক আৰু মোৰ দ্বিতীয় সঙ্গীজনক অৱশ্যে এই বিষয়ে সেই ঠাইত কোনো কথাৰ আগ-জাননী দিয়া একেবাৰে অনাৱশ্যক আছিল। কিন্তু আমাৰ প্ৰথম সঙ্গীজন অলপ “আগৰ দিনীয়া” ধৰণৰ মানুহ হোৱা বাবে আৰু তেওঁ টিকনিৰ মৰম তেতিয়াও এবিধ পৰা নাছিল বাবে, তেওঁৰ নিমিত্তে হে মোৰ অলপ সংশয় আছিল। যিহক, তেওঁকো উক্ত বান্ধনিৰ হাতে তাত থোৱা সম্বন্ধে কোনো অমত প্ৰকাশ কৰা দেখা নগ’ল।

আমাৰ আলহী-গৃহস্থৰ মুখে এতিয়া হে প্ৰথমে ধৰণ পালোঁ যে তিমা-পুৰ আৰু নিচুগাবদৰ মাজৰ বাট ডোখৰত বহু জন্তু লগ পাবৰ বৰ ভয়, বিশেষতঃ বাতি। আমি যে কোনো বিপদত নপৰি সাৰি আছিলোঁ। সেইবাবে তেওঁ আলস্য প্ৰকাশ কৰিলে।

যথা সময়ত তাত আহি উপস্থিত হল। আমি দেখিলোঁ যে আমাৰ প্ৰত্যেকৰে বহা আসন কাপোৰৰ বড়িয়া তুলি! আমি উপজিববেগৰা, মনত পৰা ডোখৰৰ ভিতৰত, কেতিয়াও কাপোৰৰ তুলিত তাত থাকিলে বহা নাছিলোঁ। কলিকতাত এবাৰ সত্ৰীকিত বহি লুচি আৰু পাঠাৰ মঙহেৰে ভোজ খাইছিলোঁ। হয়, কিন্তু লুচি ভো আৰু তাত নহয়। যি হক দুখৰি-পীৰাৰ লগত হে আমাৰ এই বিষয়ে বিশেষ চিনাকী। আমি আলহী উপআলহী সকলো তাতৰ পাতত বহি গলোঁ। আমাৰ আলহী গৃহস্থই “ডমা দাইল তাতৰ” বাহিৰে আন একোকে আমাৰ আগত দিব নোৱাৰিলে বুলি হুধ প্ৰকাশ কৰিলে। কিন্তু আমি হলে মাহৰ আগা, আলুৰ তৰ্কীৰী আৰু গাৰীবেকে তাত খাই মহাভুপ্তি পালোঁ। সেই সেই হিলুৰ নিমিত্তে এইকিটা উপকৰণেই যথেষ্ট। নীচুগাবদৰ “আলহীখানাও” ইমান বাতি এনে ভূপ্তিৰে আমি বুঢ়া-তাত থাকিলে পাম বুলি নো কোনে জানিছিল? যি হক কাপোৰৰ তুলিত বহি তাত থোৱা ঘটনাটোৰ স্মৃতি হলে আমাৰ মনত বৰ দৰ্শক বহিল।

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ জগতী।

বঙ্গ। গুৱালপাৰ। অসমীয়া।

গুৱালপাৰ।—“বলা নাই, কৰা নাই, চুলিত হাত! এৰ! এৰ! বলি ভাল হ'বে না, ছাড়ি দেও!”

অসমীয়া।—“মশায় ছেড়ে দিন! ছেড়ে দিন! আপনি আমাদেব লোকেৰ চুল ধৰে টানেন কেন? এ কোন দেশেৰ কথা? না ছাড়েন ত আপনাৰ নামে আদালতে নাশি কছু হইবে।”

বঙ্গ।—“নুই ছাড়িমু ক্যান? লৰাবেৰ আমোল ধাইকা বৰাবৰ এ আমাগোৰ দৰলে। এহন আপনি এৰ হাত ধৰেণ ক্যান? বৰং আপনি ছাইড়া দেন।”

গুৱালপাৰ।—“হেৰ বাবু! বোলোঁ এৰি দে। মই তোৰ আক কথা নুগুনো। মই যাব মাগুহ তাৰ ওচৰলৈ আপোন খুচীতে গুচি যাম। তই গুচ! যা!

কপাৰব।

বববক্বাব আত্মসম্ভাষণ । (Soliloquy)

“To be or not to be,—that is the question :”

লগাম নে নলগাম মূব—এই হৈছে শ্ৰেণী ।

সঁচাটেক হব নে ভাল এই মূবটো পিন্ধি

পঢ়াশালিব ছাত্তবৰ গালি খাই ধকা ?

গোক-ঠুটিবা ডেকা-লবাব “কাইব” ভাবে তাবে

পঢ়ি জলাকলা হোৱা ? ভোটাভবা সকলৰ

নিজগুণ বখনা বচনা; “কুটিক” বৃন্দৰ

সুগভীৰ “সম আলোচনা” পঢ়ি বিখোৱা মন্তক ?

লেপথেপ্ ভগা আধবেবে কবা ছপা

বাভবি-কাকত পঢ়ি চক্ক বধাটো ?

দেশেছোৱকাবীসকলৰ হেলো-হেৰ্টো

কবি টনা আসাম আইক, পদ্মখা

বুঢ়ী গাইক যেনে, তুনি চিয়ঁব, কাণব

কণামাকবি সৰোৱা ? বদভাতাসকলৰ

অসমীয়াভাষা-প্ৰেম দেখি নয়ন জুবোৱা ?
 অথবা, খাণ্ডা-বাঁক ধৰি হকাৰ গজ্জনে
 পশি অবাতিৰ দল কৰিম দলন ;
 "হায় বে যেমতি" মন্ত মাতঙ্গ ভীমবলে
 প্ৰবেশি কদলি বনে দলি কল কবে জোল ?
 "অথবা যেমতি" অশনি নিৰ্ঘোষে শ্ৰববাজ
 প্ৰহাৰি জীমূতবৃন্দ, কিন্না হিমাশ্ৰিব তুঙ্গ শঙ্গ
 খণ্ড খণ্ড কবে ? অথবা বাৰিধি বন্ধে
 উত্তাল তবঙ্গমালা অভ্ৰংলিহ.কাৱ,
 প্ৰলয় পৰ্জনে কলৌলি সংগ্ৰামে ?
 কিন্না আওমবৰ্ণেবে মৰি আনিন্দিম মৃত্যু,
 কাটি ডিঙি!—মৃত্যু! চূপ! চূপ! মানে
 মিত্ৰা,—সম্ভৱত বিকট মপোন !
 ঘোৰ মেঠা! হায় শিৱ'বি উঠিছে কলেৱৰ !
 মহলে, কোনে নো সছে হিংসকৰ হিংসা ?
 কোনে খায় বিক্ৰপৰ বান ? কোনে সছে
 দৌৰাশ্ৰয় হুটুৰ ? দন্তীৰ বিধম দস্ত ?
 প্ৰণয়ৰ প্ৰত্যুত্থান ? আশাৰ নৈৰাশ ?
 অঘোৰ্যৰ ঘোৰ্যভা ভণ্ডামি ?
 কোনে সছে বচনাৰ শুধৰণী, কবিতাৰ অগ্ৰকাশ,
 আত্মসৰ্বিসাত ফুলা সম্পাদক হাতে ?
 ভাবি চিন্তি ইত্যাদি বিষয় হওঁ কাপুকব;
 নোৱাৰে। মৰিব সেইদেখি, সত্যাসদ !
 সেই দেখি মূৰটো নিপিৰি, পেটক
 বচাব খোজোঁ।। হুঙনিলে নেদেখিলে নাই
 মেঠা। ডাঙৰাই অসমে ধাপিম পেট,
 ফেন উমানন্দ পিৰি ব্ৰহ্মপুত্ৰ নাজে ।

—চূপ। ব। কোন আছে ?—

বাণী যেন বববকরাণী আহিছে ইফালে ।
 হৃদয়ৰ মুখনি যেন লখিমী প্ৰতিমা ।
 লুকাওঁ কবিতা মোৰ ; নতু ডাবি খাম ।

কৃপাবব ।

সম্পাদকৰ চৰা ।

“আসাম, গোয়ালপাড়া এবং আসাগী ভাষা ।”

এই নামৰ ২০+১ পিঠীয়া পুস্তিকা এখন আমাৰ হাতত পৰিছে। পুস্তিকাখন “গোয়ালপাড়া হইতে প্ৰকাশিত।” প্ৰেছকৰ্তাৰ নামৰ ঠাই—
 এনে এডাল দীঘল মাৰিয়ে অধিকাৰ কৰিছে। ভিতৰৰ লেখা পাঢ় অনুমান
 হয়, আত্মগোপন কৰি মাৰি-যুক্ত পুস্তিকা প্ৰকাশ কৰোঁতাজন অসমীয়াৰ
 অন্নবস্ত্ৰে প্ৰতিপালিত আসাম-প্ৰবাসী বঙ্গালী, আৰু এই পুস্তিকা ভেৰ্তৰ “হতাশৰ
 নিখাস” “আসন্নকালৰ বাণী” আৰু “তুলসী তলৰ চিপ।”। শান্ত্ত আছে,
 “শৰীৰে অৰ্দ্ধবীৰুতে ব্যাধিগ্ৰেহে কলেবৰে। ঔষধং আৰুৰী তেয়ং বৈদ্যো
 নাৰায়ণো হৰিঃ” সময় বুজি আৰুৰী-জল আৰু নাৰায়ণত শৰণাপন্ন নহৈ কিয়
 ভেৰ্ত সস্তা চিৰাঁহী আৰু কাকতৰ শৰণাপন্ন হল কব নোৱাৰোঁ।। কিতাপখনত
 ভবাই দিয়া কথাবোৰ আজি ২০২৫ বছৰ ব্যাপি ইমানটক দুৰ্গলা-পছলা কৰি
 আলচ কৰা হৈছে আৰু সাহচৰেবকৰ আপেয়ে সেইবোৰ পাচীত ভবাই কল-
 তলত এনেটক পেলোৱা হৈছিল, যে কোনবাই আকৌ সেইবোৰ গোটাই ভিতৰ
 হুমাৰ বুলি আমি নাভাবিছিলোঁ।। কিতাপখনৰ আৰম্ভণিতে আছে “আসামী-
 ভাষাৰ উন্নতি সাধন উদ্দেশ্যেই হওক, অথবা বাঙ্গালী হইতে পাৰ্থক্য বন্ধাৰ
 অভিপ্ৰায়েই হওক, গোয়ালপাড়া জিলায় আসামী ভাষা প্ৰচাৰ ও প্ৰচলন জন্য
 আভিনব এক আন্দোলন উপস্থিত হইয়াছে।” ইয়াৰ লগতে—বাৰণক মাৰিবলৈকে
 হওক, বা সীতাক উদ্ধাৰ কৰিবলৈকে হওক, অথবা সাহ মাৰিবলৈকে হওক
 বা পানী ঘোদা কৰিবলৈকে হওক—এই হুমাৰ কথা লগাই দিয়াহেঁতেনও
 আমাৰ আন্দোলনৰ উদ্দেশ্যটো কিজানি ভেৰ্ত স্পষ্ট কৰি উলিয়াই দিব পাৰিলে-

হেঁতেন। গুৱালপাৰৰ হিতসাধক লেখকে গুৱালপাৰত অসমীয়া চলিলে সি
 “স্থানীয় শিক্ষা এবং সামাজিক অন্নতিৰ কাৰণ হইবে” এই আতঙ্কত আতঙ্কিত
 হৈ আসামৰ পুৰাতনৰ দ্বাৰা উল্কাটন কৰি, জনচেবেক গুৱালপৰীয়া আৰু
 গৌৰীপুৰীয়া পণ্ডিতে ভাটপাড়াত নিয়া কৰাৰ কথা, আৰু এজন কি হুজুম
 গুৱালপৰীয়া শিক্ষিত লোক গুৱালপাৰত অসমীয়া চলিব পক্ষপাতী নহয়
 বুলি কৈ পুৰাতনৰ দ্বাৰাখন মাৰি তাত বাহুলি-সঁচাৰ লগাইছে। তেওঁক
 চমুকৈ আমি কৈ দিওঁ যে আসাম মানে অকল সদীয়াৰপৰা হাদিবাচকিলৈকে,
 আৰু অসমীয়া ভাষা মানে অকল আহোম-ৰাজ্যৰ ভাষাকে আমি বুজোঁ।
 আসাম মানে আমি পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্য আৰু অসমীয়া ভাষা মানে গোটেই
 কামৰূপ ৰাজ্যৰ প্ৰধান ভাষা বুজোঁ; তেহেঁলৈ আনামৰ চাই-ঢাপৰ আজি
 কালি যিমানই লবচৰ হওক। এইদেখি আমি ‘গুৱালপাৰক আমাৰ মুঠিৰ
 তিতবৰপৰা এৰি দিব নোখোজে’ আৰু তাত বাধিবলৈ প্ৰাণ টাকি
 যুজিম। তেওঁক খোলাপুলিতৈ কওঁ যে আমাৰ হাতৰ মুঠিটো কোন মাৰি কাটি
 নিদিলে সেই বজুলেপ মুঠি কেতিয়াও মেল নখায়। আমি নবীয়া পৰি পাটীৰ
 পৰা উঠিব নোৱাৰা হৈ থাকোঁতেই আমাৰ বংপৰ কোচ-বেগাৰ আদি আমাৰ
 হাতবৰপৰা গল। “আপংকালেহ্যপস্থিতে অন্ধং ত্যজতি পণ্ডিতঃ” সেইদেখি যি
 হল হল, এতিয়া আমি অগত্যা “অন্ধেন কৃতে কাৰ্য্যং” অৰ্থাৎ বাকী আধাবেহ
 কাৰ্য্য কৰিম, আৰু তাৰ স্ৰচ্যত্ৰ পৰিমিত্তে এৰি নিদিলে কৃতসঙ্কল্প হৈছো
 তেওঁলোকে জানিব। গুৱালপাৰ অসমীয়া হৈ থাকিলে নিৰ্কলং হব, আৰু বঙ্গালী
 হৈ থাকিলে তাৰ “খনে পুত্ৰই লক্ষ্মী লাভ হব” এই কথাৰ স্তম্ভ আৰু লোভ
 লেখকে বিদ্বানকে দেখুৱাওক। আমাৰ জনা শুনা বিবেচক গুৱালপৰীয়াসকলে
 তাৰ মানে বুজিবলৈ আৰু বাকী নাই। সবহ নালাগে বংপুৰীয়া কোচবেহেৰী-
 য়াই নিজৰ মাতৃ কথা আৰু বধাসৰ্গৰ এৰি বঙ্গালী হৈয়েই বা কি সোপৰ
 সোলংটেটো পাইছে, সেইটোও তেওঁলোকে দেখিছে। লাভৰ তিতবত কোচ-
 বেহাৰ বংপুৰে যে শ্ৰামৰ কুল বাধাৰ কুল হুই কুলকে হেৰুৱালে সেইটোও
 তেওঁলোকে দেখিছে। বাহিৰত বঙ্গালীৰ সমাজত কোচবেহেৰীয়াই বিদ্বানকে সত্য
 বঙ্গলা মাতৃ মাতৃক, বহুত তেওঁৰ বোৱাৰী জীয়াৰী বৈশী মাহী পেহীয়ে হেনাৰচ।
 অসমীয়া মাতৃ মাতৃয়েই আছে, মাতৃয়েই থাকিব, অসমীয়া মতে পাব ধায়েই আছে,

ধায়েই থাকিব। অসমীয়া আচাৰ ব্যৱহাৰ তেওঁলোকে নেবে আৰু সত্তকাই এৰিব নোৱাৰেও। লাভৰ ভিতৰত আজিকালি আলে শিকিত বঙ্গালীৰ দুজন চাৰিজন নিজেৰ উদাৰতা নাইবা ফুটংগিৰি দেখুৱাবলৈ তেওঁলোকক যিমানকে “সিছে আমাৰ আমাৰ” কৰক, বঙ্গালীৰ আচল ভিতকৰা সমাজত তেওঁলোকলৈ ঠাই নাই, আৰু তাত তেওঁলোক বঙ্গালীৰ আঙুলি এইটো ধুকপ। নিজেৰ এৰি পৰৰ ফালে হাত মেলিলে এনে দশা সদাগ হয়। সেইদেখি বুঢ়ালোকে কয়, পবত অশ। বনত বাস ॥ গুৱালপাৰৰ ফালৰ সবহ ভাগ শিকিত লোকৰ আজিকালি চকু গজিছে, তেওঁলোকে বঙ্গালী হবলৈ গৈ সেই সমাজৰ “লাষ্ট ক্লাচত” থাকি আৰু তেওঁলোকৰ আত্মসন্মানৰ হানি কৰিব নোখোজে। তেওঁলোকে দেখিছে, যে তেওঁলোকে নিজেৰ স্বৰতে নিজেৰ সমাজতে সকলো পিলে অসমীয়া হৈ থাকি অসমীয়া সমাজত প্ৰধান ঠাই অধিকাৰ কৰিব পাৰে। গুৱালপাৰৰ ফালৰ জমীদাৰ-কেইজনে এতিয়া ভালকৈ দেখিবলৈ পাইছে, যে অনাহকতে তেওঁলোকে বঙ্গালী হবলৈ গৈ লাভৰ ভিতৰত বঙ্গালী জমীদাৰসকলৰ পংক্তিৰ শেহত ঠাই পায়, কাৰণ তেওঁলোকৰ নিচিনা আয় থকা জমীদাৰ কলিকতাৰ গলিয়ে গলিয়ে তিনি-ত্ৰিকা-ন-টা কৈ; অথচ তেওঁলোকে নিজেৰ ঠাই আসামত অসমীয়া হৈ থাকি শীৰ্ষস্থান অধিকাৰ কৰিব পাৰে। সেইদেখি “স্বপ্নে নিখনং শ্ৰেয়ঃ পবধৰ্ম্মং ভয়াবহং” এই কথাৰ সাৰমন্ত তেওঁলোকে বুজিছে।

কিভাপখনত অনেক অদ্ভুত যুক্তি আছে, সেইবোৰৰ উত্তৰ দিবলৈ যোৱাটো সময়ৰ অপব্যৱহাৰ মাথোন। তেওঁৰ এটা যুক্তি, গুৱালপাৰ অসমৰ ভিতকৰা কেতিয়াও নাছিল, সদাগ বঙ্গদেশৰ ভিতকৰা আছিল, সেইদেখি সি অসমীয়া নহয়। এই কথা যদিও সঁচা নহয়, তথাপি ধৰক, আমি তেওঁৰ কথাকে মানি লৈ, তেওঁকো আমাৰ কথা এটা মানিবলৈ কওঁ, কাৰণ সি ঐতিহাসিক সত্য,—বং পূৰ মৈমনসিঙৰ এভোখৰকে আদি কৰি ঠাই পুৰণি কামৰূপৰ ভিতৰত চিৰকাল আছিল, কৰ ভিতৰত নাছিল, সেইদেখি সেই ঠাইবোৰ তেওঁলোকৰ যুক্তি মতে অসমীয়া ভাষাক তেওঁলোকে এৰি দিয়া উচিত। আজিকালি হুইখন বক হুই পৰ্ব্বাৰ্মেষ্ঠৰ তলত, সেইদেখি তেওঁৰ যুক্তিৰতে হুই বৰৰ ভাষা পৃথক হোৱা উচিত।

গ্ৰন্থকৰ্তাই তেওঁৰ কিতাপৰ ৮ম পিঠিত লেখিছে— “তবে আমবা একথা দৃঢ়তাৰ সহিত বলিতে পাৰি যে, বাকলা এবং আসামীয়া এই উত্তৰ ভাষাই মূল ভিত্তি বা উৎস এক সংস্কৃত ভাষা। আহোমদিগেৰ আগমনেৰ পূৰ্বে কামৰূপ বধন আৰ্য্যদিগেৰ আগমনে সমুন্নত ছিল, তৎকালে এই প্ৰদেশে যে সংস্কৃত ভাষাৰ চৰ্কা ছিল, তদ্বিষয়ে কাহাৰও সন্দেহ নাই। সেই সংস্কৃত ভাষা হইতে প্ৰথমে যে প্ৰাদেশিক ভাষা প্ৰচলিত হয়, সাধাৰণ কথায় তাহাকে কামৰূপী ভাষা বলে। কাল সহকাৰে সেই কামৰূপী ভাষাৰ সহিত আহোম এবং পাৰ্ব্বত্য আকা, ডফলা, মিৰি, মিস্মি, নাগা, খাসীয়া ও পাবো প্ৰকৃতি পাৰ্শ্বত্যা অনাৰ্য্য জাতিৰ ভাষাৰ সংমিশ্ৰনে বৰ্তমান আসামী ভাষাৰ সৃষ্টি ও পৰিপুষ্টি হইয়াছে। পকাস্তবে যে সময়ে পাল এবং কোচ ৰাজ্যৰা এপ্ৰদেশে একাধিপত্য কৰিতেছিলেন, সে সময়ে ৰাভভাষা বাকলা থাকাতো, এবং উত্তৰ পূৰ্ব্ববঙ্গ আসাম সহ এক ৰাজ্যভুক্ত থাকায় এডদেশে বাকলা ভাষাৰ সমধিক প্ৰচলন স্বাভাৱিক এবং স্বতঃসিদ্ধ।” ইয়াৰ দ্বাৰাই তেওঁ কামৰূপত (আসামত) কামৰূপীয়া (অসমীয়া) ভাষাৰ প্ৰাচীনতা আৰু অগ্ৰীয়তা স্বীকাৰ কৰিছে আৰু পিছত কোচ পাল ৰজাৰ দিনত তাত বঙ্গলা ভাষা সোমোৱাটো বুলি কৈছে। আমি কওঁ তেনেহলে দেখোন তেওঁৰে সৈতে আমাৰ মতৰ সবহ ভাগ অমিল শুচিনেই ; পিছত intruder বঙ্গলা ভাষাই এতিয়া আমাৰ গুৱালপাৰ এৰি নিজৰ দেশলৈ উভতি গলেই তেওঁক আমি “জলযোগ” কৰাই “হেণ্ডচেক” কৰি সন্মান কৰি বিদায় দিব পাৰোঁ। গ্ৰন্থকৰ্তাৰে সৈতে আমাৰ যি অল্প অমিল মিলিছোঁ তাকে উমুকিবাওঁ। অসমত ৰাজত্ব কৰা পাল ৰজাসকল অসমীয়া ৰজা হে, তেওঁলোক বঙ্গদেশীয় পাল ৰজাৰ পালৰ ভিত্তৰ নছিল। অসমৰ পাল ৰজাসকল অসমীয়া ৰজা আৰু বঙ্গদেশৰ পাল ৰজা স পূৰ্ণ সূকীয়া। কোচ ৰজাসকল বঙ্গালী নহয়, অসমীয়া ; আৰু কোচবেহাৰো অসমীয়া ; তেহেলৈ “জোৰ-যাব-মসুক-তাবে” যি লাগে কওঁক। আৰু এটা কথা লেখকে সৈ কঢ়িছে, যে “কামৰূপে প্ৰচলিত সংস্কৃত ভাষা হইতে প্ৰথমে যে প্ৰাদেশিক ভাষা প্ৰচলিত হয়, সাধাৰণ কথায় তাহাকে কামৰূপী ভাষা বলে।” ভোমালোকৰ বঙ্গদেশগে সেইদৰে পুৰণি প্ৰচলিত সংস্কৃত ভাষাৰ পৰা ওনোৱা বঙ্গভাষা চলি আছে, চলি থাকুক, তাক তেনেহলে আমাৰ নামনি-আসামলৈ টানি আনি আমাৰ কামৰূপী ভাষাতে স্বৰ্গীয় অসমীয়া ভাষাৰে সৈতে

সানি-পুটকি মিহলাই এটা বংপুৰীয়া খিচিৰি বন্ধিবৰ সকাম কি ? উজনিৰ কালে যেনেকৈ কামৰূপীয়া ভাৰাই “আহোম, এবং পাবৰতী আকা, ডকলা, মিৰি, মিসিৰি, নাগা, খাসীয়া ও গাৰো প্ৰভৃতি পাৰ্শ্বভ্য অনাৰ্য্য জাতিৰ ভাৰাব সংমিশ্ৰনে বৰ্ত্তমান আসানী ভাৰাব সৃষ্টি ও পৰিপুষ্টি হইয়াছে” ভাটীৰ কলেও সেইদৰে সি ওচৰচুবুৰীয়া কলা ভাৰাবে অলপ-অচৰণ সানমিহলি হৈছে। বঙ্গদেশৰ বঙ্গলা ভাৰাও তাৰ উত্তৰ দক্ষিণ পূব পশ্চিম সীমাত তেনেকৈ উবিয়া, মেকমা, চাওঁতালী আদি ভাৰাবে সানমিহলি হৈছে, সেইবুলি বঙ্গভাষাক তেওঁ সেই সেই কালে চাওঁতাল আক উবিয়াৰ হাতলৈ এৰি দিব নে ? আগেয়ে মেদিনীপুৰক তেওঁ উবিয়া হবলৈ এৰি দি তাৰ পিছত গুৱালপাৰক সামৰিলে হে দখিবলৈ ভাল হয়। উজনিও কামৰূপীয়া ভাৰাই হাতৰ কাষতে পাই যেনেকৈ ধাৰ আক ‘উহুয়া’ ধাৰলৈ শিকিছে, ভাটীতো কামৰূপীয়া ভাৰাই সেইদৰে হাতৰ কাষতে পাই কেকাৰাৰ ঘট আক গুপ্তিৰ জোল ধাৰলৈ শিকিছে। বঙ্গভাৰাইও সেইদৰে মেদিনীপুৰৰ কালে শুকান মাছত জাল আক টেঙা দি বন্ধা ধাই “বসবতী কোঁঠি বাউছি” গাৰলৈ শিকা নাই জানো ? সেইবুলি এওঁলোক যে একবাৰেই জাতিচ্যুত হল, এনে ব্যৱস্থা কলিৰ ব্যৱস্থাপাত্ৰ পৰাশৰসংহিতাত বিচাৰি পাবলৈ নাই। মন্ত্ৰৰ সতে “ধেইথক মূল্যং” দি ওপৰত কোৱা ক্ষুদ্ৰ পাতকৰ বাবে এওঁলোকক পৰাচিত কৰিলেই নহব জানো ? ক্ষুদ্ৰ পাতকতে এওঁলোকক সেই সেই ঠাইৰ মাহুং “সিকা” কৰি নাম সগাই লবলৈ দিয়াটো উচিত হব নে ?

অক এটা কথা কৈ আমি আমাৰ কথাৰ ওৰ পেলাই। লোকসংখ্যা লৈ প্ৰথকতাই ইমানকৈ আশ্চৰ্যান নকৰিলেই বা। এই যুক্তি বা অযুক্তি ভুলি আক তাৰ উত্তৰ দি দি আমাৰ আমনি লাগিল আক এই যুক্তিসতে চুইজলেও আক বেলজিয়ম বুৰোপত আজিও সূকীয়া হৈ থকাটো সম্মুখি উচিত হোৱা নাই। কিন্তু আছে; থাকিবও। অদৃষ্ট !

শেহতী কওঁ, কামৰূপী ভাৰা পুৰণি কালত প্ৰচলিত সংস্কৃতভাষাও লোৱা সূকীয়া ভাৰা বুলি কিতাপ লেখোঁতাই সেই কাটিছে যেতিয়া তেওঁৰ মৰদমা “বিচ্ছিন্নিচ”।

চিঠি ।

—:—

“শ্ৰীযুত উবা সম্পাদক মহাশয়, বিহিত সম্মানপূৰ্ণক নিবেদন” *

“চতুৰ্থভাগ তৃতীয় সংখ্যা উষাত “হেমকোষ আৰু বাহী” নামে প্ৰবন্ধত “শ্ৰীচন্দ্ৰধৰ শৰ্মা” নামেৰে এজনে লেখিছে, তেওঁ হেনো বাহীৰ বৰ্ণনাত্মক ধৰি এখন খোলা চিঠি, সপ্তম সংখ্যা বাহী ওলোৱাৰ পিছতে বাহীত ছপাবলৈ পঠিয়াছিল। সেই চিঠি বাহীত নোলাল। আপুনি আপোনাৰ “ফুটনোটত” লেখিছে—“পিচে, লিখোঁতাই এই বিষয়ৰ প্ৰবন্ধ এৰাব বাহীলৈ পঠিয়াই হতাশ হোৱাত হে তেওঁলৈ উৰাত ঠাই উলিয়াব লগা হল।” আমি খাতাটোক কওঁ যে এইজন লেখকৰ সেই বিষয়ে কোনো লেখা আমি আজিলৈকে পোৱা নাই।

এই লেখকৰ নামেৰে এজনে তৃতীয় ভাগ ১১শ সংখ্যা উষাত লেখিছিল (৩.৩.৩.০৪ পিঠি) যে আনন্দৰাম বৰুৱাই এখন বৃহৎ অসমীয়া অভিধান লিখিবলৈ হাতত লৈছিল। “তেওঁ সেই অভিধান লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰা বচিব পাতেপতি এটুক মাথোন শব্দৰে সৈতে গোটাচেবেক পাত হাতত পৰা মাত্ৰকে অসমীয়া ভাষাৰ পৰম বহু শ্ৰীযুত পদ্মনাথ বৰুৱা আৰু শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ডাক্তৰীয়াঘৰে চকু-লো টোকাৰ কথা আমি ভাগটক জানো।”

“হেমকোষ আৰু বাহী” প্ৰবন্ধ লেখোঁতায়ে যদি ওপৰত ভুলি দিয়া কথাবোৰ লেখক হয় তেন্তে আমি তেওঁৰ কথাৰ মূল্য বুজিবলৈ টান নাপাওঁ; পৰম সেই কথা সম্বলি অসত্য। আনন্দৰাম বৰুৱাই কেউৱাগৈ অসমীয়া ভাষাৰ

* চতুৰ্থ ভাগ, চতুৰ্থ সংখ্যা, পৃষ্ঠা (১) বাহৰ উবা আজি চতুৰ্থ সংখ্যাৰ হাতত পৰাত তাত আমাৰ চিঠিখন দেখা নাপালে। দীৰ্ঘনী উষাৰ “বৰ্ণনাময়”ৰ সীমা অৰ্থৰ জীৱন-পাতে দেখিবলৈ পাৰ নে বেপাওঁ কব নোৱাৰোঁ। হেলিব ধৰ্মকৰুৰ কক্ষৰ নিচিনা যদি হেতু ব কক্ষ হয় তে ত ভাল বাট চালে প্ৰমাণ এই পাতত-০৮। চিঠি দুখনি গৈ পৰি কৰ্ম্মা-হোৱাৰ সপ্তম দেখি অগত্যা তাক আখৰ দুখীয়া ধৰ্ম্মীৰ একুৰতে ঠাই দিলোঁ। বাহী সম্পাদক।

অভিধান দেখিবলৈ হাতত লোৱা নাছিল। বিতীৰ্ত্ত, এনে নাকৃত-নাঙ্কিত কথা লৈ কেতিয়াও আমি শ্ৰীযুত পদ্মনাথ বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰে সৈতে গোটখাই কন্দা নাই। এই কথা অকিকিংকৰ বুলি আমি ইমান দিনেও তাৰ প্ৰতিবাদ কৰা নাছিলোঁ; আৰ্জিও তাৰ উল্লেখ নকৰিলোঁ হেঁতেন, কিন্তু ডেওঁৰ এনে গঢ়ৰ কথাৰ জোখ ক্ৰমে বাঢ়ি আহিছে দেখি হে তাক কোৱাটো উচিত বেন দেখিছোঁ। আমি জনিছোঁ বোলে এই ন লেখকজন গুৱাহাটীৰ কটন কলেজৰ ছাত্ৰ। যদি হে সঁচা, তেন্তে কুমলীয়া মনৰ ছাত্ৰবৰ এনে অভ্যাস ডেওঁৰ জৰিঘাত জীৱনৰ পক্ষে কি ভয়ানক! “হেমকোষ আৰু বাঁহী” প্ৰবন্ধৰ ভিতৰত থকা কথাবোৰৰ প্ৰতিবাদ আমি নকৰোঁ।

১১।২।১১ }
হাওড়া।

বিনীত
শ্ৰী পদ্মনাথ বেজবৰুৱা।
বাঁহী সম্পাদক।

“শ্ৰীযুত পদ্মনাথ বেজবৰুৱা, “বাঁহী” সম্পাদক মহাশয়!

আপোনাৰ ১১ ২ ১১ তাৰিখৰ পত্ৰ আৰু “উষাত” ছপাৰল দিয়া চিঠি পোৱা হৈছে। চিঠিখন যথা সময়ত “উষা”ত প্ৰকাশ কৰা হব। ইতি

তেজপুৰ,
৩ ফাল্গুন, ১৮৩২ শক। } বাধ্য
শ্ৰী পদ্মনাথ বৰুৱা,
“উষা” সম্পাদক।

চমু মন্তব্য।

—::—

“গৌহাটী বঙ্গ সাহিত্যানুশীলনী সত্তাৰ প্ৰথম বৰ্ষৰ কাণ্ড বিবৰণী!” [কাল্পন ১০১৫-১০১৬] আনাম গৌৰীপুৰাণিপতি অনাবেৱেল ৰাজা শ্ৰীযুত প্ৰতাপচন্দ্ৰ বড়ুয়া বাহাদুৰেৰ অৰ্ধ সাহায্যে, ঢাকা শান্তি প্ৰেসে, শ্ৰীনগেন্দ্ৰনাথ সেন দ্বাৰা মুদ্ৰিত ও গৌহাটী বঙ্গ সাহিত্যানুশীলনী সত্তা হইতে সম্পাদক কৰ্ত্তক প্ৰকাশিত। ১০১১।” সত্তাৰ উদ্দেশ্য “বাহাতে বাকলা ভাৱা ও সাহিত্য

বিষয়ে বঙ্গভাষানুবাগী ব্যক্তিগণের আঙ্গক্তি বাঙ্কিত হয় এং বাহাতে বাঙ্গলা সাহিত্যের পবিত্ৰপুষ্টি হয় ভদৰ্শে বহু কবাই এই সত্তাব মুখ্য উদ্দেশ্য ।”

সত্তাব উদ্দেশ্য দিক্দি হওক, আৰু জীবন দীঘল হওক, ঈশ্বৰৰ ওচৰত আমাৰ এই প্ৰাৰ্থনা ।

আমাৰ গুৱাহাটীয়া অ, ভা, উ, সা, সতাইও এই সত্তাব নিচিনাকৈ কাম কৰিলে আমি বৰ সন্তোষ পাম । এই বঙ্গালী সত্তাব অসমীয়া সন্ত্যসকলে এই সত্তাবপৰা পোৱা উংসাহ আৰু কাম কৰিব পৰা ক্ষমতা লৈ গৈ তেওঁ-লোকৰ নিজৰ অ, ভা, উ, সা, সত্তাত হুমালে দেখিলে তিনিলৈ কেনে ভাল হয় । আমি হুঁচাওঁ যে তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ অ, ভা, উ, সা, সত্তা নিয়মিত মতে মাহেকত দুবাৰকৈ পাতি তাত অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বিষয়ে বক্তৃতা দিয়ক, আৰু বচনা পাঠ কৰক । সতাই গোটেই আসামৰপৰা পঁচা তুলি এটা ধনৰ তৰাল পাতি পুৰণি অসমীয়া গ্ৰন্থকঃবসন্তলৰ পুপি এখন এখন কৈ ছপাই উলিয়াওক । অসমীয়া ভাষাত এখন সাদিনীয়া বাতৰি কাকত উলিয়াব দিহা কৰক । হেমকোষ পৰিবন্ধিঃ আৰু পৰিশোধিত কবি ডাঙৰ কৰক । “নুনা স্মীৰিষ্ণ চ ময়শ্চে চ মধধাঃ স্কুদ্ৰ জন্তবঃ” অৰ্থাৎ বাহীৰ স পাদকৰ নিচিনা স্কুদ্ৰ প্ৰাণীৰ দিনো জনম আৰু মৃত্যু হব লাগিছে, তেনে ঘটন ঘটকৰা হে মৰি জী স্তন্যতে হায়ৰাণ হৈ থাকিবৰ সকামঃ তেওঁ লোকৰ সত্তাব বছেৰেকীয়া কাৰ্য্য বিবৰণী ছপাবলৈ পৰচৰ নাটনি পাবিলে তেওঁলোকে আমাৰ অসমীয়া বজা বাহাদূৰ অনবেবোল শ্ৰীযুত প্ৰভাতচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ওচৰত হাত পাতিলে বজা বাহাদূৰে নিজৰ মাত্ৰ ভাষাৰ মন্তলৰ অৰ্থে সত্তাক নিশ্চয় নৈবাশ নকৰে । সি যি হওক সন্ত্ৰতি আমাৰ এই সতাই শঙ্কৰদেৱৰ বিষয়ে কাম হাতত লোৱা দেখি আমি আনন্দিত হৈছোঁ । সতাই আৰু কাম কৰক এই আমাৰ আশা ।

অসমীয়া কৃষি বচন । প্ৰথম ভাগ । শ্ৰীযুত নাৱায়ণ শৰ্মা বৰুৱাৰ দ্বাৰাই প্ৰণীত আৰু প্ৰকাশিত । কিতাপখন পাই আমি সন্তোষ পাইছোঁ । আশা কৰোঁ কৃষি-বচনবোৰৰ দ্বাৰাই অসমীয়া মানুহৰ উপকাৰ হব । গ্ৰন্থকাৰে কৰা “Rain Table for 1911” আমি পাই তেওঁৰ শলক লৈছোঁ । গ্ৰন্থকাৰে অসমীয়াৰ পেতিৰ হকে অনেক কৰিছে । তেওঁ সকলো অসমীয়াৰ শলাগৰ পাত্ৰ ।

“কামৰূপ ভাণ্ডাৰ স্থাপনৰ নিমিত্তে সাধাৰণ সত্তাৰ প্ৰথম অধিবেশন। ১৩১৭ বাৎ চন :১ আবেশন।” = এই সত্তাৰ কাৰ্য্যবিধিবশী পাই আমি সন্তোষ পাইছোঁ। সত্তাৰ উদ্দেশ্য (:) এটি ধনৰ ভঁৰাল পতা। (২) “দ্বং কামৰূপ আৰু গোৱালপাৰা এই তিনিখন জিলা বৰ্তমান অসমীয়া ভাষাৰ চৰ্চ্চা সন্থকে অমনোযোগী, এডেকে এও বিলাকৰ ভিতৰত অসমীয়া ভাষাৰ শিক্ষা বিস্তাৰ ; সাহিত্য, দৰ্শন, বিজ্ঞান, আয়ৰ্ণেদ প্ৰভৃতি বিষয়ৰ চৰ্চ্চা, সৰ্কসসাধাৰণৰ ভিতৰত উন্নত বৈজ্ঞানিক পদ্ধতি অৱলম্বন কৰি যাতে শিল্প, কৃষি, বাণিজ্য প্ৰভৃতিৰ উন্নতি কৰিব পাৰি তাৰ উপায় উদ্ভাৱন, মেট্ৰিকুলেচন পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱা উপযুক্ত স্থৰীয়া লৰাবিলাকৰ উচ্চশিক্ষা বিষয়ে সাহায্যদান ; অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিসাধন ; আবশ্যকীয় পুৰণি পুঁথিবিলাক ছাপা কৰি, কি অইন কোনো উপায় অৱলম্বন কৰি বক্ষা কৰা, হোমকোষত নোহোৱা অথচ দেশত থকা শব্দবিলাক যাতে লোপ পাই নাযায় সেই নিমিত্তে অভিধান প্ৰণয়ন কৰা অইন কোনো উপায় অৱলম্বন ; এট তিনি জিলাৰ আপামৰ জনসাধাৰণৰ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি অগ্ৰুপ হৃদ্ধি কৰিবৰ নিমিত্তে পোন প্ৰথমে এখন স্বতন্ত্ৰ মাহেকীয়া কাকতৰ আৱশ্যক।” ইত্যাদি। আমাৰ নামনি-আসামৰ বহু সকলৰ আগ্ৰহ আৰু উচ্ছাহ দেখি আমি আনন্দত পুলকিত হৈছোঁ। ডেওঁ-লোকৰ উদ্দেশ্য মহৎ। আমি এহাওখীয়াভাবে ঈশ্বৰৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ। যেন ডেওঁলোকৰ বতন সফল হয়, আৰু উঃসাহ কিছুদিনৰ পিছতে চেঁচা পৰি নাযায় ; কৰণ, ডেওঁলোকৰ হাতত গুৰুত্ব কাৰ্য্যভাৰ ; তেনে কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰাটো ভৱকু কৰে এবাৰ জলি উঠি অলপৰ পিছতে সুমাই যোৱা উচ্ছাহ-জুইৰ কাম নহয়, তাক তপতাই বাধিবলৈ নাপ-মাটিৰ ডাক-জুই লাগে, আৰু দিনে বাতিয়ে সেই জুইৰ ভাপ সমানে বধিবলৈ, পাল পাতি সলাই থাকি “বইলবঃ” নাপমাটি মাৰি থাকিবলৈ ডেওঁলোক সাজু থাকিব লাগিব।

এই সত্তাৰ সতাপতি আমাৰ প্ৰত্যাশ্পদ বহু অনেবেবোল শ্ৰীযুত বায় কুণ্ডনবাস দাস বাহঃব। ডেওঁৰ নিচিনা উত্তোদী পুৰুষৰ হাতত বেতিয়া এই সত্তাৰ গুৰি-বঠা, সত্তাৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি হব বুলি আমি আশা কৰিছোঁ।

পুৰাণ আগামত ভূমুকি ।

(৩)

এতিয়া হিমালয়ৰ নো কোন ভাগ স্বৰ্গ ইয়াক উলিয়াবলৈ যেন্নি খেপিয়াব নালাগে। পঞ্চপাঁচুৰ বনবাসৰ কালত অৰ্জুন আৰু শিৱা কবিবলৈ গৈ ইন্দুপুৰীত থাকোঁতে যুধিষ্ঠিৰাদি বাকি চাৰি ভ্ৰাতৃ দৌপদীয়ে সৈতে ভাৰত-বৰ্ষৰ সকলো ভীৰ্ষ ভ্ৰমণ কৰি শেহত অৰ্জুনক বিচাৰি স্বৰ্গলৈকো যায়। যুধিষ্ঠিৰ যোৱা বাটটি অলপ মন দি চালেই দেখা যায় যে অসমৰ ওপৰত সীমা দিয়া উত্তৰেই নাম স্বৰ্গ। যুধিষ্ঠিৰৰ ভীৰ্ষ পৰ্যটনৰ বৃত্তান্তটি ভাৰতৰ বনপৰ্কৰ ১৫ অধ্যায়ৰ ১৬৩ আধ্যালৈকে আছে। তেখেতসকল হুৰা বহুত ঠাইৰ পুৰাণ নাম লুপ্ত হৈ ন নাম হোৱাত আৰু একে নামৰে বহুত ঠাই থকাত সকলো ঠাইৰ চিন ধৰা অসম্ভৱ; কিন্তু যিবিলাক ঠাইৰ নাম সলনি হোৱা সাই আৰু সকলোৰে স্তনা স্তনা প্ৰখ্যাত, সেইবিলাক নামৰ সহায়েৰেই উদ্দেশ্য সফল হয়; সেইদেখি অচিনাকি ঠাইবিলাকৰ নাম ইয়াত এৰি দিয়াই যাব।

মহাৰাজ যুধিষ্ঠিৰ হস্তিনাপুৰবৰষা বাজ হৈ প্ৰথমে কাম্যবনত থাকে, তাৰ পৰা নৈমিষাৰণ্যলৈ গৈ পূৰ্বাভিমুখে গৈ গৈ পৌত্তীৰ্ষ, প্ৰয়াগ, গয়া, আদি ভীৰ্ষ ভ্ৰমণ কৰি পিছত হেমকুট বা ঋষত পৰ্বত পায়। ঋষত পৰ্বতৰ ওচৰতে নদীত স্নান কৰি পিছত কোশিকী নদী পায়। ভাৰতৰ উত্ত্ৰাংশ পৰ্বত ১১১ আধ্যাত পোৱা যায় যে ঋষত পৰ্বত সাগৰৰ সমীপত; সাগৰ যে সেই কালত দিনাজপুৰ আৰু পুৰ্ণিহাৰ আধাআধিলৈকে বিস্তৃত আছিল অপেনেই দেখুওৱা হৈছে। তেনেহলে সাগৰ আৰু কোশিকী নদীৰ ওচৰৰ চিকিমে সৈতে নেপালৰ কিছুত পৰে নাম ঋষত পৰ্বত। কোশিকী নদীত স্নান কৰি তৰপৰা দক্ষিণলৈ গৈ পদ্মাসাগৰ-সম্ভৱত স্নান কৰি সমুদ্ৰৰ পাৰে পৰে গৈ কলিঙ্গ দেশ পায়। তাতে বৈতৰণী নদীত স্নান কৰি মহেন্দ্ৰ পৰ্বতত পৰণ্ডামৰে সৈতে দেখা কৰি বিহ্ব পৰ্বত ঘূৰি খোলাঘৰী নদী, ত্ৰাবিড় দেশ, অৱন্ত্য ভীৰ্ষ আদি পৰ্য্যটন কৰি প্ৰত্যাহ ভীৰ্ষলৈ যায়; তাতে শ্ৰীকৃষ্ণই, বান্, প্ৰহ্লাদ, সাগৰ সাত্যকি আৰু আন আন বৃক্ষিবংশীয়সকলৰে সৈতে গৈ যুধিষ্ঠিৰক দেখা কৰে।

যুধিষ্টিৰ প্ৰত্যাসৰণৰ বা বিদৰ্ভ নগৰলৈ গৈ পয়োক্ষী নদীৰ পাৰতে কিছু দিন থাকে । তাৰপৰা নৰ্মদা, যমুনা, স্বৰণভী আদি তীৰ্থ-ঠাইবিলাকলৈ গৈ সিদ্ধনদী পায়গৈ । যুধিষ্টিৰক তীৰ্থ দেখুৱাই ফুৰা লোমশ ঋষিয়ে যুধিষ্টিৰাদিক তাৰে পৰা কাশ্মীৰ দেখুৱায় । এতিয়া দেখা গল, ভগবান কৃষ্ণদৈপায়নে যুধিষ্টিৰক কাম্যকৰনৰপৰা উলিয়াই, প্ৰয়াগ আদি তীৰ্থ ফুৰাই, কৌশিকীৰ পাৰে পাৰে নিয়াই, কলিঙ্গ, দ্ৰাঘিড়দেশ, সিদ্ধনদী আদি ফুৰাই কাশ্মীৰ দেখুৱাই, গোটেই ভাৰতবৰ্ষখন ফুৰালে; কিন্তু অসমৰ সীমা কৰতোয়া তে পাৰ নকৰালেই, প্ৰাগজ্যোতিষৰ সীমা কৌশিকীও পাৰ নকৰালে, পাৰে পাৰে নি কলিঙ্গ পোৱা লৈগে । অসমক পাণ্ডৱবান্ধিত দেশ বোলা অপবশৰ মূল এয়েই ; কিন্তু এই অপবাদটোৱেই অসম ৰে মৰ্ত্যভূমিৰ ভিতৰৰ নহয় এইটো বেছ কৰি প্ৰমাণ কৰে । ব্যাসদেৱে যুধিষ্টিৰক এইখিনি মৰ্ত্যভূত হে ফুৰাইছে, পিছত দেখা দাৰ অৰ্জুনক বিচৰাই স্বৰ্গলৈকো নিব ।

কাশ্মীৰ চাই যুধিষ্টিৰে ভৃগুভৃগু আদি তীৰ্থ চাই চাই গজা পাইহি । তেনে হলে বুজা গল, যুধিষ্টিৰে আকৌ পূৰ্বাভিমুখে গতি ধৰিলে । তাৰপৰা গৈ গৈ বৈভাঙ্গম পায় । বৈভাঙ্গম ক'ত ঠিক কৰা টান ; কিন্তু তাৰপৰা বেত, মন্দাব, কৈলাস আৰু গন্ধমানন পৰ্ব্বত দেখুৱাই লোমশ ঋষিয়ে মহাবাহু যুধিষ্টিৰক বেছ সাৱধান কৰি দিয়ে আৰু কথাবাৰ্তা কৈ গৈ থাকি সুবাহ ৰাজ্যৰ পুলিঙ্গ ৰাজ্য পায় । তাতে ডেওঁলোকে কিৰাত, তদ্বন, পুলিঙ্গ আৰু অমবসকলক দেখি ৰব আচৰিত হয় । ভূটীয়া তাজন যোৱা প্ৰসিদ্ধ । আন কোনো ঠাইৰ ঘোৰাকে তদ্বন নকয় । এই তদ্বন আৰু অমব নামৰপৰা জনা যায়, যে এই ৰাজ্যখন অমবসকলৰ বাসস্থানৰ ওচৰৰ নামনিৰ কোনো ভূটীয়া ৰাজ্য । যুধিষ্টিৰ সুবাহৰ পূৰ্বতে এৰাতি থাকি, ডেওঁৰ লগৰ বধ, যোৱা, চাকৰ নাকৰ সকলো সুবাহৰ জিন্মাতে বাধি পিছ দিনা লোমশ ঋষি, ভীম, নকুল, সহদেৱ আৰু দ্ৰৌপদীৰে ৰাধোন আৰু লগত ফুৰা ব্ৰাহ্মণসকলৰে সৈতে কৈলাস পৰ্ব্বতলৈ পদব্ৰজে যাত্ৰা কৰিলে । দ্ৰৌপদী, সহদেৱ আৰু ভীমকো তাতে বাধি দাবলৈকে মল কৰিছিল ; কিন্তু অৰ্জুনক দেখিবলৈ সকলোৰে হেঁগাহ ; অৰ্জুনক আশ্ৰিত কৰিবলৈ গৈ চাৰি বছৰ ডেওঁলোকৰ লগ এৰি স্বৰ্গত আছে গৈ ; এতিয়া পদব্ৰজে পথ-পৰিভ্ৰমৰ ভৱত অৰ্জুনক নেদেখাকৈ থাকিবলৈ

কাৰো সত্ৰ নহল। ভীমে দ্ৰৌপদীক আৰু সুহুমাৰ মাত্ৰীহুমাৰইতক হুৰ্গম ঠাইছিলকত কাৰুত কৰি নিয়াৰ কবুল কৰিয়েই এওঁলোকো যুধিষ্ঠিৰৰ লগতে ওলাল। গৈ গৈ তেওঁলোকে প্ৰথমে মন্দাকিনী পাই মন্দাকিনীক সেৱা সংকাৰ কৰি আকৌ কিছুদূৰ গৈ নৰকানুৰৰ দেহ সংকাৰ কৰা পৰ্ব্বতাকাৰ দ'লটি পায়। ইয়াতো লোমশে যুধিষ্ঠিৰাদিক কয় যে নৰকক বিহুবে বধ কৰি পিছত ববাহ অৱতাৰ হয়। তাৰপৰা গৈ ঋষি, সিদ্ধ, দেৱতা, গন্ধৰ্ব, অঙ্গৰ আৰু কিন্নৰসকলৰ বাসস্থান গন্ধমাদনত উঠে। গন্ধমাদনত একোশমান গৈয়েই দ্ৰৌপদীয়ে খোজ কাঢ়িব নেবাৰি পৰি বোৱাত, ভীমে হিড়িম্বানন্দন ঘটোৎকচক শ্বৰণ কৰি আনি দ্ৰৌপদীক তেওঁৰ পিঠিত দিয়ে; আনসকল ঘটোৎকচৰ সঙ্গৰ আন আন ৰাক্ষসৰ কাৰুত উঠি, উত্তৰকুকৰ মাছেদি গৈ, একেধাৰে নৰনাৰায়ণৰ আশ্ৰম বদৰিকা পাই ৰাক্ষসবিলাকৰ কাছৰপৰা নামি তাতে বদৰিকাশ্ৰমবাসী ঋষিসকলৰ লগতে থাকে। বিদুসৰোৰণো তাতে দেখি-বলৈ পায়। বদৰিকাত কিছুদিন থাকি অৰ্জুনক বিচাৰি বিচাৰি এবাৰ কৈলাস এবে গন্ধমাদন পায়, গন্ধমাদন এবে আকৌ কৈলাস পায়, আকৌ কৈলাস এবে আকৌ গন্ধমাদন পায়; এইদৰে ঘূৰি ঘূৰি অমৰাৱতীখন উলিয়াব নোৱাৰিলে; কিন্তু অলকাপুৰী পাই কুৰুৰ লগতে কিছু দিন আছে, তেনেতে ইন্দ্ৰে সৈতে অৰ্জুন আহি অলকাতে যুধিষ্ঠিৰক লগ ধৰি সকলো মিলি উভতি কত দেশ, নগৰ, নদী পৰ্ব্বত পাব হৈ হৈ আকৌ সুবাহৰ ৰাজ্য পায়গৈ; তাৰপৰা আকৌ কত দেশ, নগৰ, নদী, পৰ্ব্বত এৰি এৰি আকৌ আগৰ কাৰ্য্যকৰন পায়গৈ।

ব্যাসদেৱে এই সময়তে যুধিষ্ঠিৰাদিক সশৰীৰে ইন্দ্ৰপুৰীৰণ নেদেখুৱাই অলকাতে বাৰ্ধিলে; কিন্তু এইটো বুজালে যে গন্ধমাদনৰে মাত্ৰ স্বৰ্গ; কিয়নো অলকাও স্বৰ্গ; কিয়নো অলকাও স্বৰ্গতে। গন্ধমাদন আৰু কৈলাস গৈ অলপ বেৰেজালি দেখা যায়। কালিকাপুৰাণে এবাৰ হাজো পৰ্ব্বতক কৈলাস আৰু হাজোৰ পোনে পোনে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰৰ পৰ্ব্বতটোক গন্ধমাদন বোলে; এবাৰ আকৌ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰৰ পৰ্ব্বতটোক কৈলাস আৰু দক্ষিণৰ পৰ্ব্বতটোক গন্ধমাদন বোলে; দেৱীভাগৱতৰ ২৪ অধ্যায়ত পোৱা যায়, মন্দাকিনী পৰ্ব্বমাদনত; বামাশ্ৰমৰ উত্তৰাকাণ্ডৰ ৩১ সৰ্গত পোৱা যায় মন্দাকিনী কৈলাসত।

ভগবান ব্যাসদেৱেও যুধিষ্ঠিৰক এবাৰ কৈলাসৰপৰা গন্ধমাদনলৈ নিয়ে, পিছে গন্ধমাদন পাব কবি আকৌ কৈলাস পোৱায়। কুব্জৰপূৰী কৈলাসত প্ৰসিদ্ধ, এতিয়া পোৱা গ'ল গন্ধমাদনত। ইয়াৰপৰা এইটোকে বুজা যায়, স্বৰ্গৰ ঠাই দুখৰি স্পষ্ট কৰি দেখুৱাই দিবলৈ কোনেও ভাল নোপোৱাৰ নিমিত্তে একে ডোখৰ ঠাইকে, ঠাই বুজি, কৈলাসও বোলে, গন্ধমাদনো বোলে আৰু স্বৰ্গও বোলে। বামাগণে এইটি অলপ মুকলি কৰিয়েই কয়। হনুমানে ঊৰ্ব্বাচ নিয়াৰ সময়ত ইন্দ্ৰপূৰী, বসুপূৰী, কুব্জৰপূৰী, শিব, হৰ্গা আৰু আন আন দেৱৰি আৰু দেৱতা সকলোকে হিমালয়ৰ একেভাগতে দেখিছিল (শঙ্কাকাণ্ড ৭৪ সৰ্গ)। তেখেত ভাবতৰ মতে হিমালয়ৰ গন্ধমাদন নামেৰে ভাগটিৰ ঠাই নিৰ্দ্ধাৰিত কৰিব পাৰিলেই স্বৰ্গৰ ঠাইও থিব হয়।

মহাভাৰতৰ অনুশাসন পৰ্বৰ ২৫ আধ্যাত পোৱা যায় যে ইন্দ্ৰভোয়া আৰু কবভোয়া নদী গন্ধমাদনৰ ওচৰতে। ইন্দ্ৰভোয়াৰ আধুনিক নাম কিজানি পোৱা নাই কিন্তু কবভোয়াকটো সকলোৱে জনেই। এতিয়া কথা হৈছে, গন্ধমাদন কবভোয়াৰ পশ্চিমে নে পূবে? আগেয়ে দেখুওৱা হৈছে কৌশিকী নদীৰ ওচৰৰ হিমালয় ভাগৰ নাম ঋষভ। কৌশিকী হৈছে কবভোয়াৰ পশ্চিমে; তেখেত গন্ধমাদন কবভোয়াৰ পূবে আৰু হিমালয়ৰ টিঙৰ উত্তৰে নহয়, কবভোয়াৰ" ফালে অৰ্থাৎ দক্ষিণে। এই গন্ধমাদনৰে একগমান অংশ এটি কামৰূপ জিলাৰ হাজো পৰ্ব্বতৰ মুখামুখি কৰি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে এতিয়াও গন্ধমাদন নামে খ্যাত হৈয়েই আছে আৰু যুধিষ্ঠিৰে গন্ধমাদন উঠিয়েই নবকানুৰ দেখ সংকাৰৰ যি দ'লটো দেখাছিল, সেই দ'লও এতিয়াটোকে গুৱাহাটীতে নবকানুৰৰ পৰ্ব্বত নামে জনাস্তনা হৈ আছে। টোকা নবখাৰ নিমিত্তে যদিও প্ৰমাণ স্বৰূপে কোনো গ্ৰন্থৰ নাম উল্লেখ কৰিব পৰা নহল, পাঠকসকলৰ বহুতে জানে যে নবক কিছু দিনৰ নিমিত্তে ইন্দ্ৰ হৈছিল; মহাভাৰত আৰু পুৰাণ উভয়ৰ মতেই সেই নবক-ইন্দ্ৰৰ ৰাজধানী গুৱাহাটীকে বুলি জনা যায়। এনে স্থলত অসমৰে এভাগৰ নাম যে গন্ধমাদন বা স্বৰ্গ ইয়াত সংশয় কৰিবৰ একো কাৰণ নাই। কিন্তু স্বৰ্গৰ মধ্যকিনীখনৰ আৱণ্টক।

যুধিষ্ঠিৰে অৰ্জুনক নিচানি গন্ধমাদনত উঠিয়েই মন্দাকিনী পায়। মন্দাকিনীক

দেখিয়েই মহৰ্ষি লোমশে পাণ্ডৱসকলৰ আগত হুলত লেখা মতে এওঁৰ বৰ্ণনা কৰ “ এইয়া শিবসলিলশালিনী মহতী তবজমালিনী প্ৰবাহিত হৈছে। বদৰিকাশ্ৰম এওঁৰ উৎপত্তিস্থান আৰু দেবৱিগ্ৰহণ এওঁৰ দেৱক। আকাশপানী ষাণ্ডিলগণে এওঁক অৰ্চনা আৰু মহাত্মা পৰ্শুৰামে ইয়াতে স্নানবিধি সমাধা কৰি থাকে। মৰীচি, প্লহ, ভৃগু আৰু অম্বিৰাই এই ঠাইতে পবিত্ৰ খবেবে সামগান কৰিছিল, দেবৰাজে দেৱগণেৰে সৈতে এই ঠাইতেই প্ৰাত্যহিক জলক্ৰিয়া সম্পাদন কৰে, তেতিয়া সাধ্যগণে আৰু অগ্নিনীকুমাৰে তেওঁৰ আত্মগত্য কৰি থাকে। চন্দ্ৰ, সূৰ্য আৰু গ্ৰহনক্ৰমই পৰ্যায়ক্ৰমে দিনে বাতিৰে এওঁৰ সেৱা কৰি থাকে ভগবান গঙ্গাধৰে গঙ্গাধাৰত এওঁৰেই সলিল শিবোদ্দেশত ধাৰণ কৰি সংসাৰৰ স্থিতি বিধান কৰিছে। তোমালোক সকলোৱে সমীপবৰ্তী হৈ বিত্তক্ৰমদয়েৰে এই ভগৱতী ভাগীৰথীক অভিবাদন কৰা। ” (মহাত্মবত-বন, প, ১৪১ আখ্যা)। লোমশৰ এই বৰ্ণনাবপৰা জনা গল যে মন্দাকিনীৰ উৎপত্তিস্থল বদৰিকাশ্ৰম।

ভাৰতৰ উত্তোগ পৰ্শ্বৰ ১৫ আখ্যাত পোৱা যায়, নৰনাৰায়ণে পৰ্শ্বমাদনতে উপস্থ কৰিছিল। তেনেহলে নৰনাৰায়ণৰ আশ্ৰম * বদৰিকা পৰ্শ্বমাদনত।

মহাৰাজ যুধিষ্ঠিৰৰ দলেও ষটোংকচ আদি বাকসৰ কাকত উঠি বহুত দেশ, নদী, পৰ্বত, অৰণ্য এৰি এৰি উত্তৰকুক পাব হৈ গৈ পৰ্শ্বমাদনতে বদৰিকাশ্ৰম পায় আৰু তাতে বিন্দুসবোবৰ নামে সৰোবৰ এখন পায় (ভাৰত-বনপৰ্শ্ব-১৪৪ আখ্যা)।

ভাৰতৰ শান্তিপৰ্শ্বৰ ১২৭ আখ্যাত পোৱা যায়, আকাশপানীৰ মন্দাকিনীৰ উৎপত্তিৰ কাৰণ মহান ব্ৰহ্মটো নৰনাৰায়ণৰ দিব্যাশ্ৰমৰ ওচৰতে।

ওপৰৰ কথা চাইটাবপৰা জনা গল যে বদৰিকাশ্ৰম পৰ্শ্বমাদনত, বদৰিকাশ্ৰমৰ বিন্দুসবোবৰেই মন্দাকিনীৰ উৎপত্তিস্থল, আৰু নৈখন ৰব দীঘল।

মহাত্মবতৰ অশ্বশাসন পৰ্শ্বৰ ৮৫ আখ্যাত পোৱা যায়, অগ্নিৰ তেজ, গঙ্গাৰ পৰ্বত পবিত্ৰাঙ্কিত হৈ, গঙ্গাই ধাৰণ কৰিবলৈ অসমৰ্থ হৈ হিমালয়ৰ কাষতে

* মন্দাকিনী বদৰিকাশ্ৰম নামেৰে বিত্তীৰ্ণ প্ৰসিদ্ধ, সেৱা যে সকল বদৰিকাশ্ৰম এই বিষয়ে বেলেগ প্ৰমাণৰ আৱশ্যক নকৰে। সঁচা বদৰিকাশ্ৰম ওজাণেই দেখি সকলৰ প্ৰমাণ হ'ব।

পতিয়াগ কৰাত, গন্ধাৰ সোঁতত বৈ গৈ এক শব্দনত লাগি ক্ৰমশঃ পৰিবৰ্দ্ধিত হৈ কাৰ্ত্তিকৰ উৎপত্তি হয়। গন্ধাৰ গৰ্ভত কাৰ্ত্তিকৰ কেনেকৈ জন্ম হল এই বিষয় আমি ছুবুজোঁ, কিন্তু এইটি জানিব পাৰি যে গন্ধাৰ পাবতে কাৰ্ত্তিকৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে কোনো ঘটনা হয়। কোৱা নিশ্চয়গোজন যে কাৰ্ত্তিকৰ জননী গন্ধা, মৰ্ত্ত্যব গন্ধা নহয়, স্বৰ্গৰ গন্ধা হে।

মহাভাৰতৰ বনপৰ্ব ২৩০ লৈকে এই কেইআধ্যাতও কাৰ্ত্তিকৰ জন্ম বিবৰণ এটি আছে। এই মতে অগ্নিৰ ডেজ, বাহাই বেত পৰ্কতৰ ওচৰৰ কাঞ্চনকুণ্ড নিকষ কৰাত, সেই ডেজ তাতে পৰিবৰ্দ্ধিত হৈ কাৰ্ত্তিকৰ উৎপত্তি হোৱাত, লোহিত সাগৰৰ হুহিতা লোহিতঘোনিয়ৈ ধাত্ৰীৰ কাম কৰি ডেওঁক বন্ধা কৰিলে। ইয়াতেই ইয়াকেই বুজা যায় যে লোহিত সাগৰৰ পাবতে কাৰ্ত্তিকৰ জন্ম সম্বন্ধে কোনো ঘটনা হৈছিল।

কাৰ্ত্তিকৰ জন্ম সম্পৰ্কীয় এই দুই বিবৰণৰপৰা জনা গল যে গন্ধাবেই নাম লোহিত সাগৰে। ব্ৰহ্মপুত্ৰেৰ পূৰ্বণি নাম যে লোহিত্যও, লোহিত্ও, লোহিত সাগৰও, ইয়াক সকলোৱে জানেই; আৰু বিষ্ণুপুৰাণ কি ভাগবতৰ মতেও ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাবৰ ডেজপূৰেই কাৰ্ত্তিকৰ জন্মঠাই। তেস্তে ভাল কৰি জনা গল যে ব্ৰহ্মপুত্ৰেই মন্দাকিনী; এওঁকেই সুধিতিৰে নৰকানুৰৰ পৰ্কত নৌ পাওঁতেই গন্ধমাধনত উঠিয়েই লগ পাইছিল, আৰু ব্ৰহ্মকুণ্ডেই বিন্দুসবোৰৰ। কালিকা পুৰাণৰ ন নামকৰণত হে মন্দাকিনীৰ সলনি ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বিন্দুসবোৰৰ সলনি ব্ৰহ্মকুণ্ড হৈছে! এতিয়া বদৰিকাশ্ৰম নামেৰে যি তীৰ্থ খ্যাত সিও নকল, সঁচা বদৰিকাশ্ৰম বিন্দুসবোৰৰ পাবত হে।

এতিয়ালৈকে উত্তৰকুকৰ বিষয় একো কোৱা নাই। মহৰ্ণি লোমশে সৈতে পাণ্ডৱসকল উত্তৰকুক পাব হৈ গৈ হে বদৰিকাশ্ৰম পাইছিল। লক্ষ্মীমূৰ জিলাৰ কিছুভাগ আৰু শিৱসাগৰ জিলাৰ কিছুভাগেই উত্তৰকুক। ইয়াৰ নিমিত্তে আৰু ভাৰত বামাৱনাদি একো বিচাৰিব নালাগে, পূৰ্বকালৰ ছু বিবৰণেই ইয়াৰ জলন্ত প্ৰমাণ। পূৰ্বণি ভূবিবৰণৰ নাম শুনি কোনোৱে হয়তো মনত সংশয় কৰিব পাৰে; কিন্তু যি ঠাইয়ে সময়ৰ সত্যতাৰ জৰ্জলাৰ টিঙত উঠি স্বৰ্গ নাম লৈছিল, যি ঠাইৰ বিবৰণেৰেই হিন্দুৰ বেদ, ভাৰত, বামাৱণ, পুৰাণ, উপপুৰাণ, তন্ত্ৰ আদি সকলো শাস্ত্ৰ ভৰা, সেই ঠাইৰ যে ভূগোলশাস্ত্ৰ নাধাৰি এইটি যেন কোনেও মনত

নানে। কেত্ৰ-সমস্ত নামৰে বিবৰণ এখন এতিয়ালৈকে আছিল, ইংৰাজ সকলে সেইখন পাইছিল হি, ডাঙৰ পুস্তকাগাৰ বা ধোৱা-চাতত বিচাৰিলে কিমানি এতিয়াও তাক পোৱা যাব পাৰে। এই কেত্ৰসমস্ত মতেই জনা যায়, ডিব্ৰুগড় আৰু শিৱসাগৰৰ কিছু ভাগেই উত্তৰকুক।

আগৰ দিনৰ অকল ভূবিবৰণেই বে আছিল এনে নহয়, ভূচিত্ৰও আছিল। ইংৰাজসকলে এই ভূচিত্ৰও পাইছে; কিন্তু এই মানচিত্ৰ কিমান দিনৰ পুৰণি আৰু হিন্দুবেই নে আন কেনো জাতিৰ আৰি ইয়াৰ সম্বন্ধ পোৱা নাই। এইখন চিত্ৰৰ মতে অসমৰ নাম দেৱবাস (Sketch of the Singhphos or the kakhyeans of Burmah; by W. Ridsdale, page 36)। ব্ৰহ্মবামালেও একবকম স্পষ্ট কৰিয়েই অসমক স্বৰ্গ বুলি কৈয়েই আছে; ব্ৰহ্ম-বামালৰ মতে অসমৰ নাম নাটক। ইয়াতকৈ বেছি প্ৰমাণ লাগে নে? ইয়াত কৈ বেছি প্ৰমাণ কি? এই হুখুনী অসমৰে এছোৱা স্বৰ্গ, এছোৱা উত্তৰকুক।

আগৰে কোৱা হৈছে যে পাতালো অসমতে। সকলোৰে মনৰ ধাৰণা যে পাতাল পৃথিবীৰ তলত। আজিকালি কোনো কোনো শিক্ষিত লোকে পৃথিবীৰ চাৰিও ফালে শূন্যকৈ দেখি আমেৰিকাকে পাতাল বুলি ধৰে। এই হুটা ধাৰণায়েই ভুল। পাতাল তলত জেনিথ আৰু নাদিৰ (Zenith and Nadir) এই ভাবে নহয়, উজনি নামনি বা উজান ভাটা এই ভাৱত হে। পূব আৰু উত্তৰকৈ উজনি আৰু পশ্চিম আৰু দক্ষিণকৈ নামনি বোলে। হুখুনীয়েই সীতাক বিচাৰিবলৈ দক্ষিণ গিৰে পঠিওৱা বান্দৰবিলাকক কৈ দিছিল যে বাগুকীৰ ভোগবতী পূৰ্বীও সেই ফালেই (বামায়ণ কিত্তিক্যাকাণ্ড ৪১ সৰ্গ।) হুখুনীৰ কথা মতেই জনা যায় পাতাল দক্ষিণ দিশে হে।

নাগবাজ ঐৰাৱতৰ জীয়েক উলুপী আৰু অৰ্জুনৰ পুত্ৰ ইবাবান ককায়েকৰ স্বৰত নাগলোকতে আছিল। অৰ্জুন অস্ত্ৰ শিলা কৰিবলৈ ইন্দ্ৰপূৰীলৈ আহোঁতে সিডাক হুবপূৰীলৈ অহা বাতৰি পায়েই তেওঁ বেগাবেসিকৈ আহি অৰ্জুনক দেখা কৰি তেওঁৰেই অৰ্জুন আৰু উলুপীৰ পুত্ৰ বুলি চিনাকি দি সেৱা কৰাত অৰ্জুনৰ আগৰ কথা মনত পৰিলত পুতেকক দেখি তেওঁ বৰ সন্তোষ পায় (মহা-ভাৰত, ভীষ্মপৰ্ক, ১১ আধ্য)। ইবাবানৰ জনৰ পিতৃৱত কতকাল অৰ্জুন ইন্দ্ৰ-প্ৰহৃত থাকে, তেতিয়া ইবাবানে অৰ্জুনক দেখা কৰিবলৈ যোৱা নাই; পাণ্ডৱ

বেতিয়া ভবপুৰ অৱস্থা, তেওঁলোকে বাজহুৰ যজ্ঞ কৰে, তেতিয়াও ইৰাবান ইন্দ্র-
শ্ৰেষ্ঠলৈ যোৱা যে নাৱেই কৰে। একো ভুভটংয়েই নাই; কিন্তু অৰ্জুন স্বৰ্গলৈ
অহা তুলিয়েই ইৰাবানে লবালবিতক গৈ পিতাকক দেখা কৰিলে। ইয়াৰ কাৰণ
ইয়াকে পোৱা যায় যে নাগলোকৰপৰা ইন্দ্রশ্ৰেষ্ঠ ইমান দূৰে যে বাতৰি
পোৱায়েই হুৰুৰ; কিন্তু স্বৰ্গ ওচৰতে; এই নিমিত্তেই ইৰাবানে অৰ্জুন অহা
বাতৰিও পালে আৰু গৈ দোখও কৰিলে।

মহাত্মাৰতৰ আৰম্ভণিক পৰ্য্যক ৭১ আৰু ৮০ অধ্যায়ত পোৱা যায়, মহাবাজ
দুৰ্ধৰ্ষৰ অৰ্গমেধৰ যোৱা মণিপুৰ সোমোৱাত অৰ্জুন আৰু চিত্ৰাঙ্গদাৰ পুত্ৰ
মণিপুৰাধিপতি বক্রবাহনেৰে সৈতে অৰ্জুনৰ যুদ্ধ হয়; বণৰ বাতৰি পাই
নগৰবাজৰ জীয়েক অৰ্জুনৰ ভাৰ্যা উলুপীও সেই বণধনীলৈ যায়। অলপ
সময়ৰ ভিতৰতে উলুপীয়ে যুজৰ ভূপোৱা আৰু বণধনীলৈ যোৱাৰপৰা বুজিব
পাৰি যে নাগলোক আৰু মণিপুৰ ওচৰাওচৰি।

আদিপৰ্য্যক ২১৫ অধ্যায়ত দেখা যায় অৰ্জুনে বনবাসৰ সময়ত মহাসাগৰৰ
পাৰে পাৰে গৈ মণিপুৰ পায় গৈ।

বান্ধবধিলাকৰ আগত হুত্ৰীৰ কথা আৰু ইৰাবান স্বৰ্গলৈ, উলুপী বনধ-
নীলৈ আৰু অৰ্জুন মণিপুৰলৈ যোৱা কথা কেটাবপৰা জনা যায় যে নাগলোক-
খন দক্ষিণ পিনে আৰু স্বৰ্গৰ ওচৰতে, মণিপুৰ নাগলোকৰ ওচৰত আৰু সমুদ্ৰও
মণিপুৰৰ ওচৰত। তেন্তে এতিয়াৰ নগাপৰ্য্যকতেই যে নাগবাজ ঐৰাবতৰ
ৰাজ্য নাগলোক আৰু এতিয়াৰ মণিপুৰেই যে অৰ্জুনৰ পুত্ৰ বক্রবাহনৰ ৰাজ্য
মণিপুৰ, সেই একে নামেই আছে, ইয়াত একো সংশয় নাই। সেই সময়ত
সমুদ্ৰ যে মণিপুৰৰ ওচৰলৈকে আছিল, কাছাবেই তাৰ প্ৰমাণ; সমুদ্ৰৰ ওটুত্ৰসি
কছব পৰাই কাছাৰ নাম হৈছে।

অকল নাগলোকেই যে পাতাল এনে নহয়, পাতালবোৰ সপ্ত ভূবন; এই
সপ্ত ভূবনৰ এটাই কেই ধনৰ ঠাই থিৰ কৰিব নোৱাৰিলেও পাতালৰ বিস্তৃতি
স্বৰ্গে কিছু আদিব পাৰি।

ক্ৰমশঃ ।

ঐ বৰদীক্ষাৰ দাস ।

দ্বিতীয় বছৰ, সপ্তম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
প্ৰেম	২৬৯
কথোপকথন	২৭০
বৰবৰুৱাৰ খেদ	২৮০
বলিয়া	২৮৩
উমেশচন্দ্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায়	২৮৯
হংসধ্বজ আৰু চম্পাৱতী	২৯৫
মণিপুৰ যাত্ৰা	৩০০
সম্পাদকৰ চৰা	৩০৬
আবাহন	৩০৭
অসমীয়া বঙ্গজ গুৱালপাৰ	৩০৮
পুৰণি আসামত ভূমুকি	৩০৯

দ্বিতীয় বছৰ] জ্যেষ্ঠ । বাঁহী । ১৮৩৩ শক । [৭ম সংখ্যা ।

প্ৰেম ।

ব্ৰহ্মাণ্ডৰ সত্ত্ব যিটো পৰিছে নিজৰি,
গিৰি বন গছ লতা সচেতন কৰি ;
অমৃত হাঁহিৰ বং ফুলত ফুলায় ;
যি শক্তি প্ৰভাবত মন্দাকিনী যায় ;
অণু পৰমাণু মিলে আকৰ্ষি অম্বৰ ;
পৃথক আত্মা মিলি হয় একেশ্বৰ ;
ব্যৱধান ক্ষয় হয়, ওচৰে আঁতৰ ;
অব্যক্ত বেকত হয় ; গুচে আত্ম-পৰ ;
সৰ্ব্বান্দে সৰ্ব্বান্দ লয়, জীৱনে জীৱন ;
আনন্দ আনন্দে মহানন্দৰ স্ৰজন ;
সংস্ৰাব অতীত শক্তি বিশ্বব্যাপী কায়,
কণিকা সন্তোগে যাৰ দেৱত্ব মিলায় ;
মৰু বুৰে, শিল পমে, বিন্দুৰ পৰশে,
প্ৰেম আখ্যা মহাশক্তি জগৎ প্ৰকাশে ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

কথোপকথন ।

“O how often ours have been
Idle words and words of sin ;
Words of anger, scorn, or pride,
Or deceit, our faults to hide ;
Envious tales, or strife unkind,
Leaving bitter thoughts behind.”

ককণাম্বর পবমেখবে মানুহজাতিক সকলা জন্ততকৈ শ্রেষ্ঠ কবি সৃষ্টি কৰিছে ।
বিবিলাক ঋণত মানুহলাতি শ্রেষ্ঠ তাৰ তিত্তবত বাক্শক্তি এটা প্রধান । যি শক্তিৰ
দ্বাৰা আমি আখাৰ মনৰ ভাব আৰু চিন্তাবিলাক পৰম্পৰক জনাৰ্ঠ তাকে
বাহুশক্তি বোলে । কৰ্ঠনালীৰ দ্বাৰা যি শব্দ বাহিব হয়, জিত্তাব দ্বাৰা সি
উচ্চাৰিত হৈ, অৰ্থাৎ সেই মাত এৰাব ফুটি, মুখেদি বাক্য বা কথা ৰূপে বাহিবলৈ
ওলায় । এই বাবে জিত্তা আৰু কৰ্ঠনালীক বাগিন্দ্রিয় বোলে । কথাবিলাক
মনৰ ভাব আৰু চিন্তাৰ বিকাশ মাথোন । আমি পৰম্পৰে যি কথা পাঠোঁ
তাকে কথোপকথন, কথনমখন, আলাপ বা কথা-পতা বোলে । যেনেকৈ শব্দ
আৰু মনৰ উন্নতিৰ নিমিত্তে মানুহে শাবীৰিক আৰু মানসিক তপ কৰিব
লাগে, তেনেকৈ বাক্যৰ উন্নতিৰ নিমিত্তেও বাস্তৱ তপ কৰিব লাগে ।

এই বাস্তৱ তপৰ বিষয়ে তপবান শ্রীকৃষ্ণই পীতাত বি কৈছে তাক ওলত
তুলি দিলে :—

“অনুয়েনকবং বাক্যং সৰ্ভং শ্রিয় হিতং চ বৎ ।

বাধ্যায়াত্যসনং চৈব বাস্তৱং তপ উচ্যতে ॥”

যি বাক্যই মানুহৰ মনত উৎপে নজন্মায়, যি বাক্য সত্য, যি বাক্য শ্রিয়
আৰু লোকহিতকৰ, আৰু যি বাক্য ধৰ্ম শাস্ত্রালোচনাৰপৰা কোৱা হয়, সেই
বাক্যই বাস্তৱ তপৰ ফল । সেই বাক্যই মন্দন-কালনৰ পাবিজাত ফলৰ দৰে
মনক আয়োদিত কৰে । সেই বাক্য তৃবিভব পানী, দুখাৰ্ঠব অন্ন, শোকাৰ্ঠব
সান্দনা, বোগীৰ ঔষধ, নিপন্নৰ উপায়, তাপিতৰ শান্তি বৰুপ । সেই বাক্যই

“আপনৰ মাত, আকালৰ তাত।” সেই বাক্যৰ প্ৰস্তাৱত মকছুমিৰ নিচিনা উগ্ৰ ভগত হৃদয়তো শান্তিৰ শীতল নিজৰা বয়।

শা বীৰিক আৰু মানসিক ওপৰ লগে লগে বায়ুৰ ওপ সাধন কৰিব লাগে। কাৰণ দেহ, মন, বাক্য এই তিনিওৰে লগত তিনিওবোৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ আছে। এটাৰ বিকাৰ উপস্থিত হলে আনটোও বিকৃত হয়। স্বল-কামনা পৰিত্যাগ কৰি কেৱল কৰ্তব্য নুলি পৰম প্ৰভাবে সৈতে যি ওপৰ অকুষ্ঠান কৰা হয় তাকেই সাত্ত্বিক ওপ বোলে। জ্ঞানীসকলে এই তিনিও বিধ ওপকে সাত্ত্বিক ভাৱে সাধনা কৰে। কিন্তু মনক দমন কৰিব নোৱাৰিলে কোনো সাধনাতে সিদ্ধিলাভ কৰিব নোৱাৰি। কিয়নো, মন, সকলো ইন্দ্ৰিয়ৰ ওপৰত বজাৰ নিচিনা। মনক জয় কৰিব পাৰিলে আন সকলো ইন্দ্ৰিয় সংযত হৈ থাকিব।

যি শক্তিৰ বলত কথোপকথনৰ দ্বাৰা আমি আমাৰ মনৰ ভাববিলাক পৰস্পৰক জনাব পাৰোঁ সেইটো পৰমেশ্বৰে মানুহক মানুহৰ মূখৰ নিমিত্তে দিয়া এটা বিশেষ ক্ৰমতা। এই ক্ৰমতাৰ দ্বাৰে যুগ হৈছে জিত্তা। কিয়নো শব্দবিলাকৰ উচ্চাৰণ প্ৰধানকৈ জিত্তাৰ দ্বাৰা সাধিত হয়। এই জিত্তাকণী যত্নৰ পৰা অনেক উপকাৰ কৰিব পাৰি। কিন্তু তাক চলাব নেজানিলে তাৰপৰা বহুত অপকাৰ হ'ব পাৰে। অন্তৰৰ ভাব যেতিয়া বাক্যৰূপে বাহিৰলৈ ওলায় তেতিয়া সি আনৰ মনত জলপ নহয় জলপ (affect) কাৰ্ণ কৰিবই কৰিব। এই যত্ন চলাওঁতে আমাৰ গাত এটা ঘোৰ দান্দিয় আছে। সেই দান্দিয়ৰ হাত আমি এদিনলৈকো সাৰিব নোৱাৰোঁ। বায়ুৰ ওপ আচৰিব খুজিলে জিত্তাক সলায় শাসনত ৰাখিব লাগিব। শাসনত ৰখাৰ উপায় হৈছে “Think before you speak”। কথা কোৱাৰ পূৰ্বে বিচাৰ কৰি কথা কোৱা উচিত। বিচাৰ নকৰাকৈ কথা কোৱাৰপৰাই অত্ৰুণক দুখ বেজাৰ পোৱা যায়। সেই বাবে বুঢ়া লোকে যোগোনাতে কৈছে :—

“কথাৰ মূৰত বঁটা পায়।

কথাৰ মূৰত কটা যায়।”

কথা কোৱাৰ আগেয়ে মনতে বিবেচনা কৰিব লাগিব যে কি কথা কেনেকৈ কৰ্ম (matter and manner of conversation) আৰু কাক কেতিয়া কৰ্ম। এই দৰে বিবেচনা কৰি কথা কলে কথাত বৰকৈ জেজু মেলাগিব। সকলোৰে

মনত বখা উচিত যে যি পৰমেশ্বৰে আমাক বাক্শক্তি আৰু শ্ৰৱণশক্তি দিছে তেওঁ আমাৰ মুখবপৰা ওলোৱা শ্ৰেত্যেকটো কথাৰে শুনিবলৈ পায় । বায়ুৰ বোকাচাত উঠি শ্ৰেত্যেকটো কথা তেওঁৰ সিংহাসনৰ ওচৰ পায় গৈ । যি জিভাক সংঘত কৰিব পাৰিছে তেওঁৰ মুখবপৰা সদায় হিত, পৰিমিত আৰু সত্য বাক্য হৈ ওলায় । তেওঁ গুৰুজনৰ ওচৰত ভক্তিভাবে, সমনীয়াৰ ওচৰত আদৰভাবে আৰু তলতীয়াৰ ওচৰত স্নেহভাবে কথা কয় ।

কথা কওঁতে সাধাৰণত: চাৰিটা দোষ ঘটে । যেনে (১) মিছা কথা, (২) পৰনিদা (৩) ভিবন্ধা, আৰু (৪) অকামিলা গণ । ধৰ্মশাস্ত্ৰত কৈছে :—

“সত্যং ক্ৰমাৎ শ্ৰিয়ং ক্ৰমাৎ ন ক্ৰমাৎ সত্যমশ্ৰিয়ং ।

শ্ৰিয়ং নানুত্তং ক্ৰমাৎ এষ ধৰ্ম্ম সনাতনঃ ॥” (মনু ২।১৩৮)

সঁচা আৰু শ্ৰিয় কথা কবা; অশ্ৰিয় হলে সঁচা কথাৰো নকবা; আৰু মিছা কথা শ্ৰিয় হলেও কেতিয়াও নকবা; এয়ে সনাতন ধৰ্ম্মৰ বিধি বুলি জানিবা । অৱশ্যে সংসাৰত অনেক সময়ত অশ্ৰিয় সত্য কবৰ আৱশ্যক হয় । এনে কি তাক দৃক্লে কৰ্তব্যপালন কৰা নহয় । বাপেকে পুতেকৰ দোষ দেখিলে সংশোধনৰ বাবে তাক অশ্ৰিয় সত্য কবই লাগিব । কিন্তু তাকে এনে ভাবে কোৱা উচিত যাতে সেই অশ্ৰিয় বাক্য অতি কঠোৰ ভিবন্ধাৰত পৰিণত নহয় । এটি কঠুৱা বা টেঙা মাতে, ভিবন্ধাৰ সঁচা উদ্দেশ্যক ব্যৰ্থ কৰিব পাৰে ।

ভীষ্মদেৱে সকলো সদৃশ্যকে সত্যস্বৰূপ আৰু ব্ৰহ্মস্বৰূপ বুলিছে । কাৰণ যিটো সৎ সেয়ে সত্য । সৎ বস্তুত সকলোৰে সমান অধিকাৰ । সংলোকে সকলোকে নিজৰ নিচিনা ভাবে । “আত্মবৎ সৰ্বভূতেষু য: পশুতি স পশুতি: ।” সেই বাবেই নীতিবিজ্ঞানে কৈছে “সকলোকে নিজৰ নিচিনা জানিবা ?” কাকো পৰজ্ঞান নকৰিবা; নিজে যি বস্তু পাবলৈ হেঁপাহ কৰা, আন সকলোকে সেই বস্তু দিয়া; সকলোৰে সুখত সুখী হোৱা; সকলোৰে দুখত সমদুখী হোৱা; কাৰণ, তুমি আমি সকলো মিলি “এক” । এতেকে আমি সকলোৰে সদায় সঁচা কথা কৈবা উচিত । কাৰণ কোনো এজনৰ আগত মিছা কথা কলে কেৱল যে তেওঁক ফাঁকি দিয়া হল এনে নহয়, তাৰ ঘাৰাই শ্ৰেষ্ঠত পক্ষে আত্মবঞ্চনা কৰা হল । কাৰণ মই যি জানো তাক আৰু এজন, আত্মস্বৰূপক জানিবলৈ নিদিলে অবিদ্যাস, ভেদজ্ঞান, এনেকি শত্ৰুতাও ঘটে । যেতিয়া আমি সকলো মিলি এক

তেতিয়া আৰাৰ সকলোৰে ব্যক্তিগত জ্ঞানৰ ওপৰতো সকলোৰে সমান অধিকাৰ; সেই অধিকাৰবপৰা কাকো বঞ্চিত কৰিলে দিব লগীয়া অৰ্থ নিদিয়া হয়। এনেকুৰা অসত্য ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰাই তেনেবুদ্ধি উপস্থিত হয়। আৰু সেই তেনে-বুদ্ধিবপৰাই অপ্ৰেৰ হৃৎ-বেজাৰ ওলাই মানুহক জুয়াৰি দি ধৰেদি, মানুহক হৃৎৰ সংসাৰক হৃৎৰ আগাৰ কৰে। অসত্যবপৰাই তেনে জন্মে সত্যবপৰাই একত্বৰ বুদ্ধি হয়। সেই বাবেই তীক্ষ্ণদেৱে সকলো সৎ গুণকে সত্যৰ প্ৰকাৰাত্বৰ যুলি কৈছে :—

“সত্যং চ সমতা চৈব দমশ্চৈবনসংশয়ঃ।

অমাংসৰ্যং ক্ৰমা চৈব হীন্তিতিকামুস্বয়তা ॥

ত্যাগো ধ্যান মধাৰ্থীকং বৃত্তিচ্চ সততং দয়া।

অহিংসা চৈব বাজেত্ৰ সত্যাকাৰাত্ময়োদশ ॥” মহাত্মাৰত, শাস্ত্ৰিপৰ্ক।

ওপৰত লিখা সদ্গুণবিলাকক সত্য বোলা হৈছে। কাৰণ এইবিলাক সদ্গুণৰ দ্বাৰাই মানুহৰ ভিতৰত একতা সাধিত হয়। মহাত্মাৰত, বামাঙ্গণ, পুৰাণা-দিত বিবিলাক মহাপুৰুষৰ বৰ্ণনা আছে, তেওঁলোকৰ এটা প্ৰধান গুণ আছিল সত্যবাদিতা। সত্যপালনৰ অনেক জলস্ব উদাহৰণ সেইবিলাক পুথিত পোৱা যায়। প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে অবশ্যে পালন কৰিব লাগিব। সজ্ঞনৰ বাক্য কেতিয়াও লবচৰ নহয়। সঁচা কথাও ভাঁজ দিলেও মিছা কথা কোৱা হয়। যুষ্টিৰে বিষয় সৰুটত পৰি “অৰ্থায়া হত ইতি গজ” কৈছিল। তাৰ ফলত তেওঁৰ নবক দৰ্শন ঘটিছিল।

কথোপকথনত মিছা কথাৰ পাছতে পৰনিন্দা এটা বৰ দোষ। তুমি হুই চাৰি জন বা সবহীয়া বন্ধুৰ লগত বহি কথা পাতিছা; কথা-প্ৰসঙ্গত তুমি তাত উপস্থিত নথকা এজন লোকৰ দোষ চৰ্চা কৰিলা; তুমি ভাবিলা হয়তো তুমি যাব দোষ চৰ্চিলা তেওঁ তোমাৰ কথা শুনিবলৈ নেপায়, কিন্তু সেইটো তোমাৰ ভুল। কথা বুলিলে বতাহ। সি ইকণ সিকাণকৈ দহ কাণ এশ কাণ পায় গৈ। তোমাৰ কাণ্ডে ষাটলৈ টোঁৱাইছিল। তেওঁক নিশ্চয় বিকিব। তেতিয়া তুমি তেওঁক আঘাত কৰা হব; সেই আঘাতৰ প্ৰতিঘাত তুমি তুমিৰ লাগিব। যেনে কাম তেনে ফল অবশ্যে হব। মাথিয়ে দা বিচাৰি হুবে; হুজ্জনে পৰব দোষ খুচৰি হুবে। জুজ্জমনৰ মানুহেই পৰনিন্দা কৰি পৰিতোষ পায় আৰু

তাকে কবি নিজক ডালবি বোলাবলৈ যায়। কিন্তু তাবপবা শেহত নিজেই হে ঠগ ধায়; আনৰ চহুত ধূলি দিব নোবাবে। অনেক মানুহৰ পবনিন্দা কৰা অভ্যাস আছে। পবনিন্দাকে সেই কুঅভ্যাসৰ বাবাই নিজৰ হে অপকাৰ কৰে। পবনিন্দাই এডাল হলৰ দৰে নিদুকৰ বিবেকক বিকি হৃদয়ত অশান্তিৰ ডেজ বোৱায়।

ধোচামোদ (Flattery) কৰাও কৰোপকৰণৰ এটা দোষ। সকলোৰে আনে যে বাৰ ধোচামোদ কৰা যত্নৰ, তেওঁ আনক ধোচামোদ কৰি নিজেও হুলাই বাঢ়িয়ে সৈতে ধোচামোদ পাবলৈ ইচ্ছা কৰে আৰু তাক অনেক সময়ত পায়ও। শলাগ আৰু ধোচামোদ দুটা বেলেগ কথা। শলাগৰ যোগ্য কাম কৰিলে যোগ্যভাৱে অৱশ্যে শলাগ পোৱা উচিত। কিয়নো, শলাগ বুলিলে শুণীৰ শুণৰ আদৰ। সকলো সত্য দেশতে শুণীৰ শুণৰ আদৰ আছে আৰু সেই আদৰ চিৰকাল থাকিব। কিন্তু শলাগৰ অযোগ্য পাত্ৰক শলাগিলে ধোচামোদ কৰা হয় আৰু তেনেকুৱা শলাগত শলাগীৰি লাগে। মানুহমাজেই শ্ৰেণ্যসা ভাল পায়। কিন্তু শ্ৰেণ্যসাৰ কোনো কাম নকৰাকৈয়ে যদি শ্ৰেণ্যসা পোৱা যায় তেন্তে তাবপবা শ্ৰেণ্যসিত জনৰ অপকাৰ হে হয়।

কাবো আতি, ধৰ্ম আৰু ধৰ্মশাস্ত্ৰক মেলত বহি নিন্দা কৰা অযুক্ত। যেতিয়া সমাজ পাতি বিভিন্ন ধৰ্মৰ মানুহেৰে সৈতে একে লগে বহি আলাপ কৰা যায় তেতিয়া কোনো আতি, ধৰ্ম আৰু ধৰ্মশাস্ত্ৰৰ বিষয়ে নিন্দাজনক কথা কলে সেই আতিৰ বা মানুহৰ মনত বৰকৈ আৰাত দিয়া হয়। যি লোকে তেনেকুৱা কৰে তেওঁৰ স্বাৰ্থপৰ হৃদয়ে বিনা উদ্বেজনা বা শ্ৰেণ্যভনতে পাপ কৰি নিজৰ কুচৰিত্ৰৰ চিনাকি দিয়ে।

কৰোপকৰণত ঈৰ্ষা আৰু অহুৱা ভাবক সমূলকৈ মনত ঠাই দিব নেলাগে। ঈৰ্ষা আৰু অহুৱা এই দুয়োজনী বাকসীয়ে হৃদয়মনৰ হিয়াত হে নৃত্য কৰে। জাজিল আৰু হোবেচ হুৱো সমসাময়িক আছিল; হুৱো কবি; হুইবো একে দেশতে জন্ম; হুৱোকো সেই সেই দেশৰ লোকে প্ৰহ্লা কৰিছিল; হুইবো জীৱনৰ ত্ৰুট একে আছিল; হুৱো পৃথিৱীত অমৰত বাধিবলৈ পুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। কিন্তু ঈৰ্ষা বা অহুৱাই তেওঁলোকৰ হৃদয়ত একত্ৰকলৈকো ঠাই

নেপাইছিল। যবত বা, পবত, মেলত বা সমাজত, কতো ডেওঁলোকৰ মুখেদি
 ঈর্ষা বা অহুয়াৰ কথা নোলাইছিল। ঈর্ষা-অহুয়াই ডেওঁলোকৰ পৱিত্ৰ হৃদয়ক
 কলুণিত কৰিব নোৱাৰিছিল; ডেওঁলোকৰ মনৰ শান্তি বিনাশ কৰিব নোৱা-
 ৰিছিল। যবণৰ কাললৈকে ডেওঁলোক ছয়ো মিলা-প্ৰীতিৰে আছিল। কথোপ-
 কথনত বহুত আৰু বিজ্ঞপজনক কথা কওঁতে যব সাধধান হোৱা উচিত।
 তেনেকুৱা কথাও ডাঙৰ বিপদ লুকাই থাকে। প্ৰথম, ই এনেকুৱা এটা চোকা
 কাঁড় বে ইয়াক আনৰ গাত আঘাত মলপাটক নিকোপ কৰিব নোৱাৰি। অতি
 সাৱধানে কাঁড় মাৰিলেও সি কোনো মানুহৰ গাত লাগিব, জীৱিত প্ৰাণীৰ
 গাত বিদ্ধিব। সেয়ে শত্ৰুতা আৰু মনোমালিন্যৰ কাৰণ হব। যি টেট্‌চুটীয়া
 (wit) হব যুজিব ডেওঁৰ শত্ৰু বাঢ়িব আৰু বহু টুটিবৰ খুব সজাৱনা। এই
 পৃথিবীত সৰ্ব্বজনী মানুহ পোৱা টান। প্ৰত্যেক মানুহৰে কিছুমান বিশেষত্ব
 আৰু দুৰ্বলতা আছে। কিন্তু সেইবিলাক তাৰ বজাৱব এটা অংশ স্বৰূপ। পিছে
 তাৰ সেই বিশেষত্ব বা দুৰ্বলতাৰ বিষয়ে তাক ঠাট্টা বিদ্ৰুপ কৰিলে, তাৰ
 হৃদয়ত নিশ্চয় আঘাত কৰা হব।

অকামিলা গগত সময় কটালে বহু মূলীয়া সময়ৰ অপব্যৱহাৰ কৰা হয়।
 মানুহৰ জীৱনত অনেক কৰিব লগীয়া কাম আছে। সময়ৰ মোল বুজি আৰু
 ছেপ চাই সকলোৱেই নিজৰ কৰ্তব্য কৰা উচিত। এনেহুৱা মানুহে অজ্ঞানতা
 বশতঃ অকামিলা গগত সময় নিয়াৰ। জ্ঞানী মানুহে অগপ সময়কো অৰাবত
 বাবলৈ সিদ্ধিয়ে। আৰাৰ দেশৰ ডিকতাৰিলাকে প্ৰায়েই অকামিলা গগত সময়
 নিয়াৰ। স্ত্ৰীশিক্ষাৰ অভাৱত এনেকুৱা হয়। এই সম্বন্ধে তলত লিখা বোজো-
 নাটো চাব লগীয়া। :—

“লবাই লবাই কথা পাতে কথায় পতি হন্দ ।
 ডিকতাই ডিকতাই কথা পাতে কথায় মাই হন্দ ।
 ডেকাই ডেকাই কথা পাতে কথায় পতি হাঁহে ।
 বুঢ়াই বুঢ়াই কথা পাতে কথায় পতি কাহে ॥”

কথোপকথন বিজ্ঞাশিক্ষাৰ লগৰে এটি লাগতিয়াল বস্তু। ইয়াক মন পাবি
 শিকি ললে আমি সকলো সমাজতে আদৰণীয় হব পাবিম। এনে অনেক
 জ্ঞানী আৰু চিন্তাশীল মানু পুৰুষ আছে যাব যুগৰ এটি এটি কথা হীবা মুহু-

ডাঙৰকৈ বহুশূলায়া; তেনেকুৱা কথা প্ৰায়েই পুথিত পোৱা নেযায়; আৰু কোনো পুথিত থাকিলেও সেই পুথি সৰুসাঁধাবণৰ পক্ষে হুলস্থল; এনে স্থলত কথোপকথনৰ দ্বাৰাই সেইবিলাক সজ জ্ঞান সহজে শিকিব পাৰি। লগুন, পেৰিছ, কলিকতা আদি ডাঙৰ ডাঙৰ নগৰত থকা মাহুহবিলাক সদায় কামত ইমান ব্যস্ত যে তেওঁলোকে পুথি পঢ়ি জ্ঞান আঁজিবলৈ প্ৰায়েই আজৰি নেপায়। অথচ সেইবিলাক নগৰৰ এজন মাহুহৰ লগত আলাপ কৰিলে জানিব পাৰি যে তেওঁ বেছিকৈ নপঢ়িও অনেক বিষয়ত ওজা। তাৰ কাৰণ ডাঙৰ নগৰত থকা মাহুহবিলাকে মুখে মুখে বাক্যলাপৰ দ্বাৰাই অনেক শিক্ষা পায়। এজনৰ মনৰ সজ চিন্তা, সজ ভাববিলাক কথন-মথনত আন জনৰ মনত বাগৰি পৰি ক্ৰমে ইজন সিজনকৈ বহু জনৰ মনলৈ বাগৰি যাব লাগিছে। ডাঙৰ নগৰত পৰস্পৰ মনৰ সোঁত পৰস্পৰ মনৰ লগত মিলি এনেকৈ খুণ্ডা খাব লাগিছে যে নগৰীয়া মাত্ৰেই সেই সোঁতৰ কোব অনুভৱ কৰে। এগছ বস্তি অকলৈ এঠাইত চিমিকি চিমিকিকৈ অলি থাকিলে মাহুহে তালৈ বৰকৈ মন নকৰে। কিন্তু বেতিয়া সেই বস্তিগছক আন ভালেমান বস্তিৰ লগত ধোৱা যায় তেতিয়া সেই বস্তিয়ে যে কেৱল নিজক পোহৰ কৰে এনে নহয় আন বস্তিবো সি পোহৰ পায়।

আমাৰ দেশৰ গাৰ্বলীয়া নামৰবিলাকত গাৰ্বৰ মাহুহে পোটখাই মেল পাতি মানা ভৰহৰ আলাপাদি কৰে। ভোজত আৰু সৰাহতো তেওঁলোকে সেই দৰে পোট খায়। নগৰবিলাকত আজিকালি Club বা "সন্ধিয়া সন্মিলনী সভা" হৈছে। সেই সভাৰ দৰত গুলি নগৰীয়া ভাল মাহুহবিলাক পোট খায়। এনেকুৱা সন্মিলনত কথোপকথনৰ দ্বাৰাই অনেক লাগতিয়াল কথা শিকিব বা শিকাৰ পাৰি। কিন্তু কেৱল কথা পাতি বি জ্ঞান অৰ্জা যায় সি অনেক সময়ত শুধ বা সত্য নহব পাৰে। কাৰণ, এই পৃথিবীত জ্ঞানী অজ্ঞানী সাধু অসাধু, সৰল আৰু কপটীয়া, বিনয়ী আৰু অহতাবী নানা ভৰহৰ মাহুহ আছে। সত্য আৰু পতীৰ উদ্ভৱ জ্ঞানবিলাক শাস্ত্ৰত হে পোৱা যায়; কেৱল সাধাৰণ লাগতিয়াল জ্ঞান আমি আমাৰ সমাজ আৰু কথোপকথনৰপৰা আনিবলৈ পাওঁ। এই নিমিত্তেই বান্ধৱ তপ আচৰণতে সজ পুথি পঢ়া হুক্ত। সজ পুথি পঢ়াৰ লগে লগে সাধুসকল লাগে। সাধুসকল থাকিলে মনৰ ভাৰ

বিলাক পবিত্র আক কোমল হয়। এই ধিনিতে এটি উপাখ্যান কর্তৃ। এটা ব্যাধে একে বাহবে দুটা ভাটৌ চবাইব পোৱালী নি এখন নগবত বেচিছিল। এটা পোৱালী এজন বামুণে কিনি পুহিছিল, আনটো পোৱালী এটা ডোমে কিনি নিছিল। মাহচেবেকৰ পাছত সেই দুয়োটা পোৱালীয়ে বেছক মাত লৈছিল। বামুণৰ ঘৰৰ পোৱালীটোৱে ঈশ্বৰ নাম পাইছিল; কিন্তু ডোমৰ ঘৰৰ পোৱালীটোৰ মুখত কেবল নিলাজ গালি হে ওলাইছিল। সেই দেখি কর্তৃ, যেনেকৈ সজ পুথি বাছি উপকাৰৰ নিমিত্তে পঢ়া দায় তেনেকৈ সজ লগবীয়াও আলাপৰ নিমিত্তে বাছি লব লাগে। যি পুথি আক লগবীয়াৰ পৰা আমাৰ উন্নতি আক আনন্দ লাভ হয় সেয়েই সজ পুথি আক সজ লগবীয়া। যাবপৰা উন্নতি বা আনন্দ একো লাভ কৰিব নোৱাৰি, তেনেকুৱা লগবীয়াক তাৰ অধিকাৰী কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা আমাৰ কর্তব্য। আমি অনেক পুস্তক কৰিও তেওঁৰ হিতসাধন কৰিব নোৱাৰিলে আক তেওঁৰপৰাও একো হিত নহলে, তেওঁৰ লগ এৰি পেলোৱাই শেহত উচিত হব। কোনো মানুহক নিজৰ লগবীয়া বন্ধু বুলি গ্ৰহণ কৰাৰ আগেয়ে তেওঁৰ স্বভাৱ চৰিত্ৰ ভালকৈ সুজিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে; যদি তেওঁ বয়সত ডাঙৰ হয় তেন্তে তেওঁক প্ৰিয় কৰি তেওঁৰ উত্তৰ কাণ পাতি শুনিব লাগে। যদি তেওঁ বয়সত সৰু হয় তেন্তে তেওঁক হিতোপদেশৰ দ্বাৰা সজ বাটলৈ আনিব লাগে।

কথোপকথনৰ কিছুমান সাধাৰণ নিয়ম তলত লিখা গল। এটবিলাক নিয়ম ইংৰাজী Etiquette বিষয়ক পুথিবপৰা সঙ্কলন কৰা হৈছে :—

১। সকলো আলাপতে তোমাৰ মনক সৰু সৰু লবাহোৱালীবিলাকৰ নিচিনা আনন্দময় ৰাখিবা। বস্তুমেবে আলাপত যোগ দিলে তোমাৰ লগবীয়া-বিলাকৰ মুখৰপৰা অনেক লাগতিয়াল কথা ওলাব।

২। কথাৰ ওপৰত কথা নকৰা। এজনে কথা কৈ শেষ কৰিলেহে আন জনে কব পাৰ।

৩। কথা-পাঠোতে বিভ্ৰত হব সেলাপে আক চিঞৰ-বাধৰ কৰিব সেলাপে। মন ভাবে মিঠা মুখে কথা পাতিব লাগে।

৪। কথা-বাহী বা কথা-চহকী হোৱাটো দূৰণীয়। কথা পাঠোতে নিজেই হোৱাই-নোহোৱাই বলকি থকাটো অসুভাৱত; আনকো কৰলৈ সুযোগ দিব

লাগে। .বি বিষয়ে কথা পড়া 'হয় সেইটো নিজৰ অকলশৰীয়া সম্পত্তি (monopoly) কৰিব মেলাগে।

৫। একেটা বিষয়ৰ কথাৰে বহুত পৰ্যটনকে পাণ্ডলি থাকিব মেলাগে।

৬। ভাল কথাখীতকৈ ভাল সুনোতা পাৰটল কিছু টান। এতেকে কোনো এটা বিষয়ৰ আলচ হওঁতে কাণ পাতি মন দি কথাখিলাক শুনিবা। পাছে সেই কথাখিনি জুকিয়াই লৈ দটকৈ গমি-গিটিকি চাই তোমাৰ কব লগীয়া থাকিলে কবা। কোনো এটা কথা সজ হলেও তাক একাধিক বাব কোৱা অনুচিত।

৭। কথাৰ বিষয় আৰু কথা পতাৰ ধৰণ এই দুয়োটালৈকে (matter and manner of conversation) দৃষ্টি ৰাখি কথা কব লাগে।

৮। কথাপকথনত পৰ্ক, আত্মপ্ৰশংসা অৰ্থাৎ নিজৰ গৌৰৱৰ কথা সাৱধানে পৰিহাৰ কবা উচিত আৰু 'নিজক আনবিলাকতকৈ কোনো গুণে ডাঃব বোলাবলৈ বাব মেলাগে। নিজে কোনো প্ৰশংসাৰ যোগ্য কাম কৰি সেই বিষয়ে নিজ মুখে কবলগীয়া হলে কথাখিনি চমুকৈ কোৱা উচিত।

৯। মেলত বা সভাত ঘিবিলাক মানুহ উপস্থিত থাকে সেইবিলাকক সন্বেদন কৰি কোনো কথা কব লাগিলে ভূতীয় পূৰ্বত কব নেপায়।

১০। অলাপতীয়া আৰু আনে বেজাৰ পোৱা সমালোচনা কবা অযুগুত। চকুৰালি আৰু টেটুকুটীয়া কথা জতি সাৱধানে কোৱা উচিত। কিয়নো, বাব জিত্তা বব চোকা .তেওঁ অনেক বহু হেকৱাৰ। কোনো মানুহৰ জাতি, ধৰ্ম, বংশাৱলী বা গাৰ কোনো বিকলাঙ্গৰ বিষয়ে ঠাট্টা বিজ্ঞপ কৰিব নেপায়।

১১। মেলত বা সভাত কোনো বক্তাই ভুলকৈ কোনো এবাৰ কথা কলে ততালিকে তেওঁৰ মুখৰ আগতে ভুলটো ধৰিব মেলাগে। যদি সেই ভুলটো অলাপতিয়াল হয় তেন্তে মনে মনে ধকাই ভাল। আৰু যদি লাগতিয়াল বিষয়ত ভুল হয় তেন্তে নিজে সুওখবাই বক্তাকে শুধৰাবলৈ কোৱা উচিত।

১২। তোমাৰ সঙ্গীবিলাকে আলাপত পৰিনন্দা বা তিবন্ধাৰ কবিলে, বা তোমাক কোনো হুচল বুলিলে, তুমি সজ বাক্যেৰে তেওঁলোকক শুধৰাবলৈ চাৰা; যদি তোমাৰ চেষ্ঠা নিফল হয় তেন্তে মৌন হৈ থাকিবা; তথাপি

যদি তেওঁলোক দ্বন্দ্ব নহয় তেহে তেওঁলোকৰ ওচৰবপৰা উঠি শুচি বাবা। তোমাৰ মনত ধং উঠিবলৈ নিদিবা, মনত বাধিবা “অক্রোধেন ক্রোধং জয়েৎ” তীখা চৈচা; সিহে কাটিব পাৰে। “It is cold steel that cuts”

১০। বেতিয়া কথোপকথনে নিতাল মাৰে তেতিয়া এনে এটা কথা উলিয়াবা যাতে সেই কথাৰ ওপৰত সকলোৱে ছুই চাবি আখাৰ কথা কব পাৰে। কথোপকথনৰ লাগতিয়াল বিষয়বিলাক আগৰে মনৰ ভিত্তবত সজাই থৈ আলাপত বহিলে ভাল।

১১। যদি আলাপত কোনো নতুন, সাক্ষা বা শিকিব লগীয়া কথা ওলাব তেহে তাক তোমাৰ Memorandum Book বা সোঁৱৰণী-বহিত টুকি ধৰা।

১২। অচিনাকি মানুহৰ লগত কথা পাঠোঁতে নিজৰ ঘৰৰ ভিত্তকবা কথা সুলিয়াই আন বাহিৰা বিষয়ে (General affairs) কথা পাতিব লাগে. আৰু তেওঁৰ বয়স কিমান, দৰমহা বা উৎপন্ন কিমান ইত্যাদি বিষয়ে তেওঁক শুবিব নেলাগে।

আমাৰ উঠি-অহা শিক্ষিত ডেকাসকলে, যাৰ হৃদয় জ্ঞানালোকেৰে আলোকিত, যাৰ নম্ৰ স্বভাৱ আৰু সজ আচৰণত সকলোৱে ৰং পায়, যাৰ মন শিকাব বলত বসী আৰু উন্নত হৈছে, যাৰ ভবিষ্যত কাৰ্য্যাবলীটুল স্বজাতি আৰু স্বদেশে অতি হেঁপাহেৰে চাই আছে, ইচ্ছা কৰিলে তেওঁলোকৰ কথোপকথনৰ ক্ষমতাৰ সজ ব্যবহাৰ কৰি মানুহৰ অনেক উপকাৰ কৰিব পাৰে, আৰু পৰম পিতাৰ গৌৰৱ আৰু তেওঁলোকৰ নিজৰো ভবিষ্যৎ শাস্তি বঢ়াব পাৰে। তেওঁলোকৰ কথাই, কথা কোৱাৰ স্বৰ আৰু ধৰণে বহু ভাব আশ্ৰিত আনন্দময় অমৃত ঢালিব; সৰু সৰু লৰা ছোৱালীবিলাকে তেওঁলোকৰ অমৃতময় কথা শুনি নিজৰ চৰিত্ৰ গঠন কৰিব; ওখ, মহৎ আৰু হিতকাৰী জীৱনৰ বাট মোকোলাই লব পাৰিব; ওচৰ-চুবুৰীয়াই তেওঁলোকৰ সজ কথা শুনি সংসাৰৰ ধলা-বমা গভব্য বাটৰ হল জোং শুচাই নিমজ কৰি লব পাৰিব। কিন্তু যদি তেওঁলোকে বাস্তৱ ভণ এৰি বাক্য-বস্তুটিৰ অপব্যৱহাৰ কৰে তেহে তেওঁলোকৰ বাক্যই সৰু সৰু ভাই ভনীৰ মৰমিয়াল কাণত নিমৰমিয়াল ভাৱে সোমাৰ আৰু বিপদৰ আন্ধাৰে ক্ষুদ্ৰ হৃদয় ছাটি পেলাব; ওচৰচুবুৰীয়াৰ জীৱনৰ গভব্য বাটত হল জোং পুতি অস্থ অশান্তি বঢ়োৱা হয়। হে ডেকাসকল,

এযাবি সাদবী মাতত একো ধন খবচ মহয়। কিন্তু সেই প্ৰিয় হিতকাৰী মাত এযাবে স্বৰণৰ নিয়ন্ত চোপা-কলি ফুলাৰ দৰে মানুহৰ হিয়াক প্ৰেহুত কৰিব, আনন্দৰ জ্বলিকনি পৰি হিয়া উজ্জ্বল হব। প্ৰিয়বাদীৰ কোনো পৰ নাই। ভাবি চাওক—

“ভাতৰ ভিত্তা ধাব পাৰি”

“মাতৰ ভিত্তা সহিব নোৱাৰি।”

মনত ৰাখিব, যি কথা এযাব কোৱা হল, তাক আক নোকোৱা কৰিব নোৱাৰি। মানুহৰ অন্তৰত সেই কথাৰ যি সাঁচ বহিব তাক শুচুং টান হব।

শ্ৰীআনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা।

বৰবকৰাৰ খেদ।

হায়! কি হল কপাল মোৰ!—

অত ভাবি চিন্তি কৰি আত্মসন্তোষ

ଲଗାଲେଁ ମନ୍ତକ୍ ମହି ; ବିଧିବିଧି ବିପାକେ
 ସିରୋ ଉଲଟି ଲାଗିଲ ! ପକା ଶୂନ୍ୟକଳ
 ଧୋକେ ବାହୁଲି ସିମତେ ଧାକେ ଉଲ-ମୁବେ,
 ବଳ ସେହିମତେ ଦେଖେଁ ମୁବଗେଟି ମୋବ !
 “ହାୟବେ ସେମନ୍ତି” କାଳିନ୍ଦୀର ଘାଟେ
 ବାସିପୁର୍ଣ୍ଣ ରାତିର କଳହ ବ୍ରଜାଜନା ମାଧେ ;
 ଅଧବା, ସିମତେ ହୁର୍ଜାଟିର ତାଳେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳି ନୀଳିତେ କୌତୁହଲେ ; ଶୁକ୍ଳ-ଶୁକ୍ଳବିଜୁ ଶୁକ୍ଳ
 ମୁବାଇ ତୈରାହି ତିଷ୍ଠେ ମୟ ହୁକ୍କୋପସି ଡବା ।
 ହେବିଛେଁ ଓଲୋଟାି ସବ ; ଓଲୋଟାି ଆକାଶ ;
 ଓଲୋଟାି ପାଦମ ଧବା ; ନବ ପତ୍ତ ଉଲଟି
 ଚଳିଛି ; ମୁବେ ଡବି କାଟିଛି ଜଗତ ।
 ଲୋଟା ବାଟି ଶୋରାପାଟା ଚକି ମେଞ୍ଜ ଆଦି
 ଉତ୍ତତି ତିଷ୍ଠିଛି ହେବ ! ଉତ୍ତତି ଓଲମେ ଚିତ୍ରପଟ
 ସବର ବେବତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୂଳ ଅଧଃଶାଖା ପ୍ରାୟ !
 ମନ୍ତକ୍ ଦେଖିଛେଁ ହୁଟ୍ଟ, ହୁର୍ଜାତ ମନ୍ତକ୍ ଶ୍ରକ୍ତି ;
 ବହୁକ୍ ଲତୁକ୍ ସେନ, ଲତୁକ୍ ବହୁକ୍ ସଦୃଶ !
 ହୁଧର ଉପସି ହୁଧ,—“ନାହିଁ” ମୋବ ଉତ୍ତତି ବାଜିଛି !
 ହୁର୍ଦ୍ଦୋବ ବିପଦ ! ଜାନୋ ମିଲିଲ ଶ୍ରମଣ ?
 ଉଦିଲ ଜାନୋବା ମନ୍ତକ୍ ମାର୍ତ୍ତଂ ଆକାଶେ,
 ମନ୍ତକ୍ ମାଗବ ହୁହି ପୃଥିବୀ କ୍ଷେତ୍ରସିବେ ?
 ଡାକିନୀ ଶ୍ରେଣିନୀ କିବା ନାଚିଛି ତାଂଗରେ
 ଦେଖି ଶ୍ରମଣାଗମନ ? କୋରାଁ ମନ୍ତକ୍ ମନ୍ତକ୍ ?
 ନୋରାବେଁ । ଧିବାବ ମୁବ ବୁଝିଛି ଧଚଂ ।
 ହିଲେଁ, ମନ୍ତକ୍ ମନ୍ତକ୍ ଶୁନା, ହୁଧତ ଏକାଳେ
 ନିଦ୍ରାମେ, “କମୋତ କମୋତୀ ସଦା ଉଚ୍ଚ
 ବୁକ୍ ଡାଳେ ମୋଦାବସୀ ତୀବେ ନୀବରେ #”
 ନାହିଲ କାକତ ହାତେ, ନାହିଲ ଆମଦ

বাঁহী বব-ভঙা, বড়কুট বাই ।
 আপাদমস্তক হুথ টোপনিবে পূব
 স্বর্গব জুবদি, চেনি-ভবা তবমুজ বেনে ।
 কি লেখিছে, কি বচিছে লোকে, নগই
 নাবাধি বুজ, নিম্নিলিত নেত্রে ধ্যানি
 আত্মাবাস কটালোঁ কতক কাল ।——

বিশ্বস্তব নিদ্রাবেশে নাকব ঘোঁর্ঘোঁব
 ধনি ব্যোম তেদি উঠিল নির্ঘোঁবে ;
 শক-ব্রহ্ম নিদ্রাদিত হল ; খলকিল
 সপত সাগব ; মজ্রে চক্র তিমিস্রিল
 সত্রোসে লবিল ; সকাবিল গ্রহ তাবাগণ ।
 শয়নিলোঁ দি পুটিবাগব, অনন্তশয্যাতে
 বিস্তু বেনে । পিছে, ঘটিল বিপাক,
 বিনামেবে বজ্রাঘাত বখা ।——

বালখিল্যগণে আবেদন-সামগান কবি
 জাঙিলে টোপনি মোব ; “বেনে নট ভাটে
 চক্রবর্তী বাজাক জগাবে” । বাহিতব
 পুবি মনকান, বাঁহী হস্তে হলোঁ বহির্গত ;
 বজালোঁ গুর্জব বাগ ; বাগব ধনিত,
 কাঠ-কুলা শেলুহাই পাই মহা ত্রাস
 খহি পবি গল ; বিহ্লভনি মেদেলুহাব
 উবি গল পাত ; পচোরাতে শিমলুব
 মিলিল বিলাই । ঘোঁধি খঙ্গি শাস্ত্রলি সমুহে
 পাড়িলে বিদ্রোহ ; হানি কাঁইট কবিলে আমনি
 বিবক্তিত খহালোঁ মস্তক ।——

“কাঁহ পবি জিম গল” সব । শান্তি বাণী
 উচ্চবিলোঁ ; পিঙ্কিলোঁ ঠৈয়াই মূব মে
 বহ মনে গুপি । কিন্তু হিতে বিপবীত হল !

হায়! কণ্ঠতে বিদবে বুক,—ভ্রমানুবে
 ঘটলে প্রমাদ; উত্ততি লাগিল মূৰ কঁড়ে!
 কলত, ওলটে অগৎ হায়, কি কর্বোঁ উপায়।”

রূপানব।

বলিয়া।

পানীদিহিং মৌজা শিবসাগৰ জিলাৰ অঞ্চলত। গাওঁখনৰ নাম হাতীচুক। হাতীচুক গাওঁখন বৰ মুকলি; তাৰ বাট-পথবোৰ ডাঙৰ দীঘল; চাৰিউফালে বহল বহল ধুনীয়া ধুনীয়া পথাৰ। গাওঁৰ মাজেদি সূঁতি এটি বৈ গৈছে। যি কেশবত পুখুৰী নাই সেই কেশবে তাৰপৰাই পানী নি যায়, আৰু গাওঁৰ লৰা ছোৱালী ডেকা গাভৰুসকলে তাতে আহি গা ধোৱে। গাওঁৰপৰা বেলৰ ষ্টেচনলৈ প্ৰায় এমাইল, গড়িকে গৰা মাহুহে বেলৰ উকি ভালকৈ শুনে আৰু কেতিয়াবা কেতিয়াবা বেল অহা চাবলৈকো ষ্টেচনলৈ যায়। গাওঁখনত কেবাখৰো চহকী মাহুহ আছে; ডেওঁবিলাকৰ আম কঠালেবে তৰা বৰ-বৰ বাৰী, ডাঙৰ ডাঙৰ গৰু-গোহালি, ২০২৫ পুৰাটক মাটি আৰু দুটা তিনটাকৈ ধানৰ ভঁৰাল। কিন্তু হাতীচুকৰ লোকসংখ্যা নিচেই কম; এবাৰ হাইজা বেমাৰৰ প্ৰকোপত ভালেমান মাহুহ সিকলীয়া হল।

হৰিকান্ত বৰুৱা পানীদিহিং মৌজাৰ মৌজাদাৰ। তেওঁৰ বয়স ৪০।৪১ বছৰ হ'ব; কিন্তু সিমান বয়স যদিও, তেওঁক দেখোঁতে ৫০।৬০ বছৰীয়া বেন দেখি। বায়ুবোগ ধকাত তেওঁৰ দাঁড়ি চুলি এটাইবোৰ পকিল; মূৰৰ মাজ ডোখৰত চুলি নাইকীয়া হল। মাহুহজন শকত আৰু তেওঁৰ গাৰ বৰণ মিঠা। বৰণ বেলে মিঠা মাহুহজনৰ কথা-বাৰ্তাও তেনে মিঠা। মৌজাৰ সকলো বায়তে তেওঁক পেটেনমাথিতে ভাল পায় আৰু ভক্তি কৰে। আন আন ভালেমান মৌজাদাৰৰ দৰে তেওঁ ধাৰনা আদায় কৰাত মন্ডিলত নপৰে; বায়তে বছৰি বছৰি বধাসময়ত তেওঁক ধাৰনা শোধায়। তেওঁৰ নাম প্ৰত্যেক বায়তৰ মুখেতে। “দৈথৰে বেন দীৰ্ঘানু কৰক” এই বুলি সকলোৰে হিয়া থাকি তেওঁক আশীৰ্ব্বাদ

দিয়ে। মৌজাদাৰৰ ছুজনা বৈশী; এজন্য নগবৰ আৰু ইজন্য গাৰ্বৰ। ডাঙৰ জনাতকৈ সৰুজন্য ৫ বছৰ মানৰ সৰু। মৌজাদাৰৰ আন কেউফালে লুখ হোৱাতো তেওঁৰ মনত এটা বৰ কষ্ট,—যে তেওঁৰ সতিনী বৈশী ছুজনাৰ মাজত সমূলকৈ মিলা-প্ৰীতি নাই; অলপ কথাতো তেওঁবিলাক তিক্টি-বিক্টি উঠে; ইজনে সিজনৰ দোষ খুচৰি ফুৰে; আৰু স্বৰধন দিনে ৰাতিয়ে হাই-উকম্বৰ বাহ কৰি থাকে। মৌজাদাৰে তেওঁবিলাকৰ ভিতৰত মনো-মানিষ্ঠ গুচাবলৈ যৎপৰোনাম্বি চেষ্টা কৰিও কৃতকাৰ্য্য নহল।

বৰ মৌজাদাৰণীৰ লৰা এটা আৰু ছোৱালী তিনিজনী; সৰুজন্যৰ লৰা এটা ছোৱালী এজনী। বৰজন্যৰ তিনিওজনী ছোৱালী উলিয়াই দিলে, লৰাটিকে বুকত বান্ধি লৈ তেওঁ থাকে। সৰুজন্যৰ ছোৱালীটিৰ বয়স ১০ কি ১১ বছৰ। ডাঙৰজন্যৰ লৰাটিৰ নাম ভীমকান্ত, সৰুজন্যৰটিৰ নাম হৰকান্ত। বাপেকে মৌজা পাওঁতে ভীমৰ বয়স ৮ বছৰ আৰু হৰৰ ৫ বছৰ। মৌজাদাৰে গাৰ্বৰ পঢ়াশালিৰ পশুভক্ষক দুয়োটি লৰাকে স্বৰতে পঢ়াবলৈ লগাইছিল আৰু পঢ়ুৱা বাবে পশুভক্ষ মাছে ২০ টকাকৈ দিছিল। বাপেকৰ মাত্ৰ দুটি পুতেক; তেওঁৰ সকলো আশা ভৰসা সিহঁততে হে; কিন্তু ইফালে অতিৰিক্তকৈ মৰম কৰিলে সিহঁতে লাই পায় বুলি ভয় আৰু সিকালে মৰম নকৰিলে কষ্ট পায় বুলি আশঙ্কা। মৌজাদাৰ সুবিবেচক মানুহ হোৱা বাবে লৰা দুটাক তেওঁ পেটে সমৰ্থিতে মৰম কৰে যদিও আঁঠে নিদিয়ে।

সৰু মৌজাদাৰণীৰ জীয়েকৰ ১৪ বছৰমান বয়স হ'লত, নগবৰ কাচাবীত কাম কৰা আৰু মাছে ৪০ টকাকৈ দম'হা পোৱা কেৰাণী এজনৰ লগত তেওঁৰ বৰ ধুমধামেৰে বিয়া হ'ল। বৰ মৌজাদাৰণীৰ দৰে পেট-কপটীয়া, কাঠ-চিঠীয়া আৰু খিট্‌খিটীয়া মাইকী মানুহ অতি বিবল; তেওঁ বোঁটোকে চোঁটো কৰি অলপ কথাতো ডাং খাই উঠে; চাকৰ-নাকৰবোৰক সঁচাই হক বা মিছাই হক গুৰেদিনটো কেট্‌কেটাই থাকে; লোকে কৰা কাম এটাইবোৰ তেওঁৰ চকুৰ কুটা, আৰু নিজেও যি কৰে ডাকো লাহে-ধীৰে নকৰি খপ্‌জপ্‌কৈ কৰি বন বঢ়াইহে ফুৰে। সৰু মৌজাদাৰণীয়ে বিমান দূৰ পাবে তেওঁৰ ভিত্তি মাত্ৰ-কথাবোৰ সহি থাকিব খোজে, কিন্তু কেতিয়াবা সঁচাসঁচিকৈয়ে অসহনীয় হলে মুখেৰে এৰাব তেওঁ সতিনীয়েকক নোকোৱাকৈ নেৰে।

ভীমৰ ১০ বছৰ হোৱাত আৰু হৰৰ ১০ বছৰ হোৱাত তেওঁবিলাক দুইকো মৌজাদাৰৰ সম্বন্ধ লগা লগৰৰ মানুহ এঘৰত থাকি ইংৰাজী স্কুলত পঢ়িবলৈ পঠালে। ভীমক ৭ম শ্ৰেণীত আৰু হৰক ৮ম শ্ৰেণীত নাম লগাই দিয়ালে। ঘৰৰ ঘৰত খেছিন ভেওঁ লৰা হুটীৰ পঢ়াশুনালৈ কাণ-সাব নিদিছিল, সিহঁতে হুটীলি কবিলেও বেয়া পায় বুলি একো নকৈছিল। হৰ ভীমতকৈ বেছি সুধিয়ক আছিল আৰু তেওঁ পঢ়াশুনাত বেছি মন দিছিল। তেওঁৰ খতাৰ-চৰিত্ৰও ভাল। ভীমে মাকৰ বেয়া স্তন সোপাকে কাঢ়ি ললে; তাৰ উপৰি স্কুলৰপৰা পলাই আহি বাটত লুকাই ধকা, মাট্টৰৰ আগত কাকি দিয়া, লগৰ লৰাবোৰৰ লগত মৰামৰি কৰা, বাটত কণা খোৰা মানুহ আৰু বলিয়া বা আঁকৰা মানুহ দেখিলে ইতিকিং কৰা, ইড্যা-দি হুটী লৰাৰ সকলো গুণৰ তেওঁ অধিকাৰী হৈ পৰিল। তেওঁ ঘৰৰপৰা পাবেমানে টকা টুচি আনি পোঁচাক কৰাই তেওঁৰ জীৱনৰ প্রধান উদ্দেশ্য বুলি ধৰিছিল। “অমুকে এল্‌বৰ্ট্‌ কেচনৰ সেওঁতা ফালি ইউনিকোলন্ বা দেল্‌থোচ্‌ ষঁহি গোকাত মল্‌মলাই ফুৰিছে, ময়ো তেনেকৈ ফুৰোঁচোন”; “অমুকে হুশাৰী ওদাম ধকা আপোন ব্ৰেণ্টৰ কোট আৰু তাৰ ভালত হুন্দৰকৈ ইস্ত্রী কৰা কামিজ আৰু কলাব্‌ পিন্ধি কেনে বম্‌ক্‌জমক্‌ হৈ পৰিছে ময়ো তেনে হৈ পৰোঁচোন”; “অমুকে ভাল জোতা মোঁজা পিন্ধি কেনে গহীন গস্তাৰ হৈ ফুৰিছে, ময়ো তেনেকৈ ফুৰি চাওঁচোন”; “অমুকে মুখত চিগেবেট্‌ দি, অনন্ত আকাশত ধোৱা উৰাই কেনে স্ক্ৰ্‌তি কৰিছে, মইয়ো কৰি চাওঁচোন”; এনেবোৰ চিত্তাই অনবৰত তেওঁৰ মনত ঠাই পালে। দেউতাক চুকাৰৰ ৩ বছৰ মানৰ আগেয়ে কোনোমতে চুচৰি বাগৰি তেওঁ ৪ৰ্থ শ্ৰেণী পাইছিল গৈ। হৰে কিন্তু পঢ়াত দোপত্‌ দোপে উন্নতি দেখুৱাবলৈ ধৰিলে; কোনো শ্ৰেণীতে নবৈ পৰীক্ষাত ১ম, ২য় হৈ ককায়েকৰ লগ ধৰিলে গৈ। ভায়েকেৰে একে লগে পঢ়িব লগা হোৱাত ভীমৰ লাজত তত নাই; তেওঁৰ ইচ্ছা যে আন এটা স্কুললৈ যায়, কিন্তু ঘৰত অল্পমতি নিদিয়, নিকপায়। ভীমে হৰৰ লগত একে শ্ৰেণীতে পঢ়িবৰপৰা হৰক হিংসা কৰাৰ দৰে কৰিবলৈ ধৰিলে; মিছাটকয়ে হৰে পঢ়া-শুনা নকৰে বুলি ঘৰলৈ চিঠি লেখে; হৰে কথা-বাৰ্তা শুধিলে মুখ ওকোন্দাই দিওঁ-নিদিওঁকৈ উত্তৰ দিয়ে। হৰে সকলো সহি থাকে। মৌজাদাৰৰ মৃত্যুৰ সময়ত হৰে ১ম শ্ৰেণী আৰু ভীমে টানি-টুনি ৩য় শ্ৰেণী পালেগৈ। মৌজাদাৰ জীয়াই থাকোঁতে

তেওঁৰ পুতেকহঁতৰ বিয়া চাবৰ তেওঁৰ ইচ্ছা আছিল, কিন্তু বিধতাই তেওঁৰ সেই ইচ্ছা পূৰণ নকৰিলে ।

স্বষ্টিকৰ্ত্তাই সং শ্ৰদ্ধতিৰ আৰু বশৰী মাহুহবোৰক সৰহ দিন সংসাৰত লাহুনা আৰু হুখ কষ্ট ভোগ কৰিবলৈ নথৈ স্বৰ্গৰ অম্বিয়া হুখ উপভোগৰ নিমিত্তে লৈ যাবৰ ইচ্ছা কৰা বাবেই নে, সৰ্কসংহাৰক কাল মাহুহৰ অভিশয় কীৰ্ত্তি আৰু হুখ্যাতিৰ হিংসুক হোৱা বাবেই, সাধাৰণতঃ দেখা যায় যে সকলোৰ আদৰ ভক্তি আৰু শ্ৰদ্ধা আকৰ্ষণ কৰা পুৰুষসকলে বৰ বেছি দিন সংসাৰত বাস কৰিবলৈ নেপায় । ওপৰত উল্লেখ কৰা হৈছে যে মৌজাদাৰৰ আগৰপৰা বায়ুৰ বেমাৰ আছিল ; বয়সৰ লগে লগে তেওঁৰ বেমাৰ ক্ৰমে বৃদ্ধি পাবলৈ ধৰিলে । তেওঁৰ ৫১ বছৰ বয়সত নবিয়া বৰ শকত হৈ উঠিল । সকলোনা বৈধী তেওঁৰ বেছি শ্ৰীতিভাঞ্জন হোৱাত মবিবৰ সময়ত মৌজাদাৰে তেওঁৰ সম্পত্তিৰ ৩ অংশ সকলোনা আৰু তেওঁৰ পুতেকৰ নামে, আৰু ৩ অংশ ডাঙৰ জনা আৰু ডাঙৰ জনাৰ পুতেকৰ নামে “উইল্,” কৰিলে । তেওঁৰ অন্তিম কালত গাৰ্বৰ জালেমান মাহুহ তেওঁক দেখা কৰিবলৈ আহিছিল ; উলিয়াই দিয়া জীয়েক কেজনৰ এজনৰ বাহিৰে ইকেজন কোনো কাৰণ বশতঃ আহিব নোৱাৰিলে । অবশেষত সকলোৰে শ্ৰদ্ধাভাঞ্জন মৌজাদাৰ ডাঙৰীয়া হুজনা ভাৰ্য্যা বিধবা কৰি থৈ ভক্ত বায়তবৃন্দৰ মাজত অনন্ত কাললৈ চকু মুদিলে ।

পুতেকহঁতে বীতিমতে বাপেকৰ শ্ৰাদ্ধ কৰিলে । শ্ৰাদ্ধৰ বাহিৰেও হবৰ আন আন লেঠাত পৰাত হৰে সেইবাৰ এষ্টেচ পৰীক্ষা দিব নোৱাৰিলে আৰু সেই হেন বিচক্ষণ বুদ্ধিৰ লৰা এটাই ইমানতে ছাত্ৰজীৱনৰ সামৰণি পেলালে । জীমণ্ড এতিয়া মুকলি-মুৰীয়া হৈ ৩য় শ্ৰেণীতে পঢ়াশুনাৰ অতি সন্তোষেৰে সৈতে তেওঁ বিদায় দিলে । তেতিয়া জীমৰ বয়স ২০ বছৰ আৰু হবৰ ১৭ বছৰ । জনা-গুনা জনচেবেক মাহুহৰ উপদেশ মতে জীমে খালি হোৱা মৌজাদাৰ কামটোলৈ দৰ্খাস্ত দিলে ; চৰকাৰেও হৰিকান্ত মৌজাদাৰৰ উপযোগিতা আৰু কৰ্তব্যপায়ণতা বিবেচনা কৰি জীমক কাম দিলে । মৌজাদাৰ হৈ জীমে লাট্ চাহাৰ হলো বুলি ভাবিলে । .তেওঁ মৌজাৰ কামলৈ কাণসাৰ নিদি দিনে বাতিয়ে সমনীয়া লৰাবে “আজ্ঞা মাৰিয়ে” কাল কটাবলৈ ধৰিলে । হব আৰু হবৰ মাকলৈ তেওঁ সুৰিকে নোচোৱা হল । কেতিয়াবা হৰে টকা-সিকা খুজিলে

“ওহঁতৰ ইমানবোৰ সম্পত্তি কি কৰিছ ?” বুলি তেওঁ সম্বোধন দিয়ে। যদিও হৰে বাপেকৰ সম্পত্তিৰ ৩ ভাগ পাইছিল তথাপি তেওঁ কি ব্যবসায়ত সোমাব, কেনেকৈ জীৱিকা অৰ্জনৰ ভাল উপায় এটা পাব, এইবোৰ ভাবি চিন্তি আছিল। এনেতে তেওঁৰ সৌভাগ্য-বৰি উদয় হল। ভীমে মৌজাৰ কাম সমূলি চলাব নোৱাৰিলে। মৌজা বেয়াটকৈ চলা দেখি চৰ্কানে অলপ দিনৰ পাছত ভীমক গুচাই তেওঁৰ কাম হৰক দিলে। হৰৰ ডেউয়া ২০ বছৰ। ডেউয়াৰপৰা ভীমে হৰক শত্ৰু যেন দেখা হল আৰু জানি কি হৰ আৰু হৰৰ মাকৰ লগত মতামতি কৰিবলৈকে এৰিলে। হৰে কিন্তু নিজৰ মাকক আৰু মাহীমাকক সমান চকুৰে চাইছিল আৰু ভীমৰ মাকক টকা-সিকা দি আছিল। হৰে টকা-সিকা দিলে ভীমে মাকক কয়, “নেলাগে তাৰ টকা লব, আমাৰ নাইকিয়া হৈছে নে কি?” মাকে বৰ্খাওঁ-নবৰ্খাওঁক শেহত বৰ্খাই ধয়। ভীমৰ ২৩ বছৰ হোৱাত মাকে তেওঁলৈ ছোৱালী বিচাৰিলে। ভীমৰ যদিও বেছি বিছা বুদ্ধি নাছিল, তথাপি ডাঙৰ মানুহৰ লৰা বুলি ছোৱালী যাচোঁতা মানুহৰ নাটনি নপৰিল। গাৰ্ৱৰ ভাল বংশৰ ছোৱালী এজনীৰে ভীমৰ সমাবোধেৰে বিয়া হল। হৰে বিয়াত চাৰিউফালে পাৰ্ধ্যামানে সহায় কৰিছিল, কিন্তু ভীমৰ নিষ্ঠুৰ মন নিষ্ঠুৰ হৈয়ে থাকিল। বিয়াৰ পিছত, হৰৰে সৈতে সকলো সম্বন্ধ ছিড়িবৰ অভিপ্ৰায়ে ভীম বুঢ়ীমাক আৰু বৈদীয়েকৰে সৈতে হৰৰপৰা বেলগ হল। হৰে বেলগ নহবলৈ ভীমক আৰু ভীমৰ মাকক ভৰিত খৰি অনুবোধ কৰিছিল, কিন্তু মিছা হল। হৰ আৰু হৰৰ মাকে ভীমহঁত ঘৰৰপৰা ওলাই বাওঁতে কান্দিবলৈ ধৰিলে, কিন্তু ভীম আৰু ভীমৰ মাকৰ চকুত এটুপিও চকু-পানী নোলাল। বেলগ হোৱাৰ পাছতো, হৰে তেওঁবিলাকলৈ কিবাকিবি পঠাই আছিল আৰু তেওঁৰ মাকক ভীমহঁতৰ তালৈ মনে মনে পঠিয়াই আছিল। ভীমে কিন্তু মাকক হৰৰ তালৈ কেতিয়াবা-কাচিং হে পঠাইছিল, তাকেও ভক্তি অনিচ্ছাবে। হৰ মৌজাদাৰৰ ২৪ বছৰ বয়স হোৱাত লগৰৰ নামজলা মানুহ এঘৰৰ ছোৱালী এজনীৰে সৈতে তেওঁৰ বিয়া হল। বিয়ালৈ ভীমক ইমানটকৈ মাতি পঠাইছিল তথাপি ভীম নাছিল। বিয়াৰ পিছত হৰে লগৰতো ঘৰ কৰি ললে। হৰৰ সমৃদ্ধি দেখি ভীমৰ বিয়ালত তত নাইকিয়া হল। হৰহঁতে বাপেকৰ সম্পত্তিৰ তেওঁ-লোকতকৈ দুগুণ বেছি পোৱাত আৰু ভীমৰ মৌজাদাৰ কাম হৰক দিয়াত

সেই বিয়াগ তিনিওয়ে চৰিণ । সদাই তেওঁ হবৰ অহিত চিন্তে আৰু মানুহৰ আগত হবৰ ফুংসা বটনা কৰে । শাস্ত প্ৰকৃতিৰ হৰে কেতিয়াও ইয়াৰ প্ৰতি-শোধ লবলৈ নিবিচাৰিছিল, বৰং ককায়েকৰ ছবুৰ্ছি দেখি নিজে নিজে লজ্জিত হৈছিল ।

ভীমৰ থাকে নাতিনিয়েকৰ মুখ চাবলৈ বৰ আশা কৰিছিল, কিন্তু দৈবৰ ছৰ্ণিপাকত সেই আশা নফলিলে । ভীমৰ বিয়াৰ ৮ মাহ মানৰ পাছতে তেওঁৰ মাকৰ মৃত্যু হল । ভীমৰ মনত এতিয়া বৰ বিবাগ হল ; তেওঁ বাপেকৰ সম্পত্তি যি পাইছিল প্ৰায় গোটেইখিনি আদায় হল ; এতিয়া লোণ তেল কিনি খাবলৈকো টনাটনি । হৰে তেওঁলৈ টকা-সিকা পঠাই আছিল কিন্তু তেওঁ কেতিয়াবা ২ লবলৈ অস্বীকাৰ কৰে আৰু কয় যে তেওঁৰ টকাৰে ধোবাতকৈ মাগিয়ে খাব ৮ ভীমৰ মাক মৰাৰ পিছত ভীমক বৈশ্বীয়েকৰে সৈতে হবৰ বৰলৈ আহিবলৈ হৰে ইমান ধৰিলে কিন্তু কঠিনহৃদয় ভীম কোনোমতে মান্তি নহল । ভীমে তেওঁৰ অৱস্থাৰ কথা ভাবি চিন্তি থাকোঁতেই তেওঁক আৰু এটা অমঙ্গলে দেখা দিলে । মাক মৰাৰ মাত্ৰ দুমাহৰ পাছতে তেওঁৰ একমাত্ৰ আশা তেওঁৰ বৈশ্বীয়েকেও তৰলীলা সঙ্গৰণ কৰিলে । হৰে ভীমক বৈশ্বীয়েকৰ প্ৰাক্ত কৰোঁতে বধেষ্ট সহায় কৰিলে আৰু আকৌ ভীম তেওঁৰ লগলৈ আহিবলৈ ভীমৰ ভৱিত ধৰি অনেক কাকুতি মিনতি কৰিলে, কিন্তু সকলো মিছা হল । ভীমৰ মনত এটা বিহুতিয়ে দেখা দিলে ; ভীমে গোটেই জগত একাবময় দেখিলে । বেনিয়ে চাই তেনি অলেখ বয়স, নিকাৰ, বিবাদ, কি কৰিব কলৈ দাব এইবোৰ ভাবি ভাবি তেওঁ বলিয়া হল ; বৰ-বাৰী এৰি বাটে-পথে অনাই-বনাই ছুৰিবলৈ ধৰিলে । ভায়েকে কেতিয়াবা বলবে ভীমক তেওঁৰ বৰলৈ নিলেও এবাতি বা ছুৰাতি থাকি ভীম গুচি আহে । ককায়েকৰ এনে পতি দেখি ভায়েকেৰ মনত বৰ বেজাৰ হল ; তেওঁৰ মুখৰ মুনীল আকাশত ছুৰৰ ডাৱৰে দেখা দিলে । ভীমৰ গাৰ সখল মাত্ৰ কটা চোলা এটা আৰু কেটু-ছুৰি কলা চুৰিয়া এখন । পা-পা নোখোৱা আৰু তেল পানী নৰ্থহা বাবে তেওঁৰ মূৰৰ চুলিয়ে জটা বান্ধিলে ; হাত ভৰিব নখৰেৰ বৰ একোটা হৈ দেখিবলৈ ফুংসিং হল । তেওঁ অকলৈ অকলৈ বিব বিব কৈ ফ্ৰিকিবি বকি থাকে ; মানুহে কথা শুবিলে উত্তৰ নিদিয়ৈ ; থাকে থাকে, কথা নাই বাৰ্তা নাই হাঁহি একোটা মাৰে ; বাবে পাৰ তাৰে বৰতে ভাও-

পানী খায়গৈ; ডেওঁৰ বে ডায়েক এটা আছে তাৰ জ্ঞান নাই। যি ভীমে বাটত বসিয়া মানুহ লগ পালে পেংলাই কৰিছিল, সেই ভীম এতিয়া নিজেই বসিয়া। আগেয়ে ভীমে হুধ কি সুবুজি নানান ধৰণৰ পোচাক মাৰি বমক্ৰমক হৈ ফুৰিছিল এতিয়া ভীমৰ গাৰ সম্বল দেখিলে ঘিণলগা। ভীমক আগেয়ে মৌজা-দাবৰ বৰ পুতেক বুলি সকলোৱে সম্মান কৰিছিল আৰু ভীম মানুহৰ মাজত লগপ্য। ভীম আৰু বাটৰ বসিয়া।

শ্ৰীপদ্মধৰ চলিহা।

উমেশচন্দ্র বন্দ্যোপাধ্যায়।

কলিকতা ৰাজধানীৰ ওচৰৰ খিদিবপুৰ চহৰত ১৮৪৪ চনৰ ২১ ডিচেম্বৰ তাৰিখে উমেশচন্দ্র বন্দ্যোপাধ্যায়ে (ডেৱলিউ চি বোনাৰ্জী) এষৰ চহকী আৰু সম্ৰাজ্ঞ কুলীন বামুণৰ ঘৰত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। তেওঁৰ ককাক শ্ৰীযুত পীতাম্বৰ বামুৰ্জীৰ আচল ঘৰ হাওৰা জিলাৰপৰা প্ৰায় ১৬ মাইল আঁতৰত বাগান্দা নামে গাঁৱত আছিল। পীতাম্বৰ বামুৰ্জী বাগান্দাৰপৰা উঠি আহি কলিকতাত পোনতে স্কুলৰ অধ্যাপকৰ কামত সোমায়। তাৰ পিছত তেওঁ কলিকতা হাইকোর্টৰ বিখ্যাত “এটৰ্নি” কলিয়েৰ বাৰ্ড কোম্পানীৰ (Messrs Collier Bird & co) “বেনিয়ান” হৈ বহুত ধন-সম্পত্তি আৰু জমীদাৰী আৰু কলিকতাৰ এজন নামজলা গণ্য মান্য জমীদাৰ হল। তেওঁ ৰৰ ধাৰ্মিক আৰু দানী আছিল। তেওঁৰ ধন-সম্পত্তিৰ সবহস্তাপ ধৰ্ম কাৰ্য আৰু দান কৰে। তেই ওৰ পৰিছিল। ডৱিউ, চি, বোনাৰ্জীৰ বাপেকৰ নাম পিৰীশচন্দ্র বামুৰ্জী। পিৰীশচন্দ্র পীতাম্বৰ বামুৰ্জীৰ ২য় পুতেক। তেওঁ কলিকতা হাইকোর্টৰ এজন ভাল “এটৰ্নি” আছিল। ১৮৬৮ চনত ৪৫ বছৰ বয়সত তেওঁৰ মৃত্যু হয়। ডৱিউ, চি, বোনাৰ্জীৰ মাক, ত্ৰিবেণীৰ অগংবিখ্যাত সংস্কৃতজ্ঞ গণ্ডিত অগম্যধ উৰুপকানন্দৰ নাভিনীয়েক আছিল। মি: বোনাৰ্জীৰ ৪ জন ভাই ককাই আছিল। তেওঁৰ ককায়েক আৰু মাজু ডায়েক সকতে চুকাল। তেওঁৰ সৰু ডায়েক সত্যধন বামুৰ্জী কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এম, এ, আছিল।

ডব্লিউ, চি, বোনাৰ্জীক বাপেকে নিচেই লৰাকালতে কলিকতাৰ সিমলা নামে ঠাইৰ পঢ়াশালিত পঢ়িবলৈ নাম লগায় দিৱে। তাত তেওঁ মাতৃভাষা বঙ্গলা শিকি তাৰ পিছত কৃষ্ণদাস পান্ডা আৰু শঙ্কুচন্দ্র মুখুৰ্জীৰ মঙ্গলীয়া ইংৰাজী স্কুল “ওৰিয়েণ্টেল চেমিনেৰিড” (Oriental Seminary) পঢ়ি, ১৮৬১ চনত মহেশচন্দ্র বামুৰ্জী আৰু কেনড্ৰুফৰ (Mr Candruff) তলত হিন্দু স্কুলৰ প্ৰথম শ্ৰেণীলৈকে পঢ়িলে। কিন্তু তেওঁ প্ৰবেশিকা পৰীক্ষা নিদি, সেই সময়ৰ যাত্ৰা থিয়েটাৰ আদি তামোচা চাই আৰু সেইবিলাকত নিজে ভাববীয়াৰ ভাও লৈ ফুৰি কাল কটাইছিল। সকতে তেওঁ দেখিবলৈ শুৱনি আছিল; যাত্ৰা আৰু থিয়েটাৰত বেতিয়াই যি ভাও লৈছিল তাতে তেওঁক শুৱাইছিল। কালীপ্ৰসন্ন সিংহ আৰু মহাবাজা শ্ৰাব যতীন্দ্ৰমোহন ঠাকুৰৰ স্বৰত তেওঁ বহুং বাৰ থিয়েটাৰত ভাও লৈ তেওঁবিলাকৰ মৰমৰ আৰু শলাগৰ পাত্ৰ হৈছিল। বাপেকে তেওঁৰ এনে স্বভাৱ দেখি নানা প্ৰকাৰ তেওঁক ভঙ্গি কৰিছিল। এদিন ১৮৬১ চনত তেওঁ বাপেকৰ কৰ্কথনা সহিব নোৱাৰি বাণীপত্ৰ নামেৰে ঠাইলৈ পলাই গৈছিল। বাপেকে বহুং কষ্টেৰে তেওঁক তাৰপৰা বৰাই-বুৰাই আনিব লগাত পৰিছিল। বাপেকে বহুং উপায়েৰে পুতেকক সজ বাটলৈ আনিব নোৱাৰি হতাশ হৈ সেই বছৰৰ নবেম্বৰ মাহত তেওঁক স্কুলৰপৰা নাম কটাই আনি তেওঁৰ লগবীয়া ব্যৱসায়ী বন্ধু মিঃ ডব্লিউ, পি, ডাউনিং (Mr W. P. Downing) এটৰিৰ লগত “আৰ্টিকোল” কেৰাণী (article clerk) হুমাই দিলে। সেই কেৰাণী কামত সোমাই তেওঁ বহুং কথাত, ভালকৈ লেখা-পঢ়া নজনা বাবে টান আৰু লাগ পাই লৰাকালৰ ধেমালি-ফল বুজি বদকৈ অনু-তাপ কৰিবলৈ ধৰিলে, আৰু বিমান পাবে তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰিবলৈ নিশ্চয় কৰি দিলে বাৰ্ত্তিৱে পৰিভ্ৰম কৰি সকলো আইন-কানুনবিলাক মন দি পঢ়িবলৈ ধৰিলে, আৰু আটাই কামকাজ পঢ়ুতাৰে অলপ সময়ৰ ভিতৰতে সমাধা কৰিবলৈ শিকিলে। আচৰিত কথা, ভেমে ধেমালি আৰু বিভিন্নালি কৰি ফুৰা লৰাৰ স্বভাৱত অজাননীৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিল। তেওঁৰ বাপেক আৰু মিঃ ডাউনিঙে তেওঁৰ স্বভাৱৰ এনে পৰিবৰ্ত্তন আৰু কামকাজ দেখি বৰ সুখী হল। এইদৰে তেওঁ মিঃ ডাউনিঙৰ লগত ভালকৈ কামকাজ শিকি এবছৰৰ পাছত সেই চাকৰি এৰি ১৮৬২ চনত মিঃ ডব্লিউ, এক, গিলেণ্ডৰ (Mr. W. F. Gillan-

ders) লগত সেই কামতে আকৌ সোমাই অতি অলপ দিনৰ ভিতৰত এনে আইন জনা শৈশবত পণ্ডিত হৈ উঠিল যে ১৮৩৪ চনৰ ১৩ অক্টোবৰত, বন্ধে দেশৰ স্যৰ বচ-টম্জি জিভিঙয়ে দিয়া আইন মহলাৰ এক লাখ টকীয়া জলপানি পৰীক্ষাত প্ৰথম হৈ উঠি বিলাতত বেৰিষ্টৰি পঢ়িবৰ নিমিত্তে লাখটকীয়া জলপানি লৈ যাব পৰা হল। এই আইনৰ মহলাৰ নিমিত্তে এটা ১লাখ টকীয়া জলপানি আছিল। তিনটা বন্ধেৰ, এটা মাস্তাজৰ আৰু বাকিটো বঙ্গদেশৰ লৰাৰ নিমিত্তে। বঙ্গদেশৰটোৰ জলপানিৰ নিমিত্তে হেনৰী বেইমণ্ড ফিঙ্ক (Henry Raymond Fink), হাইকোর্টৰ উকীল অধিকাচৰণ বহু, ডব্লিউ, চি, বোনাজী আদি ১২ জন চোকা বুদ্ধিৰ ছাত্ৰ আছিল। বাছনি পৰীক্ষাত আটাইকে চৰ পেলাই ডব্লিউ, চি, বোনাজী সকলোতকৈ আগ বাঢ়িল। তেওঁ ১লাখ টকাৰ জলপানি লৈ বিলাতলৈ গৈ ঐখ্য সহিষ্ণুতা আৰু পৰিশ্ৰমেৰে “মিডোল টেম্পেল” (Middle Temple) নামে আইন-পঢ়াশালিত পঢ়ি দোপত দোপে সকলো মহলাবোৰত উঠি নিয়মিত সময়ত এজন প্ৰধান নামজলা বেৰিষ্টৰ হৈ ১৮৬৮ চনত কলিকতা হাইকোর্টত “এড্‌ভকেট্” হৈ বহিলহি। হাইকোর্টৰ বেৰিষ্টৰৰ ডালিকাতে তেওঁৰ নাম লগোৱাৰ অলপ দিনৰ পিছতে তেওঁৰ বন্ধু বেৰিষ্টৰ মনমোহন ঘোষৰ কৃষ্ণনগৰৰ ঘৰলৈ তেওঁ কুৰিবলৈ গৈছিল। এজন বিলাতী চিভিলিয়ানে এজনী হুখীয়া গাৰলীয়া ভিবোতা মানুহক মিছা সাক্ষী দিয়াৰ অভিযোগত (perjury) কয়লত দি তাইৰ ওপৰত ডাঙৰ গোচৰ লগাইছিল। সেই ভিবোতা মানুহজনীয়ে মনমোহন ঘোষক বেৰিষ্টৰ ধৰিবৰ মন কৰিছিল, কিন্তু মিঃ ঘোষৰে সৈতে গুচৰীয়া চিভিলিয়ান চাহাবৰ বন্ধুত্ব ৰখা বাবে তেওঁ সেই গোচৰ হাতত লৰ নোৱাৰিলে। ডব্লিউ, চি, বোনাজীয়ে সেই মানুহজনীৰ এনে দুৰ্গতি দেখি নিজে সেই গোচৰ হাতত লৈ এনে যুক্তিসম্মত আইন আৰু তৰ্ক কৰি তাইক “খালাচ” কৰিলে, যে মিঃ ডব্লিউ, এফ, মেক্‌ডনেল (Mr. W F. Macdonell) জজ, চাহাবকে আদি কৰি সকলো তথ্য লগি মিঃ বোনাজীক নথৈ শলাগিবলৈ ধৰিলে। এই গোচৰৰ পৰা তেওঁৰ নাম বঙ্গদেশত বিয়াপি পৰিল।

১৮৮০ চনত বেতিয়া ভাৰতৰ গোঁৱৰ শ্ৰীযুত শ্ৰীমন্তনাথ বানুজী আদালতক অবজ্ঞা কৰাৰ অপৰাধত পৰে, আৰু ১৮৮৭ চনত বেতিয়া “ষ্টেট্‌চমেন” কাগজৰ

বুঢ়া সম্পাদক মিঃ বৰ্ণাৰ্ট নাইট্ বৰ্তমানৰ “লাইবেল” মৰ্কদ্ৰমাত পৰে ভেতিয়া মিঃ ডব্লিউ চি, বোনাজীয়ে যি নিৰ্বাৰ্থ ভাবে আৰু চতুৰভাবে নিজৰ বহুমূলীয় সময় আৰু অৰ্থলৈ নেচাই এওঁলোক দুজনৰ পক্ষ সমর্থন কৰিছিল তাক সকলোৱে জানে ।

তেওঁৰ ওকালতী আৰু সেই বিদ্ভাত দক্ষতা দেখি, সেই সময়ৰ কলিকতা হাইকোর্টত ওকালতী কৰা বিদেশী বাৰিষ্টৰ সকলো পোটখাই তেওঁৰ উন্নতিৰ বাটত হিংসা আৰু ষিয়ালৰ হুল পুতিবলৈ ধৰিলে । কিন্তু, জুইৰ বঙা এডাৰ ফটাকানি পুৰি ওলোৱাৰ দৰে মিঃ বোনাজীয়ে সকলো বিপদ অভিক্ৰম কৰি নিজৰ জেউতি দিনক-দিনে বঢ়াই নিজৰ আৰু দেশৰ উপকাৰ সাধিবলৈ ধৰিলে । পিছত এনে হল যে হাইকোর্টৰ অইন সকলো দেশী আৰু বিদেশী বাৰিষ্টৰক চেৰ পেলাই তেওঁ নিজে আগ-বণুৱা হৈ দেশে বিদেশে যশস্তা লাভিবলৈ ধৰিলে । অনেক সময়ত, তেওঁ সময়ৰ অভাৱত বহুত গোচৰ হাতত লব নোৱাৰি এৰি দিব লগাত পৰিছিল ।

তেওঁৰ সহিষ্ণুতা, জ্ঞান, কাৰ্যদক্ষতা, শৈথ্য আদি গুণৰ বলত গৰ্বনমণ্টে তেওঁক চাৰিবাৰকৈ “ষ্টেণ্ডিং কাউন্সেলৰ” পদত নিযুক্ত কৰিছিল । ১৮৭৪ চনত সেই সময়ৰ হুৱলীয়া লাট চাহব বহাাহৰ স্যৰ এচ্লি ইডেনে (Sir Ashley Eden) মিঃ বোনাজীক বেঙ্গল কাউন্সিলৰ সত্য মনোনীত কৰিবৰ মনেৰে, অনবেবোল কুমলাস পালৰ হতুৱাই তেওঁক টুকৰিয়াই চাইছিল । মিঃ বোনাজী এনেবোৰ বাহিৰা সন্মানেৰে ভূষিত হবলৈ মান্তি নহল । ১৮৮১ চনত যেতিয়া হাইকোর্টৰ জজৰ কাম ৰালি হয়, চিফ্ জষ্টিচ সাৰ ৰিচাৰ্ড গাৰ্থে (Sir Richard Garth) মিঃ বোনাজীক সেই কামত সুমোৱাবলৈ যথাসাধ্য চেষ্টা কৰিছিল । কিন্তু মিঃ বোনাজী আগৰ দৰেই মান্তি নহল । তেওঁৰ বাৰিষ্টৰি ব্যৱসায়ত বহুবে প্ৰায়ে ১ লাখ টকাটক উপাৰ্জন আছিল ।

স্বল্পত পঢ়াৰ সময়ৰপৰা তেওঁ সদায় ৰাজনীতি আৰু মাতৃভূমিৰ বিষয়ে আলচ কৰিবলৈ ভাল পাইছিল । সেই বস্তাৰ তেওঁৰ অৱস্থা আৰু জ্ঞানৰ লগে লগে ৰাঢ়িবলৈ ধৰিলে । কলিকতাৰ আজিকালি নামজলা দৈনিক ইংৰাজী বাতৰি কাকত “বেঙ্গলী” তেওঁৰ অনুগ্ৰহ আৰু উদ্বোধনৰ ফল । তেওঁ বিলাতলৈ যোৱাৰ আগতে ১৮৬২ চনত যেতিয়া মিঃ ডব্লিউ. এক্, গিলেণ্ডাৰৰ চিৰস্তাত কাম

কবি আছিল, সেই বছৰৰ সেই মাহত তেওঁ এই "বেঙ্গলী" কাকত ছাপা কৰি উলিয়াবৰ নিমিত্তে বেচাৰাম চাটাজীৰে সৈতে খোটাখাই সেই কাকতৰ প্ৰথম সম্পাদক শ্ৰীযুত গিৰিশচন্দ্র ঘোষক বহুত বৰমে সহায় কৰিছিল। সেই কাকত ছপাবৰ নিমিত্তে বোম্বাইয়ে তেওঁৰ বন্ধু শ্ৰীযুত কালীপ্ৰসন্ন সিংহৰপৰা ছাপাখানা আৰু আখৰ আদি বহুত সজুলি আদায় কৰি দি সেই কাকতৰ ভেটি বান্ধি দিলে।

ভাৰত-মহাসভা (কংগ্ৰেচ) যেতিয়া ১৮৮৫ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত প্ৰথমে বঙ্গত স্থাপিত হয়, মিঃ বোম্বাইয়ে বহুত সময় অংক টকা ধৰচ কৰি বঙ্গলৈ গৈ তাত যথেষ্ট কাৰ্য্যতঃপৰতা উল্লেগ আৰু সহানুভূতি দেখুৱাইছিল। আৰু বঙ্গৰ মানুহবোৰে তেওঁক সেই প্ৰথম সভাৰ সভাপতি বৰণ কৰি তেওঁক আৰু তেওঁৰ দেশক সম্মান কৰি সুখী হৈছিল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ এই সভাৰ আৰু এবাৰ সভাপতি হ'বলৈ পাইছিল। ১৮৮৬ চনত যেতিয়া এই সভাৰ ২য় অধিবেশন কলিকতাত হয়, মফস্বলৰ প্ৰতিনিধি বিলাক (delegates) সেই কেইদিন কলিকতাত থাকিবৰ নিমিত্তে মিঃ বোম্বাইয়ে তেওঁৰ "পাৰ্কেষ্টাৰ" স্বৰবাৰী একেবাৰেই তেওঁ বিলাকৰ নিমিত্তে এৰি দিছিল। তেওঁ এইদৰে নানা প্ৰকাৰে এই সভাৰ প্ৰধান গুৰিয়াল হৈ তাক কেচুৱা অৱস্থাৰপৰা বহু ডাঙৰ দীঘল কৰি ভাৰতৰ বহু উপকাৰ সাধিলে।

১৮৬৫ চনত তেওঁ বিলাতত এইদৰে আগবঢ়ুৱা হৈ "লণ্ডন ইণ্ডিয়ান চচাইটি" নামে এখন সভা, শ্ৰীযুত জ্ঞানেন্দ্ৰমোহন ঠাকুৰৰ স্বৰত প্ৰতিষ্ঠা কৰি মিঃ দাদাভাইনৌবোজিক সেই সভাৰ সভাপতি পাতি নিজে তাৰ সম্পাদক হৈ নিজ দেশৰ পোৰৰ বিস্তাৰ কৰিছিল। সেই সভা আজিকানি ডাঙৰ হৈ "ইষ্ট ইণ্ডিয়া এচোচিয়েচন"ৰ লগ লাগিল।

ওকালতী আৰু দেশৰ কামত তেওঁৰ শাৰীৰিক আৰু মানসিক পৰিশ্ৰম বেছি হোৱাত তেওঁক বহুমুত্ৰ বোগে আক্ৰমণ কৰি তেওঁৰ স্বাস্থ্যৰ হানি কৰিবলৈ ধৰিলে। অল বায়ু পৰিবৰ্তন কৰিবৰ মনেৰে ১৮৮৮ চনত তেওঁ আকৌ ইংলণ্ডলৈ গৈ "ক্লেয়ডন" নামে চহৰত মাটিবাৰী কিনি নিজ স্বৰক "খিদিবপুৰ ভিলা" নাম দি কিছুদিন মনে মনে জিৰাই শৰীৰ ভাল কৰিবৰ মন কৰিলে। কিন্তু তেওঁ ইংলণ্ড পাই অলপ দিন মাথোন বিপ্ৰাম লওঁতেই আকৌ তেওঁৰ হিয়াত স্বদেশ

চিত্তা স্বদেশপ্ৰেম আৰু স্বদেশৰ ৰাজনীতিৰ চৰ্চা জলি উঠিল আৰু নিজৰ অৱস্থা পাহৰি পেলালে। তেওঁ মি: ডিগ্‌বি (Mr. Digby) আৰু দাদাভাইনৌৰজিৰে সৈতে গোটখাই “লণ্ডন এজেন্সি” (London Agency) স্থাপন কৰি নিজে ভাৰতৰ সকলো ঠাইৰপৰা পঁচা তুলিবলৈ ধৰিলে। ইংলণ্ডৰ “নৰ্থেম্পটন” (Northampton) চহৰত, এই সভাত মি: দাদাভাইনৌৰজি আৰু পালেম্‌চৰ্চৰ সত্য মি: ব্ৰেড্‌লগ্‌ৰে (Mr. Bradlough M. P.) সৈতে তেওঁ ভাৰতৰ শাসন প্ৰণালীৰ বিষয়ে দীৰ্ঘলীয়া বক্তৃতা দিছিল। এইদৰে তেওঁ নিজ দেশৰ উপকাৰার্থে বিলাতৰ বহু ঠাইত ডাঙৰ ডাঙৰ সমাজ আৰু সভাত সাক্ষ্য বক্তৃতা দি বহু উপকাৰ কৰিছিল।

তেওঁ দেশী আৰু বিদেশী হুই শ্ৰেণীৰ মানুহৰ ইমান মৰম, শ্ৰদ্ধা, ভক্তি আৰু আদৰ্শৰ পাত্ৰ হৈছিল যে মৰাৰ অলপ আগতে তেওঁক “পালেম্‌চৰ্চৰ” সত্য মনোনিত কৰাৰ কথা হৈছিল। দেশৰ হৃদয়ৰ নিমিত্তে তেওঁ নিজক আৰু তেওঁৰ দেশক সেই সম্বন্ধে ভূষিত কৰাৰ আগেয়ে ১৯০৬ চনত বিলাতত নিজৰ স্বৰ “বিদ্যাপুৰ ভিলাত” ইহ জীৱন এৰি স্বৰ্গী হ'ল।

তেওঁ ১৮৫৯ চনত ১৫ বছৰ বয়সতে বহুবছৰৰ (কলিকতাৰ) শ্ৰীযুক্ত নীলমণি মতিলালৰ জীয়েকক বিয়া কৰাইছিল। ইমান কম বয়সত তেওঁৰ বিয়া কৰাবৰ ইচ্ছা নাছিল, কিন্তু বাপেক মাকৰ অনুরোধত তেওঁ কৰাবলৈ বাধ্য হৈছিল। বিলাতৰপৰা উত্ততি আহি তেওঁ বৈশীয়েকক লেখাপঢ়া আদি সকলো শিক্ষা দি সৰ্ব্বশুণ্ণেৰে ভূষিতা কৰিছিল। ১৮৭০ চনৰ ৫ মাৰ্চ তাৰিখে তেওঁ বিলাকৰ প্ৰথম পুতেক কমলকৃষ্ণ চেলি বোনাৰ্জীৰ জন্ম হয়। তেওঁ বাৰিষ্টৰ হৈ কলিকতাৰ হাইকোৰ্টত আইনৰ ব্যৱসায় চলাই আছে। দ্বিতীয় পুতেকে কলিকতা হাইকোৰ্টৰে বেৰিষ্টৰ। যদিও বাপেক মাকৰ অনুরোধত আৰু আদেশত তেওঁ নিজে ১৫ বছৰ বয়সত বিয়া কৰাইছিল তথাপি তেওঁ কম বয়সত লবাই বা ছোৱালীয়ে বিয়া কৰোৱাৰ স্বৰ বিৰোধী আছিল। এনে বিয়া ল'ব আৰু ছোৱালী হুইন্তো স্বৰ অনিষ্টকৰ। এই ৰাণ্যবিবাহৰ নিয়ম আন্যৰ হিন্দু সমাজৰপৰা লাহে লাহে আঁতৰাবৰ নিমিত্তে তেওঁ সমাজৰ সুবিয়ালসকলক বহু উপদেশ দিছিল।

তেওঁৰ ধৰ্ম বিষয়ে মত যে, বি মানুহ বি ধৰ্মত জন্মগ্ৰহণ কৰে সি সদায় সেই দুপা-ককাৰ ধৰ্মত থাকি মৰাই ভাল। মানুহৰ আচল ধৰ্ম পৰোপকাৰ আৰু

মাতৃহৃদিৰ সেৱা। মাজতে তেওঁ এবাৰ ভুল কৰি স্থষ্টিয়ান হ'ব বুলিছিল।
পিছে বহুং ধৰ্মশাস্ত্ৰ আদি পঢ়ি নিজৰ হিন্দুধৰ্ম্মই সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ বুলি ভাবপৰা
বিৰত হল। হিন্দুৰ একাগ্ৰবৰ্তী পৰিধাৰৰ প্ৰথা তেওঁ বৰ বেয়া বুলিছিল। ভাই
ককাই মিতিৰ কুটুম আদিৰ ভিতৰত মিল আৰু মৰম চেনেহ নথকাৰ আৰু
ভাৰতত বেছি মৰ্দমা হোৱাৰ গুৰি একাগ্ৰবৰ্তী পৰিধাৰ বুলি তেওঁ ডঢ়াই
কৈছিল। ক্ৰীশিকা বিষয়ত তেওঁ বৰ উৎসাহ আছিল। তেওঁ পৰৰ
উপকাৰৰ নিমিত্তে নিস্বাৰ্ণ ভাবে ব্ৰতী আছিল। যেতিয়া তেওঁ লোকৰ কোনো
উপকাৰ কৰে, সেই বিষয়ে কাকো জানিবলৈ নিদি নিজ ইচ্ছাবে কৰ্তব্যা
কাম কৰিছিল। কাৰণ তেওঁ সেই কামৰ বাবে লোকৰ প্ৰশংসা বা লুখ্যাতি
নিবিচাৰিছিল। তেওঁ বৰ মৰমিয়াল আৰু মিঠা-মুখীয়া আছিল।

ঐহবিনাথ বেজবৰুৱা।

হংসধ্বজ আৰু চম্পাবতী।*

মহাভাৰতৰ সময়ত কানকুপৰ মহাযশৰ আৰু বিপুল বিক্রমৰ বিজয়-দুৰ্ভি
বঙ্গ বিহাৰ আৰু ভাৰতত সৰ্গোৰয়ে নিনাদিত হৈছিল। ভাৰতৰ আন আন
বজাসকলে কামকুপৰ বজাসকলৰ পৰাক্ৰম দেখি সদাই চিত্তাধিত আছিল আৰু
অতি সম্মানেৰে বীৰব পূজা অংগবঢ়াই কামকুপৰ পৰাক্ৰমী বজাসকলক ওখ
আসন প্ৰদান কৰিছিল। বাস্তবিকৈ কামকুপ পৌৰাণিক কীৰ্ত্তিৰে ভৰা। আশেয়ে
কামকুপৰ এনে এডোখৰ বোধ কৰে। ঠাই নাছিল যত এজন বা দুজন পৰাক্ৰমী
বজাই বিপুল বিক্রমেৰে ৰাজত্ব কৰা নাছিল। কিন্তু হাঁয়! নিয়তিৰ অধীনত
আৰু সময়ৰ লগে লগে সেইবোৰ ঠাইৰ চিন-মোকাম লুপ্ত হ'বলৈ ধৰিছে।
সেইবোৰ উদ্ধাৰ কৰিবলৈ শিকিত সমাজে দেহে-কেহে লাগি যোৱা উচিত।
সেইবোৰ এৰি দিলেও সচৰাচৰ পৰিচিত আৰু বৰ্তমান কিম্বা পৌৰাণিক

* ঐহুত লক্ষীনাথ বেজবৰুৱা ভাৰতীয় "আসাম" নামক দীঘলীয়া প্ৰবন্ধত
মহাভাৰতৰ সময়ত অসমত কামকুপীয়া বজাসকলৰ লগত হংসধ্বজ বজাৰ কথা থকা সম্বন্ধে
ভাৱে কৰ্তব্য ভাবি এই প্ৰবন্ধটি লুপ্ত কৰা হ'ল।

বুবঞ্জীত (মহাত্মাবতাদিত) উল্লেখ থকা সকলৰ বল বীৰ্য পৰাক্ৰম কোন হিন্দুৰে নাজানে ? নবকান্ধৰ স্বয়ং ভগবানৰ পুত্ৰ আৰু সেই ভগবানৰ হাততেই নিধন প্ৰাপ্ত হয়। নবকান্ধৰ পুত্ৰ ভগদত্তই (বাৰ বধ এহেজাৰ হাতীয়েহে টানিছিল) কুক্ৰেত্ৰত কোঁৱৰৰ কন্যা হৈ এক অৰ্দ্ধোহিণী সেগুৰ নায়ক স্বৰূপে যি শৌৰ্য বীৰ্য আৰু বিপুল বিক্ৰমেৰে বীৰৰ সাহসাত্ম্য ঘোষণা কৰি সকলোকে স্তম্ভিত কৰিছিল আৰু অবশেষত অৰ্জুনৰ হাতত প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিছিল তাক মহাত্মাবতৰ প্ৰাণপৰ্কৰ যি পাঠ কৰিছে তেওঁই বুজিব পাৰিছে। যি দেশৰ ৰাজ-কৰ্ত্তা কল্পিণী দেশ বিদেশত ৰূপৱতী বুলি প্ৰখ্যাত হৈছিল আৰু কৃষ্ণৰ পত্নী সকলৰ মাজত যি প্ৰথম স্থান অধিকাৰ কৰিছিল, যি দেশৰ ৰাজ-কৰ্ত্তা উৰাই নিজৰ ভূখন-মোহিনী ৰূপেৰে কৃষ্ণৰ নাতিয়েক অনিৰুদ্ধক মোহিত কৰিছিল আৰু যি দেশৰ ৰক্ষা, বাণ, প্ৰভৃতি বীৰপুত্ৰসকলে বিপুল বিক্ৰমেৰে কৃষ্ণৰে সৈতে যুদ্ধ কৰিছিল, তাতকৈও আৰু পৌৰাণিক কীৰ্ত্তিৰ কিবা বিশিষ্ট প্ৰমাণ লাগিছে নে ?

বৰ্ত্তমান নগাওঁ জিলাৰ পুৰণিগুদাম নামে ঠাইৰ চাৰে-চাৰি কিয়া পাঁচ মাইলমান পূবে চাপানলা নামে কিছুমান পৰ্কত আৰু এটি জলপ্ৰপাত আছে। আমাৰ মাহুহে এই পৰ্কতৰ মাজতেই হংসধ্বজ ৰজাৰ নগৰ আছে বুলি অগ্ৰাপিও কয়। বাস্তবিকতে সেই পৰ্কত আৰু জলপ্ৰপাতটি দেখিলে অকস্মাৎ ই এখন ঐতিহাসিক স্মৃতিবিজ্জ্বিত স্থান বুলি বোধ হয়। ভাবপ্ৰবণ আৰু অনুসন্ধিৎসু মানব মাত্ৰেই এই চাপানলাৰ নাম উচ্চাৰণ কৰিলেই ইয়াৰে সৈতে বিজ্জ্বিত কোনো এটি বিশেষ ঘটনা আছে বুলি নভবাটক থাকিব নোৱাৰে। পাঠকসকল, যি হংসধ্বজ ৰজাই মহাবিক্ৰমী মধ্যম পাণ্ডৱৰ দিগ্ভিৰী ৰাজী সৰ্গোবৰে ধৰি যুদ্ধ দিবলৈ সাজু আৰু গুণমৰ্থ হৈছিল বাৰ হৰষ আৰু হৃষী নামেৰে হুজন বীৰভূতামণি আৰু ভক্তপ্ৰবৰ পুত্ৰ আছিল, যি হংসধ্বজ ৰজাই নিজৰ প্ৰতিজ্ঞাবপৰা-নিপিচলিবৰ নিমিত্তে নিজ প্ৰাণপ্ৰতিম পুত্ৰ হৃষীক একত্বেক যুদ্ধলৈ অহাত বিলম্ব হোৱাত তপত তেলত পেলাই দিবলৈ অনুমতি কৰিছিল; যি হৃষীক পিতৃ-আজ্ঞা শিবোধাৰ্য কৰি ক্ৰেশ নাম জপি নিৰ্ভয়ে সেই বহু বহু কৰি উতলি থকা তেলকুণ্ডত জাঁপ দিছিল আৰু দিয়া মাত্ৰকেই বাৰ ভক্তিৰ প্ৰত্যাবৃত্ত তপত তেল পানীৰ দৰে চোঁচা হৈছিল, যি হৃষীৰ শব্দ ভূখনবিজ্জ্বী অৰ্জুনৰ প্ৰাণত আতঙ্ক

উপস্থিত হৈছিল, আৰু তেওঁ কৃষ্ণক স্মৰণ কৰিবলৈ ভক্ত নাগাইছিল, যি স্মৰণাই গৰ্ভিত ভাবে পৰাক্ৰমী পাৰ্থক “ত্ৰীকৃষ্ণ নহলে ভোক ভিকতাই বলে পাবে” বুলি কাৰ্য্যেৰে দেখুৱাই ইতিকিং কৰিছিল, যি স্মৰণাই স্মৰণ কৃষ্ণই অৰ্জুনেৰ সাৰথি হোৱা আৰু গোটেই জগতৰ ভাব বধত দিয়া সন্তোষ একেপাত শৰেৰে সেই বধ আকাশত তুলাৰ দৰে উৰাই লৈ ফুৰাইছিল আৰু অবশেষত বীৰস্বৰ পৰাক্ৰম আৰু অতুল কীৰ্ত্তি ব্যাধি হাঁহি হাঁহি অৰ্জুনেৰ হাতত সন্মুখ সংগ্ৰামত প্ৰাণ পৰিভ্যাগ কৰিছিল বুলি মহাত্ম্যৰত আছে, সেই স্মৰণৰ বাপেক হংসধ্বজ বজ্জাৰ নগৰ চম্পাৱতীয়েই আজিকালি চাপানলা নামে অভিহিত হৈছে। আসামৰ বহু আৰু সৰ্ব্বপ্ৰধান ঐতিহাসিক পণ্ডিত বায় গুণাভিৰাম বৰুৱা বাহাদুৰেও এই চাপানলাকেই পুৰণি হংসধ্বজ বজ্জাৰ নগৰ আছিল হব পায় বুলি উক্ত কৰিছে। প্ৰায় ষ্টিয় সপ্তম অষ্টম ক্ৰিঃ শতাব্দীৰ পিছলৈকে বোধ কৰোঁ এই চাপানলা চম্পাৱতী নামেৰেই আছিল। কিয়নো, পুৰুষোত্তম গজপতিয়ে তেওঁৰ দীপিকা ছন্দত বোধ কৰোঁ ভাৰতৰ ডাঙৰ ডাঙৰ নগৰৰ নামবোৰ উল্লেখ কৰোঁতে মাজুলীৰ বহুপুৰ আৰু এই চম্পাৱতীয়েই উল্লেখ কৰিছে। যথা—

“ত্ৰিকূট অপৰ চম্পাৱতী ধিত্ৰ পাল।

*

*

সিন্ধু ইন্দ্ৰব্ৰহ্ম উচ্চশ্ৰবা বহুপুৰ।”

কিন্তু সেই সময়ত এই চম্পাৱতী নগৰৰ বজা কোন আছিল তাক সঠিক কৈ কব নোৱাৰি। জনশ্ৰুতি এই যে ইয়াত আগৈয়ে হেনো (হংসধ্বজ বজ্জাৰ নগৰ আগৈয়ে বত আছিল তাৰপৰা আধা মাইল মান পুৰত) কোনোবা শকৰ বংশৰ হুজন মান বজাই ৰাজত্ব কৰিছিল। কিন্তু বৰ্ত্তমান বুৰঞ্জীত তাৰ উল্লেখ নাই। যদি নাগশকৰ বা নাগাক্ষৰ বংশৰ কোনো বজাই কিছুদিন তাত ৰাজত্ব কৰিছিল তেনেহলে শকৰ বিশেষ কোনো গুণগোণ দেখা নাযায়। কাৰণ অনুমান হয় শকৰ বংশৰ বজাই ষ্টীয় ৩৭৮ শকৰ পৰা প্ৰায় ৪৫০ বছৰ মানলৈকে প্ৰতাপগড়ত ৰাজত্ব কৰে। উক্ত বংশৰে কোনো এজন বজাৰ ভায়েকে ৰাজ্য লাভৰ পৰা বঞ্চিত হৈ দক্ষিণ-পূব কালে আহি চম্পাৱতী নগৰত (সেই গোটেই গৰ্ভিত আৰু তাৰ ওচৰৰ কিছু ঠাই আগৈয়ে চম্পাৱতী নামে উক্ত আছিল) ৰাজ্য স্থাপন কৰাটোৱেই সম্ভৱ হব পাৰে। এই জনশ্ৰুতি কতদূৰ সত্য আনি তাক হিব

কৈ কব নোৱাৰে'। হয়তো অস্ত কোনো শত্ৰুৰ বংশৰ বজাও হব পাৰে। শুণাতিবাম বকৰা ৰাহাহুৰে বোধ কৰে'। নিশ্চয় এই জনশ্ৰুতি শুনিছিল। কিন্তু বিশেষ প্ৰমাণাদি নাপাই তেখেতে তাৰ কোনো সিদ্ধান্ত কৰিব নোৱাৰিলে। আমাৰো এইটো অনুমানৰ বাঁহিৰে অইন একো নহয়। যদি এই অনুমান সঁচা হয় তেনেহলে বেজবকৰা ডাঃবীয়াই দীপিকাছন্দ পৃথিবীৰ ৰচনাৰ কাণ খি নিৰ্দ্ধাৰিত কৰিছে সিয়েই সঁচা হয় যেন লাগে। কিন্তু এই ধিনিতে এটি কথা কৈ ধওঁ যে বহুপূৰ্বৰ বজাৰ দৰে দীপিকাছন্দ পৃথিৱীয়ে চম্পাৱতীত কোন বজা আছিল তাৰ একো উল্লেখ কৰা নাই। সুতৰাং দীপিকাছন্দই উল্লেখ কৰা চম্পাৱতীয়েই যে এই চম্পাৱতী এই বিষয়ে অলপ সন্দেহ বৈ গল।

কালশ্ৰেষ্ঠ সেই নাম লবচৰ হৈ সি আজিকালিৰ চাপানলা নাম পাইছে। চম্পাৱতী শুচি কিয় চাপানলা হল এই বিষয়ে জনশ্ৰুতি এই যে হংসধ্বজ ৰজাই চম্পাৱতী নামৰ এজনা দেৱীক উপাসনা কৰিছিল আৰু দেৱীক ডেওঁৰ নগৰৰ এমাইলমান দূৰৈত মন্দিৰৰ দৰে এটি পৰ্ব্বতৰ শুভাত প্ৰতিষ্ঠা কৰি মাহেকে পষেকে গৈ ভাত পূজা-পাটল দি আছিল। সেই দেৱীৰ নাম অনুসৰি ডেওঁ ডেওঁৰ নগৰৰ নামো চম্পাৱতী ৰাখিলে। এই নামেই বহুদিনলৈকে চলি আছিল। পিছত তেতিয়া দেৱী মুক্তিৰ অঙ্গইদি এধাৰা পানী ওলাই জলপ্ৰপাতৰ দৰে পৰি * বৰলৈ ধৰিলে তেতিয়া মানুহে সেই পানী ধাৰাক চম্পানলা বুলিবলৈ ধৰিলে। চম্পানলা বৈ আহি ওখ পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গৰপৰা জলপ্ৰপাতৰ দৰে তললৈ হো হো শব্দেৰে পৰি বৈ গৈ ন নৈত পৰিছে গৈ। এই জল-প্ৰপাতটো তিনিবাৰ বোবা-পৰা কৰিছে আৰু পৰা ঠাই কিডোখৰক চম্পাৱতী কুণ্ড বোলে। প্ৰথমে ওলাই কিহু দূৰ বৈ গৈ পৰ্ব্বতটিৰ আতি ওখ ভাগৰপৰা হো হো শব্দেৰে তললৈ পৰিছে, তাৰপৰা আকৌ বৈ গৈ তললৈ পৰিছে আৰু তাৰপৰা আকৌ বৈ গৈ একেৰাৰেই নামনিত পৰিছে। মানুহে প্ৰথমে পানী পৰা ঠাই ডোখৰক ওপৰ-কুণ্ড, দ্বিতীয় ডোখৰক মাজ-কুণ্ড আৰু তৃতীয় অৰ্থাৎ নামনিৰ ডোখৰক তল-কুণ্ড বোলে। ইয়াক পুণ্ড্য তোয়াজ্জাক ধৰ্ম্মস্থান বুলি বিবেচনা কৰি বছৰি মাহ মাহত বহুং ৰাত্ৰী ইয়াত

* ইয়াৰ পৰা বুলিব পাৰি যে আটপৰে এই জলপ্ৰপাতটো নাছিল।—লেখক।

জ্ঞান আৰু দৰ্শন কৰিবলৈ যায়। বাস্তৱিকে ইয়াৰ দৃশ্য-মাধুৰ্য দেখি অগদী-
শ্বৰৰ সৃষ্টি-মাহাত্ম্য উপলব্ধি কৰিব পাৰি আৰু হৃদয়ত উক্তিৰ বীজ সিঁচিব
পাৰি। কালক্ৰমত চম্পানলাৰপৰা চপানলা উচ্চাৰণ আৰু তাৰ পিছত ক্ৰমে
চপানলা আৰু চাপানলা হলে। কোনো কোনো শিল্পিত মাহুহে এতিয়াও
চম্পানলা আৰু চপানলা বোলে। কিন্তু চপানলা আৰু চাপানলাকেই আজি-
কালি বেছি ভাগে কয়। এই ধিনিতে কোৱা উচিত যে অৰ্জুনে দিৱিজয় কৰি-
বলৈ আহি পূব ফালে এই চম্পাৱতী নগৰ পাইছিল।

“চম্পাৱতী নামে অতি নগৰ প্ৰখ্যাত।

পূৰ্ব দিশে বাজী গৈয়া প্ৰবেশিলা তাত ॥”

বৰ্তমান দৃশ্য দেখি নগৰখনক তিনিও ফালে পৰ্কতে বেৰি আছিল বুলি
জানিব পাৰি; কিয়নো তিনিও ফালে বেৰি থকা এডোখৰ ডাঙৰ দীঘল সমতলভূমিৰ
বাহিৰে অস্ত্ৰ কতো তেনে সমতল ভূমি দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। আৰু এটি
কাৰণ এই যে এই সমতল ভূমিখনত নগৰৰ ধ্বংসাৱশেষৰ বাহিৰে অস্ত্ৰ কতো
তেনে ধ্বংসাৱশেষ দেখিবলৈ বা শুনিবলৈ পোৱা নাযায়। সমতল ভূমিখন
আজিকালি নিবিড় অৰণ্যেৰে আচ্ছাদিত, গতিকে তাত যুক্তিসিদ্ধ প্ৰমাণ
ধাকিলেও উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰি। তালৈ মাহুহ যোৱাও হুকহ; কেৱল তাৰ
ওচৰৰ পৰ্কতত বাস কৰা কিছুমান মিকিবৰপৰা হে হুটি চাইটি ধ্বংসাৱশেষৰ
কথা জানিব পাৰি। সিহঁতে আৰু আমাৰ হৃদয় চাবিজন মাহুহেও কয় যে তাত
ঠিক হাতীৰ আকৃতিৰ দৰে কিছুমান শিল আছে, আমাৰ সচৰাচৰ ঘৰৰ তেটিৰ
দৰে ওখ অথচ সমান কিছুমান শিলৰ তেটি আৰু খুটীৰ আকৃতিৰ কিছুমান
দীঘল শিলো পৰি আছে। সেইবোৰৰপৰা যে পূৰণি কালত ইয়াত কোনোবা
ৰজাৰ ঘৰ আছিল তাক সহজে উপলব্ধি কৰিব পাৰি। কিয়নো আগৰ (বামানয়
মহাত্ম্যৰ আৰু পৌৰাণিক যুগৰ) ৰজাসকলৰ ঘৰ বেছি ভাগ শিলেৰেহে প্ৰস্তুত
আছিল। আৰু এটি কথা,—চম্পাৱতী হুণ্ডলৈ অৰ্থাৎ চাপানলা অলপদূৰতলৈ
যোৱা বাটটিৰ অলপ দূৰত হংসধ্বজ ৰজাৰ প্ৰতিষ্ঠিত এটি মহেশ-মন্দিৰৰ
ধ্বংসাৱশেষ অস্ত্ৰাপিও আছে। পূৰণি নগৰৰ ধ্বংসাৱশেষৰ চিন আৰু থাকিব
পাৰে বাৰ দ্বাৰাই আমাৰ মনঃ উপকাৰ লাভ হ'ব সম্ভৱ। কিন্তু সেই বিষয়ে

আমি অনভিজ্ঞ ; গতিকে কোনোবে এই বিষয়ে কিবা জানিলে অমুগ্ৰহ কবি
বেন প্রকাশ কবে, এই আশা কবিলে ।

শ্রীমহীচন্দ্র বৰা ।

মণিপুর যাত্রা ।

(৫)

খাই-বৈ উঠিব পাছত আমার আলহী-গৃহস্থই আমার শুবর দিহাও
ততালিকে লগাই দিয়ালে । ওচবে কোনোবা এটা খবত থকা গবকাপ্তানিৰ
আলি-মহবী এজনক মতাই অনাই, তেওঁক কেঞা-গোলাত শুই থাকিবলৈ
অমুবোধ কবি, তেওঁৰ বিছনাখন আমাক দিয়ালে । মোক আক মোৰ প্রথম
সঙ্গীজনক মাহুহ এজনে লঠন এটাৰে সৈতে আমার শোবা ঠাইত থৈ আহিল
গৈ । মোৰ দ্বিতীয় সঙ্গীজনৰ লগত আমার আলহী-গৃহস্থৰ আপবেপবা বিশেষ
বকমক বনিষ্ঠতা থকা বাবে তেওঁক আমার আলহী-গৃহস্থই তেওঁৰ নিজৰ লগতে
শুই থাকিবলৈ কোৱাত তেওঁ তাকে কবিলে ।

আমি বিখন বিছনা পালে । সি বেছ আঁঠুৱা-লগা আক তাক অপবিকারও বুলিব
নোৱাৰি । কিন্তু তথাপি আচহৰা বাবে আমার কিবা-কিবা যেন লগাত, আমি
আঁঠুৱাৰ তল সোমাই আপৰ বিছনাৰ ওপৰতে আমার নিজৰ নিজৰ বি ডাল বেয়া
কাপোৰ আছিল তাকে পাৰি লৈ শুই থাকিলে । বাহিৰত মহৰ ভৌষণ কোণ-
কোণনি । সিহঁতে আমার তেজ ধাবলৈ নেপাই শুঅৰি-শুমৰি মৰিছিল ।
বাক্যবিকতে ইয়াত খব মহ । এই আঁঠুৱাৰে বিছনাখন নোপোৱাহেঁতেন যে
আজি আমি ওবেবাতি মহৰ কামোবত শুব নোৱাৰিলেহেঁতেন সেইটো ধুকপ ।
বেচেবা মহবীটিলৈহে অলপ বেজাৰ লাগিন দেই । তেওঁ বা আঁঠুৱা পাইছে
কি মাই পোৱা ?

মোৰ সঙ্গীজন ঢাবীপাটীত পৰিবৰ অলপৰ পাছতে তেওঁৰ টোপনী আহিল ।
মোৰ কিন্তু টোপনি নাছিল ; মন না না ভাবৰ সোঁতত উটি দাবলৈ ধৰিলে !
ডিক্ৰুগ্ৰ এবিববেপবা বাটত যি যি ঘটছিল সকলো কথা এটা এটাক মনৰ

ভিতৰত ওলাবলৈ ধৰিলে। কিন্তু সেই বখলা ইয়াত মেলিবলৈ গলে আচল কথা তল পৰিব পাৰে আৰু মোৰ লেখিয়া নগণ্য প্ৰবন্ধ লেখোঁতাৰ ভাব টোপোলা চাবলৈকে সকলো পাঠকৰ ধৈৰ্য্য নেধাৰিব পাৰে। সেই বাবে ইয়াত আৰু সেই বখলা নেমেলিলে। কিন্তু বিসমলক মৰমিয়াল পাঠকে কৃপা-পূৰ্বক এই প্ৰবন্ধটো পঢ়ি প্ৰবন্ধ লেখোঁতাক প্ৰকাৰান্তৰে উৎসাহিত কৰিব, সেইসকল উদাৰ পাঠকৰ প্ৰতি প্ৰবন্ধ লেখোঁতাৰ মনত কৃতজ্ঞতাৰ ভাব উদ্ভূত হোৱাটো স্বাভাৱিক। সেই বাবে মই কৃতজ্ঞতাৰ চিন স্বৰূপে 'তেওঁবিলাকক মোৰ অভিজ্ঞতাৰ ফলভোগী কৰিবৰ হেঁপাহ সামৰিব নোৱাৰিলে'। অতএব তেওঁবিলাকৰ ভিতৰৰ বিবিলাকে কেতিয়াও ঘৰৰ বাজ ওলোৱা নাই তেনে ন-ডেকাসকলক হুটা ডাঙৰ (মোৰ মানত) কথা ইয়াতে কওঁ—

(১) বাটৰ অৱস্থা সম্বন্ধে বিশেষৰূপে আগ-বাতৰি নোলোৱাকৈ অচিনাকী ঠাইত সন্ধিয়া বেলিকা পৰাধিনিপক্ষত কেতিয়াও আগবাঢ়িব নেলাগে।

(২) গধূলি বেলিকা, খবালি হলেও, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ লেখিয়া ডাঙৰ নৈ পাৰ হবলৈ কেতিয়াও নাবত উঠিব নেলাগে। এইধাৰ কথা অইন এঠাইৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰাহে কৈছে।

কেতিয়া টোপনি আহিল কব নোৱাৰে। কিন্তু বন্ধুজনৰ আহ্বানত বাহিবলৈ ওলাই আহি দেখিলে যে বেলি ওলোৱা ভালেখিনি পৰ হৈছে। চাৰিওফালে চৰাইয়ে কিবিলিয়াবলৈ ধৰিছে। কিন্তু আমি পৰ্কণ্ডৰ নামনি ঠাইত থকা বাবে বডৰটো কিৰা ডাবৰীয়া ঘেন লাগিল। যি হুক, নৈত প্ৰাতঃকৃত্যাদি সমাপন কৰি অহা গল। আমি ঘোৱা-নিশা যি নৈৰ কল্কলনি শুনিছিলে এয়ে সেই নৈ। পৰ্কণ্ডীয়া নৈৰ পক্ষে ইয়াত তাক অলপ বহলেই বুলিব লাগে। কিন্তু বাস্তৱিকতে তাৰ বহল নিচেই কম। তাত নাও চলাব পৰাৰও সম্ভৱ নাই। গোটেইখন নৈ শিলেৰেই ভৰা। শিলৰ ওপৰেদি পানী নাগৰি গৈছে মাথোন।

এখন কি হুখন কেঞাপোলা ডাকৰঙা আৰু চকিলাৰ ইত্যাদিৰ ঘৰৰ বাহিৰে নীচুগাৰাঙত আন একোৱেই নাই। নামটো শুনি ইয়াত কিবা "গাৰাজ চাৰাজ" এটা (সৈন্তাৰাস) থকা ঘেন বুলি আনি। কিন্তু তেনে একোৱেই আমাৰ চকুত নগৰিল। ঘৰঘোৰ পৰ্কণ্ডৰ নিচেই ওলতে।

আমাৰ আলহী-গৃহস্থৰ ওচৰলৈ গৈ দেখিলোঁ, তেখেতৰ ওচৰত এজন নতুন মানুহ বহি আছে, অৱশ্যে অসমীয়া। কথা-বতৰাৰ ভাবত বুজিলোঁ তেওঁ পুলিচৰ মানুহ। “পাছ নোলোৱাটেক” মণিপুৰৰ ফাললৈ আমাৰ আগবঢ়া সন্মুখে কিবা এটা আপত্তি তেওঁ উত্থাপন কৰিলে। কিন্তু আমাৰ আলহী-গৃহস্থই “মই এওঁবিলাকক চিনি পাওঁ, এওঁবিলাক মোৰ লগত যাব” বুলি কোৱাত পুলিচ কৰ্মচাৰীজনে “সেইটো আপুনি জানে” বুলি আপত্তি কৰিবলৈ কাত্ত হল। সৰ্কানাশ! “পাছ” লব লাগে বুলি যে আমি সন্মুখি জনাই নাছিলোঁ! আমাৰ কপাল ভাল বাবেহে আমাৰ আলহী-গৃহস্থৰ লেখিয়া এজন পদস্থ চিনাকী শুদ্ৰলোকক লগ পাইছিলোঁহি। মহলে কিজানি নীচুগাবদৰ পৰাই আমাক ওত্ততাই পঠিয়ালে হেঁতেন।

চাহ ঠেয়াৰী আছিল। আমাৰ আলহী-গৃহস্থই আমাক চাহ খাইয়েই গাড়ীৰ লগত আগ বাঢ়িবলৈ কলে। তেওঁৰ মালবস্ত কঢ়িয়াবৰ নিমিত্তে লগত গাড়ী আহিছিল। তেওঁৰ চাকৰ কিটাও গাড়ীৰ লগতে আগবাঢ়িব। তেওঁহে নিজে পাছত বোৰাত আহিব। আমাৰ মালবস্তবোৰও গাড়ীত বোজাই কৰি লবলৈ চাকৰক তেওঁ হুহুম দিলে।

চাহ খাইয়েই আমি তিনিজন ভ্ৰমণকাৰী আগ হলোঁহক। সকলো মালবস্ত গাড়ীত বোৱা বাবে শুদা গাৰে খোজকাঢ়ি বৰ ভাল লাগিল। এতিয়াহে আচল মণিপুৰৰ আলিত ভৰি দিলোঁ। এটা অপূৰ্ণ নতুনতৰ ভাবে মনত বেছ স্কুৰ্ত্তি লগালে।

নীচুগাবদৰপৰাই বাটটো পৰ্কতৰ গায়দি। পৰ্কতৰ নিচেই তলেদিও বা একেবাবে ওপৰেদিও নহয়। ভগবপৰা ভালেমান ওখত, পৰ্কতৰ দাতিত পৰ্কতৰ পা কাটি আলি ভৈয়াৰ কৰিছে। হুখন গাড়ী সামানে যাব পৰামান বহলও নহয়। ঠায়ে ঠায়ে হে কথমপি হুখন গাড়ী সামানে যাব পাৰে। আলিব একাৰে গভীৰ ধান বা “হুকং”, আনফালে ওখ পৰ্কত। আলিবপৰা দেখা যায় তলেদি নৈ বাগৰি গৈছে, কিন্তু তালৈ নামিবৰ উপায় নাই। আলিব পৰা কেনেবাটেক বাগৰি তললৈ সৰি পৰিব লাগিলে যে কি অৱস্থা হব, পকা কঠালক মুছিলেহে বোধ কৰোঁ। কৰ পাৰিব। তলত যে মুকলি তেলেও নহয়। মানা ভাওব সক পছেৰ পৰ্কতৰ পা আক তল জোখৰ আৰুত। একালে এনে দ গাঁত।

আনফালে ঠিক তাব বিপকীত। ডললৈ চালে একাৰে পতীৰ খাদ, ওপৰলৈ চালে আনকাৰে পাণ্ডবী সৰি পৰা ওখ পৰ্কত। আলি বাটেদি গৈ থকা ঘোৰাটোক আগ ফালৰপৰা এটা বাৰে আৰু পাছ ফালৰপৰা আন এটা বাৰে যদি ধৰিবলৈ যায় তেনেহলে ঘোৰাটোৰ আৰু পলাঘৰ কোনো মাটী মেথাকে। হয়, সি বৈ থাকিব লাগিব, নহয়, আপ মাৰি কুকুত পৰি মৰিব লাগিব। এইটোৱেই মণিপুৰৰ আলি। কেৱল এটা ছুটা নহয়। অসংখ্য সৰু সৰু পৰ্কতৰ শৃঙ্গ দেখা দাবলৈ ধৰিলে। এইখন পৰ্কতৰেই দেশ; ইয়াত ভৈয়াম একৰকম নাই বুলিলেই হয়। দুই দহ হাত ভৈয়াম কৰবাত থাকিলেও, সেইবোৰ ঠাই বোধ কৰে। অগাছকৰ বাবে বা আন কোনো কাৰণ, নগাৰোৰ তাত নেথাকি পৰ্কতৰ ওপৰত হে সিহঁতে ঘৰ সাজে। আৰু পৰ্কতৰ মাজৰ সৰুঠাই বুলিলেই সি স্বভাৱতে ঘোপমৰা।

আমি দুগু চাই চাই গৈ থাকিবলৈ ধৰিলোঁ। আলিৰ অৱস্থা ডিব্ৰুগড় “চাগাব পতীৰ” “বেড্‌বোড্‌” বা কলিকতাৰ কিল্লাৰ “ফিল্ডৰ” মাজৰ ষাটবোৰৰ লেশিয়া। প্ৰায় ভৈয়ামৰ আলিৰ দৰেই সমতল। কুণ্ডাত কেনেবাৰকৈহে অলপ “চড়াই উংবাই”। একাৰে খাদ আৰু আন কাৰে পৰ্কতৰ অদৃষ্টিভিত্তে হে, আৰু যে পৰ্কতৰ ওপৰেদি গৈছোঁ, সেইটো কথা মনত পেলাই আছিল। বহু জন্তু প্ৰভৃতি সঙ্গকে বাট নিচেই নিৰাপদ যেন বোধ হল।

অলপ দূৰ গৈয়েই পাক এটা ঘূৰি আমি এখন লোৰ দলং পালোঁ। এই খন দলং আগেয়ে টেক অহা নৈখনৰ ওপৰেদি গৈছে। আমি অলপ পৰ দলং খনৰ ওপৰত ধিয় হৈ তলৰ পানীৰ হৰ্হৰণি আৰু দুই কাষৰ পৰ্কতৰ দৃশ্য চাই মুগ্ধ হালোঁ। ঠাই ডোখৰ বৰ ভাল লাগিল। আলিবাটটো প্ৰায় নৈৰ “লাইনে লাইনে” কাৰে কাৰে নিছে। কিয়নো, প্ৰায়েই আমি নৈখন লগ পাই বাবলৈ ধৰিলোঁ। ক্ৰমে বদ টান হল। বহু হল। ব’ত দৃশ্যটো ভাল যেন লাগে, ততে আমি অলপ পৰ বহি জিৰাই লৈ আকৌ আগবাঢ়োঁ। গৰ্হলৈকে থকা-মেলৰ ভো চিন্তা নাইয়েই। কিয়নো সেইবোৰ সকলো ভাৰ আমাৰ আলহী-গহৰ ব গাত তেওঁলৈ আমাৰ বৰ রুত্তজতাৰ ভাৰ জন্মিল। মানুহ নো ইমান ভাল হব পাৰে নে? বিশেষতঃ আসাম দেশৰ মানুহ?

বাটত এঠাইত হঠাৎ “হোইং হোইং” শব্দ এটা শুনিবলৈ পালোঁ। শব্দটো

কব পৰা আহিছে আৰু কিহৰ শব্দ প্ৰথমতে ঠিক কৰিব নোৱাৰিলোঁ। কিন্তু বস্ত্ৰ জন্তৰ মাত যেন বোধ হল। অলপ আগ বাঢ়িয়েই দেখিলোঁ যে সেইটে, বস্ত্ৰ জন্তৰ শব্দ নহয়, নগা এটাই তাৰ পথাৰত কোৰ মাৰিছে আৰু কোৰ মৰাৰ লগে লগে তেনে শব্দ কৰিছে। নগাই খেতি কৰা পৰ্ৱতখন নৈৰ সিপাৰে। পৰ্ৱতৰ গাত আলি দি দি সৰু সৰু একোডৰা মাটি কৰিছে। আলিবোৰ ইমান ঘন যে পৰ্ৱতৰ গাত বগাই উঠি যোৱা জখলা যেন বোধ হল। পৰ্ৱতৰ ওপৰৰপৰা আৱশ্যক মতে লোৰ কাটি নিজ নিজ মাটিলৈ পানী নি নগাই খেতি কৰে। কিহৰ খেতি কৰে আমি কব নোৱাৰিলোঁ। নগাৰ কোৰখন আমাৰ হাঁচখন যেন; কিন্তু হাঁচতকৈ বেছি দীঘল আৰু বেকা! নগাৰ খেতি দেখিলোঁ কিন্তু নগাৰ ঘৰ এটাও দেখা নোপালোঁ। বোধ কৰোঁ পৰ্ৱতৰ সিলুটিয়ে আছে।

আমি আলিবাটতে অলপ বহি এইবোৰ চাবলৈ ধৰিলোঁ। কিয়নো, নগা নৈৰ সিপাৰে আন এটা পৰ্ৱত আছে। তাৰপৰা আমাৰ আশঙ্কাৰ কোনো কাৰণ নাই। এনেখিনি সময়তে আমাৰ আলহী-গৃহস্থই যোৰাত উঠি আহি আমাৰ লগ ধৰিগেহি। ডেওঁৰ সাজ স্ৰোত পেণ্ট আৰু হেট। ভালোটোহে ডাকৰঙলাৰ চৰিকদাবে ডেওঁক চাহাৰ বুলি বৰ্ণনা কৰিছিল।

ডেওঁ “নাগাখেতি” বুলি এজাৰাৰ কথা কৈ আমালৈ চাই হাঁহি, আমাৰ আগ হল। অলপ পৰৰ পাছতে আমিও আকী যোজ হলোঁ।

আমি এতিয়া খাছ নগাৰ দেশত। কিন্তু ধন্ত ইংৰাজৰ মহিমা! আমাৰ কোনো ভয়ৰ কাৰণ নাই। মৰ্ণীপুৰৰ নিৰ্জ্জ্বল আলিত আমাৰ লেখিয়া নিবন্ত বাটকৰা কিটাক নগাই মাৰি এটা কুকুৰ পেলাই দিলে নো কোনে তাৰ তত্ত্ব পায়? কিন্তু উংৰাজৰ নামৰ ইমান মহিমা যে এই জনশূন্ত আদিটো নগাৰ লেখিয়া অসত্য জাতিয়েও ভেনে কাম কৰিবলৈ কেতিয়াও সাহ নকৰে।

অলপ পৰ যোৱাৰ পাছত আলিটো এডোখৰ ঠাইত নিচেই সমভূমিৰ ওপ-বেদি যোৱা যেন লাগিল। ওচৰতে নামনি ঠাই এডোখৰত কিছুমান ডাটাৰ মাহুহে আলিৰ কিবা কামৰ নিমিত্তে, ঘৰ সাজি আছে। ওচৰতে এটা চাপৰ পৰ্ৱতত কিছুম ন নেপালীয়ে খুঁটি পাতি আছে। প্ৰথম সঙ্গীজনে কলে “অলপ গাৰীৰ কিনি খাই লোৱা বক”। নেপালীৰপৰা হুই অনা সেৰ হিচাপে

অনপ গাধীৰ কিনা গল। নেপালীয়ে, ধাৰলৈ বাট এটাও দিলে, আমি সকলোৱে অনপ অনপ গাধীৰ খালোঁ।। নেপালীটোৰ ব্যৱহাৰও বৰ মধুৰ লাগিল। সি আমাক বৰ আগ্ৰহেৰে গাধীৰ খুৱালে। বৰ সুন্দৰ গাধীৰ। তপডোৱা। ঘাঁহৰ গুণতো গাধীৰ উৎকৃষ্ট হয়।

আঁক অনপ দূৰ গৈ, আমি “বাঁচ পানী” আড্ডা পালোঁ।। ইয়াত এটা ডাক-বঙলা আছে। গাড়ী আৰু আমাৰ আলহী-গৃহস্থ ইতি পূৰ্বেই এইৰি নি পাইছিলহি। আমি ধীৰে হুহুে অহা বাবে অনপ পাছত পালোঁহি। ইয়াৰ ডাক-বঙলাটো ‘ফাষ্ট ক্লাছ’ ডাক-বঙলা। মণিপুরৰ ডাক-বঙলা এটাইবোৰেই “ফাষ্ট ক্লাছ”। কাৰণ এটাইবোৰ বঙলা শিলেৰে তৈয়াৰী। কম্পাউণ্ড ইত্যাদি দিয়ে সৈতে বন্ধবস্ত্তও বৰ ভাল। প্ৰত্যেক ডাক-বঙলাৰ লগতে “মোচাকিব খানা” একোটাও থাকে। “মোচাকিব খানা” সাধাৰণ মানুহৰ নিমিত্তে। এই আড্ডাটো নিচেই চাপৰ পৰ্যন্ত এটাৰ ওপৰত স্থাপিত। এই আড্ডাবোৰ মণিপুর বোডৰ “মকভূমিৰ ওৰেচিচ”। বাটত ঘৰ এটি দেখিবলৈ নাই। আড্ডাত উপস্থিত হলে শবত উপস্থিত হোৱা যেন লাগে।

এইটো আড্ডাতে আমাৰ হুপৰীয়া সাঁজ তাত থোৱা হল। আমাৰ আগলী গৃহস্থই ডাক-বঙলাত জিবোৱা। বাবে আঁক সেই দিনা কোনো চাহাব-চুহুৰও তাত নথকা বাবে আমিও ভিতৰ সোমাই ডাক-বঙলাটো চালোঁ আৰু কাৰ্য্যত: তাত জিবালোঁ।। কম্পাউণ্ডটোও চালোঁ।। ডাক বঙলাত “গেজেটেড্” অফিচৰৰ বাহিৰে অইন মানুহ থাকিব নোৱাৰে। আৰু অইন মানুহে কেনেগাকৈ তাত স্থান ললেও, দিনে তিন টকাই কি ভেনে কিবা এটা হিচাপে কেবেয়া তৰাৰ নিয়ম। এই বিষয়ে প্ৰত্যেক ডাক বঙলাতে একোখন নিয়মাবলীও ওলমোৱা থাকে।

কম্পাউণ্ড লেচু, আহোমবগবী প্ৰভৃতিৰ গছ আছিল। সেইবোৰত শুভীও লাগিছিল। ডাক বঙলাৰ “চাৰ্জ’ড” ধৰ্মা পৰকাপ্তানীৰ মহবীজন অস-মীয়া হোৱা বাবে, তেওঁৰ লগত চিনাকী হৈ লবলৈ বেছি কষ্ট নহল। তেওঁক সুধি আমি কেইটামান লেচু আৰু আহোমবগবী পাৰি খালোঁ।। আহোম-বগবীবোৰ অমৃত যেন লাগিল। মাটিৰ গুণ নে আমাৰ অদহান গুণ? প্ৰথম সঙ্গীজনৰে বাটত ধাৰলৈ কেইটামান “পকেটতো” তৰালে। মইও আহোম-বগবী

হুটা কি এটা পকেটত ভৰাবৰ লোভ সম্বৰণ কৰিব নোৱাৰিলে। কিন্তু মহৰী জনক বিপদত পেলাবৰ ভয়ত বেছি লোৱা নগল। অতি কষ্টেবেহে মনটোক সংযমৰ ভিতৰলৈ আনিব পৰা গৈছিল।

ধাই-বৈ উঠি আকৌ খোজ লোৱা গল। বাটৰ দৃশ্য প্ৰায় একে বৰকমৰ,— দুইকালে পৰ্কত, মাজেদি বাট। মাজতে এজাক নগাফ এখন পৰ্কতৰ গাত খেতিৰ বাবে কোৰ মৰা দেখা গল। তেতিয়া আবেদি। সিহঁতে এনেদৰে উকিয়াউকি কৰিছিল যে সিহঁতৰ উকিবোৰ ঠিক বিস্তলৰ মাত বুলি মোৰ ভয় হৈছিল। বিভিন্ন পৰ্কতৰপৰা এইদৰে উকিয়াই সিহঁতে ধেমালি কৰিছিল আৰু লগে লগে কাম কৰিছিল। *duty mixed with pleasure*. মাজে মাজে আমাৰ আলিবপৰা পৰ্কতলৈ উঠি যোৱা নগাব সৰু সৰু বাটও দেখা গল।

আড্ডাবোৰ ১৩।১৪ মাইল দূৰত। আমাৰ এতিয়া পাব লগীয়া আড্ডা হৈছে “পিকিমা”; কিন্তু বাটতে আমাৰ গুলি হল। পিকিমা পাওঁ পাওঁ মানে একোৰ হল। অলপ বৰষুণও দিবলৈ ধৰিলে। পিকিমাৰ ওচৰত প্ৰায়েই বৰষুণ পোৱা যায়। এইবাৰ আমি, আমাৰ আলহী-গৃহস্থ, আৰু গাড়ী, এটাই-বোৰ প্ৰায় একে সময়তে আড্ডাত উপস্থিত হলোঁহঁক। শুনা গল ডাক বঙলাত হেনো কোনোবা এজন আছে।

ক্ৰমশঃ

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ জগতী।

সম্পাদকৰ চৰা।

সহাপুৰুষ।—“ভূজুলুকীয়া প্ৰস্তুতব্ৰজ” বাবু এজনে অসমীয়াৰ গাত কণী দিবলৈ ঠাই বিচাৰি ফুৰা আজি কিছু দিনবপৰা সকলোৱে দেখিবলৈ পু্যইছে। তেওঁ অসমীয়া ভাষাক কোনোমতে বহুলাভাৱা কৰিব নোৱাৰি মনৰ ছুধৰ পোটক ভুলিবলৈ অসমীয়াৰ সমাজ-শৰীৰৰ কত অলপ বা আছে বা হৈছে বা হ'ব সত্ত্বে তাক বিচাৰি ফুৰা যেন অনুমান হয়। অলপতে নামনি-অসমীয়া আৰু উজনি-অসমীয়াৰ মাজত অলপ আচোৰ লাগিবৰ আপত্তক হোৱা যেন

দেখি তেওঁ “তোহ্” নাই কথাব “প্রহৃত্ত্বব” ডিম্ব এটা লৈ তাত পেলাব খোজোঁ-
তেই বিফলমনোবধ হৈছিল। আকৌ সিদিনা তেওঁ মহাপুৰুষীয়া আক
দামোদৰীয়া সকলৰ ভিত্তবত পুৰণি ধকা-খুন্দা অগণ ধকাৰ ভূ পাই লবি আহি
তাত “মহাপুৰুষ কোন?” নামে প্ৰহৃত্ত্বব “অণা” এটা পেলাইছে। আমি
ভাবিছিলোঁ আনাব অসমীয়া বহুসকলে তেওঁৰ এই ফান্দত নপৰি সেই ঘূৰ-
নীয়া পদাৰ্থটো আপোনাআপুনি খোলা হৈ বাবলৈ দিব। কিন্তু তেনে নহল
বেন দেখিছোঁ। আমি কওঁ আনাব অসমীয়া বহুসকলে বুঝা উচিত যে
শত্ৰুদেবেই মহাপুৰুষ হল বা দামোদৰদেবেই মহাপুৰুষ হল বা কবিদ
পুৰীয়া গুৱাল নিবাবণ ঘোষেই মহাপুৰুষ হল, আঙলেতে তাত এইজন বিদেশী
লেখকৰ হৰণ ভগণ একো নাই, মাথোন পুৰণি খবৰিয়ালৰ কথা উজাৰি দি অসমীয়া
মহাপুৰুষীয়া আক দামোদৰীয়াৰ মাজত হাই লগাই দিব পাবিলেই তেওঁ
কিজানি বৰ্ত্তে বুলি আমাৰ মনত খেলাইছে। আমাৰ ভূজুলুকীয়া প্ৰহৃত্ত্ববুজুই
যাকে মহাপুৰুষ পাতে পাতি ধাওক; আশা কৰোঁ আমাৰ বহুসকলে বেন তাৰ
ভূ নলৈ তেওঁ যতে আছে ততে তেওঁক নিবলে থাকিবলৈ এৰি দিয়ে।

আবাহন।

আই! আই! পকম অক্ষ' ভাবত ভিত্তব।

ভাবতব মহাবাহু হরোক সত্বব।

হিম্বৰ কণিকা বেনে আৰবি থাকয়।

সূৰ্য্যৰ উদয়ে বেন দূৰীভূত হয়।

যেতিকণে মহাবাহু ভাবতে আসিব।

যেতিকণে ভাবত প্ৰজাব হুধ যাব।

ধৰি বাজতক্তি ধৰা, উঠিলোঁহো হিন্দু প্ৰজা,

চোৰ'হি ভাবত ভূমি বাজতক্তি-ধনি।

হুধী অসমীয়াগণ, দিবে নাহি সোণ ধন,

আছে যবে দিব পাৰোঁ বাজতক্তিধনি।

বাল্য বৃদ্ধ যুবাগণে, আনন্দে নাচে সখনে,

ভাবতে আসিবা বুলি ভূমি।

বাজাব কল্যাণ হোক, প্ৰজাহৃদয়ে দেখিগোক,

এই আশা কৰিলোঁহো আমি।

অসমীয়া । বঙ্গজ । গুৱালপাৰ ।

গুৱালপাৰ।—নিলে, নিলে, নিলে, নাক বঙ্গালী চিলাই খাপ্ মাৰি
নিলে ঐ! কোন আহ বাধ ঐ।

অসমীয়া।—মই আহিছোঁ, জয় নাখাৰা নোৱাৰে নিব! মোৰ খেচুখনে
ৰাঙলু-কটিটোৱে আনোতে যি কেবা পগম হৈছে মাথোন। একেটা ৰাঙলু
গুটিতে টলব! নোচোৱা কেলৈ, তোমাক তেজ-বঙহ আৰু তাৰ। এই হুডাল
জৰীয়ে আগামেৰে সৈতে কেনেকৈ বাৰি বৈছে? কাৰ শক্তি আছে, যে
সেই জৰী হুডাল ছিটি তোমাক নিয়ে? কাৰব ভিতৰত টনা-আজোৰা
আৰু আমনি কৰা, আউৰ কুচ্ মাৰি হায়।

পুৰণি আসামত ভূমুকি ।

(৪)

কপিনী নামৰে নৈ এখন কাছাৰ পৰ্ব্বতবৰণা ওলাই নগাঁও জিলাৰ কলঙ নৈত পৰিছে। কালিকাপুৰাণে এইখন নৈৰ নাম সম্বন্ধে ব্যাখ্যা দিছে যে “ক” শব্দৰ অৰ্থ ব্ৰহ্মা, এই নৈ ব্ৰহ্মাৰ বিনবৰণা ওলাইছে আৰু পথাৰ নিচিনা ফলদায়িনী, এইদৰি ইয়াৰ নাম কপিল পঙ্কিকা (৭২ আধ্যা)। কালিকাপুৰাণে কোনো নৈ বা ঠাইৰ নাম সম্বন্ধে বিশেষ কৰি ব্যাখ্যা দিলেই বুঝিব লাগে যে আচল কথাটি তেওঁ লুপ্ত কৰিছে। এই নামৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰক শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে কৈ গৈছে যে সগৰ বজাৰ, ৬১ হাজাৰ পুত্ৰ বিনাশী পাতালবাসী কপিল মুনিৰ আশ্ৰম এই নৈৰ পাৰতে আছিল; সেই কপিল মুনিৰ নাম আনুসাৰেই এই নৈৰ নাম কপিলী হ'ব (বামচৰণ বচিত শুক চৰিত)। এইজন পুৰুষৰ কথাৰ ওপৰত আৰু বেছি আৱণ্টক নকৰে। কপিলৰ নামৰে পৰা কপিলী। এই কপিলীৰপৰা জনা গল, কাছাৰ পৰ্ব্বতটোও পাতালৰ তিত্তবত। দেবীভাগবতৰ মতে এই ভাগৰ নাম বসাতল, নিবাত কৰচ দৈত্য সকলৰ বাসৰ ঠাই আৰু বাজধানীধনৰ নাম হিবণ্যপুৰ (৮ম আধ্যা)। পিছত দেখুৱা হ'ব মহাভাৰতে ক্ৰিষ্ট বসাতল নাম নকৰ, কেবল নিবাত কৰচ দৈত্যসকলৰ বাসৰ ঠাই আৰু নগৰৰ নাম হিবণ্যপুৰ বুলি কৰ।

দেবীভাগবতৰ সেই অষ্টম আধ্যাতেই পোৱা যায় যে ত্ৰিপুৰাধিপতি ময়ৰ ৰাজ্যৰ নাম তলাতল; তেনে হলে ত্ৰিপুৰায়েই তলাতল।

ইহুৰ সাৰথি মাতলিৰ শুণ্ঠকেশী নামৰে এজনী জীয়েক আছিল। মাতলিৰে স্বৰ্গত আৰু মৰ্ত্যত জীয়েকৰ নিমিত্তে মনৰ জোখাৰে জোঁৱাই বিচাৰি নাপাই পাতাললৈ জোঁৱাই বিচাৰি গৈছিল। তেওঁৰ পাতাল ভ্ৰমণ বৃত্তান্তটোৰপৰাও পাতালৰ কিছু ঠাই চিনি পোৱা যায়। তেওঁ বাটতে নাৰদেৰে লগলাগি পোনতে বকনপুৰীলৈ গৈ পিছে নাগলোকলৈ যায়; নাগলাকত মন-খোৱা জোঁৱাই নাপাই নিবাত কৰচ দৈত্যসকলৰ ৰাজ্যৰ বাজধানী হিবণ্যপুৰলৈ যায়, কিন্তু দেৱতা আৰু দৈত্যসকলৰ সৰাৰ কাৰিয়া দেখি ভাত জোঁৱাই সিবিচাৰি

পন্নপতোজী গকড় পকীবিলাক থকা ঠাইলৈ যায়। তাতো জোঁৱাটৰ লায়ক মাহুচ নোপোৱাত বাহুণীৰ ৰাজ্য ৭ম পাতাল বসাতলৰ ৰাজধানী ভোগবতী পূবলৈ গৈ তাতে জোঁৱাই থিৰ কৰে (মহাভাৰত উত্তোগপৰ্ক ২৭, ২৮, ২৯, ১০০, ১০১ আৰু ১০২ আখ্যা)। মাতলি এখমেই বৰুণপূবীলৈ গৈ পিছত নাগলোক, তাৰ পিছত নিকাত কবচ দৈত্যসকলৰ ৰাজ্য, তাৰ পিছত গকড়-সকলৰ বাসৰ ঠাই, তাৰ পিছত বসাতললৈ যায়। এই ভ্ৰমণ বৃত্তান্ত মতে জনা যায়, নগা পৰ্ৱতৰ পূব কি উত্তৰ পূব ফালে কোনো ঠাইত বৰুণপূবী, পিছত নাগসকলৰ ৰাজ্য নগা পৰ্ৱত। তাৰ পিছত নিবাত কবচ সকলৰ ৰাজ্য কাছাৰ পৰ্ৱত। তাৰ পিছত গকড়ৰ বাসস্থান গাৰো * পৰ্ৱত। কাছাৰ পৰ্ৱতৰ আৰু গাৰো পৰ্ৱতৰ মাজতে জৱন্তীয়া আৰু খাচীয়া পৰ্ৱতটো বাদ পৰে; কিন্তু এই পৰ্ৱতত খাপাত কৰি মাহুচ নিয়া বীতিটিয়ে শ্ৰমাণ কৰে যে গকড় পকীসকলৰ এই পৰ্ৱততো বাস আছিল; এই হেতুৱেই কাছাৰ পৰ্ৱতৰ নামৰ খোটেইছোৱা পৰ্ৱতৰে মহাভাৰতৰ সময়ত একে নাম। গকড়ৰ বাসস্থানৰ পিছতে বসাতল। বসাতলৰ ৰাজধানী ভোগবতী পূবী, পাতালী পত্না ভোগবতী সৈব কাষতে হোৱাৰ সম্ভৱ। ভোগবতী সৈখন, মন্দাকিনী আৰু অলকানন্দলৈ চাই ডাঙৰ হ'ব লাগে। সেই ফালে চুবুৰা সৈয়েই ডাঙৰ জেৰা আৰু জাতলিয়ে মনে-চিত্তে খোৱা জোঁৱায়েক ভোগবতী পূবীতেহে পোৱাৰপৰা অহুজু হ'ব, চুবুৰায়েই ভোগবতী সৈ আৰু ইয়াৰ কাষতে কোনো ঠাইত ভোগবতী পূবী। বাৰণে দিখিঅৱত হুবা ঠাইবিলাক ভালৈও জনা যায় ভোগবতী পূবী মণিপুৰৰ পশ্চিমে (উত্তৰাকাণ্ড ২৩ সৰ্গ)। সেই সময়ত সাগৰ মণিপুৰৰ ওচৰ নুলিলে একেবাৰে কাণলৈকে যে এনে বহয়; কাছাৰ তো সাগৰৰ বাহিৰেই, কিয়নো সাগৰৰ কছ হে; ছিলঠাৰো কিছুভাগ সেই কছৰ সময়তে থকাৰ সম্ভৱ। তেনেহলে সমুদ্ৰৰ পাৰৰপৰা মণিপুৰলৈকে এই অঞ্চলৰ নামেই বসাতল।

ওপৰত অলমৰ অংশবিলাকৰ পূবৰি নামবিলাক বিমান থিৰ কৰা হৈছে বোধ কৰে। পাঠকসকলৰ ইয়াত একো পত্না থাকিব নাপায়; তেও ভাবতৰ

* বহু সময়ত হুবা ও নিৰ্বন্ধ পালে। যে দাবোধৰ চৰিত লেখক যানযায়ত এই পৰ্ৱতক বক্ৰাক্ষ নামেই উল্লেখ কৰিছে।

বৰ্ণিত আৰু এটি ঘটনা ভুলত দিয়া হ'ল। ইয়াৰপৰা দেখাযেদি প্ৰাচীন পোষা ব্যৱস্থা—

১। মহাত্ম্যৰ কথা কালমিক নহয় ঐতিহাসিক ।

২। বেদব্যাসৰ বচিত ভাৰতৰ এটি শব্দ উপসৃষ্ট কৰি এৰিব নোৱাৰিব।

৩। অসমৰ বি অংশৰ বি পুৰণি নাম থিব কৰা হৈছে, তাত ভুল নাই।

৪। আগৰ দিনত শবেবেই অসুত অসুত কাম কৰিব পৰিছিল।

ঘটনাটি অৰ্জুন আৰু পাতালবাসী নিৰাতকৰত সকলৰ হুহ। ইয়াৰ তাত অৰ্জুনে অস্ত্ৰ শিলাৰ শেষত ভক-দক্ষিণা স্বৰূপে ইয়াই অৰ্জুনক নিৰাত কৰত তেতিয়সকলক মন কৰিবলৈ পঠিয়ায়। অৰ্জুনে পোনতে নিৰাত কৰতৰ বাজ্যলৈ গৈ তেওঁলোকক পৰাজয় কৰি বাজ্যত শান্তি স্থাপন কৰি অম্বাৰতীলৈ উভতি যাওঁতে বাটত হিবণ্যপুৰ নামৰে কামচাৰী বা আকাশচাৰী নগৰ এখন পাই, সেই নগৰ আক্ৰমণ কৰাত, পুৰীধন কেতিয়াবা মাটিত পৰে, কেতিয়াবা ওপৰলৈ উঠে, কেতিয়াবা বেকা হৈ যুবে, কেতিয়াবা বা পানীত পৰে। এই দৰে হৈ হৈ শেহত অৰ্জুনৰ লোৰ শব্দ মুখত ছিন্ন ভিন্ন হৈ মাটিত পৰি গল। অৰ্জুনক তেওঁৰ সাৰথি হৈ যোৱা মাৰ্গলৈয়ে এই হিবণ্যপুৰ ব্ৰহ্মাই সেই দৈত্যসকলৰ নিমিত্তেই নিৰ্মাণ কৰিছিল বুলি বুজাই দিছিল (মহাত্ম্যৰ বনপৰ্ক, ১৬৭ৰ পৰা ১৭২ আখ্যা)। এই বৰ্ণনাৰ ঘটনাটি পোনতে সাধু বুলি উৰাই দিবলৈহে মন হয়; কিন্তু ইয়াৰ এটি শব্দ এৰিবৰ সাধ্য নাই। এটি শব্দ এৰিলেই ভ্ৰমত পৰি মিছলীয়া বুলি বেদব্যাসক দুখিব লাগিব।

এই হিবণ্যপুৰেই এতিয়াৰ ডিমাপুৰ। মুখত পৰি পৰি হিবণ্যপুৰৰপৰা হিৰা-পুৰ, হিৰাপুৰৰপৰা ডিমাপুৰ বা ডিমাপুৰ নাম হৈছে। নিৰাত কৰত সকলৰো স্বৰ্গৰ ফালে অহাবিলাকৰ নাম কৰতৰ ঠাইত কোচ আৰু কাছাবলৈ যোৱাবিলাকৰ নাম কাছাবী হ'ল। ইবিলাকৰ বাজ্য কাছাব পৰ্কতৰপৰা ডিমাপুৰেদি ধনশিৰী নৈলৈকে বিস্তৃত; অহমসকলেও প্ৰথমতে অসমলৈ আহি এ'লোকক এই ঠাই-তেই পাইছিল (History of Assam by W. Gait, Chapter X)। এই ডিমাপুৰ কাছাব পৰ্কতত নহয় কাছাব পৰ্কতৰ উত্তৰপূবে বহুত দূৰৈত হিত ;।

সেই দেৰি অৰ্জুনৰ নিৰাত কৰচ সকলৰ আচল ৰাজ্য কাছাৰ পৰ্কতত পোৱা
 হাই, অমৰাৱতীলৈ ওলোৱাতো বাটত পায়। পুৰণি আকাশচাৰী অৰ্থাৎ
 এতিয়াৰ চাংবঙলাৰ নিচিনা ; সেই চাংবঙলাৰ তলখুটাবিলাক এতিয়ালৈকে
 ডিমাপুৰত থিয় হৈ হৈ আছে। এই খুটাবিলাক যে কি এই বিষয়ে বহুতে
 ভাবি একো ধৰি কৰিব পৰা নাই ; এতিয়া ব্যাসৰ বুৰঞ্জীমতে জনা গল, এই-
 বিলাক সেই আকাশচাৰী-পুৰৰ তল-খুটা। এইবিলাক যে তল-খুটা, শুবা-
 হাটীৰ শিল-সাকোৰ খুটাবিলাকেও এইটো প্ৰমাণ কৰে। হুই ঠাইতেই একে
 ধৰণেৰে কেতবিলাক খুটা বুৰঞ্জীয়া আৰু কেতবিলাক জোড়া আৰু চুকীয়া।
 শুবাহাটীৰ শিলসাকোৰে বহুভিৱাৰ খিলিজিয়ে কৰোৱা বুলি এটা জনবৰ আছে
 সি নিচেই অমূলক। মুছলমান বুৰঞ্জী লেখকসকলে বহুভিৱাৰ খিলিজি এই
 পুৰণি সাকোৰ ওপৰেদি ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈছিল বুলি হে লেখি থৈ গৈছে (শ্ৰীযুত
 পৰে'চন্দ্ৰ বন্দ্যোপাধ্যায়ে কৃত বাসলাৰ পুৰাবৃত্ত, প্ৰথম ভাগ—৩১৮ পৃষ্ঠা)।
 মুছলমান বুৰঞ্জী লেখকসকলে শিলসাকোৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত বুলি লেখিছে ;
 সেই কালত ব্ৰহ্মপুত্ৰ সেই পিনেই বাৰও পাবে, নহলে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ কোনো
 সঁতি গৈছিল। শ্ৰীযুত গেইট চাহাবৰ বুৰঞ্জী মতে জনা যায়, যে
 কছাৰীবিলাক স্থপতি বিদ্যাত পাৰ্গত আছিল ; ডিমাপুৰৰ শিল ইটাবে প্ৰস্তত হুৰ্গ
 আৰু অটোলিকাৰিলাক কছাৰী ৰজাই সজোৱা আৰু অহমসকলৰ দ্বাৰা ডিমাপুৰৰ
 পৰা খেদা নোখোৱা মানে সিবিলাকৰ ব্যৱহাৰতেই আছিল ; কিন্তু কৃষ্ণদেৱপায়নৰ
 বুৰঞ্জী মতে জনা যায় এই প্ৰাসাদ আৰু হুৰ্গ ৰূপৰ যুগতেই অৰ্জুনৰ শৰৰ দ্বাৰা
 তথা হিগা হয় আৰু কছাৰী স্থপতি দ্বাৰা নিৰ্মিতও নহয়। আজিকালিও
 কোনো কোনো পৰ্কতীয়া জাতি চাংঘৰত থকাৰপৰা জানিব পাৰি যে এই
 আকাশচাৰী হিবণ্যপুৰ নিৰাতকৰচসকলেই কৰোৱা হয়। ব্যাসদেৱেও এই
 পুৰ তেঁওলোকৰ নিমিত্তেই নিৰ্মিত বুলি কয় ; কিন্তু ব্ৰহ্মাই নিৰ্মাণ কৰি দিয়া
 কথা আৰাৰপৰা এনেহে বুজা যায়, যে কুণ্ডিল নগৰ (মেপত বিবেন নগৰ
 বুলিহে পোৱা যায় হৰলা), তেজপুৰ, শুবাহাটা আদি ঠাইত যি সময়ত দেৱতা
 সকলৰ পুৰীবিলাক আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ বা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সঁতিৰ ওপৰত শিলসাকোৰ নিৰ্মিত
 হৈছিল সেই সময়তেই দেৱতাসকলৰ কোনো স্থপতিৰ হতুৱাই কৰচসকলে
 হিবণ্যপুৰও নিৰ্মাণ কৰাইছিল। কুণ্ডিল নগৰ, ডিমাপুৰ, তেজপুৰ শুবাহাটা আদি

ঠাইৰ শিল ইটাৰ হৰ্ম্যবিলাক মহাভাৰতৰ আগবাৰ্দ্ধিনৰ বোলাত কোনোৱে আসোঁ-
য়াহ উলিয়াব পাৰে যে শিল ইটাৰে শাস্ত্ৰবাদি সাজিবলৈ ভাৰতবৰ্ষৰ মাত্ৰে
বুদ্ধৰ পিছৰপৰা হে শিকিছে, এইবিলাক মহাভাৰতৰ আগৰ হব কেমেটেক ?
আজিকালিৰ পণ্ডিতসকলে ভাৰতত স্থপতি বিদ্যা বুদ্ধদেৱৰ পিছৰপৰা চলা
হোৱাকৈ ধিব কৰিছে হয়। কিন্তু বোধ হয় অসমক আঃহেলা কৰি তেখেত-
সকলে অসমৰ পূৰ্বি পূৰ্বীবিলাকৰ ভাৰতবৰ্ষবিলাক ভাল কৰি পৰীক্ষা কৰি
চোৱা নাই। পৰীক্ষা কৰি চাইও যদি সেই মতকে ধিব কৰিছে, তেন্তে ঋক্-
বেদে তেওঁলোকৰ সিদ্ধান্ত ভুল বুলি কয়। ঋক্বেদত শই শই শিলৰ নগৰৰ
উল্লেখ দেখা যায় (Civilization in ancient India. by Mr. R. C.
Dutta, Vol. I, page 46)। এই শিলৰ নগৰবিলাক ঋক বচোঁতাৰসকলৰ
কালনিক নগৰ বুলিবলৈকো, সোণ, ৰূপ, হীৰা, মৰকতৰ নাম নৈল শিলৰ
নাম ললে কিয় ? অসমখন ভন্ন ভন্ন কৰি বিচাৰিলে শই শই নহলেও এশখন
শিলৰ নগৰ বোধ কৰোঁ পোৱা যাব।

পূৰ্বণি অসম নো স্বৰ্গ পাতাল নামেৰে ভূষিত হৈছিল কেতিয়া আৰু হোৱাৰ
কাৰণেই বা কি ? এই বিষয় সীমাংসা কৰিবলৈ ঋক্বেদৰ আগ্ৰয় লোৱা
আৱশ্যক কৰে। কিয়নো ঋক্বেদৰপৰা কি প্ৰাচী কি প্ৰতীচী সকলো
পণ্ডিতে স্থিব কৰিছে যে আৰ্য্যসকল তেওঁলোকৰ পূৰ্বণি ঠাইৰ পৰা
আৰ্হি পশ্চিম ফালেদি ভাৰতবৰ্ষ সোমাই প্ৰথমতে পঞ্জাব অঞ্চলতে বসতি
কৰে। চাৰিও বেদৰ উৎপত্তিস্থল পঞ্জাবেই। পিছে ধীৰে ধীৰে অনাৰ্য্য
বিলাকক বশ কৰি কৰি কত যুগৰ মূৰত গঙ্গোপত্যক অধিকাৰ কৰি তাত ৰাজত্ব
কৰে ; সেই সময়তেই হিঙ্গুসকলে সকলো বকম উন্নতিতে “জেনিথ” (zenith)
অৰ্থাৎ চৰম পায়। বেদ, তাক্ৰণ, আৱণ্যক, উপনিষদ, দৰ্শন আদি হিঙ্গুসকলৰ
সকলো শাস্ত্ৰ সেই সময়তে পূৰ্ণ হয় অ’ক ৰাজ্যত ভাৰতবৰ্ষৰ দক্ষিণে লক্ষ্য-
লৈকে বিস্তৃত হয়। তাৰ পিছত তেওঁলোক মগধ বা বিহাৰ পাৰ্শ্বি। অসমৰ ফালে
আৰ্য্যসকলৰ অধিকাৰ বিস্তৃত নহলেই ; অহৰ, দানৱবিলাকেই ৰাজত্ব
ধাৰিল। কিন্তু এই মতটো ভুল। প্ৰাচী আৰু প্ৰতীচী এই দুই দিশৰে মহান
অগাধ পণ্ডিতসকলৰ ভ্ৰম উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰা এই লেখকৰ নিচিনা ক্ষুদ্ৰ
পত্ৰ এটিৰ কিমান দুঃসাহসিকতাৰ কাম, এইটি লেখকে ভাল কৰি জানে ;

কিন্তু কি কথা বায়, তুমি কবি সত্য গোপনে বাধিব নোৱাৰি। তেখেতসকলৰ এইটো মহাত্মম এই ভ্ৰমেই সকলো অনৰ্থক মূল; এই ভ্ৰমটোৱে যে পোটেই পৃথিবীতেই প্ৰাচীন ঐতিহাসিক তথ্য ওলোৱাৰ বাটত কত বৰমে প্ৰতিবন্ধক হৈছে, কোনে জানে? আৰ্য্যসকল ভেঙলোকৰ সাধাৰণ প্ৰাচীন ঠাইবপৰা আহি পঞ্জাব পালেহি, পায়েই আৰু লবচৰ নোহোৱা হ'ল, কত যুগৰ মূৰত হে গঙ্গো-পত্ৰকা পায়হি। পোনেই দেখোঁতেই তো এইটো কথা মনে পড়িব নোখোজে। আৰ্য্যসকল মধ্য এচিয়াতেইপৰা আহক বা ইন্ডীয়াতেইপৰা আহক, যবেই পৰা আহক, কত নৈ কত পৰ্বত দেশ কত বিধিনি পৰ হৈ ইমান দূৰ আহি পঞ্জাব সোমালহি; পঞ্জাব পায়েই ভেঙলোকৰ সেই উজ্জ্বল একেবাৰেই লোপ হ'ল নে যে প্ৰমাণবপৰা লবচৰ কবি নোৱাৰা হ'ল? নে ভাৰতবৰ্ষত ইমান প্ৰতিবন্ধকতা পালে যে গঙ্গোপত্ৰকা পাৰ্বতীকে ভেঙলোকৰ ইমান দিন লানিল? ইয়াক মনে নধৰে। ইফালে গঙ্গোপত্ৰকা অধিকাৰৰ পিছত ভেঙলোকৰ ৰাজ্য দক্ষিণে লক্ষ্মীলৈকে বিস্তৃত হ'ল, ফলত গলে, অসম ব্যতীত পোটেই ভাৰতবৰ্ষতেই ভেঙলোকৰ ভগতীয়া হ'ল কিন্তু লক্ষ্মীলৈকে কত ওচৰ অসমলৈ ভেঙলোক আহিব নোৱাৰিলে? স আধৰটোৰ অসমীয়া উচ্চাৰণেই দেখোঁ ভাল কৰি প্ৰমাণ দিয়ে যে অসমীয়াৰ পূৰ্বপুৰুষসকল আৰ্য্যসকলৰ সাধাৰণ ঠাইবপৰা আহি একেবাৰে অসম পায়হি। এই আধৰটোৰ উচ্চাৰণ পাৰস্ব দেশত হ'ল, যেনে অসমীয়া অসুৰ, জেগুজুগুত অহৰ; ইংলণ্ড হ'ল হ'ল চ'ল হ'ল, যেনে,—অসমীয়া, সি, শিগ, সোন (কাল), ইংৰাজীত হিঁ (He) হিল (Hill), চুন (Soon)। অসম এৰি ভাৰতৰ আন আন ঠাইতও কেতিয়াবা চ'ল হ'ল, যেনে অসমীয়া সিহু আন ভাষাত চিহু আৰু সেই নৈৰ পাৰৰ সানুহিলাক হিহু। ভাৰতৰ কোনো ঠাইত ভাৰ খৰ নিচিনা উচ্চাৰণও হয়। একেটা আধৰে স, হ, চ, ধ এই কেইটা উচ্চাৰণ গম কৰি চালে জনা বায়, অসমীয়া উচ্চাৰণটোৱেই শুদ্ধ। হিন্দু শব্দটোৱৰপৰা জানিব পাৰি যে আৰ্য্যসকল সিহু নৈ পোৱাত সৰ আচল উচ্চাৰণেই আছিল আৰু সেই সময়তেই সৰ উচ্চাৰণ লবিবলৈ নোঁপাওঁতেই অসমীয়াৰ পূৰ্বপুৰুষসকল অসমলৈ আহে।

ঋক্বেদধৰ্মি এই লেখকে পঢ়িবলৈ পোৱা নাই। স্বৰ্গীয় বনেন্দ্ৰ দত্তৰ Civilization in ancient India নামৰ গ্ৰন্থতে এই বেদৰ সাজে সাজে

হুই এটি ঝকব ডাঙনি দিয়া আছে। তাতেই তো পোৱা যায় যে ঝকবেদৰ সময়তেই আৰ্যসকল অসমত।

ঝকবেদৰ ১ম মণ্ডলতেই অসমৰ কেবাখনো নৈৰ নাম পোৱা যায়। ১ম মণ্ডলৰ ১০৪ সূক্তত কেটামান ডকাইত থকা ঠাইৰ বৰ্ণনাত আছে যে চিকা, অনুজাচি, কুলিচি আৰু বিবপত্নী নামৰ চাৰিখন সৰু নৈৰ পাবত সিহঁত থাকি, সিহঁতৰ বৰবপৰা ওলাই সিহঁতে আৰ্যসকলক দৌৰাখ্যা কৰে আৰু নৈ কেখনৰ পানীয়ে সিহঁতক বন্ধা কৰে (Vol. I, page 49-50)। ইয়াৰপৰা ইয়াকে বুজি যে সেই ডকাইত থকা ঠাই ডোখৰ চাৰিওফালে এই চাৰিখন নৈয়ে প্ৰায় মেৰিয়াই ধোৱা। সিঃ দস্তই এই নৈ কেখনৰ চিনু ধৰিব নোৱাৰি বুলি লেখিছে। কোৱা অনাবগুক যে তেখেতে অসমৰ ফালে অৱশ্যে বিচৰা নাই। অসমত বিচাৰিলে এই নৈ কেখন সহজেই পায়। মজলটৈ মহকুমাৰ কুলিচি নৈ সেই ঝকবেদৰ সময়ৰপৰা এতিয়ালৈকে সেই একে নামেৰেই আছে। এই কুলিচিৰ সহায়েৰেই সিকেখনও বিনাকটে চিনি পোৱা যায়। চিপাৰাৰ মৌজাৰ নামটোৱেও বহু সহায় কৰে। চিপাৰাৰ নামটোৰপৰা বুজিব পাৰি যে সেই ঠাইডোখৰ ডকাইতৰ বাসৰ উপযুক্ত কাৰণি আছিল আৰু চিকা নৈৰ ওচৰত দেখি চিকাৰাৰ নাম হৈছিল, এতিয়া চিপাৰাৰ হৈছে। চিপাৰাৰ মৌজাটো এতিয়া ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাবত; এইদেখি ব্ৰহ্মপুত্ৰকে চিকা বুলিব পাৰি হয় কিন্তু নৈ কেইখন সৰু বোলা আছে। বোধ হয় চিকা নৈ চিপাৰাৰতে চিন বাধি ব্ৰহ্মপুত্ৰত লীন হল। চিপাৰাৰপৰা কিছু দূৰৈত পূব পিনে নোৱা নৈ দক্ষিণ মুৱা হৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত পৰিছে। এই নোৱায়েই ঝকবেদৰ অনুজাচি। এই নৈখন আগেয়ে চিপাৰাৰৰ ওচৰতে আছিল, এতিয়াও সেই নৈৰ চিন আছে; দৰকাই বজা এজনে তেখেতৰ হাটলিৰ ওচৰে ডাক নিয়াবৰ মন কৰি ধনাই চিপাৰাৰপৰা কিছু দূৰৈয়ে নি ব্ৰহ্মপুত্ৰত পেলোৱাইছিল। সি এতিয়া বজাই ধনোৱাই নিয়া দৰেই আছে। চিপাৰাৰপৰা কিছু দূৰৈত উত্তৰে * কুলিচি নৈ বৰনৈত পৰিছে; এইখন নৈৰ নাম প্ৰায় একেই আছে। আৰু চিপাৰাৰপৰা কিছু দূৰৈত পশ্চিম

* ভৱাহাজীৰ পদাৰ্থধাৰীৰ পৰিক্ৰমত এখন কুলিচি আছে; ঝকবেদৰ কুলিচি সেই-ধৰণ নহয়।

পিনে ববটন দক্ষিণ মুৰা হৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত পৰিছে। এই ববটনেই বিবপত্নী । বিবপত্নীৰপৰা বিবপনী, বিবনী, ববণী হৈ এতিয়া ববটন হৈছে। নোৱাটন আৰু কুলচিৰ মাজতে মাধোন অলপ ঠাই এৰি এই নৈ চাৰিখনে সেই ঠাই ডোখৰ ঘেনৈক মেৰিয়াই ৰাখিছে, কুলচি আৰু ববটনৰ ঘেনে নামৰ মিল আছে, চিপাৰাবৰপৰা ঘেনে বুজা যায়, এই সকলোবোৰ বিবেচনা কৰি চালে, গুৰুবেদৰ চিফা, অনুজাচি, কুলচি আৰু বিবপত্নীয়েই যে চিফাক বুকত লোৱা ব্ৰহ্মপুত্ৰ, নোৱা, কুলচি আৰু ববটন ইয়াত শঙ্কা নাথাকে। চাৰি পাচ হাজাৰ বছৰৰ মুৰত অনুজাচিৰ ঠাইতেই নোৱা হৈছে।

ঋকবেদৰ ১ম মণ্ডলৰ ১৭৪ সূক্তত ইশ্ৰাই কুৱচাচক বধ কৰা দেখা যায় (Vol 1, p. 50)। এই কুৱচাচেই যোগিণীতন্ত্ৰৰ কুৱাচ আৰু মহাত্মাৰতন কুৱচ। এই কুৱাচসকলেৰে দেৱতাসকলৰ চিৰশৰুতা; তেওঁলোক কতবাৰ পৰাজিত হৈছে আৰু কতবাৰ শৰুতা আচৰণ কৰিছে। এই পৰাক্ৰমী কুৱাচ জাতিটি অসমতে হে পোৱা যায়, তাৰতৰ্ধৰ আন কোনো ঠাইতেই নাই।

ঋকবেদৰ ১০টা মণ্ডলৰ ১ম আৰু দশম মণ্ডল বচোতাৰ নাম পোৱা নাযায়। ২য় মণ্ডলৰ বচোতা গ্ৰিট্‌চামদৃ. ৩ ২য় বিধামিত্ৰ, ৪ৰ্থৰ বাসদেৱ, ৫মৰ অত্ৰি, ৬ষ্ঠৰ ভবৰাজ, ৭মৰ বশিষ্ঠ, ৮মৰ কৰ আৰু ৯ম মণ্ডলৰ বচোতা অগ্নিৰা (Vol, 1 page 32)। এই ঋষি কেইজনৰ ভিতৰত গ্ৰিট্‌চামদ, বাসদেৱ, অত্ৰি আৰু ভবৰাজৰ আশ্ৰম কত, ঠিক পোৱা নাই। বিধামিত্ৰৰ আশ্ৰম বৌশিকী নৈৰ পাৰত (মহাত্মাৰতন বনপৰ-১০১ আখ্যা, অনুশাসন পৰ-৩ আখ্যা) আৰু বৌশিকী পাৰৰ বিধামিত্ৰয়েই ঋক বচোতা বিধামিত্ৰ (Mr. Datta's Civilization in Ancient India, Vol 1, P.65 and 100)। বশিষ্ঠ আৰু কৰ অসমীয়ায়েই। বশিষ্ঠাশ্ৰম বিখ্যাত্তেই। কৰ মুনিৰ আশ্ৰমও গুৱাহাটীৰ ওচৰত কোনো ঠাইত লোহিতৰ পাৰতেই (কালিকাপুৰাণ)। অসমৰ বশিষ্ঠ যে বশিষ্ঠৰ নাতিপুতি বা আন বশিষ্ঠ নহয়, আদি বশিষ্ঠয়েই, ইয়াক পিছত মহাত্মাৰতন দেখুৱা যাব।

ঋকবেদৰ বি দুই এটি ঋকৰ ভাঙনি পোৱা গৈছে তাতেই আন গল যে ঋকবেদৰ ১ম মণ্ডলৰ কালতেই আৰ্যাসকল অসমত।

লেখকঃ

শ্ৰী বৰদীপুৰাৰ দাস।

দ্বিতীয় বছৰ, অষ্টম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
গুৰু-গীতিমালা	৩১৭
মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, দামোদৰদেৱ আৰু হৰিদেৱ	৩২১
গুৰু চৰিত্ৰ	৩৩২
মূৰ শুধৰণী বিভাট	৩৩৫
চন্দ্ৰ	৩৩৭
প্ৰাৰ্থনা	৩৪০
পূৰণি আসামত ভূমুকি	৩৪১
ভট্টদেৱ	৩৪৯
মণিপুৰ যাত্ৰা	৩৫১
গুটিদিয়েক চিন্তাৰ টো	৩৫৭
নিজৰ বিষয়ে যৎকিঞ্চিৎ	৩৬৪

দ্বিতীয় বছর] আহাব । বাঁহী । ১৮৩৩ শক । [৮ম সংখ্যা ।

পুৰু-পীতিমালা ।

(১০)

বয়স গলেই কাম অশুৰাগ
যেনেকৈ নোহোৱা হয় ;
পানী শুকালে পুখুৰীক পুখুৰী
বুলি কোনে নো কয় ?
বস্ত-বয়স্কাৰে গৃহস্থালী তুমি
পাতা নো কেনেকৈ থাক ?
ও বুদ্ধান হলে সংসাবত আসক্তি
নেথাকে ডেনেকৈ আক ।
মৰণ আছিলে মৰিব লাগিব
এৰাঁ হেঁ সকলো কাম ।
(সেই হে)
(তুমি)
ভৰ্জাঁ গোবিন্দব, জৰ্ণা গোবিন্দব,
লোৱাঁ গোবিন্দব নাম ॥

(১১)

শুন্দৰী কন্যাৰ ৰূপ সৌন্দৰ্য্যত
মোহিত হৈছা তুমি ;
মিছায়ে মায়াৰ আবেশত আছা,
মোচোৱা কিয় নো গমি ?
ভেজ মত্ৰহৰ বিকাৰ সিটিক
মনতে ভাবিবা বুলি ;
কালৰ পতিত ৰূপবো বিকৃতি,
শৰীবো হৰ্ষণ বুলি ।
মৰণ আছিলে মৰিব লাগিব,

(সেই হে)

(তুমি)

এৰাঁ হেঁ সকলো কাম ।

ভজাঁ গোবিন্দৰ, জপাঁ গোবিন্দৰ,

লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

(১২)

তুমি নো কোন ? কোন নো মই ?

আহিছেো কৰ নো পৰা ?

কোন নো আই ? বোপাই নো কোন ?

ভবা-গুণা তুমি কৰাঁ ।

অসাব সংসাবো সপোনৰ দৰে

লাগে বিচাৰি চালে ;

‘তুমি’ ‘মই’ ‘তেওঁ’ নেথাকে কেওঁ,

সকলো হৰিব কালে ।

মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব

(সেই হে)

(তুমি)

এৰাঁ হেঁ সকলো কাম ।

ভজাঁ গোবিন্দৰ, জপাঁ গোবিন্দৰ,

লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

(১৩)

সদীভব মাজত প্ৰধান যেনে

বিক্ৰম সহস্ৰ নাম ;

শ্ৰীপতিৰ অজস্ৰ ৰূপ চিত্তাই

হৈছে প্ৰধান ধ্যান ।

আসক্তিৰ উত্তম সজ্জন সত্ৰ,

ধানৰ দৰিত্ৰ-সেৱা ;

অসাব সংসাব সকলো অসাব,

মুক্তি কেনেকৈ পাবা ?

মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব

সেই হে)

(তুমি)

এৰাঁ হেঁ সকলো কাম ।

ভজাঁ গোবিন্দৰ, জপাঁ গোবিন্দৰ,

লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ।

(১৪)

যত দিনলৈকে দেহাত ভোমাৰ
 শ্ৰাণ-বায়ুকেৰি আছে,
 যবলৈ ভোমাৰ সকলোৰে আছি
 কুশল বাতৰি পুছে ।
 আয়ু টুটি তুমি মৰিবা যেতিয়া
 নষ্ট হলেকি দেহা
 বৈশীজনাইও নিলগতে থাকে
 লাগি ভয়তে টেপা ।

(সেই হে)

(তুমি)

মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব
 এৰাঁ হেঁ সকলো কাম ।
 ভজাঁ গোবিন্দৰ, জপাঁ গোবিন্দৰ,
 লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

(১৫)

হৃদৰ লালসাত যুবতীবে সৈতে
 শ্ৰেয়স সন্তোষ কৰি
 শৰীৰ ভোমাৰ ব্যাধিগ্রস্ত হৈ
 দোৱা যে তুমি হেঁ মৰি ?
 জানা যদিও নিকৃতি নোপোৱা
 মৃত্যুৰ হাতবপৰা,
 পাপাচৰণত মগ্ন সদাই
 তুমি নো কেনেকৈ শুবা ?

(সেই হে)

(তুমি)

মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব
 এৰাঁ হেঁ সকলো কাম ।
 ভজাঁ গোবিন্দৰ, জপাঁ গোবিন্দৰ,
 লোৱাঁ গোবিন্দৰ নাম ॥

(১৬)

বাটভ পবি থকা কটাকানি তুলি
আববা ভোমাব দেহা ;

পাপৰ পুণ্যৰ বিচাৰ নকৰি
কৰা হৈ প্ৰকুব সেৱা ।

'তুমি' 'মই' বুলি নেথাকে কেবেই,
মিছাও ইহলোক ;

কোৱাচেঁল বাক ভেনেহলে তুমি
কেলৈ কৰিছা শোক ?

মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব

(সেই হে) এৰা হেঁ সকলো কাম ।

(তুমি) জ্ঞান গোবিন্দৰ, জপা গোবিন্দৰ,
লোৱা গোবিন্দৰ নাম ॥

(১৭)

সাগৰ-সঙ্গমত, তীৰ্থ কৰিবলৈ
যোৱা বা নোযোৱা তুমি ;

ধাকা বা নেধাকা সদাই তুমি
নানান ব্ৰতাদি পালি ;

কৰা নকৰা হুখীয়াক দান,
সকলো ভোমাব মিছা ;

জ্ঞান হলে হে দান ধৰ্ম্ম আদি
হব যে পাবে হেঁ সঁচা ।

জ্ঞান বিহীনে নতবা তুমি
উপজি এশ বাবো ;

জ্ঞানৰ উদয় নহয় মানে
নিকৃতি নাই যে কাবো ।

মৰণ আহিলে মৰিব লাগিব,
(সেই হে) এৰা হেঁ সকলো কাম ।

আহাৰ, ১৮৩০।] মহাপুৰুষ শঙ্কৰ, দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ । ৩২১

(তুমি)

ভৰ্মা গোবিন্দৰ, অৰ্ণা গোবিন্দৰ,

গোৱা গোবিন্দৰ নাম ॥

ঐউমেশচন্দ্ৰ বৰুৱা ।

মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, দামোদৰদেৱ আৰু হৰিদেৱ ।

আসামত আদিতে বিত্তৰ বৈষ্ণৱধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰোঁতা যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰ-
দেৱ এই কথা সকলোৱে জানে আৰু সকলোৱে মানে । মাধৱদেৱ যে শঙ্কৰৰ
প্ৰধান শিষ্য আৰু ধৰ্ম প্ৰচাৰ কাৰ্যত বিশেষ সহায়কাৰী আছিল ইও সৰ্ব্ববাদী
সম্মত । মহাপুৰুষ শঙ্কৰৰ পাছত তেওঁৰ প্ৰদৰ্শিত পথেৰে ব্ৰাহ্মণ দামোদৰ
দেৱ আৰু হৰিদেৱ এই দুজনেও সেই ধৰ্মকে ভিন ভিন ভাৱেৰে লোক-
সমাজত প্ৰচাৰ কৰিছিল । কালক্ৰমত শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰতিনিধি মাধৱদেৱৰ
আজ্ঞাপৰ হৈ বিসকল ব্ৰাহ্মণ শূদ্ৰ আচাৰ্য্যই নানা ঠাইত সত্ৰ পাতি ধৰ্ম প্ৰচাৰ
কৰিলে তেওঁলোকে মহাপুৰুষীয়া নাম পালে । শঙ্কৰদেৱৰ নাতি পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ
আৰু চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰৰপৰা বিসকল সত্ৰ হল তাক ঠাকুৰীয়া বোলে । বৰজন
ঠাকুৰৰপৰা হোৱা বাৰখন সত্ৰক বৰ-বাবেজনীয়া আৰু সৰুজনৰপৰা হোৱা সত্ৰ
বিলাকক সৰু-বাবেজনীয়া বোলে । ব্ৰাহ্মণ দামোদৰদেৱ আৰু হৰিদেৱৰ উৰুসকলে
শেহত আচাৰ্য্য হৈ বিবিলাক সত্ৰ পাতিলে তাক আসামত বামুণীয়া পদ
সত্ৰ বোলে । মহাপুৰুষীয়া আৰু ঠাকুৰীয়া পদৰ ভিতৰত চাবলৈ পলে একে
প্ৰভেদ নাই । বামুণীয়া আৰু মহাপুৰুষীয়া পদৰ ভিতৰতো আদিতে অৰ্থাৎ
বামুণীয়াসকল প্ৰথমে একলীয়া হৈ যোৱাৰ সময়ত বিশেষ একো প্ৰভেদ
নাছিল । কালক্ৰমত কিন্তু বামুণীয়া পদৰ ধৰ্ম আচৰণ মূল মহাপুৰুষীয়া
আচৰণতকৈ বহুত লৰচৰ হোৱা যেন দেখা গৈছে ।

পূৰ্বে কোৱা হৈছে যে দামোদৰদেৱ আৰু হৰিদেৱে শঙ্কৰৰ প্ৰদৰ্শিত পথ
অনুসৰণ কৰি একে হৰিনাম প্ৰৱণ কীৰ্তন ধৰ্মকে প্ৰচাৰ কৰিছিল । এই
কথাও বহুতে বোধ কৰে । আপত্তি নকৰিব । কিন্তু এই দুজন ব্ৰাহ্মণ আচাৰ্য্যেৰে

সৈতে শঙ্কৰদেৱৰ কি প্ৰকাৰ সম্বন্ধ আছিল এই কথা লৈ আজিকালিৰ দিনতো ভয়ঙ্কৰ মত্তভেদ । বামুণীয়া পন্থৰ লোকসকলৰ মতে দামোদৰ কিম্বা হৰিদেৱ কোনেও শঙ্কৰবপৰা আদিতে ধৰ্ম্ম শিক্ষা পোৱা নাছিল । অথচ পন্থৰ লোকসকলৰ মতে শঙ্কৰে হে আদি বৃদ্ধ, ইসকল তেওঁৰে ঠাল-ঠেঙুলি । এই কন্দল আজিকালিৰ নহয়, বহুদিনীয়া পুৰণি । কন্দল বঢ়োৱা আমাৰ অভিপ্ৰায় নহয়, নিৰপেক্ষভাৱে সত্য অনুসন্ধান কৰা হে আমাৰ উদ্দেশ্য । বিশেষ শঙ্কৰে চৈতন্ত্যবপৰা ধৰ্ম্মশিক্ষা পোৱা বা পাবলৈ যোৱা কথা প্ৰথমে দামোদৰ আৰু হৰিদেৱৰ চৰিত্ৰ লিখকৰ পৰা হে আমাৰ দেশত প্ৰকাশ হয়, গতিকে তেওঁলোকৰ বিবৰণ কিমান দূৰ সত্য তোক আলোচনা নকৰি নোৱাৰি ।

দামোদৰদেৱৰ চৰিত্ৰ লিখিছে বামবায় দ্বিজে, আৰু হৰিদেৱৰ চৰিত্ৰ লিখক দ্বিজ দিবাকৰ । বামবায় অৰ্জুনদেৱৰ শিষ্য । বামবায়ৰ জন্মস্থান বৰদোৱা অঞ্চলৰ নলচাগ্ৰাম । এওঁৰ পিতাকৰ লগত হেনো শঙ্কৰৰ বিশেষ বন্ধুতা আছিল । দামোদৰৰ জন্মৰ সময়ত শঙ্কৰ উপস্থিত আছিল আৰু তেৱেঁই দামোদৰ নাম বাৰ্ধিছিল । বৰদোৱাত থকাবপৰাই শঙ্কৰে দামোদৰক ভালকৈ জানিছিল । অসম বজাৰ দৌৰাশ্ৰিত শঙ্কৰ ভটীয়াই আছিল । তাৰ পাছত তেওঁৰ লগলৈ বাম বুলি দামোদৰ ভটীয়াই প্ৰথমে হাজোৰ ওচৰৰ বহু-খৰ গাওঁত থাকে । তাতে থাকোঁতে হেনো মণিকুটত দামোদৰে ত্ৰীচৈতন্ত্যক দেখা পাইছিল । চৈতন্ত্যবপৰা দামোদৰে ধৰ্ম্মোপদেশ লৈছিল এনে কথা বামবায় দ্বিজে নকয় । এজন সন্ন্যাসীৰপৰা হে তাতে দামোদৰে তত্ত্বজ্ঞান পায় ।

“আসিলন্ত নাবদ সন্ন্যাসী বেষ ধৰি ।

দামোদৰে আবাধিলা ভক্তিভাৱ ধৰি ॥

সাক্ষাতে সে বিষ্ণুৰূপ ধৰিয়ে জানিলা ।

জীৱ উদ্ধাৰিতে তাক তত্ত্বজ্ঞান দিলা ॥” — বামবায় দ্বিজ ।

পিছত দামোদৰ গৈ পাটবাউসীত বল । শঙ্কৰে সৈতে তেওঁ সদাই ধৰ্ম্ম চৰ্চ্চা কৰে । শঙ্কৰে তেতিয়া পালান্দ্বিবপৰা গৈ পাটবাউসীত ধান পাতি আছিল তেতিয়া তেওঁ বৃদ্ধ, আৰু তেওঁৰ শিষ্য মাধৱদেৱ, নাবাৱণ আতা, হৰিহৰ আতা প্ৰভৃতিৰে গোটখাই তেতিয়া তেওঁ ভালকৈ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল । বামবায়ৰ মতে তেতিয়া হে শঙ্কৰে এজন গুৰুত শৰণ লয়ৰ মন কৰি বামবায়

আহাৰ, ১৮৩০।] মহাপুৰুষ শঙ্কৰ, দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ । ৩২৩

গুৰুক লগত লৈ পশ্চিমত থকা চৈতন্তৰ গুৰি পালেগৈ ।

“কণ্ঠভূষণৰ মুখে শুনিছে শঙ্কৰ ।

কৃষ্ণ যে চৈতন্ত হ'য়া হৈছে অৱতাৰ ॥

ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্য্যেও কহিছে পূৰ্বত ।

ব্ৰহ্মহৰিদাসে পাছে কৈলা শঙ্কৰত ॥

সেহি কথা শুনবি শঙ্কৰ মৌন ভৈলা ।

বামবায় গুৰু সমে ওচৰ চাপিলা ॥

অৱনত হ'য়া হ'য়ো নমিলা সাক্ষাত ।

পূৰ্বাপৰ পুছিলন্ত কথা বত বত ॥

শঙ্কৰৰ আগে নমাত্ৰিলা মহাজানী ।

কলগুলু জল ঢালি দুজাইলা আপুনি ॥

শঙ্কৰেও দুজিলন্ত সেই অনুমানে ।

এক যে শব্দ ধৰ্ম্ম চৈতন্তৰ স্থানে ॥

তিন দিন অন্তৰে বিদায় কৰিলা।”——বামবায় দ্বিজ ।

শঙ্কৰৰ বাই চৰিত্ৰলিখক বামচৰণ ঠাকুৰ আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ দৈত্যাবি ঠাকুৰ, ব্ৰাহ্মণ বিজভূষণ, বাসানন্দ দ্বিজ আৰু সার্কৰ্ত্তৌম ভট্টাচাৰ্য্য এজনেও দামোদৰৰ এনে বৃত্তান্ত নেলোখে । শঙ্কৰৰ চৰিত্ৰ পঢ়ি ইয়াকে জানিব পৰা যায় যে পাটবাউসীত হে শঙ্কৰে সৈতে দামোদৰৰ প্ৰথম চিনাকি । দামোদৰ এজন বৰ ধৰ্ম্মপিপাসু নিঃকিন সংব্ৰাহ্মণ আছিল । তেওঁ পাটবাউসীত শঙ্কৰৰ কাষত আছি সদাই ধৰ্ম্ম বিষয়ৰ আলোচনা আৰু ধৰ্ম্ম পৃথিব গ্যাণ্য শুনিছিল । শঙ্কৰৰপৰাই তেওঁ ধৰ্ম্মোপদেশ পাই কালক্ৰমত নিজে এজন ধৰ্ম্ম উপদেষ্টা হৈছিল । শঙ্কৰেই তেওঁক আচাৰ্য্য পাতি পাটবাউসীত বাধিছিল । শঙ্কৰদেৱ আৰু শ্ৰীধৰদেৱৰ মৃত্যুৰ পাচত হে দামোদৰদেৱ কামৰূপ আৰু বেহাৰত বিশেষ জনান্তনা হৈছিল । বামচৰণ ঠাকুৰ আৰু দৈত্যাবি ঠাকুৰৰ কথাকে সৰ্ব্বত, বাসানন্দ আৰু সার্কৰ্ত্তৌম নিজে ব্ৰাহ্মণ হৈয়ো এই বিষয়ে কি লিখিছে পাঠক সকলে দেখক:—

“এক দিনা দামোদৰে কৰিলা বিনয় ।

শব্দ লৈবাক বাপ মোহোৰ লগয় ॥

* * *

তনিন্না শঙ্করদেবে সন্তোষ পাইলন্ত ।
 বামবাম গুৰু পাছে মাতি আনিলন্ত ॥
 বুলিলন্ত বামবাম গুৰু তনিয়োক ।
 দামোদৰ গুৰুক শৰণ কৰায়োক ॥
 বামবাম গুৰু তনি হৰি মন্দিৰত ।
 কৰাইলা শৰণ পুত্ৰ হৰি চৰণত ॥
 উপদেশ কথা যত শঙ্কৰে কহিলা ।
 এহিমতে দামোদৰ আনন্দে বহিলা ॥”——বামানন্দ বিদ্ব
 “পবন বৈকুণ্ঠ সিটো বিদ্ব দামোদৰ ।
 উপাস মহন্ত সিটো শিষ্য শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥
 পবন চুঃখিত তাৰ পূৰ্বত আছিল ।
 পব অৰ্ধে শ্ৰম কৰি জীৱিকা কৰিল ॥
 শঙ্কৰ তাহাক লাগি সাদৰ কৰিল ।
 শাস্ত্ৰক পঢ়ায় তাৰ পূজাভাগ দিল ॥
 পাটবাউসীত সত্ৰ সতা কৰিলন্ত ।
 আচাৰ্য্য পাণ্ডিত্য দামোদৰক ধৈলন্ত ॥
 শঙ্কৰে বোলন্ত শুনা বিদ্ব দামোদৰ ।
 শৰণ কৰাহাঁ বিদ্ব কৰ্ম্ম নিবন্তৰ ॥” সার্কৰ্ত্তোম তট্টাচাৰ্য্য ।

এই দুজন লেখকৰ ভিতৰত বামানন্দ বিদ্ব বামচৰণ ঠাকুৰৰ অলপ
 পৰবৰ্ত্তী আৰু সার্কৰ্ত্তোম শঙ্কৰৰ সমসাময়িক বুলি জনা যায় । সার্কৰ্ত্তোম
 ঘোৰ দেৱী উপাসক আছিল । শঙ্কৰে সৈতে যুঁৱ বাদ কৰি বাদত পৰাস্ত
 হৈ তেওঁ পুনৰ শাস্ত্ৰ পঢ়িবলৈ বাৰাণসীলৈ যায় । তাত তেওঁ নানা শাস্ত্ৰ পঢ়ি
 নিজৰ মত ভুল, শঙ্কৰৰ শিদ্ধা হে শুদ্ধ, ইয়াকে জানি দেশলৈ উলটি আহিল ।
 এইসকল লেখকে যে অসত্য কথা লিখিছিল এনে অনুমান নহয়, বৰং এইটো
 হে অনুমান হয় যে শূদ্ৰ শঙ্কৰক এৰোপ নমাই ব্ৰাহ্মণ দামোদৰক এৰোপ
 ওপৰলৈ তুলিবলৈ বহু কৰাৰ বাবেই বামবামে নানা কাৰুণিক কথা লিখিবলৈ
 বাধ্য হৈছিল । আজিকালি বেনেটক বহুতে নিজৰ বংশ গৰ্ব্বাৱা দেখুৱাবলৈ
 পূৰ্বপুৰুষ কাৰুণ্যবশৰা আদিত্তে অহা বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ বহু কৰে,

আহাৰ, ১৮৩৩।] মহাপুৰুষ শঙ্কৰ, দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ। ৩২৫

ভেনেকৈ সেই সময়ত আদিহান বন্দোৱা অকল ইয়াকে দেখুৱাবৰ বহু আছিল
যেন অনুমান হয়। অকল দামোদৰৰ নহয় হৰিদেৱৰো আদিহান নাৰায়ণ-
পুৰ বুলি লিখা আছে। শঙ্কৰ দামোদৰৰ পিতাকৰ বহু আছিল, দামোদৰক
তেওঁ সকলোৰে আনিছিল, এনে কি দামোদৰ নাম শঙ্কৰে হে ধোৱা, এই কথা
সঁচা হলে শঙ্কৰৰ চৰিত্ৰত বিপৰীত ভাবে লেখাৰ কোনো কাৰণ নাছিল।
বামবায়ৰ মতে দামোদৰ বিষ্ণুৰ অংশে অৱতাৰ হ'ল; কিন্তু শঙ্কৰৰ আদেশত
দামোদৰে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল এই কথা তেতিয়া পোপন কৰা অসম্ভৱ
আছিল, সেইবাবে এইটো বুজুৱা হৈছিল যে তপস্বানে নিজে মহাদেৱক
কৈছিল “কলিত হৰিনাম ধৰ্ম প্ৰকাশ কৰিবলৈ তুমি আগেয়ে গৈ অৱতাৰ
হোৱা, মই পিছে অৱতাৰ হৈ তোমাৰ আজ্ঞাকাৰী হৈ ধৰ্ম প্ৰবৰ্ত্তাম।”

“ওলা ত্ৰিলোচন তুমি আমাৰ বচন।

মৰ্ত্যলোক যাইবে লাগে তুমিও কাৰণ ॥

হৰিভক্তি লুপ্ত হৈল নাহি শৌচাচাৰ।

মৰ্ত্যলোকে যাই তুমি কৰিও বিচাৰ ॥

সনাতন ধৰ্ম তুমি কৰিও বেকত।

তাকে অচৰিত্ৰা লোক তৰিবে সাম্প্ৰত ॥

স্ত্ৰী শূদ্ৰে ধৰিবেক তোমাৰ ভকতি।

প্ৰৱণে কীৰ্ত্তনে লোক তৰিবে সাম্প্ৰতি ॥

আজ্ঞাকাৰী আমিও তোমাৰ হৈনৌ যাই।

* * *

বিষ্ণু বাক্য আদৰি আপুনি ত্ৰিপুরাবি।

মনুষ্যত জন্মিলা শঙ্কৰ ৰূপ ধৰি ॥

পাৰ্ৱতীৰ নাথ থাক মহেশ বোলন্ত।

ভেস্তে আসি কুহুমৰ বীৰ্য্যে জন্মিলন্ত ॥”—বামবায় বিজ।

বন্দোৱাত থাকোঁতে শঙ্কৰ ডেকা, কিন্তু ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্য সকলোতকৈ বৃদ্ধ
আৰু প্ৰবীণ। শঙ্কৰতকৈ চৈতন্ত বয়সে বহুত সৰু, এতেকে ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্যই
চৈতন্তৰ কথা শঙ্কৰক কোৱা অসম্ভৱ। দামোদৰকপী নাৰায়ণে শঙ্কৰৰ আজ্ঞা-
পৰ হৈ ধৰ্ম প্ৰবৰ্ত্তালে কিন্তু নিজৰ তত্ত্বজ্ঞান হ'ল এজন অজ্ঞাত সন্ন্যাসীৰপৰ।

মহাজ্ঞানী চৈতন্তৰপৰা নহল, ই বৰ আশ্চৰ্য্য। বামবায় বাপুৰ মতে অৱতাবৰ লেখ-জোখ নাই। তেওঁৰ মতে নাৰাণে তক্তি প্ৰবৰ্ত্তাবলৈ—

‘সত্ৰুৰূপে অৱতাৰ তৈলা ধানে ধানে ॥

শ্ৰীধৰ স্বামী ৰূপ ধৰি ভগৱন্ত ॥

ভাগৱত পদবকে টীকা কবিলন্ত ॥

বিষ্ণুপুৰী, চৈতন্ত, কবীৰ ৰূপ ধৰি ॥

নিম্বাবিলা লোক হৰিণাম ব্যক্ত কৰি ॥”

এনেকৈ সকলো অৱতাৰ হলে অৱতাৰৰ মূল্য কি? চৈতন্ত হেন মহাপুৰুষৰপৰা শৰণ ধৰ্ম পাই শঙ্কৰৰ নিচিনা মহাপুৰুষে তেওঁৰ ডেকাৰপৰা বুঢ়ালৈকে লিখা ইমানবিলাক পুথিৰ এখনতো যে নিজ-শুকৰ উল্লেখ নকৰিব ই বৰ অসম্ভৱ কথা। ‘বামবায়ে নিজে যেনেকৈ তেওঁৰ পুথিত নিজ শুকৰ চিনাকী দিছে সেইদৰে শঙ্কৰেও সেই সময়ৰ প্ৰথা অনুসৰি নিজ শুকৰ নাম উল্লেখ কৰিসেহেঁতেন। তেওঁৰ সকলো পুথিতে নিজৰ চিনাকী দিওঁতে কেৱল “কৃষ্ণৰ কিতব শঙ্কৰ” ইয়াকে হে পোৱা যায়। শঙ্কৰে চৈতন্তৰ পৰা ধৰ্ম শিক্ষা পোৱা হলে ওপৰত নাম কোৱা পাঁচজন চৰিত্ৰ লিখকৰ এজনে অজ্ঞতঃ সেই কথা লিখিলেহেঁতেন। চৈতন্তৰে কোনো সময়ত কাম-কপাল আহিছিল এনে কথাও চৈতন্ত চৰিত্ৰৰপৰা জনা নেযায়। শঙ্কৰে ব্ৰাহ্মণ চৈতন্তৰপৰা ধৰ্ম পালে বা পাবলৈ আগ বাঢ়িলে ধৰ্ম হোৱা ব্ৰাহ্মণ প্ৰাধান্ত এদোপ উঠে এই বাবেই মহাপুৰুষে মানৱলীলা সম্বৰণ কৰাৰ বছৰ-দিনৰ পিছত পঞ্চপাতী বাৰ্ধৰুজ ব্ৰাহ্মণ লিখকে এনে ডাল-পাত-ঘোবোৱা কথা লিখি থৈ গৈ আজিলৈকে কোনো কোনো লোকৰ মনত খুহুৰি লগাই থৈছে। এনে কালনিক কথা অপঞ্চপাতী সত্যানুৰাগী লোকৰ কথাচিন্তো গ্ৰহণীয় নহয়।

এই গল্প দামোদৰ চৰিত্ৰকাৰ বামবায়ৰ বিবৰণ; এই বাৰ বিজ দিবাৰপৰা পাল। হৰে যেনেকৈ পাৰ্শ্বতীৰ আগত, শুকে যেনেকৈ পৰীক্ষিত ৰজাৰ আগত, মৈত্ৰিধাৰণ্যত নাৰদে যেনেকৈ ঋষিসমাজৰ আগত শাস্ত্ৰৰ বৃত্ত ব্যাখ্যা কৰিছিল, তেনেকৈ ধানেৰৰ নামক এজন হৰিদেৱৰ স্তম্ভ ব্ৰাহ্মণৰ আগত উদাৰগোৰিন্দে হৰিদেৱৰ চৰিত্ৰ-বৃত্ত ব্যাখ্যা কৰিছিল আৰু বিজ দিবাৰে তাকে পুথিত লিখিছে। এওঁৰ মতে বিষ্ণুৰ অংশত হৰিদেৱৰ জন্ম। নাৰায়ণ পূৰ্বৰপৰা অসম

আহাৰ. ১৮৩৩।] মহাপুৰুষ শঙ্কৰ, দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ ! ৩২৭

যজ্ঞৰ স্তৱত হৰিদেৱ ওবেৰালৈ পলাই যায় আৰু তাতে তেওঁ শঙ্কৰক লগ পায়। তাৰেপৰা হেনো জুয়ো নদীয়ালৈ চৈতন্তদেৱক দৰ্শন কৰিবলৈ যায়। চৈতন্তই শূদ্ৰ দেখি শঙ্কৰক দেখা নকৰিলে, কিন্তু হৰিদেৱক বৈকুণ্ঠৰ শাস্ত্ৰ জ্ঞানৰত দি কলে যে শঙ্কৰে এই শাস্ত্ৰ গীত কৰিব। চৈতন্তই নিজে শঙ্কৰকো ব্ৰহ্মঅংশে অৱতাৰ বুলি কৈ তেনে শঙ্কৰক আকৌ শূদ্ৰ বুলি ওচৰলৈ যাব নিদি কৃষ্ণ-পত্ৰত ভক্তি বহুতৰ কথা লিখি দিয়াৰ অৰ্থ কি ? বি চৈতন্তৰপৰা কৃষ্ণ সনাতন আদি কৰি নীচকুলৰ ভক্তসকলে ধৰ্মজ্ঞান পাইছিল, বৈকুণ্ঠ দেখিলে বি মহাপ্ৰেমিক আকোঁৱালি ধৰিছিল তেনে মহংজনৰ মনত এনে সঙ্কীৰ্ণ জ্ঞান আছিল এনে কথা লিখি প্ৰকাশ কৰা দূৰত থাকে তাৰিলেও পাপ হয়। হৰিদেৱ পূৰ্ণ অংশে বিষ্ণু অৱতাৰ, বামৰায়ৰ মতে দামোদৰও বিষ্ণু অৱতাৰ, আকৌ হৰিদেৱ, দামোদৰ, শঙ্কৰ, ব্ৰহ্মঅংশে অৱতাৰ ইয়াৰ বা অৰ্থ কি ? দামোদৰ পৰ্ব্বী বামৰায়ৰ মতে চৈতন্তই বামৰায় গুৰুৰ হাতত শাস্ত্ৰ পুথি দামোদৰলৈ দি পঠাইছিল, হৰিদেৱ চৈতন্তৰ গুৰিলৈ যোৱাই নাছিল, দামোদৰৰ পৰাহে হৰিদেৱে ধৰ্মজ্ঞান পাইছিল। কিন্তু দিবাকৰ বাপুৰ মতে হৰিদেৱে নিজ হাতে চৈতন্তৰপৰা জ্ঞানৰত শাস্ত্ৰ আনিছিল, দামোদৰলৈ চৈতন্তই এখন পট্‌ছে দি পঠিয়াইছিল। বামৰায়ে লিখিছে শঙ্কৰে চৈতন্তত শৰণ লৈ তেওঁৰ গুৰিত তিনি দিন আছিল, কিন্তু বিজ দিবাকৰ বা উদাৰগোবিন্দৰ মতে শঙ্কৰে চৈতন্তৰ গুৰিলৈকে যাব নোৱাৰিলে। এনে বিষয় অনৈক্য কি নিমিত্তে হয় ? সত্যক এওৰপ মিছাৰ আনবেগেৰে ঢাকিব নোৱাৰি, কেবাওৰপৰ আৱশ্যক হয়। সেইবাবে হে ইমান অনৈক্য আৰু ইমান কালনিক কথাৰ সৃষ্টি। এদলে হৰিদেৱক আৰু আন দলে দামোদৰক প্ৰেৰ্ত কৰিব খোজে, কিন্তু উভয়ৰ বহু শঙ্কৰক শীৰ্ষহানৰপৰা নমায়লৈ।

মূল কথা, শঙ্কৰে হে আদিতে এই দেশত নাম-ধৰ্ম প্ৰকাশ কৰে আৰু মাধৱ দেৱক সজত লৈ প্ৰথমতে অসম ৰাজ্যত আৰু পাছত কোচ ৰাজ্যত এই ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰে।

“তনিওঁ সজ্জন আবে স্বৰূপ বচন।

শঙ্কৰে সে আদি মূল ভক্তিব লক্ষণ।” সান্ধৰ্ত্তোম গুটীচাৰ্য।
বহুত ব্ৰাহ্মণে শঙ্কৰত শৰণ লৈছিল। বিসকল ব্ৰাহ্মণে শঙ্কৰক গুৰু মনিছিল
ওওঁলোকে শঙ্কৰক ঈশ্বৰৰ অংশ বুলি বিবেচনা কৰিছিল।

“সুনা সত্যসদ পদ ধিব কবি চিত ।

কলিমল বিমোচন শব্দৰ চৰিত ॥

কুক শব্দৰ কিকিতোকো নাহি তেদ ।

হয়ো কথা কবে পাওকৰ স্বৰ ছেদ ॥”——বিজ ভূষণ ।

শব্দৰ মাধৱ কিয়, শব্দৰব নাতি হজন, গোপাল আতা প্ৰভৃতি শূদ্ৰ শব্দৰ আজ্ঞাপৰ হৈ বছদিনৰ পাছত ভালমান ব্ৰাহ্মণ আচাৰ্য্যই সত্ৰ পাতিছিল। এই কথা সুই কৰিব নোবাৰি, সত্ত্ব আখ্যানসকলত ভালকৈ লিখা আছে।

চৈতন্ত্যৰপৰা শব্দৰ, কি দামোদৰ, কি হৰিদেৱ কোনেও ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰা নাছিল। চৈতন্ত্যৰ ধৰ্ম্ম আৰু এওঁলোকৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম্ম একে বেন দেখা গলেও হুয়োবো ভিত্তবত বিশেষ মৌলিক পাৰ্থক্য (Fundamental difference) আছে; (১) সেইবিলাক বহলাই লিখিবলৈ গলে প্ৰবন্ধৰ আকাৰ বৰ বৃহৎ হব।

(১) এই মৌলিক পাৰ্থক্যৰ বিষয় অলপ উল্লেখ কৰা যাওক।

“দাস্ত সখ্য বাৎসল্য আৰ যে শূদ্ৰাৰ ।

চাৰি ভাবেৰ চাৰি বিধ ভজ্জৰ আধাৰ ॥

নিজ নিজ ভাবে সবে শ্ৰেষ্ঠ কৰি মানে ।

নিজ ভাবে কবে কুক সুখ আখ্যাননে ॥

ভট্টৰ হইয়া হুদি বিচাৰ যদি কৰি ।

সব বস হইতে শূদ্ৰাৰে অধিক মহুৰী ॥

অতএব মধুৰ বস কহি তাৰ নাম ।

পকীয় পবকীয় ৰূপে দ্বিবিধ সংহান ॥

পবকীয় ভাবে অতি বসেৰ উল্লাস ।

ব্ৰজ বিদ্যা ইহাৰ অন্তত নাহি বাস ॥

ব্ৰজধুগণেৰ এই ভাব নিবৰবি ।

ভাব মধ্যে ঐবাধাৰ ভাবেক অববি ॥

শ্ৰোঁচ মিৰ্বল ভাব প্ৰেৰ লক্ষৌত্তম ।

কুক মাধুৰ্য্য বল আখ্যান কাৰণ ॥

অতএব সেই ভাব আদি কবি কৰি ।

সাথিলেন নিজ বাহা নোঁবাৰ ঐহবি ॥——চৈতন্ত চৰিতামৃত ।

আহাৰ, ১৮৩০। [মহাপুৰুষ শঙ্কৰ, দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ। ৩২৯

শঙ্কৰক ব্ৰাহ্মণসকলে তিন তিন ঠাইত আৰু তিন তিন সময়ত কি প্ৰকাৰে হিংসা কৰিছিল তাক চৰিত্ৰ-পঢ়া সকলোৱেই জানে। শঙ্কৰৰ মৃত্যুৰ পাছত তেওঁৰ স্থলত মাধৱদেৱ বহাত হিংসা আৰু বাঢ়িল। বামুণ আচাৰ্য্যবিলাক প্ৰকাশে তেওঁৰপৰা আঁতৰিল। বহুত বামুণে মাধৱদেৱক আচাৰ্য্য বুলি নমনা হল। ব্ৰাহ্মণসকলৰ হিংসাত মাধৱদেৱৰ বৰপেটা বা দুন্দৰীত থাকিব মোহাৰা হল।

“ব্ৰাহ্মণসকলে ছিত্ৰ চাটৈ ৰাবন্দাৰ।

ই দেশত জানা আমি নথাকওঁ আৰ।

এই বুলি বেহাৰক যাইবে সাজিলন্ত।

* * * *

ভকতক ঘেৰ বোপা কৰে যি দেশত।

জানিবা নথাকি পাবিমাণে সি দেশত ॥—দৈত্যবি ঠাকুৰ।

আমি পূৰ্বৰেপৰা দেখিছোঁ যে ভাৰতবৰ্ষত যি মহাপুৰুষে সাধাৰণ লোকৰ ক্ৰমোন্নতিৰ অৰ্থে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি কুলীন ৰাজক শ্ৰেণীৰ প্ৰোধাত্ত ধৰ্ম কৰিছিল সেই মহাপুৰুষেৰে সৈতেই উক্ত শ্ৰেণীৰ যুদ্ধ হৈছিল। যুদ্ধত উক্ত শ্ৰেণীৰ পৰাজয় হোৱা যেন দেখিলেই সেই মহাপুৰুষক ঈৰ্ষান্বিতাৰ বুলি প্ৰকাশ কৰা হৈছিল। বুদ্ধদেৱৰ সময়তো বৌদ্ধ আৰু ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্ম্মৰ (২) ভীষণ যুদ্ধ হৈছিল।

এই বাহুৰী ভাৰত ঐক্য লগত জীবাধাৰ সমাবেশে, বৈকৰণ লগত বৈকৰীৰ সমাবেশ। কোনোৱে এই ভাৰ মধুৰ আৰু সৰ্বোত্তম বুলি ভাবিব পাৰে, কিয়নো ঈশ্বৰে সৈতে যিমান নিকট সন্দ কৰিব পৰা যায় সিমান ভাল; কিন্তু এই ভাবে ঈশ্বৰ ঠিক সাধনা কৰা যব কঠিন, বাৰিৰ মোৱাৰি, শেহত বিপদৰ ভৱ। শঙ্কৰ পৰ্বী মহাপুৰুষীয়াৰ মত, দান্ত ভাবে ঈশ্বৰ-সাধনা। প্ৰভু-কিত্ব, সেৱা-সেৱকৰ ভাব। সেইবাবেই আমাৰ ধান সন্তত বৈকৰীৰ নাম পোছোঁ নাই, ধৰ্ম পথ সহজ আৰু বিপদহীন। এয়েহে বিঘৰীৰ উপযুক্ত আৰু সাৰ্বজনীন ধৰ্ম পথ। চৈতন্ত আৰু শঙ্কৰৰ মাজত গুৰু-শিষ্যৰ সন্দ থাকিলে ঈশ্বৰ সাধনাৰ পথ আৰিহতে এনে পৃথক হব পাৰে নে ?

(২) ব্ৰাহ্মণেহে গুৰু আৰু ধৰ্ম্মৰাজক ধৰ্ম্মউপদেষ্টা আৰু দেব অৰ্জুনী পূজাৰ পৰাকি, অন্তত দ্ৰাভিৰ ভাত অধিকাৰ নাই। নীচ বৰ্ণৰ লোকসকলৰ ধৰ্ম্ম ব্ৰাহ্মণসেৱা, ইত্যাদি-দিয়েই ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্ম্মৰ মূল কথা বুলি এই প্ৰবন্ধত কথা হৈছে।

শেহত বুদ্ধদেৱ এক অৱতাৰ হল। বুৰঞ্জীয়ে ঘূৰি ঘূৰি একে দৃষ্টান্তকে দেখুৱায়। History repeats itself. শব্দৰো এই প্ৰকাৰেই বিহুৰ অংশ অৱতাৰ অসম কামৰূপত হৈছিল। বুদ্ধদেৱৰ তিব্বোতাৰৰ পাছত ডেওঁক দশ অৱতাৰৰ এক অৱতাৰ বুলি মনা যত্বেও ব্ৰাহ্মণসকলৰ চেষ্টাত প্ৰায় ১৫০০ বছৰৰ মুৰত বৌদ্ধধৰ্ম ভাৰতবৰ্ষত প্ৰায় নোহোৱা হল। সেই ধৰ্ম তিব্বত, চীন, ব্ৰহ্মদেশ, শ্ৰাম, সিংহল, জাপান প্ৰভৃতি দেশত বেগেৰে বিয়াপিলে। ভাৰতবৰ্ষত ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মই তাক গ্ৰাস কৰিলে।

মাধৱদেৱ, দেৱদামোদৰ, হৰিদেৱ, বংশীগোপালদেৱ, গোপাল আতা, বহুলা আতা, হৰিহৰ আতা, নাৰায়ণদাস আতা, বৰবিহু আতা প্ৰভৃতিৰ নিচিনা পৰবৰ্তী প্ৰচাৰক আৰু ধৰ্মশিক্ষক নোহোৱাৰ বাবেই হওক বা আন কাৰণেই হওক আসাম কামৰূপত শব্দৰ ধৰ্ম যেনেকৈ চাৰি চুক মাৰি বিয়াপিলে বঙ্গদেশত গোঁৰাজ চৈতন্তৰ ধৰ্মই তেনেকৈ বিয়াপিৰ নোৱাৰিলে। তাৰ ফলত আজিকালি দেখোঁ যে বঙ্গদেশত চৈতন্তৰ ধৰ্ম একেবাৰে নিস্তেজ। সেই ধৰ্ম এতিয়া ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মৰ পূৰ্ণগ্ৰাসত। বৌদ্ধধৰ্মৰ বেগ আৰু বিস্তৃতিৰ তুলনাত চৈতন্তৰ ধৰ্ম নগণ্য, গতিকে প্ৰায় ৪০০ বছৰৰ পাছতে বঙ্গদেশত সেই ধৰ্ম লুকুৱা যেন হল। আসামতো শব্দৰ ধৰ্ম আগতকৈ তালেমান হুৰুল হৈছে। সংসৰ্গত পূৰ্ণাপৰ দৃষ্টান্তৰ দৰে ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মই হে ক্ৰমশঃ প্ৰবল হৈ যাবলৈ ধৰিছে। নাম কীৰ্ত্তনত লোকৰ আসক্তি কমিবলৈ ধৰিছে আৰু আড়ম্বৰযুক্ত দেৱদেৱীৰ পূজা তদুপ সমাজত পুনৰ প্ৰচলিত হবলৈ ধৰিছে। কোনো কোনো মন্ত্ৰত এতিয়া মহাপুৰুষ শব্দৰ তিথিও পালন কৰা নহয়। ই বৰ চুখৰ কথা। শব্দৰে নানা দেশ পৰ্যটন কৰি, তিন তিন দেশৰ ধৰ্ম তালকৈ পৰীক্ষা কৰি, নানা শাস্ত্ৰ বিচাৰ কৰি ইয়াকে দেখিছিল যে যোগ যাগ আদিৰ আশ্ৰয় লৈ আচৰা ধৰ্ম সাধাৰণ আৰু অজ্ঞানী লোকৰ আসাধ্য, সেই সময়ৰ তন্ত্ৰ মন্ত্ৰাদিৰে কৰা দেৱদেৱীৰ পূজা অৱীতি আৰু অনাচাৰেৰে মিহলি আৰু তেনে আচৰণ ধৰ্মৰ ভেকোভাওনা (caricature) মাত্ৰ; শাস্ত্ৰমতে কলিকালত হৰিসেৱা হে ধৰ্ম আৰু সেই ধৰ্ম আচৰণ কৰিবলৈ তপ, ষপ, যোগ, যাগ, পূজা একো নেলাগে। হৰিতক্তি জন্মাবলৈ কৰ্ম আৰু জ্ঞানৰো একো আবশ্যক নাই। আন্তৰিক অহুৰাগেৰে হৰিনাম প্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰিলেই ঈশ্বৰ প্ৰতি

আহাৰ, ১৮৩০।] মহাপুৰুষ শঙ্কৰ, দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ । ৩৩১

ভক্তি উপজিব; এতেকে নাম ধৰ্ম হে সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ উপযুক্ত। ইয়াকে হিব কৰিহে তেওঁ শিকাইছিল—

“ভাই মুখে বোল”। বাস, ছন্দে ধৰ”। ৰূপ,
এতেকে মুহুৰ্তি পাইবা কহিলে”। স্বৰূপ ॥” কীৰ্তন।

মুখেৰে নাম উচ্চাৰণ কৰিবা আৰু অন্তৰত অগ্নিপিতা পৰমেশ্বৰক একান্ত মনে চিন্তা কৰিবা, তেনে হলে ঈশ্বৰ লাভ হয়। তেওঁৰ নিজৰ জীৱনৰ উদাহৰণৰ দ্বাৰাই বুজাইছিল যে বিষয়ী হবা কিন্তু বিষয়ত একেৰাৰে লিপ্ত হৈ ঈশ্বৰৰ চিন্তা নাপাহৰিবা, নতুবা হুল’ত মনুষ্যজন্ম একেৰাৰে বিফল হয়। ঈশ্বৰ হে সত্য, আন সকলো অনিত্য, এই বিবেক বৈৰাগ্য লৈ সংসাৰী হবা। এনে অমূল্য শিকা এনে উজল দৃষ্টান্ত তেওঁ আমালৈ ধৈ পৈছে।

যি ধৰ্ম্মই এসময়ত অসম কামৰূপৰ লোকক নৈতিক অধঃপতনৰপৰা ৰক্ষা কৰিছিল, যি ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰে “পাৰও মৰ্দন” কৰি দেশত পুনৰ সুবীৰ্ণ আৰু আচাৰ প্ৰবৰ্তাইছিল, যি ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰৰ ফলত আজি আমি সত্য সমাজত মুখ দেখুৱাব পৰা হৈ আছে। তাৰ ক্ৰমিক অধোগতি বাৰণ কৰা সকলো দূৰ্বৰ্ণী আৰু দেশহিতৈষী লোকৰ কৰ্তব্য। বঁজাৰ নিগ্ৰহ, ব্ৰাহ্মণ সমাজৰ বেঘ আৰু নানা ৰাধা বিদ্ৰ অতিক্ৰম কৰি বিজন মহাত্মাই এই ধৰ্ম্ম প্ৰকাশ কৰে, বাৰ দ্বাৰাই নিয়োজিত হৈ ব্ৰাহ্মণ শূদ্ৰ আচাৰ্যসকলে জিন জিন ঠাইত বৈষ্ণৱ সত্ৰ সকল পাতে আৰু কালক্ৰমত সেই আচাৰ্য সকলৰপৰাই নানা সত্ৰ বাঢ়ে আৰু উজনীৰপৰা কোচবেহাৰলৈকে তেওঁৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম্ম সকলো বৰ্ণৰ লোকৰ মাজত প্ৰচলিত হয়, বাৰ প্ৰসাদত এসময়ত বঘন, ভোটা, গাৰো, মিবিয়েও হৰি নাম ধৰ্ম্ম পাই শুদ্ধ হৈছিল, বাক ব্ৰাহ্মণাদি সকলো শ্ৰেণীৰ লোকে এক বাক্যে ঈশ্বৰাৱতাৰ বুলি মানিছিল, সেই অসাধাৰণ ধৰ্ম্মবীৰ, অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ আদিগুৰু, অসমীয়া জাতীয় পৌৰুষ-সূৰ্য্য, মহাপুৰুষ শৰুৰ শুকক হেয় জ্ঞান কৰি সত্য কথা পোপন কৰি অলীক বিষয় দেখা দেখিলে সকলো স্বপ্ন আৰু স্বভাৱি অসুৱাসী লোকৰ অসহমীৱ হয়। সুখৰ বিষয়, কলা ভাৱৰৰ ওপৰেদি জিলাগনিৰ কীৰ্ত আতা দেখা পৈছে। বৰ্তমান সময়ত শৰুৰৰ প্ৰতি আৰু তেওঁৰ ধৰ্ম্মৰ প্ৰতি বহুত অসমীয়াৰ, বিশেষ কৃতচিন্তাসকলৰ মন

আকৌ আক্ৰষ্ট হোৱা দেখি বৰ আশা হৈছে যে এই বিতুল্ল বৰ্ম পুনৰ্জীৱিত হব আৰু নানা পন্থ নানা মত শুচি সকলো অসমীয়া মানুহ একেডালি ধৰ্ম্মৰ সূত্ৰেৰে গঁথা হৈ এক হব। অগদীৰবে কবক যেন আমাৰ আশা ফলবতী হয়। ইতি—

এজন অসমীয়া।

গুৰু-চৰিত্ৰ ।

(৬)

বামবায়ী কলে দাদা এতিয়া তুমি আপোন কাৰ্য্য ভূঞা বিষয় গ্ৰহণ কৰাঁ, তুমি থকাত আমি সেই কাৰ্য্যৰ উপযোগী নহওঁ। শঙ্কৰদেৱে শুনি উত্তৰ দিলে, আমাক সেই বিষয় নালাগে, বহু কষ্ট কৰি শাস্ত্ৰ পঢ়ি সাৰ পাইছোঁ, নাম লৈ বহি থাকিম। ভূঞাসকলে এশ ঘৰ বন্দী দি সকলোৰে ওপৰত গোমোজা পাতিলে। বায়, বনগয়া, হৰি জামাই এইসকল প্ৰথমে চৰ্চা কৰিছে; মহিপতি আতাই প্ৰথমে হৰিচৰণ পকত কাপ ধৰি ত্তকতিৰ খুটি মাৰি শাস্ত্ৰ কৰিছে। এদিন বায় আতাক গুৰুদনে জনালে; আমাক উদ্ভম দেখি গধুৰ ঠাই দেখি ঘৰ সাজি দিয়াঁ, তাতে বহি শাস্ত্ৰ আলোচনা কৰি নাম গোৱা হব। কলিয়াববপৰা কাজলি মুখ-লৈকে নাম-ঘৰৰ ঠাই বিচাৰি নাপালে, অৱশেষত পিতৃদেৱ কুহুম্বৰৰ সৰিয়হ খেতি কৰা ঠাই কেবা গধুৰ আৰু সজ দেখি জনালে, গুৰুদেৱে ভাল যেন দেখি নামঘৰ সজাবলৈ অনুমতি কৰিলে। তাত নামঘৰ মণিকুট প্ৰস্তুত হল। আৰু সকলো ভূঞাসকলৰ ঘৰও সাজিলে; সকলো জাতি কুটুম্বৈ মিল হৈ ঘৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি তিনি প্ৰসঙ্গৰ কথা প্ৰৱণ কৰি সুখে আছে।

সিলিখা শুচী পচাই গছ এজোপা নিজহাতে কইছে; বৃন্দাবনবপৰা কদম্বৰ শুচী পচাই বটদ্বাৰত এটা পুলি কই এটা পাটবাউনীত কবলৈ বহু কৰি বাধিছে। নতুন ঠাইত ঘৰ সজাত মদীৰ পানীয়ে বৰ উপদ্ৰৱ কৰাত জান ভেটিবৰ আলোচনা কৰি সকলো ভূঞাঁ সকলে যোগ হৈ গুৰুজনক জনালে;

ঈশ্বৰপুৰুষে জান ভেটাব কাৰণ বহু কৰি সকলো লোক পোটাই আনি ভেটাব
 আবলু কৰিছে, পানীৰ বল বেছি কোনোমতে বাঁক নবহু দেখি ডেকাপিবীয়ে
 কলে, শাস্তি নহলে ভেটা দি বখা টান হৈছে। এই কথা শুনি ব্ৰাহ্মণ আদি
 বিস্তৰ লোকে শাস্তি অন্বেষণ কৰি কোনো ঠাইত নাপালে। এদিন
 পূৰ্ণানন্দ নামে নদীয়াল এজন আৰু তাৰে ভিবোতা বাধিকা ডুমুনী সেই
 জানেৰে নাৱ লৈ যোৱাত ভূঞাসকলৰ কথা বাৰ্তা শুনি বাধিকাই গিৰিয়েকত
 কৈছে যদি আমাক নিলেহেঁতেন তেনেহলে কিজানি বা কাৰ্য্য সিদ্ধিয়ে হয় ;
 পূৰ্ণানন্দে ভয় পায় কৈছে, মনে মনে থাক বৰকৈ প্ৰকাশ নকৰিবি, অগৰ
 লাগিব। ভেটা বন্ধা মানুহে এই কথা শুনি গুৰুজনক জনোৱাত, বাধিকাক
 গতাই আনিবলৈ বাক্য কৰাত এজন লোক গৈ মতাই আনিলে। দপতিত
 আহি দগুৱতে পৰিছেহি, গুৰু ঈশ্বৰে হুখিছে বাধিকা তুমি বোলে শাস্তি ধৰ্ম্ম
 বন্ধা কৰিছা, সজ কথা। বাক পাঁচোটা কাঠিৰে এপল পানী আনি দিব পাৰিব
 নে ? তাই শুনি আচৰিত মানি নিকন্তৰ হল, মনতো বৰ ভয় পালে। গিৰি
 য়েকে কাণে কাণে কলে ভাণ হল, মই নকৈছিলোঁ এতিয়া কি কৰিবা ?
 ডুমুনীয়ে মৰোঁজোঁৰ্ড কৰি মূৰ তুলি মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰি কলে, ভাল অগৰাধ
 বেটীয়ে পৰা হব। প্ৰথমবাৰ পানী আনি লত চাৰি আঙ্গুল কম হৈ আহিল,
 কাৰণ সোধাত কলে, প্ৰহু ! এদিন ভনী-জোৰাই আহিছে, তাত দিবলৈ কলা-
 পাত নথকাত পাত কাটিবলৈ গাঁ এখানি দিওঁতে তেওঁৰ মুখ দেখা হৈছিল। এই
 কেবা দোৰ ঈশ্বৰ পুৰুষে মাজ্জনা কৰিলে বেটীৰ আৰু একো দোৰ নাই
 বাক ভোমাৰ নামৰ হুখ্যাতি বওক, তুমি প্ৰকৃত শাস্তিৰ মহিমা দেখুৱাবলৈ
 হুপাবগ হোৱা। ডুমুনীয়ে আপীৰ্শ্বাদ লাভ কৰি শিছৰবাৰ পানী আনিলে,
 চাকতকৈ চাৰি আঙ্গুল বেছি হৈ পানী আহিল, সমাজৰ লোকে বিশ্বয় দেখিলে,
 বাধিকাক ধন্তব্য দি চৰিত্ৰানি কৰিলে। বনৰ যি খড়িয়াল সমাই বাধিছিল,
 ভেটাত পেলাই শাস্তিৰ পানী দিয়া মাত্ৰকে জান বন্ধ হৈ সত্ৰৰ কালে টেমনি
 পবিল ; সেই দিনৰপৰা সত্ৰৰ নাম টেমুনী হল, আৰু জানৰ নাম "শান্তি-
 জান" হল। এতিয়াও সেই নামেই বিখ্যাত হৈ আছে। পূৰ্ণানন্দ আৰু
 বাধিকা উভয়ে সেৱা গ্ৰহণ কৰি তৰুত হৈ থাকিল ; ব্ৰাহ্মণীসকলৰ পূৰ্ণ
 ধৰ্ম্ম হল।

যেতিয়া ভেটা বন্ধ হল, সমুদায় বালি পৰি পানী নাইকিয়া হল, নদীৰ চক পৰা হেতু সত্ৰত পানীৰ বৰ কষ্ট হোৱাত এদিন ভূঞাসকলে গুৰুদেবত জনালে পানীৰ উপায় কি কৰা হব? বাক বুলি নামাতি থাকি এদিন নিশা-যোগে বট গছৰ তললৈ গৈ খেচুৰ অগ্ৰেদি চাপাকৃত্ত আঁক দি গঙ্গাদেবীক আহ্বান কৰাত বটগছ দ্ৰৱিত হৈ গঙ্গা উৎপত্তি হল, সেই দিনাৰ পৰা সত্ৰৰ নাম বটদ্ৰৱা হল। গঙ্গা আগমন হেতু পানীৰ বৰ হুচল হোৱাত প্ৰভাতে লোকসকলে দেখি আচৰিত হৈছে, সেই দিনাৰ পৰা জলাশয়ৰ নাম গঙ্গা হৈছে। এই জলাশয়ৰ জল এনে হে প্ৰচ্ছন্ন কৰা লোকৰ আশ্ৰি আদি অলঙ্কাৰ হঠাৎ পৰিলেও দেখি স্তনি আনিব পাৰি। এদিন গুৰু ঈশ্বৰে বাহক কলে বোপা শ্ৰমোক কেইখনমান পীৰা কৰি দিয়া। পিছত বামবায়ে শিলাকুটি আনি চাৰিখন শিলৰ পীৰা প্ৰস্তুত কৰাই দিলে, এখনিত বহি পুথি লিখে, এখনিত বহি স্নান কৰে, এখনিত বহি ভোজন কৰে, আনখন শৌচৰ পিছত মাটি-পানী লয়। এই প্ৰকাৰে সাধু ব্যবহাৰ কৰি থকাত ক্ষেত্ৰৰ ত্ৰিহতৰ পৰা জগদীশ মিশ্ৰ নামে ব্ৰাহ্মণ এজনে শ্ৰীমদ্ভাগৱত জগন্নাথ মহাপ্ৰভুৰ আজ্ঞা মতে শঙ্কৰ দেৱক প্ৰবৰণ কৰণ লৈ টেন্দুনী বটদ্ৰৱা পালেহি। পথত অহাত দুই মাহ লাগিছিল; লগত দুইজন লোক আহিছিল; সত্ৰৰ দ্বাৰত আহি অপেক্ষা কৰাত কেতাইবাঁ ভূঞাই গুৰুত বাতৰি জনোৱাত শীঘ্ৰে আনিবলৈ আদেশ কৰিলে। ব্ৰাহ্মণ দেখি অতি সমাদৰ কৰি আসনত বহাই সংকাৰ কৰিলে। আগমনৰ বাতৰি শোখাত সমুদায় বিবৰণ জনালে; আমি মহা প্ৰভুৰ মন্দিৰলৈ ভাগৱত পাঠ কৰাৰ নিমিত্তে গৈছিলোঁ; স্বপ্নাদেশ হল যে আমি জড় জগন্নাথ, ইয়াত পাঠ কৰিলে কি উপকাৰ হব, শঙ্কৰ নামে চৈতন্ত জগন্নাথ পূৰ্বদিশে অৱতাৰ হৈছে; তাঁৰাৰ ওচৰত গৈ ভাগৱত শুনালে অসংখ্য প্ৰাণীৰ মহৎ উপকাৰ হব। ইয়াকে শুনি মহা প্ৰভুৰ ওচৰলৈ অহা হৈছে, অনুমতি হলেই পাঠাৰম্ভ কৰিব পৰা হয়। ব্ৰাহ্মণৰ বাক্য শুনি শঙ্কৰ দেৱে কলে যে আমি কিছুমান বচনা কৰা হৈছে, প্ৰথমে তাকে শুনা হক, এই বুলি কিছুমান গীত ভাল ধৰি গাই শুনালে; প্ৰবৰণ কৰি বৰ সন্তোষ পাই আক্লান্দিত হল। তদন্তৰ ভাগৱত পাঠ আৰম্ভ কৰি প্ৰতি মাহে এক এক স্বৰূপ শেষ হন, ভাগৱত শেষ হোৱা মাত্ৰেই বিপ্ৰংবে মানৱগণা সৰ্বৰণ কৰিলে।

দেখা শুনা লোকে কাৰ্য্য দেখি আচৰিত হ'ল । বাম্বায় গুৰুৰ হতুৱাই দহন-
কৰন কৰাই প্ৰেতাদি কাৰ্য্য সমাবোহে শেষ কৰালে ।

মূৰ শুধৰণী বিভ্ৰাট ।

গ্ৰহ. গ্ৰহ, কু গ্ৰহ, কু গ্ৰহ !—

“নকৰিবৰ কবিলে চকৰি ।” মহাকণ্ঠে

মৰ্ম্মান্তিক ছুপে, পোনাই লপালে’ মূৰ

কৰি শুধৰণী; কিন্তু “বেটাৰ অক্লেল”

নিবৰ্ণা । ইচ্ছাস নিকছে গোব নামানি

আদেশ, লাজৰ চেম্বাই মূৰ কৰিচি কৰিচি.

উলটি বহিল; যেন পৰিণিতা বধু

উপেক্ষা নিৰ্ম্মমে ভৰ্ত্তৃ নন অসুৰাপ.

আবাহন, দুবাই বহিল মুখ ; যেনে
 সম-আলোচকে কবি সম-আলোচনা
 গুলোটাই গদ্যার্থ ব্যাখ্যালে ; অথবা,
 দুবন্ধব সম্পাদকে যেনে অন্তর্ভব
 কবি শুধবণী করিলে অন্তধ পুস্থ ।
 সিমতে, হে সত্তাসদলোক । চূর্তগীয়া
 এই অস্থগতে কবি শুধবণী ভুল
 মন্তকান্তিবক, অন্তধ করিলে পুস্থ !
 নাজান কি বিপদত বুঝি দুবাই
 হেব !—বন্ধু দেখি সস্তায় মনে
 ষাওঁতে পিছায় পদ ; কবি মিষ্ট আলাপন
 আলিঙ্গবে মন, কিন্তু হাত বাড়ি যায়
 পিছ পিনে ; আনন্দত অগ্রপামী মন,
 পিছুবায় পদব ক্ষেপণ ; হায় ! করুট
 যিমতে পিছুবায় সম্মুখি নয়ন !
 ঐক্যহীন হস্ত মন্ত্রে পদ ; গৃহকন্দলব
 স্ত্রেপাত ! আহা ! স্বকরা বিবাদ কবি
 যেনে যত্নবংশ সমূলি মবিল ; অথবা
 যিমতে অসমীয়া জাতি গৃহবিবদাত
 ধংসোন্মুখ সঙ্গা ; সিমতে বিনষ্ট অস্ত
 প্রত্যঙ্গাদি মোব হবব লক্ষণ চল !
 নিষ্ঠুর নির্দয় মূব ! আওথালি থালি
 আহনি লাগিল ভোক ! তথাপি নেপালোঁ
 মন ভোর ; যেনে সতী-লক্ষ্মী সেবি
 ব্যক্তিচাবী স্বামী কার-ব্যাক্য-মনে একোতে
 মাপায় মন ! কি কাবণে বিবাস বিখ্যাত
 কবিলি দুবাই হেব দুবুজোঁ সন্তেদ ?
 —ববাঁ, বুজিহেঁ; বুজিলোঁ,

পালোঁ। ভেদ,—ইটো মূৰ নিজৰ নহয় ।
 তুলি কাৰোবাৰ মূৰ লৈ কৰিলোঁ।
 ব্যৱসা, “বাহানে পতান যেন তঁতুলৰ
 আশে।” বেনে, ধন্যপাবে বঁসি কোষাধ্যক্ষ
 লাৰি পৰধন আশ্ৰয়ৰে আশ্ৰাসাতি
 পৰে বিপদত ; সেহি পটভৰ জানা ।
 সিহেতু নিষ্ঠূৰ ব্যৱহাৰ ! সিহেতু বিপদ
 পদে পদে ! খুলি মূৰ বাৰিছিলোঁ। বত,
 আছিল লোকৰো মূৰ তত । ভ্ৰমে পৰ-শিব
 তুলি ধাৰিলোঁ। স্কন্ধত যোব ; সেহেতু
 বিব্ৰাট এই । কি বুজিব পৰ শিবে যোব
 দুখবাশি ! “পৰব জবত কোন পৰে
 পিয়ে পানী, পৰব ভগিনী মৈলে কাৰ
 কিৰা হানি” ? পোষ্যপুত্ৰ, বন্ধাই লোৰা
 দাঁত কেতিয়াও নহয় আপোন ।
 বা ! দূৰ ! দূৰ ! স্থপনীয় পৰম্বৰ !
 কয় বুঢ়ালোকে, “নিজ-বুধি শিলৰ
 খে খুটি । পৰ-বুধি সমুলি হুৰ্কু, কি ॥”

প্ৰপাশৰ ।

চন্দ্ৰ ।

পৃথিবীৰপৰা চন্দ্ৰক আমি কপৰ ষালৰ নিৰ্চিনা দেখোঁ ; কিন্তু ই পৃথিবীৰ
 নিৰ্চিনা এটা ডাঙৰ স্থৰণীয় বস্তু । ইয়াৰ ব্যাস প্ৰায় ১৫০ ক্ৰোশ আৰু
 সেৰ পৃথিবীৰ বেৰতকৈ ৪১ ভাগৰ এক ভাগ । ই পৃথিবীৰপৰা প্ৰায় ১, ০৫,
 ৬০০ ক্ৰোশ দূৰত আছে, সেই কাৰণে ইয়াক সৰু যেন দেখি । চন্দ্ৰ নিজে
 তেজোময় নহয়, সূৰ্য্যৰ পোহৰ পৰি ইয়াক তেজোময় দেখি ।

চন্দ্রমণ্ডলৰ ওপৰৰ ভাগ পৃথিবীৰ নিচিনা কোনো ঠাই ওখ আৰু কোনো ঠাই চাপৰ। বৰং চন্দ্রত বিমান প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড গছৰ আছে, পৃথিবীত তেনেকুৱা নাই। ইয়াৰ ওপৰ ভাগত যিবিলাক ক'লা ক'লা কলক দেখা যায় সেইবিলাক আন একো নহয়, কেৱল ডাঙৰ ডাঙৰ গছৰ আৰু প্ৰশস্ত চাপৰ ঠাই মাত্ৰ। তাৰ মাজত সূৰ্য্যৰ কিৰণ নপৰাত সেইবিলাক ঠাই পোহৰ নেদেখি। সেইবিলাক গছবাগি উত্তৰ আৰু পূব কালে বেছি। সেইবিলাকক দূৰবীক্ষণেৰে চালে নানা বকমৰ দেখা পোৱা যায়। কোনো ঠাই বগা, কোনো ঠাই হালধীয়া আৰু কোনো কোনো ঠাই বঙা বৰ্ণৰ দেখা যায়। জ্যোতিৰ্বেদী পণ্ডিতবিলাকে গণনা কৰি সেইবোৰৰ দীৰ্ঘল আৰু বহল নিকপণ কৰিছে। চন্দ্রৰ যিবিলাক ঠাই অতি উজ্জ্বল দেখা পোৱা যায় সেইবিলাক বৰ ওখ পৰ্বত। উত্তৰ আৰু পূব ভাগে গছৰ আৰু চাপৰ ঠাই বেছি। কিন্তু দক্ষিণ আৰু পশ্চিম ভাগ পৰ্বতভেৰে পৰিপূৰ্ণ। জ্যোতিৰ্বেদী পণ্ডিতবিলাকে ডাঙৰ দূৰবীক্ষণৰ দ্বাৰাই চাই সেইবিলাক পৰ্বতৰ আকাৰ প্ৰকাৰ, শাখা, প্ৰশাখা আদিৰ বিষয় স-সূৰ্ণৰূপে জানিছে আৰু সেইবোৰ কিমান ওখ তাক গণনা কৰি স্থিৰ কৰিছে। এনে কি, আমি চন্দ্রমণ্ডলৰ যি আধা ভাগ পাৰ্শ্ব, তাৰ নজ্জা পৰ্য্যন্ত আঁকিছে। এইবিলাক ওখ পৰ্বত আৰু ডাঙৰ গছৰ থকা দেখি চন্দ্রমণ্ডলৰ ওপৰভাগ ভূমণ্ডলতকৈ সুন্দৰ দেখা যায়। একোটা পৰ্বত ১৬, ১৯৮ হাত, একোটা ১৫, ৮৮৬ হাত, আৰু একোটা ১৫, ২১৩ হাত ওখ।

পৃথিবীয়ে যেনেকৈ এবছৰত সূৰ্য্যক এবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰে, তেনেকৈ চন্দ্রও ২৭ দিন ১৯৬, ১৭ পল আৰু ৫৮৪ অনুপলত পৃথিবীৰ চাৰিও ফালে ঘূৰে। পৃথিবীৰ যেনেকৈ আহুক গতি আছে, চন্দ্রইও তেনেকৈ প্ৰদক্ষিণ কৰি কৰি গাঙীৰ চকৰিৰ নিচিনাকৈ পৃথিবীক এবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰে।

যেতিয়া যি ভাগত সূৰ্য্যৰ পোহৰ নপৰে, তেতিয়া সেই ভাগ একাৰ হৈ থাকে; এই নিমিত্তে আমি তাক দেখা নাপাওঁ। পৃথিবীত যেনেকৈ দিন বাতি হয়, চন্দ্রতো তেনেকৈ হয়। তাৰ দিন আৰু বাতি প্ৰত্যেকটো প্ৰায় এক পক্ষ।

যেনেকৈ কোনো এটা চাকিৰ ওচৰত এটা টোপ থাকিলে তাৰ আধা চাকিৰ পোহৰত পোহৰ হয়, তেনেকৈ সূৰ্য্যৰ পোহৰত চন্দ্রমণ্ডলৰ আধা ভাগ সদাই ওপায়। যেতিয়া আমি তাৰ বাকী ভাগ দেখা পাওঁ তেতিয়া আমি তাক

পূৰ্ণিমা বোলে। চন্দ্ৰৰ যি ভাগ সূৰ্য্যৰ পোহৰত পোহৰ হয়, সেই ভাগ সূৰ্য্যৰ ফালে থাকে আৰু যি ডোখৰ একাৰ থাকে সেই ডোখৰ পৃথিবীৰ ফালে থাকে। এই নিমিত্তে পৃথিবীৰ মানুহে সেই সময়ত চন্দ্ৰক দেখা নোপায়। এই সময়কে অমাবস্যা বোলে। পিছত যেতিয়া সূৰ্য্যৰ কাৰণৰ বাবে চন্দ্ৰ অলপ ইফালে আহে তেতিয়া তাৰ পোহৰ আগি ½ দেখা পাওঁ। যেতিয়া তাৰপৰা আৰু অলপ ইফালে আহে তেতিয়া ¾ ভাগ দেখা পাওঁ। আৰু তাৰপৰা আৰু ইফালে আহিলে ¾ ভাগ দেখা পোৱা যায়। আৰু তাৰপৰা একেবাৰে পৃথিবীৰ ইফালে আহিলে, তেতিয়া তাৰ গোটেই ভাগ দেখা পোৱা যায়। ইয়াকে পূৰ্ণচন্দ্ৰ (Full moon) বোলে। ই দেখিবলৈ বৰ সুন্দৰ।

চন্দ্ৰ নিজে দীপ্তিময় নহলেও আমি যেনেকৈ তাক সূৰ্য্যৰ পোহৰত দীপ্তিময় দেখোঁ, যদি চন্দ্ৰত পৃথিবীৰ নিচিনা মানুহ আছে তেনেহলে সিহঁতেও পৃথিবীক তেনেকৈ দীপ্তিময় দেখে। আমি যেনেকৈ চন্দ্ৰৰ হ্রাস বৃদ্ধি দেখা পাওঁ, সিহঁতেও তাৰপৰা তেনেকৈ পৃথিবীৰ হ্রাস, বৃদ্ধি দেখা পায়।

পৃথিবীত যেনেকৈ চন্দ্ৰৰ পোহৰ পৰে, চন্দ্ৰমণ্ডলতো তেনেকৈ পৃথিবীৰ পোহৰ পৰে। এই নিমিত্তে চন্দ্ৰৰ যি ভাগত সূৰ্য্যৰ কিৰণত সুন্দৰৰূপে পোহৰ পৰে তাৰ বাহিৰে অবশিষ্ট ভাগো অলপ অলপ দেখা পোৱা যায়; সেই ভাগ সচৰাচৰ বগা বৰ্ণৰ দেখি। ১৭৭৪ খ, ১৪ ফেব্ৰুৱাৰিত বগা গুটি হালধীয়া পোহৰ দেখা পোৱা গৈছিল, তাক দেখি লেন্সট নামে এজন জ্যোতিৰ্বিদ পণ্ডিতে লেখিছিল, যে তেতিয়া আমেৰিকাৰ দক্ষিণ ঞ্চৰ ভিতৰৰ মহা অৰণ্যৰ হালধীয়া পোহৰ চন্দ্ৰ মণ্ডলত পৰি চন্দ্ৰৰ তেনে বৰণ দেখা পোৱা গৈছিল।

চন্দ্ৰৰ পোহৰ ওপত নহয় বুলি আগৰ পণ্ডিতবিলাকে চন্দ্ৰক হিমায়ন্ত আৰু শীতায়ন্ত বুলি কৈছিল। কিন্তু সস্তাতি মেগনি নামে এজন পণ্ডিতে চন্দ্ৰৰ তেজ খকা বুলি সপ্ৰমাণ কৰিছে।

প্রার্থনা ।

হে প্রভু রূপাল হবি, মাতিছোঁ কাঙ্ক্ষি কবি,
রূপা কবি অধমাক কৰাঁ প্রভু পৰিত্রাণ ।
সুখ ভোগ বধাকালে অনুমত্ত বোনে পালে,
তোমাক বিস্মবি প্রভু হলোঁ হে স্বত্তমমান ।
অবলা অস্মানী অতি, নাজানো ভকতি স্ততি,
কমা কবি দীনবন্ধু তবু পাবে দিয়ঁ স্থান ।
পাপ-সাগবত পবি, ভয়ে মার্তোঁ ত্রাহি হবি,
তুষ্ট হোবাঁ দয়া-সিদ্ধ কৰাঁ হে কৰুণা দান ।
ক্ষুদ্র প্রাণে বল দিয়ঁ, পাপ দূৰ কবি নিয়ঁ ।
তোমাব নিৰ্খুল প্রেম দিয়ঁ হে কণিকামান ।
ভোগ বাহ্য হোক শেষ, নাথাকোক মোহ ঘেষ,
হবি নাম সুধা যেন মোব মনে কবে পান ।
কত সুখ ভোগ দিলা, কাড়ি নি বিলাই চালা,
এতিয়া গোহাবি কবেঁ দিয়ঁ শান্তি দিয়ঁ জ্ঞান ।
তুমি প্রভু জগতৰ মুলাধাৰ চবাচব,
সৰ্কী জীবে তুমি হবি আছা হে বিবাজমান ।
তুমি সত্য তুমি নিত্য তুমি সৰ্কীশক্তিমান,
তোমাব প্রসাদে প্রভু লাভোঁ যেন দিব্য জ্ঞান,
দিয়ঁ দিয়ঁ শান্তি দিয়ঁ, দিয়ঁ প্রভু প্রেম দিয়ঁ,
তোমাতে বিনীন যেন হয় এই ক্ষুদ্র হিয়ঁ ।

শ্ৰীপদ্মাবতী দেবী

পুৰণি আশামত ভূমুকি।

(৫)

যজুৰ্বেদৰ যে এটাইবিলাক যজুৰেই অৰ্থাৎ যজুৰ্বেদ গোটেইখনেই অসমীয়া পাৰ্ব্বি ঘাৰা প্ৰণীত এইটো ব্যাসদেৱৰ বুৰঞ্জীতে পোৱা যায়। বিষ্ণু-মিত্ৰৰ শিষ্য গালৱে গুৰু-দক্ষিণাৰ বাবে বগা বৰণীয়া শ্যামকণীয়া (গাটো বগা বৰণৰ কাণ শ্যাম বৰণৰ) আঠ শ ঘোৰা দিব লগীয়া হৈ হৰ চিন্তাত পৰাত, তেওঁৰ বন্ধু বিনতানন্দন গৰুড় আহি পূব, পশ্চিম, উত্তৰ, দক্ষিণ চাৰিও দিশৰ বৰ্ণনা কৈ ঘোৰা বিচাৰি যি দিশলৈকে ঘোৰাৰ মন সেই দিশলৈকে কানত কৰি গালৱক লৈ যাবলৈ গাত লয়। গৰুড়ৰ বৰ্ণনা শুনি গালৱে পূব দিশকে সকলো গুণে শ্ৰেষ্ঠ দেখি সেই শিনলৈ ঘোৰাৰ মন কৰাত গৰুড়ে গালৱক পূব দিশলৈ লৈ যায়। এই পূব দিশৰ বৰ্ণনাটি অসমৰ সংক্ষিপ্ত বুৰঞ্জীয়েই; সেইদেখি গৰুড়ৰ মুখৰ গোটেই বৰ্ণনাটিকে ভুলত ভুলি দিয়া হল। পূব দিশৰ বৰ্ণনা বুলিলে যে অসমৰ বৰ্ণনা এইটি জনাই যায়, তেওঁ কিজানি কোনোবাই আন বকমে বুজি, এই বিষয়েও ব্যাসদেৱ সাৱধান। দৰাচলতে ব্যাসৰ ঐতিহাসিক ঘটনা আৰু ভৌগলিক বিবৰণৰ কোশললৈ মন কৰিলে আচৰিত মানিব লাগে। এনেধৰন গ্ৰন্থ যে সাধুকথাৰ কিতাপৰ লগত ঠাই পাইছে ইও আচৰিত হে। পূব দিশৰ বিষয়ে কাৰোবাৰ কিবা ভ্ৰম হয় বুলি ভগবান কৃষ্ণদ্বৈপায়নে গালৱ আৰু গৰুড়ৰ যাত্ৰা বিবৰণটো কি দৰে বৰ্ণাই কেইটা উদ্দেশ্যৰ কাম কৰিছে দেখক। গালৱে পূব দিশে যাবলৈ মন কৰাত গৰুড়ে তেওঁক কানত লৈ যাওঁতে গালৱে গৰুড়ৰ বেগত দু'বলি-কুবলী দেখি বিচুতি হৈ "হেৰা বিনতানন্দন! তোমাৰ পাৰ্ব্বি কোবত পৰুত, নৈ, সমুদ্ৰ সকলো একে হব এতিয়া; সমুদ্ৰৰ জলচৰ জন্তুবিলাক যেন এটাই-বিলাক বাসত পৰিছেহি; মোৰ কাণেৰে একো শুনিবলৈ নোপোৱা হলে"। চকুৰেও একো নেদেখা হলে, মোৰ নিস্ৰা পাটেকৈ দেখা নাই; কাৰো কৰিছোঁ অলপ লাহে লাহে বল"।; মই নো কি সকামত কলৈ যাওঁ তাকে পাহৰিলে"।; অলপ লাহে লাহে বোৰ"।; মাব কালে আখ্যা হব এতিয়া; আৰু যাব নালাগে, মোক ঘোৰাও নালাগে, বোৰ"। বোৰ"।, বধে ছোৱে ব্ৰহ্মহত্যা নকৰিবা, বিচাৰিলেও এই লক্ষণৰ

ইমানবিলাক যোবা মই নাপাওঁ, শুকদক্ষিণাও দিব নোৱাৰোঁ, মই নিজে আত্ম-
 স্বাতী হৈ মৰিবলৈহে চেষ্টা কৰিছোঁ।” এই দৰে কাৰ্বো-কোকালি কৰিবলৈ ধৰাত
 গৰুড় গালবক সাস্ত্ৰনা কৰি “সৌৱা ক্লমত পৰ্কৃততে বৈ তাতে জিবাম আৰু ধোৱা-
 যোৱাও কৰিম” বুলি গৈ ক্লমত পৰ্কৃতত বাস কৰা শাণ্ডিলী নামৰে সিদ্ধা
 ব্ৰাহ্মণী এজন্যৰ তাতে খাইবৈ ভাগৰ পলুৱাবলৈ অলপ শোৱে । অলপ পিছত
 সাৰ পাই দেখে গৰুড়ৰ গাত পাখি এটিও নাই, লঠৰা-পিঠৰা । গৰুড়ৰ
 এনে দশাত গালব বৰ শোকাহুল হৈ কাৰণ শোধাত গৰুড়ে কলে “এই
 ব্ৰাহ্মণীজনাক মই প্ৰজ্ঞাপতিৰ তালৈ লৈ যাবৰ মন কৰিছিলোঁ, মোৰ ইচ্ছা
 হৈছিল যেন এওঁ মহাদেৱ, বিষ্ণু, ধৰ্ম্ম আৰু যজ্ঞৰ ওচৰত থাকে ; যি হল
 হল, এতিয়া এওঁক কান্টি মিনতি কৰি সন্তোষ কৰোঁ” এই বুলি, “ভগৱতি
 শাণ্ডিলী ! মই আপোনাৰ অনিচ্ছাৰ কাম কৰিবলৈ মন কৰাৰ ফল পালোঁ,
 এতিয়া নিজগুণে সন্তুষ্ট হৈ মোৰ দোষ মাৰ্জ্জনা কৰক” বুলি কাৰ্বো-কোকালি
 কৰাত শাণ্ডিলীয়ে “হেৰু ! গৰুড়, তুমি আগলৈ এনে কাম কেতিয়াও নকৰিবা,
 তিবোতা মানুহ নিন্দনীয় হলও কেতিয়াও নিন্দা নকৰিবা” এই দৰে আৰু
 আৰু উপদেশ দি গৰুড়ক যাবলৈ দিয়াত গৰুড়ৰ পাখি গজি আকৌ
 আগৰ নিচিনা হৈ গালবৰে সৈতে ভাবপৰা গৈ, বিচাৰি বিচাৰি পূব দিশে
 যোবা নাপাই উত্ততি গল (উত্তোগ পৰ্ক, ১০৫-১১২ আখ্যা) । ব্যাসদেৱে,
 (১) পূব মুৰাটক গৰুড়ক ইমান কোবোবে ইমান পৰ অনাই, বুজাল যে পূব দিশৰ
 ঠাই ডোখৰ বহুত দূৰৈত । (২) গালবৰ ইমান কাৰ্বো-কোকালিতো ক্লমত
 পৰ্কৃত (আগেয়ে দেখুৱা হৈছে ক্লমত কৌশিকী নৈৰ ওচৰত, অসমৰ পশ্চিম
 সীমা) নাপাই মানে গৰুড়ক নোৱাৰাই বুজালে যে তেওঁলোকৰ দীঘলীয়া
 বাটৰ অন্ত ক্ৰমতেই আৰু তেওঁলোক অহা ঠাই ক্ৰমতৰ পশ্চিমে নহয় । (৩)
 শাণ্ডিলী ব্ৰাহ্মণীৰ স্বৰূপে খুৱাইবুৱাই ভাগৰ পলুৱাই বুজালে যে তেওঁলোকৰ
 দীঘলীয়া পথ ভ্ৰমণ কামটোৰ শেষ হল, ভাগৰ পলুৱাই ন কামত অৰ্থাৎ যোবা
 বিচৰা কামত ধৰিব লাগিব । (৪) গৰুড়ৰ মনত ব্ৰাহ্মণীক লৈ যাব যোজা
 আৰু নিমিত্তে গৰুড়ক লঠৰা কৰাই বুজালে যে পূব দিশৰ যি ঠাইলৈ আহিছে,
 সেই ঠাইৰ দুবাৰ-মুখতে এনে মহিমাৰ মানুহৰ বাস । (৫) গৰুড়ৰ মুখে
 শাণ্ডিলীক প্ৰজ্ঞাপতি, মহাদেৱ, বিষ্ণু আদিৰ ওচৰলৈ নিব যোজা ভাবটি প্ৰকাশ

কবোৱাই বুজালে যে ডেওঁলোক অহা পূব দিশৰ সেই ঠাইতে সেই সকলবোৰ
 বাস। (৬) ঋষভ পৰ্বত এৰি গালৰ আৰু পৰ্বতক খোৰা বিচবোৱাই আকৌ
 বুজালে যে ঋষভৰ পূবৰ অকলেই পৰ্বতে গালৰ আগত বৰ্ণনা দিয়া পূব দিশৰ
 ঠাই। এতিয়া পাঠকসকল দেখক, ব্যাসদেৱে নাহকত একাৰাৰ কথাও নকয়।
 গালৰ আৰু পৰ্বতৰ ভ্ৰমণ বিষয়টোৰপৰা জানিব পৰা গল যে পৰ্বতৰ বৰ্ণিত পূব
 দিশ এই অসমেই। পৰ্বতে পূব দিশৰ বৰ্ণনা এইদৰে কৰিছিল। “সকলো
 লোক প্ৰকাশক ভগৱান্ মৰীচিমালী যি পিনে উৰয় হয়, সাধ্যসকলে সন্ধ্যা
 কালত যি পিনে তপস্তা কৰে, বিশ্বব্যাপিনী বুদ্ধি প্ৰথমে যি পিনে আধিভূত
 হৈছিল, ব্ৰহ্মসকল নিয়ন্ত্ৰিত কৰিবৰ নিমিত্তে যি পিনে ধৰ্ম্মৰ চুই চকু বিস্তাৰ
 আছে, যি পিনে আহুতি দিলে সেই আহুত হব্য সকলো পিনেই যায়, সেই
 প্ৰাচী দিশ দিন আৰু স্বৰ্গপথৰ ঘাৰ স্বৰূপ। এই পিনেই নক্ষত্ৰপ্ৰাপ্তিৰ
 জ্যৈষ্ঠ অৰ্দ্ধি আদিৰ গৰ্বত কশ্যপৰ ঔৰষত প্ৰজাসকলৰ উৎপত্তি আৰু
 বুদ্ধি হৈছিল; এই পিনে দেৱতাসকলে ত্ৰীলাভ কৰিছিল, এই পিনে ইন্দ্ৰৰ
 অস্তিত্বক সম্পন্ন হৈছিল, আৰু এই পিনেই দেৱতাসকলে তপস্তা কৰিছিল।
 পূৰ্বকালত দেৱতাসকল প্ৰথমে এই পিনে বাস কৰিছিল, এই নিমিত্তে
 ইয়াৰ নাম পূৰ্ব দিশ হৈছে আৰু পূৰ্বপূৰ্বসকলৰ অধিকৃত নুলি বিখ্যাত।
 এই পিনে দেৱসকলে সুবাৰ্ধী হৈ এটাইবিলাক কাম সমাধা কৰিছিল, এই
 পিনে ভূতভাৱন ভগৱান ব্ৰহ্মাই সমস্ত বেদপান কৰিছিল, এই পিনে সাৰ্বভৌ
 দেৱী সৰ্বিতাৰ মুখৰপৰা উৎপন্ন হৈ ব্ৰহ্মবাদীসকলক আশ্ৰয় কৰিছিল, এই
 পিনে সূৰ্য্যদেৱে যাজ্ঞবল্ক্যক যজুৰ্বেদবিলাক দান কৰিছিল,
 এই পিনে গোমৰসে বৰ পাই ব্ৰহ্মত সুবসকলৰ পেয় হৈছিল, এই পিনে
 হতশন পৰিত্ৰপ হৈ আপোনাৰ প্ৰসূতি গোমৰস হৃত আৰু দুগ্ধাদি পৰূপ জল
 উপভোগ কৰে, এই পিনে বৰুণদেৱে পাতাল আশ্ৰয় কৰি ত্ৰীলাভ কৰিছে,
 এই পিনে মিত্ৰ আৰু বৰুণৰ ব্ৰহ্মকালত পুৰণি বশিষ্ঠৰ উৎপত্তি, প্ৰতিষ্ঠা
 আৰু নিধন হৈছিল, এই পিনে ওঁকাৰৰ দহ হাজাৰ পথ উৎপন্ন হৈছে,
 এই পিনে হুমপাৰী মুনিসকলে আজ্যধূম পান কৰি থাকে, এই পিনে স্বৰাছ
 অনেক পশু প্ৰোক্তি হৈছিল, এই পিনে দেৱৰাজে দেৱতাসকলৰ পোষক
 ব্ৰহ্মভাগ কৰিত কৰিছে আৰু এই পিনে হতশন সমুদ্ভিত আৰু ত্ৰৈলোক্য

হৈ অহিৎকাৰী কৃত্ত্ব মানৱ অনুবন্ধিলাকক সংহাৰ কৰে। এই পূৰ্বদিশেই ত্ৰিলোকৰ ঘাৰ, বৰ্ণৰ ঘাৰ আৰু মূৰৰ ঘাৰ”। এই বৰ্ণনাটিৰ এটাইবিলাক কথা বুদ্ধি নাশালেও অসম সম্পৰ্কে বহুত কথা জনা যায়। তাৰ ভিতৰত এই দুটাও জনা যায় যে অসমৰ বশিষ্ঠয়েই ঋকপ্ৰবেতা আদি বশিষ্ঠ আৰু যজুৰ্বেদ গোটেইখন অসমতে বচিত। যজুৰ্বেদ অসমত প্ৰণীত হোৱাৰ চিন এতিয়াও গোৱা যায়। প্ৰায় গোটেইখন অসমৰে ক্ৰিয়াকৰ্ম এতিয়ালৈকে যজুৰ্বেদ মতেই চলি আছে; মৰা মানুহৰ ভেটিটিও যজুৰ্বেদৰ নিয়মৰে হৈ প্ৰস্তুত হয়। স্বৰ্গীয় বমেশচন্দ্ৰ দত্ত আৰু বাৰ্জেচন্দ্ৰলাল মিত্ৰই যজুৰ্বেদৰ নিয়মে, মৰা মানুহৰ ভেটি প্ৰস্তুত প্ৰণালী লোপ হল বুলি কৈছে (Civilization in ancient India, Vol. I, page 184); কিন্তু তেওঁলোক কোনেও কেতিয়াও অসমৰ ফালে একো নিবিচাবে। সেই বুলি যে অসমত আন বেদৰ চলতি নাই এনে নহয়। লোমশ ঋষিয়ে যুধিষ্ঠিৰৰ আগত মন্দাকিনীৰ গুণ বৰ্ণাওঁতে শুনা হৈছে যে মন্দাকিনীৰ পাবত মৰীচি, পুলহ, ভৃগু আৰু অদ্বিবাই সামগান কৰিছিল। গৰুড়ৰ পূৰ্ব দিশৰ বৰ্ণনাতো ইয়াতে ব্ৰহ্মাই এটাই কেখন বেদকে গোৱা পোৱা গৈছে। তাত্ত্বিক ধৰ্ম্মৰ উৎপত্তিৰ ঠাইও অসমেই বুলি সকলোৰে বিশ্বাস। ইয়াৰপৰা আৰু বিজনিত অসমত বচিত হুদিনৰ কালিকাপুৰাণে আৰু যোগিনী শাস্ত্ৰই গোটেই ভাৰতবৰ্ষত মান পোৱাৰ পৰা বুদ্ধিৰ পাৰি সাম আৰু অধৰ্কেবেদও অসমতে প্ৰণীত আৰু সেই মতে ক্ৰিয়া কৰ্মও হয়। কিন্তু যজুবিলাক সাম আৰু অধৰ্কেতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হ’লগৈ বুলিয়েই নে কি, সাম আৰু অধৰ্কেৰ আগেয়ে বচিত হোৱাৰ নিহিত্তেই নে কি, মহাত্মাৰভেও বিশেষ কৰি উল্লেখ কৰিছে আৰু বৰ শেছি কৰিয়েই অসমত চলাতি।

পশ্চিম দিশৰ বৰ্ণনাত গৰুড় পালৰৰ আগত দেৱতাসকলৰ উৎপত্তি সেই দিশে হৈছিল বুলি কৈছিল। ইদানীন্তন পণ্ডিতসকলৰো আৰ্য্যসকল পশ্চিম স্ফটৰপৰা আহিয়েই মত।

প্ৰাকৃতিক বিষয়ে সেই কালত এতিয়াৰ অসম নামৰ ঠাই ডোখৰ নো কেনে আছিল ইয়াকো এবাৰ মন কৰা উচিত। ইদানীক কালতে দেখা যায় শ তিনিশ বছৰে হোৱা ডাঃ জুইৰুপৰ কথা নথিলে, বিতোপনীয়াত অসমক চেৰ পেলা-

ওঁতা ঠাই নাই। সৌন্দৰ্য্যত যদিও কাশ্মীৰে চেব পেলাব পাৰে কিন্তু বৰ আৰু
আৰু ষাণ্ড সামগ্ৰীৰ নাটনিৰ নিমিত্তে কাশ্মীৰ অসমতকৈ বহুত শুণে উল।
অসমত আকাল নাই, “চাইক্লোন” (cyclone) নাই, পুৰি নিয়া বতাহো নাই।
মাউৰ, কলাজৰ আদি বোগবিলাকো অলপ দিনৰ পৰাহে আন ঠাইৰপৰা আসামত
সোমাইছেহি। আন কি এনেকুৱা পৰ্শ্বতীয়া আৰু হাবিয়লীয়া ঠাই বুলিও
সাপে বাধে মৰাৰ লেখও বিজাৰে মৰুভূমিৰ ওচৰৰ ঠাই এৰি আন ঠাইতকৈ কম
হে পোৱা যায়। “মটৰ” এখন হলে তিনি ঘণ্টাৰ ভিতৰতে বড়গতু ভোগ কৰিব
পাৰি। জাবতো গোটি বান্ধিব নালাগে, জহতো পুৰি মৰিব নালাগে। পূৰ্বে
যেতিয়া সমুদ্ৰ দক্ষিণ পিনে মণিপুৰৰ ওচৰলৈকে আৰু পশ্চিম পিনে দিনাজপুৰৰ
আধালৈকে আছিল আৰু * কৰতোয়াও প্ৰায় সমুদ্ৰৰ নিচিনাই আছিল, তেতিয়া
ছাটৈ অসমৰ নিচিনা বিতোপনীয়া আৰু বিনন্দীয়া ঠাই জগতেতই নাছিল।

ধৰবেদৰ ওপৰত কোৱা সূক্ত কেইটি, স আখৰটোৰ উচ্চাৰণ, মহাত্মাৰতৰ
পুৰ আৰু পশ্চিম দিশৰ বৰ্ণনা, ইদানীক পণ্ডিতসকলৰ মত আৰু অসমৰ পূৰ্বৰ
প্ৰাকৃতিক অৱস্থা, এই এটাইকেটা কথাৰে মন কৰিলেই বুজা যায় যে আৰ্য্য
সকল যবেইপৰা আহক ভাৰতবৰ্ষৰ পশ্চিমেদি আহি তেঁওলোকৰ এদল
একেবাবে অসম পাইছিলহি। অসমত আদিমবাসীবিলাকক বশ কৰি বিদ্যা
বুদ্ধি জ্ঞান আৰু পৰাক্ৰমত যেতিয়া তেঁওলোকে নিজক জগতৰ সকলো জাতিতকৈ
উন্নত দেখিলে আৰু গোটেই ভাৰতবৰ্ষৰে কি আৰ্য্য কি অনাৰ্য্য সকলোৰে
পৰা কৰ বৰজনি তুলিবলৈ ধৰিলে, তেতিয়া তেওঁলোক দাস কৰা স্বৰ্গ নামৰ
যোগ্য অসমৰ উত্তৰ-ভাগটিক স্বৰ্গ নাম দি বজাজনক ইন্দু উপাধি দিলে আৰু
তৈয়াম ভাগৰপৰা খেদা খাই উত্তৰৰ পৰ্বতবিলাকত বাস কৰা আদিম
বাসীবিলাকক সেই পৰ্বতবিলাকো অধিকাৰ কৰাৰ পিছত ভূত, শুহক
আদি নাম দিলে। অসমৰ দক্ষিণ ফালৰ নগা গাবো পৰ্বতলানী আদিমবাসী
বিলাকৰ নিমিত্তে আছুতীয়াটক বাধি পাভাল নাম দি নিবাসীবিলাকক নাগ,
গৰুড় আদি নাম দিলে। উত্তৰে ক্ৰৌঞ্চ পৰ্বতত হিবণ্যকশিৰুৰ বংশ আৰু

* মুছলমান বুৰঞ্জী লেখকসকলৰ মতে, কৰতোয়া, বৰভিয়ার বিলিজিৰ দিনতো বহলে
গৰুৰ তিনি শুণ আছিল (Gazetteer of India, new Edition)

দক্ষিণে কাছাৰ পৰ্ব্বতত নিবাত হুৰাচ আদি বিবিলাক আদিমবাসীয়ে ইন্দ্ৰবাজৰ অধীনতাব শিকলি ছিডি মাজে মাজে মূৰ ডাঙি উঠিব খোজে সেইবিলাকক দৈত্য দানব আৰু বাকস নাম দিলে। আৰু কবতোয়াৰ পশ্চিমৰ পোটেই ভাৰতবৰ্ষৰেই মৰ্ত্য নাম ধলে।

তেওঁলোকে স্বৰ্গ নামৰ উপযুক্ত ঠাইক স্বৰ্গ নামৰে ভূষিত কৰি চাৰি পাঁচ হাজাৰ বছৰ দেবতাৰ ভোগ ভুগিলে; কিন্তু নিয়তিয়ে একোৰে সৰ্ব্বতিকাল সমানে নিনিয়ায়। সমুদ্ৰ বহত দূৰৈলৈ আঁতৰি যোৱাত স্বৰ্গৰ চিববসন্তও গল, সেই অভুলনীৰ গাঙ্গী বতাহৰ গুণও গল, স্বৰ্গৰ স্বৰ্গত্বও গল। দেবতাসকলৰ সম্ভাভিবিলাকৰো একণো দেবত্ব নোহোৱা হল, তেওঁলোক একেৰাৰেই হীনবীৰ্য্য হল। এই দেখিয়েই এই স্বৰ্গ নামটি লুপ্ত কৰিবলৈকে কালিকাপূৰ্বাণৰ জন্ম।

কিন্তু এটা কথা,—কালিকাপূৰ্বাণৰ গাতে সকলো অহ দি স্বৰ্গ, মৰ্ত্য, পাতালৰ নাম থিব কৰা হল হয়, কালিকাপূৰ্বাণৰ বশ নমনা আতিও তো এই অসমতেই কম কি আছে? তৈয়ামত কছাৰী, পৰ্ব্বতত ছোট, ঔকা, দফলা, নগা, গাৰো আদি আতিবিলাকৰ ওপৰত তো কালিকাপূৰ্বাণৰ আধিপত্য নাই? সেই বিলাক আতিৰপৰা তো এই কথাটিৰ ভূ পাব লাগে? সেইবিলাক মানুহ অসভ্য একো নাজানে বুলি যদি এৰা যায়, তেন্তে আৰু স্বৰ্গ কিহৰ? স্বৰ্গ নামটি তো কম নহয়? এই নামটি তো উপলুঙাৰ নাম নহয়? স্বৰ্গে স্বৰ্গত্ব হেৰুৱা বহুকাল হল, অৱনতিতও নাদিব পালে; আৰু এই আদিমবাসীবিলাকেও কালিকা-পূৰ্বাণৰ বশ নামানিলেও, পূৰ্বৰ কথা একেৰাৰে পাহৰিলেও, সেই স্বৰ্গতেই অলপ দিনৰ আগলৈকে সিহঁতে কত বকম দৌৰাশ্ব্য কৰিছিল; এনে স্থলত কি পোৱা যায় দেখক।

স্বৰ্গৰ কালৰ—

পুৰহুৱাবৰ কছাৰীবিলাকে ওপৰ অগমৰ বঙস্বৰ নামৰ ঠাইৰপৰা যোৱাৰ নিমিত্তে নিজক স্বৰ্গীয়া বুলি চিনাকি দিয়ে। বড়ো ভাষাত স্বৰ্গক বঙস্বৰ বা বঙংস্বা বোলে (Dalton's Ethnology. page 84)। স্বৰ্গবাসী বুলিয়েই স্বৰ্গীয়া।

ভূটানৰ বজা এজনৰ উপাধি দেৱবাজ, এজনৰ ধৰ্ম্মবাজ আৰু ৰাজসভাৰ সভ্য সাত জন (Dalton's Ethnology, page 96)। ভূটীয়া পৰ্ব্বতত এতিয়া

দেবতাসকল নাই, ভোটসকল হে আছে ; কিন্তু আগৰ দেবতাসকলৰ অহুকৰণ-
তে হে বাজাৰ উপাধি দেববাজ আৰু ধৰ্ম্মবাজ আৰু সপ্তৰ্ধিৰ সলনি সাতজন
সন্ত্য।

ঋষ্যশৃঙ্গ মূনিৰ পিতাক বিভাগুক মূনিৰ আশ্রমৰ নাম পুণ্যাধ্য। যুধিষ্ঠিৰৰ
তীৰ্থভ্ৰমণ কালত লোমশ ঋষিয়ে ঋষভ পৰ্ৱতৰপৰা সৌৱা কাশ্ৰপৰ পুণ্যাধ্য
আশ্রম বুলি যুধিষ্ঠিৰক দেখুৱাইছিল (মহাভাৰত, বনপৰ্ৱ, ১০২ আধ্য।)। সেই
আশ্রমৰ ঠাইতে এতিয়া ভূটীয়া নগৰ পুণ্যাধ্য।

কামৰূপ জিলাৰ উত্তৰৰ ভূটীয়া পৰ্ৱত এটাৰ নাম দেৱানগিৰি। দেৱ
সকল বাস কৰা গিৰি দেখিয়েই দেৱানগিৰি।

দৰং জিলাৰ কৰিয়াপৰীয়া ভোটৰ বজা সাতজন ; আগৰ সপ্তৰ্ধিৰ অন্তৰ্ভব-
ণেৰে বজা সাত জন। এওঁলোক জাবকালি থকা নগৰখনৰ নাম অমৰাতল।
তেওঁলোকৰ মুখত নামটি অমৰাত ভাবে হে উচ্চাৰিত হয়, অসমীয়াই শুদ্ধ
কৰি অমৰাগছৰ তুল কৰিছে। ইশ্ৰব নগৰৰ নামৰ অহুকৰণৰেই নাম
অমৰাবতী।

দৰং জিলাৰ চাৰিহুৱৰীয়া ভূটীয়া বজাও সাত জন। এওঁলোকৰ
কেজনমানে স্বৰ্গীয়া বুলি পৰিচয় দিয়ে। ইয়াতো অসমীয়াই শুদ্ধ
কৰিবলৈ গৈ গীয়াৰ ঠাইত গঞা কৰি তেওঁলোকক চেবগঞা বোলে আৰু
তেওঁলোকৰ নগৰখনক চেবগাঁও বোলে। আচলতে স্বৰ্গবাসী বুলি হে
স্বৰ্গীয়া বা স্বৰ্গীয়া।

ডেঙ্গপুৰৰ উত্তৰৰ অঁকাপৰ্ৱতৰ অঁকাবিলাকে বাণৰ বংশ বুলি এতিয়াও
চিনাকি দিয়ে। হিমালয়ৰ এই ছোৱাৰ নাম ক্ৰৌঞ্চ হব পাৰে বুলি
আগেয়ে কৈ অহা হৈছে।

অঁকাপৰ্ৱতৰ পূবেই দক্ষলা পৰ্ৱত। ইয়াত দক্ষলা, মিবি, আবৰ আদি
বেলেগ বেলেগ নামেৰে এজাতি মানুহৰ বাস। ইহঁতৰ সাজটো দেখিলেই
ইহঁতক মহাদেৱৰ শুভকবিলাকৰ বংশধৰ বুলি চিনা যায়। ভাৱনাত
মহাদেৱক যি ধৰণে সজোৱা যায়, ইহঁতৰ সাজ সাইলাশ সেয়েই, কেৱল
বাৰ-ছালৰ সলনি এবীয়াকাপোৰ আৰু সাপৰ কেণাৰ সলনি চুলিৰ খোপা
কপালৰ কাণে বজা। ইহঁতৰ পৰ্ৱতীয়া-মিৰি বোলা খেলে শব্দকেই ঈশ্বৰ

বুলিতে মানোই আৰু ইমানলৈকে কয় গৈ যে এতিয়াও সিহঁতৰ বি
প্ৰবাহিত হয় তেঁওৰ বয়স ১৮ বছৰ হলে এদিন কোনো দেবতাই
তেওঁক হাৰিলে লৈ যায় ; সেই মানুহজন হাৰিতে ১৫১৬ দিন ধৰাৰ পিছত
এদিন তেওঁ ডিঙিয়ে যুৰে অলকাৰ পিন্ধা দৰে সাপ পিন্ধি নিজ গাঁও গুলাইহি
(North East Frontier of Bengal by Mackenzie, page 542) ।
কালিকাপুৰাণতো পোৱা যায় বলিষ্ঠ ঋষিয়ে বেতাল ভৈৰৱক মহাদেৱক
বিচাৰি এই দফলা পৰ্কতলৈকে পঠিয়াইছিল। এই দফলা পৰ্কতৰ পুৰতে
ছুটীয়াসকলৰ পূৰ্বৰ ৰাজ্য। তেঁওলোকৰ বুৰঞ্জী এখনত পোৱা যায়,
তেঁওলোকৰ প্ৰথম ৰজা গোবীনাৰায়ে কুবেৰৰ অন্তৰ সহায়েৰে দেশ
জয় কৰিছিল আৰু খেতগিৰিৰ উদ্ৰসেন নামৰ ৰজা এজনকো পৰাজিত
কৰিছিল (Report on the Progress of Historical research in
Assam by Mr Gait, page 19) । এই কেটা কথাবৰা ভাল কৰি জনা
যায় যে দফলা পৰ্কতেই মহেশ্বৰ আৰু কুবেৰৰ কৈলাশ আৰু এই পৰ্কত
বাসীবিলাক তেওঁলোকৰ গুহকবিলাকৰ সত্ততি ।

এই দফলাপৰ্কতৰে নামনিৰ মিৰিবিলাকে নিজক স্বৰ্গ মিৰি বুলি
চিনাকি দিয়ে (N. E. Frontier of Bengal by Mackenzie, Page
34) । স্বৰ্গত থকা মিৰি বুলিয়েই স্বৰ্গ বা স্বৰ্গক মিৰি ।

পাতালৰ কালৰ—

টঙখুন নগৰবিলাকে সিহঁতৰ পশ্চিম পিনে আৰু কুকিবিলাকে সিহঁতৰ
উত্তৰ পিনে সিহঁতৰ ঠাইৰপৰা দেখা পৰ্কত এলালীৰ সিপাৰেই স্বৰ্গ বুলি
কয় (Census Report of Assam, 1901, by Mr. Allen, Part I.
Page 47) । এইমতেও মহাত্মাৰতৰ মতে সীমা দিয়া অঞ্চলেই স্বৰ্গ ।

কাছাৰৰ ৰাজ কৈদৰ কছাৰীবিলাকে অসমৰ পূৰ্ব-উত্তৰ কোণৰ ঠাই
এডোখৰৰপৰা কাছাৰলৈ যোৱা বুলি কয় আৰু নিজক বঙংখা বুলি চিনাকি
দিয়ে। কছাৰী আৰু গাৰো ভাষাত স্বৰ্গীয় শব্দটিকে বঙংখা কয় (Dalton's
Ethnology, page 84) । স্বৰ্গৰপৰা যোৱাৰ নিমিত্তে সিবিলাক স্বৰ্গীয়
বা বঙংখা ।

লেখক:

শ্ৰীৰজনীকুমাৰ দাস ।

৩ ভট্টদেৱ।

পঞ্চদশ শতাব্দীটো আমাৰ পক্ষে এনে মঙ্গলময় দিন আছিল যে তাৰ স্তূৰতেই আজি আমি উন্নতি-জৰ্জলাৰ ওপৰলৈ খোজ লব পাৰিছোঁ। উক্ত শতিকাতেই শঙ্কৰদেৱ দামোদৰদেৱ হৰিদেৱ মাধৱদেৱ প্ৰভৃতি ধনুৰ্বীৰসকল উপজি আৰু অনন্ত কন্দলি প্ৰভৃতি কবিসকলে জন্ম ধৰি আমাক ধনু, সগাজ, ভাষা, আৰু সাহিত্য আদি সকলো লাগতিয়াল বিষয়বিলাকত ওখ ক'ব দিছিল। অকল অসামন্ত নেলাগে পৃথিবীৰ সকলো ঠাইতে সেই একে সময়তে বহুত ধনু-বীৰ উপজি পৃথিবীৰ অশেষ উপকাৰ সাধিছিল।

৩ ভট্টদেৱো তেওঁলোকৰ সমসাময়িক। আমাৰ আন আন পূৰ্ব কবি সকলৰ দৰে এওঁৰো জীৱনী নাই, মাক পিতাকৰ পৰিচয় নাই; আছে কেৱল আলাফু প'ইতাচোবাই আঙুৰা নিগৰিয়ে ধোৱা পুথিৰ পাত্ৰত নামটো। তথাপি আমি এওঁৰ বিষয়ে যি অলপ শুনিছোঁ তাকে লিখিবলৈ আগ বাঢ়িলোঁ। এওঁ পঞ্চদশ শতিকাৰ শেষ ছোৱাত বজালীত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। ৩ দামোদৰ দেৱৰ জীৱন চৰিত শুকলীলাত এওঁ ভেড়া গাওঁৰ পৰা অহাৰ হে উল্লেখ আছে; কিন্তু এওঁৰে বংশৰ বৰ্তমান পাটবাউসী সত্ৰৰ অধিকাৰবপৰা আমি এওঁ বজালীৰ পৰাহে আহিছিল বুলি শুনিছোঁ। বোধ কৰোঁ পূৰ্বৰ বজালীৰ কোনো এক অংশকে ভেড়া বুলিবও পাৰে। এওঁ সকৰেপৰা অশেষ শাস্ত্ৰ পঢ়ি ভাগৱতত বৰ পৈণত হৈছিল। এওঁৰ আদি নাম বৈকুণ্ঠ আছিল। ভাড়া মাত্ৰ বিয়োগৰ পাছত ৩ দামোদৰদেৱ নলচাৰণৰা ভট্টায়াই আহি ৰোতিয়া পাটবাউসীত আছিল তেতিয়া ৩ ভট্টদেৱ আহি তেওঁৰ ওচৰত দীক্ষিত হয়। ৩ দামোদৰে এওঁক ভাগৱত শাস্ত্ৰত বৰ পৈণত দেখি নিজৰ ভাগৱতী পাতে। পিছত এওঁ বনৰগৰত গৈ ভাগৱত শাস্ত্ৰ পাঠ কৰে। তাত এওঁক ভগৱত শাস্ত্ৰত পৈণত দেখি "কবিত্ব" উপাধিৰে ভূষিত কৰা হয়। তাৰ পাচত এওঁ আকৌ পাটবাউসীলৈ উভতি আহে আৰু তাত ভাগৱত ভট্টাচাৰ্য্য নাম পায়। ৩ দামোদৰে বেহাৰলৈ ধোৱাৰ সময়ত ৩ ভট্টদেৱক পাটবাউসীৰ সত্ৰাধিকাৰ নিযুক্ত কৰি যায়।

দামোদৰ দেৱৰ অজ্ঞামতে এওঁ ভাগৱত, গীতা, আৰু বহাৱলী এই তিনিখন পুথি গল্প জ্বাৰাত জাঙিছিল। আসামত এওঁৰেই প্ৰথম গল্প লিখক। যেতিয়া এওঁ গল্প লিখে তেতিয়া গল্প জ্বাৰা চৰ্চাকৰা মানুহ আসামত নাছিল, সকলোৱে মাথোন পত্ৰ লিখিছিল আৰু পঢ়িছিল। কিন্তু তথাপি ভট্টদেৱৰ উক্ত গল্প পুথি কেইখনে মানুহৰ মন মোহিত কৰিছিল। অনেকে কয় যে ৮ আনন্দৰাম ডেকিয়াল ফুকনৰ দিনৰপৰা হে আসামত গল্প লিখা আৰম্ভ হয়। কিন্তু ৮ ভট্টদেৱৰ উক্ত পুথি কেইখনি পঢ়িলে প্ৰায় ৪০০ বছৰৰ পূৰ্বৰপৰাই যে আসামত গদ্য লিখা প্ৰচলন আছে তাক ডাঠি কব পাৰি। উক্ত তিনিখনত বাজে ও ৮ভট্টদেৱৰ বচিত কিছুমান গীত, ভটিমা আৰু বোৰাবহ নামে এখনি বোৰা পুথি আছে; বজালী পুস্তকালয়ৰপৰা এই পুথিবিলাক ছপাবৰ আয়োজন কৰা শুনি বং পালে। সমসাময়িক কবিবিলাকৰ লগত বিজালে ভট্টদেৱক অলপ ওখ খাপৰ বুলিব পাৰি, কাৰণ আন আন কবিবিলাকে মাত্ৰ গল্প হে লিখিছিল। কিন্তু ভট্টদেৱ গদ্য পদ্য দুয়ো বিধ লিখাতে পৈণত আছিল। তলত ভট্টদেৱৰ কথা গীতাৰ পৰা হুকাকি তুলি দিয়া হল।—

“বুডৰাষ্ট্ৰে সঞ্জয়ত প্ৰম কবন্ত ; হে সঞ্জয়! মোৰ পুত্ৰসব পাণ্ডুপুত্ৰসবো, ধৰ্ম্মভূমি হুকক্ৰেতত যুদ্ধ ইচ্ছায়ৈ মিলিত হয়। কি কৰ্ম্ম কৰিলে তাক মোত কহ।”—১ম আধ্য।

“অজ্ঞনৈ বোলন্ত হে মধুসূদন! মই কাতবে যুদ্ধ এবিলু ই নহে ; কিন্তু, অজ্ঞায় দেখিহে নিবৰ্ত্তিলু।”—২য় আধ্য।

অৱশেষত কওঁ যে এনে এজন বিখ্যাত কবিৰ নাম আজি ৪০০ বছৰতে লুপ্ত হব লাগিলে মনত বিষম শোক লাগে। বোধকৰোঁ অনেকেই এওঁৰ পুথি নেলাগে নামটোকে শুনিছে নে নাই কব নোৱাৰোঁ। এনেকৈ যে কিমান প্ৰমোদকৰ নাম লুপ্ত হল তাৰ অস্ত নাই। আজিকালি কোনেও হাতেৰে পুথি নিলিখে। এই পুথি লিখা অভ্যাস শুচাৰপৰা যে কিমান ক্ষতি হৈছে তাৰ অস্ত নাই। আজিকালি ছাপাখানাবো অস্ত নাই, কিন্তু ছাপাখানা থাকিলেই বা হব কি? আমাৰ “সহস্ৰীয়া” বাপুসকলে সহস্ৰত থকা পুথি ছপাই কোনো-বাই তেওঁলোকৰ ধৰ্ম্মৰ বীজটো উলিয়াব বুলি নতুন ধৰণৰ মানুহক, সেইবিলাক পুথি লিখি ছপাব নেলাগে ছবই নিদিয়ে। এনেকৈ যে কিমান

গ্ৰন্থকাৰৰ গ্ৰন্থ আৰু তাৰ লগতে নাম লুপ্ত হবলৈ ধৰিছে তাৰ অন্ত নাই।
এতেকে যাতে পুৰণি গ্ৰন্থ আৰু গ্ৰন্থকাৰসকলৰ নাম লুপ্ত নহয় নতুন শিকিত
সমাম্মে তালৈ চকু দিয়া উচিত।

শ্ৰীসোণাপতি দেৱ শৰ্মা।

মণিপুৰ যাত্ৰা।

(৬)

আমাৰ আলহী-গৃহস্থই সন্ধান লৈ জানিব পাৰিলে যে ডাকবঙলাত
থকা চাহাবজন তেওঁৰ অচিনাকী নহয়; কাজেই তেওঁ চাহাবৰ লগত
দেখা কৰি ডাকবঙলাতে শুবৰ ঠাই উলিয়াই ললে। ইয়াৰ এটাইবোৰ
ডাকবঙলাতে ছুটা খোঁটালী; কাজেই কাৰো কোনো অসুবিধা নহল। আমি
“মচাফিবখানা” থাকিলোঁ। খোদাবোৱাতও কোনো অসুবিধা আমি অনুভৱ
কৰিব নোৱাৰিলোঁ।

পাছ দিনাখন ৰাতিপুৱালত হে দেখিবলৈ পালে। আমাৰ ঘোৱা নিশাৰ
আগলুহল “পিকিমা”ৰ আকাৰ প্ৰকাৰ কেনে। নীচুগাৰদতকৈ ডাঙৰ নে
সক কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু “বাঁচপানীতকৈ” ই অলপৰ ডাঙৰ। কলি-
কতাৰ ৰাস্তায় ৰাস্তায় থকা, টিপা মাৰিলে পানী ওলোৱা পানীৰ “কল”
এটাও ইয়াত দেখিবলৈ পালে। আমি তাতে মুখ হাত ধুলোঁ। পৰ্ব-
তীয়া ঠাইত এনে কল বহুউৱা নিচেই চিলা; লোৰ নলি এডাল হলেই
হয়। ইয়াত কেইখনমান কেঞাৰ লোকানও আছে; তাত চিৰা, গুড়,
চাউল ইত্যাদি কিনিবলৈ পোৱা যায়। সকলো আচ্ছাতে এইবোৰ বৰ
পোৱা নেযায়। নিজে চাউল, চিৰা ইত্যাদি লগতকৈ নানিলে মণিপুৰৰ
বাটকৰাই খাবলৈ নেপাই মৰিববেই ভয় থাকে। হাতত নগদ পয়চা থাকি-
লেও সেই পয়চা সকলো সময়তে কামত নাহে। পিকিমাৰ কেঞা-দোকান
কিনে যে কাৰ লগত কাৰবাৰ কৰে বুজিব নোৱাৰিলোঁ। কিনে, ওচৰত
কোনো নগা গাঁও বা ভেনে আন কোনো মাগুহৰ “বস্তি” দেখা নগল।

চাহ খাই এটাইয়েই আমি খোজ লগেঁ। পিকিমাৰপৰা “জুজা” আৰু “কহিমা” বেছ দেখা যায়। দেখোঁতে নিচেই ওচৰ যেন দেখি কিন্তু বাটটো আকাই-পকাই যোৱা বাবে ইয়াৰপৰা কহিমালৈ আন্দাজ ২৫। ২৬ মাই-লৰ কম নহব। আমি বাটত মাজে সময়ে এজাক হুজাক নগা লগ পাই গলেঁ। দৃশ্য প্ৰায় একে বকমবেই। অলপ অলপ আঁতৰেদি পৰ্কুতৰ ওপৰৰ পৰা নিৰ্মল পানীৰ সৰু সৰু সোঁত বাগৰি আহি আলিত পৰিছেহি। বাটকৰা মাহুছে সেই সোঁতবোৰৰ বাটত ফলা বাঁহ বা ঠৰঙা গছৰ-পাত শুজি দি পানী খাবৰ সুবিধা কৰি থৈছে। মণিপুৰৰ গোটেইটো বাটতে এনে স্বাভাৱিক “পানীৰ কল” বৰ্ত্তমান। আমাৰ পিয়াহ লাগিলেই এইবোৰ স্বাভাৱিক “কল” হাতৰ ওচৰতে পাৰ্ঠ। মোৰ গা বৰ ভাল নথকা বাবে ওবে বাটে মই এটাইতকৈ ঘনাই পানী খাইছিলেঁ। বাটত মাজে মাজে কহিমা বা মণিপুৰৰপৰা চাউলৰ বোজা লৈ অহা গাড়ী লগ পোৱা গৈছিল। জুজাৰ ওচৰত আলিটো ভালমান নামনিৱেদি গৈছে। আলিৰপৰা ভৈয়ামলৈ নামি যাব পাৰি কিন্তু ভৈয়াম বোলোঁতে কোনোবে যেন আমাৰ দশৰ আৰল-বহল ঠাই নুবুজে। বি এচমকা পৰ্কুতশূক্ৰ ঠাই দেখা গৈছিল তাকে আমি ভৈয়াম বুলিছোঁ। সৰু দলং এখন পালেঁ। তাৰ ওচৰতে “মাইল ষ্টোৰ” দৰে পুতি থোৱা পতা এচটাৰ গাত আমাৰ চিনাকী ওভা-বচিয়ৰ এগৰাকীৰ নাম লেখা থকা দেখি বৰ ভাল লাগিল। কিয়নো, এই ওভাবচিয়ৰ গৰাকী আমাৰ ডিব্ৰুগড়ৰে মাহুহ। অলপ পৰৰ পাছত “জুজা” ডাকবঙলা পালেঁ। এইটো আড্ডাতে ভাত-পানী খোৱা গল। আড্ডাবোৰ দূৰৈৰপৰা দেখিবলৈ বৰ ধুনীয়া, ঠিক যেন একোখন নক্সা।

খাইবৈ উঠি আকৌ বাত্ৰা কৰা গল। জুজাৰ ওচৰৰপৰাই আলিটো আকৌ ক্ৰমে ওখ হৈ গৈছে। এইবাৰ আমি কহিমা পামগৈ। মাজত আৰু কোনো আড্ডা নাই। বাটত এটা নগা-গৰখীয়া দেখিলেঁ। সি পিঠিত বন্ধক এটা ওলমাই লৈ পৰ্কুতৰ ওপৰত আমাৰ অলপ ওখতে থিয় হৈ আছে আৰু পৰ্কুতৰ গা বগাই পৰুবোৰ চৰি ফুৰিছে। গৰু সৰহ নাছিল, আঠোটা কি সাতোটা মাথোন। গৰুবোৰ বেছ শকত-আবত আৰু আঁটল বান্ধব। এইবোৰ হেনো “পুনামা” নগা। বাটতে এজন চাহাবক লগ

পালোঁ। তেওঁৰ ঘোৰাত উঠি কহিয়াৰ ফালৰপৰা অতি লাহে লাহে আহি আছিল। তেওঁৰ চাপৈ নিজৰ দূৰণিব জয়ভূমিৰ পৰ্ব্বতীয়া ঠাইবোৰলৈ মনত পৰিছিল। কিয়নো, তেওঁক দৃশ্য চাই চাই বৰ চিন্তাশীল ভাবেৰে আহা দেখা গল। চেলাম দিলোঁ, তেওঁ চেলাম ললে। আমি ইতিপূৰ্বেই বুজ পাইছিলোঁ। এই প্ৰদেশত চাহাব দেখিলেই ছাতি বন্ধ কৰাৰ আৰু চেলাম কৰাৰ নিয়ম। পৰ্ব্বতীয়া আতিবোৰক ভয়ত শিৰা দিবৰ নিমিত্তে এইটো নিয়ম কৰা হৈছে বুলি শুনিছিলোঁ। চাহাবজনৰ আকৃতি প্ৰকৃতি হিন্দুৰ দৰে ধীৰ আৰু নম্ৰ যেন বোধ হল। এইখিনি ঠাইত বাটৰ দুই কাষৰ পৰ্ব্বত দুটা অলপ আঁতৰাআঁতৰি হৈ থকা বাবে, বেলি মাৰ বোৰাৰ দৃশ্যটো ইয়াত বৰ সুন্দৰ দেখি। আমাৰ এনে অনুমান হল যেন নম্ৰাত আঁকি খোৱা আলি গছ পছনি আৰু পৰ্ব্বতৰ মাজেদ্বিহে ফুৰিছে!। ভূগোল পঢ়োঁতে ভাৱ-নিধন কহিয়া দেখিছিলোঁ, কিন্তু মেনত হে। এতিয়া সাক্ষাৎভাৱে দেখিলোঁ। আমি, এক্কাৰ নৌহওঁতেই কহিয়া পালোঁগৈ। ই যে এটা সেনানিবাস মাথোন বিগুলৰ মাতৰপৰাই তাক অনায়াসে বুজিব পৰা গল।

আমাৰ আলহী-গৃহস্থ আমাতকৈ আগ হৈছিল। কিন্তু আমি তেওঁৰ ঘৰ-বিচৰাৰ হৃদ্য ভোগ কৰিবলৈ নহল। কিয়নো, তেওঁৰ চাকৰ এটাক বাটতে লগ পাই তাৰ লগত অনায়াসে ঘৰ পালোঁ গৈ। আমাৰ আলহী-গৃহস্থ এতিয়া আৰু “আলহী-গৃহস্থ” নহয়। তেওঁ এতিয়া প্ৰকৃত গৃহস্থ। কিয়নো, তেওঁ এতিয়া নিজৰ ঘৰ পালেহি; যদিও ঘৰটোত তেওঁ কেবেয়া দি বাস কৰিছিল।

বাস্তবিকতে আমাৰ গৃহস্থৰ মৰমৰ ধাৰ আমি কেতিয়াও শুভিব নোখাবিম। বাটত তেওঁ আমাৰ হৃদ্য সুবিধাৰ কাৰণে যিখিনি কৰিছিল সেইয়ে আমাৰ ঘৰ বেছি যেন লাগিছিল। এতিয়া ঘৰ পালত তেওঁ আমাৰ প্ৰতি এনে সহানুভূতি ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে যে তাৰ তুলনা নাই। আমি এটা বোটা-লীলৈ গৈ দেখিবলৈ পালোঁ, আমাৰ নিমিত্তে এখন আহল-বহল বিছনা পাৰি দিয়া আছে। গৃহস্থৰ নিজৰ পৰিষ্কাৰ বিছনা-চাদৰ অপাৰপৰা উলিয়াই আমালৈ পাৰি দিয়া হৈছে। আমাৰ গৃহস্থ থকা খোটা-লীলৈ গৈ দেখিলোঁ। তেওঁৰ বিছনাত বিছনা-চাদৰৰ সলনি চুৰিয়া এখন পৰা। তেওঁ

কহিমাত এজন মফ্বলীয়া বিদেশী মাথোন। তেওঁৰ নিজৰ জোখাবেহে বস্ত্ৰ বাহানি ইয়াত আছে। সম্ভবতঃ তেওঁৰ ব্যবহৃত বিছনা-চাদৰখন খোবাব খৰলৈ দিয়াত তেওঁ লুৰ্জিয়া পাবি লব লগীয়াত পৰিছিল। সি যি কি নহক, আমাৰ গৃহস্থৰ আমাটলৈ যে অসীম প্ৰীতি, ওপৰত দিয়া দৃষ্টান্তটোৱে সেইটো প্ৰকাশ নকৰে নে? অইন ঠাইত হোৱাহেঁতেন, বা অকল সামাজিকতাৰ খাতিৰত, ইমান বেছি সমাদৰ আমি কেতিয়াও গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিলোহেঁতেন। কিন্তু ইয়াত কথা সম্পূৰ্ণ বেলেখ। আমাৰ গৃহস্থৰ ইমান প্ৰীতিৰ আধিক্য কিয় হৈছিল সেইটো আমি পেটে পেটে ভালটক বুজিছিলোঁ। আক বোধ কৰোঁ। পেটে পেটে তেৱোঁ বুজিছিল, আমি নো অমনি মুখে কিয় তেওঁৰ ইমান বেছি সমাদৰ “হজম” কৰি নিছিলোঁ। বাস্তবিকতে আমাৰ এনে লাগিছিল যেন গৃহস্থ আমাৰ এজন আপোন মানুহ। তেওঁৰ ওপৰত আমাৰ যিমানখিনি “দাবী” আমাৰ ওপৰতো তেওঁৰ যিমানখিনি “দাবী”। তেওঁৰ লগত আমাৰ বৰ শত্ৰুতা ঘটিলেও তেওঁৰ অমঙ্গল সংবাদে আমাক নঠে বেজাৰ দিব আক মঙ্গল সংবাদে সুখী কৰিব। আমি ডাঠকৈ কব পাৰোঁ, আমাৰ সম্বন্ধেও তেওঁৰ ঠিক এনে ভাব নঠে নোৱাৰে।

গধূলি কহিমাৰ এটাইবোৰ অসমীয়া ভদ্ৰলোক আমাৰ গৃহস্থৰ খৰত গোটাখালেহি। আমাৰ গৃহস্থই গধূলিটো ভেওঁবিলাকৰ লগত তাত খেলাত আক নানা কথা বতবাত কটালে। আমি ইফাল সিফাল কৰিয়েই গধূলিটো নিয়ালোঁ। কাৰো সৈতে চিনাকী হবৰ বিশেষ ইচ্ছা নাছিল, সেই বাবে আমি যিমানপাৰোঁ তাত খেলাৰ “মজলিচলৈ” নোবোৱাকৈয়ে থাকিলোঁ। কিন্তু যি খোটালাত তাতখেল চলিছিল অহা বোৱা কৰা বাটটো সেই খোটালাৰ মাজেদি হোৱা বাবে আমি তাত কেইবাৰমান আবিৰ্ভাব হব লগীয়াত পৰিছিলোঁ। মজলিচৰ ভিতৰৰ ভদ্ৰলোক এগৰাকীক ডিব্ৰুগড়ৰ অধিবাসী বুলি চিনি পাৰলোঁ। কিন্তু তেওঁৰ লগত মোৰ আগৰ একেৰিকৈ চিনাকী নাছিল। তেওঁৰ নামও মই নেজানিছিলোঁ। অকল এইমাত্ৰ জানিছিলোঁ যে তেওঁ ডিব্ৰুগড়ৰ মানুহ। আন আন ভদ্ৰলোকসকলক চিনি নেপালোঁ।

পাছদিনা ৰাতিপুৱালত যেনিয়ে তেনিয়ে বিপুলৰ মাত হে শুনা গল। সেই

মাতবোৰ পৰ্কতে পৰ্কতে প্ৰতিক্ৰমিত হৈ বাতিপুৱা দিনো নগৰব মাজত ইংৰাজৰ মাহিমা ঘোষণা কৰে। গণিপুৰ অধিকৃত হোৱাৰ আজি ২। ১০ বছৰমান হে হৈছে। এই খিনি সময়ৰ ভিতৰতে এই অসভা প্ৰদেশত এনে সুশাসন প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে যে আমি নিৰাপদে এইবোৰ ঠাইত ফুৰি ফুৰিব পাৰিছোঁ। অকল ইংৰাজৰ পক্ষেহে ইমান অলপ সময়ৰ ভিতৰত এনে সুশাসন প্ৰতিষ্ঠা সম্ভৱ।

প্ৰথমতে আমি থকা ঘৰটোৰ কথা কওঁ। ঘৰটোৰ বেৰ অলপ নতুন বকমৰ। বৰগাৰ দুই ফালে বাহৰ চটালী খিলি মানি দি বেৰ কৰিছে। মেইবৰবে বেৰবোৰ আঁতৰবপৰা দেখিবলৈ ডাঠ ইটাৰ “দেৱান” যেন হৈছে, কিন্তু ওচৰলৈ গৈ টুকুৰিয়াই চালে বুজিব পাৰি যে দেৱালখন ভিতৰ-ফোপোলা। আন একো উল্লেখযোগ্য বিশেষত্ব নাই।

কহিমা এক বকমে অলপ ডাঙৰ ঠাইয়েই। নগাপাহাড় জিলাৰ ভিতৰত এইয়েই প্ৰধান ঠাই। ইয়াত “কেছাৰি” আছে কিন্তু উকিল মুক্তিৱাৰ নাই। আমোলা মহৰীৰ সৰহ ভাগেই অসমীয়া। পোষ্ট আফিচ্, টেলিগ্ৰাফ আফিচ্, প্ৰভৃতিৰ কৰ্মচাৰীবিলাক হে বঙালী। মাইনৰ স্কুলও আছে। নগা লৰা গোটাচেৰেকেও তাত পঢ়িছে। ঠাইখন সমভূমি নহয়। বৰ ওখ চাপৰ। সৰহ ভাগ অধিবাসীয়েই হয় চিপাহী, নহয় নাম-কটা চিপাহী। ওচৰত নগা গাৰো আছে; দুই চাৰিখন কেঞা-গোলাও আছে।

মই বাতিপুৱাই অকলৈ ফুৰিবলৈ ওলালোঁ। খিয় গৰা বগাই আলিবাট পালোঁহি। ইয়াৰ প্ৰধান দোকানদাৰজন কেঞা নহয়, পাজীপুৰৰ ফালৰ হিন্দু-স্থানী মানুহ। তেওঁৰ দোকানত মিঠৈবেপৰা চোলা কাপোৰলৈকে সকলো বস্তু পোৱা যায়। তেওঁৰ দোকানত বিক্ৰিও খুব। এটাইবোৰ চিপাহীয়ে এইখন দোকানবপৰা বস্তু কিনা দেখিলোঁ। এইখন দোকানতে মই এখন কটাৰী কিনি ললেঁ। ১।১০ বছৰীয়া অসমীয়া লৰা এটিক মোৰ ফাললৈ চাই থকা দেখি তেওঁক কৰ লৰা খুলি শুধিলত লৰাটিয়ে তৎক্ষণাত উত্তৰ দিলে “মই আপোনাক চিনি পাইছোঁ”। লৰাটি ডিব্ৰুগড়ৰে। তেওঁ বাপেকৰ লগত ইয়াতলৈ আহিছে। বৰ ভাল লাগিল।

অলপ ইকাল দিকাল কৰি ঘৰলৈ আহি তাত পানী খাই উঠি আমি এটাই

কেইজন ফুৰিবলৈ ওলালে। কহিমা সেনানিবাসৰ বাহিৰে আন একোৱেই নহয়। আমি এটা বাৰ্টেদি আহি আছোঁ, আমাৰ ছাতি খোলা আছিল। কিয়নো, বৰ বদ। এনেতে ওখ ঠাই এডোখৰবপৰা.পাহাৰা দি থকা গোৰ্খালী চিপাহী এটাই “ছাত্তা বন্ধ কৰ” “ছাত্তা বন্ধ কৰ” বুলি চিয়ঁ বিবলৈ ধৰিলে। আমি প্ৰথমতে কি কৈছে বুজিব নোৱাৰি অলপ পৰ ছাতি নঙ্গপোৱাকৈ আছিলোঁ। চিপাহীটো একে ধৰে নাচিবানি উঠিল। এটা চিপাহী লৰি আমাৰ ফাললৈ নামি আহিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু কথা বুজিব পৰা মাত্ৰকে আমি ছাতি জপোৱাত কথা ইমানতে থতম্ব হল। আমি দেখিবলৈ পালোঁ। সেই ঠাইত ওখত এডাল নিচান উৰিছে, সম্ভৱতঃ বৃটিচ বাজ পতাকা। আবেলি এগৰাকী ডিব্ৰুগড়ৰ মানুহ লগ পালোঁ। এখেত মই “আগৈয়ে লগ পোৱা লৰাটিৰ পিতাক। এখেতে আমাক দেখি বৰ আচৰিত হল আৰু বৰ আন্তৰিকতাৰে কুশল বাৰ্তাদি সুধিলে।

কহিমাত আবেলি দিনৌ নামত হে এখন বজাৰ বহে। বেচোঁতা মানুহ যেনে হুই কি চাৰিজন. কিনোঁতাও তেনে হুই কি চাৰিজন। আমি বজাৰত হুটা কি এটা পহৰ পীৰা দেখিবলৈ অনা দেখিলোঁ। কিছুমান শুকান মাছও চকুত পৰিল। ইয়াৰ বাহিৰে বিশেষ উল্লেখযোগ্য একোৱেই নাই। এজনী বগী মাইকী মানুহ দেখিলোঁ। তাই দল্লৰ মতে সাৰী পিন্ধা। তাইক বহুতে “বাঙলী” “বাঙলী” বুলি মতা শুনিলোঁ। তাই হেনো নাসিনী। গঢ় চাইও সেইটো বেছ বুজিব পাৰি। তাই হেনাহচাকৈ বেছ অসমীয়া কথা কব পাৰে।

বজাৰতে এটা নগা লগ পালোঁ। ইয়াৰ নগাবোৰ আমাৰ দেশৰ নগা-ভৰ্তৈ বহুত সত্য। ইহঁতে আমাৰ দেশৰ নগাৰ দৰে লেংটা নেমাৰে, জাঁঠৰ ওপৰলৈকে মেখেলাৰ দৰে কাপোৰ পিন্ধে। ইহঁতে বোৱা কাপোৰও বৰ বঢ়িয়া। আৰু মানুহবোৰও বৰ শকত-আৱত হটগা মজপুত-আৰু ডেজখী। আমি নগাটোৰ লগত আলাপ কৰি জানিলোঁ। সি হেনো “দোতাবী” কাম কৰে। আমি তাৰ লগত যথাক্ৰমে অসমীয়া, বঙলা, আৰু হিন্দিও আলাপ কৰিলোঁ। সি এটাই কেইগুটা ভাষা বেছ বুজে আৰু কব পাৰে। আমি শুনিবলৈ ইয়াৰ বহুত নগাই হিন্দি কথাৰে আলাপ কৰিব পাৰে। ইয়াৰ নগাবোৰ এটাইবোৰ একে নহয়। সিহঁত ডিন্, ডিন্, খেলত বিভক্ত। যেনে,— খুনাৰা, অদাৰা ইত্যাদি। যা মানে সত্ৰতঃ পৰ্ব্বত। কিয়নো ঠাইবোৰ

নামৰ পাছতো প্ৰায় “না” ধকা দেখা যায়। যেনে, শিকিমা, কহিমা, ইত্যাদি। এবেল নগা দেখিলে সিহঁত চাহাবৰ দৰে বগা ওখ আৰু ডাঙৰ। কহিমাৰ ওচৰতে ওখ পৰ্কত এটাৰ ওপৰত এখন নগা গাঁও দেখা গল। তালৈ যাবলৈ বাট আছিল কিন্তু আমাৰ তালৈ যোৱা নহল। যোৱাহেঁতেনো তালেমান উঠিব লাগিছিলহেঁতেন। তাৰ বাহিৰে নানা কাৰণত আমি যোৱাটো সুঙত বেল নেদেখিলে।

পাছ দিনাখন মণিপুৰৰ ফাললৈ যোৱা দুখন খালি গাড়ী পাই তাৰে এখন ছটকা কপলৈ কেবেয়া কৰি লোৱা হল। তাত পানী ৰাইবৈ উঠি আমাৰ গৃহস্থৰ পৰা বিদায় লৈ আমি এই গাড়ীতে মণিপুৰৰ ফাললৈ বাট ললে। কহিমাতে “পাছ” একোখন সংগ্ৰহ কৰাৰ বিষয়ে আমাৰ গৃহস্থৰ লগত পৰামৰ্শ কৰাত তেখেতে এনেই বাব পৰা বাব বুলি কোৱাত “পাছ”ৰ নিমিত্তে আৰু চেটা কৰা নগল।

স্বাস্থ্যলাভৰ নিমিত্তে কহিমাতে দিনচেবেক থাকিবলৈ বেয়া নহয়। কিন্তু স্থায়ীভাৱে সৰহ দিন থাকিব লগীয়া হলে বোধ কৰে। আমুৰাৰ। মণিপুৰ বা আসামৰপৰা চাউল ডাইল ইত্যাদি নগলে কহিমাৰ মাহুহে ভাত নেপায়। চাৰিওফালে অকল পৰ্কত হে দেখি। মাটিৰ সঁচও নেদেখিলে।

ক্ৰমশ:

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ জগতী।

শুটিদিয়েক চিন্তাৰ ঢৌ।

ভাৰতবৰ্ষ এখন দেশ নহয়, ই প্ৰায় সুবোপণনৰ সমান এখন মহাদেশ। ইয়াত নানা জাতিৰ নানা ভাষা নানা আচাৰ ব্যৱহাৰ; আৰু প্ৰত্যেক জাতিৰেই নিজ বুৰঞ্জী, ঐতিহাসিক কাহিনী আছে। এনে নানা ভাৰতবৰ্ষ জাতিয়ে বাস কৰা এই মহাদেশখনক একতাবী একধৰনী একমত এক ভাৱ কৰিবলৈ আশা কৰি চেটা কৰাটো পানীৰ মিঠে বন্ধা বা আলাসতে চাং পতাৰ দৰে। এই হেতুকে আজি মই গোটেই ভাৰতবৰ্ষৰ কথা চিন্তা নকৰি মোৰ অন্তৰ্দ্ধৰ্ম আসামৰ বিষয় ভাবি কিছু কথা কওঁ। আপুতে মোৰ

স্বৰধন, তাৰ পিছত গাওঁখন আৰু তাৰ পিছত দেশখনৰ উন্নতি সাধন কৰি হে সদৌ ভাৰতৰ উন্নতি ভাৱৰ কথাই লগ ধৰিবহি ।

মই আসাম দেশখনৰ চাৰিউ ফালে চাই মানুহবিলাকৰ নিশকতীয়া শৰীৰ আৰু ক্ৰমে মুজুৰা-মেমেৰা হৈ উঠি অশা নবা ছোৱালীবিলাক দেখি মোৰ মনত এনে কথাই খেলাইছে যে অসমীয়া জাতিৰ শিশু উৰালিবৰ আৰু সবহ দিন নাই । বিশ ত্ৰিশ বছৰৰ আগতে গাঁওত যেনে লোদোৰ-পোদোৰ বলবান মানুহ দেখা পোৱা গৈছিল এতিয়া তেনে নাই । এনে কথাৰ মূল কি তাক যদি পিটিকি চোৱা যায় তেনেহলে ঘাইকৈ বৰ্তমান সময়ৰ ফুটত অসমীয়া উঠিব নোৱাৰাটোৱেই বুলি মনত ধৰে । কোনো এখন দেশত যদি চাকৰি, ব্যবসায় আদি নানা কামত বিদেশী মানুহ আহি নিগাজী পৰ্বাকী হৈ পৰেহি অৰ্থাৎ বিদেশী মানুহে আহি চাৰিউ পিনে প্ৰধান্য স্থাপন কৰেহি তেনেহলে নিজাপী দেশৰ মানুহ সকলো পিনে ক্ৰীণ চূৰ্ণল নোহোৱাকৈ নাথাকে যে ই মানৱইতিহাসৰ প্ৰমাণ-সিদ্ধ কথা । কাৰণ পৰদেশী মানুহে আহি কোনো এখন দেশত সৌভাগ্য-শালী হৈ প্ৰধান্য স্থাপন কৰিলে নিজদেশী মানুহে স্বৰ্ধৰ্ম পাহৰি বিদেশীৰ বেয়া আৰ্হিবিলাক নকল কৰিবলৈ ধৰে । আমাৰ অসমত বিদেশী মানুহে প্ৰধান্য স্থাপন কৰা পতিকে অসমীয়া মানুহৰ ক্ষুৰ্ণিত্ব হ্রাস হৈছে যে তাৰ ভুল নাই । আৰু যুগ বা কালৰ নিয়ম অনুসৰি অসমীয়াৰ স্বৰ্ধৰ্ম আৰু সমাজ সংস্কাৰ নোহোৱাৰ দোষতে, ঘাইকৈ মানুহৰ ভিতৰত চৰিত্ৰহীনতা প্ৰবেশ কৰি সমাজৰূপ শৰীৰৰ সি এটি যে ক্ষয় ৰোগ হৈ উঠিছে তাক এৰাব চিন্তামূল পাঠকে গমি চালেই ছুকি পাব । যি দেশৰ মানুহে বিদেশীৰ বেয়া আৰ্হিবিলাক নকল কৰি স্বৰ্ধৰ্মৰজ্জিৰ্ড হৈ সমাজত চৰিত্ৰহীনতাকৰূপ কৰ ৰোগক ধানিকা পাতিবলৈ দিয়ে সেই দেশৰ মানুহৰ ভিতৰত কেতিয়াও একতা হব নোৱাৰে যে ই দুৰূপ কথা ।

কোনো এখন দেশৰ মানুহৰ স্বৰ্ধৰ্ম বা স্বভাৱ সেই দেশৰ মাটিৰ গুণ অনুসৰি হয় । মাটিৰ গুণ অনুসৰি হোৱা স্বভাৱ কোনো দেশৰ মানুহে এৰি দি আন দেশৰ মানুহৰ স্বভাৱ অনুকৰণ কৰিব খুজিলে সেই দেশৰ মানুহ ৰাজহংস বা স্ব-চিৰিকা কোনোটিও নহয় । অসমীয়া হিন্দু-

য়েই হওক বা মহলমানেই হওক ডেওঁ অসমীয়াই হৈ থাকিব লাগিব। ডেওঁ বঙ্গালী, হিন্দুস্থানী, পঞ্জাবী, বোম্বাইস্থানী, মাদ্ৰাজী, কাবুলী, আববী, চীন, আপানী, ইংৰাজ, জৰ্মান আৰু কৰাচী ইত্যাদি কেতিয়াও হব নোৱাৰে।

আমাৰ দেশত বৰ্তমান সমাজসংস্কাৰক নোহোৱাৰ পতিকেই, দেশৰ মানুহে মুৰ্খতা-দোষত যি দেশৰ মানুহকেই দেখে সেই দেশৰ মানুহৰ বেয়া স্বভাৱবিলাক অনুকৰণ কৰি, মাবোৱাবীক দেখি মবোৱাবী হব খোজে, বঙ্গালীক দেখি বঙ্গালী হব খোজে, আৰু ইংৰাজক দেখি ইংৰাজ হব খোজে। এনে স্বভাৱেই আমাৰ সমাজত নানা ভবহৰ চৰিত্ৰহীনতাৰ দোষ প্ৰবেশ কৰাইছে।

এই চৰিত্ৰহীনতাৰ দোষতেই সমাজত পাণে প্ৰবল ভাৱে সোমাই মানুহৰ মনত ঘোৰ অধৰ্ম আৰু অশান্তি স্থাপন কৰিছেহি। নানা ভবহৰ পাণে যি সমাজত আধিপত্য স্থাপন কৰে সেই সমাজৰ মানুহৰ যেনে পতন ই প্ৰব কৰা। এনোটা যেনে অতি পৰাক্ৰমী প্ৰবল জাতিবো পতনৰ মূল কাৰণ তাক পৃথিবীৰ বুৰঞ্জীৰ ভূবি ভূবি প্ৰমাণ কৰিছে। যদি পিতৃ মাতৃৰ দোষত সক কালবেপৰা লৰা ছোৱালীৰ হু অভ্যাস হয় অধৰা সিহঁতৰ মনত পাপৰ জ্ঞান ওপজে তেন্তে সক কালবেপৰা পাপৰ হু অভ্যাসৰ কাৰণে সিহঁত হীন নিশকতীয়া আৰু অমায়ু হৈ পৰে। অসমীয়াৰ নেতা বোলোৱা ডাঙৰীয়াসকলৰ দোষতেই আমাৰ পুলি-পোখা জহি-ধৰি বাবৰ উপক্ৰম হৈছে। এই এটি ঘাই কাৰণত অসমীয়া মানুহ ক্ৰমে হীনশ্ৰী অমায়ু হৈ দিনে দিনে মৃত্যুৰ মুখত পৰিছে।

নৈতিক বল কোনো এটি জাতিৰ ভিতৰত বঢ়োৱাৰ গুৰি হৈছে ধৰ্ম। মানুহ ধৰ্মী জীৱ, মানুহে ঈশ্বৰ আছে বুলি জানে আৰু তেওঁক বিয়াস কৰে, ভক্তি কৰে। এই হেতুকে মানুহে পাপ কাম কৰিবলৈ ঈশ্বৰলৈ ভয় ৰাখে, কিয়নো, ভাল বেয়া পাপ পুণ্য বিচাৰ কৰা মানুহৰ স্বাভাৱিক ধৰ্ম। মানুহৰ ভিতৰত কেতবিলক স্বৰ্গীয় বৃত্তি আছে,—নয়া কৰ্মা প্ৰেম ভক্তি ইত্যাদি। এইবিলাক স্বৰ্গীয় গুণ মানুহৰ স্বভাৱত থকা পতিকে মানুহ পশুতকৈ প্ৰেৰ্ত। মানুহৰ জ্ঞান আৰু বৃত্তি দুইকো সমানে ঈশ্বৰে দিয়া পতিকে মানুহ স্বাৰ্থী জীৱ, এই হেতুকে একোএকোটি মানুহ নিজে নিজে

সৃষ্টিকৰ্তা। ঈশ্বৰৰ আৰ্হি মানুহত বি দৰে পূৰ্ণতাৰে বিকাশিত আছে আন
 জন্তুত তেনে নাই। দেখিবলৈ গলে, এই পৃথিবীলৈ মানুহে ঈশ্বৰৰ মহিমা
 আৰু লীলা ঘোষণা কৰিবলৈ আহিছে মাত্ৰ। মানুহৰ জ্ঞান আৰু বুদ্ধিৰ
 কাৰ্য্য অতি আচৰিত; এই হেতুকে প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত এমাৰ্চন চাহাবে কৈ
 গৈছে যে “Why man seeks miracles while he himself is a
 miracle of the miracles” অৰ্থাৎ মানুহে নো কি আচৰিত বস্তু চাব
 খোজে, যি জন্তুত তেওঁ নিজে আচৰিততকৈও আচৰিত। এই আচৰিত
 মানুহক ভগৱানে বুদ্ধিজীৱী কৰি দিছে, গতিকে জন্তুৰ দৰে কোনো বস্তুকে তেওঁক
 এনেয়ে পাবলৈ দিয়া নাই, বুদ্ধি ধৰচ কৰি পৰিশ্ৰমৰ দ্বাৰাই পাবলৈ হে দিছে।
 মানুহক যি দৰে খেতি-বাতি কৰি নিজৰ খোৱা বস্তু উৎপন্ন কৰি ৰাইবই
 জীয়াই থাকিবলৈ ঈশ্বৰে বুদ্ধিৰ জিভৰত কৈ দিছে তেনেদৰে মনক কৰ্মণ
 কৰি জ্ঞান বুদ্ধি বঢ়াবলৈকো তেওঁক বুজাই দিছে। এই ভগৱানৰ আদেশ
 যি মানুহে বা জাতিয়ে আসন্নপৰৱশ হৈ পালন নকৰে সেই মানুহ বা জাতিৰে
 সৈতে ইতৰ জন্তুৰ একো প্ৰভেদ নাই। ইতৰ জন্তুৰে সৈতে মানুহক
 বেলেগ কৰি প্ৰেৰ্ত জীৱ পাতিবৰ ইচ্ছাতেই ভগৱানে মানুহৰ জ্ঞান বুদ্ধিক
 বিৰূপে ক্ৰমবিকাশ কৰি পূৰ্ণতাৰ কালে লাহে লাহে আনি আছে তাৰ
 প্ৰমাণ ইয়াতকৈ আচৰিত একো নাই যে, অতীজৰেপৰা পুৰুষ পুৰ-
 যোগুৰূপে মানুহত ঈশ্বৰে যি যি ন জ্ঞান ন বুদ্ধি প্ৰকাশ কৰি আহিছে
 তাক সিহঁত বংশক শিক্ষা দিবৰ নিমিত্তে লোপ নোহোৱাকৈ মানু-
 হৰ হতুৱাই ক্ৰতি ৰূপে ৰখাইছে। এই ক্ৰতিক মুখে মুখে পুৰুষ পৰম্পৰা
 বাধি খোৱাতে। বিধিনি বটে বুলি ঈশ্বৰে মানুহৰ বুদ্ধিৰ দ্বাৰাই অক্ষৰ
 সৃষ্টি কৰালে। এই অক্ষৰ আন একো নহয় কেৱল মনৰ ভাব আৰু জ্ঞান
 বুদ্ধিৰ কাৰ্য্যবিলাক নিৰি ধৈ বোৱা বা নিখাৰ কাৰণে কেতবিলাক
 সাংকেতিক চিহ্ন। এই চিহ্নবিলাককেই আমাৰ যেনে ব্ৰহ্ম অক্ষৰ বোলে।
 এই অক্ষৰ যি জাতি মানুহৰ নাই বা আন জাতিৰপৰা যি জাতি মানুহে
 প্ৰাপ্ত কৰি মানৱ জগতৰ জ্ঞান বুদ্ধিৰ ভাৰালক উপাৰি চোৱা নাই সেই
 জাতিৰ মানুহে যে খোৰ অসত্য অৱস্থাত থাকি লাহে লাহে নিজ জাতীয়
 অস্তিত্ব লোপ কৰে ইয়াৰ জুল নাই, কিয়নো জানেই মানুহৰ উন্নতিৰ জৰি।

পূৰ্ণত কৈছে যে মানুহ জ্ঞানী জীৱ, জানেই বুদ্ধিৰ বিকাশ কৰায়। জ্ঞানৰ উন্নতি বি জাতি মানুহৰ নাই সেই জাতি মানুহৰ ধৰ্ম নাই। ধৰ্ম নথকা জাতি কেতিয়াও পৃথিৱীত মানুহ হৈ থাকিব নোৱাৰে। ধৰ্ম মানে সত্যক গ্ৰহণ কৰা। যি জাতিৰ মানুহে সত্যক গ্ৰহণ নকৰে সেই জাতি মানুহৰ চিৰপতন। সত্যক আন ঠাইত বিচাৰিব নোৱাৰে, মানুহে নিজক আৰু নিজৰ স্বৰ্গীয় স্বভাৱক বিচাৰ কৰি চালেই পায়। যে মানৱ সন্তান, তুমি বুদ্ধিৰ পাৰিছা যে তুমি আছা, আৰু দেখিছা যে অৰুত আছে; পুনৰায় তোমাৰ ইচ্ছাৰ ভিতৰত তোমাৰ বাহা কি তাক যদি চোৱা, দেখিবা তোমাৰ ভাল হব বাহা। অতি অজ্ঞান অতি অসত্য মানুহবোৰে বাহা হব বাহা নাই যে সত্য কথা; এতেকে ইয়াতেই বুজা যায় যে মানুহে অগতঃ দেৱপ্ৰকৃতি লৈ ভাল অৰ্থাৎ সত্যৰ ভাৱ দেখাবলৈ আহিছে মুঠ কথা ভাবি দেখিলে, যেতিয়া মানুহে বেয়া হোৱাটি ভাল নোপায় অৰ্থাৎ তেওঁ এন্ধাৰত থাকিব নোৱোঁজে, পোহৰতেহে থাকিব খোজা তেওঁৰ স্বভাৱ, তেওঁ অজ্ঞানতা অন্ধকাৰ শুচাই জ্ঞানৰ পোহৰত ধকাটোৱেই হৈ তেওঁৰ স্বৰূপ স্বভাৱ। এই স্বৰূপ স্বভাৱকেই সত্যৰ স্বৰূপ স্বভাৱ বোলে। এই সত্যৰ স্বৰূপ স্বভাৱ বিটি যুগে যুগে প্ৰকাশ হৈ মানুহে গ্ৰহণ কৰি আহিছে তাকেই বেদ বোলে। বেদ শব্দৰ অৰ্থ বিদ্ ধাতু প্ৰকাশ হোৱা। যি প্ৰকাশ সেইয়েই সত্য আৰু পোহৰ। পোহৰৰেই অনাদি কালৰপৰা খিতাপি। বাৰ খিতাপি আছে তাকেই সত্য বোলে। সত্য শব্দৰ মূল অস্ ধাতু অৰ্থাৎ বাৰ অস্তিত্ব অনাদি কালৰপৰা আছে আৰু সদায় থাকিব। এই হেতুকে জ্যোতিঃ প্ৰকাশমান। অন্ধকাৰৰ এটি বিশেষ অস্তিত্ব একো নাই। কেৱল আমাৰ বুজাৰ তুল বা অজ্ঞানতাই অন্ধকাৰ। যি আমাৰ প্ৰত্যক্ষ-মান অন্ধকাৰ সিও এন্ধাৰ নহয় পোহৰেই হৈ; কেৱল আমাৰ দৃষ্টি-শক্তিৰ লাগতিয়াল লাগতিয়াল বা বঢ়া টুটা সাত্ৰ। আমাৰ পক্ষে যি দৃশ্যমান অন্ধকাৰ, কেতবিলক জীৱৰ পক্ষে সেইয়েই পোহৰ। আমাৰ পক্ষে যাক পোহৰ দেখো সেইসকলৰ পক্ষে সি অন্ধকাৰ। পৃথিবী বন্ধি আমাৰ চকুৰ বিষয়ে লাগতিয়াল তাৰ যদি হুণ বা তিনি গুণ হয়, তেতিয়া আমাৰ চকুৰে পোহৰতো এন্ধাৰকেই হৈ দেখিব। এতেকে অন্ধকাৰ মিছা, পোহ-

বেই হে সঁচা । এই সত্যই আমাৰ অধ: উৰ্দ্ধ ইপিনে সিপিনে চাৰিউ কালে অৱস্থিতি কৰি আছে । এই কাৰণে আমি একো নোহোৱা শূন্যৰ পৰা উৎপত্তি হোৱা নাই, কিবা এটা হোৱা বা অস্তিত্বৰপৰা সৃষ্টি হৈছে। এই হেতুকে সত্যই আমাৰ অন্তৰ্জগতত জ্ঞানৰূপে আৰু বহিৰ্জগতত বিকাশৰূপে পোহৰ কৰি আছে । মূঠতে দেখিবলৈ গলে সত্যকেই আশ্ৰয় কাৰ, সত্যবেইপৰা আমি উৎপত্তি হৈ, সত্যবেই আমি ধিতাপি দি আছোঁ। এই সত্যৰ প্ৰকাশ যাক ইংৰাজী ভাষাত Manifestation বোলে সেইয়েই বেদ । মানুহৰ জন্মৰ সাৰ্থক বেদ জনা আৰু বেদ মতে চলা । আমি যি দেখিছোঁ, শুনিছোঁ, খাইছোঁ, ভ্ৰাণ পাইছোঁ, স্পৰ্শ কৰিছোঁ, এটাইবিলাকেই জ্ঞানৰ কাৰ্য্য । এই অনন্ত বিশ্ব অনন্ত জ্ঞানেবেই পূৰ্ণ বা অনন্ত জ্ঞানময় বিশ্ব । “সৰ্ব্বং কৰ্ম্মাখিলং পাৰ্শ্ব জ্ঞানে পৰিসমাপ্যতে” (গীতা;) । আমি মানুহ বুলি যে মানুহে জানিছে এই কথাই প্ৰমাণ কৰে যে মানুহ জ্ঞানী জীৱ, জ্ঞানৰ উন্নতি সাধন কৰিবৰ নিমিত্তেই মানুহ পৃথিৱীলৈ আহিছে । ঈশ্বৰৰ অভিপ্ৰায় মানুহে যে জ্ঞানৰ উন্নতি সাধন কৰিব লাগে । ইয়াতকৈ আন একো নাই । তেওঁ মানুহৰ বুদ্ধিৰ দ্বাৰাই ব্ৰহ্মঅক্ষৰ সৃষ্টি কৰাই যুগে যুগে প্ৰকাশ হোৱা জ্ঞান মানুহক পাহৰিবলৈ নিদি মহাপুৰুষসকলৰ দ্বাৰাই লিপিবদ্ধ কৰাই ৰাখিছে । এই লিপিবিলাককেই বেদ বা ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ বোলে ।

ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ মানে যে কেৱল ঐশ্বৰিক বিশ্বয়ৰ তত্ত্ব প্ৰকাশকেই বোলে এনে নহয় । সত্ত্ব ৰজ তম Constructive, protective and destructive causes অৰ্থাৎ সৃষ্টি, স্থিতি, লয় (ধ্বংস) এই তিনিওটি গুণৰ তত্ত্ব প্ৰচাৰকেই ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰ বোলে । ভূমি মাটি কলহটি গঢ়িলা বা সৃষ্টি কৰিলা তাক কেনেকৈ ৰাখিলে নষ্টগা অৰ্থাৎ ধ্বংস নোহোৱাকৈ থাকে তাক জনা হৈ তোমাৰ দ্বাৰাই ধৰ্ম্ম । মোটেতে ৰক্ষা কৰাই ধৰ্ম্ম । এই নিমিত্তে ধ্বংসলৈ যাবলৈ দিহা কথাই হৈছে পাপ, ৰক্ষা কৰা কাৰ্য্যই হৈছে পুণ্য । তেনেহলে মানুহে মুখে জীয়াই থাকি পৃথিৱীত মানুহ বোলাই ঈশ্বৰৰ মহিমা প্ৰচাৰ কৰিবলৈ বাবতীয়া জ্ঞান বুদ্ধি শিকাৰ প্ৰয়োজনীয় কথাকেই ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ বোলে । কি বেদ বেদান্ত, কি পুৰাণ, কি বৈদ্যশাস্ত্ৰ, কি বিজ্ঞান আৰু শিল্পশাস্ত্ৰ,

কি কৃষিতত্ত্ব, কি আইন-কানুন ইত্যাদি সকলোবিলাকেই ধৰ্মশাস্ত্ৰ । মানৱ জাতিৰ ধৰ্মশাস্ত্ৰও একেখনি আৰু ধৰ্মও একেটি । প্ৰাচীন আৰ্য্য সকলে এটাইবিলাক কথাৰেই ধৰ্মশাস্ত্ৰ ভুক্ত কৰি গৈছে; গতিকে হিন্দুধৰ্ম শ্ৰেষ্ঠ । আমাৰ অসম দেশত বৰ্তমান হিন্দু ধৰ্ম লোপ পাব লগা হোৱাৰ দৰে হৈছে, এই হেতুকে আমাৰ অসমীয়া মানুহৰ গতি ধ্বংস অৰ্থাৎ নাম হুমুৱাব কালে যাবলৈ ধৰিছে । ধৰ্ম মানে স্বভাৱক বুজায় । মানৱ ধৰ্ম বুলিলে মানুহৰ স্বভাৱক বুজায় । ধৰ্মৰ মূল অৰ্থ ধু—মানে ধৰা । মানুহৰ স্বভাৱত বাইকৈ আমি এটি গুণ দেখিবলৈ পামঁ যে মানুহে বিহকে দেখে তাকে শিকে বা অনুকৰণ কৰিব খোজে, কিয়নো মানুহ বুদ্ধি জীৱী । বুদ্ধিয়ে অনুকৰণ বা নকল কৰিব খোজে । অনুকৰণ বা নকল কৰা স্বভাৱে মানুহক কিবা এটা ধৰাই তাৰ আঁহৰ ছবি তোলায় । জ্ঞানময় কৰ্ম্মময় দুবিধ আহিকেই মানুহে কিবা এটাৰপৰা ধৰা বা ধৰিব খোজা সম্ভাৱটিকেই মানুহৰ ধৰ্ম বোলে । এই ধৰ্ম মানুহৰ স্বাভাৱিক । যি জাতিৰ মানুহে ধৰ্মক নধৰে বা ধৰিব নোখোজে সেই জাতিৰ পতন বা ধ্বি পৰা অনিবাৰ্য্য । কাৰণ নধৰিলেই ধ্বি পৰে । এই পৃথিৱীয়ে যদি ধৰ্মক ধৰি নেধাকিলেহেঁতেন তেন্তে ই কেতিয়াবাই তললৈ ধ্বি পৰি কোনোবা এটা এহত লাগি ঠেকা ধাই গুৰি হ'লহেঁতেন । কিন্তু Centrifugal and Centripetal অৰ্থাৎ চক্ৰবিমুখ আৰু কেন্দ্ৰাভিমুখ এই দুটা শক্তিয়ে ইয়াক নিয়মিত কৰি ৰাখিছে দেখি ই বিনাশ নোহোৱাকৈ এতিয়াও আছে । ধৰ্মই জড় আৰু চৈতন্য উত্তৰ অগতকেই নিয়মিত কৰি ৰাখিছে । যি জড় আৰু চৈতন্য উত্তৰ অগতকেই নিয়মিত কৰি ৰাখিছে তাকেই নিয়ন্তা বোলে । এই বিধক নিয়মিত কৰি ৰখাৰ কৌশল দেখিয়েই আমি সহজে বুজিব পাৰিছোঁ যে ই এটা জ্ঞান বুদ্ধিময় কাৰ্য্য । কাৰ্য্য দেখিয়েই বুজিব পাৰিছোঁ যে কৰ্তা আছে; নিয়ম দেখিয়েই বুজিব পাৰিছোঁ যে নিয়ন্তা আছে । নিয়ন্তাৰ নিয়মেই বিধঅগতক ৰক্ষা কৰি আছে । নিয়ম ৰাখি থোৱা কৰ্ম্মকেই ধৰ্ম বোলে; এই কাৰণে “ধৰ্মঃ বৰুতি সৰ্ব্বদা” ধৰ্মই সৃষ্টিক সন্দাৰ ৰক্ষা কৰি আছে । গুৰিৰ কথা ‘পটিক চাই ইয়াকেই যে দেখি যে সৃষ্টিকৰ্তাই সৃষ্টিক বাহিৰে জিভবে একেটি নিয়মৰ অধীনত নিয়মিত কৰি ৰাখিছে । আমি অগতত দুখন ৰাজ্য

দেখিবলৈ পাওঁহঁক, মনোবাজ্য আৰু জড় বাজ্য। এই দুইখনি বাজ্যকেই কেৱল এক জ্ঞানে শাসন কৰে। এই দুইখনি বাজ্য শাসনৰ নিয়মৰ অলপ ব্যতিক্ৰম হলেই জগতত প্ৰলয়ৰ সূচনা হয়। এই কাৰণে জগতৰ সৃষ্টিকৰ্তা কৰিবলৈ তাৰ কামত অগপ আঁৰ লগা যেন পালেই ততালিকে তাক মেৰামত কৰে। কাৰ্য্য দেখিলেই সংজ্ঞা কৰ্ত্তাৰ জ্ঞান মনত আহি পৰে, নিয়ম দেখিলেই নিয়ন্ত্ৰণ মনত পৰে; সেই দেখি সৃষ্টি বিৰূপ কৰি কোনো ভুল নোহোৱাকৈ ঠাৱৰাৰ পাৰি যে বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ নিয়ন্ত্ৰাৰূপে কৰ্ত্তাৰূপে এজন অনন্ত জ্ঞানবান বুদ্ধিমান আছে। এই মহান ভূমন্ বিশ্বকৰ্ত্তাকেই আমাৰ ভাষাত আমি ঈশ্বৰ বোলোঁহঁক। এই অনন্ত মহান পৰমেশ্বৰৰ আৰ্হিৰ অনেক অংশ মানুহৰ জ্ঞান-বুদ্ধিৰ ভিতৰত থকা পত্তিকে জগতত মানুহ প্ৰেৰ্ত্তা আঁৰ।

ক্ৰমশ:

শ্ৰীকমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য।

মিজৰ বিষয়ে ষৎকিঞ্চিৎ ।

মাৰ আৰু কাণ্ডৰ “উষাত” গুৱাহাটীয়া কলেজৰ ছাত্ৰৰ শ্ৰীযুত চন্দ্ৰ মাৰ শৰ্ম্মাই (আমি পাহৰি আগেয়ে মাৰৰ ঠাইত ধৰ লিখি তেওঁক মনকট দিলোঁ, সেই অজ্ঞানকৃত অপৰাধ তেওঁ মাজুনা কৰে যেন) লেখিছে যে আনন্দবান বৰুৱাই অসমীয়া অভিধান লেখিবলৈ হাতত লোৱা কথা খুব সত্য; আৰু তাৰ প্ৰমাণ তেওঁ আমাক দিব। প্ৰমাণটো পালে আমি আমাৰ ভুল স্বীকাৰ কৰি তেওঁৰ ওচৰত ক্ষমা মাগিবলৈ মানু হৈ বুলোঁ। মাৰেণ তাক সোনকালে পাওঁ যেন। ছাত্ৰ লেখকজনে মনৰ হেঁপাহেৰে আমাৰ ওপৰত যিবোৰ সন্দেহ বচন বৰিছে, সেইবোৰ আমি নিবোধাৰ্থ্য কৰিছোঁ, কাৰণ আমি মিজৰ মূৰ্খ বুলি তেওঁতকৈ ভালকৈ জানো। আৰু পঢ়াশলীয়া অৱস্থাতেই যদি তেওঁ এই ক্ষুদ্ৰ প্ৰাণীক আক্ৰমণ কৰি বেগেতে খ্যাত হব পাৰে, তেন্তে বেকা বাটে আমি তেওঁৰ উপকাৰী হমই। অৱশ্যে “মহাবিদ্ভা” কেৰিও যে মনে মনে আমাৰ গাভ প্ৰবেশ কৰিছিল, সেইটো উমান পোৱা নাছিলোঁ; উমান দি তেওঁ আমাক গুৰুৱা কৰিলে। ২৫(৭) বছৰত পীট বিলাতত মহামন্ত্ৰী হৈছিল; এতেকে পঢ়াশালিত পঢ়িলে বুলিয়েই যে কোনো ভেমে প্ৰতিপালী পত্তিত ডেকা ছাত্ৰৰে মূৰ্খ বুঢ়াক মূৰ্খ ছুবুলিব তাৰে বা কি মানে আছে?

আমাৰ মিজৰ সম্পৰ্কে “বাঁহীত” এই কেইআমাৰ কথা লেখাটো উচিত নাছিল; লেখিলোঁ; যেতিয়া, পাঠকসকলৰ ওচৰত ক্ষমা মাগিছোঁ। আৰু নেলোৰোঁ।

সম্পাদক।

দ্বিতীয় বছৰ, নৱম সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পিঠি
শাস্তি (কবিতা)	৩৬৫
গুটিদিয়েক চিত্তাৰ টো	৩৬৬
গুৰু চৰিত্ৰ	৩৭৭
আসামৰ কলিতা জাতি	৩৮৩
ভোকেন্দ্ৰ বৰুৱাৰ মধ্যলীলা	৩৯০
প্ৰত্নতত্ত্ব	৪০২
চমু মন্তব্য	৪০৫
পুৰণি আসামত ভূমুকি	৪০৮

দ্বিতীয় বছৰ] শাওণ । বাঁহী । ১৮৩৩ শক । [৯ম সংখ্যা ।

শান্তি ।

অতৃপ্তিত অশান্তিব ঘৰ,
অশান্তিয়ে অস্থখ বিলায় ।
অস্থখত বিচাটৰ বাশি,
জীৱনৰ সোঁত বই যায় ।
সংসাৰত তৃপ্তিৰ আশা,
যুগতৃষ্ণা মৰীচিকা প্ৰায়,
বিচাৰি বিশ্রান্ত, কতো নাই ;
শান্তিধামত মাত্ৰ শান্তি পায় ।
ঈৰ্ষা দ্বেষ মেঘৰ ওন্দোলে
মনাকাশ এক্কাৰি পেলালে !
মোহতম বিষম বিপদে
তত্ত্বজ্ঞান-সূক্ষ্ম ঢাকিলে ।
ক্লেস্তকীয়া মেঘৰ আন্ধাৰ,
ভুগমীয়া তত্ত্বজ্ঞান-বৰি ।
যুগমীয়া এৰি ক্লেস্তকীয়া,
মণি এৰি কাঁচ কি কৰিবি ?

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

শুটিদিয়েক চিন্তাব টো ।

(২)

মানুহৰ আদি বা মূল জ্ঞান ইয়াতকৈ একো নাই যে মানুহে তেওঁৰ আক
বিধৰ এজন গৰাকী আছে বুলি আদিৰ অৱস্থাবেপৰা স্বাভাৱিকতে জানি ভৱ
আক ভক্তি কৰি আগিছে। এই মূল জ্ঞানকেই উপনিষদ বা বেদে ওঁকাৰ
বা “ওঁতংসং” বোলে; ইয়াকেই বেদান্তই “ওঁক্ৰমসি” অৰ্থাৎ “ওঁ তং অসি”
বুলি, বাইবেল শাস্ত্ৰই “Thou art O Lord!”, কোৰাণ চৰিকৈ “লা ইলাহি
ইল্লিলা আকবৰ” বুলি ব্যাখ্যা কৰিছে। এই কাৰণে মানৱ জাতিৰ ঈশ্বৰো এজনেই
আক মুক্-ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰও একেখনিয়েই। ঈশ্বৰ আছে, এই জ্ঞান কথাটি বেলে মানৱ
জগতৰ আদি জ্ঞান ইয়াবেপৰাই মহা মহা পণ্ডিতসকলে মহা মহা দাৰ্শনিক
তত্ত্ব আবিষ্কাৰ কৰিছে। আন পিনে প্ৰথমতে মানুহে অমিৰ আবিষ্কাৰ কৰিলে
অৰ্থাৎ জুই ধৰিবলৈ শিকিলে, এয়েই মানুহৰ ‘বুদ্ধিৰ মূল পৰিচয়। মানুহে
যদি জুই ধৰিব নেজানিলেহেঁতেন তেনেহলে মানুহও পশুৰ দৰে থাকিব লগা
হলহেঁতেন। বৰ্তমান আমি বিবিলাক অতি উন্নত ধৰণৰ সত্য মানুহৰ বেল
গাড়ী, আহাজ আক বিজুলীৰ দাবাই পৰিচালিত কল কৌশল যুদ্ধাস্ত্ৰ আদি
বুদ্ধিৰ কাৰ্য্য দেখিবলৈ পাইছোঁহক গোটেইখিনিৰ মূলত অগ্নি আবিষ্কাৰ।
মুঠতে গোটেই কথা মুটিয়াই দেখিলে ইয়াকেই যে পোৱা যায় যে মানুহে যদি
জুই ধৰিব নেজানিলেহেঁতেন, তেনেহলে মানুহ খোৱা লোৱা আক
ধকা আদি কামতো পশুতকৈ অলপো প্ৰভেদ হৈ নেধাকিলহেঁতেন। আক
মানুহে ঈশ্বৰ আছে অৰ্থাৎ এজন তেওঁৰ ভাল বেয়া বিচাৰ কৰ্ত্তা আছে এই
জ্ঞান যদি নেপালেহেঁতেন তেনেহলে মানুহৰো পশুৰ দৰে একো পাপ পুণ্যৰ
বিচাৰ নেধাকিলহেঁতেন। আদিবেপৰা কি সামাজিক কি ৰাজনৈতিক বত
বিলাক মানৱ সমাজক সজ বাটত বধাৰ কাৰণে শাসন প্ৰণালী আবিষ্কাৰ হৈছে
তাৰ মূলত মানুহৰ ভাল বেয়া বিচাৰ কৰ্ত্তা ঈশ্বৰ ধৰ্ম্ম জ্ঞানেই। এই শুটি
কথাৰ ওলি যদি দেখিলে ইয়াকেইহে পৰি পোৱা যায় যে মানুহৰ আদি
শুক মাত্ৰ হুজন; এজন বিজনে মানৱ জগতত ঈশ্বৰ আছে এই জ্ঞান প্ৰচাৰ
কৰিলে, আনজন বিজনে আসাক জুই ধৰিবলৈ শিকালে। এই কাৰণে সমস্ত

মানৱ আত্তিৰ ধৰ্ম এক। এই এক সত্য ধৰ্মক বেলেগ বেলেগ নাম দি মানুহে
তাণ কৰা কেৱল অজ্ঞানতাৰ কাৰ্য আৰু ইয়াৰ দ্বাৰায়ই ইজাতি সিঁজাতিৰ
লগত পৰস্পৰৰ ঘৃণা বিধেয় সৰ্কাৰ হৈ পৃথিৱী মানুহৰ ডেজেৰে ৰোকা হৈছে।

আগতে এবাৰ কৈ আহিছে যে মানৱজাা স্বাধীন, কিয়নো মানুহে নিজ
ইচ্ছাৰ অধীনত থাকি কাৰ্য কৰে। মানৱজাাটি যে স্বাধীন এই কথাটিয়েই
প্ৰমাণ কৰে যে মানুহে আত্মহত্যা কৰিব পাৰে আৰু মানুহ ঈশ্বৰৰ বিদ্ৰোহী
হব পাৰে অৰ্থাৎ মানুহে ঈশ্বৰক নামানিবও পাৰে মানিবও পাৰে। "Man
can rebel against God and obey God ; therefore man is indi-
pendent and superior to beasts." এতেকে ঠাৱৰাৰ পাৰি যে আত্ম
পৰমাত্মা এক হৈও পিতা পুত্ৰ সন্দ্বন্দত হুইও হুটি। বেদান্ত দৰ্শনৰ মূল
ভাব যে সমস্ত ব্ৰহ্মাণ্ড ব্ৰহ্মৰেই প্ৰকাশ আৰু সকলো সেই ব্ৰহ্মৰয়, এই
কাৰণে মানৱজাা পৰমাত্মা বেলেগ নহয় একেই। কিন্তু ইংৰাজী ভাষাৰ
Pantheismৰে সৈতে বেদান্তৰ মত এক বুলি বুজা মহা ভুল। Pantheist মতা-
ৱলস্বী মানুহে কয় যে "All is God and God is all" এই কথাটিকেই
ধৰি আজিকালিৰ দিনৰ অনেক শিক্ষিত ডেকাই, অনেক শিক্ষিত
ডেকাই কিয়, অনেক অশিক্ষিত অজ্ঞান মানুহেও কয় যে মানুহে পাপ পুণ্য
বা ভাল বেয়া বি কৰে ঈশ্বৰেহে কৰায়, কাৰণ ঈশ্বৰ আৰু মানুহ একেই।
"চিদানন্দ ৰূপঃ শিৱোহং" অৰ্থাৎ ময়েই আনন্দৰূপ মঙ্গলময় ঈশ্বৰ।
এই অতি উচ্চ সাধকৰ ভাব যি শুকুই তেনে গুণ অবস্থাত পৰিছে তেওঁ-
য়েই হৈ বুজিব পাৰিছে। এনেকুণ উচ্চ অবস্থাক মানুহে চুকি পাই আত্মা
পৰমাত্মা আৰু জড় চৈতন্ত্য বা জগৎ ব্ৰহ্মাণ্ডক প্ৰভেদ নেবাধি "সৰ্বং ব্ৰহ্ম-
... জগৎ" সমস্ত বিপৰমাত্মাণ্ডকেই নিজৰে সৈতে এক (Realize)
আয়ত্ত কৰাৰ তাৰেই হৈছে বেদান্ত দৰ্শনৰ অতি উচ্চ তত্ত্ব; কিন্তু Pantheism
যাক বোলে সি এনে নহয়; পেন্থিষ্টম সন্বেহবাদীসকলৰ এক প্ৰকাৰ
নাস্তিকতাবাদ। এই বিশাল কথা খুচৰি খুচৰি লিখিবলৈ গলে মোৰ এই
প্ৰবন্ধটিৰ যি উদ্দেশ্য সেই উদ্দেশ্য ভাঙি ইয়াক এখন গভীৰ ধৰ্মদ-ভঙ্গ
পতা হয়, এই হেতুকে ইমানবেপৰা উলটি আঁৱৰ (ধৰ্মৰ নাম কৰা বা
মধ্য পতা শুনিতেই বিবক্ত হৈ লয় নবা) উপতুৱা অসমীয়া ডেকাসকলক

এই মাত্ৰ কৰ্ত্তৰ বে ধৰ্ম্মক নথিলে মানৱ জাতিয়ে একোবেই উন্নতি সাধিব নোৱাৰে আৰু মানুহৰ ভাল হবৰ ইচ্ছাই হে তাৰ স্বাভাৱিক ধৰ্ম্ম। ভাল হোৱা বেয়া হোৱা অৰ্থাৎ ওপৰলৈ উঠা আৰু তললৈ নমা এই দুইটি কথা মানুহৰ নিজৰ হাতত, কিয়নো মানৱাত্মা স্বাধীন আৰু ই স্ফুৰ্ত্ত হলেও ঈশ্বৰৰ অনুৰূপ। তুমি যদি স্বাধীন নোহোৱা আৰু তোমাৰ ভাল হবৰ ইচ্ছাটোৱেই যদি স্বাভাৱিক ধৰ্ম্ম নহয় তেনেহলে নিন্দা গালি অভিশাপ তুলিলেই তোমাৰ কাটিবৰ মান ধং উঠে কিয় ? যোৱা অসত্যৰূপৰ অতি সত্যলৈকে যেই সেই মানুহকেই তুমি যদি গালি পাবা, নিন্দা কৰা, শাও দিয়া, ডেওঁ ভঙালিকে যেই' সেই প্ৰকাৰে তোমাৰ ওপৰত তাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি লবলৈ উঠিব। ইয়াৰ মানে কি, ইয়াক যদি বিচাৰ কৰি চোৱা তেনেহলে আপোনাতোই বিচাৰি পাবা "আত্মবৎ সৰ্ব্বভূতেষু যঃ পশুতি সঃ পশুতিঃ" যি হেতু আনে তোমাক তেনে কবিলে তোমাৰ ধং উঠে কিয় ? নিজতে বিচাৰি নিজকে দেখিবলৈ পাবা যে তোমাৰ (মানৱাত্মাৰ) ইচ্ছা ভাল হোৱা বা ওপৰলৈ উঠাৰ পিনে, এই কাৰণে তুমি বেয়া হোৱা বা তললৈ নমা কথাটি ভাল নোপোৱা, কাৰণ ই তোমাৰ আত্মাৰ ধৰ্ম্ম নহয়, গালি নিন্দা অভিশাপে তোমাক তললৈ নমাৰ খোজে, গতিকে তোমাৰ ধং উঠে। এই কথাৰেই ধৰি তুমি দঠক চিন্তা কৰি চালে বুজিব পাবিবা যে তালেই তোমাৰ আৰ্হি, কিয়নো ভাল বা সত্য ঈশ্বৰৰ আৰ্হি, বেয়া অৰ্থাৎ মিছা বা অসত্য আৰ্হি নহয়; মিছা যি মিছায়েই, মিছাৰ অস্তিত্ব নাই; এই কাৰণে নোহোৱা নোপজা কথা তোমাৰ আৰ্হি হয় কেনেকৈ ? এইবিলাক কথাৰেই ভাবি চালে আমাৰ মনত সহজে উপলব্ধি হয় যে মানুহ অৰ্ঘ্যত নহয় বৈত। পৰমাত্মাবে সৈতে মানৱাত্মাৰ পিতা পুত্ৰ সম্বন্ধৰ পাৰ্থক্য, এই কাৰণে হে ঈশ্বৰৰ ওপৰত আমাৰ ভয় ভবসা কথা স্বাভাৱিক।

আমি ভয় ভবসা বাৰ ওপৰত বাৰোঁ বা থাক কৰোঁ তাক নোপোৱাটোক বা তাৰ উপদেশ নোপোৱাটোক প্ৰায় কোনো কামকেই কৰিবলৈ আগ সন্মোৰোঁ। স্বৰ্গনিৰ লৰাটি বা চাকৰাটোৱে বাপেক বা পৰাকীক নোশোধ কৈ বা ডেওঁৰ অনুমতি নোলোৱাটোক প্ৰায় কাম নকৰা স্বাভাৱিক; আত্মাৰ অনুজ্ঞাক ভেদেৰূপ কাম কৰিলেও কাৰ্য্যৰ পুঙ্খল ভঙ্গ বা সি বেমেজালি

হে পবে যে ভাব ভুল নাই। মানবাত্মা স্বাধীন হলেও এইভাবে পৰমাত্মক অধীন। মুঠ কথা মানবাত্মাব স্বভাব পঢ়িলেই বুজা যায় যে ডেওঁক যেন ভিত্তববপবা আন এজনে কৰ্তব্যাকৰ্তব্য বা ভাল বেয়া শিকা দি আছে। মানবাত্মা অপূৰ্ণ, এইবাবে পূৰ্ণ জ্ঞান শিকা দি আন এজনে যেন ডেওঁক উন্নত কৰিবৰ চেষ্টাত আছে। দেখিবলৈ গলে মানুহ শিকাৰ অধীন, কাৰণ মানুহৰ স্বভাবত দুটি গুণ বাইকে পোৱা যায়—এটি অনুসন্ধান কৰা আনটি নকল বা অনুকৰণ কৰা। অনুকৰণ কৰা স্বভাবটিয়ে শিকিবলৈ বিচৰা স্বাভাবিক। যেই সেই কথাকেই অনুকৰণ কৰিবলৈ শিকা কৰাৰ মূলত এটি আদৰ্শ বা চানেকী। চানেকী নেনেখিলে মানুহে কিহক দেখি নকল কৰিব ? চানেকী ছবিখ, এবিধ ভালৰ অপৰ বিধ বেয়াৰ। ভালৰ চানেকীখনি হৈছে বিবেকৰ বা সত্যৰ, বেয়াৰ .চানেকীখনি হৈছে অনিয়ম বা অসত্যৰ। মানবাত্মাৰ জ্ঞান অপূৰ্ণ পতিকে সহজে অসত্যৰ ফালে ঢাল যায়। অসত্যৰ ফালে ঢাল খালেই মানুহে সত্যৰপৰা বিচ্যুত হৈ অৱশ্য সৃষ্টিৰ বিনাশ সাধন কৰিব বুলি ভগৱানে যুগে যুগে অৱতাৰ ধৰি আদৰ্শ পুৰুষ হৈ মানৱ জগতক শিকা দেৱেহি। এই আদৰ্শ পুৰুষবিলাকেই হৈছে আমাৰ শিক্ষক বা মহাপুৰুষ। “যুগে যুগে অৱতাৰ ধৰা অসংখ্যাত,”। বাস্তৱিক মানুহৰ একো একোটি আভিৰ যুগে যুগে অসংখ্যাত মহাপুৰুষ বা শিক্ষক আহি জন্ম ধৰি নানা বিঘৰৰ জ্ঞান বুদ্ধি মানৱ আত্মিক শিকা দি যায়হি, তেনে নহলে (Protective Cause) বাইটক সৃষ্টি বন্ধা কেনেকৈ হয়। মানুহৰ জ্ঞান অপূৰ্ণ পতিকে এজন মহাপুৰুষৰ গুণবত পূৰ্ণ জ্ঞানবুদ্ধি শিকা দিয়াৰ ভাব ভগৱানে কেতিয়াও নিদিয়ৈ। আজিলৈকে পৃথিবীত বত মহাপুৰুষে জন্ম গ্ৰহণ কৰিছে এক নীতাৰ ভগৱান ঐত্ৰকৰ বাহিৰে কাৰো গাত তেনে নবে পূৰ্ণ জ্ঞানৰ বিকাশ পোৱা নেযায়, কিয়নো মহাপুৰুষসকল শ্ৰেষ্ঠ মানুহেই হে। এই নিমিত্তে ঐহবিয়ৈ জগতত মানুহক-বি বি কামৰ উপ-বুদ্ধ ভাক সেই নবে শিকা দিয়াৰ কাৰণে, কোনো মহাপুৰুষক ঈশ্বৰ-ভৱ শিকা দিয়া, কোনো মহাপুৰুষক আত্মবকাৰ্ণে বা ধৰ্ম বকাৰ্ণে বণ-কৌশল শিকা দিয়া, কোনো মহাপুৰুষক বাৰ্ণিক্য ব্যৱসায় শিকা দিয়া, কোনো মহাপুৰুষক বাজনীতি শিকা দিয়া, কোনো মহাপুৰুষক শিল্প শিকা দিয়া আৰু কোনো

মহাপুৰুষক কুৰি বা খেতিৰ কাম শিক্ষা দিয়া শক্তি দি আমাটলৈ আদৰ্শ জীৱনৰ চানেকীবিলাক পাঠিয়াই থাকে। কিন্তু মনত বাৰিবা, সকলোবিলাক আদৰ্শ জীৱনৰ মূল চানেকী পৰম পিতা পৰমেশ্বৰ; তেওঁৰ এতি লক্ষ্য নেবাধিলে কোনো চানেকীয়েই ঠিক নহয়, এই কাৰণে স্বেচৰতত্ত্ব আশ্ৰিতত্ত্ব শিক্ষা দিয়া গুৰু আমাৰ প্ৰধান গুৰু, তেৱেঁই আন সকলো মহা পুৰুষবোৰো জ্ঞান শিক্ষাৰ গুৰু আৰু মানিব লগীয়া; যিহেতু জ্ঞানেই বুদ্ধিৰ গুৰি।

যুগে যুগে নানা জ্ঞান-বুদ্ধিৰ অসংখ্যাত মহাপুৰুষ পৃথিবীত অৱতাৰ হোৱাৰ মানে কি? তাৰ মানে গমি চালে ইয়াতকৈ আন একো পোৱা নেদ্যাৱ যে দৰ্শন শাস্ত্ৰই সৃষ্টি-তত্ত্বৰ মূলত হুটি ক্ৰিয়া ঠাৱৰায়, এটি বিবৰ্ত্ত অৰ্থাৎ ক্ৰমবিকাশ, আনটি পৰিণাম অৰ্থাৎ লয় ক্ৰিয়া। জগৎ উৎপত্তি বিকাশ আৰু লয় এই তিনিটি কথাৰ অধীন হলেও কিন্তু আদি উৎপত্তি, অস্ত লয়। বিকাশ মাজতে হিত। এই স্থিতি ক্ৰমবিকাশ নিয়মৰ অধীন; যেনে কেচুৱাৰপৰা চালুকীয়া, চালুকীয়াৰপৰা লৰা, লৰাৰপৰা ডেকা, ডেকাৰপৰা বুঢ়া, বুঢ়াৰ শেহত মৃত্যু। এই দৰে জ্ঞান বাজ্যও একে নিয়মৰেই অধীন। কেচুৱাৰ যি জ্ঞান চালুকীয়াৰ সেই জ্ঞান নহয়, চালুকীয়াৰ যি জ্ঞান লৰা অৱস্থাত তাতকৈ বেলেগ; লৰা অৱস্থাত যি জ্ঞান পোৱা যায় ডেকা অৱস্থাত সেই জ্ঞানেই নতুন আকাৰ ধৰে আৰু বুঢ়া অৱস্থাত জ্ঞানো বুঢ়া হয় অৰ্থাৎ তাৰ পূৰ্ণতা অস্মে। সেই দৰে মানৱ জগতক যিভাষিতকৈ বাধি পূৰ্ণতাৰ পিনে নিবৰ কাৰণে দয়াময় হৰিয়ে মানৱ জাতিলৈ নতুন নতুন যুগৰ (অৱস্থাৰ) উপযোগী চলন-ক্ৰমৰ ব্যৱস্থা নিয়ম আদি কৰি যোৱাৰ কাৰণে যি মাহুৰক শিক্ষা দিয়াৰ অৰ্থে নানাকৰ্ম জ্ঞান বুদ্ধি বা ধৰ্ম কৰ্ম শিক্ষা দিয়াৰ উপযুক্ত বিশেষ-আত্মবিলাকক যুগে যুগে (অৱস্থান্তৰত) প্ৰেৰণ কৰে। ভগৱানে যদি এনে নকৰিলেহেঁতেন তেনেহলে মানৱ জাতিৰ স্থিতি সবলহেঁতেন। এই কাৰণে গীতাৰ ভগৱানে স্বয়ং কৈছে যে “বদা বদাদি ধৰ্মস্য যানি ভবতি ভাবত! অভ্যুধানবধৰ্মস্য তদাস্থনং সৃজাম্যহং। পৰিত্ৰাণায় সাধুনাং যিনাশায়চ হৃদয়াম্। ধৰ্ম সংস্থাপনান্থায় সন্তৰানি যুগে যুগে।” এতিয়া আমাৰ আসাৱ দেশী বাইঅসকলে বুজক যে যুগে যুগে আমাৰ

জাতীয় জীবন বন্ধা কবিব অর্থে বি ধর্ম অর্থাৎ বেলে নিয়ম প্রণালীৰ ব্যবহা। লাগতিয়াল ডাক নথি যদি আমি আগৰ পূৰ্ণ দিনৰ (এতিয়াৰ বিবিলাক অলাগতিয়াল) নিয়ম প্রণালীৰ ব্যবহাতেই থাকে। তেনেহলে আমি বিনষ্ট নহে আমাৰ জাতীয় জীবন বন্ধা কবিব পাৰিম নে ? হায় আমাৰ বৰ্তমান কি হৃদি'ন উপস্থিত হৈছেহি ! এই দেশত এতিয়াৰ মুগৰ ধর্ম কৰ্ম শিক্ষা দি জাতীয় জীবন পঢ়োঁতা বৰ্তমান কোনো মহাপুৰুষেই বাহিৰ হোৱা নাই। আমাৰ মধ্য-মুগত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱেই যি হুই মহাপুৰুষ জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিল, সেই দিনবেপৰা আজি পৰ্যন্ত বৰ্তমান উন্নত জ্ঞান মুগত আমাৰ বাইজক ধর্ম শিক্ষা দিবৰ নিমিত্তে কোনো মহাপুৰুষেই বাহিৰ নহল ! হায় ! এতিয়া আমাৰ কি ঘোৰ এন্ধাৰ অবহা ! হায় হায় ! আজি আমাক বাট দেখাওঁতা কোনো মানুহেই আমাৰ দেশত জন্ম গ্ৰহণ কৰা নাই নে ? আমি কোনটি নো বাট কোনটি নো অবাট চিনি নেপাই দিহিঙে-দিবাঙে ফুৰিছোঁ। কোনো জাতিৰ বুৰঞ্জীয়েই আজিলৈকে প্ৰমাণ কৰিব পৰা নাই যে ধর্মক নথি পৃথিবীত কোনো জাতিয়ে উধাৰ পাৰিছে। আমাৰ অসমীয়া জাতিৰ অধঃপতনৰ মূল কাৰণ হৈছে যে আমি কোনো ধর্মকেই ধৰা নাই। আমি হিন্দু ধৰনী বুলি কওঁহঁক হয় কিন্তু হিন্দুধর্ম নো কি তাৰ বুজ সেপাওঁ। আমাৰ ঈশ্বৰ আছে বুলি কোৱা আৰু নাস্তিকে নাই বুলি কোৱা কথা সমান, কিয়নো নাস্তিকেও ঈশ্বৰৰ স্বৰূপ-গুণ কি ডাক ধৰিব নোৱাৰে আমিও ডাক নোৱাৰোঁ। আমি বুজোঁ মানুহক চুৰ ডকাইতি মিছা বেণ্ডা আদি পাপ কাম ঈশ্বৰে কৰায় আৰু পুণ্য কামকো তেৱেই কৰায়। আমাক কোনে ধর্ম শিক্ষা দিব ? আমাৰ আমাৰ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ, দামোদৰদেৱ আৰু দেউপোপাল প্ৰভৃতিয়ে যি পবিত্ৰ বৈষ্ণৱ ধর্ম প্ৰচাৰ কৰি আমাৰ সমাজক ধৰ্মেৰে পোহৰাই গৈছিল, আজিকালি সেই পবিত্ৰ ধৰ্মত ল'হন মুগৰ নতুন জ্ঞানৰ তাৰ যোগ দি আমাৰ উন্নত জাতীয় ধর্ম পাতক ছাবি, আমাৰ ধৰ্মৰ ধৰনী বোলোৱা গোসাঁই মহন্তসকলে নিজৰ পেট ভৰোৱা ধর্ম প্ৰচাৰ কৰিছে। হায় ! এনে নহৰ নো কিয় ? যি অসম দেশৰ গুৰু বোলা গোসাঁই বামুণ মহন্তসকলৰ ভিতৰৰ চাবি

বেদ. চৈধ্য শাস্ত্ৰ, গুৰুৰ পুৰাণ ভাটা দেশৰ কালে আছে বুলি কোনো কোনোৱে কাণেৰে শুনিছে আৰু তেনে শাস্ত্ৰৰ পুৰি এখন হুধন ডেউ-বিলাকৰ সবহ ভাগে নিজ নিজ বৰচাঙৰ ওপৰত এলাছুৱা হৈ যদি পৰিও আছে তাৰ বুজকে নেপাই মুখেৰে বেদ শাস্ত্ৰৰ দোহাই দি আছে, তেনেবিলাক গোদাঁই বায়ুণ মহন্ত হৈছে বৰ্তমান আমাৰ ধৰ্ম্ম দীক্ষা দাতা গুৰু, তেনে আমাৰ অসমীয়া জাতি পাপৰ ভাৰত উললৈ নথহি কৈনৈকৈ পুণ্যৰ বলেৰে উধাৰ ? যি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মই আমাৰ দেশৰ মাহুহৰ মাহুত এদিন হৰি ভক্তি ওপজাই পাওৱে পাওৱে পুৱা গধূলি নামঘৰ বা কীৰ্ত্তন ঘৰে ঘৰে হৰিনাম প্ৰসঙ্গ কৰাইছিল আৰু সেই নাম প্ৰসঙ্গৰ অন্তত পাৰ্বৰ বুঢ়া-মেঠাই নাম খবতে বহি বাদ অপবাদ দন্দ হাই অত্যাৰ অভিযোগ আদিৰ মেল হুৰিছিল, হায় ! আজি তাৰ বদলি আসামৰ নামঘৰ-বিলাক গৰু-গোহালি হৈ পৰিছে, তাৰ মছা চছা ঠাই গৰুৰ খিচেৰে শুবা হৈছে, হৰিনাম প্ৰসঙ্গৰ বদলি দিনত বদ বৰযুগৰ প্ৰতাপত জিবপিলোৱা আৰু আৰু ভড়ুৱা কুকুৰৰ কাজিয়া খেং-খেঙনি, বাতি আৰু আৰু শিয়ালৰ খেৰুখেঙনি আৰু হোৱা দিয়া ঠাই হৈছে। তাৰপৰা মেল গোচৰবোৰ জিলাৰ কাছাৰি খবলৈ নি উকীল, মোক্তাৰ, চতুৰ দৰ-খাস্ত লিখকৰ জোলোঙা শুৰোৱা হৈছে আৰু গৰণমেটৰ ঘৰৰ তুলাপাত, টিকিট, ষ্টাম্প কিমাত খৰচ হৈ হাত হুদা কৰি উলটি আমাক কেঞা মহাজনৰ খবত ধকৱা কৰা হৈছে। হায় আমি মিছাই সঁচাই মোকদ্দমা কৰি কৰি দিনে দিনে নিচলা হৈ খাবলৈ ধৰিছোঁ। এনে পাপ-সকটৰপৰা জনেৰে, বুঢ়াই বুঢ়াই আমাক কোনে বন্ধা কৰিব ? পঢ়ি শুনি মহলা দি উঠা আমাৰ অসমীয়া ডাঙৰীয়াসকলৰ ওচৰলৈকো আমি সাহ কৰি বুদ্ধি ভবসা লবলৈ খাব নোৱাৰোঁ; ডেউ-বিলাকে আমাক মুৰ্খ চহা পাৰ্বলীয়া বুলি খিণ কৰে আৰু এবেলোমান চৰাখবত খিয় দি থাকিলেও ভিতৰৰপৰা ডেখেতসকলৰ মাত এখাৰিও পোৱা টান; কিয়নো ডেখেতসকল ভাগ্যৱন্ত হৈ চৰকাৰী বিষয়া হৈছে আমি লিখিব পঢ়িব নজনা হালোৱা চহা হৈৱে আছোঁ। কথাতে কয় বোলে “মুৰ্খৰ কাৰণে পণ্ডিত, পাপীৰ কাৰণে সাধু” কিন্তু আমাৰ লিখা পঢ়া শিকা পণ্ডিত বাহু ডাঙৰীয়াসকলে আমাক সজ কথাৰ উপদেশ

দিয়েক অল্প আমাক এই বুলি বাবে পাচি মান নিন্দা কৰে যে আমি অসত্য মুৰ্ব, চহা, গাৰ্বলীয়া, আমি এলেহৰা অসমীয়া, কাম কাষ কৰি আন দেশী মানুহক দেখিও উন্নতি নেসাৰেঁ। আমি যেই পিনে যাওঁ সেই পিনে কেৱল আমাক নিন্দা কৰাহে গুনো। আমাৰ কতো মুখ শান্তি আৰু জিবনি লবৰ ঠাই নাই ! গোসাঁই বামুণ মহন্ত আদি সাধুসকলৰ ওচৰলৈ যদি ধৰ্ম্মৰ কথা খৰি-ভক্তিৰ কথা শুনি মনক শঁতাবলৈ যাওঁ তেতিয়া তেওঁ বিলাকে ধৰ্ম্মৰ কথা ভক্তিৰ কথাৰ বদলি কাৰ স্বৰত কিমান ধন পান কাৰ কি বাদ-ছবাদ এনে কথাখিনি পাতি সুত কটা, কামি চছা, খৰি ফলা আদি তেখেতসকলৰ কাম কৰিবনে একোখন চুণ-ধপতীয়া তামোল দি দি আমাক লগাই দিয়ে। ধৰ্ম্মৰ কথা বুজালেও ঘাইকৈ শুক গোসাঁইক মনা, বাহী-ছুবা ধৃতি বিধৃতি মনা আৰু ন চাউল ন পাচলি শুক মহন্তক পোনতে লগাই খাব পোৱা কথাকেই হে বুজায়। ইয়াৰ বাহিৰেও আউহী একাদশীত কোনে কত কেইখন হাল বাইছিল তাৰ দায় ছিদ্ৰ খৰি দিয়াৰ বিষয় বিচাৰ খোচাব কৰে। যিবিলাক সত্ৰত উদাসীন শুকতৰ হাটী আছে তালৈ যদি ধৰ্ম্মৰ কথা শুনিবলৈ যাওঁ, তকতসকলে আমাক দূৰতে ছেই ছেই কৰে, কাৰণ তেওঁ বিলাকে ভাবে যে ভেবাসকল মাথোন শুদ্ধ পবিত্ৰ আৰু ঈশ্বৰৰ শুক আমি অভকতীয়া য়েছ। আমাৰ গোসাঁই মহন্ত শুকসকলে লবা বা ডেকা কালতে এবাৰ আমাক বান্ধি ছাতি পেলাই লোৱাৰ দৰে লৈ যি এদিন দীক্ষা দি শৰণীয়া কৰালে তাৰ বাবে বছৰি বছৰি মাত্ৰ আমাৰ পৰা কৰ তুলি নিবলৈ হে আহে, ধৰ্ম্ম আমি পালন কৰিছোঁ নে নাই আৰু ঈশ্বৰজনা নো কেনে, তাক হলে বুবিবাৰ আমাক শোধো নাই আৰু বুজুৱাও নাই। এই আমাৰ ধৰ্ম্ম-শিক্ষা। এতিয়া আমাৰ কৰ্ম্ম-শিক্ষাৰ কালে যদি উলটি দেখোঁ তেনেহলে খোৰ অন্ধকাৰে কেউপিনে ছাতি ধৰা দেখোঁ। আমাৰ ধনী, জ্ঞানী আৰু বুদ্ধিমান কৰ্ম্মতাপালী বোলোৱা যিবিলাক ডাঙৰ মানুহ আছে তেওঁ বিলাকে আমাক কৰি খাব নজনা, ধন খটিব নজনা, এলেহৰা বা সোবোপা অসমীয়া বুলি বাবে পাচি মান মাথোন গালি পাবিব পাৰে কিন্তু কেনেকৈ আমি তেওঁ বিলাকৰ দৰে ভাল অৱস্থা লাভ কৰিব পাৰোঁ। তাৰ কথা হলে বুজাইও নকৰ আৰু তেনে হবলৈ অৰ্থেৰে সহায়ও নকৰে। ইয়াৰ মনে আন একো নহয়, কিজানি

আমিও বা ডেৰ্ভিলাকৰ সমনীয়া হৈ পৰোঁ। ডেৰ্ভিলাকৰ কথাতে আমি ভালকৈ বুজিব পাৰোঁ। যে এতিয়ালৈকে আমাৰ ভৰালত যি এম্পি ধান, পথাৰত যি এডবা মাটি, পোহালিত যি এহালি বলদ আৰু এজনী গাই আছে সিও যেন আমাৰ নাইকিয়া হয়, কাৰণ ডেতিয়া হলে তেখেত সকলে বিনা দামতে বা আধা দাম দিয়েই আমাক তেখেতসকলৰ ধন বঢ়োৱা কাম কৰাৰলৈ বৰ সুবিধা পাব। আমাক যে সোবোপা এলেহুৱা কাম কৰিব লজনা অসমীয়া বুলি তেখেতসকলে (নিজে অসমীয়া হৈও) গালি পাবে, তেনে গালি যে তেখেতসকলে আমাৰ অৱস্থাৰ হুখত হুখী হৈ পাবে এনে নহয়, আমি যে নিজৰ কাম কৰি আৰ্হি নেপোৱা বাবে তেখেতসকলৰ ঘৰত বা কামত কুলি নেখাটে। সেই বাবেহে ওপৰত কোৱা বিশেষণ মুপি আমাৰ ওপৰত বৰ্ণন কৰে। আৰু এটি কথা যে আমাৰ ভিতৰৰ কোনো হুখীয়া নিচলাই কেতিয়াবা তেখেতসকলৰ কাম কৰিলেও তেখেতসকলৰ প্ৰায়েই অনেকে বিনাদাম বা আধাদাম দি ঠগৰাজী কৰে; সেইবাবে আমাৰ অনেক হুখীয়া মানুহে বিদেশী কেঞা বঙালৰ কাম কৰি যোতগা নাম লয় ডেতিয়া হলে তেখেতসকলৰ ভিতৰৰ অনেকে দেশ-হিঙেহীৰ ভাও ধৰি হুখ প্ৰকাশ কৰি কোৱা শুনে যে অসমীয়া মানুহৰ বিদেশী স্বৰ্জাতিৰ প্ৰতি সহানুভূতি নথকা কথাই হৈছে জাতীয় অস্তিত্ব লোপ হোৱাৰ বাই কাৰণ। আমাৰ মুৰত দোৰাধিনি ধৰিবাৰ ভিতৰৰ অনেক লোক হাকিম, চিবস্তাদাৰ, কেবাণী আৰু মৌজাদাৰ প্ৰভৃতি বিষবাবপবা ১০ টকীয়া মহৰি পৰ্যন্ত বিমানবিলাক আছে সকলোবেই শুৰিতে আমাৰ ভিতৰৰ মানুহ হৈও আমাৰ ওপৰত এনেহে উধনীয়া গগ (অহঙ্কাৰ) কৰে যে আমি দেউতা বুলি মেমাঙিলে ডেৰ্ভিলাকৰ অনেকৰ খঙে মুখত উঠে। আমি চাই থাকোঁতেই ডেৰ্ভিলাকৰ ভিতৰৰ অনেকে আগৰ নুপা ককাৰ বং সলাই কোনো বকৰা, কোনো হাজৰিকা, কোনো শইকীয়া, কোনো জুঞা আৰু কোনো বৰা ইত্যাদি পুৰনি কলীয়া খিতাপ লবলৈ ধৰিলে। তেখেতসকলৰ ভাগ্যত চৰকাৰী বিষয়-বাসনা মিলাৰ বাবে তেখেতসকলে ডেনেবিলাক ন খিতাপ লওক তাত আমাৰ হানি নাই কিন্তু নিজৰ চিন-ছাপ ৰছি আমাক যে লাও নাইকীয়াৰ দৰৰ সক মানুহৰ ঘৰৰ বুলি হাঁহে তাত হে আমি সৰ্বাত্তিক

বেজাব পাঠৰ্ছক । আৰু এটি আমাৰ ঘাই বেজাবৰ কথা পাঠ যে তেখেত সকলে ভবি নচুৰাই চকী মাচিগাত বেডিয়া থাকে ভেডিয়া আমাক যে ওচৰলৈ গলেও চাৰি কঠ এখনিকো বহিবলৈ দিলে তেখেতসকলে মান বোৱা হেন পায় ।

কেবেনী মহৰি আদি লগিলে চাহ বাগিছাৰ বা বাট বাট বন্ধোৱাবেই হওক) কাম পালেই আৰু ধুন পেচ মাৰি জোতা মোতা পিন্ধি হাতত হুটকা মান হলেই অনেক ডেকাই পপ দেখুৱা আৰু আগৰ দিনৰ বকৱা হজাৰিকা আদি নোহোৱা-নোপজা খিতাপ লোৱা আৰ্হি হুটিয়ে আমাৰ উঠনৰ মূৰ ধাইছে ; কাৰণ আমাৰ গাৱলীয়া স্কুলত লিখা পঢ়া শিকা লৰাবিলাকে আৰম্ভ চিনিব পৰা হলেই দেখাক দেখি ধুন পেচ মৰা হৈ পৰে আৰু কোনোমতে ৬৭ টকা দৰমহা পোৱা চাহ বাগিছাৰ হাজিৰা মহৰি এটা হৰ পাবিলেই আগৰ কলীয়া খিতাপ এটি ধৰি ভাল মানুহ বোলাৰ পৰা যাব বুলি ভাবি নিজে নাওল ধৰি হাল বোৱা আৰু কোৰ ধৰা কামক সক মানুহ হোৱাৰ ভয়ত ছিগ কৰি একেবাবে এৰি পেলাইছে । এনেবিলাক আৰ্হিয়েই আমাৰ দেশত দিনো দিনো খেতিয়ক মানুহৰ সংখ্যা কমাই জাকে জাকে বাবুৰ সংখ্যা বঢ়াই আনিছে । নিজে কাম বন কৰিলে সক মানুহ হোৱা কথাটো আসাম দেশত অলপ দিনৰ পৰাহে চলি আহিবলৈ ধৰিছে । ইতিপূৰ্বে আগৰ কলীয়া শূদিবৰ ভিতৰৰ অনেক ফুকন বকৱা আদি ডাঙৰ বংশত জন্ম গ্ৰহণ কৰা সকলে কোনো ধাজাঞ্চি কোনো পেঁকাৰ কোনো চিবল্লাদায় শ্ৰদ্ধতি গুথ খাপৰ চৰকাৰী বিষয়া হৈও নিজ হাতেৰে কাম কৰিবলৈ লাজ নেপাইছিল । আন কি ভেঙবিলাকৰ ভিতৰৰ, বায়ুপক এৰি, অনেকে ১ বছালৈকে নিজে হাল ধাই পা-পা ধুই কাচাৰি বৰত কাম কৰা দেখা গৈছিল, অথচ ভেঙবিলাক ছোট বা সক মানুহ হোৱা নাছিল । কিন্তু আজিকালিৰ দিনত উঠি অহা ডেকাসকলৰ প্ৰায় সবহ ভাগেই অলপমান লিখা পঢ়া জনা হলেই (ইংৰাজী অলপমান জানিলে যে কথাই নাই) নিজৰ কাম কৰি বোৱা তথাক অলপমান যে জ্ঞান কৰেই দেখাক দেখি ভাল মানুহ বা বৰ লোক হোৱাৰ বাটত হেঙাৰ পোতাৰ শকা কৰি শাৰিৰীক পৰিশ্ৰমৰ কামও এৰি পেলাইছে । এই কথাটিয়েই আমাৰ দেশত খেতিয়কৰ ভাগ কম কৰি দিনো দিনো বাবু

ডাঙৰীয়াৰ সংখ্যা বঢ়াই আনিছে। এই কাৰণেই আমাৰ দেশৰ সবহতাগ মানুহে পৰিভ্ৰম কৰিবলৈ এৰি খেতি কৰাৰ ফালে পিঠি দিছে। আন পিনে নানা বকম বিদেশী লাহ-বিলাহৰ বস্ত্ৰ ওলাই বেবত গাঁঠি এটা দিব নজন। নপুংসক ডেকাসকলক ধুন পেচ মাৰি ফুৰিবলৈ অতিকৈ সহায়তা কৰিছে। এই লাহ-বিলাহৰ কাপোৰ-কানি জোতা মোজা আদি নানা ভৰহৰ বিদেশী বস্ত্ৰবে, ধুনমৰা ধুনীয়াসকলক যে আন পিনে লাহে লাহে লাওখোলা লোৱা-ইছে আৰু লোৱাবলৈ ধৰিছে তাৰ পিনে আমাৰ তেখেতসকলৰ ধৰবেই নাই। এই অসম দেশত বৰ্ত্তমান যিমানখিনি ধোৱা লোৱা পিন্ধা-উৰা বস্ত্ৰৰ আমদানি হৈছেমানে সকলোবিলাকেই বিদেশী, দেশী বুলিবলৈ গলে এৰি মুগা কাপোৰ কেখনিব বাহিৰে একোৱেই নাই। আগেয়ে শিপিনীয়ে কাপোৰ-কানি স্বৰত বৈ কাটি লোৱাৰ বাবে কেঞা-গোলাৰ মৰাপটীয়া বিলাতী চুৰিয়া চেলেং কিনিআমাৰ মানুহ হুণীয়া হব লগাত নপৰিছিল; কিন্তু এতিয়া আমাৰ কেউপিনে মৰণ হল, দেশৰ শিপিনীয়ে কাপোৰ বোৱা এৰি বাবুৱনী হবলৈ ধৰি বিলাতী সাৰী জেকেট আদি নানা বকমৰ লাহ-বিলাহৰ পিন্ধা-উৰা বস্ত্ৰ দেখি পৰিভ্ৰম নকৰাকৈ ধন ভাঙি লাহতী হবলৈ শিকিছে। আমাৰ দেশৰ মানুহক খিতিঙালি মাৰি বাবু বাবুৱনী হবলৈ শিক্ষা দিয়াৰ শুৰিত বঙ্গালী আহি যে তাৰ ভুল নাই। এতিয়া হে বঙ্গালী ভদ্ৰলোকসকলৰ চেতন আহিছে আৰু তেওঁবিলাকে টান পাই ৰাম বুলিবলৈ শিকিছে, ইতিপূৰ্বে তেওঁ-বিলাকৰ প্ৰায় অনেক ভদ্ৰলোকে চৰকাৰী বিষয়া হৈ আমাৰ দেশত থাকি আমাৰ বিৰুদ্ধে এনে কথা বথনাবথনি কৰা শুনা গৈছিল যে “আসাম দেশে ভদ্ৰলোক নাই, সকলে চাষা আৰু সকলেই তাঁতী”। এনে দৰে নিন্দাবথনা কৰা যেতিয়াই আমাৰ দেশৰ মানুহে শুনিবলৈ ধৰিলে তেতিয়াৰপৰা নিজ হাতেবে কাম কাষ কৰা অভ্যাস এৰি বাবু হৈ আহিবৈ ধৰিলে আৰু আগৰ দিনৰ ভাগ মানুহৰ স্বৰৰ ঘেণী, জিয়বীসকলেও লুকাভুকা খেলাৰ দৰে আন্দোলন নিমিত্তে হে কেতিয়াবা কেতিয়াবা একো একো ডুখৰি কাপোৰ বৰলৈ ধৰিলে। প্ৰায় সবহ ভাঙ্গাই-এই কামক পোট পেটে ঘিণ কৰিয়েই হওক বা লাহতী সাজোতে সময় নোপোৱাৰ গতিকেই হওক এতিয়া লাহে লাহে এৰি আহিছে। এতিয়া আমি যিবিলাক কামক অভদ্ৰ কাম বুলি ঘিণ কৰি এৰি আহিবলৈ ধৰিছোঁ অসম

পিনে এতিয়া দেখা পাওঁ আৰু শুনিবলৈকো পাইছোঁ যে বনদেশী গুৰুলোক সকলে টানকৈ বনদেশী বস্ত্ৰৰ চিহ্নৰ ধৰি সেইবিলাকক (তিব্বী পুৰুষ হুয়ো) কৰিবলৈ ধৰিছে আৰু বহলাই শিক্কা কৰিবলৈ আৰম্ভও কৰিছে। আৰু কিছুমান বহুবৰ পিছত সেইবিলাক কামক উন্নত আহিত তুলি তেওঁবিলাকে উলটি আমাকে শিকাবহি। আমি তেতিয়া তেওঁবিলাকৰ একোটি একোটি কাপোৰৰ কাৰখানাত আমাৰ তিব্বোতাকে তুলি ধটাই পাইচা অমাই কানি কিনি ধাবলৈ বাধ্য হম! আমাৰ দেশত আজিকালি যেনে কোষেৰে বিদেশী কাপোৰ বিক্ৰী হবলৈ ধৰিছে, ইয়াতেই অনুমান হয় যে, অসমীয়া শিপিনীসকলে স্ত্ৰী কটা যে পাহৰিলেই, আৰু ২।৪ বছৰৰ ভিতৰত কাপোৰ বোৱা কামটিও একেৰাৰে পাহৰি পেলাব। আপুৱে বাবু হবলৈ শিকোৱা কথাখিনি যে অসমীয়াই বঙ্গালীৰপৰা লৈ বাবু হবলৈ শিকিলে, এতিয়া কৰ্মী হোৱা তেওঁ-বিলাকে “বনদেশী” প্ৰচাৰ কৰা কথাখিনি শুনি কৰ্মী হবলৈ নিশিকে কিয়? হায় অসমীয়া! এলেহুৱা হোৱাৰ পিনে হলে সোনকালে ঢাল খালা, এতিয়া দেখাৰু দেখি কৰ্মী হোৱাৰ ফালে হলে আওকাণ মাৰি আঁহ! ক্ৰমশ:

শ্ৰীকমলাকান্ত গুৰুচাৰ্য ।

গুৰু-চৰিত্ৰ ।

(৭)

গুৰু ভাতা বনগৰাণ্ডিৰীৰ আকৌ বিবাহ কৰাবৰ মন হল। এই বিবাহৰ কথা—জাতি বিবোধী কামত কোনো লোকে সন্তোষ পোৱা নাই, পূৰ্বৰ বিবাহৰ গৃহিনী জেষ্ঠজনাই গোসাঁইক জনালে যে আপুনি সেই বিবাহলৈ নেযাব, বিবাহৰ দিন প্ৰসঙ্গ হক; পিছত সেই দৰে বুঢ়ী নাম সেৱা পাতিলে। গুৰু জনকো বিবাহলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিলে; ভাতৃস্নেহ এবাৰ নোৱাৰি নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰিছিল কিন্তু ভোজনলৈ অনুবোধ কৰাত গা বিয়ম মান কৰা অহুৰিণা বুলি আসোঁৱাহ দেখুৱাই আহাৰ নকৰিলে; ভাতৃবধুও এই বাতৰি কোৱাত মনও ৰব সন্তোষ পালে। বামৰাৰ আতাৰ আমোদ দেখিবৰ মন হোৱাত এদিন

শুক্রেৰ্বৰত জনালে আপুনি বহু তীৰ্থত নানাৰকম উংসৱ দেখি আহিছে । আমালোকক এটি আমোদজনক উংসৱ দেখুৱাবলৈ হক । বাৱৰ মন বুজি শক্ৰদেৱে কাল বিত্তৰ ধৰচ লাগে, কি প্ৰকাৰে উংসৱ কৰা হব । তেওঁ উত্তৰ কৰিলে বিমান লাগে দিয়া হব, কৰিবলৈ যেন হেলা নকৰে । ইয়াকে শুনি শুক্ৰে কলে বাক যোগাব কৰা যাওক । কাণ্ডন মাহৰ পুৰ্ণিমা তিথিত বৃন্দাবনী গোপালৰ দৌলোংসৱ, সেই দৌল কৰিবলৈ ধৰচা আদি ঠিকনা কৰি বস্ত্ৰজাত সংগ্ৰহ কৰিব লাগে । এই দৰে আলাপন কৰি দৌল বন্ধাই মেঘ দাহ সমাধা কৰাই তাৰ পিছ দিমা পুৰ্ণিমা তিথিত গোবিন্দক দৌলত উঠাই উংসৱ আৰম্ভ কৰিলে, তদন্তৰ তৃতীয় দিন গোবিন্দক ফুৰাই আনি পুনৰ নিজ মন্দিৰত প্ৰবেশ কৰালে, ভূঞাসকলে দেখি মহা আনন্দ লাভ কৰিলে । আক এদিন জ্ঞাতি বহু সকলে শক্ৰদেৱক জনালে বাপ ! আপুনি মনুষ্য শৰীৰ ধৰিছে হয় যদিওবা গুণ কাৰ্য্যৰ বশৱৰ্তী হৈ চলিছে তথাপি ঈশ্বৰত তাৰ প্ৰতিমুৰ্ত্তেই দেখা গৈছে ; উদানী ফুৰ্গৰ আৰ্হি দেখুৱাই এটি মহোংসৱ দেখুৱাবলৈ অনুমতি হক । শুক্ৰতসকলৰ কৰণ বাক্য শুনি মনুষ্যকণী প্ৰক্ৰমে, সেৱকৰ বাহা সফল কৰিবৰ ইচ্ছাবে অৱং চিত্ৰকৰ কাৰ্য্যত হাত দিলে । কোবোলা বাটচক মতাৰ্হি আনি পদূলিত থকা বেগ পছন্দোপা কটাই মদনগোপাল প্ৰতিমা সাজিবলৈ আজ্ঞা কৰিছে । বাটচৰে কাঠ কাটি কি আৰ্হিৰে প্ৰতিমুৰ্ত্তি নিৰ্মাণ কৰা হব সুধিবৰ কাৰণ শক্ৰৰ দেৱৰ ওচৰলৈ গৈছে ; ঈশ্বৰ পুৰুষে নিজ কৃপ ধাৰণ কৰি স্নান কৰিছে, কোবোলাই দেখি আচৰিত মানি পিছলৈ আৰ্হি বাটতে বে আছে, স্নানান্তে দেৱৰ মন সমুদায় বিবৰণ আনি বাটতে সুধিছে কি প্ৰয়োজনে অহা হৈছে ; কোবোলা দণ্ডতে সাটোৱে প্ৰশিণাত হৈ জনাইছে প্ৰভু ! প্ৰতিমা কোন আৰ্হিৰে নিৰ্মাণ কৰা হব । যদি আন কোনো মূৰ্ত্তি ভোমাৰ দেখা হোৱা নাই তেন্তে বি দেখিছা সেই, অৰ্থাৎ আমাৰ আৰ্হিৰে প্ৰস্তুত কৰি সোন-কালে দিবলৈ বহু কৰিবা ; শুক্ৰবাক্য শিৰোপাত কৰি কোবোলাই শক্ৰৰ আজ্ঞাৰ প্ৰতিমা নিৰ্মাণ কৰিলে । এই নিৰ্মিত মূৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰি স্থাপনৰ নিমিত্তে বামবাৱক কলে, সকলো ব্ৰাহ্মণসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰা, মন্দিৰ সাজি মূৰ্ত্তি স্থাপন কৰা হব ; শুক্ৰৰ আজ্ঞাক্ৰমে বামবাৱ ব্ৰাহ্মণসকলক

জনায়ে ত্ৰাৰ্জন্যমণি শুনি, শূন্য লোকে ভবি নগাই প্ৰতিমা সাজিছে সেই
 প্ৰতিমূৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰি খাপিবলৈ গলে আমালোকেও প্ৰদক্ষিণ কৰিব লাগিব,
 গতিকে কোনো ত্ৰাৰ্জন্য যোৱা ভাল নহয়, এই বুলি সকলোৱে মুঠ বান্ধি
 নেবাওঁ বুলি শুনায়ে। শিবোমণি ভূঞাই শুনি শব্দৰ বেৰত জনালে,
 দম্ভা! প্ৰতিমা প্ৰতিষ্ঠালৈ কোনো ত্ৰাৰ্জন্য নাহে কি উপায় কৰা হব। গোম্বো-
 দ্ৰাই শুনি কলে ত্ৰাৰ্জন্য লুতীয়া বেছি পৰিমাণে দান দক্ষিণাৰ বাতৰি পালে
 নিশ্চয় আছিল তালৈ ইমান তয় হোৱাৰ একো কাৰণ নাই। এই বুলি
 প্ৰতিজন ত্ৰাৰ্জন্যলৈ জাননী দিয়া যে যি ত্ৰাৰ্জন্যে নিমন্ত্ৰণ বকা কৰি আছিল
 তেও একোজনী ধেমু, একোখন বস্ত্ৰ, এতোলা সোণা, ৫ টাকাকৈ ৰূপ
 পাব। বামৰায়ে এই মৰ্শ্যে জাননী প্ৰকাশ কৰিলত সকলো ত্ৰাৰ্জন্যনিয়মিত
 সময়ত উপস্থিত হল। যাত্ৰাৰ ঘৰ নিৰ্মাণ কৰি কোবোলা বাট্টেৰ প্ৰস্ততি
 মননগোপাল মূৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠাৰ উদ্যোগ কৰা হৈছে।

প্ৰথমে সপ্ত বৈকুণ্ঠৰ চিন আঁকিবৰ নিমিত্তে শুকজনে ইচ্ছা কৰি মনত
 ভাবিছে যে কোনে ভগৱান পুৰুষৰ আৰুতি ও ধানৰ আহি দেখুৱাব। ভেতি-
 ৱাই নিজ শৰীৰৰপৰা এজন বাহিৰ হৈ জনাইছে যে আমিয়ে দেখুৱাই
 দিয়া হব। মনত খেদ কৰাৰ আৰম্ভক নাই। শব্দবদেবে ঈশ্বৰৰ আকাশী-
 বাণী স্বৰূপ নিজ শৰীৰৰ বাক্য শুনি লিখনী হাতত লৈ চিত্ৰ আঁত কৰিছে।
 ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাৰ সাতো বৈকুণ্ঠৰ নক্সা আঁকি গোলোকধাম পৰ্য্যন্ত অতি সুন্দৰ
 ৰূপে আঁকিত হৈছে। কিন্তু কলতক য়ক কোন ঠাইত কি প্ৰকাৰে আঁকা
 হব শুকজনে ভাবিছে, এনে সময়ত চকুবিৰে ধান মাৰি আছিল, লিখনী
 হাতত লৈ ভাবি থকা দেখি সুধিছে বাপ, কি ভাবিছে, এই ঠাইতে য়ক
 জুপি দিয়ক। চন্দৰিৰ বুদ্ধিক প্ৰসংশা কৰি সেই কলতক গছ আঁকিলে।
 যাত্ৰাত বজাবৰ খোল নাই, খোলৰ আছিলো আগে নাছিল, মূদত মাখোল
 ব্যৱহাৰ আছিল। পিছত শুকদেৱে কপিলী-মুখৰ কুমাৰক মতাই আনি
 খোল গছিবলৈ মনুলা দি কিছুমান মাটিৰ খোল প্ৰস্তুত কৰালে, শালমৰা
 গাওঁৰ মুছিয়াৰক মতাই আনি খোল ছিৰাবলৈ দিলে, কাৰিকৰে ছিৰাই
 দিলে হয়, খোলৰ মাত শুকলা নহল। এদিন খোল এটি ছিৰাই শুকাবৰ
 কাৰণ বদত দিছে, এজনী কাউবীয়ে কিছুমান কৰ্কাৰা তাত ঠোটতু কৰি

আনি ধোলত ঝঁহিছে, ডেকাগিৰীয়ে দেখা পাই ভগবানৰ শ্ৰেণিত দত্ত বুলি মনে ভাবি কৰ্কাৰ। তাত আক লোৰ গুৰিৰ কবাল দিলত ধোলৰ মাত শুবলা হল। সেই দিনেৰ পৰা এই কবালটিকে ঘুণ বোলে; ঘুণ নহলে এতিয়াও ধোলৰ মাত নোলায়। কঁহাবব হতুৰাই মন্দিৰা, খুটিতাল, বব তালকে আদি বহুবিধ তাল প্ৰস্তুত কবালে। কলিয়াববৰ পৰা কাজলী মুখলৈ ভূঞাসকলৰ বাজ্য, সকলো প্ৰজাক চিন-যাত্ৰাৰ জাননী দিলে, কোনোৱে চাউল কোনোৱে দধি হুণ তামোল পাণ আদি বস্তু লৈ আহিব খৰিলে, যাত্ৰাৰ আয়োজন হল, বামবাম গুৰুৰ সহিত শঙ্কৰদেৱে মিল হৈ সভাঘৰ ঠাই পৰিস্কাৰ কৰাত কোবৰ চাবত “শ্ৰামবায়” মূৰ্ত্তি এখানি পালে, শুভলক্ষণ দেখি সকলোৱে বব আনন্দ পাইছে। সভাঘৰ সজাই সাত বৈকু-ৰ্ণৰ সাতটা থাক কৰি যাত্ৰাৰ কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰিলে। গায়ন বনপৰাগিৰী, বায়ন ডেকাগিৰী, সৰ্গজয় আৰু কমলিধৰা পৰমানন্দ নতুৰা, এই প্ৰকাৰে প্ৰতিজনে নিজ নিজ ভাও লৈ যাত্ৰা কৰিলে। সত্তা শোভা কৰিবৰ নিমিত্তে মতা, চক্ৰবাণ, ফুলজাৰী প্ৰভৃতিয়ো নিয়মিত ভোখত প্ৰস্তুত হৈছিল। প্ৰথমে ম খেমালি তাৰ পিছত নট খেমালি বাগ খেমালি ছোট বব খেমালি আদি বাজনা বজাই অৱশেষত ঘোষাখেমালি পাই বাজনা - শেষ কৰে। গুৰু ঈশ্বৰে স্বয়ং বায়ুগুণ বাগ দিছে, বব প্ৰবল ভাবে বায়ু প্ৰবাহিত হোৱাত সমুদায় গছৰ পাত সৰি গৈছে; সত্তাহ লোক থাকিব নোৱাৰা হোৱাত মেঘ মণ্ডল বাগ দি বায়ু নিবাৰণ কৰিছে, গছৰ পাত পুনৰ উৎপন্ন হৈছে। দৰ্শক লোক সকলে গায়ন বায়ন ভাওবীয়া সকলো ঠাইতে কেৱল শঙ্কৰৰ ৰূপক হে দেখিছিল। এই কাৰ্য্যটিত সমুদায় মনুষ্য আচৰিত হৈ বিমোহিত হল। সাত দিন সাত ৰাতি এই যাত্ৰা ক্ৰমে চলি আছিল। পৰিদৰ্শক লোকসকলে এদিন এৰাতি বুলিহে মনত ভাবিলে। এই প্ৰকাৰে চিন যাত্ৰা শেষ হলত অধিকাংশ লোকে শঙ্কৰক ঈশ্বৰ পূৰুষ বুলি জ্ঞান কৰি শৰণ ললে। যাত্ৰা শেষ কৰি লোকসকল ঘৰাঘৰি গৈছে, এজনী বুঢ়ীয়ে চিন দেখিবৰ কাৰণ অহাত বাটত দাঙুহে হুধিছে ছুদি কলৈ বোৱা, আদি ডেকাগিৰীয়ে পট আঁকিছে দেখিবলৈ বাও বুলি উক্তৰ দিছে। লোকসকলে কৈছে আদি বহু লোক লগ হৈ যোৱাত হে দেখুৱাইছে, ভোমাক অকলে দেখুৱাবনে ? বুঢ়ীয়ে

কলে মোক দেখুৱাব; সত্ৰত আহি শুকজনক লগ পাই নুছিলে আমাক “চিত্ৰ-পট” দেখুৱাব লাগে। শুকৰে কলে অকলে আহিলে দেখিব নেশায়। বহু লোক লগলাগি আহিলে হে পট দেখাব নিয়ম আছে। বুঢ়ী বয় হৈ কলে, পূৰ্বৰ কথা মনত আছে হবলা? কাজলী পাবলী গকৰে ধান খোৱাত মই গালি পাৰিছিলোঁ। সেই বাবে মোক সেনেখুৱাৰা নি কি? শুক ঈশ্বৰে মিটিকাই হাঁহি মাৰি বুঢ়ীক বৈকুণ্ঠৰ চিত্ৰ দেখুৱালে। বুঢ়ী পট দেখি সন্তোষ পাই মনৰ আফ্লাদে গুচি গল; আৰু লোকত প্ৰকাশ কৰিলে যে এওঁ সামান্য মনুষ্য নহয়, জগৱান ধাৰ্মিক মুৰ্ত্তি অৱতাৰ হৈছেহি।

ভূঞাসকলৰ গক কছাৰী বজাৰ প্ৰজাৰ গক একেলগে পথাৰত চৰোৱাত, এদিন উত্তৰ দলৰ মাজত কাজিয়া হয়, পিছত ভূঞাসকলে বুদ্ধি কৰি মহ আৰু ছাগলি কাটি এটি ভোজৰ আয়োজন কৰি কছাৰীহঁতক নিমন্ত্ৰণ কৰে, সিহঁতে ঢাল বাক পেলাই খাবলৈ ধৰাত ভূঞাসকলে অনেক কছাৰী লোকক কাটে, কেতবোৰ প্ৰাণ লৈ কোনো মতে পলায় যায়। এই বোৰ ঘটনা শুক ঈশ্বৰে জনা নাছিল; বহু প্ৰাণীৰ জীৱন নষ্ট কৰা শুনি বিস্তৰ ধৰ্ম কৰিলে, আৰু কলে, যে ইয়াত ধকা ভাল নহয় আঁতৰ হব লাগে। এদিন এজনী মানুহে পানী অনাত যুৱৰ আৰু কাষৰ কলহ পৰি জগাত ভাগিল ভাগিল শব্দ হল, তাতে কছাৰী আহিছে বুলি শুৱ পাই, সকলো ওলাই লব মাৰি মুকলিলৈ গৈ দেখে যে একো নাই; পিছত আকৌ ফিৰি আহি নিজ নিজ ঘৰত থাকে। আৰু এদিন এজন আলহি আহিছে, কলাপাত নথকাত পাত কাটিবলৈ যোৱাজনে কাটিলে বুলি শব্দ কৰাত সিও দিনা সকলো লোকে শুৱ পাই গৃহৰ পৰা ওলাই লব মাৰিলে। পিছত দেখে যে একো নাই। এইদৰে লোকসকলে অহৰহ শুৱ পোৱা দেখি শব্দবধেৰে কৈছে ইয়াত ধকা ভাল নহয়, উজাই যাব লাগে। এনে সন্মুখে কছাৰীহঁতে পূৰ্বৰ শত্ৰু প্ৰতিকাবৰ অৰ্থে বুদ্ধ সাজে আহিছে শুনি ভূঞাসকল পলাবৰ সাজু হল; আনবোৰ লোকক আগধৰি পঠাই শুক ঈশ্বৰ পদ শিগা দুইখানি দুই ঠাইত দুইখানি একে ঠাইত পুতি ৰাখিবৰ কাৰণ পিছপৰে। কছাৰীহঁতে খেদি আহি লগ পোৱাত ডেকানিৰী আগে আগে পলাই গৈছে বিপক্ষৰ লোকে পাছত খেদি নিছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰ

কিনাৰ পাই দেখে যে আগে বোৱা লোকসকলো পাৰ হব পৰা নাই ; নদীৰ পানী বেছি, নাও নাই, কেনেকৈ পাৰ হোৱা যাব ; উপায় নেদেখি শুকদেবে ব্ৰহ্মপুত্ৰত নামি গৈছে, প্ৰজাসকলো নামি গৈছে, পানী এক আঠ মাথোন হৈছে ; কিছু দূৰ গৈ খোল ভালবোৰ থাকিল গতিকে পুনৰ নিবৰ নিমিত্তে কিবি অহাত কছাৰীহঁতে খেদি লগ পালেহি । উপায় নাপাই খোলতাল পানীত পেলাই ব্ৰহ্মপুত্ৰত সাতুৰি গৈছে, আজিত লাগি এখন গীতা পুৰি উঠি আহিছে দেখা পাই গ্ৰহণ কৰাত কছাৰীহঁতে ষাঠি জোঙ্গ মাৰিবলৈ উদ্ভোগ কৰাত শঙ্কৰদেবে কৈছে আমি তোমালোকৰ শত্ৰু নহয়, ব্ৰাহ্মণ, এই বুলি লগুণ দেখুৱাত তাঁৰাক বধ নকৰি বিপক্ষীয় লোকৰ বাতৰি সুৰিছে, আগল যোৱা ভূঞাসকলক দেখুৱাই দিয়াত পানী বাম বুলি নমাত কেতবোৰ পানীত ডুবি মৰিল ; কেতবোৰ সাতুৰি বন্ধা পালে । জন্মৰ পৰা ৬০ বছৰ আলি পুখুৰিত ৭ বছৰ বটদ্ৰৱাত আছিল ; ৬৭ বছৰ বয়সৰ সময় বটদ্ৰৱা এৰি উত্তৰ পাৰলৈ ভাগি যায় ।

ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ শিগ্ৰবিত এক বাতি এক বাতি ঘিলাধাৰিত থাকি পিছ দিনা গাংমৌ পাইছে ; তাতে ভূঞাসকলৰ ধকাৰৰ আৰু নামঘৰ মণিকুট আদি নিৰ্মাণ কৰি ভকতসকলৰ থাকিবৰ কাৰণ হাটীঘৰ সজাই দি সত্ৰ পাতি নিয়মিত শ্ৰবণ কীৰ্ত্তন কৰি সুখে আছে । সেই ধানতে বৰ পুত্ৰ বমানন্দ ঠাকুৰ জন্ম হৈছে । তাৰাৰ জাতকশ্ৰীদি কৰি সুখে আছে ; সতানন্দ বা দেবীদাস নামে এজন কায়স্থ শিগ্ৰবিত কিছুদিন বিয়ৰ কৰি থাকি বিগ্ননাথ দেৱালয়ত দেবীভক্ত হৈ পূজা কৰি আছিল ; অহৰহ পূজা কৰি ধকাত সদাই হাতত পানী লাগি আঙ্গুলিৰ মাজত বা হোৱা গতিকে তেওঁক পেনপেনি কায়স্থ বুলিছিল । এইদৰে দেবীৰ সেৱা পূজা কৰি ধকাত এদিন নিশা ভাগে প্ৰপাদেশ হল যে তুমি এই ভাবে মুক্তি নাপাবা, গাংমৌত গুৰু অহতাৰ হৈছে তালৈ গৈ কৃষ্ণৰ নামত শ্ৰবণ লোৱা । পিছ দিনা দাড়ি মথ কমাই শুদ্ধ ভাবে গুৰুৰ ওচৰত গাঙ্গ দ্বৌৰ্ত্ত উপস্থিত হল । গুৰুশ্ৰেণে দেবীদাসক দেখি সন্তোষন কৰিছে আজি বৰ ভকত আছিল, পূৰ্বৰ বিষয় সাৱশেষে জনোৱাত গুৰুজনা পুৰি আৰু লাকৰাগোপাল অৰ্পণ কৰি বৰ ভকতক শৰণ লগাই আশ্ৰা

কৰিছে; আৰু উপদেশ দিছে যে তোমাৰ ঘৰৰ সকলোকে সৰু পৰ্ব্বলৈ আনিব লাগে। তাৰ পিছত সুধিছে বৰ ভকতৰ লৰা কেইটি? আতা উত্তৰ দিছে প্ৰভুৰ দাস চাৰিটি; নাম কি বুলি জিজ্ঞাসা কৰিছে; অন্নকৃষ্ণ মহাকৃষ্ণ, ত্ৰাহিকৃষ্ণ, শ্ৰীকৃষ্ণ বুলি জনাইছে। নাম শুনি শুকৰে বৰ সন্তোষ পাই কৈছে যে দৈবকীৰ ঘৰত এক কৃষ্ণ তোমাৰ ঘৰত চাৰি কৃষ্ণ জন্ম পাইছে; অতএব তুমি বৰ ভকত আমি প্ৰথমে সন্মোক্ষন কৰা শৰ্কাটি উত্তমৰূপে শোভা পাইছে। আজিৰপৰা তোমাৰ নাম বৰ ভকত দিয়া হল। গাৰ মৌত এখানি পদ শিলা থাকিছে। ডকলাই আহি গোবৰ্ধ কৰি দৌৰাঙ্গ্য কৰাত স্থান পৰিত্যাগ কৰি চান্দনিত ছয় মাহ আছিল, তাতো সত্ৰৰ বিশেষ সুবিধা নোহোৱা হেতু উত্তম ধান বিচাৰি ধূৰাঁহাটলৈ গৈছে; এই ঠাইত অৰ্থাৎ গান্ধমৌত পাচ বছৰ চান্দনিত ছয় মাহ বাস কৰিছিল।

আসামৰ কলিতা জ্ঞাতি *

(২য় বছৰৰ ৫ম সংখ্যা বাঁহীৰ প্ৰতিবাদৰ উত্তৰ)

আসামত কাগুহু আৰু কলিতা নামেৰে দুই বিধ মানুহ আছে, দুই বিধ মানুহেই শূদ্ৰ জাতিৰ জিতবৰ। দুই বিধ মানুহৰ প্ৰাচীন আচাৰ

* "শ্ৰীশূদ্ৰ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, বি এ

মহোদয়েৰু

আপোনাৰ ২য় বছৰৰ ৫ম সংখ্যা বাঁহীত আসামৰ কলিতা জ্ঞাতি বিষয়ে লেখাত আমাৰ লিখিত কথা অবধাৰুপে প্ৰতিবাদ কৰিছে। সেই কাৰণে এটি প্ৰবন্ধ প্ৰণয়ন কৰি বাঁহীলৈ পঠালেওঁ, অনুব্ৰত কৰি বাঁহীত ঠাই দি সুখী কৰিব যেন। আপুনি বৰিষাত এই বিষয়ে কাৰো প্ৰবন্ধ ছাপা কৰা নহয় বুলি জাননী দিছে সেই কাৰণে প্ৰত্যাহাৰ কৰিব লগা হল। লোৰা খুব বেৰিও ঘৰত পানী দিয়া হৈছে যেতিয়া কাৰোই অলপ কষ্ট স্বীকাৰ কৰাহে তাল। আপুনি যদি নিভাত নহুপাই তেনে হলে বি ইচ্ছা কৰিব। কিসকিকমিতি—

তবদীৰ শুভাকাংক্ষী

শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰদেৱ গোস্বামী

সঁচা কথা। অগত্যা যুৱ পাতিব লগীয়া হলে—১।— সম্পাদক।

ব্যবহার সমালোচনা কবি দেখিলে কারস্থ উৎকৃষ্ট কলিতা তাব পাছব বুলিব পাৰি। অতীজবণবাই এই সিদ্ধান্তই চলি আহিছে। কারস্থ বিধ শূদ্রই হল বাহন, ভাব বহন, পবপূৰ্ণা সধরা আৰু বিধবা স্ত্রী গ্ৰহণ কৰি কুণ্ডগোলক সজান উৎপাদন নকৰে। সেইবাবেই সিবিলাকক সং শূদ্র বা উত্তম শূদ্র বোলে।

পূৰ্ণ কালত কলিতাও কারস্থব লগবে আছিল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। কিন্তু সিবিলাকে নিরুপ্ত কৰ্মবিলাক আচৰণ কৰা বাবে কুল .লোপ হৈ কলিতাও পৰিণত হল। কিন্তু গুৰি বিস্তৰ বাবে তেওঁলোকে কেওঁট আৰু কোঁচব ওপবত আসন পালে। চলিত প্ৰথামতে বোধ হয় এই সিদ্ধান্ত অপসিদ্ধান্ত নহয়।

কিন্তু ১ম বছৰ ১১ শ সংখ্যা বাঁহীত দেখিবলৈ পোৱা হল যে, কলিতা প্ৰেষ্ঠ জাতি আৰু পূৰণি কত্ৰিয়। কারস্থ জাতি বৰ্ণসঙ্কৰ, কলিতাতকৈ সকলো বিষয়ে হীন। এই বিষয়ে ২য় বছৰ বাঁহীৰ ১ম সংখ্যাত সংক্ষেপে লেখা হৈছিল। কিন্তু ২য় বছৰ ৫ম সংখ্যা বাঁহীত আমাৰ লিখিত বিষয় অবৈধৰূপে প্ৰতিবাদিত হৈছে। এতেক আমিও আশ্চৰ্যভূত বিষয়ে শাস্ত্ৰমতে অলপ লেখিবলৈ আগবাঢ়িব লগাত পৰিলোঁ। ২য় বছৰ ১ম সংখ্যা বাঁহীত অগ্নিপূৰণব বচন উদ্ধৃত কৰি দেখুৱা হৈছে যে কারস্থ শূদ্রব প্ৰশোত্ৰ, কারস্থ জাতিবাচক শব্দ নহয় নামবাচক মাত্ৰ, জাতিত শূদ্র।

ইয়াৰ সাধাৰণ প্ৰমাণ,—শব্দ-চৰিত্ৰত একে ব্যক্তিকে কারস্থ আৰু শূদ্র বুলিছে।

“কুলত কারস্থ সবে আচাৰ বিপ্ৰব।

গৌড়েপুৰবে যাব ধ্যাতি শুনিছে বিস্তৰ ॥

শুনিয়া শব্দবদেবে বুঢ়ী আইক বুলিলন্ত

অসন্তোষ কৰিয়া মনত।

বিধবাসবৰ বন্ধা অন্নক ভুজিবোঁ কেলে

উত্তম শূদ্রব বব দোষ।

অৰ্দ্ধশোচি স্ত্ৰী তুমি, শূদ্র কুলে উত্তপতি

তমু.পূজা হুঁহিকে উচিত ॥” (বৰমানন্দকৃত গুৰুচৰিত্ৰ)।

ইয়াৰপৰা বুজিব পাৰি যে কাৱহ শূদ্ৰজাতি, শঙ্কৰৰ দিনতো কাৱহ সংশ্লিষ্ট বুলি গণ্য হৈছিল। শঙ্কৰেই অনেক ব্ৰাহ্মণ আৰু সংশ্লিষ্টক আসামত বৈষ্ণৱধৰ্মৰ প্ৰচাৰক কৰে। সেইসকলেই বৰ্ত্তমান সময়ত মহন্ত নামে পৰিচিত হৈছে। শঙ্কৰ জাতিৰ লগত যি কাৱহৰ উল্লেখ আছে সেই কাৱহ ব্যাসসংহিতা মতে অস্ত্ৰজাতগণত।

বৰ্ণিকৃ কিৰাত কাৱহ মালাকাৰ কুটুম্বিনঃ।

কৈবৰ্ত্তমেদ চণ্ডাল দাসচণ্ড কৌলকাঃ।

এতেহস্ত্যজাঃ সমাখ্যাতা যে চাণ্ডেচগবাশনাঃ। (ব্যাস ১।১১)

কমলাকৰভট্ট কৃত জাতিমালা মতে বৈষ্ণৱপৰা শূদ্ৰ কন্তাত হোৱা সম্ভাৱন কাৱহ বোলে। কিন্তু এই কাৱহ শূদ্ৰতকৈ অধম।

বৈশ্ৰাট শূদ্ৰকন্তায়ান্ কাৱহোমসিদ্ধীৰকঃ।

অধমঃ শূদ্ৰজাতিভ্যঃ পৰসংস্কাৰবানসৌ।

ইত্যাদি বচন মতে যিবোৰ সঙ্গীৰ্ণ জাতি কাৱহ সেইসকল শূদ্ৰ ধৰ্মৰ প্ৰাপ্তী হলেও জাতিত শূদ্ৰ নহয়। আসামৰ কাৱহসকল শঙ্কৰ জাতিৰ কাৱহ নহয়, শঙ্কৰ জাতিৰ কাৱহ হোৱা হলে সম্ভ্ৰান্তৰ ৰাজ্য নহল হেঁতেন। আসামৰ কাৱহসকলৰ আচাৰ ব্ৰাহ্মণৰ নিচিনা আৰু তেওঁলোক সংস্কাৰৰ ৰাজ্য।

কাৱহ জাতিগত শব্দ নহয়-কৰ্মগত, কৰ্মৰাৱা ব্ৰাহ্মণবো কাৱহ উপাধি হব পাৰে। যেনে—

শুচীন শ্ৰাজ্জান্ স্বধৰ্ম্মাজ্জান্ বিপ্ৰাণ্ মুদ্ৰা কৰাষিতান্।

লেখকানপি কাৱহান্ লেখ্য কৃত্য বিচক্ৰপান্ ॥ পৰাশৰ ১০।১০

অতএব আসামৰ মাত্ৰ শূদ্ৰ বা সংশ্লিষ্টসকল অধিপূৰ্বাণ্ডে কাৱহৰ সম্ভাৱন বাবেই নাইবা পৰাশৰোক্ত বচন মতে কৰ্মৰাৱা কাৱহ পদবীৰ; জাতিত শূদ্ৰ। কলিতা পূৰ্বণি কৃত্ৰিয় বুলি উক্ত কৰিছে; যদি পূৰ্বণি কৃত্ৰিয় হয় তেনেহলে তেওঁলোকৰ জাতিত ব্যাঘাত হল নে নাই হোৱা বিবেচনা কৰিব লগা হ'ল।

মহন্ত মতে কৃত্ৰিয়ৰ উপনয়নৰ মুখ্য কাল ১১ বছৰ, ২২ বছৰলৈকে গৌণকাল থাকে। তৎপৰ উপনয়ন নহলে ব্ৰাত্য হয়। ব্ৰাত্য উপপাডক

ব্ৰাত্য দোষ গুচিব কাৰণ চাত্ৰায়ণ তত আৰু গো দান কৰিলে শুদ্ধ হয়, তাৰ পাছত উপনয়ন। ক্ষত্ৰিয়ৰ “শৃঙ্গ সূত্ৰৰ” উপবীত বিহিত। ব্ৰাত্যৰ বিহিত প্ৰায়শ্চিত্ত নহলে তাৰ সহিত সংসৰ্গ কৰা নিষেধ। বজন, অধ্যয়ন, দান ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম, অস্ত্ৰ দ্বাৰা প্ৰজা বৰ্জণ জীৱিকা। ক্ষত্ৰিয়ই বিপদ কালত অৰ্থাৎ স্ব বৃত্তি দ্বাৰা জীৱিকা নিৰ্দ্ধাহ কৰিব নোৱাৰিলে বৈশ্ব বৃত্তিৰে জীৱিকা নিৰ্দ্ধাহ কৰিব। পশুপালন, কৃষি, বাণিজ্য বৈশ্ব বৃত্তি। ক্ষত্ৰিয়ৰ পক্ষে বৈশ্ব বৃত্তি বিহিত হলেও হিংসাসক্ত বাবে কৃষি বৰ্জনীয়। কিন্তু এই বৃত্তি আপদ কালত মাত্ৰ, বিপদ উত্তীৰ্ণ হলে নিজ বৃত্তি অবলম্বন কৰিব। ব্ৰহ্মই নিজ বৃত্তি উপজীৱ্য কৰিব নোৱাৰিলে উচ্ছিষ্ট ভোজনাদি নিৰুপ্ত কৰ্ম ত্যাগ কৰি শূদ্ৰ বৃত্তিত চলিব। শূদ্ৰ বৃত্তি হৈছে ব্ৰাহ্মণাদি বৰ্ণ ত্ৰয়ৰ যথাসম্ভৱ পৰিচৰ্যা। শূদ্ৰই নিজ বৃত্তিত চলিব নোৱাৰিলে শিল্প কৰ্ম কৰি জীৱিকা নিৰ্দ্ধাহ কৰিব। (মৌ, ছাল, সুৰা, লা, মাংস ভিন্ন দ্ৰব্য বিক্ৰি কৰিবও পাৰে)। মমুসংহিতা ১০ অধ্যায়।

ক্ষত্ৰিয় নিজ বৃত্তিত চলিব নোৱাৰিলে কৃষি ভিন্ন বৈশ্ব বৃত্তিৰে জীৱিকা কৰিব পাৰে। কলিতা জাতি পূৰ্ণি ক্ষত্ৰিয় হলে, পুৰুষাত্মকে কৃষি আদি জীৱিকা নিৰ্দ্ধাহ কৰা বাবে বৰ্ণসঙ্কৰ লগতো গন্ত হয়।

ব্যভিচাৰেণ বৰ্ণানামবেচ্ছাৰ্বেদনে নচ।

স্বকৰ্ম্মনাঞ্চ ত্যাপেন যায়ন্তে বৰ্ণসঙ্কৰাঃ ॥ মমু ১০ অধ্যায়।

দ্বিতীয়তঃ কলিতা জাতি পূৰ্ণি ক্ষত্ৰিয় হলে আৰু এটি সিবিলাকৰ অপায় উপস্থিত হয়। ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয় আৰু বৈশ্বৰ উপনয়ণ সংস্কাৰ বেদ অধ্যয়ন বিহিত আছে। ক্ষত্ৰিয়ৰ ২২ বছৰৰ ভিতৰত উপনয়ন নহলে ব্ৰাত্য হয়, ব্ৰাত্যৰ বিহিত প্ৰায়শ্চিত্ত নোহোৱা পৰ্য্যন্ত ব্ৰাত্যৰ সহিত সংসৰ্গকৰা নিষেধ আছে।

অত উৰ্দ্ধং ত্ৰয়োহপ্যেতে যথাকালমসংস্কৃতাঃ।

সাৰিত্ৰী পতিতাঃ ব্ৰাত্যা ভবত্যাধ্যবিগৰ্হিতাঃ ॥

নৈতৈবপুতৈৰ্দ্ধিবিবদ্যাপস্তপিহি কহিচিৎ।

ব্ৰাহ্মণ যৌনাংক সম্ভাৱ্যচৰেৎ ব্ৰাহ্মণঃ সহ ॥

মমু।

ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰথম ব্ৰাত্যৰ সহিত প্ৰায়শ্চিত্ত নহলে সংসৰ্গ নিবেশ আছে ।
প্ৰথম ব্ৰাত্যৰ প্ৰায়শ্চিত্ত চাত্ৰায়ণ ব্ৰত আৰু গো দান । ব্ৰাত্য উপপাতক
হলেও, উপপাতক পুনঃ পুনঃ কবিলে মহাপাতক হয় ।

উপপাতকস্বাত্বং মহাপাতকভামিয়াং । স্মৃতি ।

অতএব দ্বাৰ পিতৃ পিতামহ আদি সাত আঠ পুৰুষ ব্ৰাত্য, তাৰ সন্তান
ব্ৰাত্যশ্চাত্ৰায়ণকৰেং গো প্ৰদানক কৰ্হ্যং ।

বুলি কৃত্ৰিয় হৈ বৰ্ণা পদপী লাভ কৰা অসাধ্যসাধন । এই বিষয়ে স্মৃতিকৰ্তা
মহুৰে কৈছে ।

দ্বিজাতয়ঃ সৰ্বগাম্ জন্মশ্চ ব্ৰতাংস্তথান্ ।

তান্ সাবিত্ৰী পবিত্ৰষ্টান্ ব্ৰাত্যা ইতি বিনিৰ্দ্ধিশেং ॥

ব্ৰাত্যাসু জায়তে বিপ্ৰাং পাপান্ভূজকণ্টকঃ ।

আবস্ত্যাবাটধানৌচ পুষ্পধঃ শৈথএবচ ॥

বল্লো মল্লশ্চবজেন্যাং ব্ৰাত্যামিচ্ছিবিবেবচ ।

নটশ্চ কৰণশ্চৈব ধসো ভ্ৰাবিড় এবচ ॥ মহু ১০ অধ্যায় ।

ব্ৰাহ্মণ, কৃত্ৰিয় আৰু বৈশ্বই বিবাহিত সৰ্বগাম্ভীত যি সন্তান উৎপাদন
কৰে সেই সন্তান যদি উপনীত নহয় তেতিয়া সেই সন্তানসকলৰ ব্ৰাত্য
নাম হয় । ব্ৰাত্য ব্ৰাহ্মণৰপৰা সৰ্বগাম্ভীত হোৱা সন্তানসকলৰ ভূজকণ্টক,
আবস্ত্য, বাটধান, পুষ্পধ আৰু শৈথ নাম হয় । ব্ৰাত্য কৃত্ৰিয়ৰপৰা সৰ্বগাম্
ভীত হোৱা সন্তানসকলৰ বল্ল, মল্ল, নিচ্ছিবি, নট, কৰণ, ধস, ভ্ৰবিড়
নাম হয় ।

ব্ৰাত্য ব্ৰাহ্মণ আৰু কৃত্ৰিয়ৰপৰা সৰ্বগাম্ভীত হোৱা সন্তানসকলৰে এই
অৱস্থা । অসৰ্বগাম্ভীত হলে যে আৰু কিমান নিৰুপ্ত হয় সেই কেবি পাঠক
সকলে নিজে নিজেই ভাবি বুজিব পাৰিব । এইবাবেই স্মৃতিকাব মহুৰে
“ব্যক্তিচাবেণ বৰ্ণামিত্যাদি” ওপৰোক্ত বচন দ্বাৰা ব্ৰাহ্মণাদিবৰ্ণৰ ব্যক্তিচাব
দ্বাৰা সগোত্ৰাদি আবিবাহ শ্ৰী বিবাহ দ্বাৰা আৰু উপনয়নাদি স্বকীয় কৰ্ম
পৰিত্যাপ দ্বাৰা বৰ্ণসঙ্কৰ হয় বুলি অকুণ্ঠচিত্তে লেখিছে ।

শেষত—“শনৈকাস্ত ক্ৰিয়ালোপাদিমাঃ কৃত্ৰিয় জাতয়ঃ ।

বুলস্বং পতা লোকে ব্ৰাহ্মণাদৰ্শনে ন চ ॥

তেনেহুৰাবিলাক সৰ্ব্বীৰ্ণ জাতিক শূদ্ৰধৰ্মগ্ৰাহী কৰি উদাহৰণ স্বৰূপে—

গৌণ কাশ্চৌদ্ৰ জৰিড়া: কামোজা: যবনা: শকা: ।

পাবনা: পহুবাশ্চীনা: কিবাতা দবনা: খশা: ॥

প্ৰমাণ দেখুৱাইছে। ভবিষ্যতেও স্বকৰ্মাদি ভ্ৰাপ কৰিলে এনেবিলাক জাতিয়েই হব বুলি উদাহৰণ দিছে। প্ৰতিবাদী মহোদয়সকলে যে—

উপবীতি: কজ্জিৰশ্চ যাদশাহেল শুদ্ধ্যতি ।

মাসেনামুপবীতশ্চ কজ্জিৰ: শুদ্ধ্যতে তথা ॥

এই বৃহস্পতীৰ বচন দ্বাৰা অমুপবীত কজ্জিৰৰ মাসাশৌচ বিধান কৰিছে, বিধান কৰা সঙ্গত হৈছে। কাৰণ কজ্জিৰত্ব হীন হলে ওপবোক্ত প্ৰমাণ দ্বাৰা তেনে কজ্জিৰ শূদ্ৰধৰ্মগ্ৰাহী হয়, কাৰেই মাসাশৌচ হব।

আক “শূদ্ৰায়ান্ ত্ৰাক্ষণাক্ষাত: শ্ৰেয়সা চেৎ প্ৰজায়তে ।

অশ্ৰেয়ান্ শ্ৰেয়সীং জাতিংগচ্ছত্যা সপ্তমাং যুগাং ॥

এই বচনৰ যে “সপ্তমাং যুগাং” এই পদদ্বয়ৰ সাত যুগ অৰ্থ কৰিছে, বাস্তবিকৈ সাত যুগ নহয়, সাত জন্ম হে। আক যি নিয়মে উক্ত মনু বচনৰ অৰ্থ লেখিছে সেই অৰ্থও সঙ্গত হোৱা নাই। অভিজ্ঞপাঠকে মূলমন্ত্ৰসংহিতাত কুদ্ৰুক ভট্টৰ টীকা আক মেধাতিথিৰ ভাষ্য দেখিলে জাতি কি নিয়মে উৎকৃষ্ট অপকৃষ্ট হয় বুজিব পাৰিব। আমি লিখিলে প্ৰবন্ধ বিস্তীৰ্ণ হয় বাবে সেই বিষয় এৰা হল। আক যে—

সৰ্গধৰ্মবহিৰ্ভূত: সৰ্গপাপবত:স্তথা ।

মুচ্যতে নাত্ৰ সন্দেহো বিৰ্কেণামানু চিন্তমাং ॥

এই বৈশম্পায়নৰ বচনৰ দ্বাৰা বিষ্ণুৰ নাম ললে বিধৰ্মী আক পাপী পবিত্ৰ হৈ পূৰ্ণ জাতি প্ৰাপ্ত হয় বুলি আভাস দিছে, তেনেহলে সকলো বাট নিৰুণ্টক হল। কিন্তু বিষ্ণু নাম দ্বাৰা বাহু অভ্যন্তৰ পবিত্ৰ হলেও, অন্তৰ পকে, তেনে হোৱা কিছু শকট। অনেক শাস্ত্ৰীয় বাক্য অৰ্থবাদ আক নীতিবাদ অলঙ্কাৰযুক্ত, এইবাবে যুক্তি আশ্ৰয় কৰি সিদ্ধান্ত কৰিলেহে পা সাৰিব পাৰি। এই বিষয়ে শাস্ত্ৰত আছে যে—

কেবলং শাস্ত্ৰমাত্ৰিত্যা নকৰ্তব্যোহৰ্থ নিৰ্ণয়: ।

যুক্তিহীন বিচাবেতু ধৰ্মহানি: প্ৰজায়তে ॥

আৰু যে দেখিছে কলিতাবিলাকে বিধৱা বিবাহ কৰাৰ, সেই বিষয়ে পৰাশৰীৰ বচন উদ্ধৃত্তে কৰিছে। নামনি আগামত কলিতাই বিধৱা বিবাহ কৰাৰ পাৰে, কিন্তু উত্তৰি আগামত হলে কলিতাই বিধৱা বিবাহ নকৰাৰ, তৎপৰিবৰ্ত্তে পৰপূৰ্ণা সধৱা বিধৱাক গ্ৰহণ কৰি শাস্ত্ৰীয় হুণ্ড আৰু গোলক সন্ধান উৎপাদন কৰে মাত্ৰ।

স্মাৰ্ত্ত ভট্টাৰ্হি প্ৰামাণিক নিৰন্ধকাৰসকলে পৰশ্ৰীত পুত্ৰোৎপাদন কৰা অপকৃষ্ট জাতিৰ বিষয় বুলি উল্লেখ কৰিছে। সেই উপলক্ষে অনৌচাৰিৰ নিয়মো বৰাশক্তি বিহিছে। বিসকল শূদ্ৰই বিধৱা গ্ৰহণ কৰে সেই সকল পৰাশৰীৰ বচন মতে গ্ৰহণ কৰা নহয়। পৰাশৰীৰ বচন সৰ্ব্জাতি গাধাৰণ; কিন্তু পৰাশৰৰ বচনত কিছুমান আপত্তি থকা বাবে এতিয়ালৈকে বিধৱা বিবাহ সৰ্ব্ৰবাদীসম্মত হোৱা নাই। আসামৰ কলিতা জাতি পুৰনি ক্ষত্ৰিয় হলে মধ্যদি শাস্ত্ৰ মতে নিকৃষ্ট জাতি হয়, সেই কাৰণে তেওঁলোকক আমি পুৰনি ক্ষত্ৰিয় বুলিবলৈ ইচ্ছা নকৰোঁ। গুৰিত কাৰুহৰ সহিত ঐক্য হলেও কিছুমান বিকল্প আচৰণ কৰা বাবে কাৰুহৰ সমানো হব নোৱাৰে। সৰ্ব্ব জাতিৰ কাৰুহ আসামৰ কোনো ঠাইত থাকিলেও থাকিব পাৰে।

“কালোহুয়ং নিৰবধিঃ বিপ্লাচ পৃথ্বী

কিন্তু কাকতী আৰু মহন্ত কাৰুহ উক্তবিধ কাৰুহৰ লগৰ নহয়। সেই সকলৰ পূৰ্ণাৰণ বিত্তক আচৰণেই বিত্তকতাৰ ঘাই প্ৰমাণ। কাৰুহৰ উত্তৰী গ্ৰহণ শাস্ত্ৰীয় বুলি পূৰ্ণে লেখা হোৱা নাই, কিন্তু কাৰুহ মহন্তসকলৰ ভিতৰত পৰম্পৰাক্ৰমে উত্তৰী লোৱা চলিত আছে। অতএব—

বস্মিন্দুশে বদাচাৰঃ পাৰম্পৰ্য্য ক্ৰমাগতঃ”

বুলি অশাস্ত্ৰীয় হলেও শাস্ত্ৰীয়ৰ লগত থৰিব পাৰি। পিতৃ পিতামহ আদি বি সংপথে চলে সেই পৰ অশাস্ত্ৰীয় হলেও শাস্ত্ৰীয়—

পিতৃবো বেন বাভাঃ সূৰ্যৰ্ধেণ বাভাঃ পিতামহাঃ

ভেন বায়াং সতাংমাৰ্গং ভেন গজ্জয় হুৰ্যতি। মতু।

জাতি এটিৰ বিষয়ে শাস্ত্ৰীয় মত ব্যক্ত কৰাত দোষ হলে আমাক বেন সকলোৰে কমা কৰে। কিমধিকমতি

ঐকীভিত্ত প্ৰ বিদ্ভাক্ষৰণ পোষানী।

ভোকেন্দ্র বৰুৱাৰ মধ্যলীলা ।

প্ৰথম আখ্যা ।

সমুখ বগত পৰি বীৰ চূড়ামণি
গোন্ধেবৰ গুচি য়েবে গল স্বৰ্গপুৰী
অকঠল, কোৱাঁ হে দেবী অমৃতভাষিনি !
শোকত কবিলে কিবা জেতুকা-ঈশ্বৰী
পতিপ্ৰাণা ?

কলিকতাৰ মিজাপুৰ ষ্ট্ৰীটৰ স্বৰ এটাৰ খোটালা এটাত থকা পাঁচ মহা বেচৰ “ভক্তাপোচ” এখনত পেট পেলাই পৰি ভোকোন্দ্রে (আজিকালি ভোকেন্দ্র বৰুৱা) অনেক ভাৰি চিন্তি ওপৰত দিয়া কবিতা কেইফাকি বচনা কৰিছে মাথোন, এনেতে সেই “মেচ” নিবাসী শ্ৰীযুত সোমনাথ শইকীয়া আহি তেওঁৰ পিছ ফালে ধিয় দিলে। সোমনাথ যে পিছ ফালে ধিয় দি আছে- হি, সেই বাতৰি ভোকেন্দ্রৰ মূৰে তেতিয়াও পোৱা নাই। ইতিমধ্যেতে সোমনাথৰ চকুত ভোকেন্দ্র বিবচিত্ত কবিতা কেইফাকি পৰিল। সোমনাথে বুজিলে যে কাব্য-কুসুমৰ মলা গাঁথাত ভোকেন্দ্র কবি ইমান নিমগন হৈ আছে যে সেই মলাৰ শান্তিতল নকৰাকৈ তেওঁৰ ফালে ভোকেন্দ্রৰ মনযোগ আকৰ্ষণ কৰিবৰ আক আন উপায় নাই। সেইদেখি সোমনাথে মাত লগালে—“কি হে ভোকোন্দাই!—শ্ৰীবিষ্ণু!—ভোকেন্দ্র! তুমি দেখোন মাইকেল মধুসূদন দত্ত হৈ পৰিলা। চমৎকাৰ কবিতা! আশ্চৰ্য্য।”

কাব্য-ফুলনিও বহি একান্ত মনে কবিতাৰ মলা গাঁথি থাকোঁতা ভোকেন্দ্রই হঠাৎ এই কথাৰ শুনি উচাপ খাই উঠি উত্ততি চাই দেখিলে যে তেওঁৰ বন্ধু সোমনাথ। অসত্যা তেওঁ বন্ধুক গুৰুত আক কবিতাক লঘুত্ব দি হাতৰ শেকিল ধৈ আগ্ৰহেৰে মাত লগালে—“অ সোমনাথ! আহী, আহী, বহাঁ, বহাঁ। কেতিয়া ইয়ালৈ আহিলা মই তো গমকে পোৱা নাছিলোঁ।”

সোমনাথ।—“নেপাৰা ভো গম ; তুমি কিবা বোলেনে—

‘কালিদাস ভবভূতি,

শ্ৰেণি কীটচ্ লবামতি, আকে আকে কবিব’

মাজত বহি কাব্য-ফুল তুমি লৈ ফুল-চাকি ঔষিষ লাগিছা। শুৰ্ণী,
শুৰ্ণী; আৰু লগে লগে তুমিও অমৰ কবিসকলৰ বব-সবাহত বহি ভোমাব
কবিতাব ফুলগিত বাপ দি সভাসদসকলক স্তম্ভিত কৰা। আসামৰ নাম
ধাকক।—মই এতিয়াই আহিছোঁ; বেছি পৰ হোৱা নাই। কিন্তু তাই
ভোকেল্ল! তুমি যে এনে সুন্দৰকৈ অমিত্ৰাকৰ চন্দ্র কবিতা লেখিব
পৰা হৈছা, মই তো আগেয়ে জনা নাছিলোঁ। তুমি মাইকেলৰ
“মেঘনাদ বধ” নিচিনা কিবা এখন মহাকাব্য আবৃত্ত কৰিছা দেখিছোঁ।
Bravo ভোকেল্ল! Bravo Poet ভোকেল্ল!” ভোকেল্লই উত্তৰ দিলে,—
“অন্তৰত কবিতাময় ভাবৰ ভূমুক ধাকিলে সেই ভাব এইদৰে ওলায়েই।
মাইকেল মিষ্টন কিবা চতুৰ্ভুজ আছিল নে কি? মাইকেল মিষ্টনো
মাহুহ, আমিও মাহুহ; মাধোন Opportunity লাগে, সুবিধা লাগে,
আৰু ছপাবলৈ ধন লাগে। এই চুটাই খাই কথা। মোক এই চুটা তুমি
দিয়া, আৰু মেঘনাদ বধ, কুম্ভকৰ্ণ বধ, ব্ৰজাঙ্গনা আৰু বীৰাঙ্গনা কাব্য কেইখন
লাগে মোৰপৰা তুমি ‘ফৰ্মাট দি’ লৈ থাক’।”

সোমনাথ।—“সঁচা কথা, সঁচা কথা। তুমি অনায়াসে পাৰিবাও; কাৰণ
ভোমাব গাত কবিতাব Sparks (ফিৰিঙতি) আছে। পাৰ্শ্বৰ্ণনিচিনা বীৰৰ সুবিধা
আৰু কুকৰ নিচিনা সহায়ৰ ধন পালে ভোমাব ফিৰিঙতিয়ে যে নিশ্চয় আসাম-
ধাওবন দাহ কৰিব পাৰে তাক মই ভালকৈ বুজিছোঁ।”

ভোকেল্ল।—“দেখাঁ সোমনাথ, তুমি তাই মোক বেনেকৈ বুজা, মোৰ
ইমানবোৰ “ক্ৰেণ্ডল” (বন্ধ) ভিতৰত কোনেও মোক ভেনেকৈ নুবুজে।
জানা, Merit appreciate কৰিবলৈ Merit লাগে। লোকৰ মৌল
বুজিবলৈ নিজৰ গাত মৌল থাকিব লাগে। ভোমাব অন্তৰতো কবিতাব
Germ অৰ্থাৎ বীজ অৰ্থাৎ পোক আছে, অলপ Cultivate কৰিলে অৰ্থাৎ
চহালে তুমিও কবি হব পাৰা।”

সোমনাথ।—Quite right. সঁচা। বডনে হে বডন চিনিব পাৰে।
ভোমাবপৰা খুচৰি পৈ যে কবিতাব পোক মোৰ ভিতৰতো সোমাইছে,
সেইটো মই অলপ-অচৰণ আজি বুজিব পাৰিছোঁ। খালি বাঁতি মোক
সঁচাকৈয়ে এই পোকে কানুৰিছিল; নহলে বাহিৰত জোলাক দেখি ভিত-

বব শোৰাপাটীত পৰি মোৰ টোপনি নাহিছিল কিয় ? আৰু হৃৎস্টামান পাটীতে পৰি ভাবি ভাবি—

“ভোমাকে হে ভাল পাওঁ মৰমৰ সখি !”

এই কবিতা ফাঁকিৰ লগত—

ভোমাক নাপালে উৰি যাব প্ৰাণ-পখী ॥—

এই ফাঁকি কোনোমতে মিলাই হে শেহত মোৰ টোপনিটো আহিছে। কিন্তু মই নচহাওঁ, বুজিছা নে ? কবিতাৰ Germবোৰ যদি বীজ হয় তেন্তে ভালোই, তাৰপৰা কঠীয়া হয়; আৰু যদি পোক হে, তেন্তে সেই এটাইবোৰ পাখি-লগা উই-পকৰা হৈ কববালৈ উৰি যাবৰ সম্ভৱ।”

ভোকেন্দ্ৰ ।—“বাওক সেইবোৰ কথা। তুমি আহিলা ভালোই হল; ভোমাবে সৈতে মোৰ এটা ডাঙৰ বিষয় আলচ কৰিব লগা হৈছে। বাকে তাকে ‘প্ৰাইভেট’ (বিবাসী) কথা কবও নোৱাৰি। আজি পূৰ্বা স্বৰূপৰা এটা টেলিগ্ৰাম পালোঁ; তাত লেখিছে মোৰ ‘ফাদাৰ’ (পিতাদেও) পোকেখৰ বকৰাই কালি দিনৰ দহ বজাত প্ৰাণত্যাগ কৰিলে। অৱশ্যে মাউৰত। আগেয়ে কোনো inkling (সন্দেহ) মোক কোনেও নিদি হঠাৎ মৃত্যুৰ বাতৰি দিলে। আজি দহ দিন মানৰ আগেয়ে ‘ফাদাৰ’পৰা এখন চিঠি পাইছিলোঁ, তাত লেখা আছিল যে তেওঁৰ পক মহ এটাই কেইটা চৰকাত পৰি মৰিল, আৰু তেওঁৰ ধাৰ-ধণ লাগি অৱস্থা বেয়া হল; সেইদেখি তেওঁ আৰু মোলৈ মাহে মাহে ধন পঠিয়াব নোৱাৰে; সেইবাবে মই স্বৰূপলৈ উভতি যাব লাগে। পোনতে মই সেই চিঠিৰ কথা Mere bosh (ফাঁকি) বুলি ভাবি উবাই দিছিলোঁ, কিন্তু তাৰ হৃদিনৰ পিছত Uncleস্বৰূপৰা (মোমাইস্বৰূপৰা) এখন চিঠি পাই বুজিলোঁ যে ফাদাৰৰ সেই চিঠিৰ কথা সঁচা। এতিয়া ফাদাৰো চুকুৰা বাতৰি হঠাৎ পালোঁ। Now মই কৰোঁ কি ? তুৰাব Cursed ফাষ্ট আৰ্টচ্ পৰীক্ষা দিও ‘পাহ’ হব নোৱাৰিলোঁ; হুওচিবী হোৱা পৰীক্ষকবোৰে নিজৰ বিদ্ৰা কলমবলৈ গৈ টান প্ৰশ্ন-দি আমাক Massacre (হত্যা) কৰিলে। সেইদেখি ফাষ্ট আৰ্টচ্ ক kick কৰি (লাধি মাৰি) ওস্তাদ ৰাখি গান ৰাজনাকে শিকিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলোঁ; ভাবিছিলোঁ আসামত “মিউজিক প্ৰফেচৰ” (সঙ্গীতৰ

অধ্যাপক) হব পাবিলেও নাম কবিৰ পাবিম, কিন্তু সিও নহল; যেটা ওত্থাজে পইচা ধাই বাগৰ তা-না-না-না শিকাৰ্ণভেই দিনৌ তিনি চাকিকৈ ভেল পোবে দেখি Disgusted (বিবস্ত) হৈ তাকো এৰি পেলালে। সেই সোপা অবশ্তে তুমি জানায়েই। তাৰ পিছত ভাবিলে। Author (গ্ৰন্থকৰ্তা) হম। তিনিখন নাটকৰ তিনি ছোৱা দেখি আমনি লাগি তাকো পুৰি পেলালে। কবিতাৰ কিতাপো এখন লেখিছিলে, খবচৰ অত্যাৱত ছপাৰ মোৱাৰি তাকো পেলাই থৈছে। আজি Father's demise news (শিহ্নিয়োগ বাতৰি) পাই বেজাৰ লাগি ভাবিছে, যে অমিত্ৰাকৰ ছন্দত এখন মহাকাব্য বচনা কৰে। কিতাপখন ছপাবলৈ এজন Publisher (প্ৰকাশক) ঠিক কৰিব পাবিলেই সকলো লেঠা মৰে। কলিকতাৰ এচুকে লাহিড়ীক বুজাই কলে বোধ কৰে। Publish অৰ হবলৈ বাজী হব; নহলে আমাৰ ওটাচাৰ্যক ধৰিম বুলি ভাবিছে। যেনে প্ৰকাশক হওক মই কিন্তু তেওঁক নিশ্চয়কৈ কব পাৰে। যে মই যি পঢ়েবে কাব্যখন লেখিব খুজিছে। সেই কাব্য ছপা কৰি বিক্ৰি কৰিলে টকাই চৌচৌবাই থাকিব। আৰু He will be amply compensated. নিশ্চয় তেওঁৰ খবচ উঠি বিশ্ব লাভ হব। তুমি কি বোলা ?

সোম।—“নিশ্চয় নিশ্চয়। মই তাৰ আৰম্ভনটো দেখিয়েই বুজিব পাৰিছো যে সি এখন হমবৰ ইলিয়াদ নাইবা মাইকেলৰ মেখনাদ হব। কিন্তু এটা কথা শোৰে। তোমাৰ শিহ্নদেৱতা সমুখ সমবত পবিল বুলি যে তুমি লেখিছা, সেইটো কোন বুজত ?”

ডোক।—“কিয় ? মাউবেবে সৈতে কবা বুজত। আৰু সেইমবে লেখাটো মহাকাব্যৰ দস্তৰ হে। তেনেকুৱা এটা “গ্ৰেণ্ড” ধৰণ নহলে কাব্যখন Effective নহয়। মহাকাব্যৰ আৰম্ভনেই তেনে। Why don't you understand that ?”

সোম।—(মুৰটো ধুজুৱাই) “বুজিলে। এতিয়া। ঠিক হৈছে।”

ডোক।—“বৰ। নাই হোৱাঠিক। আৰু আছে। ধৰ। যদি এই Ventureটো (চেষ্টা) কোনো Unforeseen কাৰণত (অনুষ্ঠানত) Successful (সিদ্ধি) নহয়; কাৰণ There is many a slip between the cup

and the lip, ভেঙে আক কি কৰা বাব ? মই স্পষ্টকৈ দেখিবলৈ পাইছোঁ, যে মই আমাৰলৈ উত্তৰি বৰহী লাগিব। Question of money my friend। পইচাৰ কাম, বাক ! তেতিয়া কি কৰিম ? চাকৰি I can't accept. চাকৰি মই ল'ব নোৱাৰোঁ, কাৰণ সি মোৰ বৃত্তাৱৰ বাহিৰ। What profession do you recommend ? তুমি মোক কি কাৰুত ধৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিয় ?

সোম।—“Author (গ্ৰন্থকৰ্তা) হোৱা।”

ভোক।—“Provided I get a publisher to publish my book. প্ৰকাশক নহলে গ্ৰন্থকৰ্তা হোৱা মিছা। কিডাপ ছপাবলৈ ধন লাগে। Suggest another my friend. আক এটা কোৱা।”

সোম।—“শেতি-বাতি কৰা।”

ভোক।—“তালৈকো Capital (মূল-ধন) লাগে। নিজে তো হাল বাব নোৱাৰি। কামত আৰ্থ হোৱা দিন গল।”

সোম।—“বাণিজ্য ব্যৱসায় কৰা।”

ভোক।—“অৱশ্যে বাণিজ্যে বসতে লক্ষী ; কিন্তু তালৈকো মূল-ধন আৱশ্যক। মূলধন নহলে নোহোৱা ব্যৱসায়ৰ নামকে নকৰা। Besides grand scale অত অৰ্থাৎ ডাঙৰকৈ ব্যৱসায় কৰিব নোৱাৰিলে মুদীৰ দোকান কৰিবলৈ যোৱাটো Degradation (অপমানৰ কথা)। I can't do it. মই সেইটো কৰিব নোৱাৰোঁ।”

সোম।—“তোমাৰ দেউতাবাব ব্যৱসায় ?”

ভোক।—“Horrible ! ছিঃ ! ছিঃ ! তোমাৰ মূৰটো পোৰবেবে ভৰা যেন দেখিছোঁ। কান্দাবৰ ব্যৱসায়ৰ বহুত বি নাম পাইছিলোঁ। তাক মৰি-মৰ-আহ দি মুক্তি হে শুচাইছোঁ ; তাকে আকোঁ তুমি কোৱা। এই কথাবাব তুমি নকৈ যদি আন কোনোবাই কলে হেঁতেন তেন্তে তাক মই সমুচিত প্ৰতিকূল দিলোঁ হেঁতেন। I would not have excused him. মই তাক কেতিয়াও ক্ষমা নকৰোঁ। But you are my best friend so I excuse you. তুমি মোৰ বৰ বন্ধু, সেইদেখি যে মই তোমাক ক্ষমা কৰিলোঁ তুমি আন মে ? সঁচাকৈ ক'ব লাগিলে, আমাৰ

নক মহাবোৰ মৰি গলত মই পেটে পেটে বং পাইছোঁ। আপন গল! গল-
গ্ৰহ গল! A millstone has been removed from my neck!

সোম।—“ভেস্তে এটা Noble profession ভাল ব্যবসায় আছে, কবিবা
মে? কবিৰ পাবিলে বহু মুখ আৰু ধন এই তিনিওটা লাভ হব।”

এই কথা শুনি আগ্ৰহেৰে ভোকোন্দাই সোমনাথৰ কাৰ চাপি আহিল।
আহি শুবিলে “কি ভাই সেইটো কি কোৰাঁচোন? ঠিক ভেনে এটা
profession কে (ব্যবসায়কে) মই বিচাৰি ফুৰিছোঁ। কোৰাঁ ভাই কোৰাঁ?”
ভোকোন্দাইৰ আগ্ৰহ দেখি সোমনাথে গহীনকৈ মাত লগালে “Spyৰ profession
চৰিয়াৰ ব্যবসায়। এই ব্যবসায় বৰ লাভৰ ব্যবসায়। ধৰিবলৈ গলে ই বৰ
Noble profession. এই ব্যবসায়ত থাকিলে, কোনে কি কৰিছে কি
মেলিছে, ইত্যাদি হুনিয়াৰ কত ধৰৰ আনিব পাৰি; আনি মনত
কি ভূমানন্দ লাভ কৰিব পাৰি আৰু লোককো সেই গোপনীয় কথাৰ ভাওব
পৰা অমৃত বিভৱণ কৰি আনন্দ দিব পাৰি, যি সেই কাম কৰিছে সি হে তাক
বুজিব পাৰে। তাৰ বাহিৰে তাৰ দ্বাৰাই দেশৰ মহৎ উপকাৰ হয়; কাৰণ
চৰিয়াই দেশৰ চহু, বজাৰ চহু, প্ৰজাৰ চহু। ‘চাব: চহু মহীতৰ্ত্ত্ব বহুনা-
স্ত্যাক্ৰবসঃ’। আৰু এটা কথা মই তোমাক কওঁ, আজিকালি স্পাইব
(চৰিয়াৰ) বৰ demand (প্ৰয়োজন)। তুমি হওঁ বুলিলে এতিয়াই কিজানি
কোটোৱালহঁতে তোমাক অপিয়াই চুমা ধাই কোলাত তুলি লৈ যাব। তুমি দেখুৱাই
শুনাই চৰিয়াৰ বিয়ৰখন ধাৰলে যদি অলপ লাভো কৰা, ভেস্তে শুপুতে
ভেওঁলোকক সকলো খবৰাধৰৰ যোগাই থাকিব পাবিলেও মুঠিয়ে মুঠিয়ে টকা
তোমাৰ হাতলৈ আহিব। সদায় ন ন সঁচা খবৰ নাপালেও অলপ বৃদ্ধি
খেলাই সঁচাই মিছাই একে ঠাই কৰি বান্ধি বাঢ়ি দি থাকিব পাবিলেও চলি
যায়। ইত্যাদি কাৰণত হে কৈছোঁ যে চৰিয়াৰ ব্যবসায় বৰ লাভৰ ব্যবসায়,—
আৰু ওখও।”

ভোক,।—“ছিঃ! মই Spy হব নোৱাৰোঁ। দেও হে। চৰিয়াক মই বৰ
বিষ কৰোঁ। I hate the brood of spies। ভাল মানুহৰ লৰাই চুবকৈ
লোকৰ কল-তলে বাঁহ-তলে ফুৰি, কোনে কি কৰিছে কি মেলিছে, সেইবোৰ
বিপলপা কথা চাই ফুৰা ব্যবসায়ক যে তুমি কি বুলি noble profession

(৩য় ব্যবসায়) বুলিছা মই কব নোহাবোঁ । এাণ গলেও মই সেই কাম কবিল নোহাবোঁ ; ডেহেলৈ ডাও দিনানেই ধন সোণ থাকক । একোকে কবিবলৈ সোপালে মই ববং কবিতা লেখি উম্মা আহ চাউলৰ ডাও এধাপেটীয়াটক বাই এাণ ধাবণ কবিল সিয়ো ভাল, তথাপি কাকতুল্য চৰিয়া dirty spy হব নোহাবোঁ । ”

এই বুলি কঠুৱাকৈ ভোকোন্দায়ে এই উত্তৰ দি মৌনাবলম্বন কৰিলত, সোমনাথে “আহোঁ হে এতিয়া, ডাও ধাবৰ হল” বুলি কৈ তাবপৰা উঠি গুচি গল ।

দ্বিতীয় আখ্যা ।

বলী হৰ্ব্বদ্বাই নিশকতীয়া ভোকোন্দাইক কলিকতাৰপৰা হেচুকি নি আসামত পেলাই দিলে গৈ ; সেইদেখি আজি আমি তেওঁক মাজুলীৰ বৰত দেখিবলৈ পাইছোঁ । মাক জেতুকীয়ে অনেক কালৰ খুবত পুস্তবত্বক লাভ কৰি আঁচলৰ নাঠিত বান্ধি থব খোজোঁতেই ভোকোন্দায়ে হাতেৰে ঠাব দি মাকৰ সেই পুৰণি অকীয়া ভাবনা বন্ধ কৰি দি থিয়েটৰৰ গঢ়েৰে গভীৰ ভাবে মাকক স্বাগত প্ৰদান কৰিবলৈ ধৰিলে । পুতেকৰ সংস্কৃত ভাব গতি দেখি জেতুকীয়ে নিজৰ মনত সদায় ডাঠকৈ পুছি থকা ভাবটো আৰু ডাঠ হৈ উঠিল ; সেইদেখি থস্তেকৰ নিমিত্তে তেওঁ স্বামীৰ শোক পৰিহাৰ কৰি উৎসাহেৰে মাত লগালে,— ‘মোব বোপাই, তই কলিকতাত পঢ়ি শুনি হাকিম হৈ আহিবি, সেইটো মই আপবেপৰা জানিছিলোঁ ; সেইদেখি এই হুখতো মোব বং । তই যে কলিকতাত থাকি মুনচুপু সদবামিন হৈছ সেই কথাৰ একে-বাবেক তই আমালৈ চিঠিত নেললেখ । তোব এনে হে আশয় ? তই নো মোক ভাবিব লাগিছে কেলেই মোব বোপাই ? তই একেবাবেই হাকিম হৈ আহি আমাৰ দেশত ওলাই বাবে শতুকৰ মুখত ছাই সানিবি বুলি মই আপবে পৰা জানি আহোঁ । তোব বাপেৰ হোজা মামুহ আছিল, সেইদেখি সেইটো তেওঁ বুলিব নোহাবিছিল, আৰু সেই কথা মই উলিয়ালেই সদায় তেওঁ মোবে সৈতে বন্দ কৰিছিল । বপুৰা মৰি গল, তোব সুখ সম্পদ দেখিবলৈ নাগালে ! এতিয়া গোসাঁয়ে তোব ভাল কৰক, মোক আন একো নালাগে মোব বোপাই ! ” এই বুলি জেতুকীয়ে চকুৰ পানী টুকিবলৈ ধৰিলে ।

ভোক,।—“Now, Now, mother, what is this ? pray don't ! don't ! তোমালোক ডিকতা মামুহ বব Sentimental, কথায় কথায় তোমালোকব চকুৰ পানী ওলায়। তোমাক কোনে কলে যে মই হাকিম হৈ আহিছোঁ। সেইটো মিছা কথা। nothing of the sort. You are very simple. তুমি বব হোজা বুজিছা নে ?

জেতুকী।—“মোক কোনে কব লাগিছে, মই নিজেই বুজিছোঁ। মোক নো তই ভাবিব লাগিছে কেটল মোব বোপাই ! মই কিবা তোৰ মুখ সন্তোষ দেখিলে বেয়া পাওঁ নে ? মোক তই একো দিব নালাগে মোব বোপাই, তই মুনচুপ সদবামিণ বব মামুহ হৈ তালে কুশলে থাকিলেই মোব সকলো হল।”

ভোক,।—“বাক সেইবোব কথা এতিয়া ধোৱাঁ, পিছত হব। ভ্ৰমবিণী কলে গল ? তাইক দেখা নাই দেখোন ?

জেতুকী।—“কোন বোপাই ? কোন কলে গল ? ভ্ৰমলিনী কোন ? অ বুজিছোঁ, ভ্ৰমীয়েৰ ভূৰূৰী। তই দিয়া নামটোৰে মাতিছ ? তাই বাট চাই আছিল, কিন্তু তই কেতিয়া পাবিহি তাৰ ভূ নেপাই, টোপনিৰে ধৰিলত তই থাকিল। তুলি আনো গৈ বাওঁ”

ভোক,।—“নালাগে, নালাগে এতিয়া তাইক তুলিব। ধাওক, শোৱক, কাইলৈ পূৱা দেখা হব। বাক আই কোৱাঁচোন, পিতায়ে কিমান ধাৰ লগাই বৈ গল ?

জেতুকী।—“গক মহ কেইটা চবকা লাগি মৰিলত, তোলৈ ধন পঠিয়াবলৈ পিতাবে ধাৰ কৰিছিল। তিনি কুৰি কপ ধাৰ লাগিল। তই চিতা নকৰিবি, তিনি কুৰি কপ নো কি ? তই হাকিম হৈ আহিছ যেতিয়া মই একে মাথতে সোপাকে তজি পেলাম।”

ভোক,।—“বাক বাক সেইটো এৰাঁ, ধাবলৈ কি আছে আনা, I am hungry, মোব ভোক লাগিছে—”

এই কথা শুনি জেতুকীয়ে লবালবিকৈ পুতেকলৈ তাত বাঢ়ি আনিবলৈ ভিতৰলৈ গল।

তৃতীয় আখ্যা।

ইয়াৰ এমাহমানৰ পিছতে সংসাব-শিলৰ বৰ জাতখন কোনোবাই ভোকো-
ন্দাইৰ পিঠিত ভুলি দি ঘূৰাবলৈ ধৰিলে; আৰু তাৰ হেচাত তেওঁৰ ভবিষ্যতৰ
আশা ভবনাবোৰ দল ধাই গল। ভোকোন্দায়ে কলিকতাৰপৰা উভটি
আহি হুল কেচাৰিত ২০২৫ টকীয়া চাকৰি কৰাটোও অপমানৰ কথা বুলি
ভাবিছিল; অথচ “এফ্ এ ফেল্” তেওঁক জাতকৈ কোনেও সৰহ দৰমহাও
নাধাচে। তেওঁৰ গাত শুণ থাকিলেও সেই শুণ দেখিবলৈ লোকৰ মূৰত
চহু নাই। ভোকোন্দাইৰ হাতত এনে কপ-বানও নাই যে তেওঁৰ সংসাব
বাজা নিৰ্কিৰাদে চলে। গৰু মহবোৰ বাপেক পোকেৰেই ইয়াৰ আগেয়ে
লগত লৈ সি-পূৰীলৈ গল; আৰু বাপেকৰ অন্তৰ্দ্ধান ভোকোন্দাইৰ অননু-
মোদিত হলেও গৰু মহবোৰৰ অন্তৰ্দ্ধানটো যে অননুমোদিত হৈছিল সেইটো
আনি ভালকৈ জানো। ইফালে কলিকতাত থাকি তেওঁৰ ধোৱা পিছা আদি কাৰ্য
বোৰ ওপৰলৈ বগাই গৈ ইমান টিং-ধোপত উঠিছিল যে তাৰপৰা তেওঁ তললৈ
চালেই তেওঁৰ মূৰ-ঘূৰণীয়ে ধৰিছিল। নাদ পুখুৰীৰ পানীয়ে এতিয়া তেওঁৰ কান
নচলে, “ফিচৰ ওৱাটৰ” অৰ্থাৎ চেকা পানী লাগে। গুলি “ছইতি” চড়া
নহলে বগা পানীয়ে তেওঁৰ পিয়াহ শুচাব নোৱাৰে। জলপানৰ সময়ত বিহুট
পাউকটী নেদেখি পিঠা-শুৰি কোমল-চাউল দেখিলে তেওঁৰ গাত জ্বৰ উঠে।
এইবোৰ আহকালৰ উপৰিও তেওঁৰ বাপেকে লগাই থৈ ধোৱা ধাৰ সখা
মাহুতৰ তাপত তেওঁৰ প্ৰাণবায়ু ওঠাপত।

হুণৰ বেমেজালিয়ে ভোকোন্দা বকৰাক বেড়ি ধৰি থাকোঁতাই হুণৰ জিলিঙনি
এটি আহি এদিন তাৰ মাজতে তেওঁৰ গাত পৰিল। সঁচাকৈ কবলৈ গলে, সেই
টোক জিলিঙনি হুণলি এক প্ৰকাৰ বিজুলী-সোঁতৰ খুন্দা হৈ বুলিব লাগে।
কাৰণ খবৰটো শুনা মাত্ৰকতে তেওঁৰ গোটেইটো গা আনন্দত পুলকিত হৈ হাত
ভৰিবোৰ ঠকু ঠকু কৰে কঁপিবলৈ ধৰিলে। এন্ধাৰ পোটাঙ্গী এটাত তালেমান
দিন বন্দী হৈ থকা বন্দী এটাই যদি দেখে যে কোনোবাই হাতত চাকি লৈ
বন্দীশালৰ হুণাৰখন মেলি দি তাক মোটেকালি লৈ যাবলৈ আহিছে, তেতিয়া
সেই বন্দীৰ যেনে আনন্দ হয় ভোকোন্দা বকৰাবোৰে তেনে আনন্দই হল।

ঘৰবটো এই বে, শঙ্কৰবাহী মৌজাৰ মৌজাৰাৰ জীহুত সোমল চন্দ্ৰ
 বৰুৱাই তেওঁৰ জীয়েক চম্পেশ্বৰীক কলিকতাৰ সেধা-পঢ়া শিকি অহা
 জীৱান ভোকেস্ৰ বৰুৱালৈ বিয়া দিবৰ প্ৰস্তাৱ কৰি দূত পঠিয়াইছে।
 মৌজাৰাৰ চহকী, চম্পেশ্বৰী বনী। সোমলচন্দ্ৰ শিব-হুটা বৰুৱাৰ ঘৰ,
 চম্পেশ্বৰী নিয়গ্ৰাহিনীৰ পৰীক্ষাত উঠা বৰুৱাৰ ঘৰৰ জীৱনী। ভোকে-
 শ্বৰীৰ একেদোপতে লক্ষী সবস্তুী হুই লাভ; আৰু উপৰি লাভ—আচল
 বৰুৱাৰ ঘৰেৰে সৈতে হুইবিভা। এইদেখি ভোকেস্ৰ বৰুৱাৰ আঁজি
 আনন্দৰ দিন।

ভোকোন্দাৰে কলিকতাৰ থাকোতে তিনছিল, যে বিৰবিভাগলয়ৰ পৰীক্ষা
 “পাহ”কৰা দৰা বেছি দামত বিক্ৰি হয়। “ডিনখানা পাহৰ” বেচ “হুখানা
 পাহৰ”কৈ চৰা; “হুখানা পাহৰ” বেচ “একখানা পাহৰ” কৈ সবহ।
 ভোকোন্দাৰে অভ্যুতঃ “একখানা পাহ” কৰিছে তো; তেনেহলে তেওঁৰো
 দৰ লচবিবৰ কাৰণ নাই। বিশেষকৈ আসামত “একখানা পাহৰেই”
 কলিকতাত “ডিনখানাৰ” সমান; কাৰণ, এইটোও চাহ লাগে যে আসামত
 হুটা ডিনটা পৰীক্ষাত উঠাই বা কেইটা দৰা পোৱা যায়? আৰু শাস্ত্ৰত
 বিচাৰি চালেও পোৱা যায়, যে আধৰুৱাই কুক জোৰাই পাই আধৰুৱাৰ
 লগত সোমস্তক বণি যৌতুক দিছিল। সোমলচন্দ্ৰেই বা ভোকেস্ৰচন্দ্ৰৰ
 নিচিনা জোৰাই পাই চম্পেশ্বৰীৰ লগত লগত পৰুণত যৌতুক
 নিদিবৰ বিপকে কাৰণ কি আছে? সেইদেখি দূতৰ মূখে ভোকেস্ৰই
 সোমল মৌজাৰালৈ সন্ধান দি পঠিয়ালে যে বিয়াৰ “খৰচ খৰ্চাব”
 উপৰি ৫০০ টকা লগত কৰি তেওঁক যৌতুক দিলেহে তেওঁ সোমললক্ষীৰ
 পাৰিগ্ৰহণ কৰিব। কস্তালায়গ্ৰস্ত সোমল! পূৰ্ণে! যি দিনাই তুমি কস্তাৰ
 লাভ কৰিল, সেই দিনাই জোৱাৰ স্বামীতা-বয় হেৰুৱাল। সেইদেখি
 তুমি ভোকেস্ৰ বৰুৱাৰ এই উৎপাত সহ্য কৰিবলৈ বাধ্য। এতেক সন্ত
 কৰা।

দিকপায় সোমলে ভোকেস্ৰৰ প্ৰস্তাৱত ৰাজি হৈ বিয়াৰ দিন-বাৰ ঠিক
 কৰি ভোকেস্ৰলৈ সৰাচাৰ পঠিয়ালে। ইয়াৰ ভিতৰতে আনাৰ ভোকেস্ৰ
 বৰুৱাই কি কৰিলে তিনবা নে? তেওঁ হাতত তুলাপাত আৰু পেকিল সৈ

বাৰীৰ পিছ কালে সোমাই আমগছ এজোপাব তলত এটা ভগা মুঠা পাৰি
লৈ বহি, একান্তমনে তলত দিয়া কবিতাটি বচনা কৰিলে,—

• চম্পাৰ ঈশ্বৰী প্ৰিয়ে চম্পক বৰণি ।

অমৃতভাষিণি বামা কুব্জনয়নি ।

বিবসবদনী কিয় কৰা অভিমান ?

প্ৰেম-কুলি ! কিয় নাই গোৱা প্ৰেমগান ?

বসন্ত বতাহ বলে আম মলিয়ার ।

জগৎ প্ৰেমেবে ভৰি হয় প্ৰেমময় ।

এনে সুখ সময়ত ওকোন্দাই মুখ ।

কিয় দিছাঁ চম্পেশ্বৰী ভোকেস্কক হুখ ?

কিবা দোবে দোবী ভোক, বঙা পদে তোৰ ?

অধৰে অধৰি দূৰ কৰা তাপ যোৰ ।

চতুৰ্থ আখ্যা ।

বিয়াৰ পিছত ভোকেস্কৰ গাৰলীয়া জীৱনৰ আখ্যা পৰি নগৰীয়া জীৱ-
নৰ আখ্যা আবস্ত হল। তেওঁ মাজুলি এৰি তেওঁৰ ঘৰ জোৰহাটলৈ তুলি
আনিলে। বিয়াৰ তিনি মাহ বাওঁতে-না-বাওঁতেই খবচীয়া ভোকেস্কৰ হাত
উদং হল, আৰু অৰ্থচিন্তাৰ খোজত বৰকৈ উৰা খুলিয়ে হুপবৰ নিচিনা
তেওঁৰ পোহৰ মনক গধূলি কৰি পেলালে। শহুৰবপৰা পোৱা ৫০০
টকা তেওঁৰ কলিকতীয়া আচাৰ ব্যৱহাৰৰ জোমোলা বিকাই দি গোলকালে
সৰকি পৰিল। গতিকে, কেনেকৈ জীৱনযাত্ৰা নিৰ্কাহিত হয় এই মূহা
চিন্তাই ভোকেস্কক খুলি খুলি ধাবলৈ ধৰিলে। মাক জেজুকীয়ে নিজৰ
ডিঙিৰ মণি, কাণৰ কেক পৰ্য্যন্ত সোঁতা দি “হাকিম” পুত্ৰকৰ সংসাৰৰ
ব্যয় কিছু দিন নিৰ্কাহ কৰিছিল কিন্তু তাৰো চাপত এতিয়া ভোকেস্কৰ ভৰি
পৰিলহি। ডুমুনী, পোহাৰী, মুদী, কেৰী, ভৱাল আদিবপৰা উঠলোকৈ
বস্ত খোৱাৰ বেচ আৰু খোৰা নাপিতৰ দৰমহা দিব নোৱাৰাত সিহঁতৰ
খেচ্‌খেচনিও ভোকেস্কই তমোৱৰ দেখিলে। শেহত তেওঁৰ ওপৰত কোচ-
বীত কৰা পোচৰ খোপাখোপ হৈ তেওঁৰ পাত ওলমিবলৈ ধৰিলে।

এনে নিকপায় অবস্থাত এদিন ভোকেল্লব মনত পবিল, সেই সোমনাথব কথা। সোমনাথে কৈছিল, Spy অৰ্থাৎ চবিয়া হোবাটা বব লাভব কাম। চবিয়াব টকা কড়িব হুখ গুচে। ভোকেল্লই বিমবিব কবি পালে—সোমনাথে তো কৈছিল যে চবিয়াব ব্যবসায় noble profession অৰ্থাৎ ওখ আক সম্মানব কাম; মইহে বেয়া বুলি ভাবিছিলেঁ। কোনে জানে কিজানি সোমনাথেই Right ময়েই Wrong? তাব বাহিবে, ভাল বেয়া বিচাৰিবলৈ যাওঁতে যে পেট নপ্রবৰ্ত্তাত পবিলহি।—নহয়, আভিবশবা ঠিক কবিলেঁ, মই নিশ্চয়কৈ Spyব ব্যবসায় কবিম; চবিয়া হম, হৈ দেশব আক নিজব উপকাব কবিম।”

পঞ্চম আখ্যা।

সঁচাকৈয়ে চবিয়াব ব্যবসায় বেগেবে চলাই ভোকেল্লব ধনব হুখ গুচিল আক ধাব মবিল। সেই অভিনব এন্ধাব ব্যবসায়ত বিমান পোহব কপব পোহব পবিল ডেওঁব মন সিমান অক্ষুন্নিত হবলৈ ধবিলে। অনন্য উৎসাহেবে ভোকেল্ল বকবাই লোকব কল-ভল বাহ-ভল ঢেকিশাল পিবাঙ্গি-চুক আদিত গুপ্তভাবে হুবি পবেষণা আক অনুসন্ধান কবি তাব বৃত্তান্ত যোগাব লগীয়া ঠাইত যোগাবলৈ ধবিলে। ভোকেল্লব তরত আসামব মাহুহ, বাইকৈ জোৰহাটব মাহুহ তন্তমান হৈ পবিল।

কৃতজ্ঞতা ভোকেল্লব চিবকলীয়া স্বভাব। ডেওঁব হুখব কালতো বন্ধুব সোমনাথলৈ ডেওঁ পাহৰা নাছিল। সিদিনা ভোকেল্লই সোমনাথলৈ লিখা চিঠি এখনব নকল ভলত দিলেঁ।—

“ভাই সোমনাথ!

এতিয়া ভালকৈ বুজিলেঁ যে তুমি Right মই Wrong। মাজতে মোব বব হুখ গল। কিন্তু তোমাৰ বুদ্ধি মতে এতিয়া চলি মই হুখে বন্ধনে আছোঁ। এতিয়া মই নিজব আক দেশব উপকাব হুইটা কবিব পবা হৈছে। মই অন্তৰ্গকাৰী নহওঁ। তোমাৰ শলাগ লৈ তোমালৈ এই হুবি টকাব লোট এখন এই বেজিষ্টবি চিঠিব ভিডবত পঠিয়ালেঁ, গ্রহণ কবি তোমাৰ পুৰনি বন্ধক হুখী কবিবা।”

সাদিনব পিছত সোমনাথবপবা ভোকেত্রই এই উত্তব পালে।—“ভাই ভোকেত্র, তোমাব চিঠি পাই সন্তোব পালে। তুমি পঠিবা ২০ টকাব লোটখন এই চিঠিব লগতে তোমালৈ ওত্তভাই পঠিৱালে।; কাৰণ থাকে ভাতে এক বকমকৈ খাই থাকি টোঙ্-টোঙ্-টাঙ্-টাঙ্কৈ চলিবলৈ মোক জগবে অলপ সমৰ্থ দিছে, সেইদেখি তোমাব “Noble profession” খাবাই উপাঞ্জিও টাকাব ভাগ মোক নালাগে; তুমি হুখে থাকিলেই মোব সন্তোব। তুমি সেই ব্যৱসায়তে নিজব আৰু দেশব উপকাৰ কৰি গৈ থাক। নবৰ।।”

উত্তবটো পাই ভোকোন্দাৱে বৈশীয়েকক মতি আদি চিঠিবন পঢ়িবলৈ দি কলে, “দেখিছ চন্দু, সোমনাথব বিবেচনাটো দেখিছ? মোক সি insult কৰিলে, আপমান কৰিলে। মই “স্পাই” হওঁ যদি ডাক ইয়াব লোটক দিয়।”

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

প্ৰত্নতত্ত্ব ।

ফুদিবান বাবু ৰব প্ৰত্নতত্ত্ব পণ্ডিত। তেওঁ লক্ষীমপুৰব কাছাবীত ২৫ বছৰ গাণিতিক লক্ষনবিচিত্ৰ কাম কৰি পেন্সন লৈ থবতে আছে। পেন্সন

লৈ তেওঁ তেওঁক পোটেইবিলি আহবীয়া কাল শ্ৰদ্ধতত্ত্বৰ সেৱাত উছৰ্গি
 দিছিল। এদিন তেওঁ চকুৰদাবলৈ গৈ নাহ এটা কিনি হাততে ওল-
 নাই লৈ বৰলৈ আহোঁতে, এজনী পোহাবীয়ে বাজ-আলিব কাণৰ বৰব
 চোতালত বহি শিলৰ পটা এখনত হালধি বাটি থকা দেখিবলৈ পাই,
 তাত কিবা লক্ষ্য কৰি হঠাৎ থমকি বৈ পোহাবীজনীক প্ৰশ্ন কৰি কেনেকৈ
 আহকালত পৰিছিল, সেই বৃদ্ধান্তটো অনেক পৰেখনা কৰি সংগ্ৰহ কৰি ওলত
 দিয়া গল ;—

সুদিবাম।—

বোৰা, বোৰা! কথিতক প্ৰসাবী-সন্ধানি।
 অৱসৰ দিৱা হেৰা! লুছবী হাতখনি।
 পটাঙটি লৈ বাত বাটিছা হালধি,
 আনা মে কি বহু সিটি শ্ৰদ্ধতত্ত্বনিধি ?
 হালধি বাটেঁতে লবাই কাণৰ কঁৰীয়া,
 পিহি বাক কৰিব লাগিছা নাইকিয়া,—
 আধৰ কুটিল শিল-কলিত ধোদিত,
 পুৰাতন তত্ত্ব হেৰা! কৰিছে বিদিত।

পোহাবী।—

আইবে আই! কিনো এইটো আউলু-আপচু!
 কৰপৰা আহি মোক কি কৈছে চো ?
 চুপতি কৰিবৰ ভোব যদি গৈছে মন।
 গিৰিহঁত আহক, তই পাবি সেকাধন।
 পুৰণি হল কয় গল পটাখন মোৰ।
 কাণৰ কঁৰীয়া লবিল কিনো হল ভোব ?
 বাটেঁতে হালধি মোৰ, যদি হাত লবে।
 বাটকৰা তই ভোব বুকু কিয় পোবে ?
 বা শুচি বাবু এইটো গৃহস্থৰ ঘৰ।
 “আমাৰ তেওঁ দেখা পালে দিব লাগিব লৰ।

সুদিবাম।—

ক্ৰোধিলা কিহেতু বাবা সুবুজি আপয়,
 মোৰ ? বুদ্ধ মোক বুলিলা কু বাণী কিয় ?
 শুনা কৰ্ত্ত বিববি সন্তেণ। শ্ৰদ্ধতত্ত্ব

অনুসন্ধান পণ্ডিত হৈ মই, বিচাৰেঁ।
 পুৰণি কথা। তোমাৰ সেই পটাখন
 বাজলন্ত ফলি। সস্তৰত পালৰংগী
 বজা। গবেষণা কৰি তাত পাম বহু
 কথা আগৰ দিনৰ। সি কাৰণে
 মাৰ্গে পটাখনি পতাণ্ডটিটী সইতে।
 ললে বেচ দিবলৈকো সাজু হুলোচনি।
 আছৈ। মই। চুপতি কি অপমান নোহে
 আন্তিগ্ৰায়। পৰদাৰা মাহুং মানে।

(পোহাবীৰ গিবিয়েকৰ প্ৰবেশ)

গিবিয়েক —

কিলাগে তোমাক বানু ? স্ব-শৈলীক মোৰ
 কি কথা শুধিছা ? কি লাগে তোমাক শীত্ৰে
 কোৱা ? কি কথা পাতিছ তই নো হেবেই
 এইজনী ?

শৈলীয়েক —

তাল হল ওলালাহি তুমি।
 বাবুটোৱে চাই আছে জুমি।
 তাক হেনো পটাখন লাগে।
 খেদি দিছোঁ তথাপি নাভাগে।
 পাঁচ-মহা পটাখনৰ দাম।
 তাক দি কাৰ হ'লৈ যাম ?
 চুপতি কি মৰুবা কৰিছে।
 কিজানি সি বলিয়াই হৈছে।

সু।—

বলিয়া নহওঁ মই ; চুপতিৰ নাই
 ধোৱা ধাব। প্ৰস্তুত পুৰণি কলীয়া
 বিচৰা ব্যৱসা মই কৰোঁ। পাতি ধৰ
 খেদি পটা কৰ। গোট ধাই থাকি গুটি
 হয়। পোহৰাই বাট হালধিক, হৈছে
 নাম পোহাবী বসিক।

দিবিরেক।—“কনিষ্টবল! কনিষ্টবল! লবি আহ! ধব এইটোক! ই কিবা দিন-ডকাইত পতানুতং ওলাইছে হেনো! ই আজি মোব পটাখন নিবলৈ কচা-আছোবা লগাইছে, কাইলৈ মোব ডাড-চকটোকে তুলি লৈ গুটি ধাব।

(শ্ৰেয়তত্ত্বজ্ঞান সুদিবান বাবুৰ ক্ৰতবেশে শ্ৰেয়ান।)

[আব-কাশোষ পবিল]

ৰূপাধব।

চমু মন্তব্য।

সাহিত্য। “মাসিক পত্ৰ ও সমালোচন। ঐশ্বৰেশচন্দ্ৰ সমাজপতি সম্পাদিত। অগ্ৰিম বাৰ্ষিক মূল্য ৩ টাকা। ২।১ নং বামধন বিদ্বেষ লেন, সাহিত্য-কাৰ্য্যালয় হইতে সম্পাদক কৰ্তৃক প্রকাশিত।” “সাহিত্য” বঙ্গদেশৰ সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ সাহেবীয়া কাকত। নামজলা সাহিত্যকসকলৰ শ্ৰবণেবে সাহিত্যৰ কণেৰব পূব। তিনি ববৰীয়া হুন্দৰ আক বিখ্যাত চিত্ৰবোব আজিকালি সাহে সাহে সাহিত্যত ওলাব লাগিছে। আজি বাইশ বছৰ “সাহিত্যই” ধনী সাহিত্য-আকাশত উত্থল কিবণ ঢালি আহিছে। সম্পাদক পণ্ডিত ঐশ্বৰ হুবেশচন্দ্ৰ সমাজপতি, দয়াব সাগৰ মহাত্মা বিজ্ঞাসাগৰৰ দৌহিত্ৰ।

বিজ্ঞান। “মাসিক পত্রিকা। সম্পাদক হুমাৰ ঐবিপ্ৰনাবায়ণ বি, এ, সহঃ সম্পাদক হুমাৰ ঐনোলাপ সিংহ। হুৰ্ভী পাৰিভাত বস্তালয় হইতে ঐহুৰ্গাপন বন্দ্যোপাধ্যায় কৰ্তৃক প্রকাশিত।”—এই সাহেবীয়া কাকতখন শ্ৰচাৰব উদ্দেশ্য “বিজ্ঞান সাহাৰেব অস্ত্ৰ শ্ৰচাৰিত হইল তাঁহাৰেব অস্ত্ৰ সংখ্যাকৈ নিকট মাসিক বা সাপ্তাহিক পত্ৰ উপস্থিত হয়। তাহাৰেব মৰ্যে একপ বছ-লোক আছেন বাহাৰা জ্ঞানাবি কোন পত্রিকাই দৰ্শন কবেন নাই। বিতীৰতঃ বৰ্ত্তমানে বে সমস্ত পত্ৰ শ্ৰচাৰিত হইতেছে তাহাৰেব বিবয় সাহাৰ্ত্ত শিকিত ব্যক্তিৰ পকে নিতান্ত হুৰ্ৰোধ ;...বাহাতে অল্পশিকিত গৃহী মাত্ৰেই আপনাব অবহাৰ কথা তাল কবিয়া হুৰ্ৰিয়া...উন্নতি লাভ কবিতে পাবে,...তত্তং বিবয়ে উপদেশ শ্ৰদানই আহাৰেব উদ্দেশ্য।”

“বাহা হটক বাজবংশি জাতিৰ নিজেৰ একটা ভাষা আছে এবং তাহা বাঙ্গালা ভাষা হইতে জাত নহে। যে সময় বাঙ্গালা ভাষাৰ মাজ প্ৰথম বিকাশ হইতেছিল তৎকালেই বাজবংশি ভাষা এতদূৰ পূৰ্ণতা প্ৰাপ্ত যে আধ্যাত্মিক তত্ত্বপূৰ্ণ গ্ৰন্থ উহাতে বচিত হইতে পাৰিত।”

“বাজবংশি ভাষাই প্ৰচলিত বাঙ্গালা ও আসামী ভাষাৰ জন্মদাত্ৰী।”

আমি শোধেঁ, বঙ্গলাৰ জন্মদাত্ৰী বাজবংশী ভাষা থাকোঁতে “বিজয়া” উলিৱাসকলে বঙ্গলা ভাষাত বিজয়া লেখি উলিয়ালে কিয় ? নিজৰ পূৰ্ণতা । প্ৰাপ্ত আৰু আধ্যাত্মিক তত্ত্ব পূৰ্ণ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিব পৰা ভাষা থাকোঁতে লোকৰ বঙ্গলা ভাষাত নিজৰ কাকত লেখিবৰ মানে কি ? আমাৰ সন্দেহ হয় যে বিজয়া উলিৱাসকলে কিজানি লোকৰ কথা শুনিহে ভালকৈ নাভাবি এনে পৰস্পৰ বিৰুদ্ধ (Contradictory) ভাৱৰ কাৰ্য্য কৰিছে। কোচবেহাৰৰ মায়ের শ্ৰীযুত হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে “বাজবংশিগণেৰ মাতৃভাষা সম্ভৱতঃ বাঙ্গালা ভাষাৰ একটা উপভাষা মাত্ৰ” বোলাত হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণ ওপৰত বিজয়াৰ ধং উঠিছে, অথচ তেওঁ সেই বঙ্গলা ভাষাবে ওচৰত গলবন্ত হৈ ভিক্কা মাগি নিজক ধস্ত মানিছে ! আচৰিত কথা !

বিজয়াই কৈছে—“অধুনা বাহা বঙ্গদেশ বলিয়া অভিহিত উদপেক্ষা প্ৰাচীন এই মোক্ষপ্ৰদ কামৰূপ। যখন বঙ্গদেশেৰ অধিকাংশ ভূভাগ জলধিগৰ্ভ নিহিত ছিল, যখন বঙ্গদেশেৰ বহুস্থান অবপ্যানী পৰিবৃত্ত হিংস্ৰ জন্তুৰ আৰাসস্থল ছিল, যখন বঙ্গদেশে গমন কৰিলে বিজয়গণেৰ পুনঃ সংস্থাবেৰ প্ৰয়োজন হইত, তখনও কামৰূপ বাজ্য মহা সমৃদ্ধিশালী জনবহুল কলিত্ৰ শাসনে সুপৰিচালিত দেশ।” আমিও কওঁ এৰা। তেনেহলে, এনে পবিত্ৰ সুসভ্য কামৰূপৰ ভাষা এৰি বঙ্গদেশৰ ভাষাৰ “চোগা চাপ্কাৰ” পিছি বিজয়াই ৰাত্ৰা কৰি ওলোৱাৰ মানে কি ? এই প্ৰশ্নই হে মাথোন আমাক আহকাল কৰিছে। বাজবংশীসকল কলিত্ৰ বুলি বিজয়াই কৈছে,—“উদ্বলিত্ৰী নামে মাত্ৰ, সদা জজৰ্বিত গাত্ৰ, বাজবংশী নামে ব্যাপ্ত এবে এ ধৰায়। আৰ্য্য-সমাজেৰ মাক, সেহেতু কলিত্ৰ আজ, অনাৰ্য্য এ নামে সবে কবে অভিহিত।” আমিও এই কথা নামানি তেওঁলোকক মনকট নিদিওঁ। কিন্তু তেওঁলোকে নিজৰ কামৰূপৰ ভাষা থাকোঁতেও, কিজানি লোকৰ ভয়ত, সেই ভাষা ব্যৱহাৰ

নকবি আৰু তাৰ উন্নতিবিধান কবিতালৈ চেষ্টা নকৰি লোকৰ বহুলাভাৱৰ মেজত ধৰি লৈ পাব হ'ব যুজি হে বীৰোচিত্ত কল্পিত্য কৰিব ওপৰত "দাবি" হেৰুৱাব খোজে হবলা।

পুৰণি কামৰূপীয়া ভাষাই আজিকালিৰ অসমীয়া ভাষা। অৱশ্যে এই অসমীয়া ভাষা পুৰণি কামৰূপীয়া ভাষাপৰা অনেক বিধৰত লবচৰ বৈছে, আৰু হোৱাটো স্বাভাৱিক; কাৰণ ই জীয়া ভাষা। জীয়া বস্তুৰ কালোচিত্ত পৰিবৰ্ত্তন অনিৰ্কাৰ্য্য। কিন্তু বিমান পৰিবৰ্ত্তনেই তাত হওক ই যে সেই পুৰণি সনাতন কামৰূপীয়া ভাষা তাত সন্দেহ নাই; কাৰণ তাৰ চেজ মত্ৰ আৰু জাত ইয়াৰ পাৰশৰা দুই গুচাব নোৱাৰা হৈ আছে। "বাজ-বংশী ভাষা" কামৰূপীয়া ভাষাৰ নামনিৰ ফালৰ মাত-কথা; আৰু অসমীয়া ভাষা কামৰূপীয়া ভাষাৰ উজনিৰ ফালৰ মাত-কথা। উজনিৰ ফালৰ ভাষাৰ ডালটো নানা কাৰণত শব্দবদেৱাদিৰ ফালৰ আগবেশৰা প্ৰবল হৈ উঠা বাবে, আৰু নামনিৰ ফালৰটো ডেনেকুৱা হ'ব নোৱাৰাৰ বাবে, অসমীয়া ভাষাই কামৰূপীয়া ভাষাৰ বাই উত্তৰাধিকাৰী আৰু প্ৰতিনিধি বুলি স্বীকৃত হ'ল। এনে স্থলত পুৰণি কামৰূপীয়াভাষা-গছৰ মেমেৰা ডালটোৱে উজনিৰ শকত ডালটোৱে ধৰিয়াল নাপাতি আৰু সেইবাবে ধং কৰি বিদেশী ভাষাৰ ওচৰত আঠ নলৈ, তাৰে সৈতে লগলাগি শকত হৈ মাতৃভাষা আৰু মাতৃ-ভূমিৰ ভালৰ অৰ্থে চিন্তা কৰাই হৈ ৰিবেচকৰ কাৰ্য্য। বঙ্গপুৰ দিনাজ পুৰণ কামৰূপীয়া আছিল, তাত থকা বাজবংশীসকলে কামৰূপীয়া অসমীয়া; তেওঁলোকে এতিয়াৰ বঙ্গদেশভাগত বঙ্গপুৰ দিনাজপুৰত থাকি তাৰ আন আন অধিবাসীবন্দৰে অগৃষ্টৰ "ফেবত" বহুলা ভাষা লৈছে। তেওঁলোকৰ গুৱালপাৰীয়া জাতি তাইসকলে গাৰে যদি তেওঁলোকক আকৌ বাপতী-শাহোন কামৰূপীয়া অসমীয়া ভাষা দিবলৈ বহু কৰক, নোৱাৰে যদি-অন্যত্যা কি কৰিব? কিন্তু নিজেও আকৌ অসমতে থাকি বহুলা মাত মাত্ৰিতলৈ গৈ অৰ্থাৎ জাতিৰা অৰ্বোধ্যাত পুৰুষ-পুৰুষাত্ৰসে বাস কৰি মাত্ৰাজৰ নাপাট্ট-মৰ মাত মাত্ৰিতলৈ গৈ খেৰেবিবাং লগাবৰ সকাম কি? শেহত আমি বিজ-য়াক আৰু একাধাৰ কথা শোৰ্ণো,— অৱশিকিত বা সামাজিকিত বি বাজ-বংশীসকলৰ নিমিত্তে (যি জন্মাবি কোন পত্ৰিকাই কৰ্ম কৰে নাই)

ডেওঁলোকৰ নিজা মাতৃভাষাত কাকত সেলেখি বিদেশী দাঁত-জলা বলাভা
ভাষাত কাকত লেখি দিলে সি ডেওঁলোকৰ বোধসম্মত হব নে ? আৰু কাকত
খনৰ উদ্দেশ্য ঠিক থাকিব নে ?

পুৰণি আসামত ভূমুকি ।

(৬)

বাৰীয়াসকলে কয় যে পূৰ্বকালত স্বৰ্গ ডেওঁলোক থকা পৰ্বতৰ সিটেই
ওচৰতে আছিল। ডেওঁলোকৰ পৰ্বতৰূপৰা আহি সাকো এখন পাব হলেই
স্বৰ্গ পোৱা গৈছিল ; পছ এজোপা পৰি সাকোখন তপাত হে স্বৰ্গ আঁতৰ
হল (Gazetteer of Khasi and Jaintia Hills by Mr. Allen)।
এতিয়া স্বৰ্গ ওপৰৰ পিনেই বুলি যদিও কয়, সাকোৰ কথাবোৰো জলা ধাৰ
যে হিন্দু স্বৰ্গেই ডেওঁলোকৰো স্বৰ্গ।

মিকিৰাংবিলাকৰ বিধাস যে মৰাৰ পিছত বিবিলাকৰ ৭ ভাগ নিয়মেৰে পুৰি সৎ-
কাৰ কৰা হয়, সেইবিলাক চুম আৰু নামৰ গাঁও এখনলৈ যায় গৈ (Census
Report of Assam, 1901 by W. Allen, Part I, page 47)। বড়ো
(গাৰো) ভাষাত গাৰ্ডক চুম বোলে ; চুম আৰু বুলিলে গাৰ্ড আৰু হয়। এই
আৰু গাৰ্ড এতিয়াও সেই একে নামেই আছে। মঙ্গলদৈৰ দৰলী বজাসকলৰ
হাউচি এই গাৰ্ডতে। কোচ বজাসকলৰ দিনলৈকে অসমৰ প্ৰখ্যাত ঠাইবিলাকৰ
চিন ধৰিব পৰাতে আছিল, সেই নিমিত্তেই এই আৰু গাৰ্ডকেই ভেবেত-
সকলৰ বাসৰ নিমিত্তে বাছি লোৱা সম্ভৱ।

স্বৰ্গ, মৰ্ত্য, পাতালৰ ঠাই নিৰূপণ সম্বন্ধে আদিবাসী পৰ্বতীয়া আতিবিলাকৰ
পৰাও চেৰ প্ৰমাণ পোৱা গ'ল ; খুচৰি উলিয়াব পাৰিলে ইবিলাকৰূপৰা আৰু
অনেক কথা পোৱাৰ আশা কৰা যায়। যি পোৱা হৈছে এইয়েই বৰ্ণেট ;
সম্বন্ধ কবিবৰ আৰু একো কাৰণ নাই। অসমৰ নাম কামৰূপ হোৱাৰ
আগতে স্বৰ্গ আৰু পাতাল-হে আছিল, কামৰূপ নাম পোৱাৰ পিছত হে অসম
অসম নাম পাইছে।

অসম নামটো যে কামৰূপ নামৰ পিছত অহমসকলৰপৰাই হৈছে এইটো এক বক্স বুৰঞ্জীতেই পোৱা যায়; কিয়নো খ্ৰীশ্চকৰবেৰৰ সময়ৰ পুৰিবিলাকত অহম মাহুহসকলক হে অসম লেখা পোৱা যায়। কোচ বজাসকলৰ বংশাবলীতো অসম বুলিলে অহম আতিৰ মাহুহক হে বুজায় (History of Assam by Mr. Gait, p. 241) আৰু বিৰ জুলাৰ লগৰ মুছলমান বুৰঞ্জী সেৰকেও অহমসকলক হে অসম (অচম) আৰু আনবিলাকক কুলডনীয়া (সৰ্কতি কলীয়া) বুলি লেখিছে। তেনেহলে অসম বা অহমসকলৰপৰাই যে দেশখনৰ নাম অসম (অচম) হৈছে ই নিশ্চয়; মাটি ওৰ চাপৰৰ নিমিত্তে অসম (অচম) নাম হোৱা মতটি আমি ভুল বুলিব পাৰোঁ। কিন্তু অসম সাহ বা পৰাজেয়ৰ অহমৰ নাম অসম (অচম) হৈছিল এইটোও হ'ব কোৱাৰে। অসমীয়া (অচমীয়া) সব উচ্চাৰণ চৰ নিচিনা কেতিয়াও নহয়; সব পিছত আন ব্যঞ্জনৰণ যোগ থাকিলে হলে তেতিয়া হয়। অসমৰ স আৰু ম যদি যোগ হৈ থাকে, যেনে অস্ম, তেনেহলে উচ্চাৰণ অচম, সিহিলা হ'ব।

বাহৰে বিধিঅৱত সুৰ্বোঁতে অশ্ব নগৰ নগৰ' এখন পাইছিল (বাহাৰ-উত্তৰাকাণ্ড-২৩-২৪-২৫)। তেওঁ আন আন দেশলৈ যোৱাৰ পিছত তোগৰতী পুৰীলৈ যায়; তাৰ পিছত মণিময়ী পুৰীলৈ গৈ, অশ্ব নগৰলৈ যায়; অশ্ব নগৰখনৰ বৰপুৰীলৈ যায়। চুৱা উপত্যকাক কোনো ঠাইত জোগৰতী পুৰী আৰু বগা পৰ্বতৰ পূব কি পূব-উত্তৰ খিমে কোনো ঠাইতে বৰপুৰী বুলি আপোৱে কৈ অহা হৈছে। এতিয়া বাহৰৰ তোগৰতী পুৰীৰপৰা বৰগা-অশ্বলৈ যোৱা এই কালটোলৈ মন কৰিলেই জমা হয় যে অশ্ব নগৰক মণিময়ী পুৰী বা মণিপুৰ আৰু বৰপুৰীলৈ যোৱাৰ অৰ্থাৎ মণিপুৰ অশ্ব নগৰ পৰ্বতৰ কোনো ঠাইতে। কিন্তু বগা পৰ্বত আৰু মণিপুৰক পুৰী এই অঞ্চলত অহমসকলৰ পূৰ্বপুৰুষকলে এসময়ত বহু প্ৰজাপনে বসতি কৰিছিল (Sketch of the Singphos by Mr. W. Riddale, page 51)। বাহৰে পোৱা অশ্ব নগৰো এই অঞ্চলৰ সন্নিহিততে পৰে; তাৰেই কুমা যায় হে বাহাৰৰ অশ্ব নগৰেই অহমসকলৰ পূৰ্বপুৰুষকলক জ্ঞান। এই অশ্ব নগৰৰপৰা অহাৰ নিমিত্তেই অহমসকলৰ নাম * অশ্ব

* অসমীয়া পুৰি লেখকসকলে ম ব ঠাইত—ম ব্যবহাৰ কৰাৰে প্ৰায় দেখা যায়।

বা অসম। কিন্তু অসমীয়া ভাষাত ইমান টান শব্দ ব্যবহৃত নহয়; কুমলীয়া উচ্চারণৰ নিমিত্তে * অসমৰ ঠাইত অসম্ (অচম) হল, যেনে তাম্ৰধূলাৰ ঠাইত তসম্ধূলা (তচম্ধূলা), নেহ সেনেহ (চেনেহ), শক্ত শকত। নবাব শিবজীমাৰ আক্রমণৰ সময়তো অহমসকলৰ নাম হৈ অসম (অচম) আছিল; শেষত তেওঁলোকৰ নামানুযায়ী তেঁওলোকৰ বাহ্য-ধনৰ নাম অসম (অচম) হৈ এতিয়া আসাম হৈছে।

প্ৰদেশখনৰ নাম অসম (অচম) হোৱাত, ইয়াৰ অধিবাসীবিলাক অস-মীয়া (অচমীয়া) হল, কিন্তু ৰাজবংশীসকলৰ পূৰ্ববৰণবা চলতি হৈ অহা অসম্ (অচম) নামেই থাকিল। পিছত পৃথি, বুৰঞ্জী, চিঠি বা আন কোনো লেখাবপৰা পঢ়িবৰ সময়ত অসমৰ (অচমৰ) সই নিজা উচ্চারণ পাই অসম (অচম) সকল অসম্ হৈ লাহে লাহে অহম হল।

আগেয়ে এবাৰ কোৱা হল যে অসম একালত গোটেই অসমতৰে শীৰ্ষ স্থানীয় আছিল। এই বিষয়ে এই প্ৰবন্ধত বেছি কৰি কোৱা নিশ্চয়য়োজন। ভাৰতবৰ্ষৰে সৈতে আন দেশৰ জ্ঞান আৰু ধৰ্ম লোৱন দিয়ন সম্পৰ্কে ডাঙৰ ডাঙৰ পণ্ডিতসকলে আলোচনা কৰিছে। আলোচিত কেতবিলাক বিষয়ত ৰাধা প্ৰতিবাদৰ ঠাই থাকিলেও কেতবিলাক তৰ্কৰ বাট নথকা দৃষ্টান্তও পোৱা যায়। ইউৰোপত গ্ৰীচ, আফ্ৰিকাৰ মিচৰ, আমেৰিকাত পেক আদি ঠাইত বহুত শিৱলিঙ্গ আৰু সেই শিৱলিঙ্গৰ বিবৰণ দেখি জানিব পাৰি যে এসময়ত গোটেই পৃথিবীতেই শিৱলিঙ্গ পূজা চলতি হৈছিল। মিচৰ দেশৰ শিৱৰ বাঁড়টি ভাৰতবৰ্ষৰপৰা নিয়া বুলি কথা এটিও আছে (সাহিত্য পৰিব্যপ্তিকা, কলিকাতা, বোড়শ ভাগ, প্ৰথম ও বিত্তীয় সংখ্যা, আশ্ৰেণৰ পত্নীবা প্ৰবন্ধ)। বাঁড়টি ভাৰতবৰ্ষৰপৰা নিয়াৰ কথাৰেপৰা অনুমান হয়, শিৱলিঙ্গ পূজাৰ পদ্ধতি ভাৰতবৰ্ষৰেপৰা আন আন দেশত চলতি হৈছিল। "উম্মুল অল অহা কিতলু কাতুল অতবা" নামৰ মুছলমানী গ্ৰন্থ এখনত লেখা আছে, ভাৰতবৰ্ষৰ অসমসকলে আৰবদেশৰ ৰোগদাদৰ ৰাজ সত্যাত জ্যোতিষ আৰু বেজালী শাস্ত্ৰ শিকাইছিল (সাঃ পঃ পঃ—সেই) জিৱাকেক্টচ্ নামেৰে বি জন গ্ৰীক

* ডিম ডিম জাতিৰ মুৰত এই একটা নথয়েই, অহম, অসম্ (অচম), সম (স্তান), শাম (হান) এই কেইও বাক্যে উচ্চাৰিত হয়। এইও জানিব পৰাই হোৱা।

পণ্ডিতে গ্ৰীচ্ দেশত প্ৰথমে বীজগণিত বিজ্ঞা প্ৰচাৰ কৰিছিল, তেওঁৰ
 কিভাপত বাবে বাবে ভাবভৰ্বাৰ বীজগণিত শাস্ত্ৰৰ প্ৰমাণ উদ্ধৃত কৰাব
 পৰা জানিব পাৰি বীজগণিতৰ উৎপত্তিৰ ঠাইও ভাবভেই (সাঃ পঃ পঃ সেই) ।
 “কাছাছোলহাখিয়া” নামৰ মুছলমানী কিভাপতো পোৱা যায়, ইয়ালিহ চম-
 তানে হিন্দুস্থানৰপৰা ভিনটা “ষোত” (দেৱমূৰ্ত্তি) লৈ লৈ, মিচৰ, আৰব
 আদি দেশত পূজাৰ প্ৰথা চলতি কৰে (সাঃ পঃ পঃ সেই) । হিন্দুৰ হোমৰ
 বেদি সম্ভাৰণৰা যে জ্যামিতিৰ উৎপত্তি, এইটি প্ৰায় সকলোৰে স্বীকাৰক
 কৰে। পৃথিবীৰ পূব সীমাৰ জাপানত ভাবভৰ্বৰ পুৰণি নাম “ডেনজিকু”
 অৰ্থাৎ স্বৰ্গদেশ। এইবিলাকৰপৰা জানিব পাৰি যে জ্ঞান আৰু ধৰ্ম্ম
 বিষয়ে একালত ভাবভৰ্ব গোট্টেই পৃথিবীৰেই বাট দেখাওঁতা আছিল।
 ভাবভৰ্বৰ বি অকলে বিজ্ঞা, বুদ্ধি, জ্ঞান আৰু পৰাক্ৰমত সকলোকে চেৰ
 পেলাই স্বৰ্গ নামেৰে ভূষিত হৈছিল, বি অকলৰ নামৰপৰাই জাপানত
 ভাবভৰ্ব দেশখনৰে নাম “ডেনজিকু,” ভাবভৰ জ্ঞান, ভাবভৰ ধৰ্ম্ম বুলিলে
 যে সেই অকলৰে অৰ্থাৎ এই এতিয়াৰ সকলোৰে হেয় অসমৰে জ্ঞান
 আৰু ধৰ্ম্ম বুজায়, এইটি কোৱা অত্যাক্তি। বি হিলৈখাৰ সত্য জনতৰ
 পৰাক্ৰম প্ৰকাশৰ একমাত্ৰ শুবি, এই কুৰি শতিকাৰ বিজ্ঞানেও যাক সলনি
 দিবলৈ আন কোনো উপায় উলিয়াব পৰা নাই, সেই ধাৰ অবিচ্ছাৰ
 ঠাইও অসম্ভেই। পঢ়াকালিতে এই লেখকে এনচাইক্লোপেডিয়া (Ency-
 clopaedia) এখনত ধাৰ অবিচ্ছাৰ ঠাই অসম বুলি লেখা দেখিছিল।
 ধাৰ প্ৰস্তুত প্ৰণালী সম্বন্ধে আজিকালিও প্ৰায় অসমীয়াই যেনেকৈ অলপ
 অচৰণ ক’ব পাৰে আৰু অসমৰ পূৰ্বৰ অৱস্থা এই দুটালৈ চালে সেই
 এনচাইক্লোপেডিয়াত অবিচ্ছাৰ কবিত্বৰ একো কাৰণ নাই। কিন্তু অসমীয়াৰ
 এতিয়াৰ অৱস্থা দেখি সত্য জনতে সেইটি কথা আৰু বিশ্বাস নকৰে।
 নতুন এনচাইক্লোপেডিয়া এখনত দেখা পোৱা প’ল অসমৰ ঠাইত ইণ্ডিয়া
 লেখা আছে।

স্বৰ্গৰ স্বৰ্গত প’ল, নামো প’ল। নতুন নামকৰণত কামৰূপ নাম পোৱাতো
 অসম যে একেধাৰে এতিয়াৰ নিচিনা হেয় হ’ল ই নহয়। তাত্ত্বিক ধৰ্ম্মৰ
 প্ৰচাৰ, কামৰূপৰ সম্ভান, কুমাৰ ভাৱৰ বৰ্ম্মাৰ দৰে মহা মান্যৱন্ত বৰ্ম্মা,

শঙ্কৰাচাৰ্য্যাই উৰ্দ্ধযুদ্ধৰ নিমিত্তে কামৰূপলৈ খেদি অহা, কোচ আৰু অহম বজা সকলক অসমীয়া কৰা, মহাপৰাজয়ী মুছলমান সম্ৰাট অসমত ডিউটিব নোৱাৰা, বোণিপীণ্ডুল আৰু বহুমালা ব্যাকৰণ বচৌতা পণ্ডিত, শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ নিচিনা ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰকৰ আবিৰ্ভাৱ, অসমীয়া ভাষাত বচিত পুৰিবিলাক* বঙ্গদেশৰ বৰ্দ্ধমান আদি দুৰ্গি ঠাইবিলাকতো ইমান কাল ইমান বতনৰে সংৰক্ষণ, এইবিলাক ভাষি চালে বিশ্বাস হয় যে অসম অলপ দিনৰ আগলৈকে আকত জিলিকা হৈয়েই আছিল। অসুমান হয় মান-ভগণিবৰপৰাহে এতিয়াৰ আসাম হৈছে।

এই আসামৰ কলিতা জাতিটো এটা অদ্ভুত জাতি। সম্বলপুৰ আৰু কটকৰ মিত্ৰৰাজ্যতো দুই এঘৰ কলিতা আছে; সেই কেইঘৰ কোনো বিশ্ৰবত ইয়াৰে পৰা বোৱাৰ সম্ভৱ, নহলে ভাৰতবৰ্ষৰ আন কোনো ঠাইতেই এই নামেৰে জাত এটা নাই আৰু এই জাতৰ মানুহৰ আচাৰ ব্যৱহাৰৰে ভাৰতৰ কোনো জাতৰ মানুহৰেই আচাৰ ব্যৱহাৰ নিমিলে। শ্ৰেণী বিভাগত ই এতিয়া বামুণবাঁ ডলতে। কিন্তু এই জাতৰ লোকসকলৰ যেনে আচাৰ ব্যৱহাৰ, ভাৰতবৰ্ষৰ আন ঠাইৰ এনে আচাৰ ব্যৱহাৰৰ মানুহে বামুণৰ ডলতে ঠাই পাবহে নালাগে, হিন্দুৰ লেখত পৰিগণিত হ'লহে'তেন নে নাই ইও সংশয়। ইবিলাকৰ একেজন মানুহেই সকলো ব্যবসায়ৰে কাম কৰা দস্তৰ থাকিলেও যেনেগ ২ ব্যবসায়ৰ নিমিত্তে যেনেগ ২ মানুহ থকা ও গোৱা যায়। কেতবিলাকে কুৰি কৰ্ম্ম কৰে, তেওঁলোকক বোলে বৰকলিতা, কেতবিলাকে সোণৰ কাম কৰে তেঁও-লোক সোণাৰি কলিতা, কেতবিলাকে লোৰ কাম কৰে তেওঁলোক কমাৰ কলিতা, কেতবিলাকে নটৰ কাম কৰে তেঁওলোক নটকলিতা, কেতবিলাকে কাপোৰ ধোৱে তেঁওলোক ধোৱা কলিতা, কেতবিলাকে কোঁৱ কৰে তেঁওলোক নাপিত কলিতা, কেতবিলাকে শিষ্য ভজাই ধৰ্ম্ম প্ৰকৰ্ত্তায় তেঁওলোকক বোলে মহন্ত বা গৌসাই।

(ক্ৰমশঃ)

* শ্ৰীযুত দীনেশচন্দ্ৰ সেন বচিত "বঙ্গভাষা সাহিত্য" নামক কিতাপত দিয়া পুৰিৰ নাম দেখি বোধ হয় অসমীয়া পুৰি বহুতো বঙ্গদেশত সংৰক্ষিত হৈ আছে।

† অসমৰ কাৱখসকল কলিতায়েই। ভাটী বংগুৰৰ কাৱখসকলৰ কালে চালেই এইটো বৃদ্ধা যায়।

द्वितीय बहुर, दशम संख्या

सूची

विषय	पिठि
देरयानी (कविता)	४१७
गुङ्ग-चरित्र	४२०
पुर्बणि आसामत भुमुकि	४२२
चमु मन्त्रव्य	४२९
कविताब काठ-संस्कार	४३०
सुबा-माहात्र्या	४३४
गुंटीदियेक चिन्ताब टो	४३९
मणिपुर यात्रा	४४७
पुर्बणि आसामत भुमुकि	४५०
मौ-खोरा बीब	४५४
यशोगान (कविता)	४५९
चिठि	४७०

দ্বিতীয় বছৰ] ভাৱ । বাঁহী । ১৮৩৩ শক । [১০ম সংখ্যা ।

দেৱযানী ।

(স্থান—শুক্ৰৰ আশ্ৰম ।)

(দেৱযানীয়ে পূজাৰ নিমিত্তে কুল জনৰ আয়োজন কৰিছে ।)

(কচৰ প্ৰবেশ)

কচ ।— নমস্কাৰ দেৱযানী !

দেৱযানী ।— নমস্কাৰ কচ !

কচ ।— আহিলেঁ তোমাক আজি লবলৈ বিদায় ।
অতি মনহুখে আকুল কৰিছে প্ৰাণ ।
লাগিছিল মোৰ নিজ ঘৰ যেন এই
ঘৰ ; শুকদেৱ নিজ পিতৃ বৃহস্পতি
যেন ; শুক-কন্তা আপোন ভগিনী প্ৰায় ।
বাৰ্দ্ধি চেনেহ-বাক্কেৰে বাৰ্দ্ধিছিল এই
ব্ৰাহ্মণক অতদিন । ইজমত শুভিব
নোৱাৰেঁ মই ধাৰ । মোৰ মঙ্গল কামনা
মাত্ৰ তোমাৰ মনত সততে আগ্ৰত ।
বানে বাবে ব্যৰ্থ কৰি দানৱৰ চেষ্টা
বাৰ্দ্ধিলা জীৱন মোৰ ; পালেঁ প্ৰাণ কৃপাত
তোমাব । এৰি ইহেন আশ্ৰম, ত্যজি
আশ্ৰমসংগৰী এনে বাৰ্দ্ধি কোন সতে ?
ইঠাইৰ প্ৰতিগাছি তুপে বাৰ্দ্ধিছে
জ্বৰন মোৰ ; প্ৰতি কুশাকুৰে দেৱী দেহ

সন্তানকুবিভ ; বায়ু চিবআনন্দ বিলাস ;
 পুষ্টিত বিবিধ লভাবোবে মুক্তি ধবি
 কবে সামগান । বজ্র-ধ্বন সবসব
 সোপান ; ককণা-সৌন্দর্যে গোবালি-হবিধা
 রূপ ধবি জুবায় পবাণ । কিন্তু, কিন্তু,
 কর্তব্যব কথোব শাসন এবোবা হুঙ্কর ।
 এবি জনক জননী আর্হোঁ বহুকাল ;
 জ্ঞাতি বন্ধ শোকত আকুল ; আশাপালি
 আছে,—অধ্যয়ন কবি সম্মান কচ
 উভতিব ধব । কর্তব্যব অধীন
 সন্তানে সম্পাদি কর্তব্য আজি যাব ধোজে
 সেইদেবি ধব । আশীর্বাদি গুরুদেবে
 কবি বিদ্যা দান শিব্যক মেলানি দিলে ।
 তোমাব কাষত লভিলে মেলানি, যাব
 পাবে ত্রিংশআলয়ে কচ আজি হুলোচনী !

দেবদানী ।—

আছে এটি নিবেদন মোব তোমাব
 কাষত ;—অদিবাব পৌত্র তুমি
 জুল শীল বিভাবে মণ্ডিত, শম দম
 তপত্ৰাবে অলঙ্কৃত বপু । মহর্ষি
 অদিবা শিষ্য পুজিত । বৃহস্পতি জনক
 তোমাব সিন্ধতে পুজিত মোব । কৃতবিদ্য
 লতি বিদ্যা তুমি, ব্রহ্মজ্ঞানে পুত
 কলেবব । আছে মোব অতি ক্ষুদ্র এটি
 নিবেদন, শুনা সৌম্য শুনা সারধানে ;—
 যি দিনা আছিল তুমি আত্মনে আনাব,
 স্বচ্ছ মন শুভ্র হুকোমল তপস
 নন্দন, মোবো মন হল সেইরূপ ; যেনে

মণিব সংযোগে কাঁচে ধবে মণিকণ ।
 অলক্ষিত ভাবে আচম্বিতে আন্দোলিলে মন
 মোৰ ; অনুৰাগ অকমাং হল অঙ্কুৰিত ।
 সেই দিন ধৰি প্ৰতি পল অকুলনে
 বঢ়াই শক্তি তাক কবিলে বিশাল ।
 হৃদাকাশ জুৰি প্ৰসাৰিছে প্ৰণয়-
 পন্নয় সেই বসন্ততি আজি, হে শোভন !
 গলে তুমি কল হুল আহৰণ মনে
 পূজাব কাৰণে মোৰ, প্ৰতিআগমন
 থাকোঁ বাটচাই ; গোথল চবাই তুমি
 আহোঁতে পলম হলে, দেবোঁ দিনতে
 এন্দাব ; ভাবেঁ কিবা আধাত্তব মিলিল
 কচৰ । বাবে বাবে হুবহু অহুবে
 নাশিলে ডোমাক ; এৰি বননীমূলত
 লাজ, সলোভক মেত্ৰে ধৰি পিতৃৰ
 চৰণ, মাদি পালেঁ। পুত্ৰ হেবোবা বতন,
 আঁচলৰ মিথি মোৰ, হে তাপস-মণি ।
 বজ্জ সমাশন অৰ্বে আহবা সমিধ
 কাঠ ; বিকৃত কণ্টকে দেহ দেধি, মছি
 অক্ষয়ল, সেৰি তপোধন ডোমাক
 নিকজ কৰেঁ।। হুশাক্ৰবে বিম্বিলে চৰণ,
 গানীবে পখালি পাৰ প্ৰদানি প্ৰলেপ
 কৰেঁ। নিবানয় ; তেবে হুহ হয় মোবো
 মন । কি সকাম সি কথা বখানি আজি ?
 জানা সকলোকে তুমি । লাজে হুধ মোৰ
 বাধিছিল যাকি অত দিন, সিহেতুকে
 আছিলেঁ। নিমাত । কিন্তু দেবোঁ হয়
 সৰ্কনাশ আজি ! হেৰায় হুহুৰ বিত,

সাঁচতীয়া ধন। সি কাবণে শ্রিয়ভন্ন,
পবিত্র্যাপি সঙ্কোচ সংঘন, প্রার্থিহো
ভোমাক,—কবি মন্ত্র উচ্চারণ বেদক
বিধানে মোক কৰ'। পবিত্রয় ঋষিবর !

কচ।—

নাপায় এলুবা কথা কব মোক শুভে !
শুক শুক্রোচাৰ্য্য মাজ পুজনীয় মোব ;
শুক-কল্পা তুমি পুজনীয়া সেইদবে
মোব ; ভগবান ভার্গবৰ প্রাণাধিকা
তুমি, শুকপূত্রী সমকত মোব তপিনী
সমান ; নহয় হুগুত ককা ইহেন
প্রস্তাব। দিন্ন' শুভে ! হৰ্ষমনে বিদ্যার
ভাটুক, বাওঁ নিজ ঘর , শোকাভুব
জনক জননী। মেধিলে' সপোন, পুত্রক
বিবহে শোকাভুলা হুখনী জননী মোব ।

মেঘবানী।—

শুনা কচ ! শুনা ভগোদন ! ভাটু-হান
নহয় ভোমাব। সন্ধান মোহোবা তুমি
জনকব মোক। পিচুব শুকব পৌত্র
তুমি, মাধোন সিহেতু পুজনীর তুমি
মোব। কবিছিল অহুবে বিলাপ
প্রথমতে ভোমাক বি বাব, পিচুব
কাবত স্ককণ মাপি ভিক্রা জীয়ালে'। ভোমাক ;
সেই দিন খবি অহুবক্তা মেঘবানী
ভোমাবে হে কচ ! নৃত্য গীতে কবি
বিলোদন মেধি মই অনেক প্রকাবে
স্মাধিলে'। ভোমাব শ্রীতি ; ভোমাব শ্রিয়ান
বিনে মাই মোব আন একো কাম কচ !
ধর্মজানী তুমি আনা সকলোকে। এনে

অনুবক্তা মোক জুয়ার কি কব। পবিহাব ?
 যত্ন্যতো অধিক কষ্ট নিককণ বচনে
 তোমাব দিছে মোক । অভএব হেবঁ।
 ঋষি ! হেবঁ। প্রাণপ্রিয় ! দেবযানী
 হুধুনীক নেঠেলিবা পদে । দাসী হৈ
 সেবিম চরণ ; আচবি একত্রে মর্শ্ব
 লম পদ সহধর্ম্মিণীব ; হুধ হুধ
 হুকৃতি হুকৃতি কি তোমাব মিলিব
 ভাগ্যত, ভাগ লৈ তাই নিজক মানিম
 ধন্ত, হুবাগিণী হম ; তপস্রাত কবিম
 সহায় হৈ তপস্বিনী ; ব্রহ্মব পূজাত
 মিলাই ভকতি প্রেম তোমাবে সহৈতে,
 বিলোপি পৃথক সত্য, সাধিম স্ত্রীব
 প্রীতি ; ক্ষুদ্র নদী ব্রহ্মপুত্রনদে
 কবি আত্মবিলোপন যার বৈ সীতলি
 সংসাব । সিকাবণে হেবঁ। হুশোভন !
 নিবপবাধিনী মোক কবি পবিহাব
 নাযাবঁ। নাযাবঁ। কদাচিতো ; বধে ছোদে !

কট।—

অনিবোজ্য বিবরত নকবঁ। নিয়োগ
 মোক হৈ শুভব্রতে । শুকতবা তুমি
 শুকতো অধিক মোব । নকবিবা কোপ,
 হুপ্রসন্ন মনে মেলানি প্রদান করবঁ।।
 আছিলেঁ। অনেক কাল হুধত ইধাসে ;
 অনুমতি দিয়ঁ। বাওঁ ত্রিদশআসনে
 আজি । আশীর্বাদ করবঁ, যাটত বিদিসি
 বেন নপবশে মোক । কথাপ্রসঙ্গত
 হুমবিবা হুবিভ কচক, করবঁ। আশা ।

শুক মোব জনক তোমাব কবিবা
 শুভ্রবা ; সাধখানে কবি পৰিচৰ্চ্যা
 সাধিবা পিতৃৰ তুষ্টি, ক্ৰুটি নকবিবা,
 বৃদ্ধ তেওঁ । যি পবিত্ৰ ঔববত জনম
 তোমাব, আছিলে । সেই উদবত মই ;
 ধৰ্ম্মতঃ সিহেতু সমকৃত দেববানী
 কচৰ ভগিনী । সেইবাবে হুনয়নী
 তেনে অশোভন কথা মানিবা মুখত ।

দেববানী ।—

শুনা কচ । শুনা মোব বৰূপ বচন,—
 এত্যাখ্যান কবি তুমি আৰ্ধকজনক
 নকবিলা ভাল । আশা ছেদ কবি মোব
 শালিলা অন্তৰ । বহুকাল গোহা মোব
 এণয়-পখীটি মাৰিলা মুছবি ডিঙি ।
 ঢালিলা তপত তেল কত হামোপবি ।
 হাঁহি-মুখ অশোকৰ খুপিটিক ছিঙি
 নিববনে পচকি পেলালা । নিববল
 ঠুংকুকা হৃদয় ভাঙি এচাৰি দিলত
 লঙিলা সন্তোষ । বৈহৃৎ-বিজ্ঞানতুল্য
 মাৰীৰ এণয় অবতনি অৱহেলি তাক
 ঠেঙিলা চৰণে । আক কোল বনৰীৰ ?
 শোৰোঁ, কোল বনৰীৰ এন ? দেববানী
 উজ্জ্বলিনীৰ, দেৱানুবে সন্মানে
 সদায় থাক ; থাকোক আনব কথা,
 ইয়ে। বক্ত হয় লঙিনে ককণা যাব ।—
 বাঙক সেই কথা । জানা নে হে ব্ৰাহ্মণ
 সন্তান, বনৰীৰ এন বনৰীৰ
 আঁৱন-সৰ্ব্বহ ? সৰ্ব্বপি এহুৱা এন

পৰিছিলে। পাৰত তোমাৰ, অখলত
 মৃত্যুকাল বেনে । নাপালে তথাপি মন
 অতাপিনী নাবী । কিম্বো বন্ধে বন্ধোৰা
 হয় । আশা ছেদ বধব সমান ।
 কবি আশা ছেদ হবা নে হে হুৰী কচ ?
 লভিবা নে শান্তি, বিগ্ৰ, হৰি শান্তি যোৰ ?
 নাবীৰণ পাপৰ কি নাই পৰাচিত ?
 আক কোম সেই নাবী ? দেৱবানী,
 অপবাধশূভা দেৱবানী, অসুগ্ৰহে
 বাব ভিনি বাব পালে শ্ৰোণ অকৃতজ্ঞ
 কচে । ভাবিছা নে তুমি, উপেক্ষি হুৰুনী
 মোক থাকিবা মুখত ? নোৱাৰা, নোৱাৰা,
 নোৱাৰা নিশ্চয় । বনপীৰ ক্ৰোধ শ্ৰেয়ব
 সমান অতল হুৰীৰ । নাবীৰ শ্ৰেণয়ে
 সমূলি বুৱায় ; ক্ৰোধৰ অগণি দহি
 কৰে ভন্য মূল পৰিহিত্তে ।—
 শুনা কচ । শুনা হেবা ব্ৰাহ্মণহুৰাৰ ।
 পবিত্ৰ জাহ্নবীজল, এই হুৰীকৃত,
 লৈ তিল হুশ দেৱবানী দিৱে অভিশাপ,—
 কবি তুমি কথোৰ বডন অতকাল
 যি বিত্তা লভিলা, বিত্তা মৃত্যুসঞ্জীৱনী
 কলৱতী নহব ভোমাত, বুলিলে । নিশ্চয় !

কচ ।—

কি কবিলা দেৱবানী ? কবিলা কি কাম ?
 কিয় অকাৰণে এনে দিলা অভিশাপ ?
 শ্ৰোত্যাখ্যাস কৰিলে। তোমাক ভাবি
 দোষআশঙ্কা নহয়, গুৰুশূভ্ৰী বুলিহে
 মাথোন । তহুপৰি অসুখ্যত নাছিল

শুক্র । আৰ্য্যবৰ্ণ উপদেশ দিছিলে ।
 তোমাক । তথাপি শাপিলা তুমি নকৰি
 বিচাৰ ! উপযুক্ত নহেঁ শাপব । বৰ্ণভঃ
 নহয় শাপ কামতঃ হে দিয়া ; সেইদেখি
 দিওঁ অভিশাপ শুনা,—তোমাৰ মনত ;
 বিটো আছে অভিলাষ দিচ্চয় নিফল
 হব ; কোনো কৰিব কুমাৰে নকৰিব
 বিবাহ তোমাক । নিফল অধীত বিদ্যা
 বুলি দিলা বিটো অভিশাপ মোক, মানি
 ললেঁ তাক ; কিন্তু এটি কথা বই গল
 তাত,—শিকাম সি বিদ্যা থাক নই, সিদ্ধি
 হব তাৰ ।

(কচৰ প্ৰস্থান ।)

[আব-কাপোৰ ।]

ঐলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

গুৰু-চৰিত্ৰ ।

(৮)

বেলগুৰি সত্ৰ ।

শঙ্কৰদেৱে বেলগুৰি বা খুৱাহাটত সত্ৰ পাতি সত্ৰৰ শুকতসকলৰ
 সহিত তিনি প্ৰসঙ্গ কৰি প্ৰথম কীৰ্ত্তন আলাপনে দিন কটাই আছে, এদিন
 তুলসীৰাম নামে এজন শুকত আহি শঙ্কৰদেৱৰ সমুখ হৈছে, শঙ্কৰে সুধিছে
 তোমাৰ শৰীৰত কি বিকাৰ হৈছে, তুলসী আঁঠুৱে কৈছে বাপ ! আমাৰ
 দেহাত বেতহুঁট হোৱাৰ নিমিত্তে কোনোৱে ঠাই নিদিয়ে ; বাবৰ অন্ন
 নোপোৱা হৈছে । শুকত্ৰৈবে এই কথা শুনি আঁঠুক কৈছে, নাম-ঔষধ

সেমন কবিত্বলৈ হক, আন কোনো ঔষধে আৰোগ্য কবিত্ব নোৱাৰে। তুলসী-
গছ কই সজকৈ অঁতাই বাধি দিবা নিশি নাম লোৱা, অলপতে কলতোপ
কবিত্বলৈ পোৱা হব। আটতৈ গুৰুবাৰ্য শিবোগত কবি তুলসীৰ
গুৰিত প্ৰতিদিন নাম লবলৈ আৰম্ভ কবিলে, বেমাৰ ক্ৰমে ভাল হল,
বহু সঙ্গী লগ লাগিল। কিছুদিন পিছত শৰুৰদেৱে এদিন জিজ্ঞাসা কবিলে ;
আটত নামৰ মহাত্মা কেনে ? তুলসীবাবে কলে, বাপ ! হাতে হাতে কল
পোৱা হৈছে। তদন্তৰ আটতৈ চাউল সিদ্ধ কবিত্ব নিমিত্তে নাম কবিত্বলৈ
ঘোৱাত বৈকুণ্ঠৰপৰা বিমান আহি লৈ গল। সঙ্গৰ তৰুতসকলে বিচাৰি
নাপাই গুৰুগুৰুৰত জনাইছে। আৰু এদিন বুঢ়ী তৰুতনীসকলে নাম
লবৰ নিমিত্তে আহিছে, বাটত হাৰিয়া দলৈয়ে লগ পাই সুধিলে, তৰুতনী
সকল কলে ঘোৱা হৈছে ? তঁৰাসকলে উত্তৰ দিলে গুৰুজনে চৌক প্ৰসন্ন
পাতিছে, ভালৈ নাম লবলৈ ঘোৱা হয়। দলৈয়ে উপহাস কৰি কলে নাম
ললে কি হব ; বুঢ়ীসকলে কলে, মৃত দেহত জীৱ সকাৰ হয়, আৰু জীৱে
মুক্তি পায়। তেন্তে আমাৰ মৰা পকটি জীৱাই দিয়াঁচোন, নহলে নাম
লবলৈ যাব নোৱাৰিবা। তৰুতনীসকলে উপায়বহিত হৈ মৰা পকটি
মাজত বাধি উচ্চৰে নাম গাবলৈ আৰম্ভ কবিলে, কিছু বেগি অতি ব্যগ্ৰ
ভাৱে নাম লৈ থকাত পকটি উঠি মলমূত্ৰ ত্যাগ কৰি তিনি কানোৰ খাঁহ
খাঁই আকৌ মৃত্যু হল। হাৰিয়া দলৈ নামৰ মহিমা দেখি আচৰিত হৈ
তৰুতনীসকলক দণ্ডবতে পৰি প্ৰণাম কৰি বিদায় দিছে। উচিত সময়ত
নামত উপস্থিত হব নোৱাৰা কাৰণ শোধাত গুৰুৰত কোৱা কাৰণে বেগি
হল বুলি জনাইছে। গুৰুজনে শুনি মনত হৰ্ষ বিবাদ উপস্থিত হৈ কৈছে
আনে নামৰ পৰীক্ষা কৰে সি পৃথক কথা ; তাই বংশেও আমাক পৰীক্ষা
কৰে। আৰু এদিন বংশৰ দুইজন লোকক চাউলগুড়া ভোজন কবিত্বলৈ
দিয়াত এজনে আগতে ভোজন কবিলে আনজনে আৰু কৰি ভোজন কবিলে।
সাকাতত ভোজন কৰা জনত সুধিলে, তুমিনো কিয় আৰোগ্য আহাৰ নকৰিবা ?
তেও উত্তৰ দিলে আপুনি ইহপৰলোকৰ পৰাকী ; আপোনাক লুকাব
ঠাই নাই। তেওঁৰ কথাত শুকৰে সন্তোষ পালে, আনজনৰ কাৰ্য্যত মনত
কিছু বিবক্ত পাই কোমোৰাকটীয়ে শুচিগল ; তেতিয়া বেগুৰিত থকা

ভূঞাসকলৰ গৰু মহ মৰি নানা উৎপাত হবলৈ আৰম্ভ হল। ভূঞাঁ সকলে ভয় পাই গৰু মড়াই আনি গণনা কৰাই জানিব পাৰিলে যে শৰুৰ-দেবে ঠেঙলোকক এৰি যোৱা বান্দে নানা বিপদ উপস্থিত হৈছে। সকলো ভূঞাসকলৰ মাজত বিচাৰ হল যে শৰুৰদেবে আমালোকক এৰি যোৱাৰ কাৰণ কি ? হাধিয়াই বিক্রম কৰি পৰীক্ষা কৰাৰ নিমিত্তে মনত বেজাৰ পাই শুচি গৈছে। আটাই ভূঞাঁসকলে হাধিয়াক কলে যদি তুমি পুনৰ আমাৰ ডেকাগিবীক আনি দিব নোৱাৰা তেন্তে তোমাক নিশ্চয় জাঠিৰে খুচি মৰা হব। এই কথাত হাধিয়াই ভয় পাই শৰুৰৰ ওচৰলৈ গৈ তেওঁৰ বিপদৰ কথা জনোৱাত আহিবলৈ সন্মত হল; তাত ছয় মাহ থাকি পুনৰ বেগুৰিলৈ আহিছে।

পুৰণি আসামত ভুগুকি ।

(৭)

তেওঁলোকৰ কাকো কলীয়া-গোঁসাই নামৰ বিষ্ণুমূৰ্ত্তিকো পূজা কৰা গোৱা যায়। কেতিয়াবা কাকো বাকৰিত মৰা গৰুৰ ছাল চেলিউৱাও দেখা যায়। হিন্দু-ধৰ্ম্মত থাকি পুৰুষবিলাকৰ অতৃপালি ইমান; তিবোতা বিলাকৰও কম নহয়। এওঁলোকৰ নিমিত্তে অসমত জাঁতীৰ তাত নাই বুলিলেই হয়। বৰ চাৰি বেবৰ জিতবত সোমাই থকা পিছলৈ থাকক, যাটে যাটে ব'তে ভ'তে এওঁলোক নিশ্চিত মনে ফুৰিবলৈ একেণো সঙ্কুচিত * নহয়। বিবাহ সম্পৰ্কে যে এওঁলোক হিন্দুধৰ্ম্মৰ কটকটীয়া নিয়মৰ ওলত থাকে তেনেও দেখা নাযায়।—ইচ্ছা আৰু পুৰিধা হল, বাপেক মাকৰ মনোনীত বৰৰ লগতে ৮-৯ বছৰ বয়সতে বিয়া হল, মহল ১৮-১৯ বা ততোধিক বয়সলৈকে অবিবাহিতা অৱস্থাতেই থাকিল। তেতিয়া কাবো ইচ্ছা হল, বাপেক-মাকৰ মনৰ মতেই বিয়া হ'ল; কাবোবা মহল, নিজৰ মনৰ মতৰ বামী বাহিৰলৈ তেওঁৰ সহধৰ্ম্মিনী হল গৈ। কেতিয়াবা এওঁলোকৰ কাকো কুকৰ

* অনবত পদ্য। দস্তৰ অলপ দিনৰপৰাহে চলতি হোৱাৰ সত্তৰ বাওঁৰ কালে এই নিয়ম আজিকালিও বৰকৈ দেখা নাযায়।

হাডত কল্পণীৰ দৰে আকোৰণি-চোচৰণি খাইও পতিমুৱাসী হোৱা দেখা যায়। উৰাই অনিৰুদ্ধক অনা নিয়মটিও বিচাৰিব পাবিলে বোধ কৰে। উলিয়াব পাৰি। বিবাহৰ পিছত—চুইৰ্দ্ৰৰ বশতঃ কোনোবা অসময়ত বিধৱা হলে, তেতিয়া তেওঁ হিন্দুধৰ্মৰ নিয়ম মতে নচলি নিজৰ মনৰ মতেহে চলে। যাব মন হল বিধৱা অৱস্থাতেই থাকিল, যাব মন নহল মতুন খানীৰ লগত আকো গৃহবাস কবিলে। এই আভিটোৰ উদ্ভৱগালি পূৰ্বে আক বেছি আছিল। ইদানীক বুৰঞ্জীয়ে চুকি পোৱা কালতে এই কল্পিতা বিলাকে ব্ৰাহ্মণসকলৰ কৰ্মবিলাকো কৰিছিল, কোচসকলৰ পুৰোহিতৰ কাম পৰ্য্যন্ত কৰিছিল (District Gazetteers, Dalton's Ethnology, census Reports)। হিন্দুধৰ্মৰ ভিতৰত থাকি এই আভিৰ মাহুৰৰ এনে বিপৰিহিত আচাৰ, অথচ এওঁলোকক ঘিণাৰ কাৰো সাধ্য নাই। মনুৰ আইনেও বলে নোৱাৰা এই অতপা কলিতাবিলাক নো কোন? ইবিলাকেই স্বৰ্গবাসী সত্য, ত্ৰেতা আৰু যাপৰৰ দেৱতাসকলৰ কুসন্তান অসমবাসী কলিৰ দেৱতা কলিতা। মনুসংহতাৰ আধিপত্য মৰ্ত্যবাসীসকলৰ ওপৰত হে, স্বৰ্গবাসীসকলৰ ওপৰত নহয়; এই নিমিত্তে অধঃপতনৰ এই শেষ সীমা পোৱাৰ দিনতো মনুৰে ইবিলাকৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব চলাব পৰা নাই। ৰব বেদৰ বিষয় ওমলা কালিৰ লগবীয়া এটিৰ মুখে “ককাই কোৱা তনিহোঁ, কলিতাবিলাক কলিৰ দেৱতা” বোলা শুনা স্মৃতি ব্যতীত লেখকৰ এই বিষয়ে আন সাকী নাই। এতিয়া সেই লগবীয়াটিও এই পৃথিবীত নাই, ককাকও নাই। কেৱল সেই কথা আৰাৰি আজি ৩১৪০ বছৰৰ মূৰত এই লেখকৰ মনত দপ্ কৰি জলি উঠা দি উঠি সি বাজাৰ আগত গুপ্ত বহুত এটি উলিয়াবলৈ সহায় কৰিছে। অনুমান হয় যে পূৰণি পৃথিবীলাক ভয় ভয় কৰি বিচাৰিলে ইয়াৰ লেখা প্ৰমাণও ওলাব; কিন্তু এতিয়াও সৰল মনৰে চালে ইয়াত শঙ্কা কৰিবৰ কাৰণ দেখা নাযায়। ইংৰাজ পণ্ডিতসকলেও কলিতাবিলাকক অসমলৈ পোন-পহিলাই অহা আৰ্যদলৰ সন্ততি বুলি আগবেপৰা অনুমান কৰিয়েই আহিছে। পূৰ্বেৰ আৰ্য বা দেৱতাসকলৰ সন্ততিবিলাক বেতিয়া হীনবীৰ্য হ'ল তেতিয়া তেওঁলোকে দেৱতা বুলি পৰিচয় দিদি কলিৰ দেৱতা (কলিৰ নামটো ললেই হয় তাৰটি বুজায়) বুলি পৰিচয়

দ্বিতীয়ত অসমত কলিতা নাম পালে। গুণত—পূৰ্ব পুৰুষসকলেবে একোতে তুলনাব যোগ্য হ'ব নোৱাৰি কলিতা নাম পোৱাতও তেঁওলোকৰ পৰাক্ৰম কম নাছিল, কলিতা বজাৰ নামেই ইয়াৰ প্ৰমাণ। এতিয়াও অসমত এনে মানুহ নাই যি কলিতা বজাৰ নাম নাজানে, বাৰ মুখে এবাৰ কলিতা বজাৰ নাম ওলোৱা নাই, কিন্তু সেই কলিতাবজাৰ বংশধৰসকলৰ এতিয়া আৰ্কা হ'লাই এনে হীনাৱস্থা যে ইবিলাকে নিজেই নিজক সেই কলিতা বজাৰ সত্ত্বতি বুলি বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি ইউৰোপত কলিতা বিচাৰে গৈ। কলিতা বজাৰ দেশ যে উত্তৰত বুলি কয়, সেইটো ভাবতবৰ্ধৰ উত্তৰকেহে বুজিব লাগে। হিমালয়ৰ উত্তৰত বুলিলে ভাৰতবৰ্ধৰহে উত্তৰ, হিমালয়ৰ ওপৰত উঠি আৰু উত্তৰে হিমালয় বিচাৰিব নালাগে আৰু হিমালয়ৰ অকল মাজডোখৰকে যে বুজায় এনেও নহয়, খাইবাৰ পাচৰপৰা সদীয়ালৈকে বা ব্ৰহ্মকুণ্ডলৈকে পোটেইটো পৰ্ব্বতকেই বুজায়। ব্ৰহ্মকুণ্ডৰপৰা কৰতোয়ালৈকে এই ঠাই ডোখৰও এই উত্তৰৰ হিমালয়ৰে অংশ মাথোন, এই বিষয়ে আগেয়েও উল্লিখিত হৈছিল, এই নিমিত্তেই অসমত এই অকলৰ বজা কলিতাৰ বাহ্য উত্তৰত বুলি প্ৰসিদ্ধ।

অসমৰ কলিতাবিলাক কলিতা বজাৰ বংশৰ আৰু কলিতা বজা পূৰ্বৰ দেৱতাসকলৰ বংশৰ বোলা কথাটিত এটা আঁসোৱাহ ওলায় যে তেওঁ কলিতা সকলক পূৰ্বৰ স্বৰ্গ নামেৰে ভূষিত পোটেই অকলতেই পোৱা উচিত, কিন্তু মিচিমি পৰ্ব্বত, দফলা পৰ্ব্বত, ভুটীয়া পৰ্ব্বত আৰু কৰতোয়াৰ পূবৰ বংপুৰ জিলাত কলিতা পাবলৈ নাই। এই কেইঠাইত কলিতা নোপোৱাৰ কিন্তু ভাল কাৰণ পোৱা যায়।

বংপুৰত কলিতা যে নাই এনে নহয়, বংপুৰৰ কাৱহসকলেই কলিতা। অলপ দিনৰপৰা তেঁওলোকে কাৱহ বুলি পৰিচয় দিবলৈ ধৰাত এতিয়া কলিতা মাত আৰাৰ তাত নোহোৱা হৈছে। কলিতা নাম ধৰালৈকে তেওঁলোকে বংপুৰত আৰু ওচৰে কাৰবে পৰাক্ৰমৰে সৈতে বাহুতকেই কৰি আছিল। ব্ৰুকানন হেমিণ্টন চাহেবে বংপুৰৰ কলিতা সম্বন্ধে লেখি গৈছে

The Kalitas once had great sway in Rangpur ; and many of those remaining there have assumed the title of kaists' (Dalton's Ethnology, page 79)।

ভূটীয়বিলাকৰ ভিতৰত কথা এটা স্তন্যভক্ষি কবি চলি আহিছে যে সিবিলাকৰ দেশখন পূৰ্বে তিব্বতৰ শাসনৰ তলত আছিল আৰু দেৱা, ধৰ্মা, পিলৌবিলাক আৰু জুংপুংবিলাকে এতিয়া ব্যবহাৰ কৰা ৰাজপ্ৰাসাদ আৰু হুৰ্গবিলাক আগৰ তিব্বতীয়া ৰাজকৰ্মচাৰীসকলৰ ব্যবহৃত প্ৰাসাদ আৰু হুৰ্গ; শেষত লাভ নেদিখি ৰাজ কৰ্মচাৰীসকল ভূটীয়া ৰাজ্য এৰি দি দি.জ দেশলৈ গুচি গল (Daltion's Ethnology, page 96)। ভূটীয়বিলাকে তিব্বতীয়া ৰাজ কৰ্মচাৰী বুলি কয় হয় কিন্তু ধিৰাংকৈ নহয়, স্তন্য কথা হে! অলপ গৰি চালেই জনা যায় যে তিব্বতীয়া নহয়, পূৰ্ণৰ দেৱতাসকলে হে পৰ্বতত লাভ নেদেখি ভৈয়ামলৈ গুচি আহিছিল। কিয়নো দেৱৰাজ, ধৰ্মৰাজ, পুণাধা, দেৱানগিৰি, অমৰাতল এই নামবিলাকবেপৰা জানিব পাৰি আপেয়ে ভূটীয়া পৰ্বতত দেৱতাসকল হে বাস কৰিছিল। হাজোৰ মাথৰ মূৰ্ত্তি ভূটীয়া পৰ্বতৰপৰা হাজোলৈ অহা ভূটীয়া কথাটিয়েও ভালকৈ প্ৰমাণ কৰে যে দেৱতাসকলে ভৈয়ামলৈ গুচি আহোঁতে তেওঁলোকৰ উপাসিত মূৰ্ত্তিও লগতে লৈ আহে। অনেকৰ ধাৰণা যে বৌদ্ধ ভূটীয়বিলাকে হাজোৰ বুদ্ধমূৰ্ত্তি পূজা কৰেহি। ই ভুল। ইংৰাজ পণ্ডিতসকলে এতিয়া থিৰ কৰিছে যে হাজোৰ মূৰ্ত্তিজন্য হিন্দুৰ হে। হাজোত পূজা কৰা ভূটীয়বিলাক হিন্দু বুলিহে অনুভৱ হয়, হিন্দু নহলেও হিন্দু আৰু বৌদ্ধবে মিহলি। কিয়নো কেতবিলাক ভূটীয়াই শিৱৰিত গোপেশ্বৰকো পূজা কৰেহি আৰু ভনিবলৈ পোৱা যায় মঙ্গলদেৱ ভৈৰৱকুণ্ডৰ উত্তৰত থকা চণ্ডী মূৰ্ত্তিত ছাগলী বলি পৰ্য্যন্ত দি পূজা কৰে। সাহিত্য পৰিষৎ পত্ৰিকাৰ “আন্তৰ্গৰ গন্তীৰা” প্ৰবন্ধত দেখা যায় ভূটীয়বিলাকে ইন্দ্ৰ, যম, যমাস্তক (শিৱ) আৰু বৈশ্ৰৱণ আদিৰ মন্ত্ৰ আৰু স্তৱ পাঠ কৰি দিনে তিনিবাৰ তিনিবাৰকৈ অৰ্চনা কৰে। অসমীয়া লৰা ছোৱালী-বিলাকে ওমলোঁতে, আপেয়ে মেঘ নিচেই চাপবতে থকা আৰু ঠাই সাৰোঁতে কুৰী বুঢ়ীৰ কুজত লগত বুঢ়ীয়ে ৰাঢ়নীৰে খোচ মাৰি দিয়াত ওপৰলৈ সেই মেঘ বোৱা বুলি কোৱা কথাটোৱেও বুজায় যে ইবিলাকৰ পূৰ্ণপুৰুষসকল আপেয়ে গাত ডাবৰ লগা কোনো ওখ পৰ্বতত আছিল, পিছত ভৈয়ামলৈ আহিছে। হুই চাৰিজন পৰ্বততে থাকিলেও তেওঁলোক ইমান দিন ভূটীয়াৰ লগত মিলি গল। এই নিমিত্তেই ভূটীয়া পৰ্বতত কলিতা পোৱা নাযায়।

দক্ষল পৰ্বতত কলিতা নোহোৱাবেই কথা। কিয়নো পূৰ্বেও মহাদেৱ আৰু

ভূবেবৰ প্ৰজা গুহকবিলাকেই বুলিহে মহাভাৰতত পোৱা যায়। তেওঁলোকৰ আলপৈচান ধৰা অলপ্-অচৰপ বি আৰ্ধ্য আছিল হয়তো ভূটীয়াপৰ্ব্বভৰণৰা অহা দৰে ভৈয়ামলৈ আহিল, নহয় গুহকবিলাকৰ লগতে মিলি গল।

মিচিমি পৰ্ব্বত আৰু ইয়াৰ ওচৰতে বাবে বাবে দলে দলে সিকালৰণৰা ইমান নতুন মানুহ আহি বসতি কৰিছেহি যে কলিতাবিলাকৰ হীনাৱস্থাত তাত তেওঁলোক ভিত্তিৰ পৰাটো নিচেই অসম্ভৱ।

এই নিমিত্তেই এই কেইঠাইও আজিকালি কলিতা নাই।

পূৰ্বৰ আৰ্য্যসকলৰ সস্ততি যে অকল কলিতাবিলাকেই ই অৱশ্যে নহয়। বিপকৰ্ম্মা, অগ্নিনীকুমাৰ আদিৰ নামৰণৰা জানিব পাৰি, মনুসংহিতাৰ মতে কুলবিভাগ-নাকিলেও ব্যৱসায় লৈ দেৱতাসকলৰো শ্ৰেণী বিভাগ আছিল; কিন্তু প্ৰধানকৈ দুটা শ্ৰেণীৰ হে নাম আছিল। দেৱতা আৰু দেৱষি। ৰাজ্যশাসন, কৃষিকৰ্ম্ম আদি কাম দেৱতা শ্ৰেণীৰ আৰু অগস্ত্য ঋষিয়ে নহৰুক ইন্দ্ৰ পতা আৰু ভগ্নাবণৰা যদিও জনা যায় যে দেৱৰ্বিসকলে সময় বুজি ৰাজকাৰ্য্যতো হাত দিছিল, কিন্তু ৰাইকৈ ধৰ্ম্ম চৰ্ত্তো আৰু প্ৰচাবেই দেৱৰ্বি সকলৰ বৃত্তি। অসমীয়া ব্ৰাহ্মণসকলেই সেই দেৱৰ্বিৰ সস্ততি। এওঁলোকৰো দুৰ্গতিৰ একশেষ, আন ঠাইৰ বিজ্ঞ ব্ৰাহ্মণৰ আগত মুখ ফুটাই কথা একাৰাৰি কবলৈকো এওঁলোকৰ ক'ৰণাত দুই একে হে যদি সাহ কৰে। অসমীয়া ব্ৰাহ্মণসকলৰ গোত্ৰবিলাক আলোচনা কৰিলেই বোধকৰে। এওঁলোক সেই দেৱৰ্বিসকলৰ সস্ততিৰ প্ৰমাণ হয়। এই বিষয়েও আমি এটি উদাহৰণ দাখোন দিবলৈ সন্মৰ্থ। ঋক্বেদৰ ৮ম সগুন বৰ্চোঁতা ঋষি কৰ, আৰু তেওঁৰ আশ্ৰম গুৱাহাটীৰ ওচৰতে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দাঁতিৰ কোনো ঠাইতে বুলি আগেয়ে কৈ অহা হৈছে। এতিয়া কামৰূপ জিলাৰ বেছি ভাগ ব্ৰাহ্মণেই কৰ মুনিৰ গোত্ৰ বুলি পৰিচয় দিয়ে (Kamrup Gazetteer)। কিন্তু কি আচৰিত, সেই ঋক্বেদ বৰ্চোঁতা দেৱৰ্বি কৰবেই যে এইবিলাক সস্ততি এইটো কোনেও টং কৰি নাচায়।

আৰু আচৰিত, অসমীয়াবিলাকৰ ভিতৰত দেৱতা শব্দটি এতিয়ালৈকে তলে তলে চলন্তি হৈয়েই আছে। স্বৰ্গদেও, দেউ, দেউতা, পিতাৰেউ ককাইদেউ, মোমাইদেউ, আইদেউ, বাইদেউ, বৌদেউ আদি কামতাবান আৰু

শাস্ত্রবানসকল ভো সকলোবেই দেবতা, লক্ষ্মীয়া বা একেদাবে তলব
খাপব নোহোবাৰিলাকো দেও। ওচৰৰ আৰু দূৰৈৰ সকলো প্ৰদেশৰ
মানুহেই ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ভোচ্ কৰা এই শব্দটি এই নিছনা অসমীয়াই এনে
অসংকোচভাৱে এইদৰে কিয় ব্যৱহাৰ কৰে কোনেও পৰি নাচায়।

কাপোৰ-কানিও তাকেই দেখা যায়। পুৰুষসকলৰ চুৰিয়া চেলেং আন
প্ৰদেশেৰে সৈতে অৱশ্যে একে, কিন্তু আন প্ৰদেশত ইতৰ প্ৰেৰীত কম বেচি
কৈ ব্যৱহৃত লেংটি অসমৰ আন ঠাইৰ ভাপে নোপোৱা ঠাইত একেদাবে অধম
বিলাকৰো কোনেও ব্যৱহাৰ কৰা দেখা নাযায়; আৰু মাটিৰ প্ৰতিমাত
পিন্ধোৱা সাজটি যেনে দেখা যায় সেই আহিবেই অসমীয়া ডিবোডাসকলেও
বিহা মেখেলাজোৰ এতিয়ালৈকে ব্যৱহাৰ কৰি আছে।

শ্ৰীৰজনীকুমাৰ দাস।

চমু মনস্তব্য।

“মেলিবিয়া অৰ নাশ ও নিবাবণেৰ উপায়।”—“কামৰূপেৰ সিতিল সার্জন
কেপটেইন সি, এ, গোল্লে, এম, এ, এম, বি, সি এইছ, বি, ডি, পি, এইছ।
ধাৰা বচিত। শ্ৰীমুৰ্ত্ত বাসু প্ৰকাশচন্দ্ৰ সিংহ, বি, এ, ধাৰা অলুবাচিত। মূল্য
এক আনা মাত্ৰ। প্ৰকাশক শ্ৰীমথুবানোহল বৰুৱা।” ভিত্তিবিয়া প্ৰেচত ছপা।
এই ক্ষুদ্ৰ কিতাপখনৰ উদ্দেশ্য তাৰ নামেই কৈ দিছে। কিতাপখনে সৰ্ক-
সাধাবণক বৰ উপকাৰ দিব। লেখকে নাইবা আন কোনোৱে যদি এই কিতাপখন
অসমীয়া ভাষালৈ ভৰাই ছপা কৰাই আসামৰ গাৰে গাৰে বিলোৱাই দিয়ে
তেন্তে অসমীয়া গাৰ লীয়া মানুহৰো বৰ উপকাৰ কৰা হব।

“উত্তৰ বঙ্গ সাহিত্য সম্মিলন। তৃতীয় অধিবেশন। কাৰ্য্য বিবৰণ। প্ৰথম
ভাগ।”—গৌৰী শ্ৰুত হোৱা বঙ্গলা সাহিত্য-সম্মিলনৰ কাৰ্য্যবিবৰণ ছপা কৰা এই
কিতাপখন পাই আমি সন্তোষ পাইছোঁ। কাকত, ছপা, ছবি, ইত্যাদি বৰ
সুন্দৰ হৈছে। আনিব লগীয়া কথাও ইয়াত বিস্তৰ আছে। ভাল কথাবো
আটক নাই। যেনে,—“নামঘোষা প্ৰকৃতি হাঁহাৰ (অৰ্থাৎ শব্দবদেয়ৰ) বচিত
অনেক প্ৰথ আছে।” উত্তৰ বঙ্গ সাহিত্য-সম্মিলনৰ ভাল দেখি আমি সুখ পাইছোঁ।

“বঙ্গপুৰ-সাহিত্য পৰিষৎ পত্ৰিকা। পঞ্চম ভাগ। অতিৰিক্ত সংখ্যা। সেৱ পুৰেৰ ইতিহাস। শ্ৰীহৰগোপাল দাস কুণ্ডু প্ৰণীত” —ঐতিহাসিক গবেষণাৰে “সেৱ পুৰেৰ ইতিহাস” পৰিপূৰ্ণ। লেখকৰ পৰিশ্ৰম সাৰ্থক হৈছে। তেওঁৰ সাহিত্যসেৱা ধন্যবাদৰ যোগ্য।

“কামৰূপৰ নতুন পত্ৰিকা। ১৮৩৩ শক। ৬ আজিবাড়ি সত্ৰ নিবাসী শ্ৰীল শ্ৰীযুত নাৰায়ণ দেৱ গোখামী স্মৃতিবত্মানুমোদিতম। গন্ধিয়া গ্ৰাম নিবাসী শ্ৰীশুকদত্ত দেৱশৰ্মা শিবোমণি ও শ্ৰীবোপনাথ দেৱশৰ্মা বিদ্যানিধি ও শ্ৰীচন্দ্ৰ নাথ দেৱশৰ্মা জ্যোতিষৰত্নেৰ গণিতম। শ্ৰীবোপনাথ দেৱশৰ্মা বিদ্যানিধিনা সংশোধিতম। মেনেজৰ শ্ৰীবোপেন্দ্ৰ নাৰায়ণ দেৱ গোখামী ও শ্ৰীবোপেন্দ্ৰনাথ দেৱশৰ্মা বিদ্যানিধিনা প্ৰকাশিতম। কামৰূপ ৬ আজি বাড়ি সত্ৰ “কমলা” প্ৰেছত শ্ৰীশান্তিবাম বৰ্মা তালুকদাৰ দ্বাৰা ছাপা কৰা হল।”

এই অসমীয়া পত্ৰিকাখন পাই আমি আনন্দিত হৈছোঁ। পাতনিত লেখা হৈছে—“আগৰ দিনত আমাৰ আসাম দেশত সংস্কৃত ও জ্যোতিষ বিদ্যাৰ বৰ চৰ্চ্চা আছিল,...আগেৰে আমাৰ দেশত...কাৰ্য্যপদ্ধতিৰ পুৰিবিলাক ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত বিলাকে নিজে নিজে লিখি লৈছিল।” আগৰ দিনত জ্যোতিষিক ব্ৰাহ্মণসকলে পত্ৰিকা গণনা কৰি হাতে লিখি লৈ চলাইছিল। স্বৰ্গীয় আসাম ৰজাসকলেও দেৱালয়বিলাকত তিথিকৰ বৰদেউৰি নিযুক্ত কৰি সেই হাতে লেখা পত্ৰিকাৰ দ্বাৰা কাৰ্য্য নিৰ্বাহ কৰিছিল কিন্তু এতিয়া আমাৰ দেশৰ কোনো কোনো ৰাহুহে...বঙ্গালী পত্ৰিকা ব্যৱহাৰ কৰিব ধৰিছে। তেওঁলোকে এইটো নেভাৰে যে সেই বঙ্গালী পত্ৰিকা চাই কাৰ্য্যাদি কৰিলে তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য পণ্ড হব। কাৰণ সকলো দেশতে সূৰ্য্য এক সময়ত উদয় নহয়; আমাৰ দেশত যেতিয়া সূৰ্য্য উদয় হয় তাৰ ৪।৪১ পল পাছত সেই বঙ্গাল দেশত সূৰ্য্য উদয় হয়। সেই বঙ্গাল দেশৰ গণিত পত্ৰিকা চাই আমি কাৰ্য্য নিৰ্বাহ কৰিলে আমাৰ কাৰ্য্য বে ঠিক সময় মতে নহয় তাক সহজে জানিব পাৰি।”

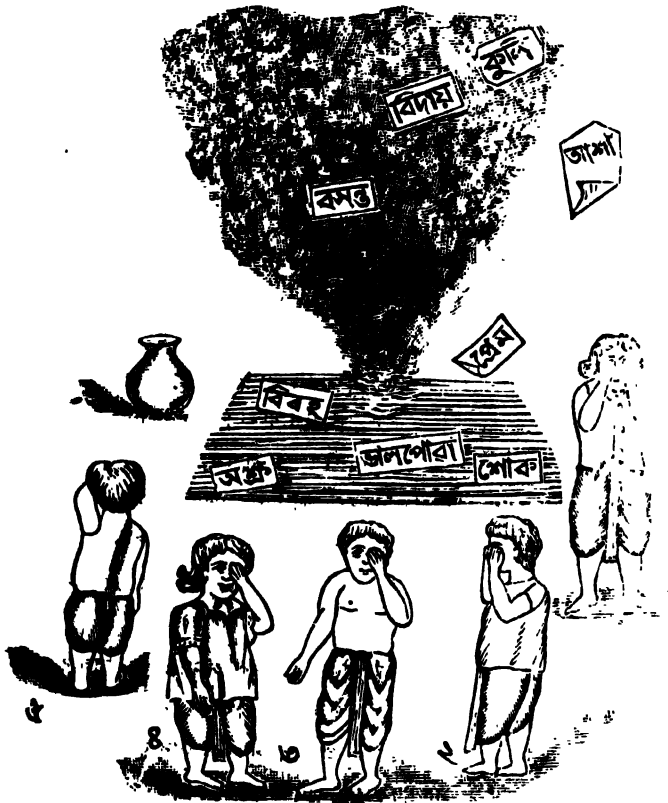
আমি এই অসমীয়া পত্ৰিকাখন প্ৰত্যেক অসমীয়াৰ হাতে হাতে দেখিবলৈ আশা কৰোঁ।

“ফুল।”—উপভাস। “শ্ৰীনোমলচন্দ্ৰ গোখামীৰ সহায়ত শ্ৰীচুগেশ্বৰ বৰুৱাৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত।” প্ৰচ্ছকৰ্তাৰ নাম নাই। প্ৰচ্ছকৰ্তা বেয়ে হওক, আখ্যায়িকাখনি

যটনাব সমাবেশ আক পঢ়ি যাওঁতে মন আকৰ্ষণ কৰিব পৰা বৰ্ণনা
আমিবে শুৱলা হৈছে। এইজন লেখকে এবে বচনা কাৰ্য্যত লাগি থাকিলে
আগলৈ আক কৃতকাৰ্য্য হব বুলি আমাৰ বিধাস স্নান কিতাপখনত এতিয়া
যি দুটা চাইটা কৃত্ৰিমতা দোষৰ হাঁ পৰিছে যি বিচ্ছন্ন নাথাকিব। লেখকৰ
কিতাপত ব্যৱহাৰ কৰা কিছুমান কথা শুধ নহয়; যেনে, “হিয়া চৰিখন” (৮
পিঠি), “চকুৰ ভূব” (১২), “নমতা কিয় ?” (১৪), “হেটোৱায়েই তেওঁৰ কাম”
(২৩), হুৱাব মুকলি দি” (২৫), “তাতে বন্ধা” (২৫) “কঁকালত টঙালি বন্ধা”
(৫২), “ঘোৰাটো মুকলিবলৈ ধৰিছে” (৪২), “সকলোটি শুয়েই থাক”, (৫৬),
“যশিনী” (২০১)। এইবোৰ—হিয়াকড়িখন, বা হিয়াকৰিখন; চকুৰ ভুক; নামাতা
কিয়; যতনোৱায়েই বা যতোৱাই তেওঁৰ কাম; হুৱাব মুকলি কৰি দি, বা হুৱাব
মোকোলাই দি; তাতে বন্ধা; কঁকালত টঙালি বন্ধা; ঘোৰাটো মোকোলাবলৈ
ধৰিছে; সকলোটি শুয়েই থাক; যশিনী; হলে হে শুধ হব। “চাৱনি”
(১৭ পিঠি) শব্দটো বঙ্গলা “চাহনি” শব্দৰ আৰ্হিত সজা হৈছে, যি অসমীয়া
নহয়। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ বেপাৰীদলক “ইহঁত” সিহঁত” নুবুলি (১৯ পিঠি)
এওঁলোক তেওঁলোক বোলাটে উচিত। “বদন চন্দ্ৰ” (১২) স্তম্ভদ্বায় (২০)
বদনচন্দ্ৰই, স্তম্ভদ্বাই হলে শুধ হব।

এই খিনিতে কোৱা উচিত যে ওপৰত দেখুৱা সামান্য ভুলবিলাক আমি
ভয়ে-ভয়ে হে দেখুৱাইছোঁ; কাৰণ, আজিকালি দেখিছোঁ, সমালোচনা কৰিবলৈ
পঠিৱা কিতাপৰ আধৰপৰা গুলিলৈকে প্ৰশংসা নকৰি তাৰ দুটা চাইটা দোষও
যদি দেখুৱা যায়, তেন্তে সম্পাদকজন গ্ৰন্থকৰ্তাৰ কোপত পৰে, আক সেই
গ্ৰন্থকৰ্তাজন যদি পঢ়াশালিৰ ছাত্ৰ হ'য়, তেন্তে সম্পাদক মহাশয় তত্ লৰা!

সাৰথি । বচক শ্ৰীযুক্ত সত্যনাথ বৰা বি, এল। বেচ ১০০ অনা। এই
কিতাপখন পাই আমি আনন্দিত হৈছোঁ। শুৱলা ভাৰা সন্দৰ বচনা প্ৰধানী
আক চিন্তাশীলতা কিতাপখনৰ বিশেষত্ব। হুলেখক বুলি বৰা ডাঙৰীয়াৰ যি
সুখ্যাতি আছে, “সাৰথিয়ে” সেই সুখ্যাতি অটুট ৰাখিছে। এই কিতাপে
অসমীয়া সাহিত্যৰ সম্পদ বঢ়ালে। এই কিতাপখন বি, এ, নাইবা ইন্ট-
মিডিয়েট পৰীক্ষাৰ পাঠ্য হলে আমি ৰং পাম।

কবিতার কাঠ-সংস্কার ।

“সাগরব ভীষ জ্বলেক জ্বই,
 পিণ্ডব শুনি কন্দন
 চিত্তা ধুমে লবে আকাশ ছাঙ্কিল,
 বাবকা ভৈল টুছন ।”

—বসন্তদেব ।

১ নং কবির বিলাপ,—

“হা হবি হবি বিধি কিনো লিখিল লজাটে !”

কত আশা কৰি পাৰ্থি কলম ধৰি
 বিবচিলে' "আশা" পত্ৰ ।
 তাকো হৰি নিলে কৃপাবৰ কালে
 জুইত পুৰিলে অস্ত !!
 উজাগৰে থাকি, তেল তিলি চাকি
 পুৰি লেখিলে' "আশা" ।
 একো ভাব মোৰ এমো'ন পথুৰ,
 তাৰ এনে কবিলে দশা !!

২ নং ।— হ উ উ ! উ উ হ ! উ উ হ ! হ উ উ !
 তৈয়াই "ভাল পোৱা" মোৰ ।
 কঠৈ পলি এৰি, শালডাল মাৰি
 শতুক শালিগি ধোব !!
 ডালি ডালি কৰি হৃদয়-খলিত
 পোটাৰ্লে'। এণয়-বাহ ।
 "ভাল পোৱা" কাব্য বচি উলিয়াৰ্লে'।
 তাকো জুইত দিলি জাহ !!
 কোন জনমৰ শতুক আহিলি
 কৃপা দৰ পেটা বেটা ?
 উস্ আন্ কবি বিছনাত পৰি
 বচা কাব্য দিলি চিতা ?

৩ নং ।— ইন্দ্ৰ-লব পাঠ কাতি কৰি ধৰ্লে'।
 "বিবহ" কাব্যৰ চকৈ ।
 "ষ্টেণ্ড্ অপ্ অন্ দি বেঞ্চ" কতমো কবিলে'।
 কলে বুন্দা মাৰে শোকে ॥
 মহাকবি হৈ দেশ উজ্জ্বলান,
 এনে আশা পুৰি-ধনে-।

লেখিলে কবিতা পোপে নিশ্চয় বুলিলেঁ
 বাণী মই ; লেখি থাকি নাছাৰিবাঁ কাপ ।
 লেখি লেখি পুতি ধম পেটাল হিংসকক ;
 জাপি জাপি কাব্য ভাবে ভাবে পেটৰ
 ওপৰত তাৰ, দিম ধৰি তাক, দিছে
 ধেনে আমাৰ কাব্যক । অথুত ছপাম
 কাব্য-ধোপা, কি উয় ? কি উয় ? — কিয় মোৰ
 এটি কথা বাখিব লাগিব কবিত্বন্দ !
 ষাণাপাণি সেৱকসমূহ হেৰ্বা : কাব্য
 বসাবাদী ! কবিতাৰ কুসুম বাননে
 কুছ-বাও কাটোঁভাসকল ! মানস-সৰসে
 কবিতা-মুণালতোজী বাজহংসজাক !
 এটি কথা, ক্ষুদ্ৰ এটিকটা কথা বাখিব
 লাগিব মোৰ ;—কাইব কাৰ প্ৰশংসিব
 মোক ; নিকিঞ্চন অভাজনে নিবিচাবে
 আন একো ভিক্কা ভোমাসাৰ পদমূলে !
 সৰলোৱে ।— মান্তি আমি প্ৰভো ! লেখিম প্ৰশংসিম
 নিশ্চয় নিশ্চয় ।————

৩ নং ।—

লেখি লেখি জাপি দিম, দিম ধৰি তাক ।

৫ নং ।—

দিম ধৰি তাক । ওলাইছে এতিয়াই
 কবিতা মৃন্দল মোল, হেলা তোটাঁওলা
 কবি-সাগুঁবুলা ! শুনিবা নে এটি ?—

কলা কাউলী ।

গল উলি ॥

কা কলে ।

প্ৰাণ হলে ॥

সুবা-মাহাত্ম্য ।

(১)

আজি ষাপবৰ শেষ দিন । মহামানৱী দুৰ্য্যোধনে বৈগায়ন হৃদৰ পাবত
বহি মৌন ভাবে ভাবতৰ ভবিষ্যত ফলাফলৰ বিষয়ে একমনে চিন্তা কৰিছে ।
কলিয়ে নিজৰ প্ৰাধাত্ত্যৰ কাৰণে পাপবিলাক লগত লৈ ভাবতত
সোমাই লাহে লাহে নিজৰাজত্ব বিস্তাৰ কৰিবলৈ ধৰিছে ।

তাকে দেখি ধৰ্ম্মৰাজে ক্ষত্ৰিয়ভূত কলিকালৰ মাহাত্ম্য চাবৰ নিমিত্তে
নৈমিষাবণ্যৰ অলপ দূৰত এখন মায়ী-উপবনৰ মাজত এখন মায়ী-সবোৰৰ
নিৰ্ম্মাণ কৰি সেই উপবনৰ হৃদয়স্থিত নিজৰেই দূৰবীৰ্য্য পৰিকল্পিত ।

হৃদবীৰ্য্য বদৰ ভাগত-ক্লাগ্ৰ আৰু পিঙ্গাহত আতুৰ হৈ, সেই উপবন,
ওচৰৰ বাটেদি এখন বাটকৰা বায়ু গৈছিল । তেওঁ মায়ী-উপবনৰ মাজত
সেই মায়ী-সবোৰৰ দেখি পানী ধাই পিঙ্গাহ গুচাবৰ আৰু গছৰ ছাঁত অলপ
জিৰাই ক্লান্তি দূৰ কৰিবৰ মনৰে তাৰ ভিতৰলৈ সোমাবলৈ গল । হৃদবী
জনে তেওঁক শুধিলে,—“ডাঙৰীয়া, ক'লৈ যাব খুজিছে?” বায়ুজনে হৃদবীৰ
আগত পানী ধাবৰ কথা জনোৱাত হৃদবীয়ে কলে,—“ডাঙৰীয়া, যদি আপুনি
পানী ধাবৰ মনৰে এই পুখুৰীলৈ যাব খুজিছে, তেনেহলে আপুনি-মুঠ
ওচৰত এটি প্ৰতিজ্ঞা কৰি যাব লাগিব,—নহলে মই ভিতৰ সোমাবলৈ নিব
নোৱাৰোঁ ।” তৎকাল ক্লান্ত বায়ুজনে সেই কথা শুনি কলে,—“হৃদবী,
কি প্ৰতিজ্ঞা কৰিব লাগে ক'ৱাঁ? মোৰ পিঙ্গাহত প্ৰাণ যায় ।” হৃদবীৰ
ব্যাকুলতা দেখি হৃদবীয়ে কলে,—“ডাঙৰীয়া, এই পুখুৰীৰ চাৰি বাটত
চাৰি প্ৰকাৰ দৃশ্য আছেঃ প্ৰথম বাটত বি মানুহ আছে সি আপোনাক
বিহকে কৰিবলৈ ক'ৱ আপুনি যদি সেই কথা পালন কৰি সেই বাটত পানী
ধায় তেনেহলে আন কেইটা বাটলৈ য়োৱাৰ । যদি আপুনি সেই মানুহৰ
কথা সেৱাধি ইকেইটা বাটলৈ যায়, তেনেহলে প্ৰত্যেক বাটত বি বি
ক্ৰিয়াক ঘটনা হয় সেই সকলোবিলাক ঘটনা আপুনি যুঁজি অহাৰ সময়ত মোৰ
প্ৰতিজ্ঞা আনুপূৰ্ণিক বৰ্ণনা কৰি যাব লাগিব ।” হৃদবীৰ কথা শুনি বায়ু
প্ৰতিজ্ঞা কৰি লবালবিকৈ ভিতৰলৈ সোমাল ।

(২)

প্রথম ষাটত এজন হুবীরে নানাবিধ মদ লৈ বং মনেবে বহি আছিল। তুফার্ত বায়ুগুজনে সেই ষাটটেক গৈ হুবীরটোক দেখি পানী খাবলৈ ডাবপৰা অনুমতি পুজিলে। বায়ুগুৰ কথা শুনি হুবীরটোৱে হাঁহি-মুখেৰে উত্তৰ দিলে, “জাভবীয়া যদি এই পাত্ৰত থকা মদখিনি আপুনি খায়, তেনেকোহে এই ষাটত পানী খাব পাবিধ, নহলে জ্ঞান ষাটলে হুস্তক।” হুবীর এই কথা শুনি বায়ুগুে বৰ খঙেৰে কলে; “হেক হুবাঙ্গা! জেব ইমান সাহ, পিগাহত সোৰ প্ৰাণ যায়, কমুণ বুলি জানিও তই কি বুলি মোক মদ খাবলৈ কলি?” এই বুলি বায়ুগু ডাবপৰা ওচি মল।

দ্বিতীয় ষাটত এজন ভটীয়া বন্ধনে গোম্বাংস বান্ধিছিল। বায়ুগুে সেই ষাটলৈ গৈ বদকজনক পানী খাবলৈ অনুমতি ধোজাত বন্ধনে কলে, “জাভবীয়া, এই ষাটত পানী খাবলৈ দিব পাৰে। কিম্বা পানী পোহোৱাক আগেয়ে ইয়াৰে অলপ বন্ধা গোম্বাংস খব লগ্নিকৰ।” এই কথা শুনি বায়ুগুে হৃণ্যভুজক হুবেবে উত্তৰ দিলে; “কাম! বাস!! জেব ইমান কাহ! ত্ৰাঙ্গন কুলত জন্ম লৈছোঁ, কিৰূপে মোক তই আখাত্ত গোম্বাংস খাবলৈ কৰ?” তেওঁ এই বুলি নাকত হাত দি সেই ষাটবন্দৰা তৃতীয় ষাটৰ মধ্যলৈ গুচি কৰিলে।

তৃতীয় ষাটত এজনী বোল বছৰীয়া ষাভক ধুনীয়া সাজপাৰ পিন্ধি আনন্দ মনেবে বহি আছিল। হুন্দৰীৰ নিকগন ফোঁপুৰ্খ্যৰ ছটা চাৰিওফালে বিকীৰ্ণ হৈ পৰিছিল। তুফার্ত বায়ুগুজনে পুৰ্ক্ষাক ছটা ষাটত পানী খাবৰ চেষ্টাত বিফলমনোবধ হৈ তৃতীয় ষাটত সেই গুৰুকৰ জৰিহ উপস্থিত হল হি। অলৌকিক ৰূপলাবণ্যদ্বীয়া ষাভক অকজনৰে এনে ঠাইত থকা দেখি বায়ুগুে মনৰ মাজত নানাবিধ তৰ্ক বিতৰ্ক কৰি শেহত মধুৰ সন্তাৰণেৰে তেওঁক শুধিলে;—“হে চন্দ্ৰমুখি! তুমি কাৰ জীয়াবী? কিয় অকলশৰে এই পুখুৰীৰ পাবত বহি আছা? সোৰ বৰ পিগাহ লগাত পানী খাবৰ নিমিত্তে এই উপবনত সোমাই প্ৰথম ষাটত হুবা এটা দেখিবলৈ পায়োঁ; সেই মহাপাতকীক মই পানী এটোপা খাবলৈ অনুমতি ধোজাত সি মোক মদ খাবলৈ কলে। দ্বিতীয় ষাটত এটা বৰনে পকৰ মঙহ বান্ধি বহি আছে; সেই পাণ্ডাৰাকো পানী খাবৰ কথা অনোহাত সি মোক পকৰ মঙহ খাবলৈ কলে দেখি থংকৰি শুচি

আহিলে।। তৃতীয় ঘাটত ভোমক দেখা পাইছোঁ; মোর পিয়াহত প্রাণ যায়, মোক এই ঘাটত পানী খাবলৈ দি মোর প্রাণ বন্ধা করাঁ”

বামুণব এইবিলাক কথা শুনি গাভৰুজনীয়ে মিচিকীয়া হাঁহি মাৰি কলে “মোক ক্রীড়ারে গ্রহণ করাঁ, বাট এৰি দিম।”

পাতকব এনে কথা শুনি বামুণ যংপবোনান্তি লজ্জিত হল। বাস্তবিক ভেত্তিয়া তেওঁ পিয়াহত ইমান কাতব হৈছিল যে আক অলপ সময় থাকিলেই পিয়াহত তেওঁৰ প্রাণ ঘোৱাটো নিশ্চয় তাৰি নিতান্ত নিৰুপায় হৈ পুনৰায় পাতকক কাকুতি মিনতি কৰি কলে; “মুন্ধৰি! এনে পাপ কথা কিয় কোৱা? এনে কাৰ্য্যব ঘাবাই মই নবকগামী হব লাগিব। সেই পবত্ৰীক হাততুল্য জ্ঞান কৰোঁ।”

বামুণৰ ইমান কাতবোক্তিতে সুবতীৰ দয়া মহল। তাই বাবে বাবে বামুণক পূৰ্ণৰ কথাকে কবলৈ ধৰিলে। বামুণৰ মনত বৰ দৃশা আক বেজাৰ লাগি অগত্যা তেওঁ সেই ঘাটবপৰা গুচিগল।

চতুৰ্থ ঘাটত এজন বামুণে সংঘতচিত্তেবে বিষ্ণুপূজা কৰিছিল। তেওঁৰ ওচৰত এখন চোকা লা পেলাই ধোৱা আছিল। বাটকৰা বামুণজন পূৰ্ণোক্ত তিনি ঘাটত পানী খাবৰ চেষ্টাত অকৃতকৰ্য্য হৈ অৱশেষত চতুৰ্থ ঘাটত উপস্থিত হলগৈ। তেওঁ তাত উপস্থিত হৈ প্রথমতে সেই নিষ্ঠাবান বামুণক ভক্তিভাৱে প্রণাম কৰি হাত ঘোৰ কৰি নিবেদন কৰিলে; “হে বিজব! পিয়াহত মোৰ প্রাণ যায়, যদি অমুমতি নিয়ে তেনেহলে মই পানী খাই পৰিতৃপ্ত হওঁ। মই আৰ তিনটা ঘাটত কোনো কাৰণবশত: পানী খাব নোৱাৰি এইমিনি পাইছোঁহাঁহি, আপোনাৰ অমুমতি পালে পানী খাই পিয়াহ মাৰ নিয়াব পাৰোঁ।; নচেৎ মৃত্যুমেই হিব সিদ্ধান্ত।” ঘাটবাসী বামুণজনে হাঁহি-মুখেৰে কলে, “হে বিজ! যদি তুমি এই কাৰনেৰে মোক চুটুকুৰা কৰি কাটিব পাৰা তেনেহলে এই ঘাটত পানী খাব পাৰিবা।” এই কথা শুনি তৃকাৰ্ত্ত বামুণে কলে; “কি আচৰিত! বিনাদোষত ব্রহ্মহত্যাভাজনিত মহাপাপত লিপ্ত হৈ পানী খাব লাগিব? উঃ! ইয়াতকৈ পিয়াহত প্রাণ ঘোৱাই ভাল।”

(৩)

এই বুলি আক্ষেপ কৰি কৰি বামুণে তাবপৰা অলপ দূৰ গৈ ভাবি-বলৈ ধৰিলে; কি আচৰিত, এনে সন্ন্যাসাল তো মই কেত্তিগাও দেখা নাই।

ইয়াব নিয়ন্তা কোন ? মই চাৰি ষাটত চাৰি প্ৰকাৰ কথা শুনিলোঁ ; এতিয়া কোনটো কথা পালন কৰোঁ ? পিৱাহত প্ৰাণ ওঠাওঁত ; সুতৰাং ইয়াৰ প্ৰতিকাৰৰ অৰ্থে কোনো এটা কাৰ্য কৰিব লাগিব। যদি এই ষাটত পানী খাওঁ, তেনেহলে বিনাদোষতে এই বায়ুজনৰ প্ৰাণ নষ্ট কৰিব লাগিব। উঃ! পিৱাহত প্ৰাণেই যাওক তথাপি মই এই কাৰ্য কৰিব নোৱাৰোঁ। যদি তৃতীয় ষাটত পানী খাওঁ, তেনেহলে অপমায়ামন পাপত লিপ্ত হব লাগিব ; ইও মোৰ পক্ষে অসম্ভৱ। আৰু যদি দ্বিতীয় ষাটত পানী খাওঁ, তেনে হলে বনৰ হাতে গোমাংস খাব লাগিব। পবিত্ৰ আৰ্য্যজাতিৰ পক্ষে ইয়াতকৈ স্থপিত কাৰ্য আৰু কি আছে ? বৰং প্ৰাণ বোহা ভাল, তথাপি বায়ু হৈ এই কাৰ্য কৰা একেবাৰেই অসম্ভৱ। প্ৰথম ষাটত পানী খালে সুৰাপান কৰিব লাগিব। ইও বৰ সামান্য পাপৰ কাম নহয়। কিন্তু মই ইয়াকো শুনিছোঁ যে ঔষধ বুলি সুৰাপান কৰিব পাৰি ; এনে কি শাস্ত্ৰতো ঔষধৰ নিমিত্তে সুৰাপান দৃশ্যীয় নহয় বুলি লিখিছে। বিশেষতঃ মই চাৰি ষাটত বি চাৰি প্ৰকাৰ পাপৰ দৃশ্য দেখিলোঁ, তাৰ মাজত সুৰাপানেই ক্ষুদ্ৰ পাপৰ কাৰ্য্য বুলি বোধ হয়। সি যি হওক প্ৰাণ বন্ধাৰ নিমিত্তে অগত্যা মই এই কাৰ্য কৰিম। ইয়াৰ বাবে অকৃত্তত যি হব লগীয়া আছে হওক।

ইয়াকে হিং কৰি তেওঁ প্ৰথম ষাটলৈ গৈ সেই পূৰ্বোক্ত সুৰক সজাৰ্য কৰি কলে ; “মই পিৱাহৰ নিমিত্তে অগত্যা সুৰা পান কৰিম ; তুমি মোক সোন-কালে মদ দিওঁ।”

বায়ুৰ কথা শুনি সুৰীয়ে হাঁহি-মুখেৰে উজাসিকে পাত্ৰত মদ ঢালি বায়ুৰ হাতত দিলে। বায়ুৰ পাত্ৰত থকা গোটেইবিধি মদ খালে। তাকে দেখি সুৰীটোৱে আৰু এঘাট মদ বায়ুৰ হাতত দিয়াত পিৱাহক উৎপাতবশৰূপে হাত সাৰিবৰ কাৰণে বায়ুৰে সেই ষাটও খালে। অলপ পাছৰপৰাই লাহে লাহে সুৰা দেৱীয়ে নিজৰ মাদকতা শক্তিৰ বলেৰে বায়ুৰ মস্তিষ্ক আক্ৰমণ কৰাত, অলপ সময়ৰ পাছতে বায়ুৰ হিতাহিত বিবেচনা শূন্য হৈ পৰিল, মস্তিষ্ক বিকৃত হল, নানা প্ৰকাৰ অলম্বাচাৰ অসং প্ৰযুক্তিয়ে তেওঁক মনত ঠাই লবলৈ ধৰিলে ; অৱশেষত তেওঁৰ পবিত্ৰ আত্মক এনেদৰে হৃদয় কাৰ্য্যত পৰিণত কৰিলে যে, তেওঁ তৎকৰণে সেই সুৰীক গ্ৰহণকৰণা উপ্তি বিচীৰ্য ষাটৰ ফাললৈ গেল।

ভাত ডেওঁ গোমাংসৰ আত্ৰাণ পোৱাত মনে মনে চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে, যেতিয়া মই মদ খাব পাবিলোঁ, তেতিয়া নো গোমাংস খোৱাত দোষ কি ? মদৰ প্ৰভাৱত অধাগ্ৰ বস্তুও সুখাদ্যৰূপে পৰিগণিত হয়। তুলিছোঁ মাংসই মদৰ প্ৰধান অঙ্গ। এই ভাবি সেই বুদ্ধিজীৱ বামুণে সেই বৰনজনৰ ওচৰত বহি মহাপ্ৰথমে গোমাংস খাবলৈ ধৰিলে। অলপ সময়ৰ পাছতে ডেওঁৰ দৃষ্টি তৃতীয় ষাটত পৰিল। অস্বাভাৱ সন্মুখ ভুবনমেহিনী কামিনীৰ প্ৰেম কটাকপাতত ডেওঁৰ হৃদয়ৰ কঠিনতম জাৱৰ গাঁঠি ছিগি গল। অলপ সময় তাইৰ ফালে সতৃষ্ণনয়নেৰে চাই থাকি ডেওঁ পুনৰায় মনে মনে ভাবিবলৈ ধৰিলে, “হায় ! যেতিয়া মই পুৰ্বোক্ত হুই প্ৰকাৰ হৃণনীয় কাৰ্য কৰিব পাবিলোঁ - তেতিয়া নো এই বৰ্ণনীয় স্ত্ৰীভাৱে গ্ৰহণ কৰাত দোষ কি ?” ইয়াকে ভাবি ডেওঁ সেই বৰনজনৰ গুৰিবপৰা উঠি সেই কস্তাৰ সন্নীপ-বৰ্ত্তী হল।

হুৰেধৰি ! ধন্ত তোমাৰ শক্তি। তোমাত আসক্ত হৈ এই ধাৰ্মিক সুবুদ্ধি বামুণৰ এতিয়া কি দশা ষাটল চোৱা ! বামুণে উন্নতভাৱে বোড়শীক সম্বোধন কৰি কলে; “হে সুলক্ষী ! মই ইতিপূৰ্বে তোমাৰ কথা নবখা বাবে হুৰিত হৈছোঁ। মোৰ সেই দোষ তুমি ক্ষমা কৰা !” অলপ সময়ৰ পাছত চতুৰ্থ ষাটৰ ফালে ডেওঁৰ দৃষ্টি পৰাত ডেওঁ ভাবিবলৈ ধৰিলে; “হায় ! মই তিনটা ষাটত বি হুণিত আচৰণ কৰিলোঁ, এই ষাটবাসী বামুণজনে সেই সকলোবিলাক স্বচক্ৰে দেখিছে। এতিয়া যদি ডেওঁ এইবিলাক ঘটনা জন সন্মাজত প্ৰকাশ কৰে তেনেহলে ভৱিষ্যতলৈ মোৰ অনিষ্ট ষাটবৰ সন্মাদনা। সুতৰাং এতিয়া এই বামুণক জীয়াই থাকিবলৈ দিয়া কোনোৰূপেই যুক্তিযুক্ত নহয়।” ইয়াকে স্থিৰ কৰি ডেওঁ চতুৰ্থ ষাটলৈ গৈ কালবিলম্ব নকৰি, ওচৰত পৰি থকা চোকা দাখনেৰে সেই বামুণজনক হুটুহুৰা কৰিলে !

(৪)

কিছু সময়ৰ পাছত মদৰ মাদকতা শক্তি অলপ অলপকৈ কমি যোৱাত ডেওঁৰ পূৰ্বজ্ঞান বিকাশ প্ৰাপ্ত হল। তেতিয়া ডেওঁ নিজৰ হুস্ত্ৰাৱুতি আৰু অবিযুক্ত্যাবীতাৰ সিম্বিঙে বৰকৈ অনুভৱ কৰি লাহে লাহে উপকমৰ বাহিৰ ওলাল। হুৰাবহুণত সেই পূৰ্বৰ চিনাকী হুৰবীজনে ডেওঁক তদিলে;

“হে ধাৰ্মিক সত্যপ্ৰতিজ্ঞ বিজ্ঞ! আপুনি মোৰ ওচৰত সত্য বাই নৈছিল। এতিয়া বৰ্ধাৰ্হটক কণ্ডকচোন আপুনি জিত্তবত কি কি কাম কৰি আহিল?” বিধন লাজত উল্লস কৰি বামুনে কোনো কথাবেই উত্তৰ দিব নোজাৰিলে। বামুণৰ ভেনে অৱস্থা দেখি হুবৰীয়ে উপদেশৰ ছলেৰে পুনৰায় তেওঁক কলে;—
 “চাওক। আপুনি পাপৰ তৱত প্ৰথমতে মদ নেখালে, পাপৰ তৱত গোনাংস নেখালে, পাপৰ তৱত বসনীৰপৰা আঁতৰিল, পাপৰ তৱত ব্ৰহ্মহত্যা মহা-পাপত লিপ্ত নহল! কিন্তু হাৱ! অৱশেষত আপুনি সুৰাপান কৰি হিতাহিত জ্ঞান হেৰুৱাই সেই সকলোবিলাক কামকে এটা এটাকৈ কৰিলে! আপুনি সামান্ত দোষ বুলি সুৰাপান কৰিছিল, এতিয়া চাওকচোন তাত কি বিধ-নয় ফল ফলিল। অতএব জানিব যে,—সুৰাপান কৰা সামান্ত দোষ নহয়। ই সকলো দোষৰে আকৰ।”

শ্ৰীহুৰ্গাপ্ৰসাদ হুকন।

শুটিদিয়েক চিন্তাৰ চৌ।

(৩)

বাইজসকন, ভোমালোকৰ অৱস্থা কেনে হৈছে আৰু কেনে হবলৈ ধৰিছে তাক এৰাব ভালটক ভাবি চোৱা। বৰ্তমান ভোমালোকৰ যেনে বেয়াৰ কালে ভাল ধোৱা গতি হৈছে, অসমীয়া মানুহ যে পৃথিবীৰ দুৰ্ভাগী তিত্তবত এটি জাতি হৈ থাকিব পাৰিব এনে ভৱনা নহয়। এখন দেশৰ তিত্তবত বেই সেই জাতিবেই নেতাৰ প্ৰয়োজন। এই কাৰণে তাৰে তাৰে ধৰ্ম কৰ্মৰ জ্ঞান শিকা দিয়াৰ নিমিত্তে তাৰে তাৰে শিকা দাতা গুৰুৰ প্ৰয়োজন। আগতে এবেলি দেখুৱাই আহিছে, একেজন মানুহৰ গাত ঙ্গৰে পূৰ্ণ জ্ঞান দিয়া নাই আৰু দিবও নোৱাৰে; কাৰণ এটা বস্তুক যদি ধও ধও কৰি ভাঙ কৰা যায় তেতিয়া বেই কোনো ধওটিয়েই বস্তুটিৰ একধও হে হয়; সেই দৰে ঙ্গৰৰ পূৰ্ণ জ্ঞান ধও ধও হৈ পোটেই অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ড তাৰে তাৰে প্ৰকাশ কৰি আছে। এইৰূপে ভাবি দেখা, প্ৰত্যেক মানুহৰ যি দৰে ইটিৰ লগত

সিটিব আকৃতি নিমিলে সেইদৰে শুবিগছ একে হলেও জ্ঞান বুজিব মিল নহয়। এই কথাটিয়েই প্ৰমাণ কৰে যে মানুহৰ দেহ যেনে ডেওঁৰ আত্মাও তেনে অপূৰ্ণ আৰু সৃষ্ট। বেদান্ত দৰ্শনশাস্ত্ৰ আৰ্ধ্য হিন্দুৰ অতি উচ্চতমজ্ঞানৰ শাস্ত্ৰ, মোৰ বোধেৰে আজিলৈকে পৃথিবীত আন আন জাতিৰ ভিতৰত উচ্চতমজ্ঞান বিচাৰ সম্পৰ্কে বিমান দৰ্শন শাস্ত্ৰ বাহিৰ হৈছে বেদান্ত সকলোৰেই আদি। এই বেদান্ত দৰ্শনে যে স্নায়বাদ প্ৰচাৰ কৰি প্ৰমাণ কৰিছে, আত্মা পৰমাত্মাবে সৈতে, মহাকাশ ষটাকাশৰে যেনে ভিন, ভেনে অৰ্থাৎ যেনেকৈ এক মহা আকাশেই অখণ্ডৰূপে থাকিও কলহ বা ষটটিত খণ্ডাকাশৰূপে আছে, আত্মা পৰমাত্মাৰ সেইমতে খণ্ড অংশ হৈও জীৱাত্মাকৰূপে বিপত্ত বিয়োগ কৰিছে মাত্ৰ। নাইবা একেটি সূৰ্য্যৰ বগ্নিয়েই অখণ্ডৰূপে থাকিও যি বড়ৰ যেনে ফটিকৰ পাত্ৰ তাত পৰি তেনে বড়ৰ হৈছে। এই মহাসত্যটিক যেনে যিদৰে বুজক মুবুজক, মই হলে এইদৰে বুজিছোঁ যে, যি হুলত হুটি বস্তু হলেই কোনোটিও অনন্ত হব নোৱাৰে "Two things cannot prove infinite" তেনেহলে অনন্ত ঙ্গৰ বিধৱক্ষাওত ডোখৰ ডোখৰ বা টুকুৰা হৈ গোটাই সমষ্টিট ব্ৰহ্ম হব নোৱাৰে। এই নিমিত্তে হিন্দুশাস্ত্ৰই ব্ৰহ্মক কল্পতক পাতি বিজাই দেখুৱাইছে যে যদিও ফল ফুল পত্ৰ বুলিবেই অংশ তথাপি তাৰ পাত ফল ফুল বেলেগ যি বেলেগেই। মই এই কথাতেই ইয়াকেই বুজোঁ যে বেদান্ত দৰ্শনে ষটাকাশ বা যি ফটিকৰ পাত্ৰৰ যেনে বং উদ্ৰূপ সূৰ্য্যৰ বগ্নিবো বিত্তিন্নতাৰে সৈতে জীৱাত্মা পৰমাত্মাৰ পাৰ্থক্য বিজাই বৈতন্যবাদ প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাইছে যে অখণ্ড পূৰ্ণ জ্ঞানে বিহত যেনে প্ৰয়োজন বা বিহত বিমান ডিগ্ৰী (Degree) পোহৰৰ প্ৰয়োজন সেইদৰে নিজৰ পূৰ্ণ জ্ঞানক ভাগ ভাগৰূপে বিকাশ কৰি অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ডক পোহৰাই আছে। এই চৈতন্ত জ্ঞানৰূপ পোহৰৰ ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ অংশবিলাকেই উপাধি (নাম) ধাৰণ কৰি বিধৱক্ষাওৰ কেউপিনে কাৰ্য্য কৰি আছে। এই কথাটিকেই ধৰি আপত্তে মই দেখুৱাই আহিছোঁ যে মানৱাত্মা অপূৰ্ণ গতিকৈ একেজন মানুহৰ গাত কেতিয়াও পূৰ্ণ জ্ঞান হব নোৱাৰে। সংচৰিত আৰু সংসাহস এই দুইটি গুণ জগতৰ নিয়ন্ত্ৰা আধিকাৰণ প্ৰভূ পৰমেশ্বৰৰ কৃপা লাভ কৰিবলৈ শুবিতে ডেওঁত বিশ্বাস আৰু তক্তি স্থাপনা কৰিব নোৱাৰিলে

কোনো মানুহৰেই হোৱা টান । মানুহৰ স্বভাৱে সদায় আৰ্হি দেখি নকল কৰে ;
 বিহেতু মানুহৰ অস্তিত্ব জ্ঞান আছে । অস্তিত্বই অস্তিত্বৰ আৰ্হি গোৱা
 বেতিয়া তাৰ স্বাভাৱিক ধৰ্ম, অসংব্রহ্মাণ্ডৰ আদি অস্তিত্ব পৰম মঙ্গলময়
 জীৱিৰ আদৰ্শ নগনে মানুহে কিহৰ আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰিব । এইবাবে দেশৰ
 নেতা জাতীয় শিক্ষকসকল অতিকৈ হৰিতুক্তি পৰায়ণ হব লাগে । সত্যক
 চিনি সত্যৰ চানেকী আপুড বাধি মনৰ হুৰ্জলতা দূৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা
 কামেই জাতীয় শিক্ষকসকলৰ বাই উপগ্যা বাই সাধনা । এনে সাধনা
 যি কোনোৱে প্ৰথমতে কৰিব নোৱাৰিলে বা কৰিবৰ চেষ্টা নকৰি পেটৰ
 চাউল কঠা মোকোলোৱাৰ অৰ্থেই হওক, বা অজ্ঞানী জনৰ মাজত যশ মান
 পাবৰ আশাত বাইজৰ উপকাৰী ভাও ধৰি স্বাৰ্থপৰ ভাৱতেই হওক, জাতীয়
 শিক্ষক বা জাতীয় নেতা বোলাই বাতৰি কাকতৰ সম্পাদক বা সাহিত্য সেৱক
 হোৱা বা হবলৈ চেষ্টা কৰাতকৈ ভেওঁৰ দ্বাৰাই ঘোৰ অনিষ্টৰ কাম আন
 একো হব নোৱাৰে ।

পৃথিৱীৰ বেই সেই জাতীয় উত্থানৰ বুৰঞ্জী পঢ়িলে মূলত ইয়াকেই হে
 দেখা যায় যে ধৰ্মৰ বলৰে বলী নোহোৱাকৈ বা সত্যৰ নিচান হাতত
 নোলোৱাকৈ কোনো জাতিয়েই অতিকৈ প্ৰতাপী পৰাক্ৰমী হৈ বাবচক্ৰ
 দিবাকৰলৈকে পৃথিৱীৰ বুৰঞ্জীত নাম জিলিকাই যাব পৰা নাই । এই
 নিমিত্তে বৰ্তমান ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয় আন্দোলনৰ গুৰিত ধৰ্মৰ ধৰণী নৰখাৰ
 বাবে সি উশৃঙ্খল হৈ পৰিছে ।

ধৰ্মৰ নিয়ম ভঙ্গ কৰাৰ বাই কাৰণ মানুহৰ আপোন-পেটীয়া স্বভাৱ ।
 এই আপোন-পেটীয়া স্বভাৱ বেতিয়ালৈকে যি জাতিৰ ভিতৰত সোমাবলৈ
 নিদিয়াকৈ ধৰ্ম পালন কৰি ৰখা হয় তেতিয়ালৈকে সেই জাতি ধৰ্মী হৈ
 সুখে থাকে আৰু স্বাধীন হয় । যি জাতিৰ স্বাধীনতা নাই সেই জাতিয়েই
 পাণী পৰাধীন । তেনে গাইপেটা ভাবে স্বাৰ্থপৰ মানুহবিলাকক জাতি বোলা
 নহৈ হলে ভ্ৰাম্যসকল বিবেচনা নকৰে, এই হেতুকে এনেবিলাক মানুহক নহৈ
 অজাতি বুলিব খোজে, কাৰণ ধৰ্ম যি জাতিৰ নাই সেই জাতিৰ জাতীয়
 অহঙ্কাৰো নাই, কাৰণ তাৰ অস্তিত্ব নাই ।

আগেয়ে দেখুৱাই আহিছোঁ যে যাব গুণ আছে তাৰে অহঙ্কাৰ আছে ।

এই অহঙ্কাৰক মানুহে কেতিয়াও এবিধ নোৱাৰে। অহঙ্কাৰৰ নানাকৰণ আকাৰ বা ভেদ আছে। ই বজাৰ গাভ বজাভাও, মটীৰ গাভ মটীভাও, বীৰৰ গাভ বীৰভাও, সাধুৰ গাভ সাধুভাও, ভক্তৰ গাভ ভক্তিভাও ধৰে; আন কি অহঙ্কাৰৰ ওপৰত বিবক্ত হোৱা ঈশ্বৰ দৰে প্ৰেমিক বিনয়ী মনুষ্য সেৱককো, তেওঁ ইমান অহঙ্কাৰক চূৰ্ণ কৰিব পাৰিছে, ইমান সৰ্বো মানুহডাকৈ সক হব পাৰিছে, এনেহুৱা মানুহৰ পোলাম হব পাৰিছে যুগিয়েই অহঙ্কাৰে ধৰে, আৰু সেই পৰম সাধুজনৰ অন্তৰতো নিজা বেশ ধৰি প্ৰবেশ কৰে। সঁচাৰ ওপৰত যি আভিমান তাকেই অহঙ্কাৰ pride বোলে, মিছাৰ ওপৰত যি উধনীয়া গপ তাকেই ভেদ vanity বোলে। ভেদ হুবিধ; এবিধ অগণ জ্ঞান ধন মান আদি পোৱা মাত্ৰকে অতপালি কৰা ভাও ধৰা, আনবিধ যি বিধৰ নাম ভেদমপুৰীয়া গপ; এই বিধ গপে মানুহক পশুতকৈও অধম কৰে, কিয়নো ইয়াৰ লগত ঘৃণা দেব হিংসা এলাহ পৰশ্ৰীকাতৰতা আদি মিহলি হৈ সোমাই থাকে। এনে প্ৰকাৰৰ অহঙ্কাৰে (গপে) কাপুকৰ, পৰা-দীন, অজাতি, অধৰমী, পাপী জাতিৰ ভিতৰতহে সোমাই থাক বৰকৈ অধিকাৰ কৰে। এনে জাতিয়ে ঈশ্বৰৰ আৰ্হি ধৰি কেতিয়াও ধৰমী হব নোখোজে। এনে জাতিয়ে সঁচাক মিছা পতা, ধৰ্মক অধৰ্ম পতা, নানা ভৱৰ উপধৰ্ম গ্ৰহণ কৰি সত্যৰ আদৰ্শ বা চানেকীক নিচিনা হৈ পৰে। এনে জাতিকেই চৈতাল বা অবিজ্ঞাৰ শিষ্য বোলে।

আমি অসমীয়া জাতি এই অজাতি অধৰমী কাপুকৰ জাতিৰ ভিতৰৰ। আমাৰ অহঙ্কাৰ কৰিবৰ ঠাই নাই। আগতে এবাৰ কৈ আহিছোঁ যে অহঙ্কাৰৰূপ বৃক্কজুপিৰ নামনিৰ ফালে ওলনি পৰা বা সৰিবলৈ ধৰা ঠাল ঠেঙু লিবিলাকক কৰ্ম-শিলত ধৰোৱা জ্ঞান-অন্তৰ্ধৰ্মে যদি কলম দি থকা নহয় তেনেহলে তাক মানৱধৰ্মৰ (আত্মৰক্ষাৰ Protective cause) পোহৰ পৰিবলৈ নিদি অজ্ঞানতা-একাৰেৰ হৈ পেলাই ৰাখা হয়। আমি কিহৰ ওপৰত অহঙ্কাৰ কৰিব পাৰোঁ? প্ৰত্যেক দেশ বা জাতিৰেই হৈছে পৌৰৱ-কৰিবৰ বস্ত স্বদেশৰ আদৰ্শ হুতী পুকৰিলাক। আমাৰ দেশত বৰ্ত্তমান আমি এনে এজন স্বজাতিৰ স্বত্বসাধক বা দেশৰ সেৱক পুকৰ দেখুৱাব নোৱাৰোঁ। যাৰ নামৰ পৌৰৱত আমি পৌৰৱাণিত হব পাৰোঁ।

আৰু এনে এজন ধাৰ্মিক চৰিত্ৰবান মহাপুৰুষ আজিকালি আমি দেখুৱাব নোৱাৰোঁ। যাব চানেকী বা আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰি আমাৰ দেশৰ লৰা ডেকা গাভৰু আদি উঠি অহা বংশই নিজক সেই মহাপুৰুষৰ ফুটত তুলিব পাৰে। পণ্ডিতৰ কালে যদি চাওঁ ভাৰতৰ আন প্ৰদেশৰ দৰে বেদ শাস্ত্ৰ জনা এজন পণ্ডিত আমাৰ দেশত আত্মলিয়াই দেখুৱাব নোৱাৰোঁ। কবিৰ পিনে যদি চাওঁ এনে এজন কবি আমাৰ দেশত এতিয়া ওলোৱা নাই যি জনে বৰ্তমান যুগধৰ্মৰ চিত্ৰ আঁকি আমাৰ জাতীয় জীৱন-সাহিত্য বিকাশ কৰিব পাৰে। দাৰ্শনিকৰ পিনে যে সি সপোনৰ কথা। বৈজ্ঞানিকৰ পিনেও তথৈবচ। বৈজ্ঞানিক আৰু সাহিত্যলিখক যদি বিচাৰি চাওঁ এজনকো উলিয়া টান। বাতৰি কাকতৰ সম্পাদক আমাৰ দেশত এতিয়া কোন ডাক যদি মনত পেলাওঁ বিবাহৰ ডাৰবে মনক ঢাকি ধৰে। আন দেশৰ জাতীয় নেতা বাতৰি কাকতৰ বোণ্য সম্পাদকৰে সৈতে আমাৰ দেশৰ এখন হুধন বাতৰি কাকতৰ সম্পাদকক বিজাই দেখিলে ডেওঁলোক যেন চাউল কঠা মোকোলাৰ নিমিত্তে হে সম্পাদক হৈছে। প্ৰত্যেক জাতিৰ বাতৰি বা আলোচনী কাকতৰ সম্পাদকবিলাকেই হৈছে বৰ্তমান দিনত পৃথিবীৰ সত্য জাতিৰ আদৰ্শ পুৰুষ; ডেওঁবিলাকৰ অকল যে ধৰৰ বডবা লিখি মাহুহক অনোৱাই কাম এনে নহয়, ডেওঁবিলাক প্ৰত্যেক জাতিৰ নেতা আৰু ঘাইকৈ ধৰ্ম সন্মাজ আৰু ৰাজনীতি বিয়ৰৰ শুধাৰক (Reformers); এই হেতুকে সম্পাদকক সেই জাতিৰ সেৱক বোলে। আন পিনে দকৈ ভাৰি চাবলৈ গলে জাতিৰ জাতীয় সেৱকবিলাকেই হৈছে জাতীয় শিক্ষক বা গুৰু; য়েয়ে যি গুণৰ বাবে জাতীয় শিক্ষক বা গুৰু হক তাক জাতীয় সেৱক বোলা অতি গৌৰৱৰ কথা। এনে গৌৰৱৰ বিজাপ ভগস্যাব ঘাবাই সাধনা নকৰিলে যেই সেই লোকে সহজে পাব নোৱাৰে। এই কাৰণে জাতীয় সেৱক বাতৰি কাকতৰ সম্পাদক বা সাহিত্য সেৱক কোনো হবৰ ইচ্ছা কৰিলে ডেওঁৰ পাত গুণ অনেক লাগে। ঘাইকৈ ডেওঁ স্বাৰ্থত্যাগী, ভাৱপৰায়ণ, নিৰপেক্ষ বিচাৰক আৰু পুৰুষ ভাবৰ ভায়ুক হব লাগে। এই কেইটি গুণ পাবলৈ পোনতে ডেওঁ একাগ্ৰভাবে সাধনা কৰি সৎ-চৰিত্ৰ পাত কৰিবলৈ বন্ধনান হৈ তাত সিদ্ধি লাভ কৰা অতিকৈ

লাপতিয়া। কঠোৰ তপস্বী কবি সংচৰিত্ৰ তেওঁ লাভ কৰিব পাৰিলেই
 সংসাহসেও সহজে আহি তেওঁক লগ ধৰিব যে তাৰ অকণো ভুল নাই।
 জ্ঞানৰ নিদৰ্শন স্বৰূপ মানুহক ভগবানে পূৰ্ণ জ্ঞান শিক্ষা দিয়াৰ অৰ্থে
 এই ব্ৰহ্মাণ্ডখনক চাৰিউপিনে জ্ঞানেৰে সজাই ৰাখিছে। জ্ঞান বুদ্ধিৰ
 গুণতেই যে মানুহ বিনাশ নোহোৱাকৈ আজিলৈকে পৃথিৱীত অৱস্থিতি কৰি আছে
 তাক ভাবুক পাঠসকলে দৈক চিন্তা কৰিলেই বুজিব পাৰিব। এই কাৰণে ভগবানে
 প্ৰত্যেক মানুহক প্ৰত্যেক মানুহে নিজ জ্ঞান বুদ্ধিৰে সহায়তা কৰিবলৈ পৃথিৱীলৈ
 পঠাইছে। এই কথা ভাবি দেখিলে বুজিব পাৰি যে এই হেতুকে গীতাত ভগবান
 ঐক্যই কৈছে যে “চাতুৰ্ৰূপং ময়া সৃষ্টং গুণ কৰ্ম্ম বিভাগশঃ।” অৰ্থাৎ
 বায়ু, ক্ৰিয়, বৈশ্ব, শূদ্ৰ এই চাৰি জাতিক নিজ নিজ গুণ আৰু কৰ্ম্ম
 অনুসাবে ভগবানে ইটিক সিটিকে জ্ঞান বুদ্ধি মানব জগতত প্ৰচাৰ কৰাৰ
 অৰ্থে সহায় কৰিবলৈ সৃষ্টি কৰিছে। তেনেহলে জ্ঞান বুদ্ধিৰ ভাগ ভাগ
 মতে জাতিভেদ গুণ আৰু কৰ্ম্ম লোৱা হৈছে; ই কাৰো বাপতীশাহানীয়া
 সম্পত্তি নহয়, আৰু ইয়াৰ দ্বাৰাই এনেও দেখা যায় যে প্ৰত্যেক মানুহলৈ
 প্ৰত্যেক মানুহটিয়েই এই পৃথিৱীত গুণ বা শিক্ষকৰূপে অৱতীৰ্ণ হৈছে।
 এতেকে মানুহ কাৰো গুণবত কোনো বৰ কোনো সৰু নহয়, কিয়নো কোনো
 মানুহৰ পাতেই পূৰ্ণ জ্ঞান বুদ্ধি নাই। ভূমি যদি কবি আৰু দাৰ্শনিক
 বুলি আন চহা ধৌতয়ক বাটক কমাৰক মুৰ্খ বুলি অহঙ্কাৰ কৰা, তেওঁ
 বিলাকৰো সেইদৰে তেওঁবিলাকৰ বিগ্ৰা বুদ্ধি তোমাত নথকা বাবে তোমাক
 মুৰ্খ বুলি ধিণ কৰিবৰ অধিকাৰ আছে। যে মদগৰ্ভী অসমীয়া ডাঙৰীয়া
 সকল, গুণবত কোৱা কথা কেইটিলৈ যদি আপোনাৰকলে এবাৰ কাণ
 দি ভাবি চায় তেন্তে মোৰ পৰিশ্ৰম সাৰ্থক হয়। এই দেশখনক বৰ্ত্তমান
 কিহে ভুললৈ নিয়াবলৈ ধৰিছে তাক যদি শিলিকি চায় তেনে হলে দেখা
 পাব যে কেৱল এক অজ্ঞানভাৱে অহঙ্কাৰেই মাথোন। আমাৰ দেশত
 সিয়েই সমাজৰ বিশৃঙ্খলতা ঘটাইছে। অসমীয়া মানুহক অহঙ্কাৰী বোলা
 কথাটো মোৰ ভুল হৈছে, কিয়নো অহঙ্কাৰৰ গতি গুণবলৈ বা গুণলৈ,
 ভুললৈ বা নামলৈ নহয়। অহং কৰোমি, মইয়েই কৰাওঁ, মইয়েই কৰোঁ,
 মইয়েই সকলো “I am all in all” মইয়েই পৰাকী “I am the monarch

of all I survey" এনে ভাবেই হৈছে অহঙ্কাৰ। মুঠতে গমি চালে জীৱাত্মাৰ সুকীয়া অস্তিত্বৰ অমৃততৰ ক্ষমতাৰ নামকেই উপাধি দিয়া হৈছে। এই উপাধিয়েই জীৱাত্মাক পৰমাত্ম্যাবপৰা বেলেগ কৰি ৰাখিছে। আত্মাৰ বেতিয়ালৈকে এই উপাধি সুগুচে তেতিয়ালৈকে তাৰ মুক্তি নাই। এনে কথাকেই ধৰি সোহহং অৱস্থালৈ আত্মাক উৰোধাৰ অৰ্থে বেলাস্ত মহাশাস্ত্ৰই মায়াবাদ প্ৰচাৰ কৰাৰ মূল তিত্তি। সুকীয়া অস্তিত্ব অমৃততৰ ওপৰত বেতিয়া অহঙ্কাৰৰ বিভাষি তেতিয়া কিবা এটা ধকাৰে সৈতেহে অহঙ্কাৰৰ সম্বন্ধ। যাৰ বিদ্যা আছে, বুদ্ধি আছে, জ্ঞান আছে, মান আছে, ধন আছে, পৰাক্ৰম আছে তাৰেই অহঙ্কাৰ আছে। এনে অহঙ্কাৰৰূপ অতিমান কৰা শক্তি মানুহৰ আছে দেখি মানুহ জগতত শ্ৰেষ্ঠ জীৱ। জীৱাত্মাৰ অহঙ্কাৰ যিমান দিনলৈ থাকিব সিমান দিনলৈ তাৰ কৰ্মফলো থাকিব, কিয়নো কৰ্মফল অহঙ্কাৰৰ লগৰীয়া। অহঙ্কাৰৰ বিনাশ সাধন সাধনাৰ ফল। চূৰ্ণিত নব-জন্মবো সার্থক এই অৱস্থা লাভ কৰা। বাস্তৱিকত অহঙ্কাৰ ধ্বংস নহলে আত্মাৰ মুক্তি নাই। এই নিমিত্তে মহাত্মজ ৰামকৃষ্ণ পৰমহংসক এদিন এজন "মুক্তি হবে কবে" এই কথা প্ৰশ্ন কৰাত তেওঁ তাৰ উত্তৰ দিছিল যে "আমি যাবে যেনে"। অহঙ্কাৰ যি স্থলত কৰ্মৰে সৈতে সমবায় সমহৃত্ত সম্বন্ধীয়া, কৰ্ম কৰি কৰি তাৰ ক্ষয় নকৰিলে সি কেতিয়াও মুগুচে। পোনতে প্ৰবৃত্তিমার্গক নধৰিলে নিবৃত্তিমার্গলৈ যাৰ নোৱাৰি কাৰণ জ্ঞানৰূপ অন্তৰ্ধানক কৰ্ম-ৰূপ শিলডুখৰিত লাহে লাহে ধৰাই ধৰি ছুতুলিলে কোনোৱে কেতিয়াও অহঙ্কাৰৰূপ মূল বিপুৰ আগ বাঢ়নি মুৰটি চকনিয়েই তাক জেৰত ৰাখি বন্ধা-কাৰণৰ (Protective cause) লাগতিয়াল কৰি ৰাখিব নোৱাৰে। এই কাৰণে গীতাত ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই জ্ঞানযোগ আৰু কৰ্মযোগ দুইকো টানকৈ একেলগে আটি ধৰি জ্ঞান নহলে কৰ্ম নহয় কৰ্ম নহলেও জ্ঞান নহয় বুলি আমাক দঢ়াই দঢ়াই বুজাই গৈছে। কোনেও কৰ্মত প্ৰস্তুত নহলে নিৰামৃত নিবৃত্ত হব নোৱাৰে।

ক্ৰমশঃ।

শ্ৰীকমলাকান্ত গুটিচাৰ্য্য।

মণিপুৰ যাত্ৰা ।

(৭)

কেইআৰাৰমান কথা ইতিপূৰ্বেই কব লাগিছিল, কিন্তু পাহৰণত এৰা গৰি আহিছে। কহিমা এবিধৰ আগেয়েই কথা কেইআৰাৰ কৈ নেশেলালে সেইবোৰে মোৰ মনত উখল-মাখল লগাই থাকিব; গতিকে এই খিনিতে কওঁ।

প্ৰথম কথা এই যে, আমি যিজন ভদ্ৰলোকক “আলহী গৃহস্থ” “গৃহস্থ” ইত্যাদি বুলি বৰ্ণনা কৰি আহিছোঁ তেখেত আমাৰ প্ৰতি নথৈ ভদ্ৰ নথৈ প্ৰীতিশীল হলেও আমাৰ লগত কথা-বতৰা কৰব বেলিকা তেখেতে অলপ অসুবিধা বোধ কৰিছিল। প্ৰথমতে তেখেতে মোক “তুমি” বুলিব নে “আপুনি” বুলিব সেইটোৰ এটা খাতাং মীমাংসা কৰিব নোৱাৰি অলপ মোধোব-মোধোবত পৰিছিল আৰু অধিকাংশ স্থলতে ইংৰাজীৰে কথা কৈ “you” ব সহায়ত কাৰ্য্যোদ্ধাৰ কৰিছিল; কিন্তু নিচেই এবাৰ নোৱাৰা ঠাইত “আপুনি”কে বুলিছিল। মই তেখেতৰ এই অসুবিধাটো বেছ উপলব্ধি কৰিব পাৰিছিলোঁ আৰু এই উপলক্ষে তেখেতৰ সূক্ষ্ম-ভদ্ৰতা-বোধ-সম্পত্তি অৱস্থালৈ চাই অনেক সময়তে যে মোৰ হাঁহি উঠিব নুখুজিছিল সেইটো বৰ ডাঠকৈ কব নোৱাৰোঁ। “মোক অসকোচে ‘তুমি’ বুলি সম্বোধন কৰিলে মই ভাল প’ওঁ” বুলি তেখেতক কবলৈ মোৰ একাধিক বাৰ ইচ্ছা হৈছিল, কিন্তু কথাত সেই ইচ্ছা প্ৰকাশ নোপাৱাকৈয়ে গল। প্ৰকৃততে, বয়স, শিক্ষা, আৰু অৱস্থালৈ চাই কোনোমতেই মই তেখেতৰ আগত “আপুনি” বোলা-বৰ “লায়েক” নাছিলোঁ।

মোৰ প্ৰথম সঙ্গীজনৰ লগতো আমাৰ “আলহী-গৃহস্থৰ” বৰ হুলস্থূলীয়া ভাৱে বাক্যলাপ ষট্টা নাছিল। যি সামান্য কথোপকথন হৈছিল সেই খিনিও অধিকাংশ স্থলতে দ্বিতীয় পুৰুষৰ কোনো কৰ্ত্তাপদ ব্যৱহাৰ নকৰি অকল ক্ৰিয়াৰ সহায়তে সম্পন্ন হোৱা যেন বুলিহে এতিয়া মনত পৰে। অ’ম’ৰ “আলহী গৃহস্থৰ” যি এফেৰি “বিভ্ৰান্তলাপ” ষটিছিল, সেই ফেৰি আমাৰ দলৰ ৩ নং ভ্ৰমণকাৰীৰ লগতেহে গৈছিল। সিও আমাৰ এক প্ৰকাৰ অসাক্ষাতত। আগেয়ে কোৱা হৈছে, আমাৰ দলৰ ৩ নং ভ্ৰমণকাৰী আমাৰ

আলহী গৃহস্থৰ আগৰ চিনাকী আৰু তেওঁ বয়সেও আমাৰ আটাইতকৈ সৰু। তেওঁ নিচেই লৰামতীয়া আছিল আৰু তেওঁক “তুমি” বুলি সত্যতও সম্বোধন কৰিবৰ একেৰিকৈ কাৰণ নাছিল।

বহুতে তয়াহুঁৱাঁকৈ বং ধেমালিৰে কথা কোৱাটোহে পতীৰ প্ৰীতিৰ চিন বুলি ভাবে। বাক্যসৰ্কৰ এওঁলোকৰ প্ৰীতি আৰু প্ৰকৃত সজ মানুহৰ অকৃত্ৰিম প্ৰীতিৰ ভিতৰত বহুত পাৰ্থক্য। “আলহী গৃহস্থৰ” এটা পদমৰ্যাদা নাছিল। সেইটো তেওঁ অটুট বাধি চলিবলৈ বাধ্য। আমি নো আচলতে কি প্ৰকৃতিৰ মানুহ সেইটোও তেওঁ বিশেষকৈ নেজানিছিল। আমি কিয়ানি “Give them an inch and they will take an ell” প্ৰকৃতিৰ মানুহেই বা ? কাজেই তেওঁ অলপ tactfully চলিবলৈ বাধ্য হৈছিল। কিন্তু সি যি কি নহক, তেওঁৰ বাহিৰ আবৰণ তেনে কৰি অন্তৰৰ গভীৰ প্ৰীতিৰ জ্বলিকনি স্বভঃ-প্ৰকাশ হৈ পৰাটো তেখেতে কোনোমতে বন্ধ কৰিব পৰা নাছিল। আমি তেখেতৰ অৱস্থা বেছকৈ বুজিব পাৰিছিলোঁ।

মানুহে কয় “No knight is a hero to his valet” এইবাব অতি সত্য কথা। মহং মানুহৰ বাহিৰে আন কোনেও একেজন মানুহৰপৰা, ঠাই বুজি, সমনীয়াই পোৱা প্ৰীতি, বুঢ়াই পোৱা ভক্তি, আৰু বজাই পোৱা সমান আদাৰ কৰিব নোৱাৰে। যি জনে এনেদৰে গাভীৰ্য্য বাধি অৰ্ধচ নেবাধি চলিবলৈ সক্ষম তেওঁ হে দায়ীত্বপূৰ্ণ কামৰ প্ৰকৃত যোগ্য।

মোৰ বিত্তীয় কথা কহিমাৰ অসমীয়া ভদ্ৰলোকসকলৰ সম্বন্ধে। এই সম্পৰ্কে ইয়াকে কলে যথেষ্ট হব যে ভ্ৰেওঁলোকৰ ভিতৰৰ এজন কি দুজনৰ বাহিৰে আন কাৰো আমাৰ সম্পৰ্কে একেৰিকৈ কোঁতুহলৰ উদয় হোৱা নাছিল ; অন্ততঃ আমাৰ এনে অনুমান হৈছিল ; কিয়নো, তেওঁবিলাকে আমাৰ ফাললৈ ক্ৰমপেকৈ নকৰিলে। অসমীয়া জাতিটো ভাৰতবৰ্ষৰ “জনবুল” নে কি ? সকলো কথাতে “জনবুল” হব পাৰিলে তাতকৈ আনন্দৰ বিষয় আৰু কি আছে ? কিন্তু অসমীয়াৰ পাত “জনবুল” পৰ্বেক্তি সঁচাকৈয়ে আছে নে ?

যি হক, আমি গাড়ীত উঠিলোঁ। যি ঠাইত আমি গাড়ীত উঠিলোঁ সেই ঠাই ডোখৰ কহিমাৰ অতি সুন্দৰ ঠাই। ঠাই ডোখৰ এচমকা, প্ৰায় ১০০

“ইডেন গাৰ্ডেনৰ” Band standৰ আগত পাতি ধোৱা বেকবোৰলৈ মৰ মনত পৰিছিল। ঠাই ডোখৰত গছ-গছনি প্ৰায় নাছিল। কিন্তু ই “খাদৰ” ঠিক ওপৰতে হোৱা বাবে ইয়াত গুলি বহিবলৈ বৰ ভাল। এই ঠাই ডোখৰত বহিলে কহিয়া প্ৰবাসী অসমীয়াৰ নিশ্চয় আশ্বাসলৈ মনত পৰে। কোনো অসমীয়া ডেকাই ইয়াতে বহি কেতিয়াবা কেনেবাটকৈ “অসমীয়া মেঘদূত” এখন ৰপ কৰে লেখি পেলাব বুলি মোৰ ধাৰণা হয়।

আমি যাবলৈ ধৰিলোঁ। তিনি জন মানুহ এখন গৰুৰ গাড়ীত উঠি যোৱা বৰ সুখকৰ নহয়। কিন্তু সুখ সুবিধাতকৈ ধৰচলৈহে আমাৰ বেছি দৃষ্টি আছিল। আমি পূব-মুৱা হৈ যাবলৈ ধৰিলোঁ। আমাৰ আলিটো কহিয়াৰ সৰহ ভাগ ঠাইতকৈ ওখ। কাজেই প্ৰায় গোটেইখন কহিয়া এখন পটৰ দৰে আমাৰ চকুৰ আগত প্ৰসাৰিত হৈছিল। কহিয়া নগৰখন প্ৰায় এমাইল আৰু পুতলে পোৱা মাইলতকৈও কম বুলি কলে, বোধকৰোঁ, মানুহে মনতে নগৰ খনৰ এটা কাল্পনিক ছবি অনুমান কৰি লব পাৰিব। নগৰখন বৰ খলা-বমা। পৰ্ব্বতীয়া ঠাই বুলিলেই এনেকুৱা। জুই কালে ওখ পৰ্ব্বত। মাজৰ খলাবমা চাপৰ পৰ্ব্বতৰ ওপৰত কহিয়া স্থাপিত। তালৈমান বাটলৈকে কহিয়া আমাৰ চকুৰ আগৰপৰা নুগুটিছিল। গাড়ীত বহি ভাল নলগাত আমি খোজ কাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলোঁ। প্ৰায় দেড় জুই মাইল মানলৈকে ওবেৰাটে সেনাবিভাগৰ গোৰ্খালী মত্ৰ মাইকীবিলাকক লগ পাই যাবলৈ ধৰিলোঁ। সিহঁত এই পৰ্ব্বতীয়া ঠাইত আনন্দত বিভোৰ। বোধকৰোঁ ঠাই ডোখৰ সিহঁতৰ মনত ঠিক নেপালৰ পৰ্ব্বত যেন লাগিছিল। কিছুমানে আৰু পাতি পাতি আলিবাটে বাটে নেপালী গান গাই গৈছে। কিছুমানে সক পৰ্ব্বতৰ জোপাৰ মাজত সোমাই কিবাৰুি বুটলিছে বা কাটিছে আৰু নাম গাইছে। পৰ্ব্বতীয়া মানুহৰ জীৱনৰ সুন্দৰ দৃশ্য এটা আমাৰ চকুৰ আগে যোৱা যেন লাগিল।

অলপ দূৰ গৈ গৰু চৰিবৰ আৰু পানীৰ সুবিধাজনক ঠাই এডোখৰ চাই গাডোৱান কিটাই গাড়ী বাধিলে আৰু গৰু মেলি দি বন্ধাবঢ়াৰ দিহা কৰিবলৈ ধৰিলে। আমি খাইটৈ আহিছিলোঁ, কাজেই অলপ পৰ পা খেলাই ফুৰাব আৰু কথা-বতৰা পতাৰ পাছত, সেই বিপ্ৰায় কৰাটোকে ভাল যেন পালোঁ।

ইয়াতে গাডোৱান হুটাৰ অলপ পৰিচয় দি ৰঙ। গাডোৱান জুইটা হিন্দু-

স্থানী বা ভোজপুরীণা দেচোবালী। হিন্দুস্থানীবিলাকক দেচোবালী কেলৈ বোলা হয় মই ঠিকঠেক কব নোবাবে"। সম্ভবতঃ "দেশ ওবালা" শব্দটোব পৰা এই শব্দটো ওলাইছে। এটা হিন্দী বোজোনা আছে,—

"বডা" বানাবচ, দিল্লী "বে"।

"বৌৰাঁ" ভোজপুৰ. মিথিলা "ছেইয়াছে" ॥

ইয়াৰ অৰ্থ এই বে বেনাবচৰ মাহুহে "বডা," দিল্লীৰ মাহুহে "বে," ভোজ-পুৰৰ মাহুহে "বৌৰাঁ" আৰু মিথিলাৰ মাহুহে "ছে" কথাটো বৰ বেছি ব্যবহাৰ কৰে। অসমীয়াটো এনেকুৱা বোজোনা এটা আছে,—

"অটে বামা বটে গৌৰি।

মিথিলায়াঃ ধিপৌ ধিপৌ।

কামৰূপে হেৰি হেৰি ॥ "

অৰ্থাৎ অৰোধ্যাত "বামা," মৌৰদেশত "বটে," মিথিলাত "ধিপৌ" আৰু কাম-ৰূপত "হেৰি" কথাটো বৰ বেছি ব্যবহাৰ কৰা হয়।

সি যি কি মহক, আমাৰ গাড়োৱানটো "বৌৰাঁ" ব্যবহাৰ কৰা দেচোবালী। জাতত চমাব। কিন্তু গৰু কিহালক সিহঁতে বৰ বয় কৰিছিল। নকৰিব কিয়, নিজৰ বল নহয়। ইহঁতে ডিমাপুৰত চাউল বেচি উভতি আহিছে। খালি পাড়ী এনেই বোৱাতকৈ আমাক কেবেৱালৈ দি কেইটকামান খটি লোৱা ভাল বুলি তাকে কৰিছে। ইহঁতে হুপৰীয়া দিনত পককো জিৰাবলৈ দিয়ে, নিজেও জিৰায়; ওবেবাতি আৰু বেলি ওলাবৰ এপৰলৈকে পাড়ী চলায়। আমি কেবেয়া নিচেই কম দিছোঁ, কাজেই সিহঁতৰ সিন্ধু মতেই আমি চলিব লাগিব। মণিপুরৰ ওচৰৰ চিংমাই নামৰ ঠাইত সিহঁতৰ ঘৰ আছে। সিহঁত বিমান সোনকালে পাবে ঘৰ পাবলৈ ব্যস্ত। দিনৰ বধৰ বহুত পাড়ী চেলালে গৰুৱে হুখ পায়; নিশা সেইদেখি সিহঁতে পাড়ী চলায়।

ক্রমশঃ

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ অগতী।

“পুৰণি আসামত ভূমুকি”ৰ প্ৰতিবাদ ।

যোৱা শাওণ মাহৰ বাঁহীত “পুৰণি আসামত ভূমুকি” নামৰ যি প্ৰবন্ধটো ছপা হৈ গল তাৰ এঘাৰ কথাত আমাৰ আৰ্মোঁৱাহ বৈছে; সেই আৰ্মোঁৱাহ লগতে মৰিবৰ উদ্দেশ্যত তাক লিখি পঠিয়া হল। “অসমৰ কাৰুহসকল কলিতায়ৈ। তাতী বঙ্গপুৰৰ কাৰুহসকলৰ কালে চালেই এইটি বুজা যায়।” ই লিখকৰ সম্পূৰ্ণ ভুল। যদি তেখেতে “অসম” মানে উজনি-আসাম আৰু মধ্য-আসামৰ আদ যিনি ধৰিছে তেন্তে তেখেতৰ কথা সঠা নুবুলি নোৱাৰে। কিন্তু আমাৰ বোধেৰে “অসম” মানে আমি যি বুজে। তেখেতেও তেনে ভাবেই লিখিছে, সেই বাবে হে আমি এই কেইআঘাৰ কথা লেখিব লগীয়াত পৰিলোঁ।

জয়-জয়তে আমি তেখেতক সোধোঁ,—নগাওঁৰ চিং অঞ্চলৰ, দৰঙ্গৰ মঙ্গল-দৈৰ পশ্চিমাংশৰ, গুৱালপাৰৰ আৰু কামৰূপৰ কাৰুহসকলে কলিতাৰ লগত, আন কি কামৰূপৰ চূড়াকৰণ অৱপ্ৰাণণ কৰা হাল নোযোৱা বৰকলিতা তন্ত্ৰলোকৰ লগত খোৱালোৱা বা বিয়াবাক কৰোৱা আদি কিবা সংশ্ৰব বধা দেখিছে নে? যদি তেখেতে সেইবোৰ দেখা নাই, নাইবা সেই বিষয় অনভিজ্ঞ, তেন্তে আমাৰ বিবেচনাত তেখেতে এনে উবা বাতৰি পাঠক পাঠিকা সকলক দিয়া উচিত যেন নোদেখে। কাৰুহ কুলডিলক অৰ্দ্ধেয় শ্ৰীযুক্ত গোবীপুৰ বজা বাহাছৰ মাইয়া গুৱাহাটীৰ বৰকলিতা সমাজপতিস্বৰূপ শ্ৰীযুক্ত চিদানন্দ চৌধুৰী ডাঙৰীয়াক মাইয়া আন কোনো সন্ত্ৰান্ত তন্ত্ৰলোকক শুধিলেই আমাৰ কথাৰ প্ৰমাণ পোৱা যাব।

লেখকে তাতী-বঙ্গপুৰৰ কাৰুহৰ লগত আমাৰ ইয়াৰ কাৰুহৰ কি অমিল দেখিলে কব নোৱাৰে। কামৰূপ, গুৱালপাৰ আৰু কোচবিহাৰ আদি ঠাইৰ কাৰুহসকলৰ মাজত দেখোন বৰ্ত্তমানত কত্ৰাৰ আদান-প্ৰদান চলিয়ে আছে। বঙ্গদেশৰ বহুতো কাৰুহ ব্ৰাত্য দোবত দূষিত, কিন্তু আমাৰ উপবোক্ত জিলা কেইখনৰ কাৰুহসকল দেখোন পূৰ্ববেগবা ব্ৰাত্য দোববে দূষিত নহয়; এনে হলত তেওঁ কি ভাবি তেনেকুৱা কথা লিখিলে আমি একো বুজিব পৰা নাই। কামৰূপৰ যি কেইখন কাৰুহই কলিতাৰ লগত বৈবাহিক

সম্বন্ধ কৰিছে তেওঁলোকক কাৱ্য সমাজে জাত্যন্তৰ বুলি ধৰিছে আৰু তেওঁলোকৰ লগত আজিকালি কাৱ্যৰ কোনো সম্বন্ধ নাই।

নামনি-আসামৰ কাৱ্যসকলে উপনয়ন বেলেগকৈ নকৰে সচা; কিন্তু চূড়াকৰণৰ দিনাখনেই উত্তৰী গ্ৰহণ কৰে। সেই উত্তৰী কিছুমানে সদায় ডিঙিত নাৰাখে। ইয়াৰ কাৰণ বোধকৰোঁ এয়ে হ'ব পাৰ—

“গৃহীত্যাধ্যাত্মিকং জ্ঞানং কাৱ্যং বিশ্ৰামনদাঃ।

ভত্যক্লুপ্ত বজ্জসূত্ৰং গায়ত্ৰীঞ্চ তথা পুনঃ।

ততঃ কালে গতে চাপি আগমাদীকিতাতবন ॥” ক্ৰবানন্দ মিশ্ৰ—বঙ্গ কবিিকা।

অৰ্থাৎ কাৱ্যসকলে উপনিষদৰ আধ্যাত্মিক জ্ঞানলাভ কৰি ব্ৰাহ্মণসকলৰ সন্মান বৰ্দ্ধাৰ্থে বজ্জসূত্ৰ আৰু বৈদিক গায়ত্ৰী এৰিছে। কিছু দিন হৈ গলে তেওঁলোক আগমমতে দীক্ষিত হয়।

জানপিপাসু কৃত্ৰিমসকলৰ দ্বাৰা * ভাবতত চাৰি হেজাৰ বছৰ জুৰি যি ধৰ্মবিপ্লৱ উপস্থিত হয় সেই সময়ত বহুতেই বাহ্যিক চিন বজ্জসূত্ৰ এৰিছিল। আন কি বহুত ব্ৰাহ্মণেও বজ্জসূত্ৰ হেৰুৱাইছিল; পাছত শঙ্কৰা-চাৰ্য্যৰ যত্নত যেতিয়া ব্ৰাহ্মণধৰ্ম্ম ভাবতত সংস্থাপিত হয় অনেক ব্ৰাহ্মণে তেতিয়াহে বজ্জসূত্ৰ লৈছে। ভাবতৰ উত্তৰ-পশ্চিম অঞ্চলৰ আৰু উংকল বিহাৰৰ বহুত কাৱ্যসূত্ৰ এৰে আৰু পাছত তেওঁবিলাকে লাহে লাহে গ্ৰহণ কৰে। নামনি-আসামৰ কাৱ্যসকলে ইয়াৰ ভিতকৰা; কিন্তু শুবংশীয় বজাসকলৰ দিনবেপৰা বৰ্ত্তমান সময়লৈকে তেওঁলোকে দশ কৰ্ম কৰি আহিছে, যদিও তেওঁলোকৰ কিছুমানৰ ডিঙিত বজ্জসূত্ৰটো শোভা নকৰে। অতি প্ৰাচীন কালবেপৰা ব্ৰাহ্মণসকলৰ লগে লগে আসামত কাৱ্যৰ বসতিৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। হিন্দুশ্ৰেষ্ঠ ব্ৰাহ্মণসকলে কাৱ্যক প্ৰায় লগৰ পৰা নোবিছিল। আদিশ্বৰ বজাই যেতিয়া নবনাবায়ণ বজাৰ বাতৰি লবলৈ বাৰজন ব্ৰাহ্মণ পঠিয়ায় তেওঁলোকৰ লগতে বাৰজন কাৱ্যসূত্ৰ পঠিয়াইছিল। শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুৰ ঝংগাৱলীটো মন কৰিলে স্তম্ভাকৰ পূৰ্ববপৰা ইয়াত

* কাৱ্যসকল শ্ৰীশ্ৰীচিত্ৰভূষণদেৱৰ ঝংগা আৰু কৃত্ৰিম। সময়ত এই বিষয় আলোচনা কৰা হ'ব। (কাৱ্যতত্ত্ব কালীপ্ৰসন্ন সৰকাৰ।) + “আৰ্য কাৱ্য প্ৰতিভা” ২য় বছৰ, তৃতীয় সংখ্যা, ৮০ পৃষ্ঠা।

কায়স্থৰ বসতিৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। ইয়াৰপৰা আমি সন্দেহকৈ নিশ্চয় কৰিব পাৰোঁ যে ব্ৰাহ্মণৰ বসতিৰ লগে লগে আসামত কায়স্থবোৰ বসতি হয়। ভীষ্মক বজাব জীয়েক কল্পীয়ে শঙ্কটত পৰি বেদনিধি ব্ৰাহ্মণক কটকীৰূপে ঘাৰকাৰ ভগৱান ঐক্কৰ গুচকলৈ পঠিয়াইছিল। বেদনিধি ব্ৰাহ্মণ, এতেকে ঘোঁৰ যুগৰপৰা আসামত ব্ৰাহ্মণৰ বসতি বুলি ধিবাং কৰিব পাৰি; আৰু লগতে কায়স্থৰ বসতিও নুই কৰিব নোৱাৰি। তেতিয়াৰপৰা আসামৰ কায়স্থই যজ্ঞসূত্ৰ গ্ৰহণ কৰে। আৰিমন্ত বজাব মন্ত্ৰী মনোহৰ, তেওঁৰ জীয়েক লক্ষ্মী আই; লক্ষ্মী আইৰ পুত্ৰ শান্তনু আৰু সামন্ত। তেওঁ লোক আসাম্ভাৰ মহাপুৰুষ শৰুৰ গুৰুৰ উপৰি পুৰুষ। শান্তনু আৰু সামন্তৰ জন্ম কৰ্মৰ বিষয়ে এইদৰে লিখা আছে,—

“দশ কৰ্ম কৰি যজ্ঞ সূত্ৰ পলে দিলা।

দেৱৰ তনয় দেখি কায়স্থ বুলিলা।”—ভূঞা চৰিত্ৰ ৪

কিন্তু বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰচাৰৰ লগে লগে কিছুমানে যজ্ঞসূত্ৰ এৰে; পাছত খুব, পাল আৰু সেন বংশীয় বজাসকলৰ * বৃত্তত পুনৰ বৈদিক আচাৰ প্ৰচলিত হয়। কামৰূপ আসামত নৰকাহৰ ভগদত্ত আদি অহৰ বংশীয় বজাসকলে ৰাজত্ব কৰি গৈছে। যদি আবুলফজলৰ মত ঠিক হয় আৰু বঙ্গীয় কায়স্থ কুলপঞ্জিকা শুদ্ধ হয় তেন্তে এই বজাসকল কায়স্থ আছিল যে তাত সন্দেহ নাই। (১) হিংউয়েনচাং তেতিয়া প্ৰাগজ্যোতিষপুৰলৈ আহিছিল তেতিয়া তেওঁ ভাস্কৰ বৰ্মণক ৰাজত্ব কৰা পায়। বৰ্মণ উপাধি কায়স্থ কত্ৰিয়ৰ হে †; সূত্ৰবাং ভাস্কৰ বৰ্মণকো কায়স্থ নুবুলি নোৱাৰি। এওঁ হিন্দু ৰজা হৈও বৌদ্ধ ভিক্ষু আৰু পণ্ডিতসকলক আদৰ কৰিছিল; এওঁৰ ৰাজত্বৰ সময়ত ইয়াত হিন্দুধৰ্মই সিমান বল কৰিব পৰা নাছিল। পাছত জনচেবেক বৌদ্ধ পাল বংশীয় ৰজাৰ দিনতো কামৰূপ আসামত হিন্দুধৰ্মই উন্নতি কৰিব পৰা নাছিল কিন্তু অন্তত বঙ্গদেশৰ চৌবে ৰজা প্ৰজা সকলোকে হিন্দু কৰে। আদিশুব, বিজয় সেন, লক্ষণ সেনে সময়ে সময়ে উত্তৰ পশ্চিম অঞ্চলৰপৰা, বিশেষকৈ কাশ্মীৰৰপৰা সাম্বিক ব্ৰাহ্মণ

* আবুলফজল কৃত আইন ই আকবৰী মতে এওঁলোক কায়স্থ কত্ৰিয় আছিল।

† কালীপ্ৰসন্ন নৰকাৰ কৃত “কায়স্থ তত্ত্ব।” (১) আচৰিত-২ত।—লক্ষ্যধৰ।

আৰু বৈদিক আচাৰ থকা বৈদিক উপাসনাত হৃদয় কাৰুণ্যসকলক গৌড়লৈ আনে আৰু সিবিলাকৰ হতুৱাই পুনৰ সেই অঞ্চলত বৈদিক আচাৰ বহলায়, * সেই চৌৱে আসাম নোপোৱাকৈ থকা নাই। তদুপৰি কিছুমান শুদ্ধ কাৰুণ্য পোনে পোনে কান্যকুজৰপৰা কামৰূপ আসামলৈ অহাবো প্ৰমাণ আছে। † গতিকে আসামৰ কাৰুণ্যসকলক ব্ৰাহ্মণ দোৰে চুলেও সেই সময়ত নিশ্চয় তেওঁলোক ভাললৈ আহিছিল, মহলে বৰ্তমানত আমি তেওঁলোকক এনে শুদ্ধাৱস্থাত কেতিয়াও দেখা নাপালোঁহেঁতেন। শুদ্ধাচাৰী সংব্ৰাহ্মণ সকলে নামনি আসামৰ প্ৰায় সকলো কাৰুণ্য শুদ্ধলোকৰ দ্বৰত চিৰা, পিঠা আদি খায়, কিন্তু উজনি অঞ্চলৰ কোনো কলিতা বা মহত্ব (কাৰুণ্য বুলি পৰিচয় দিয়া) দ্বৰত সেইবোৰ গ্ৰহণ কৰা দেখা নাযায়।

নামনি আসামৰ কাৰুণ্য সাধাৰণতঃ ঠাকুৰ, অধিকাৰী, বায়, দত্ত, চৌধুৰি, আৰু বৰুৱা উপাধিৰে ভূষিত। এই ছয় উপাধিৰ বায় আৰু দত্ত প্ৰাচীন। প্ৰথম দুটি মহাপুৰুষ শৰৎ গুৰুৰ পাছৰ আৰু শেষৰটি আসাম ৰাজ দত্ত। উপাধিৰ ভাৰতম্যত তেওঁলোকৰ সামাজিক কোনো বাছবিচাৰ নহটে। সকলোৰে ভিতৰত ধোৱা-লোৱা বা বৈবাহিক সম্পৰ্কৰ বাবে কোনো শোধ-পোছ নাই। নামনি আসামৰ সকলোৰে ঠাকুৰ, অধিকাৰী, বায় আৰু দত্ত এই চাৰিটি উপাধি ভালকৈ চিনি পায়। অৰ্থাৎ এই উপাধিধাৰী কোনো মাহুৰৰ নাম শুনিলেই কাৰুণ্য বুলি সকলোৰে জানে, জাতিৰ পৰিচয় লবলৈ আৰু বেচি পৰিভ্ৰম কৰিব লাগে। কিন্তু উজনিৰ কলিতা, কেওঁট, কোঁচ, প্ৰায় সকলোৰে, নামনি আসামৰ কলিতা আদি সকলোৰে “দাস” উপাধি লিখাৰ দৰে “দত্ত” উপাধি গ্ৰহণ কৰে; বোধকৰোঁ দিনদিনেৰে

* “আৰ্য্য কাৰুণ্য প্ৰতিভা”—২য় বছৰ তৃতীয় সংখ্যা ৮০ পৃঃ।

† (অপ্ৰকাশিত) মন্তব্যৰী বৰুৱা বংশাৱলী।

।/ হৃদয় বিবৰ আভিকালি কামৰূপৰো জনচেবেকে (বোধকৰোঁ উজনিৰা ভাইসকলকে অনুসৰণ কৰি) ‘দত্ত’ উপাধি গ্ৰহণ কৰিবলৈ ধৰিছে আৰু জাতিৰ কথা সুমিলে ‘কাৰুণ্য’ বুলি পৰিচয় দিয়ে। ইয়াৰপৰা যে, নিজৰ মুকীয়া জাতিৰ জাতিৰ হেৰাৰ সেইটো তেখেতসকলে বোধকৰোঁ ভবা নাই। আন জাতি এটাৰ গাত আভিক সেই জাতিৰ শৰত কথা টান কথা নহয় কিন্তু নিজৰ জাতিৰ সকলো বিবৰে শৰত কৰাৰে টান।

পাছত উজনি অকল 'দত্ত'বে পূৰ্ণ হব। আৰু এটি কথা কবলৈ পাহৰিলোঁ, তেখেতসকলে তাৰ লগতে নিজক "কাৱ্য" বুলি চিনাকি দিবলৈও নাপা- হৰে। ধন্য কাৱ্য জাতি! তোমাৰ জীৱন ধন্য!! তোমাৰ কোলাতে সক- লোৱে আশ্ৰয় লয়।

আমি নামনি আসামৰ কিছুমান শুদ্ধাচারী কলিতা উল্লোকক দেখিছোঁ- তেখেতসকলে নিজক কাৱ্য বুলি পৰিচয় দিবলৈ লাজ কৰে, কিন্তু আমাৰ উজনি অকলত তাৰ বিপৰীত।

নামনি আসামৰ কাৱ্যসকলে পুষ্পবতী ছোৱালী বিয়া নকৰায়; তেওঁ- লোকে বৈদিক আচাৰ মতে ব্ৰাহ্মণৰ দৰে ১।১০ বছৰতে ছোৱালী বিয়া দিয়ে। কোনো কাৱ্যই অন্নপ্ৰাশন, চূড়াকৰণ আদি নকৰি নাথাকে। তেওঁ- লোকৰ বৃত্তি লিখা-পঢ়া কৰা, শিষ্য ভজোৱা আৰু চাকৰ আদি ধৰ্ম- খোঁচৰাতি বা বেহাৰেপাৰ কৰা। তেওঁলোকে কেতিয়াও হাল তাৰ নবয়।

নামনি আসামৰ প্ৰায় সকলো কাৱ্য বৈষ্ণৱ পণ্ডিকে তেওঁলোকে পায়ত্ৰী আদিৰ সলনি নাম জপ কৰে, কিন্তু কোনো কোনোজনে পায়ত্ৰী আদিও নেৰে। মৃতশৌচৰ শাস্ত্ৰোক্ত ব্ৰহ্মচৰ্য্য হৰিষ্য গ্ৰহণ ইত্যাদি নিয়ম পালন কৰে। অশৌচান্তে প্ৰাজ, ব্ৰাহ্মণ আদি ভোজন, অৱস্থাপনসকলে বুৰোংসৰ্গ আদি কাৰ্য্য সম্পাদন কৰে।

এনে অৱস্থাতো আমাৰ "পূৰ্বণ আসামত জুমুকি" প্ৰৱৰ্ত্ত লিখকে কি পুত্ৰত গোটেই আসামৰ কলিতা আৰু কাৱ্যসক এক কৰিলে আমি একো কৰ নোৱাৰোঁ। আশা কৰোঁ তেখেতে এই বিষয় বহলাই লিখি আমাক বুজাই দিব। নহলে তেখেতৰ সেই হেন এটা সাক্ষ্য প্ৰবন্ধত এনে এটা থাকিব নলগীয়া নোৱৰ্ত্তা উচিত বেন নেদেখোঁ।

শ্ৰীহৰিনাৰায়ণ বৰুৱা।

মৌ-খোৱা বীৰ।

প্ৰথম অধ্যায়।

কচুহাটী বৰ প্ৰতাপী ৰাজ্য। মহাৰাজ ৰাজসিংহ এই ৰাজ্যৰ ৰজা। ৰাজসিংহ ওপত বা কন্যাত প্ৰতাপী নহলেও নামক এজন অধিভায়। সিংহ

বেনেটক পতন প্ৰতিবন্ধ বজা, সেইদৰে আৰাৰ বজাও বজাব ডিঙবত সিংহ।
সিংহ যেন পতনবজাকো এটা সানাত্ত নহাই ঠেকত পেলাইছিল। কিন্তু আৰাৰ
বজাক কোলও সেনে কৰিব পৰা নাই।

তেওঁৰ মনৰ হিবজা আৰু শক্তি বৰ প্ৰাচল; সেইদেখি যেনে বেনিয়েই
হয় বুলিছিল তেওঁ। তাকে হয় দিছিল।

দ্বিতীয় আখ্যা।

মৌখোঁয়া।— “হেৰ শুনিছনে অ!”

শৈলীয়েক—“কি হল?”

মৌ— “বোলে। আজি বহুত দিনৰপৰা মোৰ মৌ ধাৰৰ মন গৈছে”।

শৈ— “গাছে নো কি কৰিব লাগে? হাবিবগৰা মই মৌ কাটি আদি
দিলেহে হব। তোমাৰ চুব্বিয়াখন মোক দিয়”। মই শিকি মৌ বিচাৰি যাওঁ।

মৌ— “হেৰ খংটো নো তোল কিয়? সেই বুলি আনো তোক মৌ আদি-
খলৈ হাল্লিখলৈ ধাবলৈ কৈছোঁ। বোলে। মই উত্তৰি আহোঁতে বাতি হব,
তই গৰু ছাগলী কেটা চপাবি। মই হাবিলৈ মৌ বিচাৰি যাওঁ।”

শৈ— “তেজ্ঞে গলেই হয়। মৌ খোৱা মুখখন দেখিছোঁয়েই নহয়।
ধেৰপৰু হুডোখৰ কৰিব নোৱাৰা। মানুহটোৱে আকৌ মৌ ধাৰ। বাক
গৰু ছাগলী কেটা মুহূৰাত কোনো কথা নাই। এই দৰে গছত গৰু উঠা হোলো-
ঙাবে কাণ বিদ্ধা কথা কৈ দেখাকিবা”।

মৌ খোৱা বীৰ বৰ বাৰ। মানুহটো বৰ শকত-আবত আৰু দেখিবলৈ
ভীমকায়। কিন্তু কামৰ পিনে কুটা এডাল হুডোখৰ কৰাটোও তেওঁৰ পক্ষে
এটা বৰ টান কাম। তেওঁ বৰ খুটাও আউলি বহি থাকিব; কেৱল শৈলীয়েকে
আজুৰি-পিজুৰি কটনা কাটি বজা-ধাৰনেৰে তেওঁক খুৱাব। এসেজন বীৰে
আজি ওপৰত কোৱা কথা কেবাৰ কৈ মৌ ধাবলৈ বুলি ঘৰৰপৰা ওলাল।

মৌখোঁয়া গৈ হাবিয়ে হাবিয়ে মৌ বিচাৰি. “হাইবাণ” হল, কড়ো মৌ-বাহ
দেখা নাপালে। অৱশেষত তেওঁ এজোপা বৰ ওখ চোৱ গছত মৌ এবাহ
দেখিলে। মৌবাহ বহুত ওখত। আৰাৰ বীৰে তাক হাতেৰে চুকি নাপাই ভাল
পাত ঘোৰা দিলে; কিন্তু কোনোমতে তেওঁ মৌ চুকি নোপালে। তেওঁ বৰ
ভীমকায়, গছতে উঠিব নোৱাৰে। অৱশেষত তেওঁ হতাশ হৈ চোৱ গছজোপাৰ
তলতে বহি গছৰ তলৰপৰা মৌ বাহলৈকে একে ধৰে চাই আছে।

মৌবাহৰ ঠিক তলতে ববৰুণৰ এডোঙা পানী ডোঁড়াবাৰি আছিল। ঠিক তলতে পানী ডোঁড়া দেখি বীৰে ভাবিলে, “ওপৰৰ মৌ চাকৰপৰা জৰি জৰি পৰি এইয়া মৌ-বস গোট খাইছে। এতেকে মই নো পছত উঠিবলৈ পৈ মিছাতে গাটে। টানি আজুৰি মৰোঁ কিয় ? ইয়াকে খাই গুচি যাওঁ”। তেওঁ ইয়াকে ভাবি ভাকে খাই বৰলৈ গুচি আহিল।

তৃতীয় আখ্যা।

খোঁটনিমাৰি বৰ প্ৰতাপী ৰাজ্য। এই ৰাজ্যৰ ৰজাৰ নাম প্ৰতাপ সিংহ। এওঁ আমাৰ ৰজাৰ মিত্ৰ ৰজা। ৰজাজনো বৰ প্ৰতাপী। গলধন ধৰা মহৰ দৰে নোজোকোৱাকো তেওঁ জোকাই লৈছিল; আৰু যাকে যুক্ত বহুবাট্টিলি তাকে ভালকৈয়ে এঘোটা দিহে এৰিছিল। ওচৰৰ প্ৰায় সকলো ৰাজ্যকে তেওঁ লাং-লাং-ঠাং ঠাং কৰি নিজৰ তলতীয়া কৰি দিনে দিনে অদম্য প্ৰভা-য়েৰে ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

মহৰ এবাৰ গলধন ধৰিলে সেই গলধন নথহে মানে সি ফেৰ পাতিবই; আৰু নোজোকালেও জোকাব, এই কথা মহৰ বাপৰ ঘৰৰ গোন্ধাই শৰ্ম্মাক শুধিলেই ধোলোচা পোৱা যাব। এইবাবে আমাৰ ৰজা ৰাজসিংহক প্ৰতাপ সিংহই জোকাই চাবলৈ মন মেলিলে। সেই বাবে ভাল ভাল মাল বাছি তিনিটা মাল কচুহাটা ৰাজ্যলৈ তেওঁ পঠিয়াই দিলে।

মাল আহি কচুহাটা নগৰ সোমালহি। ৰাজসিংহ চ’বাত মেল মাৰি বহি আছে; এনেতে মালে যথানিয়মে দীঘল দি পৰি সৰ্গদেৱত জনালে, “সৰ্গদেউ আমি মাল। আমাক ৰজা প্ৰতাপ সিংহই আপোনাৰ গুৰিলৈ পঠিয়াই দিছে। আৰু কৈ পঠিয়াইছে হয় ৰাজ্য দিয়ক, নহয় যুক্ত দিয়ক”।

ৰজাৰ মূৰত আকশীচৰগ ভাগি পৰিল। মূৰৰপৰা গুৰিলৈকে ঘামি-জামি তেওঁৰ ভয়-জোল বৰলৈ ধৰিলে। এনেতে মন্ত্ৰী বুঢ়াগোহঁই ডাঙ-বীয়াই মাত লগালে—“সৰ্গদেউ চিষ্টা নকৰিব, এই মালৰ লগত যুক্তিব পৰা আমাকো মাল আছে। আমাৰ মৌ-ধোৱা বীৰ নো গৈছে কটন? আৰু মৌ-ধোৱা থাকোঁতে আমাৰ কি হব চিতা? এই কথা শুনি ৰজাৰ ধাতু আহিল, আৰু মৌধোৱা বীৰক মাতিবলৈ টেকেলা পঠিয়াশে।

চতুৰ্থ অধ্যায় ।

শিশু হুপৰ হল। আমাৰ বীৰে মৌ খাই আহি ঘৰ পালেহি ;

শৈশীয়েক।— “মৌ খালা নে ?”

মৌ-খোৱা।— “হেৰ নেখাব নো কাৰণ কি ?”

শৈশীয়েক।— মৌখোৱাৰ চিন কি আৰু মোলৈ বা কতা আনিলে ?

মৌ।— “মৌ মুখে খালে পিট পালে গৈ। আকৌ চিনটো কি হব ?”

শৈ।— “বাক কেনেকৈ খাল কোৱা চোন ?”

মৌ।— “বাক শুন। মৌ বিচাৰি গৈ হাবি পালে গৈ। তাৰে বৰ ওখ চোম এজোপাত এৰাঁহ মৌ পকি আছিল। গছজোপা বৰ শকত নহয় আৰু তাত মাহুহ উঠিবলৈকো ভয় লাগে। মই ভাবিলে এইজোপাত যদি উঠে তেন্তে ভাগি পৰি মৰি থাকিম। পাছে মই আনো কিবা উলামুলা মাহুহটো গছজোপাৰ গুৰিত ধৰি চেপা মাৰি পঠিয়ালে। একে চেপাতে মৌ আহি জৰি জৰি বস হৈ তলত পৰিবলৈ ধৰিলে— মই ধৰে কিহত ? একো নেপাই মুখ পাতি দিলে। আকৌ ভোটল নো কেনেকৈ মৌ আনো হ’ব ?

বীৰৰ কথা শুনি আজলী শৈশীয়েকে আচৰিত মানিলে। আৰু সেই দিনাবপৰা “আমাৰ বীৰ বৰ বীৰ” বুলি তেওঁ সকলোৰে আগত ঘোষণা কৰিলে।

মৌ-খোৱা বৰ বীৰ এই কথাই ঠাল-ঠেঙ্গলি মেলি ৰাজসিংহৰ কাণ পালেগৈ। ৰজায়ে কথটো পঢ়িয়াই আচৰিত মানিলে; আৰু সেই দিন ধৰি হুকুম হল যে ৰজাৰ ভঁৰালবপৰা সেই মহাবীৰে এনেই সদায় সিধা খাই থাকিব পাৰিব।

পঞ্চম-অধ্যায় ।

মৌখোৱা বীৰ মুখেৰে ঘৰতে বহি খাই আছে। তেওঁৰ একো ভাবনা নাই। তেওঁ যেনিয়েই যায় তেনিয়েই জয়-জয়-ময়-ময়। এনেতে ৰজাৰ টেকেলা গৈ ঘুমুহকৰে তেওঁক কলেগৈ যে “ৰজাৰ তালৈ মাল আহিছে, সেই দেখি ৰজাই তোমাক মাতি পঠিয়াইছে।”

এই কথা শুনি বীৰৰ তালুৰ আগে জীৱ গল। শৈশীয়েকৰে শ্ৰুতি বুদ্ধি হেৰাল !

বজাব হুহু মেনানিলে পোমেনই থিরপেতা দিব। কামেকাজেই সৌ
খোরা বাবনে বাধ্য হল। বীব গজখননেবে পে বজাব লগল পাসেগৈ।
বজাই বীবক দেখিয়েই সনাদব কবি থহিবলৈ আসল দিয়ালে আক গভীব
খনিবে কবলৈ থবিলে।—“বীব এইবাব বন্ধা কবিলেহে কথা। সৌবা
ব্রজা প্রতাপসিংহই তিনটা মাল পঠিয়াইছে; আক কৈ পঠিয়াইছে ‘হয়
বাজ্য দিয়ক, নহয় বুদ্ধ দিয়ক’। এতেক তুমি এই তিনটা মালব লগত
বুজি মোব বাজ্য বাধিব লাগে।” বীবে উত্তব কবিলে “সৰ্গদেউ, কোনো
কথা নাই, কাইলৈ সৰ্গদেউব ববচবাব আগতে মালবুজ হব। আক
আপোনাব বাজ্য পববেগবে বন্ধা কবিব। কিন্তু বন্দীব এটি নিবেদন
আছে; মোব শবত আজি মাল কেটা থাকিবলৈ স্বৰ্গদেউব হুহু হব লাগে।”
ইয়াকে কৈ মাল তিনটাবে সৈতে মোখোরা নিজব শবতলৈ গুটি আহিল।

বঠ আধ্য।

বজাব শববপবা মালে খাবলৈ সিধাপাতি পঠাই দিলে। বীবে ভিতবব
পবা সকলো বস্ত দিহাগোহা কবি সিহঁতলৈ দিয়ালে আক মাল কেইটাইও
থা দুই ভাত বান্ধিবলৈ গল।

সিহঁতে ভাত বান্ধি অভাইছে; শাক বান্ধিবলৈ কাববাব কবিছে।
বান্ধনি মালে তেল বহাবলৈ তেল বিচাৰি দেখে তেল নাই। গৃহস্থ মোখোরা
বীবব ভিতবলৈ কৈ পঠালে যে তেল লাগে। এই কথা শুনি বীবে
আলহীয়ে শুনটাক কৈ উঠিল,—“হেব আলহিয়ে খাবলৈ তেল দিয়া নাই কিয়?”

বৈ—। “আজি তেল নাই, আক বজাব ভঁবালবপবাও নিদিলে।”

বীব—। “হেব বজাব শববপবা নিদিলে, নিদিলে; সেই বুলি মোব
শবত সবিরহো নাই নে? সবিরহ ছুটামান দেখোন মোব আগত দিলেই
মই তেল চেপি দিব পাৰোঁ।”।

আগয়ে আমাব বীবে বৈশীয়েকেবে আলটি এইটো বুজি পাতি থৈছিল
যে “আজি আমাব শবলৈকে মালক ভাত খাবলৈ মাতিব লাগে; আক আহিলে
ভাত খাবলৈ বুলি সকলো বস্তকে দিবি কেহল তেল নিদিবি। তেল খুজিলে
তই নাই বুলি কবি আক এটা বাটিত এবাটি তেলত কিছুমান সবিরহ
পেলাই থবি যে, যেতিয়া মই তেল নাই যদি সবিরহকে দে বুলি কম,

তেজিয়াই তই সেই সবিরহর বাটটোকে উলিয়াই দিবি” । এতিয়া শৈশীরেকে সেইদেখি সেই দবে সেই বাটটোকে বীবর আগত উলিয়াই দিলে । বীবে মাল কেটাব আগতে সবিরহবাট চেপি তেল উলিয়াই আলহিক বাবলৈ দিলে ।

আলহিয়ে তাত ঠাইবৈ অভালে আক তবলৈ দিহা কবি দিয়ামতে তই থাকিল । নিশা হুপবান হৈছে, এনেতে মাল তিনটাৰ মাজত পব-মিল হল । এটাই মাত লগালে—“হেব ককাইহঁত, মই হলে কথা বিস-লভি পাইছোঁ । যদি এইটো মালেবে কাইলৈ বজাব চৰাত যুজিব লগা হক্স তেন্তে আমাৰ পোনে আহবি । যিটো বীবে সবিরহ চেপি তেল উলিয়ায়, আকো তেনেটো বীবৰ লগত কেনেকৈ যুজ অ ?” ই দুটাইও কথাষাৰ ভাবি চালে যে কথা ঠিক । সেইদেখি কেঁহুজালি নোঁদগুতেই বীবক বকবপৰা মালকেইটা পলাই পত্ৰং ।

পাছদিনা পুৱাই বীবৰ ঘৰত ধুম-ধুমনি লাগিল যে প্ৰতাপ সিংহই পঠোৱা মাল কেইটা বীবৰ বকবপৰা বাতিয়েই পলাল । বজাই বীবক মতাই তখিলত বীবে সকলো কথা কৈ বজা আৰু সভাসদসকলক আচৰিত কৰিলে । বজাই বীবৰ তেজ আৰু বুদ্ধি দেখি অনেক প্ৰশংসা কৰি এক লক্ষ টকা বটা দি তাক জেটবে সৈতে ঘৰলৈ পঠাই দিলে ।

ত্ৰীতীয়েন শৰ্মা ।

যশোগান ।

অয় হে পকম অক্ষ' ভুবন বিজয় ।
 মঙ্গল কাহনা কবে তব প্ৰজাচয় ॥
 ভাবতে আৰাধ্য তুমি বাজ বাজেশ্বৰ ।
 তোমাৰ বিপুল কীৰ্তি খ্যাতি চৰাচৰ ॥
 ভাবতব বজা প্ৰজা তোমাৰ গুণত ।
 তব যশোগান পায় হই অক্ষয়িত ॥

হে ভাবভেদেব তুমি অতি পুণ্যবান ।
 “দশ বিপ্র সমো বাজা বেদত ব্যাখ্যান” ॥
 তোমাব পালনে সূখী ভাবতব প্রজা ।
 কত ভগ কবি তোমা হেন পালোঁ বজা ॥
 ভাবত বাজেত্র তুমি ভাবত বিধাতা ।
 ভাবত প্রজাব তুমি স্মঙ্গলদাতা ॥
 ভাবত প্রজাব তুমি মন্তকব মণি ।
 তুমি আগমনে প্রজা সূখী দিন গণি ॥

ধন্ত ভাবত তুমি, যাব পতি হল্য তুমি,
 অয়যুক্ত হোক বাজেদেব ।
 তোমাব মঙ্গল অর্থে ঙ্গেব নিকট প্রার্থে
 যত প্রজা আছে ভাবতব ॥

শ্রী বাণেশ্বরগোবিন্দ চন্দ্র
 (বাজুদেবতা) ৮ শিখিংশিখি ।

চিঠি ।

সম্পাদক ডাঃবীরা,
 জুথেকে জনাওঁ বে আহারব সংখ্যা বাঁহীত ৮ “ভট্টদেব” প্রবন্ধটোত বে
 “ষোষাবহ” নামে পুষ্টিখন ৮ ভট্টদেবব বচিত্ত বুলি লিখা হৈছিল, সেইটো ভুল ;
 সেই পুষ্টিখন ৮ ভট্টদেবব বচিত্ত নহয় ; কবিবহ উপাধিধারী গোপালদেব নামে
 আল এজন কবিব হাবাইহে বচিত্ত ।

নিবেদক

ঐসোপাপতি দেব শর্মা ।

দ্বিতীয় বছৰ, একাদশ সংখ্যা

সূচী

বিষয়	পৃষ্ঠা
বাঁহী (কবিতা)	৪৬১
গিনলট আৰু আধাকটা	৪৬২
অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি	৪৭৫
প্ৰতিবাদ	৪৯২
প্ৰতিবাদৰ উত্তৰ	৫০৪
চমু মন্তব্য	৫০৯
বৰবৰুৱা আৰু দুমুখীয়া	৫১০
অসমীয়া (গীত)	৫১১

দ্বিতীয় বছৰ] আহিন । বাঁহী । ১৮৩৩ শক । [১১শ সংখ্যা ।

বাঁহী !

মোৰ একেটি হুবত বাঁহীটি বহা,
একেটি মাখোন মাত ।
বাতিয়ে দিলে এটি হুমুিয়া,
একেটি আসন্দ তাত ॥
হুখৰ হাঁহিটি ধন্তেকতে হবে,
চুখৰ এছাব ধন্তেকতে হবে,
শান্ত হুখৰ আবেগে আকুল,
একেটি হুবৰ আঘাত ॥
শব্দ ক'গনি সপ্তম, পঞ্চম,
উচ্চাবে "একমেব অধিতীয়ম,"
শোকৰ বাতলা, হুখৰ বাসনা,
মিহলি এটি তাত ॥
বৈচিত্ৰ্য বিলম্ব, ভেদ সম্বন্ধ,
ধণ্ড অধণ্ড, বাঁহীটিয়ে কর,
হাঁহোলি কান্দোন, প্রথৰ মধুৰ,
এটি ধনি উঠে তাত ॥
অস্ত অনস্তৰ মাজত আসন,
বাঁহীটিত দায়ে আশ্ববিলোপন,
স্নান হে স্নান হে অমৃত-সন্ধান,
আতমা পবনাত ॥

ঐগকীনাথ বেজবৰুৱা ।

গিন্‌লট আৰু আধাকটা।

সকলো দেশত সকলো সমাজত সাধুকথা কোৱা দৰুৱ আছে। বেতিয়া মানুহে বৰ-বৰ বনবাৰি কৰি আঁতাই পলি লৰা ছোৱালী বৈশীয়ে সৈতে চোভা-লত বহি স্বামিকালি জুৰ লয় আৰু জাৰিকালি জুহালৰ ওচৰত বহে বা পাটীচাৰীত পৰি বহুত নিশালৈকে ইকটি সিকটি কৰি থাকে, তেতিয়া চামোনবদৰে নিবোক্‌বোক্ কৰে বহি শুই নানা বকমৰ পানীৰ ওঁটেঙা নাসাজি সাধুকথা কবলৈ ভাল পায়। যি দেশৰ মানুহৰ যি বহুত আসক্তি সাধুকথাবোৰো তেওঁলোকে সেইদৰেই গঢ়িছে। কোঁৱৰ ভাও অনুসাৰে সাধুকথাই হ'হমাইও কন্দুৱাইও। এতেকে সেইবোৰবৰপৰা অনেক কথা শিকিব পাৰি। এনেদৰে গুৱণা সাধুকথা আছে যে সেইবোৰে অতি দুৰাচাৰী মহাপাপীৰে। মন বিচলিত কৰি দয়াৰ উদ্ৰেক, দীৰ্ঘল হুমুনিয়াহেৰে গনস্তাপ প্ৰকাশ কৰায় আৰু সি নিজকে পাপী বুলি জানি পাপৰ মৰি-মুৰ আৰু ধৰ্মৰ জয় হোৱা শুনিলে অপাৰ আনন্দ আৰু নিৰ্মল সন্তোষৰ চিন দেখুৱাবলৈ বাকী নহয়। যদিচ মানুহে দুৰৱস্থাত পৰি, পেটৰ পোক-গিত তং নাপাই বা লৰা ছোৱালীৰ বিকলতাত অস্থিৰ হৈ বা লোভ সামৰিব নোৱাৰিছিল পাই বিবেক জ্ঞানক পুৰি ধাই ভয়ানক জঘন্য কুকাম কৰে আৰু কৰিবলৈ আগ বাঢ়ে, তথাপি দেখা যায় যে মানুহ বিমানেই পাপ-পঙ্কত পৰি তললৈ যাওক পৰমেগৰৰ অনুৰূপা মহৎগুণৰ মোহিনী শক্তি অনুভৱ কৰিবলৈ একেবাৰে অপাৰগ নহয়।

ফ্ৰান্স দেশত খুনী আচামী আদি ডাঙৰ অপৰীয়াবিলাক বাধিবলৈ এটা বৰফাটেক আছিল। সেই ফাটেকত মাধোন মুনিহবোৰক বধা হৈছিল। সিঁচতে তাৰ ভিতৰত থাকিলে শুবলৈ ফুৰিব-চাকিবলৈ আৰু বন কৰিবলৈ এনে সুবন্দন আছে যে অতি নিগাধিত বৰবাৰী নোহোৱা দীনদবিত্ত মানুহে ইচ্ছাপূৰ্বক চুব ডকাইতি আদি কুকৰ্ম কৰি সেই ফাটেকত সোমাবলৈ বিচাৰে। তাত ফাটেকিয়ালবোৰে নিজৰ মনোমত লগৰীয়া ৰাতি লৈ সময়গতে ডুম পাতি সিঁহতৰ মনৰ কথা কৈ আন্দালন কৰে বা খেদ কৰে। এইবোৰৰ মাজত সাধুকথা স্না বুঢ়া এটাও আছিল।

সি তাৰ কাটেকড পৰা কথা লগবীয়াবাবক এইদৰে কৈছিল,—“মই কাটক
খাটি খাটি বুঢ়া হলে। আৰু কাটকটেই হাড় পেলান বুলি ধৰি
কৰিছোঁ। গাভ ডেকা ডেক আৰু বন নাই। কাটকৰপৰা ওলাই য'তে কাম
বিচাৰোঁ। ত'তে নাপাওঁ আৰু কাটকিয়াল বুলি মোক কোনেও বিখাস নকৰে।
সেইবাবে ফ্ৰান্সৰ ৰাজধানীত বুধিসন্ধি কৰি জীৱিকা আৰ্জিব পাৰিম বুলি
সেই কালে ধোজ ললে।” আহ্নি লগৰ সাজ গাৰোঁ লাগোঁ হৰ্ততেই পালে। হি।
বাটবুলি ভাপৰ লাগি কাইটৰ জেওৰা এখনৰ ওচৰতে দীঘল দি পৰি
মনত বহুত কথা পাতিভাঙি ধাক্কাতেই টোপনি আহিল। পাছে জেওৰাৰ
সিপাৰে মানুহৰ মাত্ত শুনিহে সাব পালে। তেতিয়া যোগ-মৰা একাৰ
হৈছিল। মতা এটাই মাইকী এজনীক কৈছে বোলে “কোনে মো আমাৰ
বন্ধ চুব কৰিব? আমি হুৱাব মাৰি বৰবাৰী এৰি কতবাৰ এইদৰে
সৈছোঁ।” মাইকীজনীয়ে বোলে, “তেতিয়া আমাৰ পাই পইচা নাছিল, এতিয়া
যে গোটাদিনেক হৈছে।” “কোনে মো জানে আমাৰ পাইচা আছে
বুলি?” মতাটোৱে এনে বোলাত হুয়ো একছাটেই গুচি গল। জেওৰাৰ
আঁতৰ ধকা বাবে আৰু একাৰ বাবে সিহঁতে মোক নেদেখিলে। মই
লাহেকৈ উঠি চাৰিও পিনে চালে। আৰু সিহঁত কিছু আঁতৰ হবলৈ
বাট চালে। তাৰ পাছত ফুৰি বেৰ্তমানৰ আঁতৰত সৰু বৰ এটা
দেখিলে। সেই ঠাইত আন মানুহৰ বৰ নাছিল। সিহঁতে সেই বৰতে
টকা ধোৱাৰ কথা কৈছিল। এতিয়া একাৰ নিশা; জনশ্ৰাণী কোনো
নাই; কুকুবলৈহে কিছু ভয়; এনে বুলি সাহসৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সেই
বৰটোৰ ফালে আগ বাঢ়িলে। কুকুৰ ধকা একো গম নাপালে। তেতিয়া
মন আৰু ডাঠ হল। হুৱাবৰ বাধ ছিঙি বৰৰ ভিতৰলৈ সোৱালে। আৰু
জুহালত ফুই অলাই ক'ত কি আছে আটাইবোৰ চাইচিঙি পেৰাটো
চেপেনা এতলৈহে সলি সিহঁতে কোৱা টকা পুৰনি মোজা এপাটত হুমাই
বাধি কাপোৰৰ ভলত ধোৱা পালে। সেই টকা লৈ বিলিকি-হুৱাবেদি
আন মাৰি—কি হুৰ্কেৰ—পহৰীয়া এটাৰ পিঠিতে পৰিলে। তেতিয়া
জোন ওলাইছিল। পহৰীয়াটোৱে মোক সেইদৰে অহা দেখি উতালিকৈ ধৰিলে।
সি কেনেহে মন্তনৰ মানুহ, মই কুৰি কুৰি কৰিবকে নোৱাৰিলে।” সি মোক দি

মাজিষ্ট্ৰেটৰ আগত হাজিৰ কৰিলে গৈ। মই টাংবাং নাগাই সকলো কথা সৈ কাটিলোঁ। ভেঙিয়াই হাত-কেবেয়া লগাই মোক ইয়াতৈ পঠিয়ালে।”

ফাটেকত তাক দেখা কৰিবলৈ এদিন তাৰ ভনীয়েক আহি মদপী আৰু সোৰোপা গিৰিয়েকৰ বিষয়ে আৰু গাভৰু ছোৱালী এজনীৰে হুটা সৰু লৰা লৈ তাই নো কেলে দুখ কষ্টেৰে দিন নিয়াইছে এইবোৰ কথা ককায়েকক কৈ কান্দ মনৰ শোক পাতলাইছিল। “এনে মতাবে কি সুখ হব, বিয়াৰ খোৰোচা মোকোলাবলৈ নাচা কিয় ?” “সেই বিষয়ে উকীলক শুধিছিলোঁ, কিন্তু যিমান টকাৰ কথা কলে শুনি বিচূৰ্ত্তি।” ভনীয়েকৰ অৱস্থা জানিব পাৰি বুঢ়াৰ সহায় কৰিবলৈ মন গল। ফাটেকিয়ালবোৰৰ ভিত্তবত এটাই বুঢ়াক চিনি পাই কলে, “আপদেও! তুমিও ইয়াতে? সাধুকথাৰ জোলোঙা উদং হল নে কিবা আছে ?” “সতকাই কি উদং হয়? অলপ মাননি পালেহে আৰিব-জোকাৰিবৰ মন যাব।” সিহঁতৰ ভিতৰত ১০।১৫ টকা তুলিবলৈ সি প্ৰস্তাৱ কৰিলে আৰু মূহুৰ্ত্তেকতে ২০ টকা তুলি বুঢ়াৰ হাতত দিলে। বুঢ়াই বংমনেৰে এইদৰে সাধু কবলৈ ধৰিলে:—

ক্ৰাস্ত সৰুপোলগু নামে এখন সামান্য গাওঁ আছিল। তাত মাজিষ্ট্ৰেটৰ এজনত বাজে আইন ডাঙৰ চহকী মানুহ নাছিল। তাত মাধোন বাজীকৰ, বান্দৰ ডালুক আদি নচুৱা, টোকাৰী বেহেলা আদি বজোৱা আৰু আইন বিধৰ সামাজ্য খেল কৰি জীৱিকা অৰ্জী মানুহ আৰু কিছুমান হুবস্ত বদমাচ্ মানুহ বাস কৰিছিল। সদাই তাত পুৰাবপৰা গধূলিলৈকে গধূলিবপৰা পুৱালৈকে “পাহাৰাৱালা! পাহাৰাৱালা! খুন! খুন! ডকাইত! ডকাইত!” ইত্যাদি চিঞৰ হে শুনা যায়। এইবোৰ মানুহৰ মাজত আধাকটা নামে এটা অতি হুবস্ত নিদাকৰ মানুহ আছিল। ইয়াৰ আঁতিগুৰি কোনেও নাজানে। তাৰ বৰণ ক’লা, চুদি বঙা আৰু জিতাখন কলা বাবে বুঢ়ী বোৰে তাক বাহু জনা বা ভেলেকী বাজীকৰ বুলিছিল। সি কাছ, বান্দৰ, মৰা, বগা সিগনি, শিয়াল, উদ, ডালুক আদি জন্তু পোটাইছিল আৰু সেইবোৰ লৈ খেল কৰি দেখুৱাবৰ নিমিত্তে কিছুমান কেওঁ-কিছু-নোহোৱা নিবাজ্জ লৰা ৰাখিছিল। প্ৰতিদিন পুৰাই লৰা একোটাৰ বাহী ক’লা কটা একোডোখৰ সি খাবলৈ দি বাৰ বিটো জন্তু তাকে সেইটো দি গাৰে গাৰে

খেল দেখুৱাই এশিকি এশিকি লৈ গধূলি তাৰ ওচৰলৈ উলটি আহিব লাগে বুলি পঠিয়াই দিয়ে। বিকিটাই শিকিব কম আনে সিহঁতক সি এনেদৰে কোবাই যে গোটেই গাঁওত সিহঁতৰ চিঞৰে ধলকণি লগাই দিয়ে।

আধাকটা গাঁৱৰ বি কালে আছিল সেই কালে তাৰ ওচৰত এজন বয়সীয়া ৰাজবিবৰণাও আছিল। তেওঁ যেনে শকত-আবত বলী, ডেনে ছুৰ্ক্ষনীৰ সহায় আৰু ছুটৰ বমও আছিল। লৰাবোৰৰ কান্দোল-কাটোনে তেওঁৰ মন অহিব কৰি তুলিলে। তেওঁ আধাকটাৰ বাহৰলৈ আহি কলেহি,—“তই যদি লৰাবোৰক এইদৰে মাৰ কিল কৰ, মই তুমাই নেৰিম; ভোকো সিহঁতৰ দৰে কন্দুৱাম।” সেই দিনাৰপৰা লৰাবোৰে বৰকৈ নকন্দা হল হয়, কিন্তু আধাকটাই সিহঁতক মানাৰকম ৰাঙনা দিছিল। মাৰ খাই কান্ধিলে মাৰকিল চাব হয় বাবে তৰত হে সিহঁতে কান্ধিবলৈ এৰিলে। হাকিমৰ ওচৰত যে গোচৰ দিব লাগে এই কথাৰ সিহঁতে ভুকে নাপায়। এশিকি এশিকি আনি আধাকটাক দিব পাবিলে লৰাটোৱে পতি পুৱা গধূলি এডোখৰ এডোখৰ ক’লা বাহী কটা খাবলৈ, চিবলী চিবলী দহ-বোঁৱা দিয়া কাপোৰ পিন্ধিবলৈ আৰু জম্বাবোৰৰ লগত খেৰে বসে শুবলৈ পায়। খোটাৰি এটাও জম্বাবোৰৰ লগত লৰাবোৰ হুহুৱাই হুহুৱাত সঁচাবকাঠিমাৰি আধাকটাই নিজৰ খোটাৰিত ডাঙৰ ৰাম্বৰটো ভৰিপথানৰ ফালে বান্ধি শুই থাকে। পাছে কিম্বাৰুৰূপে গৰালটোত হাই উকমি হৈ কোচাল লাসিলে আধাকটাই লাহেকৈ উঠি হাতত চাবুক এডাল লৈ গৰালৰ হুহুৱাৰ মেলি একাৰত থাকে পায় তাকে সৰ্বোপ সৰ্বোপ কৰে কোৰাবলৈ ধৰে।

দিনৰ দিনটো বৃষিপকি লৰাবোৰে বি পইচা আনে আধাকটাই তাৰে ভালকৈ পেটভৰাই ভাত মদ খাই হুটকা দহ মহা দিনে দিনে ৰাহি কৰিবও পাবিছিল। সি দিনে দিনে মদ নাখালে হেনো তাৰ মূৰ কান্দোৰে * আৰু ইমানকৈ মদ খায় যে তাৰ পাত হ’চ নাথাকে। লৰাখিনিৰ মাজত গিন্‌লট নামে অতি জুকলা জাঁতশুকাল লৰা এটাও আছিল। তাক দেখিলে মাহুহে ১৪ বছ-

বীহী হুৰুদি ৭৮ বছৰীয়াহে বুলিব। খাবলৈ নিদিয়াই আধাকটাই ভাব ভেনে ক'লা কৰিছিল।

এদিন আধাকটাই গিন্‌লটক বাটত পৰি কেঁকাই ধকা দেখি তুলি লৈ আহিল। হুৰুদী মাহুই ভয়াভুৰ হ'ল, আৰু ভয়াভুৰ দেখিলেই দুটো নিমহ-ফুটীয়া মাহুহে তাক আজু বিপিজুৰি নানা উপদ্রৱ কৰি বং চাবলৈ ভাল পায়। সেইদেৰি তাৰ লগৰ লচপটীয়া লবাবোৰেও তাক বব আমনি কৰি লোকাই বং কৰে। ডেঙিয়া গিন্‌লটে মাথোন ইয়াকেহে কয়,—“মই শকত-আবত বলী হোৱা হলে, হুৰুদীক পুত্ৰে কৰি বলীৰ অভ্যাচাৰবপবা বখালোঁহেঁডেন। কিন্তু মোক হুৰুদী দেখি তঁহতে দুখ কষ্ট যাতনা দি কি বং পাঁ মই বুলিব নোৱাৰোঁ।” ভাব গাত বল নাই বুলিও সি ভাঙব অন্তবে সক অন্তক মাৰিবলৈ এৰি নিদিয়াই ইয়াবপবা বুলিব নালাগে যে সি বাৰ ভালুক আদি হিংসক অন্তৰ মুখবপবা সক অন্তবোৰক একবাই আনিবলৈ যায়; সি ভেনে কাম কৰিবলৈ মন কৰিলেও তাৰ গাত শক্তি সাহ বল নাই; এতেকে শক্তি অনুসৰে অক্তি কৰিবলৈহে সি আৰু বাঢ়ে অৰ্থাৎ মকবাব জাগত পবা সক সক পোক পকৱা একবাই দি মকবাক খেদাই দিয়ে আৰু মকবা দেখিলেই সি চোঁচা।

১ম কইনী—এনে চোঁচা মাৰে আনিবা কোনো মাহুহে বাঘৰ মুখৰ পবা পক-পোৱালিহে একবাবলৈ গৈছে।

২য় কইনী—বা কোনো এটা মাহুহে আধাকটাৰ হাতবপবা গিন্‌লটক টানি একবাই আনিবলৈহে গৈছে।

সামু কোৱা মাহুহটোৰে কলে যে ডোমালোকে বি মৰে তাৰা সেইদৰেই কথা মিল খাব। আন এদিন উঁইচিবিঙা এটা পানী এডোঙাত পৰি কহুকাই ডুবু ডুবু হওঁতেই গিন্‌লটৰ চকুত পৰিল আৰু সি তাক তুলি আনি আঁৱালে। এইদৰে পোক পকৱাবোৰক বিপদবপবা উদ্ধাৰ কৰি সি কেনে মন্তোৰ পায়।

১ম কইনী—কিন্তু সি সেইদৰে মকবি পোক পকৱাবোৰক মৰিবলৈ এৰি বিহে হোব তুলিব লাগিছিল। ভেনে কবাবপবা তাৰ কি লাভ আছে ?

২য় কইনী—অইনে অনিষ্ট কৰে বুলি সিও অনিষ্ট কৰিব লাগে নে কি ?

মই জানিছোঁ। সি মো কিয় এনেধৰণে কাম কৰি কৰে; সি মনতে ভাৱে যে তাকে কোনোবাই সেইদৰে আধাকটীৰ হাততপৰা এদিন একদাৰ।

সামুকাৰা বাহুহাটীয়ে বোলে ময়ো তাকে ক'ব খুজিছিলোঁ। গিন্‌লট হিংসাতুৰীয়া নাছিল; দ্ৰেহবত তাৰ অটল ভক্তি আৰু বিশ্বাস আছিল। সিমান দোঁৰাস্বত্ৰতও সি পলাবলৈ মন নকৰিছিল। পাছে এদিন সি এটা পইচাও আনিব নোৱাৰাত আধাকটীয়ে তাক বৰকৈ কোৰাই ডিঙিত জৰী লগাই আৰি ধবলৈ হুমিয়াইছিল। তেতিয়া শ্ৰোণৰ আশঙ্কাত সি পলাবলৈ বিচাৰিলে; আৰু আধাকটীয়ে পৰালৰ হুৰাৰ মেলি জন্তুৰোৰক আহাৰ খুৱাবলৈ ধৰোঁতে গিন্‌লটে হুকুকৰে ওলাই পলাবলৈ ধৰিছিল।

১ম কহঁদী—বাহাৰা! তাক লাহ লগাণিব লগীয়া। কিন্তু সেই কথা মাজিষ্টৰ চাহাবক কোৱা হলে আধাকটীয়ে ভালকৈ এপালি পালেহেঁতেন।

তাকে কৰিবলৈ গিন্‌লটৰ সাহ কিসান ফেৰা? শেহত সেইদৰে সি পলাই সাৰিব খুজিছিল। কিন্তু হুৰীয়াৰ হুখ বাকৈওটিকাল; তেহুলীও ওলাল, সাপেও দেখিলে। আধাকটীয়ে জন্তুৰোৰক আহাৰ খুৱাইছে বুলিও চাবিও পিনে চকু দিছে আৰু গিন্‌লটক হুককাৰবা দেখি খেলা মাৰি ধৰি চৌচোৰাই আনি পৰালত হুমালেহি। তেতিয়া গিন্‌লটৰ গা ধকু ধকু কৰে ক'পিবলৈ ধৰিলে, আৰু বা কপালত কি আছে তাকে তাৰি তাৰ অঠেৰঠে শুকাই গল।

এই ধিনিতে বান্দবটোৰ কথা ফেৰা কৈ ধোৱা ভাল। বান্দবটো আধাকটীৰ বৰ মৰমৰ আছিল; সি গায়ে-গাৰিয়ে ওখই-পাখই গিন্‌লটতকৈ ডাঙৰ। তাক আৰব নামে লৰা এটাইহে লৈ ফুৰাব পাৰে, ইবোৰ লৰাই ভালৈ ভয় কৰে। আবৰো কেতিয়াবা কেতিয়াবা বান্দবটোৰে যুজ কৰি ডেজেৰে তুংবলি হয়। সেই বাবে বান্দবটোলৈ তাৰ আক্ৰোশ আছেই। এদিন সি বান্দবটো শিকলি ধৰি লৈ বাওঁতে গছ এজোপাৰ তলত পোতক তুলিবৰ মন ক'বলে। বান্দবক কিবা এটা ধাবলৈ দি আৰবে জৰী এডাল শিকলিয়ে দি হুমাই গছৰ সিপাত-বাৰ্দ্ধিলে আৰু হেঁপাহ পলুৱাই তাক পিটিলে। যেতিয়া বান্দবে মৰভাও জুৰি দীঘল দি পৰিল, তেতিয়া আৰবে দেখে যে বান্দব মৰিল; ভয় লাগি আৰবে তাৰপৰাই পলাই ফাঁট মাৰিলে। ইপিনে আৰবক নেদেখি বান্দব লাহেকৈ উঠি পেঙাই পেঙাই আধাকটীৰ ওচৰ পালেহে।

তেতিয়া আধাকটাই সকলো কথা জানি উঠিল। সেই দিনৰপৰা বান্দৰে সকলো লবাবোৰক দেখিব নোৱাৰা হল আৰু সকলো লবাই পালেই যেন সি ডিঙিত টিপা মাৰি মাৰিব এনে ধং দেখুৱায়। সেইবাবে আধাকটাই বান্দৰটোক কোনো লবাব হাতত নিদি তাৰ ওচৰত বান্ধি ধৰলৈ ধৰিলে।

ইপিনে আধাকটাই গিন্‌লটক ধৰি আনি গৰালত দুমাই তলাছাৰি মাৰি কলে, কাইলৈ পুৱা লবাৰিনিক পঠিয়াই দি গলবীয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা যাৰ। ভাবিচিন্তি গিন্‌লটৰ বহুং নিশাটলৈকে টোপনি অহা নাছিল, পাছে চিলমিল ভোপানি আহোঁতেই সি সমাজিক এটা দেখিলে; সমাজিকটো এইঃ—সি হেনো জাল এখনত মেৰ খাই পৰিছে; তাৰ ফালে আধাকটাৰ নিচিনা মকৰা এটা লাহে লাহে ওচৰ চাপি আহিছে। তেতিয়া সি জালৰপৰা এবাটলৈ যিমান আঁজোৰ-পিঁজোৰ কৰিছে সিমান জালৰ মেৰত সোমাইছে; শেহত মকৰা আহি তাৰ গাত ঠেং কটা লগোৱা যেন সি গম পাই তাৰ জীৱ উৰি গল; সি চিয়ঁৰ মাৰিব খুজিছিল, কিন্তু মাৰিব নোৱাৰি মোকুমোকাবলৈ ধৰিলে। এনেতে সোপণকৰা এটা উৰি চাৰিও ফালে ঘূৰি আহি গিন্‌লটৰ কাণে কাণে গুণ-গুণাই কলে—“বোপাই! তই পোক পকৰা বাধি হুব, সেই বাবে মকৰা.....” বোলোঁ-তেই সি সাৰ পালে। যদিও বা সি সমাজিকৰ শেহ ছোৱা দেখা নেপালে তথাপি তাৰ মনত আশ্বাস এটা হল যে সোপণকৰাই মকৰাক শুদাই নেবিব। এনেতে বাতি পুৱাল আৰু ইবোৰ লবাক নিজ নিজ কামলৈ যাবৰ নিমিত্তে সাজু হোৱা দেখি গিন্‌লটে আধাকটাৰ হাতৰপৰা বন্ধা পাবৰ মনেৰে লগৰ লবাবোৰৰ হাতে তৰিয়ে কাঁওৰাও কৰি ধৰিলে। কিন্তু আধাকটালৈ সিহঁতবোৰ উন্নয়; সেইদেখি সকলো লবাই তাৰ ফালে আওকাণ কৰিলে।

১ম কইনী - সিহঁতৰ জাল সং; অলপো মৰম নালাগিল; সন্দোষত পৰি আৰু সদাই মাৰকিল খাই সিহঁতৰ হিয়া শিল যেন টান হল।

২য় কইনী—এনেদৰে নিৰ্দ্য় স্বভাৱৰ কথা শুনিলে মনত শোকে বেজাৰে খুন্দা মাৰি ধৰেহি।

আধাকটাই গৰালৰ দুবাৰ মেলি লবাবোৰক নাম ধৰি এটা এটাকৈ মাতিলে আৰু সিহঁত আহিলত গাইপতি হাতে হাতে বাহী কটা একো-

ডোখৰ দি বাব বি জন্তু তাক সেই জন্তু দি দিহাদিহি পঠিয়ালে। ইপিনে গিন্‌লটে অদৃষ্টত বি আছে সেয়ে হব বুলি মূৰে কপালে হাত দি বহি আছিল। এনতে "গিন্‌লট গিন্‌লট!" বুলি মতা শুনি, গিন্‌লটৰ বুকু কপি পল আৰু "মই ইয়াতে আছোঁ" বুলি কোনোমতে মাত লগালে। "নানি আহিবি নে চৌচোবাই আনিব লাগিব?" সি এনে বোলাত গিন্‌লটে ভাবিলে যে তাৰ অন্তিম কাল আহিল, আৰু ধৰকৃষক কবি ভিত্তবৰণৰা ওলাওঁতেই আধাকটাই তাৰ ঠেঙত ধৰি চৌৰ্, চৌৰ্, কৰে চৌচোবাই আনিলেই।

১ম কইনী—আহাহা! মাজিষ্টৰ চাহাব এনে সম্বন্ধত নাথাকিল, আধাকটাৰ ধুন দেখুৱাই দিলেহেঁতেন। এই বাবেহে মাজুহৰ গাত বল শক্তি লাগে।

এবা, মাজিষ্টৰ চাহাবজনা ভেড়িয়া নাছিল। আধাকটাই গিন্‌লটক চৌচোবাই নি তাৰ শোৱা কোঠালিত স্থলে গৈ। তাতে তাৰ ভৰিপাখানৰ ফালে বান্দৰটো বান্ধি ধোৱা আছে। বান্দৰে গিন্‌লটক দেখিয়েই দাঁত নিকটাই আপ মাৰি যেন তাৰ ওপৰত পৰিব; কিন্তু সি শিকলিৰে বান্ধ খাই থকা বাবে তেনে কৰিব নোৱাৰিলে।

১ম কইনী—আহাহা! গিন্‌লটক কি কৰিবলৈ ধৰিছে? মোৰ মনে উৰল-মাথল কৰিছে।

২য় কইনী—বেচেবা বান্দৰৰ হাতত পৰা হলে বান্দৰে তৎক্ষণাত তাক ডিঙিত চেপা দি মাৰিলেহেঁতেন, নহয় নে?

গিন্‌লটে অৰে ধৰা মাজুহৰ দৰে থকৃথকৃ-কৰে কপি-জপি আধাকটাৰ ভৰিত পৰি কলে, দেউতা সৰ্গদেও! বন্দীক এইবাবলৈ জমা কৰক, মই আৰু নগলাওঁ। তথাপি আধাকটাই তাক বান্দৰৰ ফালে হেঁচুকি দিলত বান্দৰে আপ মাৰি তাৰ পিঠিত উঠিল আৰু তাক আঁচুৰি বাহুহি তত নাইকিয়া কৰিলত গিন্‌লট হাম্‌খুৰি খাই পৰি পল। সি বান্দৰৰ আঁচোৰত থকৃৰবাই কেঁকাবলৈ ধৰি সেহাই সেহাই 'ঈশ্বৰক স্তুতি কৰিলে—'হে ঈশ্বৰ বক্ষা কৰাঁ; হে সোপপকৰা কটল পলা? মৰুৰাব হাতত মোৰ প্ৰাণ দাৰ।' ভেড়িয়া কইনীবোৰৰ গা শিঁৱৰি উঠিল আৰু ইটোৰ ফালে সিটোৰে চাবলৈ ধৰিলে। ইপিনে আধাকটাই মনে মনে নাথাক নে, মনে মনে নাথাক নে, বুলি তাক পোৱ

শোখাবলৈ ধৰিলে। গিন্‌লটে চিঞৰিবলৈ এৰি চহু 'মুদি আঠুকাঢ়ি হাত
যোৰ কৰি ধক্‌ধক্-কৰে কঁপি আছে আৰু বান্ধবে এফালৰপৰা আঁচুৰি
ৰাকুছি তাৰ চুলিবোৰ সোপাসোপে উছালিছে। মাথোন মাজেসময়ে আধা-
কটাৰ মুখৰ ফালে চাই সি একেবাৰ বয়; আৰু আধাকটাৰ চকুটিপনি পাই
আকৌ গিন্‌লটক ধৰেগৈ।

১ম কইদী—কি নিদাকণ কাণ্ড! মই ধকা হলে বান্ধবৰ নেজত ধৰি
তাক তিনি পাৰু ঘূৰাই মাটিত আচাৰ মাৰি তাৰ মুখৰ লাওখোলা ভাঙি দিলোঁ।
হেঁড়েন।

২য় কইদী—কি ভয়ঙ্কৰ বান্ধব! মানুহৰ দৰে সিও হুৰাচাৰ নৃশংস!

৩য় কইদী—মানুহ কন্মিনকালেও এনে নিৰ্দ্দয় হব নোৱাৰে।

কি কোৱা, মানুহ ইয়াতকৈ হুবহু নহয়? এনেবোৰ নৃশংস কাৰ্য্যৰ
আধাকটাক পাহৰিলা নে কি? আধাকটাই গিন্‌লটৰ অৱস্থা দেখি হাতচাপৰি
মাৰি হাঁহি ৰাগৰি ফুৰিছে। পাছে লৰাটো লালকাল হলে আধাকটাই
বান্ধবৰ ওচৰৰপৰা তাক নি শিকলিৰ সিনুৰত বান্ধিলে গৈ আৰু এনে কৰাৰ
হুঅভিসন্ধি আছিল। এইটি কোনেও হুই কৰিব নোৱাৰে যে অতি হিংসক
অন্ততকৈও নবকণী পিশাচ এই সংসাৰত বিৰাজ কৰিছে। মানুহে বান্ধব
নচুৱায়; কিন্তু আধাকটাই বান্ধবৰ হতুৱাই গিন্‌লটক নচুৱাবলৈ বিচাৰি
গিন্‌লটক যি অৱস্থা দিছিল সেইবোৰ কথা লেখিলে পাৰু ভেজ পোটমাকে,
চহু ধৰি হব ধোম্ৰে। আধাকটা শোৱা কোঠালীৰপৰা ওলাই আগ
কোঠালীলৈ গল আৰু বান্ধবে কেতেবে কোবাই গিন্‌লটক আগত লৈ সেই
ঠাই পালে গৈ। ভেজিৱা আধাকটাই বান্ধবে খাবলৈ ভাল শোৱা বস্ত এটাৰ মুৰটো
কামুৰি দেখুৱাই গিন্‌লটবোৰে ভেনে কৰিৰ লগে বুলি বান্ধবক চিহ্নাবেব কলে;
বান্ধবে বুলিব পাৰি অঁপ মাৰি গিন্‌লটৰ মুৰত উঠি মুৰটো কামুৰি ভেজেবে বঙা
কৰিবলৈ ধৰিলে। গিন্‌লটে "হে ব্ৰাহ্ম, ক'লে গলা! হে ব্ৰাহ্ম, বন্ধা কৰ'।
অ যোৰ সোণপকৰা!" এনে বুলি সেহাকলৈ ধৰিলে। এনেতে হুৰাকত
কোনোবাই খুন্দিয়ালেহি। কইদীবোৰে সমন্বয়ে কৈ উঠিল মাজিষ্টৰ পালেহি
মাজিষ্টাৰ পালেহি বুলি।

এৰা, এইবাৰ সেইজনী বিষয়াই হয়। তেওঁ আধাকটাক হুৱাব মেল হুৱাব মেল, বুলি বৰকৈ হুৱাব ঘটুৱাবলৈ ধৰিলে। আধাকটাই পোনতে সুস্তনা ভাও জুৰিছিল; পাছে মাজিষ্টেবে নেবানেশেবাকৈ লগাত হে অগত্যা হুৱাব আধা মেলি, কোন কিলাগে বুলি শোধোঁতেই মাজিষ্টেবজনাই ঝপ্-কৰে সেই হুৱাবেদিনি ভিতৰলৈ সোমাল আৰু বান্ধবক গিন্‌লটৰ গাত বেধি খেলা মাৰি পৈ বান্ধবৰ নেলুত চেপা মাৰি ধৰি লৰাটোক একমাই স্তানিথলৈ ধৰোঁতে দেখে যে ডাক শিকনিৰে বন্ধা। তেতিয়া তেওঁ আধাকটাৰ ফালে অধি-শৰ্ম্মা হৈ কলে “এই মুহূৰ্ত্ততে বেচেৰা লৰাটোক মোকোলাই দে।” আধাকটাই ভয়ত কোঁচ-মোচ খাই লৰাটোক তেতিয়াই মোকোলাই দিলে। ইপিনে তেওঁ বান্ধবটোক নেলুত ধৰি আনি বুট জোতাৰে গোৰ শোধাই দহ হাত মানৰ আঁতৰত পেলালে আৰু সি কেঁকোকে কৈ উঠি চুক এটাওঁ সোমাল গৈ। গিন্‌লটৰ মুখলৈ পানী আহিল, শুই থকা মানুহৰ দৰে সি চকুৰু খাই উঠিল। আধাকটাই গহীনকৈ মাত লগালে, “আপুনি মোৰ বান্ধবটোক কিয় গোৰ মাৰিলে?” “এই লৰাটোৰ এনে হুৰ্দুশা কৰাত ডোক বে কিয় নৰা নাই সেইটোহে শুধিব লাগিছিল” এনে বুলি বিষয়াজনে উত্তৰ দিলে। “তই পুৰাবপৰা মদ খাই বলিয়া হৈছ—।” আধাকটা কথা সজাব পাকে বৰ পাৰ্গত, সেইবাবে সি ভাতলিকে কলে, “মই বলিয়া মৰ্ত্ত, সাধোম বান্ধব-টোক এই লৰাটোৰে সৈতে খেল কৰিবলৈহে শিকাইছোঁ। এনে হুলত, মোৰ ব্যৱসায়ত মাজিষ্টেবে এইদৰে অনধিকাৰচৰ্চা কৰা উচিত নহয়।” মাজিষ্টেবে কলে, “কি অনধিকাৰচৰ্চা? পুৱা মোৰ ঘৰৰ আগেদি ইবোৰ লৰাক যোৱা দেখি এই লৰাটোৰ কথা শোখাত সিহঁতে সহস্তৰ দিব নোৱাৰাত মোৰ মনত আশঙ্কা হৈছিল; আৰু এতিয়া সেই আশঙ্কা সঁচা পালে।” মই তোক ভালকৈ চিনি পাওঁ। এতিয়াবপৰা মনত বাৰিষি, অইনবোৰ লৰাৰ লগত এই লৰাটো মোৰ ঘৰৰ আগে যোৱা নেদেখিলে মই তৎক্ষণাত এই খিনিও ওলামহি আৰু মোক লৰাটো দেখুৱাব লাগিব। তাৰ অন্তথা হলে ডোৰ মূৰ ভাঙিব! বুলিছ? ” আধাকটাই বোলে “মোৰ ঘৰত মোৰ বেদে মন দায় ডাক কৰিব, অইনে মোক হুহু ম দিয়া কোম ? মোৰ ঘৰবপৰা এতিয়াই বোলালে মই ভোলাক ভৰাই দিবিন।” এনে স্বাৰ্থ কথা শুনি মাজিষ্টেবে

আধাকটাক চৰ মোৰ কিল ভুহু মাৰি কলে, তেওঁ এই ঠাইৰ মাজিষ্ট্ৰেট, তেওঁক এনে বঢ়া বচন বোলা বাবে তাৰ ফল সি হাতে হাতে পালে।

১ম কইনী—সেয়ে বহুত মহল; মই হোৱা হলে তাক উঠিব মোৱাবকৈ অলপান খুৱালে। হেঁতেন।

মাজিষ্ট্ৰেটৰ জমা বয়সিয়াল বুলিও খুলন্তৰ পুৰুষ আছিল আৰু তেওঁৰ না শকত বুলিও গাভ বৰ বল আছিল। সেইবাবে আধাকটাই মাৰ কিল খাই খোৰ্খোৰ পাতি থাকিল; কিন্তু সি গিন্‌লটৰ আগত মাৰ খোৱা বাবেহে তাৰ মনত ধং আৰু বেজাৰ হল। আকৌ মাজিষ্ট্ৰেটে তালৈ চাই কলে “তই যদি এই লৰাটোক ভবিষ্যতে কিবা অনিষ্ট কৰ, তোক ইয়াৰপৰা সত্ৰ একৰা মাৰ; নচেৎ ইয়াৰ সকলো মানুহ সগাই তোক ভালকৈ এপিটন দিওৱা হব; কাৰণ, ইয়াৰ কোনো মানুহে তোক ভাল নাগায়। এই কথা ঠিক বুলি ভালকৈ মনত ৰাখিবি।” আধাকটা যেনে নিষ্ঠুৰ তেনে ভয়ভুৰ; সি এতিয়া কিলোৱা কুটুমক সংবতাই কবলৈ ধৰিলে:—“মই শাস্তি পাবৰ উপ-বুদ্ধ কোনো অপবাধ কৰা নাই; গিন্‌লটৰো কোনো অনিষ্ট কৰিব খোজা নাই; মাথোন লৰাটোৰে সৈতে বান্দৰটোক এটা নতুন খেল কৰিবলৈ শিকাইছে। কিন্তু বান্দৰটো কিছু খঙাল বাবে জেঁটা পুটি লাগি লৰাটোক সি অলপ কামুৰিলে।”

তেতিয়া মাজিষ্ট্ৰেটে তাৰ ফালে কেবাহিকৈ চাই কলে, “তই যি কৈছ সেয়ে সঁচা নে? বাক, তই যদি খেল শিকাৰ খুজিছিলি, গিন্‌লটক বান্ধি লোৱাৰ কি সকাম আছিল?” আধাকটাই উত্তৰ দিলে, “গিন্‌লটেও সেইটো জানিবলৈ। মোৰ পেটৰ কথা হৈছে এই:—বান্দৰটোক বড়া কোট-চোলা এটা আৰু পাখীলগোৱা টুপি পিন্ধাই লৰাটোক এখন মাজিয়াত বহুৱায় আৰু ডিঙিত কটাকানি এডোখৰ আৰিম। তেতিয়া বান্দৰটোৰে কাঠৰ খুৰ এখন লৈ লৰাটোৰ গোক ডাঢ়ি খুৰাব হবে খুৰখন ফুৰাব।” মাজিষ্ট্ৰেটে ধুৰ্ত্ত লগাবাজৰ কথাত ভাল পৈ মিচিকীয়াই হাঁহিলে; তাতে আধাকটাই ছল পাই কলে “এনে খেলত মানুহে নাহাঁহি থাকিব পাৰিব নে? কিন্তু ইয়াকে শিকাৰলৈ কেবানিনো লাগিব; সেইবাবে হুইকো বান্ধি লৈ শিকাইছে।” “তাৰ কথা যদি সঁচা তেন্তে আইন এটা লৰা নলৈ ইয়াক লৈছ কেলৈ?”

“কামৰ, আইনবোৰ লৰাতকৈ ই চুটি আৰু জুৰ আছে, আৰু বহিলে বাস্তব-
বটো তাতকৈ ওখ হ'ব। তহুপৰি এই খেলাৰপৰা বি পইচা পোৱা যায়
তাৰ আধা ডাক দিব বুলিহেঁতৈ।” “সি বি হ'ক তই ভবিষ্যতলৈ সাধ-
ধান হ'ব নিমিত্তে হে হাত লগালে। আৰু লৰাটোৰ প্ৰতি যাতে কোনো অত্যা-
চাৰ নহয় তালৈ লক্ষ্য ৰাখিবি।” এই বুলি মাজিষ্ট্ৰেবে কলে, আৰু লৰাটোৰ ফালে
ডেওঁ চাই কলে “হেৰ গিন্‌লট! আধাকটাই তোক যদি লাভৰ আদৰ্শ দিহে,
তই অলপ হুপ কট খাবলৈ বেয়া নাপাৰি।” এই বুলি মাজিষ্ট্ৰেৰ শুচি গল।

এইবোৰ কথাবোৰ্তা হাত-উকৰি হওঁতে গিন্‌লটে মনে মনে একেঠেবেবে
চাই আছিল। আৰু ভাবিছিল মাজিষ্ট্ৰেবে তাক লৈ যাব বুলি; কিন্তু শেহত
মকৰাৰ হাতত এৰি যোৱা দেখি তাৰ কৰ্ণত ধাতু নাই। মাজিষ্ট্ৰেৰ বোৱা
মাত্ৰকে আধাকটাই গিন্‌লটক যাবলৈ কলে। সি তাৰ খেৰত দীঘল দি পৰি
কথা ভাবি অলপ পৰ কান্দিিলে। এনেতে গিন্‌লট। গিন্‌লট। বুলি মতা শুনি
সি পৰালৰপৰা ওলোওঁতেই আধাকটাই ঠেঙত ধৰি তাক টোচোবাই নিলে, আনিবা
মানুহ নহয় সি খেবৰ শোঁটা হে।। সেইমৰে সি আধাকটাই তাক তাৰ
শোৱা খোটাণিত সুমালে আৰু মাচিয়া এখনত বহুৱাই জৰী এডালেবে
মেৰাই মেৰাই বান্ধি পেলালে। ডেউয়া মদৰ বাগী বৰকৈ ধৰাত আধা-
কটাই কি কৰিছে কৰই নোৱাৰে। গিন্‌লটে ভোভোঁনাই ইয়াকেহে কলে
যে “এইবাৰ মৰণ নিশ্চয়; আৰু কোনো একদাৰলৈ নাহে। হে প্ৰভু!
তোমাৰ বাহিনে মোৰ কোনো নাই, এতেকে “সৰুটে মধুসূদনং”।

গিন্‌লটে ভবা কথা সঁচা। ডেউয়া আধাকটাই নিশ্চয়মনেবে গিন্‌লটৰ
ওচৰ চাপি আহি গিন্‌লটক কলে:—“বদ জাত! তোৰ নিমিত্তেই মোৰ ইমান
লবু লাগুনা হল; তোক আৰু জীয়াই নধওঁ।” এনে বুলি তাৰ জেপৰ
পৰা ভিক্সিৰাই ধকা লৈক ধৰোৱা খুব এখন সি উলিয়াই মেলি লৈ সোঁ। হাতত
ললে; আৰু বাওঁ হাতেবে লৰাটোৰ চুলিত ধৰি তাৰ কাতিকৈ লওঁতেই সি
কান্দি কাকূতি কৰিবলৈ ধৰিলে—“দেউতা! এইবাৰ কমা কৰক; মই নপ-
লাওঁ; মোক নাকটিব। অ সোধপকৰা, কলৈ গলা? মকৰাই বধিবলৈ ধৰিছে!
বাৰ্খাহি!”

“মই মকৰা, নহয় নে বদ্মাচ ? ভোক কাটিলে মইও সাৰিব নোৱাৰোঁ। এতেকে বান্দবৰ হজুৱাই এই কাম কৰাব লাগে।” এসে বুলি আধাকটাই শিকলি ধৰি বান্দবক ওচৰচপাই খুবখনেৰে পিন্‌লটৰ ডিঙিত কেনেকৈ বেপ দিব লাগিব তাক দেখুৱাই খুবখন বান্দবৰ হাতত দিলে। পিন্‌লটও আক পিন্‌লট নাই। কি ভ্ৰমৰ মহিমা, আধাকটাই খুবখন বান্দবক দিওঁতেই সিকালৰপৰা সেউজীয়া পোক এটা উৰি আহি ধপ্ কৰে আধাকটাব চকুত সোমালহি আৰু আধাকটা বান্দবৰ পাতে পাৰি গল। শ্ৰেতু! বস্ত তয়াৰ বেহিমা!

কইদীৰ্ঘবে “সেউজীয়া পোকৰ জয়! সেউজীয়া পোকৰ জয়!” বুলি আনন্দ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিলে। চকুত পোক পৰিলত আধাকটাই অজ্ঞান হৈ চিং হৈ বান্দবৰ পাত পৰি বান্দবক চেপি মৰাত হৈ বস। বান্দবে ৰব হুখ পাই আধাকটাব বুকুত উঠি খুবখনেৰে তাৰ ডিঙিত বেপ দি নেলু কাটি পেলালে। ইয়াকেহে কয় “লোকলৈ বুলি হল চাছিলে আনুলি মৰে ফুটি।”

ইপিনে সৰুয়া আনিল আৰু লবাবোৰো পালেহি। সিহঁতে হুৱাব মৰা পাই হেঁচুকি ঘট ঘটাই চিঞৰি থলকনি লগাই ধিলে। সিমালতো হুৱাব নেমেল্য দেখি সিহঁতে হুৱাব ভাঙি জিতব সোমাই চাকি লগাই দেখে যে আধাকটাব সেলু কটা, ডেজে ডোঙা পাতিছে, আৰু তাৰ বুকুত বান্দবে খুবখন লৈ বহি আছে। অলপ আঁতৰতে পিন্‌লটক মাচিয়া এখনত বান্ধি থোৱা পালে। এই কথা ভেতিয়াই পাঁওময় বাঁহ হলত পাঁৰৰ সকলো মাহুহ এই ভয়কৰ কাণ্ড চাবলৈ ভানি পৰিলহি। সকলোৰে বুকুত বান্দবৰ খলাখ, আধাকটাব পৰিহণা আৰু ভ্ৰমৰক বস্তবায়।

বৃহ পৰপীড়ক ধল মাহুহ সাৱধান! কুকৰ্ণৰ ফলতোপ ইহজয়তেই হয়, পৰজহলৈ বাট চাব মালাখে।

ঐউপেন্দ্ৰ নাথ বৰুৱা।

আহিন, ১৮৩০।] অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি। ৪৭৫

অসমীয়াভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি।

আছে আৰু নাই। আসামত অসমীয়াৰ মুকীয়া ভাষা আছে, বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি নাই। আগৈয়ে অসমত আলহী বঙ্গালীসকলেই এই নবীয়াত পৰিছিল, “বঙ্গৰ অঙ্গচ্ছেদ” হবৰপৰা সেই বোগে খুচৰি গৈ কলিকতাৰ বঙ্গালীবো গা পাইছে, আৰু সি এনে আছকগীয়া নবীয়া বে গুৰেবাড আলহী হৈ থকা বঙ্গালীকো সি নথৰি একা নাই। আমি নিশ্চয় বুজিছোঁ “অঙ্গ-চ্ছেদৰ” ইও এটা বৰ কেতুন্দা ফল। চহকী লৰ্ড কৰ্জন ডাঙৰীয়াই “বঙ্গৰ অঙ্গচ্ছেদকৰণ” পাপ কৰি সম্ৰাট পঞ্চম অঙ্গৰ অভিষেকৰ উপলক্ষে “আল” খিতাপ ভূষিবলৈ পাইছে, আৰু নিৰ্মাখিত অসমীয়াই তেওঁক সেই পাপৰ সংসৰ্গ দোষত নিজৰ ভাষাটোৰ ওপৰত ধনঞ্জয় চিকুট পাইছে! “হুঁসিয়াখন” এনেহুঁসিয়াই!

শ্ৰীযুত যোগেশচন্দ্ৰ ৰায় নামে কটকপ্ৰবাসী বঙ্গালী বাবু এজনে বহাগৰ আৰু আহাৰৰ “প্ৰবাসী” নামে বঙ্গলা মাহেকীয়া কাকত এখনত “আসামী ভাষা” নামে দুটা প্ৰবন্ধ লেখিছে। ইয়াৰ আগৈয়েও তেওঁ “মুন্সৰী” নামে বঙ্গলা কাকত এখনত এনেকৈ অসমীয়া ভাষা ফেৰ্নেকিছিল। যোগেশ বাবুৰে অসমীয়া ভাষা লিখিকাৰ সম্বন্ধে ইতিহাসটো আগবঢ়োৱা ধৰে।—“মুন্সৰীত” কাঁহীৰ প্ৰবন্ধ এটাৰ ভাঙনি এটা ওলাইছিল। যোগেশ বাবুৰে তাক পঢ়িলে আৰু অসমীয়া ভাষাটো ফ’হিয়াই চাবৰ হেঁপাহটে। তেওঁৰ মনত গজি উঠিল। তেতিয়া তেওঁ অসমীয়া ভাষা আৰু আসামৰ বিষয়ে একেৰাৰেই বে এৰা আছিল সেই কথা তেওঁ নিজেই সৈ কাঢ়িছিল। * কিন্তু সেই একো-নজনী জ্ঞানেৰেই মৰ-সাহ দি তেওঁ মুন্সৰীত এটা প্ৰতিবাদ প্ৰবন্ধ লেখিলে, যি গল্পে গাবিয়ে ইমান ভাইৰ বে কোঁৱৰৰ সৈন্তৰ ওপৰত, মৰিবৰ সময়ত ঘটোং-কৰচ বিমানটো ডাঙৰ হৈ জুৰি পৰিছিল, সেই কাকতৰ ওপৰতো সি সিমানটো ডাঙৰ হৈ জুৰি পৰিল! আমি হু-কা-কৈ ভয়ে-ভয়ে কওঁ যে সেই প্ৰবন্ধ-টোৱে মুন্সৰীৰ দহ পাত জুৰিছিল!। তাকে দেখি হে আমাৰ প্ৰছাস্পদ বহু

• “আমি আসামেৰ ইতিহাস, আসামেৰ ভাষা কিছুমান জানি দা।”—শ্ৰীযোগেশচন্দ্ৰ ৰায় খিতানিবি।—মুন্সৰী, জেঠ, ১০১৭।

শ্রীমত ডুবনচন্দ্র বকরাই মুন্সীরীত (আবিন, ১৩১৭ “ভাবা-বাদ বহুতোদাটন” নামে প্রবন্ধত লেখিছিল,—“বিদ্যানিধি মহাশয়ের আসামী বাকলা ভাষাবাদ সংক্রান্ত সাবগর্ভ চিন্তাশীল অসীম সাহসবানী প্রবন্ধটি, দেখিলাম, মুন্সীরী প্রায় দশ পৃষ্ঠা অধিকার কবিরাছে। অথচ তাহার ভিত্তি, তিনি নিজেই স্বীকার কবিয়াছেন, স্নেহ, আশ্চর্য। উহা পড়িয়া মনে পড়িল ইংবেঙ্গ কবির শুরবেব বাক্যাব সূত্র পুচ্ছেব উপব লিখিত একট মুদীৰ্ব কবিতাব কথা। অসুান অর্ধশত পংক্তি লিখিরা কবি দত্ত সহকাৰে সমাপ্তি কবিয়াছেন:—

“Happy thrice and thrice again
Happiest he of happy men
Who with tail of little pig
Thus can run a rhyming jig.”

“প্রথমেই ত প্রবন্ধের শীর্ষ দেখিরাই আমার চক্ষু হিব। “আসামেব ও উৎকলেব বন্ধ-ভাষা।” বোধ হয় ইহাব পবে শুনিতে হইবে বেহাব ও সাঙুজাল পবপণাব বন্ধভাষা। মন্দেহ নাই। বন্ধভাষাব অর্থবেধ মজ্জের বোটকবাজ আজ দিগ্‌বিজয়ার্ঘ্য বহির্ভূত হইয়াছে, আব বিদ্যানিধি বেধে মহাবীর ধনঞ্জয় তাহাব বন্ধক স্বরূপ পশ্চাৎ পশ্চাৎ ধাবিত হইতেছেন।

‘তাহাব পবে, প্রবন্ধেব শ্রবণ পংক্তি পড়িরাই আসামাব আঙ্কেল শুড়ুম। বিদ্যানিধি মহোদয় বলিয়াছেন—‘সময়ে সময়ে শুনিতে পাই আসামেব ভাষা বাকলা ভাষা নহে; সে একটা পৃথক ভাষা’ কোথায় বা শুনেব আব কেই বা বলে? আমবা ত ঠিক উঠোঁ শুনি। মাঝে মাঝে এক এক জন পণ্ডিত পুস্তক জনসাধাৰণেব সন্মুখে হঠাৎ আবির্ভাব হইয়া ভীষণ চীৎকার কবিয়া উঠে:—‘আসামেব ভাষা বাকলা ভাষাই; সে একটা পৃথক ভাষা নহে।’ তখন আসামীবা অস্বস্তিক-থাক আব না থাক মন প্রাণ পুলিয়া হু একটা কথা বলিয়া থাকে। এই তো ব্যাপাব। অথচ বিদ্যানিধি মহোদয় গোড়াতেই একট অসীক অবয়ব লইয়া তাহার কাল্পনিক বিস্তৃতি প্রমাণ কবিতো চলিলেন, বাহাহুবি বটে !!

“প্রবন্ধাবভেই বিদ্যানিধি মহোদয় বলিচ্ছেন:—‘আমি আসামেব ইতিহাস আসামেব ভাষা কিছুমাত্র জানি না। আমিও বলি, না জানিলেন বা? তা বলিরা কি শুকবেব বাক্যাব এক বর্গ পুচ্ছেব উপব মুদীৰ্ব কবিতা লেখা যায় না?’

বিদ্যানিধিব অসমীয়া ভাষাজ্ঞানব একেবাৰেই এৰাঁ অৱহাতেই এনে ব্যাপাব, আক্ষিকানি আকৌ সি দৈ মাৰিছে; গতিকে সি বে কেনে বেন হৈ পৰিছে ‘পাঠকসকলে অলপ উমান কবি লওক, আমি নকণ্ড। আজিকালি ভেঙে শঙ্কবেব মাধৱদেবৰ পুণি আনি মেজত মেলি লৈছে, “হেমকোষ” কিৰুটি পঢ়িছে। “সাপুস্তকৰ জোলোঙা” কিভাপ মোলাই লৈছে,

আহিন, ১৮৩০।] অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপান। ৪৭৭

আৰু সেইবোৰৰ ওপৰত, আমাৰ বিগ্ৰাহকুৰে সৈতে মিল হৈ বিনো-
দিত হৈ পৰিছে, এনে খলত প্ৰবাসী কাকতৰ ওপৰত যে তেওঁৰ প্ৰবন্ধ
প্ৰবন্ধৰ চল আহিব, আৰু সেই বৰ চলে বঙ্গলা মনুক বুৰাই পেলাব, তাত
আশ্চৰ্য্য কি ?

আমি তাহানি কলিকতাত “পকাননতলা লেন” নামেৰে এটা গলিত
আছিলোঁ। আমাৰ ঘৰৰ ওচৰতে, এম্বাক উড়িয়া পাকীভাৰী আছিল।
গলি নিতৌ সিহঁতৰ ভিতৰত এনে দন্দ লাগে যে দন্দৰ কোবত সেই
ঠাই ডোখৰ দিনো তল-ওপৰ হৈ থাকে। কিন্তু আমি ভালকৈ লক্ষ্য কৰি
দেখিছিলোঁ যে সেই দন্দত সিহঁতৰ মুখ হে বৰকৈ চলে, হাত সমূলি
নচলে। এদিন গলি আমি আমাৰ ঘৰৰ শিৰালিত থিয় দি আছোঁ,
এনেতে সিহঁতৰ ভিতৰত তুমুল সংগ্ৰাম লাগিল। সিহঁতৰ সংগ্ৰামো পকি
আছিল, চিয়ঁৰ-বাথৰেও লগতে পকি ধৰিলে। শেহত দেখিলোঁ সিহঁতৰ
ভিতৰৰ সেনাপতি হুটাই গনিয়াপলি কৰি বৰবৰা ওলাই আহি আলিত থিয়
দিলে। এটাই আনটোক জ্বলি-পকি কলে,—“আহ্‌চোন আহ! তোক মাৰি
গুৰি কৰি ধওঁ”। আনটোৱে উত্তৰ দিলে—“আহ্‌চোন আহ, তোক মাৰি
গুৰি পিহি ধওঁ।” এনেহুৱা শগাইত কাঁড়ৰ বৰষুণ ইটোৱে সিটেৰ
ওপৰত ইমানকৈ বৰিছিল যে বাটটো ধোৱাকোৱা হৈ পৰিছিল। কিন্তু
ভাবুকিৰে সৈতে যুদ্ধখন যিমান বৰকৈ পকি আহিল, দেখিলোঁ, সিমান
হুয়ো আঁতৰি যাবলৈ ধৰিলে। শেহত হুয়ো হতাহাতি লগাবৰ সুবিধা কৰিবৰ
মনেৰেই হবলা, আঁতৰি গলিটোৰ ছমুৰ পালেগৈ। আমি সিহঁতৰ তেনে
আসন্নবিপদ দেখি শিৰালিৰ ওপৰবৰা বিড়িয়াই মাত লগালোঁ—“ব,
ব, ব, দাসপোৰ ! আমি চাই থাকোঁতেই এতিয়া তহঁত হুয়ো খুনাগনি হৈ
মৰিবি। তহঁতৰ গতি যেনে দেখিছোঁ, অলপৰ পিছতে তহঁত হুয়ো হুখন
চিঠি লৈখি ডাকত পেলাই দি তুমুল বিপদএন্ত হবি আৰু সেই হুৰ্খটনা ষ্টাই
আমাকো টনা-আছোৱা লগাবি ! ‘কৰণবৰ আদালত’ (Coroner’s Court;
সাকী দিবলৈ আমি বাব লাগিব দেখিছোঁ ! এতেকে হুয়ো ওচৰ চাপি আহি
নিৰাপদ হ, নহলে আমি সেৱোঁ, কনি ষ্ট বলক মাতি তহঁতক ধামালৈ পঠিয়াই
দিম।” হুখৰ বিষয়, আমাৰ উপদেশ আৰু ডাবিয়ে গুটি ধৰিলে।

এতিয়াও দেখিছোঁ, যে অসমীয়া ভাষাৰ ঋষিগণৰ বিদ্বানিধি মহাশয়ৰে সৈতে বিমান পকি আহিছে, সিমান ভেওঁ আমাবপৰা আঁতৰি গৈ মুগ্ধী-পকাননডলাৰ গলিব মূৰ অৰ্থাৎ “প্ৰবাসী” পাইছে গৈ; আৰু অলপতে ভেওঁ কিজানি হংকঙৰ মাহেকীয়া কাকতত প্ৰবন্ধ লেখি আমালৈ ডাকত দি দুৰ্বোৰ বিপদৰ সূত্ৰপাত কৰিব। প্ৰবাসী কাকতৰ আমি গ্ৰাহক নহওঁ, গতিকে তাত ভেওঁ কি লেখিছিল ইমান দিন দেখা নাছিলোঁ। সিদিনা বহু এজনে বহাগ আৰু আহাৰৰ প্ৰবাসী হুখন আমালৈ পঠিয়াই দি বিদ্বানিধিৰ প্ৰবন্ধৰ বিষয়ে আমাৰ কি কবলৈ আছে শোধাত হে, মন নথকাতে, আমি আজি আৰাৰচেবেক কথা কব লগীয়াত পৰিলোঁ।

বহাগৰ সংখ্যাত বিদ্বানিধিয়ে “আসামী ভাষা প্ৰাচীন” আৰু আহাৰৰ সংখ্যাত “আসামী ভাষা নবীন”ৰ ওপৰত প্ৰাচীন-নবীন বিধৰ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিছে। বিদ্বানিধিয়ে কটকত অধ্যাপকৰ কাম কৰে, সেইদেখি ব্যাকৰণ ছোদালি ছাত্ৰক নিমন্ত্ৰ, তিষ্ঠন্ত, হুবন্ত, ক্ৰদন্ত আদি শিকোৱা তেওঁৰ অভ্যাস আছে; গতিকে তেওঁ প্ৰবন্ধ লেখিবলৈ গলেই তেওঁৰ খুন্দাপাকৰণৰা সেইবোৰ সদায় সৰ্ব্-সৰ্ব্ কৰে ওলায়। কলিকতাৰ “সাহিত্য পৰিষৎ পত্ৰিকাতে” তেওঁ তাকে কৰা দেখিছিলোঁ, হুন্দৰীতো তাকে কৰা দেখিছিলোঁ, আৰু প্ৰবাসীতো তাকে কৰা দেখিছোঁ। পুং-স্ত্ৰীং-স্ত্ৰীং-লিং-ফট্-অৰ ঢাল তবোৱাল লৈ তেওঁ সততে ভাষাৰ “কিন্মা ফতে” কৰিবলৈ যায়; আৰু তেওঁ সেই অল্প হাতত লৈ অগ্নি এবছৰ মানৰণৰা “গুৰিলা বাৰফেয়াৰ” (guerrilla warfare) কৰি অসমীয়া ভাষাৰ কিন্মাকো “ফতে” কৰিবলৈ নতৈ পুৰণা কৰিব লাগিছে। সেই দেখিচে বহুৰৰ শ্ৰীগুত ভূবনচক্ৰ বৰবাহী মুগ্ধীত লেখিছিল :-

“বিদ্বানিধি মহোদয়েৰ প্ৰবন্ধ আছোপান্ত পাঠ কৰিয়া কিছুই বুঝিতে পাবিলাম না। অৰ্থাৎ পঢ়িলাম। দুখা চেঠা। প্ৰবন্ধে বিস্তৰ সং, আং, বাং, তং, আছে, কৰ্তা, ক্ৰিয়া আছে। ব’হু বিভক্তি বিস্তৰ আছে। চাটগী, পাড়গী আছে। আৰু কত কি আছে। আমি বুঝিবাব চেঠা বাং আৰু অমনি সব ভলিয়ে যায়।

“তসৰ পঢ়িয়া মনে পঢ়িল বুলি থাকিতে পঢ়িতে হইয়াছিল :-—সং পিতৃ, বাং পিতা, পাং পাদৰ, লেং পেটাব, ইং ফাদৰ, ইত্যাদি ইত্যাদি।

“আৰু পঢ়িয়াছিলাম :-—‘A comparison of Sanskrit with English will show that in addition to this resemblance between separate words, the two lan-

guages bear an unmistakable likeness to each other in their inflexions— as in the endings that distinguish the cases of nouns, the comparative and superlative degrees of adjectives and the persons of verbs Similar resemblance may readily be traced between English and each of the other languages mentioned (i. e. Bengali, Persian, Latin) Many words of pure English origin are found in slightly different forms in other Aryan languages.'

“কিন্তু কৈ তখন ভৌ মাত্ৰৰ মহাশয় বলিয়া দেন নাই যে এনৰ যুক্তি যুক্তাদিব সাহায্যে যে কোৱে। দুটো কিবা ভৌতিক ভাষা লইয়া পঢ়িয়া পঢ়িয়া একটী কবিত্তে পাবা বার ?

“আবও পঢ়িতে হইয়াছিল :—‘The number of words in an English Dictionary is about 1,00,000 and some two thirds of them are derived words, taken from Greek and Latin, directly or indirectly from Latin through the Romance languages. But the pure English element (the remaining $\frac{1}{3}$ only) comprises those parts of speech that are most necessary to the construction of sentences and the common terms without which the simplest conversation cannot be carried on.’

“কৈ তখন ত মাত্ৰৰ মহাশয় বলেন নাই যে তা বলিই লেটিন, গ্ৰীক আৰু ইংৰাজী এক জিনিষ হইতে পাবে ?

“আবও কত কি যে ছাই তৰ পঢ়িয়াছিলোৰ ভাগ্যবতঃ মনে নাই। আমাৰ স্কুল মন্তকে হান ২ কুলান হওগাতে ও সবকে, বিদ্যায় গ্ৰহণ কবিত্তে হইয়াছে। পঢ়িয়াছিলোৰ যটে কিন্তু কখনও স্বপ্নেও ভাবি নাই যে একপ যুক্তিযুক্তাদি অবলম্বন কবিনা কেহ কখনও কাৰ্য্যক্ষেত্ৰে দুইটা কিবা ভৌতিক ভাষাকে একটী কবিনা দিতে গছীৰ ভাবে প্ৰস্তাব কবিলে।

“কথায় বলে যে বাহা অচিন্তিত ও অসম্ভাবিত তাহাই সচবাচৰ ঘটয়া থাকে। তাই আজ পাশ্চাত্য জগতে ‘এসপাৰেটো’ আৰু প্ৰাচ্য জগতে বাঙ্গালীৰ বিচৰ দুখুতি যাত্ৰিয়া উঠিয়াছে। এই দুয়েৰ মধ্যে মাত্ৰ প্ৰভেদ যেমন ব্ৰহ্মা আৰু মহেশ্বৰেব। ‘এসপাৰেটো’ৰ স্বজন যুক্তি সমস্ত ভাষা হইতে কিছু কিছু লইয়া একটা সাৰ্বজনিক ভাষা সৃষ্টি কৰা আৰু বাঙ্গালীৰ কাল কবাল যুক্তি। শুধু এনে কবিনাই খুলী নহ, বেলাস্বৰ হজন কবিনা কেজিতৈ চায়।”

বিজ্ঞানিথিয়ে শব্দৰ ব্যুৎপত্তি আৰু মূল (Derivation) বিচাৰি উঠিয়াই দুই ভাষা একে কবিলে বিচৰা দেখি, আৰু ডেঙ বঙ্গালী হৈও অসমীয়া নিশিকটক

পড়ি বুজিব পাবি অসমীয়াক বঙ্গলাবে একে যোলা দেখি শ্রদ্ধাস্পদ বাবিউব বন্ধু
শ্রীযুত জ্ঞানদাত্তিকাম বকরাই মুগ্ধরীত দেখিছিল—

“কিছুদিন পূর্বে জিহ্বটাবে একখানি স্পেনিশ সংবাদ পত্র কিনিয়াছিলাম। স্পেনিশ ভাষা একেবাৰে জানিতাম না কিন্তু লাটিন এবং ফ্ৰেঞ্চ ভাষাৰ সাহায্যে অনেক বুঝিতে পৰিয়াছিলাম। এই সংবাদ পত্র পাঠেৰ পৰাই যদি স্পেনিশ এবং ফ্ৰেঞ্চ ভাষা বে স্বভাৱ নহে তাহা বুঝাইতে যাইতাম তাহা হইলে লোকের নিকট হাতাস্পদ হইতাম সন্দেহ নাই। ভাষা মাসেৰ মুগ্ধরী পড়িয়া জানিলাম শ্রীযুত বিজ্ঞানিধি মহাশয় প্ৰাৰম্ভ মাসেৰ ‘বাঁহী’ নামক আসামী মানিক পত্রিকা হইতে কয়েক পংক্তি উদ্ধৃত কৰিয়া আসামী এবং বাঙ্গলা ভাষা বে বিভিন্ন নহে তাহা সমৰ্থন কৰিয়া যুক্তি সহ লিখিয়াছেন। বিজ্ঞানিধি মহাশয় বিজ্ঞ ব্যক্তি, মুগ্ধরীৰ বিজ্ঞাপনে দেখিয়াছি তিনি অনেক বিজ্ঞান বিষয়ক পুস্তক লিখিয়াছেন, এহেৰ ব্যক্তিক এক প্ৰকাৰে তাঁহাৰ যুক্তি কয়েক পংক্তিৰ স্তায় এমন সামান্ত পদাৰ্থেৰ উপৰ বচনা কৰিয়া লক্ষ্য সম্বন্ধে প্ৰকাশ কৰিয়াছেন বুঝিতে পাবিতেছি না।

“সম্ভবনে কোন আসামীই অস্বীকাৰ কৰিবেন না বে তাহাৰ ভাষাৰ জন্মদাত্ৰী সংস্কৃত ভাষা। ভাৰতবৰ্ষেৰ—আসাম হইতে কাশ্মীৰ পৰ্যন্ত—সকল ভাষাই সংস্কৃতমূলক। সংস্কৃত সকল ভাষাইৰ গৰ্ভপাৰিণী। আসামী, বাঙ্গলা, উড়িয়া, হিন্দি, মহাবাঙ্গীয়, গুজৰাটী সমস্তই সহোদৰ। যেমন এক মানেৰ শেটেৰ সন্তানেৰ বে কোনও একজন তাই বোনেৰ চেহাৰা তেনা যায়, এক তাইয়েৰ ভাৰত্বনী দেখিয়াই যেমন আৰ এক তাইয়েৰ ভাৰত্বনী দেখিলেই তাই বলিয়া তৎক্ষণাৎ জানা যায়—এই আৰাদেৰ আসামী বাঙ্গলা ভাষাৰ সাদৃশ্যত ঠিক ভেদনটী।

“হাৰিৰ একটা চাল টিগিৰা দেখিলে চাউল সিদ্ধ হইয়াছে কিনা জানা যায় সত্য কিন্তু ভাষা বিষয়ে সেই নিয়মে চলিলে অতি লজ্জিত হইতে হয়। ফ্ৰেঞ্চ, স্পেনিশ, ইটালীয়ান ভাষা বে বিভিন্ন ভাষা তাহা সকলেই জানেন কিন্তু এই তিনি ভাষাৰ একটা ভাষা ভাল কৰিয়া জানিলে অস্ত হুই ভাষা বুঝিতে কি পড়িতে কষ্ট বোধ হইবে না। বিজ্ঞানিধি মহাশয়েৰ ঠিক তাহাই হইয়াছে। তিনি সংস্কৃত জানেন, আসামী ভাষা বুঝিতে বে তাঁহাৰ বেশী কষ্ট হইবে তাহা নিশ্চয়ই নহে। বে কয়েকটা কথা বাঁহী হইতে উদ্ধৃত কৰিয়া তাঁহাৰ মতেৰ সমৰ্থন স্বৰূপ দেখাইয়াছেন তাহা হইতে হুইটী মাজ কথা উদ্ধৃত কৰিয়া দেখাইতেছি, বে তাঁহাৰ ব্যাখ্যা সিদ্ধ মনে। তিনি ‘শোৱৰণী’ নামে লিখিয়াছেন ‘শ্ৰোতৰিণী’। ইহা বে ঠিক নহে তিনি আসামী ভাষাৰ অভিধান ‘হেৰ কোৰ’ দেখিলেই বুঝিতে পাবিবেন। ‘গপাৰি’ৰ অৰ্থ হিব কৰিয়াছেন ‘উপবে বাওৱা’। লেখক অন্ধকাৰে টিল নিকোপ কৰিতেছেন। ‘বিলাতৰ কথা’ শীৰ্ষক প্ৰবন্ধেৰ হুই একটা garble (পাবিবৰ্তন) কৰিয়া নিজেৰ যুক্তিৰ অস্ত স্বৰূপ কৰিয়াছেন।”

কিন্তু দেখিলে কি হ'ব, ডেওঁ সেই বিবয়তে হে' পৈপত, আক সেই অক্স হে ডেওঁ ধৰিব আনে; কাৰণ ডেওঁ স্কুল মাষ্টৰ।

বিজ্ঞানিধি মহাশয়ৰ প্ৰবন্ধ দুটাৰ বহুলকৈ সমালোচনা কৰিবলৈ বাবৰ সন্ধান নাই, কাৰণ সাধু ভাষাত তাৰ নাম চৰ্কিতচৰ্কিন, আক আমাৰ থকাৰ মাত্ৰ পাণ্ডলাকে পাণ্ডলা। অলেখবাৰ ডেনেবোৰ কথাৰ আমি আলচ কৰি সন্ধান দি আহিছোঁ, আক কিনাৰ দিম? অনুজ্ঞক বুজোৱা আক টেকহাৰ ঠাৰি সিজোৱা সন্ধান কথা। ভাষাৰ পাৰ্থক্য বুজিবৰ নিমিত্তে আমাৰ বিবয়ে আমি মুগ্ধীত লেখা কথা হু মাৰি উৰাই দি যোগেশ বাবুৱে যি লেখিছিল তাৰ প্ৰতিবাদ কৰি সুপণ্ডিত মূললেখক শ্ৰীযুক্ত বিজয়চন্দ্ৰ মকুমদাৰে মুগ্ধীত (কাতি, ১০১৭) লেখা কথা ইয়াত তুলি দিলোঁ।—

‘মুগ্ধীতে আসাৰী ও বাঙ্গলা ভাষা লইয়া কয়েক মাস ধৰিৱা বাঁদ প্ৰতিবাদ চলিতেছে। এ বিষয়েৰে তৰ্কী তুলিয়াছেন আমাৰ পৰম সুন্দৰ সুপণ্ডিত যোগেশচন্দ্ৰ বাৰ। এ বাৰ প্ৰতিবাদ লইয়া কোন কথা কহিব না; তবে যোগেশ বাবুৱে পণ্ডিত ব্যক্তি একটী বিষয়ে বিবৰ ভুল কৰিয়াছেন, সেই বিষয়টোৰ উল্লেখ কৰিব। ঐ বিষয়ে সাধাৰণেৰে যথো ভুল ধাৰণা আছে বলিয়াই আমাৰ কথা এই পঞ্জিকাৰ লিখিতেছি; নহিলে যোগেশ বাবুকে পত্র লিখিলেই চলিত।

‘শ্ৰীযুক্ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা মহাশয় ঠিকই লিখিয়াছিলেন যে ব্যাকৰণ দিয়া ভাষাৰ একতা বা পাৰ্থক্য বুজিতে হয়। যোগেশ বাবু তাহা সম্পূৰ্ণ স্বীকাৰ কৰেন নাই; তিনি বলিতে গছেন যে ভাষাৰ প্ৰচলিত শব্দ দ্বাৰাত একতা বা ভিন্নতাৰ বিচাৰ হইতে পাবে। কোন ভাষাতকৰিণ্ড পণ্ডিত একথা স্বীকাৰ কৰিবেন না।

‘মানুহেৰে ‘জাতি’ শব্দে একথা বেবন নিশ্চিত সত্য, যে খাটী জাতি পৃথিবীতে হুজাপি নাই,— সৰ্ব্বত্ৰই ‘মিশ্ৰণ’ বেধিতে পাওঁ বায়; সেইৰূপ উটাপকে ভাষাৰ শব্দে বলা চলে যে ‘মিশ্ৰ’ ভাষা বলিয়া একটা জিনিষ কহাত হইতে পাবে না। পোড়ায় বে বকৰ ভাবেবই একটা ভাষাৰ উৎপত্তি হটক না কেন, যে মুহূৰ্ত্তে একটী ভাষাৰ নিৰ্ভী সৰ্বনাশ; এবং ক্ৰিয়াৰ যোগ ও ৰূপ বিহিত হইল, সেই মুহূৰ্ত্তেই সেটা বতৰ ভাষা হইল। বিশেষ্য প্ৰকৃতিতে বত তিৰ শব্দই ব্যবহাৰ কৰি না কেন, যদি ‘প্ৰাচীন’ এক হয় তেৰে ভাষা এক। নহিলে ভাষা সম্পূৰ্ণ বতৰ। বেলা-বেলা, শিকটবৰ্ত্তীতা, প্ৰকৃতি কাৰণে প্ৰতিবেশীৰ এবং বিবেশীৰ অনেক শব্দ আমাৰ ব্যবহাৰ কৰিতে পাৰি, কিন্তু ব্যাকৰণ না বহুলাইলে ভাষা বহুনাৰ না। কতকগুলি পাৰ্শ্ব ক্ৰিয়া আৰু শব্দ বেশি বহুতৰে দেখিয়া মুৰ্খৰা উৰ্ক, বলিয়া বতৰ ভাষা স্বীকাৰ কৰে। কিন্তু পণ্ডিতৰা হিমি তিৰ উৰাকে বতৰ ভাষা বলিয়া স্বীকাৰ

কবেন না। কবিত্তে পাবেনও না। হিম্বিব ব্যাকরণ টিক বাধিয়া ইংবাজি, পার্শ্বি, প্রভৃতি বহু শব্দ ব্যৱহাৰ কবিলেও হিম্বি পৰিবৰ্ত্তিত হয় না। আৰ্ঘ্যাবৰ্ণেৰ সকল ভাষাতেই অল্প বিস্তৰ পার্শ্বি প্রভৃতিৰ শব্দ ব্যৱহৃত হয়। এই প্রকাৰেৰ শব্দ কি পৰিমাণে ব্যৱহাৰ কবিলে অন্তৰ ভাষা নাম দিতে হওবে, তাহা যদি কেহ বলিতে পাবেন, তাহা হইলে কথাটাৰ বিচাৰ কৰা যায়। ইংবাজিতে হাজ্জাক হাজ্জাব লাতিন এবং ফৰাসী শব্দ ব্যৱহৃত হয়। উহাতে ইংবাজি ভাষা "মিশ্ৰ" হয় নাই, উহাৰ টিউটনিক ব্যাকৰণও বদলায় নাই। তুৰ্শিা বাঙ্গালা, আসাম প্রভৃতি দেশে পার্শ্ববৰ্ত্তী দেশেৰ অনেক শব্দ ব্যৱহৃত হয় বলিয়া একটি দেশেৰ ভাষাক অন্তৰ দেশেৰ ভাষাৰ অন্তৰ্গত কৰা চলে না।

"ভাষাৰ প্ৰাণ এবং শৰীৰ উহাৰ "প্ৰাণ" এবং ইডিয়ম (বীতিসিদ্ধি)। বালকেকবা স্তম্ভ হুন্ধেৰ সঙ্গৈ এই বীতিসিদ্ধি এবং ব্যাকৰণ হজম কৰিয়া কথা কহিতে শিখে। কথাচ কোন দেশে এই ভাষা কেহ ইচ্ছা কৰিয়া বদলাইলে পাবে না। বদলাইতে তাহাদেৰ সৰ্বনাশ হয়। প্ৰাকৃত বকৰে ভাষা শিখিতে না পাৰিলে, অৰ্থাৎ জ্ঞেব কৰিয়া নূতন ভাষা চাপাইয়া দিলে, মস্তিক অসা হওঁতে পাবে; মাসিক বিকাশেৰ সহজ পথ নষ্ট হইয়া যায়। হইতে পারে যে অতি অলক্ষ্য মাসা প্ৰকাৰ সংঘৰ্ষণে বীৰে বীৰে একটা ভাষা মৰিয়া যাইতে পাবে; এবং কালে তাহাৰ হলে সম্পূৰ্ণ নূতন ভাষাৰ উদয় হইতে পাবে। কিন্তু বৃদ্ধি বিবেচনা কৰিয়া কেহ এই প্ৰকাৰ নূতন পৰিবৰ্ত্তন ঘটাইতে পাবেন না।

"একালেৰ সৰ্বপ্ৰেষ্ঠ মানবতত্ত্বি দৰা (anthropologists) একথাৰ সৰ্বধন কৰেন। Pigeon English প্ৰভৃতিৰ সমালোচনা কৰিয়া সুপ্ৰসিদ্ধ Keane লিখিয়াছেন :- "They are not mixed languages but rather mixed vocabularies with little trace of grammatical forms of the idioms from which the words are brought together, and gradually organised on a fresh basis."

"এবিধেৰ Waitz (Anthropology p. 241.) লিখিয়াছেন :-

"Never has the grammatical structure of a language accommodated itself to a new one; but rather the whole language has disappeared, has been supplanted by the new one; for such a change in the structure of a language would presuppose a transformation of ideas and the mode of connecting the elements of thoughts, which we deem next to impossible."

"আসামী ভাষাৰ, আহম জাতিৰ অনেক শব্দ ব্যৱহৃত আছে; কিন্তু এই ভাষা 'আহম' নহয়। উহাতে বাঙ্গালা দেশেৰ শব্দ এবং বৰোয়া "এডাম্" প্ৰভৃতি অনেক গৃহীত হইয়া থাকিতে পাবে; উহাও উহা সম্পূৰ্ণ অন্তৰ ভাষা। এই ভাষাটি আসাম দেশেৰ মস্তিক;

আহিন, ১৮৩০।] অসমীয়া জ্ঞান আৰু বঙ্গালীৰ চকুত চোপৰি। ৪৮৩

হাড়ে এবং প্রাণে অসমীয়া আছে। বালকবাঈ ভাষাৰ কথা কহিতে। বিধে—এবং ই
জ্ঞান ছাড়িলে উহাৰেব বান্ধিক বিকাৰেক গৰে বাবা জখিবে। ১. লবত আলাবেব পতিত-
বৰ্ণ যদি যোগেশ বাবুৰ মত লবৰ্ণন কৰিয়া বান্ধালা চলাইতে তেঠা কৰেন, তাহা হইলেও
কল দৰ্শিবে না। বিতৃত দেশেৰ হাতুয়াৰ বাহিৰেব জিনিষ কিছুতেই বাঢ়িতে নিবে না।
যাতাব ক্রোড়ে, বন্ধুৰ হাত পৰিহানে, চাবাব কেজে, এবং বিপদেব দিনে ভলবানেব
সি.হঃননেব নীচে, বে ভাৰা আপনি কুটীয়া উঠে, সেই ভাৰা সে বেগেৰ। জীবন, এবং মুক্তি

‘আমবা যদি পৰম্পৰেব জন্ত কোন একটা নূতন ‘ব্যবসায়েব ভাৰা’ বঢ়ি, লক্ৰেই
তাৰা পোৰাকী ভাৰাৰ মত ব্যবহাৰ কৰিব এইমাজ। তাহাৰও প্ৰয়োজন আছে কিল
লক্ৰেহ। ঐতি থাকিলে আমবা পৰম্পৰেব ভাৰা শিখিব; প্ৰয়োজন থাকিলেও শিখিব।
ইউৰোপেও এই প্ৰথাই চলিতেহে।’

যোগেশ বাবুৱে কয় “বাঁহাৰা বান্ধালা সাহিত্যৰ সংবাদ বাৰেবন,
ঠোঁহাৰা জানেন বান্ধালা পুথীৰ নাম ধামে বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিবং পত্ৰিকাৰ কত
পৃষ্ঠা পূৰ্ণ হইয়াছে এবং হইতেছে। ঐশ্বৰ্যপুৰে পাত্ৰীশিকেন আপননেব বহ পূৰ্ণে এই
লকল পুথী লিখিত হইয়াছিল। বান্ধালাৰ এক খানি নয় বাইস খণ্ডি মহাত্মত পাওলা
নিয়াছে, এবং ভাৰায়ে অনেক কাশীদাসী অপেক্ষা প্ৰাচীন।”

আমি কওঁ, পুৰণি কামৰূপ-আসামৰ মতবোৰ পুথি আছে, অৰ্থাৎ ডাকৰ
পুথিৰপৰা আৰম্ভ কৰি অনন্ত কল্পলি, সাজুৰ, কবীপ্ৰ, কংসাৰি আদি মত
যি আছে, সোপাকে তেওঁলোকে লম্বোদৰ বঙ্গলা ভাৰাৰ ভিতৰত ভবাই বাওক,
এখন বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিবং পত্ৰিকাৰ পাতৰ্ধকয়, কুৰিখন মানে ও আঁটিৰ কুৰি
আমাৰ বিগাস নহয়। আৰু যোগেশ বাৰ, দীনেশ সেন আৰু নগেন বহু বাবুৰ
নিচিনা সাহিত্যিক লেখকসকল জলে কুশলে খাওক, চিতা কৰিবব একো
নাধাকে। “বান্ধালাৰ একখানি নয় বাইশখানি মহাত্মত পাওলা নিয়াছে,”
সঁচা, কিন্তু তাৰ প্ৰায় ২০ খানি বাস ২২ খানি; কিয়নো, ২০ খনি পৰব
অৰ্থাৎ অসমীয়া। আমি ওপৰত লেখ দিয়া আমাৰ পণ্ডিত ভায়াসকল কুশলে
থাকিলে আৰু বেলাকৈ এনে দিনত কিজানি আৰু ২২ খন পামহঁক।

যোগেশ বাবুৱে কয়—“অসমীয়া ভাৰাৰ বুৰঞ্জী নইয়া আসামী অবস্তাৰ কবিত্তে
পাৰেন। এই বুৰঞ্জী যেন, বান্ধালাৰ অনংগ কুলজী তেমন। ইং ১৩শ শতাব্দী হইতে
বুৰঞ্জী লেখা আৰম্ভ। প্ৰায় এই সময় হইতে ওড়িয়া বাঁহালা পাঁজীৰ আৰম্ভ। ইহাৰ
পূৰ্ণ হইতে বান্ধালা কুলজী প্ৰেহেব আৰম্ভ হইয়াছিল।”

কেনেকৈ লেখকে আমার মুখ মাঝিলে দেখিগা? মাজান। যদি শিকি গোৱাঁ, যে বুঝী (ইতিহাস - History) আক (কলপজী) একেই; আক বঙ্গালীৰ কুলজী অসমীয়াৰ বুঝীৰ কত আগ! আমি তেওঁৰ কথাতে ঢোকা সি কওঁ যে বঙ্গালীৰ ঠিকুজী (সোৱঁবনী) তাৰ আগেরেও আছিল, সেইটো বিষয়ানিধি মহাশয়ে কবলৈ পাহাৰিলে। কি যেজাইব কথা!

“ব:স্তবিক আসামী, ওড়িয়া, বঙ্গালী, বৈশিণী ভাষাৰ পৰস্পৰ এখন সাদৃশ্য যে বোধ হয় এক হইতে চ বিব উৎপত্তি হইয়াছিল। চ:বিকই মূল সংস্কৃত।”—যোগেশ বাৰ।

“হুই বস্তব মধ্যে প্ৰয়োজনীয় সাদৃশ্য পাইলেই আমবা হুইকে এক মনে কবি।”— যোগেশ বাৰ।

“আমাৰ ভাষা তুমি বুঝিলে এবং তোমাৰ ভাষা আমি বুঝিলে তোমাৰ আমাৰ ভাষা এক। কাবণ ভাষাৰ প্ৰয়োজন সিদ্ধ হইল।”— যোগেশ বাৰ।

আমি দেখিছোঁ, যে যোগেশ বাবুৱে অনেক স্তং পুং হিং লিং বিশেষ্য বিশেষণ কবি অসমীয়া ভাষাৰে সৈতে বঙ্গলা ভাষাৰ সাদৃশ্য উলিয়াইছে; তাৰ উপৰিও সেইদৰে সাদৃশ্য উলিয়াই অসমীয়া শব্দৰ ক্ৰিয়াপদ বিভক্তি আদি পিটিক পিটিকি তাৰ মানে বুজি পাইছে; সেইদেখি তেওঁৰ সিদ্ধান্ত অসমীয়া আক বঙ্গলা যে এক ই বুঠাবেবে কাটিব নোৱাৰা পকামিষ্টে। আমিও কওঁ “এৰমেব” অৰ্থাৎ তেওঁৰ মিঠেটো পকা! তেওঁ আক কয় “ইহাৰ ঘাৰা (অৰ্থাৎ বঙ্গলা ভাষাৰ ঘাই অসমীয়াৰ) কাজ চলে কি না এই বিচাৰই সাৰ বিচাৰ। গন্ধাক জল সৰ্কণা এবং সৰ্কত্ৰ এক থাকনা। উপাদানে প্ৰভেদ অৱশ্য খটে। তথাপি গন্ধাক জল, পুষ্কৰিণীৰ জলও জল। গন্ধাক জলে পিপাসা শান্ত হয় পুষ্কৰিণীৰ জলেও হয়! অভএব হুই ই জল।” ইত্যাদি। এনে বিধৰ তাকি লেখকক বলে পৰা বহুমতা জন কত আছে তেওঁৰ মুখখন চাওঁ? সঁচাটিকৈ যোগেশ বাবুৰ তৰ্ক দেখি আমাবো তৰ্কশক্তিটো উজাৰ খাই উঠিছে; গতিকে আমিও কওঁ,—যোগেশ বাবুৰ কটকৰ ঘৰটোৰ আক বাঁহী সম্পাদকৰ বংপুৰৰ ঘৰটোৰ “মধ্যে প্ৰয়োজনীয় সাদৃশ্য” ভালমান আছে; বেনে, দুৱাৰ, বেৰ, মুধ; চটি, কৰা, ইত্যাদি। আমি আক দেখিছোঁ যে তেওঁৰ ঘৰটোৰেও বাঁহী সম্পাদকৰ “কাজ চলে।” এতেকে আমি এই দৰে যেতিয়া হুইটো এক প্ৰমাণ কৰিব পাৰিছোঁ তেতিয়া বাঁহীৰ সম্পাদকক তেওঁ বেন দয়া কবি তেওঁৰ কটকৰ ঘৰটি এৰি দিয়ে, কাবণ সি

আহিন, ১৮৩৩।] অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি। ৪৮৫

সম্পাদকৰ স্বৰূপে সৈতে একে, গতিকে সম্পাদকৰ। যোগেশ বাবুৰে বাহীৰ সম্পাদকৰ ভাষা বুজিলে, বাহীৰ সম্পাদকেও যোগেশ বাবুৰ ভাষা বুজিলে, গতিকে যোগেশ বাবুৰ তৰ্ক মতেই যোগেশ বাবুৰ ভাষা অসমীয়া হ'ল; আমাৰ ভাষাটো তো বঙ্গলা হৈয়েই আছে। ইয়াৰ পিছত যোগেশ বাবুৰে সৈতে ভাষা সলনাসলনি কৰি দিয়ন-খোবন কৰি বিয়নীমেলখন পাতি আমাৰ কোলাহুলি কৰিবলৈ হে বাকী ব'ল। আৰু এটা কথা, যোগেশ বাবুৰে যেনেকৈ মুগ্ধবোধ আৰু হেমকোষৰ সহায়ত অসমীয়া ভাষা বুজিছে, বঙ্গলা ভাষা ল'বলৈ পৰামৰ্শ দিয়া অসমীয়া ৰাজমেধি, সাজতোলা, বাটৈ, আৰু হালোৱা সকলকো, আৰু অসমীয়া বুজিবলৈ যোৱা বঙ্গালী মুদী, তেলী, গুৱালকো তেনেকৈ একোখন ব্যাকৰণ আৰু অভিধান তেওঁ কিনি দিবৰ দিহা কৰিবৰ অৰ্থে তেওঁৰ ওচৰত আমাৰ খাটনি ব'ল। বাস্তবিকতে অধ্যাপক যোগেশচন্দ্ৰ ৰায় বিজ্ঞানিধিৰ নিচিনা মুগ্ধৰ পণ্ডিত বঙ্গালীসকলে এনে ভাবে তৰ্ক কৰা দেখিলে বঙ্গলা মলুক হ'কে আমাৰ সোনকালে "নাশংসে বিজয়্য সঞ্জয়" বুলি কবৰ মন যায়।

যোগেশ বাবুৰে যিবোৰ পুৰণি কথা কৈ তেওঁৰ ফোপোলা প্ৰবন্ধ ছটা ফুৰাই ফুলাই ডাঙৰ কৰিছে। সেইবোৰৰ উত্তৰ দি দি আমি আমাৰ মুখ বুটী কৰিলোঁ, আৰু নোৱাৰোঁ। আমি বৰং হাবিলোঁ তেওঁ জিকিল বুলি ব'লকৈ মান্তি, তথাপি সেইবোৰ উৰাইঘুৰাই পাণ্ডুলি খাৰিব নোৱাৰি বাপু হে:

তেওঁ এঠাইত কৈছে—“সাত-আট-শত বৎসৰ পূৰ্বে হইতে তড়িয়া অক্ষ-...। পুৰীৰ ব'দলা পাঁজিতে সাত শত বৎসৰৰ পূৰ্বেও কথা নাই পৰেব আছে। সে বসন্তেৰ অসমীয়া পুৰীও পাওৱা যায় না।” আমি কওঁ—‘আজ্ঞে না; অসমীয়া ভাষা ও সাহিত্যেৰ ইতিহাসটা আপনাকে আৰও একটু পড়িতে হ'ছে।’—১০ শ, ১৪ শ বছৰৰ আগৰ অসমীয়া পুৰিও পোৱা গৈছে। ডাকৰ পুৰিখন আপোনাসকলেই অষ্টম কি নবম শতিকাৰ বুলিছে, * আমি যদিও তাক তাৰ আৰু আগৰ বুলিছোঁ। অৱশ্যে আমি পাহৰা নাই যে আমাৰ ডাকৰ পুৰিখন আপোনাসকলে আপোলা সকলৰ বৰ পেৰাৰ ভিতৰত নুমাইছে। নুমাওক আৰু বি কৰে কৰক, আমি কিন্তু নিবেদন কৰোঁ যে, “সে আমাৰ, আমি তাৰ, তাৰে বসি যে আপন।”

* “ভাষা ও তাৰ দৃষ্টে বোধ হয় ৮০০-১২০০ খৃ অন্দেৰ মধ্যে এই সকল বচন বাচত হইয়াছিল।”—দীপেনচন্দ্ৰ।

যোগেশ বাবুৱে পুৰণি পদ্য তুলি দি তাৰে সৈতে তেওঁৰ মাতৃভাষা বঙ্গলাৰ সাদৃশ্য উলিয়াইছে। আমি হুটা কথা কওঁ—(১) আপোনালোকে আপোনালোকৰ পৃথিবী বুলি তোলা পদবোৰ আমাৰ হে। কাৰণ, পূৰ্ব উক্ত বঙ্গত পোৱা সেইবোৰ পুৰণি পৃথিবীৰ সৰহ ভাগ কামৰূপৰ কামৰূপীয়া ভাষাৰ সম্পত্তি। -বাকী কেখন কামৰূপীয়া ভাষাৰ ছাঁত বচিত; কাৰণ কামৰূপীয়া ভাষা তেতিয়াৰ বঙ্গালী লেখকৰ আঁহি আছিল। (২) পদ্যত বিভক্তিবিকাৰ আৰু শব্দৰ ৰূপ পৰিবৰ্ত্তনলৈ বৰকৈ চকু পদ্য লেখকে নিদয়ে। পুৰণিত নালাগে নতুন পদ্যতো তেনে কথাই, তেহেঁলৈ সেই পদ্য বঙ্গলাই হওক বা অসমীয়াই হওক। মাইকেলৰ পদ্যৰ ভাষা আপোনালোকে মুখেৰে কোৱা ভাষা নহয়। আজিকালি আপোনাসকলে বিভক্তি আৰু শব্দৰ ৰূপ পৰিবৰ্ত্তন কৰি যি পদ্য লেখিব লাগিছে, কথা কওঁতে সেইদৰে নকয়। ষ্টাৰ থিয়েটাৰত শিৰীশ বাবুৱে “হৰি-বাজৰ” ভাও দিওঁতে মতা বিভক্তিব-দুখীয়া পদ্য কথাবোৰৰ নিচিনা কথাৰে আপোনালোকে কথা নিশ্চয় নকয়। সেইদৰে শব্দৰ মাধৰে লেখা পৃথিবী বিভক্তিশূন্য লঠবা-মুৰা শব্দবোৰ যে সেই কালৰ অসমীয়াই কথা কওঁতে বা গদ্য লেখোঁতে ব্যৱহাৰ নকৰিছিল সেইটো অলপ দৰৈ টং কৰিলেই বুজিব পাৰি। সেইদেখি পুৰণি অসমীয়া (বঙ্গলাৰে সৈতে যাৰ সাদৃশ্য বেছি বুলি আপুনি কৈছে) এৰি আজিকালিৰ অসমীয়া লেখকে যি নতুন অসমীয়া ভাষা সজাৰ কৰা বুলি আপুনি কৈছে, সেই কথাৰ ভেটি হেলেকুলেক। সনি আচৰিত মানিব যে অসমীয়া ভাষা পুৰণি কালত যেনে আছিল এতিয়াও এয়া তেনেই আছে, তাৰ অলপ-অচৰণ হে লবচৰ হৈছে; আপোনালোকে হে আপোনালোকৰ লেখা আৰু কোৱা ভাষাৰে সৈতে বামুণ শূদিবৰ প্ৰভেদ ঘটাইছে, কাৰণ আপোনাসকল “উন্নতিশীল”; অসমীয়া নহয়।

যোগেশ বাবুৱে তেওঁৰ প্ৰথম প্ৰবন্ধৰ অন্তত কৈছে—“আসামী ভাষাৰ প্ৰকৃতি বুদ্ধিতে আৰু বাগ্‌বাহুল্যৰ প্ৰয়োজন নাই। পৰবৰ্ত্তী প্ৰবন্ধে বৰ্ত্তমান আসামী ভাষা বুদ্ধিতে চোঁটা কৰা যাইবে।” আমিও বোলে। মুকপ কথা। এই প্ৰবন্ধতে যে তেওঁৰ অসমীয়া ভাষাৰ জ্ঞানটো টনটনীয়া হৈ পৰিছে সেইটো আমি দেখিছোঁ; পিছৰটোত নিশ্চয় তাক মৰহি সৰা দেখিম। “ভেনিটি”! তোমাৰ অন্ত কত ?

দ্বিতীয় প্ৰবন্ধত যোগেশ বাবুৱে “আসামী ভাষা নবীন”ৰ আলচ কৰি আৰি

আহিন, ১৮৩৩।] অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি। ৪৮৭

দুগুলা-পচলা ক'বা পুৰণি কথা ভাবে ভাবে পাঠকক বোকাইছে। অবশ্যে বোগেশ বাবুৰ আৰু ডেউৰ বঙ্গালী পাঠকক পক্ষে সেইবোৰ লভুন। বোগেশ বাবুৰে লেখিছে "গ্ৰাম্যে আসামী বাক্যলা এক বলা বাইতে পাবে। ত্ৰিয়সন সাহেবেৰ মতও তাই (১)। অধুনিক কালে হুই একটা নতুন শব্দ বিত্তান্ত স্বৰূপে প্ৰযুক্ত হইয়া পুৰাতন হইতে বিচ্ছিন্ন হইতেছে। যেমন্তৰ বজুৱা মহাশয়েৰ আসামী ব্যাকৰণে পাই, বিলাসক, বোব, হ'ত বহুৰচনেৰ বিত্তান্ত। উদ্যে হ'ত হয়ত শেষ শব্দ অনুমানিক কবিৰাৰ বীতি হইতে আসিয়া এখন গ্ৰাম্য বিবেচিত হইতেছে। ত্ৰিয়পদ কাৰিৰে, পদ্যে কবিবোহো পাই। হ'ত এৰ ত পাদপুৰণে। (অৰ্থাৎ ধৰক, যেনে "বিদ্যাৰিণি"ৰ "বি"।—সম্পাদক।) "বোব" হয় ত বড় হইতে। (অৰ্থাৎ ধৰক, যেনে "সবিরহ বোব"ৰ, "বাসি-চাহী বোব"ৰ, "খুদকণবোব"ৰ "বোব" মানে কব, অৰ্থাৎ কব ডাঙৰ সবিরহ, ডাঙৰ বাগিচাহী, ডাঙৰ খুদকণ!—সম্পাদক)। অনেক অৰ্থে বড় বাক্যলা প্ৰয়োগেও আছে। বিলাক শব্দেৰ মূল নিৰ্ণয় কঠিন। (বিদ্যাৰিণিয়ে বঙ্গলা গুলা, গুলা, কিয় পাছিলে? উজনিৰ অসমীয়াৰ 'বিলাকেই' নামনিৰ অসমীয়াত গিলাক বা গিলা, আৰু পূৰ্ব পশ্চিম বড় গুলা, গুলা, গুলো, হৈছে। আৰি কঠ,—বঙ্গলা ভাষা যে অসমীয়া ভাষাৰ অপভ্ৰংশ, ইও তাৰ এটা প্ৰমাণ।—সম্পাদক)। গ্ৰাটীল আসামীতে 'হতে', বাং 'হাতে'; এখন প্ৰায়ই 'পৰা' দেখিতে পাই। (পুৰণি অসমীয়াৰ 'হতে'ৰ পৰা বঙ্গলাৰ হইতে ওলাইছে, সেইটো মুজিলে-বঙ্গলা যে অসমীয়াৰ

(১) "গ্ৰাম্যত অসমীয়া ভাষাৰে লৈতে বিহাবী ভাষাৰ লব্ধ বঙ্গলাতকৈ ৩৩৮।"—প্ৰিয়েচ'ন, ১৮২৬ খৃ. অৰ্ধ। (২) "যদি মাথোন গ্ৰাম্যৰ বিচাৰ ক'বা বাৰ তেনেহলে অসমীয়া ভাষা যে বঙ্গলাৰ 'ভাষা' নহয় সেইটো প্ৰমাণ ক'বাটান। চিটাগাৰ'ৰ ভাষা বঙ্গলা, কিন্তু কলিকতাৰ ভাষাৰপৰা ভাব ভাষা বিহাৰ দূৰত অসমীয়া ভাষা সিহাৰ দূৰত নহয়। কিন্তু যদি লিখিত সাহিত্যলৈ চকু দিওঁ, তেন্তে অসমীয়াক সুকীয়া ভাষা মুম্বিল মাগে।"—প্ৰিয়েচ'ন, ১২০০ খৃ. অৰ্ধ।

ইয়াৰ ওপৰতে তিব দি বিত্তানিধিয়ে কয়, প্ৰিয়েচ'নে অসমীয়া আৰু বঙ্গলাৰ প্ৰাধাৰ একে বুলি কৈছে। আচৰিত নহয় নে? "বত হুবে তত হুবে নহে" মানে একে!! বোগেশ বাবুৰ গাভ ব'ব, বলা দেখিছে।। ডেউৰ বঙ্গলা বিত্তানিধিয়েই নহয়, বলা-বিধিও।—সম্পাদক।

বিকৃত ভাষা তাক বুজিব পাৰি।—সম্পাদক)। বৎ-বৰ হইতে ; আং ঘবৰ পৰা। 'ঘবেৰ পৰে আসিয়া বলিল' (ঘবেৰ উপৰে—ঘৰে) এই রূপ প্ৰয়োগ বন্ধৰ স্থানে স্থানে আছে।' আমি কওঁ, বিদ্যানিধি কটকৰপৰা কলিকতালৈ আহিল, এই কথাৰ মানে, 'কটকেৰ পৰে বিদ্যানিধি কলিকাতায় আসিল,' অৰ্থাৎ কটক চহৰখন কলিকতালৈ আগয়ে আহিল, তাৰ পিছত বোধকৰোঁ। তাত তেওঁৰ ভৰি দিবলৈ ঠাই নোহোৱা বাবে বিদ্যানিধি অগত্যা কলিকতালৈ গুচি আহিল। এই শিনিতে কওঁ যে আজিকালিৰ বঙ্গালী সাহিত্য-পৰিষদৰ সত্য সকলৰ ভিতৰত এই বিদ্যানিধি মহাশয় এটি ডাঙৰ হিলৈ। বিদ্যাসাগৰ আৰু বন্ধিম্বৰ আত্মাই পৰিষদৰ এই হিলৈৰ ধুমধূমানিত ভালকৈ স্বৰ্গত শুভ পাবিছে নে নাই কৰ নোৱাৰোঁ। যোগেশ বাবুৱে কয়,—“আমি তুমি বাস্তবিক মাত্ৰ বহু বচন।” প্ৰাচীন বাঙ্গালা আন্ধি ডুন্ধি (১) আমি আৰু তুমি, বাইকৈ তুমি যে বঙ্গলাত “মানে বহুবচন” এইটো নতুন সাধু শুনি আমি মনত ৰাখিলোঁ। “কালে বহুবচন একবচন মনে হইয়া বাঙ্গালাতে আমবা ভোঁমবা” হৈছে হেনো। যোগেশ বাবু বিদ্যানিধিয়ে আজিকালিৰ বা আগৰ দিবোৰ অসমীয়া শব্দ বুজিব নোৱাৰে, সেই বোৰ গ্ৰাম্য বুলি কৈ গা সাৰে, আৰু দিবোৰ বুজিব পাবে, সেইবোৰ বঙ্গলা বুলি ফুটংগিবী মাৰে ; ফাকটিটো বেছ ! “গ্ৰাম্য” শব্দটো তেওঁলোকৰ সৰ্কটাক মন্ত্ৰ। তেওঁলোকৰ গোবিন্দপুৰ, হুতাছুতিব, পট কেনিঙৰ, ডাঙ্গ্ৰমণ্ড হাৰ্কিবৰ, আৰু হাওড়াৰ মাত আচল সাধু, আৰু আমাৰ প্ৰাগ্জ্যোতিষপুৰ, শোণিতপুৰ, বহুপুৰ, কমতাপুৰ, হুণ্ডিনৰ, চম্পাবতীৰ মাত গ্ৰাম্য, গাৰলীয়া। বড়িয়া বিচাৰ ! দিপ্‌লিপ্‌ দাবী !

আমি যোগেশ বাবুক Seriously শোধোঁ, তেওঁ এইদৰে সংস্কৃতৰ জীয়াবী অসমীয়া আৰু বঙ্গলাক মিলাই ছুইকো একে প্ৰমাণ কৰিবলৈ গৈ যে অসমীয়াৰ

(১) ‘জিপুৰা ও চ্ট্ৰাৰ, নোৱাখালি প্ৰত্ৰুতি হানে প্ৰাণ | ১৫০ ৰংনবেৰ পূৰ্ণৰ্ত্তী নমন্ত হন্তমিথিত পুঁথিতেই ‘আমি’ ও ‘তুমি’ হলে সৰ্কটাই ‘আন্ধি’ ও ‘তুমি’ দৃষ্ট হয়। পৰা-গলী মহাভাবত, সঙ্গৰ বচিত মহাভাবত প্ৰত্ৰুতি প্ৰাচীন পুত্ৰকেও এই প্ৰকাৰেৰে প্ৰয়োগ দৃষ্ট হইবে।—’ বীৰেশচন্দ্ৰৰ ‘বঙ্গভাষাও সাহিত্য’ কিতাপ। পাঠকে অনাৱালে-বুজিব যে এই আন্ধি ডুন্ধি পুৰণি . কামৰূপীয়া অসমীয়া আন্ধি ডুন্ধি, বঙ্গলা নহয় ; কাৰণ পন্ধি বঙ্গলাৰ পুথিত লি নাই।—সম্পাদক।

আহিন, ১৮৩৩।] অসমীয়া ভাষা আৰু বঙ্গালীৰ চকুত টোপনি। ৪৮৯

হাঁহি ভুলিছে, তেওঁ সেইটো বৃত্ত পোৱা নাই নে? সংস্কৃতমূলক ভাষাৰ তো কথাই নাই, আৰ্য্যবংশীয় আনবিলাক ভাষাৰ ভিতৰতো বিচাৰিলে এইদৰে হেজাৰ সাদৃশ্য ওলাব। অসমীয়া ভাষাত ‘আমি’ বহুবচন বঙ্গলাত এক বচন, অসমীয়াত তেওঁ, সি, তাই, তেওঁ, বঙ্গলাত মাথোন সে, তিনি; অসমীয়া সাধাৰণ বিভক্তিবিলাক, বোব, হ’ত, হ’ক, বঙ্গলাত নথকা;—(তেওঁ কন্ন পূৰ্বণি কালত আছিল; আমি কওঁ মধ্য-আচিয়াত একে লগে থাকোঁতে য়ুবোপীয় আৰ্য্য আৰু ভাৰতীয় আৰ্য্য ভাষাবোৰে তেনে মিল আছিল)—শব্দৰূপ, বিভক্তিরূপ, বিশেষ্য, বিশেষণ, ক্ৰিয়াপদ, যিবোৰ আজিকালি অসমীয়াত আছে আৰু আগৰ অসমীয়াতো আছিল, এতিয়াৰ বঙ্গলাত নথকা,—(প্রাচীন বঙ্গলাত আছিল হেনো)—এইবোৰলৈ চাই অসমীয়া ভাষা বঙ্গলাৰে যে একে আৰু সেইবাবে অসমীয়াই বঙ্গলা যে লব লাগে, যোগেশ বাবুৰ এই কথা আমি মানিব লগীয়াত পৰিলোঁবেই দেখিছোঁ! বাস্তবিকত অসমীয়াই বঙ্গলা ভাষা নলৈ “মাংসক খালে”! হায়!—বিদ্যানিধিৰ এই বিধৰ কথা শুনি আমাৰ পেড়িৰ বন্দুকলৈ (Paddy's gun) মনত পৰিছে।—পেড়িয়ে এজনক তাৰ বন্দুকটো বেচিব খুজিছিল; কিন্তু বন্দুকটোৰ সকলো আছিল, মাথোন lock, stock and barrel, অৰ্থাৎ বোবাটো, নলিচাডাল আৰু পিছৰ কাঠডোখৰ নাছিল! বিদ্যানিধিয়ে অসমীয়াক বেচিব খোজা তেওঁৰ বঙ্গলা ভাষাৰ বন্দুকটোৰ, অসমীয়াই ব্যবহাৰ কৰিবলৈ সকলোবোৰ আছে; মাথোন সৰ্কিনাম, অব্যয়, ক্ৰিয়াপদ, বিভক্তিরূপ, শব্দৰূপ, বৰ্ণবিভাগ প্রণালী আদিৰ বোবা আৰু নলিচাডাল এতিয়া নাই! পূৰ্বণি কালত আছিল!—বাস্তবিকতে আজিকালিৰ এই শ্ৰেণীৰ বঙ্গালী লেখকসকলৰ লেখা পঢ়িবলৈ গলে দৈৰ্ঘ্য বৰ্ণা মন্থিল হৈ পৰে।

এই প্ৰবন্ধত বিদ্যানিধিয়ে কেইবাজেখবো অসমীয়া বচনাৰ বঙ্গলালৈ ভাঙনি দিছে। আমি তাহানি স্ময়ীত এডোখৰ অসমীয়া বচনা তেওঁক ভাঙি-বলৈ দিছিলোঁ, তেওঁ আমাৰ অনুবোধ নাবাখিলে। পাহৰিছোঁ, যে তেতিয়া তেওঁৰ হাতত হেমকোষ, হেম বৰুৱাৰ ব্যাকৰণ, আৰু গুৱাহাটীয়া “আসামী ভাষালোক” বন্ধ পণ্ডিতৰ সহায় নাছিল!

এই প্ৰবন্ধতে বিদ্যানিধিয়ে তেওঁৰ “এক আসামী ভাষালোকৰ নিকট যে উত্তৰ পাইয়াছি তাৰ দীৰ্ঘ হইলেও উচ্চ হইল” এই বুলি এটা দীৰ্ঘ বঙ্গলা

শ্ৰেয়স্ক ভুলি দিছে। এই চিঠি বা উত্তৰ বা শ্ৰেয়স্কৰ সম্পৰ্কে আমি ইয়াকে কওঁ যে এই ভদ্ৰলোকজনৰ শ্ৰেয়স্কটো পঢ়ি আমি তেওঁক চিনি পেলাইছোঁ। —“বঁধু হে, তোমাৰ চিনেছি হে!” “নয়ন কোনে চাইবি বত। বাণ খাবি বাণ হান্‌বি তত!”—তেওঁৰ এনে লেখা আমি আগেয়েও ঘূকটিবলৈ পাইছিলোঁ। তেওঁ আমি যাক অসমীয়া বোলে। ভেনে অসমীয়া বুলি বুকুত হাত দি কব পাৰে নে? আসামত চৰ্কাৰী চাকৰি আৰু কলেজৰ বৃত্তিৰ বেণিকা, আৰু কলিকতালৈ আহিলে কলিকতাত অসমীয়া বুলি দাবি কৰিবৰ বেণিকা আৰু ভাৰাৰ বেণিকা বন্দলা ভাৰা তেওঁলোকৰ মাতৃভাষা বুলি কওঁতা “অসমীয়া” তেওঁ নহয় নে? তেওঁলোকক আচল অসমীয়াই নিচিনে দে? এই “অসমীয়াজনৰ” চিঠি বা শ্ৰেয়স্কটো বিজ্ঞানিধিয়ে অসমীয়া ভদ্ৰলোকবপৰা পোৱা চিঠি বোলাত বিজ্ঞানিধিৰ আৰু তেওঁৰ বন্ধুৰ টেডবালিৰ বাহিৰে আন একো বুলি আমি বুজা নাই, আৰু সেইদেখি তাৰ মূল্য হুটুকাৰ ফেন সোপা।

বিজ্ঞানিধিৰ কোলাত উঠি “শ্ৰেয়স্কী” কাকতৰ সৰ্বহত বহা “আসামী ভদ্ৰলোক” জনে তেওঁৰ চিঠিত অসমীয়া মাহেকীয়া কাকতৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰে। তেওঁ লেখিছে—“ডিব্ৰুগৰিয়ানী মহিলী আলোচনী”, “কলিকতানী বাঁহী” ইত্যাদি। আমি ‘ভদ্ৰলোকজনৰ লিঙ্গজ্ঞান শ্ৰেয়স্ক হোৱা দেখি সন্তোষ পাইছোঁ। তেওঁ বিদ্যানিধিৰে সৈতে যেনেকৈ পুং ক্ৰীং হুবহু হলত আদিত্ত যোগ দিছে, এনে নোহোৱাটোৱেই হে আচৰিত। “আসামী ভদ্ৰলোকজনৰ” চিঠিখনত নামা কথা আৰু বৰ চোক আছে; পঢ়িলে মনত খেলায় যে he has got his own axe to grind also” অৰ্থাৎ ‘অসমীয়া ভাষা আৰু লেখকসকলৰ বিৰুদ্ধে, বাইটকৈ বাঁহীৰ বিৰুদ্ধে তেওঁৰো সুকীয়া “আবেজ” আছে, যাব পোটক তেওঁ বিদ্যানিধিৰ লগতে লগ লাগি ভুলিবলৈ গৈছে। তেওঁৰ চিঠিখনত নতুন “দোক্তা” বা “চান্দ-ধপাতৰ” নিচিনা ইমান চোক আছে, যে বিদ্যানিধিয়েই তাত অলপ “চুপ আৰু ধয়েৰ” দি তাৰ চোক কমাই দিবলৈ চেষ্টা কৰিছে,— “পত্ৰলেখক মহাশয় নামা বিষয়েৰ আলোচনা কৰিৱাছেন। হয়ত হানে হানে অতুষ্টি ও তীৱতাৰ দোৰে পড়িৱাছেন। আসামী ও বাঙ্গালা ভাষা এক বলি আৰু না বলি, সংস্কৃত ভাষাৰ বিবর্তনে কোন ভাষা কোন দিকে চলিৱাছে, তাহা বুঝা স্পষ্ট হইতেছে।”

সিদিনা বঙ্গলা কাকত এখনত গোটাঁচেবেক গুজৰাটী কবিতা পঢ়িছিলোঁ।
তাৰ কাকিচেবেক উলত তুলি দিলোঁ।—

(১) "ও হৈব অকলী-উব গাবে, হুনিয়ানা হুখ নিবাবো-বাজ, কমা কব হবে দীনবন্ধু।"

(২) "বে পৰোপকাৰী হে পুবা, এপল বৰি বন্ধা অধুনা বাজ। জো বত অকল
চপনে জ্যাবে, জগ বেহেচেন সা:আধাবে কল।"

(৩) সামল বে ঈফুক অৰাবি বিনতি; কমবী কেবা হুখনী কহ কৰায় জো। বে হুখ
চানী অবনীনা আধাবতু; অৰবী বাকো তমে বাম বেহি বাজকো।"

(১) ভাঙনি—হে ঈশ্বৰ! প্ৰাৰ্থনা (অবজী—আৰ্জি) শুনা; হে বাজ।
হুনিয়ান হুখ নিবাবণ কৰাঁ; হে হবে দীনবন্ধু। দয়া কৰাঁ।

(২) বি পুবা পৰোপকাৰী, (হে—আছে), হে বাজ এতিয়া (এপল)
ভাবো বন্ধা নাই (বৰি)। বি অকল (জো বত) ওপবত অগং হিত সি
ভাগিলে অগং কিহব ওপবত বব ?

(৩) হে কৃষ্ণ আমাৰ বিনতি শুনা (সামল, সজাল, চত্ৰাল), কমবী কেবাই
(কবিৰ নাম) হুখ বৰ্ণনা কৰিছে, হুখ দূৰ কৰাঁ, তুমিয়েই অবনীৰ আধাব;
হে বাম তুমিয়েই (তমে) আমাক ইয়াত (অৰবী) বাতিছা সেইবাবে আছে।

আমি গুজৰাটী ভাষাৰ একো নাজানো, আমাৰ হাতত গুজৰাটী ভাষাৰ
অভিধান বা ব্যাকৰণ একো নাই, আমি তুলত পুং ক্লিং নিজন্ত শিকোৱা
পণ্ডিতো নহওঁ, তথাপি ওপবৰ তিনি ডোখৰৰ এক বকম মানে বুজিছোঁ;
কাৰণ সি সংস্কৃতমূলক। অধ্যাপক বিদ্যানিধিক কওঁ যে তেওঁ এই গুজ-
ৰাটী কেডোখৰৰ শব্দবোৰৰ ব্যুৎপত্তি উলিয়াই চাওক, আৰু চালে দেখিব
যে সেইবোৰ বঙ্গলাৰে সৈতে মিলে। এতেকে গুজৰাটী তেওঁ বঙ্গলাৰ ভিত্ত-
কৰা কবক। অকল আমাৰ হুখীয়া অসমীয়া ভাষাটোৰ ওপবতে তেওঁ
ইমানকৈ "নজব" দি থাকে কিয় ? তেওঁ ভাৰতীয় প্ৰধান ভাষাবোৰৰ একোখন
কোষ আৰু ব্যাকৰণ গোটাই লৈ কাৰ্যত প্ৰবৃত্ত হলে, অলপতে নিশ্চয় সেই
বোৰৰে সৈতে বঙ্গলাৰ সাদৃশ্য উলিয়াই সেইবোৰ বঙ্গলা ভাষাৰ বাজ্যৰ কব-
তলীয়া কবিৰ পাবিব। তেওঁৰ গোটোইটো বিপুল energy অসমীয়া ভাষাৰ
ওপবতে ধৰচ নকৰি আন ফালেও উলিয়াই দিয়ক। অসমীয়া ভাষাৰ ওপবত
তেওঁ ইমান কৃপাকটাকপাত কৰা দেখি, তাহানিৰ "সন্ধ্যা" কাকতৰ সম্পাদক

ব্রহ্মবাক্য মহাশয়ৰ আহিত আমিও এফাকি গীত বচনা কৰি পোৱাৰ লোভ
সামৰিব নোৱাৰিলোঁ। গাওঁ,—“বিদ্যানিধি পৰম দয়ালু!

তোমাৰ ৰূপাত (অসমীয়া ভাষাৰ) ডাঢ়ি গজে,

আবকালি (অসমীয়া ভাষাই) ধায় শাক আলু ॥”

শেহত ক'ওঁ যে আমি এই প্ৰবন্ধটো বঙ্গলাত লেখি বঙ্গলা কাকতলৈ পঠি-
য়াৰ খুজিছিলোঁ। কিন্তু পিছত ভাবিলোঁ ওহঁ! নপঠিয়াওঁ; কিয়নো, বিদ্যানিধি
আগেয়ে যি আছিল আছিল, এতিয়া তেওঁ অসমীয়া ভাষাত বিদগ্ধ হৈছেই
যেতিয়া, তেওঁ আমাৰ প্ৰবন্ধৰ মানে সৰ্বস্বীয়াকৈ বুজিবই; আৰু বুজি
তেওঁৰ বক্তব্য বঙ্গলা ভাষাৰ “গ্রাম্য” ভাৱৰণ আমাৰ অসমীয়াত লেখি বাঁহীলৈ
কিজানি পঠিয়াবই; আৰু পঠিয়ালে বাঁহীয়ে সেই ত্ৰি-বংসটি বুকুত কিজানি
ধাৰণ কৰিবই।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা।

প্ৰতিবাদ। *

সম্পাদক ডাঙৰীয়া! যোৱা জুন মাহৰ ২য় বছৰ ৮ম সংখ্যা বাঁহীত
যে “মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, দামোদৰদেৱ আৰু হৰিদেৱ” নামে এটি প্ৰবন্ধ
ওলাইছিল সেই সন্দেহে আমি ছুই চাৰি আষাৰ কথা লেখিলোঁ, অনুগ্রহ
কৰি আপোনাৰ মূল্যবান কাকতৰ এচুকত ঠাই পায় যেন।

* * * প্ৰবন্ধ লেখকে তেখেতৰ প্ৰবন্ধৰ আদিতে লেখিছে যে “আসামত
আদিতে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰোঁতা মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, এই কথা সকলোৱে
মানে”। এই কথাটি বা তেখেতে ক’ত পালে? তেওঁৰ মতে ৬ শঙ্কৰদেৱৰ
জন্মৰ আগেয়ে তেখেত আসামত বৈষ্ণৱধৰ্ম নাছিল? বাক এই সন্দেহে ৬
শঙ্কৰে নিজে কি লেখি গৈছে দেখা বাওক:—শঙ্কৰ ৰচিত উত্তৰ কাণ্ড

* এই প্ৰবন্ধটোৰ যিবোৰ ঠাইত আমি তথা চিন দিছোঁ, সেইবোৰ ব্যক্তিগত আক্ৰ-
মণ আৰু গালিৰে পৰিপূৰ্ণ আছিল। গতিকে সেইবোৰ ছপাই বাঁহীৰ পাত মলিয়ল
কৰিব নোৱাৰোঁ। কাৰো সৈতে মত নিমিলিছেই যে তেওঁক গালি পাৰিব পায় এনেটো
এটা মন্যায় কথা।—সম্পাদক।

বামায়ণত এনে ৰূপে দেখা আছে:—যেনে:—

“পূৰ্ব কবি অশ্রমাদী, মাধৱ কন্দলি আদি, † ডেহে বিবচিলা কৃক কথা। † হস্তীৰ দেখিয়া লাগ, শশা যেন কাৰে মাৰ্গ, যোৰ তৈলা তেজুৰ অৱস্থা।”

ইত্যাদি

১। ইয়াৰ দ্বাৰা দেখা গল যে শক্ৰৰে মহাকবি পৰম বৈষ্ণৱ মাধৱ কন্দলিয়ে বি ৰূপে পদ ভাসি কৃক-কথা (১) বচি গৈছিল সেই আৰ্হি লৈ মাধৱ কন্দলিক আদি কবি-গুৰু কল্পনা কবি পদ ভঙ্গাত হাত দিছিল। এই কাঁকি পদতেই মাধৱ কন্দলি যে এজন কৃকভক্ত বৈষ্ণৱ আছিল আৰু শক্ৰৰ বহু কাল আগতে বহু শাস্ত্ৰ বচনা কবি আসামত কৃক-ভক্তি (১-স, ১) অৰ্থাৎ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি গৈছিল তাত কোনো সন্দেহ নাই। ইয়াৰ বাহিৰেও অসিদ্ধ কবি মাধৱ কন্দলি যে এজন পৰম বৈষ্ণৱ আছিল তাক তেওঁৰ বচিত “দেৱভক্তিঃ” নামেৰে পদ্য গ্ৰন্থ পাঠ কৰিলে বিশেষকৈ জানিব পৰা যায়। সুতৰাং প্ৰবন্ধ লেখকৰ প্ৰথম শাবীয়েই ভুল বা মিছা কথা।

২। তেখেতৰ প্ৰবন্ধৰ চতুৰ্থ শাবীত লেখিছে যে “শক্ৰৰ পাছত তেওঁৰ প্ৰদৰ্শিত পথেৰে ব্ৰাহ্মণ দামোদৰদেৱ আৰু হৰিদেৱে সেই ধৰ্মকে তিন তিন ভাৱেৰে লোক-সমাজাত প্ৰচাৰ কৰিছিল।” এই কথা বা লেখকে কি যুক্তিৰে প্ৰমাণ কৰিব খোজে কব নোৱাৰে। এই কথাটি তালকৈ আগোচনা কৰিব লাগিলে দেখা যুগত যে শক্ৰেইবা কোনেহুবা ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। আৰু ৬ দামোদৰেই বা কেনেহুবা ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। প্ৰথমে দেখা যাওক যে শক্ৰে কেনে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল, আৰু সেই ধৰ্ম শাস্ত্ৰীয় নে তেওঁৰ স্বকপোলকল্পিত। বি ধৰ্ম বেদ, বেদান্ত, শ্মৃতি, পুৰাণ আৰু তন্ত্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰতিপাদিত হৈছে তাক শাস্ত্ৰীয় ধৰ্ম বোলে; আৰু সেই ধৰ্মই আন্তিক হিন্দু মাত্ৰৰে আদৰণীয়। শক্ৰৰ ধৰ্মক আমি কোনো শাস্ত্ৰীয় ধৰ্ম বুলিব নোৱাৰে, বি হেতু “আল দেৱী দেৱ, নকৰিবা দেৱ” অৰ্থাৎ কৃক ভক্তি

† আদি শব্দই বহুতক বুজাইছে; যোগকৰে। অন্যত কন্দলি প্ৰত্নত্বিক বুজাইছে।—
প্ৰবন্ধ লেখক।

* “ডেহে” বিবচিলা বাৰ কথা হৈ হব পাৰ।—সম্পাদক

(১) বাৰৰ কথা হৈ।—সম্পাদক।

আন দেবী দেৱক দেৱা পূজা নকৰিবা। এই মহামত্ৰ যি ধৰ্মৰ মূল মত্ৰ, যি ধৰ্মত বেদ, পুৰাণ, তন্ত্ৰোক্তাদি দেৱ দেৱীৰ পূজা সেৱা একে-বাৰে নিষিদ্ধ, যি ধৰ্মত হিন্দুধৰ্মৰ আদি শুক পৃথিৱীপুজ্য ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰাধিক্ত স্বীকাৰ নকৰে আৰু ব্ৰাহ্মণৰ সন্ধ্যা, পূজা, গায়ত্ৰী, নিত্যহোম, আদি ক্ৰিয়া কৰা নিষিদ্ধ বুলি কয়, সেই ধৰ্মটি হিন্দুধৰ্মৰ এটি উপশাখা স্বৰূপোলকল্পিত বৌদ্ধধৰ্মৰ নামান্তৰ, নাম মাত্ৰ হিন্দুধৰ্মত ৰাজে আন কি ধৰ্ম বুলিব পাৰি ? ইত্যাদি ইত্যাদি। শঙ্কৰৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম তালকৈ আলোচনা কৰিব লাগিলে ফেৱল এই বিষয়ে সুকীয়াকৈ এখনি ডাঙৰ পুথি হৈ পৰে ; সুতৰাং এই ৰাৱলৈ সংক্ষেপে ইয়াতে সন্মৰণি মাৰিলোঁ।

আন ফালে ঈশ্বৰ দেৱ দামোদৰৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্মটি কেনেকুৱা তাকো অতি সংক্ষেপে আলোচনা কৰি চোৱা যাওক। দেৱ দামোদৰৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম বেদ, বেদান্ত, স্মৃতি আৰু পুৰাণৰ দ্বাৰা প্ৰতিপাদিত অৰ্থাৎ বেদাদিৰ দ্বাৰা নিশ্চিত নিখুঁত পবিত্ৰ হিন্দুধৰ্ম। কাৰণ দেৱ দামোদৰে শিষ্যক বিৰূপে উপদেশ দিছে তাত কোনো অশান্তীৰ দোষ ঘটো দেখা নাযায়। তেওঁৰ প্ৰিয় শিষ্য ভট্টদেৱক তেওঁ এইৰূপে উপদেশ দিছে:—

“ভাগৱত ব্যাখ্যা তুমি আপুনি কৰিবা। লোকক হৰিৰ ভক্তি উপদেশ দিবা ॥
ব্ৰাহ্মণৰ নিত্য নৈমিত্তিক নেকৱাৰা। আপুনিও মান সন্ধ্যা পূজা আচৰিবা ॥”
—শুক লীলা ৬৭ পৃঃ।

শঙ্কৰে বজা, ব্ৰাহ্মণ, স্ত্ৰীক কেতিয়াও শৰণ নকৰাওঁ বুলি নিজে উক্তি কৰি গৈছে। সেই অনুসৰি এতিয়াও মহাপুৰুষীয়াৰ ভিতৰত স্ত্ৰীক শৰণ দিয়া নিয়ম নাই *। কিন্তু ৬দেৱ দামোদৰে শঙ্কৰে সৈতে একে সময়তে স্ত্ৰী, বজা, ব্ৰাহ্মণ সকলোকে সমান ভাৱে শৰণ দি গৈছে। আৰু আজিও সেই নিয়ম প্ৰচলিত আছে। ইত্যাদি বহুতৰ প্ৰভেদ থকা স্বত্বেও প্ৰবন্ধ লেখকে কেনেকৈ সাহ কৰি শঙ্কৰৰ ধৰ্মকে তেওঁৰ পাছত দেৱ দামোদৰে লোকসমাজত প্ৰচাৰ কৰি যোৱা বুলি লেখিছে বুলো নাযায়। ওপৰোক্ত কাৰণে কওঁ যে লেখকৰ ওপৰোক্ত কথা ভুল বা মিছা। তাৰ পাছত প্ৰবন্ধ লেখকে এটা শুকতৰ কথা অৰ্থাৎ ৬ দেৱ দামোদৰক শঙ্কৰৰ শিষ্য

* লেখকক এই কথা কোনে কলে ? আছে। —সম্পাদক।

আৰু পূৰ্বোহিত বামবাম দিগৰ শিষ্য বুলি লেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। দেখা যাওক এই বিষয়ত ডেখেত কিমান কৃতকাৰ্য্য হৈছে। বামবাম দিগ শব্দৰ শিষ্য আৰু পূৰ্বোহিত বুলি এই প্ৰবন্ধত উক্ত নকৰিলেও মহাপুৰুষীয়া মাত্ৰেই এই কথাটি আত্মীকাৰ নকৰিব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

প্ৰথমতঃ শব্দৰ নিজৰ উক্তি মতেই তেওঁৰ নিজৰ জীৱনীত আমি লেখিবলৈ পাওঁ যে তেওঁ ব্ৰাহ্মণ,— (যাজক ব্ৰাহ্মণৰ হে।—সম্পাদক।) বজা আৰু স্ত্ৰীৰ গুৰু নহওঁ বুলি বাবদ্বাৰ কৈছে। এনে স্থলতো যে তেওঁ বামবাম দিগক শিষ্য কৰি লৈ নিজৰ গুৰু পূৰ্বোহিত পাতিব ই কথা আমি কেতিয়াও বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰো আৰু সঁচা বুলি বিশ্বাস কৰিবলৈ যদি কোনবাই আমাক অনুবোধ কৰে তেন্তে শব্দৰক মিছলীয়া বুলিবলৈ বাধ্য হওঁ। আৰু নিজৰ শিষ্যটিক প্ৰত্যেক দেৱ আৰু পিতৃৰ কাৰ্য্যত আগত বহাৱৰলৈ “সাধু-ভবানাত্ম্যং সধ্বহমাসে, ভবন্তং অহং অৰ্ছয়ামি” ইত্যাদি বাক্যেৰ (হে নাথো! সাধো! আপুনি বহিছে; সাধো মই বহিছোঁ; তেন্তে আপোনাক মই অৰ্ছনা অৰ্থাৎ পূজা কৰোঁ; কৰক;) সম্বোধন কৰি, ফুল, তুলসী, তাম্বুল, পান দি পূজা কৰিবলৈ, কাষ কৰি উঠি শেষত “ব্ৰাহ্মণং জনতং তীৰ্থং পবিত্ৰং পাপ নাশনং, ভূদেৱ হৰমে পাপং, জন্ময়া হৃদ্বতং কৃতং” অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মণ জনতৰ তীৰ্থস্বৰূপ, পবিত্ৰ পাপনাশকাৰী; হে ভূদেৱ। মই যিমান হৃদ্ব কৰিছোঁ আৰু তাৰ ফলস্বৰূপ যিমান পাপ হৈছে তাক হৰণ কৰক, এই বুলি প্ৰণাম কৰাটো (শিষ্যক গুৰুৱে এই ভাবে প্ৰণাম কৰাটো) আমি কোনো বকমে ধাৰণা কৰিব নোৱাৰোঁ। মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মত গুৰুৱে শিষ্যক প্ৰণাম কৰা নিয়ম আছে যদি লেখকে আমাক বুজাই দিব। তাৰ পাছত প্ৰবন্ধ লেখকে বাঁহীৰ ৩২৪ পৃষ্ঠাত বামানন্দ দিগৰ পদ উদ্ধাৰ কৰি যে লেখিছে:—

“তনিয়া শব্দৰ দেৱে সন্তোষ পাইলয়। বাম বাম গুৰুক পাছে মাতি আনি-
লয় ॥ বুলিলন্ত বাম বাম গুৰু তনিয়োক। দামোদৰ গুৰুক শৰণ কৰিয়োক ॥
বাম বাম গুৰু তনি হৰি মন্দিৰত। কৰাইলা শৰণ পুত্ৰ হৰি চৰণত ॥”
শব্দৰে হেনো বামবাম গুৰুক মাতি আনি কলে যে গুৰুদেৱ! দামোদৰ গুৰুক শৰণ কৰক। বাম বাম গুৰুৱে এই কথা তনি হৰি মন্দিৰত পুন-
ৰপি অৰ্থাৎ আকৌ এবাৰ দেৱ দামোদৰ গুৰুক হৰিৰ চৰণত শৰণ কৰালে।

ইয়াৰ অৰ্থই বা কি আমি যুক্তিসঙ্গতৰূপে একো বুজিব নোৱাৰিলোঁ।
 শ্ৰেয়শত: যদি বামবাম দ্বিজ শঙ্কৰৰ শিষ্য হয় তেন্তে শঙ্কৰে তেওঁক শুক
 বুলি সম্বোধন কৰা কথাটো আৰু বিজন ব্ৰাহ্মণ (দেৱ দামোদৰ) তেওঁৰ
 শৰণ লবলৈ গৈছে তেওঁক শুক বুলি স্নীক্য কৰা কথাটো দেখোঁতেই
 অভি অসম্ভৱ, কঠালৰ আমতাৰ নিছিনা হয় দেখোঁ? * তথাপি যদি মহাপুৰুষীয়া
 ধৰ্ম্মত আছে লেখকে বুজাই দিয়ক। আৰু পুত্ৰ শৰুটি লগাই আকোঁ সোণত
 সুৱণা দিয়াৰ নিচিনাকৈ পদ্যটিত বং চৰাই দিছে। পুত্ৰ শৰুৰ অৰ্থ যদি
 পুনৰসি (আকোঁ) হয়, তেন্তে ইয়াৰ দ্বাৰা বুজা যায় যে ৮ দেৱ দামোদৰে
 আগেয়ে এবাৰ ক'তবা শৰণ লৈছিল; কিন্তু সেই শৰণে তেওঁৰ হেঁপাহ নপ-
 লোৱাত হে এৰ্গল পানীত পৰি শঙ্কৰৰ শিষ্য হবলৈ গৈছিল, কিন্তু কি হব,
 নি:কিন বামুণৰ দুৰ্গপালৰ স্তৰে সিও নঘটিল। অভিশ্ৰাৱটি ভাৱি কোৱা
 মাত্ৰেই শুকজনে শিষ্যজনক শুক বুলি হাত যোৰ কৰি তেওঁৰ শিষ্য শুক
 এজনক শৰণ কৰিবলৈ আদেশ দিলে। এই গল বামানন্দ দ্বিজৰ উক্তি
 পটল। তাৰ পাছত সাক্ষৰ্ত্তোম ভট্টাচাৰ্য্য:—

“পবন বৈকুণ্ঠ সিটো বিদ্ৰ দামোদৰ। উদাস মহন্ত সিটো শিষ্য শ্ৰেষ্ঠতব।”

এই শিষ্য বা কাৰ শিষ্য বুজালে? তলৰ কেইকাকিলৈ মন কৰিলে
 শঙ্কৰৰ শিষ্য যেন বুজোঁ। অৰ্থাৎ দামোদৰ যেন মহা দুৰ্গীয়া বামুণৰ লৰা
 আছিল, দয়াৰ আৰু শঙ্কৰে জানিবা শ্ৰিয় শিষ্যৰ দুৰ্গতি দেখিব নোৱাৰি
 পঢ়াই শুনাই তেওঁক ডাঙৰ দীঘল কৰি পূজা কৰিবৰ অধিকাৰ দি পাটবা-
 উসীত এখন সত্ৰ পাতি তাতে তেওঁক থৈ গিলে আৰু কন্থী বামুণবিলা-
 কক শৰণ দিবলৈ এটি সৰু হুকুম দিলে। শ্ৰেয়শ লেখকে এই দুইজনৰ ওপৰতে
 বিশেষকৈ নিৰ্ভৰ কৰি নি:কিন দামোদৰক শঙ্কৰৰ শিষ্য বুলি দেখুৱাবলৈ চেষ্টা
 কৰিছে। তেখেতে লেখিবৰ সময়ত জানিবা অৰ্থাৎ বামকাপেৰে লেখি গৈছে
 কিন্তু আমাৰ নিৰ্মাণিত প্ৰাৰ্থীৰ বুজাত হে মহা বিভ্ৰাট ৰাটিছে। একেৰাকি

* শঙ্কৰেশ্বৰৰ কালত ব্ৰাহ্মণ মাত্ৰকেই আন জাতৰ লোকে শুক বুলি সম্বোধন কৰি-
 ছিল; লেখকে বুজা শিষ্যৰ শুক ভাষত নহয়। “কল্পিতীহৰণত” কল্পিতীয়ে বৈদিক
 “দেৱপ্যা কৰি বাইখা শুক” বুলি সম্বোধন কৰা আছে। কুকই শুক বুলিছে। আৰু অনেক
 প্ৰমাণ আছে।— সম্পাদক।

পদ্যৰ ভিতৰতেই বাসানন্দে কয় বাসবামৰ শিষ্য আৰু সার্কৰ্ত্তোমে কয় শঙ্কৰৰ শিষ্য, এতিয়া নিঃকিন বামুণৰ লৰাৰ এই হুই টানত পৰি প্ৰাণ যায় যেন দেখোঁ ; কোনটি সঁচা বুলি ধৰোঁ ? ইফালে কবি, কিন্তু এওঁলোক হুইজনেই সত্য কথা দেখিছে বুলি ভাব তলতে ডঢ়াই ডঢ়াই আমাক হুৰোজনক বিশ্বাস কৰিবলৈ কৈছে ; এতিয়া আমাৰ উপায় ? লেখকৰ মতে এই হুইটিয়েই সঁচা, কিন্তু কোনটি কেই জনা সঁচা তেওঁ আমাক সঁচাৰ ওজনটি বুজাই দিব নে ? ইফালে দেখোঁ যে ৬ দেৱ দামোদৰে বেতিয়াই শঙ্কৰৰ লগত দেখা সাক্ষাৎ কৰিছে তেতিয়াই তেওঁক শঙ্কৰে শুক বুলি সন্দোধান কৰি নিজে আসন দি বহুৱাইছে ; নানাকৰণ উপদেশ কথা শুনিছে। সেই সবকৈ ফুফা-নন্দই কৰা ৬ দামোদৰ ব্যাখ্যাও এইকপে লেখা আছে:—

বাসে বায়ে প্ৰমত্ত কৰাত শঙ্কৰ মাথৰো পৈ ৬ দেৱ দামোদৰ ওচৰত কেনেকৈ উপদেশ লৈছে শুনা :—

“বিশ্বাস ধানত বহি আছে দামোদৰ। অনন্তবে বাত্ৰি যে পৈলেক হুই পৰ ॥
বিশ্বাস কথাৰ পুছিলন্ত বাম বায়। বাৰ জন তন্ত সমে আছে এক ঠাই ॥
হে প্ৰভো দামোদৰ দেৱ আদিদেৱ। ইহ পৰ্বকালে তুমি বিনে নাই কেৱ ॥

* * * * *

বাঢ় গোটা বোপ বুলি কহয় শাস্ত্ৰত। কহিয়োক বাঢ় বোপ তৈলা কেন মত ॥

* * * * *

এহি বুলি দামোদৰে কহিবাক লৈলা। শঙ্কৰ মাথৰ আসি উপস্থিত তৈলা ॥

* * * * *

শঙ্কৰে বোলন্ত আসে তনিয়ো গৌনাই। শোধন্তা জনত মাত্ৰ কহিতে জুৰাই ॥

* * * * *

জাবত বৰিবে আছে কথা বত বত। সৰাক কহিয়ো শুনো তোমাৰ মূখত ॥
তোমাৰ আমাৰ কিছু ভিন্ন ভাব নাই। নোপ্য নাৰাধিবা মোত কহিও নোয়াই ॥”

এই প্ৰমত্ত শঙ্কৰ মাথৰ আৰু বামবায় আৰু ১২ জন শিষ্যৰ আগত ৬ দেৱ দামোদৰে যেনেকৈ হুইপাতল আৰু ভক্তিযোগ ব্যাখ্যা কৰিছে তনিলে আশ্চৰ্য্য হ'ব লাগে। এইবিলাক দেখিলে তনিলেহে ৬ দেৱ দামোদৰ যে কিমান আগঢ় পণ্ডিত আৰু জ্ঞানী আছিল তাক বুজা যায়।

তাৰ পাছত দেৱীে যে শব্দৰে ৮ দামোদৰক “পঢ়াই পূজা ভাগ দিলে ;” ইয়াৰ বা অৰ্থ কি ? শব্দৰে ৮ দেৱ দামোদৰক নিজে পঢ়াইছিল নে কি ? নাইবা খবচ দি ক’ভবা ইন্সুল বা পঢ়াশালতি পঢ়ুৱাইছিল ? আমি চিৰকাল শুনি আৰু পুথিত পঢ়ি আহিছোঁ যে ৮ দেৱ দামোদৰে কোনো দিন কোনো শূদ্ৰৰ মুখে পঢ়া নাছিল, কলাপাচাৰ্য্য নামে এজন ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিতৰ মুখে সংস্কৃত পঢ়িছিল। আকৌ শব্দৰে বা তেওঁক কেতিয়া পঢ়াইছিল ? বোধকৰে”। “বজনী স্কুলত” হ’ব পাৰ ? তাৰ পাছত “পূজা ভাগ দিয়াৰ” বা অৰ্থ কি ? শব্দৰে হকুম নিদিলে ৮ দেৱ দামোদৰে পূজাপাটল একো কবিব নোৱাৰিছিল হ’বলা ? নাইবা তেওঁক শব্দৰে পূজা শিক্ষা দিছিল ? শূদ্ৰই ব্ৰাহ্মণক পূজা শিকাইছিল বোলা কথাটো দেখোঁ শুনাতেই শুকক বেদ পঢ়োৱা বা পিতা-মহক গৃহস্থী শিকোৱা কথা হেন লাগে। যি হওক পূজা ভাগ কেনেকৈ দিলে আৰু পাটবাউনীত কেনেকৈ আচাৰ্য্য পাতি ধলে ইয়াৰ ভূতটং আমি একো নাপাওঁ। পাবে যদি প্ৰবন্ধ লেখকে আমাক এটা বৃজ দিয়ক।

শব্দৰে সত্ৰ পাতি ৮ দেৱ দামোদৰক স্থাপন কৰাটো দূৰৰ কথা, তেওঁৰ দিনতো দেখোঁ তেওঁ কোনো সত্ৰ পতাই আমি নোজানো *। মহাপূৰ্বীয়াৰ প্ৰধান সত্ৰ বৰপেটাখনি মাথৰে পতা। বৰপেটা সম্বন্ধে পূৰ্বি পুথি এখনিত আমি এই দৰে পঢ়িছোঁ যে বৰপেটা নামে এজন মুছলমানৰ সেই ডোখৰ মাটি আছিল, গিছে মাথৰে সেই ঠাইত সত্ৰ পাতিবলৈ মাটি ধৰাত বৰপেটাই কলে যে মই মাটি দিম কিন্তু মোৰ এটি অহুবোধ তুমি বাৰিবা বুলি শপত ধোৱা। মাথৰে সেইকপ কবিলত, বৰপেটাই কলে যে মোৰ মাটিত সত্ৰ পাতিলে মোৰ নাম সত্ৰখনিৰ আগত থাকিব লাগিব। মাথৰে একান্ত এবাব নোৱাৰি সত্ৰৰ নাম বৰপেটা ধলে।

তাৰ পাছত শব্দৰে দামোদৰক হকুম দিলে যে কিছুমান কৰ্মী অৰ্থাৎ নীচ (?) বায়ুপক তুমি শৰণ কৰাৰা। সিফালে দেৱীে আসামত প্ৰধান মুখ-পাত চাৰিখনি সত্ৰই ৮ দেৱ দামোদৰৰ প্ৰধান আচাৰ্য্যসকলে পতা, (১) আৰু আসামৰ ভিতৰত সেই সময়ত বিহাম ডাঙৰ পণ্ডিত, পোখামী,

* লেখকে মাজানিগেও, শব্দৰলেনে বৰদোৱা বেনতুৰি যদি অনেক সত্ৰ পাতিছিল।
—সম্পাদক। (১) ইয়াৰ কাৰণ কি লেখকে মাজানে।—সম্পাদক।

ব্রাহ্মণ, কাইয়ছ আৰু উচ্চ বংশৰ ধনী মানী মানুহ সদিয়াকপৰা ভাটীৰ কোচবেহাৰ-
লৈকে সীমা ধৰি ইয়াৰ ভিতৰত যি যি বসতি কৰিছিল সকলোৱে ৮ দেৱ দামোদ-
দেৱত শৰণ লৈছিল। হুইজনৰাজনৰ ভাগত দেখোঁ আসামৰ নিতান্ত
নীচ কুলৰ অৰ্থাৎ ডোম, হাৰি, চণ্ডাল, মুনী, শৰণীয়া কছাৰী, মেছ, হুত,
মোৱামবীয়া, মিৰি, কাছাৰী, তেলী, মালী, হুঁৰী, কমাৰ, তাঁতী এইবিলাক
হে পৰা দেখা পাওঁ। যি জনে ভগ্নাই দিয়ে তেওঁৰ ভাগত ভাল বস্তু
লোৱাৰ নিয়ম নাই হবলা ?

এতিয়া ওপৰত লেখা কাৰণে দেখা গল যে প্ৰবন্ধ লেখকে যি হুইজন
পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণৰ লেখাৰ ওপৰত একান্ত বিশ্বাস কৰি দামোদৰক শঙ্কৰদেৱৰ
শিষ্য কৰিব খুজিছে তেওঁলোক হুইজনৰ কোন জনৰ কথা সঁচা আৰু
কোন জনৰ মিছা তাক আমি একো ধিৰাং কৰিব নোৱাৰিলোঁ। এই হুই
জনৰ কথা যদি বিশ্বাসযোগ্য নহয় তেন্তে লেখকে ৮ দামোদৰক বাম
বাম ব্ৰাহ্মণৰ বা ৮ শঙ্কৰদেৱৰ শিষ্য বুলি প্ৰমাণ কৰিব খোজাটো বাউ-
নাই চম্ভৱ ধৰিব খোজাৰ নিচিনা হাত মেলা কথা বেন দেখা যায়। বাম
বাম দ্বিজক লেখকে অবিবাস কৰিছে গতিকে আমিও সম্প্ৰতি তেওঁক এৰি
দিলোঁ। এতিয়া বাকী আছে কেৱল শঙ্কৰদেৱৰ নিজৰ উক্তি। শঙ্কৰে
নিজে যিবোৰ শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰিছে বা মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মত যিবিলাক আহি
চৰিত্ৰ আছে তাত দেৱ দামোদৰ যে শঙ্কৰদেৱৰ বা বামবামৰ শিষ্য এনে
কথা ক'ত বা আছে নে ?

শঙ্কৰৰ মৃত্যুৰ পাছত প্ৰাঙ্কলৈ অস্ত্ৰান্ত সকলো ভকত গৈছিল, আৰু ৮
দেৱ দামোদৰকো নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল; কিন্তু শূদ্ৰৰ প্ৰাঙ্কলৈ যোৱা নিয়ম নথকা গুণে
তেওঁ প্ৰাঙ্কলৈ নগল। তেতিয়াই মাথৰে শিষ্যবিলাকক কলে যে অন্যস্ত্ৰ বহু
ব্ৰাহ্মণ আৰু শিষ্যবিলাক গুৰুৰ প্ৰাঙ্কলৈ আহিল, কিন্তু দামোদৰ দেৱে বেতিয়া
আমাক ষিণ কৰি (শূদ্ৰৰ বুলি নহয়.-স,) শূদ্ৰৰ প্ৰাঙ্কলৈ বুলি নাছিল তেতিয়া
আজিবপৰা তেওঁৰ লগত আমাৰ সজাৰ ৰখা উচিত নহয়; এই বুলি কোৱাত
তেতিয়াবপৰা মহাপুৰুষীয়া আৰু দামোদৰীয়াৰ ভিতৰত কিছু মনান্তৰ হল।
সেই ভাৱ আজিলৈকে চলি আহি আছে। বামবাম দ্বিজৰ বা শঙ্কৰদেৱৰ
শিষ্য হলে এনে পবিত্ৰ প্ৰাঙ্কক ৮ দেৱ দামোদৰে যিখাইছিল নে ? ইত্যাদি

অসংখ্য কথা আছে, থাক লেখিলে শ্রবণ অভিশয় ডাঙব হৈ পবে। মই বোধকৰোঁ। গুণবোক্ত শ্ৰেয়ানিলাক ভালকৈ পঢ়ি চালেই শ্রবণ লেখক নিজৰ ভুল ভালকৈ দেখিবলৈ পাব। বামানন্দ আৰু সার্কৰ্ত্তোর হুইজনেই শূভ্ৰসেবী বা শূভ্ৰোচ্ছিষ্টভোজী মহাপুৰুষীয়া ব্ৰাহ্মণ। তেওঁলোকে নিজৰ জাতি ধৰ্ম পৰিত্যাপ কৰি শূদ্ৰক সেৱা কৰি জাতিভ্ৰষ্ট হৈ, * * ৮ দামোদৰৰ নিছিনা এনে নিফলক স্ৰবৰ পুৰুষক সেইৰূপে আধাহুটীয়া অসঙ্গতীয়া কথাবে এডোখৰ কাকতত লেখি ধৈ গলেই ৮ দেৱ দামোদৰৰ জাতি গল নে ? বা সেইটোকে এটা authority বুলি মানিব লাগিল নে ? যাব নিজ ধৰ্মত বিবাস নাই তেনেকুৱা মানুহৰ আগণ্ডবি নোহোৱা কথা ধৰি শ্রবণ লেখাও * * মাত্ৰ। কামৰূপ চিবকাল এখন ব্ৰাহ্মণশ্ৰেয়ান পণ্ডিতৰ দেশ বুলি শ্ৰেয়ান; তাত এজন শূভ্ৰসেবী জাতি-যোৱা ব্ৰাহ্মণে হাজাৰ হাজাৰ ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত আৰু আসামৰ উচ্চ বংশীয় লক্ষ লক্ষ শিষ্যক পদজল খুৱাই শিষ্য কৰি ৮ দামোদৰী পছা এটি স্থাপন কৰি গল নে ? * * * *।

এতিয়া দেখা যাক শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু কোন আছিল। ৮ শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু কোন আছিল তাক আমি তেওঁৰ জীৱন-চৰিত্ৰত কতো স্পষ্টৰূপে পোৱা নাই। কিন্তু তেওঁৰ গুৰু যে এজন আছিল তাৰ কোনো ভুল নাই; যিহেতু তেওঁ নিজেই তলত লেখা পুথিত তেওঁৰ গুৰু আছে বুলি কৈ গৈছে। উত্তৰ কাণ্ডবামনপুৰণত লেখিছে, যথা:—

“বাম পাদপদ্ম হুই জদয়ত ধৰি। গুৰুৰ চৰণ মনে সমস্তাব কৰি।” ইয়াৰ দ্বাৰা শূদ্ৰৰ বকমে বুলিব পাৰি যে তেওঁৰ গুৰু এজন আছিল। এতিয়া সেই গুৰু জন কোন ? যাক তেওঁ দেখিলেই কৰঘোৰে গুৰু বুলি সম্বোধন কৰি পৰম সমাদৰেৰে বহিবলৈ আসন বসন দি পূজা কৰিছিল, যাব ঠাইত সদায় আমি গুণ-বত কৈ অহাৰ দৰে পৰম ভক্তি ভাৱে ধৰ্মোপদেশ লৈছিল, সেই পৰম জ্ঞানী স্ৰবৰ পুৰুষ ৮ দেৱ দামোদৰ নহয় নে ? নহয়ৰ কাৰণ কি ? (নাই; কাৰণ গাৰ বল,-স,) কোন গুণে তেওঁ শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু হবৰ উপযুক্ত নাছিল ? নে বংশমৰ্যাদাত ? নে পাণ্ডিত্যগুণত ? নে অন্য কি কাৰণত শঙ্কৰ-দেৱে ৮ দামোদৰ দেৱত শৰণ লোৱাৰ বাধা আছিল ? কেবল এটা কথা কব পাৰে যে ৮ শঙ্কৰদেৱ ৮ দেৱ দামোদৰতকৈ বয়সে ডাঙৰ আছিল;

কিন্তু কম বয়সৰ গুৰুত বেছি বয়সৰ শিষ্যই শৰণ লোৱা কথাটি নতুন নহয়; হেজাৰ হেজাৰ দৃষ্টান্ত আমি দেখুৱাই দিব পাৰোঁ। পণ্ডিত শ্ৰেয়ৰ গোপাল মিশ্ৰ কবিত্বই ৮ শতাব্দেৰ মৃত্যুৰ পূৰ্বেই (?) লেখা তেওঁৰ “খেৰা বড়ত” শব্দৰ আৰু মাধৱৰ বিষয়ে কি লেখি থৈ গৈছে চাওক।—

“শ্ৰীমন্ত শব্দৰ শুভাশয়, দামোদৰ যশ প্ৰকাশয়, ভাগবত কীৰ পয়োখিত
গৈলা তল। * * শ্ৰীমন্ত মাধৱ নাম ধৰি, বিহয় মুখক পৰিহৰি, কুক যশ বস
কৰিলা যিটো বিস্তাৰ। দামোদৰ মত অমুসৰি, মুখে গোবিন্দৰ নাম ধৰি,
সন্ত হৰি নাম বখনিলা সাৰেসাৰ ॥”

ইয়াৰপৰাও বুজা নাযায় নে যে ৮ দেৱ দামোদৰৰ মত অমুসৰণ কৰিয়েই শব্দৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। পূৰ্বণি অসমীয়া সাহিত্যত এনে ভূবি ভূবি প্ৰমাণ আছে। আৱশ্যক হলে প্ৰকাশ কৰা হব।

এতিয়া পৰিল অৱতাৰৰ পাল। শ্ৰেয় লেখকে তেখেতৰ শব্দৰদেৱ হে এজন অৱতাৰ আৰু ৮ দেৱ দামোদৰ অৱতাৰ হব নোৱাৰে বুলি বাবে বাবে ডঢ়াই ডঢ়াই আমাক মানিবলৈ কৈছে; এতিয়া শব্দৰদেৱৰ অৱতাৰটো আমি তেখেতৰ ধমুকানিতে মানি লব লাগে নে অশ্ৰু কিবা শাস্ত্ৰীয় প্ৰমাণ চাৰৰ আমাৰ অধিকাৰ আছে? তেখেতে জানিবা বাম কাপৰ বলত একে দোপে লেখি গৈছে যে যাক (শব্দৰক) “ব্ৰাহ্মণাদি সকলো ভ্ৰেণীৰ লোকে ঈশ্বৰাৱতাৰ বুলি মনিছিল” ইত্যাদি। আমি কব খোজোঁ যে, যি কেইজন বায়ুনে নিজৰ স্বধৰ্ম অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মণৰ জীৱন স্বৰূপিণী গায়ত্ৰী আৰু সৰ্বোপাসনাদি নিত্যকৰ্ম আৰু জাতি কুল এৰি শূদ্ৰ ৮ শব্দৰদেৱক গুৰু ভজি জাতিভ্ৰষ্ট হৈছিল সেই কেই জন বায়ুপত বালৈ আৰু অন্য কোনেও শব্দৰদেৱ ঈশ্বৰাৱতাৰ, অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ আদি গুৰু বুলি খীকাৰ নকৰে; কবিত্বৰ একো কাৰণো নাই। যি হেতু, শব্দৰৰ পূৰ্বে বহু ব্ৰাহ্মণ, মহাকবি মাধৱ কন্দলি, অনন্ত কন্দলি আদিয়ে অসমীয়া ভাষাত অতি সুন্দৰ সুন্দৰ গ্ৰন্থ-বচনা কৰি থৈ গৈছে। ৮ শব্দৰদেৱে তেওঁ বিলাকক (যেনে সংস্কৃত ভাষাত মহাকবি বাঙ্গালিক আদি গুৰু বুলি মানি অন্যান্য কবিজনকলৈ তেওঁৰ আৰ্হি লৈ গ্ৰন্থ বচনা কৰি গৈছে) কৰিগুৰু বুলি মানি তেওঁ বিলাকৰ আৰ্হি চাই গিছে এই বচনাত হাত দিছে বুলি মিজাই লেখি গৈছে, তাত অক’ অসমীয়া ভাষাৰ অৰ্কে

সাহিত্যৰ আদি গুৰু" বিশেষণ শব্দৰক দিয়াত লেখকৰ ** হে প্ৰকাশ পাইছে মাথোন। বৰক মহাকাবি পণ্ডিতপ্ৰবৰ ভট্টদেৱক এই বিশেষণ দিলে উপযুক্ত হয়; যিহেতু তেখেতে প্ৰথমে গজ সাহিত্য "কথা ভাগৱত" আদি গ্ৰন্থ আশাস্ত লেখি গৈছে; সেই সময়ত আশাস্ত নহয়, তাতকৈ বহু উন্নত বঙ্গদেশতো গদ্য সাহিত্য আছিল বুলি আমি প্ৰমাণ নাপাওঁ।

প্ৰবন্ধ লেখকে কেৱল শব্দৰদেৱ হে আশাস্ত বিহু অংশে জন্ম গ্ৰহণ কৰি অৱতাৰ হৈছিল, ৬ দেৱ দামোদৰক অৱতাৰ বুলিলে অৱতাৰৰ সংখ্যা বাঢ়ে অৰ্থাৎ আগেয়ে আছিল অৱতাৰ ১০টি মাথোন, পিছে টানিমনি এটা বঢ়াব পাৰি; কিন্তু তাতকৈ বেছি বঢ়ালে অৱতাৰৰ জৰীডালি ছিগি যাব বুলি, হিন্দুধৰ্মৰ মঙ্গল চিন্তি যাতে অৱতাৰ কেইটি ঠিক থাকে তাৰে চেঁচা কৰিছে হৰলা ? নতুবা আৰু অন্য ৩য়ৰ একো কাৰণ নেনেদেখোঁ। কাৰণ যদি হিন্দু শাস্ত্ৰ চাই শাস্ত্ৰ মতে অৱতাৰ নিৰ্ণয় কৰিব খোজে তেন্তে সেই সম্বন্ধে শাস্ত্ৰই কয় যে—“মৎস্ৰ কূৰ্মো বৰাহশ্চ নবসিংহোৎথ বামন।

ৰামোৰামশ্চ ৰামশ্চ বৃদ্ধ কঙ্কশ্চতে দশ ॥”

মৎস্ৰ, কূৰ্ম, বৰাহ, নুসিংহ, বামন, পৰশুৰাম, শ্ৰীৰাম, হৰিৰাম, বুদ্ধদেৱ, কঙ্ক এই দশটি অৱতাৰ। পিছে দশটিৰ অতিৰিক্ত একাদশ শব্দৰাৱতাৰ আছে বুলি আমি শাস্ত্ৰত কতো দেখা মনত নপৰে; পিছে তেখেতে যদি ১০ অৱতাৰৰ অতিৰিক্ত একাদশ অৱতাৰ ধৰিব পাৰে, তেন্তে দ্বাদশ বা ত্ৰয়োদশ ধৰাত কিয় ইমান ভয় কৰিছে আমি তাৰ যুক্তিসঙ্গত কাৰণ একো নেনেদেখোঁ। হৰিদেৱ সম্বন্ধে আলোচনা কৰা আমাৰ উদ্দেশ্য নহয়, যিহেতু হৰিদেৱ সম্বন্ধে আমি শাস্ত্ৰ আদি ভালকৈ চোৱা নাই; কেৱল ৬ দেৱ দামোদৰ সম্বন্ধে বঙ্গসাম্ৰাজ্য লেখা হল। আবশ্যিক হলে পিছত বহলাই লেখিবলৈ সাজু আছে।

অৱশেষত আমি কওঁ যি শব্দৰদেৱে প্ৰথমে মহেন্দ্ৰ কন্দলি নামে এজন ভ্ৰাতৃপণ পণ্ডিতৰ মুখে সংস্কৃত পঢ়ি সংস্কৃতত ব্যুৎপত্তি অমিলত কিছুমান সংস্কৃত শাস্ত্ৰ ভাঙি পদ ৰচনা কৰি গৈছে, তেওঁ নিজৰ যত্নত্বৰপৰা নিজে কোনো নতুন শাস্ত্ৰ লেখা নাই বা বুদ্ধদেৱ, বিশ্বহীষ্ট আৰু মহামদৰ নিচিনা কোনো নতুন ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা নাই, কেৱল শূদ্ৰাদিৰ জিতবত সহজ ভাবে

নাম-ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি গৈছে, তাকে কেৰি শঙ্কৰদেৱৰ গুণত যুদ্ধ হৈ হুই এজন
অনুভৱি বায়ুণে যদি তেওঁৰ উপদেশ গ্ৰহণ কৰিছিল, কৰিছিল; তেনেকৈ
এতিয়াও ২।৪ জন বায়ুণ খ্ৰীষ্টিয়ান, বৌদ্ধ আৰু ব্ৰাহ্ম হ'ব লাগিছে। সেই বাবে
শঙ্কৰদেৱে কেতিয়াও আজিকালিৰ তেওঁৰ ভক্তবোধৰ নিচিনা
ব্ৰাহ্মণক অৱমাননা কৰি মই ব্ৰাহ্মণৰ গুৰু হলে। বুলি কতো গুণ মাৰি
যোৱা নাই। বৰং সদায় তেওঁ ব্ৰাহ্মণক শীৰ্ষ স্থানত ৰাখি গুৰু বুলি মানি
ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি গৈছে। তেওঁৰ ভক্তবিলাকেও তেওঁৰ মান ৰাখি শঙ্কৰ
দেৱৰ আৰ্হি লৈ চলাটোৱেই যুগত। আমি বান্দালীক বঢ়াই দেখুৱাবলৈ (১)
শঙ্কৰ মহাকাব্য আশামৰ এজন প্ৰধান গোঁৱৰ-সূৰ্য, ইত্যাদি বিশেষণ
দি আজিকালিৰ নতুন নিয়মে “এনিভাৰ্চে’বি” আদি কৰাত একো আপত্তি
নকৰে। যেনে দণ্ডিপৰ্কৃত পাণ্ডবে কুৰুৰ লগত যুদ্ধ কৰিবৰ সময়ত
শত্ৰু হলেও কোঁৱৰক তেওঁলোকৰ পক্ষে যুদ্ধ কৰিবলৈ নিয়ন্ত্ৰণ কৰাত হুঃশাসনে
আহিবলৈ আপত্তি কৰিছিল কিন্তু ৰাজা হৃদ্যোধনে কৈছিল যে নহয়,
যেতিয়া কোঁৱৰ আৰু পাণ্ডৱৰ ভিতৰত যুদ্ধ লাগে তেতিয়া পাণ্ডৱ পাচ
ভায়েক আৰু আমি ১০০ ভাই বুলি বিবেচনা কৰিম; কিন্তু যেতিয়া অন্তৰ
লগত লাগে তেতিয়া আমি কোঁৱৰ পাণ্ডৱে মিলি ১০৫ ভাই বুলি বিবেচনা
কৰা উচিত। এতেকে আমি অৱশ্যে যাম। বান্দালীৰ লগত গুৰু কৰিবৰ
সময়ত সেই নীতি ধৰি আমিও তাত যোগ দিওঁ। তাত সাহ ৰাঢ়ি গৈ
ইমানলৈ উঠি আৰু বিনা কাৰণত এনেকৈ * * (২) প্ৰবন্ধ লেখকক আমি
আগলৈ সাৱধান কৰি দিব খোজোঁ। অৱশেষত আমি বেঙ্গলৰ ডাঙৰীয়া
কওঁ যে তেখেতৰ নিচিনা * * (৩) সম্পাদকৰ কাকতত এনে একলীয়া বিবেচ
মূলক প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হোৱাত আমি বাস্তৱিকতে অন্তৰেবে ?সতে হুধ পাইছোঁ।
এতিয়া তেখেতে আগৈয়ে সেই প্ৰবন্ধ যেতিয়া প্ৰকাশ কৰিছে তাৰ সমালোচনা

(১) আমি অচৰিত মানিছোঁ। যে প্ৰবন্ধলেখক এইবাৰ কথা কবলৈ অসমো সন্মত বোধ
নকৰিলে।—সম্পাদক।

(২) এই বিনিত অতি জঘন্য গালি এয়াৰ আছিল। প্ৰবন্ধ লেখকৰ কচি দেখি আমি
অৰাক।—সম্পাদক।

(৩) এই বিনিত আয়াৰ প্ৰশংসা আছিল।—সম্পাদক।

স্বৰূপ এই সৰু (৭—স,) প্ৰবন্ধটিও তেখেতৰ বাঁহীৰ এচুকত (এই এচুকে বাঁহীৰ চাৰিউ চুকৰ কণ-কঠীয়া মাৰিলে।—স,।) ঠাই দি সম্বন্ধশীতাৰ পৰিচয় দিব বুলি আমি আশা কৰিলোঁ।

এজন কামৰূপীয়া ।

প্ৰতিবাদৰ উত্তৰ ।

আমি লিখা প্ৰবন্ধৰ দোষ দেখুৱাবলৈ “এজন কামৰূপীয়াই” দীৰ্ঘল প্ৰতিবাদ লিখিছে; কিন্তু ছ'ৰ বিষয় তেওঁৰ প্ৰতিবাদত বুদ্ধিৰ পৰিষ্কাৰে অথবা কটুক্তি আৰু কুৰাক্যই হে সৰহ ঠাই অধিকাৰ কৰিছে। প্ৰতিবাদ লিখক নিজে এজন দামোদৰীয়া পন্থৰ ভক্ত হৈও দামোদৰদেৱে কি ধৰ্ম্মমতে প্ৰবৰ্ত্তাবলৈ বহু কৰিছিল তাকে নেজানে, ই বৰ আচৰিত কথা। মহাপুৰুষ শব্দৰে প্ৰচাৰ কৰা বিশুদ্ধ নাম-কীৰ্ত্তন ধৰ্ম্ম “নাম মাত্ৰ হিন্দুধৰ্ম্ম,” “বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ নামান্তৰ,” ই “শাস্ত্ৰীয় ধৰ্ম্ম নহয়” এনেকৈ লিখি প্ৰতিবাদ লিখকে নিজৰ পাণ্ডিত্য আৰু শাস্ত্ৰত ব্যুৎপত্তি কিমান তাকে দেখুৱাইছে। যি শব্দৰে এঠাইত নহয়, এৰাৰ নহয়, স্তিন স্তিন ঠাইত বাৰে বাৰে কুতৰ্কী ব্ৰাহ্মণসকলক শাস্ত্ৰৰ তৰ্কত পৰাস্ত কৰিছিল, যিজনো হিন্দুৰ পবিত্ৰ শাস্ত্ৰ ভাগৱত, গীতা উপনিষদ প্ৰভৃতিৰ সাবোদ্ধাৰ কৰি তাৰ ধৰ্ম্ম দেশীয় ভাষাত লিখি সৰ্ক-সাধাৰণৰ মাজত হৰিভক্তি প্ৰচাৰ কৰিছিল, তেনেজনে প্ৰবৰ্ত্তন কৰা ধৰ্ম্ম “শাস্ত্ৰীয় ধৰ্ম্ম নহয়” বুলি প্ৰতিবাদ লিখক আৰু তেওঁৰ দলৰ লোকৰ বাহিৰে আন কোনো নিৰপেক্ষ লোকে নকয়। (১)

(১) জাহাৰ মাহৰ “সন্মিলন” পত্ৰিকাত কটন কলেজৰ প্ৰফেচৰ পণ্ডিত পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্য্য বিশ্ৰামিন্দোদ মহাশয়ে এই বিষয়ে লিখিছে:—“পন্থৰ দেব ও মাধব দেব উভয়েই শাস্ত্ৰজ্ঞ ছিলেন, শাস্ত্ৰ এছাদিব অনুবাদ কৰিয়া সাধাৰণ্যে বিহু ভক্তিৰ প্ৰচাৰ কৰিয়াছিলেন। কোনওকপ শাস্ত্ৰ বিগ্ৰহিত কাৰ্য্যেৰ প্ৰয়োগ তাহাৰা দেখা নাই। বনং অনেক অনেক বিষয়ে তাহাদেৰ সময়কালে প্ৰবৰ্ত্তিত চৈতন্য সম্প্ৰদায়ৰ বৈকৰ অপেক্ষাত যে তাহাদেৰ মহানুভৱতাৰ সূৰ্ত্ত্বতৰ শাস্ত্ৰাচাৰেৰ অনুষ্ঠান কৰিতেছে ইহাই প্ৰত্যয় হয়।”

বিশ্ৰামিন্দোদ মহেশ্বৰতকৈ প্ৰতিবাদ লিখক বেছি শাস্ত্ৰজ্ঞ যেন অনুমান নহয়।

প্ৰতিবাদ লিখকে লিখিছে “শকবৰ ধৰ্মক আদি কোনো শাস্ত্ৰীয় ধৰ্ম বুলিব নোৱাৰে”; বিহেতু “আন দেবী দেৱ নকৰিবা সেৱ” অৰ্থাৎ কৃষ্ণ ভিন্ন আন দেবী দেৱক সেৱা পূজা নকৰিবা, এই মহা মন্ত্ৰ বি ধৰ্মৰ মূল মন্ত্ৰ, বি ধৰ্মত বেদ পুৰাণ ভক্তোক্তাদি দেৱ দেৱীৰ পূজা একেবাৰে নিষিদ্ধ, বি ধৰ্মত হিন্দু ধৰ্মৰ আদি শুক পৃথিৱীপূজা ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰাধান্য স্বীকাৰ নকৰে আৰু ব্ৰাহ্মণৰ সন্ধ্যা, পূজা, গায়ত্ৰী, নিত্য হোম আদি ক্ৰিয়া কৰা নিষিদ্ধ বুলি কয়, সেই ধৰ্মটি এটি হিন্দুধৰ্মৰ উপভাৱৰ স্বকপোল-কল্পিত বৌদ্ধধৰ্মৰ নামাজৰ, নাম মাত্ৰ হিন্দু ধৰ্মত বাজে আন কি ধৰ্ম বুলিব পাৰি? ইত্যাদি ইত্যাদি।” ঠিক এনে প্ৰকাৰ আপত্তিকে বাজা নবনাবায়ণৰ সভাত ব্ৰাহ্মণসকলে কৰিছিল। শেহত, শকবৰ শাস্ত্ৰীয় বৃত্তি ধণ্ডন কৰিব নোৱাৰি ব্ৰাহ্মণসকল পৰাস্ত হল, তেওঁৰ মতেই শাস্ত্ৰসম্বত বাবে গ্ৰহণীয় হল। দামোদৰদেৱে প্ৰচাৰ কৰা ধৰ্মৰ বিৰুদ্ধেও বাজা পবীক্ৰিডনাবায়ণৰ সভাত এনে প্ৰকাৰ আপত্তি পুনৰ ব্ৰাহ্মণসকলে কৰাত দামোদৰক বাজাই মাতি নি সুধিছিল :—

“ভূনা মহাসন্ত, বজায়ে পুছন্ত, কেনে নেদা প্ৰত্যাভব। দেৱীক পূজন, তীৰ্থক সেৱন, প্ৰসিদ্ধ ইটো লোকৰ ॥ বেদৰ বিহিত, ধৰ্ম কৰ্ম বত, স্বাধন যেন নিয়ম। পিতৃ মাতৃ ভ্ৰাতৃ, গায়ত্ৰী সন্ধ্যাক, আন যত নিত্য কাম ॥ বিজৰ আচাৰ, কৰি পৰিহাৰ, বৌদ্ধ মত প্ৰবেশিলা। তবু উপদেশে, প্ৰজাক নিঃশেষে, কৰ্মত বিমুখ তৈলা ॥”—স্কন্দলীলা বা দামোদৰ চৰিত্ৰ। দেৱ দামোদৰে কি উত্তৰ দিলে পাঠকসকলে দেখকঃ—

“তীৰ্থক সেৱন, দেৱী উপাসন, ধৰ্ম কৰ্ম বাগ যোগ। বাস কৃষ্ণ নামে, সকলে সিঙ্গয়, নলাগে একো উচ্চোগ ॥ তহিতে বহন্ত, পদা বয়নাও, গোদা-ববী সবস্বতী। আন তীৰ্থ বত, আছে পৃথিৱীত, নামে পাৰে সদপতি ॥ অচ্যুতৰ যৈতে, উদাৰ চৰিত, প্ৰসন্ন কৰে সতত। তীৰ্থৰ সমান, হোৱে সেহি স্থান, পীতা ভাগবত মত ॥ (২) এতেকেসে বাস কৃষ্ণ নাম বিনে, নজানোহে”।

(২) ‘ভক্তৰ পদা বয়নাও তন্ত্ৰ যজ্ঞাচ্যুতাদাৰ কথা প্ৰসঙ্গঃ’।

সৰ্গানি তীৰ্থানি বসন্তি তন্ত্ৰ যজ্ঞাচ্যুতাদাৰ কথা প্ৰসঙ্গঃ”।

শকবে এই স্লোক বাতি শুনোৱাৰ পাছত গৱাপাণি তেওঁৰ শিবা হয়। শকবে গৱাপাণি নাম স্কন্দই তেওঁৰ নাম বাহনাস বাধিলে।

আমি আন । কৃষ্ণৰ নামত, ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম বত, সৰাব আশ্রয় স্থান । সত্যযুগে
ধ্যান, ত্ৰেতাযুগে বজ্জ, দ্বাপৰে পূজা সস্ততি । কলিত কৃষ্ণৰ, নাম ব্যতিবেকে,
নাই নাই আন গতি ॥ ”—শুক লীলা । (৩)

প্ৰতিবাদ লিখকৰ অৱলম্বন বামৰায় হিৰু ৰচিত দামোদৰ চবিত্ৰ বা
“শুক লীলাৰ”পৰাই গুপৰব পদবিলাক তুলি দিয়া হল । (৪)। যি বাবে
নবনাবায়ণ বাজাব দিনত শঙ্কৰক শাস্ত্ৰবিবোধী বুলি আক্ৰমণ কৰা হৈছিল আৰু
এতিয়াও যি কথাও প্ৰতিবাদ লিখকৰ নিচিনা ব্ৰাহ্মণে তেওঁৰ ধৰ্ম্ম “শাস্ত্ৰীয় ধৰ্ম্ম
নহয়” বুলি উক্তি কৰিছে সেই এটাইবিলাক দামোদৰদেৱতে দেখোঁ খাটে । তেওঁ
শঙ্কৰৰ প্ৰদৰ্শিত ধৰ্ম্ম আৰু দামোদৰে প্ৰচাৰ কৰা ধৰ্ম্মৰ কি পাৰ্থক্য ? শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্ম
শাস্ত্ৰবিকৃত হলে দামোদৰৰ ধৰ্ম্ম কেনেকৈ শাস্ত্ৰসম্মত হয় ? দামোদৰে যে তাত্ত্বিক
আচাৰে দেৱ দেৱীৰ পূজা কৰিবলৈ শিকাইছিল এনে কথা প্ৰতিবাদ লিখকে
প্ৰমাণ কৰিব পাৰে নে ? আজিকালি শূদ্ৰই কি কৰে তালৈ আঙুলিয়ালে
নহৰ । বেদাচাৰ পৰিভ্ৰাণ কৰিবলৈ, ব্ৰাহ্মণৰ নিত্য নৈমিত্তিক এৰিবলৈ
আৰু ব্ৰাহ্মণক অসম্মান কৰিবলৈ শঙ্কৰে শিক্ষা দিয়া তেওঁ কত পালে ?

(৩) “কৃত্তে বয়্যাৱতে বিহুং ত্ৰেতাৱাং বজ্জতে মৰ্ধৈঃ ।

দ্বাপৰে পৰিচৰ্চায়াং কলৌ তদ্বি কীৰ্ত্তনাং ॥”

এই শ্লোক মাধৱদেৱে ভাঙিছে :—

“সত্য যুগে ধ্যান ত্ৰেতাযুগে বজ্জ

দ্বাপৰ যুগত পূজা ।

কলিত হৰিব কীৰ্ত্তন বিনাই

আউন দাহিকে হুজা ॥”

(৪) উক্ত শুকলীলাতে শঙ্কৰৰ বিষয় এই কৰে লিখা আছে—

“কায়হ কুলত সূৰ্য্য প্ৰায় প্ৰকাশিমা । শিশু কাল হস্তে বেন দীৰবৰ লীলা ।

চাৰি বেন অষ্টমশ শাস্ত্ৰ পঢ়িলন্ত । পুৰাণ ভাষত আৰু ম্যাৱ বধাসন্ত ॥

ইতিহাস নামায়ণ বোধ শাস্ত্ৰ বত । বত শাস্ত্ৰ আছে ভাল সৰে কঠাণত ॥

গৃহবৰ ধৰ্ম্মক কৰিলা মহালন্ত । বিবাহাদি লংকাৰক সৰে কৰিলন্ত ॥

পুত্ৰ পুত্ৰী কুৰ্ম্মাইলন্ত মনুষ্যব ময় । তীৰ্থ কেন্দ্ৰ কৰিলন্ত কুৰ্ম্ম ভনয় ॥

পাৰশ্বৰ বত বাদ কৰা পতািলন্ত । কৃত্তকী পতিতঃ তাতঃ ভদ্র মানিলন্ত ॥”

ইয়াত কাক পাৰশ্বৰ বোলা হৈছে প্ৰতিবাদ লিখকে বিবেচনা কৰি চাব ।

প্রতিবাদ লিখকব নিচিনা লোকের মহাপুরুষ শঙ্করক “মিছলীয়া” বুঝাইলৈ বহু কৰাব পৰা অকণো ছাঙ্গ বুদ্ধি নহয়, তাক ঘাৰা লিখক হে লিখে উপ-হাসব পাত্ৰ হৈছে।

প্রতিবাদ লিখকে দেবুৰাইলৈ বহু কৰিছে যে দামোদৰে শঙ্করকপৰা ধৰ্ম শিক্য পোৱা নাছিল, শঙ্করক প্ৰদৰ্শিত পথে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা নাছিল, বং দামোদৰ হে শঙ্করক গুৰু আছিল। কিন্তু দুখৰ বিষয় লিখকৰ আশ্ৰয় “শুক-নীলাতে” দেখা যায় যে দামোদৰে শঙ্করক “আজ্ঞাকাৰী” হৈ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ অময় গ্ৰহণ কৰিছিল। ধৰ্ম আজ্ঞা পালন কৰা হয় তেওঁ গুৰু বা উপদেশক নে যিঅনে আজ্ঞা পালে তেওঁ ? “আজ্ঞাকাৰীৰ” দ্বাৰাই প্ৰচাৰ কৰা ধৰ্ম শাস্ত্ৰসমত, কিন্তু বাব আজ্ঞা লৈ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰা হল তেওঁৰ ধৰ্ম মত শাস্ত্ৰবিকৰ। ই কেনে অপূৰ্ণ যুক্তিপূৰ্ণ মীমাংসা! শঙ্কৰে সদ্ভাস্কৰক অসম্মান কৰা দুখত ধাওক তেওঁলোকক গুৰু বুলি সম্বোধন কৰিছিল, যেনে বামবাম গুৰু, দামোদৰ গুৰু, হৰি গুৰু; কিন্তু সেই বুলি এটাই কেঅনেই শঙ্করক গুৰু হল নে কি? গুৰু নীলা মতে শঙ্কৰ বৰদোৱাবপৰা ভট্টায়াই কোচ ৰাজ্যৰ বৰপেটালৈ অহাৰ পাছত দামোদৰ কিছুদিন নিজ দেশত বিমৰ্শভাৱে থাকি পাছত ভট্টায়াই আহি বৰদোৱাৰ চুঙ্গ বা পাটবাউসীত শঙ্করক গুৰি পালেহি। গুৰুৱে শিষ্যক আকৰ্ষণ কৰে নে শিষ্যক অনুসৰণ কৰে? গোপাল মিশ্ৰৰ পুৰিবপৰা উদ্ধৃত কৰা পদ কেফাকিব লিখকে কি আচৰিত অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰিছে! শঙ্কৰে দামোদৰক শিষ্যত্ব গ্ৰহণ কৰা হলে “শুক-নীলা” মতে সেই দামোদৰে শঙ্করক চৈতন্তৰ গুৰিলৈ আকৌ শৰণ লবলৈ পঠাইছিল কিয়? প্রতিবাদ লিখকে লিখিছে “কোন গুণে তেওঁ (দামোদৰ) শঙ্কৰদেৱৰ গুৰু হবৰ উপযুক্ত নাছিল? নে বংশ মৰ্যাদাত? নে পাণ্ডিত্য গুণত?” মহাত্মাসকলক এই দৰে পৰস্পৰ তুলনা কৰা যে নিতান্ত অসম্মানীয় তাত কোনো সন্দেহ নাই, আৰু লিখকৰ প্ৰেৰণালৈ নামি আমি তেনে তুলনা কৰিব নোখোজে। প্রতিবাদ লিখকৰ পৰা চাৰ্চিকিকেট নেপালেও মহাপুরুষ শঙ্করক অসাধাৰণ পাণ্ডিত্য সৰ্বকালত সৰ্ববাহীনসমত হৈ থাকিব। শঙ্কৰে নানা শাস্ত্ৰ ৰাধি অসম্মীয় পুৰিব ভঁৰাল কেবাশতিকাৰ পূৰ্ণ চহকি কৰি থৈ গৈছে। তেওঁক অসম্মীয় সাহিত্যৰ ওজা বা আদি গুৰু বোলা একো “মুৰ্খতা আৰু বাতুলতা” নহয়।

আমাৰ হুঁতুপ্যবশতঃ দামোদৰে এখনিও পুথি লিখি থৈ নগল। এতিয়াও আসামৰ গাৰে' গাৰে' দামোদৰীয়া বৈকুণ্ঠসকলে শঙ্কৰ মাথৰে লিখা কীৰ্ত্তন, ষোৰা আদি পুথিৰ পদ মাতি হে কীৰ্ত্তন প্ৰসঙ্গ আদি কৰে।

প্ৰতিবাদ লিখকে বামানন্দ আৰু সার্কৰ্ত্তোম ভট্টাচাৰ্য্যক শূদ্ৰসেবী "জাতি ভ্ৰষ্ট" ব্ৰাহ্মণ বুলিছে। বুৰঞ্জীয়ে চুকি পোৱা সময়ৰ ভিতৰতে ক্ষত্ৰিয় ৰাজ কুমাৰ বুদ্ধক দশ অৱতাৰৰ এক অৱতাৰ বুলি মানি ভাৰতবৰ্ষৰ ব্ৰাহ্মণসকলি জাতিভ্ৰষ্ট হৈছে নে কি? (১) এতিয়ালৈকে আসামত তালেমান মহাপুৰুষীয়া ব্ৰাহ্মণ গোসাঁই আৰু অপৰ অপৰ ব্ৰাহ্মণ আছে। আমি সোধেঁ, সঁচাঁস'চিকৈয়ে এওঁলোক জাতিভ্ৰষ্ট বুলি সমাজৰপৰা বৰ্জিত হৈছে নে? মিছাতে বামানন্দ আৰু সার্কৰ্ত্তোম ভট্টাচাৰ্য্যক গালি পাবিলে কি হব?

শঙ্কৰে মহম্মদ নাইবা ক্ৰাইষ্টৰ নিচিনাকৈ নতুন ধৰ্ম্ম সৃষ্টি কৰা নাছিল আৰু শঙ্কৰৰ জন্মৰ আগৰপৰা ভাৰতবৰ্ষত বৈকুণ্ঠধৰ্ম্ম আছিল এই কথা পঢ়াশলীয়া লবাইও জানে। কিন্তু শঙ্কৰৰ জন্মৰ সময়ত কি প্ৰকাৰ ষোৰ তাত্ত্বিক আচাৰিলাক দেশত চলি আছিল তাক জানিবলৈ লিখকে ত্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ "শঙ্কৰদেৱ" ব্ৰহ্মোদশ আখ্যা পঢ়ক।

লিখক নিজে ব্ৰাহ্মণ বাবে "ডোম হাৰি চ'ডাল" প্ৰভৃতি জাতিক ঘৃণা কৰিব পাৰে কিন্তু এইসকল জাতিৰ মাতৃহবোৰে হে শঙ্কৰ মাথৰ দামোদৰ আদি মহাপুৰুষসকলৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম্ম এতিয়ালৈকে শিবোদাৰ্থ্য কৰি ভাবপৰা অলপো লবচৰ নকৰাকৈ আছে। উচ্চজাতি বুলি অহংকাপ কৰাসকলক কোনো কোনো দলে হে শুকজনসকলৰ মূল শিকনি সুবিধা মতে পাহৰি বৰ্ত্তমান সময়ত নানা প্ৰকাৰ নিবিদ্ধ আচাৰত ধৰিছে।

প্ৰতিবাদৰ শেষ অংশ পঢ়ি বুজা যায় যে লিখকে যে শঙ্কৰৰ "এলি ভাৰ্চে'বীত" ষোণ দিয়ে সি শঙ্কৰৰ "গুণত মুগ্ধ হৈ" বা অকপট ভাবে নহয়! এনে কপট ভাবে ষোণ দিয়াতকৈ নিদিয়াই ভাল, কাৰণ লিখকৰ নিচিনা এজন কপট admirer নহলেও মহাপুৰুষ শঙ্কৰৰ পবিত্ৰ নাম চিৰকাল অসমীয়াৰ অস্ত্ৰবত আগকক হৈ থাকিব।

(১) বুদ্ধতো মাতৃহেই, মাতৃ, কাছ, লিংছ, ববাকো ব্ৰাহ্মণে অৱতাৰ বুলি মানি লোৱা কৰি জাতিভ্ৰষ্ট হোৱা নাই।—সম্পাদক।

আমি শেহত কণ্ঠ যে মহাপুকখীয়া আৰু দামোদৰীয়া বুলি তিহ্ন সন্দেহাৰ হনেও মূলতে অসমীয়া বৈকৰ সনাজ একে ধৰ্ম মতাবলম্বী। ঐতিহ্যও উক্ত পদৰ লোক একে সনাজতে মিলি আছে। বাৰুহবা দামধবত নাম কীৰ্ত্তন কৰাত বা প্ৰসাদ লোৱাত মহাপুকখীয়া আৰু দামোদৰীয়াৰ চিন মেথাকে। এই দুটি পদৰ ধৰ্ম তিহ্ন, এটি শাস্ত্ৰীয় আৰু আনটি শাস্ত্ৰবিকৃত, এনে প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ প্ৰতিবাদ লিখকৰ নিচিনা “দেশহিতৈষী” লোকে বি বন্ধ কৰিছে সি কেতিয়াও ফলবতী নহয় ই আমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস।

এজন অসমীয়া।

চমু মন্তব্য।

“অসমীয়া আৰু বঙ্গলা ভাষা।”—শ্ৰীযুত দেবেশ্বৰ চলিহাৰ দ্বাৰা ৰচিত। আমি এই কিতাপখন পাই বৰ সন্তোষ পাইছোঁ। অসমীয়াৰ মাতৃ ভাষাবে সৈতে বঙ্গলা ভাষা বিজাই, আৰু পণ্ডিতসকলৰ মত তুলি দি লেখকে তেওঁৰ কথাৰ সমৰ্থন কৰি এই কিতাপত দেখুৱাইছে। এই কিতাপখন পঢ়ি সকলোৱে উপকাৰ পাব, আৰু অনেক কথা জানিব। সকলো অসমীয়াৰ হাতত, মাইকৈ প্ৰত্যেক ছাত্ৰৰ হাতত আমি এই কিতাপ একোখন দেখিবলৈ আশা কৰোঁ।

প্ৰতিমা।—শ্ৰীযুত চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা দ্বাৰাই ৰচিত। বেচ ১০। প্ৰতিমাৰ কেইবাটাও কবিতা বাঁহীত ওলাইছিল; সেইদেখি তাৰ বিষয়ে আমি কোনো কথা কোৱাটো উচিত নহয়। কিন্তু উচিত অনুচিত বি হওক, এইটো আমি নকৈ নোৱাৰোঁ। যে, তালোমান দিনৰ যুগত এখন প্ৰকৃত কবিতাৰ কিতাপ পাই, আত্মিকালিৰ অসমীয়া পণ্ড-সাহিত্যৰ উন্নয়নত যে সমূলি একাৰ নহয় এই কথা বুলিব পাৰিছোঁ। আত্মিকালি “অসমীয়া কবিৰ” ভাবে তাৰে পণ্ড পঢ়ি আমি বানপ্ৰস্থী হবৰ কথা এক প্ৰকাৰ ভাবিছিলোঁ-বেই; এনে সময়ত আগৰৱালা ডাঙৰীয়াই তেওঁৰ “ছন্দৰ মন্দিৰত লুকুৱা প্ৰতিমা” বাহিবলৈ উলিয়াই যে আমাৰ কি মহাপকাৰ কৰিলে তাক কি কম। “প্ৰতিমাৰ” ধনিকৰজন “বাঁহীৰ” সম্পাদকৰ পৰা বন্ধ। কিন্তু সেই বুলিয়েই যে সম্পাদকে সন্মোচ কৰি কৰ্তব্যৰ অনুৰোধ নাৰাধি ন'চ।

কথাৰ নকৰ এনে নহয়। সেই আৰম্ভ হৈছে,—

“প্ৰতিমা” বচোতা কবিৰ আসন আজিকালিৰ পোটেইবোৰ অসমীয়া কবিৰ আগত। “প্ৰতিমা”খন সৰু, কিন্তু সি নিত্যাঁজ সোণৰ।

বৰবৰুৱা আৰু ছমুখীয়া ।

বৰবৰুৱা ।—হাউঅ! এইটি আমাৰ আমুকা বোপা নহয় নে? চিনিৰকে নোৱাৰা হলে! দেখোন! ডাঢ়িয়ে ‘গোকে ভোবোকাৰ আৰু এখন মুখ কৰপৰা পালা ?

আমুকা ।—এই নতুন মুখখন নতুনকৈ “পাছ” হৈছে, আৰু আগৰখন “কেসেল” হৈছে। পূৰ্ণি “বদ,” নতুন “বাহাল,”—অৱশ্যে বাহিৰত; ঘৰৰ ভিতৰত নহয়। ঘৰৰ ভিতৰত থাকিব আজী নাকৰ তুলেদি ওলোঁতেও পূৰ্ণিখন বিকমে ব্যৱহৃত হয়। ন মুখ বদলা মাতত আৰু

বসগোলাত ; পুৰণিখন বকবা কথাত আৰু ধাৰব আজাত । সুঠতে ন বন
“পোছাকী”, পুৰণিখন বকবা ।

বৰবকবা ।—বুজিলোঁ, সেইদেখিহে এতিয়া ন মুখখনেদি বস-
গোলা আৰু পুৰণিখনেদি ধাৰব আজা বাটি সবকাবৰ চেষ্টা হৈছে ।
ভাল, ভাল !—সেইখন গাত কি কাকত ?

আমুক ।—নবমী । মাসিক পত্ৰিকা । বিস্তৃত বাতলা তাৰাৰ মং-
কৰ্তৃক ‘সৃষ্টিত’ । সৃষ্টিৰ প্ৰথম নিবাসেই বেদ জানেন তো ?

বৰবকবা ।—জানো, জানো । কিন্তু বোপা শাস্ত্ৰত এটা বচন
আছে—“স্বৰ্গশ্চৈ নিধনং প্ৰেয়ঃ পৰধৰ্ম্মো ভয়াবহঃ ।” খুল কলেজত আজিকালি
ডোমালোকক আত্মসন্মান বুলি এটা কথা নিশিকায় নে ?

(পাচ বছৰীয়া জীয়েক মুখাংশুবালাৰ প্ৰবেশ)

সুধৰ ।—বাবা, মাই শুধিছ, তোৰ চাহ বাহিবলৈ পঠিয়াব নে, তই
ভিতৰলৈ যাবি ?

আমুক ।—বাহিৰেই পাঠাইতে বঃ ।

কৃপাধৰ ।

অসমীয়া ।

(জভুৱা গীত)

আমি আচল অসমীয়া ।

আমি খাচ অসমীয়া ।

ধুকপ জানিবা, স্বৰূপ বুজিবা,

নহওঁ দোস্তচীয়া ।

আমাৰ খাব খৰিচা খাঙ,

আমাৰ লাও-টোকাৰী বাঙ,

আমি সবগবপবা নামি অহা,

আচল ডাঙৰীয়া ।

আমাৰ ভিতৰে যদিও চকুৰাৰ বেৰ,
 বাজত বৰ চুৰিয়াৰ ফেৰ,
 ভিতৰে লাগে যি কি নহওক,
 বাজে বংচঙীয়া ।

আমাৰ এক পুকৰে সাত হাল বান,
 সাত পুকৰে তাৰ নাম কৈয়ে খান,
 পৰব মূৰত ধোবা আৰু ভটীয়া পানীত ধোবা,
 আমাৰ বাঁতি যুগমীয়া ।

আমি পুঠি মাছৰ কঙাল,
 নহওঁ লেংটি মৰা বঙাল,
 গাখীৰ বেচা নেপালী মহৰ্ণ,
 নহওঁ নিঃকিনীয়া ।

আমাৰ বুপা-ককাৰ পুকৰালি,
 পনি আছে চিন ধোদৰ আলি,
 আমাৰ লেজুত ধৰি বল নিদিয়া,
 বৃদ্ধি খিলঞ্জীয়া ।

আমাৰ হাতত যদিও নাই খুদ কণ,
 বৰ সৰাহলৈ নিতে বান মন,
 আমাৰ আকালো নাই, ভঁৰালো নাই,
 কেনে বিনন্দীয়া !

গাইগোটা আমাৰ পৰম ধৰম,
 চকুচৰহা আমাৰ নিতৰ কৰম,
 কানিৰ খোলা, বৰাগীৰ জোলা,
 আমাৰ সাহেদান বাপতীয়া ।
 আমি আচল অসমীয়া ।

নিহুন্নি ভাউবীয়া ।

द्वितीय बहुर, द्वादश संख्या

सूची

विषय	पिठि
देरयानी	५१७
गुरु-चरित्र	५१८
वांही (कविता)	५२८
मणिपुर यात्रा	५२९
आक्षेप (कविता)	५७५
बङ्गनाद शान्ति	५७७
बबबरुआ आरु टोकाराम शर्मा	५८१
गुटिदियेक चिन्तार टो	५८२
चमु मन्त्रवा	५८९

দ্বিতীয় বছৰ] কাতি । বাঁহী । ১৮৩৩ শক । [১২শ সংখ্যা ।

দেবযানী ।

(স্থান—উপবন ।)

(দেবযানী, শশ্বিষ্ঠা আৰু সখীসকলৰ শ্ৰবেশ)

(গীত)

(কালাংড়া—আড়াখেম্‌টা)

সকলোৱে মিলি ।— চোৰাঁ হেঁ চোৰাঁ হেঁ চোৰাঁ আজি হেৰা

কিনো বিনন্দীয়া বন !

কুঁহি পাত লবাই নাচিছে শিবীষে,

নাচিছে ময়ূৰী কদম্ব বিবিধে,

চম্পক খদিৰ নাচে কৰবীৰ,

নাচিছে হৰিণীকণ ।

আহাঁ আহাঁ সখী সাধবীলতা,

হুয়ো মিলি কণ্ঠ মনৰ কথা !

মকরা, মালতী, মধাই, জুই, বৃতি,

আহাঁ জুহুৱ বন !

এই বনত বহি গাওঁ আমি গীত,

বিত্তোৰ হৃৎত জুবাওঁ আহাঁ চিত !

মলয়া হৃৎত, কেতেকী হৃৎত,

গোৱাঁ ফুলি বিমোহন ।

দেবযানী ।—

আহা কি মধুৰ উপবন ! শ্ৰাণ মন

কৰিছে শীতল ! লহ লহ মলয়াৰ

বতাহ বলিছে বসন্তৰ বাতৰি বৰ্ণাই ।

বতী বৰণীয়া পাত মুহুল কোমল

লবাই বিবিধবোবে নাচিছে বঙত ।
 কৃষ্ণচূড়া বড়া ফুল মণ্ডিত মস্তক
 প্রকাশিছে আনন্দ উচ্ছ্বাস : ফুল-স্তব
 অশোক কিংলতক ঝরিছে দীপিত
 যেন হাঁহি-স্তব দেবঃস্ননা মুখ । শ্রাম
 বরগীয়া নতুন দুবি শোভিছে
 কানন ভূগি সজল জলদ যেন ।
 চৈতন্যবধ সন্থ কাননে ধরিছে অপূৰ্ণ
 শোভা । নিবমল সুশীতল সর্বোবব
 জল হৈছে সুগন্ধিত পবি পহুমব
 বেণু । বাজহাঁহ আকে সুরাইছে তাত,
 যেন গলপতা শাবী পদ্মিনী বমণী
 পল মৃদল আন্দোলি শোভে বিতোপন ।
 ডাউক ডাউকী যেন দুটি তিল গালত
 তোমাব হেৰ' বৃষপর্কীব নন্দিনী
 সজিনী শশ্বিষ্ঠা ! জলব লহবী, মদনিকা
 সখী'ব মুখত হাঁহিব লহবী যেন ।
 আহ' সখীইত, ফটিক-নির্মল এনে
 শীতল জলত স্নানি আমি কবে' জলকেজি ।

(গীত)

(হুব মিশ্র বেহাগ । ধেম্টা)

সকলোবে ।—

সখি আহ' নামো পানীত,
 সাতুবি গাওঁ আহ' পীত,
 সখি নামো পানীত ।

আজি সুমধুর সাজে বসনিত ফুল বাজে,
 পানীত পদ্মিনী শোভে হাঁহি প্রফুল্লিত ।

আকাশত খেলি অগিছে,

দখিণৰ বায়ু বলিছে,

সবালী হুৰিয়ে কেনে চাঁৰ হুৰিছে ।

আহঁ। সখি বাৎচালী,

ধোজ্জপতি তালিআলি,

শোলোকাই কাপোৰ

আহঁ। নামাহি পানীত ।

[সকলোৱে সৰোবৰৰ পাৰত পিন্ধা-

[কাপোৰ শৈ'গা ধোৱে আৰু ধোমালি

[কৰে ।

মদনিকা।—

সখীহঁত, মিলিল মন্দিগ । চোৰাঁ হেৰাঁ

ধুমুহা বতাহ যেন এচাটি বতাহে

মিহলালে আশাৰ কাপোৰ । স্তনো

দূৰত শব্দ, যেন আহিছে কোনোবা

এই ফালে । উঠাঁ লবালবি কবি পিন্ধি

বস্ত্ৰ হওঁ সমাহিত । বিবস্ত্ৰ শৰীৰ

চাকি কৰোঁ। ততানিকে লজ্জা নিবাবণ ।

[সকলোৱে লবলবিটেক পানীৰপৰা উঠি

[যেয়ে আগতে ঘাৰ কাপোৰেৰে

[পালে তাকে পিন্ধিলে । শৰ্শ্ব-

[ঠাই নাজানি দেহযানীৰ

[কাপোৰ পিন্ধিলে ।

দেহযানী।—

হঁয়েবা শৰ্শ্বিষ্ঠা বুৰপৰ্কাৰ জীয়েবী !

কোনটো সাহেবে উই পিন্ধিলি কাপোৰ

মোৰ ? স্ত্ৰোচাৰ্ধ্য-কস্তা তেৰ স্ত্ৰকৰ

মন্দিনী ; শিখ্যা উই মোৰ ; নকৰি সন্তোচ

পিন্ধিলি বগল মোৰ ? দেখি অনুবৰ

জীয়েবীৰ স্পৰ্ছ। মানো আচৰিত ! যেন

দেহযানী সমনীয়া তাইৰ ! হুৰোঁ। একেলগে

দেখি পাহৰিলি নিজ। ঠাই ? পললৈকে দিলি

জাঁপ পাই আশয়ক ? নাই দেখা, নাই

তুলা অত্যাচাৰ এনে ; অগোচৰ সপোনৰ
মোৰ । জান নে কি ঠয়, এই অত্যাচাৰৰ
ফলত শ্ৰেয়োগাভ কদাপি নহয় তোৰ ?

শৰ্মিষ্ঠা ।—

কিহব নো বাবে কবিছা ইমান ধং
হেৰা দেৱযানী ? কি হব নিমিত্তে ভীমটোকা
তয়-লগা গপ দেখুৱাইছা এনে ?
চাৰা যেন এনে গেলা গপৰ কাৰণে
নিছিগে তোমাৰ মুৰ । মিহলালে বডাহে
কাপোৰ । উঠি লবালৰি কবি পিন্ধিলে
বসন বেয়ে যতে পালে, আহিছে কোনোবা
আৰি । নাছিল সময় নিজ বস্ত্ৰ বাছি
ধাতে কৰে পৰিধান । নাভাৰি মুগুজি
কিয় উঠিছা উভলি, ডাক-জুইত ষিউৰ
নিচিনা ? পাহৰি সংঘম তয়া-হঁয়া
শৰ্মিষ্ঠাক কৰা কি কাৰণে ? জানা নে হে
ভিকহৰ জীৱনী, কাৰ কন্যা শৰ্মিষ্ঠা
এইজনী ? দিনে বাতি পিতাবে তোমাৰ
স্ততি কৰে যাক, কৰি আশা এমুঠি
অন্নৰ, তাৰ কস্তা মই । যি বস্ত্ৰৰ
অৰ্ধে আজি লোকাৰিছা মুখ, সেই বস্ত্ৰ
হস্তিবৰ আশে পিতাবে তোমাৰ স্তব
কৰি যাক কটায় জীৱন, সেই শ্ৰেষ্ঠ
অন্নৰ বজাব আদৰৰ কস্তা মই ।
পিতা মোৰ উপৰিষ্ট অথবা শয়ন
কৰি থাকে বেবে, তোমাৰ পিতাবে বহি
নিবাসনে স্ততিপাঠকৰ দৰে বিদ্বান
ভাৱেবে কৰে স্তব যাক, হুহিছা তেওঁৰ
মই । বাচুণী অতিগ্ৰহ প্ৰশংসাক কৰি

কবে জীবিকা নিৰ্কাহ, তাৰ কন্ডা তুমি ।
 সকলোৱে কবি আৰাধনা থাকে বাক
 নিভে, দানি প্ৰাৰ্থনাৰ অধিক অৰ্থক
 প্ৰাৰ্থকৰ পূবে মনকাম সততে যি
 জনে, তাৰ কন্ডা শৰ্মিষ্ঠা নিশ্চয় জানা ।
 টোকোনা বিপ্ৰৰ পুত্ৰী হেৰ' দেবযানী,
 যিমানকে হিংসা কৰা মোক, ক্লোন্ত কবি
 দিয়া অভিশাপ, নিশ্চয় জানিবা, দেবযানী
 শৰ্মিষ্ঠাৰ নহয় সমান, বাজকন্ডা মহি ।

দেবযানী ।—

কি কলি দানবী ? কি কলি অহুৰ কন্ডা
 তই ? সক মুখত দোৰোঁ বৰ কথা ?
 নচম্ভালি কৰ দোৰোঁ কথা ? বুলিছ নে
 সঁচাই দানবী, দেবযানী নহয় সমান
 ভোৰ ? ইমান পালিহি দোৰোঁ বাঢ়ি
 লাহে লাহে ? দেবযানী স্তাৱক-হুঁহুতা ?
 যাব পদধূলি লৈ পবিত্ৰ বাপেৰ
 ভোৰ সপ্তম পুৰুষ, এনে শুক্ৰাচাৰ্য
 পিতা যাচক প্ৰাৰ্থক পৰঅন্নতোজী ?
 অহুৰ কুলৰ গুৰু ভাৰ্গৱ মহান
 পৰঅনুগ্ৰহে কবে জীবন ধাৰণ ?
 পৰপদ সেবি কবে অন্নৰ সংস্থান ?
 ভিক্ষা বৃত্তি কবি আচৰণ পিন্ধে কটিত
 বসন ?—

অপবিত্ৰ অহুৰৰ ভেজ, নীচ মন
 নীচৰ স্বভাৱে গঁথা অস্থি মজা ভোৰ,
 উচ্চ সন্ন উচ্চ সংসৰ্ষণে নাযায়
 কদাপি । ঘৃণনীয় দানবী পাপিনী,
 কিবা লাভ সজাবণি ভোক ?—নাচাবি

পোন্ধাই চকু মোক, অহুবব জীৱনী !

যুকি দিম চকু তোৰ নিশ্চয় জানিবি ।

দে মোৰ কাপোৰ দুট্টা হতচৰীহঁতী !

[দেবযানীয়ে শৰ্মিষ্ঠাৰ কাপোৰ গৰি
টানে।

শৰ্মিষ্ঠা।—

কিয় টান বস্ত্ৰ মোৰ হ'য় ? বোলোঁ এৰি

দে এতিয়াই কাপোৰ । বলেবে পাৰিবি

বুলি ভাবিছ হৰলা, আৰৈ চাউল

চোবোৱাৰ জীৱনী ? নাই পোৱা বুজ

শৰ্মিষ্ঠাৰ খঙৰ প্ৰকোপ ? এঠেলাতে

পেলোম নানড ভোক জানিছ নে ভই ?

[শৰ্মিষ্ঠাই ঠেলা মাৰি দেবযানীক

[পাটনাদ এটাও পেলাই দি সখী-

[স্নেহহঁতবে সৈতে গুচি যায় ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।

গুৰু-চৰিত্ৰ ।

(১)

মাধৱদেৱৰ চৰিত্ৰ ।

গোবিন্দ নামে এজন কায়স্থ বাণুকা দেশত বাস কৰিছিল। তেওঁৰ অশু-
চিত্তা নামে এজন প্ৰপন্নী আছিল; এটি লৰা জন্ম হোৱাৰ পিছত মৃত্যু হয়।
সেই লৰাটিৰ নাম দামোদৰ। কিছুদিন তাত থাকি মনত বৈবাগ্য উপস্থিত
হোৱাত টেনুৱনি মুখে বাত্ৰা কৰি ভূঞাৰ সমাজত বাস কৰি বটভৱা নিবাসী
কায়স্থ কুলৰ কন্তা শ্ৰীমতী মনোৰমাক বিবাহ কৰায়। গোবিন্দৰ কাণ কিছু
লক্ষ্য আছিল, সেই হেতু ভূঞাসকলে তেওঁক বৰকণা বুলি সম্বোধন কৰিছিল;
তেতিয়াৰপৰা তেওঁৰ নাম বৰকণাপিৰী হৈছে। ভোটৰ উপভ্ৰমত পাওঁ ভগাত
লোকবিলাক পলোৱাত বৰকণাপিৰীয়ে দাস দাসী সহিতে দোলাত উঠি বহ

বেহানি লৈ হাবিলৈ পলাল । সেই সময় ধৰ্ম্মমুক্ত মাতৃগৰ্ভত পাঁচ মাহ ৰিতি
 লভিছে । তদন্তৰ হাবিত গোবিন্দে পত্নীসহ বিপ্ৰাম লাভ কৰি নিজা ঘোৱাত,
 লগৰ লোকে আটাইবোৰ বসন ভূষণ চুৰি কৰি লৈ পলাই গল । দশমী-
 বয় জনশূন্য অৰণ্যত নিৰাত্ৰয় হৈ মহাকষ্টে সময় কটাব লগা হৈছিল । সূৰ্য
 দেৱ ক্ৰমশঃ উদয়াচল পৰিত্যাগ কৰি অস্তাচললৈ গমনৰ বেগ বেছি হোৱাত
 বশ্মিৰ তেজ অসহনীয় হৈ উঠিল । মনোবমা আইয়ে স্বামীৰ মুখে লৈ নিৰীকণ
 কৰি কলে বৰ পিৱাহ লাগিল, আৰু সহিব নোৱাৰি । এই কাণ্ডবোক্তি শুনি
 আতাই জল আনিবৰ কাৰণ লোহিতলৈ গল । নদীত স্নান কৰি নিজে জল ভূমি
 পত্নীৰ অঙ্গ নলৰ নলা কৰি জল ভৰাইছে ; এনে সময়ত হৰিশিদ্ধা বৰাব
 নাও ওচৰ পালেহি । বৰাব নৌকা বজাৰীয়া খুত লৈ উজাই গৈছিল । নাওৰ
 লোকে আতাক ব্ৰহ্মহীন দেখি আচৰিত হৈ বৰাক জনাইছে, ইমান অতি অৰ-
 গ্যৰ মাজত বিবস্ত্ৰ সুন্দৰ পুৰুষটি কিয় আছেহি । এওঁ দেৱতা নে মনুষ্য,
 ওচৰলৈ গৈ পৰিচয় লোৱাঁ । বৰাব আশ্ৰয় পোৱাত লোকজন আতাৰ ওচৰলৈ
 ঘোৱাত বাধা দি কৈছে, তোমালোক মোৰ নিকটলৈ নাহিনা, আমি লাগটা হৈ
 আছোঁ । এই কথা শুনি হৰিশিদ্ধা নিজে গৈ বিবৰণ সোধাত কৈছে, আমাৰ
 লগৰ দাস দাসীবোৰে আমালোক দুজনৰ গাৰ কাপোৰ পৰ্য্যন্ত চুৰি কৰি লৈ
 পলাইছে । বৰাই শুনি মনত হুৰু পাই আতালৈ এখনি ভূনি আইলৈ এজোৰা
 কাপোৰ দিলে ; আৰু নিৰ্ভয় দি কলে, তুমি আমাৰ পিতৃ, তোমাৰ পত্নী মাতৃ
 স্বামীয়া হল ; কোনো বিষয় শঙ্কা নাৰাধি, মাতৃ আইক লৈ আহি নাৱৰ মাজৰ
 হৃদ্ধিত ঠাই লোৱাঁহি । বৰুণাগিবী মনত সন্তোষ পাই নিজ পত্নীক আচল
 বৃত্তান্ত জনাই নাৱত উঠিলহি । হৰিশিদ্ধা বৰাই ৰাজস্বৰত খুত শোধাই
 নিজ বৰ পাই তেওঁৰ গৃহীণীত কৈছে, আমি পিতা মাতা পাই আনিছোঁ ;
 তুমি অতি আশ্ৰবেৰে প্ৰতিপাল কৰিবা, কোনো বিষয়ত যেন মনও বেজাৰ
 না পায় । কোৱামতে বৰাণীয়ে বৰুণৰ ভিতৰত ঠাই দি পোহপাল কৰি আছে ;
 কোনো বিষয়ত কষ্ট পোৱা নাই ।

দহ মাহ পূৰ্ণ হোৱাত ১৪১১ শকৰ জ্যৈষ্ঠ মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত বৰিষাৰে মধ্য
 নিশাত এজনা পুৰুষ জন্ম লাভ কৰিছে । জন্মকালিন হাতী ঘোৰাই চিৰঁবিছে ;
 ডলা ভেক আদি ৰাধ্যবোৰ স্বয়ং বাজিছে, দেৱমুৰ্ত্তিসকল কাতি হৈ পৰিছে, অনেক

বস্ত্ৰ মুম্বাইছে আৰু বহুত সৰিয়হৰ ডুলি কাতি হৈ পৰিছে। আকাশৰ অপৰা পঁচজনী আহি প্ৰসবিনীৰ আল ধৰিছে। এইদৰে নিশাৰ কাৰ্য্য শেষ হৈ গল, বাতিপুৰা বৰাৰ গৃহিণীয়ে বুজ পাই আইক সুধিছে, কিয় মোক বাতৰি নিদিলা? আইয়ে কলে, আটাইকেইজনীয়ে আহি কাবৰাৰ কৰি গৈছাহঁক, এতিয়া কোৱা কিয়? বাতৰি নকলা ই কি কথা? এই কথা শুনি সকলো লোক আচৰিত হৈছে। ৰাজাই নিশাৰ অদ্ভুত ঘটনা শুনি বাতিপুৰা দূত পঠাই নগৰত শবৰ কৰাইছে কিজানি কাবৰাৰ খবত কোৱাৰ জন্ম লৈছে। দূতে সংবাদ দিলে বৰাৰ শবত লৰা এজন জন্ম হৈছে; ৰজাক বাতৰি জনোৱাত গণক অনাই গণনা কৰি চোৱাত ঠেংৰ অৱতাৰ হৈছে বুলি কোৱাত মনৰ ভয় আঁতৰাই সুখে আছে। পঁচ দিনৰ দিনা গস্তি কৰি শুপ্তনাম বহুকৰ, প্ৰকাশ্য নাম মাধৱদেৱ ৰাখিছে। মাধৱদেৱ দিন দিন একোকলা কৰি বৃদ্ধি পাই ক্ৰমে লৰি ফুৰিব পৰা হল। এদিন বৰা খুত ডুলিবৰ কাৰণ গাওঁলৈ ওলাইছে, মাধৱদেৱে মইও যাওঁ বুলি লগ ধৰাত কোনোমতে এবাই বাব নোৱাৰি লগত লৈ গল। পথত যোৱাত চম্পা ফুল দেখি ফুল লাগে বুলি বৰাক কোৱাত তেওঁ ৰং কৰি কলে, ইমান ওখ গছৰ ফুল কেনেকৈ পাৰিবা; এইবোৰ কথাৰ নিমিত্তে হে মই লগত আনিবলৈ ইচ্ছা নকৰোঁ। এনে সময়তে পুষ্পৰ ডাল ভাগি আগতে পতিত হল; বৰাই দেখি বিস্ময় মানিছে। বালক মাধৱে কেটটিমান পুষ্প তুলি লৈছে, লগৰ আন মামুহেও ফুল লৈ আহ্লাদেৰে মাধৱক পূজা কৰিছে। এইদৰে লীলা কৰি গৈ গাওঁত সোমাইছে, কোনো লোকে কৰ নিদিলে; পিছত মাধৱদেৱে নানা উপদেশ বাক্যেৰে বুজনি দিয়াত সকলো প্ৰজাই দিব লগীয়া কৰ আদাৰ কৰিছে। আন দিন বিমান আদাৰ হয় সেই দিনা পিণ্ডৰ পৰিমাণে পোৱা হল; মামুহ বোৰে মাধৱৰ বৃদ্ধি দেখি অতিশয় আচৰিত হৈছে। সেই দিনাৰপৰা বৰাই খুত ভোলা কামত মাধৱক চমুজাই দিলে; তাঁৰাই প্ৰজাৰপৰা খুত ডুলি আনি দিয়ে হস্তিশিলা বৰাই ৰজাত শোধায়; আৰু বৰাৰ শবত থাকি সকলোৰ ওপৰত গৰাকী হৈছে। এইদৰে কিছু দিন ডাঙ থাকি এদিন বৰাত কলে আমাক ভোমাৰ পান জেষ্টকু-পুখুৰীৰ পাৰত দহ সাজি থাকিবলৈ অনুমতি কৰক। ৰাক বুলি মান্তি হৈ থাকিবৰ শৰ সজাই দিয়ালে। কিছুদিন ধৰাত

ঘৰকণা পিৰীৰ মিকৰি বোগ উপস্থিত হ'ল, অগ্নিত ভাপ ললে কিছু ভাল পায়
 সেই কাৰণে ধৰিব বেচি আৱশ্যক হোৱাত মাথৰদেৱে প্ৰতিদিন ধৰি সুবি
 আনি দিয়ে, যি অলপ টকা কৰি আছিল সিয়ো বেমাৰতে ধৰচ পৰিল। কিছু
 ঔষধ ব্যৱহাৰ কৰাত বেমাৰ আৰাম হ'ল; কিন্তু ধাবলৈ অৰ্থৰ মাটনি হ'লত,
 চিবকলীয়া বহু (মিত্ৰ) এৰৰ আছে, পিতা পুত্ৰ দুয়োজন তেওঁৰ ঘৰলৈ
 গ'ল; গধূলি সময় ঘৰ পালে গৈ, কিন্তু আদৰ সন্ধান নকৰি চেঁকীশালিত
 বহিবলৈ দিলে। বহু নিশা হ'লত চাউল চক আনি দিলে, মনৰ অসন্তোষেৰে
 ভোজন কৰি ৰাত্ৰি শয়ন কৰি থাকিল। প্ৰাতে: উঠি নিজ ঘৰলৈ আহিছে;
 পথত আতা কৈছে বোপা, হুখৰ সময় কোনোৱে মুখলৈ নেচায়। এইদৰে
 পিতা পুত্ৰে আলাপ কৰি নিজ গৃহ পালেহি; আইয়ে দেখি তেখেতে, শুদাহাতে
 অহা হ'ল দেখোঁ একো পে'ৰা নহ'ল হবলা? আতাই কলে সম্পদৰ বেলা
 কুটুম্বৰ সীমা নাই; আপদৰ বেলা চিনো বোলভাও নাই, ইয়াকে কৈ মনত
 হুখ কৰিছে; পিছত আইয়ে স্বৰত যি আছিল শাকে পাতে ৰন্ধন কৰি ভোজন
 কৰালে। নন্দৰ গৃহক লাগি উপজি পলাইলা। মাথৰ স্বৰূপে সেই লীলাক
 দেখাইলা। আক এদিন ভাতাৰ ঘৰলৈ তিনিওজন গৈছে, দেখা পাই মাতি-
 লতো মাত নিদিলে, চোভালতে বহিবলৈ দিলে, এজন বুঢ়ী ওলাই আহি গাঁঠি
 থকা ধৰি এডোখৰ আনি ফালিবলৈ দিলে; ঐমাথৰদেৱে কুঠাৰ ধৰি ফালিছে,
 ফলা ধৰি বুঢ়ীয়ে নিজৰ ভিতৰলৈ নি আছে, তাকে দেখি পোৰ্ণাকী ধৰি
 নাকালি বৈ আছে, বুঢ়ীয়ে কৈছে আক ফালী, তেওঁ উত্তৰ দিছে ভাগৰ লাগিছে
 ফালিব নোৱাৰি। পিছত নিশা তিনি কঠি চাউলেৰে বোজ দিছে, আইয়ে
 পাক কৰিছে, আতা শয়ন কৰিছে, সিহু চাউল তাকৰ দেখি আতাই কৈছে
 ভোমালোক হুইজনে ধাবলৈ হক, আমি মান নকৰোঁ; আইয়ে কলে আপোনা
 সকল হুইজনে ধাবোক আদিয়ে উপবাসে থাকোঁহক। এইদৰে তিনিওজনে
 কথা বাৰ্তা আলাপ কৰি অৱশেষত অৱ সমানে তিন ভাগ কৰি হুই ভাগ
 আতাই এভাগ মা পোৰে ভোজন কৰিলে; আতাক অমে দুহুৰিলে, কাৰণ
 অকলে তিনি কঠি চাউল আৱশ্যক কৰে। ভোজনান্তে শয়ন কৰি ঐমাথৰে
 ঘিহু দেৱতাত সুখিছে আক কোনো কুটুম্ব আছে নে? দীঘলাপিৰীয়ে কৈছে
 বোপা আপদ কালত কোনে কাক পুতৌ কৰিব। তাহানিধন এজন মাগুহক

কাটিবটল অন্যত বন্ধা কবিছিলেঁ, যদি সি পাছবা নাই. তেত্তে মবন কবিলে
 কবিব পাবে। এইদবে আলাপ কবি থাকি পিছ দিনা বাতি পুয়াই শুই উঠি
 মাজিব স্ববব পিনে গমন কবিলে। পথত যাওঁতে আতাৰ শবীৰ জুখাত
 অস্থিৰ হল, মাথবত কলে বোপা মই আক যাব নোৱাৰেঁ। জুখাই স্বব পীড়া
 কবিছে, এই কথা শুনি মাথব ছন্নগ্রামলৈ গৈ এটি লাও খুজি আনিলে। লগত
 কটাৰী নথকা বাবে বাহঁৰ চেচুবে চুছি মাজব সাহটি আতালৈ শ্ৰেস্তত কবিলে।
 আতা নদীত নান কবি স্বব শ্ৰীতিবে ভোজন কবিলে। ওপবৰ ধিনি নান
 কবি হুরোজনে ভোজন কবিলে। আতা ভোজন কবি স্বব সন্তোষ পায়
 স্বব দিছে যে মোব যেনে খায়ব কবিলা তুমিও সেই দবে খায়ব হবা।
 বাটত বিভ্ৰাম লৈ মাজিব পদূলি পালে গৈ; পানী নিবলৈ অহা মাতুহ এজনী
 মগ পাই সুধিছে মাজি স্ববত আছেনে? যদি আছে তেত্তে আমাৰ কথা
 কোৱা গৈ। তাই আশ্চৰ্য্যবন্তে দৌড়ি গৈ মাজিত কৈছে, পূৰ্ব্বৰ চিনাকী
 দীঘলা গিৰী আহিছে; মাজিয়ে শুনি মনত সন্দেহ হৈ ভাবিছে, ইমান
 অৰ্থ কবি থকা লোক কিয় আহিব; এবাৰ ভাবিছে আহিবও পাবে, এই
 বুলি বেগাই আহি দেখে যে সঁচাকৈয়ে স্ববকথা গিৰী আহিছে। তেতিয়াই
 দণ্ডবতে পৰি আগবঢ়াই নি বহিবটল পিড়া দিলে; স্বাঘৰি মাজি নিজে পানী
 লৈ তৰি ধুৱাইছে। আইক গৃহিণীসকলে ধুৱাইছে, মাথবদেবে নিজে তৰি
 ধুইছে। তাৰ পিছত চিবা দৈ দি ভোজন কৰাইছে; ভোজনান্তে মুখ
 শুদ্ধি দি বাতুকাকে শ্ৰমুখ্য কবি সকলো ঠাইব বাতৰি সুধিছে। খোৱা
 বস্ত্ৰধাৰ বাচন, কাপোৰ, সমস্তকে সুবিধা কবি দি একো কবিব নিদিয়াতৈক
 বাধিছে। ঠাই মাজি বাচন আদি পৰিষ্কাৰ কবি দি সুখেবে বাধিছে।
 এদিন আয়ে মাজিক কলে, আমাক এটি পৃথক স্বব দিবলৈ হক; তাতে
 আমি বাস কবি ভিক্ষা কবি কাল কটাওঁ। মাজিয়ে কলে আমাৰ বহুত
 খোৱা পনিৰ, ভিক্ষা কবিব লগা হল; এনে বাক্য কেতিয়াও নকব, বিমান
 দিন থাকে আমিৱে পুহিম। উৰুসী কন্যা স্বাঘৰি মাজিব স্ববতে জন্ম
 পাইছে; মাজিব স্ববৰ আনবোৰ লোকে সময়ত মনে মনে বিবম ভাবে;
 ভিনি চাৰিজন মাতুহ একো বন কাম নকৰাতৈক বহি বহি ধায়। ডেকা
 লৰাটিৱে বন কবিলেও হয়, এই বুলি এদিন মাথবক ধান নিবাবলৈ

মাতিলে; মাজিয়ে তনি মাথৰক মতাই আনি বুদ্ধি দিলে; বোণা তুমি লিবাৰলৈ গলে ধানে যনে জপাই কাটিবা আৰু মই খেৰা মাৰিলে লব মাৰিবা। মাথৰে খন্তি লৈ ধান চিহুপাইছে; ধানে বলে জপাই কাটি নিছে। খাৰ-বিৰে দেখি খং কৰি খেদা মৰাত লব মাৰিছে। তাৰ পিছত হাস দাসী বোৰক ধমকি দি কৈছে কোনে এই লঘাটি মাতি আনিছিলাহঁক; ধানখোৰ ভেনেই কাটিলে। সাধুব সন্তান কাহৰ্মি ধান চিহুপাইছে; আজিৰপৰা কোনোৱে এওঁক মতি দাৰিবা। এই প্ৰকাৰে কিছুকাল আছে এদিন মাজিয়ে কলে, বোণা, আমাৰ ইয়াত থকাত আমাৰে পাই থাকিবা, আন ঠাইলৈ গলে কি ধাৰা; এতেকে আমাৰ খেতিব তিতবতে একোখনি মোৰ বুলি লঘা। এই দৰে সকলো খেতিব সময়তে লৈ আহিল। মাহৰ খেতিব সময় পৰিলহি, হুই কঠা মাটিত এদোল মাহ সিঁচিলে, মাহ বৰকৈ ঘন হৈ গজিল। এদিন মাজিয়ে মাথৰক লৈ গৈ দেখিলে যে এনে ভাবে মাহ সিঁচিলে কি হব, এই বুলি খেতাৰ কৰি আভাত কৈছেহি; মাজি আৰু পিতৃদেহৰ কথাত বিবস্ত হৈ এজাক গৰু নি গজা মাহ খুৱালে, এই কাৰ্য্য দেখি মাজিয়ে আৰু বেচিকৈ ধমকি কৰিছে। কিছু দিন পিছত দেখে যে খোৱা মাহ আকৌ হুগুণ হ'ল, চেইও বৰকৈ ধৰিলে। পুনৰ মাহৰ অৱস্থা দেখি মাজিয়ে মাথৰক বুদ্ধিক প্ৰশংসা কৰিছে। এই দৰে খেতিব উৎপন্ন বস্তু বেচি কিছু টকা পাই জমা কৰিছিল।

বৰকণাগিৰীয়ে মাজিক কলে লৰা ছোৱালী ডাঙ্গৰ হ'ল, লৰাক উত্তৰি দিব লাগে, ছোৱালী বিবাহ দিব লগীয়া হ'ল, খজাতি লোক বিচাৰি দিৱ। মাজিয়ে বহুত ঠাইত বিচাৰি কাৱহ লোক নাপালে। আভাত এই কথা কোৱাত তেওঁ কলে তেনেহলে মোক তুমি কি পাবা দিৱ। মই জ্ঞাতি বিচাৰি ধাওঁ। মাজি বৰকণা গিৰীৰ কথাত মাজি হৈ পাচখন নাও ভৰাই বস্ত দিলে। আৰু কেইজনমান লোক নাওবৈচা কৰি পঠালে; সিহঁতক কলে আভা ব'ত থাকিব খোজে তাতে ঘৰ হ'বৰ মাজি দি আহিবাহঁক। যেতিয়া বৰকণা আভা টেপুৱনি মুখে নাও বেলি আহিবলৈ উদ্ভোগ কৰিলে, তেতিয়া ঘাৰৰি মাজি আৰু তেওঁৰ গৃহিণী মনোহুঃখ প্ৰকাশ কৰি কিছুমান বাটলৈ আগবাঢ়ি আহিল। কিছুদূৰ আহি কিবি গল; আভা নাওলৈ টেপুৱনি লৈ অহাত ব'তা পাইছেহি। গয়পাৰি নামে এজন

কার্যে নদীত স্নান করিছে, তেওঁর নিবাস হোকোবাকুঁচিত । গোবিন্দে লোকজন
 নিশিষ্ট দেখি জিজ্ঞাসা করিছে ইয়াত কার্যস্থ লোক আছে নে ? তেওঁ উত্তর
 দিছে আমিহে কার্যস্থ, কিয় সুখিলে । প্রয়োজন আছে হেতু শোধ্য হৈছে । মাজি
 নাও বাধি বামলৈ উঠি ধান পবিদর্শন কবি গয়পাণিব ওচবতে স্বর সজাই
 বাস করিলে । নাও বিদায় দি মাজিলৈ সম্ভাষণ জনাই পঠালে । নারবীয়া লোক
 সকল ফিবি আহি স্বাঘবি মাজিক সমুদায় বিবরণ জ্বালালে ; তেওঁ গুনি মনত
 বর সন্তোষ লাভ করিলে । বরকণা আতা কিছুদিন স্থখে থাকি শ্রীমাধবব
 আতকর্ষ উপনয়ন আদি সমাধা কবি উর্কসী কন্যাক গয়পাণি বা বাম
 দাস অভাত বিবাহ দিলে । তংপব মনোবমা আই আক কন্যা উর্কসীক
 বামদাসব স্ববত বাধি পিতা পুত্র উত্তরে বা গুণকালৈ গুচি গল । বর পুত্র
 দামোদবে পিতৃ আগমনব সংবাদ পাই, কিছু বাটলৈ আগ বাঢ়ি গৈ সেবা
 ধরি আগ বঢ়াই আনিলে, মাধবক লগত দেখি পবিচয় লোবাত তোমাৰ
 কনিষ্ঠ ভাতা বুলি চিনাকী কবি দিছে । এওঁৰ কনিষ্ঠা ভগিনী এটিও
 আছে আক তোমাৰ বিমাতাকো বামদাসব স্ববত বাধি আহিছে । দামো-
 দবে ভাতৃজনক সাবেটি ধরি চুম্বন করিছে, মাধবেও জেষ্ঠজনক প্রাণিপাতে
 প্রণাম করিলে । পিতা পুত্র তিনয়োজন এই প্রকাৰে স্থখে আছে । শ্রীমাধ-
 বক সংস্কৃত পড়াশালিলৈ বিদ্যা শিক্ষাৰ কাৰণ পঠালে । অতি অল্প দিনৰ
 ভিতৰতে শাস্ত্র অধ্যয়ন করিলে, ন্যায়, তর্ক নীতি প্রভৃতি শিক্ষা লাভ কবি
 গৃহস্থত হলত পিতৃদেব বরকণা আতা পরলোক গমন করিলে । অস্ত্যোষ্টি
 ক্ৰিয়া সমাপ্ত কবি উচিত দিনত দশকর্ষ কবা হল, আশ্র প্রাক্কলৈ স্ববচব
 নাটনি পবাত দামোদবে কনিষ্ঠ ভাতা মাধবত কৈছে, বোপা টকা কড়ি
 নাই কি উপায় কবা হব । দক্ষিণাৰ নিম্নস্তে ব্রাহ্মণসকলে স্বব বাবী লুট
 কবি নিব শোজে, জ্ঞাতিসকলক দুটি ভোজ দিব লাগিব । দদায়েকব কথা
 গুনি মাধবদেবে কৈছে, তয় নকৰিব শই সমুদায় লেঠা মাৰিম । এই বুলি
 কিছুমান ভামোল পাণ লৈ ব্রাহ্মণ সমাজব প্রতিপার্গও আক পড়াশালিলৈ গৈ
 প্রধান প্রধান লোক গোটাই আনি জনাইছে আমাৰ পিতৃ দেবতা পরলোক
 প্রাপ্ত হৈছে ; দক্ষিণা দিবৰ উপায় নাই, আপোনাসকলে অস্থগ্ৰহ নকৰিলে
 উপায় নাই ; ব্রাহ্মণ মণ্ডলি বাক্যত সন্তোষ লাভ কবি প্রাক্কলৈ নাছিল ।

জ্ঞাতিসকলক এটি ভোজ নিজে যত্ন কৰি খুৱাইছে, তাতে সন্তি হৈছে, এইদৰে পিতৃ শ্রদ্ধাৰ দায় অগপ খৰচতে সামাধা কৰাত দামোদৰে কনিষ্ঠক নৈথে শলাগিছে। কিছুদিন বিভ্ৰাম কৰি থাকি মাতৃ-দৰ্শনৰ ইচ্ছায়ে কিছুমান ডামোলৰ বেণাব হাতত লৈ নৌকাবোৰে টেন্ডুবনিলৈ আহি মাতাৰ চৰণ সেৱা কৰি পিতৃদেৱৰ স্বৰ্গগামী বাতৰি জনোৱাত আই মনোবন্দা কন্যা উৰ্দ্ধসী শোকত অস্থিৰ হৈ বৰকৈ কান্দিছে; সাজুনা বাক্যেৰে প্ৰবেধ দিয়াত শোক নিবাৰণ হৈছে; আইয়ে সধৰা চিহ্ন পৰিত্যগ কৰি বৈধব্য অবলম্বন কৰিলে। ভেটিয়াবপৰা শুক মাতাই সামিৰ ব্যৱহাৰ কৰ নাই; শাস্ত্ৰানুসাৰে বিধবাৰ ব্যৱহাৰে স্ত্ৰী হৈ থাকিল। শ্ৰীমাধৱদেৱে শুৱা বিক্ৰি কৰি যি লাভ পালে সেই টকাৰে কিছু খৰচ কৰি এজনী কন্যাৰ জোৰণ পিন্ধালে। কেইদিনমান মাতৃ গৃহত থাকি পুনৰ বাগুকাঠলৈ গমন কৰিলে। তাত গৈ জেঠ ভ্ৰাতা দামোদৰৰ সহিত বিলাতৰ ভাগৰ কাৰণ কাজিয়া উপস্থিত হল। অনেক যত্ন আৰু দৰবাৰ কৰি পৈত্ৰিক ভাগ গ্ৰহণ কৰি কিছুদিন বিষয় কৰি আছে। বিষয় কামত বহুত অধৰ্ম হত্ন দেখি পুনৰ দদাকক অৰ্পণ কৰিলে, দামোদৰে সন্তোষ পাই তেওঁক খেতি কৰিবৰ কাৰণ স্বৰলৈ পঠালে। খেতিৰ কামত মন দি হালোৱা বহুৱাৰ লগত মিল হৈ খেতি কৰাইছে; আন বছৰ বিমান মাটিত শস্য হৈছিল এই বছৰ ভিমান মাটিত খেত কৰিব নোৱাৰিলে। কাৰণ আপে হাল বছ বেগিলৈ বোৱাইছিল, এতিয়া সোনকালে মেলাই, নক আৰু হালোৱাক কষ্ট কৰিব নিদিয়। দামোদৰ আহি মাটি বোৱাটো কম দেখি কৈছে আন কাল ইমান সবহ মাটি বোৱাত নোজোৰে এইবাৰ নো জুৰিব নে? মাধৱদেৱে কৈছে এইবাৰ আৰু এটি শুঁৱাল সজাব লাগিব, সেই দৰে সমৱত ফল হোৱা দেখি দামোদৰে মাধৱক প্ৰসংগা কৰিছে। এইদৰে কিছুকাল বাগুকাঠ আছে এদিন বাতৰি শুনিলে যে টেন্ডুবনিত মাতাৰ ডাঙ্গৰ নৰিয়া হৈছে, মনত বৰ হুৎ কৰি দুৰ্গা দেৱীলৈ হুটা বগা ছাপ আগ কৰি কৈছে মা। আমাৰ মাতাৰ নৰিয়া আৰাম কৰোক ভোগাৰ চৰণত হুটি ছাপ বলি দিয়া হব। এইদৰে গোসািনীলে আগ বঢ়াই শুৱা বেপাৰিৰ নাওত উঠি দুই দিন উজাই আহিছে, পিছদিনা উদৰৰ বিকাৰ হৈ খৰ খৰি প্ৰাণী ভাব ধৰাত

নাথবীরাহঁতে বামত তুলি ষৈ উজাই গল। পিছত তটীয়নী নাও পাই
 পুনব বাগু কালৈ তটীয়াই গল, তেওঁলোকৰ ষাটত নাথবীরাই তুলি ষৈ
 গুচি গল। পিছত গবধীহাঁতৰ মাত তিনি হাবিবপবা মুকলিলৈ আঠু কাটি
 আহি মাত লগোৱাত তিনি পাই কোলা কৰি নি দামোদৰৰ ষাটত ৰাখিলে।
 তেওঁৰ গৃহিণী পানী আনিবলৈ গৈ দেখি স্বামীৰ আগত কোৱাত দামোদৰে
 নি ঔষধ ব্যৱহাৰ কৰাত অলপ আৰাম হৈছে। এদিন বৌয়েকক কলে
 মোৰ মাংস খাবৰ মন হৈছে; কিন্তু দদাকে ৰাধা দিয়া ৰাবে দিবলৈ ভয়
 কৰি প্ৰথমে দিয়া নাছিল, পিছত কাডবোক্তি এবাৰ নোৱাৰি ধাহীৰ মাংস
 বন্ধন কৰি দিলে, বেমাৰিয়ে ধাই বৰ তৃপ্তি লাভ কৰি সেই দিন উত্তম
 ৰূপে নিদ্রা হ'ল। দদাকে হুধিছে, আজি মাধৱক কিহেবে : আহাৰ দিছিলো,
 আচল কথা ডাঙ্গি কলত বেমাৰিৰ ভাল অবস্থা দেখি একোকে নকলে।
 কিছু দিনৰ মূৰত বেমাৰ সপূৰ্ণ আৰোগ্য হ'ল। মাধৱক বৌয়েকে অত্যন্ত
 স্নেহ কৰিছিল। বেতিয়া শৰীৰ সপূৰ্ণ আৰাম হ'ল পুনৰ গুৱা ভবা দি মাহ
 সন্নিধানৈ গমন কৰিছে। স্বৰ পাই মাতাক সেৱা সুশ্ৰৱা কৰি বামদাস
 বৈনাইয়েকৰ হাতত গোসাঁনী পূজাৰ পাঠ। কিনিবলৈ ৰূপ এটকা দি মাধৱদেবে
 গুৱা বেচিবলৈ উজাই গৈছে। ইয়াৰ আটপৰে অনেক লোকৰ সহিত পশ্চিমে
 তীৰ্থ স্থানলৈ গৈ নীলাচল জগন্নাথ ক্ষেত্ৰত বাস কৰিছে। মহাপ্ৰভুত প্ৰাৰ্থনা
 কৰিছে আমাক বেন সাধু সঙ্গ দিয়ে; প্ৰভু প্ৰাৰ্থনাত সন্তুষ্ট হৈ এজন দৈব-
 জ্ঞক স্বপ্নাদেশ কৰিছে, হোকোবাহুচীয়া কৰা, পূব দিশে বিশিষ্ট সাধু
 আছে তালৈ গলে সঙ্গ সঙ্গ লাভ হ'ব, তীৰ্থ কৰাৰ আৱশ্যক নকৰে। প্ৰাতে
 দৈবজ্ঞ উঠি আহি গয়পাশিক স্বপ্নৰ বৃত্তান্ত কোৱাত তেওঁ মহাপ্ৰভুৰ আদেশ
 মতে উজাই নিজ স্বৰত আছেহি। মাধৱৰ কথা মতে দেৱী পূজাৰ ছাগলি
 কিনিবলৈ গৈ শঙ্কৰদেৱক লগ পাইছে। আগমনৰ বাতৰি শোধাত ছাগলি
 কিনিবলৈ অহা হৈছে বুলি কোৱাত পুনৰ গুৰুস্বৰবে জিজ্ঞাসা কৰিছে
 ছাগলি কি কৰিবা। আমাৰ জেঠেৰি মাধৱক দুৰ্গা পূজিবলৈ গোগে বাম
 বাম শক স্মৰণ কৰি কৈছে এতিয়া তুমি কাটিবা পিছত সি তোমাক কাটিব।
 তুমি পঢ়িব জানানে ? তেওঁ কলে অলপ পাৰে। তেনেহলে এটি প্লোক
 পঢ়াচোন ? আতাই এই প্লোকটি তিনি বাৰ পঢ়িছে ;—

(শ্লোক)

উত্ৰেৰ গঙ্গা ধমনী চ তত্ৰ গোদাবৰী সিদ্ধ সবস্বতী চ ।

সৰ্বানি তীৰ্থানি বসন্তি তত্ৰ যত্ৰাচ্যুতোদাৰ কথা শ্ৰেয়স ।

গুৰুৱে সুধিছে ইয়াৰ অৰ্থ জানানে। আতাই কৈছে নাজানো। তেনেহলে মই ভাঙ্গনি কওঁ শুনা;—যি ঠাইত কৃষ্ণদেৱৰ উদাৰ চৰিত্ৰ প্ৰকাশ হয়; তাত গঙ্গা, ধমনী, গোদাবৰী, সিদ্ধ, সবস্বতী আদি সমস্ত বাস কৰে। আতাই ব্যাখ্যা শুনি কৈছে তেন্তে তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ আন দেৱ দেৱী পূজনৰ আৱশ্যক কি? এই বুলি এক দেৱতা কৃষ্ণ নামত শৰণ লৈছে; সেই দিনাবপৰা গঙ্গাপাণিৰ নাম বামদাস দিছে। তেতিয়াবপৰা হোকোবাকুচীয়া বামদাস আতা বুলি প্ৰখ্যাত হল।

মাধৱ গুৰা বিক্ৰি কৰি ফিৰি আহি যব পালেহি; শ্ৰান কৰি ভোজন কৰিবলৈ বহি বামদাসত সুধিছে ছাগলি কিনা হল নে? আতাই বক্ত ছলে কৈছে আনিছোঁ পাবা। ছাগলি কীণ নে মোটা। বামদাসে কলে কি ছাগলি। মাধৱৰ মনত সন্দেহ হৈ কৈছে ছাগ আনা নাই হবলা। তেতিয়া প্ৰকৃত উত্তৰ দিছে নাই অন্য; কাৰণ শোধাত কৈছে ছাগলি বধ কৰিলে কি হব, এতিয়া তুমি কাটিবা, পিছত তোমাক কাটিব। মাধৱৰ খং উঠি কৈছে হোকোবাকুচীয়া তুমি বুদ্ধিত পাপল। কিয় আনি নেদা মোক পূজাৰ ছাগল। এইদৰে অনেক খং কৰাত আতাই কৈছে; আমাৰ আগত দেখোৱাহা যব মোটা। শঙ্কৰৰ আগত হইবাহা মোটসোট। এই কথা শুনি মাধৱে সুধিছে মোতকৈও কোনোবা পণ্ডিত আছেনে? বামদাস কৈছে তুমিয়ে যব পণ্ডিত বুলি অহকাৰ কৰা হবলা? বাক কাইলৈ বাতিপুৰা যোৱা হব। আজিয়ে গলোঁহেঁতেন এতিয়া সময় নাই। সন্ধ্যাৰ সময় পৰিলহি। মাধৱে কৈছে বাক বাদত যি পৰ্য্যন্ত তুমি নোৱাৰে তেতিয়ালৈকে কেতিয়াও সেৱা নকৰোঁ।

বাঁহী ।

পশ্চিমীয়া-বৃন্দাবন গাজে—

বজাই মোহন বাঁহী মূললিত হুবে ।

আসাম প্রদেশ-ব্রজে, শুনিছে গোপিনী গবে

লগ লাগি উলাহেবে গোপ সকলেবে ॥

শুনি শুনি মোহ যায়, লভি সংজ্ঞা পুনবায়

ঘূরি ঘূরি বজাবলৈ কয় আগ্রহেবে ।

বাঁহীৰ শুনিলে মাত, নেলাগেও পানী ভাত,

আক কিবা লাগে বুলি মনতো নপবে ॥

উজনী ফলীয়া বতা- হৰ লগে লগে আহি,

চকু কাপ বাটে হুৰ যেতিয়া সোমায়,

দহোটি ইঞ্জিয় স'তে, বুদ্ধি অহকাৰ মনে,

বাঁহীৰ হুবেতে একবাবে লয় যায় ॥

কুল ঙ্গে বীজ লই, বাঁহীয়ে আসাম ঘূবে,

চল পাই য'তে ত'তে বীজ সিচি দিয়ে ।

উবববা গোপ গোপী মন-পথাবত পৰি,

গজি ডাতে ডাল পাত ঠন ধৰি জীয়ে ॥

বাঁহীৰ মাতত আছে, সৃষ্টিময়ী তিনি গতি,

সাত্ত্বিকী বাজসী আক তামসী নামেবে ।

ষেয়ে যি গুণত চবা, সেয়ে গতি-গোত্র জানে,

সেয়ে সিদবেই ভাবি সি সি অৰ্থ ধবে ॥

সততে বজাই বাঁহী, চকু পহুমব পাহি,

ম'বাপাণী বিতুষিত মেঘর বরণ ।

কোটি-কাম-কমসী, আদি গোবিন্দক সেই,

সুৰ্ববি কবির মাত বাঁহীৰ শ্রবণ ॥

চকল চন্দ্র কলা দবে বনমালাধাৰি,

বাঁহীটি হাতত আক বাজু বতনব ।

প্রণয় ধেমালি কলা সমূহেবে বিলসিত,
 ত্রিভঙ্গ ললিত আক বরণ মেঘব ।
 সততে প্রকাশ কৰা, আনন্দ চিন্ময় সদা,
 নিবস্তব কৰে শোভা মুৰতি মোহন ।
 সকলো ইন্দ্রিয় শক্তি নিতে আছে পূৰ হই,
 জগতে নেদেখা বস্তু কৰিছে দৰ্শন ।
 পালিছে জগত আক কৰিছে সতত লয়,
 হুই বুলি আছে যদি একোবেই নাই ।
 অচ্যুত অনাদি আদি, অনন্ত স্বৰূপ আক
 পুৰণি পুৰুষ নব যৌবনে শুভায় ।
 বেদৰ হুল্লভ নিজ ভক্তৰ হুল্লভ তেওঁ,
 বায়ুবেগী মুনি মনে কোটি বছৰত
 পাব পৰা যোগ বাট, যাব পদ তলতেই
 বিবাজিছে, তন্ত্ৰ যাব ভাবৰ দূৰত ।
 এক হৈয়ো জগতকে বচিব পাৰিছে যেয়ে,
 যাব ভিতৰতে আছে গোটেই জগত ।
 জগতৰ পৰমাণু মাজত বিহাবে যেয়ে,
 তেৰে'হে বজাই বাঁহী আমাব দেশত ।

শ্ৰীগোলোকচন্দ্ৰ বৰুৱা কাব্যবিনোদ ।

মণিপুৰ-যাত্ৰা ।

(৮)

ঠাই-বৈ উঠাব পিছত আবেগি বেলিকা গাড়ী এৰি দিয়া হল। এতিয়াবে
 পৰা আমাব আক ডাকবঙলাৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক নোহোৱা হল। গাড়ীয়েই
 আমাব "চেলুন" গাড়ীয়েই আমাব ডাকবঙলা। দিনত, ইচ্ছামতে কেতিয়াবা
 উঠি, কেতিয়াবা খোজ কাঢ়ি, বাওঁ। বাতি হেঁচা-টেপাৰিক তিনিজন মানুহে

টোপনি বাবলৈ বুধা চেপ্টা কৰি গাড়ীতে দীঘল দি যাওঁ । বাতি নঠে অল্প-বিধা হয় । বাটত ডাকবঙলা বা চাবৰ যোগ্য আন কোনো ঠাই পালে, আমাক কবৰ নিমিত্তে গাড়োৱানটোক কৈ ধোৱা হৈছিল । সি বেচেৰাই আমাৰ কথা পৰাধিনিত পেলোৱা নাছিল ।

এই যিনিবেপৰা বাঁও হাতৰ পৰ্শ্বতহোৱাৰ অলপ চাপৰ হৈ বাবলৈ ধৰিলে ; আক এফালৰ ওখ পৰ্শ্বত শ্ৰেণীও কিছু দূৰৈ হৈ গ'ল । অবশ্যে সকলো ঠাইতে এনে হোৱা নাছিল । এইবোৰ ঠাই দেখা আজি ভালমান দিন হল । স্মৃতিয়ে যিমানলৈকে ঢুকি পাইছে তাকেহে লেখিছোঁ । ঠাইবোৰৰ বৰ ঠিক বৰ্ণনা দিব পাৰিছোঁ বুলি কবলৈ বৰ সাহ কৰিব নোৱাৰোঁ । কিন্তু শ্ৰুতৰ কল্পনা শক্তি থকা পাঠকে ইয়াৰপৰাই বাটৰ শ্ৰাৱৃতিক অবহাৰ এটা “আত্মজী” অনুমান কৰি লব পাৰিব বুলি আশা কৰিলোঁ ।

আমি অলপ দূৰ যোৱাৰ পাছতে দেখিলোঁ এজাক নগা কবৰাবপৰা ওলাই আহি নিম্নৰ ভিতৰত বিং-বিং-বাং-বাংকৈ কিবা কথা পাতি পাতি আক আমালৈ চাই হাঁহি হাঁহি আমাৰ গাড়ীৰ পাছে পাছে আহিবলৈ ধৰিলে । মোৰ যত-দূৰ মনত পৰে, সিহঁতৰ সবহ ভাগৰ চকুৰ দৃষ্টি বান্দৰৰ চকুৰ দৃষ্টিৰ দৰে ধূৰ্ত্ততাপূৰ্ণ আছিল । কিন্তু সেই কথা এতিয়া বৰ ডাঠকৈ কব নোৱাৰিলোঁ । সিহঁত আমাৰ গাড়ীৰ নিচেই ওচৰে ওচৰে আহিবলৈ ধৰিলে । গাড়োৱানটোৱে আমাক আমাৰ বেগ, ছাতি, কাপোৰ ইত্যাদি সাৱধানৈ বাখিবলৈ কলে ; কিয়নো নগাবোৰে হেনো কেতিয়াবা ছল পালে গাড়ীৰ বস্ত্ৰ আঁজোৰ মাৰি লৈ পৰ্শ্বতীয়া সক বাটেদি অদৃশ্য হৈ যায় । এনে ঘটনা বহুত বাৰ ঘটি গৈছে । আমি সাৱধান হলোঁ । অলপ পৰৰ পাছত আমি নগাজাকৰ লগ এৰালোঁ । গাড়োৱানৰ মুখে শুনিলোঁ, এইজাক নগা হেনো পৰকাপ্তানিৰ ভৰফৰপৰা আলি মেৰামতৰ কাম কৰিবলৈ গৈছিল । আজি কালি হেনো বহুত নগা কুলি এনে কামত লগোৱা হয় । পিছনে-উৰণে আক চেহেৰায় এই নগাবোৰক আমাৰ কালৰ নগাতকৈ ভাল যেন দেখিলোঁ ।

আলিৰ দাঁতিৰ নগা পাৰ্শ্বৰ ওচৰত আমাৰ খেলি মাৰ যাওঁ যাওঁ হল । মপিপুৰ বোডৰ নিচেই আলিৰ দাঁতিতে এইখন হে একমাত্ৰ নগা গাওঁ । ধৰবোৰ বৰ ডাঙৰ নহয় । টকোপাত কি ভেনে আইন কিবা খেবেবে ছোৱা । মুখেদি

হুৱাব কটা। হুৱাবৰ ওপৰতে ঘৰৰ ছালত শিংৰ দৰে বৰ ডাঙৰ ডাঙৰ তন্তুৰ লগাই বং দি থৈছে, ঠিক যেন ঘৰৰ শিং। শিংও গজিছে ঘৰৰ আঁখাবে ডাঙৰ। কিন্তু কিছুমান ঘৰৰ শিং অপেক্ষাকৃত সৰু দেখিলোঁ। ঘৰৰ ঘিৰিহঁতৰ পদ মৰ্খালা অনুসাৰে শিং ডাঙৰ সৰু কৰা যেন অনুমান হল। গাৰ্বৰ মাজতে আলিৰ ফাললৈ, ইটাৰ দৰে যোৱা দি, ওখকৈ এটা শিলৰ “বেঠকী আড্ডা” কৰা হৈছে; কেবাটাও নগা ডেকাক তাত বহি পপু পাতি থকা দেখিলোঁ। সম্ভৱতঃ সেইটিয়েই গাৰ্বৰ ডেকাবিলাকৰ “আড্ডা”। আসামৰ আহোম কছাৰী প্ৰভৃতি জাতীয় মানুহৰ, অশিক্ষিত গাওঁবোৰৰ বহুতে দেখা যায় যে, গাৰ্বৰ ডেকাবোৰে বাতি নিজ নিজ ঘৰত নোশোৱে। সকলোৰ খোট ধাই ঠাইত শোৱে। সাধাৰণতঃ সিহঁতে শোৱা বেলেগ একোটা বাজহৱা ঘৰ গাওঁখনেপতি বিছামান থাকে। তাল বটলৈ পোৱা যায় আৰুবিলাকবোৰ গাওঁখনেপতি হুটাকৈ ডাঙৰ বাজহৱা ঘৰ থাকে। এটাত গাৰ্বৰ এটাইবোৰ বিয়া নকৰোৱা ডেকা লগ লাগি শোৱে আৰু আনটোত গাৰ্বৰ এটাইবোৰ বিয়া নিদিয়া গাভৰু লগ লাগি শোৱে। এই সম্বন্ধে সিহঁতৰ ভালেমান বীতি নিয়ম আছে। ইয়াৰ নগাৰোৰৰ ভিতৰতে সম্ভৱতঃ ভেনে কিবা নিয়ম আছে। গাওঁখন আমাৰ আলিতকৈ অলপ ওখ ঠাইত আছিল।

অন্য পৰৰ পাছতে আমি এটা “আড্ডা”ও পালোঁ। এই “আড্ডা”টোৰ নাম “নয়াবাংলা”। গছেগছনিৰে “আড্ডা”টি বৰ মনোহৰ। আমাৰ কিন্তু “আড্ডা”ত থকা নহল। আলিতকৈ কিছু ওখ ঠাইত “আড্ডা” স্থাপিত। “আড্ডা”ৰ ঘৰবোৰ আলিৰ হুই কাৰে থকা দেখিলোঁ। এই “আড্ডাবোৰতো নিঃসহায় লকলশৰীয়া অচিনাকী মানুহৰ অকলৈ থাকিবলৈ বতায়তে ভয় লাগিবৰ কথা। আমি কিন্তু তিনিজন আপোন মানুহ একেলগে থকা বাবে আমাৰ ক’তো কোনো ভয় কৰিবৰ কাৰণ নাছিল।

অলপ নিশা পলত পানীৰ সুবিধাজনক ঠাইত অৰ্থাৎ নিজৰা যাপৰি আহি আলিত পৰা ঠাইত গাড়ী বস। গাড়োৱান কিটাই পৰুৰ খাঁহ পানী ধাৰলৈ দি নিজলৈ ভাতপানী থাকিবলৈ ধৰিলে। আমি কহিমাবপৰা কিয়াকিবি অলপানি কিনি লৈ গৈছিলোঁ, তাকে ধাই গাড়ীতে শুই থাকিলোঁ। মোৰ চাহ খোৱা অভ্যাস নাছিল। কিন্তু সঙ্গী কিজনৰ চাহৰ অভ্যাস থকাত চাহো

তপত্ভোৱা হৈছিল। গাড়োৱান কিটাই কাণসাবে থাকি এটি ঘুমটি মাৰিলে।

ভালেখিনি বাতি থাকোঁতেই গাড়ী এৰি দিলে। আমি গাড়ীত দীঘল দি গলোঁ হয় কিন্তু টোপনি নাছিল। কেনেবাকৈ গাড়ীয়েছাবিয়ে কুকড়ল বাগৰি যায় বুলি ভয়তে টোপনি আমাৰ নাছিল। মই সাৱধানে মূৰ উলিয়াই যিমান দেখা পাওঁ চাই বাৰলৈ ধৰিলোঁ। কিয়নো, কেবাৰাবো টোপনিৰ আলত গাড়োৱালটোৰ চকু মুদ খোবাত গাড়ী কুকড়ৰ একেবাৰে দাঁতি পাইছিল গৈ; পাছৰ গাড়োৱানৰ চিঞৰতে সাৰ পাইহে সি গাড়ী চম্ভালিছিল! আমাৰ লেথিয়া মহামূলীয়া জীৱনকিটালৈকো তাৰ এনে উদাসীন ভাব দেখি তালৈ আমাৰ সেই সময়ত যে নখে খং উঠিছিল সেইটো বোধকৰোঁ প্ৰকাশকৈ কব নে-লাগে। কিন্তু এনে ঘটনাৰ পাছত টোপনিয়ে আমাৰ চকুকপৰা সম্পূৰ্ণৰূপে বিধায় ললে। জীৱন ডাঙৰ নে টোপনি ডাঙৰ? ধন্য মণিপুৰীয়া গৰুৰ স্মাৰ্ভাবিক বুদি! নহলে, জীৱনলৈ এনেদৰে আঙহেলা কৰা এই গাড়োৱানৰ হাতত পৰি আমাৰ কিবা এটা বিপদ ঘটাত একো আচৰিত নাছিল। মণিপুৰীয়া গৰু ব্ৰহ্মটৰ বলদ গৰুবোৰৰ দৰে ডাঙৰ নহলেও আমাৰ আসামৰ সাধাৰণ গৰুতকৈ ভালমান ডাঙৰ আৰু পৰিশ্ৰমসহ। গৰুবোৰৰ পৰিশ্ৰমলৈ চাই সিহঁতলৈ আমাৰ বৰ মৰম লাগিছিল। নিমাত জন্তু বেচেৰাহঁত! মাগুহৰ কাম কৰি জীৱন পাও কৰিবলৈকে সিহঁতৰ জন্ম! সিহঁতে বিপজ্জনক পৰ্কুতীয়া বাটত নিজেই সাৱধান হৈ গাড়ী টানি নিয়ে। কেনেবাকৈ বৰ আঙুলীয়া ঠাইত গাড়ী পৰি সিহঁতৰ শক্তিৰ অতীত অৱস্থালৈ গলেহে গাড়ী মৰা পৰে।

বেলি ওলাবৰ অলপ পাছতে আমি "মৌধানা" আড্ডা পালোঁ। গৈ। ইয়াত ডাকৰঙলা আছিল নে নাই এতিয়া মনত নপৰে; কিন্তু এটা কথাৰ বাবে ধানাটোৰ কথা হলে খুব মনত আছে। বাওঁ ফালে আলিৰ সমানে সমতল (পৰ্কুতৰ) ঠাই এডোখৰত "মৌধানা" অৱস্থিত। ইয়াৰপৰাই মণিপুৰ ৰাজ্যৰ সীমা আৰম্ভ। সেইবাবে মণিপুৰৰ ৰজাৰ ডৰফৰপৰা ইয়াত এখন "ধানা" পাতিছে। আমি গাড়ীৰপৰা তুমুকিয়াই ধানাটো চাই নৌএটাওঁতেই ধানাৰ মীমুহে মণিপুৰীয়া দৌৱানেৰে বিভিন্নাই গাড়ী ৰখাবলৈ কোৱাত গাড়োৱানে গাড়ী ৰখাই আমাক ধানালৈ ৰাবলৈ কলে। "ধানা" আৰু "পুলিচ" এই দুই নামত সকলোৰে অলপ লুহৰ অলপ ভয় লাগে। আমাৰ

যে অলপ কেনেবা কেনেবা নেলাগিল এনে কথা শপত খাই কব নোৱাৰে।। গাড়োৱানটোৱে হুই চাৰি কথাৰে তৎক্ষণাৎ আমাক বুজাই দিলে যে ইয়াত এজন মণিপুৰীয়া দাবোগা আৰু কিছুমান কনিষ্টবল থাকে। আৰু আমাৰ এজনক মাতিছে। বিদেশী নতুন মানুহক এই থানাতে পৰীক্ষা কৰি চাই হে ৰাজ্যৰ ভিতৰলৈ সোমাব দিয়া হয়। মোৰ লগৰীয়া বন্ধু কিজনে থানালৈ যোৱা বাবটো মোলৈকে ঠেলিয়ালে। এবাৰ নোৱাৰি মইয়েই গাড়ীৰপৰা নামিলে।। নটা কি দহোটা মণিপুৰীয়া কনিষ্টবল দেখিলে।। সিহঁতৰ কৌপীন মাত্ৰ সঙ্গল। কিন্তু গাই-গাৰিয়ে শকত-আবত সিহঁতক দেখি মোৰ গুৰ্খী বুলি ভয় হল। মই একেবাৰে "বেপৰোৱাই" ভাবেৰে থানাৰ ভিতৰলৈ সোমাই গলে।। থানাৰ ভিতৰত কাগজ-পত্ৰাদি অফিছৰ কোনো চিন, বা বশুক পোছাক ইত্যাদি পুলিচৰ আন কোনো চিন্ নেদেখিলে।। অকল, বৰ দৌৰল বহল তক্তাৰ চাং এখন হে দেখিলে।। এজন ভীষণকায় গহীন গভীৰ দৌৰল গুফীয়া মণিপুৰীয়া ভদ্ৰলোকক ধিয় হৈ কিবা লুকুং-খুকুং কৰি থকা দেখিলে।। অনুমানত বোধ হল তেৱেই দাবোগা। মই জাৰিছিলে।, দাবোগা যেতিয়া তেওঁ নিশ্চয় ইংৰাজী জানে। সেই বিপ্লৱতে তৎক্ষণাৎ মই তেখেতক সম্বোধন কৰি কলে। "Good morning, Sir, we come from Assam and want to go to Monipur for sight-seeing. I hope you will permit us to proceed." দাবোগাই মূৰ জোকাৰি আৰু হাত ডাঙি "official মেজাজেৰে" মোৰ "good-morning" ওস্তোতাই দিলে আৰু মুখেৰে কেইআৰামান মোৰ অবোধ্য কিবা কথা কলে। কনিষ্টবলবোৰে চেফ্‌চেকাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে। সিহঁত মোৰ পাছে পাছে বাহিবৰপৰা থানাৰ ভিতৰলৈ যাইছিল। মই তৎক্ষণাৎ বুজিব পাবিলে।, দাবোগাই ইংৰাজী নেজানে। মোৰ ইংৰাজী দাবোগাই সুবুদ্ধে, দাবোগাৰ মণিপুৰীয়া মাত মই সুবুজ্।। দাবোগাৰ গহীন মুখতো অলপ হাঁহিব হাঁ পৰিল। শেষত তেওঁ এআৰাৰ "বাও" বুলি, আনি আগ বাঢ়িব পৰাৰ অনুমতি জ্ঞাপন কৰিলে। মই দাবোগাক আকৌ "good-bye" কৰি কনিষ্টবলবোৰৰ হাঁহিব মাজেদি আহি গাড়ীত উঠিলোঁহি। এই ঘটনাটো বাটত ভালেমান পৰলৈকে আমাৰ এটাইকজনৰে বং ডামোচাৰ বিষয় হৈছিল। কিন্তু দাবোগাৰ চেহেৰাই আৰু কনিষ্টবলবোৰৰ

আটিন গাই আমাক মণিপুরীয়াবিশাকৰ সঙ্গন্ধে খুব "prepossessed" কৰিলে। আমি এতিয়া আক ঈববে কৰিলে মণিপুর দেখিবলৈ পাম। কিয়নে, আমাক ওভতাই পঠোঁৱাহেঁতেন এই "মৌখানাব" পৰাই পঠালেহেঁতেন। আমি শুনিবলৈ পালেঁ, কিছুমান পাঠান আক গুৰ্বা জাতীয় মানুহৰ ঘৰাই মণিপুরত তিবোতাৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ সম্বন্ধীয় কেইটামান বৰ ডাঙৰ ঘটনা ঘটাইছিল। তেতিয়াবেপৰা হেনো তেনে বিধৰ মানুহৰ ঘাকে ভাকে ৰাজ্যলৈ সোমাব দিয়া বন্ধ হৈছে। অইন বিদেশীৰ নিমিত্তে নিয়ম তেনে "কড়া" নহয়।

কিছুদূৰ আগবাঢ়ি সুবিধাজনক ঠাই চাই গাড়ী বধালে। জবগাৰ পানীত গা ধুই বৰ ভাল লাগিল। চাহ আক জলপানৰ ঘৰাই আমাৰ আহাৰ শেষ কৰা হল। বাই-ৱে অলপ জিৰাবৰ পাছত গাড়ী আকৌ এৰি দিলে। এই বাৰ আমি নিজে গাড়ী চলাই চাব খুজি থাকে কৰিলেঁ। "গাড়ী চলাব নেজানিলে, বাগী চলাব নেজানি" এই কাৰণ দেখুৱাই য়োৰ প্ৰথম সঙ্গীজনে নিজক গাড়ী চলোৱা কামত সুদক্ষ বুলি প্ৰকাশ কৰিলে। মণিপুরীয়া গৰু চলোৱাৰ এটা বিশেষত্ব আছে। "অব্ অব্" বুলি সোঁফালৰ গৰুটোৰ পিঠিত হাত দিলে সি বেগাই চলে। আক "তিতি তিতি" বুলি বাঁফালৰ গৰুটোৰ গাত হাত দিলে সি ধৰকৈ চলিবলৈ ধৰে। কোনটোক "অব্" বুলিব লাগে আক কোনটোক "তিতি" বুলিব লাগে সেইটো বুলি লৈ আনি, প্ৰত্যেকে পালক্রমে গাড়ী চলাবলৈ ধৰিলেঁ। য়োৰ পালত মইও চলাবলৈ বহিলেঁ। য়োৰ বিশ্বাস আছিল মই গাড়ী চলোৱাত দক্ষ। সেইবাবে নিশ্চিত মনেৰে আগ বাঢ়িলেঁ। পাড়োৱানটোৱেও আমাক গাড়ীখন নিজে নিজে চলাব পৰা দেখি, অলপ পাছ পৰি, পিছৰ গাড়ীৰ লগত আহিছিল। অলপ দূৰ যোৱাৰ পাছতে ধৰকৈ চলাবৰ মনেৰে "অব্ অব্" "তিতি তিতি" বুলি গৰুৰ পিঠিত হাত দি সিহঁতক খেদাবলৈ ধৰিলেঁ। গাড়ী ধৰকৈ যাবলৈ ধৰিলে হয় কিন্তু হঠাৎ একেবাৰে কুকুৰৰ সিচেই ওচৰ পালে গৈ। গাড়ীত উঠি থকা বন্ধু এজনে জঁপ মাৰি গাড়ীৰপৰা নামি পৰিল। আন জনে নিমিথৰ ভিতৰতে নামিব পৰা অৱস্থাত বগ। "হঁ হঁ" বুলি চিৱঁবি পাবোৱানটো পাছৰপৰা লৰি আহিল। মইও ইফালে গাড়ী এৰি দি জঁপ মাৰি নামো নামো হৈ আছিলেঁ। কিন্তু পাবোৱানে আহি গাড়ীখন তৎক্ষণাত ঠিক বাটলৈ

নিলে। ভেটিয়াবেপৰা আমি গাড়ী চলাই ফুৰ্তি কৰিবলৈ এৰি নিলোঁ। গাড়ী কুকড়ৰ নিচেই দাঁতি পাইছিল গৈ। আৰু এথোজনৰ আগবঢ়াৰ্হেভেনেই হয়তো মহা বিপদ ঘটলহেঁতেন। যিটো গৰু “অব্” বুলিব লাগে তাক তুলত “ভিভি” বোলাত, আনটোক “ভিভিব” ঠাইত “অব্” বোলাত এনে হৈছিল।

এডোখৰ ঠাই দেখুৱাই গাড়োৱানটোৱে কলে, সেই ধিনিত হেনো কিছু মান দিন আটগৈয়ে, গাড়ীত শুই যোৱা গাড়োৱান এটাই গাড়ীয়ে গৰুৱে কুকড়ত পৰি মৰিছিল। সি মৰি ছুত হৈ হেনো বৰ উৎপাত কৰিবলৈ ধৰিছে। কোনো অকলশৰীয়া গাড়ী পালে তাক হেনো কুকড়লৈ বগবাই দিয়ে। আৰু নিদ্ৰিত গাড়োৱান পালে গৰুৱে কাকবপৰা ঘূৰলি ডাঙি লৈ মানুহে সৈতে গাড়ীখন কুকড়লৈ বগবাই দিয়ে। এইদৰে ইয়াত বহুত চুৰ্খটনা ঘট গৈছে। সেইবাবে জানি শুনি পাবোঁতে কোনেও এইডেখৰ ঠাই বাতি পাব নহয়; ইত্যাদি। আমি দেখিলোঁ আলটো সেই ধিনি ঠাইত এটলীয়া আৰু ঠাইতে অলপ ঘূৰিছে। সাৱধানে নগলে, একাৰ বাতি সেই ধিনি ঠাইত কুকড়লৈ বাগৰি যোৱা একো আচৰিত নহয়। বিপদৰ সন্ভাৱনা থকা ঠাই-বোৰত চৰকাৰে আলিকাণ্ড (পুলৰ দৰে) ঠায়ে ঠায়ে ওখ ভেটা দি থৈছে, এই ধিনিত কিন্তু তেনে ভেটা নাছিল। এইধিনি ঠাই কহিয়াবপৰা কেই মাইল আঁতৰত পাইছিলোঁ এতিয়া মনত নগৰে।

শ্ৰীজ্ঞানানন্দ জননী।

আক্ষেপ ।

আৰু বিনো গাৰি, কাক নো শুনাৰি,
গাৰি খোৱা কথাকিটি ?
সুব বন্ধা বীণ শুলকি পৰিল,
আশাটিও গল উটি।
থাক থাক বীণ, নেগায়ে বাজিব,

মইও নকওঁ কথা ;
 চেনেহৰ তাঁৰ চাটো ছিপি গ'ল,
 কোনে নো কৰিব বেধা । ?
 মনতেই ব'ল মনৰ কথাটি
 আৰু ভো নহল কোৱা ;
 বীণৰ লগতে জ'ৰ পৰি গল
 বুকু-জোৰা ভাল-পোৱা ।
 প্ৰাণৰ কুলি ঐ কিনো গাবি আৰু,
 কোনে নো ধৰিব সুৰ ;
 ধুনীয়া হাঁহিটি কোনে নো হাঁহিব
 হিয়া উথলাই মোৰ ?
 তুফুলিল ফুল, কলিতে সৰিল,
 হিয়াত ছবিটি বল ;
 দয়া মায়া এৰি কোন শতুকৰে
 এনেকুৱা কৰি গল ?

শ্ৰীযোগেশচন্দ্ৰ বৰা।

বঙ্গনাৰ্দ শাস্ত্ৰী ।

মাল্লাজ শ্ৰেচিডেঙ্গীৰ চিন্তুৰ নগৰৰ কোনো এখন গাঁওত ১৮১৯ খৃষ্টা-
 কত বঙ্গনাৰ্দ শাস্ত্ৰীৰ জন্ম হয়। এওঁৰ পিতাক এজন বৰ সংস্কৃত ভাষানুবাগী
 পুৰুষ আছিল আৰু সেই ভাষাত তেওঁ সম্যকৰূপে ব্যুৎপত্তি লাভ কৰি-
 ছিল। সেইদেখিয়েই বঙ্গনাৰ্দে তেওঁৰ বাব বছৰ বয়সলৈকে পিতাকৰ
 পৰ্য্যবেক্ষণত শিক্ষাৰ বাহিৰে আন কোনো শিক্ষা কৰিব পৰা নাছিল।

বঙ্গনাৰ্দৰ পাৰিবাৰিক অৱস্থা বৰ ভাল নাছিল ; আন কি নিজৰ মাটিৰ
 খাজানাও নিয়মিতৰূপে শোধাব নোৱাৰাৰ নিমিত্তে বঙ্গনাৰ্দৰ পিতাক
 কাৰাবাস খাটিব লগীয়াত পৰিছিল। স্বৰূপ এনে শোচনীয় অৱস্থা, তাতে

আকৌ তাক চলাওঁতজনব এনে ছুববহা; গতিকে বঙ্গনাথ আক ডেওঁ'ব মাত্ৰ মানসিক যত্নৰ বিষয় সিঁধা বাহুল্য মাত্ৰ। মাকে দিনে বাতিয়ে কান্দি কান্দি চহুব পানী মছি তবনি নাপাইছিল। মাকৰ শোক-লগা কাণ্ধো-নত বঙ্গনাথৰ কোমল শ্ৰাণত বিষম আঘাত লাগিল; ডেওঁ অকলৈ অকলৈ চিন্তুৰলৈ গল আক ও'ব অজ চাহাব বাহাছ'বে সৈতে অতি সাহসেৰ দেখা কৰি কাতৰ স্বৰেৰে পিতাকৰ কাৰামুক্তি প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। বঙ্গনাথে সকবে পৰা এই দৰেই বিপদ-শত্ৰুবে সৈতে যুদ্ধ কৰিব লগাত পৰিছিল। এটি কুমলীয়া বয়সৰ লৰাই বিপদত পৰি পিতাকৰ কাৰামুক্তি প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ অহা দেখি অজ চাহাবৰ হৃদয়ত দয়াৰ উদ্বেক হল; তেতিয়া তেওঁ বঙ্গনাথক ধলে, "তোমাৰ পিতাৰ যদি কোনোৱে জামিন হ'ব পাৰে মই তেওঁক মুক্তি দিব পাৰোঁ।"

ইয়াৰ উত্তৰত বঙ্গনাথে কাতৰ স্বৰেৰে এই দৰে হে কলে, "কুমলীয়া মাহুহক সহায় কৰোঁতা এই সংসাৰত অতি নিবল বুলিলেও অত্যাক্তি নহয়। আমি অতি দৰিদ্ৰ, সেইগতিকে মোৰ পিতাৰ যে জামিন হওঁতা কোনো দয়ালী পুৰুষ ওলাব সি সন্দেহৰ কথা। সেইনিসিত্তে মই ইয়াকেহে খাটিব খোজোঁ যে আপুনি যদি মৰম কৰি মোৰ পিতাক মুক্তিদান কৰে, মই তেওঁৰ সলনি কাৰাবাস খাটিব পাৰোঁ।"

কুমলীয়া বয়সৰ লৰা এটিৰ এই কেইআৰাৰ কথাই অজ চাহাবৰ মন বৰকৈ আকৰ্ষণ কৰিলে। বঙ্গনাথৰ পিতৃ-ভক্তিৰ অজ চাহাব মোহ গল। পিতৃত মহাশুভৰ বিচাৰক চাহাবে নিজে বঙ্গনাথৰ পিতাকৰ দায়িত্ব লৈ তেওঁক মুক্তি প্ৰদান কৰিলে। আক পিতৃছিল বঙ্গনাথক তেওঁৰে সৈতে দেখা কৰিবলৈ কলে। পিতা পুত্ৰ দুয়ো খবলৈ আহিছে, ইয়াকে দেখি মাকৰ আনন্দৰ সীমা নোহোৱা হল। তেওঁ ঈশ্বৰৰ চৰণত ভক্তিপূৰ্বক কৃতজ্ঞতাৰ্পণ পুষ্পাঞ্জলি দিবলৈ ধৰিলে।

স্বামীৰ মুখৰপৰা তেওঁৰ মুক্তিৰ বিষয়ে সকলো কথা জানিব পাৰি, দেহালিকনেৰে পুত্ৰৰ কোমল মুখত মাকে চুমা খালে আক মাত্ৰ পবিত্ৰ গালেদি সব-সব-কৰে ছুখাৰি চহুব লো বৈ গল।

অজ চাহাবে কোৱামতে নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ত বঙ্গনাথ অজ চাহাব ওচৰত

উপস্থিত হুলগৈ। বিচাৰক চাহাব বঙ্গনাৰ সৰলতাপূৰ্ণ কথাত বৰ সন্তুষ্ট হ'ল আৰু দুখীয়া অৱস্থাৰ বাবে বঙ্গনাৰ ইংৰাজী শিক্ষা হোৱা নাই বুলি শুনি চাহাবে নিজে তেওঁৰ শিক্ষাৰ ভাৰ গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁ প্ৰথমে নিজে বঙ্গনাৰক ইংৰাজী শিক্ষা দিবলৈ ধৰিলে আৰু কেইমাহমানৰ পিছত মাজুলীলৈ পঠিয়াই দি তাত এজন আদৰ্শ স্কুলত পঢ়িবলৈ নাম লগাই দিলে।

বঙ্গনাৰ যেনে দুস্তিমান তেনে বিনয়ীও আছিল। বঙ্গনাৰ বিছানুৰাগ আৰু স্বভাৱৰ অসাময়িকতাত মুগ্ধ হৈ স্কুলৰ অধ্যক্ষই তেওঁক পুত্ৰস্বৰূপে হেঁহু কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু যত্নেৰে শিক্ষা দিবলৈ লাগিল। এইদৰে কেইবছৰমান পঢ়াৰ পিছত বঙ্গনাৰ সেই সময়ৰ সৰ্ব্বোচ্চ পৰীক্ষাত অতিশয় প্ৰশংসা লাভ কৰি উত্তীৰ্ণ হ'ল। যি লাই বাঢ়িব তাৰ দুপাততে চিন; বঙ্গনাৰ যে এজন আদৰ্শ পুৰুষ হ'ব এই কথা তেওঁৰ দৰা কাণৰ কাৰ্যকলাপবন্দাই বেছ বুজা গৈছিল। বঙ্গনাৰে দি দৰে পঢ়া শুনাতে উন্নতি লাভ কৰি দোপত-দোপে উঠি যাবলৈ ধৰিলে সেই অনুসাৰে তেওঁ নতুনতা, দুশীলতা আৰু আন আন প্ৰশংসনীয় গুণবিলাকৰো অধিকাৰী হৈ সৰ্বশুণী হ'ব পাৰিছিল। বঙ্গনাৰ গুণ আৰু জ্ঞান বৃদ্ধিত ভক্ত চাহাবৰ আনন্দৰ সীমা নোহোৱা হ'ল।

ভক্ত চাহাবৰ চেষ্টাত বঙ্গনাৰে সোতৰ টকাৰ এটা চাকৰিও পালে। বহুতে লিখা পঢ়া শিকি কোনোমতে এটা চাকৰি পালে আৰু লিখা পঢ়াৰ চৰ্চা অনাৱশ্যক বুলি বিবেচনা কৰে। কিন্তু এই কথা বঙ্গনাৰ গাত বিপ-বীতৰূপে প্ৰকাশ পাইছিল। তেওঁ নিজৰ কামৰ পিছত যি অলপ অজৰি পাইছিল সেইখিনি সময় বিদ্যাচৰ্চাত নিয়াইছিল।

“ভামিল” ভাষা বঙ্গনাৰ মাতৃভাষা আছিল, গতিকে তেওঁ তেওঁৰ মাতৃভাষা বিশেষ মনযোগ দি শিকিছিল। সংস্কৃত ভাষা তেওঁ উত্তমৰূপে শিকিছিল আৰু ইংৰাজী ভাষাতো তেওঁৰ প্ৰগাঢ় পাণ্ডিত্য জন্মিছিল। লাহে লাহে তেওঁ হিন্দি, কাণৰী আৰু পাৰ্চী ভাষা শিকিবলৈ প্ৰবৃত্ত হ'ল আৰু অতি অলপ দিনৰ ভিতৰতে তেওঁ ওপৰত কোৱা প্ৰত্যেক ভাষাতে সসুৰুপৰূপে প্ৰভুত লাভ কৰিলে।

নিগ্ৰা চৰাৰ লগে লগে বঙ্গনাৰ অধিক অৱস্থাও উন্নত হৈ আছিল।

তেওঁ বেছি দিন ১৭ টকাৰ কামতে পৰি থাকিব নাগাছিল। মাদ্ৰাজৰ চূপ্ৰীম কোৰ্টৰ বৰ্ষপ্ৰধান বিচাৰালয়ৰ 'ইণ্টাৰ প্ৰেটাৰব' পদ খালি হোৱাত বঙ্গনাথে অন প্ৰাৰ্থীসকলক পৰীক্ষাত চেৰ পলাই সেই পদ লাভ কৰিলে।

বৰ্তমান সময়তকৈ তেতিয়াৰ ইণ্টাৰ প্ৰেটাৰব পদ লাভৰ আৰু সন্মানৰ আছিল। বঙ্গনাথে বহু ভাৰত অস্তিত্ব থকাৰ নিমিত্তেই অকলে বহুত কাম কৰিব পৰিছিল। সেই কাৰণেই তেওঁৰ মাসিক আয় দুমাজাৰ টকাৰ পৰা আঢ়ৈ হেজাৰ টকালৈকে হৈছিল। তেওঁৰ ভ্ৰমোচিত ব্যবহাৰ আৰু অগাধ পাণ্ডিত্যৰ নিমিত্তে চূপ্ৰীম কোৰ্টৰ সকলো জজেই তেওঁৰ প্ৰতি প্ৰশংসা আছিল আৰু তেওঁৰ প্ৰশংসা কৰি মুখ পাইছিল। বঙ্গনাথৰ পৰামৰ্শ নোলেৱাকৈ হিন্দুশাস্ত্ৰ সংক্ৰান্ত কোনো কথা থকা মোকৰ্দমা তেওঁলোকে কেতিয়াও নিষ্পত্তি নকৰিছিল।

ক্রমাগত বঙ্গনাথৰ প্ৰতিপত্তি ইমান বাঢ়িলে যে মাদ্ৰাজৰ শাসনকৰ্তা আৰু চূপ্ৰীম কোৰ্টৰ প্ৰধান বিচাৰকেও তেওঁক বহুৰ নিচিনা হে জ্ঞান কৰিছিল।

ইতিমধ্যে মাদ্ৰাজৰ সৰু আদালতৰ এটি জজৰ পদ খালি হয়। মাদ্ৰাজৰ শাসনকৰ্তাই বঙ্গনাথকেই সৰ্ব্বাপেক্ষা যোগ্য পাত্ৰ বিবেচনা কৰি সেই পদত নিযুক্ত কৰিলে। ইয়াৰ পূৰ্বে মাদ্ৰাজৰ কোনোৱে এনেকুৱা উচ্চ পদ লাভ কৰা নাছিল। সময়ৰ কি অচুত সলনি ! যাৰ পিতৃ এসময়ত ভূমিৰ কৰ শোধাব বোবাৰ নিমিত্তে কাৰাকৰ হৈছিল, আৰু যি সময়ে সময়ে দৰিদ্ৰতাৰ নিমিত্তে অনাহাৰ ক্ৰেশ সহিব লগাত পৰিছিল, আজি তেওঁ নিজৰ বুদ্ধি, জ্ঞান, আৰু গুণৰ বলেৰে এনে এটি সন্মানজনক উচ্চ পদত অধিষ্ঠিত হল। এই উচ্চ পদ অকল তেওঁৰ পৰিয়ালটোৰে গৌৰৱৰ বিষয় নহয়, মাদ্ৰাজ নিবাসী সকলো লোকৰ গৌৰৱৰ বিষয়, কিয়নো, ওপৰত কোৱা হৈছে যে এনে উচ্চ পদ মাদ্ৰাজৰ কোনোৱে ইতিপূৰ্বে লাভ কৰা নাছিল।

সোমত ২ টকা দৰ্শনহাত কাম কৰোঁতে আগেয়ে তেওঁ যি দক্ষতা দেখুৱাইছিল, এতিয়াও তেওঁৰ, বিচাৰকৰ দায়িত্বপূৰ্ণ কামতো আগৰ দক্ষতাৰ ভ্ৰাস হোৱা নাছিল। বয়স বৃদ্ধি আৰু অৱহাৰ ক্ৰমোন্নতিৰ লগে লগে অনেক বিগ্ৰাহৰূপ কমি আহে, কিন্তু বঙ্গনাথৰ বিগ্ৰাহৰূপ তাৰ লগে লগে

আশাতীতকৰূপে বাঢ়ি হৈ গৈছিল। বুঢ়া বয়সতো তেওঁ নতুন নতুন ভাষা শিকিবৰ অভিলাস কৰি, নিয়মিত দৰ্শনা দি শিক্ষক ৰাখিছিল আৰু স্কুলীয়া ছাত্ৰৰ দৰে নিয়মিতকৰূপে বহা বহা পুথি অধ্যয়ন কৰিছিল। তেওঁ ফৰাচী আৰু লেটীন ভাষাও উত্তমকৰূপে শিকিছিল। এই দুটি ভাষা শিকি ঠাতোৱাৰ পিছত তেওঁ আৰবী আৰু জাৰ্মান ভাষা শিকি তাত উত্তম জ্ঞান লাভ কৰে। এই দৰে তেওঁ ১৪টি বিভিন্ন ভাষাত পাবদৰ্শিতা লাভ কৰি উঠিছিল। তেতিয়া তেওঁ এই জৰুৰ কামৰপৰা অৱসৰ (পেনচন্) ললে, তেতিয়া নিজাম ৰাজ্যৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী সুপ্ৰসিদ্ধ চাৰ চালাৰজসে তেওঁক আঢ়ৈ হাজাৰ টকা দৰ্শনহাত তেওঁৰ "প্ৰাইভেট চেফ্ৰেটৰী" কামত নিযুক্ত কৰিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু লিখাপঢ়াতে জীৱনৰ শেহছোৱা শান্তিময় কৰি কটাবলৈ মানস কৰি বন্ধনাদে এই কাম গ্ৰহণ নকৰিলে।

বন্ধনাদ নিজে যেনে বিদ্বান আছিল সেই দৰেই বিছাৰ উৎসহদাতাও আছিল। নিজে দুখীয়া অৱস্থাপৰা লিখা পঢ়া শিকিছিল বুলিবেই তেওঁ দুখীয়া বিছাৰ্থীসকলক নানা প্ৰকাৰে সহায় কৰিছিল।

ত্ৰীশিক্ষা বিস্তাৰৰ নিমিত্তে তেওঁৰ আত্মবিক বহু আৰু অনুৰাগ আছিল। এইবিলাক সংগ্ৰহৰ নিমিত্তে তেওঁ তেওঁৰ নিজৰ দেশী লোক আৰু ৰাজপুৰুষ সকলৰে সৈহ আৰু প্ৰদ্বাৰ পাত্ৰ হৈছিল।

১৮৭৭ খৃষ্টাব্দৰ দিল্লীৰ দৰবাৰলৈ তেওঁ নিয়ন্ত্ৰিত হৈছিল আৰু তাত তেওঁ সন্মানহুক পদ আৰু প্ৰশংসাপত্ৰ লাভ কৰিছিল। এইদৰেই ৰাজদত্ত সন্মানেৰে ভূষিত আৰু স্বদেশীয়সকলৰ দ্বাৰা সন্মানিত হৈ ১৮৮১ খৃষ্টাব্দত সেই প্ৰাতঃস্মৰণীয় মহাপুৰুষ স্বৰ্গগামী হয়।

বহু পৰিশ্ৰম আৰু অধ্যৱসায়ৰ গুণত মানুহে সামান্ত দুখীয়া অৱস্থাপৰা কিকৰূপে উন্নতি কৰিব পাৰে বন্ধনাদৰ জীৱনত তাৰ অতি সুন্দৰ উদাহৰণ দেখিবলৈ পোৱা যায়। লিখা পঢ়া বহুতে শিকে, কিন্তু মিনয়, শুক্তি, কৰ্তব্য-নিষ্ঠতা গুণ সকলোৰে পাত দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। বন্ধনাদৰ জীৱনত প্ৰাৰ্শিক বিজ্ঞা আৰু বুদ্ধিৰ লগত এইবিলাক গুণো দেখা গৈছিল।

তেওঁ যি স্কুলতে অধ্যয়ন কৰিছিল সেই স্কুলৰে শিক্ষকসকল তেওঁক সাধুতাত মুগ্ধ হৈছিল আৰু যতে ৰাজকাৰ্য্য কৰিছিল তাৰে উচ্চপাঠ কৰ্মচাৰ।

দকলেটের এক বাক্যে তেওঁর কর্তব্যনিষ্ঠতার প্রশংসা করিছিল ।

পিতৃদেবতাক হুখে বাধিব পারিলেই সকলো দেবতা সন্তুষ্ট হয় এই মহাবাক্য তেওঁর জীবনত সার্থক হৈছিল ।

শ্রী.নগেন্দ্রনাথ ফুকন ।

বববকরা আৰু ঢোকাৰাম শৰ্ম্মা ।

“সখি আমায় ধব ধব !”

বববকরা ।—ধৰা, ধৰা. মোক ধৰা! “কাইবব” ভাবৰ ভবত মই পিছফালে ইমান হলি যাব লাগিছোঁ যে পবিত্ৰ এতিয়া! মোৰ পেটৰ ভবতকৈও কাইবব ভব বেছি হৈছেহি ।

ঢোকাৰাম শৰ্ম্মা ।—নপবে ; মই ঢোকা দি ধৰিছোঁ । আপুনি কাইবব ভাবৰ সেইটোত আক হু দি ফুলাওক ; ফুলাই মোৰ গাতে আউজি ধাওক, ভয় নকৰিব ।

গুটিদিয়েক চিন্তাৰ চৌ ।

(৪)

অহঙ্কাৰ গুণ প্ৰায় সকলো জীৱ অস্তৰ পাত আছে। মূলত দেখিবলৈ গলে ই এক ভাবে চেতনশক্তিৰ বিকাশ মাত্ৰ। অহঙ্কাৰ নথকাহেঁতেন জীৱই আত্মবন্ধা কৰিবৰ চেপ্তা নকৰিলেহেঁতেন আৰু তেনে কৰাৰ ইচ্ছাও তাৰ নেথাকিলেহেঁতেন। অহঙ্কাৰে জীৱৰ নিজ অস্তিত্বকে ধৰি সবলো বস্তুৰেই ওপৰত স্বত্ব দখল কৰায় ; যথা,—মোৰ দেশ, মোৰ ঘৰ, মোৰ দহ, মোৰ লৰা-তিবোতা, মোৰ পিতা, মোৰ আই, মোৰ ধন বস্তু, মোৰ বাটি, ইত্যাদি। এই স্বত্ববন্ধা কৰাৰ নামেই হৈছে বহলভাৱে আত্মবন্ধা। পৰমপিতা পৰমেশ্বৰে যেনেকৈ তেওঁৰ বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডক বিনাশ নোহোৱাকৈ সদায় পালক নাম ধৰি পালি আছে, মানুহেও সেইদৰে নিজ স্বত্বক ধ্বংস হবলৈ নিদি বন্ধা কৰাৰ নামেই হৈছে মানৱধৰ্ম্ম। এই ধৰ্ম্মৰ আন নাম স্বাধীনতা। এই স্বাধীনতাক নিজৰ হাতত দি মানুহে বা জাতিয়ে ৰাখিব নোৱাৰে বা নেবাধে তাৰেই অধৰ্ম্ম হয়। এনে অধৰ্ম্ম হলেই যেই সেই জাতিৰেই বিনাশ বা পতন অনিবাৰ্য্য।

যেই সেই বস্তুৰ খিঁতাপি দেশৰ ওপৰত ; এই কাৰণে অস্তিত্ব থাকিলে দেশ কাল তাৰ লগত থাকিবই থাকিব। দেশ কাল পাত্ৰ তিনিও তিনিব এৰাএবি নোহোৱা লগবীয়া। যেই সেই বস্তুক থাকিবলৈ পোনতে দেশ লাগিবই লাগিব। এই কাৰণে দেশক এই অৰ্থে আগ কৰিব লগা হৈছে।

আগতে দেশ নেপালে অহং কিহৰ ওপৰত খিঁতাপি হব ? কোনো এডোখৰ ঠাইত মানুহে পোনতে যেতিয়া ঘৰ সাজি থাকিব খোজে, আগতে সেই ঠাই দুখৰিৰ হাবি বন কাটি পৰিষ্কাৰ কৰি লয়, তাৰপৰা বাঘ, সাপ আদি হিংস্ৰক জন্তু আৰ্ত্তৰ সহলে প্ৰাণৰ বিধিনি বটে। ঘোৰ অটম্য আৰণ্ড এঘৰীয়া হৈ মানুহ কেতিয়াও নেথাকে আৰু থাকিবলৈকে সাহ নকৰে। তেওঁ তেনে কৰাৰ কাৰণ, অকলশৰীয়া হৈ হিংস্ৰ জন্তুক জিনি সেই ঠাই দখল কৰিবলৈ অপাৰ্গত। এই কাৰণে ধৰ্ম্ম বন্ধা কৰিবলৈ মানুহৰ প্ৰকৃতিয়ে লগ খুজি আৰু লগ ৰাখি ধৰ্ম্মা ধৰাবন্ধা কৰা

যি ঠাইধনিও অস্ববন্ধা কৰাৰ অৰ্থে বসতি কৰে তাকেই গাওঁ বোলে । এইকোণে বহুত গাওঁ মিনি একেভাৱী মানুহে যিখনি বহুল ঠাইত বাস কৰে তাকেই দেশ বোলে । মানুহলৈ নিজক বন্ধা কৰাৰ কাৰণে যেনেকৈ দহ স্বৰৰ সহায়ৰ প্ৰয়োজন, এখনি গাৰ্বক বন্ধা কৰাৰ অৰ্থে তেনেকৈ এখনি দেশৰ সহায় লাগতিয়াল । এই বাবে একতাক বশীভূত কৰি গোটেই দেশৰ মানুহে ৰখা বাহিৰকৈ লাগতিয়াল । একতা যি জাতিৰ থাকে সেই জাতিয়েই আত্মবন্ধা কৰিবলৈ সমৰ্থ হয় । মানৱধৰ্ম্মক যেই পিনে পোনোৱা যায় সেই পিনেই সি আত্মবন্ধা কৰাকেই হে বুজায় । এতেকে এইখিনিৰ পৰা আত্মবন্ধা শব্দৰ সলনি আমি ধৰ্ম্ম শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিম । একতা আন একো নহয়, মাথোন ধৰ্ম্ম । যেই কোনো জাতিৰ ভিতৰতেই হওক একতাক অধিষ্ঠান কৰি ৰাখিবলৈ মানুহে ধৰ্ম্মক ধৰি তাৰ নিয়মবিলাক কঠোৰ সাধন কৰি পালন কৰিব লাগে ।

ধৰ্ম্মৰ অৰ্থ ধৰা, ইংৰাজী ভাষাত ধৰ্ম্মক বিলজ্ঞন Religion বোলে । Ligo to bind অৰ্থাৎ বন্ধা । ভাবি দেখিলে বন্ধা আৰু ধৰা প্ৰায় দুইটিৰ একেই অৰ্থ । যিটুকু ধৰা যায় বা যিহঁত বান্ধ খোৱা যায় তাকেই ধৰ্ম্ম বোলে । তেনেহলে মানৱজাতিয়ে এক সত্যক নৰ্থিবলে যে উদ্ধাৰ নোৱাৰে ই কোনো সংশয় নোহোৱা সঁচা কথা । কৰণ, মিছা বা অসত্যৰ অস্তিত্ব নাই, তাত ধৰিবলৈ যেই কোনো মানুহ বা জাতি গলেই ধৰি পৰে বা উদ্ধাৰ নোৱাৰি তলত পৰি থাকে । আলাসতে কি চাং পতিব পাৰি ? মানুহ ধৈৰ্য্যবান জীৱ আৰু তেওঁ যে নিত ইচ্ছাৰ অধীন তেওঁৰ জ্ঞান বুদ্ধিয়েই তাৰ প্ৰমাণ কৰে বুলি আগতে এবাৰ দেখাই আহিছে । আৰু বেদান্তৰ অদ্বৈতবাদে যে অস্তিত্ব উচ্চ ভক্ত সাধকৰ অৱস্থা মাত্ৰ তাকে কৈছে । এতিয়া তাকেই আন প্ৰকৰে উলটি এনাঃ কৰ্ত্ত যে যি স্থলত আদিম অৱস্থাবেপৰা মানৱ প্ৰকৃতিত এই এটি কথা দেখা যায় যে মানুহে নিজক অপায় অমঙ্গলৰ হাতৰপৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ তেওঁৰ ওপৰত কোনোবা এজন আছে বুলি ভৱসা ৰাখি আহিছে । যদি তেওঁৰ ওপৰত কোনোবা আছে বুলি মানুহে নেজানিলে তেওঁৰ তেনেহলে চালুকীয়া লৰা ছোৱালীয়ে যেনেকৈ পিতৃ মাতৃৰ ওপৰত নিজক আপদৰপৰা উদ্ধাৰ কৰি সদায় হুখেবে লালন পালন কৰি ৰাখিবলৈ

ভবসা বাধে মানব সজ্ঞানেও ঈশ্বৰৰ ওপৰত আজিলৈকে তেজেন ভবসা নেবাধিলেহেঁ তেঁন। অতি মদগৰ্বী ঈশ্বৰ নমনা নাস্তিকেও “টানত শিৰিলে হবিনান লয়” অৰ্থাৎ তেওঁৰ প্ৰাণৰ সৰুটৰ অবস্থা ঘটিলেই নভবা সচিন্তা কৰি স্বাভাবিকতে তেওঁ “হে হৰি, হে ভগবান, বন্ধা কৰাঁ,” এনে প্ৰাৰ্থনা নকৰি নোৱাৰে। মই আগতে এবাৰ উলুকিয়াই আহিছোঁ যে স্বাৰ্থপৰতা যি জাতি বা মাতৃহৰ গাত ধৰে তাৰ যে অচিৰে অধঃপতন হয় এই কথাৰ কোনো ভুল নাই। স্বাৰ্থপৰতা এই গুণটি অহংকাৰৰ বিৰূত অংশ, বা অহংকাৰত জ্ঞানৰ পোহৰ পৰিবলৈ নিদিয়াতৈ বধা তল ফাললৈ নামি ওলবি অহা অপোপোৱা ঠাল। এই ঠালটিৰ অনেক ঠাল ঠেগুনি আছে। মূলত অহংতত্ত্বৰ আলোচনা পাতি স্বাৰ্থপৰতাৰ আগ গুৰি কাৰণ কিটাক চোৱা যাওক। আমাৰ দৰ্শনশাস্ত্ৰই দেখুৱা যে সৃষ্টিৰ আদিকাৰণ মহদহংতত্ত্ব। ইয়াক ইংৰাজী ভাষাত Eternal energy অৰ্থাৎ অনন্তব্যাপক Activity উত্তলনি শক্তি বোলে। এই আদি শক্তিকেই সূক্ষ্ম কাৰণো বোলে। আমাৰ সাংখ্যদৰ্শনে এই শক্তিতক প্ৰকৃতিৰ নিগুণ অবস্থা বোলে, যথা, “সত্ত্বঃ বজ্জমসাত্ং সাম্যাবস্থা প্ৰকৃতিঃ”। গধুবটৈ ভাবি দেখিলে ইয়াকেই হে বুজা যায় যে মহৎ অহংকাৰ শক্তিটি সৰ্বব্যাপকৰূপে অনন্ত জ্ঞানময় চৈতন্য শক্তি। এই সৰ্বব্যাপক চৈতন্যময় শক্তিয়েই কম-বেছি যত যেনে লাগতিয়াল সেইদৰে অনন্ত অংশত ভাগ ভাগ হৈ বিকাশ হোৱাকেই সত্ত্ব ব্ৰহ্ম বোলে। সত্ত্বতত্ত্বৰ সৃষ্টি, স্থিতি, লয়, বা জনম, পালন, মৰণ এই তিনিটি ক্ৰিয়াৰ তিনিটি গুণকেই সাংখ্যিক, বাজসিক আৰু তামসিক গুণ বোলে। মইয়ে (অহংকাৰে) বেতিয়া অনন্ত চৈতন্যৰ এচিকটা বিকাশৰ অংশ হৈ স্বধৰ্ম্মমতে ক্ৰিয়া কৰে তেতিয়া সি সজা বধা ভজা বা নাশ হেবা এই তিনিটি ক্ৰিয়াৰ অধীন হবই হব। যি অনন্তময় চৈতন্য শক্তিটি যে সত্ত্ব ভাবে অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ডত সদাসৰ্ব্বতি কাল ধতিখুন নোহোৱাকৈ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু আৰু কদ্ৰ নতুবা বজঃ সত্ত্বঃ তমঃ এই তিনিটি গুণৰ তিনিটি বেলেগে মুম্ববে ক্ৰিয়া কৰি আছে সেই শক্তিটিয়েই সত্ত্ব ব্ৰহ্ম বা ঈশ্বৰ। ঈশ্বৰ জ্ঞানময় বুদ্ধিময় আৰু কৌশলময় কাৰ্য্যবিলাক দেখিয়েই আমিৰ পাৰিছোঁ যে তেওঁৰ পূৰ্ণ অনন্ত জ্ঞান আছে। জ্ঞানৰ ধৰ্ম্ম জনা অৰ্থাৎ নিজক জনা। আমি

মানুহে যে নিজক জানিব পাৰিছে। বা নিজ অস্তিত্ব বোধ কৰিব পাৰিছে। "ধূমাঃ বহ্নি" অকাট্য প্ৰমাণৰ অনুমানকে সিদ্ধান্ত কৰি ডাঠ বিবাসৰে ঠাৱৰাব পাৰি যে ঈশ্বৰ যে আছে ঈশ্বৰে নিজকে নিজে জানিব পাৰিছে, মংলে জীৱৰ অস্তিত্ব জীৱই কেতিয়াও বুজ নেপালেহেঁতেন আৰু তেনে গোৱা-হেঁতেন জীৱৰ মৃত্যুতঃ কেতিয়াও নেথাকিলহেঁতেন। জীৱৰ মৃত্যুতঃ বকা কথাটিয়েই প্ৰমাণ কৰে যে জীৱই নিজক যিটাপি কথাটিয়েই তাৰ ধৰ্ম (স্বভাৱ)। এই স্বভাৱেই জীৱৰ স্বাভাৱ বা সুকীয়া বা গাইপেটী ভাৱৰা জ্ঞান ওপজাই জীৱক বেলেগে বেলেগে আশ্ৰয় কৰিবলৈ সৰ্বসমীচকাল শিক্ষা দি থাকে। এনে সুকীয়া ভাৱৰ জ্ঞানকেই অসংজ্ঞান বা অহংকাৰ বোলাইক। জীৱৰ অহংকাৰ নথকা হলে তাৰ মৃত্যুতঃ নেথাকিলহেঁতেন আৰু আশ্ৰয় কৰিবৰ চেষ্টাও নেথাকিলহেঁতেন।

জীৱজগতৰ ভিতৰত মানুহত আন স-লো জীৱতকৈ অহংকাৰ বেছি ভাগ থকা গতিকে মানুহৰ জ্ঞান অন্তৰ লিভৰত প্ৰেষ্ঠ। আন অন্ততকৈ মানুহে প্ৰেষ্ঠ অহংকাৰ লাভ কৰিছে দেখি মানুহে জগতত প্ৰেষ্ঠতা লাভ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা এটি বিশেষ গুণ। কোনো মানুহ বা জাতিয়েই কাৰো ওচৰত সৰু হব নোখোজা স্বাভাৱিক। আন পিনে ইয়াকে দেখা যায় যে মানুহে নিজে যি জ্ঞান বুদ্ধি ধন সম্পত্তি যিটকে উপাৰ্জন কৰে সেইবিলাকৰ ভিতৰত আনৰ যিটি অভাৱ তাক বোধ দিয়েই হওক, শিক্ষা দিয়েই হওক, বা ধাৰে দিয়েই হওক, আনক দি ধৰুৱা কৰিব খোজে। যি মানুহে যেতিয়া যিক্ৰমে যি বিষয়ৰ অভাৱ বোধ কৰে তাক আনবগৰা শিক্ষা কি ধাৰ কৰা মানুহৰ বা জাতিৰ স্বাভাৱিক গুণ। এনেবিলাক কামেই হৈছে মানুহৰ আশ্ৰয় কৰাৰ কাৰ্য্য। আশ্ৰয় কৰাৰ নিয়ম আৰু কাৰ্য্য-বিলাকেই মানুহৰ ধৰ্ম। এই ধৰ্মৰ অপব্যৱহাৰ বা বিকল কামকেই স্বাৰ্থপৰতা বোলে। স্বাৰ্থ মানে স্ব + অৰ্থ, অৰ্থাৎ নিজৰ নিমিত্তে মানুহক বা জাতিক যিটি স্বভাৱে অৰুণশৰীণ কৰি আনৰ সম্পৰ্কৰ প্ৰতি উদাসীন কৰাই কেৱল নিজক বন্ধা কৰিব 'খাজাৰ' তাকেই স্বাৰ্থপৰতা বোলে। অতি সুবলটক বুদ্ধিৰ বুদ্ধিলে আমাৰ ধাৰণীয়া কথাত ইয়াক আপোনপেটীয়া স্বভাৱ কয়। যি স্বভাৱে অ-স্বৰূপকেই বা তৰুকেই কেৱল নিজৰ পেট তুষ্ট হলেই হয় এনে ভাৱলৈ নমাৰ নেইঃ আপোনপেটীয়া স্বভাৱ বা স্বাৰ্থপৰতা। এই স্বভাৱটিয়ে গুৰিব

অহংকাৰৰ ধৰ্ম ৰক্ষা কৰিবলৈ যাওঁতে তাক মাজ বাটতে অবিছাই পাই (যাক বৃষ্টিমান আৰু মুছলমানে চয়তান বোলে) বাট হেৰুৱাই দিয়ায়।

এই স্বভাৱে প্ৰকৃতপক্ষে আত্মৰক্ষা কৰিবলৈ চেষ্টা নকৰি মোটত তাৰ বিনাশ হৈ যুটায়। তাৰি দেখা, দিয়া নিয়া হুটি কথাই সংসাৰ সদায় চলাই আছে। ইয়াৰ ভিতৰৰ তুমি যদি আনলৈ এটি বন্ধ কৰা, আনেও তোমালৈ উলটি সিটি বন্ধ কৰিব। আনে ল'খোনে থকা দেখিও যদি তুমি তেওঁক মাতি আনি এসাজ হুখুৱা, তোমাবো তেনে হুদিন অহিলে তেওঁ তোমাক তেনে কৰিব। এই ঘোৰ অজ্ঞানতাপূৰ্ণ আপোনপেটীয়া স্বভাৱটিক পৃথিবীত যদি মানুহে ভাল দৰে জ্ঞান চকু ফুৰাই দেখিলেহেঁতেন তেতিয়া হলে কোনো জাতিয়েই পাপী হৈ কাৰো তলতীয়া নহলহেঁতেন। হায়! এই মহাপাপ স্বাৰ্থপৰতাই ভাৰতবৰ্ষক আন জাতিৰ ভবিষ্যতলতীয়া কৰিলে। স্বাৰ্থপৰতা স্বভাৱত এটাইনিকাক ইঞ্জি-বিকাৰৰপৰা জন্ম হোৱাৰ ষণ লগা মহাপাপেই নোমাই থাকে, কিন্তু ৰাইটক ই লোভৰপৰা উৎপত্তি হৈ পৰশ্ৰীকাতৰতা হিংসা-খিয়াল এই দুইটি পুত্ৰ লগত লৈ সংসাৰ-বনত পশি পতি পুত্ৰ সমন্বিতে একতাকপ ধেমু ধৰি থাকে। অৰ্থাৎ মানৱ পৰ্ম নষ্ট কৰি পৃথিবীক অশান্তিময় পাতে। আমাৰ গাৱলীয়া মানুহে পৰ-শ্ৰীকাতৰতা স্বভাৱক চকুচৰহা স্বভাৱ বোলে। ইয়াৰ মানে আনৰ কোনো প্ৰকাৰৰ উন্নতি দেখিলেই এই স্বভাৱে নিজৰ চকুকে চৰহি ফুটাই পেলায়। আনৰ উন্নতি বা ভালটি চাই থকাতকৈ নিজৰ চকু ফুটাই পেলোৱাই উচিত। ভাৱাৰ্থত আনৰ ভাল হোৱাটি এনে অসহনীয় যে এই কথাই নিজক সদায় ডেই, পুৰি, ভাজি থাকে। আমাৰ আসাম দেশৰ সৰহ ভাগ মানুহ যে এই স্বভাৱৰ অধীন তাৰ ভুল নাই। এই স্বভাৱে যে স্বাৰ্থপৰতা স্বভাৱেই এট ঠাল তাক এবাৰ প্ৰকাৰান্তৰে দেখা দি আহিছোঁ; এতিয়া স্বাৰ্থপৰতাৰ লগৰীয়া আৰু কি কি গুণ আছে তাক দেখাবৰ চেষ্টা কৰা যাক।

পৰশ্ৰীকাতৰতাক কৃপাস্তৰ ভাৱে দেখিবলৈ গলে ই আন একো নহয় কেৱল ঘেৰেই হৈ; এতেকে ঘেৰ স্বাৰ্থপৰতাৰ লগৰীয়া কাৰণ (Relative cause)। স্বাৰ্থপৰতাক হুতাগৰ্কে বেলেগে কৰিব পাৰি। এভাগ পৰ-শ্ৰীকাতৰতা-প্ৰধান স্বাৰ্থপৰতা, আন ভাগ নদ (মইয়েই বব) এখন

স্বার্থপৰতা। মদপ্ৰধান স্বার্থপৰতা অতি ভয়ানক; কাৰণ ইয়াত মদ আৰু পৰশ্ৰীকাতৰতা দুইটি কৰ্মাই ভাইয়ে লগ লাগি কাম কৰে। অকল পৰশ্ৰীকাতৰতা থকা স্বার্থপৰতা বিধে এলাহৰ শয্যাতে জিৰণি লৈ থকা গাভ্ৰুকে তাত কৰ্মৰ উদগণি activity অনেক কম; এই গভ্ৰুকে পৰাধীন, কাপুকুৰ, খলুৱা, মিছনীয়া, এলেহুৱা মানুহক বা জাতিক এই বিধ স্বার্থপৰতাই বৰকৈ অধিকাৰ কৰে। কিন্তু মদপ্ৰধান স্বার্থপৰতা ভেনে নহয়, তাত কৰ্মৰ উদগণি থকা গভ্ৰুকে সি নিজে আনক বিনাশ কৰি বা তলতীয়া কৰি কেনেকৈ সফলোভকৈ বৰ হব পাৰি তাৰ হে চেষ্টাত থাকে। মদপ্ৰধান স্বার্থপৰতাত “হাম নবা” I am all in all এই স্বভাৱটি অতিকৈ প্ৰবল ভাবে থকা হেতু ই “ভূগবং মন্যতে জগং” ভাব ধাৰণ কৰে। এই বিধ স্বার্থপৰতাই, যি মানুহ বা জাতিয়ে শেতিয়া এবাৰ ধন্যৰ বল পৃথিবীত বল বিক্ৰমে জ্ঞানে মানে ধনে উন্নতিৰ আগতিত উঠি গছৰ গুটী পকি সৰি পৰাৰ অৱস্থা পাবৰ সময় হয় তেতিয়া তাক বৰকৈ ধৰি তথোগতি কৰায়। মদৰ আন এটি নাম দৰ্প। ই “ভূগবং মন্যতে জগং” জ্ঞান কৰা মানুহ বা জাতিত হৈ তাক খননৌয়া ৰোগে পোৱাৰ সময়ত বৰকৈ আশয় কৰে।

স্বার্থপৰতাৰ লগত আৰু কেবাবিধো দৰ্প আছে তাৰ নাম কেনটাণ্ড; যথা, - ফুটনি, গপ, গঁ, ভেম, ইত্যাদি। এই কেইটি গুণ মদ বা দৰ্পৰ অপভ্ৰংশ মাত্ৰ। যি এবাৰ পাই হেৰুৱাইছে বা আনৰপৰা ভালখিনি ভুলকৈ বিকৃত ভাবে এবেলি নকল কৰিছে অথবা নকল কৰিবলৈ শিকিবলৈ ধৰিছে তেনে মানুহ বা জাতিক হে সেই কেইবিধ (vanity) ফুটনি আৰু গপে বৰকৈ লগ ধৰে।

বৰ্তমান আমাৰ ভাৰতবৰ্ষীয় মানুহৰ গাত এই কেইবিধ পাপ গুণ বৰকৈ লুপ্তিছে; কাৰণ ভাৰত এদিন বল বিক্ৰম শৌৰ্য বীৰ্য জ্ঞান মান ধন আদি সভ্যতাৰ বিভূতিৰে পৃথিবীৰ শিৰৰ মুহূৰ্ত থাকি এতিয়া তাৰ পতন হৈছে। এই কেইবিধ গুণপ্ৰধান স্বার্থপৰতাই যি মানুহ বা জাতিৰ গাত লভে তাৰ গতি একেবাৰে দুমাই যোৱাৰ কালে যে তাত অকণো সংশয় নাই। বুৰঞ্জীয়ে প্ৰমাণ কৰে যে সভ্যযুগৰেপৰা এতিয়ালৈকে অনেক প্ৰবল পৰাক্ৰমী জাতিক এই কেইবিধ কৰ্ম ৰোগেই একেবাৰে

মাম নথকা কৰিছে। আগৰ দিনৰ চিৰিয়া, এটিৰিয়া, নিনেভ, বেবিলিয়ন, কাৰ্থেজ, মিচৰ আৰু এতিয়াৰ পোলাণ্ডৰ নাম এই ক্ষয় বোগেই একেবাবে-নাইকিয়া কৰিলে। ভাৰতৰ সভ্য হিন্দু জাতিক এতিয়া এই ক্ষয় বোগে তেনে নকৰিব যে তাৰ আশা কি ? চাৰিউ কাষৰে কেৱল নিবাসৰ ডাৰবে ভাৰতক ঢাকি ৰখা মাথোন দেখা যায়। যি স্থলত ভাৰতে দেখি আৰু োধিও একতা-ডোলত বাক খাব জনা নাই, আৰু যি স্থলত ভাৰতবাসীয়ে অৰ্থৰ্থ অৰ্থাৎ দেশৰ মাটিৰ গুণ অনুসাৰে যি স্বভাৱ সেই স্বৰ্থৰ্থ এৰি পৰাৰ্থৰ্থ বা অৰ্থৰ্থ ধৰিছে, তেনে স্থলত এই ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয় জীৱন একেবাবে লোপ নহব যে তাত ভুল কি। মনে ধৰে এই কাৰণেই গীতাত শ্ৰীকৃষ্ণই অজ্জুৰ্নক উপদেশ দিয়া ছলত ডটাই ডটাই কৈ গৈছে যে "স্বৰ্থৰ্থে নিধনং শ্ৰেয়ঃ পৰাৰ্থৰ্থো ভয়াবহঃ"। এই খিনিবেপৰা ভাৰতৰ পুৰণি ইতিহাসৰ গোৰবকাহিনী সুৰ্ব্বি সুৰ্ব্বি শোকত বিহ্বল হৈ তদৰ কেৰাৰি চকুৰ পানীৰে লিখোঁ।—হে ভাৰত ! যি দিন তোমাৰ পঞ্চনদৰ পাৰত ঋগ্বেদী সুৰেৰে আৰ্য্য ঋষিসকলে পান গাইছিল, যি দিন তোমাৰ নৈমিষাৰণ্যত সৌনকাদি ঋষিবিলাকে তপস্যাব আসনত বহি বহি গভীৰ আত্মতত্ত্ব চিন্তাত নিমগ্ন আছিল আৰু তাত যেতিয়া সকলোৰে বহি ব্যাস, শুকদেৱ আৰু সূত প্ৰভৃতি মহৰ্ষিসকলৰপৰা ব্ৰহ্মতত্ত্বৰ বাখ্যা শুনিছিল আৰু তাৰেপৰাই বেদ উপনিষদকে ধৰি নানাকৰুণ তত্ত্ববিজ্ঞাৰ প্ৰচাৰ আৰু সমালোচনা হৈছিল, আজি সেই দিন কলৈ গল ? যি দেশৰপৰা ছয়খনি দৰ্শন হৈছিল, যি দেশত কপিল, জৈমিনি, কণাদ, পাণ্ডুল, ভৃগু, অঙ্গিৰস আদি মহা জ্ঞানবান দাৰ্শনিক ঋষিয়ে জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিল, যি দেশত বান্ধীকি ব্যাস প্ৰভৃতি পৃথিবীৰ আদৰ্শ আদিকবি আছিল, যি দেশত এদিন মহাকবি কালিদাস, ভবভূতিয়ে স্থললিত সুৰেৰে গান পাই পৃথিবীক তৰু লগাইছিল, যি দেশৰ মহাদৰ্শন বেদান্তৰে বিজাবৰ কোনো দৰ্শনশাস্ত্ৰও আজিটুলকে পৃথিবীত ওলোতা নাই, যাৰ শ্ৰীমদ্ভগবৎগীতা বৰ্ত্তমান অগং-ঘোষিত, যত শ্ৰীকৃষ্ণই জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল, যত প্ৰভু বাৰে বাজত কৰিছিল, যি দেশ কুক পাণ্ডৱৰ লীলাক্ষেত্ৰ, যত মহামানী বাজচক্ৰবৰ্ত্তী জৰাসন্ধ, দুৰ্যোধন আৰু ধৰ্ম্মবাজ যুধিষ্ঠিৰৰ বয়সিংহাগনে টলমলাইছিল, যি দেশৰ ধীৰ-

দস্তত মহা মহাবীৰ অভিবৰ্থী মহাবৰ্ষীসকলে এদিন পৃথিবীক কৰ্পাইছিল, যি দেশত বালি বেগ মাজাত কাভবীৰ্য্যাজ্জুণ বামদম ভূত্ববামে জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল, যি দেশত ভৌম, অজ্জুন, ভৌম, দ্ৰোণ, কৰ্ণ, অখখমা আৰু অভিমহু্য প্ৰভৃতি বীৰ চুড়ামণিসকলে জন্মগ্ৰহণ কৰি এদিন পৃথিবীক ভোলপাৰ লগাইছিল, মহাবাজ বিক্ৰমাদিত্যই যি দেশত বাজত কৰি নববৰষ সতাবে ভাবত হুঁষিত কৰিছিল, যি দেশ বাজপুত বংশৰ আদি গৌবদববি মহাবীৰ বাজ বাউলৰ জন্ম ঠাই, যি দেশ প্ৰজাবজ্জক আকবৰ বাদস্যাহৰ সিংহাসনে . গৌবৰ কৰিছিল, যত তাজমহল আছে, হায় ভাবত ! আজি তোমাৰ গৌবৰ সূৰ্য্য কোন ফালে উদয় হল ? আজি কলৈ গল বল্লল সেন, কলৈ গল নবনাবায়ণ চিলাবায়, কলৈ গল মহাবাজা কদ্ৰ সিংহ ? যি ভাবতে এদিন পৃথিবীত কাৰো ওচৰত হাত নেপতিছিল আজি সেই ভাবত ভিকহ ! যি ভাবতৰ শিক্ৰই এদিন পৃথিবীৰ ওপৰত গপ কৰিছিল আজি সেই ভাবতে নিজৰ শিক্ৰ পাহৰি দিনে দিনে হুখীয়া হৈ যাব লাগিছে !

শ্ৰীকমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য ।

চমু মন্তব্য ।

বিশ্ববার্তা ।—সাদিনীয়া অসমীয়া বাতৰি কাকত । ঢাকাবপৰা ওলাইছে । এই কাকতখন পাই আমি যে কিমান সন্তোষ পাইছোঁ তাক কৈ অন্ত কৰিব নোৱাৰোঁ । ইমান দিনৰ সুবত আমি এখন অসমীয়া ওখ শাৰীৰ বাতৰি কাকত পালোঁ, যাক লাজ নলগাকৈ কোনো এজন বিদেশীৰ হাতত “এইখন আমাৰ অসমীয়া কাকত চাওক” বুলি তুলি দিব পাৰি । “পাৰ্টিচনৰ” অৰ্থাৎ বঙ্গলা মলুকখন ফালি তাৰ এছোৱা আসামেৰে সৈতে লগ লগাই দিয়া বাবে আমি যি অলপ-অচৰপ বেজাব পাইছোঁ, সেই বেজাবৰ কতিপুৰ এই অসমীয়া বিশ্ববার্তাই তালেধিনি কৰিলে । এখন ভাল অসমীয়া বাতৰি কাকতৰ যে আমাৰ কি ডাঙৰ জ্ঞান, আৰু এখন তেনে কাকত দেশত সাহিত্য আৰু জ্ঞান প্ৰচাৰৰ যে কি ডাঙৰ সাৰথি তাক

চিত্তাশীল অসমীয়াই বুজিছে।—বঙ্গদেশত বঙ্গবাসী, সত্ৰীবনী আৰু বসুমতীকে-
 বাহঁক এই দুই বিষয়ত বঙ্গালীক উপ্তিৰ বাটত যে কিমান আগবঢ়াই
 নিলে যিয়েই সেই বিষয়ে চিত্তা কৰিছে সিয়েই ভালকৈ বুজিছে। সেই
 দেখি হে অসমীয়া বিপ্বাৰ্ত্তী দেখি আমাৰ মনত আশা হৈছে যে আসাম্প
 ভবিষ্যত পোহৰ। ইমান দিনে আমি অসমীয়াই এখন respectable অস-
 মীয়া বাতৰি কাকত (অসমীয়া ভাষাত) উলিয়াব পৰা নাই; মাজে মাজে
 একোখন * উলিয়াই মাথোন তাকে আমি আমাৰ বাতৰি কাকত বুলি
 কওঁ হঁক। প্রকৃত অসমীয়া বাতৰি কাকত “আসাম নিউচ” ওলাল, অসম-
 আকাশত অসমীয়া ভাষাৰ বাতৰি কাকতৰ বেলিও ওলাল; “আসাম নিউচ”
 গল, লগেলগে সেই বেলিও মাব গল। তাৰ পিছত একাৰ, একাৰ, একাৰ,
 “চাম-চিকা” আৰু চুঙা-বাহুলি। বিপ্বাৰ্ত্তী গবৰ্ণমেণ্টৰ সহায় পোৱা কাকত।
 সেইদেখি কোনো-কোনোৱে এডাই কৈছে, সি Subsidised paper! আমি
 শোধোঁ। গবৰ্ণমেণ্টৰ সহায় পালে কাৰত অন্তি হয় নে কি? বঙ্গদেশত গবৰ্ণ-
 মেণ্টৰ সহায় পোৱা “স্বলভ সমাচাৰ”কো আন আন বঙ্গী কাকতে ইতিকি
 কৰা দেখিছোঁ; আৰু তাকে দেখি অসমীয়াইও বিপ্বাৰ্ত্তীক তেনে কৰিবলৈ
 শিকিছে। আমি দেখিছোঁ “স্বলভ সমাচাৰ” বঢ়িয়া কাকত; আৰু ভাল ভাল
 লেখকৰ ভাল ভাল প্ৰবন্ধেৰে সি পৰিপূৰ্ণ। এনে হোৱাতো আন কাকত
 বাবে “স্বলভ”ক পেলাই কৰাৰ মানে? আচল মানে কি সকলোৱে বুজে।
 কোনখন কাকতে গবৰ্ণমেণ্টৰ সহায় পালে পলবত্ব হৈ নলয়, আনিব খোজোঁ?
 চুকি নাপালেই, ইংৰাজীত কবৰ নিচিনা, আঙ্গুৰ ফলবোৰ টেঙা হয়। গবৰ্ণ-
 মেণ্টৰ দৰমহা, পেকন, ধিতাপ, অনুগ্ৰহ, আৰু বাতৰি কাকতত দিয়া বিজ্ঞাপন
 আদি সকলো ভাল, কিন্তু বাতৰি কাকতক দিয়া ধনৰ সহায়টোহে ছুৰা!
 অৱশ্যে বঙ্গদেশত অনেক বঙ্গী বাতৰি কাকত আছে, সেইদেখি গবৰ্ণমেণ্টে
 সহায় কৰা বাতৰি কাকত তাত নহলেও কাম চলে; কিন্তু আসামত সেই
 কথা নুহয়। সেইদেখি অসমীয়া অসমীয়া-বিপ্বাৰ্ত্তীৰ বাবে গবৰ্ণমেণ্টৰ
 ওচৰত কৃতজ্ঞ হোৱা উচিত নহয় নে? আমি দেখিছোঁ। বিপ্বাৰ্ত্তীত সকলো
 আনিব লগীয়া বিষয় চনুকে দিয়া হৈছে। তাৰ প্ৰবন্ধবোৰে স্বন্দৰকৈ লিখা
 হৈছে। কাকতখনৰ বেচ কম; স্বন্দৰ ছপা; অসমীয়াৰ লাপতিয়াল কথাৰে

কীৰ্ত্তন-পুৰাণ : ভেদনহলে আঁক কি জানে ? অবশ্যে বর্ণবিদ্যাসত্ত্ব বি দুটো
চাইটো মোৰ বিবাহাৰ্জত দেখা যায় সেইমোৰ মাৰ-বাট-মৰা নহয়, আঁক
ক্ৰমে লাহে নিশ্চয় স্তম্ভিৰ কুলি আমাৰ বিবাহ।

আমি বিবাহাৰ্জক আমাৰ সাদৰ সন্তোষ জনাইছোঁ, আঁক আশা কৰিছোঁ
অত্যন্তক অসমীয়াৰ ঘৰ বিবাহাৰ্জৰ আশ্রয় বাৰ্জাবে ধৰ্মনিভ হব।

ভূমি।

ভূমি—মোৰ উষ্ম পৰিত্ৰ জ্যোতি আভূৰ নলনব ;

ভূমি—মোৰ শীতল মলয়া বাৰ ডাপিত দেখব ;

ভূমি—মোৰ নিৰমল আশ্রয় জীৱন গোষণ ;

ভূমি—মোৰ হৃদয় অমৃত বস পৰাণ ভোষণ ;

ভূমি—মোৰ লক্ষ্যস্থল, হৃদয় বোঁৱতী নৈ ;

কন্তেক জুৰিও হিয়া বাৰ পাৰত বৈ।

ভূমি মোৰ ললিত বাগিনী বাগ, হিয়া পমা হুব ;

ভূমি—মোৰ বসাল ভাবৰ ভাব ভাব-অপভব ;

ভূমি—মোৰ চিকুণ কোমল কেঠ ধাউতি-বেটুৰ ;

ভূমি—মোৰ নিৰ্ভাৰ নিৰ্ভূত কণ চঞ্চল মনব ;

ভূমি—মোৰ কাম্য ধন শীতল জোনাবাই,

লেবেলা জীৱন বাৰ কিবণে জীপাই।

ভূমি—মোৰ হৃদয় কবিতা পদ বিবিধ ছন্দব ;

ভূমি—মোৰ জুলীয়া ভকতি বস অতি হেঁপাহব ;

ভূমি—মোৰ গভীৰ টোপনি আই শান্তি শ্ৰদ্ধায়িনী ;

ভূমি—মোৰ নিৰ্ভাৰ চেতনাশক্তি মুক্তিবিধায়িনী ;

ভূমি—মোৰ জ্ঞান বল হৃদয়ৰ বেদি,

মানস-কমল উঠে বাৰ গুণে ফুলি।

ভূমি—মোৰ বসিতা মাচনী ভৰ্মা আশাকুহকিনী ,
 ভূমি—মোৰ আলহুৰা ইচ্ছা-ভিৰী মায়াপ্ৰকাশিনী ;
 ভূমি—মোৰ নেহৰ শকত গাঁঠি সন্তান সন্ততি ;
 ভূমি—মোৰ পূঞ্জিত দেবাদিদেব, তত্ত্ব, মত্ত, তুতি ;
 ভূমি—মোৰ কল্পনাকল্পিত পুৰী তবনী ফুলনী,
 ফুলু ফুলু নামে যত আনন্দ তটিনী ।

ভূমি—মোৰ আদৰ সাগৰ, চুমা, চুমা চোপহনী ;
 ভূমি—মোৰ সন্তোষ, জেউতি প্ৰভা, হাহি মিটকনি ;
 ভূমি—মোৰ মাণিকী মধুৰী মউ কথাৰ মাজৰ ;
 ভূমি—মোৰ কপং বাঙলি চউ মুখ-কমলৰ ;
 ভূমি—মোৰ ফটক বাজাৰ মণি হীৰা কহিমুৰ,
 জ্বলিওণি ভেজে বাৰ চৌদিশ পোহৰ ।

ভূমি—মোৰ বাঙলি মোহিনী কান্তি ভাটী গগনৰ ;
 ভূমি—মোৰ নীলিম পৰ্কৃত পাণ্ডি চুব এদেশৰ ;
 ভূমি—মোৰ নিমাত নিতাল বাতি গস্তীৰ যুবতি ;
 ভূমি—মোৰ প্ৰভাত প্ৰকৃতি-পট সুন্দৰ ছবিটি ;
 ভূমি—মোৰ মেঘৰ ফটক ধাৰ বিবিঙি ওলায়,
 চাঁওতে চাঁওতে যাব জ্যোতি বাঢ়ি যায় ।

ভূমি—মোৰ শবতৰ পূৰ্ণ শশধৰ নীল আকাশত ;
 ভূমি—মোৰ কোকিলৰ কুহধ্বনি, কেতকীৰ মাত ;
 ভূমি—মোৰ মধুময় মধু ঋতু চিত্তবিনোদন ;
 ভূমি—মোৰ কুসুম সুবৰা স্নান মানসবন্ধন ;
 ভূমি—মোৰ যগীৰ নন্দনবন অম্বাৰভীৰ,
 স্মৰণ মাত্ৰকে যাব বোম্বাক শৰীৰ ।

ভূমি—মোৰ মহান মহান পতি ত্ৰিলোকীৰ্শ্বৰ ;
 ভূমি—মোৰ ধ্ৰুৱ সত্য ভগোদোক, বিধি, মধেধৰ ;

ভূমি—মোব দুর্গা, শ্রীমা, কালী, ভীমা, অহবনর্শনী ;
 ভূমি—মোব দয়া, ক্রমা, যুতি, প্রভা, বুদ্ধিগরুপিনী ;
 ভূমি—মোব আগম, নিগম, বিজ্ঞা দেবী সব্বতী,
 ককণ কটাক্ষে বাব হিবা বহুমতী ।

ভূমি—মোব পতিতপাবনী গঙ্গা নদী ভোগবতী ;
 ভূমি—মোব কাবেবী, সব্ব, কৃকা, কচ্ছ, সদবতী ;
 ভূমি—মোব শ্রয়ণ, মথুবা, কাশী, বিদ্যা, নীলাচল ;
 ভূমি—মোব পুণ্যভূমি কুক্কেত্র তপস্তাব হন ;
 ভূমি—মোব সঞ্জালনি কল্পতক ববাত্তয়হাও,
 বাঞ্চিত সুফলে কৰ' দেহ মন শাঁত ।

নোহোব'। মিসব ভূমি—

ভূমি—মোব সৌন্দর্য-আওতা ধন, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব উত্তমব উত্তমধিনি, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব চিকুণব চিকুণকণ, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব শ্রাণব শ্রাণব শ্রাণ শ্রাণব লগত সনা,
 কিবা কিবা কিবা ভূমি নিচিনা নজনা ।

ভূমি—মোব মনেবে নোপোয়া চুকি, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব ভাবব অভাব ভাব, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব কথাব আকাল কথা, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব শুণব অতীতে থকা, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব জগব অতীত রূপ দেহ-জগতব,
 কিবাকিবি নাম বাব নিনাও ভাবাব ।

ভূমি—মোব নমণা নেদেখা ভূমি, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব নেগেলা নগচা ভূমি, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব সঞ্জহা সঞ্জহা ভূমি, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব মুট্টা নমবা ভূমি, জানো কিবা কিবা ;
 ভূমি—মোব আণ ভাব হীন ভূমি,—কেনেবা কেনেবা

কিবা কিবি, কিবা কুদি, কিবা আক কিবা।*

পদ্মনাথ ঙ্গার্তা

হবিনাথ দে ।

যোৱা ৬ চেপ্টেম্বৰ বুধবাৰ বঙ্গদেশৰ বৰ হুদ্দিন,—বঙ্গদেশৰ কিয়, পোহৰে
 তাৰওবৰ্ঘৰ হুদ্দিন;—কিহলো, সেই দিনা পুৱা দহ বাজি কুৰি মিনিটৰ পাছত
 হবিনাথ দে ইহলোক পৰিত্য্যক্ত কৰি গল। কালভৃত্ত পঢ়া অসমীয়া
 সত্বেৰে লক্ষ্যকৰণৰ নাম আনে, কিন্তু অনসীয়া সনসামান্য বোধকৰে
 ডেওঁৰ নাম বিশেষকৈ উল্লেখ নাই। ডেওঁৰ নামত ডেওঁলোকে বিবেচনাকৈ
 সাধাৰণ এটা বঙ্গালী ব্যক্তিবাহিনে বোধকৰে। অৰ্থাৎ একো লক্ষ্য
 ভাষাত লোকনকৈ শিখি কি তন ঐউস, সেইদৰে হবিনাথ দেও এট,
 সাধাৰণ বঙ্গালী নাম; কিন্তু এই অতি সাধাৰণ নামধাৰী মানুহজন জ্ঞাত
 এখন ভাষাৰিং পণ্ডিত আছিল।

হবিনাথ দে এই শ্ৰবণ লেখকৰ এজন বিশেষ বন্ধু আছিল। ১৮৩৭ চনত
 তৎ কালি লণ্ডনৰ উক্তবাণেশ্বৰ ষ্টাডিং স্কীপৰ নেল্চন বোড নামে ঠাইত
 সৈতে প্ৰথমে আমাৰ চিনাকী হৈছিল। তাৰ ছয় সাত মাহৰ পূৰ্বে ডেওঁ
 পাহাছিল গৈ। ডেওঁ ডেভিড কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰপৰা গ্ৰীক ভাষাত
 এম্. এ. পৰীক্ষা দিবৰ প্ৰাৰ্থী আছিল। সময়ত ডেওঁ দেশলৈ উভতি
 সেই পৰীক্ষাত হৃতকাৰ্য্য হৈ বিলাতলৈ আকৌ গল। কোম্পানীৰ ক্ৰাইচচৰ্চ
 কলেজত (মহাকবি মিচনৰ কলেজ, যি কলেজত এতিয়াও মিচনে
 এজোপা, বয়সৰ ভৱ নহিব নোৱাৰা হৈ থকা, মলয়বী গছ লো আৰু
 বাকি ৰে দিব লগত পৰিছে), ডেওঁ পঢ়িছিল। সেই কলেজৰপৰা
 পাৰ্টেল ডেওঁৰ একো কষ্ট নহৈছিল;—বিনাকটে ডেওঁ পৰীক্ষাৰ
 পৰীক্ষা পাচ কৰিছিল। ডেওঁৰ শিক্ষকৰ ডেওঁ আলাসৰ লাক আছিল

* তপস্বত লিখা কবিতাটো অকালতে হুতগা ন-বোৱাৰী বিধৰে—
 কাৰিভাৰালকৰ আৰ্হি স্বৰূপে অকাল কবিলোঁ।

কয়। আমি ডেওঁ বপবা লাটিন্ ঐক ভাবাব পুৰণী, বহুতে নজনা সাধুকথা
:কহতে: জনিছিলেঁ। এনে সাধুকথা ডেওঁ বহুতো জানিছিলেঁ।

১৮১৬ চনত কলিকতাব প্ৰেচিডিকি কলেজবপবা ডেওঁ বি এ পৰীকাত
পাঁচ হয়। ডেওঁ এই পৰীকাত ৪০ টাকৈ জলপানী পায়;—ডল অনব্চ্
এইছিল, অৰ্থাৎ ডেওঁ হুটা বিয়ত বিশেষকৈ পাচ হৈছিল,—ইংৰাজী আক
লাটিন। আক সেই বছৰতে ডেওঁ লাটিন ভাষাত এম্, এ, পাচ কৰি এটি
স্বৰ্ণ পদক পায়। ভ্ৰাব অলপ পাহত ডেওঁ বিলাডবপবা উত্ততি আহি
ঐকত এম্, এ, পাচ কৰি একো স্বৰ্ণ পদক পায়। ১১০০-১১০১ চনত
কেম্ব্ৰিজ ক্লেটিকেল্ ট্ৰাইপচ্ (Classical Tripos) পৰীকাত প্ৰথম
বিভাগত পাচ হয়। ভাবভববীয় লবাব পকে প্ৰথম শ্ৰেণীত এই পৰীকা
পাচ হোবা কম গৌববব বিষয় নহয়। ডেওঁ পেৰিচৰ চব্ৰন্ (Sorbonne)
বিশ্ববিদ্যালয় আক জৰ্ম্মণি দেশৰ এটি বিশ্ববিদ্যালয়বো সত্য আছিল। কলি-
কতা বিশ্ববিদ্যালয়বপবা পানী আক সংস্কৃত ভাষাতো ডেওঁ এম্ এ, পৰীকা
পাচ কৰিছিল। ভাবভত বোধকৰেঁ। ডেওঁ ব দবে ইমান নানান ভাষা জনা
গামুহ আক নাই। পৃথিবীৰ ডেওঁ উনত্ৰিশ ত্ৰিশটি ভাষা জানিছিল। বেই
শিশব (চীন) ভাষা, জাপানী ভাষা, তুৰ্কী ভাষা, কচইডব ভাষা, চায়ানী
ভাষাও ডেওঁ জানিছিল। সৰ্ক্ষসাধাবণে জনা ভাষাব তো কথাকে নাই;
আববী, , পাৰ্চী, স্পেনিচ্ ইটালীয় ভাষাও ডেওঁ জানিছিল,।

ডেওঁৰ পুৰণি পুথি গোটোৱাব বব হেঁপাহ আছিল। আমাক ডেওঁ
স্বয় অসমীয়া পুৰণি পুথি খুজিছিল। ডেওঁ ডিক্ৰতীয় ভাষাবপবা বোদ্ধ
স্বৰ্ণ ইতিহাসৰ বিষয়ে কেখনমান পুথি অনুবাদ কৰিছিল; কিন্তু হুখব
স্বয় এখন পুথিও সম্পূৰ্ণ কৰি থৈ বাব নোৱাৰিলে। সম্পূৰ্ণ নহল বুলিও
ইবোব অনুবাদৰ মূল্য নকৰে।

ডেওঁৰ স্ববপশক্তি বব চোকা আছিল। আমাব মনত আছে, এদিন
পশিবাবে আবেলি লণ্ডনৰ দক্ষিণ-পশ্চিম ফালৰ ব্ৰিষ্টল উপনগৰৰ অচেৰিন্
এভেনিউ নামে বাটৰ এটি বৃত্ত বহুতো ডেকাই পঢ়াব আৰুবিব সময়ত
আচ্ খেলিছিল, পপ পাতিছিল, কোনোৰে একো কবকৈ চিৰ ব-নাথক্কে
কৰিছিল। হবিনাথ দেই এই গোলমালৰ মাজতে চিহিল চিহিল পৰীকাব

নিৰ্বিক্তে সংস্কৃত কিতাপ এখন পঢ়ি আছিল। উপদ্ৰাস কৈ সাধুকথাৰ কিতাপ পঢ়া নহয়, এটা বৰ টান পৰীক্ষাৰ নিমিত্তে টান কিতাপ পঢ়া আৰু যেনে তেনে পঢ়া নহয়—আটাইবোৰ মনত ৰাখি পঢ়া। আমি তেওঁক শুনিবলৈ। “দে, তোমাৰ এই গোলমালত পান হৈছে নে? তেওঁ আমাক সেই কিতাপৰ কেখনমান পাঠ (কেইখন পাঠ কৰ নোৱাৰো, বহুতো) দেখুৱাই কলে, “এই ইমানখিনি পঢ়িলে।” তেওঁ চিভিল চাৰ্ভিচৰ পৰীক্ষাৰ অকৃতকাৰ্য্য হৈছিল; কিন্তু সেই অকৃতকাৰ্য্য হোৱা শাপত বৰ হে হল। তেওঁ যি কামত সোমাইছিল সেই ঠাইলৈই তেওঁৰ ঠিক ঠাই আছিল। তেওঁ ইন্স্পীৰিয়েল এডুকেচনেল চাৰ্ভিচত কাম পাইছিল—পৰ্বৰ্মেণ্টে তেওঁক এই উচ্চ শিক্ষা বিভাগত কাম নিদি তাৰ তলতীয়া ৰূপত কাম দিয়া হলে পৰ্বৰ্মেণ্টে নিজক অপমান কৰিলেহেঁতেন। তেওঁৰ দৰে বিদ্যান মানুহজন শিক্ষা বিভাগত নাথাকি যদি চিভিল চাৰ্ভিচত কাম পালেহেঁতেন তেনে হলে শিক্ষা বিভাগে এজন পণ্ডিত মানুহক হেৰুৱালেহেঁতেন।

হৰিনাথ সৰবেপৰা চোকা লৰা আছিল। তেওঁ মাইনৰ পৰীক্ষা পাচ কৰি পাঁচ টকা বৃত্তি পাইছিল। সেই ডেভিয়াৰেপৰা আৰম্ভ কৰি শিক্ষা বিভাগত উচ্চ পদ পাইও তেওঁৰ পৰীক্ষা পাচ কৰাৰ ওচৰ নপৰিল। সংস্কৃত আৰু আৰবী ভাষাত ডীপাৰ্টমেন্টে পৰীক্ষা পাচ কৰি দুহাজাৰ দুহাজাৰ টকা টকা পুৰস্কাৰ পাইছিল আৰু উৰিয়া ভাষাতে পাচ কৰি এহেজাৰ টকা পাইছিল। সংস্কৃত আৰু আৰবী ভাষাত উচ্চ ৰূপত ডীপাৰ্টমেন্টে পৰীক্ষা পাচ কৰি তেওঁ দহ হাজাৰ টকা পুৰস্কাৰ পাইছিল।

হৰিনাথৰ জীৱনত যে লেশ মাত্ৰও দোষ নাছিল সি নহয়, কিন্তু যি অলপ আছিল সেই দোষে এনেগৈ বিদ্যান মানুহৰ জ্যোতি কম কৰিব পৰা নাছিল। তেওঁৰ ছাত্ৰসকলে তেওঁক ভক্তি কৰিছিল। ইয়াৰ চানেকী,— যদিও তেওঁৰ শেষ কেটা দিন কলিকতাৰ কয়লাঘাটৰ, ওচৰৰ মেটাক হল অথবা ইন্স্পীৰিয়েল লাইব্ৰেৰীৰ লাইব্ৰেৰীয়ান হৈ থকাৰ নিমিত্তে ছাত্ৰসকলৰ সৈতে তেওঁৰ সন্মিলন সংশ্লিষ্ট নাছিল, ইয়াতে গুৰু পোৱা যায় যে তেওঁৰ মৃত্যুৰ বাতৰি বিজুলী-সকাৰে কলিকতাৰ চাৰিটুকালৈ যোৱা মাত্ৰকতে কলেজৰ ছাত্ৰবেৰে তেওঁৰ খবৰ ভবি পল।

মৃত্যুৰ সময়ত তেওঁৰ বয়স কেৱল ষাণ্ঠান ৩৪ বছৰ হৈছিল। ইমান কম বয়সত মৃত্যু হৈও যে তেওঁ ইমান নাম ৰাখি গৈছে ই বৰ প্রশংসনীয়। তেওঁ মধ্যপ্ৰদেশৰ উকীল ফৰ্মীয়াৰ বাৰ কুজাৰৰ যি বাহুহৰৰ পুত্ৰ। বহু পিতা, বহু মাতা, আৰু বন্য অৱস্থায়, যে এনে এজন সুপুত্ৰ তেওঁলোকৰ অপোনতকৈও আপোন আছিল।

শ্ৰীজ্ঞানৰাভিহাৰ বৰদা।